

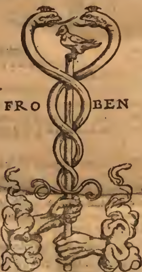

OMNIA

D. BASILII MAGNI

ARCHIEPISCOPI CAESAREAE CAPPADOCIAE, QVAE AD NOS EXTANT, OPERA, IVXTA argumentorum congruentiam in Tomos distincta quatuor, ab Iano Cornario medico physico Zuiccauiensi interpretata, iterumq; recognita & castigata, ac duobus libris contra Eunomij apologeticum aucta: quorum ordinem & catalogum uersa pagina docet.

In calce subiectus est Index rerum omnium copiosiss.

BASILEAE

ANNO MDLII.

D. BASILII MAGNI
OPERVM CATALOGVS.

IN PRIMO TOMO HABENTVR,

In opificium sex dierum	Homiliæ XI	Pagina 1
In Psalmos	XVII	63
Variorum argumentorum	XXVIII	142

IN SECVNDO,

De uirginitate	Lib. I	267
De paradiso	I	303
Contra Apologeticum Eunomij, Libri euersorij	V	306
Contra Sabellianos & Arium, eosq; qui dissimilitudinem ac inæqualitatem docent	Liber I	364
De spiritu sancto	Liber I	370
De libero arbitrio	Liber I	405
De baptismate	Lib. II	408

IN TERTIO,

Exercitaměta per aliquot sermones	numero VII	439
Præfatio De iudicio dei		454
De fidei confessione	Sermo I	460
Moralium summæ singulæ certis capitibus distinctæ.	numero LXXX	464
Quæstiones diffuse explicatæ	numero LV	515
Quæstiones cŏpendio explicatæ	num. CCCXIII	560
Constitutiones exercitatoriæ, ad eos qui communem in cœnobio uitam, itemq; solitariă degũt.		621

IN QVARTO,

Epistolæ Diui Basilij, itemque Gregorij Theologi,	CLXXX	655
His adiecta est ad finĕ Epistola De uita solitaria ad Chilonem, & quædam aliæ eiusdem Basilij Epistolę, cum Oratione aduersus eos qui calumniantur nos quòd tres deos dicimus.		755

Iano Cornario medico physico interprete.

SVBIECIMVS his appendicis uice Gregorij Nazianzeni Monodiam, siue funebrem orationem, per Raphaelem Volaterranum conuersam.	766

AD REVERENDVM IN CHRISTO ET ILLVSTREM PRINCIPEM AC DOMINVM D. IVLIVM

Numburgensium Ecclesiæ Episcopum pientissimum, Iani Cornarij Medici physici Zuiccauiensis in suam diui BASILII operum translationem præfatio.

QVAE mihi causa fuit olim diui BASILII scripta conquirẽdi, legendi, ad Latinos transscribẽdi, & ad publicam omniũ utilitatem edendi, ea etiam nuper me inuitauit, imò impulit, ut eadem sanctissimi uiri scripta in manus resumpserim, ipsaq; rursus perlecta, correcta, & ad uaria uetusta exemplaria emendata, tum Græcè, tũ Latinè ex nostra translatione inuulgãda duxerim: atq; id hoc maxime tẽpore, quo tu IVLI Pontifex, his regionibus mihi patrijs Episcopus datus es, per cuius excellentem doctrinam, altissimam prudentiam, exactissimum iudicium, amabilem æquitatem ac moderationem, omnes boni fore sperant, ut Ecclesiarum infelici discordia per annos aliquot miserè diuexatarum cõcordia reparetur. Nam quum in hoc pietatem tuam totam uersari uideam, ut publicæ paci ac concordiæ in Christiana religione copuletur, & non fuerit aliud seculum à Christianæ religionis initio, in quo tot hæreses, sectæ, ac dissensiones uiguissent, ac magna contentione, & sua defendendi pertinacia, se quàm latissime quoquo uersus per omnem orientem extendissent, quàm id quo Athanasius, Gregorius Nazianzenus, & BASILIVS uixerũt, & hic uel imprimis tot hæresibus ac sectis ad unitatem ac concordiam reducendis, omni studio elaborauit: & sit hoc nostrum seculum illi proximum, siue quis multiplicem sectæ in sectam sectionem consideret, siue contentiosorum pertinaciam, quæ alicubi ad seditionem usq; progressa, & ciuitates iam, & innumeros homines consumpsit: non scio an, quod ad humana auxilia attinet, aliunde aut amplius consilium, aut paratius solatium inueniri possit, quàm ex diui BASILII scriptis, & præsertim epistolis, quas cõcordiæ faciẽdæ gratia, plurimas ad plurimos Episcopos & ciuitates scripsit: quæ potissima causa & prioris D. BASILII scriptorum, & iam repetitæ eorundem editionis mihi fuit. Quanquã huius non leuis causa Reuerenda Pietas tua haberi debeat, cui BASILIVM inscribere ac mittere uisum fuit, non ut ardens illius sanctissimi uiri studium in reconciliandis ad ueram pietatem animis, ipsa in seipsa hinc agnoscat, sed ut multi qui zeli tui pientissimi affectionem, aut nõ nouerunt, aut maleuoli malignè de illa sentiunt, hinc cognoscant te reuera esse huius æui BASILIVM, qui ex ueræ commiserationis ac misericordiæ uisceribus, Ecclesijs condoles, dissensiones tollere conaris, unionem ac consensum reparare studes, nunc quidem in hoc loco constitutus uel maxime, sed tamen etiam antea, ita ut nihil unquam omiseris, quod huc facere putares, ut paucorum etiam ac singulorum adeò colloquijs interesse non sis dedignatus, nihil ueritus quorundã impudentia illa ora, nasosq; ac rhonchos in quosuis paratos. Nec sanè sine fructu hactenus laborasse, nec frustra cucurrisse

 uide-

uideris: quod facile, etiam me tacente, testantur qui tuis consilijs acquieue runt. Hæc tempora angusta difficilia & turbulenta in quibus tu Episcopũ agis, dum ego mecum expendo, nõ diuersa ab illa persecutione mihi esse uidentur, de qua BASILIVS in epistola ad Occidentis Episcopos sic ait.

Persecutio nos apprehendit fratres uenerandissimi, & persecutionũ horrendissima. persecutionem enim patiuntur pastores, ut dispergantur oues gregis: & quod grauissimum est, neq; qui malis uexantur, in perfectione martyrij afflictiones suscipiũt, neq; populi in martyrum loco hos athletas colunt, propterea quòd Christianorum nomen persequentibus incumbit. Vnum est crimen quod nunc uehementer damnatur ac punitur, diligens obseruatio traditionum patrum. Ob hoc fugantur patrijs pij, & cætera. Atque eadem de re ad CCCVIII illos Episcopos qui in Niceno concilio cõgregati fuerunt, BASILIVS & alij orientis Episcopi hæc uerba scribunt.

Nobis autem ad manifestum hæreticorum bellum, amplius etiã id quod ab his qui idem sentire uidentur exortum est, ad extremam debilitatem Ecclesias perduxit. Ad quæ sanè mala etiam maxime uestro auxilio opus habemus, quo hi qui Apostolicam fidem confitentur, dissolutis sectis quas excogitauerunt, de cætero autoritati Ecclesiæ subditi sint, ut integrũ fiat corpus Christi, omnibus membris ad integritatem reuersum, & non solum apud alios prædicemus bona, id quod nunc facimus, sed etiam nostras ipsorum Ecclesias ueterem de recta fide gloriationem recepisse uideamus. Reuera enim suprema beatitudine dignum est id quod uestræ pietati à domino datum est, nimirum adulterinum à probo sinceroq; ac puro discernere, patrum uerò fidem, citra aliquam detractionem prædicare, quam etiam nos suscepimus, & cognouimus ex Apostolicis notis efformatam, consentientes & ipsi, & omnibus in concilij scripto regulariter ac legaliter decretis. Hactenus illi.

Ab hac igitur Catholica & Apostolica Ecclesia qui se separant, diligenter secum expendant, an non à Christi corpore se auellant, quum Ecclesia dei una catholica Christi sit corpus, & singuli in ipsa comprehensi, tum inter se, tum Christi sint membra. Quapropter mihi imprimis in solatium, sæpe pientissimi uiri, & ad pacem concordiam & unitatem omnia molientis scripta lego, relego, & exosculor: nec dubito quin etiam alijs eandem utilitatem exhibitura sint, qui illa in manus sumere uolent. Atq; utinam contingat, ut multi pij ac boni uiri hinc consilia ac auxilia petant, & quisq; quantũ in se esset huc conferret, quo & ad unius sanctæ catholicæ Ecclesiæ cõcordiam omnes deueniremus, & idem in domino sentiremus: id quod iuxta regium prophetam rogare iubentem quæ ad pacem sunt Hierusalem, precor ut Deus solus bonus pro sua benigna erga suos uolũtate, clemẽter suis tribuat. Porrò quod R.P.T. inscribendum ac mittendum BASILIVM duxi, nõ ideo solum feci, ut uelut dixi, pietatis tuæ zelus diui BASILII zelum referens, hinc ab omnibus cognosceretur, sed etiam ut priuatam meam ergam tuam pietatem affectionem hinc tibi declararem. Memini enim & suauissimè recordor illius cognitionis, quæ mihi adolescenti contigit, dum tu

item

item adolescens illum dicendi artis magistrum amantissimè amplecteteris, quo ego paulò antea Græcæ linguę doctore usus fueram. Quo tempore nō eo solum nomine apud me in admiratione constitutus eras, quòd summā generis nobilitatem, & fumosas illas maiorum tuorum imagines, sub communi præceptore Petro Mosellano illustrare instituisses: sed non uulgariter etiam à me diligebaris, quod Gregorium Haloandrum conterraneum meum, magnum illum postea Iurisconsultum, cum quo à pueris familiariter educatus fueram, tantum quantus ille fuit, tum cōsilijs, tum sumptibus datis, efficere proposuisses. Mihi enim & patriæ imprimis id tribui à te putabam, quod in illum conferres. Nec hactenus aliquid defuit mihi præter occasionem, quo minus meū erga P. T. animum declararim. Hanc autem iam adeptum me ratus, ut elaberetur mihi nō permittere uolui, sed sanctissimi uiri librorum, aut ut rectius dicam, Thesauri puri puti ad te missione, publicè testatam facere meam erga R.P.T. obseruātiam: quam nuper adeò Deus opt. Max. his regionibus, inter quas & patria mea numeratur, Episcopum dedit: qui publicæ rerum pacis, & cōcordiæ ac reconciliationis in religione Christiana reparandæ gratia, omnia facere ac pati paratus est, & hactenus non exigua pericula pertulit. Macte igitur animo Magnanime IVLI Pontifex, id quod cum deo cœpisti prosperè perfice, & oues tuæ curæ commissas ueræ uerbi doctrinæ pabulo pasce, & Ecclesiam dei ad ueram Euāngelij filij sui unitatem collige. Nos uero inter tuos recēse, & nostram hanc Latinam BASILII translationem, & simul Græcorum eiusdem sanctissimi uiri operum collectionem, & sub nomine tuo editionem, ita æstima, uelut sint uiduæ illius duo illa quæ sola habebat, & in fiscū mittebat minuta. Quæ apud R.P.T. à me deposita, ita haberi cupio, ut intelligat illa, me hanc meam in his edendis operam totam ipsius iudicio subijcere, & unius sanctæ catholicæ Ecclesię censuram, siue quid reuocare, siue immutare in mea translatione, ex negligentia forte, si ita accidit, non certè malignitate admisum, oporteat, minime refugere: & alioqui ea est rerum mearum tenuitas, ut ad præsentem religionis turbatæ statum, nihil amplius conferre queam, nec propria professio medica sinat, quæ iam mihi instans ad se reuocat. Valeat Reuerenda pietas tua. Zuiccauij. Calendis Septemb. Anno Christi. MDXLIX

D. BASILII ENCOMIVM EX EPISTOLA DES. ERASMI ROT. AD D. IACOBVM SADOletum, Episcopum Carpentoractensem, primæ editioni Græcę Basilij præmissa.

DIVVS BASILIVS, uir optimo iure dictus Magnus, sed Maximi cognomine dignior. cuius facundiam contumeliam esse iudico, cum quoquam eorum comparare, quorum eloquentiam supra modum admirata est Græcia, iuxta modum æmulata Italia. Quis enim inter illos sic omnibus dicendi uirtutibus excelluit, ut in eo nō aliquid desideretur uel offendat? Tonat ac fulgurat Pericles, sed sine arte. Attica subtilitate propemodum friget Lysias. Phalereo suauitatem tribuunt, grauitatem adimūt. Isocrates umbratilis orator, affectatis structuræ numeris, ac periodis orationis, perdidit illam natiuæ dictionis gratiā. Demostheni, quem uelut omnibus numeris absolutum eloquentiæ exemplū producit M. Tullius, obiectum est quod orationes illius olerent lucernam, nec desunt qui in eo affectus & urbanitatem requirunt. Sed ut maxime aliquis extiterit, in quo neq; naturam, neq; artem, neq; exercitationem desideres, quem mihi dabis, qui Diui Basilij pectus numine plenum, nō dicam æquarit, sed uel mediocri consequatur interuallo? Quem qui tantum philosophiæ, qui omnium disciplinarum circulum cum summa dicendi facultate coniunxerit? Sed ut dixi, contumeliæ genus est uirum diuinitus afflatum cum prophanis ac nihil aliud quàm hominibus conferre. Decentius est, diuum cum diuis componere. Tulit eadem fermē ætas aliquot summa facundia pariq; doctrina ac pietate uiros. Athanasium Alexandrinum Episcopū, Gregorium Nazianzenum Basilij Pyladem, ac studiorum sodalem, Ioannem Chrysostomum & ipsum Basilio familiarem, ac fratrem Gregorium Nyssenum Episcopum. Horum suis quisq; dotibus summus erat. Athanasius ad docendum accommodatissimus: Nazianzenus floridū & argutum orationis genus amplexus uidetur: Chrysostomus licet pulcre suo cognomini respondens alicubi uerbis redundat, & in digressionibus uidetur immodicus: Nysseno placuit pia simplicitas. At Philostorgius in tantū prætulit Athanasio Basilium, ut uirum alioqui summū cum Basilio collatum scripserit uideri puerum. Nazianzenus uidebatur cum Basilio paria facturus, ni inter tot ornamēta, næuos aliquot interdum haberet inspersos. Argutiarum & externæ sapientiæ affectatio, dictionisq; structura ab Isocratis exemplo non abhorrens, nonnihil resipiunt scholam rhetoricā. Cuius rei si quis fidem requirat, in Monodia, quam ab se summa cura elaboratā nō dissimulat ipse: uidebit multum fabularū e poetis ascitum. uidebit & collationē qua Basiliū cum ueteris testamenti claris heroibus cōmittit, duriusculā esse. At in Basilio nescio quid morosulus etiā lector possit desiderare. Manat e sanctissimo pectore, cūctisq; humanis cupiditatibus defecato, simplex ac naturalis oratio. Præstātur omnia quæ potest ars, nec ulla tamē usquā artis significatio

ficatio. agnoscas ibi summam mundanæ philosophię cognitionem, sed nullam prorsus ostentationem. Sentias illum callere disciplinas liberales, & in his mathematicas omneis: sed sic adhiberi, ut nihil aliud quàm ancillentur pietati. Diuinarum scripturarum testimonia tam cōcinne admiscet orationi perpetuæ, ut gemmas purpuræ nō assutas, sed ibi natas dicas. Nec in uno tantum genere excellit. Tanta erat ingenij dexteritas, ut quocunq; se intendisset, felicissime rem gereret. In enarrandis sacrorum uoluminum mysterijs, mire διδακτικός. diligens, cautus, apertus, minimeq́; uiolentus. Ad genus panegyricum putatur maxime natura fuisse compositus, in quo sic orationem attemperat ad animos auresq́; multitudinis, ut & imperitis sit perspicuus, & eruditis admirandus. In disputando aduersus Eunomiū quum admirabilem habeat subtilitatem, nusquam tamen ab orationis perspicuitate recedit: atq; intra catholici dogmatis defensionē sese cōtinens, nusquam euagatur in conuicia nihil ad causam facientia. Nec sui dissimilis est in opere ad Amphilochium de Spiritu sancto: sed quodcūq; tractat argumentū, nusquam illum destituit perpetua dictionis sanitas ac iucunditas, eaq́; non ascita sed natiua. Adest ubiq; iuxta nomen illius, regia quædam maiestas cū admirabili quadā humanitate coniuncta. Sic inuehitur in mores hominū, ut obiurgātem etiam possis amare. Qualis erat oratio, talis erat & uita. Hac ingenij dexteritate Eusebium Episcopum ambitione tendentem ad seditionem, ex æmulo reddidit amicissimum. Hac Modestum Cæsaris præfectum sic contempsit, ut hominem impium uirtutis fulgore raperet in sui admirationem. Hac Eusebium Ponti præfectum deuicit deiecitq́;, ac mox deiecto tulit opem. Hac ipsum Imperatorem Valentem, quum ingressus esset ecclesiam, primum in stuporem adegit: mox sapienti colloquio à concepta crudelitate deterruit: atq; etiam ab Ariana factione reuocauit, nisi quod huius amabilis libertas construxerat, aliorum pertinax improbitas destruxisset. Animus erat adeò paratus ad martyrium, ut illud muneris etiam exoptaret loco. In scriptis illius nihil usquā obstrepit humani affectus, nusquā suam agit causam. Postremo inest quiddam, quod quo nomine sit appellandum, nondum inueni. Adest peculiaris gratia, quæ nunquam satiat legentem, sed semper sitientem dimittit.

INDEX HOMILIARVM SIVE CONCIONVM IN OPIFICIVM sex dierum, Hexaemeron Græcis dictum.

In principium libri Geneseos.	Homilia I
De eo quod inuisibilis erat terra & inornata.	II
De modis generationis.	III
De congregatione aquarum.	IIII
De germinatione terræ.	V
De generatione luminarium.	VI
De reptilibus.	VII
De uolatilibus & aquaticis.	VIII
De terrestribus.	IX
De hominis constructione.	X
De hominis constructione.	XI

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII MAGNI, ARCHIEPISCOPI CAESAREAE CAPPADOCIAE, IN OPIficium sex dierum, Homilia prima. Iano Cornario Medico Physico interprete.

IN PRINCIPIO fecit deus cœlum & terrã.] Conueniẽs
principium est ei qui de mundi constitutione dicturus est,
principium structuræ eorum quæ uidẽtur sermoni præpo
nere. Cœli enim & terræ creatio tradenda est, non sponte
producta, uelut quidam imaginati sunt, uerum à deo causa
accepta. Qualis auditus dignus est magnitudine eorũ quę
dicuntur? Qualiter præparatam animã ad tantarũ rerum
auditionem occurrere conuenit? Nimirum ab affectioni-
bus carnis puram, cui nullæ rerum secularium curæ tene-
bras offuderunt, industriam curiose scrutantem, & undiq;
circumspicientem, sicubi dignã dei notionem apprehen-
dere possit. Cæterum priusquam uerborum acumen expendamus, & quantæ sint par
uarum harum uocum significationes perscrutemur, cõsideremus quis sit qui nobis di-
cit, quo etiamsi scriptoris acumen nõ assequamur, propter intellectus nostri debilita-
tem, tamen ad fidem ac dignitatem dicẽtis intenti, sponte ad assensionẽ dictorum per
ducamur. Moyses itaq; est qui hoc historiæ scriptum nobis proponit. Moyses ille, qui
probitatis testimoniũ dum adhuc sub mammis hæreret, à deo accepit: quẽ adoptauit
quidem filia Pharaonis, uerum regaliter educauit, sapientibus ex Ægyptijs ad erudi-
endum ipsum præceptoribus præfectis: qui tyrannidis fastum odio habẽs, & ad cog-
natorum suorũ humilitatẽ decurrens, maluit cũ populo dei mala tolerare, quàm tem-
porariam peccati fruitionẽ habere: qui amorẽ ad iustitiã ex ipsa natura nactus est. quã-
doquidem etiã priusq; populi principatus ipsi cõmitteretur, uidetur ob naturæ suæ in
malos odium, usq; ad mortẽ malos persequutus esse. Qui fugatus est ab his quos bene
ficijs affecit, & Ægyptios tumultus ultro reliquit, & Æthiopiã accessit, illicq; ab om-
nibus alijs ferias agens, per totos quadraginta annos speculationi ueritatis uacauit.
Qui octogesimũ iam natus annum, uidit deum, quãtum hominẽ uidere possibile est,
imò quãtum nulli alij datum est, iuxta ipsum adeo testimoniũ dei: Nempe, si contin- Num. 12
gat propheta uester domino, per uisum ipsi cognoscar, & in somno ipsi loquar, nõ sic
uelut seruus meus Moyses in tota domo mea fidelis est, ore ad os loquar ipsi in specie,
& nõ per ænigmata. Hic itaq; qui ipsam faciẽ dei æqualiter cũ angelis uidere dignus
factus est, ea quæ à deo audiuit, nobis recenset. Audiamus igitur uerba ueritatis, nõ in
humanæ sapiẽtię persuasionibus, sed in doctrinis spiritus prolata, quorũ finis nõ est au
dientium collaudatio, sed eorũ qui docẽtur salus. In principio fecit deus cœlũ & ter
ram.] Moratur sermonẽ meum sententiæ admiratio. Quid primũ dicã? unde exposi
tionem incipiã? redarguã ne externorum uanitatem, an prædicabo nostrã ueritatem?
Multa de natura prodiderũt Græciæ sapientes, & ne una quidem sentẽtia apud ipsos
immota ac incõcussa cõstitit, semper posteriore priorem destruente, ut minime opero
sum sit nobis illorũ dicta redarguere. Sufficiunt enim ipsi inter se ad suijpsorũ destru-
ctionem ac euersionẽ. Qui enim deũ ignorarunt, causam prouidã uniuersorũ genera-
tioni præsidere nõ concesserunt: sed ea quæ consequuntur similiter ignorãtiæ à princi
pio cõcluserunt. Quapropter aliqui ad materiales causas cõfugerunt, mundi elemen-
tis causam totius attribuẽtes. Aliqui indiuidua ac impartibilia corpuscula, molesq; ac
meatus, naturã uisibilium cõtinere imaginati sunt. Iam enim cõcretis inter se imparti-
bilibus corpusculis, iam rursus disiectis, generationes & corruptiones fieri, & in dura
bilioribus corporibus, fortiorẽ atomorum implicationẽ, diuturnitatis causam exhibe
re asserentes, re uera araneæ telam texunt qui talia scribũt, qui adeò tenuia & inconsi-

stentia principia cœli & terræ ac maris supponunt. Non enim nouerũt dicere, In prin-
cipio fecit deus cœlum & terrã: & propterea citra gubernationẽ & dispensationẽ, om
nia temere ferri, ab inhabitãte in ipsis impietate decepti sunt: quod ipsum ut ne nobis
accidat, is qui mundi fabricationem cõscripsit, statim in primis uerbis per nomen dei
mentem nostrã illuminauit, quum ait, In principio fecit deus. Nonne bonus est ordo
qui principiũ primũ apposuit? ne sine principio ipsum esse aliqui opinari possint. De-
inde addidit, fecit: quo demonstretur quod minima pars potentiæ ipsius opificis est id
quod factũ est. Quemadmodũ figulus ex eadem arte infinita formãs uasa, neq; artem,
neq; potentiam insumit. Sic etiã uniuersi huius opifex, nõ uni mundo cõparem habẽs
effectricem potentiam, sed in infinitũ excedentem, solo uoluntatis momento, magni-
tudines eorũ quæ uidẽtur ad esse produxit. Si igitur & principiũ habet mundus, & fa-
ctus est, quære quis sit qui ipsi principiũ dedit, & quis sit ipsius factor ac creator, Imò
ut ne humanis ratiocinationibus inquirens à ueritate aberres, præuenit nos per doctri
nam, uelut sigillũ & amuletum animis nostris immittens, preciosum nomẽ dei, quum
ait: In principio fecit deus. Beata natura, luculenta bonitas, id quod dilectũ omnibus
rationis participibus est, desiderabilis pulchritudo, principium rerũ, fons uitæ, lux spi-
ritualis, inaccessibilis sapientia, hic fecit in principio cœlum & terrã. Ne igitur imagi-
neris ô homo, ea quæ uidentur principio carere, neq; propterea quòd ea quæ in cœlo
mouentur, circulariter circumuoluuntur, & circuli principium sensus nostri prompti-
tudine percipi nõ potest: corporũ quæ circulariter circumferuntur naturã sine princi-
pio esse putes. Neq; enim circulus hic (figurã dico planã, quæ sub una linea continẽ)
quoniã effugit sensum nostrũ, neq; unde cepit, neq; in quid finiat inuenire possumus,
iam etiã sine principio ipsum esse statuere debemus. Verũ etiamsi sensum fugit, reue-
ra tamen omnino initium à quopiã accepit is qui centro & distantia quadã ipsum cir-
cumscripsit. Sic & tu, nõ propterea quod in seipsa conniuent ea quæ circulariter mo-
uentur, motus ipsorũ æqualitas à nullo per medium dissecta, errorem tibi pariat, mun-
dum sine principio & sine fine esse. Transit eñ figura mũdi huius, & cœlũ ac terra præ
1.Cor.7 teribunt. Præmissa itaq; quædã exclamatio ac quasi præoccupatio dogmatũ de fine ac
cõsummatione & transmutatione mundi, sunt ea quæ nunc breuibus uerbis in rudi-
mentis diuinitus inspiratæ doctrinæ traduntur. In principio fecit deus. Quæ à tempo-
re initium sumpserunt, ea necesse est & in tempore cõsummari. Si initiũ temporale ha
bet, ne dubites de fine. Geometricæ enim & arithmeticę rationes, & de corporibus so
lidis tractationes, & diuulgata astronomia multũ occupata uanitas, ad qualẽ finẽ diuer
tunt? siquidẽ harum artium studiosi, hunc quẽ uidemus mundũ, sempiternũ esse unà
cum cõditore uniuersorũ deo ratiocinati sunt, ad eandẽ maiestatẽ, circumscriptum &
materiale corpus habentẽ ducentes, cum incomprehensibili ac inuisibili natura, neq;
tantum secum cogitare potentes, quod cuius partes corruptionibus & alterationibus
subiacent, eius etiam totum aliquãdo necesse esse, easdẽ affectiones cum suis partibus
sustinere. Verũ ad tantã uanitatẽ ratiocinationibus suis redacti sunt, & stupidũ cor ip-
sorum obtenebratũ est. & quũ se sapientes prędicent stulti facti sunt, ut alij quidẽ cœlũ
ab æterno cũ deo existere pronunciarint, alij uero illud ipsum esse deũ, sine principio
& sine fine, & causam gubernationis rerũ singularũ. Profectò mundanæ sapientiæ re-
dundantia, grauis aliquãdo cõdemnationis additamentũ ipsis afferet, propterea quod
adeò acute uanitates uidẽtes, uoluntarie ad ueritatis intelligentiã occæcati sunt. Verũ
qui stellarũ distantias dimetiunẽ, & semper apparentes ac septentrionales ex ipsis de-
scribũt, itemq; eas quæ circa austrinũ polum sitæ, isthic quidẽ habitantib. apparẽt, no-
bis autẽ ignotæ sunt, & aquilonarẽ latitudinẽ, ac circulũ zodiacũ infinitis distantijs di-
uidunt, & syderũ repetitos ac reiteratos, cursus, firmamẽtaq; & exclusiones, & motũ
omniũ ad præeuntia ac primordialia exacte obseruãt, & per quantũ tẽpus unusquisq;
planetarũ suum circuitũ expleat: unã ex omnibus artẽ nõ inuenerũt, ut cogitarẽt deũ
uniuersi esse creatorẽ, & iudicẽ iustũ, dignã pro cuiusq; uita retributionẽ referentẽ: ne-
que cognoscere potuerũt, quod ad hoc quod cõditus est mundus, & quod iudiciũ fu
turum est, cõsequatur notio cõsummationis. Quia necesse est trãsmutari mundũ, si mo
do animarũ status ad aliã uitæ speciẽ transiturus est. Quemadmodũ enim præsens ui-
ta cog-

ta cognatā habuit huius mundi naturā, ſic futura animarū noſtrarū uita conſimilē ſta-
tui ſuo ſortē ſuſcipiet. At uero illi tantū abſunt ut ueris his animū aduertāt,ut etiam
amplo cachinno nos perfundant,qui de cōſummatione mundi huius,& regeneratio-
ne ſeculi uerba facimus. Quandoquidē uero principiū natura præpoſitū eſt his quę ab
ipſo ſunt,neceſſariò de his quæ à tempore eſſe ipſum habēt differens,hanc uocē om-
nibus præpoſuit,inquiens,In principio fecit.Etenim erat quid,uelut uerisimile eſt, e-
tiam ante mundū hunc.quod intelligentia quidē noſtra cōtemplari nobis licet, uerū
id narrare reliquit,propterea quod his qui introducunt adhuc & infantib.parū apta ca
cognitio exiſtit.Erat quidā uetuſtior mūdi generatione ſtatus, ſupermundanis poten
tijs cōueniens, ſupertēporalis,æternus,ſempiternus.Opificia aūt in ipſo,omniū cōdi-
tor & opifex perfecit:Lucē ſpiritualē beatitudini diligentium dominū conuenientē,
rationales & inuiſibiles naturas,& omnē intelligibiliū ornatū, quæ intelligentiā no-
ſtrā ſuperexcedūt,quorū neq; nomina inuenire poſſibile eſt. Hæc eñ inuiſibilis mun
di eſſentiā complent,uelut nos docet Paulus dicēs,quod in ipſo cōdita ſunt omnia,ſi-
ue uiſibilia,ſiue inuiſibilia,ſiue throni,ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue pote-
ſtates,ſiue potentiæ,ſiue angelorū exercitus,ſiue archangelorū præfecturæ. Vnde o-
portebat de cætero etiā mundū hunc ad exiſtētia ſuperinduci, primordialiter quidem
locum docēdi ac erudiēdi animas noſtras.Deinde uero etiā ſummatim, omnium quę
generant & corrumpunt idoneum cōtubernium.Cognatus itaq; mundo, & animali-
bus ac plantis in ipſo,tēporis decurſus ſubſtitit,feſtinās ſemper & præterfluēs, ac nuſ-
quam à curſu quieſcēs.Aut non tale eſt tēpus? cuius id quod præterijt annihilatū eſt,
quod uero futurū eſt,nondū adeſt,præſens autē priuſq; cognoſcat ſenſum aufugit.Ta
lis autē eſt & eorum quę gignunt & à natura producunt natura,aut augeſcēs omnino
aut deficiens,firmitatē uero & ſtabilitatē non manifeſtā habens.Cōueniebat igit & a-
nimalium & plantarū corporibus,uelut fluxioni cuidā ad neceſſitatē illigatis,& motu
ad generationē aut corruptionē ducente contētis,à tēporis natura ambiri & cōtineri,
quæ cognatā cum his quæ alterant proprietatē poſſidet. Proinde proprie exorſus eſt
ſermonē de ipſo ſapiēs qui nos mundi generationē edocet, inquiens, In principio fe-
cit,hoc eſt in hoc principio quod eſt iuxta tēpus.Non eñ quod maior natu ſit omnib.
generatis,propterea ipſum præminere teſtat,in principio generatū eſſe dicens. Verū
poſt inuiſibilia,& intelligibilia,uiſibiliū horum & ſenſu apprehenſibilium principiū
originis enarrat.Dicitur itaq; principium etiā primus motus,uelut in hoc,principium
uiæ bonæ eſt facere iuſta:à iuſtis eñ actionibus primū mouemur ad beatam uitā. Dici
tur & principiū unde fit aliquid,illo exiſtēte in hoc ipſo, uelut in domo fundamētum,
& in naui carina.Iuxta quā ſignificationē dictum eſt,principium ſapiētiæ timor domi-
ni.Eſt eñ uelut baſis ac fundamentū ad perfectionē ipſa religio & pietas. Eſt & princi
pium artificialiū operum ipſa ars,uelut ſapiētia Beſeleel principiū fuit ornatus taber-
naculi.Principiū etiā actionum,ſæpe eſt utilis finis eorū quæ fiunt,uelut miſericordiæ
& eleemoſynæ,laus ac commēdatio apud deum,& omnis uirtuoſæ actionis finis, qui
in promiſſionib.cōſiſtit.Quū itaq; tam multipliciter dicat principiū, cōſidera an non
omnib.ſignificatis præſens uox cōueniet. Etenim à quo tēpore mundi huius cōſtitu-
tio cepit,poſſibile eſt tibi diſcere,ſi ex pręſenti retrò reſiliēs, primā generationis mun
di diem inuenire cōtendes.Sic eñ reperies,unde ſit primus tempori motus. Deinde
quòd uelut fundamēta quædā & baſes præſtratā ſunt cœlum & terra: Poſtea quod eſt
quædā artificialis ratio,quæ cōſtructionis eorū quæ uidemus cauſa & autor fuit,uelut
uox principij tibi indicat,& quod non temere, neq; fruſtra, ſed ad finē quēdam utilē,
& magnū rerum omnium uſum,introductus & cōſtructus ſit mundus: ſiquidē reuera
eſt officina diſcēdi animis rationalib.& locus erudiēdi ad cognitionē dei,per uiſibilia
& ſenſibilia, manuductionē mēti exhibēs ad inuiſibilium ſpeculationē. Quēadmodū
Apoſtolus ait,Quod inuiſibilia ipſius,à cōditione mundi per creaturas intellecta,cō- Rom. 1
ſpiciunt.Aut fortaſſis propter breuitatē opificij quod omni tēporis mora in totum ca
ret,dictum eſt,In principio fecit.quandoquidē indiuiſibile quiddā & nullā diſtantiam
habēs,principium exiſtit.Quēadmodum eñ principium uiæ,nōdum eſt uia,& princi
pium domus,nōdum domus:Sic & tēporis principium,nondū eſt tēpus, imò neq; mi

nima pars ipſius.Si uero quiſpiã cõtentioſus principiũ dicit eſſe tempus, is cognoſcat
quod diuidet ipſum in tẽporis partes,Hæ autẽ ſunt,principiũ,medium & finis.Princi-
pium autẽ principij animo cõcipere,omnino ridiculũ eſt.Et qui principiũ in duas par-
tes ſecat,duo pro uno faciet,Imò magis multa & infinita,quũ id quod diuiſum eſt,ſem
per in alia ſecet.Quo igitur doceamur ſimul cum uoluntate dei, citra tẽporis moram
ſubſtitiſſe mundũ,dictũ eſt:In principio fecit.quod ipſum alij interpretes ſententiã ma
niſeſtius explicãtes reddiderũt,In ſumma fecit deus,hoc eſt coaceruatim & breui. De
principio quidẽ igit,ut pauca de multis dicamus,hactenus.Quandoquidẽ uero etiam
artium aliæ factiuæ dicunt,aliæ operatiuæ,aliæ ſpeculatiuæ, Et ſpeculatiuarũ finis eſt,
actio in mẽte.Operatiuarũ uero,ipſe corporis motus,quo ceſſante nihil ſubſiſtit,neq;
remanet uidentibus.Saltationis em̃ & artis canẽdi tibia,nullus eſt finis,ſed ipſa in ſeip-
ſam actio deſinit.In factiuis autẽ artibus etiã ceſſante actiõe propoſitũ eſt ipſum opus,
uelut Ædificatoriæ,fabrilis lignariæ ac ferrariæ,& textoriæ,& quęcunq; eius generis,
quæ etiamſi nõ adſit artifex,ſufficiẽter in ſeipſis artificiales rationes oſtẽdunt, & licet
admirari ædificatorẽ ab opere,itẽq; fabrũ ac textorẽ.Quo itaq; demonſtret,quod mũ-
dus artificialis eſt ſtructura,omnib.ad ſpeculandũ propoſita, ut per ipſam eius qui ip-
ſum fecit ſapientia agnoſcat : non alia uoce uſus eſt ſapiẽs Moyſes de ipſo,ſed dixit,In
principio fecit.nõ operatus eſt,neq; ſubſtituit,ſed fecit.Et quoniã multi ex his qui ima
ginati ſunt mundũ ab æterno cũ deo coexiſtere,non cõceſſerunt ab ipſo factũ eſſe,ſed
uelut abumbrationẽ potentiæ ipſius exiſtentẽ,ſua ſponte obiter ſubſtitiſſe : & cauſam
quidẽ ipſius confitent deũ,uerũ cauſam citra uoluntatẽ,uelut umbræ corpus, & ſplen
doris reſplendeſcentiã:Talem igit errorẽ corrigens propheta,hac uerborũ certitudi-
ne uſus eſt,quũ ait,In principio fecit deus.nõ ipſum hoc, cauſam ut eſſet exhibuit, ſed
fecit,uelut bonus utile,uelut ſapiens optimũ,uelut potens maximũ.Nam tantũ nõ ar-
tificem tibi demõſtrauit,qui eſſentiã uniuerſorum cõſcendit,& ſingulas partes inter ſe
coaptat,& totum concors ac conſonũ ſibijpſi,& concinne habens perficit. In prin-
cipio fecit deus cœlum & terrã.Ex duobus principijs uniuerſi originẽ innuit,cœlo qui
dem prærogatiuã generationis tribuens,terrã autẽ ſecundã origine ſtatuens,& omni-
no ſi quid medium inter fines horum congeneratũ eſt.Quare etiamſi nihil dicat de e-
lementis,igne,aqua,& aere,tamẽ tu apud teipſum intelligentia tua expende,primum
quidẽ quod omnia in omnibus permixta ſunt,& in terra inuenies, & aquã, & aerem,
& ignem.Siquidẽ ex lapidibus quidẽ ignis exilit,ex ferro autẽ quod etiam ipſum à ter
ra generationẽ habet,ignis abundans in affrictionib.elucere ſolet, quod etiã admira-
tione dignũ eſt.Quomodo in corporib.quidẽ exiſtens ignis,citra nocumentum deli-
teſcit.Prouocatus uero foras,conſumit ea quæ hactenus ipſum conſeruarunt. Quod
autem aquæ natura inſit in terra,hi qui puteos effodiunt demonſtrãt. Aerem uero ter
ræ ineſſe,exhalationes quæ ab ipſa humecta & calfacta à ſole remittunt,comprobant.
Poſtea uero etiam,ſi cœlum natura ſupernum locum obtinet,Terra autem infimũ om
nium eſt:ideoq; ad cœlum quidẽ ferunt leuia,ad terram uero grauia repere ſolent,cõ-
trarijſſima autẽ inter ſe ſunt ſupernum & infernum: qui eorum quæ plurimũ ſecundũ
naturã diſtant mentionẽ fecit,etiã ea quæ mediam horum regionem explent compre
henſim ſignificauit.Quare ne quæras ſingulorum enarrationem, ſed ea quæ ſilentur
per declarata intellige.In principio fecit deus cœlum & terrã.Perſcrutatio de ſubſtan-
tia ſingularum rerum,aut earum quæ ſpeculationi noſtræ ſuccumbunt, aut ſenſui no-
ſtro propoſitæ ſunt,longum & extentum ſermonẽ ad expoſitionem ſui requirit, ut in
huius quæſtionis conſideratione plura uerba inſumi neceſſe ſit, quàm in reliquis quæ
de ſingulis quæſitis dici poſſibile eſt,ſupra hoc quod neq; ullum operæprecium ſit ad
eccleſiæ ædificationẽ,circa hæc tempus diutius terere. Verum de ſubſtantia cœli ſuffi
ciunt nobis ea quæ ab Eſaia dicta ſunt,qui uulgaribus uerbis ſufficientem naturæ ip-
Cap. 40 ſius intellectum nobis induxit,quum inquit:Qui firmauit cœlum uelut fumũ,hoc eſt,
qui tenuem,& non ſolidam neq; craſſam naturã,ad cœli compagem ac ſubſtantiã pro
duxit.De figura quoq; cœli ſufficiunt nobis ea quæ ſunt apud ipſum in glorificatione
dei dicentẽ,Qui ſtatuit cœlum uelut fornicem.Eadem hęc etiam de terra conſulimus,
ut ne quis ſibijpſi negocium faciat, ſubſtantiã ipſius quænã ſit, curioſius inquirendo,

neq;

neq; tempus terat ratiocinationibus,ipſum quod ſuppoſitum eſt inueſtigando, Neq;
quærat naturã aliquam qualitatibus deſolatã,& pro ſua ratione qualitatis expertẽ exi-
ſtentem. Sed probe ſciat quod omnia quæ circum ipſam conſpiciunt̃,ad rationem ut
ſint,ordinata ſunt,expletiua ſubſtãtiæ exiſtentia.Ad nullũ enim finẽ peruenies, ſingu
las in ipſa exiſtentes qualitates ratione adimere tentans.Si eñ remouebis nigrũ,frigi-
dum,graue,denſum,qualitates ſecundũ ſaporem in ipſa exiſtentes,aut ſi quæ aliæ cir-
ca ipſam uident̃,nihil erit quod ſuppoſitũ eſt.His igit̃ relatis, ne illud quidẽ inquiren-
dum moneo,ſuper qua re cõſiſtat. Vertigine eñ ſic mens afficietur, ratiocinatione ad
nullum cõfeſſum finem perueniẽte.Siue enim aerẽ latitudini terræ ſubſtratum eſſe di-
xeris,dubius hærebis,quomodo mollis & multum inanis natura renitatur præ tanta
grauitate cõpreſſa,& nõ dilabat̃ undiquaq;, conſidentiã effugiens, & ſemper ſurſum
ſe diffundens ſuper id quod ipſam comprimit.Rurſum ſi tecũ ſtatueris,aquã eſſe quod
terræ ſubiectum eſt,etiã ſic inquires,quomodo graue & denſum,nõ ſubit aquã,ſed ab
imbecilliore natura id quod in tantum grauitate excellit ſuperat̃ ac tenetur. Vltra hoc
quod etiã ipſius aquæ baſim inueſtigabis,& rurſus dubitabis, cui nam ſolido & reni-
tenti ultimũ ipſius fundum incumbat.Si uero aliud corpus terra grauius ac ſolidius ſta
tueris impedire terrã,ne ad inferna procedat,occurret animo tuo etiã illud, quod ſimi
li quopiam etiam id opus habeat quod ipſum ſuſtineat,& corruere nõ ſinat. Et ſi cõfi-
ctum quid etiã illi ſupponere poterimus,rurſus illius fulcrum animus noſter inquiret,
& ſic in infinitum elabemur,ſemper ad fundamenta reperta,noua rurſus excogitãtes.
Et quãto longius ſermone progredimur,tanto maiorem renitẽtem facultatẽ ac ſufful
cientem uim introducere cogimur,quæ ad totum ſuperincumbẽs ſimul reniti poterit.
Quapropter terminos cogitationi tuæ præpone,ne quãdo curioſitatem tuã ipſius Iob
ſermo redarguat dum incomprehenſibilia ſcrutaris,& interrogeris ab ipſo etiam tu,in Cap. 9
quonam anuli ipſius fixi ac firmati ſunt.Cæterum ſiquãdo in pſalmis audieris,Ego fir- Pſal. 74
maui columnas ipſius,uim cõtentiuam ipſius,columnas dictas eſſe puta. Nã ſuper ma
ria fundauit ipſam,quid ſignificat quàm aquæ naturã undiquaq; terrę circũfuſam eſſe?
Quomodo igitur fluxilis exiſtens aqua,& in decliue ferri ſolita,manet ſublimis & ſu-
ſpenſa & nuſq; defluens? Tu uero nõ cõſideras quod eãdem aut etiã ampliorem hæſi-
tationem rationi exhibet terra per ſe pendens,grauior natura exiſtens. Verum neceſ-
ſe eſt ſiue terrã per ſeipſam eſſe demus,ſiue ſuper aquas ipſam fluctuare dicamus, nuſ-
quam à pia intelligentia recedere,ſed omnia ſimul potẽtia cõditoris cõtineri cõfiteri.
Ob hæc igit̃ oportet dicere & quemq; ſibiipſi,& percunctantib. nos, ſuper qua re in-
gens hoc & intolerabile terræ põdus firmatum eſt:quod in manu dei fines terræ ſunt.
Hoc ſecuriſſimũ eſt nobis ad intelligentiã,& utile audientib. Iam uero etiã Phyſici qui
dàm ob eiuſmodi cauſas terrã immobilem manere aſſeuerant, Nimirũ quod mediam
uniuerſi regionẽ accepit,& quod propter æqualem undiquaq; ad extrema diſtãtiam
nõ habens quo magis declinet,neceſſariò maneat in ſeipſa, quũ æqualitas undiq; cir-
cumſita,omnino impoſſibilem ad aliquã partem inclinationẽ ipſi inducat. Mediã au-
tem regionem nõ ſorte,neq; ſpõte,terrã nactã eſſe,ſed hunc eſſe terræ naturalẽ,ac ne-
ceſſarium ſitum.Nam quũ cœleſte corpus extremam regionem ſurſum uerſus obtine-
at,quæcunq; ſane ſupponamus inquiũt natura grauia ex ſupernis elabi, ea undiquaq;
ad medium deferent̃.Et in quod ſanè partes deferunt̃,in id etiam totum nimirũ detru
detur.Si autẽ lapides & ligna & terrea omnia deorſum uerſus ferunt̃,hic utiq; fuerit e-
tiam toti terræ proprius ac cõueniens ſitus.Et ſi quid leuiũ à medio ferat̃, ad ſupremũ
nimirum mouebit̃.Quare propria latio grauiſſimis eſt deorſum uerſus.Deorſum autẽ
medium dicimus,Ne igit̃ mireris,ſi nuſq; excidit terra,regionem ſecundum naturam,
ipſum medium habẽs.Omnino enim neceſſe eſt manere ipſam in regione ſua, aut præ
ter naturam motam,propria ſede excedere.Horum ſanè iam relatorũ ſi quid tibi pro-
babile eſſe uidetur,ad ſapientiam dei quæ hæc ſic ordinauit,miraculum transfer. Non
enim minor redditur ſtupor propter maxima,quũ modus iuxta quem fit aliquid eorũ
quæ præter opinionem fiunt,fuerit inuentus.Sin minus,attamen ſimplicitas fidei for-
tior ſit rationalibus demonſtrationib.Eadẽ hæc etiam de cœlo dixerimus. Quod cla-
moſiſſimæ ac uerboſiſſimæ tractationes ſapientibus mundi,de cœleſti natura propo-

sitæ sunt. Et alij quidẽ compositũ ipsum ex quatuor elementis dixerunt, uelut tangibilem existẽtem & uisibilem, & participãtem terra quidẽ, propter soliditatẽ, igne uero, quia conspicit, reliquis autem, propter mixturam. Alij hunc sermonem ut minime uerisimilem reprobãtes, quintã quãdam corporis naturã ad cœli constitutionem, domi & apud seipsos excogitatã superinduxerũt. Et est apud ipsos corpus quoddã ætheriũ, quod neq; ignis est, inquiũt, neq; aer, neq; terra, neq; aqua, neq; omnino aliquod unũ ex simplicib. propterea quod simplicib. proprius est motus rectus, quũ leuia quidẽ sursum ferantur, grauia autem deorsum. Neq; idem est sursum & deorsum ferri cum circulari circũuolutione. Et in summa, rectam lationem ad circularem reuolutionẽ plurimam distantiam habere aiunt. Quorũ autem motus secundũ naturam euariant, horũ necesse est inquiunt, etiã essentiã euariare. Sed neq; ex primis corporib. quę sanè elemẽta uocamus, cœlum compositũ esse, pronũciare nobis possibile esse, propterea quod ex diuersis composita, æqualem & inuiolentũ motũ habere nõ possunt, quũ singula quæ in compositis insunt simplicia, aliũ atq; alium impetum à natura habeãt. Quapropter primum laboriose continent in continenti motu composita ipsa, ob id quod unus motus nõ potest omnib. cõtrarijs cõgruus esse & amicus, sed is qui proprius est leui, cõtrarius est grauissimo. Quũ em̃ sursum uersus mouemur, grauamur terreo. quũ uero deorsum ferimur, uim facimus igneo, præter naturam ipsum deorsum trahentes. Distractio autẽ elementorũ ad cõtraria, dilapsus ac ruinæ causa existit. Nã quod coactũ est & præter naturã, paulùlum resistens, & hoc uiolenter ac uix, cito dissoluit in ea ex quib. compositũ est, singulis congressis ad propriũ locũ reuertentib. Et ob has sanè ratiocinationum necessitates, reprobatis priorum opinionibus, propriæ sententiæ cõstitutione ac cõfirmatione opus habuerũt, qui quintã corporis naturã ad cœli & stellarũ in ipso generationem supposuerũt. Alius autẽ quispiã iuuenili ardore præditus, probabilib. argumentis rursus hos adortus, hæc quidem confutauit & dissoluit, propriam uero ex seipso opinionem introduxit. De quibus si nunc dicere aggrederemur, in similẽ cum ipsis garrulitatẽ delaberemur. Verum nos illos inter se mutuò seipsos destruere ac reprobare sinentes, dimissoq; de essentia sermone, credẽtes Moysi, quod fecit deus cœlum & terram: optimũ artificem eorũ quæ sapiẽter & artificiose facta sunt glorificemus, & ex pulchritudine eorũ quæ uidemus, eum qui omnẽ pulchritudinẽ excedit mente concipiamus, & ex magnitudine sensibiliũ horũ & circumscriptorũ corporũ, infinitũ illũ & omnẽ magnitudinẽ superantem, omnemq; intelligentiã in multitudine potentiæ suæ excedentẽ reputemus. Etenim etiamsi naturã eorum quæ facta sunt ignoramus, tamẽ id quod integre sensui nostro subiacet, tantũ miraculi habet, ut etiã acutissima mẽs minor appareat, eo quod minimũ est in mundo, ad hoc ut aut pro dignitate ipsum enarrare ualeas, aut creatori debitã laudẽ referre, cui omnis gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

HOMILIA II. DE EO QVOD INVISIBILIS erat terra & inornata.

ARVIS hodie mane immorati uerbis, tantam sententiæ profunditatẽ occultatam inuenimus, ut de his quæ sequunt̃ omnino desperemus. Si em̃ uestibula sanctorũ talia sunt, & loca ante portas tẽpli adeo uenusta & ueneranda, & pulchritudinis excessu oculos mẽtis nostræ perstringentia, qualia nam sunt sancta sanctorũ? & quis sufficiẽs est ut audeat accedere adyta? aut quis inspiciet arcana? inaccessibilis est em̃ ipsorum aspectus, & ægre omnino explicabilis de intellectis sermo. Veruntamẽ quoniã apud iustũ iudicẽ, etiam electionis tantum eorũ quæ decẽt, nõ despicabiles mercedes sunt cõstitutæ, minime cunctandum est nobis ad perscrutationẽ. Nam etiamsi dignitate tractationis destituamur, tamen si à sententia scripturæ spiritu auxiliãte nõ excidamus, etiam ipsi nõ reiectanei omnino iudicabimur, & cooperante gratia, ædificationẽ quandam ecclesiæ dei exhibebimus. Terra aũt erat, inquit, inuisibilis & inornata. Quomodo utrisq; pariter factis, cœ-
Gen. 1 lo & terra, cœlũ quidẽ omnib. numeris absolutũ est, terra uero adhuc imperfecta est & inelaborata? aut omnino quid est terra inornata? & ob quã causam inuisibilis erat? Est quidẽ igit̃ perfecta terrę structura, fertilitas ex ipsa, plantarũ omnigenarũ germinationes, ar-

nes,arborum altissimarũ eruptiones,tum fructuosarũ,tum infrugiferarũ, florũ colores & odores grati,& quæcunq; paulo post,præcipiẽte deo emergẽtia ex terra, ipsam genitricẽ ornabunt.quorũ quoniã nihil adhuc erat,meritò inornatã ipsam nominauit.Eadem hæc & de cœlo dixerimus,quod neq; ipsum elaboratũ erat, neq; propriũ ornatũ acceperat,quod uidelicet nõdum neq; luna neq; sole illustrabatur,neq; choris astrorum coronabatur.Nondũ enim ipsa facta erant.Quare nõ aberraris à ueritate etiãsi cœlũ inornatum dixeris.Inuisibilẽ autẽ terrã appellauit,propter duas causas, Aut quod nõdum erat ipsius spectator,aut quod submersa existẽs ex superstãte in superficie ipsius aqua, cõspici nõ poterat.Nõdum enim cõgregatæ erant aquæ in proprias stationes ac locos, quas postea deus congregatas maria appellauit.Inuisibile igitur quid est? Partim quidẽ quod oculis carnis cõspici nõ potest,uelut est mẽs nostra.Partim uero quod natura cõspicuum existẽs,propter appositionẽ incumbẽtis ipsi corporis occultatur, uelut ferrũ in profundo:iuxta quã significationẽ nunc inuisibilẽ putamus appellatã esse terrã, quæ ab aquis occultabatur.Deinde uero quũ nõdum esset facta lux,nihil miri erat in mundo sitã,propterea quod nõ illuminatus esset super ipsam aer,inuisibilẽ ea gratia à scriptura appellari.Cęterũ adulteratores ueritatis,qui nõ docẽt suas ipsorũ mẽtes scripturã sequi,sed ad propriã sentẽtiam scripturarũ intellectũ detorquẽt,materiã aiunt per has dictiones significari.Hæc enim inquiunt,& inuisibilis est natura & inornata,qualitatis expers existẽs prò sua ratione,& ab omni forma ac figura separata: quã assumptã artifex ipse sua sapiẽtia formauit,& in ordinẽ adduxit,& sic per ipsam ea quæ uident ad substãtiam produxit.Siquidẽ igitur ingenita est hæc,primũ quidẽ æqualẽ cum deo senij dignitatẽ habebit:quo quid magis impiũ fieri possit?qualitatis expertẽ,informẽ, extremam deformitatẽ,turpitudinẽ typo carentẽ,(ipsorũ enim appellationib.utor) eadem præminẽtia ac prærogatiua dignari,cum sapiẽte & potente & penitus formoso opifice ac uniuersorũ cõditore.Deinde tanta erit,ut totã dei sciẽtiã suscipiat. Atq; sic quodãmodo nõ inuestigabili potẽtiæ dei,substantiã ipsius æquiparant, siquidẽ sufficit & abunde potest totã dei scientiam per seipsam dimetiri.Si uero minor est materia q̃ efficacia dei,etiã sic in absurdiorẽ blasphemiã sermo ipsorũ couertetur, quũ propter inopiã materiæ,ociosum & inefficacẽ propria opera deũ detineãt ac remorẽtur. Verũ decepit ipsos humanæ naturæ paupertas.Et quãdo quidẽ apud nos unaquæq; ars circa materiã quandã certo modo occupata est,uelut fabrilis ferraria circa ferrũ,lignaria circa ligna,& in his aliud est subiectũ,aliud forma,aliud quod ex forma perficitur:& materia quidẽ forinsecus assumit,forma autẽ ab arte adaptatur,effectus uero ex ambobus ex forma & materia cõponitur:Sic putant etiã in diuino opificio,figurã quidẽ mundi à sapientia creatoris uniuersorũ inductã esse,materiã uero forinsecus cõditori subiectã fuisse,& sic mundũ cõpositum factũ esse,subiectũ quidẽ & essentiã aliunde habentẽ,figuram aũt & formã à deo adeptũ.Ex hoc autẽ cõtingit ipsis,negare quidẽ magnũ deum cõstitutionis rerũ omniũ præsidẽ esse,uerũ uelut symboli cuiusdã collatorẽ,modicam quandã portionẽ ad rerũ generationẽ de seipso cõtulisse,nõ potẽtes propter ratiocinationũ humilitatẽ,ad ueritatis altitudinẽ respicere.Quia hic artes materijs posteriores sunt,propter necessitatẽ usus in uitã productæ.Lana enim prius extitit,textoria autẽ successit, naturæ defectũ de seipsa explẽs.Et lignũ quidẽ erat,fabrilis uero lignaria ars succedẽs,& ad quæsitũ semper usum materiã efformãs,utilitatẽ lignorũ nobis ostẽdit, remũ quidẽ nautis,agricolis uero uentilabrũ,armigeris hastam exhibẽs.At uero deus priusq; aliquid eorũ quæ uidemus fieret,in animũ induxit, & prõptus fuit producere ad generationẽ ea quæ nõ erant,simulq; cogitauit qualẽ nam mũdum esse oporteret, & formæ ipsius cõuenientem materiã simul generauit.Et cœlo quidẽ, cõuenientẽ cœlo naturã attribuit.Terræ uero figuræ propriã ipsi & debitã substantiam subiecit. Ignem autem & aquã & aerem,figurauit ut uoluit,& ad essentiã produxit,prout uniuscuiusq; creati ratio expostulabat.Totũ uero mundũ dissimiliũ partium existentẽ,arcano quodam amicitiæ uinculo ad unam societatẽ ac harmoniã colligauit, ut etiã ea quæ plurimum inter se situ disparata sunt,unita esse uideantur per cõsensum.Cessent igitur à fabulosis figmẽtis,qui propriarũ ratiocinationũ debilitate, incõprehensibilem mentibus, & penitus ineffabilem humana uoce potestatem dimetiuntur. Fecit deus cœlum & terram,

ram,nō ex dimidio utrunq;,sed totum cœlum,& totam terram,ipsam essentiam forma comprehensam.Nō enim figurarum est inuentor,sed ipsius naturæ rerum opifex.alio qui respondeāt nobis,quomodo cōuenerunt inter se factiua potētia dei,& passiua ma teriæ natura,hæc quidem subiectum exhibēs citra formam,ille uero figurarum scientiam habens absq; materia,ut utriq; defectus ab altero sartiatur?opifici quidē,ut habeat ubi artem commonstret,materiæ uero,ut deformitatem & formæ priuationem deponat?Verum de his hactenus.Rursus autem ad principiū reuertamur, quū dixit: In principio fecit deus cœlum & terram,multa consiluit,aquā,aerem, ignem,eos qui generantur ex his affectus,quæ omnia uelut mundi expletiua, simul nimirum cum toto subsistiterunt.Verum historia ea recensere reliquit,ut exerceret mentem nostrā ad acrimoniā,ex paucis occasionib.reliqua æstimāda exhibens. Quādoquidem igit̄ non dictum est de aqua,quod fecit ipsam deus,dictum autem est quod inuisibilis erat terra, expēde tu tecum,quo uelo contecta nō apparebat.Itaq; neq; ignis ipsam tegere poterat,illustris enim est,& luciditatem exhibet his quibus accedit,& quiduis potius q̄ tenebrosus est ignis.Neq; uero aer tunc terrę operimentū erat.Rara eñ & perspicua est aeris natura,omnes uisibilium species suscipiens,& uidentium oculis immittens.Reliquum igit̄ est cogitare nos,aquā in superficie superstare,nondum ad propriā sortem ac sedem substātia liquida secreta.Ex hoc autem non solum inuisibilis erat terra,sed etiam inornata & inelaborata.Etenim humoris redundātia etiā nunc impedimentum est terræ ad producendū fructum.Eadem igit̄ causa est,& quod non uidebat̄, & quod inornata erat.siquidem structura & apparatus terræ,estq; proprius ipsi & naturalis ornatus,segetes in locis planis ac humilibus redundātes,prata uirentia & uarios flores proferentia,saltus floridi,& montium uertices siluis umbrosi,quorum nihil adhuc habebat,Parturiens quidem omnium generationē,propter inditā ipsi ab opifice potentiā, uerum iustum tempus expectās,ut ad diuinā iussionem suos fœtus in apertum proferret.Sed & tenebræ ait,incumbebāt super abyssum.Rursum aliæ fabularū occasiones, & figmentorū magis impiorum principia,eorū qui ad proprias suspiciones uerba peruertunt.Tenebras eñ nō ut solent exponunt,aerem quendā non illuminatum,aut locum ex corporis obiectu & obturatione obumbratum,aut omnino locum iuxta quācunq; causam luce priuatum,sed potentiā malā.Imò magis ipsum malum à seipso principium habens,oppositum contrarium bonitati dei,tenebras exponūt.Si eñ deus lux est,nimirū rebellās ipsi potentia,tenebræ utiq; fuerint,aiunt,iuxta sentētiæ cōsequentiam:tenebræ nō ab alio esse ipsum habentes,sed malum per se genitū,tenebrę hostes animarū,mortis inductrices,uirtutis contrarietates,quas etiā subsistere, & non à deo generatas esse,ex ipsis prophetæ uerbis significari fallunt̄.Ex hoc sanè,quid nō malorum & impiorum dogmatum confictū est?Quales lupi graues distrahentes ouile dei, à parua hac uocula principio sumpto animas nō inuaserunt?Nonne Marciones?nonne Valentini inde?nonne abominabilis Manichæorum hæresis?quā marcorem ecclesiarum si quis appellet,à uero nō aberrabit.Quid longe aufugis à ueritate ô homo, occasiones perditionis tibi ipsi excogitās?Simplex est sermo,& omnibus intellectu facilis,inuisibilis erat terra inquit.Quæ est causa?quoniā abyssum habebat superstātem sibi.Abyssi autē significatio quæ est?aqua multa sinē difficulter apprehensibilem habens deorsum uersus.At uero nouimus multa corpora etiā per aquā tenuiorē & pellucidā sæpe transparuisse.Quomodo igit̄ nulla terræ portio per aquas ostendebat̄?quia obscurus adhuc & obtenebratus erat aer super ipsam diffusus . Radius equidem solis per aquas penetrās,sæpe calculos in profundo ostēdit.In nocte uero profunda, nullo modo quis uidere queat ea quæ sub aqua sunt. Quare idipsum, quod inuisibilis erat terra,hoc quod adijcit̄ cōfirmat,quod etiā abyssus incūbens erat,& ipsa obtenebrata. Neq; igit̄ Abyssus multitudo est potentiarū oppositarū,uelut quidā phanatici imaginati sunt.Neq; tenebræ principalis quædā & maligna potētia,bono opposita.Duo enim inter se æqualia iuxta contrarietatē,corruptoria erunt penitus mutuæ cōstitutionis,& negocia habebūt perpetuò,molestiasq; exhibebūt indesinēter inter se bello implicata.Et si excesserit potentia alterum oppositorū, consumptiuū penitus fit superati. Quare siquidē æquiualentem dicunt mali ad bonum contrarietatē, incessabile inducunt

cunt bellum,& perpetuam corruptionem,uincentium partim & uictorũ. Si uero potentia præualet bonũ,quæ causa est cur non mali natura penitus tollatur ac extirpeť? Si uero,quod non est fas dicere,admiror quomodo non ipsi seipsos damnẽt, ad nefandas adeo blasphemias labantes ac titubantes.Nec uero à deo malum generationẽ habere,pium est dicere.Propterea quod nullum contrarium à contrario generať. Neq; ẽm uita mortẽ generat,neq; tenebræ lucis principiũ sunt, neq; morbus sanitatis opifex est:sed in transmutationib.affectionũ,ex contrarijs ad contraria transitiones fiunt. In generationib.autẽ,non ex contrarijs,sed ex congeneribus unaquæq; res fit & procedit.Si igitur,inquiunt,neq; ingenitum est,neq; à deo genitum, unde naturã habet? Esse ẽm mala nullus uiuentiũ contradicet. Quid igiť dicimus? Quod malũ non est substantia uiuens & animata,sed affectio in anima contrariè se habens ad uirtutem, propter dilapsum à bono segnibus accedens.Ne igiť forinsecus malum circumspice, neq; à principio genitã quãdam naturã maliciei imaginare,sed maliciei in seipso unusquisq; seipsum principalem ducem cognoscat,Semper ẽm ex his quæ fiunt,alia quidẽ ex natura nobis accedunt,uelut senectus & infirmitates:alia uero sua sponte, uelut irrationales & fortuiti casus tristium quorundam sæpe,aut etiam hilariorum,ad aliena principia contingentes,uelut puteum fodienti,inuentio thesauri,aut ad forum progredienti,rabiosi canis incursus.Alia uero in nobis existunt.uelut dominari cupiditatibus,aut non castigare uoluptates,uelut cohibere iram,aut manus immittere irritanti, uerũ dicere aut mentiri,moribus mansuetum esse & moderatũ, aut tumidum & superbia elatum.Quorũ itaq; ipse dominus es,horum principia ne aliunde quæras,sed nosce Malum propriè dictum ex uoluntarijs lapsibus principium sumpsisse .Non enim si inuoluntarium & non in nobis esset,tantus timor ex legibus, iniuste agentibus impenderet.Neq; ita seueræ ac implacabiles essent iudiciorũ pœnæ malefactorib. pro dignitate retribuẽtes. Hæc uero mihi dicta sint de propriè malo. Morbus enim & paupertas,& ignominia,& mors,& quæcunq; molesta sunt hominib.nondũ in malorũ numero recenseri mereñť,propterea quod neq; opposita his,inter maxima bona cõnumeramus.Quorũ aliqua ex natura sunt,aliqua uero etiam utiliter multis obuenire uideñť. Omnem igitur tropicam allegoricamq; ac ex suspitione expositionẽ, in præsens prætermittentes,tenebrarũ intelligentiam simpliciter ac minime curiose, scripturæ uoluntatem sequentes,accipiemus.Inquirit autem ratio an simul cum mundo factæ sint tenebræ,& an antiquiores sint luce,& cur id quod peius est antiquius sit. Dicimus itaq; & has tenebras non secundũ essentiam substitisse,sed affectionẽ esse circa aerem quæ ad priuationem lucis successit. Qualis igiť lucis exors derepente locus in mundo inuentus est,ut tenebræ super aquam essent? Consideremus itaq; quod siquidẽ quid erat ante sensibilis huius & corruptibilis mundi constitutionem, in luce nimirũ id erat. Neq; enim angelorũ dignitates,neq; omnes cœlestes exercitus,neq; in summa siquid est nominatũ aut innominatum ex rationalib.naturis,& ministrantib. spiritibus, in tenebris degebant,sed in luce & omni spiritali lætitia,sibiipsis conuenientẽ statũ habebant:& his nemo cõtradicit,qui saltem supercœlestem lucẽ in sanctorũ promissis expectat.De quo Solomon ait,Lux iustis semper.Et Apostolus, Gratias agentes patri, Prouerb. 4
qui sufficientes nos fecit in portione sortis sanctorũ in luce.Si enim damnati mittunť Eph. 5
in tenebras exteriores:nimirũ qui laude ac receptiõe digna operati sunt,in supermundana luce requiem habẽt. Quandoquidẽ igiť cœlum iussione dei factũ est, aceruatim circumextentum his quæ intra ipsum sub propria ipsius circumferentia cõtenta sunt, corpus habẽs cõtinuum,sufficiẽs disparare ab externis ea quę intra ipsum sunt,necessario cõclusum intra ipsum locũ obscurũ cõstituit,externo splẽdore interciso ac intercepto.Tria ẽm cõcurrere in umbra oportet.lucẽ,corpus, & obscurũ locũ. Mundanæ itaq; tenebrę per umbrã cœlestis corporis cõstiterunt. Cõsidera porrò mihi ab exẽplo euidẽti quod diximus,In serenitate meridionali tentoriũ quoddã ex dẽsa & arcta materia tibiipsi cõstituendo,& in tenebris extẽporalib. teipsum includẽdo. Tales igiť etiam illas tenebras fuisse statue,nõ primordialiter subsistẽtes, sed ad alia cõsequentes. Hæ sanè tenebræ etiã ascendere super abyssum dicunť, quoniã extremitates aeris superficiebus corporũ coniungi solent.Aqua autẽ erat quæ tunc omnibus superstabat.

Qua-

Quapropter necessariò tenebras super abyssum existere dictũ est. Et spiritus dei inquit, ferebatũ super aquas, Siue spiritũ hunc dicit aeris diffusionẽ, accipe scriptorẽ partes mundi tibi enumerare. Quod fecit deus, coelũ, terram, aquã, aerem, & hunc diffusum iam ac fluentẽ. Siue quod maxime uerũ est, & ab his qui nos præcesserunt cõprobatum, Spiritus dei, sanctus ille dictus est, propterea quod hoc peculiariter & præcipue obseruatum est, quod tali mentione ipsum scriptura dignatur, & nullum aliũ spiritum dei, quàm sanctum, eum qui diuinam & beatam triadem complet, nominat: & si hanc exceperis sententiam, maiorẽ ab ipsa utilitatem inuenies. Quomodo igiũ ferebatur super aquas. Narrabo tibi non meũ sermonẽ, sed uiri Syri tantũ à mundana sapientia remoti, quantũ propinquus ueritatis scientiæ erat. Dicebat itaq; Syrorũ uocem & significantiorẽ esse, & propter uicinitatẽ ad Hebraicam linguã, magis quodammodo ad scripturarum intelligentiã accedere. Esse igitur sententiã dicti talem. ferebatur, inquit, exponunt pro confouebat & incubabat aquarum naturã, ad similitudinẽ uolucris aut gallinæ ouis incubantis, & uitalẽ quandã uim his quæ confouentũ immittentis. Talem quandã sententiã ab hac uoce significari dixit. Nimirũ ferebatur super aquas spiritus, hoc est ad uiuificationẽ aquæ naturã præparabat, ut sufficiẽter ex hoc demonstretur id quod à quibusdã quæsitum est, quod neq; spiritus sanctus ab opificiali actione absit. Et dixit deus, fiat lux. Prima uox dei lucis naturã creauit, tenebras dissipauit, mundum illustrauit, omnibus aceruatim gratũ & iucundum aspectum induxit. Nam & coelum apparuit, hactenus mundo occultatũ, & pulchritudo ab ipso tanta, quantã etiam nunc oculi testantur. Illustrabatur autem aer, imò magis permixtã sibijpsi totam per totum lucem habebat, celeres splendoris distributiones ad terminos ipsius ubiq; demittentem. Sursum enim ad ipsum æthera ac coelum festinando præuenerat, in latitudine autem, omnes partes mundi, aquilonares & australes, orientales & occidentales, in breui temporis momento illuminabat. Talis eñ ipsius est natura, tenuis & pellucida, ut nulla temporali mora opus habeat lux per ipsum transiens. Quemadmodum enim uisum nostrum citra temporis moram transmittit ad ea quæ conspicimus: Sic etiam lucis appulsum, minima mora, & minore momento quàm quis mente concipere possit, in omnes fines suos suscipit. Et æther iucundior post lucem erat, & aquæ clariores, non solum splendorẽ suscipientes, sed etiam à seipsis remittentes, iuxta lucis refractionem splendoribus undiquaq; ab aqua euibratis. Omnia ad iucundissimum ac optimum diuina uox transmutauit. Quemadmodum enim qui in aquæ profundo oleum immittũt, loco lucidítatẽ inducunt, Sic creator uniuersorũ, uoce ad mundũ edita, lucis gratiam aceruatim immisit. Fiat lux. Etiam iussio opus erat, & natura fiebat, qua neq; excogitare quicquã iucundius ad fruitionem, humanæ rationi possibile est. Quũ porrò uocem in deo, & uerbũ, & iussionẽ dicimus, non per uocalia organa emissum sonũ, neq; impressionẽ in aerem per linguã contingentem, diuinũ sermonem intelligimus, sed in uoluntate inclinationẽ, quo res discentibus manifestior esset, in iussionis specie figurari putamus. Et uidit deus lucem quod pulchra esset.] Quam nam satis dignam laudẽ lucis nos dixerimus, quę anticipatum à cõditore testimoniũ habet, quod pulchra est. Sed & apud nos oratio oculis iudiciũ defert, adeò nihil habẽs tantũ quod dicat, quantũ sensus præuertens testatur. Si autem pulchritudo quæ in corpore est, ex partium inter se congruentia ac symmetria, & apparente coloris bonitate, esse ipsum habet, Quomodo in luce simplici secundum naturã existente & similiũ partium, pulchritudinis ratio conseruatur? Num quod symmetriam luci, non in proprijs ipsius partibus, sed in iucunditate ac lenitate ad uisum esse testamur? Sic eñ etiam aurũ pulchrũ est, non ex partiũ congruẽtia, sed ex sola coloris bonitate, illectamentũ ad uisum & iucunditatem adeptũ. Et Hesperus stellarum pulcherrimus est, non quod proportionata habeat membra ex quibus constitutus est, sed quod iucundus quidam & delectabilis splendor ab ipso oculis illabatur. Deinde iudiciũ dei nunc de pulchritudine, nõ penitus ad uisus delectationẽ respicientis, sed etiã ad utilitatem ab ipsa in posterũ prospicientis, factum est, Oculi enim nondũ erãt pulchritudinis in luce iudices. Et separauit deus seorsim medium lucis, & seorsim medium tenebrarum, hoc est impermixtã ipsorum naturã, & iuxta contrarietatem oppositam deus construxit. Et uocauit deus lu-

cem diem,& tenebras uocauit noctem.] Nunc quidē deinceps post solis generationem,dies est aer ipse,à sole in hemisphærio supra terrā lucente illuminatus:& nox terræ umbra,occultato sole succedens.Tunc autem non secundū motum solarē,sed diffusa primogenita luce illa,& rursus cōtracta,iuxta præfinitā à deo mensuram,dies fiebat,& nox contrà accedebat. Et facta est uespera,& factū est mane, dies una.] Vespera quidem igitur est communis terminus diei ac noctis, & matutina hora similiter uicinitas est noctis ad diem.Quo igitur prærogatiuā prioris generationis diei tribueret,prius dixit finem diei,deinde noctis,uelut insequente diem nocte. Nam ipse ante generationē lucis in mūdo status,nō erat nox,sed tenebræ.Quod uero cōtrà ad diem distinctum est,idipsum nox nominatum est,quod sanè recentiorē etiam appellationē post diem adeptum est. Facta est igitur uespera,& factum est mane,dies una.] Tempus diei & noctis dicit.Nō amplius appellauit dies & nox,uerum prædominanti omnem appellationē attribuit.Hanc etiā cōsuetudinem reperies in tota scriptura,in temporis mensuratione dies numeratas,nō etiam noctes cum diebus.Dies annorum nostrorum,inquit Psalmographus.Et rursus Iacob,Dies uitæ meæ paruæ & malæ.Et rursus,Omnes dies uitæ meæ.Quare quæ nunc in historiæ specie tradita sunt, legislatio sunt ad consequentia.Et facta est uespera,& factum est mane, dies una. Cuius gratia non dixit primam,sed unam?& quidē quum magis consequēs esset subdituro secundam & tertiam & quartam diem,ut præcedentē & auspicantē consequētes,primā appellaret.Sed unam dixit,Aut mēsuram diei & noctis definiēs, & tēpus diei ac noctis connectēs,ut uigintiquatuor horarum spacium diem unam expleat,adintellecta uide licet nocte ad diem, Vt etiamsi in solstitijs contingat alteram ipsarum longiorē esse, tamen præfinito tēpore utriusque spacium circumscribatur. Velut si dixisset,quatuor & uiginti horarū mēsura,est spacium unius diei. Aut quia solis ab eodē signo in idem rursus restitutio in una die fit,ut quoties uespera & mane,iuxta solis circumlationē,mundum occupet,non in ampliori tēpore,sed in unius diei spacio circuitus expleat. Aut potior est ratio in arcanis tradita.Quod sanè qui tēporis naturā fabricauit deus, mensuras ipsi & signa,dierum spacia adiecit,& septenario numero ipsum dimetiēs,semper septenarium in seipsum reuolui iubet,temporis motum enumerantē.Septenarium autem rursus explere unam diem,septies ipsum in seipsum reuertentē. Hæc autē est circularis figura,à seipso initium sumere,& in seipsum desinere, id quod etiam æui proprium est,in seipsum reuerti,& nusquam terminari. Proptereaque caput temporis non primam diem,sed unam nominauit,ut etiam ex appellatione cognationē ad æuum habeat. Quæ enim characterē solitudinis,& nullius ad alterum societatis ostendit, proprie & apte una appellata est. Si uero multa secula nobis scriptura adducit,seculum seculi,& secula seculorum multis locis dicens,attamē etiam isthic non primum, neque secundum,neque tertium nobis seculum enumeratur,ut magis statuum & rerum uariarū differentiæ,& non circumscriptiones & fines & successiones seculorum, ex hoc nobis demonstrētur. Dies eñ domini,ait,magna & illustris.Et rursus, Vt quid uos diem domini quæritis?Et,Hæc est tenebræ,& nō lux.Tenebræ uidelicet his qui digni sunt tenebris. Alioqui uespera carentē,& successionē non habentē,& indesinentē,diem illam scriptura nouit,quam etiam octauam Psalmographus appellauit,propterea quòd extra septenarium hoc tēpus sita sit. Quare siue diem dixeris,siue æuum aut seculum, eandē significationē dices. Siue igitur dies status ille dicatur,una est & non multæ: Siue seculum appelletur,unicum sanè fuerit & non multiplex. Quo igitur ad futuram uitam cogitationē nostram abduceret,unam nominauit,eam quæ est seculi imago, primiciæ dierum,coætanea lucis,sancta dominica,resurrectione domini honorata. Facta est igitur uespera inquit,& factum est mane,dies una. Sed enim sermones illi de uespera,in præsenti uespera assumpti,hic nobis orationē finiunt. Verū pater ueræ lucis, qui diem ornauit cœlesti luce,qui noctē illustrauit splendoribus ignis,qui futuri seculi requiem spirituali & indesinēte luce instruxit,illuminet corda uestra in cognitione ueritatis,& conseruet uitam uestram inoffensam,exhibens uobis ut in die honeste deambuletis, ut reluceatis uelut sol in splēdore sanctorum, ad exultationem meam in diem domini. Cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Psal. 89
Gen. 47
Ioan. 2
Psal. 117

HOMILIA III. DE MODIS GENERATIONIS

RIMAE diei opera, immo magis unius. Ne enim dignitatem ipſius au-
feramus, quam in natura habet à conditore per ſeipſam edita, nō in ordi-
ne ad alias enumerata: Veruntamē quia opera quæ in ipſa facta ſunt he-
ſternus ſermo recenſuit, & diuiſa expoſitione in auditores, matutinā qui-
dem alimentum animarū, ueſpertinam uero lętitiā fecit, nunc ad ſecundę
diei miracula tranſit. Dico autē hoc nō ad expoſitoris facultatē relatione facta, ſed ad
gratiam eorum quæ ſcripta ſunt, quæ à natura id habet ut promptè excipiatur, & om-
ni cordi blanda ac grata ſit, eorum qui ueritatem probabili pręferūt. Iuxta quod etiam
Pſal. 118 Pſalmus ſignificantiſſime dulcedinem ex ueritate proponens, Quàm dulcia ait, gut-
turi meo oracula tua, ſuper mel ori meo. Heri itaq; quantū poſſibile erat, exercitio cir-
ca oracula dei animis noſtris exhilaratis, rurſus obuiam iuimus hodie in ſecunda die,
miracula operū ſecundæ diei uiſuri. Sed enim nō me latet, quod multi artium mecha-
nicarū artifices ex ſola diurna opera uictum ſibi parantes, nos circumſtāt, qui ſermo-
nem noſtrum diſcindūt ac decurtant, ne diutius ab operis diſtrahantur. Ad quos quid
dicam? Quod temporis pars deo ad uſuram tradita, nō euaneſcit, ſed cū magno addi-
tamēto ab ipſo redditur. Quæcunq; eñ calamitates ociū inducūt, has dominus tranſ-
mittet, & corpori robur, & animæ alacritatem, & cōmerciorum facilitatē, & in omnē
uitam ſucceſſum, his qui ſpiritualia præferūt largitus. Etſi in præſens nō iuxta ſpes, ſtu-
dia uobis ſucceſſum habuerint, tamen ad futurū ſeculum bonus theſaurus eſt doctrina
ſpiritus. Tolle itaq; omnem de corde uictus curā, & teipſum totū mihi hic præbe. Nul
la enim utilitas eſt præſentiæ corporis, corde tuo circa terreū theſaurū occupato. Et
dixit deus, Fiat firmamētum in medio aquæ, & ſit ſeparans ſeorſim mediū aquæ & a-
quæ.] Iam etiā heri audiuimus uerba dei, fiat lux: & hodie, fiat firmamentū. Amplius
autem quiddā habere uidentur præſentia, quod nō permāſit ſermo in nuda iuſſione,
ſed etiā cauſam, ſecundū quā requiritur firmamenti ſtructura, inſuper explicauit: ut ſe-
parer, inquit, ſeorſim mediū aquæ & aquæ. Primū igitur id ſuſceptū inquiramus, Quo-
modo deus loquitur, Num iuxta noſtrū modū, prius quidem à rebus typus intellectui
accedit & imprimitur? Deinde poſt imaginationē, de ſubiectis proprias & aptas uni-
uſcuiuſq; ſignificationes eligens enunciat? Poſtea miniſterio uocalium organorū tra-
dens intellecta, Sic per impreſſionem in aerem, iuxta articulatum uocis motū, intelli-
gentiam quæ in occulto eſt manifeſtat? Et quomodo nō fabuloſum eſt dicere deum ta
li circuitione indigere, ad eorum quæ in mente habet declarationē? Aut magis pium
eſt dicere, quod ſancta uolūtas, & primus impetus intellectualis motus, hoc ipſum ſer
mo eſt dei. Figurat autē ipſum explicite ſcriptura, ut demonſtret quod nō ſolum factā
eſſe uoluerit creationem, ſed etiam per quendā coadiutorem hāc adductam eſſe ad ge
nerationē. Poterat enim uelut ab initio dixit, de omnibus dicere: In principio fecit de-
us cœlū & terrā. Deinde, fecit firmamētum. Nunc autem deum imperātem & loquen
tem inducens, eum cui imperat & cui dicit tacite ſubindicat, non inuidens nobis co-
gnitionem, ſed inflammās nos ad deſiderium, ex eo quod ueſtigia quædam & ſignifi-
cationes arcani ſubijcit. Quod enim labore partum eſt, cū lætitia ſuſcipitur, & diligen
ter conſeruatur, Quorum uero prompta eſt adeptio, eorum poſſeſſio deſpicabilis eſt.
Quapropter uia quadā & ordine nos ad intelligentiam de unigenito perducit, quam-
uis ſanè uocis ſermone nihil adeò opus erat incorporeæ naturę, quū ipſa mēte cōcep-
ta tradi poterant coadiutori. Quare quæ eſt neceſſitas ſermonis, potētibus ex ipſo in-
tellectu communicare inter ſe conſilia? Vox etenim propter auditū eſt, & auditus pro
pter uocem, Vbi autē nō eſt aer, non lingua, non auris, nō meatus intortus ad ſenſum
in capite deferens ſonos ac ſtrepitus, Ibi neq; uerborū uſus eſt, ſed ex ipſis intra cor cō-
ceptis, ut ita dixerim, cogitationibus, uoluntatis traditio contingit. Qui igitur uelut di
xi erigatur mens noſtra ad inquiſitionem perſonæ ad quam ſermones fiunt, ſapienter
& artificioſe figura hæc loquēdi aſſumpta eſt. Secundum eſt ut perſcrutemur, an aliud
ab eo quod in principio factum eſt cœlum, ſit firmamentū hoc, quod etiā ipſum uoca-
tum eſt cœlum: & an omnino cœli duo, quod ipſum hi qui de cœlo philoſophantur
optauerint, magis ut linguas amittāt, quàm ut uerum eſſe concedāt. Vnum enim ſup-
ponunt

ponunt cœlum, & nõ habere naturã, ut ipsi secundum aut tertium, aut multiplex accedat, tota cœlestis corporis substantia ad unius constitutionem consumpta, uelut putãt. Vnum enim esse quod circulariter fertur corpus, & hoc finitum, quod sanè si penitus insumptum est cum primo cœlo, nihil reliquũ esse ad secundi aut tertij generationẽ. Hæc quidẽ igitur hi qui materiã ingeneratã opifici superinducunt imaginãtur, ex primo fabulamẽto ad cõsequens mendacium delati. Nos autẽ Græciæ sapientibus id faciendum cẽsemus, ut ne prius nos subsannẽt quàm dissensiones inter se componant. Sunt em̃ inter ipsos, qui infinitos cœlos & mundos esse aiunt, quorum nõ probabilẽ ac minime uerisimilẽ sententiã, quum redarguerint hi qui robustioribus demõstrationibus utuntur, & geometricis necessitatib. cõstituerint, nõ habere naturã ut aliud cœlum gignatur præter unum, tunc magis deridebimus lineares & artificiosas ipsorũ nugas. Siquidẽ uidẽtes bullas propter similẽ causam fieri, tum unam, tum multas, deinde dubitãt de cœlis pluribus, an sufficiat opificialis potẽtia ipsos ad esse producere. Quorum robur & magnitudinẽ nihil differre putamus à caua humiditate quæ in salientib. aquis superinflat, quum ad excellentiã potẽtiæ dei respexerimus. Quare ridiculus est ipsorum de impossibili sermo ac ratiocinatio. Nos autẽ intãtum absumus ab eo ut de secundo dubitemus, ut etiã tertiũ inquiramus, cuius aspectu B. Paulus dignus factus est. Psalmus porrò cœlos cœlorũ nominans, etiã plurium notionẽ nobis induxit. Neque uero hæc magis inopinata sunt quàm septem circuli, in quibus septem stellas ferri ferè omnes cõsone cõfitentur, quos etiã adaptatos esse aiunt alterum alteri, ad similitudinem cadorum ac uasorum in se mutuo insertorum. Hos autẽ dum cõtrario ad uniuersum cursu feruntur, diffisso per ipsos æthere, bene sonantẽ quendam ac cõcinnum reddere sonum, ut omnẽ in melodijs ac cantilenis iucunditatẽ excedat. Deinde quum hi qui talia dicunt probationẽ per sensum expetant, quid dicunt? quod propter cõsuetudinem ab initio ad sonum, ex prima generatione ipsi adsueti, ex multo circa audiendum studio, sensu priuati sumus, quẽadmodum hi quorũ aures in officinis ferrarijs assiduè obtundũtur. Quorum fraudẽ ac marcorẽ redarguere, adeò euidenter ex primo auditu omnib. apparentẽ, non est uiri neq; scientis tempori parcere, neq; auditorũ intelligentiam cõiectantis. Verũ externis rebus externis hominibus relictis, nos ad concionatorium sermonẽ conuertamur. Dictum est igitur à quibusdam qui nos præcesserunt, nõ secundi cœli generationẽ hanc esse, sed ampliorẽ expositionẽ prioris. Propterea quod isthic quidem in summa tradita sit cœli & terræ creatio, hic uero elaboramus modum secundum quem unumquodq; factum est, scripturã nobis tradere. Nos autẽ dicimus, quod quum nomen aliud, & usus proprius secundi cœli traditus sit, aliud est ab eo quod in principio factum est, hoc ipsum, solidiorem naturã, & usum electũ uniuerso exhibens. Et dixit deus, fiat firmamentum in medio aquæ: & fecit deus firmamentum, & separauit deus seorsim medium aquæ quod erat infra firmamentum, & seorsim medium aquæ quod erat supra firmamentum.] Et sanè anteaquã sententiã scriptorum attingamus, id quod ab alijs contra inductum est dissoluere tentemus. Interrogant em̃ nos, si sphæricum quidẽ & globosum est firmamenti corpus, uelut uisus indicat, fluxilis autẽ & circa alta dilabens est aqua, quomodo potuerit super curuã firmamenti circumferentiã firmari? Quid nam ad hoc dicemus? Quod maxime quidem nõ si quid ad nos orbiculare cõspicitur secundum internã cauitatẽ, hoc ipsum necesse est etiã externa superficie sphæricè absolutum esse, & totum exacte circulo circũscriptum esse, & plane ac leuiter circumductum: Quum sanè uideamus & balneorum lapideos fornices, & antrosorũ ædificiorum structuras, quæ circa internum aspectũ in semicirculi figurã circumducta, in partibus supra tectum æqualem sæpenumero habent superficiẽ. Quare huius rei gratia, neq; ipsi negocia sibi faciant, neq; nobis exhibeant, uelut nõ potentibus in supernis partibus aquã detinere. Cõsequens autẽ fuerit dicere, Quæ sit natura firmamẽti, & ob quã causam locatum est, ut inter aquã medium obtineat. Firmamẽti nomẽ familiare est scripturæ usurpare in his quæ robore superexcellunt. Velut quũ dicit: Dominus firmamentũ meum & refugiũ meũ. Et, Ego firmaui columnas ipsius. Et hoc, Laudate dominũ in firmamento potentiæ ipsius. Equidẽ extra scripturam, firmum & solidum dicunt corpus, quod densum est & plenum, quod ad

Psal. 148

Psal. 17

Psal. 74

Psal. 150

b distinctionem

diſtinctionẽ contra mathematicum dicitur. Eſt autẽ Mathematicum, quod in ſolis di-
menſionibus eſſe ipſum habet, in latitudine dico ac longitudiue & profunditate. Soli
dum uero, quod ſupra dimenſiones, etiam ſoliditatẽ ac renitẽtiam habet. Scripturæ ue
ro familiare eſt robuſtum & non remittens, firmamẽtum dicere, Vt etiam de aere con
Pſal. 103 denſato ſæpe uoce hac uſa ſit, uelut quũ dicit. Qui firmat tonitru: ſoliditatẽ enim & re-
ſultum ſpiritus intra nubium cauitates comprehẽſi, eo quod uiolẽter erumpant ſtrepi
tus tonitrua efficientes: firmitatẽ & ſoliditatẽ tonitrui, ſcriptura appellauit. Et nũc itaq;
putamus, de ſolida quadam natura aquæ lubricitatẽ ac facilẽ defluxionẽ ſiſtere ac red
nere potente, uocẽ hanc dictam eſſe. Nec uero quoniam iuxta communẽ & receptã
opinionẽ, ex aqua generationẽ habuiſſe uidetur: aut aquæ congelatæ ſimile eſſe pu-
tandum eſt, aut tali cuidam materiæ, ex humoris percolatione principium accipienti.
Qualis eſt cryſtalli lapidis, quẽ per excellentẽ aquæ congelationẽ tranſmutari aiunt,
Aut ſpecularij lapidis natura in metallis concreſcens. Eſt autẽ lapis pellucidus pecu-
liarem eamq; puriſſimam tranſparentiam adeptus, qui ſi iuxta ſuam naturam ſincerus
& abſolutus fuerit repertus, neq; putredine aliqua exeſus, neq; ſegmenta ac ſtrias in al
tum productas habens, ferè aeri luciditate ſimilis exiſtit. Nulli igitur horum firmamen
tum aſſimilamus, Puerilis enim reuera & ſimplicis intelligẽtiæ eſt tales de cœleſtibus
habere opiniones. Non tamẽ ſi omnia in omnibus ſunt, ignis quidẽ in terra, aer uero
in aqua, & ex alijs ſimiliter alterum in altero, & nullum ex ſenſui ſubiectis elemẽtis ſin
cerum eſt & impermixtum, ſiue ad medium ſiue ad oppoſitum ſocietate ac cõmunio-
ne, huius gratia admittimus ut firmamẽtum, aut ex uno ſimplicium, aut ex his mixtu-
ram, quis eſſe dicat, à ſcriptura edocti ut nihil permittamus menti noſtrę ultra conceſ-
ſa imaginari. Nec uero nobis illud prætereundum eſt tanquã ſignificationis expers à
nobis non notatum, quod poſtquã imperauit deus, Fiat firmamẽtum: non dictum eſt
ſimpliciter, & factum eſt firmamentũ. Sed, & fecit deus firmamentũ. Et rurſus, ſepara-
uit deus. Surdi audite, & cæci uidete ac ſuſpicite. Et quis eſt ſurdus præterquã non au-
diens adeo magna uoce inclamantẽ ſpiritũ? Et quis cæcus? qui non uidet adeò mani-
feſtas de unigenito demonſtrationes. Fiat firmamentũ. Hæc uox eſt principalis cauſæ.
Fecit deus firmamentũ. Hoc creatricis & opificialis potentiæ teſtimoniũ eſt. Verũ ad
cohærentẽ expoſitionem ſermonẽ reducamus. Sit ſeparans ſeorſim mediũ aquæ & a-
quæ. Infinita quidem igitur uelut ueriſimile eſt, aquarum diffuſio erat, undiquaque ſu
pra terram inundantium ac eleuatarum, ut etiam proportionem ad alia elementa exce
dere uideantur. Ob id etiã in ſuperioribus dicebatur, Abyſſus undiquaq; terræ circũ-
data eſſe. Cauſam uero multitudinis in ſequentibus reddemus. Nullus autem penitus,
neq; quiſpiam eorum qui ualde exercitatam mentẽ habent, & circa corruptibilẽ hanc
& diffluentẽ naturam acute uident, opinionẽ noſtram impetet, uelut qui impoſſibilia
aut fictitia in ſermone proponamus, neq; reddendam rationẽ à nobis poſtulabit, ſuper
qua re aquarum natura firmata erat. Qua enim ratione terram grauiorẽ aqua exiſten-
tem eleuant, in medioq; collocant ab extremis abducentes, Eadẽ ſanè omnino, etiam
infinitam illam aquam, tum propter naturalẽ deorſum uerſus lationẽ, tum propter mo
menti undiquaq; æquilibrium, circum terram quieſcere concedent. Igitur infinita a-
quæ natura terræ circumfuſa erat, non parẽ menſuram ad ipſam habens, ſed multiplici
ter excedens, Sic à principio magno artifice futurũ proſpiciẽte, & propter conſequen
tem neceſſitatẽ prima diſponẽte. Quæ igitur neceſſitas erat, ut aqua amplius quam di
ci queat excelleret? Quandoquidẽ neceſſaria erat uniuerſo ignis ſubſtantia, non ſolũ
ad res terreſtres diſponendas, ſed etiam ad uniuerſi ac totius complementũ. Mutilum
enim eſſet totum, uno maximo & omniũ oportuniſſimo deſtitutum. Oppoſita autem
hæc inter ſe, & alterum alterius corruptiuũ eſt, ignis quidem aquæ, ubi potentia præua
luerit, aqua uero ignis, ubi multitudine exceſſerit. Oportebat autẽ neq; ſeditionẽ inter
ipſa mutuam eſſe, neq; ob perfectum alterius defectum, occaſionem exhiberi uniuer-
ſo ad diſſolutionem. Tantam igitur humoris naturam gubernator totius prędepoſuit,
ut uſq; ad ſtaturos mundi cõſtitutionis terminos, dum paulatim per potentiã ignis cõ-
ſumitur, reſiſteret. Qui itaq; omnia pondere & menſura conſtituit, numeratæ enim ip-
Cap. 36 ſi ſecundum Iob, etiam pluuiæ guttæ ſunt: nouerat quantum tẽpus mundo aſſignaſſet

ad durabilitatē,& quantum sumptum igni prædeponere oporteret,Hæc est ratio redundantiæ aquarum circa creationē. At uero nullus adeò extra uitā penitus positus est,ut ratione edoceri opus habeat necessitatē ignis in mundo, nō solum quod continentes uitam nostram artes ignita opera indigent,textoria dico & coriaria,ædificatoriaq; ac agricultura,Sed quod neq; arborum germinationes, nō fructuū maturitates, non animaliū terrestriū aut aquatilium generationes,nō horum alimēta, aut ab initio constitissent,aut ad tēpus sufficeissent,calore nō præsente.Igitur necessaria quidē est caloris creatio,propter rerum creatarum constitutionē ac durabilitatē. Necessaria autē etiā humoris largitas,propterea quod indefinēs & ineuitabilis sit ignis sumptus. Circumspice omnē creationē,& uidebis caloris uim in omnibus quæ generantur ac corrumpuntur dominari.Propter hoc itaq; multa aqua super terrā diffusa est, & ultra illa quæ uisui subiacēt delata,insuperq; per omnē ipsius profunditatē dispersa.Vnde fontium ubertates,& puteorum confluxiones,& fluuiorum fluenta,tum torrentium, tum perpetuò fluentium,quo in multis & uarijs promptuarijs humiditas conseruaretur.Et ex oriente quidē à solstitio hyberno Indus fluuius manat,flumē omnium fluuialiū aquarum maximum,uel ut hi qui terræ circuitus describunt,prodiderunt.A medio autem orientis Bactrus & Choaspes & Araxes,à quo etiam Tanais diffisus in Mæotidem exit paludē.& ad hos Phasis à caucasiis montibus delabēs, & innumerabiles alij à septentrionalibus locis,in pontum Euxinum feruntur. Ab occidētibus uero æstiuis sub Pyrenæum montē Tartesus & Ister:quorū ille quidē in mare extra columnas exoneratur,Ister uero per Europam fluens in pontum se ingerit.Et quid alios enumerare opus est,quos Riphæi montes ultra inimam Scythiam sitigenerant. E quorū numero est & Eridanus cum infinitis alijs fluuijs,hisq; nauigabilibus, qui occidētales Galatas & Celtas & uicinos ipsis barbaros præterlabentes,in occidētale pelagus omnes in funduntur.Alij ex meridie ex supernis plagis per Æthiopiam,partim in mare ad nos perueniūt,partim in id quod extra nauigabile est euacuant,Ægon,& Nyses, & Chremetes appellatus,insuperq; Nilus,qui neq; fluuijs natura similis est,quum uelut mare, Ægyptum operiat ac pelagum faciat.Sic sanè terræ habitabilis apud nos locus aqua circundatus est,& ingētibus profunditatibus pelagi illigatus,& infinitis fluuijs perpetui cursus alluitur,propter arcanā & ineffabilē sapientiam eius qui disposuit ut contraria igni natura ægre consumptilis esset.Erit tamē tēpus quando etiam omnia igne cōburentur,uelut ait Esaias,ubi ad uniuersorum deum dixerit.Qui dicit abysso desolaberis,& omnes fluuios tuos siccabo.Quare abiecta fatua sapiētia suscipe nobiscū doctrinam ueritatis,uulgarē quidē sermone,scientia autem constantē, & quæ dilabi nō potest.Fiat firmamentum in medio aquæ,& sit separans seorsim mediū aquæ & aquæ. Cap. 5

Dictum est quid significet in scriptura firmamenti uocabulum: quod nō renitētem & solidam naturam,habētem grauitatē & reluctationē, firmamentum dicit: Nam sic sane terram magis proprie quis hac appellatione dignaretur.Sed propterea quod natura sublimium & superincumbēnium tenuis sit & rara, & nullo sensu comprehēsibilis, firmamentum hoc nominauit,comparatione tenuissimorum & sensu comprehensibilium.Et concipe mihi mēte locum quendam humoris discretiuum,qui tenuē quidem & excolatum sursum transmittat,crassissimū uero & terreum ad inferna demittat, ita ut ab initio usq; ad finem eadem temperies conseruetur, particulatim humoris detractione coniungēte.Tu uero multitudini aquæ fidē non habes,ad caloris autē multitudinem non respicis,qui etiam si modicus fuerit magnitudine,multam tamē humiditatem per uim suā consumit.Attrahit enim adiacente humorē, uelut indicat medicinalis cucurbita.Consumit autē attractum,uelut uidere est in lucernarum igne,qui per funiculum adiacēs alimētum attrahens,cito ipsum per trāsmutationē comburit,& ad fauillam redigit.At uero æthera quis ambigit esse ignitum & perurentē? qui si non necessario creatoris ipsius termino contineretur,quidnam prohiberet ipsum omnia inflammantē & contigua comburentē,omnē simul in rebus existentē humiditatē consumere? Quapropter aqua aeris fit, dum obnubilatur ex uaporum sublatione supernus locus,quos fluuij & fontes,& lacunæ,& paludes,& maria omnia emittūt,ut ne omnia inflammans æther corripiat.quando sanè etiam solē hunc uidemus æstatis tem-

pore, irriguam sæpe & lacustrem regionem in breuissimo temporis momēto, humore
penitus priuatam & siccam relinquere. Vbi igitur est illa aqua? ostendant nobis qui
omnium rerum scientia præstant. an non omnibus manifestum est, quod caliditate solis
exhalauit & consumpta est? quanquam neq; calidum esse solem illi dicant, tantum ip-
sis id quod dicant redundat. Et considerate saltem qua demonstratiōe nitentes, se cō-
tra actionem ipsius opponūt. Quoniā albus est inquiunt colore, & non subruffus, neq;
flauus: ea gratia neq; ignitus est natura. Sed & caliditatē huius ex ueloci circūactu esse
dicūt. Quid uero hinc sibijpsis uolūt ac disponunt? ut nihil humorū cōsumere sol ipse
putetur. Ego uero etiamsi non sit uerum quod dicunt, tamen uelut comprobans meū
sermonem, non reprobabo. Dicebatur em̄ à me propter caloris sumptū necessariā es-
se aquarum multitudinem. Nihil autem differt ex natura calidum esse, aut ex affectio-
ne ardorem habere, ad hoc sanè ut eadē accidentia circa easdem materias gignat. Siue
enim cōstricta inter se mutuò ligna, ignem ac flammā concipiant, siue ex flamma ac-
censa combusta fuerint, æqualis est ac cōsimilis ex utrisq; finis. Quanquam magnā om
nia gubernantis sapientiā uideamus, quæ solem ex alijs ad alia loca transponit, ut ne in
ijsdem semper commorans, rerum ordinem ac constitutionem per caloris redundan-
tiam deuastet. Sed nunc quidem ipsum ad austrinā partē circa hyberna solstitia abdu-
cit, Nunc uerò ad æquinoctialia signa transfert, & inde ad septentrionalia sub æstiua
solstitia reducit, ut transitione ipsius paulatim fiente, locis circum terrā temperies con
seruetur. Cōsiderent porrò an nō ipsi seipsos impetāt, ac sibijpsis aduersentur, qui ma-
re dicunt neq; fluminib. inundare, ac excrescre propter solis sumptū, insuperq; salsum
& amarum relinqui, tenui & potabili præ caliditate consumpto, quod ipsum ex solis
maxime discretione contingit, leue quidem abducentis, crassum uero & terreum, ue-
lut quendā limum ac fecem relinquentis: ex quo amaritudo & salsugo, & siccandi uis
mari adest. Qui sanè talia de mari dicūt, rursus mutata sententia, nullā humoris fieri im
minutionem ex sole dicunt. Et uocauit deus firmamentū cœlū.] Tanquā proprie
quidē alteri appellatione cōgruente, iuxta similitudinem uero etiā hoc appellationē
transsumente. Obseruauimus autem in multis locis, eum quem uidemus locū, cœlum
dici, propter densitatē cohærentiamq; ac cōtinuitatem aeris, manifeste oculis nostris
subiacentis, & ab eo quod cōspicitur, apud Græcos urani appellationem habētis. Ve-
Hier. 15 lut quū ait, uolatilia cœli. Et rursus, Volantia iuxta firmamentū cœli. Tale est etiā, As-
Deut. 4 cendunt usq; ad cœlos. Et Moyses benedicens tribū Ioseph, à terminis cœli & roris, &
Deut. 33 à solstitijs, & coitibus lunæ, & à uertice mōtium ac colliū perpetuorū, benedictiones
tribuit, tanq; locus circa terrā per moderationem in his fertilis reddatur. Sed & in exe-
crationibus Israel, Erit tibi, ait, super caput cœlū æreum. quidnā hoc dicens? perfectā
Deut. 28 siccitatem & defectum aquarū aeriarum, per quas fœcunditas fructuū in terra existit.
Quum igitur ex cœlo ferri dicit rorem aut pluuiā, de aquis accipimus quas supernam
regionem obtinere ordinatum est. Cōgregatis enim exhalationibus circa altitudinē,
& densato aere per spirituum constrictiones, quum quidem quæ hactenus fuere hu-
miditates ad modum uaporis & tenuiter in nube dispersæ, inter se congressæ fuerint,
guttæ gignuntur, & ob cōcrementi grauitatem deorsum uersus ferūtur. Et hæc est plu
uiæ generatio. Quum uero humor uiolentia uentorum relisus inspumuerit, deinde ad
summum frigefactus totus per totū congelatus fuerit, fracta nube nix delabitur. Et in
summa iuxta eandem rationem uidere tibi licet, omnem humoris naturā circa aerem
super caput nostrum cōsistentem. Et nemo cum superflua curiositate eorū qui de cœ-
lo philosophātur, simplicitatem & incompositā spiritualium sermonum supellectilem
comparet. Quāto enim pulchritudo in castis præstātior est meretricia, tanta etiā est no
strorum sermonum ad externos diuersitas. Illi enim coactā uerisimilitudinem rationi-
bus ac uerbis probabilibus inducunt. Hic autem nuda uersutiarū ac machinamento-
torum ueritas proposita est. Et quid opus est nos negocijs implicari in mendacijs ipso
rum redarguendis, quibus sufficit ipsorū illorū libris inter se oppositis, in magna quie-
te spectatores belli ipsorū sedere. Neq; enim numero pauciores, neq; dignitate ceden
tes, uerū uocalitate etiā multū præstantes, ad contrarium illis se opponunt sermonem,
qui totum uniuersum exardere dicunt, & rursus reuiuiscere, ex seminarijs rationibus
quæ

quæ in exustis remanent. Vnde etiã infinitas mundi corruptiones & regenerationes
inducunt. Sed illi quidem in utranq; partem à ueritate diffissi, hinc & hinc digressio-
nes ad errorem sibiipsis inueniunt. Nobis autem ad ecclesiasticos etiã quosdã sermo
quidã est de discretis aquis, qui prætextu recessus à sensibilib. in sublime, & intelligen
tiæ altioris, ad allegorias confugerunt, potentias spirituales & incorporeas tropice ex
aquis significari dicentes, & superne quidem supra firmamẽtum mansisse meliores, in
ferne uero in terrestribus ac materialib. locis permãsisse malignas. Propterea sanè aiũt
etiã deum aquas supra cœlum laudare, hoc est bonas potentias, dignas existentes pro
pter mẽtis ac principalis animæ partis puritatem, cõuenientem conditori hymnum ab
soluere. Aquas autẽ sub cœlo spiritales esse malignitates, à naturali altitudine ad mali-
ciei profunditatem delapsas. Quas uelut turbulentas existentes & seditiosas, & tumul
tibus ac affectionib. redundantes ac exæstuantes, mare nominatas esse, propter transi-
tionem & instabilitatem uoluntariorum motuũ. Tales porrò sermones uelut somniis
pares & aniles fabulas relegãtes, aquã, aquã intelligamus: & discretionem à firmamen
to factã, iuxta redditã causam accipiamus. Et tamen etiãsi aliquando ad glorificationẽ
cõmunis uniuersorum domini, aquæ quæ supra cœlos sunt assumantur, nõ ob id ratio
nalem naturã ipsas esse putamus. Neq; em̃ cœli animati sunt, quoniã enarrant gloriam
dei, neq; firmamentũ animal est sensiuum, quoniã annunciat creationẽ & opera ma-
nuum ipsius. Et si dicat quis cœlos quidem esse speculatiuas potentias, firmamentum
autem actiuas & factiuas eorum quæ decent, uelut superbum quidẽ ac uenustum ser-
monem suscipimus, uerum autem esse non adeò ualde concedemus. Sic enim & ros,
& pruina, & frigus & æstus, quoniã apud Danielem laudare uniuersorum opificẽ iu- Cap. 3
bentur, spiritualis quædã erit & inuisibilis natura. Verum sermo in his apud eos qui
mente præditi sunt speculatiue acceptus, completiuus est glorificationis conditoris.
Non em̃ solũ aqua supra cœlos, uel ut honoribus præposita, propter eminentiam quæ
ex uirtute ipsi adest, deo laudẽ explet. Sed laudate ipsum ait, & quæ ex terra sunt, dra-
cones & omnes abyssi. Quare etiã abyssus ipsa, quam in peiorem partem hi qui alle- Psal. 32
goriis utuntur reiecerunt, neq; ipsa adeò reiectilis à Psalmographo iudicata est, in cõ-
munem creationis chorũ assumpta. Sed & ipsa iuxta existẽtes in ipsa sermones ac ra-
tiones, cõcinne explet cõditori hymnorũ cantilenã. Et uidit deus quod pulchrũ esset.
Non oculis dei iucunditatẽ exhibent ea quæ ab ipso fiunt, neq; talis apud ipsum lauda
tio est pulchrorũ, qualis apud nos. Sed pulchrũ est id quod ratione artis perfectũ & ab
solutum est, & quod ad finis utilitatẽ tendit. Qui itaq; in principio scopũ rerum quę ab
ipso fiunt proposuit, ea quæ particulatim fiũt uelut completiua finis, artificialib. suiip-
sius ratiocinationib. percensens approbauit. Alioqui & manus per seipsam, & oculus
seorsim, & unaquæq; statuæ pars diuisim sita, nõ utiq; apparuerit pulchra cuilibet cui
ipsa uidẽda forte cõtingit. Vbi uero in propriũ locũ ac ordinẽ reposita fuerit, tum no-
bilitas operis ex proportione relucẽs uix tãdem idiotæ cognobilis existit. Atqui arti-
fex etiã ante compositionẽ, uniuscuiusq; pulchritudinẽ nouit, & laudat singula, ad fi-
nem ipsorum sentẽtiam suam referens. Talis igitur quispiã etiam nunc artificiosus lau-
dator partialiũ operũ deus est. Adscriptum est autẽ hoc, debitã laudem etiã uniuerso si
mul mundo absoluto explens. Sed enim hic nobis de secunda die sermones desinant,
quo studiosis auditorib. temporis oportunitas exhibeatur expendẽdi ea quæ audiue-
runt, ut si quid utile in ipsis sit, id ipsum memoria conseruent, & per sedulã meditatio-
nem, uelut per quandã concoctionem, eorum quæ utilia sunt distributionem ac dige-
stionẽ expectent. His uero qui circa communem uitam ac uictum acquirendum occu
pati sunt uacatio detur, ad curas per mediũ tempus disponendas, ut pura à curis anima
ad uespertinã sermonũ epulationem accurrant. Qui porrò magna opificia perfecit de
us, & qui disposuit ut parua hæc à nobis dicerentur, det uobis intelligentiã in omnib.
suæipsius ueritatis, quo ex uisibilib. inuisibilem intelligatis, & ex magnitudine ac pul-
chritudine creaturarum, decentẽ de conditore opinionẽ assumatis. Inuisibilia em̃ ip-
sius à cõditione mundi per creaturas intellecta conspiciũtur, Sempiternaq; ipsius po-
testas & deitas: ut & in terra, & in aere, & in cœlo & in aqua, & in nocte & in die, & in
omnib. uisibilib. in principio, exẽpla benefactoris capere queamus. Neq; em̃ peccatis

occasionem aliquam dabimus, neq; inimico locum in cordibus nostris relinquemus,
per assiduam memoriā inhabitantem habentes in nobis deum. Cui omnis gloria & a-
doratio nunc & semper in uniuersa ac infinita secula seculorum, Amen.

HOMILIA IIII. DE CONGREGATIONE AQVARVM

VNT quædā ciuitates quæ omnigenis spectaculis præstigiatorum à sum
mo mane usq; ad uesperā ipsam oculos pascunt. Et sanè quædā etiam can
tilenarum fractarum & corruptarū, & omnino multā intemperantiā in a-
nimis nostris parientium, quàm diutissima auditione non exsatiātur. Et ta
les populos multi beatos prædicāt, quod fori mercimonijs aut studijs ex
artibus ad uiam tutandā excogitatis, relictis, per ocium omnemq; uoluptatē præstitu-
tum sibi uitæ tempus transigunt, nō scientes quod orchestra spectaculis proteruis ab-
undans, cōmunis & publicus locus est ad discendā petulantiā his qui in ea cōsident: &
quod ex omni harmonia compositi tibiarum modi, & cantilenæ meretriciæ animis au
ditorum insidentes, nihil aliud quàm omnes inhoneste se gerere persuadēt, citharista-
rum aut tibicinū crumata ac lasciuos motus imitando. Iam uero quidā nimio equorū
studio flagrantes, etiā per somnium pro equis pugnant, currus transmutantes, & auri-
gas transponentes, & in summa à diurnæ desipientiæ imaginationib. ne in somno qui
dem desistunt. Nos autem quos dominus magnus miraculorū editor & artifex, ad trā-
suectionem & ostentationē propriorum operū cōuocauit, languebimus ad spectacu-
lum, aut pigri erimus ad auscultationem oraculorū spiritus? & non magnā hanc ac ua-
riam diuini opificij officinā circumstantes, & ad superiora tempora retrogressi, unus-
quisq; mente contemplabimur uniuersi cōstructionem? Cœlum quidē statutum iuxta
Esa.40 propheticum sermonē, uelut fornicem. Terram autē infinita magnitudine & grauita-
te, ipsam super seipsam firmatā. Aerem diffusum mollē & humidum natura, proprium
& cōtinuum alimentū respirantibus exhibentē, cedentem autem & findi se sinentem
per mobilia, propter teneritudinē, ut nullū impedimentum sit ab ipso, his qui proce-
dunt ac in ipso cōcitantur, dum semper ad posteriorem partem eorū qui ipsum findūt,
facile cedit ac diffluit. Aquæ autem naturā, tum alimentum præbentis, tum ad alios u-
sus nobis ordinatæ, & bene constitutā huius ad definitos locos cōgregationem, ex re
cens à nobis lectis conspicies. Et dixit deus, cōgregetur aqua quæ sub cœlo est in
congregationē unā, & uideatur arida, & factū est ita. & congregata est aqua quæ sub
cœlo erat in cōgregationes ipsarum, & uisa est arida, & uocauit deus aridam, terram, &
congregationes aquarum uocauit maria.] Quanta mihi negocia exhibebas in supe
rioribus sermonibus expetēs causam, Quomodo inuisibilis erat terra, quum omni cor
pori naturaliter color adsit, & omnis color uisus sensu apprehendatur. Et fortasse tibi
nō sufficienter habere uidebātur ea quæ diximus, quod ad nos inuisibilitas, nō ad na-
turam dicta fuerat, propter aquæ superpositionē, quæ tum omnem terrā contegebat.
Ecce nunc audi ipsam seipsam declarantem scripturā. Cōgregentur aquæ & uideatur
arida. Contrahuntur uela, ut cōspicua fiat quæ hactenus nō uidebatur. Fortassis autē
quis etiā illud ad hæc inquisierit. Primum quidem, Cur quod secundum naturā aquæ
inest ut ad decliue feratur, hoc ipsum ad imperiū opificis sermo reducit. Quàm diu enī
in planicie sita fuerit aqua, stabilis est, nō habens quò diffluat. Postq; uero decliuitatē
aliquā occuparit, statim ubi præcedens fuerit cōcitata, ea quæ ipsi cohæret gradū mo-
tæ occupat, & illius ea quæ cōsequitur: atq; sic quidem effugit semper præcedens, pro
trudit autem superueniens, & tanto uelocior latio cōtingit, quanto amplior fuerit gra
uitas eius quæ defertur, & locus cauior ad quē influxus fit. Si igitur hoc à natura aquæ
adest, superfluum est præceptum quod iubet aquas in unā congregationē cōgregari.
Nam omnino propter naturæ deorsum uersus momentum, ad cauiorem omnibus re-
gionem sua sponte cōcessura erat, & nō prius gradum fixura, quàm dorsum ipsius ex-
æquaretur. Nulla enim est regio ita plana, uelut est ipsa aquæ superficies. Deinde quo-
modo ait in unā cōgregationem cōcurrere aquas iussas esse, quū multa sint maria plu
rimum inter se situ segregata. Ad primū quidē igitur quæsitum, illud dicimus. Quod
maxime quidē tu post præceptū dominicū cognouisti aquæ motus, & quod fluxa est
ac instabilis, & ad prona ac caua secundū naturā fertur. Ante hoc autem, quā habebat

uim

uim priusquam ipsi ex præcepto hoc cursus accederet, neq; ipse nouisti, neq; aliquem qui nouisset audiuisti. Cogita enim quod dei uox naturæ est creatrix, & quod tunc fiebat ad creaturã præceptũ, consequentiã deinceps ipsis creatis exhibebat. Dies & nox semel per opificem creatæ sunt, & ex illo etiam nunc mutuo successu, & æquis portionibus tempus diuidere nõ desinunt. Cõgregentur aquæ. Iussa est currere aquarum natura, & nunq; languet, ad præceptum illud perpetuò spectans ac festinans. Hoc autem dico, ad fluxã aquarũ portionem respiciens. Aliæ enim sua sponte fluunt, uelut fontanæ & fluuiatiles, Aliæ collectitiæ sunt & nõ progredientes. Verum mihi nunc de progredientibus est sermo. Cõgregentur aquæ in congregationem unam. Si unquam tibi supra fontem largam aquã egerentem stanti cogitatio contigit: Quis est qui impellit aquã ex sinu terræ? quis est qui urget ipsam ut ulterius pergat? qualia sunt promptuaria unde procedit? quis est locus in quem festinat? quomodo & hæ non deficiunt, & illæ nõ explentur? hæc ex prima illa uoce dependent, illinc cursus aquæ indulgẽtia. Per omnem aquarum historiã memor sis primæ uocis, Cõgregentur aquæ. Oportebat ipsas currere ut proprium locum occuparent: deinde ubi essent in præstitutis locis, manere in seipsis & nõ ulterius procedere. Propterea iuxta Ecclesiastę sermonem omnes Cap. 1
torrentes in mare procedunt, & mare nõ impletur. quãdoquidem & fluere aquis contingit propter diuinum præceptum, & mare intra fines circumscribi, à prima legislatione est. Cõgregentur aquæ in cõgregationem unam. Vt ne superinfluẽs aqua super locos ipsam suscipientes effunderetur, transgrediensq; semper & alia ex alijs explẽs, omnem cõtinenter terram undis opprimeret, iussa est cõgregari in unã cõgregationem. Quapropter furiosum sæpe ex uentis mare, & in maximã altitudinẽ per undas exurgens, ubi littora tantum cõtigerit, impetu in spumã dissoluto retrocedit. Aut me nõ timebitis, dicit dominus, qui posui arenam terminũ mari. Debilissima re arena, id quod Hier. 5
uiolentia intolerabile est frenatur. Alioqui quid prohiberet rubrum mare, omnẽ Ægyptum cauiorẽ ac depressiorẽ ipso existentem inuadere, & cũ Ægyptio pelago coniungi, si nõ præcepto conditoris ligatum esset. Quod enim humilior sit Ægyptus rubro mari, facto nobis persuaserunt hi qui pelagus Ægyptium ac Indicũ, in quo est rubrum mare, inter se coniungere uoluerunt. Quare ab aggressione hac destiterunt, Sesostris Ægyptius qui primus eam auspicatus est, & Darius Medus qui postea perficere uoluit. Atq; hæc à me dicta sunt, ut imperij potentiam intelligamus. Cõgregentur aquæ in cõgregationẽ unam. Hoc est alia ab hac ne gignatur, sed in prima collectione permaneat id quod colligitur ac congregatur. Deinde qui dixit cõgregari aquas in unam congregationem, ostendit tibi quod multæ erant aquę per multos locos diuisę. Nam & montium cauitates conuallibus profundis superinductæ, aquarũ collectionẽ habebant, insuperq; campi multi & supini, neq; maximis pelagis magnitudine cedentes, & ualles infinitæ, & conualles iuxta alias atq; alias figuras cauatæ, omnia aquis tũc impleta euacuata sunt, diuino præcepto ad unã congregationem aqua undiquaq; cõpulsa. Et nemo dicat, quod siquidem aqua super omnem terram erat, omnino etiam omnes cauitates quæ nunc mare susceperunt, repletæ erant. Vbi itaq; aquarum collectio futura erat, cauitatibus iam præoccupatis? Ad hoc sane dicemus, quod tunc etiã uasa conceptaculaq; simul constructa sunt, quum oporteret ad unam congregationẽ aquam secerni. Non enim erat illud extra Gades mare, neq; magnum illud & horrendum nauigantibus pelagus, quod Britannicam insulam & occidẽtales Hispanos ambit. Sed tunc capacitate dei præcepto fabricata, in ipsam aquarum multitudines concesserunt. Cæterum ad hoc quod contra experientiã se habet sermo apud nos de mundi creatione, non enim in unam congregationem aquarum omnis aqua concurrisse uidetur: multa dicere licet, eaq; omnibus per se nota. Fortassis autem & ridiculum est aduersus tales digladiari. Nunquid enim & lacustres ac cœnosas, easq; quæ ex imbribus colliguntur nobis proferre debent, & putare quod per has sermonem nostrum redarguant? Verum maximum & perfectissimum aquarum concursum congregationem unam nominauit. Nam & putei congregationes aquarum sunt manu factæ, in cauatam terræ partem, dispersa in ipsam humiditate influente. Non itaq; uulgares aquarum coacervationes, cõgregationis appellatio indicat, sed præminentẽ & maximam,

in qua totum elementum coaceruatum demonstratur. Quemadmodũ enim ignis & in parua frusta concisus est in nostro usu, & aceruatim in æthere diffusus: Et aer diuisus quidem est particulatim, & aceruatim locũ per omnem terrã occupauit: Sic etiã in aqua quamuis paruę quædã diuisæ sint collectiones, tamen una est congregatio totũ elementum à reliquis secernens. Etenim stagna tum ad partes septẽtrionales, tum quę circa Græcum locum sunt, Macedoniamq; ac Bithynorum regionem & Palæstinorũ obtinent, congregationes nimirum sunt. Verum nunc de maxima omnium, & magnitudine ad terrã adæquata sermo est. atq; illas quidem aquas habere, nemo cõtradicet. non tamen maria quis ipsas decenti appellatione uocarit, etiã si quędã salsuginositatẽ & terreitatem consimilem magno mari habeant. Velut stagnũ Asphaltitis appellatũ in Iudæa, & Serbonitis inter Ægyptum & Palæstinã, ad Arabicã solitudinem porrectum. Hæc enim stagna sunt. Mare autem unum est uelut narrant, si qui terrã perlustrarunt, etiamsi Hyrcanium & Caspium quidã per se circumscripta esse putent, attamen si quid credere oportet illis qui Geographiam conscripserunt, inter se mutuo perforata sunt, & simul omnia ad maximum mare hostijs concidunt, quemadmodũ etiã rubrum mare, dicunt ad id quod ultra Gades est connecti. Quomodo igitur dicit, Deus cõgregationes aquarum uocauit maria? Quia in congregationem unã aquæ concurrerunt, Stationes autem aquarum, hoc est sinus iuxta propriã figurã à circũsita terra comprehensos, maria dominus appellauit. Mare septentrionale, mare austrinum, mare orientale, & occidentale rursum aliud est, & nomina pelagorũ propria sunt: Põtus Euxinus, Proponris, Hellespontus, Ægæum, & Ioniũ, Sardonicum pelagus, & Siculum, & Tyrrhenicum aliud est. Et infinita sanè nomina pelagorũ sunt. quæ singula enumerare exacte, longum fuerit & ineptiarum plenum. Ob id nominauit deus cõgregationes aquarum maria. Verum ad hoc quidem euexit nos sermonis consequentia. Nos autem ad principium rursus redeamus. Et dixit deus, congregentur aquæ in cõgregationem unam, & uideatur arida. Non dixit, & uideatur terra, ut ne rursus ipsam inconstructã ac inornatã pronunciet, lutosam existentem & aquæ permixtã, nondum propria forma neq; potentia accepta. Simul autẽ ne Soli causam siccitatis terræ deferamus, antiquiorem Solis generatione, siccitatem terræ opifex parauit. Expende autem sententiã scriptorum, quod non solum redundãs aqua de terra defluxit, sed etiã quantum eius ipsi admixtum erat per profundũ, hoc ipsum elapsum est ineuitabili pręcepto domini persuasum. Et factum est ita. Sufficiens est hæc inductio, ad demonstrãdum opificis uocẽ in opus peruenisse. Adiectũ est autẽ in quibusdã exemplarib. Et congregata est aqua quæ sub cœlo erat, in congregationes ipsarum, & uisa est arida. Quæ sane uerba neq; quidã ex reliquis interpretib. expresserunt, neq; usus Hebræorũ habere uidetur. Nam reuera redundat post testimonium, quod factum est ita, amplior eorundem enarratio. Sincera itaq; exemplaria obelo notata sunt, Obelus autem siue ueru signum est reprobationis. Et uocauit deus aridã, terrã, & congregationes aquarum uocauit maria. Cur & supra dictum est, congregentur aquę in congregationem unã, & uideatur arida, & non scriptũ est, & uideatur terra? & hic rursus, uisa est arida, & uocauit deus aridã, terram? Quia arida quidem, proprietas est uelut delineatiua ac designatiua naturę subiecti, Terra autem, appellatio quędam rei est nuda. Quemadmodum enim rationale proprium est hominis, uox autem homo, significatiua est animalis cui est proprium: Sic etiam aridum propriũ est ac præcipuum ipsius terræ. Cui itaq; proprie adest ariditas, id ipsum appellatum est terra. Quemadmodũ cui proprie adest hinnibile, hoc ipsum appellatum est equus. Non solum autẽ in terra hoc ita est, sed etiã in alijs elementis: unũquodq; enim propriã & sorte oblatam habet qualitatem, per quã & à reliquis secernitur, & quale unumquodq; est cognoscitur. Et aqua quidem propriam qualitatem, frigiditatem habet, Aer uero humiditatem, Ignis autem caliditatem. Verum hæc ut prima elementa compositorum, iuxta relatum modum rationis speculationi subiacent. Quæ uero iam in corporib. collocata sunt, & sub sensum cadunt, copulatas qualitates habẽt, & nihil ex uisibilib. ac sensibilibus absolute solitariũ, neq; simplex ac sincerum. Sed terra quidem sicca est ac frigida. Aqua uero humida & frigida. Aer calidus & humidus. Ignis calidus & siccus. Sic enim per coniugatam qualitatem facultas prouenit,

uenit, ut singula singulis permisceãtur. Nã uicino elemento unũquodq; per cõmunem qualitatem cõmiscetur, & per societatem quã ad propinquum habet, contrarijs coniungitur: uelut uerbi gratia, terra arida existens ac frigida, unitur quidẽ aquæ iuxta cognationem frigiditatis, unitur autẽ per aquã aeri, quãdoquidem media inter utrunq; constituta aqua, uelut duabus manibus immissis, utraq; qualitate iuxta posita contingit, frigiditate quidẽ terrã, humiditate uero aerem. Rursus aer suo interuentu conciliator fit pugnãtis naturæ aquæ & ignis, aquæ per humiditatem, ignis per caliditatem, implicatus. Ignis autem calidus & siccus natura existens, caliditate ad aerem colligatur, siccitate uero rursus ad terræ societatem redit. Atq; sic fit circulus & chorus cõcinnus, consentientibus omnibus & inter se mutuũ ordinẽ facientibus, Vnde etiã proprie ordinis appellatio ipsis elementis à Græcis adaptata est. Hæc à me dicta sunt ut causam adducerem, ob quã deus aridã, appellauit terrã, & non terrã appellauit aridã. Quia aridum non ex his est quæ posterius terræ accesserunt, sed ex his quæ ab initio substantiã ipsius complent. Quæ autem causam ut sit aliquid præbent, priora sunt natura, & præferenda his quæ postea accesserunt. Quare merito ex præexistentibus & senioribus, excogitatæ sunt terræ notæ. Et uidit deus quod pulchrum esset.] Non hoc ipsum hic sermo indicat, iucundum aliquem aspectum maris deo apparuisse: non enim oculis aspicit pulchritudines creaturarum conditor ipse, sed ineffabili sapiẽtia ea quæ fiunt cõtemplatur. Iucundum equidẽ spectaculum est mare inalbatum, stabili trãquillitate ipsum detinẽte. Iucundum etiã, quum lenibus auris exasperatum ipsius dorsum, purpureum colorẽ aut cæruleum inspiciẽtibus offert, quum neq; uiolẽter uerberat uicinã terram, sed uelut pacificis quibusdã amplexibus ipsam complectitur. Non tamẽ sic putare oportet scripturã dixisse, etiã deo pulchrum ac iucundum uisum esse mare, Sed pulchritudo hic ratione opificij iudicatur, primum quidẽ quod fons omnis humiditatis circum terrã est aqua maris, partim quidẽ per obscuros meatus se distribuens, uelut in dicãt laxæ & antrosæ terræ: sub quas cuniculos agens fluidum mare, postquã obliquis & ad altum uergentibus discursibus inclusum fuerit, à mouente ipsum spiritu impulsum, extra fertur superficie perrupta, & fit potabile, amaritudine ex percolatione sanata. Iam uero etiam calidiore ex metallis qualitate in transitu assumpta, ex eadem mouentis causa feruidum fit ut plurimum & ardens, quod ipsum sanè in multis locis insularibus, multisq; itidem maritimis uidere datur, quum sanè etiã in mediterraneis, loci quidã fluuialibus aquis uicini, ut parua magnis comparemus, consimilia perpetiãtur. Ad quid igitur hoc à me dictum est? Quod tota terra cuniculis referta est, per meatus obscuros ex principijs maris subterneãte aqua. Pulchrum itaq; est mare deo, & propter humoris in profundo subtercursum. Pulchrum etiã, quia fluuiorum existẽs receptaculum, in seipsum undiquaq; suscipit fluxus, & intra suos terminos manet. Pulchrũ etiã, quia aerijs aquis principium quoddã est & fons, calescens quidẽ radio solis, deponens autem tenuem aquã per uapores: quæ sanè aqua in supernum locum tracta, deinde perfrigerata, propterea quod altior sit refractione radiorum à soli pauimento, & simul umbra ex nebula frigiditatem intendente, pluuia fit & terrã pinguefacit. Atq; his nullus omnino fidem derogat, qui positos ad ignem lebetes considerat, qui pleni humoris existentes sæpe uacui deprehensi sunt, omni eo quod coquebatur in uaporem secreto. Sed & ipsam maris aquã uidere licet quæ à nauigãtibus coquitur, qui uapores spongijs excipientes, necessitatis usum in necessitatibus mediocriter consolãtur. Pulchrũ uero etiã aliter apud deum est mare, quia constringit & coercet insulas, simul & ornatum & securitatem ipsis per seipsum exhibens. Deinde etiã quod terras plurimũ inter se distãtes per se coniungit, expeditum nauigantibus commercium exhibẽs, per quos etiã historias rerum ignotarum largitur, & diuitiarum causa mercatoribus existit, & uitæ necessitates facile corrigit, euectionem superfluorum abundantibus præbens, correctionem uero deficientis indigentibus largiens. Et unde mihi contingat totã maris pulchritudinem exacte uidere, quãta conditoris oculo apparuit? Si autem mare pulchrum & laudatum est apud deum, quomodo non pulchrior sit talis congregationis conuentus, in qua permixtus sonus, uelut undæ cuiusdã ad littus allabentis, uirorũ & mulierũ & puerorũ ac infantium, per precationes nostras ad deũ emittitur?

Tranquillitas autē alta inconcussam ipsam conseruat, spiritibus malignitatis turbare
ipsam per hæreticos sermones nō potentibus. Fiatis igitur digni laude domini, bonā
hanc disciplinam decentissime obseruantes, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria
& imperium in secula seculorum, Amen.

HOMILIA V. DE GERMINATIONE TERRAE.

ET DIXIT deus: Germinet terra herbam fœni, seminans semen secundū
genus & secundum similitudinem: & lignum fructiferum faciens fructū
secundum genus, cuius semen ipsius in ipso.] Cōsequenter postquā re-
spirauit terra, onere aquæ submoto, præceptum ipsi cōtigit ut germinet,
primum herbā, deinde lignum, quod ipsum etiā nunc fieri uidemus: Vox
enim tunc & primum illud præceptum, uelut lex quædam naturæ facta est, & perman-
sit in ipsa terra, generandi & fructificandi uim cōsequenter ipsi exhibēs. Germinet ter
ra. Primum in generatione è terra nascentiū, est germinatio. Deinde quum prominue-
rint paululum germina, herba fit: deinde postquā adaucta fuerint, fœnū est, paulatim
firmitatem accipientib. nascentib. & usq; ad perfectionē in semen progredientibus. Vi-
riditas eīm & herbositas cōsimilis est omnium. Germinet terra herbam fœni. Per seip-
sam terra proferat germinationem, nullius auxilio aliunde indigens. Quandoquidem
quidam putant solem esse causam eorum quæ ex terra nascuntur, per attractionē cali-
ditatis uim quæ in profundo est ad superficiem adtrahentē, ob id antiquior cōstructio
est terræ quam solis, quo errore decepti desinant adorare solem, uelut ipse causam ui-
tæ exhibeat. Si itaq; crediderint quod ante illius generationem, omnia circa terrā con
structa erant, etiam immodicā de ipso admirationē remittent, cogitantes quod iunior
est quàm fœnum & herba secundum generationem. Num igitur armentis quidem ali
mentum prius depositum est, nostrum autem nulla prouidentia dignum uisum est? Im
mo qui bobus & equis pabulum prædisposuit, diuitias & fruitionem tibi maxime præ
parat. Qui enim iumenta tua nutrit, supellectilem uictus tui simul auget. Deinde semi
num generatio quid aliud est, & nō uitæ tuæ præparatio? supra hoc quod multæ adhuc
herbæ & olera, hominum alimenta existunt. Quare etiamsi genus quoddam herbæ ad
alia pertineat, illorum quoq; lucrum ad nos redit, & nobis usus seminū assignatus est,
ut sententia dictorum talis sit. Germinet terra herbam fœni, & semen seminans secun
dum genus. Sic enim & dictionis consequentia restitui poterit, quum incōuenienter
nunc habere cōstructio uideatur, & necessitas eorum quæ à natura gubernantur con-
seruabitur. Primum quidem germinatio, deinde herbæ uiriditas, postea fœni augmen
tum, deinde complementum augescentium per semē. Quomodo igitur inquiunt, om
nia ex terra nascentia semen producere sermo ostendit, quum neq; harundo, neq; gra-
men, neq; mentha, nō crocus, non allium, nō butomon, neq; innumera alia genera se-
men producere uideantur. Ad hoc sanè dicimus, Quod multa ex terra nascētia in fun
do & radice seminum uim habent, quemadmodum harundo post annuum incremen
tum, à radice quandam prominentiam emittit, seminis rationem habentem in futurū.
Hoc autem & alia innumera faciunt, quæ per terram dispersa in radicibus successionē
possident. Quare omni re uerius id est, singulis ex terra nascentib. aut semen esse, aut
uim quandam seminariam inesse. Atq; hoc est quod ait, secundū genus. Non eīm pro-
minentia harundinis oleam producit, sed ex harundine quidē alia harundo, ex semini
bus uero cognata his quæ deiecta sunt germinant. Et sic id quod in prima generatio-
ne productum est à terra, usq; in hoc tempus cōseruatur, per consequentiam successio
nis genere seruato. Germinet terra, Considera mihi ex parua uoce & præcepto adeò
breui, perfrigeratam & sterilem, partu aceruatim uexari, & ad fructus generationem
commoueri, quemadmodum quæ tristi aliquo ac lugubri amictu abiecto, splendidio-
rem induerit, & proprijs ornatibus exultet, & innumera genera plantarum proferat.
Volo equidem ut tibi creationis miraculū firmius insideat, quo ubicunq; reperiaris,
& cuicunq; generi terræ nascentiū astiteris, euidentē cōditoris memoriā cōserues, ac
capias de ipso admonitionē. Primū quidē igitur quū uideris herbā fœni & florē, ad me
Cap. 40 ditationē uenias de humana natura, in memoriā reuocās imaginē sapiētis Esaię. Quod
omnis caro ut fœnum, & omnis gloria hominis uelut flos fœni. Breuitas eīm uitæ, & in
modico

modico tempore gaudium, ac hilaritas humanæ prosperitatis aptissimã apud prophetam imaginẽ adepta est. Hodie floridus corpore, carnulentus præ delicijs, florulentũ habens colorẽ, præ ætatis uigore ualidus, & concitatus, & præ impetu non consistens & intolerabilis, cras idem hic miserabilis, aut tẽpore marcidus, aut morbo dissolutus. Ille conspicuus in diuitiarũ opulentia, & multitudo circa ipsum adulatorũ, satellitiũ amicorum fictorũ gratiam ipsius uenantiũ, multitudo cognationis eiusq; fictæ, grex innumerus insequentiũ, partim cibi gratia, partim ob alias causas ad ipsum accurrentiũ ipsiq; assidentiũ, quos & progressus & reuersus secum trahens, inuidiã sibi occurrentium parit. Adde ad diuitias etiam politicam aliquã potestatẽ, aut etiam ex regibus honores, aut gentium gubernationẽ, aut exercituũ imperium, præconẽ magna uoce ante ipsum intonantẽ, feruligeros hinc & hinc grauissimam perculsionẽ subditis incutientes, plagas, bonorũ publicationes, abductiones, uincula, ex quibus intolerabilis apud subditos coaceruatᷓ timor. Et quid postea? Vna nox, aut una febris, aut pleuritis, aut peripneumonia, (costarũ & pulmonis hæ sunt inflammationes) hominẽ non rapi ex hominibus posse putatũ, aufert, omnẽ scenam circa ipsum derepente denudans, & maiestas illa uelut insomniũ redarguta euanescit. Quare humanæ gloriæ similitudo ad debilissimũ florem, à propheta apposita est ac collata. Germinet terra herbã fœni, seminans semen secundũ genus & secundũ similitudinẽ. Ordo terræ nascentiũ adhuc etiã nunc testimoniũ præbet primæ cõstructioni. Germinatio enim præcedit omnẽ herbã. Siue eñ à radice exit ex inferna prominẽtia, uelut crocus & gramẽ, sursum germẽ emittere oportet, & foras ꝓminere. Siue à semine, etiã sic necesse est primũ germinationem, deinde herbam fieri, deinde fœnum uirescens, deinde semen in arida iam ac crassa stipula crescens. Germinet terra herbam fœni. Quũ in terram inciderit semen quæ moderatam humiditatẽ ac caliditatẽ habet, laxum redditur & multos meatus acquirit, & de adiacente terra decerpens familiaria & naturæ suæ conuenienna ad se trahit. Tenuissimæ autem terræ particulæ meatibus illabentes ac se inserentes, molem ipsius amplius dilatant, ut deorsum quidẽ radices agat, sursum uero promineat, stipulis pari numero ad radices sursum prolatis. Calescente autẽ semper germine, attracta per radices humiditas, per caloris attractionẽ moderatũ de terra alimẽtum simul adducit, atq; hoc in stipulam, & corticẽ, & ualuulas frumenti & in ipsum adeo frumentum ac glumam dispartitur. & sic paulatim incremento contingente: singula è terra nascentia ad iustam ac propriam mensurã perueniunt, siue frumentacei, siue leguminũ, siue oleracei, siue sarmentitij generis existant. Vnicũ fœnũ & unica herba, mentẽ tuam totã ad speculationẽ artis quæ ipsa produxit applicare & excitare potest. Quomodo geniculis frumenti stipula cingitur, quo uelut ligamenta quædam, spicarum onus facile ferãt, quum fructibus plenæ ad terrã inclinentur. Ob id Auena quidẽ omnino uacua est, ut pote nulla re caput grauata. Frumentum autẽ siue triticum natura his ligamentis muniuit. In ualuula autẽ granum ipsum deponens, ut ne seminilegæ auiculæ ipsum facile diripiant, insuper etiam prominentia glumarum, uelut cuspidibus, paruarum animalium noxam abigit. Quid dicam? quid tacebo? In opulentis creationis thesauris difficilis est inuentio rei preciosioris, & grauissimum est damnum eius amissæ. Germinet terra herbam fœni, Et statum cum his quæ alimentum præbent simul prolata sunt uenena, cum frumento cicuta, cum reliquis alimentis, ueratrũ & aconitũ, & mãdragora, & papaueris succus. Num igitur gratiã ob utilia confiteri omittentes, accusabimus opificem propter ea quæ uitã nostram corrumpunt? Illud uero nõ reputabimus quod non omnia uentris nostri gratia creata sunt? Imò nobis quidẽ destinata alimenta, ad manũ prompta sunt & omnibus probe nota. Singula autẽ quæ creata sunt propriã quandam rationẽ in creatione explent. Non eñ quandoquidẽ tibi uenenũ est taurinus sanguis, ea propter oportebat aut nõ produci animal, aut exãgue esse, cuius robore ad tot res uita nostra opus habet. Sed tibi quidẽ sufficiens est ratio cohabitans ad cauendũ à rebus perniciosis, Nũquid eñ ouiculæ & capræ sciunt uitare ea quæ uitã ipsarũ affligũt, solo sensu id quod nociuum est discernentes: tibi uero cui & ratio adest, & ars medica quod utile est suggerẽs, & eorũ qui præsumpserunt experimentũ, de nociuorum fuga admonens, difficile est, dic mihi, uenena uitare? Est autem horũ nihil ociose, nihil inu-

tiliter

tiliter generatum. Aut enim alicui brutorum generi alimentū exhibent, aut etiam nobis ipsis à medica arte in aliquorum malorū solatium inuenta sunt. Etenim cicuta sturni uescuntur, propter corporis structurā detrimentū ex ueneno effugiētes. Quum enim tenues habeant à corde meatus, deglutitam cōcoquunt priusquā frigiditas ipsius principales partes cōtingat. Veratrum autē coturnicum alimentum est per temperamenti proprietatem noxā effugientium. Sunt autem & hæc ipsa pro temporis occasione nobis utilia. Per Mandragorā enim medici somnum inducunt, opio autem siue papaueris succo uehementes corporum dolores sopiunt. Iam uero quidam etiam cicuta rabiosam appetentiam obtuderunt, & ueratro multos inueteratos affectus expugnauerunt. Quare quam habere te putabas cōtra cōditorem accusationē, ea tibi in additamentum gratiarum actionis accessit. Germinet terra herbam fœni. Quantum spontaneum alimētum in his dicit, & in radicibus, & in ipsa herba, & in ipsis etiā fructibus? Quantum uero & id quod ex industria & agricultura nobis accedit? Non statim iussit semen & fructū proferri, sed germinare & uirescere terrā, & tunc in semē perfici, quo primum illud præceptum naturæ uelut documentū fiat ad eam quæ deinceps est consequentiam. Quomodo igitur, inquiunt, terra secundum genus profert semina, quum sæpe frumento in agrum proiecto, hoc ipsum nigrum triticū colligamus? Imò hoc nō est ad aliud genus transmutatio, sed uelut morbus quidā & ægritudo seminis. Non enim frumentum esse desiit, sed nigrefactum est per adustionem, uelut etiam ex ipsa appellatione discere licet: excessu enim frigoris exustum ad alium colorem ac saporem transiit, & tamē etiam rursus ad pristinā speciem redire dicitur, ubi aptam terrā ac temperatū aerem fuerit adeptū. Quare nihil præter præceptū in terræ nascentibus fieri cō-

Mat. 13 perias. At uero lolium & reliqua spuria semina quæ alimentum præbentibus immixta sunt, quæ zizania scriptura appellare solet, nō ex frumēti transmutatione fiunt, sed ex proprio principio subsistunt, propriumq; genus habent. Atq; hæc sanè imaginem habent eorū qui doctrinas domini illegitime adulterant, & non genuino more sermonē edocti sunt, sed ex praui spiritus doctrina corrupti: permiscent autē seipsos sano ecclesiæ corpori, quo ex obscuro, malū de seipsis simplicioribus affricent. Iam uero dominus etiam perfectionem eorum qui in ipsum crediderunt, seminū incremento assimilat di-

Mar. 4 cens. Quod quū homo proiecerit semē in terram, & dormit & resurgit, nocte & diem, & semen suscitatur ac producitur quod nō nouit ipse. Sua sponte enim terra fructum profert, primum fœnum siue herbam, deinde spicam, deinde plenū frumentū in spica. Germinet terra herbam. Et in minimo temporis momēto à germinatione exorsa terra, quo leges cōditoris seruaret, omnē incremēti speciē pergressa, statim ad perfectionem germina produxit. & prata quidem erāt profunda ob luculentū fœni prouentū. Campi autem frugiferi segetibus horrentes, pelagi undosi imaginem in spicarum motu cōseruarunt. Omnis autem herba omneq; oleraceum genus, & quicquid sarmentitium est, & quæcunq; leguminū genera, omni ubertate tunc supra terram eminebant. Neq; eñ infelix successus in his quæ tunc producta erant extimescendus erat, neq; ex agricolarum inexperientia, neq; ex aeris intemperie, neq; ex alia quapiam causa quæ producta lędere posset. Nec uero cōdemnatio ubertatem terrę impediebat. Antiquiora eñ hæc sunt peccato, ob quod in sudore uultus nostri comedere panē damnati sumus. Sed & lignū fructiferū, inquit, faciens fructū, cuius semē ipsius in ipso secundum genus & secundū similitudinem super terram. In hoc uerbo omnes syluæ densæ factæ sunt, omnes arbores emerserunt, quæq; in longissimā altitudinē exurgere solent, abietes & cedri & cupressi & piceæ. Itemq; humiles. Omnes autē frutices statim erāt comati ac densi. Et plantæ coronamentarij generis, & roseta, & myrti, & lauri, omnia in uno temporis momēto prius nō existētia, super terrā ad esse prodierunt, singula cū familiari proprietate, manifestissimis differentijs ab his quæ diuersi sunt generis discreta, singulaq; proprio charactere cognobilia. Præterq; quod rosa tūc sine spina erat, postea uero ad floris pulchritudinē spina adiuncta est, quo ad fruitionis iucunditatem in propinquo appositū habeamus mœrorē, memores peccati, ob quod spinas & tribolos nobis proferre terra dānata est. Atqui, inquiūt, imperatū est terræ, pferre lignū fructiferū faciens fructū super terram. Multas autem arbores uidemus, neq; fructus neq; semina

ſemina habētes. Quid igitur dicemus? Quod præſtātiores natura primariā mentionē
adeptæ ſunt. Deinde quod exacte cōtemplanti etiā omnes apparebūt, aut ſemine præ
ditæ, aut æquiualentia ſeminib. habētes. Populi enim nigræ & ſalices & ulmi & popu
li albæ, & quæcunq; eiuſmodi, fructū quidem nullum in conſpicuo ferre uidentur; ſin-
gulas autem has ſemen habere, ſi quis diligenter expenderit inueniet. Subiectum em̄
folio granum, quod quidā in nominibus effingendis occupati, miſchon Græce uocāt,
ſeminis uim habet. Quæcunq; autem à ramorum ſurculis naſci ſolēt, ferè inde radices
emittunt. Fortaſſis autem ſeminis rationem habent etiā prop agines radicū, quas plan
tatores auellentes genus inde augent. Prius tamen quemadmodū diximus hæ mētio
ne dignæ iudicatæ ſunt, quæ uitā noſtrā magis conſeruāt, & quæ proprijs fructibus ho
minem excipientes, luculentum uictum ipſi præbituræ erāt. Vitis quidem uinum gene
rans, quod cor hominis lætificaturum erat. Olea uero fructum exhibens exhilarare po
tentem per oleum ipſam faciem. Quot concurrerunt in idem urgenter & compendio
à natura producta? Radix uitis, ſarmenta in circulo uirentia & magna ſuper terrā diffu
ſa, germen, pāpini, uua acerba, botrus. Sufficit uitis ipſa uiſu tuo diligenter cōſpecta, ut
te de natura admoneat. Meminiſti em̄ ſcilicet imaginis domini, quod uitē ſeipſum ap- Ioan. 15
pellat, & patrem agricolā, & ſingulos nos per fidem eccleſiæ implātatos ſarmēta ac pal
mites appellauit. Et prouocat nos ad fertilitatem, ut ne ob inutilitatē dānati in ignem
mittamur. Et nō ceſſat ubiq; animas hominū uitibus aſſimilare. Vinea enim facta eſt Eſa. 5
dilecto, inquit, in apice in loco pingui. Et, Vineā plantaui, & circundedi ſepem. Hu- Mat. 21
manas nimirum animas uineā dicit, quibus ſepem circundedit munimentū ex præce-
ptis, & cuſtodiā angelorū. Adeſt em̄ & immittet ſe angelus domini in circuitu timen-
tium ipſum. Deinde etiā uelut perticas nobis affixit poſitos in eccleſia, primū Apoſto Eph. 4
los, deinde prophetas, tertio loco doctores. Et antiquorum ac beatorū exemplis, me
ditationes noſtras in altum euehens, non dimiſit ipſas humi proſtratas & cōculcatu di
gnas. Vult autē nos uelut pampinis quibuſdā circumuolutis, dilectionis amplexibus
propinquos complecti, & in ipſis requieſcere, quo ſemper ſurſum uerſus impetum ha
bentes, uelut uites arbores ſcādentes, altiſſimis apicibus noſipſos adæquemus. Exi-
git inſuper à nobis ut ſuſtineamus dum defodimur. defoditur autem terra ab anima in
depoſitione curarū mundi, quæ oneri ſunt cordibus noſtris. Quare qui carneā dilectio
nem deponit, & amorem erga pecunias, aut erga miſerā hanc gloriolā affectionē, cō-
ſpuendā & contemptibilem ducit, uelut defoſſus eſt & reſpirauit, depoſito inani one-
re terrenæ elationis ac ſapientiæ. Oportet autem iuxta prouerbij rationē, neq; in mul-
tæ materiæ effuſionem eluxuriari & uelut inſanire, hoc eſt, non ad oſtentationem in ui
tæ huius republica uerſari, neq; apud externos laudē uenari, ſed fructuoſum eſſe, & ue
ro agricolæ oſtentationē operū reponere. Tu uero uelut olea fructuoſa in domo dei
ſis, & nunq; ſpe denuderis, ſed ſemper florentem habens circa teipſum ſalutē per fidē.
Sic em̄ perpetuā uiriditatem huius plantæ imitaberis. Sed & fertilitatem ipſius æmula
beris, ſi largā eleemoſynā ac miſericordiā in omni tempore exhibueris. Cæterū redea-
mus ad perſcrutationem artificialium conſtructionum, quot tunc genera plātarum e-
merſerunt, alia fructuoſa, alia infrugifera & ædificijs commoda, alia ad naues ſabrican-
das apta, alia ad exurendum deſtinata? In his rurſus, uaria quidem eſt in unaquaq; arbo
re partium ipſius conſtructio, difficilis autē inuentio proprietatis uniuſcuiuſq;, & ſpe-
culatio differentiæ ad ſingula diuerſi generis. Quomodo aliæ quidem ex ipſis in pro-
fundum radices agunt, aliæ eaſdem in ſummo habent. & aliæ quidē in directū naſcun-
tur, & unum ſtipitē habent: aliæ uero humirepæ ſunt, & ſtatim à radice in multos exor
tus ac ramos diuiſæ. Quomodo quarū rami prolixi ſunt, & multū in aerem extenti, ha-
rum etiā radices profundæ & plurimū per circuitū diſperſæ ſunt, uelut fundamēta quæ
dam ſupponente natura, proportione reſpondentia grauitati eorū quæ ſuperne ſunt.
Quot corticū differentiæ: aliæ em̄ plantæ leuem corticem habēt, aliæ aridū, & aliæ uni
cum corticem habent, aliæ mulriplicem. Quod uero mirādum eſt, etiā humanæ iuuen
tutis ac ſenectutis accidentia in ipſis plantis reperias. Nouellis em̄ ac uiridibus cortex
extentus eſt, ſeneſcentib. uero uelut rugatur & exaſperatur. Et aliæ inciſæ adhuc ger-
mināt, aliæ uero citra ſucceſſionem ac propagationem manēt, uelut mortem quandā,

cæsurā perpessæ. Iam uero quidā obseruarūt excisas etiā aut exustas pinus, in querceta ac syluas transiuisse. Quædā autem naturalia uitia agricolarū diligentia curata esse nouimus, uelut malos punicas acidas, & amygdalas amariores, quæ quum perforato ad radicem trunco, cuneum piceum pinguem per mediā medullā adactum susceperint, tunc succi malignitatem in utilitatē transmutāt. Nemo igitur in uitijs degens de seipso desperet, gnarus quod agricultura quidē plantarum qualitates transmutat. Curatio autem animæ & cultura secundum uirtutē, potens est omnigenas infirmitates exuperare. At uero differētia fructuosarū plantarum circa fructus generationē tāta est, ut neq; uerbis eam explicare quis possit. Nō enim solum in diuersis genere fructuū differentiæ sunt, sed etiā in eadem specie arboris multa diuersitas est, ubi sanè alia nota fructus masculæ arboris, alia fœminæ, à plantarū curatorib. discreta est, qui certe & palmas in mares ac fœminas distingūt. & uideas utiq; aliquādo eam quæ ab ipsis fœmina appellatur demittentem ramos, uelut libidine concitatā & amplexū maris appetentē. uideas autem & curatores plantarū ramis ipsarū uelut semina quędā mascularū inijcere, quos culices appellant, atq; sic uelut in sensu fruitionis ac uoluptatis illā constitui, ac rursus erigere ramos, & arboris comā ad propriā figurā redire. Eadē hæc & de ficis produt. Vnde aliqui syluestres ficos ad domesticas applantāt, aliqui grossos fructuosis ac domesticis ficis alligantes, infirmitati ipsarum medētur, diffluentē iam ac dispersum fructum per grossos caprifici continentes. Quale hoc est tibi à natura ænigma? Quod oportet nos sæpe etiā ab alienis à fide, impetum ac firmitatem quandā assumere, ad bonorum operum perpetrationē. Si enim uideris aliquē qui est in uita gentili, aut à quadam secta peruersa ab ecclesia dissectus, uitæ modestę & reliquę moralis disciplinę studiosum esse, amplius sedulitatē tuam intende, ut similis fias fructuosæ fico, quæ ex syluestrium pręsentia uires colligit, & defluuium quidem cohibet, fructus uero diligentius enutrit. Tales quidē igitur differentię plantarum sunt circa generationis modum, ut paucissima de plurimis dicā. Ipsorū autem fructuum quis recensere possit uarietatē, figuras, colores, saporum proprietatē, & à singulis utilitatē? Quomodo quidā nudi coquuntur à sole, quidā uero in testis occultati complentur? Et aliquarū quidē tener est fructus, crassum uero folij tegumētum, uelut in fico. Aliquarū uero fructus densiores sunt, exilis autem foliorū prætextus, ut in nucis arbore? Quia illi propter debilitatem ampliori auxilio indigebant. His uero nocituus erat crassior prætextus propter umbrā ex ipso. Quomodo diffissum est uitis folium, quo & aduersus aeris detrimenta botrus resistat, & radiū solis per raritatem large suscipiat. nihil sine causa, nihil spontaneū, omnia quandā arcanam & ineffabilem sapientiā habēt. Quis sermone assequi possit? quomodo humana mens omnia exacte percenseat, ut & proprietates conspiciat, & differentias singulatim manifeste discernat, & causas occultas citra omnēm defectum proferat? Vna aqua per radicem attracta, aliter nutrit radicem ipsam, aliter trunci corticē, aliter lignum, aliter medullā. Eadem & foliū fit, & in uirgulta ac ramos diffinditur, & fructib. exhibet incrementū, & lachryma plantæ ac succus ex eadem causa prouenit. quibus omnib. quāta sit inter se differentia, nullus sermo explicare possit. Alia enim est lentisci lachryma, & alius balsami succus, & ferulæ quædā in Ægypto ac Libya, aliud succorum genus elachrymantur. Ferunt etiā electrum siue succinum, plātarum succum esse in lapidis naturā concretum. Testimonium autem huic sermoni præbent festucæ & minutissima animalcula in ipso apparentia, quæ tenero ac molli existente succo apprehensa, detinētur conclusa. Et in summa, qui non experimento edoctus est succorum iuxta qualitates differentiā, is nullam orationem inueniet quæ actionem ac efficaciā ipsorū explicet. Quomodo rursus ab eadē humiditate in uite quidē uinum cōsistit, in olea autem oleum? Et nō solum hoc mirabile est, quomodo illic quidē humor edulcatus est, hic uero pinguis euasit. Sed quod etiā in dulcibus fructib. ineffabilis est uarietas qualitatis. Alia est enim in uite dulcedo, & alia rursus in malo, & fico, ac palma. Quin adhuc amplius uolo te circa hæc expendenda occupatū esse. Quomodo eadem aqua nunc leuis est ad sensum, quū in quibusdā plantis fuerit edulcata. nunc uero gustum offendit, quū per alias plantas inducta exacuerit. Et rursus in extremā amaritudinem mutata sensum exasperat, quum in absinthio aut scammonia fuerit. Et in glandibus

dibus quidem aut corni fructu, ad adstringentem austerã qualitatem trãsit, in terebinthis autem & nucibus ad tenerã & oleosam naturã transmutatur. Et quid opus est procul dissita proferre? quum etiam in eadem fico ad contrarijssimas transeat qualitates. Amarissima enim est in succo, dulcissima uero in ipso fructu. Et in uite, adstringentissima quidem est in flagellis ac ramis, dulcissima uero in botris. Porrò differentiæ iuxta colores quot sunt? Videas enim in prato eandem aquã in hoc quidem flore rubescentem, & in alio purpureã, & in hoc cæruleam, & in alio albam. Et rursus ampliorem hac in coloribus uarietate, circa odores differentiã exhibentem. Sed enim uideo mihi sermonem propter speculationis insatiabilitatem, in immensum excrescere, quem nisi ligatum ad necessitatem creationis abduxero, deficiet me dies in proferendo uobis ex minutissimis maximã conditoris sapientiam. Germinet terra lignum fructiferum faciens fructum super terram.] Et statim uertices montium arbores uelut comas ferebant, & horti artificiose construebantur, & fluuiorum ripæ infinitis plantarum generibus exornabantur. & partim quidem ad humanæ mensæ ornatum ordinabantur, partim uero pecoribus alimentum præparabant, ex folijs, ex fructibus. Alia uero utilitatẽ ex medicina nobis largiebantur, succos, liquores, lachrymas, festucas, cortices, fructũ. Et ut semel dicã, Quæcunq; nobis longa experiẽtia inuenit, ex particularibus fortuitis occasionib. id quod utile est colligens, ea acuta conditoris prouidẽtia à principio prospiciens, ad generationem produxit. Tu uero quum uideris hortensia, syluestria, aquatica, terrestria, florigera, aut nõ florentia, in paruo magnum agnoscẽs, semper adde aliquid miraculo, & auge mihi dilectionem conditoris. Expende quomodo alia quidẽ perpetuo uirentia fecit, alia uero nuda, & ex perpetuo uirentibus alia folium amittentia, alia perpetuò retinentia, Amittit enim folia & olea & pinus, etiãsi latenter folia sub alternent, ut nunq; uideantur coma denudari. Perpetuò autẽ foliũ retinet palma, eodẽ folio ex prima germinatione in finem usq; permanẽs. Deinde etiã illud cõsidera, quo modo Myrica uelut geminæ uitæ est, & inter aquatica connumerata, & iuxta solitudines abundans. Quapropter etiã Hieremias merito maligniores & in utranq; partem ambigentes mores, huic arbori assimilat. Germinet terra. Paruum hoc præceptũ, *Cap. 17 & 18* statim magna natura & sermo artificiosus erat, citius cogitatione nostra innumerabiles nascentiũ proprietates perficiens. Illud adhuc etiã nunc præceptũ terræ existens, urget ipsam iuxta singulorũ annorum circuitũ, ut exerat uim suã quãtum eius habet, ad herbarum & seminum ac arborũ generationẽ. Quemadmodum enim turbo ex prima plaga ipsi incussa, omnes deinceps circuitiones facit, quũ fixo aculeo in seipso circumfertur: Sic etiã naturæ consequentia ex primo præcepto initio suscepto, ad omne consequenter procedit tempus, donec ad cõmunem cõsummationẽ uniuersi peruenerit. ad quã etiã nos fructuosi & pleni bonorum operum festinemus, quo plantati in domo domini, in atrijs dei nostri efflorescamus, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

HOMILIA VI. DE GENERATIONE LVMINARIVM

ATHLETARVM spectatorem etiã ipsum impetu ac cõcitatione quadam participare oportet. & hoc ex panegyricis statutis uidere licet, quæ cõsidentes in stadio, nudo capite desidere debere sanciũt, meo iudicio, ut nõ solũ spectator decertantiũ, sed etiã certator unusquisq; in parte aliqua existat. Sic sanè etiã magnorũ & immensorũ spectaculorũ æstimatorẽ, & inenarrabilis sapiẽtiæ auditorẽ, cõueniebat de domo uenientẽ habere impetus quosdam ad propositorũ speculationẽ, & pro uiribus certaminis sodalẽ mihi esse, & auxiliarium potius q; iudicẽ adstare, ne ueritatis inuentio alicubi nos fallat, & meus error cõmune audientiũ damnũ fiat. Ad quid igitur hæc dico? Quia, quoniã propositũ est nobis expendere mundi cõstitutionem, & speculatio uniuersi nobis instat, nõ ex mundi sapientia principia habens, sed ex his quibus deus Mosem seruum suũ erudiuit, in specie loquutus ad ipsum, & non per ænigmata: necessarium est omnino eos qui magnarum rerum spectacula amant, nõ habere animum inexercitatum ad rerũ nobis propositarum intellectum. Si igitur aliquãdo in nocturna serenitate, ad ineffabilẽ astrorũ pulchritudinem intentis oculis, de uniuersorum opifice cogitasti, Quis est qui his flo-

ribus cœlum uariegauit.& quomodo in rebus uisibilibus maior est necessitas ꝙ uoluptas.Rursus in die,si sobria ratiocinatione didicisti di ei miracula,& per uisibilia de nõ uisibili ratiocinatus es:præparatus uenis auditor & decorum supplementum ueneran di huius ac beati theatri.Age igit,quemadmodũ qui ignotos in urbibus manu apprehensos circunducunt,sic sane etiã ego ad occulta magnæ huius ciuitatis miracula uos uelut peregrinos ducã.In hac ciuitate,in qua antiqua patria nostra,ex qua expulit nos homicida dæmon qui suis inescationibus hominẽ in seruitutẽ adegit, Hic uidebis primam hominis generationẽ,& eam quæ nos statim apprehendit mortẽ,quã generauit peccatũ,primogenitus partus principis & autoris maliciei dæmonis:& cognosces teipsum terreũ quidẽ natura,opus autẽ manuũ diuinarũ,& potentia quidẽ longe brutis inferiorem,principem autẽ electũ ac designatũ brutorũ & inanimatorũ, cõstructionibus quidẽ ex natura imminutũ,uerum rationis opulentia ad cœlũ ipsum eleuari potẽtem.Si hæc didicerimus,nosipsos agnoscemus, deũ cognoscemus, cõditorem adorabimus,hero seruiemus,patrem glorificabimus,nutriciũ nostrũ diligemus,benefactorem reuerebimur,principem uitæ nostræ & præsentis & futuræ adorare nõ desinemus eum qui per has quas iam nobis tribuit diuitias,etiã promissorũ nobis fidem facit, & experimento præsentiũ,ea quæ speramus cõfirmat.Si enim temporalia talia sunt, qualia cẽsenda sunt æterna? & si uisibilia adeò pulchra sunt,qualia inuisibilia erũt? Si cœli magnitudo humanæ intelligentiæ mensurã excedit ,quis nam sempiternorum naturã inuestigare poterit? Si qui corruptioni subiacet sol adeò pulcher est, adeoq; magnus, uelox ad motum,& ordinatos circuitus faciens, cõmoderatam ac cõgruentem habẽs mensurã ad uniuersum,ut nõ excedat proportionem ad totum, pulchritudine autẽ naturæ uelut oculus quidã pellucidus decorans creationẽ, si insaniabilis est huius aspectus,Quali putas pulchritudine præditus est iustitiæ sol? Si cæco pœna est hunc nõ uidere,qualis pœna est peccatori uera luce priuatum esse? Et dixit deus,fiant luminaria in firmamẽto cœli,ut luceant super terrã,& separent seorsim mediũ diei, & seorsim medium noctis.] Cœlũ anticipauerat itemq; terra,post hæc lux creata fuerat, dies & nox discreta fuerant,rursus firmamentum factum fuerat, & aridæ manifestatio. Aqua cõgregata fuerat in stabilem ac definitã congregationem.Terra repleta erat proprijs fœtibus ac germinibus,& innumeris herbarum generibus productis, & omnigenis plantarum speciebus redundans.Sol autẽ & luna nõdum erant:quo neq; lucis principem & patrẽ solem nominarẽt,neq; eorum quæ ex terra nascuntur opificẽ putarẽt, hi qui deũ ignorãt.Ob id quarta iam die,& tunc dixit deus,fiant luminaria in firmamento cœli.Quũ de eo qui dixit edoctus fueris,statim in mente tua cõiunge eum qui audiuit:Dixit deus,fiãt luminaria:Et fecit deus duo luminaria.Quis dixit,& quis fecit? Nõ intelligis in his personarũ duplicitatẽ? ubiq; ad historiã, theologiæ doctrina mystice interspersa est.Et utilitas generationis luminariũ apposita est:ut luceant, inquit, super terram.Si lucis generatio anticipauerat,quomodo nunc sol rursus ut luceat factus esse dicitur? Primum quidẽ igitur proprius dictionis modus nullum tibi risum moueat, si nõ sequimur receptas à uobis explanationes uerborum,neq; situs ipsorum cõcinnitatem approbamus.Nõ eñ tornatores dictionũ,neq; probe sonãtes uoces recipimus, sed nominũ claritatẽ,nos ubiq; præferendã ducimus. Vide igitur num per uocẽ ut luceant,sufficiẽter declarauit quod uolebat.Lucere eñ pro illuminare dixit. Hoc uero nihil pugnat cũ his quæ de luce dixit.Tunc eñ ipsa lucis natura producta est,Nũc autem solare hoc corpus,ut primogenitæ illi luci uehiculum sit,præparatũ est.Quemadmodũ eñ aliud est ignis,& aliud lucerna,ille quidẽ illuminãdi uim habens, hæc uero ad collucendũ indigentibus facta:Sic etiã purissimæ illi ac sinceræ & incorporeæ luci,

Phil.2 uehiculum nunc luminaria præparata sunt.Sicut eñ Apostolus dicit quosdã luminaria in mundo,alia uero est lux mundi uera,cuius participatione sancti luminaria fiebãt animarum quas erudiebãt,ipsas ab ignorantiæ tenebris liberãtes:Sic etiã nunc solem hunc post splendidissimam illam lucem construens uniuersorũ opifex, ipsum circum mundum accendit.Et nemini sane incredibile uideatur id quod dictum est,Quod aliud quid à luce est splendor,aliudq; rursus subiectum luci corpus. Primũ quidẽ ex eo quod omnia cõposita sic apud nos diuidantur, in susceptricem nimirum substantiam,

& in

& in accedentē ipsi qualitatē. Quemadmodū igitur aliud quid est natura albedo, aliud inalbatum corpus: Sic etiā nunc relata diuersa existentia, unita sunt potētia cōditoris. Et ne dixeris mihi, impossibile esse hæc inter se diuidere. Neq; eñ ego diuisionē lucis à solari corpore, mihi & tibi possibilē esse dico. Sed quod quæ nobis cogitatione separabilia sunt, ea etiā ipsa actione à naturæ ipsorū opifice disparari possunt, alioqui etiā urendi uim ignis, à splendore separare, tibi impossibile est. Verum deus admirabili spectaculo seruum suum excitare uolens, ignem rubo imposuit solo splendore efficacē, urendi autē uim ociosam habentē. Velut etiā Psalmographus testatur dicens: Vox domini dissecantis flammā ignis. Vnde etiā in retributionibus prout nos uiximus, sermo quidā arcanus nos erudit, quod diuidetur ignis natura, & lux quidē in fruitionem iustis, potentia autem urendi puniendis destinabitur. Postea uero etiā ex lunæ affectionibus possibile est nos confirmationē quæsitorum inuenire. Desinēs eñ & decrescēs, non toto sui corpore consumitur, sed circumsitam lucē deponens & rursus assumens, imminutionis & augmenti imagines nobis exhibet. Quod autem non ipsum eius desinentis corpus consumatur, ea quæ uidentur euidens testimoniū præbent. Licet enim tibi & in puro aere, omniq; nebula remota, quū maxime falcatā figurā habet, obseruare ac inspicere obscuritatem ipsius luce non illuminatā, à tanta curuatura circumscribi; quanta in pleniluniis totam ipsam explet, ut clare absolutus circulus conspiciatur, uisu nostro umbrosum & aereum sinum illuminatæ parti conferente. Et ne mihi dixeris inductitiā lunæ lucē esse, propterea quód imminuitur ad solem accedens, augetur autem rursus discedens. Neq; eñ illud in præsenti expendere nobis propositū est. Sed quod aliud est ipsius corpus, aliud quod illuminat. Tale quid etiā mihi in sole considerato. Præterq; quod hic semel acceptā lucem sibiipsi contēperatam habens, nō deponit. Illa uero assidue uelut exuens & rursus induens lucē, per seipsam etiā ea quæ de sole dicta sunt confirmat. Hi itaq; ordinati sunt, ut separent seorsim mediū diei, & seorsim medium noctis. Etenim supra separauit deus seorsim medium lucis, & seorsim mediū tenebrarū. Et tunc naturā ipsorum in contrarium disparauit, ut inter se nullā mixturā habeant, & luci ad tenebras nulla societas sit. Quod enim est in die umbra, hoc putare oportet in nocte esse tenebrarum naturā. Vmbra eñ splendore quodā illucescente, opposite ad lucem à corporib. excidit, & mane quidem ad occasus extenta est, uesperi uero ad exortū declinat, in meridie septentrionalis fit. Et nox in cōtrarium radiis cedit, nihil aliud existēs iuxta naturam q̃ terræ umbra. Quemadmodum enim in die umbra ad id quod splendorem obstruit cōsistit, Sic nox obumbrato aere circum terrā consistere solet. Hoc igitur est id quod dictum est, quod separauit deus seorsim mediū lucis, & seorsim mediū tenebrarū. Quandoquidē tenebræ lucis incursus effugiunt, naturali alteratione ipsis inter se mutua, in primo opificio cōstituta. Nunc autem solem imposuit mensuris diei, & lunam quum ad proprium circulum absoluta est, principē fecit noctis. Ferè eñ tunc ex diametro luminaria inter se opposita sunt. Exoriente eñ sole in pleniluniis, luna ad obscuritatem defertur. Occidente autem rursus sole, hęc ipsa sæpe ab oriente emergit. Si uero iuxta alias figuras lunare lumen nō simul cum nocte absoluitur, nihil ad propositum sermonem. Veruntamē quum in se perfectissima est, principatum quidē obtinet noctis, proprio lumine ac splendore astra superans, & terrā illustrans. Ex æquo autem ad solem temporis mensuras partitur. Et sint in signa, & in tempora, & in dies, & in annos.] Necessariæ sunt ad humanā uitam luminarium notæ ac significationes. Si eñ quis non ultra modū signa ex ipsis curiosius inquirat, utiles ipsorū obseruationes ex longa experiētia comperiet. Multa eñ de pluuiis discere licet, multaq; de siccitatib. & uentorū motu, aut particulariū aut uniuersaliū, uiolentorum aut remissorū. Vnū eñ quoddā ex his quæ à sole ostendunt, etiā dominus nobis tradidit, quum inquit, Quod tempestas erit, tristatur eñ rutilans cœlū. Quū eñ per nebulā solis latio contingit, obscurantur quidē radii, prunarū autem specie, & colore subcruentus ipse conspicitur, crassitudine aeris talem imaginationem oculis nostris inducente: nō diffusus aūt à radio, densatus tunc & compactus aer, manifestus fit quod ꝓpter influxionē uaporū ex terra superari non pōssit, sed ob humoris redundantiam tempestatē inducturus sit regionib. circa quas congregat. Similiter aūt quū luna

Psal. 28

Mat. 16

circumstagnatur,& areæ solem circumscribunt,aut aquæ aereæ multitudinē, aut uiolentū uentorū motū significant. Aut quum Soles aduersi gemini uel plures,anthelios Græci uocāt,unà cū solis latione circūcurrunt,accidentiū quorundā aeriorū signa fiunt.Quemadmodū etiā uirgæ colore iridis in directū in nubibus apparētes, hymbres aut tēpestates ingentes,aut omnino plurimā aeris transmutationē indicant.Multas etiam significationes circa lunā augescentē aut decrescentē obseruauerūt hi qui his rebus intēti sunt,ut aer circa terrā necessariò unà cū figuris ipsius permutetur. Etenim tenuis existēs circa tertiā diem ac pura,stabilē serenitatē annunciat. Crassa aūt apicibus & subrubra apparēs,aut aquā copiosam à nubibus, aut austri motū uiolentū minatur. Quantā aūt utilitatē uitæ præbeat significatio ex his quis ignorat? Expedit eñ nautæ intra portus nauē cōtinere,ubi pericula ex uentis prospexit.Expedit iter facienti procul declinare detrimentū,ex tristitia aeris mutatiōe expectāti. Agricolæ aūt qui circa semina & plantarū curas occupati sunt,omnes inde inueniunt operarū oportunitates.Quin & dissolutionis uniuersorū signa,in sole & luna ac astris appariturа esse do-
Luc.21 minus prædixit.Sol cōuertetur in sanguinē,& luna nō dabit splendorē suū. Hæc signa sunt cōsummationis uniuersi.Cæterū qui fossam trāsiliunt,in patrocinium artis genethliacæ,de natiuitatū ratione doctis,hunc sermonē trahunt,& uitā nostrā ad motum cœlestiū alligatā esse dicunt,& ob id ex astris fieri à Chaldæis significationes eorū quę nobis accidūt.& simplicē scripturæ sermonē,Sint in signa:nō de mutationib. circa aerem,neq; alterationib. circa tēpora,sed de uitarū sorte,ad id quod sibijpsis uidetur accipiunt.Quid eñ dicunt? Quod horū astrorū quæ mouenĩ implexus,ad stellas quæ in zodiaco sitæ sunt,ubi secundū talem figurā inter se cōcurrerint,tales generationes efficit.Et rursus talis habitus eorundē contrariā uitę sortē facit.De quib. nō inutile fortassis fuerit maioris lucis gratia,paulo altius repetita dicere. Dicā aūt nihil meipsius proprium,sed ipsorū illorū uerbis aduersus ipsos redarguendos utar, his quidē qui iam detrimentū inde passi sunt,medelā quandā exhibiturus, reliquis uero securitatē ac munimentū,ut ne in similes errores incidāt. Artis Genethliacæ huius inuētores ubi didicissent,quod in tēporis latitudine ac spacio multæ figuræ ipsos fugerēt,in angustū omnino tēporis mēsuras cōcluserunt. Nimirū tanq; circa minimū & breuissimū tempus,
1.Cor.15 (quod Apostolus indiuisibile & in momēto ac ictu oculi dicit) maxima differētia generationis ad generationē existat,& qui in hoc indiuisibili tēporis momēto natus sit, rex sit urbiū & princeps populorū,excellēter diues & potens.qui uero in altero tēporis momēto natus sit,mendicus quispiā sit & circulator,à foribus ad fores transiēs quotidiani uictus gratia. Quapropter circulū signiferū,à ferendis animaliū signis appellatum,in duodecim partes diuidētes,quandoquidē per triginta dies sol sphæræ nō uagæ dictæ duodecimā partē pertrāsit,in triginta partes singulas duodecim partes diremerunt. Deinde singulis partib. in sexaginta diuisis,singulas rursus sexagesimas sexagesies secuerūt. Proponētes igiĩ generationes eorū qui pariunĩ,uideamus an hanc diuisionis tēporis certitudinē cōseruare poterint. Simul eñ ut natus est puer, obstetrix inspicit generatū,masculus ne sit aut fœmella,deinde expectat ploratū,quod uitæ signū est eius qui natus est. Quot sexagesimas in hoc tēpore prætérijsse uis? deinde dicit Chaldæo de puero nato,per quot minutissimas partes uis ut ponamus obstetricis uocē trāsiisse? cū aliàs,tum si cōtigerit ut extra gynæcium cōsistat qui horā colligit ac exponit. Oportet eñ horoscopos discere uolentē,tēpus & horā exactè describere, siue diurni siue nocturni illi existāt. Quātus sexagesimarū cumulus rursus in hoc tēpore præterit? Necesse est eñ inueniri stellā horoscopū, nō solum iuxta quotā duodecimā partē est, sed etiā iuxta quas duodecimæ partis partes,& in quota sexagesima, in quas singulas trigesimas partes diuidi diximus.aut ut certitudo reperiaĩ,in quota sexagesima ex his quæ à primis sexagesimis subdiuisæ sunt.Et hāc adeo tenuē & incōprehensibilē tēporis inuentionē in singulis planetis facere necesse esse dicūt,ut comperiaĩ qualē habitū habebāt ad nō uagas stellas,& qualis figura erat ipsorū inter se in generatiōe eius qui tūc natus est. Quare si & horā exactè assequi impossibile est,& breuissimi tēporis alteratio à toto aberrare facit,ridiculi sanè sunt & qui circa artē in natura rerū nō existentem tantum operæ collocāt,& qui ad ipsos ore aperto hiant, tanq; qui possint scire ea

quæ

quæ circa ipsos futura sunt. Quales porrò sunt effectus? Hic crispo est capillo inquiũt
& gratioso aspectu, Arietis eñ horã habet. Tale autem quodãmodo uidet̃ esse animal
hoc. Sed & magnanimus est, quãdoquidẽ aries principatũ gerit, & uolũtarius ad dan-
dum, & rursum prõptus ad acquirendũ, quandoquidẽ animal hoc & citra tristiciã de-
ponit lanã, & rursus facile à natura uestit̃. Sed & taurianus aiunt, patiens est laboris &
seruilis, quoniã sub iugũ mittit̃ taurus. Et Scorpianus percussor est, proprer similitudi-
nem ad animal & ferã scorpiũ. Libranus autẽ iustus, propter librarũ apud nos æquali-
tatem. Quid his magis ridiculũ fieri possit? Aries à quo generationẽ hominis sumis,
duodecima cœli pars est, in quo quũ est sol uerna signa cõtingit, & libra & taurus simi
liter, unũquodq; ex his signis duodecima pars est circuli zodiaci appellati. Quomodò
igit̃ inde primordiales causas uitis hominũ esse dicẽs, ex pecorib. apud nos, hominũ
generatorũ mores delineas? Liberalis eñ est Arietinus, nõ quia tales mores illa cœli
pars inducit, sed quia talis naturæ est ouicula. Quid igit̃ perterrefacis nos per astrorũ
dignitatẽ, ad habendã tibi fidẽ, persuadere aũt conaris per balatus? Si eñ ab animalib.
acceptas, cœlũ tales morũ proprietates habet, etiã ipsum alienis principatib. subiacet,
ex pecorib. causas pẽdentes habens. Si aũt ridiculũ est hoc dicere, multo magis ridicu
lum est, ex his quæ nihil cõmune habẽt, conari sermonẽ probabilẽ ac credibilẽ facere.
Verũ hæ quidẽ ipsorũ sapiẽtiæ aranearũ telis similes sunt, in quas quũ inciderit culex,
aut musca, aut quid simile his imbecillũ, illaqueata detinent̃. Quũ uero fortius aliquod
animal appropinquarit, tũ ipsum facile elabit̃, tũ imbecillẽ texturã perrumpit ac dissi-
pat. At uero nõ in his cõsistunt ac quiescunt solis, sed etiã eorũ quorũ electio uniuscu-
iusq; nostrũ propria est, studiorũ inquã, uirtutis aut uitiorũ, causas cœlestib. assignant.
Quibus cõtradicere, alias quidẽ ridiculũ est, uerũ quia multi fraude circũuenti detinẽ-
tur, necessariũ fortassis est nõ silentio præterire. Primũ quidẽ igit̃ illud ipsos interroga
bimus, An nõ unaquaq; die sexcẽties figuræ stellarũ uariant̃. Quũ eñ in perpetuo mo
tu sint planetæ, & alij citius se mutuò apprehẽdant, alij tardiores circuitus faciãt, in ea-
dem hora sæpe & uidẽt se mutuò & occultant̃, magnamq; uim habet in natiuitatib. aut
à benefico inspici aut à malefico, uelut ipsi dicũt, & sæpe tẽpus in quo benefica stella te
stimoniũ præbebat nõ reperiẽtes, iuxta unius ex minutissimis ignorantiã, uelut in in-
felicitate ac mala fortuna positũ ipsum descripserũt. Ipsorũ eñ illorũ uerbis uti cogor.
In huiusmodi sanè sermonibus & multa stoliditas est, & multiplex impietas. Maleficæ
eñ stellæ prauitatis suæ causas in eũ qui ipsas creauit transferũt. Si eñ ex natura ipsarũ
est prauitas, opifex ipse mali creator erit. Si uero uoluntarie malæ fiunt, primũ quidem
erunt animalia eligẽdi facultate prædita, solutis & per se potentib. impetibus utentia,
quod ipsum de inanimatis ementiri insaniæ simile est. Deinde quãta absurditas est, ma
lum & bonũ nõ pro dignitate unicuiq; distribuere? Sed quũ in hoc loco est bonã esse,
& quia ab hac afficit̃, maleficã fieri eandẽ, & ubi rursus paululum declinauerit à figura,
statim prauitatis obliuisci. Atq; hæc quidẽ hactenus. Si uero singulis temporũ momẽ-
tis in aliã atq; aliã figurã transmutant̃, in sexcentis autẽ huiusmodi transmutationib. sę-
pe in die regiarũ natiuitatũ figurationes perficiunt̃, Cur nõ singulis diebus generant̃
reges? aut cur omnino paternæ sunt apud ipsos regni successiones? Neq; uero singuli
reges obseruata regia stellarum figura, ad eam filij natiuitatẽ adaptant. Quis eñ homi
nũ talis rei dominus esse possit? Quomodo igit̃ Ozias genuit Ioathã, Ioathã Achaz,
Achaz Ezechiam? & nulli ex his seruilem natiuitatis horam nancisci cõtigit? Deinde
si & actionum secundum uitia ac uirtutem principia nõ ex nobis sunt, sed necessitates
ex natiuitate, superflui sunt legislatores, qui nobis facienda ac fugienda præscribunt.
Superflui etiam iudices, qui uirtutẽ honorant, & uitia castigant. Nõ enim fur est qui in
iuriam facit, neq; homicida, cui neq; uolenti possibile erat manus cõtinere, quum effu
gere nõ possit, urgẽte ipsum ad actiones necessitate. Vanissimi autẽ omnium sunt qui
artes exercent, imò fertilitate abundabit agricola, neq; semina in terram deijciẽs, neq;
falcem exacuens, Ditescet mercator siue uolet siue nõ, fato ipsi pecunias coaceruan-
te. Magnæ autẽ Christianorum spes nobis inaniter peribunt, si neq; iustitiæ præmiũ
est, neq; peccatum condemnatur, propterea quod nihil ex uoluntate ab hominibus
perficitur. Vbi enim necessitas & fatum dominatur, ibi nullum locũ habet æstimatio

pro dignitate, quod iusti iudicij præcipuum existit. Et aduersus illos hucusq;. Neq; em̄
uos longiori sermone opus habetis apud uos sani existētes, & tēpus non permittit ul-
tra modū aduersus ipsos inuehi. Itaq; ad uerba consequentia redeamus. Sint, inquit, in
signa, & in tēpora, & in dies, & in annos. Dictū est nobis de signis, Tempora autē pu-
tamus ipsum dicere horarum tēporis alterationes, hyemis & ueris & æstatis & autum
ni. quæ ut nobis ordinate circuitum faciāt, ordinatus luminarium motus facit. Hyems
enim fit, sole in australib. partib. diuersante, & multā nocturnā umbrā in nostris regio-
nibus efficiēte, ut aer quidē circum terrā perfrigeretur, omnes autē humidæ exhalatio
nes circa nos consistāt, & imbriū ac frigorū, ingētiumq; niuiū causam exhibeant. Quū
uero à meridionalib. regionib. reuersus in medio fuerit, ut ex æquo tempus inter no-
ctem ac diem diuidat, quanto plus in locis super terram diuersatur, tanto amplius par-
ticulariter temperiem reducit, & fit uer, omnibus plantis germinationis princeps exi-
stens, & plurimas arbores reuiuiscere faciens, terrestribus autem animantib. itemq; a-
quaticis omnib. ex sobolis successione genus conseruans. Hinc autem iam ad solstitiū
æstiuum ad ipsum septentrionē procedens sol, longissimos nobis dies facit. & quia
plurimū cū aere conuersat, tum ipsum supra caput nostrū aerē torrefacit, tum terrā om
nem resiccat. & ex hoc seminib. ad maturitatē auxiliarius est, & arborū fructus ad con-
coctionē urget. Quo sanè tempore maxime flammeus est sol, breuesq; umbras in me-
ridie facit, propterea quod ex alto regionem nostrā illustrat. Longissimæ em̄ sunt dies
in quib. breuissimæ sunt umbræ. Et uice uersa, breuissimæ sunt dies, quæ umbras lon
gissimas habent. Et hoc apud nos cõntingit, qui septentrionales terræ partes habita-
mus, & ab alterius partis umbra Heteroscij appellamur. Nam sunt aliqui per duos an-
ni totius dies penitus umbra carentes, dum in meridie existunt, quos à uertice illustrās
sol, undiquaq; ex æquo circū circa illuminat, ut etiā aqua puteorū profundorū per an-
gusta oscula illuminet, unde quidā ipsos Ascios quasi umbra carentes uocāt. Qui ue-
ro ultra aromatiferā Arabiā habitant, in utranq; partē umbras alterant: Soli em̄ hi in
nostra terra habitabili habitātes, ad australes partes in meridie umbras demittunt: un-
de illos aliqui amphiscios nominauerūt. Hæc autem omnia sole iam ad aquilonarem
partem transgresso fiunt. Ex his sanè coniectare licet inflammationē ex solis radio ae
ri accedentē, quanta est, & qualia accidentia efficit. Hinc uero autumni tēpus nos ex-
cipiens, æstus quidē excessum infringit, paulatim uero calorē per temperamenti me-
diocritatem remittens, innoxie nos per ipsam ad hyemē deducit, nimirum sole rursus
à septentrionalibus partibus ad australes diuertente. Hæ temporū circuitiones ad mo
tus solis sequētes, uitā nostram gubernāt. Sint, inquit, & in dies. Non ut dies faciāt, sed
ut diebus præsint: dies em̄ & nox antiquiora luminarium generatione existunt. Hoc
Psal. 135 enim & psalmus indicat dicens. Posuit solem in potestatē diei, lunā & stellas in pote-
statem noctis. Quomodo igitur habet sol diei potestatem? Quod lucē in seipso circū-
ferens, ubi nostrū horizontē transgressus fuerit, dissolutis tenebris diem exhibet. Qua
re non deliquerit qui diem definierit, esse aerem à sole illuminatū. Aut diem esse tem-
poris mensurā, in qua sol in hemisphærio supra terrā commoratur. Sed & in annos sol
& luna ordinati sunt. Luna quidē ubi duodecies cursum suū perfecerit, annum efficit.
Prӕterq; quod mense intercalari sæpe opus est ad exactū horarū concursum, uelut He
bræi ab antiquo annum diuiserunt, & uetustissimi Græcorū. Annus autem solaris, est
ex eodē signo in idem signū iuxta propriū motū solis restitutio. Et fecit deus duo lu
minaria magna.] Quādoquidē Magnū partim absolutū intellectū habet, uelut quū
dicimus magnū cœlū, & magnā terrā, & mare magnū. Partim uero ut plurimū ad alte-
rum referri solet, uelut quū dicimus magnū equū, & magnū bouē. Non em̄ ob corpo-
reæ molis excessum, sed ex collatione ad similia, huiusmodi testimoniū magnitudinis
accipiūt. Quomodo igit̄ magni significationē accipiemus? Nū uelut formicā aut aliud
quoddā paruū animal, magnū appellamus, propter cõparationē ad alia eiusdē gene-
ris, excessum testificātes? Aut magnū tūc sic accipiemus, uelut in propria luminarium
constitutione magnitudine apparente? Ego quidē sic opinor. Non enim quia maiora
sunt minorib. stellis, ob id magna sunt: sed quia tātis sunt lineamētis circumscripta, ut
splendor ab ipsis diffusus sufficiat & cœlo illustrando, & aeri, & simul circū totā terrā
ac mare

ac mare extendatur. Quæ sanè iuxta omnē cœli partē existentia, & orientia & occidentia, & mediū tenentia, æqualia undiquaq; hominib. apparent. quod ipsum manifestum indicium exhibet opulentæ magnitudinis, quia latitudo terrę nullā ipsis accessionem facit, ad hoc ut aut maiora aut minora uideantur. Etenim procul distantia, minora quodāmodo uidemus, Quibus autē magis appropinquamus, eorum magnitudinē magis inuenimus. A sole autē nemo remotior est, neq; ipsi quisq; uicinior esse potest, sed ex æquali distantia omnē terræ partem habitātes accedit. Cuius rei signū est, quod & Indi & Britanni æqualem uident. Neq; ēm apud eos qui ad orientem habitant, quū occidit magnitudinem remittit, Neq; apud occidētis habitatores, exoriēs minor apparet. Neq; uero in medio cœlo existens, in alterutram partem à uisu euariat. Ne decipiat te id quod apparet, neq; quia cubitalis uidentibus esse uidetur, tantum ipsum esse reputa. Cōtrahi ēm solēt in maximis distātijs eorū quę uidemus magnitudines, ui uisiua nō potente interpositum locum penetrare, sed uelut cōsumitur in medio spatio, & modica ipsius pars ad uisibilia pertingit. Quum igitur uisus noster paruus fiat, parua etiā uisibilia putari facit, propriam suā affectionem uisilibus inducens. Quare si fallitur uisus, incertum est iudiciū. Reuoca porrò in memoriā proprios affectus, & à teipso habebis dictorum cōfirmationem. Si aliquando de magno montis cacumine campū uidisti magnū & supine situm, quanta nam tibi uisa sunt boum iuga? quanti ipsi aratores? Nonne formicarū quandam imaginem tibi exhibuerunt? Si uero & à specula in magnū pelagus cōuersa oculos in mare intendisti, quantæ tibi uisæ sunt maximæ insulæ? quāta tibi apparuit una nauis oneraria ingentia onera gestans, albis uelis super cęruleum mare inuecta? Nonne omni columba minorem imaginem tibi exhibuit? propterea quod uelut dixi, uisus in aere cōsumptus exilis redditus, ad exactam uisibilium apprehensionē nō sufficit. Iam uero & maximos montes profundis uallibus eliquatos, rotundos & leues esse uisus dicit, eminētias solas cōtingens, cauitates uero intermedias introire propter debilitatē non potens. Sic neq; figuras corporum quales sunt cōseruat, sed quadrangulares turres rotundas esse putat. Quare undiq; manifestū est, quod in maximis distantijs nō articulatā, sed confusam corporum imaginē capit. Magnum igitur est luminare, iuxta scripturæ testimoniū, & infinitis modis amplius quàm apparet. Sed & illud tibi euidens magnitudinis signū sit, Quū infinita multitudo stellarum in cœlo sit, lumen de ipsis singulatim collectum ac coaceruatū, nō sufficit ad noctis tristitiā dissoluendā. Solus autē hic super horizontem apparens, imò dum adhuc expectatur, & priusq; omnino supra terrā emineat, & tenebras dissipat, & stellas splendore superat, & hactenus cōpactum ac cōgelatum circum terram aerem liquefacit ac diffundit. Vnde & uenti matutini, & ros in serenitate circum terrā diffluunt. Quum autem tanta sit terra, quomodo posset in uno temporis momento omnem illuminare, si nō à magno circulo splendorem immitteret? Atq; hic mihi artificis sapientiā addisce, quomodo pro hac distannia, moderatā ipsi contribuit caliditatē, ut neq; per excessum combureret terram, neq; per defectum perfrigeratā ipsam relinqueret ac sterilem. Germana uero & cōsimilia iam dictis etiā de luna intelligantur. Magnum enim etiā huius corpus est, & lucidissimū post solem. Nō tamen semper uisibilis permanet ipsius magnitudo, sed nunc absoluta circulo, nunc defectuosa & imminuta apparet, iuxta alteram sui partē defectum ostendens. Altera ēm parte obscuratur augescens, altera uero pars ipsius in tempore decrementi occultatur. Ratio porrò quædā inenarrabilis est sapientis opificis, uariæ huius alterationis figurarū. Aut enim ut nobis euidens exemplum naturæ nostræ exhiberet, quod nihil humanarū rerum stabile est, sed alia ex non existentibus ad perfectionem accedunt, alia ad propriū uigorem progressa, & ad summam suijpsorū mensurā aucta, rursum paulatim cōtingētibus detractionib. corrūpuntur & pereūt, ac imminuta abolent: ut ex lunæ spectaculo nos de rebus nostris erudiamur, & uelocis rerū humanarū circuitus intelligentiā sumētes, nō magnopere ob uitæ felicitatē gloriemur, neq; ob potētatus exultemus, neq; ob diuitiarū incertitudinē attollamur: sed carnē circa quā alteratio cōtingit, despiciamus, animæ aūt cuius bona immobilia sunt, curā habeamus. Si autē tristitiā infert tibi luna, detractionib. paulatim cōtingentibus lumen insumens, plus cōtristet te anima uirtutē adepta, & per inanimad-

uertentiam

uertentiam bonũ ipsum disperdens, & nunquam in eadem dispositione ac affectione manens, sed quæ frequenter alteratur & transmutatur propter mentis instabilitatẽ. Re uera enim iuxta id dictũ est, Stultus ut luna mutatur. Opinor autem & animaliũ constitutioni, & reliquis ex terra nascentibus, nõ paruã esse ex lunæ transmutatione utilitatẽ. Aliter enim disponuntur corpora ipsa decrescente, aliter augescente. Nunc quidẽ desinente ipsa, rara fientia & uacua. nunc uero augescente, & ad plenitudinem festinãre, etiã ipsa rursus repletionem sententia. propterea quod humiditatẽ quandã caliditate temperatã, ad profundum festinãtem, latenter immittit. Quod ipsum declarant hi qui sub luna dormiunt, superflua enim humiditate amplitudo capitis ipsorum repletur. Et recens mactatæ carnes, quæ ex lunæ incursu cito permutãtur. & animalium cerebella, & ex marinis humidissima, & arborum medullæ, quæ omnia nõ posset unà cum suipsius alteratione transmutare, si nõ immensum quid, & supereminentis potentiæ esset, iuxta ipsius scripturæ testimoniũ. Quin & affectiones circa aerem simul cũ ipsius mutationibus efficiuntur, uelut testantur repentinæ turbationes sæpe in nouilunio ex trãquillitate & uentorum quiete exorientes, nubibus cõturbatis & inter se commissis. Et Euriporum refluxus, & maris circa Oceanum appellatũ reciprocatio, quã ad circuitus lunæ ordinate cõsequi inuenerunt hi qui accolunt. Etenim Euripi iuxta reliquas lunæ figuras in utranque partẽ transfluunt, in tempore uero generationis, ne breuissimo quidem tẽpore quiescunt, sed in cõmotione & libramento cõtinuo consistunt, donec rursus apparens cõsequentiam quandã refluxui exhibeat. Occidentale autem mare reciprocationes suscipit, nũc quidẽ reuertens, rursus autẽ inundans, ac diffluens uelut lunæ respirationibus retrorsum subtrahatur, & rursus ipsius exspirationibus ad propriã mensurã compellatur. Hæc à me relata sunt ad luminariũ magnitudinẽ demonstrandam, & ut id cõstitueremus, quod neque syllaba aliqua in diuinitus inspiratis uerbis ociosa existat, quanque nihil sane ex principalioribus sermone attigerimus. Multa enim de magnitudinibus ac distantijs solis ac lunæ ratiocinãdo inueniri possunt, ab eo qui nõ tanque aliud agẽs, actiones & potẽtias ipsorũ cõtemplatur. Cãdide igitur oportet nos nostrã ipsorũ imbecillitatẽ accusare, ut ne nostra oratione maxima opificia expendatis, sed ex paucis relatis apud uosipsos supputetis, quot & quanta sint ea quæ relicta sunt. Ne igitur lunã oculo metiaris, sed ratiocinatiõe, quæ multo acutior oculis est ad ueritatis inuentionẽ. Fabulæ quedã ridiculæ ab aniculis ebriosis ac deliris ubique dispersæ sunt, quod incantationib. quibusdã ex propria sede emota luna ad terrã deferatur. Quomodo igitur mouebit præstigiatorũ incãtatio eam quã ipse altissimus fundauit? Qualis uero locus detractã ipsam suscepit? Vis à paruis signis magnitudinis ipsius demonstrationẽ accipere? Orbis terrarũ urbes plurimũ inter se habitationib. separatæ, ex æquo omnes cũ his qui ad orientẽ uniuersi sunt uicis, lunare lumẽ suscipiũt, quibus si nõ omnibus facies cõpar & ex aduerso cõferenda esset, rectos quidẽ angiportus omnino illuminaret, eos uero qui latitudinẽ ipsius excedũt, inclinatis radijs per obliqua allatis impeteret. Quod ipsum & in lucernis in domibus fieri uidere est, quũ enim plures homines circunsteterint ipsam lucernã, umbra eius qui in directũ stat, in directũ extenditur, reliquæ in utranque partẽ inclinant. Quare si nõ immensum, & magnitudinis excellentis lunare corpus esset, nõ utique similiter ad omnes extenderetur. Similiter enim ipsius ab æquinoctialib. locis orientis participes sunt, & qui ad zonã perfrigeratã habitãt, subque ursæ ac septẽtrionis circũuersiones siti sunt, & qui iuxta cauitates meridiei, exustæ ac torridæ zonæ uicini sunt. ad quos omnes secundũ latitudinem æqualiter perueniens, manifestissimũ magnitudinis suæ testimoniũ præbet. Quis igitur cõtradicet nõ omnino magnũ ipsius corpus esse? quod tot ac tantis simul distantijs adæquatur. Et de lunæ quidẽ ac solis magnitudinib. hactenus. Cæterũ qui largitus est nobis intellectũ, præbeat ut ex minimis creaturis magnã dei sapientiã addiscamus, & ex magnis maiores creatoris notiones capiamus. Quanque cõparatione creatoris, sol & luna, culicis & formicę rationẽ habeat. Nõ enim dignã ac iustã magnitudinis dei uniuersorũ speculationẽ ex his sumere licet, sed paruis quibusdã ac obscuris significationib. per ipsa præmoneri, uelut etiã per singula minutissima animalia, aut etiã herbas. Cõtenti simus relatis, Ego quidem gratias agens ei qui mihi paruã hanc uerbi administrationẽ est largitus:

Eccles. 27

uos

uos autem ei qui enutrit uos spiritalibus alimentis, qui etiam nunc uos ueluti ordeaceo quodam pane, exilitate uocis nostræ enutriuit, & enutriat sanè opto in perpetuũ iuxta fidei proportionem, largiens uobis spiritus manifestationem in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

HOMILIA VII. DE REPTILIBVS.

T DIXIT deus, Producant aquæ reptilia animarum uiuentium secundũ genus, & uolatilia uolãtia iuxta firmamentũ cœli secundũ genus.] Post luminariũ opificiũ, de cætero etiã aquę animalib. implẽtur, ut & hæc sors exornaretur. Accepit enim terra ex proprijs germinib. ornatũ, accepit cœlum stellarum flosculos, & uelut gemellorum oculorũ iactibus, magnorũ luminarium coniugatione exornatum est. Reliquum erat etiam aquis proprium ornatum tribui. Venit præceptum, & statim flumina exculta, & stagna fœcũda, singula ipsorum proprijs & naturalibus generibus. Et mare omnigena natatilium genera parturiebat. Et neq; quantum in limosis ac cœnosis locis aquæ erat, id ipsum ociosum ac uacuum & exors consummationis iuxta creationem permanebat. Ranæ enim & culices ex ipsis nimirum efferuebãt. Quæ enim adhuc nunc uidentur, demonstratio sunt præteritorum. Sic omnis aqua ad præstandum opificis præcepto ministerium festinabat: & quorum neq; genera quis enumerare possit, horum uitã statim actuosam & se mouentem magna & inenarrabilis dei potentia designauit, simul cum præcepto aptitudine ad generandum animal aquis insita. Producãt aquæ reptilia animarũ uiuẽtium.

Nunc primũ animatum & sensus particeps animal creatur. Plantæ enim & arbores etiamsi uiuere dicuntur, propterea quod nutritiua & auctiua facultate participãt, non tamen etiã animalia sunt, neq; animata. Huius itaq; gratia producãt aquæ reptilia. Omne natatile siue in superficie aquæ innatet, siue per profundum aquã secet, reptiliũ naturæ est, & super aquæ corpus distrahitur. Et si etiã quędam aquatica pedes habeãt ac gradiãtur, maxime quidem gemini uictus, in terra uidelicet & aqua, pleraq; horũ existunt: uelut phocæ & crocodili, & fluuiatiles equi, & ranæ & cancri: Attamẽ prærogatiuã natatile habet. Propterea producãt aquæ reptilia. In his paruis uerbis quod genus relinquitur? quid non comprehensum est in opificis pręcepto? Non quæ animal pariunt, uelut phocæ & delphines ac torpedines, & similia his Chartilaginosa appellata. Non ouipera, quę ferme sunt omnia piscium genera. non quę squamosa, non quę corticosa, non quibus pinnæ sunt, & quibus non sunt. Vox quidem pręcepti parua, Imò neq; uox, sed momentum solum & impetus uoluntatis, Verum sententię in præcepto diffusio tanta est, quot sunt piscium differentiæ ac sodalitates, quas omnes exacte recensere idem est ac fluctus pelagi enumerare, aut heminis aquã maris metiri tentare.

Producãt aquæ reptilia. In his sunt pelagia, littorea, in profundo degentia, petrosa, gregaria, dispersa, balenæ ingẽtes, & minutissimi pisces. Per eandem enim potentiã & per æquale pręceptum, tum magnum tum paruũ, esse ac uitã sortitur. Producãt aquę. Ostẽdit tibi naturalem natatilium ad aquã cognationẽ, quapropter paululũ ab aqua se parati pisces pereunt. Non enim habent respirationẽ ut hunc aerem trahãt, Sed quod terrestribus est aer, hoc natantium generi est aqua. Et causa manifesta est. Quod in nobis situs est pulmo uiscus rarum ac multos meatus habens, quod per thoracis distentionem aerem suscipiens, caliditatem quę in nobis est uentilat ac refrigerat. Illis autem branchiarum distentio ac contractio, quæ & suscipiunt aquã & emittunt, respirationis rationem explet. Priuata sors piscium, propria natura, diæta separata, proprij moris uita. Quapropter neq; mansuefieri quicquam ex natatilibus sustinet, neq; omnino admittit humanæ manus contactum. Producãt aquæ reptilia animarum uiuentium secundũ genus. Vniuscuiusq; generis primitias nũc ueluti semina quædã naturæ produci iubet. Multitudo ipsorum in consequẽti successione disponitur, quum augeri & crescere ipsa oporteat. Alterius generis sunt testa intecta, ostracoderma Gręcis appellata, uelut sunt conchæ, pectines, cochleæ marinæ & strombi, & infinitę ostreorũ differentiæ. Aliud rursus genus est ab istis, crustaceorum appellatorũ, uelut sunt locustæ & cancri, & his similia. Aliud ab his genus est Molliũ dictorũ, quorũ caro tenera & laxa existit, uelut sunt polypi & sepię, ac his similia. Et in his rursus infinitę sunt differentiæ.

Dracones

Dracones eñ & murænæ & anguillæ in limosis fluminibus nascentes, itemq; stagnis, uenenum iaculantibus reptilibus magis quàm piscibus, iuxta naturæ similitudinẽ appropinquant. Aliud genus est ouiperorum, & aliud uiuiperorum. Pariunt autẽ uiuum & animal mustelarũ genera & caniculæ siue cynisci, & in summa chartilaginea appellata, & ex cetorum genere plurima uiuipera sunt, delphines & phocæ, quę etiã recentes adhuc ac teneros catulos ex aliqua causa consternatos, rursus uentre suscipere ac complecti dicuntur. Producãt aquæ secundum genus, Aliud genus est cetosum, & aliud tenuium piscium. Rursus in piscibus innumeræ differentiæ secundum genera diuisæ, quarum & nomina propria, & alimẽtum diuersum, & figura, & magnitudo, & carnium qualitates, omnia maximis differẽtijs inter se separata sunt, & in alijs atq; alijs speciebus cõsistunt. Quales igitur thunnispices generũ differẽtias nobis enumerare possint? quanq; aiunt ipsos in magnis pisciũ gregibus etiã numerũ referre. Quis uero ex his qui circa littora ac ripas cõsenuerũt, omniũ historiã nobis exacte cognoscendã tradere possit? Alia genera cognoscũt hi qui in Indico mari piscãtur, alia qui in Ægyptio sinu uenãtur, alia Insulares, alia Mauritani. Omnia autem similiter tum magna tum parua, primũ illud præceptum, & ineffabilis illa potẽtia produxit. Multæ sunt uitarum uarietates, multæ etiã circa successionẽ uniuscuiusq; generis differẽtiæ. non incubãt ouis plurimi piscium, uelut uolucres aut gallinæ, neq; nidos figunt, neq; cum laboribus enutriunt suos fœtus, sed aqua susceptũ elapsum ouum animal facit. Et unicuiq; generi successio citra alternationẽ, & citra permixtionem ad alterã naturã. Non uelut mulorum in terra, aut quarundã uolucrum permixtiones, quæ adulterãt genera. Nullum pisciũ genus ex dimidio dentibus armatum est, uelut apud nos bos & ouicula. Nullũ enim apud ipsos genus ruminat, nisi quod de Scaro quidã produnt. Omnia autem acutissima dentium acie densata sunt, ne longiore mãducatione cibus diffluat. Si enim non cito dissectus in uẽtrem delegaretur, futurũ erat ut in attenuatione per aquã dissolueretur ac dispergeretur. Cibus autem piscium alius alijs iuxta genus discretus. alij enim limo aluntur, alij fucis & alga, alij herbis quæ in aquis nascuntur contenti sunt. Plurimi autem pisciũ se mutuò uorant, & minor apud illos pabulũ est maioris. & si quãdo contigerit ut eum qui minorem superauit alius insequatur, sub unã postremi aluum feruntur. Quid igitur nos homines facimus in potentatib. super inferiores cõstituti? Quid à postremo pisce differt is qui prę ingluuiosa diuitiarum cupiditate, in inexplebilibus auariciæ suæ finibus, debiles abscondit. Ille habebat quæ pauperis fuerãt, Tu ipsum correptum, partẽ tuæipsius opulentiæ fecisti. Iniustis iniustior apparuisti, & auarior auaro. Vide ne te idẽ finis qui pisces maneat, hamus uidelicet aut nassa aut rete. Omnino eñ & nos multis iniustorum factis perpetratis, ultimã pœnã non effugiemus. Iam uero etiam in debili animalculo uafritijs ac insidijs cognitis, uolo ut fugias tu malefactorum imitationem. Cãcer ostrei ac cõchæ carnem appetit, sed difficilis captu est ipsi hæc præda, propter testæ munimẽtum. Infracto enim septo tenerã carnem natura muniuit. quapropter etiã testa intectum hoc animal appellatur. Et quia duæ cauitates exacte inter se adaptatæ ipsum ostreum ambiunt ac complicant, necessariò inefficaces sunt chelarum cancri forcipes. Quid igitur facit? Quum uiderit in trãquillis locis concham uoluptuose apricantem, & ad radium solis plicas suas expãdentem, tunc sanè clanculum calculo immisso prohibet complicationẽ, atq; ita inuenitur id quod uiribus deest, uersutia obtinere ac supplere. Hæc est malicia eorũ quæ neq; sermone, neq; uoce participant. Ego autẽ uolo te artem & industriã acquirendi in cancris imitãtem, à propinquorum detrimẽto abstinere. Talis est qui ad fratrẽ dolose accedit, & propinqui negligentijs insidiatur, & alienis calamitatib. illudit. Fuge imitationes cõdemnatorum, tuis rebus cõtentus sis. Paupertas cum uera sufficiẽtia, omni fruitioni ac uoluptati à modestis præferẽ. Nec uero præterierim polypi dolos ac furacitatẽ, qui qualẽcunq; tãdem petrã amplexus fuerit, illius colorem subit ac induit, ut multi pisces ex improuiso natãtes in polypum incidãt, uelut in petrã uidelicet, & præda sic prompta uersuto cõtingat. Talibus moribus prædiri sunt, qui semper dominãtes potestates subeunt, ipsisq; se captiose submittunt, & ad singulas semper necessitates ac usus se trãsmutant ac adaptãt, non in eodẽ proposito semper constãtes, sed alij atq; alij facile fientes, modestiã uenerãtes

cum

cum modestis, proterui inter proteruos, ad cuiusuis placitum sententiam transmutantes: quos neque declinare facile est, neque detrimentum ab ipsis uitare, propterea quod sub pietatis praetextu, nequitia cōstructa alte occultata sit. Tales mores lupos rapaces nominat dominus, in ouium indumentis apparētes. Fuge morum uarietatē ac multiplicitatem, persequere ueritatē, sinceritatē, simplicitatem. serpens uarius est, & ob id ad reptādum cōdemnatus est. Iustus sincerus est & nihil fingit, qualis Iacob, Quapropter habitare facit dominus eos qui unius moris sunt in domo. Hoc est mare illud magnū & amplum, illic reptilia quorum nō est numerus, animalia parua cū magnis. Sed tamē sapiens quaedam & probe ordinata est apud ipsos gubernatio. Nō em̄ solū nō accusare possumus pisces, sed sunt etiam quae operaepretium est imitari. Quomodo genera piscium singula sibiipsis aptum locū distributum habētia, in alienos non inscendunt, sed intra proprios terminos diuersant. Nullus geometra apud ipsos habitationes diuisit, nō muris circumscriptae sunt, nō terminis diremptae sunt, & suaspōte unicuique id quod utile est destinatum est. Etenim hic sinus haec genera piscium pascit, ille alia. & quae hic abundant, illic desunt. nullus mons acutis uerticib. extētis disparat, nō flumē trāsitum discindit. Sed lex quaedam est naturae aequaliter & iuste iuxta uniuscuiusque utilitatem, singulis diaetam distribuēs. Verum non nos tales sumus. Vnde? qui transferimus terminos perpetuos, quos statuerunt patres nostri. ampliamus terram, domū ad domū coniungimus, & agrum ad agrum, ut à propinquo detrahamus. Nouerūt cete determinatam ipsis à natura diaetam, extra habitatas regiones occupauerunt mare, insulis desolatum, qua parte nulla cōtinens terra ulterius restat. Quapropter nō nauigabile est, neque historia & explorandi causa, neque aliqua necessitate persuadente nautas, ut illud petere audeant. Illud ipsum mare occupauerunt cete, maximis montib. magnitudine similia, uelut hi qui uiderunt narrāt, manētque intra proprios terminos, neque insulas neque urbes maritimas infestantia. Sic quidē igitur unumquodque genus uelut in ciuitatib. aut uicis quibusdā, aut antiquis patrijs, in destinatis ipsis maris partib. tentoria habet. Iam uero etiā quidam ex piscibus peregrinantes, uelut è cōmuni curia ad externos limites ablegati, sub una quasi bellica tessera proficiscuntur. Quum enim destinatū motus tempus institerit, alij ab alijs finibus transmigrātes, cōmuni naturę lege excitati, ad septemtrionale festinant mare. Et uideas sane iuxta tempus ascensus, uelut fluentū quoddam pisces unitos, & per Propontidē in Euxinum influentes. Quis est qui eos mouet? quae lex praeceptū regis? qualia edicta in foro explicata praefinitū tempus indicant? qui sunt qui peregrinos ducunt? Vides diuinā ordinationē omnia implentem, & per minurissima permeantē. Piscis non contradicit legi dei, & homines salutaria dogmata non toleramus. Ne contemne pisces, quia muti sunt & omnino rationis expertes, uerū time ne etiā his magis rationis expers sis, ordinationi cōditoris resistens. Audi pisces tantū non uocem per ea quae faciunt emittētes, nempe nos ad generis perpetuitatē, in longam hanc peregrinationē ablegamur. Non habent propriam sibi rationem, habēt autem naturae legem fortiter insidentē, & id quod faciendū est indicantē. Eamus, aiunt, ad septentrionale pelagus. Dulcior enim est illa aqua quàm reliquū mare. Propterea quod sol modico tempore ad ipsam cōmorans, nō educit ex ipsa per radios totum id quod potabile est. Gaudent aūt dulcibus etiā marina. Vnde etiā ad flumina saepe enatant, & procul à mari feruntur. Ex quo pontus ab ipsis reliquis finibus praefertur, uelut idoneus ad pariendum & educandos foetus. Postquā autem id quod ipsis studio fuit, sufficiēter expletum fuerit, rursus passim omnes domū reuertunt. Et quae est ratio? audiamus à tacentibus. Superficiale est, inquiunt, & nō profundū septentrionale mare, & supinum ac aequaliter ad uentorum uiolentias situm, pauca littora ac subterfugia habens. Quapropter etiam ex fundo uenti facile ipsum euerrūt, ut etiam arena ex profundo fluctibus permisceatur. Sed & frigidū est hyemis tempore, ut quod à multis & magnis fluminibus impleatur. Ob id ipso in aestate moderate fructes, rursus hyeme ad teporē in alto, & regiones ad solē sitas festināt, & relictis septentrionalibus uētis infestatis, in sinus qui modice exagitantur uelut in portus se recipiūt. Vidi haec ego, & in omnibus dei sapientiam admiratus sum. Si bruta intelligunt & propriā suam salutem conseruant, & nouit piscis quid sibi eligendū sit ac fugiendum, quid dicemus nos ratione

Matth. 7
Gen. 5
Esa. 5

honorati,& lege eruditi,promiſſionibus allecti,ſpiritu edocti,deinde res noſtras magis citra rationem ꝙ piſces diſponentes? Siquidē hi quandam futuri prouidentiam facere ſciunt,nos autem ex deſperatione de futuro, per uoluptatem beſtialem uitā noſtram conſumimus.Piſcis tot maria permutat,ut aliquam inueniat utilitatem. Quid dices tu qui in ocio ac deſidia uiuis? Ociū autē mala faciendi principiū eſt. Nemo ignorantiam prætexat,naturalis ratio boni familiaritatem ac proprietatem,& à nociuis alienitatem,nobis oſtendens,nobis inſita eſt.Non deſiſto à marinis exemplis,quandoquidem hæc propoſita ſunt nobis ad expendendum.Audiui à quodam maritimo, quod echinus marinus,paruū penitus & deſpicabile animal, ſæpe numero nauigantibus & tranquillitatis,& tēpeſtatis doctor exiſtit.Qui quum præuiderit turbationem ex uentis futuram,ſaxum quoddā generoſum ſubtergreſſus,in ipſo uelut in anchora firmiter fluctuat,& grauitate detinet,ut ne facile ab undis detrahat. Hoc ſignum ubi uiderint nautæ,ſciunt imminere uiolentum uentorum motum.Nullus aſtrologus,nullus Chaldæus,ex aſtrorum exortibus aeris turbationes coniectans, echinum hæc docuit, ſed maris & uentorū dominus,etiā paruo huic animalculo magnæ ſuæ ſapientiæ euidens ueſtigium indidit.nihil improuiſum,nihil neglectū à deo,omnia ſpeculatur ſomnū nō admittens oculus,omnib.adeſt,unicuiq; elargiens ſalutem.Si echinum extra ſuam inſpectionem deus nō dimiſit,tuas res nō inſpectat? Viri diligite uxores, etiamſi externi & extorres inter uos eſtis,ad nuptiarū ſocietatē conueniſtis naturæ uinculum,per benedictionē iugum,unio ſit diſtantium. Vipera ſæuiſſimum omnium reptiliū ad marinæ murenæ nuptias accurrit,& ubi ſibilo præſentiā ſuam indicauit, euocat ipſam ex alto ad nuptialē complexum,hæc uero obedit, & cū uenenū iaculante beſtia unitur. Quid uult mihi hic ſermo? Quod ſiue aſper ſit,ſiue ferus moribus maritus, neceſſe eſt ferre coniugē,& ex nulla occaſione admittere ut unio diuellat. Percuſſor eſt, At uir. ebrioſus eſt,At unitus ſecundū naturā.aſper eſt & implacidus,At membrum iam tuū, & membrorū præſtantiſſimū. Audiat autē & uir admonitionē ipſi cōuenientem. Vipera nuptias reuerita uenenū euomit,tu naturæ crudelitatē & inhumanitatem nō deponis,ob reuerentiam unionis? Aut fortaſſis etiam aliter commodat nobis uiperæ exemplū? Quod adulteriū quoddā naturæ eſt uiperæ & murænæ cōplexus. Diſcāt igitur alienis nuptijs inſidiātes,quali reptili ſint ſimiles. Vnus mihi ſcopus eſt undiquaq; ædificare eccleſiā.Sedent affectiones proteruorū,& terreſtribus,& marinis exemplis eruditæ.Hic me à ſermone deſiſtere & corporis imbecillitas,& tēpus ſerotinū cogit, quoniā multa adhuc habebā admiratione digna,quæ appoſiturus eram his qui libenter audiunt,de his quæ in mari naſcunt,de ipſo mari,quomodo aqua in ſalem cōgelatur.quomodo precioſiſſimus lapis coralliū, in mari quidē frutex & planta eſt, quū uero in aerē prolatus fuerit,ad lapidis ſoliditatē tranſgelat. quomodo uiliſſimo animali conchę precioſam margaritā natura indidit, Quæ em̄ cōcupiſcunt theſauri regū,ea circa littora & ripas & aſperas petras diſiecta ſunt,teſtis oſtreorū inſita. Vnde auream lanam pinæ conchyliorū generis alunt, quā nullus ex his qui floridos colores tingunt imitari poſſit. Vnde cochleę regibus purpuras largiunt,quæ flores pratorū coloris excellentia pretergrediunt. Producant aquæ. Et quid neceſſariorū nō eſt factū? quid precioſorū nō donatū eſt uitæ? partim in miniſterium hominum,partim in ſpeculationem miraculi conditionis ac creationis.alia uero etiam horrenda, ſecordiā noſtrā excitantia ac erudientia. Et fecit deus cete magna. Nō quia maiora ſunt quàm ſquilla & mæna,propterea magna dicta ſunt, ſed quia maximis montibus corporis mole adæquant,ut quæ ſæpe etiā inſularum magnitudinē exhibēt,ſi quādo in ſummā aquę ſuperficiem enatarint.Hæc itaq; tanta exiſtentia nō circa ripas neq; circa littora diuerſantur,ſed Atlanticū appellatum pelagus inhabitant. Talia ſunt animalia ad timorē,& perterrefaciendos nos creata.Si uero audieris quod maximas naues paſſis uelis ſecūdo uēto utētes,minutiſſimus piſciculus remora ita facile ſiſtit, ut immotas diutiſſime ſeruet,uelut in ipſo mari radices egiſſent:nōne in paruo hoc eandem potētiæ cōditoris ſignificationē accipis? Non em̄ ſolum gladij & ſerræ & canes & balænæ & libellæ horrenda ſunt,ſed & paſtinacæ marinæ aculeus,eiuſq; mortuæ,& lepus marinus,non minus horrenda ſunt, celerem & ineuitabilem interitum inducentia.Sic te per omnia

uigilare

uigilare conditor uult, ut in ſpe ad deum detrimenta ex ipſis euites. Sed eñ ex profunditatib. egreſſi in terrã cõfugiamus. Etenim alia ſuper alia opificij miracula correptos nos, uelut fluctus quidã, aſſiduis ac aceruatis incurſionibus, ſermonẽ noſtrũ ſubmerſum uexerunt. Quanquam mirũ ſanè ſit apud me ſi non ubi haud minoribus in terra miraculis mens noſtra occurrerit, rurſus ſecundũ Ionæ factum in mare diffugiet. Videtur aũt mihi oratio in infinita miracula illapſa, modi oblita eſſe, & idem cum nauigantibus in pelago perpeſſa eſſe, qui ad nullum præfixum terminũ motum cõiectantes ſæpenumero ignorant quantũ itineris perfecerunt. Id quod & circa nos factum eſſe uidetur, nimirũ currente per creatorem ſermone, multitudinem relatorum ſenſum ipſum non apprehendiſſe. Verum etiamſi audiendi ſtudio uenerabile hoc theatrum teneatur, & dulcis auribus ſeruorum, herilium miraculorum narratio, hic ſermonem in portum ducemus, & diem expectabimus ad ea quæ deſunt abſoluenda. Iam uero omnes exurgentes gratias pro relatis agamus, & eorum quę deſunt cõplementum petamus. Vtinam uero fiant uobis etiam in cibi aſſumptione commenſales narrationes, ea quæ uobis mane itemq; ueſperi oratione explicaui: & ó utinã in cogitatione de his à ſomno apprehenſi, diurna lætitia etiam dormientes fruamini, ut dicere poſſitis: Ego dormio, & cor meum uigilat, meditans nocte ac die in lege domini, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen. Pſal. 76

HOMILIA VIII. DE VOLATILIBVS ET AQVATICIS

ET DIXIT deus, producat terra animam uiuentẽ ſecundum genus, quadrupeda & reptilia, & beſtias ſecundũ genus, & factũ eſt ita.] Venit præceptum uia ac ordine procedens, & accepit etiã terra proprium ornatũ. Illic erat, producant aquæ reptilia animarum uiuenniũ. Hic, producat terra animam uiuentem. Animata igitur eſt terra? & locum habent uana ſapientes Manichæi, qui animã terræ indũt? Nõ quia dixit, producat, id quod in ipſa ſitũ eſt protulit. ſed qui præceptum dedit, etiã uim producendi ipſi largitus eſt. Neq; enim quum audiuit terra, germinet herbã fœni & lignum fructiferũ, occultũ in ſe habẽs fœnum protulit, neq; palmam aut quercũ aut cupreſſum, inferne alicubi in utero ſuo occultata, ad ſuperficiem extulit. Sed diuinus ſermo natura eſt eorũ quę fiunt. Germinet, non q̃d habet emittat, ſed quod nõ habet acquirat, deo efficaciæ uim donãte. Sic etiã nunc, producat terra animã, non in ipſa inſitam, ſed datam ipſi à deo per præceptum. Deinde etiam in contrariũ ſermo ipſis conuertetur, Si enim terra produxit animã, ſe ipſam anima deſolatã reliquit. Sed ipſorũ quidem abominatio, ex ſeipſa nota eſt. Cur tamen aquis præceptũ eſt producere reptilia animarũ uiuentiũ, terræ aũt animam uiuentem? Arbitramur equidẽ quod natatiliũ natura, imperfectiore quodammodo uita participare uidet̃, propterea quod in aquæ craſſitudine uiuit. Nam & auditus illis grauis eſt, & obtuſe uident, per aquam cernentes, & neq; memoria illis, neq; imaginatio, neq; familiaris rei cognitio. Ob id uelut indicat ſermo, quod carnalis uita in aquaticis præcedit animales motus. In terreſtribus aũt, utpote perfectiore ipſorũ uita exiſtente, omnis principatus animæ delatus eſt. Nam & ſenſus magis integri ſunt, & perceptiones præſentium acutæ, & memoriæ præteritorũ certæ, apud pleraq; quadrupeda exiſtunt. Propterea uelut ueriſimile eſt, in aquaticis quidẽ corpora creata ſunt animata, reptilia enim animarũ uiuentiũ ex aquis producta ſunt. In terreſtribus aũt, animam corpora gubernantem generari præceptũ eſt, tanquam amplius quid de uitali facultate participent ea quæ ſuper terram uitam degunt. Irrationalia equidem ſunt etiam terreſtria, ſed tamẽ unumquodq; uoce ex natura multas animæ affectiones ſignificat. Nam & gaudium & triſtitiã, & familiaris rei cognitionem, & alimenti inopiam, & ſeparationem eorũ quę ſimul paſcebant̃, & innumeras affectiones ipſo uocis ſono manifeſtant. Aquatica uero nõ ſolum muta ſunt, ſed etiã immanſueta & indocilia, & ad omnẽ uitæ ſocietatem hominibus intractabilia. Cognouit bos poſſeſſorẽ, & aſinus pręſepe domini ſui. Piſcis autem non agnouit nutritorem. Nouit familiarem & conſuetam uocem aſinus, nouit uiam quã ſæpe tranſgreſſus eſt, & ſanè aliquando dux itineris aberranti homini contigit. Audiendi aũt ſubtilitatem huius animalis, neq; aliud quoddam ter-

restre habere dicitur. Memoriã uero iniuriarũ in camelis, & iræ grauitatẽ, & ad ulciscẽdum constantiã, quod nam ex marinis imitari possit? Percussa aliquando camelus, longo tempore iram reponit, & ubi occasionẽ nacta fuerit, malum retribuit. Audite uos qui grauiter irascimini, qui memoriam iniuriarũ uelut uirtutẽ colitis, cui similes estis, quum offensam contra proximũ, uelut scintillam quandã in cinere occultatam, tandiu seruatis, donec materiam adepti, uelut flãmam iram reaccendatis. Producat terra animam uiuentem. Cur terra animã uiuentem educit? Vt differentiã discas animæ pecoris & animæ hominis. Paulò post cognosces quõ anima hominis constituta est. Nunc
Leuit. 7 de brutorum anima audi. Quandoquidẽ iuxta id quod scriptũ est, omnis animalis anima sanguis ipsius est, sanguis aũt concretus in carnẽ transmutari solet, caro aũt corrupta in terram resoluitur, Mortuũ quid merito brutorum anima existit. Producat igitur terra animam uiuentem. Vide consequentiã, animæ ad sanguinem, sanguinis ad carnem, carnis ad terram. Et rursus resolutione facta, per eadem reuertere, à terra ad carnem, à carne ad sanguinẽ, à sanguine ad animam, & inuenies quod terra est anima brutorum. Ne putes antiquiorem esse substãtia corporis ipsorũ, neq; permanere post carnis dissolutionẽ. Fuge nugas arrogantiũ philosophorũ, qui non erubescunt suas ipsorum animas & caninas, eiusdẽ inter se speciei statuere: qui dicunt seipsos aliquando fuisse & mulieres, & frutices, & pisces marinos. Ego aũt an aliquando fuerint pisces non sane dixerim, quod uero dum hæc scripserũt magis q̃ pisces rationis expertes fuerint, etiam ualde cõstanter contenderim. Producat terra animã uiuentẽ. Fortassis mirantur multi, qua gratia in sermonis cursu confestim tẽpore non modico consilui. Sed diligentiores auditores causam taciturnitatis nõ ignorant. Quõ enim ignorarent, qui per mutuos intuitus ac nutus, me ad seipsos cõuerterunt, & ad cogitandum de relictis induxerunt. Integra enim creationis species, eaq; non minima, nos latuit & fermè perierat, utpote quam sermo noster penitus in expensam reliquit. Producant aquæ reptilia animarũ uiuentiũ secundum genus, & uolatilia uolantia super terrã, iuxta firmamẽtum cœli. Diximus de natatilibus quantũ tẽpus uesperi permittebat. Hodie transiuimus ad terrestria expendenda, effugit nos uolatilium genus in medio situ. Necesse est itaq; ad similitudinẽ obliuiosorũ uiatorum, qui ubi quid rerum oportunarũ relinquerint, etiamsi multũ itineris cõfecerint, rursus eodẽ reuertuntur, dignam negligẽtiæ pœnam, ipsam ex itinere lassitudinẽ sustinentes: Sic etiam nobis ut apparet, eadem uia repetenda est. Nam neque contemptile est quod relictum est, sed tertia uidetur esse pars creationis in animalibus, siquidẽ tria sunt animalium genera, terrestre, uolatile, & aquaticum. Producant inquit, aquæ reptilia animarũ uiuẽtium secundũ genus, & uolatilia uolantia super terram iuxta firmamentũ cœli secundum genus. Cur ex aquis etiam uolatilibus generationẽ dedit? quod uelut cognatio quædã est uolatilib. ad natatilia. Nam uelut pisces aquam secant, motu pinnarũ ulterius procedẽtes, caudę uero mutatione tum circũuersiones, tum rectos motus, sibijpsis uelut temone gubernãtes: Sic etiam in uolatilibus uidere est, aerem alis simili modo pernatãtibus. Quare quum una proprietas in utrisq; sit natare, una quædã cognatio ex aquarũ generatione exhibita est, præterq̃ quod nullum uolanile expes est, propterea quod omnibus uictus à terra sit, & omnia necessario pedum ministerio indigeant. Rapacibus enim ad prædã unguium acies, reliquis uero ad alimentũ acquirendũ, & ad reliquam uitam transigendã, necessarium pedum ministerium cõtributũ est. Paucæ aũt uolucres male pedatæ sunt, neq; ad uadendum, neq; uenandum pedibus idoneæ, uelut sunt hirundines & ripariæ siue falculæ appellatæ, quibus alimẽtum ex his quæ in aere feruntur excogitatum est, hirundini autẽ uolatus terræ uicinus pro pedum ministerio est. Sunt tamen generum differentiæ innumeræ etiam in uolucribus, quas si quis iuxta eundem modum recenseat, iuxta quem partim etiam piscium expensionẽ attigimus, unum quidem uolatiliũ nomen inueniet, innumeras autẽ in his differẽtias, & in magnitudinibus, & in figuris, & in coloribus: & iuxta uitas & actiones & mores, inenarrabilem inter ipsa uarietatẽ. Iam uero quidam etiam nominũ effictionibus uti conati sunt, quo uelut per cauteres quosdam incõsuetæ ac peregrinæ appellationis, proprietates uniuscuiusq; generis cognoscãt. Et alias quidẽ nominauerunt sissipẽnes, uelut aquilas, alias uero cutipennes,

uelut

uelut uespertiliones. alias tenerip̃enes, ut uespas. alias uaginop̃enes, uelut scarabæos, & quęcũq; in uaginis quibusdã ac amiculis generatę, diffracta ipsis testa ad uolatũ libe rant. Sed nobis sufficiẽs insigne ac nota est ad generũ ꝓprietatẽ, cõmunis usus, et scri pturæ distinctiones de puris & impuris. Aliud quidẽ igitur genus est carniuororum, & alia constitutio conueniens pro modo diætæ ipsorum, unguiũ acies, & rostrũ incur- uum, & penna uelox. quo & facile capiatur præda, & dilaniata alimentũ prędatori fiat. Alia constitutio est feminilegarũ. Alia eorũ quæ ex omni obueniente nutriũtur, & in his multæ differentiæ. Quædam em̃ ex ipsis sunt gregaria, exceptis rapacibus. Horum autẽ nullum sociale est extra coniugij cõplexum. Innumera uero alia congregatiuam amant uitam, uelut columbæ, grues, sturni, & graculi. Rursus ex his alia sub nullo im- perio sunt, & uelut proprijs legibus uiuunt. alia sub duce locata sunt, uelut grues. Iam uero etiam alia quædã in his differentia est, iuxta quã alia popularia sunt & indigena, Alia longissime discedere solent, & hyeme appropinquante ut plurimũ extra locũ se cõferre. Tractabilia aũt & mansueta plurima uolatilia educatione fiunt, exceptis debi libus, quę propter excellentẽ timiditatem ac formidinẽ, assiduam manus molestiã nõ sustinent. Sed & humana cõsuetudine quædam uolucres gaudẽt, easdemq; nobiscum habitationes habent. Aliæ montanæ sunt & solitudine delectant̃. Maxima aũt differẽ tia est & proprietas uniuscuiusq; circa uocẽ. Aliæ enim uolucres loquaces sunt, aliæ ta citurnæ. & aliæ canoræ & uocales, aliæ omnino musicæ ac cantus exortes. Et aliæ imi- tatrices sunt, aut ex natura habẽtes ut imitent̃, aut ex institutione edoctæ. Aliæ uero u- nifo rmem & immutabilem uocẽ emittunt. Superbus est gallus, elegans pauo, lasciuæ columbæ, & domesticæ gallinæ, omni tẽpore coitus consuetudinẽ habentes. dolosus & zelotypus est perdix, nequiter adiuuans uenatores ad prædã. Innumerę sunt ut dixi mus & actionũ & uitarũ differentiæ. Sunt porrò quædam ex brutis etiam politica & reip. studiosa, siquidẽ politiæ propriũ est, ut ad unum cõmunem finem singulorũ actio nes sint destinatę, uelut in apibus uidere est. Nam illarũ cõmunis est habitatio, commu nis uolatus, opificium omniũ unum, & quod maximum est, quod sub rege & quodam ordinis duce operas attingunt, non prius sustinẽtes ad prata exire, nisi ubi uiderint re- gem uolatum auspicari. Est aũt ipsis nõ electus rex, sæpe enim uulgus iudicio carens, pessimum ad principatum euexit: neq; sorte potestatẽ adeptus, absurdi enim sunt for- tium casus, in extremum omnium sæpe potestatẽ conferentes: neq; ex paterna succes- sione in regno collocatus. Nam & hi ineruditi & om̃is uirtutis indocti, ob delicias & adulationem fermè fiunt. Sed ex natura principatum in omnes habens, & magnitudi- ne & figura, & morum lenitate excellens. Et est quidem aculeus regi, sed nõ utitur eo ad ultionẽ. Leges quædã hæ sunt naturæ nõ scriptæ, ut tardi sint ad uindictã qui ad ma ximas potentias sunt euecti. Sed & quæcunq; apes exemplũ regis nõ sequuntur, eas statim temeritatis pœnitet, quia ad aculei plagam commoriuntur. Audiant Christiani Mat. 5
quibus præceptũ est, nulli malum pro malo reddere, sed uincere in bono malum. Imi- tare apem in proprio uictu acquirendo, quia nihil deuastans, neq; fructũ alienũ corrũ- pens, fauos construit. Nam ceram de floribus manifeste congregat, Mel aũt, humidita tem ad roris speciem floribus inspersam, ore attractum cauitatibus fauorum immittit. Vnde etiam liquidum primum est, deinde tempore concoctum, ad propriã cõpagem ac iucũditatẽ peruenit. Honestas & decẽtes laudes hæc à prouerbiorũ autore adepta est, sapiens & operatrix appellata. Sic quidem laboriose alimentũ congregãs, cuius la Pro. 16
bores inquit, reges & priuati ad sanitatẽ assumunt. Sic aũt sapienter & artificiose cel- las mellis cõstruens. In tenuem enim membranã cerã distẽdens, frequentes & conti nuas inter se cauitates coædificat, ut frequẽtia ligationis inter se minutissimarũ, fulcrũ uniuerso operi fiat. Vnaquæq; enim cauitas ac cella ex altera hæret, tenui septo ab ipsa disparata simulq; cõiuncta. Deinde fistulæ hæ bis ac ter concameratæ atq; instar conti- gnationum ædium inter se superędificatæ sunt. Vitauerũt enim unam continuã facere cauitatẽ, ut ne humor ob grauitatẽ foras dilabereť. Disce uero quõ nec geometriæ in uentionũ rudis est sapientissima apis. Omnes enim fauorum cellæ sexangulæ sunt, & æqualia latera habent, nõ in directũ alternatim incumbentes, ut ne quid patiantur ima uacuis adaptata, sed anguli sexangularũ infernarum sedes & fulcrum sunt incumben-

 tium

tium, ut secure supra se onera eleuēt ac sustineāt, & separatim in unaquaq; cauitate humor cõtineatur. Quomodo porrò tibi omnes exactè recensuero in uitiis uolucrū proprietates? quō grues in nocte uigilias ex circuitione uicissim suscipiūt, & alię quidem dormiunt, aliæ uero circū circa obeuntes, omnem ipsis securitatē in somno exhibent. Deinde tēpore uigiliarū peracto, hæc quidem clangore edito ad somnū conuertit, illa uero successionē suscipiens, securitatē quę ipsi conngit partim retribuit. Hanc disciplinam etiam in uolatu uidebis. Alias em̄ alia ducatum suscipit, & destinatū quoddā tempus in uolando prægressa retrò uertitur, & ducatū uitæ insequenti post eam tradit. Cæterum quod ciconiæ faciunt nō procul à rationali intelligentia abest. Sic quidē omnes iuxta unum tempus ad has regiones accedūt, sic aūt sub uno quasi signo elato omnes discedunt. Stipant aūt ipsas cornices nostræ, easq; deducunt, ut mihi quidē uidetur, societatem quandam bellicā aduersus hostiles aues exhibētes. Cuius rei signum primū est, quod sub illud tēpus cornix penitus non appareat. Deinde quod cū uulneribus redeuntes, manifesta protectionis & auxilij lan signa afferunt. Quis apud ipsas leges hospitalitatis descripsit? quis ipsis accusationē desertoris minatus est, ut nulla in comitatu ac deductione deficiat? Audiāt inuisi hospitibus, & fores claudētes, & neq; tectum in hyeme & nocte aduenis impertiētes. At uero prouidētia ciconiarū circa senio affectos, sufficiebat ut pueros nostros, si animaduertere uellent, ad parētum amorē excitaret. Omino em̄ nullus adeò defectuose sapiens est, ut nō pudore dignū iudicet, brutissimis uolucrib. uirtute posteriorē esse. Illæ patrē præ senio pennarū defluuio laborantē circūstantes proprijs pēnis cōfouent, & alimentū abunde suppeditantes, etiā uolandi auxiliū quantū possunt prębent, utrinq; ala leniter alleuantes, Atq; hoc ita apud om̄es decantatū est, ut iam Græci beneficiorū retributionē Antipelargosin nominēt, à ciconia quā pelargū appellant uoce ficta. Nemo de paupertate doleat, neq; de sua uita desperet, qui nullā domi opulentiā relinquit, ad hirundinis industriā respiciēs. Illa em̄ nidum cōstruens, festucas quidē ore transuehit, lutū aūt pedibus eleuare nō potens, extremitates pennarū aqua madefaciens, deinde tenuissimo puluere obuoluens, sic luti usum excogitat, & paulatim festucas inter se uelut glutine quodā cōnectēs, in ipso sic nido pullos educat. Quorum si quis oculos expungat, à natura quandam artem medicam habet, per quam sobolis uisum ad sanitatē reducit. Hæc te cōmonefaciant, ne propter paupertatē ad maleficia cōuertaris, neq; in grauissimis afflictionibus, omni spe abiecta, ignauus & ab actione desistens iaceas, sed ad deum confugias, qui si hirundini tanta largitur, quanto maiora dabit his qui ex toto corde ipsum inuocāt. Halcedo marina est auicula, Hæc apud ipsa littora pullos excludere solet, in ipsa harena oua deponens, & circa mediā ferè hyemē pullos excludit quum multis & uiolentis uentis mare terræ allidit. Sed tamen sopiuntur oēs uenti, quiescunt fluctus maris, per septem dies quibus halcedo ouis incubat: in tot em̄ diebus pullos excludit, Quum aūt etiā alimento ipsis opus sit, alios septem ad pullorū incrementū magna largiēs deus, minutissimo animalculo exhibuit. Quare & nautæ omnes hoc sciunt, & illos dies Halcedonios appellant. Hæc tibi ad exhortationē, ut à deo petas ea quæ ad salutē tuam pertinent, per dei circa bruta prouidentiā sancita sunt. Quid non præter omnē opinionē tui causa fiat, qui factus es ad imaginē dei? ubi auiculæ adeò paruæ gratia, magnum & horrēdum detinetur mare, in media hyeme tranquillitatem agere iussum? Turturem aiunt coniuge priuatam non amplius ad alterum societatem suscipere, sed manere solitariam, ob memoriam olim coniuncti, societatem ad alium abnegantem. Audiant mulieres quomodo pudicitia uiduitatis etiam apud bruta, turpitudini in multis nuptijs præferatur. Iniustissima circa sobolis educationem est aquila: duos enim pullos excludens, alterum ipsorum ad terram deijcit, alarum plagis expellens ac repudians, alterū aūt solum susceptū familiarē sibi facit, propter alimenti difficultatē abdicans quē generauit. Sed nō finit hunc perire, uelut aiunt, ossifraga, sed ipsum susceptum unà cum proprijs suis pullis educat. Tales sunt parentes duri, qui ob prætextum paupertatis infantes exponunt, aut etiā in hæreditatis distributione erga liberos iniqui sunt. Iustum est enim quē admodum ex æquo impertiti sunt unicuiq; ut essent, sic etiam sumptus ad uiuendum æqualiter ipsis exhibere. Ne imiteris uncunguium uolucrium crudelitatem, quæ ubi

uiderint pullos suos de cætero ad uolatũ cõfidentes, ejiciunt ipsos nido, alis uerberantes ac expellẽtes, & de cætero nullã ipsorũ curam gerunt. Laudãdus est cornicis erga sobolẽ amor, quæ etiã uolantes iam concomitaṫ pullos, ipsisq; cibum suppeditat, & ad plurimũ tempus enutrit. Multa uolucrũ genera ad cõcipiendũ maribus nihil opus habent. Sed in alijs generib. infœcunda sunt subuentanea, uerũ uultures aiunt utplurimũ parere citra coitũ, eosq; longissimæ uitæ, ut quibus ad centesimũ annũ ferme uita extenditur. Hoc ex uolucrũ historia signũ apud te contine, quo si quãdo uideris aliquos mysteriũ nostrum irridentes, tanq̃ impossibile sit & extra naturã, uirginẽ peperisse, uirginitate ipsius impolluta conseruata, in animo tuo tecũ uolutes, quod is cui uisum est in stulticia prędicationis saluare credentes, innumeras ex natura occasiones, ad ea quę præter opinionẽ sunt confirmãda præsumptas ac præmissas proposuit. Producant aquæ reptilia animarũ uiuentium, & uolatilia uolantia super terrã, iuxta firmamentum cœli. Super terrã quidẽ iussa sunt uolare, propterea quod omnib. alimentũ à terra exsistat. Iuxta firmamentũ uero cœli, uelut etiã antea diximus, cœlo hic urano græcis, ipso aere appellato, ab eo quod uideaṫ: & firmamento, propterea quod densioris quodammodo sit concrementi quàm ætherium corpus, & magis constrictus per euaporationes ex infernis, aer qui supra caput nostrum est. Habes igitur cœlũ exornatũ, terrã decoratam, mare proprijs fœtibus fœcundum redditum, aerem plenũ uolucribus per uolantibus ipsum. omnia præcepto dei ex non existentibus ad esse producta. Et quæcunq; sermo noster dimisit nunc, diutiorẽ in his moram declinãs, ut ne modum excedere uideatur: ea tecum studiose reputans, & in omnibus dei sapientiã addiscens, nunquam admirari desines, neq; cessabis per omnem creationem glorificare cõditorem. Habes in tenebris, nocturnam uitam ducentia uolucrium genera, in luce, diurnam uitam degentia. Vespertiliones eñ & noctuæ & corui nocturni, ex noctu pascentibus sunt. Quare si quando in hoc tempore tibi non affuerit somnus, sufficiet & in his conuersatio, & proprietatũ in ipsis existentium expensio, ad glorificationẽ cõditoris. Quo modo uigil sit luscinia, quum incubat ouis per totam noctẽ à cantu nõ desistens. Quo modo idem quadrupes sit & uolatile, uespertilio ipsa. quomodo sola ex uolucrib. dentibus utatur, & parit quidẽ animal uelut quadrupeda, emergit autẽ in aerem nõ ala eleuata, sed coriacea quadã membrana. Quomodo & hoc aliquid mutui amoris in natura habet, nam uelut longa catena uespertiliones inter se cohærent, & una ex alia appensa est, quod ipsum in nobis hominib. nõ facile sit efficere. Separatio enim & proprietas à plerisq; societati ac unioni præfertur. Quomodo noctuæ oculis similes sunt, uanæ sapientiæ uacantes. Nam illius uisus nocte quidem ualidus est, sole autem splendente obscuratur. & horũ mens acutissima quidem est ad uanitatis speculationem, uerum ad ueræ lucis intelligentiam obfuscata est. In die autem ualde facile est tibi undiquaq; miraculum conditoris apprehẽdere. Quomodo ad operas te excitat domestica auicula, acuta uoce intonãs & significans procul adhuc appellentẽ solem, uiatores excitans, & agricolas ad messem educẽs. Quomodo uigil est anserum genus, & ad latentium sensum acutissimum: qui aliquãdo etiam reginã urbiũ cõseruarunt, hostes quosdam clandestinos, per obscuros cuniculos ad arcem Rhomæ capiẽdam iam progressos, prodentes. In quo uolucrũ genere nõ proprium quoddã miraculum natura ostendit? Quis est qui uulturibus prænunciat hominum mortem, quum inter se exercitibus eductis militant? Videas enim innumeros greges uulturum exercitus sequẽtes, ex armorum apparatu cõiectantes euentum. Hoc autem nõ procul à ratiocinationibus humanis abest. Quomodo tibi horrendos locustæ exercitus exponam? quæ sub unum quasi bellicum signum omnis eleuata, & secundum regionis latitudinem castrametans, non prius fructus attingit, quàm diuinum præceptum ipsi permittat. Quomodo seleucis insequitur plagæ ipsius medela? infinitam habẽs edendi facultatem, benigno deo naturam ipsius inexplebilem in hominum beneficentiam cõstruente. Quis modus cantilenæ cicadæ? quomodo in meridie seipsis magis sunt canoræ, per aeris attractionem edito sono, quã in thoracis distẽtione faciunt. Atenim uideor mihi lõge inferior sermone esse ad explicãda uolatiliũ miracula, quàm si pedibus conarer uelocitatẽ ipsorũ assequi. Quũ uideris ex uolatilibus insecta appellata, uelut sunt apes & uespæ,

 sic enim

ſic enim ipſa appellarunt propterea quod undiquaq; inciſuras quaſdam oſtendāt,me-
ditare quod his reſpiratio nō eſt,neq; pulmo,ſed tota per totum aere aluntur,quapro-
pter etiam oleo madefacta pereunt meatibus obſtructis, aceto autē ſtatim affuſo,rur-
ſus reuiuiſcunt tranſitibus reſeratis.Deus noſter nihil redundās,& nihil defectuoſum
in aliquo neceſſario.creauit.Rurſus ſi aquas amantia uolatilia cōſiderabis,aliam in ip-
ſis conſtructionem comperies.Pedes neq; fiſſos,uelut cornicis . neq; incuruos , uelut
carniuororum.ſed latos & membranoſos,ut facile aquæ innatēt , uelut remis quibuſ-
dam pedum membranis aquā impellētes.Si uero didiceris quomodo cygnus demiſ-
ſo in profundum collo,ſibiipſi ex infernis alimentum effert , tunc ſapientiam cōdito-
ris inuenies,quod propterea longius pedibus collū addidit,quo uelut funiculo quo-
dam demiſſo,alimentum in alto occultatū exquirat ac extrahat . Si ſimpliciter legant
ſcripturæ uerba,ſyllabę quædam longæ exiſtunt:. Producant aquę uolatilia uolantia
ſuper terrā iuxta firmamentum cœli. Si uero perſcrutatus fueris uerborū ſententiā,
tunc magnū ſapiētiæ conditoris miraculū apparet.quot uolatilium differentias præui
dit.quomodo ipſa inter ſe iuxta genus diſparauit.quomodo unūquodq; ſeparatis inſi
gniuit proprietatib.Deficit me dies in aerijs miraculis exponendis,uocat nos terra ad
ferarum & reptilium ac pecorum demonſtrationē,in promptu habens quæ æquali æ-
ſtimatione digna,cōtra plantas & natatilium genus omniaq; uolatilia opponat ac o-
ſtendat. Producat terra animā uiuentē pecorum & beſtiarum & reptilium ſecundū
1.Cor.15 genus.Quid dicitis qui fidem nō habetis Paulo de alteratione in reſurrectione,quum
uideatis multa aeria formas mutare.qualia etiā de Indo uermiculo narrantur cornuto,
qui primum in erucam trāſmutatus,deinde temporis progreſſu bombyx fit,& neq; in
hac forma permanet,ſed ex laxis ac latis bracteis alas acquirit. Quum igiť ſedetis uos
mulieres horū opera retexentes,fila uidelicet quæ mittunt uobis Seres ad mollia in-
dumenta parāda,memores mutationis animalis,manifeſtā reſurrectionis notionē ac-
cipite,& ne abrogetis fidē alterationi,quā Paulus omnib.annunciat. Sed enim ſentio
ſermonem modū excedere.Quum igitur ad multitudinē dictorū reſpicio, extra mo-
dum me egreſſum uideo:quū uero rurſus ad uarietatē ſapiētiæ opificis reſpexero, ne
incepiſſe quidē me narrationē puto.Simul autem etiam detinere uos diutius nō inuti
le eſt.Quid enim quis facere poſſit ab hoc uſq; ad ueſperā tempore?nō urgēt uos con
uiuatores, nō expectant uos ſympoſia, Vnde ſi ita uideť,corporali ieiunio ad anima-
rum læticiā utemur.ſæpe inſeruiuiſti carni ad uoluptatē,hodie in animæ miniſterio per
ſeuera.Delicijs fruere in domino,& dabit tibi petitiones cordis tui. Si diuitias amas,
Pſal.18 habes diuitias ſpirituales,Iudicia domini uera iuſtificata in idem,deſiderabilia ſuper au
rum & lapidē precioſum multū.Si uoluptuarius quiſpiā es & delectantib.gaudes, ha-
bes oracula dei,ei qui ſpirituales ſenſus ſanos habet, dulciora exiſtentia ſuper mel &
fauum.Si uos dimiſero & cōcionem diſſoluero, Alij quidē ad cubos diſcurrent,illic iu
ramenta,& cōtentiones graues,& auariciæ uexationes,dæmon aſſiſtit per oſſa inter-
puncta furorem accēdēs,& eaſdem pecunias ad utranq; partē transferens,nūc hunc
uictoria attollens,& illi triſticiam inducens:rurſus autē illum ſuperbientē reddens, &
hunc pudefactum.Quæ utilitas eſt ieiunare corpore,animā autē innumeris malis re-
pletam eſſe?Qui uero cubis nō ludit,aliàs autē ocium agit,quid uanitatum non loqui
tur?quid abſurdorū non audit?Ocium enim ſine timore dei , prauitatis doctor eſt his
qui tēpore uti non ſciunt.Fortaſſis quidē igitur etiam utilitatē aliquā in his quæ dicun
tur inuenietis:ſin minus, attamē ut ne peccetis ex hac occupatione uobis contingit.
Quare diutius uos detinere,eſt diutius uos à malis ſubducere.Sufficiūt etiā relata be-
nigno ac candido iudici,ſi quis nō ad opulētiam creationis reſpiciat,ſed ad noſtræ fa-
cultatis debilitatem,& ad ſufficientiā eorū qui ad læticiā conuenerunt.Terra uos pro
prijs germinib.excepit,mare piſcibus,aer uolatilibus.Parata eſt terra æqualia his op-
ponere ac oſtendere.Sed hic modus ſit matutinæ epulationis, ut ne ſuperexcedens ſa
tietas,hebetiores uos ad ueſpertinarū epularū fruitionem reddat. Qui porrò omnia
ſua creatione repleuit,& in omnib.nobis propriorū miraculorū euidentes commone
factiones reliquit,repleat corda ueſtra omni læticia ſpirituali, in Chriſto Ieſu domino
noſtro,cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

VALIS uobis matutina sermonũ mensa uisa est? Mihi equidẽ in mentẽ
uenit, ut mea pauperis cuiusdã conuiuatoris beneuolentię assimilare de-
beam, qui ex numero eorum qui mensas opulenter construunt esse am-
biens, ob penuriam rerum sumptuosarum tristificat conuiuas, pauperem
supellectilẽ ac apparatũ large inferens mensæ, ut ambitio in ineptiarũ ob
probriũ ipsi cedat. Tale sanè quiddã est etiam nostrum factũ, nisi uos quid aliud dicitis.
Verum qualiacunq; tandẽ sint hæc, neutiquam uobis sunt cõtemnenda. Neq; enim
Helissæum ut malũ cõuiuatorem auersabant̃ hi qui tunc erant, eumq; oleribus sylue- 4.Reg.3
stribus accipientẽ amicos. Noui leges allegoriæ, etiamsi nõ ex meipso excogitarim,
sed in elaborata ab alijs inciderim, quas hi qui cõmunes scriptorũ notiones non susci-
piunt, aquã non aquã dicunt, sed aliã quandã naturã, & piscem ad id quod sibijpsis ui-
sum est interpretant̃: & reptiliũ generationẽ ac bestiarũ ad proprias suspiciones con-
uersi exponũt, uelut somniorũ interpretes eorũ quæ in imaginationib. in somno appa-
ruerunt expositiones ad propriũ scopũ facientes. Ego autẽ ubi fœnũ audiui, fœnũ in-
telligo, & plantã & piscẽ & bestiam, & pecus, omnia uelut dicta sunt sic accipio. Nõ e-
nim erubesco propter euangeliũ, neq; quia qui de mundo scripserũt multa de figuris Rom. 1
terræ disseruerũt, an sphæra ac globus sit siue cylindrus, siue disco similis terra, & ex æ-
quo undiq; exornata, aut uanno ac uentilabro similis, & in medio caua, (ad omnes em̃
has suspiciones delati sunt qui de mundo scripserũt, singuli opiniones inter se mutuò
dissoluentes) propterea sanè adducar, ut nostrã mũdi constructionẽ uiliorẽ dicã, quo
niam nihil de figuris dei seruus disseruit, neq; dixit mensurã terræ in circuitu cẽtena o-
ctoaginta stadiorũ milia habere: & umbrã ab ipsa in solis sub terra motu nõ dimensus
est, quantum in aerem procedat, & quomodo hæc ad lunã allata deliquia faciat: quo-
niam quæ nihil ad nos pertinent, uelut inutilia nobis obticuit. Num igit̃ ea gratia uilio
ra putabo spiritus oracula quàm infatuatæ sapientiæ, an potius glorificabo eũ qui mẽ-
tem nostrã uanitatibus deditã esse nõ uoluit, sed omnia ad ædificationẽ ac perfectionẽ
animarum nostrarũ cõscribi disposuit? quod ipsum quidã parũ intelligẽtes, uidentur
mihi additionibus quibusdam & tropologijs ex propria sua intelligentia, gratiam ali-
quam his quæ scripta sunt adijcere tentasse. Verum hoc est eius qui seipsum sapientio
rem oraculis spiritus facit, & in expositionis prætextu, sua ipsius obiter inducit. Intelli-
gantur itaq; ut scripta sunt. Producat terra animam uiuentem pecorum & ferarum
& reptilium. Considera uerbum dei per creationem currere, & quod tunc incepit,
& usq; nunc efficax est, & in finẽ penetrat, donec mundus fuerit completus. Quemad
modum em̃ sphæra ac pila quũ à quopiã impulsa fuerit, deinde decliuem aliquẽ locum
apprehenderit, tum ex propria structura, tum ex loci aptitudine, ad decliue fertur, non
prius cõsistens ꝙ planicies aliqua ipsam excipiat: Sic natura rerũ uno præcepto cõmo
ta, creationẽ in generatione & corruptione æqualiter penetrat, generũ cõsequentias
per similitudinẽ cõseruans, donec ad ipsum peruenerit finẽ. Equũ em̃ equi successorẽ
facit, & leonẽ leonis, & aquilã aquilæ, & unũquodq; animal cõsequentib. successioni
bus cõseruatũ usq; ad cõsummationẽ uniuersi deducit. Nullũ tẽpus animaliũ proprie-
tates exiles facit, sed uelut nuper cõstituta natura, semper recẽs unà cũ tẽpore decurrit.
Producat terra animã uiuentẽ. Hoc præceptũ in terra permansit, & nõ cessat inserui
re cõditori. Alia em̃ ex successione eorũ quæ prius existũt ꝓducunt̃. Alia uero adhuc
etiã nũc ex ipsa terra in animal generari ostendunt̃. Non em̃ solũ cicadas in pluuiosis
tẽpestatibus remittit, neq; alia innumera genera uolatiliũ quę in aere ferunt̃, quorũ plu
rima innominata sunt, ꝓpter tenuitatẽ, sed etiã mures & ranas iam ex se profert, quũ sa
nè circa Thebas Ægyptias ubi in æstib. large pluerit, statim arualib. muribus regio cõ
pleatur. Anguillas autẽ neq; aliter uidemus ꝙ ex limo cõstitui ac generari, quarũ suc-
cessionẽ neq; ouũ neq; alius quispiã modus cõstituit, sed ex terra ipsis generatio exi-
stit. Producat terra animam. Pecora terrestria & ad terrã prona sunt, uerũ cœlestis
planta homo, quantũ corporei figmẽti figura, tantũ etiã animæ dignitate differt ac pręstat. Quadrupedũ figura qualis est? Caput ipsorũ in terrã pronũ est, in uentrẽ spectat,
& huius delectationẽ ex omni occasione persequit̃. Tuũ caput ad cœlum surrectũ est,

oculi

oculi tui superna intuent. Quare si quando & tu affectionib. carnis teipsum dehone-
staueris, uentri inseruiẽs & his quæ sub uentre sunt, collatus es pecoribus stolidis, ip-
sisq; assimilatus es. Alia est cura te decens, superna quęrere ubi Christus ipse est, super
Phil. 3 terrestria mẽtem eleuare. Velut figuratus es, ita etiã dispone tuam ipsius uitam. Rem-
publicam habeto in cœlis. Vera tua patria est superna Hierusalem, ciues & cõtribules
primogeniti descripti in cœlis. Nõ igitur in terra sita anima brutorũ apparuit & emer-
sit, sed simul cum præcepto in natura substitit. Vna autẽ est anima brutorũ, unum est e-
nim quod ipsam insignit irrationalitas. Verum diuersis proprietatib. unumquodq; ani
mal secernit. Stabilis est bos, piger est asinus, calens est equus ad fœminæ appetentiã,
immitis est lupus, dolosa est uulpecula, timidus est ceruus, laboriosa est formica, blan-
dus est canis & amicitiæ memor. Simul eñ & creatũ est unumquodq;, & inducta est ip
si naturæ proprietas. Simul generatus est animi impetus ille cũ leone, & solitudo uitæ
ipsius, & insocietas ad ea quæ eiusdẽ generis sunt. Nam uelut tyrannus quispiã bruto-
rum, propter naturæ superbiã, ęqualitatẽ ad multos nõ suscipit, qui sanè neq; hesternũ
alimentũ admittit, neq; utiq; reliquias hesternæ prædæ suæ adierit. Cui etiam tanta uo-
cis organa natura indidit, ut multa animalia uelocitate excellẽtia solo sæpe rugitu ca-
piantur. Impetuosum animal est panthera & repentinis motibus præditum. Idoneum
corpus ipsius flexibilitati ac leuitati cõiunctum est, ad animæ motus cõsequens. Pigra
est natura ursæ, proprij etiam mores latẽtes ac alte tecti, simile induta est etiã corpus,
graue, compactum, inarticulatum, cõueniens reuera bestiæ in speluncis latenti præfri
geratæ. Si sermone percurramus quanta insit brutis his citra doctrinã & naturalis su-
per uita suipsorũ cura, aut ad nostram ipsorum custodiã, & salutis animarũ prouiden-
tiam commouebimur, aut amplius cõdemnabimur, quũ inuenti fuerimus etiam imita
tione brutis inferiores. Vrsa sæpe altissimis sauciata plagis, sibijpsi medet, omni studio
uerbasco herba siccã naturam habente uulnera obturans. Videas autẽ & uulpeculam
lachryma pini seipsam sanãtem. Testudo uero uiperæ carnib. impleta, per origani con
trarietatem detrimentum uenenum iaculantis bestiæ effugit. Et serpens oculorum cla
di medet fœniculo pasta. Prænotiones porrò mutationis circa aerem, qualem nõ pru-
dentiam rationalẽ occultant? quum sanè ouicula hyeme accedente, largiter alimentũ
ingerat, uelut superingerens cibũ ad futurã inopiam. Boues autẽ hyemis tempore diu
conclusi, iam tandẽ uere accedẽte, naturali sensu mutationem percipiẽtes, ex stabulis
ad exitus spectant, omnes sub unum quasi signũ datum uisus transmutantes. Iam uero
quis ex labori deditis etiã herinacium terrestrem obseruauit duplices respirationes
lustro suo cõstruentem, & ubi quidẽ aquilonis flatũ timet, septentrionalẽ obturat, au-
stro uero flante, in septentrionalẽ transit. Quid per hæc nobis hominib. cõmonstrat?
Nõ solum quod per omnia cõditoris nostri cura permeat, sed quod etiã in brutis qui-
dam futuri sensus sit, ut & nos præsenti uitæ nõ addicti simus, sed de futuro seculo om-
Prouerb. 6 ne studiũ habeamus. Nõ laborabis pro teipso ô homo? nõ in præsenti seculo præde-
pones ac recondes requiẽ futuri, ad formicæ exẽplum respectu habito? quæ in æstate
alimentũ hyemale sibijpsi recondit, & nõ propterea quod nõdum adsunt hyemis mo-
lestiæ, per ociũ tẽpus transmittit, sed diligẽtia quadã indesinente, seipsam ad laborẽ in-
tendit, donec sufficiẽs alimentũ in penum reposuerit. & neq; hoc segniter ac negligen
ter, sed sapienti quadã uersutia excogitãs, quo ipsum alimentũ q̃ diutissime perseue-
ret. Suis eñ ungulis medios fructus dissecat, ut ne enascẽtes, inutiles ipsi ad alimentũ
reddant. eosdẽ etiã siccat ubi senserit ipsos madefactos, & nõ in omni tẽpore ad uen-
tũ exponit, sed ubi pręsenserit aerẽ in serena cõstitutione cõseruari. Profecto nõ uide-
as imbrẽ ex nubib. defluere, quo tẽpore frumentũ à formicis expositũ est. Quis sermo
ne assequi possit, qualis auditus capax fuerit, quod tẽpus suffecerit, ad dicẽda & enar-
Psal. 90 rãda artificis miracula? Dicamus & nos cũ ꝓpheta, Quàm magnificata sunt opera tua
domine, omnia in sapiẽtia fecisti. Quomodo igit sufficerit nobis ad excusationẽ quod
literis ea quæ conducunt edocti non simus, quũ per legẽ naturæ citra doctrinã contin
Mat. 7 gentẽ eius quod cõmodũ est electionẽ acceperimus? Nosti quod facies ꝓximo bonũ?
quod tibijpsi ab altero uis fieri. Nosti quid sit malum? quod nec ipse uelis ab alio pati.
Nulla ars secãdi radices, nullũ herbariũ experimentũ, doctrinam utiliũ brutis inuenit,
sed

sed naturaliter unumquodque animal propriam salutem exquirit, & inenarrabilē quandam familiaritatē ad id quod ipsi secundum naturā est, possidet. Sunt autē & apud nos uirtutes secundum naturā, ad quas familiaritas ipsi animæ, nō ex doctrina hominū, sed ex ipsa natura inest. Quemadmodū enim nulla disciplina nos docet morbū odisse, sed spontaneam habemus calumniam ac detestationem aduersus ea quæ nobis molesta sunt: sic etiā est animæ quædam declinatio & fuga uitij citra doctrinā. omne autem uitium est animæ ægritudo. Virtus uero sanitatis rationem obtinet. Recte em̄ quidā sanitatē definiuerūt, esse stabilitatē actionū secundum naturā, quod etiā ipsum siquis de bona animæ habitudine dixerit, à decoro nō aberrabit. Vnde appetēs familiaris & eius quod secundū naturā est, citra doctrinā anima ipsa existit. Quapropter laudata est apud omnes modestia, & accepta iustitia, & admirabilis fortitudo, & grata prudentia, quæ magis familiaria animæ sunt quàm corpori sanitas. Vos filij diligite parētes, Vos parentes ne irritetis filios, Num & natura hęc nō docet? Nihil noui monet Paulus, sed uincula naturæ adstringit. Si leæna amat filios suos, & lupus pro catulis pugnat, quid dixerit homo, & præcepta negligēs, & naturā adulterās, quū aut filius dehonestat senectā patris, aut pater propter secundas nuptias priorū filiorum obliuiscitur? Immensus profecto est in brutis sobolis ac parentū inter se amor. Quapropter opifex ipsorum deus, rationis defectū per sensuū opulentiā mitigauit. Vnde em̄ inter innumeras ouiculas agnus ex mādra exiliens, nouit uocē matris, & ad ipsam festinat, & proprios lactis fontes inquirit, & si egenas maternas mammas cōtigerit, cōtentus est illis, multa plena ac grauata ubera prætergressus? Et uicissim mater inter infinitos agnos propriū agnoscit? Vox est una, color idē, odor ab omnib. similis, quantū ad nostras nares affertur. Sed tamē est quidā ipsis sensus nostra apprehēsione acutior, iuxta quē unicuique ad est familiaris & proprij agnitio. Nondum sunt dentes catulo, & tamē per os ad uindictam paratus est aduersus eū qui molestus est. Nōdum cornua sunt uitulo, & nouit ubi arma ipsi enascent. Hæc demonstrāt indoctas esse naturas uniuersorū, & nihil esse inordinatū, neque indefinitū in rebus existentib. sed omnia habere uestigia sapiētiæ cōditoris, in seipsis ostendētia, quod cōstructa ad cōseruationem propriæ suæ salutis pro ducta sunt. Rationis quidē expers est canis, æquiualentē tamē rationi sensum habet. Quę em̄ per multū uitæ ociū desidētes mūdi sapiētes uix inuenerūt, syllogismorū inque plexus: ea se à natura edoctū ostēdit canis. Vestigiū enim feræ perscrutans, ubi inuenerit ipsum multiformiter fissum, digressiones diuertētes singulatim rimatus, tantū nō syllogisticā uocē per ea quæ facit edit. aut hac inquit, fera diuertit, aut illac, aut in hāc partē: Atqui neque hac, neque illac: Reliquū igit est ipsam hac digressam esse. & sic per destructionē falsorū uerū inuenit. quid magis eximiū faciūt, qui in mathematicis figuris designādis reuerēter & cū graui autoritate desidēt, & puluerē lineis insculpūt, ex tribus propositionib. tollentes ac destruētes duas, & in ea quæ reliqua est, ueritatē inuenientes. Porrò memoria beneficij huius animalis, quē nō ex ingratis erga benefactores pudefacit? quū sane multi canes etiā occisis dominis in solitudine immortui esse cōmemorentur. Iā uero quidā in recēti adhuc facto & affectione, etiā uiæ duces his qui occisores inquirūt facti sunt, & ad pœnā rapi malefactores fecerūt. Quid dixerint hi qui creatorē ipsorū & nutritorē dominū nō diligunt, sed etiā amicis utunt his qui in iusta cōtra deum loquunt, & eadē cū ipsis mēsa participāt, & iuxta ipsum cibum blasphemias cōtra nutritorem tolerant. Cæterū nūc ad speculationē creatoris redeamus. Animalia quæ faciliora sunt captu, fœcundiora sunt. Quapropter multā prolē pariunt lepores, & capræ syluestres, & oues syluestres gemellos pariūt, ut ne deficiat genus à crudiuoris consumptum. Quæ uero alia perimunt, paucam sobolem pariūt, unde uix unius leonis mater leæna fit: dilaniato em̄ utero per unguium aciē procedit, uelut tradunt. Et uiperæ utero eroso progrediunt, decentē mercedē genitrici rependentes. Adeò nihil nō prouidū in naturæ rebus est, neque quicque pertinentis ad se curæ expers. Et si ipsas animaliū partes cōsideraueris, inuenies quod neque superfluū quid cōditor apposuit, neque necessaria detraxit. Carniuoris animalib. acutos dentes adaptauit, talibus em̄ opus erat ad alimenti speciem. Quæ uero ex dimidio dentibus armata sunt, multis & uarijs alimentorum horreis instruxit. Nam quia primum non sufficienter attenuat ab ipsis

Eph. 6

ipſis alimentum, tribuit ipſis ut deglutitũ rurſus reuocent, quo ruminatione cõtritum
in nutrimentum cedat, & ei quod nutritur aſſimiletur. Gulæ, & pelliculæ in uentribus,
& reticula, & inteſtina magna, nõ fruſtra ſita ſunt in animalib. quæ ea habẽt, ſed neceſ-
ſariam utilitatẽ ſingula implent. Lõgum eſt collũ cameli, ut pedibus adæquetur, & her
bam cõtingat ex qua uiuit. Breue eſt & humeris inſitum collum urſæ, & leonis, & tigri
dis, & reliquorum eius generis, quia nõ ex herba ipſis eſt alimentum, neq; neceſſe eſt
ad terram ſe inclinare, quũ carniuora ſint & ex præda animalium ſe ſuſtentent. Quid ſi
bi uult proboſcis elephantis? Quia magnum animal & ex terreſtribus maximũ, ad per
terrefaciendos occurrentes productum, carnoſum eſſe oportebat corporeq; comple-
to. Huic ſi collum magnũ & pedibus adæquatum additum eſſet, intractabile eſſet ob
ſuperexcellentẽ grauitatem ſemper deorſum uergẽs. Nunc autem caput quidem per
pauca ceruicis uerticula ad ſpinã connectitur: habet autem proboſcidem, colli utilita-
tem & uſum implentẽ, per quam & cibum adducit, & potum ſubuehit. Sed & inarticu
lati ſunt ipſi pedes, & uelut columnæ unitæ onus ſuſtentant. Si enim laxi & flexibiles
artus ipſis ſuppoſiti eſſent, frequẽtes ſanè articulorum emotiones, ipſo ſe inclinante &
exurgente cõtingerent, onus leuare nõ potentium. Nunc autem breuis talus pedi ele
phantis ſubiacet, neq; tamẽ in talum, neq; in genu articulatus eſt. Articulorum enim lu
bricitas nõ ſuſtentare poſſet animantis carnoſitatem, multã adeò ipſi circumfuſam &
circum trementem. Vnde neceſſarius naſus ille fuit uſq; ad pedes demiſſus. Nõ uides
in bellis, quod uelut turres quædam animatæ aciem præcedunt? aut colles quidã car-
nei intolerabilẽ impetum habẽtes, hoſtium cõſtipatum agmen diſcindunt? quib. ſi nõ
correſponderẽt ad proportionẽ infernæ partes, ad nullum tempus animal ſufficeret,
neq; duraret. Nunc autẽ tradunt aliqui trecẽtos annos, & plures adhuc uiuere elephã-
tem, propter hanc artuũ compagẽ nullos articulos habẽtem. Cibum autẽ uelut dixi-
mus, proboſcis illa de terra in altum ſubleuat, ſerpentinæ exiſtens ac flexibilioris natu-
ræ. Atq; ſic uerus eſt ſermo, quod nihil ſuperfluum neq; defectuoſum in creatis inueni
ri poſſibile eſt. Hoc tamẽ animal tanta magnitudine præditum, ſubditum nobis deus
conſtituit, ut & ſi doceatur intelligat, & ſi percutiatur excipiat ac ſuſtineat, euidẽter
nos edocẽs, quod omnia ſubiecit nobis, propterea quod ad imaginẽ cõditoris facti ſi-
mus. Non ſolum autẽ in magnis animalib. imperueſtigabilẽ ſapientiam uidere eſt, ſed
etiam in minutiſſimis, nihilo minora miracula cõgregare licet. Quemadmodũ eñ nõ
magis miror magnos mõtium uertices, qui propter nubiũ uicinitatẽ, & cõtinuam per
flationẽ, hyemis ſtatũ conſeruãt, quàm cõcauitatem uallium, quæ nõ ſolum uẽtorum
alta petentium ſæuiciem effugit, ſed etiam tepidum ſemper aerem cõtinet: Sic etiam in
animalium conſtitutionibus nõ magis admiror elephantẽ ob magnitudinẽ, quàm mu
rem, quia horrẽdus eſt elephanti: aut tenuiſſimum ſcorpij aculeum, quomodo caua-
uit ipſum uelut tibiam artifex ipſe, ut per ipſum uirus ſauciatis immittatur. Et nemo in
cuſet cõditorem, propterea quod animalia uenenum eiaculantia, & perimentia, & ui-
tæ noſtræ aduerſaria induxit. Nam ſic etiã pædagogo quis uitio uerterit iuuẽtutis leui
tatem in ordinẽ redigenti, & plagis ac flagellis proteruitatẽ caſtiganti. Fidei probatio
ſunt beſtiæ. Cõfidis domino, ſuper aſpidẽ & baſiliſcum aſcendes, & conculcabis leonẽ
Pſal. 90 & draconẽ, & habes per fidem poteſtatẽ calcandi ſerpentes & ſcorpios. Aut nõ uides
quod Paulum ſarmenta colligentẽ inuaſit uipera, & nullum detrimẽtum affricuit, pro
Act. 28 pterea quod plenus fide ſanctus eſſet? Si autẽ fidem non habes, time nõ magis beſtiã
quàm tuam ipſius incredulitatem, per quam teipſum facilem captu omni corruptioni
feciſti. Verum enimuero iamdudum ſentio de hominis generatione à me exigi, & tan
tum nõ audire mihi uideor auditores in cordibus uociferãtes, noſtra quidẽ qualia ſint
natura edocemur, nos autẽ ipſos ignoramus. Neceſſe igitur eſt dicere, omni cũctatio-
ne nos detinente repulſa. Reuera enim uidetur omnium grauiſſimum eſſe, ſeipſum
non nouiſſe. Non enim ſolum oculus foras proſpiciens, in ſeipſum uiſu non utitur, ſed
& ipſa mens noſtra alienum peccatum intuens, tarda eſt ad propriorũ delictorũ agni-
tionem. Quapropter etiã præſens ſermo quum celeriter recenſuerit aliena, ſegnis eſt
& torpore plenus ad propria expendenda. Atqui non magis ex cœlo & terra deũ co-
gnoſcere datur, quàm ex propria noſtra conſtitutione, ſiquidẽ prudenter quis ſeipſum

expendere

expendere uelit, uelut ait propheta. Mirabilis facta est sciētia tua ex me, hoc est ubi me Psal. 138
ipsum perdidi cissem, excellētiam sapiētię in te edoctus sum. Et dixit deus, faciamus hominem. Vbi est mihi Iudæus, qui in superiorib. theologiæ lumine, uelut per fenestras quasdā illucēte, & secunda persona mystice quidē demōstrata, nō autē euidenter elucente, aduersus ueritatē cōtendebat, ipsum ad seipsum loqui deum asserens? Ipse eñ inquit, dixit. & ipse fecit. fiat lux, & facta est lux. Erat quidē igitur etiā tunc exposita in his quæ ab ipsis dicebanẗ absurditas. Quis eñ faber ferrarius aut lignarius aut etiā sutor coriarius, inter instrumenta artis solus desidēs, nemine ipsi cooperāte, dicit ipse sibijpsi, faciamus gladiū, aut cōponamus aratrum, aut efficiamus calceū, & nō cum silentio pertinentem ad se actionē absoluit? Nugæ eñ reuera ingētes sunt, imperantē aliquem sibijpsi & præceptorē desidere, & heriliter ac uehementer seipsum urgere. Sed tamē quos ipsum dominum calumniari nō tæduit, quid nō dixerint exercitatā ad mēdacium linguā habētes? Præsens tamē uox, os ipsorum omnino obturat. Et dixit deus, faciamus hominē. Num etiam nunc, dic mihi, solitaria est persona? nō enim scriptū est, fiat homo. sed faciamus hominem. Quàm diu nōdum apparebat is qui docetur, homo nimirum, in profundo occultata erat cognitionis dei prædicatio: quum de cætero hominis generatio expectaẗ, denudaẗ fides, & clarius reuelatur ueritatis doctrina. faciamus hominē. Audis ô Christi aduersarie, quod ad sociū opificij loquiẗ, per quē & secula fecit, qui fecit uniuersa uerbo potentiæ suæ? Sed enim nō quiete suscipit sermonem pietatis. Verum quemadmodū bestiæ homini maxime infestæ, ubi septis inclusæ fuerint, circum sepimenta fremunt, amarulētiam & feritatē naturæ ostendētes, furorē autem explere non potētes: Sic etiā infensum ueritati genus Iudæi ad angustias redacti, multas aiunt esse personas ad quas sermo dei factus est. angelis enim dicit assantibus ipsi, faciamus hominē. Iudaicum hoc est figmētum, & leuitatis inde profectæ fabulamētum, ut ne unum suscipiant, innumeros inducunt, & filium reprobantes, famulis consilij dignitatē attribuunt, & conseruos nostros, dominos nostræ creationis faciūt. perfectus homo ad angelorū dignitatē adducitur. Quale autē opificiū æquale esse poterit cōditori? Considera autē & quod sequiẗ, iuxta imaginē nostram. Quid dicis ad hoc? Num & imago una est dei & angelorū? filij equidē & patris eandē esse formam, omnino necesse est, forma uidelicet uelut deo cōuenit accepta, nō in figura corporea, sed in proprietate deitatis. Audi & tu qui ex noua circumcisione es, qui simulato Christianismo, Iudaismo honorē habes. cui dicit secūdū imaginē nostrā? Cui alij sane quàm splendori gloriæ & characteri substantiæ ipsius, qui est imago dei inuisibilis. Propriæ Col. 1
itaq; imagini uiuēti & quæ dixit, ego & pater unum sumus. &, qui me uidit, uidit & patrē. huic dicit, faciamus hominē secundū imaginē nostrā. Vbi una est imago, ubi potest esse inæqualitas ac dissimilitudo? Et fecit deus hominē: nō fecerunt. Fugit hic pluralitatē personarum, per illa quidē Iudæum erudiēs, per hæc uero paganismum excludens, secure recurrit ad unitatē, quò & filiū intelligas cum patre, & multitudinis deorum periculū effugias. Ad imaginē dei fecit ipsum. Rursus coadiutoris personā induxit. Non enim dixit ad imaginē suijpsius, sed ad imaginē dei. In quo quidē igiẗ habeat homo id quod est secundum imaginē dei, & quomodo particeps sit eius quod est secundum similitudinē, in sequētibus deo dante dicetur. Nunc autē tantum dicaẗ, quod si una est imago, unde tibi in mentē uenit intolerabilis impietas, ut dissimilē patri filiū dicas? O ingratitudinē, cuius particeps factus es similitudinis, eam nō attribuis benefactori? & tibijpsi quidē propria manere putas, ea quæ sunt ex gratia exhibita, domino autē similitudinē ex natura ad genitorē habere non permittis? Cæterum silētium nobis de cætero uespera ipsa imponit, quæ iamdudum solē ad occidentē demisit. Hic igiẗ etiam nos sermonē sopiemus dictis contenti. Nunc quidē igitur quantum ad æmulationem uestram excitādam attinet, sermone attigimus. Perfectiorē uero propositorū enucleationē, in consequentibus spiritu cooperante dabimus. Abite itaq; mihi gaudentes uos Christi amans ecclesia, pro omni obsonio sumptuoso & uarijs condimentis, per memoriam relatorum uenerandas mensas uestras exornantes. Confundatur qui dissimilitudinē producit, pudefiat Iudæus, gaudeat ueritatis dogmatibus pius, glorificetur dominus, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Ioan. 10
Ioan. 14

Homília decima de hominis constructione.

Eteris debiti exolutionẽ impleturus prodeo.cuius redditionẽ distuli,nõ ob uoluntatis ingratitudinẽ,sed corporis debilitatẽ.Debitũ maxime necessariũ,& quod uestris auribus debemus. Etenim iniustum esset uos de brutis,& natatilibus,& pecoribus,& uolatilibus,deq; cœlo & quæ iuxta cœlũ sunt,& de terra terræq; plantis edoctos,nõ etiam de nostra generatione ex diuinitus inspirata scriptura illuminari.Quẽadmodũ eñ oculi nostri externa uidẽtes, seipsos nõ uidẽt, nisi alicubi corpus solidũ cõtigerint,& illinc refractus uisus, uelut à refluxu,uidere ipsos fecerit suam ipsorũ cõstitutionẽ retrorsum: Sic etiam mẽs nostra,alia uidẽs seipsam nõ uidet,nisi scripturis incũbat.Lumẽ eñ inde refractũ causa est,ut unusquisq; nostrum conspiciatur,alioqui imprudentes sumus, & nostræ ipsorum constructionis minime perspicaces,quod sumus,& quid sumus ignorantes.negligentissime enim circa nos ipsos dispositi sumus, eorum quæ cognitioni exposita sunt,& minutissimorũ in nobis cognitionẽ nõ habẽtes. Multæ artes omne suum studium circa corpus nostrũ humanum cõsumpserunt,& si medicinã percensueris,reperies quanta de utilitate partiũ nostrarũ nobis exponit, quot obscuras uias in occulto existẽtes,circa internã nostrã cõstructionem,in artis resecandi corpora aggressionib. inuenit.unã cõspirationem à corpore,canales spiritus,aquæ ductus sanguinis,respirationis attractionẽ,habitationẽ foci caloris in corde,motum perseuerantẽ spiritus circa cor:innumera apud illos studio inuẽta sunt,quorũ nemo nostrũ expertus est, propterea quod nullum ocium ad hanc partẽ expendẽdam insumimus, neq; seipsum quis nã sit quisq; nosse studio habet.magis eñ ad cœlũ cognoscendũ prompti sumus q̃ nosipsos.Quare ne cõtemnas miraculũ quod in te est.Paruus enim es uelut putas, magnũ autẽ comperiet te ratio recẽsens & expẽdens.Quapropter sapiens Dauid exacte gnarus seipsum expẽdere,mirabilis facta est,inquit,sciẽtia tua ex me:& artẽ quæ in me est, quanta uidelicet sapiẽtia cõstructum est corpus meũ,cõsiderans ex parua hac cõstructione,magnũ opificẽ intellexi.Faciamus hominẽ secundum imaginẽ nostrã & similitudinem.Ostensum est nuper in transcursu, & sufficiẽter demonstratũ est, quis sit qui dicit,& ad quem fit sermo,& habet ecclesia de his demonstrationes,imò magis habet fidẽ demõstratione firmiorẽ.faciamus hominẽ.Perdisce teipsum hinc initio facto. Nõdum de alio opificio hæc uox cõscripta est.Lux facta est,& simplex est præceptum, dixit deus:fiat lux,cœlum,& absq; cõsilio cœlũ factũ est,& luminaria, & nullũ cõsilium prius iniit de luminaribus.Mare & pelagus immẽsum pręcepto ad esse producta sunt. Pisciũ genera omnigena iussu facta sunt,feræ & iumẽta & uolatilia, dixit & facta sunt. Hic nõdum est homo,& cõsilium fit de homine.Nõ dixit uelut de alijs,fiat homo.Perdisce tui ipsius dignitatẽ,nõ proiecit generationẽ tuam præcepto , sed cõsilium fit in deo,quomodo præstans animal ad uitam producẽdum sit.faciamus hominẽ. Sapiens deliberat,artifex cõsiderat.Ergo defectuosa est ipsius ars, & ex cura uult absolutũ & perfectum ac exactum facere suũ opificium.aut ut tibi demonstret quod perfectus es apud deum.Didicisti quod duæ sint personæ,is qui dicit,& ad quem fit sermo.Cur nõ dixit,fac,sed faciamus hominẽ?ut intelligas dominum, ut ne patrẽ cognoscens,filium ignores,ut scias quod pater fecit per filium,& filius creauit paterna uoluntate, & glorifices patrẽ in filio,& filiũ in spiritu sancto:sic cõmune factus es opus,ut cõmunis adorator amborum existas,nõ scindens adorationẽ,sed uniens deitatem. Vide historiam quidẽ figura, theologiam autẽ potentia.Et fecit deus hominẽ.faciamus dixit, & nõ dixit, & fecerunt:ut ne multitudinis deorum occasionẽ arripias. Si enim pluralis inducta esset persona,insatiabiles facti essent homines, multam deorum copiã sibijpsis accumulantes.Nunc uero faciamus,ut cognoscas patrẽ & filium & spiritum sanctũ. Postea uero fecit deus hominẽ,ut unias deitatẽ.unias autem nõ substantias, sed potẽtias, ut unam maiestatẽ habeas,non partiens circa adorationẽ,non partiens in deorũ multitudinem.Non dixit,fecerunt dei hominem,sed fecit deus. propria est substantia patris,& propria filij,& propria spiritus sancti.Cur igitur non tres? quia una deitas. quã enim in patre uideo deitatem, hanc etiam in filio, & quam in filio , hanc & in spiritu sancto.propterea quod forma in utroq; una,& principiũ à patre in filio idem, & propterea

Medicina

Psal. 138

pterea etiã apud nos adoratio & glorificatio una.Procemiũ noſtræ generationis,theo
logia uera,faciamus hominẽ,& ſecundum imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtram. Secundũ
imaginẽ dei facti ſumus.Quomodo igitur ſecundum imaginẽ dei? Depurgemus cor
inſcium,præſumptionẽ & anticipationẽ ineruditam,indoctas de deo opiniones:ſi ſe-
cundum imaginẽ dei facti ſumus,inquiunt, cõformis nobis eſt deus? Oculi circa deũ
& aures,caput,manus,coxendix,in quo ſedet? deus enim in ſcriptura ſedere dicitur. Pſal.79
pedes per quos obambulat?Nõnne talis eſt deus?Reijce de corde indecoras imagi-
nationes.Eijce à te cogitationẽ minime decentem magnitudinẽ dei, figuræ expers eſt
deus,ſimplex,magnitudine carens,quantitatis exors.ne imagineris formam circa ip-
ſum,ne paruum reddas iudaice eum qui magnus eſt,ne apprehendas deum corporali-
bus notionib.ne circumſcribas ipſum mẽte tua,incomprehenſibilis eſt magnitudine:
cogita magnũ,& magno appone plus quàm mẽte cõcepiſti,& pluri adhuc plus,& tuã
cogitationẽ perſuade quod ad infinita nõ perueniet. Figuram ne concipias animo, à
potẽtia deus intelligitᷣ,ſimplicitas naturæ,magnitudo quantitatis exors,ubiq; eſt & ſu
per omnia redundat,& eſt tactu indefinitus,qui tuam apprehenſionẽ elabẽs, neq; ma
gnitudine circumſcribitᷣ,neq; figura comprehenditur,neq; potentia menſuratur,neq;
temporibus cõſtringitur,neq; finibus terminatur. Nihil eſt circa deũ quale circa nos.
Quomodo igitur ſcriptura dixit nos ſecũdum imaginẽ dei factos eſſe?De deo docea-
mur,de nobis ipſis cogitemus,quod nõ habemus in corporis forma id quod ſecundũ
imaginẽ dei eſt:quum enim corpus corrumpitur, forma perit, non in corruptibili in-
corruptibile figuratur.nõ eſt corruptibile imago incorruptibilis,corpus augetur, mi-
nuitur,ſeneſcit,alteratur,aliud eſt in iuuentute,aliud quũ in bona habitudine eſt, & a-
liud quum in affectionib.fuerit,aliud dum timet, & aliud dum lætatur, aliud in inopia
& fame,aliud in ſatietate,& aliud in pace,& aliud in pugna,alius color uigilantis,& a-
lius dormientis.in illo eñ effloreſcit quod rubicũdus eſt,calore ad externa proceden-
te:in hoc uero caliditas perfrigerata eſt & in profundum cõtracta,quapropter etiã ſub
pallida ſunt dormiẽnum corpora.quomodo igitur poteſt id quod alteratur ſimile eſſe
inalterabili?ei quod ſemper ſimiliter habet, id quod nunq; conſiſtit? Dilabitᷣ corpus
noſtrũ uelut ea quæ ſunt fluida,prius quàm uideamus ſubterfugit,aliud ex alio huma-
num corpus apparet.Secundũ imaginem noſtrã. Quomodo immobilẽ naturã ſeruare
poterit fluida imago,formæ exortẽ formam habens? Quomodo igitur inquiremus id
quod dictũ eſt,ſecundũ imaginẽ?In his quæ ipſe dominus dixit. Si meũ quid dixero,
non ſuſceperitis,ſi herile,ſuſcipietis.Faciamus hominẽ ad imaginẽ noſtram & ad ſimi
litudinem,& imperẽt piſcibus.Corpore an ratione?In anima eſt imperiũ an in carne?
caro multorum animaliũ carnibus imbecillior eſt.Qualis comparatio carnis hominis
& cameli?hominis & bouis,hominis & uniuſcuiuſq; quamcunq; tandem uelis feræ?
facile conſumitur caro humana ad feræ carnẽ collata,ſed in quo eſt imperiũ? In ratio-
nis opulẽtia. quãto inferior eſt uiribus corporis,tãto ſuperior eſt ſupellectile rationis.
Vnde magna onera transfert homo,mentis induſtria magis quàm uiribus corporeis.
Faciamus hominẽ ſecundũ imaginem noſtram.Internũ hominem dicit, faciamus ho-
minem. Verũ dicis tu,cur non dicit nobis de ratione?hominem dixit ſecũdum imagi-
nem dei,ratio autẽ homo eſt.Audi apoſtolũ dicentem,etiamſi externus homo noſter 2.Cor.4
corrumpitur,at internus renouatur de die in diem.Quomodo duos cognoſco homi-
nes?unũ apparentem,alterum in apparente occultatũ,inuiſibilem internũ hominẽ. In
tus itaq; habemus hominem,& duplices ſumus,& quod dicitur uerũ eſt, nimirũ quod
intus ſumus.Ego enim iuxta internũ hominẽ ſum,externa uero nõ ego,ſed mea.Non
enim manus,ſed ego rationalis animæ pars.manus autem pars hominis. Quare cor-
pus quidẽ inſtrumentũ eſt hominis,inſtrumentũ animæ,homo autẽ proprie in ipſa ani
ma.faciamus hominẽ ſecundũ imaginẽ noſtram.hoc eſt,dabimus ipſi rationis faculta
tem.Et imperent.Non faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram, & iraſcantᷣ,
& cõcupiſcant,& triſtentur.non eñ affectus in dei imaginem aſſumpti ſunt , ſed ratio
affectuũ domina. Et imperent piſcibus.ſtatim ut cõditus es,etiã princeps conditus es.
Et imperent. Vnius anni poteſtatem à rege quis accipit, homo ab homine, mortalis à

mortali, accipiens à nō habente, qualem eīn potestatē animæ habet homo? Tu uero à deo accepisti nō lignis inscriptā, neq; membranarū plicis corruptibilibus & uermibus expositis, sed cōscriptam diuinā uocem natura habet, Imperēt. Hæc uniuersa imperio humano subiacent. Imperent piscibus, & bestijs terræ, uolatilibus cœli, pecoribus, reptilibus repentibus super terrā. Nō dixit, faciamus hominē secundū imaginē & similitudinem nostrā, & edant omne lignū fructiferū quod habet fructū in seipso. Posteriora sunt ea quæ ad carnē pertinēt. prima quæ ad animam præeuntia & præposita appellata. Prima nobis coelecta ac contributa est imperandi facultas. Imperiale es animal ô
Ioan. 8 homo, & quid seruis affectibus? quid tuam ipsius dignitatē destruis, & seruus fis peccati? cur teipsum facis captiuū diaboli? princeps creaturæ electus es, & reuerentiā ac autoritatē naturæ tuæ abiecisti? seruus uocatus es? quid te affligit seruitus corporis? cur nō gloriaris in dominio tibi à deo cōtributo, quod rationem habes affectuū domi nam? Quū uideris herū tuū seruū esse uoluptatis, teipsum uero moderatū, scito quod tu quidem es seruus nomine solū, ille uero nomine quidē habet dominiū, opere uero cōfirmatam habet seruitutē. uides illum cū scorto trahi, teipsum uero scortum cōtemnere? quomodo nō tu dominus es effectus, ille uero seruus est calcatarū à te uoluptatum? Quare uerba hæc faciamus hominē, & imperent, indicant quod ubi est imperandi facultas, ibi est dei imago. Imperēt piscibus. Primum nobis eorum quæ habitationē à nobis seiunctā habēt, imperiū datum est. Nō dixit, imperent animalibus familiarib. sed piscibus. Aquatica est enim ipsorum uita, Piscium igitur imperium nobis primum datum est. Et quomodo piscibus imperamus? Si meministi aliquādo te in stagno comparuisse, & quomodo umbra tua omnia cōsternauit, quis dominus turbatis domi rebus, subito comparens sic silentiū fecit, & præsentia dominij sui omnia in decorū transmutauit, quomodo omnis aquatica creatura uno homine apparente, figurā transmutat? nō amplius liberā habet uitam, nō audet dorso maris aut stagni innatare. delphin ubi prope hominem esse cōspexerit, quamuis delphin sit omniū natatilium regalissimus, reueret. Sic datum est homini in natatilia imperium. Quū autē uideas rationem tuam omnia penetrantē, & omnibus dominantem, quomodo nō cetis imperas? Vidi ego humanæ mentis uersutiam, quū hamos quosdā construūt, & inescationes magnitudine mediocri cetis deuorādas adaptant, deinde ex summis illis funiculis, ex quibus hami dependēt, iuxta alterā extremitatē utres spiritu distentos alligant, eosq; superne in pelagus demittunt. Vbi itaq; immania cete ad inescationes allata fuerint, & hamos in se susceperint, utres quidē in profundum trahunt, utriū uero natura superna petens, rursus ad superficiem ipsa retrahit, & proprio cibo infixa sursum ac deorsum impelluntur, ac profunditates alterāt ac perscrutant. Atq; sic immanis belua maria super maria emensa, & multū robur inefficax habēs, tādem hamo illo capitur, & labore domita, & fame uicta, mortua cū utribus trahitur, & præda fit uenatori, paruo magna, debili immanis. Cur? quia rationis facultate uim imperandi adeptus, uelut malos seruos fugitiuos ad obedientiam ducit inobedientissimos, & eos qui per mansuetudinē adduci nō possunt, per uiolentiā in seruitutē adigit. Sic undiquaq; imperādi uis à cōditore homini insita est. inde gladij & libellæ & balenæ & serræ, & boues, & omnia illa horrēda cetorum nomina, homini subdita facta sunt. Imperēt piscibus maris, & bestijs terræ. Nō uides leonē grauē illum & rugientē, cuius & nomē intolerabile est, & rugitus terrā tremulam facit? cui nam est ita tolerabilis, ut ipsius impetum sustineat? Nullū animal tantam in uirium suarū facultate cōfidentiam habet, ut leonis impetū sustineat, attamen illum uides in parua cauea cōclusum. Quis est qui inclusit ipsum? qui paruū carcerē magno animali excogitauit. Quis est qui raritate staminū illorū ligneorū respirationē feræ præparauit, ut ne ipsa proprio anhelitu suffocet, sed & respirationem liberā ipsi dedit, & munimenti securitatem simul disposuit? Quis? nōnne homo ludicra facit feras crudelissimas. Nō eludit pantheras, quū chartā erigit in hominē effiguratā? & hęc quidem chartā dilaniat, homo uero infra chartam iacens, stulticiā feræ deridet. Nōnne potestate homo omnib. dominatur? Quid dicam tibi de uolatilibus? Quod nō ascendit quidem in aerem homo, non enim pennas habet. Simul euolat autē cum uolatilib.

mentis

mentis potestate, nihil detinet rationē, quæ in profundo sunt perscrutaṙ, quæ super terram sunt uenaṙ, quæ in aere sunt præripit. Vidisti ne aliquando in rami extremitate sedentē auiculam irridentē homines? cōfidit enim in leuitate pennarum. Attamē uidere est puerum eò animū intendentem, & arundines arundinibus subijciētem, & in extremitate arundinum uiscum agglutinantē, deinde latenter per ramos & folia uisci præsentiam occultantē, & obseruato auiculæ uisu in sublime eleuato, modico cōtactu tenet ac apprehendit uolatile per aerem ambulare solitū, & quod per æthera fertur, captiuum uisco ducit. Infra iacet homo, & manus infra est, sed uersutia ascendit, & per artē homo omnia assequi potest. retia tenduntur pennatis, sagittariorū coniectura uolantia impetit, inescamētis capiunṫ uoraciora: nō uidisti etiā aliquādo aquilam impetuose in prædā illapsam, deinde laqueis inferne transfixā? Sic quod in alto est, infra descendit humanis inescamētis attractū. Omnia sub manum hominis duxit, & creationē cōpleuit, & hominē dominij exortē nō fecit. Ne dixeris, ea quæ in aere feruṅ quomodo ad me pertinent. nam per rationē etiā illa tibi subdita sunt. Et reptilibus reptantibus super terrā. Vides ubi habes quod factus es ad imaginē dei? Et fecit deus hominē. Quid igitur est homo? ex his quæ legimus, & quæ audiuimus, definiemus. Non eñ adhuc opus est nobis mutuari definitiones alienas, neq; dogmata ex uanitate superinducere rationi ueritatis. Homo est creatura dei rationalis, facta ad imaginē cōditoris ipsius. Si quid deest definitioni huic, cōsiderent hi qui multa cōsumpserunt in corrupta sapientia adipiscenda. Secundum imaginē dei factus est homo. Et benedixit deus hominē & dixit. Crescite & multiplicamini & implete terram. Hæc est piscium benedictio, & dixit deus, producāt aquæ reptilia animarū uiuentium, & factum est ita. Deinde, & dixit deus. Crescite & multiplicamini & implete aquas. Quid igitur eximiū est? Necessariò & hæc cōmunia tibi largitus est, & propria te expectāt. Crescis enim uelut etiā reliqua animalia, & à paruo primum modicis paulatim additamentis factis ad perfectionē peruenis. Sic etiā equi & canes. sic & aquilæ & cygni, & omnia quæ nominare possis, per paruam & primā fœturā modica paulatim accessione facta, ubi perfectū augmentū acceperūt, rursus per imminutionē ad id quod minus est reuertunṫ. Quæ itaq; cōmunia naturæ erāt, etiā nobis donauit. Crescite, hoc est nutrimini, parui generati, magni euadite, & terminus sit augmenti. Non eñ quia in primo septennio mutamur, & capit nos staturæ transmutatio in secundo annorum septenario, iam similiter debemus in omni uitæ nostræ parte, iuxta septenarios statura transmutari. Primus septenarius puerilē staturā habet, termini puerilis staturæ manifesti, transmutatio dentium, alij cadunt, alij subenascunṫ. Secundū principiū capit ipsum augmentū usq; ad finē decimi quarti anni. deinceps tertia est statura puberum. In prima eñ est puerulus, deinde puer, deinde puber à quartodecimo anno, deinde uir, atq; hic sunt termini tertij augmenti. Crescite igiṫ. Non si centū factus fueris annorū, à primo usq; ad centesimū annum augmentū suscipis, sed hoc Crescite unū uerbū sapienter dictū, prouide disponiṫ. Crescite usq; quo? sed nō sunt mensuræ augmenti? Iuxta primā compagē ac cōstitutionem proiectā ac fundatā in utero, proiectæ ac propositæ sunt etiā rationes augmenti. Non eñ postea recentius est & accessoriū staturę donum, sed iacta in utero fundamēta, simul proiectas habent aptitudines ad augmentū. Exciderūt dentes, cognoscimus quod tanta mēsura auctus est. Puerulí trium annorū mensurā sumit pater, nouit quod duplum eius magnitudinis accipiet in perfectione. Quātus enim est triennalis, tantus bis euadet, aut rursus tantus erit in augmenti cōplemento. Hæc est mensura humanæ naturæ usq; ad finem, usq; ad terminum, à septenario primo usq; ad secundum. Illinc de cætero caliditas amplior, conformatio corporis rarior, humiditas deficit, corroboranṫ membra, in principio fortiorū puberum sunt homines, nondum quidem perfectionē habentes. Recens enim compacta adhuc est ipsorū caro, & ad tolerandos labores inepta: & leuitatem quidē & agilitatē de cætero animal accipit. In tertio uero cōsequenter septenario perfectionē augmenti acquirit. Non amplius autem in longitudinē corpus erigitur post tertiū septenariū. Postq; autē respirauerit natura à laboribus augmenti sursum uersus, deinceps in latitudines transire incipit, & uelut fundamenta circumdare his quæ in altū educta sunt, & crassitudines ipsis circūponere, & corporis membra-

bra robusta facere. Hæc quidē facit natura iuxta suipsius cōsequentiam. Facta autem sunt ab initio præcepto dominico, & quod tunc dictum est, per omnem creaturā usq; ad finem procedit. Crescite & multiplicamini. Crescite, ut ne in uno terminet crea tio. Multiplicamini, ut ne in unum sed in plures. & implete terram. Implete autem non inhabitatione, sic em̄ in angustijs concluderemur uiuētes, si tanta esset terra, quanta nos dimetit, sed implete potestate. Nobis em̄ dominiū terræ dedit. Implete terrā. Nec uero & hanc homines necessariò implent, sed dominos nos fecit ad implendum, & im plemus illam ratione. Quum uiderimus quanta sit mensura perustæ & non habitabi- lis, quum uiderimus quanta sit regio septentrionalis, quæ propter excellentem frigidi tatem inculta est & inutilis, non impleuimus terram? non electo utili, id quod ad uitā degendam hominibus inutile fuit repudiauimus? Quare implete terrā, dominos nos fecit. Non quia totius nō habemus usum, ideo non habemus totius dominium. Neq; enim tu ubi frumentum mercatus es, non es totius dominus, quandoquidem in fru- mento partim quod editur, partim quod reijcitur habes: aut lapides quidem uelut in- utiles abijcis, & si quid aliud ad esum ineptum ammixtum est, & paleas difflas, & zi- zanium secernis, & quod purum est ad uictus copiam eligis. Sic itaq; terra partim do- nata est ad habitationem idonea, quæ potior est, partim ad agriculturam necessaria, a- lia rursus ad greges quadrupedū pascendos spatiose extenta est. Dic mihi, licet ne mi- hi constituere quod uolo, quādoquidē factus sum dominus, iuxta domini qui me cō- didit largitionem? & implete terram. Et imperate piscibus maris, & uolatilibus cœ- li, & bestijs terræ.] Hæc est deinceps benedictio, hæc legislatio, hæc dignitas data nobis à deo. Et fecit deus hominem, secundum imaginē dei fecit ipsum.] Nónne adnotasti quod defectuosa erat sententiæ latæ cōclusio ac ipsa demonstratio? Facia- mus hominem secundum imaginē nostram, & secundum similitudinem. Consultatio ipsa duo habet, secundum imaginem, & secundum similitudinem. Opificiū ipsum unū habet. Num aliter consultauit, & aliud postea consilium iniuit? Num pœnitentia quæ- dam in creatione cōsequuta est? Num debilitas cōditoris qui alia uoluit, & alia fecit? Aut superflua garrulitas est in uerbis? fortassis enim hoc dicit. faciamus hominem se- cundum imaginem & secundum similitudinem. Quum enim dixerit secūdum imagi- nem, nō dixit nec repetiuit secundum similitudinem? Quodcunq; sanè ex his elegeri- mus, id quod scriptum est accusabimus. Siue enim hoc dicit, superfluum est eadem bis dicere. Ociosum autem uerbum in scriptura esse dicere, blasphemia ingens est. Atqui nihil ociose dicit, igitur necessarium est factum esse hominē secundum imaginem, & secundum similitudinem. Cur non expressa sunt quæ consultauit? Cur nō dictum est, & fecit deus hominē secundum imaginem dei, & secundū similitudinem? debilis fuit cōditor? impius est sermo. pœnitētia ductus est imperator? magis impia est cogitatio. At dixit, & postea aliud consiliū iniuit? nō. Neq; igitur scriptura hoc dicit, neq; debili- tatus est opifex, neq; consilium irritum fuit. Quæ itaq; est ratio silentij, faciamus homi- nem secundum imaginē nostrā, & secundum similitudinem? Alterum equidē ex crea- tione habemus, alterū ex uolūtate acquirimus. Simul cū prima cōstructione adest no- bis, quod ad imaginē dei facti sumus: ex uoluntate nobis acquirit ac rectificatur, ut se- cundum similitudinē dei simus. Hoc autē ipsum, secundū uoluntatē uidelicet, poten- tia nobis inest: actione autē nobis ipsis inducimus. Si nō facta anticipatiōe dixisset do minus qui nos fecit, faciamus & secundū similitudinē, si nō potentiā fiendi secundū si- militudinē nobis largitus esset, non utiq; nostra ipsorū facultate similitudinē ad deū su scepissemus. Nunc uero potentia nos fecit assimulatores dei, potentiā autem largitus ad hoc ut deo assimilemur, dimisit nos operatores esse similitudinis ad deū, ut nūcius sit operationis merces, ut ne uelut imagines simus à pictore factæ, temere sitæ, ut ne no stra similitudo alteri laudē ferat. Quū enim imaginē uideris exacte ad exemplar effor- matam, non imaginē laudas, sed pictorē admiraris. Quo itaq; miraculum meum fiat, & non alienum, mihi reliquit, ut secundum similitudinem dei fiam. Secundum imagi- nem enim habeo ut rationalis sim, secundū similitudinem autē fio, in hoc quod Chri-
Mat. 5 stianus factus sum. Fiatis perfecti uelut pater uester cœlestis perfectus est. Vidisti ubi nobis contribuit id quod secundum similitudinem est? Quia solem suum exoriri fa-

cit ſuper malos & bonos, & pluuiam mittit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si fias oſor maliciæ, immemor male in te factorũ, obliuioſus heſternæ inimicitiæ, ſi fias amans fratris & cõdolens, aſſimilatus es deo. Si remiſeris inimico ex corde, aſſimilatus es deo. Si qualis eſt erga te peccatorẽ deus, talis fias erga fratrẽ qui in te peccauit, per miſericordiam erga proximũ deo aſſimilatus es. Quare id quod ſecundum imaginẽ eſt, ex eo quod rationalis es habes, quod uero ſecundum ſimilitudinem eſt, acquiris ex eo quod bonitatem aſſumis. Aſſume uiſcera miſericordiæ, & bonitatẽ, ut induas Chriſtum. Ex eo enim quod condolentiã aſſumis, Chriſtum induis, & per familiaritatẽ ad ipſum, deo familiaris redderis. Sic hiſtoria ipſa humanæ uitæ erudirio exiſtit, Faciamus hominẽ ſecundum imaginẽ. Habeo igitur in creatione id quod ſecundum imaginem eſt. Fio autem propoſito & uoluntate, etiam ſecundum ſimilitudinẽ. Vbi tua eſt gratia? Cur tu coronatus es? Si enim opiſex totũ contribuit, quõ tibi regnum cœlorum apertum eſt? Nunc aũt alterum quidem datum eſt, alterum uero imperfectũ relictum, quo ubi reipſum perfeceris dignus fias retributione mercedis à deo. Quomodo igitur ſimus ſecundum ſimilitudinem? per euangelia. Quid eſt Chriſtianiſmus? ſimilitudo dei quantum poſſibile eſt humanæ naturæ. Si ſuſcepiſti eſſe Chriſtianus, feſtina fieri ſimilis deo, indue Chriſtum. Quõ uero indues? qui baptiſma non accepit, qui indumentum incorruptibilitatis non ſuſcepit, repudiat ſimilitudinẽ ad deum. Si dixiſſem tibi, ades huc, fias ſimilis regi, nonne benefactorẽ me iudicaſſes? Poſtq; uero te ſimilem deo facere uolo, fugis ſermonẽ deificantem te, obturatis auribus ut neq; audias ſalutares ſermones.

Et fecit deus hominẽ ſecundum imaginẽ. Hominem, inquit mulier, maſculino genere dixit, Quid ad me? uir factus eſt. nõ enim dixit hanc hominem muliebri genere, ſed articuli appoſitione maſculinum genus oſtendit. At uero ut ne quis inerudite hominis appellatione de ſolo uiro uteretur, appoſuit, Maſculum & fœminam fecit eos. Et mulier habet quod ſecundum imaginẽ dei facta eſt, uelut etiam uir. Similiter æquales ſunt naturæ, pares uirtutes, æqualia præmia, ſimilis condemnatio. Ne dicat debilis ſum. Debilitas carnis eſt, in anima eſt potentia. Quandoquidẽ igitur æqualis ſecundũ deum eſt imago, æqualis ſit & uirtus, bonorum operum demonſtratio. Nulla excuſatio eſt uolenti debile corpus prætexere, neq; hoc ſimpliciter, ſed tenerum quidem propter condolentiam, ualidum aũt in tolerantia, firmum uero in uigilantia. Quando hominis maſculi natura cum mulieris natura certare poteſt, quæ tolerãter uitam ſuam degit? quando pertinaciã mulierũ in ieiunijs uir imitari poteſt, itemq; in orationibus ſedulitatem, & in lachrymis ubertatem, & in beneficijs prõptitudinem? Noui ego mulierem clandeſtinè furantem honeſta furta, citra uirum beneficia facientem, pro uiro, pro domus incremento, pro liberorũ diuturnitate elargientem, & fallentem uiri cognitionem, pro ipſo tribuentẽ, & ipſum cælantem. Quod enim faciebat, faciebat uidenti in occulto, nõ publicans ſuã beneficentiã. Bona mulier habet id quod ſecundũ imaginẽ. Ne animum aduertas externo homini, integumentum eſt hoc, anima ſedet intus ſub uelamine, & tenero corpore. Anima ſanè & anima æqualis eſt, in uelaminibus differẽtia eſt. Deo igitur ſimilis factus eſt per probitatẽ, per tolerantiã malorũ, per ſocietatẽ, per mutuum amorẽ, per fraternam charitatẽ, per odiũ mali, per dominiũ affectuũ peccati, ut tibi contingat imperiũ. Et imperent piſcibus. Datũ eſt tibi imperium piſciũ irrationalium, Quare irrationalis affectus factus es princeps. Et imperent beſtijs. Omnis beſtiæ imperiũ habes. Quid igitur dicis, ego feras & beſtias in meipſo habeo? Sanè innumeras, & multam ferarum turbam in teipſo habes. & ne contumeliã putaueris eſſe quod dico, parua beſtiola eſt ira, quũ latrat in corde nonne omni cane ferocior exiſtit? In doloſa uero anima latitãs dolus, nõne omi urſa in latebris deliteſcẽti immitior eſt? Nõ eſt beſtia ſimulatio? Qui uelox eſt ad cõtumeliã ac iniurias nõ eſt ſcorpius? Qui uero clam ad uindictã concitat, nõ eſt uipera ſæuior? Auarus nõ eſt lupus rapax? Qualis beſtia in nobis non eſt? Mulierũ amore furens, non eſt equus inſaniens? Equi enim inquit, fœminarum amore furentes facti ſunt, unuſquiſq; ad uxorem proximi ſui adhinnijt, trãſpoſuit ſeipſum ad naturam brutorũ per affectionem cui aſſimilatus eſt. Multæ igitur beſtiæ in nobis ſunt. Factus itaq; es princeps beſtiarum, Si externarum imperiũ habes, internas ſine imperio relinques? Qualis eris ſi ratione quidem ea quæ

ad domandum leonem pertinent cogitas ac meditaris, & ipsius rugitum contemnis, frendens aūt dentibus etiam uocem inarticulatam emittis, iræ impetu intus simul toto irruere contendente? & quod adhuc grauius est, neq; intus manere permittente, quū homo ab affectu uictus fuerit, quum ratione detrusa ira ipsa imperiū animæ assumpserit? Princeps itaq; creatus es, princeps affectuum, princeps bestiarum, princeps reptilium, princeps uolatiliū. Neq; cogitationes habeas sublimes, neq; leuis sis & incōstans mēte, ad uolatilium imperiū destinatus es. Absurdum fuerit si externa quidē uolatilia depopuleris, ipse uero leuis sis ac sublimis. Ne superbias, ne te efferas, ne maiora mediteris q̄ naturæ humanæ conuenit, ne infleris dum laudaris, ne glorifices teipsum, neq; magnum quid esse teipsum puta. Sic em̄ eris uolatile instabile, inconstanti natura huc atq; illuc circulatus. Impera cogitationib. tuis, quo fias princeps rerū omniū. Sic imperium datū nobis in animalia, dirigit nos ad hoc ut nobis ipsis imperemus. Adsurdū est enim eum qui domi regno subest, gentibus imperare: & eum qui intus à meretricis dominio detinet publicę ciuitatis esse præfectū. Domesticas res bene administrare oportet, atq; ea quæ intus sunt bono ordine disponere, Et ita in alios assumere ac gerere magistratum. Alioqui cōuertet à subditis prouerbiū in ipsum, si res suas inordinatas & indispositas habuerit, Medice cura teipsum. Proinde nosipsos primū curabimus. Nemo propterea in cōtemptum uenit, q leonem uenatus nō sit, uerū qui non dominatus est iræ, omnibus ridiculus est. Quare qui proprio affectu superior nō est, in contemptum uenit. qui uero syluestribus feris superior esse nequit, nondū reprehēsione dignū quid admisisse uidetur. Dominus porrò qui disposuit ut hæc descripta sint, quiq; paruam & debilem linguam nostram hucusq; uobis concionari concessit, qui per debilē nostrā intelligentiā, magnos thesauros uobis in modicis adumbrationibus ueritatis manifestauit, det uobis per parua, magna, per modica semina, perfectā cognitionē, & nobis uoluntatis mercedem perfectam, & uobis fruitionis sermonum diuinorū fructum cōpletum, ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

HOMILIA XI. DE HOMINIS CONSTRVCTIONE

APIENS ille Solomon nō in persuasiuis sapiētiæ sermonibus, sed in doctrinis spiritus sancti eruditus, propter recēs à nobis lecta gloriose sentiens de homine clamabat dicēs, Magna res est homo, & preciosa res uir
Pro. 17 misericors. Ego aūt uane mecū cōsiderabā, tum ea quæ in animo meo habebā, tum quæ à scriptura de homine edoctus eram. Ipse equidē reputabam quō magna res est homo, animal illud fragile, innumeris affectionib. subiectum, ex natiuitate usq; ad senectutē infinitā malorū multitudinē exhauriēs, de quo dictum
Psal. 143 est. Dn̄e quid est homo quod cognitus es ipsi. Et Psalmographus quidē contēnit uelut uile animal, prouerbiū uero uelut magnum quiddam hominē glorificat. Verū huiusmodi dubitationē dissoluit mihi historia generationis hominis lecta, Audiebamus enim nunc, quod deus accepit limum de terra, & formauit hominē. Inueni autē ex uerbo hoc utrunq;, quod nihil est homo, & magnum quid est homo. Si enim ad naturam solum respicias, nihil est & nullius precij. Si uero ad dignitatē quia honoratus est, Magna res est homo. Qualem? Dixit deus, fiat lux, & facta est lux, Compara inter se hominis generationem & lucis generationem. Illic dixit, fiat firmamentū. Magnum cœlum superne supra nos extentum est, uerbo dei productum, stellæ, & sol & luna, & omnia quæ oculo uidemus, & magnitudines quas in supernis esse deprehendimus, per uerbum essentiam habuerunt. Mare & terra, & ipsorū ornatus, animalium genera omnigena, plantarum diuersæ uarietates, oīa hæc uerbo facta sunt. Homo uero quomodo? non dictum est, fiat hōmo. sicut, fiat firmamentum. Sed amplius quid uides in homine super lucē, super cœlum, super luminaria: super omnia est hominis generatio. Accepit dn̄s deus. Dignatur propria manu corpus nostrum formare, nō demandauit angelo, nō sua sponte terra nos uelut cicadas produxit, nō dixit huic uel illi ex ministrantibus potentijs ut facerent, sed propria manu opificium aggreditur. Terram accepit. Quum ad acceptum respexeris, quid est homo? quum plasten mente cōceperis, magnū quid est homo. Quare & nihil est propter materiā, & magnū quid propter dignitatem. Et accepit deus. Verum quomodo? Illic in superioribus habebatur,

& fecit

& fecit deus hominē.Hic uero altius et quasi ex integro hominis generationē historia nobis recenset,uelut nihil de homine edocti simus. Et accepit deus limū de terra,& formauit hominē. Iam sanè quidā prodiderunt,formauit,de corpore dictū esse.Fecit, de anima.Fortassis nō aliena à ueritate est hæc ratio.Vbi enim dictum est,& fecit deus hominē,secundū imaginē dei fecit ipsum:fecit dictū est.Vbi uero deinceps de corporea substantia nobis recenset: formauit dicit. Differentiā aūt faciendi & formandi etiā Psalmographus docuit ubi dixit, Manus tuæ fecerunt me, & formauerūt me.Fecit internum hominē, formauit externū.Etenim conuenit formatio luto, fabricatio uero ei quod secundum imaginē est.Quare formata quidē est caro,facta uero est anima. Quū igitur supra de animæ substantia dixerit,nunc nobis de formatione circa corpus disserit.Habe tibi itaq; etiam hanc rationē. Quæ uero est illa altera? Quod quædam nobis in summa dicunt,quædam iuxta quem modum facta sunt nobis traduntur.In superioribus igitur habebatur quod fecit,hic uero etiā quomodo fecit. Si enim simpliciter dixisset quod fecit,putare potuisses quod fecisset uelut pecora, uelut bestias, uelut plantas,uelut fœnum.Quo igitur fugias societatem ad bruta,proprium circa te dei opificium sermo tradidit. Accepit deus limum de terra. Illic dixit quod fecit,hic uero quō fecit.Limum accepit de terra,& formauit proprijs manibus.Considera quomodo formatus es,officinam naturæ reputa. Manus est dei quæ te suscepit.quod à deo formatū est, per iniquitatem ne polluatur, per peccatum ne alteretur, ne excidas de manu dei. Vas es à deo formatū,à deo factum,glorifica creatorē. Neq; enim alterius rei gratia factus es,q̄ ut organum idoneum sis gloriæ dei.Nam & mundus hic uniuersus, uelut liber quidam inscriptus est, dei gloriam denuncians, occultam & inuisibilem dei maiestatem per seipsum annuncians tibi qui mentem habes, ad intelligentiam ueritatis. Omnino igitur memineris dictorum. Et benedixit ipsis deus & dixit,Crescite & multiplicamini & replete terram. Duplex est incrementū,alterum corporis,alterum animæ. Verum animæ incrementum,est additamentū per disciplinas ad perfectionē.Corporis incrementū est à parua ad iustam mensuram progressus.Crescite itaq;,brutis quidem animantibus iuxta corporis perfectionē, secundum naturæ absolutionē dictum est.Nobis autem,crescite iuxta internum hominem,secundū profectū ad deum.Qualis erat Paulus,ad ea quæ ante ipsum erant intētus, eorum uero quæ retro ipsum erant obliuiscens.Hoc est incrementum speculationū,pietatis assumptio,assumptæ ampliatio ac extensio,appetere nos semper ultra præsentia,id quod prius factū est semper retro se dimittere, quod uero restat pietatis idipsum pro uiribus inquirere. Qualis erat Isaac,de quo testimoniū illud conscriptū est, quod procedens exaltabatur donec magnus factus est.non enim destitit, neq; paululū auctus permansit, sed semper magnis gressibus processit.Transiuit ad opera uirtutis,pertrāsiuit magno gradu tēperantiam, processit ad iustitiā,inde ad fortitudinē conscendit. Sic ad summam extremitatē altitudinis boni iustus attollitur. Crescite igitur incremento, perfectionē uidelicet secundum deum,iuxta hominē internum. Multiplicamini. Ecclesiæ est benedictio. Ne in uno circūscribatur theologia,sed in omnē terram prædicetur euāgeliū salutis. Multiplicamini. Quinam? qui secundum euāgelium generati estis.Replete terram. Carnem datā uobis in ministeriū, replete bonis operibus. Oculus plenus sit uisu & conspectu eorum quę decēt. Manus plena sit bonorū operum. Pedes parati sint ad uisitationem ægrotorū,ita ut eant ad ea quæ decent. Omnis membrorū nostrorum cōstitutio plena sit operationibus iuxta pręcepta.hoc est replete terram.Cōmunes quidem sunt uoces etiam brutis,propriæ autem fiunt,quum eo quod est secundum imaginem, & quo honorati sumus usi fuerimus.Illa enim corporaliter augescunt,nos autem spiritualiter. & illa terram replent multitudine, nos terram nobis coniugatam bonis operibus replemus,hoc est corporale ministerium. Ecce dedi uobis lignum quod habet fructum in seipso,uobis erit in escam. Nihil prætereat ecclesia, omnia legitima sunt. Non dixit, Dedi uobis pisces ad escam, dedi uobis pecora, reptilia, quadrupeda, non enim horum gratia creaui inquit, sed prima legislatio fructuum fruitionem concessit, Adhuc enim paradiso digni esse reputabamur. Est autem quoddam in occulto mysterium.

Nobis

Marginal notes: Psal. 118 (beside "Psalmographus docuit"); Phil. 3 (beside "obliuiscens"); Gen. 21 (beside "Isaac").

Nobis enim & bestijs & uolatilibus cœli, & omnib. feris terræ fructus dati sunt & gramen, & nō nunc uidemus multas bestias fructibus nō nutriri? Quali enim fructu sustineat panthera nutriri? quis uero fructus leonem possit alere? Sed tamen hęc animalia legi naturæ subiecta fructibus nutriebanť. Postquam autem homo diætam trāsgressus est, & terminum datum excessit, post diluuium quum dominus homines insatiabiles uidisset, in omnibus fruitionē permisit, ut omnibus his uescerentur, uelut oleribus & herbis. Hac permissione etiam reliqua animalia libertatem edendi acceperunt, ex illo tempore de cætero cruda uorat leo, ex illo uultures expectant morticinia. Non enim simul ut generata essent animalia, etiam uultures terram circumlustrabant. Nondū enim moriebatur quicq̄ à deo imperatum aut factum, quo uultures nutrirentur. Neq̄ natura separabat, in uigore enim erat. Neq̄ uenatores perimebant, nondum enim hominum exercitatio erat. Neq̄ bestiæ diuellebant, nondum enim crudiuoræ erant. Est aūt familiare uulturibus ex mortuis uiuere. Quare nondum erant mortua, nondū graueolentia, nondū talis uulturum esca, sed omnes ad cygnorum similitudinē uiuebant, & omnia nunc crudiuora in pratis pascebantur. Et quemadmodū uidemus canes medicinæ gratia sæpe gramen depasci, non quia cognatū est hoc ipsis alimentū, sed quod quadam naturæ doctrina citra eruditionē contingente, bruta ad id quod conducibile est accurrunt. Talia etiam tunc fuisse reputa crudiuora animalia, & herbam ac gramen sibijpsis in alimentū excogitasse, non mutuò inter se insidias struxisse. Sed qualis futura est postea restitutio, talis erat prima generatio. Reddit aūt homo ad antiquam suam constitutionē, prauitatem relinquens, & multum curiosam hanc uitam, & animæ circa temporalia seruitutē. Hæc omnia deponens, ad eam quæ in paradiso fuit uitam reuertitur, liberam illam & non seruientē affectibus carnis, & deo conuersantē, & angelis cōtubernalē. Hęc sanè dicta sunt à nobis, non quod excludere uelimus datū nobis à deo usum ciborū, sed ut præteritū tempus beatū prædicaremus, Qualis erat uita, quomodo non indiga, quō paucis ad uitam degendam homines egebant, Quomodo uarietatem uictus nobis peccati culpa induxit. Postq̄ enim à ueris in paradiso delicijs excidimus, spurias delicias nobisipsis excogitauimus. Et quia non amplius uidemus lignum uitæ, neq̄ pulchritudine illa delectamur, dati sunt nobis de cętero ad uoluptatem coci & pistores, & placentarū ac condimentorū ac suffimentorum uarietates, & talia quædam, in solatium nostri inde lapsus. Quemadmodū ægroti quum præ uehementi ægritudine decumbunt, & consueta uoluptate participare non possunt, ex odoramētis & talibus quibusdam à medicis solatia sumunt. Quum enim à fortiorum fruitione exciderint, ea quæ debilibus congruunt, hi qui sensibus ipsorum adulantur, excogitant. Veruntamen etiam nunc ad imitationem uitæ in paradiso, nosipsos reducere uolentes, uitatis his uariæ materiæ eduliorū uoluptatibus, ad illam uitam quantum possibile est nosipsos reducimus, fructib. & seminibus, & nucibus, ac foris putamen durū habentibus fructibus, ad uitam degendā utentes: horū uero superfluitatē uelut nō necessariā repudiamus. Non eñ abominabilia sunt propter creatorē, nō tamen eligēda propter carnis delicias ac uoluptatē. Et requieuit deus ab omībus operibus suis die septima. Dicant igitur Arithmetici, & qui circa talia ocium collocarunt, & sapientiā de his magni uenditant. Quod cognatus sit mundi creationi senarius numerus, qui multum fœcundus est, multas numerorū figuras ex seipso generans, & partibus suis perfectus, & quæcunq̄ de senario in scholasticis dissertationibus Arithmetici recensent, si cui ocium est secum ipse expendat. Dicant etiā de septenario, quod sterilitas quædā est in septimo: neq̄ enim generat de seipsō, neq̄ ab altero generať septenarius numerus. Et ut ne ad multiplicē materiā sermonē deducam, dissertatione ad uos præterita, ad notiora ac gratiora procedā. Si uero quis etiā circa hæc aliquā habet experientiā, sciat quod etiam horū thesaurus apud nos repositus est. Quare si magna res est numerorū scientia, hic sanè sunt ipsius arithmetices semina. Nos aūt non gloriamur his, propterea quod ex mundi sint sapientia, aut propter mundi sapientiā. Qui enim hæc tractāt parua hinc furari, tractationibus uelut magnis ipsi se iactant. Quo itaq̄ ostendamus ipsis, q̄d quæ apud illos magno studio iactantur, nobis contemptibilia sint, silentio præteribimus

de his

de his sermonē. Simul aūt nō perceptu facilis est omī populo de his speculatio. Adest aūt Ecclesia non admirabiliū sermonū auscultationē expectans, sed speculationū ad ædificationē pertinentiū solutiones inquirens. Honorata itaq; est septima dies sabbatum ipsum. Honoratus est apud Iudæos septenarius numerus, in quo sunt scenopegię, festum erectorū tentoriorū, item celebritas tubarū, & dies propitiationis. Septimus annus apud illos honoratus remissiōis appellatus. Licebat enim ipsis per sex annos operari & colere terrā, septimo uero anno spōte nascentib. cōtentos esse oportebat. Quū habebant terrā promissionis, sex annis seruiebat Hebræus, & septimo à seruitute liberabatur. Septuagesimo anno soluta est apud ipsos captiuitas. Deinceps etiā ad nostra. Septies, inquit, cadet iustus & resurget. Sic nos septenarij numeri consortes simus. Septimus à generatione nō uidit mortē Enoch, mysteriū ecclesiæ. Septimus ab Abrahā Moyses legē accepit. Mutatio uitæ, dissolutio iniquitatis: iustitiæ introitus, dei accessus: disciplina in mundū inducta est, legislatio eorū quæ facienda sunt facta est. Septuagesima & septima generatione ab Adam Christus apparuit. Nouit septenarij numeri mysterium Petrus, Quoties peccabit in me frater meus, & remittam ipsi, num septies? Dominus aūt inquit, nō dico tibi septies, sed septuagies septies. Parum nouit mysterium, nondum didicit, discipulus enim adhuc est, non discessit autem à septem ipse doctor, dixit uelut nouerat discipulus, extendit opulētia dn̄s. Quoties peccabit & remittam, cur non dixit, num sexies? aut octies, sed num septies? Cur dominus nō dixit, centies centies, sed septenarium numerum multiplicauit? Neq; Petrus alium interrogauit, neq; dominus septenarij regulam excessit? Obseruauit Petrus quod regula traditionis uetusta est, septenarium significationem alicuius habere, remissionis peccatorū requiei perfectæ, cuius signum est sabbatū septima dies à generatione. Petrus septies, dominus septuagies septies. Peccata puniuntur septies, Non sic: omnis qui occiderit Cain, septem pœnas persoluet. neq; illic octo, sed septem. paululum expecta & inuenies mysterium. Primum peccatum septies punitur. Secunda cædes Lamech. Ex Cain punita est septies, ex Lamech uero septuagies septies. Ecce illic remissio apud Petrum septima, correspondens pœnæ Cain, indulgentia apud dominum septuagies septies, uelut condemnatio Lamech septuagies septies. Quantum est delictum, tanta & indulgentia. Vbi modicum est peccatum, modica est & remissio. Cui enim remisit parum, parum etiā diligit. Vbi abundauit peccatū, superabundauit gratia. Quod igitur est mysteriū? Octaua dies dicitur seculum iudicij, in quo peccator septies, iuxta excessum uero peccator, septuagies septies punietur. Iustus septies honorabitur, iuxta excessum iustus, septuagies septies. Bonitas ipsa dei erga homines nunc quidem per ænigmata nobis futura ostendit, Tunc aūt in præsentia manifesta & clara erit ueritas. Demonstrabit enim quibus quisq; dignus est. Septuplam itaq; nobis retributionē debitā peccatoribus indulgebit dn̄s, hic per confessionem & pœnitentiā à nobis placatus. Quare scientes horrendā illam diem, quæ distribuet retributionem peccatoribus, dignam pro delictis remensurationem, anticipantes per pœnitentiā dissoluamus peccata, ut illic retributiōis multiplicitatē illam dolorosam effugiamus. Septimā itaq; ipsam diem illius octauæ cōsummationis seculi dicamus. Et requieuit deus ab operibus. Non amplius opera mundi in illa die, nō amplius nuptiæ, nō amplius cōmutationum mercimonia, non amplius agriculturæ, sed omnis terra stupefacta, omnis creatura in timore posita, sudor immitigabilis, & ipsi iusti in timore positi, quisnam tandem de ipsis calculus ferer̄, & Abraham tunc in timore erit, non ut condemner̄ in gehēnam, sed in quo ordine iustorū locabitur, primo ne aut secundo, aut tertio. dn̄s ex cœlis, & ipsi cœli rumpuntur, potentia reuelatur, omnis creatura tremefacta est. Quis sine timore? ne angeli quidē. Astant & ipsi non ut rationē dent deo, sed tamē gloriosa apparitio omnibus tremorem iniicit. non audis Esaiam dicentem, Si aperueris cœlum, tremor apprehender à te montes: in qua mare congelar̄, in qua creatura uacabit, ac cessabit natura emortua: tunc rapienī iusti, tunc uehiculū iustorum nubes, tunc duces iustorū angeli, tunc iusti uelut stellæ à terra in cœlū assumentur. peccatores aūt uincti, proprio peccatorum onere illigati, deorsum cadent male sibi cōscij. Illa itaq; septima ab hac septima figuratur. Et requieuit deus ab omnibus operibus. Non amplius huius uitæ solicitudines

Leuit. 25
Deut. 21
Matt. 18
Rom. 5
1. Cor. 13
Cap. 64

tudines in illa die, sopitæ sunt cõcupiscẽtiæ iuueniles, nõ amplius de nuptijs proposi-
tum, cupiditas generãdi liberos nõ amplius, de auro cura nulla, oblitus est auarus cru-
menæ, oblitus est agrorũ diues, oblitus est gloriꝗ ambitiosus honoris, oĩa illa ex ani-
mo exciderũt. Anima aũt in timore posita est, & in expectatione impẽdentiũ malorũ.
Timor enim expellit omnẽ in animis nostris degentẽ affectuosam cogitationẽ. Vbi ti
mor dei, oẽs affectuum maculæ ex mente nostra expulsæ sunt. Hæc septima illius septi
mæ typus est. Accepit igitur deus limum. Non perfecta est mundi generatio, non
dissecta est cõsequentia ut nostra enarratio obiter induceret, sed dictum est fecit deus
hominẽ, & requieuit ab omnibus operibus, & postꝗ ocium egisset, docet nos quõ fe
cit. Accepit deus limum de terra. Quum audieris limum, disce ut ne timeas homi-
nem, ne grauem personã assumas, quid ob teipsum magnopere gloriaris? Quum inci-
derint tibi cogitationes, tumorẽ & inflãmationem cordis inducentes, incidat tibi re-
cordatio creationis, quõ creatus es. Accepit deus limũ de terra, & formauit deus ho-
minem. quõ poteris obliuisci tuijpsius? tunc obliuiscere tuijpsius quum de terra seces-
seris. Si uero nunꝗ secedis de terra, sed concretus es terræ, uadis super terram, requie-
scis super terrã, litigas super terrã, omne quodcunꝗ tandẽ facis siue magnum siue par-
uum super terrã, prope habes cõmonefactionẽ tuæ humilitatis. Conuitiator es & ira-
cundus? unde est tibi ira? ex ignominia? nõ sustines audire ignobilis? statim efferbuit
tibi ira? contendis dicere peiora ꝗ quæ audiuisti? Demitte oculos, & quiescit tibi ira.
Respice terram & cogita, ignobilem me dixit, eum qui de terra factus sum, minus di-
xit ꝗ ego sum. non enim dixit ex terra, sed de homine. Quanto aũt præstantior est ani-
matus homo terra quæ pedibus conculcatur. Ego aũt antiquã aspicio matrẽ terrã ip-
sam. quare non est contumelia de seruo genitũ esse, sed honor animatũ genitum esse.
Qui uero putat se multũ uituperare me, ignorat quod per cõtumeliam hanc me ampli
us honorauit. Ego enim meæ naturæ intelligentiã habens, noui quis sim, & unde sim.
Hoc modo si memores fuerimus de terra nos genitos esse, nunꝗ permittemus nobis
iram excitari. Auxiliarius sit cogitationi terra semper præsens & cõmonefaciẽns. Quũ
ad concupiscentiam quandam curris, cogita quõ abibis, & hinc discedes, si cogitaue-
Gen. 3 ris quod in terram dissolueris, sedata est cõcupiscentia furoris. Terra es & in terram re
uerteris. Memor sis quod paulo post hæc nunc saltantia membra, aut quæ nunc adest
carnis concupiscentia, paulò post non erunt, membris dissolutis & in terram resolutis.
Memor sis naturæ, & solutus est omnis ad maliciam impetus ac concitatio. Hæc com-
monefactio in omni peccato nobis amuletũ sit. Formauit deus hominẽ, limo de terra
accepto. Honesta humilitas, congenita cõmonefactio. Si dixisset, formauit deus homi
nem de cœlo acceptum: quando uidissemus illud, ut cõmonefacti essemus naturæ? In
promptu adest nobis monumentũ nostræ uilitatis, ex his quæ pedibus calcamus. Incli
na te ad terram, cogita quod ex cognata terræ re & reiectitia formatus es. quid magis
contemptibile ꝗ nos sumus, quid magis merito uilipendimus ꝗ nosipsos? Vidisti ali-
quem magnopere iactabundum? ueste florida indutum? manum habẽtem anulo ful-
gentem? gemmam autem sigillum preciosum ferentem, & ob hoc gloriantem? sericis
texturis amictũ? seruos habentẽ, & comas diffusas easꝗ flauas? professionibus ac stu-
dijs superbientẽ? torques aureos circumferentẽ? in argentea sella sedentem? magnis
passibus incedentem? magna uoce intonantẽ? elatum ob multitudinẽ seruorũ & adu-
latorum quos tales ascisunt, & post se trahunt, ob mensam sumptuosam, ob salutatio-
nes quas omnes ipsi in foro exhibent, qui de sedibus exurgunt, qui obuiam procedũt,
qui deducunt, qui ferulas gerunt? Quum uideris magistratus hos quos præcones alta
uoce præcedunt, quum uideris ipsos, hunc perterrentes, illum cædentes, alterũ publi-
cantes, & aliũ morti tradentes, ne timeas quæ uides, ne cõsterneris ob ea quꝗ fiunt, per
eum qui ipsis imperat, ne mentẽ pauefaciat ac abalienet tibi imaginatio. Cogita quod
formauit deus hominem, limum de terra. Si quidem aliud quid est, timeas. Si uero li-
mus de terra, contemne. Et formauit deus hominem. Non statim uox formauit, ar
tificiosam quandam dei circa hominẽ actionẽ nobis ostẽdit? Formauit deus. Num sic
formauit uelut hi qui lutea formant? uelut hi qui æs conflant? Cæterum statuæ forma-
tio, & gypsi efformatio superficie tenus habet imitationem. Vidisti statuam quo-
modo

modo ſtat mores quoſdā exprimens? aut animi concitationē præ ſe fert militis ſtatua,
aut muliebrē affectionē æs ipſum,ubi in mulierē efformatū fuerit,aut aliud quid quan-
tum poteſt per imitationē, ars unà cū morum charactere inducit. Dei aūt formatio nō
eſt talis, ſed formauit hominē, & opificiaria ipſius actio omnia organa penetrauit, ad
profunditatē intrinſecus progreſſa. Si mihi tantū ſupereſſet ocij,ut tibi hominis ſtru-
cturā demōſtrare poſſim, ex teipſo ſanè diſceres ſapientiā dei circa te. Nā reuera par- Pſal. 138
uus mundus eſt homo,& recte fecerūt qui hoc nomine ipſum cohoneſtarūt.Quot cir
ca hanc rem tractationes inſumptæ ſunt,phyſiologiæ medicorū,obſeruationes magi-
ſtrorū corporum exercendorū,aut de proportione,aut de membrorū inter ſe congru-
entia ac ſymmetria,de multitudine carnoſitatis.Hęc oīa in hominis efformationē in
grediunt. Et unde mihi tantū eloquentiæ cōtingat, ut exacte dicere poſſim quanta in
una uoce,formauit,continent.Quæ uero uulgata ſunt tu per te noſti,etiam ſi ego nul-
lus dicam.Formauit deus erectū,Electam tibi hanc formationē præter cætera anima-
lia dedit. Cur? quia electam etiā actionē tibi daturus erat. Reliqua enim pecora humi
paſcentia ſunt,& ad quæ à natura deſtinata ſunt,ad ea etiā conſtructionē habent. geni
ta eſt ouicula ad paſcēdū,caput habet deorſum inclinatū,ut uentrē inſpiciat, & ea quæ
ſub uentre ſunt:qm̄ finis felicitatis eſt illis,repletio uentris & uoluptas. Homo aūt nō
in uentrem aſpicit,ſed caput eſt ipſi altum & ſurſum uerſus erectum, quo ſupernam co
gnationem intueat̄. Oculi non in terram nutantes. Ne igitur te ipſum præter naturam
geras,ne terrea circūſpicias,ſed cœleſtia,ubi Chriſtus eſt.Si enim cōſurrexiſtis,inquit, Col. 3
cum Chriſto ſuperna quærite, ubi Chriſtus ipſe eſt. Sic formatus es. Ipſa formatio do-
cumētum eſt finis ad quem factus es. Factus es ut deum uideas,nō ut ad terrā trahatur
uita tua, non ut beſtialem habeas uoluptatē, ſed ut cœleſtē perficias uitā. Quapropter
ſapientis oculi in capite ipſius, inquit ſapiēs Eccleſiaſtes. Cuius aūt non ſunt in capite Cap. 2
oculi? Immo in capite,hoc eſt ut alta ſpectent ac conſiderent. Qui uero ad alta non ſpe
ctat ſed ad terrea,oculos habet ad terrā diſtractos. Oculi itaq; inſident orbiculatiores,
capite humeris incūbente,& neq; hoc ipſum penitus humeris inſidet,ut ne humile ſit,
ſed memorabili fulcro ipſi ceruici incūbit caput ſurſum uerſus. Et oculi gemelli ictus.
Non ſufficiebat,dic mihi,unus? Immo duo oculi alterna ſucceſſione,ut unius diſſolu-
tio,alterius ſolatiū habeat.Deinde etiā ab uno procedēs uis uiſiua debilior eſt.A quæ-
ductus aūt ex duobus fontib. cōmiſſis fortior euadit.Progreſſus eīn uiſus ſimul ad naſi
interſeptum cōquieſcit,ſimulq; prominens unitur.Nam uelut canalis quidā,ab utroq;
oculo prodit hinc hæc,illinc illa uis uiſiua. eminus aūt cōmiſſione ac confluxu unian-
tur,unita aūt fortior euadit.Quō demōſtrari poteſt quod unitur? Non uides ſenes q̄d
ea quæ prope ſunt nō uident, Quia enim debilis eſt uis uiſiua diſſecta, id quod prope
eſt non uidet. Vbi aūt cōmiſſio & confluxus fit uiſus, uelut inundatione quadam cir-
ca uiſum contingente, robuſtior fit ſenſibilium aſſumptio ac apprehēſio. Et quot ſunt
circa oculum munitiones. Tunica intrinſecus, & non ſufficit hæc, non enim poterat
una craſſa eſſe: ſi craſſa eſſet, operimentū utiq; uiſus eſſet. Oportebat aūt pellucidam
ac leuem eſſe. Igitur una eſt pellucida,una rara,altera corniformis,altera acinoformis,
quæ ante operit,robuſtior,quæ intus eſt,rarior,ut ne impediat tranſitū. Tertia cryſtal-
loformis, ut in ſeipſa & imaginem & pelluciditatē ſimul habeat. Prætextus eſt palpe-
bra,eademq; operimentū & uelamen,ac uelut domicilium ac propugnaculum eſt. Po
terat ipſum operire manus. Antequam ueniſſet manus, perijſſet oculus. Nunc uero in
propinquo ſita eſt palpebra & ſuperne incumbit,ſimulq; ut ſenſit detrimentum,oper-
culum prætendit.Ob id & pupilla ſub uelamento deliteſcens non ſemper aggreſſioni
bus expoſita eſt. Intactum hoc ſolum ex omnibus mēbris noſtris eſſe uult, oculus ſub
uelamento palpebra ipſa occultatus. Aciculæ pilorum circumſitæ cur? quo exactior
contingat complicatio palpebrarum ſupernæ ad infernam. Sunt enim pili uelut liga-
menta inter ſe complicata.Deinde etiam parua animalia eminus prohibent,& pulue-
rulenta nō ſinunt appropinquare pupillæ, quæ undiquaq; obfuſcari poteſt. Propria &
peculiaris quædam munitio circa nos ſita eſt per pilos,ſimulq; per lineamenti circum-
ſcriptionem decorem præbens, ſimul utilitatem exhibens. Supercilium ſuperne præ-
tentum proprium eſt propugnaculum,ut dirigat uim uiſiuam. Quæ eſt demonſtratio?

Quum uolueris eminus quid conspicari, & cauam manum superciliis prætenderis, cur hoc fit? ut uisus qui sursum digeritur, non frustra dispergatur, sed ex prætentione manus in directum tendat, & in anteriorem partem impulsus, exactiorem faciat uis ui suæ dispositionem. Sed & transitus uis uisiuæ à manus prætētione dirigitur. Quapropter supercilia simul oculum dirigunt, simulq; sudorem ex laboribus obortum influere & oculis impedimento esse non sinunt. Et propterea uelut muri munimentū supercilia existūt. Quis uinitor adeò probe possit uineam instruere ac absoluere, ualloq; circundare, ut difficulter ipsam quis adire queat, ut ob circumsitas locorum fossas non facile incursionibus pateat, uelut dominus superciliorum munimentum quod iuxta nasum est utrinq; partitum, quo sudor hac & illac diffluens, nullum negocium agricolæ præbeat, neq; in detergendo sudore manum à uite abducat: sed & sudor simul per proprios canales ad inutilia diffluat, quū iam olim opifex ipsum hoc deriuarit, & oculus simul propriam actionem perficiat. Si uoluerimus de his solis dicere quæ à deo in nos sunt collata, deficiet me tota dies, uerum uos ex uno de omnibus hisnotionem ac significationem sumite. Porrò nos iam ad necessariam quandam uiam festinantes cum precibus comitamini ac prosequimini, quo breui uobis seruati etiam eorum quæ restant debitum exoluamus, per gratiam omnia gubernantis circa nos domini, qui nos sua gratia condidit. Ipsi gloria in secula, Amen.

FINIS

DIVI BASILII MAGNI ARCHIEPISCOPI CAESAREAE CAPpadociæ, Homiliarum in Psalmos XVII. numero Index.

In principium primi psalmi.	Homilia	I
In septimum psalmum.	Homilia	II
In psalmum decimum quartum.	Homilia	III
In reliqua eiusdem psalmi, & contra fœneratores.	Concio	IIII
In psalmum uigesimum octauum.	Concio	V
In eundem psalmum.	Concio	VI
In psalmum uigesimum nonum.	Concio	VII
In psalmum tricesimum secundum.	Concio	VIII
In psalmum tricesimum tertium.	Concio	IX
In psalmum trigesimum septimum.	Concio	X
In psalmum quadragesimum quartum.	Concio	XI
In psalmum quadragesimum quintum.	Concio	XII
In psalmum quadragesimum octauum.	Concio	XIII
In psalmum quinquagesimum nonum.	Concio	XIIII
In psalmum sexagesimum primum.	Concio	XV
In psalmum centesimum decimum quartum.	Concio	XVI
In psalmum centesimum decimum quintum	Concio	XVII

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA SI-VE CONCIO, IN PRINCIPIVM PRIMI PSALMI, IANO Cornario Medico Physico interprete.

MNIS scriptura diuinitus inspirata ac utilis, propterea à spiritu cōscripta est, ut uelut in cōmuni medica animarū officina, om̄es homines propriæ affectionis medelam unusquisq; eligeremus. Medela enim, inquit, sedabit peccata magna. Alia quidē igitur docent prophetæ, alia historici, alia lex, & alia rursus species illa prouerbialis exhortationis. At uero psalmorum liber utilitatē ex om̄ibus cōplectitur: Vaticinatur futura, historiæ mentionē facit, legem uitæ sancit, admonet quæ sunt facienda, & in summa, cōmune promptuariū est bonarū doctrinarū, id quod unicuiq; cōmodum est per industriā suā excogitans. Nam & uetera animarū uulnera persanat, & recēs uulnerato celerē correctionē inducit. Et quod morbosum est tuetur ac fouet, & quod integrū est cōseruat: & omnino affectiones quantū possibile est eximit, quæ uarie in hominū animis per uitā imperiū exercēt, Atq; hoc cū concinna quadā delectatione, ac uoluptate sobriā cogitationē inducēte. Quandoquidē enim uidit spiritus sanctus hominū genus difficulter ad uirtutē perduci posse, & nos propter procliuitatē ad uoluptatē, rectæ uitæ negligentes esse, Quid facit: delectationē ex melodia ipsis doctrinis immiscuit, quo per delinitas ac leuigatas aures, sermonū utilitatē latenter suscipiamus, planē iuxta sapientū medicorū cōsuetudinem, qui his qui cibos auersanē austeriora pharmaca bibēda præbentes, melle sæpe poculum oblinunt. Propterea concinni psalmorū cantus nobis excogitati sunt, quo pueri ætate, aut etiā omnino moribus, canere quidē sibi uideanē, reuera aūt animas erudiant. Neq; em̄ quisq; ex uulgo & segnionbus, apostolicū aliquod aut propheticū præceptū facile unquā memoria cōplexus abijt. At psalmorū oracula & domi canūt, & in foro circūferunt. Et sanè quis animū pre ira ualde efferatū habens, ubi psalmū incini sibi percipit, statim animi feritate sopita per melodiā discedit. Psalmus tranquillitas animarū, gubernator pacis, tumultus & undas cogitationū sedans ac cōpescens. Nā animæ partē irascibilē mollit, proteruā uero castā facit, amicitiæ cōciliator est, dissidentiū unio, hostiū recōciliatio. Quis em̄ inimicū adhuc ducere potest eū, cū quo unā ad deū uocē emisit? Quare etiā maximū bonorū dilectionē, psalmorū cātilena exhibet, uelut nodū quendā ad unionē ipsum cōcentū excogitās, & ad unius chori cōsonāntiā populum coaptās. Psalmus dæmonū fugator, angelici auxilij inductor, scutū in timorib. nocturnis, requies laborū diurnorū, infantib. securitas, uigētibus ornamentū, senibus solatiū, mulierib. mūdus cōuenientissimus, solitudines habitatas facit, forū moderatū reddit, elementorū loco est his qui introducunē, proficientiū incrementū, perfectorū fulcrum, ecclesiæ uox. Hic festiuitates exhilarat; hic tristiciā quæ secundū deū est creat, psalmus em̄ etiā ex lapideo corde lachrymas elicit. Psalmus angelorū opus, cœlestis respublica, spiritualis suffitus. O sapiēs doctoris inuētū, qui simul canere & utilia discere nos excogitauit. Vnde etiā magis imprimunē animis doctrinę. Qđ em̄ uiolēter discitur permanere nō solet. Quod uero cū iucūditate ac gratia ingredit, durabilius quodāmodo animis nostris insidet. Quid em̄ nō inde didiceris? nō fortitudinis magnificētiam? nō iustitiæ sinceritatē? nō tēperantię grauitatē? nō prudētiæ perfectionē? nō pœnitentiæ modū? non patientię mensurā? nō quicquid dicere possis bonorū? Hic inest theologia perfecta: Prædictio aduentus Christi per carnē, minæ iudicij, resurrectionis spes, suppliciorū timor, pmissiones glorię, mysteriorū reuelatiōes. Om̄ia uelut in magno quodā ac cōmuni prōptuario, in psalmorū libro reposita sunt, quę quū multa sint musica instrumēta, propheta ipse ad id qđ psalteriū appellaē adaptauit, gratiā ex supernis à spiritu in ipso resonantē, uelut ego iudico, ostendēs. Propterea quod hoc solū ex musicis instrumētis, sonorū causam ex supernis partibus habet. Nā citharæ ac lyræ æs, ex infernis ad plectrū sonitū edit, Hoc uero psalteriū cōcentuū cōcordiæ causas ex supernis habet, quo etiā nos superna quærere meditemur, & nō ob modulationis uoluptatē ad carnis affectiones deferamur. Sed & illud puto propheticā ratione alte ac sapienter nobis per ipsius instrumenti structurā indicasse, quod hi qui cōcinnas ac cōcordes animas habent, facilem etiā ad superna perfectionē habēt. Verum deinceps psal- 2.Tim.3

morum principiũ uideamus. Beatus uir qui nõ abijt in cõſilio impiorum.] Archite-
ĉti quidẽ igiẽ ædificiorũ magnitudines in altũ ducentes, correſpondẽtia altitudini fun-
damẽta ſubijciunt. Et nauiũ ſtructores onerariã nauẽ ingentib. oneribus uehendis de
ſtinatã conſtruẽtes, cõuenientẽ merciũ uehendarũ oneri carinã ſupponũt. Et in anima
lium generatione, cor primũ à natura quaſi fundamentũ iactũ, cõuenientẽ futuro ani-
mali cõſtitutionẽ à natura accipit. Quaꝑpter quũ corpus congruẽter ad propria prin-
cipia circũtexatẽ, magnitudinũ animaliũ differẽtiæ efficiuntẽ. Quod igitur fundamentũ
eſt in domo, & in naui carina, & in corpore animalis cor, eã uim uideẽ mihi breue hoc
prooemiũ habere ad totã pſalmorũ ſtructurã. Quãdoquidẽ eñ multa et laborioſa & in
finitis ſudorib. ac laborib. referta, in ſermonis progreſſu admoniturus eſt eos qui in pie
tatis cultu decertãt, anteuertẽs felicẽ finẽ oſtendit, quo ob ſpem bonorũ repoſitorum,
uitæ moleſtias citra moleſtiã perferamus. Sic etiã uiatorib. aſperũ iter euntibus & ęgre
peruiũ, hoſpitiũ cõmodum expectatũ laborẽ leuat. Et cupiditas merciũ facit ut merca-
tores mare trãſire audeãt. Et ſpes fertilitatis agricolarũ labores ſuffulcẽ. Quapropter
etiã cõmunis uitæ diſpenſator, magnus ille doctor ſpiritus ueritatis, ſapiẽter & artifi-
cioſe mercedẽ propoſuit, quo oculis ultra labores qui in manib. ſunt trãſmiſſis, mente
ad repoſitorũ bonorũ fruitionẽ feſtinemus. Beatus uir qui nõ abijt in cõſilio impio-
rum.] Proprie equidẽ ac primariò beatũ prædicandũ eſt, ꝗd uere bonum eſt, hoc autẽ
eſt deus. Vnde etiã Paulus mentionẽ Chriſti facturus, iuxta apparitionẽ inquit, beati
1. Cor. 12 dei ac ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti. Beatũ eñ reuera eſt ꝗd per ſe bonum eſt, ad quod
omnia reſpiciunt, ꝗd oĩa cupiunt, ipſa immutabilis natura, herilis dignitas, impertur
bata uita, gubernatio omnis moleſtiæ expers, circa quã nõ eſt alteratio, quã nõ contin
git tranſmutatio, ſcaturiẽs fons, luculenta gratia, incõſumptilis theſaurus. Verũ ignari
ac mundi amãtes homines, ignorãtes ipſius boni naturã, ſæpe beata prædicant nullius
rei digna, diuitias, ſanitatẽ, illuſtrẽ uitã, quorũ nihil ex ſuiipſius natura bonũ eſt, non ſo
lum ob id ꝙ facile ad contraria permutanẽ, uerum etiam ꝙ neq; bonos efficere poſſeſ-
ſores poſſunt. Quis eñ eſt iuſtus propter pecunias? quis tẽperatus propter ſanitatẽ?
Imò uice uerſa, ſingula hæc ſæpe male utentibus miniſteriũ ad peccatum exhibẽt. Bea
tus igitur eſt qui ea poſſidet quæ maximi pretij æſtimanẽ, qui bonorum quæ auferri nõ
poſſunt particeps eſt. Hunc uero quõ cognoſcemus? qui non abijt in conſilio impio-
rum. Et priuſq; dicam, quid ſit non abire in conſilio impiorũ, uolo uobis id quod hoc
loco quæri ſolet explicare. Cur, inquiunt, propheta uirum ſolum ſelectum beatum prę
dicat? Num à beatitudine mulieres excluſit? Abſit. Vna enim eſt uirtus uiri & mulie-
ris, Nam & creatio utriſq; æqualis, quare etiam merces eadem utriſq;. Audi Geneſim.
Gen. 1 Fecit, inquit, deus hominẽ, ſecundum imaginem dei fecit ipſum, maſculum & fœminã
fecit ipſos. Quorum uero natura una eſt, horum eædem ſunt actiones. Quorum uero
æquale opus, horum etiam eadem merces. Cur igitur facta uiri mentione, de muliere
tacuit? Quia quum una natura ſit, ſufficere putauit ut ex principaliore totum indicare-
tur. Beatus igitur uir, qui non abijt in conſilio impiorum.] Conſidera uerborum ſin
ceritatem, quomodo unaquæq; dictio dogmatibus repleta eſt. Non dixit, qui nõ abit
in conſilio impiorum, ſed qui non abijt. Qui enim in uita eſt, nondum beatus prædi-
candus eſt, propter euentus incertitudinẽ. Qui uero ad ſe pertinentia abſoluit, & uitæ
finem citra controuerſiam concluſit, hic iam ſecure beatus prædicatur. Cur igitur bea
ti ſunt qui ambulant in lege domini? Non enim iſthic qui ambulauerunt, ſed adhuc
ambulantes, beatos prędicandos ſermo dicit. Quia qui bonum operantur, in ipſo ope
re laudem aſſequuntur, Qui uero malum fugiunt, nõ ſi ſemel atq; iterum fortaſſis pec-
catum declinarint, laudẽ ferunt, ſed ſi mali tentationẽ penitus effugere potuerint. Por
rò ex ſermonis huius conſequentia etiam aliud nobis dubium apparuit. Cur non eum
qui uirtutem perpetrat beatum prædicat, ſed eum qui peccatum non fecit? Sic enim &
equus & bos & lapis beatus prædicabitur. Quod enim inanimatũ in uia peccatorum
ſtetit, aut quod brutum animal in cathedra peſtilentiæ ſedit? Si paulum expectaueris
inuenies medelã. Sed in lege domini uoluntas ipſius.] Diuinę autẽ legis meditatio,
in ſolum rationalem cadit. Nos uero etiam illud dicimus, Quòd principium ad aſſum-
Pſal. 30 ptionem bonorum, eſt receſſus à malis. Declina enim, inquit, à malo & fac bonum. Sa-
pienter igitur & artificioſe adducẽs nos ad uirtutẽ, receſſum à malo, principium bono
rum

rum fecit. Si eñ statim pposuisset tibi perfecta, pigrior fuisses ad aggressionẽ. Nũc uero his quæ faciliora captu sunt te adsuefacit, quo cõfidentior sequẽtia aggrediaris. Nã scalæ similẽ esse dixerim ego pietatis exercitationẽ, scalę illi quã uidit aliquãdo beatus Iacob, cuius pars humilis erat ac terrã attingebat, pars supra ipsum cœlũ extendebat. Quare oportet eos qui ad uirtutis uiã introducunt primis gradib. uestigiũ admouere, atq; illinc semper ultra pcedere, donec ad altitudinẽ humanæ naturæ accessibilẽ, paulatim profectu facto conscenderint. Queadmodũ igitur in scala primus ascensus est à terra secessus, sic in politia secundũ deũ, principiũ profectus est secessus à malo. Omni no aũt o m̃e ociũ etiã quacunq; actione facilius est, uelut nõ mœchaberis, nõ occides, non furtum facies. Singula hæc ocio & quiete indigent. Diliges proximum tuum sicut teipsum, & uẽde bona tua et da pauperibus, &, si quis te adegerit ad miliariũ unũ, abito cum ipso duo: actiões sunt Athletis cõuenietes, & ut recte fiant anima iã forti opus habentes. Quare mirare sapientiã eius qui per faciliora & captu prõptiora, nos ad perfectionẽ inducit. At uero tria proposuit nobis obseruatiõe digna. nõ abijsse in cõsilio impiorũ, nõ stetisse in uia peccatorũ, nõ sedisse in cathedra pestilẽtiæ. Et sanẽ rerũ naturã sequens, hunc ordinẽ in prædictis fecit. Primũ enim consultamus, deinde cõsilium firmamus, deinde in consultis perseueramus. Primũ igitur beata prædicãda est mẽtis nostræ puritas. Nã radix actionũ corporis est cõsilium in corde. Adulteriũ enim primũ in anima uoluptuarij accensum, sic corruptionẽ efficit. Vnde etiam dñs intrinsecus esse ait quæ hominẽ inquinãt. Quãdoquidẽ aũt impietas proprie dicitur peccatũ in deum, ne cõtingat ut nos unq; ex incredulitate ambiguitatẽ de deo suscipiamus. Hoc eñ est abijsse in consilio impiorũ, si dixeris in corde tuo; Num est deus in cœlo singula disponẽs? Num iudiciũ? Num retributio unicuiq; iuxta opus suũ? Cur igiť iusti pauperes sunt, et peccatores ditescunt? illi infirmi sunt, hi sani, illi ignominia affecti, hi gloria celebres. nũ sua sponte circũfertur mũdus? & casus quidam temerarij citra ordinẽ unicuiq; uitã dispensant? Si talia cogitasti, abijsti in consilio impiorũ. Beatus igitur qui nõ accepit de deo dubitationẽ, qui non circa præsentia pusillanimis fuit, sed quæ speramus expectauit. qui nõ habuit de creatore nostro incredulam suspicionẽ. Beatus uero etiã ille qui in uia peccatorũ nõ stetit. Via igiť uita dicta est, propter uniuscuiusq; generati festinationẽ ad finẽ. Queadmodũ enim qui in nauibus dormiunt, spõte à uento ad portus deducunť, etiãsi ipsi nõ sentiant, tamen cursus ipsos ad finẽ urget. Sic & nos tẽpore uitæ nostræ, uelut motu quodã perpetuo ac indesinente, præterfluẽte, unusquisq; ad propriũ finẽ per latentẽ uitę nostræ cursum festinamus. Verbi gratia, dormis, & tẽpus te præterit, uigilas & mente occupatus es, attamẽ uita consumit, etiãsi sensum nostrũ effugiat. Cursum igitur quendam currimus oẽs homines, unusquisq; ad propriũ finẽ festinãtes. Quapropter oẽs sumus in uia. Quin & sic uiæ significationẽ accipere põtes. Viator cõsistis in hac uita, omnia præteris, omnia retro te relinquis, uidisti in uia plantã aut herbã aut aquã, aut quicquid tandẽ spectatu dignum fuit, parũ delectatus es, deinde preterijsti. Rursus incidisti in lapides & ualles, præcipitia ac scopulos, aut etiã bestias feras & reptilia ac spinas, & alia quædã molesta, parũ tristatus es, deinde reliquisti. Talis est uita, neq; iucũda stabilia, neq; tristia perdurantia possidet. Via nõ est tua, sed neq; præsentia tua. Inter uiatores & simul primus uestigiũ mouit, & statim qui post eũ est gressum intulit, & post illũ qui insequiť. Cõsidera uero etiã uitæ res num sint cõsimiles. Hodie terrã tu coluisti, & cras alius, & post illum alter. Vides agros hos & preciosas ædes? quor nomina iã unũquodq; horũ permutauit? illius dicebať, deinde trãsnominatũ est ad aliũ, & postea ad illũ trãsiuit, deinde nũc alterius diciť. Nũ igitur nõ est uia uita nostra, aliãs aliũ transmutãs, & oẽs habẽs mutuò se insequentes. Beatus igitur qui in uia peccatorũ nõ stetit. At uero quid est, nõ stetit? Adhuc in prima ætate existentes hoĩes, neq; in uitio sumus, neq; in uirtute. Nã ea ætas ad utrũq; habitũ suscipiendũ idonea nõ est. Postq; uero ratio nostra fuerit cõpleta, tũc fit q̃d scriptũ est: Vbi uenisset mandatũ, peccatũ reuixit, ego uero moriebar. Exoriunť eñ ratiocinationes prauę, quæ ex affectionib. carnis in animis nostris generanť. Reuera enim ubi uenit mandatũ, hoc est cognitio bonorũ, si nõ peiori cogitationi dominatus fueris, sed rationẽ ab affectionib. in seruitutẽ redigi cõcesseris, reuixit quidẽ peccatum, moriť aũt mens per delictũ mortua facta. Beatus igitur qui nõ perseuerauit in uia

Gen. 28

Matt. 14

Mat. 15

Psal. 13

Rom. 7

peccantium, ſed meliori ratiocinatione ad piam rempublicam tranſiluit. Duæ enim
Mat. 7 ſunt uię inter ſe contrariæ. Altera lata & ſpatioſa, altera anguſta & arcta. Et duo duces,
uterq; ad ſeipſum conuertere tentans. Habet itaq; leuis uia ac lata & prona, ducē frau-
dulentum prauum dæmonē, per uoluptatē ad interitum ſequentes attrahentē. Aſpera
uero & accliuis, angelum bonum, per labores uirtutis ad beatum finē ſequētes ducen
tem. Quādiu igitur unuſquiſq; noſtrũ puer eſt, iucunditatē in præſenti uita perſequēs,
nullam futuri curam habet. Verum uir iam euadens, poſt intelligētiæ abſolutionē, ue-
lut uidere ſibi uidetur, quod uita ipſi findatur ad uirtutē ac uitium: & animæ oculũ fre-
quenter ad utranq; cōuertens, inter ſe cōparat quæ utriq; adſunt. Et peccatorum qui-
dem uita, omnia oſtendit in præſenti ſeculo iucunda, Iuſtorum uero, ſola oſtēdit futuri
ſeculi bona. Et uia quidē eorum qui ſeruantur, quāto pulchriora pollicetur futura, tan-
to laborioſiora exhibet præſentia. Via uero iucunda ac proterua, nō quæ in poſterum
expectetur, ſed iam præſentē offert uoluptatem. itaq; omnis anima uertigine afficitur,
& ratiocinatione claudicat, ubi quidē æterna ſecum uolutarit, uirtutē eligēs, ubi uero
ad pręſentia reſpexerit, uoluptatē præferens. Hic uidet carnis delicias, illic carnis ſerui
tutem. Hic ebrietatē, illic ieiunium. Hic riſus effuſos, illic lachrymas largas. hic ſaltatio
nem, illic orationē. Hic tibias, illic gemitus. Hic ſcortationē, illic uirginitatē. Quando-
quidē igitur id quod uere bonum eſt, ratione et cogitatione apprehēdi poteſt per fidē:
1.Cor.2 Longe eñ abeſt, & oculus nō uidit, & auris nō audiuit: Peccati uero iucunditas prom
ptam habet, & per oēm ſenſum fluentē uoluptatē: Beatus qui nō per uoluptatis ineſca
tiones circũactus eſt ad interitũ, ſed per patientiā ſalutis ſpē ſuſcipiēs, in utriuſq; uię ele
ctione, ad eā quę ad deteriora ducit nō acceſſit. Et in cathedra peſtilentiæ nō ſedit.]
Nũ has dicit cathedras in quibus corpora noſtra recreamus? Et quæ eſt à ligno ad pec
catum translatio, ut præoccupatā à peccatore cathedrā ſiue ſedem, uelut nociuā fuge-
re debeā? Aut oportet nos putare, cathedrā dici firmam ac ſtabilem in iudicio uitij cō-
uerſationē? quę uitāda ſit nobis, propterea q; ſtudioſe uerſari in peccatis, habitũ quen
dam ęgre mobilem animis inducit. Nā affectus animæ inueteratus, & mali exercitium
tēpore corroboratũ ægre medelā recipit, aut etiā penitus incurabilis exiſtit, quum in
naturā plerunq; cōſuetudo tranſeat. Optandũ quidē igitur ne malum attingamus, Ve
rum ſecunda nauigatio eſt, ut ſtatim poſt tentationē, uelut beſtiæ uirus eiaculantis pla
Pro. 5 gam fugiamus: iuxta id q̃d ſcriptum eſt à Solomone de muliere praua. Ne inſtes oculo
tuo ad ipſam, ſed reſilias & ne moreris. Nunc uero noui quoſdā, qui in iuuētute ad car
nis affectiones dilapſi, etiā ad finē uſq;, propter conſuetudinē mali, in peccatis perman
ſerunt. Quēadmodũ enim ſues dum in cœno uolutantur, ſemper lutum ſibiipſis agglu
tinant, ſic hi quotidie turpitudinē ex uoluptate ſibi affricant ac aſſumũt. Beatitudo igi-
tur eſt non cogitaſſe malum, ſi uero per hoſtis raptum, conſilia impietatis in anima ſu-
ſcepiſti, ne ſtes in peccato. Si uero etiā hoc paſſus es, ne firmus inſideas malo. Ne itaq;
conſideas in cathedra peſtilentiæ. Si intellexiſti quā cathedrā ſermo tibi dicat, nimirũ
perpetuā in malo perſeuerantiā, expēde de cætero quā nam peſtilentiā nominet. Aiũt
ſane qui harum rerum experientiam habent, peſtē ubi unum hominē aut pecus inua-
ſerit, per diſtributionē in oēs appropinquantes diſpergi. Naturam enim morbi talem
eſſe, ut oēs inter ſe mutuò ægritudine repleat. Tales ſunt etiam operatores iniquitatis,
Alius enim in alium, morbũ tranſmittit, coægrotantq; ac ſimul pereunt. An non uides
adulteros illos qui in foro deſident, & tēperantes derident, & ſua ipſorum turpitudi-
nis opera enarrant, tenebrarum uidelicet ſtudia, & ignominiæ affectiones enumeran
tes, uelut uictorias aut alia quædā fortia facta? Hi ſunt peſtilentiæ, qui propriũ malum
ad oēs deducere conantur, qui multos conſimiles ipſis fieri ſtudio habēt, quo in malo-
rum ſocietate, obprobria effugiant. Neq; enim ignē, ubi materiā facile cōburi aptam
contigerit, poſſibile eſt ſiſtere, ut non per totam ipſam penetret, cum alias, tum maxi-
me ſi uentum ſecundum habuerit flāmam tranſuehentē. Neq; peccatum quod unum
contigit, poſſibile eſt ſiſtere, ut non ad oēs appropinquantes progrediatur, ſi maliciæ
uenti ipſum accendāt. Nam ſcortationis uentus, nō ſuſtinet ut in uno iniquitas ſiſtatur:
ſed ſtatim coætanei coaſſumuntur, comeſſationes item ac ebrietates, & turpes narra-
tiones, meretrix cōpotans, huic arridēs, illum irritans, & omnes ad idem peccatum in-
cendens. Num igitur parua eſt hæc peſtis, aut parua mali diſtributio? Quid uero is qui
auarum

amarum imitatur, aut alium qui ex alia quadā malicia, ciuilē aliquā illustrē potestatē adeptus est, aut gētium imperiū habet, aut exercituū dux est, deinde turpissimis affectibus contaminatus est, nonne in ipsa anima pestilentiā suscipit, malū eius quē imitatur si bi proprium facies? Vitæ em̄ splendores, simul etiā eorum qui splendidum locum tenent, uitas referunt ac ostēdunt. Et milites plerunq; imperatorib. assimilant, & plebes in urbibus imitantur in potestate cōstitutos. Et in summa, ubi unius uitium multis imitatu dignū iudicatū fuerit, proprie & conueniēter pestis quædā animarum in uita dominari dicetur. Nam claritudo in uitio, multos lubricos ad similē imitationē attrahit. Quū igitur alius ex alio corruptione repletur, talium sane animæ pestilētia laborare dicantur. Ne itaq; cōsideas in pestilentiarū cathedra, aut ne particeps fias concilij hominum pestilentiū ac corruptionē inducentium, aut ne perseueres in his quæ male cōsultasti. Cæterum sermo quidē adhuc est in procemijs, uerum multitudinē modū excedere uideo, ut neq; uobis facilis sit plurium obseruatio, neq; mihi orationis facultas, quū propter connutritā debilitatē, uox me deficiat. Si uero etiā ea quæ dicta sunt, imperfecte dicta sunt, quū mali quidē fuga sit demonstrata, perfectio uero per bona opera relicta, tamē præsentia benignis auribus cōmendantes, promittimus deo dante etiā quę restāt nos cōpleturos esse, si modo nō perpetuū silentiū de cætero subierimus. Præbeat autem dominus nobis relatorum mercedem, & uobis eorum quæ audiuistis fructū, per gratiam Christi ipsius. Ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM SEPTIMVM

PSALMVS Dauid, quē cātauit domino pro sermonibus Chusi filij Iemeni. Inscriptio septimi psalmi contrarie quodāmodo se habere uidetur ad historiā in libris regū relatā, ubi Dauidis res descriptæ sunt. Illic em̄ Chusi principalis quidē Dauidis amicus, uerū Arachi filius narratur. Hic uero Chusi filius Iemeni habetur. Est aūt neq; hic, neq; alius quispiā ex his qui illic habentur filius Iemeni. Num igitur quoniā magna ac uirilia facta ex cōficta amicitia cōmonstrauit, transgressus quidē ad Absalonē, irritū uero faciens cōsiliū Achitophel uiri acerrimi ac bellicosissimi, qui cōmodū Absaloni cōsilium dederat: proptere a filius Iemeni appellatus est? Significat autē filius Iemeni, filiū dextræ. Nam quū ille proposuisset, ut nullū tēpus rebus permitteret, sed statim imparatus pater obrueretur, cō siliū ipsius Achitophel nō admisit Chusi, quo uidelicet induceret dn̄s omnia mala super Absalonē. Sed probabiliores dilationis ac trahēdę morę causas proferre uisus est, quo Dauidi tēporis occasionē præberet ad uires colligēdas. Vnde etiam laudatus est ab Absalone dicēte. Bonū est consiliū Chusi filij Arachi, præ eo quod Achitophel dedit. Dauidi tamē per sacerdotes Sadoc & Abiathar, quæ facta essent Chusi significabat, præcepitq; ne in Araboth deserti pernoctaret, sed ipsum ad trāsitū maturandū instigauit. Quādoquidē igitur ex bono cōsilio, dexter ac cōmodus Dauidi factus est, à facti strenuitate appellationē adeptus est. Quapropter filius Iemeni appellatus est, hoc est filius dextræ. Est aūt hæc scripturæ cōsuetudo, & deteriores à peccato appellare potius q̄ à parētibus, & meliores filios ex uirtute ipsos insigniēte nominare. Itaq; diabolū filiū perditiōis Apostolus nominat, nisi em̄ reuelatus fuerit iniquus fili⁹ ille perditionis. Et in euāgelio Iudā filiū perditiōis dn̄s dixit. Nullus em̄ inquit, perijt, nisi filius ille perditiōis. Filios aūt sapiētię, eos qui in cognitiōe dei efformati sūt, uocat. Iustificata est em̄, inquit, sapiētia à filijs ipsius. Et si fuerit, inquit, illic fili⁹ pacis. Nihil igit̄ mirū est etiā nūc corporalē ipsius patrē silētio præteritū esse, dextræ aūt filiū principalē Dauidis amicū appellatū esse, decēti appellatiōe à facto ipso accepta. Dn̄e deus meus in te speraui, serua me.] Quū puteī simplex esse, & à quolibet cōmode ꝓferri posse, dn̄e deus meus in te speraui, serua me: fortassis tale nō est. Qui em̄ in hominē sperat, aut ob aliud quiddā se iactat rerū humanarū, uelut potestatē, aut pecunias, aut quid eorū quę uulgo splendida esse putātur: nō potest dicere, Dn̄e deus meus in te speraui. Præceptū enim est, spem nō locandā esse in principibus. Et, maledictus homo qui spem habet in hominē. Quēadmodū neq; aliud quid præter deū colere cōuenit, sic neq; in alium sperare, q̄ deum omniū dominū. Spes enim mea, inquit, & laudatio dn̄s. Quomodo aūt primū seruari ex persequentib. optat, deinde liberari? Ipsa distinctio sermonis rationē ma

2.Reg.15
2.Reg.17
2.Thes.2
Ioan.17
Matth.11
Hier.17
Psal.90

nifestã faciet. Serua me ex omnib. persequentib. me, & libera me, ne quãdo rapiat ut leo animã meã.] Quæ est igit differẽtia inter seruari ac liberari? Quod salutis quidẽ ꝓprie debiles indigi sunt. Liberationis uero qui in captiuitate detinentur. Quapropter qui in seipso debilitatẽ habet, & in seipso fidẽ accepit, à propria fide gubernaẽ ad hoc
Matth. 9 ut seruet. Fides ẽm tua, inquit, te seruauit, uade in pacẽ. Et, fiat tibi sicut credidisti. Qui uero liberari debet, pretiũ forinsecus pro ipso numerandũ expectat. Qui igit sub morte positus est, gnarus ꝙ unus est qui seruat ac saluat, unus qui liberat, in te, inquit, spera ui, serua me à debilitate, & libera me à captiuitate. Arbitror autẽ quod generosi dei Athletæ, qui per omnẽ uitam suã aduersus inuisibiles hostes luctati sunt, postq̃ omnes ipsorũ persecutiones effugerint, ad finẽ uitæ iam cõstituti, à principe huius seculi examinãtur, ut si quidẽ uulnera habere cõperiantur à luctis accepta, aut maculas aliquas aut typos à peccato impressos, retineãtur. Si uero insauciati inueniãtur, ac maculis carentes, uelut inuicti existentes ac liberi, à Christo reficiãtur, & quieti tradantur. Optat itaq; tum pro hac uita, tũ pro futura. Serua me, inquit, hic à persequentib. me: libera aũt me isthic in tẽpore examinis. Ne quando rapiat ut leo animã meã. Et sanè hæc ex ipso domino discere potes, circa passionis tẽpus dicente. Nũc princeps huius mũdi uenit,
Ioan. 14 & in me habebit nihil. At qui quidẽ peccatũ nõ fecit, nihil habere dixit. Homini uero sufficit, si dicere ausus fuerit, uenit princeps mũdi huius, & in me habebit pauca & exigua. Periculũ est aũt ut hęc patiamur, nisi habeamus liberatorẽ & saluatorẽ. Ad duo ꝓposita, duo inducũtur. Serua me, ex multitudine persequentiũ me. & libera me, ne quãdo rapina fiam, si nõ sit qui me liberet. Dñe deus meus si feci hoc, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi cõtraretribuentib. mihi mala, cõcidã ab inimicis meis inanis. Persequaẽ inimicus animã meã, & comprehendat.] Familiaris est cõtraretributionis uox scripturæ, ut nõ solũ recepto more, dum alius quispiã bonũ aut malum auspicatus est, accipiatur, sed etiã in auspicantib. ac primũ lacessentibus. uelut in eo, cõtraretribue
Psal. 1 to seruo tuo. Nam pro tribue dictũ est cõtraretribue. Tribuere itaq; est auspicatio beneficij. Retribuere uero est retaliatio ex æquo ab eo qui beneficiũ accepit. Cõtraretribuere autẽ, secundũ quoddã est principiũ, ac circuitus bonorũ aut malorũ quæ in aliquos cõferuntur. Opinor aũt quũ propetitione, uelut exactionẽ quandã facies, sermo cõtra retributionẽ quærit, tunc talẽ quandã sententiã producit. Quod à natura necessariò filijs à parentib. debetur curæ debitũ, hoc ipsum exhibe. Debetur ẽm filijs à patre, iuxta naturalẽ amorẽ, uictus prouidẽtia. Debent ẽm, inquit, parẽtes liberis thesaurũ reponere, ut ad uitã, etiã uitæ sumptus ipsis exhibeãt. Talis est sæpenumero in scriptura in auspicantib. actionibus, retributio aut cõtraretributio accepta. Nũc aũt uidetur cõsidere propheta, in eo quod nõ cõtraretribuit cõtraretribuentib. mala, neq; cõtraretribuit similia. Si igiẽ feci hoc, & si cõtraretribui cõtraretribuentib. mihi mala, cõcidã sanè ab inimicis meis inanis.] Concidit inanis ab inimicis, qui à gratia quæ ex Christi supplemento est excidit. Persequatur itaq; inimicus animã meã, & cõprehendat ac cõculcet in terrã uitam meã. Iusti equidẽ anima à cõsensu ad corpus separaẽ, & uitã occultatã cũ Christo in deo habet, ut iuxta Apostolũ dicere possit: Viuo autẽ non amplius ego, sed
Gal. 2 uiuit in me Christus. Et quod nunc in carne uiuo, in fide uiuo. At uero peccatoris & secundũ carnẽ uiuentis, & uoluptatib. corporis deditianima, uelut in cœno, in affectib. carnis uolutatur: quã etiã cõculcans inimicus, amplius inquinare ac uelut obruere conatur, lapsum inscendens, & pedib. suis in terrã conculcãs, hoc est in corpus uitã ipsius lapsi. Et gloriã meã in puluerẽ deducat.] Sanctorũ quidẽ qui rempublicã in cœlis habent, & bonorũ thesauros sibi in æternis thesauris reponũt, gloria in cœlis est. Verũ terrenorũ & secundũ carnẽ uiuẽtium gloria, in puluerẽ deduci, in eoq; habitare diciẽ. Qui ẽm terrenis diuitijs gloriaẽ, & qui breuẽ ab hominib. gloriã uenatur, & qui in corporalib. bonis cõfidit, gloriã habet nõ respicientẽ ad cœlũ, sed in terra permanentẽ. Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorũ meorũ.] Mysteriũ resurrectionis iam agi optat Propheta, in ignominiã ipsorũ, aut in cruce exaltationẽ, quæ futura erat postq̃ ad ultimũ terminũ malicia inimicorũ exaltata esset. Aut etiã, exaltare in finibus inimicorũ meorũ, talẽ sententiã exhibet. Quantũcunq; exaltata fuerit malicia, & ad excessum ac summũ progressa fuerit, per potẽtiæ facultatẽ diffusa, tu uelut bonus medicus, poteris præanticipatus serpentis ulceris extremitatib. morbũ depascẽtem ac profer-

proſerpentē ſiſtere,ipſiusq; continuitatē caſtigatorijs tuis plagis dirimere. Et exurge dñe deus meus in præcepto quod mādaſti.] Poterit quidē & ad reſurrectionis myſteriū hic ſermo referri,ut exhortetur propheta iudicē,quo exurgat ad ultionē omnis peccati,& præcepta nobis antea cōſtituta perficiat.Poterit aūt & ad ſtatū rerū ,ꝑphetę qui tunc erat recipi,ita ut exhorteť deū,quo exurgat ad ultionē præcepti quod mādauit.Præceptū aūt erat à deo datū:honora patrē tuū & matrē tuā : quod ipſum trāſgreſſus erat filius ipſius.Quapropter exhortať tum ad illū ipſum corrigendū, tum ad multos modeſtiores reddēdos,ut ne lōganimis ſit deus , ſed exurgat in ira , & inſurgat ad ulciſcendū propriū præceptū. Non eñ me,inquit,ulciſceris,ſed præceptū tuū cōtemptū,quod ipſe mādaſti. Et ſynagoga populorū circūdabit te.] Manifeſtū eſt ꝙ ubi unus iniuſtus caſtigatus eſt,multi ſe cōuertent.Itaq; huius maliciā caſtiga,ut multus populorū conuentus te circūdet.& propter hanc in altū regredere. ꝑpter circumdantē te populorū cōgregationē,quā acquiſiuiſti per cōdeſcenſum ac gubernationē ſecundū gratiā,regredere in altū gloriæ, quā habuiſti anteꝗ mūdus fieret. Dñs iudicat populos.] In multis ſcripturæ locis interſperſus eſt ſermo de iudicio,uelut maxime neceſſarius,& cōſeruās in doctrina pietatis,eos qui in deū per Ieſum Chriſtū crediderūt. Quādoquidē uero multis modis ſermo de iudicio inſcriptus eſt,confuſionē quandā habere uidebiť,his qui nō exacte ſignificata diſtinguūt.Qui eñ credit in me, nō iudicatur: *Ioan. 3*
qui uero nō credit,iam iudicatus eſt.Si uero is qui nō credit,ſimilis eſt impio, quomodo dictū eſt,nō reſurrecturos eſſe impios in iudicio?Et ſi hi qui credūt,filij dei per fidē facti ſunt,& ꝑpterea digni ſunt,ut etiā ipſi dei appellētur, quomodo deus ſtetit in con *Pſal. 81*
gregatione deorū,in medio uero deos dijudicat?Cæterū uideť iudicari, aliquādo pro examinari à ſcriptura accipi,aliquādo uero pro condēnari.Et pro examinari quidē in hoc,iudica me dñe,quia ego in innocētia mea ambulaui.Inducit eñ illic, examina me *Pſal. 25*
dñe & tenta me.Pro condēnari uero in hoc,ſi eñ noſipſos iudicaremus,nō utiq; iudi- *1.Cor. 11*
caremur.Si eñ noſipſos,inquit,perſcrutaremur,nō utiq; condēnationi ſubijceremur. Rurſus dictū eſt,iudicādum eſſe dominū ad omnē carnē.hoc eſt in perſcrutāda uniuſcuiuſq; uita,ſeipſum iudicio ſubijcit, & ſua pręcepta ꝑducit,ac cū factis peccatorū confert,excuſans ſe per demōſtrationes,ꝙ omnia quę ad ſe pertinēt,ꝑpter ſalutē eorū qui iudicanť fecit,ꝗ hi qui peccauerūt reos ſe eſſe peccatorū perſuaſi,& diuinū iudiciū ſuſcipiētes,uolētes ſufferāt imminentē pœnā.Eſt & aliud ſignificatū uocis iudicari,quēadmodum inquit dñs.Regina auſtri exurget, & iudicabit generationē hāc.Eos enim *Luc. 11*
qui diuinā doctrinā auerſanť,& bona ſtudia negligūt,& ſapiētiæ dogmata eruditione referta omnino faſtidiūt,cōparatione & collatione eorū qui in ipſius generatiōe in honeſtarū rerū ſtudio præcelluerūt,grauius iudiciū ſubituros eſſe dicet,ꝑpter ea quæ neglexerūt.Arbitror aūt ꝙ nō ſimiliter iudicabunť oēs,qui terrenū corpus à iuſto iudice acceperūt.ꝑpterea ꝙ quę extrinſecus unicuiq; noſtrū accidūt multū differētia , faciūt ut uniuſcuiuſq; iudicium altereť.Aut eñ grauat peccata noſtra,aut etiā leuat,cōcurſus eorū quæ nō in nobis ſunt,ſed nos inuitos circūſtāt.Detur eñ ſcortationē eſſe ꝙd iudicatur.Atq; in hac peccauit aliquis prauis morib.ab initio innutritus, nā & à parentib. petulantib.ad uitā ꝑductus eſt, & in cōſuetudine uitiorū educatus,in ebrietatib.& comeſſationib.ac turpib⁹ narrationib.Alius uero quiſpiā ſit qui habeat multa ꝓuocantia ipſum ad optima,educationē,præceptores,diuinorū ſermonū auditionē,lectiones ſalutares,admonitiones parentū,narrationes ad caſtitatē ac tēperantiā inducētes,diætā moderatā.Deinde delatus ſit ad ſimile peccatū cū priore,quō uitæ ſuæ rationē daturus,nō grauiores pœnas meritò hic perſoluet ꝗ ille alter?Ille eñ ꝑpter ſolos impetus ſalutares in animo diſperſos,tanꝗ ipſis nō ꝓbe uſus,accuſabiť. Hic uero ſupra hoc etiam uelut qui multū ad ſalutē auxiliū nactus ſit,& propter intēperantiā, & breuiſſimi tēporis inanimaduertentiā,ſeipſum perdiderit.Similiter autē & qui ab initio ad pietatem educať,& omnē peruerſionē in diuinis dogmatibus effugit,& nutritus eſt in lege dei quæ omne peccatū auerſatur,& ad cōtraria exhortatur : nō conſimilē prætendere poteſt idololatriæ excuſationē,ei qui à parentib.iniquis ac legē ignorantib. educatus eſt, & à gentibus ab initio idololatris eruditus. Dñs iudicat populos.] Aliter Iudęū, aliter Scytham.Ille enim requieſcit in lege,& gloriatur in deo, & probat ac præferri ea quæ præſtāt. Inſtructus igitur exiſtēs in lege,& ſupra communes intelligētias, ſemper

ſibi in-

ſibi incini audiẽs propheticas ac legales literas, in ipſiſq; eruditus, ſi inuẽtus fuerit præ
ter legẽ peccãs, multo grauiora habebit, ſibi imputata peccata. Scythæ uero Noma-
des, crudelib. ac inhumanis morib. educati, rapinis ac uiolẽtiæ mutuæ adſueti, intẽpe-
rato animo præditi, & qui facile ad mutuas exacerbationes irritant̃, omnẽq; cõtentio-
nem ferro dirimere ſoliti ſunt, & pugnas ſanguine diſſoluere edocti, ſi quid inter ſe hu
manũ ac frugi perpetrauerint, grauius nobis ſuppliciũ, per propria ſua recte facta præ-
parãt. Iudica me dñe ſecundũ iuſtitiã meã, & ſecundũ innocentiã meã ſuper me.]
Videbit̃ hic ſermo aliquid arrogãtiæ habere, & cõſimilis iactãtiæ phariſæi ſeipſum ex
Luc. 18 altantis. Verũ cãdide conſiderãti, lõge ab hac affectione aberit ꝓpheta. Iudica me do-
mine, inquit, ſecundũ iuſtitiã meã. Multus inquit eſt de iuſtitia ſermo, & inacceſſibiles
ſunt perfectę iuſtitię termini. Eſt em̃ quædã etiã angelorũ iuſtitia humanã tranſgreſſa.
Et ſi qua eſt ſupra angelos poteſtas, correſpondentẽ magnitudini habet etiã iuſtitię ex
cellentiã. Et ipſius dei iuſtitia eſt omnẽ mẽtis intelligentiã excedẽs, inenarrabilis exi-
ſtens & incõprehẽſibilis omni genitę naturæ: Me igit̃ iudica dñe ſecundũ meã iuſtitiã,
hoc eſt, eã quã homines aſſequi poſſunt, & quę poſſibilis eſt his qui in carne uiuũt. Et
ſecundũ innocentiã meã quæ in me eſt.] Sic em̃ maxime conflat̃ affectio dicẽtis, quæ
lõgiſſime à phariſaica ſuperbia abeſt. Innocentiã aũt ſuã nominat, ſimplicitatẽ, & uelut
inexperientiã eorũ quæ utilia cognitu ſunt, iuxta id ꝙ dictũ eſt in prouerbijs: Innocẽs
Prouerb. 14 credit omni ſermoni. Quãdoquidẽ igit̃ in multa incauti præ inexperiẽtia incidim⁹ ho
mines, excuſat ſe apud deũ, cupitq; ueniã aſſequi ob innocentiã. Ex hoc aũt manifeſtũ
eſt, quod magis humilitatẽ dicẽtis, ꝙ̃ ſuperbiã uerba illa declarãt. Iudica em̃ me inquit,
ſecundũ meã iuſtitiã, & iudica me ſecundũ innocentiã eã quæ in me eſt. Ita ut iuſtitiam
quidẽ ad humanã debilitatẽ expẽdas, ſic me iudica. ſimplicitatẽ uero morũ meorũ do
ctus, nõ ut acutũ me, neq; ut ꝓbe circũſpectũ ad res mũdanas, ſic peccãtẽ me iudices.
Cõſummet̃ ſanè nequitia peccatorũ.] Palàm diſcipulus eſt euãgelicorũ præcepto-
Mat. 5 rũ, qui talia precat̃. Orat em̃ pro perſequentibus ipſum, cupiẽs fine ac termino quopiã
nequitiã peccatorũ circũſcribi. Quẽadmodũ ſi quis pro his qui corpore ægrotãt orãs
diceret, cõſummet̃ ſanè morbus ægrotantiũ. Vt ne em̃ latius ſerpẽs peccatũ, uelut car
cinoma ulterius depaſcat̃, orat à deo ut ſiſtatur ac terminet̃ amplior peccati diffuſio, di
ligẽs inimicos ſuos, & his qui ipſum oderũt bene facere uolẽs, & propterea pro perſe-
quentib. ipſũ orãs. Et diriges iuſtũ.] Rectus nominat̃ iuſtus, & rectũ cor quod rectifi
catũ eſt. Quid igit̃ ſibi uult hic oratio ꝓphetæ? precat̃ em̃ ut is qui iam rectitudinẽ ha-
bet dirigat̃. neq; em̃ quis dixerit eſſe quid in iuſto obliquũ, aut diſtortũ, aut tortuoſum.
Fortaſſis aũt neceſſaria eſt ꝓ iuſto precatio, ut rectitudo ꝓpoſiti ipſius, & mẽs peruerti
non potẽs, per dei manuductionẽ dirigat̃, ut neq; prę debilitate unq̃ nutet à ueritatis
regula, neq; ab hoſte ueritatis peruerſis dogmatib. lædat̃. Scrutãs corda & rhenes de-
us iuſte.] Quãdoquidẽ ſcriptura multis locis cor ꝓ principali animę parte ſumit, rhe-
nes uero ꝓ cõcupiſcẽte: idẽ etiã hoc loco ſignificãt. Nimirũ iudica me deus, tũ ob do-
gmata quæ habeo de pietate, tũ ob affectionũ motus. Tu em̃ es qui ſcrutaris corda &
rhenes. Scrutatio ꝓprie eſt inquiſitio quę cũ omnib. tormẽtis adhibet̃ à iudicib. quo hi
qui apud ſe occultãt ea quæ quęrunt̃, per uim tormẽtorũ i ꝓpatulũ efferãt occultũ. Ita-
que in infallibilis iudicis perſcrutationib. & cogitatiões & actiões noſtræ expendunt̃.
Nemo igit̃ præuertat uerũ iudicẽ, neq; ante tẽpus quis iudicet, donec ueniat dñs, qui
& occulta tenebrarũ illuminabit, & cõſilia cordiũ manifeſtabit. In ſcrutãdo itaq; cor et
Gen. 22 rhenes, deus ſuã ipſius iuſtitiã oſtẽdit. Examinatũ eſt cor Abrahæ, an diligeret deũ ex
tota anima ſua ac toto corde, cũ iuſſus eſt holocauſtũ ac ſacrificiũ offerre ipſũ Iſaac, quo
appareret ꝙ nõ diligeret filiũ ſupra deũ. Examinatus eſt etiã Iacob, quũ inſidiæ ſtrue-
Gen. 32 rent̃ ipſi à fratre, ꝗ in tãtis peccatis ipſius Eſau, fulgeret fraterna ipſius charitas nõ ob-
fuſcata. Et horũ quidẽ corda expẽſa ſunt. Rhenes aũt examinati ſunt ipſi Ioſeph, quum
Gen. 39 petulãte hera erga ipſum furijs amoris exagitata, grauitatẽ tẽperantiæ turpitudini uo-
luptatis prætulit. Ea uero gratia examinatus eſt, quo ſpectatores iudicij dei uideãt, me-
ritò ipſi præmiũ rẽpẽdi, ꝓpterea quod in magnis experimẽtis caſtitas ipſius effulſerit.
Auxiliũ meũ à dño.] Proprie in bellis iuxta hoſtiũ incurſus, auxiliũ quærũt qui bel-
lo urgent̃. Et hic itaq; inuiſibiles inimicos ſuos ſentiẽs, ac inſtãs periculũ ex hoſtibus
ipſum exercitu impetentib. uidẽs, dicit. Auxiliũ meũ, nõ ex diuitijs, nõ ex corporalib.
occaſio-

occaſionibus,neq; ex potentia ac robore meo,neq; ex cognatione humana,ſed auxi-
lium meū à deo.Quale uero auxiliū mittat dominus timētibus ipſum, alibi didicimus
dicente pſalmo:Immittet ſe angelus domini in circuitu timenniū ipſos,& liberabit ip- Pſal.33
ſum.Et alibi,angelus qui liberat me. Qui ſaluos facit rectos corde.] Rectus corde
eſt qui nō habet cognitionē uergentē ad exceſſum aut defectū:ſed qui ad mediū uirtu
tis dirigit̃.Qui eñ à fortitudine infra declinat,ſecundū timiditatē peruertitur.Qui ue-
ro ſupra effertur,ad audaciā procedit. Quapropter ſcriptura hos obliquos nominat,
qui exceſſibus ac defectib.à medio aberrant.Quemadmodū eñ obliqua linea fit,ali-
quādo ad conuexitatē,aliquādo ad cauitatē,recta diffracta: Sic etiam obliquū cor eſt,
quod nūc quidē exaltatur propter arrogantiā, nunc uero humiliat̃ propter mœrores
ac res triſtes.quapropter ait Eccleſiaſtes,diſtortū nō diriget̃. Deus iudex iuſtus & for
tis & patiens,& nō inducēs iram per ſingulos dies.] Hoc uidet̃ propheta,inuehēs in
eos qui tūc ob ea quæ acciderāt turbati erāt,dicere,ueluti ſedans hominū turbationē,
ne quando fidē derogent prouidentiæ uniuerſorū,quū uideant inultū patrē,inſurgēte
cōtra ipſum filio,& prauitatē Abſolonis in his quæ moliebat̃ feliciter procedere. Cor
rigens igit̃ ſtolidas ipſorū cogitationes,hoc teſtimoniū ipſis producit. Deus iudex iu-
ſtus & fortis & patiēs,nō inducēs iram per ſingulos dies.Nihil citra dei iudiciū fit, ſed
uniuſcuiuſq; menſuris remetit̃ deus,pro ut quiſq; prior uitæ ſuæ actiones dimēſus eſt.
Quandoquidē igit̃ peccatū à me cōmiſſum eſt,iuxta meritū meū talionē recipio. Ne
itaq; loquamini cōtra deum iniuſtitiā,deus eñ eſt iudex iuſtus. Neq; ita humiliter de
deo cogitate,ut putetis ipſum infirmū eſſe ad ultionē,nam & fortis eſt. Quæ igit̃ cauſa
eſt quod nō cito de peccantib.pœnā ſumit? quia patiēs & longanimis eſt, nō inducēs
iram per ſingulos dies. Niſi cōuerſi fueritis,gladiū ſuū uibrabit.] Sermo minatorius
eſt,ad conuerſionē inducēs eos qui tardi ſunt ad pœnitentiā. Nō ſtatim minatur uul-
nera & plagas ac mortes,ſed armorū uibrationē,& uelut præparationē quandā ad uin
dictā. Quemadmodū eñ hi qui arma expurgant ac poliunt, concitationē ad bellū per
hoc ſignificāt:Sic etiā dei ad uindictā motū oſtendere uolens,uibrare ipſum dicit gla-
dium ſuū. Arcū ſuū tetendit.] Nō neruus aliquis eſt qui arcū dei tendit,ſed caſtigā-
di potētia,quæ aliquando intendit̃, aliquando remittit̃. Peccāti igitur minatur ſermo,
quod parata ſunt quæ ipſi ſupplicium immiſſura ſunt, ſi in peccato perſeueret. Parata
enim ſunt in arcu uaſa ac inſtrumenta mortis. Vaſa autem mortis,ſunt potentię diſper-
dentes inimicos dei.Sagittas ſuas ardentib.effecit. Quemadmodū ignis ardēti mate-
riæ à cōditore factus eſt,nō eñ propter adamantē creatus eſt,qui ab igne nō liqueſcit,
ſed ꝓpter ligna quæ cōburunt̃:Sic etiā ſagittæ dei,animis quæ facile cōburunt̃,& quę
multā materiā cōſumi ac cōburi aptā collegerūt,ab ipſo factæ ſunt. Qui igit̃ anteuerte
runt,& iam in ſeipſis ignitas diaboli ſagittas habēt,hi ſagittas dei excipiūt. Et ob id di
cit,ſagittas ſuas iam ardentib.effecit. Vrunt porrò animā, amores carnales, cupiditas
pecuniarū,ignitæ iræ,triſtitię ardētes ac animā cōſumētes,& timores alieni à deo. Qui
uero ab hoſtis ſagittis ſauciatus nō eſt,& armaturā dei induit,à mortiferis ſagittis inte-
ger permanet. Ecce parturijt iniuſtitiā,cōcepit dolorē,& peperit iniquitatē.] Quod
ad ordinē attinet,uidet̃ dictio cōfuſe ſe habere.Nā grauidæ primū cōcipiunt, deinde
parturiūt,poſtremo pariunt.Hic aūt primū eſt parturitio,deinde cōceptio,poſtea par-
tus. Verū ad cordis cōceptionē ſignificantiſſime ſe habet. Abſurdi eñ proteruorū im
petus,furioſæq; ac œſtri inſtar cōcitātes cōcupiſcentiæ,parturitiones dictæ ſunt, pro-
pterea quod cū acumine ac dolore in anima fiant. Iuxta talē uero impetū, is qui prius
cōſilijs ſuperior nō euaſit,dolorē cōcepit:& qui maliciā in corde per prauas actiones
effudit,iniquitatē peperit. Videt̃ aūt hæc dicere,erubeſcēs ob hoc quod iniqui filij pa-
ter eſt. Nō meus,inquit,eſt filius hic,ſed patris cui ſe per peccatū adoptādum tradidit. Cap.8
Nā ſecundū Ioannē,qui peccatū facit ex diabolo natus eſt. Ecce igit̃ parturijt ipſū per
iniuſtitiā,& cōcepit ipſum,hoc eſt ad intimas ſuas partes ſub proprię affectionis uiſce-
ra duxit,& in utero ipſum geſtauit diabolus,deinde ipſū peperit, iniquitate ipſius ma-
nifeſtata. Nā omnib. iam denūciata ac nota erat inſolētia ipſius cōtra patrē. Lacū aperu
it & effodit eū. Vocē lacus in ſacra ſcriptura,nō ualde in bona ſignificatiōe poſitā repe
rimus,quēadmodū neq; puteū aquę in mala. Lacus eñ eſt in quē cōiectus eſt à fratrib.
ſuis

Exod. 12 suis Ioseph. Et quādo percutit Pharao à primogenito usq; ad primogenitū captiuæ in.
Psal. 27 lacu. Et in psalmis. deputatus sum cū descendentib. in lacū. Et in Hiere. dicit. Me reli-
Cap. 2 querunt fontē aquæ uiuæ, & effoderūt sibijpsis lacus dissipatos, qui aquā cōtinere nō
possunt. Sed & in Daniele lacus leonū descriptus est, in quē abijcit Daniel. Puteū ue-
Exod. 2 ro effodit Abraam & filij Isaac. Et ad puteum progressus ruquieuit Moyses. Et præce-
Prouerb. 5 ptum habemus à Solomone, ut bibamus aquas à uasis nostris, & à nostrorū puteorū
fontibus. & saluator noster apud puteū cum Samaritide de diuinis mysterijs loquitur.
Causam uero ob quā in deteriorib. lacus, in melioribus putei usurpant, hanc esse puta-
mus. acquisititia aqua est in lacubus, delabens ex cœlo. in puteis uero uenæ aquarum
obrutæ manifestantur, prius ꝙ loci effodiātur, ablatis aggeribus, aut quacunq; substā-
tia incumbente, quæ sanè tota, terra existit. Itaq; etiā in anima uelut fossa est, in quā de-
cidunt meliora, quæ trāsmutātur ac adulterātur, ubi quis cogitationes de bonis in ip-
sum collapsas mutat, & in deterius peruertit, atq; in ea quę ueritati sunt cōtraria, ut qui
nihil boni sibi coniunctū habere statuit. Et contra putei sunt in anima, quū ablatis inte
gentibus deteriorib. effulget lux & fons aquæ potabilis, in sermone ac doctrinis. Qua
propter unumquenq; sibijpsi puteū præparare necesse est, quo relatū præceptū seruet
quod dicit. Bibe aquas à uasis tuis, & à tuorū fonte puteorū. Sic appellabimur filij eo-
rum qui puteos effoderūt, Abraam, Isaac & Iacob. Lacum autē ne faciamus, ut ne in fo
ueam ac fossam ipsam incidamus, iuxta hoc quod hic dictū est. neq; audiamus ea quæ
in Hieremia in opprobrium peccantium scripta sunt, deo ipso de illis dicente uerba
quæ paulo ante retulimus. Me reliquerunt fontem aquæ uiuæ, & effoderunt sibijpsis
lacus dissipatos, qui aquam continere non possunt.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO
IN PSALMVM QVARTVMDECIMVM

DOMINE quis cohabitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in mōte sancto tuo. Propheta hoc sermōe perfectū nobis descri bere uolēs, eū uidelicet qui beatitudines assecutus est, ordine quo dā ac uia in his quę circa ipsum cōsiderātur usus, à præminentiorib. ac primis initium fecit. Domine quis cohabitabit in tabernaculo tuo? Cohabitatio est cōuersatio tēporaria, non firmā uitā, sed tran-
sitoriā, ob spem mutationis ad meliora ostendens. Sancti autē uiri
est transire uitā hanc, & ad aliam uitā festinare. Quapropter etiam
Psal. 38 Dauid de seipso dicit. Accola ego sum & peregrinus, sicut omnes patres mei. Accola
Gen. 23 enim fuit Abraam, ne pedis quidē gradū propriæ terræ possidēs, sed quū sepultura ipsi
opus esset, argento hanc mercatus apparet: ostendente nimirū sermone, quod uiuen-
tem quidē in carne, cohabitatorē & accolā esse conuenit, transeuntē uero ab hac uita,
in proprijs locis requiescere. propterea in hac quidē uita cohabitat alienigenis. In se-
pultura uero propriā sibijpsi terrā corpus ipsius suscepturā comparauit. Beatitudo au-
tem reuera est, non uel ut proprijs addictū esse rebus terrenis, neq; uelut naturalem ali-
quā patriā ea quæ hic sunt sibi uendicare, sed nosse à melioribus lapsum, & sic cohabi-
tare, tanq; hac uita ad quā condemnatus es graueris, quemadmodū hi qui à iudicibus
quibusdā propter delicta aliqua in exiliū à patria pulsi sunt. Rarus autē talis est, qui nō
ut proprijs, præsentib. intentus sit, qui diuitiarū usum temporariū noscat, & bonā cor-
poris habitudinē breuē ducat, qui florem humanæ gloriæ instabilē sciat. Quis igit co-
habitabit in tabernaculo tuo? Tabernaculū dei, caro ab ipso animæ hominis data ad
inhabitationē nominat. Quis huic carni uelut alienæ attēdet? Quemadmodū accolæ
aliena terra cōducta, ad uoluntatē locatoris agrū colūt. Sic etiā nobis iuxta cautionē,
carnis cura tradita est, quo ipsam cōuenienter excultā, fructuosam locatori reddamus.
Si autē fuerit caro deo digna, reuera tabernaculū dei fit, iuxta inhabitationē ipsius quā
in sanctis facit. Talis autē est cohabitātis. propterea ait, domine quis cohabitabit in ta
bernaculo tuo? Deinde profectus ac progressus sequit ad perfectius. Et quis requie-
scet in monte sancto tuo? Iudæus quidē terrenus ubi audierit montē, ad Sion decurrit.

Quis requiescet in monte sancto tuo? Qui in carne cohabitauit, in sancto monte requiescet. Mons ille, locus supercœlestis illustris ac splendidus est, de quo Apostolus dicit: Accessistis ad montē Sion, & ciuitatē dei uiuentis cœlestem Hierusalē, in qua est conuentus angelorum & ecclesia primogenitorū descriptorum in cœlis. Vbi igit præterierit quis carnē hanc citra affectionem, uelut alienæ cohabitās, non uelut ex propria dependēs: hic propterea quod mortificauit membra sua in terra, sanctificatione perpetrata, dignus est requie in monte sancto. quā etiā alibi concupiscens psalmista dixit: Pertransibo in loco tabernaculi mirabilis. & illud: Quàm dilecta tabernacula sua domine uirtutum. Illic etiam nos amor proximi, pro ratione illius in monte requiei, itemq; amor ex mammona iniquitatis exhibitus, habitare facit. Facite enim, inquit, uobis ipsis amicos ex mammona, quo ubi defeceritis, suscipiant uos in æterna tabernacula. De illa conuersatione dominus in orationis specie dixit. Pater sancte da ut ubi ego sum, etiā ipsi sint. Rarus autē est & qui cohabitat in corpore, & qui requiescit in mōte. Quapropter uelut dubitans propheta dicit, Quis cohabitabit, & quis requiescet? Velut illud. Quis nouit sensum domini? Et hoc, quis annūciabit uobis q ignis ardet? Et, quis annunciabit uobis locum æternum? Et, quis nam fidelis ac prouidus dispensator? Fortassis autē & interrogatiua particula est quis, uelut qui responsum quærat à domino sancto ad quē loquitur. Ad quē sanè diuina uox quæstionē soluens dicit. Qui ambulat sine macula, & operatur iustitiā.] Si sine macula & irreprehensibilis est, qui in nullo bono defectuosus est, & citra peccatum omnemq; maliciā, uitā suā transigit, quā habet differentiā ad eum qui facit iustitiā? Num igitur eandē sententiā duplicibus uerbis enunciat? ambulans immaculatus, & operans iustitiā? Aut propriā quandā sententiā utrunq; dictorum exhibet? ut sit immaculatus, qui secundum occultum hominem ad omnē uirtutis perfectionē absolutus est. Operās uero iustitiā, qui quod agendum est, per corporales actiones perficit. Oportet eñ non solum facere iustā operationem, sed etiā ex affectu iusto operari. iuxta id quod dictum est, Iuste quod iustum est persequeris. hoc est cum iustitiæ ratione actionē perficere. Contingit equidē ut idiota aliquid medicum faciat, ad utilitatē ægrotorum tendens, non tamē etiam medicè talis fecit, propterea quod nihil artis tenet, quod ipsam actionē comitetur. Ambulans itaq; immaculatus, est secundum mentē perfectus. Operans uero iustitiā, est iuxta Apostoli uocem, non pudefactus domini operarius. Attende porrò dictionis sinceritati, nō dixit qui ambulauit immaculatus, sed qui ambulat. neq; qui operatus est iustitiā, sed qui operatur. Non eñ una actio perficit uirtuosum, sed per omnē uitā uirtutis actiones extendere conuenit. Qui loquitur ueritatē in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.] Rursus etiam hic eandem inter se societatem habet, loqui ueritatē in corde, ad non dolose agere in lingua, quā habet esse immaculatum, ad operari iustitiā. Quemadmodum eñ illic, & in occulto perfectum, & in actione prosperum, sermo proponit: sic etiā hic, quandoquidē id quod loquimur ex abundantia cordis procedit, sermone ex interna affectione uelut fonte fluente, prius ueritatē in corde dixit: deinde doli exclusionem, in sermone qui fit per linguā. Porrò ueritatis significata duo reperimus. Vnū, rerum ad beatā uitā conferentium comprehensionē. Alterum, de quacunq; re in uita sanā peritiam ac cognitionem. Illam quidē igitur ueritatē salutis operatricem in corde perfecti existentē, in omnib. citra dolum proximo exhibere oportet. Verū in uitæ huius rebus etiāsi alicubi à ueritate excidat uirtuosus, nullum ipsi impedimentum ad propositā erit. Quot eñ sunt stadia terræ aut maris, & quot stellæ mouent, & quantum altera alterā excedit uelocitate, si non nouerimus in his ueritatē, nihil impediet ad assequendum promissam beatitudinē. Fortassis autē & tale quid sermo nobis proponit, nimirum quod ea quæ de ueritate sunt, hoc est mystica, non omnib. dicere cōuenit, sed proximo. pro eo quod est, non in uulgus efferre, sed ad mysteriorum sodales. Si uero ueritas dominus noster est, hanc ueritatē impressam & uelut obsignatam in corde suo unusquisq; nostrū habeat, de qua loquentes in cordibus, sermonē euangelij ne falsum faciamus, dum proximis nostris prædicationē denunciamus. Qui nō egit dolum in lingua sua.] In multis scripturæ locis dolus uelut inimicus dei uituperaē. Disperdet, inquit, dominus omnia labia dolosa. Et, dolus in corde fabricantiū mala. Omne aūt melius de-

Marginal references: Heb. 12; Psal. 41; Psal. 83; Luc. 16; Ioan. 17; Psal. 89; Luc. 12; Deut. 16; Act. 10; Mat. 12; Psal. 11; Psal. 12

lius deterioris ammixtione dolosum ac falsum fieri dicitur. Sic uinum dolosum fit ac ā-
dulteratur peioris mixtura, aut si aqua ipsi affundatur. Et aurum dolo adulterat̄ in so-
cietate ad argentum & æs additum. Sic & ueritas adulterat̄, dum sanctis sermonib. ma
ledici annectunt̄. Nec fecit proximo suo malum. Quē proximum dicat hic sermo, ne-
mo ambigit qui euangelium audiuit ad eum qui interrogauit, & quis est meus proxi-
Luc. 10 mus. cui dn̄s dixit parabolā eius qui descendit à Hierusalē in Hierichuntē. quem etiā
interrogauit, quis horum uidet̄ tibi fuisse proximus, & ille respondit, qui misericordiā
fecit cum ipso. Docuit em̄ per hæc, omnē hominem putare proximum. Difficile uero
factu est & multa diligentia opus habet, neq; in parua, neq; in maiori re proximum læ-
dere. nō uerbo offendere, non spoliare aliquo ad ipsum pertinentiū, non uelle ipsi ma
lum, nō inuidia affici ad proximorum successum. Et opprobriū nō accepit aduersus
proximos suos.] Ambigua est dictio, utrum ipse opprobrio digna nō fecit, & propte-
rea opprobriū à proximis nō accepit: an ipse nullū ex ꝓximis opprobrio affecit, in hu-
manis erroribus constitutū, aut in corporalibus mutilationib. aut alijs quibusdā carnis
defectibus inuentū. Neq; em̄ peccanti opprobriū faciendū est, iuxta id quod scriptum
est, Ne probro obijce homini conuertenti se à peccato. Neq; em̄ nouimus unq; expro
brationē in utilitatē delinquentium assumptā esse, quum Apostolus in admonitionib.
2. Tim. 4 ad discipulum suum Timotheū, reprehensionē quidem ac exhortationē & increpatio
nem præcipiat, nusq; uero exprobrationē uelut contrariā assumat. Et uidetur quidē re
prehensio, finē habere peccantis correctionē. Opprobriū uero ob cōfusionē eius qui
peccauit fieri. At uero paupertatē, aut ignobilitatē, aut ignorantiā, aut corporis infir-
mitatē exprobrare, omnino temerariū est & à uirtuoso alienum. Quæ em̄ nō ex propo
sito nobis eueniunt, ea inuoluntaria sunt. In inuoluntarijs autē delictis, misereri magis
eorum qui uoti sui impotes fiunt, q̄ cōtumelia ipsos afficere conuenit. Ad nihilū de
ductus est in cōspectu ipsius malignus, timentes autē dominū glorificat.] Generosa
mente & ad nihil rerum humanarū declinante opus est, & uiro qui iustitiæ habitū ad
summū produxit, ut unicuiq; pro dignitate distribuat̄, & maligni ad nihilum rediganī,
etiā si magnis potestatib. præditi sint, etiamsi diuitijs superbiāt generisq; claritudine, e-
tiamsi splendorē suum prædicent, malignitas aūt sola in ipsis inesse deprehendat̄. hos
inq; annihilare, hoc est nullius rei dignos putare, magnæ mētis est. Et uice uersa timen
tes dominū etiāsi pauperes sint, etiāsi ignobiles, etiamsi sermone idiotę, etiāsi corpore
Psal. 127 infirmi, glorificare extollereq; ac beatos ducere, atq; hoc ex spiritus doctrina, qui tales
beatos prædicādos dixit. Beati em̄, inquit, omnes qui timēt dominū. Verū eiusdē mē-
tis est, & malignū annihilare, etiāsi ob claritudinē se efferat, & timētem dominū glori-
ficare, etiamsi uilis sit, si pauper sit in uita, si contemptus, si nihil possideat eorum quæ
foris ad ipsius susceptionē inuitāt. Qui iurat proximo suo & non decipit.] Cur tan-
dem hic iuramentum permittit̄ inter strenuas actiones uiro perfecto cōuenientes, in
euāgelio autē omnino prohibet̄? Quis cohabitabit & quis requiescet? Qui iurat pro-
Mat. 5 ximo suo & nō decipit. Illic uero, ego autē dico uobis, ut ne iuretis omnino. Quid igit̄
dicemus? Quod dn̄s ubiq; eundē scopū obseruat, anteuertens peccatorū effectus, &
ex primo principio malignitatē exscindēs. Quemadmodū em̄ uetus lex dixit, nō mœ-
chaberis: dominus uero nō concupisces: & illa non occides, hic uero perfectiores le-
ges sanciens, neq; irasceris: Sic sane etiā hoc loco, illa quidē cōtenta est recto iuramen
to, hic uero periurij occasionē amputat. Qui enim recte iurat, fortassis etiā falli potest.
Qui uero nō iurat, periurij periculū effugit. Iuramentū aūt multis locis, etiā immutabi-
Psal. 118 lem de singulis rebus affirmationē nominat. Velut in hoc, iuraui & statui custodire iu
Psal. 109 dicia iustitiæ suæ. Et, iurauit dn̄s, & nō pœnitebit eum. Nō quod deū in testimoniū di-
ctorū, ambiguitatē suam adstruentē induxit, sed quod immobilibus decretis promis-
sionis gratiā ipsi Dauidi cōfirmauit. Sic etiam hoc loco possibile est dictū esse, hoc est
qui affirmat proximo suo, & nō decipit, ut consonū sit illi quod à domino dictū est: Sit
sermo uester, est est, & non non. De talibus rebus affirmans annue. At de nō existenti
bus, etiāsi omnes homines inhortent̄, ne persuadearis ut unq; præter naturæ ueritatē
affirmes. Nō facta est res, negatio sequatur: facta est res, assensus cōfirmet. Citra impli-
cationem ad aliud, ipsam per seipsam ueritatē proferre conare, nudis affirmationibus
utens

utens. Qui nō credit, detrimentū incredulitatis habeat. Turpe est enim ac stolidum, se ipsum uelut indignum fide accusare, & iuramentorū securitatē inferre. Sunt porrò aliqui sermones qui iuramentorū figuras habent, non sunt autem iuramēta, sed obsequiū audientium. Velut Ioseph amicitiam cōtrahens cum Ægyptio, & in clientelam eius se tradens, per sanitatem Pharaonis iurauit. Et Apostolus dilectionem suam erga Corinthios adstruens dixit, per nostram gloriationem quam habeo in Christo Iesu domino nostro. Nō enim neglexit euangelicam doctrinā is cui euangelium cōcreditum fuit, sed sermonem simplicem in iuramenti specie protulit, gloriationē coram ipsis uelut quauis re dignam, tali modo ostendens. Gen. 41 1. Cor. 15

DIVI BASILII MAGNI CONCIO, IN RELIQVA eiusdem psalmi, & contra fœneratores.

VVM heri in decimumquartū psalmū ad uos uerba faceremus, ad finem sermonis peruenire, ab hora ipsa nō permissum fuit nobis. Nunc autē adsumus benigni debitores, debitum relictorum uobis exoluturi. Est autē id quod restat breue quidem auditu, uelut uideri possit, & fortassis multos uestrum latuit, aliquid de psalmo eo relictum fuisse. Magnam tamen ad res uitæ uim habere, breuem hanc quæ restat dictionem experti neutiq; prætermittendam putauimus eius expendendæ utilitatē. Propheta in psalmo hoc describēs perfectū qui ad incōcussam uitam peruenturus est, inter uirilia ipsius facta enumerauit, Qui pecuniā suam nō dedit ad usuram. In multis scripturę locis uituperatur peccatum hoc. Nam & Iezechiel inter maxima mala recenset usurā, & ultra sortē quid accipere. Cap. 8 Et lex palàm interdicit. Nō dabis ad usuram fratri tuo & proximo tuo. Et rursus ait, Do Deut. 23 lus super dolū, & usura super usurā. Et de ciuitate in multitudine malorū opulēta, quid dicit psalmus? Nō defecit de plateis ipsius usura & dolus. Et nūc uelut delineatiuū per Psal. 54 fectionis hominis idem hoc assumpsit propheta dicens. Qui pecuniam suam nō dedit ad usuram. Reuera enim inhumanitatis excessum habet, illum quidem necessariorum indigum mutuum quærere. Hunc uero summa nō cōtentum esse, sed ex pauperis calamitatibus sibijpsi redditus excogitare, & opulentiam colligere. Dominus quidē igitur manifeste nobis præcepit dicens. Petenti te dato, & uolentem accipere à te mu Mat. 5 tuum, ne auerseris. Nam ad societatem ac mutuum amorē, & naturæ familiaritatem sermo hic nos exhortatur. Est enim animal ciuile ac gregariū homo. In cōmuni autē politia ac mutua cōuersatione necessaria est liberalitas ad indigentis correctionem. Petenti te dato. Vult te propter charitatē in simplicitate remissum ac facilem esse petentibus. Rursus uero uniuscuiusq; petentis necessitatē ratiocinatione discernere. Et hoc didicimus in actibus, quo modo rectè fieri possit ab his qui pietatis scopum peritè implent. Quotquot enim, inquit, possessores agrorum aut domorum erant, uendētes afferebant precia eorum quæ uendiderant, & ponebant ad pedes apostolorum. Distribuebatur autem singulis prout cuiq; opus erat. Quandoquidem enim multi necessa- Act. 4 riorum usum transgredientes, mercimoniorum occasionem & deliciarum petulantiū causam, faciunt petitionem: necessariò apud eos quibus cura pauperum cōcredita erat, pecuniarum collectio ac repositio fiebat, quo inde necessariorum distributio peritè acapte iuxta uniuscuiusq; necessitates fieret. Quemadmodum enim in ægrotantibus usus uini sæpe necessarius est, sed nō cuiusuis est, tempus & mensuram ac qualitatem cōiectare, uerum medico opus est ad uini exhibitionem: Sic & dispensatio circa curandos egenos, nō ab omnibus cōmode peragi potest. Nam his qui flebiles cantilenas ad decipiendas mulierculas cōponunt, & mutilationes corporis & ulcera ad mercimoniorum occasionem exponunt, nō omnino utilis est larga suppeditatio: occasio enim ad maliciam cōtributi ipsis sumptus fiunt. Sed paruulo dono talium latratum depellere oportet, cōdolentiam uero ac fraternam charitatem ostendere, in his qui cum patientia tribulationem ferre docti sunt. pro quibus etiam dicetur ipsis. Esuriui, & de- Mat. 25 distis mihi edere, & reliqua quæ sequuntur. Et uolentem accipere à te mutuū, ne auerseris. Et hoc præceptū ex prioribus dependet. Nam & qui hic petit pauper existens, mutuū à te petit, ostendens tibi diuitem illū in cœlis, qui tibi pro ipso debitū persoluit. Qui eñ miseret pauperis, inquit, deo ad usurā tradit. Vas autē & fideiussor ac pignus Prouerb. 14

pro mutuo dato, positū est regnū cœlorū. Dominus igitur nobis manifeste præcepit dicens, Et uolentem accipere à te mutuū ne auerseris. At uero auarus ubi uidet uirum præ necessitate se incuruantē, ante genua supplicem, quid nō humile facientem? quid non loquentē? nō miseretur eius qui præter dignitatē agit ac supplicat, non reputat naturam, nō mollitur precibus, sed immobilis & implacabilis stat, non precibus cedit, nō lachrymis frangitur, in negatione perdurat, iurans ac obtestans se penitus pecunijs carere, & seipsum quoq; circūspicere, an aliquem reperire possit qui mutuū tradat atq; sic mendaciū per iuramentum confirmans, malū inhumanitatis accessoriū quæstū, per iurium acquirit. Postquā uero is qui mutuū petit, usurarū mentionem fecerit, & pignora nominauerit, tūc demisso supercilio arridet, & fortassis paternæ quoq; amicitię mentionem facit, & familiarē appellat ac amicum. Et uidebimus, inquit, an aliqua nobis sit reposita pecunia. Est autem depositū uiri amici, qui lucri gratia apud nos deposuit. Verum ille quidem graues ex ipso usuras exigit, nos autē omnino remittemus aliquid, & pro minoribus usuris dabimus. Talia fingens, ac talibus uerbis blandiens ac inescans miserum, ubi libellis ipsum alligauit, & supra urgentē paupertatē etiā libertatē uiri detraxit, abit. Nam qui usuris seipsum obnoxiū facit, quas persoluere non potest, seruitutem uitæ spontaneā suscipit. Pecunias dic mihi ac redditus quæris ab inope? Et si ditiorem reddere te poterat, quid quærebat circa fores tuas? Ad auxiliū progressus, hostē inuenit. Medicamenta auxiliaria quærens, in uenena incidit. quū oportuisset mitigare uiri paupertatē, tu indigētiam ipsius multiplicas, solitudinē fructibus spoliare quærēs: Quemadmodū si quis medicus ad ægrotantes ingressus, pro eo quod sanitatem ipsis reducat, etiā pauculas restantes uires insuper auferat. Calamitates miserorū, redditū occasionē facis? Et quemadmodū agricolæ pluuias optāt ad seminū multiplicationē, sic tu inopias ac indigentias hominū quæris, quo tibi pecuniæ efficaces ac lucrosæ fiant. Ignoras te maius additamentū peccatis facere, quàm diuitijs augmentū ab usura excogitare. Et qui quidem mutuū ad usurā petit, in rerū desperatione medius hæret. Vbi enim ad paupertatē respicit, desperat de restitutiōe. Vbi uero ad præsentē necessitatem, audet mutuū ad usurā sumere. Deinde hic quidē uincitur, cedens necessitati. Ille uero abit, postq; libellis ac fideiussoribus seipsum cōmuniuit. At uero hic acceptis pecunijs primū splendidus est ac lularis, alienis diuitijs illustratus, & uita mutationis indicium de se præbens. Mensa enim est lauta, uestitus sumptuosus, famuli illustriore habitu præditi, adulatores, cōbibones ædiū uespæ infiniti. Vbi uero pecuniæ iam diffluunt, tempus autē progressum usuras secum adducit, non noctes requiem ferunt, nō dies hilaris est, non sol iucundus. sed ægre fert uitā, odio habet dies, ad præstitutū tempus festinantes, timet menses, uelut usurarū patres, & siue dormierit, per insomniū uidet fœneratorē, malū somniū capiti adstantem, siue uigilauerit, cogitatio ac cura ipsi usura est. Dum fœnerator, inquit, & debitor inter se obuiam uenerunt, inspectionē utrorumq; facit dominus. Ille enim uelut canis ad prædā accurrit, hic uero uelut parata præda congressum formidat. Paupertas enim fiduciā aufert, utrisq; calculus in digitis, illo usurarū incremento gaudente, hoc calamitatū additamento ingemiscēte. Bibe aquas à tuis uasis. hoc est, proprios sumptus considera, ad alienos fontes ne uadas, sed ex proprijs aquarū uenis solatia uitæ tibi ipsi collige. Habes uasa ærea, uestitū, iumenta, supellectilē omnigenā, hęc redde, omnia amittere tolerabilius est pręterq; libertatē. At hęc publicare erubesco. Quid igitur quod paulo post alius ipsa producet, & tua per pręconē uenalia pronunciabit, & ob oculos tuos emptor uili ea æstimās tractabit? Ne eas ad alienas fores. Reuera enim angustus est alienus puteus. Pręstabilius est cōsilijs paulatim inuentis necessitatē mitigare, q̃ alienis aceruatim elatū, postea omnib. simul rebus denudari. Si igitur habes unde reddas, cur non præsentē inopiam ex his facultatibus propulsas? Si uero de retribuēdo desperas, malū malo curas. Ne expecta fœneratorem te obsidione cingentē. Ne sustine ut uelut alia aliqua uenatoria præda requiraris ac inuestigeris. Principiū mendacij est mutuū sumere, ingratitudinis occasio, perfidiæq; ac periurij. Alia sunt uerba mutuū accipiētis, & alia dum rursus mutuū cum usura ab ipso exigitur. Vtinam tibi tunc nō obuiam uenissem, iam sanè inuenissem sumptus ad depellendam necessitatē. Nonne me inuito pecunias in manum immisisti? subæratū est au-

rum

rum tuum & numisma adulteratum. Siue igitur amicus fuerit qui mutuũ ad usurã dat, ne damnum amicitiæ ipsius patiaris. Siue inimicus, ne fias hosti subditus. Vbi modico tempore alienis opibus te iactaueris, postea etiã paternis decedes. Pauper es nũc, sed liber. Vbi uero mutuũ ad usurã acceperis, neq; ditesces, & libertate spoliaberis. Seruus est eius qui mutuũ dedit, is qui mutuũ accepit, & seruus mercenarius ineuitabilẽ seruitutẽ ferens. Canes accipientes mansuefiunt. Fœnerator accipiens amplius irritatur. Nõ enim latrare cessat, sed amplius exigit. si iuraueris, nõ credit. Perscrutatur interna, cõmercia tua curiose inquirit. Si domo progressus fueris, rapit ac attrahit te ad seipsum. Si intus te occultaueris, instat ad ostiũ & fores pulsat, corã uxore pudefacit, coram amicis cõtumelia afficit, in foro strangulat, malus in festo occursus, uitã nõ uiuendam tibi subornat. At magna, inquit, est necessitas, & nullus alius pecuniarũ prouentus. Quæ igitur utilitas cõtingit ex hodierna dilatione? Rursus enim ueniet tibi paupertas, uelut bonus cursor, & eadẽ necessitas cum accessione aderit. Nam mutuũ nõ penitus liberat, sed modicã inopiæ ac rerum difficultatis dilationẽ exhibet. Hodie patiamur indigentiæ molestias, & ne differamus in crastinũ. Si mutuũ nõ acceperis, similiter eris pauper, & hodie & deinceps. Mutuo uero accepto, grauius diuexaberis, usura paupertatẽ amplius augente. Et nunc quidem nemo uitio tibi uertit paupertatem. Inuoluntariũ eñ est malum. Si autẽ usuris obnoxius fueris, nemo est qui te nõ reprehendat, ac detestet inconsultã temeritatẽ. Ne igitur ad inuoluntaria mala, amplius etiã uoluntariũ ex nostra stultitia adtrahamus. Stultæ mẽtis est, nõ ex præsentibus seipsum cõponere, sed incertæ spei se cõmittere, & manifestũ ac ineuitabile detrimentũ tentare audere. Iam cõsilium ineas unde rependes, & à quibus accipis cogita. At nõ sufficiet & ad usus necessitatẽ, & ad restitutionẽ. Si uero etiam usuras reputaueris, unde tibi pecuniæ in tantũ multiplicabuntur? ut & priuatim necessitati tuæ medeant, & priuatim summã impleant, forinsecus uero usuras gignãt. At nõ ex his quæ accipis mutuũ reddes, uerum aliunde? Illas igitur spes expectemus, & nõ uelut pisces ad inescationẽ ueniamus. Quemadmodũ enim illi unà cũ alimento hamũ deuorant, sic nos propter pecunias mutuò acceptas usuris transfigimur. Nullam turpitudinem paupertas parit. Quid igitur obprobria nobisipsis ex ære alieno cõparamus? Nemo uulnus uulnere curat, neq; malo malũ sanat, neq; paupertatẽ usuris corrigit. Diues es? ne sumas mutuũ. pauper es? ne sumas mutuũ. Si enim diues es, mutuo non indiges. Si uero nihil habes, mutuũ non rependes. Ne tradas uitam tuam in serum consiliũ, ne quando beatos prædices dies ante usurã. In uno hoc excellimus diuites nos pauperes, curarũ nimirũ securitate, deridemusq; ipsos uigilantes dum nos dormimus, & semper rebus intentos ac solicitos, dum nos solicitudine caremus ac remissi sumus. Qui uero debet, & pauper est & curarum plenus, somno noctu, somno interdiu priuatus, omni tempore cogitabundus. Nunc quidẽ substantiarũ suarum preciũ æstimans, nunc uero ædes sumptuosas, diuitũ agros, obuiã uenientiũ uestitus, uasa ac supellectilẽ eorũ à quib. cõuiuio excipitur. Si hæc, inquit, mea essent, uenderẽ tanti ac tãti, & ab usura me liberarẽ. Hæc cordi ipsius & noctu insident, & interdiu mentem occupant. Si fores pulsarit quis, debitor sub lectũ abit. Vehementer incurrit quis, cor ipsius percellit. Latrat canis, ipse sudore difluit, & anxietate corripitur, circumspicitq; quo fugiat. Instat præfinitũ tempus, curiosus est quid ementiatur, quali confictò prætextu creditorẽ amoueat. Non solum quomodo ipse accepisti, sed etiã quomodo à te exigetur, cogita. Quid multiplici bestiæ teipsum adiungis? Aiunt lepores simul parere & educare ac superfœtare. Et fœneratoribus pecuniæ simul ad usuram dantur & generantur ac subnascuntur. Nondũ enim suscepisti in manus, & præsentis mensis lucrũ à te exigitur. Et hoc rursus ad usuram datum, aliud malũ educat, & illud alterum, atq; sic malũ in infinitum. Et propterea quoq; hæc auariciæ species hanc appellationẽ apud Græcos reperit. τόκος enim, id est partus, propter mali fœcunditatẽ, uelut arbitror, appellatur, uelut latini fœnus quasi fœtũ dicunt. Vnde eñ aliunde? Aut fortassis partus dicitur, propter partus dolores ac molestias, quas animis eorũ qui mutuũ ad usurã acceperunt inducere solet. Quemadmodũ eñ partus dolor parienti, sic præfinitũ tẽpus debitori instat, fœnus in fœnore, malorũ parentũ mala soboles. Hæc usurarũ fœnora ac fœtus, uiperarũ progenies dicatur

tur. Dicunt uiperas maternum uterum perrodentes pari. Et usuræ erosis ac consumpti-
tis debitorum ædibus generantur. Semina temporis progressu nascuntur, & animalia
tempore perficiuntur. Verum usura hodie generatur, & hodie parere incipit. Anima-
lia quæ cito pariunt, cito parere cessant. Verũ pecuniæ citũ auaritiæ principiũ sumen-
tes, infinitā accessionē semper ulterius progredientem acquirunt. Singula quæ auge-
scunt, ubi ad iustā ac sibi propriā magnitudinē peruenerint, augescere desinunt. Verũ
auarorũ argentum simul cũ omni tempore adaugetur. Animalia ubi soboli pariendi
uis contigit, ipsa prægnantia fieri cessant. At fœneratorũ pecuniæ, & succedentes pa-
riunt, & ueteres renouant. Ne tu in monstrosæ huius bestiæ experimentũ uenias. Li-
berum uides solem, quid tibijpsi uitæ libertatē inuides? Nullus pugil aduersarij ictus
ita subterfugit, uelut debitor fœneratoris occursum, ad columnas ac parietes caput oc
cultans. Quomodo igitur, inquit, me enutriā? Habes manus, habes artem, labora pro
mercede, ministri munus obi, multæ sunt uictus parandi solertiæ, multę occasiones. At
impotens ad laborandũ es? pete à possidentibus. At turpe est petere? Turpius sanè est
aliquem eo quod mutuo accepisti priuare. Nõ omnino legē sanciens hæc dico, sed o-
stendens quod omnia tibi tolerabiliora sunt quàm pecuniā ad usurā sumere. Formica
neq; mendicans, neq; mutuũ sumens enutriri potest. Et apis proprij alimenti reliquias
regibus largitur, quibus neq; manus, neq; artes natura dedit. Tu uero sagax illud ani-
mal homo, ex omnibus unā inuenire nequibis artem ad uitam transigēdam? Quanq;
uidemus non necessariorũ indigos ad mutuũ accipiendum uenire, neq; enim habent
qui ipsis credant. Sed mutuantur homines in impensas dissolutas, ac sumptus inutiles
ad seipsos immittentes, & muliebribus uoluptatibus inseruientes. Mihi, inquit illa, ue
stem preciosam & aurum, filijs ornatũ uestiũ decorum, sed & famulis florida ac uariega
ta amicula, mensam opulente instructā. Qui in talibus uxori inseruit, is ad nummula-
rium deuenit, & priusq; acceptis utatur, alium ex alio dominum assumit, & mutuũ dan
tes semper transmutans, per assiduitatem mali indigentiæ reprehensionem effugit. Et
quemadmodũ aqua subter cutem laborantes, de carnositate suspecti sunt, sic etiā hic
in opulentiæ suspitione existit, semper accipiens & semper dans, & ex secundis priora
dissoluens, ex mali perpetuitate sibijpsi fidem ad accipiendũ cõparans. Deinde quē-
admodum hi qui per uentrem ac os sursum ac deorsum excernunt, semper quod præ-
insidet eijcientes, & priusq; penitus purgati fuerint, alium cibũ superingerentes, rur-
sus cum dolore ac lancinatione uomunt: Sic etiā hi usuras ex usuris transmutantes, &
priusq; priora expurgentur, alterũ mutuũ superinducentes, ubi modico tempore in a-
lienis deliciati fuerint, postea etiā ob propria lugent. O quot homines perdiderunt a-
liena bona. quot per somnium ditati, damnũ pertulerũt. At multi, inquit, ex mutuo ac-
cepto diuites facti sunt. Plures uero arbitror ad laqueos deuenerunt. Tu uero ditatos
quidem respicis, strangulatos uero nõ numeras, qui mendicitatis turpitudinē nõ feren
tes, mortē per laqueũ probrosæ uitæ prætulerunt. Vidi ego miserabile spectaculũ, libe
ros ingenuos propter debita paterna in forum pertrahi ac uenũdari. Nõ habes pecu-
nias quas liberis relinquas? ne auferas insuper etiā generis nobilitatem. Vnā hanc cõ-
serua ipsis libertatis possessionem, depositũ illud quod à parētibus accepisti. Nulli un-
quam patris paupertas crimini data est. Verũ debitũ paternum in carcerem ducit. Ne
relinquas libellos, uelut execrationē paternam in filios ac posteros descendentē. Au-
dite diuites, qualia consilia damus pauperibus, propter uestrā inhumanitatē, ut perse-
uerent potius in tolerandis malis, q; calamitates ex usuris subeāt. Si autē crederetis do
mino, quid fuisset his sermonib. opus? Quod uero est ipsius domini consiliũ? Mutuũ
Mat. 5 date his à quibus non speratis uos recepturos esse. Et quale, inquit, hoc est mutuũ, cui
retributionis spes adiuncta non est? Cõsidera uim dicti, & legislatoris humanitatē ad-
miraberis. Quũ pauperi dare uoles propter dominũ, idem & donum est, & mutuũ. do
num quidem, quia non speras receptionē: mutuũ uero, propter domini magnificen-
tiam qui pro ipso persoluit: qui paucis per pauperē acceptis, magna pro ipsis reddet.
Qui enim pauperis miseretur, deo ad usurā tradit. Non uis uniuersorũ dominum ob-
noxium tibijpsi habere ad persoluendũ? Aut si quis in urbe diues promitteret tibi pro
alijs se exoluturũ esse, fideiussionē ipsius susciperes, deum autē pro pauperib. persolu-

torē nō admittis? Da argentū frustra depositū nō grauās ipsum additamentis, & utrisq; res bene habebit. tibi em̄ cōtinget custodiēdi securitas: Ei uero qui accepit, ex usu lucrum. Si uero etiā additamētū quęris, his quæ à dño tibi obueniūt cōtentus sis, ipse pro pauperibus usurā depēdet. Ab eo qui reuera benignus est, benignitatē expecta. Nam quæ à paupere accipis, ea nullum ampliorē odij in homines excessum relinquūt. à calamitatib. lucraris, à lachrymis pecuniā colligis, nudū strāgulas, famelicū uerberas, nusq; misericordia est, nulla cognationis cū afflicto cogitatio, & lucra quæ hinc accedūt humana nominas? Væ qui dicunt amarū dulce, & qui odium in homines humanitatē appellāt. Neq; Sampsonis ænigmata talia erāt, quæ ꝓposuit cōuiuis. Ab edente exiuit cibus, & à forti exiuit dulce. Et ab osore hominū exiuit humanitas. Nō colligunt à spinis uuas, neq; à tribulis ficus, neq; ab usuris humanitatē. Omnis em̄ arbor marcida prauos producit fructus. Centesimatores & decimatores appellanē quidā, horrenda etiā audi tu nomina. Item Menstrui exactores, quēadmodū dæmones comitiales morbos inducentes, iuxta lunæ circuitus pauperes inuadētes. Praua profecto mutui datio, & danti & accipiēti, huic quidē in pecunias, illi uero in ipsam animā, damnū inferens. Agricola accepta spica, semen rursus sub radice nō scrutat. Tu aūt & fructus habes, & capitalem sortē ac summā non relinquis. Citra terrā plantas, citra sementē metis. dubiū cui colligis. Qui quidē lachrymaē ob usuras, cōspicuus est. Qui uero fruiturus est harū opulentia, incertus est. Incertū est em̄ an ne alijs gaudiū ob diuitias dimittes, malo ex iniquitate tibijpsi thesauri loco deposito. Neq; igitur uolentē mutuū à te accipere auerseris, & pecuniam tuam ne dederis ad usuram, ut & ex ueteri & ex nouo testamento cōmoda tibi discas, & cū bona spe ad dominū abeas, illic usuras bonorū operum recepturus, in Christo Iesu dño nostro, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen. Iud. 14

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVN XXVIII

ICESIMVS octauus psalmus cōmunem quidem inscriptionem habet, Psalmus enim inquit Dauid. Habet autem etiam quid proprium. additum est enim, Exitus tabernaculi. Quid uero hoc est? Consideremus quid sit exitus, & quid tabernaculum, quo ad psalmi sententiam peruenire queamus. Quo ad historiam igitur, uidebitur sacerdotibus ac Leuitis opus dimittentibus hoc præceptum datum esse, ut memores sint eorum quæ ab ipsis præparari debent ad cultum diuinum. Exeuntibus enim à tabernaculo, uerba psalmi deinceps proponunt, quæ ipsos parasse conueniat, & quæ habere, ut ad sequētem diem præparati accedant, nimirum filios arietum, gloriamq; ac honorem, & gloriam nomini eius. Et quod nusquam alibi diuinum cultum exercere, q̄ in atrio domini & loco sanctificationis cōueniat. Cæterū nostræ menti alta speculanti, & quæ legē nobis per præclarā ac diuinę scripturæ conuenientem sententiā appropriat, illa succurrunt. Neq; Aries mas inter oues intelligitur, neq; tabernaculū ædificium ex inanimi hac materia compactum, neq; exitus tabernaculi, à templo discessus. Sed tabernaculū quidem nobis est corpus hoc, uelut Apostolus non docuit. Nā qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus. Et rursus psalmus, Et flagellū non appropinquabit tabernaculo tuo. Exitus aūt tabernaculi, est discessus ab hac uita: ad quē præparari nos iubet sermo, ita ut talia atq; talia dño afferamus. Nā quæ sunt in hac uita, uiaticū est ad futurā. Et qui hic per bona opera gloriā & honorem dño affert, is gloriā & honorē sibijpsi, iuxta iusti iudicis retributionē, cumulat. In multis tamen exemplaribus adiectum inuenimus, hoc. Afferte dño filij dei.] Et quando quidem nō cuiusuis donū acceptū est dño deo, sed eius qui corde puro offert. Non em̄ puræ sunt inquit, preces à mercede scorti. Et rursus Hieremias. Nūquid preces, inquit, & carnes sanctæ auferēt iniquitates tuas, aut his purus eris? Quaꝓpter uult psalmus nos prius filios dei esse. Deinde ad afferenda deo dona accedere, eaq; nō uulgaria sed quę ipse præcepit. Primū dic pater, deinde pete quæ deinceps sequuntur. Examina autem teipsum ex quali uita accedas, an dignus sis deum sanctum, patrem tuum nominare. Per sanctificationem contingit nobis ad sanctum familiaritas & accessus. Si uis semper filius sancti esse, sanctificatio te in filium adoptet. Afferte igit domino, nō quiuis, neq; ex quibusuis prognati, sed filij dei. Magna munera requisiturus est, quapropter magnos eligit oblatores. Quo enim cogitationes tuas ad humum nō prosternat, neq;

2. Cor. 5
Psal. 90
Cap. 11

faciat ut arietẽ, brutum illud quadrupes & balatum edens animal, quęras, ut ex huius
oblatione deũ placari speres: Afferte, inquit, dño filij dei. Non enim opus est filio ut fi-
lium offerat. Sed si magnũ quid & filius, magnũ quid & filij affectione ac paterna præ-
stantia dignũ esse cõuenit quod offertur. Filios itaq; inquit afferte arietum. quo & ipsi
qui à uobis offeruntur, ab hoc quod filij arietũ sunt, in id ut filij dei fiant trãsmutentur.
Aries itaq; animal principale est, præcedens oues ad pabuli pascua & aquarũ refectio
nes, & rursus ad stabula ac caulas. Tales aũt sunt etiã aliqui ouilis Christi præfecti, prę-
euntes ad florida ac odorata spiritualis doctrinæ pabula, & a qua uiua spũs suppedita-
tione rigantes & exaltantes & ad fructum proferendum enutrientes, ducẽtes item ad
requiem, & ab insidiantibus securitatẽ. Horum igitur filios à filijs dei dño afferri uult
psalmi sermo. Si uero Arietes sunt qui reliquis præeunt: filij sanè horũ fuerint, qui ad
uirtutis uitam per bonorũ operum studium, ex præfectorum doctrina efformati sunt.
Afferte igitur domino filij dei, Afferte dño filios Arietum. Didicisti ad quem dicit, di-
dicisti de quibus. Afferte domino inquit, gloriã & honorem. Quõ igitur nos terra ac
cinis gloriam magno domino afferimus? quomodo item honorem? gloriam quidem
per bona opera, quum fulserint opera nostra corã hominibus, ut uisis operibus nostris
Matt. 5 glorificent patrem nostrum qui in cœlis est. Sed & per tẽperantiam, & pertinentẽ ad
eos qui pietatem profitentur sanctificationẽ, possibile est deum glorificare, iuxta Pau-
1. Cor. 6 li admonitionem dicentis: Glorificate deum in membris uestris. Hanc etiam gloriam
exigit dominus ab his qui in ipsum credunt, & quos adoptionis beneficio donauit. Fi
Ioan. 14 lius enim inquit glorificat patrem. Et si pater sum ego, ubi est gloria mea? Honorẽ au-
Mal. 1 tem affert deo, qui iuxta parœmiam deum colit à iustis operibus suis, & primitias ipsi
offert à fructibus iustitiæ suę. Et omnis qui recte ac feliciter theologiã tractat, ut nõ ex
cidat à recta patris notiõe, & unigeniti deitate, & spiritus sancti maiestate, hic gloriam
& honorẽ domino affert. Auget gloriam qui rationes reddere potest, iuxta quas crea
ta sunt uniuersa, & iuxta quas continentur, prouidentia ipsius usq; ad minutissima pro
grediente, & iuxta quas post hanc gubernationem sub iudicium perducẽtur. Qui cla-
ra ac inconfusa ratiocinatione, tum ipse singula speculari potest, tum ubi ipse specula-
tus est, etiam alijs mysteria bonitatis dei ac iusti iudicij ipsius declarare potest, Hic est
qui affert dño gloriã & honorẽ. Et qui conuenienti tali speculationi uita utitur. Talis
enim uiri lux coram hominibus lucet, dum & sermone & opere, & per omnis generis
strenua facta, pater in cœlis glorificatur. Non affert autẽ gloriam & honorẽ dño, qui
humanæ gloriæ admiratiõe ducitur, neq; qui argentũ colit, neq; qui corporis uolupta-
tes sequitur, neq; qui aliena à pietate dogmata admiratur. Quẽadmodũ enim per bo-
Rom. 2 na opera gloriam ferimus dño, Sic per mala opera contrarium. Nam peccãtibus quid
dicit? Nomẽ meũ propter uos blasphemaſ inter gentes. Et rursus Apostolus: Per trã-
gressionẽ legis deũ dehonestas. Cõtumelia em̃ est legislatori, legũ cõtẽptus ac negle-
ctus. Et dũ domus male gubernaſ, in qua est indignatio & clamor, cõtumelia & risus,
uoluptas & ꝓdigalitas, immũdicia & petulãtia: ignominia & turpitudo eorũ quę fiunt
ad dominũ ipsius redit. Cõsequẽs est aũt ut intelligamus nos, ꝙ quẽadmodũ in bonis
1. Cor. 6 operibus glorificaſ deus, ita in malis glorificaſ inimicus. Quũ em̃ ablatis mẽbris Chri
sti fecero ipsa mẽbra meretricis, transtuli gloriã ad perditorẽ meũ ab eo qui me seruat.
Rom. 1 Et qui incredulus est, gloriã incorruptibilis dei trãsmutat in imaginẽ corruptibilis ho-
minis, & uolucrũ & quadrupedũ ac reptilium in terra. Et qui colit ac ueneraſ creaturã
præter conditorẽ, nõ deo fert gloriã, sed creaturis. Quare qui creaturã aliquid esse di-
cit, deinde adorat, is noscat suã portionẽ, cum qua ordinabiſ. Timeamus igitur ne glo
riam & exultationẽ diabolo per peccatũ ferenres, unà cũ ipso æternæ cõfusioni trada-
mur. Quod em̃ peccatũ nostrũ gloria fit eius qui id in nobis operatur, per similitudinẽ
cõsiderato. Quum duo exercitus inter se cõmittuntur ac confligunt, ubi quidẽ hoc a-
gmen uincit, imperator ipsius gloriã fert. Vbi uero contrariũ præualuerit, ad illius rur-
sus ducẽ gloria recidit. Sic in bonis tuis operibus dñs est qui glorificatur, in contrarijs
contrarius. Et ne mihi longe de hostibus cogites, neq; procul exercituum duces respi
cias, sed teipsum inspice, & omnem similitudinis ueritatem comperies. Quum enim
mens aduersus affectum luctata fuerit, si quidem per contentionẽ ac aduertentiã præ-
ualuerit

ualuerit, uictoriam fert de affectu, & deum per ipsam uelut coronat. Vbi uero emollitus succubueris ueritati, seruus & captiuus peccati factus, iactantiam & elationem ac superbiæ occasionem inimico addis. Adorate dominum in atrio sancto eius.] Post oblatum fructum eorum quæ requiruntur, necessaria est adoratio. Adoratio aūt, non extra ecclesiā, sed quæ in ipso atrio dei perficitur. Ne mihi, inquit, propria atria ac conuenticula excogitetis, Vnum est atrium sanctum dei. Erat atriū prius Iudæorum synagoga: uerum post peccatum in Christum, facta est ipsorum aula desolata. Quapropter etiam dominus dicens, Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, gentes ad salutem prædestinatas ostendit proprium habere ouile, præter id quod est Iudæorum. Nō igitur extra hoc atrium adorare cōuenit deum, sed intra ipsum: ut ne quis extra ipsum existens, ab externis rebus trahatur & perdat id ut in atrio domini existat. Multi enim stant in habitu quidem orationis, non sunt aūt in atrio, propter mentis circumlationē, atq; animi ipsorū distractionem, præ curis uanitatis. Potest aūt atriū altius intelligi pro cœlesti uita. Quapropter qui hic implantati sunt in domo domini, quæ est ecclesia dei uiuentis, illic in atrio dei nostri florebunt. Qui uero deum facit uentrē, aut gloriā, aut argentū, aut aliud quid, quod omnino magis honorat, neq; adorat dn̄m, neq; in atrio sancto est, etiamsi dignus sensibilibus conuentib. esse uideatur. Vox domini super aquas.] In multis locis reperitur uocis nomē usurpatū. Quare quo cognoscamus quæ est domini uox, operæpretiū est ut pro uiribus colligamus ex diuina scriptura, quæ de uoce scripta sunt. Velut in oraculo ad Abraamū. Et statim uox facta est, non hæres hic tuus erit. Et de Moyse. Et omnis populus uidebat uocē & faces. Et apud Esaiam, Vox dicentis, clama. Vox quidē igitur apud nos, aut aer est uerberatus, aut species circa aerem fiens, ad quē uult impressionē facere is qui uocē edit. Quid igitur est uox dn̄i? Vtrum plaga circa aerē intelligetꝛ, aut aer percussus perueniēs usq; ad aures eius ad quē uox fit, aut neutrū horū, sed alterius generis hæc uox est, principali animę humanę parte, impressa ipsi à deo informatiōe, imagināte, in his quos deus uult propriā suā uocem audire, ut hæc imaginatio ꝓportionē habeat ad eā quæ sæpe in somnijs fit. Quēadmodū eñ imaginationib. in somno, nō accipimus aliquā uerborū aut sonorū memoriam, quæ ab aere percusso cōtingat: quū non per aures suscipiamus uocē, sed ipso corde nostro impressionē sentiēte: Talē quandā oportet putare etiā uocē quæ à deo prophetis imprimitur ac generatꝛ. Vox dn̄i super aquas.] Quantum quidē ad sensibile attinet, postq; nubes ubi aqua plenæ fuerint, sonitū ac strepitū efficiunt, dum inter se mutuò colliduntur, Vox inquit, dn̄i super aquas. Sed & sicubi, inquit, strepitus aquarum quæ ad aliquid renitens alliduntur fiat, & si mare uentis turbatū æstuet, & sonitū uiolentū hæc inanimata edant, uocem à dn̄o habent, ostendente sermone, ꝙ omnis creatura tantum nō clamat opificē suū annunciās. Et si tonitru à nubibus erūpat, nō aliud quid putare oportet, ꝙ quod deus gloriæ intonuit, & quod dn̄s est qui humidā naturā per seipsum continet. Dominus super aquas multas.] Didicimus in mundi generatione aquam supra cœlos, aquā rursus Abyssi, aliā rursus aquā, cōgregatiōes maris. Quis est igitur qui cōtinet has, & non sinit ipsas naturali inclinatione deorsum ferri, ꝙ dn̄s qui super oēs cōscendit: qui etiā aquarū imperiū habet. Fortassis aūt magis mystice, Vox dn̄i est super aquas, Quādo baptizato Iesu facta est ex supernis uox: hic est filius meus dilectus. Tunc enim dominus quidem erat super aquas multas, sanctificans aquas per baptisma. Deus uero glorię ac maiestatis magna testimonij sui uoce superne intonuit. Sed & super eos qui baptizantur uox à domino relicta pronunciatur. Euntes enim, inquit, baptizate in nomine patris & filij & spiritus sancti. Vox igitꝛ domini super aquas. Conflatur porrò tonitru, quum uentus siccus & uiolentus nubis cauitatibus inclusus, præ concitatione per nubium caua obuoluitur, & foras transitum quærit. Renitentes igitur præualidè adstricta densitate nubes, asperum illum ex uenti affrictum sonitum efficiunt. Quū uero uelut bullis circum uentū extentis, diutius resistere ac retinere nō potuerint, uiolenter dirūpuntur, & uentum ad externam respirationē emittētes, strepitus circa tonitrua efficiunt. Idem etiam fulgur efficere solet. Dn̄s igitur est, qui & super aquas est, & qui magnos tonitrui strepitus operatur, in tenera aeris natura, tantum sonitus excessum efficiens. Poteris autē & iuxta ecclesiasticā rationem, eam quæ post baptisma

Ioan. 10
Gen. 21
Exod. 20
Esa. 40
Gen. 1
Mat. 3
Matt. 28

baptiſma,ex magna euangelij uoce,in animis eorũ qui iam perficiunť,fit traditionem,
tonitru nominare.Quod enim tonitru eſt euangeliũ,oſtendunt diſcipuli à dño filij to-
Mar.3 nitrui per translationẽ appellati. Quapropter nõ in quouis eiuſmodi tonitrui uox eſt,
ſed ſi quis dignus fuerit ut rota appelletur: Vox enim tonitrui tui,inquit,in rota:] Si
quis ad ulteriora extentus fuerit uelut rota,modica ſui parte terrã contingẽs, & omni-
Cap.1 no talis qualis erat de qua dixit Iezeciel. Et uidi,& ecce rota una ſuper terrã hærẽs ex
quatuor animalibus,et ſpecies ipſarũ ac ſtructura ipſarũ ad ſpeciẽ audaculę. Deus igi
tur maieſtatis intonuit,dñs ſuper aquas multas] Aquæ ſunt ſancti,quia flumina fluunt
ex uentre ipſorũ,hoc eſt ſpiritualis doctrina animas audientiũ rigans,Et rurſus accipi-
Ioan.4 unt aquam ſalientẽ in uitam æternã, quæ in his qui probe acceperũt euadit fons aquæ
ſalientis in uitam æternã. Super tales igitur aquas eſt dñs. Memineris autẽ & hiſtoriæ
3.Reg.18 Heliæ,quando concluſum fuit cœlum annis tribus & menſib.ſex. quando in ſerenita-
te ſuper uerticem Carmeli exiſtens,audiuit uocẽ aquarũ multarũ. Deinde cõſecutum
eſt,ut & tonitru fieret ex nubib.& deflueret aqua.Dñs igiť ſuper aquas multas. Vox
domini in uirtute.] Quẽadmodum in rota uox fit, ſic in uirtute uox domini conflatur
ac cõſiſtit.Qui enim omnia poteſt in eo qui ipſum potentẽ facit Chriſto:hic audit præ-
cepta domini & facit. Vox igitur dñi,non in debili & exoluta anima, ſed in ea quæ fir-
miter ac fortiter bonum perpetrat. Vox dñi in magnificentia.] Magnificẽtia uirtus
eſt,decẽter magna peragẽs. Qui igitur decẽter abſoluit magnarũ actionũ operatiões,
talis magnificus appellať.Quũ itaq; anima à graui carnis ſeruitute libera fuerit, magni
tudinẽ aũt ac dignitatẽ ſibijpſi decentẽ ex præceptione eorum quæ ipſi adſunt, à deo
acceperit:in hac fit uox dñi. Qui igitur magnificas de deo cogitationes habent,& cre
ationis rationes alte ſpeculati ſunt, & aliquantum bonitati prouidẽtiæ dei incumbere
poſſunt,& amplius in expenſis faciẽdis nõ parci ſunt,& in fratrum neceſſitatibus ſub-
leuandis munifici:hi ſunt magnifici illi, in quib. uox dñi diuerſať. Reuera enim magni
ficus omnia corporalia contẽnit,nullius rei digna iudicãs,inuiſibiliũ collatiõe.Magni
ficum nulla affliget calamitas,neq; omnino aliqua affectio ipſum cõturbabit,neq; ho-
munculorũ malorũ ac uilium peccata ipſum mouebunt, neq; immũdicia carnis ipſum
humiliabit. Humiles enim affectiones ipſum accedere nõ poſſunt, neq; ipſum propter
mentis altitudinẽ aſpicere queũt.Diciť etiã dei quædã magnificẽtia,uelut in hoc, Ele-
Psal.8 uata eſt magnificẽtia tua ſuper cœlos. Qui igitur magnifica de deo iactãt ac glorificãt
ipſum,hi magnificentiã ipſius extollunt. Vox dñi cõfringentis cedros.] Cedrus ali-
quando ut res durabilis & nõ putreſcẽs,odorataq; ac tegmen præbere ſufficiẽs, à ſcri-
ptura laudať.Aliquãdo uero ut infructuoſa & ægre flexilis uituperať, ut etiã ſimilitudi
Psal.91 nem impij repræſentet. Vidi enim impium exaltatũ ac elatum uelut cedros Libani. In
qua ſignificatiõe etiã nunc accepta eſt. Vox enim dñi cõfringit cedros. Quẽadmodũ
eñ in magnifica anima fit uox,Sic eos qui temere inflanť, qui ſeipſos extollunt, in his
quæ in hoc mundo alta iudicanť,diuitijs,aut gloria,aut potẽtatu, aut corporis pulchri
tudine,aut uirib. aut robore, cõfringere diciť. Et cõfringet dñs cedros Libani.] Qui
alienas res inuadũt,& ab illis ſuperbiã ſibijpſi colligũt,hi ſunt cedri Libani.Quẽadmo
dum enim cedri per ſe altæ exiſtẽtes,ob id q̃d ſuper montẽ enatę ſunt, ex mõtis addita
mento ſplendidiores fiunt:Sic qui corruptibilibus mundi rebus innituntť, cedri quidẽ
ſunt propter ſuperbiã ac mentis elationẽ,Libani aũt cedri appellanť, propterea q̃d ali
ena altitudine exultãt,& à terra ac terrenis rebus uelut à Libani uertice ad faſtũ extol-
luntur.Nõ oẽs aũt cedros confringit dñs,ſed cedros Libani. Quãdoquidẽ eñ idolola
trię locus eſt Libanus,quæcũq; animæ cõtra cognitionẽ dei efferuntur, hæ Libani ce-
dri appellanť,& cõtritione dignæ cẽſentur.Sũt enim quædã cedri dei, quas arbuſtiuæ
Psal.79 uites ab Ægyptia uite tranſlatæ operiunt, uelut in pſalmis didicimus. Operuit mõtes
umbra ipſius, & uites arbuſtiuæ ipſius cedros dei. Quandoquidẽ igitur unà cum alijs
Ioan.15 de Chriſto metaphoris,etiam uitis dominus noſter dicitur:Ego enim ſum,inquit,uitis,
uos palmites: cedri dei ſunt qui hactenus infructuoſi & ad exuſtionem idonei, ubi te-
gmen Chriſti ſubierunt,ipſumq; uelut induerunt,ex gratia illius, ſterilitatẽ uitæ ſuæ o-
periunt. Cedros igitur dei uites arbuſtiuæ fructuoſæ circumplicatæ adſeruant. At ce-
dros Libani cõfringit dominus. Et cõminuet eas tanq; uitulũ ipſum Libanum.] Me-
mineris

mineris uituli in exodo, quem in idololatria efformarunt, quem cōminuit Moyses, & populo potum præbuit. Illius itaq; uituli modo, totũ Libanum & præualētē in ipso idololatriæ consuetudinem disperdet. Et dilectus queadmodum filius unicorniũ.] Vnigenitus filius qui uitam dat mundo, ubi quidem offert uictimam & oblationē seipsum deo pro peccatis nostris, & agnus nominat dei & ouis. Ecce enim, inquit, agnus dei. *Mat. 3*
Et rursus, tāquam ouis ad mactationem ductus est. Vbi uero uindicare oportet, & destruere potētiam humanum genus adorientē, efferatam quandam agrestemq; ac asperam potestatem, tūc filius unicornium appellatur. Est enim animal unicornis, uelut ex *Esa. 53* Iob didicimus, uiribus inexpugnabile, hominibus non subiectum. Non enim ligaueris ipsum inquit loro, neq; dormiet in præsepi. & multa de libertate animalis huius & quod homini subditũ non est, in illa prophetiæ parte dicta sunt. Et obseruatũ est quod in utranq; partem scriptura unicornis similitudine utitur, quandoq; ad laudem, quandoq; ad uituperationē. Libera enim, inquit, à gladio animam meam, & à cornibus unicornium humilitatē meam: bello deditum populum detestans hæc dicit, eum uidelicet qui iuxta passionis tempus aduersus ipsum insurrexit. Rursus aũt, Exaltabitur, inquit, uelut unicornis cornu meum. Videtur igitur propter ulciscendi uim, sæpe ad deteriorem similitudinē assumi. Propter cornu uero altitudinē & libertatē, ad melioris similitudinē duci. Et in summa, q̄m cornu in scriptura pro gloria multis locis acceptũ reperire est, uelut in hoc: & exaltabit cornu populi sui. &, cornu eius exaltabit in gloria. Aut etiam quoniã cornu pro potētia sæpe accipitur, uelut in hoc. Protector meus & cornu salutis meę. Christus aũt est potētia dei. Ob id uelut unũ cornu habēs, hoc est unã potētiam patris habēs, unicornis appellat. Vox domini intercidentis flãmam ignis.] Dissecta est equidē ignis flãma iuxta historiã triũ puerorũ in Babylonia, quãdo ad XLIX cubitos fornax diffusa est, & oēs circum circa stantes ambussit. Dissecta aũt præcepto dei, spiritũ in se suscepit, iucundissimã respirationē ac refrigerationē, uelut in arborum aliqua umbra, in pacata cōstitutione pueris exhibēs. Facta est enim, inquit, uelut spũs roris sibilans. Et profecto multo mirabilius est ignis naturã dissectã esse, q̃ mare rubrũ in partes diductũ esse. Attamē uox dñi continuã & unitam ignis naturam discindit: & quãuis ignis humanæ industriæ indiuisibilis esse uideatur, attamē pręcepto dñi dissecatur ac disparat. Arbitror aũt quod ignis præparatus in suppliciũ diabolo & angelis ipsius, dissecatur uoce domini. Vt quoniam duę sunt in igne facultates, ustoria ac illuminatoria, acris quidē & punitoria uis ignis, permaneat apud eos qui digni sunt ut urantur. Illuminatoria uero ac splendida ipsius facultas, ad exhilarãdos beatorũ gaudio fruētes cedat. Vox igitur dñi dissecantis ac diuidentis flãmam ignis, ut supplicij quidem ignis obscurus sit, lux uero requiei expers urendi permaneat. Vox domini cōcutientis desertum.] In beneficium deserti, cōcussio ipsi à domino disponitur, quo transmutata solitudine fiat terra habitabilis, & deposito sterilitatis opprobrio, fœcunditatis laudē accipiat. Multi eñ filij desertę, magis q̃ eius quę uirũ habet: Et aquarũ spiritu repleta, fiat antea deserta in stagna aquarũ. Et cōcutiet dñs desertum Cades.] Nõ igitur oēm solitudinē cōcutit dñs, sed Cades, hoc est sanctificationē. Cades enim sanctificatio dicit.

Dan. 3

Psalm. 21

Psal. 91

Psal. 111

Esa. 54

Vox domini præparans ac absoluēs ceruos.] Similia præcedentib. exponere oportet etiã de præparatione ac absoluta cōpositione ceruorum, quam uox dñi operatur. Quandoquidē igitur ceruus talem structurã adeptus est, ut superior sit omni reptilium detrimento, sed & purgatoriũ ipsi est uiperæ edulium, uelut tradunt qui hæc obseruarunt. Omnia aũt uirus eiaculantia, ad malarũ & aduersariarũ potentiarum similitudinem assumunt, quum dominus dicat, Dedi uobis potestatem conculcandi serpentes ac scorpiones, & omnē potentiã inimici: & quum rursus psalmus prophetæ promittat. *Luc. 10* Super aspidē & basiliscũ ambulabis: Necessariũ est ut quũ nomē cerui in scriptura audiamus, ad meliorē similitudinē sermonē trahamus. Montes eñ alti ceruis, & desiderat *Psal. 90* ceruus ad fontes aquarũ. Quãdoquidē igit etiã omnis iustus in altis cōuersationē habet, scopũ persequēs ad brauiũ supernæ uocationis, & ad potabiles fontes decurrit, prima theologiæ principia inquirens: Trahit aũt ceruus oris sui respiratione in latibulis delitescentia reptilia uenenum eiaculantia, & ex antris per uim spiritus educit. Quemadmodũ igitur aquila dicitur sanctus, propter gressus sublimitatem, & quod longius à

Psal. 103

Psal. 41

terra

terra sit leuatus, Et quēadmodum ouis, propter mansuetudinē & impertiendi ea quæ habet liberalitatē, Et aries propter principatum, Et columba, propter innocentiā: Sic etiam ceruus, propter contrarietatem aduersus mala. Quapropter etiam Solomon di-
Pro. 5 cit: Ceruus amicitiæ & pullus gratiarum tuarum tecum conuersetur: docens nos prædictos ceruos idoneos esse ad theologiæ doctrinam. Vox domini præparans ceruos. Vbi igitur uiderimus hominem aliquem dei, perfectum, absolutum, utilitatē ex conuersatione ipsius persequamur. Nam ubi ceruus præsens est, omne reptilium detrimētum fugatur. Non enim ferunt odorem animalis ea quæ uenenum iaculantur, quando sane etiā ad cornuum ipsius suffitū discedunt. Et reuelabit condensa.] Primum uox domini absolute cōponit ceruos, deinde reuelat condensa, hoc est syluosos & ab agresti ac infructuosa materia cōdensatos ac repletos locos, ad quos maxime uenenum iaculātia confugere solent. Quandoquidem igitur iam absolutus est per factam à domino perfectionē ceruus, qui huic assimilatur iustus reuelat condensa, quo nudi & prom-
Mat. 3 pti tradantur hi qui uitam nostrā corrumpunt. Et quandoquidē omne lignum non faciens fructum bonum exciditur à securi, & in ignem mittitur: necessariò syluæ cōdensæ repurgantur, ipsæ uidelicet syluosæ animæ, in quibus uelut reptilia quædam uenenata, uariæ peccatorum affectiones latitant, atq; hoc uerbo dei, quod magis ꝙ omnis anceps gladius penetrat. Quandoquidē uero multi homines rerum mundanarum curis onerati, animas suas uelut terrā aliquam spiniferam habent, & non sinunt ipsos ad producendum uerbi fructum enutriri, reuelat dñs condensa, hoc est turpes & indecoras ac nociuas in hac uita curas, quo clarificato de bono ac malo loco, non habeant homines peruersa rerū præ ruditate iudicia. Multi enim bona ubi laboriosa fuerint, mala putant. Mala uero propter uoluptatem quæ ipsis adest, uelut bona persequuntur, & ingens est inter homines circa huiusmodi res error. Bonorum quidē igitur naturæ sunt ligna fructifera & omnes cedri, quę etiam ad laudem assumuntur. Malorum uero naturam habent syluæ cōdensæ, quas ut ne fallantur qui se fructum aliquem utilem in ipsis inuenturos sperant, reuelat ac detegit uox dei. Et in templo eius om̄es dicēt gloriā.] Audiant hæc psalmi uerba ac reuereantur, qui longis sermonibus seipsos immittunt. Quid dicit Psalmus? In templo dei existens, non maledictionem, non uanitatem, non uerba turpibus rebus referta profert, sed in templo ipsius quisq; dicit gloriam. Astant enim qui uerba describunt sancti angeli, adest dñs, affectus ingredientium inspiciens. Oratio uniuscuiusq; manifestata est deo, quis ex affectu, quis perite cœlestia inquirit, quis defunctorie summis labris uerba loquitur, cor uero ipsius longe abest à deo. Et si oret, sanitatem carnis, & corporales diuitias, gloriāq; humanā petit. Oportet aūt nihil
Psal. 18 horum petere, uelut psalmus docet, sed in templo ipsius quisq; dicit gloriā. Cœli enarrant gloriā dei, angelorum opus glorificare deum. Toti cœlestiū exercitui unum hoc opus propositum est, gloriam tribuere conditori, Vniuersa creatura tum silens, tum loquens, & supermundana & terrena, glorificat conditorē. Homines aūt miserabiles relictis domibus suis, & ad templum facto concursu, uelut sibijpsis opem laturi, non adhibent aures sermonibus dei, non percipiunt suam naturā, non mœrent præoccupati à peccato, non tristātur peccata in memoriā reuocantes, nō tremunt ob iudicium, sed ridentes, & dextras inter se dantes, domum adorationis locum loquacitatis faciūt, nō obedientes psalmo testanti ac dicenti, quod in templo dei omnes dicent gloriam. Tu uero nō solum non dicis, sed etiā alteri impedimento es, cōuertens ad teipsum, & proprij tumultus sonitu doctrinam spiritus transgrederis. Vide ne quando abeas, pro eo quod mercedē accipere debebas pro glorificatione, unà cum his qui nomen dei blasphemant condemnatis. Psalmū habes, prophetiam habes, euāgelica præcepta, apostolorum prædicationes. Lingua psallat, mens dictorū sententiā perscrutetur, quo & spiritu & mente psallas. Non enim gloria opus habet deus, sed uult te dignum esse ut glorificeris. Quapropter quod seminat homo, hoc etiā metet. semina glorificationē, ut metas coronas & honores ac laudes, in regno cœlorum. Hæc non ab re in digressione dicta sunt in hoc, quod in tēplo ipsius quisq; gloriam dicet, propter eos qui in tēplo dei linguam indesinēter futilem ac nugacē habent, & inutiliter in ipsum ingrediunī. Vtinam aūt inutiliter & non cum suo magno malo. Dominus diluuium inhabitat.] Di-

luuium

luuium est inundatio aquæ omnia subiecta dissipantis, & omne prius sordibus pollutum purgantis. Baptismatis igitur gratiam diluuium nominat, ut anima à peccatis eluta, & à ueteri homine purgata, apta sit de cætero ad habitaculum dei in spiritu. Concinunt autem cum hoc etiam ea quæ in tricesimo primo psalmo dicta sunt. Postquam enim dixit, Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi. Et, pro hac orabit ad te omnis sanctus, induxit. Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt, Non enim appropinquant peccata ad eum qui acepit baptisma remissionis delictorum per aquam & spiritum. His cognatum & in Michææ prophetia inuenitur. Quoniam uolens misericordiam est, conuertetur & Cap. 7
miserebitur nostri, demerget peccata nostra, & projicientur in profundum maris. Et sedebit dominus rex in æternum.] Animæ à diluuio splendenti insidens deus, uelut thronum ipsam sibi efficit. Dominus robur populo suo dabit, dominus benedicet populo suo in pace.] A populo quidem peccatore auferet dominus robustum & robustam, uerum iustitiam perpetranti dat robur. Nam omni habenti dabitur. Qui uero Mat. 27
robustus factus est ad bonorum operationem, dignus fit benedictione à deo. Videtur autem perfectissima benedictio esse pax ipsa, quæ stabilitas quædã principalis animæ partis existit, ut pacificus homo ex sedatis ac compositis moribus, uelut proprijs suis notis cognoscatur: cum uero qui ab affectibus impugnatur, nondum pacis à deo participem factum esse euidẽs sit: cius inquam pacis, quam dominus dedit discipulis suis, Ioan. 14
quæ omnem mentis intellectum excedens custodiet animas dignorum. Hanc etiam Apostolus ecclesiis optat dicens, Gratia uobis & pax multiplicetur. Contingat igitur 1. Pet. 1
nobis ubi probe decertauerimus, & elationẽ carnis subuerterimus, quæ est inimicitia aduersus deum, ut in tranquillitate & quieto statu anima constituta, filij pacis appellemur, & benedictionis dei in pace participes fiamus, in Christo Iesu domino nostro cui gloria & imperium, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN EUNDEM PSALMUM.

ADORATE dominũ in atrio sancto eius.] Extra atrium sanctũ non oportet adorare dñm, sed intus constitutũ, hoc est, non excedere congregationem ecclesiæ, & per seipsum propriam synagogã ac sectã auspicari, cum sanè qui uere diuinũ cultũ perficere debet. Nõ enim cõuenit. Quẽadmodum aũt domũ quis seipsum pręparat domini, ut tẽplum dei fiat: sic etiam atrium assumere ac circundare potest, uelut muro cingens seipsum, uita & sermone & cogitationibus diuinis, in seipso adorans deum, quum sufficientẽ ad adorandum occasionem in ipso existentẽ, tum ex corporea structura, tum ex dispositiõe circa animam, conditor ipsius subornarit. Iam uero etiam dñs atrium dixit Iudæorum, ubi ait. Et alias Ioan. 10
oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: ostẽdens nimirum etiam aliud ouile esse reuera sanctum, quod cõgregabit oues Christi, eos qui ex gentibus prædestinati sunt ad salutem, hoc est ecclesiã hanc, in qua ueri adoratores in spiritu adorant ac ueritate. Nemo uero qui aliud quid præter deũ, deum facit, adorare deũ in atrio sancto eius potest. Deum faciunt aũt, alij uentrẽ, quorũ deus uenter est, alij argentũ, qui auaritiæ quæ idololatria est, addicti sunt. Et unusquisq; quod præ omnibus magis amplectitur, ei gloriã dei tribuit, Talis uero non est in atrio sancto, neq; adorat deum, etiamsi à sensibilibus conuentibus non separatus esse uideatur. Vox domini super aquas.] Quo intelligamus quid est uox domini, operæpretium est ut quantum possibile est colligamus ex diuina scriptura, quæ de uoce scripta sunt. Inuenimus igitur in Genesi scriptum. Verbũ Cap. 15
domini ad Abraam. Ego protector tuus sum, & merces tua multa. Et respondit Abraham, Dñe quid mihi dabis? Ego discedo absq; liberis. Et paulò post, Et statim uox facta est ad ipsum. Et rursus in Exodo dicit. Sint parati in diẽ tertiũ, & ubi uoces & tubæ, Cap. 19
& nubes descenderit de monte, illi ascendant in montẽ. Et post decalogũ. Et omis populus uidebat uocem & faces, & uocẽ tubæ. Et in Esaia scriptũ est. Vox dicẽtis, clama. Cap. 20 Esa. 40
Est igitur uox, aeris plaga, aut species circa aerem fiẽs, ad quẽ uult impressionẽ facere is qui uocem edit. Qui itaq; per carnẽ inter se cõuersantur uerberãtes aerem, & uelut figuram quandam ad speciem ipsi imprimentes, per spiritum propellunt, quo perueniat ad aures eius ad quem uox fit. At uero domini uox alterius generis est, deo informa

tionem ipsi animæ imprimente ut imaginetur, in his quos uult deus suam uocem audi
re:ut proportionē habeat hæc imaginatio ad eam quæ in somnijs fit. Nam illic non ex
terno aere uerberato, per aures sensus eorum quæ dicūtur illabitur, sed ipsa principali
animæ parte intellectū suscipiente, in memoria eorum quæ uiderunt permanere solēt.
Facta est igitur uox ad Abraham, quia habebat aures audire potentes mandata dei,
uoluntate dei latenter ipsi insonante. At uero uox quæ ad populum fiebat, uisibilis e-
rat, hoc est cognoscibilis & ab omnibus intelligi potēs. Non enim profecto colore ali
quo colorata erat ac circumscripta, ut uox ore prolata oculis percipi potuisset. Sed ui-
debat populus uocem, quia mandatum domini lucidum illuminans oculos, nulla uer-
Esa. 40 borum obscuritate proposita. Et Esaiæ uox obtigit præcipiens, clama. Pro eo ac si di-
ceres, principalis animę pars ipsius prophetæ, à potentia quæ ipsi à deo imprimebatur,
informabatur. Vox domini super aquas.] Qualis uox, super quas aquas? Velut pro
phetiam accipiamus quod dictum est. Memineris Ioannis, qui interrogatus à Iudæis,
Ioan. 1 Quis es tu? quod responsum dabimus his qui miserunt nos? respondit: Ego uox cla-
mantis in deserto. Igitur uox domini est Ioannes, angelus à deo missus ante faciem do
mini, ut pararet domino populū præparatū. Hæc igitur uox super aquas erat, super Ior
danem, in quo baptizabat prædicans pœnitētiæ baptismū. Et non solū in Iordane, sed
etiam in Enon prope Salem, quia aquæ multæ erant illic. Igitͬ uox domini super aquas,
Ioannes est super baptisma. Illic etiam deus maiestatis intonuit. Venit enim uox de cœ
Mat. 3 lo dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Tunc etiam dominus su
per aquas multas, dignatus descendere in baptisma Ioannis, ut cōpleret omnem iusti-
tiam quæ in lege est. Vox domini in uirtute.] Aufert eñ debilitates populi per pœ
nitentiæ baptismum, per ipsum baptizans in aqua ad pœnitentiam. In uirtute est uox
dicēs, Pœnitentiā agite, appropinquauit enim regnum cœlorū, & facite fructus pœni
tentia dignos. Aut nunquid in uirtute uox est, quia reuera forti domino Ioannes testi-
monium præbet, dicens. Ego baptizo in aqua, qui uero post me uenit fortior me est.
Hæc igitͬ uox uirtuti ac fortitudini testimoniū dedit. Vox domini in magnificentia.]
Quum magna mysteria de Iesu Ioannes proferret dicēs, Vidi spiritum sanctū uelut co
lumbam descendentē, & manētem super ipsum. Et rursus, Ex aceruo ipsius nos oēs ac
cepimus, & gratiam pro gratia. Altæ enim sunt aquæ, & magnitudinem maiestatis uni
geniti declarant. Quapropter uox domini magnificentia est. Magnificum uero est eti
Ioan. 1 am dicere, deum nemo uidit unquam. Vnigenitus filius qui in sinibus patris est, ille e-
Ioan. 6 narrabit. Multa etiam magnifice de domino exponere uidetur, dum dicit, Non potest
Ioan. 3 homo accipere quicquam si nō datum fuerit ipsi in cœlo. Magnificum & hoc. Qui ex
Ioan. 5 supernis uenit, super omnes est. Et hoc, Qui de ipso testimonium accepit, affirmauit ꝙ
deus uerus est. quem enim misit deus, uerba dei loquitur. Et hoc, Qui credit filium, ha
bet uitam æternam. & quæcunq; talia existūt. Nihil igitur humile aut illiberale, sed o-
mnia magnifica, cum congruente magnitudine, decenter à Ioanne expressa de domi-
no dicta sunt. quare uox domini in magnificentia existit. Vox domini confringentis
cedros.] Potest dici quod parans domino populum præparatum, elatas impietates, &
contra cognitionē dei exaltatas cōfringens ac conterens, obliqua faciebat recta. Qui
enim omnem collem ac montem humiliat, hic erat qui cōfringebat cedros, & dño ac-
cessum adęquabat, per hoc quod ad pœnitentiā inducebat, altum & elatum et inhumi
liatum populi cor. Vnde ipsius præparationi succedens dominus, per suum aduentū
Psal. 109 confringit oppositas potentias, cedros Libani figurate dictas. Oportet enim dominū
regnare, donec ponat inimicos sub pedes suos, & has cedros cōminuere uelut uitulū
ipsum Libanum. Quid igitur est uitulus? Libanus, id est thus, inquiunt, quod multa se-
dulitate idolorum cultores in uitulorum formas ac imagines redegerunt, atq; sic ip-
sas igni admouerunt. Sic igitur, inquit, oppositas potētias meritò ad interitū disperdi.
Aut uitulus thuris ab igne liquescens, iuxta id quod dictum est, Velut liquescit cera à
Psal. 67 facie ignis, sic pereunt peccatores. Sed & sic potest intelligi, cedros cōminui, & ipsum
Libanum principem elationis cedrorum. Comminutus est aliquando uitulus in exitu
per Aaron, quem populus à deo desciscens & ad idolorum cultum conuersus forma
uit. quē Moyses accepit, & in minutissima frusta contritum in aquā proiecit. sic igitur
commi-

comminuet totum Libanum, hoc est primæ maliciei originem dominus, uelut cõminutus fuit uitulus ille à Moyse. Et dilectus quemadmodũ filius unicornium. Post sublatas oppositas potentias, tunc apparebit dilectio erga dominũ, & fortitudo ipsius manifesta fiet, nullo aduersario tenebras inducente. Quapropter dicit post cõminutionẽ, Dilectus erit uelut filius unicornium. Vnicornis autem animal est principale, homini non subiectũ, uiribus inexpugnabile, in solitudinibus semper degens, uno cornu confidẽs. Et ob id inexuperabilis domini natura unicorni assimilata est, tum propter principarum in omnes, tum quod unum suipsius principium habet patrem: caput enim Christi deus. Vox domini intercidentis flãmam ignis. Peccatũ instar ignis depascẽs Israel, Ioannes intercidit ac dissecuit dicens, Pœnitentiã agite, appropinquat enim regnum cœlorũ. Flãmam igitur affectionũ ex peccato animis insitam dissecuit, exponẽs Iudæis de igne æterno, in eo quod iudicij uehementiã proferebat. nimirum, Ventilabrum in manu domini, & repurgabit aream, & triticũ quidẽ deponet in horrea, paleas uero comburet igni inextinguibili. Illam igitur flammã dissecuit, per hoc quod horrẽda populo sub oculos posuit. Et cõcutiet dominus desertum Cades.] Ioannes enim in deserto baptizabat, desertum igitur illud concussit accessu populorum ex omnibus locis, quod sanè desertũ propterea quod uenientes pœnitentiã agerent, sanctũ appellabatur. Cades enĩ sanctũ significat. Hæc uox præparat & absoluit ceruos, ipsas sanctas animas, quæ alta quærunt, quę serpentes consumunt, quæ in altis montib. conuersationem faciunt. Hæ uero utiq; fuerint animæ magnificę, ad alta cœlestis politiæ ex humilibus accurrentes leues ac elatæ, bellum gerentes aduersus oppositas potentias, quẽadmodum contra serpentes cerui. Sed & condensa reuelat, quo serpentes manifesti fiãt, qui sub umbratione syluæ cõdensatæ teguñt, ut eo minori labore à ceruis cõsumãtur. Fortassis igitur qui uitia occulta manifestat, cõdensa reuelat. Hoc est in propatulũ ducit latitantia in materiali natura peccata, quæ serpẽtes dicuñt propter uoluptatis uarietatem. Reuelabit aũt in die illa, quando reuelabit occulta tenebrarũ & consilia cordium ipsorũ. Fortassis aũt & Ioannes uox dñi existens, in ænigmate Israeli loquebatur, Iam ascia ad radicem arborũ posita est, Omnis igitur arbor quæ nõ facit fructũ bonum exscindiť, & in ignem mittitur. Reuelabat cõdensa, hoc est fructuũ inutilitatẽ manifestabat. condensa enim sunt sylua & materia infructuosa, cuius detrimentũ ostendens ipsis, ad conuenientem fertilitatem eos prouocabat dicens. Facite fructus pœnitentia dignos. Ex quibus omnibus unus sequitur effectus, ut templum domini ædificetur, in quo quilibet constitutus, gloriã domino uere afferre potest. Sed & dominus diluuiũ inhabitat.] Nam per baptismum cõtingit inhabitatio domini in animis sanctorũ. Animam itaq; ablutam à peccato, inhabitat dominus, & proprerea diluuium inhabitare dicitur. Quod enim remissionem ex baptismo diluuium appellauit, etiam ex tricesimo primo Psalmo didicimus, ubi dicit: Veruntamen in diluuio aquarum multarũ ad eum non approximabunt. Nam peccata peccatorum in redemptione baptismi, non permittuntur ut eos amplius accedant. Et sedebit dominus rex inæternum.] Supra omnia hæc continget nobis cognoscere principatum domini super omnes, qui robur dat populo suo, quo deuicto aduersario benedictionem accipiamus, quæ datur à domino in pace his qui ipso digni sunt. Ipsi gloria in secula. Amen.

1.Cor.11

Mat.3

Ibidem

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVN XXIX

PSALMVS odes seu cantici dedicationis siue innouationis domus Dauid. Psalterium quidem figurate, iuxta instrumẽtum musice adaptatum ad hymnos dei nostri, structura corporis ipsius est. Psalmus uero, actiones sunt quę per corpus in gloriã dei absoluuntur, ubi per uerbum adaptati nihil dissonũ in motibus perfecerimus. Canticum uero siue ode sunt quęcunq; ex nuda speculatione ac theologia hæret. Quare Psalmus sermo est musicus, quãdo cõcinne & iuxta harmoniæ rationem ad instrumentũ pulsatur. Canticũ uero uox est cõcinna quæ cum harmonia citra organi sonitum absoluitur. Hic itaq; quoniam inscriptio est, Psalmus cantici, arbitramur hæc uerba innuere, consequentẽ ad speculationẽ actionem. Hic uero psalmus cantici, iuxta inscriptionẽ, continet sermones quosdam innouationis domus. Et quod ad corporalem sensum attinet, uidetur hic sermo tẽporibus Solomonis famo

so illo templo extructo,ad psalterium decantatus esse. Verũ iuxta sententiã spiritualẽ, incarnationẽ dei uerbi significare uidetur inscriptio,indicareq; innouationem domus nouę & mirabiliter ipsi cõstructæ. Multa enim inuenimus in hoc psalmo, quæ ex persona domini pronunciantur. Aut fortassis domũ accipere oportet Ecclesiã à Christo ędi
1.Tim.3 ficatam,quẽadmodum etiam Paulus in epist. ad Timoth.scribit: Quo scias quomodo oporteat in domo dei diuersari,quæ est ecclesia dei uiuentis.Innouationem autem ecclesię accipere oportet,renouationẽ mentis,quæ fit per spiritũ sanctũ singulis qui corpus ecclesiæ Christi complent. Est aũt diuina & musica harmonia, non quæ sermones quosdam cõplectitur aures demulcentes, sed sedantes ac mitigãtes malignos spiritus, qui animas quæ facile offenduntur infestant. Exaltabo te domine quoniã suscepisti me,& non lætificasti inimicos meos super me.] Quomodo is qui in altis habitat exaltatur ab his qui humilem locum sortiti sunt? Si enim deus superne in cœlo est, tu uero inferne in terra,quonam modo deum exaltaueris? Quid igitur uult hæc ꝓmissio prophetæ? Aut nunquid exaltari dicitur ab his, qui magna & deo cõuenientia de ipso cogitare possunt, & qui ad gloriã dei uiuunt? Qui igitur cũ scientia ad beatitudinẽ festinat,exaltat deum. Qui uero contraria uia abit,quantũ ne fas quidem est dicere,deum humiliat. Sed & omnem conuenientẽ rebus nostris statum quodãmodo cõtribuimus deo.Quapropter dormitantibus nobis ac segniter operãtibus,Dormire deus dicitur, indignos nos iudicans uigilijs suis pro nobis speculantibus.Postq; uero aliquando de
Psal.43 trimentum ex somno percipientes dixerimus:Exurge quare obdormis domine? tunc sanè non dormitabit neq; dormiet qui custodit Israel. Sed & alij quidam oculos à deo uelut auertunt,propter turpitudinem eorum quæ faciunt, quæ oculis dei indigna existunt,qui sanè acta pœnitẽtia dicunt:Quare faciẽ tuam auertis? Et alij præter hos sunt, qui eiecta memoria dei,& uelut obliuionem suipsorum ipsi inducentes, dicunt:Quare obliuisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ? Et in summa, quæ iuxta affectus humanos de deo dicuntur,ea homines operantur,talem sibijpsis deum facientes,qualem unusquisq; seipsum præparat. Exaltabo igitur te domine quoniã suscepisti me, & non lætificasti inimicos meos super me.] Quum nihil humile, nihil terrenũ in uita mea à te acceperim,unde aderit mihi facultas te exaltandi? quoniam tu anteuertẽs me suscepisti. Significanter dixit suscepisti, pro exaltasti me, & superiorem insurgentibus contra me fecisti. Velut si quis puerũ natandi inexpertũ, manu susceptũ aqua altiorem ducat. Qui igitur auxilio dei sursum respicit à delicto recedens, hic præ animi gratitudine per bona opera se deũ exaltaturũ esse ꝓmittit. Aut uelut si quis luctatorẽ aliquẽ debilẽ ab imminente ruina suffultũ liberet, & colluctatorẽ superiorẽ faciat, atq; ita illi quidẽ uictorię occasionẽ præbeat, huic uero læticiã ob ruinã ac casum ipsius detrahat. Non aũt tribulationes quæ probationis gratia sanctis immittunt, lætitiam inuisibilib. hostibus nostris pariunt. Sed quum tribulati desperauerimus, & cogitationes nostræ ad angustias redactæ fuerint,ad afflictionũ multitudinẽ animũ despondentes,tunc læ-
Iob 1 tantur plauduntq; ac exultant. Velut in Iob cõtigit. Perdiderat possessiones, priuatus erat liberis,caro sanie & uermibus ipsi scaturiebat. Hæc nondũ lętitiã aduersario pariebant. Si uero his ęrũnis emollitus, aliquod maledicũ uerbũ iuxta uxoris cõsilium pro-
1.Cor.4 tulisset, tunc sanè lætificati fuissent inimici super eo. Et super Paulo esuriẽte & sitiente, nudo,colaphis cæso,laboribus fatigato,nusq; stabilem locum habente,non lætabatur inimicus. Imò uice uersa cõterebatur,dum sic uideret ipsum certamina sufferentẽ,ut e-
Rom.8 tiã cõtemptim diceret. Quis separabit nos à dilectiõe Christi? Dñe deus meus clamaui ad te,& sanasti me.] Beatus qui plagam suam in profundo cognoscit,ut medicũ ac-
Psal.6 cedere possit ac dicere: Sana me domine, quia conturbata sunt ossa mea. Et, Ego dixi
Psal.51 domine miserere mei,sana animã meam,quia peccaui tibi. Hic tamẽ gratiarũ actio est, pro adhibita ipsi medela. Domine enim inquit, deus meus. Non omniũ deus est deus,
Luc.20 sed eorũ qui ipsi cõiuncti sunt per dilectiõnẽ. Deus enim Abraham est, & deus Isaac, & deus Iacob, Si uero omniũ deus esset, non hoc apud illosipsos uelut præcipuũ quid testatus fuisset. Et rursus Iacob, auxiliatus est tibi deus meus. Et Thomas post comper-
Ioan.20 tam certitudinẽ resurrectionis amplectens dominum, Dominus meus inquit, & deus meus. Affectuosa igitur uox est, domine deus meus, & prophetico statui ac ordini

conueniens

conueniens. Clamaui ad te,& sanasti me.] Nihil medium inter uocem meã & tuam gratiam intercessit. Sed & simul clamaui, simulq; medela accessit. Adhuc enim loquen te te, inquit, dicã ecce adsum. Magna igitur uoce loqui ad deum magnaq; petere oportet dum oramus, ut cita sanatio nobis exoriatur. Domine eduxisti ex inferno animã meam.] De hac sanatione gratias agit deo, is qui ex infirmitate quidem descẽdit in infernum, eductus est aũt ex inferno per potentiam eius, qui pro nobis eum qui mortis imperium habet deuicit. Saluasti me à descendentibus in lacum. Multis quidẽ in locis lacus nominantur fossæ subterraneæ, ad captiuorum custodiam accommodatæ. Sic enim dictum est in Exodo. A primogenito Pharaonis usq; ad primogenitum captiuæ in lacu. Sed & Hieremiam in lacum iniecerunt, & Ioseph fratres præ inuidia in lacum concluserunt aquam non habentẽ. Vnaquæq; igitur actio aut ad inferna nos deducit, grauans nos per peccatũ, aut ad superna leuat, alas nobis addens ad deum. Saluasti igitur me prius existentẽ in praua uita, separando me ab his qui descendunt ad tenebrosum ac præfrigeratũ locum. Hoc igitur est quod dixit, suscepisti me, hoc est sursum euexisti me à deorsum uersus latiõe, ut nõ data sit occasio inimicis, ut lętificati essent super me. Quod igitur alibi dixit, Qui perfecit pedes meos uelut cerui, & super excelsa statuens me, Reditum ad alta, liberationẽ & susceptionẽ à lacu nominat. Psallite domino sancti eius.] Non si quis ore profert psalmi uerba, hic domino psallit, sed qui à puro corde emittunt psalmodias, & qui sancti sunt seruantes iustitiã ad deum, hi psallere possunt deo, spirituales rythmos cõuenienter assequentes: qui uero in scortatione hic consistunt, qui in furto, & qui dolum ac mendaciũ in cordibus cælant, psallere se putant, reuera non psallentes. Nam sanctũ ad psallendum uerba uocant. Non potest arbor mala fructus bonos proferre, neq; cor prauum uerba uitæ emittere. Facite igitur arborem bonam & fructus ipsius bonos. Purgate corda ut fructum feratis in spiritu, & possitis sancti facti domino psallere prudẽter. Et confitemini memoriæ sanctitatis eius.] Nõ dixit confitemini sanctitati eius, sed memoriæ sanctitatis eius, hoc est, gratias agite. Cõfessio enim hic pro gratiarum actione accipitur. Gratias agite igitur, quod in memoria sanctitatis ipsius estis, qui prius propter demersionẽ in maliciam, & inquinationẽ immundiciarum carnis, ab obliuionẽ uenistis sanctitatis conditoris uestri. Pro remissione igitur peccatorum, confitemini de his quæ non rectè à uobis antea perpetrata sunt. Quia ira in indignatione eius, & uita in uoluntate eius.] Prius dixit triste, iram uide licet in indignatione dei. Deinde hilarius, uitam in uoluntate ipsius. Videtur eadem dicere, his qui certitudinem eorum quæ significantur assequi nõ possunt, quum Propheta dicat iram esse in indignatione dei, tanquam idem sit ira & indignatio. Verum plurima est differentia. Indignatio enim est iudicium talia uel talia quædam tristia inducẽdi commerito. Ira uero laboriam, & supplicium quod à iusto iudice iuxta mensuram iniquitatis inducitur. Verum ab exemplo manifestius fiet quod dico. Medicus ubi signauit partem inflãmatam ac saniẽ plenam, probat ac adstruit sectionem ægroto esse necessariam, hoc indignationem nominat scriptura. Post iudicium uero medici de adhibendo auxilio, sequitur deinceps actio ad opus ducẽs probata & iudicata, & ferrum secans & dolorem inducens ei qui secatur. Hoc ira dei nominatum est. Progredere itaq; ad propositum, & inuenies sententiæ consequentiam, Quia ira in indignatione eius, pœna secundum iustum iudicium dei: uita autem in uoluntate ipsius. Quid igitur dicit? Quod id quod deus uult hoc est, nempe ut omnes uitæ ipsius participes fiamus. Calamitates autem & mala, nõ ex uoluntate ipsius fiunt, sed pro peccatorum merito inducuntur. Vitam quidem igitur deus propria uoluntate unicuiq; largitur, iram uero unusquisq; sibijpsi accumulat in die iræ & reuelationis ac iusti iudicij dei. Familiare est autem scripturæ, præponere tristia lætioribus, quia iucundior est uoluptas rebus tristibus prægressis. Ego enim occidam, inquit, & uiuere faciam. Sequitur beneficium post supplicium. Percutiam & ego sanabo. Ipse enim dolorem inducit, & rursus restituit. Percussit, & manus ipsius sanauerũt. Præcedunt afflictiones, quo nobis stabiliora beneficia fiant, quum datorum custodiam uehementer nobis uendicemus. Ad uesperam demonstrabitur fletus, & ad matutinum lætitia.] Memineris temporis passionis domini, & reperies sentẽtiã. Ad uesperã enim moratus est & permansit fletus in di

Esa. 52
Cap. 12
Hier. 38
Gen. 40
Psal. 17
Mat. 3

ſcipulis domini, quum uiderunt ipſum in crucem ſuſpenſum. Mane uero ſequuta eſt lę
titia, quum poſt reſurrectionem cum gaudio diſcurrebant, annunciantes inter ſe bo-
num illud nuncium uiſionis domini. Aut fortaſſis etiã in uniuerſum ueſpera ſeculum
hoc dicitur, in quo qui beate fleuerunt, matutino tempore aduenientem conſolatio-
Mat. 8 nem reperient. Beati enim lugentes, quia ipſi conſolationem inuenient. Beati ploran
tes, quia ipſi ridebunt. Qui itaq; dies huius ſeculi iam in conſummatione exiſtentis, &
quod ad ſuum occaſum declinauit, in deplorandis peccatis ſuis tranſigunt, hi uero illo
Pſal. 125 matutino adueniente gaudebunt. Qui enim ſeminant in lacrymis, in exultatione me-
tent. Nimirum in futuro ſeculo. Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor
inæternum.] Quemadmodum ciuitatis eſt abundantia, uenalium in foro luculentia:
& quemadmodum regionem abundantẽ eſſe dicimus quæ multos fructus produxit:
Luc. 8 Sic etiam animæ quædam abundantia eſt eius quæ omnigenis bonis operibus eſt re-
ferta. quam primum diligenter cultam eſſe oportet, & poſtea largis cœleſtium aquarũ
influxionibus pinguefactam, quo fructum proferat trigecuplum & ſexagecuplum, ac
centuplum, & aſſequatur benedictionem dicentem. Benedicta horrea tua, & benedi-
Deut. 28 ctæ reliquiæ tuæ. Qui igitur ſuam ſentit conſtantiam, cõfidenter dicet ac affirmabit ſe
non paſſurum eſſe ut ab aduerſario euertatur, uelut ager plenus quem benedixit dñs.

Domine in uoluntate tua dediſti decori meo uirtutem.] Qui in expendenda uir-
tutum ratione triti ſunt, Virtutes partim ex ſpeculationib. conſtare dixerunt, partim ſi
ne ſpeculatione. Verbi gratia, prudentiã quidem ex ſpeculationibus conſtare, in loco
de bonis & malis. Temperantiã uero ex loco de eligendis & fugiendis. Iuſtitiam ex lo-
co de diſtribuendis & non diſtribuendis. Fortitudinem ex loco de horrendis & non
horrendis. Pulchritudinẽ aũt & robur uirtutes eſſe ſine ſpeculatione, cõſequentes ad
eas quæ conſtant ex ſpeculationibus. Nam congruentiã & harmoniam ſpeculationũ
animæ, quidam ſapientes pulchritudinẽ ſtatuerunt. Perfectionẽ aũt eorũ quæ ex ſpecu
latiuis uirtutibus ſuggeruntur, robur eſſe pronunciauerunt. Veruntamẽ ut & pulchri-
tudo animæ accedat, & uirtus ac potẽtia eorum quæ oportet perfectiua, diuina ad hoc
gratia opus habemus. Quemadmodum itaq; ſupra dixit, quod uita eſt in uoluntate ip-
ſius, Sic nunc exaltat deum per gratiarũ actionem dicens. In uoluntate tua præſtitiſti
pulchritudini meę uirtutem ac potentiam. Pulcher equidem eram, ſecũdum naturam,
debilis autem, propterea quod ex inſidijs ſerpentis per peccatum mortificatus ſum,
euaſi. Pulchritudini igitur meæ quam à te ex prima ſtructura accepi, addidiſti potenti-
am eorum quæ oportet effectiuam. Pulchra quidem eſt omnis anima, quæ in propria-
rum uirtutum cõgruentia conſpicitur, pulchritudo autem uera & amabiliſſima, quam
ſola purgata mens cõtemplari poteſt, circa diuinam & beatam eſt naturam. Cuius ful-
gores & gratias qui intente intuetur, tranſſumit quid ab ipſa, uelut à tinctura quadam,
floridum quendam ſplendorem proprijs oculis affricans. Vnde etiam Moyſes glorifi
Exod. 34 catam faciẽ habuit, ex eo q; pulchritudinis illius in conuerſatione cum deo particeps
factus fuit. Qui igitur uirtutem ſuam percipit, uocem hanc gratias agẽtem emittit. Do
mine in uoluntate tua præſtitiſti decori meo uirtutem. Quemadmodũ aũt ad ſpeculati
uas uirtutes non ſpeculatiuæ conſequuntur, ipſa pulchritudo ac robur: Sic ſunt quædã
uitia non ſpeculatiua, ipſa turpitudo & debilitas. Quid enim deformius ac turpius ani-
ma affectibus dedita? Vide mihi ira percitum, & eam quam præ ſe fert feritatem. Inſpi
ce triſtitia affectum, & eam quã in ſe habet humilitatem & animæ contractionem.
Quis uero libidinibus aut gulæ deditum, aut timoribus conſternatum, uel aſpicere ſu-
ſtineat? quum uſq; ad corporis fines animæ affectio penetret, Quẽadmodum ſanè eti-
am ueſtigia pulchritudinis animæ in ſancti hominis ſtatu apparent. Prouidẽdum itaq;
Cant. 1 nobis de pulchritudine, quo etiam ſpõſus Verbum dei nos ſuſcipiens dicat. Tota pul-
chra es amica mea, & macula non eſt in te. Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum
cõturbatus.] Quandiu, inquit, radij inſpectionis tuæ illuſtrarunt me, & ſtabili ſtatu &
imperturbato degebam. Poſtquam uero auertiſti faciem tuam, affectuoſitas & turba-
tio animæ apparuit. Auertere autem faciem ſuam dicitur deus, quum in calamitatum
temporibus, tentationibus expoſitos dimiſerit, quo cognoſcatur certantis firmitas ac
robur. Si igitur pax quæ omnem mẽtis intelligentiã excedit, cuſtodierit corda noſtra,

affectuum

affectuum turbationẽ ac cõfusionem effugere possumus. Quãdoquidem igitur uoluntati dei opponitur auersio, pulchritudini uero & decori ac uirtuti turbatio, fuerit utiq; turbatio, turpitudo & debilitas animæ, ex alienatione à deo proueniens. Precemur itaq; semper ut facies dei nobis illucescat, ut in statu simus sanctos decenti, quieti ac mites omniq; modo imperturbati, ex promptitudine ad bona. Paratus em̃ sum, inquit, & nõ sum turbatus. Ad te domine clamabo, & ad deum meum deprecabor.] Sæpe dictum est de clamore ad dominũ, quod solius eius est, qui magna & cœlestia cupit, clamare. Si uero quis parua ac terrena petierit à deo, parua & humili utitur uoce, nõ perueniente ad altitudinẽ, neq; aures domini accedente. Quæ utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem?] Quid, inquit, clamaui, & quid te dominũ ac deum meũ rogaui? Quæ mihi utilitas inquit, deliciarũ carnis, & plenitudinis sanguinis, quũ tradendus sim quantum nõdum, in cõmunem corporis corruptionem? Verum castigo, & in seruitutẽ redigo corpus meum, ne propter bonũ corporis habitũ, & sanguinis feruorẽ, carnositas occasio ad peccatũ fiat. Ne aduleris carni tuæ somnis & balneis ac mollibus stratis, semper insonãs tibi uerbũ hoc. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descẽdo in corruptionẽ? Quid ornas & amplecteris paulo post corrumpendũ? Quid pinguefacis ac incarnas teipsum? An ignoras quod quanto crassiorẽ tibi ipsi facis carnem, tanto grauiorẽ animę cõstruis carcerẽ? Nunquid cõfitebitur tibi puluis, aut an nunciabit ueritatẽ tuam?] Quomodo em̃ puluerulentus & carneus homo cõfitebitũ tibi deo? Quomodo uero etiã ueritatẽ annunciabit, qui neq; disciplinis operã dedit, & in tanto carnis onere mentem suã defossam habet? Ob id igitur eliquo ac cõsumo carnẽ, & nõ parco sanguini, qui in carnẽ cogi solet, ut nullũ sit mihi ad cõfessionẽ aut ueritatis intelligentiã impedimentũ. Audiuit dñs, & misertus est mei.] Postq; exposuit quæ fuerint quę ad deũ clamauit, statim sentiens auxiliũ dei, impellensq; nos ad similia petenda: audiuit dñs inquit, & misertus est mei, dominus factus est mihi adiutor. Precemur itaq; etiã nos, clamemusq; uoce spirituali magna petentes, nõ carni dediti. Qui enim in carne sunt, deo placere nõ possunt: quo etiam nos dominus exaudiat, debilitatis nostræ misertus, & diuini auxilij participes facti etiam nos dicamus. Cõuertisti planctũ meũ in gaudiũ mihi.] Nõ cuilibet animæ gaudiũ à deo accedit, sed si quis plurimum deplorans peccatum suum, fortibus luctibus & assiduis lachrymis, ob seipsum uelut mortuũ planctum fecerit, talis hominis planctus in gaudiũ uertitẽ. Quod autẽ sit laudabiliter plangere, ostendunt pueri in foro desidentes ac dicentes, Lamentati sumus, & nõ planxistis, cãtauimus uobis tibijs, & nõ saltastis. Est autem tibia instrumentum musicum, quo spiritu cooperante ad melodiã utimur. Quapropter arbitror omnẽ sanctum prophetã figurate tibiam nominari, propter motũ ex spiritu sancto. quare dicit, tibijs cãtauimus uobis, & nõ saltastis. Sancti em̃ prophetæ per sermones suos nos exhortantur ad cõcinnam sanctæ prophetiæ actionem, quæ saltatio dicta est. Sed & lamentantur nobis prophetæ, ad planctũ nos prouocantes, quo ex propheticis sermonibus ad peccatorũ nostrorum cognitionẽ progressi, interitum nostrũ deploremus, in laboribus & ęrumnis carnem nostrã castigantes. Tali itaq; homini dilaniatur lugubris uestis, qua se ob peccati sui luctum cõuestiuit. induitur autẽ ipsi tunica lætitiæ, & palliũ salutis, illustria illa & nuptialia indumenta, quibus indutus à sponso nõ eijcitur. Cõcidisti saccũ meum, & circũdedisti me lætitia.] Coadiutor ad pœnitentiã est saccus, humilitatis signum existens. Olim enim patres in sacco & cinere desidentes pœnitentiã egerunt. Quandoquidẽ uero Apostolus reuelata facie, iuxta eandem imaginẽ, à gloria in gloriam transformatur: gratiam datam ipsi à domino, propriã gloriã dicit. Vt cantet tibi gloria mea. Gloria iusti est spiritus in ipso. Qui igitur canit in spiritu, dicat: Vt cantet tibi gloria mea. Et nõ compungar. Nõ amplius committam, inquit, quæ digna sunt, ut cõpungatur ac perforet cor in recordatione peccati mei. Domine deus meus in æternum cõfitebor tibi.] Cõfitebor dixit pro gratias agam. Quandoquidẽ enim dedisti mihi ex pœnitentia ueniam, & reduxisti me ad gloriã, turpitudine ac confusione ex peccatis ablata, propterea in omne æuũ cõfitebor tibi. Quod enim tantum temporis interuallum fieri possit, quod tantorum beneficiorum obliuionem animæ meæ inducere queat.

Psal. 118

1. Cor. 9

Luc. 7

2. Cor. 3

Xultate iusti in dño,rectos decet collaudatio.] Familiaris est scripturę uox exultationis,ualde alacrem ac lætũ animæ statũ,ob ea quæ lætacia digna sunt ostendens.Exultate itaq; iusti in domino,nõ quũ uitę facultates abundãt,nõ quũ corpus bona habitudine præditũ est, nõ quũ agri fructibus omnigenis referti sunt:sed q; dominũ habētis,tali pulchritudine,tali bonitate,tali sapiētia præditũ.Sufficiat uobis lætacia in ipso.Et sanè uidet propheta ob rem gratã aliquã lætacia ac gaudio affectus, ob hanc ipsam exultare. Quapropter iustos excitat ad dignitatis suæ sensum,q; talis domini serui esse digni facti sunt, & ad exultandũ propter seruitutē ipsius cũ inenarrabili gaudio ac saltationib. corde uelut saliente ob afflationē dilectionis boni dei.Si aliquãdo cordi tuo uelut lux illapsa,ingentem de deo cogitationē induxit,ac animã tuã illustrauit,ut deum quidē diligeris,mundum uero & corporalia omnia cõtempseris,ex obscura illa ac breui similitudine, totũ iustorũ statũ cognosce,qui æqualiter ac indesinenter lætaciã in deo peragũt. Tibi equidē aliquãdo ac raro incidit illud gaudiũ secundũ dispensationē dei,quo te per modicũ gustum ad recordationē perducat eorũ quibus priuatus es. At uero iusto perpetua est
Gal. 5 diuina ac cœlestis lætacia,propterea quod semel in ipso habitat spiritus.Primus aũt fructus spiritus est dilectio,gaudiũ,pax. Exultate igitur iusti in domino.] Velut locus iustorũ capax est dominus,in quo qui est eum necesse est lætari ac exultare. Fit etiã iu-
Eph. 4 stus locus domino,accipiens ipsum in seipso.Nam qui peccat,locũ dat diabolo, nõ o-
Cap. 10 bediens ei qui dicit,Neq; detis locũ diabolo:& Ecclesiastæ,Si spiritus potestatē habētis ascenderit super te,locũ tuũ ne dimiseris.In ipso itaq; dño existentes,& quantũ nobis possibile est ipsius mirabilia inspicientes,sic ex speculatione cordib. nostris lætaciã cõgregamus. Rectos decet collaudatio.] Quemadmodũ obliquus pes recto calceamento nõ adaptatur.Sic neq; distorta corda decet dei laudatio. Quapropter puto, uelut nõ decente dæmonũ os de seruatore sermone,aufert ab ipsis potestatē, ut ne ma-
Act. 16 nifestũ ipsum faciant.Et Pythonē Paulus increpat,ut ne ab impuro sanctus cõmende-
Psal. 49 tur.Tale est & hoc,peccatori autē dixit deus, quare tu exponis iustificationes meas? Conemur itaq; fugere omne opus obliquũ ac tortuosum,rectificemusq; mentē nostrã uelut regulã rectã,itemq; animæ iudiciũ,quo ubi recti simus, deceat nos domini collaudatio.Quēadmodũ ẽm peccati autor ac præceptor serpens obliquus dicitur,& gladius dei inducitur super dracone serpentem obliquũ,quia inter eundũ multas digressiones ac diuortia facit.Etenim dum serpentis tractus proreptat,inæqualiter per terrã proserpit,quũ aliter procedant anteriores partes, & oblique insequant cõsequentes, & rursus ad cõtrariũ uergant postremæ.Quare qui serpentē sequit,obliquã & inæqualem ac plenã cõtrarietatibus uitã suã demonstrabit.Qui uero retro dominũ deũ ambulat,rectas facit semitas,& recta uestigia pedum ipsius.Rectus ẽm est dominus deus noster,& rectitudines nouit facies ipsius.Si duæ regulæ iuxta se collocatæ fuerint, rectitudo ipsarũ cõcinna ipsis est.Si uero distortũ lignũ ad regulã appositum fuerit, incongruum reperitur recto peruersum ac obtortũ.Quandoquidem igitur recta est domini
1. Cor. 12 laudatio,recto opus est corde,ut deceat ac cõueniat ipsi laudatio.Si uero nemo potest dicere dominũ Iesum,nisi in spiritu sancto,quomodo proferes laudem, quum nõ habeas rectum spiritum in uisceribus tuis innouatum. Cõfitemini domino in cithara, & in psalterio decem chordarũ psallite ipsi.] Primum in cithara domino cõfiteri oportet,hoc est corporis actiones cõcinne absoluere.quãdoquidem enim in corpore peccauimus,quum membra nostra serua peccato ad iniquitatem exhibuimus: corpore etiam cõfiteamur,eodē instrumento utentes ad peccati dissolutionem. Cõuiciatus es, benedicito.plus q̃ oportet accepisti,reddito.ebrius fuisti, ieiunato, arrogãs fuisti, humilia te.inuidisti,cõsolare.occidisti,testare,aut testimonio æquiualenter, per cõfessionem,corpus tuum afflige.Et tũc post cõfessionem,dignus es psallere deo in psalterio decē chordarũ.Oportet ẽm prius corporis actiones peragere,ut diuino uerbo cõcinnē absoluantur,atq; ita ad intelligibiliũ ac spiritualiũ speculationem procedere. Psalterium ẽm fortassis mens ipsa dicitur superna quærēs,propterea quod organi huius con-
structio

structio,resonantē uim ex supernis habet.Corporis itaq; opera uelut ex infernis cōfi-
tentur deo,mysteria uero quæ per mētem promittuntur, processus ex supernis habēt,
mente uelut per spiritum sonum suscipiente.Qui igiť ad omnia mandata respicit,ipso
rumq; uelut cōcentum ac cōsonantiam facit,hic in psalterio decem chordarū deo psal
lit,propterea quod decem sunt generalia præcepta iuxta primam legis traditionē scri
pta. Cantate dño canticū nouū.] Hoc est nō in uetustate literæ,sed in nouitate spiri
tus deū colite.Qui nō corporaliter accipit legē,sed spiritualem ipsius uim cognoscit,
is nouū canticū canit.Nam uetus & senescens testamentū transiit, nouū uero & reno-
uatum dominicæ doctrinæ canticū nos excepit.Quæ sanè doctrina iuuentutē nostrā
uelut aquilæ,renouat,ubi corruperimus externū hominē,& renouati fuerimus de die
in diem.Sed & qui se ad ulteriora extēdit,semper seipso recentior euadit . Quare qui
semper seipso recentior fit,recentius canticū deo canit.Recentius aūt cōsueto more,
uel q admirabile est diciť,uel q recens in lucē productū est.Siue igiť admirabilē mo-
dum omnemq; naturā excedentē dominicæ incarnationis recenses, recētius ac pere-
grinum cāticum canis.Siue totius mundi præ peccato inueterati regenerationē ac re-
nouationem enarraueris,& resurrectionis mysteria annunciaueris:etiā sic nouū ac re-
cens canticū canis. Bene psallite ipsi in uociferatione.Audite præceptū,bene psallite.
mēte nō ad alias res suspensa,affectu sincero,in iubilo psallite. Velut boni milites post
partam de hostibus uictoriā,referte hymnos uictoriæ autori. Cōfidite inquit,ego uici
mundum.Quis hominū sufficiens est ad reluctandū diabolo, nisi ad protectionē po- Ioan.
tentiæ imperatoris cōfugientes,illinc à fide in ipso feriamus,ac spiculis impetamus ini
micū nostrū? Bene igitur psallite in uociferatione.Est autē uociferatio uox quædā inar
ticulata,ubi cōstipatum in bello agmē cōsonanter inter se uocem edit . In cōsonantia
igitur ac cōspiratione,& dilectionis unione psallite. Quid igitur psallentes dicere o-
portet? Quia rectū est uerbū dñi.Propterea prius rectos ad laudationē uocat,nā rectū
est etiā quod glorificandū est uerbū dñi,in principio existens,& apud deū ac deus exi
stens.Rectus igitur est pater,rectus filius,rectus spiritus sanctus. Et omnia opera ip-
sius in fide.] Quid est quod dicit? opus est cœlū,opus terra , opus mare , aer , inanima
omnia,animata,rationalia,bruta.Quomodo igitur omnia in fide? quæ fides est in ina-
nimis? qualis fides brutorū? qualis fides in lapide? qualis fides in cane? Neq; inanime,
neq; brutū in fide est,sentētia tamen nihil excepit , sed omnia cōprehendit quū dixit,
omnia opera ipsius in fide.Quid igitur est quod dicit? Siue cœlum inquit inspexeris,
ordinemq; in ipso,fidei dux est.Ostendit em̄ opificē per seipsum . Siue cōstructiones
circa terrā,rursus etiā per has augetur fides in deum. Nō em̄ carneis oculis de deo do
cti credimus in ipsum:sed per mentis potentiam,per uisibilia inuisibilem cōspicimus.
Omnia igitur opera ipsius in fide.Siue lapidem cōsideraueris, habet etiā ipse aliquam
potentiæ cōditoris demōstrationem,siue formicā,siue culicē,siue apem.Sępe etiam in
minutissimis opera dei elucent.Qui em̄ cœlū extendit,& immensas pelagorū magni-
tudines diffudit,hic est qui etiā tenuissimū apis aculeum, uelut tibiam cauauit , ut per
ipsum uirus effundatur . Omnia igitur opera ipsius in fide.Nulla tibi incredulitatis sit
occasio.Ne dixeris,hoc prout cōtigit fortuitò factū est, hoc sua spōte prouenit . Nihil
inordinatū est,nihil indefinitū,nihil frustra factū,neq; quicq; rerū fortuitò fertur . Aut
malus casus, aut praua hora:uoces sunt ineruditorū.Nōne duo passeres asse ueneunt, Math. 10
& unus ex ipsis nō cadet citra dei uoluntatem? Quot sunt capilli capitis,& unus ex ip-
sis nō est obliuioni traditus? Vides diuinū oculū,quod nihil minutissimarū rerum in-
spectionem ipsius effugit? Diligit misericordiā & iudiciū, misericordia domini ple-
na est terra.] Si per se existeret iudiciū dei,ita ut nobis præcise pro dignitate nostra re-
tribueret ad ea quæ fecimus,qualis erat spes? quis ex omnibus saluus fieret? Nunc ue-
ro diligit misericordiā & iudiciū,& misericordia uelut in assessoris locum sibiipsi cō-
stituta, regioq; iudicij throno præposita,sic singulos ad iudiciū adducit. Si iniquita-
tes obseruaueris domine,domine quis sustinebit?] Neq; misericordia citra iudicium,
neq; iudiciū citra misericordiā est.Ante iudicium igitur diligit misericordiam, & post
misericordiā uenit ad iudiciū.Hæc autem inter se coiugata sunt, misericordia cum iu-
dicio:quo neq; misericordia sola securitatē inducat,neq; iudicium solum desperationē
operetur

operetur. Vult tui misereri iudex, & suam misericordiam impartiri, uerũ si repererit te post peccatũ humilem, cõtritum, multum deplorantẽ praua opera, quæ latenter facta sunt citra pudorẽ publicantẽ, ita ut roges fratrẽ quo collaboret tecum ad accipiendam sanationem: in totum miserabilẽ te factum si uiderit, largã suam misericordiã tibi suppeditat. Si uero cor impœnitens inuenerit, spiritumq; superbum, & incredulitatẽ de futura uita, & nullũ iudicij timorẽ: tũc iudiciũ super te diligit. Quemadmodũ enim bonus medicus ac humanus, fomentis prius ac linimẽtis mollib. tumorẽ sedare conat: postq; uero uiderit molẽ nihil remittere, atq; induratã reniti, abiecta misericordia ac molli cura, de cætero ferri usum eligit. Diligit igitur misericordiã in pœnitentibus, & diligit iu-
Cap. 54 dicium in obstinatis. Tale quid etiã Esaias deo dicit: Misericordia tua in librã: nam etiã ille misericordiã cum iudicio producit, eius qui libra & numero ac pondere iuxta uniuscuiusq; dignitatẽ rependit. Misericordia dñi plena est terra. Hic disiuncta est à iudicio misericordia. Sola enim misericordia dñi plena est terra, iudicio in definitũ tẽpus reposito. Hic igit misericordia est sine iudicio. Non enim uenit ut iudicet mundũ, sed ut saluet mundũ. Illic uero nõ est iudiciũ sine misericordia, ꝓpterea quod impossibile sit hominẽ purũ à sordibus reperiri, etiãsi una tantũ dies natiuitatis ipsius fuerit. Quare si quis uideat maliciã quotidie ulterius depascentẽ, & fragile hominum genus infinitis mortibus ob peccata dignũ esse, admirabitur diuitias bonitatis dei, patientiæq; ipsius ac lõganimitatis. In terra tamẽ existentes, misericordia opus habemus. Nam qui in cœlo sunt, digni sunt ut beati prædicent, nõ misericordia. Aut fortassis propter cõdemna-
Gen. 3 tionem ex peccato nobis inductã, terra nos dicimur, qui illud à deo audiuimus, Terra es, & in terrã reuerteris: qui pleni sumus miserationũ dei. cũ enim mortui essemus peccatis ac delictis, misertus nostri deus uiuificauit nos cũ Christo. Verbo dñi cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis uirtus eorũ.] Vbi sunt qui spiritũ cõtemnunt? ubi sunt qui ipsum ab opifica potentia separãt? ubi qui ipsum à cõiunctione ad patrẽ ac filium dirimũt? Audiãt psalmũ dicentẽ, Verbo dñi cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis uirtus eorũ. Neq; enim uerbũ, cõmunis hic sermo censebit, ex nominib. ac uerbis
Ioan. 1 cõstitutus. Neq; spiritus uapor est qui in aerem diffundit. Sed & uerbũ quod in princi-
Ioan. 15 pio erat apud deũ, & spiritus sanctus qui priuatim hanc appellationẽ obtinet. Quẽadmodũ igitur uerbũ opifex firmauit cœlũ, sic spiritus ex deo qui ex patre procedit, hoc est ex ore ipsius: ut ne externũ quid & creaturã ipsum iudices, sed uelut ex deo substantiam habentem glorifices: uniuersas potentias in ipso contulit. Spiritu igitur omnis uirtus supercœlestis firmata est. hoc est, firmitatem ac constantiam, in sanctificatione & omni sanctis uirtutibus conueniente potentia, ex spiritus auxilio habet. Hic igit spiritus oris scriptus est, inueniemus aũt etiã alibi uerbũ oris ipsius dictũ, quo intelligatur seruator ipse, & sanctus ipsius spiritus ex patre. Quãdoquidẽ igit uerbũ quidẽ dñi est seruator, & spiritus oris ipsius spiritus sanctus, uterq; aũt cooperatus est in creatione [illegible]orũ ac uirtutũ in ipsis, propterea dictũ est, uerbo dñi cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis uirtus ipsorũ. Nihil enim sanctificatur nisi per præsentiã spiritus. Angelorũ itaq; ad essentiã processum, opifex uniuersorũ creator uerbũ produxit. Sanctificationẽ aũt ipsis spiritus sanctus cõtulit. Nõ enim infantes creati sunt angeli, deinde paulatim exercitio perfecti, sic ad spiritũ suscipiendũ digni facti sunt. Sed in prima compage ac uelut massa substantiæ ipsorum, sanctitatis primordia simul iacta habuerũt. Quapropter etiã ægre ad maliciã transire possunt, statim sanctificatione uelut tinctura quadam corroborati, & stabilitatẽ ad uirtutẽ ex dono sancti spiritus habentes. Congregans sicut utrem aquas maris, ponens in thesauris abyssos.] Nõ dixit, congregans aquas maris sicut in utre, sed sicut utrem congregans aquas maris. Cõsidera porrò mihi utris naturã, quæ nunc quidẽ inflatur, ubi per cõclusum intus spiritũ corium fuerit distentum. nunc uero rursus cõtrahit, ubi secesserit is qui extendit. Sic itaq; etiã mare aliquando intumescit ac efferuescit, uentis efferatũ ac tumẽs. aliquando uero rursus præ tranquillitate ad humilitatẽ contrahitur. Igitur uelut utrem, sic cõtrahit ac humiliat dominus aquam maris. Inuenimus autem in quibusdam exemplaribus, Congregans uelut in utre aquas maris, ad ueterem historiam hoc sermone nos remittente, quando rubrum mare nemine ipsum diuidente, neque continente, ipsum ad seipsum contra-

ctum est

ctum est, uelut utri cuidam illigatum, diuino mandato ipsum profundi non finēte. Ponens, inquit, in thesauris abyssos. Ad cōmunem intelligentiā magis congruū erat dicere, ponens in abyssis thesauros, hoc est, in arcano cōtinens suas diuitias. Nunc uero uelut opes quasdā diuinis thesauris dignas, abyssos ipsas esse dicit. Nunquid igitur rationes de iudicio dei inenarrabiles, & humanæ menti incomprehensibiles, abyssi dicuntur: quum in sola dei cognitione repositæ sint rationes, iuxta quas singula gubernant. Nam quod iudicia de singulis abyssus appellata sunt, in alio psalmo edocti sumus dicente, Iudicia tua abyssus multa. Si igitur inquisieris cur peccatoris uita prolongatur, iusti autem dies cohabitationis contrahuntur. Cur iniustus opulentus est, iustus autē tribulatur. Cur naufragia, terræmotus, siccitates, pluuiæ. Cur quæ lethalia hominibus sunt, creata sunt, quur alius est seruus, alius liber, alius diues, alius pauper. Sed & multa est in peccatis, perperamq; ac recte factis differentia. Hęc cū lenoni uendita, ad necessitatē est in peccato. Illa uero statim dominā bonā nacta in uirginitate educata est. Cur hæc quidē cōdemnata est, illa uero beneficio affecta. Et quæ sit in singulis his à iudice retributio. Hæc omnia ubi animo tuo uolutaris, cogita quod abyssus sunt iudicia dei, & propterea quod in diuinis thesauris cōclusa sunt, nō à quibuslibet facile cōprehendi possunt. Sed & credēti promissio data est à deo, nimirū dabo tibi thesauros occultos inuisibiles. Postq; igitur cognitione à facie ad faciem digni facti fuerimus, uidebimus etiā in thesauris dei abyssos. At uero si collegeris ea quę in scriptura de utribus dicta sunt, magis peruenies ad propheticæ sententiæ cognitionem. Qui igitur de die in diem renouant, & uinū nouū à uera uite capiunt, utres noui esse in euangelio dicunt. Qui uero nondū ueterem hominē deposuerūt, utres ueteres sunt, quibus noui uini susceptio cōcredi nō potest. Nemo eñ mittit nouū uinū in utres ueteres, ut ne & uinum effundatur, & illi utres penitus pereant, nulla amplius uenia digni iudicati, si bonū & nouū uinum effundant. Vinū eñ nouū in nouos utres mittendū est. Nouū & spiritale uinū & spiritu sancto feruens, ipsum uidelicet nondū ueterascentē ueritatis intellectū, in nouū hominē mittere cōuenit. qui propterea quod semper mortificationem Iesu in corpore circumfert, meritò sanè uter esse dicit. Timeat dominū omnis terra, ab ipso autē cōmoueantur omnes inhabitantes orbē.] Quandoquidē timor domini initium est sapiētiæ, qui terrenis rebus dediti sunt, per timorē erudiant. Necessario eñ uelut introductorius ad pietatē timor assumit. Dilectio uero deinceps succedens, à timore scientifico adaptatos perficit. Omni igitur terræ timorē præcipit hic sermo. Cōmoueantur aūt, inquit, omnes inhabitātes orbem. hoc est, omnis motus, tum qui mēte, tum qui corporali actione perficit, secundū dei uoluntatē ipsis perficiat. Sic eñ intelligo quod dixit, cōmoueant ab ipso. Verbi gratia, neq; oculus moueat sine deo, neq; manus agitet sine deo, nec cor cogitet quæ deo nō placēt. Et in summa, à nullo alio cōmoueant, neq; ipsos quid moueat, nisi dei timor. Quoniā ipse dixit, & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt.] Ad duo præcedentia, duo induxit. Timeat omnis terra, & cōmoueantur omnes inhabitātes orbē. Ipse dixit, & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt. Quādo quidē compositus est homo ex terreno corpore, & ex inhabitāte corpori anima, terra quidē dicit q̄d ex terra effictū est. inhabitās aūt orbē, anima cōuersationē in corpore adepta. Terræ itaq; cōuenienter expressum est, ipse dixit, & facta sunt. Ita ut de figmēto quidē nostro ex terra dixerit, facta sunt. De ea uero quæ secūdū imaginē dei creata est, creata sunt. Quoniā uero creatio sæpe de transmutatione in melius accipit, Velut in hoc, Si quę in Christo noua creatura, Et hoc, ut duos crearet in unū nouū hominē: fortassis facta sunt, de prima hominis ad essentiā productione dicit: uerū creata sunt, de secunda per gratiā Christi regeneratione. Quantū aūt à simplici uerbo differt mandatū dei, tāta est creationis ad generationē differentia. Dñs dissipat cōsilia gentiū, reprobat aūt cogitationes populorū.] Expositio est pręcedēñs, quomodo creauit deus eos qui in ipsum crediderūt, ex eo quod dispersit stolida cōsilia gentiū, quæ habuerūt circa idololatriā & circa omnē uanitatē. Et reprobat cōsilia principū.] Possunt hæc & ad passionis tempus referri, quādo hi quidē putabāt se crucifigere regē gloriæ. Ille uero per crucis dispensationē renouabat humanū genus. Nam in resurrectione dissipabatur consilium gentium, Pilati ac militum, & qui crucifixionem peregerant. Reprobabantur

Psal. 35

Esa. 45

Mat. 9

Prouerb. 1

2. Cor. 5

Matt. 28

babantur autē consilia principū, pontificum & scribarū ac regum populi. Resurrectio enim omne ipsorū consilium dissoluit. At uero si relegeris per singulas historias, quæ circa incredulas gentes operatus est deus, cōperies etiam iuxta corporalē intelligen-
4. Reg. 6 tiam, hoc psalmi dictū multā uim habere. Quando eī Iorā filius Achaab regnauit in Israel, tunc rex Syriæ filius Ader, multa potentia ac ualida manu, exercitu collecto Samariā obsederat, ut necessaria ipsis deficerent, & caput asini quinquaginta siclis argenti emeretur, & quarta pars mensuræ cabi appellatæ, stercoris columbini, quinq; siclis argenti. Tunc itaq; ut promissio Elissæi impleretur, dissipata sunt cōsilia Syriæ, & relictis tentorijs suis, omniq; supellectile fugerunt, tanta opulentia in Samaria relicta, ut mensura similaginis siclo, & duæ mensuræ hordei uno siclo uenum proponerētur. Sic igitur dominus nouit dissipare consilia gentium. Quomodo uero reprobet cogitationes principum, in Achitophel didicimus, quando uotū optauit Dauid dicens, Dissipa modo consiliū Achitophel. Quum igitur audieris aliquē magnas minas intentantem, & omnigenas afflictiones tibi se immissurū iactantem, damna item ac plagas, aut mortes: respice ad eum qui dissipat cōsilia gentiū, & reprobat cogitationes populorū.

Consiliū autē domini in æternū manet. Cogitatiōes cordis ipsius in generationē & generationē.] Non uides gentiū dogmata, & inanē hanc philosophiam, quomodo subtiles & eximij circa dogmatum inuentiones sunt, tum in rationalibus speculationibus, tum in moralibus cōstitutionibus, itemq; in rationibus naturalibus alijsq; dogmatibus speculatiuis appellatis? Quomodo omnia dissipata sunt & inutilia facta, sola autem euangelij ueritas nunc in omni tepub. uersatur? Multa enim sunt in cordibus hominum consilia. Sed consiliū domini prædominatur. Et sanē necessarium est, si modo stabile & firmum dei consilium in animis nostris manere debet, ut humanæ cogitationes prius in nobis dissipentur. Quemadmodū eī is qui scribere uult in cera, prioribus deletis figuras quas uoluerit immittit: Sic oportet cor quod diuina oracula clare suscepturū est, purū prius ab omnib. cōtrarijs cogitationib. reddi. Cogitationes cordis ipsius in generationē & generationē. Quoniā duo sunt populi electi, & duo testamenta sunt ipsis donata: possunt iuxta hoc quod dicit, cogitationes cordis ipsius in generationem & generationem: generationis uoce bis nominata, duæ etiam cogitationes intelligi. Vna secundū quam prius testamentū suscepimus. Altera quæ nouā & salutarē Christi doctrinā nobis largita est. Beata gens, cuius est dominus deus eius, populus quem elegit in hæreditatē sibi.] Nemo beatū prædicat populū Iudæorū, sed populū ab omnibus populis optimis quibusq; selectis electū. Nos eī sumus gens illa, quorū
1. Pet. 2 est dñs deus noster. Nos sumus etiā populus, quē elegit in hæreditatem sibijpsi. Gens quidem propterea quod ex multis gentibus sumus collecti, populus autem propterea quod pro abiecto populo aduocati sumus. Et quoniā multi sunt uocati, pauci uero ele-
Mat. 20 cti, beatum prædicat non uocatum, sed electū. Beatus quem elegit, inquit. Quę est autem causa beatitudinis? hæreditas æternorum bonorū quæ expectatur. Aut nunquid
Rom. 11 quia iuxta Apostolū, postq; supplementū gentiū ingressum fuerit, tunc omnis Israel saluabitur: primū beatum prædicat supplementū gentium, deinde Israelē, qui postea saluatur? Saluatur autē non quilibet, sed reliquiæ tantū secundum electionē gratiæ. quapropter dicit, populus quē elegit in hæreditatē sibi. De cœlo respexit dominus, uidit omnes filios hominū, de præparato habitaculo suo.] Eos qui manēt in propria dignitate, & humanæ naturæ cōuenientia faciunt, ex supernis inspicit dominus. Eos ue-
Gen. 18 ro qui ad extremā maliciam delati sunt, aliter uisitat, per hoc quod ipse descendit. Clamor eī, inquit, Sodomorū & Gomorræ multiplicatus est, & peccata ipsorum magna ualde: descendam igitur & uidebo, an iuxta clamorē ipsorū qui ad me uenit, res perficiuntur. Et rursus, descendit ad uidendū ciuitatem ac turrim quam ędificauerūt filij ho-
Gen. 11 minum. Hoc loco autē de cœlo respexit dominus, uidit omnes filios hominū. Considera altum spectatorem, cōsidera ex supernis humanas res inspicientē, quocunq; tandem iueris, quicquid tandem egeris, siue in tenebris, siue in die, inspectantē habes dei oculum, ex parato habitaculo suo. non aperiuntur portæ, non cōtrahuntur uela, paratum est ad speculationem habitaculū dei, omnes filios hominum inspicit, ne unus quidem conspectū ipsius effugit, nō tenebræ, non parietes contegentes, nullum impedimentum

mentum oculis dei obstat. Qui tantum abest ut ne singula inspiciat, ut etiam corda introspiciat, quæ ipse finxit citra deterioris ammixtionē. Simplex eñ ipsum finxit, secundum seipsum imaginem seruans cor, opifex hominū deus. Postea uero ipsum per implicationē ad affectus carnis, uarium & omnigenū nosipsi effecimus, diuina ipsius specie simplicitateq́; ac uniformitate corrupta. Quandoquidem igitur cordiū opifex est, propterea etiam intelligit omnia opera nostra. Opera autem dicimus etiam sermones ac cogitationes, & omnē in uniuersum hominis motū. Nā quali affectione & quo proposito, utrum ad hominū cōplacentiam, an ad ministeriū datorum nobis à deo præceptorum, solus nouit qui omnia opera nostra intelligit. Et ob id etiā de omni uerbo ocioso reddimus rationem, & usq; ad poculum frigidæ aquæ, mercedem nō perdimus, propterea quod omnia nostra opera intelligit dominus. Matt. 12

Nō saluatur rex per multā uirtutem.] Nō militaris potentię munimentum, nō muri urbiū, nō pedestris phalanx, nō equestris potestas, nō nautici roboris apparatus, regi salutē uendicat. Dominus eñ cōstituit reges ac deponit, & nō est potestas quæ nō sit à deo constituta. Saluatur igitř rex, nō per multam uirtutem, sed per diuinā gratiam. Quare etiā per hæc uerba uerus est ille sermo, nempe, gratia saluati estis. Quemadmodū neq; agricola tātum per agriculturæ diligentiam assequitur fructum, quantum per culta augentē deum. Neq; enim qui plantat, aliquid est, neq; qui rigat, sed qui incrementū præbet deus. Si uero cor regis in manu dei, nō seruatur per armorum potentiam, sed per manuductionem diuinam. In manu autem dei est nō quilibet, sed qui dignus est regis appellatione. Definiuerunt porrò quidam regnum esse legitimā præfecturam, aut principatū super omnes nō obnoxium peccato. Gal. 2 1. Cor. 3 Prouerb. 21

Et Gigas nō seruabitur in multitudine roboris sui.] Gigantem dicit qui naturali potentia ac corporali robore utitur. Neq; igitur rex auxiliū ex armis sufficiens habet ad salutem, neq; fortis sibijpsi ad omnia auxiliari sufficiens est. Imbecillitas enim & impotentia sunt omnia simul humana, si ad ueram potentiā comparentur. Propterea imbecillia mundi eligit deus, quo pudefaciat fortia. Et ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, ut destruas inimicum & ultorem. Maxime enim effulget diuina gratia in infantibus ac rudibus operans.

Fallax equus ad salutē, in multitudine autē potentiæ suæ nō seruabiř.] Reiectus est ab usu sanctorū equus. Et neq; in bellis prosperitate usus Israel, unq; equestri potentia usus fuisse uidetur. Neq; priuatim quisq; sanctus usum equorum uelut cōuenientem suscepit. At uero Pharao equitatu utitur, & Senacherib superbus opulentia equorum se iactat. Quapropter Pharaonis equum & inscensorem proiecit in mare. omnes aūt equites ipsius Senacherib dormitauerunt. Vnde etiā lex per Mosen lata de regibus legem ferens, nō multiplicabit inquit, sibijpsi equum. Exod. 15 Deut. 17

In multitudine autē potentiæ suæ non seruabitur.] Quū eñ infirmus sum, inquit, tunc potens sum. Multitudo autem potentiæ corporalis, impedimento est ad salutem spiritus.

Ecce oculi domini super metuentes eum.] Alibi dictum est, Oculi domini super iustos. hic uero super timentes eum. Quum nos ad dominum respexerimus, fuerintq́; oculi nostri ad ipsum, ut dicere possimus, ecce sicut oculi seruorū in manus dominorū suorum, sic oculi nostri ad dominū deum nostrum: Tunc uelut attrahimus oculum domini ad nostri inspectionē. Psal. 33

Sperantes in misericordiā ipsius.] Humilitatē seruientiū domino ostendit. Quomodo in misericordiā ipsius sperant? Qui nō confidit in proprijs suis factis, neq; sperat iustificari ex operibus, solam salutis spem habet in miserationes dei. Vbi eñ cogitauerit hoc, ecce dn̄s & merces ipsius, ut reddat unicuiq; iuxta opus suum: & reputauerit secū sua opera praua, timet quidem suppliciū, & formidat minas. Vt autē ne absorbeatur præ mœrore, bona spe præditus est, ad miserationes & benignitatem dei respiciens. Sperat aūt quod liberabitur anima ipsius ex morte, & enutrietur ab ipso in fame.

Anima nostra sustinet dn̄o, quia adiutor & protector noster est.] Exhortationē habet hic sermo ad patientiā, ut etiam si inuadamur ab aliquo tribulante nos, non tamen secedamus à dilectione dei quæ est in Christo Iesu, sed tota anima sustineamus aduersa, auxiliū a deo expectantes.

Quia in ipso lætabiř cor nostrū, & in nomine sancto ipsius sperauimus.] Hoc consonum est his quæ in principio psalmi dixit. Exultate iusti in dn̄o. Et, in ipso lætabitur cor nostrū. Et mihi uideř in hanc sententiā dixisse Apostolus, hoc: In his omnibus superamus ac Rom. 8

Rom. 5 uincimus nos per eum qui dilexit nos. Et hoc, non solum autē, sed etiam gloriantes in tribulationibus. Quum enim dixisset Psalmista, Anima nostra sustinet domino: ut demonstret quod non uiolenter, neq; pressus ab angustijs, patientiam ostentet, sed cum omni gaudio afflictiones pro nomine ipsius suscipiat, non solum, inquit, sustinemus, sed etiam in ipso lætabitur cor nostrū. Et in nomine sancto ipsius sperauimus. Sufficit nobis nominari Christianos, ad hoc ut omnes insultus ab aduersarijs imminētes effugiamus. Sanctū autē dicitur esse nomen dei, non omnino quod in syllabis uim aliquā sanctificatoriā habeat, sed quod omnis proprietas dei, & notio eorū quæ præcipue circa ipsum speculamur, sancta est & pura. Fiat domine misericordia tua super nos, quēadmodum sperauimus in te.] Vides quomodo perite ac prudenter orauit? Propriā affectionē, mensuram fecit suppeditationis miserationū dei. Tanta, inquit, fiat misericordia tua super nos, quātam nos iam in te spem cōiecimus. Omnis autem nostra spes est, de perueniendo ad requiem, quo transformato corpore humilitatis nostræ, cognoscamus ipsum hoc cōforme factum corpori gloriæ, in Christo Iesu domino nostro. Cui gloria & imperium in secula. Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM XXXIII

SALMVS David, quando immutauit faciem suam corā Abimelech, qui dimisit ipsum & abijt. Ad duo argumenta trahit nos psalmi sententia. Nā & ea quæ in Noba ciuitate sacerdotū facta sunt à Dauide, inscriptioni cognata esse uidetur. Et quæ in Geth apud Anchus regem alienigenarum. Immutauit em̄ faciē suam, & quādo cum Abimelech sacerdote loquutus est, occultans quidē fugā, simulans autem precepto regio se inseruire, eiusq; studiosum esse. Quādo etiam panes propositionis accepit, & gladiū Goliath. Immutauit item faciem suam quum in medio hostiū cōclusus, audiuit ipsos inter se loquētes, & præparantes se ad uindictā percepit. Dixerunt em̄, inquit, serui ac ministri Anchus inter se. Non
1. Reg. 29 hic est Dauid rex terræ? Nō huic per choros canebāt, hæc uerba. Percussit Saul mille, & Dauid decem millia? & timuit, inquit, Dauid faciem Anchus, & immutauit faciem suam ac oculos suos. Quomodo igitur inscriptio Abimelech nominat, historia aūt tradit Anchus regem Getthæorū? Talem quandā rationem ex traditione ad nos delatā habemus. nimirum quod reges alienigenarū cōmune quidem habuerunt nomē Abimelech. Propriū uero unusquisq; quo appellabatur. Quēadmodū etiā in Romano regno uidere est, Cæsares in cōmuni appellari, itemq; Augustos. alia uero propria nomina ipsos possidere. Talis est & apud Ægyptios Pharaonū appellatio. Nam & Pharao
Gen. 41 appellatur is qui Ioseph tempore regnauit. Pharao item qui post quatuor generatio-
Exod. 2 nes tempore Mosis Ægypti rex fuit. Pharao etiam is qui iuxta tempora Solomonis re-
3. Reg. 3 gnū tenuit. Accepit em̄, inquit, filiam Pharao. Sed & qui temporib. prophetæ Hiere-
Hier. 46 miæ uixit, Pharao appellatur. Sic etiam Abimelech iuxta tempora Abrææ erat, & ætate Isaac, & de quo nūc dicitur in temporibus Dauidis. Et de eo quidē qui tempore Abraę erat, dictū est. Et dixit Abimelech, & Ochozath pronubus ipsi⁹, & Philoch prin
Gen. 20 ceps exercitus eius ad Abraam, dicēs. Et rursus de eo qui tempore Isaac uixit. Multo autem tēpore moratus est illic, quū uero prospexisset Abimelech rex Phylistijm per
Gen. 26 fenestrā, uidit Isaac ludentem cum Rebecca. Sic etiam nūc iuxta tempora Dauidis A-
2. Reg. 11 bimelech dictus est in inscriptione cōmuni regni nomine. Verum Anchus nomē traditum ab historia, quod proprium ex natiuitate possidebat. Coram hoc itaq; immutauit faciem suā, mente motus inter manus famulorū, & stertens ad portas urbis, & efluebantq;, inquit, saliuæ in barbam ipsius, ut diceret Anchus ad famulos. Cur adduxistis ipsum ad me? nunquid opus habeo ego lunaticis ac comitiali morbo correptis, ut introduceretis ipsum quo eo morbo corriperetur corā me? Et sic illinc dimissus, seruatus est, inquit, in speluncā Odollā. Igitur tanq; ex magno periculo elapsus, has gratiarū actiones liberatori deo transmittit. Benedicā, inquit, dominū in omni tempore.] Elapsus ex mortis periculo, uelut terminos uitæ sibijpsi præscribit, animā suam ad politiæ promptitudinē figurans, ut nullo tempore benedictionē relinquat, sed & magnarum & paruarū rerū principia ad deū referat. Nō putabo, inquit, iuxta meā diligentiā aliquid

aliquid fieri,neq; ex fortuito ac spontaneo casu cõtingere.Sed in omni tẽpore benedi
cam dominũ,non solũ in uitæ prosperitatib.sed etiã in temporib.aduersis ac calamito-
sis.Hinc edoctus Apostolus,semper,inquit,gaudete,indesinẽter orate,in omnib.gra- 1.Tim.5
tias agite.Vides quãta sit uiri dilectio? non despondebat animũ propter malorũ assi-
duitatẽ,quũ non solũ ex patria expulsus esset,& ab amicis ac domesticis possessionib.
sed etiã hostibus traditus esset per necessitatẽ,ut ferè ab ipsis dilaniaret: non dixit, us-
quequo assiduitas malorũ,non desperauit ad tribulationũ prolongationẽ, gnarus q̃d
tribulatio patientiã operat,patientia probationem,probatio spem. Reuera eñ his qui
probe instructi sunt,tribulationes uelut alimẽta quædã athletica sunt exercitamẽtaq;,
quæ decertatorẽ ad paternã gloriã deducunt,quũ conuicijs impetiti benedixerimus,
blasphemijs lacessiti consolati fuerimus,oppressi gratias egerimus, tribulati in tribula
tione gloriati fuerimus.Turpe eñ est nos benedicere in rebus secundis, silere uero in
tristibus ac aduersis.Imò tũc etiã amplius gratias agere oportet,quũ gnari simus quod Heb.12
quẽ diligit dñs,castigat,flagellat autẽ omnẽ filium quẽ suscipit. Semper laus eius in
ore meo.] Videt impossibile quiddã promittere ꝓpheta. Quomodo eñ semper laus
dei in ore hominis esse potest? quãdo profert consuetos ac corporales sermones, non
habet laudẽ dei in ore,quãdo dormit omnino tacet.Edentis autẽ & bibentis os quo-
modo operari potest? Ad hoc sanè respondemus,quod est quoddã intelligibile ac spi
rituale os interni hominis,per quod nutrit qui assumit sermonẽ uitæ, qui est panis qui
de cœlo descendit.De illo ore etiã Propheta dicit.Os meũ aperui & attraxi spiritum. Ioan.6 Psal.118
Illud etiã dñs nos amplũ habere prouocat,ad luculentiorẽ alimentorũ ueritatis susce-
ptionem.Dilata,inquit,os tuũ,& implebo ipsum.Potest igitur notio dei semel impres- Psal.80
sa,& uelut sigillo obfirmata in principali animæ parte,laus dei appellari, semper in ani
ma existẽs.Potest etiã iuxta apostolicã admonitionẽ,uir bonus omnia facere ad gloriã Colos.3
dei,ut omne factũ,& omne uerbum,& omnis actio intelligibilis,laudis uim obtineat.
Siue eñ edit iustus,siue bibit,omnia in gloriã dei facit.Tali dormiente cor ipsum uigi
lat,iuxta eum qui in cantico canticorũ dicit.Ego dormio,& cor meũ uigilat. Imagina- Cap.5
tiones eñ in somno fermè extremæ resonantiæ sunt diurnarũ cogitationũ. In domi-
no laudabit anima mea.] Nemo,inquit, meã industriã per quam ex periculis seruatus
sum laudet.Non in potentia hominis aut in sapientia,sed in gratia dei est salus.Nõ glo Hier.9
rietur,inquit,diues in diuitijs suis,neq; sapiens in sapientia sua,neq; fortis in fortitudi-
ne sua.Sed in hoc glorietur qui gloriat,in eo quod intelligit ac cognoscit dominũ de-
um suum.Vides quomodo Apostolus cooperatores in euangelio laudet? qui est cõ-
seruus ac minister noster in dño.Si uero quis ob corporis pulchritudinẽ, aut parentũ Col.4
claritudinẽ laudatur,non in dño laudat anima ipsius,sed in uanitate unusquisq; talium
existit.Neq; eñ artes quæ in medio uersantur,quod uere laudabile est, habent, nauiũ
gubernatores,medici,rhetores,architecti,urbiũ ædificatores, aut qui pyramides uel
labyrinthos,uel alia quædã sumptuosa & ingẽtia ædificia extruũt.Qui propter hęc lau
dantur,nõ in Christo animã suã habent.Sufficit nobis ad omnem dignitatẽ, quod nos
tanti dñi serui appellamur.Nec uero qui regi famulat,se iactabit,q̃d in tali uel tali mini
sterij ordine locatus est.Qui uero dei cultu dignus factus est,aliũde laudes sibijpsi ex-
cogitabit,tanq; nõ sufficiat ipsi cognominatio dñi ad omnẽ gloriæ ac claritudinis ex-
cessum.In dño igit laudabit anima mea,audiant mãsueti & lætent. Quandoquidẽ ci-
tra bellũ,inquit,acquisita est mihi salus,ex sola immutatione faciei,inimicis per dei au-
xiliũ deceptis,audiant mansueti quod possibile est etiã quiescentes erigere trophæũ,
& nõ pugnantes,uictores pronunciari.Et lætent,meo exemplo ad mansuetudinẽ cõ-
firmati,quoniã mansuetudinẽ perpetraui. Memẽto dñe Dauid,& omnis mãsuetudi
nis eius.] Maxima eñ uirtus est mansuetudo,quapropter etiã inter beatitudines con
numeratur.Beati eñ,inquit,mansueti ac mites,quoniã ipsi possidebũt terram.Illa eñ Matt.5
terra ipsa cœlestis Hierusalẽ,nõ fit spoliũ pugnantiũ, sed lõganimorum ac mansueto-
rum uirorũ hæreditas proposita est.Idem autẽ est,audiant mansueti,& lætent,ac audi-
ant discipuli Christi.Fortassis aũt prophetice uult miraculũ beneficentiæ dei in ipsum
usq; ad nos peruenire.Audiant eñ qui multis postea generationib.Christi discipuli fu
turi sunt.Hos eñ nominauit mãsuetos,ad quos dñs dicit.Discite à me, quia mitis sum

& humilis corde.Qui sedatos mores habent,& ab omni affectione liberi sunt,ut nullā turbationē in ipsorū animis habitantē habeant,hi mites ac māsueti appellant.Quapropter etiā Moyses mansuetudinis testimoniū supra omnes in terra homines tulit. Magnificate dominū mecū.] Cōuenientem sibipsi chorum ad glorificandū dominū assumit.Nemo turbatus,neq; tumultus studiosus, neq; œstro affectionū carnis animā stimulatus,mihi ammisceatur.Sed uos mansueti qui securitatē & cōstantiam animæ adepti estis,secordiā autem & somnolentiā ad ea quæ officij uestri sunt peragenda excussistis:uos magnificate dominū mecum.Magnificat porrò dominū, qui magna mente & superbo ac elato spiritu,tentatiōes pro pietate sustinet.Deinde etiā qui magna mēte,& speculationib.profundissimis,magnitudines creationis cōtemplatur, quo ex magnitudine ac pulchritudine creaturarū,opificem ipsarū speculet.Quāto eñ quis se amplius immerserit rationibus, iuxta quas facta sunt uniuersa, & secundum quas gubernantur,tanto magis magnificentiam domini speculatur, & quantū in se est dominum magnificat.Quandoquidē igit una mens,& unius uiri meditatio, ne modice quidem sufficit ad maiestatis dei cōprehensionē,omnes simul mansuetos ad huius actionis societatem assumit.Oportet eñ in totū ociū agere ab externis tumultibus,& omni quiete,in occulta cordis consiliorū curia facta,sic accedere ad ueritatis contemplationem. Audis confitentē peccatū quid dicit?cōturbatus est ab indignatiōe oculus meus.Nō solum aūt indignatio & ira,sed etiā concupiscentia & timiditas, ac inuidia oculū animæ cōturbat.Et in summa,omnes affectiones uisiuā animæ partē confundunt ac perturbant.Et quemadmodū impossibile est oculo turbato exactā uisibiliū cōprehensionem facere,sic neq; possibile est corde turbato ad ueritatis consideratiōnē incumbere.Secedere igitur oportet à mundi rebus,& neq; per oculos,neq; per aures, neq; per aliū aliquē sensum,alienas cogitationes animæ superinducere. Nam bella ex elatione carnis exorientia,tumultibus implacabilib.& seditionib.irrecōciliabilibus internas animæ partes implent. Exquisiui dominū,& exaudiuit me. Hæc,inquit,audiant mansueti,quod ego in tēpore illo difficili,quādo omnis indignatio inimicorū mouebatur cōtra me,& omnis manus aduersus me armabatur:ego uero nudus & inermis ad omne supplicium perferendū hostib.expositus eram:tūc nō sum cōfusus animo præ timore, nō excussus sum à dei cognitione,nō desperaui de mea salute,sed exquisiui dominū, nō quæsiui solū simplicē quandā ac tēporariā ac dominū spem,sed exquisiui. Amplius quid supra simpliciter quærere,significat exquirere,uelut etiā supra scrutationē perscrutatio.Defecerunt eñ perscrutātes perscrutationes. Multū igit ociū ac animi tranquillitatē sermo nobis exhibet per uerbū exquirendi. Et ex omnib. tribulationib. meis

Act. 14 eripuit me.] Tota iusti uita in tribulationib.posita est, & arcta atq; angusta est uia, & multę tribulationes iustorū,quapropter etiā Apostolus ait.In omnib.tribulati. Et, per

Rom. 5 multas tribulationes oportet nos ingredi ad regnū dei.Liberat aūt ex tribulatione sanctos suos deus,nō citra probationē ipsos relinquens,sed patientiā ipsis largiens.Si eñ tribulatio patientiā operatur,patientia probationē,qui tribulationem detrectat, probatione seipsum priuat.Sicut igitur nemo coronatur citra aduersariū, sic neq; probatus pronunciari potest,nisi per tribulationes.Ex omnib.igitur tribulationibus eripuit me.Nō sinens me tribulari,sed una cū tentatione etiam euentum sufferre posse largiens. Accedite ad ipsum & illuminamini,& facies uestræ nō confundentur.] Qui in tenebris & umbra mortis sedent, eos hortatur accedere ad dominū,& radijs deitatis ipsius appropinquare,ut ex propinquitate per ueritatē illuminati,illuminationē ipsius per gratiā in seipsos recipiant.Quemadmodū eñ sensibilis hæc lux,nō omnib.simili-

Ioan. 1 ter exoritur,sed his qui habent oculos,& uigilantib. & nullo impedimento obstante, solis accessu frui potentibus:Sic etiā iustitiæ sol,uera lux,quæ illuminat omnem hominem uenientē in hunc mundū,nō omnib.suū splendorē largitur, sed his qui dignā ipso uitam degunt.Lux enim,inquit,orta est,non peccatori,sed iusto. Quemadmodum enim ortus est sol,sed non uespertilionibus,nec alijs animalibus noctu ad pabulū prodeuntibus: Sic etiam lux sua quidem natura splendida est & illuminatrix, uerum non

Ioan. 3 omnes ipsius splendoris participes fiunt.Ita etiam omnis qui mala facit, odit lucem, & non uenit ad lucem,ut ne manifesta fiant ipsius opera. Accedite igitur ad ipsum & illuminamini,& facies uestræ non confundentur.Beatus qui in die iusti iudicij dei, quum

uenerit

uenerit dominus ad illuminandū occulta tenebrarum,& manifestandum consilia cordium,ausus fuerit sub lucem illā declarationū accedere,& qui reuersus fuerit nō pudefactus,eo quod impollutā cōscientiam à malis operibus habet. Qui enim mala fecerūt, in opprobrium ac cōfusionē resurgent, inspicientes in seipsis turpitudinem, & formas impressas peccatorū. Et fortassis magis horrēda est ea cōfusio, quàm tenebræ & ignis æternus,in quo in æternum mānsuri sunt peccatores,semper ob oculos habentes uestigia peccati in carne,perpetuo in memoria animæ ipsorū,uelut indiluibilis aliqua tinctura,permanentia. Paucorū autē est accedere ad lucem ueram ac reuelare,& post occultorum reuelationē,nō abire facie cōfusa. Iste pauper clamauit, & dominus exaudíuit ip sum.] Nō semper laudabilis est paupertas,sed quæ ex proposito iuxta euangelicum scopū peragitur. Multi enim sunt pauperes opulentia,uerū proposito auarissimi existunt,quos nō indigentia saluat,sed propositū cōdemnat. Nō igitur indigus omnino beatus est,sed qui mandatū Christi mundi thesauris præfert. Hos dominus beatos prædicat dicens. Beati pauperes spiritu,nō pauperes secundū opulentiā,sed qui paupertatem ex anima prælegerūt. Nihil enim ex inuoluntarijs beatū est,quapropter omnis uirtus maxime omniū uoluntario uelut proprio charactere exprimitur ac cognoscit. Iste igitur,inquit,pauper clamauit. Demōstratiua uoce ad pauperē secundū deum, & esurientem ac sinentē,& nudū,prouocat mentē tuam. Iste pauper, tantū nō digito ostendens,hic Christi discipulus. Potest & ad Christū hic sermo referri,qui diues natura existens,quoniā omnia bona patris ipsius sunt:propter nos pauper factus est,ut nos per illius paupertatē ditesceremus. Fere enim omne opus quod ad beatitudinē nos ducit, ipse dominus auspicatus est,exemplū discentib. seipsum proponēs. Progredere ad beatitudines,& singulis expēsis inuenies,quod uerbi doctrinā operib. præuertit. Beati mites: quomodo igi didicerimus mansuetudinē? Discite à me,quia mitis sum & humilis corde. Beati pacifici. Quis nos docebit pacis bonū? ipse ille pacificus,qui facit pacem, & reconciliat duos in unū nouū hominē,qui pacificauit per sanguinē crucis suæ, quæ in cœlis sunt & quæ in terra. Beati pauperes. Ipse est qui pauper fuit,& seipsum euacuauit in forma serui,ut omnes nos ex supplemento ac plenitudine ipsius accipiamus, & gratiā pro gratia. Si quis igitur à sancto & benigno spiritu ductus, nō elatus in seipso, sed humilians seipsum,ut alios exaltet,spiritu clamet magna rogans, & nihil minutū, nihilq; humile loquatur,ex eo quod terrena ac mundana quærat:talis uiri clamor à domino exaudit. Quis igitur est finis eius quod quis exaudit? Liberari ex omnib. tribulationibus,ita ut neq; saucieris,neq; inclineris,neq; seruias elationi carnis. Quis igit est modus per quē liberat pauper? Immittet se angelus domini in circuitu timentiū eū, & eripiet eos.] Interpretatus est quē dicat pauperē,timentē uidelicet dominū. Nā qui timet, adhuc in serui ordine est. Qui uero præ dilectione perfectus est, ad filij dignitatem de cætero peruenit. Quapropter seruus etiā pauper dicit, eo quod nihil propriū habet. Filius uero etiā iam diues est,eo quod hæres est bonorū paternorū. Immittet igitur se angelus dñi. Omni credēti in dominū,angelus assidet,si nō ipsum nos per praua opera fugauerimus. Quemadmodū enim apes fugat fumus, & columbas graueolentia expellit,sic custodē uitæ nostræ angelū,lachrymosum & graueolens abigit peccatum. Si habueris in anima opera angelica custodia digna,& mēs opulenta in speculationibus ueritatis in te habitauerit,propter diuitias pretiosorū uirtutis operū,deus necessariò cōstituit tibi custodes & protectores,& angelorū custodia te munit. Cōsidera uero quanta est angelorū natura,nam toti exercitui & cōferto multorū hominū ordini,unus angelus assimilat. Propter magnitudinē igit custodientis te, dominus totū exercitū tibi largitur. Propter fortitudinē uero angeli,uelut muro te munit undiquaq; ipsius tutela. Hoc enim significat in circuitu. Quemadmodū enim urbium muri in circuitu omnibus circumsiti,undiquaq; hostium insultus arcent: Sic etiā angelus & à fronte & à tergo custodit,& neq; utriusq; lateris partes incustoditas relinquit: propterea cadent à latere tuo mille,& decem millia à dextris tuis, ad te autem nō appropinquabit, ne plaga quidem alicuius hostis,quoniam angelis suis mandauit de te. Gustate & uidete,quoniam bonus est dominus.] In multis locis obseruauimus,quod animæ potētiæ ijsdē nominibus quibus externa membra appellantur. Quando uero panis est ue-

Matth. 5

Mat. 11

Ioan. 1

Psal. 90

Ioan. 6

rus dominus noster,& caro ipsius uere cibus,necesse est uoluptatem lætitiæ panis per gustum intelligibilē ac spiritualem nobis accedere. Quemadmodū mellis natura non in tantum sermone declarari inexpertis potest,quantum in ipso gustus sensu. Sic neq; bonitas cœlestis uerbi clarè doctrinis tradi potest,si nō ueritatis dogmatibus diutius examinatis,per propriā experientiam bonitatem domini apprehēdere poterimus. Gu
1.Cor.13 state autem dixit,& nō implemini. Quia nunc ex parte cognoscimus,& per speculum ac ænigma uidemus ueritatē. Veniet autē tempus,quando præsens arrabo, & hic bonitatis gustus,ad perfectionē uoluptatis nobis deueniet. Quemadmodū enim stomachici cibi nō continentes,itemq; hi qui cibos auersantur,à medicis curantur hac displicentia ac offensa sublata,dum appetentiam excitant per aliquē eduliorū apparatū ac structuram,ut per illam ipsam conditurā sensus irritetur,& appetitus semper ad plurimum accipiendum augeantur: Sic etiam in uerbo ueritatis,ipsa,inquit,experientia ad insatiabilē concupiscentiā uos semper prouocabit. Quapropter gustate, inquit,ut beati fiatis,semper esurientes ac sitientes iustitiam. Beatus uir qui sperat in ipsum.] Qui semper in cōcupiscentia uerbi existit,in nihil aliud spem ponet,q̃ in dominū. Timete dominū omnes sancti eius,quoniā nō est inopia timentib. ipsum.] Si nō timor erudierit uitā nostrā,impossibile est peragi sanctificationē in corpore. Confige eñ inquit,
Psal.118 ex timore tuo carnes meas. Sicut enim clauis trāsfixi membra corporis immobilia habent ad actionē: Sic quibus diuinus timor animū occupauit,omnem ex peccati affectionibus uexationē effugiunt. Timenti igitur non est inopia, hoc est ad nullam uirtutem defectuosus est,qui præ timore ab omni absurda actione impeditur: sed perfectus est,in nullo bono humanæ naturæ congruenti defectū patiens. Vt enim nō est perfectus in corpore,qui aliqua necessaria parte destituitur, sed imperfectus est iuxta eam partē quæ deest: Ita etiā qui circa unū præceptū contemptim se gerit, propterea quod eo caret,imperfectus est iuxta id quod deficit. Qui uero perfectū timorē assumpsit,& omnia propter metū formidat,nihil peccabit,propterea q̃ nihil contemnit. Nō habebit aūt inopiā,propterea quod in omnibus perpetuò ipsi adest timor. Diuites eguerunt & esurierūt,inquirentes aūt dominū nō minuenē omni bono.] Ædificet nos hic sermo etiā ad contemptū corporaliū diuitiarū,incōstantiā opulētię pecuniarię edocēs. Facile eñ dilabunē diuitiæ,& uelut unda præ ui uentorū, aliàs ad alias partes diffluere solent. Aut fortassis etiam diuitem dicit Israeliticū populū, quorum adoptio est in fili-
Rom.11 os ac dei cultus, quorū sunt promissiones,ex quibus sunt patres. Hi itaq; propter peccatum in dominum,eguerunt. Qui uero illorum loco exquisiuerūt dominū, nō minuentur omni bono. Eguerunt autē & esurierunt. Quandoquidē enim occiderunt panē uitæ,uenit super ipsos fames panis: & quandoquidem insidias struxerunt fonti aquæ
Am.8 uiuæ,uenit super ipsos sitis,incubuit ipsis supplicium ex siti. Fames autē, nō panis sensibilis,neq; sitis aquæ,sed fames audiendi uerbū dei. eguerunt itaq; & esurierūt. At uero gentes edoctæ inquirere dominū,nō minuentur omni bono. Perfectū penitus bonum est deus,quo nō minuentur omnes qui inquirunt ipsum. Non enim mihi quispiā ineruditus,indiscretū de bono ac malo habens locū,bonum nominet eum qui temporariam & unà cum corporis corruptione transeuntē haber uoluptatū fruitionem. Qui enim corporales diuitias,& corporales dignitates in boni locum collocat,is nomē reuerendum,& soli deo cōueniens,rebus uilibus ac nullius momenti attribuit, & simul in grauissimam contrarietatem delabitur. Aut enim apostolos dicet, propterea quod nō inquisiuerunt dominum,non assequutos esse corporalia bona. Aut si inquirentes non assequuti sunt talia bona,scripturam ipsam accusabit dicentem,quod nullo bono minuentur inquirentes dominū. At & inquisierunt sancti dominum, & comprehensione ipsius quem quæsierūt nō sunt priuati, neq; repositis in æterna requie bonis spoliati. De illis enim bonis,propriè dici poterit uox illa,omni bono. Nam corporales uoluptates,plus molestiæ quàm iucunditatis habent. Nuptiæ sterilitates, uiduitates, stupra,agriculturæ infœcunditatem,mercaturæ naufragia,diuitiæ insidias,deliciæ & saturitates ac assiduæ uoluptates,uarios morbos,& multiformes affectiones. Paulus equidem & inquisiuit dominum,& nihil bonorum ipsi defuit,quanquam quis enumeraue
2.Cor.11 rit corporis molestias, in quibus per omnem uitam suam uixit. Ter uirgis cæsus est,

semel

ſemel lapidatus, ter naufragium paſſus, noctem & diem in profundo maris degit, in iti-
neribus ſæpe, in fame & ſiti, in ieiunijs ſæpe, in labore & laſſitudine, in neceſſitatibus
ſæpe, uſq; ad extremam horam, & eſuriens homo & ſitiens & nudus exiſtens, & cola-
phis impetitus. Quõ igitur non minuebatur corporalibus bonis? Euehe mentẽ ad id
quod reuera bonum eſt, quo & ſcripturæ concordiã intelligas, & teipſum non in am-
biguam ſententiam conijcias. Venite filij audite me, timorẽ domini docebo uos.]
Benigni præceptoris uox, per paternam dilectionẽ ad diſcendum inuitantis: nam fili-
us ſpiritualis præceptoris, eſt diſcipulus. Qui enim ab aliquo informationẽ pietatis ſu-
ſcipit, is uelut efformatur ab ipſo, & ad ſubſtantiã uenit, quẽadmodũ à prægnãte infan-
tes, qui in ipſa formantur. Vnde etiã Paulus totam Galatarũ eccleſiam, à prioribus di-
ſciplinis dilapſam, & uelut abortũ paſſam, rurſus ſuſcipiens ac denuo in ipſis Chriſtum
formans, filios dixit. Et quoniã cum dolore & anguſtia correctionẽ errore deceptorũ
faciebat, parturire ſe dixit anima, propter mœrorem ob lapſos. Filioli mei quos iterum *Gal. 4*
parturio, donec formetᷓ in uobis Chriſtus. Venite igitur filij audite me. Quid ergo tan
dem docere nos uult ſpiritualis noſter pater? Timorẽ, inquit, dñi docebo uos. Quan-
doquidem ſupra mandauit timere dñm, & lucrum ex timore oſtendit: quoniã nõ eſt in
opia timentib. ipſum: nũc etiã doctrinã quandã diuini timoris nobis tradit. Nam quod
ſanum eſſe oportet, quilibet dicere poteſt, etiã idiota. Quõ uero ſanitatẽ acquirere o-
porteat, hoc proprium iam eſt eius qui artem medicam nouit. Nõ omnis timor bonus
eſt & ſalutaris. Sed eſt quidam etiam hoſtilis timor, quem deprecatur Propheta, ne a-
nimę ipſius accedat, dicens. A timore inimici eripe animã meã. Hoſtilis enim timor eſt *Psal. 16*
qui mortis timiditatẽ nobis inducit qui perſonarũ eminentias formidare nobis ſuadet.
Quomodo enim is qui hæc timet, in tempore martyrij uſq; ad mortem peccato reſiſte
re poteſt, & domino debitum exoluere, qui pro nobis mortuus eſt & reſurrexit. Sed
& qui facile à dæmonibus conſternatur, hoſtilem timorem in ſeipſo habet. Et totus ta
lis timor affectuoſus, incredulitatis ſoboles eſſe uidetur. Nemo enim qui credit robu-
ſtum ſibi auxilium adeſſe, timet aliquem eorum qui conantur ipſum conturbare. Ti-
mor autem ſalutaris, & timor ſanctificationem faciens, timor qui de induſtria, & non
ſecundum affectum animæ accedit, qualis ſit uis exponam? Quum ad peccatum ali-
quod progredi uoles, cogita mihi horrendũ illud & non ferendum Chriſti iudiciũ. In
quo præſidet quidẽ iudex in alto ac elato throno, adſtat autẽ omnis creatura tremens
ob glorioſum ipſius conſpectum. adducemur aũt ſinguli ad perſcrutationẽ uitę noſtrę
ſingularim faciendam. Deinde ei qui multa mala in uita perpetrauit horrendi quidam
ac triſtes adſtant angeli, igneam faciem præ ſe ferentes, ignẽ ſpirantes, propter propoſi
ti amarulentiã, nocti uultu ſimiles, propter mœrorem & hominũ odium. Deinde bara
thrum eſt profundum, & tenebræ impenetrabiles, & ignis non ſplendens in tenebris,
uſtoriam quidem uim habens, luce uero priuatus. Deinde uermium quoddam genus
uenenum iaculans ac carniuorum, inexplebiliter edens, & nunquam ſaturitatẽ ſenti-
ens, intolerabiles dolores per corroſionem inducens. Poſtremum ſuppliciũ omnium
grauiſſimum, opprobrium illud & confuſio æterna. Hęc time, & hoc timore eruditus,
animam à concupiſcentia ad mala uelut freno quodam reſide. Hunc timorem domini
docturum eſſe nos pater ille promiſit, non ſimpliciter docturũ, ſed eos qui ipſum audi
re uolunt. nõ procul collapſos, ſed propter ſalutis cupiditatẽ accurrentes, non alienos
à teſtamentis, ſed ex baptiſmate adoptionis uerbi conſortes ipſiq; coniunctos. Propte
rea uenite dicit, hoc eſt per bona opera accedite me filij, per regenerationem filij lucis
fieri digni facti. Audite qui aures cordis habetis apertas, Timorẽ domini docebo uos,
eum quẽ paulò ante uobis deſcripſimus. Quis eſt homo qui uult uitã, diligẽs dies ui-
dere bonos?] Si quis inquit, uult uitam, non cõmunem hanc quam etiã bruta uiuunt,
ſed eam quæ reuera uita eſt, & morte nõ dirimitur. Nunc enim, inquit, mortui eſtis, & *Col. 3*
uita ueſtra abſcõdita eſt cum Chriſto de deo. Vbi uero Chriſtus manifeſtatus fuerit ui
ta ueſtra, tunc etiã uos cum ipſo manifeſtabimini in gloria. Igitur uita reuera eſt Chri-
ſtus, & noſtra in ipſo uita, uera uita exiſtit. Similiter etiã dies alij ſunt boni, quos in pro
miſſione proponit propheta. Quis eſt homo qui uult uitã, diligens dies uidere bonos.
Dies enim huius ſeculi, mali. Nam & ſeculũ hoc mundi menſura exiſtens, de quo di-

ctum est, quod mundus totus in malitia positus est: assimilat naturæ mundi quem di-
Ephe. 5 metitur. Partes aūt tēporis huius, dies ipsi sunt. Quapropter dicit Apostolus, redimen
Gen. 47 tes tempus, quoniā dies mali sunt. Et Iacob. Dies, inquit, annorū meorum pauci & ma
li sunt. Igitur nunc quidē non sumus in uita, sed in morte. Quare etiam rogauit Aposto-
Rom. 7 lus, Quis me liberabit ex corpore mortis huius. Alia aūt quædam est uita, ad quam uo-
cat nos psalmus, & nūc quidem dies nostri mali sunt, alij uero quidam sunt boni, quos
nox non dirimit. Erit enim deus ipsorū lux æterna, illustrans ipsos luce maiestatis suæ.
Ne itaq; ubi audieris dies bonos, putes tibi hanc uitam in promissionibus propositam
esse. Corruptibiles enim sunt hi dies, quos sensibilis sol operatur. Nullum aūt corrupti
bile, decēs donum esse poterit incorruptibili. Si enim incorruptibilis est anima, incor
ruptibilia sunt etiā ipsius dona. & præterit figura mundi huius. Si uero lex umbram ha
bet futurorū bonorū, intellige mihi sabbata quædā delicata, sancta, ex diebus æternis,
nouilunia, festiuitates, & intellige mihi prout dignum est lege spirituali. Prohibe lin-
guam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.] Si uis in diebus esse bonis, si di-
Ioan. 14 ligis uitā, serua præcepta uitæ. Qui enim diligit me, inquit, præcepta mea seruabit. Pri-
mum aūt præceptū est, prohibere linguam à malo, & labia ne loquantur dolum. Ferè
enim promptissimū est & multiforme peccatū quod per linguam perpetratur. Iratus
es, & lingua præcurrit. In cupiditatibus es? etiā linguam habes præ om̄ibus, uelut leno
nem quendam ac conciliatorē, coadiuuantē peccatum, per simulationē decipientem
proximos. Et instrumentū tibi est ad iniustitiam lingua, non ex corde loquens, sed ad
fraudem composita. Et quid est opus omnia uerbis exequi quæ per linguam peccant.
Plena est uita nostra linguæ delictis. Turpiloquium, faceriæ, stultiloquiū, quæ Christia
nos non decent. Detractiones, sermo futilis, periuria, falsa testimonia, om̄ia hæc mala,
& adhuc plura his, linguę sunt opificia. Qui uero aperiunt os contra gloriam dei, & in
iustitiam in altum effutiunt, per aliud quid & non per linguæ instrumentū, impietatem
Psal. 51 operantur? Quādoquidem igitur ex sermonibus tuis iustificaberis, & ex sermonibus
tuis condemnaberis, Prohibe linguam tuam à malo, & ne efficias tibi thesauros lin-
gua mendaci uanos. Prohibe item labia tua, ne loquantur dolum, hoc est, totum instru
mentum ad ministerium sermonis tibi datum, à praua operatione interquiescere faci-
to, Est autem dolus, maleficium occultum, ex simulatione meliorum proximo exhibi
tum. Declina à malo, & fac bonum, quære pacem & persequere ipsam.] Elementa-
res ac introductoriæ sunt admonitiones ad pietatem, decernētes linguam continere,
à dolosis insidijs abstinere, declinare à malo, Non enim perfecto conuenit abstinentia
à malo, sed ei qui recens elementis instituitur, diuertere conuenit à delatione ad ma-
lum, & à mala cōsuetudine uitæ, uelut à uia mala discedere, atq; sic bonorum operatio
nem attingere. Impossibile est enim attingere bonum, eum qui non prius penitus de-
stitit ac declinauit à malo. Velut impossibile est sanitatē recuperare, morbo nō depul-
so: aut in calore consistere, perfrigeratione nō penitus sedata, Hæc enim simul inter se
consistere nō possunt. Sic qui in bona uita futurus est, eum conuenit ab omni coniun-
ctione ad malum discedere. Quære pacem & persequere ipsam.] De hac dixit dñs:
Ioan. 14 pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis. Nō sicut mundus dat pacē, ego do uo-
bis. Quęre ergo domini pacem, & persequere ipsam. Persequeris aūt non aliter, quàm
Phil. 3 secundum scopum currens ad brauium supernę uocationis. Superne enim est uera
pax. Nam quamdiu carni colligati sumus, multis & conturbantibus nos coniugati su-
mus. Quęre igitur pacem, solutionem à tumultibus mundi, compara tibi quietum ani-
mum, tranquillum quendam ac imperturbatum animæ statum, qui neq; ab affectioni-
bus agitetur, neq; à falsis dogmatibus, per uerisimilitudinem ad assensum inuitantibus
distrahatur, ut acquiras pacem dei excedentem omnem mentem, protegentem cor
tuum. Qui quærit pacem, Christū inquirit. Nam ipse est pax nostra, qui creauit duos in
unum nouum hominē, faciens pacem, & pacificans per sanguinē crucis suæ quę in cœ
lis sunt, & quæ in terra. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces ipsorum.]
Ephe. 4 Quemadmodum sancti corpus sunt Christi, & membra ex parte, & posuit deus in
Ecclesia, alios ut oculos, alios ut linguas, alios ut manuum, alios pedum rationem ha-
bentes: Sic etiam sanctæ potentiæ spirituales & circa cœlestem locum existentes, par-
tim

tim oculi dicuntur, propterea quod inspectionem nostri assumunt, aut sibi cōmissam
habent. Partim aures, quod preces nostras suscipiant. Nunc igitur inspectiuā nostri po
tentiam, & precum nostrarū susceptricē, oculos dixit & aures. Oculi igitur domini su-
per iustos, & aures ipsius in preces eorum. Quandoquidem omnis actio iusti digna est
cōspectu dei, & omne uerbum propterea quod nihil ociose à iusto dicatur, actuosum
est & efficax: ob id semper inspici, & semper exaudiri iustum psalmus dicit. Vultus
autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam ipsorum.] Vultum
arbitror audacem & horrēdum domini ad iudicium aduentū dici. Quapropter etiam
oculi domini, uelut adhuc eminus inspicientes nos, iustū intueri dicti sunt. Ipsum autē
uultum apparriturū esse, ut perdat de terra omnem prauitatis memoriam. Ne enim mi-
hi corporaliter efformatum uultum dei mente cōcipias. Nam sic etiam absurdum esse
uidebitur id quod à scriptura dictum est, priuatim oculos esse illucentes iusto, partim
uultum qui feratur ad malos. Quanquam neq; oculi citra uultum sint, neq; uultus ocu
lorum exors sit. Homo quidem igitur non uiderit uultum domini & uiuet, Angeli ue
ro paruorum in Ecclesia, semper uident faciem patris ipsorum qui in cœlis est. Quare
nunc quidem capaces esse nos uisionis gloriosi cōspectus, propter carnis debilitatem
nobis circumsitam impossibile est. Angeli uero propterea quod nullum tale habeant
cooperimentum nostræ carni consimile, à nulla re impediuntur, quo minus assidue in
tueantur faciem gloriæ dei, Quare etiam nos postquam facti fuerimus filij resurrectio
nis, tunc îidem cognitione faciei ad faciem digni iudicabimur. Tunc autem iusti qui-
dem conspectu dei in exultatione digni censebuntur. Peccatores autem in iudicio,
quum perdetur omne peccatum, à iusto iudicio dei. Clamauerunt iusti & dominus
exaudiuit ipsos, & ex omnibus tribulationibus ipsorum liberauit eos.] Spiritualis est
iustorum clamor, in occulto cordis magnam uocem edens, ad ipsas dei aures perueni-
re potens. Qui enim magna petit, & cœlestia precatur, hic clamat & preces quæ exau-
diuntur ad deum demittit. Clamauerunt igitur iusti, nihil exiguum neq; terrenum, ne-
que humile inquisiuerunt. Propterea dominus uocem ipsorum assumpsit, & ex omni-
bus tribulationibus ipsorum liberauit ipsos, non intantum à molestijs ipsos liberans,
quantū superiores omnibus accidentibus efficiens. Prope est dominus his qui con
trito sunt corde, & humiles spiritu saluabit.] Per bonitatem suam dominus omnibus
appropinquat, Nos aūt elongamus nosipsos per peccatū. Ecce enim, inquit, elongan- Psal. 72
tes seipsos à te pereunt. Quapropter Moyses deo apropinquare dicit, & si quis alius
ei similis per fortia facta & actiones bonas, prope accedit deo. Palam aūt prophetiam
habent hæc uerba aduentus domini, concordantq; cū prioribus. Illic enim dicebatur,
uultus domini super facientes mala, hoc est, cōspectus ipsius secundū iudiciū ad disper
dendam omnem iniquitatem fiet. Hic uero, Prope est dominus his qui contrito sunt
corde: aduentum domini in carne prædenunciat, appropinquantē iam, & non procul
distantem. Atq; huius fidē tibi Esaiæ prophetia faciat. Spiritus enim domini super me, Cap. 62
quapropter unxit me, ad annunciandū Euangelium misit me, ut medear contritis cor
de, & prædicem captiuis dimissionem, & cæcis uisum. Quandoquidē enim medicus
mittebatur cōtritis corde, prope, inquit, dn̄s est, Vobis dico humilibus & qui elatio-
nem suam cōtriuerunt, lætificans uos & ad longanimitatē inducens, per gaudium fu-
turorum bonorum. Contritio autem cordis, est dissipatio humanarum cogitationum.
Qui contemnit res præsentes, & seipsum addicit uerbo dei, & principalem animæ suæ
partem superhumanis ac diuinioribus cogitationibus immittit, hic sanè fuerit qui con
tritum cor habet, & qui fecit ipsum sacrificium, quod non contemnitur à domino. Cor Psal. 52
enim, inquit, contritum & humiliatū deus nō despicier. Prope est igitur dominus con-
tritis corde, & humiles spiritu saluabit. Qui nullam habet elationē, neq; ob aliquid re-
rum humanarum superbit, hic & contritus est corde, & humilis spiritu. Est quidem hu
milis & qui secundum peccatū ambulat. Peccatum enim maxime omnium humiliat.
Qua ratione etiam corruptam eamq; quę uirginitatis sanctificationem amisit, humilia
tam esse dicimus, uelut Amnon, inquit, insurgens contra Thamar humiliauit ipsam. 2.Reg.13
Quicunq; igitur insolentiam ac elationem animæ amiserunt, præ peccato deiecti in-
terram, & uelut ad humum depressi, similiter serpenti gradientes se inclināt, erigi peni

tus non potentes, hi humiliati quidem sunt, nō tamen spiritu. Non enim laudabilis est
ipsorum humilitas. Quicunq; uero habent gratiam sancti spiritus, ultronei seipsos hu-
miliant, inferioribusq; subijciunt, iuxta Apostolū dicentes se esse seruos aliquorum in
1.Cor.4 Christo, & omniū reiectamentū usq; in hunc diem. Et rursus, uelut purgamenta facti su
mus. Qui spiritualiter humilitate utuntur, omnium facientes seipsos postremos, ut pri
Mat.5 mi fiant in regno cœlorum, hos etiam dñs beatos prædicat dicens, Beati pauperes spi
ritu. Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos dominus.] In o-
mnibus, inquit, tribulationē patientes, sed non angustijs conclusi. Quapropter etiam
2.Cor.4 dominus discipulis suis dicit. In mundo tribulationem habetis, sed confidite, ego uici
Ioan.16 mundum. Quare si uideris aliquando in morbis, aut mutilationibus corporis, in amis-
sione familiarium, in plagis, in ignominijs, in om̄i inopia & necessariorū egestate esse
iustos, memor sis quod multæ sunt tribulationes iustorum, & ex omnibus his liberabit
eos dominus. Qui uero dicit non cōuenire iusto tribulationē, nihil aliud dicit, q̃ non
conuenire Athletæ aduersarium. Si uero non decertat Athleta, quas habebit corona-
rum occasiones. Iam uero quarta uice dicitur in hoc Psalmo quō à tribulatiōe liberat
dominus eos quos uult liberare. Primum enim dictum est. Exquisiui dominum, & ex
audiuit me, & ex omnibus tribulationibus eripuit me. Deinde rursus, Iste pauper cla-
mauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus tribulationibus eius saluabit ipsum.
Et tertio, Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationib.
eorum liberauit ipsos. Et postremo, Multæ tribulationes iustorum, & ex omnibus his
liberabit ipsos dominus. Custodit dominus omnia ossa ipsorum, unum ex ipsis non cō
teretur. Vtrum tandem oportet, Num circa dictionem manere, & sententia prompta
auribus nostris allabente contentum esse, quod uidelicet ossa hæc carnis fulcra, non
conterentur ipsorū, propter datam ipsis à domino custodiam? Et num uiuentis solum,
& in uita existentis iusti ossa incontrita custodientur? aut etiam ubi iam ex corporeo
uinculo exolutus est, nullam causam contritionis iusto futuram esse? Atqui didicimus
multa ossa iustorum in tormentis contrita esse, eorum qui pro testimonio de Christo,
omnigenis afflictionum generibus seipsos tradiderunt. Iam enim aliquorum crura cō
fregerunt persequutores, manusq; ac capita clauis sæpe transfixerunt. & tamen quis
contradicet, non omnium esse iustissimos, qui usq; ad martyrij perfectionem peruene
runt? Aut numquid uelut homo dicitur anima & mens humana, Sic etiam partes ipsi-
us, ijsdem nominibus cum corporis partibus appellantur? Sic sæpe nominat scri-
Eccl.2 ptura interim hominis partes, uelut quum dicit. Sapiētis oculi in capite ipsius, hoc est,
prouida est & circumspecta, occulta & interna sapientis pars. Et rursus oculos dicit æ-
qualiter corporis atq; animæ, non solum in dictione quam apposuimus, sed etiā quum
Psal.18 dicit, mandatum domini lucidum, & illuminans oculos. Quid uero oportet dicere de
Luc.8 eo quod ait, Qui habet aures audiendi audiat? Manifestum est enim quod aliqui ha-
bent aures meliores, quæ uerba dei audire possunt. Ad eos aūt qui non habent illas
Esa.42 aures, quid dicit? Surdi audite, & cæci oculos leuate. Et, os meū aperui, & attraxi spiri-
Psal.118 tum. Et, dentes peccatorum contriuisti. Hæc enim omnia dicta sunt ad ministrātes po
Psal.3 tentias, ad spirituale alimentum, & spiritualem sermonem. Tale est etiam, Ventrem
Eccl.37 meum doleo. Et, pes iusti non offendet. Omnia enim talia de interno homine relata
sunt. Iuxta eandem itaq; rationem etiam ossa quædam fuerint interni hominis, in qui-
bus ligamentum & harmonia animalium potentiarum continetur. Et quēadmodum
ossa propria potentia carnium teneritudinem sustentant: Sic etiam in Ecclesia sunt qui
dam, qui ob propriam firmitatē, impotentium debilitates sustentare possunt. Et quem
admodum ossa connectuntur inter se iuxta articulos ac iuncturas, idq; per neruos &
ligamenta inserta ac adhærentia: Sic sanè fuerit etiam dilectionis & pacis ligamen-
tum, concretionem quandam & unionem spiritualium ossium in Ecclesia dei efficiēs.
Psal.140 De his ossibus ab harmonia exolutis, & uelut luxatis, dicit Propheta. Dissipata sunt
ossa nostra ad infernum. Et si aliquando turbatio ac tremor ipsa apprehenderit, orans
Psal.6 dicit. Sana me domine, quia turbata sunt ossa mea. Vbi uero propriam harmoniam
conseruauerunt custodita à domino, ne unum quidem ipsorum conteretur, sed digna
sunt referre gloriam deo. Omnia enim, inquit, ossa mea dicēt, Domine domine quis si-
milis

mılis tibi? Vidisti rationaliū ossium naturā? Fortassis aūt hoc Ecclesia dicit, Oīa ossa mea dicēt, iuxta resurrectionis mysteriū. Hæc enim, inquit, dicit dñs ossibus his. Ecce ego fero in uos spiritū uitæ, & dabo super uos neruos, & reducam super uos carnes, & uiuetis, & cognoscetis quod ego sum dominus. Hæc igitur ossa ubi acceperint uitam, gratiā agentia ei qui ipsa excitauit, dicent domine dñe quis similis tibi? Mors peccatorum mala.] Exquisite adiectū est, Mors peccatorū, Nam est quædam iustorū mors, non mala secundum naturā, sed bona. Qui eñ mortui sunt cum Christo, in bona morte sunt. Et qui mortui sunt peccato, bonam & salutarē mortē mortui sunt. At uero peccatorum mors mala est. Excipit enim ipsos suppliciū, uelut etiam diuitē indutū purpura & bysso, & epulantem quotidie splendide. Et qui oderunt iustum delinquent.] Er propterea quod in delictis uiuunt, odio habent iustum, ut qui uelut regulæ rectitudine, moribus iusti & melioris appositione redarguuntur. Itaq; & propterea quod in peccatis uiuant, odio habent iustum propter redargutionis timorē. et propterea quod odio habent, rursus peccatis seipsos immittunt. Multæ enim sunt causæ ob quas iustus odio habetur. Libertas dicendi in redarguendo. Odio enim habent redarguentem in portis, & sermonē sanctū abominātur. Ambitio item prioris loci ac principatus, multos ad odium meliorum cōmouit. Aliquando uero etiam ignorantia rationis de iusto, & quid sit iustus. Mors peccatorū mala.] Aut etiam uitam omnē, mortem nominat, propterea quod carnem hanc Apostolus mortē appellauit dicens, Quis me liberabit ex corpore mortis huius. Qui uero male utuntur corpore hoc, & omnis peccati ministerium ipsum faciunt, hi malam sibijpsis mortem præparant. Redimet dominus animas seruorū suorum, & non delinquent omnes qui sperant in ipsum.] Quandoquidē detinebātur sub captiuitate inimici, misericordiam adepti ob id quod seruierunt domino, horum animas precioso suo sanguine redimet. Quapropter nullus in delicto examinabitur ex his qui sperant in ipsum. Ipsi gloria in secula, Amen.

Ezech. 37

Luc. 16

Rom. 7

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVN XXXVII

SALMVS Dauid ad recordationē. Scripturæ diuinitus inspiratæ sermones sistentur coram tribunali Christi. Redarguam enim, inquit, & producam ac declarabo in faciem tuam peccata tua. Itaq; attendamus sobrie his quæ dicuntur à scriptura, & ad opus producere præcepta domini studeamus, quia nescimus qua hora aut die dominus noster ueniet. Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me.] His uerbis ac syllabis etiam sextus Psalmus consimiliter ut hic initium habet. Sed & reliqua in sexto psalmo, his quæ in proposito habentur cognata sunt. Humiliata enim esse ossa ipsius, & animam laborasse in gemitu suo, in sexto dixit, addiditq; dicens. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratū meum rigabo. Et quæ his coniuncta sunt. Consimilia aūt illis etiam in præsenti Psalmo habētur quum dixit. Non est sanitas in carne mea, & non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & quæ ad hęc per totum Psalmum sequuntur, in quibus miseriā suam deplorat. Hac enim etiam ipse dictione usus est quum dixit. Miser factus sum, & curuatus sum usq; in finē, tota die contristatus ingrediebar. Cæterum in sexto inscriptio habet. In finem, in hymnis, super octaua Psalmus Dauid. In præsenti uero nihil horum, sed solum Psalmus Dauid ad recordationem, dictum est. Ipsa tamen additio, ad recordationem nos remittit inscriptionis in sexto Psalmo, Vt sint etiā præsentia in finē, & in hymnis, super octaua. Omnia enim hæc proponit additio, ad recordationem. At uero quoniam in enarratione sexti Psalmi, ea quæ ad inscriptionem pertinēt diximus, ad illorum recordationem etiam nos in præsenti reuertamur. Videtur autem mihi Dauid, postquam in diuersis ac multis Psalmis perpetrati delicti confessionē fecit, priuatim præsentē Psalmum destinasse ad recordationem, ut semper & per omnia ipsum in ore ferret, uteretur q; ipso pro incentione ad animæ suæ medelā. Supplicationem itaq; demittit ad Deum, per quam auertit quidem iram omnibus peccantibus impendentem, placat aūt per excellentis confessionis uoces, dicens: Domine ne in furore tuo arguas me. Non deprecatur ut ne arguatur, sed ne cum furore, Et, neq; in ira tua corripias me. Non fugit correptionē, uerum citra iram castigationem contingere precatur

Esa. 49

catur. Velut si quis medico per cauteras & ferrũ, & amaras antidotos auxilia moliẽti, ad propositi affectus curationẽ, dicat. Ne me cures per ignem, neq; per ferrũ & sectiones, uerũ per lenia & mitiora medicamẽta. Talis enim medelam nõ renuit, sed molesti am auxiliorũ. Sæpe uero dictũ est, quod dum ira & furor siue indignatio in sacris scripturis dicunt, nõ affectiones significant. Ab omni eñ affectione alienus est deus. Verum talia per metaphorã trãslata scripturæ sermo usurpare solet. Velut etiã oculos dei, & aures, & manus, & digitos, & pedes, & reliquas partes, quas tanq; & homines commode disponit, ad auditorũ qualitatẽ cõdescẽdens sese q; accõmodãs. Sic igitur etiam pœnas quæ peccantib. iuxta dei iudiciũ inducunt, tristes & molestas tolerantibus existentes, uelut ex ira & indignatione inducant exprimit. Hoc aũt docet etiã beatus A-
Rom. 12 postolus dicens: Secundũ duritiam tuam & cor impœnitẽs, coaceruas tibi ipsi iram in die iræ & reuelationis & iusti iudicij dei, qui reddit unicuiq; iuxta opera ipsius. Velut si quis etiã pœnas homicidæ ex lege impendẽtes, iram & indignationẽ nominet, quũ non uere indignetur & irascatur lex, uerum qui punitur, iram ac pœnam esse suspicet. Iam uero etiã praui dæmones, qui pœnas contra impios administrant, & ministratoriæ potentiæ dei, ira & indignatio dictæ sunt. Sic igitur dictũ est in sermõe psalmi de deca-
Psal. 29 logo contra Ægyptios inducto. Immisit in eos iram & indignationẽ, immissionẽ per angelos malos. Si dextra dei ea dicta sunt, quæ per dexteras & bonas potẽtias dignis suppeditantur. Supplicat itaq; Dauid, ut ne per malas potentias arguatur, neq; per immissionem angelorum malorũ corripiatur, sed per sermones salutares & doctrinas utiles, & aliâs rogat ne seruetur in diem iræ reuelationis ac iusti iudicij dei, uerum ut iam hinc in præsenti uita ante mortem intercipiant peccata. Et sane contigit scopum, Nam pœnas dedisse apparet, per ea quæ passus est ante mortẽ. Et aliâs item, ipse seipsum puniebat, omnigenis supplicijs se subijciens in modis confessionis Quoniã sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & cõfirmasti super me manum tuam. Nõ est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ, nõ est pax ossibus meis, à facie peccatorũ meorum.] Magnus ille Athleta Iob, quum uarias tentationes sustinuisset, nõ ignorabat unde ipsi hæ uenirẽt. Quapro-
Cap. 6 pter dicebat, Sagittę enim domini in corpore meo sunt, quarũ indignatio exhaurit sanguinem meum. Dauid aũt non similiter ut Iob corpore percussus, sed in ipsa anima lethale uulnus habẽs, nõ similiter ut Iob dicit, Sagittæ domini in corpore meo sunt. Sed quoniã sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manũ tuam. Iob uero me-
Cap. 19 minit manus domini dicens. Manus domini est quæ tetigit me. Et diabolus ad dominum dicens. Mitte manum tuam & tange omnia quæ habet. Et rursus, Mitte manum tuam, & continge carnes eius & ossa eius. Verum alia quædam erat manus, & aliæ sagittæ quæ carnem ipsius cõtingebant, & carnales existebant. Hic uero quandoquidẽ animam ipsam ægrotabat Dauid, alias sagittas sibi infixas esse significat, & aliam manũ se cõtigisse. Et mihi uident sagittæ de quibus hic dicit, spirituales esse, Imò magis ipsos dei sermones sic appellare uidet, pungentes & uulnerantes animã ipsius, cruciantes q; ac castigantes ipsam conscientiã, quãdoquidẽ tantus uir existens, & tanta bona à deo adeptus, ad turpe factum seipsum immiserat. Fortassis aũt etiã ipsum diabolum, & maligni illius ignitas sagittas, affectus & amores inducẽtes, quæ ad cõcupiscentiã uxoris
Ephe. 6 Vriæ ipsum incenderunt, significat. De quibus etiã Apostolus docet dicens. Sumite armaturam dei, ut possitis omnia tela inimici ignita extinguere. Quandoquidem immunitus repertus, nõ resistit ad inimici tela ignita, merito sauciatus est animã concupiscentiæ clauo. Queãdmodũ aũt Iob diaboli sagittas, ulcera corpori ipsius incussa, quoniam permissione dei facta erant, Domini sagittas nominauit quum ait, Sagittę domini in corpore meo sunt, quarũ indignatio exhaurit sanguinẽ meum: Sic uerisimile est, etiam Dauidem hic sagittas domini dixisse, quoniã permissione dei aduersarius ipsum impugnabat, ut disceret nõ dicere, Non cõmouebor in æternũ. Quandoquidẽ eñ per gratiam dei potens factus aliquando magnopere seipsum iactauit, ut superbe gloriare
Psal. 29 tur & diceret, Ego aũt dixi in abundantia mea, non cõmouebor in ęternũ: ea gratia merito traditus est tẽtatori, qui animam ipsius attingens, maiore damno ipsum quam Iob affecit. Sermones uero qui de iusto iudicio ipsius cõmonefaciunt, & doctrina iræ peccatoribus impendentis, acutiores sunt sagittis, conscientiã pungentes, uulnerantes ac

faucíantes ipſam . Et ſic ſanè dixeris Dauidem ſacris his ac diuinis ſagittis cõpunctũ,
meritò deprecatũ eſſe redargutionẽ per furorẽ, & caſtigationẽ per iram dei. Ne em̃, in
quit, in furore ac indignatiõe tua arguas me dñe. neq; in ira tua corripias me. Cur? quo
niam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. Nam ſagittæ à te uenientes aſſumpta ira & indigna-
tione tua ſatis me puniunt & ſufficienter me caſtigant. Quapropter ſupplicat ne aliam
iram ac indignationẽ experiaſ, quia ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, aut iuxta Symmachi
uerſionem, attigerunt me. Et confirmaſti ſuper me manum tuam . Manum autem do-
mini quæ ipſum attigit intellige, & eam quæ in Iob declarata eſt . Hæc autem domini
manus omnem domũ Dauidis ex fundamentis concuſſit. Primogenitũ ex liberis ipſi-
us Amnonem amore ſororis inſanum faciens, & Abſolonem inflãmans per iram con-
tra fratrem, ut occideret Amnonem, & poſtea contra ipſum parentẽ inſurgeret. Sed & 1.Par.3
reliqua omnia per hiſtoriam nobis declarata , manus ſunt quæ hic indicata eſt. Manus
tua tetigit me per alternas calamitates : ſupplico igitur, inquit , ut ne alia indignatione
arguar, neq; peiore ira caſtiger. Atq; hæc nõ ſolũ per hæc, ſed etiã per ea quæ inſequun
tur docet, cõſequenter dicens. Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ, nõ eſt pax
oſſibus meis à facie peccatorũ meorũ.] Ego, inquit, anteuerteris & non expectans, ut
quis externus corpus meum puniat, ulcere malo meipſum excruciaui, & carnẽ meam
per quam cõmiſſum eſt à me peccatũ, ſupplicijs tradidi, affligẽs meipſum & omnis ge-
neris cruciatibus puniens. Hoc enim declarauit etiam per alios locos , dicẽs. Humilia
bam in ieiunio animã meã. Et, Caro mea immutata eſt propter oleum. Et, oblitus ſum Pſa.34
comedere panem meũ. A uoce gemitus mei agglutinata ſunt oſſa mea carni meæ. Et, Pſal.118
Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Sic Pſal.6
etiam nunc inquit : Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ. Porrò pro ira, Aquila
& Symmachus conſonanter, à facie fremitus tui interpretati ſunt. Sufficiebat enim mi
hi inquit, fremitus à diuinis tuis ſcripturis, & minę per prophetam tuum Nathan inten
tatæ. Quapropter à facie fremitus tui meipſum ſic afflixi , ut caſtigauerim carnem me-
am, & oſſa mea non habuerint pacem, à facie peccatorũ meorũ. Pro quo Symmachus
habet, propter peccata mea. Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput me-
um, ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me, Putruerũt & corruptę ſunt cicatrices meę,
à facie inſipientiæ meę. Miſer factus ſum, & curuatus ſum uſq; in finem.] Quoniã hæc,
inquit, à me perpetrata ſunt, ob id miſer factus ſum, & curuatus ſum uſq; in finem, & to
ta die contriſtatus ingrediebar . Per hęc autem declarat quæ paſſus ſit, & quõ ſeipſum
caſtigauerit, nõ unum in ſeipſo accuſans peccatũ, ſed aceruatim multa & tanta, ut neq;
intus occulta ſint in anima ſua, neq; intra corpus lateant, ſed ipſum ſupergreſſa ſint, ut
ab omnibus agnoſcantur. Ipſe igitur erat accuſator ſuijpſius primus, & apud oẽs: & ut
in ipſo impleretur illud, iuſtus eſt ſuijpſius accuſator, omnem hominem accuſatorẽ prę
uertens, ipſe quidẽ ſeipſum condemnauit, omne uero inimicorũ os obturauit, quum
non haberent aliud quid quod contra ipſum dicerent . Docet nos autem hic ſermo, Pro.18
ut ne cœlemus noſtra ipſorum mala , neq; contineamus peccata, uelut nigredinem ac
putredinem in animæ profundo, conſcientiã ita per cauterium inurentes . Quẽadmo-
dum in febribus cõtingere ſolet. Intro enim & in profundũ procedẽs febris, maiorem
morbum efficit. Procedens aũt in conſpicuũ, ſpem declinationis oſtendit. Ita etiam in
anima contingit. Quin & aliud quid circa ſeipſum factum docet Dauid dicens . Sicut
onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Grauabãt enim conſcientiã ipſius ea quæ auſus fue
rat, adeo ut ob animæ generoſitatẽ & candorẽ ferre nõ poſſet, Etenim crudus & indu
ratus, iuxta duritiam ſuam & cor impœnitẽs, accumulat ſibijpſi iram in die irę, attrahẽs
peccatum ſuper peccatũ, augens ſua ipſius mala. Quum enim peruenerit peccator ad
profundum malorum, cõtemnit ipſa. Candidus aũt etiamſi ſemel aliquando lapſus fue
rit, iuxta quandam diaboli deprædationem, uehementer grauatur conſcientia , ut ta-
cere non poſſit, neq; occultare ſuum malum. Ex abundantia igitur cordis os loquitur.
Vnde non ferens ſilentium , manifeſtauit prementia ipſum dicens : Sicut onus graue
grauatæ ſunt ſuper me: manifeſtum eſt aũt quod iniquitates meæ. Et rurſus : Putruerũt
cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ, Inſipientiam aũt nominat, inſipientẽ actionem
ex inſipientia peractam . Omne enim peccatum per inſipientiam perpetratur . Virtus

autem quum ſit ipſa prudentia, omnia quæ ſecundũ ipſam fiunt, laude ac uirtute digna
demonſtrat. Sed & ſanitatẽ animæ faciunt ea quæ ſecundum prudentiã fiunt. Inſipien-
tia aũt uulnera ac cicatrices ac uibices efficit. Qui igitur in peccatis perſeuerant, gau-
2.Pet.2 dentq́ in ipſis ac delectantur, ſuibus ſimiles ſunt qui in cœno uolutantur. Qui uero ſe-
mel lapſus eſt, poſtea ad ſeipſum reuerſus, etiam ſceleſtam illam actionem ut fœtidam
ac impurã abominatẽ. Tale quid paſſus Dauid, præ ſana cõſcientia cõfitetur dicens. Pu
truerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Quandoquidem igi-
tur ſupergreſſæ ſunt iniquitates multiplicatæ, & capite ſuperiores factæ, grauatæ ſunt
ſuper me, ea gratia medẽs mihijpſi, miſer factus ſum & curuatus ſum uſq; in finẽ, & ne-
que ad unum diem, neq; ad breuẽ horam, ſed tota die cõtriſtatus ingrediebar. Aut iu-
xta Symmachũ, triſtis obambulabã, non negligens exiſtens ob ea quæ à me perpetra-
ta ſunt, neq; uelut rex elatus, propterea quod nulli iudici ſubiectus eſſem, ſed propter
timorẽ ac fremitum tuũ, tota die contriſtatus ingrediebar. Quoniã lumbi mei impleti
ſunt illuſionibus, & nõ eſt ſanitas in carne mea. Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis,
rugiebam à gemitu cordis mei. Dñe ante te oẽe deſideriũ meum, & gemitus meus à
te non eſt abſconditus.] Pro, lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, Aquila uertit, Quo-
niam impleta ſunt ilia mea ignominia. Et per hęc ad recordationẽ turpis ac ignominio
ſi facti progreſſus, ob ſanos animæ ſenſus hæc dixit: Putruerunt & corruptæ ſunt cica-
trices meæ, à facie inſipientiæ meæ. Cur aũt putruerunt, inducit dicens: Quoniã lumbi
mei impleti ſunt illuſiõibus. Aut ilia mea ignominia. innuit aũt per hæc, turpis facti ſpe
ciem. Deinde ſeipſum refocillans dixit, Non eſt ſanitas in carne mea. Quandoquidem
enim lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, propterea, inquit, ad pœnitentiã perpetrato
rum progreſſus, meã carnẽ caſtigo & affligo. & propterea dico, nõ eſt ſanitas in carne
2.Cor.4 mea. Quo aliquãdo correctione peracta dicere poſſit: Etiamſi externus homo noſter
corrumpitur, tamen internus renouatur. Sed & ſuperius dixit. Non eſt ſanitas in carne
mea. Deinde addit, afflictus ſum & humiliatus ſum nimis. Hoc uero alio modo in ſu-
perioribus declarauit. Miſer factus ſum, & curuatus ſum uſq; in finem. Propriũ eſt uiro
rum prudentiũ nõ extolli ob peccata, iuxta præſumptam in animo cogitationẽ & dia-
boli deprædationẽ cõmiſſa, ſed uerecundari ac erubeſcere, conſcientiaq́ pungi ac hu-
miliari. Dauid eñ ad hæc addit. Rugiebã à gemitu cordis mei.] Aut ſecundũ Aqui
lam, fremebam à ſtridore cordis mei. Non ut multis conſpicuus fiam, labijs confiteor.
Verum intus in ipſo corde oculos claudens, tibi ſoli uidenti ea quæ in occulto ſunt, ge
mitus meos oſtendo, in me ipſo rugiẽs. Neq; enim longis ſermonibus mihi opus erat
ad confeſſionẽ, ſufficiebãt enim gemitus cordis mei ad cõfeſſionẽ, & luctus in profun
do animi ad te deum emiſſi. Sed & concupiſcentia bona exiſtens in conſpectu tuo e-
rat dñe, & hæc ipſa erat de mea ſalute. Etenim quando malorũ cupidus eram, non co-
ram te erat deſideriũ meum. Nunc aũt quando omnia facio meipſum humilians, & ru-
giens à gemitu cordis mei, & te deum ſaluatorẽ ac medicum aſſequi cupiẽs: coram te
eſt deſideriũ meum, & cauſam ſuſpiriorum meorũ non ignoras. Noſti enim quod ſuſpi
Ezech.18 ria benignitatẽ tuam decentia emitto. Quoniã non uis mortem peccatoris, ſed pœni-
tentiam ipſius. Quapropter dico, Et gemitus meus à te non eſt abſconditus. Cor me-
um conturbatũ eſt, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorũ meorũ, & ipſum nõ eſt
mecum. Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt: &
propinquiſſimi mei de longe ſteterunt: & uim faciebant qui quærebant animã meam,
& qui quærebãt mala mihi. Et loquuti ſunt uanitates, & dolos tota die meditati ſunt.]
Quum in inſcriptione pſalmi huius indicauerit quod ſit ipſi ad recordationẽ, meritò
reputat & ad memoriã reuocat ea quę olim ipſi acciderunt. Docet aũt in quibus fuerit
malis, poſtq; in peccati lapſum corruit. Cuius gratia etiam totã confeſſionẽ facit, Miſer
igitur factus ſum, & curuatus ſum, & cõtriſtatus ingrediebar, & humiliatus ſum, & ru-
giebam à gemitu cordis mei. ad omnia hæc deueni, Quãdoquidẽ tempore aliquo cor
meum conturbatũ eſt, & dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorũ meorum, & ip-
ſum non eſt mecum. Nam iuxta peccati tempus non paruam conturbationẽ ſuſtinuit
mens ipſius confuſa & obtenebrata, per eum qui peccatum operatur, ut etiã ad inſipi-
entiam delaberetur. Quapropter etiam ſuperius dixit, Putruerunt & corruptæ ſunt ci-

catrices

catrices meæ à facie insipientiæ meæ. Turbatum igitur est cor ipsius quando in insipi-
entia fuit, & à uirtute prudentiæ excidit, opera uero insipientiæ fecit. Tunc aūt dereli-
quit etiā ipsum uirtus ipsius. Non enim amplius dicere potens erat, Omnia possum in
eo qui me potentem facit Christo, uictus ab affectu ac uiribus destitutus. Nam in uir-
tuose agentibus spūs promptus est, caro autē infirma. In uictis uero caro attollitur cor-
roboraturq́; & præualet, infirma aūt est & debilitatur anima. Tunc igitur, inquit, quan-
do peccaui cor meū conturbatū est, & dereliquit me uirtus mea, & aliud quiddam gra
ue circa me accidit. Nam lumen oculorū meorū (hoc autem erat spiritus propheticus,
illuminans animæ ipsius uisum) & ipsum non erat mecum, reliqueratq́; me ac secesse-
rat. Nam in maleficā animam non ingrediet̃ sapientia, neq; habitabit in corpore pecca Sap. 1
to obærato. Sanctus enim spūs fugiet dolum, & discedet à cogitationibus impruden-
tium. Secedens itaq; ab ipso spiritus sanctus, desolatum ipsum reliquit, post cordis ipsi
us cōturbationē, & uirtutis ipsius debilitationē. Tunc enim & lumē oculorum ipsius
desolatum ipsum reliquit. Sed & qui prius ipsius amici ac proximi erant, qui omni tem
pore ipsi familiares fuerant, relicto ipso de longe steterūt, nō amplius cum ipso uiuere
uolētes, eminus deflētes uelut uerisimile est, amici calamitatē. Qui uero erant illi, præ-
terquam qui ob priora ipsius bona gaudētes, Angeli uidelicet boni & ministri dei, ex
hominum salute gaudiū capere assueti, siquidē ob peccatorē pœnitentē in cœlis gau-
dium exoritur. Et immittet se angelus dñi in circuitu timentium ipsum. Et hi igitur om Luc. 15
nes Dauidis amici, iuxta peccati ipsius tēpus recesserunt auersantes, non tamen peni-
tus ipsum relinquebant. Verum eminus stantes lugebant, quod ipsum sanè etiā docet
dicens: Amici mei & proximi mei aduersus me appropinquauerūt & steterunt, Et pro
pinquissimi mei de longe steterunt. Qui quum eminus à me abessent, alij quidam pec-
catum operantes prope me accedentes uim faciebāt, & animæ meæ illudebant. Qua-
propter addit, Vim faciebant quærētes mihi mala, loquuti sunt uanitates, & dolos to
ta die meditati sunt.] Olim eñ hi sitientes sanguinē meum, & multis antea tēporibus
ruinam meam uidere optantes, uelut occasionē nacti, quum uiderent me dereliquisse
uirtutē meam, & lumen oculorū meorum discessisse à me, amicosq́; ac proximos emi-
nus à me consistentes, e uestigiò insultu facto uim faciebant animæ meę. Et ut ultro ma
li loquuti sunt uanitates, intus suggerentes animæ meæ uanos sermones. Sed & cū do
lo demulcentes ac decipientes, uelut bonis inescarunt detrahentes me ad peccatum.
Quapropter etiam subdit. Et dolos tota die meditati sunt. Ego aūt tanquā surdus nō
audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audi-
ens, & nō habens in ore suo redargutiones.] Quandoquidē hi qui quęrebant animā
meam, inueniebant ipsam, deinde inuentæ illudebant, & malis meis illudentes insulta
bant, deinde tota die loquebantur uanitates: Ad hæc ego amicis meis desolatus, nihil
habebam q̃d dicerē pudore repletus. Quapropter tanq; surdus nō audiebam. Imò qui
olim eloquentissimus eram, & præsente sapientia præditus, factus sum sicut surdus, &
sicut mutus nō aperiēs os suum. Nullū enim sermonē habebam ad respondendū, neq;
habebam quę ad inimicos dicerē, semel ab ipsis uictus. Sed eram uelut homo non au-
diens, & non habens in ore suo redargutiones. arguebar enim ipse, & nō redarguebā,
& non habebam dicendi libertatē pudore cōfusus. Quoniam in te dñe speraui, tu ex
audies domine deus meus. Quia dixi, ne quādo gaudeāt super me inimici mei, & dum
cōmouerentur pedes mei, super me magna loquuti sunt.] Hæc sanè mihi acciderunt,
quapropter factus sum uelut surdus nō audiens, & uelut mutus nō aperiens os suum,
& sicut homo nō habēs redargutiones. Quare nihil ad inimicos dicebā, tanquā ab ip-
sis superatus. Non tamen ob id desperaui de meipso, uerum recollegi rursus meipsum,
à peccato quidem uelut morte resiliens, & confessionis medicamentis ulcus meum sa
nans, & cicatrices meas putrefactas ab insipientia mea, medelam assequi cupio. Qua-
propter in te dñe speraui. Non enim mihijpsi confidens, neq; aliam aliquā spem ob o-
culos ponens q̃ te, medelas mihijpsi pręscripsi. Quandoquidē igitur speraui dñe, spes
autem non pudefacit, ob id exaudi, quia uolens misericordiā tu es. & non uis mortem
peccatoris, sicut pœnitentiam ipsius. Quia speraui in te, supplico ut auxiliū tuum asse Ezech. 18
quar. Ne quando gaudeant super me inimici mei. Nōdum equidē penitus gauisi sunt,

gaudebunt autem, nisi assequutus fuero misericordiam tuam. Verum ut ne gaudeant
super me inimici mei, qui iam & prius dum cōmouerentur pedes mei magna loquuti
sunt, ad te cōfugi & dico, non cōfundar inæternū, neq; irrideant me inimici mei. Et rur
Psal. 27 sus dico. Ad te dn̄e clamabo, ne sileas à me, & similis fiam descēdentibus in lacū. Et re-
liqua in alijs psalmis diuersimode à me dicta, in supplicatione ad te colligens, præsens
auxiliū assequi cupio. Nam tametsi pedes meos maxime cōmoueri cōtigit, eo tēpore
quo cor meū cōturbatum est, & dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorū meorū nō
erat mecum: nō tamen penitus euersus sum, neq; talem casum cecidi, qualē qui deser-
tores ac transfugæ fiunt: qm̄ in illo ipso tēpore, dum cōmoti sunt pedes mei, & magna
contra me locuti sunt inimici mei, ut ne maiorē in modū cōplauderent contra me, con
fugi ad te tanq; ad portū salutis, qui etiā incurabiles apud homines animæ affectiones
sanare potes. Quoniā ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo
est semper. Quoniā iniquitatē meā ego annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.]
Quū ab initio dixerit, Ne in indignatione tua arguas me, In præsenti ait, quoniā ego in
flagella paratus sum. Itaq; irā quidē ac indignationē deprecat̄, paratū aūt se ad flagella
Heb. 12 dicit. Nouit eñ quod quē diligit dn̄s castigat. Flagellat aūt om̄em filium quē suscipit.
Quapropter generose pertulit flagella, quæ post alternas calamitates post peccatū ip-
si acciderūt, quæ Regū historia cōplectit̄. Et dolor meus in cōspectu meo est semper.
Multi equidē priorū peccatorū obliuionē faciunt, negligentes ipsa ac contemnentes,
tanq; nulla ultio sit futura. Qui uero iudiciū dei semper ob oculos habet, & credit q̄d
om̄es sistemur ad tribunal Christi, ut unusquisq; proferat quæ per corpus fecit, siue bo-
num siue malū, is in anxietate semper cōsistit, & dolori animæ suę mederi studens, ipse
seipsum accusat per cōfessiones ad deū. Quapropter ait: Dolor meus in cōspectu meo
est semper. Quoniā iniquitatē meā ego annunciabo, & cogitabo ac curiosus ero super
peccato meo. Credulę aūt animę, & de iudicio dei diligēter persuasæ hæ uoces existūt.

Inimici aūt mei uiuūt & cōfirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui oderunt me
inique. Qui retribuerūt mihi mala pro bonis, detrahebāt mihi, qm̄ persequebar boni-
tatē. Ne derelinquas me dn̄e deus meus, ne discesseris à me. Intende in adiutoriū meū
dn̄e deus salutis meæ.] Omniū inimicorū suorum meminit qui ad peccatū ipsum per
traxerunt, supplicatq; ac inuocat dn̄m, ut ne ab ipso discedat. Videbat eñ inimicos eti
am nunc circa ipsum stantes sibiq; imminentes, & neq; priore cōtra ipsum audacia con
tentos. quapropter sollicitus ne iterū in eosdē incidat, ualde uigilāter dicit: Inimici aūt
mei uiuunt, nō enim mortui sunt, neq; semel q̄d uoluerūt operari abierunt. Quare scri-
ptum est, Ne beatū prædicaueris uirū ante finē suum. Viuunt, sed & cōfirmati sunt plu-
res existentes super me. Multiplicati eñ sunt qui oderunt me, & qui retribuerunt mihi
mala pro bonis, qui sanè nondū etiā nunc quiescunt detrahere mihi, quoniā bonam &
salutarē uiam persequor, inuidentes mihi salutē. Ea gratia supplico ac rogo, ne derelin
quas me domine: solum enim me ad tot resistere nō fuerit possibile. Tu igitur deus me
us, ne discesseris à me, uerum adsis mihi adiutor & custos salutis meæ, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM XLIIII

IN FINEM, pro his qui immutabunt̄, filijs Core ad intellectū, Ode pro di-
lecto. Videtur equidem etiam hic psalmus humanæ naturæ perfectiuus
esse, & his qui ad propositum finem secundum uirtutē uiuere uolunt, utili
tatem exhibere. Nam proficientibus opus est doctrina ad perfectionem,
quam hic psalmus exhibet, inscriptionē habēs, In finem pro his qui immu
tabuntur. Recte aūt dixit, pro hominibus. Nos enim sumus qui maxime omniū ratio-
nalium, alterationibus ac mutationibus in singulos dies & ferè horas subiecti sumus.
Neq; eñ corpore neq; mente, ijdem nobisipsis sumus. Sed corpus quidē nostrū sem-
per diffluēs ac caducū, in motu ac trāsmutatione est, & aut à paruo ad maius augescit,
aut à perfecto imminuit̄ ac cōtrahit̄. Non eñ idē est puer qui iam ludū literariū petit,
& ad artes ac disciplinas percipiendas aptus est, cū infante recens nato. Alius aūt rur-
sus ab illo in confesso est pubertatē ingressus, fortia iam opera cōtingere potens. Et ab
hoc pubere alius quis est uir, & firmitate & magnitudine corporis, & rationis cōple-
mento. Ad uigorē uero progessus & ætatis statū cōsecutus, rursus incipit paulatim im-
minu

minui, corporis habitu latenter ipsi diffluente, & firmitate corporea deficiente, donec præ senectute incuruatus, extremã uiriũ detractionẽ sustinuerit. Nos itaq; sumus qui immutanť, & sapienter sanè nos hoïes per hanc uocẽ psalmus insinuauit. Nõ enim angeli mutationẽ suscipiũt. Nullus eñ illorũ puer est, nullus adolescẽs, nullus senex, sed in quo ab initio creati sunt statu, in eo permanẽt, integra & immutata substãtia cõseruata. Nos uero mutamur, corpore quidẽ uelut dictũ est, iuxta animã uero & internũ hominem, unà cum accidentib. rebus semper mentes ac sententias trãsmutantes. Alij eñ sumus dum lætamur, & omnia nobis in uita secundo uento procedunt, Alij uero in tẽporibus calamitosis, ubi quid præter animi sententiã acciderit. Immutamur etiã circa iras, ferinũ quendã statũ assumẽtes, Immutamur & circa cupiditates, brutis similes eua dentes per uoluptariã uitã. Equi in fœminas furẽtes fiunt, qui uxorũ proximi amore insaniunt, Et dolosus quidẽ uulpeculæ assimilatur, uelut Herodes. Impudẽs uero canis appellať, uelut Nabal Carmelius. Vides uarietatẽ ac multiformitatẽ immutationis nostræ? Admirare igitur eum qui cõmode appellationẽ hanc nobis adaptauit. Quapropter uidetur mihi quidã interpres, probe et sagaciter eandẽ sententiã, per aliam appellationẽ expressisse, pro his qui immutabunť, reddens ipse, pro lilijs: citò pereuntes flores humanæ naturæ fragilitati meritò cõparandos ducẽs. Quandoquidẽ uerò in futurum tẽpus hæc uox inclinatur: dictũ est enim pro his qui immutabunť, tanq; in posterum aliquando immutatione hac nobis cõspicua futura: cõsideremus nunquid resurrectionis rationẽ nobis innuat, in qua immutatio nobis dabiť. Verũ immutatio in melius ac spirituale. Seminať enim in corruptiõe, resurgit in incorruptibilitate. Vides immutationẽ? Seminať in infirmitate, resurgit in potentia. Seminať corpus animale, resurgit corpus spirituale. Quando sanè etiã omnis corporea creatura nobiscũ immutatur. Nam & cœli uelut uestimentũ ueterescent, & uelut amiculũ immutabit ipsos deus, & mutabuntur. Tunc etiã sol septuplo maior seipso erit, iuxta Esaiã. Et luna iuxta magnitudinem solis quæ nunc est. Quãdoquidẽ uerò non omnibus scripta sunt oracula dei, sed his qui aures habẽt secundũ internũ hominẽ, inscriptionẽ pro his qui immutabunť fecit, uelut arbitror pro his qui sui ipsorũ curã gerũt, & semper amplius per pietatis exercitia proficiunt. Hęc eñ optima est immutatio, quã dextra altissimi largitur, quã etiã beatus Dauid percepit, quũ gustatis bonis uirtutis se ad ulteriora extẽdit. Quid enim ait? Et dixi, nunc incepi. Hæc est mutatio dexteræ altissimi. Quare qui proficit ad uirtutem, nunq; nõ immutať. Quũ enim essem paruulus, inquit, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabã ut paruulus: quãdo uerò factus sum uir, aboleui ea quę sunt puerorũ. Et rursus, uir factus non quieuit ab actione, sed posteriorũ obliuiscens, & ad ulteriora pergẽs, iuxta scopũ persecutus est brauiũ supernæ uocationis. Immutatio igiť est, dum internus homo de die in diem renouatur. Quandoquidem igitur annunciaturus est nobis propheta de dilecto, qui dispensationẽ incarnationis pro nobis suscepit, pro his qui digni sunt hoc beneficio, hanc oden se emisisse filijs Core dicit. Ode enim est siue carmẽ, & nõ psalmus, quia nuda uoce, ipso organo nõ simul sonitũ edẽte, cum concinna uocis modulatione edita est. Ode aũt pro dilecto. Nũ igitur exponam tibi dilectum quẽ his uerbis dicit, aut etiã ante meã expositionẽ nosti, memor Euangelicæ uocis: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite? Dilectus eñ patri quidẽ, uelut unigenitus: omni uerò creaturæ, uelut benignus pater & bonus preses. Idẽ aũt est natura dilectum & bonũ. Quapropter rectè definierũt quidã, bonũ esse quod oẽs cupiunt. Nõ est aũt cuiuslibet ad dilectionis perfectionẽ procedere, & reuera bonum cognoscere. Sed eius qui iam exuit ueterẽ hominẽ, qui corrũpiť cupiditatib. fraudis, & induit nouum qui renouatur ad cognitionẽ secundum imaginẽ cõditoris. Nam qui pecunias diligit, & circa corruptibilẽ corporũ pulchritudinẽ consternatus est, & gloriolam hanc præfert, dilecti potẽtia in ea quę nõ oportebat insumpta, is ad uere dilecti spectaculum excæcatus est. Quapropter inquit, diliges dñm deum tuũ, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. At uerò uox ex tota, partitionẽ ad alia non admittit. Quantũ enim dilectionis insumpseris in inferna, tantũ tibi necessariò deficiet à toto. Ob id pauci ex omnibus amici dei appellati sunt: uelut de Moyse scriptũ est, q̃d sit amicus, & de Ioanne, Amicus enim, inquit, sponsi stans gaudio gaudet, hoc est qui stabilẽ

1.Reg.15 — 1.Cor.15 — Cap.30 — Phil.3 — Mat.3 — Mat.12 — Exod.33

& immobilem habet in Christū dilectionē, hic amicitia ipsius dignus est. Quapropter
Ioan. 15 etiam discipulis iam perfectis dñs dicit: Nō amplius uos dico seruos, sed amicos. Nam seruus non nouit quid facit dominus ipsius. Perfecti igitur est reuera dilectum cognoscere, & reuera soli sunt amici dei & inter se ipsi sancti. Nullus aūt malus aut indoctus amicus est: non enim cadit amicitiæ bonum in malam affectionē. Quare nihil turpe & inconcinnum, ad amicitiæ consonantiā procedere potest. Nam malum non solum bono cōtrariū est, sed etiā ipsum sibijpsi. Iamuerò ad ipsa psalmi uerba expendēda progrediamur. Eructauit cor meum uerbum bonum. Iam quidē aliqui putauerūt ex persona patris hæc dici, de uerbo in principio apud ipsum existente, q̄d uelut ex corde ac ipsis uisceribus, inquiūt, produxit, & à bono corde bonū uerbū processit. Mihi uerò uidentur hæc ad propheticā personā referri. Nam quæ deinceps ab hoc dicto sequunt, non amplius similiter exæquāt nobis de patre expositionē. Neq; enim de sua ipsius lingua pater dixit: Lingua mea calam⁹ scribę scribēris uelociter, speciosus forma præ filijs hominum. Non enim ex cōparatione ad homines, præminentiā pulchritudinis habet. Et progressus inquit, propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ. Nō enim dixit: unxi te ego deus. Sed unxit te, ut ex hoc declaretur, aliam esse loquentē personam. Quę aūt hæc sit alia q̄ prophetæ, qui spiritus sancti actionē in ipsum factam suscepit? Eructauit, inquit, cor meum uerbum bonum.] Quandoquidem enim ructus est flatus occultus, qui iuxta alimenti feruorē erumpentibus bullis sursum transspirat: qui nutritus est
Mat. 4 pane uiuente, qui ex cœlo descendit, & uitam mundo dedit, & qui saturatus est omni uerbo prodeunte ex ore dei, iuxta consuetā scripturæ tropologiā, anima sacris disciplinis nutrita, consimilē edulijs ructum emittit. Quapropter quoniam spirituale & bonū erat alimentū, uerbū bonum eructat propheta. Bonus enim homo ex bono cordis sui thesauro bonum profert. Quęramus igitur etiā nos ex uerbo alimentū ad animarū nostrarū saturitatē: Iustus enim, inquit, edens implet animam suā, quo iuxta proportionē eorum ex quibus alimur, nō uulgare uerbū, sed bonū emittamus. Malus enim homo à malis dogmatibus enutritus, eructat ex corde suo uerbū malū. Non uides qualia hæreticorum ora eructāt, q̄ gratia & fœtida, magnū quendā morbū in profundo miserorū
Mat. 12 illorū declarantia? Malus enim homo ex malo thesauro cordis sui malū profert. Ne igitur prurientib. auribus doctores tibijpsi accumules, morbū in uiscerib. tuis operari potentes, & malorū tibi uerborū ructū propinare, ob quæ in die iudicij condēnationē su
Psa. 51 biturus es. Ex uerbis em̄ tuis, inquit, iustificaberis, & ex uerbis tuis cōdēnaberis. Dico ego opera mea regi.] Valde adduxit nos ad ꝓpheticę personæ sententiā, etiā hoc uerbū: Dico ego opera mea regi, pro cōfiteor iudici, & præuerto accusatorē per pro priorū operū delationē. Præceptū em̄ accepimus q̄d iubet: Dic tu primus iniquitates tuas ut iustificeris. Lingua mea calamus scribæ uelociter scribēris.] Quēadmodū calamus instrumentū est scriptoriū manu periti mouente ipsum, ad eorū quæ scribunt notas exprimendas, Sic iusti lingua mouēte ipsam sancto spiritu, inscribit uerba uitæ æternæ cordibus credentiū, tincta nō atramēto, sed spiritu dei uiuētis. Scriba igitur est spūs sanctus, quia sapiens est & doctor omniū. Velociter uerò scribit, quia uelox est mētis motus. Sentētias aūt inscribit nobis spiritus, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cor-
2. Cor. 3 dis carneis. Secundum proportionē uerò latitudinis cordis, plura aut pauciora cordibus spiritus inscribit, aut manifesta omnibus, aut obscuriora, iuxta puritatis pręparationem. Porrò propter uelocitatē eorū quę scribuntur, plena om̄is de cætero terra Euangelio facta est. Cæterū quod sequitur deinceps, à proprio principio sumere mihi uidet, & non cum præcedentib. cōnectere, sed ad sequentia adiungere. Nā speciosus forma, ad dominū dici putamus, iuxta personæ auersionē. Speciosus forma præter filios hominū, diffusa est gratia in labijs tuis.] Inducit aūt nos ad hanc sententiā, & Aquila, & Symmachus. Ille quidē quum reddiderit, pulchritudine exornatus es pręter filios hominum, Symmachus uerò, pulchritudine pulcher es præter filios hominū. Speciosum igitur forma appellat dñm, qui ipsius diuinitatē intente inspexit. Non enim carnis pulchritudinem celebrat. Vidimus enim ipsum & non habebat speciē, neq; formam, sed species ipsius ignominiosa, deficiēs præter filios hominum. Manifestū est igitur quod inspecta ipsius claritudine, & splendoribus illius repletus, per hanc pulchritudinem

percussus

percussus propheta, ad diuinũ spiritualis pulchritudinis amorem cõmotus est, quæ ubi humanæ animæ illucescit, omnia turpia ac uilia quæ hactenus diligebantur apparent. Quapropter Paulus quũ uidisset speciosum forma: omnia duxit esse sterquilinia, quo Christũ lucrifaceret. Equidẽ externi à uerbo ueritatis, stultitiã nominãt Euangelij prædicationẽ, simplicitatẽ dictionis scripturarũ contemnentes. Nos aũt qui gloriamur in cruce Christi, quibus manifestata sunt per spiritũ ea quæ nobis sunt à deo donata, non in doctis humanæ sapientiæ sermonib. nouimus quod diues est gratia diffusa à deo in doctrinis de Christo. Quapropter in breui tempore omnẽ ferme terrã penetrauit prædicatio. Nam diues & luculenta gratia effusa est in præcones Euãgelij, quos etiã labia Christi scriptura nominauit. Quare in cõtẽptibilib. dictiunculis multã uim persuadendi, & attractoriam ad salutem prædicatio Euangelij habet. Et omnis anima immobilibus dogmatibus apprehensa est, per gratiã ad inconcussam in Christum fidem confirmata. Vnde inquit Apostolus, per quẽ accepimus gratiã & apostolatum ad obedientiam fidei. Et rursus: Abundantius omnib. his laboraui: non ego autem, sed gratia Dei quæ mecum est. Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in æternum.] Scriptum est in Euangelio, quòd admirabantur propter sermones gratiæ procedentes per os ipsius. Quapropter psalmus significanter multitudinem gratiæ uerborum Domini nostri declarare uolens, diffusa est gratia in labijs tuis, inquit, propter gratiæ in ipso uerbo luculentiam. Benedixit te deus, inquit, in æternum.]. Manifestum est quod hæc ad humanitatem referre oportet, secundũ quod proficit sapientia & ætate & gratia. Iuxta hanc nimirum, etiã uirilium factorũ præmium ipsi datum esse gratiã ipsam intelligimus. Simile autem huic est, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus, deus tuus oleo læticiæ præ cõsortibus tuis. Cui cõsimile est & illud Philippensibus à Paulo scriptum. Humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, quapropter etiam deus ipsum exaltauit. Quare manifestum est quod hæc de saluatore homine dicuntur. Aut quoniam ecclesia corpus est domini, & ipse caput ecclesiæ, quemadmodũ diximus labia esse Christi eos qui cœlesti uerbo inseruiunt, uelut Paulus in seipso habens Christum loquentem, & si quis illi uirtute consimilis est: sic etiam reliquæ corporis Christi partes, nos singuli credentes sumus. Qui igitur datam ecclesiæ benedictionem ad dominum refert, non peccabit. Benedixit igitur deus te, hoc est partes tuas & corpus tuum, impleuit bonis suis in æternum, hoc est in infinitum. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, specie tua & pulchritudine tua.] Putamus itaq; figurate referri ad uitum dei uerbum, ut carni cõiungatur, quod est efficax & magis penetrãs quàm omnis gladius anceps, & pertingens usq; ad animæ & spiritus dissectionem, iuncturarumq; ac medullæ, & discernens cogitationes ac cõsilia. Nam femur signum est actionis circa generationem: hæ enim, inquit, animæ progressæ ex femoribus Iacob. Quemadmodũ igitur uita est & uia, & panis & uitis, & uera lux, & alijs infinitis nominib. dominus noster Iesus Christus nominatur: sic etiam gladius dissecans affectuosam animæ partem, & mortificans concupiscentiæ motus. Deinde quia coniungi uult deus uerbum carnis imbecillitati, bene additum est, potentissime: propterea quod maximæ potentiæ demonstrationem habet, posse deum in humana natura esse. Non enim tanta est cœli ac terræ constitutio, & maris, & aeris, & maximorum elementorũ generatio, & si quid supermundanũ intelligi potest, & si quid sub terra potentiam dei uerbi declarat: quanta est circa incarnationem dispensatio, & ad humilitatẽ ac infirmitatem humanæ naturæ demissio.

Phil. 3

Rom. 1

1. Cor. 15

Mat. 7

Cap. 2

Eph. 5

Gen. 46

Specie tua & pulchritudine tua.] Species à pulchritudine differt. Nam speciosum dicitur quod est completũ iusto tempore ad proprium uigorem, hoc est maturũ, uelut speciosum dicitur frumentum, paratũ iam ad messem. & speciosus fructus uitis, qui propriam concoctionẽ ad sui perfectionẽ per anni tempus adeptus est, & idoneus est ad esum. Pulchritudo uero est in membrorũ compositione concinnitas, efflorescentẽ gratiã habens. Accingere igitur gladio tuo super femur tuũ potentissime, specie tua, hoc est, in temporũ complemento: & pulchritudine tua, hoc est considerabili & intelligibili deitate. Illa enim reuera est pulchritudo, omnẽ humanam comprehensionem ac potentiã excedẽs, & sola mente uisibilis. Et cognouerunt ipsius pulchritudinẽ discipu

Matt. 3 li, quibus priuatim parabolas dissoluit. Vidit ipsius pulchritudinē Petrus, & filij toni-
trui in monte, fulgore solis splendorē excedentem, & procemia gloriosi aduentus eius
oculis haurire digni facti sunt. Et intēde, inquit, & prospere procede, & regna. hoc est
exorsus curam hominū per carnē, intentam ac durantē, & nunq; deficientē curā habe:
hoc em̄ uiam & cursum exhibebit prędicationi, & omnes regno tuo subijciet. Nec ue
ro perturbet nos quod imperatiue dicitur, prospere procede, siue prosperate: quum ea
Mat. 6 scripturæ sit cōsuetudo, ut sic semper optatiua formet. Fiat em̄ uolūtas tua, pro utinā fie
ret: & adueniat regnū tuū, pro utinā adueniret, dicit. Propter ueritatē & mansuetudi
nē & iustitiā, & deducet te mirabiliter dextera tua.] Rursus sermo similiter formatus
est, uelut dn̄s mercedē hæc accipiat, prosperari uidelicet & regnare, propter ueritatem
& mansuetudinē & iustitiā, Oportet autē sic intelligere. Quoniam mendacio peruer-
sæ sunt res humanæ, quo semines ueritatē, regna inter homines qui à peccato regunt,
tu em̄ es ueritas, & propter māsuetudinē, ut tuo exemplo omnes ad mansuetudinē æ-
Matt. 11 quitatēq; ac bonitatē perducant. Quamobrē etiā dn̄s dixit, discite à me, quia mitis sum
& humilis corde. Sed & ipsam māsuetudinē factis ostendit, dum cōuicijs impetebat,
Mat. 27 tacebat, dum flagellabat, sustinebat. Et deducet te mirabiliter dextera tua.] Nō co-
lumna nubis, nō splēdor ignis, sed ipsa dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ potētissime.]
Sagittæ potētissimi acutæ, sunt uerba sagaciter collimata, & corda auditorū pertingen
Eccles. 12 tia, ferientia ac uulnerātia animas subtili sensu prędiras. Verba em̄ inquit sapientiū, ue
lut stimuli boum. Quare etiā psalmista liberari aliquando à dolosis sui seculi optans, in
remediū linguæ dolosæ, sagittas potētis acutas quærit. Requirit etiā carbones desola-
torios, ut quorū corda nō cōtingant ob callositatem, sagittæ uerborū spirituales, his
paratum sit suppplicių, quod carbones desolatorios appellauit. Qui em̄ seipsos desola
tos à deo cōstituerunt, his necessario carbones desolatorij parantur. Nunc igit sagittæ
tuæ acutæ. Ex his sagittis sauciantur animæ quæ fidem susceperunt, & ad summā dei di
Cant. 8 lectionem exarserūt, & similiter uelut sponsa dicunt, uulnerata dilectione ego sum. In
enarrabilis autem & inexplicabilis est uerbi pulchritudo, & sapiētiæ speciositas, & dei
in imagine ipsius forma. Beati igit qui ueræ pulchritudinis spectaculū amant: nam ue-
lut alligati ipsi per dilectionem, & cœlestē ac beatū amantes amorem, obliuiscuntur fa
miliarium & amicorū, obliuiscuntur familiæ & totius opulentiæ, obliuiscētes item cor
porales necessitates edēdi ac bibendi, soli diuino ac puro amori addicti ac intabescen-
tes. Intelliges autē sagittas acutas, eos qui missi sunt ad disseminandū euangelium per
totum orbem: qui proprerea quod acuti erant, iustitiæ operibus fulgebant, & tenuiter
atq; acute audientium animas penetrabant. Hæ em̄ sagittæ ubiq; præmissæ, præpara-
bant populos ut submitterent se Christo. Videtur autē mihi meliori cōsequentia resti
tui ipsa dictio per hyperbaton, hoc est transgressionem uerborū, ut talis sit sententia.
Intende prospere procede & regna, & deducet te dextera tua, & populi sub te cadēt,
propterea quod sagittæ tuæ acutæ sunt, in corde inimicorum regis. Nullus deo repu-
gnans, temerariusq; ac arrogans submittit se deo, sed qui ex fide subiectionem suscepe
runt. Sagittæ autē cordibus eorū qui aliquando inimici regis fuerunt illapsę, trahūt ip-
sos ad ueritatis desideriū, trahunt ipsos ad dominū, ut inimici deo existentes, concili-
entur ipsi per doctrinas. Sedes tua deus in seculum seculi. Virga rectitudinis, uirga
regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatē, propterea unxit te deus tuus oleo læti
ciæ, præ cōsortibus tuis.] Quādoquidem multa ad humanitatē intentus dixit, redu-
cit nunc sermonē ad altitudinem maiestatis unigeniti. Sedes tua, inquit, deus in seculū
seculi, hoc est regnum tuum ultra secula, & omni intelligentia antiquius, Et recte post
populorū subiectionē, magnificētiam dei celebrat, uirga rectitudinis, uirga regni tui.
Ideo ipsi propriam appellationē attribuit, manifeste ipsum appellans deum, sedes tua
deus. Castigatrix & correctrix est uirga dei, castigans autem recta, & non peruersa iu-
dicia inducit: quapropter uirga rectitudinis, uirga regni ipsius appellata est. Si em̄ de-
reliquerint filij ipsius legem meā, & in iudicijs meis nō ambulauerint, uisitabo in uirga
iniquitates ipsorum. Vides iustum iudicium dei: nō in quoslibet utitur, sed in pecca-
Psal. 22 tores. Hęc autem & consolationis uirga dicitur. Virga enim tua, inquit, & baculus tu-
us, ipsa me consolata sunt. Hæc & contritionis uirga est. Reges enim, inquit, ipsos in

uirga ferrea, uelut uasa figuli confringes ipsos. Cōfringentur autem terrea & lutea, in *Psal. 2*
beneficentiam eorum qui reguntur, quomodo etiam traduntur in interitum carnis, ut
spiritus seruetur. Propterea unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præter cōsortes tuos.
Quādoquidem oportebat figurare typicam unctionem, & typicos pontifices ac re-
ges, caro domini uero unguēto uncta est, ipso sancti spiritus super ipsam aduētu, quod
lætitiæ oleum appellatum est. Vnctus est autem præter cōsortes suos, propterea quod
illis quidem particularis spiritus participatio dabatur, super filium uero dei descendēs
spiritus sanctus, uelut Ioannes dicit, mansit super ipsum. Bene autem lætitiæ oleum spi *Mat. 3*
ritus appellatur, quia unus de fructibus qui à spiritu coluntur, est gaudium. Quādoqui
dem uero mixtus est de saluatore sermo, propter naturam deitatis & dispensationem
incarnationis, rursus ad humanitatem dei respiciens dicit. Dilexisti iustitiam, & odi
sti iniquitatem.] Quasi diceret, reliqui homines labore & exercitio ac attentione sæ-
pe acquirunt affectionem ad bonum, & auersionem à malis, tibi uero naturalis quædā
est coniunctio ad bonum, & abalienatio ab iniquitate. Sed & nobis nō fuerit difficile,
si uelimus dilectionē erga iustitiam suscipere, & odium aduersus iniquitatem. Omnē
enim potentiam rationali animæ utiliter dedit deus, sicut dilectionis, ita etiam odij, ut
per uerbū & rationem directi, diligamus uirtutē, & odio habeamus iniquitatē. Licet
enim aliquādo laudabiliter odio uti. Nonne odio habētes te domine odio habui? Per *Psal. 138*
fecto odio odi ipsos. Myrrha & stacte & casia à uestimentis tuis, à domibus ebur-
neis ex quibus delectauerunt te filiæ regū in honore tuo.] Subdescendēs cōsequen-
ter propheticus sermo, & omnia iuxta incarnationis dispensationem præexponēs, per
intuitū spiritus reuelātis ipsi occulta, peruenit ad passionē. Myrrha enī, inquit, & stacte
& casia, à uestimentis tuis. Myrrha itaq; quod sepulturæ sit signum, etiā Euangelista Io
annes nos docuit, ubi dicit ipsum à Ioseph ab Arimathia sepultum esse cū myrrha & a- *Cap. 19*
loe. Stacte uero etiam ipsa myrrhæ species est tenuissima. Expresso enī aromate, quan
tum eius fluidū est in stacten separatur, quod uero crassium remanet, myrrha appellat.
Itaq; Christi fragrātia myrrhā quidem spirat, propter passionē, stacten uero, propterea
quod nō immobilis, neq; inefficax & ociosus permāsit tribus noctibus, sed descendit
ad infernū gratia dispensationis circa resurrectionem, ut uniuersa seipso impleret. Ca-
siam uero spirat, quia casia cortex est tenuissimus & odoratus, qui circum lignosum sar
mentum obtenditur. Nunquid igitur crucis passionem in beneficium omnis creaturæ
assumptā, alte & sapienter per casiæ nomen psalmus nobis insinuauit? Habes igit̄ myr
rham propter sepulturā, Stacten propter descensum ad inferos, Omnis enī stilla & gut
ta deorsum fertur, Casiā propter carnis circa lignum, mysteriū ac dispensationē. Ex hac
autem causa exhilarauerunt te, inquit, filiæ regum in honore tuo. Filiæ uero regū quæ-
nā fuerint aliæ quam generosæ ac magnæ & regiæ animæ? quæ propter descensum ad
homines agnito Christo, exhilarauerūt ipsum in honore, in uera fide & perfecta dile-
ctione, glorificātes ipsius deitatem. At uero aromata hæc nō parce Christi uestibus ad
esse dicit (sunt autem hæ, parabolæ uerborū & dogmatum supellex) sed à totis ædifi-
cijs ferri. Domus enī hic pro maximis ędificijs dicuntur, atq; hæ ex ebore cōstructæ, ue
lut ego arbitror [illegible] Christi erga mundū dilectionem propheta docente. Astitit
regina à dextris tuis, in uestitu deaurato, circūdata, uariegata.] De ecclesia iam loqui-
tur, de qua in Cantico didicimus, quod una est perfecta Christi columba, quæ ad dex- *Cant. 6*
trum Christi locum suscepit eos qui propter bona opera noti redduntur, disparans ip-
sos à malis, quemadmodum pastor separat agnos ab hædis. Astat igit̄ regina, ipsa spon
sali uerbo in cōnubium data anima, nō peccati imperio subiecta, sed regni Christi par-
ticeps, à dextris saluatoris in uestitu deaurato, hoc est in dogmatibus spiritualibus sub-
textis & uariegatis, uenuste & religiose seipsam exornans. Quoniā uero nō unius spe-
ciei sunt dogmata, sed uaria & multiformia, morales & naturales & speculatiuos appel
latos sermones cōplectentia, ideo uariegatum esse uestitum sponsæ psalmus dicit.
Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populū tuum, & domū patris
tui, & cōcupiscet rex decorem tuum, quoniā ipse est dominus deus tuus, & adorabunt
ipsum.] Exhortatur ecclesiam ad audiendum & seruandum præcepta, & coniungit
sibi ipsam per appellationem, filiam appellās ipsam, uelut qui per dilectionem genue-
rit ipsam

rit ipſam. Audi filia & uide. Docet exercitatam ipſam habere mentem ad ſpeculatio-
nem, per hoc quod dicit uide. cōſidera, inquit, creationem, & utilitate ex ordine ipſius
accepta, ita ad creatoris ſpeculationē aſcende: deinde elatum arrogantię ipſius collum
inflectens, inclina, inquit, aurem tuam. Ne decurras ad externas fabulas, ſed humilita-
tem uocis in euangelico ſermone ſuſcipe, Inclina aurem tuam ad hanc doctrinā, ut ob
liuiſcaris prauorū illorū morum & paternorū dogmatum. quapropter obliuiſcere po-
Ioan. 8 pulum tuū & domū patris tui. Omnis em̄ qui facit peccatū, ex diabolo natus eſt. eijce,
inquit, mihi dæmonū doctrinas, obliuiſcere ſacrificiorū, choreæ nocturnæ, fabularū ad
ſcortationē & omnem petulantiam inflammantium. Propterea filiam te meam appel-
laui, ut odio habeas parentem qui te prius genuit ad interitum. Si enim per obliuionē
maculas prauorū dogmatū obleueris, recepta propria pulchritudine tua, deſiderabilis
apparebis ſponſo & regi, quoniā ipſe eſt dominus deus tuus, & adorabunt ipſum. Ne-
ceſſitatem ſubiectionis declarat per id quod ait, ipſe eſt dominus tuus. Adorabunt au-
Phil. 2 tem ipſum omnes creaturæ, quia in nomine Ieſu Chriſti omne genu ſe flectet, cœleſtiū
terreſtrium & infernorum. Et filia Tyri in muneribus. Vultum tuum deprecabunt
omnes diuites plebis.] Summa idololatria in Chananitide regione perpetrata eſſe ui-
detur. Metropolis autem Chanaan eſt Tyrus. Exhortans igitur ad obedientiam, ipſam
eccleſiam pſalmus, Et filia, inquit, Tyri ueniet aliquando cū munerib. Sed & uultū tuū
adorabūt diuites populi, adorabūt in muneribus. Nō dixit te adorabūt in munerib. ſed
uultū tuum. Non enim eccleſia adoratur, ſed eccleſiæ caput Chriſtus, quē uultum no-
minauit ſcriptura. Omnis gloria filiæ regis ex internis, in fimbrijs aureis circūamicta,
uariegata. Adducentur regi uirgines poſt eam.] Poſtꝗ purgata eſt à ueteribus praui-
tatis doctrinis, obediens facta dogmati, & oblita populi ſui & domus patris ſui: enar-
rat ſpiritus ſanctus res ipſius, & quandoquidē uidit puritatē in occulto, omnis, inquit
gloria filiæ regis, hoc eſt ſponſæ Chriſti, quæ de cætero per adoptionē filia regis facta
eſt, ex internis eſt. Hortatur hic ſermo, ut ad intima eccleſiaſticæ gloriæ myſteria pro-
cedamus, uelut intus exiſtat pulchritudo ſponſæ. Qui em̄ præparat ſeipſum patri ui-
denti in occulto, & adorat, omniaq; facit, nō ut uideatur ab hominibus, ſed ſoli manife
ſtus ſit deo, hic omnem gloriā intus habet, uelut etiā filia regis. Sed & fimbriæ aureæ,
quibus tota circūamicta eſt ac uariegata, in internis ſunt. Nihil quæras in externo au-
ro & corporali uarietate, ſed amictū quendā intellige, qui dignus ſit ornare eum qui ſe
Col. 3 cundum imaginē eſt cōditoris, uelut inquit Apoſtolus, exuto ueteri homine, & indu-
to nouo, qui renouatꝰ ad cognitionē ſecundū imaginē conditoris. Et qui induit uiſce-
ra miſericordiæ, bonitatē, humilitatē, lōganimitatē, māſuetudinē, intus amictus eſt, &
internū hominē ornatus eſt. Sed & Paulus admonet, Induite Ieſum Chriſtū. Nō ſecun
Rom. 13 dum externū hominē, ſed ut mentē noſtram dei memoria amiciat. Arbitror aūt ſpiritu
alem ueſtē texi, quū uerbo doctrinæ cōſequens actio implicatur. Quemadmodū em̄
ſtamini implicatꝰ ſubtegmen, dum corporalis ueſtis texitur: ſic uerbo præſubſiſtente, ſi
cōſequēter actiones inducātur, uenuſtiſſimus amictus animæ cōfici poteſt, quæ & uer
bo & opere uirtuoſam uitā cōpletam habet. Fimbriæ porrò dependent à ueſtitu, ſpiri
tuales ipſæ quoq;, quapropter etiā aureæ eſſe dicuntꝰ. Quādoquidē uerbū maius eſt o-
pere, uelut fimbria quædā eſt à textura ad actionē redundās. Sequūtur aūt ſponſam do
mini animæ quædā, quæ nō aſſumpſerunt ſemen dogmatū alienorū, quæ adducentur
regi ſequētes ſponſam. Audiant quæ uirginitatē domino uouerunt, ꝙ uirgines addu-
centur regi. Virgines aūt propinquæ exiſtētes eccleſiæ, poſt ipſam ſequentes, & ab ec
cleſiaſtica diſciplina nō aberrātes. Adducentꝰ aūt uirgines in lætitia & exultatione,
adducentꝰ in templū regis.] Nō quæ coactæ ſubierunt uirginitatē, neq; quæ ex mœro
re aut neceſſitate ſuſceperūt caſtam uitam, ſed quæ in lætitia & exultatione ob uirtuo-
ſum hoc factū gaudent, hæ adducentꝰ regi, & adducentur nō in uulgarem locū, ſed in
templum regis. Nam uaſa ſacrata quæ nō inquinauit humanus uſus, ad ſancta ſancto-
rum adducentur, & poteſtatē habebunt acceſſus ad adyta, ubi prophani pedes nō am
bulabunt. Quāta aūt res ſit adduci in templū regis, propheta oſtendit pro ſeipſo orans
ac dicens: unā petij à dn̄o, hanc requirā, ut inhabitē in domo domini omnibus diebus
uitæ meæ, ut uideā uoluptatē domini, & uiſitem templū eius. Pro patribus nati ſunt
tibi

tibi filij,cōstitues eos principes super omnē terrā.] Quandoquidē supra præceptum est ipsi,ut obliuisceretur populi, & domus patris, in obedientiæ retributionem nunc pro patribus accipit filios tantis dignitatibus ornatos, ut cōstituat ipsos principes super omnē terrā.Qui igitur sunt ecclesiæ filij? nimirū filij euangelij, qui toti terræ impe rarunt.In omnē enim, inquit, terram exiuit sonus eorū,& sedebunt super duodecim Psal.18
thronos,& iudicabunt duodecim tribus Israel.Si uero quis patres sponsæ accipiat pa- Mat.19
triarchas,etiā psalmi uerba ab apostolis nō discedunt.Pro illis enim nati sunt ei filij per Christum,qui faciunt opera Abrahæ.& propterea æquali honore cum ipsis digni iudi cantur,ex eo quod eadem quæ illi fecerunt,propter quæ magnis honoribus patres digni facti sunt.Principes uero uniuersæ terræ sunt sancti, propter consortiū ad bonum, quum ipsa boni natura primatū ipsis addat.Sicut præbuit Iacob potestatē in ipsum E- Gen.27
sau: esto eū,inquit, dominus fratris tui.Qui igitur æquales patrib. fiunt,& præminentiam supra omnes per uirtutis exercitationē assumpserunt,etiā filij sponsæ Christi existunt,& à propria matre constituuntur principes super omnē terrā.Cōsidera porrò mihi reginæ potestatem,quantā in se habeat,ut eligat principes super omnē terrā. Memor ero nominis tui in omni generatione & generatione.propterea populi cōfitebuntur tibi in æternū, & in seculum seculi.] Post omnia uelut ex ecclesiæ persona sermo hic dictus est.Memor ero nominis tui in omni generatione & generatione. Quæ uero est ecclesiæ memoria? confessio populorum uidelicet.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM XLV

IN finē,pro filijs Core,pro arcanis psalmus.Prophetiā uidetur mihi continere psalmus,de rebus iuxta finem.Quē finem intuitus etiā Paulus, dicit: deinde finis,quū tradiderit regnū deo & patri.Aut quoniā actiones no- 1.Cor.15
stræ deducunt nos ad finem,unaquæq; ad sibijpsi propriū, bona ad beatitudinem, mala ad æternā condemnationē: consilia uero quæ in hoc psalmo à spiritu sancto tradunt,credentes ad bonū finem perducūt,ea gratia inscriptus est, in finē,tanq̃ relatio doctrinarū ad beatū humanę uitæ finē existat.Pro filijs Core.Filijs Core etiam hic psalmus dictus est,quos nō diuidit spiritus sanctus, propterea q̃ uelut una anima & una uoce,cum omni inter se cōsonantia propheticos sermones emiserūt, ita ut nihil præter alios prophetarit aliquis ex ipsis,sed prophetico munere ex æquo ipsis dato,propter æqualē ipsorū inter se ad bona affectū. Pro arcanis aūt dictus est psalmus,hoc est pro occultis & in mysterio cœlatis. Cæterū ubi ad particularia psalmi dicta perueneris,sermonū ipsorū arcana addisces,& quod nō cuiusuis est,diuina mysteria inspicere,sed eius tantū qui cōcinnū annūciationis organū fieri potest, ut pro psalterio anima ipsius moueat, ab operāte in ipsa spiritu sancto. Deus nostrū refugiū & uirtus,adiutor in tribulationib. quæ inuenerunt nos ualde.] Multo auxilio omnis homo opus habet,propter debilitatē quæ ex natura ipsi adest,quū multa ipsi tristia & molesta accidāt,ex omnib.calamitatib.refugiū quærens:& uelut ad asylū & tutū locū confugiens,aut ad quendā uerticem acutū forti muro circumdatū defugiens, propter hostium incursum,sic ad deū cōfugit,mansionē in ipso solā requiē esse ducēs. Quod quidem igitur ad deū refugiū est,apud omnes in cōfesso est. Verū multū errorē ac cōfusionem inimicus inuexit circa seruantis electionē.Insidians eñ uelut hostis,rursus hos quibus insidiatur,decipit,ut ad ipsum uelut custodē defugiant.Quare duplex ipsis imminet malū,ut uel per uim capiātur,aut ex fraude pereant. Quapropter ad dæmones confugiunt increduli,ueri dei cognitione,præ cōfusione à diabolo ipsis facta,spoliati. Sed & qui cognoscunt deū circa rerū discretionem errāt,inerudite petitiones utiliū facientes,& petētes quædam uelut bona,quæ sæpenumero ipsis nō cōducunt:& fugiētes quædā ut mala,multā aliquādo ipsis utilitatē afferentia. Velut uerbi caussa, ægrotat quis,fugiēs morbi molestias,optat sanitatem.Amisit pecunias, dolore afficitur ob damnum.Est autem sæpe etiam morbus utilis,ubi erudituros est peccātem. Et sanitas nociua,ubi uiaticū fit ad peccatū ei qui ipsam habet.Sic etiā pecuniæ quibusdā iam ad proteruitatē inseruierūt.Et paupertas multos ad malū promptos,ad modestiā reuocauit.Neq; igitur confugias ad quæ non oportet, neq; defugias ad quem non oportet.

Sed

Sed unum tantum fugias peccatũ,& unum ex omnibus malis refugiũ tibi sit deus. Ne cõfidite in principibus, ne elati sitis ob diuitiarũ incertitudinẽ, ne gloriemini ob corporis potentiã, ne persequimini humanæ gloriç claritudinẽ. Nihil horum saluat: omnia
Hier. 17 momẽtanea sunt, omnia fraudulẽta, unicũ refugium deus. Nam maledictus homo qui spem ponit in hominẽ, aut aliquid rerũ humanarũ. Deus igitur nostrum refugiũ & uirtus. Qui enim dicere potest, omnia possum in eo qui me potentẽ facit Christo, ei deus uirtus est & potẽtia. Multorũ igitur est dicere, deus nostrũ refugiũ, &, dñe refugium factus es nobis. Verũ eodẽ cum propheta affectu dicere, ualde paucorũ. Pauci em̃ sunt qui non admirantes res humanas, sed toti ex deo pendentes, & ipsum spirantes, omnẽ spem ac cõfidentiã in ipso habeant. Et redarguũt sanè nos res ipsæ, quum in tribulationibus ad om̃ia magis ꝗ ad deum curramus. Ægrotat tibi filius, tu incãtatorẽ requiris, aut eum qui inanes characterũ figuras collo innocẽtiũ puerorũ alligat. Aut postremũ ad medicum ac medicamenta deuenis, eum qui seruare potest negligens. Et si insomnium te perturbarit, ad coniectorẽ curris: & si timueris inimicũ, unum aliquẽ hominem adiutorẽ inquiris. Et in summa, in singulis necessitatibus redargueris, quod deum quidem nominas refugiũ, uerum ipso facto ex inutilibus ac uanis auxilium quæris. Est aũt iusto uerum auxiliũ deus, uelut exercitus imperator præclaris armis instructus, promptus est semper ad auxiliandũ oppressæ parti. Sic noster deus adiutor est, & auxiliarius omni militanti aduersus insidias diaboli, demittens ministratorios spũs ad indigẽtium
Matt. 7 salutẽ. Inuenit aũt tribulatio omnem iustũ, propter uitæ institutũ. Qui enim declinat latam ac spaciosam uiam, ambulat aũt arctam & angustã, is inuenitur à tribulationibus. Animate formauit sermonẽ Propheta, quum dixit, in tribulationibus quæ inuenerunt nos ualde. Queadmodum enim animalia animata deprehendunt nos, operantes patientiam, & per patientiã probationẽ, & per probationẽ spem. Vnde etiam Apostolus
Rom. 5 ait: per multas tribulationes oportet nos ingredi in regnum cœlorũ, &, multæ tribulationes iustorũ. Sed generosus & qui imperturbatæ tẽtationẽ ex tribulatione sustinuit, dicet, quod in his omnibus uictores euadimus per eum qui dilexit nos: et tãtum abest, ut desperet ac torpeat in tribulationibus, ut etiã gloriandi occasionẽ malorũ excessum faciat, dicens, non solum aũt, uerum etiam gloriantes in tribulationibus. Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.] Magnũ firmamentũ confidentiæ in Christum ostendit Propheta, nimirum, etiamsi omnia sursum ac deorsum ferantur, & si terra turbata euertatur, & si montes propria relicta sede, ad medium maris transferantur, nõ timebimus, propterea quod habemus deum refugiũ & uirtutẽ, & auxiliatorẽ in tribulationibus quæ inuenerunt nos ualde. Cuius cor ita impauidum est, cuius cogitatiões ita imperturbatæ sunt, ut in tanta cõfusione, mentem ad deum extendat, & propter spem ad ipsum in nulla re perturbetur. Nos aũt hominis irã nõ sustinemus, aut cane nos impetẽte, aut alio aliquo animali, nõ ad deum respicimus adiutorẽ nostrum in tribulationibus, sed pauefacti ac cõsternati ad nos ipsos conuertimur. Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ ipsorũ.] Dixit terræ turbationem, & montiũ translationẽ, nunc addit etiã maris cõmotionẽ ac subuersionẽ, mõtibus in medium pelagus illabentibus. Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ ipsorũ, mariũ uidelicet. Ampliorẽ aũt fecerunt in aquas turbationẽ ipsi montes nõ collocati in mari, sed propria cõmotione multã agitationẽ aquis inducentes. Quando igitur terra quidẽ turbatur, aquæ aũt maris sonabunt, & ex profundo ebullient, montes uero transferuntur, & multã turbationẽ sustinent, propter excellentẽ dñi potentiam, Tunc, inquit, inconsternatum est cor nostrũ, propterea quod tutas & firmas in deum spes habeat. Conturbati sunt montes in fortitudine ipsius.] Poteris etiã tropice accipere huius dicti sententiam, ita ut montes nominet eos qui ob suam magnitudinẽ superbiunt, uerum dei maiestatem ac fortitudinẽ ignorant, & contra notionẽ dei se efferunt, deinde uincuntur ab his qui cum potentia & sapientia uerbum sapientiæ profitentur ac docent, & post perceptionem suæ inopiæ dñm timent, & sub fortitudinẽ ipsius se demittũt. Aut fortassis etiam principes seculi huius & patres pereuntis sapientiç, montes ipsi quoqꝫ dicuntur, qui turbati sunt in Christi fortitudine, quam ipse in certamine crucis ad eum qui imperium mortis habet, ostẽdit. Exutus enim uelut generosus pugil, deuicit principatus ac

potestates, & traduxit in fiducia, triumphans de ipsis in ligno. Fluminis impetus læ-
tificant ciuitatē dei.] Salsæ quidem aquæ uehemēter à uentis cōturbatæ sonuerunt & Eph. 1
turbatæ sunt. Verum fluminis impetus citra strepitum procedentes, & placide his qui
digni sunt susceptione allabentes, lætificant ciuitatem dei. Et nunc iustus bibit aquam
uiuentem, & postea copiosius bibet, ubi in ciuium ciuitatis dei numerum relatus fue-
rit. Verum nunc quidem per speculum & in ænigmate bibit, propter paulatim cōtin-
gentem diuinarum speculationū comprehensionem. Tunc autem simul inundans flu
men suscipiet, quod totam ciuitatem dei per læticiam alluere potest. Quod uero fuerit
aliud flumen dei quàm spiritus sanctus, ex fide credentium in Christū dignis accedēs?
Qui eñ credit in me, inquit, flumina ex uentre ipsius fluent. Et rursus, si quis biberit ex Ioan. 7
aqua quam ego do, fiet in ipso fons aquæ salientis in uitam æternam. Hoc itaq; flumen Ioan. 4
lætificat omnem simul dei ciuitatem. Aut ecclesiam eorum qui diuersanē in cœlis, aut
omnem spiritualē creaturam à supermundanis potentijs usq; ad humanas animas, ciui
tatem intelligere oportet, quæ lætificatur à spiritus sancti influxu. Diffiniunt enim qui
dam ciuitatem esse congregationē firmam, quæ secundum leges gubernatur. Cōgruit
autem etiam supernæ Hierusalem cœlesti ciuitati hæc ciuitatis diffinitio. Cōgregatio
enim etiam illic est primogenitorū descriptorum in cœlis, atq; ea firma, propter uitæ
sanctorum immutabilitatem, & quæ secundū legem gubernatur. Illius itaq; reipublicę
constitutionem & omnem ordinationem perdiscere, nullius humanæ naturæ est: illa
enim sunt quæ oculus non uidit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis descenderūt, 1. Cor. 2
quæ præparauit deus his qui diligunt ipsum. Præterq; quod aliquot milia angelorum
sunt isthic, & cōuentus sanctorū, & ecclesia primogenitorū descriptorū in cœlis. De Cap. 26
illa inquit Dauid, gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Illi ciuitati per Esaiam promittit
deus, ponam te exultationē æternam, læticiam generationum generationibus, & non
erit cōtritio, neq; miseria in cōfinijs tuis, sed uocabuntur salutare muri tui. Eleuatis igi
tur animæ oculis, uelut dignum est supernis rebus, ciuitatem dei quære. Quid ue o
dignum illius beatitudine quis mente cōcipere ualeat, quam lętificat quidē flumē dei,
artifex uero ipsius ac opifex est deus. Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.]
Fortassis carnem dei gestatricē dicit, sanctificatā per coniunctionem ad deū. Quare
telliges tabernaculū altissimi, aduentum dei per carnem. Deus in medio eius, & nō
cōmouebitur, adiuuabit eam deus mane diluculo.] Et quādoquidē deus in medio ci-
uitatis est, largitur ipsi ut incōcussa sit, auxilium ipsi exhibēs in primis lucis exortibus.
Siuę igitur supernæ Hierusalē, siue infernæ ecclesiæ, ciuitatis nomen cōgruet, sanctifi-
cauit in ipsa tabernaculū suum altissimus, & per hoc tabernaculū in quo habitauit de-
us, in medio ipsius fuit, largiens ipsi ut nō concutiatur. In medio uero ciuitatis est de-
us, æquales undiquaq; ad circuli extremitates radios emittens. Sic eñ iustitia dei con-
seruatur, qui eandem mensurā bonitatis omnib. distribuit. Adiuuabit eam deus mane
diluculo. Matutinum apud nos tempus sensibilis sol facit, ubi nostrū horizontē trans-
gressus supra nos steterit: uerum animæ matutinum tempus iustitiæ sol efficit, exortu
lucis spiritualis faciens diem, in eo qui ipsum suscepit. In nocte enim sumus nos homi-
nes iuxta ignorantiæ tempus. Postq; igitur expassa principali animæ parte, susceperi-
mus splendorem gloriæ, & illuminati fuerimus luce sempiterna, adiuuabit eam deus
mane diluculo. Quum fiemus filij lucis, & nox è nobis discesserit, dies uero appropin Rom. 13
quauerit, tunc digni auxilio dei simus. Adiuuat igitur ciuitatem deus, per proprium e-
xortum & aduentum, matutinū tempus ipsi inducens. Ecce enim homo, inquit, exor-
tus nomen ipsi. Quibus igitur exorta fuerit lux spiritualis, dissolutis ignorantiæ ac ma-
liciæ tenebris, his matutinum tempus accedit. Quandoquidem igitur lux in mundum Ioan. 1
uenit, ut qui ambulet in ipsa, nō offendat, auxilium ipsius matutinum tempus exhibet.
Aut fortassis quia summo mane resurrectio erat, adiuuabit deus ciuitatem mane, qui
per uictoriam cōtra mortem, matutinū tempus tertia die resurrectionis operatus est.

Cōturbatæ sunt gentes, inclinata sunt regna, dedit uocē suam altissimus, commota
est terra.] Cogita ciuitatem aliquam esse cui insidiæ struantur ab oppugnantib. ipsam
hostibus, quā obsideant multæ gentes ac reges, qui in singulas gentes imperij sceptra
gerant: deinde imperatorem aliquem robore inuictum, derepente apparere ad auxi-

lium huic ciuitati ferendum, dissoluere quidem obsidionē, dissipare uero gentiū colle
ctionem, & ipsos reges in fugam uertere, ex solo eo quod uocem edet in ipsos cū po-
tentia, consternatoq; ipsorum corda uocis firmitate. Quantam igitur uerisimile est tur-
bationem excitari, dum gentes fugantur, & reges in fugam uertuntur? quantū item cla
morem indiscretum, & sonū indesinentē ex tumultuosa ipsorum fuga remitti? omnem
uero locum plenum esse fugatis præ timore, ut cōmotio excitetur ubiq; in ciuitatibus
aut uicis ipsos suscipiētibus? Talem igitur defensionem ciuitati dei à saluatore propo-
nit, in eo quod dicit, conturbatæ sunt gentes, inclinata sunt regna, dedit uocem suā al-
tissimus, cōmota est terra. Dominus uirtutum nobiscum, protector noster deus Ia-
Matt. 1 cob.] Vidit incarnatum deum, uidit ex sancta uirgine genitum Emanuel, quod si in-
terpreteris, significat, nobiscū deus. Et propterea prophetice exclamat, dominus uirtu
tum nobiscum, ostendens quod hic est, qui sanctis prophetis ac patriarchis manifesta
tus fuit. Protector noster, inquit, non alius deus, præter eum qui à prophetis nobis tra-
ditur, sed deus Iacob, qui in oraculo ad seruū suum loquutus est, Ego sum deus Abra-
Exod. 3 ham, & deus Isaac, & deus Iacob. Venite & uidete opera dei, quæ posuit prodigia
super terrā, auferens bella usq; ad terminos terræ.] Eos qui lōge absunt à uerbo uerita-
tis, ad agnitionis propinquitatē inuitat Psalmus dicēs, uenite & uidete opera dei. Quē
admodū enim in corporalibus oculis, distantiæ longæ obscurā faciunt eorū quæ uident
comprehensionē, appropinquationes uero uidentium, manifestā exhibent uisibiliū
agnitionem: Sic etiā in speculationibus mentis, qui nō per opera familiaris factus est,
& appropinquauit deo, opera ipsius puris mentis oculis uidere nō potest. Ob id ueni-
te, accedite primum, deinde uidete opera domini, monstrosa existentia, & præter om-
nē opinionē admiranda, à quibus pauefactæ antea hostiles & seditiosæ gentes, ad quie
Psal. 33 tem cōuersæ sunt. Venite filij audite me. &, Venite omnes qui fatigati ac onerati estis:
Matt. 11 paterna est uox, expassis ulnis ad seipsum uocantis eos qui hactenus rebellarunt. Qui
igitur audiuit uocationē, & appropinquauit & agglutinatus est præcipienti, uidebit eū
qui pacificauit omnia per crucē, quæ in terra, & quæ in cœlis. Arcū conteret & con-
fringet arma, & scuta comburet igni.] Vides pacificationem domini uirtutū, quod ha
bens secū inuisibiles potentias angelicorum delectuū? Vides fortitudinē simul & be
nignitatem summi imperatoris uirtutū? qui sanè dominus existens potentiarū, & om-
nes habens turmas angelicorū militū, nusquā aliquem hostē sauciat, nullum proster-
nit, nullum attingit, sed arcus conterit, & arma ac scuta comburit in igne. Et arcus qui-
dem cōterit, ut non amplius ignita tela per ipsos emittantur. Arma uero cōfringit, qui
bus cominus pugnamus, ut non amplius uulnera suscipere possint propinqui, dum in-
sidiæ ipsis struuntur. Et scuta comburet igni, denudans aduersarios munimentis, om-
nia in beneficentiā inimicorum faciens. Vacate & uidete, quoniā ego sum deus.]
Quātum quidem rebus externis à deo operam damus, cognitionē dei capere nō pos-
sumus. Quis enim curans res mundanas, & immergens se distractionibus carnis, dei ser
monibus intentus esse potest? & tantarū speculationū acumini satisfacere? Nō uides
Mat. 13 quod in spinas illapsum uerbū à spinis suffocatū? Spinæ autē sunt uoluptates carnis, &
diuitiæ & curæ rerū in uita: extra uero omnia hæc esse oportebit eum qui opus habet
cognitione dei, & ubi uacat ab affectibus, ita demū suscipere cognitionem dei. Quo-
modo enim ingrediatur in animā repletam & præoccupatā ratiocinationibus, cognitio
dei? Vidit etiā Pharao ꝓpriū esse uacātis inquirere deū, & propterea exprobrat Israe-
Exod. 5 li, uacate, ociosi este, & dicite, dominū deum nostrū adoremus. Hoc quidem igitur oci
um bonū & utile est uacanti, quietem inducens ad salutariū dogmatū assumptionem.
Malum uero est ocium Atheniensiū, qui ad nihil aliud uacabāt, quàm ut noui aliquid
dicerent aut audirent. Quod ocium etiam nunc aliqui imitantur, uitæ ocio semper ad
alicuius noui dogmatis inuentionem abutentes. Tale ocium gratum est immundis ac
prauis spiritibus. Quū exierit, inquit, immundus spiritus ab homine, dicit. Redibo in
Mat. 12 locum unde exiui, & reuersus reperit domum illam uacantē & purgatā. Absit igitur
ut nos ocium faciamus aduersario ad accessum. Sed exerceamus nostram internā do-
mum, inhabitare facientes in nobisipsis per spiritum, Christū ipsum. Itaq; postquā lar-
gitus est pacem his qui hactenus turbabantur ab hostibus, nunc dicit, uacate à distra-
hentibus

hentibus uos inimicis, ut in quiete sermones ueritatis cõtemplemini. Quapropter etiam dominus, Omnis quicunq; non renunciat, inquit, omnibus rebus suis quas possidet, non potest meus esse discipulus. Vacare igitur oportet ab operibus nuptialibus, Mat. 19
ut uacemus orationi: uacare à studijs diuitiarum, à gloriolę cupiditate, à uoluptatũ usu, ab inuidia, & omni in proximum nostrum prauitate, ut in tranquillitate degente anima nostra, & à nullo affectu conturbata, uelut in speculo quodã purus cõtingat, nullis tenebris accedentibus, fulgor ac splendor dei. Exaltabor inter gentes, exaltabor in terra.] Manifeste hæc dicit dominus de passione sua, quemadmodũ in euangelio scriptum est. Et ego quũ exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum. Et quemadmodum Ioan. 12
Moses exaltauit serpentẽ in deserto, sic exaltari oportet filium hominis in terra. Quandoquidem igitur pro hominibus exaltari uolebat ad crucem, & pro omni terra exaltationẽ suscipere, ob id dicit, exaltabor inter gentes, exaltabor in terra. Dominus uirtutum nobiscum, protector noster deus Iacob.] Exultans ob dei auxilium, bis eandẽ uocem exclamauit, dominus uirtutum nobiscum, uelut insultans ac insiliens hosti, pro pter perfectã animarum nostrarum in dominũ & saluatorẽ confidentiam, tanquam nihil passurus ab ipso. Si enim deus pro nobis, quis contra nos? Qui Iacob uictoriam largitus est, & post luctã ipsum Israel appellauit, hic est protector noster, ipse pugnat pro nobis. Nos quiescamus, quia ipse est pax nostra, qui fecit ambo unum, ut duos crearet in unum nouum hominem. Ioan. 3 Rom. 8 Gen. 32

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM XLVIII.

IN FINEM filijs Core psalmus. Imaginati sunt etiam quidã externi de humano fine, & diuersas de fine sententias protulerunt. Alij enĩ finem pronunciauerunt esse scientiã, alij actionem efficacẽ, alij diuersimode frui uita & corpore, nonnulli bestiales, uoluptatẽ finem esse prodiderunt. Nobis autẽ finis, cuius gratia omnia facimus, & ad quẽ festinamus, est beata uita in futuro seculo. Hæc autem completur in eo quod à deo gubernamur. Nam hoc finẽ ne excogitari quidẽ alius melior possit à rationali natura. Et ad hunc commouet nos Paulus dicens, Deinde finis, quum tradiderit regnum deo & patri. Huic etiã Sophonias in prophetia producit ex persona dei dicens. Quia iudicium meũ ad congregandas gentes, ut admittantur reges, & effundam super ipsos iram meã. Nam in igne zeli mei consumetur omnis terra, quia tunc cõuertam ad populos multos linguã in generationẽ ipsius, ut inuocent omnes nomẽ domini, ut seruiant ipsi sub iugũ unum. Ad hunc igitur finem puto psalmorum utilitates referri, eorum qui hanc inscriptionẽ habent. Et cum hac sententia conuenit etiam his qui inscripserunt, ad uictoriã, aut Epinicium, hoc est uictorialem celebritatẽ, aut uictori. Quandoquidem enim deuorata est mors in uictoriam, & consumpta est ab eo qui dixit: Ego uici mundũ: & quandoquidẽ omnia uicta sunt à Christo, & in nomine ipsius omne genu se flectet, cœlestium, terrestrium & infernorum: meritò spiritus sanctus in odis uictorialibus, ea quæ nobis reposita sunt præclamat. Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Et terrigenæ, & filij hominum, simul in unum diues & pauper.] Auditoriũ est maximum eius qui omnes gentes cõuocat ad psalmi auscultationẽ, omnesq; qui orbem habitationibus explent. Trahit autem opinor & terrigenas, & filios hominũ, & diuites & pauperes: & alto præconio hoc, ad audiendum conuocat. Quæ specula in tantum super omnem terrã eminet, ut ex sublimi omnes gentes uideat, & totũ orbem oculis collustret? Quis adeò uocalis est præco, ut quod à tot auribus simul exaudiri possit, inclamet? Quis uero locus ad concionem uenientes excipere possit? Qualis uero doctor, & quali sapientia præditus, ut digna tanta congregatione dogmata inuenire queat? paululũ expecta & disces, quod digna sunt promissione ea quæ sequunt. Equidẽ concionator & qui omnes præconio conuocat, paracletus est ipse spiritus ueritatis, per prophetas & Apostolos congregans eos qui saluantur: quorũ quia in omnẽ terram exiuit sonus, & ad fines orbis uerba ipsorũ, propterea dicit, Audite omnes gentes, & omnes qui habitatis orbem. Quapropter ecclesia etiã ex omnis generis studijs collecta est, ut nemo extra utilitatem relinquatur. Tres enĩ sunt coniugationes uocato 1. Cor. 15 Cap. 3 Ioan. 16 Phil. 2 Psal. 18

rum,in quibus omne hominũ genus comprehenditur.Gentes, & habitantes orbem. Terrigenæ,& filij hominũ.Diuites,& pauperes. Quem igitur extra auditorium reliquit? Alieni à fide,per gentes uocati sunt,qui in ecclesia sunt, sunt qui habitant orbẽ. Terrigenæ sunt,qui terrena sapiunt,& uoluntates carnis amplectuntur. Filij hominũ sunt,qui curam quandam & exercitationẽ sermonis habent, proprius enim est hominis sermo.Diuites & pauperes per se cognobilẽ habent proprietatem, illi quidẽ possessione rerum necessariarũ excedẽtes,hi uero in inopia harum cõsistentes. Quandoquidem uero medicus animarũ nõ uenit ad uocandum iustos,sed peccatores ad pœnitentiam,primũ in uocatione posuit,in unaquaq; coniugatione quod est condemnatũ. Peiores enim sunt gentes,his qui habitant orbem,sed tamen prælatæ sunt ad uocationem,ut qui male habent,prius fruantur ex medico utilitate.Rursus terrigenæ ante filios hominum locati sunt,& diuites ante pauperes. Condemnatus ordo, & qui difficulter salutem assequitur,prior pauperibus uocatus est.Eiusmodi eñ est medici benignitas,debilioribus prius utilitatẽ impertit. Simul autẽ pacis quoq; cõciliatrix est hæc uocationis societas, ut hi qui hactenus propter studia inter se contrarij fuerũt, per congregationẽ adsuescant ad mutuam charitatẽ.Cognoscat eñ diues quod æquali præconio cum paupere uocatus est.Simul in unum eñ,inquit,diues cum paupere. Extra relicta eminentia ad inferiores,& elatione ob diuitias,sic ingredere ad Ecclesiã dei.Neque igitur diues pauperem contemnat,neq; pauper potẽtiam opulentorũ formidet. Neq; filij hominũ terrigenas uilipendant, neq; terrigenæ rursus ab illis abaliene ntur. Et gentes adsuescant ad eos qui habitant orbem:& qui orbem habitant, peregrinos à testamentis per dilectionem suscipiant. Os meum loquetur sapientiã, & meditatio cordis mei prudentiã.] Quãdoquidem iuxta Apostolum,corde creditur ad iustitiam, ore uero cõfessio fit ad salutem,& utrorumq; in his actio supponit perfectionem: propterea utrunq; hic psalmus simul comprehendit,tum oris actionem,tum cordis meditationem.Siue eñ nõ fuerit bonum in corde repositũ,quomodo producet thesaurum per os,qui nõ possidet ipsum in occulto? Siue habẽs quis cordis bona non publicarit sermone,dicet ipsi,Sapientia occulta,& thesaurus absconditus,quæ utilitas in utrisq;? Quapropter ad aliorum quidem utilitatẽ,os meum loquatur sapientiã,ad nostrũ ipsorum uero profectum,cor meditetur prudentiam. Inclinabo ad parabolam aurẽ meam,aperiam in psalterio propositionẽ meam.] Suam personam propheta cõmendat, ut ne cõtemnantur sermones tanquam ex humana inuentione proferantur. Quæ disco,inquit,à spiritu,ea uobis annuncio,nihil meum nihil humanũ dico, sed quia auditor factus sum propositionum spiritus, qui in mysterio tradidit nobis sapientiã dei, aperio uobis & manifestam facio propositionẽ. Aperio autem nõ aliter quàm per psalterium.Est autem psalteriũ,instrumentum musicũ sonos cõcinne reddẽs, ad uocis melodiam.Spirituale igitur psalterium tunc maxime aperitur,quũ actiones concinnẽ sermonibus fuerint expressæ.Et ille est spirituale psalteriũ,qui fecit & docuit.Hic in psalmis aperit propositionẽ,dogmatum possibilitatẽ suo ipsius exemplo proponens.Tanquam igitur nullius incõcinnitatis,nullius dissonantiæ sibijpsi conscius in uita,sic in fiducia sermones consequentes facit. Cur timebo in die malæ? iniquitas calcanei mei nõ circumdabit me.] Malã diem, iudicij dicit diem, de qua dictum est. Dies domini immedicabilis super omnes gentes.In qua,inquit propheta,circumdabunt unũquenque cõsilia sua.Tunc igitur quia nihil factũ est à me iniqui in uia uitæ, nõ timebo diem malam.Nõ eñ uestigia peccatorũ circumsistent me, neq; circumdabunt me in tacita accusatione,reprehẽsionẽ mihi inducẽtia.Nullus eñ alius accusator tui sistetur,quàm ipsa opera & actiones,unaquæq; cũ propria forma assistẽs.Adulteriũ, furtũ, scortatio, cum nocte,cũ modo,cũ proprietatib.ipsam uelut per notas delineãtibus,& in summa, unumquodq; peccatũ cum proprio charactere,manifestã afferens recordationẽ producetur.Me igitur non circumdabunt uestigia peccatorũ, quia inclinaui aurẽ meam ad parabolam, & aperui in psalterio propositionẽ meam. Qui confidunt in potentia sua,& in multitudine diuitiarũ suarum gloriantur.] Ad duas personas prophetæ sermo tendit,ad terrigenas,& ad diuites:ad illos eñ loquitur, euertens ipsorũ ob potentiam existimationem:his uero,destruens ipsorum ob opulentiã possessionũ elationem

Matt. 9 — Rom. 10 — Eccles. 20 — Esa. 13

nem, Vos, inquit, qui confiditis in potentia uestra, (hi em̃ sunt terrigenæ, qui in corpo
ris robore spem habent, & humanã naturam sufficientẽ esse putant, ad potenter perfi-
cienda ea quæ uult) & uos, inquit, qui confiditis in diuitiarum incertitudine, audite. re
demptionis pretio uobis opus est, ut in libertatẽ asseramini, qua spoliati estis uicti per
uiolentiã diaboli, qui subditos uos habens, nõ prius à tyrannide sua dimittet, quàm cõ
digno aliquo redẽptionis pretio persuasus permutare uos uoluerit. Oportet igitur pre
tium redemptionis nõ eiusdẽ generis esse cum his qui captiui detinẽtur, sed mensura
multo præstantius esse, si uolens captiuos è seruitute dimittere debet. Quapropter fra-
ter redimere uos nõ potest. Nullus homo potens est persuadere diabolũ, ut eum qui se
mel ipsi subiectus est, à potestate eius eximat, qui sanè neq; pro proprijs peccatis pla-
cationẽ deo dare potest. Quomodo igitur ualebit hoc efficere pro alio? Quid uero e-
tiam tanti pretij in hoc seculo acquisierit, ut sufficientẽ habeat cũ anima permutatio-
nem, quæ natura pretiosa est, propterea quod ad conditoris imaginẽ facta sit? Qualis
autẽ labor præsentis seculi, sufficiens humanæ animæ uiaticum fuerit ad futurũ seculũ?
Hoc igitur modo quàm simplicissime hæc intelligimus. Etiãsi quis in hac uita magno-
pere potens sibi esse uideatur, etiãsi diuitiarũ copia stipatus sit, existimationẽ demitte-
re psalmus ipsum docet, & humiliatũ esse sub potentem manũ dei. & neq; in putata po
tentia cõfidere, neq; ob diuitiarum multitudinẽ gloriari. Possumus tamen etiam pau- 1. Pet. 5
lo altius sententiã efferre, & cõfidentes in potentia sua, & gloriãtes ob diuitiarũ suarũ
multitudinem, de animæ potentijs intelligere, tanquam neq; ipsæ per se sufficientes
sint ad salutem. Etenim si quis perfectus fuerit inter filios hominum, si dei sapientia ab
sit, nullius reputationis erit. Siue quis copiam speculationum ex mundana sapientia si-
bi comparauerit, & opes quasdam cognitionis collegerit, audiat omnem rei ueritatẽ,
quod omnis humana anima succumbit malo seruitutis iugo communis omniũ inimi-
ci, & libertate quam à conditore accepit priuata, captiua ducitur per peccatum. Om-
ni uero captiuo opus est pretio redemptionis ad libertatem. Neq; igitur frater fratrem
suum redimere potest, neq; unusquisq; seipsum, propterea quod multo meliorem esse
oportet redemptorem captiuo ac iam seruiente. Sed & neq; omnino facultatem ha-
bet homo ad deum, ut ipsum placare possit de peccato, quoniã etiam ipse peccato ob-
noxius est. omnes em̃ peccauerunt, & egent gloria dei, iustificanturq; gratis per gratiã Eph. 2
ipsius, per redemptionẽ quæ est in Christo Iesu domino nostro. Non dabit igitur deo
placationẽ suam, & pretium redemptionis animæ suæ. Neq; igitur fratrem quære in re
demptionem, sed eum qui excedit naturam tuã. Neq; hominem nudum, sed hominẽ
deum Iesum Christum, qui etiam solus placationem deo dare potest pro omnibus no-
bis, quia ipsum proposuit deus propitiationem per fidem, in ipsius sanguine. Frater e-
rat Israel Moses, & tamen redimere ipsum non potuit, quomodo uulgaris redimet ho
mo? Quare hoc quidem pronunciat, frater non redimit. quod uero sequitur, interro-
gatiue cum grauitate infert, redimet homo? Non em̃ à peccato liberauit populũ Mo- Exod. 32
ses, sed dei propter peccatum motũ deprecatus est & auertit. Hic uero neq; dare po-
tuit placationem pro seipso, quũ esset in peccato. Quia post tot ac tanta monstra ac si-
gna quæ uiderat, uocẽ illam dubiam ac hæsitabundã emisit. Audite me uos inobedien
tes. Num ex petra hac educemus uobis aquã? Quapropter etiã dominus ob hoc uer- Num. 20
bum dixit ad Mosen & Aaron, quia nõ credidistis mihi, ut sanctificaretis me corã filijs
Israel, propterea nõ introducetis congregationẽ hanc in terrã quam dedi ipsis. Nõ da
bit igitur deo placationẽ pro seipso. Quid em̃ potest homo inuenire tantũ, ut det pro
redemptione animæ suæ? Sed inuentum est unum simul omnibus cõparandum, quod
datum est in pretiũ redẽptionis animarũ nostrarũ, nimirũ sanctus & pretiosus sanguis
dñi nostri Iesu Christi, quẽ pro nobis omnibus effudit. Quapropter etiã magno pretio
empti sumus. Si igitur frater non redimit, redimet homo? Si uero homo nos redimere 1. Cor. 6
non potest, qui nos redemit non est homo. Ne igitur propterea quod in similitudine
carnis peccati ad nos accessit, hominem solum putes dominum nostrum, deitatis po-
tentiæ ignarus: qui non habuit opus ut daret deo placationem suam, neq; ut redime-
ret propriã animã, quia peccatum non fecit, neq; inuentus est dolus in ore ipsius. Ne- Esa. 53
mo igitur seipsum redimere potest, nisi ueniat qui captiuitatẽ populi cõuertit, nõ cum

pretijs redemptionis, neq; cum muneribus, uelut in Esaia scriptū est, sed in suo sanguine. Hic autem quum nos nō sumus ipsius fratres, sed inimici facti sumus ob peccata, neque ipse homo nudus, sed deus: post libertatē quam largitur nobis, etiā nos fratres suos appellat. Annunciabo eī, inquit, nomen tuum fratribus meis. Qui igitur redemit nos, si quidē naturā ipsius cōsideres, neq; frater neq; homo est. Si uero ipsius ex gratia ad nos descensum, & fratres nos nominat, & ad humanitatē se demittit ac descendit: qui nō dabit deo placationem suam, sed totius mūdi. Nō enim propitiatione opus habet, sed ipse est propitiatio. Talis enim nobis cōueniebat pontifex, sanctus, innocens, immaculatus, separatus à peccatoribus, & cœlis altior existens, qui nō habet necessitatē, ut quotidie quēadmodum illi pōtifices, prius pro proprijs peccatis uictimas offerat, deinde pro delictis populi. Deinde sequitur. Et fatigatus est in seculū, & uiuet in finem.] Ipsa per se uita, ipsa potētia, & indefessa natura, fatigata est in hoc seculo, quādo ex itinere delassatus, sedebat ad fontē. Qui nō uidebit interitum, quum uiderit sapientes morientes.] Non dabit enim pater ut sanctus ipsius uideat interitum, quū hi qui abolitam sapientiam iactant, moriantur. Si uero uoles etiam de hominibus iustis hæc dicta accipere, memor sis Iob dicentis, Homo nascitur ad laborem. Et rursus apostoli, abundantius omnibus his laboraui. Et rursus, in laboribus abundantius. Qui igitur laboribus fatigatus est in hoc seculo, hic uiuet in finem. Qui uero in delicijs & omni lauricia degit, propter molliciē purpuram & byssum induens, & epulans quotidie splendide, & labores pro uirtute fugit: neq; fatigatus est in hoc seculo, neq; uiuet in futuro. Sed eminùs uidebit uitam, dum torquetur in flamma camini. Qui uero innumeris certaminibus pro uirtute insudarit, & prehēdendæ ipsius gratia in laboribus abundantius examinatus fuerit, hic est qui uicturus est in finem: uelut qui multum fatigatus est in tribulationibus Lazarus: uelut delassatus in certaminibus contra aduersarium Iob. illic enim, inquit, fatigati requieuerunt. Quapropter etiam dominus inuitat ad requiem fatigatos & oneratos. Quomodo igitur fatigati in operibus bonis onerati dicuntur? Quia euntes ibant & flebant iacientes semina sua. Venientes autem uenient in exultatione eleuantes manipulos suos fructibus repletos, qui iuxta proportionem seminatorū ipsis redditi sunt. Onerati igitur dicuntur, qui propterea quod seminauerunt in benedictionibus, & metunt, & cum lætitia æterna, spiritualium fructuū manipulos sibijpsis reponunt. Qui itaq; redemptus est per deum, qui dedit se pro ipso placationem, hic fatigatus quidē est in hoc seculo, postea uero uiuet in finē: hic etiā non uidebit interitū, quū uiderit sapiētes morientes. Qui angustā & laboriosam uiam pro leui & spaciosa eligit, in tempore uisitationis dei, dum abducuntur ad æternā pœnā hi qui uerbis dei non crediderunt, sed iuxta cordis sui uanas uoluntates ambulauerunt, hic perpetuum interitum, & in æternum afflictionem non uidebit. Sapientes autem dicit, uel astutia excellentes, de quibus dicit Hieremias, Quod sapientes sunt ad malefaciendum, benefacere uero nō sciunt. Aut sapientes dicit etiam principum huius seculi abolitorum discipulos, qui dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Quia sapientia huius mundi, stulticia est apud deum. Et quia stultifica est hæc sapiētia, perditurum esse deum dicit sapientiā sapientum, & prudentiā prudentum reprobaturum. Persuasiones igitur falsi nominis scientiæ, mortis causam his qui eas susceperūt exhibent, quam sanè mortem nō uidebit qui redemptus est ab eo cui placuit in stulticia prædicationis seruare credentes. Simul insipiēs & stultus peribunt, & relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra ipsorum domus ipsorum in æternum. Tabernacula ipsorum in generationem & generationē, uocauerunt nomina sua in terris.] Supra uno generali nomine appellauit sapientes, quos nunc subdiuidens insipientes & stultos uocat. Palàm est autem quod sapientes quidem ipsos dixit, ab opinione illorum appellatione usus: quēadmodum eī deos nominat qui nō sunt natura dei, cōsuetudinem deceptorū sequens: sic etiam sapiētes dixit, insipientes & stolidos. Possibile est igitur, ut insipientē à stulto significatione distinguamus. Insipiens enim est qui sapiētia priuatus est, & qui ad communia & humana perspicax non est. Sic etiam cōsuetudo sapientes uocat eos qui in rebus uitæ nocuum & utile discernunt, iuxta quod dictum est & in Euangelio, quod filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. Non enim simpliciter

Marginal references: Psal. 21; Heb. 7; Act. 2; Cap. 5; 2. Cor. 15; 2. Cor. 11; Luc. 16; Mat. 11; Psal. 125; Cap. 4; 1. Cor. 3; 1. Cor. 1

pliciter prudentiores sunt, sed ad degendā hanc in carne uitam. Hi uero etiam uillici iniquitatis dicuntur, propter prudentiā uillicationis circa suam uitam. Iuxta hoc signi ficatum prudentes sunt etiam serpentes, lustra sibijpsis parantes,& in periculis,capitis plagas omni modo euitantes. Stultus aūt siue amens dicitur, qui non habet quæ sunt hominis præcipua. Hæc aūt sunt, dei patris cognitio,& uerbi quod in principio erat apud deum assumptio,& ex sancto spiritu accedēs illuminatio. Hanc sane mentē habēt qui cum Paulo dicere possunt, nos aūt Christi mentem habemus. Consuetudo tamen scripturę usum harum uocum promiscuum obtinuit, impium quidē insipientem dicēs in hoc quod ait: Dixit insipiens in corde suo, nō est deus. Et rursus id quod circa uitam nocuum est, stultum nominans: uelut Paulus de his qui in cōcupiscentias stultas & nociuas incidunt dicit. Hic uero insipiens & stultus ad unum cōmunem finem, ipsum interitum deferūtur. Potest & quis dicere, insipientē nominari gentiliter uiuentē. Stultum aūt eum qui iudaice secundū nudam legis obseruationē uitam degit. Huic enim insipienti dixit deus propter impietatē in ipso habitantem, stulte & insipiens in hac nocte animā tuam auferent. Stultus aūt secundum carnem Israel appellatus est, iuxta prophetam qui ait: Et erat Ephraim uelut columba stultus, in Ægyptum uocabatur, & ad Assyrios proficiscebatur. His igitur in commune præ propria ignorantia pessundatis, nos alieni diuitiarum ipsorum hæredes euadimus. Nostra enim sunt præcepta, nostri prophetæ, nostri patriarchæ, & qui ab æterno fuerunt iusti, nobis reliquerunt diuitias suas qui in insipiētia sua perierunt. Horū uero domus, insipiētis ac stulti, sepulchra sunt in æternum. Quorum enim uita mortuis operibus ab omni peccato repleta est, horum domus sepulchra sunt in æternū. Qui enim moritur per peccata, nō domū habitat, sed suæ mortificatæ animæ sepulchrū. Domū etenim habitat moribus minime dolosis præditus ac simplex Iacob. De quo scriptū est, ꝙ erat homo sincerus ac bonus habitans domum. Sepulchrū uerò habitat penitus malus, qui neqꝫ fundamentum pœnitentiæ iecit à mortuis operibus, sed similis est sepulchro dealbato, quod foris quidem conspicuum est, intus uerò plenū est ossibus mortuorū & omni immunditia. Quapropter talis dum loquitur, non os aperit uerbo dei, sed sepulchrum habet apertum guttur suum. Si quis igitur in Christum credens, nō consequēter actiones ad fidem exprimit, hic propterea ꝙ prauis dogmatibus intentus est, & scripturæ sentētiam obiter suscepit, sepulchrum in petra sibijpsi incidit. Tabernacula ipsorum in generationē & generationem, hoc est, sepulchra sunt domus ipsorum in æternū. Deinde interpretans quæ sepulchra esse dicat, quo ostendat quod de corporibus dicat, quibus animę per malitiam mortificatę inhabitant, apposuit ipsis, tabernacula ipsorum in generationē & generationem: quum iuxta scripturę cōsuetudinē, humana corpora semper tabernacula appellentur. Hi uerò etiam nomina sua uocant in terris. Non enim inscribitur impij nomē in libro uiuentiū, neqꝫ numerātur cum ecclesia primogenitorū qui numerantur in cœlis, sed in terra permanent ipsorū nomina, propterea ꝙ transitoriam hanc & breuem uitam, æternis tabernaculis prætulerunt. Nō uides eos qui ædificant in urbibus fora & gymnalia? qui mœnia extruunt, aquæ ductus construunt? quō nomina ipsorum his ædificijs indita sunt? Iam uerò aliqui etiam equorum gregibus sua nomina inurentes, excogitauerunt quomodo in longum uitæ tempus memoria ipsorum extenderetur. Sed & in sepulchris magnificentia sua ostensa, nomina sua ipsis monumētis insculpserunt. Hi sunt qui terrena curātes, & gloriā in hac uita, & apud homines ipsorum memoriā, satis magnam sibijpsis felicitatē reputant. Sed & si uideris aliquem ob falsi nominis scientiam magnopere se iactantem, & ex eorum numero qui seipsos prauis quibusdam dogmatibus addicūt, & pro nomine Christianorū, ab aliquo hæresiarcha sibi nomina indūt, nimirum Marcione aut Valentino, aut aliquo eorū qui nunc dominantur, nosce ꝙ etiam hi nomina sua in terris uocauerunt, mortalibus hominibus & in totum terrenis seipsos addicentes. Et homo quum in honore esset nō intellexit, cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est ipsis. Hęc uia ipsorum scandalum ipsis, & postea in ore suo complacebunt.] Magna res est homo, & preciosa uir misericors, dignitatem in naturali constructione habens. Quid enim in terra aliud iuxta imaginem conditoris factum est? Cui principatus in omnes, & potestas terrestrium & aquaticorum &

Mat. 10
Ioan. 1
Philip. 2
Psal. 13
Phil. 3
Luc. 12
Osee 9
Gen. 25
Mat. 23
Psal. 13
2. Cor. 5

aereorum animalium donata est? Paulum infra angelorum dignitatem descendit, propter terreni corporis coniunctionē. Hominē quidē igitur fecit de terra, & operatores ipsius flāmam ignis, attamē uis intelligendi ac cognoscendi conditorē ac opificem suum hominibus insita est. Insufflauit enim, inquit, in faciem, hoc est, propriæ gratiæ partem aliquam homini immisit, ut per simile simile cognoscat. Et tamen quum in tanto honore esset homo, ex eo quod creatus esset ad imaginem conditoris, super cœlum, super solē, super stellarū choreas honoratus. Quod enim ex cœlestib. imago Dei altissimi dictū est? Qualem uerò imaginē cōditoris seruat sol? Quid luna? quid reliquę stellæ? inanimata quidē ac materialia & solū pellucida corpora possidentes & adeptæ, in quibus nusquā mens est: nō uoluntarij motus, nō liberū arbitriū, sed serua sunt incumbentis necessitatis, per quā immutabiliter circa eadem uersantur. Super hæc igitur honore prælatus homo nō intellexit, sed relicto eo quē sequi oportebat deo, & cui assimilari oportebat cōditori, seruus factus affectuū carnis, cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est ipsis. Nunc quidem uelut equus fœminæ amore succēsus, proximi uxori adhinniēs, nunc uerò uelut lupus rapax alienis insidias struēs. Aliquando propter dolum in fratrē, uulpis uersutiæ similis fiens. Excessus uerò amentiæ est, & reuera brutæ absurditatis, neq; constructionē ab initio percipere, eum qui creatus est secūdum imaginē cōditoris, neq; tot ac tanta pro ipso facta mysteria intelligere uelle, & ex illis saltem suam dignitatē cognoscere: sed immemorē esse, quòd abiecta imagine cælestis, assumpsit imaginem terrestris. Et ut ne permaneret in peccato, propter ipsum uerbū caro factū est, & habitauit in nobis, & usq; adeò seipsum humiliauit, ut factus sit obediens usq; ad mortē, mortem aūt crucis. Si nō primæ tuæ generationis memor es, exsoluto saltem pro te precio, aliquam dignitatis notionem cape: respice ad precium quo commutatus es, & tuam nosce dignitatem, precioso Christi sanguine emptus es. Ne fias seruus peccati, intellige tuam dignitatē, ut ne brutis pecoribus q; assimileris.

Gen. 2

Ioan. 1

Hæc uia ipsorū scandalū ipsis.] Qui nostras res gubernat Deus, impedimēto nobis est per malitiā euntibus, offendicula nobis ac impedimēta ponēs, ut à bruta uita discedentes, postea in ore nostro cōplaceamus: quum corde quidem crediderimus ad iustitiam, ore uero confessi fuerimus ad salutē. Persequebatur Paulus, depopulabatur ecclesiam Christi. Perfecit cursum suum ad maliria m, postea in ore suo complacuit, prędicans in synagogis, quòd hic est Christus. At uerò brutos & comparatos stolidis pecoribus, uelut oues neq; intellectum habentes, neq; facultatem ad repugnādum, raptor ipse hostis iam existens, in proprium carcerem coniecit, & morti pascendos tradidit. Pauit enim mors ab Adam usq; ad Moysis politiam, donec uenit uerus pastor, qui posuit animā suam pro ouibus, atq; sic ipsas secum excitatas, & ex custodia inferni, ad resurrectiōis matutinū eductas, rectis tradidit, hoc est, sanctis suis angelis, ut ipsas pascerent. Et dominabuntur ipsis recti matutino.] Vnicuiq; eñ credenti coniugatus est angelus, dignus qui uideat patrē qui in cœlis est. Hi igitur recti dominabūtur ipsis ex auarissima seruitute liberatis, & dominabunt ipsis cōstitutis in matutino, hoc est, exortum lucis subtergressis. Contemplare omnem uerborum scripturæ seriem. Homo quum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus.] Qui propter constructionē habet dignitatē, uerum propter inhabitans in ipso peccatum non cognoscit seipsum, hic cōparatus est iumentis. Deinde q; se abalienauit à uerbo dei, factum brutum, uelut ouem pastore carentem, hostis corripuit, & in inferno posuit, & morti pascendum tradidit. Quapropter illinc liberatus, & à malo pastore redemptus, dicit: Dominus pascit me, & non amplius mors, sed uita: non amplius casus, sed resurrectio: non amplius nugæ, sed ueritas. Et auxilium ipsorum ueterascet in inferno.] Aut de morte dicit, quæ cū omni sua ope eos quos pascit, defendere nō potest, propter eum qui ipsam destruxit & imperiū mortis habet, quorum omne auxilium uetus & infirmum est. Et tunc declarabitur auxilium hominum, qui decepta mente, ob diuitias & gloriā & potentiā, seipsos multum efferunt. In inferno ueterascet, nimirum dum imbecillitas ipsorum declaratur. Aut nunquid auxilium iustorū à domino liberatorū ad infernū usq; extendetur? Nondū enim acceperant promissiones, quum deus de nobis melius quid prospexisset, ut ne citra nos hi qui prægressi essent perficerenē ac consecra-

Act. 9

Ioan. 10

ſecrarentur. Veruntamen redimet deus animam meam de manu inferni quum acce-
perit me.] Manifeſte uaticinatur dñi ad inferos deſcenſum : qui cum alijs etiam ipſius
animã redimet, ne illic maneat. Ne timeas quum diues factus fuerit homo, aut quum
multiplicata fuerit gloria domus ipſius.] Neceſſaria eſt & hæc prædicatio his qui orbẽ
habitant, terrigenisq́ ac filijs hominũ, diuitibusq́ ſimul ac pauperibus. Ne timeas quũ
diues factus fuerit homo. Quum uideris, inquit, iniuſtũ diteſcentẽ, iuſtum uerò egen-
tem, ne timeas apud teipſum, ne conſterneris animo, tanq̃ ſanè nuſquam ſit prouiden
tia dei, quę res noſtras inſpiciat. Aut eſt quidem fortaſſis inſpectio diuina, nõ tamen ea
ad terreſtrem locum peruenit, ut res noſtras intueatur. Si enim eſſet prouidentia, uni-
cuiq́ diſtribueret propria, ut diuites quidẽ eſſent iuſti, qui diuitijs uti ſciunt : pauperes
uerò eſſent mali, qui propriæ prauitatis inſtrumentũ diuitias habẽt. Quandoquidem
igitur multi ſunt inter gẽtes ac terrigenas qui eiuſmodi ſentiunt, & propter apparentẽ
inæqualitatem diuiſionis rerum ac facultatum uitæ, mundum citra prouidentiam regi
ſuſpicantur, ad hos loquitur pſalmus hic, ineruditum ipſorum motum ſedans, quos eti
am in principio ad audienda dogmata uocauit. Aut fortaſſis etiam priuatim ad ſolam
pauperis perſonam ſe conuertit, dicens : Ne timeas quum ditatus fuerit homo. Hi e-
nim uel maxime conſolatione opus habent, ut ne formident præminẽtes. Nulla enim,
inquit, eſt utilitas diuiti morienti, quum non poſſit diuitias ſecum auferre, qui tantum
ex fruitione lucratus eſt ſolũ, ut anima ipſius in hac uita ab adulatoribus beata prædica
ta ſit. Vbi uerò moritur nõ accipiet, inquit, omnia hæc bona, uix indumentũ capiet, q̃d
ipſius uelet pudenda: atq́ hoc tandem ſi uiſum fuerit famulis ipſum amicientibus. Bo-
ni conſulet modicam terram nanciſci, atq́ eam datam ipſi propter miſericordiã à fune
ris curatoribus, qui ipſi talia exhibent, ob cõmunis humanæ naturæ reuerentiã, non
ipſi hæc tribuentes, ſed uenerantes humanitatẽ. Ne ſis puſillanimis circa pręſentia, ſed
expecta beatam illam & perpetuam uitam. Videbis enim tunc quod in cõmodum iu
ſto datur paupertas, & ignominia, & priuatio deliciarũ, & ne cõturberis nunc propter
ea quæ putantur bona, tanq̃ iniuſte ſint diuiſa. Audies enim quomodo diuiti quidem
dicetur : Accepiſti bona tua in uita tua : pauperi uerò, quòd acceperit mala in uita ſua. Luc. 16
quapropter conſequenter hic quidem conſolationem reperit, ille uerò dolore excru-
ciatur. Confitebitur tibi quũ benefeceris ipſi.] De terreno homine, & qui ſolũ huius
uitæ dignitates, diuitias, ſanitatem, & potentiam, bona eſſe putat, dicit, quòd confitetẽ
deo quum beneficijs affectus fuerit: uerum in calamitatibus omnem blaſphemiã emit
tit. Nam relicto paupere, ad deum iam uerba facit, accuſationẽ diuitiarũ afferens, & di-
uitem in ſola opulentia deo gratias agere. Verũ ubi triſtiora aliqua acciderint, non am
plius eũdem permanere. Tale enim eſt etiam illud diaboli in accuſationẽ Iob prolatũ.
Quòd nõ gratis colit Iob dñm, ſed diuitias pietatis mercedem habet. Et reliqua. Qua- Iob 1
propter etiam ad oſtendendam uiri uirtutem, ſpoliauit ipſum deus his quæ habuit, ut
per omnia appareret gratitudo hominis erga deum. Introibis uſq́ ad generationem
patrum ipſius.] Opinor eum dicere de peccatore, q̃ tantũ cognoſcit eum deus quan-
tum patrum ipſius cõſuetudini traditus eſt: propria uerò ſapiendi potentia, nihil ampli
us acquirit, neq́ addit ſibijpſi ad ueritatis cognitionem. Tantum igitur, inquit, accedis
tu deus, & tanta eſt in ipſo de te notio, quanta in generatione patrum ipſius extitit. Et
hic mẽtis ingentẽ ſegniciem, & totos terrenos affectus ac carnis amorẽ, in eo qui in di
uitijs ac luxu uolutatur producit, & in eo qui mentẽ rerum tẽporalium curis ſuffocatã
habet: quapropter uſq́ in æternum nõ uidebit lumen. Qui enim cæcis doctoribus ſe
ducendos cõmiſerint, priuauerunt ſeipſos lucis fruitione. Habet aũt etiam talem quan
dam ſententiam illud: Introibis uſq́ ad generationẽ patrum ipſius. hoc eſt, eos qui ma
la uita & dogmatib. paternis quidẽ, uerum à pietate alienis cõprehenſi ſunt, nõ ſolum
ipſos punis, ſed etiam principes prauorũ dogmatũ inquiris. Atq́ hoc eſt quod dicitur:
Introibis uſq́ ad generationẽ patrum ipſius. Nõ enim ſolum qui prauas habet de deo
opiniones reus eſt, ſed etiam qui horum præceptor ad hunc interitũ fuit. Tales autem
ſunt etiam qui progenitorum maliciam ſuſceperunt & ineluibilem habent, propterea
quod diuturna cõſuetudine eſt confirmata. Vſq́ in æternum non uidebit lumen.]
Mittuntur enim in tenebras exteriores, illic erit fletus & ſtridor dentiũ. Et hoc iuxta iu

ſtum dei iudicium patiuntur, quoniam in uita hac per hoc quod mala fecerunt, oderunt lucem. Homo quum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt ipſis.] Miſerabilis uox, homo paululum quid ab angelis imminutus, de quo etiam Solomon dicit: Magna eſt res homo, & precioſa uir miſericors: hic propterea quòd non intellexit propriam dignitatem, ſed affectibus carnis ſuccubuit, comparatus eſt iumentis, & ſimilis factus eſt ipſis.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM LIX

N FINEM his qui immutabuntur, ut ſcribatur in columna, Dauid in doctrinam, quando incendit Meſopotamiam Syriæ, & Syriam Soba, & exciſauit Ioab, & percuſſit Edom in ualle Salinarũ, duodecim milia.] Quũ ad promptitudinẽ ueſtrã ad audiendum reſpicio, & ad uirium mearum debilitatem, ſubit animum meum ſimilitudo quædam pueri de cætero iam aliquanto robuſtioris, nondũ tamẽ ablactati, qui maternã mammã diuexat præ infirmitate reſiccatã: cui mater etiãſi ſiccos lactis fontes ſe habere ſentiat, dum trahitur ac uellitur ab ipſo, mammã porrigit, nõ ut infantem nutriat, ſed ut eiulatum eius ſedet. Ita& etiãſi ſtudia noſtra, longa hac & uaria corporis ęgritudine ſint reſiccata, tamẽ propoſita ſunt uobis, non ut memorabilem utilitatẽ ac iucunditatẽ, ſed aliquam ſatis factionẽ impleant: nam dilectionis ueſtræ exceſſus cõtentus eſt, ut etiam ſola uoce ueſtrum noſtri deſiderium mitigetur. Erudiatur itaq; eccleſia Dei, ac diſcat quod paulo antè in pſalmo hoc legebatur dicere: Da nobis auxilium ex tribulatiõe, & uana ſalus hominis. Quare fortaſſis ne cauſari quidem infirmitatẽ pſalmi ſententia nobis permittit, ſiquidem tribulatio auxilij cauſa eſt, & non debilitatis prætextus. Qui igitur repulſi ſunt propter peccatum, deinde rurſus aſſumpti, his tempeſtiuum eſt dicere: Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos, iratus es, & miſertus es noſtri. Imò potius quandoquidem ſermo nobis incidit in ſententiæ pſalmi conſequentiam, age expoſitionem ipſius moderatè attingamus. Hiſtoria præſentis pſalmi, ipſis in titulo præſcriptis uerbis, nuſquam hoc tẽpore in diuinitus inſpiratis hiſtorijs legitur. In ſecundo tamen libro Regum ęquiualentia inueniuntur ipſi, ſi quis diligenter inquirat. Sic enim ſcriptũ eſt: Et percuſſit Dauid
Cap. 8 Adrazar filium Rhaab, regis Soba, quũ proficiſceretur ipſe ut manum ſuam immitteret ſuper fluuium Euphraten: & occupauit Dauid mille ipſius currus, & ſeptem millia equitum, & uiginti millia peditum, & diſſoluit Dauid omnes currus, & reliquit ex ipſis centum. Et paulo pòſt dixit: Et regnauit Dauid ſuper omnem Iſrael, & faciebat Dauid iudicium & iuſtitiam. Et Ioab filius Saruiæ erat ſuper exercitum. Et paulo pòſt: Et
2. Reg. 10 miſerunt filij Amnon, & mercede conduxerunt Syriam Rhaab, & Syriam Soba, uiginti milia uirorum. Et uidit Ioab quòd inſtructum eſſet aduerſa acie cõtra ſe prælium: & elegit ex omnibus filijs Iſrael, & inſtruxit aciem aduerſus Syriam. Et uiderunt ſerui Adrazar, quòd cecidiſſent à facie Iſrael, & ultrò transfugæ progreſſi ſunt ad Iſrael, & ſeruierunt ipſis. Huic hiſtoriæ proceſſiſſe inſcriptionem pſalmi conuenire reperimus, præterquam quòd tempus inſcriptionis huius tituli eſt, in quo ſplendidiſſimus ac clariſſimus ob fortia in bello facta ac geſta Dauid erat. Quare queſtione dignum eſt, quo modo à luctu ac lamentationibus orditur, quum præ gaudio exultare ac lætum eſſe oportebat propter pręclara uirtutis facta. Alię enim ſunt feſtiuitates celebrantiũ uoces, & alię triſtium. Carmina aũt uictorialia argumentum ſunt feſtiuitatis popularis, non ſolum militibus, ſed etiam agricolis & mercatoribus ac opificibus, & omnibus qui bonorum pacis participes fiunt. Quomodo igitur, inquit, Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos? Atqui aſſumpſit & fecit uictores. Quomodo uerò deſtruxit, quos adeò locupletauit, tradens ipſis arma, et currus, et equos, & ſubditos, & totã Arabiam tributariã, & Phœnicen ac Meſopotamiã? Id profectò operæprecium eſt ut ſciamus, num aliquã ingratitudinem habẽt hæc uerba? Qui enim prius Adrazar regem Soba euertit, & ab ipſo mille currus accepit, & ſeptem milia equitum, & uiginti milia peditũ: & rurſus Syriæ regem lapſo auxilia ferentem in ſeruitutẽ redegit, & tributarium fecit, & uno temporis momento uiginti milia ipſius occidit: & tertia uictoria deuicit filios Amnon qui aciem inſtruxerant iuxta portas urbis per Ioab principem exercitus, qui diuiſis uiribus eos partim a fronte, partim à tergo aggreſſus ſubegit: quomodo poſt talia fortia ac uirilia

lia facta, adeò tristia ac mœsta loquitur dicens: Deus repulisti nos & destruxisti nos, iratus es & misertus es nostri? Cæterum tempus quidem inscriptionis erat, quo egregia hæc facta perpetrauit. Verum uis scriptorũ ad finem habet relationẽ. Finem aũt dicit eum qui in consummatione seculorũ euenturus est. Quapropter etiã his qui immutabuntur psalmum scriptũ esse dixit. Potest aũt in summa de toto humano genere intelligi, uelut ad oẽs psalmi ipsius utilitas perueniat. Qui immutantur enim & qui immutabuntur, sunt qui neq; corporis habitum eundem conseruant, neq; in eadem sententia semper persistunt. Sed corpore quidem iuxta ætatum alterationes immutantur: sententia uerò iuxta accidentium uarietates alterãtur. Alij enim sumus pueri, alij puberes, & alij uiri iam facti, & rursus consenescentes penitus immutamur. Et alij in hilariore sumus rerum statu, & alij ex alijs reddimur, asperiore tẽporum casu instante, alij ægrotantes, alij in delicijs degentes, alij in nuptijs, alij in luctu. Aut quia nõ dictum est, his qui immutanť, sed his qui immutabunť, accipi potest uocẽ hanc indicationẽ habere prophetiæ, propterea quod quum in futurũ tempus inclinata sit, magis cõsequẽs est ut intelligamus eos qui immutabunť, qui relicta uana hominũ cõsuetudine, iuxta Euãgẽlij sinceritatẽ, uitã sunt instituturi. Non itaq; Iudæis qui tunc tẽporis fuerunt psalmus scriptus est, Sed nobis immutandis, qui multitudinẽ deorum in pietatẽ permutauimus, & errorem circa idolorum cultus, ad cõditoris nostri cognitionẽ: qui pro uoluptate à lege interdicta, modestiam legalem elegimus, pro tibijs & choris, & ebrietate, psalmum ieiunium & orationẽ assumpsimus. Nobis igitur scriptum esse psalmũ, si quis dixerit, à ueritate non aberrabit. Quapropter etiam nostra sunt diuina oracula, & ab Ecclesia dei, uelut munera diuinitus data, in singulis conuentibus releguntur, uelut alimentum quoddam animarum quod à spiritu suppeditatur. Sed & ut scribatur in columna scriptus est psalmus, hoc est non ociose & tanquam aliud agens ipsum audias, neq; quemadmodum ea quę in corruptibili materia scribuntur breui dissipantur, sic in mente tua ad breue tẽpus ipsum insculptũ memoriæ habeas, deinde cõfundi ac dissipari permittas. Sed habeto ipsum animæ uelut statuæ incisum, hoc est immobilem & fixum per omne tẽpus memoriæ inhærentẽ. Si uero nos repellit Iudæus uelut à scriptis alienos, ex his quæ scripta sunt ipsum pudefaciemus, mixtam uocationẽ declarantes, quo distantia congreget, & eos qui procul absunt conuocet, & unum faciat multos per fidem in Christum. Meus, inquit, est Galaad, & meus est Manasses. Et Ephraim dixit, & Iudam suscepit, & Moab connumerauit, & in Idumæam se ascensurum minatur, & omnium simul subiectionem annunciat. Mihi alienigenæ, inquit, subditi sunt. Deus igitur repulisti nos. Eos qui seipsos elongauerunt à te iuxta proportionem peccatorum repulisti. congregationes prauitatis nostræ destruxisti, bene faciens nobis per debilitatem. Iratus es, quãdo ex natura eramus filij iræ, spem non habentes, & impij in mundo. Misertus es nostri, quãdo unigenitum tuum propiciationẽ proposuisti pro peccatis nostris, ut in sanguine ipsius, redemptionem inueniamus. quę sanè nõ agnouissemus nobis beneficio tuo contigisse, si nõ potasses nos uino compunctionis. Vinum appellat uerbũ, quod induratum cor ad perceptionis sensum ducit. Dedisti timentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus.] Moses quidẽ postes Israelitarum sanguine ouillo signauit, Tu uero dedisti nobis significationem, ipsum immaculati agni sanguinẽ, qui mactatus est pro peccato mundi. Et Iezeciel in frontes facierum signum datum esse di- Exod. 12
cit. Ite, inquit, à tergo ipsius, & percutite, ne parcite, neq; miseremini, seniorem & iuue- Cap. 9
nem, infantẽ & uirginẽ, & fœminas occidite ad internecionẽ. Ad omnes uero in quibus est signum ne accedatis. Deus loquutus est in sanctis suis, lætabor, & diuidam Sicima.] Præcipuus locus Ioseph à Iacob datus, typus & figura est testamenti quod soli Gen. 49
Israel datum esse uidetur. Præcipuum itaq; testamentum ac populi hæreditatem, in diuisionem ducã, & cõmune faciam ad alios. Diuiso igitur testamento in omnes, & utilitate ab ipso cõmuni omnibus qui beneficio afficiuntur à deo facta, tunc etiam cõuallis tabernaculorum in diuisionẽ ac dimensionem ueniet, hoc est, totus orbis, uelut sortibus quibusdã singulorum locorum habitaculis diuidetur. Tunc etiam distantia coniunget pacificator, & quæ in terra sunt, & quæ in cœlis: & intermedio pariete dissoluto, ambo unũ faciet. Meus est Galaad, & meus est Manasses.] Filius est Manassę Galaad

Iaad, ut ostendat patriarcharum consequentiā à deo descendentē, ex quibus est Christus secundum carnē. Et Ephraim defensio capitis mei, Iudas rex meus.] Diffractas partes cōiungit per concordiā. Moab spei lebes.] Aut lebes lauacri, inquit alius quidam interpres, aut lebes securitatis, hoc est, uilis & abiectus homo, cui minis interdictum est, ne ingrediatur in Ecclesiam dñi: Nō enim intrabit Moabites & Ammonites usq; ad tertiā, & usq; ad decimā generationē, & usq; ad æternum tēpus: tamen quia baptismus remissionē habet peccatorū, & securitatē largitur obæratis, redemptionē per baptismum & consortiū ad deum ostēdens, Moab, inquit, lebes est lauacri, aut lebes securitatis. Oēs igitur alienigenæ subditi sunt iugo Christi. Quapropter in Idumeam extendet calciamentū suum. Calciamentum aūt deitatis, est caro dei gestatrix, per quā ad homines descendit. Ob hanc igitur spem beatum prædicans tempus aduentus dñi Propheta dicit: Quis abducet me in ciuitatē munitionis? Fortassis Ecclesiam dicit, ciuitatem quidem, propterea quod cōgregatio est quæ legibus gubernatur: munitionis uero, propter fidei amiculum ac munimentū. Vnde quidā interpres significantissime expressit ac reddidit, in ciuitatē cōmunitā. Quis igitur dabit mihi ut magnum illud spectaculum uideam, deum ad homines accedentē? Atq; hoc est quod à dño dictum est,
Mat. 13 quod multi prophetæ ac iusti cupierunt uidere ea quæ uos uidetis, & non uiderunt.

Da nobis auxiliū ex tribulatiōe.] Ne quæramus auxiliū à fortitudine, ne à carnis bona dispositione, à nulla earum rerum quæ apud homines præclaræ censentur auxilium assequi conemur: nō in possessione pecuniarū, nō in potentiæ mole, nō in gloriæ altitudine cōtingit nobis uictoria, sed ex tribulationis excessu largitur dñs auxilium his qui inquirunt ipsum. Talis erat etiam Paulus, tribulationes suas in gloriationes cōuertēs.
2. Cor. 12 Quare poterat dicere, Quum debilis sum, tunc potens sum. Da igitur nobis domine
Rom. 5 auxilium ex tribulatione. Nam tribulatio patientiam operatur, patientia probationē, probatio spem, spes autem non confundit. Vides quo te ducat tribulatio? ad spem nō
Luc. 16 pudefientem. Ægrotas? gaude, quia quem dominus diligit castigat. Pauper es? lætare, quia Lazari bona te excipient. Ignominiam pateris propter nomen Christi? beatus es, quia ignominia in angeli gloriam tibi transmutabitur. Persuadeamus nobisipsis fratres in tempore tentationis, ut ne ad humanas spes decurramus, nec inde nobis auxilia uenemur. Sed in lachrymis ac suspirijs, & sedula oratione, & intentis uigilijs preces faciamus. Hic enim auxilium ex tribulatione sumit, qui humanum auxilium ut uanum cōtemnit, & spe in eum qui saluare nos potest fulcitur. In Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in secula, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM LXI

IN FINEM pro Idithum psalmus Dauid. Duos psalmos nouimus, pro Idithum inscriptionē habentes, uigesimū octauum, & hunc quē in manibus habemus. & arbitramur Dauidis quidē cōpositionē operis esse, Ipsi uero Idithum datam esse in utilitatē ipsius, ad animæ affectus corrigēdos, & ad melodiam coram populo, per quā etiā deus glorificabatur, & audientium harmoniam mores corrigebantur. Erat enim & Idithum sacrorū carminū cantor, ue-
1. Par. 25 lut testatur nobis historia Paralipom. dicens: Et cum ipsis Hæman & Idithum, tubæq; & cymbala sonantia, & organa carminū dei. Et paulò post ait: Et constituit Dauid rex, & principes exercitus ad opera, filios Asaph & Hæman & Idithum, sonos edentes in cithara, & in nablis siue psalterijs, & in tympanis. De patientia igitur uterq; psalmus multam tractationē habet. Per quam sedatur quidē animæ indignatio, omī uero superbia exterminata, humilitas acquiritur. Impossibile est enim eum qui se nō omnium infimum ac postremū fecit, aliquando posse aut dum conuitijs impetitur iræ dominari, aut dum tribulatur, per longanimitatē tentationes superare. Qui enim extremā humilitatē exquisiuit, in cōuitijs suæ utilitatis antea gnarus, præ uerbis ignominiosis animo non cōmouebitur: sed si appellabitur pauper, nouit seipsum pauperē esse & omnium indigum, & quotidiana dñi suppeditatione opus habere. Si uero uocabitur ignobilis & obscurus, iam præsumptum in suo corde habet, quod ex luto generatus est. Quapropter illic quidem dicit, dixi custodiā uias meas: & peccatoris instantiā recenset, & propriam longanimitatē. Dum consisteret enim, inquit, peccator aduersum me, obmutui

&

& humiliatus sum,& silui à bonis.Deinde ꝓgressus dicit.Veruntamē uniuersa uanitas omnis homo uiuens.Deinde,Thesaurizat & ignorat cui ea cōgregabit. Verū in præsenti psalmo hæsitanter orditur,uelut ad animā suā loquens,tanꝗ ex prædictorū consequentia. Vt ne enim anima superbiæ carnis subdita,ad iras & tristicias irritetur,Cur, inquit,malorū affectuum seruam facio animā,quæ principatū corporis & affectionū ipsius,à cōditore ipsius deo sibi concreditū habet? Oportet itaꝗ imperare affectibus, & seruire deo.Impossibile est enim ipsam & à peccato,& à deo regi.Sed oportet maliciæ quidem dominari ipsam,dño uero uniuersorum subiectam esse. Quare propheta inuehens in eum qui tentationes inducit,& multam malorū turbam ipsi excitat,studiumꝗ suum hic confert,ut spiritus dignitatē in serenitatē redigat,ipsumꝗ carni subijciat,uelut redarguens uanam ipsius contra ipsum uersutiā,hæc dicit.Quid me cogis seruire his quibus minime fas est? habeo dñm, cognosco uerum regem. Nonne deo subiecta erit anima mea?ab ipso enim salutare meū. Causam dixit studij sui circa subiectionem,quia salutare à deo.Proprium enim opificis est, ut securitatis opificiorum suorum curam gerat. Aut quia futurū incarnationis dñi beneficium prophetice prævidit, hæc dicit.Quod seruire oportet deo & diligere ipsum,qui tantā beneficentiā in humanum genus contulit,ut neꝗ proprio filio pepercerit,sed pro omnibus nobis tradiderit.Habet enim hunc morem scriptura,ut Christum dei,salutare appellet. Quemadmodū sanè etiam Simeon esse dicit, Nunc dimittis seruum tuum dñe, quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Subijciamur igitur deo, quia ab ipso est salutare. Quid uero est salutare interpretatur,nō actio quædā nuda,beneficiū quoddam nobis exhibens ad liberationem ab infirmitate, & bonā corporis habitudinē. Sed quid est salutare? Nam ipse deus meus,& saluator meus,defensor meus,nō cōmouebor amplius. Deus noster est, ex eo quod dei filius est.Idem etiam saluator generis humani, debilitatē nostram fulciēs, & cōmotionem quæ ex tentationibus animis nostris accessit corrigens. . Non cōmouebor amplius.] Humano more confitetur cōmotionem.Impossibile est enim nō fieri aliquam cōmotionem in hominis anima à tentationibus.Quousꝗ igitur parua & pauca peccata cōmittimus,leniter quodāmodo cōmouemur,uelut plantæ quæ à leni aura agitantur.Vbi uero plura & maiora fuerint mala, iuxta proportionē augmēti peccatorum,etiam cōmotio augeri solet.Et alij quidē amplius cōmouentur, alij uero usꝗquo radicitus euersi prosternanē,quum spirituales maliciæ, omni turbine uiolentius, radices animæ quibus per fidem in deum fulcita est,abruperint.Ego itaꝗ cōmotus sum inquit uelut homo,amplius aūt non cōmouebor, propterea quod suffulcior dextera manu saluatoris. Quousꝗ irruitis in hominē,occiditis omnes uos,tanꝗ parieti inclinato,& sepi diruptæ.] Rursus aduersus prauos diaboli ministros pugnat hic sermo, immodicas insidias quæ ab ipsis tēdunē accusans. Nimirum homines animal debile sunt, Vos aūt irruitis,non contenti primo insultu, sed & secundum & tertium inducitis, usquequo animā sic collapsi euertatis,ut similis fiat parieti inclinato,& sepi diruptæ ac euersæ.Paries porrò usquequo quidem rectū statum conseruat,firmus manet: ubi uero inclinatus fuerit,necesse est omnino ipsum dissolutum cadere. Siquidem unita pondera post inclinationē eriguntur. Verum ex pluribus cōposita,ubi inclinationē ad unam partem perpessa fuerint,non amplius suscipiunt correctionem. Ostendit igitur sermo, quod natura hominis cōposita existens,inclinata quidem est à peccato:solui aūt penitus ipsam oportet,ut ab artifice qui ipsam ab initio ædificauit rursus reparata, securitatem accipiat,& ad secundū casum nullis insidijs structis dissolui possit.Dei agricultura estis,inquit,dei ædificatio.Hoc ædificiū concussit inimicus, rupturas in ipso factas reparauit opifex.Sic necessarius quidem est casus,propter peccatum.Magna aūt resurrectio,propter immortalitatē. Veruntamen pretiū meum cogitauerunt repellere, currebant in siti, ore suo benedicebant, & corde suo maledicebāt.] Pretium hominis est sanguis Christi:pretio enim,inquit,empti estis,ne fiatis serui hominū. Hoc igitur pretium inutile nobis reddere cogitauerūt milites diaboli, semel liberatos rursus in seruitutem inducentes. Currebant in siti.] Concitatione ac pertinacia insidiarum diabolorum ostēdit, quia currunt contra nos, interitū nostrum sitientes. Ore suo benedicebant,& corde suo maledicebant.] Multi sunt qui malas actiones amplectuntur,& dicacem

Ioan. 3 (margin, beside "...tradiderit.Ha-")
Luc. 2 (margin, beside "...oculi mei")
1. Cor. 3 (margin, beside "Dei agricultura")
1. Cor. 7 (margin, beside "Pretium hominis est")

cacem quidem urbanum dicunt, turpiloquũ uero ciuilem: & amarulentum ac iracundum, minime contẽnendum nominant. Parcum & illiberalem uelut œconomicũ laudant, prodigũ uelut liberalem. Scortatorẽ & petulantẽ, ut uoluptariũ quendam ac animi remissi. Et in summa, omni uitio per appositã uirtutẽ blandiuntur. Tales ore quidẽ benedicunt, corde uero execrantur. Nam in uerborũ benedictione omnem execrationem uitæ ipsorum inducunt, per ea quæ amplectuntur, æterni iudicij reos ipsos constituentes. Rursus ad animã suam loquitur, subiectionem ipsius ad deum augens. Veruntamen deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.] Indicat magnitudinem tẽtationum, & illud Apostoli dicit, quod non permittet nos tentari supra id quod sufferre possumus, ab ipso enim patientia mea. In deo salutare meum, & gloria mea, deus auxilij mei, & spes mea in deo.] Beatus qui ob nullam quãtumuis altam rem in uita exultat, sed deum habet suam gloriã, & qui in Christo gloriatᷓ ac illud Pauli dicere potest. Mihi aũt absit gloriari nisi in cruce Christi. Nunc uero multi gloriantᷓ ob corpus, qui circa gymnica certamina sunt occupati, aut omnino qui in ætatis ac staturę uigore consistunt. Multi etiam fortitudinẽ bellicam & cædem eiusdem generis hominum, uirtutem ducunt. Nam præmia in bellis & trophæa quæ ab imperatore & ciuitatibus eriguntur, iuxta cædis magnitudinem fiunt. Alij gloriantur ob ductos circum ciuitates muros. Alij propter aquæductuũ structuras, & magnorũ gymnasiorũ ædificia. Ille uero diuitias suas in eos qui cum feris decertant insumens, & uanis populorũ acclamationibus gaudens, laudibus inflatur & se iactat, gloriam in turpitudine sua habens. Qui sanè etiã in illustrioribus urbis locis peccatum suum in tabulis descriptum ostentat. Alius rursus ob diuitias gloriatur: & alius ꝙ orator est uehemens ac incõparabilis, aut sapientiæ mundanæ expertus. Quorũ omniũ gloriæ misereri cõuenit, & illos beatos prædicare qui deum suam ipsorũ gloriã faciũt. Si eñ ille multum se iactat quod seruus est regis, & ab ipso multum honoratur: quantum cõuenit tibi, ut ob id ipsum remagnifices, quod seruus es illius magni regis, uocatus ab ipso ab summũ consortium, donatus spiritu promissionis, ut illo insignitus filius dei fias. Cæterum utilitatis genuinæ in deum spei in seipso gnarus, ad æqualem æmulationem inuitat etiam populum dicens. Sperate in ipsum omnis congregatio populorũ, effundite coram ipso corda uestra.] Fieri nõ potest ut diuinæ gratiæ capaces reddamur, nisi maliciei affectus animas nostras pręoccupantes expulerimus. Noui ego medicos, qui non prius salutaria medicamenta exhibuerunt, ꝙ morbificam materiam per uomitũ euacuassent, quam ex malo uictu sibijpsis intemperantes illi immiserant. Sed & uas ab aliquo graueolenti humore præoccupatum ac imbutum, non elotum non exceperit unguenti influxum. Oportet igitur effundi ea quæ prius insunt, ut capi possint ea quæ inducuntur. Veruntamen uani filij hominũ.] Vidit non oẽs sequi præceptũ ipsius, neq; suscipere spem in deum, sed habere spem in uanitates uitæ. Quapropter dicit, Veruntamen uani filij hominum, mendaces filij hominũ. Cur uani? quia mẽdaces. Vbi maxime mendaciũ ipsorum deprehenditur? In stateris, inquit, iniquitatis. Qualibus dicit stateris? nõ enim omnes homines libripendæ sunt, non oẽs lanarum aut carnium uenditores, non oẽs aurum aut argentũ tractant, aut omnino circa has materias studiũ habẽt, quas stateris ac libris mercatores diuendere solent. Sed multũ est mechanicorũ genus, quod libris ad opificium suum nihil opus habet. Multi uero sunt artem nauticã exercentes, & multi circa forum iudiciale ac magistratus diuersantes, apud quos quidẽ est mendaciũ, uerũ dolus per stateras non exercetur. Quid igitur est quod dicit? Quod unicuiq; nostrum in occulto statera quædam à conditore nostro constructa est, in qua rerũ naturã discernere ac dijudicare potest. Posui ante faciem tuã uitam & mortem, bonũ & malum, duas naturas inter se oppositas, expende ipsas in proprio iudicio tuo. Pondera diligẽter quid sit tibi conducibilius, num tẽporariam eligere uoluptatem, & per ipsam accipere æternam mortem, aut electa in uirtutis exercitio afflictione, per huius beneficiũ consequi æternam uitam. Mendaces igitur sunt homines, corrupta habentes animę iudicia, quorum etiã miseretur Propheta dicens: Væ uobis qui dicitis tenebras lucem, & lucẽ tenebras, qui dicitis amarum dulce, & dulce amarum. Mihi, inquit, præsentia, quis uero nouit futura. Male ponderas praua bonis præferẽs, uana ueris potiora ducens, temporaria

1.Cor.10 · Gal.6 · Esa.5

poraria æternis præponẽs, prætereuntẽ uoluptatẽ pro indesinente ac perpetua lætitia eligens. Mẽdaces igitur filij hominũ in stateris iniquitatis. Iniquitatẽ aũt exercẽt principaliter quidẽ in seipsos, deinde uero etiã in proximos, qui & sibijpsis mali sunt in rebus agendis cõsultores, & alijs prauum exemplum prębent. Nõn licebit tibi dicere in die iudicij, non nouerã bonum. Proferunt tibi propriæ tuæ stateræ, sufficientẽ boni & mali discretionem exhibentes. Nam corporis pondera libræ momentis examinamus, Quæ uero in uita eligẽda sunt, libero animæ arbitrio discernimus, quod etiã staterã nominauit, propterea quod æquale momentũ ad utramq; partẽ capere potest. Nolite sperare in iniquitatẽ, & rapinas nolite concupiscere.] Supra dixit, Sperate in ipsum omnis congregatio populorũ. Vidit segniniẽ ad obediendum, & pronunciauit, Verumtamen uani filij hominũ. Rursus uetat ne speremus in iniquitatẽ. Qui collectas ex iniquitate diuitias, sufficientẽ sibi causam ad robur & potẽtiã esse iudicat, similis est ægro qui in redundantia morbi bonam habitudinẽ ponit. Nolite sperare in iniquitatem. Hæc impedimento tibi est ad omnem actionem. Et rapinas nolite cõcupiscere. Ab alienis cõcupiscentiã remouendã esse monet. Diuitiæ si fluant, nolite cor apponere.] Si uideris aliquem prædiuitẽ, ne prædicaueris uitam ipsius, si ex multis locis & luculentis fontibus affluant pecuniæ, ne amplectaris ipsarũ abundantiã. Diuitiæ si fluant. Admirare uocem, fluxa est diuitiarum natura torrente citius præterlabitur habentes, aliâs alium solet permutare. Quẽadmodũ fluuius qui ab alto fertur appropinquat quidem adstantibus ripæ, simul uero ut contigit statim secedit. Sic etiam diuitiarum promptitudo, celerrimum ac lubricum habet accessum, alios ex alijs permutare solens. Hodie huius est ager, cras alterius, & paulo post alius. Intuere domos in urbe, quot iam nomina ex quo extructæ sunt transmutarunt, aliâs ab alio possessore nomen ferentes. Et aurum semper è manibus habentis diffluens, ad alterũ transit, & ab illo ad alium. Magis possibile est ut aquã manu cõprehensam cõtineas, q̃ ut diuitias durabiliter conserues. Quare recte dictũ est, Diuitiæ si fluãt nolite cor apponere. Ne animi tui affectus adponas, sed utilitatẽ ab ipsis excipe, nõ ut unũ aliquod bonorũ ipsas diligens ac admirans, sed instrumentariũ ipsorũ ministeriũ eligens ac amplectens. Deinde post omnia hæc relata sententiam inducit, non amplius propriorũ uerborum, sed quam ab ipso deo audiuit. Semel, inquit, locutus est deus, duo hæc audiui.] Et neminem perturbet hoc uelut præter omnẽ opinionẽ dictum, nimirum quõ deus semel loquutus est, propheta uero duo audiuit. Possibile est enim semel aliquem loquutũ esse, & in illa unica loquutione, multa esse quæ dicta sunt. Nam homo quispiam semel cum aliquo cõgressus de multis loquutus est, & qui audiuit uerba ipsius potest dicere: Semel quidẽ me allocutus est, uerum de multis dixit. Hoc ipsum est quod nunc dictum est. Dei quidem apparitio semel mihi contigit, duæ uero res sunt, quas mihi dixit. Nõ dicit, Vnum loquutus est deus, duo hęc audiui. Sic enim uideri posset cõtrarietatẽ habere ad se ipsum sermo. Quæ igitur erant duo hæc quæ audiuit. Quod potestas dei est, & tua dñe misericordia.] Quod potens, inquit, est deus in iudicio, & idem misericors. Neq; igitur sperate in iniquitatẽ, neq; diuitijs addicti estote, neq; eligite uanitatẽ, neq; animæ iudiciũ corruptum circumferte. Sed gnari quod potẽs est noster dñs, timete ipsius fortitudinem, et ne desperetis de ipsius benignitate. Ad hoc itaq; ut ne iniqui simus, bonus est timor: ad hoc uero ut qui semel in peccatũ delapsus est, seipsum per desperationẽ nõ perdat, bona est spes misericordiæ. Nam dei est potestas, & ab ipso misericordia est. Quia tu reddis unicuiq; iuxta opera sua.] Qua enim mensura mensi fueritis, eadem remetietur uobis. Tribulasti fratrem? expecta æquilibriũ. Rapuisti bona inferiorum, pugnis ac talitris impetiuisti pauperes, pudefecisti conuicijs, calumniatus es, mentitus es contra ipsos, alienis nuptijs insidiatus es, peierasti, terminos patrum trãsposuisti, opes ac possessiones orphanorum inuasisti, uiduas tribulasti, præsentem uoluptatem bonis in promissionibus repositis prætulisti, expecta horum retributionẽ. Qualia enim unusquisq; seminat, talia etiam metet. Cæterum si quid boni etiã à te perpetratum est, illius quoq; multiplices expecta retributiones. Quia tu reddes unicuiq; iuxta opera sua. Huius sententiæ si per omnẽ uitam memor fueris: multa peccata effugere poteris, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in secula, Amen. Mat. 7

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM CXIIII

IAMDVDVM præoccupato hoc ſacro martyrũ tẽplo,à media nocte deũ
martyrũ per hymnos placantes, perſtitiſtis uſq; ad præſentẽ meridiẽ, ad-
uentum noſtrũ expectãtes. Vobis quidem igitur honorẽ martyrum &
dei cultũ,ſomno ac quieti præferentibus,parata eſt merces. Si uero opor
tet etiã nos pro nobis ipſis rationẽ reddere moræ ac longioris noſtræ ab
ſentiæ,cauſam afferimus, quod alterã huic æqualem dei Eccleſiã, nõ modico interual-
lo à uobis diſtantẽ,miniſterio noſtro curantes,tẽpus hoc diei cõſumpſimus. Poſtq; igi
tur dedit dñs, ut & apud illos miniſteriũ impleuerim, & ueſtræ dilectioni non deſim,
gratias nobiſcum reddite benefactori, qui hanc quam uidetis corporis noſtri debilita
tem,inuiſibili ſua potentia manuduxit. Vt uero ne diutius uos detinẽtes triſtitiã uobis
inferamus,ubi pauca ex pſalmo quem uos cantantes deprehẽdimus,diſſeruerimus,&
uerbo cõſolationis pro uiribus noſtris animas ueſtras nutriuerimus, ſingulos uos ad
corporis curã dimittemus. Quid igiẽ erat quod à uobis canebatur? Dilexi,quoniam
exaudiet dñs uocẽ orationis meæ.] Non cuiuſuis eſt dicere, Dilexi, ſed perfecti iam,
& ſeruitutis timorẽ tranſgredientis,& in ſpiritu adoptionis exiſtentis. Nõ igitur appo
ſitum eſt,quem:ſubintelligitur aũt à nobis,deum uniuerſorũ. Nam proprie dilectũ, eſt
deus. Quandoquidẽ dilectum definiunt eſſe,quod omnia cupiunt. Bonũ aũt eſt deus,
& primum & perfectiſſimum bonorũ. Ipſum igitur dilexi deum, appetibilium ſummũ
exiſtẽtem,& afflictiones pro ipſo cum gaudio ſuſcepi. Quales uero ſint hæ paulo poſt
recenſet. Dolores mortis,pericula inferni,tribulationẽ & dolorẽ,quæ omnia ipſi dile-
cta, propter dilectionẽ erga deum, & ſpem repoſitam his qui pro pietate afflictiones
ſuſtinent, apparebant. Non enim præter uoluntatẽ, neq; uiolenter & coacte ſuſtinui,
inquit,certamina,ſed amore quodã & affectu ſuſcepi moleſtias,ut dicere poſſim. Pro-
pter te mortificamur tota die. Et uidentur hæc æquiualentia eſſe his quæ Apoſtolus dĩ
Rom. 8 cit, & eodẽ affectu dici cum illo, Quis nos ſeparabit à dilectione Chriſti? tribulatio aut
anguſtiæ,aut perſequutio,aut fames,aut nuditas,aut periculũ,aut gladius? Dilexi igi-
tur hæc omnia,gnarus q̃d ſub ſpectatore & pręmiorũ datore dño uniuerſorum,pericu
la pro pietate perfero, quoniam exaudiet dñs uocem orationis meæ. Sic enim etiam
unuſquiſq; noſtrum moleſtias ac difficultates præceptorũ potentia perfert, quum ue-
lut ſpectatori,deo uniuerſorũ ſuam uitã oſtenderit. Quia inclinauit aurẽ ſuam mihi.]
Inclinauit dixit, nõ ut corporalem quandam notionẽ de deo accipias, aures habente,
easq; ad lenem uocem inclinãte,quod nos facimus,ad eos qui ſubmiſſa uoce loquun-
tur aurẽ admouentes,quo ex uicinitate id quod dicitur ſenſu ſuſcipiamus. Sed inclina
uit dixit,ut ſuã debilitatẽ oſtẽdat, quod ad ipſum humi iacentẽ, propter benignitatem
erga homines deſcendit. Velut quum ægroto quodam ex multa debilitate clare loqui
nequeũte,benignus medicus aurib. ſuis admotis, ex uicino ea quæ ipſi neceſſaria ſunt
addiſcit. Inclinauit igitur aurẽ ſuã mihi. Diuinę enim aures nõ opus habẽt uoce ad per
cipiendum. Nouit enim etiã in motu cordis cognoſcere ea quæ quærimus. Aut nõ au-
dis quod Moſes nihil loquens,ſed tacitis ſuis ſuſpirijs dñm interpellans, audiuit à dño
Exod. 14 dicente, Quid clamas ad me? Nouit dñs etiã ſanguinẽ audire iuſtorũ,cui lingua nõ eſt,
Gen. 4 neq; uox aerem penetrans. Operum aũt iuſtorum præſentia, magna uox eſt apud deũ.
Et in diebus meis inuocabo.] Nos equidem una die adorantes, aut una hora breui
aliqua triſtitia ob peccata affecti,ſecuri ſumus,tanquã qui aliquid compar malitiæ no-
ſtræ fecerimus. At uero ſanctus ad totum uitæ ſuæ tempus extentam confeſſionẽ ſe fa
cturum eſſe dicit. In diebus enim,inquit,meis omnibus inuocabo. Deinde ut ne putes
quod in proſperitate huius uitæ degens, & omnibus ipſi rebus ſecundo uento proce-
dentibus,inuocauerit deum, magnitudinẽ calamitatũ exponit, in quibus exiſtens nõ
oblitus eſt nominis dei. Circumdederũt,inquit, me dolores mortis,pericula inferni
inuenerunt me.] Proprie quidem dolorum uox hoc loco, de doloribus in partu uſur-
patur,quum uenter in molem eleuatus fœtũ foras expellit. Deinde dum genitales par
tes uexanẽ,cõuulſionibusq; ac contractionibus fibrarũ circũ fœtum diſtendunẽ, acer-
biſſimos acutiſsimosq; dolores parietibus inducunt. Tranſtulit aũt dolores partus ad

eos qui circa mortē animali imminēt,in animæ ac corporis diuisione.Nihil igitur me-
diocre se passum esse dicit, sed ad ipsos usq; mortis dolores tentatũ esse, & ad periculũ
descensus inferni peruenisse.Num igitur hæc sola passus est de quibus gloriatur,aut sæ
pe hæc & inuitus? Nihil aũt coactũ laudabile est. At uide mihi Athletæ huius magna-
nimitatem.Postq; enim circundederunt me dolores mortis,& pericula inferni inuene
runt me,tantũ abfui ut pre tentationibus his succubuerim,ut etiã multo pluribus ultrò
tentationibus meipsum addixerim,Tribulationē & dolorē uolens mihiipsi excogita-
ui, nõ inuitus ab ipsis apprehensus sum. In superioribus enim pericula inferni inuene-
runt me,hic uero tribulationē & dolorē meum .Quum enim illic obstinatũ animũ ha-
bere inuentus essem,ad ea quę à tẽtatore inducta sunt,quo opulentiam dilectionis er-
ga deum demonstrē,apposui tribulationē ad tribulationē, & dolorem ad dolorē: non
per meam potentiã contra dolores insurgens,sed quod nomen dñi inuocaui. Tale est
& illud Apostoli dicẽtis, In his omnibus plus ꝙ uictores euadimus per eum qui dile- Rom. 8
xit nos. Vincit enim qui non his quæ per necessitatē inducuntur emollitur. Plus ꝙ ui-
ctor euadit & superàt,qui etiã ultro dolores ad patientiã demonstrandã attrahit. Qui
in peccato aliquo mortali hæret dicat, circundederũt me dolores mortis. Omnis eñ,
inquit, qui facit peccatũ ex diabolo natus est. Quum igitur essem, inquit, operator pec Ioan. 8
cati,in utero gestabar à morte,tunc etiam inuentus ab inferni periculis.Quõ igitur me
dicatus sum mihi? Postq; tribulationem & dolorē inueni per pœnitentiã. Correspon
dentem enim magnitudini peccati afflictionem ex pœnitentia mihiipsi excogitaui,&
sic ausus sum inuocare nomen domini.Quæ uero erant ea quæ dixi? O domine libera
animam meã.Detineor in hac captiuitate, tu des pro me redemptionis preciũ, & libe-
ra animam meã. Misericors dñs & iustus.] Scriptura ubiq; cõiungit misericordiæ dei
iustitiam,docens nos,quod neq; misericordia dei iudicio caret, neq; iudiciũ immiseri-
cors est,sed & dum miseretur,cum iudicio misericordias dignis dimetitur,& dum iudi
cat,sagaciter pro debilitate nostra iudicium inducit,benignitate magis ꝙ æquali retri-
butione nos retaliãs. Et deus noster miseretur.] Misericordia est affectus erga eos
qui præter dignitatē humiliati sunt, ab his qui cõdolẽter afficiuntur fiens. Miseremur
eius qui ex magnis diuitijs, ad extremã paupertatē delapsus est. Item eius qui ex sum-
ma corporis bona habitudine, ad extremã debilitatē deiectus est. Itē eius qui ob pul-
chritudinē & formam corporis gaudens, à turpissimis ac fœdissimis affectionibus cor
ruptus est.Quandoquidem igitur etiam nos eramus aliquando in gloria,& nobiles in Gen. 3
paradisi uita: facti sumus aũt inglorij & humiles propter eiectionem: Deus nostri mise
retur, dum uidet nos quales ex qualibus facti sumus. Quapropter etiã Adam uocauit
per misericordiæ uocē dicẽs: Adam ubi es? Nõ enim doceri quærebat omniũ gnarus,
sed intelligere ipsum uolebat qualis ex quali factus esset. Vbi es? quasi diceret,ad qua
lem casum ex tanta altitudine deuenisti. Custodiens paruulos dñs, humiliatus sum
& seruauit me.] Siue iuxta naturalem rationē non constitisset humana natura, si non
pueruli & adhuc infantes à dño custodirẽtur.Quomodo enim qui in utero gestanẽ nu
triri aut moueri poterant,in angustis adeò locis & nullum diuersoriũ habentibus,Sed
& in tenebrosis ac humectis locis uitam habentes, & neq; respirare potentes, neq; ho
minum uitam uiuere, sed instar piscium humoribus innatantes, nisi per dei custodiam
conseruarentur? Quomodo uero ad incõsuetum hunc locum elapsi, & à calore uteri
aere perfrigerati,uel ad breuissimum tẽpus durarent,nisi à deo seruarentur? Custodi-
ens igitur paruulos dñs,humiliatus sum & seruauit me.Aut etiã sic hęc uerba intellige
re poteris. Quandoquidē conuersus sum, & factus sum uelut infans, & suscepi regnũ Mat. 19
cœlorum uelut puer, & per innocentiã meipsum ad puerorũ humilitatē demisi, custo-
diens paruulos dñs,quoniam humiliatus sum, seruauit me. Conuertere anima mea
in requiem tuam,quia dñs benefecit tibi.] Sibiipsi sermones consolatorios proponit
bonus Athleta,similiter uelut Paulus dicẽs: Certamen bonum decertaui,cursum con- 2. Tim. 4
summaui,fidē seruaui,de cætero reposita est mihi iustitiæ corona.Hæc dicit ad seipsum
etiam Propheta.Quandoquidē sufficienter longũ uitæ cursum expleuisti,conuertere
de cætero in requiē tuam,quia dñs benefecit tibi. Proposita est enim æterna requies,
his qui legitime in hac uita decertarunt, quę non secundũ operum debitum ac meritũ

 retribui

retribuitur,ſed iuxta magnificentiſsimi dei gratiã his qui in ipſum ſperauerunt exhibe
tur.Deinde priuſq; bona illic exponat,moleſtiarũ mundi fugam & euaſionẽ recẽſens,
pro his gratias agit animarũ liberatori,qui ex uaria & ineuitabili affectionum ſeruitute
ipſum exemit.Quæ uero ſunt hæc? Quia eripuit animã meã de morte,oculos meos à
lachrymis,pedes meos à lapſu.] Cõparatiõe rerũ in hac uita futurã requiem deſcribit,
Hic enim, inquit, circundederunt me dolores mortis. Illic uero eripuit animã meã de
morte.Hic oculi mei lachrymas ex tribulatiõe profundunt,Illic nõ amplius lachrymæ
pupillis tenebras offundunt eorũ qui inſpectione pulchritudinis maieſtatis dei lętanť.
Abſtulit enim deus oẽs lachrymas ab omni facie. Hic magnũ eſt lapſus periculũ, qua-
propter etiam Paulus dixit,Qui ſibi uideť ſtare uideat ne cadat. Illic firmi ſunt greſſus,
uita impermutabilis,non amplius periculũ ad peccatũ delabẽdi: neq; enim carnis eſt
inſolentia,neq; fœminæ cooperatio ad peccatũ. Quia nõ eſt maſculus & fœmina in re
ſurrectione,ſed una quædam eſt uita ac uniformis, cõplacentibus ſuo domino his qui
in regione uiuorũ habitant.Mundus hic & ipſe mortalis eſt,& morientiũ locus.Quan
doquidem enim compoſita eſt rerum uiſibilium ſubſtantia, Omne uero compoſitum
diſſolui ſolet: Qui in mundo ſumus partes mundi exiſtẽtes,neceſſario naturę uniuerſi
participes ſimus. Quapropter etiam priuſquam anima à corpore per mortem ſepareť,
nos homines ſæpe morimur.Et ne præter omnem opinionẽ tibi eſſe uideatur id quod
dico,rei ipſius ueritatem conſidera.In tribus enim annorum ſeptenarijs,tres alteratio-
nes ac mutationes ætatum ac uitarũ homo ſuſtinet, & iuxta ſingulos ſeptenarios pro-
prius eſt terminus præterita circũſcribens,& manifeſtã tranſmutationẽ exhibens. Pue
ri ætas dentium iactu circa primũ ſeptenariũ terminať. Deinde pueri qui de cætero ad
diſciplinas aptus eſt,præfinitũ tẽpus uſq; ad pubertatẽ eſt.Puber uero & Ephebus uſq;
ad primũ & uiceſimũ annum cõpletus, quũ prima lanugine genas ueſtire & obumbra
re inceperit, latenter diſſipatur, adoleſcẽte iam in uirum tranſeunte. Quũ igiť uideris
uirum qui depoſuit incrementũ augeſcendi iuxta ætates, & iam mente ac ratiocinatio
ne firma utitur,nullũq; iuuẽtutis ueſtigiũ amplius habet,nõ mortua eſſe in ipſo præteri
ta reputabis? Rurſus ſenex ad aliã formã & diſpoſitionẽ animæ tranſpoſitus,manifeſtè
alius eſt à ſuperioribus. Quare uita hominũ per multas mortes, non ſolũ circa ætatum
trãſmutationes,ſed etiã circa animarũ in peccatũ ruinas,cõpletur. Vbi uero nõ eſt alte
ratio,neq; corporis neq; animæ (neq; enim eſt cogitationis peruerſio, neq; ſentẽtiæ mu
tatio,quũ nulla calamitas conſtantiã & quietẽ mentiũ auferat) illic eſt regio reuera ui-
uorũ,qui ipſi ſibijpſis ſemper ſimiles exiſtunt. In qua maxime uniuerſorũ deo ſe cõpla
citurũ eſſe Propheta iactat,ut qui à nemine interpellationẽ paſſurus ſit,quo minus ſco
pum ueræ & æqualis cũ angelis ſeruitutis cõtingat. Conemur, inquit, ſiue in corpore
præſentes,ſiue à corpore decedẽtes,ut ipſi cõplacentes ſimus. Viuorũ illa eſt regio,in
qua nõ eſt nox,nõ ſomnus mortis imitatio.in qua nõ ineſt potus,nõ ineſt cibus, debili
tatis noſtræ fulcimẽta.non ineſt morbus,non dolores,nõ medicina, nõ fora, nõ merca
turæ,nõ artes,nõ pecuniæ,malorum principium,bellorum cauſa,inimicitię radix.Sed
regio uiuorum, nõ morientium per peccatum, ſed ueram uitam uiuentium in Chriſto
Ieſu domino noſtro, cui gloria & imperium in ſecula, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN PSALMVM CXV

CREDIDI, propter q̃d loquutus ſum, ego aũt humiliatus ſum nimis. Ego
uero dixi in exceſſu meo,omnis homo mendax.] Fides præeat ac ducat
ſermones de deo,fides & nõ demonſtratio.Fides ſupra rationales metho
dos animã ad aſſenſum trahens. Fides nõ per geometricas neceſſitates,
Act.3 ſed per ſpũs actiones accedẽs. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge &
ambula.Hanc uocẽ conſequebatur opus per ſpiritũ.Ex miraculo,neceſſaria ſuſceptio
deitatis unigeniti uidentibus cõtingebat.Quid magis ad aſſenſum cogit dic mihi,pro
poſitionũ plicæ concluſionẽ conſequentẽ ſibijpſis trahentes, aut miraculum tantum
euidenter conſpectum,omnem humanam potentiã excedens? At nõ etiam nunc ea-
dem clarent,neq; ſpũs opera ſermonẽ de deo cõfirmant, Sed artificioſæ demõſtratio-
nes,in ueriſimilitudine ſapiẽtiæ mũdanæ ſpem habentes,non in fortitudine & euiden
tia reuelationis ſpiritus, quam per eos qui in ſimplicitate cordis citra curioſitatem con

fidunt

fidunt deo, multorũ salutis gratia ostendit. Sed utinã etiã mihi cõtingat ut digne creda-
tis, ubi nunc Ecclesiæ dei magnæ huic quinq; uerba in mẽte mea dicam. Et nemo sub-
sannet sermonẽ, tanq; citra examinationẽ ad eorũ quæ dicimus assensum, auditores in-
ducamus. Necesse est ẽm omnis disciplinę principia dicentibus citra cõtentionem in-
expensa ac concessa esse. Nam impossibile est circa prima reluctantes, uia & ordine ad
finem progredi posse. At hoc ipsum ab ipsis externis discere potes. Si ẽm nõ concesse-
ris prima principia Geometriæ, impossibile est ipsum id quod cõsequens est cõclude-
re. Et qui principijs ac elemẽtis Arithmetices se opponit, uiam ad ulteriora intercipit.
Similiter etiã Medicinæ principia demonstrari nõ possunt. Et in summa, in quacunq;
professione, uia & ordine ad finem procedente, impossibile est primorum proposito-
rum demonstrationes inquirere. Sed necesse est rationaliũ artiũ principijs citra cõten-
tionẽ assumptis, id quod ex propositis consequẽs est in his quæ deinde sequũtur inspi-
cere. Sic sane etiã theologiæ mysteriũ, assensum ex fide citra examinationem requirit.
Credere ẽm oportet, inquit, quod est deus, nõ quærere, neq; contendere quid est. Et
summatim, si fides rerum quæ sperantur substantia est, & argumentum earum quæ nõ Heb.11
uidentur: Ne cõtende iam uidere ea quæ procul reposita sunt, neq; ea quæ sperãtur am-
bigua statuas, propterea quod nondũ eorũ cognitionẽ attingere potuisti. Hæc quidẽ
igitur in summa de fide dicta sint, propter cõtentiosos, & in uerbis inanibus spem ha-
bentes. Cæterũ uidetur mihi præsens psalmus, ad præcedẽtis psalmi sentẽtiam conse-
quentiam habere. Dixit ẽm isthic, Placebo domino in regione uiuorum. Quando qui-
dem igitur de regione loquitur quæ nõ uidetur, tanq; clare sciens, causam reddit decre-
ti sui de obscuris, dicens, Credidi quod est regio quædã uiuorũ, quapropter loquutus
sum, quod placebo in ipsa domino. Profectò anima citra fidem ad dicendum ueniens,
inaniter nugabitur, ad nullũ propositũ, sermonẽ producens. Principium igitur sermo-
nis prudẽtis fides fortiter in corde loquẽtis insidens. Deinde unde possibile sit nobis
perfectionẽ circa fidem acquirere, consequenter subdit dicens, Ego autẽ humilia-
tus sum ualde.] Qui ẽm mentẽ suam nõ humiliat, neq; ad imitationem Apostoli di-
cit, Fratres ego meipsum nondũ arbitror assequutum esse: Sed de essentiæ dei compre- Phil.3
hensione cogitat, & propria ratiocinatione incomprehẽsibilia metitur, & tantũ repu-
tat esse deum, quantũ ipse ratione assequitur: Et omnino qui propriam mentẽ uniuer-
sorum mensurã facit, nõ reputans quod facilius est parua hemina totũ mare dimetiri,
quàm humana mente maiestatem dei inenarrabilẽ cõplecti: Frustra inflatus & ob ua-
nitatem mentis suæ elatus, nõ potest dicere, Credidi, quapropter loquutus sum: quan-
doquidẽ neq; quod sequitur, inferre ipsi possibile est, nempe ego autẽ humiliatus sum
ualde. In fastu ẽm & arrogantia uiuit, & inanibus uerbis gaudet, fortitudinẽ ex fide nõ
possidẽs. Deinde nõ seipsum solum humiliat Propheta, sed etiam omnem simul sibijp-
si cognatam & naturæ sociam humanitatẽ. Ego ẽm dixi, inquit, in excessu meo, Om-
nis homo mẽdax. Quare qui nõ ex fide auxilium capit, sed ex seipso ad sermonẽ ue-
nit, humano apparatu ad ueritatis comprehensionẽ confidẽs, mendax est, multũ à ue-
ritate excidẽs. At uero hunc sermonẽ in excessu se dixisse ait: Quis uero est hic exces-
sus? Aut quum humanam naturam considerassem, & an alicubi inter homines esset ue-
ritas perscrutatus essem, nusq; hanc inuenire potẽs citra dei auxilium, ob inopinatam
rem stupore affectus, exclamaui, Omnis homo mendax. Aut in excessu illo quem co- 1.Reg.27
ram Anchus confinxi, morbum comitialem siue lunaticum & mentis percussionem si-
mulans, ubi uidebã me ad eam necessitatẽ deuenisse, ut contra meipsum mentiri coge-
rer, & quæ nõ essent fingere, quo periculum ex hostibus effugerem: Tunc dixi: Omnis
homo mẽdax: etiamsi nõ ex proposito, neq; in detrimentũ proximorum, sed omnino
propter quasdã calamitosas causas ad mendaciũ confugerim. Nec uero sibijpsi contra-
ria dicit in sermone Propheta, quemadmodũ aliqui sophistæ ipsum redarguere conan-
tur, in circuitionis elenchum ac redargutionẽ prophetam incidisse dicẽtes. Si ẽm om-
nis homo mẽdax est, Homo uero est etiã Dauid, Mẽdax erat etiam ipse nimirũ. Si ue-
ro mẽdax, nõ credendũ est ipsi de his de quibus pronũciat. Si uero hic sermo uerus nõ
est, neq; est omnis homo mẽdax, etiã Dauidẽ à mẽdacij culpa liberũ dimittimus. Si ue-
ro non mentitur, credemus ipsi quæ dicit, Credentes autẽ, rursus ad incredulitatis ne-

cessitatem circūagemur. Quare siquidē uerum dicit Dauid, suū ipsius sermo nē dissoluit, & homo existēs & mētiens. Si uero mentitur, per se habet ut ipsi nō credat̃. Quis em̃ attendet menrienti: Quare quū semel pronunciarit, omnē hominē esse mēdacem, mentiatur Dauid, ut sermonē cōfirmet, Aut si uerū ipse dicit, prænūciatam à se sentētiā dissoluit. At hæc quidē ludentiū sunt, & eorū qui uerborū strophis ac uersutijs gaudēt, & apud imperitos exultant. Veritas aūt ipsa nō se hoc modo habet. Homines em̃ dicūtur, qui humanis affectibus adhuc detinētur. Qui uero altior iam carnalibus affectionibus factus est, & propter mētis perfectionē ad angelorū statū progressus, hic ubi de humanis loquitur, seipsum à reliquis eximit scilicet. Minime em̃ mendax est qui dixit,
Psal. 18 Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes, Vos autē sicut homines moriminí. Porrò dij estis, si omnino alicui alteri, etiam ipsi Dauidi talis appellatio cōuenit. Nam & filius altissimi est, qui per uirtutē deo assimilatus est, & nō moritur uelut homo, sed uiuētem in seipso deum habet. Ego igitur dixi, inquit, in excessu meo, omnis homo mēdax. Audiant qui carni quidē per affectus sunt permixti, mentē uero suam ultra transmundana extollunt, quorum cogitatus & altitudinē cordis ipsorū elatam cōtra deum demoliri ac subuertere, communis scopus sit omnibus pietatem amplectentibus. Quid retribuā domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicē salutaris accipiā.] Reuocatis in memoriam innumeris dei donis, quod ex non existēte ad esse productus est, quod ex terra formatus ratione excultus est, in qua etiā imaginē cœlestis ferre potest. Dein-
1. Tim. 2 de respectu etiam habito ad dispensarionē ac mysterium pro genere humano, quod se ipsum dominus dedit precium redemptionis pro omnibus nobis: super omnibus his dubitat, & in omnibus suis bonis quærit, quod dignū domino donum inueniat. Quid igitur inquit, retribuam domino, nō sacrificia, neq; holocaustorum exustiones, neq; ex legali cultu reuerenriam, sed totam meā uitam. Et propterea inquit, calicem salutaris accipiam, afflictionem in certaminibus pro pietate, & resistere aduersus peccatum usque ad mortē, calicem appellans. Hoc autē uniq; fuerit id quod ipse saluator in Euan-
Mat. 26 gelijs docuit, Pater si possibile est transeat calix iste. Et rursus ad discipulos, potestis bibere calicem quē ego bibiturus sum? Indicauit autē mortem, quā pro mundi salute su-
Mat. 20 scepit. Quapropter dicit, Calicē salutaris accipiā. Hoc est siriens ad perfectionem per martyrium uenio, supplicia quæ in certaminibus pro pietate obueniunt, requiem & refectionem animæ ac corporis, non dolores ducens. Meipsum igitur inquit, sacrificium offerā ac oblationē domino, quoniā omnia minora duco quàm pro dignitate ipsius benefactoris. Atq; has meas promissiones paratus sum teste omni populo facere ac persoluere. Vota em̃ mea reddam corā omni populo ipsius. Deinde exhortatio sequitur ad auditores, ut ne formident mortē. Preciosa, inquit, in cōspectu domini mors sanctorum eius.] Ne cūctemini, inquit, ad certamē pulchrū uos homines. Ne formidetis mortē. Nō em̃ corruptio est, sed uitæ causa: nō est interitus penitus, sed trāsitus ad honorē. Equidē apud homines opulētos, lapilli quidā floridis fulgētes coloribus preciosi appellari solent, reuera aūt preciosa res est mors sanctorū eius. Quum anima purgata per uitam, ab inquinamentis carnis libera, non habens maculam aut rugam, ex certaminibus pro pietate glorificata, & iustitiæ corona redimita, ex omnibus his uirtutis pulchritudine effulgens, adstiterit dño & iūdici uniuersotum, speciositatē ex gratia, omni lapide precioso magis coruscantem, adepta: quō non preciosa eiusmodi hominis coram dño mors? Ne igitur lugeamus ob exitus sanctorum uirorum ex hac uita, sed magis ob natiuitates, & ad hanc uitam accessus. Nam ingressus in hunc mundū, per ignominiam est sordis ac graueolentiæ, & eorū quorum ne cōspectum quidem facile ferat aliquis qui nos in uita præcessit. Per talia enim carnalis natiuitatis accessus per naturæ necessitatē cōstitutus est. Verum exitus & hinc decessus preciosus est & illustris: non omnium hominum, sed eorum qui sancte & iuste uitā hanc transegerunt. Preciosa igitur est mors, nō preciosa hominū natiuitas. Seminatur em̃, inquit, in ignominia, surgit
1. Cor. 15 in gloria, seminat̃ in corruptiōe, resurgit in incorruptibilitate. Cōpara itaq; mortē natiuitati, & desine lugere ob eū qui ex ignominia liberatus est. Quū Iudaice moriebar, abominabilia erāt morticinia. Quum pro Christo cōtingit mors, preciosæ sunt reliquiæ sanctorū eius. Antea dicebat̃ sacerdotibus, & deo dicatis, Nō cōtaminabit̃ ex aliquo

mortuo

aliquo mortuo. Et, si quis cõtigerit mortuũ, immundus erit. Et hoc, laua eius uestimenta. Nunc autẽ, qui contigit ossa martyris, quãdam sanctificationis societatẽ assumit, ex gratia corpori insidente. Preciosa igitur est coram domino mors sanctorum eius. Ne præferte preciosis uilissima, neq; mali permutatores fiatis, fragilem hanc uitã incorruptibili ac beato statui præferentes. Nã præter affectus ignominiæ quibus plurimi uoluptuarij succumbunt, adhuc etiam uitæ necessitates, animæ magnificẽtiam inflectẽtes, uelut in seruitutem redigunt ipsam, ad obsequium carnis detrahẽtes. Vbi autẽ seruitus est, illic uidelicet & ignominia est. Fugiẽda igitur est uita, cui ignominia cõiuncta est. Nihil igitur, inquit, magnum facio, meipsum tibi domino retribuẽs. Seruus enim tuus existẽs, tibi adduco tuam possessionem. Omnino enim creatoris mãcipium ac seruum est id quod creatum est. Quare nõ solum uoluntate seruus sum, sed etiã natura. Filius ẽm sum ancillæ tuæ, quam infantem adhuc ac ualde puerilem inimicus abductã, & ex seruitute tua remotã, peccati seruam fecit. Verum reuertor ac recurro ad dominum quem habui ab initio, & agnosco ueterem seruiturẽ. Dirupisti uincula mea. Quãdoquidem me à uinculis peccati liberasti, dum descẽdisti ad infernum, & exoluisti humanitatem uinctam mortis existentem, & in carceribus inferni ineuitabilibus detentam. Propterea sacrificabo tibi, non quadrupeda fissungula ac ruminantia, neq; uolatilia munda, aut similaginem oleo subactam, aut thus lucidum, aut compositũ illud thymiama ac suffumigiũ. Hæc ẽm tibi domino à terra offeruntur. Sed quę est mea propria possessio, & cordis mei soboles ac fructus, glorificationẽ tuam ex ipso offerã, uelut ex ara aliqua de mẽte mea. & sacrificabo tibi sacrificiũ laudis innumeris holocaustis præferendum, tibi minime indigo ac perfecto deo, qui non expetis corporalia sacrificia, qui bus ditiores abundant: sed ex affectu ac corde uero cõfessionem, cuius omnes qui uolunt participes ex æquo fiunt. Sacrificans autẽ tibi laudem, nõ uelut erubescẽs clanculum alicubi & in abscondito loco sacrificabo, impiorum reprehensiones fugiens, sed publicum quoddam sacrificium faciã, uniuerso populo ad communẽ cultum assumpto. Locus autem sacrificij nobis demonstrabitur medius & illustrissimus ipsius Hierusalem. Audite uos Ecclesiam relinquẽtes, & in domibus communibus diuersantes, miserabilia preciosi corporis fragmenta, quod preces ac uota in medio Hierusalẽ reddere oportet, hoc est, Ecclesiæ dei. Neq; ẽm iuxta ueterẽ cultum, unicuiq; propriam aram erigere licet, sed una demonstrata est his qui sacrificare uolunt. Tu uero cõtra patrum altare extruis aram: & ignẽ alienum in ipsa accendis, ne ueterum quidẽ exẽplo resipiscẽs, homines corruptæ mentis attrahens, & teipsum unà cum ipsis coinquinãs: Horum fugite uos populus domini imitationẽ, & ne separemini à portione eorũ qui saluantur, permanẽtes in fide, perfectionẽ acquirẽtes in præceptis domini, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

FINIS

DIVI BASILII MAGNI ARCHIEPISCOPI CAESAREAE CAPpadociæ, Concionum uariorum argumentorum XVIII numero Index.

De Ieiunio.	Concio	I & II
De dicto, Attende tibi ipsi.	Concio	III
De gratiarum actione.	Concio	IIII
In Martyrem Iulittam.	Concio	V
De Auaritia.	Concio	VI
Ad diuites.	Concio	VII
Quod deus non est autor malorum.	Concio	VIII
Contra irascentes.	Concio	IX
De Inuidia.	Concio	X
De fame & siccitate.	Concio	XI
In initium Prouerbiorum.	Concio	XII
Exhortatio ad sanctum baptisma.	Concio	XIII
Contra Ebriosos.	Concio	XIIII
De Fide.	Concio	XV

In Euangelij Ioannis initium.	Concio	XVI
In sanctum baptisma.	Concio	XVII
In Barlaam martyrem.	Concio	XVIII
In martyrem Gordium.	Concio	XIX
In quadraginta martyres.	Concio	XX
Dicta in Lacizis.	Concio	XXI
De Humilitate.	Concio	XXII
Ne rebus temporalibus affixi simus.	Concio	XXIII
In sanctam Christi natiuitatem.	Concio	XXIIII
Ad adolescẽtes, quomodo ex Græcis autorib. utilitas capiẽda sit.	Concio	XXV
In sanctum martyrem Mamantem.	Concio	XXVI
De Spiritu sancto.	Concio	XXVII
De Pœnitentia.	Concio	XXVIII

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII MAGNI CAESAREAE CAPPADOCIAE ARCHIEPISCOPI, DE IEIVNIO Concio prima, Iano Cornario Medico Physico interprete.

Leuit.25 VCCINATE, inquit, in nouilunijs tuba, in insigni festiuitatis uestræ die. Hoc præceptum est propheticum. Nobis autem omni tuba uocalius, & omni instrumento musico clarius, præminentẽ dierum festiuitatẽ indicant lectiones.
Cap.58 Didicimus eñ ieiuniorũ gratiam ex Esaia, qui Iudaicũ quidẽ ieiunij modum reiecit, ueri autẽ ieiunij nobis specimen exhibuit. Ne ad forenses lites & cõtentiones ieiunetis, sed solue
Matt.6 iniustitiæ ligamentum. Et ipse dominus, Ne sis tristi adspectu, sed laua faciem tuã. Itaq; sic affecti simus, uelut edocti sumus, nõ tristitiã uultu præferentes in accedentib. diebus, sed splendide ad ipsas dispositi, uelut sanctos decet. Nullus abiecti animi coronat, nullus tristis trophæũ erigit. Ne sis tristis dum curaris. Absurdum est nõ gaudere ob animæ sanitatem, sed tristari ob ciborum alterationem: & maiorem gratiã uideri præbere uoluptati uẽtris, quàm animæ curationi. Etenim satietas in uentrẽ gratiã collocat, ieiunium uero ad animam lucrum traducit. Lætare quod datum est tibi à medico pharmacũ tollens peccatũ. Quemadmodũ eñ uermes qui in puerorũ intestinis generant, medicamentis quibusdam acerrimis extirpãtur: sic peccatũ intus in profundo habitãs, ieiunium ad animã progressum occidit, quod sanè uere hac appellatione dignum est. Vngẽ caput tuũ, & laua faciẽ. Ad mysteria te uocat hic sermo. Qui unxit oblitus est, qui lauit lotus est. ad internas partes transfer præceptum. Ablue animã à peccatis, Vnge ca-
Ioan.13 put oleo sancto, ut particeps fias Christi, id est uncti, & sic ad ieiunium accede. Ne obscures faciem tuam uelut hypocritæ. Obscuratur facies, quum interna affectio ficto externo habitu obducitur, uelut per uelamẽtum mendacio cõtecta. Hypocrita est qui in theatro alienã personã assumit, seruus sæpe domini, & priuatus regis. Sic in hac uita uelut in orchestra ac officina spectaculorum uitæ suæ, pleriq; theatrum exhibẽt, alia in corde ferentes, alia in superficie hominibus ostentantes. Ne igitur obscures faciem, qualis es talis appare, nõ transformans teipsum ad tristitiam, ex eo quod abstinens esse uidearis, gloriã captans, Neq; eñ beneficentiæ quæ per tubam celebris redditur utilitas ulla est, neq; ieiunij quod publicatur ullum aliquod lucrum, Quæ eñ ad ostentationem fiunt, nõ ad futurum seculum fructum extendunt, sed ad hominũ laudem uergũt ac finiunt. Accurre itaq; splendide ad ieiunij donum. Antiquum donum est ieiunium, non inueterascens, non senescens, sed reiuuenescens semper, & in ætatis uigorem efflorescens

florescens.putas me antiquitatẽ ipsius à lege producere? etiã lege antiquius est ieiu- *Leuit. 23*
nium.Si paululum expectaueris,reperies dicti ueritatẽ.Ne putes diem propitiationis
præceptã Israel septimo mense,decima mẽsis die,esse ieiunij principium.Age itaq; per
historiam uadens,antiquitatẽ ipsius perscrutare.Non enim recentius est inuentum, pa-
trum est thesaurus.Quicquid antiquitate excellit,uenerabile est. Reuerere ieiunij ca-
niciem,coætaneum est humanitati ieiunium,in paradiso sancitum est. Primum mãda-
tum accepit Adam,de ligno cognitionis boni & mali ne edatis.Hæc uox, Ne edatis, *Gen. 2*
ieiunij & abstinentiæ est præceptum.Si Eua ieiunasset à ligno,nõ hoc nunc ieiunio o-
pus haberemus.Nõ enim opus est ualentibus medico,sed male habẽtibus. Male affecti *Mat. 9*
sumus per peccatũ,sanemur per pœnitentiam.Pœnitentia autẽ citra ieiuniũ irrita est. *Gen. 3*
Maledicta terra,spinas & tribolos producet tibi.Tristitiam ferre tibi præceptũ est,nõ
deliciari.Per ieiunium purga te deo. Sed & uita in paradiso, ieiunij est imago, nõ solũ
quod angelis cõtubernalis existens homo,per id quod paucis cõtentus erat, similitu-
dinem ad ipsos acquirebat:sed quod etiã quæcunq; postea hominũ solertia adinuenit,
nõdum à uiuẽtibus in paradiso excogitata erant,nõdum uini potus,nõdum animantiũ
mactationes,nõ quæ mẽtem hominis turbant.Quãdoquidem nõ ieiunauimus, exci-
dimus è paradiso,ieiunemus itaq; quo rursus ad ipsum reuertamur. Nõ uides Lazarũ *Luc. 16*
quomodo per ieiunium ingressus est in paradisum?Ne imiteris Euæ inobediẽtiam,ne
rursus consiliarium serpentem suscipias, in indulgẽtiam carnis cibũ suggerentem.Ne
prætexe infirmitatem ac debilitatem corporis, non enim mihi prætextus & excusatio
nes dicis,sed ei qui nouit.Ieiunare nõ potes,dic mihi, saturari autẽ uictu, & corpus o-
nere comestorum cõterere potes?Atqui noui medicos nõ eduliorum uarietatem,sed
inediam & famẽ,ægrotis imperare. Quomodo igitur is qui hæc potest, illa nõ posse se
excusat?Quid facilius uentri,tenuitate uictus sufferre noctẽ,an redundantia ciborum
grauatum iacere?Imò neq; iacere,sed frequenter cõuerti,disrumpiq; ac suspirare. Nisi
fortassis dices etiã gubernatores oneribus grauatam nauem facilius seruare, quàm le-
uem ac uacuam.Nã eam quæ copia pressa est,modica undæ insolentia demergit. Quæ
uero moderate oneribus onusta est,facile fluctus superat, nulla re impediẽte ipsam al-
tiorem fieri.Itaq; etiam hominũ corpora assidua satietate degrauata,facile per infirmi-
tates submerguntur.Quæ uero frugali ac leui alimento utuntur, etiã id quod ex morbo
expectatur malum,uelut exurgentem tempestatẽ effugiunt,& id quod iam adest mo-
lestum,uelut petræ cuiusdã marinæ occursum propulsant. Aut etiam quiescere iuxta
tuam sententiam,laboriosius est quàm currere, & ociosum esse quàm luctari, si quidẽ
sanè deliciari cõuenientius ægrotis esse dixeris,quàm frugaliter uiuere?Nam facultas
animal gubernans sufficientiam quidem & frugalitatẽ facile cõficit ac cõcoquit, & ei
quod nutritur appropriat ac assimilat. Vbi uero sumptuositatẽ & uarietatẽ eduliorum
assumpsit,deinde reniti ad partem nõ sufficit,uaria morborum genera inducit. Cæte-
rum ad historiam progrediatur sermo,antiquitatẽ ieiunij persequẽs,& quomodo om-
nes sancti,uelut paternam quandã hæreditatẽ susceptum sic cõseruarunt, pater filio ue
lut per manus tradentes. Vnde & ad nos per successionis cõsequentiam hæc posses-
sio conseruata est.Nõ erat in paradiso uinum,nõdum animalium mactationes, nondũ
carnis esus.Post diluuiũ uinum,post diluuium editis omnia uelut olera herbarum,quũ
desperata est perfectio,tunc concessa est fruitio.Exẽplum inexperientiæ uini est Noe,
ignorans uini usum. Nondum enim ad uitæ usum peruenerat, neq; in hominum con-
suetudine tritum erat.Quum igitur neq; alium bibentem uidisset, neq; ipse expertus *Gen. 9*
esset,incautè ab ipso læsus est.Plantauit enim uitem Noe,& bibit de fructu,& inebria-
tus est.non quod uinolentus esset,sed quod inexpertus mẽsuræ assumendæ. Ita recen
tius est uini potus inuentum quàm paradisus.Et sic antiqua est ieiunij autoritas.Sed & *Exod. 19*
Mosen per ieiunium ad montem accessisse cognouimus.Non enim ausus fuisset uer-
tice fumante,neq; confisus fuisset ingredi in caliginem,si non ieiunio fuisset armatus.
Per ieiunium mandatum suscepit,digito dei in laminis scriptum. & superne quidẽ ie-
iunium legislationis causa erat:inferne uero gulositas ad idolorũ cultũ insaniebat. Se-
debat enim populus ad edendum ac bibẽdum,& surgebat ad ludendum. Quadraginta *Exod. 32*
dierum perseuerantiam ieiunantis ac orantis serui,unica ebrietas inutilem declarauit.
Nam

Nam tabulas digito dei scriptas, quas ieiunium accepit, eas ebrietas contriuit, quũ indignum iudicaret Propheta, ebrioso populo leges à deo ferri. In uno tẽporis momento per gulositatem populus ille, de deo per maxima miracula edoctus, in insanam Ægyptiorum idolorum culturã deuolutus est. Cõpara inter se utrãq;, quomodo ieiuniũ
Gen. 25 ad deum adducit, & quomodo deliciæ salutem amittunt. Descende uiam ingressus ad
1. Sam. 1 posteriora, Quid ipsum Esau inquinauit & seruum fratris fecit? nonne unicus esus ob quem primogeniti prærogatiuã amisit? Samuelem autem nonne oratio cum ieiunio
Iud. 13 matri donauit? Quid magnum uictorem Sampsonem inuictum reddidit? nonne ieiunium cum quo in utero matris conceptus est? Ieiunium ipsum instar nutricis enutriuit, ieiunium uirum effecit, quod uidelicet angelus matri præcepit. Quæcunq; procedunt ex uite non edat, & uinum ac siceram, hoc est omnem potum inebriantem non bibat. Ieiunium prophetas generat, potentes roborat, Ieiunium legislatores sapientiam docet, animæ bonum propugnaculum, corpori securus cohabitator, scutum fortiter agentibus, exercitium athletis. Hoc tentationes remouet, hoc ungit ad pietatẽ, sobrietatis comes, temperantiæ opifex, in bellis uiriliter agit, in pace quietem docet, deo dicatum sanctificat, sacerdotem perficit, Non enĩ possibile est citra ieiuniũ sacra celebrare audere, non solum in mystica nunc & uera dei cultura, sed etiam in figurata secundũ legem inducta. Hoc Heliã magni miraculi spectatorem fecit, Quadraginta enim die-
3. Reg. 17 bus quũ per ieiunium animam depurgasset, sic in spelunca in Choreb uidere dignus factus est dominum, quantum sanè possibile est homini uidere. Ieiunans reddidit uiduæ filium, fortis apparens contra mortẽ per ieiunium. A ieiunantis ore uox egressa, populo contra leges agenti cœlũ conclusit, per annos tres ac menses sex. Quo enim indomitum cor duræ ceruicis hominũ molliret, uoluit etiam seipsum in afflictionẽ cõdemnare. Propter hoc uiuit dominus, inquit, si erit aqua in terra nisi per os meũ. & induxit omni populo ieiunium per famẽ, ut malitiam ex delicijs ac dissoluta uita corrigeret. E-
4. Reg. 4 lissæo autẽ qualis erat uita? quomodo apud Sunamitidẽ hospitio usus est? quomodo uero ipse prophetas excepit? nõne olera syluestria, & modica farina hospitalitatẽ explebant? quando & colocynthide syluestri accepta, periclitaturi erant qui cõtigerant, nisi precibus ipsius ieiunatoris uenenum dissipatũ fuisset. Et in summa, reperire est ieiunium omnes sanctos ad diuinam politiã manuduxisse. Est quædam corporis natura, quam Amianton uocant, inconsumptilis igne, quæ quidẽ in flamma posita in prunas redigi uidetur, exẽpta aũt ab igne, uelut aqua illustrata purior euadit. Talia erant trium
Dan. 3 puerorũ illorum in Babylonia corpora, ex ieiunio naturam amianti inconsumptilẽ habentia. In magna enĩ fornacis flamma, uelut aurei natura existentes, sic omnẽ ignis noxam superabant. Imò multo magis auro potẽtiores declarabantur. Non enĩ conflauit ipsos ignis, sed integros seruauit, & quidẽ quum nihil sanè illã ipsam flãmam sustinuisset, quã naphtha bituminis colamentũ, & pix, & sarmenta nutriebant, ut ad quadraginta nouẽ cubitos ipsa diffunderetur, & circumcirca depascens multos Chaldæorũ consumeret. Illũ itaq; rogum pueri cũ ieiunio ingressi conculcarunt, tenuẽ instar roris aerem in tam uehementi igne inspirantes, & ne pilos quidẽ contingere ignis ausus fuit, propterea quod ipsi à ieiunio enutriti essent. Daniel porrò uir desideriorũ, qui tribus septimanis panẽ non comedit, & aquam nõ bibit, etiã leones ieiunare docuit in
Dan. 6 puteum demissus. Nã uelut ex lapide aut ære, aut alia aliqua solidiore materia cõpactus esset, leones ipsi dentes infligere non poterant. Ita ieiuniũ uiri, uelut tinctura ferri, corpus firmarat, & leonibus inuictũ effecerat. Non enĩ contra sanctũ os aperiebãt. Ieiunium extinxit uim ignis, obturauit ora leonũ, ieiuniũ orationẽ ad cœlum transmittit, instar alæ ipsi existens ad profectionẽ sursum uersus. Ieiuniũ domus incrementum est, sanitatis mater, iuuẽtutis pædagogus, ornatus senibus, bonus comes uiatoribus, securus contubernalis cohabitantibus. non habet uir suspectas nuptiarum insidias, ubi uidet uxorẽ per ieiuniũ conuiuentẽ. non consumitur zelotypia uxor, uidens uirũ ieiuniũ suscipientẽ. Quis domũ suam imminuit in ieiunio? numera hodie quę intus sunt, & numera postea, nihil deficiet ex his quæ in domo sunt per ieiuniũ, nullum animal lamentatur mortẽ, nusq; sanguis, nusq; sententia iudiciaria aduersus animantia ab implacabili uentre producta, quietus est cocorũ gladius, mensa sponte sua ex terra prouenienti-

bus

bus cōtenta est. Sabbatum datum est Iudæis, ut quiescat iumētum tuum inquit, & seruus tuus. Fiat ieiunium quies ab assiduis laboribus famulis per totum annum ministrā- Exod. 20
tibus, quietum redde cocū tuum, da libertatem mēsæ structori, siste manum pocillatoris ac pincernæ, quiescat aliquādo & qui uarias placentas ac bellaria parat. quiescat aliquādo & domus ab innumeris tumultibus, & fumo ac nidore, & his qui sursum ac deorsum cursitant, & uentri uelut implacabili dn̄o ministrāt. Exactores etiā tributorū omnino aliquādo subditis libertatē paululum permittunt. Det & uenter inducias ori, tribuat nobis quinq; dierum inducias, qui semper expetit, & nunquā desinit, qui hodie accipit, & cras obliuiscitur. Quum repletus est, de abstinētia disputat, quum alimētum ex ipso transpirauit, obliuiscitur dogmatum. Ieiuniū debiti naturā nō nouit, nō olet usuras mēsa ieiunantis, nō strangulant pupillum ieiunatoris filium usuræ paternæ, uelut serpētes se circumplicātes, & alioqui ieiunare processus est ad lætitiam. Quemadmodum eīm sitis potū dulcem facit, & fames prægressa iucundā instruit mēsam, sic ciborum uoluptatē ieiunium exhilarat. Medium eīm seipsum interponēs, & cōtinuitatem deliciarum dirimēs, iucundā tibi uideri faciet participationē, uelut ab exteris peregrè redeuntem. Quare si uis tibiipsi iucundam instruere mensam, suscipe ex ieiunio mutationem: tu uero ex eo quod uehemēter à delicijs detineris, ignoras te tibiipsi delicias obscurare, & præ amore uoluptatis uoluptatem destruere. Nihil eīm tam iucundū est, ut nō per fruitionis assiduitatē despicabile fiat. Quorum uero rara est adeptio, eorū grata est fruitio. Hoc modo etiā qui nos cōdidit, per uicissitudinē rerū in uita, gratiam nobis eorum quæ largitus est, permanere excogitauit. Nō uides quod sol post noctē speciosior est? & uigiliæ iucundiores post somnū? & sanitas desiderabilior post experientiam aduersitatum? Itaq; etiam mēsa gratior est post ieiunium, æqualiter diuitibus & bene instructam mēsam habētibus, itemq; tenuibus ac uictum extemporalē & spontaneum habentibus. Timeto exemplū diuitis, illum deliciæ uitæ igni tradiderunt. nō eīm ob in- Luc. 16
iustitiam, sed propter mollē ac delicatam uitam accusatus, in flāma fornacis torrebatur. Quo itaq; ignē illū extinguamus, aqua opus est. Et nō solū ad futurū utile est ieiunium sed etiā ipsi carni cōducibilius. Nam bonæ habitudines ad summū progressæ, subuersiones & transmutationes habēt, natura labāte, & bonæ habitudinis onus sufferre nequeunte. Vide ne nunc cōspuens aquam, postea guttā cōcupiscas, uelut etiam diues. Nullus ab aqua grauatus est crapula, nullius caput unquā doluit aqua degrauatum, nullus alienis pedibus opus habuit, in aquæ potu uitam degens, nullius pedes ligati sunt, nullius manus inutiles factæ sunt aqua irrigatæ. Delictū eīm circa cōcoctionem, quod delicate uiuētibus necessariò accedit, uehementes morbos corporibus inducit. Ieiunantis color reuerēdus est, nō ad impudentē ruborem efflorescēs, sed temperato pallore ornatus, oculus mãsuetus, gressus submissus, facies meditabunda, quæ proteruo risu nō dedecoratur, moderatus sermo, puritas cordis. Reuoca in memoriā sanctos ab æterno, quibus mundus nō erat dignus, qui obambularūt in pellibus ouillis, & caprinis, relicti, angustijs pressi, male afflicti: illorū uitam imitare, siquidem illorū portionē quæris. Quid Lazarū in sinu Abrahæ requiescere fecit, nōne ieiunium? Ioannis autem Matt. 3
uita unicum ieiuniū erat, qui nō lectū habebat, non mensam, nō terrā arandam, nō bouem aratorem, non frumentum, nō pistorem, nō aliud quicquā rerum temporaliū, quapropter inter natos mulierū nō surrexit maior Ioāne Baptista. Paulum unà cum alijs e- Matt. 11
tiam ieiunium, quod inter glorias super tribulationibus recensuit, ad cœlū euexit. Ca- Matt. 4
put autem omnium relatorum dominus noster, quū per ieiuniū carnem quā pro nobis assumpsit, muniuisset, sic in ipso diaboli insultus sustinuit, quo & nos erudiret, ut per ieiunia ungamus ac exerceamus nos ipsos ad certamina in tētationibus, & aduersario per famem ac inopiā, accedendi uelut ansam præberet. Inaccessibilis eīm ipsi erat, propter deitatis altitudinem, si nō per famem ad humanā debilitatē se submisisset. Reuersus tamē ad superos, cibum attigit, naturā corporis quod resurrexit per hoc ipsum cōfirmans. Tu autem teipsum pinguefacere ac incarnare nō cessas, animū uero fame ac inedia cōsumens, salutarium ac uiuificantiū dogmatū nullam rationē habes. An ignoras quod quemadmodū in acie bellica, alterius auxilium alterius imminutionē facit ut uincatur, Sic qui carni opitulatur, spiritum debellat: & qui uice uersa spiritui opem

fert,carnem in seruitutē redigit.Hæc em̄ inter se opposita existunt. Quare si mentem
2.Cor.4 fortem facere uoles,carnem per ieiunium doma.Hoc em̄ est quod Apostolus ait,quā
2.Cor.12 tum externus homo corrumpitur,tantum internus renouatur.& illud. Quum debilis
sum,tunc potens sum.Non contemnes corruptibiles cibos? nō desideriū capies men-
sæ in regno,quam omnino ieiuniū in hoc mundo procurat? Ignoras te per immodicā
saturitatem,crassum tibiipsi uermem tortorē præparare? Quis em̄ in largo cibo, & assi
duis delicijs,cōmunicationē gratiarū spiritus suscepit? Moses secundā accipiens legis
Exod.34 lationē,secundo ieiunio opus habuit.Si nō bruta animantia simul cum Nineuitis ieiu-
Ion.3 nassent,minas euersionis nō effugissent.Quorū artus deciderunt in deserto, nō eorū
Num.11 qui carnis esum quærebant? Illi quàm diu cōtenti erant manna & aqua ex petra, Ægy
ptios uincebāt,per mare uiam faciebāt,nō erat in tribubus infirmus. Postq́ uero men
tionem fecerunt carnium lebetū,& conuersi sunt cupiditatibus in Ægyptū, non uide
runt terram promissionis.Non times exemplū? non horres edacitatē, ne te à speratis
bonis excludat? Sed neq́ Daniel uisiones uidisset, si nō per ieiunium perspicaciorem
animam fecisset. Ex crasso em̄ alimento euaporationes uelut fuliginosæ remittuntur,
& instar densæ nubis,illuminationes quæ à spiritu sancto in mentē accedunt,dirimunt
ac intercipiunt.Si uero & angelorū aliquis est cibus,panis utiq́ est uelut ait propheta.
Panem angelorum manducauit homo:non carnes,non uinum,non quæ à seruis uen-
Psal.77 tris exquiruntur.Ieiunium scutū est ad militiam contra dæmones.Hoc em̄ genus non
exit,nisi in oratione & ieiunio.Et bona quidem ex ieiunio prouenientia tot sunt. At
Mat.17 uero satietas,iniuriarum principiū est.Statim em̄ cum delicijs & ebrietate ac omnige-
nis condimentis,coincidit omne genus brutæ proteruitatis.Hinc equi in fœminas ra-
biosi homines fiunt,propter œstrum ex delicijs animæ ingeneratū.Ab ebriosis natu-
Rom.1 ræ immutationes fiunt,in masculo fœminam,in fœmina masculum quærentibus. Ieiu-
nium uero etiam nuptialiū operum mensuras cognitas facit,& eorum quæ lege con-
cessa sunt immodestiā castigans,concors ocium inducit,ut in oratione perseuerēt.Ne
tamen in sola ciborum abstinentia,ieiunij bonitatem termines. Verum em̄ ieiuniū est
abalienatio à malis. Solue omne iniustitiæ ligamentū,remitte proximo afflictionē, di-
mitte ipsi debita:ne ad lites forenses & contentiones ieiunetis.Carnibus non uesceris,
sed comedis fratrem:à uino abstines,sed iniurijs nō dominaris.uesperā expectas ad as-
Esa.29 sumendum cibum,sed diem in foro iudiciali consumis. Væ qui ebrij estis nō à uino.Ira
ebrietas est animæ,desipientem ipsam faciens uelut uinū. Tristitia ebrietas est & ipsa,
mentē demergens.Timor alia ebrietas est,quum fiat ubi non oportet. A timore em̄,
inquit,inimici eripe animā meam.Et in summa,singulæ affectiones mentem emouen-
Psal.16 tes,meritò ebrietatis nomine appellātur.Considera mihi hominē iratū,quomodo affe
ctione ebrius est,& nō est ipse suiipsius dominus,ignorat seipsum,ignorat præsentes,
uelut in nocturna pugna omnes attingit, omnes offendit, omnibus insultat, inconsi-
derata loquitur,ægre contineri potest, conuiciatur,uerberat,minatur,iurat, uociferat̄,
disrumpit̄. Fuge hanc ebrietatē, & neq́ eam quæ ex uino accedit assumas, ne antici-
pes per multū uini potum,aquæ potū:ne ducat te ad ieiunij sacra, ipsa ebrietas. Nō est
introitus ad ieiuniū per ebrietatē.Neq́ em̄ est per auaritiā ad iustitiā,neq́ per proterui
tatem ad temperantiā,neq́ ut in summa dicā,per uitiū ad uirtutē.Alia est ianua ad ieiu
nium.Ebrietas ad proteruitatē introducit,sufficientia ad ieiuniū.Qui decertat,pręex-
ercitatur:qui ieiunat,abstinētia præexercetur ac præparatur,nō ut ulciscens dies,nō ut
decipiens legislatorem,ante quinq́ dies crapulam prius depone.Nam stulte laboras,
corpus quidem cōterens,inopiam uero & famem nō mitigans:infidum est promptua
rium,in pertusum hauris dolium. Vinum enim perfluit,propria uia decurrens. Pecca-
tum autem intus manet.Famulus fugit dominum percutientem. Tu autē manes apud
uinū,quod singulis diebus caput tuū uerberat.Mēsura optima usus uini est necessitas
ac indigentia corporis.Si uero terminos excedas,cras uenies capitis grauitatē cōque-
rens, oscitans,uertiginosus, putrefactum uinum olens,omnia tibi circumferri, omnia
moueri uidebuntur: ebrietas enim somnum quidem inducit mortis fratrem, uigilias
autē somnijs assimiles.Num uides quis est quem suscepturus es? qui promisit nobis,
quia ego & pater ueniemus,& mansionem apud ipsum faciemus.Cur igitur anticipas
per

per ebrietatem,& domino introitum cōcludis? Cur allicis hostem ut tuas munitiones præoccupet? Ebrietas dominū nō suscipit, ebrietas spiritum sanctum fugat: fumus em̄ fugat apes, crapula autem fugat gratias spirituales. Ieiunium ciuitatis est ornamentū, fori stabilimentum, domorū pax, rerum ac bonorum salus. Vis ipsius uidere uenustatem? Compara mihi hodiernam uesperam crastinæ, & uidebis ciuitatem ex turbatione & tempestatis procella in altam tranquillitatem transmutatam esse. Opto autem ut & hodierna crastinæ similis sit sanctitate ac uenustate, & crastina ab hodierna nihil deficiat in alacritate ac hilaritate. Dominus porrò qui nos ad temporis circuitum deduxit, exhibeat nobis uelut certatoribus, ut ad hæc prædecertamenta firmitatem & robur constantiæ ostentemus, & ad constitutum coronarū diem perueniamus, nunc quidem recordationis salutaris passionis, in futuro autē seculo, retributionis iuxta uitam nostram, in iusto iudicio Christi ipsius. Ipsi gloria in secula, Amen.

DIVI BASILII MAGNI, DE IEIVNIO CONCIO SECVNDA.

ADhortamini sacerdotes, populum, loquimini in aures Hierusalem. Orationis natura potens est bonorum quidem impetus augere, segnium uero ac secordium alacritatem excitare. Vnde sanè imperatores constituto in aciem exercitu, adhortatorijs orationibus ante certamina utuntur, & tantam sanè uim habet exhortatio, ut multis etiam mortis sæpe cōtemptum persuadeat. Exercitiorum autem magistri & pædotribæ, certaturos ad certamina in stadijs producentes, multa super eo quod strenuè pro coronis laborare oportet, inhortantes proferunt, ut iam multi persuasi sint, ut corpora sua contēpserint, ob uictoriæ cōsequendæ studiū ac ambitionem. Itaq; etiam mihi Christi milites ad bellū contra inuisibiles hostes instruenti, & Athletas pietatis ad iustitiæ coronas per abstinentiā præparanti, necessaria est exhortatoria oratio. Quid igitur dico fratres? quod eos quidem qui militiā exercēt, itemq; qui palæstræ laboribus destinati sunt, necesse est largo cibo seipsos incarnare, quo ualidius labores capessant. Quibus autem nō est lucta aduersus sanguinem & carnem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus imperatores mūdi & harum tenebrarū, aduersus spiritalem malitiā, his per abstinentiā & ieiunium, necessarium est ad certamen exerceri. Oleum equidē pinguefacit Athletam, ieiunium autē exercitatorem pietatis corroborat. Quare quantum carni detrahes, tantū facies animā spiritali bona habitudine relucere. Nō em̄ corporalibus uiribus, sed animæ cōstantia & in tribulationibus tolerantia, robur aduersus inuisibiles hostes uincit. Est quidem igitur omni tempore ieiuniū utile, uolentibus ipsum: neq; em̄ dæmonū insultus ieiunātem impetere audet, & custodes uitæ nostræ angeli libētius perseuerāt apud eos qui animā habēt per ieiunium purgatā: nunc uero multo amplius, quū in omnem terrarum orbem præconiū ipsius annunciatur, & neq; insula aliqua, neq; terra firma, nō ciuitas, nō gens, nō extremitas est, ad quam prædicatio ipsius nō perueniat, sed & exercitus, & uiatores, & nauigatores, & mercatores, omnes æqualiter & præceptū audiunt, & cum gaudio suscipiunt. Quare nemo seipsum ex ieiunantium catalogo eximat, in quo omnia genera, & omnis ætas, & omnes dignitatū differentiæ recensentur. Angeli sunt qui per singulas ecclesias ieiunantes describūt. Vide ne propter paruam eduliorū uoluptatem damnū incurras, ut ne ab angelo in numerū adscribaris, & teipsum criminis desertoris reū apud exercitus lustratorem statuas: minus periculū esset, si abiecto scuto in acie fugitiuus deprehendereris, q̄ si magno scuto ieiunio abiecto appareas. Diues es? ne afficias cōtumelia ieiunium, dedignatus ipsum cōmensalem suscipere, neq; à domo tua uelut ignominiosum ableges, à uoluptate superatū, ne aliquādo te apud ieiuniorū legislatorem accuset, & multiplicē tibi à cōdemnatione indigentiam ac famem inducat, aut ex corporis infirmitate, aut ex alia aliqua tristi calamitate. Pauper cauillis nō impetat ieiunium, iam olim ipsum cohabitās ac contubernale habens. Mulieribus autē uelut respirare, ita etiā ieiunare propriū est & secundum naturā. Pueri uelut plantæ uirides, ieiunij aqua irrigentur. Senibus assuetudo ac familiaritas ab antiquo ad ipsum, leuem facit laborē. Labores em̄ ex longa cōsuetudine tractati, minore molestia exercitatos afficiunt. Viatoribus succinctus & expeditus comes est

Hier. 2

Eph. 6

Psal. 18

ieiunium. Quemadmodum eñ deliciæ ad onus ferendum ipsos cogunt, nimirum frui
tiones uoluptatum circumferẽtes, sic leues & expeditos ieiunium ipsos facit. Dein-
de militia extra terminos præscripta, milites necessario uictu, nõ uoluptuario aluntur.
Nobis aũt ad bellũ cõtra inuisibiles hostes proficiscẽtibus, & post uictoriam de his ad
supernã patriam festinãtibus, nõ multò magis cõueniet uelut in castris uiuere, & ex ip-
sis necessarijs cõtentos esse. Perfer mala uelut bonus miles, & legitime certa, ut coro-
neris, illius gnarus, quod omnis qui certat, omnino abstinẽtia exercetur. At uero quod
mihi hæc dicenti in mẽtem uenit, dignum est ut ne cõtemnatur. Quod uidelicet mun
di militibus iuxta laborum proportionẽ frumẽti ac cibi copia augetur. Verum spiritali
bus militibus nõ sic res succedũt, sed qui minus habet alimẽti, maiorem habet dignita-
Ephes. 6 tem. Quemadmodũ eñ galea nostra à corruptili illa diuersa est natura. Illius eñ mate-
ria est æs, nostra aũt ex spe salutis cõflata est. Et scutũ quidem illis ex ligno & corio fa-
ctum est, nobis aũt fidei operimẽtum adest. Et thorace quidem nos iustitiæ septi ac mu
niti sumus, illi uero tunicam quãdam ex catenulis cõnexam ac compactam circumfe-
runt. Et gladius nobis est ipsius spiritus ad pugnam, illi uero ferreum prætendũt. Atq;
sic manifestum est, quod nõ eadẽ alimẽta utrisq; robur inducũt. Sed nos dogmata pie-
tatis corroborãt, illis aũt satietas uẽtris necessaria est. Quãdoquidẽ igĩ reuolutio tem-
poris desiderabiles illos dies nobis reduxit, uelut ueteres nutrices ipsos benigne om-
nes excipiamus, per quos ecclesia nos nutricis more ad pietatem enutriuit. Itaq; qui ie
Mat. 6 iunaturus es, ne tristem uultum iudaico more præ te feras, sed euangelice teipsum ex-
hilara, nõ lugẽs uentris indigẽtiam, sed cõgaudens animæ in spiritalib. uoluptatib. No
sti quod caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quũ igitur hęc
inter se opposita sint, subtrahamus carnis delicias, & augeamus animarum robur, quo
per ieiunium uictoriam cõtra affectiones adepti, abstinẽtiæ coronis coronemur. Iam
igitur teipsum præpara dignũ uenerãdissimo ieiunio, ne hodierna ebrietate crastinam
abstinẽtiam corrumpas. Improba est ratiocinatio, maligna cogitatio, quoniam quinq;
dierum ieiuniũ nobis denũciatum est, hodie nos ipsos ebrietate demergamus. Nemo
uxorem castam legibus nuptialibus ducturus, pellices & meretrices præassumit, ac se-
cum habitare facit. Neq; eñ tolerat legitima corruptarum cohabitationẽ. Ne igitur &
tu dum ieiuniũ expectas, ebrietatẽ prius introducas populare illud scortũ, impudẽtiæ
matrem, risus captatricẽ, furiosam illam Męnadem, ad omnẽ turpitudinis speciẽ prom
ptam. Nõ eñ ingredi potest ieiunium & oratio in animã ab ebrietatis sordibus inqui-
natam. Ieiunãtem inter sacra septa dñs suscipit, crapulæ indulgẽtem uelut prophanum
& impurum nõ admittit. Si eñ cras ueneris uinũ olens idq; putrefactũ, quomodo tibi
crapulã ad ieiunium computabo? Nõ eñ quod recẽs non infudisti merũ, sed quod nõ
purus es à uino, id reputa. Vbi te locabo? inter ebrios aut ieiunatores? præterita ebrie-
tas ad seipsam te trahit, præsens fames ieiunio testimoniũ præbet. Contẽdit de te ebrie
tas uelut mãcipio, & nõ dimittet te meritò, adeò euidẽtes seruitutis demõstrationes ex
hibens, odorẽ uidelicet uini, uelut in uase permanẽtem. Statim primũ ieiuniũ tibi re-
probum fiet, propterea quod ebrietatis reliquiæ in te sitæ sunt. Quorum autem primi-
tiæ reprobãtur, eorum nimirũ etiam totũ reiectitium est. Ebrij regnũ dei nõ hæredita-
bunt. Si ebrius uenis ad ieiunium, quæ tibi inde ueniet utilitas? Si eñ excludit te à re-
1. Cor. 6 gno ebrietas, ubi tibi de cætero ieiunare utile erit? Nõ uides quod expertissimi equo-
rum domitores, equos ad certamina destinatos, ubi certamẽ expectatur per famẽ præ-
parant? Tu autẽ de industria teipsum deprimis saturitate, in tantum gulositate etiã bru
ta animãtia antecellis. Grauatus uẽter nõ solũ nõ ad cursum, sed neq; ad somnũ idone-
us est. Quapropter tibi copia ac onere compressus, neq; quiescere permittit, sed mul-
tas circumuersiones in utranq; partem facere cogit. Ieiunium custodit infantes, tempe
ratos reddit adolescẽtes, reuerẽdum facit senem, uenerabilior eñ est canicies ieiunio
ornata, mulieribus mũdus est conueniẽtissimus, in uigore ætatis consistẽtium frenum,
coniugij propugnaculũ, uirginitatis nutrix. Et tales quidẽ sunt ipsius gubernationes
in singulis domib. uerũ publice quodã modo in uita nostra rempublicã administrat,
omnem aceruatim ciuitatem, omnemq; populũ ad bonam disciplinã adaptat, sopit cla
mores, exæquat contẽtiones, compescit conuitia. Cuius præceptoris præsentia, pue-
rorum

torum tumultũ adeò aceruatim ſedat, uelut ieiuniũ apparẽs, ciuitatis turbas deprimit, & ad modeſtiam reuocat. Quis in ieiunio procus proceſſit? quod tripudiũ laſciuum à ieiunio cõflatum eſt? riſus molles, & cãtilenæ meretriciæ, & ſaltationes furioſæ repente ex urbe diſcedũt, per ieiuniũ uelut anſerum aliquem indicẽ fugatæ. Quod ſi omnes ipſum in rebus agẽdis in cõſilium adhiberent, nihil uetaret quo minus altiſſimam pacem per omnem terrarũ orbem haberẽt, ut neq; gentes cõtrà ſe mutuo inſurgerẽt, neque exercitus confligerẽt ac inter ſe committerẽtur. Non ſanè fabricarẽtur arma ieiunio prædominãte, nõ plauſu perſtreperet forum iudiciale, nõ habitarẽt aliqui in carceribus. Neq; in ſumma haberent ſolitudines maleficos, aut ciuitates calumniatores, aut mare piratas. Si omnes eſſent diſcipuli ieiunij, nõ omnino audiret̃ iuxta Iob ſermonẽ, uox exactoris tributorũ, neq; eſſet uita noſtra adeò ſuſpirijs referta, & triſtitia plena, ſi ieiunium uitã noſtram gubernaret. Manifeſtũ eñ eſt quod nõ ſolum ciborum abſtinẽtiam omnes edoceret, ſed etiam argenti, & auaritiæ, & omnis uitij in totũ fugam & abalienationẽ, quibus ſublatis, nihil prohiberet in altiſſima pace ac animorũ tranquillitate, nos uitã tranſmittere. Nunc autẽ hi qui ieiuniũ repudiãt, delicias autẽ uelut uitæ felicitatẽ perſequuntur, tum magnã illam malorum multitudinẽ inuexerũt, tum ſua ipſorum corpora corrumpunt. Obſerua mihi facietũ differentiã, & quæ hodie tibi circa ueſperã apparebunt, & quæ cras. Hodie tumentes, ſubrubentes, ſudore tenui humectæ, oculi lubrici ac flexibiles, petulantes, & ſenſus ſinceritate ex interna caligine inducta priuati. Cras contractæ, ſubmiſſæ, uenuſtæ, colore naturali recuperato, meditatione plenæ, & omni ſenſu ſincero, nulla interna cauſa naturalibus actionib. tenebras inducente. Ieiuniũ angelorũ ſimilitudo, iuſtorũ contubernalis, uitæ caſtigatio, hoc Moſen legiſlatorẽ fecit. Ieiunij fructus eſt Samuel, Anna ieiunans deũ adorauit, Adonai domine, Eloi ſabaoth, ſi reſpiciens aſpexeris ſeruã tuã, & dederis mihi ſemẽ uiri, deditum tibi in conſpectu tuo dicabo, uinũ & ſicerã non bibet uſq; ad dies mortis ſuæ. Hoc magnũ Sampſonẽ inſtar nutricis enutriuit, & donec uiro ipſum aderat, per miliaria hoſtes cadebant, & portæ inimicorũ diuellebantur, & leones manuũ robur non ſuſtinebant. Vbi uero ebrietas & ſcortatio ipſum apprehẽdiſſent, iam hoſtib. captu facilis erat, & oculis priuatus ludibriũ pueris alienigenis expoſitus erat. Helias ieiunans concluſit cœlum per annos tres, ac mẽſes ſex. Quũ eñ multã iniuriã ex ſatietate naſci noſſet, neceſſariò ipſis inuitũ ex fame ieiuniũ induxit, per quod peccatũ ipſorũ iam ad immodeſtiã diffuſum cõpeſcuit ac finiuit, per ieiuniũ uelut cauterij uſtionẽ aut ſectionẽ, mali progreſſu ampliore intercepto. Suſcipite ipſum pauperes, cohabitatorẽ ueſtrum ac commenſalẽ. Serui, requiẽ aſſiduorũ miniſterij laborũ. Diuites, medicũ noxæ ex ſatietate uobis inductæ, & facientẽ per tranſmutationẽ iucundiora ea quæ præ familiaritate contẽnuntur: ægroti, ſanitatis matrẽ. Bona corporis habitudine præditi, bonæ habitudinis ueſtræ propugnaculũ. Interroga medicos, & annunciabunt tibi, rem omniũ periculoſiſſimã eſſe, bonã habitudinẽ ad ſummũ progreſſam. Quapropter expertiſſimi ex ipſis id quod redundat per ieiuniũ ſubtrahunt, ut nẽ carnoſitatis onere uires cõfringantur. Nam per indigẽtiam ac famẽ, de induſtria immodeſtiã detrahentes, ſpatioſitatẽ quandã ac renutritionẽ, & principiũ ſecundi augmenti facultati nutritiuæ præparant. Ita omni ſtudiorum profeſſioni, & omni corporis habitudini, utilitas ex ipſo occurrit, & omnes ſimiliter decet, domi foris, noctu, interdiu, & ciuitates, & ſolitudines. Id igitur quod per tot modos nobis ſua bona largitur, hilariter ſuſcipiamus, iuxta domini adeò ſermonẽ, non triſtẽ uultum præferentes uelut hypocritæ, ſed animæ hilaritatem citra induſtriã confictã oſtendentes. Et profectò non tãto certamine ac ſtudio mihi opus eſſe puto in exhortatione ad ieiunium, quanto ad id ne hodie quiſpiã in ebrietatis mala delabatur. Ieiuniũ etiam propter conſuetudinẽ, & ob mutuã reuerentiã plerię; ſuſcipiunt. Timeo autẽ ebrietatẽ, quam uelut paternam hæreditatẽ, uini amatores conſeruant. Nam uelut qui ad longas peregrinationes proficiſcuntur, ita quidam ſtolidi hodie ad quinq; ieiuniorum dies ſe uino exſatiant. Quis adeò demens eſt ut prius quàm bibere incipiat, ebrioſorum more deliret? Non noſti, quod uenter depoſitum non conſeruat? uenter in commercijs ac contractibus infideliſſimus eſt, promptuarium incuſtoditũ ex multis depoſitis detrimentũ retinens, depoſita tamen non con-

Marginal references: *Iob. 39* (beside "iuxta Iob ſermonẽ"); *Exod. 19* (beside "hoc Moſen"); *1. Reg. 1* (beside "Anna ieiunans"); *Iud. 13* (beside "Hoc magnũ Sampſonẽ"); *3. Reg. 17* (beside "Helias ieiunans"); *Mat. 6* (beside "iuxta domini adeò ſermonẽ").

seruans. Vide ne & tibi cras ab ebrietate digresso, & quæ nunc lecta sunt dicatur. Nō
Esa. 58 hoc ieiunium elegi, dicit dominus. Quid misces ea quæ misceri nolunt? quæ participatio est ieiunij ad ebrietatē? quæ societas uinositati ad abstinentiā? quæ assensio templo
1. Cor. 3 dei cum idolis? Templum em̄ dei sunt, in quibus spiritus dei inhabitat. Templū autem idolorum & imaginum, qui per ebrietatē proteruitatis paleas assumūt. Hodierna dies uestibulum est ieiuniorum. Qui uero in uestibulis inquinatus est, minime dignus est ingredi ad sanctuaria. Nullus dominus famulum suum placare uolens, inimico ipsius ad iutore ac reconciliatore usus est. Ebrietas inimicitia est aduersus deum. Ieiunium autē pœnitentiæ principium. Si igitur uis per confessionē redire ad deum, fuge ebrietatem, ne tibi grauiorē faciat abalienationē. Non tamē sufficiens est per seipsam abstinentia ciborum, ad laudatū illud ieiunium, sed ieiunemus ieiunium acceptabile, complacens deo. Verū ieiuniū est, abalienatio à malo, continentia linguæ, iræ inhibitio, cupiditatū separatio, itemq; detractionis, mendacij, periurij. Abstinētia ab his uerum est ieiuniū. In his igitur bonum & laudabile est ieiuniū. Delectemur autē in domino, in meditatione & exercitatione oraculorum spiritus, & in assumptione salutarium legitimorum, & in omnibus dogmatibus corrigētibus animas nostras. A ieiunio tamē in occulto ca
Prouerb. 10 uebimus, quod etiam Propheta deprecatur dicens, Nō necabit fame dominus animas
Psal. 36 iustorum. Et hoc, nō uidi iustum derelictum, neq; semen ipsius quærens panes. Non enim de sensibilibus panibus dixit, qui nouit filios patriarchæ Iacob propter panes de
Gen. 42 scendisse in Ægyptū. Sed de spirituali alimento dicit, iuxta quod internus noster homo perficitur. Ne ueniat super nos ieiunium quod Iudæis minans intentauit. Ecce em̄
Amos 8 dies ueniunt, dicit dominus, & inducam super terram hanc famem, non famem panis, neq; sitim aquæ, sed famem audiendi uerbum domini: quam propterea induxit iustus iudex, quoniam uidebat mentem quidem ipsorum fame strangulari, ob negligentiam alimenti dogmatum ueritatis, externum uero hominē ipsorum plus iusto pinguefieri ac incarnari. Per omnes itaq; deinceps consequētes dies pascet nos spiritus sanctus, tum matutinis, tum uespertinis exhilarationibus. Nemo ultro relinquat spiritale conuiuium. Omnes participes fiamus sobrij crateris, quem sapientia temperauit & proposuit nobis ex æquo, & unusquisq; quantum capax est, hauriat. Miscuit em̄ suum ipsius craterem, & mactauit suas ipsius uictimas, hoc est perfectorum alimentum, eorum qui propter habitum sensus exercitatos habent, ad boni ac mali discretionē, quibus large ex satiati, inueniamur digni etiam lætitia in sponso, in Christo Iesu domino nostro. Cui gloria & imperium in secula. Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO, DE dicto hoc, Attende tibijpsi.

Ermonis usum dedit nobis conditor noster deus, ut cōsilia cordium mutuò inter nos reuelaremus, & propter naturæ societatem, unusquisq; proximo impertiremus, uelut ex promptuarijs quibusdam, ex abditis cordis consilia proferentes. Si em̄ nuda anima uiueremus, statim sanè à cogitationibus inter nos conuersaremur. Quando uero uelamento carnis anima nostra cōtecta, notiones ac cogitationes facit, uerbis ac nominibus opus est ad publicanda ea quæ in profundo sita sunt. Quum igitur uocem significatiuam mens ac cogitatio nostra apprehēderit, uelut cymba quadā, sermone uehit, & aerem penetrās ex loquēte ad audientē transit. Et si quidē altā tranquillitatē ac quietē repererit, uelut in pratis amœnis ac tranquillis, in auribus discentiū, sermo ipse ad portū se recipit. Si uero uelut tempestas quædā aspera, tumultus ab audientibus cōtra spirarit, in medio aere dissolutus, naufragiū facit. Facite itaq; tranquillitatē sermoni per silentium. Fortassis aliquid apparuerit utile & apprehēsione atq; auectione dignū. Difficilis captu est ueritatis sermo, facile effugere potens non animaduertētes, sic spiritu disponente, ut cōtractus sit & breuis: quare & multa in paucis cōplectitur ac manifestat, & propter cōpendium facile est ipsum memoria cōtinere. Nam & naturalis sermonis uirtus est, neq; obscuritate ea quæ significātur occultare, neq; superfluum esse & uanū, ac temere rebus circumfluū. Qualis sanè est & hic qui recens nobis ex Mosis libris lectus est, cuius omnino memores estis uos qui industrij estis, præterq; si fortassis propter breuitatem au-

ꝗes uestras præteriuit. Verba autem ipsa hoc modo habent. Attende tibiipsi, ne quando fiat uerbum occultum in corde tuo delictum. Procliues sumus nos homines ad peccata secundum cogitationem. Quapropter qui corda nostra singulatim finxit, gnarus quod maxima peccati pars in impetu propositi completur ac perficitur, puritatem quę est in principali animæ parte, primam ac principem nobis constituit. Quo enim maxime prompte delinquimus, hoc ipsum maiore custodia ac cura dignatus est. Quemadmodum enim medici prouidentiores imbecilliora corpora, pręseruatiuis consilijs eminus præmuniunt, Sic communis curator & uerus animarum medicus, quod lubricum in nobis ad peccatum maxime nouit, id ipsum fortioribus munitionibus præoccupauit. Etenim actiones quæ per corpus fiunt, & tempore indigent, & opportunitate, & laboribus & auxiliarijs, & reliqua expensa. Verum animi motus citra tēporis moram fiunt, citra lassitudinem perficiuntur, citra negotiū consistunt, omnem temporis occasionem idoneam habent. Et sanè quispiam ex austeris illis superciliosisq; ac ob autoritatem arrogantibus, figmentum temperantiæ forinsecus circūsitum habens, plerunq; inter illos medius desidens, qui ipsum propter uirtutem beatum prædicant, mente decurrit ad peccati locum, per obscurum cordis motum, & per imaginationem uidet ea quorum studio ac desiderio tenetur, & conuersationē quandam non decoram exprimit, & in summa, in occulta cordis officina, euidentē in seipso uoluptatē depingens, citra testem intra se peccatū operatur, ignotum omnibus, donec ueniat qui reuelat occulta tenebrarū, & consilia cordium manifestat. Obserua igitur nequando fiat uerbum occultum in corde tuo delictum. Qui enim aspexerit mulierem ad concupiscentiam, iam adulterium in corde suo cōmisit. Quapropter corporis quidem actiones à multis intercipiuntur: qui uerò ex proposito peccat, unà cum mentis cogitationum uelocitate absolutū peccatū habet. Vbi igitur repentinum est delictum, repentina data est nobis custodia. Contestat enim, ne quādo uerbū fiat occultū in corde tuo delictum. Imò potius ad ipsum sermonis principiū recurramus. Attende, inquit, tibiipsi. Vnūquodq; animal à conditore omniū deo intra se habet impetus ad proprię constitutionis custodiam, & reperias sanè, si diligenter perscrutatus fueris, pleraq; bruta citra doctrinam id habere, ut quod nociuū est auersentur ac uitent, & rursus naturali quodā tractu, ad utilium fruitionē festinēt. Quapropter etiā nobis præceptor noster deus magnū hoc præceptum dedit, ut quod illis ex natura, idipsum nobis ex rationis ope accedat, & quod citra præceptorē recte fiat à brutis, hoc à nobis perficiatur per animaduersionē & assiduam mentis intentionē. Et ut custodes simus diligentes impetuum nobis à deo datorum, fugientes quidē peccatū, uelut bruta, edulia uenenata fugiunt: persequentes aūt iustitiam, uelut illa persequuntur herbas alimentū præbentes. Attende igitur tibiipsi, quo potens sis discernere nociuum à seruāte. Quandoquidē uerò duplex est attendere: alterū corporalib. oculis rebus uisibilibus intendere: alterū intellectuali animæ potentia rerum incorporaliū speculationi incumbere: siquidem in oculorū actione situm esse dixerimus præceptū, statim ipsius impossibilitatē deprehendemus. quō enim quis seipsum totum oculo deprehendere possit? Neq; enim ipse in seipsum uisu utitur oculus, neq; ad uerticē peruenit, nō dorsum uidet, nō faciem, nō uiscerum in profundo dispositionē. Impium igitur est dicere impossibilia esse spiritus præcepta. Reliquū igitur est, ut de mentis actione ipsum præceptū accipiamus. Attende igitur tibiipsi, hoc est, undiquaq; teipsum circūspice, uigilantē habe ad tuiipsius custodiā animæ oculū, in medio laqueorū transis, occulta uincula ab hoste undiquaq; defixa sunt. Omnia igitur circumspice, quo serueris uelut Dorcas ex laqueis, & uelut auicula ex funiculis. Etenim Dorcas laqueis capi nō potest, propter uisus acumen, unde etiā à proprio uisus acumine nomē habet. Auicula uerò leui pēna altior reddita, insidias aucupum euadit, quum animaduerterit. Vide igitur ne brutis deterior appareas ad teipsum custodiendū, ne quando laqueis captus præda fias diaboli, captus ab ipso ad illius uoluntatē. Attende igitur tibiipsi, hoc est neq; tuis, neq; his quę circū te sunt, sed tibiipsi soli attende. Aliud enim sumus nosipsi, & aliud nostra, & aliud quæ circum nos sunt. Nos quidem igitur anima sumus & mens, inquantum secundum imaginem conditoris facti sumus. Nostrum uerò est corpus & sensus per ipsum. Circum nos autē sunt pecuniæ, artes, & re-

1.Cor. 4

Mat. 5

liqua uitæ ſuppellex. Quid igitur dicit ſermo? Ne attende carni, neq; huius bona omni
modo perſequere, ſanitatem, pulchritudinem, uoluptatum fruitiones, & longæuita-
tem. Neq; pecunias ob gloriam & potentatus admirare, neq; ea quæ temporalis uitæ
miniſterium complent magna ducens, præ ipſorum ſtudio primariam uitam tuam ne-
glige. Sed attende tibiipſi, hoc eſt, animæ tuæ: hanc exorna, & huius curam gere, ut
omnis ſordes quæ ex malitia ipſi accedit, per animaduerſionem remoueatur, & omnis
turpitudo ex uitio depurgetur: & ut omni uirtutis pulchritudine ipſam exornes & illu
ſtres. Expende teipſum quis es, noſce tuam ipſius naturam, quòd mortale quidem eſt
corpus tuum: immortalis autem anima. Et quòd duplex eſt noſtra uita: altera propria
carni, citò præteriens: altera cognata animæ, non ſuſcipiens circumſcriptionem. At-
tẽde igit̃ tibiipſi, neq; in mortalib. uelut perpetuis permaneas, neq; perpetua uelut prę
tereuntia negligas. Contẽne carnẽ, hæc enim præterit: curam geras animæ, rei immor-
talis. Intentus ſis tibiipſi cũ omni diligẽtia, ut ſcias diſtribuere utriq; quod cõmodum
eſt: carni quidẽ nutrimẽta & operimẽta: animę uerò pietatis dogmata, uitę ductum bo
num, uirtutis exercitationẽ, affectuum correctionem, ut neq; nimis pinguefacias cor-
Gal. 5 pus, neq; circa turbas carniũ ſtudioſus ſis. Quandoquidem enim concupiſcit caro ad-
uerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: hęc autem inter ſe oppoſita ſunt, uide ne-
quando addictus carni, multam præbeas potentiã deteriori. Quemadmodum enim in
librarum momentis, ſi unam degraues lancem, oppoſitam omnino leuiorẽ facies: Sic
etiã in corpore ac anima, alterius redundantia, neceſſariã facit alterius imminutionẽ.
Nam corpore bona habitudine delicijsq; carnoſitate grauato, neceſſe eſt animũ imbe
cillem ac infirmũ eſſe ad proprias actiones. Anima uerò bona habitiõe prędita, & per
bonorum meditationẽ ad propriam magnitudinẽ eleuata, conſequens eſt corporis ha
bitum contabeſcere. Hoc ipſum porrò præceptũ etiam infirmis utile eſt, & ualentibus
conuenientiſsimũ. Et in morbis quidem medici admonent ęgrotos, ut ipſi ſibiipſis at-
tendant, & nihil eorũ quæ ad curationẽ pertinent negligant: Similiter & medicus ani-
marum noſtrarũ ſermo, afflictam à peccato animã per paruum hoc auxilium perſanat.
Attende igitur tibiipſi, ut iuxta proportionẽ delicti, etiã curationis auxilium aſſumas.
Magnum eſt & graue peccatũ, multa tibi opus eſt confeſſione, lachrymis amaris, iugi
uigilia, indeſinente ieiunio. Leue eſt & tolerabile delictũ, exęquetur etiã pœnitentia.
tantum attende tibiipſi, ut cognoſcas animæ ſanitatẽ & morbum. Multi enim præ ni-
mia inanimaduertentia, magnopere & incurabiliter ęgrotantes, neq; hoc ipſum ſciunt
quod ægrotant. Magna quoq; utilitas ex præcepto hoc emergit his qui ſani ſunt circa
actiones. Quare idẽ hoc & ęgrotãtes ſanat, & ſanos perficit. Vnuſquiſq; eñ noſtrum,
more diſcipulorũ unius alicuius actionis miniſter eſt, ex his quæ nobis iuxta Euange-
lium præceptę ſunt. In magna enim domo eccleſia hac, nõ ſolum uaſa ſunt omnigena,
2. Tim. 2 aurea & argẽtea, & lignea ac teſtacea, ſed etiã artes omnigenę Habet enim domus dei
quę eſt eccleſia uiuẽtis, uenatores, uiatores, architectos, ędificatores, agricolas, paſto-
res, athletas, milites. Oĩbus his cõueniet breue hoc uerbũ, ſingulis & diligentiã ope
Hier. 6 ris, & ſtudiũ propoſitę uoluntatis inducens. Venator es miſſus à dño dicẽte: Ecce ego
mitto multos uenatores, & uenabũtur ipſos ſupra oẽs montes? Attende igitur diligen
ter, ne te effugiat præda, quo eos qui quæ uitijs efferati ſunt, ſermone ueritatis compre
henſos ſeruatori adducas. Viator es ſimilis illi qui orauit dirige greſſus meos? attende
tibiipſi, ne digrediaris à uia, ne declines ad dextrã aut ſiniſtrã, uia regia proficiſcere. Ar
1. Cor. 3 chitectus firmum fidei fundamentũ iaciat, quod eſt Ieſus Chriſtus. Ædificator uideat
quõ ædificat, ne ligna, ne fœnũ, ne ſtipulam, ſed aurum, argentũ, lapides pretioſos. Pa-
ſtor attende ne quid prætereas eorum quæ ad paſtoralẽ artem pertinent. Hæc aũt quæ
ſunt? Errabundum pecus dirige, contritũ obliga, ægrotans ſana. Agricola circũfode fi
cum infructuoſam, & ea quę ad fœcũditatẽ faciũt in auxiliũ ingere. Miles affligere ma-
lis cum Euãgelio, depugna honeſtã pugnam contra ſpiritus prauitatis, contra affectus
carnis, aſſume omnẽ armaturã dei, ne impliceris negocijs uitæ, ut exercitus imperato-
ri cõplaceas. Athleta attende tibiipſi, ne quam legem athleticam tranſgrediaris. Ne-
mo enim coronatur, qui non legitime certauerit. Imitare Paulum & currentem, & lu-
ctantem, & pugnantẽ, & ipſe uelut bonus pugil, animi oculum intentũ habe, protege

principi-

principales partes manuum obiectu . Intentus ſit uiſus in aduerſarium . Incurſibus eos
qui præcedũt aſſequere, & ſic curre ut anticipes. In lucta inuiſibilibus repugna. Talem
te eſſe uult ſermo per uitã, non ſupinũ, neq; dormientẽ, ſed ſobrie & uigilanter tibiipſi
præfectum. Deficiet me dies ſi enumerare pergã, tum ſtudia eorũ qui cooperantur in
Euangelium, tum uim præcepti, quõ ſe ad omnes congruenter habeat. Attẽde tibiipſi,
ſis ſobrius, conſultus, præſentium cuſtos, futuri prouiſor: ne quod iam præſens eſt pro-
pter ſegnitiem dimitte, nõ præſentium aũt, neq; fortaſſis futurorum, uelut in manibus
exiſtentium fruitionem tibi promitte . An nõ eſt hic naturalis adoleſcentium morbus,
ob mentis leuitatem ſe habere iam putare ſperata. Quum enim aliquando ocium na-
cti fuerint, aut quietem nocturnam, fingunt ſibiipſis imaginationes nõ ſubſiſtentes in
rerum natura, & per mentis facilitatem in omnia feruntur, ſuggerentes ſibi ſplendo-
rem uitæ, nuptias illuſtres, iucundam liberorum procreationem, profundam ſenectu-
tem, honores ab omnibus. Deinde nuſq; in ſpe cõſiſtere potẽres, ad maxima in rebus
humanis conficienda ſuperinflantur. Domos extruunt ſplendidas & amplas, eaſq; o-
mnigena ſupellectile replent, terrã circum circa adiiciunt, tantam quantã ipſis cogita-
tionũ uanitas à toto terrarũ orbe reſcindit. Rurſus opulentiã illinc reſultantem uanita-
tis horreis includunt. His addunt pecora, ſeruorum multitudinẽ, numerum exceden-
tem, magiſtratus ciuiles, principatus gentium, imperia militaria, bella, trophæa, ipſum
etiam regnũ . Hæc ubi omnia uanis mẽtis figmentis recenſuerũt, præ nimia dementia,
frui ſibi uidenẽ ſperatis, uelut iam præſentibus, & ipſis ante pedes iacentibus. Proprius
eſt hic morbus ocioſæ ac ſecordis animæ, inſomnia uidere uigilãte corpore. Hanc itaq;
mentis laxitatẽ, & cogitationũ tumorem, deprimit hic ſermo, & uelut freno quodam
mentis inſtabilitatem repellens, magnum hoc ac ſapiens præceptum annunciat. Tibi-
ipſi, inquit, attende, non promittens tibi ea quæ non exiſtunt, ſed præſentia ad id quod
conducibile eſt diſponens . Opinor porrò etiam illius affectionis ex conſuetudine adi
mendæ gratia, legiſlatorem hac admonitione uti. Quandoquidẽ facilius unicuiq; no-
ſtrum eſt curioſum eſſe de alienis , q̃ ſua ipſius ac propria conſiderare , ut ne hoc facia-
mus, ceſſa, inquit, illius mala curioſe inueſtigare, ne des ocium cogitationibus ut alie-
num morbum exquirant & expendant, ſed tibiipſi attende, hoc eſt, ad propriã tuiipſi-
us ſcrutationem oculos animæ tuæ conuerte. Multi enim iuxta dñi ſermonẽ, feſtucam
quidem in oculo fratris cõſiderant, trabem uerò in proprio oculo non inſpiciunt. Nõ Mat. 7
deſines itaq; perſcrutari teipſum, an tibi ſecundum præceptũ uita procedat, ſed ne cir-
cumſpice ea quæ extrinſecus ſunt, ſicubi alicuius reprehendendi occaſionẽ inuenire
poſſis, iuxta phariſæum grauem illum & proteruũ, qui ſtabat ſeipſum iuſtificans, & pu- Luc. 18
blicanum uilipendens. Sed teipſum interrogare ne ceſſes, num quid per cogitationes
deliqueris, nunquid lingua labarit mentem præuertens , nunquid in manuũ operibus
factum ſit aliquid temerarium . Et ſi repereris in uita tua multa peccata: inuenies autẽ
omnino quum homo exiſtas, dic publicani uerba: Deus propitius eſto mihi peccatori.
Attende igitur tibiipſi : hoc uerbum tibi etiam ſplendidè felici aliquando, & tota ui-
ta ſecundum flumen procedente, utiliter exhibebit uelut bonus quiſpiam cõſiliarius,
cõmonefactionem rerum humanarũ. Sed & à calamitatibus preſſo , opportune cordi
tuo accini poteſt, ut neq; faſtu tumidus ad proteruitatẽ eleueris, neq; deſperatione ad
degenerem triſtitiã delabaris. Exultas ob diuitias , & ob prædeceſſorum nobilitatẽ te
iactas, & propter patriam ac pulchritudinẽ corporis, & honores ab omnibus tibi pla-
ces? Attende tibiipſi, quòd mortalis es, quòd terra es, & in terram reuerteris. Circum- Gen. 3
ſpice eos qui ante te in ſimilibus ſplendorib. magnæ exiſtimationis fuerunt. Vbi ſunt
qui ciuiles potentias aſſumpſerunt? ubi inexpugnabiles illi rhetores? ubi qui conuen-
tus publicos cõſtituerũt, illuſtres equites, exercituũ duces, ſatrapæ, tyranni? nõ omnia
ſunt puluis? nõ omnia fabula? nõ in paucis oſſibus memoria uitæ ipſorũ conſeruatur?
Inclina te in ſepulchra an diſcernere poſſis quis famulus , & quis dñs, quis pauper, &
quis diues. Diſcerne ſi qua tibi ſuppetit facultas, uinctũ à rege, fortem à debili, formo-
ſum à deformi. Si igitur memor fueris naturæ, nunq; extolles te, memor autem eris tui-
ipſius, ſi tibiipſi attenderis. Rurſus ignobilis & inglorius, pauper & mendicus ex men
dicis, carens domo, extorris, debilis , quotidiani uictus inops, timens eos, qui in po-
teſtate

Pro. 13 testate constituti sunt, oẽs formidans ob uitæ humilitatẽ. Pauper eñ & mendicus, inquit, nõ sustinet minas. Ne itaq; desperes de teipso, nec propterea ꝙ nihil amabile in præsens tibi adest, omnẽ bonã spem abijcias, sed reduc animã tuã, tum ad ea bona quæ iam tibi à deo cõcessa sunt, tũ ad ea quæ per promissionẽ in futuro reposita sunt. Primũ quidẽ homo es, solus ex omnib. animantib. à deo formatus. Nõne sufficit hoc sobrie consideranti ad summã iucunditatẽ, nimirũ ab ipsis dei manibus qui omnia creauit formatum esse? Deinde quod etiã ad imaginẽ factus conditoris tui, poteris per bonã pollitiam, ad æqualem cum angelis dignitatẽ recurrere. Animã accepisti intellectualẽ, per quam deum consideras, rerum naturã ratiocinatione intueris, sapientiæ fructũ iucundissimum decerpis, omnia terrestria animalia mansueta ac syluestria, omnia item in aquis degẽtia, & quæ aerem hunc peruolant, tibi seruiunt & potestati tuę subiecta sunt. Non tu artes inuenisti, & urbes constituisti, & quæ uitæ necessaria, & quæ ad uoluptatem pertinent excogitasti? nõ peruia sunt maria per rationẽ? nõ terra & pelagus uitæ tuę inseruiunt? Non aer & cœlum & stellarum chori, ordinis sui rationẽ tibi ostendũt? Quid igitur pusillanimus es, quod equus tibi nõ est argenteum habens frenum? At solem habes uelocissimo cursu per totam diem faculam tibi præferentẽ. nõ habes argenti & auri splendores? At lunã habes ingenti luce sua te illustrantẽ. Non conscendis currus inauratos? at pedes habes proprium uehiculum & tibiipsi ingenitum. Quid igitur beatos prædicas eos qui plenum marsupiũ possidẽt, & alienis pedibus ad iter faciendum opus habent? Non dormis in lectica Elephantina ex ebore cõstructa? At habes terram multis eboreis præstantiorẽ, & dulcem in ipsa requiem, celerem somnum & à cura liberum. Nõ decumbis sub fornice ac culmine aureo? At cœlum habes inenarrabili stellarũ pulchritudine relucẽs. Atq; hæc quidẽ humana sunt. Illa uerò adhuc maiora, quod propter te deus inter homines, spiritus sancti distributio, mortis dissolutio, resurrectionis spes, diuina præcepta uitã tuã perficiẽtia, profectio ad deum permandata, regnum cœlorũ paratum, coronæ iustitiæ promptæ labores pro uirtute non fugienti. Si attenderis tibiipsi, hæc & adhuc ampliora circa teipsum reperies, & pręsentibus quidem frueris, ad inopiã uero nõ pusillanimus eris. Vbiq; tibi assistens præceptũ, magnã opem feret, uelut uerbi causa, Ira animum tuum obtinet, & præ iracundia, tum ad uerba indecora, tum ad actiones crudeles ac ferinas efferreris? Si tibiipsi attẽderis, submittes iram uelut pullum aliquem inobedientem ac effrenem, plaga rationis uelut flagro ipsam cõpescens. Dominaberis item linguæ, & manus non inijcies ei qui te irritauit. Rursus cõcupiscentiæ prauæ animam tuam exstimulantes, ad impetus impotentes ac proteruos te inijciunt? Si attenderis tibiipsi, & memor fueris, quod præsens hæc iucunditas tibi ad amarum finem deueniet, & titillatio quæ nũc ex uoluptate corpori nostro ingeneratur, uermem illum generabit uenenum eiaculantem, immortalem, punientẽ nos in geenna, & feruor carnis mater fiet æterni ignis, statim fugatæ uoluptates abibunt, & mirabilis quędam tranquillitas & quies intus circa animam fiet, uelut ancillarum proteruarum tumultus sedari solet, hera quapiam tẽperata apparente ac superueniente. Attende itaq; tibiipsi & nosce, ꝙ altera pars animæ rationalis est & intellectualis, altera affectionibus obnoxia est & irrationalis. Et illi quidem à natura datum est dominari, huic uerò obedire ac obtẽperare rationi. Ne igitur unq; permiseris mentem in seruitutẽ redactã, affectuum mancipiũ fieri: neq; rursus indulgeas affectibus, ut contra rationem insurgant, & animæ dominium in suam potestatẽ redigat. Porrò in summa, exacta tuiipsius cõsideratio sufficientẽ exhibebit tibi manuductionẽ, etiã ad notionẽ dei. Si enim attẽderis tibiipsi, nihil opus habebis ex uniuersorum structura ipsum opificem inuestigare, sed in teipso ueluti paruo quodã mundo, magnã conditoris sapientiã uidebis. Incorporeũ cogita esse deum, ex anima incorporea in te existente, & qui non circũscribitur in loco, quandoquidẽ neq; mens tua primariã habet in loco moram ac conuersationẽ, sed per coniunctionẽ ad corpus, in loco est. Inuisibilẽ esse deum crede, tuæ ipsius animæ cõsideratione facta, quandoquidem etiam ipsa corporalibus oculis incomprehensibilis est: neq; enim colorata est, neq; figura prædita, neq; aliquo corporali charactere cõprehẽsa, sed ex actionibus solum cognoscit. Quare neq; in deo quæ sieris cognitionẽ per oculos, sed menti fidem cõmitte, & intellectualem de ipso comprehensio

prehensionem habe. Admirare artificē, quomodo animæ tuæ uim ad corpus colliga-
uit, ut usq; ad terminos ipsius progrediendo, mēbra plurimū distantia ad unam conspi-
rationem ac societatē ducat. Considera quæ uis ab anima carni inseratur, quis consen-
sus à carne ad animā redeat. Quō suscipit quidem corpus uitam ex anima: anima uerò
dolores à corpore. Quales habet disciplinarū cellas. Cur non cognitioni eorū quæ an-
ticiparunt, succedentiū additio tenebras inducit, uerum memoriç in confusæ & probe
distinctæ, uelut æreæ cuidam statuæ, principali animæ parti inscriptæ, conseruant. Quō
ad carnis affectiones delabens, propriā pulchritudinē amittit. Et quomodo rursus tur
pitudinem uitij per uirtutē depurgans, ad conditoris similitudinem recurrit. Attende
si ita tibi uidetur post animæ speculationē, etiam corporis structuræ, & admirare quō
ipsum decorum habitaculū animæ rationali optimus artifex construxit. Erectum te fin
xit solum ex omnibus animalibus, quo ex ipsa figura scias, quod uita tua ex superna cogna
tione existit. Nam quadrupeda omnia ad terrā uident, & ad uentrem prona sunt: homi
ni uero ad cœlum aspectus expeditus est, ut ne uentri deditus sit, neq; his quæ sub uen
tre sunt affectiōibus, sed totum impetū ac motū ad profectionē sursum uersus habeat.
Deinde quū caput altissimo loco posuit, in ipso sensus maximi pretij collocauit. Isthic
uisus & auditus, & gustus & olfactus, oēs in uicinia inter se habitantes. Et quum sint in
breuem adeo locū coarctati, nullus uicini actionem impedit. Oculi quidem altissimā
speculam occuparunt, ut nulla corporis pars ipsis tenebras obducat, sed sub modico
quodam superciliorū prætextu ac tegumento locati, ex superna eminentia in directū
extendunt. Rursus, auditus non in directum apertus est, sed uertiginoso meatu sonos
in aere apprehendit ac suscipit, quod ipsum etiam summæ sapiētiæ opus existit: ut uox
quidē nullo impedimento obstante penetret, aut potius insonet, per tortuositates con
fracta: nihil aūt eorum quæ forinsecus interlabi solent, sensui impedimento esse possit.
Perdisce linguæ naturam, quomodo tenera est & facile conuerti potest, & ad omnem
sermonis usum, ob motus uarietatē sufficiens existit. Dentes simul uocis sunt organa,
robustum fulcrum linguç exhibentes, simulq; alimēti ministri, partim ipsum secantes,
partim conterentes. Et sic omnia conuenienti ratiocinatione percurrens, & addiscens
aeris attractionem per pulmonem, caloris custodiam in corde, instrumēta concoctio-
nis, canales sanguinis, ex omnibus his imperuestigabilem opificis tui sapientiam uide
bis, ut & tu cum propheta dicere possis. Mirabilis facta est scientia tua ex me. Atten- Psal. 138
de tibijpsi, ut attendas deo, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO DE GRATIARVM ACTIONE.

VDIVISTIS uerba Apostoli, per ea quæ ad Thessalonicenses differit,
omni uitæ legē sancientis. Etenim doctrina ipsi ad singulatim occurrētes
erat: uerum utilitas ex ipsa, se in omnē hominū uitam extendit. Semper 1. Thes. 5
gaudete, inquit, indesinenter orate, in omnib. gratias agite.] Quid igitur
sit ipsum gaudere, & quæ ex ipso utilitas, & quō possibile sit indesinentē
orationem recte peragere, & in omnibus gratiarū actionē deo reddere, quantū uires
nostræ sinunt paulò post exponemus. Porrò quæ nobis ab aduersarijs obijciunt, crimi
nantibus legislationis impossibilitatē, ea prius discutere necessariū puto. Quæ inqui-
unt, est uirtus nocte ac die in animi laxatione hilarē ac lætum degere? Quō uero etiam
possibile est id ipsum recte peragi, infinitis malis temere & ex improuiso nos circum-
stantibus, & necessariā tristitiā animæ inducentibus? Ex quibus gaudere ac lætari ma-
gis impossibile est, quam eū qui in sartagine torrent nō dolere, & eū qui cōpungit dolore
non affligi. Aut fortassis etiā quis circumstantiū nos hic ex imbecillitate rationis ægro
tans, prætexit prætextus in peccatis, qui propter pigritiā ad seruāda mandata, legislato
ri accusationes intentare conatur, uelut impossibilia præscribēti, & inquit: Quomodo
possibile est mihi gaudere semper, quū gaudij causæ nō in me sitæ sint? Forinsecus e-
nim sunt quæ gaudiū efficiunt, & non in nobis reposita: amici aduentus, parentū diu-
turna cōuersatio, pecuniarū inuentiones, honores ab hominibus, restitutio ad sanitatē
ex graui morbo, reliqua uitæ felicitas, domus per omnia abundans, mensa referta, so-
cij læticiæ cōmodi, lectiones ac spectacula uoluptatē afferentia, sanitas familiarissimo
rum

rum, & reliqua uitæ ipsorum affluentia. Molesta enim sunt non solum ea quę nobis dolorosa accidunt, sed etiã quæ amicos ac cognatos tristitia afficiunt. Quare ex omnib. his necessariũ est coaceruari animæ gaudiũ ac hilaritatẽ. Et ad hæc, quũ uidere cõtigerit inimicorũ ruinas, insidiatorũ plagas, benefactorũ retributiones. Et in summa: si neq; præsens fuerit quid molesti, neq; omnino expectetur aliquid aut timeatur quod uitam nostram conturbet, tunc possibile est animæ gaudiũ accedere. Quõ igitur præceptum nobis datum est, q̃d nõ ex uoluntate recte peragitur, sed ad alia pręcedẽtia consequẽs est? Quõ uero etiã indesinenter orabo, corporis necessitatib. animæ cogitationes necessario ad se ipsas cõuertentibus, quũ impossibile sit eodem tẽpore ad duas cogitationes mẽtem distrahi ac quasi discindi? Sed & in omnibus gratias agere mihi præceptũ est: gratias agam tortus? uerberatus? in rota distentus? ob excisos oculos? ob plagam ignominiosam ab aduersario inflictam? congelatus præ frigore? fame strangulatus? liberis aceruatim orbatus? aut etiam ipsa uxore? ex naufragio derepẽte opibus elapsis? in piratas maris aut prædones in terra illapsus? uulnera habens? calumnijs impetitus? uagabundus? carcerẽ habitans? Hæc & his adhuc plura legislatorẽ accusantes colligunt, excusationẽ peccatorũ sibijpsis procurare putantes, ipsam uidelicet criminationem eorũ quæ nobis præcepta sunt uelut impossibiliũ. Quid igitur dicimus? Quod ad alia respiciẽte apostolo, & animas nostras à terrenis in altũ leuare tentante, & ad coelestem rempub. transferre conante, hi qui magnã legislatoris sapientiã nõ assequuntur, utpote circa terrã ac carnes, uelut uermes in cœno, ita in corporis affectionib. uolutati apostolicorũ præceptorũ possibilitatẽ requirunt ac exigunt. Ipse uerò ad semper gaudendum inhortaꝛ, nõ quẽlibet, sed talem qualis ipse erat, non amplius uiuẽs in carne,
Gal. 2 sed uiuentẽ habens in seipso Christũ, tanq̃ cõiunctione ad summũ bonũ, nequaq̃ consensum à carnis molestijs suscipiente. Sed etiã si dissecetur caro, cõtinuitatis dissolutio in affecta corporis parte permaneat, distributione doloris ad intellectualẽ animæ partem penetrare nõ potente. Si eñ mortificauimus mẽbra terrena iuxta Apostoli docu-
2. Cor. 4 mentum, & mortificationẽ Iesu in corpore circunferimus, necessariò ipsa mortificati corporis plaga, ad animã à cõiunctione ipsius dissolutã non procedet. Ignominiæ autem & pœnæ ac detrimenta, itemq; familiariũ mortes, ad mentẽ nõ conscendent, neq; animæ altitudinem ad sui cõsensum detrahent ac conuertent. Siquidẽ enim eadẽ cum integro & uirtuoso sentiunt hi qui in rerũ difficultates illapsi sunt, nõ exhibebũt molestias ac tristitias alteri, qui sanè neq; ipsi moleste ferunt accidentia. Si uerò secundum carnem uiuunt, neq; sic molestia ac tristitia afficient, sed miserabiles iudicabunꝛ, non magis ob calamitates, q̃ quod non ea quæ oportet elegerunt. In summa uero, Anima quæ semel desiderio conditoris illigata est, & pulchritudine ea quæ illic est exhilarari adsueta, gaudium ac lætitiã suam, præ uarietate casuum ac mutationũ carnaliũ affectionum, nõ transmutabit. Sed quæ alijs tristia sunt, additamentũ lætitiæ faciet. Qualis sanè
2. Cor. 11 erat Apostolus ipse, glorians in infirmitatibus, in tribulationibus, in persecutionibus, in necessitatibus, indigẽtias in gloriã cõuertens, in fame & siti, in frigore et nuditate, in persecutionib. & angustijs, in quibus alij ægreferunt seipsos, ac uitã despõdent, in his ipse lætitia exultans. Qui itaq; apostolicæ sententiæ ineruditi sunt, & nõ intelligunt q̃d ad Euangelicam uitam nos adhortatur, Paulum accusare nõ uerentur, uelut impossibilia nobis præscribentẽ. Atqui discant, quod rationabiliter gaudendi causæ, per donorũ Dei magnificentiã nobis propositæ sunt. Producti sumus ad esse ac uitam quum non essemus. Secundum imaginẽ conditoris facti sumus. Rationem & mentem complentem naturam nostram habemus, per quam deum cognouimus, & pulchritudines creationis artificiose condiscentes, per ipsas uelut per literas quasdam, magnam dei circa omnia prouidentiam ac sapientiam legimus. Vim discernẽdi boni ac deterioris habemus, electionẽ conducibilis, & auersionẽ nociui ex ipsa natura edocti sumus. Abalienati à deo per peccatũ, rursus in cõsortium reuocati sumus, per sanguinẽ unigeniti ex ignominiosa seruitute exempti. Resurrectionis spes, angelicorum bonorũ fruitiones, ipsum in cœlis regnũ, bona in promissionibus sita, & intelligẽtiæ & rationis uim trãsgredientur, quõ non has causas ad indesinens gaudium ac perpetuam lætitiã sufficientes esse putare conuenit? Sed potius opinari eum cuius uentri inseruitur, & qui tibiarũ modulis

modulis delectatur, & in molli cubili educatus est ac stertit, meritò in gaudio degere.
Ego uerò iuxta mente præditorum sententiã, dixerim his quidem cõuenire ut lamen-
tentur: beati aũt prædicentur, qui in spe futuri seculi præsentem uitam transmittunt, &
qui præsentia æternis commutant. Et siue in flãma degant deo cõiuncti, uelut tres pue Dan. 3
ri in Babylonia, siue cum leonibus fuerint cõclusi, siue à ceto deuorati, à nobis beatos Ioan. 1
prædicari oportere, ipsosq; in gaudio degere, non ob præsentia dolentes, sed ob spem
eorum, quæ in posterũ nobis reposita sunt lætãtes. Opinor enim probum certatorẽ se-
mel ad pietatis stadiũ exutum, generoso animo ferre oportere aduersariorũ plagas, spe
gloriæ ex coronis consequendæ. Nam & in gymnicis certaminibus, hi qui in palęstris
laboribus praadsuefacti sunt, non ad plagæ dolorem animo contrahuntur, sed con-
tra aduersarios insurgentes, ob præconij desideriũ, præsentes labores cõtemnunt. Sic
uirtuoso etiamsi adsit quid rerum asperiorum, gaudio tenebras non obducet. Quia tri- Rom. 8
bulatio patientiam operatur, patientia probationẽ, probatio spem: spes uerò non pu-
defacit. Quapropter etiam alibi in tribulatione patientiã habere, & in spe gaudium, ab Rom. 12
eodem iussi sumus. Spes igitur est quæ gaudiũ cohabitatorẽ animæ uirtuosi efficit. At
idem Apostolus plorare ac lugere nos oportere præcipit cum lugentibus. Et Galatis
scribens, lugebat de inimicis crucis Christi. Et quid opus est dicere Hieremiam lugen Hier. 9
tẽ? Et Iezechiel lamẽtationes principũ ex præcepto dei scribentẽ? Et multos sanctos Ezech. 2
plorantes, Hei mihi mater ad quæ me peperisti? Et, Hei mihi quia perijt pius de terra, Hier. 15
& qui recte faciat inter homines non est. Et: hei mihi, quia factus sum uelut colligens Psal. 13
stipulam in messe. Et in summa, perscrutare uoces iustorũ, & sicubi aliquem inueneris
tristiorem uocem emittentẽ, credas q omnes huius mundi & infelicis in ipso uitæ gra-
tia ingemiscunt: Hei mihi, quia cohabitatio mea elongata est. Desideriũ enim dissol-
uendi habet, & esse cum Christo. Itaq; uelut gaudij impedimentũ, huius cohabitatio- Phil. 1
nis prolongationẽ ægre fert. Dauid porrò etiã in carminibus lamentationẽ amici Iona
than nobis reliquit, qua etiã inimicũ suum simul luxit: Doleo propter te mi frater Iona- 3. Reg. 1
than, & filiæ Hierusalem lugete propter Saul. Hunc quidẽ luget, ut peccato immortu-
um, Ionathan uerò ut perpetuum uitæ suæ sodalem. Et quid alia referre opus est? Verũ Ioan. 11
lachrymas fudit etiam dñs propter Lazarum, & lachrymas fudit super Hierusalem: & Mat. 21
beatos prædicat lugentes, & rursus plorantes. Et quõ inquiunt, consona sunt hæc, apo Mat. 5
stoli uerbis, Semper gaudete? Neq; enim ex ijsdem principijs lachrymæ & gaudium
generationẽ habent. Illæ enim ex improuiso incursu, uelut plaga quadã animam uerbe
rante ac contrahente, dum spiritus circa cor comprimitur, generari solent. Gaudiũ ue-
rò uelut exultatio quędã est animæ, gaudentis his quæ ex sententia processerunt. Vn-
de etiam accidentia circa corpus diuersa sunt. His enim qui tristantur, subpallida & li-
uida ac perfrigerata est corporis moles. Exhilaratis uerò efflorescens & subruber est
corporis habitus, tantũ non saliente ac foris protrusa anima præ uoluptate. Ad hæc sa-
nè dicemus: q etiam lamentationes ac lachrymę sanctorũ propter dilectionẽ erga de-
um factę sunt. Semper igitur respiciẽtes ad dilectũ, & inde sibijpsis lætitiam augentes,
res conseruorum suorum gubernarunt, lugentes ipsos peccantes, corrigentes eosdem
per lachrymas. Quemadmodũ autem in litoribus stantes, his qui in mari demergũtur
condolentes, non amittunt propriam securitatem in ea cura quam de periclitantibus
habent: Sic neq; hi qui propter peccata proximorum contristantur, propriam lætitiam
disperdunt. Imò etiam maiorem ipsam faciũt, pro lachrymis in fratrem, gaudio domini
digni fientes. Quapropter beati plorantes, & beati lugentes, quia ipsi consolationem Mat. 5
accipient, & ipsi ridebunt. Risum autem dicit, non per genas delabentem in sanguinis
ebullitione strepitum, sed hilaritatem puram & omnis tristitię exortem. Plorare igitur
cum plorantibus permittit Apostolus, quoniam hæ lachrymę uelut semen & usura æ- Rom. 12
terni gaudij fiunt. Ascende mihi per mentis intelligentiã, & angelicum statum inspice
an alius ipsis cõueniat status, q̃ ut gaudeant & lętentur: quia digni facti sunt astare deo
& frui inenarrabili pulcritudine gloriæ conditoris nostri. Ad hanc igitur excitans nos
Apostolus, semper gaudere nobis præcepit. At uerò ad hoc quod dominus propter
Lazarum lachrymas fudit, itemq; super ciuitatem, illud dicere habemus, quod etiam
comedit ac bibit, nõ ipse horum indigus, sed tibi mensuras ac terminos necessariarum

animę affectionum relinquens. Sic itaq; etiam lachrymas fudit, luctuosorum ac lamentantium nimiam cõdolentiam ac humiliationem corrigens. Si quid enim aliud, etiam lachrymari symmetria ac congruente modo ex ratione opus habet, in quibus fieri, & in quantum, & quando, & quò conuenit. Quòd enim nõ affectuosę fuerint dñi lachrymæ, sed docendi nos gratia emittebantur, hinc manifestum est. Lazarus amicus noster dormit, sed uado ut expergefaciam ipsum. Quis nostrum luget dormientẽ amicum, de quo paulò post sperat fore ut expergefiat? Lazare huc ades foras: & ipse mortuus uiuificabatur, & ligatus obambulabat. Miraculum in miraculo, fascijs uinctos esse pedes, & non impediri ad motum: maior enim potentia erat q̃ impedimentũ. Quomodo igitur qui talia facturus erat, id quod euenit lachrymis dignum iudicauit? Aut manifestũ est, quòd undiquaq; imbecillitatem nostram fulciens, mẽsuris quibusdam ac terminis necessarios affectus constrinxit: incondolentiam quidem uelut ferinam declinans: tristitiæ uerò studium & lamentationũ multitudinem, uelut ingenerosam deuitans. Quapropter illachrymans amico, tum societatem humanæ naturæ ipse demonstrauit, tum nos ab excessu in utranq; partem liberauit, neq; emolliri ad affectus, neq; stupido animo ad tristia præditos esse permittens. Quemadmodũ igitur famem suscepit dñs, ubi solidus cibus ipsi digestus fuit, & sitim percepit, humiditate in corpore consumpta, & lassatus fuit, musculis ac neruis ex profectione in itinere superdistentis, non deitate per laborem domita, sed corpore accidentia ex natura cõsequentia suscipiente: Sic etiam lachrymas pertulit, naturale accidens carni accedere cõcedens, quod ipsum contingit, quando cerebri cauitates exhalationibus ex tristitia repletæ, per oculorum meatus uelut canales quosdam, humoris onus reijciunt. Vnde sonitus quidam & uertigines ac obtenebrationes ex improuiso tristium auditu accedunt, dum caput pręuaporibus circunuertitur, quos caloris in profundum contractio remittit. Deinde mea quidem sententia, quemadmodum nebula in aquarum guttas: sic uaporum crassitudo in lachrymas dissoluitur. Vnde etiam uoluptas quędam tristitia afflictis circa lachrymarũ effusionem contingit, quum id quod grauat ipsos latenter per ploratum euacuetur. Confirmat autem huius rationis ueritatem experientia ipsa eorum quæ fiunt. Multos enim nouimus in calamitatibus incurabilibus sibi per uim temperasse, ne lachrymas emitterent. Deinde partim in affectiones incurabiles incidisse, stuporis attoniti sideratonisq; ac resolutionis partium corporis, partim penitus mortuos esse, uiribus ipsorũ uelut debili fulcro, tristitiæ onere confractis. Quod enim in flamma uidere contingit, ut à proprio fumo suffocetur, non subexeunte, sed circa ipsam se uolutante, Hoc ipsum aiunt etiam in facultate animal gubernante fieri: contabescere enim & extingui à doloribus, quum nulla foras contingat perspiratio. Ne itaq; in propriæ affectionis patrocinium, domini lachrymas producant hi qui tristitiam amant. Quemadmodum enim cibus quem dñs comedit, non est nobis occasio uoluptatis: imò uice uersa abstinentiæ ac sufficientiæ terminus supremus, Sic etiam lachrymæ non sunt legislatio ad fletum edendum, sed mensura decẽtissima exposita, ac regula exacta, iuxta quã conuenit grauiter ac decenter intra naturæ terminos permanere, & tristia perferre. Neq; igitur fœminis neq; uiris permittitur luctus studium & lachrymarum multitudo, sed tantum ut in tristibus rebus contristentur, & modicas quasdam lachrymas emittãt, atq; hoc quiete, ita ut nec dentibus infrendant, neq; ululent, neq; uestes dilanient, aut pulucrem inspergant, neq; alio quopiam tali modo se indecore gerant, more eorum qui rerum humanarum inexperti sunt. Oportet enim eum qui diuina doctrina purgatus est, recta ratione uelut munito quodam muro obseptum esse, & talium affectionum appulsus uiriliter ac fortiter propulsare, & non uelut in locum decliuem, in humilem ac cedentẽ animam, affectionũ turbas influentes suscipere. Minime uirilis enim animæ est, & nullam firmitatem ex spe in deum habentis, ob res tristes uehementer dirumpi ac concidere. Quemadmodũ enim uermes in tenerioribus lignis maxime nascuntur, Sic tristitiæ in mollioribus hominum moribus proueniunt. Non enim adamantino corde præditus erat Iob, nõ enim ex lapide uiscera ipsi facta erant. Ceciderunt ipsi decem liberi in breui temporis momento, una plaga contriti, in domo iucunditatis, in tempore uoluptatis, incutiente ipsis diabolo domum. Vidit mẽsam sanguine imbutam, uidit liberos di-

uerso quidem tempore generatos, uerum cõmunem uitę finem sortitos, non plorauit,
non comam euulsit, non emisit uocẽ aliquam ingenerosam, sed decantatã illam & om
nibus notam gratiarum actionẽ proloquutus est: Dominus dedit, dominus abstulit: si
cut domino uisum est, ita factum est, sit nomen domini benedictũ. Nõ incõdolens est
hic homo, & quõ esset? qui sanè de se ipso dicit: Ego plorauí super omni tribulato. Nũ
ergo mentitus est hæc dicens? Atqui testimoniũ ipsi præbet ueritas, quod ad reliquas Iob 4
uirtutes etiam uerax fuerit. Homo enim, inquit, irreprehensibilis, iustus, pius, uerax. Iob 2
At uerò tu cantilenis quibusdam ad tristitiam compositis ad lamentationem abuteris,
& carminibus lugubribus tuam ipsius animam liquefacere ac consumere studio ha-
bes. Et quẽadmodum Tragœdorum proprium est figmentũ ipsum & scena cum qua
theatra occupant: Sic putas conuenire, etiam lugenti conuenientẽ esse habitum, pal-
lium nigrum, & squallidam comam, & tenebras in domo, & sordes ac puluerem, &
cantilenam tristem, semper recens mœroris uulnus animæ cõseruans. Relinque hæc
facienda his qui spem non habent: tu autem edoctus es de his qui in Christo obdormi
uerunt, quod seminatur in corruptione, resurgit in incorruptibilitate, seminat̃ in igno- 1.Thess.4
minia, resurgit in gloria: seminatur in infirmitate, resurgit in potẽtia. Seminatur corpus 1.Cor.15
animale, resurgit corpus spirituale. Quid igitur ploras egressum uitæ uestem ac habi-
tum transmutare? Neq; teipsum deplores, uelut auxiliario quopiã ad uitã sis priuatus.
Præstat enim sperare in dñm, q̃ sperare in hominẽ. Neq; ob illũ luge, uelut grauia per-
pessum. Paulò enim post tuba ex cœlo ipsum expergefaciet, & uidebis ipsum adstantẽ
ad tribunal Christi. Dimitte igit̃ humiles has & ineruditas uoces, Heu inexpectata ma
la. & hanc: quis nam hæc futura putasset? & hanc, quãdo id timui ut charissimũ mihi ca
put terra obruerem? Hæc enim etiam alio dicente si audiamus, erubescere nos conue
nit, qui tum ex memoria præterirorum, tum ex præsentium experimento, necessarias
naturę affectiones edocti sumus. Neq; igitur intempestiuæ mortes, neq; aliæ difficulta
tes ac infortunia ex improuiso incidentia, cõsternabũt nos doctrina pietatis eruditos.
Velut uerbi gratia. Filius mihi erat adolescens, solus uitæ successor, solatium senectæ,
gloria generis, flos æqualium, fulcrum domus, ætatẽ gratiosissimam agebat, hic raptus
perit, & terra ac puluis factus est, qui paulò ante iucundã uocẽ edebat, & iucũdissimũ
spectaculum parentis oculis erat. Quid igitur faciam? dilaniabo uestem, & uolutabor
humi, & testabor deos, & ægreferam, & ostendam me præsentibus uelut puerum ali-
quem præ plagis uociferãtem ac trementẽ? Aut rerum necessitatẽ considerans, quod
mortis lex ineuitabilis est, & per omnem ætatẽ æqualiter procedens, & omnia conse-
quenter composita dissoluens, non cõsternabor ex eo quod accidit? neq; mente emo-
uebor, uelut à plaga improuisa prostratus, iam olim præeruditus quod mortalis exi-
stens, mortalem filium habebam: & quòd nihil humanarũ rerum stabile, neq; perfecte
apud possidentes permanere solet. Sed & urbes magnæ ac claræ, tum ędificiorũ splen
dore, tum inhabitatorũ potentia, itemq; reliqua & regionis & fori opulentia ac fertili-
tate ornatæ, in ruinis nunc solis, ueteris uenustatis signa præ se ferunt. Nauigiũ quoq;
sæpenumero ex mari seruatũ, & q̃d sexcenties celerem nauigationẽ perfecit, & infini-
ta onera mercatoribus trãsuexit, unico uenti insultu dissipatum est. Exercitus item qui
in pugnis sæpe aduersarios deuicerunt, permutata ipsis prosperitate, miserabile specta
culum ac tristis historia facti sunt. Gentes porrò totæ itemq; insulæ ad magnam poten
tiam progressæ, & quæ multa in terra, multa in mari trophea erexerunt, & multas diui-
tias ex spolijs cumularunt, aut tempore consumptæ sunt, aut captiuæ factæ seruitutem
libertate commutauerunt. Et in summa quodcunq; dicere possis ex maximis ac intole
rabilibus malis, eius iam præteritum tempus exempla habet. Quemadmodum igitur
grauitates libræ momentis discernimus: & auri præstantiam ex affrictu ad lapidem ex
perimur: Sic ad expositas nobis à domino mensuras memoria procedentes, nusquam
à temperantiæ terminis excidere poterimus. Quum igitur aliquando acciderit tibi ali
quid ex improuisis, maxime quidem mente probè instructa turbationem non admit-
tes. Deinde uerò spe futurorum, præsentia leuiora facies. Quemadmodum enim qui
debiles oculos habent, ipsos à rebus splendidis ualde amouentes, floribus ac herbis
refocillant: Sic oportet etiam animam non assidue intueri quod triste est, neq; pręsen-

tibus molestijs deditam esse, sed uisum ipsius ad uerorũ bonorũ speculationẽ circũage re. Hoc modo recte peragetur tibi ut semper gaudeas, si uita quidẽ tibi ad deum respiciat: spes uerò retributiõis, uitæ tristitias leues faciat. Ignominia affectus es? At tu ad gloriam in cœlis per patientiã repositam respice. Damnũ perpessus es? At cœlestibus diuitijs oculos & animũ intende, & thesauro quẽ tibijpsi per bona opera reposuisti. A patria exulas? At patriam habes cœlestẽ Hierusalẽ. Filium amisisti? At angelos habes, cũ
Gal. 4 quibus tripudies circũ thronũ dei, & æterna hilaritate lætaberis. Si itaq; hoc modo præsentibus tristitijs futura bona opposueris, custodies tibijpsi animæ iucunditatẽ ac tranquillitatẽ. Ad quam adhortatur nos Apostoli legislatio. Neq; humanarũ rerũ luculentia ac prosperitas, immodicũ gaudium animæ tuæ inducat, neq; res tristes elationẽ ac altitudinem ipsius, mœstitia ac submissione humilient, Vbi enim non sic præeruditus fueris de rebus humanis, nunq; tranquillam & imperturbatã uitam uiues. Hoc ipsum uerò tibi facile recte perpetrabitur, si præceptũ hoc familiare ac cohabitans habueris, quod te semper gaudere adhortatur, Ita ut repudies quidem molestias carnis, colligas uerò lætitias animæ, & præsentiũ quidẽ sensum transgrediaris, ad spem uerò æternorũ mentem intẽdas. Quorum etiam imaginatio sola sufficit ad animã lætitia explendam, & faciẽdum ut angelica illa exultatio in cordibus nostris inhabitet, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & dominium in secula, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN MARTYREM IVLITTAM, ET IN EA QVAE DEFIciunt à præcedenti concione de Gratiarum actione, Iano Cornario medico physico interprete.

RGVMENTVM quidem ecclesiæ est, nimirum quod super beata martyre fit præconium. Denunciamus enim uobis hancdiem, uelut quæ magni certaminis monumentum habet, quod in muliebri corpore uirilissimum, & omnem admirationis stuporem inducens his qui tunc ad spectaculum præsentes fuerunt, & qui postea ex narratione expertorum de ipso audiunt, beatissima mulier Iulitta decertauit, Si sanè mulierem appellare decet eam quæ animi magnitudine fœmineæ naturæ debilitatem occultauit. A qua opinor communem aduersarium nostrum maxime percussum esse, non ferentem ut à fœminis superetur, qui magna illa iactans, totum terrarum orbem se concussurum esse, & uelut nidum occupaturum, & uelut derelicta oua direpturum, et urbes desolaturum, is apparuit à fœminea uirtute superatus: quam aggressus in tempore tentationis redarguere ac conuincere, uelut non potentẽ præ naturæ imbecillitate per totum ac semper pietatem in deum conseruare, inuenit per experientiã natura uiriliorem, & in tantum ipsius terriculamenta deridentem, quantum ipse sperabat se ijsdem ipsam perterrefacturum esse. Etenim quum ipsa litem ad quendam in ciuitate uirum potentẽ haberet, auarumq; ac uiolentum, qui ex rapinis ac præda diuitias sibijpsi cumulauerat, quiq; terram multã abscissam, & agros & uillas, & pecora & famulos, & omnẽ reliquam uitæ supellectilem, à muliere ad seipsum transtulerat, & forum iudiciariũ occupauerat, calumniatoribus & falsis testibus & largitionibus ad corrumpẽdos iudices suffultus, Quum iam adesset dies à lege constitutus, & præco uocaret, & aduocati parati essent: Incipientem docere hominis tyrãnidem, & exponere parantem modum acquisitionis ac possessionis à principio, & tẽporis longitudinem quod dominium ipsius stabilierit, Deinde uiolentiam ac auaritiam uiri deploraturam, prætergressus ille dixit litem lege non permissam esse. Neq; enim fas esse communibus participare eos qui deos regios nõ colerent, & fidem in Christum non iureiurando abnegassent. Videbatur itaq; principi iusta dicere, & necessaria proferre ac prætendere. Et statim thus & focus & propositio litigantibus pretenta. Negantem quidem Christum, legibus fruituram esse, & utilitate ex ipsis: amplectentem uerò fidem, neq; foro iudiciario, neq; legibus, neq; reliquæ rei-

publicæ

publicæ participem fore, uelut ignominia affectā secundum leges eorum qui tunc imperium obtinebant. Quid igitur postea? Num inescata est diuitijs? aut ob contentionem aduersus iniuriantem, id quod conducibile est neglexit? aut periculo ex iudicibus impendente perterrefacta est? Minime gentium. Sed ualeat, inquit, uita, pereant pecuniæ: & neq; corpus mihi reliquum fiat, antequam uocem aliquam emittam impiam contra Deum conditorem meum. Et quanto magis uidebat principem his sermonibus exasperari, & ad extremam contra ipsam iram incendi, tanto plus gratias agebat deo: quia pro pecunijs corruptibilibus litigans, cœlestium bonorum possessionem sibi ipsi confirmare uisa est: & terra quidem spoliari, ut paradisum adipisceretur: ignominia uerò condemnari, ut corona gloriæ digna fieret. Corpore autem torreri & temporali uitā priuari, ut beatas spes consequeretur, cum omnibus sanctis in gaudio regni inuenta. Vbi uerò sæpius interrogata, sæpius eandem uocem emisisset, famulam Christi seipsam dicens, & eos qui abnegationem adhortabantur, execraretur: Tunc sane iudex iniquitatis, nō solum opibus ac possessionibus, quibus iniuste & præter leges spoliata erat, ipsam priuauit, sed etiam ad mortem ipsam condemnauit, uelut ipse putabat, igni ipsam adiudicans. Ipsa uerò ad nihil eorum quæ in uita iucunda sunt, adeò festinanter currebat, uelut ad flammā illam properabat, facie, habitu, & uerbis quæ loquebatur, & efflorescente hilaritate, gaudium animę ostendens, adhortans etiam adstantes mulieres, ne ad labores pro pietate emollescerent, neq; naturæ debilitatē prætexerent: ex eadem inquiens massa cum uiris sumus, ad imaginē dei factæ sumus, uelut etiā hi: fœmina æqualiter cum uiro ad suscipiendam uirtutem apta à conditore facta est. Et cur non per omnia uiris cognatæ sumus? Non enim caro solū accepta est ad mulieris structurā, sed etiam os ex ossibus. Quare soliditas & firmitas, cōstantiaq; ac patientia, æqualiter cum uiris etiam à nobis domino debetur. Hęc ubi dixisset ad rogum insiluit. Hic uerò sanctæ corpus, uelut lucidus quispiam thalamus cōplectens, animā quidem in cœlestem regionem & decentem quietem remisit. Verum uenerabile corpus integrum amicis ac cognatis conseruauit, quod in pulcherrimo delubro in suburbio positum, sanctificat quidem locum, sanctificat aūt & eos qui in ipsum cōueniunt. Terra uerò accessu beatæ benedicta, ex proprijs lateribus aquæ naturam gratiosissimam remisit ut martyr ipsa pro matre facta sit, & uelut cōmuni lacte aliquo urbis incolæ nutriantur. Hæc aqua & sanis tutela est, & temperate deliciantibus uoluptatis suppeditamentum, & infirmis cōsolatio. Ita ut Elisæi beneficentiā in Hierichuntinos, ipsa martyr nobis exhibuerit, ut quæ salsugine cōmunis naturæ aquarum huius loci, in dulcem & teneram ac omnibus lenē saporem, per benedictionē cōmutauit. Vos uiri ne pariamini, ut mulieribus inferiores ad pietatē uideamini. Vos mulieres ne superemini ab hoc exemplo, sed citra excusationē & prætextū, pietatē amplectimini, opere experimentum capientes, quod ad nullum bonū perpetrandum, naturę defectus uobis impedimento est. Multa adhuc de martyre dicere paratū, sermo heri nobis inceptus & imperfectus relictus, diutiorē in his moram non permittit. Ego uerò omne imperfectum, à natura moleste fero. Nam & iniucundum spectaculū est imago ex dimidio expressa. Inutilis uerò est profectionis labor, uiatore ad propositū finem, & præfinitā stationē non conseruato. Et uenatio breuis compar est ei quæ nihil cepit. Et qui in stadijs currunt, uno solo sæpe passu relicti, à brauio exciderunt. Itaq; etiā nos qui heri Apostoli uerborum mentionē fecimus, & paucis ipsorum sententiam nos perstricturos sperabamus, inuenti sumus multiplicia ex dictis prætergressi: quapropter necessarium ducimus, ut relicta rependamus ac exoluamus. Dicebatur itaque ab Apostolo: Semper gaudete, indesinenter orate, in omnibus gratias agite. Et de eo quidē quòd semper gaudere oporteat, etiamsi non sufficienter pro argumento, tamen nobis satis heri dictū est. An uerò etiam indesinēter orare oporteat, & possibile sit præceptū, & qui exigitis id à nobis uos parati estis, & ego pro uiribus patrocinium sermonis eius pręstabo. Oratio est petitio boni à pijs ad deum fiens. Petitionē aūt non omnino in uerbis circūscribimus, neq; enim putamus deum cōmonefactione per uerba opus habere, sed scire etiam nobis nō petentibus, quæ utilia sunt. Quid igitur est q̄d dicimus? Quòd nō in syllabis orationem nos perficere oportet, sed magis animi proposito, & actionibus secundum uirtutē in

Gen. 1 — 4. Reg. 2 — 1. Thes. 5

1.Cor. 10 omnem uitam extentis, orationis uim explere. Siue enim editis, inquit, siue bibitis, siue, quid facitis, omnia in gloriam dei facite: desidens in mensa, ora: assumẽs panem, ei qui præbuit gratiam persolue. Vino debilitatem corporis fulciens, memineris eius qui donum tibi dedit ad lætitiã cordis, & consolationẽ infirmitatũ. Præterijt necessarius ciborum usus, memoria tamen benefactoris ne prætereat. Vbi tunicã induis, gratias age largitori. Vbi palliũ circundas, auge dilectionẽ in deum, qui & hyemi & æstati conuenientia tegumenta nobis largitus est, quæq; tum uitam nostrã conseruant, tum turpitudinem uelant. Completa est dies, age gratias ei qui solem in ministeriũ operũ diurnorum nobis donauit: ignem uero ad illuminandã noctem, & inseruiendum reliquis uitæ necessitatibus, nobis exhibuit. Nox uerò alia nobis orationis argumẽta propinet. Quum respexeris ad cœlum, & ad siderum pulchritudines intentos oculos habueris, ora ad dominum uisibilium, & adora deum optimũ uniuersorum opificem, qui omnia in sapientia fecit. Quum uideris omnẽ animantiũ naturam somno detentã, rursus adora eum qui etiã inuitè nos per somnum, à laborũ assiduitate soluit, & ex parua requie, rursus ad uirium uigorẽ reducit. Nox igitur non sit, uelut propria quædã & tota ac præcipua somni sors. Neq; per insensibilitatem in somno, dimidiam uitæ partem inutilem tibi esse patiaris. Sed diuidatur tibi noctis tẽpus, in somnũ & orationẽ. Sed & somni ipsi, meditationes sunt pietatis. Solent enim ferè imaginationes in somno, diurnarũ curarũ resonantiæ esse. Qualia enim sunt uitæ nostræ studia, talia necesse est esse etiam insomnia. Sic indesinenter orabis, non in uerbis orationẽ explens, sed per totam uitæ cõuersationẽ teipsum deo cõiungens, ut assidua & indesinens oratio sit uita tua. Sed & in omnibus gratias agite, inquit. & quomodo hoc possibile est aiunt, animã calamitatibus dolorosam, & dolorum perceptione uelut compũctam, non ad lamentationes effundere lachrymas, sed gratias agere uelut pro bonis, pro his quæ reuera precibus sunt remouenda ac abominanda? Quæ eñ imprecatus est mihi inimicus, hæc perpessus quomodo in ipsis gratias agere potero? Ereptus est filius immaturus, & dolores circa primos partus grauiores matrẽ ob dilectũ ac unigenitũ dolentem consauciant, quomodo relictis lamentationibus gratiarũ actionis uoces assumpserit? quomodo? si reputet quod filio ex ipsa genito pater magis proprius deus est, & uitæ præfectus ac uillicus prudentior. Cur igitur nõ permittimus prudenti domino, ut suas opes prout ipsi uisum est dispenset? Sed uelut proprijs priuati indignamur, & morientibus uelut iniuria affectis condolemus. Tu uerò illud reputa, quòd non mortuus est puer, sed redditus: neq; mortuus est amicus, sed peregrinatus, & paululũ præoccupauit uiam, quam etiam nos necessariò oportebit ire. Sit tibi mandatum dei comes, uelut lucem quandam ac perspicuitatem ad rerum discretionem indesinenter exhibens, quod sanè eminus animæ tuæ intentionẽ præcohibens, & ueras de singulis opiniones procurans, à nullo eorũ quę accidũt te permutari sinet, sed bene pręparata ac instructa mẽte, securè & inconcusse uiolentorũ uentorũ & undarũ impetus, uelut quendã uicinũ maris scopulum sustinere. Cur enim non de mortali mortaliter sentire præadsueuisti? Sed improuisam filij mortem suscepisti? Quum primũ tibi filij natiuitas annunciata est, si quis interrogasset te, quale est quod natum est, quid nam respondisses? num aliud quid dixisses, quàm quòd homo est quod natũ est? Si autem homo, etiam mortalis nimirũ. Quid igitur præter opinionẽ accidit, si mortuus est mortalis? Non uides solem orientem ac occidentem? Non uides lunam augescentẽ ac deinde deficiẽtem? Non terram florentem, deinde marcescentẽ? Quid circa nos stabile est? Quid immobilem ac immutabi-
Mat. 24 lem habet naturã? Respice ad cœlum & inspice terram, neq; hæc perpetuo durãt. Cœ-
Luc. 21 lum enim & terra præteribunt, inquit, stellæ ex cœlo cadent, sol obtenebrabitur, luna non dabit lumẽ suum. Quid igitur mirũ si & nos pars mundi existentes, eorum quæ ex mundo sunt participes sumus? Ad hæc respiciens, quũ etiam ad te uenerit cõmunium rerum portio, fer tacitus ac cõniuens, non indolenter neq; insensibiliter: quæ est enim indolentiæ merces? sed grauiter quidẽ ac cum immẽsis doloribus, ueruntamẽ suffer, uelut generosus quispiam athleta, robur & uirilitatẽ nõ solum ex nõ uerberãdo aduersarios, sed etiam ex fortiter ferendo plagas ab ipsis acceptas ostendens. Et uelut quispiam sapiens ac imperturbatus gubernator, præ magna circa artem nauticã experien-

tia,rectam & indemersam omniq; tempestate altiorem animam conseruans. Filij dile-
cti,aut uxoris ex animi sententia ductæ,aut alterius cuiusdam ex amicissimis & omni
beneuolentia coniunctis priuatio,nihil graue est prouido,& rectam rationem uitæ du-
cem habenti,imò non secundum consuetudinem quandam progredienti. Cõsuetudi
nis eñ separatio,etiam brutis animantibus toleratu difficillima est. Et ego aliquando
uidi bouẽ in præsepi lachrymantẽ,contubernali ac coniuge ipsi defuncto. Sed & reli-
qua bruta uidere est cõsuetudinem uehemẽter amplecti. Tu uerò nõ sic didicisti, neq;
institutus es. At principiũ quidẽ amicitiæ ex longa cõuersatione & diuturna cõsuetu-
dine sumere,nihil indecori habet. Verum lamentari ob separationem,& diutinã con-
uersationẽ,penitus absurdum est.uerbi gratia, Vxor contigit tibi iuxta uitæ societatẽ,
omnẽ uitæ uoluptatẽ tibi exhibens,lætitiæ opifex,iucunditatis causa,bona & opes au
gens,in mœrore maximã tristitiũ partẽ auferẽs. Hæc derepente rapta perijt,ne exaspere
ris affectione,neq; spontaneũ quendã esse dixeris eorũ quæ fiunt casum , uelut nullo
præfecto mundũ gubernante:neq; malum quendã opificẽ cõstitue,ex immodica tristi
tia praua dogmata tibijpsi suggerens.neq; terminos pietatis excedas:quandoquidẽ e-
nim omnino duo in una carne fuistis,multa utiq; uenia est ei qui dissectionẽ & cõiun- Gen. 2
ctionis diuisionẽ cũ doloribus suscipit:nõ tamẽ propterea cogitare aliquid incõueni-
ens,aut loqui tibi utile est. Cogita eñ quod deus qui nos formauit & animam indidit,
propriã unicuiq; animæ uitæ cõuersationẽ cõtribuit,& alijs alios exitus terminos præ
fixit. Aliũ eñ diutius in carne permanere disposuit:aliũ citius uinculis corporis exolui
ordinauit,iuxta inscrutabiles sapiẽtiæ ac iustitiæ suæ rationes. Quemadmodũ igit̃ hi
qui in carceres conijciunẽ,partim diutius uinculorũ afflictione includunẽ,partim cele
rem reperiũt afflictionis liberationẽ:Sic etiã animæ,partim diutius in hac uita detinen
tur,partim breuiore tẽpore,iuxta proportionẽ dignitatis uniuscuiusq;,sapiẽter & pro-
funde,& quantũ humanus animus assequi nõ potest,cõditore nostro rebus singulorũ
prospiciẽte. Nõ audis Dauidẽ dicentẽ? Educ ex carcere animã meã,ex molestijs uide- Psal. 141
licet,inquit. Nõ audiuisti de sancto,quod anima ipsius exoluta est? Quid uero Syme- Luc. 4
one quũ in ulnas accepisset dominũ nostrũ,qualem uocẽ emisit? nõ Nunc dimittis ac
exoluis seruũ tuũ domine? Ei eñ qui ad supernã cõuersationẽ festinat,omni pœna,om
niq; carcere grauior est hæc cum corpore uita. Ne igitur requiras,ut constitutiones de
animabus,ad tuam uoluntatẽ consequanẽ. Sed reputa de coniunctis in uita, & qui de
inde morte disparanẽ,quod cõsimiles sint uiatoribus unã uiam euntibus,& ꝑpter assi
duam inter se conuersationẽ præ cõsuetudine unitis. Qui postq; cõmunem uiam per-
gressi,de cætero apprehenderint eam quæ ipsam secat,necessitate iam utrũq; diuiden
te, non consuetudini assidentes proposita negligunt, sed causam quæ ipsos ab initio
cõmouit,in memoriam reuocantes,unusquisq; ad proprium finem decurrunt. Quem
admodum igitur illis alius erat uiæ scopus,contigit autẽ ipsis inter eundum ex cõsuetu
dine familiaritas:sic etiã his qui nuptijs, aut alia quapiã uitæ societate coniuncti sunt,
proprius nimirũ uitæ finis ꝑpositus est. cõiunctos autẽ inter se,præcõstitutus uitæ ter-
minus necessario separauit ac dissoluit. Grati igitur animi est,nõ ob separationẽ discru
ciari,sed propter cõiunctionẽ ab initio,gratiã habere ei qui hoc consortiũ cõcessit. Tu
uero etiam quum superesset tibi uxor,aut amicus,aut filius, aut quicquid est tandẽ de
quo nunc doles,gratiam nõ habebas præsentium largitori,sed super deficientibus cõ-
querebaris,si quidem uxori soli cohabitabas,quod nõ filij essent quales uelles. Si ue-
ro etiam filij aderãt,quod nõ diuitijs abundares,aut etiã quod inimicos quosdã prospe
re degẽtes uideres. Vide igit̃ ne quãdo ipsi nobis amicissimorũ priuatiões necessariò
paremus,præsentes quidem non sentientes, ablatos autem amplectentes. Quando-
quidem eñ præsentibus ex deo bonis gratias nõ agimus, necessaria nobis ablatio pro
pter sensum contingit. Quemadmodũ enim oculi quod nimis appositũ est non uidẽt,
sed moderata quadã distantia opus habent: Sic etiam ingratæ animæ,in bonorum ab-
alienatione,præteritã gratiã percipere uidentur. Quum enim acciperet bona, nullam
gratiam largitori cõfitentes,post ablationem,quod præterijt beatum prædicãt. At ue-
ro nullus nostrũ à gratiarũ actione excludit̃ præ ulla aliqua uitæ calamitate,si singulos
beneuole cõsiderare uelis. Multas eñ cõtẽplationes,easq; nõ iniucundas,singulorũ

nostrum uita possidet:si itaq; ad id quod inferius est respiciamus,atq; sic ex cõparatio-
ne ad deterius,bonũ quod nobis adest expendamus,quanti pretij id ipsum esse putas?
Seruus es?habes aliquem teipso humiliorẽ,gratias age quod unũ superexcellis,quod
non in pistrinum cõdemnatus es,quod nõ plagas accipis.Sed neq; huic gratias agen-
di causæ deerunt.Non eñ habet pedicas,nõ ligatus est in ligno. Vinctus ipse sufficien
tem habet causam ipsum uiuere,ad gratiarũ actionem. Solẽ uidet,aerem inspirat,pr o-
pterea gratias agit.Iniuste supplicio afficeris?futurorum spe gaude . Iuste cõdemnatus
es?etiam sic gratias age,quod hic suppliciũ pro ausis dependis,& nõ impunitis pecca-
tis æterno supplicio reseruaris.Iuxta eandẽ rationẽ per omnem uitam ac omnia studia,
is qui gratus est magnas pro præsentibus gratias benefactori reddere potest.Nunc ue
ro pleriq; morosorũ hominũ more afficiunt,præsens quidẽ negligentes,absentia uero
cõcupiscentes.Non eñ indigẽtiores seipsis enumerãtes,gratiã pro his quæ habẽt be-
nefactori reddũt:sed cõparatione ad superexcellẽs facta, quantũ superant reputãtes,
uelut proprijs priuati his quæ alijs adsunt, sic tristant ac cõqueruntur . Seruus ægre fert
quod nõ est liber. In libertate educatus,quod nõ est generosus,& ex nobilitate specta
bilibus procreatus,& quod nõ septem auos retro numerare potest, qui alendis equis,
& in gladiatores sumptus profuderunt.Qui genere illustris est,moleste fert quod non
ob diuitias superbire datum est.Diues tristatur ac luget,quod nõ ciuitatibus ac genti-
bus imperat,exercitus dux quod nõ regnat.Rex quod nõ toti simul sub sole terræ do
minatur:sed sunt gentes ipsius sceptris nõ succumbentes.Ex omnib. autẽ his colligit,
quod pro nulla re benefactori gratiæ agant. Verũ nos relicta propter absentia tristitia
discamus propter præsentia gratiarũ actionẽ reddere.Dicamus in tristioribus rerũ cir-
cumstantijs sapienti medico:In tribulatione parua,disciplina ac castigatio tua nobis.di
Psal. 118 camus,bonũ est mihi quod humiliasti me.Dicamus,quod nõ dignæ sint afflictiões hu
Rom. 8 ius tẽporis ad gloriã quæ reuelabit in nos.Dicamus,quod ob pauca ex his quæ pecca
Hier. 64 uimus,flagellati sumus.Inuocemus dominũ,castiga nos domine, uerumtamẽ in iudi-
cio,& nõ in iræ impetu:dum eñ redarguimur,à domino corripimur, ut ne cum mũdo
condemnemur.At uero in splendidiore uitæ cultu,illã Dauidis uocẽ dicamus . Quid
retribuam domino,pro omnib. quæ retribuit mihi?ex non existente ad uitã produxit,
Psal. 115 ratione honorauit,artes uitæ coadiutrices nobis largitus est:alimenta ex terra remittit:
pecorum nobis ministeriũ dedit:propter nos pluuiæ,propter nos sol,montana & cam
pestris regio nostri causa exornata est, refugia nobis ad montium summitates procu-
rans.propter nos flumina fluunt,propter nos fontes scaturiunt . Mare nobis conces-
sum est ad exercendã mercaturã.Diuitiæ ex metallis,uoluptates undiquaq;,omni crea
tura nos stipante,propter opulentam & luculentam benefactoris in nos gratiam. Et
quid oportet parua dicere?propter nos deus inter homines.propter hanc corruptam
carnem,uerbum caro factum est,& habitauit in nobis.Cum ingratis est benefactor,ad
captiuos uenit liberator,ad sedentes in tenebris,sol iustitiæ,ad crucem qui omnis affe
ctionis expers est:ad mortem uita : ad orcum tenebrosum lux . Resurrectio propter
lapsos,spiritus adoptionis, gratiarum distributiones,coronarum promissiones, & re-
liqua quæ neq; enumerare facile est.in quibus omnibus cõueniens est uox prophetæ,
Quid retribuemus domino,pro omnibus quæ retribuit nobis ? Etenim rursus etiam
hoc non dedisse,sed retribuisse dictus est magnificus ille, uelut non auspicans gratiã,
sed retalians lacessentes.Nam accipientium gratiarum actio pro beneficio reputatur
qui etiam ubi pecunias dedit,postulat à te misericordiam per manum pauperum. & si
accipiat sua ipsius,integram tibi gratiã uelut pro proprijs refert. Quid igitur retribue-
mus domino,pro omnibus quæ retribuit nobis?non enim dimittere possum uocẽ pro
phetæ,probe dubitantis,& suam paupertatẽ circumspicientis,quod nihil habet retri-
butione dignũ,qui in tam magnis ac splendidis beneficijs,nõ tamen excessum haben
tibus,multiplicia nobis in posterum promittit:paradisi delicias, & gloriã in regno , &
æquales angelis honores,& dei cognitionẽ,quod ipsum his qui digni facti sunt , sum-
mum bonũ est,quod omnis rationalis natura cupit, quod utinã & nos adipisci possi-
mus,ubi ex carnis affectionibus nosipsos expurgauerimus.Quomodo igitur,in quit,
societatem & amorem,quod primum & perfectissimũ est bonum,quia complementũ

legis

legis est dilectio, erga proximos ostẽdemus, quũ ad aliquos præ magnis calamitatib us
pressos ingressi, nõ cõploremus ipsis, neq; lachrymemur, sed pro his quæ fiunt gratias
agamus. Propriam etenim afflictionẽ cum gratiarum actione sufferre, patientiæ ac cõ-
stantiæ demonstrationẽ habet. Verũ pro alienis calamitatibus deo gratias agere, gau-
dentis est malis, & exasperantis afflictos, præsertim Apostolo præcipiente nobis, plo-
rare cum plorantibus. Quid igitur ad hæc dicemus? aut rursus necessariò nosipsos uer- Rom. 12
borum domini cõmonefaciemus, in quibusnam gaudere nobis pręceptũ est, & in qui
bus lugere? Gaudete, inquit, & lætamini, quia merces uestra multa est in cœlis. Et rur-
sus. Filiæ Hierusalẽ, ne ploretis super me, sed plorate super filios uestros. Igitur cum iu- Matt. 10
stis quidẽ exultare ac lætari, diuinus sermo nobis præcipit. Cum his uero qui ex pœni Mat. 27
tentia lachrymas emittunt, lugere ac lamentari. Aut eos qui indolẽter dispositi sunt dé
plorare, quod neq; sciunt quomodo pereunt. Minime uero cõuenit putare mãdati im
pletorẽ esse eum qui hominũ mortẽ deplorat, & cũ lugentibus in eiulatũ prorumpit.
Neq; eñ medicũ laudo, qui pro auxilio ægris ferẽdo, ipse morbis plenus est, neq; gu-
bernatorẽ, qui pro eo quod dominari nauigantibus debet, & cum uentis pugnare, &
undas effugere, & timidiores consolari, ipse nauseat, & unà cum inexpertis maris con-
tristatur. Talis eñ est qui ad lugentes ingreditur, & non ex propria ratione utilitatẽ im
partit, sed ex alienis afflictionibus indecorũ habitũ transsumit. Contristari quidẽ igi-
tur in calamitatibus lugentiũ, consequens est. Sic eñ teipsum consortẽ facies afflictis,
non hilaris in calamitatibus, neq; indifferens existens in alienis doloribus: non tamen
ulterius coefferri cũ afflictis conuenit, ita ut coexclames aut lamenteris cum afflicto,
aut in alijs imiteris & æmuleris eum cui afflictio tenebras induxit: uelut est, seipsum in-
cludere, & nigrum uestitum gestare, & humi desidere, & tonsurã negligere. Ex his e-
nim calamitas magis augetur quàm mitigatur. Non uides quod inguinũ abscessus &
splenia, dum hæc quidẽ uulneribus imponuntur, illi uero febribus accedunt, dolores
augent. Verũ manus ipsæ leui suo contactu dolentẽ partem supprimunt ac mitigant?
Itaq; neq; ipse afflictionẽ præsentiã tua exasperes, neq; lapso collabaris. Nam qui iacen
tem erigere uult, altior omnino lapso esse debet. Qui uero æque lapsus est, altero qui
erigat etiã ipse opus habet. At torqueri quidẽ ab his quæ acciderunt, & quiete contri-
stari ob afflictiones conuenit, ita ut in faciei meditatione, & austeritate grauitatẽ habẽ-
te, animi affectionẽ declares. Verũ ubi ad colloquium uentum est, non statim conue-
nit ad obiurgationes prosilire, uelut iacentibus insultantẽ. Onerosæ eñ sunt præ mœ-
rore animo afflictis obiurgationes, & simul intolerabiles sunt sermones eorum qui pe
nitus indolenter se gerunt, & ad persuadendum inefficaces apud afflictos. At ubi per-
miseris inaniter & inefficaciter uociferari ac lamentari, malo iam remisso ac se laxante,
tunc cõcinne ac leniter adhortationẽ potes attingere. Quandoquidẽ etiã equorũ do-
mitores, effrenes pullos nõ statim frenis strangulãt, neq; relidũt: sic eñ retrocedere, &
insessores excutere discunt: sed remittentes primum ac indulgẽtes ipsis, ubi uiderint
ex proprio impetu ac uiolentia animi cõcitationem consumpsisse, tunc iam domitos
ipsos assumunt, & per artem obedientiores reddunt. Sic erit iuxta Solomonis senten- Prou. 12
tiam, Melius ingredi in domũ luctus, quàm in domum potus ac conuiuij, si quis perite
aut leniter sermone utens, propriam sanitatẽ ægroto impartiturus sit, & non alienæ tri
stitiæ, uelut lippitudinis, particeps futurus. Plorare igitur cum plorãtibus sic iubemur.
Quũ uideris ob delictorũ pœnitentiam fratrẽ lugere, simul plora cum ipso ac condo-
le. Sic eñ continget tibi, ut in alienis afflictionibus propriã corrigas. Qui eñ pro pec-
cato proximi calidam lachrymarum guttã effundit, sibijpsi medetur per hoc quod fra-
trem deplorat. Talis erat qui dicit. Tristitia occupauit me, ex peccatoribus relinquen-
tibus legem tuã. Pro peccato plora, hoc animæ ægritudo est, hoc immortalis animæ Psal. 118
mors est, hoc luctu & implacabili ploratu dignũ est. Ob hoc lachrymæ fluãt, & ne ces-
set gemitus ex profundo corde procedẽs. Paulus lugebat inimicos crucis Christi. Hie-
remias lugebat ob pereuntẽ populum, cui quoniã naturales lachrymæ nõ sufficiebãt, Hier. 4
fontem lachrymarum, & extremum limen ac mansionẽ inquirebat, & sedebo, inquit,
& plorabo super populum hunc pereuntem dies multos. Tales lachrymas ac talem lu
ctum, Apostoli sermo comprobat, & dominus beatum prædicat, non facilitatem ad

omnem

omnem tristitiã, neq; promptitudinẽ prorumpendi in lachrymas ex omni occasione. Porrò noui ego quosdam uoluptuarios, qui propter immodicam uoluptatem, per tristitiæ prætextum, ad crapulam & ebrietatem se conuertunt, & intemperantiã suam ex Prouerb. 31 Solomonis uerbis mitigare conantur, qui dicit. Date uinũ in tristitia. Est autem sermo prouerbialis, non ebrietatis licentiam exhibens, sed humanã uitam conseruans. Vt enim ænigmaticam ipsius sententiam relinquã, uinum dicentis spiritualem lætitiam, ne uulgaris quidem sensus exiguam curã habet, ut ne uehementi luctu absorpti, cibos ne gligant qui grauiter lugent, & ægre consolationem admittunt. Verum pane quidem cor luctu afflicti hominis firmatur, uino uero collapsæ uites suffulciuntur. At uero uinosi & ebrij, non tristitiam mitigantes, sed mala malis permutantes, & prauos contractus facientes, morbos animæ, morbis permutant, & eos qui momenta in trutina adæquant imitantes, tantum tristitiæ subtrahunt, quantum uoluptatem augent. Verum ego opinor uinum naturæ auxilium exhibere oportere, & non tantum meri infundi per mittere, ut rationi tenebræ inducantur. Neque enim simul cum uino effluet tristitia, & amplius ebrietatis uitiũ animæ accedet. Si uero tristitiæ medicus est ratio, extremũ sanè malũ fuerit ebrietas, medelam animæ impediens. Cæterum singula à nobis dicta repete ac expende, & reperies tum possibilitatem, tum utilitatem apostolici præcepti, quomodo semper gaudeas, rectam rationẽ sequens, & quomodo indesinenter ores, & quomodo in omnibus gratias agas, & quomodo afflictos consoleris, ut ex omnib. integer ac perfectus sis spiritu sancto opitulante, & gratia domini nostri Iesu Christi cohabitante. Cui gloria & imperium in secula, Amen.

D. BASILII MAGNI CONCIO IN DICTVM ILLVD IN EVANGELIO LVCAE, DESTRVAM horrea mea, & maiora ædificabo, & de auaritia. Iano Cornario medico physico interprete.

Prouerb. 27 DVPLEX tentationum species est. Aut ẽm tribulationes corda explorant, uelut aurum in fornace, per patientiam integritatem ipsorum deprehendẽtes. Aut plerunq; etiam ipsæ res secundæ tentatiõnis loco apud multos sunt. Æque ẽm difficile est, & in rerum difficultatibus animam indepressam cõseruare, & rebus prosperis ad iniurias ac contumelias inferendas non extolli. Et prioris quidem tẽtationũ speciei exemplũ est Iob, magnus ille & insuperabilis A-
Iob 1 thleta, qui omnẽ diaboli uim, uelut torrentis impetũ, inconcusso corde & immutabili ratione ac proposito suscipiẽs, tanto maior tentationib. apparuit, quanto maiora & ægre dissolubilia certamina ipsi ab hoste uident obiecta esse. At uero tentationũ in rebus secundis exempla, tum alia multa sunt, tũ hic nunc nobis lectus diues, qui alias quidẽ diuitias habebat, alias uero sperabat, hominũ amantissimo deo propter morũ ingratitudinẽ, ipsum ab initio nõ condemnãte, sed semper ad priores diuitias, alias adijciente, si quo modo satietatẽ ipsi inducere posset, & animũ ipsius ad li-
Leuit. 12 beralitatẽ ac mansuetudinẽ prouocare. Hominis ẽm diuitis, inquit, ager fertilis erat, & supputabat secũ, quid faciã? destruã horrea mea, & maiora extruã. Cur igitur fertilis fuit ager hominis nihil boni ex abundantia facturi? Vt magis dei lõganimitas appareret,
Mat. 6 quum bonitas ipsius se etiã usq; ad tales extendat. Pluit enim super iustos & iniustos, & solem suum oriri facit super malos & bonos. Verum talis bonitas malus supplicium mala perpetrantibus immittit. Intulit pluuias in terram ab auaris manibus cultam. Dedit solem ad fouenda semina, & multiplicandos fructus per fertilitatem. Et à deo quidem talia, terræ aptitudo, aeris temperati status, seminũ ubertas, boum auxilia, & reliqua quibus agricultura abundare solet. Ab homine uero qualia? Morũ amarulentia, odium hominũ, illiberalitas. Hæc benefactori rependebat. Non memor fuit cõmunis naturæ, nõ putauit oportere superfluũ in egenos distribuere, nullã præcepti habuit ra-
Tob. 4 tionem. Ne abstineas benefacere inopi, & eleemosynæ ac fides ne deserãt te. Et frange esurienti panem tuum. Et omnes prophetæ omnesq; doctores uociferãtes nõ exaudie bantur

bantur. Sed horrea quidē propter repositorū multitudinē angusta dirūmpebant, parcum uero cor non implebatur. Semper eñ noua ueteribus apponens, & annuis additamentis opulentiā adaugens, ad inextricabilē consilij inopiā deuenit, ut ueterib. quidem cedere ob auaritiā non permitteret, noua aūt ob copiam suscipere nō posset. Ob id inefficacia ipsius consilia, ancipites curæ, quid faciā? Quis non misereatur hominis ita obsessi? Miser est ob fertilitatē, miserabilis ob præsentia bona, miserabilior ob futura quæ expectat. Non enim redditus fert ipsi terra, gemitus ipsi producit. Nō enim fructuum fertilitatē colligit, sed curas, mœrores, & grauem desperationē. Similiter uelut pauperes lamentaī. An nō & talem uocē edit cui propter paupertatē angustę res sunt? quid faciā? unde alimēta? unde indumenta? Hæc etiā diues loquiī, affligitur dolore in corde, & præ cura corrodiī. Nam q̄d alios lætitia afficit, id ipsum auarū consumit: non enim gaudet omnibus intus ipsi repletis, sed circūflua opulentia, & prōptuaria superexcedens, animam ipsius affligit, ne forte ad externos respiciens, boni alicuius occasio egenis fiat. Et mihi sanè uidetur affectio animæ ipsius, gulosorum affectiōi similis esse, qui dirumpi potius præ ingluuie uelint, q̄ ex reliquijs egentibus impertiri. Considera ô homo eum qui dedit, memor sis tuijpsius quis es, quid dispensas, à quo accepisti, cur multis prælatus es. Boni dei es minister, uillicus conseruorū, ne putes omnia uētri tuo præparata esse, uelut de alienis statue de his quæ in manibus habes, paruo tempore te læticia afficient, deinde fluxa peribūt. Verum ratio de his reddenda, exactè à te exigetur. Tu uerò omnia simul foribus ac uectibus cōclusa tenes, & sigillis obstructa habēs, curis inuigilas: & consilium contra teipsum inis, stolido consiliario teipso utens. Quid faciam? Promptum erat dicere, implebo animas esurientium, aperiam horrea, & om̄es inopes inuocabo. Imitabor Ioseph in humanitatis præconio, magnanimā uocem emittam. Quicunq; egetis panibus, uenite ad me, singuli dati à deo beneficij, quātum satis erit, uelut ex cōmunibus fontibus participes futuri. Cæterum tu talis non es, Unde? qui sanè inuides hominibus fruitionē, prauum aūt consilium in anima tua congregās, sollicitus es, non quomodo distribuas unicuiq; ad necessitatem, sed quomodo omnibus susceptis, omnes ipsorum utilitate priues. Astiterunt animam repetentes, & ille de edulijs cum anima sua disputat: hac nocte assumebatur, & in multos annos fruitionem imaginabatur. Permissum est ut de omnibus consultaret, & sententiam suam manifestam faceret, quo dignam pro uoluntate sententiam iudicis accipiat. Id quod opto ne tibi accidat, propterea enim scriptum est, ut similitudinem fugiamus. Imitare terram ô homo, fructū profer uelut illa, ne appareas deterior inanimata. Illa quidem igitur fructus non adsuijpsius fruitionem, sed in tuum usum enutriuit. Tu uero quem ostendere debebas beneficentiæ fructum, tibijpsi hunc colligis. Nam bonorum operum gratiæ ad eos qui illa fecerunt, reuertuntur: dedisti esurienti, & tuum fit quod datum est cum additamento reuertens. Quemadmodum enim frumētum in terra delapsum, lucrum fit ei qui proiecit, Sic panis esurienti obiectus, multiplicem utilitatem in posterum reddit. Sit igitur tibi agriculturæ finis, principiū cœlestis sationis. Seminate, inquit, uobis ipsis in iustitiam. Quid igitur anxius es? quid cædis teipsum, luto & lateribus diuitias concludere contendens? Melius est nomen bonum, q̄ diuitiæ multæ. Si autem diuitias admiraris propter honorem ex ipsis, cōsidera quanto conducibilius est ad gloriam, innumerorum filiorum patrem appellari, quàm innumeros habere in marsupio stateres. Et pecunias quidem hic relinques, etiam non uolens, uerum gloriam bonorū operum ad dominum deportabis, quando omnis populus coram communi iudice te circumstans, nutritorem & benefactorem te appellabunt, & omnia humanitatis nomina in te cōferent. Non uides eos qui in theatris, in pancratiastas & mimos & decertantes cum feris homines, quos etiam aspicere quis abominetur, pro modico temporis honore, & tumultu ac populi plausu, pecunias profundunt? Et tu illiberalis es circa sumptus faciendos, unde ad tantam gloriam peruenturus es? Deus est qui recipit, angeli collaudantes, omnes à creatione homines beatum prædicantes, gloria ęterna, corona iustitiæ, regnum cœlorum, præmia tibi erunt uillicationis rerum harū corruptibilium. quorum nihil tibi curæ est, ob præsentium studium, ea quę in spe reposita sunt contemnenti. Age igiī, diuitias uarie dispensa, ambitiosus & splendidus circa sumptus in ege-

Gen. 47

Osee 10

Prou. 22

nos

Psal. 111 nos euadens. Dicatur etiã de te, dispersit dedit pauperibus, iustitia ipsius manet in æternum. Ne graui animo præditus sis, necessitatibus imminẽs easq; expectans. Ne expectes rei frumentariæ penuriam, ut tum horrea aperias. Qui enim ad annonæ caritatem frumentum recondit, apud populum execrabilis est. Ne speres famẽ propter aurum, ne communẽ inopiam propter priuatam opulentiam. Ne fias caupo humanarũ calamitatum. Ne iram dei occasionẽ feceris acquirendæ pecuniæ. Ne dilanies uulnera flagris cæsorum. Tu uero ad aurum quidẽ respicis, fratrẽ uero non aspicis: & numismatis quidẽ sculpturam cognoscis, & à sincero adulterinũ discernis, fratris aũt indigentiam omnino ignoras. Et te quidẽ auri color ualde delectat, uerũ quantus egeni gemitus te sequatur, nõ reputas. Quomodo tibi pauperis afflictiones ob oculos ponã? Ille collustrans res domesticas, uidet quod aurum ipsi non est, neq; unquam erit. Supellex autẽ & uestitus talis, quales sanè sunt pauperum possessiones, omnia paucis obolis æstimanda. Quid igitur? Ad filios deinde oculos cõuertit, ut ipsos ad forum uenales exponat, indeq; mortis consolationẽ reperiat. Considera mihi hic pugnam, necessitatis famis & paternæ affectionis. Illa quidẽ miserrimam mortẽ minatur, natura autẽ retrahit unà cum liberis commori suadens: & sæpe concitatus, sæpe retractus, tandem à necessitate ac implacabili egestate coactus superatur. Et quæ nam consilia secum animo uolutat pater? quem primum diuendam? quem uero frumenti uenditor placide aspiciet? ad seniorem ueniam? at ætatis ipsius prærogatiuam uereor. ad iuniorẽ? at miseret me ætatis calamitates nondum percipientis. Hic euidẽtes parentũ characteres habet, ille ad disciplinas aptus est. Heu consilij inopiam. Quis fiam? quẽ ex his offendã? qualem bestiæ animum assumam? quomodo naturæ obliuiscar? Si omnes amplexus fuero, omnes fame consumi uidebo. Si unũ uendidero, qualibus oculis reliquos aspiciam, suspectus ipsis iam de fide mea factus? Quomodo domũ inhabitabo, quũ mihi ipsi liberorum orbitatẽ induxerim? quomodo ad mensam accedam ex tali occasione instructam? Et hic quidem immensis profusis lachrymis abit, & ad te uenit charissimum filium diuenditurus. Te uero afflictio non flectit, naturæ considerationẽ non facis, sed fames miserum illum premit, tu autẽ differs & dissimulas, longiorem ipsi faciẽs calamitatem. Et ipse quidẽ uiscera sua pretium alimentorũ porrigit. Tua uero non solũ non stupet manus, ex talibus calamitatibus preciũ suscipiens, sed etiã de ampliori dando contendis, & quomodo multũ accipiens parum des decertas undiquaq; aggrauãs misero calamitatẽ. Non lachrymæ apud te miserabiles sunt, nõ gemitus cor molliunt: sed inflexibilis es & immisericors, om̃ia aurũ uides, aurũ imaginaris, hoc tibi dormienti insomniũ est, & uigilantis animũ possidet. Quẽadmodum em̃ qui præ insania mente moti sunt, res non uident, sed ex affectione imaginantur: Sic anima tibi pecuniæ amore occupata, omnia aurum, omnia argentũ uidet. Iucundius aspicis aurũ q̃ solẽ. Optas omnia ad auri naturã transmutari, & huic rei pro uiribus intentus es. Quid em̃ nõ propter aurũ machinaris? Frumentũ tibi aurũ fit, uinũ in aurũ cõgelat̃, lanæ tibi in aurũ mutant̃: omnis mercatura, omnis uersutia [illegible]rũ tibi affert. Ipsum seipsum aurũ generat, dũ in usuris multiplicat̃. Et satietas nõ est, & finis cupiditatis nõ reperit̃. Equidẽ pueris gulosis sæpe cõcedimus, ut his quę cupiunt, se expleãt, quo per nimiã saturitatẽ fastidiũ ipsis inducamus. At uero auarus nõ sic, sed quanto pluribus implet̃, tanto plura cupit.

Psal. 61 Diuitiæ si affluant, ne apponite cor. Tu autẽ detines circũfluentes, & exitus circũ circa obturas, deinde dum sic detinent̃ & restagnant, qualia tibi faciunt? dirumpunt impedimenta, Profectò etiam nunc uiolenter cõclusæ ac redundãtes, diuitis horrea demoliuntur, ad solum prosternunt promptuaria ipsius, uelut hostis quidam irruentes. At maiora ædificabo. Incertum an ne destructa successori traditurus sit. Citius em̃ utiq; ipse raptus perierit, q̃ illa iuxta auaram industriã extrui possint. Verum hic quidẽ diues malorum consiliorũ finem comparẽ adeptus est. Vos autẽ si mihi credere uelitis, omnib. promptuariorũ foribus apertis, largũ diuitijs transitũ ac exitũ exhibebitis, quemadmodum magno flumini fructuosam terrã per infinitos riuos accedenti: sic ipsi diuitijs permittentes, ut per uarias uias ad pauperũ domos dilabantur. Putei dum exhauriuntur, speciosiores fiunt: dimissi uero ac quieti putent, Sic diuitiæ quiescentes & repositæ, inutiles sunt. Quæ uero mouent̃ ac transeunt, utiles in cõmune sunt & fructuosę. O quãta tibi

ta tibi apud eos quibus benefeceris laus parata est, quam neutiq; contemnendā censeo quanta uero apud iustum iudicē merces, cuius fides tibi minime suspecta esse debet. Vbiq; tibi diuitis accusati exemplum occurrat, qui iam præsentia custodiēs, & de futuris sollicitus & incertū habens an cras uicturus sit, crastinū peccatū hodie deliquit. Nondū uenit supplex, & anticipans feritatē ostendit: nondū collegit fructus, & iam auaritiæ iudicium incurrit. Terra equidē sua fertilitate ipsum excipiebat, profundā in aruis segetem præmonstrans, multos botros in sarmentis ac palmitibus ostentās, turgentem fructibus oleam exhibens, omnesq; ex arborum fructibus delicias promittēs. Ipse uero inutilis & infructuosus erat, nondum habens, & iam egentibus inuidens. Quā quam quot pericula imminent ante fructuum collectionem. Nam & grando sæpe confringit, & æstus ex medijs manibus rapit, & pluuia intempestiue ē nubibus erumpens, fructus inutiles facit. Nō igitur oras ad dominum ut beneficium gratiæ ipsius perficiatur, sed anteuertens teipsum indignum facis ad suscipienda ea quæ tibi sunt commonstrata? Et tu quidem in occulto tecum loqueris, uerum uerba tua in cœlo examinantur. Quapropter inde tibi responsa ueniunt. Quæ autē sunt quæ dicit. Animula mea, habes multa bona reposita, ede, bibe, lætare. O absurditatem: si suillam haberes animam, quid aliud quàm hoc ipsi annunciare potuisses? Adeo bestialis es, adeò bonorum animæ non gnarus, ut carnalibus edulijs ipsam excipias, & quæ secessus locus suscipit, ea ad animam demittas. Siquidem uirtute prædita est, aut bonis operibus plena, aut deo assimilata, multa bona habet, & honesta animæ læticia lætetur. Quum uero terrestria sapias, & deum habeas uentrem, & totus carneus sis, & affectibus inseruias, audi conuenientem tibi appellationē, quam nullus hominū, sed ipse dñs tibi dedit. Stulte, hac nocte animā tuam à te exigent, quæ uero parata habes, cuius erunt? Maior est risus temeritatis q̄ æterni supplicij. Qui eñ paulò post raptus, abducendus est qualia consultat? Destruam horrea mea, & maiora ædificabo. Rectè sanè facis, dixerim ego ad ipsum. Digna eñ sunt destructione promptuaria iniustitiæ, dirue tuis manibus quæ male ædificasti. dissolue frumentarios penus, unde nunq; ullus exhilaratus abijt. Destrue omnē domū auaritiæ custodē, subuerte fornices, demolire muros, ostende soli frumentū cariosum, educ ex carcere uinctā opulentiā. Duc in triumphū tenebrosa māmonę habitacula. Destruā horrea mea, & maiora ædificabo. Si uero etiā hæc impleueris, quid tū excogitabis? Num rursus destrues, & rursus ædificabis? & quid his stolidius fieri possit? laborare sine fine, ædificare sūmo studio, & de industria destruere. Habes horrea si uoles domos pauperū, reconde tibijpsi thesaurū in cœlo. Quæ illic reponuntur, nō depascunt̄ tineæ, nō corrodit caries, nō prædantur fures. Atqui tunc paupéribus impertiar, ubi secunda horrea expleuero. Longa tibijpsi uitæ tēpora præfixisti, uide ne te id anteuertat, quod præfinitū ex statuto tibi imminet. Nā hæc promissio, nō bonitatis, sed malignitatis significationē de se præbet. Promittis enim, nō ut des postea, sed ut in præsens propulses. Quādoquidē quid est quod impedit largitionē? Nō adest indigus? nō sunt plena horrea? nō parata merces? non præceptū clarum? esuriens consumitur, nudus riget, is à quo exigitur debitū, strangulat, & tu eleemosinā in crastinum differs. Audi Solomonē, Ne dixeris, reuersus redi, & cras dabo. Non enim nosti quid pariet dies succedēs. Qualia præcepta contēnis, auaritia aures præobturatas habens? quantā te benefactori gratiā habere oportebat? & hilarē esse ac lætitia præditum ob eum honorē, quod nō ipse aliorū fores turbas, sed alij tuas occupant? Nūc uero tristis es, & ægre conueniri potes, occursus hominū declinas, ne forte exiguum quid ē manibus eijcere cogaris. Vnam nosti uocē, non habeo, neq; dabo, sum enim pauper. Reuera pauper es, & omnis boni inops: pauper dilectione, pauper humanitate, pauper fide in deum, pauper æterna spe. Participes frumenti facias fratres. q̄d cras putrescet, hodie trade egenti. Auaritiæ species pessima est, neq; ea quæ corrūpuntur, egenis impertiri. Cui, inquit, iniuriā facio, si mea retineo ac cōseruo? Qualia dic mihi tua? unde accepta in uitam intulisti? Queādmodū si quis in theatro spectādi loco occupato, deinde ingredientes prohibeat, propriū suijpsius iudicās id quod cōmuniter omnibus iuxta usum propositū est. Tales sunt diuites. Cōmunia eñ præoccupantes, & ipsa propter anticipationē propria faciunt. Quando quidē si unusquisq; ad suæ necessitatis consolationem

Prouerb. 3

capiens, id quod redundat egenti dimitteret, nemo esset diues, nemo inops. Nõne nudus ex utero excidisti? non nudus rursus in terram reuerteris? Præsentia uero unde tibi sunt? Si à casu spontaneo dicis, impius es, nõ cognoscens conditorẽ, neq; gratiã habens largitori. Si uero cõfiteris esse à deo, dic rationẽ nobis ob quam accepisti. Num iniustus est deus, qui inęqualiter nobis ad uitã necessaria distribuit? Cur tu quidẽ diues es, ille uero egenus? Profectò omnino quo & tu bonitatis ac fidelis dispẽsationis mercedẽ accipias, & ille ob magna patientiæ certamina præmia ferat. Tu uero omnia inexplebilibus auaritiæ sinibus cõplexus, neminẽ iniuria afficere te putas cum tot priues. Quis est auarus? qui eo quod satis est, cõtẽtus nõ est. Quis aũt est priuator ac prędator? qui quæ singulorũ sunt, aufert. Tu aũt non es auarus? non es prædator? qui ea quæ dispensanda suscepisti, tibĳpsi propria facis? Aut qui ueste quidẽ indutum denudarit, fur nominabitur ac prædator: Qui uero nudum non induit, quũ hoc facere possit, alia quadam appellatione dignus est? Esurientis est panis quẽ tu detines, nudi est palliũ, quod tu in uestiario cõseruas, discalciati est calceus qui apud te computrescit, indigentis est argentũ quod defossum habes. Quare tot hominib. iniuriã facis, quot dare potes. Pulchri quidem ait, sunt sermones, sed pulchrius est aurũ. Idem itaq; accidit nobis, quod his qui apud proteruos de temperantia disserunt. Nam illi quum uituperari audiunt amicam, à mentione ipsa ad cõcupiscentias inflammanť. Quomodo tibi pauperis afflictiones ob oculos producã, quo scias è qualibus gemitibus tibĳpsi thesaurũ colligis? O quanti precĳ tibi uidebitur in die illa iudicĳ uerbum illud: Venite benedicti patris mei, possidete regnum à iactis mundi fundamentis uobis paratũ: esuriui enĩ, & dedistis
Mat. 25 mihi edere: sitiui, & potastis me: nudus eram, & induistis me. Quantus rursus horror ac sudor & tenebræ tibi oborientur, ubi audieris condemnationẽ. Abite à me maledicti in tenebras exteriores, paratas diabolo & angelis ipsius. Esuriui enim, & non dedistis mihi quod ederem: sitiui, & non potastis me: nudus eram, & non induistis me. Non enim illic raptor accusatur, sed qui bona non communicauit, condemnatur. Ego quidem quæ conducere putaui, dixi, tibi uero credenti quidẽ ac obsequenti præmanifesta sunt bona in promissionibus reposita: inobedienti uero minæ ac pœnæ iam præscriptæ sunt, quarum experimentum opto ut effugias, meliori mẽte assumpta, quo redemptionis præmium tibi fiant propriæ diuitiæ, & ad cœlestia bona tibi parata peruenias, per gratiam eius qui nos omnes ad regnum suum uocauit. Cui gloria & dominium in secula seculorum. Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO AD DIVITES, IANO CORNARIO MEDICO physico interprete.

ICTVM etiam hodie mane est de hoc adolescente, & meminit omnino diligẽs auditor eorũ quæ tunc sunt expẽsa. primum quidẽ, quod non idem est cum legisperito qui est apud Lucam. Ille enim
Luc. 18 tentator erat, simulatas interrogationes faciens. Hic uero salubriter quidem interrogabat, uerum non obedienter suscipiebat. Nõ enim abĳsset ob tales domini responsiones tristitia affectus, si cõtemptim ipsi quæstiones proposuisset. Quapropter mores ipsius uelut mixti nobis declarati sunt, partim laudabilẽ ostẽdẽtis sermonem, partim miserrimũ & penitus desperatũ. Etenĩ cognoscere uerũ doctorẽ, & præterita pharisæorum superbia, & legisperitorum opinionibus, ac scribarum turba, appellationem hanc soli uero & bono doctori deferre, hoc ipsum erat quod laudabatur. Et sanè quod uidebatur solicitus esse, quõ æternã uitã adipisceret, neq; hoc reprobandũ. Verum illud deinceps totum ipsius propositũ redarguit, quod non ad uerũ bonum respiciat, sed ut multis placeat, intentus sit: postq; uidelicet dogmata salutis à uero doctore didicit, quod illa cordi suo nõ inscripsit, neq; doctrinas ad opus perduxit: sed mœstus abĳt, cupiditate diuiniarum tenebras ipsi offundente. Hoc sane morum inæqualitatem, & q̃ a seipso dissentiat, redarguit. Doctorẽ dicis, & ea quæ discipulorũ sunt, non facis:

facis: bonũ confiteris, & ea quæ dat repudias, & quidẽ quum bonus bonorũ nimirũ sit
largitor. Et interrogas quidẽ de uita æterna, uerũ redargueris, quod totus sis præsentis
uitæ uoluptati adalligatus. Quòd uero molestũ aut graue aut durũ adeò uerbũ doctor
ipse prætendit? Vende res tuas, & da pauperibus. Si tibi agriculturæ labores proposu-
isset, aut pericula ex mercatura, aut alias difficultates quæ lucrũ sectantibus impendẽt,
tristitia affici te oportebat ægreferentem præceptũ. Quum uero per facilẽ adeò uiam,
nullum laborẽ, nullũ sudorem habentẽ, promittat hæredẽ te uitæ æternæ se facturum,
nõ gaudes ob facilitatẽ salutis, sed dolore afflictus abis, animoq; contristaris, & omnia
tibiipsi inutilia facis, quæ tibi præclaborata sunt. Si eñ non homicida fuisti, uelut tu di-
cis, neq; adulteriũ cõmisisti, neq; furatus es, neq; cõtra aliquẽ falsum testimoniũ tulisti,
inutile tibi facis omne circa hæc studiũ, quũ nõ apponas quod reliquũ est, per quod so
lum poteris ingredi in regnũ dei. Iam si medicus promisisset tibi se correcturũ mẽbra,
ex natura aut ægritudine mutilata, nõ utiq; tristis hoc audiuisses. Postq; uero magnus
animorum medicus perfectum te facere uult, cui maxime necessariæ ac principalissi-
mæ partes desunt, non suscipis beneficiũ, sed luges ac tristem uultũ præ te fers. Ab illo
equidẽ præcepto lõge abesse palàm uideris, & falsò tibiipsi testimonium de ipso præ-
buisti, quòd dilexisti proximum tuũ uelut teipsum. Ecce eñ id quod à domino manda
tum est, redarguit te, & declarat quòd quàm longissime à uera dilectione abes. Si eñ
id quod affirmasti, uerum esset, quòd à teneris annis præceptum dilectionis seruasti, &
tantum dedisti unicuiq; quantũ tibiipsi, unde tibi hæc ipsa pecuniarũ opulentia? Nam
egenorum cura diuitias consumit, quum singuli quidẽ pauca accipiant ad necessariam
curam, omnes uero simul res inter se distribuant, ac in seipsos expendãt. Quare qui di-
ligit proximũ uelut seipsum, nihil amplius possidet q̃ proximus. Atqui uideris mul-
tas opes habere. unde has? aut manifestũ est quòd propriam fruitionem multorũ com-
modis prætulisti? quanto igitur magis redundas diuitijs, tanto amplius destitutus es di
lectione. Nam iam diu de abalienandis pecunijs cogitasses, si proximũ uelut teipsum
dilexisses. Nũc aũt opes tibi magis quàm corporis membra accreuere, & mœrore af-
ficit te ipsarum separatio, uelut corporis partiũ detruncatio. Si enim induisses nudum, Esa. 58
si dedisses esurienti panem tuũ, si fores tuæ apertę fuissent omni peregrino, si fuisses pa
ter pupillorũ, si omni debili ac impotenti condoluisses, pro quibus nunc pecunijs tristi
tiam concepisses? Quõ uero ægretulisses deponere restantes, si ipsas olim indigenti-
bus distribuere studio habuisses? Deinde in nundinis quidẽ nemo tristaẽ, quod profun
dit præsentia, & uicissim accipit quibus opus habet. Sed quãto uiliori precio res pre-
ciosissimas emerit, tanto magis gaudet, uelut qui egregiã permutationẽ fecerit. Tu ue
ro tristaris, quod aurũ & argentũ & opes distribuis, hoc est, lapides in terrã profundis,
quo beatã uitam acquiras. At uero ad quid uteris auro? uestitu precioso cooperies te-
ipsum? Atqui tunicula duarum ulnarũ tibi suffecerit, & unius pallij amictus omnẽ in-
dumentorũ necessitatẽ explebit. Verum ad lautiorẽ uictum diuitijs abuteris? At unus
panis ad explẽdum uentrẽ sufficit. Quid igitur tristaris, uelut aliqua re priueris? Num
gloria ex diuitijs? At si non in terris gloriã quæsiueris, inuenies ueram illam & splendi
dam, pręcedentẽ te in regnũ cœlorũ. Atqui ipsum hoc diuitias habere amabile est, eti-
amsi nulla utilitas ab ipso accedat. Quod quidẽ igitur inutile diuitiarũ studium, omni-
bus notum est. Veruntamẽ præter opinionẽ fortassis uidebitur id quod dicturus sum,
sed tamen quauis re magis uerum est. Dispersæ diuitiæ eo quo dñs admonet modo,
permanere solent: retentæ aũt, abalienari. Si custodieris, non habebis: si disperseris, nõ
perdes. Dispersit enim, dedit pauperibus, iustitia ipsius manet in æternum. At uero nõ Psal. 111
uestimentorum gratia, neq; alimentorũ pleriq; diuitiarũ amore tenentur: sed quædam
à diabolo insidiæ excogitatæ sunt, quæ infinitas sumptus faciendi occasiones diuiti-
bus suggerunt, ut superflua & inutilia uelut necessaria habeãtur. Diuidunt enim opes,
tum in pręsentem usum, tum in futurum: & alias sibiipsis, alias liberis reponunt. Dein-
de easdem in uarias sumptus occasiones partiuntur. Quales enim sunt ipsorum ordina
tiones? Hæc pecunia, inquiunt, in usu sit, illa reposita: & hęc usibus inseruiens, necessa
riorum terminum transcendat: illa ad sumptuositatem domesticam adsit: hæc ad ex-
ternas imaginationes inseruiat: illa iter facienti sumptus suppeditet: & rursus illa domi

manenti splendidum ac luculentum uictum instruat:ut mihi admirabilis uideatur mẽ-
tis circa superflua uersutia. Vehicula adsunt innumera, alia ad supellectilis uecturã pa-
rata, alia ipsis uehendis destinata, auro & argẽto intecta. Equi quàmplurimi, & hi à pa
trum generositate uelut homines nobilitatẽ suam trahentes: & alij quidem deliciãtes
ipsos per urbem circumuectant, alij uenationem simul faciunt, alij ad profectionẽ pr-
parati sunt: freni & cingula & collaria omnia argentea, omnia inaurata. Tapetes pur-
purei ornãtes equos uelut sponsos. Mulorũ colore distinctorum multitudo: aurigę ho
rum uicissim succedentes, alij præcurrentes, alij consequentes. Reliquorũ famulorum
numerus infinitus, ad omnem sumptuositatẽ sufficiens: procuratores, promi, agricolæ
omnis artis experti, tum necessariæ, tum eius quæ ad uoluptates ac delicias inuẽta est,
coci, pistores, pincernæ, uenatores, plastæ, pictores, omnigenæ uoluptatis opifices: gre
ges camelorum partim ad onera ferenda, partim ad pascua destinati: greges equorũ,
boum, ouium, suum. Horum pastores. Terra his omnibus ad alimentum sufficiens, &
adhuc insuper prouentibus opes augens: balnea in urbe, balnea in agris. Domus om-
nis generis marmoribus fulgentes, alia phrygio lapide, alia laconica aut thessalica cru
sta. Et ex his aliæ in hyeme calfacientes, aliæ æstate refrigerantes: pauimentum calculis
uariegatum: aurum fornices ac laquearia sublinens. Quæ uero murorum pars crustam
non habet, ea picturæ flosculis exornatur. Vbi uero ad infinita distractæ diuitiæ adhuc
redundant, infra terram detruduntur, & in arcanis asseruantur. Incertum est em̃ quod
futurum est, ne forte inexpectatæ necessitates nos corripiant. Imò incertum magis an
ad defossi auri usum peruenturus sis. Non incerta autem inhumanitatis morum pœna:
quum enim infinitis excogitatis artibus aurum consumere non posses, tunc ipsum sub
terram occultasti. Ingens insania, quum quidem in metallis est aurum, terram perscru-
tari, quum autem in conspicuo est, rursus ipsum in terram occultare. Deinde cõtingit,
Mat. 6 ut defodiens diuitias, simul defodias etiã cor ipsum. Vbi enim thesaurus tuus, inquit,
ibi etiam cor tuum. Quapropter præcepta ipsos dolore afficiunt. Nam uitam minime
sibijpsis uiuendã ducunt, si non inutilibus sumptibus sint occupati. Et mihi sanè uide-
tur affectio huius adolescentis, aut eorum qui eius similes sunt, consimilis esse uiatori,
qui desiderio alicuius urbis, uiam usꝙ ad ipsam pertinaciter perficiat, deinde alicubi
in hospitia ante muros diuertat, propter segnitiem ad exiguum adhuc faciendum mo
tum, tum insumptũ iam laborem inutilem faciens, tum à conspectu eorum quæ in ur-
be egregia sunt, seipsum excludens. Tales sunt qui alia quidem facere sustinẽt, uerum
ad bonorum depositionem reluctantur. Noui quosdã qui ieiunarunt, qui orarunt, qui
ingemuerunt, omnem deniꝙ sine sumptu pietatem exercuerunt, uerum ne unum qui-
dem obolum in egenos expenderunt. Quæ utilitas his est reliquæ uirtutis? Non enim
3 exeipit ipsos regnum cœlorum, quia facilius est, inquit, camelum per foramen acus pe
netrare, quàm diuitem in regnum cœlorum. Et sententia quidem lata manifesta est, &
qui dixit uerax, uerum qui credunt, pauci sunt. Et quomodo uiuã, ubi omnia abiecero
inquit? Qualis uero uitæ figura erit, si omnes omnia uendant, & omnia abijciant? Ne
percuncteris ex me dominicorũ præceptorum sententiam. Is qui legem tulit, nouit e-
tiam possibilitatẽ legi adaptare. Verum cor tuum uelut in trutina examinatur, utrũ ad
uitam ueram, aut ad præsentem fruitionem declinet: dispensatorium enim diuitiarum
usum, & non uoluptuarium, eos qui sobrie reputare uelint, putare conuenit, & ubi de-
ponimus gaudere uelut alienis priuatos, & nõ ægre ferre, uelut proprijs excidissemus.
Quid igitur tristaris? cur luctum animo cõcipis, quum audis, uende quæ habes? Si em̃
sequerentur te ad uitam futuram, neꝙ sic sane essent amplectenda, ut quibus à præmijs
quæ isthic sunt, tenebræ obfundantur. Si uero necesse est ipsa hic manere, cur non di-
uenditis ipsis lucrũ inde auferimus. Tu uero aurũ exponens, & equum acquirens, non
tristaris. peritura uero proijciens, & regnum cœlorum pro ipsis accipiẽs, lachrymaris.
Auersaris petentem, & donum negas, infinitos sumptuũ prætextus excogitans. Quid
respondebis iudici tu qui parietes uestis, hominem nudũ sinis? Qui equos ornas, fra-
trem in turpi amictu contemnis? qui frumẽtum putrescere sinis, esurientes nõ nutris?
qui aurum defodis, eum qui fame strangulatur, negligis? Porrò si etiam uxor diuitiarũ
amans cohabitauerit, duplicatus morbus erit. Delicias em̃ accendit, & uoluptates au

get, &

get,& curiosis cupiditatibus stimulos immittit:lapides quosdam excogitans,uniones, & smaragdos & hyacinthos, & aurum partim fabricans,partim texens, & per omnes ineptias morbũ augens. Non em̃ obiter huc incũbunt, sed & noctes & dies curas de his habent.Et innumeri adulatores cupiditatibus ipsorũ succurrentes,congregant floridorum colorũ tinctores,auri fusores,unguẽtarios, textores,uariegatores : nullo tempore respirare uirũ permittit,assiduis imperijs ipsum diuexans . Nullæ opes sufficiunt ad inseruiendũ muliebribus cupiditatibus,etiamsi ex fluminibus affluãt, & barbarici unguenti studio tenentur,uelut olei ex foro:flores uero ex mari,conchyliũ, pinna , lanam ex ouibus excedunt.Aurũ autẽ precij ingentis lapides complexũ, partim in frontis ornatum ipsis cedit,partim in torques ac monilia:& aliud in cingulis habent, aliud manus uincit ac pedes. Nam aurum amantes manicis uinciri gaudent, modo aurũ sit quod ipsas uinciat. Quando igitur animæ curam habebit,qui muliebribus cupiditatibus inseruit? Quemadmodũ em̃ procellæ ac turbines debilia nauigia , ita prauæ uxorum affectiones animas coniugũ demergunt. Quũ igitur ad tot abusus distrahantur diuitiæ à uiro & uxore,uanarũ rerum excogitatione se mutuò superantibus,meritò nullam occasionem habent ad exteros respiciendi. Sed si quidẽ audieris , uende quæ habes,& da pauperibus,ut habeas uiatica ad fruitionem uitæ æternæ, abis tristitia affectus.Si uero audieris,da pecunias muliebri luxui,da lapidicidis,fabris lignarijs,calculorum locatoribus,pictoribus,gaudes uelut aliquid pecunijs preciosius acquiras. Nõ uides muros hos qui temporis diuturnitate corruerunt,quorum reliquiæ uelut scopuli quidã per totã urbem eminent? Quot erant in urbe pauperes,quũ hi extruerent, qui propter studium in hos collocatũ,à diuitibus eius temporis negligebantur? Vbi itaq; splendida operum structura? Vbi is qui propter horum magnificentiã beatus prædicabatur? Nónne hæc quidem dispersa sunt & abolita,uelut ea quæ à pueris per lusum in arenis extruuntur? Ille uero in orco iacet,ob rerum uanarũ studiũ neglectus? Magno præditus sis animo,muri autẽ tum parui,tum magni,eundem usum præbent . Quũ obiter in domũ uiri inepti ac ualde opulenti ingressus fuero , & uidero ipsam omnigenis floribus illustratam,noui quod hic nihil preciosius possidet his quæ uidentur, sed inanimata quidem magno studio ornat,animam uero incultã habet. Dic mihi quem tandem eximiũ usum exhibent argentei lecti,& mensæ argenteæ,& thori eburnei, & sellæ eburneæ? ut propter hæc diuitiæ ad pauperes non transeant,etiamsi innumeri stent præ foribus,omnes miserabilẽ uocem edentes. Tu em̃ negas te daturũ,impossibile esse affirmans sufficere ac suppeditare tot petentibus,& lingua quidem te excusas, à manu autem redargueris.nam manus tua tacens,uanitatẽ declarat , dum gemmæ ac anuli fulgore coruscat.quot potest unus tuus anulus ab ære alieno exoluere? quot domos corruentes erigere? Vnica tua uestiaria arca,totũ populũ frigore rigentem amicire potest,& tamen pauperẽ uacuis manibus ablegas,non timens iustitiam retributionis iudicis:non misertus es,non reperies misericordiam.Non aperuisti domũ,repudiaberis à regno.Non dedisti panem,non accipies uitam æternam. At pauperẽ dicis teipsum? & ego assennior.Pauper em̃ est qui multis indiget:multorũ autem indigos uos facit insatiabilis cupiditas.Decem talentis alia decem addere studes:ubi uiginti facta fuerint, alia uiginti quæris. Et semper id quod additur,non sistit appetentiam,sed accendit cõcupiscentiam. Quemadmodũ em̃ ebriosis occasionem bibendi præbet uini copiosior accessio, sic recens ditati ubi multa acquisiuerunt,plura cupiunt, eo quod semper accedit morbũ alentes:& conuertitur ipsis studiũ ad contrarium. Non em̃ lætificant ipsos præsentia quæ tanta sunt,quantũ contristant quæ desunt, & quæ sibi deficere putant,ut animi ipsorũ semper curis consumantur,dum ad ditiores certamen instituunt. Quũ em̃ oporteret ipsos gaudere,& gratias habere, pro eo quod tot hominibus sint opulentiores,ægreferunt ac dolent,quod unus aut alter est à quibus opulẽtia superantur . Vbi uero hunc diuitem assequuti fuerint,statim ditiori adhuc æquales fieri contendunt:& ubi etiam ad illũ peruenerint,ad aliũ studium suũ transferunt. Quemadmodum hi qui scalas ascendunt,semper ad superiorem gradũ uestigiũ attollentes, nõ prius quiescunt quàm ad summũ perueniant: Sic etiam hi non cessant ab appetenda potentia, donec in altum sublati,sublimi casu seipsos præcipitarint. Seleucidem auiculam

in hominum beneficentiam,uniuersorum conditor insatiabilem esse subornauit:tu uero in multorum detrimentũ,animã tuam inexplebilẽ fecisti. Quæcunq; uidet oculus, ea cupit auarus:non exatiatur oculus uidendo,& non explet auarus accipiendo. Or-
Eccles.10 cus non dixit,sufficit,neq; auarus unq̃ dixit,satis est.Quãdo uteris præsentibus? quan
Esa.5 do frueris ipsis,quũ semper laboribus acquirendi detinearis? Væ uobis qui coniungi tis domum ad domũ,& agrum ad agrũ cõnectitis,ut de uicino aliquid auferatis.Quid uero tu facis?nónne prætexis infinita,ut quæ uicini sunt,accipias? Vmbram offundit mihi,inquit,uicini domus, tumultus immittit,aut si quid aberrarit, suscipit, aut quodcunq; tandem caussificatus, compellens & extrudens, & trahens semper ac lacerans, non desinit prius quàm necessitatẽ ipsi induxerit trãsmigrandi.Quid Nabuthe Israe-
3.Reg.21 litam occidit? Nónne cupiditas uineæ ipsius Achaab? Malus in urbe cohabitator,ma lus in agris auarus. Mare nouit terminos suos, nox non transgredit antiquam termini præscriptionẽ. At uero auarus non ueretur tempus,non statuit terminũ, non concedit consequentias successionis, sed ignis uiolentiam imitatur, omnia corripit, omnia depascitur:& quemadmodũ flumina ex paruo primo principio progredientia,deinde incrementis paulatim contingentibus intolerabile accipiẽtia augmentũ,per uiolentiam impetuosæ lationis quicquid obstiterit,secum trahunt:Sic etiam hi ad magnã potentiã progressi,ex his quos iam potentia sua oppresserũt,ampliorem iniurias inferendi facultatẽ adepti,ad eos quos iam ante iniuria affecerunt, etiã eos qui restant, in seruitutem redigunt.Et fit ipsis hoc modo potentiæ incrementũ,ipsa prauitatis redundantia.Nam qui prius ab ipsis male affecti sunt,coactum ipsis auxilium ferentes,detrimenta & iniurias contra alios simul procurant.Quis uicinus, quis cõtubernalis, quis ex his cum quibus cõmercia habet,nõ attrahitur? Nihil diuitiarum uiolentiã sustinet. Omnia tyrannidi succumbunt,omnia ipsius potentiam formidant,quũ singuli iniuria affecti, maiorẽ considerationẽ habeant,ne amplius quid mali perpetiant,quam ut litẽ intendant super his quæ iam sunt perpessi.attrahit iuga boum,arat, seminat, metit ad se non pertinentia. si contradixeris,plagæ: si lamentaris,iniuriarũ actiones,duceris captiuus,habitabis carcerẽ,calumniatores parati periculũ uitæ intentantes. Cupies etiã aliud quid insuper contribuere,ut te ex his molestijs eximas ac liberes. Cupio te paululum ab iniustitiæ laboribus ac operibus respirare, & cogitationibus tuis ocium dare,ut consideres ad qualem finẽ,studium eorũ quæ facis, tibi tendat.Habes terræ arabilis iugera tot,terræ arboribus consitæ tot alia,montes,campos,saltus, fluuios, riuos & uenas aquarũ. Quid igitur postea?nónne tres in uniuersum cubiti te expectãt?nón ne paucorum lapidum onus ad infelicis corporis custodiam sufficiet?cuius gratia laboras?cuius gratia inique agis? Quid inanes stipulas manibus colligis?atq; utinã inanes, & non æterno igni materiam.Nõ fies aliquando sobrius ab hac ebrietate? non sanabis cogitationes?non turpsius eris?nõ ob oculos pones Christi iudiciũ? quid respondebis,quum iniuria affecti,te circumstantes apud iustum iudicem accusabunt?quid facies?quales patronos conduces?quales testes produces?quomodo corrumpes iudicem,qui nullis fraudibus decipi potest?Non est rhetor isthic,nõ est uerisimilitudo uerborum persuasiua,quæ ueritatem iudici occultare possit,non sequũtur adulatores,nõ pecuniæ,non eminentia dignitatis:desertus ab amicis,destitutus auxiliarijs,sine patrocinio,citra defensionem,pudefactus relinqueris,tristis,mœstus,solitarius,loquendi fiducia priuatus.Quocunq; enim conuertes oculos,euidentes malorũ imagines uidebis: hinc pupilli lachrymas,illinc uiduæ gemitũ, aliunde pauperes à te talitris impetitos,seruos quos cecidisti,uicinos quos iritasti: omnia contra te insurgent:prauus malarum actionum tuarum chorus stipabit te.Quemadmodum enim umbra corpus, sic peccata animas comitantur,actiones euidenter repræsentantia. Quapropter non est isthic negatio, sed obturatur os etiam impudentissimũ. Ipsa enim uniuscuiusq; facta testimonium ferunt,non uocem emittentia, sed talia apparentia, qualiter à nobis perpetrata sunt. Quomodo tibi ob oculos ponere possum horrenda illa? Si itaq; audieris,si emollitus aures præbueris,memor sis illius diei,in qua ira de cœlo reuelabit:me-
Ioan.5 mor sis aduentus Christi in maiestate, quando suscitabuntur qui bona fecerunt in resurrectionẽ uitæ: qui uero mala, in resurrectionem iudicij. Tunc æterna cõfusio peccatori-

catoribus imminet, & ignis feruor aduersarios deuoraturus. Illa te tristitia afficiant, & non mœstum faciat te præceptum ipsum. quomodo te perterrefaciam? quid dicam? regnum non cupis, gehennam non times, unde reperietur animæ tuæ medela? Si enim horrenda te non terrent, & speciosa ac hilaria te non inuitant, ad lapideum profectò cor uerba facio. Intuere ô homo, naturam diuitiarum. Quur intantum attonitus ac cōsternatus es circa aurum? Lapis est aurum, lapis est argentum, lapis est margarita, lapis est unusquisque lapillus siue gemma, chrysolitus, beryllus, achates, hiacynthus, amethystus, & iaspis. Atq; hi sane sunt diuitiarum flores, quos tu partim occultas & reponis, & pellucidos quidem lapillos tenebris tegis, preciosos uerò circumfers, & ipsorum splendore delectaris, ac teipsum iactas. Dic quæ utilitas tibi inde emergit, quòd manum lapillis fulgentem circumuertis? Non erubescis lapillos appetere, uelut pica morbo infestatæ prægnātes mulieres. Nam & illæ lapillos arrodunt, & tu auidus es florum gemmarū, & Sardonychas ac Iaspidas & Amethystos conquiris. Quis ex istis ornatu lasciuientibus unam horā uitæ apponere potest? Cui pepercit mors ob diuitias? à quo abstinuit morbus propter pecunias? Vsquequo aurum, animarū laqueus, mortis hamus, peccati inescatio? Vsquequo diuitiæ, belli causa, ob quas conflantur arma, ob quas acuuntur enses. Propter has cognati ignorant naturā, fratres se mutuo toruè intuentur ac cædes spirant, propter opes solitudines alunt homicidas, mare piratas, ciuitates sycophantas & calumniatores. Quis est mendacij pater? quis confictæ accusationis opifex? quis periurij parens? nōne diuitiæ? nōne opum studium? Quid facitis ô homines? Quis uobis uestra in insidias contra uos conuertit? In adiumentum uitæ, non uiaticum malorum pecuniæ datæ sunt: ad redimendam animam, nō ad perdendi occasionē. Atqui necessariæ sunt opes propter liberos? Bona specie prædicitus auaritiæ prætextus hic est, liberos enim prætenditis: cor uerò auaritia plenum habetis. Ne causare insontem. Proprium habet dominum, proprium uillicum, ab alio uitam accepit, ab ipso uitæ sumptus expectat. Num his qui in matrimonio sunt Euangelia scripta nō sunt? Si uis perfectus esse, uende quæ habes, & da pauperibus. Quum peteres à domino bonorum liberorum procreationem, quum filiorum pater fieri cupiuisti, num & hoc addidisti: Da mihi filios ut mandata tua negligam? da mihi liberos ut ne in regnum cœlorum intrem? Quis uerò etiam sponsionē faciet de uoluntate ac proposito filij, quod rebus datis ac relictis rectè utetur? Multis enim diuitiæ proteruitatis ministræ factæ sunt. An non audis Ecclesiasten dicētem: Vidi morbum magnum ac grauem, diuitias cōseruatas filio ipsius in perniciē ipsi? Et rursus: Ego dimitto homini post me successori, & quis nouit an sapiens erit aut stultus. Vide igitur ne diuitias immensis laboribus coaceruatas, alijs materiam peccatorum facias. Deinde reperiaris duplicem pœnam pendens, tum eorum nomine quæ ipse iniustè fecisti, tum eorum ad quæ perpetranda alteri uiaticum suppeditasti. Nōne anima tibi magis quàm omnes filij addicta est? Nō magis quàm omnia alia familiaritate coniuncta? Præbeas itaq; ipsi primæ, hæreditatis prærogatiuam, opulentos ipsi uitæ sumptus exhibe, & tunc liberis distribue uictum, & opes ad uitam necessarias. Et tamen filij sæpe quum nihil à parentibus acceperunt, sibi ipsis domos parauerunt. Verum anima à te derelicta, apud quem misericordiam inueniet? Quæ hactenus dicta sunt, ad patres dicta sunt. Quam uerò nobis bona specie prætextam parsimoniæ causam hi qui filios non habent prætendunt? Non uendo quæ habeo, neque do pauperibus, propter necessarios uitæ usus. Igitur dominus non est tuus præceptor, neq; Euangelium uitam tuam dirigit: sed tu ipse tibijpsi legislator es. Vide uerò in quod periculum illaberis dum sic ratiocinaris. Si enim dominus ut necessaria nobis præcepit, tu uerò ut impossibilia abrogas, nihil aliud quàm prudentiorem teipsum legislatore esse dicis. At ubi per omnem uitam meam ipsis usus fuero, post uitæ finem successores faciam ex cognatis & affinibus meis pauperes, tabulis publicis ac testamentis dominos bonorum meorum declaratos. Quum non amplius eris inter homines, tunc humanus ac liberalis fies? quum te mortuum uidero, tum fratris amantem appellabo? Magna tibi gratia liberalitatis emerget, quòd in sepulchro iacens, & in terram resolutus, largus & magnanimus ad faciendas expensas factus es. Qualium dic mihi temporum mercedem exiges, eorum ne quibus uixisti, an eorum quæ post mortem

Ca. 5

tem ſequuta ſunt? Atqui quo uiuebas tempore uoluptatibus uitæ deditus, & delicijs diffluens, ne aſpicere quidem pauperes dignatus es. Demortui autem qualis eſt operatio? Qualis uerò merces pro operibus debetur? Oſtende opera, & exige retributiones. Nemo poſt ſolutas nundinas negociatur, neq; qui poſt certamina accedit coronatur: neq; qui poſt bellum uenit, laudem aſſequitur. Neq; igitur poſt uitam quis pius eſt uidelicet. Atramento & literis beneficentiam denuncias. Quis igitur annunciabit tibi exitus tempus? Quis uas erit modi finiendæ uitæ? Quot uiolentis periculorum incurſibus rapti ſunt? quibus ne uocē quidem edere ab afflictione permiſſum eſt. Quot febris deliros facit? Quid igitur expectas tempus, in quo ſæpenumero neq; cogitationum tuarum dominus eris? Nox profunda, & morbus grauis, & auxiliarius nuſquam, & hæreditati inſidians promptus, omnia ad ſuijpſius utilitatem diſpenſans, & conſilia tua inualida reddens. Deinde ubi huc & illuc circumſpexeris, & circumſtantem te ſolitudinem uideris, tunc dementiam tuam percipies, tunc ſtultitiam lugebis, in quale tempus mandatum diſtuliſti, quando lingua, quidē reſoluta eſt, manus uero tremula, contractionibus iam quaſſata, ut neq; lingua, neq; literis, mētem tuam ſignificare poſſis. Quanquam etiamſi omnia clare ſcripta eſſent, & omnis uox expreſſe pronunciata eſſet, una litera interpoſita ad omnem ſententiam tranſmutandam ſufficiens eſſet: unicum ſigillum adulteratum, duo aut tres teſtes iniuſti, totam hæreditatem ad alios tranſtulerint. Quid igitur teipſum decipis? Nunc quidem ad uoluptatē carnis diuitias male diſpenſans, promittens aūt in futurum ea, quorum non amplius dominus eris. Nam uelut ſermo tuus oſtendit, prauum cōſilium decreuiſti, Viuens quidem fruar uoluptatibus, mortuus autem faciam quæ ſunt teſtamento decreta. Dicet etiam tibi Abraam: Accepiſti bona tua in uita tua. Non ſuſcipit te anguſta & arcta uita, ſi diuitiarum molem non depoſueris. Portans ipſas egreſſus es: non enim eas abieciſti, uelut tibi præceptum eſt. Quum enim uiueres, teipſum mandato præpoſuiſti, poſt mortē & diſſolutionem mandatum hoſtibus & inimicis prætuliſti. Vt ne enim, inquit, accipiat ille, accipiat dominus. Et hoc ipſum quid dixerimus? inimicorúmne ultionem, an proximi dilectionem? Lege tuum teſtamentum, Volebam uiuere & frui bonis meis. Gratia morti, non tibi. Si enim fuiſſes immortalis, præceptorum non meminiſſes. Ne erretis. Deus non ſubſannatur, quod mortuum eſt ad altare non adducitur, uictimam uiuentem affer. Qui ex redundanti offert, non admittitur. Tu uero ea quæ poſt omnem uitam ſuperfuerunt, offers benefactori? Si non audes præclaros homines reliquijs menſæ excipere, quomodo igitur audes Deum reliquijs tuis placare? Videte finem amoris pecuniarum uos diuites, & deſinite affectibus pecunijs inhærere. Quanto magis diuitias amas, tanto magis nihil ex his quæ tibi adſunt relinquas, omnia tuijpſius facias, omnia exportes, ne alienis diuitias relinquas. Fortaſsis neque famuli te extremo ornatu cooperient, ſed abominabuntur ſepulturam, hæredibus de cætero beneuolentia addicti. Aut fortaſſis etiam philoſophia tunc contra te utentur. Stoliditas inepta, inquientes, eſt mortuū ornare, & ſumptuoſe efferre, cum qui non amplius ſentit. Nónne melius eſt, ſuperſtites ſumptuoſo & illuſtri amictu ornari, quàm ueſtes precioſas cum mortuo putreſieri ſinere? Quæ uero eſt monumenti inſignis, & ſumptuoſæ ſepulturæ, & inanis ſumptus utilitas? quum deceat his quæ ſuperſunt, ad uitæ neceſſitatem uti. Talia dicent & tibi pro ſeueritate talionem referentes, & ſucceſſoribus tuis gratificantes. Anteuertas itaque, & teipſum ſepelito: pulchra ſepultura eſt pietas. Omnia indue & abi, diuitias priuatum tibi ornatum facito. Habe teipſum tecum. Crede
1.Tim. 2 bono conſiliario qui te diligit Chriſto, qui pro nobis pauper factus eſt, ut nos per illius paupertatē diteſceremus, qui ſeipſum redemptionis pretium pro nobis dedit. Aut igitur ut ſapienti nobis quod commodum eſt prouidenti credamus, aut ut diligentem nos toleremus, aut ut benefactorem noſtrum retaliemus. Omnino autem faciamus quæ nobis ſunt præcepta, ut æternæ uitæ hæredes fiamus in ipſo Chriſto, cui gloria & dominium in ſecula ſeculorum, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO QVOD DEVS NON EST AVTOR MALORVM, Iano Cornario medico physico interprete.

VLTI sunt docendi modi, qui per sacrum psalten Dauid ab operante in ipso spiritu nobis commonstrati sunt. Nam aliquando proprias afflictiones nobis recēsens propheta, & quomodo quæ acciderunt generoso animo pertulerit, per suipsius exemplum, doctrinā nobis euidentissimæ patientiæ relinquit, uelut quum dicit: Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me. Aliquādo uerò bonitatē dei confirmat, & adiutorij ipsius celeritatē, quod exhibet his qui uerè ipsum requirunt, dicēs: Quum inuocarē exaudiuit me deus iustitiæ meæ. Eandem enim hic sententiā profert, quam propheta quum ait: Adhuc loquente dicet, ecce adsum: hoc est, nondum inuocationē absoluerā, & finē inuocationis anteuertit auditus dei. Rursus supplicationes ac precationes afferens deo, edocet nos quō conueniat eos qui in peccatis sunt deum placare. Dn̄e ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Verū in psalmo duodecimo, postq; prolongationem quandam tentationis ostendit, in eo quod dicit: Vsquequo domine obliuisceris mei in finem? & ubi per totum psalmū docuit nos nō deficere in tribulationibus, sed expectare bonitatē dei, & nosse quòd per quādam gubernandi sciētiam tradit nos tribulationibus, iuxta fidei quæ in singulis est proportionem, tentationū mensuram inducens. Postquam igitur dixit: Vsquequo domine obliuisceris mei in finem: &, usquequo auertes faciem tuam à me: statim transit ad impiorum uitium, qui quum exiguam aliquam in uita aduersitatem acceperint, non ferentes rerum difficultatem ac calamitatem, statim animis suis ambigūt, an sit deus qui rerum humanarum curam gerat, an singula aspiciat, an unicuiq; pro dignitate distribuat. Deinde ubi uiderint sibijpsis mala præter animi sententiam diutius prolongari, uitiosum ac malignum dogma in seipsis cōfirmant, & in cordibus suis pronunciant, quòd non est deus: Dixit insipiens in corde suo non est deus. Et ubi hoc in animum induxit, deceptero certatim per omne peccatū procedit. Si enim non est qui intuetur, si non est qui retribuit unicuiq; pro uitæ merito, quid uetat opprimere pauperē, pupillos occidere, uiduam & peregrinū obtruncare, omnia scelesta facinora audere, impuris & abominandis affectionibus ac omnibus bestialibus cupiditatibus inquinari? Quapropter uelut consequens ad id quod deus non est, addidit: Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis. Impossibile est enim à uia iusta auerti eos qui nō obliuione dei ægrotantes animas habent. Vnde gentes traditæ sunt in reprobum sensum, & faciunt quæ non decent? nōne quia dixerunt: nō est deus? Vnde ad ignominiæ affectiones exciderunt, & fœminæ quidē apud ipsos naturalem usum transmutarunt in præternaturalē, masculi uerò in masculos turpitudinē operantur? nònne quia mutauerunt gloriā incorruptibilis dei, in similitudine pecorum & quadrupedum ac reptilium? Insipiens igitur reuera menteq; & prudentia priuatus est qui dicit, quòd nō est deus. Consimilis uerò huic est, & nihilo inferior dementia, qu dicit, Deum malorum esse autorem. Æquale enim ipsorum peccatum esse iudico, propterea quòd utriq; similiter bonum esse negant, alter quidem omnino non esse dicens, alter uerò non bonum esse decernēs. Si enim malorum autor est, nimirū non bonus est: quare utrinq; est negatio dei. Vnde igit, inquit, sunt morbi? unde mortes intempestiuæ? Vnde urbium deuastationes, naufragia, bella, fames? Nam mala, inquit, hæc sunt, & omnia dei opera. Quare quem habemus alium præter deum, quem causam eorum quæ fiunt faciamus? Age igitur quandoquidem in uulgatissimam incidimus quæstionē, sermone ad confessum quoddam principium reducto, & problemate hoc diligentius distincto, clarā & inconfusam de ipso expositionem facere conemur. Verum unam hanc prænotionē in mentibus nostris nos habere oportet. Quod quum creatura simus boni dei, & ab ipso congregamur ac conuocamur, tum parua, tum magna circa nos gubernante, neq; perpeti quid possimus non uolente deo, neq; uerò ex his quę patimur quicquam nociuum est: aut tale, ut me-lius

Margin notes: Psal. 3 — Psal. 4 — Esa. 58 — Psal. 6 — Psal. 13. — Rom. 1

lius quid inesse, intelligentia assequi possimus. Ex deo etenim sunt mortes: nõ tamen
omnino mala res est mors, preterq̃ si quis peccatoris dicat, propterea quòd pœnarum
in inferno principium, existit liberatio ab his quæ hic sunt. Rursus mala in inferno de-
um autorē non habent, sed nos ipsos. Principium enim & radix peccati, est quæ in no-
bis est potestas ac libertas. Nam quum in nostra potestate fuerit abstinere à malo, & ni
hil graue perpeti, quũ per uoluptatē ac peccatũ inescati simus, quam nam decorã excu
sationem proferre possimus, q̃ non ipsi nobisipsis pœnarũ autores simus. Malum itaq;
aliud est quantũ ad nostrũ sensum, aliud quantũ ad suipsius naturã. Quod igitur natu-
ra malum est, ex nobis pendet, iniustitia, petulantia, desipientia, timiditas, inuidiæ, cæ-
des, ueneni exhibitiones, astutiæ, & quæcunq; his cognatæ sunt affectiones, animã ad
imaginē conditoris factam cõtaminantes, pulchritudinē ipsius obscurare solent. Rur
sus malum dicimus id quod nobis molestum est, & ad sensum dolorē inducens, mor-
bum corporis, & plagas corporis, & rerũ necessariarũ inopiã, ignominias, pecuniarũ
detrimenta, familiarium amissiones. Quæ singula nobis à prudente & bono domino
ad utilitatem inducuntur. Diuitias enim aufert à male utentibus, instrumentũ ipsorum
ad iniustitiam corrumpens. Morbos uerò inducit his, quibus utilius est ut membra im
pedita habeant, q̃ ut impetus ad peccandum non impeditos habeant. Mortes aũt in-
ducuntur, terminis uitæ expletis, quos ab initio circa singulos iustum dei iudiciũ cõsti-
tuit, qui à longe quod unicuiq; nostrũ conducibile est prospicit. Porrò fames & siccita
tes ac humiditates, cõmunes sunt urbium ac gentium plagæ, mali immodestiam puni
entes. Quemadmodũ igitur beneficus est medicus, siue labores siue dolores corpori
inducat: cum morbo enim pugnat, nõ cum ægroto: sic bonus est deus, salutē omnibus
per particulares castigationes distribuens. Tu uerò medico quidem nihil uitio uertis
partim secanti, partim urenti, & quædam omnino à corpore auferenti, sed & pecunias
ipsi fortassis largiris, & seruatorē appellas, quòd in modica parte morbum sistit priusq̃
malum in totum corpus diffundatur. Vbi uero uideris ciuitatē terræ motu concussam,
corruisse super inhabitantes: aut nauem unà cum ipsis uiris in mari perijsse, contra ue-
rum medicum & seruatorem, linguam blasphemam mouere nõ cunctaris. & quidem
cum intelligere oporteat, quod ubi moderata sunt ægrotorum, & curabilia hominum
mala, utilitates ex cura accedunt. Quum uerò morbus ualidior fuerit quàm medicina,
necessaria fit partis inutilis redditæ abalienatio, ut ne morbus per continuitatem pro-
grediens ad principalia perueniat. Quemadmodum igitur sectionis aut ustionis, non
medicus causa est, sed morbus: sic urbiũ deuastationes ex peccatorũ excessu immodi-
co initiũ habentes, deum ab omni culpa liberant. At uerò si nõ est autor malorũ deus,
Esa. 45 quõ dictum est: Ego qui paraui lucem & qui feci tenebras, faciens pacem & condens
2. Reg. 14 mala. Et rursus: Descenderunt, inquit, mala à dño super portas Hierusalem: & non est
Deut. 32 malitia in ciuitate, quã dñs non fecit. Et in magno Moysis cantico: Videte uidete quia
ego sum, & non est deus præter me: ego occidã & uiuere faciã, percutiã & ego sanabo.
Atqui nihil horum scripturæ sententiam intelligenti, accusationē dei habet, uelut ma-
lorum autoris ac creatoris. Qui enim dixit: Ego qui paraui lumen & qui feci tenebras,
creaturæ opificem scipsum per hæc declarat, non mali alicuius creatorē. Vt ne itaq; pu
tes alium esse lucis autorē, alium tenebrarũ, seipsum dixit eorum quæ contraria uiden-
tur in cõditione creatorē & opificem, ut ne alium quæras ignis, alium aquæ artificem,
neq; alium aeris, & alium terræ: quandoquidē uidentur aliquomodo inter se opposita
esse, iuxta qualitatum contrarietatē. quod ipsum quum aliqui iam fecerint, ad multos
deos confingendos conuersi sunt. Facit aũt pacem, & condit mala. Maxime quidē pa-
cem in te facit, quum per bonam doctrinam mentem tuam pacarit, & affectus aduer-
sus animam seditiosos conciliarit. Condit aũt mala, hoc est, transmutat ipsa & ad boni-
tatem ducit, ut id quòd mala sunt deponant, & boni naturam assumant. Cor mundum
Psal. 51 conde siue crea in me deus. Non nunc conde siue crea dicit, sed ex malicia inuetera-
Gen. 2 tum renoua. Et: Vt duos conderet in unum nouum hominem. Conderet ait, non ut
2. Cor. 15 non existentes produceret, sed ut existentes transmutaret. Et si quis in Christo noua
creatura. Et rursus Moyses: Non ipse hic tuus pater possedit te, & fecit te, & condidit
te? Manifeste enim hic post creationem ipsa conditio locata, docet nos, quòd nomen
condi

conditionis plerunq; pro trāſmutatione in melius ſumitur. Quare faciens pacē, ſic pa-
cem facit, ex eo quod mala cōdit, hoc eſt trāſmutat & ad bonitatē ducit. Deinde uerò
ſi & pacē intellexeris, ex bello ſecuritatē, & malum dixeris eas quæ ſequuntur bellige
rantes moleſtias, ex militia externa, labores, uigilias, certamina, ſudores, uulnera, cæ-
des, urbiū captiuitates, ſeruitutes, abductiones, miſeranda captiuorū ſpectacula, & in
ſumma quæ moleſta bellū comitanť: dicimus iuſto dei iudicio fieri, ut caſtigatione di-
gni, per bella plagas accipiāt. Aut uelles tu nō exuſta eſſe Sodoma poſt ſceleſta illa fla Gen. 19
gitia? Aut nō euerſam eſſe urbē Hieruſalē, neq; deſolatū templū, poſt horrendā illam
Iudæorū contra dn̄m crudelitatē? Fieri aūt hæc quō aliâs iuſtum erat, q̄ per Romano-
rum manus, quibus tradiderunt dn̄m noſtrum inimici ſuæ ipſorum uitæ Iudæi? Quare
aliquando etiā iuſte belli mala dignis inferūtur. Et illud: Ego occidā & uiuere faciam: Deut. 32
accipe ſi uis iuxta promptā ſententiā. Ædificat enim timor ſimpliciores. percutiam &
ego ſanabo. Et hoc utile eſt ſi per ſe intelligatur, plaga quidē inducente nmorē: ſanati-
one uerò ad dilectionē exhortante. Licet tamen etiā altius de dictis ratiocinari. Ego
occidam peccato, & uiuere faciā iuſtitia. Quantū enim externus noſter homo corrum 2. Cor. 4
pitur, tantū internus renouatur. Non igitur alium occidit, alium uiuificat: ſed eundem
per id quod occidit uiuificat, & percutiendo ſanat. Iuxta prouerbiū quod ait: Quia tu Pro. 23
quidem percuties ipſum uirga, animā uerò ipſius ex morte liberabis. Caro itaq; percu-
titur, ut anima ſanetur. Mortificatur aūt peccatū, ut uiuat iuſtitia. Illud uerò: Deſcende-
runt mala à dn̄o ſuper portas Hieruſalem: per ſe expoſitionem habet. Quæ mala? ſtre-
pitus curruum & equitum. Quum uerò audieris: Non eſt malitia in ciuitate quam dn̄s
non fecit: conſidera malitiæ uocem, nam afflictionem quæ peccatitibus immittitur ad
delictorum correctionem, ſermo ille inſinuat. Afflixi enim, inquit, te, & fame ſtrangu-
laui, ut benefaciam tibi priuſquam in immenſum effundatur, iniuſtitiam compeſcens,
uelut fluxus uallo ualido ac ſepto ſiſtitur. Propterea morbi urbium ac gentium fiunt,
aeriſq; ſiccitates ac terræ ſterilitates, & aſperiores calamitates unicuiq; in uita acciden
tes, maliciei incrementū præcidentes. Quare talia mala à deo fiunt, uirorum malorum
generationē eximentia. Nam corporis afflictiones & externę calamitates, ad compē-
ſcenda peccata excogitatæ ſunt. Tollit itaq; malum deus: non autē ex deo malum eſt.
Quandoquidē & medicus tollit morbum, & non morbum corpori immittit. Vrbium
porrò deuaſtationes, terræmotus & inundationes, & exercituū interneciones, & nau
fragia, & oēs multorū hominū cædes, ſiue ex terra, ſiue ex mari, ſiue ex aere & igne, aut
ex quacūq; cauſa accedētes, ad delinquētes caſtigandos fiunt, publicā malitiā publicis
flagris deo caſtigāte. Quod igiť proprie malū eſt peccatū ipſum, q̄d maxime mali ap-
pellatione dignū eſt, ex noſtra uoluntate pendet, quū in nobis ſitum ſit, aut abſtinere à
malo, aut mala perpetrare. Reliqua partim uelut certamina ad demōſtrandā fortitudi
nem immittuntur, uelut Iobo liberorū priuatio, omniū opum in uno tēporis momento Iob 1
diſſipatio, plaga ulceris: partim uelut medicina peccatorū, uelut Dauidi turpitudo do-
mus, iniquæ concupiſcentiæ pœnas danti. Et rurſus cognouimus aliam quandā malo-
rum horribiliū ſpeciē, à iuſto iudicio induci, quo moderatiores faciat eos qui lubrici ac
procliues ſunt ad peccatū. Velut Dathan & Abiron deuorati ſunt à terra, barathris ac Num. 16
terrę hiatibus ipſos excipiētibus. Hic eñ nō ipſi quicq; hoc caſtigationis modo melio
res facti ſunt. quō eñ qui deſcenderūt ad infernū? ſed reliquos ſuo exemplo tempera-
tiores reddiderunt. Sic Pharao cū toto exercitu in mari ſubmerſus eſt. Sic contriti ſunt
qui prius Palæſtinā inhabitauerunt. Quare etſi Apoſtolus dicat aliquādo uaſa irę per- Exod. 14
fecta ad perniciē: nō ſupellectilē aliquā malam putemus Pharaonem eſſe. Sic enim ad Rom. 9
opificem iuſtius culpa transferatur. Verum quando audis uaſa, cōſidera q̄ unuſquiſq;
noſtrum ad aliquid utile factus eſt. Et quēadmodum in magna domo, aliud uas eſt au-
reum, aliud argenteū, aliud teſtaceum, aliud ligneum: ſic uniuſcuiuſq; propoſitum ac 2. Tim. 2
uoluntas ſimilitudinem ad materias exhibet. Et aureum quidem eſt uas, is qui puris &
minime fraudulentis moribus præditus eſt. Argenteum uerò, qui inferior eſt illo meri
to ac dignitate. Teſtaceum autem, qui terrena ſapir & aptus eſt ut conteratur. Ligne-
um deniq; qui facile per peccatum contaminatur, & materia fit æterno igni. Sic etiam
iræ uas, qui omnē diaboli efficaciam uelut uas capit, & propter imbutum ipſi ex cor-
ruptione

ruptione fœtorem, non amplius ad usum assumi potest, sed dissipatione tantum ac pernicie dignus est. Quapropter quia conteri ipsum oportebat, prudēs & sapiens animarum uillicus disposuit, ut illustris fieret & omnibus cōspicuus, quo alijs uidelicet utilis per afflictionē fieret. Nā ipse præ nimia malitia incurabilis erat. Indurauit aūt longanimitate & pœnæ dilatione, protendens ipsius malitiā, quo ad extremū terminū aucta ipsius prauitate, diuini iudicij iustitia in ipso conspicua fieret. Et ob id à minoribus plagis initio facto, flagella semper addens ac augens, inobedientiā ipsius non emolliuit, sed comperit ipsum etiam patientiā dei contemnere, & immissis ipsi malis præ consuetudine exerceri. Et neq; sic ipsum morti addixit, donec ipse seipsum submersit, in superbia mentis suę uiam iustorū ingredi ausus, & uelut populo dei, sic etiā sibi ipsi peruium fore mare rubrum confisus. Hęc itaq; à deo esse gnarus, & distinctas apud te ipsum mali species habens, & gnarus quod reuera sit malum, nempe peccatū, cuius finis pernicies, deinde quod malū esse uideatur sensui dolorē inducens, tum uerò boni habens, uelut sunt afflictiones, quæ ad cōpescenda peccata immittuntur, quarum fructus salus animarū æterna: desine morosus esse aduersus diuinas gubernationes. In summa uerò neq; deum substantiæ mali autorē esse putes, neq; propriam substantiā mali esse imaginare. Non enim subsistit uelut animal prauitas, neq; essentiam ipsius substantē producere possumus. Priuatio enim boni est malum. Oculus creatus est: cæcitas uerò ad perniciem oculorū successit. Quare si non corruptibilis naturæ oculus fuisset, cæcitas accessum non habuisset. Sic etiā malū non in propria substantia est, sed ad animæ cæcitatem succedit. Neq; enim ingenitū est, uelut impij dicunt, qui malā naturā bonæ æqualē faciunt, siquidē ambæ principio carent, & generatione priores sunt, neq; tamen genitum. Si enim omnia ex deo sunt, quō malum ex bono est? Neq; enim turpe ex honesto est, neq; uitium ex uirtute. Lege mundi creationē, & reperies quòd illic omnia bona, & ualde bona. Non igitur malum unà cum bonis creatum est. Sed neq; intellectualis ac spiritualis creatura ab opifice facta, ammixta prauitate ad esse producta est. Si ēm corporea non habebant in seipsis malum unà creatum, quō spiritualia intantum puritate ac sanctitate præstantia, cōmunem ad malum substantiā habuissent? Atqui est malum, & actio ipsa multū per omnem uitam diffusum esse demonstrat. Vnde igitur ipsi esse contigit, si neq; sine principio est, inquit, neq; factum est? Vicissim interrogentur qui talia querūt. Vnde morbus? unde corporis mutilationes? Neq; enim ingenitus est morbus, neq; tamen opificium dei. Sed creata quidem sunt animalia, cum cōueniente ipsis structura secundū naturā, & ad uitam producta sunt membris absoluta. Ægrotauerunt aūt ex naturali statu emota. Discedunt enim à sanitate, aut propter prauam dietam, aut ob quascunq; morbificas causas. Igitur corpus quidem creauit deus, non morbum. Et animam itidem fecit deus, non aūt peccatum: uitiata est autem anima ex naturali statu emota. Quod uerò erat ipsi præcipuū bonum? Assessio dei & coniunctio per dilectionē, à qua ubi excidit, uarijs & omnis generis morbis uitiata est. Cur aūt ad malum suscipiendum apta fuit? propter liberum arbitrium, quod maxime rationalem naturam decet. Soluta enim ab omni necessitate, & uoluntariā ac in sua potestate sitam uitam à conditore adepta, per hoc quod ad imaginē dei creata est, intelligit quidē bonum, & nouit ipsius fruitionē, & permanens in boni speculatione ac intelligibiliū fruitione, libertatem ac potestatē habet conseruandi suam secundū naturam uitam. Habet autem etiā potestatē declinandi aliquando à bono. Id ipsum uerò contingit ei, quum satietate beatæ delectationis accepta, & uelut dormitatione quadā grauata, & à supernis dilabens, propter turpes uoluptatū illecebras, carni fuerit ammixta. Erat aliquādo Adam in supernis, nō loco sed uoluntate, quum nuper accepta anima ad cœlum respiceret, & ex his quæ uidebat lætitiā conciperet, benefactorēq; ualde diligeret: qui uitæ quidē æternæ fruitionē largitus esset, in delicijs uerò paradisi in quiete locasset, & principatum similiter ut angelis dedisset, ipsumq; cōtubernalē archangelorū fecisset, & diuinæ uocis auditorē. Super hęc omnia protegebat à deo, & uoluptatū omniū breui satur erat, & ex saturitate uelut ad iniurias procedebat, & quod carneis oculis iucūdum uidebat, intelligibili pulchritudini prætulit, & uētris satietatē spiritualibus uoluptatib. potiorē duxit. Ex quo statim extra paradisum erat, & extra beatam illam uitam pulsus

est

est non ex necessitate malus, sed ex temeritate factus. Quapropter peccauit quidē ob prauā uoluntatē. Mortuus est aūt ob peccatū: stipendiū enim peccati mors est. Quantum em̄ decedebat à uita, tantū appropinquabat ad mortē. Vita em̄ est deus: priuatio uerò uitæ mors. Quare sibijpsi mortē per secessū à deo Adam parauit, iuxta id q̄d scriptum est: Ecce qui elongāt seipsos à te pereūt. Sic nō deus creauit mortē, sed nos nobis ipsis ex praua mēte adtraximus. Nec uerò prohibuit dissolutionē per mortē propter prædictas causas, ut ne immortalē in nobis ægritudinē conseruaret. Quemadmodum si quis uas fictile perstillans nō admoueat igni, donec uitium in ipso existens per reformationē persanet. At cur, inquit, in structura nō habemus, ut ne peccemus, & ut neq; uolentibus nobis peccare detur? Quia etiā tu famulos, nō quum uinctos habes, beneuolos putas, sed quū uoluntarie ea quæ officij ipsorū sunt explere uideris. Itaq; etiam deo non gratum est quod coactum est, sed quod ex uirtute recte geritur. Virtus aūt ex uoluntate & nō ex necessitate fit. Voluntas uerò ex his quæ in nobis sunt dependet. In nobis aūt est liberum arbitrium. Qui igitur opificem reprehendit, q non naturaliter construxit nos ut ne peccaremus, is nihil aliud facit, q̄ quòd irrationalem naturam rationali præfert, & immobilem & concitationis expertē, actuosæ & electionis uoluntatem habenti. Hæc etiamsi per digressionem, necessariò tamen dicta sunt, ut ne ad ratiocinationū profunditatē dilapsus, ad priuationē eorum quorum studio teneris, amplius etiam dei priuationē perpetiaris. Desinamus igitur corrigere sapientē. Desinamus in his quæ ab ipso facta sunt, melius aliquid requirere. Nam etiamsi eorū quæ particulatim ab ipso gubernantur rationes nos latēt, attamē unum illud dogma in animis nostris hæreat, nullum malum à bono fieri. Porrò ad hanc quæstionē, iuxta cogitationis consequentiā, accedit etiā illa de diabolo. Vnde est diabolus, si non à deo sunt mala? Quid igitur dicimus: q eadem nobis ratio sufficiet de hac quæstione, quæ etiā de prauitate in hominib. reddita est. Vnde enim malus est homo? ex propria ipsius uoluntate. Vnde malus diabolus? ex eadem causa, nam & ip se per se liberam habet uitā, & liberū arbitriū in se situm, aut manendi apud deum, aut se abalienandi à bono. Gabriel angelus est, & deo sugiter adstitit. Satanas angelus, & ex proprio ordine penitus excidit. Et illū uolūtas in supernis seruauit, & hunc mētis libertas deiecit. Poterat enim etiā ille desciscere, & hic nō delabi. Sed hunc quidē conseruauit dilectionis dei insatiabilitas. Illum uerò reiectaneū fecit à deo secessus. Hoc est ipsum malum, abalienatio à deo. Modica oculi cōuersio, aut cum sole nos esse facit, aut cum corporis nostri umbra. & illuc quidem respicienti, promptū est ut illuminetur: declinanti uerò ad umbram, necessaria est tenebrositas. Sic malus est diabolus, ex uoluntate malitiam habens, non natura bono opposita. Vnde igitur ipsi bellum aduersus nos est? Quia receptaculum est omnis malicieī: suscepit etiā inuidiæ morbum, & inuidit nobis honorē. Non enim ferre potuit uitam nostram omnis molestiæ expertem in paradiso. Dolis enim & uersutijs hominem fallere aggressus, quum cupiditatē ipsius nosset, quam ad hoc ut deo similis fieret habebat, hac ad fraudem usus, lignum monstrauit, & promisit per esum ipsius similem deo fore. Si enim ederitis, inquit, eritis uelut dei, noscentes bonū & malum. Non igitur inimicus nobis creatus est, sed ex inuidia inimicitiā contra nos suscepit. Quum enim uideret se ex angelorū cœtu proiectum, nō potuit ferre ut uideret terreum ad angelorum dignitatem per profectum in uirtute exaltari. Quādoquidē igitur factus est inimicus, conseruauit nobis deus contrarietatē aduersus ipsum, in eo quod ad serpētem qui ipsi inseruierat dixit, minas uidelicet & ad ipsum referens: Quia inimicitiam ponam inter te & inter semen ipsius. Reuera enim nociuæ sunt amicitiæ cū malitia contractæ. Quoniam hæc amicitiæ consuetudo per similitudinem coniunctis ingenerari solet. Vnde recte dictum est: Corrumpunt bonos mores cōuersationes prauæ. Quemadmodum enim in morbificis regionibus aer qui particulatim inspiratur, latentem morbum his qui in illis degunt immittit: sic consuetudo ad mala, magna mala animis immittit, etiamsi in præsens damnum non percipiamus. Quapropter irreconciliabilis est aduersus serpentē inimicitia. Si uerò instrumentū tanto odio dignum est, quantam inimicitiam aduersus operatorem gerere conuenit? Sed & cur inquit, erat lignum in paradiso, per quod processura erat diabolo cōtra nos aggressio? Si em̄ non habuisset fraudis escam,

Psal. 27

Luc. 1

Gen. 3

1. Cor. 15

quomodo nos per inobedientiam ad mortem perduxisset? Quia oportebat esse præceptum quod obedientiam nostram probaret. Propterea planta erat speciosorum fructuum ferax, quo in abstinentia uoluptatis, temperantiæ uirtutem ostendentes, patientiæ coronis merito digni fieremus. Cõsequuta est aũt ad esum, non solum inobedientia mandati, sed etiã cognitio nuditatis. Comederunt em̃ ait, & aperti sunt oculi ipsorum, & cognouerunt q͏̃ nudi essent. Oportebat aũt non cognoscere nuditatem, ut ne mens hominis distraheretur ad id quod deest explendũ, & tegumenta sibijpsi & nuditatis solatia excogitaret, & omnino per carnis curam, ab intentione ad deum abstraheretur. Cur aũt non statim cum ipso etiã cõstructa sunt indumenta? Quia neq; naturalia hæc esse cõueniebat, neq; ex arte: naturalia enim propria brutorũ sunt, uelut pennæ, & pili, & pellium crassicies, hyemẽ arcere & æstum ferre ualentes. In quibus nullũ ab altero differt, natura omnib. æquali existente. Homini uero iuxta proportionẽ dilectionis ad deum, uarias bonorũ retributiones esse cõueniebat. At uero artium studia negocij occasionẽ dedissent, quod maxime fugiendum erat uelut homini nociuũ. Quapropter
Mat. 6 etiam dñs nos ad uitam in paradiso reuocans, animarum curam reijcit dicens: Ne sitis solliciti animæ uestræ quid edatis, neq; corpori uestro quid induamini. Neq; igit͛ ex natura, neq; ex arte, cõueniebat ipsum tegumenta habere: sed alia præparata erant, ex dei gratia hominẽ illustratura aut circa ipsum fulsura, lucidi nimirum amictus, quales sunt angelorum super florum uarietatem, super stellarum splẽdorem ac claritatem. Propterea igitur non statim erant indumenta, quandoquidẽ præmia erant uirtutis homini reposita, ad quæ præ diaboli insultu peruenire non potuit. Aduersarius igitur noster est diabolus, ob antiquum nostrum ex eis insidijs casum, dño disponente nobis aduersus ipsum luctam. Quare per obedientiam nos reluctamur, & coronam de aduersario cõsequimur. Vtinam diabolus nunq; factus fuisset, sed in ordine permansisset, in quo primum ab Imperatore locatus fuit. Quãdo uero desertor factus est, hostisq; dei & hostis hominum secũdum imaginem dei factorum euasit. Propterea enim hominẽ odit, qui etiam contra deum pugnat: & odit quidẽ nos ut creaturã dñi, odit aũt & ut simulachra dei. Vsus est igitur ipsius malignitate ille sapiẽter ac prouide res hominum gubernãs, ad animarũ nostrarũ exercitium, uelut medicus uiperæ ueneno ad salutaria paranda pharmaca abutẽs. Quis igitur est diabolus? & quis ipsius ordo? & quæ dignitas? & unde om̃ino Satanas appellatur? Satanas quidẽ igitur uocatur, quia oppositus est bono.
3. Reg. 11 Sic enim significat uox Hebrçorum, uelut in libris Regum didicimus: Excitauit enim, inquit, dñs Solomoni Satanam, Ader regem Syrorum. Diabolus aũt appellatur hoc est calumniator, quia idem & cooperator, & accusator peccatorum nostrorum existit: gaudens quidem nostro interitu, traducens uerò nos ob ea quæ fecimus. Natura uerò
Ephe. 6 ipsius incorporea est, secundum Apost. ubi ait: Non est nobis lucta aduersus sanguinẽ & carnẽ, sed aduersus spirituales nequitias. Dignitas ipsius est principalis. Contra principatus enim ait, & potestates, & tenebrarum huius mundi dominos. Locus autẽ principatus in aere est, uelut idem ait: iuxta principẽ potestatis aeris, spiritus nunc operantis in filijs inobedientiæ. Quapropter etiam mundi princeps dicitur: quoniam circum
Ioan. 16 terram est ipsius principatus. Et sic ait dñs: Nunc est iudicium mundi huius, nunc prin
Ioan. 14 ceps mundi huius eijcietur foras. Et rursus: Venit princeps mundi huius, & in me inueniet nihil. Quandoquidem uero dictum est de militia diaboli, quòd spirituales sint nequitiæ in cœlestibus: nosse oportet quod cœlum scriptura cõsueto more aerem uocat.
Mat. 6 Velut quum dicit: uolatilia cœli. Et, ascendunt usq; ad cœlos: hoc est, longissime in aerem exaltantur. Ob id etiam dominus uidit Satanam uelut fulgur ex cœlo prolapsum, hoc est, ex proprio principatu elapsum, & infra constitutũ, ut conculcaretur ab his qui
Luc. 10 sperant in Christum. Dedit enim discipulis suis uirtutẽ calcandi super serpẽtes & scorpios, & super omnem potestatem inimici. Quandoquidem igitur eiecta est praua ipsius tyrannis & purificatus est locus circum terram per salutarẽ passionem eius qui pacificauit quæ in terra sunt & in cœlis: de cætero prædicatur nobis regnum cœlorum,
Mat. 3 Ioanne quidem dicente: Appropinquauit enim regnum cœlorũ, Domino uero ubiq;
Luc. 2 Euangelium regni prædicante. Et adhuc prius angelis clamantibus: Gloria in excelsis deo, & in terra pax. Sed & his qui in ingressu domini nostri in Hierusalem exultabant

uociferanti

uociferãtibus:Pax in cœlis,& gloria in altissimis. Et in summa, infinitæ sunt uictoriam testantes uoces, quæ inimici extremã subuersionẽ testanť ac declarant. Quod nulla nobis lucta,neq; certamen in supernis nobis restet,neq; quisq; sit qui resistat nobis,& qui nos à beata uita auertat. Sed φ iucundã deinceps successionẽ habeamus,& ligno uitæ indesinenter frui possimus,à cuius participatione ab initio per serpentis insidias prohibiti fuimus. Ordinauit enim deus gladium flãmeum ad custodiendam uiam ligni uitę, quẽ nemine impediẽte prætergressi,intrò perueniamus ad bonorũ fruitionẽ, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in secula, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO CONTRA IRASCENTES.

VEMADMODVM in medicis præceptionibus, ubi apposité & iuxta artis rationem fiunt, post experiẽtiam maxime utilitas ipsarum ostenditur: Sic in spiritualibus exhortationibus, ubi euentus præceptis testis accesserit, tunc maxime sapientia & utilitas ipsarum, ad uitæ correctionem & credentium perfectionẽ apparet. Audientès enim prouerbia palàm pronunciantia: Quòd ira perdit prudentes. Audientes item apostolicas commonitiones: Pro. 21 Omnis ira & indignatio ac clamor auferatur à uobis cum omni malicia. Et dominum Ephe. 4 dicẽtem: Eum qui irascitur temerè fratri suo, reum esse iudicij. Nunc quum ad affectio Matt. 5 nis experientiam deuenimus, quæ non in nobis gignitur, sed forinsecus,uelut improuisa quædam procella, irruit: tunc maxime diuinarum præceptionũ miracula cognouimus, & quum ipsi quidem iræ locum dederimus, uelut impetuoso fluxui transitum: rursus autem in quiete didicerimus indecoram perturbationem eorum qui ab affectione detinentur, re ipsa uerbi illius certitudinem cognouimus, quòd uir ira percitus minime honesto ornatu præditus est. Quum enim semel depulsa ratione, affectus ipse animæ dominium susceperit, hominem penitus efferat, & neq; hominem esse permittit, auxilio rationis priuatum. Quod enim uenenum iaculantibus bestijs est uenenum, hoc exacerbatis fit ira, cõcitantur, exiliunt, rabiunt uelut canes, impetunt ac pungunt uelut scorpij, mordent uelut serpentes. Nouit etiam scriptura eos qui hac affectione tenentur, bestiarum appellationibus nominare, quibus seipsos per prauitatem assimilarunt. Canes enim mutos, & serpentes, & sobolem uiperarum, & similibus appellationibus ipsos nominat. Qui enim ad mutuam perniciem parati sunt, & ad eorum qui eiusdem generis sunt detrimentum, meritò bestijs & uirus iaculantibus annumerari Mat. 3 possunt, quibus ex natura irrecõciliabile odium aduersus homines inest. Propter iram fiunt effrenes linguæ, os portam non habens, manus incontinentes, cõtumeliæ, obprobria, maledicta, plagæ, reliquaq; innumera ex ira & indignatione nascuntur mala. Ob iram ensis acuitur, mors hominis ex manu humana intẽtatur. Propter hanc fratres mutui amoris obliuiscuntur. Parentes autem & liberi naturam suam ignorant: primum enim seipsos non noscunt irascentes, deinde etiam omnes familiares. Quemadmodum enim torrentes ad loca caua cõfluentes quicquid obuiam uenit secum trahunt, sic irascentium impetus uiolenti & effrenes per omnes procedũt. Non canicies apud iratos uenerabilis est, non uirtus uitæ, non propinquitas generis, nõ prægressa beneficia, nõ alia aliqua dignitas. Insania quædam breuis est ira. Nam irati in cõspicuum frequenter malum seipsos conijciunt, propter uindictę studiũ suijpsorũ negligentes. Velut œstro enim, memoria eorum qui ipsis molesti fuerunt punguntur, & ira in ipsis exiliente ac non quiescente, non cessant prius quàm malum aliquod rependerint ei qui irritauit, aut fortassis etiam acceperint, si ita contingat. Quemadmodum sanè sępe contingit, ut ea quę uiolenter diffringuntur, magis patiantur aliquid mali quàm inferant, dum ad renitentia cõquassantur. Quis nam malum hoc pro dignitate explicare possit? Quomodo procliues ad iram ex leui occasione accendantur, uociferentur, efferentur, & quæ non uenenum eiaculante bestia sęuius impetant? & non prius desistant, quàm per magnum & immedicabile malum, ira ipsis uelut bulla erumpente, inflammatio discutiať. Neq; enim ensis acies, neq; ignis, neq; aliud quicquam horrendum, animam præ ira furiosam cohibere potest, non magis utiq; quàm eos qui à dæmonijs detenti sunt, à qui-

bus nihil,neq; habitu,neq; animæ affectione,irati differunt.Appetentibus enim ultio-
nem ſanguis quidem circum cor efferueſcit, uelut per ignis uim turbatus & exæſtuãs.
Ad ſuperficiem uerò efflореſcens, in alia forma iraſcentem cõmonſtrat, conſuetam &
notam omnibus,uelut perſonam in ſcena mutans. Oculi enim illis proprij ac conſueti
non cognoſcuntur,perculſus eſt aſpectus,& ignem iam præ ſe fert,& acuit dentes mo
re ſuum aduerſarios palàm impetentiũ.Facies eſt liuida & ſanguine ſuffuſa.Moles cor-
poris tumida. Venæ dirumpuntur, ſpiritu ab interna tempeſtate cõmoto. Vox aſpera
eſt & ſuperintenta. Sermo inarticulatus & temerè prolabens,nõ particulatim, neq; or
dinate,neq; clare procedẽs. Poſtquam uero immedicabiliter per irritantes, uelut flam
ma per materiæ ubertatem accẽſus fuerit: tunc ſanè tunc neq; uerbis explicabilia, neq;
re ipſa tolerabilia uidere eſt ſpectacula.Manus quidem contra cognatos eleuari, & o-
mnibus corporis partibus inferri. Pedes uerò familiaribus ac utiliſsimis rebus inſilire,
nullo habito reſpectu. Omne autẽ quod apparet & occurrit, telum inſaniæ fieri.Si ue-
ro ex aduerſo æquale malum rebellans reperiat, aliam uidelicet iram & parem inſani-
am, tum ſanè inter ſe commiſsi mutuò infligunt ac perpetiuntur mala, qualia ueriſimi-
le eſt perpeti eos qui ſub tali dęmone militant.Mutilationes enim membrorum,aut ſæ
pe etiam mortes, iræ præmia pugnantes auferunt. Hic iniuſtas manus inferre incepit,
ille repulit. Hic rurſus intulit,ille non ceſſit. Et corpus quidem plagis pertunditur, ue-
rum ira doloris ſenſum adimit.Non enim ad doloris ſenſum cõquieſcunt,ſed tota ani-
ma ad ultionem eius qui moleſtiã intulit,ipſis cõmota eſt.Ne itaq; malum malo curetis
neq; contendatis uos mutuò calamitatibus ſuperare. In malis eñ certaminib. miſerior
eſt qui uicit, quia abit plus peccati habens. Neq; itaq; fias mali ſymboli ac collationis
collector, neq; mali debiti peior retributor. Contumelia te affecit iratus, ſiſte ſilentio
malum. Tu uerò ira illius uelut fluxione,in cor tuũ ſuſcepta,uentos imitaris,qui per re-
flatum q̃d allatũ eſt repellunt.Ne utaris inimico tuo pręceptore,neq; id q̃d odio habes
æmuleris. Neq; uelut ſpeculũ irati fias, illius formã in teipſo demonſtrãs. Rubens eſt
ille,tu uero nõ rubefactus es? Oculi ſanguine ſuffuſi ſunt illi,tui uerò dic mihi trãquil-
litatem præ ſe ferunt? Vox illius aſpera eſt,tua uerò mitis? Neq; in ſolitudinibus Echo
ſic integra ad eum qui uocẽ emiſit refracta eſt,uelut cõtumelię ad cõuiciatorẽ reuertun
tur.Imo ſonus quidẽ idem redditur:conuitiũ aũt cum additamẽto reuertitur.Qualia e-
nim ſunt quæ cõtumeliatores mutuo obijciũt? Ille quidẽ obſcurũ, & ex obſcuris dixit.
Hic uerò ſeruorũ ſeruũ appellauit:ille pauperẽ,hic erronẽ: ille indoctũ,hic mente per-
culſum,donec ipſos cõtumeliæ uelut ſpicula deficiant. Deinde poſtq; omnia conuitia
per linguam uelut fundam excuſſerint:ita deinceps ad uindictam per facta procedunt.
Ira enim excitat contentionẽ,contentio generat conuitia,conuitia plagas, plagæ uul-
nera,ex uulneribus aũt ſæpe mortes ſequuntur. Itaq; à primo initio malum ipſum cohi
beamus, omni ſtudio iram animis eximentes. Sic enim plurima mala poterimus unà
cum hoc malo uelut radice ac principio quopiam exſcindere.Cõuitiatus eſt? at tu be-
nedicas. Verberauit? tu uerò ſuſtine. Perſpuit, & nihil te eſſe putat? tu uerò cogita te-
Gen. 3 cum ipſe q; ex terra conſtitutus es,& in terram rurſus reſolueris. Qui eñ talibus ratio-
nibus ſeipſum præoccupauit, omnẽ ignominiã minorẽ ueritate cõperiet. Sic enim &
impoſſibilem efficies inimico uindictã, inſauciabilem teipſum conuitijs demõſtrans:
& magnam tibijpſi patientiæ coronam parabis alterius inſaniam propriæ philoſophię
occaſionem faciens.Quare ſi mihi credere uoles, contumelias magno etiã animo con
temnes,& te adhuc uiliorem eſſe concedes. Obſcurum te dixit & inglorium, & nihil
penitus ulla in re? at tu terram teipſum dicas ac cinerem. Non es præſtantior patre no-
Gen. 18 ſtro Abraham,qui ſeipſum ſic appellauit.Indoctum & pauperem & nullius pretij te di
Pſal. 21 xit? at tu uermem te dicas,& ex ſterquilinio originẽ habere, Dauidis uerbis utẽs. His
Num. 12 adde etiam Moyſis bonitatem. hic enim ab Aaron & Maria conuitijs impetitus, non
eos apud deum accuſauit,ſed pro ipſis orauit.Quorum potius diſcipulus eſſe uis,bea-
torum'ne & deum diligentium uirorum,aut ſpiritu prauitatis expletorum? Quum tibi
conuitiorum tentatio commota fuerit,puta teipſum probari,utrum per longanimitatẽ
accedas ad deum,aut per iram decurras ad aduerſarium.Da tẽpus cogitationibus tuis
ad bonam partem eligendam. Aut enim profueris etiam illi per manſuetudinis exem-
plum

plum. Aut grauius de ipso uindicaueris per contemptũ. Quid enim tristius inimico accidere possit, quòd uideat inimicũ suum cõtumelijs superiorẽ? Ne deijcias animum tuum, nec te cõtumeliatoribus prehendendũ præbeas. Sinas ipsum inefficaciter cõtra te latrare, in seipso dirũpatur. Quẽadmodum enim qui uerberat nõ sentientẽ, seipsum excruciat: nam & de hoste uindictã non sumit, & iram nõ sedat: Sic qui obprobria cõtemnenti cõuiciatur, affectionis suæ solatiũ inuenire nõ potest. Vice uersa igitur uelut dixi rumpitur. Statim enĩ quale nomen uterq; uestrũ ex præsentib. consequit? Ille quidem cõuiciator appellatur, tu aũt magnanimus. Ille iracundus & morosus, tu uerò longanimus & benignus. Illũ pœnitebit dictorũ, te uerò nunquam pœnitebit uirtutis. Et quid multis opus est? Illi cõuitium regnũ cœlorũ cõcludit: Conuiciatores enim regnũ dei non consequentur. Tibi uero silentiũ regnũ præparauit. Qui enim perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit. Si uero repugnes, & ex æquo contra cõuiciatorẽ insurgas, quam tandem excusationẽ prætendes? Quia irritauit te à cõuitijs auspicatus? Et quanam uenia hoc ipsum dignum fuerit? Neq; enim scortator in meretricẽ culpam transferens, uelut quæ ad peccandũ prouocauit, minus iudicio cõdemnatur. Neq; coronæ contingunt citra aduersarios, neq; ruinæ citra hostes. Audis Dauidem dicentẽ? Dum consisteret peccator aduersus me, non irritatus sum, neq; uindicaui, sed surdus factus sum, & humiliatus sum, & consilui ex bonis. Tu uero exacerbaris quidẽ ob cõuitium, uelut malum: imitaris aũt rursus, uelut bonum. Ecce enim facis quæ ipse reprehendis. Aut alienum quidẽ malum diligẽter intueris, tuã ipsius uero turpitudinẽ negligis. Malum est cõtumelia, fuge imitationẽ. Neq; enim alterum auspicatũ esse, ad excusationẽ sufficiens est: imò iustius, si quid ego recte hac parte iudico, etiam auxerit reprehensionem, propterea quòd ille quidem non habuit exemplum quod ipsum modestiæ cõmone faceret. Tu uero uidens iratum turpiter se gerentẽ, non uitasti eius similitudinẽ, sed indignaris, & ægrefers, & uicissim irasceris. Et fit hoc modo affectio tua, excusatio eius qui auspicatus est. Nam per ea quæ ipse facis, & illũ culpa liberas, & teipsum condemnas. Si enim malũ est ira, cur nõ quod prauum est declinasti? Si uero uenia dignum, cur irascenti succenses? Quare si secundus uenisti ad retaliationẽ, nihil tibi hoc proderit. Neq; enim in certaminibus pro coronis, is qui certamẽ auspicatus est, sed qui superat, coronatur. Cõdemnatur itaq; nõ solum qui mali autor fuit, sed etiã qui malum ducem ad peccatum insequutus est. Si pauperem te dixerit, & uerum loquitur, sustine ueritatem. Sin mentitur, quid ad te quod dixit? Neq; ad laudes ueritatem excedentes cristas erigas, neq; ad contumelias exasperceris, quæ te non attingunt. Non uides iacula quomodo ad firma solidaq; ac renitentia emissa penetrare solent? uerum in mollibus & cedentibus impetum exoluere? Tale etiam conuitium esse putes. Qui enim ad ipsum renititur, in seipsum suscipit. Qui uerò concedit & cedit, per morum mansuetudinẽ, prauitatem, quæ in ipsum ferebatur exoluit. Quid uero te pauperis appellatio perturbat? Memor sis naturæ tuæ, quòd nudus ad mundũ uenisti, & nudus itidem discedes. Quid autem nudo pauperius est? Nihil graue audiuisti, si non tibijpsi ea quæ dicta sunt propria putare uoles. Quis unquam ob paupertatem abductus est in carcerem? Pauperẽ esse non probrosum est, sed paupertatem nõ generose ferre. Memor sis domini, quòd diues existens, propter nos pauper factus est. Si stultum & indoctum te appellarit, memor sis Iudaicarum contumeliarum, quibus in ueram sapiẽtiam conuitia iactauerunt, Samaritanus es, & diabolum habes. Nam si contra irasceris, obprobria iam cõfirmas: quid enim stultius est ira? Si uero iram suppresseris, pudefacis cõtumeliatorem, re ipsa temperãtiam ostendens. Alapis cæsus es? Nam etiam dominus. Conspuit quis faciem tuam? Sed & herus noster idem passus est. Nõ enim auertit faciem à turpitudine sputamentorum. Calumniam perpessus es? Nam etiam ipse iudex. Dilaniarũt tibi tunicam? exuerunt etiam meum dominum, & diuiserunt uestes ipsius inter se. Nondum condemnatus es, nondum crucifixus es. Multa tibi desunt, ut ad ipsius imitationẽ peruenias. Singula ex his animum tuum subeant, & inflammationẽ deprimant. Tales enim præparationes ac dispositiones, cordis uelut saltus ac pulsus detrahentes, ad constantiã ac tranquillitatem, animi nostri cogitationes reducunt. Et hoc sanè est id quod à Dauide dictum est: Paratus sum, & non conturbatus sum. Oportet igitur stolidum & furiosum

[Margin notes: 1.Cor.6 — Mat.24 — Psal.31 — Iob 1 — Luc.2 — Mat.12 — Mat.26 — Psal.118]

animi motum sanctorum exemplorum memoria cōprimere. Quomodo magnus ille
Dauid uinolentiam Semei mansuete pertulit? non enim dabat irę tempus ut commo-
uereretur, sed ad deum causam transferebat. Quia dominus, dixit, iussit Semei, ut execra
2.Reg.16 retur Dauidem. Quapropter quum uocaretur uir sanguinum, & uir iniquus, non indi-
gnatus est illi, sed seipsum humiliabat, uelut meritò ipsi contumelia contingeret. Itaq;
duo hæc ex animo tuo exime, & neq; teipsum magnis rebus dignum iudica, neq; ali-
quem hominem multum dignitate infra te esse puta. Sic enim nunquā ignominia affe
cti ad iram concitabimur. Graue quidē est eum qui beneficijs affectus est, & maximis
beneficijs obligatus, supra hoc quod ingratus est, etiam amplius contumelijs ac igno-
minijs prouocare. Graue quidem est, sed maius malum id est facienti, quàm patienti.
Ille uituperet, tu uerò ne uicissim uituperes. Exercitium ad philosophiam sint tibi illius
uerba. Si enim morsum inde non perceperis, insauciabilis es. Si uero etiā quid animo
Psal.54 perpeciaris, molestiam eam intra teipsum contine. In me enim, inquit, conturbatum est
cor meum, hoc est, affectus non est foras distributus, sed uelut fluctus quidam intra lit
tora confractus, sedatus est. Quietum redde mihi cor latrans & exacerbatum. Reuere
antur affectus rationis tuæ aduentum, uelut puerorum immodestia uiri uenerabilis
conspectum. Quomodo igitur effugere poterimus iracundiæ damnum? Si persuaseri-
mus iræ, ut ne rationem præuertat, & ipsius primum curam geramus, ut nunquā men-
tem præueniat. Habeamus autem ipsam uelut equum subiugatum, & rationi uelut fre
no obedientem, nusquam ex ordine proprio excedentem, ita ut à ratione ducatur quo
cunq; tandē præiuerit. Est enim ipsa irascibilis animæ pars ad multa uirtutis opera no-
bis commoda: quum uelut miles aliquis depositis apud ducem armis, prompte ubi prę
ceptum fuerit auxilia exhibuerit, & rationi contra peccatum opem tulerit. Est em̄ ner-
uus animæ concitatio ad iram, firmitatem ipsi ad resistendum malis ac constantiam in
honestis inducens. Si enim aliquando animam præ uoluptate exolutā apprehenderit,
ipsam uelut ferrum tinctura corroboratum, austeram & uirilem ex molli ac ualde re-
missa facit. Si enim non ira concitatus fueris aduersus prauitatem, non possibile est tibi
ut ipsam odio pro dignitate persequaris. Oportet enim, opinor, æquale studium habe-
re circa amorem uirtutis, & circa odium peccati, ad quod maxime utilis est iræ concita
tio, quum uelut canis pastorem, ita ira rationem sequens, mitis ac mansueta permanse-
rit erga cōmodantia, & facile per rationem reuocari poterit: ita ut ad alienam quidem
uocem & adspectum exasperetur, etiamsi obsequium habere uideatur: inclamante ue-
ro familiari ac amico, formidet. Hoc optimum est & ualde concinnum sapienti animæ
parti ab irascibili auxilium. Qui enim talis est, implacabilis & irreconciliabilis erit insi-
diantibus, nunquam amicitiam ad detrimentum suscipiens, sed insidiantem uolupta-
tem, uelut lupum quendam semper allatrans ac dilanians. Talis quidem igitur utilitas
ex ira emergit his qui ea uti possunt. Nam & reliquæ potētiæ singulæ iuxta utendi mo-
dum, aut malum aut bonum possidenti ipsas fiunt. Verbi causa. Qui concupiscibili a-
nimæ parte ad uoluptatem carnis & immundarū actionum abutitur, proteruus est &
abominabilis. Qui uero eam ad dilectionem dei cōuerrit, & ad æternorum bonorum
appetentiam, admirandus est & beatus. Rursus qui rationalem animæ partem probe
tractat, sapiens est ac prudens. Qui uero in detrimentum proximorum mentem acu-
tam habet, improbus est & maleficus. Ne igitur ea quæ nobis data sunt ad salutē à crea
tore, occasionem nobisipsis peccati faciamus. Hoc sanè modo etiam ira quādo opor-
tet, & ut oportet mota, fortitudinem facit & tolerantiam ac abstinentiā. Vbi uero præ-
ter rectam rationem egerit, insania euadit. Quapropter nos etiam Psalmus admonet:
Psal.4 Irascimini, & ne peccetis. Et dominus, frustra quidem irascenti, iudicium intentat. Ve-
Mat.5 rum ira uti ad ea quæ oportet, uelut medicamenti loco non improbat. Nam illud: Po-
Gen.3 nam inimicitiam inter te & serpentem. Et hoc: Inimicitias assumite aduersus Madiani-
Num.31 tas: docentis sunt uti ira uelut armis. Quare Moyses omnium hominum mansuetissi-
mus, idololatriam damnans ac puniens, Leuitarum manus ad fratrum cædem armauit,
Exod.32 Ponat, inquit, unusquisq; gladiū suū super femur suum, & penetrate à porta ad portam,
& reflectite per castra: & occidite unusquisq; fratrem suum, & unusquisq; proximū su-
um. Et paulò post: Et dixit, inquit, Moyses, Cōsecrastis manus uestras hodie domino,

unusquisq; in filio suo, & in fratre suo, ut detur super uos benedictio. Quid uerò Phinees iustum fecit? nõne iusta ira contra scortatores? qui alioqui mitis ac mansuetus existens, ubi uidit scortationẽ Zambri & Madianitidis palàm & citra ruborẽ perpetrari, quum neq; turpitudinẽ obtegerent, turpe spectaculũ non ferens, opportuna ira usus est, hasta per utrunq; transfacta. Samuel autem Agag regẽ Amalec, à Saule præter mandatum Dei seruatũ, nõne iusta ira in medium productũ occidit? Sic est plerunq; ira bonarum actionum ministra. Helias autem æmulator ille, quadringentos quinquaginta uiros sacerdotes turpitudinis, & quadringentos uiros sacerdotes nemorũ, comedentes mensam Iezabel, rationali ac sapienti concitatus ira, in totius Israhel utilitatem interfecit. Tu uerò fratri tuo irasceris frustra, ac sine causa. Quomodo e͂m non sine causa? quum alio operante, alij tu indigneris ac succenseas, & quod canes facere solent, admittas, qui lapides mordent, cum uero qui eos proiecit, nõ attingunt. Is per quem operatio fit, miserabilis est: ille uero qui operatur, odio dignus est. Illuc animi impetũ transfer, ad illum homicidã, mendacij patrem, operatorẽ peccati: fratri uero etiam condole, propterea quod si in peccato permanserit, unà cum diabolo tradetur igni æterno. Porrò quemadmodũ nomina diuersa sunt indignationis ac iræ, sic etiã ea quæ significantur ab ipsis, plurimũ inter se differunt. Est e͂m indignatio uelut incensio quædam, & repentina affectionis exhalatio. Ira uero molestia est perseuerans, & impetus durãs ad eorum qui iniuriam fecerunt retaliationẽ, uelut gliscente anima, & ad uindictã concitata. Nosse igitur oportet, quod circa utrasq; affectiones delinquũt homines. Aut furiose & temere aduersus eos qui ipsos irritarunt, cõmoti, aut dolose & per insidias eos à quibus molestia affecti sunt, aggredientes: quæ ambo à nobis uitanda sunt. Quomodo igitur moueri nõ poterit hic affectus ad ea quæ nõ oportet? Quomodo? si didiceris humilitatem, quam dominus & uerbis præcepit, & re ipsa demonstrauit: nunc quidem dicens: Qui uoluerit inter uos esse primus, sit omniũ postremus: nunc uero mansuete, & immoto animo percutientẽ sustinens. Nam cœli ac terræ conditor ac dominus, qui ab omni intelligibili ac sensibili creatura adoratur, qui uniuersa fert uerbo potentiæ suæ, nónne uiuum mittere ipsum potuisset ad orcum, ita ut terra sub ipso impio dirupta esset. Verum cõmonefacit potius ac docet, Si male loquutus sum, testimoniũ perhibe de malo: si uero bene, cur me cædis? Si e͂m adsuetus fueris omniũ postremus esse, iuxta domini præceptum, quando indignaberis, uelut qui sis præter dignitatem contumelijs affectus? Quũ puer paruulus te conuitijs impetat, risus occasionem conuicia facis. Et quũ aliquis præ phrenitide mente motus, uerba ignominię plena loquatur, miserabilẽ magis ducis quàm odio dignũ. Nõ igitur uerba molestias mouere solent, sed eius qui nobis conuiciatus est superbia, & uniuscuiusq; de seipso imaginatio. Quare si utrunq; horum ex animo excmeris, strepitus inanẽ sonitũ edens, sunt ea quæ proferuntur. Cessa igitur ab ira, & relinque indignationẽ, quo iræ quæ de cœlo reuelatur, periculum effugias, imminet enim super omnem impietatem & hominũ iniustitiam. Si enim prudenti ratiocinatione amarã iræ radicem exscindere poteris, multas affectiones unà cũ hoc principio tolles. Nam & dolus & suspicio, & infidelitas & malignitas, & insidiæ & audacia, & omne talium malorũ examen, huius uitij germina existunt. Ne igitur nobis ipsis tantum malum inducamus, animæ ægritudinem, rationis tenebras, à deo abalienationem, consortij ignorantiam, belli principium, calamitatũ aceruum, dæmonem malum, qui in ipsis animis nostris generatur, & uelut inquilinus impudens interna nostra occupat, & sancto spiritui accessum occludit. Vbi enim inimicitiæ, lites, iræ, rixæ, contentiones, tumultus non sedandos inducentes, ibi spiritus mansuetudinis non requiescit. Verum admonitioni beati Pauli obedientes, omnem iram ac indignationem & clamorem tollamus à nobis cũ omni malicia, & fiamus inter nos boni ac misericordes expectantes beatã spem mansuetis promissam. Beati enim mites, quia ipsi possidebunt terram, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium, cum patre principium non habente, & sancto bonoq; ac uiuifico ipsorum spiritu, nunc & in secula. Amen.

Num. 25
1. Reg. 15
Mat. 20
Mat. 26
Ephes. 4
Mat. 5

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA DE INVIDIA, IANO CORNARIO MEDICO PHYSICO INTERPRETE.

BONVS est deus,& bonorum his qui digni sunt largitor:malus est dia
bolus,& omnis prauitatis opifex.Et quemadmodũ boni est nemini in
uidere,sic diaboli propria est inuidia. Vitemus igitur fratres inuidiæ
affectionẽ,ne socij operum aduersarij nostri fiamus,& eodem iudicio
cõdemnemur.Si em̃ fastuosus in iudiciũ diaboli incidit,quomodo in
uidus paratã diabolo pœnã effugiet? Nulla em̃ perniciosior affectio
animis hominũ innascitur q̃ inuidia,quæ extraneos minime lædẽs,primũ & domesti-
cum malũ est possidẽti.Quẽadmodũ em̃ rubigo ferrũ,sic inuidia animã in qua est,con
sumit.Imò potius,quẽadmodũ uiperas tradunt,exeso materno utero generari,ita & in
uidia animã ipsam parientẽ consumere solet.Est em̃ inuidia,tristitia ex alieno successu
oriens,quapropter anxietates & molestiæ nunq̃ deserunt inuidum. Fertilis fuit uicini
agellus,abundat omnibus ad uitam degendã cõmodis domus, nõ deficiunt homini
animi uoluptates:hęc omnia alimentũ morbi sunt,& inuido doloris incrementũ.Qua
re nihil differt ab homine nudo,qui ab omnib.uulneratur:fortis est quispiam,bona ha
bitudine præditus est,hæc feriunt inuidum.Alius forma præstantior est,alia hæc est in
uidi plaga.Ille animæ præstantia multos excellit,in sapientia ac dicendi facultate con-
spicuus est,& ad imitandũ proponitur.Ille diues est,& splendide munificus in largitio-
nibus & societate ad egenos,multaq; laus ipsius est apud eos quibus benefecit. Om-
nia hæc plagæ sunt & uulnera,mediũ cor ipsius percellẽtia:& quod in hoc morbo gra
uissimũ est, neq; detegere ipsum potest,sed pronus ac subtristis terram intuens,& con
turbatus est, & ægre fert,atq; à malo perit. Interrogatus autẽ de affectione, erubescit
publicare calamitatem,nimirũ inuidus sum & amarulentus,& affligũt me amici bona,
& lugeo ob fratris læticiam,& nõ fero aspectũ alienorũ bonorũ,sed calamitatem facio
uicinorũ prosperitatem:hæc em̃ utiq; dixerit,si uera loqui uelit. Verũ nihil horum elo
qui uolens,morbũ in profundo detinet,tabefacientem uiscera ipsius & corrodentem.
Itaq; neq; medicum morbi assumit,neq; medicamentũ inuenire potest ad affectionem
auxiliare,quanq̃ scripturæ talibus medicamentis sint refertæ,sed unicã expectat à ma
lo refocillationem,sicubi uideat aliquem ex his quibus inuidet ruentem. Hic est odij
terminus,miserũ uidere ex felici inuidiosum, miserabilẽ factum esse eum qui beatus
prædicabatur. Tunc socius & amicus est, quũ lachrymantem uiderit, quũ lugentem
conspexerit:& cum hilari quidem non lætatur,cum lugente uero collachrymatur, &
uitæ transmutationẽ ex qualibus ad qualia redactus sit, cõmiseretur, nõ præ humani-
tate,& quod condoleat, priora uerbis efferens, sed ut grauiorẽ ipsi faciat calamitatẽ.
Filiũ post obitum laudat, & innumeris præconijs celebrat, quàm pulcher fuerit,quàm
docilis,quàm aptus ad omnia,cui uiuenti ne lingua quidẽ fauente gratificatus fuit. Si
tamen multos uiderit ad laudandũ concurrentes, rursus trãsmutatus inuidet mortuo.
Diuitias miratur,postq̃ dilapsæ sunt.pulchritudinẽ corporis,aut robur,aut bonã habi
tudinẽ,post morbos laudat,& extollit.Et in summa, hostis quidem est præsentiũ,ami-
cus autem perditorum.Quid igitur hoc morbo perniciosius esse possit? corruptela ui-
tæ,pernicies naturæ,inimicitia eorum quæ nobis à deo data sunt, contrarietas aduer-
sus deum.Quid autorem mali dæmonẽ ad bellum contra homines excitauit? nõne in-
uidia? per quam etiam aduersus deum pugnare palàm conuictus est:indignatus quidẽ
deo,propter munificentiã erga hominẽ,ulciscens uero hominẽ, quandoquidẽ deum
Gen. 4 non poterat.Eadem hæc etiam Cain fecisse demonstratur,primus ille diaboli discipu-
Rom. 1 lus,& inuidiã & cædem ab ipso edoctus fraternas iniquitates,quas etiã Paulus cõiun-
xit quũ inquit,plenos inuidiæ,cædis.Quid igitur erat quod fecit? Vidit honorẽ à deo,
& ad æmulationẽ exarsit,& occidit honoratum, ut læderet eum qui honorauit. Quũ
enim ad pugnã contra deum impotens esset,ad fratris cædẽ delapsus est.Fugiamus fra
tres,morbũ pugnæ aduersus deum doctorẽ,homicidij matrem, naturæ confusionem,
consortij ignorantiam,calamitatem absurdissimam. Quid tristaris homo, nihil graue
passus? quid bellum geris cum eo qui in bonis aliquibus est, quum nihil de tuis immi-
nuerit?

nuerit? Si uero etiam beneficijs affectus, indignaris, nōne palàm tuæ ipsius utilitati inuides? Qualis sanè erat Saul, qui excessum beneficiorũ, causam belli aduersus Dauid fecit: primum quidem concinnissima illa ac diuina musica, ab insania liberatus, conabatur hasta transfigere benefactorẽ. *1.Reg.16* Deinde unà cum ipso exercitu ex hostibus seruatus, & à turpitudine ex Goliath liberatus, *1.Reg.18* tamen quia in carminibus uictorialibus saltatriculæ tripudiantes, decuplũ laudis rerũ gestarũ Dauid ipsi deferebant, canentes uidelicet, percussit Dauid decem milia, & Saul mille, propter unam hanc uocem, & testimonium ex ipsa ueritate contingens, primum sua manu illum occidere, & ex insidijs tollere aggressus est: deinde quum profugum fecisset, neq; sic inimicitię finem imposuit, sed *1.Reg.22* tandem expeditionẽ militarem ex tribus millibus electorũ contra ipsum eduxit, & solitudines perscrutatus est. Si uero interrogatus fuisset belli causam, omnino utiq; uiri beneficentiã retulisset: qui sanè in ipso persequutionis tempore dormiens deprehensus, *1.Reg.24* paratus ad occisionẽ, expositus hosti, & rursus à iusto manus ipsi inferre nolenti seruatus, neq; per hanc beneficentiam flecti potuit, sed & rursus exercitum colligebat, & rursus persequebatur, donec iterũ ab eodem in spelunca captus, illius quidem uirtutẽ *1.Reg.26* illustriorẽ demonstrauit, suam uero ipsius prauitatẽ manifestiorem fecit. Intractabilissima inimicitiæ species inuidia est: etenim eos qui aliâs nobis inimici sunt, beneficentiæ mansuetiores reddunt. In inuidum autem & malignũ collata beneficia, ipsum amplius iritant, & quanto maiora acceperit, tanto magis indignatur, angiturq;, ac moleste fert: plus eñ tristatur ob potentiã benefactoris, q̃ gratiam habet pro his quæ in ipsum conferuntur. Quam bestiã non superant morũ improbitate? quas feras feritate non excellunt? canes alimento dato mansuescunt, leones curati tractabiles euadunt. Verum inuidi curationibus amplius efferant̃. Quid generosum illum Ioseph seruũ fecit? nonne *Gen.37* inuidia fratrum? ubi etiã morbi absurditatem admirari operæpretium est. Timentes enim somniorum euentũ, fratrem seruum faciebãt, tanq; seruus nunquã adoratus esset. Atqui si quidẽ uera sunt somnia, qua arte fieri possit, ut non omnino eueniant prædicta? Si uero falsæ sunt somniorũ uisiones, cur inuidetis erranti ac decepto? Nunc uero per diuinã dispẽsationem sapientia ipsorũ circumuertitur: per quæ enim putabant se impedituros esse prædictionẽ, per ea uiam euentui struxisse uidentur. Si eñ uenditus nō fuisset, in Ægyptũ non uenisset, in insidias proteruæ mulieris propter temperantiã non incidisset, in carcerem cõiectus non fuisset, ministris Pharaonis familiaris factus nō esset, neq; somnia coniectasset, unde principatum Ægypti suscepit, & propter frumenti inopiã à fratribus suis ad ipsum progressis adoratus est. *Gen.43* Transfer cogitationem tuam ad maximã inuidiã, & ob maxima conflatã, quæ ex Iudæorum cõtra saluatorem insania orta est. Cur inuidiosus erat? propter miracula. Quæ uero erant ea miracula? salus egenorum: alebantur esurientes, & altor bello impetebatur: excitabant̃ mortui, & uiuificans inuidiosus erat: dæmones fugabant̃, & imperanti ipsis insidiæ struebantur: leprosi mundabant̃, & claudi obambulabant, surdi audiebant, & cæci uisum recipiebant, & benefactor fugabatur. Et postremũ, morti tradiderunt eum qui uitam est largitus, *Mat.15* & flagris cædebant hominũ liberatorem, & condemnabant mundi iudicem. Sic ad omnia penetrauerunt inuidiæ mala. Et unicis his armis, à iactis mundi fundamẽtis exorsus, usq; ad seculi consumationem, omnes sauciat, deijcit ac superat pestis uitę nostræ diabolus, qui nostro interitu gaudet, qui per inuidiã delapsus est, & nos simul per eandem affectionẽ secũ deiecit. Sapiens itaq; erat uir, qui inuido uiro ne concœnare *Prou.23* quidẽ permittebat, per conuersationẽ in cœna, de omni simul uitæ societate dicens. Quemadmodũ eñ materiã quæ facile ignem concipit, curæ est nobis quàm lõgissime ab igne seponere: Sic oportet quantũ possibile est amicitias ab inuidorum cõuersatione abducere, ut extra inuidiæ tela cõsistamus. Neq; eñ aliâs inuidiæ implicari possumus, si nō per familiaritatẽ ipsi appropinquemus. Quandoquidẽ iuxta Solomonis dictum, uiro æmulatio à sodali ipsius. Etenim sic se res habet. Ægyptio non inuidet Scytha, sed unusquisq; suo gentili: & tamen in gentilitate non inuidet ignotis, sed familiarissimis: & ex familiaribus, his qui uicini sunt, & eiusdem artis, atq; etiam aliâs cõsortibus ac domesticis: & ex his rursus, coætaneis & cognatis ac fratrib. Et in summa, quemadmodum rubigo proprius est morbus frumenti: sic inuidia amicitiæ morbus. Illud

tamen

tamen laudauerit utiq; aliquis in hoc malo, quod quanto uehementius fuerit motum, tanto grauius est possidenti. Quemadmodum enim iacula uiolenter emissa, ubi ad forte quiddam ac renitens allapsa fuerint, ad eum qui ipsa emisit, reuertuntur: Sic inuidiæ motus nihil lædentes inuidiosum, ipsius inuidi plagæ fiunt. Quis enim unquam ex inuidia tristatus uicini bona imminuit? seipsum tamen mœrore cōtabescens cōsumpsit. Iam uero etiā uirus eiaculantibus bestijs perniciosiores esse, ex inuidia ægrotantes suspecti sunt: siquidē illæ per plagā uirus immittunt, & cōmorsa pars paulatim putredine exeditur. Inuidos uero putant quidā etiam per oculos solos noxā immittere, ut corpora bona habitudine prædita, & ex ætatis uigore ad summam pulchritudinē efflorescentia, colliquescant ab ipsorū inuidia, & tota moles aceruatim contrahit, uelut fluxione quadā perniciosa ex inuidorū oculis diffluente, & lædente ac corrumpente. Ego uero hanc fabulā ut popularē repudio, & ab aniculis in gynæceum ac muliebre cōclaue inductam. Illud autem assero, quòd osores probitatis dæmones, ubi uoluntates reperiūt suis cōsimiles, omnino ipsis ad suū propositū abutunt, quare etiam oculis inuidorū ad suæ uoluntatis ministeriū utuntur. Deinde nō horres teipsum ministrum perniciosi dæmonis facere? sed uitiū suscipis per quod hostis quidē fies eorū qui te nulla iniuria affecerunt: hostis itidem dei, qui bonus est, & nemini inuidet? Fugiamus uitium intolerabile, serpētis est documentū, dæmonū inuentū, seminatio inimici, arrabo supplicij, impedimentū pietatis, uia ad gehēnam, priuatio regni. Manifesti uero quodā modo & ex ipsa facie fiunt inuidi. Visus his est aridus & obscurus, gena demissa, superciliū contractum, animus affectione cōfusus, ueritatis iudiciū in rebus nō habens: nō actio uirtutis laudata apud illos, nō sermonis facultas autoritate ac gratia ornata, nō aliud quicq; imitabile ac spectabile. Verū quemadmodū uultures ad graueolētia feruntur, multa prata, multos iucundos & odoratos locos præteruolātes: & muscæ sanas corporis partes præteruolant, ad ulcus uerò festinant: Sic inuidi uitæ splendores, & rectè factorū magnitudines ne aspiciunt quidē, in marcida uero & putrida irruunt, & si in qua re offendere aliquem cōtingat, (quales pleraq; hominū res existunt) hanc ipsam inuulgant, & ab his homines notos reddere uolunt, nō aliter quàm mali pictores à distorto naso, aut cicatrice aliqua, aut mutilatione naturali, siue ex affectiōe illata, formas à se pictorū demonstrantes. Potētes præterea sunt, id quod laudabile est, ad peius peruertēdo conspurcare, & uirtutē ex uicino uitio calumniari. audacem ēm dicūt eum, qui fortis est: indolentem ac stultum, qui temperatus: crudelem qui iustus: maleficū qui prudens, eum uero qui magnificus est, uelut iactabundum calumniantur, liberalem autem uelut prodigum: rursus gubernandæ familiæ peritū, parcū. Et in summa, omnes uirtutis species apud ipsos nomine non carent, ex opposito uitio translato. Quid igitur in accusatione uitij huius sermonē finiemus? Imò hæc uelut dimidia curationis pars est. Nā ostendere ægroto morbi magnitudinē, ut debitam mali curā ipsi inducat, nō est inutile. Verum relinquere ipsum eò perductū, & nō manuducere ad sanitatem, nihil aliud est, q̄ ægrotum morbo deditum dimittere. Quomodo igitur morbū hunc, aut ab initio non perpetiemur, aut ipsi subiecti effugerimus? Si primum quidem nihil magnū, nihil excellens rerum humanarum esse iudicauerimus, nō opulentiam, nō gloriā marcescentem, nō corporis bonam habitudinē. Non ēm in rebus prætereuntibus felicitatem esse statuimus, sed ad æternorū ac uerorum bonorum participationem uocati sumus. Quare diues nondum beatus est, propter diuitias, nō potens propter autoritatis ac dignitatis amplitudinem, nō fortis propter corporis robur, nō sapiens propter eloquentiæ facultatem. Instrumenta enim sunt hæc uirtutis his qui rectè ipsis utuntur: non ipsa in seipsis habent felicitatem. Qui igitur male ipsis utitur, miserabilis est, uelut is qui gladio, quem ad debellandos hostes accepit, seipsum ultrò sauciat. Qui uero bene & iuxta rectam rationem præsentia tractat, & dispensator est bonorum à deo acceptorū, nō autem ad propriam uoluptatē recondit, is & laude & amore dignus est, propter fraternum amorem, & morum sodalitatē. Rursus præstat quis prudētia, & uerbo dei clarus est, & enarrator est sacrorū oraculorum, ne inuideas tali, neq; uelis ut unquam taceat sacrorum sermonum interpres, si per spiritus gratiam commendatio aliqua & laus ex audiētibus sequitur. Tuū enim est bonum, & tibi missum est per fratrem doctrinæ donum

num, si suscipere uelis. Deinde fontem scaurientem nemo obturat, & sole splendente nemo oculos obuelat, neque inuidet illis, sed sibiipsi comprecatur, ut frui contingat. Verum sermone spirituali in ecclesia scaturiente, & corde pio ex donis spiritus instar fontis emanante, non sustines audire cũ lætitia, non grato animo suscipis utilitatẽ, sed pungunt te plausus audientiũ, & uelles neque esse qui utilitatẽ capiat, neque qui laudet. Quã excusationẽ hæc apud cordiũ nostrorũ iudicem habebũt? Itaque animi bona sola, ex natura bona esse putare oportet: eum uero qui diuitijs efflorescit, & ob potentiã ac bonam corporis habitudinẽ se iactat, siquidẽ probe utatur his quæ habet, diligere & amplecti, uelut cõmunia uitæ instrumenta possidentẽ, si sanè ipsa secundũ rectam rationẽ tractet, ut in suppeditandis quidẽ pecunijs liberalis sit in egẽtes, corporis autẽ robur exhibeat in ministeriũ debilibus, omnẽ uero reliquã supellectilẽ nõ magis suam putet, quàm cuiuscunque tandẽ indigentis. Eum uero qui nõ sic se erga hæc habeat, miserũ potius ducere oportet quàm inuidiosum, si maiores habet ad hoc, ut malus sit occasiões: hoc enim est ex ampliore supellectile ac negociatione perire. Etenim si diuitiæ uiaticum sunt ad iniustitiã, miserabilis profecto est diues: si uero ministerium ad uirtutẽ, nõ habet locum inuidia, quũ utilitas ab ipsis, omnib. in cõmune proposita sit, nisi quis adeò peruerse prauus sit, ut etiam sibiipsi bona inuideat. Porrò si res humanas cogitatione præterieris, & ad id quod reuera bonũ ac laudabile est respexeris, multũ abfuerit ut aliquid corruptibiliũ ac terrenarum rerum beatũ & prædicandum iudices. Ei uero qui sic habet, & nõ mundanarũ rerum uelut magnarũ admiratione tenetur, impossibile est unque inuidiam accedere. Si uero omnino gloriæ cupidus es, & præ uulgo uideri gestis, & propterea secundus esse non sustines: est enim & hæc ad inuidendum occasio: tu sanè ad acquirendam uirtutem transfer, uelut fluxũ quẽdam, ambitionẽ tuam, nec penitus ditescere omni modo uelis, neque laudem ex mundanis rebus quæsieris, nõ enim in te hæc sunt, sed iustus sis, & temperatus, & prudens & fortis, & patiens in afflictionibus pro pietate. Sic enim & teipsum seruabis, & in maioribus bonis maiorem claritudinem habebis. Nam uirtus in nobis est, & à laborioso ac industrio acquiri potest. At uero pecuniarum cultus, & corporis pulchritudo, & dignitatum amplitudo, non in nobis sunt. Si igitur & maius bonum est uirtus & durabilius, & confessum apud omnes principatum habet, hæc sanè nobis persequenda est, quam ingenerari animo ab omnibus alijs affectionibus, & maxime omnium ab inuidia non purgato, impossibile est. Non uides quantum malum sit simulatio & hypocrisis? & hæc inuidiæ fructus est. Morum enim duplicitas ex inuidia maxime hominibus ingeneratur, quũ odium in profundo detinentes, superficiem dilectione coloratam ostendant, plane ad scopulorum sub mari latentium similitudinem, qui modica aqua tecti, impræuisum malum incautis fiunt. Si itaque & mors nobis illinc uelut ex fonte emanat, & delapsus à bonis, alienatio à deo, legum confusio, & omnium simul uitæ bonorum euersio, credamus Apostolo, & ne hamus inanis gloriæ appetentes, uicissim prouocantes, uicissim inuidentes, sed potius boni, misericordes, uicissim largientes, uelut etiam deus largitus est nobis, in Christo Iesu domino nostro, cum quo sit gloria patri, cum sancto spiritu in secula seculorum. Amen.

Rom. 5

Gal. 6

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA DICTA IN FAME AC SICcitate, Iano Cornario medico physico interprete.

LEO rugiet, & quis nõ timebit? Dominus deus loquutus est, & quis non uaticinabitur? Propheticũ faciemus sermonis exordiũ, & diuinitus afflatum. Amos auxiliariũ in præsentem necessitatem assumemus, qui consimiles afflictiones his malis quæ nos infestant curauit, consiliũ ac sententiam de his quæ profutura putamus, expositurus. Nam & ipse Propheta in superiorum temporum calamitate, quum populus paternã reliquisset pietatem, & legum sinceritatem conculcasset, & ad idolorũ culturam delapsus esset, præco pœnitentiæ fuit, ad conuersionẽ inhortans, & pœnarum minas intentãs. Ego autem in uotis habeo, ut aliquo tenus mihi contingat feruore & zelo ueteris historiæ uti, non tamẽ euentum eorũ quæ tunc facta sunt cõsequentem uidere. Inobediens enim populus & uelut

Amos 3

pullus equinus durus & effrenis, & frenum mordens, ad id quod conducebat, tractus non est: uerum à recta uia digressus, intantum extra omnē ordinem euagatus est, donec barathris ac præcipitijs illapsus, dignam pro inobedientia internecionem perpes-
1.Cor. 4 sus est: id quod absit ut in nobis contingat filij mei, quos per euangelium genui, quos per manuum benedictionem fascijs inuolui. Sed sit auditio benigna, anima obediens, libenter suscipiens admonitiones, cedens dicenti, uelut cera sigillum imprimenti, quo per hoc studiū uestrum, & ego fructū laborum lætificantem accipiam, & uos in tempore decessus ex hac uita mercedem, si factam ad uos exhortationē laudaueritis. Quid igitur est quod ostendit quidē sermo hic, uerum suspensas adhuc detinet animas spe audiendi, tardans publicare quod expectatur. Cœlum uidemus ô fratres conclusum, nudum & sine nubibus, tristem hanc serenitatē inducens, & per puritatem affligens, quā antea ualde cupiebamus, quum diu nubibus contectum, tenebrosos nos & sole carentes efficiebat. Terra autem extreme resiccata, iniucunda est aspectu, sterilis & infœcunda ad agriculturam, in fissuras dirupta, & in profundū suscipiēs radios illabentes. Fontes uero nos defecerunt diuites & perpetui, & magnorū fluuiorum fluxus consumpti sunt, & pueri minutissimi ipsos pedibus transeunt, & mulieres cū oneribus penetrāt.
Exod. 17 Plerisq; uero nostrū etiā potus deficit, & in penuria uitæ constituti sumus, Israelitæ noui, Mosen nouū quærentes, & uirgam mirabiliū operatricem, ut rursus petræ percussę, populi sitientis indigentiā curent, & nebulæ admirandæ alimentum inconsuetum ipsum manna hominibus instar roris guttarum demittant. Veremur ne fiamus posteris nouum in fame & plaga exemplum. Vidi agros, & multas ob sterilitatem ipsorū lachrymas effudi, emisi fletū, quia pluuia ad nos non emittitur. Quædā semina ante germinis emissionem exsiccata sunt, talia permanentia inter glebas, qualia aratrū occuluit. quædā paululū prominentia germine emisso, miserabiliter ab æstu tabefacta sunt, ut nunc quis tempestiue euangelij uocem huc torquere possit quæ dicit, Operarij quidē
Matt. 9 multi, messis autē ne minima quidē. Agricolæ porrò in agris desidētes, & manibus ad genua complicatis, (qui sanè lugentium habitus est) inanes suos labores deplorant, ad pueros infantes respicientes ac lamentantes, ad uxores oculos intendentes ac flentes, contingētes ac contrectantes siccas frugum herbas, magna emissa uoce eiulantes, uelut patres qui filios in ætatis flore amiserunt. Dicat itaq; etiā ad nos ab ipso Prophe
Amos 3 ta, cuius paulò ante in exordio mentionē fecimus. Et ego, inquit, sustuli ex uobis pluuiam tribus ante uindemiam mensibus, & mittam pluuiā super ciuitatē unam, super alteram autē ciuitatē non mittā, & portio una rigabit, & portio super quā nō misero pluuiam, siccabit. Et cōgregabunt duæ aut tres ciuitates in unā ad bibendū aquā, & non satiabunt, propterea quod nō conuersi estis ad me, dicit dn̄s. Discamus igitur q pro pter auersionē à deo & negligentiā, has plagas nobis deus immittit, non extirpare uolens, sed corrigere studens, ad similitudinem bonorū patrū & negligenniū liberorum, qui irascuntur adolescentibus, in ipsosq; insurgūt, non malū quid ipsis inferre uolētes, sed ex puerili negligentia & delictis iuuentutis, ad curam diligentiamq; ipsos ducentes. Videte igit quomodo multitudo peccatorū nostrorū, & tempora à proprijs naturis abduxit, & temporū species proprias in alienas temperaturas trāsmutauit. Hyems non habuit consuetā humiditatē cum siccitate, sed omnē humiditatē glacie adstrinxit & afficcauit, à niuibus autem & pluuijs penitus exors permāsit. Rursus uer alterā quidem proprietatū suarū partem ostendit, caliditatē dico: humiditatis autem participationem non habuit. Æstus uero & frigus, nouo modo creationis terminos transgressa, & maligna in detrimentū nostrū conspiratione facta, è uita homines exigunt. Quæ est igitur huius perturbati ordinis ac confusionis caussa? Quæ est ista temporū innouatio? Perscrutabimur uelut mente prædīti, & ut rationales ratiocinabimur, nū is qui uniuersa gubernat non est? Num optimus artifex deus dispensationis oblitus est? Num facultate & potentia priuatus est? Aut fortitudinē quidem ipsam habet, & robur ipsius exolutū non est, sed in duriciā delatus est, & excellentem bonitatē, & de nobis curam, in hominū odium transmutauit? Nō sanè hæc dixerit aliquis, qui modestus haberi uelit. Sed manifestæ & conspicuæ sunt causæ, propter quas consueto more non gubernamur. Nos accipientes, alijs non exhibemus, beneficentiā laudamus, & hac priuamus indigen-

indigentes: serui existentes liberamur, & conseruorũ non miseremur: esurientes nutrimur, & egenũ præterimus. Liberalem suppeditatorẽ ac pronum deũ habentes, parci facti sumus, & nihil cũ pauperibus cõmunicamus: multo uellere plenæ sunt nobis ouiculæ, & nudi plures q̃ oues: cellæ ob multitudinẽ repositorũ coarctantur, & angustijs coarctati non miseremur: propterea nobis minatur iustum iudicium, propterea deus non aperit manũ, quia nos fraternam charitatem exclusimus, propterea sicca sunt arua, quia dilectio frigefacta ac exsiccata est: uox supplicantium frustra clamat, & ad aerem dispergitur, neq; ẽm nos implorantes auxiliũ nostrũ audiuimus. Qualis porrò nostra est ad deum oratio ac deprecatio? uos uiri exceptis paucis, negociationibus uacatis, uos mulieres his inseruitis ad mãmonæ quæstum. Pauci reliqui mecum sunt in oratione, & hijpsi uertiginosi, hiantes, assidue se conuertentes, & obseruantes quãdo psalmorũ cantor uersus finiet, quãdo ab ecclesia uelut carcere, & ab orationis necessitate liberabunt. At uero pueri minutissimi illi, qui depositis in ludo literario tabulis ac libellis nobiscũ uociferantur, uelut remissionem potius & delectationẽ, hanc rem obeunt, nostram tristiciam festiuitatem facientes, quãdoquidẽ ab onere præceptoris & studiorum cura modico tempore liberantur. Cæterũ perfectorũ uirorum multitudo, & peccatis implicitus populus, remissus & liber ac lætus urbẽ percurrit, qui malorum caussam in animis circumfert, qui hanc calamitatẽ mouit & operatus est. Infantes autẽ sensu carentes, & irreprehensibiles ad confessionem festinant ac congregantur, neq; mœroris caussam, neq; assiduæ orationis cognitionẽ, aut facultatẽ habentes. tu mihi in medium prodi, qui peccatis imbutus ac subactus es, tu procide, & plora, ac suspira, infantulum dimitte operari ea quæ sunt eius ætatis propria. Cur te occultas, qui accusaris, & innoxium ad defensionem accusationis producis? Nõ illudis iudici, quũ supposititiam pro te personam introducis? Oportebat autem adesse etiam illum? tecum omnino, nõ solum. Vides quod etiã Nineuitæ pœnitentia deum placantes, & ob peccata lugẽtes, quæ post mare & cetum Ionas exclamauit, non solum infantes ad pœnitentiã produxerunt, ipsi uero delicianres, ipsi cõuiuantes uitam transigebant: sed primos ipsos parentes qui peccauerunt, ieiuniũ domabat, & supplicium patres affligebat, additamentũ autem uice infantes coactim flebant: quo per omnẽ ætatem tristitia dominaretur, sentientem & non sentientem, illã quidẽ uoluntarie, hanc uero coactim. Et quũ sic uidisset deus ipsos humiliatos, ut supra immissam, sibijpsis omnis generis ærumnas decernerent, & afflictionis misertus est, & suppliciũ remisit, & gaudium largitus est his qui afflictim luxerant. O pœnitentiã cõcinnam. O sapientẽ prudentemq; ac frequentẽ tribulationem, ne bruta quidẽ animantia à supplicio immunia dimiserunt, sed ut etiam ipsa ex necessitate clamarent, excogitauerunt. Separatus est enim uitulus à uacca, depulsus est à materno ubere agnus, puer lactens nõ erat in maternis ulnis: in proprijs stabulis degebant matres, in proprijs partus: uoces prodibãt ab omnibus miserabiles, mutuo reclamantes ac resonantes: partus famelici fontes lactis quærebant, matres naturali affectione perculsæ, cõdolentibus uocibus partus reuocabant: infantes eodẽ modo famelici, uehementissimo eiulatu dirumpebantur ac tremebant, matrũ uiscera naturalibus doloribus cõpungebantur. Et propterea illorum pœnitentiã ad cõmune uitæ documentum, diuinitus inspirata scriptura conscriptã cõseruauit. Senex inter illos flebat, & canos uellebat ac dilaniabat. Adolescens & in uigore ætatis constitutus, uehemẽtius lamẽtabat, pauper suspirabat, diues deliciarũ oblitus, afflictionẽ uelut temperatũ facientem exercebat. Rex ipsorũ splendorẽ & gloriã, in pudorẽ trãsmutabat: deponebat coronam, & puluerẽ capiti inspergebat: purpura abiecta saccũ induebat, throno alto ac sublimi dimisso, miserabilis in terra reperiebatur, proprijs & regijs relictis delicijs cum populo collachrymabatur: unus ẽ multis fiebat ac plebeius, quũ cõmunem omniũ dominum iratũ uideret. Hæc est seruorũ sensu præditorum prudentia, talis implicitorum peccatis pœnitentia. Nos autẽ peccatũ quidẽ perficimus continenter, negligenter uero & segniter suscipimus pœnitentiã. Quis effusis precibus lachrymas emittit? ut pluuiam & stillicidium tempestiuũ accipiat. Quis delens peccata, ad B. Dauidis imitationem, lachrymis lectũ rigauit? Quis pedes peregrinorum proluit, & puluerẽ ex itinere abluit? ut in temporis opportunitate placet deũ, siccitatis solutionem quærens. Quis

Ion.3

r nutriuit

nutriuit patre desolatũ puerũ,ut nunc deus nutriat nobis frumentum, uelut pupillum
uentorũ intemperie percussum? Quis curauit uiduã difficultatibus rerũ ad uitam de-
gendam necessariarũ afflictã,ut nũc rependatur ipsi alimentũ necessariũ? Confringito
tabulas iniustas,quo sic peccatũ soluatur:deleto grauissimarum usurarũ pactum,ut ter
ra consueta pariat ac producat. Quum enim æs & aurũ, & ea quæ sterilia sunt, præter
naturã gignant,terra quæ secundũ naturam fœcunda est,sterilis redditur, & ad inhabi
tantium suppliciũ infructuositatis cõdemnatur. Ostendant igitur lucri cultores,diuitia
rum magnos aceruos cõgregantes,quæ sit potestas thesaurorũ repositorũ, aut quæ u-
tilitas,si iratus deus diutius produxerit suppliciũ. Auro cõfestim pallidiores fient, qui
ipsum coaceruant,si nõ panem,quem usq; ad hesternũ diem, & paulò ante propter ex
positã fertilitatis ubertatem cõtempserunt,habuerint. Detur sanè nõ esse uenditorem,
nõ existere in horreis frumentũ,& quis erit usus,dic mihi,grauissimarũ crumenarum?
nõ cum illis obrueris? nõ terra est aurũ? nõ cœnũ inutile,cœno corpori ipsi adiacebit?
omnia acquisiuisti,& unũ necessariũ nõ habes,facultatẽ nimirũ nutriendi teipsum. V-
niuersis diuitijs tuis unã nebulam effice, paucarũ guttarum transitũ excogita, urge ter
ram ad ferendũ fructum, superba illa & insolenti opulentia calamitatem solue. Fortas-
3.Reg.18 sis aliquẽ pium uirũ aduocabis, ut precibus, uelut propheta Thesbites Helias, remis-
sionem tibi malorũ impetret homo inops,pallidus,discalceatus, carens domo, carens
4.Reg.1 lare, egenus,unica tunica tectus,uelut Helias pelle ouilla,preces habens coaltas,con
tinentiam contubernalem,& si per talem auxilium cõsequeris, nõne multũ ærumno-
sas possessiones deridebis? nonne aurum conspues? Nõne abijcies argentũ uelut ster
cus,quod antea omnia potens ac charissimum nominans,inefficacẽ auxiliarium in ne
cessitate cognouisti? At uero propter te deus hanc calamitatẽ immisit: quoniã habens
non dedisti,quoniã esurientes præterijsti,quoniã ad lugentes nõ es cõuersus, quoniã
rogatus nõ es misertus. Veniunt etiã propter paucos in omnẽ populũ mala, & flagitij
Ios.7 cuiusdam totus populus particeps factus est. Achar sacrilegiũ commisit, & tota acies
Num.25 flagellabatur. Zambri in Madianitidas scortatus est,& Israel in pœnam incidit. Itaque
omnes & priuatim & in cõmuni,uitas nostras expendamus, uelut pædagogo attenda
mus siccitati, unumquenq; proprij peccati cõmonefacienti. Dicamus & nos generosi
Iob 19 Iob uocem afflictã,manus domini est quæ tetigit me, & maxime quidẽ ac principali-
ter ex peccatis calamitatem nostrã reputemus: Si uero & aliud addere oportet, aliquã
do certe etiam ad experiendas animas,tales uitæ difficultates hominibus inducuntur,
quo in difficultatibus deprehendantur hi qui probi sunt, siue pauperes,siue diuites: u-
triq; enĩ exacte per patientiã probantur. Et in hoc maxime tempore ostẽditur, an hi so
ciales sint,& fraterno amore præditi,& an illi grati sint,& nõ uice uersa blasphemi;cõ-
stantia simul cum uitæ reuolutione repente transmutata. Noui ego multos, nõ de qui-
bus per auditũ cognoui,sed per experientiam homines notos habens,donec quidem
uita ipsis ad opulentiam uergit,& secundis uentis,quod dici solet, res procedunt,me-
dio utiq; modo etiamsi nõ perfecte,benefactori gratiam cõfitentes. Si uero propter cõ
trarium statũ res circumuertant,& diues quidẽ fiat pauper,robur autẽ corporis uertat
in morbũ, gloria uero & claritudo in turpitudinẽ ac ignominiã, ingratos, maledicos,
pigros ad orationẽ ad deum fundendã,indignantes deo uelut debitori tardanti, nõ ut
erga dominũ indignantem affectos. Verum aufer ab animo huiusmodi cogitationes.
Quum autem uideris deũ cõsueta nõ largientem, sic tecum reputa. Non impotens est
deus ad suppeditandum alimentum,& quo nam modo esset, qui sanè dominus est cœ
li & totius structuræ,horarum & temporũ sapiens dispensator,gubernator omniũ,qui
uelut chorum quendam probe ordinatũ, horas & mutationes digessit,ut inuicẽ succe
dant, quo sua ipsorum uarietate, diuersis nostris necessitatibus opitulentur. Et nunc
quidẽ tempestiue humiditas accedat,rursus autẽ occupet caliditas, & frigiditas anno
immisceatur, & siccitatis usu necessario nõ careamus. Igitur potens est deus: potentia
autẽ præsente & cõfessa,nõ utiq; bonitas defecit,neq; hic proferendus est sermo. Quę
enĩ necessitas eum qui nõ bonus esset persuasit,ut in principio hominẽ crearet? Quis
Gen.2 est qui impulit cõditorẽ eriã nõ uolentẽ glebã capere,& talẽ pulchritudinẽ ex luto ef-
formare? Quis ad hãc necessitatẽ persuasit,ut secundũ propriã imaginẽ homini ratio-

nem

nem cōtribueret? ut inde progressu facto artium disciplinā faciat, & de supremis rebus cōmentari discat, quas sensu nō cōtingit. Etsi sic ratiocinatus fueris, reperies bonitatē deo adesse, & ne nūc quidē deficere. Alioqui quid uetaret, dic mihi, ut nō siccitas esset id quod uidemus, sed perfecta incensio ac exarsio? ita ut sol paululū à cursu cōsueto digressus, & ad circūterranea corpora diuersus, in tēporis momēto oīa quæ uidemus, exureret: aut etiā ut ignē de cœlo plueret, eo modo quo iam ante peccatores sunt puniti. Intra te & tuos cogitatus ô homo, cōsiste. Ne facias quæ stulti pueri facere solent, qui à præceptore obiurgati, tabulas ac libellos illius cōfringūt: & patre propter ipsorū utilitatē cibū differente, uestē dilaniāt: aut matris faciē unguibus cōuellunt. Etenim gubernatorē nauis tempestas, athlerā stadiū, militē acies, magnanimū calamitas, christianum aūt tentatio probat & explorat, & afflictiones animā, uelut ignis aurū, declarant. Pauper es? ne abijcias animū. Nimia eñ tristitia, peccati fit causa, quū afflictio quidem mentē mergat, & desperationis uertiginē inducat. Mentis uero ac cōsilij inopia ingratitudinē gignat. Verū habe spem ad deū, nō eñ nō uidet angustiam, habet cibū in manibus, & exhibitionē remorat, ut cōstantiam tuā probet, ut mērem tuā cognoscat, an ne similis sit mēti proteruorū ac ingratorū. Nam illi donec in ore sunt cibi, benedicūt, adulantur, supra modū admirantur: paululum uero dilata mēsa, blasphemijs uelut lapidibus impetunt eos, quos paulò ante æqualiter deo propter uoluptatē adorabāt. Percurre uetus instrumentū, percurre nouū, & multos in utroq; reperies diuersimode nutritos. Heliā habebat Carmelus, mons altus & inhabitabilis, solitudo desolatū. Anima autē erat iusto omnia, & uitæ uiaticum spes ad deū. Sic uero uiuens, fame uitam nō finiuit, sed uolucres maxime rapaces & gulosissimæ cibos transportabant, & alimenti ministrę iusto fiebāt hæ, quæ alienos cibos ex cōsuetudine diripiunt, & ex dominico pręcepto naturā transmutauerūt, fidę custodes panis ac carniū effectę. Hęc aūt uiro coruos attulisse, ex spirituali historia didicimus. Habebat porrò & Babylonius lacus Israelitā iuuenē, calamitate quidē captiuū, anima uero ac cōstantia liberū. Et quæ nam erāt quæ illi acciderūt? Leones quidē præter naturā ieiunabant, uerum huius nutritor Abacuc per aerē ferebatur, angelo hominē unà cum obsonijs portante, & ut ne fame premeretur iustus, super tantū terræ ac maris spatiū in parua temporis particula Propheta delatus est, quantū à Iudæa ad Babylonē usq; extenditur. Quid uero populus in deserto, cuius procurationem Moses gessit? quomodo uita ipsius gubernata est per annos quadraginta? nō erat illic uir sementē faciēs, nō bos aratrū trahēs, nō area, nō torcular, non promptuariū, & alimentū habebat citra sementē & citra arationē, & fontes suppeditabat petra, nō prius existētes, sed in necessitate erumpētes. Dimitto singulatim prouidentiam dei enumerare, quā sæpe erga homines paterne ostēdit, tu modo paululū in calamitate patiēs esto, uelut generosus Iob, & ne euertaris per tempestatē: neq; quicq; abijce ex his mercib. quas tecū fers ad uirtutē cōducibiles: uelut magni precij supellectilem ac mercē in anima tua cōserua gratiarū actionē, & accipies etiā tu duplicē gratiarum actionis uoluptatē. Memor sis uocis apostolicæ: In omnib. gratias agite. Pauper es? alium habes omnino pauperiorē. Tibi decē dierū sunt alimenta, illi unius: uelut bonus ac benignus id quod tibi redūdat ad indigentē adæquato. Ne cūcteris de modico dare: ne præferas tuā utilitatē, ex cōmuni periculo. Et si ad unū panē redactū sit alimentum, & præ forib. instet petēs, promito ex penu illū unū, & manibus impositū ad cœlū extendito, dic sermonē miserabilē simul & benignū: Vnus panis quē uides dñe, & periculū cōspicuū. Sed ego tuū mandatū mihi præpono, & de modico do famelico fratri, da uero etiā tu periclitāti seruo. Noui tuā bonitatē, cōfido etiam potētiæ, nō differs ad tempus gratiā ac beneficiū, sed dona tua quū uoles, dispergis. Et si sic dixeris ac feceris, panis quē ex angustia dedisti, semē agriculturæ euadit, multiplicē fructū de se gignit, arrabo est alimenti, misericordiæ cōciliator. Dic & tu uiduæ Sidoniæ in simili. dictū, opportune historiæ mentionē facias. Viuit dñs, quia hūc habeo in domo solū ad nutrimentū mihi & liberis. Et si dederis ex deficiēte, habebis etiā tu uas olei per gratiam scaturiēs, hydriā farinæ ineuacuabilē. Nam in fidelib. beneficētia dei puteos liberaliter imitatur, qui semper uacuant, & non exhauriunt, duplū rursus introducens. Trade ad usurā tu inops opulēto deo, crede ei qui semper in facie propriā pro eo qui tribulat accipit

3.Reg.18

Dan.6

Exod.17

Thes.5

3.Reg.17

cipit,& qui ex domesticis gratiã retribuit,fideiussor fide dignus,per omnẽ terrã ac ma-
re expassos habẽs thesauros.Et si nauigans usuram postulaueris,accipies in medio pe-
lago unà cum usuris ipsam summã. Ambitiose eñ munificus est in faciendis addita-
mentis.Fames famelici morbus,miserabilis affectio est:fames humanarũ calamitatum
caput existit.Miserrimũ mortis genus est fame perire.Nã in alijs periculis,aut gladij a-
cies finem cito accelerat,aut ignis impetus cõpendiò uitã extinguit,aut bestiæ princi-
palibus membris per dentes dilaniatis,nõ sinunt nos doloris dilatione puniri. Fames
autem lentũ habet malũ,dolorem differentẽ ac prolongantẽ,morbũ insidentem ac de
litescentẽ,mortẽ semper præsentẽ,& semper tardantẽ.Humiditatẽ eñ naturalẽ consu
mit,caliditatem frigefacit,molem cõtrahit,facultatẽ ac uires paulatim tabefacit. Caro
ad telæ aranei similitudinẽ ossibus circũsita est.Corporis superficies florem nõ habet,
rubor eñ fugit sanguine cõsumpto.Albedo nõ adest,superficie per maciẽ nigrescen-
te:liuidũ est corpus pallore & nigredine miserabiliter ex affectione destructũ: genua
nõ amplius sustentant ac portant,sed ad uim trahunť. Vox tenuis & imbecillis est:ocu
li in cauitatib.debiles,frustra in thecis ac ualuulis siti,uelut nucum & forinsecus lignosi
fructus,intra putamina sua arefacti. Venter uacuus,& cõtractus,ac deformis,nõ molẽ
nõ naturalẽ uiscerũ intensionẽ ac incrementũ habens,uerũ ossibus dorsi affixus. Qui
igitur tale corpus præterit,quãtis supplicijs dignus est? quẽ crudelitatis excessum re-
linquet? quõ uero nõ est dignus qui inter feras bestias cõnumeretur? & qui pro scele-
sto ac homicida habeať? Qui eñ habet in potestate mali medelã,ultroneus autẽ & ad
auaritiã differt,meritò sanè uelut homicida cõdemnari poterit.Famis affectio multos
sæpenumero coegit naturæ terminos mouere,& corpora humana eiusdẽ generis attin
gere,& matrẽ puerũ quem ex uentre produxit, rursus improbe uentre suscipere: atq;
hunc tragicũ actum Iudaica historia repræsentauit,quã nobis Iosephus doctus ille cõ-
scripsit,quũ horrendæ afflictiones Hierosolymitas premerẽt, propter impietatẽ in do
minum iustas pœnas pendẽtes. Vides & ipsum nostrũ deũ,alias affectiones sæpe præ-
Mat. 15 terire,uerũ super esurientes condolenter misericordia cõmoueri:Misereor eñ,inquit,
super turbã.Quapropter etiã in extremo iudicio, ubi aduocat iustos dñs, primũ locũ
Mat. 25 obtinet is qui sua distribuit,& nutritor primus ac præses est inter eos quib.præmia dan
tur,& qui panẽ suppeditauit,præ omnibus uocať,& benignus ac liberalis præ alijs iu-
stis ad uitã demittiť. Verũ qui sua nõ communicauit,& parcus,præ omnib.peccatori-
bus igni traditur.Ad matrẽ mandatorũ te nunc ipsa tẽporis opportunitas uocat,quare
uehemẽter sollicitus sis,ne te prætereat nundinarũ ac cõmerciorũ occasio. Fluit enim
tempus,& nõ expectat morantẽ:festinãt dies segnem prætereuntes.Et quemadmodũ
fluminis fluxũ sistere nõ datur,nisi quis iuxta primũ occursum ac impetũ intercipiat,&
aqua opportune utatur:Sic neq; tempus necessarijs circuitionib. impulsum cohibere
possis,neq; præteritũ retrò reuocare,nisi adueniens apprehendas. Et propterea man-
datũ uelut fugiens cõtine ac perfice,& undiquaq; arreptũ ulnis amplectere.Dato pau-
ca,& multa acquirito:exoluito primordiale peccatũ per alimenti distributionẽ.Quem
admodũ eñ Adam improbo esu peccatũ transmisit,sic nos insidiatorẽ cibũ delemus,
si fratris necessitatẽ ac famẽ curauerimus. Populi audite, christiani auribus percipite,
quia hæc dicit dñs,nõ sua ipsius uoce cõcionans,uerũ linguis seruorũ uelut instrumen
tis resonans.Ne appareamus nos qui rationis cõpotes sumus brutis crudeliores.illa e-
nim his quæ ex terra nascunť,à natura in cõmune utunť,& ouiũ greges unũ & eundẽ
montẽ depascunť,& equi q; plurimi in una & eadẽ planicie pabulũ sumunt, & omnia
singulatim mutuò cedunt necessariã fruitionẽ eorũ quibus ad uictũ opus est. Nos aũt
in sinũ abdimus ea quæ sunt communia:ea quæ multorũ sunt,soli habemus. Reuerea-
mur Græcorũ plenas amoris erga homines narrationes.Apud quosdã illorũ lex huma
nitate prædita,unã mensam,cõmunes cibos,& fermè unũ focum efficit ingentis mul-
titudinis populũ.Relinquamus externos,& ueniamus ad trium milium exemplum,&
Act. 2 primã Christianorũ ordinationẽ æmulemur:quomodo ipsis omnia cõmunia erãt, ui-
ta,anima,cõcordia,mẽsa cõmunis,fraternitas indiuisa,dilectio nõ simulata,multa cor-
pora unũ efficiẽs,diuersas animas ad unũ cõsensum adaptãs.Multa habes tum ex uete
ri,tum ex nouo testamẽto, fraterni amoris exẽpla.Si senẽ famescentẽ uideris, accerse

ipsum

ipsum, & ale uelut Ioseph Iacob. Si inimicũ repereris in angustia positũ, ne adijce ad irã quã iam habes, uindictã, sed ale uelut ille fratres qui ipsum uendiderũt. Si incideris in iuniorem oppressum, sic lachrymas effunde, uelut ille super Beniamin senectutis filiũ. Tentat forsitan etiã te auaritia, uelut ipsum Ioseph regina, attrahit te pallio, ut mandatum cõtemnas, & amplectaris potius illã auro ac mundo gaudentẽ, præter domini pręceptum. Quũ sanè uenerit ratiocinatio aduersus mandatũ illud pugnãs, & mentẽ temperatam ad argenti auaritiã attrahens, fraterniq; amoris negligentẽ esse cogens, & detinens te apud illam, abijce & tu palliũ, iratus secede, serua domino fidẽ, uelut ille ipsi Pentephræ, in uno anno fami ac penuriæ consule, uelut ille in septem. Non omnia uoluptati, des aliquid etiã animæ: & duas tibi filias esse puta, alterã, uoluptatẽ in hac uita, alteram, uitã in cœlis. Si non uolueris omnia dare potiori, diuide saltẽ ex ęquo in proteruam filiã & intemperatã, ne hanc uitã egregie opulentã, alterã uero nudã, & laceris panniculis indutã demõstres, ubi oportuerit te Christo ipsam adducere ac sistere, & in conspectum iudicis uenire, nymphæ habitum & nomen habentẽ. Ne igit̃ deformẽ ac inornatam adducas nympham, ac sponsam sponso, ut ne ea conspecta faciẽ auertat, & uisam odio habeat, & contrectationẽ abnuat. Verum instructã ipsam ornatu decenti, formosam adserua usq; ad præfinitũ nuptiarum tempus, quo etiam ipsa cum prudentibus uirginibus facem accendat, habẽs ignẽ cognitionis inextinguibilẽ, & nõ linquẽs oleum recte factorum, quo diuinitus prolata prophetia confirmetur, & animæ tuæ cõueniat id quod dictum est: Adstitit regina à dextris tuis, uestitu inaurato circumdata. Audi filia, & uide, & inclina aurẽ tuam, & concupiscet rex pulchritudinẽ tuam. Hęc enim in genere præexclamauit psalmorũ cantor, generalis corporis pulchritudinẽ prædicans: cõuenient autẽ proprie etiã uniuscuiusq; animæ, siquidẽ ex singulis ecclesia habet constitutionẽ. Præmeditare mihi rationabiliter præsens & futurum, quod ne propter turpe lucrũ amittas. Relinquet te corpus tuũ uisendum uitæ tuæ insigne: in apparitionem autem & aduentũ expectati iudicis, & haud dubie uenturi, excludes tibi ipsi præmiorum donũ, & cœlestem gloriã, aperies autem ignẽ inextinguibilẽ, & gehennã, & pœnarũ locos, & amarulenta in doloribus secula, pro longa & æterna ac beata uita. Ne putes me uelut matrem quandã aut nutricẽ, falsa terriculamenta tibi incutere ac minari, quemadmodũ illæ circa infantes pueros facere solent, incomposite ac incessanter flentes & eiulantes, per confictas narrationes, quietos ac tacitos reddere conãtes. Hęc uero non sunt fabulamenta, sed sententia uoce mentiri nescia prolata: & scias sanè pro certo, iuxta euangelicam prædictionem, quod ne unum quidẽ iota, aut unicus apex peribit. Sed & corpus in loculis consumptum resurget, & anima per mortẽ exclusa, rursus in corpore habitabit, & uitæ nostræ declaratio exacta adducetur, non alijs testimonium ferentibus, sed ipsa conscientia attestante. Vnicuiq; autem pro meriti dignitate à iusto iudice retributio continget. Ipsi conuenit gloria, imperium, & adoratio, in secula seculorum. Amen.

Matt. 25

Psal. 44

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA IN INITIVM PROVERbiorum, Iano Cornario medico physico interprete.

BOna est obediẽtiæ merces, obediamus itaq; frugi patri, proponẽti nobis certamina ac exercitia ex oraculis spiritus, qui ad expertorũ uenatorũ similitudinẽ, in ægre peruijs regionibus, ueluti catuli alicuius, cursus periculũ facere uult. Proposuit aũt nobis ad exponendũ, exordiũ Prouerbiorum. Quod aũt huius dictionis sententiã assequi difficile sit, omnib. notũ est, qui uel leuiter animũ intenderũt. Verumtamẽ minime pigros esse cõuenit ad rem aggrediendã, spe in dominũ collocata, qui per preces pastoris dabit nobis sermonẽ in apertiõe oris nostri. Tres in uniuersum tractatus sapiẽtissimi Solomonis nouimus, Prouerbiorũ horũ, Ecclesiastæ, & Cantici canticorũ, singulos ad propriũ scopũ destinatos: omnes tamen ad hominum utilitatẽ conscripti sunt. Etenim Prouerbium, eruditio est morum, & correctio affectuum, & in summa, doctrina uitæ, frequentes admonitiones complectens eorum quæ sunt facienda. Ecclesiastes aũt, physiologias & naturæ rationes attingit, & reuelat nobis eorũ quæ in hoc mundo sunt uanitatẽ, ut ne putemus stu

dio digna esse ea quæ prætereunt, neq; animi curas in res uanas insumamus. At uero
Canticum canticorũ, modũ perfectionis animarũ ostendit: continet ẽm concordiam
sponsæ ac sponsi, hoc est animæ ad deũ uerbum, familiaritatẽ ac consuetudinẽ. Verum
Prouerb. 1 ad propositũ reuertamur. Prouerbia Solomonis filij Dauid, qui regnauit in Israel. Pro-
uerbiorum uox apud Græcos, parœmia, extra scripturæ usum, de sermonibus uulga-
tioribus usurpatur: & de ijs quæ in uijs plerunq; dicũtur: œmos ẽm apud externos uia
nominatur. Vnde etiã parœmiam diffiniunt, uerbũ ad uiam uulgi usu tritũ, & quod à
paucis ad plura similia trãssumi potest. Apud nos aũt, parœmia est sermo utilis, cũ mo-
derata obscuritate editus, multã quidem per se utilitatẽ complectens, multã uero etiã
Ioan. 16 in profundo intelligentiã occultans. Vnde etiã dominus, Hæc, inquit, in parœmijs uo
bis dixi, uenit tempus quãdo non amplius in parœmijs, sed libere loquar uobis: tanq;
parœmiacus sermo liberum & apertum dicẽdi modũ non habeat, sed oblique senten-
tiam suam acutioribus manifestet. Parœmiæ itaq; Solomonis, hoc est sermones exhor
tatorij, ad omnem uitæ uiam cõmodantes. Apposuit autẽ nomen scriptoris, quo perso
næ claritudine auditorẽ attrahat: fides ẽm docentis facit ut sermo eo promptius susci-
piatur, & ut discẽtes attẽtiores fiant. Parœmiæ igitur Solomonis, Solomonis illius ad
quem dñs dixit: Ecce dedi tibi cor prudens ac sapiẽs. Qualis tu es, nõ natus est ante te
3. Reg. 3 quisq;, & post te non exurget similis tibi. Et rursus, Dedit dñs sapientiam & prudentiã
3. Reg. 4 Solomoni multã ualde, & cordis effusionẽ uelut est arena iuxta mare. Et, Multiplicata
2. Parab. 1 est Solomoni sapiẽtia super omnẽ priscorum hominũ prudentiã, & super omnes sapi-
entes Ægypti. Sic necessaria fuit nominis appositio. Parœmiæ Solomonis filij Dauid.
Additur & pater, quo cognoscas q sapiẽs erat Solomon, ex sapiẽte ac propheta patre
à puero sacris literis eruditus, & non sorte principatum adeptus, neq; regnũ ad se nihil
pertinẽs ui aggressus, sed qui iusto iudicio patris, & suffragio dei paterna sceptra susce
pit. Hic rex erat Hierusalẽ. Neq; hoc ociosum est, maxime quidẽ ad eorũ qui eiusdem
nominis sunt discretionẽ. Deinde uero etiã propter celeberrimi templi structurã, quo
ipsius opificẽ cognoscas, & totius in urbe gubernationis, legũq; ac disciplinæ autorẽ.
Magnopere aũt confert ad exhortationes suscipiendas, regem esse sermonis scripto-
rem. Si ẽm regnũ est legitima potestas, palàm est quod præcepta uitæ à rege edita, qui
sanè uere hac appellatione dignus est, multũ momenti ac pensi habent, utpote q in cõ
mune omnib. utile est respicientia, & nõ ad propriæ utilitatis scopum ordinata. In hoc
ẽm differt tyrannus à rege, quòd ille quidem suã commoditatẽ undiquaq; considerat:
hic uerò quod subditis utile est, procurat. Enumerant autem & libri utilitates, quæ &
quot discentibus, inde accedãt: & primum ex parœmijs cognoscere datur sapientiam
& disciplinã. Est autẽ sapientia, scientia diuinarum ac humanarũ rerum, & causarũ ea-
rundem. Qui igit recte ac feliciter theologiam tractat, nouit sapientiã, uelut etiã B. Pau
1. Cor. 2 lus dicit, Sapientiã autẽ loquimur inter perfectos, sapientiã autẽ non huius seculi, neq;
principũ huius seculi, qui abolent, sed loquimur sapientiã dei in mysterio occultatam,
quã prædestinauit deus ante secula. Sed & qui ex mundi structura opificẽ mente cõci-
pit, nouit etiã ipse per mundi sapientiã deũ. Inuisibilia ẽm ipsius, à creatione mundi, ex
Rom. 1 creaturis intelligunt ac conspiciunt. Adducit autẽ nos ad notionem dei per hoc quod
Prouerb. 3 dicit, Deus per sapientiã fundauit terrã. Et per hoc, Quando parabat cœlum, aderam
Pro. 8 cũ ipso. Et per hoc, Eram apud ipsum gubernatrix, & ego eram qua delectabatur. Hæc
enim omnia personã sapientiæ nobis effingens, quo notionẽ ipsius euidẽter nobis ab
ipsa exhibeat, disserit. Et omnino quod ait, Dominus creauit me principium uiarũ sua-
rum: de apparente mundo sapientia dicit, quæ tantum nõ uocem emittit per ea quę ui-
Psal. 18 demus, quod à deo facta est: & nõ casu tãta sapiẽtia in rebus perfectis relucet. Sicut e-
nim cœli enarrãt gloriã dei, & opera manuum ipsius annunciat firmamentũ: enarrant
autẽ absq; uoce, non ẽm sunt loquelæ, neq; sermones, quorum ipsorum uoces non au
diuntur. Sic sunt etiam sermones sapientiæ priscæ, eius quæ ante alia in opificio cũ crea
turis producta est. Hæc tacens proclamat conditorem ac dominũ suum, ut per ipsam
ad notionẽ eius qui solus sapiens est, recurras. Est autem & humana aliqua sapientia,
experientia ipsa rerũ in uita, iuxta quã sapiẽtes dicimus eos, qui in singulis utilibus ar-
tibus sunt periti. Quapropter etiã maxima libri pars in exhortatione ad sapientiã scri-
ptori

ptori huic consumpta est. Sapientia in exitibus uiarũ hymnis celebratur, in plateis aũt
libertate dicendi utitur, in summis uero mœnibus prædicatur. Quum enim studium &
ambitionem hominum uideat, & quod omnes naturaliter claritudinem ipsius ample-
ctimur, per sapientiæ laudes animas excitat, ad hoc ut neq; segniter, neq; tanquam ali-
ud agentes, ipsam sibi uendicent: ubiq; de ipsa multum sermonem haberi dicit, in uijs,
in foro, in munimentis ciuitatis. Quapropter portas dicit, & plateas ac mœnia: per
exitus quidem ac plateas claritudinem ipsius ostendens: per mœnia uero, utilitatem
ex ipsa, & ad omnem uitæ securitatem sufficientiã. Et uolens nos ipsi consuetudine ac
necessitudine adiũgere, Dic, inquit, sapientiã sororem tuã esse. Et rursus: Ama ipsam, Pro. 7
& seruabit te. Deinde cõmunem ipsius utilitatẽ ostendens, & quod omnibus similiter
utilitas ex ipsa concessa est: Mactauit, inquit, uictimas suas: hoc est, solidum alimentũ
præparauit, his qui animæ sensus per habitum exercitatos habent. Miscuit in craterem Pro. 9
suum uinum lætificãs cor hominis. Craterem aũt dicit cõmunem, ac popularem bono-
rum participationem, unde æqualiter omnibus licet, unicuiq; quod possibile & com-
petens est, haurire. Et præparauit suam mensam. Omnia per emphasim dicit, per corpo
ralia spiritualia nobis significãs. Rationale enim alimentum animæ mensam nominat,
ad quam cum alto præconio nos cõuocat, hoc est, cum dogmatibus, nihil humile neq;
abiectum habentibus. Qui insipiens est, declinet à me. Quẽadmodũ enim infirmi me- Pro. 8
dicina opus habent: sic insipiẽtes sapientia indigẽt. Et hoc: Melius est enim ipsam mer
cari, q̃ argenti & auri thesauros. Et hoc: Pretiosior est lapidibus magnæ æstimationis, Prou. 20
& quicquid pretiosum est ipsi cõparari non potest. Et hoc, Fili si sapiens fies, tibi ipsi &
proximis tuis sapiens eris. Et hoc, Filio sapienti prosperæ erunt actiones. Et in summa:
licet tibi sermonis ueritatem cognoscere, si per ocium ea quæ de sapiẽtia Solomoni di-
cta sunt relegeris. Quandoquidem uero in malignam animam nõ ingredietur sapien- Sap. 1
tia, purgat prius per diuinum timorem animas eorum qui cum sapientia conuersatio-
nem habere uolent. Nam in uulgus proijcere salutis mysteria, & omnes similiter susci-
pere ac admittere, qui neq; uita pura, neq; sermõe expenso ac sincero usi sunt, simile est
uelut si quis in uasculum sordidum pretiosum unguentũ immittat. Quapropter princi
pium sapientiæ est timor dñi. Timor est purgatio animæ, iuxta precationem Prophetę
dicentis: Confige ex timore tuo carnes meas. Nam ubi timor inhabitat, illic uniuersa Psal. 118
animæ puritas insidet, omni prauitate ac impia actione fugiente, corporis partibus ad
absurdas actiones moueri nõ potentibus, propterea q̃ timore dñi sunt confixę. Quem
admodũ enim qui corporales clauos in seipso infixos habet, nihil agere ac operari po-
test, doloribus impedientibus, à quibus detinet̃: Sic qui timore dei occupatus est, non
oculo uti ad ea quæ non oportet potest, nõ manus mouere ad prohibitas actiones, nõ
paruum omnino aut magnum quid præter officium operari, uelut dolore quopiam mi
narũ timore confixus. At uero prophanos, ac impuros paleis adhuc ammixtis, à diui-
nis dogmatibus ablegat dicẽs: Qui uero sine timore sunt, in portis morabunt̃. Et hoc: Pro. 14
Quæretis apud malos sapientiã, & non inuenietis. Et rursus: Quærent me mali, & non Pro. 17
inuenient, quia non purgati sunt diuino timore. Quare qui ad assumendam sapientiam
accessurus est, maliciei turpitudine per salutarẽ timorẽ purgata, accedat. Emersit igitur
nobis etiam aliud bonum ex Prouerbiorũ doctrina, ipsa timoris assumptio, per sapien
tiam nobis inducta. Porrò secundum ex promissis erat, q̃ ex Prouerbijs detur cogno-
scere disciplinam. Est aũt disciplina, cultus quidam utilis animæ, sæpenumero laborio-
se à maliciæ maculis ipsam expurgans, qui in præsens quidem non uidetur gaudij esse,
sed tristitiæ: postea uero fructum pacificum his qui per ipsum exercitati sunt reddit ad
salutem. Hanc igitur disciplinam cognoscere non est cuiusq; mentis. Propterea q̃ ple-
riq; molestiam eorũ quæ fiunt detractantes, utilitatem euentus præ ruditate non expe
ctant: uerum ægreferentes curationis austeritatẽ, in ignorantiæ infirmitatibus perma-
nent. Quapropter admiratione dignę sunt uoces dicentiũ: Domine ne in furore tuo re-
darguas me, neq; in ira tua corripias me. Non enim disciplinã recusant, sed iram. Huic
consimile est illud: Castiga nos dñe, uerum in iudicio, & non in furore. Et illud, Disci-
plina siue castigatio domini aperit aures meas. Quemadmodũ enim parui pueruli ad
discendũ negligentes, post flagella quæ doctores aut pædagogi ipsis incutiunt, atten-

tiores redditi, dogmata suscipiunt, & idem sermo ante plagas quidē non audiebatur, post dolores uero ex flagris, tanquam auribus iam apertis, & auribus excipitur, & memoria conseruatur: Sic etiam in his, qui diuinas negligunt doctrinas, & cōtemptim ad præcepta affecti sunt, contingit. Quū enim inducta fuerit ipsis à deo castigatio ac disciplina, tūc sanè maxime ea quæ semper dicta sunt, & semper neglecta diuina præcepta, uelut primū iam auribus ipsorū illabentia suscipiuntur. Quapropter disciplina domini, inquit, aperit aures meas. Quandoquidem igitur disciplina admonet inordinate se ge-
1.Cor.5 rentem: uelut Paulus faciebat Satanæ tradens, uelut lictori cuidam torquēti ac flagellanti, ut discant non blasphemi esse, rebellantem uero reducit, uelut de quo dictū est, quòd post captiuitatem suam pœnitentiam egit. Necessarium est, scire disciplinæ uim,
Pro.23 ad quæ cōmoda existit. Gnarus igitur utilitatis ipsius Solomon, admonet: Ne abstineas castigare paruulum, quia si percusseris ipsum uirga, nō morietur. Tu enim uirga quidem ipsum cædes, uerum animā ipsius liberabis ex morte. Quis enim filius quem non castigat pater? Hæc disciplina multis diuitijs præstantior apud rectè iudicantes habet. Quapropter inquit Solomon, accipite disciplinā, & nō argentū, quo in tēpore calamitatum, aut corpore ægrotante, aut rebus domesticis afflictis, nunquam de deo malam cogitationem cōcipias, sed in multa tolerātia plagas ipsius suscipias, dum castigaris ob pec-
Psal.24 cata, & dicas etiam tu propter disciplinæ cognitionem, illud: Iram domini sustinebo,
Psal.118 quia ipsi peccaui. & illud: Bonum est mihi quia humiliasti me. Qualis erat Paulus di-
2.Cor.6 cens: Castigati & non mortificati. & hoc: Dum redarguimur, à domino castigamur, ut ne cum mundo cōdemnemur. Quandoquidem uero etiam disciplinarum assumptio, disciplina dicitur, iuxta id quod scriptum est de Moyse, quòd in omni sapientia ac disciplina Ægyptiorum eruditus fuit: certe non uulgaribus disciplinis seipsum immittere, sed utilissimam disciplinam cognoscere, non parum confert ad salutem. Iam enim quidam aut Geometriæ dediti, quā inuenerunt Ægyptij: aut Astrologiæ, quę apud Chaldæos in pretio fuit: aut omnino circa figuras, & umbras, & rerum sublimium tractationem occupati, disciplinam ex diuinis oraculis neglexerūt. Sed & poetica ac rhetorica, & sophismatum inuētio, multos detinuit, quarū materia mendaciū est. Neque enim poetica cōsistere potest absque fabulis: neque rhetorica citra artem in dicendo: neque sophistica citra falsarū rationum fraudem. Quandoquidem igitur multi ob studiū harum disciplinarum, cognitionē dei neglexerunt, in rerum uanarum perscrutatione senescentes: necessaria est disciplinæ cognitio, tum ad utilem disciplinā eligēdam, tum ad inutilem & nociuam fugiendā. At uero & prudentiæ sermones intelligere datur ei qui parœmijs intentus fuerit, & utilitatē ab ipsis non segniter susceperit. Prudentiā itaque unā ex generalibus uirtutib. esse scimus, iuxta quā bonorū & malorū ac neutrorū periti simus. Pru-
Gen.3 dens uero nimirū per denominationē ex prudentia appellatus est. Quō igitur serpens
Mat.10 prudentissimus omniū bestiarū fuisse testimoniū habet? Et rursus dn̄s dicit: Estote pru-
Luc.12 dentes ut serpentes. Et prudens est uillicus iniustitiæ? Aut manifestū est, quòd triplex est prudentiæ nomen. Vna enim, est custodia quædam propriæ utilitatis, cum insidijs proximi, qualis est serpentis caput suum custodientis. Altera uero, improbitas morum esse uidetur, quæ repente propriā utilitatē excogitat, & simpliciores deprædatur, qualis est uillici iniustitiæ. Cæterū uera prudentia, dinotio est eorum quę faciēda sunt & nō facienda: quam qui sequitur, nunquam à uirtutis operibus decedet: nunquam uitij spiculo configetur. Qui igitur intelligit prudētiæ sermones, nouit qui dolosi sint ac fraudulenti, nouit item qui optima ex his quæ in uita agenda sunt nobis proferunt. Et quēadmodum sincerus numularius, id quod sincerū est detinebit, ab omni uero specie praua abstinebit. Hæc prudētia largitur ædificāti domū suā, ut fundamentū ipsius ponat super petram, hoc est fide in Christū fulciat, quo incōcussa permaneat in pluuijs ac uentis & fluminū incursibus. Nam constantiā inconcussam in tentationibus, tum humanis, tum his quæ superne nobis inducuntur, per talium uerborum parabolam dominus nobis indicauit. Docet aūt etiam nō negligere necessaria, sed præparatis ante tēpus uitæ uia-
Mat.25 ticis, in prōptitudine cordis expectare sponsi aduentū: Prudentes enim, inquit, uirgines, propterea quod oleum habebāt in lampadibus, ingressæ sunt cum sponso: uerū stultæ quia imparatæ erant, à gaudio sponsi exclusæ sunt. Postea uero uideamus quid est

suscipere

suscipere strophas ac fallacias sermonum. Verus quidem sermo, & à sana mente proficiscens, simplex est & uniformis, eadem dicens de ijsdem semper. Varius aũt & artificiosus, multam perplexitatẽ ac apparatũ habens, innumeras figuras assumit, & immensis fallacijs utitur, ad occurrentiũ placitũ se transformans. Quo igitur fortiter resistere possimus ad artificiosorũ sermonũ incursum, magnam utilitatẽ parœmiæ nobis exhibent. Quia qui ipsis intentus est, & admonitiones ipsarũ non negligenter assumit, uelut experientia munitus, strophas sermonũ innoxie admittit, ita ut neq; ab ipsis peruertatur, neq; alicubi à ueritate discedat. Quũ enim aliter natura se res habent, & aliter de ipsis sermones persuadere conantur, stropha quædam ac fallacia est, imò magis peruersio ueritatis per sermonẽ contingens. Et qui alius apparet, alius reuera est, strophis sermonũ utitur, fallens cõuersantes, uelut lepores & uulpes fallunt canes, aliam uiã monstrantes, & alia digressi. Aut strophæ quædam sermonũ, sunt oppositiones ex falso nominata scientia. Quum enim spiritualis doctrinæ simplicitatẽ non suscipiant hi, qui ex dialectica ad cõtradictiones acuti sunt, robur ueritatis sæpe sophismatũ uerisimilitudine euertunt. Suscipit igitur has sermonũ strophas, is qui parœmijs munitus est: & si aliquando reperiat problemata, æquales aggressiones in utrãq; partẽ habẽtia, in quibus uerisimilioris inuẽtio iudicatu difficilis est: tamen propterea q; exercitatus est in prouerbijs, animo non cõfundetur, etiamsi q̃ maxime sibi uideantur hi qui cõtra disputãt, ex æquo argumentorũ plagas inferre. Largitur parœmia etiam intelligere iustitiã ueram. Quandoquidẽ igitur iustitia est habitus distribuens secundũ dignitatẽ: difficile aũt sit hoc assequi, quum alij quidẽ propter prudentiæ defectũ, non reperiant quõ uni cuiq; id quod æquũ est distribuãt: alij uerò propterea q; affectionib. humanis præoccupati sunt, iustitiã obscurent: quum pauperes quidem contẽnant, potentes aũt iniustos non coarguãt: daturũ se pollicetur suis discipulis Prouerbiorũ liber, ueræ iustitiæ cognitionem. Et quoniã pleriq; apud uulgus laudẽ uenantes, re ipsa quidẽ iniustitiã & lucrũ uelut utile præferunt: habitu uerò & sermone æqualitatẽ & iustitiã ualde admirantur, neq; hos ignorabit parœmijs eruditus, uerũ cognoscet quę adulterina et spuria, & quę uera ac sincera sit iustitia. Quãdo uerò etiã externi sapientes multos de iustitia sermones proposuerunt, & probabilib. dictis fallunt eos qui non possunt uerã rationẽ huius quæsiti assequi: promittit liber uerã iustitiã se indicaturũ esse, ut sophismatũ noxã euitemus. Iam uerò etiam legitima gentium facta multam inter se diuersitatẽ habentia, confusionem inducunt animis eorũ qui non exactã iustitiæ rationẽ apprehenderunt. Etenim aliquę gentes parricidiũ iustum ducunt. Aliæ omnẽ cædem ut scelestã auersantur: aliæ tẽperantiam colunt: aliæ matribus & filiabus ac sororibus miscẽtur. Et in summa, multi ueteri consuetudine detenti, scelus factorũ suorũ non agnoscunt. Verum hic liber de uera iustitia docens, homines à brutis illis & absurdis affectibus liberat. Est aũt iustitia quædã quæ inter nos uersatur, æqui uidelicet distributio, quã etiamsi nõ exacte assequamur, tamẽ animo iusto facientes, à scopo nõ excidimus. Alia uerò est quæ cœlitus à iusto iudice induciĩ, tũ corrigens, tũ retribuens. Cuius speculatio magna & difficilis est, propter dogmatũ in ipsa repositorũ sublimitatẽ. Hoc enĩ Psalmistã dicere opinor: Iustitia tua uelut montes dei. Promittit igitur hanc reuera uerã ac diuinã iustitiam, se manifestaturũ esse his qui exercitati fuerint in prouerbiali doctrina. Rursus quũ peccata partim inuoluntaria sint, partim à praua mẽte procedãt, & iustitiæ finis nõ idem in his sit, uelut uerbi causa: Sit scortatio q̃d iudicari debet, & sint scorta duo: uerũ alterum quidẽ sit lenoni uẽditũ, & ad necessitatẽ peccet, quęstũ ex corpore malo dño exhibẽs: alterum uero propter uoluptatẽ uoluntarie peccato deditum. Itaq; aliter inuoluntaria ueniam consequuntur, & aliter ea quę ex praua uolunrate fiunt condẽnantur. Rursus, alius quispiam peccauit, praue ab initio educatus: nã & à parentibus iniustis ad uitam productus est, & uerbis ac factis iniquis cõnutritus est. alius uerò multa habens prouocantia ipsum ad uirtutẽ, educationẽ optimam, admonitionẽ parentum, præceptorũ sinceritatem, auditionem diuinorũ sermonũ, dietam modestam, & alia quibus anima ad uirtutem instituitur, deinde etiam ipse in simile peccatum delapsus est. Quõ non meritò talis grauiori supplicio puniatur? Ille enim ob solos in animis nostris dispersos salutares impetus accusabitur, tanq; ipsis non probẽ sit usus. Hic uerò ad hoc, etiam uelut

lut qui omnem in se collatã opem perdiderit, & propter inanimaduertentiã ad malam
uitam detractus sit. Itaq; uerã intelligere iustitiã, magnæ reuera intelligentiæ, ac mẽtis
perfectissimę est. Fortassis aũt & promissionẽ habet, eũ qui in prouerbijs eruditus est,
de cętero posse exactius Theologię incũbere. nam uera iustitia Christus est, qui nobis
Ephe. 3 genitus est sapiẽtia à deo, iustitiaq; ac sanctificatio & redemptio. Coniũctũ est aũt cum
eo quod det parœmia iustitiã uerã intelligere, etiam iudicium dirigere. Impossibile est
enim, eum qui non præeruditus sit in iustitiæ cognitione, ambiguas res recte dijudica-
3. Reg. 3 re posse. Neq; enim ipse Solomon, si nõ iustitiæ rationes exactas in seipso habuisset, ce
lebre illud iudiciũ adeo recte & apposite efferre potuisset, quod meretricib. de puero
iudicauit. Quũ enim testimonio carerẽt ea quæ ab utraq; dicebant, ad naturã processit
& per ipsam quæ ignorabãtur inuenit, quũ ea quæ aliena erat indolenter pueri necem
admitteret, uera aũt mater ne audire quidẽ sustineret eam crudelitatẽ, propter natura-
lem amorẽ. Qui igitur nouit ueram iustitiã, & per ipsam doctus est, unicuiq; distribue-
re quod suum est, is potest dirigere iudicium. Quẽadmodũ enim sagittarius telum ad
scopum dirigit, neq; excessu neq; defectu, neq; in utranq; partem præuaricatione, à ia-
culatione aberrans: Sic iudex iustitiã coniectat, nec personas suscipiens: personam enĩ
in iudicio cognoscere honestũ non est: neq; faciens aliquid ad preces, sed recta & im-
peruersa iudicia proferens. Et si duo iudicentur ab ipso, alter plus habens, alter minus,
iudex cõsistit adæquans ipsos inter se, & tantũ auferens à præminente, quantũ inferio-
rem factum reperit eum cui iniuria facta est. Qui uero ueram iustitiã non habet in ani-
ma sua prius insitam, sed aut pecunijs corruptus, aut amicitiæ gratificatur, aut inimiciti-
am ulciscitur, aut potestatem reueretur, iudicium dirigere non potest. Ad quem dicit
Psal. 57 psalmus: Si uere itaq; iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Argumẽtum
enim iustæ affectionis, est circa iudicãdum rectitudo. Vnde etiam ipse in progressu in-
terdicit dicẽs: Pondus magnũ & paruum, & mensuræ duplices, abominabilia apud do
minum: per ponderum appellationẽ, prouerbialiter circa iudicium inęqualitatem indi
cans. Non est aũt iudicantibus solum utile hoc, sed etiam ad singulas res in uita eligen
das. Quum enim habeamus in nobis iudicium naturale, per quod bona à malis discer-
nimus, necessarium est nobis ut in rerum agendarum electione rectas ipsarũ discretio
nes faciamus, & uelut iudex quispiam, æquali ac iustissima mente cõtraria dijudicans,
uirtuti quidẽ faueamus, uitium uero cõdemnemus. uelut exempli loco, scortatio & tẽ-
perantia apud te iudicanda sistuntur, & mens tua in alto pręsidet iudiciũ sibi cõmissum
habẽs. Et uoluptas quidem patrocinatur scortationi: timor aũt dei adstat temperãtiæ.
Si igitur condemnaueris peccatum, & uictoriam dederis temperantiæ, rectum fecisti
rei iudicium. Si uerò ad uoluptatem inclinatus, pronũciaueris pro peccato, obliquum
Esa. 5 fecisti iudiciũ, reus factus execrationis eius qui dicit: Vę uobis qui dicitis amarũ dulce,
Pro. 12 & dulce amarũ: qui dicitis lucẽ tenebras, & tenebras lucẽ. Quandoquidẽ igitur iuxta
Solomonẽ: Cogitationes iustorũ iudicia sunt, Illud studio habere oportet, ut intus in
occulto cogitationũ iudiciario foro, iudicia rerũ minime peruersa faciamus, & ut men-
tem trutinæ similẽ habeamus, quæ singula facienda citra inclinationẽ ponderet. Quũ
unũquodq; præceptũ ad oppositũ ipsi uitium, apud te dijudicatur, da legi dei uictoriã
contra peccatũ. Redundantia ac plus habendi appetentia, & æqualitas iudicant: pro-
nuncia contra alienorũ cupiditatẽ, meliorẽ calculum uirtuti præbeas. Conuitiũ & lon
ganimitas inter se dissident: pudefacito conuitium, & præfer longanimitatem. Inimici
tia & dilectio contendunt: illam ignominia afficito & q̃ longissime exterminato, di-
lectionem uerò honoratã tibi ipsi familiarẽ facito. Simulatio & simplicitas, fortitudo et
timiditas, prudẽtia & stultitia, iustitia & iniustitia, temperãtia & proteruitas: & in sum-
ma, omnis uirtus ad omne uitiũ iudicatur: Tunc sane iudiciorũ rectitudinẽ ostendito
in occulto animæ tuæ iudicio. Et pręceptũ uelut assessorẽ tibi facito, odiũq; mali decla
rato, ita ut peccata auerseris, & præferas uirtutes. Si enim in singulis actionibus melio-
ra apud te uincere feceris, beatus eris in illa die, quando iudicabit deus occulta homi-
num, iuxta Euãgeliũ nostrũ: & interim dum cogitationes se mutuò accusabũt, aut etiã
defendẽt, nõ abibis condẽnatus propter inclinationẽ ad mala, sed iustitiæ coronis ho-
noraberis, quibus per omnem uitam tuam uirtutem coronasti. Quantorum bonorum

largitor

largitor tibi ſiet Prouerbiorũ liber, docens & uerã iuſtitiã, & dirigere iudiciũ? Quid igi
tur ad hæc amplius? Et det innocẽtibus aſtutiã: puero uero iuuenculo ſenſum & intel-
ligentiã. Dupliciter intelligimus innocentiã, Aut enim à peccato alienationẽ ratione
correctã, & per longam attentionẽ ac ſtudium bonorũ, uelut radice uitij exciſa, iuxta
perfectã ipſius priuationẽ, innocẽtiæ appellationẽ accipimus. Aut innocentia eſt mali
nondum experientia, quum propter iuuentutẽ ſæpe, aut uitæ alicuius inſtitutũ, aliqui
ad uitia quędam nullo experimẽto prędíti ſunt. uelut, puer nõ nouit ſuperbiã, nõ nouit
dolum & fallaciã. Rurſus, ſunt quidam ruri habitãtes, qui nõ ſciunt mercatorias impro
bitates, neq; forenſes cõtentiones. Tales innocẽtes dicimus, nõ ut ex uoluntate à ma-
litia ſeparatos, ſed uelut qui nondũ ad malũ habitum peruenerunt. Proprie uerò inno-
cens eſt, qualis erat Dauid dicens: Ego in innocẽtia mea ambulaui, qui uidelicet omnẽ Pſal. 25
prauitatẽ, per uirtutis exercitationẽ ab anima ſua amouit, qui etiã hæreditate bonorũ
dignus cẽſet: quia dñs nõ priuabit bonis ambulãtes in innocẽtia. Qui talis eſt, cõfiden
ter dicet: Iudica me dñe, quia ego in innocẽtia mea ambulaui. Et rurſus, Iudica me dñe Pſal. 7
ſecundum iuſtitiã meã, & ſecũdum innocentiã meã ſuper me. Innocentẽ aũt uelut per
characterẽ exprimunt ac oſtendunt, ſimplicitas morum, generoſitas, & nullo artificio
cõcinnata oratio. Qualis erat Iacob, ſincerus, inquit, & nulla conficta ſpecie domũ ha- Gen. 25
bitans, hoc eſt, naturali ſimplicitate utens, nullam ex arte cõfictam figuram, uelut per-
ſonam ſibijpſi ad occurrentes decipiẽdos circũponens. Hic tamen innocentẽ dicere
uidetur, mali inexpertum, quem etiam laudabili aſtutia opus habere dicit, quo ad natu
ralem ſimplicitatẽ, etiam prudentiam ex experimẽto acquirat, & uelut ſcuto quodam
bona aſtutia munitus, inſidijs inimicorũ ægre impeti poſſit. Oportet enim opinor per-
fectum, prudentem quidem eſſe ad bonum, ſimplicem uero ad malum. Hinc igitur ue
lut ex fonte quodam hauriant innocentes ſalutarem aſtutiam. Vir enim aſtutus, thro- Pro. 13
nus eſt ſenſus. Et, Aſtutus malis accedentibus occultatur. Et, Qui obſeruat redargutio Prou. 27
nes aſtutior eſt. Eſt igitur aſtutia actio omnium iuxta ſtudium artificioſum. Quẽadmo- Pro. 15
dum maleficium ſolius mali eſt operatio. Quum igitur omnem operationem aſſumat
aſtutus, in omnibus autem etiam mala ſunt, duo ſignificat aſtuti appellatio. Et qui qui-
dem in detrimentũ aliorum aſtutia operum utitur, malus eſt: Verum laudabilis eſt aſtu
tus, qui repente & prudenter proprium bonum inuenit, & doloſe ac inſidioſe ſtructas
ab alijs fraudes euitat. Itaq; diligenter attende ad aſtutiæ uocem, & noſce quod medi-
us quidam habitus eſt, iuxta quem alter ex ſano propoſito, in utilitatẽ ſuam & propin-
quorum ipſa utens, laudatus eſt: Alter uero in detrimentum propinquorum ipſam tra
ctans, reprehenſibilis, ad occaſionem perditionis hoc ſtudio utens. Plena eſt aũt hiſto-
ria uſus huius ſtudij in utranq; partem. Honeſta eſt aſtutia Hebræorũ, qui deceperunt Exod. 11
Ægyptios, & tum mercedẽ operarũ ab urbibus acceperunt, tum materias ſibijpſis ad
parandum tabernaculum cõparauerunt. Laudabiliter aſtutia uſæ ſunt nutrices, maſcu- Exod. 1
los Hebræorũ ſibi aſſerentes. Honeſta eſt aſtutia Rebeccæ, quæ magnã benedictionẽ Gen. 27
filio procurauit. Honeſte aſtuta fuit Raab, honeſte Rachel, quarũ altera exploratores
ſeruauit, altera patrem decepit, & ab idololatria liberauit. Maligne uero aſtutia uſi ſunt
contra Iſraelitas Gabaonitæ. Mala fuit aſtutia Abſalonis, qui in ſpecie æquitatis ſubdi- Ioſ. 9
tos pellexit, & magnã defectorũ ac rebelliũ copiam ad inſidias patris collegit. Repre- 2. Reg. 15
henduntur etiam aliqui, uelut qui contra populum dei aſtuta mente uſi fuerint, Hic ta-
men aſtutiã quæ in utilitatẽ aſſumit ſermo probat, ut quæ uelut ſcutũ eſt ad uitæ nego-
tia ac actiones, & animas ſimpliciorũ per ſe ipſã munit. Si eñ hãc aſtutiã habuiſſet Eua,
non facile corrupta fuiſſet fraudibus ſerpẽtis. Itaq; innocentẽ, qui propterea q credit
omni ſermoni, facile mente corrũpit, propoſita parœmiarũ doctrina munit, & uelut au
xilium ad uitæ negotia, utilitatẽ ex aſtutia ipſi exhibet. Cõſequens eſt ut cõſideremus
quõ puero iuuenculo det ſenſum & intelligentiã. Quandoquidẽ duplex eſt homo ue-
lut Apoſt. ait, alter externus, alter internus: neceſſe eſt nos tum iuxta eum quem uide- 2. Cor. 4
mus, tum iuxta eum quẽ in occulto intelligimus, etiam ætatẽ in utriſq; cõſimiliter acci-
pere. Itaq; dicere, recens genitũ puerum ſenſum corporalẽ accipere, non procul à riſu
abeſt. Quẽ enim ex ſenſibus liber largiri poteſt? quũ & uiſus & auditus & olfactus ac
guſtus & tactus ſtatim nobiſcum generentur, & non ex doctrina accedant, ſed natura,

per has animal ipſum abſoluat. Neq; igitur puerũ corporaliter accipere oportet, neq;
ſenſum aliquẽ ex enumeratis: ſed ad internũ hominẽ ætates trãsferendæ ſunt. Didici-
mus eñ in multis ſcripturæ locis & puerilẽ animæ ſtatũ, & alium uigoris, & alium ſene
1. Cor. 3 ctutis. Velut quẽadmodũ Paulus docet: Corinthij pueri erãt, quapropter etiã lacte ad
huc opus habebant, introductoria & ſimpliciore Euangelij doctrina, nondũ potentes
ſolidum in dogmatib. alimentũ ſuperare. Adoleſcẽs aũt ſecundũ animã eſt, qui omni-
bus uirtutis partibus abſolutus ad perfectũ eſt, qui ſpiritu feruet, qui ad pietatis actio-
nes uegetus eſt, & ad omnẽ bonorũ operũ contentionẽ uigore præditus: quem etiam
uiolentũ appellat euangeliũ, potentẽ rapere regnũ cœlorũ, quẽ etiã ad hymnos uelut
Mat. 11 idoneũ ſanctus ſpũs aſſumit: Adoleſcẽtes enim, inquit, & uirgines laudent nomẽ dñi.
Pſal. 148 Et in Iohele, promiſſiones habent adoleſcẽtes uidẽdi uiſiones. Senior aũt eſt ſecundũ
Iohe. 2 animam qui prudentia perfectus eſt. qualis erat Daniel, in iuuenili corpore, prudentię
autoritatem omni canicie uenerabiliorẽ oſtẽdens. Quapropter aiunt ad ipſum illi pleni
dierum malorũ. Huc ades ac cõſide in medio noſtrũ, & doce nos, quia dedit tibi deus
ſenij dignitatẽ ac prærogatiuã. Igitur & hic puerũ iuuenculũ dicit, eum qui per lauacrũ
regenerationis renatus eſt, nutriturq; ac efficiẽ uelut puer, & per talem ſtatum idoneus
ad regnum cœlorum. Huic ſanè ſic recens nato puero, ſpirituale & nõ doloſum lac ex
petẽti, dat liber prouerbiorũ per ipſum exercitato, ſenſum & intelligentiã: ſenſum qui
dem præſentiũ, intelligentiã uero futurorũ. Erudit enim in rebus humanis, & negocio
rũ ſenſum ipſis largiẽ, ut neq; abſurdis uoluptatib. ſeruiãt, neq; ad inanes mundi huius
glorias cõſternentur. Inducit aũt & futuri ſeculi intelligentiã, & per ea quæ dicit ad fi-
dem promiſſorũ adducit. Quãdoquidẽ uero ætatum differentiã ad internũ hominem
tranſtulimus, cõſequens eſt etiam ſenſuũ nomina ad potentias animæ trãsferre. Quare
quum dicat, meis uerbis aurem tuam adhibe, ſcire nos oportet, ꝙ obedientiam animæ
Luc. 8 requirit. Quẽadmodũ etiam dñs: Qui habet aures ad audiendum audiat. Et illud: Ser-
Pro. 18 mo ſapiens in aurem obedientẽ. Per hæc itaq; & conſimilia dat puero iuuenculo audi-
Pro. 5 tus ſenſum ſanum. Quum aũt dicit: Ne attende mulieri prauæ. Et rurſus: Ne eleues ocu
Pro. 4 lum tuum ad ipſam. Et, Oculi tui recta uideant: manifeſtũ ſe facit ꝙ uelut uiſionem ani
Pro. 24 mæ puero largitur. Et quum admonet: Comede mel fili mi, ut dulceſcat guttur tuum:
Pſal. 18 mel figurate diuinam doctrinã nominans: Quàm dulcia enim, inquit, gutturi meo ora
cula tua, ſuper mel ori meo. Per hanc admonitionẽ ſpiritualem animæ guſtum propo-
Pſal. 33 nit, de quo dictum eſt: Guſtate & uidete, quoniam bonus eſt dñs. Eſt autem & tactus
quiſpiam animæ, per quem ipſam ſapientiã attingit, uelut amplectẽs amatorem ſuum:
Eccl. 3 Ama enim, inquit, ipſam, ut te amplectatur. Et rurſus Eccleſiaſtes: Tempus eſt ample-
ctendi, & rurſus tempus longè diſcedendi ab amplexu. Corpora equidẽ amplexibus
impuris cõtaminantur. Anima uero ſapientiæ amplexu tota per totam ad ipſam unita,
ſanctificatione completur ac puritate. Et ſic quidem ſenſum puero iuuenculo prouer-
bia largiuntur. Intelligentiã uero quõ inducunt? Quum dicit: Nõ proderunt diuitiæ in
die mala. Immittit enim cordi tuo cogitationem de die illa, in qua pecuniarum multitu
do tibi non auxiliabitur, neq; eximet te ab æterna pœna. At quum dicit: Innocẽtes aũt
poſſidebunt terram: terram uidelicet illam, cuius etiam mites ſunt hæredes, iuxta pſal-
Pſal. 134 miſtam dicentẽ: Mites uerò poſſidebunt terram: & iuxta dñi beatificationẽ: Beati eñ,
Mat. 5 ait, mites, quia ipſi hæreditabunt terram, Et rurſus: Gloriam ſapientes adipiſcentur, ad
Pro. 3 concupiſcentiam bonorum promiſſorũ animam erigit. Hanc intelligentiã dant puero
iuuenculo, timorẽ quidem minarum peccatoribus, cupiditatẽ aũt eorum quæ parata
Pro. 1 ſunt iuſtis. Hæc aũt ubi audierit ſapiens, ſapientior erit. Magnum teſtimonium parœ-
mijs hic ſermo præbet, ꝙ tranſcẽdunt ſapientum ſapientiam, & ꝙ quæ in hoc libro tra
duntur, maiora ſunt doctrinis, quibus illi prędíti ſunt. Quare reliquorum magiſtrorum
diſcipuli rudes ſunt, uerum huius libri auditores ſunt ipſi ſapientes. Quandoquidem
uero ęquiuocum eſt ſapientum nomen: Sapientes enim & huius mundi dicuntur: ſapi
entes item qui ueram ſapientiam dñm noſtrum Ieſum Chriſtum ex fide in ipſum ſuſce
perunt: externos ſapientes ubi ad ſanam parœmiarum doctrinam acceſſerint, ſapien-
tiores fore ſermo pollicetur, ita ut rerum uanarum cognitionẽ ignominioſam ducant,
& admirationem ad ueritatem transferant. Aut quia multifariam dicitur ſapiens. Nam

&

& qui ſapientiā concupiſcit, & qui iam in profectu ſpeculationum ſapientiæ conſiſtit, & qui habitu perfectus eſt, ſimiliter appellanī. Hæc ubi audierit ſapiens ſiue ſapientiæ amator, ſiue iam in ipſa progreſſus, ſapiētiores erunt: & multa diuina dogmata diſcent, multa item humana docebuntur, quum uarie quidem liber hic malitiam ac uitium profliget, multis uero rurſus modis uirtutē introducat. Linguam iniuſtam frenat, oculum erudit praua inſpicientē, manibus iniuſtis imperiū nō permittit, ocium inſectatur, concupiſcentias abſurdas caſtigat, docet prudentiam, docet fortitudinē, temperantiā magnificat. Qui igitur hæc edoctus eſt, & apud ſe deteriora fortiter criminatur, & boni appetentiam maiori impetu, uelut per quandam acclamationē adeptus eſt, ſapiens exiſtens per propriam concitationē, ſapientior fit per perfectionem ex doctrina acceſſoriam: & intelligens gubernationē adipiſcetur. Qui ad artem aliquam aſſumēdam accedere uolet, eum naturales aptitudines præparatas habere oportet. Luctatorem, corporis confirmationem ac robur. Curſorem, membrorum concinnitatem ac leuitatē. Sic etiam gubernatorē, mentis acumen, & aſſequendi celeritatē. Quapropter non quemlibet ad gubernationem ſermo uocat, ſed intelligentem. Quid eſt autem gubernatio? An non omnino ſcientia animę circa inſtabilem rerum humanarum naturam, quomodo ipſam tranſire oportet. Nam in multis locis inuenimus uitam hanc, aquas & mare à ſcriptura appellatam. Velut in pſalmo: Emiſit ex alto, & cepit me, ſuſcepit me ex aquis multis. Manifeſtum eſt enim quòd turbas uitæ, aquas dicit. Nam neq; res ſecundæ, & quarum ſtudio pleriq; tenentur, ſtabilitatem & diuturnitatē habent: neq; calamitates ac res triſtes firmam ſedem habent, ſed omnia fluctibus ac turbationibus & improuiſis mutationibus ſubiecta ſunt. Quemadmodū igitur impoſsibile eſt mare diu in eodem ſtatu permanere: ꝙ enim nunc leue & tranquillum eſt, paulò poſt uidebis uiolētia uentorum exaſperatū, & tamen etiam efferatum ac undis efferueſcens, altera tranquillitas ſtatim ſedat, Sic etiam res humanæ uitæ facilem in utranq; partem conuerſionē accipiunt. quapropter gubernatore opus eſt, quo & in tranquillitate uitæ omnib. ipſi ſecundo flumine procedentibus, mutationes expectet, & nō in pręſentibus, uelut perpetuis conquieſcat, & in triſtiore ſtatu de ſe ipſo nō deſperet, neq; per nimiam mœſtitiam deuoratus ſubmergaī. Neq; enim corporis ſanitas, neq; iuuētutis flos, neq; domus ſplendor, neq; reliqua uitæ proſperitas diu perſeuerat. Sed ubi in hac uitæ ſerenitate conſiſtis, rerum tempeſtatē aliquando expecta. Veniet enim morbus, & ueniet paupertas, uento non ſemper iuxta puppim conſiſtente. Sed & circumſpectum in omnibus ac admirandum, ſæpe improuiſæ ignominiæ apprehēdunt, & omnē uitæ felicitatē uelut turbines quidam, calamitates præter animi ſententiam accidentes conturbant. Et aſſiduitas malorum uelut undarum fluctus tibi ſunt, dum alia ſuper alia excitantur, quę uitam tibi exaſperant, & horrendam uitæ tēpeſtatem tibi inducunt. Videbis aūt aliquando etiam hæc præterlapſa, & uitam ad hilaritatē, & albam reuera tranquillitatē tranſmutatam. Hic igitur eſt intelligens gubernator, qui ea quæ accidunt appoſite ad ſubiectam naturam tractat, & ſimilis ſemper ipſe ſibijpſi permanet, & neq; rebus lætis attollitur, neq; in calamitatibus concidit. Rurſus etiam ad alia nobis utile eſt gubernationis bonum. Noui enim & alios fluctus, & tēpeſtatem horrendam aduerſus animā inſurgentem ex affectibus carnis. Iræ enim & timores, uoluptates & triſtitiæ, ex ſapiētia carnis, uelut ex uiolenta aliqua tempeſtate allapſæ, ſæpenumero animā gubernatore carentē demerſerunt. Oportet igitur mentem uelut gubernatorem affectibus pręſidere, & carnem uelut nauigiū inſcendere, & cogitationes uelut clauos erudite circumuertere, & undas generoſe conculcare, ita ut ipſa alta permaneat, & ab affectib. ægre adiri poſſit, & nequaquam amaritudine ipſorum uelut ſalſugine quadam impleatur, ſed ſemper orans dicat: Vtinam liberer ex his qui oderunt me, & ex profundo aquarum, ne me demergat procella aquę, neq; abſorbeat me profunditas. Si uis, adhuc aliam tibi nauigationē narrabo, ad quam neceſſariū eſt nobis gubernationis donū. Regnū cœlorum ſimile eſt uiro mercatori. Omnes igitur qui Euangelicam uiam ambulamus, mercatores ſumus, per præceptorū quæſtum, cœleſtium poſſeſſionē nobis acquirentes. Oportet igitur nos multas & uarias cœleſtes diuitias colligere, ſi non pudefieri uelimus in quæſtus oſtenſione, uelut qui acceperunt talenta, neq; audire ſerue nequam & piger.

Pſal. 17

Pſal. 68

Mat. 25

Et impositis mercibus secure uitam hanc transire conari: pleriq; enim multis collectis à iuuentute, circa medium uitæ existentis, insurgentibus ipsis tentationibus ex uentorum malignitate, tempestatis grauitatem non sustinuerunt, propterea quòd gubernatio ipsis non adesset, sed omnium illorum damnum perpessi sunt. Vnde alij quidē circa fidem naufragium fecerunt, alij temperantiam, quam à iuuentute collegerunt, uolu ptate praua uelut procella quadam incurrente, perdiderunt. Miserabile spectaculum, post ieiunium, post durum uitę ductum, post prolixas preces, post lachrymas large pro fusas, post abstinentiam annorū uiginti aut fortassis triginta, propter inanimaduertentiam animæ & negligentiam, nudum & spoliatum omnibus conspici, & eum qui præceptorum quæstu opulentus est, consimilem fieri mercatori cuidam opulento: qui ob copiam merciū lætus secundo uento procedente nauicula, horrenda maria transgressus, diffracto ad ipsos portus nauigio, omnibus simul destitutus cōspicitur: Si & hic infinitis laboribus ac sudoribus acquisita, ad unicum dęmonis incursum perdat, per pec catum uelut feram ac immanem quandam procellam submersus. Quare conueniens

Psal. 68 uox est ei qui omnem simul uirtutem naufragio amisit, Veni ad profundum maris, & procella submersit me. Habe igitur in tuto uitæ gubernacula, guberna oculum tuum, ne quando tibi impetuosus cōcupiscentiæ fluctus per oculos illabatur: guberna aures, ne suscipiāt quid nociuum: guberna linguam, ne loquatur quid interdictum. Ne te euertat iræ turbo, ne te demergāt formidinū terrores, ne te obruat tristitiæ onus. Vndæ sunt ipsi affectus, quibus si teipsum altiorem eleuaueris, securus uitæ gubernator eris. Si uero non prudenter & constanter singula hæc declinaueris, uelut nauigium quoddam non saburratū & gubernatore carens, ab his quæ semper accidunt circumfereris, & in pelago peccati dissipaberis. Audi igitur quō tibi gubernationis cōtingere possit scientia. Mos est nauigantibus ad cœlum respicere, atq; inde nauigandi ductum sumere, in die quidem à sole, noctu uero ab ursa, aut alio quopiam semper apparēte sidere, & ex his semper rectitudinem coniectare. Et tu igitur oculos ad cœlum attolle, iuxta

Psal. 122 eum qui dixit: Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis. Respice ad solē iustitiæ, & uelut astris quibusdam illustribus, mandatis domini dirigendum te exhibe, & uigilantem oculum habe. Ne dederis somnum oculis tuis, neq; palpebris tuis dormitatio-

Psal. 118 nem, ut perpetuum habeas ex mandatis ductum. Lucerna enim, inquit, pedibus meis lex tua, & lux semitis meis. Si enim nunquā ad clauū dormitaueris, donec in uita hac fueris, in stabili mundi rerum natura, etiam auxiliū cooperantis spiritus accipies, qui te semper ulterius deducet, & lenibus ac pacificis auris secure transuehet, donec conserueris ad tranquillum illum ac serenum portum, ipsius uoluntate dei, cui gloria & imperium in æterna secula seculorum, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO

EXHORTATORIA AD SANCTVM BAPTISMA,

Iano Cornario medico physico interprete.

Eccl. 3 SAPIENS ille Solomon tempora rerum gerendarum in uita distinguens, & singulis quæ fiunt idoneum assignans, inquit: Omnibus est tempus, & temporis in omni re occasio, tempus nascendi, & tempus moriendi. Ego uero immutata paululum sapientis sen tentia, dixerim uobis salutare præconium annuncians, quòd tem pus est moriendi, & tempus nascendi. Quæ uero est ratio immutationis? Quòd ille quidem de generatione ac corruptione disserens, corpoream naturam sequens, generationem ac natiuitatem morti pręposuit. Impossibile est enim mortis periculū subire eum, qui non prius natus est. Ego uero de spirituali regeneratione uerba facturus, mortē uitæ præpono. per hoc enim q carne morimur, contingit nobis ut spiritu generemur. Iuxta quem modum di-

Deut. 32 cit etiam dñs: Ego occidam, & uiuere faciam. Moriamur igitur ut uiuamus, occidamus sapientiam carnis quæ legi dei subijci detractat, ut sapientia spiritus fortis in nobis generetur, per quam uita & pax contingere solet. Consepeliamur cum Christo, qui pro nobis

nobis mortuus est,ut resurgamus cum eo qui nobis resurrectionis autor fuit. Tempus quidem igitur aliud alijs rebus idoneū est, proprium est somni, & propriū uigiliarum: proprium belli, & proprium pacis. Verum tempus baptismatis est tota humana uita. Neq enim corpori nō respiranti uiuere possibile est:neq animæ consistere nō cognoscenti conditorem.Dei enim ignorantia mors est animæ. Qui uero nō baptizatus est, non illuminatus est.Absq luce aūt,neq oculus quæ sua sunt uidere potest,neq anima speculationem assumere ualet. Omne itaq tempus opportunitatē habet ad salutem per baptisma,siue diem dicas, siue noctem, siue horam, siue tēporis punctū, siue quid minimum ac breuissimum. Verisimile est aūt multo commodius esse proprium ac magis cognatum tempus. Quid uero magis cognatum baptismati esse possit q dies paschatis? Dies enim ipsa memoriale est resurrectionis, Baptisma uero potentia est ad resurrectionem.Itaq in resurrectionis die,resurrectionis gratiam suscipiamus. Quapropter ecclesia alūnos suos alto præconio eminus conuocat,ut quos olim parturijt,tunc pariat:& à catechismi institutione prima,uelut lacte remotis,solidum dogmatū alimentum gustandum præbeat. Ioannes prædicauit baptisma pœnitētiæ, & egrediebatur ad ipsum tota Iudæa. Dominus prædicat baptisma adoptionis in filios, & quis ex his qui in ipsum sperant non obediet? Illud baptisma introductorium erat, hoc perfectiuū est: illud secessus à peccato,hoc consortium ad deum. Vnius uiri erat prædicatio Ioannis, & omnes ad pœnitentiā traxit. Tu uero & per Prophetas doceris,lauate,mūdi estote. Mat. 3
& per psalmos admoneris:accedite ad ipsum & illuminamini. & per Apostolos Euangelium nunciari audis: pœnitētiam agite, & baptizetur unusquisq in nomine domini nostri Iesu Christi in remissionē peccatorū, & accipietis promissionem sancti spiritus: & ab ipso dño assumeris,dicente: Venite ad me om̄es qui fatigati estis & onere pressi, & ego reficiam uos. Hæc enim omnia hodie ad lectionem cōcurrerunt,& tamen cunctaris & deliberas atq expectas. A paruulo catechismi doctrina instructus,nondū ueritati assentiris, semper discens nondum peruenisti ad cognitionem. Experimentator per uitam,explorator usq ad senectam, quādo fies Christianus? quando agnoscemus te ut nostrum? superiore anno præsens tempus expectabas, nunc rursus expectas futurum. Vide ne reperiaris tibi longiores uita facere promissiones. Nō scis quid sequens dies pariet.ne tibi promitte quæ tua nō sunt. Ad uitam te uocamus ô homo, quid fugis uocationem? Ad bonorum participationē,quid negligis donum? Regnum cœlorum apertum est,qui uocat, non mendax est, uia facilis est, non tempore, non sumptu, non negotio opus est:quid cunctaris? quid tergiuersaris? quid iugum times, uelut iuuencula aliqua iugum nondum experta? bonum est,leue est, non atterit ceruicem, sed glorificat.Non enim circum collum ligatur lignum à iugo pendens, spontaneum tractorem requirit. Vides quod accusatur Ephraim,uelut iuuenca œstro percita, quod inordinate oberrat,legis iugum detrectans? Subde indomitam ceruicem tuam, fias iumentum Christi,ut ne dimisso iugo, & uitam liberā degens,feris corripiendus expositus sis. Gustate & uidete,quoniam bonus est dñs: dulcedinē mellis quomodo ignorantibus declarare possim? gustate & uidete. Sensus omni ratione euidentior est ad experimentū. Iudæus circuncisionem non differt propter minas: quia omnis anima quæ non circumcidetur octaua die, disperdetur ex populo ipsius. Tu autem circumcisionē manu non fientem, sed quæ exuta carne in baptismate perficitur, differs, quum ipsum dominum audiueris dicentem: Amen amen dico uobis,nisi quis renatus fuerit per aquam & spiritum,non ingredietur in regnum dei? Et illic quidem est dolor & ulcus,hic autem ros animæ, & ulceris cordis medela. Adoras eum qui pro te mortuus est? admitte igitur ut cum ipso per baptisma sepeliaris. Si non complantatus fueris per similitudinē mortis ipsius, quomodo socius resurrectionis eris? Israel ille in Moysen baptizatus est, in nebula & in mari, typos tibi quasi per manus tradens, & ueritatem in extremis temporibus ostendēdam, quasi per characterem exprimens. Tu autem fugis baptisma,quod non in mari figuratur, sed in ueritate perficitur: non in nebula, sed in spiritu: non in Moysen conseruum, sed in Christum creatorem. Israel si non transiisset mare, non liberatus fuisset à Pharaone. Et tu nisi transieris per aquam, ab amara diaboli tyrannide non liberaberis. Non bibisset utiq ille ex spirituali petra, si non figurate baptizatus

Esa. 1 · Psal. 33 · Act. 2 · Mat. 11 · Osee 10 · Psal. 33 · Ioan. 3

fuisset. Neque tibi quis dabit uerum potum, nisi uerè baptizatus fueris. Comedit pa-
Exod. 16 nem angelorum ille post baptisma. Tu uero quomodo comedes panem uiuentem, si
nō prius baptisma susceperis? Ingressus est ille ad terram promissionis propter baptis-
Gen. 3 ma. Tu uero quomodo redire possis ad paradisum, baptismate nō insignitus? An igno
ras quòd flammeus gladius positus est ad custodiēdam uiam ligni, incredulis quidem
horrendus & inflammatus, credentibus uerò facilis accessu ac placide fulgens. Et fe-
cit dominus ipsum ut conuertatur. Quum enim fidelem uiderit, terga dat: quum uerò
4. Reg. 2 aliquem non signatum, aciem obuertit. Helias currum ignis & equos igneos ad ipsum
uenientes non expauit, sed ob cupiditatem profectionis ad superna, contra horrenda
audax fuit, & cum gaudio flammeos currus inscendit, atq; hoc in carne adhuc uiuens.
Tu autem non igneos currus inscensurus, sed per aquam & spiritum ad cœlum ascen-
surus, nō accurris ad uocationem? Ostendit Helias uim baptismatis in ara holocausto
3. Reg. 18 rum, non per ignem sed per aquam, uictimā totam exurens. Aliàs quidem igitur ignis
natura cum aqua pugnat. Postquam uero tunc aqua tertio ad aram diffusa est, principi
um igni dedit: & uelut oleum flammam accendit. Accipite mihi, inquit, hydrias, & in-
fundite super holocaustum & super segmenta lignorum. Et dixit: Rursus idem facite:
& iterum fecerunt. & tertio facite, & tertio fecerunt. Ostendente nimirū sermone hoc,
quòd qui adducitur per baptisma, Deo familiaris redditur: & quòd lux pura & cœle-
stis, in animis accedentium, per fidem in trinitatem refulget. Si aurum ecclesiæ distri-
buerem, non sane diceres mihi, cras ueniam & cras dabis: sed exposceres utique iam,
distributionem urgens, & dilationem ægreferres. Quum uero non materiæ illustrē co
lorem, sed animæ puritatē, magnorum ille donorum largitor offert, excusationes fin-
gis, & causas enumeras, quum ad donum accurrere oportet. O rem admiratione di-
gnam. Renouaris & nō conflaris: reformaris, & nonettereris: curaris, & non dolore
affligeris, & non consideras beneficiū. Si seruus hominum esses, & proposita esset ser-
uis libertas, nónne ad statam diem occurrisses, patronos conduxisses, & iudices inuo-
casses, ut omni molimine in libertatem assereris? nimirum & alapam postremam seruo
rum plagam, pro liberatione in posterum à uerberibus pertulisses? Quum autem te ser
uum non hominū, sed peccati, præco ad libertatem uocat, quo liberet te è captiuitate,
& ciuem æqualiter cum angelis faciat, & filium te dei declaret per gratiam adoptatum
& hæredem bonorū Christi, nōdum tempus tibi esse dicis, ut quæ dantur suscipias? O
praua impedimenta, ô turpem & propharam occupationem. Vsquequo uoluptates?
usquequo deliciæ? Multum tempus uiximus mundo, reliquum uiuamus & nobisipsis.
Quid cum anima conferendum est? quid regno cœlorum cōparandum? Quis fide di-
gnior cōsiliarius tibi q̄ deus? quis prudentior sapiente? aut quis utilior bono? quis crea-
tore coniunctior? Neq; Euæ conducibile fuit serpentis consilio magis credere quàm
dei. O uerborum absurditatē. Non habeo ocium ut sanus fiam, nondum ostendas mi-
hi lucem, nondum cōiungas me regi. Non hęc palàm dicis? Imò etiam his absurdiora.
Tu uero si quidē mulctatus esses, & reipublicæ deberes, æris alieni decisiones tuis per
nouas tabulas denunciatæ essent. Deinde esset quispiam qui per calumniam, exortem
te huius cōcessionis ac indulti facere conaretur, indignareris utiq; ac uociferareris, tan
quam qui pertinente ad te cōmunis beneficij portione spoliareris. Quū uero non so-
lum remissio pręteritorū, sed etiam munera futurorum annunciata sint, ipse teipsum in
iuria afficiens, quantum ne inimicus quidem aliquis tibi nocuisset, putas cōuenienter
consultatum esse, & commodè de teipso cogitatum, qui sanè nō suscipis remissionem,
sed æri alieno immoreris? Atq; hoc quum scias, q debitor decem milium talentorum,
consequutus utiq; fuisset remissionē, nisi ipse sibipsi exactionem, ex inhumanitate er-
ga conseruū suum renouasset. Quod etiā nobis obseruandum est ne accidat: ubi bene-
ficium cōsequuti fuerimus, nec debitoribus nostris remiserimus: quo constans nobis
perseueret donum. Ingredere in promptuariū animæ tuæ, reuolue factorum tuorū me-
Rom. 5 moriam. Si multa sunt tua peccata, ne desperes ob multitudinē. Vbi enim abundauit
peccatum, superabundauit gratia, si gratiam suscipias. Multū enim debenti multum re
mittetur, ut ex redundanti diligat. Si uero parua & uilia, & non ad mortē sunt tua pec-
cata, quid sollicitus es de futuro, qui præterita nō instrenue pertulisti, atq; hoc nondum
lege

lege eruditus? Nunc uelut in trutina animã tuã stare puta, ut hinc ab angelis, hinc à dæ
monibus distrahatur. Quibus itaq; dabis inclinationẽ cordis? quid apud te uincet? uo-
luptas carnis, aut animæ sanctificatio, fruitio præsentiũ, aut futurorũ cõcupiscentia, an-
geli te assument, aut detinebũt qui detinent? Exercituũ imperatores instructa acie tes-
seram ac signum bellicum subditis suis dant, quo & amici facile se mutuo reuocent ac
implorent, & ad hostes, si in cõgressibus permixti fuerint, facilis cognitu discretio esse
possit. Nemo cognoscet te an noster sis, aut hostiũ, si non mysticis signis coniunctionẽ
ostenderis, si non signatũ fuerit super te lumen uultus dñi. Quomodo uendicabit te an
gelus? quõ eripiet ex hostibus, si nõ agnouerit signaculum? Quomodo uerò tu dices, Exod. 12
dei sum, si notas cognitionis non producas? An ignoras q; signatas domos deuastator
præterijt: in his uero quæ non signatæ erant occidit primogenita? Thesaurus non obsi
gnatus expositus est furum prædæ, ouiculæ non signatæ citra periculũ insidiæ struunt.
Iuuenis es? munito iuuentutẽ tuam baptismatis freno. Præterijt ætatis uigor? Vide ne
damnum uiatici patiaris, ne propugnaculum amittas, ne de undecima uelut de prima Mat. 20
hora cogita: quando sanè etiam auspicantẽ uitam, finem præ oculis habere conuenit.
Si quis medicus promitteret tibi, se artibus quibusdam ac industria, iuuenẽ te ex sene
facturum esse, nõ desiderares illam uidere diem, in qua te ipsum ad ætatis uigorẽ reuer
tentem uisurus esses? At nunc quũ baptisma promittat tibi, animæ tuæ uelut noui ger-
minis renouationẽ, quam tu anilem fecisti, & ex iniquitatibus rugosam ac maculosam
reddidisti: contemnis benefactorem, & non accurris ad promissionem? Non con-
cupiscis uidere magnum promissionis miraculum. Quomodo sine matre regene- Ioan. 3
ratur homo? quomodo inueteratus & fraudũ cupiditatibus corruptus, iuuenescit rur-
sus ac repubescit, & ad uerum iuuentutis florem redit? Baptisma captiuorum redem-
ptio, debitorum remissio, mors peccati, regeneratio animæ, indumentum lucidum, si-
gillum cui nullæ insidiæ strui possunt, uehiculum ad cœlum, regni largitor, adoptionis
donum. Tot ac tantis bonis ô miser, potiorem uoluptatem ducis? Intelligo enim dila-
tionẽ tuam, etiamsi uerbis occultes: ipsa res clamat, etiamsi uoce taceas. Sine, utar car-
ne ad rerum turpiũ fruitionẽ, uoluter in cœno uoluptatũ, cruentas reddam manus, au-
feram aliena, dolose ambulẽ, peierem, mentiar, & tunc baptisma, ubi cessauero aliquan
do à malis, suscipiam. Siquidem igitur bonum est peccatum, cõserua hoc usq; in finem:
si uero perpetranti nociuum est, quid rebus perniciosis insistis? Nemo bilem uomere
uolens, ex prauo ac proteruo uictu, multiplicẽ ipsam sibiipsi coaceruare studet. Purga
re enim à molestijs corpus conuenit, nõ maiorem uiribus morbum efficere. Apparet
nauis, usquequo onus merciũ quæ uehuntur ipsam sustenta. ic cõseruat: Si uero supra
iustum onus aliquid accesserit, ipsam demergit. Time etiã tu, ne cõsimilia perpetiaris,
& postq; peccata maiora remissione cõmiseris, ante speratos portus naufragium faci-
as. Non uidet deus quæ fiunt? aut non intelligit tuas cogitationes? aut adiuuat etiam
tuas iniquitates? Putasti inique, ait, quòd tui similis ero? Atqui tu ubi mortalis uiri ami Psal. 49
citiam ambis, per beneficia ipsum allicis illa & dicens & faciẽs, quibus intellexeris ip-
sum gaudere: Verũ deo coniungi uolens, & in filij locũ te suscipiendũ sperans: ea quæ
inimica sunt deo perpetrans, & per legis transgressionẽ ipsum dehonestãs, ex his qui-
bus maxime ipsum offendis, coniunctionẽ ac consortiũ speras? Vide ne in redemptio
nis spe, malorũ multitudinẽ tibiipsi colligas, & peccatũ quidem coacerues, ueniã aũt
non assequàris. Deus naso nõ suspẽditur. Ne uelut mercem aliquã æstima gratiam. Ne
dicas, bona est quidẽ lex, sed iucũdius est peccatũ. Voluptas hamus est diaboli, trahẽs
ad perniciem. Voluptas mater est peccati, peccatum aũt stimulus est mortis. Voluptas
nutrix est ęterni uermis, quæ ad tẽpus delinit quidem ipsa fruentẽ, uerum postea felle
amariores retributiones facit. Nihil aliud clamat dilatio q; hæc: Regnet in me primum
peccatum, deinde regnet aliquando etiam dñs. Exhibebo membra mea instrumenta
iniustitiæ ipsi iniquitati, deinde exhibebo aliquando ipsa etiã instrumẽta iustitiæ deo.
Sic etiam Cain offerebat sacrificia: prima ad uoluptatẽ suiipsius, secunda conditori ac Gen. 4
largitori deo. Quum potens es in operibus, iuuentutẽ tuã in peccatis consumis. Vbi
labore defatigata fuerint organa, tunc ipsa ad deũ adducis, quũ ad nullam rem ipsis uti

datur, ſed neceſſario torpẽt, propter longi tẽporis tabem, firmitate ac robore exoluto.
Temperantia in ſenecta nõ eſt tẽperantia, ſed proteruitatis impotentia. Mortuus non
coronatur, Nemo iuſtus eſt propter impotentiã mali. Donec uires ac potentiã habes,
per rationẽ dominare peccato. Hoc enĩ uirtus eſt, declinatio à malo, & operatio boni.
At uero ocium agere à prauitate, neq; laude, neq; caſtigatione, per ſeipſum dignũ iudi
catur. Si propter ætatem ceſſas à peccatis, imbecillitatis eſt beneficiũ. Nos uero lauda-
mus eos qui iuxta propoſitũ boni ſunt, nõ eos qui præ aliqua neceſſitate à malo prohi
bentur. Quis uerò tibi etiam terminũ uitæ præfixit? Quis præfinitũ ſenectutis tempus
definiuit? Quis adeo fide dignus apud te futurorũ uas ac ſponſor eſt? Non uides pue-
ros abripi? eos qui in uigore ętatis ſunt abduci? Nullũ præfinitũ tẽpus uita habet. Quid
expectas ut febris beneficio tibi baptiſma cõtingat, quando neq; loqui poteris ſaluta-
ria uerba? Fortaſſis autem neq; concedetur tibi ut pure audire poſſis, in ipſo capite in-
habitante morbo, non manus ad cœlum tollere, non in pedes erigi, non genu flectere
ad orationem, non commode doceri, non certò confiteri, non paciſci cum deo, non re
nunciare inimico, & fortaſſis neq; cum intelligentia aſſequi myſticum ductum, quum
ambiguum ſit apud præſentes, an perceperis beneficium, aut ullum eorum quæ fiunt
ſenſum habeas. Quum uerò etiam ſcienter gratiam ſuſceperis, tunc talentum quidem
Act. 8 habes, quæſtum autem non affers. Imitare Eunuchum, inuenit ille qui ipſum in ſacris
inſtrueret, & non contempſit diſciplinam, ſed in currum ſuſtulit pauperem diues, pri-
uatum & cõtemptibilem ſuperbus & faſtuoſus: & doctus Euangelium regni, ſuſcepit
quidem corde fidem, non diſtulit aũt ſpiritus ſigillum. Quum enim perueniſſent ad a-
quam: Ecce, inquit, aqua. ex redundanti lætitia proceſſit hic ſermo: ecce quod quæri-
mus, quid prohibet me baptizari? Vbi uolũtas parata eſt, nihil eſt quod impediat. Qui
enim uocat, humanus eſt, miniſter paratus eſt, gratia citra inuidiam luculenta eſt: prom
ptitudo ſaltem in te ſit, & impedimentũ nullum erit. Vnus eſt qui prohibet, qui nobis
uias ad ſalutem obſtruit, quem prudentia uincamus. Ille cunctationem nobis inducit,
nos ad operationẽ inſurgamus. Ille inanibus promiſſionibus corda noſtra decipit, nos
ipſius conſilia ne ignoremus. An non peccatum hodie facere ſuggerit, iuſtitiam uerò
in craſtinum differre nobis ſuadet? Quapropter dñs diſſipans praua ipſius cõſilia: Ho
Deut. 6 die, inquit, ſi uocem meam audieritis. Ille dicit, hodiernum mihi, & craſtinum deo. Do
minus contra uociferatur: Hodie uocem meam audite. Conſidera inimicum, non au-
det conſulere ut in totum à deo diſcedas, nouit quòd graue eſt hoc auditu Chriſtianis.
Sed artibus fraudulentis aggreſſionem aſtutè facit. Sapiens eſt ad malefaciendum. Cõ
ſpicit quòd ſecundum præſens nos homines uiuimus, & quòd omnis actio iuxta id
quod inſtat, peragitur. Itaq; hodiernũ diem per fraudẽ nobis furans, ſpes nobis in cra-
ſtinum dimittit. Deinde, ubi craſtinus dies uenerit, rurſus accedit iniquus ille portio-
num nobiſcum diuiſor, & hodiernum rurſus ſibiipſi cedere expetit, craſtinum uero do
mino. Atq; ſic ſemper præſens quidem per uoluptatem ſubtrahens, futurum uero ſpei
noſtræ dimittens, nos non ſentientes ex uita expellit. Talem ego aliquando uidi uer-
ſutiam uolucris ualde aſtutæ. Quum enim pulli faciles captu ipſi eſſent ob teneritudi-
nem, ſeipſam uelut prædam paratam obiiciens, & in manibus uenantium diuerſans,
neq; ex procliui capi poterat, neq; prædæ deſperationem uenatoribus inducebat, ſed
ipſos ſpe uarie detinens, per occupationem circa ipſam, pullis fugæ copiam ac ſecurita
tem procurauit. Deinde, poſtremum etiam ipſa ſimul auolauit. Time ne & tu conſimi
lia perpetiaris, qui ob incertorum ſpem, ea quæ manifeſta ſunt dimittis. Hûc igitur a-
des mihi, & teipſum totum ad Dominum transfer, da nomen tuum, conſcribere cum
Eccleſia. Miles in catalogo recenſetur, Athleta inſcriptus decertat, contribulis inter
ciues adſcriptus, tribubus annumeratur: omnibus his nominibus obnoxius es, uelut
miles Chriſti, uelut Athleta pietatis, uelut ciuis in cœlis. Conſcribere in hoc libro,
ut transſcribaris in ſupernum, Diſce, obſerua Euangelicam rempublicam, oculorum
ſinceritatem, linguæ continentiam, corporis ſeruitutem, animum humilem, mentis
puritatem, iræ diſsipationem: dum cogeris concede, & te etiam amplius offer: dum
re aliqua ſpoliaris, ne litiga: dum odio haberis, dilige: dum perſecutionem pateris, ſu-
ſtine

stine: dum blasphemiam audis, consolare, morere peccato, crucifigere cũ Christo. To-
tam dilectionem transfer ad Dominum. Atqui difficilia sunt hæc? Quid uerò rerũ bo
narum in mundo facile est? Quis dormiens trophæum erexit? quis delicians ac canti-
lenarum modulis indulgens, fortitudinis coronis redimitus est? nullus nõ currens bra
uium tulit. Labores generant gloriam, labores propinant coronas, per multas tribula
tiones ad regnum cœlorum ingredi nos oportet, quod & ego sentio. Verùm has qui Act.14
dem tribulationes, beatitudo in regno cœlorum excipit: peccati uerò labores, dolor
& tristitia gehennæ expectat. At enim si quis diligenter consideret, neq; diaboli ope-
ra operatoribus iniquitatis citra laborẽ constant ac perpetrantur. Quales sunt tempe-
rantiæ sudores? At scortator præ sudore diffluit, uoluptate ipsum colliquefaciente.
Quid adcò magnum corpori abstrahit continentia, quantum abominabilis ac rabio-
sa proteruitas corrumpit? Atqui noctes insomnes sunt eorum, qui in orationibus per-
noctant: At multò grauiores sunt eorum qui iniustitijs inuigilãt. Nam & timor, ne de-
prehendaris, & œstrum, quo in uoluptatibus stimularis, omnem requiem penitus adi-
munt. Si uerò angustias fugiens uiæ ad salutem ferentis, amplitudinem & spatiositatẽ
peccati persequeris, ualde uereor, ne ubi usq; ad finem lata uia perrexeris, consimile
uiæ hospitium reperias. At ægre custodiri potest thesaurus? Inuigila itaq; frater, habes
auxiliarios si uoles, orationem ad custodiam noctis, ieiunium custodiens domũ, can-
tilenam psalmorum consolantem animam. Hos comites assume, hi simul tecum per-
noctent, ad custodiendas res preciosas. Quid melius est, dic mihi, ditescentes nos pro
rerum preciosarum custodia ac tutela decertare, aut ab initio nihil habere quod custo
diamus? Nullus ob timorem priuationis, bona repudiat. Sic enim nihil rerum huma
narum consisteret, si in singulis, quorum studio tenemur, sinistros successus repute-
mus. Nam ad agriculturam apposita est sterilitas, ad mercaturas naufragia, ad nuptias
uiduitates, ad liberorum educationes, filiorum orbitates: attamen aggredimur ope-
ra ipsa, meliori spe fulciti, uerum eorum quæ speramus, euentus collocamus in deo,
qui res nostras disponit ac gubernat. Tu uero uerbis quidẽ sanctificationẽ magnifi-
cas, re ipsa uero in rebus cõdemnatis uersaris. Vide ne quãdo te pœniteat malorũ cõ-
siliorũ, quũ nulla pœnitentiæ utilitas existit. Refrenet te uirginũ exemplũ: illæ oleum Mat.25
in uasis non habentes, cum ipsas coingredi cum sponso oportebat, tunc tandem sense
runt rerum necessariarum indigentiã. quapropter etiam fatuas Euangelium ipsas ap-
pellauit, quòd tempus usus olei in circumeundo, ac apparatu consumentes, non ani-
maduerterunt, quòd seipsas à sponsi hilaritate excluderent. Itaq; & tu uide, ne annum
ex anno, & menses ex mensibus, & diem ex die differens, & non accipiens oleum,
luminis alimentum, incidas aliquando in diem quam non expectas, quando deficiet
te de cætero uiuendi processus, & consilij inopia undiquaq; apparuerit, & tribulatio
immitigabilis fuerit, desperantibus medicis, desperantibus domesticis: quãdo den-
so ac sicco anhelitu detentus, febre uehemẽti interna exurente ac corrumpente, in-
gemisces quidem ex medio corde, uerum qui simul tristetur, non reperies: & loque-
ris quidem tenue quid ac inualidum, uerum nõ erit qui audiat, sed quicquid loque-
ris, uelut deliramentum contemnetur. Quis tunc baptisma dabit? quis admonebit
ob affectionem mente captum, ac perturbatum, & attonitum? cognati & affines tri-
stantur, alieni contemnunt: amicus ad commonefaciendum tardus est, timens ne tur-
bationem ampliorem inducat. Si fortassis etiam medicus decipit, & tu de teipso non
desperas, propterea quòd ex natura uitæ cupidus existis, nox est & solitudo, auxilia-
rijs non præsentibus: qui baptiset, non adest, mors adstat, abductores urgent. Quis
te eximet? Deus ille contemptus? At tunc te exaudiet, nam & tu nunc ipsum exau-
dis: inducias præfiniti temporis dabit, nam & iam datis probe usus es. Nemo te ina-
nibus uerbis decipiat. Instabit enim tibi repentina pernicies, & mors ad procellæ si-
militudinem aderit: ueniet angelus tristis, abducens uiolenter, & trahens animã pec-
catorum uinculis illigatam, & frequenter se conuertentem ad ea quæ hic sunt, & lu-
gentem sine uoce, instrumento lamentationum de cætero concluso. O quàm teip-
sum dilaniabis: ó quantum ingemisces, frustra pœnitentiã ob mala consilia agens: ubi

uideris hilaritatem iustorum, ob splendidam donorum distributionem, & tristitiã peccatorum in tenebris profundissimis positorum. Quæ dices tunc in dolore cordis tui? Hei mihi, quod nõ abieci hoc graue peccati onus, quum facilis adeò deponendi occasio ac ratio fuisset, sed grandem hunc malorum aceruũ adtraxi. Hei mihi, quòd maculas non ablucrim, sed peccatis punctus ac insignitus sum. Nunc sanè essem cum angelis, nunc sanè in cœlestibus bonis delicias agerem. O mala consilia, propter breuem ac temporariam peccati uoluptatem, in æternum supplicijs torquebor: propter carnis illecebras, in ignem æternum trador. Iustum est iudicium dei, uocabar, & nõ obediui: docebar, & non animaduertebam: testimonia adducebant mihi, ego uero deridebã. Hæc & consimilia dices, deplorãs teipsum, si ante baptisma abreptus fueris. O homo, aut gehennam time, aut regnum tibi uendica. Ne detrectes uocationem, ne dicas, ha-
Luc. 14 be me excusatum propter hoc & hoc. Nulla caussa sufficiens est ad excusationẽ. Mihi quidem lachrymas profundere subit, ubi mecum reputo, quòd opera turpitudinis, magnæ gloriæ dei præfers: & quòd propter proteruitatis dulcedinẽ, peccato ita inhæres, ut difficulter abstrahi possis: teipsum à bonis promissis excludis, ut uidere non contingat cœlestis illius Hierusalem bona. Illic angelorum multa milia, primogenitorum conuentus, apostolorum throni, prophetarum præsidentiæ, sceptra patriarcharum, martyrum coronę, iustorum laudes. Illis te conumerari cõcupiscas, postquam ablutus fueris & sanctificatus, iuxta largitionem Christi. Ipsi gloria, & imperium, in secula seculorum. Amen.

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA CONTRA EBRIOSOS, IANO CORNARIO MEdico physico interprete.

COMMOVENT me ad dicendum uespertina spectacula, uerum impetum meum rursus cohibet, & alacritatẽ obtundit, superiorum laborũ infructuositas. nam & agricola ubi priora semina non fuerint enata, pigrior est ad hoc, ut rursus ijsdem aruis semina demãdet. Si ẽm in tot exhortationibus, quibus & præterito tempore uos adhortari nõ cessauimus, & per has septem ieiuniorum hebdomadas nocte ac die euãgelium gratiæ dei testatũ uobis facere nõ quieuimus, nulla utilitas apparuit, qua spe hodie dicturos nos esse putabimus? O quot noctes frustra uigilastis, quot dies frustra cõuenistis, si sanè frustra dicere est satis. Qui ẽm in bonorũ operũ progressu feliciter promouet, & deinde ad ueterẽ cõsuetudinem recurrit, nõ solũ insumpti laboris mercede priuatur, sed etiã grauiori dãnatione dignus iudicat̃, propterea quod bono dei uerbo gustato, & mysteriorũ cognitione dignus factus, omnia ꝓdidit breui uoluptate inescatus. Etenim minimus quidẽ uenia ac misericordia dignus est, potẽtes aũt, inquit, potenter examinabunt̃. Vna uespera, & unus hostis occursus, omnem illũ laborem dissoluit ac dissipauit. Qualis itaq; alacritas nunc ad dicendũ mihi esse potest? Quare siluissem sanè, ꝙ uos probè nosse uolo, nisi Hieremiæ exemplũ timuissem: qui quũ ad inobedi-
Hier. 20 entem populũ uerba facere nõ uellet, passus est illa quæ ipse recenset: quòd ignis exortus est ipsi in uisceribus, & quòd languebat, ac mẽbris resoluebatur undiq;, & ferre nõ poterat. Mulieres proteruæ, timoris dei oblitæ, ignis æterni contemptrices, in tali die, quũ ob resurrectionis memoriã oportebat ipsas sedere in domibus, & de die illa meditari, in qua aperient̃ cœli, & apparebit nobis iudex è cœlis, & tubæ dei, & resurrectio mortuorũ, & iudiciũ iustũ, & retributio unicuiq; iuxta opus suũ: pro eo quod de his inter se colloqui debebant, & corda sua à prauis cogitationib. purgare, & priora delicta lachrymis delere, & parari ad eundũ obuiã Christo, in magna die apparitiõis ipsius, excusso iugo seruitutis Christi, detractis de capitibus uelamentis honestatis, contempto deo, cõtemptis angelis ipsius, nullo pudoris ad omnẽ conspectũ uirilẽ respectu, insolentes capillorũ ornatu, trahentes tunicas, & simul pedibus ludẽtes, oculo lasciuo, risu effuso, ad saltũ effurientes, omnẽ iuuenũ proteruitatem in seipsas prouocantes, in locis sub-

cis suburbanis, ubi martyres passi sunt, choreas constituentes, officinam propriæ ipsarum impudentiæ sanctificatos locos fecerunt, & aerem quidẽ meretricijs cãtilenis cõspurcarunt, terram aũt immundis fœdarunt pedibus, quã tripudijs pulsarunt, spectaculum sibijpsis iuuenũ turbã statuẽtes, reuera meretrices, & penitus exutæ omni ratione nullũ insaniæ excessum relinquẽtes. Hæc quomodo silebo, quomodo pro dignitate lugere queam? Vinũ nobis harũ animarum damnũ intulit. Vinũ donũ dei in cõsolationem debilitatis datũ tẽperatis, instrumentũ nunc factũ est proteruitatis petulantibus. Ebrietas spontaneus dæmon ex uoluptate in animas irruens. Ebrietas mater maliciæ, hostis uirtutis, fortẽ timidũ reddit, temperatũ petulantẽ, iustitiam nõ nouit, prudentiã tollit. Quemadmodũ eñ aqua cõtraria est igni, sic immodestia uini, rationẽ extinguit. 1. Tim. 5
Quapropter segnior eram ad dicendũ aliquid cõtra ebrietatẽ, nõ ꝙ modicũ quoddã & despicabile malũ sit, sed ꝙ nulla habiti sermonis futura est utilitas. Si eñ ebrius desipit, & uertigine affectus est, frustra cãtat, qui nõ audientẽ increpat. Ad quos igitur disseremus, siquidẽ indigus admonitione, ea quæ dicuntur, nõ audit: Modestus aũt & sobrius sermonis auxilio nõ eget, purus ab affectione existens. Quomodo igitur præsentibus utar, si & sermo inutilis est, & silentiũ graue ac difficile? Cõtemnemus curã? sed periculosa est negligẽtia. At loquar quid cõtra ebriosos? sed in emortuum auditũ insonabimus. Num igiť uelut in pestilentibus morbis corporum curatores, sanos quidem præseruatiuis auxilijs muniunt, uerũ eis qui ab affectu detenti sunt, manus nõ adhibẽt: sic etiam nobis sermo ex dimidio utilitatẽ habeat, tutelã demonstrãs nõ affectis, nõ liberationem & medelã ab affectione detẽtis? In qua re à brutis animantib. differs ô homo? nõ dono rationis, qua à cõditore tuo accepta, princeps ac dominus omnis creaturæ factus es. Qui itaqꝫ sibijpsi prudentiã detrahit per ebrietatẽ, collatus est pecoribus mentem nõ habentib. ipsisqꝫ assimilatus est. Atqꝫ ego sanè dixerim, ebriosos rationis magis expertes esse quàm pecora. siquidẽ quadrupeda, & feræ omnes, ordinatos habent ad coitum impetus: quib. uero ab ebrietate anima detineť, & corpus præternaturali calore expletũ est, omni tempore, & omni hora ad immundos ac turpes complexus cõcitantur: & non hoc solum irrationalitatẽ ipsis inducit, sed etiã sensuum peruersio, ebriosum omni pecore peiorẽ designat. Quod eñ pecus sicut ebriosus & uisu & auditu delinquit? nõ ignorant quidẽ familiarissimos, uerũ sæpe ad alienos uelut familiares accurrunt: nõne umbras transiliũt sæpe, uelut riuos ac conualles? Aures autem ipsorum sonitibus ac strepitibus, uelut æstuantis maris repletæ sunt. Terra uerò in altũ exurgere ipsis uidetur, & montes in orbem circumuerti. Alij aliquando quidem ridẽt indesinenter, aliquando uero dolore affliguntur, & plorant inconsolabiliter: & nunc quidẽ audaces sunt & incõsternati, nunc uero trepidi ac timidi. Alijs somni quidẽ graues & suffocatorij, & unde ægre expergefiant, & reuera morti uicini, uigiliæ autẽ somnis stupidiores: Insomniũ eñ est ipsis uita, utpote qui nec pallium quidẽ habentes, neqꝫ quod in crastinũ edant, regnant tamẽ, & exercitibus imperãt per ebrietatem, & urbes extruunt, & pecunias elargiuntur. Talibus imaginationibus, & tantis fraudib. feruens uinum corda ipsorũ replet. Alij rursus ad contrarios affectus rapiuntur, animũ despondent, tristes sunt, & dolore affliguntť, lachrymanturqꝫ, & formidolosi sunt, ac facile consternantur. Idem uinum in diuersis corporum habitibus diuersos animorum affectus operatur. Quibus eñ sanguinis diffusionẽ induxerit, & ad superficiem effloruerit, eos hilares & iucundos ac lætos efficit. Quorũ uero habitũ præ grauitate obstruxerit, sanguinem nimirũ contrahens ac constringens, eos ad cõtrariam affectionẽ circũagit. Et quid opus est dicere, reliquarum affectionum turbam? morositatẽ, ex facili exacerbationem, reprehẽdendi libidinem, repentinã animi mutationẽ, clamorẽ, tumultum, ad omnes fraudes procliuitatẽ, ad iram promptitudinẽ? Ipsa ad uoluptates intẽperantia ex uino palàm uelut ex fonte emergit, & cũ intemperantia petulantiæ morbus concidit, qui omnẽ brutorũ in fœminas insaniam, ebriorum proteruitate leuiorẽ demonstrat. Siquidẽ bruta naturæ terminos cognoscunt, uerũ ebrij in masculo fœminã, in fœmina masculum quærunt. Sed neqꝫ omnia ex ebrietate mala uerbis persequi ac cõmemorare facile est. Itaqꝫ detrimenta quidẽ ex peste, hominib. per tẽporis spatiũ accedunt, aere ipso paulatim corruptionẽ de seipso corporib. immittente. Detrimẽta uerò

ex uino statim coincidunt. Quum em̃ animã sic perdiderint, ut omni macula sit notata ac inquinata, amplius etiã ipsum corporis habitũ corrumpunt: non solum ob uoluptatum instar œstri ipsos exagitantiũ excessum, colliquescentes ac diffluentes in libidinosis actibus, sed etiam ob ipsam molem, humiditate nimia laxum ac fœtidũ, & uitali firmitate exolutum corpus ferentes. Horũ oculi liuidi sunt, cutis superficies pallida, spiritus citus ac cõmotus, lingua resoluta, uociferatio nõ probe explicata, titubantes pedes uelut puerorũ, excretiones autẽ superfluitatũ spontaneæ, uelut ab inanimatis fluẽtes, miserabiles certè ob uoluptatẽ, miserabiliores profectò his qui in pelago tempestatẽ ferũt, quos alios post alios succedẽtes ac demergentes, fluctus perferentes, undæ sursum ferri nõ permittunt: sic sanè etiam horũ animæ submersæ ferunt̃, uino obrutę. Quapropter quemadmodũ nauigia tẽpestate correpta, ubi superonusta fuerint, necessariò onerum iactura leuia fiunt. Sic etiã hi necessario ea quæ ipsos grauant, deponunt. Vomentes em̃ & eructantes, uix liberant̃ ab onere. Tantò miserabiliores his qui improspera nauigatione utuntur, quantũ hi quidẽ uentos, ac mare, & externas necessitates accusant, illi uero uoluntariã attrahunt ex ebrietate tempestatem. Qui à dæmone obsidetur, miserabilis est. Ebrius autem eadem perpetiens, neq; misericordia dignus est, ultrò dæmoni colluctans. Quin & ebrietatis medicamenta cõponunt, nõ ut ne quid mali patiantur à uino, sed ut ne cessent inebriari excogitãtes. Modica est em̃ ipsis dies, breuis nox, etiã hyberna, ad potandi sanè tempus: finis autẽ mali non est: ipsum em̃ uinum seipsum amplius propellit: nõ em̃ indigentiã mitigat, sed alterius potus implacabilem necessitatẽ inducit, exurens inebriatos, & semper amplioris desiderium prouocans. At uero quũ inexplebilem sibi bibendi appetentiã excogitent, contrariũ proposito ipsorum ipsis accidit. Nam per assiduum uoluptatis usum, sensus languidos ac marcidos efficiunt. Quemadmodũ em̃ nimius splendor uisum oculorũ hebetat: & quemadmodum qui inter magnos strepitus, ac pulsationes uersantur, propter immodicos ictus eò deueniunt, ut omnino nõ audiant: sic etiã hi præ nimio uoluptatis studio, uoluptatem se amittere nesciunt. Nam qualitatis expers & aquosum ipsis est uinũ, etiam si meracũ sit: & recens etiã allatum, tepidum ab ipsis percipit̃, etiamsi sit sincerissimum. Imò ipsa etiam nix, ardentẽ in ipsis ex immodico uino flammã extinguere non potest. Cui uæ, cui tumultus, cui iudicia, cui tristitia ac nugæ, cui cõtritiones superuacuę? Cuius liuidi oculi? nõ eorum qui immorantur in uino, & explorant ubi cõpotationes fiunt? Væ lamentabilis est acclamatio, lamẽtatione autẽ digni sunt ebriosi: quia ebrij regnum dei nõ possidebunt. Tumultus autẽ in ipsis oboritur, propter rationis turbationem ex uino. Tristitiæ uerò & iniucundæ affectiones, propter amaras ex bibendi uoluptate, in corpus digestiones ac diffusiones: horũ em̃ ligantur pedes, ligant̃ manus, ex fluxionib. quæ ipsis ab ebrietate immittuntur. Quanq; etiã ante has affectiones, circa ipsum bibendi tempus, phreniticæ ipsis accidant affectiones. ubi em̃ cerebri membranæ repletæ fuerint fuligine, quam uinum exhalans sursum mittit, caput quidem doloribus intolerabilibus feritur: manere autem erectum super humeros non potest, sed aliàs ad alias partes delabẽs, ad uertebras ipsas decidit. Nugas autẽ dicit, immodica in symposijs ac cõtentiosa colloquia. Cõtritiones uero inaniter fiunt ebrijs, nõ potentibus se erigere præ ebrietate. Subuertunt̃ em̃ in uarias casuum figuras, ut necesse sit ipsos inaniter contritũ corpus habere. At quis dixerit hæc uino sydaratis? caput em̃ ex crapula grauatũ habent, dormitant, hiant, caliginem oculis obfusam habent, nauseãt. Quapropter non audiunt doctores undiquaq; ipsis inclamantes: ne ebriemini uino, in quo est luxuria. Et rursus, Proterua res est uinum, & cõtumeliosa ebrietas: quibus inobedientes statim ebrietatis fructum auferunt. Intumescit em̃ ipsis corporis moles, oculi humecti sunt, os siccũ & perustum. Quemadmodũ em̃ ualles, donec quidem torrentes ipsis influxerint, plenæ esse uident̃, uerum ubi inundatio præterijt, siccæ relinquuntur. Sic ebriosis os, restagnãte uino, plenum quodammodo est & perhumectũ: ubi uero paululũ dilapsum est, siccum & humore uacuũ deprehenditur: quũ autẽ semper male tractatur, & immodico uino colluitur, etiam uitalem humiditatem insuper admittit. Quæ em̃ hominis cõstitutio adeò ualida est, ut malis ex ebrietate resistere possit? Quibus em̃ artibus fieri possit, ut corpus semper calefiẽs, & semper uino humectari non

Marginal notes: 1.Cor. 6 (beside "gnum dei nõ possidebunt"); Eccles. 31 (beside "Quapropter non audiunt"); Pro. 20 (beside "in quo est luxuria")

ri nō desinens, nō elutū, & exile, ac fluxū, & diffluens euadat: hinc tremores & imbe-
cillitates. Nam dum ipsis spiritus præ immodico uino pulsat̃ ac interpellat̃, & neruorū
firmitas exoluit̃, agitatio ac tremor uniuersæ corporis moli accedit. Cur execrationē
ipsius Cain tibijpsi attrahis, tremens & uagabundus per totā uitā? Nam corpus ex na- Gen. 4
tura sustentationē non habēs, necessariò agitatur, ac cōtremiscit. Vsquequo tandē ui-
num? usquequo ebrietas? Deinceps cōsequens est, ut cœnū pro homine fias, adeò in
totum ammixtus es uino, & cū ipso putrefactus es, ex quotidiana crapula uinū olens,
atq; hoc corruptum, uelut uasa quæ nullius amplius sunt usus. Hos ipsos luget Esaias,
Væ uobis qui exurgitis mane, & persequimini siceram, & expectatis perseuerātes ad Cap. 5
uesperam. uinum em̃ ipsos comburet: nam cum cithara ac tibijs uinum bibunt. Opera
uero domini non inspiciunt, & opera manuū ipsius non considerant. Sicera omnis po
tus ebrietatem inducere potens Hebræis appellatur. Qui igitur incipiente die, explo- Deut. 14
rāt ubi cōpotationes fiunt, & œnopolia ac cauponarias tabernas collustrant, & se mu
tuò ad compotandum assumunt, & omnē animi curā circa talia insumunt: hi sunt quos
deplorat Propheta, ut nullum tempus sibijpsis ad miraculorū dei considerationem re-
liquū facientes. Neq; em̃ ocium habent oculi ipsorū, ut respiciāt ad cœlum, & pulchri-
tudines in ipso condiscant, & omnem rerum mundi cōstructionem ac ornatum con-
siderent, quo ex horum proba compositione opificem intelligant. Sed statim incipien
tę die, symposia sua uarijs tapetibus, ac floridis aulęis ornant, studiūq; suum ac diligen-
gentiam in poculorum apparatu ostentant, uasa ad perfrigerandum uinum, craterasq;
ac phialas, uelut in pompa aliqua ac cōuentu publico disponentes, ut uasorū diuersi-
tas satietatem ipsis suffuret̃, & poculorū alteratio ac permutatio longam ipsis ad po-
tandum immorationē inducat. Accedunt ad hæc quidā symposiarchi, & uino funden
do præfecti, ac architriclini, & ordo in confusione, ac dispositio in re incomposita ex-
cogitatur: ut quemadmodū magistratib. externis, ex satellitibus autoritas augetur, sic
etiam ebrietati uelut reginæ cuidā famulatū adiungentes, opprobriū ipsius excellen-
ti studio ac ornatu contegant. Ad hæc coronæ, & flores, & unguenta, & suffitus, & in-
numeræ externæ animi uoluptates, maiorē occupationē pereuntibus faciunt. Deinde
procul progresso cōuiuio, certamina de ampliore potu oriunt̃, cōtentionesq; ac lites,
dum se mutuò in ebrietate superare conant̃. Et horum certaminū præfectus est diabo-
lus, & uictoriæ præmiū peccatū. Qui em̃ plus meri infudit, is de alijs uictoriam aufert.
Reuera gloria in ipsorū turpitudine est. Contendunt em̃ inter se, ulciscuntur autem se
ipsos. quæ oratio turpitudinem eorū quæ fiunt, assequi possit? omnia absurditate refer
ta sunt, omnia cōfusione: superati ebrij sunt, uictores ebrij sunt, ministri deridentا. Ma-
nus officiū negat, os nō suscipit, uenter deijcit, & tamē malum nō remittit. Miserū cor
pus naturali robore exolutum, undiquaq; diffluit, uiolentiā immodici potus non susti-
nens. Miserabile profectò Christianorum oculis spectaculū, uir in ætatis uigore consi
stens, ualidus corpore, inter militares copias splendidus, domū deportat̃, nō potēs se
erigere, neq; proprijs pedibus abire. Vir qui horrendus esse debebat hostibus, pueris
in foro ridendi occasionem præbet, citra ferrum prostratus est, sine hostib. occisus est.
Vir armiger ipsum ætatis florem agens, accessoria uini impensa factus est, ut expositus
sit ad patiendum ab hostibus quicquid uoluerint. Ebrietas rationis pernicies, roboris
corruptio, senectus immatura, breuis temporis mors. quid em̃ aliud sunt ebriosi, quā
idola gentiū? Oculos habēt, & non uident: aures habent, & nō audiunt: manus resolu Psal. 134
tæ sunt, pedes mortificati sunt. Quis est, qui has insidias struxit? quis horum malorū au
tor? quis hoc insaniæ pharmacū nobis tēperauit? O homo, tu symposiū aciē fecisti bel-
licā. Eijcis adolescētes manu ductos, uelut uulneratos è pręlio: mortificasti uigorē iu-
uentutis à uino: & uocas quidē uelut amicū ad cœnā, eijcis aūt mortuū, uita ipsius per
uinū extincta. Porrò ubi iam uino exsatiati esse putant̃, tunc bibere incipiūt: & iumen-
torum more bibunt, uelut à fonte sponte manante, & æquales numero canales accum
bentibus remittente. Nam progresso iam cōuiuio, ingreditur ad ipsos adolescens qui-
dam, generosos habēs humeros, nōdum ebrius, phialam ferens magnā uini perfrige-
rati, qui depulso ipsorū pocillatore, stans in medio, per obliquos canales æqualē com-
potoribus ebrietatē distribuit. Noua hæc est immodestiæ mensura, ut æquis portioni-
bus

bus inter se bibendi petulantiā exercētes,nullus in bibendo alterū excedat.Diuidentes em̃ canales,& unusquisq; eum qui ad se conuersus est,suscipiētes,uelut è quadā cisterna citra respirationem bibunt,instar boum, tantum gutture attrahere festinantes, quantum ipsis uas refrigeratoriū per argenteos ductus,ac canales ex supernis demittit.Inclina te paululū ad miserum uentrem tuum,disce suscipientis uasis magnitudinē, quod unius heminæ cauitatem habet,ne respice ad poculū quādo euacuaturus sis ip-
Esa.5 sum,sed ad tuum ipsius uentrē,quòd iamdudū expletus est. Quapropter uæ uobis qui exurgitis mane,& persequimini siceram,& expectatis ad uesperam,& diem in ebrietate consumitis,ut nullū tempus uobis exhibeatis ad opera domini inspicienda, ac opera manuum ipsius consideranda.uinum em̃ ipsos comburet: propterea quod calor ex uino carni accedens,igniculus fit ignitorum hostis spiculorū.Nam rationē & mentem uinum demergit,affectiones autē & uoluptates,uelut apum quoddam examē excitat.Quis em̃ à pullis equorū tractus currus,adeò incomposite fertur, auriga excusso?Quod nauigium gubernatore carens, & quod ab undis prout cōtigerit, fertur, nō securius est quam ebriosus?Ab his malis uiri simul & fœminæ,cōmunibus choreis cōstitutis,uinoso dæmoni traditis animis,se mutuò affectionū spiculis cōsauciarūt, risus ab utrisq; effusi sunt,cantilenæ turpes,habitus meretricij ad petulantiā iritantes.Rides dic mihi,& proterua delectatione te oblectas?quū lachrymas fundere oportuerat, ac ingemiscere ob præterita.Cātilenas canis meretricias,eiectis psalmis ac hymnis quos didicisti?moues pedes,& furiose exilis, ac infeliciter tripudias, quū genua flectere oportuerat ad adorationē.Vtras ꝑpter lugebo?puellas'ne nuptiarū inexpertas,aut nuptiarū iugo subditas.Illæ em̃ redierunt uirginitatē nō habentes,hæ uero pudicitiā uiris nō reduxerunt.Si em̃ fortassis aliquæ etiā corpore peccatū effugerunt, tamē omnino in animis corruptionē susceperūt.Eadem etiā de uiris à me dicta sint. Inspexit nequi-
Mat.5 ter,nequiter inspectus est.Qui uidit mulierē ad cōcupiscentiam,iam mœchatus est.Si fortuiti casus curiose inspicientib.tantū periculū habent,ipsi de industria cōgressus,ut uideas mulieres præ ebrietate indecore se gerentes,& ad exolutionē se exornantes,& cantilenas molles canentes,quæ etiā auditæ tantū,omne uoluptatis œstrum proteruis inducere possint,quid dicent?quid prætendent,qui ex talibus spectaculis ingens malorum examē collegerūt,quod nō propterea inspexerunt,ut cōcupiscentias excitent? Rei igit̃ sunt iudicij adulteri secundū ineuitabilē domini sententiam. Quomodo uos
Act.2 pentecostes celebritas suscipiet,paschate sic uiolato?Pentecoste spiritus sancti aduentum manifestū,ac omnib.notū habuit. Tu uero præuenisti, & teipsum oppositi spiritus habitaculū fecisti.Et factus es tēplum idolorū,pro hoc,ut fieres tēplum dei per spiritus
Amos 8 sancti inhabitationē.Attraxisti execrationē prophetæ ex persona dei dicentis: Cōuertam festa ipsorū in luctū.Quomodo famulis imperabitis,quū ipsi uelut mancipia concupiscentijs stolidis ac detrimentosis inseruiatis?Quomodo filios admonebitis, quū ipsi incastigatā ac incompositā uitā uiuatis?Quid igit̃,num in his uos relinquā? At uereor ne forte is qui iam nemini subditus est,cōtumacior fiat:qui uero compunctus est, ob ampliorē mœrorē absorbeat̃.Medela em̃,inquit,sedabit peccata magna.Ieiunium itaq; ebrietatē curet,psalmus turpē cantilenā,lachrymæ sint risus medela: pro saltatione,genu flectat̃:pro manuū plausu,pectus percutiatur: pro uestitus ornatu, humilitas
Dan.4 succedat.Super omnia eleemosyna redimat te à peccato.Nam preciū redēptionis uiri,sunt propriæ ipsius diuitiæ.Multos tribulatos impelle ad orationis societatē, quod ubi feceris,forte remittet̃ tibi prauitatis uersutia. Quando sedit populus ad edendū ac
Exod.32 bibendū,& surrexerunt ad ludendum (ludus autem ipsorum idololatria erat) tunc leuitæ cōtra fratres seipsos armarunt,& ad sacerdotium manus suas perfecerunt. Et uobis igit̃ qui dominū timetis,qui propter turpitudinē factorū cōdemnatorum cōtristati estis, illud præcipimus.Siquidē uideritis pœnitētes ꝑpter perpetratorū absurditatē, condolete uelut proprijs membris morbo affectis.Si uero peruicaces, & uestram pro ipsis tristitiā contemnentes,exite è medio ipsorum & secedite,& immundū ne cōtingatis.Quo hoc modo pudefacti quidem,ad cognitionem perueniant propriæ praui ta
Num.25 tis. Vos autem æmulationis Phinees mercedem accipiatis, per iustum iudicium dei ac seruatoris nostri Iesu Christi,cui gloria & imperium in secul a seculorum. Amen.

D. BASILII MAGNI HOMILIA DE FIDE, IANO CORNARIO MEDICO physico interprete.

DEI equidem assiduè meminisse, pium est, & apud dei amantē animā,
satietatē non habet. Verum res diuinas sermone prosequi ac explica-
re, audax facinus existit: quũ intelligētia quidē nostra, multa mensura
à rerũ dignitate decidat: rursus autē sermo, intellecta etiā obscure pro
ducat ac proponat. Si igitur intelligentia nostra rerum magnitudine
multò inferior est: sermo uero etiā infra intelligentiā existit, quomo-
do nō necessariũ est silentiũ: ne quando in uerborũ tenuitate, theologiæ miraculũ pe-
riclitari uideať. Equidē glorificādi deũ cupiditas, omnib. rationalib. à natura insita est.
Verũ omnes æqualiter inferiores sunt, ꝙ ut pro dignitate dicere possint. At uero prō-
ptitudine circa pietatē alter alterũ superamus. Nullus autem adeò superbit, ac seipsum
decipit, ut se ad summũ comprehensionis peruenisse putet. Sed quanto magis uidebiť
sibi proficere ad cognitionē, tantò amplius suā imbecillitatē sentiet. Talis erat Abra-
ham, talis erat Moses: quādo deùm uidere potuerũt, quantũ homini uidere possibile Gen. 18
est, tunc maxime uterꝗ seipsum extenuauit, Abrahā quidē terrā ac cinerē seipsum no- Exod. 4
minans, Moses uero lingua hæsitantē, ac sermone tardum. Videbat eñ linguæ suæ de
bilitatem magnitudini rerũ intellectarũ inseruire nō posse. Verumtamen quoniā om-
nium aures nũc ad theologiæ auscultationē apertæ sunt, & nō est satietas ecclesiæ taliũ
auditionũ, ut quæ illũ Ecclesiastæ sermonē cōfirmet, quod nō explebiť auris ab auscul Eccles. 1
tatione: necessariũ est dicere, quantũ uires sinunt. Dicemus autē, nō quantus est deus,
sed quantũ nos assequi possumus. Neꝗ eñ quia mediũ inter cœlum ac terram locum
oculis penetrare totũ nō possumus, ob id etiā quantũ possumus inspicere recusamus.
Sic etiā nunc per exigua uerba pietatē exequemur, uerũ maiestati naturæ de toto ser-
mone uictoriā concedemus. Neꝗ eñ angelorũ linguæ, quæcũꝗ tandem sunt illæ, ne-
que archangelorũ, cum tota simul rationali natura congregatæ, minimam partem asse
qui poterunt, nedũ seipsas ad totũ adæquent. Tu uero si uoles de deo dicere quid, aut
audire, dimitte corpus tuũ, dimitte corporales sensus, relinque terrā, relinque mare, ae
rem infra teipsum pone, præteri horas, tēporũ ordinatiões, terræ ornatus, supraætherē
tollere, penetra stellas, & miracula ipsarũ, ornatũ ipsarũ, magnitudines, utilitates quas
uniuerso exhibent, ordinis cōpositionem, splendorē, situ, motũ, quomodo inter se sta-
tum aut distantiā habent. Vbi omnia ratione penetraueris, & supra cœlũ incubueris,
ac supra ipsum constitutus fueris, sola cogitatione pulchritudines quæ isthic sunt, cir-
cumspice ac cōtemplare, exercitus cœlestes, choros angelorũ, archangelorũ potesta-
tes, dominationũ glorias, præeminētias thronorũ, principatus, potestates. Vbi uniuer
sa percurreris, & supra omnē creaturā ratione processeris, & ultra hæc mentē eleuaue-
ris, cōsidera diuinā naturam, stabilē, immutabilē, inalterabilem, affectionum expertē,
simplicem, incōpositam, indiuisibilem, lucem inaccessibilem, potentiam inenarrabi-
lem, magnitudinem incircumscriptā, maiestatem superfulgentē, bonitatem desiderabi
lem, pulchritudinem inexplicabilē, quæ uehementer quidem sauciatā animā accēdit,
sermone uero pro dignitate declarari nō potest. Illic pater & filius & spiritus sanctus,
increata natura, herilis dignitas, naturalis bonitas. Pater omniũ principium, causa exi-
stentibus ut sint, radix uiuentiũ. Vnde processit fons uitæ, sapiētia, potestas, imago in- Col. 1
differens, ac per omnia similis inuisibilis dei, ipse ex patre genitus filius, uiuens uerbũ,
deus existens, & apud deũ existens. Existens, nō accessorius, existens ante secula, non
postea acquisitus: filius, nō possessio: factor, nō opificiũ: creator, nō creatura: omnia
existēs quæ est pater: filius dixi, & pater. Obserua mihi has ꝓprietates: ex multiloquio Prouerb. 10
eñ nō effugiet peccatũ: manens igiť in eo quod filius est, omnia est quæ est pater, iux-
ta ipsam adeò domini uocē, ubi ait: Omnia quæ habet pater, mea sunt. Reuera eñ ima Ioan. 16
ginis omnia sunt, quæ primariæ formæ adsunt. Vidimus eñ, inquit Euangelista, gloriā
ipsius, gloriā uelut unigeniti à patre, hoc est, nō ex dono & beneficio datis ipsi miracu-
lis, sed ex societate secundũ naturā, habente filio paternæ deitatis dignitatē. Nam acci-

perc cõmune est & ad creaturã,habere aũt ex natura ,propriũ est geniti. Itaq; uelut fi-
lius,naturaliter possidet quæ sunt patris. Velut unigenitus aũt, omnia habet in seipso
cõprehensa,nulla re ad alterum diuisa.Ex ipsa igitur filij appellatione discimus, quòd
est naturæ socius,nõ præcepto creatus,sed ex essentia relucẽs inseparabiliter,citra tem
pus patri cõiunctus,æqualis in bonitate,æqualis in potestate,socius gloriæ, & quid e-
nim præterq; sigillũ & imago,totũ in seipso demonstrans patrẽ. Cæterũ quæ postea à
corporali cõstitutione ad te loquit̃,hominũ salutẽ disponens,quã per carnem apparẽs
nobis ostendit,missum seipsum dicẽs,& nihil posse à seipso facere,& mandatũ se acce-
pisse,& quæcunq; talia:ne exhibeãt tibi occasionẽ ad imminuendã unigeniti deitatẽ.
Non eñ descensus ad tuam debilitatẽ,imminutio dignitatis potẽtis fieri debet. Verũ
naturam deo cõuenienter mente cõcipe:uerba aũt humiliora iuxta dispensationẽ acci
pe.De quib. si uelimus in præsenti loco exacte tractare, nõ sanè animaduerteremus,
nos multã & infinitã uerborũ copiam ad susceptũ argumentũ superinducere. Verũ ad
propositum reuertamur.Quod mens quæ à materialib. affectionib. pura esse potest,&
omnẽ intelligibilẽ creaturã relinquere,& uelut quodã ex ꝓfundo ad supernã superficiẽ
enatare,ubi in puritate creaturę cõstituta fuerit,illic uidebit spiritũ sanctũ,ubi filius est,
Psal. 50 & ubi pater,omnia habentẽ etiã ipsum cõiunctim secundũ naturã,bonitatem,rectitu-
Cap. 12 dinem, sanctificationem, uitam. Spiritus eñ tuus, inquit, ille bonus. Et rursus,spiritus
Zach. 12 rectus.Et rursus,spiritus ille sanctus.Et Paulus ait, lex spiritus uitæ. Nihil ex his acqui-
Rom. 8 sititium ipsi,neq; postea accessorium adest.Sed quemadmodum inseparabile est,ab ig-
ne calefacere,& à luce splẽdere,sic à spiritu sanctificare,uiuificare, bonitas, rectitudo.
Illic itaq; cõsistit spiritus,illic,in beata natura:nõ cum multitudine numeratur,sed in tri
nitate cõspicitur:solitariè annunciat̃,nõ in multitudine ac cõgregatione cõprehendi-
Heb. 1 tur.Quemadmodũ eñ pater unus,& filius unus,sic unus etiã spiritus sanctus. At uero
ministratorij spiritus in singulis ordinib. multitudinẽ difficulter numerabilẽ nobis o-
stendunt.Ne igit̃ quæras in creatura, quod super creaturã est.ne permisceas sanctificãs
cum sanctificatis.Hic spiritus replet angelos,replet archangelos, sanctificat potesta-
tes,uiuificat uniuersa.Hic in omnẽ creaturã diuidit̃,& dum alij aliter ipsius participes
fiunt,à participantib. nihil imminuit̃.Omnibus eñ gratiã de seipso largitur, nõ autem
in participantes insumit̃,sed & qui acceperũt,repleti sunt,& ipse minime defectuosus
est.Et quemadmodũ sol corpora illustrat,ipsaq; uarie illius participia fiunt,& tamẽ ni-
hil à participantib. imminuitur:Sic etiã spiritus omnibus de seipso gratiã exhibens,in-
teger manet & indiuisus:omnes illuminat ad dei intelligentiam,inspirat prophetis,le-
gislatores sapientiã docet,sacerdotes perficit,reges fortes facit,iustos absoluit,tẽpera-
tos ornat,operatur dona sanationũ,uiuificat mortuos, soluit ligatos, in filios adoptat
Mat. 9 abalienatos.Hæc per generationẽ ex supernis operatur:si publicanum apprehenderit
Mat. 4 credentẽ,Euangelistam reddit:si in piscatore fuerit,theologũ efficit:si persecutorẽ in-
Act. 9 uenerit pœnitentẽ,apostolũ gentiũ facit,præconẽ fidei,uas electionis.Per ipsum debi-
Act. 19 les fiunt fortes,pauperes ditescunt,idiotæ eloquentia,sapientib. sapientiores euadunt.
Act. 5 Paulus debilis,sed per spiritus præsentiã,sudaria corporis ipsius medelã exhibebãt su-
scipientibus. Petrus etiã ipse corporis debilitate prędítus,sed propter inhabitãtem spi
ritus gratiã,umbra de corpore ipsius decedens,fugauit morbos ægre affectorum.Pau
Act. 3 per Petrus & Ioannes,nõ eñ habebant argentũ,neq; aurũ,uerũ largiebantur sanitatẽ
multò omni auro præstantiorẽ.Quũ enim à multis aurũ accepisset claudus ille, adhuc
mendicus erat:ubi uero accepit à Petro beneficiũ,mendicare desijt, saliens uelut cer-
uus,ac laudans deum.Non norat Ioannes mũdi sapientiam,uerum per potentiam spi-
ritus locutus est uerba, quæ nulla sapientia aspicere potest. Hic spiritus & in cœlo
consistit,& terrã replet,& ubiq; adest,& nusq; continetur:totus in unoquoq; inhabi-
tat,& totus cũ deo est:non ministri modo dona ministrat,sed propria potestate benefi
cia distribuit:diuidit eñ,inquit,peculiariter unicuiq; prout uult. Mittitur quidẽ œco-
nomi ac dispensatoris modo,operatur autem ex propria potestate ac autoritate.Hunc
animis nostris adesse optemus,& nullo tempore nos relinquere, in gratia domini no-
stri Iesu Christi,cui gloria & dominium in secula seculorum. Amen.

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA
IN INITIVM EVANGELII IOANNIS

MNIS quidem Euangeliorũ uox, reliquis spiritus dogmatibus magnificentior ac præclarior est, propterea quod in illis per seruos, ipsos uidelicet prophetas, nobis locutus est: uerum in Euangelijs ex propria persona dominus nos alloquutus est. Inter ipsos tamen Euangelicos præcones uocalissimus, & omnẽ auditũ superantia, omniq; intelligentia altiora loquutus Ioannes est filius tonitrui, cuius Euãgelici scripti procemium iam lectum audiuimus. In principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deum, & deus erat uerbum. Hæc multos à ueritatis doctrina alienos, ob mundanã sapientiam se iactantes, & admiratos esse noui, & in sua scripta transferre ausos esse. Fur est enĩ diabolus, & nostra ad suos interpretes effert. Si igitur carnea sapientia intantum uerborũ uim admirata est, quid nos spiritus discipuli faciemus? obiter audiemus, & paruam quandã ipsis uim inesse existimabimus? Et quis adeò stupidus est, ut talem intelligentiæ sententiarũ pulchritudinẽ, & dogmatũ profunditatẽ adeò incomprehensibilẽ nõ admiretur, & ipsorum ueram cõprehensionem cõcupiscat? At enĩ non est admirari pulchra difficile, sed ad sincerum & exactũ intellectũ eorũ quæ admiraris peruenire, hoc difficile est, & φ ægre assequaris. Nam & solem hunc sensibilem nemo nõ laudibus uehit, ob magnitudinẽ ipsius ac pulchritudinẽ, & radiorum congruentiã ac symmetriã, lucemq; splendidam, ipsum amans. Si tamen uiolentius cõtenderit oculorũ suorũ iactus aduersus circulum ipsius intendere, nõ solum nõ uidebit ea quorum studio tenetur, sed etiam uisus sincteritate corrupta abibit. Tale quid uideor mihi, perpeti mẽtem, quæ propositorũ uerborum exactam expensionẽ facere cõtendit. In principio erat uerbum. Quis pro dignitate mente cõcipiet res de principio? qualis uerborũ potentia inueniri possit, quæ æqualiter id quod intellectũ est, proferre queat? Quum traditurus sit nobis de theologia filij dei, nullum aliud sermonis principiũ, quàm uniuersorũ principiũ fecit. Iam enĩ spiritus sanctus præuiderat eos qui gloriam unigeniti adoriuntur, qui sophismata prolaturi erant, ad subuertendos auditores ab ipsis excogitata. Si natus est, nõ erat, & anteq; nasceretur non erat, & ex non existentibus substantiam accepit. Talia enim loquuntur linguæ uerisimilibus sermonib. instructæ, & super omnem ancipitem machæram acutæ. Quo itaq; nulli talia dicere liceat, spiritus sanctus per Euangeliũ anticipans, In principio, inquit, erat uerbum. Si hanc uocem tenueris, nihil graue à malignis illis artificibus pati poteris. Si dixerit ille, si natus est, nõ erat: tu dic, In principio erat. Sed si dicit, anteq; generaretur, quomodo erat? tu ne dimittas, erat, ne relinquas, in principio: principij cacumen non apprehenditur, quod extra ac ultra principium sit, nõ reperitur. Ne decipiat te quis per uocem multa significantem. Multa enim sunt principia rerũ in hac uita: sed unum est principium ultra omnia: principiũ enim uiæ bonæ dixit prouerbiũ. Prouerb. 2
Verum uiæ quidem principium est primus motus, unde iter incipimus, & quod retro ipsum, ac prius ipso est, inueniri potest. Et principium sapientiæ, timor domini. Et ante Pro. 9
hoc principium aliud quoddam positum est. Nam artium assumptionis principium est elementum. Elementum igitur sapientiæ, est timor domini. Sed hoc principio est quid antiquius, animæ nimirum status, eius qui nondum sapientiam edoctus est, neq; timorem dei suscepit. Principia, siue principatus, dicuntur etiam ciuiles potestates, & dignitatum eminentiæ. Sed hæc principia, aliquorum sunt principia, & unumquodq; ad aliquid est: principium enim lineæ est punctum, & principium superficiei linea, & principium corporis superficies, & sermonis compositi principia sunt elementa: non tamen etiam illud principium tale est, nulli enim alligatum est, nulli seruit, cum nullo conspicitur, sed liberum est, dominum non habet, à cõiunctione ad alterum exolutum est, insuperabile est cogitationi, nullæ ratiocinationes ipsum transscendere possunt, nec quæ ultra ipsum sint, inuenire datur. Si enim mentis imaginatione cõtenderis principium præterire, inuenies ipsum præcurrens te, & cogitationibus obuiam ueniens: permitte mentẽ tuã quantum uult currere, & retrorsum extendi, deinde cõperies ipsam ubi infinite errauit, & plurimũ inaniter processit, rursus ad seipsam reuersam, propterea quod

principiũ seipsa posterius facere nõ potest.Nam principiũ semper ulterius ac superius,
eo ꝙ mente cõcipitur,reperit̃.In principio itaqꝫ erat uerbũ.O rem admiranone dignã,
quõ omnes uoces inter se æqualiter cõiugatæ sunt. Vox,erat,æquiualẽs est cũ uoce,in
principio. Vbi est blasphemus,ubi aduersus Christum pugnans lingua? quæ dicit,erat
aliquãdo quando nõ erat. Audi Euangeliũ,In principio erat: si uero in principio erat,
quãdo non erat? Impietatem'ne ipsorũ deplorẽ, aut ignorantiã abominer? At anteꝗ̃
nasceretur nõ erat.Nouisti quando natus est,quo uocẽ,anteꝗ̃,tempori inserre possis?
Nam,anteꝗ̃,temporalis uox est, alterũ alteri præponẽs ad antiquitatẽ. Verum tempo
ris factorẽ quomodo cõsentaneum est natiuitatẽ temporalibus appellationib. subie-
ctam habere? In principio itaqꝫ erat.Si nõ discesseris à uoce, erat, nullũ maligæ blas-
phemiæ dabis irrependi locũ.Quemadmodũ eñ qui in mari uersantur, quum in dua-
bus anchoris fluctuant,tempestatẽ cõtemnunt:Sic & tu prauam hãc turbationẽ, quæ
ex spirituũ malignitate uitæ accessit,& multorũ fidem coagitauit, deridebis, si horum
uerborũ tutelæ,uelut artificioso alicui portui,animã applicueris. Quærit mens nostra,
quis erat in principio? Verbũ,inquit.quale uerbũ, humanum'ne aut angelorũ? Nam
1.Cor.13 & Apostolus nobis innuit,quod etiã angeli propriam linguã habeãt, quum ait:Si lin-
guis hominũ loquar & angelorũ.Sed & ipsius uerbi duplex est significatio. Alterum
eñ per uocẽ profert̃,& hoc postꝗ̃ ad aerem prolatum est,perit. Alterũ uero in cordi-
bus nostris dispositũ inest,& mentis cõceptus existit.Est & aliud artificiosum uerbũ,si
ue sermo artificiosus. Vide itaqꝫ ne te æquiuocatio uocis fallat. Quomodo eñ in prin
cipio erat humanũ uerbũ siue sermo,quum homo posterius generationis principiũ ac
Gen.1 ceperit? Ante hominẽ bestiæ feræ,ante hominẽ pecora, reptilia omnia terrestria ac a-
quatica,uolatilia cœli,stellæ,sol,luna,herbæ,semina,terra,mare, cœlum.Non igitur in
principio erat humanũ uerbum,sed neqꝫ angelorũ.Omnis eñ creatura posterior secu
lis est,principio ut sit à cõditore accepto.At uero uerbũ in corde, etiã ipsum posterius
est singulis quæ intellecta sunt.Sed accipe uerbũ uelut deo cõuenit,nam de unigenito
differẽs,uerbũ ipsum dixit.Quemadmodũ igit̃ & lucẽ paulò post dicet,& uitam & re-
surrectionẽ,& neqꝫ ubi lucẽ audiuisti,ad sensibilẽ hanc,& oculis uisibilẽ lucem defer-
ris,neqꝫ ubi uitã audiuisti,cõmunem hãc intelligis,quam etiã bruta uiuunt: Ita etiã ubi
uerbũ audis,caue ne quãdo ꝓpter mentis imbecillitatẽ ad terrenas ac humiles intelli-
gentias deferaris,sed uocis significationẽ perscrutare.Cur uerbũ? quo ostẽdatur ꝙ ex
Col.1 mente processit.Cur uerbũ? quia citra affectionẽ natus est. Cur uerbũ? quia imago est
genitoris,totũ in seipso genitorẽ ostendẽs,nulla illinc parte deducta, & perfectus se-
cundum seipsum existẽs.Quemadmodũ etiã nostrũ uerbũ siue sermo, totũ mentis cõ-
ceptum uelut imago repræsentat.Nã quæ in corde cõcepimus ac cogitauimus, ea uer
bo proferimus.Et est mẽtis in corde cõceptus,& cogitationis imago id quod loqui-
Matt.12 mur.Ex abundantia eñ cordis,uerbũ fertur.Et est cor quidẽ nostrũ uelut fons quidã.
Verbũ uero uelut canalis quidã,ex hoc fonte fluẽs.Tantũ igit̃ est id quod ꝓfluit, quã-
tum id quod primariò fertur:& quale est id quod occultũ est, tale est etiã quod appa-
ret. Verbũ igit̃ dixit,quo affectionis expertẽ patris generationẽ tibi ꝓponeret, & per
fectam substantiã filij te doceret, & cõiunctionem filij ad patrẽ intemporalẽ per hæc
demõstraret. Nam & nostrũ uerbũ,mẽtis fœtus est,qui citra affectionẽ generat̃. Neqꝫ
eñ secatur,neqꝫ diuidit̃,neqꝫ fluit mens ipsa,sed in propria cõstitutione tota manens,
totũ uerbum & absolutũ producit:& progressum uerbũ omnẽ genitoris, ipsius men-
tis potentiã in seipso complectit̃.Quantũ igit̃ pium est, tãtum ad unigeniti theologiã
ex uoce uerbi accipe:quod uero dissidens & incõgruum apparẽs repereris,hoc repro
ba,omniqꝫ studio trãsgredere.In principio erat uerbũ.Si dixisset, in principio erat fili-
us,unà cũ filij appellatione simul subijsset animũ tuũ cogitatio de affectione. Quoniã
quæ apud nos generãt,tempore generãt,& affectuose generant: quapropter animaduer-
tens,uerbũ dixit,indecoras suspiciones præcorrigens,quo animã tuam insauciatã cõ-
seruaret.Et uerbũ erat apud deũ:rursus erat dicit,propter blasphemiã dicẽtes,quod nõ
erat. Vbi erat uerbũ? nõ in loco,nõ eñ continent̃ in loco quæ circũscribi nõ possunt.
At ubi erat? apud deũ.Neqꝫ pater in loco,neqꝫ filius in ambitu aliquo ac circũscriptio-
ne confessa cõprehẽsus,sed infinitus pater,infinitus filius.Omne quodcũqꝫ mẽte con-

ceperis

ceperis,& quocunq; spiritu tuo perrexeris,deo repletū inuenies,ubiq; simul coexten sam filij substantiam reperies. Et uerbū erat apud deū. Admirare exactā uniuscuiusq; uocis certitudinē.Nō dixit,in deo erat uerbū,sed apud deum,ut proprietatē substāntiæ proponeret,ac declararet.Non dixit in deo,ut ne cōfusioni substantiæ occasionē daret.Nam & illorum maligna est blasphemia,qui miscere omnia conanť, & unum subiectū dicunt,patrem & filiū & spiritū sanctū.Verum appellationes differentes de una re dici.Maligna impietas,& fugienda nō minus q̄ eorū qui inæqualē secundum essentiam,filiū dei deo patri,blasphema lingua proferunt.Et uerbū erat apud deū. Deinde uero uerbi uoce,ad declarandū quod nulla circa generationē affectio fuerit, simul usus,breui etiā detrimentū quod ex uerbo nobis accessit,mitigauit, & uelut abripiens ipsum ex calumnia blasphemorū,quid,inquit,est uerbū? Deus erat ipsum uerbum.Ne mihi differētias quasdā uerborū artificiose excogites,neq; ex tuo maligno artificio aliquā blasphemiā doctrinæ spiritus affrices.Habes sententiā,subijce te dño. Deus erat uerbū,hoc erat in principio apud deū. Rursus paucis uerbis, omnē suam theologiā in summā redigit,quam nobis Euangelista de unigenito tradidit.Hoc, quod hoc uerbū? Deus.Postq̄ eīm tibi sententiam de ipso expressit,uelut qui animæ tuæ per doctrinam ea quæ ignorātur,impressit,& uerbum in corde tuo habitare fecit. Hoc, inquit: quale hoc? ne foras oculos uertas,per demonstratiuā uocē id quod ostensum tibi est, circum spectans,sed ad occulta animæ tuæ ingredere,& quē edoctus es deū in principio existentē,uelut uerbū progressum,apud deū existentem,hunc ubi cognouisti,& admiratus es,& uelut dominū tuum adorasti,qui per doctrinā tibi insitus est, cognosce quod hic erat in principio,hoc est semper apud deum patrem suum.Has paucas uoces conseruate mihi, uelut sigillum memoriæ uestræ insculptas.Hæ firmissimus erunt murus, aduersus insidiantiū incursus.Hæ animarū salutare sunt munimentū,his qui ipsas prætendunt ac obijciunt.Si quis te aggressus dixerit,nō existens natus est,si eīm erat,quomodo natus est? uelut dæmonū uocem auersare cōtra gloriā unigeniti blasphemiam. Ipse uero reuersus ad Euangeliorum uoces progredere.In principio erat uerbū,& uerbum erat apud deum,& deus erat uerbū,hoc erat in principio apud deum.Quater dic uocem erat,& irritū facies ipsorū nō erat.Hæc incōcussa maneant fidei fundamēta. Super hæc ædificabimus,deo dante etiam reliqua.Non eīm possibile est de omnibus semel uobis disserere,ne forte per orationis immodestiā,inutilia faciam uobis ea quæ diligenter à uobis sunt collecta.Nam mēs quæ apprehendēdis simul omnibus debilitať, simile perpetitur uentri,qui propter superfluā satietatē,ingesta ad cōcoctionē deducere nō potest.Opto igitur ut gustus uester dulcificeť,& digestio cōmoda fiat, ipse uero cōsilio uobis paratus ad eorum quæ restant ministerium,In Christo Iesu domino. Cui gloria & dominium in secula seculorum.Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN sanctum baptisma.

QVI baptisatur,in trinitatē baptisať,in patrē & filium & sanctū spiritū: nō in principatus,neq; in potestates,neq; in reliquas creaturas.Itaque manifestū sit ipsi,q; trinitas super creaturam est, & nihil ex trinitate ad creaturas deducere aggrediať.Memor sit etiā domini qui spiritū sanctum insufflauit,& per insufflationē demōstrauit,quod spiritus essentiæ diuinæ est,& nō creatæ naturæ.Reputet etiā apostolicā expositionem de trinitate,in qua unā operationē uidemus, patris & filij & spiritus sancti: tanq; nō creato,nec facto existēte secūdum naturā,neq; filio,neq; spiritu:nisi sua ipsius creatura deus opus habet,ad propriā operationem absoluēdam.Dicit autē Apostolus: Diuisiones donorū sunt,& idem spiritus:& diuisiones ministeriorū sunt,& idem dñs. Et diuisiones operationū sunt,idem uero deus operās omnia in omnib.Igitur quæ operatur deus,ea operať spiritus,Omnia operať,inquit,unus & idem spiritus, diuidēs unicuiq; sicut uult.Neq; in seruitutē deducat spiritū,audiens q; sicut uult, omnia operatur quæ dei sunt.Et rursus,dñs autē spiritus est. Vbi autē spiritus domini,isthic libertas.nā si nō deitatē dicit habitare in nobis per inhabitātem spiritū: dicente Ioāne, In hoc cognoscimus quod in nobis est,ex spiritu quem dedit nobis:omnē spem pessundat.Si enim

Mat.28
Ioan.20
1.Cor.12
2.Cor.3

nim nõ in nobis eſt deus, neq; uitam, neq; bona æterna aſſequemur. Dicit etiam rurſus
1.Cor.3 Paulus: Nõ ſcitis, templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in uobis? Et rurſus, Corpo-
1.Cor.6 ra ueſtra templum ſunt habitantis in uobis ſpiritus ſancti, quem habetis à deo. Et crea-
tura quidem reuelatione opus habet, ad ſciendũ quæ dei ſunt: hic uero reuelat nobis.
1.Cor.2 ait enim, Deus reuelauit per ſpiritum ſuum. Et in nobis quidem ſcrutatur, quia in ipſo
perſcrutationẽ facimus. Spiritus, inquit, perſcrutatur etiã profunda dei: per ſeipſum ue
ro cognoſcit, quemadmodum noſter ſpiritus. Quis enim hominũ, inquit, nouit ea quę
ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in ipſo. Sic etiam ea quæ dei ſunt, nemo no-
uit, niſi ſpiritus dei. Et uiuificat quidẽ deus, dicit enim Paulus, præcipio tibi coram deo
1.Tim.6 qui uiuificat omnia. Vitam autem dat Chriſtus, dicens, Oues meæ uocẽ meam audi-
Ioan.10 unt, & ego uitam æternã do ipſis. Viuificamur autem per ſpiritũ, uelut Paulus ait: Qui
Rom.8 ſuſcitauit Chriſtũ ex mortuis, uiuificabit etiam mortalia corpora ueſtra, per ipſius ſpiri-
tum inhabitantem in uobis. Viuificaris itaq; à deo per Chriſtum in ſpiritu. Et propte-
rea quoniã omnis operatio filij per ſpiritũ manifeſtat̃, dñs nominat̃ ſpũs, domini no-
2.Cor.3 mine, & Chriſtus Chriſti: uelut paulo ante dicebam⁹, dñs autẽ ſpiritus eſt. Dictũ eſt au
tẽ & hoc, Vos nõ eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſiquidẽ ſpũs dei in uobis eſt. Si uero quis
ſpiritũ Chriſti nõ habet, hic nõ eſt ipſius. Deinde inducit, ſi uero Chriſtus in uobis eſt:
pro eo quod dicere debebat, & quod cõſequẽs erat, Si uero ſpiritus in uobis. Neq; eſt
Ioan.1 uox diuina, factũ ſpiritũ eſſe docens. Illud eñ, Omnia per ipſum facta ſunt: de multitu-
dine creaturarũ dictũ eſt. Spiritus aũt, nõ in multitudine eſt, ſed cũ dualitate trinitatem
cõplet, & à creatura abalienatus eſt, ac plurimũ ſupereminet: nẽpe ſanctificãs creaturã
ac uiuificãs, & ungentũ in nobis exiſtens, imò etiã in ipſa domini carne. Nec uero do-
minus noſter Ieſus Chriſtus per creaturã ſanctificat̃, quemadmodũ dicit Petrus: Vt Ie-
Act.10 ſum Nazarenũ unxerit deus ſpiritu ſancto & potentia. Neq; per creaturã potẽs eſt: di-
Mat.12 cit autẽ, in ſpiritu dei eijcio dæmonia. Neq; à creatura ducitur: ſcriptũ eſt eñ, ꝙ ductus
Matt.4 eſt in ſpiritu in deſertum. Dignitatẽ quidem dei prophetæ ueteres proclamarunt, Hæc
Eſa.1 dicit dominus. Verũ recentiores prophetæ, Hæc dicit ſpiritus ſanctus. Et apoſtoli, Vi
Act.15 ſum eſt ſpiritui ſancto & nobis. Quapropter etiã Apoſtolus oſtendẽs quod diuina uer
2.Cor.13 ba loquit̃, aliquando dicit, an experimentũ quæritis loquentis in me Chriſti. Aliquan
do uero, uideor ſpiritum dei habere: plena eſt autẽ & uetus ſcriptura glorificatiõis ſpi-
Pſal.32 ritus. Verbo domini, inquit Pſalmiſta, firmati ſunt cœli, & ſpiritu oris ipſius omnis uir-
Iob 26 tus ipſorũ. Et in libro ipſius Iob ſcriptũ eſt, Spiritus autẽ diuinus qui fecit me. Quemad
modũ autẽ uerbum aliud, præter filium proferre nõ datur, quo facti ſunt cœli, nam pro
fectò per dominũ Ieſum facti nõ eſſent, ſiquidẽ per aliud uerbũ facti eſſent, Sic neq; ſpi
ritum aliter accipere licet, qui cũ uerbo uirtutes cœlorũ firmauit. Quũ autẽ ſpiritũ oris
audimus, nõ humano more accipimus, ſed uelut in deo decorũ eſt, quemadmodũ etiã
Pſal.118 uerbum. Neq; eñ uerbũ, uerbum eſt quod diſſoluitur, ſed ut Pſalmiſta ait, In æternũ do
mine uerbũ tuum permanet in cœlo: neq; ſpiritus, flatus quiſpiã eſt qui diffunditur, ſed
Pſal.138 cõſiſtens & manens. Quo enim iuero à ſpiritu tuo, inquit Dauid, exiſtente uidelicet &
qui uniuerſa impleuit, & in dignitate diuina conſiſtit. Quod eñ de ſpiritu dixit, hoc e-
tiam de facie dei dicit, & de dextera ipſius, conſequenter inquiens: & à facie tua quo
fugiã, Si aſcendero in cœlũ, tu illic es, ſi deſcendero in infernum ades. Si aſſumpſero a-
las meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet
Ezech.36 me, & continebit me dextera tua. Sed & uox dei de ſeipſo & ſpiritu hoc dicit: Ego ſum
in uobis, inquit dominus, & ſpiritus meus cõſiſtit in medio ueſtrũ. Neq; igitur alienus
eſt à gloria dei ſpiritus ipſe, ex arcano modo relucens, neq; ipſe deus: ſed dei ſpiritus, &
apud deũ. Mittit̃ autẽ à deo, & per filiũ ſuppeditatur. Sic quidẽ dicitur ex paterna per-
Eſa.42 ſona: ſpiritus meus qui eſt in te. Dicitur aũt à domino, paracletũ mittã uobis, quẽ ſanè
etiã uocat ſpiritũ ueritatis. Vnũ quidẽ igitur patrem, unũ filium, unũ etiã ſpiritũ ſanctũ
eſſe, ſecundũ diuinã traditionem, confitendũ eſt: & neq; duos patres, neq; duos filios,
Ioan.14 quoniã ſpiritus filius nõ eſt, neq; nominat̃. Nõ enim à ſpiritu aliquem accipimus, quẽ-
admodũ à filio ſpiritum. Sed quod nobis accedit, & quod ſanctificat, ſuſcipimus, deita
tis ſocietatem, & filiationis participationem, & æternæ hæreditatis arrabonem, & fu-
turorum bonorum primitias. Neq; quis extra relata ſacra nomina curioſe inueſtiget:
neq;

neq; filij appellationem in spiritu ponere nitatur, neq; generationem. Sed contentus sit appellatione secundum spiritum & similitudine.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN Barlaam martyrem.

ANTEA quidem sanctorum mortes planctibus ac lachrymis ornabantur. Iacob uehementer deplorauit mortuũ Ioseph: planxerunt etiam mortẽ Moysis non parum Iudæi ipsi, multis etiã lachrymis Samuelem honorarunt. Nũc uero ob sanctorũ obitus exultamus: tristitium enim natura post crucẽ transmutata est. Non amplius lachrymis sanctorum mortes prosequimur, sed tripudijs diuinitus inspiratis, super sepulchra choreas ducimus. Somnus aũt est iustis mors ipsa, imò potius ad meliorem uitam profectio. Hinc exultant martyres dum mactanť. Nam beatioris uitæ desiderium, cædis dolorem mortuum facit. Nõ uidet pericula, sed coronas martyr: non horret ob plagas, sed numerat brauia: non uidet inferne flagris cædentes lictores, sed angelos superne benedicentes imaginatur: non considerat periculorum breuitatem, sed præmiorum æternitatem. Splendido etiam apud nos iam arrabone fruitur, dum ipsi ab omnibus, diuinis laudibus applausus contingit, & infinitos uinctos ex sepulchro congregat. Hoc ipsum sanè est quod à generoso Barlaam hodie factum est. Resonuit enim bellica martyris tuba, & pietatis armigeros uelut uidetis, congregauit: Christi athleta iacens pronunciatus est, & ecclesiæ theatrum in spem erexit. Et quẽadmodum fidelium dominus dicebat: Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, uiuet: generosus Barlaam mortuus est, & conuentus publicos cõgregat, consumptus est sepulchro, & cõuocat ad epulationem. Nunc tempus exclamandi occasionẽ nobis præbet. Vbi sapiens, ubi scriba, ubi inquisitor huius seculi? Indocta nobis hodie est inuicta pietatis doctrina. Hunc corripuit quidem tyrannus, ut prædam captu facilem, uerum cõgnouit post prædam armigerum intractabilem. Ridebat quidẽ ut cõfusè ac impedite loquentem, horrebat autem quum angelico more iuueniliter ac fortiter ageret: Non enim simul barbari erant mores cum linguæ instrumento, neq; unà cum syllabis ratio ipsa claudicare uidebatur. Sed erat secundus Paulus cum Paulo loquens, etiamsi idiota sermone, nõ tamen scientia. obtorpuerunt flagellantes lictores, sed uigorosior martyr ipse inueniebatur: manus cædentium eneruabantur, sed eius qui cædebatur cogitatio non flectebatur. Flagra neruorum cõpositionem exoluerunt, sed fidei firmitas exactius adstringebať: perfossa latera consumpta erant, sed animi philosophia efflorebat. Maior carnis ipsius pars mortificata erat, sed uelut nõdum certamina auspicatus uigebat. Quum enim pietatis amor animam præoccuparit, omne bellorũ genus ipsi ridiculum existit, & oẽs qui cædunt ipsam propter id quod desiderat, delectant magis q̃ uerberant. Suffragatur mihi apostolorũ desideriũ, quod iucundas ipsis flagellationes à Iudæis factas effecit. Abibant enim, inquit, gaudentes à facie cõcilij, quod propter nomẽ ipsius digni facti essent ut ignominia afficerentur. Talis etiam armiger hodie nobis celebratur, qui supplicia lætitiã putabat, & flagris uelut rosis quibusdã impeti sibi uidebatur, impietatis umbras fugiens uelut sagittas, fumi umbram iram iudicis reputans, ordines satellitum efferatos ridens, propter pericula uelut coronas tripudians, plagis uelut honoribus gaudens, uehementioribus supplicijs uelut brauijs splendidioribus exultans, enses denudatos conspuens, manus lictorum uelut cera molliores sustinens, supplicij lignũ uelut salutare amplectens, uinculis carcerũ uelut pratis se oblectans, tormẽtorum machinis uelut florum uarietatib. gaudẽs, dexteram robustiorẽ igne nactus, q̃d sanè postremũ machinamentũ ipsi ab aduersarijs admotum fuit. Ara enim ad libandũ dæmonibus accensa, martyrẽ adductũ ad ipsam sistunt, & dexteram supinam super aram extendere iussi, manu uelut æreo ad suffitum parato instrumento, abusi sunt, thure ardẽte maleficè ipsi imposito. Sperabãt eñ manũ ignis uiolentia deuictam, necessariò ipsum thus cito aræ immissurã esse. Heu multiplices impiorũ præstigias. Quandoquidem inquiunt, uulneribus mentẽ non fleximus, flectamus per flãmam contentioli luctatoris uel saltẽ manũ: quandoquidẽ uarijs machinis animã non cõcussimus, dexterã saltem igni admotã quatiamus. Verum neq; huius spei miseri illi fructum perceperũt. nam flamma quidem manum perrosit, mansit aũt manus, uelut cinerem flammam ge-

1. Cor. 1
Act. 5

stans,non dedit tergum debellanti igni fugitiuorum modo, sed incōmota consistebat contra flammam uictrix euadens,& illas prophetę uoces martyri dicere exhibens:Be
Psal. 143 nedictus dn̄s deus meus,qui docet manus meas ad prælium, digitos meos ad bellum. Ignis cum manu cōmittebatur,& ignis uictus cōperiebatur. Flammæ & dexteræ martyris lucta proclamabatur, sed dexteræ noua quædam erat luctæ uictoria, flāma quidē per mediam manum excidente, manu uero adhuc ad luctam extenta. O manum igne contentiosiorem,ó manum quę ab igne flecti nō didicit,ó ignem uinci à manu doctū. ferrum ignis tyrannidi cedit dum mollitur:æs ignis potentiæ cedit. Nouit etiam lapidum duritia ab igne superari.Sed ignis robur omnia domans, martyris dextram nunc extentam exurens nō flexit.Merito sanè ob id ad dominū martyr ipse exclamarit:Do-
Psal. 72 minatus es manui dextræ meæ,& in cōsilio tuo deduxisti me,& cum gloria assumpsisti me.Quō te ó generose Christi miles alloquar?statuam uocabo?plurimum cōstantiam tuam imminui. Nam ignis susceptam emollit, tuam uero dextrā ut moueretur solum, non persuasit.Ferreū nominabo?& hanc imaginē ac similitudinē fortitudine tua repe rio inferiorē.Tu enim solus persuasisti flāmam,ut manū non domarit. Tu solus nactus es dextrā, quæ sit instrumentū ad suffitū paratū: tu solus ardente dextra dæmoniorum facies alapis percussisti. Et tunc quidē in prunas cōmutata manu illorū capita collique fecisti.Nunc aūt ea in cineres redacta ipsorum exercitus conculcans excæcas. Verum quid puerili balbutie magnū uictorē imminuo?præclarioríb. linguis hymnos in ipsum concedamus, uocaliores doctorum tubas propter ipsum aduocemus. Exurgite nunc mihi ó splēdidi egregiorū factorū athleticorū pictores, imperatoris mutilatā imaginē uestris artibus magnificate.Coronatū athletam obscuris à me depictum,uestræ sapientiæ coloribus illustrate.Abeo fortium martyris factorū pictura à uobis superatus.Gaudeo tali uestræ fortitudinis uictoria hodie uictus. Video manus ad ignem luctā exactius à uobis descriptā. uideo luctatorem in uestra imagine illustrius depictū. Plorent dæmones etiam nunc,dum per fortia martyris in nobis facta uerberantur. Ardens rursus ipsis manus & uictrix ostendatur.Inscribatur tabulæ etiam certaminū præfectus Christus, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN GORDIVM martyrem.

LEX naturæ apibus est, non discedere ab aluearibus, priusq̃ rex ipsarum uolatum auspicatus,agmen educens præcedat.Quandoquidē igitur etiam populum dn̄i uidi nunc primum ad cœlestes flores ipsos martyres egressum,quæro ducem,quis magnū hoc examen cōmouit? quis hybernam tristitiā in uernam hilaritatē transmutauit? Nunc enim primum populus ex urbe uelut aluearibus quibusdā effusi, suburbanū ornatū, uenerādum hoc & prȩclarum martyrum stadium,passim occupauerunt.Quandoquidē igitur etiā nos excitatos & debilitatis oblitos,miraculū martyris eduxit:age sanè etiā ipsi,uoce pro uiribus edita,circū uiri opera,uelut apes circū flores,resonem⁹: pium in hoc opus simulq; præsentibus gratum perpetrantes.Dum enim laudibus celebrat̄ iustus,lætabuntur po
Prou. 29 puli,sapiens Solomon nobis paulò ante dicebat.Quanq̃ ego apud me dubitabā,quid nam sibi Parœmiastes per hoc ænigma uelit. Numquid rhetore aliquo aut scriptore in arte dicendi præstante,orationē ad stupefaciēdos auditores cōpositam recitante, dum sonus ostentatorius aures ferit ac pulsat,lætantur populi, tum sententiarum inuentionem ac dispositiotiem,tum dictionis pompam ac ductum & ad harmoniam plausibilitatem amplectentes?Aut hoc quidē non utiq; dixerit,qui nusquā tali orationis specie usus est:neq; sane nos inhortatus sit, ut beatorum encomia panegyrica ac plausoria pompa ostētemus,qui pedestrē dictionē & uocē ornatu carentē ubiq; prætulit? Quid igitur est quod dicit? Quòd lætant̄ populi lætitia spirituali, ob solam cōmemorationē egregiorū factorū à iustis perpetratorū, dum ad æmulationē ac imitationē bonorū per ea quæ audiūt inducunt̄. Nam uirorū qui bene in repub.uersati sunt historia, uelut lux quædā his qui seruantur ad uitæ uiam præfulget.Quapropter simul ut audiuimus enar
Exod. 2 rante spiritu Moysis uitā,statim nobis æmulatio uirtutis uiri accessit, & morū illa mansuetudo admirabilis ac prædicanda unicuiq; uisa est.Reliquis enim hominibus ex uerborum

borum incremẽto encomia cõflantur. Iustis uero sufficit rerũ ab ipsis perpetratarũ ue-
ritas,ad excelle ntẽ ipsorũ uirturẽ demonstrandã. Quare quum uitas corũ qui in pieta-
te honeste perseuerarũt recẽsemus,glorificamus primũ dñm per seruos: laudamus aũt
iustos per testimoniũ eorũ quæ nouimus, populũ uero per honestorũ factorũ narratio
nem exhilaramus. Nam exhortatio ad temperantiam est uita ipsius Ioseph, & inuitatio Gen. 41
ad fortitudinẽ est historia Sampsonis. Non igitur encomiorũ legẽ diuina doctrina no- Iud. 14
uit,sed testimoniũ factorum pro encomijs reputat, uelut & sanctis ad laudẽ sufficiens,
& cõtendentibus ad uirturẽ satis utilitatis præbens. Encomiorum eñ lex est,patriam
perscrutari,& genus inquirere,& educationẽ recensere. Verum nostra lex uicinorum
mentione prætenta,à proprijs unicuiq; testimoniũ præbet. Quid enim ego ex hoc pre
clarior sum,si urbs aliquando grauia & magna certamina sustinuit,& splendida de ho-
stibus trophea erexit? Quid uero si sitũ opportunũ habet, ut & ad hyemẽ, & ad æstatẽ
cõmoda sit? Si uero eadẽ etiã uirorũ ferax sit, & ad pecora alenda sufficiens, quæ mihi
ex his utilitas? Sed & equorũ gregibus oẽs sub sole terras superat. Quid igitur hæc in
humana uirtute meliores nos facere possunt? Aut fortassis etiam uicini montis apices
exponentes, quõ nubes transcendunt, & quàm longissime in aerem porrigunt, nosipsos
fallimus,tanquam uiris per hæc laudẽ tribuamus. Maxime omniũ ridiculum est,quum to-
tus mundus a iustis contemptus sit,nos ex paucis eorum quæ ab ipsis contempta sunt,
encomia ipsis perficere. Sufficit igitur memoria ad utilitatẽ perpetuã. Nõ enim illis o-
pus est additamẽto in gloriã, sed nobis uiuentibus necessaria est memoria propter imi
tationem. Quẽadmodum enim ignem sua sponte sequitur fulgor, & unguentũ gratus
odor:sic bona opera necessario sequitur utilitas. Quanquam neq; hoc paruũ sit, uerita
tem eorũ quæ tunc facta sunt exacte assequi. Obscura eñ fama ad nos peruenit, fortia
uiri facta in certaminibus conseruans. Et sanè res nostra quodammodo ad pictores si-
militudinem habere uidetur. Nam illi ubi ex imaginibus imagines transpingunt,pluri
mum ab archetypis ac exẽplaribus,uelut uerisimile est deficiunt. Et nos qui ab ipso re
rum spectaculo absfuimus,periculum non paruũ est,ne ueritatẽ imminuamus. At quia
instat nobis dies memoriã ipsius martyris afferẽs, qui splẽdide in testimonijs pro Chri
sto decertauit,dicamus quæ nouimus. Hic natus quidẽ est ex urbe hac, unde etiam ma
gis ipsum diligimus, propterea quod proprius hic est noster ornatus. Quẽadmodũ enim
fructuosæ plantæ fructus quos produxerunt propriæ terræ proponunt: Sic etiam hic
ex nostræ terræ utero progressus,& ad summã gloriæ altitudinem euectus,patriæ quæ
ipsum produxit ac educauit,propriorũ pietatis fructuũ fruitionem largitus est. Pulchri
equidẽ sunt etiam fructus externi,ubi suaues fuerint ac boni alimenti. Multo tamen iu
cundiores sunt externis nostrates ac uernaculi, supra fruitionẽ,amplius etiam ornamẽ
tum quoddã per propinquitatẽ nobis largientes. Electus aũt fuit ac conscriptus in illu
stris militię numerũ,ita ut centũ militũ magistratus ipsi cõcreditus fuerit,& corporis ro
bore ac animi fortitudine inter militũ delectum splendidus extiterit. Quãdo sanè eius
temporis tyrãnus, amaritudinẽ ac crudelitatẽ animi usq; ad Ecclesiæ bellum extendit,
& manũ inimicã deo contra pietatẽ sustulit. Mandata aũt ubiq; ac edicta proposita erant
per totũ forũ omnesq; insignes locos,ut ne adoretur Christus,aut pœna sit statuta mors
adorantibus. Et præceptum erat ut omnes idola adorarent, & lapides ac ligna sculptu
ra artis efformata deos putarẽt,aut si quis nõ id crederet,intolerabilia pateretur. Cõfu
sio aũt & turbatio erat per totã urbem,& excursiones militares cõtra pios,pecuniæ di-
ripiebantur, plagis corpora Christianorũ cædebantur, mulieres trahebãtur per omnẽ
ciuitatẽ,non iuuentus misericordiã reperit,non senectus uenerabilis erat,sed qui nihil
mali fecerant maleficorum supplicia subibant, carceres captiuis replebantur, desertæ
erant domus opulentorũ, solitudines refertæ erant profugis. Crimen autem eorũ qui
hæc patiebantur,erat pietas ipsa. Et pater prodebat filium, & patrem filius indicabat,fra-
ter contra fratrem insaniebat, & serui aduersus dominos suos insurgebant. Nox uerò
quædam atra uitã occupauerat, omnibus se mutuò ignorantibus ac nõ cognoscentib.
ex insania mentibus ex diabolo immissa. Diruebantur ædes orationis à manibus impio-
rum, euertebantur altaria, & non erat oblatio neq; suffitus,nõ locus sacrificandi. Sed tri
stitia horrenda,uelut nebula omnia occupabat:expellebantur dei ministri,consternatus
erat

erat totus pietatis chorus. Dæmones aūt choreas ducebant, nidoribus ac sanguine omnia cōtaminantes. Tunc sane generosus hic, anteuertens iudiciorū necessitatē, abiecta zona, extorris erat, contempta potestate, contempta gloria, diuitijs omnigenis, cognatis, amicis, famulis, uoluptate uitæ, omnib. quorū studio homines tenentur, ad profundissimas ac hominib. imperuias solitudines profugit, uitā cum feris mansuetiorē societate cum idolorum cultoribus ducens. Iuxta æmulatorē Heliam, qui ubi uidit inualescentem Sidoniæ idololatriā, ad montē Choreb profugit, & in spelunca degebat quærens deum, donec uidit desideratū, quantū homini uidere possibile est. Talis erat etiā Gordius, ubi fugisset tumultus ciuiles, turbam forensem, magistratuū superbiā, forum iudiciale, calūniatores, uendētes, emētes, iurantes, mentiētes, turpiloquiū, facetias, & reliqua q̄ uelut paruas nauiculas populosæ urbes post se instar magnarū nauiū trahūt: purgatis auribus, purgatis oculis, & præ omnibus corde purgatus, quo deum uidere possit, & beatus fuerit, uidit per reuelationes, didicit mysteria nō ab hominibus, neq; per homines, sed magnū habens doctorē spiritū ueritatis. Vnde quum peruenisset ad cōsiderationē uitæ, q̄ inutilis sit, quàm uana, q̄ omni somnio ac umbra uilior & imperfectior, iritatus est uehementius ad supernæ uocationis cupiditatē. Et uelut athleta sentiens seipsum sufficienter exercitatum & unctū ad certamen, ieiunijs, uigilijs, orationibus assidua & indesinēte meditatiōe oraculorū spiritus, obseruata hac die, in qua tota ciuitas publicā dæmoni bella amanti, ipsi uidelicet Marti festiuitatē celebrās, spectacula occupauerat, certamē equestre spectans. Postquam igitur totus populus in theatro collectus erat, non Iudæus aberat, nō Græcus, sed & Christianorū multitudo nō pauca ipsis ammixta erat, qui incaute uiuentes, & cum cōcilio uanitatis desidentes, & coitiones malignantiū non declinantes, etiam tunc aderant spectatores celeritatis equorum & experientiæ aurigarum, quin & seruos dimiserant domini, & pueri ex ludis literarijs ad spectaculum concurrebant. Aderant etiam fœminæ plebeiæ ac ignobiles. Refertum aūt erat stadium, & omnes iam ad spectaculum certaminis equorum intenti erant. Tunc sane generosus ille, & magno animo ac ingenti spiritu præditus, ex montibus in theatrū descendens, propter populum non expauit, non reputauit quot aduersariorū manib. seipsum immitteret, sed intrepido corde & elato spiritu, præteritis his qui stadiū obsidebant, uelut petræ frequentes aut multæ arbores essent in medio constitit: cōfirmans Parœmiastæ dictū, q̄ iustus uelut leo confisus est: & adeò inconsternato erat animo, ut in illustri theatri loco cōstitutus, immobili dicēdi libertate exclamarit illam uocem, quam usq; in hunc diem aliqui sunt qui audierunt: Inuentus sum me non quærentibus, conspicuus factus sum me nō interrogantibus. Ostendēs per hæc uerba, quòd non per necessitatē ad pericula perductus fuerit, sed uoluntarie seipsum ad certamen obtulerit, imitatus dominum, qui quum in tenebris noctis à Iudæis non cognosceretur, seipsum indicauit. Statim quidem igitur theatrum inopinato spectaculo in se conuertit: uir horrido instar ferarum aspectu, propter diuturnam in montibus uitam, squallidum habens caput, profundam barbam, uestitum sordidū, totum corpus induratum, baculū gestans, & peram alligatam habens, quæ omnia decorabat gratia quædam clandestinè ipsum illustrans. Vt igitur cognitum est quis esset, statim clamor permixtus ab omnibus exortus est, consortibus quidē fidei præ gaudio plaudentibus: hostibus uero ueritatis, iudicē ad cędem ipsius concitantibus, & pręcōdemnantibus ad mortē. Omnia igitur clamore ac tumultu plena erant, neglecti sunt equi, neglecti aurigæ, curruum ostentatio inanis strepitus erat, nullius oculus ad aliud intētus erat quàm uidere Gordium, neq; ulla auris aliud audire sustinebat q̄ illius uerba, & clamor confusus uelut aura per totum theatrū penetrans, equestrem circum sonitu transgrediebatur. Postquam uero silentium per præcones imperatū est, consopitæ sunt tibiæ, consiluerunt uarij concentus instrumenta, audiebatur Gordius, spectabaf Gordius. Et statim rapiebaf ad principem isthic alicubi sedentē, & certamen disponentē. Et nunc quidem miti ac māsueta uoce, quis & unde esset ipsum percūctabaf. Vbi uero dixit patriā, genus, speciē dignitatis in qua erat, causam fugæ, reditum: nimirum adsum, inquiens, opere ipso & uestrorum præceptorū contemptum, & fidem in deum in quem speraui ostensurus. Nam audiui, inquit, te multos crudelitate superare. Itaq; hanc tēporis occasionem

4. Reg. 1

Pro. 28

Esa. 65

sionem uelut cōmodā ad cōcupiscentiā meam explendā elegi. His fane uerbis principis animū ad iram, uelut rogū incēdit, & totā insaniā uiri in seipsum excitauit. Et uoca, inquit, lictores. Vbi laminæ plumbeæ? ubi flagra? in rota extendaē, in ligno torqueaē, afferantur suppliciorū instrumēta, feræ bestiæ, ignis, gladius, crux, paretur fossa. At em̄ quantum lucrū aufert, inquit, scelestus ille semel tantū moriens. Quale igitur damnum patior, inquit Gordius, præoccupans ferme illius sermonē, non potens sæpe pro Christo mori. Ille uerò ad naturalem sæuitiam adhuc crudelior euadebat, ad dignitatē uiri respiciens, propriam ignominiā ducens ingentē mētis insolentiā: & quanto magis cor inconsternatum uidebat, tanto magis efferabatur, & contentiosior erat ad uiri constantiam per pœnarum excogitatos cruciatus superandā. Et ille quidem hæc faciebat. Hic uero ad deum respiciens, ex sacris psalmis animæ suæ incinuit, dicens: Dn̄s mihi adiutor, nō timebo quid faciet mihi homo. Et hoc: Non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et quæcunq; his cognata inuitantia ad fortitudinē, ex sacris oraculis edoctus erat: tantumq; abfuit ut minis cederet ac cōsternaretur, ut etiam prouocaret in seipsum supplicia. Quid cunctamini, inquit, quid statis? lanietur corpus, torqueantur membra, puniantur prout uolueritis. Ne mihi inuideatis beatā spem. Quanto magis augebitis supplicia, tanto maiorem mihi retributionem parabitis. Contractus nobis sunt hæc ad dominum, pro uibicibus in corpore eminētibus, lucidū indumentū nobis in resurrectione efflorescet: pro ignominia, coronæ: pro carcere, paradisus: pro cōdemnatione cum maleficis, cōuersatio cū angelis. Seminate multa in me, ut multiplicē fructū metam. Vt aūt horrēdis supplicijs ipsum abstrahere nō poterat, & res impossibilis erat, mutata sententia blandicijs aggressus est. Tales em̄ sunt insidiæ diaboli: timidū perterrefacit, fortē emollit: quales sane erant etiā tunc uersutię malefici illius. Quū em̄ uideret ipsum nihil cōcedere minis, fraudibus & inescationib. ipsum circūuenire tentabat, & munera promittebat, partimq; dabat, ac partim à rege uentura pollicebaē, claritudinē in militia, pecuniarum census, om̄ia quæ uellet. Vbi uerò nō succederet experimentū, nam quum audiuisset promissa beatus ipse, dementiā ipsius derisit, si quid putaret regno cœlorum æquiparandū se daturū esse: tunc uero intolerabili ira incādescebat, & gladiū denudabat, & lictorē producebat, & manu ac lingua, cæde se cōtaminans, beatū morti adiudicauit. Porrò totum theatrū ad hunc locū trāsiuit, & qui reliqui erant in domibus extra muros effusi, magnū illud & cōtentiosum spectaculū uidebant, quod & angelis & omni creaturæ admirandum erat, diabolo luctuosum, & omnibus dæmonibus horrendū. Vrbs incolis euacuata est, multitudine aceruatim, uelut fluxione aliqua, in locum hūc transfluente. Nō fœmina sustinuit à spectaculo abesse, nō uir obscurus aut illustris: Custodes domorū custodias deserebant, inconclusæ erant mercatorū officinæ, res uenales per forum dispersæ erant: una omniū custodia ac securitas erat, oēs equaliter urbem exijsse, & neq; maleficum aliquem intra muros permansisse. Relinquebant serui dominorum ministeria, & quantū externi ac uernaculi populi erat, hoc loco apud uirum illum aderat. Tunc etiam uirgo masculorum oculis se exponere ausa, & senex, & infirmus debilitatem domantes, extra muros erant. Iam uero per mortem ad uitam contendentem beatum illum, circūstantes amici consolabantur ac amplectebantur, & postremum consalutabāt, & calidis propter ipsum lachrymis effusis precabantur, ne seipsum igni traderet, ne iuuentutem suam consumeret, ne iucundum hunc solem relinqueret. Alij uero cōsilijs probabilibus decipere ipsum conabantur. Verbo solo dicas abnegationem, in anima uero serua fidē prout uolueris. Omnino enim nō linguæ deus intendit, sed loquentis menti. Hoc enim modo cōtinget tibi, ut & iudicē miriges, & Deum propicium habeas. Ipse uero inflexibilis ac indomitus erat, & nullo tentationū impetu uulnerari poterat. Cōparare possis mentis ipsius immobilitatē domui prudentis, quā neq; uentorū intolerabiles uiolentiæ, neq; uehemens imber ex nubibus erūpens, neq; torrentes circum circa impetentes, cōmouere possunt, propter petræ securitatem. Talis erat uir, inconcussum fidei in Christum firmamentū conseruans, uidens spiritualibus oculis diabolum circumcurrentē, & alium quidem ad lachrymas incitantem, alij uero ad persuasiuam uerisimilitudinē cooperantem. Et plorantibus quidem, illud domini uerbū dixit: Ne ploretis propter me, sed flete super hostes dei, qui talia cōtra pietatis

Psal. 117
Psal. 22
Luc. 23

tatis

tatis cultores audent:& qui per hanc flāmam qua nos exurunt, sibijpsis gehennæ ignē lucrifaciunt. Desinite flere, ac cor meū emollire. Ego ēm nō solum semel mori paratus sum pro nomine dñi Iesu, sed etiā sexcēties si id possibile esset. At uero his qui abnegationem per linguā cōsulebant, sic respondebat: Quòd lingua creata à Christo nō sustinet aliquid loqui cōtra cōditorem. Corde enim credimus ad iustitiā, ore uero confitemur ad salutē. Num ēm militaris ordo ad salutē reprobatus est? num nullus centurio pius? Recordor primi Cēturionis, qui adstans cruci Christi, ex miraculis potentiā agnoscens, dum adhuc calidum esset Iudæorū facinus, nō timuit iram ipsorū, neq; uero subtraxit se à cōfessione ueritatis, sed confessus est & nō negauit, q uere dei filius erat. Noui etiam alium centurionē, qui dñm adhuc in carne cognouit, quod deus est & rex uirtutum, & solo præcepto potens emittere auxilia indigentibus per ministratorios spūs. Cuius etiam fidem dñs maiorē totius Israel pronunciauit. Cornelius uero nō centurio existens uisione angeli dignus factus est, & postremū per Petrū salutē assequutus est. Eleemosynæ enim ipsius ac preces exauditæ sunt apud deum. Illorū discipulus esse uolo, quō igitur negabo deum meum, quem à puero adoraui? non aūt horrescet cœlum superne? non obtenebrabuntur propter me sydera? terra uero me omnino sustinebit? Ne erretis, deus naso nō suspendit. Ex ore nostro nos iudicat, ex sermonibus iustificat, ex sermonibus condemnat. Non legistis horrendas dñi minas? nimirum: Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego ipsum corā patre meo qui in cœlis est. Qua uero gratiā me etiā hæc simulare cōsulitis? quo mihipsi aliquid ex tali arte cōparem? ut paucos dies lucrifaciā? at totius æui damnū patiar. quo effugiam carnis afflictiões? at non uidebo bona iustorum. Insania manifesta est cum artificio perire, cum astutia & dolo æternū suppliciū sibijpsi procurare. Sed & uobis consulo, siquidem male sentitis, mutata sententia pietatē discite. Si uero pro tēporis occasione simulatis, deposito mendacio ueritatem loquimini. Dicite quia dñs Iesus Christus est in gloria dei patris. Hanc enim uocē omnis lingua emittit, quū in nomine Iesu omne genu flectat, cœlestiū ac terrestrium & infernorū. Mortales sunt oēs homines, martyres uerò pauci. Ne expectemus ut mortui fiamus, sed à uita ad uitam transeamus. Quid spontaneā mortē expectatis? infrugifera est, nullius quæstus, cōmunis brutis & hominibus. Nam qui per generationē ad uitā peruenit, eum aut tēpus consumit, aut morbus dissoluit, aut uiolentiores casuum necessitates corrūpunt. Quū igitur omnino mori oporteat, uitā nobisipsis per mortem procuremus, uoluntariū facite id quod est coactū. Ne parcite uitæ, cuius necessaria est priuatio. Atqui etiamsi terrestria similem perpetuitatē haberent, oportebat tamē illud studio habere, ut ea cū cœlestibus permutaremus. Nunc quū breui tēpore durent, & dignitate tantò sint inferiora, ingens insania est, ob horū studiū à beatitudinibus in spe repositis excidere. Hæc loquutus, ubi se crucis figura circūscripsisset, procedebat ad plagam, nihil immutato colore, neq; quicquam alterata faciei alacritate. Erat enim affectus non ut qui in lictoris manus deuēturus esset, sed uelut angelorum manibus seipsus cōmissurus, qui statim ipsum recens mactatū assumptū, ad beatam uitam uelut Lazarum translaturi essent. Quis illius populi clamorem enarret? Quod tonitru tantum sonitū ex nubibus in terram demisit, quantus tunc ex infernis ad cœlum delatus est? Hoc est stadium coronati illius athletæ. Hæc dies admirandū illud spectaculum inspexit, quod non obscurauit tempus, non dissoluit consuetudo, non uicit successorum excessus. Quēadmodū enim solem semper intuentes, semper admiramur: sic etiam uiri illius memoriam semper recentem habemus. In memoria enim æterna erit iustus, & apud eos qui in terra sunt donec terra est, & in cœlis, & apud iudicem iustum, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Rom. 10 · Mat. 27 · Mat. 8 · Mat. 10 · Ephe. 2

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA IN SANCTOS quadraginta martyres.

ARTYRVM memoriæ quæ satietas esse potest ei, qui martyres amore prosequitur? Propterea quòd honor quem bonis conseruis exhibemus, beneuolentiæ erga cōmunem dñm significationē se præbet. Manifestū est enim, q is qui generosos uiros amore cōplectitur, in similibus tēporis imitatione inferior non erit. Lauda ingenue eum qui martyrium pertulit, quo fias martyr uoluntate

uoluntate, & decedas citra persecutionē, citra ignem, citra flagella, eadē cum illo mercede dignus factus. Nobis aūt non unus, non duo, propositi sunt hodie in admirationem, neq; ad denariū usq; numerus beatorū procedit, sed quadraginta uiri, uelut unā animam in diuersis corporib. habentes, in una conspiratione ac fidei concordia, unam etiam aduersus omnia horrenda constantiā, & pro ueritate contentionem ac pugnam ostenderunt. Omnes inter se consimiles, æquales mente, æquales certamine: quapropter etiā æqualibus coronis gloriæ digni facti sunt. Quis igitur horum dignitatem sermone assequi possit? ne quadraginta quidē linguæ tantorū uirorū uirtuti celebrandæ sufficiant. Atqui etiamsi unus esset quē admiraremur, nostræ eloquētiæ uim superaret, nedum tanta multitudo, phalanx militaris, congregatio inexpugnabilis, eque in bellis insuperabilis, & in laudibus inexplicabilis. Age igitur, per cōmemorationē ipsis in medium productis, cōmunem ab ipsis utilitatē præsentibus exhibeamus, demonstrantes omnib. uelut in tabella picta uirorū fortia facta. Nam & res in bello fortiter gestas, tum eloquentes homines sæpenumero, tum pictores exprimunt, illi sermone ornantes, hi tabulis deliniātes, & utriq; multos ad fortitudinē excitarūt. Quę em̄ sermo historię per auditū exhibet, ea pictura tacēs per imitationē ostēdit. Sic sane & nos apud præsentes uirtutē uirorū cōmemorabimus, & factis ipsorū uelut ob oculos productis, generosiores & uolūtate ipsis cōiunctiores ad imitationē cōmouebimus. Hoc em̄ est martyrum encomium, exhortatio nimirū cōgregatorū ad uirtutē. Neq; enim sustinēt oratiōes de sanctis encomiorū legibus seruire. Nam qui laudibus celebrant, ex mūdi rebus laudū principia sumunt. Quibus uero mundus crucifixus est, quō poterit aliquid ex his quæ in ipso sunt occasionē ad claritudinē exhibere? Non erat una sanctis patria, alius enim aliunde uenerat. Quid igitur, extorres ipsos aut orbis ciues dicemus? Quēadmodum enim in symbolorū collationibus ea quæ collata sunt, cōmunia eorū qui attulerunt fiunt: sic etiam in beatis his, uniuscuiusq; ipsorū patria cōmunis omniū est, & omnes sunt undiquaq; patrias inter se commutantes. Imò quid opus est in terra positas inquirere, quum liceat eam quæ nunc ipsorū ciuitas est cōsiderare? Ciuitas itaq; martyrū, ciuitas est dei, cuius opifex ac artifex est deus, superna Hierusalē, libera, mater ipsa Pauli, et eorum qui ipsi consimiles sunt. Genus uero humanū quidem, aliud alius est: spirituale uero unū omniū. Cōmunis em̄ ipsorū pater deus, & fratres oēs, nō ex uno & una generati, sed ex adoptione spūs ad concordiā per dilectionē inter se coaptati. Chorus paratus accessio magna eorū qui à seculo glorificauerunt dn̄m, non singulatim cōgregati, sed aceruatim transpositi. Quis uero est transpositionis modus? Hi magnitudine corporis & ætatis uigore ac potentia, omnes sui temporis superabant, & ad militares copias regendas ordinati erant, & ob peritiam bellicam ac animi fortitudinē, iam primos honores apud reges habebant, celebres apud omnes propter uirturē existentes. Postq; uero denunciatū est impium illud edictum, non confitendū esse Christū, aut pericula subeunda esse: Intentatū aūt erat omne suppliciorū genus, & multa ac feralis excādescentia à iudicibus iniquitatis contra pios cōmota erat. Insidiæ uero ac doli contra ipsos cōsuebantur, & uariæ tormentorū species parabantur, tortores implacabiles erant, ignis promptus, gladius exacutus, crux infixa, fossa, rota, flagra, omnia in procinctu erant: alij quidem fugiebant, alij uero declinabant, alij fluctuabant. Quidam uero ante experimentum ad solas minas perterrefacti sunt, alij prope ad supplicia horrenda progressi uertigine affecti sunt, alij uero in ipsis certaminibus constituti, deinde ad finem laborū perseuerare nequeuntes, circa mediū ferme certamen desperantes ac renūciantes: uelut hi qui in pelago tēpestatē perferunt, etiam eas quas iam habebant patiētiæ merces naufragio amiserunt: Tunc sane inuicti hi ac generosi Christi milites, progressi in medium, ostendente præfecto regis literas, & obedientiā exigēte, libera uoce cōfidenter ac fortiter, nihil perterrefacti his quæ uidebāt, neq; minis pauefacti, in mediū pgressi, Christianos seipsos pronunciarūt. O beatæ linguæ, quæ sacrā illam uocē emiserunt, à qua suscepta aer sanctificatus est, qua audita angeli plausum excitarunt: diabolus uerò cum dæmonibus sauciatus est. Dominus aūt ipsam in cœlis descripsit. Vnusquisq; igitur ipsorū in mediū progressus, dixit: Christianus sum. Et quēadmodum in stadijs qui ad certandum accedunt, & simul nomina sua edunt, & ad locū certaminis transeunt:

u sic sane

Marginal notes: Gal. 6 (beside "Quibus uero mundus crucifixus est"); Heb. 12 (beside "Ciuitas itaq; martyrū")

sic sanè etiam hi tunc abiectis nominibus, quę à genere ac natiuitate ipsis indita erant, à cõmuni saluatore unusquisq; seipsum appellabat. Atq; hoc uniuersi faciebant, ita ut ad prægressum singuli deinceps se coniungerent. Quare omnium una appellatio facta est: nõ enim amplius ille aut ille, sed oẽs Christiani pronunciabantur. Quid igitur tunc præfectus? potens enim erat ac uarius, ut partim blanditijs tentaret partim minis euerteret. Primum quidem ipsos blanditijs decipere aggressus est, firmitatem pietatis exoluere tẽtans. Ne prodatis iuuentutẽ uestram, neq; mortẽ intempestiuã cum huius uitæ iucunditate permutetis. Absurdum enim est, eos qui in bellis fortiter agere adsueti sunt, maleficorũ morte perire. Ad hæc pecunias pollicebatur, partimq; dabat: honores, item ex rege, & dignitatũ distributiões, & innumeris ipsos uersutijs debellare conabat. Quũ uero nihil ad hanc tentationẽ cõcessissent, ad aliã machinæ speciẽ transibat, plagasq; ipsis ac mortes & supplicia intollerabilia intentabat. Et hic quidẽ talia. Quæ uero martyres fecerũt qualia? Quid, inquiũt, inescas nos ô hostis dei, ut à deo uiuẽte discedamus, & perniciosis dæmonib. inseruiamus, bona tua nobis offerẽs? Quid tantũ dederis, quantũ auferre conaris? Odi dona, pœnas largiẽtia, nõ suscipio honorẽ ignominiæ matrẽ. Pecunias das remanẽtes, gloriã deflorentẽ. notum facis regi, uerũ à uero rege abalienas. Quid parce pauca ex mundanis rebus offers? totus nobis mundus cõtemptus est. Non sunt cũ nostra spe cõparanda oĩa quæ oculis uideri possunt. Vides cœlum hoc, q; pulchrũ aspectu est, q; magnũ, & terra quanta, & quæ sunt in ipsa admiranda? Nihil ex his adæquari potest beatitudini iustorũ. hæc enim prętereunt, nostra aũt manent. Vnum cõcupisco donum, iustitiæ coronã, circa unius gloriæ admirationem stupeo, eius uidelicet quæ est in regno cœlorũ, ambitiosus sum ad supernũ honorem, supplicia metuo in gehenna, ille ignis mihi horrẽdus est: quem uero uos intentatis, conseruus est, nouit reuereri idolorũ contẽptores. Spiculum puerorũ reputo uestras plagas. Corpus enim uerberas, quod siquidẽ diutius restiterit ac durauerit, splendidius coronatur: si uero citius renũciarit, perit à tam uiolentis iudicibus liberatũ. Qui quum corporũ ministeriũ accipiatis, amplius etiam animis imperare contẽditis, qui sanè nisi etiã deo nostro præferamini, quasi extrema ignominia a nobis affecti sæuitis, & horrenda hæc supplicia intentatis, crimen nobis producẽtes pietatẽ. At enĩ nõ timidis neq; uitæ amantibus, neq; qui facile perterrefiant pro dilectione ad deum congrediemini. Nos uero & rotari ac torqueri & cõburi, & omne tormentorũ genus perpeti parati sumus. Postq; aũt hæc arrogans ille ac barbarus audiuisset, non ferens uirorũ dicendi libertatẽ, in iram exeanduit, expendebatq; secum quam nam machinã excogitaret, ut longam simulq; amarã ipsis mortẽ construeret. Inuenit itaq;, & uidete q; grauẽ. Quũ enim cõsiderasset regionis naturam, quòd frigore horrida esset, & anni tempus, quòd hybernũ: obseruata nocte in qua maxime malum ipsum augesceret, & aliâs tunc Aquilo in ipsa spiraret: iussit omnes denudatos sub dio in media urbe congelatos mori. Nouistis aũt oẽs qui hiemem experti estis, q; intolerabilis ea tormẽti species existit. Neq; enim possibile est alijs ipsam demonstrari, q; his qui iam experimento exẽpla eius prius apud se reposita habent. Nam corpus frigori expositũ primum quidẽ totũ liuidum est sanguine cõgelato. Deinde agitatur ac efferuescit, dentes colliduntur, fibræ cõuelluntur, & tota moles inuoluntarie cõtrahitur. Dolor aũt quidam acris, & afflictio inenarrabilis, usq; ad medullas ipsas progrediens, intolerabilem facit his qui congelantur sensum. Deinde extremitates ipsius amputantur, quum extremæ partes uelut ab igne exurantur. Caliditas enim ab extremis corporis fugata, & ad profundum diffugiens, partes à quibus discedit, mortuas relinquit: eas uero ad quas detrudiẽ, doloríb. affligit, morte paulatim per congelationẽ procedẽte. Tunc itaq; sub dio pernoctare cõdemnati sunt, quando stagnũ circũ quod urbs habitatur, in qua hoc certamẽ sancti decertarunt, uelut planicies aliqua ad agitandos equos expositũ erat, quũ glacies ipsum trãsmutasset: & per frigus ad continentẽ ac firmã terram redactũ, accolis securã super dorsum uiam exhibebat. Fluuij uero perpetuo fluentes glacie ligati à fluxu cessarãt, teneraq; aquę natura ad lapidum duritiã trãsmutata erat. Acres aũt Aquilonis flatus omne animatũ ad mortẽ urgebant. Tunc itaq; ubi mandatũ audiuissent, (uide mihi uirorũ hic insuperabilem constantiã) cum gaudio abiecta etiam postrema tunica, unusquisq;
ad

ad mortē per frigus procedebant, uelut in spolia diripienda se mutuo inhortantes. Nō
enim uestem, inquiunt, exuimus, sed ueterē hominē deponimus, qui per fraudis cõcu-
piscentias corrũpitur. Gratias agimus tibi domine, una cũ ueste hac peccatũ abijcien-
tes. Quandoquidē propter serpentē induti sumus, propter Christũ exuamur, ne ample
ctamur uestes, propter paradisum quē amisimus. Quid retribuerimus dño? exutus est
& dñs noster: quid magnũ seruo pati ea quæ etiã dñs? Imò nos sumus qui ipsum dñm
exuimus. Militũ enim illud est facinus, illi exuerunt ac diuiserunt uestes: accusationem
igitur nostram in acta relatam ac perscriptã, per nos ipsos deleamus. Acris est hyems,
at dulcis paradisus: dolorosa est congelatio, at iucunda fruitio: paulum expectemus, &
sinus nos Abrahæ patriarchæ cõfouebit, una nocte totum æuum permutabimus. Exu
ratur pes, ut perpetuo cũ angelis tripudiet: diffluat manus, ut habeat facultatem se at-
tollendi ad dñm. Quot cõmilitones nostri in acie ceciderunt, regi mortali fide conser-
uata? Nos aũt pro fide in uerũ regem, uitã hanc non proijciemus? Quot malefactores
mortē pertulerunt in sceleribus deprehēsi? Nos aũt pro iustitia mortē nõ sufferemus?
Ne declinemus ô commilitones, ne demus locum diabolo. Carnes sunt, ne parcamus:
quandoquidem omnino mori oportet, moriamur ut uiuamus: fiat sacrificium nostrum
in conspectu tuo dñe, & suscipiamur uelut sacrificiũ uiuum cõplacens tibi, dum in fri-
gore hoc toti instar holocausti exurimur, pulchrũ sacrificiũ, nouum holocaustũ, quod
non per ignem, sed per frigus consumitur. Hos consolatorios sermones inter se confe-
rentes, & se mutuo exhortantes, uelut custodiã aliquam ac uigilias in bello perficien-
tes, noctem eam transmiserunt: ferentes præsentia generose, gaudentes in spe, deriden
tes hostem. Vnum aũt erat omniũ uotum. Quadraginta ingressi sumus in stadium, uti-
nam quadraginta coronemur ô dñe, ne deficiat in numero ne unus quidē. Honorabi-
lis est hic numerus, quē quadraginta dierũ ieiunio honorasti, per quē legislatio ingres-
sa est in mundũ. Helias cum quadraginta diebus in ieiunio dñm inquisisset, conspectũ
ipsius cõsequutus est. Et uotũ quidē illorũ tale erat. Vnus aũt ex numero supplicij gra-
uitate labefactatus, ordine deserto abijt luctu inenarrabili sanctis relicto. At enim dñs
preces ipsorũ irritas fieri non permisit. Nam is cui martyrũ custodia cõcredita erat, ex
uicinia in quodã gymnasio se calfaciens, euentum speculabatur, paratus assumere mili
tes si qui ad ipsum confugissent. Nam rursus etiã hoc excogitatũ erat, ut in uicinia bal-
neum esset, quod repentinũ auxiliũ his qui sentētiã mutassent cõpromitteret: quod ta
men ab aduersarijs maligne excogitatũ erat, ut talem inuenirent certaminis locum, in
quo paratum solatium, decertantiũ constantiam exoluturum esset. At uero hoc ipsum
tolerantiam martyrũ splendidiorē ac illustriorē reddidit. Nõ enim qui necessariorũ in
digus est, tolerans est, sed qui in fruitionis abundantia positus, in malis ferendis persi-
stit. Vt aũt hi quidē decertabant, ille uero euentum obseruabat, spectaculum peregri-
num conspexit, Virtutes quasdam ex cœlis descēdentes, & uelut de rege munera ma-
gna militibus distribuentes. Quæ reliquis quidē omnibus dona distribuebant, unum
uero solum inmuneratũ dimiserunt, indignũ iudicantes cœlestibus honoribus, qui sta
tim doloribus renuncians ad aduersarios trãsfugit. Miserabile spectaculũ iustis, miles
fugitiuus, fortis in prælijs uictor captiuus. Christi ouicula à feris correpta: & quod mise
rabilius erat, quod & à cœlesti uita deuiauit, & neq; huius particeps factus est, carne ip
si statim ad appulsum caloris dissoluta. Et hic quidē uitæ amans frustra iniquus factus
cecidit. Lictor uero ut uidit ipsum declinauisse, & uiã ad balneũ arripuisse, seipsum in
desertoris locũ pro illo substituit, & abiectis indumētis seipsum nudis immiscuit, eun
dem cum sanctis clamorē edens, Christianus sum: & subita transmutatione simul præ-
sentes perterrēs, tum numerũ cõpleuit, tum mœrorē illorũ propter emollitũ trãsfugã,
sua accessione mitigauit: imitatus eos qui in acie belli statim ubi is qui iuxta primũ scu-
tum stetit, concidit, phalangē supplet, ut ne constipatũ agmen ipsis propter deficien-
tem dirimatur. Tale sanè quippiã etiam ipse fecit. Vidit cœlestia miracula, cognouit
ueritatē, confugit ad dñm, connumeratus est inter martyres. Et illud discipulorũ factũ
renouauit. Abijt Iudas, & introductus est Matthias. Imitator factus est Pauli, heri perse Act. 1
cutor, hodie Euangelista. Ex supernis habuit etiã ipse uocationē, non ab hominibus, Act. 9
neq; per homines. Credidit in nomen dñi nostri Iesu Christi, baptizatus est in ipsum, Gal. 1

non ab alio, sed à propria fide, non in aqua, sed in proprio sanguine. Atq; sic incipiente die, adhuc spirantes igni traditi sunt, & ignis reliquiæ in fluuium abiectæ sunt, ut per omnem creaturã beatorum certamen penetrarit: in terra decertarunt, in aere tolerantiam ostenderunt, igni traditi sunt, aqua ipsos suscepit. Illorum uox est: Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos ad refrigeriũ. Hi sunt qui nostrã regionẽ administrãt, & uelut turres quædam cohærentes, securitatẽ ab hostium incursu exhibent, non uno loco seipsos concludentes, sed multis iam locis hospites facti, & multas patrias exornantes: & quod mirũ est, nõ singulatim diuisi ad suscipiẽtes accedũt, sed inter se permixti, unice tripudiant. O nouum miraculũ, neq; deficiunt numero, neq; redundantiã suscipiunt. Si in singulos ipsos diuiseris, proprium numerum non excedunt. Si in unum congregaueris, quadraginta etiam sic manent, ad ignis adeò similitudinẽ. Nam & ille ad accedentem transit, & totus apud habentẽ est. Et ipsi quadraginta, & omnes simul sunt, & omnes apud singulos sunt: luculenta beneficentia, beneficiũ quod non consumitur, paratum auxilium Christianis, ecclesia martyrum, exercitus trophæa gestãtium, chorus glorificantium dominum. Quanti laboris fuit ut unum aliquem reperires qui pro te dominũ placaret? quadraginta iam sunt, concordẽ orationem sursum mittẽtes. Vbi duo aut tres cõgregati sunt in nomine domini, illic est in medio ipsorum. Vbi aũt quadraginta, quis de dei præsentia dubitat? Qui tribulat̃ ad quadraginta confugit, qui lætatur ad ipsos decurrit. Ille ut molestiarum solutionẽ reperiat, hic ut res secundæ ipsi conseruentur. Hic mulier pia pro liberis orans deprehenditur, itemq; peregrinanti marito reditũ, ac infirmo salutẽ petens. Cum martyribus fiant preces uestræ: adolescentes coætaneos imitentur, patres talium filiorum patres esse optent, matres bonæ matris exemplum discant. Mater unius illorum beatorũ, ubi uidisset alios iam frigore cõsumptos, suum uero filium adhuc spirantem, præ robore ac aduersitatũ tolerantia, quũ licto res relinquerẽt ipsum, uelut potentẽ consiliũ transmutare, ipsa proprijs manibus sublatum currui imposuit, in quo reliqui cõpositi ad rogum ducebantur, reuera martyris mater. Non enim lachrymã effudit ingenerosam, neq; humile quicquã, aut indignũ tempore loquuta est, sed abi, inquit, ô fili bono itinere cum coætaneis, cũ cõtubernalibus, ne relinquaris à chorea, ne posterior alijs appareas dño. Reuera bonæ radicis bonum germen. Ostẽdit generosa mater, q̃ magis ipsum pietatis dogmatibus enutriuerit q̃ lacte. Et hic quidem sic educatus, sic à pia matre deductus est. At uero diabolus abijt pudore cõfusus. Quum enim omnẽ contra ipsos cõmouisset creaturã, omnia reperit à uirtute uirorũ superata, noctem uentis infestatã, patriam hybernalẽ, tempus anni, corporum nuditatẽ. O chorus sanctus, ô sacer ordo, ô constipatũ & infractum agmen, ô cõmunes generis humani custodes, boni curarũ socij, orationis cooperatores, legati potentissimi, stellæ terrarum orbis, ecclesiarũ flores. Vos non terra occuluit, sed cœlum suscepit, apertæ sunt uobis paradisi portæ. Dignum spectaculũ exercitui angelorum, dignum patriarchis, prophetis, iustis. Viri in ipso iuuentutis flore, uitam contẽnentes, super parentes, super liberos dñm diligentes, ipsam ætatis uitalitatem degentes, contempserunt tẽporariam uitam, ut susciperent deum in membris suis ipsorum, spectaculum mundo, & angelis & hominibus facti, lapsos erexerunt, dubios cõfirmarunt, pijs concupiscentiam duplicauerunt. Vnum pro pietate omnes erigentes trophæum, una etiam iustitiæ corona redimiti sunt, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Psal. 65

Mat. 18

DIVI BASILII MAGNI CONCIO HABITA IN LACIZIS Iano Cornario medico physico interprete.

REPVGNAT hostis, per externi tumultus sonitum, nostrum sermonẽ superare cõtendens. Verũ nos ipsius consilia ac cogitationes non ignorantes, cõuertamus aures ac mentes ad ea quę hic dicunt̃, misericordia moti erga eos qui ab hoc auditorio absunt, nõ simul mẽte abeũtes ab externos sed ubi corporibus sumus, ibi etiã cordibus simus. Reuocate mihi in memoriam oraculorũ spiritalium hodie mane uobis uicissim lectorum, doctrinas animæ utiles, animarũ medelas. Recordamini dogmatũ psalmicorũ, congregate mihi prouerbiales admonitiones, perscrutamini historiarum pulchritudinẽ, addite his apostolicas exhor-

exhortationes.Ad hęc omnia uelut coronidem imponite,Euangelicorũ uerborũ me-
moriam ,quo ex omnib.accepto lucro reuertamini, ita ut unuſquiſq; ad id, ad quod be
nigne affectus eſt,utilitatẽ ex ſpiritu ſumat.Omnino aũt ſic in eccleſia,in qua multi ho
mines cõueniunt, ſe res habet, quot ſunt perſonarum differentiæ, tot etiam mentium,
quot ætatũ, tot etiam peccatorũ . Multiformes aũt ſunt & multorum modorũ, diaboli
uerſutiæ,alium aliter ſubducit,ad quod procliuiorẽ uiderit, ad illud proprijs ineſcatio-
nibus utitur.Conſiſtit aliquis hic inuidia animã uexatã habens: demus equidẽ nullum
eſſe, & hoc mihi competẽs uotum eſt.Sed quãdoquidẽ difficile eſt in humana natura,
non aliquem affectum eſſe paruum aut maiorẽ: unuſquiſq; ex relatis utilitatem eligat.
Inuidus es? accipe medelã.Iracundus es? propoſita tibi eſt ſanatio.De his eñ omnibus
diſſerit. Et ſi fieri poterit dicemus pauca, de ſingulis relatis uelut floſculos decerpẽtes.
Auarus es? hic eſt medela.Superbus es? hic domabis faſtũ,hic caſtigabis animi elatio-
nem,ſi uolueris omnia ſermonũ ſpiritualiũ bona,uelut ex fonte ſcaturiente haurire. Et
ubi ſic tibijpſi abundanter hauſeris,domũ reuertere.Dictus eſt primus ſermo in parœ-
mijs,iuxta ſpeciem prouerbialẽ,obſcuritate ad exercendam mentem noſtram adiecta.
Nempe, uidens leuia miſericordiã reperiet . Num igitur per ſe dicti huius ſententiam
apprehẽdiſti, aut inquiris qui diligẽs es auditor,quõ uidens læuia collaudabitur? Lau Prou. 4
dabilia eñ ex propoſito fiunt. Videmus aũt nos homines nõ qualia uolumus, ſed qua
lis eſt natura eorũ quæ uidentur. Quare ſi quid aſperũ fuerit in ſuperficie, quale natura
exiſtit,tale uidere datur.Si uero læuibus rebus oculos admouerimus, unde laus contin
get ei qui læuia uidet? Læuia ſunt quæ ſuperficiẽ explanatam habẽt. Aſperum uero eſt
quod inæqualiter cõpoſitum eſt ad primũ aſpectum . Quãdoquidem igitur inæqualis
eſt uiſibiliũ natura,quõ laudat ſcriptura uidentẽ læuia præ eo qui aſpera uidet? & dam
nat uidentem montes ac ſcopulos & ualles,& materiæ denſitatẽ,& germinis coheren
tiam,aſperam ſuperficiẽ,aut etiam mare ſæpe à uentis exaſperatũ,aut etiam terram ara-
tro proſciſſam,& pro læuitate in aſperitatem diſſectam? Num hæc uidens condemna-
bitur? Et ubi eſt iuſtum dei iudicium,ſi ob ea quæ inuiti patimur cõdemnamur? Si uide
to naturam terrę inæqualiter habere,nam qualis creata eſt talis uidetur:propterea ego
condẽnor? At tu altius intellige mihi quod dictũ eſt, uidens lęuia. Adducuntur tibi fra
trum differentiæ,alius pauper,alius diues,alius peregrinus,alius familiaris,aut ut te iu-
dice iudicent,aut ut te diſtribuẽte egentes accipiãt.Si ſederis iudex, ne uideas inæqua
lia,ne diuitẽ altum,pauperẽ uero humilẽ.Si aſtiterit foribus tuis qui neceſſitatẽ ſuã cor
rigi quęrit, neq; ſic inęqualia uideas. Ne dixeris,hic amicus eſt,hic cognatus,hic bene
factor,ille peregrinus,alienus,ignotus.Inęqualia uidẽs nõ reperies miſericordiã, lęuia
uide. Vna eſt natura,homo & hic & ille: una neceſſitas.Ingenita in utriſq; eadẽ.Da fra
tri & peregrino: neq; fratrẽ auerſeris,& peregrinũ fratrem proprium facias. Læuia igi-
tur uidere oportet . Nę anteponas amicũ alieno neceſſitatẽ ſuam corrigi petentẽ, uult
te conſolatorẽ eſſe egentiũ,non perſonarũ acceptatorem,non cognato dantem,pere-
grinũ uero repellentẽ.Omnes cognati ſunt,omnes fratres , unius patris filij omnes . Si
ſpiritualẽ quæris? pater cœleſtis.Si terrena quæris? mater terra: & ex eodẽ luto omnes
abſoluti ſumus . Quare ſoror eſt natura ſecundũ carnẽ:ſoror generatio ſecundum ſpiri
tum.Eundem tecum ſanguinẽ geſtat à primo homine:eandem tecum gratiã à dño ac-
cepit. Vide igitur læuia,ut miſericordiã reperias.Ne dixeris: hic diues eſt, & honore di
gnus:ille pauper, & pauperẽ uilipendo.Neq; præeminentijs his inæqualiter honores di
ſtribue:eſt enim diues mendax,diues raptor,diues adulter,pauper iuſtus.Ne igitur ex-
ternæ ſuperficiei attẽde,ſed ad occultũ ingrediẽs,illic differentias diſtribue,honora eũ
qui pretioſa poſſidet, Quid pretioſius,uirtus an diuitiæ? Quid ex externis pręfers, oc-
culta nõ perſcrutans? Vides q; Bel extrinſecus quidẽ habebat æs, intrinſecus uero lu- Dan. 14
tum,ſub fulgẽte ære occultũ.Si uideris eos qui in mũdo illuſtres ſunt, noſce q; æs ipſos
circũfulget,intus uero lutũ ſunt,ære marcidum ſuffulciẽte.Multi quidem aurum intus
habẽt,teſtã uero forinſecus circũſitã. Hic eſt theſaurus in teſtaceo uaſe occultatus, hic 2. Cor. 4
modeſtus eſt,ille ſcortatur. Quis ditior,qui temperantiã habet, aut qui pecunias ex ini
quitate collectas? Illius memoria auferri nequit, huius diuitiæ tẽporarię ſunt. Illi⁹ opes
fur nõ perfodit,huius hodie florẽt,cras marceſcunt. Quare uide læuia, æqualiter iuxta

Prou. 4 idem, discretionẽ tamen pretiosorũ ne disperdas, quo misericordiã reperias. Et uiro ira
cundo ne cohabites. Dic q̃d est quis inter nos ambitiosus, & non iracundus. Ambitio-
sus es? nõ uides læuia. Iracũdus es? & uiro iracũdo ne cohabites. Vidisti quõ, in sermo
nis cõpendio, peccatorũ correctio nobis data est? si modò nõ aures quidẽ nostræ per
uocẽ pulsent, in cor uerò intelligentiã eorũ quæ dicunt nõ trãsmittamus. Verũ expen
de tecum, ubi nam meũ lectũ est. Quæ de iracundis lecta sunt, agnosce tu qui iracũdus
es. Dic hic meus affectus est, cognosco infirmitatẽ meã, accipe medelã. Si cõstiteris a-
pud medicũ, & uideris pretiosa medicamẽta in multiplicibus tabulis deposita, conside
ra q̃ tuo affectui proprium depositũ est. Non qui pedem offendit, oculi medelam quæ
rit. Sed qui oculum afflictũ habet, proprium affectui auxilium quærit. Vnusquisq; igi-
tur ex scriptura proprio affectui cognata sumat. Iracundus es? reprime iracundiam. Ira
Pro. 15 cundus, inquit, uir nõ est decorus. Disce à scriptura, speculũ faciei tuæ sit scriptura, illic
disce. nam impia ratiocinatio tenebras inducens, nõ sinit te reputare quantũ peccatum
est ira. Scriptura dicit tibi, nõ decorus est uir iracũdus. Quõ nõ decorus est iracundus?
Deponit figuram humanã, & feræ bestiæ figurã assumit. Concipe in animo iracũdum,
efferbuit ipsi ira, & oculi alterati sunt, nõ sunt ijdem oculi. Ignis faciẽ induit, sursum ex-
currit ipsi sanguis, circum cor ebullit, tunicas oculorũ subit, factus est subcruentus affe
ctui cedens, alterauit suos oculos. Vir iracundus non decorus est. Si uideris ira percitũ
dentes acuere, cogita quod talis apro similis est, internam iracundiã per dentiũ affri-
ctum degens. Si uideris iratũ spumare, si uideris ignota loqui in corde, si uideris iracun
dum patris obliuisci, filij corpus nõ agnoscere, per omnia immodice pcedere, quo im-
petũ suũ impleat, ac sibi satisfaciat, uides rei turpitudinẽ ac indecorũ habitũ: in alieno
malo tibiipsi medere, ut ne illius indecorũ habitũ etiã ipse assumas. Vir iracũdus nõ est
decorus, & uiro iracũdo ne cohabites. Mala res est cum cane colligari, & perpetuo la
tratu frui. Vir iracundus non est decorus, fuge cõuersationes ipsius: necesse est enim te
discere aliquid uiarũ ipsius. Dixit quid cõtumeliosum, mouit etiã animũ tuũ. Quemad
modum canis latratus prouocat alterius canis tumultũ: ita etiam tuũ animũ hactenus
sopitum ac quiescentẽ, illius uox ad irã excitauit, & facti estis inter uos uicissim latran-
tes, & mutuò oppositi uerborũ turpitudines, uelut fundas emittitis. Dixit ille aliquid
cõtumeliosum, retribuisti tu, maiore excessu eũ qui auspicatus est & anteuertit imitãs:
ille accepta ex sermõe cõtumelioso retributiõe, ab impetu nõ quieuit, sed cõuersus est
& peccatũ suũ ampliauit, maior fieri uoluit, ex eo q̃d molestius aliquid dixit. Tu uero
rursus eo accepto amplius dilatasti, & facta est malorũ cõtentio. Qui uero in malorum
Pro. 23 certamine uincit, hic miserior erit. Vir iracũdus nõ est decorus, & uiro iracundo ne co
habites, neq; cœnã cũ uiro inuido sume. Alius hic affectus in uita humana diuersãs &
semper animis nostris adhærẽs, & cor magis cõsumens q̃ rubigo ferrũ, ipsa inuidia est.
In qua multa quidẽ sunt mala, unum uero utile est, quod malum est ipsam possidẽti. In
uidus em̃ ipsum inuidiosum parũ lædit, seipsum uero mœrore ac gemitu consumit ob
proximi prosperũ rerũ successum. Et agrum quidẽ uicini nõ imminuit, seipsum aũt per
Deut. 19 inuidiam cõsumit: Ne transfer terminos æternos, in possessionẽ uero pupillorũ ne in-
grediaris. Ne ingrediaris in possessionẽ pupillorũ, quo ingrediaris in possessionẽ tuã:
tua uero possessio est, paratũ regnũ cęlorũ. Terminos patrũ ne moueris: ne cõcupiscas
uicini agros, ne sulcum sulco apponas, ut tuus paulatim augescat. Quantũ em̃ ex alie-
na accessiõe terrã dilataueris, tanto prolixius tibi peccatũ efficies. Et terra quidem hic
permanet, quæ tibi paulatim per auaritiã acereuit, nõ existẽs amplius tua, sed successo-
rum: & dimittis iniustũ successori uictũ, terra uero persistit inæternũ, peccatũ aũt te se-
quetur, uelut umbra animã comitãs. Quẽadmodũ enim umbra sequitur corpus, sic pec
catũ animæ cohæret. Ne persiste tibiipsi multiplicãs peccatũ. Nusq; enim quiescit aua-
ritiæ morbus, sed similis est naturæ ignis. nam ignis postq; incendium attigit, omnẽ ma
teriam depascere festinat, & nemo ipsum sistere potest, priusquã materia deficiat. Aua-
rum uero quid cohibere potest? grauior est igne omnia per continuitatẽ depascẽs. Ac
cepit bona proximi. Alius apparuit uicinus, etiã illius sibi propria facit. Non attendit
his quæ prius habet, quòd multa sunt: sed his quæ desunt, q̃ uicinos habet: non lætatur
his quæ possidet, sed cõtristãt ipsum quæ desunt. Nõ fruitioni collectorũ attendit, sed
seipsum

seipsum cupiditate amplioris possessionis consumit.Deinde hinc uigiliæ,curæ, sollici-
tudines.Quantum augescunt diuitiæ,tantum aufert uitæ solicitudo.Iudex expectatur,
& auarus circumspectat ne ad iudiciũ pertrahatur,ne pupillus lachrymas suas in foro
iudiciario publicet.Consultat secũ in nocte,quos amarulẽtos patronos subornet, quo
modo falsa testimonia mercede cõducat,quomodo illum desolatum deuastet,ipsumq;
potentia opprimat,etiã in iudicio ueritatẽ occultando:utrosq; autẽ consumat,ita ut iu-
dicẽ fallat,pupillum uerò circumueniat.Hæ curæ auari animã cõsumunt . Canis latrat,
& diues furem esse putat.Muris strepitus auditur,& diuitis cor salit:seruum suspectum
habet,omnia suspecta habet:filios adolescẽtes uelut insidiatores aspicit, quia ætas ip-
sorum successionẽ urget.Auarorũ etiam alius morbus est.Victus sui rationẽ in digitis
locat,& partim ipsum publice,partim defossum habet,ad spes incertas reponẽs, spes
quæ spes non sunt:si eñ ad spes esset depositio,ad æternã utiq; spem,supellectilis præ-
paratio facta esset.Nunc aũt sub lecto incertas diuitias occultat,uenturũ damnũ auer-
tere se putans.Sed an quidẽ uentura sit aliquando necessitas,incertũ est. Veniet tamẽ
tempus,in quo pœnitentia ducetur,ꝙ diuitias nõ dispẽsauit. Hoc certũ est, & ego hic
uas sum ac fideiubeo:necesse est enim me de omnib. affectibus disserere,ita ut uos cõ-
monefaciã. Vos aũt attendatis,& utilitatẽ ex sermonib.capiatis, quo unusquisq; exu-
to peccato,uelut serpentis senecta,sic reuertatur denudatus,& habens iustitiã ex ipso
efflorescentẽ,alius ex alio factus.hoc eñ est conciliũ ac synodus. Propterea patres no
stri cõuentus hos statuerunt,quo quæ singulis diebus discere nõ possumus,ob docen-
tium ac cõmonefacientiũ inopiã,ea per annũ cõgressi in cõmuni cõuentu suscipiam⁹,
deinde uiatica ad insequẽs tempus custodiamus,singulaq; in memoria quasi adhuc in-
sonantia habẽtes,peccatũ fugiamus,iustitiæ uerò opus persequamur.Ne trãsfer termi Prouerb. 23
nos æternos, in possessionẽ uerò pupillorũ ne ingrediaris. Ne prætexe filios ô auare.
Filij sunt? depõe ipsis thesaurũ perpetuũ:thesaurus aũt est,pietas pecuniarũ.Relinque
filijs bonã memoriã potius q̃ diuitias multas.Fac omnes filij tui patres per beneuolen
tiã.Necesse est aliquãdo te decedere de uita,deinde filiũ tuũ in immatura ætate, ꝓcura
toribus adhuc egentẽ relinques.Siquidẽ igiẽ honestus ac bonus fuisti,unusquisq; filiũ
tuũ uelut propriũ enutriet.Recordabiẽ.n.quòd etiã tu pupillorũ pater fuisti: si uero in
malicia uixisti,& multos mœrore affecisti,& omni fera bestia grauior cõuersantibus te
cum fuisti,deinde è uita decesseris,relinques filiũ tuũ communẽ uiuentiũ hostẽ. Quẽ-
admodũ eñ qui scorpij sobolẽ cõspexit,timet,ne quãdo ad ætatẽ progressa, patrẽ imi-
tetur.Sic etiã filijs tuis,tanq; paternæ maliciæ hæredib. prius q̃ ad ætatẽ peruenerint,
ab omnib.insidiæ struenẽ.Quid igiẽ multos insidiatores ac inimicos liberis tuis paras?
Atqui etiãsi per omne tẽpus tibi uiuendũ esset,oportebat te magis multorũ beneuo-
lentiã adiutricẽ habere.Nunc quũ res tuæ incertæ sint,relinque per beneuolentiã mul
tos qui ipsis præsint:ne quando ubi tu discesseris,& diuitiæ quas colligis,in utilitatem
succedere nõ possint,unusquisq; moueat caput,ac dicat,quõ male parta ad filios ac li-
beros nõ sunt trãsmissa.Hæc ego tibi ex humanis rationib.dico,quæ uero à dño Euan
geliũ dicit tibi,nosti qualia sint.Ne prætexe filios:quid profers causam in speciẽ hone-
stã ad peccandũ? Qui filiũ fecit, etiã te fecit.Qui tibi uitæ sumptus exhibet, etiã filio ex
hibebit quo uitã transigat. Vnusquisq; propriæ uitæ rationẽ dño reddet. Quid scis cui Rom. 14
thesaurũ colligis? thesaurũ coaceruat,& nõ nouit cui ipsum reponat. Plerũq; filius est Psal. 38
causa colligendarũ opũ,factæ sunt aũt,aut prædonis rapina, aut accessorius in calum-
niatores sumptus,aut ab hostib.præda captiua abducunẽ,aut peste ingruẽte pessundã-
tur.Multæ eñ sunt interitus occasiones.Dic mihi,quũ petebas à deo filios, quũ uole-
bas fieri liberorũ pater,quid ad preces addebas? Da mihi filios,ut auarus factus,libero
rũ prætextu gehẽnę tradar? Da mihi filios,ut ne faciã mãdata? Da mihi filios,ut euãge-
lium cõtemnã? Nõ hæc erãt quæ tũc dicebas,sed filios petebas cooperatores uitæ, ac
cepisti cooperatores,socios,instrue etiã sermonib.ac doctrinis bonis,erudi utilib.exẽ-
plis,quales cõueniat esse erga deũ,quales sæpe uidisti.Hæ eñ sũt diuitiæ multis pecu-
nijs preciosiores.Hæc ẽ hęreditas bona quę à patre ad filios trãsmittiẽ. In possessionẽ
pupillorũ ne ingrediaris:& cũ uiro inuido cœnã ne sumas.Dictũ est de inuidia : adda-
tur aũt ad ampliorẽ à malo tutelã,quod proprius diaboli affectus est inuidia . Non eñ

ſtatim diabolus creatus eſt diabolus,ſed angeli poteſtate accepta,conuerſus eſt in dæ-
monis naturam,& factus eſt prauus dæmon,hac prauitate uelut charactere notatus,&
à cõſortio ad deũ abalienatus.Poſtq̃ autẽ ad defectionis partem cõuerſus,uidiſſet ho-
Gen. 1 minem animal quidem paruũ,uerũ ſupra omnem creaturam honoratũ,antiquior ho-
mine exiſtens uiderat quod natatilia omnia uerbo creata erant:producant em̃,inquit,
aquæ reptilia animarũ uiuentium:uerbo fecit cete quæ in atlantico pelago degunt:uer
bo fecit terreſtria:præcepto factæ ſunt elephãtorum magnitudines, itemq́; camelorũ.
Equi & boues & quæcunq; magnitudine ac robore præſtant,animalia armentaria u-
no præcepto creata ſunt:& quod magis mirum eſt,præcepto cœlum,præcepto ſol,præ
cepto herbę,præcepto aquarum natura,tum quæ ſupra cœlos,tum quæ ſubter terram
diſperſa eſt,& quæ in cauitates diffuſa:omnia præcepto,uerũ homo manibus efforma
tus eſt.Vidit honorẽ hominis,inuidit diabolus.Vidit ipſum ſoli prælatum:hic em̃ præ
cepto ad eſſe productus eſt:ille uero manibus dei efformatus eſt: & hic quidẽ creatus
eſt propter hominẽ,homo autẽ propter deum:homo,ut deus glorificaretur:ſol,ut ho-
minibus inſeruiret.Didicit honorẽ circa hominẽ.Vidit quod prima eſſet creatura ip-
ſa,poſtremus autem homo:quod præparaſſet ipſi uelut patrifamilias plenã domũ. Nõ
em̃ primũ fecit hominẽ,quo pauper creatus eſſet:ſed fecit cœlum tegmẽ naturale ipſi
cõdens:ſubſtrauit terrã,robuſtũ pauimentũ pedibus hominis præparãs: florere ipſam
fecit herbarũ ac fructuũ omnigenis fertilitatib.omnia homini parata: iumenta parata
fuerunt iuxta armentorũ greges.Creata fuit omnis creatura:& cõpaſcua quidem ani-
mantia in promptu parata erant,ſylueſtria uero ad corporis exercitationẽ: hæc quidẽ
labore acquirẽda,quo gratiora fierẽt,illa uero prompte præſentia,quo per ſe ſpõte ho
mini inſeruirent.Vidit q̀ terra ſua ſponte fructũ ipſis proferret,omnis creatura uolup-
tate uſuros exciperet,& ad epulationẽ homo adductus eſſet. Vidit q̀ hominũ amans
deus,nõ cõtentus fuit terræ uoluptate,ſed in electũ contuberniũ,propriũ ſuiipſius or-
namentũ hominẽ eſſe uolẽs,in paradiſo collocauit:malignus factus eſt diabolus,mul-
tam uoluptatẽ homini affluentẽ uidens:angelos pædagogos ipſi aſſidẽtes:deũ eiuſdẽ
linguæ cũ hominib.eſſe,propria uoce ipſos alloqui:undiquaq; filiũ paruulũ erudiri, ut
ad dei ſimilitudinẽ perueniret:poſtq̃ cõſiderauit hominẽ:poſtq̃ uidit q̀ paruũ hoc ani
mal ad angelorũ æqualitatẽ dñs prouocaſſet,per uirtutẽ & temperantiã à rebus mun-
danis,ad animæ perfectionẽ ipſum euehens.Donec quidẽ ſolus erat homo, diabolus
anſam nõ habebat:poſtq̃ uero creata eſt mulier,animal tenerũ,opifice neceſſariò na-
turalẽ teneritudinẽ inducẽte,quo pre humanitate pueri facile educarentur:ſi em̃ auſtera
eſſet mulier,nõ ſanè plorantẽ infantẽ ulnis cõplexa uberib.admoueret, nõ proprij ali-
mẽti negligens eſſet, & mãmam puero ſugẽti in utilitatẽ exhiberet.Nunc uero matrũ
miſericordiæ ſomnũ ſæpenumero à palpebris fugant,ubi paululũ uexatus fuerit infãs.
Quo igitur infãs educaretur,tenera natura muliebris producta eſt,tenera & humana ac
miſericors.Itaq; teneritudini ac molliciei intentus diabolus,facilitatẽ ad uirtutẽ facilita
tẽ ad uitiũ fecit.Hoc igitur ꝓpriũ diaboli malũ eſt,ipſa inuidia quã manifeſtare nemo po
teſt,quæ medelã non ſuſcipit.Qui caput dolet,manifeſtat medico capitis dolorẽ. Qui
ex inuidia ægrotat,quid dixerit? mœrore me affligũt fratris bona? Veritas quidẽ hæc
eſt,uerba aũt dicere,unuſquiſq; erubeſcit.Quid te excruciat,propriũ malũ, aut alienũ
bonũ? Canes equidẽ nutrientes mãſuefacimus.Inuido aũt ſi benefecerimus,malignio
rem ipſum efficimus.Nõ em̃ gaudet beneficijs quibus afficitur,ſed mœrore affligitur
ob tuam opulentiã,q̀ materiã habes unde ipſius neceſſitati ſuccurrere poſſis. Ne igi-
Gen. 4 tur collabaris in fraudes diaboli,inuidit tibi, inuidit, ex paradiſo te eiecit: propter illũ
ſpinæ,propter illũ ſudor:propter illũ exilij locus,in quẽ elapſus, ne obliuiſcaris patriæ
antiquę.Memineris nobilitatis tuæ.Memineris patrię unde exul factus es.Memineris
eius qui tibi taliũ ac tantarũ rerum damnũ intulit.Ne paciſcere cũ ipſo, neq; unq̃ cum
ipſo cõuerſationem ſuſcipe.Bis em̃ te iniuria affecit,& ab initio eiecit, & nunc reditũ
intercipit.Inuidit tibi prima bona per mulierẽ,& rurſus per uerſutias circa mulierem,
ad reſtitutionẽ impedimento eſt.Scortationẽ excogitauit,ut ne ingrediaris in paradi-
ſum.Nõ contẽtus eſt prima clade,q̀ te ſubuertit,ſed alteras inſidias excogitat, curſum
noſtrum per mendacium intercipere ſtudens.Nam murus eſt iter facientib. ad paradi
ſum

sum ipsum mendaciū. Illius artes infinitæ: illius germina sunt, crudelitas, asperitas, auariria, conuicium: omnia quæ odit sermo ueritatis, ea diaboli sunt. Osor hominū est, nam & hostis dei: odio habuit prius deū, collum contra deum omnipotentem eleuauit, contempsit dominum, abalienatus est à deo. Postq̧ uero uidisset hominem ad imaginem ac similitudinē dei factum, quum nō posset deum impetere, in imaginē dei prauitatem suam euacuauit. Velut si quis homo iratus imaginē lapidibus petat: quum regem non possit, lignum uerberās eius imitationē habens. Vidi ego sæpenumero in stadijs infestissima homini animantia: aut uidi, aut audiui, securus enim nobis permittatur sermo: uerumtamen ipsæ pardales naturalem quandam habent aduersus hominem iram, & solent maxime oculis hominū insilire. Qui itaq; insaniæ ipsius bestiæ illudunt, ex charta imaginē uelut hominē ostentant. Illa uero præ nimio impetu, nulla reputatione facta, chartam uelut hominē dilaniat, atq; illic odium erga hominē declarat. Sic etiā diabolus in imagine odium dei ostendit, quoniā deum attingere non potest. Sic bellū aduersus nos, declaratione habet dei hostem esse malignū illum, & primum contra dominum bellū gerere. Ille hominem à Hierusalem in Hierichuntem deduxit, ab altis ad caua. Hierusalem quidem in montana regione sita est. Hierichus uero infernè in salso mari. Si quis uestrū uidit locum, nouit eorum quæ dicunt ueritatē. Quod Hierichus quidem occupat Palæstinæ cauitatem. Hierusalem autem in uertice incumbit, apicē montis occupās, qui per totam illam regionem exurgit. Ab altis igitur ad inferna uenit homo, ut in prædones incideret, à securitate in Hierusalem egressus, ut facilis captu prędonibus in solitudine fieret, qui plagas inflixerunt ac exuerunt: prior est plaga, & postea sequitur denudatio: plaga animæ est peccatū. Denudatio animæ, est depositio indumentorum incorruptibilitatis: peccatum autē dissipat gratiam nobis datam per lauacrum regenerationis. Scortatio plaga, adulterium alia plaga, plaga est inuidia. Vnū quodq; horum plaga est, plaga ipsa principalia membra feriens, plaga à prædonibus inflicta, à dæmonibus cooperantibus nobis ad peccatum. Post plagas exutus est uerberatus. Si corporale esset quod nobis narratur, prius exuissent, uestibusq; pepercissent, & tunc plagas incussissent: aut ubi exuissent, plagas inflixissent, quo & uestis conseruaretur, & percussus uerberaretur. Nunc uero plagæ exutionem præcedūt, quo discas quod peccatum præcedit gratiæ depositionem, quæ tibi per benignitatem domini data est. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

Luc. 10

DIVI BASILII MAGNI CONCIO de humilitate.

Vtinam homo in gloria apud deum mansisset, & haberet altitudinem nō confictam, sed uerā: dum uirtute dei magnificaretur, dum sapiētia diuina illustraretur, dum æterna uita ac bonis lætaretur. Quandoquidem uero diuinæ gloriæ cupiditatem transposuit, & maiorem sperans, dum quod nō potuit, accipere gestijt, id quod habere potuit, amisit: maxima sal' ipsi, ac morbi medela, & ad id quod ab initio erat reditus, est humilitas, & non imaginari aliquem gloriæ culmen per seipsum, sed quærere à deo. Sic enim corriget errorē: sic medebitur morbo: sic recurret ad sacrum quod reliquit præceptum. At qui spe falsæ gloriæ homines deiecit diabolus, ijsdem irritamentis prouocare non cessat, & ad hoc infinita machinamenta excogitare. Magnū quid esse indicans ipsi pecuniarum cultū ac possessionem, quo in hoc se magnificiat, & circa hoc studium suū collocet: quod quidem nihil est ad gloriā, magnum uero ad periculū. Pecuniarum eñ adeptio, auaritiæ quidem est causa, uerum possessio nihil faciens ad bonam gloriam, sed frustra cæcos facit, inaniter eleuat, affectum quendam inflammationi similem circa animam facit. Nō enim sanus, neq; utilis est inflammatorū corporum tumor, sed morbosus ac nociuus, principium periculi, & interitus occasio. Talis est & circa animam superbia. Et non solum ob pecunias elatio fit, neq; solum fastuoso uictu, amictuq; ac cultu homines superbiunt, sumptuosas supra necessitatem ac delicatas apponentes mensas, non necessarios circūponentes uestitus, domos magnas & pulchritudine uariegatas extruētes, famulorū insequentiū copias, & adulatorū innumerū gregem ex se appensum habentes: sed etiam dignitatibus ex populi cōsensu oblatis super naturā se extollunt, si plebs dignitatem

dignitatẽ dederit, ſi præſidentia aliqua dignata fuerit,& præminẽtię dignitatẽ ſuis ſuf-
fragijs decreuerit.Atq; hic ſanè uelut humanã naturam excedentes, tantum nõ in nu-
bibus ſedere ſe putãt,ſubiectos homines puluerem qui pedibus conculcatur ducẽtes,
& contra eos qui ipſis dignitatẽ dederunt ſe attollentes,& contra eos arrogantes,per
quos contigit ipſis,ut aliquid eſſe uiderentur:rem plenam dementiæ perpetiẽtes,glo-
riam ſomnis marcidiorem habentes,& ſplendore nocturnis ſpectris uaniore circum-
3.Reg.12 dari,ex populi nutu cõflato ac conſiſtente. Qualis erat delirus ille Solomonis filius, ę-
tate iuuenis,mentis prudentia adhuc iunior:qui populo mitius imperiũ quærenti, gra
uius minat⁹ eſt,& per minas regnũ amiſit:per quas regaliorẽ ſe fore ſperabat, per eas
depoſitus de dignitate quam habebat. Audacem autem facit hominem etiam manuũ
uis,& celeritas pedum,& corporis pulchritudo,quæ à morbis acceſſorijs conſumunt:
Pſal.36 & non ſentiunt quod omnis caro fœnum,& omnis gloria hominis uelut flos fœni: de
ſiccatur & exareſcit fœnum,& flos excidit. Tales ſunt gigantum ob potentiã uiriũ ar-
1.Reg.17 rogantiæ,& deſipientis Goliath ſpiritus elatus contra deum. Et qui ob pulchritudinẽ
3.Reg.1 magnopere ſe iactauit Adonias:& qui magnitudine comæ ſuperbiuit Abſalon. At ue
2.Reg.14 ro quod inter humana bona maximum ac conſtantiſſimũ eſſe uidetur,ipſa ſapientia,ac
prudentia,etiam hæc uanam elationem habet,& altitudinẽ non ueram præparat, quũ
nullius rei reputetur,ſi ſapientia à deo abſit. Intercidit equidem & euanuit ipſi diabolo
contra hominem cõmentum,neq; intellexit quòd contra ſeipſum strueret, quod con-
tra hominem machinatus eſt,ut qui nullum tantum illi damnum intulit, quem à Deo
ac uita æterna,ſe abalienaturum eſſe ſperauit, quantum ſeipſum perdidit, transfuga à
Deo factus,& morte æterna condemnatus:& poſito contra dominum laqueo,per ip-
ſum captus eſt:crucifixus in ea cruce,in qua illum crucifixurũ eſſe ſperauit, & mortuus
morte,qua dominũ occiſurum eſſe ſperauit. Si uero mundi princeps,primus ille & ma
ximus ac inuiſibilis mundanæ ſapientiæ ſophiſmatis ac cõmentis capitur, ad extremã
inſipientiam redactus:multò magis illius diſcipuli ac imitatores, etiamſi infinitis com
mentis utantur,exiſtimantes ſe eſſe ſapientes,ſtulti facti ſunt. Sophiſmatis utitur Pha-
rao in perniciem Iſrael,ſed clandeſtine fraus ipſi diſſoluta eſt unde non expectauit. Et
Exod.1 infans eius iuſſu ad mortẽ expoſitus,latenter in domo regia nutritur,qui illius ac toti-
us gentis potentiã euertit,& Iſrael ad ſalutem eduxit. Homicida uero Abimelech Ge-
deonis ſpurius filius,qui ſeptuaginta filios legitimos occidit,& hoc ſapienter ſe exco-
gitaſſe ad regnum firmiter continendũ ratus eſt,conterit quidẽ eos, qui ipſi auxiliarĳ
Iud.9 cædis fuerant,cõteritur uero ab ipſis,& tandẽ manu mulieris & lapidis ictu perit. Cõ-
menti ſunt omnes Iudæi contra dominũ,conſilium ſibiĳpſis perniciosum dicentes. Si
Ioan.11 dimittimus hunc ſic,omnes credent in ipſum,& uenient Romani, & tollent noſtrum
locum & gentem. Ex hoc conſilio ad Christi cædem progreſſi, tanquam gentem ac
regionem ipſi conſeruaturi, perdiderunt per id quod conſultauerunt, & ex regione
pulſi ſunt,& à legibus ac cultu dei alieni facti ſunt. Et in ſumma, ex innumeris exẽplis
condiſcere licet,marcidam eſſe humanæ ſapientiæ prærogatiuam,paruamq; ac humi-
lem magis quàm magnam ac altã. Quare nullus rite ſapiens,neq; propter ſapientiã ſuam ſe
efferet,neq; propter alia prædicta:ſed optimæ admonitioni beatæ Annæ, ac prophe-
Hier.9 tæ Hieremiæ credet. Ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua,& ne glorietur fortis in for-
titudine ſua,& ne glorieť diues in diuitĳs ſuis. Sed quæ eſt gloria uera,& in qua magn⁹
eſt homo? In hoc,inquit,glorietur qui gloriatur,quod intelligit ac cognoſcit quod e-
go ſum dñs. Hæc eſt altitudo hominis,hæc gloria, ac maieſtas, uere cognoſcere ma-
1.Cor.1 gnũ,& huic adhærere,& gloriã ex domini gloria quærere. Dicit autẽ Apoſtolus. Qui
gloriať,in dño glorieť,dicens,quòd Chriſtus nobis natus eſt ſapientia à deo, iuſticiaq;, ac
ſanctificatio,& redẽptio,ut quemadmodũ ſcriptum eſt,qui gloriať, in dño glorietur.
Hæc em̃ eſt perfecta ac integra gloriatio in deo,quãdo neq; ob iuſtitiã ſuã quis ſe ia-
ctat,ſed nouit quidẽ ſeipſum ueræ iuſtitiæ indigũ eſſe,ſola autem fide in Chriſtũ iuſti-
ficatũ. Et gloriať Paulus ob iuſtitiæ ſuæ cõtemptum,& quod quærit per Chriſtũ iuſti-
tiam ex deo in fide,ut cognoſcat ipſum,& uirtutẽ reſurrectionis ipſius, & participatio
Gal.6 nem afflictionum ipſius,dum cõformatur morti ipſius, ſi quõ obuiã ueniat in reſurre-
ctionẽ mortuorũ. Hic cecidit omnis ſuperbię altitudo. Nihil reliquit tibi ô homo ad ar
rogantiam

rogantiam, cui gloriatio & spes est in mortificando omnia sua, & quærendo in Christo
uitam futurã, cuius primitias habentes, iam in his sumus, in totum in gratia uiuentes ac
dono dei. Et deus quidẽ est, qui operatur in nobis, & uelle & perficere, pro bona uo- Phil. 2
luntate. Deus autẽ suam sapientiã prædestinatã in gloriã nostrã, per proprium spiritum 1. Cor. 2
reuelat. Deus in laboribus dat potentiã. Amplius omnib. laboraui, inquit Paulus, non 1. Cor. 15
autẽ ego, sed gratia dei, quæ mecum est. Deus autẽ eximit à periculis, præter omnẽ hu-
manam spem. Ipsi, inquit, in nobisipsis sententiã mortis habuimus, ne cõfidentes esse- 2. Cor. 1
mus in nobisipsis, sed in deo qui mortuos suscitat, qui ex tãta morte eripuit nos, & eri-
pit, in quem speramus, quod etiam adhuc amplius eripiet. Quid igitur extollis te, dic
mihi, uelut propter bona propria, pro eo quod gratiam confiteri debebas pro muneri
bus largitori? Quid enĩ habes, quod nõ accepisti? Si uero accepisti, quid gloriaris, qua 1. Cor. 4
si non acceperis? Non tu deum cognouisti per iustitiã: sed deus te agnouit propter bo-
nitatem. Quum cognoueritis, inquit, deum, imò potius cogniti sitis à deo. Nõ tu Chri-
stum apprehendisti per uirtutem, sed Christus te per præsentiã apprehendit. Sequor, Phil. 3
inquit, si etiam apprehendam, in quo etiam apprehensus sum à Christo. Nõ uos me ele Ioan. 15
gistis, inquit dominus, sed ego elegi uos. At uero quod honoratus es, te iactas, & mise
ricordiam superbiæ prætextum sumis? Et tunc cognosce teipsum, quis es: uelut Adam
eiectus è paradiso: uelut Saul relictus à spiritu dei: uelut Israel à radice sancta excisus: fi 1. Reg. 16
de, inquit, constitisti, ne efferas te in altum, sed time. Iudicium sequitur gratiam, & quo Rom. 11.
modo donatis usus es, iudex expendet. Si uero neq; hoc ipsum intelligis, quod gratiã
consequutus es, sed gratiam propriæ uirtutis opus propter stupiditatis excellẽtiam fa-
cis: non es honoratior beato apostolo Petro. Neq; enĩ dilectione erga dominum supe
rare poteris eum qui adeò uehemẽter dilexit, ut etiã pro ipso mori uoluerit. Sed quia
elatiore animo locutus est dicens, Etiamsi omnes scandalizati fuerint in te, ego tamen Mat. 26
nunquam scandalizabor: traditus est in humanã timiditatẽ, & cecidit in abnegationẽ: hoc
errore castigatus ad metũ ac cautionẽ, & doctus parcere infirmis ac debilibus, ex hoc
quod etiam suã ipsius cognouerit debilitatẽ, doctusq; amplius manifeste cognoscere, Mat. 14
quod quemadmodũ quum in pelago demergeretur, per dexteram Christi leuatus est, sic
in fluctu offensionis ac scandali, quũ periculum perditionis propter incredulitatẽ ip-
si immineret, per potentiam Christi seruatus est: qui etiam prædixit ipsi euenturum, in-
quiens, Simon Simon, ecce Satanas expetiuit, ut cribraret uos uelut frumentum: & e-
go rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et aliquando cõuersus, confirma fratres tuos. Et Luc. 22
Petrus quidẽ sic reprehensus, meritò auxilium adeptus est, ad deponendã arrogantiã,
& parcẽdum debilibus eruditus. At uero pharisæus ille grauis & immodice superbus, Luc. 18
non solum in seipso confidens, sed etiam publicano coram deo obtrectãs, iustitiæ glo-
riam propter superbiæ crimen perdidit, & descendit publicanus iustificatus præ illo:
quia sanctũ glorificabat deum, & neq; oculos cleuare audebat, sed misericordiã solum
quærebat, accusator existens suiipsius, & habitu, & pectoris plaga, & quod nihil aliud
quæreret quàm propitiationẽ. Vide igitur & obserua exemplum grauis ob superbiam
pœnæ: damnum iustitiæ pertulit arrogans, mercedem amisit confidens, imminutus
est infra humilẽ & peccatorem, qui se magnificauit super illum, & nõ expectauit iudi-
cium à deo, sed suum ipsius protulit. Tu uero contra neminem unquã te efferes, & ne
contra eos quidẽ qui magni sunt peccatores. Liberat sæpenumero humilitas eum qui
multa & magna peccata cõmisit. Ne igitur teipsum supra alterũ iustificaueris, ne quan
do tuo suffragio iustificatus, dei suffragio condemneris. Nõ diiudico meipsum, inquit
Paulus, nullius enĩ rei mihi cõscius sum, sed non per hoc iustificatus sum: qui uero me
diiudicat, dñs est. Putas te aliquid boni perpetrasse? age gratias deo, ne extolle te con- Gal. 6
tra proximũ: opus suũ, inquit, probet unusquisq;, & tunc in seipsum tantũ gloriationẽ
habebit, & non in alium. Quid enĩ profuisti proximo, quòd fidem cõfessus es, aut fugã
sustinuisti, propter nomen, aut in ieiunij laboribus tolerans fuisti? Non est alterius lu-
crum, sed tuũ: time casus diaboli similitudinẽ: qui elatus cõtra hominem, cecidit infra
hominem, & traditus est uelut puluis cõculcandus pedibus à conculcato. Talis est &
Israelitarũ casus: quũ enĩ efferrentur contra gentes uelut immundas, uere immundi fa-
cti sunt, gentes uero mundatæ sunt. Et illorum quidẽ iustitia facta est, uelut linteũ mu-
lieris

lieris, menscs demittentis. Gētium uero iniquitas & impietas, per fidē deleta est. Insum
Mat. 18 ma, memineris ueri illius prouerbij: Superbis deus resistit, humilib. autē dat gratiā. Ha
be domini uerbū in promptu, Omnis qui seipsum humiliat, exaltabit: & qui exaltat se,
humiliabitur. Ne fias iudex iniquus turpius, neque ad gratiam expēde, siquidē quid bo
ni habere tibi uideris, id in suffragio locans, errorum autem ultro obliuiscens: neque pro
pter ea quæ hodie rectè perpetrasti teipsum magnificās, eorū uero quæ antea & olim
malefecisti, ueniā tibijpsi cōcedens. Verum quum te præsens elatum fecerit, antiquū
facinus in memoriā reuoca, & à stolido tumore quiesces. Et si proximum peccātem ui
deris, ne hoc solum ipsius cōsideraueris, sed & quæ fecit, aut facit, probè animaduerte,
& reperies ipsum sæpe teipso meliorē, per omnia expendēs, & nō particularia contre-
Esa. 66 ctans. Neque em̄ deus particulariter hominē expendit. Ego em̄, inquit, opera & cogita-
3. Reg. 22 tiones ipsorū uenio ut cōgregem. Et quū increpasset aliquando Iosaphat, propter pro
pinquū peccatū, meminit etiā eorum quæ rectè perpetrata sunt ab ipso, dicens: Verū-
tamen boni sermones in te reperti sunt. Hæc & huiusmodi ad superbia nobis ipsis sem
per incinamus, subuertētes nos ipsos ut exaltemur, imitātes eum qui ex coelo descen-
dit dominum, ad extremā humilitatē, & qui uice uersa, ex humilitate ad iustam altitudi
nem intumuit. Omnia em̄ in domino reperimus ad humilitatē nos erudientia. Infans
Luc. 2 existēs, statim in spelunca est, & neque in lecto, sed in præsepi: in domo fabri lignarij, &
matris pauperis, subditus matri, & huius sponso docebat: & audiebat ea quibus nō ha
bebat opus, interrogabat tamē, & per interrogationē ob sapientiam admirationi erat.
Mat. 3 Subditus erat Ioanni, & baptisma à seruo dominus suscipiebat: nulli insurgentium resi
stebat, neque inenarrabilē potestatem, quam habebat, exercebat, sed uelut potentiorib.
concedebat, & temporariæ potestati robur suū permittebat. Coram pontificib. in habi
tu cōdemnati consistebat. Ad præsidem ducebat, & iudiciū sufferebat: & quum potu-
isset redarguere calumniatores, silentio calumnias ferebat. Inspuebāt in ipsum serui &
uilissima mācipia. Morti tradebat, & morti apud homines turpissimæ. Sic totū homi-
nem penetrauit, à natiuitate usque ad finem: & post tantā humilitatē, postea gloriam ma
nifestat, cōglorificans secum eos qui simul ignominiā perpessi sunt. Ex quorū numero
primi sunt beati discipuli, qui pauperes & nudi orbem terrarum percurrerunt, nō in sa
pientia sermonis, nō cum sectatorum copia, soli & uagi ac desolati, terrā ac mare per-
mutantes, flagellati, lapidibus petiti, persecutionem passi, fugatique, ac demū occisi. Hæ
Mat. 26 sunt nobis paternæ ac diuinæ institutiones. Ad harum imitationē accedamus, quo no
bis ex humilitate oriatur gloria æterna, ipsum perfectū ac uerum Christi donum. Quo
modo igitur ad salutarē humilitatem descendemus, pernicioso superbiæ tumore reli-
cto? Si per omnia exercuerimus ipsam, & nihil neglexerimus, tāquam ab hoc uel alio
damnum nō perpessuri. Nam anima studijs ac exercitijs similis euadit, & ad ea quæ fa-
cit, efformat, & figuratur. Sint tibi & habitus, & uestitus, & incessus, & desessus, & ali-
menti status, & lecti structura, & domus, & tota in domo supellex, omnia ad frugalita-
tem instructa, & sermo, & cantus, & cum proximo cōgressus, itidem magis ad mode-
stiam quam tumorē comparata uideātur. Ne mihi elationes in sermone sophisticas, neque in
cantilenis excellērem uocis suauitatē, neque disputationes superbas ac graues ostentes.
Sed in omnibus magnitudinē detrahas: benignus erga amicū, mitis erga famulū, cle-
mens ac patiens erga audaces, humanus erga humiles, cōsolans afflictos, uisitās dolo-
re affectos, nullum omnino cōtemnens, suauis in compellando, hilaris in responden-
do, dexter, facili aditu omnibus. Neque tuas laudes recenseto, neque alios ad dicēdum sub
ornato, neque sermonem inuerecundum amplectere, & tuam garrulitatem quantum
fieri potest, occule. Cæterum in peccatis accusa teipsum, & ne expectes aliorum repre
hensionē, ut ad similitudinem iusti accusatoris tui, primas dicendi partes occupes, &
Iob 6 Iob similis fias, qui nō pudore perfusus est, apud ingentem ciuitatis multitudinē, quo
minus erratum proprium coram ipsis declararet: ne sis grauis in obiurgando, neque ci-
tò, neque affectuosè reprehende. Nam hoc ipsum cōtumacis est: neque ob res paruas con
demnes, uelut ipse exactè iustus existas. Eos qui in delicto hærent, assume, ac spiritua-
Gal. 6 liter ipsos compone, uelut Apostolus monet, considerans teipsum, ne & tu tenteris.
Tantum studij in eo collocato, ut ne glorificeris apud homines, quātum cæteri ut glo-
rificentur

rificentur:si quidem meministi Christi,qui detrimentum esse dicit mercedis apud deum,uoluntariam apud homines ostentationẽ,& facere bonum,ut ab hominib. conspiciaris.Habent enim,inquit,mercedẽ ipsorum.Ne itaq; teipsum damno affice, dum coram hominibus conspici uis.Nam deus magnus est spectator:ambitiosus sis corã deo, splendidam enim retribuit mercedem.At præminentia aliqua dignus factus es,& amplectuntur te homines,ac glorificant?fias subditis æqualis,nõ ut fortium ac electionis potestatẽ habens,inquit,neq; ad similitudinem principum mundi. Nam eum qui uult primus esse,omnium hominum seruum esse dominus iussit.Et ut in summa dicam, sic persequere humilitatem,uelut amator ipsius,ama ipsam, & glorificabit te.Sic recte ad gloriam ueram iter facies,quæ est in angelis,& apud deum.Confitebitur autẽ te Christus, uelut proprium discipulum coram angelis,& glorificabit te,si factus fueris humilitatis ipsius imitator. Dicit enim,Discite à me,quia mitis sum,& humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris.Cui gloria & imperium,in secula seculorũ. Amen.

Mat. 6 *Luc. 22* *Mat. 11*

DIVI BASILII MAGNI CONCIO, NE REBVS TEMporalibus affixi simus,& de incendio facto extra ecclesiam.

Ego quidem putabam dilecti,dum semper uehementius sermonis stimulum uobis admoueo , molestum me uobis fore , tanq; qui nimia quadam dicendi libertate utar,quæ neq; hospitem deceat, neq; uirum consimilibus criminib.obnoxiũ.Vos autem ex reprehensionibus ad beneuolentiam iritati estis,& plagas à lingua progressas, amplioris desiderij fomitem fecistis.Et nihil noui hoc est, estis enim sapientes in rebus spiritus, Reprehẽde autem sapientem,& diliget te,Solomon alicubi in scriptis suis dicit.Quapropter fratres, etiam nunc ad eandẽ uenio exhortationẽ,quatenus sanè id per me fieri potest,à diabolicis retibus uos abducere uolens.Multũ eñ dilecti,ac uariũ bellum,quotidie nobis uersutus hostis immittit.Immittit aũt uelut scitis,nostras cõcupiscentias contra nos tela faciens,& à nobis ad lædendũ nos semper robur sumens.Quandoquidẽ eñ nimiã ipsius potentiam dominus legibus indissolubilib.alligauit, & nõ permisit omnino ut impetu suo genus de terra extereret,furat̃ de nobis uictoriã de cætero,ex nostra dementia intidus ille.Et quemadmodũ maligni ac auari homines,quorũ opus quidem est ac propositũ,ex alienis ditescere,potentia autem ipsis non adest,ut cum libertate cogãt: in uijs insidiari solent,& si uiderint locũ aliquem circa ipsas, aut uallibus ,pfundis diffractum,aut arborum densitate umbrosum,in hunc subeuntes,& uiatorũ à longinquo præuisionẽ eiusmodi operimentis succidẽtes,cõfertim ex improuiso in ipsos irruunt, ut nõ possit quis prius periculi laqueos uidere,q̃ ubi est in hos collapsus: Sic infestus ille nobis ab antiquo hostis,mundanarũ uoluptatũ umbras subiens, quæ circa uitam hanc existunt,ad prædonẽ occultandũ cõmodæ, ac idoneæ ut insidiatorẽ latentem faciant, hinc ex improuiso interitus laqueos nobis subseminat.Oportet igitur nos,si quidem uelimus subiectã uitæ uiam secure transire,& animam simul ac corpus ex uulnerum turpitudine libera,Christo adducere,coronasq; ob uictoriam accipere : uigilãtes semper undiquaq; animæ oculos circumagere,& omnia quæ iucũda sunt,suspecta habere,ac statim præterire,& nulli mentẽ applicare:neq; si aurũ appareat fusim propositum,& in uolentiũ manus uenire paratum:Diuitiæ eñ,inquit,si affluxerint,ne accedite corde:neq; si terra omnes uoluptatũ delicias ,pducat,& sumptuosa tabernacula ostendat:nostra eñ respublica ac uita in cœlo est,ex quo etiam saluatorẽ Christũ suscepimus:neq; si choreæ & comessationes ac ebrietates,& mensæ tibiarũ modulis instructæ,tibi appareãt: Vanitas eñ,inquit,uanitatũ,omnia uanitas:neq; si corpora formosa quæ à prauis animis inhabitent̃, offerantur:à facie eñ mulieris,uelut à facie serpẽtis fuge,inquit Sapiens: neq; si potentatus ac tyrannides,& satellitum aut adulatorũ copię: neq; si thronus altus ac splendidus,gentes ac ciuitates uoluntaria seruitute subiectas habens.Omnis eñ caro fœnum,& omnis gloria hominis,uelut flos fœni:exaruit fœnum,& flos excidit.His eñ omnib.adeò iucundis,cõmunis ille hostis subditus delitescit,expectans quando ipsorũ aspectu inescati,à recta uia digrediamur, & ad illius insidiosum

Pro. 9 *Psal. 61* *Phil. 3* *Eccles. 1* *Eccles. 9* *Psal. 102*

diosum agmen deflectamus. Et profectò res plena timoris est, ne aliquādo incautè ad
ipsa progressi, & fruitionis iucunditatē nihil noxiū habere rati, occultatū in primo gu-
stu doli hamum deuoremus: deinde ab hoc partim ultronei, partim inuiti ipsis allige-
mur, & ad horrendum latronis hospitiū, ipsam mortē, latentet à uoluptatib. pertraha-
mur. Quare necessariū & commodū omnibus est fratres, ut uelut uiatores aut cursores
succincti, & undiquaq; animarū leuitate ad cursum hunc excogitata, irreuersim ad uiæ
finem festinemus. Et ne nemo nouarū appellationum fictorē fieri opinetur: propterea
quod humanam uitā nunc uiam uocaui: nam & Dauid propheta sic uitam nominauit.
Nunc quidē sic alicubi dicēs: Beati immaculati ac irreprehensibiles in uia, qui ambu-
Psal. 118 lant in lege domini. Nunc uero ad dominū suum uociferans, Viam iniquitatis amoue
à me, & per legē tuam miserere mei. Aliquādo uero repentinū contra lędentes auxiliū
dei celebrans, & cum iucunditate ad lyram incinens, aut quis deus præter deū nostrū
Psal. 17 dixit: Deus qui præcinxit me uirtute, & posuit inculpabilē uiam meam: ubiq; cōuersa-
tionem hominum in terra, siue mirandā, siue prauam, sic appellare oportere ducēs, at-
que id meritò. Quemadmodū em̄ qui uiam aliquam porrectā perficiunt, pedum gres-
sus mutua cōtentione semper ulterius ad cursum permutant, & semper priorem in ter-
ra firmatum posteriorē reddunt, atq; sic per uelocem alterius transpositionē, facile ad
finem uiæ procedunt: Sic qui ad uitam à cōditore producti sunt, statim in principio tē-
poris particulis procedentes, & priorē semper posteriorē relinquētes, ad uitæ finē per
ueniunt. Aut nō etiā uobis uidetur præsens uita, perpetua quædam uia expassa esse, &
iter ætatibus uelut stationibus ac stabulis, interstinctum: quod principiū quidē profe-
ctionis, unicuiq; exhibet maternos partus, finem uero cursus, sepulchrorū tentoria, &
ad illa uniuersos ducit, alios citius, alios tardius: & alios quidem per omnia temporis
interualla itinere confecto, alios uero neq; in primis uitæ stabulis mora facta. Alias qui
dem igitur uias, quæ ex urbe ad urbem ducunt, declinare licet, & per ipsas nō profici-
sci, si quis ita uelit. Hæc uero etiamsi nos cursum differre possimus, uiolenter correp-
tos ad destinatum à domino finē trahit eos qui in ipsa consistunt: & nō datur ô dilecti,
ut is qui semel extra portam ad hanc uitam tendentē egressus est, & hoc iter iniuit, nō
etiā ad huius terminum perueniat. Verum unusquisq; nostrū post fugam ex maternis
finibus, statim temporis fluxionibus illigatus rapitur, à tergo semper diem quam uixit
relinquens, & ad hesternā reuerti nunq;, etiamsi uelit, potens. Nos autem lætamur qui
dem ulterius procedentes, & ætates permutantes, uelut assumentes aliquid gaude-
mus, & beatum iudicamus, quum ex puero uir, ex uiro autē senex aliquis fiat. Ignora-
mus autē profectò, quod semper tantum de uita perdidimus, quantū uiximus, & uitā
cōsumi nō sentimus, quanq; semper ipsam ex præterita ac ea quæ præterfluxit, metia-
mur. Neq; cogitamus quod utiq; obscurum est, quantum tempus nobis ad cursum in-
dulgere uolet, is qui nos ad hanc profectionem emisit: & quando unicuiq; cursori in-
troitus portas aperiet: & quod oportet nos quotidie pręparatos esse ad profectionem
hinc faciendam, & domini nutum stantib. oculis expectare. Sint em̄, inquit, lumbi ue-
stri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos similes hominibus expectantibus dominū
suū, quādo ex nuptijs reuertetur, quo ubi uenerit, & pulsauerit, statim aperiāt ipsi. Neq;
diligēter cōsiderare uolumus, quæ leuia onera sint, & ad huiusmodi cursum nobiscum
transferre possimus, si ipsa collegerimus, nimirū quæ isthic gaudij plenam uitā nobis
faciunt, & possidentiū propria existunt: & quæ cōtrà grauia sint, ac molesta, & terrę af-
fixa, & quę hominib. omninò cōiungi à natura nō solent, neq; permittunt ut per angu
stam illam portā habētes ipsa sequant: sed quæ colligere oportebat, nos relinquimus:
quæ uero cōtemnere conueniebat, ea colligimus: & quæ nobis uniri, & ornatus reue-
ra animæ ac corpori cognatus fieri possunt, his ne attendimus quidē. Quæ uero perpe
tuò aliena manēt, solā nobis turpitudinē imprimentia, ea cōgregare nitimur: inaniter
laborantes, & laborē facientes, qualē si quis seipsum fallens, in pertusum doliū haurire
uelit. Hoc em̄ sanè etiam pueris, omnibus notū esse opinor, quod nihil rerum in uita iu
cundarū, propter quas pleriq; insaniunt, nostrū reuera est, aut fieri solet, sed æqualiter
ab omnib. alienæ apparent, tū ab his qui ipsis frui uident, tum ab his qui neq; ipsas con
tingunt. Neq; enim si aliqui aurum ingens in uita collegerint, propriū ipsorum perpe-
tuò

tuò manet, sed aut à uiuis adhuc & undiquaque ipsum coarctantibus aufugit, ad potentiores delapsum, aut iam prope mortem existentes relinquit, & non uult simul cũ his qui ipsum acquisiuerunt peregre proficisci. Sed hi quidem dum ab eo qui uiolenter animas à misera carne hac separat, ad necessariã uitam trahuntur, frequenter se ad pecunias conuertentes, sudores propter ipsas à iuuentute exhaustos deflent. Ipsę uero pecuniæ ad aliorũ manus respiciunt, tantũ colligendi laborẽ, & auaritiæ crimẽ illis affricantes. Neque si quis infinita terræ iugera possideat, & magnifice extructas ędes, & animantium omnis generis greges, & omnẽ inter homines potentatũ adeptus esset, his perpetuò fruitur. Verum ab his breui temporis spatio nominatus, alijs rursus facultate ac opulentia illa cedet, exiguam ipse terram subiens. Sæpenumero uero etiã ante sepulturam, & ante hinc discessum, ad alios & fortassis hostes, felicitatem transire conspiciet. Aut nõ scimus quot agri, quot domus, quot gentes ac ciuitates, etiam uiuentibus adhuc qui ea acquisierant ac possederant, aliorũ dominorum nomina prioribus exutis induerunt? & quod olim seruitute pressi ad principatus thronum cõscenderunt, domini uero & heri appellati, cum subditis stare boni cõsuluerunt, & suis ipsorũ seruis succubuerunt, uelut in tesserarũ circumactu, rebus derepente ipsis transmutatis? At uero ea quæ nobis ad cibum ac potum excogitata sunt, & omnia quæ ultra necessitatẽ propteræ diuitiæ ad obsequiũ ingrati & nihil continentis uentris inuenerunt, quando'nam nostra fuerint, etiamsi perpetuò ingerantur? quæ sane paruã quandã gustui tantum, in transitu uoluptatẽ exhibentia, statim uelut molesta ac superflua ęgre ferimus, & studio se aliquando foras eijcimus, tanquam si diutius uisceribus immorentur, maxime de uita periclitaturi. Multis itaque satietas mortẽ inuexit, & nulla re amplius frui caussa fuit. Porrò petulantes cõcubitus, & impuri cõplexus, & omnia rabiosæ ac delyrantis animæ opera, nõne omnib. manifestũ naturæ damnũ ac detrimentũ conspicuũ existũt? & proprio tum reuera uniuscuiusque magis abalienatio ac imminutio? quũ in cõmixtionibus corpus minuatur, & maxime genuino ac cõseruatorio membrorũ alimento spolietur. Itaque uniuscuiusque petulantib. cubilib. uolutati mens, statim post actionẽ, ubi carnis œstrum elanguerit, & ad detestandũ finem eorũ quæ perpetrauit, uelut ex ebrietate aut tempestate aliqua, progressa, cõsiderandi ubi nam est, ociũ nacta fuerit, uehemẽti quadam intemperantiæ pœnitentia ducit: corpus eñ imbecillius factũ sentit, & ad necessariorum operationẽ pigrum ac penitus debilitatũ. Hoc ipsum certè quum pædotribæ considerauerint, temperantiæ legẽ in palæstris promulgarunt, quæ adolescentiũ corpora à uoluptatib. tuta conseruat, & decertantib. ipsis ne aspicere quidẽ splendidas formas permittit, si sanè capite coronari uelint: tanquam intemperantia risum auferat inter luctandum, nõ coronam. Hæc itaque uelut aliena omnino & superuacua, & nullius propria fieri potentia, honestũ est oculis cõniuentibus ac clausis præterire. Verum eorum quę reuera nostra sunt, multã prouidentiã facere cõuenit. Quid uero est reuera nostrũ? Anima qua uiuimus, tenuis existens ac intellectualis, nihilque grauantib. opus habens. Et corpus uehiculũ ipsi ad uitã à conditore datũ. Hoc eñ est homo, mens cõmodæ ac conuenienti carni illigata. Hoc à sapientissimo uniuersorũ artifice, in maternis sinibus formatur. Hoc in lucẽ ex tenebrosis illis thalamis, partus tempus educit. Hoc ordinatum est, ut his quæ in terra sunt, imperet. Huic exercitium uirtutis creatio ipsa expassa est. Huic lex posita est, ut plastem pro uirib. imitetur, & probè compositã in cœlis disciplinam, in terris adumbret. Hoc dum hinc uocaſ, discedit. Hoc ad dei qui ipsum misit, tribunal sistitur. Hoc punitur. Hoc eorum quæ in hac republica gessit, retributionem suscipit. Quin & uirtutes ipsas nostras fieri possessiones cõperiet quis, ubi industriè naturæ ipsi subattextæ fuerint: & neque in terra laborantes nos relinquere uolunt, nisi uolentes per uim fugauerimus ipsas, per peiorum inductionẽ: & illuc festinantes nos præcurrunt, & ad angelos conditoris se collocant, & in æternum sub oculis creatoris fulgent. Diuitiæ aũt & potentatus, & claritudo & deliciæ, & omnis huiusmodi turba, quotidie ex nostra dementia augescẽs, neque simul processit nobiscũ ad uitã, neque cũ aliquibus simul discessit. Sed id quod à iusto olim dictũ est, in omnib. hominib. stabile est, ac dominatur. Nudus egressus sum ex utero matris meæ, nudus etiam discedam. Qui igitur optimum consilium init, is animæ quàm maxime curam geret: & hoc per omnia Iob 1

ſincerum ac genuinũ ſeruare conabitur. Si uero caro, aut fame cõſumatur & contabe-
ſcat, aut cum frigore aut calore luctetur, aut à morbis dolore afficiatur, aut uiolentum
quid ab aliquib. perpeniatur, exiguam ipſius rationẽ habebit, illud Pauli in ſingulis mo
2.Cor.4 leſtijs inſonans ac loquens: Etiamſi externus noſter homo corrumpit̃, internus tamen
de die in diem renouatur: & neq; pericula uitæ progredientia uidens, timidus appare-
2.Cor.5 bit, ſed ſibijpſi confidens dicet: Nouimus ꝙ ſi terrenũ noſtrum domiciliũ huius taber-
naculi deſtructũ fuerit, ædificationẽ ex deo habemus, domicilium nõ manu factũ, æter
num in cœlis. Si uero quis uelit etiã corpori parcere, uelut poſſeſſioni quæ ſola animæ
neceſſaria ſit, ipſiq; ad uitam in terra auxiliũ ferat: exiguã ad huius neceſſitates curã ad
hibebit, quo & cõtineatur tantum, & ad animæ miniſteriũ, per moderatam curã ſanũ
conſeruetur, nõ tamen permittendũ eſt ut præ ſaturitate exultet ac laſciuiat. Si uero ui-
derit ipſum aliquando amplioríb. & utilitatẽ excedentib. cupiditatib. ardere, clamabit
ad ipſum, illam Pauli legem ipſi ponens. Nihil intulimus in mundũ hunc, manifeſtũ eſt
1.Tim.6 quod neq; efferre quid poſſumus. Habentes autẽ alimenta & integumenta, his cõten
ti erimus. Vbi eñ hæc ipſi incinuerit, & aſſiduè inſonuerit, obediens ipſum, ac leue ex
peditumq; ad cœleſtem profectionem reddet, & ad propoſita magis auxiliare acqui-
ret. Si uero proteruum eſſe permiſerit, & omnibus quotidie, uelut feram quandam be
ſtiam impleri: poſtea uiolentis ipſius retractionib. ad terrã detractus, iacebit inutiliter
ingemiſcens: & ad dominũ adductus, & ad inneris in terra conceſſi fructum exhiben-
dum poſtulatus, & deinde quod det nõ habẽs, longas lamẽtationes edet, & tenebras
perpetuas habitabit, multum delicijs ipſarumq; captioſis illecebris indignans, propter
quas ſalutis occaſione ſpoliatus eſt. Verũ nihil amplius ex lachrymis lucrifaciens. In in
Pſal.6 ferno eñ quis cõfitebitur tibi? inquit Dauid. Fugiamus igitur quãta maxime celerita
te id fieri poteſt, ne noſipſos ultronei ſuffocemus. Si uero quis etiã olim ineſcatus, aut
diuitiarũ puluerẽ ex iniquitate apud ſe accumulauit, & mẽtem harũ curis illigauit: aut
petulantiæ ſcelus difficulter eluibile naturæ affixit: aut reliquis criminibus ſeipſum ad
dixit: hic adhuc dum tẽporis occaſio eſt, prius ꝙ̃ ad perfectum interitũ perueniat, gra-
uiora onera deponat, & anteꝙ̃ nauis ſubmergatur, mercium iacturã faciat, quas nõ ue
lut decebat, collegit: & operarios maris imitetur. Illi eñ etiamſi quid rerum neceſſaria
rum in naue uehant, tempeſtas autem inſurrexerit, ex pelago ipſis efferueſcens, & na-
uem onere preſſam obruere minetur, quãta maxime poſſunt celeritate nauem exone-
rant, ac merces certatim in mare demergunt, quo nauis ſuperior fluctib. fiat, & ſolis ani
mabus ac corporib. ſiquidẽ id fieri poſſit, ex periculo fuga contingat. Verũ nobis pro
fectò multò magis ꝙ̃ illis cõuenit hæc & conſultare & facere. Illi eñ quicquid tandem
eiecerint, ſtatim perdunt, & paupertatis uiolentia ipſis de cætero incũbit. Nos autem
quanto magis praua onera exhauſerimus, tanto ampliores ac meliores animæ diuitias
accumulabimus. Scortatio eñ, & quæcunq; talia, eiecta pereunt, & eo deueniunt, ut
neq; ſint amplius, per lachrymas deleta. Sanctitas autem & iuſtitia de cætero in illorũ
locũ transferunt̃, res leues & nullis undis obrui potentes: pecuniæ tamen probe eie-
ctæ, nõ pereunt his qui ipſas abiecerunt ac exhauſerunt, ſed uelut in alias onerarias na
ues, eaſq; ſecuriores, ipſos uidelicet pauperum uentres tranſpoſitæ, cõſeruantur, & ad
portus perueniunt, ac eijcientib. cuſtodiunt̃ nõ periculũ, ſed ornatus. Cõſultemus igit̃
dilecti, ac ſtatuamus de nobiſipſis aliquid benigni, & opulentiæ onus, ſiquidẽ omni-
no uelimus lucrũ noſtrũ facere, multis diſtribuamus, qui portabunt ipſum cum magno
gaudio, & in domini ſinib. promptuarijs ſpoliatorẽ non admittentib. cõcludent: ubi ti
Mat.6 nea nõ diſperdit, neq; prædones perfodiunt, neq; furant̃. Demus diuitijs libertatẽ quæ
ad egenos effundi uolunt. Ne prætereamus adhuc etiã nũc ob oculos noſtros poſitos
Luc.16 Lazaros, neq; inuideamus ipſis micas mẽſæ noſtræ, quæ ipſis ad ſaturitatẽ ſufficiunt,
neq; immitẽ illũ diuitem imitantes, ad eandem cũ illo gehennæ flãmam deſcendamus:
nam multũ quidem tunc Abrahamũ rogabimus, multũ item ſingulos qui probe uitã
tranſegerint. Verum nullum lucrum uociferationis conſequemur: frater eñ nõ libe-
rat, liberabit homo? Dicet aũt unuſquiſq; illorũ nobis: ne quæras benignitatẽ, quã ipſe
in alijs ignoraſti: neq; uelis accipere adeò magna, quũ tu in minorib. parcus fueris: frue
re his quę in uita collegiſti. Lachrymare nunc, quandoquidem tunc lachrymantẽ fra-

trem

trem cõtuitus, ipsius non es misertus. Hæc dicent nobis, & meritò fanè. Timeo autẽ e-
go, ne etiã acerbioribus uerbis nos impetãt: nam uincimus etiã, uelut nostis, improbi-
tate diuitem illũ. Non enĩ semel diuitijs parcẽtes, humi prostratos fratres præterimus,
neq; filijs aut alijs cognatis opulentiã seruãtes, ad egenorũ preces, aures cõcludimus,
sed expensas ad deteriora trãsferẽtes, & ambitionẽ prauitatis cotẽ faciẽtes his qui hãc
exercent. Quor enĩ utriusq; sexus homines quorundã mensam circũstant: partim tur-
pibus uerbis cõuiuij structorẽ delectatione afficientes, partim absurdis aspectibus ac
gestibus, intemperantiæ ignem accendentes. Alij mutuis dicterijs ac cauillis risum ei
qui uocauit excitare uolentes. Alij cõfictis laudibus ipsum effingentes: & non solum
hoc lucri faciunt, ut splendido conuiuio excipiantur, sed manus etiã preciosis muneri
bus refertas abducunt, & discunt à nobis, quod magis cõducibile est talia exercere, ac
facere ipsos, q̃ uirtutibus deditos esse. Si uero astiterit pauper nobis præ fame uix lo-
qui potens, auersamur eum qui eiusdem nobiscum naturæ est, abominamur, studiose
ac festinãter præterimus, tanq̃ formidantes ne etiã infelicitatis ipsius ex tardiore gres-
su participes fiamus. Et si quidem ad terrã pronum se inclinauerit, ob calamitatẽ pude-
fiens, simulationis artificem ipsum esse dicimus. Si uero cõfidenter, propter grauẽ fa-
mis stimulũ nos aspiciat, impudentẽ rursus appellamus ac uiolentum. Et si quidẽ inte-
gris uestibus contectus fuerit, quas forte aliquis ipsi dono dedit, uelut inexplebilẽ re-
pellimus, & paupertatẽ ipsum simulare iuramus. Si uero putridis uelet̃ panniculis, rur-
sus ut fœtentem fugamus: & neq; cõditoris nomen supplicationib. ammiscẽs, neq; assi
due nos, ne in tales afflictiones collabamur, adiurãs, immisericors propositũ nostrũ il-
le flectere potest. Quapropter grauiorẽ gehẽnæ ignem formido q̃ diuitis illius fuit. Si Luc. 16
quidẽ igit̃ tempus indulgeret, facultasq; sufficiens esset, omnẽ fanè uobis illius histo-
riam, uelut ipse euãgelij liber demõstrauit, explicassem, & lucrũ sermonũ reddidissem.
Nunc uero tẽpus est, ut uos fatigatos dimittã. Ipsi autẽ etiã si quid reliquimus, propter
intelligentiæ simulq; linguæ debilitatẽ, uobisipsis uelut medicamẽta quædã effingen-
tes, animarũ uulnerib. adhibere. Da enĩ sapienti occasionẽ, & sapientior erit, inquit scri Prouerb. 19
ptura. Potens aũt est deus omnẽ gratiã abundanter in uos effundere, ut in omnib. sem- 2. Cor. 9
per omnẽ sufficientiã habentes, abundetis ad omne opus bonũ. At enĩ iam ad portus
uelut uidetis, deductũ sermonẽ, ad cõsilij cursum rursus fratres quidã reuocant, nõ præ
terire miracula heri à dño facta iubentes, neq; tacere trophæũ, quod cõtra diaboli ra-
biem saluator erexit, uerũ dare uobis exultationũ ad canendos hymnos occasionem.
Rursus equidẽ uelut nostis peculiarẽ suam cõtra nos rabiem diabolus ostẽdit, & flam-
marum ignis armis indutus, ecclesiæ tẽpla oppugnauit. Rursus aũt cõmunis mater ui-
cit, & hosti machinamentũ subuertit, & nihil ipsi euenit, q̃ quod hostilẽ inimicitiã suã
publicauit. Contraspirauit gratia aduersus hostis inclinationẽ, templũ illæsum perman
sit. Non potuit admota ab hoste tẽpestas cõuellere petrã, super quã Christus sui gre-
gis ouile ædificauit. Etiã nunc nobiscũ fuit, qui olim in Babylone fornacẽ ignis extin- Dan. 3
xit. Quomodo putas ingemiscit hodie diabolus, conatus sui fructũ in quo uoluit nõ
assecutus? Vicinũ enĩ ecclesiæ rogũ hostis ille incendit, quo nostros successus deua-
staret: & flãma ipsa uiolentis illius flatib. uentilata super subiecta sibi ædificia diffunde
batur, & uicinũ depascebat̃ aerem, templa ipsa cõtingere coacta, & nos ad calamitatis
societatẽ protrahebat. Verũ saluator in eũ qui incẽdit ipsam diffundi fecit, & ut insaniã
suã rursus in seipsum cõtraheret, imperauit. & insidiarũ quidẽ arcum diabolus præpa-
rauit, uerũ telũ immittere prohibitus est: imò potius immisit quidẽ, uerũ in caput ipsius
cõuersum est. Ipse amaras illas lachrymas profundit, quas uobis præparauit. Cæterũ fa
ciamus ô fratres uulnus hosti grauius, augeamus ipsi luctũ. Id quomodo fieri possit, di
cam quidẽ ego, uos aũt faciatis. Sunt quidã ex prædominio ignis à cõditore erepti, &
nullũ de cætero uitæ sumptũ ipsis reliquũ habentes, sed sola anima ac corpore è pericu
lo elapsi. Nos igit̃ qui periculo nõ gustato illæsi permãsimus, nostras facultates cõmu
nes illis ꝓponamus, uix seruatos fratres amplectamur, unusquisq; ad unũquenq; dica-
mus: mortuus erat, & reuixit: perditus erat, & inuẽtus est: & cognatũ nobis corpus cõ- Luc. 15
tegamus: opponamus hostis insultationib. nostrã consolationẽ, quo etiãsi læsit ille, ni-
hil magni læsisse uideat̃, & illato bello nullũ uictũ ostendisse: & quamuis fratrũ faculta

tes abſtulit, à noſtra liberalitate uictus appareat. Vos uero fratres qui incendíj pericu-
lum effugiſtis, ne uehemēter doleatis ob ea quæ acciderūt mala, neq; mente cōmouea
mini, ſed mœroris caliginem excutite, & ratiocinationibus uirilioribus uſi animas ue-
ſtras corroborate: & id quod accidit, coronarū occaſionē facite. Si cm̄ incōmoti per-
manſeritis, & fide apparebitis integriores, uelut aurum generoſum ex igne elucētes, &
hoſti pudorem magis augebitis, ut qui nec lachrymā quidem ſuis inſidíjs mouere po-
tuerit. Cōmonefacite uoſipſos de Iobi patientia, dicite ad uoſipſos quæ ille dixit: Dn̄s
Iob 1 dedit, dn̄s abſtulit: ſicut domino placuit, ita & factū eſt. Et nemo propter ea quæ paſſus
eſt, ſibi perſuadeat, ut reputet ac dicat, quod profectò nulla prouidentia res noſtras gu
bernet, neq; diſpenſationē ac iudiciū domini accuſet. Sed ad athletā illum reſpiciat, ip-
ſumq; conſiliariū melioris faciat: reputet uniuerſa ex ordine certamina, in quibus ille
uictor euaſit, & quot iaculis à diabolo petitus, nullā lethalem plagam accepit. Abſtu-
lit quidem illius domeſticam proſperitatē, & conſiliū cepit alternis malorū nuncíjs
ipſum obruendi. Nam dum adhuc prior talem quandā cladem annunciabat, alter nun
cius ueniebat, grauiorū rerum triſtitiam afferens, malaq; inter ſe cōnectebantur, & ca-
lamitates undarū incurſum imitabant̄: & prius ꝙ priores lachrymæ ſedarent̄, aliarum
cauſa afferebatur. Verum iuſtus uelut ſcopulus in mari eminens ſtabat, tempeſtatis in
ſultus ſuſcipiens, & undarū uiolentiā in ſpumam cōmutans, & gratā illam ad dominū
uocem emittebat: Dominus dedit, dn̄s abſtulit: Sicut dn̄o placuit, ita & factū eſt: & ni-
hil eorū quę acciderunt, lachrymis dignū duxit: poſtꝙ uero ueniſſet nuncius quidam,
quod filíjs & filiabus conuiuantib. uentus quidā uiolentus cōuiuíj ac hilaritatis domi-
cilium incuſſiſſet, tunc ueſtē ſolū dirupit, naturæ cōdolentiam oſtendens, & per factū
hoc, quod pater liberorū amans eſſet, teſtatū faciens, Verumtamē etiā tunc mœrorib.
terminū ac menſurā imponens, ac píjs illis uocibus factū ornās, dicebat: Dominus de-
dit, dn̄s abſtulit: Sicut dn̄o placuit, ita & factū eſt: tantum non talia uociferās: pater uo
catus ſum, quanto tempore uoluit is qui me patrē fecit: auferre mihi rurſus ſobolis co-
ronā ſtatuit, nō pugno contra ipſum pro his quæ ipſius propria ſunt: pręualeat id quod
dn̄o uiſum eſt: ipſe eſt plaſtes generis, ego uero organū. Quid me ſeruū fruſtra ægre-
ferre oportet, & ſententiæ indignari quā diſſoluere non poſſum? Talibus uerbis diabo
lum iuſtus ille pupugit: poſtꝙ autem rurſus ipſum uictorem hoſtis uideret, & nullo ho
rum conuelli poſſe, ipſi carni tentationis machinamentum admouit, & corpus innu-
meris plagis flagellatum, uermium fontes ex ſe producere fecit, & uirū ex regio thro-
no abductū in ſterquilinio collocauit. Ille uero etiam dum his afflictionib. impetere-
tur, immotus permanſit, & dum corpus lacerabatur, pietatis theſaurum in occulto a-
Iob 2 nimæ tutum à prædone cuſtodiebat. Quum igitur non haberet quod de cætero face-
ret hoſtis, ad ueterum inſidiarū memoriā deuenit, & uxoris ipſius mēte ad impiam ac
blaſphemam ſententiā pertracta, per illam cōcutere athletam tentabat. Et hæc quidē
longo dolori renunciās iuſto aſtabat, ad terram ſe inclinās, & manus ob ea quæ uide-
bat concutiens, & pietatis fructus ipſi exprobrans, ac ueterem rerum domeſticarum
abundantiam recenſens: præſentia uero mala oſtendens, & qualē ex qualib. uitam a-
deptus eſſet, & qualem pro multis ſacrificíjs ac uictimis mercedem à domino accepiſ-
ſet: proferebatq; ſemper uerba puſillanimitate muliebri digna, & quæ omnem uirum
perturbare poſſent, ac quantumuis generoſum animū ſubuertere. Vaga enim & famu
la oberro, regina ſeruio, & ad meorum famulorū manus reſpicere coacta ſum: & quæ
multos olim benigne nutriui, ex alienis nunc enutrior. Et honeſtius eſſet, inquit, ac
commodius, ut teipſum impíjs uerbis uſus de terra exſcinderes, ita ut gladiū iræ con
ditoris acueres, quàm quod patiens ac perſeuerans in aduerſis, laborem in certami-
nibus tibíjpſi ac cohabitanti uxori prolongas. Ille uero ob hæc uerba, triſtitia uelut ob
nullum priorū malorum affectus, & uultū ira replente, ad uxorem uelut hoſtem con-
uerſus, quid, inquit, uelut deſipiens aliqua mulier locuta es? depone, inquit, ô mulier
conſiliū, uſq; quo communē uitam per uerba tua contumelia afficis? mentita es in ef-
fingenda uita mea, uelut non optarim, minimeq; factum uelim, calumniata es etiam ui
tam meam per ea quæ dixiſti: ex dimidio nunc me impiū factum eſſe puto: quandoqui
dem unum quidem corpus utroſq; nos nuptiæ fecerunt; tu uero in blaſphemiam de-
lapſa

lapsa es. Si bona suscepimus de manu dñi, mala non sufferemus? Recordare bonorum quæ prius habuisti, cõfer meliora cũ deteriorib. nullius hominis uita per totũ beata est, semper felicẽ esse, solius dei est: tu uero si ꝑpter præsentia dolore afficeris, ex præteritis teipsam cõsolare. Nũc lachrymas fundis, at prius risisti: nũc inops degis, at prius diues fuisti: clarũ uitę laticẽ bibisti, & turbidũ nũc bibẽs tolera. Neq; fluminũ flux⁹ perpetuò puri apparẽt: flumẽ est aũt uita nostra perpetuò fluens, & undis alternatim succedentibus plenũ: partim ẽm iam præterfluxit, partim aũt currit: & partim quidẽ iam de fontibus processit, partim uero processurũ est: & uniuersi ad commune mortis mare festinamus. Si bona suscepimus de manu dñi, mala nõ sufferemus? Cogimus iudicẽ cõsimiles res suppeditare nobis per æuũ? Docemus dñm quõ uitam nostrã gubernare oporteat? ipse suarũ sententiarũ potestatẽ habet, quõ uult, res nostras disponit. Sapiens aũt est, & quod utile est, famulis suis suppeditat. Ne curiosius perscruteris iudiciũ dñi: boni consule tantum ea quæ ab ipsius sapientia disponuntur. Quicquid dederit tibi, id suscipe cum gaudio: ostende in rebus tristibus, quod etiã priorẽ lætitiã digna assecuta es. Hæc dicens Iob, etiam hunc diaboli insultum repulit, & perfectũ pudorẽ ipsi de uictoria induxit. Quid igitur hinc consecutũ est? Reliquit rursus morbus ipsum, uelut qui frustra accessisset, & nihil amplius perfecisset: effloruit ad secũdam pubertatẽ caro, reuiruit omnibus bonis uita, & duplicatæ diuitiæ undiquaq; in domum confluxerunt, ut alterã partem uelut qui nihil amisisset, haberet, altera uero patientiæ merces iusto esset. Cur autem equos quidẽ & mulos, & camelos & oues, & agros ac omnem supellectilis uoluptatem ex duplo recipit, uerũ liberorũ numerus æqualis his qui perierant ipsi productus est? Quia bruta pecora & omnes diuitiæ corruptæ, ad perfectũ peruenerunt interitum. Liberi uero etiã mortui optima naturæ parte uiuebant. Ornatus igitur rursus alijs filijs ac filiab. à conditore, etiã hãc possessionẽ duplicatã habebat. Hi enim aderãt lætitiam in uita parentibus exhibentes. Illi uero prægressi parentẽ expectabant, tunc omnes circum Iob staturi, quum humanę uitæ iudex uniuersalem ecclesiam congregauerit: quum tuba regis aduentũ significans, uehẽmentiore sonitu sepulchris immisso, corporum depositum reposcet. Tunc etiam qui nunc mortui esse uidenť, citius uiuentibus ad uniuersorum opificem adducẽtur ac sistentur. Quapropter opinor duplicatas ipsi reliquas diuitias datas esse à deo, qui iustum duxit, ut liberorũ æquali numero consentus esset. Vides quot ac quanta iustus ille Iob ex patientia sibi collegit, ac coaceruauit? Et tu itaq; si quid tibi molestum ab hesterno incẽdio, ex dæmonũ insidijs accenso, exortum accessit, hoc ipsum patienter tolera, & tristitiam ex afflictione melioribus cogitationibus sopito. Et iuxta id quod scriptũ est, Iacta curam tuam in dominum, & ipse te enutriet. Ipsi gloria in secula, Amen.

Iob 2

Iob 42

1. Cor. 15

Psal. 54

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA SIVE CONCIO, in sanctam Christi Natiuitatem.

CHRISTI natiuitas genuina illa & prima, ac deitatis ipsius propria, silẽtio colatur. Imò magis cogitationibus nostris imperemus, ne illa inquirãt, neq; curiose scrutentur. Vbi enim non tẽpus, nõ seculum intercessit, nõ modus excogitatus est, nõ spectator adfuit, non est qui enarret quõ imaginetur mens ipsa. Quõ uero lingua ipsa mentis intelligentiæ inseruiet? Sed & pater erat, & filius natus est. Ne dixeris quando, sed pretereas hanc quæstionem. Ne inquisieris quomodo, impossibilis enim est responsio. Nam quando, temporale est. Quomodo autẽ, lapsum inducit ad corporales modos. Habeo quod dicam ex scriptura. Quod uelut splendor à maiestate, & uelut imago ab exemplari. Sed tamen quandoquidem ratiocinatio per huiusmodi responsiones ac sermones, tuam curiositatem non sedat, ad arcanum maiestatis confugio, & confiteor nullis ratiocinationibus animo concipi posse, & humanis uerbis inexplicabilem esse, diuinæ natiuitatis modũ. Ne dicas, Si natus est, non erat, neq; uerborum maleficio, mentes inexpertas corripe, talibus exemplis ueritatem corrumpens, & theologiam fœdans. Natus est dixi, quo principium ipsius & autorem demonstrem, non ut tempore posteriorem unigenitum redarguam. Animus porrò tu us per inania ne eat, in secula transgrediens filio antiquiora, quæ neq; sunt, neq; erunt. Quomodo ẽm antiquiora esse possunt creata eo qui ipsa fecit? At enim imprudens ex

spontaneo orationis ductu ac cōsequentia ad id quod fugiebā delatus sum. Relinquamus igitur sermones de sempiterna illa & arcana natiuitate, illud animo uersantes, quod mens quidem nostra longe minor rebus est: sermo aūt rursus multo defectuosior quam ut mente conceptis explicandis sufficiat. Considerare igitur oportet, quantus nam sit de lapsus à ueritate ad sermonē. Siquidē mens ad naturā incōprehensibilē accedere non potest, sermonis aūt naturam his quæ utcunque mente concepta sunt respondentem in-
Exod. 19 uenire impossibile est. Deus in terra, deus inter homines, non per ignem, & tubam, & montem fumigantē, aut caliginem & procellam animas audientium perterrefacientē, legem dans, sed per corpus mansuete ac blande his qui eiusdem cum ipso generis sunt colloquens. Deus in carne. Non ex interuallis operans uelut in Prophetis, sed insitam & unitam sibijpsi humanitatē adeptus, & per cognatam nobis carnē suam, ad seipsum humanitatem reducens. Quō igitur per unum, inquit ille, in omnes fax hæc peruenit? Quomō deitas est in carne? Quemadmodum ignis in ferro, non transitiuè, sed distributiue. Nō enim excurrit ignis ad ferrum, uerum manens in loco, distribuit ipsi propriam facultatē, & neque minor fit distributione, & participans totum de seipso replet. Eodem sanè modo etiam deus uerbum, neque emotus est ex seipso, & habitauit in nobis, neque
Ioan. 1 mutationem sustinuit. Et uerbum caro factum est, neque cœlum desertum erat continente, & terra in proprijs finibus cœlestem suscepit. Ne cogites delapsum deitatis: non enim transit ex loco in locū uelut corpora. neque imagineris alteratā esse deitatem transmutatam in carnem, immutabile est enim id quod immortale est. Quomodo igitur, inquit, Deus uerbum corporea debilitate non impletum est? Dicimus, uelut neque ignis ferri proprietates transsumit. Nigrum est ferrum & frigidum, sed tamen ignitum, ignis formam induit, & ipsum illustratur ac candefit non nigrefaciēs ignem, & ipsum inflammatur non frigefaciens flāmam: sic sanè etiam humana domini caro, ipsa participauit deitate, non propriam debilitatē deitati distribuit. Aut neque concedis mortali huic igni æqualiter operari deitatem, sed affectionē circa eum qui omnis affectionis expers est, ex humana imbecillitate imaginaris, & dubitas quomodo corruptibilis ex facili natura, ex societate ad deum corruptibilitatē conseruare potuit? atque hoc quū uideas ignē, (adhuc enim in similitudine hæreo) à rubigine ferri nō consumi? Disce itaque mysteriū. Propterea deus in carne est, ut in ipsa delitescentem mortem occidat. Quēadmodum enim medicamenta auxiliaria contra uenena, corpori familiaria facta, oīa uenena & corruptionē inducentia exuperāt, Et quemadmodum tenebræ in domo existentes, in ducta luce dissoluuntur: sic mors in humana natura dominium habens, deitatis præsentia dissipata est. Et sicut glacies in aqua, quandiu quidē nox est & umbra, humori dominatur: ubi uero sol incaluit, radio ipsius colliquescit: Sic regnauit quidem mors usque ad præsentiam Christi, postquam autē apparuit gratia dei salutaris, & exortus est sol iusti-
Rom. 5 tiæ, deuorata est mors in uictoriā, ueræ uitæ pestem non inferens. O profunditatem bonitatis & amoris dei erga homines. A seruitute liberati sumus, & cur deus inter homines sit, rationē homines requirūt? quum adorare oportuerat bonitatē. Quid tibi faciemus ô homo? manentē in alto deum non inquisiuisti, descendentem ad te & per carnē conuersantē non suscipis. Cæterum quō deo assimilatus es causam quæris? Disce, propterea deus est in carne, quoniā maledictam hanc carnem oportebat sanctificari, debilem potentē reddi, abalienatam à deo, ipsi assimilari, elapsam ex paradiso, in cœlos reduci. Et quæ huius dispensationis officina est? Virginis sanctæ corpus. Quæ autem ge
Luc. 1 nerationis principia? Spiritus sanctus, & uirtus altissimi obumbrans. Imò potius ipsa
Mat. 1 Euangelij uerba audi. Quū enim desponsata esset, inquit, mater eius Maria Ioseph, priusquam congressi essent, inuenta est grauida ex spiritu sancto. Et uirgo erat, & uiro desposata, & idonea ad huius œconomiæ ac dispēsationis ministeriū iudicata est: quo & uirginitas coleretur, & nuptiæ non uilipenderētur. Et uirginitas quidem uelut idonea ad sanctificationem electa est, per desponsationem uero nuptiarum principia assumpta sunt. Simul autem quo etiam domesticus esset puritatis Mariæ testis Ioseph, & non calumnijs exposita esset, uelut quæ uirginitatem contaminasset, sponsum habuit uitæ custodē. Habeo & aliam quādam rationē quam afferre possum nihilo relatis uiliorem, quòd uidelicet idoneū ad incarnationē dñi tempus, olim præfinitū & à cōdito mundo præ-

prædestinatū,tunc instabat,in quo oportebat spūm sanctū,& uirtutē altissimi, carnem illam gestatricē dei constituere. Quandoquidē aūt id seculum hominū, in quo Maria uiuebat,nihil cum puritate Mariæ cōparandū haberet,ut spiritus sancti operationē susciperet, per despōsationē aūt præoccupata esset, electa est beata uirgo,nihil læsa uirginitate ex despōsatione. Relata est porrò à quopiam ex ueteribus etiā alia ratio. Quod ad fallendū principem huius mundi,desponsatio Ioseph excogitata est.Nam uelut sublevatio ac uelamentū maligno illi, excogitata est despōsationis circa uirginē figura, ut qui iam olim uirgines obseruabat,ex quo Prophetam dicentē audiuit:Ecce uirgo concipiet & pariet filium.Deceptus igitur est per despōsationē, uirginitatis ille insidiator. Esa. 7
Nouerat enim destructionē regni sui per carnis dñi apparitionem futuram. Priusq̃ cōgressi essent,inuenta est grauida ex spiritu sancto.Ambo inuenit Ioseph,& impregnationem, & causam, quòd ex spiritu sancto. Quapropter timens eiusmodi mulieris uir nominari,clanculum ipsam dimittere uoluit, non ausus publicare quō res ipsius haberent.Quum aūt iustus esset,assequutus est mysteriorū reuelationē. Nam dum hæc ipse animo uersaret,angelus domini apparuit ipsi per somnium, dicēs:Ne timeas assumere Mariam uxorem tuam.Neq̃ illud cogita, q̃ suspitionibus absurdis obumbrabis peccatum:iustus enim appellatus es.Non est aūt uiri iusti iniquitates silentio cōtegere. Ne timeas assumere Mariam uxorē tuam.Ostendit q̃ non moleste tulit,neq̃ fastidiuit,sed timuit ipsam, uelut spiritu sancto repletam. Quod enim in ipsa generatum est,ex spiritu sancto est.Et hinc manifestū est,q̃ non iuxta cōmunem naturam carnis dñi cōpages facta est: statim enim carne perfectus erat conceptus, & non per formationes paulatim efformatus,uelut ipsa uerba indicant. Non enim dixit: quod conceptum est, sed quod generatum est. Ex sanctitate igitur compacta caro, digna erat ut deitati unigeniti uniretur.Pariet autem filium,& uocabis nomen eius Iesum. Obseruauimus quod quibus de industria nomina imponuntur,his subiectæ naturæ indicationē habent,uelut Abraham, & Isaac, & Israel, Horum enim singulorum appellatio, non magis corporis figuram,q̃ perpetratæ ab ipsis uirtutis proprietatem significabat. Quapropter etiam nunc Iesus appellatur, hoc est Salus populi. Iam uero etiam mysterium ante secula constitutum,& olim per prophetas prædicatū,euentū habuit: Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabunt nomen ipsius Emanuel, q̃d significat nobiscum deus. Rursus etiam illa appellatio totius mysterij declarationē habet,q̃ deus inter homines. Nam aliter interpretari non est, inquit, Emanuel, quàm nobiscum deus. Et nemo peruertatur Iudaicis calumnijs, qui aiunt nō uirginem, sed puellam dictam esse à propheta. Ecce enim, inquit,puella concipiet. Primum equidem omniū absurdissimū est, id quod à dño pro signo datum est, idipsum cōmune & ab omni natura cōfessum esse uideri. Quid enim ait Propheta?Et statuit Dominus loqui ad Achaz,dicens: Pete tibi signum in profundum aut in altum,& dixit Achaz:Non petam, neq̃ tentabo dominum. Deinde paulò post inquit: propterea dabit dominus ipse uobis signum.Ecce uirgo in utero concipiet.Quandoquidem enim non petiuit Achaz, neq̃ in profundū, neq̃ in altum signum (quo disceres q̃ qui descendit in inferiores terræ partes, ipse est & qui ascēdit supra omnes cœlos) ipse dominus signum dedit, atq̃ id ipsum signum mirabile quiddam ac monstrosum,& multum à cōmuni natura euariās ac diuersum. Eadem mulier & uirgo & mater,& in sanctitate uirginitatis manens,& benedictionem generationis liberorū sortita.Si uero aliqui qui Hebraicam uocem interpretati sunt,pro uirgine puellam reddiderunt, idipsum nihil uitiat sermonem. Inuenimus enim in consuetudine scripturæ, puellam pro uirgine sæpenumero accipi. Velut in Deuteronomio ait: Si quis inueniat puellam uirginē quæ non despōsa est, & ui illata dormierit cum ipsa, & inuentus fuerit, dabit homo qui dormiuit cum ipsa, patri puellę quinquaginta didrachma. Et excitatus assumpsit uxorē suam. Et affectu & amore, & omni ad cohabitantes pertinente studio, uxorē suam esse putans,à nuptialibus operibus abstinuit. Non enim cognouit ipsam,inquit,donec peperisset filium suum primogenitū.Hoc porrò iam suspicionē præbet,quasi postea q̃ puræ generationi dñi per spiritum sanctū perfectæ inseruierit, debita nuptijs opera Maria nō abnegarit. Nos autem, etiamsi hoc nihil pietatis rationem uitiet:nam usq̃ ad dispensationis ministeriū necessaria erat uirginitas:q̃ uerò deinceps conse- Cap. 22

consecutũ est, nullã curiositatẽ rationi mysterij exhibet. Tamen ut ne eorũ qui Christũ amant aures suscipiant, ꝙ deipara aliquando uirgo esse desiit, illa testimonia suffici ẽtiã esse putamus. Ad hoc quidẽ ꝙ non cognouit ipsam, donec peperisset filium suũ: ꝙ particula donec in multis quidẽ locis quandã tẽporis determinationẽ significare uidetur,
Mat. 28 reuera aũt indefinitũ indicat. Quale est id quod à dño dictũ est: Ecce ego uobiscũ sum omnibus diebus usq; ad consummationẽ seculi. Non enĩ profecto post hoc seculũ dñs cum sanctis futurus nõ est, sed promissio præsentis, nõ est amputatio futuri. Eodẽ itaq; modo etiã hoc loco, uocẽ donec acceptã esse dicimus. Quãdoquidẽ aũt dictum est primogenitũ, non omnino primogenitus cõparationẽ habet ad succedentes: sed qui primum aperit uterum, primogenitus nominaẽ. Declarat aũt & Zachariæ historia, ꝙ per omne tempus & in totum Maria uirgo permanserit. Sermo enim quidã fertur, atq; hic ex traditione ad nos delatus: ꝙ Zacharias, quum Mariam in uirginũ locum post dñi partum adscripsisset, à Iudæis occisus est, inter templum & altare, accusatus à populo,
Mat. 2 uelut per hoc cõfirmans admirabile illud & decantatũ signum: Virginẽ quæ genuit, & uirginitatem non corrupit. Quum aũt natus esset in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis regis, ecce Magi ab oriente accesserunt Hierosolyma, dicẽtes: Vbi est ille qui natus est rex Iudæorũ? Magi gens Persica sunt, incantationibus ac uaticinationibus & naturalibus cõtrarietatibus intenti, & circa sublimium rerum obseruationem occupati. Huius uaticinationis etiã Balaam particeps fuisse uidetur, qui accersitus est à Balac, ut per uerba quædã deuoueret & execraretur Israel. Qui sane in quarta para-
Num. 23 bola sua talia de dño dicit: Homo uidens, inquit, audiens oracula dei, sciens scientiam altissimi, & qui uisionem dei uidit, oculi ipsius in somno reuelati, ostendam ipsi, sed nõ nunc. Beatum dico, & nõ appropinquat. Orietur sydus ex Iacob, & exurget homo ex Israel. Quapropter iuxta ueteris historiæ mentionẽ, locũ Iudææ inquirentes, uenerunt ut discerent ubi est qui natus est rex Iudæorũ. Fortassis aũt & potentia apparitioni dñi aduersante, de cætero debiliore facta, efficaciã ipsius solutam sentientes, magnã potentiam nati attestati sunt. Et propterea quũ inuenissent puerum, adorauerũt ipsum in muneribus. Magi aliena à deo & peregrina à testamẽto ac fœdere gens, primi adoratione digni facti sunt, propterea quod testimonia ab hostibus magis fide digna sunt. Si enim Iudæi primi adorassent, cognationẽ suam iactare ac ostẽtare putati fuissent. Nunc aũt nulla cognatione ipsum attingentes uelut deũ adorauerunt, quo familiares ac cognati damnentur qui hunc crucifixerunt, quẽ alienigenæ adorauerunt. Quandoquidẽ uerò cœlestium motibus intenti erant, nõ negligẽter admirabile hoc & inopinatũ cœli spectaculum contemplabantur, stellam nouam & inconsuetã in natiuitate dñi exortam. Et nemo Astrologiæ constitutionẽ ad stellæ exortum trahat. Qui enim natiuitates inducunt, ex iam existentibus stellis, talem uel talem habitum ac figurationẽ, unicuiq; eorum quæ in uita accidunt causam esse statuunt. Hic aũt nulla existentiũ stellarũ regiam natiuitatem significauit. Neq; ipsa una ex consuetis erat. Quæ enim ab initio creatæ ac conditæ sunt, aut omnino immobiles sunt, aut motum indesinentẽ habent. Hæc autẽ utrunq; habere uidetur, nam & mouetur & stat. Et inter eas quidem quæ iam sunt, fixæ nunquam mouentur, Planetæ uero siue erroneæ nunquam consistunt. Hæc autem ambo in seipsa habens, & motũ & stationem, palàm declarat se ad neutras pertinere. Mota est enim ab orientibus usq; ad Bethlehem: stetit autem supra locum ubi erat puer. Quapropter commoti Magi ab orientibus, ductum stellæ sequentes, quum peruenissent in Hierosolyma, omnem aduentu suo conturbauerunt ciuitatem, & timorem regi Iudæorum incusserunt. Quum igitur inuenissent quem quærebant, muneribus ipsum honorauerũt, auro & thure & myrrha. Fortassis etiam in hoc prophetiã Balaã sequen-
Num. 24 tes, qui de Christo talia dixit: Reclinatus requieuit ut leo, & ut catulus leonis, quis excitabit eũ? Qui benedicũt te, benedicti sunt: & qui execranẽ te, execrabiles. Quandoquidem igitur per Leonẽ regalitatem sermo indicat, per reclinationem autem affectionem: per potentiã uero benedicendi, deitatem: magi prophetiam sequentes, uelut regi aurũ, ueluti morituro myrrham obtulerunt, uelut Deo thus. Nec uero illud his qui curiose ea quæ ad locũ pertinent excipiunt dicere licet, quòd stella Cometis siue crinitis appellatis similis erat, qui sane maxime uidentur Regum successiones significare,
in cœlo

in cœlo cōsistentes. Nam immobiles ferè in totū sunt, in circunscripto loco exustione cōtingente. Cometæ enim & trabes & foueę, diuersæ figuræ sunt, & appellatiōes figuris peculiares. Omniū aūt generatio eadem est. Quum redundans circum terram aer, in ætheriū locum diffusus fuerit, & uelut materiā igni exhibens, id quod crassum & cōturbatū ex illa exhalatione est, euidentē stellæ imaginationē exhibuerit. At uero stella quæ ab oriēte apparuit, & quæ Magos ad nati inquisitionē excitauit, rursus incōspicua latebat, donec dubitantib. ipsis in Iudæa iterū apparuit, ut audirēt cuius esset, & cui inseruiret, & propter quē nata esset. Progressa eñ stetit supra locū ubi erat puer. Quapropter etiā quū uidissent stellā Magi, gauisi sunt gaudio magno. Suscipiamus itaq; etiam nos hoc magnū gaudiū in cordib. nostris. Hoc eñ annunciāt angeli pastoribus, cū Magis adoremus, cū pastorib. glorificemus, cū angelis tripudiemus, quia natus est nobis saluator, qui est Iesus Christus deus dñs. Et apparuit nobis nō in forma dei, ne id quod debile est cōsternaret, sed in forma serui, ut id quod in seruitutē redactū erat, liberaret. Quis adeò torpēte præditus est anima, quis adeò ingratus est, ut non gaudeat & exultet & præsentib. exhilaretur? Cōmune festū omnis creaturæ hoc est. In ipso supermundano angelos mittunt ad Zachariā, ad Mariam, & choros angelorum statuunt dicentes: Gloria in altissimis deo, & in terra pax, inter homines bona uoluntas. Stellæ discurrunt ex cœlo, Magi excitātur ex gentibus, terra excipit in spelunca. Nemo inutilis est, nemo ingratus. Eloquamur & nos uocē aliquam exultationis. Indamus nomen festo nostro, Theophania, hoc est apparitio dei: celebremus salutaria mundi, natalem incarnationis diem. Hodie soluta est condēnatio Adam. Non amplius terra es, & in terram reuerteris, sed cœlesti cōiunctus, ad cœlum assumeris. Nō amplius in mœrore paries filios: beata enim est quæ peperit ipsum Emanuel, & ubera quæ nutrierunt. Propterea natus est nobis filius, & datus est nobis: cuius principatus est in humero ipsius. Efflorescit cor meum, & mēs instar fontis scaturit: sed breuior est lingua, & hebetior sermo, q̃ ut tantā gaudij magnitudinē annunciare possim. Cogita mihi uelut deo conuenit dñi incarnationem, immaculatā & impollutā deitatem, etiamsi in materiali natura gignatur, affectuositas corrigitur, non ipsa affectione impletur. Non uides solem etiā in cœno esse, & sordidis affulgere, & graueolentia non frui nec participare? Imò uice uersa eorum quibus sufficienter cōuersatus fuerit putrefactiones resiccat. Quid igitur times de affectionis experte ac pura & incorruptibili natura, ne aliquam de nobis maculam assumat? Propterea natus est, ut tu per cognatū purgeris: propterea augescit, ut per familiaritatem assimileris ac cōsors fias. O profunditatē bonitatis & amoris dei erga homines, propter excellentiam donorum, fidem non habemus benefactori. Propter magnam heri humanitatē, ad seruiturem rebellamus. O absurdam hanc & malignā ingratitudinem. Magi adorant, & Christiani inquirunt, quō deus in carne, & quali carne: & num perfectus homo aut imperfectus assumptus sit. Sileantur superflua in ecclesia dei, glorificentur fide corroborata, ne curiosius inuestigentur silentio præterita. Illis te ammisce qui cum gaudio dñm ex cœlis susceperunt. Cogita q̃ docentur pastores, quòd uaticinātur pōtifices, q̃ lætantur mulieres, q̃ Maria gaudere iubetur à Gabriele, quòd Elisabeth in ipsis uisceribus exilientē Ioannem habebat. Anna confitebatur et euangelizabat, Symeon in ulnas suscipiebat, in paruo infante magnum deum adorantes, non eum quem uident cōtemnentes, sed deitatis ipsius maiestatē glorificantes. Apparebat enim uelut lumen per uitreas membranas, per humanum corpus diuina uirtus, resplendens his qui habēt oculos cordis depurgatos: cum quibus utinam & nos inueniamur, reuelata facie maiestatem domini intuentes, & à gloria ad gloriā transformati. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Mat. 2 — Luc. 2 — Philip. 2 — Luc. 2 — Gen. 3 — Luc. 2

DIVI BASILII MAGNI CONCIO AD ADOLESCENTES, quomodo ex Græcis autoribus utilitas capienda sit.

MVLTA sunt quæ me inuitant ad cōsulendū uobis filij, ea quæ optima esse iudico, & quæ profutura uobis arripientib. scio. Nam & quod ad hoc ætatis peruenerim, & q̃ per multa negotia iā exercitatus sim: imò & q̃ mutationis in utrāq; partē omia docētis, abūde particeps factus sim, expertū me esse rerum humanarū fecit, ut his qui recens uitā cōstituunt, uelut uiam securissimā ostēdere possim

possim. Et sanè familiaritate ac necessitudine à natura statim post parẽtes uobis cõiun-
ctus sum, ut neq; ipse minus quippiã beneuolentię q̃ patres uestri in uos conferã. Vo-
aũt puto, nisi me animus uester fallit, ne desiderare quidẽ parentes, dum ad me respici-
tis. Siquidẽ igitur promptè exceperitis ea quæ dicunt̃, secundi ordinis laudatorum ab
Hesiodo eritis: sin minus, ego quidẽ nihil dixerim molestius. Ipsi uero meministis uer-
suum, nimirũ in quibus ille dicit. Optimũ quidẽ esse eum qui ex seipso ea quæ decent
perspicit: bonũ aũt etiã illum qui demõstrata ab alijs sequitur. Qui uero ad neutrũ ido-
neus est, eum ad omnia inutilẽ esse. Neq; uero admiratione duci debetis, si uobis quo-
tidie ad præceptores euntibus, & cũ præstantissimis tum doctrina, tũ eloquentia uete-
ribus uiris, per ea quæ reliquerunt scripta cõuersantibus, ipse quiddã cõducibilius ex
me ipso inuenisse dico. Hoc quidẽ igitur ipsum etiã cõsulturus uobis adsum: nimirum
non oportere in totum uiris his, uelut nauigij, ita animi uestri gubernacula cõcredere,
& quacunq; duxerint, hâc sequi, sed quantũ utile est ex ipsis assumere, & nosse quid o-
porteat contẽnere. Quę nam igitur sint hæc, & quõ discernamus, hoc ipsum sanè doce
bo inde exorsus. Nos ô filij nullius omnino rei esse humanã hanc uitam sentimus, neq;
bonum quiddã penitus putamus, neq; nominamus, q̃ utilitatẽ nobis hucusq; exhibet,
non progenitorũ claritudinẽ, non corporis robur, nõ pulchritudinẽ, nõ magnitudinẽ,
non ab hominibus omnibus honores, non regnum ipsum, non quicquid quispiam di-
cere magnũ ex rebus humanis possit, sed neq; optione dignum iudicamus, neq; habẽ-
tes respicimus: uerum longius spe procedimus, & ad alterã uitam parandam omnia fa-
cimus. Quę quidẽ igitur ad hanc nobis cõducunt, ea amplecti & omnibus uiribus per
sequi oportere existimamus: quę uero ad hanc non attinent, uelut nullius rei digna cõ
temnere. Quæ uero hæc sit uita, & quatenus ac quõ ipsam uiuemus, longius q̃ pro prę
senti instituto fuerit exequi, & maiores q̃ uos estis auditores ad audiendũ requisierit,
tantũ tamen loquutus, sufficienter fortassis uobis ostenderim. Quod si quis omnem si
mul ex quo homines nati sunt sermone cõplexus, in unum coaceruet felicitatẽ, ne mi-
nimæ quidẽ parti bonorũ illorum inueniet adæquandã: sed uniuersa in hac bona plus
à minimo illorum dignitate distantia, q̃ quantũ umbra & somniũ à rebus ueris absunt.
Imò ut magis proprio utar exemplo, quanto anima in omnibus præstãtior est corpore,
tanta est & utriusq; uitæ differentia. Et ad hanc sanè ducunt sacri sermones per arcana
nos erudientes. Quàmdiu tamen præ ætate profunditatẽ intelligẽtiæ ipsorũ audire ac
assequi possibile non est, in alijs non penitus distantibus, uelut in umbris quibusdam,
& speculis, interim animæ oculis præexerceamur, eos qui in militaribus præexercita-
menta faciunt imitantes, qui sanè in manuum agitationibus ac saltationibus experien
tiam adepti, in certaminibus lucro ex ludo ac lusu fruuntur. Et nobis utiq; certamẽ om
nium certaminũ maximũ propositũ esse, putare oportet, pro quo omnia nobis pro ui-
ribus & facienda & toleranda sunt. Ad huius præparationẽ, & cum poetis & historicis
ac rhetoribus, & omnibus hominibus cõsuetudo habẽda est, unde aliqua saltẽ utilitas
ad animæ curam accessura est. Quemadmodũ igitur tinctores, ubi præparauerunt pri-
us curationibus quibusdã quodcunq; tandem fuerit quod tincturã excipiet, ita tandẽ
florem inducunt, siue purpura siue aliud quid sit: Eodem sanè modo etiã nos, si inelui-
bilis nobis permanere debet honesti gloria, externis utiq; his præinitiati, deinde sacras
& arcanas doctrinas audiemus ac assequemur. Et uelut in aqua solem uidere adsueti:
sic ipsi luci oculos admouebimus. Si quidẽ igitur est quædã familiaritas doctrinis in-
ter se, ualde utilis fuerit nobis ipsarum cognitio: sin minus, tamẽ inter se cõparare, & di
scere diuersitatẽ, non parum cõfert ad confirmationẽ potioris. Sed & si utramq; doctri
nam alicui rei assimulaueris, imaginẽ assequeris. Certe quẽadmodũ plantæ uirtus pro-
pria est maturo fructu turgere, addũt aũt aliquid ornatus etiã folia, dum circum ramos
cõcutiunt̃: Sic profecto etiã animæ, præcipue quidẽ fructus est ueritas ipsa, non ingra-
tum tamen etiã externã sapientiã circundatã esse, uelut folia quædã, & tegumentũ fru-
Exod. 11 ctui, & aspectũ nõ iniucundũ exhibentia. Dicitur itaq; etiã Moyses ille magnus, cuius
maximũ est in sapiẽtia apud oẽs homines nomẽ, in Ægyptiorũ disciplinis mentẽ exer-
citasse, atq; ita ad ueritatis speculationẽ accessisse. Consimiliter aũt huic, etiã in posteri-
oribus temporibus sapientẽ Danielem in Babylone Chaldæorũ sapientiam addicisse,
& tunc.

& tunc sacras doctrinas attigisse tradunt. Cæterũ ꝙ quidem non inutiles sunt animis externæ hę disciplinę, sufficiẽter dictum est. Quõ uero ipsarum participes fieri uos oporteat, consequens fuerit dicere. Primũ equidem his quæ Poetis dicunt, ut hinc initiũ sumã, quandoquidẽ uarij sunt, nõ omnibus consequenter animũ aduertere oportet. Sed quũ bonorũ uirorũ actiones aut sermones nobis recẽsuerint, eos complecti ac imitari, & ꝙ maxime conari ut tales simus. Quũ uero ad flagitiosos homines peruenerint, tum fugere oportet ne imitemur, obturatis auribus, non minus ꝙ Vlyssem aiunt illi Sirenum cantus. Nam ad uitiosos sermones consuetudo, uia quædã est ad res ipsas. Quapropter omni custodia anima adseruanda est, ne per sermonũ uoluptatẽ aliquid deteriorum imprudentes suscipiamus, quẽadmodũ hi qui uenena cum melle admittunt. Non itaq; laudabimus Poetas, neq; conuitiantes, neq; cauillantes, nõ amantes aut ebrios imitãtes, nõ quũ plena mensa & cantilenis dissolutis felicitatẽ metiunt. Minime uero omniũ de dijs disserentibus intenti simus, & maxime quũ de ipsis ut multis & nõ cõsentientibus tractarint. frater enim apud illos seditionẽ agit aduersus fratrẽ, & parẽs aduersus liberos: & his rursus aduersus parẽtes implacabile bellũ est. Adulteria aũt deorũ & amores, cõmixtiones in propatulo, & has præsertim summi omniũ & maximi Iouis, uelut ipsi dicũt, quas si quis etiã de brutis pecorib. recẽseat erubesceret, his qui in scenis uersant relinquam⁹. Eadem hęc etiã de scriptorib. ac historicis dico, & maxime quũ audiẽtiũ animis delectãdis historias scribũt. Sed & rhetorũ circa mentiendũ artem non imitabimur. Neq; eñ in iudicijs, neq; in alijs actionibus, cõmodũ est nobis mendaciũ, qui rectã & uerã uitæ uiã prælegimus, quib. nõ litigare lege præceptũ est. Sed illa ipsorũ potius recipiemus, in quib. uirtutem laudarunt, aut prauitatẽ uituperarũt. Quẽadmodũ eñ hoĩes floribus usq; ad odoris iucunditatẽ aut colorẽ fruunt: apes uero etiã mel ab ipsis sumũt: Sic sanè etiã hic, qui nõ solum iucunditatẽ & Venerẽ eiusmodi orationũ persequunt, his etiã utilitatẽ quandam ab ipsis in animũ reponere licet. Quapropter iuxta totã apũ similitudinẽ, orationũ participes nos fieri cõuenit. Illę eñ neq; ad oẽs flores cõsimiliter accedũt, neq; etiã eos ad quos aduolant totos auferre tẽtant, sed quantũ ipsis ad mellis opificiũ cõmodũ est accipiẽtes, reliquũ ualere sinunt. Et nos sanè si sapiam⁹, quantũ sincerũ est & ueritati cognatũ ab ipsis adepti, q̃d reliquũ est transilienus. Et quẽadmodũ ubi roseti florẽ decerpimus, spinas deuitamus: sic etiã in huiusmodi orationibus, quantũ utile est adepti, noxiũ uitabim⁹. Statim igitur ab initio singulas disciplinas cõsiderare, & ad finẽ coaptare cõuenit, iuxta Doricum prouerbiũ, lapidẽ ad funiculũ ducẽtes. Et quãdoquidẽ per uirtutẽ ad uitã illam nostram nos peruenire oportet, ad hanc aũt multa poetis, multa scriptoribus, multò plura adhuc philosophis decãtata sunt, talibus orationib. maxime animus aduertẽdus est. Nõ modica eñ utilitas est, familiaritatẽ quandã ac cõsuetudinẽ uirtutis animis adolescẽtium ingenerari, qm̃ quæ à talibus discuntur incõcussa permanere solent, propter animarum teneritudinẽ in profundũ insculpta ac impressa. Aut quid tandẽ aliud Hesiodũ cogitasse putem⁹, ut faceret uersus illos quos oẽs canũt? an nõ ut adhortaret adolescẽtes ad uirtutẽ? Quòd uidelicet aspera est primũ & inuia, & multo sudore ac labore plena, accliuisq; ad uirtutẽ ducẽs uia. Quapropter nõ est cuiusuis accedere ad ipsam, propter rectitudinẽ, neq; facile est etiãsi quis accessit, ad summum peruenire. Si uero quis sursum perlatus in summo cõsistat, læuis & pulchra facilisq; ac expedita existit, & iucũdior ꝙ altera quæ ad uitiũ ducit, quã aceruatim ex propinquo arripi posse, idẽ ille poeta dixit. Mihi equidẽ nihil aliud uidet ꝙ nos ad uirtutẽ cohortari, & hæc recẽsere oẽs ut boni simus ꝓuocãdo, & ut ne emolliti ad labores ante finẽ desistamus. Quin & si quis alius cõsimiliter uirtutẽ celebrauit, etiã ad huius sermões ꝓgressi ipsos recipiamus. Quẽadmodũ porrò ego è quodã uiro docto, & in assequẽda poetę sentẽtia ualde excellẽti audiui, tota Homeri poesis laus est uirtutis, & oĩa ipsi ad hoc tẽdunt, quæ nõ iusti operis ornandi gratia sunt adiecta. Nõ minus aũt etiã ea, in quibus exercitus Cephalenorũ ducẽ nudũ ex naufragio seruatum, finxit primũ quidẽ reueritã esse reginã, ꝙ solus apparuisset, tantũ aberat ut turpitudinis damnaretur nudus cõspectus solus, quandoquidẽ uirtus pro uestibus ipsum exornarat. Deinde uero etiã reliquis Phęacibus quãtiuis precij dignũ iudicatũ esse, ut relictis delicijs in quibus uiuebãt, ad illũ respicerẽt, & oẽs æmularent & nullũ ex Phæacibus tũc tẽporis fuisse, qui aliud quid magis in uotis haberet, ꝙ ut Vlisses esset, & hoc ex naufragio seruatus. In his eñ dicebat ille sentẽtiæ poetę enarrator, tantũ nõ exclamantẽ dicere

Homerum, q̄ uobis uirtutis cura habēda est ô homines, quæ & unà cum naufrago enatat, & in terra existentē nudum felicibus Phæacibus honoratiorē reddit. Etenim reuera sic habet. Reliquæ quidē possessiones nō magis habentiū q̄ quorumcunq; tandem uulgarium & eas assequentiū existunt, ut quæ uelut in ludo cubus ac tessera, huc atq; illuc transferuntur. Sola aūt ex possessionibus uirtus auferri nō potest, & apud uiuentes & apud mortuos permanens. Vnde sanè etiā Solon ad diuites mihi dicere uidetur:

At nos uirtutē non ita diuitijs Permutabimus, est etenim possessio firma
Virtutis, sed opes iā alter & alter habet.

Cōsimiles his sunt & Theognidis uersus, in quibus dicit deū, quēcunq; tandē dicit, hominibus trutinā aliàs aliter degrauare:

Et iam diuitias, iam nihil esse homini.

Quin & Chius sophista alicubi in scriptis suis cōsimilia his in uirtutē ac uitia scripsit. Cui ipsi quoq; animū aduertere debem⁹: neq; eñ contēnendus uir est. Habēt aūt uerba ipsius hoc modo, quantū sanè ego sententiā uiri memoria teneo, quādoquidē ipsa uerba non memini, præterq̄ q̄ simpliciter sic dixit citra metrū. Quòd quū ualde iuuenis esset Hercules, & fermè hanc ætatē ageret, quā nūc uos, deliberaretq; utram uiā pergeret, hāc ne quæ per labores ad uirtutē ducit, aut alteram illam facillimā: accessisse ad ipsum duas mulierculas, easq; fuisse uirtutē ac uitiū, & statim quidē ipsas etiā tacentes ab ipso habitu diuersitatē manifestasse: fuisse aūt alterā nēpe uitiū, ab arte cōptoria ad pulchritudinē exornatam, & præ delicijs diffluxisse, & omnē uoluptatis gregē ex sese appensum duxisse. Hæc ipsa igitur ostētasse, & adhuc plura his promisisse, & Herculem ad seipsam trahere conatam esse: alterā uero macrā ac squalidam fuisse, & intentos oculos habuisse, ac talia quædam contrà dixisse. Nihil eñ remissum ac dissolutū promisisse, neq; quicq̄ iucundū, sed sudores infinitos, & labores ac pericula, per totā terram ac mare inbeunda: præmiū aūt horū esse, Deum fieri, uelut ille inquit. atq; hāc ipsam etiā morientē Herculē insequutum esse. Et fermè oēs qui aliquid nominis in sapiētia assequuti sunt, unusquisq; pro uiribus, aut minus aut amplius, uirtutis laudē in scriptis suis recēsuerūt: quibus credendū est, & conandū ut in uita sermōes demōstremus. Nam qui uerbotenus apud alios existentē philosophiā, opere confirmarit, Solus nempe sapit, reliqui uolitant uelut umbræ.

Et mihi uidet̄ tale cōsimile esse, uelut si pictor admirādū quippiā, utpote hominis pulchritudinē imitetur: ipse uero talis reuera sit, qualē in tabulis ille expressit. Alioqui splendide uirtutē in mediū collaudare, & longas de ipsa orationes extēdere, priuatim uero uoluptatē tēperātiæ præferre, & lucrum iustitiæ præponere, simile esse dixerim ego his qui in agendis comœdijs in scena personas repræsentant, qui sæpenumero uelut reges & optimates se inferunt, quū neq; reges sint neq; optimates, neq; fortassis omnino liberi. Deinde Musicus quidē nō uolens utiq; tolerarit ut dissona ipsi lyra sit, & chori præfectus, ut non q̄ maxime cōcinnū chorū habeat. Vnusquisq; aūt seditionē aduersus seipsum aget, & nō cōsentientē uerbis uitā exhibebit? sed lingua quidē iurauit, mēs aūt iniurata est, iuxta Euripidē dicet? Et uideri q̄ esse bonū magis captabitur. Verū hic est extremus iniustitiæ terminus, si quid Platoni credere oportet, nimirū uideri iustū esse eū qui nō sit. Sermones quidē igitur qui rerum honestarū habent præcepta, hoc modo recipiam⁹. Quandoquidem uero etiā facta honesta ueterū uirorū, aut per memoriæ cōsequentiam ad nos conseruant, aut in poetarū uel scriptorū monumētis extant, neq; utilitatis ex his ipsis impertiti simus. uelut uerbi gratia, cōuitia iactabat quidā plebeius ac circumforaneus homo in Periclē: hic aūt nō animaduertebat: & per totā diē perseuerabāt, ille quidē opprobrijs immodice diuexans ipsum, hic uero nō curās illū. Deinde uespere iam facto & tenebris obortis, quū uix discederet, cū lumine ipsum Pericles deduxit, ut ne ipsi corrūperet philosophiæ studiū. Rursus: quidā Euclidi Megarēsi iratus mortē minatus est ac iurauit, Hic uero contrà iurauit, & iureiurādo affirmauit se placaturū ipsum ac sedaturū, ut ne quicq̄ ipsi molestus esset. Quāti pretij esse putas taliū exēplorū aliquid in memoriā uenire uiri qui iam ab ira detinet̄? Nam tragœdiæ credendū non est simpliciter dicenti:

In hostes ira coarmat manum.

Sed ne exurgere quidē omnino ad animū ira percitū oportet: si uero hoc nō est facile factu, tamē uelut frenū ipsi inijcere rationē, & non sinere ulterius efferri. Verum reducamus orationē rursus ad honestarum actionū exēpla. Percutiebat quidā Sophronisci filiū Socratē in ipsam faciē impetu facto: hic uero nihil renisus est, sed exhibebat se ut ebriosus ille

ſus ille ſe ira exſatiaret, ut intumeſceret iã & præ plagis ſanioſa facies eſſet. Vbi aũt ille à uerberib. ceſſaſſet, Socrates quidẽ nihil aliud feciſſe dicit̃, ſed frõti uelut ſtatuæ inſcripſiſſe opificẽ, Ille faciebat, & in tantũ ſanè ſe de illo uindicaſſe. Hæc itaq; in idẽ fermè cũ noſtris tẽdentia, operæpretiũ eſſe cenſeo nos qui tanti ſumus imitari. Nã hoc quidẽ Socratis, conſimile eſt illi præcepto, ꝙ percutiẽti in maxillã, etiã alterã exhibere cõuenit, in tantum uidelicet oportet ultionẽ facere. Periclis aũt & Euclidis factũ ſimile eſt illi, ꝙ perſequentes ſuſtinere, & ipſorũ iram leniter tolerare oportet, & illi, ꝙ amicis bona optare, & non mala imprecari oportet. Quare qui in his præeruditus fuerit, is utiq; nõ amplius illis uelut impoſſibilib. fidem derogabit. Nec uero præterierim Alexãdri factũ, qui ubi filias Darij captiuas haberet, quarũ admirabilis plane pulchritudo fuiſſe prædicat̃, ne aſpicere quidẽ dignatus eſt, Turpe eſſe iudicãs eũ qui uiros uiciſſet, à mulierib. ſuperari. Hoc em̃ in idem cũ illo tendit, ꝙ qui aſpexerit mulierẽ ad uoluptatẽ, etiãſi non opere adulterium perficiat, tñ ꝙ cõcupiſcentiã in animũ aſſumpſit, culpa nõ uacat. At uero Cliniæ unius ex familiarib. Pythagoræ factũ, difficile creditu eſt noſtris ſponte accidiſſe ac caſu, non tñ ſerio imitantibus. Quid uero erat ꝗd ille fecit? Quũ liceret ipſi per iuſiurandũ trium talentorum mulctã effugere, exoluit potius ꝙ iurauit, & hoc quum rectè iureiurando uſurus eſſet, gnarus ut mihi uidet̃ præcepti, ꝙ nobis iureiurando interdicit. Cæterũ ut ad id ꝗd ab initio dicebamus, rurſus redeamus, nõ omnia cõſequenter ex ordine à nobis ſuſcipiẽda ſunt, ſed quę utilia ſunt: nã turpe cibos quidẽ noxios nos reijcere, diſciplinarũ aũt quę animã noſtrã nutriunt, nullã rationẽ habere, Sed uelut torrentẽ, omne ꝗd occurrit attrahendo, irruere. Quanq; quã rationẽ habet, gubernatorẽ quidẽ nauis nõ temere ſe uẽtis permittere, ſed ſcaphã ad portũ dirigere, & ſagittariũ ſcopũ petere: quin & fabrũ ferrariũ ac lignariũ finẽ artis appetere. Nos uero etiã à talibus opificib. ſuperari, in hoc ſanè ꝙ noſtra perſpicere poſſim⁹? Nõ ꝑfectò manuariorũ opificũ opificij finis eſt, humanę uero uitæ ſcopus nullus eſt, ad quẽ reſpiciẽtẽ om̃ia facere ac dicere oportet, eũ qui nõ brutis animantib. ſimilis futurus eſt. Aut ſic ſanè fuerim⁹ palàm uelut nauigia nõ ſaburrata, & nulla nobis mẽte ad animæ gubernacula deſidente, temere per uitã ſurſum ac deorſum feremur? Sed quẽadmodũ in gymnicis certaminibus, adde etiã muſicis, illorũ certaminũ exercitationes fiunt, quorum coronæ ſunt, & nemo lucta aut pancratio decertare ſolẽs, cithara aut tibia canere ſtudio habet. Nequaq; certè Polydamas, ſed ille ante certamẽ in Olympijs, currus retinuit currẽtes, & per hos robur cõfirmauit. Et Milo ab aſſumpto illito ſcuto nõ depellebat̃, ſed reſiſtebat dum impellebat̃, nõn minus ꝙ ſtatuæ plumbo colligatæ ac cõglutinatæ, & in ſum̃a, exercitatiões, certaminũ præparatiões ipſis erãt. Si uero Marſyę aut Olympi Phrygũ pulſationes curioſe ſcrutati eſſent, relicto puluere ac gymnaſiis, citius utiq; coronas aut gloriã aſſequuti eſſent, ꝙ euitaſſent ne ridiculi corporib. eſſent. Sed neq; Timotheus dimiſſis cantilenis, in palęſtris degebat: neq; em̃ tñ in Muſica præ omnib. excelluiſſet, utpote cui tanta artis facultas aderat, ut etiã ad iram animũ excitare poſſet, per concitatã & auſterã harmoniã: ſed & laxare ac mollire rurſus per remiſſam, ſi quãdo uellet. Quaꝑpter ſanè quũ Alexãdro aliquãdo Phrygiã harmoniã incinuiſſet, excitaſſe ipſum fertur ad arma inter cœnandũ, & rurſus reduxiſſe ad cõuiuas, harmonia laxata. Tantã uim tum in muſica, tũ in gymnicis certaminib. exercitatio habet ad finis adẽptionẽ. Quãdoquidẽ uero coronarũ & athletarũ memini, illi ipſi innumera mala perpeſſi, & undiquaq; robore ſibijpſis aucto, ubi multũ gymnaſticis laboribus inſudarunt, & multas plagas ex pædotribis pertulerunt, & uictũ nõ iucundiſſimũ, ſed à magiſtris exercitiorũ præſcriptũ ſequuti ſunt, & ut ne longũ faciã, etiã in reliquis ſic degẽtes, ut uita ipſorum ante certamẽ exercitatio ſit certaminis, tunc exuunt̃ ad ſtadiũ, & om̃ia laborãt ac periclitant̃, ut oleaſtri coronã accipiãt, aut apij, aut alterius cuiuſdã eiuſmodi, & uictores à præcone prædicent̃ ac proclament̃. Nobis aũt quib. præmia uitæ propoſita ſunt adeò admiranda, tũ multitudine tũ magnitudine, ut nullius uerbis explicari poſſint, in utranq; aurẽ dormiẽtibus, & in multa licentia uiuẽtibus, altera manu arripere cõtinget? Atqui hoc modo quantiuis ſanè pretij ſecordia in uita fuerit, & Sardanapalus ipſe primas omnium felicitatis tulerit, aut etiã Margites ille, ſi ita uolueris, quẽ neq; aratorẽ, neq; foſſorem, neq; aliud quicq; eorũ quę uitæ cõmoda ſunt, Homerus fuiſſe dixit, ſi modò Homeri hec ſunt. Sed nunquid potius uerus eſt Pittaci ſermo, qui difficilẽ rem eſſe dixit, Bonũ eſſe? Per multos enim reuera labores penetrantibus, uix tandẽ nobis cõtinget bona illa aſſe-

quendi quorũ in ſuperiorib. nullũ exẽplũ in humanis eſſe dicebam⁹. Quare minime ſe-
gnes eſſe nos oportet,neq; cũ modica quiete magnas ſpes permutare, niſi op,pbria per-
ferre uelim⁹, & pœnas ſubire, nõ utiq; hic apud homines, quanq; & hoc nõ paruũ eſt,ſi
quis mẽte prędítus ſit,ſed in iudicijs ſiue ſub terra,ſiue ubicũq; in uniuerſo ea exiſtũt.Nã
inuolũtarie quidẽ ab officio cõueniẽte delinquẽti, uenia fortaſſis aliqua à deo cõtige-
rit.De induſtria uero deteriora eligẽti,nulla excuſatio cõtingere poteſt,ut nõ multiplex
ſuppliciũ ſubeat. Quid igit̃ faciem⁹ dixerit aliquis? Quid aliud q̃ ut animæ curã habea-
mus,& ab omnib.alijs ociũ agamus. Itaq; corpori inſeruiẽdũ nõ eſt, niſi om̃is neceſſitas
urgeat,ſed animę ea q̃ optima ſunt ſuppeditãda ſunt:ita ut ipſam uelut ex carcere,ex ſoci-
etate quã cũ corporis affectiõib. habet, per philoſophiã liberem⁹, ſimulq; corpus ipſum
affectib.ſuperius ac potẽtius efficiamus:uentri quidẽ neceſſaria miniſtrãtes, nõ iucũdiſ-
ſima,uelut hi qui mẽſarũ ſtructores quoſdã ac cocos excogitãt,& totã terrã ac mare per-
ſcrutantur, uelut moroſo hero tributa exigentes, miſerabiliter occupati, his qui in orco
puniunt̃ nihil tolerabilius perpetiẽtes,palàm in ignẽ fodiẽtes,& cribro aquã ferentes,&
in pertuſum hauriẽtes doliũ, nullũ laborũ finẽ habẽtes, Tonſurę aũt & ueſtitus extra ne-
ceſſitatẽ curioſum eſſe,aut aduerſa fortuna utentiũ eſt,aut iniuſtorũ,uelut Diogenes ait.
Quare cincinnatũ eſſe & appellari,ſimiliter turpe putari oportere cẽſeo,uelut meretrica
ri ac ſcortari,aut alienis nuptijs inſidiari. Quid eñ retulerit, ſi quis modò mẽte præditus
ſit,ueſte raſa ac ſubtili indutũ eſſe,aut detritũ palliũ geſtare, quãdiu in hoc nullus defect⁹
eſt,ut aduerſus hyemẽ & æſtũ proſit? Sed & alia eodẽ modo,nõ magis ſuperfluè q̃ neceſ
ſitas exigit parare oportet,& corpus nõ amplius curare q̃ quõ animæ cõmodius eſt. Nõ
eñ minus opprobriũ eſt uiro,qui hac appellatiõe uere dignus eſt,cincinnatũ eſſe & cor-
poris ornatorẽ,q̃ ad aliã quandã affectionẽ ingeneroſo animo præditũ eſſe. Nam omne
ſtudiũ huc cõferre ut corpus q̃ optime habeat,nõ eſt eius qui ſeipſum cognoſcit,neq; in
telligentis ſapientẽ illam admonitionẽ,Q₂ homo nõ eſt id quod uidet̃: ſed præſtantiore
aliqua ſapientia opus eſt, per quã unuſquiſq; noſtrũ, quis nam tandẽ ſit, ſeipſum cogno-
ſcat.Hoc ipſum uero nõ expiatam ac purgatã mentẽ habentib. magis impoſſibile eſt, q̃
lippienti ad ſolem reſpicere. Purgatio aũt ſiue expiatio animæ, ut ſemel & quantũ uobis
ſatis eſt dicam, eſt uoluptates per ſenſus irrepentes ignominioſas ducere, nõ oculos ab-
ſurdis eorũ qui miracula edunt oſtẽtationib. paſcere, aut ſpectaculis corporũ uoluptatis
ſtimulũ immittentiũ,nõ per aures corruptas cantilenas animæ infundere:ex huiuſmodi
enim Muſicæ genere,affectiones ex illiberalitatis ac humilitatis progenie, animis inſeri
ſolent. Verũ altera Muſica nobis inſequẽda eſt, melior illa & ad melius ducẽs, qua Da-
1.Reg.18 uid ſacrarũ cantilenarũ poeta uſus,furorẽ regis Saul,uelut tradũt,ſedauit. Narrat̃ etiã Py
thagoras in ,pcaces ac ebrios incidiſſe,ac iuſſiſſe tibicinẽ ,pcacitatẽ laceſſentẽ, ut mutata
harmonia,Doriũ ipſis incineret:eos aũt ſic reſipuiſſe præ cãtilena,ut abiectis corollis,ue
recũdia ſuffuſi domũ reuerterent̃.Alij uero ad tibiã Corybãtũ more furijs agitant̃,ac de-
bacchant̃,tñ refert ſanis aut uitioſis cãtilenis aures impleri. Quare eius q̃ nũc primas ob
tinet muſicę,minus uos participes fieri oportet, q̃ cuiuſcunq; tandẽ turpiſſimæ rei. Por-
rò ſuffitus om̃is generis olfactui uoluptatẽ afferẽtes aeri permiſcere, aut unguẽtis ſeſe in
ficere ac cõfricare,etiã interdicere uobis erubeſco. Quid uero quis dixerit de eo q̃ uolu-
ptates tactus ac guſtus perſequi nõ oportet, q̃ q̃ hæ cogunt eos qui circa ipſarũ captu-
rã occupati ſunt,uelut pecora,ad uentrẽ & ea quæ ſub uentre ſunt pronos ac nutãtes ui-
uere? In ſum̃a totũ corpus cõtemnẽdũ eſt,ei qui nõ in uoluptatib. ipſius uelut in ſterquili-
nio defodi uelit. Aut tñ ſaltẽ ipſi inhærendũ eſt,quantũ ut inquit Plato, miniſteriũ philo
Rom. 6 ſophiæ poſſidet ac exhibet: cõſimilia fermè dicẽs Paulo, qui admonet nullam oportere
corporis prouidentiã habere,ad cõcupiſcẽtiarũ occaſionẽ. Aut quid differunt hi qui cor
poris ut q̃ optime habeat curã gerunt,animã uero ipſo uſurã quaſi nullius rei negligunt,
ab his qui inſtrumẽtorũ ſtudio tenent̃,artis uero per ipſa operãtis negligẽtes ſunt? Qua-
propter in totũ uice uerſa caſtigare ipſum ac cõtinere uelut beſtiæ impetus cõuenit, & tu
multus qui ab ipſo in anima excitant̃, ratiõe uelut flagro cõpeſcere ac ſedare, & nõ toto
laxato freno uoluptatis, mentẽ negligere, ut uelut auriga ab effrenibus equis uiolenter
agitatis diſtractus,ducat̃. Et Pythagorę meminiſſe, qui ubi didiciſſet aliquẽ ex familiari-
bus ſeſe & exercitationib. & edulijs ualde probè ſaginare ac carnoſum reddere, Itaq; in-
quit,non deſines grauiorẽ tibi ipſi carcerẽ parare? Quare etiã Platonẽ aiunt corporis de

trimen-

trimentū prospexisse, & morbosum Atticæ locum, ipsam Academiā de industria occupasse, ut nimis bonā corporis dispositionē, uelut uitis superfluā fertilitatē exscinderet. Ego uero etiā periculosam esse corporis bonā habitudinē ad summū progressam à medicis audiui. Itaq; hæc ipsa nimia corporis cura, neq; ipsi corpori cōmoda est, & animæ impedimētū est. Certè illi succūbere obsequiq; ac inseruire, manifesta insania est. At uero si hoc negligere studio habuerim⁹, nullaten⁹ aliud quicq; rerū hūanarū admirabimur. Ad quid enī amplius utemur diuitijs, si uoluptates per corpus accedētes ignominiosas ducimus? Ego quidē non uideo, nisi iuxta draconū fabulam, uoluptatē aliquā afferat thesauris defossis incubare. Multū aūt abfuerit, ut qui liberaliter erga talia se habere erudit⁹ est, humile aut turpe quid, opere aut sermone designet. Quod enī supra necessitatē redundat, siue Lydium arenæ aureæ sit ramentū, siue formicarū auriferarū opus, tāto plus ignominiosum ducet, quanto minus indiguerit. Ipsam aūt necessitatē iuxta naturę necessaria, & non uoluptatibus terminabit. Nam qui necessarios terminos excesserunt, consimiliter uelut hi qui in decliue feruntur, nihil stabile habentes ad quod se recipiant, nusquā ab ulteriore delatione interquiescunt: sed quanto plura acquisierint, tanto magis æquali indigent, aut etiam ampliore, ad concupiscentiæ expletionē, iuxta Execestidæ adeo filium Solonem, qui ait: Diuitijs nullum statuunt mortalia finem Pectora.

Verum ad hæc Theognide utendum est præceptore dicente:

Nō ego diuitias moror, aut peto, uiuere tantū De paucis detur, nil sit ut inde mali.

Ego aūt etiā in Diogene admiror omnium simul humanarum rerum contemptū, qui sanè etiam rege magno seipsum ditiorē declarauit, ex eo quod paucioribus quam ille in uita opus haberet. Nobis autem nisi adsint Pythij Mysi talenta, & tot ac tot terræ iugera, & pecorum greges plures quàm numerare possimus, nihil satis erit? Cæterum uelut ego arbitror, conuenit diuitias absentes non expetere, nec desiderare, & si adsint, non magis propter possessionē ipsarū se iactare, quàm ob scientiam dispēsandi ipsas. Nam Socratis illud rectè habet, qui quū diues quidā magnopere propter pecunias superbiret, nō prius admiraturum dixit, quàm experiretur etiam quòd his uti nosset. Aut Phidias quidem & Polycletus, si ob aurum & ebur se magnopere iactassent, quorū alter Eleis Iouem, alter Argiuis Iunonem fecit, ridiculi essent alienis diuitijs gloriātes relicta arte, præ qua etiam aurum ipsum iucūdius ac pretiosius effectū est. Nos aūt humanā uirtutē nō sufficere per seipsam ad ornatū putantes, minore pudore digna nos facere arbitramur? At sanè diuitias quidē despiciemus, & uoluptates per sensus illabētes ignominiosas ducemus, assentationes uero & adulationes persequemur? & uulpeculæ Archilochi astutiā ac uariegatā uersutiā æmulabimur? Verū non est quod magis fugere debeat uir tēperatus, q̃ ad opinionem uiuere, & ea quæ uulgo ac multitudini probantur spectare, & nō rectam rationē uitæ ducē facere. Quare etiāsi omnib. hominibus contradicere, & ignominiā ac periculum subire pro honesto oporteat, nihil ex his quæ recta iudicata sunt tollēdū, neq; inuertendum est. Aut si quis non se sic habet, quid ab Ægyptio illo sophista abesse ipsum dicemus? qui planta fiebat, & bestia quū uellet, & ignis & aqua, & in oēs res mutabatur: siquidem sanè etiā ipse nunc quidē iustitiā laudabit apud eos qui hanc colūt, nunc uero contrarios emittet sermōes, ubi iniustitiā probari ac in honore esse senserit, q; ipsum adulatores facere solēt. Et quēadmodū aiunt polypodē colorē ad subiectā terrā: sic ipse mentē ac sententiā suam ad familiariū, & eorū cū quibus conuersatur sententiā transmutabit. Cæterum hæc quidē alicubi etiā in nostris orationib. perfectius discemus. Quo uero uelut ad umbratio quædā uirtutis in præsens cōtingat, externis doctrinis circūscribemur, nec ulterius pergemus. Qui enim diligēter ex unaquaq; utilitatē colligūt, his uelut magnis fluminibus, multæ undequaq; accessiones cōtingere solent. Nam quod dictū est, modicum ad modicū deponēdū esse, non magis in argenti additionē, q̃ in cuiuscunq; tandē scientiæ appositionem, rectè à poeta dictū esse, existimare conuenit. Bias itaq; filio ad Ægyptios abeunti, & percunctanti quid nam faciendo rē ipsi gratissimā facere possit: Si uiaticū, inquit, ad senectutē tibi cōparaueris, uirtutē nimirū uiaticū dicēs, modicis terminis ipsam circumscribens, utpote qui humanæ uitæ spatio utilitatē ab ipsa terminauit. Ego uero etiamsi quis Tithoni senectā, siue Arganthonij dicat, aut etiam longissimæ apud nos uitæ Mathusalæ, qui mille annos minus triginta, uixisse dicitur: imò etiam, si quis uniuersum

ex quo facti sunt homines tempus dimetiatur, uelut puerilem intelligentiā ridebo, in longum illud respiciens & non senescens æuum, cuius finem aliquē intellectu apprehēdere non datur, non utiq; magis quàm immortalis animæ finem ac interitū statuere: ad quod sanè ego uos admonuerim uiatica comparare, omnē lapidem iuxta prouerbium mouentes; unde modo aliqua nobis utilitas ad ipsum accessura sit. Neq; uero quia difficilia sunt hæc & laborem requirunt, propterea pigriores simus: sed memores eius qui adhortatus est, q oporteat unūquenq; optimā uitā eligere, & sperare cōsuetudine ipsam iucundam fore, optima aggredi oportet. Turpe est enim præsentis tēporis occasionē dimittere, & postea aliquando quod præteritū est reuocare, quū nihil amplius nobis anxijs cōtinget. Ego quidē igitur quæ optima esse iudico pàrtim nunc dixi, partim per omnē uitā uobis cōsulā. Porro quū tria sint ægritudinū genera, optarim uos incurabili illi minime similes uideri, neq; consimilem animi morbū uos prodere, quali infelicium quorundā corpora sunt obnoxia. Etenim qui ex paruis morbis laborant, ipsi ad medicos accedunt. Qui uero à maiorib. correpti sunt ægritudinibus, medicos ad se accersunt. Qui aūt in immedicabilem penitus atræ bilis morbū delati sunt, neq; accedentes admittunt. Hoc ipsum opto ne perpetiamini nunc uos recta consilia relinquentes.

DIVI BASILII MAGNI CONCIO IN SANCTVM martyrem Mamantem.

ON ignoro encomiorum coram tam frequenti conuentu magnitudinem: uerum sicut hoc scio, sic debilitatē meam ipse sentio. Argumentū equidem postulat ut dignum aliquid tanto consessu dicatur, cum pro spe quam in nobis habet, tum pro ipsius argumenti dignitate. Quando quidem enim in maxima festiuitate hodie martyrum memoriam celebramus omnis mens erecta, omnis auris præparata, & dignū quid ipso martyre audire gestiens, etiam ipso circa martyrem desiderio Ecclesiam allicit. Nam benigni ac grati filij magna patrum encomia exigunt, & non patiuntur uti q; ut in dicentis tenuitate, magnitudo eorum quæ laudibus uehenda sunt periclitetur. Quare quāto maior est uestra prōptitudo, tanto maius periculum. Quid igitur faciemus? Quomodo uero & uestras cupiditates explebimus, & ipsi nō inutiles à præsentibus discedemus? Adhortabimur unāquamq; animam, ut quæ in memoria habuit dum huc accessit, ea secum in mente renouet, sicq; ex domesticis se alat, & proprijs uiaticis se exhilaret, atq; sic abeat. Meministis martyris uos, quicunq; per somnia fructū de ipso cōsequuti estis. Itemq; qui in loco hoc cōstituti, ipsum auxiliarū in orationē habuerunt, quibus nomine uocatus, in operibus astitit, quos ex peregrinatione reduxit, quos ex infirmitate erexit, quibus liberos iam uita functos restituit, quibus præfinitū uitæ tempus prorogauit. Hæc omnia ubi mihi collegistis, ex cōmuni collatione encomiū facite, mutuò inter uos distribuite, quæ quisq; nouit ei qui nō nouit, & qui ignorat à gnaro accipiet. Atq; ubi sic ex cōmuni symbolo uos mutuo paueritis, debilitati nostræ ueniam date. Hæc enim martyris sunt encomia, diuitiæ nimirū spiritualium gratiarum ac beneficiorū. Non enim iuxta externorum encomiorū legem ipsum magnificare possumus, patres & progenitores illustres proferre nequimus. Turpe est enim alieno ornatu redimiri eum qui propria uirtute illustris est: nam talia per consuetudinis leges in encomijs assumunt. Verum lex ueritatis propria uniuscuiusq; encomia exigit. Neq; enim equum celerem facit patris in cursu præstantia. Neq; canis encomium est, ex uelocissimis natū esse. Sed quemadmodū reliquorū animalium uirtus, in ipsis singulis cōsideratur: sic etiam uiri propria laus, ex recte ab ipso factis testimoniū fert. Quid ad filium patris claritudo? Sic ipse martyr claritudinē non aliunde accepit: sed ipse posteris bonæ famæ faculam accendit. A Mamante sunt reliqui, non ab alijs Mamas. Pueri ab hoc pietatē edocti, hoc glorientur. Ipse eīm domestica uirtute turget. Non est uelut torrens alieno confluxu se iactans, sed fons est ex proprijs finibus pulchritudinem profundens. Admiremur uirum non alieno ornatu redimitū, sed proprio se ostentantē. Vides claros equorū nutritores? uides alba ipsorum monumēta, quomodo lapides sunt qui prætereuntur? Memoria aūt martyris est, & omnis regio cōmota est, omnis ciuitas ad festiuitatem transmutata est. Neq; cognati diuitū ad parentū sepulchra decurrunt, sed omnes ad pietatis locū, patrē hunc ueritatis principē, at nō patres corporum

prin-

principes nominãt. Vides quõ uirtus honorat̃ & nõ diuitiæ? Sic ecclesia per hoc ꝙ eos
qui præcesserũt honorat, præsentes impellit. Ne mihi, inquit, studiosus sis diuitiarũ, ne sa-
piẽtiæ mũdi exolescẽtis, ne gloriæ deflorẽtis. Hæc unà cũ uita dissipant̃: sed pietatis ope-
rator sis. Hæc & ad cœlũ te euehet. Hæc & immortalẽ tui memoriã, & perpetuã apud ho
mines gloriã præparabit. Quare si quis meminit pastoris, ne admiret̃ diuitias. Conueni-
mus eñ ut laudemus nõ qui diues sit. Nõ abibis diuitẽ admirãs, sed paupertatẽ cũ pieta-
te. Pastor nihil magnũ est, neq; sapiẽs studiũ, q̃d neq; iratus probri uice obijceres, si quis
te irritasset. Pastor nihil amplius quotidiano uictu possidẽs, perã appensam habẽs, & cla-
uam gestãs, ac uiaticũ diurnũ, nullã curã de crastino habens, feris bestijs inimicus, mãsue
torũ animaliũ contubernalis. Fugiẽs forũ, fugiẽs iudicia, nõ noscens calumniatores ac sy
cophãtas, nõ noscens mercaturã, ignarus diuitiarũ, nõ habens ꝓpriũ tuguriũ, sub cõmu-
ni mundi tecto uitã degens, in nocte ad cœlũ respiciens, & per stellas miraculũ cõditoris
cognoscens pastor. Ne pudeat nos ueritatis, ne externos fabulatores imitemur, ne cõte-
gamus ueritatẽ uerborũ fuco ac decoro ornatu. Nuda est ueritas, patrono nõ indigẽs, ip-
sa seipsam defendens, ac splendido præconio humilitatẽ euehens ac ostendens. Verum
magis miraberis in encomio, ꝙ pastor & pauper. Hæ sunt Christiani iactãtiæ ac gloriatio
nes. Si principes doctrinæ pietatis quæsieris, piscatores sunt ac publicani: si discipulos, co *Matt. 4*
riarij pauperes. Nusq; claritudo, nusq; opulentia, omnia hęc unà cũ mundo exoleta sunt. *Act. 10*
Vide igit̃ cuius diem celebramus, cuius gratia omnes hilares sumus, ob quẽ uita trãsmu
tata est? Quãdoquidẽ pastoris mentionẽ fecimus, ne appellatiõe audita cõtemnas. Qui
primus dño cõplacuit Abel, pastor fuit. Quis illius imitator? Moyses magnus ille legisla *Gen. 3*
tor, qui tentationẽ Pharaonis effugit, qui cõtubernaliũ insidias odio habuit: hic in mon- *Exod. 3*
te Choreb pastor fuit, & dũ pauit deo colloquutus est, Non litigãs uidit angelũ in rubo,
sed pastor existẽs, colloquio illo cœlesti dignus factus est. Quis post Moysem? Iacob pa-
triarcha, in pascẽdo patientiã ꝓ ueritate demõstrãs, parua imagine totã suã uitã, uelut per *Gen. 29*
characterẽ exprimẽs ac deliniãs. Cui tradidit imitationẽ? Dauidi. Dauid ab arte pastora- *1. Reg. 16*
li peruenit ad regnũ: sorores eñ sunt ars pascẽdi ac regnãdi, in quantũ altera brutorũ, alte
ra ratione præditorũ præfecturã sibi cõcreditã habet. Sic hæc maioris scẽtiæ est fundamẽ
tum: quapropter utrasq; cõplectens dñs, & pastor est & rex: irrationales pascẽs, maiore
uero ratiõe præditos sub præfecturã regni ducẽs. Vis discere quãta res est pastor? dñs pa *Psal. 22*
scit me. Quis est hic? rex gloriæ, hic pastor, illic rex: & ne putes ab alijs quidẽ hoc ipsi te-
stimoniũ præberi, ipsum uero hac appellatiõe pudefieri. Sed silẽtio spurijs pastorib. impo
sito, uerũ artis pastoralis testimoniũ sibi tribuit. Ego sum pastor bonus. Ego sum, & nõ al *Ioan. 10*
teratus sum. Quõ quũ magna dicit, Ego manu mea firmaui terrã, ego ꝓduxi cœlũ solus: *Esa. 45*
quõ quũ alia dicit quæ digna sunt dici de deo: sic dicit, ego sum pastor bonus. Fugat spu-
rios, & ueritatẽ in seipsũ trãsfert. Ego sum pastor bonus. Disce quis est pastor, & quis est
bonus: ipse interpretat̃. Verus pastor animã suã ponit ꝓ ouib. Mercenarius aũt & qui nõ
est pastor, cuius nõ sunt oues ꝓpriæ, nõ curat, ubi uiderit lupũ uenientẽ. Hic quærit eccle
sia, si pastor est dñs, quis sit mercenarius pastor. Nũ diabolus? Et si diabolus est mercena-
rius pastor, quis sit lupus. At lupus quidẽ est diabolus, bestia illa crudelis, ex rapto uiuẽs,
insidiatrix, cõmunis omniũ hostis. Habeat itaq; ꝓpriã appellationẽ mercenarius pastor.
Mercenarios pastores tũc, ad eos qui tunc erãt cõuersus, dñs dicebat: Sunt aũt etiã nũc,
q̃d minime uelim, qui mercenariorũ appellationẽ sibi contrahũt. Tunc põtifices iudica-
bant̃ ac pharisæi, & tota illa adulterina iudaica moneta. Illos mercenarios pastores dice-
bat, qui nõ propter ueritatem, sed propter ipsorum utilitatẽ pascẽdi potestatem arripue-
rũt: qui inani prætextu adorãt, ut deuorẽt panẽ uiduarũ ac pupillorũ: hi mercenarij sunt, *Mat. 23*
qui necessitati inseruiũt. Qui præsens persequunt̃, & ad futurũ nõ intendũt, mercenarij
& nõ pastores sunt. Et nũc mercenarij multi, qui ꝓ misera gloriola uitã suã exponunt ac
amittũt. Qui etiã nũc in sanis ac integris dñi uerbis fissurã faciũt. Quũ eñ dixisset hęc dñs
dissensio inter ipsos facta est: & alij dicebãt, dęmoniũ habet. Alij dęmõ oculos cæcos ut
uideãt facere no põt. Vides q̃d uetus est affectio dissensiõis? Statim eñ uẽtilabrũ discer- *Mat. 3*
nit ac separat paleas à frumẽto: & leue quidẽ ac instabile findit̃ ac segregat̃ à nutriẽte. Q̃d
uero ad alimentũ spirituale cõmodũ est, manet apud agricolas. Quaꝓpter dissensio facta
est: & alij sic dissidebãt, alij sic. Iudęis cõuenit ut findant̃ ac dissentiãt. Verũ ecclesia dei, q̃
tunicã inconsutilẽ ex integro textã, & q̃ à militib. indiscissa cõseruata est, suscepit, quæq;

Christũ induit, uestẽ nõ findat. Et cognosco oues meas & cognoscũt me meæ. Rapit hæ-
reticus ad propriã blasphemiæ structurã. Ecce, inquit, dictũ est, cognoscũt me meæ, & co
gnosco meas oues. Cognoscere igiť quid dicit? essentiã intelligere? magnitudinẽ metiri?
Tu uero iactas quod illa deitatis cognoscanť quæ tu tuo impudenti ore ꝓfers, aut ex præ
cedentib. nõ intelligis mensurã cognitiõis? Quid cognoscimus dei? Oues meę uocẽ me
am audiũt. Vide quõ cognosciť deus, ex eo quod nos audimus mãdata ipsius, ex eo ꝙd
audiẽtes facimus. Hæc est cognitio dei, seruare mãdata dei. Quõ nõ impertinens curiosi
tas de essentia dei? nõ inquisitio rerũ supermundanarũ, nõ cõsideratio inuisibiliũ? cogno
scũt me meæ, & cognosco meas oues. Sufficit tibi scire ꝙ est pastor bon⁹: ꝙ posuit animã
suã ꝓ ouibus. Hic est terminus cognitiõis dei. Quãtus aũt sit deus, & quæ mẽsura ipsius,
& qualis secundũ essentiã: talia periculosa sunt interrogãti, dubia uero apud interrogatũ.
Silentiũ aũt taliũ medela est. Meæ oues meã uocẽ audiũt, dixit, nõ inquirũt: hoc est, nõ ne
gligẽter trãsmittunt, nõ cõtentiosi sunt. Audiuisti filiũ? ne mihi modos generatiõis ꝓfe-
ras, neq; ipse à me exigas, neq; sub causarũ rationẽ contrahe ea quæ nulli causarũ rationi
subiacẽt, neq; per fissurã diuide ꝙd est coniunctũ: ꝓpterea anteuertẽs te Euãgelista præ-
Ioan. 1 muniuit. Audisti nuper, & sanè audis. In principio erat uerbũ: ut ne filiũ fœtũ humanũ pu
tes ex nõ existẽte ꝓductũ esse: uerbũ tibi dixit, ꝓpter affectionis absentiã. Erat tibi dixit,
propter tẽporis remotionẽ: principiũ tibi dixit, quo genitũ patri cõnecteret. Vidisti quõ
ouicula obediẽs uocẽ domini audit? In principio, & erat, & uerbũ. Neq; dic, quõ erat? &
si erat, generatus nõ est: &, si natus est, non erat. Non est ouicula quæ talia dicit: ouiculæ
pellis est, intus autẽ lupus est qui loquiť: insidiator noscať. Meæ oues meã uocẽ audiunt.
Audiuisti filiũ? intellige similitudinẽ ad patrẽ. Similitudinẽ dico ꝓpter debilitatẽ poten-
tiorũ corporũ. Nã reuera (nõ eñ timeo accedere ueritatẽ, nõ sum prõptus calumniator)
identitatẽ in sermone custodio filij ac patris: proprietatẽ in substãtia filij, formã paternam
intellige: quo mihi exactã imaginis rationẽ conserues, quo mihi pie intelligas: Ego in pa
tre, & pater in me: non essentiarũ confusionẽ, sed characterum identitatẽ. At eñ maxi-
Ioan. 14 me contraria res esse uidetur ô dilecti, ubi sanè etiã nostram debilitatẽ uestrarum aurium
obedientia, aliquid dicere ac in medium afferre coegit, quo potẽtia dei in organi debili-
tate maxime elucesceret: fortassis eñ propterea debilitas nostra superabundauit, quo am
plius glorificareť is qui debilitatẽ robustã facit. Cæterum qui nostrum hunc conuentum
circumegit, & præteriti anni precibus finẽ dedit, & succedenti tẽpori caput largitus est,
(eadẽ eñ dies præteritum circulum nobis terminat, & rursus insequentis caput fit) Qui
itaq; nos congregauit, & largitus est futuri actionẽ, conseruet nos in ipso illæsos, inoffen
sos, à lupo securos: custodiat ecclesiã hanc, quæ magnis martyrum turribus munitur, in-
concussam: omnes insidias ac insultum hæreticorum furorum in quiete auertat. Exhibe-
at aũt nobis, ut diuina oracula edoceamur, & gratiã spiritus quæ nobis præbetur, docea-
mus. Ipsi gloria & imperiũ cũ sancto spiritu, nunc & semper, & in secula seculorũ. Amen.

DIVI BASILII MAGNI HOMILIA DE SPIRITV SANCTO.

COgitet omnis anima de diuiniorib. quærẽs, si oculos tales habet, ut talia quære
re, & sensu inuisibilia uidere possit. Et si sic quærẽs, apud ipsum qui quæriť, iux
Esa. 21 ta id quod scriptũ est, habitare potest. Scriptũ est eñ: Si quæsieris quære, & a-
pud me habita. Habitat aũt tunc, quãdo cũ fide quæriť. Etiamsi eñ cõtingat,
Psal. 138 ut nõ inueniat, nõ secedit tamẽ ab habitatiõe in fide eius qui quæriť. Sed iuxta B. Daui-
dem dicit: Mirabilis facta est sciẽtia tua ex me, confortata est, & nõ potero ad eam. Et iux
Mar. 9 ta patrẽ lunatici illius: credo domine, adiuua incredulitatẽ meã. Hũc igiť scopum haben
tes, quæramus cũ fide de sancti spiritus natura, ab ipso qui quæriť cognitionẽ quærẽtes:
1. Cor. 6 ipse eñ est qui quæriť, & ipse est qui exhibet suiipsius cognitionẽ. Quẽadmodum autẽ
etiã per diuinas scripturas didicimus ab ipso: ipse est qui sanctos sanctos facit, & diuinam
uitã exhibet petentib. ab ipso deũ. Necesse est autẽ ipsum honoratiorẽ esse accipientib.
quũ hi sancti fiant, ubi ipse accesserit, & perdanť ubi ipse reliquerit. Ipse autẽ est semper,
fons existẽs uitæ æternæ. Quis uero sit modus contributionis, ut sit ipse & in omnib. &
& in singulis, cõsideret anima quæ hac cõsideratione digna sit, remota à fraude & secta
ac reliquis fraudulentarũ muliercularũ illecebris. Accedat autẽ quieto statu. Quietũ ue-
ro sit nõ modo circumsitũ ipsi corpus, & corporis tẽpestas, sed etiã totus ambiẽs aer, cœ-
lum, terra, mare, & quæ sunt in his ratione prædita: & consideret omnia repleri, & undi-
quaq;

quaq; in ipsa cōsistere spiritū, uelut influentē ac infusum, & undiquaq; ingredientē ac illucentē. Spiritus em̄ dn̄i impleuit orbē terrarū, & q̄d continet om̄ia scientiā habet dei. Illucet aūt in omnib. dignis. Quēadmodū em̄ solis radiorū iactus faciunt, ut nubes illumineñ Psal. 138
ac splēdeat, auricolorē aspectū inducētes: Sic etiā sp̄us sanctus in hominis corpus ingressus, dat uitā, dat immortalitatē, dat sanctificationē, excitat iacēs. Illud uero perpetuo motu à spiritu sancto cōmotum animal fit sanctū. Habet aūt homo ubi spiritus inhabitat, dignitatē ꝓphetæ, apostoli, angeli dei, quū antea fuerit terra ac cinis. Manifestior porrò ac Gen. 18
euidentior reddet sp̄us potētia ac natura quæ sit, si cogitauerimus quō cōtinet, & ducit sua ipsius sentētia, sanctos ac omnē rationalē naturā. Vniuersæ em̄ multitudini cœlestiū uirtutū, & multitudini iustorū, seipsum dedit. Et omnis substātia iustorū, tum magnorum, tum paruorū, & angelorū & archangelorū sanctificata est: & quū corpora aliò atq; aliò iaceant, hoc quidē huc, illud uero aliò: & quū reliquæ uirtutes ac potestates inter se medio quodā distēt: Spiritus sanctus nō sic, neq; pars ipsius unicuiq; in frusta cōcisa, uiuere diuinitus facit: sed omnia tota ipsius potētia uiuūt, & adest ubiq; emittēti ipsum deo assimilatus, & secundū esse, & secundū ubiq; & in omnib. similiter esse. Et dum nuncium apud Mariā agebat Gabriel, & alius alicubi apud aliquē sanctorū, & dum unusquisq; ꝓpheta Luc. 1
rū uaticinabaṫ, & Paulus Romæ euangeliū prædicabat, & Iacobus in Hierusalē, & Marcus in Alexādria, & alius in alia ciuitate, replebanṫ spiritu, nullo interuallo impediēte, in eodē eandē gratiā operari: & ꝓpterea deus est unusquisq; sanctorū. Dictum est em̄ ad ip- Psal. 81
sos à deo: Ego dixi, dij estis, & filij altissimi oēs: & deus deorū, uidelicet sanctorū, dn̄s lo Psal. 83
quutus est: & uidebiṫ deus deorū in Sion, uidelicet sanctorū. Necesse est autē causam deis ut dei sint, spiritū sanctū etiā deū esse. Quēadmodum em̄ ustorijs causam ut ustoria sint necesse est ustoriā esse: & sanctis causam ut sancti sint, necesse est sanctā esse: Sic deis causam ut dij sint, necesse est deū esse. Sic sanè quū tale bonū & diuina possessio spiritus sit, ubi iam tali credis, Christū huius datorē inquirere ne formides. Nemo em̄ potest dicere 1. Cor. 12
dominū Iesum, nisi in spiritu sancto. Sed & quā sp̄us emittit ad alterius substantiā uitā, nō segregaṫ ab ipso: sed quēadmodū ignis partim est caliditas quæ in ipso est, partim ca quā exhibet aquæ, aut alteri cuidā cōsimili: Sic etiā ipse & in seipso habet uitā, & participes ipsius, uelut deo cōuenit, uiuūt, uitā diuinā ac cœlestē adepti. Omnia em̄ in seipso immortalia complectiṫ, mentē omnē, angelū omnē, animā omnē, & neq; quærit transmutationem rectè habēs, neq; trāsire quęrit om̄ia apud seipsum habēs, sed neq; augmentū quęrit perfectissimus existēs: quapropter enā om̄ia apud ipsum sunt perfecta, dilectio, gaudiū, pax, lōganimitas, bonitas, prudētia, sapiētia, consiliū, securitas, pietas, cognitio, sanctificatio, redēptio, fides, actiones potestatū, dona sanationū, & quæcunq; his similia existunt. Nihil habēs in seipso acquisititiū, sed sempiternè om̄ia habēs, uelut sp̄us dei, & ex ipso lucēs, causam ipsum habēs, uelut fontē suū, illincq; scaturiēs. fons est aūt etiā ipse prædictorum bonorum. Sed q̄d quidē ex deo scaturit, substātiale est, quæ uero ex ipso scaturiunt, actiones ipsius sunt. Hunc spiritū sanctū effudit super nos opulēter deus per Iesum Chri- Ioan. 2
stum: effudit, nō creauit: dedit, nō cōdidit. Ex cōparatione inter se mutua eadē dico, quā- Tit. 3
doquidē undiquaq; firmū te esse oportet. Qui ab hoc spiritu edoctus est, quid dixerit in percunctātium ac explorātium responsione ac defensione? Doctus à deo uocaṫ, à Propheta qui dixit: Et erūt oēs docti à deo. Multū igiṫ hoc numē in rationali anima existit, si nō per segnitiē suīpsius desciscere ac discedere uelit. ubi uero accesserit ad ipsū, & uelut unū facta fuerit, illud sibi dici audit: Qui dn̄o cōglutinaṫ, unus sp̄us est. Ipsi gloria. Amen. Eph. 2

D. BASILII MAGNI CONCIO DE POENITENTIA.

Vum eorum qui pœnitentiā tollere audent, temeritatē non patiaṫ uenerabilissimus frater, iterū iam nobis ꝓ sua potestate imperauit, & superbiā hāc intuitus, & modestā dexterā fratrib. ad pœnitentiā porrecturus. Vtilissim⁹ aūt est sermo hic hominib. nullus em̄ homo sine peccato est. De uno em̄ testimonium perhibeṫ, quod peccatū nō fecit. Dicemus igitur de pœnitētia ex Esa. 53
ueteri ac nouo instrumento, hi em̄ sunt ecclesiæ thesauri. Confirmamus aūt & cōmendamus pœnitentiā, nō peccatum fratris promouētes (Non em̄ ob spem pœnitentiæ peccatore ad peccatum procedere uolumus) sed lapsum erigere studentes. Nā quæ ab aduersarijs inducitur spei amputatio, eum qui semel lapsus est, unà cum peccatis in angustias redigi ac cōcludi impellit. At spes pœnitētiæ lapsum resurgere, & non amplius peccare

exhor-

exhortaĩ.Quales aũt ſumus deo legẽ ſcrẽtes?uult deus dimittere, & quis eſt qui prohi-
bet?Quia nos dicimus,nõ quod illi audẽt,ſed quod deus imperat,num cadẽs non reſur
git?contradicũt deo,cadẽs non reſurgit:nõ perſuaſit te nudo uerbo, perſuadebit per eui
dens exẽplum.Quid em̃ ineluibile eſt uelut coccinũ.Quid uero ita albũ apud nos uelut
nix,aut uelut lana pura?inquit qui hæc fecit:ſi fuerint peccata ueſtra uelut colores inelui
biles,ſi loti fueritis,trãſibunt ad puritatẽ niuis.At poſt baptiſmũ non eſt hæc remiſſio:di-
Eſa.1 xit em̃,inquiũt,Lauamini,mundi eſtote.Hoc uero ſi à nobis petiſſetis,poteramus maxi-
me ex ſcriptura demonſtrare,quod poſt baptiſma eſt remiſſio ac uenia.Non em̃ leuia o-
portet contradicẽtes eligere,ſed ad ea quæ fortia uideñ,contrario ſermone inſtare:quã-
diu em̃ reſiſtẽtia non tolluñ ab anima,incurabilis eſt æger. Verũ quia impoſſibile eſt ut
dulceſcãt ſalſuginoſa,dicimus aũt nos ex ueteri teſtamẽto, referamus quid cõtradicunt
ad ea quæ ex ueteri dicta ſunt.Dicunt em̃,ꝙ ſi ante ſaluatoris paſſionẽ,prius ꝙ̃ ſacer ſan
guis pro nobis effuſus eſſet,ex ueteri nobis legatis de pœnitẽtia,dicimus quod in ueteri
cõceſſa eſt.Verũ in nouo,ꝓpter paſſionẽ non erit uenia.Si uero ex nouo oſtenderimus,
quod etiã poſt baptiſmũ & aſſumptionẽ ſpiritus,ubi quis peccauit,gratiã per pœnitentiã
reuocat,manifeſtũ eſt ꝙ eſt pœnitentia lapſis etiã poſt baptiſmũ, & ea quæ in ueteri pro
pœnitẽtia dicta ſunt,rata erunt:uelut attendentib. loquor, unde etiã grauiores attingo,
quo bona ſpe accepta,nõ ſemel lapſi in lapſu permaneamus.Nõ credidiſti ipſi per exem
Ezech.18 plũ ꝓponenti,crede iuramẽto dei.Dicit deus:uiuo ego dicit dñs. Hoc uero iuramẽtum
eſt deo decẽs.quandoquidẽ em̃ nõ habebat maiorẽ ſeipſo,iurat aũt ꝓpter incredulitatẽ
eorũ qui pœnitentiã tollunt, Viuo ego,dicit dñs,& nullus timeat,quia nolo mortẽ pec-
catoris,ſed magis ut conuertaĩ & uiuat.Qui uiuit,uiuere te uult.Neq; quia iurat deus fi-
de dignus eſt,neq; uerbo,neq; exẽplo, neq; iuramento credis? crede factis. Non euer-
ſa eſt Nineue,pœnitentiam enim egit.Indignatio prophetæ eſt, quod non euerſa fuit:
Ione 3 producta eſt cucurbita:excuſat ſe tibi,ut memor ſis quod bonus eſt: timeo aũt ne audias
ab ipſo,An oculus tuus malus eſt,quod ego bonus ſum? Quis magis impius ꝙ̃ Achaab
deſcriptus eſt?uelut legentib.talia dico.Rapuit ſupra reliquas prædas, uineã dño ipſius
occiſo,deſcẽdit ad capiendã hæreditatẽ,deſcẽdit gaudẽs,obuiã uenit triſtitiã inferẽs Pro
3.Reg.21 pheta ipſum reprehendẽs,nõ inimicus,ſed uelut ipſius miſertus, ꝓnunciauit nõ ſuã ſen-
tentiã,ſed dei:poſt dictã ſententiã,induit ſaccũ,exuit dominiũ.Scriptũ eſt em̃, quod ipſe
Propheta ad ſententiã dicendã miſſus audiuerit à deo, quoniã ſupplex factus eſt Acha-
ab,minas timẽs,non contingẽt in diebus ipſius ea quæ dixi. Cogor cõcupiſcere bonum
medicamentũ.Dauid ille ſanctus,& poſt peccatũ ſanctus, ex decẽ præceptis tria in una
3.Reg.11 cauſa trãſgreſſus eſt.Quandoquidẽ uobis loquor,clarius dicemus:Cõmiſſum eſt adulte
rium,& cædes,& concupiſcẽtia alienæ uxoris:peccauit iuſtus homo, & deus iudicẽ ip-
ſum ꝓprij peccati fecit. Quandoquidẽ em̃ nõ uidemus trabẽ in oculo noſtro, feſtucã aũt
3.Reg.12 in alieno,inducit ipſi iudiciũ ipſius uelut alienũ,& inquit:Duo uiri erãt in una ciuitate,al
ter diues,alter pauper. Diues multa poſſidebat, pauperi uero unica agna in ſinu ipſius
dormiebat:hoc uero mulieris myſteriũ erat:cũ ipſo edebat,& ex poculo ipſius bibebat.
Venit,inquit,hoſpes ad diuitẽ:probe aũt quod hoſpes & peregrinus,nõ em̃ in his con-
ſuetudinẽ habebat Dauid:uenit igiĩ ad ipſum hoſpes,& parcẽs,inquit, hoſpiti mactare
de his quæ ipſe poſſidebat,unicã illã agnã pauperis abreptã mactat: quantũ ſanè ceciđe
rit fortis,uelociter reſurgit:indignaĩ Dauid:erat em̃ Dauid etiã qui lapſus erat:uiuit dñs,
inquit,morte dignus eſt qui hoc fecit:ꝓnunciauit ipſe ſententiã contra ſeipſum:ubi pro-
nunciauit,manifeſtauit Propheta quis ſit ille homo.Statim ad medicamentũ deuenit,ui-
dit uulnus,cõfugit ad medicũ:peccaui,inquit,& ſtatim adeſt medela: & dñs trãſtulit pec
catũ tuũ.Quid em̃ uis,unũ ne peccatũ reputari ſanctis,aut multã iuſtitiã?fecit peccatũ, at
fecit etiã multas iuſtitias.Quid iuſtũ eſt apud iuſtũ deum,paucorũ meminiſſe,aut multo-
Mat.4 rum obliuiſci? Sit libra,& qua metimur,menſurabiĩ nobis:ſi plura ſunt peccata,ſit pecca
tor:ſi plures iuſtificationes,ſit iuſtus. Vnus & unus.Apud nos em̃ omnia ex abundãtio-
re dicuntur, & albo aliquid albius eſt,& dulci in cõparatione aliud dulcius.Sic etiã iuſti
ſumus ut homines,nõ quod peccatũ ipſum iuſtitia ſit. Vnde filius dei iuſtitia uocaĩ, nos
Exod.17 aũt participatiõe iuſtitiæ iuſti.Et Moyſes locutus eſt aliquid lingua,ſed nõ receptũ eſt ab
Gen.12 hiſtoria.Et Abrahã inueniĩ credulus,& alicubi incredulus fuit:nõ accuſo iuſtos,ſed deũ
glorifico,nõ exhortor ut peccemus.Placuit Enoch deo, dicit ſcriptura, poſtꝙ̃ genuiſſet
filium

filiũ:ſi poſtea placuit,poteſt placere non placẽs.Sed ueniamus ad nouũ teſtamentũ, quũ
adhuc plura habeamus ex ueteri:nã & Manaſſes,qui idola quadruplices facies habẽtia, 4.Reg. 21
in tẽplo dei poſuit,ut undecunq; quis ingrederet̃,idola adoraret,quũ pœnitentiã egiſſet
reuocatus eſt ex captiuitate . tranſeamus ad nouũ. nã à quo pœnitentiã excludere maxi-
me uolunt,ab eo maxime pœnitẽtia prædicat̃. Interrogemus ſaluatorẽ,cur ueniſti? & re
ſpondet:nõ ueni ut ſaluẽ iuſtos,ſed peccatores ad pœnitentiã. exquiramus ab ipſo, quid Matt. 9
geſtas ſuper humeros?ouem quæ perijt.Super q̃ fit gaudiũ in cœlis? ſuper quodã pecca Luc. 15
tore pœnitẽte.Angeli gaudẽt,& tu inuides?Gaudẽs ſucipit,& tu impedis? uehemẽtius
cõfugiamus ad bonũ deum.Duo,inquit, erant, utriq; filij, (nõ poteris mihi dicere quod
hæc pœnitẽtia à Græcis eſt) ſed utriq; filij,ex æquo hęreditate diuiſa:iunior q̃d habebat
cõſumit,iuſtus exiſtẽs excidit,omnib.cõſumptis,ad pœnitentiã uenit,& num ad patrẽ re
deat meditat̃,& patri occurſurus quid dicat:peccaui in te,& corã cœlo.Hęc deliberauit,
nec bonũ patrẽ latuit.uenit ad ſe excuſandũ,obuiã iuit ille uerecundãs.Solũ uelis,& ipſe
præcurrit. Incipit dicere, & pater aſſumit.Cõſidera miſericordiã,& ne amputes ſpem, ſu
ſcepit.Mactate,inquit,taurũ,& ſtolã afferte,camq; primariã,& anulũ in manũ ipſius.Hęc
omnia in aliam quidẽ ſententiã exponunt̃, uerum cõpendiò ſignificãt exhortationẽ bo-
nam eius qui ſuſcepit,nõ ad quæ ego uolo,ſed ad quæ ille dicit. Si autẽ indignaris quod
ſuſcipit poſtq; pauit porcos,poſtq; cõſumpſit omnia:indignè tulit etiã frater, at certè ſu-
ſcepit ille uerecundãs.Et ficus quæ colebat̃,ac in tribus annis fructum nõ dabat, dimiſſa Mat. 21
eſt,& nõ exciſa eſt,ob ſpem ꝓducendi.Dñs largitur,& tu contradicis? Num eñ ꝓprias
res quis ſibijpſi rapit.Si uero largit̃ deus,quis eſt qui contradicit?Quãdoquidẽ docti ſu-
mus orare,dimitte nobis debita noſtra,quia dimiſimus etiã nos.Tu dimittis, deus nõ di- Mat. 6
mittit?te tuijpſius medicũ fecit.Qua mẽſura metieris,menſurabit̃ tibi : dimittis? dimittit
tibi.At tu qui malus es,benigne facis,bonus uero nõ multò magis?Cum peccatorib. eſt Mar. 4
Ieſus,cũ infirmis medicus.Indignant̃ phariſæi illi patres eorũ qui nunc indignãtur.Nõ a-
uerſatur miſericors.Ingreſſus eſt in domũ phariſæi uocatus , inſuper poſt ipſum ingreſſa Mar. 8
eſt mulier peccatrix nõ uocata:uidit peccatum,acceſſit ad iuſtitiã:uidit morbum,abijt eò
ubi erat medicus:acceſſit non ad faciẽ,neq; eñ audaciã habebat:non apprehẽdit manũ
ipſius,non eñ tantum audebat:ſed ad pedes,quos lachrymis lauabat.diffuderat capillos
tunc ſolum honeſte,ſæpe turpiter uiſos,tunc honeſte nudauerat:præſcripta eſt tibi, quo
ad pedes Ieſu confugias.Redijt ad patrẽ,uerum dicit:Ego uobiſcum ſum : quãdo uoles, Mat. 28
confuge conſidẽs,riga pedes,ꝓpinquus eſt,& dum uenit præſens,& dum abijt præſens.
Hæc ex nouo teſtamento conſimilia ac germana his quæ in ueteri ſunt relata, exiſtunt.
Quid uero prædicat Ioannes? baptiſma pœnitentiæ,& docet in parabolis,non ſemel,nõ Mat. 3
bis,quo dum ſæpe doceris,diſcas.Petrus ter abnegat, & in fundamẽto locatus iacet.Pau Mat. 26
lus ex perſecutorib.prædicator eſt.At hic eſt quæſtio. Verum quid dicit ipſe?Ieſus Chri- 1.Tim. 1
ſtus uenit in mundum ut peccatores ſaluaret,quorũ primus ſum ego:propriã tenuitatem
manifeſtat,quo gratiæ magnitudinẽ oſtẽdat.At Petrus quum dixiſſet,& benedictionem Mat. 16
accepiſſet,dixiſſet,filius es dei altiſſimi,& audiſſet, Petra es : encomijs celeber factus eſt.
Nam etiãſi petra eſt,non ut Chriſtus petra eſt,ſed ut Petrus petra:Chriſtus eñ reuera pe 1.Cor. 10
tra eſt incõcuſſa:Petrus uero propter petrã.Largitur eñ Ieſus ſuas dignitates,& nõ eua-
cuatur,ſed habẽs dat.Lux eſt,& dicit,Vos eſtis lux mundi.Sacerdos eſt,facit ſacerdotes: Mat. 5
ouicula eſt,Ecce mitto uos ut ouiculas in medio luporũ:petra eſt, petrã facit : & propria Mat. 10
ſeruis largitur.Hoc eñ ſignũ eſt diuitis,habere & largiri.At noſtri diuites largientes, ea
quæ habent imminuunt.Non eñ diuites ſunt,aliena nanq; poſſidemus. Verũ ille qui ſic
diues eſt,quantacunq; largitus fuerit,tantum diues manet, exiſtens uelut fons perennis,
quantumcunq; acceperis,non imminuitur fluxus.Et non uelut fons , nullum eñ ex no-
ſtris exemplis dignum eſt,ut illius naturæ comparetur. Verũ quum non habeamus di-
gnum quicquã,minoribus utimur,quo utcunq; noſcamus ignota . Ter negat Petrus , ut
Petrus non cadat, ſed ut etiã tu habeas conſolationẽ.Lachrymas fudit,flexerunt lachry-
mæ eum qui noſtri miſeretur.Nam promptitudo bona erat,ubiq; ſolus confitet̃.Spiritus
quidẽ promptus eſt,caro uero infirma.Nouit plaſtes ſuum figmentum,& debilitates ſu-
ſtentat,delicta indulgẽs.Memor ſis,inquit,domine quod gleba terræ ſumus. Quid eñ
eſt noſtra iuſtitia?Magnꝰ reuera erat Abrahã.Sic eñ erat magnus, quia terra eſt & cinis. Gen. 18
Qui eñ cognoſcit quantũ intereſt inter deũ & homines,nouit ſeipſũ.Audi etiã alias bea
tificationes

Pſal. 31 tificatiões. Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates, & quorũ peccata occultata ſunt. Deus
beatificat, & tu prohibes? Vtrũ igiẽ uelut nos uolumus, ſcripturæ dicunt, aut uelut ſcri-
ptum eſt, ſequi debemus? atq; hoc cõtra nos. Non bona eſt cõtentio ſpem amputãs. Cæ-
terum quoniã promittimus ueniã poſt bapniſmũ, hoc em̃ eſt quod maxime cõſeruat ad
1. Cor. 5 mala perpetrãda, ſcribit Apoſtolus in priore epiſtola ad Corinthios. Scortatio omnino
inter uos nominaẽ, & talis ſcortatio quæ nec inter gentes nominaẽ. Audiuiſtis magnitu-
dinem mali, audite etiã magnitudinẽ latæ ſentẽtiæ. Cõgregatis, inquit, uobis & meo ſpi-
ritu, in potentia Chriſti, tradatur qui hoc perpetrauit ſatanæ, ad interitũ carnis, quo ſpiri-
tus ſit ſaluus: erudit, nõ ut inimicus abijcit. Et in priore quidẽ ſatanæ tradidit. In poſterio-
re uero nihil priori contrariũ ſcribit, ut firmẽt in ipſum charitatẽ, ne ob nimiã triſtitiã ta-
2. Cor. 2 lis pereat. Soluit etiã indiſſolubilia Apoſtolus ipſe: tunc dicit, ut tradaẽ talis ſatanæ: po-
ſtea de eodẽ ſcribens ac ueniã concedẽs ait, ut ne à ſatana circũuentamur: ſi em̃ eum qui
noſter eſt, acceperit, etiã noſtri poteſtatẽ habet. Egrediẽ ouicula ab ouili, luporũ fit pabu
lum: introduc quo inſidias effugiat. Quẽadmodum boni paſtores, etiãſi rapta ſit ouicula,
pellẽ ſaltẽ recipere ſtudent: ſi pellẽ mortuæ abſtrahere bonũ eſt, animã ex ore lupi recipe
re nullũ operæprecium putas? Et in bello uulneraẽ is qui uictor euadit, & nõ propterea
quod uulneratus eſt, non coronaẽ. Imò coronas accipit, ut qui multa aduerſarijs uulnera
inflixit? Deus uero unũ reputat malũ, multa uero mala nõ cõſiderat? Quot martyres pri-
mum abnegatione facta, poſtea uictos ſe eſſe reuocarunt? Sed abnegatione, non mẽte,
ſed lingua facta. Caro em̃ infirma eſt: abnegãs excidit, rurſus cõfitens reuocat. Non enim
mala obſeruat deus, bona uero reprobat. Et dum quis torqueẽ, ſæpe emollitus terga de-
dit, nõ ſufferẽs, non prõptitudinẽ, ſed dolorẽ: ſed dimiſſus, ac requiẽ nactus, reuocat. Exi
guum uerbũ ipſi conſeruabiẽ, tormẽta aũt non enumerabunẽ? At deus iudex eſt, non ho
minũ audacia. Audes legẽ ponere deo? qui nouit infirmitatẽ, & ſuppeditat auxiliũ, & da
bit uictoriã. Quot à nõ bona uita teſtimoniũ præbuerunt? Num igiẽ ubi cõuerſa eſt con-
cupiſcẽtia, laborib. priuabunẽ? Nõ angeli ſumꝰ, ſed homines, & cadimus, & reſurgimus,
1. Cor. 15 idq; ſæpius eadẽ hora. Et ſtella à ſtella differt in gloria. Cur? Si em̃ mẽſura quædã eſt iuſti
tiæ, omnes debẽt ipſam æqualẽ habere. Si uero alij fulgẽt uelut ſol, alij ſplendẽt ut luna,
alij iuxta differentiã aſtrorũ lucent, nimirũ alius aliũ excedit. Qui uero imminutus eſt, par
ua nimirũ peccata habet. Si uero nullius qui peccauit, eſſet remiſſio, differentia ipſa eſſet
in uarietate. Sed quia neceſſariũ eſt demõſtrare, quod lapſi poſt baptiſmũ ſeruenẽ, timẽs
dico, ne præter meũ ꝓpoſitum deſciſcatis: ualde em̃ uolo, ut qui baptiſma accipiũt, non
peccent: ſi uero aliquãdo lapſi fuerint aliqui non uolẽtes, nõ uolo quod uolũt hi qui pœ-
nitentiam tollũt, non uolẽtes nos ſimul cũ cruce mori: ſed Apoſtolus etiã conſepeliri cũ
Gal. 2 ipſa, & nõ amplius uiuere peccato, hoc quidẽ uolo, nõ reprobo aũt gratiã dei. ad Galatas
ſcribẽs Apoſtolus inquit: Quòd ſpiritũ accepiſſent. Num hoc euidentius quid quæris?
Gal. 3 Sed infert. Adeò ſtulti eſtis, ut quũ ſpiritu cœperitis, nũc carne conſummemini. Igiẽ acce
perãt ſpiritũ. Et rurſus. Hoc ſolũ diſcere uolo à uobis, ex operibus legis ſpiritũ accepiſtis,
aut ex auditu fidei? currebatis bene. Videte quot prærogatiuæ. Audi peccata, nunc car-
ne cõſummamini, excidiſtis à Chriſto. Vidiſti ipſos habere ſpiritũ? audiuiſti, euacuati e-
ſtis à Chriſto, Similiter, à gratia excidiſtis? Quid poſtea infert, locũ dans renouationi? Fi
Gal. 4 lioli mei quos iterũ parturio. Semel genuerat, ſed qui ſemel genuerat, nõ recuſat etiã ſe-
cundo generare ad ſalutẽ. Si quis alia om̃ia male faciat, hoc ipſum impiũ eſt. Homines au
tem accepto ſpiritu, bene currẽtes, tanta mala paſſi, periclitati, fruſtra expectatiõe aſſum-
pta, elapſi, & euacuati, iterũ regeneranẽ, quo iterũ formã dei ſuſcipiãt. Num rurſus relin-
quitur tibi cõtradictio de pœnitẽtia? Quis nos formauit? Deus fecit nobis corpus, fecit
nobis animã. Cõtemnit? Quis dedit nobis medicamentũ uitæ? cur lectiões? quo deſiſta-
Mat. 6 mus à peccatis. Cur irrigamur? ut fructũ proferamus. Quid oramus? ut dimittanẽ nobis
peccata. Abſoluamus ſermonẽ, quib. nõ eſt pœnitẽtia? Qui uero ob ſpẽ pœnitẽtiæ mala
operaẽ, maleficos mores habet, & pœnitẽtia priuatus eſt. Eſt ſpes etiã poſt peccatũ: eſt ſa
natio etiã poſt ulcus, ſed manet cicatrix. Beatitudo eſt, ne dubitationẽ quidẽ habere, ſe-
cunda beatitudo eſt, ſanatio poſt plagã. Deo aũt plaſtæ ac cõditori ab initio, & opitulato
ri infirmitatis, & cõſeruatori propoſiti, & pœnitẽtiæ largitori, per eũ qui nobis bona af-
fert, Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum, gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

Primi Tomi operum D. Baſilij Magni finis.

❧ DIVI BASILII MAGNI CAESAREAE CAPPADOCIAE ARCHIEPISCOPI, OPERVM TOMVS SECVNDVS: cuius contenta uersa pagina reperies. Iano Cornario medico physico interprete.

SECVNDVS TOMVS HAEC CONTINET

De uirginitate librum I

De paradiso sermonem I

Contra Apologeticum Eunomij libros euersorios quinque

Contra Sabellianos & Arium, eosque qui inæqualitatem docent sermonem I

De spiritu sancto lib. I

De libero arbitrio sermonem I

De baptismate lib. II

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII ARCHIEPISCOPI CAESAREAE CAPPADOCIAE MAGNI,

De uera uirginitatis integritate, ad Letoium episcopum Melites, liber, Iano Cornario medico physico interprete.

PLERIQVE ex his qui sponsum nostrũ Christũ sectantur, quos cœlestis amor ad honesti ac uirtutis cognitionem sauciauit, quum alias apud alios uirtutis species in ecclesia exerceri uideant, partim uirginitatis laudum, partim encomiorũ eorũ qui ieiunijs, ac lectis humi stratis corpus castigant, partim magnanimitatis eorũ qui res suas propter dominum uendunt, admiratione capti, horum gloriã longis præconijs uehunt: non quod côueniat unũquenq; in prædictis exerceri, necesse esse ea docere existimãtes, sed relatorũ laudes ad uirtutis profectũ tantum modo prodesse ac sufficere arbitrantes. Ego autẽ tibi episcoporũ amicissime ac mihi côiunctissime Letoi, nõ uirginitatis laudẽ, neq; eorum qui bona sua uendunt encomiũ, aut eorum qui corpora ieiunijs attenuant laudationẽ, uerum quid unumquodq; horũ sit, & quomodo perpetratũ ad uerã uirtutem cõducat, uelut in serenitate cõmonstrare proposui: non ut te percepta horum doctrina, ad uirtutis cognitionẽ, in speculatione differentiæ naturarum constituã: sed ut simul tibi unumquodq; quale tandem natura est, per membra digerens, non his solum qui sub te sunt, de cætero amore uirtutis genuino ꝓpter te in pectore cõcepto, sed etiã reliquis qui hęc cõtingent, uelut in tabella coloribus expressam, ueræ uirginitatis pulchritudinẽ, quõ, & unde, & qualib. uirtutis coloribus ea ornatur, exacte cognoscendã exhibeam: & ut quisq; securius uirtutẽ cuius studio tenet exerceat, cum ea quã habet erga ipsam beneuolentia, doceã. Magna em̃ reuera res est uirginitas, incorruptibili deo (ut in summa cõprehendã) hominẽ assimilans. Non autẽ à corporib. ad animas hæc ipsa ꝓcedit, sed animæ incorporeæ præcipue existens, per huius deo gratã uirginitatẽ, corpora incorrupta conseruat. Anima em̃ ueræ uirtutis imaginatione accepta, uelut ala quadã, incorruptibilitate ad ipsam alata, & per simile similẽ, incorruptibilitate, inquam, quæ in ipsa est, incorruptibilẽ deum, solum digne coli uidens, corporis uirginitatẽ ancillã ad suæ pulchritudinis famulatũ adducit, & astatem ipsam semper citra turbationẽ, ad dei speculationẽ habere uolens, infestantes ipsam corporis uoluptates q̃ longissime ꝓpellit: ita ut abstinentiã à uoluptatib. corporalis uirginitatis ancillã, hanc ipsam uero suæ ipsius uirginitatis famulã faciat: quo alia quidẽ omnia, & ab alimentis abstinentia, & reliquus durus uitæ ductus, pugnãs aduersus uoluptates per sensus contra corporis uirginitatẽ illabentes, imò etiã ipsa corporis uirginitas, non ob aliud quiddã, q̃ propter seipsam sedulò exerceantur: ut ubi suã ipsius uirginitatẽ ab omni praua cogitatione incorruptã custodiuit, assimilationẽ ad incorruptibilẽ deũ, (dum ipse de cætero illi de seipso gratiarũ splendores uelut in purũ speculum immittit) ad suã pulchritudinẽ ac laudẽ partã lucrifaciat. Quãdoquidem igit̃ uirginitas, uera inq̃, uelut iam præmissa oratio modice ostendit, & in progressu clarius cõmonstrabit, incorruptilis animæ pulchritudinis, per quã etiã corporis honestas elaboraẽ, præcipue existit: pleriq; uero soli uirginitatis nomini intendentes, nullã ueræ uirginitatis curã habent: ob id necessariò opinor, his qui coronã pro uirginitate assequi desiderãt, pro uiribus suggerere conabor, ut ne per ignorãtiam neglecto principali bono, omnẽ uitã in ancillæ seruitute consumãt, & ꝓpterea ꝙ nunq̃ dominæ huius inseruierunt, etiã corporalis uirginitatis interna pulchritudine non ornatę, post multos sudores damnum patianẽ. Quo igitur manifeste singula ad ueræ uirginitatis pulchritudinẽ pertinentia conspiciant, age ad quem scopum respiciens uirgo, suam uirginitatẽ exercet, uidebimus. Sic em̃ in singulis ipsius motib. siue ad propositum scopum iaculaẽ, siue aliud propositum habens, aliud uero impetens, à scopo suo aberrat, uelut in serenitate conspicati, eam quæ uere uirgo est cognouerimus. Porrò quõ se habeat ab initio natura fœminæ ad masculum, si ita uoles, considerabimus, quo etiã uirginitatis scopũ distincte cõmonstratũ conspiciamus. Ex paucis etenim primis animãtibus,

uelut ex quibusdã primarijs seminib. opifex rerũ mũdum implere uolens, uniuscuiusq; animantiũ speciei uelut unã quandam radicẽ, ipsam corporalis animãtis formã ab initio uelut fundamẽti loco præstrauit. Hanc aũt ubi in marem & fœminã, à rationali animali usq; ad omnẽ brutorum speciẽ dissecuisset, & fœminã masculi segmentum ac particulã fecisset, œstrũ unicuiq; particulæ mutui complexus, naturæ inenarrabile immisit, & inter se dissectas non cõpescendis amoris permixtionib. inter se complicans, ex cõplexu omnẽ animantiũ speciẽ ex prædecessorũ stirpe germinãtem per unum multiplicat, Cre
Gen. 2 scite dicẽs & multiplicamini, & implete terrã. Quum autem hoc modo mundũ ab uno Adã humani generis, innumeris per omnẽ terrã gẽtium differẽtijs refertũ ostẽdere proposuisset, & ab unaquaq; brutorũ specie eodẽ modo, quadrupedumq; ac reptiliũ, insuperq; uolucriũ ac natatiliũ, & insumma omniũ animaliũ inexplicabilib. formis redũdantem cõspici uoluisset, potestati quidẽ masculi subijcit fœminã, fœminæ uero uoluptate mãsuefacit masculũ: eam quidẽ quæ de latere masculi accepta erat, uelut partẽ toti à quo sumpta est, obedientẽ ad imperiũ esse iustũ existimãs. Masculũ uero desiderare eã quæ ab ipso accepta erat, & cõplexum ipsius persequẽdo, per cõmixtionẽ propriũ mẽbrum in seipsum suscipere, per naturæ necessitates machinatus. Iuxta hunc uero modũ ex uno duo, & ex duob. rursus unũ, & masculũ & fœminã palàm ostẽdit, & nõ solũ mutuũ complexũ per prædictos modos, corporib. ipsorũ iucundũ fecit, sed etiã ad genus quod ex cõplexu amoris facib. illuminat, multã amoris affectionẽ inseuit. Et actiuũ quidẽ masculũ, uelut etiã creatione priorẽ, passiuã uero fœminã, tanq; à maris parte auulsam ex natura fecit. Et ut ne fœmina uelut passiua, amoris affectu ad similis generis successionem ducta, auxilio destitueretur, totũ uoluptatis medicamentũ fœminã masculo parauit, & uiolentis tractib. etiã ad genituræ ac seminis immissionẽ, masculũ ad ipsam rapit: nõ ad masculũ ducens fœminã, sed per fœminæ uoluptatẽ masculũ ad ipsam captiuũ ducẽs. Quẽ admodũ enim magnetes lapis arcanã quandã uim erga ferrũ ex natura adeptus, nõ ipse rapit ad ferrũ, sed eminus ferrũ ad seipsum trahit: sic fœminæ corpus, arcanã erga masculũ uim nactũ, etiã ignorante, ut ita dixerim, anima in ipso, masculi corpus ad cõmixtionem ultro trahit: ita imbecilliori animali opifice opẽ ferre uolẽte, ut per eam quæ in ipso est, uoluptatẽ masculũ uelut incãtaret, & nõ ob sobolis solũ procreationẽ, sed etiã propter ipsũ mixturæ œstrũ, masculũ pro ipso pugnantẽ haberet. Eius itaq; rei gratia relinquet homo patrẽ suũ & matrẽ: nõ fœmina, sed masculus, dum ab insito œstro ad fœminæ coitũ impellitur ac coagitatur: Et adhærebit uxori, inquit, uir: nõ uxor uiro: & erunt duo in carnẽ unam. Hãc autẽ potentiã cõtra prædominantẽ, fœmineo generi opifex largitus, etiã ipsam corporis fœminæ structurã ac formã, molliorẽ effinxit: ut & tactu, & aspectu, & motu, & membrorũ omnino teneritudine, & dum aspicit, & dum aspicitur, uoluptatis malagma sit masculo, ad omnẽ sensus occursum undiquaq; allabẽs. Quum porro hæc uis in corporib. nostris ob prædictã causam insit, uirgo æqualẽ & eandẽ essentia animã, tum uiro, tũ fœminæ inesse uidens, & per corporis affectionẽ erga fœminã ac masculũ, alteram animã effœminari, alterã masculã fieri cognoscẽs, & ex amatorio corporũ quib. illigatæ sunt cõplexu, animas infinitas affectionũ species suscipere consideràs, hãc quidẽ semper ab affectione erga corpus abducere cõstituit: fœminæ uero erga masculũ habitũ per cõuersiones à corpore ad propriã uirtutẽ, intercipere permittit. Hac aũt uia uirtutis iter facere studẽs, nõ ipsum corporis quẽ ad masculũ haber habitũ, de cętero mẽte uolutat, sed animã in ipso incorporeã habẽs, quã habeat ea ad incorporeũ deũ societatẽ, acuto oculo circũspicit, & incorporei amoris multò splẽdidiorẽ facẽ incẽdere, per sudores pro ipso susceptos, nudãq; ac exortẽ uoluptatũ corporis in quo uiuit, seipsam ostẽdere studio habet. Quandoquidẽ igitur reuera diuina & impollutæ animę præcipua res est uirginitas: & talis est tũ masculorũ, tum fœmininorũ corporũ inter se habitus: uirgo aũt nullũ inquinamentũ uoluptatis fœminæ ex corpore inserẽs, & omnib. carnis affectib. exuta purã seipsam deo, quẽ amare permittit, exhibere conatur: palàm est quod regnũ cœlorũ es-
Mat. 11 se præmiũ uiolẽter rapiendũ cognoscẽs, ad propositum scopũ naturã suã cogere debet: nõ solũ uoluptatis in sic effi cto corpore ad nuptias irritantis dominiũ habẽs, sed aduersus omnẽ uoluptatis speciẽ fortiter stans. Nã quũ una sit in genere uoluptas, uelut fons quidã è carnib. scaturit, & in quinq; sensus, uelut quinq; canales diuisa, per hos ad sen-

ſibilia ab internis manat: quorũ unuſquiſq; per ꝓprium ſenſuũ foramẽ, fluentũ ſuũ ſenſibili ſuo uehemẽter mittens, quicquid ſibi cognatũ fuerit, eluit, & ad ſeipſum trahit: & ubi limo de carnib. repleuit, inſtar torrẽtis uice uerſa rurſus ab externis per eadẽ foramina ad carnis uortices celerius fluẽs, & in animã ipſius redundãs, per affectus ipſam ſubmergit. Quaꝓpter neceſſariò debet uirgo, ratione cuſtode ſenſuũ foraminib. præfecta, horũ ad externa lationẽ moderatã ac leuẽ exhibere, nõ ſimpliciter remiſſis tranſitib. ipſis permiſſis, ut ne citra impedimentũ ad q̃ uolunt effuſi, innatantẽ ipſis quãdoq; animã ad ꝓpria inundantes detrahant. Et rurſus fluxũ ipſorũ qui extrinſecus ad ipſam deferꝛ, cõpreſſis foraminib. percolare, & ab omnib. ſordibus purum ad ipſam trãſmittere, ut ne limo de carnib. uitioſe detracto exundãs, totã ipſam ꝓprijs inquinamẽtis cõturbet. Itaque neq; oculos ad omnẽ ſimpliciter uiſibiliũ aſpectũ expãdet, ut ne omnẽ indiſcriminatim figurarũ ac formarũ ſpeciẽ admittẽs, per ipſas ad imaginationes ex ipſis turbetur. Sed ad aliqua quidẽ, etiã apertis neceſſariò ad præſentis uitæ ductũ corporis oculis, animæ oculos claudet: uerum ad ueræ lucis, & eius q̃ per ipſam demonſtraꝛ pulchritudinis cõſiderationem, etiã clauſos prius diligẽter aperiet. Neq; aures om̃i ſermoni indiſcriminatim adhibebit, ſed ad prauos ſermones, uelut ad graueolẽtis flux⁹ allationẽ, ipſas obturabit: ad honeſtos uero puro uirtutis flumine manãtes, ſtudioſe ſubdet. Et guſtũ quidem ſemper ad iucũda hiantẽ ratione frenabit: uerũ ad neceſſariorũ aſſumptionẽ tẽperate moderabiꝛ. Tactũ aũt ut qui omniũ ſenſuũ uiliſſimus ſit, & alios oẽs ꝓpria leuitate ad uoluptatẽ demulceat, q; maxime ex toto immaculatũ ab affectib. cuſtodiet. Hic em̃ per totũ corpus extentus, per totã quidẽ ipſius ſuperficiẽ, nõ ſolũ forinſecus apparentẽ ſed etiã eam q̃ in ꝓfundo eſt, ad uitioſos tactus cõtra animã imperiũ gerit: manuũ autẽ maxime principaliſſimã partẽ occupãs, per has uelut per quoſdã laqueos, oẽs illapſos corripit. Nec uero uiſum præſtigijs ſuis deſtitutũ eſſe ſinit: ſed ad cõfuſos quidẽ colores & aſperas figuras, ipſum exaſperãs, ſimulq; cõfundens, ad leues uero ac induſtrie tũ colore tum figura formatos, eminus ipſum diffundẽs ac leuigãs, etiã per hunc potentiam ſuã ſufficienter uoluptas oſtendit. Quin & auditũ aſperis quidẽ uocib. fugãs, mollib. uero per inſpirãtem leniter acrẽ in ꝓfundo lætificãs, ſuũ opus uoluptas etiã per hunc perficit. Omitto dicere guſtũ uelut totũ huius alumnũ exiſtentẽ. Nã ad ſapores aliter ſe habentes conſtringiꝛ, & iniucunde afficiꝛ. Ad leues uero, ciſternas ſuas inexplebiles aperit. Quid uero quis de genitalib. membris amplius dixerit? quõ contributã ipſis ad eiuſdẽ generis ſationẽ uim, ſuis in totũ illaqueãs medicamentis, per oblectationẽ lenitatis cõtactus ipſorũ, hominẽ captiuũ ducit. Itaq; oſtenſum eſt, q etiã uiſus per tactũ animã ad uoluptatẽ decipit: oculorũ em̃ ictibus uelut incorporeis manib. quæcunq; uoluerit, eminus cõtingit, & quorũ corporis manib. cõtrectandi facultas nõ datur, ea oculorũ cõtactu affectuoſe cõplectitur, & per figuras quas abſterſit ac ſibi impreſſit, totũ corpus accedentib. imaginationib. redundare facit. Auditus itẽ leues uoces per tactũ cõtingẽs, per hũc animã incãtat, & in ſumma, omnis ſenſus, uelut corpus in q̃ uiget cõmune, ſic etiã tactum in hoc cõmunem adeptus, per hunc unũquenq; ſenſum ad propriã delectationẽ cõcitat, & totum noſtrũ corpus per totũ in tactu ſitum, ad uniuerſalẽ uoluptatem uarijs modis inſtigat. Quãdoquidem igiꝛ in omnib. quidẽ ſenſib. maxime uero in guſtu ac genitalib. membris, tactus dominiũ habet: & alius ex alio, uelut in catena dependens ac dominãs tactus, aut miniſterium ſibi præſtari ſinit, aut ipſe miniſtrat: om̃es aũt ad reginã ſuã ipſam uoluptatem, ſenſuũ per tactum operationẽ demittentes, adhuc amplius animã uitiorũ affectib. corpus efficiunt: ꝓpoſitũ eſt aũt uirgini, ab omni corporali uoluptate purã mentem habere: ob id ſenſum tactus qui maxime corpus efficit, ab anima reſecare ipſam oportet, q̃ ſublato tactuũ in alijs ſenſib. uehiculo, etiã ſimul tollat quãtum eius fieri põt, materias illorũ ad proprias oblectationes. Quid igiꝛ maxime eſt q̃d animã ad tactũ corpus facit, & uoluptates in alijs ſenſib. multiformiter ꝓducit? Tactus inq;, & qui in guſtu eſt, & qui ad coitus affectuoſe corpus titillat. Inter hos ipſos autẽ præcedit tactus guſtus, ſequiꝛ uero coitus. Nã per tactum in guſtu, qui ſemper gulam ad ingluuiem inuitat, & ſaginaꝛ corpus, & ab humorib. leuib. in alto ebullientibus intolerabiliter titillaꝛ, atq; ita ad coitus tactũ uelut œſtro percitum fertur. Quaꝓpter neceſſarium eſt, ut q̃ uoluptates ad coitum per uirginitatẽ ſuperare uelit, longe prius uoluptatis in guſtu, uelut materias illi ſuggerentis, ſe principem oſtendat. Ex rationali em̃

& irrationali, iuxta græcũ ad naturæ ratione excogitatũ figmentũ, uelut centaurũ que n
dam rerũ cõditor hominem cõposuit, & parti à capite usq; ad pectus supernæ, eam qu æ
ab umbilico & lumbis infra tendit, uelut equi naturã, q̃ & ad uentris uoluptates bru ta
existit, & ad coitũ temere cõcitatur, adaptauit: nõ ab irrationali parte rationalem abri pi
uolens, sed ut rationalis, subiectã habens brutã partẽ, ipsam ad naturæ necessitates mo-
deraret, sapientissime permittens. Ob hanc igitur datã ipsi potestatẽ, ubi nõ duxerit, sed
ducitur à bruta parte rationalis, scriptura exprobrãs aurigæ, uelut ad brutę uoluptatem
Hier. 5 male ex supernis cõmoto, ait: Equi fœminarũ amore insanientes facti sunt, unusquisq;
ad uxorẽ proximi sui hinniebat. Et alibi, ab umbilico & lumbis brutã partem cõtra ani-
Iob 38 mam imperiũ gerere insinuans, Ecce robur ipsius, inquit, in lumbis, & uis ipsius in um-
bilico uẽtris. Dum ẽm hic à gustu pinguescit, necesse est & partes sub ipso, à redundan-
te humore in profundo ebulliente, ad naturales operationes concitari. Suppeditat ẽm
uenter incumbens illis, quæ has ad œstrum incendunt, gula uero ex supernis materias
effundit: primũ igitur gustui uirgo dominabit̃, fontes uoluptatũ uentris & impetuum
hinc ad intemperantiã fluentiũ temperate gubernans, ut ne dum uirginẽ agere institu-
it, ad gustum immodice descortando, nõ animaduertat se iuxta alterã uoluptatis fruitio
nem, temere uirginitatẽ diuendere. Virginẽ ẽm etiam ipsum gustũ uirginis esse opor-
ter, à nullis gulam oblectantibus blandicijs ad uoluptatẽ corruptã, sed integram etiã in
hoc seipsam prudenter custodientẽ, & ad ministeriũ eorum quæ ad animam pertinent,
corpus sapiẽter gubernantẽ. Neq; ẽm oportet se custodientẽ gustus uoluptati succum-
bere, & reprimentẽ ac attenuantẽ scaturientes ex uentre uoluptates, per continentiam
Deut. 5 erga cibos, rursus in contrariũ, corporis usum cõuertere. Ne ẽm declines, inquit, ad dex
teram aut ad sinistrã. Quemadmodũ ẽm remissum ac liberũ simpliciter in omnia edulia
dimittere gustũ, ob prædicta reuera graue est: sic etiã cõcludere hũc ad corporis ex im-
becillitate inutilitatẽ, penitus absurdũ est. Extremitates ẽm uelut quidã sapiens dixit,
etiã in hoc æqualitates sunt: nam uelut ob multitudinẽ pabuli equus sub nobis exultãs,
quo uult aurigã male fert, Sic ob nimiã inopiã ad propositã uirtutis uiam impedimẽto
est: & quemadmodũ nõ oportet hunc multo pabulo pinguefacere, ne incõpositis suis
saltibus aurigã uexet, ac undiquaq; circũferat, ad feruentẽ ac inflexibilẽ uim ipsius peni
tus resistere nequeuntẽ: sic neq; eum qui uiam ad uirtutẽ cũ hoc proficisci uelit, nimia
indigentia ac fame uires ipsius exoluere, ipsumq; inutilẽ reddere oportere censeo: ut ne
debilitato huic alligatus, inefficacẽ ꝓpter ipsum subeat laborẽ, neq; excitare ipsum col
lapsum amplius ad cursum potẽs, neq; dimittere ipsum à naturali erga ipsum amore per
missus, sed semper ob hunc ꝓpter societatẽ suspirare, & circa curã sanitatis ipsius solici-
tus esse coactus, & quia nõ habet uires is qui ad exercitiũ eorũ quæ ad cursum pertinẽt
inseruiebat, de cætero ꝓpter exercitationis neglectũ, multa de peculiari scientia sua a-
mittẽs. Itaq; quoniã oportet cognatũ nostrũ uehiculũ, neq; nimis remissum, neq; rursus
uehemẽter intentũ, ad uirtutis cursum producere, ob id cõuenit & statũ corporis prout
habet, & ciborũ qualitates cõsiderare: & uigẽs quidẽ corpus ac naturali calore redun-
dans, amplius cohibere, & per alimẽta calorẽ expellere: ut ne aut multi succi alimẽtis eã
quæ ex natura adest pinguitudinẽ ex additamento augẽtes: aut uini infusione feruentẽ
corporis uigorẽ adhuc amplius intendẽtes, ignẽ reuera ad ignẽ, uelut græcus sapiẽs di
xit, deriuemus. Imò uigẽti quidẽ ac naturali calore abundãti corpori, purũ ex fontib. flu
entum moderate inuehemus, feruentẽ in natura flammã cõtraria aquæ facultate extin-
guẽtes, & per rationẽ quæ in nobis est, ad mansuetudinẽ temperãtes. Decrescenti uero
ac marcescẽti, amicũ ex alimẽtis ac potu auxiliũ inducemus: nõ quantitatẽ solũ alimen-
torũ ubiq; ad uires prudẽter mensurãtes, sed etiã qualitatẽ maxime sapiẽter dijudican-
tes. Neq; ẽm externæ solũ apparentiæ horũ animũ aduertemus, sed etiã uires ipsorũ in
profundo sitas ualde prudẽter cõsiderabimus. Nã nõ semina solũ & legumina, sed etiã
olera nõ pauca sunt, quæ nõ iuxta externã opinionem, ad mansuetã gubernationẽ pie-
tatis exercitatori in alimoniã omnino cõducunt: sed & carnes in profundo lancinantia,
& pruriginosas titillationes inducentia, nõ minus quàm ea quæ per se fugienda sunt,
latenter corpora conturbant. Quapropter neq; sale simpliciter ac indiscriminatim ute-
mur, uelut aliquos exercitationi deditos conspeximus, propter continentiæ excellen-
tiam, omni alio obsonio excluso, hũc solum cum pane pro omni cõdimento assumere.

Non

Non igitur intelligunt hi salem natura fœcũdum esse, & pruritus corp ori inducere, ma-
gisq; q̃ alias res corpora ad coitũ iritare. Si uero in huius usu aurigã ad sapienter ꝓpositã
necessitatẽ uersari oportet, multò magis oĩs nucũ generis qualitatũ cognationẽ ad ea
quæ in cõfesso nociua sunt, diligẽter discernere cõuenit, ita ut ubiq; necessitatẽ alimẽti
ad solam uitã prudẽter approbemus, obsoniorũ uero excogitatas blãdicias, ad uolupta
tis inescamẽta suspecta habeam⁹. Si enim panis cor hominis firmat, nihil opus est ultra
alimenti necessitatẽ, obsoniũ temere ingerere. Nam neq; salem qui panis condimentũ
est, pari cum pane copia assumimus: si uero nõ cõdimentũ pari copia, cum eo cuius gra
tia assumitur quis ingesserit, quõ obsoniorũ usum principali alimẽto copiosiorẽ quis as-
sumpserit? Nõ enim hæc amplius erunt uere panis obsonia, sed uice uersa panis horum.
Et non animaduertet auriga se rursus alia ratione à gustu per obsoniorũ uarietatẽ ad uo
luptatẽ deceptũ esse. Deinde hinc reperiet rursus persequi id q̃d per exercitationẽ pie-
tatis fugit. Itaq; quẽadmodũ ex quatuor chordis, ut cõpendio dicam, bona exilit harmo
nia: nam ex quatuor, terra & aqua, aereq; & igne, cõstant corpora nostra: ei quod deficit
semper per alimẽta opẽ feret. Eius uero quod redundat, per detractionẽ & ductũ ad ex
ercitia uires emolliet, nõ solũ quantitatẽ caliditatis ac frigiditatis in nobis, sed etiã quali
tatẽ siccitatis ac humiditatis expendẽs, ita ut alijs quidẽ & quantitatẽ addat, ab alijs ue-
ro detrahat, & aliorũ qualitates augeat, aliorũ imminuat per uitæ ductũ, & alias permu-
tet, alias secundũ naturã cõseruet. Hoc modo omni inconcinnitate sublata, reuera con
gruas ac consonas quatuor corporis nostri chordas, ad uirtutis melodiã animæ parabit.
Verũ hæc à nobis de gustus ratiõe, propter cursus qui pro uirginitate, imò pro ipsa tota
uirtute exercentur, dicta sint. Subindicant aũt quod, quẽadmodũ corporis cõtra animã
potestas impedimẽto est ad uirtutis adeptionẽ: sic uice uersa imbecillitas, quũ corporis
organũ animæ prõptitudini inseruire nõ potest, cursum ad ueritatẽ impedit. Nihil enim
magis carniũ moles, animæ alas deorsum trahens, q̃ corporis imbecillitas ipsum occu-
pans ac premens, nõ sinit illã ad cœlestia prout uult subuolare: nõ solũ bonorũ assequẽ
dorũ accessione ipsam priuans ob imbecillitatẽ, sed etiã iam partorũ pulchritudine spo
lians, ob exercitij ex infirmitate negligentiã. Quẽadmodũ enim pinguis uenter, nõ stru
ctura & natura pinguis, sed in quem pinguitudo alimentorũ ob gulositatẽ largè conflu
it, cõturbans ac crassefaciẽs mentẽ, subtilem intellectũ nõ parit: sic ualde tenuis uenter,
ob imbecillitatẽ in corporis debilitate, mentẽ mortuã efficiens, etiam iam partum subti
lem intellectũ extinguit. Subindicant item q̃ non penitus tales uel tales cibos oportet
auersari, alijs uero simpliciter expleri. Sed quod cõuenit etiã in his non solũ quantitatẽ,
temperantiã metiri ualentem, copia parem his quæ eiecta sunt efficere, sed etiam quali-
tatem ęquiualentẽ his quæ palàm nociua sunt decernere: & in summa, rationẽ colere, ra
tioneq; & non bruta temeritate exerceri. Si uero diliges proximũ tuum sicut teipsum, Luc. 10
& propter hoc mandatũ ei qui dixit, nudus eram & operuistis me, & esurientem nutriui Mat. 25
stis, & infirmum uisitastis, studiose opitulamur: certe simulat mãdatũ, qui alteri quidem
opem ferre meditatur, seipsum uero ægrotantẽ miserabiliter perdit. Palàm est eñ quod
falso diligit proximũ, cui prouidere promptus est, qui seipsum diligere nõ nouit. Et quõ
mandatũ iuste implet, qui serui corporis causam non iuste iudicauit? sed prætextu quidẽ
adigendi ipsum in seruitutẽ, castigare promisit, uerum indiscreto motu hoc ipsum male
perdidit? Quõ enim hoc amplius dominantis seruum erit, quum ipsum dñm in ministe
rium uiolentię, quã ab ipso sustinuit, acceperit? quõ uero seruiet dño ad benefaciẽdum
fratribus, quod oẽs benefacere potentes, in suijpsius obsequiũ seruos assumpsit? Non
enim amplius ad uirtutis motus dño seruiet, uerum in debilitate positum, reliquis omni
bus benefaciendi occasionẽ exhibebit, miserabilẽ apud omnes dominũ habẽs propter
susceptas huius gratia ęrumnas, miserabilẽ item seruum, propter incurabilẽ huius ægri-
tudinem. Neq; enim dominus de cætero studio habet ut sua opera aggrediatur, propter
eam quam circa hoc habet occupationem, imò neq; liber dimitti studet, per colligatio-
nem ad ipsum coactus: neq; seruus amplius misericordiam assequi, & decentẽ erga do-
minũ seruitutẽ recuperare cupit: sed alter alteri incurabilis supplicij causa factus, absur-
ditatẽ à ratione alienam habent eius qui utrosq; in hunc carcerem cõiecit: quæ & à cer-
taminum præfecto, & à spectatorib. notatur, quòd ille ad cursum cœlestẽ adscriptus, nõ

animaduertit ob brutam temeritatē nō solum nihil eorū quæ ad stadiū pertinent, prudēter exercuisse, sed etiā eum qui ad cursum ipsi inseruire debebat, iniuste ꝓstrauisse, insuperq; seipsum unà cū hoc stolide subuertisse. Quapropter necessariò his qui ob uirtutis
Deut. 17 adeptionē corpus castigāt, rursus acclamamus. Ne declines ad dextrā aut ad sinistram. Quēadmodū enim ad gulositatē declinare graue est: sic per intentā afflictionē, corpus per imbecillitatē ad inutilitatē prosternere, reuera absurdissimū est. Nō em̄ per seipsam bonū est abstinētia à uoluptatibus uentris, sed quod ad boni ac uirtutis adeptionē confert. Si uero id propter q̄d eduliorū abstinentiā approbamus, per intentā abstinentiā negligemus, in contrariū nobis præ temeritate institutæ uitæ forma cōuertetur, quū nō amplius possimus, ob organi colliquationē ac euersionē, per lectiōes ac preces cū deo cōuersari, & ad fratrib. benefaciendū uirtuti obedire. Oportet igiṫ etiā corporis curam gerere, nō ꝓpter corpus, sed ut ministeriū philosophiæ adipiscamur. Impossibile est em̄ eos qui ministeriū corporis ad philosophiā obediēs nō habēt, aut ad lectiones philosophicas sufficere, aut mentē in corpore infirmā ad orationē prout decet intēdere, aut omnino quid eorū quæ ad philosophiā pertinēt, in suā & eorū cū quibus cōmunē uitā de
1. Cor. 9 gunt, utilitatē operari. Quaꝓpter castigo corpus, inquit, & in seruitutē adigo. Insurgere em̄ propter carniū uigorē contra dn̄m uolēs, cōtinentię flagris in seruitutē adigo, dominū agnoscere cogens. Non em̄ sic ferio, inquit, ut immodicis plagis inutile ipsum ad seruitutē faciā, sed scopus est mihi castigandi, ut in seruitutē hoc adigam ad domini ministeriū. Qui uero adeò uerberat famc seruū, ut non solum inutilis ad ministeriū dn̄i reddatur, sed etiā sibiipsi sufficere non possit, quid aliud q̄ seruū serui seipsum facit? Necesse est em̄ quū non amplius seruire possit corpus, & præ debilitate resolutū est, dn̄m huius seruire, ita ut semper circa ministeriū imbecillitatis ipsius anxius sit, & nō amplius suorū operum memor esse permittaṫ, sed omnē uitā in hoc insumat. Carnis igitur prouidentiā
Mat. 6 non facere non simpliciter ꝓnunciauit, sed ad cōcupiscentias inquit. Quare cupiditatē quidē ac uoluptatē carnium, per exercitationē ad pietatē succidere oportet: utilitatē ue
Rom. 5 ro ad uirtutis adeptionē prouidere ac cōseruare. Cibus em̄ nos non cōmendat deo. nō enim est regnū dei cibus & potus, sed iustitia & pax & gaudiū in spiritu sancto, propter quæ etiā ciborū abstinentia cū ratione assumiṫ. Nam si ipsam per seipsam ciborū abstinē
1. Cor. 8 tiam expēdas inquit, neq; si nō ederimus, inferiores sumus, neq; si ederimus, superamus Neq; enim qui non edunt plus aliquid habēt in uirtute edentibus, iuxta hoc ipsum solum quod nō edunt: neq; qui edunt minus non edentibus, iuxta hoc ipsum solum quod edunt, si interna ipsorū uirtus exæqueṫ. Itaq; ad uirtutē in anima respicere oportet, atq; sic omnia circa corpus obire. Quæ em̄ nō bona per se ipsa sunt, per boni ministeriū bona ex ornatu euadunt. Quo igitur ministeriū ad bonū, per corporis debilitatē nō impe-
1. Tim. 5 diatur, uino inquit modico utere, propter stomachū tuum, & frequentes tuas infirmitates. Sicut enim feruenti per uigorē ac frementi corpori nō oportet, uelut iam prędictum est, ignem ad ignē inuehere: Sic neq; per debilitatē frigefacto, id quod amplius frigefacit magis noxie ingerere. Sed uelut illic naturalē calorē externas materias subtrahēdo cōsumimus: sic eundē laborib. consumptū, aut deinceps per ætatē aut morbum extinctum, externis liquoribus opem ferentes refocillamus. Pacē enim etiā in debili corpore ꝓuidere oportet quatuor partiū ex quib. cōstituti sumus, ita ut undiquaq; opitulemur, ut ne exuperās unq; in nobis caliditas aut frigiditas, aut omnino una aliqua ex quatuor partibus, bello ac discordia, ex debilitate & œstro, animā repleat. Cæterū hæc quidē de uno sensu gustu, solū pro corporis uirginitate, moderate dicta sunt. Trāseūdū deinceps ad alios sensus his qui uerā uirginē uidere propositū habēt. Sciatis igiṫ quod possibile est, eos qui uirginē ueræ uirginitatis ancillā, per ciborū abstinētiā ac reliquū durum uitę ductū custodiūt, uirginē habere corpus, non aūt uirginē habere animā. Sufficiēs em̄ est etiā uisus, ad formas turpes animæ inducēdas, & sermo ad uoluptatē medicatus auribus allatus, ad mentē ad intēperantiā corrumpendā. Veretur itaq; pronubus ne aliquo corrumpat nō corpus, sed cogitatus eorū qui Christo sunt despōsi. Quaꝓpter oportet uirginem præ corpore, maxime animā custodire, nō ut aliqua quidē uigilia hāc custodiat, aliqua uero simpliciter dimittat, sed ut omni uigilia ac custodia cor suū conseruet, quo neq; per uocē huius effluens sermo, auditorē sermonis ad uoluptatē inficiat, neq; rursus

extrinsecus per auditum sermo ab aliquo illapsus, cor ipsius ad cōcupiscentiā exæstuare faciat. Sic enim & in uisu facere conuenit, ita ut neq; molliter inspiciat, ut ne uoluptatis simulachra per hunc uidentibus cōtra seipsam immittat: neq; extrinsecus allabentē aspectum se cōtingere permittat, ne uelut ignito quopiam spiculo per hunc in cor icta, ad uoluptatis figuras exardens incendatur. Eris ēm inquit, uelut ceruus spiculo percussus in hepar. Sed forinsecus quidē allabentē aspectū, suo aspectu ab anima ipsam auertere oportet. Suum uero aspectū temperantiæ signum uidentibus exhibere. Sufficiēs est enim etiam superfluus palpebrarū motus ad uoluptatē stimulare ac uelut œstro concitare, præ qua uoluptate hæc animā cōmouent. Quum enim pulchro oculis ipsius conspecto uisum affectuose infixerit, & conspectæ formæ figuras in seipsa animæ præ uoluptate emolliti, uelut in cera impresserit, discedit quidē etiam per seipsum aliquādo id quod figuras fecit, forma uero eius quod conspectum est menti impressa, semper insidens animam ad suorū ipsius operum imaginationē stimulat. Quapropter maxime oportet uirginē penitus nulli rei intentū uisum immittere, aut si immiserit, cōtraria facultate figuras ad impressionē sui cogentes, à seipsa propellere, quo nullam corporalem speciem per diuturnos ex cōsuetudine occursus imprimat. Si uero forte cōtigerit figuras latēter corporali parti imprimi, eas per frequentem uirtutis ac bonarū rerum memoriā ex seipsa delere: ita ut eas quidem quæ à corporali forma inscriptæ sunt uelut in cera, per translationem mentis ad diuina obliteret: eas uero quę à sanctis rebus accedunt, speculationibus circa ipsas elaboratis inscribat. Quod si accedentes ipsi figuras, infractas in mente permanere uelut in sigillo sinet, necesse est mentem circa impressam formā occupatā, reliqua quidē oñia bona negligere: ad eius uero quę inest ipsi formę imaginationē semper stupentē ac cōsternatā, circa fruitionē ipsius affectuose cōuersari. Et tali nihil ꝑdest corpus a uersutijs incorruptū custodire, animā uero ad immissas in ipsam per uisum, corporalis amoris uoluptates semper corrumpi. Ob timorē enim aut pudorē præoccupatę circa externā uirginitatē opinioni cum simulatione inhęrens, & hac denudari pudore dignum ducēs, hanc quidē exercens cōseruat. Verū incorporalib. manibus, in mēte cum quē amat ipsi impressum, amplectens secum semper circumfert. Et quæ per corpus facere, ut ne deprehendat erubescit, ea cogitationib. mentis facere non ueretur, quā nō amplius neq; corpore iuste uirginē appellaueris. Necesse est ēm, dum is quē amat inseparabiliter ipsi in mente miscet, etiam corpus ad animæ affectus cōformari, & dū ad mentis motus hoc coafficit, unà cū domina corrupta corrūpi, & dum illa reuera ac in somnis amatoria somnia habet, etiā ipsum cum illa somniare. Quum aūt hic affectus animā occupauit, superflua de cætero est à cibis cōtinentia, ac reliquus durus uitæ ductus, quū non equus equitē ad suas exultatiōes ferat, sed ipse eques eo qui in ipso est affectu equū male stimulet. Quēadmodū ēm in quibusdā præ senecta corpore resolutis, mēs præoccupate ꝑuritate ægrotās, præter uires ad uoluptatis imaginationē corpus cōcitat: sic in his qui affectā erga amorē animā habent, etiā resolutū exercitatiōe corpus, ad proprias concupiscētias anima irritat: nō de corporis uigore ad animā affectu trāseunte, sed de anima ad ea quæ corporis propria sunt male se cōmouente. Si igit̄ uisus tanti ignis fomes est, audiamus eū qui acclamat: Oculi tui recta uideāt, et palpebrę tuæ iusta annuāt, & ne corripiaris unà cū palpebris tuis, neq; capiaris oculis tuis. Si uero iuxta superiorē naturæ rationē, tactus quispiā est uisus et oculorū appulsus: quēadmodū ubi lippiētes diutius intuemur, morbi participes fim⁹: & ubi alijs rebus quę naturaliter oculis cōmodę sunt, oculos immittim⁹, latēter utilitatē percipimus, Sic sanè uoluptatis occursui oculos adhibēres, uoluptatis morbo mentē implem⁹, sicut sanè ubi eosdē ueris bonis admouemus, per oculos in animā utilitatē suscipimus. Et ꝑfecto absurdū est, quū uirgo per oculos ad morbū lęsionē accipiat, eā audere per uisus tactū indifferēter ea cōtingere, quib. nunq; audeat manū admouere. Cōciliator ēm & ut ita dixerim, pronubus tactus manuū, est tactus oculorū, emin⁹ illū prœoccupās. Ille uero ipse manuū inq; tactus, calidior est ancilla eius qui fit in cōplexu: & q̄ primū tactū oculorū nō euitauit, neq; manuū sanè quantū ab ipsa est effugerit. Quæ uero rursus tali amatorio more implicata fuerit, nō utiq; ab in quinamētis pura inueniri potuerit. Quēadmodū enim ignē attingētes, ignis signacula per eos qui nos cōtigerunt cauteres suscipimus, & impossibile est ut qui ignē contigit, Pro. 4

puram

puram ab ustoria ipsius efficacia manū ostēdat: sed aut bullæ ad tactū aceruatim exortę, & cū dolore feruētes ac saliētes, statim eruptionē minanť, aut iā oborta in manu amara ulcera cōspiciunť: sic impossibile est ut qui amatoriū ignē attigit, purū ab huius signaculis tactū ostēdat. Sed aut simili modo uelut ad tactū manus, bullæ latēter in corde obortæ, amari uidelicet amoris affectus, feruēt ac pulsant, & intolerabilib. tremoribus occupatæ, peccati ulcera statim eruptura esse minanť, aut iā totū ulceratū in profundo cor ostēdunt. Ignis eñi est ardēs, inquit, in omnib. mēbris, & quem inuaserit radicitus perdit.
Psal. 77 Quare quādoquidē in omnib. mēbris hic ignis ardens est, obseruandū est his qui purū à cauteribus corpus ostēdere uolūt, ne aliquod mēbrum cōtingat, ut ne in mēbro sitam ignis efficaciā, per tactū nō in parte solū quā contigerunt, sed in totū corpus & in ipsam animā suscipiant. Si eñi quis caudā solum serpētis attigit, & quū tanto spacio intermedij corporis caput ab illa distet, tñ ad contactū in cauda fientem statim cōuertitur: Et si ubi pedis nostri digitus offendit, capilli in capite statim recti erigunť: Nimirū etiā uitiosus totius tactus, etiāsi in manu solū fiat, à capite tñ usq; ad extremos ungues, totum corpus ad uoluptatis cōsensum, statim ubi fit attingētis signū, cōtrahit. Et sicut lapidis iactus in aquam in cisterna fiens, non adiacentē aquæ partem, in quā cecidit lapis, solū inundare facit, sed alijs super alios circulis excitatis, usq; ad extrema quādoq; inundans hos producit: Sic amatorius aspectus, aut sermo uoluptatis mulcimētis effœminatus, in uirginis animā uelut in puram aquā uehemēter illapsus, alias super alias uelut in profundo excitans cogitationes, totā ipsam ad ferientis imaginationē percussam inundare facit. Quapropter maxime oportet uirginē, & oculorū & uocis blādicias, corruptoriæ uoluptatis medicamētū existentes, à proprijs sensibus q̃ lōgissime abigere: ita ut aures quidē intus tēperāti ratiocinatione obturet, oculos uero auertere secundū naturā sciat. Nam si semel per oculos & aures accessum ad animā arripuerint, de cætero etiā reliquas per manus accedētes blādicias mercenarias assumētes, progressu tēporis penitus quę sua sunt operabuntur. Queādmodū eñi miles qui cū militari agmine in urbe adest, domū sibi ipsi ad inhabitandū circūcirca quærit, & aut per uim à foribus exclusus, uel alia quādā arte à dño domus expulsus, aliò se cōuertit: aut ubi primū ad interna accessum facilem habuit, ut uel aliquid ex armis suis, hastam aut galeam aut scutū deponere licuerit, etsi ꝓpter socios egressus foris esse uideať, intus tñ est potentia, per arma quæ deposuit, domo propria sui ipsius ac sociorū, quos nō longe postea secū habitare facit, de cætero effecta: Sic potēs uoluptatis ac peccati miles domū sibi ipsi circūcirca quærēs, aut à primo ingressu excludiť, & aliò se cōuertit: aut ubi primū ad interna per sensus accessum facilē habuit, ut uel aliquid ex armis suis, aspectus hastā inquā, per oculos eminus saucianté, aut uoluptatis galeam illecebrem sermonē per auditū, aut tactum per manus, uelut scutū, totum corpus ad uoluptatē cōcitantē, in anima deponere licuerit, etiāsi foris esse uideatur, corpore nondū per operationē peccati corrupto, tamen intus est potentia, per deposita arma corrūpēs mentē, anima quæ aliquid de his armis suscepit, propria domo priuatæ uoluptatis ac sociorū ipsius uitiorū, de cætero effecta. Concludendus est igitur primus per sensus accessus carnis militi, ita ut sensus undiquaq; uelut fores aut fenestras, cordis uectibus obstruat, ut neq; per unam saltē ex his callidiore cōsensu facto, secū mortē sociā
Hier. 9 suū habitare faciat. Mors eñi, inquit, ascēdit per fenestras uestras. Fenestræ enim reuera sunt animæ ipsi sensus, per quas aut uelut prudens ac tēperans quędā mulier, anima ipsa externā sensibiliū lucem, ad operis ad se pertinentis cōsideratione, leuiter ipsas aperiēs, aspicit: aut petulans ac proterua circa curiosam externarū rerū inspectionē, uelut lasciua aliqua meretrix prospicit, ad ea quæ delectāt collum male cōuertens, & ad iucunda per has illabēs. E fenestris eñi domus suæ prospectās, quęcunq; uiderit ex stultis filijs adolescentē mentis inopem prætereuntē, ea dicit quibus iam seipsam totam ad proteruitatē, propter male institutos ac cōtumaces sensus, parauit. At uero casta intus inquā, uelut in foco in medio cordis, et cogitationū et sensuū thronum collocās, si quid utile est ab omñi uitio purū fluēs, id admittit: si uero quid inutile est, & à uirtute alienū, id ipsū extra fenestras, prudētiæ manibus ipsas obturās, sapiēter excludit. Neutiquā igitur oportet peccatum ex complexu fugere, & per hæc, & in his lapsibus periculose implicari. Nam tactus per uocē & oculos, ad manuū tactum latenter deducit. Hi uero omnes uelut in catena

inter

Inter se cohærentes, tactus in cõplexu pronubi existũt. Non igitur unus solũ circa coitũ
tactus, sed totũ multiplicis tactus genus, ex quo omnis species per sensus nascit̃, uirgini
diligenter incorruptũ custodiendũ est, quo eas quæ ab oculis & uoce & reliquis ad uo
luptatẽ motibus eminus emittuntur scintillæ, cõtrarijs tẽperantiæ flatibus extinguens,
etiã simul rogũ ex ipsis accensum prudenter extinguat. Imò potius quo ne admissis qui
dem omnino uoluptatis fomitibus, neq; habeat penitus unq̃ uoluptatis rogum in carni
bus incensum. Virgo igitur erit, & auditus, & uisus uirginis, insuperq; & tactus & totus
motus. Veræ aũt uirginis totã pulchritudinẽ ornare oportet, ut neq; naturali pulchritu
dine pompam ducere studeat, neq; si hæc desit, externũ fucum admittat. Indecorũ enim
reuera est uirgini, & ab integritate quam professa est alienũ: aut gloriãdo in formæ figu-
ris à conditore ad generositatẽ contributis, & pompam uelut dixi, pulchritudine ducẽ-
do, plures corporis amatores ad cõmunem ruinam cõmouere studere: aut non facta bo
ni odoris cõiectatione, excogitatũ fucum uidentib. in uoluptatis condimentũ procura
re. Neq; enim prior sapiẽtia rationẽ ostendit, ob cõditoris opus, uelut ob propriũ recte
factum delicians, & in quod certamẽ non induci, per orationẽ certaminis præfectũ ro-
gat, dum ne nos inducas in tentationẽ precatur: in id ipsum per hoc q̃ amatores allicit,
seipsam palã detrudẽs. Neq; posterior, quas nõ accepit in corpore uoluptatis illecebras,
eas spurijs formis ac præstigijs cõtra seipsam inducens. Vtraq; uero nõ animaduertit, se
datum a deo bonum citra propositũ scopum corrũpere: dum & formosa animæ pulchri
tudinem per corporis speciẽ absurde uitiat, & quæ apparẽtem & putatã corporis defor
mitatem, uiaticum ad custodiã uirginitatis acceperit, hãc ipsam ad suijpsius insidias spu
rijs formis nequiter trãsformat. Oportebat aũt uice uersa, illam quidem tẽporariam pul
chritudinem cõtemnere, ipsamq; non animæ pulchritudinis impedimentũ, sed auxilia-
rium, si forte ita cõtingat, facere, corporis amatores ad animam trãsferendo. Hanc uero
nihilo minus in ueris bonis progredi, & quietẽ à tentationibus ob putatam deformita-
tem, ad tranquillitatẽ exercendi non senescentẽ pulchritudinẽ arripere: ut quæ immor-
talibus quidẽ bonis, uelut proprijs recte factis, iam hinc aduersus alteram certamẽ insti-
tuat, corporalibus uero à tempore corrumpendis, nihil ab illa differat. Neq; enim faci-
le intelligere est quis sit scopus propter quẽ se ornant ac iactant. Si enim ut uirginitatis
scopo opem ferant, profecto contra quàm profitentur faciunt, plures tentatores per or
natum contra seipsas absurde inuitãtes. Si uero ut pulchræ uideantur, uideri adsurdum
est, nisi huius rei curam habentibus contingat ut à quibus opinionẽ auferre student, ab
his putata sua pulchritudine exarientur. Si uero ut etiã assequantur eos quibus placere
student, in contrariũ seipsas delatas nude ostendent, meretrices pro uirginibus conspe-
ctæ, præterq; si ad duorũ desiderium mediæ correptæ distrahuntur, & externis amatori-
bus exatiari uolentes: propter hoc uero, cõmunis desiderij condimentũ, aspectum fieri
studio habentes: & ab interno amatore, aut ob uerecundiam aut timorem apprehensæ.
Neq; enim fieri potest ut talium mens non sit putris ac fraudulenta, quæ & externos ad
corpus per artem iritat, & interno ex dimidio placere cupit. Et nõ amplius sibijpsi de cæ
tero mens æqualiter consona erit, sed uelut in cõfinio, & ad internum amatorem, & ad
externum nequiter diffisa. Nemo autẽ potest duobus dominis seruire: aut enim unum Mat. 6
odio habebit, & alterum diliget: aut unum amplectetur, externum uidelicet, ad ipsum
se exornans, & internum contemnet. Quæ uero nupta non est, curat quæ domini sunt, 1. Cor. 7
quomodo domino placeat. Quemadmodum sanè ea quæ nupsit, curat ea quæ mundi
sunt, quomodo placeat uiro. Et diuisæ sunt uxor & uirgo. Nam impossibile est & quo-
modo interno placeat curare, & ad externos spectatores uelut in scena exornari. Sed si-
cut qui sub sole loquitur cum præceptore, cõsequentis umbræ & motus manuũ ipsius,
& totius formæ figuras per imitationem exprimentis nullam curam gerens, penitus ad
præceptoris colloquium intentus est: Sic etiam uirgo corporis simulachrorum, an for-
mosa aut deformia sint hæc, & eorundem irrisorum, nullam curam habens, tota ad præ-
ceptorem suum ac sponsum conuersa est, cum hoc per uitam in purissima luce cõtente
loquens. Curat enim quomodo placeat domino: placet aũt talis, qualem ipse ipsam for-
mari uoluit. Non solum igitur nõ ornari uirginẽ oportet, neq; excogitatã formam, uolu
ptatis petulantis aspectus cõdimentũ facere: sed etiã naturalẽ corporis pulchritudinem
quantum

quantum eius fieri poteſt de induſtria obumbrare. Nam quum uelut ſuperius diximus,
fœmina malagma ſit uoluptatis ipſi maſculo, & aſpectu flexibiliore ad maſculi uiſum il-
liciendũ effic̄ta, & uoce acuta ad demulcendas aures conſtructa, & apparente mẽbro-
rum teneritudine, & in ſum̃a toto corporis habitu ac motu ad uoluptatis fraudem forma
ta: & non ſolum loquens & aſpiciens fœmina, ſed etiam ſedens quodãmodo & incedẽs
per naturalem quam in ſe habet contra maſculum potentiã, hunc ad ſeipſam, uelut ma-
gneres eminus ferrum, incantet: ob id oportet uirginẽ nullo modo uoluptatis retibus
implicari, ita ut uitet uirilem facere uiſum, & ualidam edere uocẽ, & inceſſu ac omnino
toto corporis motu, uoluptatis illecebras cõſeruare: ut ne capiat inquam, amplius ſeip-
ſam per excogitatas uoluptates, & laqueũ tum alijs, tum animæ ſuæ, propriũ corpus ſtru
at. Verum ad firmam uirtutis ſpeciẽ prudentibus ac caſtis motibus ſeipſam uiriliter eri-
gat. Sic aũt fœminæ in ſeipſa tollens uoluptatem, & maſculi ad hunc habitum reſecans,
uirgineos etiam ſuos progreſſus faciet, non laſciuiens aſſiduis progreſſib. neq; præter
pertinentem ad uirgines neceſſitatem, domibus ſeipſam ingerens. Verum omnis pro-
greſſus tempus, debitæ uirtutis mandatum faciens, & aurigam quidem progreſſus, man
datũ domini habens: tempora uero horum, iuxta decentem diei partem deligens. Non
Mat. 25 enim ſimpliciter propter eum qui dixit: Infirmus eram, & non uiſitaſtis me, & cetera: di-
ſperſionis ac uituperij materiã, mandatũ dñi faciet, omni tempore & præter decorum
progredi audens, & importune per omnes angiportus uulgo apparens. Neq; bonũ dei
mandatũ, dextre ipſo nõ utens ad ſuipſius calumniã male conuertet, & ætatẽ ſuã ſimpli
citer citra experimentũ ad progreſſus dimittet. Verum nouellam adhuc agens ætatem,
ad domũ dei ſolum, & nõ ſola ſimpliciter procedet. Mandato aũt dñi alio citra excuſa-
tionem ducente, fide dignã ſuam profectionẽ faciet his cum quibus probationẽ facere
uidetur. Non enim ſimpliciter gregariam oportet uirginẽ, nuptiarum uincula auerſan-
tem, in omnibus locis cum autoritate diuerſari, uelut ob hoc fugientem nuptias, non ut
meliori ſponſo ſemper aſſideat, ſed ut poteſtatem habeat eundi quo uelit. Neq; enim ut
ne teſtem aut iudicẽ uitæ haberet, ſocietatem ad uirum euitauit: neq; ut libera ab æmula
tione & zelotypia exiſtẽs, pro libito uolutaretur inter quoſcunq; uellet, neminẽ habẽs
qui motus ipſius exploret. Sed ut uoluptatibus carnis, & partuũ doloribus, & plena la-
borum rerum temporaliũ ſollicitudine ac doloroſa cura, euitatis, ſub teſte ac æmulo uir-
Deut. 4 tutis deo, ſuam uitam ad integritatẽ gubernaret. Deus enim ſum, inquit, æmulator, æmu
lans eum qui corrũpẽdi gratia meam in uobis pulchritudinẽ adulterat. Nam ſi abiecto
uiri iugo, & ad uitam, ad quam conſeruandæ domus & procreandorũ liberorũ grana fa
cta eſt, inutilis, & profeſſæ uirginitati pudenda futura eſt: tota res damni plena eſt, dum
& ineruditis cogitationibus animã, & remiſſis exultationibus corpus corrũpit: & lon-
ge ſanè præſtabilius eſſet ipſam uiro coniunctã ad uitã gubernari, & quod ad opem do-
meſticæ rei ferendam cõducit, talionis uice pro præfectura ipſi rependere, & liberos ſe-
num nutritores ad generis ſucceſſionẽ bonos producere, & una ſaltem parte uiri æmu-
lationibus, quantũ eius fieri poteſt deo uirginẽ agere. Nã ueritatis doctrina in angipor-
tibus & domibus licẽter oberrantes, neq; uirgines agnoſcit. Ocioſæ enim appellantur
circueuntes domos: & nõ ſolum ocioſæ, ſed etiã nugaces & curioſæ, loquentes quæ nõ
1. Tim. 5 oportet. Si uero uiduam uirum iam expertam, & ob oculos uirorũ uerſari adſuetã, non
oportet impudentem & linguã & pedes ad quoslibet mouere, ut ne in prædicta crimi-
na incidat: quanto magis oportet uirginẽ, quæ pudoris erga uirum tunicã nunquam ex
uit, caſtam & uirginem cuſtodire linguã, & ſincerum gradum ad uſus neceſſitatẽ pro-
ferre? Illa enim ſolum uirgini dicenda ſunt, quæ & audita mẽti auditorũ proſunt, & quæ
per appoſitam ad ipſam reſponſionẽ, ad diuinarum rerum intelligentiã animam ipſius
adhuc magis exornant. Nam quod per linguam extra fertur ſermonis fluentũ, fonti un-
Mat. 15 de manat teſtimoniũ præbet. Ex corde enim exeunt cogitationes prauæ, cædes, adulte-
ria, & quæ ſequunt̃. Ex quibus fructibus arbor cognoſcitur. Et quæ uere uirgo eſt, à mo
rum puritate uelut à puro fonte, ab omnib. inquinamẽtis imperturbatũ ſermonẽ ſuum
placide effundere debet, ita ut nõ ſolum nullam nociuam ac pernicioſam ad uoluptatẽ
ſententiam afferat, ſed neq; ocioſum unquam à rationali anima hunc oſtẽdat. Omnis
enim qui de uirginis fonte, ſermonẽ incorruptum haurit, eum uelut integritatis poculo
mentem

mentem exsatiare oportet, & similiter cum reuerētia talionis uice benefactrici uicissim propinare. Talis quidem erit uirgo loquens, si qn̄ etiam loqui necessariū fuerit. Exactè enim uidendū est, & cū quo, & quō, & quādo, hāc loqui decorū uidetur. Non eīm simpliciter ad quoslibet uirginis sermonē corrūpi oportet, neq; rursus ad reuerētia dignos audacter denudari, neq; utilitatē nō habentē apud pertinentē ad personā uirginis profundi, & ne tunc quidem quū utilitatis necessitas hunc ex uirgineo ore necessario uocat, per illapsam ad necessitatē occasionē, cōtentiosius redundare. Sed ubiq; & personæ, & utilitatis, & tēporis coniectura facienda est, ut ubi necessitas loqui cogit, multo paucio ra q̄ audit loquatur. Nam & natura utilitatem sermonis ad auditum per proportionem metiens, duas quidem aures, unam uero linguā nobis largita est: tanquā oporteat dupla ad disciplinā ac eruditionem consequendā audire, dimidio uero contractū sermonem, ad quæstiones si interrogemur proferre. Quare etiā secundum naturam, ad quoscunq; tandem tempestiue loquetur uirgo, multò plus audiet q̄ loquetur: & omnis sermo eius nihil aliud q̄ utilitatem audientibus afferens, de labijs procedet, aut per interrogationē menti eruditionem procurās honeste ac ornatē de ore prodibit: aliàs aūt intra angulos quiescet, multò plus alijs semper orans: Pone dn̄e custodiam ori meo, & ostium munitionis circa labia mea. Atq; sic quidem os suum per preces muniet, non minus aūt & aures, ut nihil forinsecus mali in ipsas confluat, auribus ac lingua ianitoris officium menti præstantibus, in quiete semper dn̄m rogans. Ne inclines cor meum ad sermones prauitatis, ut prætexam prætextus in peccatis. Porrò multo magis q̄ prædicta uituperabile est, & à uirgineis moribus alienū, uirginem non modo in domibus oberrare, sed etiam nuptiarum pronubā fieri. Honorādæ equidē sunt nuptiæ inter omnia, uerum alijs & nō uirgini cōueniunt: & non oportet hāc a propria semita digressam, in uitæ triuijs reliquę multitudini ammixtā reperiri. Alia enim est uia nuptias tenentium, & alia semita uirginitatem colentiū: & diuisæ sunt uirgo, & quæ nupsit. Secedendū igitur est uirgini à nuptialibus tractationibus, imò ne accedendæ quidem ipsi hæ sunt ab initio. Verum reliquæ quibus carnales sponsos sectari placuit, pronubæ sint prout uidet harū nuptiarū, & studium suum circa ipsas, si ita ipsis iucundū est ostendant. Virgo aūt suum sponsum semper amplectens, si etiam ipsi omnino uidetur pronubam agere, huic impollutas sponsas ad integritatem despondeat. Et illæ quidem circa mortalem occupatæ sint thalamū. Ipsa uero prudentibus cōiuncta, lampade circum dn̄m tripudiet, sequens sponsum cum proprio uirginitatis lumine, & alias ad uirginitatem desponsans. Reuera enim pudore & opprobrio plena res est uirgini, quum quæ nuptijs præoccupatæ sunt, uelut per inexperientiā in quibus rebus uersaturæ essent, implicatæ doloribus nuptiarū, nondum nuptas à similibus dolorib. experiendis beneuole auertētes, & integritatē tum sponsi, tum illi desponsarū, & in præsenti & in futura uita, q̄ uerissime prædicantes, ad uirginitatem exhortentur: uirgo uero pronuba fieri nuptiarū studeat, per ea quæ facit contrarium uelut arbitror ostendens: nimirum q; uirginitatis promissione præoccupata, præ uerecundia de cætero ad hanc se cōponere cogitur. affectu uero nuptias amplectens, & fortassis pœnitēs, quali uoluptate priuata est, per ea quæ circa ipsas facit, affectū se in anima habere non modice detegit: uelut nuda nuptis ostendere uolens, q; unà cum ipsis delectetur in uoluptatibus quas percepturæ sunt. Diuisa igitur est à nupta uirgo ipsa, & uita, & totis moribus: & quæ ad uirginem pertinēt opera in omnibus cognoscet, incorruptam in omni opere uirginitatis pulchritudinē conseruans, ut ne indifferenter ad ea quæ non decent effusa, per ea quæ facit hoc corrumpat quod exercere studet. Et sic quidem sincera & loquens & tacens & progrediens uere uirgo erit. Oportet aūt uelut dixi, nō simpliciter, neq; prout cōtigit, neq; solam, sed iuxta prædictū scopum, cum honestis & uita & ætate mulieribus progredientē, nusquam in indecoris angiportibus aut foris, ubi inhonestorum hominū conuersationes congregari solent, hanc conspici: cōiectationeq; temporis progressus habita, talem & habitu & incessu, & uniuerso motu ab occurrentibus uideri: ut omnes obuiam uenientes, uelut statua dei conspecta, uisu quidem penitus ad reuerētiam percellantur, mente uero ad modestiam redigantur per uirtutis commonefactionem, colant aūt spectaculum, & uelut dei quēadmodū dixi, imagini cedāt, ac ipsam reuereantur. Quēadmodum enim satyrorum imagines conspectæ risum uiden-

Psal. 140

Psal. 118

Mat. 25

1. Cor. 7

A tibus

tibus mouent, & sicut aliæ imagines tristitia refertæ mentē uidentiū & uisum ad tristium
rerum imaginationē cōfundunt, Et sicut nihil horū dum mouetur, spectatorū uisum ad
seipsum afficit: uerum dum in immota figura conspicitur, in immota forma uiuentiū affe
ctus cōmouet, & ad proprias imaginationes adaptat: sic & uirgo castitatis imago, imò
potius uirtutis per se statua existens, etiā cōspecta solū, uidentiū oculos ad diuinitatis co
gitationē cōuertere debet. Percellatur igitur animo petulans quispiā, de tēperātiæ pul-
chritudine ex uirginis cōspectu cōmonefactus. Recordetur aūt quis dei, ad æmulatio-
nem mandatorū ipsius exercitata imagine conspecta. Et ut in sūma dicam, adaptetur ab
omnibus quæ sunt in uirgine, & uisu & motu ad uirtutis imaginationē: & omnes qui cū
ipsa conuersantur, mente adstringantur: nemoq; uelut Satyri aut uoluptatis molli peni-
tus imagine conspecta, ad peccatū diffundatur, ita ut conspectum quidem, ei quam ui-
dit uituperij corruptæ uirginitatis occasionē faciat, sibi uero maioris peccati ansam uir-
ginis occursum efficiat. Imaginis igitur dei per omnia concinnitatem, & ut ita dixerim
sculpturam, seipsam uirgo faciens, totā quidem se ipsam extra mundi curas constituet, à
corporis uero uoluptatibus animā remouebit, & tota mente ad cœlestē amorē intenta,
omnia in terra iucunda pedibus conculcabit: non amplectens magis ut in his quę splen
dida putantur delicietur, q̃ miserta miseriarum quæ in hac uita exhauriunt. Ex cōpara-
tione enim multiformē eius quæ nupta est sortē, ut ita dicam, ad seipsam contēplans, ob
ea quibus iam hic fruitur, omnino seipsam propositi scopi gratia amplectetur. Illa enim
mortalibus nuptijs copulata, ad curam propter seipsam, etiam aliam de uiro assumens,
geminam quandā ex una anima, cōiuncti ipsi corporis curam sustinet, nō amplius uno
corpore laborans, sed in una anima, & ad uiri, & ad suum corpus in morbis semper disse
cta. Deinde hinc liberorū propaginibus productis, ad unumquenq; partum aliquid de
anima resecari patitur, eius qui insuper gignitur curam, prius existentiū malorū accessio
nem assumēs. Et siquidem bonum uirum adepta est, semper mortis metu uiduitatis gra
uitatem suffert, ingentē quandam tabem, & de præsente & de peregrinante, propter in
expectatos casus, in anima suscipiens. Si uero uice uersa amarulento fuerit cōiuncta, to-
tam uitam supplicium habet: neutrum uero propter tēperantiam, neq; mortem uiri, ob
amaritudinem uiduitatis: neq; uitam, ob conuictus insuauitatē eligere potens, ineuita
bili malo anxietatibus semper animo scinditur. Deinde ubi liberos peperit, aut bonos
fientes uidet, et maiorē eo qui circa partū accidit, ex improspero horū successu dolorem
per uitam gestat: aut malos euasisse cōspicata, etiā grauius opprobriū ob liberorū gene-
rationem, q̃ ob sterilitatē tulisset, suffert. Aut priusquam ad relatorum malorū experien
tiā uenit, simul & sponsa & uidua facta est. Et quæ filijs carens ad uiduitatē deuenit, neq;
mulier, neq; uirgo, neq; mater est, uerum ab omnibus iucundis putaris à nuptijs elapsa,
propter breuem quidem uoluptatē, uirginitatis pulchritudinē damnū tulit: in tantū ue-
ro nuptias experta est, ut uiduitatis amaritudinē cognoscat. Aut in uiduitate pupillos e-
ducans liberos, hos ipsos doloris ex uiro monumentū uidet, semper in lachrymis, sem-
per in suspirijs, semper in angustia horū educandorum uersata, non solum nullum solati
um æquiualens eius quod accidit mali habens, sed & cognatis, & famulis, & liberorum
procuratoribus, & sæpe ipsis liberis iam in uiros euectis, & omnibus in sūma iniuriam fa
cere uolentibus, miserabilis præda exposita, nihil aliud q̃ tristitiæ ac luctus scenicum a-
ctum, uitam suam in mundum intulit. Et quid amplius dicere opus est, mulier dotata ui-
rum dñm emens, serua pro libera est, ut quæ naturalem libertatē modica nuptiarū uolu-
ptate diuendidit, & inexplicabiliū malorū ianuam, ac totā dolorū materiam sibijpsi nu-
ptias aperuit. Manet enim infracta cōtra ipsam execratio, quæ in oēs nuptias uelut epi-
Gen. 3 thalamium canit: In mœroribus paries liberos, & ad uirum tuū cōfugium tuum, & ipse
tibi dominabitur. At uero uirgo quæ iugum ad uirum abrupit, & ad dñm tota cucurrit,
unà cum iugo etiā dolorem ex maledictione abrupit. Effugit enim in liberorū partu do
lores, effugit ad mortalem uirum seruitutē: & in summa, omnia ex nuptijs mala effugit
etiam simul cum alijs, & multiplicia retia ad multifidum præsentis uitæ peccatū. Præ o-
mnibus aūt ipsam ex cōplexu carnium contingentem corruptionē primum effugit, &
incorrupta tota anima in carne existente dño desponsatur: non amplius ad mortalem
uirum cōfugium suum esse sustinens, uerum sufficiens hoc ipsum in cōposita ac frugali
uita

uita domino ostendens. Nam quum nuptiarum argumentũ, corruptionẽ & contumeli-
as esse considerarit, etiam ex argumento totum scenicũ nuptiarũ actum prudenter col-
legit ac cõputauit. Et quum primũ malorũ argumentũ euitauit, simul etiam malitiam ex
argumento prouenientẽ euitauit. Quapropter quæ nupta non est, curat ea quæ domini 1.Cor.7
sunt, quõ placeat domino. Quæ uero nupsit, curat quæ sunt mũdi, quomodo placeat ui-
ro: & diuisæ sunt uxor & uirgo. Quæ nupta non est, curat quæ domini sunt, ut sit sancta
corpore & spiritu. Itaq; partita cura cũ ea quæ curat quæ mundi sunt, ad eam quidẽ quæ
corruptibili uiro coniuncta est, mundi pro rebus corruptibilibus curas proiecit, sibijpsi
uero pro incorruptibilibus curas proprio sponso cognatas existentes imposuit. Qua-
propter nihil rerum mũdanarum curare reperitur, ut ne curam sibijpsi cum altera com
munẽ facere uideatur. Verum ab omnibus mundanis curis pura degens, pura & imper
turbata mente ad sponsum conuersa est: Neq; enim suppeditatoriæ potentiæ proprij ui-
ri diffidens, circa res necessarias uelut illa turbat̃, sed & ipsius erga ipsam amore, & suffi
cienti ad omnia potestate confidens, nihil aliud ꝙ quomodo ipsi placeat curat, per hoc
ipsum quod curat quõ ipsi placeat, beneuolentiã ipsius in ipsam amplius augens. Quid
aũt est placere uirginem deo, ꝙ naturalem suam pulchritudinẽ uirtutibus exercitatam
semper refulgentem ostendere, & hanc incorruptã per totum custodire. Quare deo pla
cere uelle nihil aliud est, ꝙ seipsum laudatum & beatum & similem ipsi efficere. Et com
peritur ea quæ curat quomodo domino placeat, nõ illi cui placere studet, per curam lu-
crum suppeditare, sed sibijpsi per curam de ipso, pulchritudinem ac incorruptibilitatem
colligere. Si uero tantum est uirginis lucrum, & per hoc quòd curat quomodo domino
placeat, omnino sibijpsi prodest, & beatam se facit, nequaquam oportet ipsam ea quæ
mundi sunt curantem reperiri. Necesse est enim dum curat quæ mundi sunt, & curam
domini negligere, & seipsam quod curatori suo diffidat coarguere. Neq; enim possibi-
le est, & credere ipsi uelut omnia suppeditare potenti, & circa mundanarum rerum cu-
ram consternatam esse. Verum si curat quomodo domino placeat, nosse ipsam omnino
oportet, quòd etiam ipse curat quomodo ipsi placeat, quum in nulla re debitor existat.
Si enim mulier quæ mortalem uirum uitæ suæ præfectum fecit, in talionem curæ suæ de
ipso, sollicitudinẽ ab ipso in omnia uicissim accipit: multo magis quæ deo præfecturam
sui cõmisit, & cum illo uiuere elegit, luculentiorem sua de ipso cura talionem ipsius om
nia prouidentis suscipit. Habes autem fidei pignus à prægressa cura. Si enim eius quæ
nondum ipsi placere studuit, curã gessit, & seipsum pro ipsa prompte tradidit, ut ipsam
sanguine suo sanctificaret: multo magis eius quæ ipsi placere uult curam geret, & cum
reliquis ad ueram uitam ipsi conducentibus, etiam ea quæ forinsecus ipsi utilia sunt in
seipsum suscipiet. Nec uero contra dominum deliciabitur, supra urgentem necessita-
tem uelut uoluptuaria mulier superflua exigens. Neq; enim illi dare conuenit, ea quæ
dum illa ad corporis uoluptates se conuertit, complacentiam ad hunc impediunt. Neq;
huic expedit hæc accipere, quæ sua occupatione mentem à complacentia illius abalie-
nant. Verum necessitatis terminum in rebus uitæ in corpore degendæ necessarijs pru-
denter collocans, nihil amplius his petet, neq; in rerum necessariarum cogitatione uer-
sata; sæpe per inexperientiam dilectionis erga ipsum, pusillanimiter tristabitur. Sed om
nia sustinens, omnia sperans, omnia ferẽs, anima non simulato amore ipsi affixa, in mor
tali & quodam modo insensibili externo corpore, citra diuulsionem pulchritudine ip-
sius exatiabitur. Quemadmodum enim qui temporariam pulchritudinem amat, non
modo pecunias & omnes diuitias suas amoris gratia citra parsimoniam insumit, sed &
cibos & somnum, & uestitum & habitum, & omnem opinionem ac reprehensionem,
insuperq; ipsum corpus, & in hoc uitam negligens, solius amoris assequendi gratia, &
muros & domos & omnia intermedia obstacula audacter trãsiliens, cõtra gladios furio
sus fertur: nihil magis, si compos futurus nõ sit, consueto habitu ad huius amorẽ proce-
dere studẽs, ꝙ si oporteret transmutato habitu & cũ indecoro gestu serpere eumq; asse-
qui; cum uoluptate tolerans: Sic qui uere deum amat, & sollicitus est quõ ei quem amat
placeat, nõ pecunias solum & diuitias, eius quem amat certificãdi gratia, per hoc quod
iussionibus mandatorũ ipsius obedit, contẽnere debet: sed etiã necessarium uictum, &
somnum, & externum habitum, & reuera corruptã in hoc mũdo opinionem, insuperq;

& ipso corpore, & in hoc uita neglecta cœlestis amoris assequendi gratia, & muros sanguine coniunctorũ, & domos parentũ, & in medio positum mundum transsilire, & contra martyrij gladios si occurrant insilire, nisi futurũ sit ut in consueto habitu uiuens amorem assequatur, & ut pauperẽ habitum & uulgo probrosam uitam cum uoluptate toleret, quo diuina ut ita dixerim insania pro boni fruitione legitime correptus, uere amabili quantum uelit fruatur. Hunc amatorem ad seipsum ex terrenis affectibus reuocans, is
Gen. 12 qui amatur dixit: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & ex domo patris tui, & huc ades in terram quam ostendero tibi. Ille uero uelut qui quod desiderabat uidit, &
Rom. 8 prompte sequebatur, & erro atq; exul esse amoris ergô iucunde tolerabat dicens: Quis nos separabit à dilectione dei, tribulatio aut angustia, aut persecutio, aut fames, aut nuditas, aut periculum, aut gladius? Nouerat enim φ qui amat patrem aut matrẽ super ipsum uere bonũ, nõ est dignus ut ipso fruatur: & qui non renunciat omnib. bonis suis, insuperq; suæ ipsius animæ, nõ est dignus ut amicus & amator dñi appelletur. Quapropter genuinum erga ipsum affectum ostendere uolentes, hi qui de ipso solum curam gerunt: Ecce, inquiũt, nos omnia dimisimus & sequuti sumus te, quid erit nobis? Et ille dignam
Luc. 22 amore erga se ipsum retributionẽ iam hinc ipsis prædicans ait: Amen amen dico uobis, quòd uos qui sequuti estis me, in regeneratione quũ sedebit filius hominis in throno gloriæ suæ, sedebitis & uos super duodecim thronos, iudicãtes duodecim tribus Israel.
Mat. 19 Et om̃is qui dimisit domos aut agros, aut fratres, aut sorores, aut uxores, aut liberos, propter nomen meum, centuplicia accipiet, & uitam ęternam possidebit. Par enim erat eos qui re ipsa amorem erga ipsum per totam uitam purum ostenderant, digna ob sudorem erga ipsum exhaustum præmia accipere. Tali itaq; amore affectam uirginẽ, uoluptates quidem & diuitias, & putatas in mundo delicias contemnere oportet: contempta uero tẽporaria gloria ac fastu, corporisq; pulchritudine & uitiosis blanditijs, irreuersim dñm
Psal. 72 sequi ac dicere: Mihi autem deo adhærere bonum est, & in domino ponere spem meam: ita ut omnia quæ his qui circa hanc uitam cõsternati sunt bona putantur, quæcunq; sanè quis nominare uelit, ridiculas turpitudines pronunciet, unum uero solũ bonũ proprium uideat, illudq; intento aspectu amplectaт. Nam & sponsus amoris erga ipsum talionẽ ei rependens siue serua, siue ignobilis, siue egena & obscura, & in terrena uita abiecta fuerit, propter societatem eius ad ipsum, reginam cœlorum ipsam facit, nõ solum integritatis generositate naturam honorãs, sed etiam externo amictu diligentius uelut sponsam suam uarie exornans. Cuius gloriam odarum cantor admirans, ad sponsum di
Psal. 44 cit: Astitit regina à dextris tuis in uestitu inaurato, circumamicta, uariegata. Quare quæ nunc pannoso uestitu ac seruili habitu uilis putatur, in regno cœlorum regina & nobilis & ornatu se iactans, regi astans reperitur. Et profecto absurdum sit, sponsum quidem propter eius amorem, & nobilitate & diuitijs & turpitudine contemptis, extremam Adę paupertatem sustinuisse, quo nos per illius paupertatem ditescamus. Spõsam autem non æqualem pro integritate sua, ei qui pro ipsa mortuus est, talionẽ rependere: uerum deliciari & ornari & mundo se componere, & non unà cum eo qui ob ipsam pauper factus est, in paupertate degere ac humiliari, quo etiam illi ad proprias deitatis diuitias reuerso, ea quæ unà cum eo qui propter ipsam pauper fuit in paupertate uixit, & diuitiarum & regni cœlorum socia reperiatur. Contemnat igitur quicquid oculis apparet, etiamsi boni speciem apud quosdam auferre uideatur. Imò ne uidere quidem omnino dignetur. Verum diuinam quandam mentis emotionem, qualem sustinuit is qui in animi
Psal. 115 stupore dixit: Omnis homo mendax, in sensibus & horum conseruis sufferens, nuda in quam, mente amore suo ęxatietur, nequaquam non aspectum, non motum, non sermonem suum, affectuose ad aliquem ferens, sed totas uires suas proprij sponsi ancillas faciens. Vbiq; enim omnia uidens, affectum ipsius per omnia diligenrius considerat. Et in nulla parte oportet uirginem adulteram esse, non lingua, non auribus, non oculo, non tactu: non alio omnino sensu, imò neq; cogitatione. Sed corpus quidẽ uelut templum quoddam aut thalamum sponsi habere præparatum. Animam uero in hoc ipso spõsam puram consopire. Diligẽter enim cognoscit hic non solum quæ humanis oculis uidentur, sed etiam quæ in mente latent, & non latuerit aliqua adulterans ipsius conspectum. Nam quæ cum mortalibus uiris uiuunt, quum ad malitiam applicata mente, adulterij negotia

negocia curioſe tractant,& introitus & exitus uirorũ obſeruãtes,& oculos & aures ip-
ſorum quantũ eius fieri poteſt maxime uerſute cuſtodientes,& latenter tum ſermones
tum aſpectus adulterinos occultantes,& auribus & oculis petulanti uoluptate exatian
tur. At uerò quæ domino deſpõſa eſt,neq; oculos,neq; aures,neq; præſentiã fugere po
tens,in conſpectu ipſius omnia facit:quapropter noſſe uirginem oportet,quod etiamſi
ſola quid loquatur,ad aures ſponſi loquitur: Neq; ignorare quod etiamſi ſola quid fa-
ciat,hoc ipſum ille exactè uidet,& perſuaſam eſſe quod etiamſi ſolũ cogitauerit aliquid Luc. 8
hoc ipſum confeſtim dum agitatur in corde aſpicit. Faciet em̃ quis,inquit, in occultis,
& non cognoſcã. Et quomodo qui produxit aurem nõ audiet? aut qui formauit oculũ
nõ uiderit? aut qui caſtigat gentes,nõ redarguet? Qui docet hominem ſcientiam,quo-
modo hic nõ omnia cognoſcet? cui omnia nuda & diuiſa oculis ipſius expoſita. Proin- 1. Cor. 4
de homo peccati præ propria prauitate mente excæcatus,& ſeipſum fallens, ut uolue-
rit dicat, Tenebræ occultant me,& muri me ambiunt,& quis me uidet. Hæc uerò lucẽ Pſal. 38
ſponſi puram ſemper in mentem ſuam ſuſcipiens,quæ digna ſunt prudentia ea quæ ipſi
adeſſe debet,ſingulatim acclamet: Tenebræ non obſcurabunt à te,& nox uelut dies il-
luminabitur:ſicut tenebræ eius,ſic & lux eius. Exploret itaq; uiſum ſuum domini ſpon-
ſa,& ſiquidem uidens ille placabit,etiã per hunc confidenter ipſum cõmoueat. Si uerò
nõ placet ipſi,ne decipiat ſeipſam. Nam nullus homo uidet,quod etiã illũ latet. Eodem
modo conſideret ſermonem,cogitationem,membrorum ac digitorum motum ſingu-
latim: & ſi quidem his conciliatur,ad ſingula commoueatur: ſin minus, uelut uidentis
oculos reuereatur. Si enim curat quomodo Domino placeat, nihil eorum quæ non
placent facere debet: ſi uerò quia nullus homo uidet, ad nutum aut ſermonem au-
dax eſt,maxime quidẽ ex hoc ipſo ſeipſam accuſat, ipſum latendi ſtudiũ conſcientiam
uidelicet,prauitatis accuſatricem intus habens. Deinde palàm reperitur ad ſponſi di-
gnitatem cæcutiens. Quum enim incorporeus ſit,medius inter ſuſurros & conſpectus
ac cogitatus conſiſtit,fraudulentam talis mentem auerſans, & uirginalis opinionis ad
externos apparentis ſe oſorem demonſtrans. Nam hominum oculos decipiens, ue-
lut quæ ipſi ſeipſam per uitam deſpondit,neq; illi ſponſa, neq; hominis pure uxor exi-
ſtit. Sed opinionem ab hominibus ob uirginitatem, per uirgineũ habitũ in oculis ſpon-
ſi occultans, apud homines uirginitatẽ ſuam pandit & uelut in pompam ducit, & adul-
terium cõmittit. Et ſupra adulterij peccatũ quòd in ſponſum ſuum peccat, amplius eti-
am impie hunc contumelia afficit, quod hominũ conſpectum magis q̃ illius reueretur,
Coram his quidem propter opinionẽ indecora facere non audens:coram illo uero ſem
per præſente, omnia impudenter facieris. Itaq; uelut uidente omnia ac audiente ſponſo,
uirgo omnia faciet: nõ ſi unus quiſpiam ſolus audiat aut uideat ex his quos nõ occulta-
turos eſſe aut adiuturos putat,uitans facere quid in quo dñs diſplicentiam habet: & nõ
ſi non uir, ſed mulier & puella inſeruientes adſint, audens aliquid ex his quæ ad fucum
aut humanũ amorem attinent ac domino non placent: ſed etiam ſi ſola ipſa fuerit, nul-
lo penitus homine præſente, facere aliquid ſponſo indignum non admittens. Nam eti-
amſi nullus alius hominum affuerit, attamen ipſa ſibijpſi uirgo adeſt,& ſeipſam magis
omnibus reuereri debet. Non enim alios quidem uelut reuerentia dignos cauebit,ſeip
ſam uero uelut reuerentia indignam contumelia afficiet. Verum uelut dixi,primum ſe-
ipſam & conſcientiam ſuam reuerebitur, etiamſi uel maxime ſola fuerit, deinde aſtan-
tem cuſtodem angelum. Nam angeli ipſorum, inquit, ſemper uident faciem patris ue- Mat. 18
ſtri qui in cœlis eſt. Et non oportet hominem, occultum angeli cui ſalutis noſtræ cura
cõmiſſa eſt,conſpectũ contemnere,& maxime uirginem,quę hunc ipſum uelut ducem
ac cuſtodem uirginitatis habet. Præ angelis aũt reuereatur ipſum ſponſum ubiq; præſen
tem,& huius patrem,ac ſanctum ſpiritum. Et quid ſingula dico, angelorum innumera-
bilem multitudinem,& cum his patrum ſanctos ſpiritus. Nullus enim horum eſt qui nõ
ubiq; omnia uideat:ipſe quidem corporalib. oculis non cernens, uerum incorporali ui
ſu uniuerſa in cognitionem cõprehendens. Quare & iuxta hanc rationem ſi multos la-
tere uult uirgo,multo plus hos tot & tales exiſtentes, q̃ homines uelut par eſt reuerebi
tur. Et quoniã multitudinẽ cœlare peccatũ cupit, impoſſibile eſt aũt hos qui tanta multi
tudo ſunt cœlare,nunq̃ ſanè quicq; faciet eorũ quæ ad ipſam non pertinent. Talia qui-

dem igitur in præsenti uita de seipsa cogitans, undiquaq; uelut arbitror, seipsam munit
2.Cor.5 Recordans aũt q oportet nos manifestari coram tribunali Christi, nõ facere solum quid turpe, sed etiam cogitare timebit. Etenim mens nostra uelut pictor aliquis, in anima uelut in tabula, cogitationes prout uult format: & quum dimissa ac libera sui arbitrij sit, & nusquã ad picturæ studiũ, propterea q incorporea est, coarctetur, sed quantãcunq; uult loci amplitudinẽ reperiat, inscribit inquã, cogitationibus quæ uult. Deinde quemadmodum pictor ubi in abscondito tabulam uaria historia impleuit, eam confestim in medium profert, & detractis externis uelamẽtis, ipsam in medio spectandã uulgo proponit: non amplius interpres pictorũ existens, uerum omnib. spectatoribus etiã in posterum picturã uelut se habet considerare permittẽs: sic etiam mens post uitæ quoq; exitum, corpore uelut uelamento quodã animę tabulæ, quã per totam uitam cogitationib. pinxit, ablato, ea quæ in occulto à se picta sunt, omnib. in lucem producit. Et uidere est animæ tabulam uaria historia refertã, & omnibus in spectaculũ propositã. Si igitur diuinæ quędam ex sacris lectionibus ac uirtuosis cogitationib. historiæ cõspectæ fuerint, & mens quæ pinxit, & animæ tabula quæ picturã suscepit, omni laude digna iudicatur, his qui uident picturam ne discedere quidem uolentibus ob spectaculi dignitatẽ, uerum omnibus singulatim eorum quæ picta sunt & pulchritudinem & figuras, imò etiam diuinam depictorũ formam admirantibus, & diuinum illum pictorem prædicantibus, quod uita in carne probe usus sit, qui sub hoc corporis uelamẽto nocte ac die tales picturas, præter omnem spectatorũ spem, sedula manu animæ tabulæ impressit. Si uero turpes & indecoræ picturæ apparuerint, pudore ac risu dignus pictor omnib. uidebitur, ut qui alias fortassis spes, ptiusq; animæ ipsius tabula denudaretur ostendit, omnia uero spei contraria, post ablatum corporis uelamentũ, spectatoribus in ipsa cõmõstrauit. Vbi igitur hic se occultabit dum ex cõparatione ad alterum ab omnibus iudicatur, interim cogitationibus se mutuo accusantibus, aut etiã defendentibus? Vbi aũt tabula illa animæ deponetur, quæ oculos spectatorum turpibus historijs & omni monstrosa specie impleuit? Quemadmodum enim qui maculas & neuos in corpore habent, priusquam denudantur ueste, occultos & obscuros plerisq; hos habent: imò sæpe splẽdidissimo uestitu ornati, uice uersa etiã pulchri intus esse, ex externo ornatu putantur: exuti aũt ueste, & nudi in balneo conspecti, ridiculi præter multam externorum opinionem apparent, dum corpus infinitis neuis uitiatum ostendunt: & non opus est interpretatione postquam nudum uisum est omnibus corpus, ubi & quomodo habet neuum, sed simul ut denudatũ est corpus, etiam in unoquoq; membro neuus cõspectus seipsum oculis subijcit. Sic & nos uelamento corporis exuti, neq; contegere animæ neuos, neq; aliquo modo occultare poterimus. Verum ob oculos omnibus conspecti, quæ in corpore uelut ueste cœlantes occultauimus, ea nuda omnibus oculis ostendemus, non amplius neq; negandi, neq; cogitandi locum habentes, quando ipsa opera conspiciuntur, & dum uidentur in eo qui perpetrauit cognoscuntur. Non enim confuse & summatim res uidentur, sed uelut depictę particulatim uelut se habẽt cognoscuntur. Velut ut uerbi causa dicam, quomodo surrexit ad adulteriũ de lecto progressus, & qualibus gradibus usus sit in uia, quo modo contemperato corpore, & qualem habitum præ se ferens processit, & qua parte illapsus alienam cõtrectauit, & quomodo mulier illa seipsam huic ad iniquã actionẽ exhibuit, uelut in tabula inquam, particulatim singula exacte depicta conspicientur, & non solum opera facta, sed etiam ubi opera ad factum nõ processerunt, cogitationes in animæ tabula fiẽtes. Neq; enim est in anima cogitatio de aliqua re expressa, & nulla est imaginaria & uaga in anima cogitatio, quàm pictura imaginationis coloribus ac magnitudinibus, insuperq; figuris, quas mens in ipsa depinxit, depicta. Et sicut qui artem pingendi notas ac signa didicit, omniũ notarum figuras & nomina, imò etiam formas octonariorum & quaternariorũ fert in anima expressas, & usu ac necessitate exigẽte, ea quæ memoriæ in anima inscripta sunt, per manum in tabula ostendit: & aliqua quidem signa ac notas penicillo expressas ostendit, aliquas uero nondum per manum ostensas, nihilominus tamen in anima depictas repositas habet: Sic & anima aliquas quidem cogitationes per corpus operans, ad opus producit, aliquas uero quas nondum corpore perfectas nobis ostendit, in seipsa expressas custodit, quàmuis non corporaliter, attamen incorpo-

incorporaliter proprio opere has per seipsam perficiens. Sicut enim opus corporis est,
corporaliter aliquid perficere: Sic & animæ opus est, placentes imaginationes per co-
gitationes prout uult perficere. Quapropter etiā ipsa in cogitatione peccata, nō simpli-
citer uelut imaginationes, sed uelut opera in anima fientia meritò iudicantur. Quemad
modum igitur etiamsi nō pingat manus notas, tamē figuris notarū tota anima ubiq; de-
picta est: & qui exuerit corpus, uiderit utiq; ipsam totā appellato cōmento depictā: Sic
ubi nos exuerimus corpus, omnis cogitatio uelut pictura in anima depicta conspicie-
tur. Et quemadmodum qui notas non didicit, harum formas animæ inscriptas non ha-
bet: qui uero didicit, etiamsi manus ipsarum figuras nō pingat, per hoc tamē quod di-
dicit, in anima inscripsit: Sic qui nō cogitauit aliquod peccatū, huius imaginationem in
anima scriptam nō habet. Qui uero cogitauit, etiamsi ad opus nō processerit, tamen in
anima habet cogitatorum imaginationes, uelut in tabula manifeste depictas. At uelut
illic qui didicit notas, ob negligentiam pingendi has, per obliuionem ipsas è memoria
amittere poterit, ut non amplius tēporis progressu alicuius octonarij figuram aut uires
aut appellationem in memoria habeat: Sic etiam qui cogitauit absurda, si neglexerit co
gitationes, & ad alias meliores mentē applicauerit, tempore utiq; progrediente illas è
memoria sua abiecerit, ipsasq; per obliuionē ex animæ tabula deleuerit. Nihil eñ aliud
est memoria quàm impressio cogitationū, uelut in anima depicta. Et quomodo possibi
le est effugere pœnas illarum cogitationū, quarum memoria adhuc se mouens in ani-
ma, formas in tabula uiuentes uidentibus ostēdit. Proinde ut ne turpibus referta animæ
nostræ tabula cōspiciatur, malarum cogitationū memorias obliuione deleamus, & bo-
narum memorias pro ipsis imprimamus, ut ne nunc corporis uelamēto occultati, post
huius depositionē, turpes ob neuos, & uituperabiles ob picturas, omnib. præter obti-
nentem in præsenti uita opinionē conspiciamur. Fortassis eñ hoc est quod dixit Apo- 1. Tim. 5
stolus. Quorundā hominū peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quosdam
uero sequuntur. Nam quæ omnibus hominibus manifesta sunt peccata, quibus etiam
uidentes ad blasphemiam ac similes actiones scandalo male afficiunt, præcedūt. Quæ
uero hominibus obscura sunt clandestinè fientia, nō ob id quod homines ignorant, re-
manent: sed inseparabilia ab ipsis sequuntur, ut ubi & seipsa, & operatorem suum qui
multos latuit ostenderint, & ignorantibus hominibus, & iusto iudicio ipsum tradant: ut
miser ille à proprijs malis medius corripiatur, dum à manifestis quidē præcedētibus ad
iudiciū trahitur, ab obscuris uero inseparabiliter ipsum sequentibus impellitur. Atque
hanc sententiam interpretans, infert ac dicit. Eodem modo etiam bona opera lucen- Mat. 5
tia coram hominibus, ut ubi uiderint, glorificent patrem nostrum qui in cœlis est, ma-
nifesta sunt, & quæ aliter se habent, occultari non possunt. Oportet enim nos manife-
stari, qui nunc ignoti sumus qualia opera habeamus, coram tribunali Christi, qui illu-
minabit occulta tenebrarum, & manifestabit occulta consilia cordium. Et tunc contin
get laus unicuique à deo, quando recipiemus unusquisque, prout actiones per corpus
perpetrauit, siue bonum, siue malum. Nec uero silentio prætereunda est nobis altera
sententia, quæ generalius prudentem uirginem ad pertinentia ad se certamina inuita-
re potest. Quemadmodum enim admirandum illum Paulū adhuc in corpore existen-
tem, aliqua præcesserunt opera, dum multi qui per doctrinam ac uitam ipsius perfecti
sunt, ipsum in uitam quæ illic est, præcesserunt, & præmia ipsi pro effusis pro ipsis su-
doribus, apud iustum iudicem deum præparauerunt: aliqua uero ipso de corpore re-
soluto & deinceps cum Christo existenti usque in hunc diem consequuntur, dum hi
qui per ipsum in sacris epistolarum ipsius literis ad uirtutem exercentur, laudes simul
atq; mercedem bono illi doctori hinc transmittunt: Sic etiam uice uersa, aliqua pecca-
ta præcedunt, dum hi qui ex prauis sermonibus aut actionibus sunt læsi, & ad infernum
præcesserunt, & supplicia illic læsionis autoribus præparant: aliqua uero sequūtur, dum
& hi qui post ipsorum mortē uiuunt, per maliciam quam uitæ reliquerunt, ex ipsis læ-
dūtur. Sicut enim usq; in hunc diem beatus ille Dauid & ad pietatem, & ad prouiden-
tiæ cognitionem prodest, & qui ex ipso utilitatem capiunt, ob propria recte facta lau-
dum uoces ipsum sequentes hinc transmittunt; Sic Marcion & reliqui qui hæretica
dogmata in uitam conseminauerunt, lædunt, omnesq; qui ex ipsis hinc læduntur, eos

qui maliciæ auſpiçes fuerunt,amarioribus ſupplicijs etiam olim mortuos illic tradunt.
Mat. 18 Si eñ is qui unũ ex paruis his ſcãdalo affecerit,huius mortis reus iudicaẽ: profecto qui
tanta per prauã uitã ad corrumpẽdos mores reliquit exẽpla,aut corruptoria animarum
in uita dimiſit dogmata,ſcandalo offendens etiã poſt mortem ſuã,omniũ ſanè qui pro-
pter ipſum mortui ſunt,mortis reus,meritò & iuſte pronunciari poterit, dum ſingula-
tim autor in illo ſeculo uulneraẽ ac moriẽ,quũ ſinguli in hac uita propter ipſum ſaucian
tur aut moriunẽ.Si igiẽ & iuxta hunc modũ,aliæ actiones præcedunt,aliæ ſequuntur:&
quæ à malicia cõſequuntur,maiori ſupplicio autorẽ læſionis ſingulorũ tradunt: quæ ue
ro à uirtute,maiorib.præmijs doctorẽ dignũ faciunt,prout unuſquiſq; opem percepit,
& à malicia ſe conuertit:nimirũ & uirgo habet quaſdã utrinq; aut uirtutis aut uitij ,par-
tim præcedentes,partim ſequẽtes actiones.Et miſera quidẽ illa, quæ ſupra ſuppliciũ ob
propriũ peccatũ,etiam propter aliarũ ruinam,quibus lapſus ad peccatũ oſtendit, ſem-
per acerbiori ſupplicio traditur.Ter beata uero illa, quæ ſupra proprias coronas,etiam
per has quæ ex eius imitatione coronanẽ,ſingularim etiã poſt mortẽ in illo ſeculo coro
Mat. 10 natur.Si igitur nihil eſt occultũ quod nõ reuelabiẽ,propter omnes relatas rationes, uir
go etiã quũ ſola eſt,ſuam à peccato integritatẽ prouidebit:nõ ſolũ reliquorũ hominum
oculos,ſed multò plus ſuos & angelorũ omnia ubiq; uidentiũ reuerita. Propter hoc e-
1.Cor. 11 nim,inquit,debet mulier uelamen habere in capite ꝓpter angelos. Nõ eñ debet etiãſi
in domo ſola deſideat uirgo,quia nullus homo adeſt,ob id indifferenter nudari. Valde
eñ blanda fœminæ natura eſt,ad omnẽ maſculam naturã ad ſeipſam alliciendã. Et non
ob id ſolũ cauere dæmonũ inſidias oportet,qui inuiſibiliter nobis inſidiantur, ita ut eas
ſemper ſuſpectas habeat:ſed etiã propter reuerendos omnib.angelos,uelamen,inquit,
habere debet. Vir equidẽ uelut angelicã quodã modo dignitatẽ habens,nudo capite à
fratribus cõfidenter conſpiciaẽ.Mulier autẽ multò inferiorẽ uiro naturã ſortita,uelamẽ
in capite habeat:per hoc quod habet in capite uelamen,ſubiectionem erga præſtantio
rem honeſte confitens:propter hoc,inquit,etiam ipſa natura capillis harum caput ſu-
perne uelauit,illic erudiens,quod conuenit mulierem nunq; caput, nedũ aliud quod-
dam membrum,indifferenter nudare.Et quoniam ſolæ uiris non præſentibus aliquan-
do hoc facere audent,magis reuerendam quàm uirorum dignitatem angelorum appo
ſuit,dum ait,propter angelos,ubiq; præſentes & quæ aguntur uidentes. Reuereaẽ igi-
tur omnis mulier,magis autem adhuc uirgo angelos,etiã dum ſola abſq; hominibus in
domo eſt,& quum contigerit neceſſariò corporis curam gerere,tum caput,tum ſingu-
la uelans,opus faciat:& quantum eius fieri poteſt membra tegat,non ſolum ſuos ocu-
los,& cum his angelorum ſemper reuerens,ſed etiam uelut in propria exercitij offici-
na,ſeipſam ad uerecundiã ſedulò exercens.Si uero neq; dum per ſe ſola eſt, indiſcrimi-
natim denudabitur,multò amplius fratribus in Chriſto præſentibus, & tunica & uere-
cundia ſeipſam tẽperate ornabit,ita ut non ſolũ membra ſemper ueſte tegens, nõ denu
dari ſimpliciter permittat,ſed etiã maxime attente ſeipſam ad hoc ut nemini noceat,cõ
ponat,quo nõ modo ipſa à calumnijs ſecura maneat,ſed etiam uidentes nullam ex ſpe-
ctaculo eius occaſionẽ læſionis accipiãt.Quum eñ uidiſſent,inquit,filij dei filias homi
Gen. 6 num quod pulchræ eſſent,irruerunt ad ipſas . Sufficiens eſt eñ pulchritudo denudata
etiã filios dei ad uoluptatẽ incantare , & uelut homines propter hanc morientes mor-
tales oſtendere. Quare non oportet ſolum curare ut ipſa nihil lædaẽ,eorũ qui lædi poſ-
ſunt ſalute contempta,ſed undiquaq; & uirginitatis ſuæ pulchritudinem tutam cuſto-
dire,& uidentibus ipſam uitæ lucrum,& nõ mortem ex peccato propinare. Nam etiãſi
ipſa in uirginitatis conſtantia confidit,attamen prouidere oportet,inquit,ut ne offendi
Rom. 14 culum aut ſcandalum fratri ponat.Sic uerò uirgo & mentis,& motus,& formæ & habi
tus,& ſola & cum alijs,ſanam rationem habens ad hoc,ut ſpõſo ſuo placeat, ſponſi ami
cis pure conuerſabitur.Non eñ in hominũ odium delatam ipſam à nobis cõcluſimus,
ſed exactis figuris totã ex integro à capite uſq; ad pedes,ſtaniã ac imaginem dei deſcri-
ptam,ſic ad fidei cõſortes dextre circũducimus,ut & habitu & ſermone, reuera ſponſa
dñi cõſpecta,proſit his cũ quibus cõuerſatur.Conuerſeẽ itaq; uelut ſponſa cũ uerecun-
dia, cum ſponſi,inq;,miniſtris,& conuerſetur ubiq; ſobrietatẽ ac temperantiã ſeruans.

Oportet

Oportet em̄ ipsam simplicem quidem esse uelut columbam: prudētem uero, uelut ser-
pentē. Quandoquidē em̄ animæ in corpore nō potentes inter se nudo modo de uirtu
te colloqui, circūsitis corporib. & ad uocē, & ad uisum, organis coguntur uti, & qui nō
potest animæ corpori illigatæ pulchritudinē uidere, aut huius sermonem audire, is mo
tum corporis in quo est, uidet, & uocē per hoc audiens, pulchritudinē ipsius ex his æsti
mat. Et non uox solū, aut aspectus, animæ speciē uelut in speculo ostendit, sed & uiri or
natus, & risus, & pedis gradus, de ipso pronunciāt. Et quidā sanè ex eo quod musicū iu
cunde audiuerunt, nō animaduerterunt se non amplius musicum, sed id quod uidet̄ or-
ganum, per quod scientia musici fruunt̄, paulatim diligere. Quapropter oportet neces-
sariò uirginē, & aures & oculos diligenter seruare, ut ne pro loquēte anima, nō animad
uertat se id per quod ipsa loquitur amare. Potens est em̄ is qui inuidet nobis affectum
erga bonum, ut omni modo nobis subtrahat quod desideramus, & suū proprium uersu
te ad desideriū uicissim permutet. Sic em̄ nō animaduerterunt quidā, ex eo quod suaui-
ter sermonem de uirtute audiuerunt, & erga mouentem hunc animā affecti fuerunt, se
per assiduū auditum ac uisum, corporis figurarū formā impressisse, & per uocē aures ab
surde demulsisse, & nō amplius animam per uocem sermonem operantem, cuius prius
amore capti hominem amplectebant̄, sed corpus animæ bona ipsis ministrās, de cæte-
ro diligere. Nam & Græci ac gentiles uicina uirtutib. uitia esse dicunt. Singulis em̄ uir-
tutis foribus, uitiū specie simillimū utrinq; adaptauit, ut qui uirtutis studiosus est, ad hu-
ius fores primū adstans, & has pulsare se putās, aperta ipsi hinc aut hinc una uitij ianua,
ex similitudine deceptus, uelut in uirtutis domū ingrediat̄. Deinde ab omnibus ob er-
rorē risu exceptus, & tempore & experientia discat, quod non solū procul absit ab illa
uirtute, cuius aliquando fores pulsare uidebatur: sed neq; limina ipsius unq; transgres-
sus sit, neq; foribus saltem, uelut prius sibi uidebat̄, adstet ac pulset. Sic em̄ & eos qui cō
fidentes esse uolunt ad uirtutē, temerarios deceptione sua ostendit: & eos qui timēt ui-
tuperia ob audaciā, timidos ac pusillanimes redarguit: & eos qui condolentes esse stu-
dent, ad affectus nequiter emollit: eos uero qui condolentiam uitant, immisericordes
ac inhumanos facit: quēadmodū sanè & eos qui dilectionis pulchritudinē persequun
tur, per falsam dilectionem, aut ad carnis uoluptates, & uituperabilem omnibus uitam
indecore detrudit, aut uitantes ob hæc reprehensionem, fratrum osores, & ad uirtutem
stupidos efficit. Rursus igitur ne declines ad dexteram aut ad sinistram, ut ne seductus Deut. 5
ad unam aliquā uitij ianuam impingas, sed media uirtutis uia iter faciens, & undiq; cir-
cumspiciens, quomodo sinceriter ambules: non ut insipiens, sed uelut sapiens. Nam in
medio laqueorum obambulas, & super pinnacula urbium transis: prospice ut ne alicu-
bi in laqueum, negligens immittas pedem tuum, ne forte ab urbis nostræ mœnibus de-
lapsa male pereas. Diligere itaq; oportet eos qui ad sponsum inuitant, uerū oportet di-
lectionem iustam & non confusam facere, ut ne ministros sponsi, ex eo quod ipsos assi-
due de sponso loquentes audit, æqualiter cum sponso amore complectat̄, atq; ita spon-
si dignitatem subuertat, per hoc uero quod pronubos dn̄o æquales facit, maxima iniu-
ria afficiat. Iam uero quædam non animaduerterunt se ministros non æqualiter sponso,
sed etiā plus illos impie dilexisse: & sponsi quidē cui desponsæ fuerunt, omnino se obli
tas esse, totas uero se famulorū sponsi sponsas factas esse. Imò neq; famulorū sponsi, sed
quorundā alienorū turpes uxores repertæ sunt. Nullū em̄ carnalē ministrū sponsus no-
ster habere comperit̄, sed omnes spiritu uiuentes. Quæ uero non spiritu eorū qui inser-
uiunt sponso, sed carnibus ipsorum seipsas absurde desponsarunt, manifestum est quod
& illos à ministerio sponsi alienos, & seipsas non ministris sponsi, sed alienis seruis nu-
ptas declararūt. Itaq; & cum his cautè conuersentur, corporalē consuetudinē quæ clan
destinè ex conuersatione desponsatur, prudentes exscindentes, & in conuersatione ui-
tantes, ne ex eo quod confidunt uelut sponsi domesticis, non animaduertant se illos ad
ea quæ nō oportet commouisse, aut seipsas præter propositū scopum, ad carnis uolupta
tes absurde deiecisse. Cæterum dilectionem proximorum habere oportet, quia diliges Luc. 10
proximum tuum, sicut teipsum: & hoc sibi placens præceptū sponsus sponsæ dedit, cer-
tè, inquit, diliges, & in quantum uni horū facis, mihi sponso tuo facis. Verum nō uitio- Mat. 25
sam esse dilectionem oportet, neq; nomen ipsi dilectionis ementiendo, re ipsa atque
opere

opere ueræ dilectionis dignitatē tollere. Nam quàm diu propter dilectionē erga sponsum, fratres diligere appares, seruas & erga illum, & erga ipsos dilectionis integritatē. Vbi uero nō amplius ꝑpter illū, sed hos propter seipsos ex cōsuetudine amaueris, corrupta & erga illū dilectione, & hac uitiosa facta, falsi nominis & nō uerā habes dilectionem. Dilectio em̄ corporis affectus nō contingit, neq; rationis exors existens, præ animali cōsuetudine integritatē suā sine iudicio ad corpora demittit: sed ratione prædita & tota sapientia plena, prudenter seipsam ad dignitatē personarū prout iustum est, librat: ministros quidem sponsi, ratiocinatione propter illū colens, ipsum autē illū non ꝑpter hos, propterea q̄ de ipso ipsi uerba faciunt, sed ꝑpter seipsum amplectēs: & si quidem quis illius amator est, hunc propter amorē erga illum, amicū ducens: si uero quis amorē erga ipsum negligit, non amplius hunc etiāsi ipsi blandiatur, uelut amicū aspiciēs, sed etiam maxime ex blandicijs insidias suspectas habens. Nam negligens hic sponsi, cuius admiratione ipsa stupet, simulato erga sponsum ipsius cultu, inescat quidem hanc uelut collaborās ipsi ad hoc ut illi cōplaceat, uerū amorē ipsius ad seipsum ex assidua cōuersatione trāsferre studet, ex pronubo nomine & habitu, adulter sponsæ scelestē euadens. Hinc em̄ multę per dilectionis nomē, paulatim ad affectus carnis prę cōsuetudine delatæ, meretrices & adulteræ, atq; alienæ non solum à domini desponsatione, sed etiā à legitimis secundū carnem apud homines nuptijs penitus deprehensæ sunt. Virginitatem em̄ domino professæ, deinde à carnis uoluptatib. concitatæ, scortationis peccatū nuptiarum nomine uelare uolunt, nō ignorātes opinor, etiamsi ignorantiā simulēt, q̄d quæ sponsi sui dextrā præterijt, neq; huius est sponsa, quē illegitime reliquit, neq; illius cui se ipsam per affectū uitiosum adiunxit, iuxta leges uxor reperiri potest. Tunc em̄ legitimę & secundum diuinas scripturas nuptiæ fiunt, quū non affectus uoluptatis præoccupauerit necessitatem legis. Cogitatio quæ necessitatis in auxiliū, & liberorū successionis scopum, nuptijs præponit, reuera præstantes nuptias cōtrahit: quādo nuptiarū necessitatibus cogitatione præsumptis, & fundamēto sancto in domino iuxta leges posito, ip-

Gen. 2 sa coitus uoluptas nuptiarum necessitatem consequit̄, & duorū unā carnem facere cōperitur. Postq; em̄ cogitatio in anima prægressa, animas iuxta apparentem necessitatē cōiunxit, meritò his præunitis, etiā carnium in quibus hæ sunt, legitima unio cōsequit̄. Vbi aūt quū animæ aliud ab initio proposuerunt, carnes ꝑpter uoluptatē quæ sua sunt curantes, animas in ipsis suo affectui seruiētes unierint, animæ ad carnis uitia cōsequentes illegitimū coitū efficiunt. Nam quod opus ratio & lex in anima non præcedit, id ip-

Rom. 7 sum omnino illegitimū à cōscientia notatur. Ob id, inquit, mulier ligata est lege, quamdiu uixerit uir ipsius. Si uero mortuus fuerit, libera est ut nubat cui uelit: nō simpliciter, sed solū in domino, inquit, quoniā & quæ per mortē uiri libera facta est ad nuptias, non quia libera facta est simpliciter, sed in dn̄o nubere debet. Quid uero est nuptias in domino cōtrahere? ut nō prius à uoluptatib. carnis ad coitum pertraharis, sed iudicio eius quod ad uitā cōducit, nuptias eligas. Quapropter etiā necessitatē nuptiarū creator in natura cōstituit. Si uero hæc hoc modo se habent, ne decipiat seipsam quæ à uirginitate ad carnis affectus delata est, quod peccatum ipsi pro nuptijs reputabitur: primū quidem, quod malū fundamentū complexus, uoluptatē & transgressionis peccatū sibiipsi præstrauit. Deinde quod nō existens libera (non em̄ mortuus est uir eius, ut cui uelit, nubere possit) uiuente immortali uiro adultera appellabitur, quæ mortalē propter affectus carnis, in domini thalamū superinduxit. Quod enim sponsus ea quæ ad legitimas nuptias pertinent præoccupauit, habitus uirginitatis, dextræ ipsæ, progressus ipsius gratia, corā omnib. testantur, quia ob ipsum uirum se iactans, per ꝓgressus ob prægressum uirū pompas duxit. Si em̄ nō prius de paternis thalamis procedit uirgo, q̄ legitimo uiro cōiugata, ab hoc dn̄o ac præfecto uitæ inscripta, de cætero in nomine eius qui fortitus est eam uiri, de paterna domo procedat, Nimirū & uirgo de paternis thalamis processit, ut quæ legitimū spōsum sibijpsi inscripsit, & sub ipsius præfectura ꝓgressus in propatulum faciat. Si aūt testes progressuū sunt qui hæc uident, testes nimirū ijdem sunt, & cui coniugata est, & quem uirum inscripsit, ut de paternis domib. in mediū processerit. Si uero hæ nuptiæ & testib. & progressibus, & omnibus claræ sunt, non aūt mortuus est uir ipsius, adulteriū profectò cōmittit talis, uiuente uiro per uitam adulteria exercens,

imò

Imò potius propter uoluptatis fruitionem proterue scortans, propterea uero quod ui-uit uir,illegitime adulteria exercens.Et nõ uideo quomodo ipsa quidẽ pro immortali deo mortalem hominẽ,in suũ ipsius malũ amplectitur, semper ob oculos uiri in ipsum per illegitimos coitus impietatẽ exercens:quõ uero ille homo cubile dñi furiose conscendere audet.Ex humanis eñ oportet eorũ qui sic delinquunt,pœnã cõiectare.Quo eñ supplicio digna est quæ pro nobili uiro,à seruo suo corrumpit, & in herile cubile famulum ad insidias superinducit?Qua uero pœna dignus est seruus,qui in dominã suam & in domini cubile seipsum petulanter immisit?At sapientes illæ tantã impietatẽ cõtra seipsas propter carnis affectus ausæ,supra hoc quod nõ lachrymant,quo locũ leuiorẽ si bi ipsis per lachrymas præparent,insuper & quã promiserint, antea uirginitatẽ negant. Nam uirginitatis transgressionẽ turpẽ & probrosam esse apud omnes, ꝓpter uoluptatis seruitutẽ scientes,putãt se negatione maiore malo peccatũ mitigare, homines quidem,apud quos in transgressionis excusationẽ admirãdæ illæ prętendũt,uerentes: dominũ uero cui dextras dederũt,ꝓpterea quod in profundũ malorũ collapsæ sunt,de cętero nõ timentes:nimirũ nesciæ quod duplũ,& apud homines,& apud dominũ, crimẽ cõtra seipsas absurde cõstruunt:dum illi quidẽ ex decantata uirginitate,etiãsi hanc pro misisse negent,insaniã ac impudentiã ad ea quæ omnes cõfitentur, auersant, insuperq́ etiã odio persequuntur:hic uero supra hoc quod uirginitatis pacta uiolarunt,etiã abnegationem pro pœnitentia,amarulentius in iudicio suo iudicat.Vt ne igitur dilectionis nomine in hoc peccati barathrũ uirgo incidat,minime affectuosam ac purã dilectionẽ exerceat.Non eñ locũ apud ipsam habebit ad uoluptatem collapsam, nuptiarũ prætextus.Neq; nuptiarũ nomine uiuentem maritũ suũ fallere,quũ libera nõ sit, poterit,eo q̃d mortalem illi,post tantos adeptos ab ipso honores,in adulterij actu impie prætulit. Nõ eñ incõuenienter nec inepte quis & de talibus apostolicũ illud pronunciauerit. Quũ inordinate se gesserint contra Christũ,nubere uolunt,habentes iudiciũ, quia fidem reprobauerunt,nõ nuptias,sed adulteriũ per uitã male persequentes.Nullus igitur seruus ad tantã impietatẽ stimuletur,ut herilem sponsam contrectet. Nullus adeò furiosus sit sacrilegus,ut impollutã sacerdotem petulantibus manibus cõtingat.Nemo ad tantã de mentiam deueniat,ut quũ tantam pœnã sacrilegis impendere uideat, nõ inanimata ex auri & argenti materia facta uasa,sed ipsa animata & uiuentia donaria, prædatoria manu impure inuadat.Imò nemo sit adeò impius,ut nõ inanima in templo uasa, sed ipsum domini templum,hoc est uirginis corpus, & ipsam preciosissimam omnium in hoc animam uirginis,sacerrimum in templo domini donariũ,petulantiæ facibus barbarico more comburat. Verum si seipsam ultro obtulit uirgo,transgressa erga spõsum pactum,totoq; templo, & donario, & amicitia erga ipsum, & regni societate, propter uitij iucunditatem,confusis simulq; conculcatis,ne accommodes teipsum tali ad peccati societatem.Nam neq; bonus Ioseph furiosæ in ipsum dominæ, seipsum ad petulantiæ fruitionem accommodare uoluit. At etiamsi tu non uenias ad nuptiarum societatem,alteri se ipsum exhibebit.Ille igitur pœnas ob peccatum habeat.Tu uero teipsum purum custo di à societate pœnæ ob delictũ in dominum. Oportet,inquit,filium hominis tradi, Væ aũt illi per quẽ filius hominis traditur,cõduceret ipsi si natus nõ esset.Nõ iuxta similem modũ iudicabat,quæ prius uirginitatẽ promittebat,ut mutata sententia ipsam homini alicui ad uoluptatis fruitionẽ copularet.Et si dicat,oportet me uiro iungi,uelut filiũ hominis oportuit tradi. At uæ illi per quẽ illa transgressis erga spõsum pactis,suã cõcupiscentiã implet.Cõduceret eñ illi homini magis,ausim dicere idem,q̃ ut socius petulantis illius in dominũ iniquitatis reus cõstitutus reperiatur.Nõ audis aũt quod etiã qui repudiatam siue dimissam ducit,adulteriũ cõmittit?Et si eñ repudiata est,inquit,propter causam,attamen uiuit uir ipsius.Quid igitur uexas repudiatã? Cur nõ concedis tẽpus, & illi corrigẽdi seipsam ob ea propter quæ repudiata est, & ei qui repudiauit,ut ob correctionẽ eius misertus,membrũ suũ rursus ad seipsum recipiat? Sed præripis emendandi tempus uiuẽte uiro repudiatã in uxorẽ duces. Sine, inquit,aut ad uiuentẽ reuerti,simulq; meliorẽ factã redire uxorem: aut semper neq; uiduã,neq; uxorem existentẽ,culpæ ob repudiũ quam uiro exhibuit,pœnã dare. Tu uero prius q̃ intelligas propriũ ob repudium peccatũ, illam ad coniugium rapiens,audacioreꝫ ad peccata absurde efficis, uiuente

2.Cor.12

Gen.39

Mat.19

uiuente quidē uiro semper alienā adulterans, facilē uero illā uelut dixi, ad peccata in cō-
uictu absurde exercens. Quod si is qui cū ea quæ à mortali uiro dimissa est, adulterium
exercet, impie facit: multò magis impie per uitā adulteriū cōmittit is qui immortalis ui-
ri sponsam nunq̃ dimissam corrumpere audet. Nā & si seipsam dimittit, mutata senten-
tia ad carnis affectus transfugiēs, at tu ne contingas hanc. Viuit em̄ uir ipsius, & nō uult
ipsam dimittere. Permitte ipsi uidere seipsam ubi fuit, concoquere affectū, eluere amo-
rem carnium, considerare per tempus quanta audere conatur, & reflectet omnino ad
Ioan. 8 sponsum. Si em̄ Christus lux est & resurrectio, & integritas & uita, & reliqua ex patre
nobis bona: quæ seipsam à Christo dissoluit, quid aliud quàm à luce in tenebras, & à ui-
ta in mortē, & ab integritate in corruptionē, & à resurrectione in inferni & mortis ma-
ximam ruinā, seipsam misera illa dissoluit? quæ ubi considerarit omnino, quantorū ma-
lorum sit profunditas, horrebit quidē peccati caliginem cōfusione ac tristitia refertā. Iu-
cunditatē uero lucis in qua erat, desiderabit: & horrore quidem mortis ac turpitudine
corruptionis consideratis, uehementius ad uitā & immortalitatem ex his resiliet. In gra
uissimam uero inferni ruinā intuita, donatā ipsi à domino resurrectionē omnino feruen
tius amplectetur. Non enim adeò insania plena est, ut neq̃ ubi tempore affectus seda-
tus est, immortalē sponsum mortali præferat. Cur igitur miseræ lapsum rapis? Cur consi
derandi peccati tempus præripis? Cur consilij tempus excludis? ut non dimissa à domi-
no uxore ducta, teipsum non uirum, sed adulterum qui se in domini cubile impie im-
misit, declares. Proinde ab omni manu intacta sit uirgo, eminentissimū quoddā dei do-
narium existens. Impollutam uero seipsam & corpore & mente custodiens, secure inq̃
etiā cum fratribus in Christo conuersetur. Ad hoc em̄ ipsam exacte decernens genui-
2.Cor. 9 nus dei seruus, inquit, Volo autem omnes uos sapientes quidem esse ad bonum, simpli
2.Cor. 11 ces autem ad malum. Adiunxi em̄ uos uni uiro, ut uirginē castam exhiberetis Christo,
uerum timeo ne quomodo sicut serpens Euam uersutia sua decepit, ita corrumpantur
cogitationes uestræ à simplicitate erga Christum. Quapropter præ omnib. oportet co-
gitationes uirginis in totum incorruptas custodire. Anima enī incorrupta manente, in-
corruptum etiam corpus custodit: ubi uero anima prauis cogitationibus corrupta est,
etiamsi corpus incorruptū manere uideatur, at nō pura integritas huius reperitur, utpo
te cogitationū inquinamentis corrupta. Itaq̃ diligere oportet, sed cum ratione & iudi-
1.Cor. 7 cio prudenti dilectionis quantitatē metiente. Charitas enim non turpiter se gerit. Et so-
lutus es ab uxore, ne quæras uxorem. Absurdum autem est eum qui dilectionis nomi-
ne solutus esse studet, uoluptatū uinculis per cōsuetudinem seipsum implicare, ut non
amplius de cætero, neq̃ corpore, neq̃ anima solutus esse iuxta professionē possit. Neq̃
em̄ anima eius qui talis est, soluta est, dum circa animalis consuetudinis affectus occu-
pata est. Neq̃ corpus quod uincula nuptialiū curarum suscepit. Nam & si nuptiarū non
est nomen, at cura eorum qui in matrimonio sunt, ipsis hærens, seruos corporalium cu-
rarum, quibus seipsos temere illigarunt, uituperabiles ipsos facit. Absurdū uero est eos
qui uirgineam uitam persequuntur, nuptiarum condemnationibus stolide implicari: &
eas quæ simulant se sponsi cura cōtentas esse, homines curatores in suum uituperium
assumere. Si uero amas eum qui reuera amator cognoscitur, reliqua omnia penitus con
temnere debes, ita ut libenter sustineas etiam nuda in pauimento in qualicunq̃ habitu
paupertatis eum quem amas assequi, quàm ob hoc quod remisse cum ipso conuiuere
uelis, & ad hoc utilitates ab hominibus persequi, à diuino amore turpiter excidere. Nā
uirgo delicias, uiua mortua est. Ne igiẽ blasphemetur bonum nostrū uirginitatis nomē,
dum impollutę dilectionis nomine à carnalibus affectibus cōtumelia afficitur. Nō em̄
est dilectio affectus fraudulentus, & ficta beneuolētia, & uoluptas seruiens, & animalis
affectio. Sed beneuolentia carnalib. proprietatibus non perturbata, & pax affectuum,
& sanctificatio in spiritu sancto. Quod si propter dilectionē frater tuus tristatur, nō am-
plius secundū dilectionē ambulas, ne per dilectionem tuam opus ueræ dilectionis dis-
solue, neq̃ per falsi nominis dilectionem fratrē perde, ad malignā suspicionē offendicu
lum præbēs ei propter quē Christus mortuus est. Si quis te uiderit qui scientiā ueri bo
ni habes, in templo simulachrorum desidere, & pro uera ac pura integritate, simula-
chrū ipsius in corpore colere, nónne conscientia ipsius infirma existens inquinabiẽ, &
ædificabitur

aedificabitur ad hoc ut audeat peccatum? Sic autem peccantes in fratres, & uerberãtes ipsorum conscientiã infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca offendit fratrẽ meum, nõ edam carnes in æternũ, ut ne fratrẽ meum offendam. An nõ habemus potestatem edendi ac bibendi? an nõ habemus potestatem sororẽ uxorem circũducendi? At non utor potestate hac, inquit. Bonũ est mihi mori potius, quam ut gloriationẽ meã uirginitatis scilicet, aliquis inanem faciat. Tribus itaq; Leui per seipsam, & uxores ipsorum per seipsas. Et nõ per hæc diligere fratres dissuademus: sed omnes uelut uterinos diligere cõcedimus, imò etiã uterinos secure diligere consulimus. Timor est eñ ne ex cõsuetudine & confidentia nostra, peccatum arrepta occasione, omnẽ in nobis concupiscentiam operet. Sufficiens est eñ peccatum, & per manuum fratris tactum, & per amicũ interim osculũ, sapientiã carnis clanculũ ad ꝓpria excitare, & cõcupiscentiæ oculos, uelut ipsius Adæ, post gustum uoluptatis, amplius ad malũ aperire. Proinde etiã uterina soror, nõ assidue tactu & osculis fratris exatiet, ne ex assiduitate temporis progressu affectus exortus resultet, & præsertim ubi etiam corporis pulchritudo amoris faces in oculis horũ amplius incenderit. Ab hac eñ flamma etiã externa gentium doctrina nos detrahens, pulchrorũ, inquit, oscula uitare oportet, uelut reptilium uirus eiaculantiũ morsus: diffunditur eñ, inquit, uenenũ uoluptatis per osculũ in uniuersum corpus. Quapropter amplectimini, inquit, uos mutuò in osculo sancto. Qualis spirantia osculi carnis in pura sancti spiritus flagrantia? Hæc inter se cõiungentes nõ reprehẽsione digni sumus, ut puto, quod etiam ad hanc exactam rationem, propter uirginis inculpabilem integritatem sumus progressi. Si enim nõ iam antea peccatum suas luctas in his personis per uitam nostram effecisset, fortassis meritò à quibusdã reprehenderemur, quod huc usq; sermonem denudauimus. Si uero omnem peccati speciem, & in matres, & in sorores, per carnis uoluptates efficere potuit, quemadmodũ sane etiam Ammon ob corruptionem sororis notauit, minime reprehendendi sunt, uelut arbitror, qui ad uirginis integritatem etiam hanc præseruationem inducunt. Carnalis enim, inquam, est uis amoris indita masculorũ corporibus ad fœminas, ad hoc ut omnibus iudicijs neglectis, sua sponte, ut ita dixerim hæc, etiam reluctantibus intrinsecus ratiocinationibus, inter se mutuò complicet. Nam fœminæ quidem fœminarum corpora attingentes, & rursus masculi masculorũ, immobilem habent naturalem inter se habitum: præterquàm si quis per imaginationem eius ad quem secundum naturam amatorium motum concepit, memoria irritatus, etiam in alienum, per affectum stimuli erga proprium, præter leges inique agat. At uero fœmina masculi corpus cõtingens, & uice uersa, fœminæ rursus masculus, etiamsi animæ ipsorum per cogitationes non processerint ad complexum, tamen inter se mutuò latenter irritantur. Et sicut stupa ubi stupam cõtigit, & splendidus ignis purũ ignem, non fumum edit, At stupa ubi ignem olfecit, statim accenditur, & non opus est multa opera, neq; aliquo extrinsecus sufflante, ut ignis è stupa eluceat: sed solum admota statim habet apparentes flammas: Sic fœmina masculi corpus contingens, non opus habet multo labore, neq; amore ad coitus mixturam inspirante: sed quum naturalẽ habeant inter se habitum ac amorem, simul ut contigit, statim habet latenter incensam uoluptatis scintillã. Quapropter, inquit, ligabit quis ignem in sinu, uestimenta autem non comburet? Aut ambulabit quis super prunas ignis, & pedes non comburet? Sic non sine damno discedet omnis qui attingit mulierẽ. Quod si seipsum tradidit dominus pro sponsa, ut ipsam sanctificet lauaero aquæ purgatã, & adducat ipse sibijpsi hanc illustrẽ, maculã non habentẽ, aut rugam, aut quid huiuscemodi, sed ut sit sancta & inculpabilis & corpore & spiritu: & ob id sollicita esse uirgo debet, quomodo domino placeat, ut sit sancta & corpore & spiritu: profectò nõ aliqua quidem uitare, aliqua uero indifferẽter audere debet: sed omnes in totum maculas aut rugas ipsi inducẽtes impetus procul repellere, ut sit sancta & corpore, nullum ab hoc inquinamentũ ad animam ferens, & spiritu, nulla cogitatione hunc turbans. Non enim solum à corpore ad animam transeunt affectus, sed etiam ab anima sumpto initio, & non potentibus aliquando inseruire corporibus, iuxta imaginationẽ, uelut per corpora peraganẽ, in mente perficiuntur. Quemadmodum enim qui aquam oleo permiscent, utriusque gratiam de industria uiolantes, tum olei luciditatẽ aquæ limositate conturbantes obscurant, tum rursus aquæ naturam olei

1. Cor. 8
1. Cor. 9
Num. 36
2. Cor. 13
2. Reg. 13
Pro. 6
Eph. 5
1. Cor. 7

olei ammixtione turbant.Sic qui animam corpori per affectus commiscent,utriusq; ad uitam utilitatem male disperdunt,dum & animam lucidam ac splendidã existentem,limo carnalium ex uoluptate affectuum totam turbant,& corporis puritatem ac pelluciditatem eadem ratione turbatam, inutilem ad uitam ostendunt. At quemadmodum illa dum inter se miscentur, naturalem gratiam perdunt, ubi uero discessit ipsorum turbatio,nacta quietem inuicem separantur, & utrunq; ad propriam naturam, dum ad seipsum colligitur,recurrit, oleum quidẽ purum aquæ superstans, aqua uero nitida uehiculum illius fiens:Sic etiam anima & corpus,dum quidem permiscentur inter se mutuis affectibus,utrunq; propriam naturam,dum ab altero turbatur,corrumpit, quietẽ uero adepta, ad propriam naturam separata discedunt, Anima quidem uelut auriga lucidam pulchritudinẽ suam denuo in corpore elucescentẽ ostendens, Corpus uero ueluti graue illius quidem dignitati subsidens,uerũ ad eam quę hic expetitur utilitatẽ,uehiculum ipsi fiens.Proinde quũ tale quid in sua natura contingere uirgo uideat,neq; animę luciditatẽ affectibus carnis cõturbabit,neq; his qui ab anima ininũ habent, pulchritudinem suam confundere sustinebit: Sed utrunq; in proprio loco ordineq; ac utilitate in quiete custodiens,pacem quidẽ partibus cum sapientia procurabit,in quiete uero & animam & corpus manere iuxta naturã exercens, concinnã ex ambobus formam purã ostendet,ita ut luciditatẽ animæ, incommotam & imperturbatam penitus custodiat, corporis uero speciem,ab omni cœnoso ex uoluptatibus motu puram per exercitationem conseruet.Nam corpus gulositatem & ebrietatem & coeundi uoluptatem efferuescens in animæ pulchritudinem distribuit.Anima uero æmulationem & iram simulationemq; ac inimicitiam,dum insipientia agitatur,corpori infert. Et aliquando timore affectuum carnis,ieiunijs & duricia uitæ, corpora ad proprios affectus mortificantes, quæ animæ propria sunt in mortuo corpore circunferimus, ut uel hinc claudicatio ad perfectionem appareat,quoniam alterum sine altero recte peractum, imperfectum ad ueram uirtutem opus declarat. Neq; em̃ ubi corporis affectus per ieiunia excidimus, animam uero proprijs ex æmulatione & simulatione atq; aliorum affectuum motibus turbatam reliquimus,utilem ad uirtutem corporis exercitationem ostendimus.Neque ubi animam à proprijs affectibus purgauimus,corpus uero ad uoluptates liberũ,itemq; ad reliquas delicias dimisimus,etiam si non adsit ad scortationem petulantia, perfectã ad uirtutem uitam nostrã ostendere possumus.Sed oportet eum qui ab omni inquinamento purum uirtutis cursum ostendere uult,ad animæ bonũ etiam corporis bona apponere,& his quæ secundum corpus per exercitationem elaborata sunt, animæ recte facta consona ostendere.Neq; enim incorrupta & uera uita ostendi poterit, ubi & animæ & corporis membra harmoniã & consonantiam inter se non habent:nam impossibile esse arbitror,& animæ acquirere bona,corporis bonis impedientibus, & corporis adesse bona,non præcedentibus animæ bonis. Verum oportet & ipsam animã sibijpsi consonare,& consonũ sibi corpus habere, atq; ita perfectam beatã uitã ostendere, utrisq; & anima & corpore ad unum cursum obedienter se mouentibus. Itaq; uirgo uelut oleum aquæ,animã corpori puram semper insidentem habens, huiusq; luce subiectum corpus gubernans:sicut de corporis affectuũ limo nihil ex uoluptate turbidũ animæ pulchritudini ammiscuit per ieiunia & exercitia, distributasq; ex ipso ebullitiones sedauit,& maximã partem terrenam ipsius per continentiæ recte facta purificauit: Sic nihil de affectibus animæ ex æmulatione & simulatione,nihil ex insipientia turbatum in corpus distribuet,ab omni indignatione & ira,omniq; absurda cupiditate,mentẽ nitidam ac lucidam uitæ ostendens.Si enim affectibus impermixtum humanũ ex anima & corpore organum habere debet,ita ut utrunq; in propria natura quiescẽs, propriam utilitatem ostendat:conuenit ipsam uelut fluentes in corpus per uentrem turbidos riuos repellit,sic etiam in animã fluentes auertere.Sic enim manere poterit ipsi utrunque in naturali statu imperturbatũ.Nam quandiu affectus animã infestauerint,uirginea pulchritudo nullo modo impolluta conspici poterit: imò potius unà cũ hoc quod ex corporis exercitatione nihil iuuatur, etiam multa turpitudo ex affectuum prauitate in anima uidetur.Nam si limositate,quæ à corpore ad animã distribuitur,per exercitationem in naturæ necessitatẽ uelut fecem repressa,affectibus animæ conturbatur,nihil prodest

corporis

corporis puritas, quũ ſponſus propter turbationem affectuũ in tali anima requieſcere
non poſſit. Imò magis ſeipſam talis lædit,id quod uere ſponſo placet, propter imperi-
tiam non inueſtigans,propter cogitationũ uero prauitatem,etiam mercedis pro corpo
ralibus recte factis damnũ ſibiipſi inferens.Si enim propter animæ pulchritudinẽ cor-
poris integritatẽ exercemus,ſuperflua eſt ea quæ uidetur corporis integritas, ſi anima
infinitis affectibus corrumpitur.Quarundam enim corpus peccati organum diabolus
arreptum,per hoc animę inſidias ſtruit.Quarundã uero carnem inuadere, propter con
tinentiam ac uitæ duriciam non permittitur,harum ſæpe citra corpus anima nuda arre-
pta,per affectus quos in ipſa operatur, cupiditatem ſuam perficit. Tales enim ſunt quæ
ieiunijs & lectis humi proſtratis,ac reliqua ſuperextenta exercitatione corporis, hunc
à carne fugãt,uerũ iræ & indignationis ſimulationisq; ac æmulationis affectibus ipſum
in anima amplectuntur ac fouent.Quanto autẽ inferius dignitate eſt corpus anima,tan
to minus arbitror,peccatum per corpus,eo quod per nudam animam fit,apparet: quo-
niam illic naturalis cibus & appetitus,per coaltas uoluptates,ad guloſitatem aut ſcorta
tionem corpus titillat: hic autem citra corporalem uoluptatem, propoſiti prauitas affe
ctus præter naturam animæ inducit.Et ſi affectus animæ eſt uirginis corruptio, animæ
affectus eſt etiam indignatio & cõtentio, & reliqua omnia quæ Apoſtolus recitauit; & Gal. 5
adhuc magis inuidia. Simillimum itaq; & qui amat, & qui inuider, dolorem ſuſtinent.
Sicut enim amantis animam ac corpus,ubi cupiditatem non aſſequitur,amor ipſe con-
ſumit,Sic inuidentis & animã & corpus inuidia cõſumit.Nihil enim magis qui amant,
ubi quod cupiunt, non aſſequuntur, ab amore, quàm inuidentes ubi uoti ſui non ſunt
cõpotes,ab inuidia & anima & corpore colliqueſcunt: talem quandam afflictionẽ fer-
me perpetientes,qualem cereæ ſtatuæ in nocte à cerifigulis formatæ,dum ſole exorto à
ſolari radio colliqueſcunt, perpeti poſſint. Illæ enim quamdiu quidem nox & tenebræ
ipſas occupant,concretam in umbra præ nocturna aura formam,uelut effictę ſunt,in ui
gore qualis in figmentis apparet,& firmam oſtendunt. Vbi uero illuxit ſol, & curſum
ſuum perficit,reliqua quidem uniuerſa à ſolari facultate nutriuntur, ac luce fruuntur. Il-
læ uero colliquatæ,& forma & habitu ac figura,unà cum apparente in unaquaq; uigo-
re confuſis,diſſipantur.Inuidi uero quamdiu in tenebris diaboli uelut in nocte,de inui-
diæ operibus conſultant,firmas cogitationes & habitus unà cum formis, uelut ab inui-
dia formati ſunt,inter ſe oſtẽdere ſibi uidentur. Vbi uero inſtar ſolis bonus uir ad uirtu-
tis opera mane ortus fuerit, reliqui quidẽ omnes qui honeſtæ & deum amãtis uitæ mo-
res admirantur,diuini amoris cognitione ab ipſo ſplendide exatiati, uirtutis ſemina nu
triunt.Inuidi autem ipſum inuictum propter amorem erga deum,uelut ſolem,& adhuc
amplius uirtutis operibus illuſtrari uidentes,tanquam cerei ueluti dixi, tum corporum
formis,tum animis inuidia plenis,affatim colliqueſcunt.Proinde uirginis animam tran
quillam,& diuinis mentis cogitationibus,uelut ex puriſſimo fonte reſtagnantem,mini
me cõmotam,ac exundantem eſſe oportet, ita ut neq; per ſermones forinſecus per au-
res immiſſos exæſtuet,neq; per illabentes per oculos imaginationes, in tranquillo ſuo
ſtatu inhorreat:quo uelut in puriſſimo ſpeculo,& ſuam ſpeciem, & ſponſi pulchritudi-
nem uidens, amore erga ipſum ſincerius exatietur. Quapropter neq; alium oculum in
huius aquæ ſpeculum intueri oportet,ut ne priorem concutiens obſcuret, neq; præ ira
aut triſtitia aut quibuſdam alijs affectibus ipſam omnino turbari, ut ne aliàs alias for-
mas mentis in turbatione oſtendat: ſed ſemper eodem modo in gaudio ſecundũ deum
exhilarata ab affectibus,penitus tranquilla cuſtodiatur,& nullius alterius ſpeciem in ſe
ipſa quàm ſponſi oſtendat, ita ut ſolus ille ſemper uideat in ipſa propriam pulchritudi-
nem,ſola item anima huius formam in ſuo ſpeculo eluceſcentẽ habeat, & formæ ipſius
pulchritudine ornari uelit. Vnde muniens eius animã ſapientiſſimus ſermo dicit, Si ſpi Eccl. 10
ritus poteſtatem habentis aſcenderit in te, locum tuum ne deſeras, ut ne ubi reuerſa eſt
cogitatio ſecundum poteſtatem,imaginatio locum uelut in ſpeculo reperiens,& nullo
præſente, peccati ſimulachra oſtendat. Verum omnis locus in anima uirginis, aſpe-
ctu Christi repleatur,& nullus in totum locus uacet, quo conſcenſo curioſa cogitatio
reperiat, ubi quæ ſua ſunt ſpeculetur. Nullius igitur, ut in ſumma dicam, neq; præſen-

tis neq; absentis hominis speculum sit uirginis anima, quàm sancti sponsi sui: & nulla alia forma in ipsa uideatur quàm illa sola: nulli item alij speculum animæ ipsa sedulo expoliat, quàm ut ille propriæ pulchritudinis speciem huic immittat, & ipsam beatam efficiat. Si enim mortalis aliquis in hoc speculum intueatur, necesse est mentē circa spectaculum formæ huius occupatam, priorem sponsi formā occultatam subegressam deinceps nusquā uidere. Sicut autē qui scorto agglutinatur, unū corpus est, sic qui domino
1.Cor.6
agglutinatur, unus spiritus est: per hunc quidem à corporis affectibus purgatus, anima uero in eandem formæ pulchritudinem insignitus. Et non, dum ad ueram uirginitatē ipsam uirginem adducimus, per sponsi exemplum, nuptiales quasdam cogitationes ipsi inducimus: sed ex nuptiarū unitione, rationalis animæ ad deum uerbum unionē sapienter ostendimus. Nam uelut corpora nuptiali societate, ijsdem uoluptatibus & affectibus & corruptione participant, dum in uoluptate & affectibus & coitus corruptione, per conspirationem ad actionem uersantur: Sic & rationalis anima per nuptialē ad deū uerbū societatē, uirtute & integritate, ac uera ab affectibus uitiosis puritate frui poterit, ut propter puritatē à uitijs ac integritatem, per non simulatam conspirationem ex deo uerbo ad, ipsius sanctificationē pura fiat. Quapropter Christo per uirginitatis professionem coniunctam, uelut quæ sapientiæ & uerbo seipsam per uitam despondit, sapientē ac prudentē esse oportet, ita ut omnis temeritatis insipientiæq; turpitudinē, per assiduam diuinarū rerum meditationē eijciat, & sapientiæ pulchritudine cui unita est, mente exornet. Nam sicui alij qui beatus esse uult, profectò Christi spōsæ maxime conuenit, animæ per sensus actiones ab externis ad interna in totū familiariter conuertere, & sponso quidem in arcanis mentis thalamis, uelut deo uerbo semper conuersari, in lege uero ipsius meditari die ac nocte: & pronubis quidē, lege dico & euangelio, & si quis his conspirans pulchritudinem sponsi enarrat, lætari, uerbi uero sanctis cogitationum fœturis rationalem & sapientem magis atq; magis reperiri, donec tota per totum unitione ad sapientiā, in eo cui agglutinata est existēs, ex corruptibili incorrupta, ex imperita prudens ac sapiens, uelut costa uerbi cui agglutinata est, & in summa ex homine deus immortalis, uelut ille cui unita est, omnibus ostendatur. Sicut enim sponsus ipsius relictis thronis ac dominationibus, secundum mortalitatem ipsi agglutinatus est, ut in ipsa per societatem ac condolentiam uersatus, ipsam in suijpsius puritatē ab affectibus transmutaret: Ita & hæc ei qui propter ipsam exuit principatus & potestates, & seipsum
Phil.2
à forma dei in formam serui, propter amorem erga sponsam euacuauit, iuxta immortalitatem agglutinata esse debet, quo etiam ad cœlestem thalamum unà cum ipso ad patrē
Gen.2
ascendente conscendat: propter hoc enim, inquit, relinquet homo patrem suū & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Id quod interpretans is
Eph.5
qui ad incorruptibilitatem, boni gratia, sponsam Christo despondit, ait: Mysterium hoc magnum est, dico autem in Christum & in ecclesiam. Non enim descendit Christus, ut agglutinatus sponsæ in terra permaneat, sed ut assumptam ac transmutatam ipsam ex terra in cœlos perduceret. Et quæ Christo desponsa est, non Ioannem solum habet ipsi ad sponsalia lauacra inseruientem: sed etiam angelos ascendenti ipsi ad patris sedes, epithalamium & nuptiale carmen canentes. Incorrupta igitur non solum ob unionem ad incorruptum uerbum uirgo ipsa manet, sed etiam post unionē fit: non enim uelut corporum sponsus incorruptam uirginem, ob desponsationē corrumpens, mulierem & uxorem facit: sic etiam animarum nostrarum sponsus, incorruptam animam per societatem ad ipsum corrumpens sibi desponsat. Verum corruptam per carnales uoluptates à diabolo acceptam, & uxorem illius per corruptionem nequiter factam, per societatē ad ipsum incorruptam ex muliere uirginem facit. Hanc enim mysticam sponsæ ductionem etiam per Prophetam nos docens, ad sponsam suam inquit,
Hier.3
Nónne uelut domum me uocasti, & patrem ac ducē uirginitatis tuæ? quasi diceret, & ducem integritatis tuæ. Sicut enim dux & princeps corruptionis uxoris est uir, per hoc dominus ipsius fiens: Sic dux & princeps singulorum nostrū integritatis est dominus, & per integritatem dominus noster & qui principatum arripit, quem etiā domum integritatis nostræ nos agnoscere oportet, ita ut in ipso maneamus ac habitemus: quoniā

in ipso

in ipso uiuimus & mouemur & sumus, quo ipsum uelut omnis uirtutis ac integritatis domū per uitam inhabitantes, à laribus integritatis in ipso ne excidamus. Sicut eñ habitat & deambulat in dignis, sic rursus digni in ipso habitant. Quapropter etiā quū assumpserit nos ex mundi negocijs, ingressos ad ipsum, & in ipso habitantes, prouidens ut ne rursus excidamus, ait: Manete in me, & ego in uobis. Porrò quū etiam in reliquis omnibus magna quædam ac præfulgida res uirginitas cognoscatur, insuper & regenerationis & incorruptibilis uitæ, iam hinc semen quoddam purū ostendit. Si enim in resurrectione neq; uxores ducunt, neq; nubunt, sed sunt uelut angeli, & fient filij dei, certè qui uirginitatem exercēt, angeli sunt, in incorruptibilibus carnibus hominum uitam circuentes, & angeli non ignobiles quidā, sed etiam ualde clari ac illustres. Nam quū illi sine carnibus in cœlo integritatem, & loco & natura inuiolabili, apud uniuersorum regem deum custodiant: hi in terra carnis uoluptatibus infestati, & tentationibus diaboli expositi, integritatē angelis æqualem, per uirtutē maiori cū admiratione conditori custodiunt. Vbi etiam maxime uirginū pulchritudinem quis admirari potest, quod fœmineo corpore circumdatæ, accedentem quidem ex hoc animæ formā, per exercitationem repellunt, æquales uero uiris, (sicut sanè æquales etiam animā factæ sunt) per uirtutem apparent, quemadmodum illi per exercitationem ex uiris ad angelorum ordinem transeunt, sic etiam hæ per æqualem exercitationem ex mulieribus ad eandem cum ipsis dignitatem transgressæ: ut in præsenti uita, masculis quidem anima pares, uerum fœminei corporis amictu ad æqualitatem claudicantes, in futuro seculo æquales per omnia ob uirtutem his qui angeli facti sunt, etiam ipsæ comperiantur. Si enim quando æquales angelis declarantur, neq; uxores ducunt, neq; nubunt: profectò quæ in præsenti uita hoc per exercitationem consequutæ sunt, hinc iam angelis æquales seipsas omnibus declararunt: fœminæ quidem ac masculi proprietates corporum ad coitum, per uirtutem exscindentes: nudis uero animis in terra cū hominibus uiuentes. Si uero neq; ad masculum, neq; ad fœminam, iuxta delectationem uoluptatis corporis in quo est, anima ad affectus formatur: non est masculus & fœmina, non est. affectus & uoluptas, sed omnia & in omnibus Christus, mortificatis quidem corporibus per inefficacem ad proprietatem masculi ac fœminæ uoluptatē, sola autem anima in incorruptibilitate per uirtutem in his degente. Et quæ quidem talis est, ministrum sponsi contingat, si quidem non amplius uiuit ipsius in carne fœminæ uoluptas. Hospitio item excipiat sinceriter fratrem, iuxta mandatum domini pedes eius lauans: alium itidem curatione indigentē curans, in mortuis corporis manibus mortui huius corpus contrectans, Quandoquidem enim mortificauit membra terrestria, & uiuit nō amplius ipsa, uerum uiuit in ipsa Christus, & quod nunc uiuit in carne, in fide uiuit, operetur ea quæ uirtutis sunt, Christo solum in ipsa uiuente, & quæ sua sunt, operante, crucifixum peccato cum Christo & mortuū corpus circumferens: & operetur ea quæ sunt mandati sponsi, per omnem actionem animæ pulchritudinem illustriorem ostendens. Quum enim tangente corpore non coaffecta fuerit anima ad masculi imaginationem, sed quodam modo citra sensum hoc attigerit, mortua manet in hoc uoluptas, quū non possit corpus quod forinsecus attingit, ipsam ad proprium affectum excitare. Sic enim & in persequutionibus uirgines propter fidem erga sponsum impijs hominibus deditæ, aut etiam corpora incorruptæ conseruarunt, eo propter quem deditæ fieri sustinuerunt, impiorum uirorum conatum in ipsarum carnibus mortuum declarante, & incorrupta etiam ipsarum corpora cum mirabili potentia per totum custodiente: aut etiam uim passæ, non consentiente ad uoluptatem anima, mortuis corporibus uim ac iniuriam inferri putarunt, incorruptam animam non conformantem se ad iniuriam inferentis uoluptatem, sponso & fide & uirginitate illustriorem ostendentes: uolente fortassis domino in ipsis declarare, quod quia confessionem in ipsum praeferunt omnibus quæ circa corpus præstantia uidentur, neq; animam ad abnegationē corruperint, neq; corporibus corruptæ sint omninò, propterea quod uoluptati non consenserunt. Nisi quis eum qui præ immani insania uirginem iugulatam iniuria afficere uult, corrumpere ipsam per coitum ad mortuam, dicere uoluerit: contumelia enim hanc afficere potuerit, corrumpere uero ipsam nunquam. Seipsum etenim corrumpit & corrumpitur, uerum

Act. 17

Ioan. 15

Mat. 22

Gal. 3

Ioan. 13

Gal. 2

uirgo incorrupta eſt,anima nõ præſente.Huic ſimiles ſunt quæ in perſecutionibus om-
nibusq; calamitatibus à uiris infeſtantur, quæ mortificationem ſecundum carnem ha-
bentes,etiamſi quodcunq; tandem patiantur incorruptæ permanẽt. Nam prægreſſum
exercitationis tempus ſufficienter ipſas ad tentationem exercuit,ut in carne uiuentes,
ne ſecundum carnem militent. Quapropter etiam reliquis acclamãtes ad ſimilem uir-
tutem dicunt,ſpiritu ambulate,& cõcupiſcentiam carnis ne perfeceritis.Proinde quæ-
cunq; tales ſunt, oſtendãt,inquam,etiam per hoſpitalitatem fraternã charitatem : nam
Luc. 7 & Maria pedes domini oſculans, non ut uiri pedes, ſed uelut domini oſculabatur, la-
chrymis quidem ueterem incendij uoluptatem in ſeipſa prudenter extinguens ac con-
ſumens,affectu uero amoris erga Chriſtum ſanctisq; oſculis ſpiritum in anima ſapien-
ter accendens. Viuebat igitur ſpiritu,& ſpiritu ambulans, & omnia erga ſponſum pro
peccatis ſuis cum prudẽtia faciens.Mortua autem erat peccato,fœminæ ac maſculi co-
gitationibus,in cõtactu pedum & oſculis,cum timore mortificatis. Contingat itaq; ta-
lis,ſi modo aliqua eſt talis,& domini mandatum impleat. Dum autem contingit ubiq;
etiam quæ talis eſt prudenter ſobria, ne forte ex aſſiduo contactu, paulatim ſerpat ex
carnibus in ipſam clandeſtinè uoluptas, & accidat ipſi ut ab huius ueneno commorſa,
quod abſit,dicat: Vbi uero ueniſſet uoluptas,peccatum reuixit, ego autẽ mortua ſum,
Rom. 7 & inuentum eſt mihi mandatum charitatis quod eſt ad uitam, hoc ipſum ad mortem.
2.Pet. 2 Nam ſi etiam angeli deciderunt,qui angelis æquales ſunt,multò magis ruinam timere de
Gen. 6 bent,ne quando ubi per uirginitatis exercitium angelis æquales facti ſunt, conſpectis
filiabus hominum quod pulchræ ſunt,ad ipſas per carnis uoluptates deſcendant,& di-
Pſal. 81 catur ipſis, Ego dixi,dij eſtis,& filij altiſſimi omnes. Vos autem ad ea quæ carnis pro-
pria ſunt delapſi, uelut homines morimini,& uelut unus principũ cadetis. Quare mul-
tò præſtabilius eſt uirginem ſibijpſi ſecuritatem, ita ut non offendiculo ſit uidentibus
procurare,& undiquaq; prudenter impermixtam eſſe, ita ut magis uelit uituperia ob
inhoſpitalitatem ferre,quàm ad uoluptatem & detrimentum aliquorũ ſubtrahi, & om-
nia alia contemnere,ſolum uero dominum in totum aſpicere,& integritatis pulchritu-
dinem ex fœmina ac maſculo angelis æqualem, à præſenti uita in regenerationis ſecu-
lum,impollutam iam hinc oſtendere. Virginitas enim uitam noſtram ex corruptione
ad incorruptibilitatem perducit.Primi etenim ex modicis,uelut dixi,ſeminibus, permu
tuas nuptias totam terram humanis fœturis cõſeminarunt, uirginitas uero ea quæ per
omnem terram per nuptiarum uoluptatem conſeminata ſunt, in cœlorum horrea col-
ligit ac conuehit. Hanc enim ſeminatorum ad incorruptibilitatem collectionem in-
nuens dominus dixit: Eleuate oculos ueſtros & uidete, quod regiones iam albæ ſunt
ad meſſem. Quum enim uniuerſa prius inhabitabilis terra, de cætero habitabilis fiat,
multam iam hominum ſpicam,& fœtibus turgentem, per omnem regionem dominus
noſter cõſpicatus, collectionis harum ſpicarum deinceps tempus eſſe decernit. Qua-
propter uirginitas ſecundum naturam gnara, quemadmodum ad præſentis uitæ ſa-
tionem, per nuptiarum uoluptatem, ſemina humanæ fœturæ iacta ſunt, ſic etiam ad
uitam quæ illic eſt, ſemina uitæ noſtræ per integritatem iam hinc proijci: ſtudet per ſe-
ipſam pura integritatis ſemina ad incorruptibilem uitam agricolæ parare, detinẽs qui-
dem contrà inſtando ualida incorruptibilitatis manu,fœmineorum corporum natura-
lem ad maſcula complicationem,rigida uero potentia pulchritudinem ſuam illuſtrio-
rem regenerationis ſeculo parans. Præoccuparunt itaq; per uirtutis recte factum uir-
gines,id quod in regeneratione per reſurrectionis corporum mutationẽ ipſis poten-
tia dei acquirendum erat, iam hinc uelut angeli, neq; uxores ducentes, neque nuben-
tes, immo etiam animæ uirtute & corporis integritate angelis æquales exiſtentes.
Et quod ſemen incorruptæ uitæ uirginitatem ipſam, quod ex terra ad cœlum mira-
biliter mittitur, dominus noſter eſſe uoluit, dum corpora noſtra integritatis pulchri-
tudinem per uirginum integritatem iam exercere uoluit, manifeſtum ex eo eſt, quod
quum in omnibus legi paruerit, ſolas nuptias repudiauit. Oportebat ẽm ex incorru-
pta uirgine incorruptum etiam ſecundum carnem natum, neque corruptionem in nu-
ptijs experiri, non ab incorruptis corruptione corporis per nuptias, ſed à corruptis
per nuptias, naturali incorruptibilitati noſtræ inſeruientem. Et ſicut Adam ſemen
uoluptatis

uoluptatis per nuptias præsentis uitæ fuit: sic ipsum semen futuri seculi per uirginitatis incorruptibilitatem fieri oportebat, quo uelut illum qui per nuptias hominem seminauit, per uitam in terra sequuti sumus: sic dominum qui per uirgineam incorruptibilitatem nos seminauit, ad illud seculum prudenter sequamur. Si uero non oscitanter & in paradiso, & in illa uita, ipsum Adam consideraumus, reperies ipsum in paradiso quidem non opus habuisse ut cognosceret uxorem suam, uerum post transgressionem & mortem atq; lapsum è paradiso, tunc uxorem cognouisse, quo naturæ de cætero mortalitatem per filiorum successionē solaretur. Cui econtrà uirgo eum qui in paradisum ducit sequuta, cum illo incorrupta in paradiso iam deliciatur, uitata quidem extra paradisum maledictione, quæ dicit: In mœroribus paries filios, & cætera: non potens autem intelligere illic quomodo cognouit Adam uxorem suam. Neq; enim dum in paradiso ipse esset, sed iam eiecto ipso hoc dictum est. Porrò non uelut uirginitatem deinceps in uita sancientes hæc dicimus, sed his qui preciosam ipsius margaritam mercari proposuerunt, puritatem ipsius undiquaq; immaculatam ostendentes. De uirginibus autem præceptum domini nō habeo, consilium autem do uelut misericordiam domini expertus. 1.Cor.7 Nam neq; dominus nostræ naturæ, in lege aut Euangelio uirginitatem sanciuit. Qui enim talem habitum masculo ad fœminam, & uice uersa fœminæ ad masculum, qualem in principio huius orationis ostendimus, propter nuptiarum necessitatem construxit, ampliusq; ex immortalibus mortalibus factis generis successionem instaurauit, immortalitate uelut sanè dictum est excogitata, & ob id crescite & multiplicamini dixit: quomodo uirginitatem tunc sancire poterat, & maxime quum ad supplementum eorum qui in bellis propria peruersitate consumebantur, multitudinem necessariam esse uideret? Sed in lege quidem Moysis etiam benedictione dignum reputatū est liberos procreare. Exod. 21 Postq; uero proprijs fructibus ubiq; floruit mundus, & tanta hominū multitudine conseminata est terra, ut neq; caperet deinceps eorū qui generabantur multitudinē: instirit autem & id quod de aduentu Domini nostri à Prophetis prædictum est, quòd qui doctrinæ ipsius prudēter obediunt, tecudent gladios suos in aratra, & hastas in falces, & non arripiet amplius gens contra gētem gladium, & nō discent amplius bellum gerere: Esa.2 rectè uirginitas econtra his qui per corpus corrumpuntur, incorruptibilitatem ex corporibus producit. Non tamen sancit uelut dixi, neq; per Moysen uirginitatem dominus, masculorum ac fœmineorum corporum naturæ coniectatione facta, neq; in Euangelio hanc præcipit. Sed Moysis lege assumpta, quod deest ad exactam uirtutem edocet, dicens: Dictū est, non cōmittes adulteriū: ego uero tibi dico neq; concupisces, Exod. 20 & quæ sequuntur. Et ubi quidem consedit in monte, à beatitudinibus os aperit, postq; Mat.5 uero Mosaica recensuit, & uniuersa ad ueram uirtutem congessit, & pertinentes ad salutem uirtutes edocuit, complet doctrinam & descendit de monte, nusquam inter præcepta, neq; in uetere neq; in nouo testamento, uirginitate sancita. Voluit enim non præceptum esse, ipsum uirginitatis rectè factū, sed insigne animæ uirtutis studiosæ, ex propria ac libera potestate id quod supra mandatū & supra naturā est, à seipsa perpetrantis. Nuptiæ equidem naturæ gratia fiunt, & lex præcepit quod naturæ commodum est. At uirginitas transgressa naturā, legi non seruit, supra legem integritatis rectè factum, creatori ac legislatori offerēs. Ob id itaq; dominus, rursus dico, nusquam uirginitatem sanciuit. Permisit autem, quo uelut ab incorruptibilitate ad corruptionem præter naturam, homo immodica licentia usus coactus est: sic à corruptione ad incorruptibilitatem, naturā suam meliori naturæ proposito cogat. Et non sancit quidem, inquam, neq; præcipit hoc uirtutis factum, eximium quiddam & supra naturam, & supra legem, animæ uirtutis studiosæ esse sciens. Verum ubi audiuisset eum qui ad ipsum dixit, non expedit matrimonium cōtrahere: immensitatem uirginitatis ostēdens, dicit: Non oēs capiunt. Mat.19 Quemadmodum etiā diuinissimus Apostolus uestigia ipsius sequens, quæ quidē necessaria sunt ad uitam, in epistolis præcipit, & Ecclesiā unoquoq; præcepto, uelut unum corpus, à capite usq; ad summos, ut ita dixerim, ungues ornat. De uirginib. aūt nihil à se ipso pronunciat: interrogatus aūt, imitatur dñm ac dicit: De uirginib. præceptū dñi non habeo, nusquam em̄ inuenio, neq; in lege, neq; in euangelio, maximā hanc animę uirtutis studiosę possessionē, dominum præcepisse. Quēadmodū aūt dominus interrogatus, non omnes

capiunt, his qui interrogauerant respondit, non autem occultauit neque magnitudinem neque modum, quo quis uirginitatem assequi possit, sed subinferens tres eunuchismi species ostendit. Sic etiam ego, etiamsi præceptum domini non habeo, tamen cõsilium do. Vbi enim supra naturam fieri solet hoc uirtutis factum, illic eijcitur omne seruile præceptum: liberum autem consilium, admonens quõ oporteat liberum omni præcepto superiorem ex propria potestate fientẽ, mirabiliter naturã ad incorruptibilitatẽ cogere, tempestiue inducitur. Sicut igitur dominus modos castrationis secundum uirginitatem in-
1.Cor.7 terrogatus: ita discipulus uirginitatis consilium exposuit, dicens: De uirginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do, uelut misericordiam domini expertus, in hoc ut sim fidelis. Arbitror igitur hoc bonũ esse, propter præsentẽ necessitatem, quia bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori? & præoccupatus es hoc uinculo ante cognitionem boni ipsius uirginitatis, ne quære solutionem. Solutus es ab uxore? ne quæras uxorem, hoc est, ne quæras uinculo alligari: si uero etiam uxorem duxeris, non peccasti: & si nupserit uirgo nõ peccauit. Afflictionem autem in carne tales habebunt, aperientes sibijpsis per nuptias dolorum officinam. Ego autem uobis parco. Hoc uero dico fratres: tempus contractum est de cætero, regiones enim albæ & iam ad messem sunt deinceps, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint, non qui non habent, tanquam habentes: quemadmodum sane aliqui non habentes promissionem propter uirginitatem tanquam habentes uirgini contumeliam faciunt: & qui plorant, tanquam non plorent: & qui gaudent, tanquam nõ gaudeant: & qui emunt, tanquam non possideant: & qui utuntur mundo, tanquam nõ utantur. Præterit enim status mundi huius. Volo autem uos sine sollicitudine esse. Qui uxorem non habet, curat ea quæ domini sunt, quomodo domino placeat. Qui uero uxorẽ duxit, curat ea quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Et diuisa sunt, & mulier quæ nupsit, & uirgo. Innupta curat ea quæ domini sunt, ut sit sancta & corpore, & spiritu. Quæ uero nupta est, curat ea quæ mundi sunt, quomodo placeat uiro. Hoc autem ad uestram utilitatem dico, nõ ut laqueum uobis injciam, sed ut quod honestum est sequamini, & adhæreatis domino citra omnem distractionem. Si uero quis inhoneste se gerere erga uirginẽ suam putat, si fuerit superadulta, & sic oportet fieri, quod uult faciat, non peccat, nubat: sciat tamen quòd magis uiro mortali & mundo, quàm Domino placere, per uoluptatis fruitionem delegit. Qui uero stat in corde suo firmus, non habens necessitatem, & potestatem habet propriæ uoluntatis, atque hoc decreuit in corde suo, ut seruet uirginem suam, benefaciet. Quare & qui elocat nuptum uirginem suam, benefaciet: melius est enim nubere quàm uri, Et qui non elocat nuptum, melius faciet, pro mortali uiro, Domino hanc desponsans. Cæterum dominus ad eos qui iniucunditates & molestias ex nuptijs didicerant,
Mat.19 & difficultatẽ soluendi uinculi ad uxores ægre tulerant, & non expedit matrimonium contrahere, dixerant: non omnes capiunt sermonem hunc, inquit, sed quibus datum est. Sunt eñ eunuchi qui ex utero matris sic nati sunt, qui naturæ prærogatiua eo quod ad coitum irritat execti, nuptias contemnunt. Et sunt eunuchi, qui eunuchi facti sunt ab hominibus, per doctrinam & obseruationem uirginitatem exercere persuasi: quemadmodum sane & uirgo quæ à patre seruatur, de quo dictum est, Qui uero decreuit in corde suo, ut seruet uirginem suam, bene faciet. Et sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum, Qui etiam præstantiores alijs existunt, propterea quòd neque ex natura uiaticum & occasionem ad temperantiam habentes, neque ab hominibus seruati ac detenti, ipsi seipsos propter regnum cœlorum ad uirginitatem exercent, nuptias quidem & uitam propter has contemnentes: in totum uero de regno cum gladiatorio sudore pendentes. Nam qui ex utero matris eunuchus est, natura castus existens, nullum propriũ opus in uirginitatis pulchritudine ostendere potest, naturæ uelut dixi prærogatiua, & nõ affectu erga uirginitatẽ nuptias auersatus: queadmodum sane & qui ab hominibus eunuchus factus est, obseruatione uirginitatẽ exercere coactus, non proprium recte factũ ipsam uirginitatis integritatẽ ostẽdit, sed eorũ qui ipsum custodiũt ac seruant. Qui uero seipsum castrauit, præcipuũ opus per cõtinentiã & ad omia exercitationem, uirginitatis pulchritudinẽ faciẽs, proprijs & nõ alienis uirtutib. ob regnũ se iactat. Annotãt porrò quod sermonẽ in Esaia ad eunuchos repetẽs, differentiã castrationis tradit,

perseuerans in doctrinæ modo. Sicut enim per Moysem, adulterium nō cōmittendum esse simpliciter, per Euangelium uero quomodo adulterium non cōmittendum sit, & modum explicauit, Sic etiam per Esaiam castrationem, in Euāgelio uero quomodo, & quod non unius speciei sit castratio, sed tres eius species cognoscantur, ostendit: ut illic quidem generaliter eunuchus, hic uero etiā specialiter exprimatur. Et non pugnant relata cum his quæ superius exposita sunt. Non enim castrationem sancit aut præcipit in Esaia, uerum quibus præmijs digni sint boni eunuchi prædicat. Bonum autem fuerit ipsa uerba cōsiderare. Hæc dicit dominus eunuchis, custodientibus sabbata mea, & eligentibus quæ ego uolo, & amplectētibus ac defendentibus testamētum meum, Dabo ipsis in domo mea & intra mœnia mea locum insignem, meliorem filijs & filiabus, nomen æternum dabo ipsis, & non deficiet. Itaq; nō his qui iuxta circunstantiam & simpliciter eunuchi sunt, relata bona promittit, sed custodientib. inquit sabbata mea, & eligentibus quæ ego uolo. Sabbatum autem nō in opere, sed in actionis cessatione ac ocio intelligitur. Sabbatum enim agere uult uirginē, non in eo quod operatur uirginitatem custodientem, sed in eo quod immobilis est ad actionem, integritatem conseruantem. Velut statua, inquit, dei, ex anima & corpore, uirgo in terra formata est: mystice hęc ipsa sabbatum agat, nō manum, non pedem, non aliud quoddam membrum, imò neq; mētem naturalis pulchritudinis corruptricem mouens: sed cōsistat uelut bona sculptura dei, ad omnem imaginationem apparentiamq; ac cōtactum immota, ne quis per oculos aut aures, aut alium aliquem sensum clandestine illapsus, aut characteres fœcūdum imaginem dei in anima de loco commoueat, aut etiam cōfusis primarijs, proprios nequiter insculpat, atq; hoc quidem modo animæ pulchritudinē corrumpat, corpus uero materiale existens, corruptorijs quibusdam contagijs, maculis ac neuis undiquaq; repleat. Consistat igitur firma, inquam, domini stātua sabbatum agens per totum, ut neq; à seipsa mota, alicubi de loco moueatur, aut in motu à quibusdam turbata, aliquos characteres naturales confringat, neq; ab externa manu concussa, naturali pulchritudine spolietur. Fortassis autē per sabbatismum, etiam quomodo contingat acquirere uirginitatem naturaliter si mulq; præter opinionē, insinuat: sicut enim terminum salutis nostræ exponens ait: Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in cœlum, hoc est Christum detrahere: aut quis descēdet in abyssum, hoc est Christū ex mortuis reducere. Verum quid dicit? Prope te est uerbum tuum in ore tuo, & in corde tuo, Et nō opus habes ea quæ adeo procul à te absunt, cœlū aut abyssos curiose scrutari, sed uicino etiā tu dextero utere auxilio. Si enim confiteberis in ore tuo Iesum Christū, & credideris in corde tuo q deus ipsum excitauit ex mortuis, saluaberis, Sic etiam de uirginitate dicit: Ne dixeris quomodo ascendam in cœlum, ut illinc mihi uirginitatis integritatem detraham: aut quō descēdā in abyssum, ut hanc olim à diabolo corruptam, mihijpsi recuperem. Verum quid dicit? Prope te est, inquit, & secundum naturam tibi ingeneratur uirginitas. Neq; igitur maria ad acquirendam ipsam penetrare opus habes, neq; aerē immensum peruolare, neq; terræ circuitus ipsam inuestigando dimetiri, aut ad cœlum ex terra subuolando, ad inuentionē ipsius prodire. Verum uelut dixi, dimissa curiosa longitudinū inuestigatione, seipsam quomodo habes considera, & in teipsa secundum naturā hanc occultatā reperies. Et si uis hanc apud te securā manere, per uitam sabbatū age: hoc est mane id quod nata es, ne moueas manum ad tactum uiri, neq; plices implicabilia, neq; ea quæ dissoluta sunt colligas, neq; incorrupta membra diuersi generis mēbris cōplicans corrūpas. Sed mane in cubili id quod es, nihil amplius perscrutare, sabbatū age per te ipsam, nihil operās quod dissoluat id quod secundū naturā est. Non opus habes muros ac mœnia transsilire, ut uirginitatē ueneris, sed si hæc egeris fortassis etiā perdes uirginitatem. Verum in cubili sabbatum agens, pura ipsam custodies: atq; sic quidem facile, inquit, uirginitatem pretiosissimam possessionem habebis. Non enim ubi produxeris aut operata fueris aliquid noui, hanc tibijpsi acquires, sed ubi permāseris impolluta uelut ex utero nata es uirgo, semper bona omnibus spectaberis. Vbi uero amiseris hanc uirginitatis possessionem, etiamsi illa omnia feceris quæ dixi, cœlumq; ac terrā, mare & abyssum atq; uniuersum aerē penetraueris, nullo modo hanc amplius recuperare poteris. Quomodo eñ id quod corruptū est, amplius incorruptū fiet? Quomodo uero id quod uiri cognitionē accepit, uelut nō accepisset

Esa. 56

Rom. 10

accepisset reputabitur? quomodo autē id quod semel sauciatum est concupiscentia & uoluptate ac uitio, uelut insauciatum amplius reddetur? quum signacula corruptionis in anima & corpore per totum maneant. Pœnitētia equidem dimittit peccatum, uerum corruptam non corruptam rursus facere non potens per uitam luget. Quapropter quoniam maxima est possessio, & præmium his qui ipsam acquirūt propositum est illustrissimum, doctrina domini persuasi sic sabbatum agamus, uelut scriptura nobis ab initio
Esa. 56 usq; ad finem expressit, ita ut impollutam & intactam ob omni macula, naturalem diuinæ statuæ pulchritudinem per totum conseruemus. Non solum autem sabbatum agat, inquit, uirgo, sed etiam eligat quæ ego uolo. Quid uero aliud quàm integritatem dominus ipse uult? quam ubi unà cum hoc quod sabbatum custodit, ex cōparatione corruptionis in nuptijs, in uirginitate elegit, & testamentum ad dominum in mandatis amplectitur ac defendit, accipiet ab ipso in domo & intra mœnia ipsius locum insignē, meliorem filijs & filiabus. Non enim solum custodientibus sabbata mea eunuchis, & eligentibus quæ ego uolo, sed etiam defendentibus testamentū meum, prædicta dabo. Memor itaq; testamenti sponsi esse noctu ac interdiu uirgo debet, testamenti quod pro ipsa moriens pro incorruptibilitate ipsius in scriptis disposuit: & ubi meminit testamēti in morte ipsius, propter ipsam, quod tradidit seipsum pro ipsa ut ipsam sanctificaret, per omnē uitam testamētum ipsius defendat, hoc est ne ignominia afficiat dispensationē in morte ipsius, pro salute ipsius perfectam. Verum quādoquidem diuendita sua libertate, ipsam suo sanguine redemit, & redemptā non solum libertate honorauit, sed etiam sponsam sibi ipsi cōiunctam, reginam facere immensa gratia dignatus est, ob id amplectatur ac defendat testamentum ipsius: hoc est, ut communius dicam, quum uelut dos quædā testamenti ad ipsam, nuptiæ ipsius in scriptis ac legitime cōsistant, semper amplectatur inter rogationes ac pacta conuictus, seipsam immaculatā in ōmnibus inculpabilemq; ipsi exhibens, ut ubi cum ipso hic pro dignitate cōuixit, etiam bonis ab illo isthic fruatur. Nam seruantibus sabbata mea (rursus dico) inquit, & eligētibus quæ ego uolo, & amplectentibus testamentum meum, dabo in domo mea, & intra mœnia mea locum insignem, meliorem filijs & filiabus. Vt ne enim uideant sibi uelut semine carentes & infœcundi uituperabiles esse, adeò inquit familiares & amici mei erunt, ut in domo mea & intra mœnia mea maneāt. Tanto uero honore apud me digni iudicabuntur, ut uniuersa filiorum nobilitas non possit cum loco dignitatū ipsorū certare. Dabo enim ipsis locum, inquit, nō solum habitationis, sed etiam profectus ac dignitatis omnibus spectabilem, ut dignitatis nobilitate se supra filiorum successionē iactent. Et quid amplius, inquit, habeo q̄d de mysticis eunuchis dicam? nomen æternū dabo ipsis, quod supra sobolis successionē ipsis durabit, & non deficiet. Hic enim corporales filij patrum nomen subeuntes, uelut extinctæ per senectā uitæ ipsorū succedunt, ita & nomen patrū ad mortē procedentium deficiens, subingredientes in seipsis uiuificāt. Deinde ubi ad breue tēpus hi, tum uitam generis primorū parentum, tum nomen, hoc modo migrarunt, tamen dum præ mortali natura resoluunt, etiā ipsi penitus tēporis progressu deficiūt, genere obscuro ac sine nomine relicto. Quod uero à me unà cum primarijs locis datur eunuchis nomen, pro omni generis successione (rursus dico) per totum durabit, ut & ipsi & oēs uidentes ipsos, ex euentu excellentiā pronuncient: quod reuera melius erit filijs & filiabus, qui sæpe etiam uituperabile ipsum genus, tum loco turpitudinis, tum nomine peccati faciunt. Nomen enim inquit, pro humano, immortalium angelorū ipsis dabo, & nō deficiet: ut cœlum quidem & cœli pulcherrimam partem diuersoriū habeāt, in pulcherrima uero cœli parte, hoc est in domo mea intra mœnia habitantes, non angelorū solum naturā ac immortalem dignitatē de cætero habeant, ut neq; successione opus habeant, semper in se ipsis in sempiterna uita pro successoribus in æternū durantes: sed etiam locum habeant inter angelos maxime insignem, & nomen propter uirtuosi facti claritudinem indelebile. Caueant autem ne uelut ex hominibus & terra in cœlum & ad angelorū dignitatem ascenderunt: sic ab angelis & cœlo in terram maxima ruina decidant. Vidi enim, inquit, eum qui in cœlis aliquando fulgebat, uelut fulgur delapsum ex cœlo, id quod dum audiunt ipsi, omnino ipsos cauere conuenit. Talibus igitur præmijs digni comperientur in regno domini mente eunuchi. Nec non similia assequētur, qui tyrānica manu in puerili

ætate

ætate uiolenter castrati sunt, imò in inuoluntaria corporis ipsorũ castratione, uoluntaria mentis castratione seipsos castrabunt, ut sabbatum quidem agant ad omnem maliciam, eligant uero ea quæ uult deus, & amplectantur testamentum mandatorum ipsius, & nõ steriles ac infœcundi uirtute reperti, locum habebunt in domo domini, meliorẽ filijs & filiabus, dum non amplius uelut lignum aridum, propter sterilitatem secundum carnem conspiciuntur, uerum uelut fertiles plantæ multis iustitiæ fructibus undiquaq; ornantur. Plantati enim, inquit, in domo domini, in atrijs domus dei nostri efflorebunt. Proin Psal. 91
de rursus dico, non sanciuit uirginitatẽ, sed potestati hanc permittens, qua re digni sunt qui supra naturã iacularunt, per mysticæ castrationis modum ostendit. Qui uero nõ intellexerunt hoc, ut sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnũ cœlorũ: absur- Mat. 19
de seipsos mutilarunt, ipso facto petulantiam suam eminus accusantes. Qui enim carnalis amoris instrumentum, ut ne dum præsens est operetur, abiecerunt, manifestos seipsos faciunt, quòd gliscunt quidem ad coitum, uerum quum seipsos exarmarunt, non quòd non uelint, sed quod non possint, uirginitatẽ agunt. At diuina lex non actionem, sed Mat. 5
cogitationẽ iudicat. Quia omnis non qui adulterium opere cõmisit, sed qui uidit ad concupiscentiam, iam adulterium perpetrauit. At uero exectio partium, maius adulteriũ concupiscentiæ in oculo eius qui exectus est prædicat, quia diffidens sibijpsi de cohibenda petulantia, eam partem resecuit qua concupiscentiæ actionem operaturus erat. Imò potius persuasus quod omnino intemperanter se gesturus esset, per exectionẽ petulantiæ instrumento se exarmauit, ut ne per corpus intemperans esse uideatur. Intemperans tamen est concupiscentia, & proterue in omnem adulterium perpetrat. Clamat enim contra intemperantiam ipsius etiam eminus facti illius aggressio. Quapropter post exectionem petulantiores hos fieri quis utiq; dixerit. Nam quum nõ possint sibijpsis dominari, & deinde timeant in opere deprehendi, quo liceat ipsis prout uolunt concupiscentia uti, sint autem serui uoluptatis, & non uelint perfectionem operis sibi impedimẽto esse sequuturæ deinceps ac semper uoluptatis, resecta reprehensione actionis, liberè degunt intemperanter ad coitum. Si uero qui gladium illisit alicui thoracem armato, etiamsi thorax plagam ac cædem fieri impedierit, uelut homicida tamen pœnam sustinet, Et qui nudo alicui gladium illidere uoluit, & deinde per casum aliquem gladium è manu amisit, uelut homicida iuste iudicatur, quoniam non opus, sed uoluntatem lex iudicat, Profecto & qui armatus est genitali mẽbro, etiamsi non poterit, aggressus fidei thorace munitam, prout uult corrumpere, tamen uelut qui corrupit supplicio dignus est. Quemadmodum sanè etiam qui nudam ad corruptionẽ reperit, deinde concitatus quidem est ad opus, uerum per exectionem instrumentum & arma amisit, etiam non fiente corruptione, uelut qui corruptionem perpetrauit iuste iudicatur. In quo facto deinceps etiam illa unà cum hoc, ob petulantiam nõ temere accusata reperitur. Quomodo enim credemus ipsi, quòd illatam à petulante corruptionis plagam repulerit, non præsente instrumento ac armis? Nam ubi aduersus eum qui natura armatus est fortiter pro integritate repugnat, manifestum est præmium temperantiæ. Vbi uero uir quidem inermis est, conuersatio uero indifferens, imò potius apud omnes ex affectione ad uoluptatem fluens: obscura quidem est temperantia, uerum petulantia plurimos ab omnibus cõtra ipsam fert calculos. Atq; hæc quidem de his qui tota unà cum testibus resecuerũt membra. Nam eos qui postq; ad uirilitatem & ad coitus facultatem euaserunt genitalia membra, solos testes resecuerunt, acrius & ut minus cõtineri possint, ad coitũ stimulari ferũt, & nõ solum stimulari, uerum etiam uelut ipsis uidetur, citra periculum corrumpere eas quibus congrediuntur. Dicunt enim quod resectis inferne testibus, qui geniture à lumbis ac spina & septo transuerso, ad reliquũ membrũ ministri sunt, conniuent quidẽ post sectionẽ superne ipsi meatus, feruẽte uero in renibus cõcupiscentia, & genitura sic dissipante, stimuletur quidẽ uir ad geniture deiectionẽ, & quum ebulliens semen deriuare nõ possit, armatur quidẽ eo quod ad coitus actionẽ sibijpsi seruauit, quũ uero testiũ castrationẽ, inescationẽ mulieri ad deceptionẽ astute fecerit, petulantius ipsi cõmiscet. Qui enim secundũ naturã se habet uir, ubi testes susceperunt ex supernis geniturã, atq; hinc ad sationẽ transmiserũt, cõsequẽter elapso semine, resoluta cõcupiscẽtia marcescit. Qui uero nõ habet unde id quod titillat euacuet, uix à tentiginis uigore remittit, donec fatigatio

fatigatio hunc rabientem ut aiunt exoluerit. Hæc nõ solum naturæ ratio, sed etiam ipsa experientia ad uitam nostrã testatur, quẽadmodũ ad me reuerendus quidam, & canis, & uita senex uir, ex confessione cuiusdam mulieris apud ipsum, retulit. Dixit enim mulierem ad ipsum dixisse, quòd is in cuius fidem cõmiserat ipsam maritus, siue dominus, eunuchus, uelut uir cum ipsa petulanter coiuisset, & quòd plus ausa fuisset hoc ipsum opus, propter sterilitatẽ ipsius non concepturam se confisa. Non aũt hic solum, sed & alius quidam ex coniunctissimis nobis, qui non facile mentiatur dixit, quòd uirgo quædã ecclesiæ canonica apud ipsum deplorauit, quòd in cubili ipsius eunuchus quidam, ipsam affectu uitioso cõplexus esset, & totus toti inhærens, quum nõ habuisset quo concupiscentię opera perpetraret, dentibus usus esset, feruentẽ in carne coitus rabiem, morsibus ferociter manifestans. Virginem uero uelut inescatione castrationis, propter mali inexperientiam, tentationi implicatã, post experientiam, & hominem auersatam esse, & non apud hunc solum, sed etiam apud plures, inquinamenta illius contra ipsam concu-

Deut. 17 piscentiæ deplorasse. Et duorum sanè hominũ testimoniũ uerum est, ut ne plures alios recensentes, præter morem nostrũ longiores simus. Veniã igitur digni uelut puto nos sumus, non solum integritatis uirginis pręseruandæ gratia hæc proponentes, sed etiam studio habentes, ut multos iam tales in ecclesia dominantes reprimamus. Manifestũ est enim dæmonis insidias esse hoc opus. Nam pristina uita apud Græcos & gentes, nunc uero apud nos, absurde hos ostendit, & castitatis quidem nomen, etiã illic exectionem, & idem etiam hic contra naturã innouauit. Astutus est enim insidiator noster, ut fidem in dñm, per id quod uirtus esse creditur, uitium efficiat. Idem uero ex præteritis discere licet. Quemadmodum enim per quæ uidebãtur deum cognoscere, per ea ignorare ipsum Græcos efficit, Mundus enim eius qui ipsum ornauit indicium propositus est. Hi uero à pulchritudine uisibilium, non similiter pulchritudinem cõditoris huius glorificauerũt, sed coluerunt & honorauerunt creaturam super cõditorem. Et quemadmodum per quæ cognoscere oportebat Christum, per illa ipsum ignorare facit, per prædicantes inquam Christum scripturas, hæreticis sententijs ignorantiã huius uersute excogitans. Et quemadmodum ei qui credit in nomen Christi, incredulitatẽ & abnegationẽ Christi callidè inserit: Sic etiam per nomen mysticæ castrationis, nomine temperãtiæ & castitatis exactores ac petulantes facit. Proinde neq; cum his indiscriminatim conuersari uirginem conuenit. Si enim fœminæ fœminas in eodem cubili affectuose amplectẽtes, feruente ipsarum intrinsecus uigore, sæpe ex mutuo corporum contactu, ad corporum ad quæ affectum habere formatę sunt, memoriam irritantur: potens est enim is qui in membris nostris sanciuit peccatum, ubi medius per carnes clandestinè processit, ex amica ac festiua fœminarum inter se uoluptate, subtrahere quidem ac suffurari amicã et festiuam, inserere autem uersutè masculam carnium uoluptatem: quanto magis oportet mascula corpora, etiamsi eunuchorum sint, uirginem uitare, Nam etiamsi eunuchus fuerit, tamẽ uir est natura. Quemadmodum enim bos cornutus resectis cornibus, nõ per cornuum ablationem equus factus est, sed adhuc bos est, etiamsi nõ habeat cornua: Sic & mas resectis omnibus membris, non ablatione horum fœmina factus est, sed adhuc mas est natura, etiamsi nõ habeat membra. Et sicut cornupeta bos resectis cornibus, nihilominus cornupeta est animo, reclinatis saltem ceruicem, & caput ad impetum formans, minas ultrò ostẽdit, imò etiã sæpe uerberat aggressus parte capitis, in qua cornu armatus fuit, explens animi indignationẽ actionis imaginatione: sic enim se gerit dum ab impetu corripitur, non uelut simpliciter percutiat, sed uelut antea cornu dirumpat: Sic etiam masculus resectis membris, masculus tamẽ est cupiditate affectus. Quapropter etiam ipse ubi similiter se composuit ad actionem, amorem spirat ac uiolentam insaniam, imò etiam gliscens ad cõplexum, etiamsi nõ corrũpat parte illa infestans fœminam, tamen ipse quidem uelut qui corrupit per concupiscẽtiam, ita ab imaginatione afficitur: illam uero ad peccatum acerbius irritans, corrumpit quidem totam mẽtem, sed & corpus ad corruptionis actionem stimulat. Quapropter si quidem scopus est uirgini, incorruptam suam internam uirginitatem custodire, diligenter obseruet semper etiã cum his cõuersationes. Si enim & ipsius Sirach admonitionem ad uirginis integritatem cõferentẽ suscipimus,

Cap. 30 Sicut eunuchus, inquit, amplectens uirginem & ingemiscẽs, omnino autem quod non potest

potest quæ uult facere. Et alibi. Desideriũ eunuchi est deuirginare puellam. Etsi eñ ma trem, inquit, propter sterilitatẽ non facit, tamen deuirginare ipsam cupit: profecto non conuenit ob castitatem laudari eos qui mẽbra resecant. Neq; enim equos ut non cornupetas laudamus, sed hos quidẽ si non calcitrant laudabimus, boues uero non cornupetas ob mansuetudinẽ similiter amplectemur. Non enim in quo quis nõ potens est, sed in quo potens existens, potentia non ad iniustitiã utitur, admirationi est. Si uero putant partium resectionẽ, ad animæ à peccatis integritatẽ cõferre, eruant etiam oculos multa præter rationẽ uidentes. Amputent item manus simulq; pedes. Obturent itidem aures, ut nulla harũ partium instrumentũ peccati fiat. Aut si hoc quidẽ absurdum ac furiosum est, tota mẽbra undiq; resecare, & instar trunci quod dici solet, reliquũ corpus simpliciter inutile unà cum causa abijcere, & tamen antegressis per mẽbra imaginationib. mentem peccare: certe oportet ea uelut formata sunt sinere, & iuxta superius habitũ sermonem, omnia membra prudenti ratione gubernare, ita ut non necessitatis, sed nostri propositi uirtuosum factum, hoc bonũ faciamus. Porrò non de omnibus in uniuersum eunuchis ea quæ produximus diximus, sed de his qui ut potestatem sibijpsis procurarent, prout uolunt cum fœminis cõuersandi, seipsos absurde execuerunt: & in summa de his qui conuersationes cũ fœminis persequunt̃, hæc dicimus. Nouimus enim q; uelut uiri sancte contingunt fœminas, sic etiã eunuchi ex illata ipsis inuitis in corpus castratione, ubi etiam uoluntaria animæ castratione per temperantẽ cogitationẽ seipsos castrarunt, pure cum fœminis conuersantur. Verum sinceritatis simulq; impollutæ integritatis gratia testamur, quod sicut uiri qui libentius cũ fœminis conuersantur, meritò turpes suspiciones contra seipsos excitant, Ita & eunuchi in fœminarũ contubernijs delitescere studentes, nõ puros se à suspicionibus exoluunt. Qui eñ cõuersationẽ ad fœmineũ genus non indifferentẽ, sed alacriorẽ faciunt, non absurde à præexpositis naturæ cogitationibus peiorẽ q; uiri notam incurrerint. Nam in illis potestas facultatis præ oculis ponens ipsis effectũ peccati, timore ruinæ ipsos à peccato in uoluntate posito retrahit ac deterret. In his uero impotentia efficiendi quod uolunt, audaces ipsos ad cõcupiscentiæ fruitionem reddens, peccatũ ex uoluntate in ipsis adhuc amplius accẽdit. Et nemo cauilletur in sermonẽ meum, uelut qui præter decorũ morum uirgincorũ, se altius ad speculationem naturæ masculi immittat. Primũ quidẽ quod nulla adeò stulta uirgo est quæ corpore pubescit, ut aliquid ignoret ex his quæ in natura illius sunt, de cuius latere auulsa est. Quandiu enim imperfecta ac immatura ad naturalem actionẽ sunt mẽbra corporis, & lex sanè peccati ocium agit: fortassis etiam ignorantiã naturalis actiõis mẽbris adesse quis dicere poterit, etiamsi quãmaxime natura sua sponte ad id quod suum est uadit: uelut in brutis uidere est, quæ ex per se docta natura, statim ad coitus recta coniectatione feruntur. Quin & pueri deprehensi sunt immaturis mẽbris uirilẽ coitũ imitantes. Postq; uero ad pubertatẽ peruenerint hi, & idonei ad affectũ ad quẽ à natura dispositi sunt, cõspecti fuerint, statim lex peccati ingredit̃, sanciens quidẽ unicuiq; mẽbro actionem, oppugnans aũt mẽbra legis mente & captiuans lege peccati per membra oẽs homines. Et nemo sanè ex his qui membrorũ doctorẽ legem habent, ignorantiã peccati ad quod à natura aptus est, prætexere poterit: sed & labia nouerunt ad quem usum in re amatoria producta sunt, & unũquodq; mẽbrum in tantũ diuersi generis mẽbrũ cognoscit, quantum seipsum secundũ naturã nouit. Nam ne concupisceret quidẽ mẽbri actionẽ, si ignoraret naturã ipsius usumq; ac utilitatẽ. Quare minime reprehendi merẽtur, qui id quod scit̃ apud uirgines, siletur aũt propter necessitatẽ, opportune explicãt. Deinde quod etiamsi ignorãt masculi naturã, ut ne hæc ipsa ignorantia inescatio fiat ipsis peccatis, nõ absurde ad ipsarum securitatem, naturã prout se habet cõsiderauimus: quo sicut simplices sunt uelut columbæ, ita etiam uelut serpentes prudentes existentes, omnem contra integritatẽ suam iniuriã, ex insita doctrina cõmonefactę deuitent. Ad hæc quod quum cõmunis uirginitatis purgatoriũ sermonẽ faciamus, sicut uirginibus, ita etiam maribus beneuolentiam debemus. Et amplius, sicut illis & quod nociuum, & quod utile est ostendimus: sic etiam his ostendere debemus, ut ne nomini castrationis intendentes, in contrarium excidant, uerum gnari peccati ex iniqua partiũ resectione, & cognito eunucho qui à dño laudatur, mente quidem proficiant ad ueram castrationẽ, a temerario uero ad

exectionem membrorum impetu,ad quem ſemper tempore progrediēte plures abſur-
de accedunt,per orationem noſtram adſtricti prudenter reprimantur.Si igitur tanta dili
gentia ac ſinceritate uitam deget ea que reuera uirgo eſt,ab omni quidē cõtactu maſcu
li ſeipſam penitus puram cuſtodiet . Sed & cum fœminis dormiens, ad ſeipſam conuer-
ſa in cœlo mentē habebit, & hac tota extra corpus penitus cõſtituta, eadē dicet cum eo
2.Cor. 12 qui dicit:Noui meipſam ſiue in corpore non noui, ſiue extra corpus nõ noui, Deus no-
uit ꝙ rapta ſum in paradiſum, & audiui arcana uerba . Omnino eñ ubi uigilantē ipſius
erga ipſum amorē ſuperne ex cœlis ſponſus uidet, & ꝙ tenebras noctis nõ occaſionem
peccati, ſed meditationis diuinæ ad ipſum cõuerſationis facit, circundata quidē noctis
tenebris ad hoc ut ne ſenſus ab externis infeſtent:illuminata uero luce ſponſi,totā men
tem , & illius facem per totam noctē ſedulo in occulto ornans : rapiet etiā hanc merito
uſqꝫ ad tertiū cœlum in paradiſum, & dicet ipſi talia quæ his qui adhuc in corporib. ſunt
arcana pronunciata ſunt. Illa uero in tantum progreſſa ut nõ ſciat de cætero, ſiue in cor-
pore,ſiue extra hoc uitam habeat, in myſterio diſponetur, ubi ſanè etiā omnem uirginū
chorum reperiri uolens ac optans,ad præſeruationē earum quę uirginitatis pulchritudi
nem polluunt,relata recenſui : nõ ut ex horum cõſideratione diſcamus,quõ oportet ad
nocentia lapſare,ſed ut lapſuum modum edocti,uideamus quõ oporteat ab his reſilire,
ipſoſqꝫ declinare.Neqꝫ enim eos qui artem medicā tractant & exercere ſtudent, pręce-
ptores uenena omnia,& in totum quæ morbifica ſunt cõſiderantes, ad horū uſum ipſos
exhortantur,ut rerū nociuarū cognitiõe ad maliciam animo inſtructi, pro medicis uitæ
corruptores ac peſtes euadāt:ſed ut corruptoria noſtræ naturalis facultatis medicamēta
edocti,oppoſitis quidē medicamentorū cõpoſitionibus præſeruent,id uero quod forte
corporibus accidit per ſcientiam tollant.Quū igitur iuxta triplicē caſtrationis modum,
tres uiæ ſint quas dñs noſter oſtendit, ad uirginitatē nos ducētes, per quam uult,inquit,
Mat. 19 qui poteſt procedere procedat. Laudabilis equidem eſt & quæ per alterā ex primis dua
bus,iter ad hanc facit.Beatior aūt eſt ea quæ per meliorē currit.Omnes uero per quam-
cunqꝫ uiam ad hanc proficiſcentes,æqualiter immaculatā in uia integritatē prouideant,
ut ab omni macula purā ſponſam ſponſo adiungentes, beneficijs ac gratijs ipſius ſplen-
didius in cœlis fruantur.Hæc tibi ô ſacrum caput,ad conſiderationē ueræ in uirginitate
pulchritudinis,prout temporis occaſio indulgebat conſcripſi:non ex diuinis ſolum,ſed
2.Cor. 10 iuxta ſapientiſsimū Paulum, qui omnem intellectū ad obedientiā Chriſti nos uult capti
uare,etiam ab externis omnē Chriſti diſcipulum ad continentiā cõmoueri uolens.Nam
& Græcorum ſapientes,tum uoluptatis multiplicitatē,tum pugnam aduerſus hanc,per
fabuloſum figmentum nobis inſinuantes,Hydram generalem in corpore uoluptatē, re
ptile quoddā multiforme in palude deliteſcens, naturę rationē ſequentes confinxerūt.
Atque huius quidem caput ſimpliciter abſciſſum, triplicia pro uno producere tradide-
runt.uerū ſi cauterio abſciſſum eſſet,in totum ſapienter tolli ac occidi oſtēderunt . Nam
quum uniuerſalis uoluptas,in carnis materiali natura,uelut ingens quoddā reptile in pa
lude ſemper deliteſcat , & per unūquenqꝫ ſenſum, uelut unum quoddā peculiare caput
ex profundo,per uiſum & guſtum & reliquas multiformes uoluptates exerat, ſi per frui
tionem & ſatietatē,inquiunt,iucūditatis in ipſa, unūquodqꝫ caput reſecare uoluerimus,
non magis id quod apparuit reſecabimus , ꝗ plura pro uno per hunc ſectionis modum
germinare faciemus. Si uero per continentiā uelut cauterem,id quod cõparuit excide-
rimus,ipſum in totū ſapienter tollemus, ita ut nullum amplius germē producere poſſit.
Qui enim uoluptatē in guſtu, inquiūt uerbi cauſa, iucunditate ac ſatietate ipſius tollere
uult,non magis hanc tollit , ꝗ per fruitionē, petulantiorē ſemper ad id quod cõcupiſcit
efficit.Qui uero non dando quod ipſi iucundū eſt,per continentiā uelut ignē, hanc ca-
ſtigat,ut ne ea quæ cõcupiſcit cõſequatur,inefficacē & exciſam ipſam penitus oſtendit.
Et ſuperfluus,inquiunt, imò potius iniuſtus eſt ille ſermo qui in uniuerſum pronunciat:
Quod paratū eſt ad poteſtatē,tardum eſt ad cupiditatem: tarda etenim eſt,uerbi gratia,
uoluptas in guſtu ad illud cuius fruendi poteſtatē habet. Verum poteſtatē habere, & in
temperanter quibus uult ſemper frui edocta,proterua in poteſtatē ad omne quod con-
cupiſcit multiformiter fertur. Quapropter nõ ſic,inquiūt, unūquodqꝫ uoluptatis caput
ſecare conuenit,ſed ut ne quod iucundum eſt per tolerantiā exhibeamus.Porrò diuina
doctrina

doctrina uitulum pro sacerdotio apud sapientissimū Mosem mactans, per mēbra quæ in totum exuruntur, exercitationis modum naturaliter ostendit: iecoris quidem partem inferiorem & non totū iecur, & uentris qui ipsum integit adipem, & non ipsum uentrē, de renibus uero non solum adipem, sed etiam ipsos una cum adipe renes in totum exuri præcipiens. Quòd cum iecur organū cōcupiscētiæ sit, unde etiam de eo qui male ad cōcupiscentiam uulneratus est dictum est: Eris sicut ceruus iaculo ictus in iecur: infimam iecoris partem peculiarem ad peccatū cupiditatē, in qua etiam fel reperitur, totam exurere conueniat, reliquam uero puram à felle ac praua concupiscentia, ad bonorū cupiditatem secundū naturā seruare: uentris aūt superfluo, unde ad brutam teneritatē pinguescimus detracto, id quod necessariū est solum custodire. In renibus aūt nō adipem solū, qui multam geniturae copiam ad petulantiā exspumat, sed etiā ipsos renes sacrificare, naturalissime inquam, & de necessitate ad uitam, & de sedulitate ad concupiscentiā, & de puritate ad tēperantiā, insinuatione facta. Quando quidē enim impossibile est citra alimentū in corpore uiuere, organum alimēti, uentrē inquā, nudum citra omnē gulositatē relinquens, contegentē ipsum adipem rectè aufert. Rursus quum fieri nō possit, ut nos aliquod bonū habeamus, si nō concupiscētiæ uim naturalem ad ipsum possideamus, uitiosam quidē cupiditatis speciē, uelut infimā iecoris partem unà cū felle abscindit, bonū uero genus cupiditatis ad uirtutes, purum relinquit. In renibus uero, quoniā neq; ad uitam uelut uenter, neq; ad cōcupiscentiā necessarij uidentur, particularē tantū ad coitum cupiditatē suscipiētes, nō adipem solum horū, inquā, sed etiā ipsos igni tradit. Nam possibile est absq; renibus, hoc est absq; nuptijs & uiuere, & uirginitatis uitam angelis ęqualem iam hinc per uitam exercere. In quibus omnibus in omni sapientia erudiri nos conuenit, ita ut & aduersus totam uoluptatē, uelut aduersus multorū capitum hydram sapienter stemus, nō ut habitu exscindendi prominentia semper per sensus capita, ad plurium germinationē ipsa semper iritemus, sed tolerantia & intenta cōtinentia solide exuramus, & corpora nostra hostiam uiuentē cōplacentē deo, uelut uitulum pro sacerdotio offeramus, nunc quidē prauam cōcupiscentiā, uelut iecoris imam partem, nunc uero alimenti superfluitatē, uelut adipem uentrē integentē, aliquādo aūt totam simul ad nuptiales mixturas concupiscentiā, uelut renes unà cum adipe geniturae semina illis suppeditante, per diuinū continentiæ ignem cōsumentes. Quo iuxta propositū uirginitatis scopum, omni praua cupiditate, & omni uoluptate superiores per exercitationē cōspecti, proposito ob certamina brauio ac præmio, & integritatis corona digni inueniamur, per Iesum Christū, per quem gloria patri cū sancto spiritu in secula, Amen.

Leuit. 3 / Prou. 7

DIVI BASILII MAGNI DE PARADISO SERMO, Iano Cornario interprete.

PLANTAVIT deus paradisum in Edem ad orientes, & posuit illic hominē quem formauit.] Cogitemus dignā deo plantationē, & paradisum decentem elegantiā ac sedulitate talis ac tanti opificis. In superioribus dictū est, Producat terra herbam fœni, & lignū fructuosum seminans semen faciens fructum. Si ex cōmunibus lignis esset paradisus, cōtineretur nimirū in prima generatione plantarū, & nihil opus habuissent selecta plantatione dei, arbores nūc in paradiso ab ipso deo plantatæ. Nunc uero uelut diuersæ, præter iam existētia genera plantarū, à scripturæ uerbis ostendunt hæ arborū cōstitutiones, quæ in paradiso ab ipso deo artificiose factæ sunt. Quēadmodū enim hominē selecta formatione, præter reliqua animantia dignatus est, Sic etiā contuberniū hominis propriæ manus suæ opus fecit, locum excellentē omnem creaturā, admirādæ pulchritudinis, in illustri loco situm, nullas tenebras habentē propter altitudinē, & qui ab omnibus siderū exortibus illustratur, illuminatum undiquaq;, tēperiem ex tēporibus anni iucundissimā habentē, & qui lucidissimo aere illustratur. Illic igitur plantauit deus, ubi nō est uentorū uiolentia, non temporum immodestiæ, non grando, non fulmina, non turbines, non ignes cœlestes siue ferrugnita fulmina, non hyberna congelatio, nō ueris humiditas, non æstiua caliditas, nō autumnalis siccitas, sed tēperata ac pacifica concordia temporum inter se, unoquoque ipsorum propria pulchritudine ornato, & non à uicino insidias admittente: quum neq; æstas uernales pulchritudines deuastet, neq; æstiui uel autumnales fructus præ senecta

Gen. 2

defluant. Tempora enim circum illum locum satis tripudiant, imò simul etiam cum præcipuis bonis suis stipatim cõcurrerunt aeris iucunditates, æstatis alimenta, autũnalis lætitia, hyberna quies, terra pinguis, mollis, reuera fluẽs lacte & melle, ad fertilitatẽ apta, quam uniuersam perfluunt fœcundissimæ aquæ, reuera pulchritudinẽ inenarrabilẽ exhibentes. Tenues enim & pellucidę sunt aquæ, multã in aspectu iucunditatẽ habentes, maiorem uero utilitatẽ ꝙ iucunditatẽ exhibentes. Prius igitur ipsum locũ creauit deus, dignum excipiendis dei plantis. Deinde plantauit in ipso omnigenas arborũ pulchritudines, & gratissimũ aspectum, & iucundissimã fruitionẽ, per ipsas largitus. Quomodo tibi euidenter ob oculos ponere potero patriam, ut teipsum ab exilio reuocet? Si prata floribus referta iucundissimũ sunt spectaculum, horũ spectaculum multò gratius mentis cogitatione imaginare. Hic rosa cum spina est occultatã habẽs iniucunditatẽ, per gratiam tantum non testificans nobis, nempe iucunda uobis ô homines tristibus ammixta sunt. Reuera enim nullũ humanũ bonum sincerum est, sed statim tristitiæ læticijs affixæ sunt, nuptijs uiduitates, educationi liberorũ solicitudo, procreationi bonorũ filiorum, ipsorum amissio, claritudinibus ignominiæ, prosperitatibus detrimenta, delicijs facietates, sanitatibus ægritudines. Florida est rosa, sed mihi tristitiã inducit. Quotiescunq; ẽm uideo florem, peccati mei recordor, ob quod terra in spinas ac tribulos ferẽdos damnata est. Atq; hic quidem breuis est uernorum florum gratia, desiderantes nos destituens. Nondum enim decerpsimus, & in manibus nostris emarcescunt. Illic uero florem non ad breue tempus fulgentem, sed durabilem iucunditatẽ habentẽ, gratum aspectu, indesinentẽ delectationem præbentem, insatiabilem fragrantiam reddentem, & coloris præstantia insigniter coruscantẽ, non uentorũ uiolentiæ exoluunt, non nouilunia tabefaciunt, non glacies congelat, non solis ardor cõburit, sed flatus moderatus tenuẽ ac iucundam respirationẽ exhibens, leniter ac blande ipsas afflans, rosarum gratiã à tempore inuictam conseruat. At uero plantarũ pulchritudines dignæ & ipsæ sunt opificio ac plantatione conditoris, quæ sarmentitiæ sunt, & quæ fruticosæ, unistirpes, multiramæ, alticomæ, circumuirides, folijfluæ, folium semper cõtinentes, quæ nudantur, quæ semper uirent, fructuosæ, infructuosæ, partim utilitatem respicientes, partim ad delectationẽ conferẽtes, omnes magnitudine ac pulchritudine præstantes, umbrosæ ramis, circũuirides comis, turgentes fructibus, alijs aliam utilitatẽ ac uoluptatẽ præbentibus. Vniuscuiusq; enim fructus multa quidẽ est gratia, maior aũt rursus delectatione utilitas. Quomodo tibi declarauero illius uoluptatis excellentiam? Si cõparauero his quæ hic sunt, iniuriam magis facio per collationẽ, ꝙ ut tibi euidentiam ex similitudine declarem. Omnia sunt perfecta, omnia matura, non paulatim aucta. Non enim ex flore ad uigorem augescunt, sed ex proprio uigore enata naturæ effectus existunt, non industriæ humanæ. Illic etiam uolucrum omnifaria genera, tum pennarũ flore, tum naturali musica, admirabilẽ quandam delectationem per seipsa uidentibus exhibent, ut per omẽs sensus pascatur homo: dum alia uidet, alia audit, alia contingit, alia olfacit, alia gustat. Illic etiam animãnium uaria spectacula: omnia enim sunt mansueta, omnia inter se moribus concordia, audiuntq; ac loquuntur quæ probe intelligi possunt. Non horrẽdus erat tunc serpens, sed mitis ac mansuetus. Non horribiliter in terra proreptãs ac uelut inundans, sed altus super pedes gradiens. Illic posuit hominem quem formauit. Alibi formauit, & illuc introduxit. Sicut luminaria fecit deus, & posuit in firmamento: sic etiam hominẽ formauit quidẽ limum de terra, posuit aũt in paradiso. Nota uero quod non dictum est, quem fecit, sed quẽ formauit. Quem enim fecit, est quod secundum imaginẽ est, hic uero incorporeus est. Incorporeum aũt loco non circumscribitur. Sequitur enim formationem ipsa factura, hoc est formationem anima. Simul enim est cõpositum ipsum, uerum præcedit quidem corporum locus, anima uero consequens est in loco, per habitum affectus erga corpus, nõ ex propria natura, locis in corpore circumscripta. Num igitur exhilaraui te ex paradisi iucunditatibus, aut tristicia affeci potius per corruptibilium collationẽ? Omnino enim mens quæ alta ac sublimia & supermundana sapit, nimirum conuersationẽ in cœlis habens, & ad supernam respiciens promissorũ dignitatem, cogitat ac meditatur audire aliquid de his bonis quæ in promissionib. nobis reposita sunt, quæ neq; oculus uidit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis cõscenderũt. Si oculus nõ uidit, quis est qui enarret?

Gen. 3 (margin, beside "tes, sanitatibus ægritudines")

Gen. 3 (margin, beside "mansuetus")

Si auris non audiuit, quomodo tua suscipiet? Si in cor hominis non conscenderunt, quo
modo mens nostra capiet? Neq; corporalia eijcimus, & spiritualia inquirimus. Quem-
admodum enim in lege erat quidem & quod sensibile erat, uerum typum & figuram spi
ritualis faciebat, Sic enam paradisum intelligimus quidē corporaliter, figurate uero ac-
cipimus spiritualiter. Plantauit igitur deus paradisum in Edem. Nomina plantarū silen-
tio prætērita sunt, locus uero in quo plantauit traditus est. In Edem, inquit, plātauit, hoc
est in delicijs. Edem enim deliciæ nominant. Num igitur delicias nominat eas quæ per
os uentri traduntur, & quarum finis est secessus? & delicias tradidit pereuntes? Et hæc
est à deo gratia, uentris expletio, bona dispositio corporis, & animi diffusio uoluptatē
inducens? aut hoc ne dicere quidem pium est? Petulantiæ enim & contumeliæ omni-
umq; simul interdictorum uitiorum uiaticum est, supra modum pinguefacere corpus, &
demergere animam, & procliuem facere ad peccatum. Itaq; delicias intelligimus deo
dignas, quo etiam plantationem agriculturam dei decentem discamus. Quæ igitur fie-
ri possunt deliciæ sanctis cōuenientes? Deliciare in domino, & dabit tibi petitiones cor 1. Reg. 1
dis tui. Quandoquidem igitur infinita est pulchritudo uirtutis, à multifaria sapientia
initium habens, ob id scriptum est, quòd plantauit deus paradisum, non ad orientem,
sed ad orientes. Vnaquæque enim planta à domino plantata in propria luce ornata
fulgebat. Illic fluminis impetus exhilarantis ciuitatem dei. Alibi torrens deliciarum no-
minatur, nutriens & augmentans spiritualium illarum plantarum pulchritudines, qui sa Psal. 45
nè in sequentibus dicitur fluuius procedens ex Edem, ut irriget paradisum. In superiori-
bus quidem igitur dictum est, quod prius absoluta creatura, sic hominem ad principa-
tum ac dominium superinduxit. Nūc uero uice uersa, prius formauit hominem, et tunc Gen. 2
plantauit paradisum. Causa uero est, illic quidem ut in plenam domum patremfamilias
introduceret, & non pauperi ipsi creato, postea opulentiam largiretur. Hic uero perfe-
ctionē ex profectu largitus, alibi creauit, & postea in paradiso habitare facit, quo diuer-
sitatem doctus tum externæ uitæ, tum conuersationis in paradiso, ex utriusq; compara-
tione, cognosceret quidem pulchritudinis excellentiam, timeret aūt elapsus ab ipso de-
trimētum. Quo uero cognoscas plantationem dignam manu dei, reuoca in memoriam
ea quæ in Euangelio à domino dicta sunt ad discipulos: Vos estis palmites, & pater me- Ioan. 15
us agricola est, nimirum uelut ab ipso plantati. Ex illa plantatione sunt qui plantati sunt
in domo domini, & in atrijs domini efflorescunt. Et rursus ea quæ dicta sunt à propheta: Psal. 134
Ego plantaui uineā fructiferā totam ueram. Audet ac dicit imitator Christi, cooperato- Hier. 2
res dei sumus, dei agricolatio estis: ego plantaui, Apollo rigauit, deus uero dedit incre- 1. Cor. 3
mētum. Et iustus assimilatus est ligno plantato iuxta decursus aquarum, quod fructum Psal. 1
suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet. Et, Iustus uelut palma florebit. Psal. 91
Et: uitem ex Ægypto transtulisti, eiecisti gentes, & deplantasti ipsam. Conare itaq; per Psal. 79
tales doctrinas cogitare de illo, ut sis iuxta splendores diuinæ lucis, ubi lumen cognitio
nis exoritur, uelut paradisus deliciarum plantatus. Et si regionem aliquam mente con-
ceperis susceptoriā sanctorum, in qua omnes qui in terra in bonis operibus effulserunt,
fruentes gratia dei, & uera ac spirituali uoluptate degunt: non excedis à decenti de ipso
similitudine. Illic igitur radicatæ sunt quædam ac firmiter fixæ bonæ uirtutes, ministri
sanctorum, quibus homo recens natus, et multa coexercitatione egens ad perfectionē,
traditus est. In quo loco est congregatio sanctorum, in quo exortus lucis, in quo deliciȩ
animȩ, illic posuit deus hominē. Si carnalis es, habes descriptionem carnalis illius, & iu-
cundissimam saturitatem. Si magni facis fruitionem sensibiliū, festina ad ipsam: illic sup-
peditatio est deliciarum indesinens. Si spiritualis es, & altiora carnalibus uoluptatibus
sapis, ascende cogitatione ad pulchritudines angelorum, considera in ipsis iusticiæ fru-
ctus, contemplare fluuium dei refertum aquis, cuius impetus exhilarant ciuitatem dei:
cuius artifex ac opifex est deus. illam ciuitatem perluit fluuius ille dei, qui initium sumit
ex Edem, & irrigat paradisum. Vbi omnia hæc mente considerasti, glorifica deum, quo
niam ipsum decet omnis gloria, patrem & filium & sanctum spiritum, in secula seculo-
rum, Amen.

D. BASILII MAGNI CONTRA APOLOGETICVM EVNOMII EVERSORIVS LIBER PRIMVS,

Iano Cornario medico physico interprete.

SI QVIDEM uoluissent omnes super quos nomen dei ac saluatoris nostri
Iesu Christi inuocatum est, nihil præter Euangelij ueritatem aggredi, ue-
rum traditione Apostolorum & fidei simplicitate contenti esse, nihil sanè
opus fuisset nobis uerbis in præsens, sed etiam omnino nũc silentiũ, quod
Mat. 13 ab initio coluimus, amplexi essemus. Quandoquidem uero hostis uerita-
tis, supra ea quæ ab initio in ecclesia dñi conseminauit zizania, semper malum additio-
nibus amplius auget, & nunc repertis instrumentis omnẽ ipsius artem affatim suscipien
tibus, in prætextu Christianismi, negationem deitatis unigeniti introducit, externa illa
ac uana sapientia, puritatem ac simplicitatem doctrinæ diuini spiritus cõturbans, & uer
bis persuasiuis simpliciores percellens: necessario etiam nos, tum propter uestram qui
hoc præcepistis charitatem, tum propter nostram securitatem, imbecillitatis interim no
stræ obliti, & quidem quum penitus inexercitati in hoc dicendi genere simus, iuxta cõ-
tributã nobis à dño scientię mensurã, & ueritati patrocinari, & mendaciũ redarguere re
cepimus, arbitrãtes quũ tria sint bona proposita, unum saltẽ omnino nos cõsequuturos
esse. Aut enim his qui iam præoccupati sunt, hanc redargutionẽ in mali remedium da-
turos esse, aut mediocrẽ tutelam sanis exhibituros, aut omnino utiq; nos mercedẽ ade-
pturos, pro eo quod fratribus nostris optima consuluimus. Est aũt qui primus manifeste
dicere ac docere ausus, inæqualẽ esse secundum essentiã unigenitum filium deo & patri
quantum sanè nos nouimus, Aetius ille Syrus, de quo non dicam quibus ab initio arti-
bus innutritus, & ubi ad ecclesias dei accessit corruptus est, ut ne omissis cõfutationib.
cõuiciari uidear. Qui uero in impietate successit ipsamq; perfecit, Eunomius hic est Ga
Rom. 1 lata, qui ex rebus turpissimis sibiipsi claritudinẽ pariens (Gloria enim, inquit, in turpitu
dine ipsorum) quum bonis pijs repositis prætulisset honorẽ, quem se ex scribendo quæ
nullus unq; alius ausus fuit, cõsequuturũ esse sperauit: eò euectus est, ut blasphemiã ha-
ctenus sub dentibus deblateratã, splendido hoc opere suo publicarit, princeps ac præ-
ses totius hæresis appellari cupiẽs. Quẽ sanè etiã redarguere nobis in præsenti proposi-
tum est. Quũ uero unũ sit in utrisq; malũ, palàm est quod in discipulo perfecto, etiã magi
ster cõfutabit, qui semina impietatis iecit, si modo cõtigerit nobis per preces uestras ad
Num. 25 deum, ut tantã dicendi uim accipiamus, quo ad similitudinẽ æmulatoris illius Phinees,
una confutationis plaga utrosq; simul conficiamus, impietate inter se cõplicatos. Quũ
igitur multa habeam per quæ ostẽdere possum ipsum in eo libro mendacẽ, imperitũ, cõ
uiciatorẽ, cauillatorem, blasphemũ: reliquorũ mentionem obiter faciam, blasphemiam
uero quam in altitudinem gloriæ unigeniti loquutus est, artis uelamentis detractis, cõ-
spicuã omnib. facere conabor. Atq; iam hinc progrediar ad cõfutationes, ex ipsa inscri
ptione initio sumpto. Primũ equidẽ omnium maleficiũ, hæc ipsa dicendi figura ipsi ex-
cogitata est, ut in apologiæ ac responsionis specie doctrinam cõposuerit, ne principali-
ter impia dogmata proponere uideatur, sed ex necessitate ad hos sermones peruenisse.
Voluit eñ omni modo prauũ hoc ac impiũ dogma denunciare, & quã olim cõcepit ac
parturijt blasphemiam, in mediũ afferre. Videbat aũt q; si palàm doctoris locũ arriperet,
supra hoc q; ualde onerosus ac molestus audientib. esset, amplius etiam à fide alienũ ac
suspectũ apud plerosq; seipsũ facturus esset, uelut glorię cupiditate ad res nouãdas deue
nisset. Si uero in apologię forma sermonẽ faceret, innouatiõis suspicionẽ se euasurũ spe-
rabat, & per hãc ipsam formã auditores magis se allecturũ, quũ natura oẽs homines de-
pressis beneuoli esse ac assueri soleãt: quapropter accusatores ac calũniatores culpat, il-
lisq; causam sui sermonis ac scripti adscribit. Quo uero omnib. ars ipsius cõspicua fiat,
non malũ fuerit dictionis ipsius audire principiũ. habet aũt sic. EVN. Quum calũnia-
ri & detrahere aliquibus petulanti lingua & mente minime candida, prauorũ & odio di
gnorũ hominũ opus esse sciamus: uerũ eos qui ex calũnia praui esse uisi sunt, oñi alacri
tate conari mendaciũ cõfutationib. propulsare, uirorũ bonorũ opus esse, quiq; sibi pri-
uatim bene cõsulunt, & multorũ securitatẽ multi faciunt. BAS. Forma quidem igitur
orationis

orationis talis est, qualis fuerit eius qui nihil simpliciter citra dolum facit: nam & nouationis suspicionē apologiæ uelamento obumbrat, & beneuolentiā auditorum captat, uelut qui per calumniæ necessitatem ad hos sermones deuenerit. Deprehenditur autē ipsius circa apologiā fraus, quod quū non habeat quem nominare possit accusatorem criminis, ob quod se cōtendere simulat, scenicum apologiæ actum sine persona subit: nō propter longanimitatem, nominatim meminisse eorum qui ipsum læserunt abstinēs (quomodo eñ id faceret qui tantis cōuicijs cōtradicentes impetit?) sed mendacij claritudinem ueritus, certas accusatorū personas producere erubescit. Si eñ habuisset aliquos quos nominaret, dixisset profectò ac proclamasset, etiamsi non suā iram explēs, at multorum securitatē disponens, quibus se maxime prospicere profitetur. Improbitas eñ quæ latet, nocentior est quàm diuulgata. Quare si quidē calumniatores noscere mus, facilius utiq; petulātes linguas ipsorum uitaremus, & minime cādidas mentes: ipsis enim uerbis sapiētissimi illius utar. At quoniā tunc ob quamcunq; tandem causam conticuit, nunc interrogetur, nunc respondeat, qui sint calumniatores qui per suas accusationes, necessariā ipsi responsionē effecerunt, ex qua orbis terrarū parte uenerunt, qui iudices corā quibus certamē subijt, in quo iudicio hāc actionem sustinuit, in qua terra aut mari congregato. Quid eñ dixerint? in Seleucia? At ob silentiū conuicti ac damnati sunt qui nō apparuerunt, quū hi qui isthic conuenerant, sæpe ipsos inuitassent ad purgandū se de his quæ ipsis obijcerētur: communis enim est mihi oratio ad omnem simul ordinem, propter impietatis societatē, uelut morbosum quoddā membrum, à sano ecclesiæ corpore abruptū. At in Cōstantinopoli? Verū nihil illic opus habebāt apologia & orationibus: nam quū ex regia aula, & alios quosdā maxime potētes sibi cōciliassent, ex multa potētia res aggrediebant, ipsi & accusatores, & iudices, & lictores, & omnia quæ uolebant existētes: quando episcopos alios deponētes, alios cōstituentes, alijs uero uitæ periculū intentantes, ipsi urbes inter se multa licentia distribuebant. Et quidā sanè ex quadā Syriæ urbe depulsus, Cōstantinopolim uelut tyrānide occupauit. Hic ipse uero inexpugnabilis ac uehemēs orator, præmiū certaminis Cyzicū abstulit. Theosebio uero post cōfutationes ob maximas blasphemias, Sardicēsis ecclesia absorpta est. Taceo Bithynos, Paphlagones, Cilices, & oēs quos circūlata improbitas depasta est. Cuius igit̃ apologiæ occasio tunc erat? Imò arbitror neq; si uoluisset potuisse mentiri. Quare quāuis re uerius est, hanc orationis formam ab ipso ad fraudem excogitatā esse. Atq; hæc quidē hactenus. Quæ uero paululū ꝓgressus scribit, cōsiderate. Neq; eñ inutile est fortasis antea quàm refutemus impietatē, pauca de fastu ipsius declarare. EVN. Petimus aūt præ omnib. uos, & qui nūc audituri estis, & in posterū lecturi, ut ne uelitis multitudine mēdacium à ueritate discernere, maiori parti q̃d melius est attribuēdo, neque dignitatib. cōmoueri, ac mēte obscurari, aut ordini prægressorum plus tribuere, & posteriorib. aures obturare. BAS. Quid dicis? ne tribuamus plus prægressis? ne reuereamur multitudinē & eorū qui nunc sunt Christiani, & eorū qui nati sunt ab eo tempore, quo prædicari cœpit euāgelium? Ne reputem⁹ dignitatē eorū qui omnigenis donis spiritualibus claruerūt? quibus omnib. inimicā & aduersam hanc uiam impietatis recens excogitasti: sed clausis in totum animæ oculis, & omniū sanctorū memoria ex mēte eiecta, ociosum ac purgatū cor suū quisq; inductionib. ac sophismatis tuis supponamus? Magnā profectò potētiam nactus fueris, si quæ uarijs suis insidijs diabolus nō est assecutus, ea tibi ex præcepto assequi cōtingat: siquidē à te persuasi, traditionē quæ per omne tēpus præteritū apud tot sanctos obtinuit, uestro inuento impio uiliorē iudicemus. Huic uero nō satis est, ut eorū qui nūc audiunt mētem subtrahat, sed postulat etiā in posterū lecturos eādem mētem habere. O fastū, putare sibi etiā in posterū durabilē fore librum, & memoriā suam in posterū immortalē cōseruandam esse. Et per hæc quidē nūc intumescit ille, qui paulò post apud auditores se iactans uelut omnis fastus negligens sic dicit ad iudices in cōficto à se scenico dramate ac actu. EVN. Ad hæc neq; ægre ferātis, si fastu quidē ac timore neglecto, præsenti uero gratia ac securitate, prædicendi de futuris libertate posthabita, omniq; terrena afflictione ac tēporali morte, minis contra impios decretis horribilioribus iudicatis, nudam absq; omni uelamine ueritatem proponemus. BAS. Qualem superbiæ excessum, hæc uerborum fastuosa elatio nō excedit?

& adest causso etiam cōtumelia in iudices, si quidē ob id quod ægre ferunt bona, uix detinentur, indignātes ei qui negligit contumaciā ac fastū, & præsenti securitati præfert libertatē dicendi de futuris, & temporali morte horribilius iudicat suppliciū futurum. Hoc uero tale quid est. Quid succensetis mihi ô uiri, ad fastigium uirtutis progresso, & terrena quidem transgresso, omnē uero cōuersationem in cœlis habenti. Nouus hic est arrogantiæ modus: nam per quæ negligere se simulat fastū, ad extremam inflationem seipsum effert. Si enim propter quæ uenia se dignum esse ostendit, euangelicæ uitæ capita sunt, coniectare permittit hinc qualem' nam ipsum in uirtuosis factis putare conuenit. Hæc igitur uelut lineamēta totius propositi eius habētia, multis silentio præteritis, abunde dicta sunt, ut per ea quæ mētitus est, mendacij patrē in ipso loquētem cognoscamus, ex arrogantia uero, cū quo condemnatus est, discamus, quum Apostolus ma-
1.Tim.3 nifeste dicat, fastu tumidū in diaboli iudicium incidere. Cæterū deinceps ad confutandam impietatē accedamus. Fidem proponit primum ex simplicibus ac indiscriminatis uerbis constantem, qua multi ex patribus usi sunt, non ad propositas quæstiones contendentes, sed simpliciter sic à seipsis in simplicitate cordis uerba facientes. Si uero etiā Arius, uelut aiunt, fallens Alexandrū hanc ipsi obtulit, nam & hoc dicunt, attamē hanc uelut sententiæ suæ consonā prætendit propter duas causas. Alterā ut nouationis suspicionē effugiat, in eo quod patrū fidē uelut rectā recipit. Alterā ut omnes ex improuiso laqueos sophismatū ac fraudum ipsius incidāt, simplicitati uerborū horū fide habita. Simul aūt etiā illud intellexit, quod etiā suā sententiam bona specie obiter inducēdi, facultas ipsi futura esset, exponēti nimirū tradita à patrib. & quod maxime hoc modo impietatē occultare posset. Si uero etiam deprehēderetur, inculpabilē se uideri sperauit, uelut nihil de suo, neq; quicq; à seipso dicens, sed alienæ sententiæ interpres existēs. In qua re dignissimū risu quiddā admisisse se nō intellexit: nam quū ipsam multis ac magnificis uerbis laudasset, paululū progressus rursus turpissimis probris afficit. Cæterū ut clarius fiat id quod dico, particulatim uerba distincta expēdam: & primū quidē fidē quam prætendit, cōsideremus, ipsis illius uocibus appositis. EVN. Traditionē porrò piam, quæ ab initio apud patres obtinuit, uelut amussim ac regulam quādam præmittētes, ipsa exacti iudicij loco utemur ad eorum quæ dicūtur iudicationem. BAS. His subiungit patrū fidē hoc modo se habētem. EVN. Credimus in unū deum, patrē omnipotētem, ex quo omnia: & in unum unigenitum, filiū dei deum uerbum, dominū nostrum Iesum Christum, per quem omnia: & in unum spiritū sanctum paracletum. BAS. Deinde statim adiungit. EVN. Simplicior igitur & cōmunis fides, omnium qui aut uideri, aut esse Christiani studio habent, ut cōpendio ac summatim dicā, hæc est. BAS. Equidē de eorū quæ dixit cōtrarietate, & de impudenti repugnantia dictorū inter se, paulò post dicemus. Illud uero prius in mentē reuocemus, quod hic est qui in superioribus ualde arroganter nobis promisit, nudā absq; omni uelamine ueritatē se propositurū esse. Hic itaq; ubi scriptū est, credimus ingenitū esse, essentiā esse dei uniuersorū. Aut, credimus inæqualē esse secundū essentiā, unigenitū patri. Hæc eñ scripsisset utiq;, si quidē uelut promisit, nullo doloso uelamine opinionē suam obumbraret. Verum arbitror, ꝙ quū omnib. uerbis insidiose utatur, quæ quidē sua sunt, tacet, ut ne inexercitatis aurib. allapsus, sibijpsi fidē deroget, & ut ægre admittatur, efficiat: patrū uero quidē proponit, quæ propter modestiam uerborū in ipsa, non amplius cōtrarietatem aduersus totā orationis constructionem, ipsi exhibitura esset, & facile sequutura ipsum, in expositiōis forma deducentē sermone ad ea quæ prædicta sunt. Quod aūt uera sint hæc, manifestū hinc est: nam ubi proposuit ipsam, statim transilit ad expositionē, prætextu utens, tum alio quodā, tum quod non sufficiat ad crimen diluendū. Cur igitur ipsam proposuisti, & non statim ad illos sermones deuenisti, qui & sinceritatē habebant, & à criminibus te eximere poterāt? Nūc uero proponit uelut securum iudicium, rursus autem corrigit, uelut nihil sani habentem. Hoc porrò omnibus notum est, quod opinioni suæ, uelut hamo ad mortem trahenti, simplicitatem increbrescētis orationis, uelut escam quandam circumdat: quo imperitiores ad id quod apparet, allapsi, incaute impietatis prauitate transfigantur. Quo uero non uideaẗ citra necessitatem fidei correctionē aggredi, quam ipse immensis laudibus ornauit, eam uelut oblitus uerborū suorum, uidete quomodo proscindit.
Simplicior

EVN. Simplicior igitur & communis fides, omniũ qui aut uideri, aut esse Christiani studio habẽt, ut compẽdio ac summatim dicã, hæc est. BAS. Dic mihi, pia patrũ traditio, & regula uelut ipse nominasti ac amussis, & securũ iudicium: nũc rursus instrumẽtum fraudis, & ars figmẽti, ac similib. nominib. appellat. Si eñ non uere Christianis cõuenit, sed his qui uideri q̃ esse malũt, quid aliud de ipsa q̃ talia suspicari cõuenit? Quis igit̃ nõ penitus delirus, regulã recti & amussim ueritatis, his qui mẽte peruersi sunt conuenire dixerit? Qui eñ nominari Christiani q̃ uere esse malunt, quo multos decipiãt hanc simulationem induẽtes, procul ab omni rectitudine ac ueritate absunt. Neq; igit̃ obliquũ ac distortũ corrigetur, uelut Ecclesiastes dixit, neq; ueritatis iudicia his qui mẽdacium in uita elegerũt, conuenient, id quod huic uidetur. Verũ propter causas quas diximus, in manifestas adeò contrarietates delatus est, quo dum quidẽ laudat fidem, societatẽ pietatis cũ patrib. habere uideatur: dum uero accusat rursus ipsam, uiam sibi ad expolitionem aperiat. Quapropter eãdem & regulã dicit, & exactiore additamẽto opus habere ait. Hoc uero & extremæ ignorantiæ ipsius signũ sit, si cui & hoc obiter expẽdere libet. Regula eñ & amussis ô sapiẽtissime, q̃ diu nihil defuerit ut sint regula & amussis, nullum additamentũ ad sinceritatẽ suscipiũt, iuxta defectuosum eñ contingit additamentum: ubi uero imperfecta fuerint, ne appellatiões quidẽ has rectè susceperint. Atq; hæc hactenus, iam uero etiã quos de deo profert sermones cõsideremus. EVN. Vnũ itaq;, inquit, & iuxta naturalẽ intellectũ, & iuxta patrũ doctrinã, nos cõfitebimur deũ, neq; à seipso, neq; ab altero factũ, utrũq; eñ ipsorũ pariter impossibile est: quãdo quidẽ reuera id q̃d facit, prius esse oportet eo q̃d fit, & id q̃d fit, posteri⁹ eo q̃d facit. Neq; uero quicq̃ seipso prius aut posterius esse potest, neq; aliud quicq̃ ante deũ: profectò eñ illud præ posteriore deitatis dignitatẽ haberet. BAS. Cuius rei gratia omnẽ hãc ipsius dictionẽ apposuit? quo cõspicua uiri uanitas fieret, qua per totũ librũ utitur. Quũ eñ ipse dixerit euidẽs esse communibus omniũ intelligentijs, deũ esse ingenitũ, demonstrationes tamen proferre nobis conatur, consimile faciẽs, uelut si quis in serena meridie sanis oculis præditos homines, ratione docere uelit, solem omniũ in cœlo stellarũ lucidissimũ esse. Si uero is qui sensib. nota, ratione ostẽdit, ridiculus est: certè qui communib. notionibus confessa docet, quomodo non æqualis demẽtiæ reus fuerit? multò eñ certiora hæc sunt prudẽtibus, quàm ea quæ oculis apparẽt. Si quidẽ igitur esset quis qui contra hãc ueritatẽ impudẽter se gereret, & ingenitum aut à seipso, aut ab altero genitũ esse contenderet, haberet fortassis ueniã aliquã ista uerborũ uanitas. Si uero nemo usq; in hunc diem, neq; de externis à doctrina nostra, neq; ex his qui ex ipsa ecclesia contra ueritatẽ insurrexerũt, ad tantũ peruenit stuporem, ut ambigeret ingenitum esse ingenitũ, quid lucri ex his uerbis consequat̃ non sanè intelligo. Aut certe Aristotelis & Chrysippi syllogismis reuera nobis opus esset ut discamus, quod ingenitus non genitus est, neq; ipse à seipso, neq; ab altero: & quod neq; antiquior neq; iunior ipse seipso est. Quid igit̃ hæc ipsi uolunt? Videt̃ mihi quod se inter sectatores suos iactet, uelut sanè prudẽs quispiã ac egregia mẽte præditus, & qui acutus quidẽ sit in prospiciẽdis absurdis, acutior uero ad diluẽda deprehẽsa: & quod ob id in uerborum uersutia glorieẽ, & circa demonstrationẽ tenuia rimetur, quod ingenitus neq; à seipso neq; ab altero genitus sit. Postea uero neq; hic artis suæ obliuiscitur, uerum in eo quod in confessis numeratur, uelut elemẽta quædam ad consequẽtes sermones sibijpsi interserit. Non eñ ociosum illud ipsi est, quod oportet reuera id quod facit prius esse eo quod fit: uerũ ut in sermonib. de filio, præconcessum habeat, posterius patre filium natum esse: siquidem quod facit, antiquius est eo quod fit: ad hoc uero uelut consequẽs accipiat, ex non existentibus filium genitũ esse. Cæterũ confutatio impietatis in filium in proprijs locis maneat. Ego uero etiam ingeniti appellationẽ, etiamsi maxime intelligẽtiæ nostræ cõgruere uideatur, attamẽ uelut nusq̃ in scriptura sitã, & primum impietatis ipsorũ elemẽtum, meritò silentio dignã esse duxerim, quũ patris uox idem quod ingeniti possit, supra hoc quod etiã notionẽ de filio cõiunctim secum per relationis habitũ inducat. Qui eñ reuera & solus pater est, ex nullo alio est: qui uero ex nullo est, ingenitus est. Non itaq; magis ingenitus quàm pater nobis appellandus est, si modo nõ uoluerimus sapientiores esse doctrinis saluatoris qui dixit: Euntes baptizate in nomine patris, & non ingeniti. Atque hæc

Cap. 1

hæc hactenus. Nos uero etiã cohærẽtem sermonẽ cõsideremus: paululũ em̃ progressus uelut in summã sibi redigẽs quæ dixerat, sic scribit. EVN. Si igitur neq; ipse ante seipsum, neq; aliud quid ante ipsum esse ostensum est, uerũ ipse præ omnib. sequit̃ ipsum, ingenitũ esse. Imò potius ipsum hoc essentia est ingenita. BAS. Quam itaq; in his deprehendimus improbitatẽ, facile arbitror intelligũt, qui uel leuiter attendũt, manifestã aũt
Mat. 10 uulgo facere nõ ita facile est. Verumtamẽ tentãdum spe collocata in eum qui dat uerbũ prædicantib. euangeliũ uirtute multa. Quũ dixisset, si neq; ipse ante seipsum, neq; aliud quid ante ipsum est, sequit̃ ipsum, ingenitũ esse. Deinde intellexisset, q̃ ex cõsequentia positorũ, sermo ipsi ad contrariũ deueniret: Si em̃ sequit̃ deũ, ingenitũ esse, extrinsecus nimirũ ipsum cõsequit̃: quod uero extra deũ est, nõ essentia ipsius est. Ex his aũt diffluit ac perit ipsi dolosum cõmentum. Ne uero hoc ipsi accidat, quid facit? parum curauit risum, quẽ ob id quod incõsequentia dicit, subiturus erat, & per correctionẽ abduxit orationem ad quæ uoluit, dicẽs: Imò potius ipsum hoc essentia est ingenita. Hoc autẽ nullã cõuenietiam habet cũ præcedentib. Quomodo em̃ & cõsequens ipsum deus habet, ingenitum esse, & rursus nõ cõsequens, sed in essentiæ ratione cõtentum. Attamẽ nõ finit ut cõmentum ipsi penitus corrũpatur. Si enim ubi dixisset, quod sequit̃ ipsum, ingenitum esse: hic sermonẽ finiuisset, nõ habuisset sanè quõ aut ingenitũ esse, dei uniuersorum essentiã diceret, aut alio modo habere secũdum essentiã unigenitũ filiũ ostẽderet, quũ nihil de his quæ extrinsecus sequũtur, patris & filij iuxta ipsam essentiã cõsortium dirimere possit. Nunc uero quũ induxerit, imò potius ipsum hoc est essentia ingenita, ostẽdit q̃ ipsum hoc quod deus est, ingenitũ esse est. Hoc uero quãtum scenicũ actum præparet ad impietatis transgressionẽ, paulò post in sermonis progressu ostẽdam. Proinde q̃ quidẽ ab initio dixit, ex rerũ ueritate futurus cõcessorum cõsequentiam apparet. Quod uero postremũ apposuit, ex hæretica opinione adiectũ est, quum impudẽtissime omniũ hic scriptor ad orationis correctionẽ trãssiluerit. Quõ em̃ idem & sequit̃ deum, & idẽ est cũ ipso, quũ omnib. manifestũ sit, q̃ aliud est id quod cõsequitur, ab eo quẽ sequitur. Hic aũt uelut uiam quãdam arripiẽs, ex occupato ab ipso per rapinam sermone, hinc ad cõfirmationẽ procedit, quod ingenitũ esse, essentia sit dei uniuersorũ: quo hoc demonstrato, cõcessum habeat, inæqualẽ secũdum essentiã esse unigenitum patri. Videte aũt quę dicit. EVN. Ingenitũ aũt dicẽtes, nõ nomine solũ iuxta humanã cõtemplationem ornare oportere putamus: uerũ etiam persoluere ipsi debitum maxime omniũ deo necessariũ, confessionẽ uidelicet q̃ est id q̃d est: nam quæ iuxta cõtemplationẽ dicũtur, in nominib. solũ & prolatione, ipsum esse habẽtia, unà cũ uocib. dissolui solent. BAS. Destruit q̃ iuxta cõtemplationẽ, ingenitũ esse, de deo cõsideret, putãs hinc facilè sibi fore aggressionẽ astruẽdi, ingenitũ esse, essentiã esse: ex hoc uero citra cõtradictionem se ostensurũ esse, inæqualẽ esse iuxta ipsam essentiã unigenitũ patri. Quapropter uerbo cõtemplationis inhæret, uelut omnino nihil significãti, sed in sola prolatione substantiam habẽti: & indignũ deo esse simulat, cõtemplationib. ipsum ornare ac magnificare. Ego uero an mẽte cõsiderari possit, aut nõ, ingenitũ esse, nõdum affirmo, priusq̃ ab ipsa orationis examinatione discamus. Verũ hoc ipsum, quid nã sit cõtemplatio, libẽter ipsum interrogauerim. Num nihil omnino significet nomẽ hoc, & aliàs sonus est per linguam excidẽs? At tale nõ cõtemplatio, sed potius delyratio & nugacitas appellari potest. Si uero cõcesserit, significare quidẽ aliquid cõtemplationem, uerũ falsum hoc omnino & nõ existens, uelut in fabularũ figmẽtis, centaurorũ & chimæræ effictiones: quomodo id quod falsum significat unà cum linguæ sono dissipat̃? quũ uox quidẽ penitus in aerem diffundatur, falsa uero nomina in mente maneãt. Neq; em̃ ubi aliquãdo falsis penitus ac uanis figmentis, aut in imaginationibus per somnũ, aut aliàs in uanis mẽtis motibus, anima repleta, in memoria cõtinuerit, & deinde per uocem efferre uoluerit, simul ut prolatus est sermo, unà etiam imaginationes dissipãtur. Magni em̃ precij res esset falsa dicere, si natura mẽdacij unà cum his quæ dicuntur, corrumperetur. At hoc sanè est quod naturam nõ habet. Reliquum igitur fuerit ostẽdere, quomodo cõsuetudo & de quibus rebus cõtemplatione utatur: & quõ diuina eloquia usum eius susceperit. Videmus itaq; q̃ in communi usu, ea quæ ad subitos mẽtis appulsus simplicia esse uidẽtur ac unica, uerũ subtili examinatione facta uaria apparet, & multa ubi mente diuiduntur,

contemplatione

cõtemplatione sola diuisibilia dicuntur:uerbi causa,corpus simplex esse primus occursus dicit,uerũ ratio ipsum expendẽs,uariũ esse ostendit,per cõtemplationẽ in ea ex quibus compositũ est ipsum dissoluens,& in figurã,& colorẽ,& duriciẽ,& magnitudinem ac reliqua.Rursus quæ nõ subsistunt omnino,uerũ iuxta quãdam mẽtis picturã ac imaginationem solã effingũtur,uelut sunt quæ fabulatores ac pictores ad perterrefaciendos accedentes ac legẽtes per cõtemplationem ementiuntur, hæc quoq; cõsiderabilia per cõsuetudinem dicũtur.Quorũ nulla mentione facta,aut ex ignorãtia, aut ex improbitate,de sola cõtemplatione eorum quæ nõ existunt,philosophatus est, & neq; huius naturã uelut se habet,exposuit. Nõ ẽm significare quidẽ aliquid cõtemplationem, uerum falsum hoc,dicit, sed penitus sine significatione nomẽ esse,& in sola prolatione subsistere.Atqui tantũ abest ut hoc cõtemplationis nomẽ, de solis uanis ac nõ existẽtibus imaginationib.dicatur,ut post primũ qui ex sensu nobis accessit intellectũ,subtiliorem & exactiorẽ intellecti cõsiderationem,cõtemplationem nominemus:unde cõsuetudo ratiocinationẽ uocat,etiamsi nõ ꝓprie:uelut uerbi causa,frumẽti intellectus simplex in omnib.est,prout ea quæ apparẽt,cognoscimus.In exacta uero ipsius expẽsione,& plurium speculatio accedit,& appellationes diuersæ intellectorũ significatiuæ. Idem ẽm frumẽtum,nũc fructũ dicimus,nũc semẽ,& rursus alimẽtum:fructũ quidẽ, uelut præteritæ agricolationis finẽ.Semẽ uero,uelut futuræ principiũ.Alimentũ autẽ, uelut cõueniens ad incrementũ corporis eius qui ipsum assumit. Horũ unũquodq; & iuxta contemplationẽ cõsideratur,& nõ unà cum linguæ sono abit: uerũ animæ eius qui intellexit intellectus ipsi insidẽt. Et in summa,omnia quæ sensu cognoscũtur, & simplicia quidem esse in subiecto uidẽtur,uariam aũt rationẽ iuxta speculationẽ admittunt, ea contemplatione speculabilia esse dicuntur. Ad hunc ferè modum, etiam contemplationis usum ex diuina scriptura docemur:& reliqua quidẽ omittam,quum multa sint quæ dicere possim:unius aũt opportunissimi mẽtionem faciã.Dñs noster Iesus Christus in sermonibus de seipso,benignitatẽ deitatis erga homines,& beneficiũ ex incarnationis dispensatione hominibus declarãs,proprietatibus quibusdã quę circa ipsum cõsiderant, illa significauit,ostium seipsum dicens,& uiam,& panẽ,& uitem,& pastorem,& lucem: *Ioan. 10* nõ quod multis nominibus præditus sit,nõ ẽm omnia nomina in idem significatũ tendunt,alia ẽm est significatio lucis,& alia uitis,& alia uiæ,& alia pastoris: sed quũ unũ sit iuxta subiectũ,& una essentia & simplex & incõposita,aliàs aliter seipsum nominat, cõtemplationibus inter se differẽtes appellationes sibijpsi accõmodans. Nam iuxta actionum diuersitatẽ,& pro affectu erga eos quibus benefacit, diuersa etiã sibijpsi nomina imponit.Lucẽ ẽm seipsum mundi appellã,t inaccessibilẽ deitatis maiestatẽ hoc nomine *Ioan. 8* significãs,& uelut splendore scientiæ eos qui purgatũ animæ oculũ habent, illuminãs. Vitem uero,uelut qui eos qui per fidem in ipso radices egerunt,bonorũ operum fertilitate enutriat. Panẽ uero,quod familiarissimũ sit rationalis animæ partis alimẽtum, per *Ioan. 15* *Ioan. 6* hoc quod animæ cõstitutionẽ cõtinet,& proprietatẽ ipsius cõseruat, explẽs semper de seipso id quod deest,& nõ sinens ad accedẽtem ex bruta temeritate infirmitatẽ deferri.Et si quis sane singula nomina percurrat,uarias repererit speculationes, quum unus secundũ essentiã in omnib.sit suppositus. Quis igitur adeò linguã ad blasphemiã exacutam habet,ut dicere audeat, unã cum uocibus has speculationes dissolui? Quid igit̃ absurdi est,sic etiã de deo uniuersorũ accipi quædã secundũ cõtemplationem siue speculationem,& ipsum hoc primũ,de quo nobis uniuersus institutus est sermo. Reperiemus ẽm nusq; aliter dici ingenitũ esse.Incorruptibilẽ ẽm & ingenitũ esse deum uniuersorũ dicimus,iuxta diuersas notiones his nominibus appellãtes.Quum ẽm in præterita secula respiciamus,& excedẽtem omne principiũ uitã dei inueniamus, ingenitũ ipsum appellamus. Quũ uero in uentura secula mẽtem extẽdimus, infinitum & immensum & nullo fine cõprehensum,incorruptibilẽ uocamus. Sicut igitur infinitas uitæ ipsius,incorruptibilis:ita ꝙ principio caret,ingenitus esse dicit̃,dum nos utraq; per contẽplationẽ speculamur.Quæ igit̃ ratio cõtradicet,ꝙ & utraq; hęc nomina cõteplemur, & ꝙ cõfessio sint eius quod reuera deo adest? Ille uero hæc uelut pugnãtia ac penitus discordia inter se disparat,nempe,iuxta cõtemplationẽ aliquid dici, & persoluere deo cõfessionem quòd est id ꝗd est. Porrò neq; hoc prætereamus, qualis pietatis simulatio ab ipso

ab ipso ad subuertendos auditores excogitata est, in eo quod dicit: EVN. Non iuxta humanam contemplationem se ornare deum ingeniti appellatione, uerum persoluere ipsi debitum maxime omniũ necessariũ,in confessione quod est id quod est. BAS.Quę nam oratio harum uersutiarũ improbitatẽ pro dignitate explicare poterit? perterrefacere simpliciores conatur,uelut qui non reddant debitũ deo,si non essentiã esse cõfiteantur,ingenitũ esse:& debiti exolutionem propriã impietatẽ nominat,ut ne à seipso quid dicere uideatur,sed id quod necessariò deo debeť persoluere.Et reliquis indicat, quod si in essentia posuerint,ingenitum esse,sine pœna innoxij dimitteň.Si uero aliter iuxta pium modũ acceperint,uelut qui reliquerint uetustissimi ac maxime omniũ necessarij debiti persolutionem, ineuitabilẽ iram incurrent. Libenter igitur ipsum interrogauerim,num hunc candorẽ in omnibus æqualiter quæ de deo prædicãtur seruet,aut in hoc solum uerbo? Si eñ nihil omnino iuxta contemplationẽ speculatur,ut ne humanis appellationibus deũ ornare uideatur,omnia similiter essentiã cõfitebitur quæ de deo prędicantur.Quomodo igitur nõ ridiculũ est,creationẽ essentiã esse dicere? aut prouidentiam rursus essentiam? aut præscientiã rursus similiter? & in summa,omnẽ actionẽ essentiam putare? Et si omnia hæc ad unum significatũ tendunt,necesse omnino et idem inter se hæc nomina ualere,uelut in his qui multa nomina habent, quum Simonem & Petrum,& Cephã,eundem dicimus.Proinde qui audiuit immutabilitatẽ dei, ad ingenitũ esse subducetur:& qui audiuit indiuisibilẽ esse, ad creationẽ deferetur.Et quid hac confusione absurdius fieri possit? si detracta propria uniuscuiusq; nominis significatiõe,cõtra cõmunem usum ac doctrinã spiritus quis legem ferat, & quidẽ quum audiamus de
Sap.9 deo,quod omnia in sapientia fecit, creandi artem ipsius docemur: quũ uero aperit ma-
Psal.144 num suam,& implet omne animal bona uoluntate, prouidentiã per omnia procedentem: quũ autem quod posuit tenebras latibulũ suũ,de inuisibili ipsius natura erudimur. Rursus uero per hoc quod ex persona dei dicitur,Ego sum,& non alteratus sum, perpetuam identitatem ac immutabilitatẽ essentiæ diuinæ discimus. Quomodo igitur nõ manifesta insania est,dicere non proprium significatũ unicuiq; nomini subiectum esse? sed præter efficaciã decernere,omnia nomina idem inter se ualere.Postea si etiam concesserimus hoc,ne sic quidem amplius quicq; ipsis ad propositum supererit.Si eñ omnia hęc quũ de deo & patre dicuntur,essentiã ipsius significant,immutabile,inquam,& inuisibile,& incorruptibile,similiter nimirũ & de unigenito filio ac deo,essentiæ significatiua erunt.Inuisibilem eñ & immutabilẽ,& incorruptibilem ac indiuisibilem, & reliqua huiusmodi,etiam unigenitũ filium nominamus.Atq; sic sapientia ipsis in contrarium deueniet.Non eñ magis propter diuersitatem in una appellatione, inæqualẽ secundum essentiã demonstrare possint,quàm propter societatẽ in pluribus æqualẽ confiteri cogentur,ab ipsa adeò concessorũ necessitate. Si uero dixerit in sola unigeniti uoce se hac reuerentia uti,in reliquis uero incaute se gerere,rursus ipsum interrogabimus, Quæ nam sit hæc fortitio,ut quum tot sint quæ de deo dicuntur,in uno hoc solo sinceritatem ostendat,& in hoc confessionẽ quod est id quod est ipsi persoluat:in alijs uero quàm plurimis,per humanas contẽplationes ornare nõ uereatur.Qui eñ plura debet, nõ magis gratus iudicatur ob unius redditionẽ, q̃ excellenter ingratus ob pluriũ subtractionẽ.Sic igitur uelut uersutæ bestiæ suis ipsius artibus capitur, dum per quæ latere conatur magis conspicuẽ conuincitur.Qualia uero sint quæ deinceps sequuntur cõsiderate.Nam ubi ostendit uelut putat,quod impossibile sit cõtemplatione apprehendere ingenitum infert. EVN. Sed neq; secundũ priuationẽ,si sanè priuationes, eorũ quæ secundũ naturã sunt,priuationes sunt,& habitib. posteriores. BAS. Quod aũt hæc ex mũdana sapiẽtia deblateret,præ qua erecta ceruice,tales uerborũ nouatiões aggressus est,nõ difficile est ostendere.Sunt eñ Aristotelis de habitu & priuatione uerba,qui posteriores habitib. priuationes esse dicit,id quod testari possunt qui hæc legerũt in ipsius prædicamẽtis.Nobis autẽ sufficiebat,ubi ostẽdimus ipsum nõ ex doctrina spiritus, sed
Psal.118 ex sapiẽtia principũ huius mundi loqui,illud psalmi ad ipsum exclamare: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes,sed non ut lex tua domine: & ubi didicimus quod nõ ex diuinis ac ueris dogmatibus domini nostri Iesu Christi sunt ea quæ dicũtur, uocis ipsius meminisse: quum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: atq; hoc modo multos sermones

mones nobisipsis in compendiū contrahere,ubi hinc conspicuū omnibus fecissemus, quod nulla nobis cū ipsis est societas.Quæ em̄ concordia Christo cum Belial? aut quæ portio credenti cum incredulo? Verū ne uideamur ob inopiam redarguēdi ad silentiū cōfugere,age etiam de his pauca differamus.Multa ô Eunomi ex his quę de deo dicuntur,iuxta similem formā efferri uidemus,uelut sunt incorruptibilis,inuisibilis, immortalis.Eiusdem uero formæ putamus esse,& ingenitus. Si quidē igitur priuatiua aliqui talia nominant,nihil ad nos.Neq; em̄ dictionū artificia nouimus, neq; eos qui nouerunt imitamur:uerum quocunq; tādem loco positæ fuerint reliquæ uoces,quas enumerauimus,eiusdē loci esse etiā ingeniti appellationē dicemus. Quemadmodū igit̄ incorruptibile,non adesse deo corruptionem,significat,& inuisibile, excedere ipsum omnem per oculos apprehensionē,Et incorporeū,non esse ipsius essentiam triplici dimensione mensurabilem,Et immortale,nunquam ipsi dissolutionem accessuram esse: sic dicimus etiam ingenitum significare,natiuitatem ipsi non adesse.Si igitur nullū ex illis nominibus priuatiuum est,neq; hoc erit.Si uero de illis concesseris, quod iuxta priuationem dicuntur,uerū in appellatione ingeniti hoc non admittis,dic quo habitu prægresso,incorruptibile priuationem significat? aut quomodo non idem cum ipso etiam ingenitum ualeat? Verum circa solam hanc dictionem malignis artibus utitur,quoniā hinc ipsi impietatis occasiones ac causæ depēdent. Quo uero manifesta ipsius fraus fiat, ita facite.Quas de ingenito tractat rationes,quod neq; iuxta contemplationē humanam, neq; iuxta priuationem,par est ipsum de deo dici,eas translatas de alio quodam nomine ex his quæ de deo dicuntur,considerare.Reperietis em̄ singulis exacte conuenientes,& si ita uultis,de incorruptibili eadem dicamus,ipsa eius dictione trāslata.Incorruptibilem aūt dicentes,nō iuxta humanā contemplationē ornare oportere putamus,uerum persoluere ipsi debitū maxime omnium necessarium, confessionē uidelicet quòd est id quod est:Sed neq; secundū priuationē,si sanè priuationes eorū quæ secundum naturam sunt,priuationes sunt,& habitibus posteriores.Cur magis de ingenito hæc dicere decet,q̃ de incorruptibili,& omnino de qualibet uoce quæ eadem forma profertur? At nulla alia ipsi ad impietatē conducit,quapropter neq; reliquarū meminit, quamuis innumerabiles sint quæ de deo dicuntur.Habet aūt se res hoc modo.Nullum nomē est quod totam dei naturā complexū sufficienter enunciare possit:plura uero & uaria, singula in propria significatione,obscuram quidē penitus & minutissimā,quātum ad totū attinet,nobis tamen sufficiētem intelligētiam colligunt. Inter ea itaq; nomina quæ de deo dicuntur,aliqua quidē ea quæ adsunt deo significant,aliqua uero uice uersa ea quę non adsunt.Ex his em̄ duobus,nimirū & ex eorum quæ non adsunt,nec conueniūt abnegatione,& ex eorū quæ adsunt confessione,uelut character & imago quędā dei nobis imprimit̄.Verbi causa,quum incorruptibilē nominamus,in potentia nobisipsis aut audientibus dicimus,ne putes deum subiacere corruptioni.Et quū inuisibilē,ne suspiceris ipsum oculorum sensu comprehendi:& quum immortalem,nunq̄ putaris mortē deo accidere.Sic etiam quum ingenitū,ne opineris ex ulla aliqua causa aut principio, ipsum esse dei dependere.Et in summa,ex singulis his docemur,ut ne in indecoras sententias incidamus,quum de deo cogitamus.Proinde quo præcipuā dei proprietatē agnoscamus,in sermonib. de deo uicissim alter alteri interdicit,ut ne cogitatione feratur ad ea quæ nō oportet,& ne putent homines aliquid corruptibile,aut uisibile,aut genitum,deū esse.Quare per omnia hæc negatiua nomina,uelut abnegatio quędā alieni cōtingit,dum mēs nostra explicat ac deponit opiniones de his quæ deo nō adsunt. Rursus bonū dicimus deū,& iustū,& creatorē,& iudicē,aliaq; huiusmodi.Sicut igitur in illis reprobationē quādam ac interdictionē alienorū à deo uoces significabāt: Ita hic positionem & substantiā eorū quæ propria deo sunt,& quæ decēter circa ipsum speculamur significant.Itaq; ex utraq; appellationū specie docemur,aut de his quæ adsunt, q̄d adsunt,aut de his quæ nō adsunt,quod nō adsunt.Ingeniti porrò uox eorū quæ nō sunt significationē habet.Indicat em̄ nō adesse deo natiuitatē.Siue aūt ablatiuā, siue interdictoriam,siue negatiuā,aut tale quiddā,hanc uocem appellare quis uoluerit,nihil repugnabimus.Qđ uero nō eorū quę adsunt deo,significationē habeat ingeniti uox, ex relatis sufficiēter declaratū esse puto.At essentia nō aliquid ex his quæ nō adsunt, est, sed

2.Cor. 6

ipſum eſſe dei, id quod inter ea quæ nō ſunt cōnumerare, extremæ dementiæ eſt. Si em̄
eſſentia inter ea quæ nō ſunt, eſt, nullatenus ſanè aliud quid eorū quæ de deo dicuntur,
aderit. Demonſtratū igit̄ eſt ingeniti appellationē, inter ea quæ nō adſunt, locatam eſ-
ſe. Quare mēdax eſt qui ipſius eſſentiæ ſignificatiuam eſſe uocem hanc aſſerit. Ille uero
uelut rem abſurdam ægre ferens aliquid iuxta priuationē de deo dici, ad magis piam ui
delicet ſentētiam cōfugit, & ipſam eſſenriam ingeniti uocem cēſet, & colligens ſibiipſi
ſermonē in ſummam ſic ſcribit. EVN. Igit̄ ſi neq; iuxta cōtemplationem, neq; iuxta pri-
uationem, neq; ex parte, indiuiſibilis em̄ eſt: neq; in ipſo uelut aliud, ſimplex em̄ eſt: ne-
que præter ipſum aliud, unus em̄ eſt & ſolus ingenitus: ipſum ſanè ingenitū eſſentia fue
rit ingenita. BAS. Perduxit orarionē ad quæ uoluit, & ingenitū undiquaq; diuulſum, ad
ipſam detruſit, uelut putat eſſentiam, quū dixerit de deo uniuerſorum, ipſum ſanè fue-
rit eſſentia ingenita. Ego uero eſſentiam dei ingenitam eſſe, etiam ipſe dixerim, nō ta-
men ipſum ingenitū eſſentiam. Poſtea uero etiam illud animaduertere operęprecium eſt,
quod indiuiſibile & ſimplex, quæ eadē ſunt ſignificarione: indiuiſibile em̄ eſt quod nō
ex partibus compoſitū eſt, & ſimplex ſimiliter quod nō ex pluribus cōſtitutionem ha-
bet: hic uelut diuerſa ſubiecto inter ſe diſparet. Deinde interdicit nō oportere diuidere
deum, neq; aliam ipſius partem ingenitam, aliā genitā ſuſpicari, neq; rurſus putare, in-
genitum in ipſo uelut aliud in alio ſitum eſſe. Horum autem uerborū uanitatē tędet me
confutare: uidetur enim quodam modo aſſimilari ei qui uana dicit, is qui contradicit:
Prouerb. 26 Quapropter uelut ego arbitror, ſapiens Salomon admonet, ut ne reſpondeamus inſi-
pienti iuxta inſipientiam ipſius. Nam neq; relatos neq; dictos unquam ſermones, ad di
uiſiotiem perduxit, ut uideatur inter multa enumerata, iuxta unum ſolum modum repe
rire proprie ingenitum dici. Nobis autē longiore fortaſſis opus eſſet oratione, ad men-
dacium declarandū, & ad demonſtrandū, quod ingenitum nō eſt eſſentia dei, ſi quæ in
diuiſione ab ipſo enumerata ſunt, nō palàm eſſent cōfutata: nam etiamſi firma ac con-
ſtans ipſius ratio eſſet, quod neq; ſecundum priuationem, neq; iuxta cōtemplationem,
ingenitum accipitur, ne ſic quidem omnino quod colligit, cōſequeretur, Quæ em̄ ne-
ceſſitas eſt ſub unum aliquod ex enumeratis cadere, ingenitum eſſe? Verumtamē quo
niam ipſe uelut neceſſariò præcedentibus coniunctum infert hoc. EVN. Igitur ſi neque
iuxta cōtemplationem, neq; iuxta priuationem, neq; iuxta alium quēdam ex relatis mo
dum, ipſum ſanè ingenitū eſſentia fuerit ingenita. BAS. Nos retorquētes ſic dicamus,
igitur quoniam iuxta cōtemplatione conſideratur, & priuatiuū eſt nomen, nō eſſenria
dei eſt ingenitum. Quouſq; em̄ nō redarguit quæ dicta ſunt, neq; propoſitionibus ſuis
robur addit, nullū locum habebit id quod ab ipſo colligitur. At uero quod omnino pu-
tat ſe dei uniuerſorū ipſam eſſentiam inueniſſe, quantæ arrogatitiæ eſt ac elationis? ferè
Eſa. 14 enim etiam illum ipſum iactantia ſuperāt qui dixit: Super aſtra ponā ſedem meam: qui
ſanè non cōtra ſtellas aut cœlum audenter inſurgunt, ſed ipſam dei uniuerſorū eſſentiā
inueſtigaſſe ſe iactant. Interrogemus aūt ipſum undè nam dicat ſe ad cognitionem per
ueniſſe. Num ex cōmuni notione. At hæc eſſe deum, nō quid ſit nobis ſuggerit. aut ex
doctrina ſpiritus? quali aut ubi ſita? Nónne magnus ille Dauid, cui occulta & abſcondi
ta ſapientiæ ſuæ deus manifeſtauit, palàm confitetur inacceſſibilem eſſe dei cognitio-
Pſal. 138 nem, dicens: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, cōfortata eſt, & non potero ad ipſam.
Eſaias autem in ſpeculatione maieſtatis dei cōſtitutus, quid de diuina eſſentia nobis de
Cap. 53 clarauit? qui ſanè in prophetia de Chriſto teſtatur dicens, Generationē eius quis enar-
rabit? Quid uero uas electionis Paulus, qui loquentem in ſe habet Chriſtum, qui uſque
2. Cor. 12 ad tertium cœlum raptus eſt, qui uerba audiuit arcana, quæ nō licet homini loqui, quā
nobis de eſſentia dei doctrinā dimiſit? qui ſanè ubi ad particulares diſpenſationis ratio
nes inſpexiſſet, uelut uertigine affectus propter imperuiam ſpeculationis uiam, illā uo-
cem exclamauit: O altitudo diuitiarū, & ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm imperſcrutabi-
Rom. 11 lia ſunt iudicia ipſius, & inperueſtigabiles uiæ eius. Si autem hæc hi qui ad menſurā co
gnitionis Pauli peruenerunt, aſſequi non poſſunt, quāta arrogātia eſt eorū qui eſſentiā
dei ſe ſcire profitent? Quos profectò libenter interrogauerim de terra in qua conſiſtūt,
& ex qua nati ſunt, quid nam dicant, quam ipſius eſſentiam nobis exponāt, ut ſi de his
quæ humi ſunt, & ante pedes ſita, clare & indubitatò nobis diſſerant, tunc ipſis etiā de
his quæ

his quæ ſupra omnem intelligentiā ſunt, credamus. Quæ igit̃ eſt terræ eſſentia? quis cōprehenſionis modus? Reſpondeant nobis, utrū ratio aut ſenſus hanc aſſecutus ſit? Et ſi quidem ſenſum dicent, quo ſenſu hæc cōprehenſibilis eſt? uiſu ne? at colores hic percipit. an tactu? at hic duricias & teneritudines, calidumq́; ac frigidū & ſimilia diſcernit, quæ nemo niſi ad extremam dementiam delatus eſſentiam dixerit. De guſtu uero & olfactu quid attinet dicere? quorum alter ſaporū, alter uaporum perceptionē habet. Auditus autem ſonos & uoces percipit, quæ res nullam habent cum terra ſocietatem. Reliquum igitur eſt ipſos dicere, ratione eſſentiam ipſius ſe inueniſſe: ſed quali tādem? & quo loco in ſcriptura poſita? à quo ſancto tradita? Certè qui de creatione nobis diſſerit, hactenus nos docuit, quod in principio fecit deus cœlum & terram, terra autem erat inuiſibilis & inornata: ſufficere arbitratus, ut eum qui fecit ipſam & exornauit, prædicaret. Quæ uero eſſet eſſentia eius curioſe inueſtigare, uelut uanum & audientib. inutile recuſauit. Si itaq; neq; ex ſenſuū teſtimonio, neq; ex rationis doctrina, cognitio ipſius cōſtat, unde amplius dicent cōprehenſionem ipſius adeptos eſſe? Nam quātum eius ſenſibile eſt, aut color eſt, aut moles, aut leuitas, aut grauitas, aut denſitas, aut laxitas, aut duricies, aut teneritudo, aut frigiditas, aut caliditas: aut ſaporum qualitates, aut figurarum differētiæ, aut magnitudo: ex quibus rebus nihil omnino eſſentiā hi dicere poterint, etiāſi omnia facile affirmēt. Ratione uero rurſus nulli ſapienti & præſtanti uiro perſpecta eſt. Quis igit̃ amplius cognitionis modus reliquus eſt? reſpondeāt nobis qui ea quæ ante pedes ſunt, cōtemnunt, cœlum uero penetrant, omnesq́; ſupermundanas uirtutes, & ipſi primæ eſſentiæ per mētis intelligētiam cōiunguntur. Sed uidetur arrogantia omniū humanorū uitiorū grauiſſimum eſſe, & reuera diaboli iudicio eos immittere quibus adeſt. Vnde etiā hi neq; terræ quā pedib. calcant naturā, aut quæ ſit noſcentes, ipſam dei uniuerſorum eſſentiam perueſtigaſſe ſibi arrogant. Et deus quidē ſanctis ſuis Abraham Iſaac & Iacob, quorum etiam ob perfectionē omni in uirtutum genere, deus nominari uoluit, uelut egregiū & maieſtatē ſuam decens hoc eſſet, dicens ſeipſum, deū Abraham, & deum Iſaac, & deū Iacob, hoc em̃ nomen meū perpetuū eſt, inquit, & memoriale generationibus generationum. His itaq;, inq̃, neq; nomē ſuū manifeſtauit deus, nedum eſſentiā ſuam quæ ſit reuelaſſet. Ego enim, inquit dominus, & uiſus ſum Abraham & Iſaac & Iacob, deus exiſtēs ipſorum, & nomē meum nō manifeſtaui ipſis: tanquam maius uidelicet, q̃ ut humanæ aures capiant. At Eunomio, uelut apparet, nō nomen ſolum, ſed etiam ipſam eſſentiā ſuam deus manifeſtauit: & rem adeò arcanam quæ nulli ſanctorū manifeſtata eſt, ipſe in libris ſuis cōſcribens publicat, & apud omnes homines temere effutit. Et quæ quidē in promiſſionib. nobis repoſita ſunt, ſupra omnem humanā ſunt cognitionē, & pax dei omnem mentis cogitationē excedit. Ipſam autem eſſentiam dei nō admittit omnem mētem & omnem humanam cognitionem excedere. Ego uero arbitror nō homines ſolum, ſed omnem etiam rationalē naturā, ipſius cōprehenſionem excedere. Rationalem aūt nūc creatam dico. Nam ſoli filio notus eſt patri & ſpiritui ſancto. Nemo em̃ nouit patrē niſi filius. Et ſpiritus omnia ſcrutatur, etiam profunditates dei. Nemo em̃ nouit, inquit, quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt: & quæ dei ſunt, nemo nouit, niſi ſpiritus qui eſt ex deo. Quid igitur eximium cognitioni unigeniti aut ſancti ſpiritus relinquet, ſiquidē ipſi eſſentiæ ipſius cōprehenſionem habēt? Non em̃ potentiæ, & bonitatis & ſapientiæ dei ſpeculatione unigenito attributa, mediocrem ac cōpetentē ſibijpſis dabūt eſſentiæ cognitionem. Imò uice uerſa ueriſimile eſt, ipſam quidem eſſentiam omnibus imperueſtigabilem eſſe, præterq́; unigenito & ſpiritui ſancto, ex operationibus uero dei nos perduci, & per creaturas creatorem intelligere, ut ſic bonitatis ac ſapiētiæ ipſius intelligētiā cōſequamur. Hoc enim notum eſt de deo, quod omnibus hominibus manifeſtauit. Nam quæ apud theologos de eſſentia dei cōſcripta eſſe uidētur, per tropologias aut etiam allegorias, ad alias ſententias tēdunt. Quare ſi quis citra examinationē, iuxta prōptam expoſitionē nudæ literæ inſtare cōtenderit, ad iudaicas & aniles fabulas deuolutus, inops penitus intelligētiæ de deo dignæ cōſeneſcet: nā ſupra hoc q̃d materialē quādam eſſentiā dei intelliget, & in hoc impijs gētibus ac græcis cōparabitur, amplius etiā uariā ac cōpoſitam hāc opinabitur: quum electrinū quidem à lumbis uſq; ad ſuperna deū eſſe propheta narret, ex igne uero inferna cōflata eſſe. Qui aūt nō ad altiorem intellectū per literam aſcēdit, ſed

Gen. 1

Exod. 3

Phil. 4

Luc. 10

1. Cor. 2

in ipſis corporalib. deſcriptionib. permanet, & talẽ eſſe dei eſſentiã ab Ezechiele doct⁹ Deut. 4 eſt, is rurſus ignẽ eſſe deũ à Moſe audiet, & à ſapiẽte Daniele, ad alias opiniones perducetur: atq; ſic nõ falſas ſolũ, ſed etiã inter ſe pugnãtes imaginationes ex litera colligere reperietur: proinde curioſa eſſentiæ indagatione, uelut quã aſſequi nequeamus relicta, Heb. 11 ſimplici admonitiõi Apoſtoli credendũ eſt, qui dicit: Credere em̃ oportet primũ quod eſt deus, & ꝙ inquirentibus ipſum remunerator exiſtit: nõ em̃ perſcrutatio quid eſt, ſed cõfeſſio quod eſt, ſalutẽ nobis efficit. Quãdoquidem igitur demõſtratum eſt eſſentiam dei ab humana natura intelligi ac explicari penitus nõ poſſe, reliquũ eſt ut de ingenito ipſo dicamus, quid ſit, & quõ ipſum in deo uniuerſorũ ſpeculemur. Reperim⁹ itaq; rem expendentes, ꝙ nõ in perſcrutatione quid eſt, ingeniti notio nobis ſuccurrit, ſed magis ut coacto ſermone dicam, in perſcrutatione quõ eſt. Quũ em̃ mens noſtra expendit, an omniũ deus cauſam aliquã ſuperiorẽ ſe habeat, deinde nullã excogitare poteſt, uitã ipſius principio carẽtem, ingenitũ appellat. Sicut em̃ in ſermonib. de hominibus, quũ dicimus, hic ex illo natus eſt: nõ quid eſt, ſed unde natus eſt, exponimus. Sic in ſermonib. de deo: uox ingenitus nõ quid, ſed à nullo ipſum genitũ eſſe ſignificat. Cæterũ hoc modo Cap. 3 clarius fiet id quod dico. Lucas Euãgeliſta genealogiam dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti exponẽs, & ab ultimis ad primos rediens, incepit quidẽ à Ioſeph, ubi autẽ dixit hunc Heli, hunc aũt Mathan, atq; ſic per reſolutionẽ uſq; ad Adam narrationem deduxit, deinde progreſſus ad ſuperna, & loquutus Seth eſſe ex Adam, Adam uero ex deo, hic aſcenſum terminauit, nõ eſſentias enumeratorũ indicãs, in uniuſcuiuſq; generationis enarratione, ſed cohærẽtia principia unde quiſq; natus eſt, exponẽs. Quemadmodũ igitur ille dixit, ꝙ Adam ex deo, Sic nos interrogemus noſipſos, deus aũt ex quo? nõne promptũ eſt cuiuſq; mẽti reſpõdere ex nullo? Ex nullo uero eſt nimirũ quod principio caret: quod uero principio caret, ingenitũ eſt. Sicut igit̃ in hominibus nõ erat eſſentia, ipſum eſſe ex aliquo, Sic neq; in deo uniuerſorũ eſſentiã dicere poſſumus, ipſum ingenitum, quod idem eſt uelut ex nullo. Qui uero id quod principio caret, eſſentiã eſſe dicit, cõſimile facit, uelut ſi quis interrogatus quæ fuerit eſſentia Adæ, & quæ ipſius natura, reſpondeat nõ ex coitu uiri & mulieris, ſed diuina manu efformatã eſſe. At nõ modũ quo ad ſubſtãtiam productus eſt, quæro, dixerit quis, uerũ ipſum materiale hominis ſubiectum, quod multũ abeſt ut per tuam reſponſionẽ diſcam. Hoc aũt etiam nobis cõtingit, qui ex ingeniti uoce magis quomodo deus eſt, q̃ ipſam naturã diſcimus. In ſumma, ſi quis uelit ueritatẽ eorum quæ à nobis dicũtur perdiſcere, ſeipſum perſcrutet̃, quũ de Deo aliquid cognoſcere uolẽs, ad ingeniti ſignificatũ procedit. Ego em̃ uideo, ꝙ uelut in uẽtura ſecula cogitationẽ extendẽtes, ſine carẽtem dicimus, cui nullo fine uita terminatur, Ita etiã ad ea quæ ſuperiora omnib. ſeculis ſunt cogitatione aſcendẽtes, & in immenſitatẽ uitæ dei, uelut in uaſtũ quoddã pelagus, intuẽtes, nullum principiũ à quo genitus ſit apprehẽdere potẽtes, ſed ſemper ultra omne quod intelligi poteſt, excedẽtem dei uitam cõſiderantes, hãc principio carẽtem uitam, ingenitũ appellamus. Hęc eſt em̃ ingeniti ſignificatio, nõ habere aliunde principiũ ut ſit. Ille uero quoniã circa ſolũ deũ uniuerſorũ ſpeculamur ingenitũ eſſe, maligniſſime omninò ipſum rapuit in blaſphemiã cõtra unigenitũ. Quid em̃ progreſſus ait? EVN. Ingenitus aũt quum ſit, iuxta pręmiſſã demõſtrationem, nũquam ſane admiſerit generationẽ, ut propriæ naturæ genitum participem faciat, effugeritq; utiq; omnẽ comparationẽ ac ſocietatẽ ad genitũ. BAS. O impudẽtem & improbã blaſphemiã. O occultũ dolum, & uariam ac fraudulẽtam maliciã: q̃ exacte ex ipſis diaboli inſidijs loquitur. Quũ em̃ uelit demõſtrare, inæqualẽ eſſe deo & patri unigenitũ filiũ & deũ, patris quidẽ ac filij nomẽ ſilet, ſimpliciter aũt de ingenito & genito diſſerit: Et ſalutaris fidei nomina occultãs, nuda blaſphemiæ dogmata tradit: quo impietate in rebus denudata, deinde trãſitione ad perſonas fiẽte, ipſe quidẽ nihil blaſphemi dixiſſe uideat̃, uerũ per orationis cõſequentiam cõſtructam blaſphemiã habeat. Ingenitus aũt quũ ſit, inquit, effugerit utiq; omnẽ comparationẽ ac ſocietatem ad genitũ. Nõ dixit pater & filius, ſed ingenitus & genitus, & unũ quidẽ eſt hoc ipſius eiuſmodi maleficiũ. Alterũ uero quale ſit, cõſiderate. Ingenitus aũt quũ ſit, nũquam ſanè admiſerit generationẽ, & inſert, ut ꝓpriæ naturę genitũ participẽ faciat. Quod dixit, nũquam ſanè admiſerit generationẽ: duo ſignificat. Alterũ quod propriæ ipſius naturę nõ cõueniet generatio. Impoſſibile eſt em̃ ingenitã naturã ſub generationẽ uenire. Al-

terum

rerum quod generare nõ admittit:in qua significatione hic usus est hac uoce: rapit aũt
uulgus ad prius significatũ.Nam quod hoc est quod ipso cõstruitur, palàm id quod in-
fertur ostẽdit:quũ eñ dixisset,nunq; sanè admiserit generationẽ, induxit,ut propriæ na
turæ genitũ participem faciat.Ad secundã eñ significationẽ hoc cõsequẽs est,quod nõ
admittit ut pater fiat,ut ne propriæ naturæ genitũ participẽ faciat . Qua impietate quid
nam fieri possit perniciosius? Quis unquã tantam iniuriã in altũ loquutus est? Ego eñ
timeo ne & nos,dũ alienas blasphemias per os assumimus,mẽtem nostrã inquinemus,
& cõdemnationis ipsorum participes fiamus.Sed cõsolatur me id q̃d in euãgeliis est,q; Mat. 12
spũs sanctus Iudæorũ in dominũ blasphemiã,etiã posteris conscriptã,tradere nõ auersa
tus est,illorũ blasphemiã per omne tempus notãs,non aliquã impollutæ unigeniti ma-
iestati blasphemiã affricans.Si itaq; nunquã admiserit generationẽ,ut ꝓpriæ naturæ par
ticipẽ faciat genitũ,non est quidẽ pater deus,non est aũt:sed præstat ut imperfectã bla-
sphemiã relinquamus.Hic eñ nõ admisit generationẽ.Ille uero nõ participauit genito
ris natura:postea contẽdit ipse secũ,nouã blasphemiæ mitigationẽ excogitãs, nõ q; di-
cat aliquid cũ pœnitẽtia coniunctũ,sed posteriorib. priora occultare contẽdens. Quid
eñ dicere ausus est? EVN. Effugeritq; utiq; omnẽ comparationẽ ac societatẽ ad genitũ.
BAS. Si uero nõ est cõparatio filio ad patrẽ,neq; societas ad genitorẽ,mẽdaces sunt apo
stoli,mẽdacia sunt euãgelia,ipsaq; ueritas dñs noster Iesus Christus.Sed ego rursus hor
reo ob blasphemiã,quã quisq; facile intelligit. Si eñ nullã haber comparationẽ ad pa-
trem,quõ dixit Philippo? Tãto tẽpore uobiscũ sum,& non uidisti me Philippe? Et,qui Ioan. 14
uidet me,uidet eum qui misit me.Nã eum qui neq; comparationẽ admittit,neq; societa
tem aliquam ad ipsum habet,quomodo in seipso filius ostẽdere potuisset? Non eñ per
dissimile & alienũ apprehẽdit id q̃d ignorat,sed per familiare familiare cognosci solet.
Sic in medio sigillo,eius qui signauit figura conspicit, & per imaginẽ exemplaris cog-
nitio cõtingit,comparantib. uidelicet nobis in utroq; identitatẽ:quare per unã hãc bla-
sphemiã omnes reprobat uoces à sancto spiritu ad unigeniti glorificationem traditas:
quũ euangeliũ doceat,hunc pater signauit deus:& Apostolus,Qui est imago dei inui- Col. 1
sibilis.Imago non inanimata,neq; manufacta,neq; artis & industriæ opus:sed imago ui
ua,imò potius ipsa per se uita,non in figuræ similitudine,sed in ipsa essentia identitatem
nihil euariãtem conseruãs.Ego eñ in forma dei esse,idem ualere sentio,atq; in essentia Phil. 2
dei esse.Sicut eñ formã assumpsisse serui,in essentia humanæ naturæ dominũ nostrum
natum esse significat:Sic quũ dicit,in forma dei esse,diuinæ essentiæ proprietatẽ peni-
tus declarat.Qui uidit me,inquit,uidit & patrẽ. Hic uero abalienãs unigenitũ à patre,
& penitus rescindẽs à societate ad ipsum,contingẽtem per ipsum ascensum ad cogni-
tionem,quãtum in se est intercipit.Omnia quæcũq; habet pater , mea sunt, inquit dñs. Ioan. 17
At Eunomius nullã societatẽ esse dicit patri cũ eo qui ex ipso est.Et sicut pater uitã ha- Ioan. 5
bet in seipso,sic dedit filio uitã habere in seipso. Hoc ab ipso edocti sum[9] dño,ab Euno-
mio uero quid? nullã esse cõparationẽ genito ad genitorẽ.Et in summa,per unã hãc uo
cẽ,& imaginis rationẽ tollit,& splẽdorẽ esse ac characterẽ substãtię reprobat. Neq; eñ
fieri potest ut imaginẽ intelligas eius cui nihil cõparari põt , neq; ut splẽdor sit eius qui
nihil cõmune ac sociũ habet secundũ naturã.In eadem porrò specie artificii perseuerat,
dum dicit,ingenito non esse ad genitũ comparationẽ,non patri ad eũ qui ex ipso est , q̃
quã his uocib. inesse oppositionẽ ostẽderit,eam ad ipsam patris ac filii essentiã trãsferat.
Cæterũ ut ne oẽs ipsius blasphemias persequẽtes,& singula quæ dixit confutare conã-
tes,longius orationẽ extẽdamus,quæ quidẽ manifestã habẽt impietatẽ, & legẽtib. per
se manifesta sunt omittemus.Quæ uero ratione aliqua opus habẽt ad hoc ut redarguã-
tur,ea apponemus.Nã ubi uariis modis,nullã esse essentiæ patris ad filiũ societatẽ ad-
struxit,& undiquaq; absurditatẽ,uelut ipse putat,ostẽdit:ita infert. EVN. Non eñ ꝓfe-
ctò hoc dicere possumus, q; cõmunis quidẽ est ambobus essentia, ordine uero & tẽpo
ris prærogatiuis,ille prim[9] est,hic uero secũdus,quãdoquidẽ sanè in his q̃ pręminẽt,prę
minẽtiæ causam adesse oportet : essentiæ aũt dei,nõ coniunctũ est tẽpus,nõ æuũ,nõ or-
do.Nã & ordo ordinãte posterior est. Nihil aũt eorũ quæ dei sunt,ab altero ordinatum
est:& tempus stellarũ qualis quidã motus est. Stellę uero non solũ ingenita essentia,&
omnib. intelligibilib. sed ipsis etiã primis corporibus posterius factæ sunt. De æuo autẽ
quid dicere oportet? quũ ipsa scriptura palàm ꝓnũciet,ante secula esse deũ. BAS. Quũ

constituerit sibijpsi in oratione quæ uoluit, & ea quæ ad cõstituta argumẽta consequun
tur, assumpserit, deindeq; seipsum ad absurda detruserit, necessariũ hinc arbitrantur pro
priorum dogmatũ successionẽ ostendere. Dicit eñ, nõ profecto hoc dicere possumus,
ꝙ cõmunis quidẽ est ambob. essentia, ordine uero & tẽporis prærogatiuis, ille primus
est, hic uero secũdus. Si quidẽ igiť communitatẽ essentię sic intellectã dixit, uelut ex ma
teria præexistente, distributionẽ quandã secundũ diuisionẽ, in ea quæ ab ipsa sunt, intel
ligat: neq; ipsi hanc sententiã suscceperimus, absit: & qui hoc dicũt, si tamen aliqui sunt,
nihil minus ipsos impios esse his qui inæqualitatẽ producũt, pronũciamus. Si uero quis
sic accipiat essentiæ cõmunitatẽ, ut essentiæ rationẽ unã & eandẽ in ambobus specule-
tur, & ut si, uerbi gratia, pater lux subiecto intelligať, lucẽ etiã unigeniti essentiã confi-
teatur: & quãcunq; tandem quis reddat de patris essentia rationem, eãdem etiã filio ac
cõmodet: si sic essentiæ cõmunitas accipiať, suscipimus, & nostrũ esse dogma dicemus.
Iuxta hoc eñ deitas una, nimirũ si secundũ essentiæ rationẽ unitas accipiať: ut in nume
ro quidẽ differentia sit, & in proprietatibus utrunq; delineãtibus, uerũ in deitatis ratio-
ne, unitas considereť: proinde quũ determinatũ sit, quomodo essentiæ communitatem
accipere oportet, ea quæ deinceps sequũtur, expendamus, quam ad præcedentia con-
iunctionẽ habeãt. Ordine uero, inquit, & temporis prærogatiuis, ille primus est, hic se-
cũdus. Quæ est necessitas, ut in quib. cõmunis est essentia, ea ordini subiecta sint, & tem
pore sint posteriora? Non eñ possibile est, ut uniuersorũ deus nõ ab æterno adsit imagi
ni suæ citra temporis intercessionẽ resplendescenti, & non solũ ultra tempora, sed etiã
ultra omnia secula, coniunctionẽ habeat: ob hoc eñ splendor siue resplendescentia di-
citur, quo coniunctionẽ intelligamus: & substãtiæ character, ut coessentialẽ discamus.
Sed & ordo alius quidẽ naturalis est, alius artificialis. Naturalis quidẽ uelut creaturarũ,
iuxta creandi rationes dispositus. Item uelut numerabiliũ positio, & causarum ad causa-
ta habitus, ita ut illud prius confiteamur, etiã ipsius naturę factorẽ & opificem deũ esse.
Artificialis uero & excogitatus, uelut qui est in structuris, & disciplinis, & dignitatib.
& numero, & huiusmodi. Horũ itaq; priorem quũ occultasset Eunomius, secundę ordi
nis speciei mentionẽ fecit, & dicit, non oportere dicere in deo ordinem esse: quoniã or
do posterior sit ordinãte. Illud uero aut nõ intellexit, aut ultro occultauit, quod est quę
dam ordinis species non ex nostra positione consistẽs, sed ad naturæ consequentiã con
tingens, uelut igni ad lucẽ q̃ ex ipso est. In his eñ priorẽ causam dicimus, posterius uero
id quod ex ipsa est: nõ interuallo hæc inter se disparãtes, sed ratione causam priorẽ cau-
sato intelligentes. Quõ igiť rationi consentaneũ est in his negare ordinẽ, in quib. est pri
us & posterius, non nostra positione, sed ex naturali in ipsis existẽte consequẽtia? Qua
igiť gratia ordinẽ in deo reprobat? Arbitrať si ostenderit nequaq; aliter prius intelligi,
sc habiturũ consequens, in ipsa essentia præminentiã ostẽdi. Nos uero iuxta habitũ qui-
dem causarũ ad ea quæ ex ipsis sunt, filio patrẽ præpositũ esse dicimus. Verũ iuxta natu
ræ diuersitatẽ, non item, neq; iuxta temporis excessum: alioqui etiã patrẽ esse deũ nega
bimus, quũ essentiæ alienitas naturalẽ reprobet coniunctionẽ. Quãdoquidem uero e-
tiam ad temporis naturã nobis definiendã sapiens ille in omnib. delatus est, hinc quoq;
ipsius constantiã ac mentis perspicacitatem uideamus. Tempus itaq; qualem quendã
stellarũ motũ esse dicit, solis uidelicet & lunæ ac reliquarũ, quæ uim habent ut per seip-
sas moueanť. Itaq; interuallũ à creatione cœli & terræ, usq; ad creationem stellarũ, quid
Gen. 1 nam eximius ille sublimiũ rerũ speculator esse pronunciabit? Nam qui mundi creatio-
nem uirtute spiritus conscripsit, quarta die magna illa luminaria ac reliquas stellas pro-
ductas esse dicit. Tempus igitur non erat, uelut apparet, in superiorib. diebus. Non eñ
mouebanť stellæ: quomodo eñ mouerenť quæ nondũ productæ erant? Rursus quãdo
Iof. 10 bellũ aduersus Gabaonitas gerebat Iesus Naue, quoniã immobilis sol manebat pręce-
pto ligatus, & luna in loco stabat, tẽpus tũc non erat. Quõ igiť illud diei spaciũ nomina-
bimus? quã appellationẽ excogitabis? Si eñ temporis natura defecerat, æuũ uidelicet
pro eo successit. At æuũ paruã diei partẽ appellare, quem dementiæ excessum nõ exce-
dit? Verũ uideť ex multa ingenij sagacitate, diem & noctẽ, in quali quodã stellarũ mo-
tu fieri putare, has aũt temporis partes esse, unde tempus stellarũ qualem quendam mo
tum pronunciauit, neq; hoc ipsum intelligens quod dicit. Non enim qualem, sed quã-
tũ magis congruũ erat dicere, si modo id dicere oportet. Sed quis adeò penitus mente

puer

puer est, ut ignoret dies & horas, & mẽses, & annos, tẽporis mensuras esse, non partes.
Tẽpus aũt est spaciũ quod unà cum mundi cõstitutione coextendiť, quo omnis motus
mensurať siue stellarũ, siue animaliũ, siue cuiuscũq; rei quæ moueť, iuxta quod dicimus
aliud alio uelocius aut tardius esse: uelocius quidẽ, id quod minore tẽpore amplius spa-
tium transit: tardius uero, quod minus longiore tẽpore mouetur. Ille uero q̃m in tẽpore
stellæ moueń, tẽporis ipsas esse opifices pronunciat. Proinde iuxta sapientissimi illius
rationẽ, q̃m etiam scarabei in tẽpore mouentur, definiemus tempus esse qualẽ quendã
scarabeorũ motũ. Nihil enim ab hoc differt id quod ab eo dictũ est, excepta uerborũ di
gnitate. atq; hæc quidẽ huiusmodi sunt, cõsidera aũt & quæ deinceps sequuntur. EVN.
Atqui, inquit, neq; possibile est essentiæ dei inesse, uelut speciẽ, aut molem, aut quantita
tem, propterea q; penitus liber sit deus ab omni cõpositione. Si uero horũ & similiũ ali-
quid essentiæ dei cõplicatũ cogitare, neq; est, neq; fuerit unq̃ piũ, quę ratio amplius cõ-
cedet genitã essentiã ad ingenitã assimilare? quũ similitudo, aut cõparatio, aut societas
secundũ essentiã, nullũ excessum aut differentiã relinquat, sed æqualitatẽ palàm faciat,
cum æqualitate uero, ingenitũ esse eum qui assimilatur aut cõparatur definiat. Nemo e-
nim adeo stolidus est, & ad impietatẽ audax, ut æqualẽ patri filium dicat, quum ipse dñs
palàm dixerit, pater qui me misit maior me est. Et rursus paulo post. At quod uniuerso-
rum deus ingenitus sit & incõparabilis, pluribus omissis, ea quę relata sunt ad demõstra Ioan. 14
tionẽ sufficere arbitror. BAS. Quum improbũ aliquẽ sermonẽ attingere uult, quædam
quæ cõcedũtur assumit, quo per horũ sinceritatẽ, etiã de reliquis sibi fidem paret. Neq;,
inquit, possibile est essentiæ dei inesse, neq; speciẽ, neq; molem, neq; quantitatẽ, propte
rea q; penitus liber sit deus ab omni cõpositione. Et hactenus quidẽ sincerus est, uerum
in sequẽtibus in seipsum redit. Nam uelut necessario ad prædicta consequentẽ blasphe
miam coniungit dicens, EVN. Si uero horũ & similium aliquid essentiæ dei cõplicatũ
cogitare, neq; est, neq; fuerit unquam pium, quæ ratio concedet genitam essentiã ad in-
genitam assimilare? BAS. Qualem consequentiam hęc inter se habent? Si incõpositus
est deus, non fieri posse ut filius similitudinẽ ad ipsum suscipiat? Dic mihi nõne etiam tu
filium similiter dices, neq; speciẽ, neq; molem, neq; quantitatẽ in seipso habere? & pe-
nitus à cõpositione liberum esse? Ego enim ne si insania quidem correptus esses, ausu-
rum te esse puto ut aliud quid dicas filium, q̃ incorporeum & specie & figura carentem,
& omnia quæ de patre dicere possis. Quõ igitur non pium est, eum qui speciem non ha
bet, speciem non habenti cõparare? & eum qui quantitatem non habet ei qui ipsam nõ
habet? & in summa, incompositum incomposito? Ille uero similitudinẽ in specie ponit,
& æqualitatẽ in mole: quantitatẽ aũt quid præter molem esse puter, ipse sanè sincerius
exposuerit. EVN. Quapropter neq; æqualis, inquit, neq; similis, quoniam & quantita-
tis & speciei ac qualitatis exors est. BAS. Ego uero iuxta hoc ipsum similitudinem po-
no. Nã sicut pater ab om̃i cõpositione liber est: sic etiã filius simplex omnino & incõpo
situs. Et similitudinẽ nõ iuxta speciei identitatẽ, sed iuxta ipsam essentiã cõsiderari arbi-
tror. Quibus enim forma & figura circundata est, his iuxta speciei identitatẽ similitudo
est. Verum specie ac figura carentẽ naturam, in ipsa essentia similitudinẽ habere conse-
quens est: & æqualitatẽ non in molis dimensione, sed in potentię identitate. Christus in
quit, dei potentia & dei sapientia, tota uidelicet paterna potentia in ipso sita. Vnde quę Ioan. 5
cunq; patrẽ facere uidet, ea etiã filius similiter facit. EVN. At similitudo inquit, aut com
paratio, aut societas secundũ essentiã, nullũ excessum aut differentiã relinquens, æquali
tatem palàm efficit. BAS. Quõ nullã differentiã relinquit, neq; eam quæ causis inest ad
ea quæ sunt ex ipsis? Deinde inducit. EVN. Quis adeo stolidus est, aut ad impietatẽ au-
dax, ut æqualẽ patri filiũ dicat? BAS. Ad hæc dicamus ipsi illa ꝓphetæ uerba: Aspectus
meretricis est tibi, impudens factus es ad oẽs. Illæ em̃ sua opprobria honeste uiuentibus Hier. 3
affricant. Et hic eos qui maiestatẽ unigeniti magnificare cupiunt stolidos appellat, & ad
impietatẽ audaces, eadem ægreferẽs, ob quæ Iudæi exacerbabãtur dicẽtes tunc: Æqua Ioan. 5
lem seipsum facit deo: quanq̃ illi magis quodãmodo uidebanť id quod consequens est
uidere (nec mirum alicui id quod dico uideatur) Indignabanť enim q; patrẽ suum dice-
bat deum, quod cõsequens est à seipsis colligẽtes, quod per hoc æqualem seipsum deo
faceret: uelut necessario sequeretur ad hoc q; patrẽ haberet deũ, q; ęqualis ipsi esset. Eu-
nomius uero prius illud cõcedens, posterius negat. Et ipsam dñi uocem prætendit qui

Ioan. 14 dixit: Pater qui misit me maior me est. Apostolū uero dicentē nō audit, quod nō arbitratus est esse rapinā, se æqualē esse deo. Atqui si secūdū tuā rationē, ingenitū esse essentia esset, uoluisset aūt præminentiā iuxta essentiā ostendere, dixisset utiq; ingenitus maior me est. Vestra aūt ratio est, q̄d patris appellatio operationis, & nō essentiæ significatiua est. Maiorē igit filio patrē dicentes, maiorē opere ipsam operationē dicitis. Omnis profecto operatio his quę ex ipsa fiunt mēsura cōgruit, & magna quidē magnorū operū est, parua uero minorū. Proinde maiorē filio patrē iuxta hanc rationē confiteri, nihil aliud est q̄ operationē incongruā operi censere, & dicere frustra deū ad operationis magnitudinē cōmotum esse, quum non potuerit operationi adæquare effectū. Quare alterum ex duobus necessario cōsequetur, aut non significare patrē operationē, sed essentiam: atq; sic excogitata ab ipsis similitudinis ratio expungetur, quū filium patri hoc est operationi similē censeant: qualē enim uoluit pater, inquiūt, talē fecit, qua ratione etiā uoluntatis imaginē nominant. Aut si hoc conseruant, ut dicant patrē maiorē non esse. Nam omnis operatio, nulla externa re obstante, congrua est proprijs effectibus. Atq; hæc ad confutandā ipsorū in dogmatibus concordiā dicta sint. Illud uero cui obscurū est, quod maius aut iuxta causæ rationē, aut iuxta potentiæ redundantiā, aut iuxta dignitatis præminentiam, aut iuxta molis siue magnitudinis excessum dicitur. Iuxta magnitudinē igit non acceptā esse uocem maiorē, tum hic ipse in superiorib. asseruit, tum ipsa res sic se habet. Quādoquidē in magnitudinibus maius tantū est quantū minus, & adhuc amplius. Quæ uero incōprehensibilia sunt magnitudine, imò potius magnitudine ac quantitate penitus carent, ea quis inter se dimetietur? Quorū uero impossibilis est cōparatio, quo modo in his quod excedit cognosci possit? Potētia uero dicere deficere Christū, qui est

Ephe. 6 uirtus & potentia dei, ualde puerile est, & eorū qui neq; dñi uocem audiuerunt, qui di-

Ioan. 10 xit: Ego & pater unum sumus: & uocē unum pro æquali iuxta potentiā accepit, uelut ex ipsis euangelij uerbis ostendemus. Quū enim dixisset de his qui crediderunt: Nemo rapiet eos ex manu mea, & pater qui dedit mihi maior omnib. est, & nemo potest rapere ex manu patris mei, induxit: Ego & pater unum sumus, palàm unum pro æquali & eodē iuxta potentiā accipiens. At uero si thronus dei uelut nos credimus dignitatis nomen est, sedes filio à dextris patris decreta, quid aliud q̄ dignitatis æqualitatem significat?

Luc. 21 Quin & dñs in maiestate patris se uenturū ꝓmittit. Reliquū itaq; est iuxta causæ rationē uocem maius hic dici. Nam q̄m à patre principiū est filio, iuxta hoc maior est pater, uelut causa & principiū. Quapropter & dñs sic dixit: Pater meus maior me est, eo q; pater est uidelicet. Patris aūt uox quid aliud significat q̄ causam & principiū eius qui ex ipso genitus est. In sūma uero, etiā iuxta uestrā sapientiā, essentia essentia maior aut minor nō dicitur. Quare & iuxta illos ipsos, & secundū ueritatē ipsam, nullo pacto præminentiam secundū essentiā proposita maioris uox significat. Nec uero iuxta molem hic ipse patrē maiorem dixerit, qui sane pronunciauit, nullā quantitatē circa deum suspicari oportere. Restat igitur is qui à nobis dictus est maioris modus, principij dico ac causæ. Itaq; aggressio blasphemiæ ipsius iuxta maioris uocem talis est. Illud aūt admiratione dignū est, quum in breui adeo ad cōtrarijssimos sermones circunuertatur, uelut cæcitate quadam animæ oculos ictus, q; pugnam in dictis intelligere nō potuit, ut conspicuus fiat adeo à pace dei alienus esse, quā dñs noster legitime & citra dolum in ipsum credentibus reli-

Ioan. 14 quit dum dixit: Pacem relinquo uobis, pacē meam do uobis: ut nō cum alijs solū, sed etiam ipse secū pugnet. Quū enim maiorē dixerit deū & patrē unigenito filio, & eis qui æqualem dicunt insaniam obiecerit, tanq̄ ipse demonstrationes habeat huius rei quibus contradici nō possit: paululū progressus qualia scribit cōsiderate. EVN. At quod uniuersorum deus ingenitus sit & incōparabilis, pluribus omissis, ea quæ relata sunt ad demōstrationē sufficere arbitror. BAS. Interrogēt itaq;, si incōparabilis est deus, unde præminentia ipsius deprehensa est: maius eñi ex cōparatione ad ea quæ excedunt cōsideratur. Quō igitur idē & maior est & incōparabilis? Verū ut diuersam dei essentiā ab unigeniti essentia ostendat, uocē maius cōparatiue dictā ad essentiæ diuersitatē accepit. Quo uero rursus ad creaturę æqualitatē unigenitū deducat, incōparabilē esse patrē sancit, nouam quandā ac reuera incōparabilē uiā blasphemiæ excogitās, in hoc q̄d simulat se exaltare ac extollere deum & patrē, unigeniti filij & dei gloriā imminuens, quum ipse dñs

Mat. 10 testetur ac dicat: qui non honorat filium, non honorat patrē, & qui me contemnit, non

me

me cõtemnit sed eum qui me misit. Cæterum inimicus ueritatis qui operaẽ in ipsis ut talia dicant ac scribant, nouit illud, quod si ipsos ad gloriæ unigeniti cognitionẽ excæcauerit, etiã ipsius dei ac patris cognitionẽ simul auferet, ut etiãsi uideantur præminentias quasdam deo & patri tribuere, nulla ipsis inde utilitas emergat, ut qui cognitione uiæ ad ipsum ducentis sint priuati. Nã & Iudæi se glorificare deũ putant. Et Græcos ac gentes audias magnũ quid de deo dicere: attamẽ nemo dixerit ipsos magnificare deũ, absq; fide in Christũ, per quẽ adductio & accessus cognitionis cõtingit. Incõparabilem igitur dicit deum, ut creaturæ æqualẽ esse filium ostendat, in eo quod similiter à gloria patris absit. Nã quæ æquali exceduñt mensura, æqualia inter se necessario sunt. Tantũ aũt exceditur iuxta huius rationẽ à deo & patre unigenitus filius, quantũ etiã alia singula. Tale est enim incõparabile, quod omnibus æqualiter inaccessibile est, & nemo assequi potest. Si uero æqualiter eũ alijs à patre abest, æqualis illis est cũ quibus abest. Quid igitur hac blasphemia deterius dixerint Iudæi? quid uero magis impiũ gẽtes dicere audiam? & non erubescunt qui uerbũ dei proferre se fingunt, Iudæis ac gentibus grata ac usurpata dogmata prætendere. Si enim nõ cõparatur patri, sicut neq; angeli, neq; cœlum, neq; sol, neq; terra, neq; singula in ipsa animalia ac plantæ: quõ diuersitatẽ habebit ad proprias creaturas? unde ipsi ad genitorẽ cõiunctio? Ego, inquit, & pater unum sumus: rursus enim eiusdem dicti mentionẽ faciemus. Hoc dic mihi nónne cõparantis seipsum uerbũ est? quid dico cõparantis? imò unientis ut ita dicam, & naturæ identitatem hinc declarantis? Hic uero incõparabilem esse deum pronunciat. Et bonitas quidẽ dei ac saluatoris nostri Iesu Christi, homines quantũ capaces sumus, per studiũ ac exercitationẽ bonorum operũ, ad similitudinẽ ad deum uniuersorũ adducit, dum inquit, Sitis perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Hic uero unigenitũ, cõiunctione ex natura ipsi ad genitorẽ existente, quantum in ipso est priuat. Quanq; & hæc ratio ipsi in contrariũ circũuertetur. Si enim incõparabilis est pater, unde acceptas inæqualitatis ac dissimilitudinis demonstrationes exhibebit. Si quidem enim ex collatione essentiarũ inter se, dissimilitudinem se cõperisse dicet, quomodo incõparabilis est qui talis est? Si uero omnino non cõparatur, quomodo diuersitatẽ cognoscere potuit? Sic uidetur malum non solum bono contrarium esse, sed etiam ipsum sibi ipsi.

Mat. 9

Ioan. 10

Mat. 5

DIVI BASILII MAGNI CONTRA APOLOGETICVM EVNOMII
Euersorius liber II. Iano Cornario interprete.

QVVM igitur in sermonibus de deo uniuersorũ præstruxerit, quantum eius fieri potuit, in filium dei blasphemias, deinceps ipsi unigenito deo linguã immisit. EVN. Quid eñ inquit? & unus filius, unigenitus enim, de quo poteramus quidẽ sanctorũ uoces apponere, per quas filium & genituram & creaturam prædicant, per nominũ diuersitates, etiã essentiæ diuersitatẽ declarãtes, atq; sic à curis ac negocijs liberi esse. Verum propter eos qui corporalem natiuitatẽ accipiunt, & æquiuocationibus offenduntur, necessarium fortassis est etiam de his, breuibus dicere. BAS. Hęc quidẽ Eunomius, ego uero si quidẽ sic oportet de tota oratione sentire uelut de figmento, qualia in scholis uanitatis ad declamandũ proponunẽ adolescentibus, quo res falsa uerisimilis appareat. nam & illorũ oia cõsimiliter adũbrateq; pugnæ similia uidenẽ. Pugna uidelicet cõtra accusatores nõ extantes, & apologia ac responsio ad accusationẽ nõ prędictã, & oratio ad iudices nusquã cõparentes. Si sic oportet, inquam, etiã hæc audire, & ipse hanc inquisitionẽ omitto, & oẽs admoneo ut nihil ex relatis curiosius inuestigẽt. Si uero maius est promissum, & multis oborta est suspicio, esse quandã apud ipsum ueritatis curã, omino necessariũ est ut singula dicta pro uiribus cõfutemus. Quis uero expendẽdi modus iustior fuerit, q̃ ut doctrinis à spiritu nobis datis orationẽ cõparantes, quod quidẽ illis consonum repererimus, id suscipiamus: ei uero q̃d cõtrarie se habet, fidẽ derogemus, & uelut hostẽ id ipsum fugiamus? Primũ itaq; illud ostẽdat, qui sancti geniturã & creaturã Christum appellarunt, quas scripturæ uoces habeat ad demonstrationẽ. Si enim beati Petri uoci in actibus Apostolorũ cõscriptæ innititur, ubi dicit: Sciat tota domus Israel, q dñm ipsum & Christũ fecit deus, hunc Iesum quem uos crucifixistis. Primũ quidẽ nihil quæsito

Act. 2

coniunctũ habet hoc testimoniũ.Nam quũ promiserit se ostensurũ esse, à sanctis creaturam filium dictũ esse,testimoniũ exhibet de deo & patre quod fecit.Nõ enim illud sanè dixerit,quod licet ipsi in sermonib.de tantis rebus, addiriones quasdã ac deriuatiões & affectiones nominũ excogitare. Si ẽm etiã ociosi uerbi pœnas in die iudicij dabimus, multo minus si de tantis rebus quicꝗ nouamus, sine supplicio nobis remittet̃.Fortassis ẽm hoc quidẽ uelut decorũ ut de deo dicat̃, à diuina scriptura edocti sumus. Illud uero nõ conuenire unigenito,per hoc ꝙd conticuit,spũs sanctus ostendit. Quõ igitur tutum est uocẽ fecit adaptãdo,creaturã siue facturã dicere creatorẽ uniuersorũ? Si enim cõueniẽs ipsi esset talis appellatio, nõ utiꝗ à spiritu silentio prætérita esset. Verũ de creatura quidẽ reperimus à uerbo fecit,facturæ siue creaturæ transsumptã appellationẽ. De filio
Gen. 1 uero dei,nõ item.In principio ẽm deus fecit cœlũ & terrã. Et rursus,In operibus siue fa-
Psal. 137 ctis manuũ tuarũ exercebar.Et rursus, Inuisibilia ẽm ipsius à creatione mundi, dum per
Rom. 1 creaturas intelliguntur,cognoscunt̃.Sic sanè in quibus cõmodũ est hoc nomẽ scriptura usurpãs,de dño & saluatore nostro Iesu Christo, uelut nõ decẽs gloriæ eius maiestatem cõticuit.Et asciã quidẽ,ac lapidẽ angularẽ,& lapidẽ offensionis, & petrã scãdali,& alijs eiusmodi nominibus,in quib.nõ multũ laudis esse uidet̃ his qui nominũ significationes non assequunt̃: dñm gloriæ appellare nõ erubescit. Creaturã aũt nusꝗ penitus nominauit.Atqui hic ab ipsis sanctis hoc nomẽ se accepisse dicit,quo nõ solum sui seculi homines, sed etiã sanctos qui olim fuerunt, calumnijs inuoluat. Porrò præterꝗ quod non oportet,propter periculositatẽ,talia audere, & nomina de dño à seipso transformare: amplius neꝗ ipsa Apostoli sentẽtia,substantiã unigeniti ante secula nobis declarat,de qua
Ioan. 1 nobis in præsenti sermo est.Neꝗ ẽm de essentia ipsa dei uerbi,quod in principio erat apud deum,sed de eo qui seipsum exinaniuit in forma serui,& factus est cõformis corpori humilitatis nostræ,& crucifixus est ex imbecillitate,palam uerba facit.Atꝗ hoc omnibus notũ est,qui uel parũ apostolicæ dictionis uoluntatẽ nouerũt, quod non theologiæ
Act. 2 nobis modũ tradit,sed dispẽsationis rationes declarat.Dominũ enim, inquit, & Christũ ipsum deus fecit,hunc Iesum quẽ uos crucifixistis:demonstratiua uoce in humanitatem ipsius,& quod omnib. uidebatur, tantũ nõ palàm incumbens.Hic uero uocem fecit,ad generationẽ unigeniti à principio transfert,& neꝗ illud ipsum cõpescit,ꝙ dñs nõ essentię sed potestatis nomẽ est.Quare qui dixit dñm ipsum & Christũ deus fecit, principatũ & dominiũ à patre ipsi cõmissum dicit,nõ accessum ipsius ad esse exponit.Hæc quidem igitur paulò postea ostẽdemus,quũ redarguemus ipsum præter uoluntatẽ spũs testimonia scripturæ adducentẽ. Nunc uero ad cohærentẽ orationẽ procedamus. Quid igitur uult ipsi nomen hoc? & cur tandẽ creaturã uniuersorũ creatorẽ appellare conatur? Falso cõmento decepit seipsum, & putat cum nominũ diuersitatibus etiã essentiæ diuersitatẽ simul apparere. Atqui quis prudẽs uir huic rationi accesserit, quod quorũ nomina sunt diuersa,eorũ etiã essentias diuersas esse necesse sit? Petri ẽm & Pauli, & in sum̃a omnium hominũ appellationes quidẽ sunt diuersę,uerũ essentia omniũ una:quapropter in plerisꝗ ijdem inter nos sumus, proprietatibus uero solum quæ circa unũquenꝗ considerantur, alter ab altero differimus. Vnde etiã appellationes,nõ essentias significant, sed proprietates quæ singulos delineant. Quũ itaꝗ audimus appellari Petrũ,nõ essentiam ipsius ex nomine intelligimus (essentiã aũt nunc dico materiale subiectũ, quod nequaꝗ eo nomine significat̃) sed proprietatũ quæ circa ipsum cõsiderantur notionẽ animo cõcipimus.Statim enim ex hac uoce intelligimus Petrum filium Ionæ,ex Betsaide,
Mat. 4 Andreæ fratrẽ,qui de piscatorib.ad apostolatus functionẽ uocatus est,qui propter fidei excellentiã,ecclesię ædificationẽ in seipsum suscepit,quorum omnium nihil est essentia quæ uelut substantia intelligatur. Quare nomẽ,figurã quidẽ Petri nobis determinat,ipsam uero essentiã nequaꝗ proponit. Rursus ubi audiuimus nominari Paulum, aliarum
Phil. 3 proprietatũ cõcursum intelligimus, Tarsensem, Hebræum, secundũ legem pharisæum, Gamalielis discipulum,iuxta emulationẽ ecclesiarum dei persequutorem,ex horrenda uisione ad cognitionẽ perductũ,apostolum gentiũ.Hęc enim omnia una Pauli uoce circumscribũtur.Atqui si uerum esset, quòd quorũ nomina diuersa sunt eorũ etiã essentiæ cõtrario modo se habẽt:oportebat sanè & Paulũ & Petrũ & in sum̃a oẽs homines diuersæ inter se essentiæ esse. Quum uero nemo ita ignarus,& cõmunis naturæ imperitus est, ut ad

ut ad hoc dicendũ animũ inducat, Ex luto em̃, inquit, efformatus es tu, ſicut etiã ego: nihil aliud q̃ eandem eſſentiã omniũ hominũ eſſe, ſermone hoc ſignificante: mẽdax profecto eſt qui ad nominũ diuerſitatẽ, eſſentię diuerſitatẽ ſequi cõminiſcitur. Non em̃ natura rerum nomina ſequitur, ſed poſterius rebus nomina inuenta ſunt. Si enim hoc uerum eſſet, oportebat etiã eorũ unam & eandẽ eſſentiã eſſe, quorũ eædẽ ſunt appellationes. Igitur quoniã ſecundũ uirtutẽ perfecti, dei appellatione digni facti ſunt, coeſſentiales ſane deo uniuerſorum homines ipſi fuerint. At ſicut hoc dicere manifeſta inſania eſt: ſic etiam ille ſermo ex eadem dementia dependet. Manifeſtũ itaq; ex relatis eſt, quod etiam in patre ac filio, nomina nõ eſſentiã declarant, ſed proprietates indicant. Nullũ igitur locum haberis ſermo, qui ex nominũ diuerſitate eſſentiarũ cõtrarietate introducit. Hoc modo aũt præ omnibus ſeipſum euertit. Si em̃ differunt creatura & genitura, diuerſæ erunt unigeniti eſſentiæ, ad nominũ diuerſitatẽ conſequentes. Si uero hoc dicere deliranrium eſt, certe neq; illud eorũ qui mente ſibi conſtant. Hic uero confingit etiam ſe innumeras habere demõſtrationes, q; filius à ſanctis factura ſiue creatura appellatus ſit. Verum uelut ad alia quædã potiora feſtinans, in præſenti ſcilicet mentionẽ differt. Eſt aũt & hæc artificioſa ac uerſuta malicia, q; ubi oratione deſtituitur, ſilentiũ ſe præferre dicit. Si enim uel umbram teſtimonij habuiſſet, quod unigenitũ creaturã dicit, nonne obſurduiſſent iam aures noſtræ ex iactabunda oſtentatione? Deinde dicit, propter eos qui corporalem natiuitatẽ dñi accipiunt, & æquiuocationibus offenduntur, neceſſariũ ſibi eſſe etiã de his, breuibus dicere. Atqui quid uetabat, ut poſtq̃ ſcripturarũ teſtimonijs orationẽ ſuam confirmaſſet, ſic ad debiliorũ correctionẽ deueniſſet? & detrimentũ ex æquiuocatiõe mitigaſſet, ſi modo ullum aliquod unq̃ quibuſdã accidit aut accidet? Quis enim adeò carnea mente præditus eſt, & ſacræ ſcripturæ imperitus, ut quũ audiat nominari diuinã natiuitatẽ, ad corporales imaginationes deferatur? in quibus eſt cõplicatio maſculi ad fœminã, & conceptio in utero, & effigiatio ac formatio, & debitis tẽporibus progreſſus in lucem. Quis adeò brutus, ut quũ audiat deum uerbũ ex deo progreſſum, & audiat ſapientiã ex deo genitã, ad corporis affectus cogitationib. delabat? Sed & hęc figura uerborũ bona ſpecie prædita unà cũ alijs ab ipſo excogitata eſt, ut cõmiſerationis gratia erga imperitos fratres, hunc docendi laborẽ ſuſcepiſſe uideat, & corporales quidem ſuſpiciones ob hanc appellationẽ accedentes, corrigit ſcilicet: at uero detrimenta ex eo orientia q; dñs creatura nominatur, non auferat. Atqui is qui corporalẽ eſſe natiuitatẽ imaginatur, ad materiales utiq; generationis modos deduci poterit. Nõ em̃ profecto partitionẽ quandã, & tranſitũ, & fluxũ eſſentiæ generantis, ex generãdi uoce is qui debilis eſt intelliget: materiam uero extrinſecus ex nihilo ad creaturæ, uelut uos dicitis, ſubſtantiã inductã ſuſpicari, animũ nõ inducet. Qua igitur gratia ægrotas fratrũ cogitationes ex dimidio ſanat, & eorũ qui corporalẽ ſuſpicant natiuitatẽ curam gerẽs, eos qui creaturæ appellatione offenduntur negligit? Quoniã genitũ eſſe, dogmatibus ſuis contrarium nouit, quũ genitus penitus cõiuncte ſe habere debeat & citra diuerſitatẽ ad genitorẽ: uerũ creatũ eſſe, conſonũ ac auxiliare ſuis argumẽtis, ꝓpterea q; alieni & peregrini ac penitus nihil cõiuncti ad creatorẽ, notionẽ ac intelligentiã proponit. Deinde ad hæc addit dicens: EVN. Geniturã itaq; filium dicimus iuxta ſcripturarũ doctrinã, nõ aliud quid eſſentiã intelligẽtes, aliud uero quid præter ipſam, id q̃d ſignificat, ſed ipſam eſſe ſubſtantiã quã nomẽ ipſum ſignificat, quum uere congruat eſſentiæ illa appellatio.

BAS. Et in his aduerſus ueritatẽ plagam pugnat, ſibijpſi tamen conſona dicit. Quẽadmodũ em̃ in ſuperioribus ingenitũ eſſe, in deo uniuerſorũ eſſentiæ ipſius ſignificationem habere decernebat: ita etiã hic, geniturã eſſentiã filij ſignificare dicit, quo ingeniti ad ingenitũ oppoſitione, unigenitũ cõtrario modo ſe habere ad patrem, iuxta ipſam eſſentiã, oſtendat. Quapropter ſancit uerba extra uſum diuini ſpiritus exiſtentia, genituram filium nominans. Vnde hoc accepit? ex qua doctrina? ex quo propheta? ex quo apoſtolo qui hãc cognominationẽ de ipſo prædicauit? Ego enim nuſquã in ſcriptura ſic poſitam hãc uocem reperio: atqui nõ aliunde q̃ ex ſpiritus doctrina, has appellationes ſe accepiſſe hic gloriat. Parũ enim ipſi eſſet ſi cum hominibus certamen iniret, niſi et ipſum ſpiritũ temere impeteret. Genuiſſe equidẽ patrem multis ex locis docemur: geniturã aũt eſſe filiũ nondũ in hunc uſq; diẽ audiuimus. Puer em̃, inquit, natus eſt nobis, filius

Esa. 9 filius etiam datus est nobis, cuius principiũ in humero ipsius. Et uocat̃ nomẽ ipsius, non genitura, sed magni cõsilij angelus. At uero si genitura essentię significationẽ haberet, nõ aliud utiq; nomẽ à spiritu edocti essemus, quàm quod essentiã ipsius palã declarare posset. Et rursus Petrus qui propter ueritatis agnitionẽ, beatificationib. illis dignus factus
Mat. 16 est, nõ dixit, Tu es genitura, sed tu es Christus filius dei uiui. Et Paulus quum omnia sua scripta filij appellatione impleuerit, nusquam geniture mentionẽ fecisse reperietur, id quod hic ex multa confidentia uelut qui ex diuino auditorio acceperit profert. Neq; enim hic permittendũ est ipsi, ut uocem genuit de patre positam, transmutet ac transformet, & genituram filium dei appellet. Non enim conuenit, ut is qui diuino timore eruditus est, facile ad hoc prosiliat, quod ex uerborũ consequẽtia apparuerit, sed ut cõtentus sit nominib. in scriptura positis, inq; his perseueret, atq; per ipsa glorificationẽ uelut deo cõuenit absoluat. Nam si hi qui ab initio Hebraicam linguã in Græcam transtulerunt, quorundã nominum interpretationẽ aggredi non sunt ausi, sed ipsam Hebraicam uocem transtulerunt, uelut Sabaoth, Adonai, Eloi, & siquid huiusmodi est, non in diuinis solum nominibus, sed etiam in alijs pluribus reuerentiã hanc ostendentes, quantum conuenit nos in dñi nominibus timorem habere? Aut quando illi à seipsis aliqua nomina fingere sustinuissent, qui ne interpretationem quidem aliquorũ tentare ausi sunt, ut ne significationis euidentiã incongruis significationibus exoluerent? At si genuit, inquit, deus, quõ non cõuenit genitũ genituram appellare? Quia horrendũ est nobis no-
Phil. 2 stris ipsum nominibus appellare, cui largitus est deus nomen quod est super omne nomen. Filius meus es tu, inquit, ego hodie genui te: quanq; magis consentaneum erat iuxta huius rationẽ, propterea quod genitus est, geniturã appellari & non filiũ, at non dictum est. Quapropter cõuenit Christi iudiciũ ob oculos habere, ac nosse quantũ periculum est auferre quid aut addere his quæ à spiritu tradita sunt, & nõ à seipso quicq; nouare conari, sed his quæ à sanctis prodita sunt acquiescere. Quod igitur neq; cõmunis consuetudo, neq; scripturarũ usus suscepit, id tentare audete quõ nõ extremæ demẽtiæ est? Quis enim pater aut mater beneuole ac blande erga eum qui ex ipso est affectus, omissa filij aut nati appellatione, geniturã ipsum appellauerit? Nate enim inquit, uade in ui-
Mat. 21 neam. Et, Deus uidebit sibijpsi ouiculam ad uictimã mi nate. Et rursus Isaac, Quis es na-
Gen. 22 te? Et, Fili mi ne negligas eruditionẽ domini. Et, Filius sapiẽs lætificat patrem. Et si quid huiusmodi. Nusquam aũt in scriptura ullus aliquis eum qui ex ipso est, genituram appellasse, ostendi potest. Et causa sane manifesta est: quòd filius quidem ac natus, animatorũ nomina sunt, genitura uero non semper. Genitura enim dici potest etiam id quod antea quàm effigiatum est, in abortibus eijcitur, quod tamen nati appellatione dignum non est. Et
Mat. 26 geniture siue fœtus ac genimina, appellant̃ fructus terræ, non item nati. Non enim bibam, inquit, de genimine uitis huius. Raro aũt de animato appellationẽ hãc assumptam reperimus, & ubi sane usurpata est, de animali accusato, & ad prauitatis imaginẽ assumpto, eam uidere est. Serpentes enim, inquit, genimina uiperarum. Quare, ut opinor, & communis consuetudo appellationem hanc reprobauit, & diuina scriptura improbasse uidetur, præsertim de unigenito filio dei. Sed & nati appellationem, uelut multũ huma-
1. Cor. 8 ni moris habentem, non admisit. Indicat id Apostolus, filium quidem sursum ac deor-
Colos. 1 sum dominum uocans, & alijs uarijs appellationibus ipsum celebrans, primogenitum, & imaginem, ac splendorem nominando: geniture autem siue geniminis appellationem auersatus. Quod si eam usurpat, hic aut alius quispiam orationis ipsius defensor ostendat, & concedemus ipsis ut omnia hæc expungant. At non potuerit, nisi sane impium Marcionem imitans, alia de diuinis scripturis tollat, alia falso interserat. Atq; ita quidem & à communi consuetudine, & à scripturarum usu aliena geniture uox demonstrata est. Videamus autem deinceps, num possibile sit hoc nomen de ipsa substantia filij positum esse, EVN. Ipse enim dicit impossibile esse, aliud quid essentiam intelligere, aliud uero præter ipsam, id quod significat̃: sed ipsam esse substantiã quam nomẽ ipsum significat, quum uere congruat essentiæ illa appellatio. BAS. Digna reuera sunt iudicibus quos confinxisti hæc tua dogmata. nam uelut in somniorũ narrationibus, aut ebriorum cõcione, ubi nemo audiat aut intelligat ea quæ dicuntur, multa licentia leges sancis, pro omni demonstratione sufficere putans, quod ipse dixisti. Quis enim non nouit,

quòd

quòd omnia quæ absolute & per se proferunť, rerũ ipsis subiectarũ significationẽ habent. Quæ uero ad alia dicunť, habitũ solum declarant quẽ habẽt ad ea quæ dicuntur. Velut uerbi causa, homo & equus & bos, singula hæc id quod nominať significant. Filius aũt aut seruus, aut amicus, solã coniunctionẽ significant quã ad coniunctũ nomẽ habent. Qui itaq; geniturę nomen audiuit, nõ ad essentiã quandã mentẽ confert, sed quod alteri coniunctũ est intelligit. Genitura eñ alicuius genitura dicitur. Quod igitur non alicuius substantiæ notionẽ inducit, sed solum habitũ ad alterũ significat, id ipsum essentiam esse sancire, quõ non extremæ stupiditatis est? Atqui paulo superius à nobis ostendebatur, quod etiã absoluta nomina etiamsi maxime subiectũ quiddã significare uideantur, non ipsam essentiã significant, sed proprietates quasdã circa ipsam determinant.

At sapientissimus ille & qui in uanis artibus omnẽ uitã contriuit, ipsam unigeniti essentiam dicere geniturã non erubescit. Hoc aũt quantã habeat absurditatẽ considerate. Si enim essentia est genitura, et uice uersa, si q̃d genitura est, hoc essentia est, oẽs genituræ inter se coessentiales erũt. Ex hoc aũt quid eueniet? iuxta huius sanè rationẽ, creator & opifex uniuersorũ eandẽ cũ omnib. generatione participantib. essentiã habere demonstrabitur. Non eñ profectò in filio geniturã significare essentiã dicet, in reliquis uero generatione participantib. non item eandẽ significationẽ seruare, alioqui dicat clarã quandã causam cui cõtradicere nemo possit; q̃d eadẽ appellatio non in omnib. similiter eandem potestatẽ habeat. At certe nõ poterit. Quãcunq; eñ genituræ rationẽ excogitauerit, ea omnib. similiter genitis conueniet. Esse aũt uerũ sermonẽ nostrũ, uniuscuiusq; auditoris cogitatio maximũ signũ erit. Interroget eñ unusquisq; seipsum, ubi audierit, ille filius genitura est, quẽ intellectũ mente cõcipit. Nũ quod genitus essentia genitoris est? aut hoc quidẽ ridiculũ est, illud aũt uerum, quod ab ipso per generationis modũ ad esse productus est. Hoc itaq; similiter & de unigenito, & de quocunq; genito dicere cõuenit. Et nemo quoniã cõmunis est habitus, destructionẽ dignitatis unigeniti id esse putet.

Non enim in eo quod ad aliquid quodã modo se habet, differẽtia filio ad alia est, sed in essentiæ ꝓprietate præminẽtia dei ad mortalia elucescit. Verũ cõsiderate ad quã absurditatẽ horũ ratio euadat. Si genitura alterius genitura diciť, uelut & cõmunis consuetudo confirmat, & nemo cõtradicit: hæc ipsa aũt genitura etiã in filio essentiã significat: iuxta horũ rationẽ, illius erit essentia, cuius etiã genitura dicitur. Ex hac itaq; cõsequentia sequetur, nõ amplius unigeniti essentiã geniturę appellationẽ significare, id q̃d hi uiolenter asserũt, sed dei uniuersorũ. Si eñ nõ est possibile aliud quid essentiã intelligere, aliud uero quid præter ipsam, ipsam geniturã, idẽ est & essentiã dicere, & geniturã. Si aũt dei genitura est filius, dei erit essentia, siquidẽ genitura essentiã significat. Atq; sic genitura iuxta huius rationẽ, ingeniti essentia esse demõstrabiť. Si uero ridiculũ est id quod colligitur, is qui propositiones proposuit ac assumpsit, turpitudinẽ ac confusionẽ possideat. Videtur enim quodãmodo oratio, postq; semel transgressa est ueritatẽ, ad multas ac periculosas absurditates, prę erroris consequẽtia deferri. Atq; hæc quidem uelut præludia ac præparamenta quædã sunt blasphemiæ. Caput aũt mali in sequentib. infert dicens. EVN. Essentiã filij genitam quidem esse, quum non esset ante propriam constitutionem. Esse aũt genitã ante omnia uoluntate patris. BAS. Adhuc ijsdem innititur artificijs. De essentia filij nobis uerba facit, tanq; aliud quid dicens præter ipsum filiũ, atq; hoc modo aures ad blasphemiã mansuefacit, quũ non palam dicat, ex nihilo genitũ esse filium, sed essentiam ipsius genitã esse quum non esset. Dic mihi ante quas res nõ erat? Videte ipsius cõmentũ, cõparat ipsam sibijpsi, quo omnib. tolerabilia dicere uideatur, non ante secula dicens ipsam non fuisse, neq; simpliciter non fuisse, sed ante propriã constitutionẽ. At patris essentiã dic mihi antiquiorẽ esse dicis tu propria cõstitutione? Si enim non subijcit tẽporibus essentiã filij, neq; prius iuxta hanc rationem intelligit, inanis & uana est ipsius oratio, atq; ideo neq; responsione digna. Non minus aũt & de deo uniuersorũ dicere licebit, si quis uanitatẽ transferre uoluerit. Nam & non esse dicere deum ante propriam constitutionẽ, & esse dicere ante seipsum, eiusdem dementiæ est. Si uero temporaliter prius uocẽ accipit de essentia filij, & ex nihilo essentiã ipsius genitam esse dicit, imò ipsum filium: nihil enim differt quod ad sententiã attinet hoc uel illud dicere: primum quidem temporibus posteriorẽ facit, uel si ita uis, etiã seculis seculorũ creatorẽ

posteriorem esse. Deinde uero sequens suas blasphemias, etiam patrem dicet non fuisse patrē ab initio, sed postea factū esse. Atqui si honestū & decorū est beatitudini dei, esse patrem, quō non ab initio decorum ipsi aderat? Aut enim ignorātiæ melioris, aut omnino impotentiæ imputabunt defectum. Ignorātiæ quidem, si posterius quod melius est excogitauit, Impotentiæ uero, si gnarus ac intelligens quod optimū est assequi nō potuit. Si uero (quod dicere nephas est) non bonū & honestū est ei, esse patrē, qua gratia mutata sententia quod deterius est delegit? Verū uertatur blasphemia ad suos autores. Deus aūt uniuersorū ex infinito pater est, nec unq̄ pater esse incepit. Neq; enim potētiæ inopia ad explendā uoluntatē impeditus est, neq; seculorū aliquorū circuitus expectauit, quo uelut in hominibus ac reliquis animalibus, post cōpletā ætatem potentia ad generandum ipsi proueniente, quod uolebat assequeretur. Insanientiū enim est hæc & cogitare & loqui: sed una cū æternitate sua extentam habet, ut ita dicā, paternitatē. Itaq; etiā filius ante secula existens, & semper existens, nunq̄ esse incepit, sed ex quo pater est, & filius est: & statim unà cū patris notione, filij quoq; notio accedit. Pater eñ filij pater uidelicet. Principiū igitur patris nullum, principiū uero filij pater: mediū uero horū nullū est. Quō igitur non erat à principio (hoc enim est quod ab his ante propriam cōstitutionem in sophismatis cauillo dicitur) qui nihil habet quod ante ipsum intelligat, nisi eum ex quo ipsum esse habet, non interuallo præuenientē, sed causa præpositū. Si itaq; æterna filij societas ad deū & patrē ostensa est, quum cogitatio nostra à filio per nullum uacuum ad patrē procedat, sed citra distantiā filium patri coniungat: qui nullo medio disparatur, quem adiū prauæ blasphemiæ relinquit eorū qui dicunt ipsum ex non existente ad esse productum esse? Postea uero & dementiā ipsorum admirari operæpretiū est, quod non intelligunt, dum ex nihilo filium productū dicunt, q̄ non solum patre iuniorē pronunciant, sed per hoc etiam unigenitum à patre dirimunt. Necesse est enim si quid sit inter patrem & filium, id ipsum antiquius filij origine esse. Quid igitur hoc fuerit tādem? quid aliud sanè q̄ seculum aut tempus? Qui enim patris uitam superiorē unigeniti uita intelligit, qua alia redimensione facta, excessum se reperisse dixerit, & non seculorū aut
Heb. 1 tēporū quorundā interuallo? Si aūt hoc uerum est, falsa est scriptura quę dicit, secula per ipsum facta esse: & quæ docet, q̄ omnia per ipsum facta sunt, cōprehensis nimirū etiam seculis in omnibus. Si uero dicent se non negare filium ante secula genitū esse, ne lateant nos quod id quod uerbis concedunt, re ipsa tollunt. Interrogabimus enim ipsos qui ex non existentib. unigeniti essentiā producunt: quando non erat uelut dicitis, quod erat illud interuallum? quā appellationē ipsi excogitabitis? Cōmunis enim consuetudo aut tēporibus aut seculis omne interuallū subijcit: nam quod in sensibilib. est tēpus, hoc in supermundanis est seculi natura. Hi uero si quid tertiū ex sapientia sua intelligunt, dicant. Vsquequo uero cōticuerint, ne lateant nos, quod unigeniti essentiā seculis posteriorem censent. Siquidem enim erat aliquod interuallū filio antiquius, ad patris uitam coextentū, alterū ex his erat uidelicet. Sed neq; est, neq; erit notio antiquior substantia unigeniti. Omni eñ re quæ ad uetustatis rationē excogitari potest, superior substantia dei uerbi, quod erat in principio apud deū reperietꝰ. Atq; etiāsi infinitis imaginationib. seipsam mens deceperit, & rerū non existentiū figmenta aggressa, ea quæ nō sunt excogitauerit, nullā penitus artem inueniet, per quā seipsam ultra unigeniti principiū extendere poterit, & uitā eius qui per se uita est proprio motu inferiorē relinquere, & propria ratione dei uerbi principiū transscendere, & secula suspicari desolata deo seculorū. Porrò quū auferat debitā unigenito gloriā, considerate qualibus ipsum ornet uerbis. EVN. Est aūt, inquit, essentia filij genita ante omnia uoluntate dei & patris. BAS. Hoc magnū attribuit filio, quod antiquior sit creatura, & quod ipse prior sit rebus à se conditis, sufficere censens opifici ac conditori uniuersorū, quod ipse ante creaturas suas sit locatus. Quum eñ ipsum à societate ad deum & patrē, quantū in se fuit, abalienarit, in eo quod creaturis ipsum præfert, gloriā ipsi defert. Deinde ad summā impudentiā efferens blasphemiam, ineuitabili uelut putat syllogismorū necessitate nos circundat. EVN. Aut eñ existentē, inquit, genuit deus filium, aut non existentē: quod si non existentē, nemo inquit, temeritatē nobis uitio uertat. Si uero existentē, non solum absurditatē & blasphemiam, sed omnē stoliditatē sermo hic excedit. Qui enim est, generatiōe nō habet opus.
BAS.

BAS. Itaq; uulgatissimũ illud cõmentũ, quod olim quidem ab alijs excogitatum est, nũc
uero perfecte in impudentibus ac inuerecundis horum linguis elaboratũ, hoc est. Nos
uero primũ illud auditoribus in memoriã reuocabimus, quod hic est qui ob multorum
ignorãtiã humano more accipientiũ filij generationẽ, necessitate coactus ad hos sermo
nes deuenit. Hic est qui à corporalibus notionibus, ad spiritualẽ speculationẽ inerudi-
tas animas reducit. Qui quoniã animãtia, quum prius nõ sint, deinde generãtur: & qui
genitus est, heri non extitit: hanc notionẽ ad unigeniti substantiã transfert. Et quia geni
tus est, inquit, nõ extitit ante generationẽ. Adeo magnifice unigeniti generationẽ no-
bis exponit, & per huiusmodi sermões, infirmitates fratrũ nostrorũ corrigit: dignus ut si
quis alius, qui audiat prouerbiũ, Medice cura teipsum. Quam uero absurdi huius men-
tis morbi medelam ipsi adhibebimus? quã præter ea quę à sancto spiritu per beatum Io
annem nobis dicta sunt. In principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deum, & deus erat Ioan. 1
uerbum. Per has duas sententias cõclusit euangelista, alterã enim transgredi nõ est, altẽ
ram uero assequi non datur. Neq; enim principio antiquius quid excogitari potest: non
enim amplius principiũ, si quid ultra se haberet: neq; possibile est cogitatione transgre-
di ipsum erat, & oculos transmittere ad id quando non erat. Reprobatio enim est ipsius
erat, cogitatio de eo quod non erat. Si enim principiũ de eorũ numero esset, quæ ad ali- Prou. 9
ud dicuntur, uelut principiũ sapientię, & principiũ uitę bonæ, & in principio fecit deus: Gen. 1
poteram⁹ fortassis eius qui ex tali principio substitit, generationẽ per cogitationẽ exce
dere. Quando uero hoc principij significatũ absolutũ est, & sine relationis habitu supre
mam naturam significat, quõ non ridiculus est qui ultra ipsum cogitatione euagat? aut
imaginationibus ipsum excedere conatur? Coextenditur aũt etiam ipsum erat cum in-
superabili hoc principio. Non enim originẽ à tẽpore significat uerbũ erat, uelut hic, Ho
mo erat in regione Ausinde. Et, erat homo ex Harmathana. Et, terra uero erat inuisibi-
lis. Sed ipse euangelista nobis in alio sermone, huiusmodi erat uerbi significatũ ostẽdit,
dum dicit: Qui est, & qui erat, & qui omnipotẽs est. Quale enim est, qui est, tale est etiã, Apo. 1
qui erat, sempiternũ similiter & tẽporis expers. Non existentem uero dicere, eum qui in
principio est, neq; eius est qui principij significationẽ conseruat, neq; eius qui ipsi prin-
cipio substantiã unigeniti cõiungit. Non enim excogitari quid potest principio antiqui
us, & inseparabile ab hoc est ipsum dei uerbũ esse. Quare quantũcũq; uolueris per men
tis curiositatẽ retrocurrere, transgredi tamẽ ipsum erat & ultra hoc cogitationibus pro-
cedere non poteris. Interrogetur aũt uicissim & à nobis, Num in principio erat apud de
um deus uerbũ, aut postea accessit? Si quidẽ enim erat, cõpesce linguã tuã à mala blas-
phemia, quod uidelicet non erat. Si uero, quod nephas est dicere, tuis uerbis magis con
gruenter aduersus te utar, q̃d nõ solũ blasphemias, sed omnẽ etiam stoliditatẽ hic sermo
excedit. Homines uidelicet uerborũ spũs rationẽ exigere, & discipulũ quidẽ esse euan-
geliorũ confiteri, uerum contra hæc ipsa insurgere. Cõsidera enim diuinas uoces q̃ exa
cte, q̃ manifeste generationi filij ante secula testimoniũ præbent. Quãdoquidem enim
Matthæus natiuitatis secundũ carnẽ enarrator fuit, uelut ipse dicit, Liber generatiõis Ie Mat. 1
su Christi filij Dauid. Marcus aũt principiũ euangelij prędicationẽ Ioannis fecit, Initium Mar. 1
euangelij Iesu Christi, sicut scriptũ est in Esaia propheta, Vox clamantis in deserto. Lu- Esa. 40
cas uero & ipse per corporalia principia ad theologiã accessit: necessariò euangelista Luc. 1
Ioannes, quũ postremus ad scribendũ uenisset, mẽte supra omnia sensibilia, & tẽpora ad
talia cõsequentia, sublata, imò spũs potentia exaltatus, ad ipsum accessit qui est ultra om
nia, tantũ nõ contestans & ipse, quod etiãsi secundũ carnẽ cognouimus Christũ, at nunc
non amplius cognoscimus. Arrepto eñ principio, & omnib. corporalib. ac tẽporalibus
notionibus theologia sua inferiorib. relictis, prægressas prædicationes cognitionis ma
gnificentia superauit. Non à Maria inquit, principiũ, neq; ab illis uel alijs tẽporibus. Sed
quid? in principio erat uerbũ, & uerbũ erat apud deũ, & deus erat uerbũ: æternam subsi-
stentiã, generationẽ affectus exortẽ, cõiunctionẽ ad patrẽ, naturæ maiestatẽ, omnia pau Ioan. 1
cis uerbis cõplexus, per additionẽ uocis erat ad principiũ deduxit, uelut obturãs ora co
rum qui quod nõ erat blasphemant, & eminus taliũ cauillationũ aditus rescindens. De-
inde ubi per theologiã euidentẽ quandã delineationẽ naturæ unigeniti expressit, uelut
iam noscentibus hac uoce demonstrat dicẽs: Hoc erat in principio apud deum. Rursus

hic appoſitione uocis erat, æternitati patris, unigeniti generationē cōnectēs. Et rurſus:
uita erat, & uita erat lux hominū, & erat lux uera. Attamen quamuis adeò undiquaq; ſer
mo æternitatis additionib. ſit munitus, omnibus ſpūs teſtimonijs depulſis, ita ut neq; au
dire uideatur Euangeliſtā adeo frequēter uocē Erat nobis ingerentē, nō exiſtēs inquit,
genitus eſt: nō exiſtens, poſtea natus eſt. Si uero hoc in principio non erat, uelut uos di-
citis, quā clariorē pugnā oſtendere poſſit quis aduerſus euangeliorū quibus fidē habe-
mus uoces? Atqui illud quis non probabit qui mentis cōpos modo eſt, quod uelut ocu
lus ex illuſtribus locis elapſus, neceſſariò propter lucis inopiā, ab actione ceſſat: ſic etiā
mens imaginationibus ad id quod extra ueritatē eſt cōpulſa, ueritate uelut luce quadā
deficiente, confuſa ac ſtolide agens, ab intelligētia ceſſat. Neq; igit͏̃ oculus extra lucem,
uiſu uti poterit, neq; anima extra unigeniti notionē delata, intelligentiæ uſum habebit.
Nam elapſus à ueritate, priuatio uiſus ac cæcitas mentis eſt. Quare uana eſt mens, excæ
cataq; ac reuera nihil ſciens, quæ unigenito antiquiora ſe apprehendiſſe putat. Velut ſi
quis oculo acuminis uidendi teſtimoniū præbeat, qui uiſum in tenebroſa intendit. In lu
Pſal. 35 mine eñ tuo, inquit, uidebimus lumē. Qui uero cōprehēdiſſe ſe dicit, qñ nondū erat lu
men, ſimile quid facit his qui in mentis per phrenitidē morbū emotione, imaginantur
ſe uidere ea quæ nō adſunt. Nā quæ ultra filium ſunt nō intelligunt͏̃, quoniā quod oculo
Ioan. 1 eſt ſenſibile lumen, hoc animæ eſt deus uerbū. Erat eñ, inquit, lux uera quæ illuminat o-
mnē hominē uenientē in hunc mundū. Quare anima nō illuminata nihil intelligere po
teſt. Quō igitur ultra luminis generationē quicq; cōprehendi poſſit. Cōueniebat aũt o-
pinor eis qui modicā ſaltē ueritatis curā gerunt, ut omiſſis corporalib. ſimilitudinibus,
& quod materialib. imaginationib. notiones de deo inquinant, traditas nobis à ſpiritu
ſancto theologias ſequerent͏̃: & pro his quæſtionibus, quæ nihil abſunt ab his ſcriptis
quæ ad utranq; partē periculoſam opinionē habēt, dignā deo generationē intelligerēt,
affectus exortē, impartibilē, indiuiſibilē, ſine tēpore, ita ut iuxta relucentē lucis ſplendo
rem ad diuinā generationē perducant͏̃. Intelligerent itē imaginē dei inuiſibilis, nō ad ar-
tificialiū harū ſimilitudinē, poſterius ad exēplar elaboratā, ſed coexiſtentē, & quę ſimul
ſubſtitit cū exēplari quod ipſam produxit, eſſentiæ exēplar exiſtentē: non expreſſam per
imitationem, ſed uelut in ſigillo aliquo tota patris natura in filio impreſſa. Aut ſi mauis,
qualis eſt artiū ſubſtātia, ex doctorib. tota diſcipulis accedēs, ita ut neq; quid doctorib.
deſit, & perfectio ediſcētib. accedat. Aut hoc quidē nō exacte ſe habet ad ſimilitudinē,
propter tēporis morā, uerū illud magis cōgruēter dicere licet, qualis eſt cogitationū na-
tura unà cū mentis motibus nullo tēpore intercedente cōſiſtens. Et nemo calūnias mi-
hi ſtruat huius ſermonis gratia, ſi quid ex his exēplis nō penitus propoſito cōgruū fue-
rit. Neq; eñ poſſibile eſt parua hæc & uilia, diuinis & æternis exacte adaptare, ſed quan
tum ſatis eſt ad redarguendas cauillationes eorū, qui nō poſſunt generationē affectus
exortē mēte cōcipere. Imago aũt dictus eſt, & eſt filius genita, & ſplēdor eſt gloriæ dei,
& ſapiētia & potētia, & iuſtitia dei, nō uelut habitus, neq; ut aptitudo, ſed eſſentia uiua
1.Cor. 1 & efficax, & ſplēdor maieſtatis dei. Quapropter & totū in ſeipſo oſtēdit patrē, ex tota ip
Ioan. 14 ſius maieſtate relucēs. Itaq; dicere maieſtatē dei nō habere ſplēdorē, aut ſapientiā dei ali
quādo nō adfuiſſe deo, quantæ abſurditatis eſt? At ſi erat, inquit, nō eſt genitus. Reſpon
demus itaq;, quod quia genitus eſt, erat, nō ingenitū habens ipſum eſſe, uerum exiſtens
ſemper & coexiſtens patri, ex quo etiā cauſam ſubſtantiæ habet. Quando igitur ad eſſe
productus eſt à patre? ex quo eſt pater. At ab æterno, inquit, eſt pater, ab æterno itaq; eſt
etiā filius, genito modo ingenitæ patris naturæ cōiūctus. Quod uero nō noſtra eſt hæc
oratio ipſas ſancti ſpūs uoces ipſis exhibebimus. Et ex euāgelio quidē accipiamus hoc,
Pſal. 109 In principio erat uerbū. Ex pſalmo uero uelut è perſona patris dictū hoc: Ex utero ante
Luciferū ego hodie genui te: & cōpoſitis utriſq; dicamus, quod & erat, & genit⁹ eſt. Ve
rum uox genui, cauſam à qua principiū habet ꝗd eſt, ſignificat: uox aũt erat, tēpore carē-
tem & ante ſecula originē eius indicat. Hic uero pro fallacia ſua decertās, ad abſurditatē
deducere ſermonē ſe putat. EVN. Si eñ inquit, ante generationē ſuā erat filius, ingeni
tus erat. BAS. Ad hoc ꝗd dicis ante generationē, ô uaniſſime tu, aut penitus nō ſubſi-
ſtit, & mentis figmentū eſt nulli ſubiecto innitentis. Et quid opus eſt ſtultis cōtradicere?
Cōſimile enim hoc eſt, uelut ſi cū homine mēte ex phrenitide moto decertaremus. Aut
ſi ad

si ad aliquid eorũ quæ sunt tendit, ad seculorũ quoq; notionẽ deferet. At si secula omnia infra generationẽ unigeniti intelligunt, ut quæ illius ipsius sint creaturæ, uanus est qui substãtia filij antiquiora requirit. Nihil enim alienius quærit, q̃ si etiã de patre interrogaret, utrũ extitisset ante suã constitutionẽ, aut non. Sicut eñ illic stulta est quæstio, eo qui principio caret & ingenitus est superius quicq; quærere: sic etiã hic, de eo qui ab æterno cũ patre est, & nullũ mediũ inter se & genitorẽ habet, tẽporales facere de priore interrogationes, æqualis reuera demẽtiæ est. Cõsimile est eñ uelut si quis interroget, quid erit post obitũ immortalis? & quid extitit ante generationẽ sempiterni? At illi q̃m id quod sine principio est pater, æternũ nominat, idem esse cũ principio carente, æternũ pronunciant. Et quoniã nõ ingenitus est filius, neq; æternũ esse cõfitentur. Verum plurimũ hæc differunt significatione: ingenitũ enim dicitur, q̃d nullũ sui ipsius principiũ, neq; causam ut sit habet: æternũ uero quod omni tẽpore ac seculo secundũ esse antiquius est. Vnde & filius, tum non ingenitus, tum æternus est. Iam uero etiã secula quidã dignantur æterni appellatione, uelut quæ ex eo quod semper sunt, hanc appellationem adepta sunt. Nos aũt eiusdẽ dementiæ esse putamus, & creaturæ æternitatis testimoniũ præbere, & creaturæ dñm hac confessione priuare. Ille uero ad impudentiã proferens orationem, quid dicit? EVN. Nos uero in his quę à sanctis patribus olim, & nunc à nobis demõstrata sunt permanẽtes, quũ neq; essentia dei generationẽ admittat, neq; tamẽ alia quædam ad filij generationẽ subiaceat: nõ existentẽ filiũ genitũ esse dicimus. BAS. Quis unq; ob pietatẽ adeo ambitiosus fuit? quis ob amorẽ erga Christũ tantũ gloriatus est, quantũ hi ob cõtumeliæ ac ignominiæ uerba, quæ maiestatẽ unigeniti subuertunt, se iactãt? Non desines nõ existentẽ appellare ô impie, eum qui reuera existit, qui fons uitæ est, qui omnibus quæ sunt ipsum esse suppeditat, qui propriã sibi ipsi & decorã æternitati suę appellationẽ, in responso ad propriũ seruũ Mosem excogitauit, existentẽ seipsum nominans. Ego eñ, inquit, sum qui sum. Atq; his nemo cõtradicet, q̃d nõ ex persona dei dicta sint, nemo profecto qui nõ Iudaicũ uelamentũ in lectione Mosis, cordi suo incũbens habet. Scriptũ est enim, quod uisus est Mosi angelus dñi in rubo in flãma ignis. Postq; itaq; angelum in narratione præposuit scriptura, dei uoce inducit. Dixit eñ, inquit, Mosi: Ego sum deus patris tui Abraã. Et paulò post rursus, Ego sum qui sum. Quis igitur idẽ angelus & deus? Nõne de quo didicimus, q uocat nomẽ ipsius magni cõsilij angelus? Ego quidẽ non puto pluribus opus esse ad demonstrationẽ, uerũ amantibus Christũ sufficere etiã recordationẽ, his uero qui incurabiles sunt, nullã utilitatẽ ex multitudine eorum quæ dicunt accessurã esse. Etsi eñ postea factus est magni cõsilij angelus, attamen neq; prius dedignatus est angeli appellationẽ. Neq; eñ hic solum inuenimus dñm nostrũ, & angelũ & deũ à scriptura appellatũ. Sed etiã Iacob uisionẽ mulierib. enarrãs ait, & dixit mihi angelus dei. Et paulò post de eodẽ, Ego sum deus qui uisus sum tibi in loco, ubi unxisti mihi illic columnã. Atqui illic corã colũna dictũ est Iacob, Ego dñs deus Abraã patris tui, & deus Isaac. Qui itaq; hic angelus dictus est, is ipse illic dicit se Iacob uisum esse. Omnib. igit̃ manifestũ est, q ubi & angelus & deus idẽ appellatus est, unigenitus significatur, manifestãs seipsum hominib. per generationes, & uoluntatẽ patris sanctis suis annuncians. Quare & qui corã Mose existentẽ seipsum nominauit, nõ alius quis prętér de um uerbũ, qui erat in principio apud deũ, intelligi poterit. At qui iniuriã in altũ loquuntur, non existentẽ appellare filium nõ erubuerunt. & insipiens quidẽ in corde suo dixit: nõ est deus. hi uero nõ solũ cogitauerunt, sed etiã loquuti sunt in prauitate, & per literas posteritati tradere nõ sunt auersati, nõ existentẽ deum nominare ausi. Et quãdo quidem uident dæmones ipsos abnegare, esse deum: hi ad superius tempus ratione reuersi, illic impiam cupiditatẽ suam explent, non fuisse aliquando filium dei blasphemantes, uelut sua natura nõ existentẽ, per gratiã uero ad esse à deo productũ. Deinde quam Paulus de simulachris emisit uocẽ, dum ait: Seruiuistis natura nõ existentib. dijs. Et Hieremias: Et iurauerunt per nõ existentes deos. Et sapientissima Hester: ne tradas dñe sceptrũ tuum nõ existentibus, Hanc ipsam uocẽ quũ hi de uere deo dixerint, quõ amplius iuste Christianorũ appellationẽ sibi uindicauerint. Etenim etiã alibi idẽ ille Apostolus, qui in spiritu loquitur, nõ existentes nominat gẽtes, propterea quòd dei cognitione priuatæ sunt, dum ait, q nõ existentes elegit deus. Nam quoniã deus est qui est, & ueritas & uita: qui

Exod. 3

Esa. 8

Gen. 13

Psal. 13

1. Thes. 1
Hier. 5
Hest. 14

deo existenti non sunt uniti per fidem, sed mendacio non existenti addicti, per errorem circa simulachra, merito uelut puto, ꝓpter ueritatis priuationẽ, & à uita alienationẽ, nõ existentes appellati sunt. Sed & Ephesiis scribens, uelut legitime unitis existenti, per cognitionẽ, existentes ipsos peculariter appellauit, dũ ait: Sanctis existẽtibus & fidelibus in Christo Iesu. Sic enim & qui ante nos fuerunt tradiderunt, & nos in ueteribus exemplaribus inuenimus. At hic appellatione cuius participes sunt serui Christi, neq; deũ nostrum dignari sustinuit, sed eum qui ex nihilo creaturã adesse produxit, nõ existentẽ appellauit. Cæterũ contemptũ ipsius amplius quis didicerit, ex his per quæ simulat se uidelicet dñm glorificare. EVN. Non cõmunẽ, inquit, facimus unigeniti essentiã ad ea quæ de nihilo facta sunt, nam nõ est essentia id quod nõ est, sed tantã ipsi tribuimus excellentiam, quantã necesse est creatorẽ supra proprias creaturas habere. BAS. Postq; per præparamenta sermonẽ ad hoc perduxit, per uerbũ nimirũ benignitatẽ declarat, & inquit, Non cõmunem se facere ad ea quæ de nihilo ac nõ existentib. facta sunt, unigeniti essentiam. Atqui si deus uniuersorũ, propterea quod ingenitus est, necessariam habet ad genita diuersitatẽ: genita uero uniuersa cõmunẽ habent ex nihilo ac nõ existente substantiam, Quõ non necessario hæc secundũ naturã coniunguntᷣ Sicut enim illic naturas disparat, q; inaccessibilis est: sic hic æqualitas, in idem inter se coniungit. Quum aũt ex nihilo dicant filium, & ea quæ ab ipso facta sunt, & cõmunẽ faciant ipsorũ circa hoc naturam, non tamen dicunt similem se tribuere ipsi essentiam ad ea quæ de nihilo facta sunt. Nam rursus uelut ipse dominus sit, ut quantũ uult tribuat unigenito dignitatis, ita uerba facit. Tantam enim tribuimus ipsi, inquit, excellentiã, quanta necesse est creatorem proprias creaturas excedere. Non dixit, comprehendimus aut opinamur, uelut de deo dicere conueniebat: sed tribuimus, uelut ipse princeps sit mensuræ distributionis. Quantam uero tribuit excellẽtiamᷣ quanta necesse est, inquit, creatorem proprias creaturas excedere. Nondum hoc diuersitati secundum essentiam testimoniũ præbet. Homines enim arte quidem opera sua excedunt, coessentiales tamen ipsis existunt, uelut figulus luto, & fabricator nauis lignis. Corpora enim sunt ambo, & sensibilia similiter & terrea. Tantam aũt filio ad creaturam differentiã concedens, iam etiam circa ipsam unigeniti notionem maligne facit. EVN. Ob id enim unigenitus est, quoniam à solo, ingeniti potentia genitus & creatus, perfectissimus factus est minister. BAS. Haud scio quid ex relatis magis moleste ferre oporteat, utrum uersutiam quam circa unigeniti uocem maligne usurpauit, & præter hominum consuetudinem, & præter piam scripturarum traditionem, ipsius significatum accipiens. Vnigenitus enim non quia à solo genitus, sed qui solus genitus est, in communi usu appellatur. An de creatura blasphemiam, quam de industria ad uocem genitus coniunxit, ut ostendat quòd nulla à creaturis diuersitate, domino ad
Esa. 1 sit appellatio quod genitus est. Sed sicut illud, Filios genui & exaltaui. Et hoc, Filius
Exod. 4 primogenitus meus Israel, Ita etiam dominum filium nominatum esse, non ut habeat
Phil. 2 nomen quod est supra omne nomẽ, sed qui ex æquo cum aliis hac appellatione dignus factus sit. At uero illi ad Solomonis uerba confugiunt, atq; illinc uelut ex propugnacu-
Pro. 8 lo aliquo fidem impetunt. Nam quoniam ex sapientiæ persona dictum est, Dominus creauit me: opinantur sibi licere dominum creaturam dicere. Ego uero quum multa habeam quæ de hac uoce dicere possim, primum quod semel in tota scriptura usurpata est, Deindequod in libro multam sententiæ obscuritatem habente, & per prouerbia ac parabolas, & sermões obscuros atq; ænigmata fere procedẽte, ut nihil nõ ambiguũ, nihilq; clarum ab ipso sumi possit: omitto dicere, ut ne longioribus superinductionibus orationem longius extendam. Imò etiam ideo quod de examinatione eorũ quę ab ipsis male intellecta sunt, tractatio à nobis in proprium locum dilata sit, in quo etiam hæc pars, deo dante, cõfutabitur. & puto sanè (cum deo autem id dicatur) multò magis consentaneam propositæ dictionis sententiam, & nullum periculum afferentem, ex nostra examinatione emersuram esse. Interim tamen neq; illud silentio prætereamus, quòd alii interpretes, qui cõmodius significationes Hebraicarũ uocum assequuntur, possedit me, pro creauit me, reddiderunt: id quod maximũ ipsis impedimentũ ad creaturę blasphemiã erit. Qui eñi dixit, possedi hominẽ per deum: non ut qui creauit Cain, sed ut qui genuit, hac uoce usus esse uideť. Sed ad institutũ redeamus. EVN. Ob id, inquit, unigenitus

nitus est,quoniã à solo genitus & creatus,perfectissimus fact⁹ est minister. BAS. Si itaq;
nõ ꝓpterea quod solus genitus est,sed ob id quod à solo,unigenitus dictus est:idẽ autẽ
est ex tua sententia,creatũ esse,& genitũ esse:cur non etiam unicreatũ ipsum nominas,
ô tu qui omnia facile & cogitas & profers? Vnigenitus aũt uelut apparet,nullus homo
est iuxta uestrã rationẽ,propterea quod ex duorũ coitu omnib.generatio cõtingit.Ne-
que Sara unigeniti filij mater erat,quia nõ sola ipsum,sed cũ Abraham genuit.Et si sanè Gen. 21
uestrę opiniones obtinuerint,necesse est totam uitã priore sententia mutata discere,nõ
solitudinem fratribus carentẽ,sed solitudinẽ eos qui simul gignant nõ habentẽ,hoc no
men significare. Iam uero etiam creatura pręter causam,à dei uerbi dignitate imminuta
est: tantũ eñ & ipsa abest ab eo ut sit unigenita,quantũ filius unà cũ patre opificiũ crea-
tionis attigit,quanq; neq; hoc ab ipsis concedatur. Ministrum eñ ipsum perfectissimũ
nominant.Quomodo igitur nõ à solo etiam creatura facta est secundum uos , ita ut ue-
lut instrumentũ quoddã inanimatũ,deum uerbũ patri apponatis? Nisi & nauis fabrica-
torem negabis quis solum nauem fabricasse,quoniã instrumẽtis ad structuram usus est.
Quare unigenita est etiam creatura,& partes ipsius,nõ solũ inuisibiles potestates ac uir
tutes,sed etiam sensibilia corpora,& ex his uilissima,culices & locustæ & ranæ. Ipse eñ
dixit,& facta sunt,ipse mãdauit,& creata sunt.Quo eñ ministerio opus habuerit,qui so
la uoluntate creat,unà cũ uoluntate creatura subsistente? At uero quomodo etiam se-
cundum nos per filium omnia? Quoniã diuina uoluntas à prima causa uelut fonte quo Rom. 11
dam profecta,per propriam imaginem deum uerbũ ad operationẽ procedit. Eunomi-
us uero unigenitũ filiũ ministrũ appellauit , hoc uero ipsi magnũ attribuit , q̃d idoneus
ad ministerium eorũ quæ præcipiunt̃,existit.Si eñ non in eo quod deus est , perfectus
maiestatẽ possidet,sed in eo quod minister exquisitus est:qua in re differet à ministrato
rijs spiritibus,qui citra reprehensionẽ ministerij opus perficiunt? Quapropter ad uocẽ Heb. 1
genitus,addidit creatus,quo etiã hinc nullã esse filij & creaturæ differentiam ostendat:
operæprecium aũt est audire eius admonitionem. EVN. Nõ oportet,inquit,patris ac fi-
lij appellationi attendere,& humano more generationem ipsius intelligere, atq; ex ge
nerationibus inter homines adduci,ut participationis essentiæ nominibus & affectib.
deum subijciamus. BAS. Admonet non oportere similitudinẽ filij & patris iuxta essen-
tiam intelligere:hoc eñ uult ipsi participationis essentię interdictio,tanquam patris es-
sentia nullã cõmunionem ad unigeniti essentiam habeat.Et ob hoc præclaræ illæ nomi
num distinctiones,quorũ turbam nos præteriuimus:quod nõ quorũ eædem sunt enun
ciationes,ea etiã significato iam eadẽ sint:quo patrẽ esse filij deũ,propter eos qui in ter-
ra patres nominant̃,neget.Ego uero quũ multa sint quæ Christianismũ à græco ac gen-
tili errore,& à Iudaica ignorantia disparant,nullũ potius dogma in euãgelio salutis no-
stræ esse arbitror,q; in patrem & filiũ fidem.Nam creatorẽ esse & opificẽ deũ,etiã quo-
cunq; errore dissecti cõfitent̃. Qui uero patrem falso appellatũ,& filiũ usq; ad nudã ap-
pellationẽ prædicat,& nihil differre arbitrat̃, aut patrem confiteri aut creatorem, & si-
ue filium dicere siue creaturã,ubi à nobis locabitur? aut cui sectæ annumerabit̃? Iudęo-
rum ne aut gentiũ? Non eñ profectò Christianis se adoptandũ dabit,qui uirtutem pie-
tatis,uelut characterẽ diuini cultus ac fidei nostræ negat.Non eñ in creatorem & crea-
turam credimus,sed in patrem & filium per gratiam in baptismate signati sumus. Qua-
re qui has uoces reprobare audet,omnẽ simul euangeliorũ uirtutẽ delet,patrem qui nõ
genuit,& filiũ qui nõ genitus sit,prædicãs.At quũ hæc dico,inquit, affectus intelligen-
tiam ex patris appellatione accedentem deuito:oportebat aũt eum qui pie agere decre
uisset,absonũ in his uerbis sensum,si modo quis inerat,auersari,& nõ totã simul uocem
reprobare,neq; indecori prætextu,etiam utilitatem ex ipsa simul eijcere : & ab humili-
bus quidem ac carnalibus cogitationibus,in dogmatis de deo purum esse : generatio-
nem uero sanctitati & ab affectibus puritati dei conuenientem intelligere,ita ut modũ
quidem,iuxta quem genuit deus,uelut arcanum & intellectu incomprehensibilem di-
mittat,ad similitudinẽ uero secundũ essentiã,ex generandi appellatione deducat̃. Quã
quam si quis consideret,palàm fiat,quod non corporaliũ affectionum notionem pro-
prie ac primariò hæc nomina, pater, inquam , & filius , inducere solent . Sed dum qui-
dem per se dicuntur,habitum inter se mutuum solum indicant: pater enim est,qui alteri

principium ut sit, iuxta similem sibijpsi naturã exhibuit. Filius uero qui ex alio per generationem principiũ ut sit habuit. Quũ igit̃ audimus, quod homo est pater, tunc etiam affectus notionem assumimus. Quũ uero, quod deus est pater, ad causam ab affectibus puram cogitationibus decurrimus. Ille uero in affectibus exposita natura, appellationi huic adsuetus, id quod supra captum cogitationũ ipsius est, uelut impossibile abnegat. Non eñ affectui corruptibilium attendere, & dei ab affectibus puritati fidem non habere cõuenit, neq; fluxili naturæ & infinitis mutationibus subiectæ, immutabilẽ & inalterabilem essentiã comparare. Nec quoniã mortalia animalia per affectũ generant, etiam deum sic putare oportebat. Verum hinc magis deduci ad ueritatẽ, quod quoniam corruptibilia hoc modo, ille qui incorruptibilis contrario modo generat. Nec uero illud sanè dixerit, quod proprie & primariò de hominibus hæc nomina usurpata sint, & nos abusiue de deo utamur. Dominus eñ noster Iesus Christus, ad omniũ principiũ &
Mat. 23 ueram rerũ causam nos reducens, Vos aũt nolite uocare, inquit, patrem uestrũ in terra, unus eñ est pater uester cœlestis. Quomodo igit̃ has uoces, uelut carnaliũ affectuum principaliter significatiuas, à nobis repudiandas censet, quas dñs uelut dei ab affectibus puritati cõuenientes, ab hominibus ad seipsum transfert. Si uero etiam creaturarũ pater nominatur, id nondum huic nostro sermoni repugnat. Qui eñ genuit guttas ro-
Cap. 38 ris, uelut Iob ait, non similiter guttas & filium genuit. Aut si hoc dicere audebunt, ut in æquali loco etiam roris essentiã filium nominẽt, ab omni nos aduersus ipsos oratione liberabunt, quum ad manifestissimã impudẽtiam blasphemiam perduxerint. Neq; enim quãdo pater omniũ nostrum dicit̃ deus, iuxta eundem modũ & noster, & unigeniti est
Col. 1 pater. Si uero quoniã primogenitus omnis creaturæ, & primogenitus inter multos fratres dominus appellatur, hoc ipsum eos ad impietatẽ erudit, discant ex euãgelio, quod etiam matrem suam & fratres dominus appellat eos qui ex uirtutis operibus ipsi cõiun
Mat. 12 cti sunt. Quæ eñ est, inquit, mater mea, & qui fratres mei, quàm qui faciunt uoluntatẽ patris mei qui in cœlis est? Quare pater noster deus, nõ abusiue, neq; per translationẽ, sed proprie & primariò & uere nominatur, per corporales parentes nos ad esse ex nihilo producens, & per curas de nobis, familiaris ac cõiunctus nobis fiens. Si uero noster, qui per gratiã adoptione digni facti sumus, uere appellatus est pater deus, quæ ratio prohibebit, ut filij secundũ naturã, & ex essentia ipsius ꝓgressi, nõ cõuenienter ipse pater appellet̃. EVN. Non oportet, inquit, propter patris & filij appellationẽ, humano more generationem domini intelligere. BAS. Id ipsum ego quoq; assero, diuinã tamen & ab affectibus puram, quid uetat pios credere? Verum opinor quod his uerbis utitur, non ut citra affectum genuisse deum ostendat, sed ut neq; omninò genuisse. Quomodo igitur tu ô optime, in superioribus genituram esse unigeniti essentiã pronunciabas? Si eñ non genitus est, unde ipsi ut genitura sit, iuxta tuam sententiã aderat? Verum propter geniti ad ingenitum contrarietatem, genituram esse essentiam, ostendere conabatur. Nunc uero rursus, quum essentiæ coniunctionem per hanc uocem significari uideat, genitum esse de genitura aufert ac negat. Atqui si hoc uelut affectionis significatiuũ auersatur, quid prohibet etiam creatorem ipsum esse, propter easdem causas nõ admittere? propterea quod omnibus corporalibus actionibus, aut maior quidem omnino, aut minor labor coniunctus est, iuxta proportionem uirium eius qui operatur, & differentiam magnitudinis eorum quæ fiunt. Diuinam uero & beatam naturam dicere labore premi, non minus impium est, quàm turpibus ipsam affectibus subijcere. Si uero citra affectum creat, ab affectibus puram esse accipite etiam generationem. Quod quidem igitur proprie & conuenienter pater dicitur deus, & quod non affectus, sed coniunctionis est nomen, aut eius quæ per gratiam contingit, uelut in hominibus, aut eius quæ secundũ naturam est, uelut in unigenito, sufficienter dictũ est. Demus autem figuratam esse, & ex translatione dictam etiã hanc uocem, uelut innumeras alias. Si igitur irascentem, & dormientem, & uolantem audiẽtes deum, & alia huiusmodi, indecoras significationes iuxta uulgatum intellectum exhibẽtia: neq; uoces spiritus expũgimus, neq; corporaliter ea quæ dicunt̃, accipimus: cur tandẽ nõ & huius uocis adeo frequenter à spiritu usurpatæ, cõuenientes deo significationes perscrutamur? Aut solam hãc ex scriptura delebimus, ex humano usu ipsam calũniãtes? Quin potius sic rẽ cõsideramus.

Quum

Quum duo significētur ex generādi appellatione,iuxta hominū cōsuetudinē, affectus uidelicet generantis,& cōiunctio ad genitū:quū à patre ad unigenitū dicitur,Ex utero ante Luciferū genui te:Et hoc,Filius meus es tu,ego hodie genui te:Vtrū horum signi ficatorū per uerbum ostendi dicemus,num generantiū affectum, aut naturæ coniunctionem?Ego quidem hoc postremū censeo,& neq; hos contradicturos esse arbitror unquā,nisi in manifestū atræ bilis morbum delatos. Quare siquidē conueniēs est deo uox hæc,cur uelut alienā repudias?Si uero ex humanis translata est,sana significatione delecta,fuge deteriorē.Licet eñ profectò in dictione multa significāte,ad rectā notionem per uerbū deductum,humilem ac turpem significationē transsilire. Et ne mihi dicas,quæ uero est generatio,& qualis,& quomodo hæc fieri potuit? Non eñ quoniam modus arcanus & penitus incomprehēsibilis,iam etiam firmitatē fidei in patrem & filium abijciemus.Si eñ omnia comprehēsione metiri uoluerimus,& id quod mente capi non potest, neq; esse omnino suspicari, peribit fidei, peribit spei merces.Quomodo autem fuerimus amplius beatitūdinib. digni,quæ in fide rerū inuisibiliū repositæ sunt, si solis his quæ rationi euidentia sunt,fidem habemus? Vnde uanæ factæ sunt gētes, & insipiēs cor ipsorū tenebris obductum est?Nōne quoniam rationi apparentia sequētes prædicationi spiritus fidem nō habēt? Quos uero Esaias uelut perditos deplorat? Væ sapiētibus in seipsis,& corā seipsis scientibus.Nōne tales?Multis itaq; præteritis in medio sitis,tū his quæ de eo quod filius ingenitus nō sit,disceptauit,tum his quæ ut fidem faciat eius quod creatura & factura sit unigenitus, artificiose cōmētus est, ad principalissimā impietatē me cōuertam,ubi hoc solum appositis addidero ac indicauero, quod quā præoccupatā re ipsa cōfirmauit blasphemiā,eam uolens uerbo obumbrare, & sermonis impudētiam mitigare,dixit se nō cōmunem facere unigenitū ad creaturā, oblitus suorū dogmatū quæ in superiorib.nuda & nullo uelamine tecta uoce proposuit. A quib.rursus ad impudētem & clarissimā cōtrarietatem excidit.Scribit aūt sic: EVN.Nemo aūt quū filiū esse creaturā audit,ægre ferat,quasi cōmunis fiat essentia à nominū cōmunitate. BAS.Quō igiť ô sapientissime,si ad nominū diuersitatē,diuersitas essentię necessariò sequiť, (Recordamur eñ in superiorib. te hæc dixisse) nō nūc ad nominū com munitatē,essentiæ communitas sequetur?Neq; eñ semel,neq; obiter, hūc sermonē inspersisse uidetur.Quoniā & nūc statim uelut pœnitētia ductus ob ea quæ dixit,quod ui delicet nominū communitas,non etiā cōmunes faciat essentias:rursus paulò post indu cit aduersarios obiurgans. EVN.Oportebat,inquit,si qua ipsis esset ueritatis cura, quū diuersa nomina sint,diuersas etiā essentias cōfiteri. BAS. Quomodo quis facilius uerbis uti possit?Nam modico facto interuallo ad cōtraria se conuertēs, nūc quidē dicit, nominū diuersitatē necessariò essentiarū diuersitatē ostendere.Nunc uero rursus,communitatē nominū nō communes facere essentias.Cæterū arbitror nos cōsimile facere his qui homicidā propter cōuicium,aut plagā alicui incussam,aut tale quoddā peccatū accusant.Itaq; ad caput malorū ipsius transeamus.Quum uidisset hic, quod communis prænotio omnibus æqualiter Christianis inest,qui modo uere hac appellatione digni sunt,de eo quod lux sit filius genita,ex ingenita luce resplendēs,& per se uita, & per se bonū,ex uiuifico fonte paternæ bonitatis progressus.Deinde animo uersasset, nisi has notiones nostras cōcussisset,nullum ampliorem fore sophismatū eius successum. Qui eñ lucem confitetur patrem,lucem item filium, quum lucis unus & idem intellectus existat,sua sponte ad confessionem societatis ac coniunctionis secundū essentiam deducetur.Nam luci ad lucem,iuxta ipsam lucis rationē,nulla neq; in prolatione, neq; in significatione,diuersitas est.Quo igiť hoc à nobis tollat,uersutiarū retibus fidei doctrinam circūdat,incōparabilia hæc esse,& nullā omnino inter se communitatē habere do cens:& ingeniti ad genitū oppositionē,item luci ad lucē esse dicēs: aut hoc negantes, compositū esse deum cōfiteri cogēs:quin potius ipsam eius dictionē audiamus. EVN. Vtrū aliud quid significat,inquit,lux in ingenito,præter genitū,aut idem utraq;. Si eñ aliud quid & aliud,manifestū est quod etiam compositū est,id quod ex alio atq; alio cō stat.Quod aūt compositū est,ingenitū nō est.Si uero idē,quātum diuersum est genitum ab ingenito,tātum necesse est lucē à luce diuersā esse, & uitā à uita,& potētiā à potētia. BAS. Videte & intelligite horrēdā impietatē. Quantū,inquit,ingenitū à genito differt, tantum

Psal. 109
Psal. 2
Ioan. 20
Rom. 1
Cap. 5

tantum differet lux à luce, & uita à uita, & potentia à potētia. Interrogemus itaq; ipsum, ingenitū à genito quāto interuallo separatum est? Num paruo, & tāto ut possint aliquā do in idem inter se conuenire? Aut hoc penitus impossibile est, & magis impossibile q̄ eundē in eodē uiuere & mortuū esse, & sanū simul esse ac ægrotare, & uigilare simul ac dormire: talia eñ sunt quæ summa oppositione inter se opponūtur, ut præsente altero, necessariū sit abesse alterū: quæ etiā omnino nō simul esse, & discordia esse solent. Quū igitur secundū hunc modū oppositio ingeniti ad genitū sit: qui patrē lucem nominat, lucem item filium, tantum uero hanc lucem ab illa luce separatā esse dicit, quantum genitum ab ingenito separatū est: nónne manifestū se facit, etiamsi uerbo benignum se esse simulat, lucem nominās uidelicet filium, quod per potentiā eorum quæ dicunt, sententiam ad cōtrarium abducit? Cōsiderate eñ quid opponitur ingenito, aliud ingenitum, aut genitum? genitum nimirū. Quid uero opponit luci, lux altera, aut tenebræ? tenebræ omnino. Si itaq; quātum diuersum est genitum ab ingenito, tantū necesse est diuersam esse lucem à luce, cui ex omnibus obscura est impietas, quod in appellatione lucis, id quod oppositum est luci inducēs, cōtrariā esse lucis naturæ, unigeniti essentiam subijcit. Aut ostendat nobis lucē luci oppositam, & quæ illam oppositionis mēsuram habeat, quæ genito ad ingenitū est. Si uero hæc neq; est, neq; ipse excogitare poterit, ne ignoretur ars, per quam profunda uersutia blasphemiā construit. Quādoquidem eñ putat ingenito genitum per cōtrarietatem oppositum esse, eandem oppositionem luci ad lucem adaptat, quo per omnia essenniam patris aduersam & cōtrariam essentiæ unigeniti ostendat. Et propterea noua hæc dogmatū legislatio: quātum diuersum est genitū ab ingenito, tātum necesse est lucem à luce diuersam esse. Atqui ingenito quidē ad genitum est quædā iuxta positionem uerborū, etiamsi non iuxta naturam rerū oppositio, id quod hi affirmant. Luci uero ad lucem, neq; iuxta prolationem, neq; iuxta significationem, possibile est aliquā excogitare cōtrarietatem. Verum uidet sophismatis fraudulentis seipsum fallere. Opinatur eñ quod quæ ad contraria sequuntur, eandem inter se habeāt pugnā, quam habent & præcedentia: & quum alteri cōtrariorum fuerit cōtrarium, etiam ad alterum omnino cōtrarium sequetur. Velut uerbi gratia, Si ad uisum lux sequit, ad cæcitatē tenebræ sequetur. Si ad uitam sentire, ad mortem sensu priuatum esse. Hæc aūt q̄ debilis ac dilabēs sit obseruatio, omnib. notū est, qui parū saltem intelligunt. Non eñ quia ad uigilias uita sequitur, ideo omnino ad somnū mors sequitur. Sed neq; cōtrario modo se habet genitū ad ingenitū. Si eñ contraria sunt, & se mutuo corrumpunt, id quod in caput blasphemantiū uertatur: at neq; natura contraria sunt, neq; uero ea quæ ad hæc sequuntur eandem distantiā necessariò habebunt, quā præcedentia habere ostensa sunt. Aut igit dele uerba tua, aut ne neges impietatē: tua eñ est blasphemia qui dixisti, quātum diuersum est genitū ab ingenito, tantum necesse est diuersam esse lucē à luce. Igitur sicut nunq̄ particeps erit genitus eius ut ingenitus sit, sic nūquam lucis ipsum participē faciet: & erit iuxta tuam sententiā, unigeniti essentia æqualiter distans ab eo ut ingenita sit, & ab eo ut lux intelligat ac nominet. At Ioannes quidē

Ioan. 1 magna uoce spūs inclamat tibi dicēs, Erat lux uera. Tibi uero nō sunt aures ad audiēdū, neq; cor ad intelligendū. Verū tu ad cōtrariam naturam & quæ cū luce esse nō potest, essentiā unigeniti cauillationib. ac sophismatis tuis detrudis. Nō eñ profectò illud uelut firmū dices, q; etiā de unigenito appellationē lucis nō detraxisti: nō eñ in sono aeris, sed in potestate rerū q̄ significant, pietas est. At ille nō in his quieuit solū, sed etiā uitā & potentiā, eadē distātiæ ad contrariū mēsura simul abducit, dum dixit: Quātum diuersum est genitū ab ingenito, tātum necesse est lucē à luce diuersam esse, & uitā à uita, & potētiam à potētia. Ergo neq; uita, neq; potētia, unigenitus ex tua sentētia est. Sed expungis

Ioan. 11 ipsius dñi uerba dicētis: Ego sum uita. Expungis itē Pauli uerba qui dixit, Christus dei

Eph. 6 potētia. Nā quæ in superiorib. demonstrabant, etiā nunc his cōuenient. Neq; eñ uitam neq; potentiā, uitæ ac potentiæ oppositā esse quisq̄ dixerit, sed mortē & impotētiā, per sectissimā oppositionē explere: per quæ hic uersute uerborū dolum occultās, maliciose ac tecte horrendā impietatē adstruit, & uerborū artificio unigeniti naturā ad contrarium paternæ naturæ abducēs, solā nominū laudē relinquit. Quid igit nos? Quomodo & ingenitū patrē, & genitū filiū cōfitentes, cōtrarietatē iuxta ipsā essentiā effugerimus?

Quid

Quid nam dicentes? quod boni patris, bonus est filius: ex luce uero ingenita, lux sempiterna effulsit, & ex uera uita, uiuificans fons processit: & ex ipsa per se potẽtia, dei potentia emicuit. Tenebræ uero, & mors, & impotentia, principi huius mundi, & principibus tenebrarũ, & spiritualibus prauitatibus, & omni potẽtiæ diuinæ naturæ aduersanti, coniuncta sunt: neq; his ipsis iuxta essentiã ipsam, ad bonũ contrarietatem sortitis (Ita enim reprehensio ad creatorem rediret) sed ex proprio proposito ac electione, per boni priuationem ad maliciã dilapsis: & tamẽ ad hunc ordinem, unigeniti naturã lingua deũ impetẽs deducere conata est. Non ẽm profectò illud dicere potest, quod quũ patris essentiam lucem esse cẽseat gloria & splendore excellentem, unigeniti quoq; essentiã lucem esse putet, uerũ obscuriorem quodãmodo & uelut turbatã: piæ etenim mẽtis neq; hæc sunt, propterea quod imaginis similitudo per obscuritatẽ tollaẽ. Verũtamen optandũ esset, ut hac parte ipsum accusare possemus: neq; ẽm multo certamine opus esset nobis ad eius correctionem. Nũc uero ingenito ad genitũ, non iuxta magis & minus diuersitas est, uelut minori luci ad maiorẽ, sed quãta est distãtia eorũ quę penitus simul esse nõ possunt. Impossibile est ẽm ut id quod alteri adest, unq; per mutationẽ ad oppositũ transeat, quo aut ex ingenito genitũ fiat, aut uice uersa, à genito ad ingenitum transmutatio fiat. Qui itaq; semel ꝓnunciauit, quãtum diuersum est genitũ ab ingenito, tãtum necesse est lucem à luce diuersam esse: ei ne ista quidẽ ratio ad fugã reliqua est: nam lux pura, cum tenui & obscura luce, eadem genere existens, solo incremẽto ab ea differt. Ingenitum uero nõ est incremẽtum & intensio geniti, neq; uice uersa, genitũ remissio quædã est ingeniti: sed uelut ex diametro horum distãtia est. Eos igiẽ qui genitũ & ingenitũ essentiam dicũt, hæc & adhuc plura his absurda sequunẽ. Cõtrarium ẽm ex cõtrario genitum erit, & pro naturali cõiunctione, necessaria quædam seditio etiam iuxta hanc essentiam ipsis orietur. Hoc ipsum uero maiorem ignorantiã quàm impietatem declarat, nimirum essentiã dicere, & cuicunq; tãdem rei per essentiam, contrariã esse: quum iam olim etiã apud externos philosophos confessum sit (quos quũ nõ inuenerint hi pro blasphemijs suis decertãtes, uelut nullius rei homines auersanẽ) impossibile esse in essentia esse cõtrarietatem. Si quis uero, id quod uerũ est, notorias quasdã ꝓprietates, quæ in essentia consideranẽ, genitum ac ingenitũ esse acceperit, quę ad clarã & inconfusam patris & filij notionem manuducãt: is impietatis effugiet periculum, & quod rationi consentaneũ est cõseruabit. Etẽm proprietates, uelut characteres & formæ quæ in essentia cõsiderantur, diuidũt quidẽ communitatẽ proprijs characterib. ac notis, uerũ essentiæ cõiunctionem nõ dirimunt: uelut uerbi gratia, cõmunis quidẽ est deitas: ꝓprietates uero sunt, paternitas & filiatio. Ex utriusq; autem cõplexu, tum cõmunis, tum proprij, apprehensio ueritatis nobis contingit: quare ubi ingenitã lucem audiuimus, patrẽ intelligimus: ubi uero genitã lucem, filij notionem accipimus: nulla cõtrarietate in ipsis existente, inquãtum lux & lux sunt: uerum inquãtum genitũ & ingenitũ, appositione apparente. Hæc est ẽm proprietatũ natura, ut in essentiæ identitate ostẽdant diuersitatem: & ut ipsæ quidẽ ꝓprietates sæpe dum inter se diuidunẽ, ad cõtrãrium discedãt, nõ tamẽ essentiæ unitatẽ diuellãt: uelut uolatile, & pedestre, & aquatile, & terrestre, & rationale ac irrationale. Quũ ẽm una essentia omnib. subiecta sit, ꝓprietates hæ nõ alterãt essentiam, neq; uelut dissidere inter se suadẽt, uerum per efficaciã signorũ cognitionis, uelut lucẽ quãdam animis nostris indẽtes, ad intellectũ mẽti perceptibilẽ deducũt. At hic oppositione proprietatũ ad essentiã translata, hinc impietatis occasionẽ trahit, uelut pueros terrẽs nos sophismatib. ꝗ si aliud quid fuerit lux præter ingenitũ, necessariò cõpositus deus nobis demõstrabitur: ego uero quid dico? nisi aliud quid fuerit lux ab ingenito, nõ amplius põt de filio prędicari, sicut neq; ipsum ingenitũ. Didicerit aũt quis etiã hinc eorũ q̃ his uocib. significanẽ diuersitatẽ. Lucẽ habitare dicit⁹ est deus, & in qui luce: non Iob 38 ꝓfectò scriptura dicẽte, ipsũ in sua ipsius ingenita natura habitare, neq; ipsã forinsecus sibi circũdatã habere. Aut hæc quidẽ ridicula sunt, genitũ aũt & ingenitũ, notoriæ quędã sunt ꝓprietates. Si ẽm nihil esset ꝙ essentiã delinearet, nullo sanè modo ad nostrã intelligentiã perueniret. Quũ ẽm una sit deitas, impossibile est notionẽ propriã patris aut filij capere, si nõ proprietatũ additione mẽs fuerit cõfirmata. Cæterũ ad hoc quod compositus ostendeẽ deus, si non idem esse accipiaẽ lux & ingenitũ, illud dicere possumus:

Quod

Quod si quidē uelut partē essentiæ ingenitū acciperemus, fortassis haberet sermo ip-
sius locū,dum cōpositum esse dicit id quod ex diuersis constat. Si uero essentiā dei lu-
cem censemus, aut uitam,aut bonum totum,hoc est, quum uita sit,etiam tota lux est,&
totum bonum:consequens autem habet uita ingenitum:quomodo non incompositus
est,qui iuxta essentiam simplex est? Non enim profectò ostendentes proprietatē ipsius
modi,simplicitatis rationē lædent. Aut hoc sanè modo omnia quæ de deo dicuntur,cō
positum deum nobis ostendent:& uelut apparet,si uelimus simplicis & impartibilis no
tionē cōseruare, aut nihil dicemus de deo præter ingenitū; & auersabimur ipsum nomi
nare,inuisibilē,incorruptibilem,inalterabilem,creatorē, iudicē, & omnia quæ nunc ad
glorificationē assumimus. Aut si hæc nomina suscipimus,quid faciemus? Vtrū ad essen
tiam uniuersa referemus? Igitur non solū compositū, sed etiam ex partibus dissimilari-
bus ipsum cōpositum demōstrabimus,propterea quod aliud atq; aliud à singulis his no
minibus significetur. An extra essentiā accipiemus? Igitur quā in unoquoq; illorū ratio
nem excogitauerūt,eam etiā de ingeniti appellatione suscipiant. Porrò postq; orationē
inanibus nugis cōpleuit, & contra oēs simul qui unquā aliquid operæ circa dei cogni-
tionē impenderūt,se extulit, tanq; ipse nouam quandā ac recentē uiam ad deum feren-
tem strauisset,quā nemo priorū inuenit,postremū inducit uelut ab ipsa doctus dei essen
tia,blasphemiā contra filiū. EVN. Superius equidē regnum,& quod penitus generatio
nem non suscipit,his erudiens mentē cum beneuolentia accedentē,q; lōgissime repel-
lere iubet,lege naturæ,priorē cōparationē. BAS. An non palàm ostendit quod ipse di-
gnus factus est arcanorū reuelatione,postq; mentem cum beneuolentia deo admouit?
& propterea q; lōgissime repellit unigenitū à patris cōmunitate, neq; cōparationē ipso
rum admittere uolēs, sed & lege naturę unigeniti essentiā à patris essentia separatā esse
dicit. Cur hoc dicens? Quod deus uniuersorū, ne si uoluisset quidē potuisset unigenitū
ad essentiæ coniunctionē suscipere, lege naturæ à coniunctione ad ipsum prohibitus:
non existens ipse suijpsius,uelut uidetur dñs, sed necessitatis terminis subiugatus: talia
enim sunt quæ naturæ lege cōprehensa sunt, quæ citra uoluntatē ad id quod naturæ ui-
detur,perducuntur. Sicut enim igni natura inest ut calfaciat,nō uoluntate:& ex necessi
tate suscipere nequit frigiditatē,lege naturę societate ad ipsam spoliatus, Sic uult etiā de
um & patrē,lege naturæ diuersam ac alienā à filio habere essentiā. Atqui naturæ leges
non distantiā inter se filij & patris,sed necessariā & infractā naturæ cōmunitatem expri
munt. Siquidem ēm uolūtate diceret deū uniuersorū effecisse, ut nulla sit ad ipsum cō-
munitas, neq; sic quidē bonitatis dei ratio permiserit,ut credibilia dicere uideat is qui
dicit,nō communicare patrem ea quæ ipsi adsunt,ei qui ex ipso est:haberent tamen di-
cta consequentiā. At lege naturæ dicere alienationē esse,neq; eius est qui in rebus sensi
bilibus naturā considerauit,iuxta quam nō aliena,neq; cōtraria, sed potius cōiuncta &
cognata,à singulis generari solent. Rursus igitur neq; hic intellexit eorum quæ ab ipso
relata sunt inter se cōtrarietatem. In superioribus ēm ægre ferens eos qui similem secun
dum essentiā unigenitū patri dicūt,sic scripsit. EVN. Videntur autē mihi omninò hi qui
nulli dominio subditā,& omni causa superiorē,& ab omnib. legibus liberā essentiā,ge-
nitæ & paternis legib. seruienti,cōparare ausi sunt,aut neq; in totū uniuersorū naturam
cōsiderasse,aut non pura mente iudicia de his fecisse. BAS. Quomodo igit̄ nulli domi-
nio subdita,& ab omnibus libera essentia,nunc uisa est nō ex libero arbitrio habere id
ut nulli comparet̄,sed naturæ lege præoccupata, & inuoluntariè à communione ad se
genitum repellere,ut ꝑpterea etiam ipsi unigenito inaccessibilis sit? Atq; tanta quidē
est in his quæ ab ipso dicunt̄ dissonantia, impietas uero, inquantum nulli dominio sub-
ditam ac liberā patris essentiā pronunciat, (si tamē nulli dominio subdita est, quæ legi
naturæ subiecta est) & ex opposito seruilē unigeniti essentiā censet, etiā hinc naturæ æ-
qualitatē tollens. Quū ēm duæ res sint, creatura & deitas, & creatura quidem in seruitu
te & obedientia locata sit, deitas uero in principatu ac dominatione: qui dominij digni
tatem tollit, & ad seruitutis humilitatē unigenitū deijcit, nónne manifestū se facit, quod
etiam per hoc ipsum, eiusdem cum tota creatura ordinis ipsum ostendit? Non ēm pro-
fectò hoc ipsi gloriosum est, si cōseruis præmineat. Sed si non regem & dominū cōfitea
mur, nō ob naturæ imminutionē, uerū uoluntatis bonitate obedientiā suscipiētem: hoc

graue & horrẽdum est,& perniciem negãtibus afferens. At uero ille addit. EVN. Leges
itaq; naturæ sequẽs essentia dei,neq; ad alium comparationẽ admittit,& exhibet nobis
ut consentaneã & cõuenientẽ propriæ dignitati ipsius operationẽ intelligamus. BAS.
Hoc quidẽ dictũ est ab illo,ad diuersitatis unigeniti à patre demonstrationẽ, cõfirmat
aũt sermonẽ nostrũ. Si eñ ut consentaneã & conueniẽtem propriæ dignitati operatio-
nẽ intelligamus,exhibet essentia dei: dignitas quidẽ est ipsa ingenita natura, uelut Eu-
nomio uidetur. Eadem uero ipsa etiã essentia est,iuxta horũ rationẽ. Operatio autẽ dei
unigenitus est,aut actionis imago,& hoc secundũ horum rationem. Quare his cõtra-
dicere superfluũ fuerit,quũ nihil habeant,quanꝙ magni æstimarẽ negare ipsos hãc bla
sphemiam. Verũtamen quandoquidẽ dixerunt,ex his quæ ab ipsis dicta sunt,cõcluda-
mus. Si dignitas quidẽ est ingenita natura,eadẽ uero etiã essentia est,cõsentanea aũt est
& cõueniens dignitati dei operatio: hæc uero est Christus,iuxta horũ opinionẽ: cõiun-
ctus igitur ac cõueniens erit essentiæ dei. Atq; horũ nihil nostrũ est. Ipsa eñ horũ com-
ponentes uerba,per ipsa demonstrationẽ facimus. Essentiã, inquit, dei sequitur digni-
tas: dignitati conueniens est operatio: operationis imago est unigenitus. Et uice uersa.
Si operationis imago est unigenitus: operatio uero est dignitas, Dignitas aũt essentiæ:
unigenitus imago erit essentiæ. Sic etiã ipsi sæpe operatores mẽdacij,ab operatione co
acti testimonium ueritati præbent,etiã non uolentes. Nam & dæmones nõ euangelista Mar. 3
rũ faciebãt opus,sed quũ ueritatis lucẽ intueri nõ possent, clamabant,Nouimus te quis
sis,sanctus nimirũ ille dei. Videamus autẽ & sequẽtia. EVN. Si eñ,inquit, quis ex crea-
turis considerationẽ faciẽs,ex his ad essentias perducat, quum quidẽ ingeniti creaturã
filium inueniat,unigeniti uero paracletũ: & ex unigeniti præminẽtia,operationis diuer
sitatem confirmet: indubitatã accipit etiam de diuersitate secũdum essentiam demõstra
tionẽ. BAS. Primũ igitur quomodo possibile sit essentias ex creaturis æstimari, ego qui
dem nõ uideo: potentiæ eñ & sapientiæ ac artis, nõ autem ipsius essentiæ indicationẽ
creaturæ faciunt: & neq; ipsæ totam creatoris ac opificis potentiã necessariò declarant,
quũ fieri possit ut aliquando artifex nõ omnem suam uirtutem in operationibus expo-
nat,sed sæpe remisso uigore in operibus artis utatur. Si uero etiã totam potentiam ad o-
pus cõmouerit,& sic sanè cõtigerit,ut uires ipsius per opera metiamur,nõ aũt ut essen-
tiam quæ tandẽ ea est,deprehendamus. Quod si uero propter simplicẽ & incompositã
diuinã naturam,potentiæ quidẽ concurrẽtem censet essentiã, & propter bonitatẽ quæ
deo adest,totam commotã esse dicat patris potentiam,ad filij generationem: totã item
unigeniti,ad sancti spiritus substantiam producendã: ut ex spiritu quidẽ unigeniti po-
tentia cõsideret,simulq; etiã essentia: ex filio uero rursus patris tum potẽtia, tum essen-
tia deprehẽdatur: uidete quod hinc colligit. nam per quæ conatus est essentiæ dissimili
tudinem cõfirmare,ex his uidet similitudinẽ adstruere. Si eñ nihil cõmune habet po-
tentia ad essentiã,quomodo ex opificijs,quæ potẽtiæ effectus sunt,ad ipsius apprehen-
sionem deductus est? Si uero idem est essentia & potẽtia,id quod potẽtiam delineat,de
lineabit omninò etiã essentiã. Quare creaturæ & opificia nõ ad essẽtiæ dissimilitudinẽ,
uelut tu dicis,sed ad exactã similitudinẽ ducũt. Rursus uero etiã hæc aggressio nostram
magis ꝙ ipsius rationẽ cõfirmat. Aut eñ nõ habet unde dictorũ demõstrationes exhi-
beat. Aut si quidẽ ex humanis rebus imagines ac similitudines acceperit, inueniet non
ex artificis operibus,nos essentiã ipsius cognoscere,sed ex genito genitoris naturã ag-
noscere. Non eñ ex domo essentiã ædificatoris deprehendere possibile est, uerũ ex ge
nitura ac sobole facile est genitoris naturã intelligere. Quare si quidẽ creatura est unige
nitus,nõ declarat nobis patris essentiã. Si uero notũ facit nobis per seipsũ,patrẽ,nõ crea
tura est,sed filius uerus & imago dei,& substãtiæ character. Atq; hæc quidẽ huiusmodi
sunt. Cæterũ interpositio blasphemiæ quãta est? Contẽptis minis in euãgelijs,quas dñs
his qui in spiritũ sanctũ blasphemias dicũt,horrẽdissimas intentauit: spiritũ sanctũ crea- Mat. 12
turã ac opificiũ dicit,ita ut ferè neq; animal ipsum esse cõcedat,quum inanimatis ut plu
rimũ hæc appellatio accommodet: non eñ profectò quia dominũ hac blasphemia præ
occupauit,ob id nos aliquid indignationis remittere conuenit. Non eñ hoc mitigatio
est impietatis,sed additamentũ cõdemnationis: nam & dñs blasphemiã in seipsum, pro
pter bonitatem suam remisit, uerum in spiritũ sanctum eãdem ausis,ineuitabilem con-

demnationem imminere pronũciauit. Primus itaq; ex his qui ueritatem adorti sunt, ex quo pietatis prædicatio denunciatur, hanc uocẽ de spiritu emittere ausus est. Neminẽ in hodiernũ usq; diem audiuimus, qui spiritũ sanctũ creaturã appellasset. Sed neq; in relictis ab ipsis libris appellationẽ hanc inuenimus. Deinde dicit: EVN. Si ex creaturis ac opificijs perducatur quis ad essentiæ cõprehensionem, inueniet filium quidem ingeniti creaturam, unigeniti uero paracletũ. BAS. Alius hic est impietatis modus, dupliciter blasphemare in uno uerbo, & sancti spiritus cõtemptũ uelut cõfessum sumere, atq; hinc
Psal. 18 ad imminutionis unigeniti demonstrationẽ procedere. Et uelut apparet, Cœli quidem
Ioan. 16 enarrãt gloriã dei, spiritus aũt sanctus gloriæ unigeniti imminutionẽ denũciat. Et dñs quidem de paracleto dicẽs, Ille me glorificabit, inquit, At maledica illa lingua, impedimentũ ipsum esse filio cõparatiõis ad patrẽ pronũciat. Quoniã ẽm spiritus, inquit, creator est filius (ꝓpitius aũt nobis sis dñe ob ea quæ loquimur) Hoc uero tale est, ut nullã tribuat creatori dignitatẽ: propterea neq; cõparari patri dignus est, ex utilitate eorũ quę fecit dignitatis æqualitate priuatus. Nunquid unquã audiuistis blasphemiã grauiorem? Nũ aliquis adeo clare in ineuitabilẽ cõdemnationẽ blasphemiæ in spiritũ sanctũ collapsus est? Solius Montani esset adeò insanire cõtra spiritũ, ipsumq; in nominibus humilibus uiolare, & naturã ipsius intantũ uilipendere, ut ignominiã creatori affricare dicat. Imò ille utiq; cauisset aliquid humiliter de spiritu dicere, ut ne suꝑipsius fastum subuerteret: sed de hoc per ocium dicemus. Illud uero cui ex omnib. obscurũ est, quod nulla filij operatio à patre dissecta est: neq; est aliquid in rerũ natura, quod filio adsit & à patre alienum sit: omnia ẽm, inquit, mea, tua sunt, & tua, mea. Quomodo igiť spiritus causam soli unigenito attribuit? & huius creationẽ ad accusandã naturã ipsius usurpat? Si quidẽ igitur duo principia inter se aduersa inducẽs hæc dicit, cũ Manichæo & Marcione cõteretur: si uero ex uno omnia pẽdere facit, id quod à filio factum esse dicit, ad primã causam refertur. Quare etiamsi omnia ad esse producta esse per deũ uerbũ credamus, at omniũ causam esse deũ uniuersorũ non negamus. Quomodo uero nõ manifestũ periculũ habet, dirimere spiritũ à deo? quum partim quidem Apostolus coniunctim nobis tradat,
Rom. 8 & modo Christi, modo dei spiritũ dicat, dũ scribit, si uero quis spiritũ Christi nõ habet, hic non est ipsius: & rursus, uos autẽ non spiritũ mundi accepistis, sed spiritũ qui ex deo
Ioan. 14 est: partim uero dominus spiritũ ueritatis nominet, nam ipse est ueritas, & à patre procedit. At hic ad gloriæ domini nostri Iesu Christi subuersionẽ, ipsum à patre tollit, unigenito uero præcipue ad gloriæ destructionem attribuit, contumelia uelut putat afficiens, quum nullam ob praua dogmata ultionem in die retributionis expectet.

D. BASILII MAGNI CONTRA APOLOGETICVM EVNOMII euersorius liber tertius Iano Cornario interprete.

VIX uero tandem blasphemijs in unigenitũ filiũ exsatiatus, ad spiritum sanctũ transijt, cõsentanea toti proposito suo etiã de hoc uerba faciẽs. Scribit autem sic. EVN. Quum uero hæc nobis de unigenito sufficiãt, consequens fuerit deinceps etiam de paracleto dicere, nõ ut inexpensas multorũ opiniones sequamur, sed ut sanctorum in omnib. doctrinam seruemus. A quibus quum tertium ipsum & dignitate & ordine didicerimus, tertium quoq; esse natura credimus. BAS. Quod nõ putet oportere in simplici & nõ de industria parata fide perseuerare, uerũ artificialibus quibusdam ac captiosis rationib. ueritatẽ rursus ad id quod sibijpsi uidetur percellere, sufficiẽter per ea quæ dixit, declarauit. Reprobans ẽm multorũ opinionẽ, qua glorificãt spiritũ sanctum, simulat se conseruare doctrinã sanctorũ, & eos qui hanc ipsi tradiderũt, tacet: etiam nunc ea faciens quæ in oratione de unigenito facere eum demõstratum est. Deinde dicit à sanctis quidem se didicisse, tertium esse spiritum & ordine & dignitate, à seipso uero credere, etiã tertiũ natura esse. Qui uero sunt sancti illi, & in quibus scriptis doctrinã fecerũt? Fuit ne unq; adeò temerarius homo, qui diuinorũ dogmatũ innouationes induceret? Quæ ẽm necessitas est, si dignitate & ordine tertius est spũs, tertiũ esse ipsum etiã naturæ? Dignitate equidẽ secundũ esse à filio, tradidit fortassis pietatis doctrina. Natura uero tertia uti, neq; ex sanctis scripturis didicimus, neq; ex prædictis uelut cõsequẽs colligere possibile est. Sicut ẽm filius ordine quidẽ à patre secũdus est, quia ab illo est: & dignitate

gnitate,quoniã principiũ & causa ut sit ipse,pater est: & quoniã per ipsum processus &
accessus ad deũ & patrẽ:natura aũt non amplius secũdus est, quoniã deitas in utroque
una est. Ita nimirũ & spiritus sanctus,etiãsi sequit̃ filiũ & ordine & dignitate:ut omninò
etiã cõcedamus:nõ tamẽ uerisimiliter uelut alienæ existẽs naturæ. Et cõsequentia sanè
illinc clara fit. Omnes angeli sicut appellationẽ unã, sic etiã naturam omninò eandem
habent. Attamen alij ipsorũ gentibus præsident,alij singulos credentes consequuntur.
Quãto uero præstantior est gens tota uno uiro,tanto nimirũ maiorẽ esse necesse est an
geli gentib: præsidentis dignitatem,supra eum cui singulorũ præfectura commissa est.
Quod uero adsit singulis credentibus angelus,uelut pædagogus quidã & pastor uitã
dirigens,nemo cõtradicet qui memor fuerit uerborũ domini ubi dixit: Ne cõtemnatis Mat. 18
unũ aliquẽ ex his pusillis:nam angeli ipsorũ semper uident faciem patris mei qui in cœ Psal. 33
lis est. Et Psalmista dicit: Aderit angelus domini in circuitu timẽtium ipsum. Et, Ange- Gen. 48
lus qui liberauit me à iuuentute mea. Et quęcunq; huiusmodi sunt. Quod aũt rursus sint
angeli quidã totis gentib. præfecti, Moses nos docet per odam ac canticũ dicens, Quã Deut. 32
do diuisit altissimus gentes,quãdo dispersit filios Adam,cõstituit terminos gentiũ iux-
ta numerũ angelorũ suorũ. Et sapiẽs Daniel in uisione angeli audiuit ipsum dicentem; Dan. 10
princeps regni Persarũ stetit aduersum me: & ecce Michael unus principũ primariorũ
uenit in auxiliũ mihi, & ipsum reliqui illic cũ principe regni Persarũ. Et paulò post dicit
idem, Et princeps Græcorũ ueniebat. Quin & exercitus imperator super copias domi Ios. 5
ni dicit̃ angelus, qui Iesu Naue coram Iordane apparuit. Et rursus legiones quædã ange
lorum dicunt̃,ubi dñs ad discipulos dixit: Aut putatis q̃ nõ possum rogare patrẽ meũ,
& exhibebit mihi hic plures q̃ duodecim legiones angelorũ? Qui itaq; imperator exer Matt. 26
citus angelorũ in legiones ordinatorũ est,ille uidelicet princeps est. Quorsum igit̃ hæc
oratio nobis tẽdit? Quod nõ omninò si quid ordine & dignitate secundũ est ac tertiũ,
hoc etiã naturã aliam habet. Quemadmodũ eñ inter angelos, alius princeps est, alius
subditus, Angeli tamen natura oẽs: & iuxta dignitatẽ quidẽ diuersitas est, iuxta naturã
uero cõmunitas ac societas. Nam & stella à stella differt in gloria, natura uero omnium 1. Cor. 15
stellarum una est. Et multæ mansiones sunt apud patrem,hoc est dignitatũ differentiæ, Ioan. 14
natura uero glorificatorũ una. Sic nimirũ & spiritus sanctus, etiãsi dignitate & ordine se
quitur,uelut dicunt, Traditũ eñ accepimus,inquiũt,tertiũ à patre & filio ipsum nume-
rari,quum ipse dñs in traditione salutaris baptismatis,ordinẽ tradiderit,dum dixit: Eun
tes baptisate in nomine patris & filij & spiritus sancti: At in tertiã quandam naturã à fi- Mat. 28
lio ac patre eiectum nusq; didicimus. Quum eñ duæ res dicãtur, deitas & creatura, do-
minium & seruitus, potentia sanctificans & quæ sanctificatur, potentia ex natura habẽs
uirtutem, & quæ ex proposito eam acquirit, in qua parte spiritum locabimus? Inter eos
qui sanctificantur? At ipse est sanctificatio. Aut inter eos qui ex uiribus ac fortib. factis
uirtutem adepti sunt? At ipse natura bonus est. Aut inter ministratorios spiritus? At alij Heb. 1
sunt spiritus ministratorij qui ad ministeriũ demittuntur. Non igitur phas est ipsum no-
bis conseruum dicere, qui natura est principalis: neq; creaturæ annumerare, eum qui di
uinæ ac beatæ trinitati connumerat̃. Principatus equidem ac potestates, & omnis talis
creatura, ex attentione ac studio sanctificationem habẽtes, non iure natura sanctæ esse
dici poterint. Appetentes eñ bonum, iuxta portionẽ amoris erga deum, etiã sanctifica
tionis mensuram assumunt. Et quemadmodũ ferrũ in medio igne positũ, ut quidem fer
rum sit, nõ amittit, uerum uehemẽtissima ad ignem cõuersatione ignitum, & totam ig-
nis naturã in seipsum suscipiens, & colore & actione atq; efficacia in ignem transit: Sic
etiã sanctæ potestates ac uirtutes ex societate ad eum qui natura sanctus est, per totam
suam substantiã progressam iam & cognatã sanctificationẽ habent. Verum diuersitas à
sancto spiritu hæc ipsis est: quod huic quidem natura est sanctificatio ipsa, illis uero ex
participatione contingit ut sanctificentur. Quibus uero acquisita & aliunde cõtributa
adest bonitas, hæ tranimutabilis sunt naturæ. Non eñ excidisset Lucifer qui mane exo Esa. 14
ritur, nec in terra cõtritus esset, si natura ad suscipiendũ malum ineptus fuisset. Quomo-
do igitur pium est inter creaturas spiritũ collocare, qui tãto spacio à creaturis separatus
est? Creatura eñ à natura disposita est, ut profectus & complacentiæ erga deum, præ-
mium habeat sanctificationem, & ut natura libera utatur, & ad utrãq; partem inclinari

 possit

poſſit ad boni & deterioris electionem. Spiritus aũt ſanctus fons eſt ſanctificationis. Et
quemadmodum natura ſanctus eſt pater, & natura ſanctus filius, Ita natura ſanctus etiã
ſpiritus ille ueritatis: quapropter etiam ſelecta ac propria ſancti appellatione dignus fa-
ctus eſt. Si igitur natura ipſius ſignificatio eſt, uelut patris quoq; ac filij, quomodo ter-
Cap. 6 tius eſt & alienæ naturæ? ob id enim arbitror & apud Eſaiam, ſeraphim ter ſanctus excla
mare, ſcriptum eſt, quoniam in tribus perſonis naturalis ſanctificatio conſideratur. Nec
uero hoc ſolum ſanctificationis nomen ipſi cõmune eſt cum patre ac filio, ſed etiam ip-
ſa ſpiritus appellatio: ſpiritus enim eſt deus, & adorantes ipſum in ſpiritu & ueritate ado
Ioan. 4 rare oportet. Et Propheta dicit, ſpiritus ante faciem noſtram Chriſtus dominus, ubi di-
Pſal. 16 ximus, in umbra alarum ipſius uiuemus. Et Apoſtolus ſpiritus appellationem ad domi
num refert, dicens: Dominus autem ſpiritus eſt. Ex his uero omnibus manifeſtum eſt,
quod nõ naturæ alienitatem, ſed coniunctionẽ ad patrem & filium, ipſa nominum com
munitas declarat. Et bonus deus dictus eſt, & eſt, bonus autẽ eſt & ſpiritus ſanctus, non
acquiſitam habens bonitatem, ſed ex natura in ipſo exiſtentem. Alioqui abſurdiſſimũ
omnium fuerit, eum qui natura ſanctus eſt, dicere non habere natura bonitatem, ſed ac
Ioan. 14 ceſſoriam & forinſecus ipſi allatam. At uero dum dominus dixit, Ego rogabo patrem,
& alium paracletum dabit uobis, etiam ipſe paracletus noſter eſſe indicatur. Quare etiã
parecleti appellatio, non parum ad maieſtatis ſancti ſpiritus demonſtrationem confert.
Et nomina quidẽ talia ſunt, quæ maieſtatem naturæ indicant: operationes uero ſpiritus
Pſal. 32 quales ſunt? Verbo domini, inquit, cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ipſius omnis uirtus
ipſorum. Sicut igitur deus uerbum opifex eſt cœlorum: ſic etiam ſpiritus ſanctus ſolidi-
Cap. 26 tatem ac firmitatem cœleſtibus uirtutibus exhibet. Et rurſus Iob, Spiritus domini qui fe
cit me: non de creatione uelut arbitror, ſed de perfectione ſecundum humanam uirtu-
Cap. 48 tem loquens. At Eſaias ex perſona domini loquens, iuxta humanitatem uidelicet ipſi-
Pſal. 138 us. Dominus miſit me, inquit, & ſpiritus ipſius. Et rurſus pſalmus per omnia proceſſiſſe
potentiam ſpiritus declarans, Quo ibo, inquit, à ſpiritu tuo? & à facie tua quo fugiam?
Porrò beneficentiæ quæ ab ipſo ad nos deueniunt, quales ſunt ac quantæ? Quemad-
Ioan. 1 modum ipſe dominus dedit poteſtatem his qui ſuſceperunt ipſum, ut filij dei fierent: ita
Rom. 8 & ſpiritus ſanctus, ſpiritus adoptionis in filios eſt. Et quemadmodũ magiſter uerus eſt
dominus noſter, iuxta id quod dictum eſt: Vos autem nolite uocare magiſtrũ ueſtrum
Mat. 23 in terra, unus enim magiſter ueſter eſt Chriſtus: Sic etiam ſpiritus ſanctus omnes docet,
qui in nomine domini crediderunt, id quod ipſe dominus teſtatur, ubi dixit: Paracletus
autem ſpiritus ſanctus, quem mittet pater, ille uos docebit omnia. Et quemadmodũ di-
uidere operationes, in eos qui digni ſunt operationum ſuſceptione, dicitur pater, & di
1. Cor. 12 uidere miniſteria filius inter dignos miniſterio, Sic diuidere etiã dona perhibetur ſpũs
ſanctus, in eos qui digni ſunt donorũ ſuſceptione. Diuiſiões em̃ donorũ ſunt, idem ue-
ro ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorũ ſunt, idem aũt dominus. Et diuiſiones operationũ
ſunt, idem aũt deus eſt, qui operatur omnia in omnibus. Vides quomodo etiam hic ſpi
ritus ſancti operatio collata eſt patris ac filij operatiõi? Deinde & ex eo quod ſequitur,
diuinitas naturæ ſancti ſpiritus amplius manifeſtatur. Quid em̃ dicit? Hæc autẽ omnia
operatur unus & idem ſpiritus, diuidens unicuiq; priuatim prout uult. Nihil em̃ aliud
Act. 15 quam principalẽ & herilem poteſtatẽ ipſi tribuit. Quapropter in nouo teſtamento pro
phetæ uociferantur. Hæc dicit ſpũs ſanctus. At perſcrutari profunditates dei unde ſpiri-
1. Cor. 2 tui adeſt? Sicut, inquit, nullus homo nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpũs hominis qui in
ipſo eſt, Ita & ea quæ dei ſunt, nemo nouit, niſi ſpiritus dei. Quemadmodum enim nul-
lus alienus, neq; peregrinus, internas animæ cogitationes inſpicere poteſt: ſic uidelicet
1. Tim. 6 etiam ſi quid arcanorum dei particeps eſt, id non alienũ ab ipſo exiſtens, neq; peregri-
Ioan. 10 num, profunditates iudiciorum dei perſcrutari poteſt. Præterea etiam uita nobis à deo
per Chriſtum in ſancto ſpiritu ſuppeditatur. Viuificat enim deus, uelut inquit Paulus,
præcipio tibi coram deo qui uiuificat omnia. Vitam uero dat Chriſtus, Oues enim, in-
quit, meæ uocem meam audiunt, & ego uitam æternã do ipſis: uiuificamur aũt per ſpiri
Rom. 4 tum, uelut Paulus ait: Qui excitauit Chriſtum ex mortuis, uiuificabit etiã mortalia cor-
pora ueſtra, per inhabitantẽ in uobis ſpiritum ſuum. At hic omnia audens, & nõ formi-
dans periculũ imminens his qui blaſphemum aliquod uerbum in ſpiritum ſanctum e-
mittere

mittere audent, exortem ipsum deitatis pronunciat, sic de spiritu scribens. EVN. Tertius ordine & natura, præcepto quidem patris, operatione uero filij factus. Tertio loco honoratus, uelut primus & maior omnibus, & solus talis unigeniti creatura, deitate ac creandi potentia destitutus. BAS. Qui uero hoc dicit, neq; in nobis esse deitatem cedere uidetur, quum Ioannes dicat de deo: Ex hoc cognoscimus quod in nobis est, ex spiritu quem dedit nobis: & Apostolus, Nescitis quod templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Et rursus, In quo omnis ædificatio constructa augescit in tẽplum sanctum in domino, in quo etiam uos coædificamini in habitaculum dei in spiritu. Si itaq; in nobis habitare dicitur deus per spiritũ, quomodo nõ manifestæ impietatis est, ipsum spiritũ dicere, deitatis exortẽ esse. Et si deos nominam⁹ uirtute perfectos, perfectio uero est per spiritũ, quomodo qui alios deificat, ipse deitate destitutus est? Nec uero pium est dicere, uelut in hominibus, ita etiam in spiritu participationem deitatis honorari, & non natura deitatem ipsi adesse. Qui enim per gratiam deificatur, mutabilis est naturæ, & ex negligentia aliquando à bonitate excidẽtis. Hoc uero palàm impugnat salutaris baptismatis traditionẽ: Euntes, inquit, baptisate in nomẽ patris & filij & spiritus sancti. Baptismus enim est sigillum fidei, fides uero confessio deitatis. Credere enim prius oportet, deinde baptismo obsignari. Baptismus uero noster est, iuxta ipsam domini traditionem, in nomen patris & filij & spiritus sancti: nulla creatura, neq; seruo, patri ac filio cõiuncto, tanquam deitas in trinitate compleatur: quicquid uero extra hos est, id omne nobis conseruum est, etiamsi quam maxime dignitatum præminentijs alia alijs sint prælata. Et ne mihi rursus ẽ tua sapientia hæc obijcias. EVN. Si non creatura est, igitur genitura est aut ingenitum. Vnus autem est principio carens & ingenitus deus: neque uero genitura: reliquum igitur est creaturam & facturam ipsum nominari. BAS. Ego uero si quidem omnia nostra cognitione comprehendi posse decernerem, erubescerem fortassis confiteri ignorantiam. Nunc uero innumera, non solum ex his quæ in futuro seculo nobis reposita sunt, neq; solum ex his quæ nunc in cœlis sunt, nobis occulta sunt: sed neq; eorum quæ in corpore nostro sunt clara & irrefutabilis comprehensio est. Velut uerbi gratia de uisu, Vtrum rerum uisibilium imagines suscipientes, sic apprehensiones facimus: & quomodo maximorum montium, immensæq; terræ & infiniti maris, ampliusq; ipsius cœli imago, modica pupillæ nostræ mensura contineatur. Aut emittentes aliquid à nobis ipsis, & hoc rebus uisibilibus accedente, sic ipsarũ sensum habemus: & quid est hoc, & quantum, ut terræ ac mari sufficiat dum expanditur, & medium inter cœlum ac terram locum penetret, ipsumq; cœlum accedat, tanta celeritate commotum, ut æquali tempore, & circumstitum corpus, & stellæ in cœlo cognoscantur. Et quid opus est alia dicere? Imò ipsos animæ motus utrum creare an generare solet anima, quis exactè dixerit? Quid igitur miri fuerit etiã de sancto spiritu citra ruborem nos ignorantiam confiteri, & tamen attribuere ipsi glorificationem, cuius testimonium citra contradictionem ipsi datum est? Nam supra creaturam ipsum esse, satis nobis declarant ea quæ per scripturas traduntur, quando sanè impossibile est eiusdem naturę esse, eum qui sanctificat, & ea quę sanctificant: eum qui docet, & ea quę docent: eum qui reuelat, & ea quæ reuelatione opus habẽt. Nemo uero adeò penitus demens est, ut alium præter deum uniuersorum, ingenitum appellare audeat, sed neq; filium, eo quod unus sit unigenitus. Quomodo igitur ipsum appellare conuenit? Spiritum sanctum, & spiritum dei, & spiritum ueritatis, qui mittitur à deo, suppeditatur à filio: nõ seruum, sed sanctum, bonum, principalem, spiritum uiuificum, spiritum adoptionis, scientem omnia quæ dei sunt. Sic uero etiam in trinitate unitatis ratio conseruabitur, quum unum patrem confiteamur, & unum filium, & unum spiritum sanctum. Porrò afferunt demonstrationes ad hoc quod creatura dictus sit spiritus sanctus, unam ex Propheta dicente, Qui firmat tonitruum, & creat spiritum. Alteram ex euangelio, Omnia per ipsum facta sunt. Nos uero propheticum dictum, nõ in sanctum spiritum, sed in communem hunc flatum, aeris uidelicet spiritum, tendere credimus, Id uero hinc manifestum fit, non enim dixit, Qui creauit spiritum, sed qui creat spiritum. Sic enim tonitruum non in substantia quadam est corporali semel creatum, sed semper ad uoluntatẽ dei ob hominum timorem producitur, fieriq; ac dissolui solet. Sic etiam spiritus nunc quidem fit,

[Marginal references: 1. Ioh. 5; 1. Cor. 3; Eph. 2; Mat. 28; Am. 4; Ioan. 1]

instar fluminis fluente aere. Rursus autẽ cessat, quiescente eo qui prius cõmouebatur, iuxta uoluntatẽ eius qui omnia ad salutẽ ac confirmationẽ uniuersorũ gubernat: ut per omnem creaturã, & ex totitruis, & uentis, & reliquo opificio, opifex ac creator annun cictur. Quapropter postq̃ dixit, qui firmat tonitruũ & creat spiritũ, inquit: & annunciat
Psal. 18 hominibus Christũ suũ. Sicut eñ cœli enarrant gloriã dei, his qui ex ipsis possunt opifi cis artem æstimare, sic etiã tonitrui sonitus, & spirituũ ac uentorũ motus, opificẽ suũ præ dicant: fortassis autẽ hoc etiam prophetia fuerit ad incarnationẽ domini tendens: quan do uox quidẽ quæ de cœlo fiebat, tonitruũ audientibus esse uidebatur, quã deus & pa-
Ioan. 12 ter emisit, ut per ipsam Christũ hominibus annunciaret. Venti uero qui mouebãtur, ac mare turbabant, deinde præcepto domini quiescebant, palàm etiam ipsi Christũ ipsius
Mat. 8 hominibus annũciabãt. At uero dictum illud, omnia per ipsum facta sunt: nequaquam spiritũ sanctum creatũ esse nobis declarat, uelut spiritus omnibus annumeretur. Si eñ unus est spiritus sanctus & solus, quomodo is qui solitariæ est naturę unà cum omnibus comprehendi potest? Et nemo putet substantiæ reprobationẽ esse, quod negamus crea turam esse spiritum: piæ enim mentis est ea quæ silentio prætcrita sunt in sacris scriptu-
1. Cor. 13 ris, uereri dicere de sancto spiritu, & credere experiẽtiam ipsius ac certam comprehen- sionem, in futurum seculum nobis reseruari, quando transgressi uisionem ueritatis per speculum & in ænigmate, spectaculo ad faciem digni fiemus.

DIVI BASILII MAGNI CONTRA EVNOMIVM LIBER QVARTVS, in quo dubitationes & solutiones ex diuinitus inspiratis scripturis habentur, ad- uersus ea quæ proferuntur de filio, in nouo ac ueteri testamento.
Iano Cornario Medico interprete.

SI natura deus est filius, natura item deus pater, non aliter deus filius, aliter pater, sed similiter. Si uero nõ natura deus est filius, uelut illi qui falsò dij appellant, dicit igitur & nõ est deus. Si unus dñs est filius natura, domi
1. Tim. 2 nus item pater est natura, clarũ est quòd nõ alia natura. Et si unus deus pater dicit, deus item filius, nõ alia natura, sed una. Si unus dominus na- tura, quũ multi adoptione appellent, & unus filius natura, quũ multi filij nominent: q̃d adoptione est, ad imitationẽ eius quod natura est dicit. Adoptione eñ nihil dici posset nõ præcedente eo quod natura est. Si igit nos filij dei adoptione sumus, necesse est filiũ
Rom. 8 natura præexistere. Quæ uero sunt nomina, essentiæ eorũ quorũ sunt nomina, notæ sunt. Dominus autem & deus uere, & pater est & filius. Eadem ergo est essentia, quem- admodum etiam eadem nomina. Si unigenitũ nõ generationis est, sed ob id quòd in comparabilis est, unigenitus etiã pater, est eñ incõparabilis. Sed & omnis creatura nõ similis alteri, unigenita est. Multi ergo unigeniti, & nõ unus filius dei. Filius non sim- pliciter unigenitus, sed filius unigenitus, & à patre unigenitus filius, & unigenitus est, & nõ creatura unigenita. Si iuxta collationẽ & permissionẽ patris, & nõ secundũ na turam, creator est filius, nihil ex his quæ ab ipso creata sunt secundũ naturã erit. Quorũ eñ opifex nõ secũdum naturã, quomodo quæ creata sunt secũdum naturã erunt. Si operat deus ut nullus alius, etiam generãs ut nullus alius generabit. Incomparabilis e- nim est ad omnia, & secundũ omnia deus. Quod fit, nõ ex essentia faciẽtis est. Quod uero generat, ex eadem essentia generantis est. Non idem est ergo facere & generare.
Si ex deo filius, nõ aũt uelut ex patre, sed uelut ex alio. Causa uero ut simus etiam no
Rom. 11 bis deus est: ex ipso eñ omnia: nõ aliter ergo filij pater est, aliter noster, sed similiter. Et quõ hoc nõ sit absurdũ? Si nihil simile & æquale deo est, pręter filiũ, nullũ exemplum citra euariationẽ dicit. super omnia eñ est deus. Quod in forma dei est, in essentia dei est. Nõ eñ aliud est forma, & aliud essentia dei, ut ne compositus sit: Qui igit secũdum formam æqualis est, etiã secũdum essentiã æqualis est. Si generatus minor est eo qui genuit, nõ culpa est hoc geniti, sed debilitas eius qui genuit. Si pater ante filium erat, alterius cuiusdã omnino pater erat: Nã sine filio, pater dici nõ potest. Si is qui filiũ no-
Ioan. 10 uit secundũ essentiã, nouit etiã patrẽ. Si eñ me nosceretis inquit, etiã patrẽ meũ noscere tis. Coessentialis ergo est filius patri. Nullũ eñ incorporeũ ex dissimili essentia cogno- sci põt. Si credere Christũ esse filiũ dei, uitã ęternã habet, nõ credere necessariò mortẽ
affert

affert. Quorũ eædẽ operationes, horũ etiã essentia una. Operatio aũt filij & patris una est, uelut illud, faciamus hominẽ: Et rursus, Quæcũq; enĩ pater facit, hæc & filius similiter facit: una igitur etiam essentia est patris & filij. Si cognitio patris & filij uita æterna est, necesse est etiam unius essentiæ esse. Quæ enim diuersæ essentiæ sunt, non una cognitione comprehenduntur, neq; similiter uiuificare possunt. Si imago patris uere est filius. Omnis autem imago aut essentiæ, aut formæ, aut figuræ, aut speciei est & coloris imago. Deus autẽ in nullo horum, sed in sola essentia est: filius ergo quum essentiæ imago sit, coessentialis est patri. Si incõparabilis est pater per omnia ad filium, per omnia item ad creaturam: non aliter ad filium, aliter ad creaturam, sed similiter. Non ergo solum dissimilis est patri, sed etiam similis creaturæ, & quomodo hoc non sit absurdum? Colos. 1

Si creaturam dicentes filium, non ut unam ex creaturis dicunt, cur quum nos genituram dicimus, ut unam ex genituris intelligunt. Si non generat deus, ut ne fluxum sustineat, neq; creat, ut ne laboret. Si uero creat citra affectionem, multò magis citra affectionem generat. Si omnis lucis splendor generatur quidem ex luce, non autem aliquando, sed sine tempore, & una cum illo perpetuò. Non enim est lux absq; splendore: filius etiam quum splendor sit, non aliquando erit, sed unà perpetuo, quum lux sit Deus, ut Dauid ait: In luce tua uidebimus lucem. Et Daniel: & lux cum ipso est. Si genitura est essentia secundum ipsos, quemadmodum etiam ingenitũ. Genitura autem dei est filius, ergo etiam essentia dei. Si uoluntate & non natura deus filium genuit, aut quum semel uoluerit, de cætero non uult: aut etiam rursus uoluit, & rursus genuit. Si uero non est una uoluntas ipsius, sed diuersa, non amplius simplex, neque unum est creator, sed ut uult etiam facit. Si deus non generat, aut quia omnino non potest, aut quia non uult, non generat. At si non potest, inferior est generante & perfecta natura, supra hoc quòd etiã impotens est. Si uero quum posset, non uoluit, quod natura habuit, uoluntate retinuit. Quare etiamsi nunquam genuit, tamen ubi uoluerit aliquando generabit. Si aliquando non erat filius, ipsum illud aliquando, post genitorem quidem erit, uerum ante genitum. Non igitur præ omnibus filius, excepto patre, sed etiam post illud aliquando inuenietur. Quum nos dicamus, patre existente semper, necesse est etiam filium esse semper, illi dicunt: Quandoquidem igitur & filius semper opifex, etiam opificium semper erit, atque sic etiam opificium unà cum patre & filio perpetuum erit. At qui dixit opificem, non simul etiam opificium dixit. Non enim cum ædificatore existit ædificium, neq; cum nauium fabricatore scapha. Opificij enim ratio in opifice est. ipsum autem opus post opificem. patrem autem dicere impossibile est filio non existente. Et qui patrem dixit, non simpliciter patrem, sed alicuius patrem dixit. Heb. 1 Psal. 35 Dan. 2

Deus, & dominus, & omnipotens, & sabbaoth, & qui est, & Adonai, & Eloi, appellatur deus in scripturis, nusquam autem ingenitus. Si uero hoc quis etiam concesserit, & ingenitus, & præposita nomina, & Iudæis & alijs omnibus dicere conueniet, Christianis autem solis hoc, nempe pater Christi. Si igitur id quod solum separat nos ab alijs, falsum est & non uerum, & nomen adoptione, & non res natura, falsa est fides nostra, & spes uana. Cuius enim principium inconstans est, eius etiam finis infirmus est. Rursus interrogant. An quum esset, genitus sit filius, aut quum non esset, ita ut obscura & maligna sit ipsorum interrogatio. Verentes enim interrogare quando, & in tempore uocem esset usurpant. Tu uero uicissim ipsos interroga. An quum esset Deus pater filium genuit, aut quum non esset. Si enim quum esset pater, existens existentem genuit. Si uero quum non esset, factus est, & non est natura pater. Omnem autem ipsorum contentionem excludunt diuinæ scripturæ, quum Moyses quidem clamet de filio, Qui est, misit me. Et Euangelista: In principio erat uerbum: & non semel dixit, erat, sed quater. Et rursus alibi: Qui est ex deo. Et: Qui est in sinu patris. Et in alijs: Qui est in cœlo. Et in Apocalypsi: Qui est, & qui erat, & qui uenturus est. Et Paulus: Qui quum esset splendor gloriæ. Et: Qui in forma dei existens. Et rursus: Qui est in omnib. deus benedictus. Exod. 3 Exod. 4 Ioan. 1 Mat. 6 Apo. 1 Heb. 1 Phil. 2 Rom. 9

Si uerus deus est filius, & lux, & immutabilis, & bonus, & sanctus, & dominus. Hec autem quum etiam pater sit, non similiter est, sed maiori modo, non essentiæ excessu, sed qualitatis præminentia. Essentia enim magis essentia non dicitur, uerũ qualitas qua-

litate. Homo enim homine non magis dicitur, uerum bonus bono, & iustus iusto. Genitorum eadem est natura ad genitorem, etiamsi genitus alio modo ipsum esse habeat. Neque enim Abel ex coitu genitus alius ab Adam est, quum Adam non sit genitus, sed formatus. Si causa maior est causato, & secundum essentiam differens. omnis autem pater causa est, & omnis filius causatus: maiores & secundum essentiam differentes sunt patres à filijs, & non unius essentiæ. Sed non est uerum. Interrogant, an pater postquam genuit filium, cessauerit generare ipsum. & ubi habuerint, quòd cessauit, inducunt, igitur etiam generare incœpit. Quicquid enim finem habet, etiam principium habet. Non ergo semper erat filius. Dicamus igitur, si quod cessat, necessariò etiã principiũ habet, & q̃d principiũ habet, necessariò etiã cessat, angeli igitur & omnia incorporea, quũ principiũ ut sint habeãt, necesse est etiã finẽ ipsius esse habere. sed absurdũ hoc est. Fieri igit potest, ut quod esse incœperit, nõ cessauerit, & q̃d cessauit, nõ incœperit. Sin minus, etiã ipse filius principiũ ut sit habẽs, etiã finẽ secundũ ipsos ex necessitate habet: quandoquidẽ quicquid principiũ habet, etiã finem habere uoluit. Et quõ non execrabile hoc est? Sed & præscientia dei principiũ nõ habens, postq̃ facta sunt ea de quibus præsciuit cessat, finem habet. Quare non est necesse, ut id quod finem habet, necessariò etiam principium habeat. Vnum in rebus incorporeis, aut operatione, aut uoluntate, aut essentia dicitur. Saluator igitur quum dixit: Ego & pater unum sumus, iuxta unum quoddam ex præscriptis dixit. Si quidem igitur secundum operationem dicunt, necesse est etiam secundum essentiam dicere. Nam eorum qui diuersam essentiam habent, non poterit esse similis operatio. Si uero iuxta uoluntatem unum sunt, non solum quæcunque pater uult, ea necesse est etiam filium uelle, sed quæcunque etiam filius uult, ea necesse est etiam patrem uelle. Præcipiet igitur & filius patri de quibus uult, si quidem & ipsi præcipitur. Si uero ipsi solum præcipitur, coactus & non uolens inseruit. At si neque operatione, neque uoluntate, reliquum est ex ipsorum sententia, unum secundum essentiam esse, hoc est coessentialem esse patrem & filium.

Ioan. 10

Quod ingenitum subsistentiam quandam significat, & non essentiam.

Si ingenitus essentia est, & genitus essentia, & propterea pater & filius coessentiales non sunt, necesse est omnem genituram unius essentiæ esse. Coessentiales igitur sunt geniture filio dei, & quomodo hoc non sit execrabile. Si ingenitus ad genitũ filium ex opposito distinctus, alia essentia est, & increatus ad creaturã ex opposito distinctus, alia essentia est, erit igitur & ingenitus essentia, & increatus essentia. Quare deus duę, & nõ una essentia est. Insuper uero etiam omnis creatura erit una essentia, id quod falsum est. Vna eñ est creatura, diuersę autem essentiæ. Sic uero etiam q immutabilis est, & quòd sine principio, & multa alia, essentia erunt. Si ingenitum patrem, & genitũ filium quis profatus, essentias dixit, quum modum subsistentiæ ipsorum dicere uoluerit, quomodo aliter dicere poterit quàm hoc modo. Subsistentiæ igitur modus est ingenitũ, non essentiæ nomẽ. Si quæ diuersam subsistentiã ut sint habent, diuersam etiam habent essentiam, neque homines coessentiales sunt. Alia eñ est subsistẽtia Adami ex terra formati, alia Euæ ex costa factę, alia Abel, ex coitu uidelicet. Alia eius qui ex sola Maria uirgine natus est. Eodẽ modo etiã in uolatilibus & quadrupedibus. Si ingenitus pater, quia genitus non est. filius aũt genitus, quia genitus est, post genitum ingenitus est. Non eñ habebat ad quem collatus ingenitus uocaret. Eorũ enim quę sunt, ex opposito distinctiones sunt, non eorũ quæ nõ sunt. Si deus aliquãdo erat, pater aũt nõ erat, factus pater assumpsit ut esset pater: quare deus quidem ingenitus est, genitus aũt pater. Genitus ergo & ingenitus idem qui simplex est. Si impossibile contrarium est possibili, & insipiens sapienti, & omnia quæ ex opposito distinguuntur, inter se contraria sunt, contrarium est etiam ingenitum genito. Contrarius igitur pater filio iuxta essentiam, si sanè non subsistentiæ modus est ingenitum, sed essentia. Si creatura, & non genitura est filius: & omnia quæ sunt creaturæ sunt, pater frustra ingenitus dicitur, quum penitus non sit genitura, ad quam relatus appellet ingenitus. Iustius igitur increatus q̃ ingenitus dici deberet.

Gen. 2
Mat. 1

Ingenitus si nomen est, non essentia est. Nomina eñ essentias significãt, nõ ipsa essentię sunt

tię ſunt. Si uero ipſum ingenitus eſt, dicant ipſius nomen. Non enim ex eſſentijs, ſed ex
nominib. & operationib. cognoſcimus, & præſertim incorporea. Si ingenitus nomē
eſt eſſentiæ dei, aut eſſentiæ propriæ gnarus Deus, nomē eſſentiæ ignorauit: aut etiam Gen. 17
nominis gnarus, audientes decepit. Dominus enim inquit omnipotens nomen meum Exod. 3
eſt. Et à Moyſe interrogatus quod nomen ipſi eſſet, inquit: Ego ſum qui ſum. Et rurſus, Exod. 4
Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, hoc mihi nomen æternum. Et Dauid, do Pſal. 82
minus nomen tibi. Ingenitum autem nomen neq; ipſe ſibi ipſi, neque quiſpiam ſancto-
rum dixit. Si uero neque decepit, neq; ignorauit: Impium eſt enim horum aliquid dice-
re: Ingenitus non eſt ipſius nomen. Ingenitus aut eſſentia eſt, aut accidens. Nam prę
ter hæc nihil eſſe poterit. At eſſentia quidem non eſt, neque enim id quod ad ipſum
ex oppoſito diſtinguitur. Genitus enim filius, non quòd eſſentia eſt, ſed quòd geni-
tus eſt. Si uero accidens, aut à natura inſitum eſt, aut poſsibile eſt eſſe, & non eſſe. At
ſi quidem à natura inſitum eſt, neceſſe ut Deo & eſſentia, & accidens ſit. Ex neceſsita-
te enim talia accidunt his quibus accidunt. Si uero poſsibiliter, erit & ingenitus aliquan
do & genitus. Si ingenitum dicunt Deum, eo quòd genitus non eſt, non quid eſt eſ-
ſentia ipſius dicunt, ſed quid non eſt. Nulla autem eſſentia ex his quæ non eſt cogno-
ſcitur, ſed ex his quæ eſt. Nam & immortalis, & incorruptibilis, & immutabilis, non
eſſentiam ipſius, ſed quòd non moritur, neque corrumpitur, neque uelut creaturæ mu
tatur, ſignificat. Doceant igitur quid eſt deus, non quid non eſt. Si ingenitus non eſt
nomen eſſentiæ, ſed ipſa eſſentia. Eſſentia autem eſt etiam filius, Ingenitus etiam filius,
ſed & omnis eſſentia ingenita. Si ingenitū eſſentia dei eſt, & genitura eſſentia filij, cre
atura igitur aut factura non eſt ipſius eſſentia. Vna enim & non multæ eſſentiæ filius.

Si quis hominem dixit, aut lapidem, aut lignum, eſſentiam quandam indicat. Si uero
genituram dixit, non eſſentiam ſimpliciter indicat. alioquin omnis genitura eſſet una
eſſentia. Si autem non eſſentiam aliquam genitura ſignificat, neque ingenitus uideli-
cet. Si ingenitus eſt deus, quia genitus non eſt. Sic & incorruptibilis, quia nō corrum
pitur. Quemadmodum igitur incorruptibile, ſignificat finis expers. Sic etiam ingeni-
tum, principij expers. Si uero ingenitus quidem eſt, non autem incorruptibilis, erit qui
dem principij expers, non autem finis expers, quod abſurdum eſt. Non igitur eſſentia
eſt ingenitus, ſed non genitum eſſe ſignificat. Si natura ingenitus pater, natura autem
genitus filius. Si uero natura eſt genitura, non eſt creatura. Quum igitur natura ſit ge-
nitura: neceſſe eſt etiam natura genitorem eſſe. Genitura enim ſine genitore eſſe non
poteſt. Dicant igitur genitorem, ſi pater non genuit. Si deus ingenitus eſt eſſentia, &
Chriſtus genitus eſſentia, & paracletus creatura eſſentia: pater & filius & ſpiritus ſan-
ctus nomina ſolum ſunt ſine eſſentijs. Baptizent ergo in ingenitum, & genitum, & crea
turam. Res enim nominibus fortiores ſunt: & quæ ſunt, utiliora ad operationem ſunt,
quàm ea quæ dicunt̃. Si ingenitus inquiunt pater, genitus autem filius, non ſunt eiuſ-
dem eſſentiæ. Ingenitus enim & genitus non poſſunt eſſe unius eſſentiæ. At nos hæc
non eſſentias dicimus, ſed nomina uniuſcuiuſque ipſorum ſubſiſtentiam ſignificantia.
Nihil autem uetat diuerſorum nominum unam eſſentiam eſſe, quemadmodum etiam
uice uerſa, diuerſarum creationis eſſentiarū unum nomen. Si coeſſentialis inquiunt,
eſt filius patri, pater autem ingenitus, filius uero genitus, eadem ergo eſſentia ingenita
eſt & genita. At non partem patris filium dicemus, ut diuiſa eſſentia ingenita ſit & ge-
nita, ſed totum ex toto, genitum ex ingenito, perfecta duo, & non duas partes ex una
aliqua. Si in nomine patris uenit ſeruator, uelut ipſe dicit: Ego ueni in nomine patris Ioan. 5
mei: omnia quæ de patre dicunt̃, neceſſe eſt etiā de filio dici. Dicet̃ igitur etiā ingenitus,
ſi & hoc nomē patris eſt. Si nomē ingenitus eſt honor patris, ſimiliter aūt etiā filiū ho-
norare oportet, iuxta ipſius uocē quæ dicit, ut oēs honorēt filiū, ſicut honorant patrem: Ioan. 17
neceſſe eſt etiā filium ingenitū dicere, ut unus honor patris & filij ſeruet̃. Si manifeſta
uit filius nomē patris hominibus, uelut ipſe dicit: manifeſtaui nomē tuū hominibus: pro
prium autē eſſentiæ ipſius nomen eſt ingenitus, oſtendant ubi ingenitū ipſum ſeruator
dixit: Si maior omnibus eſt Deus, utrū etiam eſſentia maior eſt, aut eo quòd omni-
um cauſa exiſtit, ipſe uero ex nullo genitus eſt? Si enim quatenus eſſentia eſt, etiam o-
mnis

mnis essentia omnibus maior est. Si uero quatenus ingenitus, non ergo idem est essentia & ingenitus. Si ingenitus est aliquid, etiã mortale, & finis expers, & morbi exors, & senectutis expers, aliquid erunt. per hoc igitur quòd ingenitus est, excedet omnes: per reliqua uero idem erit cum angelis, & spiritibus, & animabus. Nam & immortalia sunt ac finis expertia. Si uero non ex his quæ non est, sed per ea quæ est excedit, neque enim homo bruto melior est, eo quòd non est animæ & sensus expers, Hæc enim etiam brutum habet: sed eo quòd rationalis est. Sic etiam Deus, non quod ingenitus est, sed quod omniũ causa est, maior erit. Si ex opposito distinguitur ingenitus ad genitum. Ingenitus autem est essentia simplex: etiam eo quòd immutabilis est, & immortalis, & figuræ expers, & alijs omnibus, ex opposito distinguetur, ad genitum. Si enim aliquo ex istis distinguitur, reliquis uero non, compositus & non simplex est. Si is qui cognouit quòd ingenitus est Deus, quid tandem est Deus exacte cognouit: maius autem nihil est quàm deum iuxta naturam ipsius cognoscere, nam hæc est uita æterna: Qui
Ioan. 17 docuit nos quòd ingenitus est Deus, is maior comperietur his quæ Deus præparauit diligentibus ipsum. Nam ex illis ut homo quid cognoscat, fieri non potest, ut quæ neque
1. Cor. 2 oculus uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt. Atqui nomen ingenitus etiam peccatores audiuerunt. Quod igitur maius est, id per seipsum aut per alium Deus peccatores docuit. Quod uero minus est, & nihil ad uitam æternam confert, id iustis seruauit. Et quomodo hoc non sit absurdum? Ingenitus neq; diffinitio est dei, neque proprium. Hæc enim conuertuntur cum his quorum diffinitio aut proprium existunt. Homo enim est animal rationale, mortale, intelligentiæ & scientiæ capax. Homo hoc est, & hoc est homo. Proprium autem hominis est risibile, & si quid risibile est, homo est. At uero ingenitus si quis concedat de solo Deo dici, non simul etiam si quid deus est, hoc ingenitum est. Filius igitur quum sit Deus, non est ingenitus. Neq; igitur diffinitio, neq; proprium dei ingenitus. Non enim conuertitur.

Quòd filius non est creatura.

Si filius est creatura Dei, omnis autem creatura serua est creatoris, seruus est Chri-
Phil. 2 stus, & non filius dei. Non igitur assumpsit formam serui quum dominus esset, sed erat seruus. Factura non eandem facultatẽ cum factore cõmunem habet. Nihil ergo commune est filio & patri. Neq; creatura: siquidem factura, & non genitura est filius. Si genitura est filius, non ut una aliqua ex genituris, omnis autem genitura creatura est, non creatura est filius. Neq; enim genitura est uelut illa. Si minora unico filio Deus creare non poterat, eo quod in natura ipsius hoc non esset: neque filius diuersa creabit, sed unum quid. Si minora creantur à minore, & maiora à maiore, per multos ergo fit creatura, quum non omnis æqualis sit. Si Deus natura est opifex, non unius erit, sed multorum. Aut enim præ debilitate aliud non crearit, aut præ inuidia. Si patris potentia per filium creauit, pater & non filius creator est: quemadmodum neque instrumentum est opifex. Erat ergo humilius quàm ut patri conueniret, creare ea quæ à filio facta sunt. Si creaturæ existentis creationẽ per seipsum facere Deus erubuit, etiam glorificationem illius non admittit. Quæ enim facere erubescebat, ea facta iam propria putari non uolet. Si idem est creare & generare Deum, quia simplex est: idem est etiam seruare ipsum & perdere, & uiuificare & occidere. Si uero hoc idem est, Igitur & salus &
1. Cor. 1 perditio, & uita & mors. Si Christus est potentia & sapientia dei: hæc autẽ increata sunt, & una cum deo perpetua, non enim erat aliquando insipiens & impotens: increatus & una cum deo æternus est Christus. Si uero potentia & sapientia dei dicitur, iuxta id quòd est ipsius operatio, etiam nos potentia & sapientia domini dici possumus, uelut ipse dei. Sed absurdum est. Si nõ æternus Deus est filius, necessario recens est: si non uerus, falsus, si non natura, adoptione. Impiorũ aũt est recentibus, & falsis, & nõ natura,
Psal. 8 diuinum cultum exhibere. Nõ ẽm erit tibi, inquit, deus recens. Et Paulus, Sed tunc qui
1. Thes. 1 dem ignorantes deum seruijstis dijs qui natura non sunt. Aut igitur impij sunt qui Christũ sic colũt. Aut natura & uerus deus est, & illi pij. Si filius operatio est, & non genitura: neq; qui operatus est, neq; ipsũ opus ipse est. Est ẽm aliud preter hęc operatio. Sed & substantiæ

substantiæ expers est. Nulla enim operatio substantiam habet. Si uero ipsum opus est, tertius est à patre, & non immediatus. Qui enim operatus est, primus est. Deinde operatio, atque sic ipsum opus. Si unigenitus est filius, eo quòd solus ex solo factus est, uni creatus rectius diceretur, ut qui secundum Eunomium uere sit creatura, falso autem nomine genitura uocet. Si filius solus est creatura patris, reliqua uero omnia filij, quum dixerit: Mea omnia tua sunt, rectè dixit: ubi uero subiecit, & tua mea sunt: non amplius rectè iuxta Eunomium. Ipse enim suijpsius esse non poterat. Apparet igitur quòd de similitudine, & per omnia non euariante ac simili essentia ipsorum, non de creaturis loquutus sit. Si deus similiter creat & generat, similiter & creator noster & pater est Christus. est enim Deus, & non opus est adoptione in filios per spiritum sanctum: quem admodum neque ut per alium quempiam nos creaturæ ipsius facti simus. Quanquam sanè multæ creaturæ neque naturam habeant, ut spiritum adoptionis in filios suscipiant, uelut bruta & inanima. Si nos quum creaturæ essemus, per sanctũ spiritum adoptionis filij efficimur, dicant, si etiam filius creatura est, per quem in adoptionem patris deuenit? Si omnia quæ habet pater etiã filij sunt, nihil habet pater sine his quæ per filium facta sunt, nisi iuxta ipsorum sententiam, ipsum solum, & ipse seipsum habere debet, quod est impossibile. Si imago penitus similis est, prout filius est imago: creatura uero in nulla re similiter creatori habet, sed per omnia dissimiliter: Imago igitur quum sit patris filius, non poterit esse ipsius creatura. Si incorporeũ generans, necessariò ut corpus generat, etiam uidens ut corpus uidet, & audiens ut corpus audit, & omnem operationem ut corpus operabitur. Si uero hæc aliter, etiam generans aliter nimirum generabit. Quod quis ipse non habet, alijs largiri nõ potest. Si igitur creatura & seruus est filius, alios liberos facere non potest. Quod natura medium est, utrasque extremitates contingit. Si igitur natura mediator Christus dei & nostrum, non secundum dispensationẽ, sed natura coniuncta sunt Deus & creatura. Si similis est filius patri, non autem secundum essentiam, reliquum est aut secundum formã, aut secundum operationem. At forma quidem impossibile est. Nullum enim incorporeum in forma est. Si uero secundum operationem, non sanè & ipse alienum quid, sed tale quale ipse est operatus esset, si quidem factura patris, & non genitura est. Et alioqui antea dictum est, id quod secundum operationem simile est, ex necessitate etiam secundum esse etiam simile esse. Si opera Dei in fide, nõ in demõstratione sunt, iuxta Dauidem qui dixit: Et omnia opera ipsius in fide: quanto magis filij ante secula ex patre generatio in fide est, & non in demonstratione? Si ex nihilo Deus filiũ fecit, sed & filius ex nihilo omnia: eadem potentia & operatio est eorum qui ex nihilo quicquid uolunt creare possunt, ita ut nusquam rerum creatarum differentia consideretur. Nam quum etiam creatura in multis secundum multa diuersa sit, non sunt diuersi opifices, sed unus filius, per quem omnia facta sunt. Si eorum quæ ex nihilo facta sunt, prima factura est Christus, & sic credentes colunt ipsum Ariani. Iob autem primam facturam dei diabolum dixit. Vbi dixit: Hoc est primum principium figmenti domini: ignorant se diabolum colere, & non filium dei. Si uero filij primam facturam ipsum dixisse producent: non amplius spiritus domini secundum ipsos, aut etiam post diabolum, factus comperietur. Si fides nostra in filium, opus est Dei: hoc enim, inquit, est opus dei, ut credatis in eum quem misit ille: ipse opus Dei esse non potest. Non enim idem est, fides in ipsum, & ipse.

Ioan. 17 · Rom. 8 · 1. Tim. 2 · Ioan. 14 · Psal. 32 · Ioan. 1 · Cap. 20 · Ioan. 6.

In illud, Quum autem subiecta fuerint ipsi omnia, tunc etiam ipse filius subijcietur. 1. Cor. 15

Si secundum deitatem filius patri subijcitur, ab initio sanè subiectus erat, ex quo & deus erat. Si uero non subiectus erat, sed postea subijcietur, secundum humanitatem uelut pro nobis, & non secundum deitatem pro seipso subijcietur.

In illud, Propterea dedit ipsi Deus nomen quod est super omne nomen. Phil. 2

Si post incarnationem, propter obedientiam, nomen quod est super omne nomen filio qui deus erat pater dedit, & omnis lingua confessa est dominũ, ante incarnationẽ neque nomen quod esset super omne nomen habebat, nec cõfessionẽ ab omnibus quòd dominus

dominus esset. Maior igitur factus est post incarnationē, quàm ante eam esset, quod ab-
Mat. 28 surdum est. Tale est & hoc, data est mihi omnis potestas in cœlis & in terra. Quare de in-
carnatione & non de deitate hæc intelligere oportet.

In illud, pater meus maior me est.

Maius aut magnitudine, aut tēpore, aut dignitate, aut potentia, aut uelut causa, maius dicitur. At magnitudine quidem pater filio maior dici non poterit. Est enim incorporeus: sed neq; tempore. Nam filius est temporum creator: & neq; dignitate. Non enim factus est quod non aliquando esset: nec uero potentia. Omnia enim quæ pater facit, eti-
Ioan. 5 am filius similiter facit. neq; uelut causa. Nam similiter ipso & nobis maior esset, si quidē & ipsius & nostri causa est. Honorē itaq; magis filij ad patrem hoc dictum indicat, non eius qui dixit imminutionem. Postea quod maius est, non omnino etiam diuersæ essentiæ est. Homo enim homine maior dicitur, & equus equo. Quare etiamsi maior dicitur pater, non statim etiam diuersæ essentiæ est. In summa, comparatiua de his quæ coessentialia sunt, & non de diuersis essentia dicuntur. Homo enim maior bruto, non dicitur proprie: neq; brutū inanimato, sed homo homine, & brutum bruto. Coessentialis igitur est pater filio, etiamsi maior dicatur.

In illud, Horam autem & diem illam, nemo nouit.

Si opifex uniuersorum est filius, tempus aūt iudicij non nouit, id quod creauit nō nouit. Non enim iudiciū ignorare dixit, sed tempus, & quomodo hoc nō sit absurdum.

In idem.

Si cognitionem omnium quæ pater habet, filius non habet, mentitus est quum dixit:
Ioan. 17 Omnia quæ pater habet mea sunt. Et quēadmodū pater nouit me, etiā ego noui patrē.
Ioan. 10 Si uero aliud est patrem nosse, & aliud ea quæ patris sunt: maius autem est patrem quàm quæ ipsius sunt nosse, quanto quisq; maior est ꝙ ea quæ sua sunt: quod maius est quum filius cognoscat, nemo enim, inquit, nouit patrem nisi filius: id quod minus est non nouit, id quod est impossibile. Quapropter quòd non conferret hominibus audire, iudicij tempus obticuit. Nam expectatio perpetua calidiores circa pietatem efficit. Verum cognitio quòd multum temporis interpositum sit, negligentiores circa pietatem fecisset, ob spem quod etiam postea uitæ mutatione facta saluari possent. Nam quomodo is qui omnia usq; ad illam horam nouit: ita enim dixit: non etiā illam horā nosset? frustra uero
Colos. 2 etiam apostolus dixisset, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ cognitionis absconditi.

In idem.

Si sanctus spiritus profunditates dei scrutans, nihil eorum quæ dei sunt ignorare potest, filius aūt ignorat: maior secundum ipsos est sanctus spiritus filio, quem neq; æqualem esse uolunt.

In illud, pater si fieri potest, transeat poculum hoc.

Mat. 26 Si uere dixit filius, pater si fieri potest transeat poculum hoc, non solum suam ipsius timiditatem & debilitatem ostendit, sed etiam esse quid impossibile patri putabat. Nam hoc, si fieri potest, ambigentis erat, & nō persuasi, ꝙ pater ipsum seruare posset. Quomodo uero qui mortuis uitam largitur, non multo magis uiuentibus uitam seruare posset?
Ioan. 11 Cur igitur qui Lazarum & multos mortuos suscitauit, non sibijpsi uitam præbet? sed à patre petebat uitam dum cum timore dixit: Pater si fieri potest, transeat poculū hoc. Sed & si inuitus moriebatur, non amplius humilians seipsum, obediens factus est patri usq;
1. Tim. 2 ad mortem, neq; seipsum dedit uelut Apostolus ait: Qui se dedit pretium redemptionis pro peccatis nostris. Si uero uolēs, quæ utilitas erat huius dicti? pater si fieri potest, transeat poculū hoc. De his igitur qui in ipsum peccaturi essent, ut ne peccarent, & non de ipso hoc accipiendum est, pro quibus etiam crucifixus dicebat: Pater dimitte ipsis, quia
Mat. 27 non sciunt quid faciunt. Non igitur oportet ea quæ secundum dispensationē dicta sunt, accipere uelut simpliciter dicta essent.

In illud, & ego uiuo propter patrem.

Ioan. 6 Si propter patrem filius uiuit, propter alium & non propter seipsum uiuit. Qui uero propter alium uiuit, uita per se esse non potest. Neq; enim qui per gratiā sanctus est, per
Ioan. 11 se sanctus est. Mentitus igitur est filius ubi dixit: Ego sum uita. Et rursus, Sic etiam filius
Ioan. 5 quos uult uiuificat. De humanitate igitur, & nō de deitate dictū intelligere oportet.

In

In illud, Neque filius à seipso quid facit.

Si id quod sui arbitrij est præstatius est eo quod sub alieno arbitrio est: Homo aũt sui arbitrij est, filius uero dei sub alieno arbitrio: homo præstatior est filio, quod absurdũ est. Sed si is qui sub alieno arbitrio est, alios sui arbitrij facere nõ potest: nam quod ipse non habet, alijs ex uoluntate dare nõ potest: saluator qui nos liberi arbitrij fecit, sub alieno arbitrio esse non poterit.

In idem.

Si saluator nihil à seipso facere poterat, sed imperante patre, neque bonus, neque malus erat. Nullius enim ex his quæ fierent causa erat. Et quomodo non sit hoc absurdum, homines quidem ex suo arbitrio, & bona & mala facere posse. Filium autem qui deus est, nullius rei ex sua libertate factorem esse?

In hoc, Ego sum uitis.

Si uitis, ut inquit, est saluator, nos autẽ palmites, pater agricola est. Palmites aũt eiusdem naturæ cũ uite sunt. Vitis uero non eiusdem naturæ cũ agricola: filius eiusdem naturæ nobiscũ est, & nos pars ipsius sumus. Non aũt eiusdem naturæ est filius cum patre, sed per omnia alienus. Quibus respondebimus, nõ deitatis ipsius, sed carnis dixisse nos palmites, iuxta Apost. qui dixit: Nos sumus corpus Christi, & mẽbra ex parte. Et rursus, Nescitis quod corpora uestra mẽbra Christi sunt? & alibi: Qualis terrenus, tales etiam terreni, & qualis cœlestis, tales etiã cœlestes. &, queadmodum gestauimus imaginẽ terreni, gestabimus etiã imaginem cœlestis. Si uiri caput Christus est, Christi aũt caput deus, homo uero deo Christo non coessentialis est: non enim est deus: Christus aũt deo coessentialis est: est enim deus: Non ergo ut uiri caput Christus, ita Christi caput deus. Nam creaturæ natura, & creatrix deitas, in unum & idem nõ coueniunt. Ille igitur ut pater caput Christi est, hic uero ut factor noster. Si uoluntas patris est, credere nos in filiũ ipsius, Hæc est enim uoluntas eius qui misit me, ut om̃is qui uidet filium, & credit in ipsum, habeat uitam æternã: non ex uoluntate filius ad hoc ut nos credamus in ipsum, aut cum ipso, & ante ipsum reperitur. Ioan. 15 Ephe. 5 1. Cor. 6 1. Cor. 15 1. Cor. 11 Ioan. 6

In illud, Nemo bonus.

Si nõ bonus est saluator, necessario malus est. Simplex enĩ est, & qui nõ suscipit quid eorum quę in medio sunt. Et quõ non absurdum est, bonorũ factorem malum esse? Et si uita bonum est, uerba autẽ filij uita sunt, uelut ipse dixit: uerba quæ loquutus sum uobis spiritus sunt & uita sunt: quomodo quum ex Pharisęo audiuisset, magister bone, nullus inquit bonus, nisi deus? Non enim quum bonus solum ex illo audiuisset, dixit nemo bonus: sed magister bonus. Respondit igitur uelut ad tentantem, uelut euangelium dixit: aut uelut ignorantẽ, quòd deus bonus est, & non simpliciter magister bonus. Mar. 10 Ioan. 6

In illud, Pater glorifica me.

Si glorificari à patre petens filius, secundum deitatem, & non secundum humanitatem petebat, quod nõ habebat petebat. & mentitur Euangelista ubi dixit: Vidimus gloriam ipsius: & Apostolus, non utique dominũ gloriæ crucifixissent: & Dauid, & introibit rex gloriæ. Non igitur gloriæ additionem petit, sed ut dispensationis manifestatio fiat. Ioan. 17 Ioan. 1 1. Cor. 2 Psal. 23

In idem.

Si gloriam quam habebat antea quàm mundus fieret, uere à patre petebat, ipsam amissam petebat. neque enim id quod habebat, accipere quærebat. Si uero hoc ita habet, non solum gloriam amisit, sed etiam deitatem. Inseparabilis enim est gloria à deitate. Nudus ergo secundum Photinum homo erat. Apparet ergo quod eiusmodi iuxta humanitatis dispensationem, non secundum deitatis defectum dixerit.

In illud, Primogenitus omnis creaturæ.

Si ante creaturam filius nõ genitura est, sed creatura, primocreatus sanè diceretur, & non primogenitus. Si quandoquidẽ primogenitus creaturæ dictus est, primocreatus est: etiam primogenitus mortuorum dictus, ante mortuos mortuus fuerit. Si uero primogenitus mortuorum dictus est, eo quod causa est resurrectionis ex mortuis: Sic etiam primogenitus creaturę, eo quòd causa est, ut creatura ex nihilo ad hoc ut esset producta sit. Si hoc quod primogenitus creaturæ dictus est, primum ipsum factum ostendit, Apostolus quũ dixit: Om̃ia per ipsum, & in ipsum creata sunt, debuit dicere, & ipse factus est ante omnia. At quũ dixerit, & ipse est ante omnia: ostẽdit ipsum quidẽ semper esse, creaturam Col. 1 Rom. 11

turam autem factam esse. Nam uox est, cum illo, in principio erat uerbum, cōcordat. Si
primogenitus inquiūt, est filius, nō amplius unigenitus, sed & alium esse oportet, cuius
primogenitus dicitur. Atqui ô sapiēs etiā ex Maria uirgine solus genitus, primogenitus
Mat. 1 ipsius dictus est, donec eñ peperit, inquit, filiū suum primogenitū. Quare nō est necesse
fratris respectu primogenitū dici. Dici etiā posset q̃ ante omnē generationē primogeni
tus dicatur. Ad hæc etiā relatione facta ad eos qui per adoptionē spiritus sancti ex deo
Rom. 8 geniti sunt, uelut Paulus ait: Quos præsciuit, eos etiā prędestinauit conformes imaginis
filij sui, ut ipse sit primogenitus inter multos fratres.

In illud, Dominus creauit me.

Si qui in carne est dicit, ego sum uia: & idem, nemo uenit ad patrē nisi per me: ipse eti
Eccls 23 am est qui dixit: dñs creauit me principium uiarum suarum. Sed de genitura dicitur crea
Ioan. 10 tura & factura, uelut est hoc, creaui hominē per deū. Et rursus, fecit filios & filias. Et Da
Esa. 45 uid, cor mundum crea in me deus: non aliud cor petens, sed ut id quod iam esset purga-
Psal. 50 retur uidelicet. Dicta est etiam noua creatura, nō uelut alia fiat creatura, sed quod hi qui
illuminātur ad meliora opera præparanť. Si ad opera filium pater creauit, nō propter
seipsum, sed propter opera ipsum creauit. Quod aūt propter alterū, & non propter se fit,
aut pars illius propter quod factū est, aut minus ipso est. Erit igitur saluator aut pars crea
turæ, aut minor q̃ creatura. Quare necesse ad humanitatem ipsius referre. Possit etiam
quis dicere Solomonē de sapiētia illa dixisse, cuius etiam Apostolus meminit ubi dixit:
Quandoquidē eñ in sapiētia dei non cognouit mundus per sapientiā deum: & alio qui
1. Cor. 1 neq; propheta est qui dixit: sed prouerbiorū scriptor. Prouerbia aūt imagines sunt alio-
rum, & nō ipsa quæ dicunť. Si deus filius erat qui dicit, dñs creauit me: potius utiq; di-
xisset, pater creauit me. Nusq; eñ ipsum dñm suum uocat, sed semper patrē. Accipiendū
igitur est uerbū genuit, de deo filio: creauit aūt, de eo qui formā serui suscepit. In omnib.
uero his nō duos dicimus, deū per se, & hominē per se: unus eñ erat: sed iuxta intelligen
1. Pet. 2 tiā, cuiusq; naturā reputātes. Neq; eñ Petrus duos intellexit ubi dixit: Quū igitur passus
sit Christus pro nobis in carne. Si genitura, inquiūt, est filius, & non factura, quō dicit
scriptura? Firmiter igiť cognoscat omnis domus Israel, q̃ & dñm ipsum, & Christū deus
Act. 2 fecit. Dicendū igiť etiā hic de eo qui ex Maria est secundū carnē dictū esse. Sicut sanè e-
tiam angelus bonū nunciū afferēs pastorib. dicit: Natus est hodie uobis saluator, qui est
Luc. 2 Christus dñs: nam hodie nō de eo qui ante secula est accipi potest: uerū clarius q̃d sequi
tur ostēdit, dū dicit: hunc Iesum quē uos crucifixistis. Si qñ genitus est, tunc sapientia est,
falsum hoc est, Christus dei potētia & dei sapiētia. Nā sapiētia ipsius facta nō est, sed sem
Psal. 30 per erat. Sicut igiť hoc de patre dictū est à Dauide, fias mihi in deū ꝓtectorē: &, factus
Psal. 117 es mihi in salutē: & à Paulo, fiat aūt deus uerax, omnis uero homo mēdax: Ita etiā dñs fa-
Rom. 3 ctus est nobis à deo sapiētia, & sanctificatio, & redēptio. Si igitur pater dū fit protector,
1. Tim. 2 & uerus, nō est factura: etiā filius dū fit sapientia, & sanctificatio, nō est factura. Si uerū est
1. Cor. 8 hoc, unus deus pater: uerū nimirū est & hoc, unus dñs Iesus Christus saluator. Neq; igiť
Psal. 109 saluator deus est secūdū ipsos, neq; pater dñs. Et frustra dictū est hoc: dixit dñs domino
Psal. 44 meo. Falsum est & hoc, ꝓpterea unxit te deus deus tuus. Et hoc, pluit dñs à dño. Et hoc,
Gen. 19 fecit deus secūdū imaginē dei. Et: quis deus præter dñm? Et: quis deus præter deum no-
Esa. 47 strum. Et Ioannes: Deus erat uerbum, & uerbum erat apud deum. Et Thomas de filio,
Ioan. 1 dominus meus & deus meus. Ad creaturas ergo, & deos falso ac non uere dictos, refer-
re distinctiones oportet, non ad patrem & filium.

In illud, Vt cognoscant te solum uerum deum.

Ioan. 17 Verus ex opposito ad falsò dictos distinguiť & appellať. Incōparabilis uero ad om̃ia
Cap. 10 per omnia excellēs. Quū igitur Hieremias de filio dixerit: Hic est deus noster, nō repu-
tabitur alius ad ipsum: maiorē etiā patre dixit: Quod uero etiā filius uerus sit deus, ipse
1. Ioan. 5 Ioannes in epist. dicit: Vt cognoscamus solum uerū deum, & simus in uero filio ipsius Ie
su Christo. Hic est uerus deus, & uita ęterna. Neq; igiť illud, nō reputabiť alius ad ipsum,
maiorē patre intelligēdū: neq; solū uerū deum patrē accipiendū, sed ambo ad eos quidē
qui falsò dicunť, nō sunt aūt, referēda sunt. uelut etiā in Deuteronomio dixit: Dominus
Cap. 32 solus duxit ipsos, & nō erat cū ipsis deus alienus. Si solus inuisibilis & sapiēs est deus,
non statim etiā inter omnia maior omnib. deus est. Qui uero super omnia est deus, ne-
cessario

cessario omnia excedit. Proinde quũ Apostolus super omnia deum saluatorem dixerit, maiorem etiam patre dixit. Sed absurdum est hoc. similiter ergo & hoc accipiendũ. Magnus deus nõ minor esse poterit alio deo. Apostolus igit quũ de filio dixit: Expectamus beatam spem & apparitionẽ gloriæ magni dei & saluatoris nostri Iesu Christi: maiorem patre intellexit. Nam filij apparitionẽ & aduentũ expectamus, non patris. Quare indiscriminatim hæc ad patrẽ & filium referẽda sunt, & non cum obseruatione. 1.Tim.4 Phil.3

Quòd æqualiter esse deo, non est aliud quàm æqualem esse deo.

Filius igitur quũ non rapinã putasset æqualiter esse deo, quõ dissimilis & inæqualis sit deo? Iudæi aũt Eunomio pientiores sunt. Quũ enim saluator dixisset seipsum filiũ dei, uelut hoc solum debeat filio, si uere filius est, & æqualẽ esse patri, uolebant inquit, ipsum lapidibus petere: non solum φ soluisset sabbatũ, sed etiã φ propriũ patrẽ dixisset esse deum, æqualẽ seipsum faciẽs deo. Æqualis igitur est patri & secũdũ Apostolũ, & secundũ uocẽ saluatoris, etiãsi Eunomius nõ uelit. Si nõ dñs est filius iudicij, & ut alijs benefaciat, alios puniat: quõ dixit, pater neminẽ iudicat, sed om̃e iudiciũ dedit filio? & alibi, potestatẽ habet filius hominis ut remittat peccata in terra. Et rursus: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Ad Petrũ aũt, Tibi dabo claues regni cęlorũ. Ad discipulos uero, Amen dico uobis, uos qui sequuti estis me, in regeneratione sedebitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Ex ipsis itaq; scripturis solutio facta est, quũ saluator dixerit: & tunc reddam unicuiq; secundũ operationẽ ipsius. Et alibi: Ibunt qui bona fecerunt in resurrectionẽ uitæ, qui uero mala perpetrarunt, in resurrectionem iudicij. Apostolus aũt, Oẽs enim nos manifestari oportet corã tribunali Christi, ut accipiat unusquisq; ea quæ fiunt per corpus, prout facit siue bonum, siue malum. Eorum igitur qui accipiunt est, ut dignos se faciant sessione ex dextris, & sinistris domini, non eius qui dare potest, etiamsi iniusta sit petitio. Phil.2 Ioan.5 Mat.9 Mat.28 Mat.16 Mat.19 Ioan.5 2.Cor.5

In illud, Quis deus præter dominũ, & quis deus præter deum nostrum.

Quòd non de filio hæc & his similia scripturę dixerint, sed de his qui dij dicunt, quũ non sint, abunde demonstratũ est. Ex ijsdem scripturis etiã deum & dñm sæpe in ueteri ac nouo testamẽto, filium dictum esse demõstrauimus. Verũ Dauid clarius ipsum facit dicens: Quis similis tibi, & addit, inter deos dñe? Et Moses, dñs solus duxit ipsos, & non erat cum ipsis deus alienus: & quidẽ quum saluator esset cũ ipsis, uelut dicit Apostolus: Bibebant aũt ex spirituali sequente ipsos petra. petra aũt erat Christus. Hieremias item, dei qui cœlum & terram non fecerunt, pereant sub coelo. Nam neq; inter hos filius est. Ipse enim est opifex omniũ. Quapropter ad idola & simulachra gentiũ, & id quod prædictum est, & hæc, Ego deus primus, & ego postea: & præter me nõ est deus, & ante me non fuit alius deus, & post me non erit: Et hoc, audi Israel, dominus deus tuus, dominus unus est: & quæcunq; eiusmodi sunt referre oportet, non ad filium. 2.Reg.22 Psal.85 Deu.32 1.Cor.10 Cap.10 Esa.44 Deu.6

DIVI BASILII MAGNI CONTRA EVNOMIVM LIBER QVINtus, De spiritu sancto, Iano Cornario interprete.

QVANDOQVIDEM ea quæ cõmunia sunt creaturis, nihil cõmune habent cum sancto spiritu, & quæ propria sunt spiritus, nihil cõmune habent cum creaturis, hinc adeò colligitur spiritum non esse creaturam. Quæ cõmunia sunt patri & filio, hæc etiam cõmunia sunt spiritui. Quibus uelut characteribus designatur deus pater & filius in scriptura, ijsdem designatur etiam spiritus sanctus. Vnde colligitur eiusdem cum patre deitatis esse spiritum. Quæ soli patri adsunt ut deo, & non ut patri: & filio ut deo, & non ut filio, ea soli adsunt spiritui, non autem etiam creaturis: ita ut nomina & res quæ cum creaturis nihil commune habent, soli trinitati sint cõmunia. Vnde colligitur quòd trinitas est coessentialis. Quicquid factum est, uerti ac transmutari potest, iuxta prophetam qui dicit ad deum, Qui facis omnia, & transmutas ipsa: at spiritus neq; uerti neq; mutari potest. Non est ergo creatura. Quũ creatura in duo diuidat, in corporea scilicet & incorporea, mutatio quoq; circa hanc diuisa est. Et corpora quidẽ circa essentiã suscipiunt mutationem, quum corruptilis mundus ad hoc deueniat ut non corrumpatur, iuxta scripturam: & mortalia corpora nostra immortalia fiant, aut ea quæ nondum corrupta sunt corrumpantur. Incor- Psal.91

porea uero & rationalia circa operationẽ aut mentis uoluntatẽ suscipiunt mutationẽ, iu
2.Pet.2 xta illud, angelis qui peccassent non pepercit. Si itaq; ea quæ facta sunt, partim essentia,
partim mente mutationem suscipiũt. Spiritus autem sanctus neq; secundum essentiam,
neq; secundũ operationẽ, mutationẽ aut alterationẽ suscipit. Non est ergo spiritus creatura. Omnis creatura quum sanctificatur sancta est, Spiritus autem sanctus non ex
his quæ sanctificantur, sed quæ sanctificant est, non est ergo creatura. Nulla creatura secundum essentiam sancta est, quod nãq; essentia sanctum est, externa sanctificatione non opus habet. Externa autem sanctificatione quicquid factum est, opus habet, ubi dignum factum fuerit ut attrahat sanctificationẽ. At spiritus sanctificatione non
habet opus, eo quòd essentia sit sanctus. non est ergo creatura. Omnis creatura opificis
est serua, iuxta prophetam qui ita dicit ad deum: Vniuersa tibi seruiunt: quod autem ser-
Psal.23 uum est, libertatem & adoptionem alteri exhibere non potest, quum ipsum ex essentia
non habeat. Spiritus autem libertatẽ præbet & adoptionem. Nam spiritus clamat in cor
Gal.4 dibus nostris Abba pater, quare non est seruus, sed filius. Non est ergo creatura. Nulla creatura particeps est ut in rationali anima inhabitet ipsa essentialiter. Spiritus autem
1.Cor.3 sanctus inhabitat in ipsa, iuxta eum qui dicit: Templum dei sumus, & spiritus dei habitat in nobis. Non est ergo creatura. Omnis rationalis creatura uirtutem & uitium suscipere potest, Spiritus autem nihil horum suscipit. Non est ergo spiritus creatura.

Quod spiritus sit creator.

Psal.18 Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annũciat firmamentum. Et alibi:
Psal.101 Et opera manuum tuarum sunt cœli. Et quæ sint incorporei dei incorporeæ manus, quæ
firmamentum & cœlos crearunt, ipse Propheta interpretatur dicens: Verbo domini
Psal.32 cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis uirtus ipsorum. At quemadmodum non
est uerbum prolatitium in deo, sed uiuens & subsistens, & quod uniuersa fecit: sic in deo
non est spiritus qui diffunditur, non aer qui dissoluitur, sed potentia in essentia, in sub-
Psal.138 stantia existens. Manus tuæ formauerunt me & fecerunt me. Et hoc dictum ean-
Cap.27 dem cum antea relato intelligentiam habet. Spiritus enim dei inquit Iob, qui fecit me.
Sap.9 Et alteram manum declarans Solomon ait: Deus patrum & domine misericordiæ tuæ,
qui fecisti omnia in uerbo tuo, & sapientia tua construxisti hominem. Christus autem
1.Cor.1 est dei potentia & dei sapientia, quæ est manus creatrix, iuxta tropologiæ rationem. Sed
& spiritus operationi uniuersam nostram dedicauit naturam, & ipsum renouatorem o-
Psal.103 pificij ad incorruptibilitatem scriptura dicit: Auferes spiritum ipsorum, & in puluerem
ipsorum reuertentur. Emittes spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.
Nec sanè ipse seipsum mittit. Missionem autẽ uocat condescensum ipsius ad opus, non
Sap.1 ex loco ad locum transitionem, quia spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc
Luc.1 quod continet omnia cognitionem habet uocis. Et hoc: Spiritus domini superueniet in
1.Tim.2 te, quapropter & hoc quod generatur, ex spiritu sancto est. Quod ex aliquo est, id
Ioan.16 aut per creationis modum ex ipso est, uelut hoc, Vnus deus pater ex quo oĩa: aut per
Psal.10 modum generationis, iuxta illud: Ego ex patre exiui: & hoc, Ex uentre ante luciferum
genui te: non q; uentrẽ habeat deus, sed q; genuinæ, & nõ spuriæ geniture, ex uentre parentum generari solent, uentrem habere seipsum in generãdo deus dixit, ad confusionẽ
impiorum: quo uel sua ipsorum natura considerata discant genuinum esse fructum patris filium, ut qui uelut ex illius sit uentre. Quod itaque ex aliquo est, aut per creationis
modum, aut per modum generationis, aut naturaliter ex ipso est, uelut operatio nostra
ex nobis, aut uelut splendor solis ex ipso. Si itaq; supermundanum Christi corpus ex spiritu sancto est, non potest autem ipsius genitura esse, quia quod generatum est ex carne,
caro est: & quod generatum est ex spiritu, spiritus est: Neq; rursus ex ipso uelut operatio ipsius, quia in simplici & incorporea natura eandem cum essentia rationem suscipit
Exod.8 operatio. Restat ergo ut ex ipso sit uelut creatura ipsius. Sed & digitus dei, qui puluerẽ
Ioan.14 in Ægypto trãsmutauit in animalia, generatione animaliũ ea quæ ab initio fuit ostensa,
Mat.12 erat paracletus spiritus ille ueritatis. Quum enim tres Euangelistæ dixerint, dominũ ad
Mar.3 Iudæos dixisse: Si autẽ ego in spiritu dei ejcio dæmonia, igitur ad uos peruenit regnum
Cap.11 dei: Lucas ipsum dixisse ait: Si autẽ ego in digito dei ejcio dęmonia, igitur peruenit ad
uos regnum cœlorum. Proinde quæ etiam per Mosen fiebant in Ægypto signa, quæ di

giro

gito dei fiebant,& admirāda dei signa cū spiritu perficiebātur. Est aūt in his quę à Mose & domino facta sunt signis, digitus spiritus sanctus. non quòd exigua quædam sit cum deo existens potentia, quemadmodum in corpore digitus: sed quia unum quoddam ex diuisione donorum, est etiam donum sanationum: unum quoddam & non uniuersa spiritus dona, digitum uocat. Nam huic quidem per spiritū datur sermo sapientiæ, alij uero sermo scientiæ secundū eundē spiritū, alij dona sanationū per eundem spiritū, alij prophetia, alij discretio spirituū, alij genera linguarū, alij interpretatio linguarū. Omia uero hæc operaī unus & idem spiritus, diuidēs peculiariter unicuiq; sicut uult. Possit aūt quis dicere quòd hæc omnia, & quæcunq; alia dona spiritus sunt, uelut quoddam corpus ipsi us existunt, unum quodq; uero donum uelut digitus. Sed & hāc dictionis utilitatem ne negligas. Quum enim dixisset, omnia hæc operatur spiritus sicut uult: etiam de deo idē dixit, & diuisiones operationū sunt, idem autem deus qui operatur omnia in omnibus. Si uero operatur deus omnia sicut uult: omnia autem hæc operatur unus & idem spiritus diuidens peculiariter unicuiq; sicut uult: quomodo diuersitas essentiæ sit, ubi operationis identitas cognoscitur? uariatis enim essentijs, uariatas esse oportebat etiam operationes, secundum impijssimum Eunomium. Eandem uero autoritatem & potestatem spiritus, testatur saluator: spiritus, inquit, ubi uult spirat. Ephe. 4

De remissione peccatorum.

Proprium dei est remittere peccata, ipso hoc dicente: Ego sum qui deleo peccata tua: Et, Si fuerint peccata uestra uelut pannus puniceus, ut niuē dealbabo: si uero fuerint uelut cocco tinctus, ut lanā inalbabo. Quādoquidē uero de⁹ dei filius Iesus remittebat peccata paralytico dicēs: fili remittuntur tibi peccata tua: ea de causa maledicere putabatur à Iudæis ignorantibus ipsum esse deum, & dicentibus: hic maledixit, nullius est remittere peccata, nisi solius dei. At dominus insufflans sanctis Apostolis dixit: Accipite spiritū sanctū, quorū remiseritis peccata, eis remittūtur. Si igitur nullius est remittere peccata, sicut sanè nullius est, nisi solius dei: remittit autē spiritus sanctus per Apostolos, deus ergo est spiritus sanctus, & eiusdem operationis cum patre & filio. Docete oēs gentes, baptizātes ipsas in nomē patris & filij & spūs sancti: gētes credētes & doctos iubet baptizari in nomine trinitatis. Petrus autem ad Iudæos qui consenserant in mortē Christi, & pœnitentia ducebantur, pœniteat inquit quisq; mutata mente à malicia uestra, & à uia praua, & baptizetur in nomen domini Iesu, & saluabitur: uelut filius eadē operari possit, in lauacri regeneratione, quæ pater & spiritus sanctus operatur. Dñs autem ad Apostolos dixit, ut expectarent promissionem patris quam audiuissent, q; Ioannes quidē baptizauit, inquit, in aqua, ad pœnitentiā: uos aūt baptizabimini in spiritu sancto. Si itaq; eadem potest operari in Apostolis spiritus sanctus, quæ nomen patris & filij in his qui credebant ex gentibus: & nomen domini Iesu in Iudæis qui pœnitentiam egissent: Neq; enim dicere quis poterit, Apostolos minus gratiæ per lauacrū accepisse q̄ gentes, eo q; in spiritu sancto ipsi gratiam habuerūt: quomodo non eiusdem essentiæ sit spiritus cum patre & filio, qui eiusdem sit operationis. Ioan. 1

Quòd eadem sit potestas patris & filij & spiritus sancti.

Vade in Damascum, & illic tibi dicetur, quòd uas electionis mihi sis, dominus è cœlo apparens ad Paulum dixit, quòd ipsum Euangelij preconem orbi terrarum constituisset. Ingresso autem in Damascum Ananias dixit: Saul frater respice, deus patrum præelegit te: & ut ne de Christo dictum putetur, subiungit, ut facias uoluntatem ipsius, & cognoscas iustum ipsius Iesum. Atq; ille sanè uocationem & electionem scripto exprimēs dixit, Paulus seruus Iesu Christi uocatus apostolus. Deinde etiam aliud quid ad uocationem adijcit, segregatus in Euāgelium dei. Quòd autē is qui segregauit spiritus sit, Acta apostolorum docuerunt. Ieiunantibus enim inquit, apostolis & orantibus, dixit spiritus sanctus, segregate mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod uocaui ipsos. Si uero eligit ipsum dominus deus patrum, quem præordinarat, & eundem segregat spiritus autoritate naturæ utens, quomodo essentiæ diuersitas sit in trinitate, in qua operationis identitas reperit? Mei sermones, inquit Solomon, à deo dicti sunt: & Paulus, à Christo. An quæritis inquit probationem Christi qui in me loquitur. Nihilo minus aūt etiam spiritus in Apostolis loquitur. Loquebantur eñ inquit, apostoli prout spiritus dabat loqui ipsis. Rom. 1

Et non estis uos qui loquimini, saluator ad ipsos dixit: sed spiritus patris qui in cœlis est, loquitur in uobis. Loquitur etiam in prophetis spiritus, Quis enim dabit, inquit Moses,
Num. 11 ut omnis hic populus prophetet? quum dominus dederit spiritū suum super ipsum. Sed
Act. 11 & nouus noui testamenti propheta Agabus exclamauit dicens: Hæc dicit spiritus sanctus: id quod consueto more ueteris testamenti prophetæ clamabant, Hæc dicit dominus deus. Et hæc omnia ex patre & filio & spiritu sancto dicta cōtraxit Paulus & dixit,
2. Tim. 3 omis scriptura à deo inspirata. At si loquitur spiritus in Apostolis & prophetis, & omis scriptura à deo inspirata est, dicite ad impios. Quomodo non deus est spiritus, quum scriptura ipsius à deo sit inspirata.

Quod neq; uisio, neq; oraculum sit separatim à patre & filio & spiritu sancto.

Cap. 6 Esaias propheta uidi inquit dominū sabaoth sedentem in throno alto & eleuato, & Seraphin stabant circum ipsum, sex alæ uni: & paulo post ait: Et dixit dominus ad me, uade & dic populo huic: auribus audietis, & non intelligetis, & uidentes uidebitis, & non uidebitis. crassefactum est enim cor populi huius, & cętera. Quantū igitur ad positionē ac consequutionē prophetici scripti, qui super oēs sedet, est pater, qui uisus est & oraculum præbuit prophetæ. Attamē tonitrui filius ingentia loquutus, & qui tonitruo magis horrenda dixit, cuius propriū est, nō hoc, non erat: sed hoc, erat uerbū: filium dixit, eum qui uisus est & qui oraculū præbuit prophetę. Dicit enim in proprio libro, propterea nō potuerunt Iudæi credere in Iesum, eo quòd Esaias dixit de ipsis, excęcati sunt oculi ipsorum, & induratum est cor ipsorum, ut ne uideant oculis, & intelligant corde, & conuertant se, & sanem ipsos, Hæc dixit Esaias quum uidit gloriam ipsius. Paulus uero uisionē
Act. 28 & oraculum hoc, spiritus esse dixit, quum ait: Recte dixit spiritus sanctus per prophetā Esaiam, ad patres nostros: auribus audietis, & non intelligetis, & uidentes uidebitis, & non uidebitis, Crassefactum est enim cor populi huius. Propheta itaq; patris personam inducit, in quem credebant Iudæi: euangelista filij: Paulus spiritus: unum dominum sabaoth qui uisus esset in communi nominātes. Diuisus est enim ipsis sermo de personarum substantia, indiuisa manēte in ipsis de uno deo sententia.

Quòd participant creatore, ea quæ secundum imaginem ipsius facta sunt. Hoc autem per spiritum sanctum ipsis contingit.

Quòd si hæc intellexissent, & recte accepissent hi qui contra seipsos improbe cauillantur, nō sane spiritū à deitate abalienassent, ut ne seipsos à deitate resecarent, & mundum à deo separarēt, & deum à propria creatura dirimerēt. Misera eñ essent omnia quę creata sunt, & secundū creatam naturam gloria creatoris destituta, si non deitate participarent. Indignus aūt deo sermo est, q; nudam & uelut à seipso desertam cōtemnat creaturam. Sed neq; creatura ita misera est, neq; deus ita impotēs, ut sanctam participationē in creaturas non transmittat. Proinde statim ab initio secundum imaginem facere hominem uoluit. Omnium autem rerum imago quæ manu fit, dum ab exemplari transfertur, similitudinem in materiā accipit, & charactere participat, per artificis ingeniosam cogitationem, & manus impressionē. Sic pictor, sic sculptor, sic qui auream & æream statuam facit, accipit materiam, respicit ad exemplar, assumit eius cui speculationē intendit figuram, atq; hanc exprimit in materia. Si uero fieri non potest, ut homines ad similitudinem expimāt materias, si non idea ipsarū participent: quō creatura ad similitudinem dei ascenderit, si diuini characteris nō participes fieret? Diuinus aūt character nō qualis humanus est, sed uiuens, & reuera existens imago imaginis effectrix, per quā omnia quæ
Colos. 1 illa participāt, imagines dei fiunt. Imago quidē dei est Christus, qui est inquit, imago dei inuisibilis: Imago aūt filij spiritus, & qui hoc participāt, filij cōformes fiunt, iuxta id quod
Rom. 8 scriptum est: Quoniam quos præsciuit, eos etiam præfiniuit cōformes imaginis filij sui, ut ipse sit primogenitus inter multos fratres.

Quòd spiritus sanctus non sit possessio dei, nec creatura.

Quomodo igitur spiritus restimoniū cōferet spiritui tuo, uelut Apost. ait: quòd filius
Gal. 4 dei es, si ipse à gloria filij alienus est? Quomodo in te clamabit Abba pater, si non reuera est participatio ex filio, non possessio ipsius, quæ ab ipso emittatur uelut spiritus humanus

humanus,aut ſpiritus uenti,uelut dicere ſolent hi qui ſpiritum ſeparãt à deitate: ſed dei & filij ſpiritus ſempiternus,qui in diuina gloria eſt & cognoſcitur. Non eñ ſpiritus tuus eſt Chriſtus,neq; ſpiritus uenti dominus,neq; ſpiritus immundus: Nam & hoc quidam ad ducere auſi ſunt. At ſpiritus ſanctus Chriſtus & dominus nominaẽ,dicente quidem Apoſtolo,uelut paulò antea mentionem fecimus. Si uero quis ſpiritũ domini non habet,hic nõ eſt ipſius. Si autem Chriſtus in uobis:quibus uerbis ſpiritus inhabitationem,Chriſti inhabitationem pronunciat:dicente uero rurſus,Dominus autem ſpiritus eſt,ubi uero ſpiritus domini,ibi libertas. Quare domini ſpiritus, eſt dominus. Non ergo poſſeſſio,aut creattura domini. Rom. 8 2. Cor. 3

Quòd imago uera & naturalis dei & Chriſti,ſit ſpiritus.

Sed & imago uera iuſtè appellabitur,nõ ex imagine diuina ſicut nos. Propterea eñ quum ipſe imaginem exprimat,non ab imagine exprimitur, & quũ ungentum ipſe ſit, non ungitur. Vngentum autem in nobis ſpiritus,ut Ioãnes dicit. Et quid dixi in nobis? Iam enim etiam in ipſo domino ſecundum carnem. Ieſum inquit à Nazaret, ut unxerit ipſum deus ſpiritu ſancto & potentia. Chriſtus igitur eſt,id eſt unctus, propter ſpiritum & unctionem in ſpiritu. Non eñ per alienũ à deitate eſt domini unctio,& nomẽ Chriſtus,& qui ab ipſo Chriſtiani appellanẽ. Vere eñ deplorandum eſſet, ſi nomen ſalutis noſtræ à creatura initium ſumeret,& à creatura deduceretur, & ſi per ſeruum adoptionem haberemus. Creatura nõ ſanctificat creaturam, ſed ab uno ſancto omnia ſanctificantur,qui de ſeipſo dicit,ego ſanctifico me ipſum. Sanctificat autem per ſpiritũ ſanctũ, uelut antea oſtenſum eſt. Non eſt ergo ſpiritus creatura,ſed ſanctitatis dei character,& omnibus fons ſanctificationis. In ſanctificatione ſpiritus uocati ſumus,uelut Apoſtolus docet. Hic nos renouat. Et rurſus,imagines effecit dei per lauacrum regenerationis,& per renouationem ſpiritus ſancti adoptamur domino,noua rurſus creatura participans ſpiritu,quo priuata inueterata fuerat. Imago dei rurſus eſt homo, qui à ſimilitudine dei exciderat,& cõparatus pecoribus inſipientib. & ipſis aſſimilatus erat. Aſſimilatus bru tis ſecundum mortem. Sicut enim mors huius inquit,ita mors illius. At nũc inquit, qui ſuſcitauit Chriſtum ex mortuis, uiuificabit etiam mortalia corpora ueſtra per ſpiritum ſuum inhabitantem in uobis. Act. 1 Ioan. 17 2. The. 2 Tit. 3 1. Cor. 15

Quòd diuina natura eſt ſpiritus,ut quæ perfectrix ſit operum dei.

Qui itaq; creaturam renouat,& corruptionem in incorruptibilitatem tranſmutat,& nouam nos creaturam in æuum permanentem efficit, eum ab opifice deo & filio quis ſeparabit? Quomodo is qui extra deitatem eſt,deitatis creaturam conſeruat,nouam & incorruptibilem efficiens? Quo alio opus habebat deus ad hoc ut creaturam ſuam quę diffluxerat recuperaret? Sileatur ſermo impius,qui inueteratam quidem & corruptam creaturam dei opus eſſe dicit,eam uero quæ non amplius inueteratur,neq; corrumpiẽ, renouationi per creaturam attribuit. Ne glorificetur creatura ſupra deum. Glorificatur autem ſupra deum,ſi immortalia & incorruptibilia efficiuntur per creaturã ea quæ mor te & corruptionẽ ſoluta ſunt,& quæ deus creauit per filiũ. Nã ſpiritus diuinus perfector eſt omnium quæ à deo per filium facta ſunt, quemadmodum in noua creatura, de qua dicitur,ſi qua in Chriſto noua creatura: Sic etiã in ueteri quæ ab initio erat, propter hoc inquit, uerbo domini firmati ſunt cœli,& ſpiritu oris eius omnis potentia ipſorum. Viuens eſt uerbum in quo facti ſunt cœli. Hic ipſe eſt deus uerbum, de quo Ioannes clamat,omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt nihil. Vitam eſſe ſpiritum uiuificantem oſtendit iuxta id quod ſcriptum eſt,uita ſpiritus,qui cœleſtium potentiarũ perfector eſt,hic ipſe qui cum patre & filio glorificatur. Neq; enim uerborũ prolatione cre at deus,etiamſi humano more nominentur dei oracula, uerba prolaticia: neq; ſpiritus aerij profuſione ornantur cœli: Spiritus enim uiuenti uerbo coniunctus ad creandum, uiua potentia & diuina natura, quæ ineffabilis ex ineffabiliore effulſit, ineffabilis item per inſufflationem in hominem emiſſa eſt,& ſecundum corporalem figuram à domino edoctam,rurſus ab ipſo per inſufflationem reſtituta. Concurrere eñ oportet cũ ea quæ ab initio erat nouitate,eã renouationẽ & concurſionẽ quæ nũc eſt. Efformauit igiẽ quũ inſufflaſſet,nõ aliud exiſtẽs ab eo qui ab inino iſufflauit,ſed ipſe per quẽ dedit deꝰ inſufflationẽ,tũc quidẽ cũ anima,nũc aũt in animã. Sic creat deus, nõ manuũ corporaliũ mo 2. Cor. 5 Pſal. 32 Cap. 1 Gen. 6. Gen. 2

 tione

tione,ſed uiuentis uerbi operatione,& ſpiritus uiuifici diſtributiõe. Si itaq; & ab initio
in ſpiritu omnia facta ſunt,& in ſpiritu rurſus renouãtur,una & eadem operatio dei per
filium manifeſte apparet,& trinitas ſeparationẽ nõ ſuſcipit,ſed iuxta uerã Pauli doctri-
nam,diuiſiones donorũ ſunt,idem autẽ ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorũ ſunt,& idem
1.Cor.12 dominus:& diuiſiones operationũ ſunt,idem autem deus qui operatur omnia in omni
bus.Et poſtquàm omnes diuinas operationes recenſuit,omnia autem hæc inquit,ope-
ratur unus & idem ſpiritus,diuidens peculiariter unicuiq; ſicut uult.

Quòd quum glorificetur cum deo ſpiritus,oſtendit ipſum non eſſe
creaturam,ſed diuinæ naturæ.

Profectò creaturarũ dei poteſtatem non habet creatura, neq; circa ipſas operaẽ, ſed
Mat.18 alia eſt creatoris,& alia creaturarum actio.Angeli uident faciem patris qui in cœlis eſt,
quemadmodũ ait ſaluator,& hæc ipſorũ magna gloria ac beatitudo eſt. Sunt autẽ ope-
Pſal.103 ra dei,iuxta hoc,qui facit angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos flammam ignis.Sed &
ipſos ſanctificat,& in ipſis operatur,ſicut in ſanctis hominibus. Ipſi etiam annũciant ea
quæ dei ſunt,quemadmodum homines.Quapropter neq; angelos cum deo glorifica-
mus,ſicut neq; homines.Non eñ propria ipſorũ reputamus ea quæ per ipſos fiunt, ſed
dei in ipſis operantis.Spiritus autẽ cum deo & filio glorificatur,ut pote quũ etiam diui-
Eph.1 na operatio per ipſum.Gratia enim domini noſtri Ieſu Chriſti,inquit Paulus,& dilectio
dei,& communicatio ſancti ſpiritus,cum omnibus uobis.Et caput ſalutis noſtræ,& per
fecta de deitate traditio,in ſanctificationẽ eorum qui baptizantur,eſt baptizare in no-
men patris,& filij,& ſpiritus ſancti.Quòd uero in ijſdem diuinis operibus ſancta trini-
tas glorificatur,unius deitatis teſtimonium eſt.Nam neq; ſine filio facit pater,neq; filius
ſine ſpiritu.

Quòd ſicut filius ad patrem ſe habet,ita ſpiritus ad filium.

Et propterea dei quidẽ uerbum eſt filius.Verbũ autem filij eſt ſpiritus. Nam qui fert
Heb.1 inquit,omnia uerbo potentiæ ſuæ.Et quãdoquidem uerbũ eſt filij per deũ, gladium in-
Eph.6 quit,ſpiritus,quod eſt uerbum dei. Verbum autem dei uiuens eſt ac efficax. Ne enim
mihi ad humanas delabaris ſimilitudines,ſed ubiq; id quod maius eſt de deo intelligas,
ad unius operationis demonſtrationem,uerbi exemplum accipiens.Nam & mens tua
per uerbum omnia elaborat.

Cur non etiam ſpiritus filius filij.

Non equidem quòd non ſit ex deo per filium,ſed ut non trinitas putetur eſſe infinita
multitudo,quæ ſuſpecta ſit filios ex filijs habere,quẽadmodũ in hominibus uidere eſt.
At dicis,ſi dei quidem imago eſt filius,filij autem ſpiritus, cur non filius filij ſpiritus di-
ctus eſt?hoc eñ uelut fortiſſimo ad impietatem uſus es.Aut enim filium,aut creaturam
intelligere iubes.Et quia non nominatus eſt filius, propterea creaturam eſſe maledico
ore dicis,eum qui eſt creaturæ cauſa,qui eſt creaturæ ſanctificator ac deificator, qui do
mini ac dei nomine glorificatur,qui diuinarũ operationum expletor eſt. Quandoqui-
dem igiẽ indignus tibi uidetur appellatione filij,uelut qui alienus ſit à filio ac patre,cõſi
dera quomodo filios efficit eos qui ſanctificãtur.Si tu per ſpiritum filius dei es,quomo-
do ſpiritus alienus ſit ab eo quod ſit filius?Si tu per ſpiritum deus,quomodo ſpiritus a-
lienus fuerit à deitate?Interrogabis ſanè uiciſſim,cur igitur filij nomẽ non ſuſcepit? Nã
his quæ dicta ſunt animum non aduertis,eius uero quod non eſt dictum cauſam expe-
Mat.22 tis,quemadmodũ Sadduceus reſurrectionem non admittens,ſed reſurrectionis modũ
curioſè inueſtigans,& quod dictum eſt per hoc quod dictum non eſt reprobans. Et ſi
ſiluerimus, ut qui ea quę dei ſunt curioſè inquirere nolimus,diuini ſpiritus gloriã uictã
eſſe arbitraris,eo quod filij appellatio de ipſo poſita non eſt,quaſi non idem ex te quæ-
Rom.8 ri poſſit.Si eñ cõfiteris filios per ſpiritũ adoptione fieri infinitos, cur ſpiritus neq; ado-
ptione filius appellatur, quum ſanè præſtantior ſit his qui gratia in filios adoptati
ſunt per ipſum, & propterea magis non deberet minui per appellationem. Nos uero
etiam de hoc pro uiribus nobis ipſis reſpondebimus. Nam ad te etiam ſilere ſatis eſſet,
quum eadem interrogatio etiã tibi incumbat.Dicimus igiẽ,quòd dicere filiũ ex filio,
trinitatẽ deitatis in multitudinis ſuſpicionẽ adduxiſſet apud homines qui hoc audiuiſ-
ſent

ſent.In promptu em̃ erat ſuſpicari, ſi quidem filius ex filio genitus eſt, & ex hoc rurſus
alius fuerit genitus,& rurſus alius,& ita conſequẽter ad multitudinem progreſſu facto.
Propter hoc ſanè ſpiritũ ex deo eſſe,clare prædicauit Apoſtolus dicẽs, ſpiritum qui ex
deo eſt accepimus:& per filiũ effudiſſe ſe manifeſtũ fecit, dum filij ſpiritum ſicut dei ip-
ſum nominauit:Sed & mentem Chriſti appellauit,quemadmodũ etiam ſpiritũ dei, ue-
lut hominis.At filiũ filij appellare cauit,quo unus quidẽ pater ſit deus,ſemper pater per
manens,& quod eſt in æternũ exiſtens:unus autem filius æterna generatione genitus,
qui ſine principio cum patre filius eſt dei uerus, ſemper exiſtens quod eſt Deus uerbũ
& dominus:Vnus item ſpiritus ſanctus,uere ſanctus ſpiritus, iuxta id quod ſcriptũ eſt,
qui cũ patre & filio conglorificatur,qui ſanè etiam ſpiritus oris nominat̃ apud prophe- Pſal. 32
tam Dauid,quem etiam digitum dei eſſe docemur in Euangelio domino dicente,ſi aũt Luc. 11
in digito dei ego eijcio dæmonia.Hæc dicta ſunt, & bene dicta ſunt,ſicut ſunt his qui
nõ curioſè credunt in deum,& uerbum,& ſpiritum,unam deitatem quæ & ſola adorat̃:
Et ut nuſq̃ aditus fiat multitudinis,ſed unũ quodq; in trinitate unum eſſe cognoſcatur,
unus pater,unus filius,unus ſpiritus ſanctus.

Quòd etiã abſq; hoc ut ſpiritus uocet̃ filius,manifeſtũ eſt ipſum ex deo eſſe,& quomo-
do humana exempla deitati ſint adaptanda & non reijcienda.

Neq; eñ minus quicq̃ habituri eramus ad cognoſcendũ quòd ex deo ſit ſpiritus, u-
bi ſpiritũ oris dei audiſſemus.Satis em̃ eſt hoc ipſum nomẽ ad ſubſiſtẽtiam eius quæ ex
deo eſt declarandam.Neq; em̃ filius,neq; generatio,propriũ deitatis eſt,ſed ex humana
ſimilitudine adductũ.Sed & ſpiritus appellatio ex ſimilitudine eſt.Hac itaq; in diuino
ſpiritu diuina ſcriptura uſa eſt,aliter ex deo producens,quũ non oporteret per eandem
ſimilitudinẽ etiam hunc indicare,ueluti dictũ eſt.Tu uero ſimiliter ut increduli diuinæ
doctrinæ te oppõnis,feſtinãs ad maledicendũ.Et quia ſpiritus proceſſio ex deo,nõ ge-
neratio uocata eſt,proptcrea neq; ſpiritũ ipſum oris dei eſſe credis,ſed manuũ dei opus:
& humana exempla contemnens,ſubuertis ea quæ ex ipſis illuſtrant̃ diuina dogmata:
quũ oporteret audire diuina uerba cũ timore,& ſuſcipere cũ pietate quicquid dicit̃, &
nõ ſtultiſſime ea quæ pietatis ſunt cauillari.Generat deus,nõ ut homo. Generat autem
uere,& genitura ex ipſo eſt uerbũ,non humanũ.edit autẽ uerbũ uere ex ſeipſo, & emit-
tit per os,nõ uelut ſpiritũ humano more,quia neq; os dei corporale eſt: ex ipſo tamẽ ſpi
ritus,nõ aliunde.Operat̃ deus,manibus nõ corporalibus.Operatur autẽ non ex ſeipſo
producens creaturas,ſed per operationẽ ſufficiens:quemadmodũ manibus operãs ho
mo nõ ex ſeipſo producit opus,neq; diuinorũ oraculorum terminos tranſmouet.Filius
eſt filius,& ſpiritus ſpiritus,nõ creatura.Neq; de filio quæras cur nõ ſpiritus uocatus eſt,
neq; de ſpiritu cur nõ filius,neq; creaturã filiũ aut ſpiritũ maledico ore dicas.Filius dei
fructus ſanctus ex ſancto,æternus ex æterno,ſpiritus ſancti ſuppeditator ad ſubſtantiã
& formationem creaturę.Qui filiũ tollit,principiũ creationis uniuerſorũ ſuſtulit.Princi
pium em̃ ſubſtantiæ omniũ eſt dei uerbũ,per quod omnia facta ſunt.Qui ſpiritũ auſert, Ioan. 1
perfectionẽ eorũ quæ facta ſunt reſecuit.Emiſſione em̃ & participatione ſpiritus fiunt
ea quę fiunt.Nõ in tempore procedit id quod procedit ex deo,etiamſi in tempore crea
turas producat.Eſt deus uerbum ſemper,etiam prius q̃ à Moſe oſtenderetur,uelut hu-
mano more loquente,quo factã per ipſum creatura iuxta humanam formam explicare
tur.Eſt & ſpiritus ſemper,etiam antea quàm ſcriberetur à Moſe,ferri ipſum ſuper aquas Gen. 1
& exſufflatum ipſum eſſe ad uiuificationem.

Quod ſi non ſpiritum ex deo eſſe quis dicat,neq; uerbum.

At cõſortij quidem ad deũ ſigna,& cõiunctionis diuinæ interpretamẽta,uerbi uideli
cet ac ſpũs nomina,reſecat Eunomius.Externa uero & diuerſam naturã ſignificãtia, ea
ſola admittit,manus operationẽ,& operũ creationẽ. Si em̃ ſpiritũ ex ore dei proceſſiſſe
nõ credis,neq; uerbũ credes. nam & Dauid uerbũ & ſpiritũ ſimul glorificãs, uerbo dñi
dixit cœlos firmatos eſſe,& ſpiritu oris ipſius omnẽ poteſtatẽ ipſorũ.Et Moſes poſtquã
uerbo facta opera declaraſſet,etiam ſpiritu uiuificata demonſtrauit, in hominis ſecun- Gen. 2
dum imaginem formatione. Quomodo igitur ſeparari poſſint quæ ſunt inſeparabilia?
uerbum dei,& ſpiritus ex deo per filium?Si uero nõ credis de ſpiritu, audi Paulum,qui
formatio-

formationē nostram secundū deum in spiritu perfici dicit. Nos autē omnes reuelata fa-
2.Cor.3 cie gloriam domini in speculo repræsentātes, ad eandem imaginē trāsformamur à glo-
ria in gloriā, tanq̃ à domini spiritu. per uerbū igitur, & in spiritu est factura secundū ima-
Ioan.1 ginem. At facit spiritū deus, & facit per filium: & hoc, omnia per ipsum facta sunt: com-
prehendere tibi uidetur etiam spiritū? Igiť dualitas tibi trinitas demonstratur? Si enim
cum omnibus est spiritus, quomodo cū patre & filio est spiritus? Quomodo trinitas est
trinitas? & quomodo in trinitate baptisma totum mundum sanctificat? Sed & cū aqua
cōnumerari ipsum dicis, uelut qui creatura sit, quemadmodum etiam aqua est. Dicere
em̄ dominū, si nō regeneratus fuerit quis ex aqua & spiritu. Et hoc exiguum est. Tu ue-
ro etiā cum igne gehennę spiritū diuinū componis, eo quòd dicit Ioānes, Ipse uos bapti-
Mat.3 zabit in spiritu sancto & igne. Hæc quem impietatis excessum nō superant, si aquæ di-
gnitatē spiritui sancto attribuis, eo quòd spiritus in ipsam descensu aqua sanctificatur.
Nam tu eam quæ sanctificať, ei qui sanctificat adæquandam duxisti: & eum qui deo ac
filio cōnumeratur in eandē operationem ac gloriam, nō horrescis, quo minus ipsi unā
operationem ac gloriam reseces. Verū quòd aqua utitur ad corporum purificationē,
propterea ęqualis cum aqua dignitatis spiritum reputas. Et medicinā quidē materijs u-
tentem, nō æqualē cum materijs dignitatē habere dicis, sed materiarū dominam. Spiri-
tum autem diuinū utentē aqua ad peccati sordes depurgandas, in aquæ ignobilitatē ac
humilitatē deijcis, aquæ quæ etiam ad communē impiorum usum cōcessa est, aquę qua
omnia corporum inquinamenta depurgantur. Si uero etiam ignis dignitatem cōside-
rasti, qualem nam rem mente cogitare ausus es? Admiror dementiam, si non reuera ig-
nem extimuit. Baptizat Christus in spiritu eos qui digni sunt sanctificatione. Indignos
uero in ignem demittit, alienos à bono tradens malo. Propterea igitur tibi bonū & ma-
lum coniuncta esse uidentur, & simul creata ac socia. Et quum nos demonstremus eas-
dem operationes patris & filij & spiritus sancti, tu nō uides unionem, neq; quando per
se in dei gloria spiritus prædicatur intelligis, quum diuinam gloriam de ipso prædicent
Act.15 Apostoli: Hæc dicit spiritus sanctus: uelut prophetæ, Hæc dicit dominus: & domini ten
tationem dicant spiritus tentationē, quādo ad eos qui tentassent dicit Petrus. Cur con-
Act.5 uenit inter uos ut tentaretis spiritum domini? Et ad eosdem, non mentitus es homini-
bus, sed deo. Si uero Apostoli dicunt, uisum est spiritui sancto & nobis, non componen
tes seipsos ad spiritus potestatē, sed subdentes, uelut qui ab ipso tunc ducerentur, quasi
unam cognitionem ac sententiam & unam potestatem spiritus & suam dicentes: tu in
Exod.14 creaturam spiritum deducere uiolenter conaris. Quemadmodū si etiam Mosi deū ad-
æquari diceres, quum audis quòd credidit populus domino & Mosi seruo eius. At ni-
mirum differentia est inter dominum & seruū, quā etiam scriptor demonstrauit dum di
xit, Mosi seruo ipsius. Deo em̄ ut domino & qui Mosem misit crediť. Mosi uero ut ser-
uo misso. Sic sanè etiam spiritui quidē uisum est uelut domino, ut illa uelut legitima ab
Ecclesia reciperenť: Apostolis autē uelut ministris placuerunt ea quæ per ipsos enun-
ciata sunt præcepta. Sed nō est spiritus seruus. Dominus enim inquit, spiritus est: & ubi
Gal.4 spiritus domini, ibi libertas. Et Israel quidē ut seruus, præceptis spiritus cum timore ad-
monitus ducitur. Ecclesia uero Christianorū per dilectionē sanctificata adoptatur. Qua
Rom.8 propter ait Paulus, nō em̄ accepistis spiritū seruitutis, rursus in timorē, sed accepistis spi
ritum adoptionis, in quo clamamus Abba pater. Nō em̄ is qui seruū accepit, filius à ser
uo constituiť: neq; propter serui participationē, patrem deum liberè appellabit: neq; is
qui seruus est operatur ea quæ dei sunt sicut uult: neq; spiritus præsentiā, si seruus & crea
tura esset, in omnia penetrare hymnorū cantor dixisset, qui faciē & manū ipsum appel-
Psal.138 lat ac dicit. Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si ascendero in cœlū, tu illic
es, si descendero ad infernū ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in
extremis maris, Etenim illic manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Spi-
ritus enim est qui implet uniuersa, sicut scriptum est. Spiritus enim domini repleuit or-
Sap.1 bem terrarū, inquit Solomon. Quapropter quādoquidē etiā per septem operationes
Esa.30 cognosciť spiritus, quas Esaias recēsuit, septē oculos spiritū dñi dixit Zacharias, ita in-
Cap.3 quiēs. Hi oculi dñi aspiciētes terrā. Et id q̃d diciť, cœlū & terrā ego replebo dicit dñs: re
Hier.33 pletionē diuini spūs significat. Quēadmodū per Zachariā dicit deus, ego sum inter uos
& spi-

& spũs meus stat in medio uestrũ. Sed & antea plura alia huiusmodi dicta sunt, de eo ꝙ
spũs sit qui creaturã replet. Quis igiẽ nõ sentit diuinã spũs gloriã, quũ hoc audit? Quo
ibo à spiritu tuo? Et rursus, cœlũ & terrã ego impleo dicit dñs. In unũ & idẽ cõcurren-
tẽ uideo, & dei & spũs, uniuersalẽ dictã in omnib. præsentiã. At tu in huiusmodi quũ nõ
possis spiritũ increatũ intelligere aut dicere, ipsum deũ spiritũ uocari dicis. Sed neq; in
habitat per seipsum in creatura deus, neq; pro spiritu dei accipere quis possit deũ, quũ
clarè audiat Apostolũ de eo qui in nobis habitat dicẽtem. Nobis eñ reuelauit deus per 1.Cor.2
spiritũ suum, spiritus eñ omnia scrutat̃, etiã profunditates dei. Quis eñ hominũ nouit
quæ sunt hominis, nisi spirit⁹ hominis qui in ipso est? Sic etiã ea q̃ dei sunt nemo nouit,
nisi spiritus dei. Nos aũt nõ spiritũ mundi accepimus, sed spiritũ qui ex deo est, quo scia
mus ea q̃ à deo nobis donata sunt. Si itaq; nemo in his poterit spiritũ dei deũ accipere,
etiãsi ita unitũ ipsum dei gloriæ uideat, uelut homini est hominis spiritus: ne uim faciat,
ut spiritum dei ipsum deũ esse dicat. Spiritus inquit, meus super te est: nõ deũ, sed à deo Psal.61
spiritũ indicauit, spiritus domini super me: unũ diuinũ spiritũ, nõ plures uno uocauit. Di
cat aliquis, etiã deus appellat̃ à domino spiritus. Spiritus nomine patrẽ indicauit, eo ꝙ
incorporeus est. Quemadmodũ eñ spiritus deus est, iuxta hoc, templũ dei estis, & spiri 1.Cor.3
tus dei habitat in uobis: Sic etiam deus spiritus est, ita ut trinitas nõ dissecet̃, neq; separe
tur secundũ naturã, ut etiã nomina nõ separẽtur. Quapropter quũ unus sit deus, deus
etiã est filius paterna natura, & paterno nomine: & quũ unus sit dominus filius ipse, pa-
ter etiam dominus est, imaginis nomine appellatus, uelut ipsius primarius typus ac ge-
nitor: Sic etiam spiritus dominus, à domino nomẽ habens, à quo etiã datur: & dominus Ioan.4
ab imagine est spiritus, nam & deus spiritus ab ipso appellatus est. Neq; propterea tres
deos, neq; tres dominos, neq; tres spiritus facere conuenit, sed trinitatis unitatem in no
minũ cõmunione cognoscere. Quanq; tu sanè ad tantam dementiam deuenisti, dum se
paras ac seiungis à patre & filio spiritũ, ut etiam dicas absq; spiritu uitam æternam in pa-
tre & filio promissam esse, eo quòd dominus dicit. Hæc autem est uita æterna, ut cogno Ioan.17
scant te solũ uerum deũ, & quem misisti Iesum Christũ. Proinde si spiritus per hoc tibi e-
xemptus esse uidet̃, baptiza absq; spiritu baptisma uitæ. Si uero in spiritu uitam in hære-
ditatem accipis, quomodo æternam uitam absq; spiritu somnias? Si quis spiritum Chri
sti inquit, nõ habet, hic nõ est ipsius. Quomodo igit̃ in æternum uiues, si nõ fueris Chri Rom.8
sti? Non autem poteris esse Christi, si spiritum ipsius nõ habeas. At cur inquit, nõ appo
suit, ut cognoscant te solũ uerũ deũ, & quem misisti Iesum Christũ, & spiritũ sanctũ? Nõ
separans spiritũ à dualitate uelut isti, duos nominauit, sed uice uersa uniens & iudicans
in patre & filio spiritũ inseparabilẽ. Nã & quũ Paulus dixit, quicunq; in Christũ baptiza
ti estis, Christũ induistis: nõ sanè absq; patre sanctificationẽ induxit, sed in filio etiã pa- Gal.3
trem significauit. Quũ uero dicit, uobis eñ reuelauit deus per spiritũ suum, nõ subtraxit
filiũ dicẽtem, neq; patrẽ quisq; cognoscit nisi filius, & cui filius reuelarit. Si uero etiã nõ
nominans patrem, significat ipsum in filij nomine, & cũ paterno nomine significat etiã
genitũ ipsum: Sic etiã ubi spiritus nõ nominat̃, in suppeditante ipsum & datur & intelli
gitur. Aut etiam ubi Apostoli dicunt, Hæc dicit spiritus sanctus, solũ spiritũ putabimus Act.15
leges nobis ferre, & futura prædicere, & nõ ex patre per filium legislationẽ & prophe-
tiam descẽdere? Et quũ dicitur puer sanctus ex spiritu sancto genitus esse, non sine uer- Mat.1
bo spiritum ad infantis substãtiam accessisse suspicabimur, & quidem quum Ioãnes di- Ioan.1
cat, quòd uerbum caro factum est, & uerbo incarnatio adscribatur. Verum per omnia
manifestum est, quod & in uerbo spiritus, ita ut unitas secundum deitatem non diui-
datur. Nam trinitatem trium nominum assumptio enumerat, & trinitatis unionem Rom.11
habet etiam secundum unum nomen significatio. Sicut hoc, ex ipso, & per ipsum, &
in ipso omnia: in unum nomen contraxit, & patris proprietatem, & filij, & spiritus
sancti. Vnus enim est deus ex quo omnia, & unus dominus Iesus Christus per quem
omnia, unus item spiritus sanctus in quo omnia, iuxta quod dicitur hoc: uos non estis
in carne, sed in spiritu, siquidẽ spiritus dei habitat in uobis. Quare & in hoc: In deo
uiuimus & mouemur, & sumus: clarè proprietas spiritus in deo indicatur. Nõ eñ Act.17
creaturæ operatione Deus glorificat̃, quũ ipse esse dicatur, in quo uiuimus, & moue-
mur, & sumus. Nec per creaturam creatura continetur, & uiuit, quum etiam ipsa opus
habeat

habeat,ut creatoris potẽtia fulciatur. Verum spiritus diuinus omnia quæ ex deo,& per filiũ sunt,sustentat in hoc ut sint. Quapropter etiã ut in hoc ut sint durent largiẽ his qui eius participes fiunt. Et uiuimus in ipso rursus, qui prius ꝓpter separationẽ corrumpebamur. Quũ autẽ plura dicere possimus,quę & deum in creaturã, & creaturã in deo significant, quibus sanè spiritus significatur, relatis uelut signis plurium cõtenti erimus, quum ostenderimus errore seductis,quòd aduersus deum est ipsorum contra spiritum impietas, si modo dei gloriam esse spiritus gloriam cognoscere studuerint.

Quòd non ab æquiuocatione identitas, sed à diuina natura unitas cognoscitur.

At spiritus,inquit,dicitur etiam hominis,ut hoc, non permanebit spiritus meus in
Gen. 6 hominibus istis. Et spiritus uenti,ut hoc,flabit spiritus eius,& fluent aquæ:& alia multa
inuenire quis poterit. Verum rectius repulerit hæc qui diuinas sententias pie cõiectat,
Psal. 147 si ad aduersariorum obiectionem dicat, quòd si quis ex æquiuocis identitatem induci
putat,quid faciet quum multa etiam dicantur aut uocentur quæ sunt,unius autẽ sit hoc
Exod. 3 domini & uere dei dicentis, ego sum qui sum. Dicuntur etiam patres multi, & dij, &
genitores,& sapientes,& potentes,& creatores, quæ natura soli deo semper adsunt, &
ingenita similiter dicuntur quæ nondum genita sunt,sed generari aut fieri debẽt. Sicut
etiam mortuorum resurrectio nondum facta ingenita dicitur,quũ tamen sit futura. Aut
sicut annulus ex ferro faciẽdus,ingenitus est in ipsa ferri natura. Aut sicut ubi ab aqua,
aut lapide ignis,aut ex alia quadam materia similiter eiusmodi fit ignis. Rursus ingenitum intelligimus quod non existit, quod nusquam nequaquam est. Dixit aliquis quod
non est,is substantiam sustulit,& essentiæ subsistentiam. Quod non est, & quod in substantia non est,naturam significat non existentem,& quæ omnino non est. Verũ si quis
dicat substantiale & essentiale,is existentem essentiam significauit. At dicere ingenitũ
deum,aut cum articulo,hunc ingenitum,siue præponat quis nomen deum,aut postponat,is essentiam non sustulit,neq; ipsum esse dei,sed ipsam genitam non esse dicit, imò
uero neq; creatam dei essentiam significat. Sed non quia ipsam dei essentiã nõ sustulit,
iam quid sit dei essentia significauit: nõ dico qualitatẽ aut quãtitatem, uelut illi uana loquẽtes demonstraturos se esse promittũt: sed quõ sit dei essentia, ingeniti uocis appellatio ostẽdit. At uero quomodo quid sit,& illud ipsum ꝙd est quale sit,aut quid sit, multò
magis mutuò se contingunt,ut quæ ex natura imperuestigabilia sint omni creaturæ. Si
Psal. 35 enim iudicia ipsius abyssus multa, uelut ait ꝓpheta, & uiæ ipsius imperuestigabiles om
Rom. 11 nino & imperscrutabiles secundum Apostolum, quãtò magis ipse,cuius iudicia & uiæ
tales sunt. Et non mirum est si ipse deus talis,ubi ea quæ ipsius sunt, talia existunt. Si enĩ
1. Cor. 2 quæ præparauit deus diligentibus ipsum,oculus non uidit,neq; auris audiuit,neque in
cor hominis ascenderunt,uelut scriptum est: quantò magis ipsius qui talia præparauit
dei naturam ineffabilem quis dixerit ex his qui pij sunt,& minimè curiosè in ipsum credunt. Quin & uerba multa appellantur,unum autem est dei uerbum æternum, quod &
Ioh. 1 deus in Euangelio prædicatur,per quod omnia facta sunt. Et filij dei dicuntur multi in
Esa. 1 scriptura,iuxta hoc,filiòs genui & exaltaui, Et rursus, filius primogenitus meus Israel:
Exod. 4 adoptione tamẽ & charactere quodã in filios adoptati à uero deo, adoptione filij sunt,
& non ueri. Nam à natura & ueritate res procedũt. Si uero is qui natura essentialiter ex
ipso genitus est,filius non est,iuxta eorum qui essentiarum inæqualitatem introducunt
Rom. 8 reprobationem,ubi qui adoptione sunt inuenientur? Sed ea quæ humano more dicuntur,imperitissimi illi impiè deitati attribuunt,& scripturas per multas partes, & multos
modos dictas,ex una parte ac modo accipientes cadunt,non sustinẽtes ut recte ducantur. Rectæ enim sunt uiæ domini,& iusti ambulabunt in ipsis. At impij in rectis offen-
Esa. 30 dunt. Et quod mirum est,ex quibus utilitatem capiunt hi qui fide sani sunt,ab his lædun
1. Cor. 15 tur ægrotantes circa quæstiones & ociosas uerborũ pugnas,uelut Apostolus ait. Nam animæ morbus est,male & curiosè quærere de deo,& maxime quidem ea quæ cum incredulitate omnibus sunt manifesta. Si enim ipsi sanctissimo deo de seipso non credunt, quomodo prophetas & Apostolos ipsius audient,in diuinis scripturis dicentes de ipso & his qui in ipsum credituri sunt: Credere enim oportet accedẽtem ad deum quod est: credere,non sine credulitate curiosè inquirere quod est. Nõ enim quod non est. Quod

enim

enim est, erat, & est, & erit semper, & ut sint omnib. largitur, uelut qui natura sit deus. Quid igitur nō credis o homo? Non credis quòd propriũ filium habet deus, & quæris quomodo genuit deus. Si uero quomodo de deo insuper interrogas, omnino etiã ubi, uelut in loco: & quando, uelut in tēpore simul interrogaueris. Si uero absurdum est de deo tale insuper interrogare, absurdius utiq; fuerit nō credere. Fortassis nondum erubescis, quòd in incredulitate existis? Quæris eñ ut inuenias nō fidē, sed incredulitatem. Hoc uerũ est iuxta id quod scriptũ est. In malignam animã nō ingredietur sapiētia. Credidit autem Abrahã deo, & reputatũ est ipsi ad iustitiã, & dei amicus uocatus est. Amicus dei B. Abrahã & dictus est, & est, propter fidem, amicus propter obedientiam dei. Tu uero inimicus, propter incredulitatē & inobedientiã dei. Credidit autē Abrahã deo credidit ut ipse, & nō incredulus fuit ut uos. Propterea ipse amicus, uos inimici. Inimici domini mentiti sunt ipsi uelut scriptũ est, quòd natura filium dei, adoptione & gratia in filium adoptatum dicunt, & creatorem creaturã, & factorem facturã, & eum qui semper est in patre, aliquando nō fuisse, & filium ex deo qui est, ex nihilo factũ esse dicētes. Nō solum autem cōtra deũ & filiũ mentiunt, deum impugnātes, sed etiam spiritum impugnantes nō cessant, abnegantes spiritũ dei dominum dicere, dura ceruice & incircũcisio corde, diuinis scripturis aduersantes. Cur uero aduersaris rectæ huic fidei, & saluāti confessioni? Deus, uerbũ, spiritus: pater, filius, & spiritus. Nō alienus est filius, neq; spiritus alienus à deo & filio. Non locis partiti, non seculis comprehensi, non interuallis mensurati. Non defuit filius unq; patri, neq; filio spiritus, sed immutabilis & inalterabilis est eadem trinitas semper. Nō pater est filius, sed pater filij genitor: uelut mens uerbi pater, uelut potentia potentis, ut sapiens qui sapientiã genuit, ut substantia propriũ characterem. Filius autē semper est filius, uelut forma dei semper existens, uelut imago dei naturalis filius. Sed & spiritus imago filij dictus est, & digitus dei, & dei spiritus, & uerbum, & spiritus oris, & bonus spiritus, & rectus, & principalis, & spiritus potentiæ, & dominus & deus dictus est dei spiritus, uelut etiã uerbũ. Si eñ cum deo & uerbo firmat spiritus uirtutes cœlorũ, quō sit alienus? quē qui acceperunt templũ dei sunt, qui sane etiam spiritus oris dei appellatur, & creationis causa cum uerbo ostenditur: qui operatur omnia sicut deus quemadmodũ uult, uelut ait Apostolus, adoptionis spũs, libertatis causa, qui ubi uult spirat diuinitatē, quem sane etiã spiritũ ueritatis, uniuersorũ dñs clare nominat, qui in columbæ specie super ipsum ex cœlo descendit: qui sanctificat dominicã carnem cũ potentia: qui orbem terrarũ replet: qui omnib. adest ut deus, & cum deo inse parabiliter semper est: qui cognoscit quæ dei sunt omnia, uelut spiritus qui in nobis est nostra, humanum spiritũ dico, qui in nobis est. Sic eñ dicit, & quæ dei sunt nemo nouit, nisi spũs dei. Et rursus saluator dicit, nemo nouit quis est filius, nisi pater, neq; patrē quis nouit, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Hoc illi simile est, & illud huic æquiualēs. Nobis eñ inquit, reuelauit deus per spiritũ ipsius. Videigit quomodo aliquãdo quidē pater filium reuelat, aliquãdo uero filius patrē, aliquãdo autē spiritus filiũ & patrem similiter. Quare uniuersa deitas quandoq; in patris, quãdoq; in filij & spiritus appellatione tibi manifestatur. Et tibi propheticã quæstionem manifeste soluit Apostolus, & non sinit ut una persona existimetur deitas, propter uoces quæ hoc significare putant. Nam & ipse etiamsi filij personam ubiq; clare prædicet uelut creatricē, tamen ad patris personam reduxit omnem creationē. Aut non ipse est qui dicit, unus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum: & unus dñs Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum: Et quũ similiter hic unũ, & unum clare dixisset, & eum per quē omnia fiunt testatus esset, unũ ad Romanos dixit, & per ipsum omnia fieri apposuit, nō ex ipso. Quare dualitas in dualitate significata, aut etiã trinitas in trinitate, eodem modo in eodem Apostolo, manifeste testimonium dabit prophetis, quòd non tollunt dualitatē, aut potius trinitatē, dum unitatē prædicãt: sed unitatē deitatis scientes, in una persona tres prædicant. Et ab initio quidē circa mundi creationē, manifestũ est quòd deus ad filium loquit & spiritũ, uelut humana forma Moses induxit ipsum loquētem ac dicētem. Faciamus hominē secundũ imaginem nostrã, & secundũ similitudinē. Ad quem eñ dicit faciamus, quàm ad uerbũ & unigenitũ filiũ, per quē omnia facta sunt secundũ Euãgelistã, & ad spiritũ de quo scriptum est. Spiritus diuinus qui fecit me. Si uero etiam nō expresse dicit, de quibus ait ad

Sap. 1 | Gen. 15 | Rom. 4 | Gal. 3 | Psal. 8 | Psal. 32 | 1. Cor. 12 | Ioan. 3 | Ioan. 14 | Mat. 3 | 1. Cor. 2 | Luc. 10 | Cap. 12 | Gen. 1 | Ioh. 1

quos loquaẽ,tamen quod nõ de ſeipſo ſolo dicit,manifeſtum eſt ex eo quod dicit.Ecce
Gen. 11 Adam factus eſt ut unus ex nobis:& rurſus,uenite deſcendamus & confundamus ipſo
rum linguas,ut etiam ſimul numeratos intelligas.Neq; em̃ angelos audebit quis in æ-
quali honore cũ creatore & domino collocare:neq; rurſus fieri poteſt ut deus una per-
ſona intelligatur,ex eo quod diciẽ,ut unus ex nobis:&, uenite deſcendamus & cõfun-
Gen. 19 damus.Clarum eſt & hoc,quod de Sodomorũ euerſione dicitur, tunc pluit Dominus
ſulphur & ignem à domino ex cœlo:& hoc quod in prophetis ſimiliter his dictũ eſt ex
Hier. 49 perſona dei.Euerti ipſos inquit,uelut euertit deus Sodoma & Gomorrha.Et alibi cle-
Oſee 1 mentius dicit deus,Saluabo ipſos in domino deo ipſorũ:quod ipſum nõ diſſonũ eſt ab
Heb. 4 Apoſtolica dictione quæ ait,Dabit ipſi dñs,ut inueniat miſericordiã à domino in die il-
la.Quid uero Zorobabel & ſapientia ipſius?Num mediocriter & non clarè declarare
3. Eſd. 3 tibi uideẽ ſubſtantiã & uitam ueritatis,quũ ait. Omnis terra ueritatẽ uocat, & cœlũ ip-
ſam benedicit,& omnia opera concutiuntur ac tremunt?Quæ uero eſt ueritas, q̃ uer-
Ioan. 14 bum dei & filius,per quem omnia.Ego em̃ inquit,ſum uia & ueritas & uita. Veritas au
2. Cor. 1 tem non eſt niſi ex uero,naturaliter & ſempiternè ex ipſo genita.Quapropter infert di-
cens,Benedictus deus ueritatis,qui eſt pater ueritatis Chriſti.Chriſtus ueritas,quẽ om
nis ſpiratio colit ac tremit.Quare quòd uiuens ſit uerbum,& perſona perfecta: & ſpiri-
tus ſimiliter:ea quæ nunc relata ſunt abundè docere poſſunt.Sunt autem & multæ aliæ
formæ humanæ apud deum,& nõ propterea deum hominem eſſe putamus, uelut ſi fa-
ciem audimus,oculoſq; & aures,& manus,& pedes. Neq; ſedere in cœlo uelut thro-
no,& terrã ſcabellũ quod pedibus calceẽ,corporaliter dicere uult de deo,ſed quod ſub
Pſal. 109 iecta ſit diuinæ poteſtati.Sic rurſus ſi uentrem audieris de deo, ne cõſterneris uelut cor
porale quid cogitans,ſed ſpirituale quiddam intelligẽs,aliquid melius ipſo dices,nimi-
rum quòd uis generatiua dei manifeſtè tibi ex ipſo reueleẽ.Sic rurſus ubi manus dei au
dis,uim faciendi ipſius clare cognoſce:Aurem uero uim audiendi : oculos uim uidẽdi:
alas uim tegendi: & alia omnia ſimiliter,ſingula proprium ſeruant intelligentiã rectiſſi
mam de deo,maxime apud eos qui rectè credunt.Nomina igitur in uſu ſunt hominib.
ad cognitionẽ ac diſcretionẽ eſſentiarũ,aut etiã rerum,& eorũ quæ circa eſſentias con-
ſiderata ſunt.Ne igiẽ cõſternet te uenter de deo,quoniã neq; manus,aut alia iam rela-
ta.Neq; igitur generatio de deo cõſternauerit te,aut aliquẽ eorũ qui audiẽt.Si uero af-
fectionem in deo generante quis timet,is poteſt etiam creantis motũ & laborẽ timere,
& aſſumptionẽ materiæ,& uſum inſtrumẽtorum.Hæc em̃ hominib.operãtibus adſunt
Si autẽ hæc deo nõ adſunt,neq; affectio adeſt in generando:fieri em̃ non poteſt,ut affe-
ctionis expers natura in affectionem incidat.Cur igiẽ timet quis timorẽ,ubi timor non
eſt?Deus neq; generans ex ſe natura afficitur,abſit:neq; creans de nihilo quid, aut etiã
omnia,laborat,abſit,neq; dicatur.Si uero unũ fugis,neq; unum:ſi totum,ſimiliter etiam
unum:ſi unum humano more,etiã totũ:ſi uero totũ non humano more,neq; unũ.Si em̃
ex nihilo facit deus uoluntate totum abſq; labore,& hoc apud nos non eſt incredibile:
longè credibilius omnib.fuerit,ex ſeipſo natura diuina & uelut deũ decet,genuiſſe de-
um abſq; affectione filiũ genuinum,honore æqualem,æqualẽ gloria,eiuſdẽ throni,con
ſiliarium & cooperatorẽ,coeſſentialẽ patri & deo,& non diuerſæ eſſentiæ,neq; alienũ
Exod. 20 ab illius ſola deitate.Sin minus,neq; adorandus eſt.Scriptum eſt em̃,nõ adorabis deum
Deut. 6 alienum:neq; recentẽ aliquẽ deum ſuſcipere iubemur.Ne itaq; dicas additionẽ eſſe pie
tatis:neq; quòd apud ueteres ſilentio inuolutus erat filius,nobis aũt reuelatus eſt, ſi qui
dem uerbũ creatorem filiũ confiteris. Nam uerbũ nouerũt patres, uerbũ dei adorarũt,
& cũ uerbo ſpiritũ:neq; ſepares ipſum à dicente,ego deus ſolus,& nõ eſt præter me : ut
ne maledicere cogaris filio uelut non ſit deus:neq; ſegreges ipſum ab eo qui dicit, ego
Deut. 4 extendi cœlũ ſolus,ut ne etiã ab eo diſcedas,ut filiũ creatorẽ dicas.Nam à ſolius dei glo
Iob 9 ria,is qui cœlũ extendit ſeparatus nõ eſt.Proinde in filio cognoſce patrẽ, in patre glori-
fica filiũ.Ne partiaris ea quæ in partes diuidi nõ poſſunt,neq; ſcindas quæ ſcindi neque
unt.Nam etiamſi uelis,nõ ſcinduntẽ:Etiamſi rumpanẽ hæretici, non rumpitur Trinitas,
& ueneranda eſt in una & ſempiterna gloria eandem & unã deitatẽ ubiq; circumferẽs,
infracta,nõ ſciſſa,indiuiſa,omnia replẽs,omnia cõtinens,in omnib.exiſtẽs,creans, gu-
bernans,ſanctificans & uiuificans.Hic diuinus & maxime admirandus nexus nõ rum-

pitur

pitur, iuxta id quod ſcriptũ eſt, funiculus triplex nõ rumpet. Hac ſentẽtia etiã B. Paulus
ſcribens ad recte credẽtes dixit. Gratia dñi noſtri Ieſu Chriſti, & charitas dei, & cõmu-
nicatio ſancti ſpiritus cũ omnibus uobis. Quũ em̃ omnia fiant à deo per Ieſum Chriſtũ Eph. 1
in ſpiritu, inſeparabilẽ uideo operationẽ patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et ꝓpterea tem
pla dei, & filij, & ſancti ſpiritus ſunt omnes ſancti, in quibus habitat una deitas, & una
dominatio, & ſanctitas una patris, & filij, & ſpiritus ſancti, propter unam baptiſmatis 1. Cor. 3
ſanctificationem.

Aduerſus eos qui dicunt quòd ſæpe ſcriptum eſt de filio & patre, uerum
de ſpiritu in baptiſmate ſolum.

Si uero dicat pater, in extremis dieb. effundã de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnẽ, quid Iohel 2
dicemus de filio? nõ em̃ hic ſcriptus eſt. Si uero dicat propheta, illic cõuenerũt ceruæ,
& facies inter ſe uiderũt, præterierunt numero, & una ex ipſis nõ relicta eſt, eo quod do
minus mandauit ipſis, & ſpiritus ipſius congregauit ipſas: ubi filius? Si uero dicat, ſpiri- Pſal. 145
tus à me egredief, & ſpirationem omnẽ ego feci: ubi filius? Si uero dicat Dauid, & ſpiri Pſal. 50
tum tuũ ſanctum ne auferas à me: ubi filius? Si uero dicat idem, cor mundũ crea in me Pſal. 142
deus, & ſpiritum rectũ innoua in uiſceribus meis: ubi filius? Si uero idem rurſus, & ſpũs
tuus bonus deducet me in terra recta: ubi filius? Si uero dicat, & ſpiritu principali con-
firma me: ubi filius? Si uero dicat Iob, ſpiritus diuinus qui fecit me: ubi filius? Si idẽ Iob Iob 26
dicat, ſpiritus eſt in hominib. ſpiratio uero omnipotentis eſt quæ docet me: ubi filius? Si Cap. 27
uero dicat Dauid, emittes ſpiritũ tuũ, & creabunt, & renouabis faciẽ terræ: ubi filius? Si Pſal. 103
uero dicat, quo ibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quo fugiã? ubi filius? Si uero dicat, uæ filij Pſal. 138
rebelles, hæc dicit dominus, feciſtis conſilium nõ per me, & pacta nõ per ſpiritũ meum: Eſa. 41
ubi filius? Si uero dicat, & egredief uirga de radice Ieſſæ, & flos ex radice aſcẽdet, & re- Eſa. 11
quieſcet ſuper ipſum ſpiritus ſapientiæ & prudentiæ, ſpũs cõſilij & fortitudinis, ſpũs co-
gnitionis & pietatis, & replebit ipſum ſpiritus timoris dei: quomodo ſeparabo ſpiritũ?
Si uero dicat, ſpiritus domini ſuper me, propter quod unxit me, ad euangelizandũ pau Eſa. 61
peribus miſit me, ut prædicem captiuis remiſſionem, & cæcis uiſum: quomodo ſepara-
bo ſpiritũ? Et quæcũq; alia cum ſtudio inuenire datur ex ueteri ſcriptura, & nouo teſta-
mento, de ſpiritu, & filio, & patre. Aue gratioſa dñs tecũ: ecce concipies in utero, & pa- Luc. 1
ries filiũ: & quũ Maria diceret, quomodo cognoſcam hoc, quãdoquidem uirũ non co-
gnoſco: dicit ad ipſam Angelus, ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi ob
umbrabit tibi. Et rurſus idem Angelus dicens ad Ioſeph, ne timeas aſſumere Mariã u- Mat. 1
xorẽ tuam: quod em̃ in ipſa generatũ eſt, ex ſpiritu ſancto eſt. Et rurſus Euãgeliſta inter-
pretans ea quæ ſcripta ſunt in propheta dicit, ut impleaf quod ſcriptum eſt, ecce filius
meus electus, dilectus meus, in quo bene complacitũ eſt animæ meæ. Ponam ſpiritũ me Mat. 17
um ſuper ipſum. Et in euangelio ſcriptũ eſt, ſpiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, Ioan. 3
ſed non ſcis unde uenit, & quo uadit. Sic eſt omnis qui generatus eſt ex ſpiritu. Et ſimili Mar. 3
ter in euangelio, ſi uero ego in ſpiritu dei eijcio dęmonia, ergo peruenit ad uos regnum
dei. Et rurſus ſcriptũ eſt, omne peccatũ & maledictio remittetur hominib. Verũ maledi Mat. 12
ctio in ſpiritũ remiſſionẽ non habet. Et in baptiſmo deſcendit ſpiritus ſanctus, & manſit Mat. 3
ſuper ipſum, angeli autem deſcendebãt & miniſtrabant ipſi. Quo cognoſcas quod an-
geli quidẽ deſcendunt & miniſtrant, ut ſeruitutem oſtendant. Spiritus autem manſit ſu
per ipſum, ut ubi manſionem audis, libertatẽ naturę ipſius intelligas. Scriptum eſt etiam Ioan. 14
pater in me manẽs ipſe facit opera. Et rurſus ſcriptum eſt, Ieſus autem plenus ſpiritu re- Mat. 4
uerſus eſt à Iordane, & ducebaf in ſpiritu in deſertũ, & diebus quadraginta tentabatur
à diabolo. Et rurſus, accipite ſpiritũ ſanctũ, quorumcunq; remiſeritis peccata. Et rurſus, Ioan. 20
ueritatem uobis dico, expedit uobis ut ego uadam, ſi em̃ ego non abiero, paracletus nõ Ioan. 16
ueniet ad uos, ſpiritus ueritatis, qui à patre procedit. Si dixerint, non loquif à ſeipſo ſpi- Ioan. 8
ritus, ſed quæcunq; audierit loquef: dicimus ad ipſos, neq; filius à ſeipſo loquif, ſed qui
miſit me inquit, pater, ille mihi dixit quid dicam & quid loquar. Omnia em̃ quæ loqui-
tur ſpũs & filius, dei ſunt oracula. Et ꝓpterea omnis ſcriptura diuinitus inſpirata & uti-
lis eſt, quã ſpũs loquutus eſt. Etenim hoc uere oſtendit ſpiritũ non eſſe creaturã, quoniã
omnis rationalis creatura quãdoq; à ſeipſa loquif, quãdoq; ea quæ dei ſunt. Velut quũ
dicit Paulus, De uirginibus aũt præceptũ domini nõ habeo, conſiliũ aũt præbeo, uelut

misericordiam consecutus: His uero qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nõ ego, sed
Hier. 4 dominus. Et propheta, O domine iudicia loquar ad te, quid est quòd impij prospere a-
Hier. 15 gunt? Et rursus, Hei mihi mater, qualẽ me peperisti. Quandoq; uero dicit, hæc dicit do-
Hier. 31 minus. Et aliquãdo Moses, gracili uoce & tarda lingua sum ego: aliquando uero idem,
Exod. 4 Hæc dicit dñs, emitte populum meum, ut mihi seruiat. At uero spũs non sic. Non enim
aliquando sua dicit, aliquando ea quæ dei sunt: hoc ẽm erat creaturæ: sed omnia spiritus
Ioan. 8 dicta dei sunt oracula, similiter etiã filij. Quapropter neq; filius loquit̃ à seipso, nam qui
misit me pater inquit, ille mihi dixit, quid dicã, & quid loquar: non discens: hoc ẽm im-
perfecti esset & imperiti: sed quòd quæcunq; loquit̃ pater, per filiũ in spiritu loquitur. Et
1. Cor. 2 rursus scriptũ est, nemo nouit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis, qui in ipso est: sic
etiam quæ dei sunt, nemo nouit nisi spiritus dei. Et rursus: spiritus ẽm scrutatur etiã pro-
funda dei. Si uero dixerint, quod is qui scrutatur nõ nouit, & propterea scrutatur: dice-
Soph. 1 mus quod etiam deus scrutatur corda hominũ. Et per prophetas dicit, scrutabor Hieru
1. Cor. 6 salem cũ lucerna. Et rursus scriptũ est, nõ scitis quòd corpora uestra templũ spiritus san-
1. Cor. 3 cti in uobis sunt, quem habetis à deo. Et rursus, nescitis quòd templũ dei estis, & spiri-
Rom. 8 tus dei in uobis habitat. Et rursus, uos non estis in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus
dei habitat in uobis. Et rursus scriptum est: & hæc eratis quidam, sed abluti estis, sed san
ctificati estis, sed iustificati estis, in nomine dñi Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Et rur
Rom. 15 sus: non ẽm audebo quid loqui eorũ quæ nõ operatus est Christus per me uerbo & ope
re, ad obedientiã gentiũ in uirtute signorũ & prodigiorũ, in potentia spũs sancti. Et in
principio Epistolarũ sanctus Paulus patris meminit, & filij, & sancti spiritus, sic scribẽs.
Paulus seruus Iesu Christi uocatus Apostolus, segregatus in Euangeliũ dei, quod an-
tea promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui genitus est ex se-
mine Dauid secũdum carnem, qui declaratus fuit filius dei in potentia, secundum spiri-
Eph. 1 tum sanctificationis. Et rursus, gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei patris, &
1. Cor. 12 cõmunicatio sancti spiritus. Et rursus, diuisiones autẽ donorũ sunt, idem uero spiritus:
& diuisiones ministeriorũ sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt,
Iob 27 idem autem deus operans omnia in omnibus. Et Iob: uiuit dominus qui me sic iudica-
uit, & omnipotens qui exacerbauit animam meam, spiritus autem diuinus, qui mihi in
Psal. 42 naribus obuersatur. Et Dauid, emitte lucem tuam, & ueritatem tuam: lucem appellans
Psal. 48 spiritum, & ueritatem filium. Et alibi, ostende nobis domine misericordiam tuam, & sa-
lutare tuum da nobis.

DIVI BASILII MAGNI CONTRA SABELLIANOS ET ARIVM, ET EOS QVI INAEQVAlitatem docent, sermo: Iano Cornario medico physico interprete.

PVGNAT iudaismus cum græcismo, & ambo cum Christianismo, quemadmodũ Ægyptij & Assyrij, & inter se hostes erant, & Israeli. Quomodo etiã in uitio reperimus timiditatem & audaciã, & inter se opposita, & fortitudini: talis quædam est & ad rectam confessionem utrinq; apposita pugna, hinc Sabellio, illinc his qui inæqualitatem prædicant. Nos uero uelut fugimus Græcos, & improbũ simulachrorũ cultum auersati sumus, & multitudinem deorũ ipsorũ impiam esse cognouimus: ita fugimus etiam Iudæorũ blasphemiã,
Mat. 10 qui filium dei negant, timentes uidelicet illas minas: Quicunq; negauerit me coram ho
minibus, abnegabo ipsum etiam ego coram patre meo qui in cœlis est. Fugiamus igi-
tur uelut par est, eos qui cognata his contra ueritatis doctrinam excogitant. Postq; ẽm
uidit sapiens ille ad perpetrandum malum diabolus, Christianorum à Iudæis ac Græcis
abalienationem, & quod statim ex ipsis nominibus hostili aduersus ipsos animo affecti
sumus: nostro imposito utrisq; nomine, ita introducere rursus conatur Iudaicam abne-
gationem, & græcam deorũ multitudinem. Qui ẽm opus dei & creaturã unigenitũ esse
dicunt, deinde adorãt ac prædicant, ex eo quod colunt creaturã & nõ creatorẽ, palàm
græcismũ introducunt. Qui uero deũ ex deo negant, & nomine quidẽ filiũ confitent̃,
opere

opere uero & reuera substantiã reprobant, iudaismũ rursus renouant. Nam quũ uerbũ
esse cõfitentur, uerbo in mente concepto ipsum assimilãt. Et quũ sapientiam dicunt, si-
milem esse dicunt habitui, qui in anima eruditorũ cõsistit, & ob id unam personã patris
& filij. Nam & homo unus dicitur, qui nõ diuiditur à uerbo quod in ipso est, neq; à sapi-
entia. Atqui Euangelista statim ab initio clamat, & deus erat uerbũ, propriam substan- Ioan. 1
tiam dans filio. Si eñ in corde erat uerbũ, quomodo intelligebatur deus? quomodo ue
ro erat apud deũ? nam neq; quod in homine est uerbũ, homo est, neq; apud ipsum esse
dicitur, sed in ipso. Neq; eñ uiuũ est, neq; subsistens. At dei uerbũ, uita est & ueritas. Et
nostrũ quidem uerbũ, simul & prolatũ est, & non est. De dei uero uerbo quid dicit psal
mus? In æternum domine uerbũ tuum permanet in cœlo. Atq; hinc quidẽ hoc bellũ in Psal. 118
stat, illinc uero quod & quale est contra ueritatem certamẽ? Substantiam quidem con-
cedunt, & propriã esse personã filij, & propriam patris confitentur. Verum inæqualita-
tem naturæ inducunt. Et filij nomẽ usq; ad uocem cõcedunt, reuera aũt ad creaturã ip-
sum deducunt, nõ uerentes domini uocem, qui seipsum ostendit ei qui patrem uidere
cupiebat. Qui eñ me uidit, inquit, uidit patrẽ. Hæc aũt uox, si quis recte expendit, am- Ioan. 14
borum blasphemias obturat. Neq; eñ seipsum patrẽ esse dicit, qui sanè manifeste perso
nas distinguit, in eo quod dicit, Qui uidit me: indicat eñ ex hoc propriã suam personã:
uidit patrem, referẽs ad paternã personam, & diuidẽs à seipso manifeste. Et in eo quod
dicit, si cognouissetis me, & patrem meũ utiq; cognouissetis. Nõ eñ personarũ confu-
sionem hæc ostendũt, sed deitatis identitatem declarant. Audiant eadem uerba etiã ad
uersarij: ꝙ qui filij societate dignus factus est, non priuatus est patre. Non eñ alienũ ge-
nitor genuit, sed talẽ qualis ipse est. Audi tu qui inæqualitatẽ doces, ego & pater unum Ioan. 10
sumus. Audi & tu Sabelli, Ego de patre exiui, & ad ipsum uado. Et uterq; propriũ uul- Ioan. 16
nus ex euangelica doctrina curet. Et tu quidem unitatẽ accipe de naturæ idẽtitate. Tu
uerò illud: à patre exiui, & ad ipsum uado, de personarũ diuersitate. Cõueniamus igitur
deinceps & pacem agamus, ac longũ contra pietatem bellũ deponamus, abiectis qui-
dem acutis his impietatis armis, & conflatis hastis in aratra; & gladijs in falces. Neq; tu
dicas solũ, sed sequere eum qui dicit: Nõ sum solus, quia qui misit me pater mecum est: Ioan. 8
Alius igitur est pater qui misit, & alius qui missus est filius. Et rursus, Ego inquit, testimo
nium præbeo de meipso, & testimoniũ præbet de me, qui misit me pater. Sed & in lege Num. 35
uestra, inquit, scriptũ est, quòd duorũ hominũ testimoniũ uerũ est. Numera si ita uis per
sonas. Ego, inquit, sum qui testimoniũ præbeo, unus: & testimoniũ præbet de me qui mi
sit me, duo. Et non ego ita audacter numero, sed ipse dominus docuit dum dixit: in lege
uestra scriptũ est, quòd duorũ hominũ testimonium uerũ est. Quin & tu qui iuxta aliam
impietatis speciẽ deum impetis, qui inæqualem esse natura filium deo dicis, qui æquali
tatem non concedis, qui uitæ diuersitatẽ inducis, reuerere Paulum dicentẽ, Qui est ima Col. 1
go dei inuisibilis: & concede imagini uiuenti, ut identitatem ineuariabilẽ habeat ad ui-
tam primariam & ad exemplar. Confitere patrẽ filij, nõ creaturę opificem. Et in uera pa
tris confessione, cõcede geniti ad ipsum æqualitatẽ, recordatus Euangelistæ, quod pa- Ioan. 5
trem suum dixit deũ, æqualẽ seipsum faciens deo. Æqualẽ autem esse genitori, secundũ
naturam intelligit, nõ iuxta corporalis magnitudinis dimensionẽ. Quomodo uerò nõ Phil. 2
rapinã arbitratus est esse se parem deo, si uelut tu blasphemas, nunq; æqualis fuit? Quõ
uerò & in forma serui fuit, qui uelut tu dicis, nũquam similis fuit? Cæterum bellum no-
bis utrinq; eiusmodi est. Veritas autem quæ? Neq; tu time personarum confessionem,
sed dic patrem, dic filium, non uni rei duo nomina attribuens, sed ex utraq; appellatio-
ne propriam significationem discens. Ingens enim est improbitas nõ suscipere dogma-
ta dñi, qui distinctè disparat nobis personarũ diuersitatẽ. Si eñ abiero, inquit, rogabo pa
trem, & aliũ uobis paracletũ mittet. Igiť filius quidem est qui rogat, pater autẽ qui roga
tur, paracletus aũt qui mittiť. Nonne igitur palàm impudẽs es quũ audis, ego de filio, il
le de patre, alius de spiritu sancto, & omnia misces, & omnia cõfundis, & uni rei omnes
appellationes attribuis? Nec uerò tu ad impietatẽ rapias personarũ diuisionem. Etiamsi
eñ duo sunt numero, tamẽ natura nõ sunt disiuncti. Neq; qui duos dicit, alienationẽ in
ducit. Vnus deus quoniã & pater, unus deus & filius, & non duo dei, quoniam identi-
tatem habet filius ad patrem. Non eñ aliam in patre cõsidero deitatem, & aliam in filio,

neq; aliam naturã illam,& aliam hanc.Quo igitur inclarescat tibi personarum proprietas,numera seorsim patrem,& seorsim filium.Quo uerò non in multitudinem deorum scindaris,unam confitere in ambobus essentiam.Sic & Sabellius cadit,& qui inæqualitatem docet conteretur.Quũ autem dixero unam essentiam,non duos ex uno diuisos intellige,sed ex principio patris filium subsistentem:non patrem & filium ex una essentia superiore.Non enim fratres dicimus,sed patrem & filiũ confitemur.Essentiæ autem identitas est,quoniam ex patre filius,non præcepto factus,sed ex natura genitus,nõ diuisus à patre,sed manente perfecto,perfectè relucens.Et ne mihi circumuagantes dixeritis uos,qui aut non perfectè quæ dico assequuti estis,aut ad calumniandũ nos circumstatis,non quærentes ut aliquid utilitatis à nobis capiatis,sed obseruantes ut aliquid ex his quæ dicimus criminari possitis,Duos deos prædicat,multitudinem deorum annunciat.Nõ duo sunt dei,neq; eñ duo patres.Qui duo principia introducit,duos deos prędicat.Talis est Marcion,& si quis illi impietate similis est. Et rursus, qui genitũ alterius essentiæ à genitore esse dicit,duos etiam hic deos dicit,propter essentiæ inæqualitatem multitudinem deorũ inducens. Si eñ una est deitas ingenita,& una genita:tu es qui deorum multitudinem prædicas,contrariũ quid em ingenitũ genito esse dicẽs, contrarias nimirũ etiam essentias pronuncians,siquidẽ essentia patris est ingenita natura, essentia uerò filij generatio.Quare nõ duos solũ deos,sed etiã inter se pugnãtes dicis: & quod grauissimũ est,non uoluntati tribuis pugnã,sed naturali seditioni,quæ nunq; ad pacificam concordiam uenire potest.At ueritatis doctrina utrinq; contrarietates fugit. Vbi enim unũ est principiũ,& unũ quod ex ipso est.Et unũ exẽplar,& una item imago, unitatis ratio nõ corrumpitᷓ.Quapropter genitus existẽs ex patre filius,& naturaliter exprimens in seipso patrẽ,uelut imago quidẽ,identitatẽ habet:uelut genitura aũt, coessentialitatem cõseruat.Neq; eñ qui in foro imaginẽ regiã intuetur,& regẽ dicit eum qui in tabula est,duos reges confitetᷓ,tũ imaginẽ,tum eũ cuius est imago. Neq; si ostenso eo qui in tabula pictus est dixerit,hic est rex,exemplar regis appellatione priuat.Imò potius illius honorẽ,per huius confessionẽ cõfirmat.Si eñ imago rex est,multò profectò uerisimilius est regẽ esse eũ qui imagini causam exhibuit.At hic ligna & cera & pictoris ars imaginẽ facit,corruptibilẽ corruptibilis imitamentũ,& artẽ eius qui factus est. Illic ue-
Heb. 1 rò ubi audieris imaginẽ,splendorẽ gloriæ intellige.Quid uero sit splendor,& quæ gloria,ipse statim interpretatus est Apostolus dicẽs, & substantiæ character. Idem igit est substãtia quod gloria,& character quod splẽdor.Quare perfecta manẽte & nihil immutata gloria,perfectũ emittit splendorẽ.Atq; sic imaginis ratio prout deũ decet accepta, unitatẽ deitatis nobis declarat.Hic eñ in illo,& ille in hoc.Nã & hic talis est qualis ille, & ille qualis hic.Sic uniunť duo eo q; non differũt,neq; iuxta aliã speciẽ ac peregrinum characterẽ filius intelligitᷓ.Rursus igit dico,unus & unus,sed natura indiuisa, & perfectio nõ defectuosa.Vnus igitur deus,qm̃ per utrosq; una species consideratᷓ, quæ integre in utrisq; ostenditᷓ.At eñ iam diu uideo uos sermonis tædio affici, & tantũ non audire mihi uideor,quod cõfessis immorans uulgatiss. quæstiones nõ attingo.Omniũ eñ aures nunc ad audiendã doctrinã de sancto spiritu pruriunt. Ego uerò maximè uelim, uelut simpliciter traditũ accepi,& uelut nõ de industria assensus sum, ita etiã auditorib. tradere,ut nõ semper de ijsdem ratio à me exigeretur,sed ex una confessione persuasos discipulos haberẽ.Quandoquidẽ uerò circũstatis nos,cẽsores magis q̃ discipuli, pbare nos uolẽtes,nõ ut ipsi aliquid accipiatis quærẽtes:necesse est nos uelut in iudicio cõtradictionẽ protendere,& semper interrogari,semper item dicere q̃ tradita accepimus. Vos aũt hortamur ut ne omni modo q̃d uobis placet à nobis audire quæratis,sed quod dño cõplacet,& cõsonũ est scripturis,& nõ cõtrariũ patrib. Quæ itaq; diximus de filio, q̃d propriã ipsius personã cõfiteri oportet,eadẽ habemus etiã ut de spiritu sancto dicamus.Nõ eñ idem est cũ patre spiritus,ob id quod scriptũ est:quòd spiritus est deus. Ne
Rom. 4 que rursus filij & spiritus una persona est,qm̃ dictũ est:Si uero quis spiritum Christi nõ habet, hic non est eius: si uero Christus in uobis.Hinc enim aliqui decepti, spiritum & Christum eundem esse opinati sunt.Sed quid dicimus? quod naturę coniunctio ac cõsortium hinc ostenditᷓ,non personarũ confusio.Est eñ pater, perfectũ & nõ defectuosum esse habẽs,radix ac fons filij & spiritus sancti.Est & filius in plena deitate,uiuũ uerbum

bum & genitura patris non defectuosa. Plenus est & spiritus, non pars alterius, sed perfectus & integer in seipso consideratur. Et coniunctus quidem est patri filius citra distantiam ac inseparabiliter, coniunctus uero filio est spiritus. Nam quod dirimat nõ est, neq; quod dissecet coniunctionem ab æterno: seculum enim nullum intercurrit, neq; suscipit anima nostra separationis cogitationem, ut aut unigenitus non semper adsit patri, aut sanctus spiritus non adsit filio. Quum igitur aliquando coniũxerimus trinitatem, ne uelut unius rei indiuisibilis, partes tres imagineris: impia est enim cogitatio, Sed trium incorporeorum perfectorum inseparabilem accipe consuetudinem. Vbi enim est spiritus sancti præsentia, illic etiam est Christi accessus: ubi uero Christus, illic & pater est uidelicet. Nescitis quod corpora uestra templum sancti spiritus qui in uobis est sunt, & si quis templum dei corrumpit, corrumpet hunc deus? Quum igitur per spiritum sanctificamur, suscipimus Christum inhabitantem internum nostrum hominem, & cum Christo patrem communem facientem apud dignos mansionem. Hanc autem coniunctionem declarat & baptismatis traditio, & fidei confessio. Si enim alienus esset natura, quo modo connumeraretur spiritus? Et si posterioribus temporibus patri ac filio accessisset, quomodo æternæ naturæ collocaretur? Qui uero separant à patre & filio, & annumerant creaturæ spiritum, imperfectum faciunt baptismum, defectuosamq; fidei confessionem. neq; enim trinitas manet, si spiritus subtrahatur. Et rursus, si una aliqua creatura adiuncta fuerit, tota creatura simul accedet ad patris ac filij connumerationem. Quid enim prohibet dicere, credimus in patrem & filium, & in totam creaturam? Si enim pium est credere in partem creaturæ, multo profecto magis pium fuerit omnẽ creaturam ad confessionem assumere: si aũt credideris in omnem creaturam, non solum in angelos & ministratorios spiritus credes, sed etiam si quæ sunt oppositę potestates. nam & ipsæ pars sunt creaturæ, & his secundũ fidem cõsenties. Hoc modo blasphemia contra spiritum ad impios ac nefandos sermones te circũducet. Simul enim ut dixisti quæ nõ conuenit dicere de spiritu, accessit tibi spiritus defectus. Sicut eñ qui cõclusit oculos, familiares habet tenebras: ita qui secessit à spiritu, extra illuminantẽ cõstitutus, ab animæ cæcitate cõfundit. At uero ut ne separes à patre & filio spiritũ sanctũ, cõpescat te traditio: dñs sic docuit, Apostoli prædicauerũt, patres cõseruarunt, martyres cõfirmarũt. Sis contentus dicere uelut doctus es. Et ne mihi profer hæc ex tua sapiẽtia. Ingenitus est aut genitus: si quidẽ ingenitus, pater. Si uero genitus, filius: si uero neutrũ horũ, creatura. Ego uero cũ patre quidẽ noui, non aũt patrem, spiritũ, & cum filio traditũ accepi, non aũt filiũ appellatum. Imò cõiunctionẽ ad patrem intelligo, qm̃ ex patre procedit: ad filium uero, quia audio, si quis spiritũ Christi non habet, hic non est eius. Si enim non est cõiunctus Christo, quõ Christo cõiungit? Sed & spiritũ ueritatis dici audio: ueritas aũt est domin⁹. Vbi uero audio spiritũ adoptionis, cogito de unitate naturæ ad filium & patrẽ. Quõ eñ adoptarit peregrinus? quõ enim cõiunxerit alienus? Hoc quidem igitur modo neq; nouo uerba, neq; reprobo dignitatẽ. Eos uero qui creaturã appellare audent deploro, ac lamentor, quod per exiguum sophisma & adulterinã fraudem, seipsos in barathrũ detrudunt. Quandoquidem enim inquiunt, tria hæc mens nostra cõprehendit, & non est in rerum natura aliquid, quod non sub hanc rerum diuisionem ueniat. Aut enim ingenitus est inquiunt, aut genitus, aut creatus. At neq; primũ, neq; secundũ, igitur tertiũ. Hoc uestrum igitur, igni ac maledictioni æternæ obnoxios uos faciet. Omnia perscrutatus es? omnia cogitationibus tuis sub diuisionem duxisti? nihil inexaminatũ reliquisti? omnia mente cõprehendisti? omnia cõprehensione tua conclusisti? nouisti quæ sub terra sunt? nouisti quæ in profundo sunt? dæmonum sunt hæ arrogantiæ, mihi

Est numerus sabuli notus, mensuraq; ponti.

Si uero multa ignoras, & infinite plura sunt quæ ignoras quàm ea quæ nosti, cur non cũ omnibus etiam de modo substantiæ sancti spiritus minime periculosam ignorantiam citra ruborem confiteris? Mihi porrò non est ocium: ut cogitationum tuarum uanitatẽ redarguam, neq; ut ostendam quot sint res, quæ cogitationũ ac mentis tuę comprehensionem latent. Illud uero libẽter ipsos corã uobis interrogauerim, & cõfidenter affirmo q̃ pœnitebit te aliquãdo impiæ huius sapientiæ, qui creaturã dicis spiritũ sanctũ. Nõ times inconcessum peccatũ? aut quid tandẽ putas te magis impium q̃ hoc est posse blasphemare

mare? Ex una hac uoce, grauissima omnia instāt, alienatio à deo secundū ipsam naturā, seruitutis humilitas, ministeria seruilia, sanctificationis priuatio, quæ secūdum naturam non adest. Et accedet spiritui, ut sanctificationis particeps fiat ex distributione secundū gratiam, quomodo etiam reliqua habent quæ sanctificata sunt. & ueluti datur nobis manifestatio spiritus ad utilitatē, & sicut unicuiq; mensuratur iuxta fidei proportionē: ita erit etiam spiritus sanctificationis particeps, siquidē reuera creatus est, iuxta eorū qui spiritum impugnāt opinionē. At enim ne relinquamus dementiā eorū inconfutatā, qui putant omnia mente sua se cōprehendisse. Respondeāt itaq; nobis. Quæ igit tandē est sensibilis solis essentia? num unū aliquod ex quatuor est, aut cōpositus ex quatuor? Atqui neq; terra est, neq; aer, neq; aqua, neq; ignis. Hæc eñ rectū motum habēt, & partim sursum ferunt, partim deorsum: terra eñ & aqua, deorsum feruntur, propter grauitatē. Aer uero & ignis sursum uersus mouent, ob leuitatē: solis aūt circularis est motus. nō igit unum ex quatuor est. Sed neq; cōpositus est ex his, propterea q̃ cōposita labore cōtinentur, quum ex contrarijs constitutionē habeant, & contraria reuulsionē inter se mutuò faciant iuxta motum. Laboris aūt expers est solis motus, & propterea quoq; nō quiescēs. Sed & inter corpora aut simplex quoddam est aut compositum. Neq; autē simplex corpus est sol: nō enim in directum mouetur: neq; compositum, non enim laboriose mouetur. non igitur est sol. Tales sunt uestræ sapiētes illæ diuisiones, quæ ab his qui oculos habent deridentur. Rursus quomodo uidemus nos homines, utrum formas rerum uisibilium suscipientes, aut uim ex ipsis emittentes? Atqui neq; suscipimus rerum uisibilium imagines: quomodo enim dimidius cœli circulus, in paruo pupillæ meatu feratur? Neq; uero emittimus quid à nobis ipsis: quomodo enim rursus id quod emittitur suffecerit ut per cœlum expandatur? Si uero neq; suscipimus uisibilium imagines, neq; uim aliquam ex nobisipsis emittimus, non igitur uidemus. Quid igitur? redarguā ne uestros syllogismos, aut optabo uobis ueras esse conclusiones? Quid differt ab his sermonib. uestra de spiritu sancto uerborū uersutia? quā inter miseras mulierculas, aut eunuchos muliercu-lis uicinos iactatis? Ne audias ad calumniandū. Si ex deo est Spiritus, quō sub creaturā ducis? Nō enim profectò illud dices, quod etiam omnia sunt ex deo. Quemadmodum
2. Cor. 3 enim Christus dei dicitur, non autem etiam creatura sicut nos. Nos enim Christi, Christus aūt dei. Sed aliter quidē nos Christi dicimur, uelut serui domini: aliter aūt Christus
Heb. 1 dei dicitur, uelut filius patris, Sic etiam spiritus, non quia omnia ex deo, etiam ipse uelut
1. Cor. 12 omnia. Non enim quia sunt etiam ministratorij spiritus, iam etiam sanctus spiritus similis ipsis est, propter appellationem: unus enim est uere spiritus. Sicut enim multi sunt fi-
Ioan. 16 lij, unus autem uere filius: ita etiam si omnia dicantur ex deo, at propriè filius ex deo est, & spiritus ex deo, Nam & filius de patre exiuit, & spiritus ex patre procedit: uerum filius quidem ex patre per generationem, spiritus autem ex deo arcano modo. Vide igitur quantum sit periculum paracleti gloriam imminuere. Non suscipit honorem in se filius, si spiritus reprobatur. Ille enim, inquit, glorificabit me: non uelut seruus cum creatura. Si enim cum omnibus glorificaret, non dictum esset ille: nunc autem relatio ad unum,
Luc. 2 glorificationem quæ exhibetur iuxta præminenriam supra alios, declarat. Non enim si-
Ioan. 17 cut qui dicūt, gloria in excelsis deo, sed sicut is qui dixit, Pater glorificaui te, opus quod dedisti perfeci. Et sicut pater glorificat filium, dicens: Et glorificaui te, & rursus glorifi-
Mat. 10 cabo, Ita etiam filius spiritum in suam & patris societatem assumit. Aut ostendat mihi aliquis maiorem hac gloriam, & concedam aduersarios omnia uera dicere. Qui uos reprobat, me reprobat. Cur? propter spiritum uidelicet inhabitantem in ipsis. Quare qui non honorat spiritum, non honorat filium: qui non honorat filium, nō honorat patrem. Sic igitur improbitas ac perfidia circa unum aliquod eorum quę creduntur, totius deita
Exod. 13 tis abnegatio est. Si creatus est spiritus, nō est diuinus. Atqui spiritus inquit, diuinus qui fecit me. Et impleuit, inquit, deus Beseleel spiritu diuino sapientiæ ac prudentiæ. Vbi itaq; reperis appositam diuinitatem, ad creaturam, aut ad deitatem? Si enim ad creaturam, etiam patrem domini nostri Iesu Christi creaturam dices. Scriptum est enim de ipso: Et sempiterna ipsius potentia & deitas. Si uero ad deitatem, define à blasphemia, agnosce spiritus dignitatem. Adeò stultus es, ut neq; ab ipsa uoce adducaris ad dignas spiritu notiones? Ipsi gloria in secula.

D. BASILII MAGNI DE SPIRITV SANCTO LIBER AD SANCTVM AMPHILOCHIVM

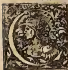
Iconij Episcopum, Iano Cornario interprete.

Capita libri de Spiritu sancto, numero XXX.

Prooemiũ, in quo tractatur quòd necessariæ sunt de minutissimis Theologiæ partibus perscrutationes. Caput I
Quale habuerit initium hæreticorum circa syllabas obseruatio. Cap. II
Ab externa sapientia ortam esse sophisticam de syllabis disputationem. Cap. III
Quòd nullius discriminis sit harum syllabarum in scriptura usus. Cap. IIII
Et de patre dici per quem, & de filio ex quo, & de spiritu sancto. Cap. V
Responsio ad eos qui pronũciant, non cum patre esse filium, sed post patrem, ubi etiam de æquali maiestate. Cap. VI
Aduersus eos, qui dicunt non conuenire de filio dici, Cum quo, sed Per quem. Caput VII
Quot modis accipitur uox per quem, & in qua sententia cõgruentius sit, cum quo. Vbi simul exponitur quõ mandatum accipit filius, & quomodo mittitur. Cap. VIII
Definitiuæ sententiæ de spiritu ad scripturarum doctrinam consequentes, & quòd spiritus est dominus. Cap. IX
Aduersus eos qui dicunt non oportere adiungere patri ac filio spiritũ sanctum. Cap. X
Quòd sint præuaricatores qui negant spiritum. Cap. XI
Aduersus eos qui dicunt, sufficere etiam in solum dominum baptisma. Cap. XII
Cur angeli apud Paulum, unà cum patre & filio assumuntur. Cap. XIII
Obiectio, quod & in Mosem quidam baptizati sunt, & crediderunt in ipsum, Et responsio ad hanc. Vbi etiam de typis ac figuris. Cap. XIIII
Refutatio alterius obiectionis, quod etiam in aquam baptizamur. Vbi & ea quæ ad baptisma pertinent. Cap. XV
Quod in omni sensu, spiritus sanctus inseparabilis est à patre & filio, & in creatione intelligibilium creaturarum, & in humanarum rerum dispensatione, & in iudicio quod expectatur. Cap. XVI
Aduersus eos qui dicunt, non cõnumerari patri ac filio spiritum sanctum, sed subnumerari: ubi etiam de pia subnumeratione, summariũ fidei fundamentum. Cap. XVII
Quomodo in confessione trium substantiarum siue personarum pium monarchiæ dogma conseruamus. ubi & eorũ qui spiritũ subnumerari dicunt cõfutatio. Cap. XVIII
Aduersus eos qui dicunt, non esse glorificandum spiritum. Cap. XIX
Aduersus eos qui dicunt neq; in seruili, neq; in herili conditione, spiritum esse, sed in statu liberorum. Cap. XX
Testimonia ex scripturis, spiritum appellari dominum. Cap. XXI
Confirmatio naturalis societatis spiritus, ex eo quod æque ac pater & filius, contemplatione incomprehensibilis sit. Cap. XXII
Quod spiritus glorificatio, est eorum quæ ipsi adsunt enumeratio. Cap. XXIII
Redargutio absurditatis eorum qui non glorificant spiritum, ex collatione eorum quæ inter creaturas glorificantur. Cap. XXIIII
Quod scriptura hac syllaba In pro Cum utatur: ubi etiam quod Et, æquipollet syllabæ Cum. Cap. XXV
Quot modis dicitur In, tot modis de spiritu accipitur. Cap. XXVI
Vnde initium acceperit syllaba Cum, & qualem uim habeat. Vbi etiam de ecclesiæ legibus ac ritibus, nullo scripto constantibus. Cap. XXVII
Quod quæ de hominibus dicit scriptura, uelut Christo conregnantibus, ea non concedunt aduersarij, de spiritu sancto dici. Cap. XXVIII
Enumeratio illustrium in ecclesia, qui uoce cum in scriptis suis usi sunt. Cap. XXIX
Enumeratio præsentis Ecclesiarum status. Cap. XXX

Prooemi

PROOEMIVM, IN QVO TRACTATVR QVOD NECESSARIAE sunt de minutissimis theologiæ partibus perscrutationes, Caput I

OLLAVDO tuum discendi studium & morum industriam, & sanè ualde gauisus sum instantia tua ac mentis sobrietate, eo quod nullam uocē citra inuestigationē relinquere oportere putas, ex his quæ de deo per omnem scripturæ usum proferuntur, ô charum caput & præ omnibus mihi uenerandum Amphilochi. Nam quum recte audieris admonitionem domini, quòd om̄is qui petit accipit, & qui quærit inuenit, perpetendi sedulitatē etiā desidiosissimū mihi excitare posse uideris ad impertiendū. Verum illud in te etiā amplius admiror, ꝙ non tentandi gratia, uelut plerięq nunc solēt quæstiones ꝓponis, sed ut quæ sit ipsa ueritas cōperias. Etenim exploratorū & percūctantiū nos, nūc magna copia est. At animā discendi cupidam, & ad ignorātiæ medelā ueritatē inquirentē, difficillimū est nancisci. Nam uelut uenatorū laqueus, & hostiū insidiæ: ita cōplurium interrogationes occultam & arte cōpositam orationē habent: qui proponunt quæstiones non ut aliquid utilitatis ex ipsis capiant, sed ut si non conuenientes suæ cupiditati responsiones inueniant, hanc iustam belli causam habere uideātur. Si uero stulto de sapientia percontanti, pro sapientia reputatur: prudentē auditorem qui à propheta admirando consiliario cōiunctus est, quanti precij putabimus? profectò iustum est ut ipsum omni laude dignemur, & eum ulterius producamus, et unà cum ipso studiū attingamus, & omnia unà cum ipso elaboremus ad perfectionem festinante. Nam non oscitanter audire theologicas uoces, sed conari sententiam in singulis uocibus ac syllabis latentē perscrutari, non est segnium ad pietatē, sed eorū qui scopum uocationis nostræ cognoscūt: quod propositū est nobis similes fieri deo quantum possibile est humanæ naturæ. Similitudo aūt non contingit absq; cognitione: cognitio aūt ex doctrina est: sermo uero doctrinæ principiū existit. Sermonis aūt partes sunt syllabę & dictiōes: quare nō extra scopum syllabarū expensio contingit. Nec uero quia minutæ alicui uideri possint hæ quæstiunculæ, ob id neglectu dignæ iudicandæ sunt: sed qm̄ difficilis inuentu ueritas est, undiquaq; nobis inuestiganda est. Si enim uelut reliquę artes: sic etiam pietatis adeptio accessionibus paulatim contingētibus augetur, nihil cōtemnendū est his qui ad cognitionem introducuntur. Nam si quis prima elementa uelut minuta cōtemnat, quando perfectorum sapientiā assequetur? Nę, & non, syllabę duæ sunt. Attamen fortissima omnium bonarum rerum ueritas, & extremus prauitatis limes mendaciū, paruis his uerbis sæpenumero cōprehēduntur. Et quid hæc dico? quum iam quis etiā capite solum nutu facto in testimonijs pro Christo, omnem pietatē expleuisse iudicatus sit. Si uero hæc hoc modo se habent, quod nam uerbū theologicū adeò paruum est, ut aut recte aut secus se habens, non magnū habeat in utrāq; partem momentū? Si enim ex lege iota unum, aut unus apex non transibit, quō tutum est nos etiam minutissima transsilire? Porrò quæ ipse à nobis dijudicanda requisiuisti, eadem breuia sunt & magna, compendio quidem proferendi breuia, & ob id fortassis cōtemptibilia: uerum potentia eorū quæ significantur, magna, ad sinapis similitudinē, quod quum minutissimū sit inter sarmentitia semina, si iustam curam nanciscatur, ad magnā altitudinē exurgit, facultate quæ in ipso est expassa. Quod si quis ridet nostrā uidens circa syllabas, ut psalmi uerbo utar, nugacitatē, ipse quidem inutilem rusus fructum decerpere se sciat. Nos aūt minime hominū opprobrijs cedentes, neq; à uituperatione ipsorū superati, neutiquā inuestigationē relinquamus. Tantum enim abest, ut propter hæc parua erubescam, ut si uel minimam dignitatis ipsorum partem assequar, & mihi ipsi uelut magnas res adepto gratulaturus sim, & fratri hæc unà nobiscum perscrutanti, non paruum hinc lucrū accessisse dicturus sim. Itaq; quū in paruis uerbis maximum uideam certamen, ob spem mercedis laborem non detrecto, & mihi ipsi frugiferum fore sermonem arbitratus, & audientibus perpetuā utilitatem allaturum esse. Quapropter iam cum ipso, ut ita dicā, sancto spiritu ad enarrationē procedam. Et si uis ut me in uiam perducam huius disputationis, paululū ad propositæ quæstionis initium me conuertam. Nuper oranti mihi coram populo, & glorificationem deo ac patri utroq; modo absoluēti, nunc cum filio & cum sancto spiritu, nūc per filium in sancto spiritu: irruerunt quidam in nos, peregrinis nos uocibus usos esse dicētes, atq; his simul

inter

inter se contrarijs. Tu uero maxime quidem illorum ipsorum utilitatis gratia, aut si omnino incurabiles illi essent, propter eorum qui illos adire solent securitatem, petiuisti ut distincta aliqua de harum syllabarum facultate doctrina euulgaretur. Dicendum igitur nobis breuissime, quantum eius fieri poterit, ita ut ab initio quodam confesso tractationem auspicemur.

QVALE HABVERIT INITIVM, HAERETICORVM circa syllabas obseruatio, Cap. II

CVriositas illa horum uirorum circa syllabas ac dictiones, non simplex est, uelut alicui uideri possit, neque ad paruum malum tendens, sed profundum habet & tectum aduersus pietatem consilium. Cōtendunt enim inæqualem ostēdere patris & filij ac sancti spiritus prolationem, uelut ex hoc etiam facilem euariationis secundum naturam, demonstrationem habituri. Habent enim ipsi uetus quoddam commentum ab Aetio præfecto huius hæresis inuentum, qui alicubi in epistolis suis scripsit: Quæ inæqualia sunt secundum naturam, inæqualiter proferri. Et uice uersa, Quæ inæqualiter proferuntur, inæqualia esse secundum naturam. Et ad huius dicti cōfirmationē, apostolum citauit dicentem: Vnus deus & pater ex quo omnia, & unus dominus Iesus Christus per quē omnia. 1. Cor. 8
Quemadmodum igitur habent se uoces inter se: sic habebunt inquit, & naturæ quæ per ipsas significantur. Inæqualis autem est uox ex quo, uoci per quem: inæqualis igitur est patri filius. Ex hoc itaque morbo, etiam circa propositas dictiones horum uirorū nugacitas dependet, Vnde deo quidem & patri uelut præcipuam quandam sortem attribuunt uocem, ex quo: filio autem & deo assignarunt, per quem: spiritui autem sancto, in quo. Et adstruunt hunc syllabarū usum nunquam permutari, quo, uelut dixi, ex euariatione prolationis, simul etiam naturæ euariatio compareat. Atqui nō obscurum est eos in subtilibus nugis, impiæ doctrinæ uires corroborare. Nam uocem ex quo, creatorem significare uolunt: per quem uero, operis ministrum, aut instrumentum: in quo autem, tempus indicare uolunt aut locum, Vt opifex uniuersorū, nihilo honoratior instrumēto intelligatur: spiritus autem sanctus nihilo plus exhibuisse uideatur ad rerum creationē quàm loci aut temporis collationem. Induxit porrò ipsos ad hunc errorem externorū quoque scriptorū obseruatio, qui uoces ex quo, & per quē, rebus secundū naturā separatis attribuerunt. Illi enim putant, ex quo, materiā significare: per quem uero, instrumentū declarare, aut omnino ministeriū. Sed quid uetat, tota illorū doctrina repetita, paucis coarguere horum uirorum & à ueritate diffidentiam, & ad illos ipsos quoque discordiam.

AB EXTERNA SAPIENTIA ORTAM ESSE sophisticam de syllabis disputationem, Cap. III

QVi uanæ philosophiæ studio addicti sunt, causæ naturā multipliciter exponentes, ipsamque in propria significata diuidētes, alias primitiuas dicūt esse causas, alias cooperantes aut cōcausas, alias eorū sine quibus nō, rationē obtinere. Vnicuique uero harū etiam peculiarem appellationē assignāt, ut aliter significetur ipse opifex, & aliter instrumentū. Etenim opifici cōgruere putant uocē, à quo. proprie em̄ aiunt dici, à fabro lignario factos esse gradus, Instrumento uero, per quod: per asciam enim aiunt, & terebrum, ac reliqua. Eodē modo & Ex quo, uocem materiæ propriā faciunt illi: ex ligno em̄ esse opificium. At uero uocem iuxta quod, cogitationē significare aut propositū artifici exemplum. Aut enim antea depicta in mēte structura, sic ad opus imaginationē perducit: aut ad iam expositū exemplar respiciens, ad illius similitudinē operationē dirigit. Cæterum uocem propter quod, fini cōuenire uolunt: nam propter hominū usum gradus factos esse. Porrò uocē In quo, tempus aut locum declarare. Si quis enim quærat, quando facti sunt gradus, respondemus, In hoc tēpore: & ubi, in hoc loco. Hæc aūt etiamsi nihil conferant ad id quod paratur, tamen sine his nihil fieri potest: operātibus enim & loco & tempore opus est. Has obseruationes edocti hi atque admirati ex uanitate & inani fraude, etiam ad simplicem & omni arte carentē doctrinam transferunt, ad imminutionem quidem dei uerbi, ad ignominiā uero spiritus sancti. Qui sanè uocem inanimatis instrumentis, aut manuario ac humili penitus ministerio, ab externis scriptoribus assignatam, per quem dico, ad dominū uniuersorū transferre ueriti nō sunt. Nec pudet Christianos serræ aut mallei uocabulum, uniuersæ creaturæ opifici assignare.

Quod

QVOD NVLLIUS DISCRIMINIS SIT HARVM SYLLA-barum in scriptura usus, Cap. IIII

NOs porrò etiam ueritatis scripturam in multis locis usam esse his uocibus confitemur: non tamen spiritus libertatem penitus seruire dicimus inepto externorum scriptorum decoro, uerum prout semper res occurrit, cōgruenter ad usus necessitatem loquutiones alterare. Non enim uox Ex quo, semper materiam significat, uelut illis uidetur, sed familiarius est scripturæ de suprema causa hāc uocem usurpare, Velut in hoc: Vnus deus ex quo omnia. Et rursus: Omnia autem ex deo. Vtitur tamen ueritatis do-
1.Cor.8 ctrina hac dictione etiam sæpe de materia, uelut quum dicit: Facies arcam ex lignis im-
Gen.6 putrescibilibus. Et, Facies candelabrū ex auro puro. Et, primus homo ex terra terrenus.
Exod.37 Et, ex luto compositus es tu æque ut ego. At hi quo naturæ uelut diximus differentiam
1.Cor.15 declarent, soli patri hanc uocem cōuenire sanciuerunt, obseruatiōis initio ab externis
Iob 33 accepto, non tamen exacte per omnia illis inseruientes. Sed filio quidem iuxta illorū legem, instrumenti appellationem imposuerunt, Spiritui uerò sancto, loci. Dicūt enim in spiritu, & per filium, Deo uero uocem Ex quo attribuerunt: non amplius hic externos sequentes, sed ad apostolicos uelut dicūt usus transgredientes. Quomodo dictum est: Ex ipso autem uos estis in Christo Iesu, Et, omnia autem ex deo. Quid igitur est quod ex hac uersutia colligitur? Alia est natura causæ, & alia instrumenti, & alia loci. Alienus igitur secundum naturam est filius à patre: nam & instrumentum aliud est ab artifice. Alienus item spiritus sanctus, in quantū locus aut tempus separata sunt ab instrumentorum natura, aut eorum natura qui ipsis utuntur.

ET DE PATRE DICI PER QVEM, ET DE FILIO EX quo, & de spiritu sancto, Cap. V

ET talia quidem sunt quæ illi afferunt: nos autem quod proposuimus ostendemus, quod neq; pater accepta uoce ex quo, ad filium proiecit uocem per quē. Neq; filius rursus spiritū sanctū, iuxta horum legem, ad uocis ex quo, aut per quem, societatem
Ephe.4 non admittit. Id quod noua ac uana horum distributio decernit. Vnus deus & pater ex quo omnia, & unus dn̄s Iesus Christus per quem omnia. Hæ non sunt uoces legem ferentis, sed probe distinguentis personarū substantias. Non enim ut naturæ diuersitatem introduceret, sed ut incōfusam patris ac filij notionē declararet, Apostolus ita ipsas protulit. Nam q; hæ uoces nō sint inter se contrariæ, neq; uelut in bello ad aduersam aciem
Rom.11 secretæ debellēt naturas ad quas accesserūt, hinc patet, quod beatus Paulus etiā utrasq; de uno & eodem subiecto coniunxit, dum ait: Quoniā ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia. Quod aūt hæc palàm ad dominū referat, quiuis fatebitur qui uel leuiter orationis sententiam inspexerit. Quum enim antea posuisset Apostolus illud ex Esaia propheta:
Cap.40 Quis cognouit mentē domini, aut quis consiliarius eius fuit, induxit quoniā ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia. Quod aūt hæc de deo uerbo omnis creaturę opifice dicta sint à Propheta, ex his quæ præcedunt discere potes. Quis mensus est manu aquā, & cœlum palmo? & totam terram pugillo? Quis ponderauit montes libra, & saltus trutina?
Psal.33 Quis cognouit mentē domini? & quis consiliarius eius fuit? Nam dictio quis hoc loco, non prorsus id quod haberi nequit significat, sed quod rarum est. Velut in hoc, Quis insurget mihi aduersus peruerse agentes? Et quis est homo qui uult uitam? Et quis ascen-
Ioan.3 det in montem domini? Sic sane etiam hoc loco dictum est: quis cognouit mentem domini, & consilij ipsius particeps fuit? Pater enim diligit filium, & omnia ostēdit ipsi. Hic est qui continet terram, & pugillo complexus est ipsam. Hic qui in ordinem omnia ornate digessit, qui & montibus æquilibriū, & aquis mensuras, & omnibus in mundo proprium ordinem assignauit, qui cœlum uniuersum modica totius potentiæ suæ parte cōprehendit, quam palmum figurate propheticus sermo nominauit. Vnde congruenter
Rom.11 Apostolus adiecit, ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia. Ex ipso enim rebus quæ sunt, causa ut sint manat, iuxta uoluntatem dei & patris. Per ipsum omnibus durabilitas ac cōstitutio contingit, qui creauit omnia, & singulis creatis quæ ad salutem pertinent dimetitur. Quapropter sane & in ipsum cōuersa sunt uniuersa, insedabili quodam desiderio & arcano dilectionis affectu ad autorem ac suppeditatorē uitæ respicientia, iuxta id quod scriptum est, Oculi omnium in te sperant. Et rursus: Omnia ad te spectant, & aperis tu

manum

manum tuam, & imples omne animal bona uoluntate. Si uero aduersus hanc nostram
expositionem instant, quę ratio ipsos liberabit, quo minus manifeste in seipsos incurrãt.
Si enim non concedent de dño dictas esse has tres uoces, ex ipso, & per ipsum, & in ipso
omnia: omnino necesse est eas deo & patri appropriare. Atqꝫ ex hoc palàm cõcidet ip-
sorum obseruatio: reperitur enim nõ solum ex quo, sed etiã per quem, patri accõmoda
ri. Quæ uox si nihil humile significat, cur tandem uelut inferiorẽ filio attribuũt? Si uero
omnino ministerij significationẽ habet, respondeant nobis, Deus gloriæ & pater Chri-
sti cuius principis minister est? Hoc igitur modo illi à seipsis subuertuntur. Nobis aũt u-
trinqꝫ uictoria cõseruatur. Siue enim uicerit de filio esse sermonẽ, reperietur uox ex quo
filio conuenire. Siue contenderit quis ad deum referre prophetæ uerba, rursus uocẽ per
quem, deo conuenire concedet, & parem dignitatẽ utræqꝫ habebunt, eo ꝙ iuxta æqua-
lem rationem de deo acceptæ sunt. Atqꝫ sic etiam illo modo æquales hæ uoces inter se
apparebunt, quia de una & eadem persona sunt usurpatæ. Cæterum ad propositũ reuer-
tamur. Apostolus scribens ad Ephesios dicit: Veritatem aũt loquentes in charitate, cre- Cap.4
scamus in ipsum per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus dum compingi
tur ac connectitur per omnem iuncturam subministrationis, secũdum operationem in
mẽsura uniuscuiusqꝫ membri, augmentũ corporis facit. Et rursus in epistola ad Colossen
ses, ad non habentes unigeniti cognitionem dictum est, Qui tenet caput, hoc est Chri- Cap.2
stum, ex quo totum corpus per iuncturas & ligamenta subministrationẽ accipiens, cre-
scit augmento dei. Nam quòd Christus est caput Ecclesiæ alibi didicimus Apostolo di-
cente: Et ipsum dedit caput super omnia ecclesiæ. Et Ioannes dicit: Ex plenitudine ipsi- Ephe.2
us nos omnes accepimus. Et ipse dominus: De meo accipiet, & annũciabit uobis. Et in Ioan.1
summa, si quis diligenter perlegat, multiformes usus uocis ex quo cõperiet. Nam & do- Ioan.16
minus cognoui inquit, uirtutem ex me exiuisse. Eodem modo obseruauimus etiam de Luc.8
spiritu sancto in multis locis uocem ex quo dictam esse. Qui enim seminat, inquit, in spi 1.Cor.9
ritum, ex spiritu metet uitam ęternam. Et Ioannes: Ex hoc cognoscimus quod in nobis Ioan.5
est, ex spiritu quẽ dedit nobis. Et angelus, Quod eñ in ipsa generatũ est, ex spiritu san- Mat.1
cto est. Et dñs, Quod natum est ex spiritu, spũs est. Et de hac quidẽ uoce sic se res habet. Ioan.3
Quòd uero uocẽ per quem, similiter de patre & filio & sancto spiritu scriptura usurpet,
iam demonstrandum est. Et de filio quidem superfluũ fuerit producere testimonia, tum
quia hoc notum est, tum quod hoc ipsum ab aduersarijs affirmetur. Nos aũt ostẽdemus
etiam de patre uocem per quem usurpatã esse, Fidelis, inquit, deus, per quẽ uocati estis 1.Cor.1
ad consortiũ filij ipsius. Et Paulus apost. Iesu Christi, per uoluntatẽ dei. Et rursus, Quare 2.Cor.1
non amplius es seruus, sed filius. Si uero filius, etiam hæres per deum. Et quemadmodũ Rom.6
surrexit Christus ex mortuis per gloriam patris. Et Esaias, Væ, inquit, qui profunde faci Gal.4
tis consilium, & non per dñm. Multa porrò testimonia huius uocis etiam de spiritu ap- Cap.30
ponere licet. Nobis aũt, inquit, reuelauit deus per spiritum suum. Et alibi, Bonum depo-
situm serua, per spiritũ sanctum. Et rursus, Alij quidem per spiritum datur sermo sapien-
tiæ. Eadem etiã de syllaba In dicere possumus, ꝙ etiam de deo & patre, usum ipsius scri-
ptura suscepit: uelut in ueteri testamẽto. In deo, inquit, faciamus uirtutem. Et, in te laus Psal.59
mea semper. Et rursus, In nomine tuo exultabo. Et apud Paulum, In deo, inquit, qui crea Psal.88
uit omnia. Et, Paulus & Syluanus ac Timotheus ecclesiæ Thessalonicensium in deo pa 1.Thes.1
tre. Et, Iam tãdem prosperabor in uoluntate dei, ut ueniam ad uos. Et, gloriari, inquit, in
deo. & multa alia quæ neqꝫ facile sit enumerare. Verum nobis non est propositum mul- Phil.3
titudinem testimoniorum ostentare, sed conuincere, obseruationes ipsorum non sanas
esse. Nam de domino & spiritu sancto usum huius particulæ receptum esse, tãquam no
tum ostẽdere supersedebimus. Illud uero dicere necessarium est, quod prudenti audito
ri sufficiens est redargutio eorum quæ producta sunt, si à contrario cõtingat. Si enim di-
uersitas prolationis naturam diuersam indicat, uelut illi dicunt, nunc ipsa uocum identi
tas commoueat ipsos ut essentiam minime euariantem cõfiteantur. Non solum autem
in theologia usus uocum permutantur, sed etiam ad mutuas significationes frequenter
transferuntur, quum altera alterius significatũ assumat, uelut, Possedi hominem per de-
um, inquit Adam: idem dicens quasi dixisset, ex deo. Et alibi: quæcunqꝫ præcepit Moy-
ses Israel, per præceptum domini. Et rursus, Nonne per deum manifestatio ipsorum est?

Ioseph de insomnijs in carcere loquens, palàm etiam ipse per deum, pro ex deo dicit. Et uice uersa uox ex quo, pro per quem usurpatur. Velut quum Paulus dicit, factus ex mu-
Gal. 4 liere, pro per mulierem. Hoc enim nobis alibi manifeste distinxit, mulieri conuenire di-
1.Cor.11 cens, ex uiro natam esse: uiro autem per fœminam, dum ait, Quemadmodum mulier ex uiro, sic uir per mulierem. Quanquam illic simul usus diuersitatem ostendens, simulq́ errorem quorundã in transcursu corrigens, qui putant domini corpus spirituale esse, quo ostenderet quòd ex humana massa concreta esset caro dei gestatrix, significatiorem uocem potiorem duxit. Nam si dixisset per mulierem, transitorium natiuitatis intellectum ostensurus erat. Quum uero ex muliere dixerit, abunde declarat communitatem naturæ geniti ad genitricem. Non quod secum pugnet Apostolus, sed ut ostẽdat has uoces facile uicissim inter se cedere. Quando igitur & de quibus decretũ est uocem per quem proprie dici, de ijsdem etiam uox ex quo usurpatur, quam rationem habet ad pietatis calumniam, dictiones penitus inter se segregare.

Responsio ad eos qui pronunciant, non cum patre esse filium, sed post patrem: ubi etiam de æquali maiestate. Cap. VI

Atqui neq; ad ignorantiæ ueniam confugere possint, qui adeo artificiose ac malignè sermonem nostrum corripiunt, & palàm nobis indignãtur, quòd cum patre, unigenito glorificationem absoluimus, & spiritũ sanctum à filio nõ disparamus. Vnde nouatores & nouorum uerborum excogitatores, & quibus non probrosissimis nominibus? nos appellant. Quorum conuitia tantũ abest ut ægreferam, ut nisi tristiciam mihi afferret indesinẽtemq; dolorem, ipsorum calamitas, propemodum dicerẽ me etiam gratiam ipsis pro maledictis habere, ut qui beatitudinẽ mihi propinẽt. Beati enim estis, in-
Mat. 5 quit, quũ opprobrijs impetiuerint uos homines, ac persequuti fuerint, & omẽ uerbũ malum dixerint contra uos, mẽtientes propter me. Sunt aũt ob quæ nobis indignant̃ hæc, Non cũ patre inquiunt, est filius, sed post patrẽ: quapropter cõsequens est, per ipsum gloriam patri exhibere, sed nõ cũ ipso. Nam cum ipso, æqualẽ honorẽ significat: uerum per quem, ministerium declarat. Neq; uero cum patre, inquiũt, & filio, locandus est sanctus spiritus, sed sub filium & patrẽ, ita ut nõ coniungat̃, sed subdatur, neq; cõnumeretur, sed subnumeretur. Atq; huiuscemodi uerborũ uersutijs, fidei simplicitatẽ ac sinceritatẽ peruertunt. Quare quam ueniã assequãtur propter inexperientiã, qui neq; alios imperitos esse permittunt ex ista sua curiosa tractatione? Nos uero illud primũ ipsos interrogabimus. Illud post patrẽ, quõ dicunt. Num uelut tempore iuniorem, aut ordine, aut dignitate? At tẽpore quidẽ nemo adeo demens est, ut dicat posteriorẽ creatorem seculorũ, quũ nullum interuallum inter naturalẽ filij ad patrem coniunctionem intercedat. Nec uero humana cogitatione contingit filium patre iuniorẽ dicere, nõ solum q; simul intelligantur iuxta relationis habitum, sed quod etiam illa dicuntur tempore posteriora, quæ ad præsens tempus distantiam minorẽ habent, & rursus illa priora, quæ à præsenti tempore lõgius absunt. Verbi gratia, priora sunt quæ tẽporibus Noe facta sunt, rebus Sodomiticis. Nam à præsenti tẽpore longius dissita sunt. Et res Sodomiticæ posteriores sunt illis, quia magis quodãmodo uidentur huic tempori uicinæ. At eius uitæ, quæ omne tempus & omnia secula excedit, essentiã metiri distantia ad præsens tempus, quomodo non supra impietatem, omnem amplius dementiã excellit? siquidem quemadmodũ res generationi ac corruptioni subiectæ, aliæ alijs priores esse dicunt̃, eodem modo deus & pater, filio & deo, qui est ante secula, collatus prẽmineat. Atenim excellentiam patris ratione antiquitatis, nemo contẽplari potest, eo quod in totũ neq; cogitatio, neq; ulla aliqua notio, generationẽ domini antecedat, quũ Ioannes per duas uoces, intra circunscriptos
Ioan. 1 terminos mentẽ ac cogitationẽ nostram cõcluserit, dum dicit: In principio erat uerbum. Imperuia est enim menti uox erat, principij uero uocem imaginatio transgredi non potest. Quantũcunq; enim cogitatione curras ad anteriora, non excedis, erat: & quantum uis institeris uidere quæ sint ultra filium, principiũ transgredi non poteris. Pium itaq; est iuxta hunc modum filium simul cum patre intelligere. Quod si uelut in loco subiecto, subdescensum quendam filij ad patrem mente concipiunt, ut in supernis quidem sedeat pater, consequenter uero infra detrusus sit filius, confiteantur hoc, & nos tacebimus, quum res ipsa per se id quod minime consentaneum est habeat. Neq; enim quod

compar

compar est in cogitationibus conseruant, qui patrem non per omnia penetrare concedunt, quum eorum qui sana mente præditi sunt cogitatio, deum omnia impleuisse credat. Neque meminerunt prophetæ dicentis: Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero ad inferos, ades: qui supernum ac infernum inter patrem ac filium partiuntur. *Psal. 138* Cæterum ut de imperitia eorum taceam, qui locum incorporeis decernunt, quid mitigabit pugnam & contrarietatem ipsorum, per quam adeo impudenter scripturis aduersantur? Nempe huic, sede ex dextris meis: & huic, sedet in dextra maiestatis dei. Nam uox dextrum, non inferiorem locum significat, uelut isti dicunt, sed habitum æqualem, non corporaliter accepta uoce dextri: sic enim & sinistrū aliquid in deo fuerit: sed ex honorificis præsidentiæ nominibus, maiestatem filij scriptura nobis producēte. Consequens igitur & ipsos dicere, per hanc uocem inferiorem dignitatem significari. Discant itaque quòd Christus est dei potentia & dei sapientia, & imago dei inuisibilis, & splendor gloriæ, & quòd hunc pater insigniuit deus, seipsumque totum in ipso expressit. Hæcitaque & his similia testimonia per totam scripturam, utrum humilitatis significationem habere dicemus, an uelut præconia quædam maiestatem unigeniti & gloriæ ad patrem æqualitatem prædicare? Audiant insuper & ipsum dominum, palàm suam gloriam patri æqualem astruentem, dum ait: Qui uidit me, uidit & patrem. Et rursus, Quum uenerit filius *Ioan. 14* in gloria patris. Et, ut honorent filium quemadmodum honorant patrem. Et hoc, Vidi- *Mat. 13* mus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plenus gratia & ueritate. Et hoc, Vni- *Ioan. 5* genitus filius qui est in sinu patris. Quorum quum nihil illi considerarent, locum hosti- *Ioan. 1* bus decretum filio attribuunt. Sinus enim paternus sedes est digna filio. Scabelli uero locus, his quibus conuenit ruina. Nos igitur ad alia properantes, in transcursu testimonia attigimus. Tibi uero per ocium licet demonstrationes colligere, & gloriæ unigeniti altitudinem, & potentiæ excellentiā perspicere: quanquam candido auditori neque hæc parua fuerint, nisi quis carnaliter & humiliter accipiat dextri & sinus uoces, ut & loco deum circunscribat, & fingat figuram ac formam & situm corporalē, quæ à notione simplicis & immensi ac incorporei longe separata sunt: ut ne dicam quod hæc cogitationis ipsius humilitas pariter de patre ac filio est, quare nō euertit filij dignitatem, sed assumit iudicium blasphemiæ in deum quia talia tradit. Quæ enim ausus fuerit contra filium, ea necesse est transferre & ad patrem. Nam qui patri superiorem locum ad præsidentiā attribuit, unigenitum uero filium inferius sedere dicit, is omnia corporalia accidentia figmentum suum cōsequentia habebit. Si uero hæ imaginationes sunt ebriosorum, & ex phrenitide mente motorum, quomodo pium est natura, gloria, dignitate coniunctum, non cum patre adorare ac glorificare eos qui ab ipso edocti sunt, quod qui nō honorat filium, non honorat patrem? Quid enim dicemus? quam habebimus iustam excusationem, coram communi ac horrendo uniuersæ creaturæ iudicio? si quum dominus palàm promiserit se uenturum in gloria patris: & Stephanus uiderit Iesum stantem ex dextris *Act. 7* dei: & Paulus in spiritu testatus sit de Christo, quòd est in dextra dei & patris, qui dixit, *Psal. 109* Sede ex dextris meis: & spiritus sanctus testet, quòd sedet in dextra maiestatis dei: nos throni consortem & honore æqualem, ab æquali habitu infra deducimus? Equidem arbitror stationem & consessum, naturæ firmitatē ac stabilitatē significare: iuxta quem modum etiam Baruch immobilem ac immutabilem deum ostēdens dicit, Tu sedes in æter- *Cap. 3* num, & nos perimus in æternum. Dextrum autem locum significare dignitatis æqualitatem. Quomodo igitur nō audax facinus sit, filium in glorificatione priuare societate, uelut dignum qui in inferiori honoris loco locetur? At inquiunt, cum ipso dicere, peregrinum penitus est & inconsuetum. Verum per ipsum, & sermoni scripturæ familiarissimū est, & in fraternitatis usu tritum.

Aduersus eos qui dicunt, non conuenire de filio dici, Cum quo, sed per quem. Caput VII

QVid igitur nos ad hæc? nempe, Beatæ aures quæ nō audiuerunt uos, & beata corda quæ à uestris sermonibus illæsa conseruata sunt. Verum uobis Christū diligentibus dico, quod utrumque harū uocum usum ecclesia nouit, & neutrū reprobat, quasi alter alterum destruat. Nam quum maiestatem naturæ unigeniti, & dignitatis eminentiā contemplamur, cum patre esse ipsi gloriā testamur. Quum uero suppeditationē bonorum

in nos consideramus, aut nostrum accessum ac cõsortium ad deum, per ipsum & in ipso peragi in nobis hanc gratiã confitemur. Quare altera quidem uox cum quo, propria est glorificantium: altera uero per quem, propria gratias agentium. Quin & illud mentiuntur, quòd uox cum quo, ab usu piorum aliena est. Quicunque em̃ per morum cõstantiam, antiquitatis autoritatẽ nouationibus prætulerunt, & patrum traditionẽ inuiolatã per regiones ac ciuitates cõseruarunt, hac uoce usi sunt. At qui cõsueta fastidiunt, & cõtra uetera uelut friuola se extollunt, hi sunt qui innouationes suscipiunt, quẽadmodũ elegantiæ in uestitu studiosi nouam formã semper cõmuni præferunt. Itaque uideas etiam nunc rusticanæ plebis uocem, ueterem morem conseruantẽ. Verum artificiosorũ illorum & in uerborũ pugnis detritorũ sunt uerba nouæ sapientiæ cauterio inusta. Quod itaque patres nostri dixerunt, etiam nos dicimus, quòd gloria cõmunis est patri ac filio: quapropter etiam cum filio glorificationẽ patri exhibemus. At nõ hoc nobis sufficit, quòd patrum est hæc traditio. Nam & illi scripturæ autoritatem sequuti sunt, ex testimonijs quæ paulo ante ex scriptura produximus initio accepto. Splendor enim cum gloria intelligitur, Et imago cum exemplari, & filius omnino cum patre, quum neque nominum consequentia, nedum rerum natura, separationem admittat.

Quot modis accipiatur uox per quem, & in qua sententia congruentius sit cum quo: ubi simul exponitur, quomodo mandatum accipit filius, & quomodo mittitur. Cap. VIII

QVum igitur Apostolus gratias agit deo per Iesum Christum, & rursus per ipsum gratiam accepisse se dicit, & apostolatum ad obedientiã fidei inter omnes gentes,
Rom. 1 aut etiam quum ait per ipsum accessum nos habuisse ad gratiam hanc in qua stamus &
Rom. 5 gloriamur: illius erga nos beneficẽtias declarat, nunc quidẽ à patre in nos bonorũ gratiam transferẽtis, nunc uero nos per seipsum patri offerentis. Nam in eo quod dicit, per quem accepimus gratiã & apostolatũ: bonorũ illinc suppeditationẽ declarat. In eo uero quod ait: Per quẽ accessum habemus, nostrã assumptionẽ ac coniunctionẽ per Christum ad deum fieri adstruit. Num igitur cõfessio gratiæ ab ipso erga nos operantis, subtractio est gloriæ? aut potius dictu uerius est, quod enarratio beneficiorũ, decens est glorificationis occasio ac argumentũ? Qua propter reperimus scripturã non ex uno nomine dñm nobis significare, neque ex his solũ quæ diuinitatẽ ac magnitudinẽ ipsius declarant. Sed interdũ uti nominibus naturã exprimẽtibus. Nouit em̃ nomẽ filij, q̃d est supra omne nomen, & filium uerum dicere, & unigenitũ deum, & uirtutẽ dei, & sapientiam dei, & uerbum. Rursus uero ob multiplicẽ erga nos beneficentiã, quam propter diuitias bonitatis, iuxta uariam sapientiã suam egentibus exhibet, infinitis alijs appellationibus ipsum designat, aliquando pastorẽ uocans, aliquãdo regem, & rursus medicũ, & eundem sponsum, & uiam, & ianuam siue ostiũ, & fontem, & asciam, & petram. Hæc enim nõ naturã declarant, sed uelut dixi operationis uarietatẽ, quam ex misericordia erga propriũ figmentum, iuxta necessitatis proprietatẽ indigentibus præbet. Nam eos qui ad præfecturam ipsius confugerunt, & per malorum tolerantiam, faciles se in impertiendo exhibuerunt, oues dicit, & pastorem se esse talium fatetur, qui uocem ipsius audiunt & non
Ioan. 10 attendunt doctrinis peregrinis. Oues enim meæ, inquit, uocem meam audiunt. Rex aũt appellatur eorum qui transcẽderunt iam, & legali præfectura opus habẽt. Ostium uero dicitur, propterea quod ad bonas actiones per rectitudinẽ præceptorũ educit, & rursus secure habitare facit, eos qui ad cognitionis botũ per fidẽ in ipsum cõfugiũt. Vnde per
1. Cor. 10 me, inquit, si quis introierit, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Petra dicitur propterea quod robustum & incõcussum & omni propugnaculo securius sit munimentum in ipsum credentibus. In his uox per ipsum, aptissimũ ac significantissimũ usum habet, quum uelut ostium, & uelut pastor, & uelut uia dicatur. At uero uelut deus & filius,
Phil. 2 cum patre glorificationem habet. Quia in nomine Iesu, omne genu flectetur, cœlestiũ, terrestrium, & infernorum. Et omnis lingua confitebitur, quòd dominus sit Iesus Christus in gloriam dei patris. Quapropter utrisque uocibus utimur, altera propriam ipsius dignitatem, altera gratiam erga nos prædicantes. Per ipsum enim omne auxilium est animarum, & iuxta singulas auxiliorum species propria quædam appellatio excogitata est. Quum enim animam inculpatam, non habentẽ maculam aut rugam, uelut castam uirginem

nem sibiipsi adiungat, sponsus appellatur. Quum uero à prauis diaboli plagis afflictam deprehenderit, grauiterq; laborantem è peccatis, sanare dignatus fuerit, medicus nominatur. Num igitur tales de nobis curæ, cogitatiões nostras ad humiliter de ipso sentiendum deducunt? aut uice uersa admirationem potẽtiæ simulq; amoris erga homines ipsius seruatoris inducunt? quod & infirmitatibus nostris cõdolere sustinuit, & ad nostram infirmitatem descendere potuit. Non enim in tantum cœlum, & terra, immẽsaq; maria, & in aquis degentia ac terrestria animantia, & plantæ, & stellæ, & aer, & tempora, & uarius ille uniuersi ornatus, excellentiam potentiæ ipsius commendant: quantum potuisse deum incõprehensibilem sic citra læsionem per carnem morti complicari, ut nobis per propriam passionem, ab affectibus puritatem ac immortalitatẽ largiretur. Et quum Apostolus dicat: In his omnibus superamus per eum qui dilexit nos: neuiquam humile Rom. 8 quoddam ministerium ex tali uoce suggerit, sed auxilium in fortitudinis robore operãs. Ipse enim est qui ligauit fortem, & diripuit instrumenta ipsius, uidelicet nos, quibus ad omnem malam actionem abusus erat, & fecit instrumenta ac uasa inutilia domino, absolutos ad omne opus bonum ex prõptitudine eius quod erat in nobis. Sic sane accessum per ipsum habemus ad patrem, translati ex potestate tenebrarum, ad portionem sortis sanctorum in luce. Ne itaq; ex seruili humilitate, coactum ministerium intelligamus ipsam per filium dispẽsationem, sed uoluntariam solicitudinem ex bonitate ac misericordia, secundum uoluntatem dei & patris, erga proprium figmentum operantem. Sic eñ pietatem seruabimus, si & perfectam potẽtiam ipsi testimonio nostro attribuerimus, & nusquã in omnibus quæ fiunt à paterna uoluntate ipsum disparauerimus. Queadmodũ sane etiam quum uia dominus dicitur, ad altiorem intelligentiam, & nõ ad eam quæ ex promptu sumitur subducimur. Nam profectũ ordine & serie per iustitiæ opera, & illuminationem cognitionis ad perfectionem procedentem, uiam accipiamus, semper ad ulteriora festinantes, & ad ea quæ restant nosipsos extẽdentes, donec peruenerimus ad beatum finem, ipsam dei cognitionem, quam dominus per seipsum his qui in ipsum credũt largitur. Bona eñ reuera uia, minime uaga, nec erronea, est dominus noster Iesus Christus, ad reuera bonum patrem perducens, Nemo enim uenit, inquit, ad patrem nisi per Ioan. 6 me. Talis igitur est noster ad deum ascensus per filium. Qualis autẽ rursus à patre in nos per ipsum sit bonorũ suppeditatio, consequens fuerit nos dicere. Omnis naturæ creatæ Ioan. 11 tum uisibilis, tum intelligibilis, quæ dei cura opus habet ad hoc ut cõtineatur, opifex est uerbum, unigenitus deus, iuxta mẽsuram necessitatis uniuscuiusq; auxilium distribuẽs, uaria quidem & omnigena auxilia illa, propter uarietatem eorum qui beneficio afficiuntur, cõgruas tamen unicuiq; iuxta usus necessitatẽ dimetitur impensas. Eos enim qui in ignorantiæ tenebris detinenẽ, illuminat, & propterea lux uera est. Iudicat idem, iuxta operum meritum retributionem remetiens, & propterea est iudex iustus: pater enim neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio. Erigit ex casu eos qui à uitæ altitudine ad peccatum delapsi sunt. Et ob id uocatur resurrectio. Omnia aũt facit, contactu potentiæ & bonitatis uoluntate operans. Pascit, illuminat, nutrit, deducit, medetur, erigit. Ea quæ non sunt, ad essentiam producit, creata conseruat. Sic dona ex deo per filium ad nos perueniunt, qui maiore celeritate singula operatur, quàm oratio exequi ualeat. neq; enim fulgura, neq; lucis in aere a deo uelox discursus, non oculorũ tam celeres iactus, non ipsius mentis nostræ tam repentini motus. Sed singula hæc amplius à diuinæ operationis celeritate absunt, quàm pigerrima apud nos animalia, non dixerim à uolucribus, neq; uentis, aut rerum cœlestium impetuosa latione, sed ab ipsa nostra mente, iuxta motum superantur. Nam qua tandem temporali dilatione opus habuerit, qui omnia fert uerbo potentiæ suæ, & non corporaliter operatur, neq; manuum opera ad opificium indiget, sed ad uoluntatem incoactam, naturam eorum quæ fiunt obsequẽtem habet. Quomodo Iudith, Cogitasti, inquit, & præsto fuerunt tibi omnia quæ cogitasti. Attamẽ ut nẽ Cap. 9 forte ex magnitudine fientium distrahamur ad imaginãdum, principio carere dominũ, quid ait is qui per se uita est? Ego uiuo propter patrem: Et ipsa dei potentia, nõ potest fi- Ioan. 6 lius facere à seipso quicquam: & ipsa per se perfecta sapientia, mãdatum accepi, quid di- Ioan. 14 cam, & quid loquar: per hæc omnia ad patris nos deducẽs cognitionem, & miraculum eorum quæ fiunt ad ipsum referens, ut per ipsum, patrem cognoscamus. Nõ enim ex o-

perum differentia patet consideratur, quod propriam & separatam actionem ostendat. Quęcunq; enim uiderit patrē facere, ea etiam filius similiter facit: Sed ex gloria quæ ipsi ab unigenito affertur, miraculi eorum quæ fiunt, fructum capit, supra operum magnitudinem, etiam de ipso opifice gaudens, dum exaltatur ab his qui agnoscunt ipsum patrem domini nostri Iesu Christi, per quem omnia, & propter quem omnia. Quapropter
Ioan. 17 dicit dominus, Mea omnia tua sunt: tanq; ad ipsum principiū opificiorum referendū sit: & tua mea: tāquam illinc causa creandi ad ipsum deueniat. Non quod auxilijs utatur ad operationem, neq; quod particularibus permissionibus uniuscuiusq; operis ministeriū ipsi commissum sit: seruile enim hoc esset, & ualde à diuina dignitate alienum. Sed plenum est uerbū paternis bonis, & à patre resplendens omnia facit ad genitoris similitudinem. Si enim iuxta essentiam nihil euariat à patre, nihil euariabit etiam iuxta potētiam.
1. Cor. 1 Quorum autem potentia æqualis est, eorum sanè æqualis est omnino & operatio. Chri-
Ioan. 1 stus enim dei potentia est, & dei sapientia. Et sic omnia per ipsum facta sunt, & omnia per ipsum, & in ipsum creata sunt. Non quòd instrumentali ac seruili ministerio fungatur, sed quod uelut conditor paternam perficiat uoluntatem. Quum igitur dicat, Ego ex meipso nō sum loquutus. Quemadmodum dixit mihi pater, sic loquor. Et rursus, Quemadmodum auditis, non est meus, sed eius qui me misit. Et alibi, & quemadmodū man
Ioan. 14 Sermo quem auditis, non est meus, sed eius qui me misit. Et alibi, & quemadmodū man
Ioan. 12 dauit mihi pater, sic facio: non quod liberum arbitrium non habeat, & uoluntatis motu careat, neq; quod ex signis datis indulgentiam ac permissionem expectet, talibus uocibus utitur: sed ut declaret mentem suam unice & inseparabiliter ex patre hęrere. Itaq; id quod dicitur mandarī, non ut sermonem imperiosum per uocalia instrumenta prolatum accipiamus, qui de faciēdis filio uelut obedienti legem pręscribat: sed iuxta sensum deo dignum, intelligamus uoluntatis distributionem, uelut formæ cuiusdam imaginem in speculo, ex patre in filium sine tempore transeuntem: pater enim diligit filium, & omnia
Ioan. 3 ostendit ipsi. Quare omnia quæ habet pater, filij sunt, non paulatim accedentia, sed aceruatim præsentia. Non enim inter homines quidem qui artem edidicit, & firmum ipsius habitum per diuturnam exercitationē infixum habet, de cætero potest iuxta sitas in ipso scientiæ rationes per seipsum operari. Dei uero sapientia, uniuersæ creaturæ opifex, semper perfectus, citra doctorem sapiens, dei potentia, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ ac scientiæ occultati, particulari præfectura opus habet, quæ modum ipsi ac men-
Col. 2 suram actionum pręscribat. Profecto tu etiam pædagogeū aperies in uanitate cogitationum tuarum, & illum quidem præsidere facies in doctoris loco, hūc uero astare in discipuli imperitia. Deinde paulatim factis doctrinarum accessionibus edisce re sapientiam, & procedere ad perfectionem. Et hoc uero, si modo noueris consequentiā in cogitationibus conseruare, inuenies: filium quidem semper discere, neq; unq; ad finem peruenire posse: propterea q̄ infinita sit patris sapientia, & infinitæ rei finis apprehēdi nō possit. Quare qui non concesserit filium omnia ab initio habere, nunquam concedet ipsum ad perfectionem peruenturum esse. Sed pudet me huius humilis cogitationis. Ad sublimitatem igitur uerbi reuertamur. Qui uidit me, inquit, uidit & patrem: non figuram, neq; formam: pura est enim à compositione diuina natura: sed bonitatem uoluntatis, quæ cū essentia cōcurrens, similis & æqualis, imò potius eadem in patre & filio intelligit. Quid
Phil. 2 igitur sibi uult illud, factus obediens usque ad mortem? & hoc, pro nobis omnibus tra-
Ephe. 5 didit seipsum? Quoniam ex patre hoc filius habuit, ut iuxta bonitatem suam pro hominibus operaretur. Tu uero etiam illa audito: Christus nos exemit ē maledictione legis.
Rom. 5 Et, quum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Attēde autem diligenter ipsis domini uerbis, quod quum nos de patre erudit, authenticis & herilibus
Mar. 1 uocibus uti solet, dicēs: Volo, mundus esto. Et, tace, obmutesce. Et, ego autem dico uo-
Mar. 4 bis. Et hoc, mutum & surdum dęmonium ego tibi pręcipio. Et quæcunq; huiuscemodi.
Luc. 4 Quo per hæc quidem, dominum & creatorem nostrum cognoscamus: per illa uero, pa-
Mar. 9 trem domini ac creatoris nostri discamus. Itaq; sermo undiquaq; uerus ostenditur. Nam patrem creare per filium, neque imperfectum patris opificium ac creationem declarat, neque infirmam filij operationem ostendit, sed unitatem uoluntatis explicat. Quare uox per quem, principalis causę confessionem habet, & non ad efficientis causæ prædicationem assumitur.

Definitiuę

Definitiuæ sententiæ de spiritu, ad scripturarum doctrinam consequentes, & quod spiritus est dominus. Cap. IX

IAm uero etiam de spiritu sancto communes nostras sententias quales sint, expendamus, tum eas quæ ex scripturis de ipso nobis collectæ sunt, tũ quas ex non scripta patrum traditione quasi per manus suscepimus. Primũ igit ubi quis spiritus appellationes audiuit, erigit animũ, & ad supremã naturã mentẽ attollit. Spiritus eñ dei dictus est, & spiritus ueritatis qui à patre procedit. Spiritus rectus, principalis, spiritus sanctus, q̃ propria ipsius ac peculiaris appellatio est, & maxime omniũ, incorporei & pure immaterialis ac indiuisibilis nomẽ est. Quapropter etiã dñs animã putantẽ deũ in loco adorari, docens quod incomprehensibile est incorporeũ, spũs, inquit, est deus. Itaq; fieri nequit, ut is qui spiritũ audiuit, circumscriptã naturã, aut mutationib. & alterationib. subiacẽtem, aut omnino creaturæ similẽ, menti imprimat. Sed necesse est ut cogitatione ad summũ procedat, & intellectualẽ essentiã cogitet, potentia infinitã, magnitudine incircumscriptam, temporũ aut seculorũ dimensiones nõ admittentẽ, nemini bona q̃ habet inuidentem. Ad quem omnia conuertuntur quæ sanctificatione opus habent. Quẽ omnia desiderant iuxta uirtutẽ uiuentia, uelut quæ rigant & adiuuant eius aspiratione, ut ad proprium suũ ac naturalẽ finem perueniant. Qui perficit alia, ipse uero nusq; defectuosus est. Qui non rediuiuo more uiuit, sed uitam suppeditat: nõ accessionib. augescens, sed plenus, rectus, in seipso firmatus, & ubiq; existens, sanctificationis generatio, lumen intelligibile, uniuersæ potentiæ rationali ad ueritatis inuentionem, uelut perspicuitatẽ quandam per seipsum exhibens. Inaccessibilis natura, sed qui capi possit propter bonitatem: omnia quidẽ exhibens uirtute, sed eius soli digni participes fiunt. & participes fiunt nõ una mensura, sed iuxta fidei portionem diuidit uim suã: simplex essentia, uarius potentijs, totus unicuiq; præsens, & totus ubiq; existens. Qui citra læsionẽ diuidit, & integre distribuitur, ad radij solaris similitudinẽ, cuius beneficium quũ fruenti uelut soli adsit, & terrã illustrat & mare, & aeri permixtũ est. Sic sane & spũs sanctus, quũ unicuiq; eius capaci uelut soli adsit, sufficiẽs ac integrũ beneficiũ omnib. immittit, quo fruuntur quæcunq; de illo participant, quantũ ipsa ex natura possunt, non quantũ ille potest. Consortium autẽ spiritus ad animã, non est appropinquatio per locum: quõ eñ fiat ut corporaliter ad incorporeum accedas? sed discessus à uitijs, quæ ab amore erga carnẽ posterius animæ accesserunt, & à consortio dei abalienauerunt. Purgatũ igitur à turpitudine quã per maliciã affricuit, & ad naturalẽ pulchritudinẽ reuersum, & qui uelut regiæ imagini ueterem formã per puritatẽ reddidit, sic solũ accedere paracletũ licet. Ille uero uelut sol purgatũ oculum adeptus, ostendet tibi in seipso imaginẽ inuisibilis. In beata autẽ imaginis contemplatione, inenarrabilẽ uidebis archetypi ac exemplaris pulchritudinẽ. Per hunc contingunt, cordiũ ascensus, manuductio infirmorũ, proficientiũ perfectio. Hic purgatos ab omni macula illustrans, per societatẽ ad seipsum spirituales efficit. Et quẽadmodum illustria ac pellucida corpora, radio ipsis illabente, tum ipsa splendida fiunt, tum alium splendorẽ à seipsis diffundunt: Sic spiritũ ferentes animæ à spiritu illustratæ, tum ipsæ spirituales efficiuntur, tum in alios gratiam emittunt. Hinc futurorũ præscientia, mysteriorum intelligentia, occultorũ comprehensio, donorũ distributiones, cœlestis conuersatio, cũ angelis tripudium, indefinens lætitia, in deo perseuerantia, ad deũ similitudo, & quod omniũ rerum appetibiliũ summũ est, ut deus fias. Tales quidem igitur sunt sententiæ nostræ de sancto spiritu, quas de magnitudine ipsius, & dignitate & actionibus, ab ipsis spiritus oraculis sentire didicimus, ita tamen ut pauca de multis apposuerimus. Iam uero ad contradicentes procedendum est, conabimurq; illorum obiectiones refellere, quas ex falsi nominis scientia nobis proponunt.

Ioan. 14

Ioan. 4

Col. 1

Aduersus eos qui dicunt non oportere adiungere patri ac filio spiritum sanctum Cap. X

NOn conuenit, inquiunt, patri & filio adiungere spiritũ sanctũ, tum propter naturæ alienitatem, tum propter dignitatem inferiorem. Ad quos iustũ est apostolorum uocẽ respondere, quod obedire oportet deo magis quàm hominibus. Si enim dominus palàm in salutaris baptismatis traditiõe discipulis præcepit, baptizare oẽs gentes in nomen patris & filij & spiritus sancti, nõ dedignatus societatem ad ipsum: hi uero non

ro nõ cõuenire dicunt, ipſum patri ac filio adiungere: quomodo nõ ordinationi dei palàm reſiſtunt? Si quidem eñ non eſſe aiunt talem coniunctionem, ſocietatis alicuius & conſortij ſignificatiuã, dicant, quid nam hoc putare conuenit, & quem alium conſortij modum familiariorẽ ac magis genuinum habent. Alioqui ſi non coniunxit dominus ſibijpſi & patri ſpiritum ſanctum in baptiſmo, neq; nobis coniunctionem uitio uertant: nihil enim nos diuerſum neq; ſentimus, neq; loquimur. Si uero coniunctus eſt illic patri & filio, & nemo adeò impudens eſt ut aliud quid dicat, neq; ſic nobis uitio uertant, ſi quæ ſcripta ſunt, ſequimur. At belli quidem apparatus contra nos inſtructus eſt, & omnis cogitatio aduerſus nos intenta eſt, & linguæ maledicorum hic iaculãtur, uehementius ferientes q̃ Iudæi, qui Chriſtum occiderant, lapidibus tunc Stephanum impetie-

Act. 7 runt. Verum ne lateat ipſos, quod nos quidem bellum hoc prætextum habet, ſed ueritas rei ad excelſum ſpectat. Quare in nos quidem machinas ac inſidias conſtruunt, ſeq; mutuò adhortantur ad ferendum auxilium, pro ut quiſq; aut experiẽtia aut robore præſtat. Fides eſt autem quæ oppugnatur, & communis omnibus ſcopus, ut firmamentum fidei in Chriſtum concutiant, ex eo ut apoſtolica traditio ſolo adæquata diſſipetũ. Quapropter uelut æris alieni debitores probationes ex ſcriptura implorant, non ſcriptum patrum teſtimonium uelut nullius ponderis reijcientes. At non deſeremus ueritatem, neq; ob timiditatem belli ſocios prodemus. Si enim dominus ut neceſſarium & ſalutare dogma tradidit, ſpiritus ſancti cum patre coniunctionem: his autem non ita uidetur, ſed diſpatare ac diſtrahere, & ad ſeruilem naturam transferre tentant: quomodo nõ uerum eſt, quod ſuæ ipſorum blaſphemiæ maiorem autoritatem tribuunt, quã dñi præcepto? Age igitur omni contentione abiecta, ita de his quæ inter nos uerſantur, conſideremus. Chriſtiani unde nos? per fidem utiq; quilibet dicet. Saluamur autem quõ? regenerati nimirum per gratiã in baptiſmate. Nam unde alioqui? Deinde quũ ſalutem hanc per patrem & filium & ſpiritum ſanctum confirmatã ſciamus, formam doctrinæ quam accepimus, abijciemus? Profectò magnis ſuſpirijs digna res fuerit, ſi quidem reperimur nunc longius abeſſe à ſalute noſtra, quàm quum credidimus. Si enim quæ tunc recepimus, nunc abnegamus, æquale damnum eſt, aut exortem aliquem baptiſmatis diſcedere, aut id defectuoſum in una aliqua re à Chriſti traditione ſuſcipere. Et qui non profeſſionem, quã in prima introductione teſtificati ſumus, quomodo à ſimulachris liberati deum uiuentem acceſſimus, per omne tempus cõſeruat, & per omnem uitam uelut ſecurũ propugnaculũ amplectitur: is alienũ ſe facit à promiſſionibus dei, proprium chirographũ impugnans à ſe in fidei confeſſione teſtimonij loco productũ. Si eñ principium uitæ mihi eſt baptiſmus, & prima dies illa regenerationis dies: perſpicuũ eſt q̃d etiã uox omniũ præſtantiſſima mihi eſt, quæ ob gratiã adoptionis à me prolata eſt. Itaq; traditionem quæ me perduxit ad lucem, & quæ mihi largita eſt dei cognitionẽ, per quã factus ſum filius dei, qui paulò ante ob peccatum hoſtis eram, hanc ipſam, inquã, amittam probabilibus iſtorum perſuaſionib. ſeductus? Imò & mihijpſi comprecor, ut cum hac cõfeſſione abeam ad dominũ, & ipſos hortor, ut inuiolatã cõſeruent fidem in diem Chriſti, & indiuulſum à patre & filio cuſtodiant ſpiritũ ſanctũ, ipſam uidelicet baptiſmatis doctrinam, tum in fidei confeſſione, tum in gloriæ perſolutione conſeruantes.

Quod ſint præuaricatores, qui negant ſpiritum. Cap. XI

CVi uæ? cui afflictio? cui anguſtiæ ac tenebræ? cui æterna condemnatio? nõ præuaricatoribus? non his qui fidem abnegarunt? Quæ uero eſt abnegationis comprobatio? Nónne quod proprias profeſſiones reprobarunt? Quid autem profeſſi ſunt, aut quando? profeſſi ſunt ſe credere in patrem & filium & ſpiritum ſanctum, quum renunciantes diabolo & angelis ipſius ſalutarem illam uocẽ ediderunt. Quæ igitur decens hos appellatio à filijs lucis excogitata eſt? nónne præuaricatores appellantur, ut qui ſalutaria pacta ſua uiolarũt? Quo igitur nomine appellabo eum qui deum abnegauit? qui Chriſtum abnegauit? quo alio quàm præuaricatoris? Ei uero qui ſpiritum abnegauit, quam appellationem imponere me uoles? non eandem ipſam, ut qui pactũ erga deum tranſgreſſus eſt? Ergo quum & confeſſio fidei in deum pietatis beatitudinẽ nobis propinet, & abnegatio condemnationi impietatis nos ſubijciat, quomodo nõ horrendum eſt hanc nunc reprobare, non ignem, non gladium, non crucem, non flagra, nõ rotam,

non

non tormenta metuentes, sed solis sophismatis ac deceptionibus eorum qui spiritũ impugnant ad errorem impulsos? Testis hic or omni homini Christum confitenti, & deum abneganti, quod Christus ipsi nihil proderit: aut deum inuocanti, & Christũ reprobanti, quod uana est ipsius fides: & spiritum reprobanti, quod fides in patrem & filium ipsi in uanum euadet, quam neq; habere potest, spiritu non simul præsente. Non enim credit in filium, qui non credit spiritui. Non credit autem in patrẽ, qui nõ credit filio. Neq; enim potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Et deum nemo uidit unquam, sed unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit. Talis uero etiam uerę ad orationis exors est, neq; enim fieri potest ut quis adoret filium, nisi in spiritu sancto: neque ut patrem inuocet, nisi in spiritu adoptionis.

Gal. 3
Ioan. 3
1. Cor. 12
Ioan. 1

Aduersus eos qui dicunt sufficere etiam in solum dominum baptisma. Cap. XII

ET neminem ad errorem impellat illud Apostoli, quod nomen patris ac sancti spiritus in baptismatis mentione sæpe omittit: neq; ob id putet nominum nomenclaturam non necesse esse obseruari. Quicunq;, inquit, in Christum baptizati estis, Christum induistis. Et rursus, Quicunq; in Christum baptizati estis, in mortem ipsius baptizati estis: nam Christi appellatio, totius est confessio. Declarat enim & deum qui unxit, & filium qui unctus est, & spiritũ sanctum qui est ungentum: uelut à Petro in Actis didicimus Iesum Nazarenũ, quomodo unxit ipsum deus spiritu sancto. Et in Esaia, Spiritus domini super me, cuius gratia unxit me. Et psalmorum cantor, propterea unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Porrò uidetur aliquando etiam solius spiritus in baptismate mentionem fecisse. Omnes enim, inquit, in uno corpore, in unum spiritum baptizati sumus. Huic consonum est & illud, Vos autem baptizabimini in spiritu sancto. Et, ipse uos baptizabit in spiritu sancto. At non ob id perfectũ quis dixerit baptisma, in quo solum spiritus nomen inuocatũ est. Oportet enim immobilẽ manere traditionem in uiuifica gratia datam. Qui enim liberauit uitam nostrã ex corruptione, potestatem renouationis nobis dedit, quę potestas inexplicabilem causam habet & in mysterio abstrusam, uerum magnam animis salutem afferentẽ. Quare addere quid aut detrahere, palàm est elapsus à uita æterna. Si igitur separatio spiritus in baptismate à patre & filio, periculosa est baptizanti, & inutilis baptismum suscipienti: quomodo nobis tutum est à patre & filio diuellere spiritum sanctum? Fides & baptisma duo salutis modi sunt inter se cohærentes & inseparabiles: fides enim perficitur per baptismum. Baptismus uero fundatur per fidem: & per eadem nomina utraq; res impletur. Sicut enim credimus in patrem & filium & spiritum sanctum, Sic etiam baptizamur in nomen patris & filij & spiritus sancti. Et præcedit quidem confessio ad salutem inducens: consequit autem baptisma, obsignans nostram confessionem ac pactum.

Gal. 3
Rom. 6
Act. 4
Esa. 61
Psal. 44
Act. 1

Cur angeli apud Paulum, unà cum patre & filio assumuntur. Cap. XIII

SEd & alia sunt, inquiunt, quæ patri ac filio cõnumerantur, & omninò non simul cõglorificantur. Velut Apostolus simul angelos assumpsit in testimonium, coram Timotheo dicens: Obtestor te in conspectu dei, & Christi Iesu, & electorum ipsius angelorum: hos tamen neq; separamus à reliqua creatura, neq; patri ac filio connumerari sustinemus. Ego uero etiamsi hic sermo nulla reprehensione dignus est, ut qui manifestã habeat absurditatem: tamen illud dico, quod etiam conseruum quis testem producere possit, apud mitem ac mansuetũ iudicem, & maxime in æquabilitate erga litigantes, autoritatem iusticiæ iudiciorum declarantẽ. At uero liber esse è seruo, & filius uocari dei, & uiuificari à morte, à nullo alio potest, quàm ab eo qui naturalem coniunctionẽ possidet, & à seruili conditione alienus est. Quõ enim coniung et deo qui est alienus? Quomodo uero liberabit qui ipse obnoxius est iugo seruitutis? Quare non ob similia spũs & angelorum fit mentio. Sed spiritus uelut uitæ dominus, angeli uelut conseruorũ adiutores, & fidi ueritatis testes assumuntur. Mos enim hic sanctis est, ut mandata dei adhibitis testibus tradant. Sicut etiam idem ipse ad Timotheum dicit: Quæ accepisti à me coram multis testib. ea depone apud fideles homines. Et nunc angelos in testimonium producit: nouit enim quod simul aderunt angeli iudici, quũ uenerit in gloria patris, ad iudicandum orbem terrarum in iusticia, Qui eñ confitebitur me, inquit, coram hominibus

1. Tim. 5
2. Tim. 2

nibus,& filius hominis cõfitebitur ipsum coram angelis suis. Qui uero abnegauerit me
2. Thes. 1 coram hominibus, abnegabit corã angelis dei. Et Paulus alibi dicit, In reuelatione domini Iesu à cœlis cum angelis. Huius rei gratia hic iam attestatur corã angelis, ad magnum illud tribunal paratas sibijpsi construens probationes. Et non hic solum, uerũ simpliciter omnes, quibus uerbi ministerium cõmissum est, nullo tẽpore testificari cessant. Imò & cœlum & terram implorant, tanquam intra quorum ambitum nunc omnia gerantur, & qui simul affuturi sint in examinatione eorum quæ gesta sunt in hac uita. Ad-
Pro. 25 uocabit enim, inquit, cœlum sursum, & terram ad dijudicandum populum suum. Vnde
Deut. 4 Moses traditurus eloquia dei populo, testor, inquit, hodie cœlum & terrã. Et rursus can
Cap. 1 ticum dicens: Attende cœlũ & loquar, & audiat terra uerba ex ore meo. Et Esaias, Au-
Cap. 1 di cœlum, & auribus percipe terra. Hieremias autem, etiam stuporem quendam cœli narrat, ob audita impia populi facta. Obstupuit cœlum ob hoc, & inhorruit amplius uehementer terra, dicit dominus, quoniam duo mala fecit populus meus. Itaq; & Apostolus sciens angelos præfectos hominib. uelut pædagogos quosdam aut gubernatores,
Iosu. 4 in testimonium ipsos uocauit. Iesus aũt Naue etiam lapidẽ testẽ sermonũ statuit. Iam ue
Gen. 31 ro & collis alicubi testis appellatus est à Iacob. Erit, inquit, lapis hic hodie in testimoniũ uobis in extremis diebus, quando mentiti fueritis domino uestro: fortassis credens per potentiam dei etiam lapides uocem emissuros esse, ad redarguendos trãsgressores: sin minus, attamen fore ut uniuscuiusq; conscientia omnino efficacia recordationis uulneretur. Hoc igitur modo hi quibus animarũ cura concredita est, testes quoscunq; & quã docunq; tandem præparant, ut in posterum ipsos producant. At uero spiritus non ad usum occasionis, sed propter naturæ societatem deo adiunctus est, non à nobis attractus, sed à domino assumptus.

Obiectio, quòd & in Mosen quidam baptizati sunt, & crediderunt in ipsum: & responsio ad hanc, ubi etiam de typis ac figuris. Cap. XIIII

1. Cor. 10 At etiamsi baptizamur, inquiunt, in spiritum ipsum, neq; sic iustum est ut cum deo
Exod. 14 locetur. Nam & in Mosen nõnulli baptizati sunt, in nube & in mari. Similiter autem in confesso est, etiam fidem in homines habitam esse: credidit enim populus deo & Mosi famulo eius. Quid igitur, inquiunt, ex fide & baptismate spiritũ sanctum adeò extollis & magnificas supra reliquam creaturam, quum eadem iam & in hominibus fuisse, scripturæ testimonijs demonstratum sit? Quid dicemus? quod in spiritum quidẽ fides est, uelut in patrem & filium. Similiter etiam baptisma. At fides in Mosen, & in nubem, uelut in umbram & figurã. Nec uero quia paruis & humanis præfigurata sunt diuina, ideo parua est diuinorum natura, quam figurarum adumbratio sæpe præsignificauit. Est enim figura eorum quæ expectantur declaratio, per imitationem quod futurum est præmonstrans. Velut Adam signum erat futuri, & petra figuratè Christus, & petræ
Ioan. 7 aqua figura erat uiuificæ potẽtiæ uerbi. Si quis enim, inquit, sitit, ueniat ad me & bibat.
Ioan. 6 Et manna figura erat uiui panis qui de cœlo descendit. Et serpens pro signo erectus, sa-
Ioan. 3 lutaris passionis per crucẽ consummatæ. Quapropter & respicientes in ipsum seruaban-
Exod. 12 tur. Sic sanè & quæ de eductis Israelitis scripta sunt, ad indicationem eorum qui per baptismum seruantur, narrata sunt. Seruata enim sunt Israelitarum primogenita, quemadmodum & baptisatorũ corpora, quũ gratia daretur his qui sanguine signati erant. Sanguis eñ pecudis, figura erat sanguinis Christi: primogenita uero figura fuit hominis primum creati: qui quoniam necessario in nobis est, ut qui per successionis consequentiã usq; ad finem perducit, ideo in Adam omnes morimur, & regnauit mors ab Adam usque ad legis consummationẽ & Christi aduentum: cõseruata uero sunt à deo primogenita, ut ea non attingeret exterminator, ad indicationẽ quod nõ amplius nos in Adam morimur, qui in Christo uiuificati sumus. At uero mare & nebula, in præsens quidẽ ad fidem perduxit per stuporem: uerum ad futurũ uelut figura, futuram gratiam præsignificabat. Quis sapiens & intelliget hæc? quomodo mare figurate baptismus separat a Pharaone, uelut etiam lauacrũ hoc à diaboli tyrãnide. Occidit illud in seipso hostem. Moritur etiam hic inimicitia nostra in deũ. Egressus est ab illo populus illæsus, ascẽdimus &
Exod. 14 nos uelut ex mortuis uiuentes ab aqua, seruati per gratiam eius qui uocauit nos. At umbra ex nube, figura est doni ex spiritu sancto, qui flammã cupiditatum per mortificationem

nem membrorũ frigefacit. Quid igitur? Num quia per figurã in Mosen baptizati sunt, propterea parua est baptismatis gratia? Sic equidem neq; aliud quicq; rerum nostrarũ magnum fuerit, si quod in unaquaq; uenerandũ est, figuris comparauerimus: & ne dei quidem erga homines charitas, magnũ ac eximium quid fuerit, qui unigenitũ filiũ suũ tradidit pro peccatis nostris: quoniam etiam Abraham proprio filio non pepercit, Nec Christi mors gloriosa erit, quoniam aries pro Isaac figurã oblationis impleuit. Neq; descensus ad inferos horrendus erit, quoniam Ionas tribus diebus ac totidẽ noctibus mortis figuram antea impleuit. Idem itaq; facit & in baptismate, qui umbræ comparat ueritatem, & figuris confert ea quæ per ipsas significant, ac per Mosen ac mare uniuersam simul euangelicam dispensationẽ distrahere conatur. Qualis enim remissio peccatorũ? qualis renouatio uitæ in mari? quod donum spirituale per Mosen? qualis mortificatio peccati illic? Non commortui sunt illi Christo, quapropter neq; consurrexerunt. Non portauerunt imaginem cœlestis illius, non circumferebant mortificationem in corpore, non exuerunt ueterem hominem unà cum factis, non induerunt nouum, qui renouatur ad agnitionem secundum imaginem conditoris. Quid igitur comparas baptismata, quorum sola appellatio communis est, uerum rerum differentia tanta, quanta fuerit somniorum ad ueritatem, & umbræ ac imaginum ad ea quę secundum essentiam subsistunt. Sed & ipsa in Mosen fides, non fidem in spiritum modicę dignitatis esse ostendit, uerum iuxta ipsorum rationem, magis confessionem in deũ uniuersorũ extenuat. Credidit enim, inquit, populus deo, & Mosi famulo eius. Deo itaq; coniunctus est Moses, nõ spiritui: & figura erat non spiritus, sed Christi. Mediatorem enim dei & hominũ per seipsum tunc præfigurabat, in ministerio legis. Non enim spiritus figura erat Moses, inter deum & populum intercedens. Data enim est lex disposita per angelos in manu mediatoris, uidelicet Mosis, iuxta prouocationem populi dicentis: Loquere tu ad nos, & ne loquatur ad nos deus. Quare fides in ipsum ad dominum refertur, mediatorem dei ac hominum, qui dixit, Si crederetis Mosi, crederetis utiq; & mihi. Num igitur parua res est fides in dominum, quia per Mosen præsignificata est? Sic neq; si quis in Mosen baptizatus est, parua est à spiritu in baptismate gratia. Quanq; alioqui dicere possum, scripturæ familiare esse ut legem Mosen dicat: uelut hic, Mosen habent & prophetas. Itaq; legale baptisma dicens, baptizati sunt dixit in Mosen. Quid igitur gloriationem spei nostræ, & opulentum dei ac saluatoris nostri donum, qui per regenerationẽ renouat nos uelut aquilæ iuuentutem, contemptibile ostenditis, ab umbra & figuris ueritatẽ calumniantes? Profectò pueriles omninò mentis, & pueri reuera lacte indigentis est, ignorare magnum salutis nostræ mysterium. Quod iuxta introductorium docẽdi modum, in exercitatione pietatis ad perfectionem inducimur, & perceptu facilioribus primum ac nobis congruentibus, ad incomprehensibilem cognitionem instituti sumus, deo res nostras gubernante, uelut oculos in tenebris nutritos, paulatim facta assuetudine, ad magnum illud ueritatis lumen subuehente. In indulgentia enim infirmitatis nostræ, in profunditate opulentiæ sapientiæ suæ, & in imperscrutabilibus scientiæ iudicijs, placidam hanc conuenientem nobis ostendit institutionem, umbras corporum prius uidere, & in aquis solem aspicere præadsuefaciens, ut ne statim puræ ac intemperatæ lucis intuitu offensi oculi nostri caligarent. Nam ad similem rationem, tum lex umbram habens futurorum, tum figuratio per prophetas, quæ ænigma est ueritatis, exercitamenta oculorum cordis nostri excogitata sunt, uelut ab his facili transitu nobis ad occultatam in mysterio sapientiam futuro. De figuris itaq; hactenus. Nam neq; licet huic loco diutius immorari, alioqui quod obiter incidit, longius fuerit argumento principali. Quid igitur ad hæc amplius addiderimus, quum in his multa ad dissoluendas obiectiones copia habeatur.

Ioan. 3
Gen. 22
Ion. 2
Exod. 14
Exod. 20
Ioan. 5

Refutatio alterius obiectionis, quod etiam in aquam baptizamur, ubi & ea quæ ad baptisma pertinent. Cap. XV

ET in aquã baptizamur, inquiũt, & nũquid aquã omni simul creaturæ præferemus, aut etiã ipsi patris & filij honorẽ attribuemus? Atq; illorũ quidem uerba talia, qualia fuerint hominum ira percitorum, & propter inductas rationi ex affectu tenebras nemini parcentium, quo eum qui offendit, ulciscantur. Nos autem neque de his uerba facere

facere pigebit. Aut enim ignorantes docebimus, aut maleficis non concedemus. Verum re paulò altius repetita dicamus. Dei & seruatoris nostri circa hominē dispensatio, reuocatio est à lapsu, & reditus ad consortium dei, ab abalienatione per inobedientiam facta. Quapropter factus est aduentus Christi in carne, & euangelicæ conuersationis forma, afflictiones, crux, sepultura, resurrectio, ut homo qui saluatur per imitationē Christi ueterem illam adoptionē recipiat. Necessaria itaq; est ad uitæ perfectionem Christi imitatio: non solum in uitæ exemplis, lenitatis, humilitatis ac patientię, sed & ipsius mortis,
Rom. 6 uelut Paulus Christi imitator ait: Conformor morti ipsius, si quo modo perueniam ad resurrectionem ex mortuis. Quomodo igitur sumus in similitudine mortis ipsius? con sepulti cum ipso per baptisma. Quis igitur est sepulturæ modus? & quæ ex imitatione utilitas? Primum quidem necessarium est seriem prioris uitæ interrumpi. Id autem fieri
Ioan. 3 non potest, nisi quis ex supernis sit natus, iuxta ipsam domini uocem. Regeneratio enī uelut ipsa quoq; uox indicat, alterius uitæ initium est. Quare qui auspicaturus est alterā uitam, is finem prægressæ imponat necesse est. Quemadmodū enim in his qui retrogradum cursum faciunt, statio quædam ac quies cōtrarios motus intercipit: Sic in uitę mutatione necessarium uisum est, mortem inter utrasq; uitas intercedere, quæ pręcedentia finiat, & sequentibus initium præbeat. Quomodo igitur facimus descēsum ad inferos? imitantes sepulturam Christi per baptisma. Nam uelut aquæ insepeliuntur corpora eorum qui baptizantur. Itaq; depositionem operum carnis figurate significat baptismus,
Col. 2 iuxta Apostolum dicentem: Circumcisi estis circumcisione per manum non fiente, in exuendo corpus carnis, in circumcisione Christi, cōsepulti ipsi in baptismate: & est uelut purgatio animæ à sordibus, quæ ex carnali sapientia ipsi accedunt, iuxta id quod scri
Psal. 50 ptum est: Lauabis me, & super niuem dealbabor. Quapropter non iudaico more ob singula inquinamenta abluimur, sed unum nouimus salutare baptisma: quoniā una est pro mundo mors, & una ex mortuis resurrectio: quarum figura est baptisma. Huius rei gratia qui uitam nostram gubernat dominus, baptismatis nobis pactū cōstituit, quod mortis & uitæ figuram habet: mortis quidem imaginē aqua implente, uitæ uero arrabonem spiritu exhibente. Quare hinc nobis manifestū factum est quæsitum, Cur aqua unà cum spiritu assumpta est. Nam quum duo scopi in baptismo propositi sint, abolere uidelicet corpus peccati, ut ne amplius morti fructum ferat: & uiuere spiritu & fructū habere in sanctificatione: aqua equidem mortis imaginem exhibet, uelut in sepulchro corpus excipiens. Spiritus autem uiuificam uim immittit, à morte peccati, ad uitam ab initio, animas nostras renouans. Hoc igitur est ex supernis natum esse, ex aqua & spiritu: nimirū dum mortificatio perficitur in aqua, & uitam nostram operatur spiritus. In tribus igitur immersionibus, ac totidem nomenclaturis siue inuocationibus, magnum baptismatis mysterium perficitur: ut & mortis figura exprimatur, & per traditionem diuinæ cognitionis, animæ eorum qui baptizantur, illuminētur. Proinde si qua est in aqua gratia, nō ex aquæ natura est, sed ex præsentia spiritus. Non enim est baptisma sordium carnis depositio, sed conscientiæ bonæ stipulatio ad deum. Itaq; ad uitam ex resurrectione componens nos dominus, totam euangelicam conuersationem proponit, sanciens ut non irascamur, ut malorum tolerantes simus, & uoluptatum amore non inquinati, & moribus à pecuniæ studio alieni: ut quæ seculum illud secundum naturam habet, ea nos præ occupantes ex proposito peragamus. Itaq; si quis definiens dicat, Euangelium esse præ expressionem uitæ ex resurrectione: nequaquam mihi uidetur à decoro aberrare. Ad scopum itaq; reuertamur. Per spiritum sanctum contingit restitutio in paradisum, ascensus ad regnum cœlorum, reditus in adoptionem filiorum, fiducia uocandi deum patrē suum, participē fieri gratiæ Christi, filiū lucis appellari, gloriæ æternę cōsortem esse, & in summa, in omni plenitudine benedictionis esse, tū in hoc seculo tū in futuro, bonorū in promissionibus nobis repositorū, quorū fructū per fidem capimus uelut iam præsentiū, gratiam uelut in speculo contemplantes. Si enim talis est arrabo, quantū fuerit id quod perfectum est? Et si primitiæ tales sunt, qualis erit doctrinæ consummatio? Quin & il-
Mat. 3 linc differentia gratiæ spiritus, ad baptismum in aqua, nota redditur. Quod Ioannes quidem baptizauit aqua, Dominus autem noster Iesus Christus in spiritu sancto. Ego enī uos baptizo, inquit, in aqua ad pœnitentiam. Qui uero post me uenit, fortior me est, cu

ius non

ſus non ſum dignus geſtare calciamenta, ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne.
Ignis baptiſmum probationē in iudicio dicens, quemadmodum Apoſtolus ait: Vniuſ-
cuiuſq; opus quale eſt, ignis ipſe probabit. Et rurſus, Dies enim declarabit, quia in igne *1. Cor. 3*
reuelatur. Iam uero aliqui in certaminib. pro pietate, reuera & non per imitationē, mor
tem pro Chriſto perpeſſi, nihil opus habuerunt ad ſalutē ſignis ex aqua, in proprio ſan-
guine baptizati. Atq; hæc dico, non quod ſpernam baptiſma in aqua, ſed ut conſilia eo
rum deſtruam qui eriguntur aduerſus ſpiritum, & miſcent non miſcenda, & comparāt
quæ comparationem non admittunt. Ad inſtitutum igitur ab initio redeamus.

Quod in omni ſenſu, ſpiritus ſanctus inſeparabilis eſt à patre & filio, &
creatione intelligibilium creaturarū, & in humanarum rerum
diſpenſatione, & in iudicio quod expectatur.

Cap. XVI

QVod in omnibus inſeparabilis ſit, ac penitus diſparari nō poſſit à patre & filio ſpi- *1. Cor. 12*
ritus ſanctus, in loco de linguarum dono Corinthijs ſcribens Paulus declarat. Si
omnes, inquit, prophetetis, ingrediatur autem incredulus aut idiota, arguitur ab omni-
bus, interrogatur ab omnibus, & occulta cordis ipſius manifeſta fiunt, atq; ita procidēs
in faciem, adorabit deum, pronuncians quod deus reuera eſt in uobis. Si itaq; ex pro-
phetia, quæ iuxta diuiſionem donorum ſpiritus efficitur, deus in prophetis eſſe cogno
ſcitur, conſultent hi qualem locum dabunt ſpiritui ſancto. Vtrum iuſtius ſit cum deo lo
care, aut ad creaturam protrudere. Et illud Petri ad Sapphiram, Quid eſt quod conue- *Act. 5*
nit inter uos, tentare ſpiritū ſanctum? non mentiti eſtis hominib. ſed deo: oſtendit quod
eadem ſunt in ſpiritum ſanctum & in deum peccata. Sic ſanè coniunctionem inſepara-
bilem per omnem actionem, ſpiritus à patre ac filio didiceris. Operante enim deo diui
ſiones operationum, & domino diuiſiones miniſteriorum, ſimul adeſt ſpiritus ſanctus,
diſtributionem donorum pro cuiuſq; dignitate proprio arbitrio diſpēſans. Diuiſiones
enim, inquit, donorum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorū ſunt, idem
autem dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, idem autem deus qui operatur om-
nia in omnibus. Hæc autem omnia, inquit, operatur unus & idem ſpiritus, diuidēs ſeor-
ſim cuiq; prout uult. Nec uero quia primum hic Apoſtolus mētionem ſpiritus fecit, &
deinde filij, & tertio dei & patris: iam in totum peruerſum eſſe ordinem putare opor-
tet. A noſtro enim habitu initium fecit. Nam dona ſuſcipientes primū diſtribuēti occur
rimus. Deinde cogitamus de eo qui miſit: poſtea ſubducimus cogitationē ad fontem ac
cauſam bonorū. Didiceris aūt ſpiritus ad patrem ac filiū ſocietatem, etiā ex his quæ ab
initio creata ſunt: puræ enim & intelligibiles ac ſupermundanæ uirtutes, ſanctæ ſunt &
nominantur, ex gratia per ſpiritum ſanctum immiſſa, ſanctificationem adeptæ. Quare
ſilentio præteritus eſt modus creationis cœleſtium uirtutum: & à ſenſibilib. ſolū opificē
ac conditorē reuelauit nobis qui mundi creationē conſcripſit. Tu uero qui facultatē ha
bes ex uiſibilibus conſiderare inuiſibilia, glorifica conditorē in quo creata ſunt omnia,
ſiue uiſibilia, ſiue inuiſibilia, ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue uirtutes, ſiue throni, ſi
ue dominationes, & ſi quæ aliæ ſunt rationales naturæ, quæ nominari non poſſunt. In
horum aūt creatione, cogita mihi principalem rerum cauſam, ipſum patrem: opificem
ſiue efficientem, filium: perfectricem ſpiritum ſanctum. Quare uolūtare quidem patris,
miniſtratorij ſpiritus exiſtunt: operatione uero filij, ad eſſe perducuntur. Spiritus autem
præſentia, perficiuntur. Perfectio porrò angelorū, eſt ſanctificatio, & in hac perſeueran-
tia. Et nemo putet me tres dicere principales ſubſtantias, aut imperfectam filij operatio
nem. Principium eñ rerum unum eſt, per filium condens, & perficiens in ſpiritu. Et ne-
que pater qui omnia in omnib. operatur, imperfectam habet actionem, neq; filius defe-
ctuoſum opificiū, ſi nō à ſpiritu perficiat. Sic eñ neq; pater opus habuiſſet filio, ſola uo-
luntate creans, attamā uult & ſolet creare per filium. Neq; filius opus habuiſſet auxilio,
iuxta ſimilitudinem patris operans, ſed & filius uult & ſolet perficere per ſpiritum ſan-
ctum. Verbo enim domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorū. Ne- *Pſal. 32*
que igitur uerbum, impreſſio in aerem eſt, ſignificatiua, per uocalia inſtrumēta prolata.
Neq; ſpiritus, oris halitus eſt, ex reſpiratorijs partibus expulſus. Sed uerbum quidē eſt,
quod apud deum erat in principio, & deus erat. Spiritus autem oris dei, eſt, ſpiritus ueri

tatis qui à patre procedit. Tria itaq; intelligis, mandantem dominum, creans uerbum, confirmantem spiritum sanctum. Quid autem aliud fuerit confirmatio, quàm in sanctificatione perfectio? confirmationis uoce, constantiam, ac immutabilitatem, & in bono firmitatem significante. Sanctificatio autem non est absq; spiritu. Nō enim natura sanctæ sunt cœlorum uirtutes, aut sic sanè nullam differentiam ad spiritum sanctum haberent. Sed iuxta proportionem eminentiæ inter seipsas, sanctificationis mensuram à spiritu habent. Quemadmodum enim cauterium cum igne intelligitur, aliud tamē est subiecta materia, & aliud ignis: Sic etiā in cœlestibus uirtutibus, essentia quidem ipsarum Heb. 1 aerius est spiritus, aut ignis immaterialis, iuxta id quod scriptum est: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ardentem: quapropter etiam in loco sunt, & uisibiles fiunt, in specie propriorum suorum corporum his qui digni sunt apparentes. Sanctificatio uero extra essentiam ipsarum existens, perfectionem ipsis inducit per spiritus communionem. Conseruant autem dignitatem per perseuerantiam in bono, habentes quidem in proposito liberum arbitrium, nunquam autem à uere boni cōsortio excidentes. Quare si subtraxeris rationi spiritum, solutæ sunt angelorum choreæ ac sanctificatio, sublatæ sunt archangelorum præfecturæ & sanctificationes ac prophetiæ, confusa autem sunt omnia. Igitur & sine legibus inordinataq; & indefinita ipsorum uita. Quo- Luc. 2 modo enim dixerint angeli, gloria in excelsis deo, non accepta a spiritu potestate? Nemo enim potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto: & nemo in spiritu dei loquens dicit anathema Iesum: id quod sanè dixerint praui & aduersarij spiritus, quorum defectio confirmat sermonem meum quo dixi, liberi arbitrij esse uirtutes inuisibiles, & æquale momētum habere ad uirtutem & uitium: & propterea spiritus auxilio opus ha- Dan. 9 bere. Ego etiam Gabrielem futura prædicere haud quopiam alio arbitror modo, quàm præscientia spiritus. Nam unum de donis quę diuidit spiritus, est ipsa prophetia. Qui uero mysteria uisionis uiro desideriorum annūciare iussus est, unde adeptus est sapientiā, ut docere posset occulta, nisi per spiritum sanctum? quum mysteriorum reuelatio peculiariter ad spiritum pertineat, iuxta id quod scriptum est: Nobis reuelauit deus per spiritum. Throni autem & dominationes & principatus & potestates, quomodo beatam illam degerent uitam, si non semper uiderent faciem patris qui in cœlis est? Videre autē, non contingit sine spiritu. Quemadmodum enim in nocte, si tollas lumen è domo, cæci sunt oculi, & facultates relinquuntur inefficaces, & dignitates rerum cognosci non possunt, auro ac ferro æqualiter conculcatis per ignorantiam: Sic in intelligibili gubernatione fieri non potest, ut uita illa legitima permaneat, absq; spiritu: non profectò magis quā exercitus militaris disciplina, absente imperatore: aut chori concentus, si chori Esa. 6 præfectus harmonias non concinnet. Quomodo dixerint Seraphim, sanctus, sanctus, sanctus dominus? si non docta fuerint à spiritu, quoties pium est hunc glorificationis hymnum proclamare. Siue igitur laudāt deum omnes angeli eius, collaudantq; ipsum omnes uirtutes eius, per spiritus actionem id contingit. Siue astant mille milia angelorum, siue centies centena milia archangelorum, ministrantiū ipsi, in spiritus uirtute officium suum inculpatè perficiunt. Totam igitur illam supercœlestem & inenarrabilē harmoniam, tum in ministerijs ac cultu dei, tum in mutua inter se supermundanarum uirtutum consonantia, impossibile esset conseruari, si non spiritus præesset. Sic equidem in creationibus adest spiritus sanctus his quæ non ex profectu perficiuntur, sed ab ipsa statim creatione perfecta sunt, ad absolutionem ac complementum substantiæ ipsorū gratiam suam conferens. Porrò dispensationes circa hominē à magno deo & seruatore nostro Iesu Christo, secundum bonitatem dei & patris factas, quis negabit per spiritus gratiam esse peractas? Siue igitur uoles uetera spectare, patriarcharum benedictiones, auxilium per legislationem collatum, figuras, prophetias, fortia bellorum facta, miracula ac signa per iustos facta, siue ea quæ circa Christi in carne aduentum dispēsata sunt, per spiritum omnia facta comperies. Primum etenim ipsi carni domini aderat unguentum fiens, & inseparabiliter præsens, iuxta id quod scriptum est: Super quem uideris spiri- Mat. 1 tum descendentem, & manētem super ipsum, hic est filius meus dilectus. Et, Iesum Na- Act. 4 zarenum, quem unxit deus spiritu sancto. Deinde omnis operatio præsente spiritu peragebatur. Hic etiā aderat ipsi dum à diabolo tētaretur: perductus enim est, inquit, Iesus à spiri-

à ſpiritu in deſertũ,ut tentaretur.Et operanti uirtutum miracula inſeparabiliter aderat:ſi *Mat. 12*
enim ego,inquit,in ſpiritu dei eĳcio dæmonia.& ab excitato à mortuis non aberat. Re
nouans enim dominus hominẽ,& gratiam quam ex afflatu dei amiſerat, rurſus contri-
buens,ubi in faciem diſcipulorũ inſufflaſſet,quid ait? Accipite ſpiritũ ſanctum,quorum
remiſeritis peccata,remittentur:& quorũ retinueritis,retenta ſunt.Cæterũ eccleſiæ gu- *Ioan. 20*
bernationes nõne manifeſte & citra contradictionẽ per ſpiritũ ſanctum peraguntſ? Ipſe
enim dedit,inquit,eccleſiæ primũ apoſtolos,deinde prophetas,tertio doctores,poſtea *1. Cor. 12*
uirtutes,deinde dona ſanationũ,defenſiones,gubernationes,genera linguarũ. Hic eñ
ordo iuxta diſtributionẽ donorum ſpiritus digeſtus eſt.Quod ſi quis diligenter rem ex
pendat,comperiet etiam in tempore apparitionis domini quæ expectatur ex cœlis,ſpi-
ritum ſanctum nõ ocioſum fore,uelut quidam putant:ſed ſimul affuturũ eſſe in die reue
lationis,in qua iudicabit orbem terrarum in iuſtitia beatus ille & ſolus potẽs dominus.
Quis enim adeo ignarus eſt bonorũ à deo dignis paratorũ,ut non audierit quod etiam
iuſtorũ corona eſt beneficiũ ſpiritus, quod largius tũc ac perfectius exhibebit, cũ iuxta
proportionẽ recte factorum,ſpiritualis gloria unicuiq; diſtribuetur.In ſplendorib.enim *Ioan. 14*
ſanctorum multæ ſunt apud patrẽ manſiones,hoc eſt dignitatũ diuerſitates.Sicut enim *1. Cor. 15*
ſtella à ſtella differt in gloria,ſic etiam reſurrectio mortuorũ.Qui itaq; ſignati ſunt ſpiri-
tu ſancto in diem redemptionis,& quas acceperunt primitias ſancti ſpiritus,integras et
non imminutas cõnſeruarunt,hi ſunt qui audient:Euge ſerue bone & fidelis, ſuper pau *Mat. 25*
ca fuiſti fidelis,ſuper multa te conſtituam.Similiter & qui contriſtauerunt ſpiritum ſan-
ctum per maliciam ſtudiorũ ſuorum,aut qui lucrũ non fecerunt per hoc quod ipſis da-
tum fuit,ab his auferetur id quod acceperũt,beneficio ad alios tranſlato:aut iuxta quen
dam ex Euangeliſtis,penitus diſſcindentur:ita ut diſſectio accipiatur de perfecta abalie
natione à ſpiritu.Neq; enim corpus diuiditur,ut altera pars tradatur ſupplicio, altera di
mittatur:fabuloſum enim hoc eſt,& nõ iuſti iudicis, ut cum totum peccauerit, ex dimi-
dio contingat ſuppliciũ:neq; anima in duas partes ſecatſ,cum tota per totũ peccãdi affe-
ctum poſſideat,& unà cũ corpore malũ operetſ.Sed diſſectio,uelut dixi,eſt animæ à ſpi-
ritu perpetua abalienatio.nunc etenim tametſi indignis admixtus nõ eſt, attamẽ adeſſe
quodam modo uidetur ſemel conſignatis,ſalutẽ ipſorũ ex conuerſione expectãs. tunc
uero in totum ab anima quæ gratiã ipſius prophanauit,abſcindetur. Et ob id non eſt in
inferno qui confiteatur,neq; in morte qui memor ſit dei: cum non amplius ſpiritus au- *Pſal. 6*
xilium adſit.Quomodo igitur fieri poteſt,ut cogitemus abſq; ſancto ſpiritu perfici iudi
cium? quando ſane uerbi doctrina oſtendit,quod ipſe eſt brauium iuſtorũ, cum pro ar-
rabone exhibitũ fuerit id quod perfectum eſt:& prima condemnatio peccatorũ, ubi e-
tiam id quod ſibi uidentſ,ab ipſis ablatũ fuerit. Maximũ uelut porrò ſignũ coniũctionis
ad patrẽ & filium,quod ſic habere dicitur ad deũ,uelut ſe habet ſpiritus qui in nobis eſt
ad unumquenq;.Quis enim hominũ,inquit,nouit ea quę ſunt hominis,niſi ſpiritus qui *1. Cor. 2*
eſt in ipſo.Sic & quæ dei ſunt,nemo nouit,niſi ſpiritus qui ex deo eſt.

Aduerſus eos qui dicunt,non connumerari patri ac filio ſanctum ſpiritum,
ſed ſubnumerari:ubi & de pia ſubnumeratione ſummarium
fidei fundamentum. Caput XVII

ATq; de his quidem hactenus. At uero ſubnumerationẽ quid dicãt, & in qua ſigni
ficatione uocem hanc accipiant,nè cogitare quidẽ facile eſt:nam quod & hæc ex
mundi ſapientia introducta eſt,omnibus notũ eſt. An uero habeat propriam quandam
rationem ad propoſita,hoc conſiderabimus.Aiunt itaq; hi qui circa res uanas excellen
tes ſunt,quædam nomina eſſe cõmunia,& ſignificationes multum extẽdere. Quædam
uero ſpecialiora,& alia aliĳs particulariorẽ uim habere. Verbi cauſa, cõmune nomẽ eſt
eſſentia,quæ de omnibus dicitur æqualiter & inanimis & animatis. Specialius uero no
men eſt animal,quod de paucioribus prædicatur quàm prius illud, amplius autem con
ſideratur quàm ea quæ ſub ipſo ſunt:nam & rationalium & brutorũ natura in ipſo com-
prehenditur.Rurſus ſpecialius nomẽ eſt homo quàm animal, & uir quàm homo, & u-
nuſquiſq; ſingulatim quàm uir, puta Petrus, aut Paulus, aut Ioannes. Num igitur hoc
ſubnumerationem eſſe ſentiunt,nimirum communis nominis in ſubiecta diuiſionem?
At non crediderim ad tantam ſtupiditatẽ ipſos deueniſſe,ut dicant deum uniuerſorum

uelut communitatem quandam ratione sola intelligibilem, in nulla uero substantia ipsum esse habentem, in subiecta diuidi. Deinde hanc subdiuisionem etiam subnumerationem dici. Aut hoc neq; atra bile perciti dixerint. Nam supra impietatem, etiam cōtra tium proprio suo proposito sermonem adstruunt. Quæ enim subdiuiduntur, eiusdem illius essentiæ sunt, cuius sunt ea à quibus diuiduntur. Cæterum ob magnam istorum absurditatem oratione destitui uidemur, & non habere quomodo absurditatem redarguamus, quare propter amenitam etiam aliquid lucrifacere mihi uidentur. Quemadmodū enim in mollia ac cedentia corpora strenuam plagam incutere non possis, propterea quod minime renituntur: sic neq; eos qui manifeste dementes sunt, forti reprehensione impetere possis. Reliquum est igitur ut abominandam ipsorum impietatē silentio prætereamus. Sed non sinit me silere fratrum charitas, & aduersariorum improbitas. Quid enim dicunt? uidete arrogantiæ ipsorum uerba. Nos equidē æqualibus conuenire connumerationem dicimus, his uero qui inferioris sunt conditionis subnumerationem. Et hoc cur tandem dicitis? Non enim intelligo uestram peregrinam sapientiā. Num quod aurum quidem auro connumeratur, plumbum uero non ita dignum est connumeratione, sed propter materiæ uilitatē auro subnumerabitur? & tantam uim numero attribuitis, ut aut uilium rerum dignitatē extollere, aut preciosarum præstantiā deijcere possit? Igitur rursus etiam aurum preciosis lapidibus subnumerabis, atq; inter hos ipsos floridioribus & maioribus, minus lucidos & minores subnumerabis? Sed quid nō dixerint qui nulli alij rei uacant, quàm ut noui aliquid dicant & audiant? Nominentur de cætero cum Stoicis & Epicureis suffragatores illi impietatis. Nam quæ etiam fieri possit rerum uiliorum ad preciosa subnumeratio? Æreus obolus, aureo stateri quomodo subnumerabitur? Quoniam non dicimus, inquiunt, duo numismata possideri, sed unum & unū. Vtrum igitur horum alteri subnumeratur? Vtrunq; enim æqualiter profertur. At siquidem unumquodq; per se numeraueris, æqualitatem facis in simili numerandi modo. Si uero coniunxeris ipsa, rursus unis dignitatem, dum utraq; simul inter se connumeras. Si uero id quod secundo loco numeratum fuerit, subnumerationem habebit, in numerante situm est ab æreo numismate numerationem auspicari. Sed imperitiæ reprehensionē differentes, ad cohęrentia orationem uertamus. Etiam filium subnumerari patri dicitis, & spiritum filio? aut soli spiritui subnumerationem decernitis? Si enim etiam filium subnumeratis, rursus eandem impietatis doctrinam renouatis, inæqualitatē uidelicet essentiæ, dignitatis humilitatem, natiuitatem tempore posteriorē, & in summa, omnes simul in unigenitū blasphemias, per unum hoc uerbum repetere declarabimini. Quibus contradicere, longius fuerit quàm pro pręsenti instituto, cum etiam aliàs in alijs locis impietas ista à nobis pro uiribus sit refutata. Si uero soli spiritui conuenire putant subnumerationem, discant quod iuxta eundem modum unà cum domino profertur spiritus, iuxta quem etiam filius cum patre: nam nomen patris et filij & spiritus sancti similiter editum est. Itaq; uelut se habet filius ad patrem, ita ad filium se habet spiritus, iuxta uerbi dei ordinem in baptismo traditum. Si uero spiritus filio coniunctus est, filius uero patri, manifestum est quod & spiritus patri. Quem igitur locum habet, alterum connumerari, alterum subnumerari dicere, in uno & eodem ordine nominibus collocatis. In summa, quę res unquam ex sua natura discessit dum numeratur? Imò nonne numerata permanent qualia sunt ab initio. Numerus uero signum notoriū multitudinis propositorū, à nobis adaptatur? Nam corpora quædam numeramus, quædam metimur, quædam ponderamus. Et quorum quidem continua est natura, ea mensura comprehendimus: quorū uero discreta, ea numero subijcimus: exceptis his quę ob tenuitatē etiam ipsa rursus mensurabilia fiunt. At uero grauitates, libræ momentis discernimus. Non itaq; quoniam nobis ipsis signa ad quantitatis cognitionem excogitauimus, iam etiam naturā signatorum immutauimus. Quemadmodum igitur non subponderamus inter se quę sunt ponderabilia, etiam si alterum sit aurum, alterum stannum: neque submensuramus mensurabilia, sic neq; numerabilia omnino subnumerabimus. Quod si nulla alia res subnumerationem admittit, quomodo spiritui conuenire aiunt, ut subnumeretur? At hi ex Græcorum ac ethnicorum morbo ægrotantes, putant dignitates secundum gradus, aut potestatis submissionem, tales esse ut ipsis subnumeratio conueniat.

Quomodo

Quomodo in confessione trium substantiarum siue personarum, pium monarchiæ dogma conseruamus. Vbi & eorum qui spiritum subnumerari dicunt, confutatio. Cap. XVIII

PAtrem & filiũ & sanctum spiritũ tradens dominus, non simul cũ numero tradidit. Non eñ dixit, In primũ & secundum & tertiũ, neq; in unum & duo & tria: sed per nomina sancta, cognitionem fidei ad salutem ducentis largitus est. Quare quod nos saluos facit, fides est. Numerus uero signũ notorium multitudinis propositorum excogitatus est. Verum qui undiquaq; sibipsis detrimenta colligunt, & numerandi facultate contra fidem utuntur, hi sanè quum nulla alia res ex numeri additamento alteretur, in diuina natura numerum uerentur, ne per ipsum honoris qui paracleto debetur, mensuram excedant. At ô sapientissimi, maxime quidem supra numerum sint ea quæ assequi non datur, quemadmodum prisca Hebræorum pietas proprijs notis ineffabile dei nomen effigurabat, etiam ex hoc supra omnia eminentiã declarans. Si uero etiam numerare oportet, nequaquã in hoc deprauare oportet ueritatẽ. Aut eñ silentio colantur arcana, aut pie numerentur sancta. Vnus deus & pater, unus unigenitus filius, & unus spiritus sanctus. Vnamquamq; personam singulariter efferimus. Quum autẽ connumerare opus fuerit, nõ inerudita numeratione ad multitudinis deorum intelligentiã efferimur. Non eñ iuxta compositionẽ numeramus, ab uno ad multitudinẽ facientes incrementum, unũ duo & tria dicentes: neq; primũ & secundũ & tertium. Ego eñ deus primus, & ego postea. Secundum uero deum nunquam usq; in hodiernum diem audiuimus. Deum enim ex deo adorantes, etiam proprietatem personarum confitemur, & manemus in uno monarchiæ principatu, non dissipantes theologiam in multitudinem subdiuisam: propterea quod unam in deo patre, & deo unigenito uelut formã contemplamur, impermutabili deitati insidentẽ: filius enim in patre, & pater in filio. Nam & hic talis, qualis ille, & ille qualis hic: atq; in hoc unum. Vt iuxta proprietatẽ personarũ, unus & unus, iuxta naturæ uero cõmunitatem, unũ ambo. Quomodo igitur si unus & unus, non duo dei? Quia rex dicitur etiã regis imago, & non duo reges. Neq; eñ imperium scinditur, neq; gloria diuiditur. Quemadmodũ eñ principatus & potestas una est quæ nobis dominatur, Sic etiã glorificatio nobis una est, non multæ: propterea quod imaginis honor ad exemplar transit. Quod igitur hic est imitatiuè imago, hoc illic naturaliter filius. Et quemadmodũ inter artifices similitudo est secundũ formam; sic in diuina & incomposita natura, in cõmunitate deitatis est ipsa unio. Vnus est autem & spiritus sanctus, qui & ipse singulariter profertur, & per seipsum glorificandã ac beatã trinitatẽ complet. Cuius ad patrẽ & filium consortiũ satis hoc declarat, quod non in turba creaturæ locatus est, sed solitarie pronunciatur. Non eñ unus ex multis est, sed unus est, uelut unus pater & unus filius, sic etiã unus spũs sanctus. Et à creatura quidẽ natura tantũ abest, quantũ uerisimile est solitariũ à congregatis & multitudinẽ habentibus abesse: patri uero & filio intantum unitus est, quantum consortij ac cognationis habet unitas ad unitatẽ. Et non hinc solum societatis secundum naturam demonstratio cõtingit, sed quod etiam ex deo esse dicitur, non uelut omnia ex deo progressus, neq; per generationem uelut filius, sed uelut spiritus oris eius. Omnino autem neq; os membrũ est, neque spiritus flatus qui dissoluitur. Sed & os prout deo conuenit dicitur, & spiritus essentia uiua sanctificationis domina: ita ut consortiũ hinc declaretur, modus uerò substantiæ arcanus seruetur. Sed & spiritus Christi dicitur, uelut natura ipsi coniunctus. Ob id si quis spiritũ Christi non habet, hic non est ipsius. Vnde solus spiritus digne glorificat dominum. Ille enim me glorificat, inquit, non ut genita natura; sed ut spiritus ueritatis, clarè in seipso detegens ueritatem, & ut spiritus sapientiæ, Christum dei uirtutem & dei sapientiam, in magnitudine sua reuelans: & ut paracletus, in seipso exprimit paracleti ac consolatoris qui ipsum misit bonitatem, & in sua dignitate, maiestatẽ eius unde processit ostendit. Est igitur gloria alia naturalis, uelut gloria solis est lumen: alia externa; quæ ex proposito cum iudicio dignis defertur. Duplex autem & hæc est, Filius enim, inquit, glorificat patrem; & seruus dominum suum. Harum itaq; altera seruilis, à creatura defertur: altera uerò, ut ita dicam, domestica, à spiritu expletur. Quemadmodũ eñ de

Apoc. 1

Psal. 32

Rom. 8

Ioan. 16

Ioan. 17 seipso dixit, Ego te glorificaui in terra, opus perfeci quod dedisti ut facerem: Sic etiam
Ioan. 16 de spiritu sancto, Ille me glorificabit, quia de meo sumet, & annunciabit uobis. Et quẽ admodum glorificatur filius à patre, dicẽte: Et glorificaui, & rursus glorificabo, Sic glorificatur spiritus per societatẽ ad patrem & filiũ, & per unigeniti testimonium dicentis:
Mat. 12 Omnis blasphemia remittetur uobis hominib. spiritus autem blasphemia non remittetur. Quandoquidem uerò per uirtutem illuminatricem, oculos intendimus in pulchritudinem imaginis Dei inuisibilis, & per ipsam ad spectaculum archetypi ac exemplaris omnem pulchritudinem excedens perducimur, hic nimirum adest inseparabiliter cognitionis spiritus, inspectiuam imaginis uim in seipso exhibens his qui ueritatis spectandæ amore tenentur: non forinsecus demonstrationem faciens, sed in seipso ad agnitionem inducens. Sicut enim nemo nouit patrem, nisi filius: sic nemo potest dicere domi-
1. Cor. 12 num Iesum, nisi in spiritu sancto. Nõ ẽm per spiritum dictum est, sed in spiritu. Et spiritus
Ioan. 4 est deus, & adorantes ipsum, in spiritu & ueritate adorare oportet, quemadmodum scri
Psal. 35 ptum est, In lumine tuo uidebimus lumen, hoc est, in illuminatione spiritus lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in mundum. Quare in seipso ostendit gloriam unigeniti, & ueris adoratoribus in seipso dei cognitionem exhibet. Via itaque cognitionis Dei, est ab uno spiritu, per unum filium, ad unũ patrem. Et uice uersa, naturalis bonitas & naturalis sanctificatio, & regia dignitas, ex patre per filium unigenitum ad spiritum transit. Sic & personas confitemur, & pium monarchiæ dogma non labefactatur. Qui uerò subnumerationem in eo quod primum & secundum & tertium dicunt ponunt, hi sciant se multitudinẽ deorum, ex græcorum ac gentium errore, impollutæ Christianorum theologiæ superinducere. Ad nihil ẽm aliud tendit subnumerationis malignitas, quàm ut primum & secundum & tertium deum confiteamur. Verũ nobis sufficit præscriptus à domino ordo, quem qui confundit, nõ minus quàm istorũ impietas peccabit. Quod quidem igitur naturę societas minime per subnumerationis modum dissoluatur, uelut isti errore seducti putant, abunde dictum est. Sed concedamus contentioso & inaniter sapienti, ac demus id quod aliquo posterius est, iuxta subnume
1. Cor. 15 rationem illius dici. Videamus itaq; quid ex hoc sermone consequatur. Primus, inquit, homo, ex terra terrenus: secundus homo ex cœlo. Et alibi, Non primum, inquit, quod spirituale est, sed quod animale, deinde spirituale. Si itaq; subnumeratur primo secundum, id quod subnumeratur uilius est eo ad quod habet subnumerationem. Vilior igitur iuxta uestram sententiam est spiritualis animali, & homine terreno cœlestis.

Aduersus eos qui dicunt, non esse glorificandum spiritum, Cap. XIX.

Sint hæc ita, inquiunt, at non & gloria omnino spiritui debetur, ut glorificationibus à nobis extollatur. Vnde igitur dignitatis spiritus, omnem intellectum excedentis demonstrationem acceperunt, si patris & filij societas, nõ satis fide digna est ipsis ad dignitatem testificandam? possumus tamen & ad nominum significata respectu facto, & ad actionum ipsius magnitudines, & ad operationes quas nobis, imò omni creaturæ suppeditat: de maiestate ipsius & incomprehensibili potentia aliquatenus cogitare. Spiritus nominatus est, uelut spiritus deus, & spiritus uultus nostri Christus dominus. Sanctus, uelut sanctus pater, & sanctus filius. Nam creaturæ aliunde superinducta est sanctificatio. Spiritui uerò sanctitas est naturæ completiua, quapropter non sanctificatur, sed sanctificat. Bonus appellatur, uelut bonus pater, & bonus ex bono natus, essentiam habens ipsam bonitatem. Rectus, uelut rectus dominus deus noster, eó quòd sit per se ipsa ueritas & ipsa iustitia, emotiones ac declinationes ad neutram partem habẽs propter essentiæ immutabilitatẽ. Paracletus, uelut unigenitus, quemadmodum ipse in-
Ioan. 14 quit: Ego rogabo patrem meum, & dabit uobis alium paracletum. Sic cõmunia sunt nomina spiritui ad patrem & filiũ, ex naturæ consortio has appellationes habenti. Vnde ẽm aliunde? Rursus spũs principalis, & spiritus ueritatis, & spiritus sapiẽtiæ nominatus
Exod. 31 est, spũs diuinus qui fecit me. Et Beseleel inquit, impleuit deus spiritu sapientiæ & prudentiæ ac scientiæ. Nomina quidẽ igitur talia sunt, & magna & immensa, non tamẽ aliquem excessum habentia ad gloriã. At operationes quales sunt? Inenarrabiles ob magnitudinem, innumerabiles ob multitudinem. Quomodo ẽm mẽte concipiemus quæ fuerunt ante secula? quæ erant ipsius operationes ante intelligibilem creaturam? quãta

ab ipſo in creaturam beneficia? quæ ad ſecula ſuccedentia poteſtas? Erat enim et ante e-
rat, & ſimul aderat patri & filio ante ſecula. Quare etiamſi quid cogitaueris ultra ſecula,
hoc ipſum cõperies ſpiritu poſterius. Quod ſi creaturam cõſideraueris, firmatæ ſunt cœ
lorum uirtutes à ſpiritu, ita ut per firmationem accipiatur habitus qui ægre à bonis diſce
dat. Nam coniunctio ad deum, & immutabilitas ad uitium ac maliciam, & perſeueran-
tia in beatitudine, à ſpiritu uirtutibus acceſſerunt. Chriſti aduentus fit, & ſpiritus præ-
currit. In carne eſt præſentia, & ſpiritus inſeparabilis. Operationes uirtutum, dona ſana
tionum, per ſpiritum ſanctum. Dæmones fugabantur, in ſpiritu dei. Diabolus aboleba-
tur, præſente ſpiritu. Peccatorum fit remiſſio, in gratia ſpiritus, Abluti enim eſtis & ſan Rom. 8
ctificati in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu ſancto. Coniunctio ad deum
per ſpiritum, Emiſit enim deus ſpiritum filij ſui, in cordibus noſtris clamantem Abba,
pater. Reſurrectio à mortuis, per operationem ſpiritus eſt, Emittes enim ſpiritum tuum Pſa. 103
& creabuntur, & renouabis faciem terræ. Iam ſiue quis creaturam accipiat de diſſoluto-
rum reſuſcitatione, quomodo non magna eſt ſpiritus operatio, qui nobis uitam ex reſur
rectione procurat, & ad ſpiritualem illam uitam animas noſtras adaptat? Siue creatu-
ra dicatur tranſmutatio eorum qui hic ex peccato lapſi ſunt in meliorem ſtatum, Nam &
ſic ſcriptura appellare ſolet, uelut quum Paulus dicit: Si qua in Chriſto noua creatura: 2. Cor. 5
etiam quæ hic fit renouatio, & quæ à terreña & affectibus obnoxia uita ad cœleſtem
conuerſationem contingit mutatio, per ſpiritum nobis contingens, ad omnem miracu
li excellentiam animas noſtras perducit. Propter hæc num timuerimus, ne dignitatem
per honorum acceſſum excedamus? aut è contra, ne ad humilitatem cogitationes no-
ſtras de ipſo demittamus, etiamſi maxima de ipſo loqui uideamur, quæ humana men-
te cogitari ac lingua proferri poſſunt? Hæc dicit ſpiritus ſanctus, uelut hæc dicit domi- Act. 7
nus, deſcende & ambula inter ipſos, nihil dijudicans, quia ego miſi ipſos. Num humi-
lis & conſternati hæc ſunt uerba? Separate mihi Barnabam & Paulum ad opus ad quod Act. 13
accerſiui ipſos. Num ſeruus ſic loquitur? Et Eſaias, Dominus miſit me & ſpiritꝰ eius. Et: Eſa. 48
deſcendit ſpiritus à domino, & deduxit eos. Et, ne mihi deductionem rurſus ad uile mi-
niſterium accipias. hoc enim & dei opus eſſe ſcriptura teſtatur. Deduxiſti, inquit, uelut
oues populũ meũ. Et, deducens uelut ouem Ioſeph. Et, deduxit ipſos in ſpe, & nõ timue Pſal. 79
runt. Quare quũ audieris, Quum uenerit paracletus, ille uos cõmonefaciet ad omnem Ioan. 14
ueritatem: deductionem uelut doctus es accipe, & ne calumnieris ſententiam. Sed & in
terpellat, inquiunt, pro nobis, quare quantũ ſupplex abeſt à benefactore, tantũ ſpiritus
dignitate decidit à deo. Tu uero nondũ audiuiſti de unigenito, quòd eſt in dextra dei, &
interpellat pro nobis? Ne igit͂ quia ſpiritus in te eſt, ſi tamen omnino in te eſt, neq; quia
excæcatos nos ad electionem eius quod expedit docet ac deducit, eius rei gratia piæ ac
diuinæ de ipſo opinionis damnũ patiaris. Extremæ enim ingratitudinis hoc fuerit, beni
gnitatem benefactoris occaſionem facere ingratitudinis. Nolite igitur contriſtare ſpiri-
tum ſanctum. Audite quid dicat primitię martyrum Stephanus, populo inobedientiam Act. 7
ac rebellionem exprobrãs: Vos, inquit, ſemper ſpiritui ſancto reſiſtitis. Et rurſus Eſaias, Eſa. 63
Irritauerunt ſpiritum ſanctum, & conuerſus eſt ipſis in inimicitiam. Et alibi, Domus Ia-
cob irritauit ſpiritũ domini. An non hæc autenticam poteſtatem declarent, legentium
iudicio permitto. Eos qui hæc audiunt, quales opiniones habere conuenit? uelut de in-
ſtrumento, & ſubdito, & ęquali creaturæ, & nobis cõſeruo? aut grauiſſimum eſt uel uer
bo ſolo hanc blaſphemiam piorum animos ſubire? Seruum dicis ſpiritum? At ſeruus, in
quit, non nouit quid faciat dominus ipſius, Spiritus autem ſic nouit quæ dei ſunt: uelut Ioan. 15
ſpiritus hominis nouit quæ in ipſo ſunt.

Aduerſus eos qui dicunt, neq; in ſeruili neq; in herili conditione, ſpiritum eſſe, ſed in ſtatu liberorum. Cap. XX

NEq; ſeruum dicunt eſſe, neq; dominum, ſed liberum. O horrendam ſtupiditatem, ó miſerabilem audaciam eorum qui hæc dicunt. Vtrum amplius deplorem? igno rantiam aut blaſphemiam? eorum qui Theologiæ dogmata humanis exemplis conſpur cant, & huius uitæ conſuetudinem, quæ uarias dignitatum differentias habet, diuinæ & inenarrabili naturæ adaptare conantur: ne illud quidẽ cogitantes quod apud homines nemo natura ſeruus eſt. Aut enim potentia oppreſſi ſub ſeruitutis iugum ducunt͂, uelut

in captiuitatibus. Aut propter paupertatē in seruitutē adigūtur, uelut Ægyptij Pharaoni. Aut iuxta sapientē quandam & arcanam dispensationē, deteriores filij parentū uoce prudentiorib. ac melioribus in seruitutē addicti sunt, quam sanè addictionē beneficentiam potius quàm condemnationem æquus rerum æstimator dixerit. Qui enim propter prudentiæ inopiam, naturale imperiū in seipso non habet, huic conducibilius est ut alterius possessio fiat, ut dum dominantis prudentia dirigitur similis sit currui, qui aurigam accepit, & nàui quæ gubernatorē clauo assidentē habet. Hac de causa Iacob dominus Esau
Gen. 27 ex benedictione patris factus est, ut etiā nolens & inuitus à prudente insipiens beneficio afficeretur, propriū curatorē ipsam uidelicet mentem nō habens. Et Chanaan filius famulus est fratrum suorū, quoniā indocilis ad uirtutē erat, quum imprudentē patrē habe-
Gen. 9 ret Cham. Atque sic quidem hic fiunt serui. Liberi aūt sunt, qui paupertatē aut bellum effugerunt, aut aliorum cura non egent. Quare etiamsi hic dominus, ille seruus dicatur, attamen omnes tum iuxta æqualitatem inter nos, tum uelut possessio eius qui fecit nos, conserui sumus. Illic uero quid potes è seruitute eximere? Simul enim ut creata sunt, factum est ut serua essent. Et inter se quidem mutuum imperium non exercent, Nam prærogatiuæ expertia sunt cœlestia. Deo uero omnia subiecta sunt, & uelut domino debitum timorem, & uelut creatori debitam gloriam tribuūt. Filius enim glorificat patrem, & seruus dominum suum. Et exigit omnino ex duobus alterum deus. Si enim pater sum ego, ubi est, inquit gloria mea? Etsi dominus sum ego, ubi est timor meus? Alioqui miserrima omnium fuerit hæc uita, si non sub domini prouidentia posita esset. Cuiusmodi sunt uirtutes quæ à deo defecerunt, quæ propterea quòd contra deum omnipotentem ceruicem erexerunt, à seruitute liberæ uagantur: non quod aliter productæ sint, sed quod non uelut subditi se erga creatorem gerunt. Quem igitur appellas liberum? eum qui regi subditus nō est? qui neque imperandi alij potestatem habet, neque imperium alterius admittit? At neque est aliqua talis in rebus natura, & hoc cogitare contra spiritum manifesta impie-
Psal. 118 tas est. Quare siquidem creatus est, seruit nimirū cum omnibus. Vniuersa enim, inquit, seruiunt tibi: si uero supra creaturam est, regni socius est.

Testimonia ex scripturis, spiritum appellari dominum.

Caput XXI

ET quid opus est ex humilibus pugnantes, turpiter uictoriam uerbis parare, quum liceat grauioribus testimonijs productis excellentiam gloriæ demonstrare, ita ut nemo contradicere possit? Si uero dixerimus quæ è scriptura didicimus, fortassis ingentem ac uehementē clamorem edent, & obturatis auribus ac sublatis lapidibus, aut quacunque re forte oblata teli uice utentes, singuli spiritus hostes in nos irruent. Non tamen ueritati præferenda est à nobis securitas. Inuenimus itaque apud Apostolum in secunda ad Thessalonicenses: Dominus autem dirigat corda uestra, in dilectionem dei, & in patientiam Christi. Quis est Dominus qui dirigit in dilectionem dei, & in patientiam pro afflictionibus Christi? respondeant nobis qui spiritum in seruitutem adigunt. Siue enī de patre erat sermo, omnino dixisset, Dominus uos dirigat in sui dilectionem. Siue de filio, addidisset sanè in suam ipsius patientiam. Quærant igitur quæ sit alia persona quam domini appellatione honorare deceat. Consimile huic est quod alibi positum est:
1. Thes. 2 Dominus uos impleat & abundare faciat charitate inter uos mutua, & erga oēs, quemadmodum etiam nos erga uos, ut confirmet corda uestra irreprehensibilia in sanctitate, coram deo & patre nostro, in aduentu domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis suis. Quem dominū optat corā deo & patre nostro, in aduentu domini nostri Iesu Christi, confirmare corda fidelium Thessalonicensium in sanctitate citra reprehensionem firmata? Respondeant nobis qui inter ministratorios spiritus, qui ad ministerium emittuntur, collocant spiritum sanctum. Verum non habent quod respōdeant, itaque audiant etiam alia testimonia, quæ palàm spiritum dominum appellant. Dominus, inquit, ipse spiritus est. Et rursus, quemadmodum à domino spiritu. Quo uero nulla contradicendi occa-
2. Cor. 3 sio relinquatur, ipsa apponam Apostoli uerba: Vsque in hodiernum diem idem uelamen in lectione ueteris testamēti manet, nec reuelatur, quia in Christo aboletur. Qui autem conuerterit se ad dominum, tollitur uelamen: dominus autem ipse spiritus est. Cur hoc dicit? Quoniam qui nudæ sententiæ ipsius literæ assidet, & illic circa legales obseruationes

uersatur

uersatur, is per Iudaicam literæ sententiã, ueluti per uelum quoddã cor contectũ habet:
atq; hoc patitur propterea quod ignorat, q corporalis legis obseruatio in aduentu Chri
sti abolita est, figuris de cætero translatis ad ueritatẽ. Abolentur enim lucernæ solis ad-
uentu, & cessat lex, & prophetæ silent, ubi ueritas illuxit. At uero qui potuit in profun-
dum legalis intellectus introspicere, & literæ obscuritate uelut uelamẽto dirupta, ad ar
cana penetrare: hic imitatus est Mosen, qui quum loqueretur cũ deo ademit uelamen,
conuertens etiã ipse se à litera ad spiritũ. Quare uelamini in facie Mosis, legalium doctri
narum obscuritas correspondet. Conuersioni uero ad dñm, spiritualis intelligentia. Qui
igitur in lectione legis aufert literam, conuertit se ad dominum: dñs aũt nunc spiritus di
citur, & similis fit Mosi, ex apparitione dei faciem glorificatam habenti. Quemadmodũ
enim ea quę floridis coloribus apposita sunt, ex diffluente splendore etiam ipsa coloran
tur, Sic qui euidenter oculos in spiritũ extendit, ex illius gloria transformatur quodam-
modo ut fiat illustrior, dum ueritate ex spiritu uelut luce quadã, corde illuminatur. Atq;
hoc est transformari à gloria spiritus ad propriam gloriam, non parce neq; obscure, sed
in tantum quantum par est eum qui à spiritu illuminatur. Non reuereris Apostolum di- 1. Cor. 3
centem: Templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Num unquam admisisset, ut
serui se domicilium, templi appellatione honorasset? Quid uero ille qui scripturam di-
uinitus inspiratam nominat, per inspirationem sancti spiritus conscriptam, num contu-
meliosis & spiritum uilipendentibus uerbis utitur?

Confirmatio naturalis societatis spiritus, ex eo quod æque ac pater & filius contemplatione incomprehensibilis sit. Cap. XXII

NOn solum autẽ ex eo quod easdem appellationes habet, & in operationibus con
sors est patri & filio, naturæ spiritus eminẽtia nota est, sed etiã ex eo quod æquali-
ter contemplatione ac intelligentia incõprehensibilis est. Nam quæ de patre dicit q sit
supra humanam intelligentiã, & quæ de filio, eadem dominus etiam de spiritu sancto di
cit: Pater iuste, & mundus te non cognouit: mundum appellans nunc filius, nõ globum Ioan. 17
ex cœlo & terra constitutum, sed uitam miserrimam infinitisq; mutationibus exposi-
tam. Et de seipso loquens, adhuc modicũ inquit, & mundus me non amplius uidet, uos Ioan. 14
autem uidetis me. Rursus etiam hic materiali ac carnali uitæ alligatos, & solis oculis ue-
ritatem permittentes, mundum appellans: qui quòd non crederent resurrectionem,
non amplius oculis cordis dominum nostrum uisuri erant. Eadem uero etiam de spiritu
dixit: Spiritum, inquit, ueritatis quem mundus nõ potest capere, quia non uidet ipsum,
neq; cognoscit ipsum. Vos autem nouistis ipsum, quia apud uos manet. Etenim carna-
lis homo, qui mentem inexercitatam ad speculationẽ habet, imò potius in sapientia car
nis uelut in cœno defossam gestat, ad spirituale lumen ueritatis oculos attollere non po
test. Quapropter mundus, hoc est, uita carnis affectibus mancipata, uelut oculus debi-
lis radij solaris lumen, spiritus gratiam non admittit. At uero discipulis suis puritatis ui-
tæ ex doctrinis suis testimonium præbens dominus, ijsdem etiam tribuit quod iam spiri
tum contemplari ac speculari possint. Iam enim, inquit, uos mundi estis, propter sermo- Ioan. 15
nem quem dixi uobis, Vnde mundus quidem non potest capere, non enim uidet ip-
sum: uos autem nouistis ipsum, quia apud uos manet. Eadem porrò dicit & Esaias, Qui Cap. 56
firmauit terram, & quæ in ipsa sunt, & dedit spiritum populo qui est super ipsam, & spiri-
tum calcantibus ipsam. Qui enim conculcant terrena, ipsisq; superiores euaserunt, his
testimonium datum est quòd digni sint dono sancti spiritus. Quem igitur mundus ca-
pere non potest, & quem soli sancti propter cordis puritatem contemplantur, ei quid ali
ud putare conuenit, quàm omnis generis honores competere? Et reliquæ quidem uir
tutes singulę in circũscripto loco esse creduntur. Nam angelus qui astitit Cornelio, non Act. 10
erat in eodem loco etiam apud Philippum. Neq; qui ab altari Zachariam alloquebatur, Luc. 1
eodem tempore etiam in cœlo propriam sedem ac stationem implebat. At uero spiritus
simul & in Abbacuch, & in Daniele in Babylonia operari creditus est, & in Catarrha- Dan. 6
cta cum Hieremia esse dictus est, & cum Ezechiele in Chobar. Spiritus enim domini
repleuit orbem terrarum. Et, quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Et prophe Psal. 38
ta: quoniam ego, inquit, uobiscum sum dicit dominus. Et, spiritus meus stat in medio ue
strum. Qui uero ubique est, & deo adest, eum qualis naturæ putare conuenit? eius'ne

quæ omnia complectitur? aut eius quæ particularibus locis includitur? qualem esse angelorum naturam scriptura ipsa ostendit. Verum nequaquam hoc quis dixerit. Qui igitur diuinus est natura, incôprehensibilis magnitudine, potens in operationibus, bonus in beneficijs, eum non superexaltabimus? non glorificabimus?

Quòd spiritus glorificatio, est eorum quæ ipsi adsunt enumeratio. Cap. XXIII

EGo uero neq; aliud quid gloriam puto, quàm miraculorum quæ adsunt ipsi enumerationem. Quare aut neq; meminisse nos bonorum ab ipso, præcipient nobis isti: aut omino enumeratio eorũ quæ ipsi adsunt, maxime glorificationis est perfectio. Neq; enim deum & patrem domini nostri Iesu Christi, & unigenitum ipsius filium aliter glorificare possumus, quàm pro uiribus nostris miracula recensendo.

Redargutio absurditatis eorũ qui nõ glorificant spiritũ, ex collatione eorũ quæ inter creaturas glorificantur. Cap. XXIIII

DEinde gloria quidem & honore coronatus est cõmunis homo. Et gloria ac honor & pax, omni homini facienti bonum in promissis reposita est. Est aũt & quædam peculiaris Israelitici populi gloria, quorũ est adoptio inquit, & gloria & diuinus cultus.
Psal. 56 Et suam quandam gloriã Psalmista dicit: Exurge gloria mea. Est aũt & gloria solis & lunæ & stellarum. Iuxta Apostolum uero, etiam executio iudicij fiet cum gloria. Quũ igitur tot sint quæ glorificantur, spiritũ solum omniũ glorificatione priuare uis? & quidem quum ministerium spiritus in gloria esse dicat. Quomodo igitur ipsum indignũ glorificatione ducitis? Et magna quidem est gloria iusti, iuxta psalmodum, magna gloria ipsi-
Psal. 157 us in salutari tuo. Et rursus, Timentes autem dominum glorificat. At spiritus gloria se-
Psal. 14 cundum tuam opinionem nulla est. Quomodo igitur non manifestum est periculum, ex talibus sermonibus ineuitabile peccatum sibijpsis accersere? Nam homo qui ex iustitiæ operibus saluatur, multum abfuerit ab eo ut spiritum debita gloria spoliet. Sit inquiunt, glorificandus, sed non cum patre & filio. Et quam nam rationẽ habet, alium locum spiritui excogitare, relicto eo qui à domino designatus est? & gloriæ societate spoliare eum qui ubiq; cum deitate assumptus est? in fidei confessione, in baptismate redemptionis, in operatione uirtutũ, in inhabitatione sanctorum, in beneficijs erga subditos. Neq; enim omnino ullum aliquod donum est absq; spiritu sancto, quod ad creaturam perue-
Mat. 10 niat: quando sanè neq; nudum uerbum in defensionibus pro Christo loqui quis possit, spiritu non cooperante, uelut in euangelijs à dño & seruatore nostro didicimus. Quare
2. Cor. 3 ut his omnibus neglectis, & societatis in omnibus obliti, à patre & filio spiritum auellamus, haud scio an quispiã sancti spiritus particeps assensurus sit. Vbi igitur ipsum translatum locabimus? Inter creaturas? At omnis creatura seruit, Spiritus autem liberos facit: ubi enim spiritus domini, illic libertas. Et quum multa sint quæ possim hic dicere, quòd non conueniat spiritum sanctum creatæ naturæ annumerare, de his dicere supersedebo. Si enim pro argumenti dignitate probationes nostras afferre uelimus, & ea quæ ab aduersarijs obijciuntur diluere, longa oratione nobis fuerit opus, & pe[illegible] lum est, ne libri magnitudine auertam lectores. Quapropter ad proprium tractatum illa reseruantes, propositis inhæreamus. Consideremus igitur singulatim. Natura bonus est, uelut bonus est pater, & bonus filius. At creatura in electione boni particeps est bonita-
Rom. 7 tis. Nouit profunda dei: at creatura accipit arcanorum reuelationem per spiritum. Viuificat cum deo omnia uiuificante, & cum filio uitam dante. Qui enim excitauit Christum Iesum ex mortuis, uiuificabit inquit, & mortalia corpora uestra per spiritum suum inha-
Ioan. 10 bitantem in uobis. Et rursus: Oues meæ uocem meam audiunt, & ego uitam æternã do ipsis. Sed & spiritus uiuificat, spiritus aũt inquit, uita propter iustitiam. Et dominus testa-
Ioan. 6 tur, spiritum esse qui uiuificat, carnẽ non prodesse quicquã. Quomodo igitur ipsum à uiuifica potentia abalienatum, naturæ uitæ indigæ associabimus? Quis adeo cõtentiosus, quis adeo cœlestis doni exors, & à gustu bonorũ dei uerborũ alienus? Quis adeo spei cœlestis expers, ut spiritum à deitate semotum creaturæ coniungat? In nobis inquiunt, spiritus est uelut donum à deo: at donum nequaquã ijsdem honoribus afficitur quibus is qui dedit. Donum equidem dei est spiritus, sed donũ uitæ, Lex enim, inquit, spiritus ui-
Act. 1 tæ liberauit te: & donum uirtutis: Accipietis enim, inquit, uirtutem spiritus sancti qui ueniet

niet in uos. Num igitur ob id cōtemnendus est? aut non etiam filium largitus est hominibus? qui sane inquit, proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnib. tradidit ipsum, Rom. 8
quō non etiam cum ipso omnia nobis largietur? Et alibi, ut sciamus quæ à deo nobis do 1.Cor. 2
nata sunt: de incarnationis mysterio loquēs. Quare quō qui hæc dicunt, non Iudaicam ingratitudinem transcendunt, excellentiam benignitatis pro uiatico ad blasphemiā accipientes? Nam uitio uertunt spiritui, quod fiduciam nobis dat, deum appellandi patrē nostrum. Emisit enim deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem, Abba pater, ut illius uox fiat propria eorum qui ipsum susceperunt.

Quòd scriptura hac syllaba In pro Cum utatur: ubi etiam quòd
Et æquipollet syllabæ Cum. Cap. XXV

Quomodo igitur, inquiunt, scriptura nusquā tradidit spiritū cum patre & filio glorificatū, sed studiose uitauit, ne cum spiritu diceret, ubiq; uero in ipso glorificare, uelut cōuenientius prætulit? Ego uero dixerim neq; syllabam In, ignobiliorē sententiam afferre, sed si sano modo accipiatur, ad maximam sublimitatem mentem euehere, quando sane etiā pro cum, in multis locis positā ipsam obseruauimus. Velut hoc loco, Ingrediar domū tuam in holocaustis, pro cum holocaustis. Et, eduxit ipsos in argēto & auro. Psal. 14
Et hoc, Nō egredietur deus in uirtutibus nostris. itemq; alijs innumeris locis. Omnino autem libenter didicerim à noua ista sapientia, qualem glorificationē apostolus per uerbum In absoluerit, iuxta figuram quam hi nunc ex scriptura producunt. Nusquam enim reperi hoc dictū, Tibi patri honor & gloria, per unigenitū tuum, in sancto spiritu: quod tamen his nunc etiam ipsa, ut ita dicam, respiratiōe magis familiare existit. Separatim equidem singula hæc inuenire licet, coniunctim uero in hoc ordine nusquam ostendere poterunt. Quare si quidem exactam rationem habent eorum quæ scripta sunt, ostendāt unde dicant. Si uero concedunt consuetudini, neq; nos prohibeant. Nos utrasq; dictiones in fidelium usu deprehēdimus, & utrisq; utimur: gloriam quidem spiritui æqualiter in utraq; persolui credentes, His uero qui ueritatem deprauant, os magis obturari per propositam dictionem persuasi, quæ quum uim habeat scripturis cōsimilem, non ita est similiter aduersarijs exposita. Est aūt hæc cui nunc contradicitur ab his, quæ pro & con- 1.Thes. 1
iunctiōe accipitur, Nihil enim interest utrum dicas, Paulus & Syluanus & Timotheus: aut Paulus cum Timotheo & Syluano. Nominum enim connexio per utranq; prolationem æqualiter conseruatur. Si itaq; quum dn̄s dixerit, patrem & filium & sanctum spiritum, ipse dixerim, patrem & filium cum sancto spiritu, nihil aliud dixero, quod ad sentētiam attinet. At uero per cōiunctionem & complicari nomina, multa habemus testimonia. Gratia enim, inquit, domini nostri Iesu Christi, & dilectio dei, & societas spiritus sancti. Et rursus, obsecro uos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per dilectionem spiritus. Si itaque pro &, uti uoluerimus uoce cum, quid diuersum fecerimus? Ego 1.Pet. 2
quidem non uideo, nisi forte quis frigidus grammaticus, coniunctionem uelut copulatiuam, & maiorem unionem faciētem præferat, & præpositionē, uelut æqualem uim nō habentem reijciat. Etenim si de his hactenus cōtrouersias sustinuissemus, non longa oratione ad respondendum opus habuissemus. Nunc uero neq; de syllabis, aut de huius aut huius uocis sono, ipsis disputatio est, sed de rebus in uirtute ac ueritate maximā differētiam habentibus. Quarum gratia quum nihil referat syllabarum usum obseruari, isti alias quidem ecclesiæ adscribere, alias uero ab ipsa submouere conantur. Ego uero etiamsi ex primo auditu euidens sit utilitas, attamen etiam rationem afferam, iuxta quam patres nostri non ociose huius præpositionis usum assumpserūt. Nam præter hoc quod Sabellij maliciam æque ualide uelut & syllaba coarguit, & cōsimiliter uelut illa persona rū proprietatē declarat, uelut in hoc, Ego & pater ueniemus. & in hoc, Ego & pater unum sumus: eximium perpetuæ societatis & ab ipsa cōiunctionis testimonium habet. Qui enim dixit cum patre filium esse, simul & personarum proprietatem, & inseparabilem societatē ostendit. Id quod etiam in humanis rebus contingit. Coniunctio enim &, Act. 16
societatē operationis declarat. Præpositio uero cum, ipsam quodammodo societatem cōmonstrat. Velut uerbi gratia, Nauigauerunt in Macedoniam Paulus & Timotheus. Sed & Tychicus & Onesimus missi sunt ad Colossenses. Ex his uerbis quod idē operati sunt discimus. Si uero audiuerimus, quòd connauigauerunt & simul missi sunt, insuper etiam

etiam illud discimus, quod etiam mutuò inter se actionem absoluerũt. Sic Sabellij mali ciam uelut nulla alia uox destruens, addit illi etiã ex diametro impios, hos dico, qui temporalibus interuallis à patre filium, à filio spiritum sanctũ disparant. Cæterum ad syllabam In, illam maxime differentiam habet, quod Cum, mutuam coniunctionem eorum qui communiter aliquid agunt declarat, uelut connauigantium, aut cohabitantium, aut quiduis aliud communiter perficientium. At uero In, habitum ad id in quo sunt operantes ostẽdit. Quum enim audiuimus innatant & inhabitant, scapham aut domum statim intelligimus. Iuxta communem igitur usum talis est inter ipsas differentia, & si quid amplius a studiosis inueniri possit. neq; enim mihi ociũ est syllabas expẽdere. Quandoquidem igitur ostensum est præpositionem cum, significantissime exprimere cõiunctionis significationem, sit uobis si ita uidetur confœderata, & desistite atrox & indenunciatum bellũ aduersus ipsam gerere. Attamẽ quanq̃ adeò gratiosa hęc uox sit, si cui libuerit glorificare per syllabam Et, nominaq; coniũgere ac glorificare uelut in Euãgelijs de baptis-
Mat. 28 mate didicimus, patrem et filium & spiritum sanctum: etiam sic fiat, nemo cõtradicet, in his si uidetur consentiamus. At linguas isti potius abiecerint, q̃ hanc uocem recipiant. Hoc igitur est quod indenunciatum & irreconciliabile bellum nobis excitat. In spiritu, inquiunt, sancto glorificatio danda est deo, non uero spiritui: & promptissime hanc uocem uelut humilem spiritus amplectunt̃. De qua non inutile fuerit longius dicere. Quæ ubi audierint hi, demirabor sane, si non ipsam uelut proditricem, & ad spiritus gloriam transfugam clamabunt.

Quot modis dicitur In, tot modis de spiritu accipitur.

Caput XXVI

Mihi itaq; consideranti, quum simplex ac breuis sit huius syllabæ prolatio, multa tamen & uaria esse uidentur quæ per ipsam significãtur. Quot enim modis dicitur In, tot modis reperimus ipsum significationibus de spiritu inseruire. Dicitur equidẽ forma in materia esse, & potentia in eo quod eius capax est, & habitus in eo qui secundum ipsum affectus est, & multa talia. Itaq; in quantum spiritus sanctus perficit rationalia, absoluens ipsorum consumationem, formæ rationem obtinet. Qui enim non amplius secundum carnem uiuit sed spiritu dei fertur, & filius dei nominatur, & conformis imagini filij dei factus est, is spiritualis appellatur. Et sicut potentia uidendi est in sano oculo:
Ephe. 1 sic operario spiritus est in anima purgata. Quapropter etiam Paulus optat Ephesiis, ut oculi ipsorum sint illuminati in spiritu sapientiæ. Et quemadmodum ars est in eo qui ipsam adeptus est: sic gratia spiritus est in eo qui recepit, semper quidem præsens, non autẽ perpetuò item operans. Nam & ars potentia quidem in artifice est, actu uero tunc, quũ secundum ipsam operatur: sic etiam spiritus, semper quidem adest dignis, operatur autẽ iuxta utilitatem ac necessitatẽ, aut in prophetijs, aut in sanationibus, aut in alijs quibusdam uirtutum operationibus. Amplius queadmodum in corporibus est sanitas, aut caliditas, aut omnino affectiones facile mobiles, Sic etiam in anima sæpe est spiritus, his qui propter mentis inconstantiam facile excutiunt gratiam quam susceperunt. Qualis erat Saul, & septuaginta seniores filiorũ Israel, excepto Eldad & Modad: apud hos enim solos ex omnibus spiritũ mansisse apparet, & in summa si quis his proposito consimilis est. Sed & queadmodum uerbum est in anima, aliquando uelut cogitatio in corde, aliquando uelut quod per linguam profertur, Sic spiritus sanctus, nunc quum spiritui nostro testimonium præbet, & clamat in cordibus nostris Abba pater. Nunc quum loquitur pro
Ioan. 10 nobis, iuxta id quod dictum est: Nõ uos estis qui loquimini, sed spiritus patris qui loquitur in uobis. Iam sicut totum in partibus intelligitur esse spiritus, iuxta donorũ distributionem. Omnes enim inter nos membra sumus, dona uero iuxta gratiam dei datam nobis diuersa habemus. Quapropter non potest dicere oculus manui, non opus habeo te: aut rursus caput pedibus, non est mihi uobis opus. Sed omnia quidem simul complent corpus Christi in unitate spiritus, Necessariam uero utilitatẽ ex donis mutuò inter se exhibent. Deus etenim locauit membra in corpore, singula prout uoluit: mẽbra uero eandem habent inter se mutuo solicitudinem, quum consensus ac cõdolentia secundũ spiritualem societatẽ ipsis adsit. Quapropter siue patitur unum membrum, condolent omnia membra: siue glorificatur unum membrũ, congaudent omnia mẽbra. Rursus queadmodum

modum partes in toto sunt: ita singuli sumus in spiritu, quia omnes in uno corpore, in u-
num spiritum baptizati sumus. Cæterum quod dictu mirum est, nihilominus tamen ue-
rum, etiam uelut regio ac locus eorum qui sanctificantur sæpenumero spiritus dicitur:
Et apparebit neq; hunc sermonem spiritum imminuere, sed magis glorificare. Equidem
corporalia nomina etiam ad spirituales intelligẽtias scriptura sæpe transfert, maioris eui
dentiæ gratia. Obseruabimus igitur etiam de deo psalmographũ loqui. Esto mihi in de- Psal. 30
um protectorem, & in locum munitum ut saluum me facias. De spiritu uero, Ecce locus
inquit, apud me, & sta super petram. Quid aliud dicens locum, quàm speculationem in
spiritu, in qua quum esset Moses, deum euidenter ipsi apparẽtem uidere potuit. Hic est
locus ueri diuini cultus sempiternus. Attẽde enim, inquit, ne offeras holocaustũ tuum Exod. 33
in omni loco, sed in loco quem elegerit dominus deus tuus. Quod igitur est holocaustũ
spirituale? sacrificium laudis. In quo loco hoc offerimus? in spiritu sancto. Vbi hoc didi-
cimus? ab ipso domino dicẽte: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate.
Hunc locum conspicatus Iacob dixit, Dominus in loco hoc: Quare spiritus uere est lo-
cus sanctorum, & sanctus domus est, qui seipsum exhibet spiritui ad inhabitandum cum
deo, & templum ipsius appellatur. Sicut enim in Christo loquitur Paulus: Coram deo, 2. Cor. 2
inquit, in Christo loquimur. Sic Christus in Paulo, uelut ipse dicit: An experimentũ quę 2. Cor. 13
ritis eius qui in me loquitur Christi, Sic etiam in spiritu loquitur mysteria, & spiritus rur-
sus loquitur in ipso. Hoc quidem igitur modo in creatis multipliciter ac multiformiter
spiritus inesse dicitur. Verum magis pium est dicere, ipsum cum patre & filio esse, quàm
inesse. Gratia equidem ab ipso habitante in dignis, & quæ sua sunt operante, recte in his
inesse dicit' qui ipsius capaces sunt. At ipsius subsistentia ante secula, & perpetuitas nun
quam desitura, quæ cum patre ac filio consideratur, sempiternæ potentiæ ac coniunctio
nis appellationes requirit. Nam proprie ac uere coexistere de his dicitur, quę inseparabi
liter inter se conuersantur. Etenim caliditatem ignito ferro inesse dicimus, ipsi uero igni
coesse. Et sanitatẽ corpori inesse dicimus, uitam uero animæ coesse. Quare ubi peculia-
ris & eiusdem naturæ ac inseparabilis societas est, significantior uox est, quæ inseparabi
lis societatis significationem exprimit. Vbi uero gratia ab ipso accedere & rursus disce
dere solet, proprie & uere inesse dicit', etiãsi sæpenumero gratia ab ipso perpetua perma
neat in his qui eam susceperunt, propter affectus erga bonum cõstantiã. Proinde quum
propriam spiritus dignitatem consideramus, cum patre & filio ipsum cõtemplamur. V-
bi uero gratiam in participes ipsius operantem mente recolimus, in nobis spiritum esse
dicimus. Et quę sanè à nobis exhibetur glorificatio in spiritu, nõ dignitatis illius confes-
sionem habet, sed nostræ ipsorum debilitatis protestationem, dum ostendimus quòd ne
que glorificare à nobisipsis sufficientes sumus, sed sufficiẽtia nostra in spiritu sancto est,
in quo corroborati pro beneficijs acceptis deo nostro gratiarũ actionem persoluimus,
iuxta mensuram puritatis à malicia. Alius enim alio plus aut minus auxilij spiritus parti-
ceps fit, ad offerendum sacrificia laudis deo. Iuxta unum igitur modum sic pie in spiritu
gratiarum actionem persoluimus. Quanq; & hoc nõ leue sit, ut quis sibijpsi testimoni-
um præbeat, nempe, Spiritus dei in me est, & per gratiam ab ipso edoctus refero glori-
am. Paulum enim decet hæc uox: Videor mihi & ego spiritum dei habere. Et rursus; 1. Cor. 7
Bonum depositum serua per spiritum sanctum qui habitat in nobis. Et de Daniele. Spi- 2. Tim. 1
ritus dei sanctus in ipso: & si quis illis uirtute est cognatus. Alter porrò intellectus est, Dan. 5
& neq; ipse reijciendus, Quod quemadmodum in filio uidetur pater, sic filius in spiritu.
Adoratio itaque in spiritu, operationem mentis nostræ uelut in luce fientem exprimit,
uelut ex his quæ ad Samaritin dicta sunt discere poteris. In loco enim esse adorationem
ex uernacula consuetudine falsam, Dominus ipse docens, in spiritu & ueritate adorare
oportere dixit, seipsum uidelicet ueritatem appellans: Quemadmodum igitur in filio
adorationem dicimus, uelut in imagine dei & patris, Sic etiam in spiritu, uelut in seip-
so ostendẽte domini deitatem. Quapropter etiam in adoratione inseparabilis est à pa-
tre & filio spiritus sanctus. Nam si extra ipsum existis, neque omnino adorabis. Si uero
in ipso es, nullo loco à deo separabis, non profecto magis quàm lumen à rebus uisibili-
bus separaueris. Impossibile enim est uidere imaginem dei inuisibilis, non in spiritus il-
luminatione. Et qui imaginem intuetur, eum impossibile est lumen ab imagine sepa-

rare. Videndi enim causa necessario simul cum his quæ uidentur conspicitur. Quapropter proprie & consequenter per spiritus illuminationem, gloriæ Dei splendorem conspicimus. Per charitatem uero, ad eum cuius est character & eiusdem figuræ sigillum subuehimur.

Vnde initium acceperit syllaba Cum, & qualem uim habeat: ubi etiam de Ecclesiæ legibus ac ritibus nullo scripto constantibus.

Caput XXVII

QVam igitur ob causam, inquiunt, quum proprie conueniat spiritui syllaba In, & ad omnem de ipso intelligentiam sufficiat, uos nouam ipsam syllabam superinduxistis, qui Cum spiritu dicitis, & non In spiritu sancto, neq; aliàs necessaria, neq; ab Ecclesiis recepta loquentes? Quod igitur nō iuxta sortem proprie obtigit spiritui sancto syllaba in, sed communis est patris & filij, in superioribus dictum est. Arbitror autem & illud sufficienter dictum esse, quod non solum non detrahit aliquid de spiritus dignitate, sed etiam ad maximam altitudinem cogitationes erigit, si modò quis non omnino mente peruersus sit. Superest autem etiam de syllaba Cum recensere, unde initium acceperit, & quam uim habet, & quomodo consona est scripturæ. Dogmata quæ in Ecclesia seruantur ac prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione ad nos delata in mysterio recepimus. Quæ utraq; eandem ad pietatem uim habent, & nemo his contradicit qui uel modicam saltem Ecclesiasticorum iurium experientiam habet. Si enim aggrederemur non scripto proditas consuetudines, uelut non magnam uim habentes reijcere, imprudentes etiam ipsis principalibus Euangelij partibus damnum inferremus, imò potius ipsam Euangelij prædicationem ad nudum nomen contraheremus: uelut uerbi gratia, ut eius quod primum ac communissimum est primam mentionem faciam, figura crucis signare eos qui in nomen domini nostri Iesu Christi spem habent, quis scripto docuit? Ad orientes cōuersos esse nos dum oramus, quę scriptura nos docuit? Inuocationis uerba dum ostenditur panis Eucharistię, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Non enim his contenti sumus, quorum Apostolus aut Euangelium mētionem fecit, sed & ante & postea alia quædam dicimus, uelut magnum robur ad mysteria habētia, ex doctrina scripto nō prodita assumpta. Benedicimus aquam baptismatis, & oleū unctionis, insuperq; ipsum qui baptizatur, ex quibus scriptis? nōnne à tacita & arcana traditione? Ipsam uero olei illitionem, quæ doctrina scripta docuit? At ter immergi hominem unde est? Reliqua item quæ circa baptisma fiunt, renunciare Satanæ & angelis eius, ex qua sunt scripturæ? nōnne ex hac non publicata & arcana doctrina? quam in minime curioso ac sollicito silentio patres nostri conseruarunt, recte illi, utpote docti mysteriorum reuerentiam ac autoritatem silentio custodiri. Quæ enim ne inspicere quidem fas erat non initiatis, horum doctrinam quomodo par erat in literis uelut in triumpho ostentare. Aut quid tandem uolens magnus ille Moyses, non omnibus omnia templi loca peruia esse statuit, uerum extra sacra septa prophanos locauit, prima uero atria purioribus permittens, solos Leuitas dignos dei ministros iudicauit: uictimas uero & holocausta ac reliquam sacrorum celebritatem sacerdotibus assignauit, unumq; ex omnibus delectum in adyta admisit, & neq; hunc semper, sed una solum anni die, atq; huius hora certa ad ingrediendum ipsi constituta, quo propter nouitatem & insuetudinem, cum maiore admiratione inspiceret sancta sanctorum: probe gnarus ex sapientia sua, ei quod cōculcatum est & per se apprehendi potest, imminere contemptum: quod uero remotum est ac rarum, ei naturaliter quodammodo esse coniunctam admirationem. Ad eundem modum etiam hi qui ab initio res ecclesiasticas sanciuerunt Apostoli & patres, in occulto ac silentio mysterijs autoritatem conseruarunt. Neq; enim omnino mysterium est, q̄d ad populares ac uulgares aures effertur. Hęc est ratio cur aliqua tradita sint citra scriptū, ut ne dogmatum cognitio neglecta fieret & in contemptum ueniret apud uulgus propter consuetudinem. Aliud enim est dogma, & aliud prædicatio: dogmata enim silentur, prædicationes uero publicantur. Silentij autem species est & obscuritas, qua utitur scriptura, ita dogmatum sententiam cōstruens ut ægre assequi possis, atq; hoc ad legentium utilitatem. Huius rei gratia, omnes respicimus ad orientes quum oramus: paucitamen

men nouimus, quòd ueterem patriam requirimus ipsum paradisum, quem plantauit deus in Edem ad orientes. Et erecti perficimus preces in una sabbati, rationem autem nō omnes nouimus, Non enim solum ut qui resurreximus cum Christo, & qui superna quęrere debeamus, in resurrectionis die datæ nobis gratiæ, per hoc quòd stamus in precando, nos ipsos cōmonefaciamus: sed quod etiam uenturi seculi is dies quodāmodo imago esse uideatur. Quapropter etiam quum principium sit dierum, nō prima à Mose, sed una appellata est. Factum est enim, inquit, uespere & mane dies una, uelut eadem sæpe reuoluatur. Vna itaqꝫ eadem & octaua, unam illam reuera ac ueram octauā, cuius psalmographus in quibusdam psalmorū inscriptionibus meminit, per seipsam demonstrās, statum uidelicet post hoc tempus, diem non desituram, uesperam non habentem, & successionem non admittentē, æuum illud nunquam finiendum ac senij expers. Necessario igitur ecclesia erudit alumnos suos, ut stantes preces absoluant, quo per assiduam cōmonefactionem uitæ non desiturę, uiaticorum ad illam transmigrationem parandorum non negligentes simus. Sed & totus quinquaginta dierum numerus, pentecoste appellata, resurrectionis quā in illo seculo expectamus monumentū est. Vna enim illa & prima dies septies septemplicata, septem sacræ pentecostes hebdomadas efficit. Ex prima enim initium sumens, in principium desinit, per similes intermedios quinquagies euoluta. Vnde & æuum similitudine refert, uelut in circulari motu, ab ijsdem signis initium sumens, & in eadem desinens. In qua erectam figuram in adoratione pręferre, ecclesiæ leges nos erudierunt, ex manifesta cōmonefactione uelut transferentes mentē nostram à præsentib. ad futura. Quin & quoties genua flectimus, & rursus erigimur, re ipsa ostēdimus, quod propter peccatum in terram delapsi sumus, & per benignitatem eius qui condidit nos, ad cœlum reuocati sumus. Deficiet me dies, si ecclesię mysteria scripto nō prodita recensere uelim. Omitto reliqua, ipsam fidei confessionem, quòd credimus in patrem & filium ac spiritum sanctum, ex quibus scriptis habemus? Si enim ex baptismatis traditione, iuxta pietatis congruentiam, uelut baptizamur, ita etiam credere debentes, similem baptismati confessionem testificamur: concedant nobis iuxta eandem congruentiam, ut similem fidei glorificationem reddamus. Si uero glorificationis modum uelut scripto non proditum reijciunt, producant nobis & confessionis fidei, & reliquorum quæ commemorauimus conscriptas demonstrationes. Deinde quum tot sint quæ scripto non constent, & tantam uim ad pietatis mysterium habeant: unam dictionē quæ ex patribus ad nos deuenit, non concedent, quam nos ex non affectata consuetudine, inter incommutabiles ecclesiarum ritus permansisse comperimus, non paruam rationē habentem, neqꝫ modicam utilitatem ad mysterij uim afferentem? Dictum igitur est quę sit uis utriusqꝫ prolationis. Dicetur autem & rursus, quatenus inter se cōcordant, & quatenus differunt: non quòd inter se pugnent ad contrarietatem, sed ꝙ utraqꝫ peculiarem sententiā afferat ad pietatē. Nam uox In, ea quæ ad nos pertinēt magis declarat, Cum uero, societatem spiritus ad deum exprimit. Quapropter utrisqꝫ uocibus utimur, per hanc quidem spiritus dignitatem declarantes: per hanc uero, gratiam quæ apud nos est exprimentes, Sic & in spiritu gloriam deo offerimus, & cum spiritu: nihil nostrum in hoc dicentes, sed uelut ex regula, à domini doctrina, ad cōiuncta & inter se cohærentia, & mysterijs necessariam coniunctionē habentia, uocem transferentes. Eum enim qui in baptismate connumeratus est, necessariò putauimus & in fide coaptare oportere. Confessionem autem fidei, uelut principium quoddam ac matrem glorificationis fecimus. Sed quid facere oportet? Nunc enim nos doceant, ut ne baptizemus uelut traditum accepimus, aut ut ne credamus uelut baptizati sumus, aut ut ne glorificemus uelut credidimus. Ostendat enim aliquis, aut quòd non necessaria & indiuulsa est horum inter se cōsequentia: aut quòd nouatio in his, non est totius destructio. At non cessant isti sursum ac deorsum diuulgare, glorificationem cum sancto spiritu, testimonio carere, scripto nō constare, & similia alia iactare. Dictum igitur est idem esse quod ad sententiam attinet, siue dicas, Gloria patri & filio cum sancto spiritu: siue dicas, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Non igitur syllabam Et, ex ipso domini ore progressam, reijcere aut expungere cuiquam fas est, & æquipollentem ipsi assumi nihil uetat, quæ quantum habeat ad illam differentiæ & similitudinis, in superioribus ostendimus. Confirmat sermonē nostrum

Gen. 1

1.Cor.5 nostrum Apostolus, indifferenter utraque uoce usus, nunc quidem dicens: In nomine domini Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Rursus uero: Congregatis uobis & meo spiritu cum uirtute domini Iesu: nihil interesse arbitratus, siue coniunctione, siue praepositione ad nomnia coniungenda uteretur.

Quòd quae de hominibus dicit scriptura, uelut Christo conregnantibus, ea non concedunt aduersarij de spiritu sancto dici.

Caput XXVIII

Videamus porrò an etiam excusationem aliquam huius usus patribus nostris excogitare queamus. Nam qui nobis ita loquẽdi fuerunt autores, magis quàm nos in
Col.2 crimine haerent. Paulus itaque scribens ad Colossenses: Et uos, inquit, quum essetis mortui delictis ac praeputio, uiuificauit simul cum Christo. Num igitur populo quidem toti & ecclesiae largitus est deus uitam cum Christo, sancto uero spiritui non est uita cum Christo? Si uero hoc uel animo concipere impium est, quomodo non pium fuerit, prout natura habet, sic etiam confessionem cõiunctim persoluere? Deinde quomodo non extremae stupiditatis fuerit, sanctos quidem cum Christo esse confiteri (siquidem sanè Paulus de corpore profectus praesens est apud dominum, ac resolutus iam est cum Christo) spiritui uero ipsos ne hoc quidem contribuere quantum in ipsis situm est, ut aeque
1.Cor.9 uelut homines sit cum Christo? Et Paulus quidem cooperatorem dei in dispensatione euangelij seipsum uocat. Spiritus autem sanctus, per quem in omni creatura quę sub coelo est fructificat Euangelium, si cooperator à nobis dicatur, impietatis criminis reos nos peregerint? Et uelut par est, uita quidem eorũ qui sperant in dominũ, occultata est cum Christo in deo. Et quum Christus manifestatus fuerit uita nostra, tunc etiam ipsi cum ipso manifestabuntur in gloria. Ipse autem spiritus uitae, qui liberauit nos à lege peccati, ne quaquam est cum Christo, neque in latente & occultata cum ipso uita, neque in gloriae ma-
Gal.3 nifestatione, quam nos ob sanctos manifestandam esse expectamus. Haeredes dei, & co
Rom.8 heredes Christi nos sumus. At spiritus exheres est & exors societatis dei & Christi eius. Et ipse quidem spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod sumus filij dei. Nos uero spiritui, neque eam quam à domino didicimus, societatẽ ipsius ad deum, testimonio nostro ipsi attribuimus. Quod porrò dementiae caput est, nos quidem per fidem in Christum quae est in spiritu, unà cũ ipso resurrecturos & ipsi in coelestibus assessuros esse spe-
2.Cor.3 ramus, quum transformauerit corpus humilitatis nostrae, ab animali ad spirituale. At spiritui non consessum, non gloriam, non aliud quicquam eorum quae ab ipso habemus impertimus: sed quibus nos ipsos dignos esse, iuxta minime uanum eius qui promisit donum credimus, horum nihil spiritui sancto, uelut superent ipsius dignitatem, conce-
1.Cor.15 dimus. Et ex tua quidem dignitate est, semper esse cum domino, & expectas raptus in nubibus in aerem semper fore cum domino. At spiritum nunc esse cum Christo contradicis, ut eum qui connumeret ipsum ac collocet patri & filio, in exilium agas, uelut qui intolerandam impietatẽ admisit. Pudet me reliqua addere: quod tu quidem expectas fore ut unà cum Christo glorificeris: si quidẽ sanè coaffligimur, ut etiam cõglorificemur. At spiritum sanctitatis non glorificas cum Christo, tanquam ne dignatus quidem ut aequales tecum honores assequatur. Et tu quidem speras te conregnaturum esse: spiritum uero gratię cõtumelia afficis, serui ac ministri locum ipsi assignans. Atque haec dico, nõ ut ostendam tantum deberi glorificationẽ spiritui, sed ut ingratitudinem redarguam eorũ, qui ne tantum quidem tribuunt, sed uelut impietatem fugiunt, spiritus in gloria ad patrem & filium societatem. Quis potest haec citra gemitum praeterire? An non adeo manifestum est, ut uel puero notum esse posit, ea quae in praesens fiunt procemia esse defecturae fidei, quas minas dominus nobis intentauit? Ambigua facta sunt ea quibus contradicere nemo potest. Credimus in spiritum, & nostris ipsorum confessionibus repugnamus. Baptizamur, & rursus pugnamus. Velut uitae ducem inuocamus, & ut conseruum contemnimus. Cum patre & filio assumpsimus, & uelut partem creaturae ignominia afficimus. Isti uero quid orabunt, quum non sciant? Quod si etiam ut loquantur aliquid dignum ac sanctum, à spiritu perducti fuerint, uelut dignitatem assequentes, castigant sermonem tanquam modum excedentem, quos deplorare oportebat suam infirmitatem: quoniam pro his quae re ipsa accipimus, uerbis gratiam rependere non sufficimus

mus. Excedit enim omnem intellectum, & sermonis naturam redarguit, quum ne minimam quidē partē dignitatis adæquet, iuxta uerba libri sapientiæ Sirach inscriptæ: Exaltate enim, inquit, quātum potueritis, supereminet enim adhuc: & exaltātes ipsum multiplicate, ne delassemini, non enim assequemini. Profectò horrendę uobis imminent propter huiusmodi sermones pœnæ, qui à deo minime uano ac mendaci audiuistis, irremissibilem esse blasphemiam in spiritum sanctum. Eccl. 43

Enumeratio illustrium in ecclesia, qui uoce Cum, in scriptis suis usi sunt. Cap. XXIX

CÆterum ad hoc quod testimonio caret, & scripto non constat, glorificatio cum spiritu, illud dicimus: Si nihil aliud ex non scriptis receptum est, neque hoc recipiatur. Si uero plurima mystica citra scripturam inter nos uersantur, cum plurimis alijs etiam hoc recipiamus. Apostolicum autem arbitror esse, etiam in non scriptis traditionibus perseuerare. Laudo enim, inquit, uos, quòd omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi uobis traditiones continetis. Et, obtinetis traditiones quas accepistis, siue per sermonē, siue per epistolam: quarum maxime una est & præsens hæc, quam qui ab initio composuerunt, posterisq́ tradiderunt, usu semper simul cum tempore progrediente, per longam consuetudinem ecclesiis irradicarunt. Num igitur si uelut in iudicio probatione perscripta destituti, testium multitudinem uobis produceremus, suffragium uestrum consequeremur? Ego quidem arbitror. Nam in ore duorum aut trium testium stabit omne uerbum. Quod si etiam temporis diuturnitatē à nostris stare, uobis palàm demonstrauerimus, num uobis probabilia dicere uidebimur, non posse uidelicet litem hanc iure contra nos intendi? Persuasiua enim quodammodo sunt uetera dogmata, in antiquitate uelut canicie quadam reuerendum quiddā habentia. Enumerabo igitur uobis huius sermonis autores, simul autem omnino etiam tacite ęstimatur tempus. Non enim ex nobis primū progressus est: qui enim potuit? Reuera enim nos hesterni sumus, uelut Iob dixit, tanti sane temporis respectu, quod ætatem huic consuetudini parem habet. Ego quidem igitur ipse, si modo conuenit me quod mihi proprium est dicere, hanc uocem uelut paternam quandam hæreditatē conseruo, acceptam à uiro qui longo tempore in ministerio Dei uitam transegit, per quem & baptizatus sum, & ad ecclesiæ administrationem perductus. Vbi uero apud meipsum perpendo, num quis ex ueteribus illis ac beatis uiris usus sit his uocibus quibus nunc contradicitur, multos reperio, & antiquitate fidei autoritatē habentes, & scientię sinceritate nō cum horū temporū hominibus cōparandos: quorū alij præpositione, alij coniunctione, glorificationis sermonem unientes, nihil diuersum facere statuerunt, quantum ad rectam pietatis intelligentiam attinet. Irenæus ille, & Clemens Romanus, & Dionysius Romanus, & Dionysius Alexandrinus, qui quod etiam mirum dictu est, in secunda ad cognominem sibi epistola de redargutione ac defensione, sic sermonem finiuit. Scribam autem uobis ipsa uiri uerba: His inquit, omnibus consequenter & nos, forma sanè ac regula à presbyteris qui ante nos fuerunt transsumpta, & concordibus cum ipsis uocibus gratias agere, & nunc etiam uobis scribere desinemus, Deo patri & filio domino nostro Iesu Christo, cum sancto spiritu, gloria & imperium in secula seculorum Amen. Atq; hæc non dicere poterit quis postea scripto mutata esse: non eīm sic affirmasset, formā ac regulam se accepisse dicens, si in spiritu dixisset. Huius enim usus frequens est, uerum illud erat quod defensio ne opus habebat. Idem etiam in medio alicubi eius scripti, sic dixit aduersus Sabellianos. Si eo quod tres sunt personæ, diuisas esse dicunt, tres sunt, etiamsi nolint, aut diuinam trinitatē penitus tollāt. Et rursus, diuinissima eīm ob id post unitatē est trinitas. Sed & Clemens antiquior, uiuit, inquit, deus, & dominus Iesus Christus, & spiritus sanctus. Irenæus aūt ille, qui proximus fuit temporibus apostolorum, quomodo spiritus mentio nem fecit, in sermone aduersus hæreses audiamus. Eos uero, inquit, qui effrenes sunt, & ad cupiditates suas feruntur, nullum habentes diuini spiritus desiderium, meritò Apostolus carnales uocat. Et alibi idem dicit: Vt ne exortes diuini spiritus facti, non assequamur regnum cœlorum, exclamauit Apostolus nō posse carnem regnum cœlorum possidere. Quod si cui etiam Palæstinus Eusebius fide dignus uidetur propter multiplicem experientiā, easdem etiā illius uoces ostendemus in dubitationibus de priscorum multi

[Marginal notes: 1. Thes. 2 (beside "nibus perseuerare"); Deut. 17 (beside "testium"); Cap. 8 (beside "nim ex nobis"); 1. Cor. 15 (beside "ad cupiditates")]

plici coniugio. Dicit autem sic, exhortans seipsum ad uerba prophetarum: Sanctum deum lucis ductorem, per seruatorem nostrum Iesum, cum sancto spiritu inuocantes. Iam uero & Origenem in multis psalmorum expositionibus reperimus, gloriam cum sancto spiritu persoluentem, uirum neq; ualde sanas de spiritu opiniones in omnibus habentem. Veruntamen & ipse multis in locis consuetudinis uim reueritus, pias de spiritu uoces emisit, ut qui in sexto libro, nisi fallor, enarrationum in euangelium Ioannis, etiam adorandum ipsum palàm pronunciauit, ita scribens ad uerbum. Aquę lauacrum signum est purgationis animæ, ab omnibus maliciæ sordibus ablutæ. Nihilominus autem & per seipsum, ei qui exhibet seipsum deitati adorandę trinitatis, per uirtutem inuocationum, principium ac fontem donorum habet. Et rursus in expositionibus in epistolam ad Romanos, Sacræ, inquit, uirtutes capaces sunt unigeniti & sancti spiritus deitatis. Ad hunc modum opinor, traditionis uis induxit sæpe uiros, ut etiam proprijs suis dogmatibus cõtradixerint. Sed neq; Africanum historiographum talis glorificatiõis species latuit. Sic enim & ipse in quinto libro epitomes temporum palàm dicit. Nos enim qui & illorum uerborum mensuram nouimus, & fidei gratiam non ignoramus, gratias agimus ei qui exhibuit proprijs patribus nostris, uniuersorum seruatorem & dominũ nostrum Iesum Christum, cui gloria, maiestas cum sancto spiritu in secula. Reliquis quidem igitur fortassis fides derogari possit, aut etiam mutata à scribis putari, ut malignitas ægre deprehẽdi ualeat, cum in una syllaba differentia existat. Quæ uero per longiorem orationem apposuimus, ea nec insidias admittunt, & testimoniũ ex ipsis libris euidens habent. Quod uero aliàs fortassis humile esset ut in medium produceretur, necessariũ est autem ei cui nouatio uitio uertitur ad testimonium, propter temporis uetustatem, hoc ipsum sanè apponam. Visum est patribus nostris, beneficium uespertini luminis non silentio suscipere, sed statim ut apparuit, gratias agere. Et quinam fuerit pater illorũ uerborum lucernariæ gratiarum actionis, dicere non possumus: populus tamẽ antiquam edit uocem, & nemini unquã impij esse putati sunt, qui dicunt: Laudamus patrem & filium & spiritũ sanctum dei. Si uero quis etiam Athenogenis hymnum nouit, quem uelut aliud quoddã ualedictionis munus suis reliquit, procedens iam ad perfectionẽ per ignem: is etiam martyrum sententiam nouit, quomodo sentiant de spiritu sancto. Et hæc quidem hactenus. At uero Gregorium illum magnũ, & illius uoces quo loco ponemus? Num cum apostolis & prophetis, uirũ qui eodẽ spiritu quo illi ambulauit, & qui sanctorũ uestigijs per omnem uitam inhæsit, & euangelicę conuersationis sinceritatẽ per omnem uitam suam expressit? Ego quidẽ hoc sentio, profecto iniuria afficiemus ueritatẽ, si non animã illam his qui deo iuncti sint, annumeremus: qui uelut illustris ac magna fax in ecclesia dei resplenduit. Qui horrendũ habebat ex spiritus cooperatione cõtra dæmones robur. Tantam uero habebat in uerbi doctrina gratiã, ad obedientiã fidei inter gẽtes, ut solis septẽ ac decem assumptis Christianis, uniuersum populũ urbanũ ac ruralem, per agnitionẽ adduxerit deo. Ille & fluuiorũ cursus trãstulit, præcipiẽs ipsis in magno nomine Christi: & paludẽ resiccauit, quæ auaris fratrib. belli causam præbebat: futurorũ porrò prædictiões tales sunt, ut nihilo inferior sit alijs prophetis. Et in sũma longum fuerit uiri miracula recensere, qui ob excellentiã donorum in ipso, quę spiritus operabať, in omni uirtute, & signis ac miraculis, alter Moses ab ipsis etiã ueritatis hostibus appellat⁹ est. Adeò in ipso, in omnibus dictis ac factis, quæ per gratiã fiebant, uelut lux quædã refulgebat, indicium cœlestis uirtutis præbẽs, quæ in occulto ipsum sequebať. Huius adhuc hodie magna est apud eius loci homines admiratio: & noua ac semper recẽs memoria ecclesiis infixa est, nullo tempore obsolescens. Proinde non factum aliquod, non uerbum, non formam aliquam mysticam, præter ea quæ illis reliquit, ecclesiæ adiecerunt. Quapropter etiã multa ex his quæ apud ipsos fiunt, imperfecta esse uidentur, propter constitutionis antiquitatem. Nihil eñ passi sunt qui per successiones ecclesias administrarunt, ex his quæ post illum excogitata sunt, assumere in additamentum. Vnum itaq; ex Gregorij institutis, est etiam hic glorificationis modus, qui nunc contradictionẽ sustinet, ex illius traditione in ecclesia custoditus: & haud multum fuerit negocij, si quis paululum se mouere uelit, de his omnibus certitudinem assequi. Hanc fidem etiam Phirmiliano nostro fuisse, testantur libri quos reliquit. Sed & Meletium illum insignẽ in hac sententia esse, narrant

qui

qui cum illo uixerunt. Et quid opus est uetera recensere? Imò nunc Orientales nonne hoc uno maxime pie sentientes agnoscunt, per hanc uocem uelut signum quoddã eos qui suæ tribus sunt diiudicantes? Quemadmodum autem ego ex Mesopotamio quodam audiui, uiro & linguæ perito, & mentis minime peruersæ, ne possibile quidem est ipsos aliter loqui uernacula lingua, etiamsi uelint, quàm per syllabam &, imò potius per æquipollentes ipsi & syllabæ uoces, necesse est ipsos glorificationem proferre. Sed & nos Cappadoces sic uernaculo more dicimus, iam tum in linguarum diuisione, spiritu sancto utilitatem ex dictione prouidere. Quid uero uniuersus occidens, ferè ab Illyrico usq; ad nostri orbis terminos? nõnne hanc uocẽ præfert? Quomodo igitur ego sum nouator, & recentiorum uerborũ opifex, qui totas gentes & urbes, & cõsuetudinem omni humana memoria antiquiorem, & uiros ecclesiæ columnas, in omni scientia ac uirtute spiritus præstantes, autores ac duces huius uocis exhibeo. Ob hæc hostilis illa acies cõtra nos cõmota est. Omnes uero urbes ac uici, omnesq; fines referti sũt nostris calumnijs. Molesta igitur hæc & dolorosa cordibus eorũ qui quærũt pacem. At quoniã magna est merces patientiæ afflictionum pro fide, præter hæc & gladius uibretur, & securis acuatur, & ignis ardeat babylonico illo uehementior, & omnis instrumentorum supplicijs destinatorum apparatus in nos cõmoueatur, quantum sane ad me attinet, nihil mihi horrendum magis, quàm nõ timere minas quas dominus spiritum blasphemantib. intentauit. Apud candidos quidem igitur homines hæc quæ dicta sunt, ad mei defensionem sufficiunt: quod suscipimus uocem sic gratam ac sanctis usurpatam, & tam longa cõsuetudine cõfirmatã. Nam ex quo tempore annunciatum est euangelium usq; in præsens, in ecclesijs usitata fuisse ostenditur, & quod maximum est, piam ac sanctam intelligentiam habere demõstratur. Porrò ad magnum illud tribunal quam defensionẽ nobis ipsis parauerimus? Nimirum quod induxit nos ad spiritus gloriam, primum honor à domino ipsi delatus, qui ipsum sibiipsi & patri ad baptismum cõiungit. Deinde introductio uniuscuiusq; nostrum per talem mysticum ductum ad dei cognitionem. Postremum terror minarum, qui mentem ab omni dignitate ac humili opiniõe arcet. Aduersarij uero quid nam dicent? Qualem defensionem blasphemiæ habebunt, neq; honores à domino delatos reueriti, neq; minis ipsius deterriti? Ipsis equidẽ liberum est de rebus suis consultare, aut etiam cõsilium mutare. Ego uero optarim, maxime quidem ut bonus deus det pacem suam gubernantem in cordibus omnium, quo hi qui fremũt cõtra nos, & uehementer insurrexerunt, in spiritu mansuetudinis ac dilectionis sedentur. Si uero penitus efferati sunt, & mansuefieri nõ possunt, nobis saltem det ut magnanimiter ea quæ ab ipsis nobis inferuntur, feramus. In summa, qui mortis sententiã in seipsis habẽt, his molestum nõ est pati pro fide, sed maxime intolerabile est pro ipsa non decertasse. Nam & athletis nõ adeò graue est plagas in decertando accepisse, quantum graue est omnino nõ in stadium admissos esse. Aut fortassis hoc erat silentij tẽpus, iuxta sapientem Solomonem. Quæ enim utilitas est reuera uociferari aduersus uentum? quum adeò uiolenta tempestas uitam occupet, à qua omnis mens eorum qui uerbi doctrina instructi sunt, ex seductionum fraude, uelut oculus puluere quodã, repleta, cõfusa est: & omnium aures grauissimis ac insuetis sonitibus obtundũtur: omnia uero circumaguntur, & in ruinæ periculo uersantur.

Enarratio præsentis ecclesiarum status.

Cap. XXX

CVi igitur cõparabimus præsentẽ statum? Profectò similis est bello nauali, quod quidam nauali prelio assueti, ac bello dediti, ex ueteribus offensis multo odio inter ipsos nutritum excitarunt. Vide igitur mihi in hac similitudine, classem utrinq; horribiliter ingruentẽ, deinde ira eò erumpente ut medelã nõ recipiat, eos pugnare qui simul prosternunt. Pone si ita uis, etiã uiolento turbine agitari classem, & caliginẽ aceruatim ex nubibus incumbentem obscurare quodãmodo rerum uisibilium species, ut nullum amplius sit amicorum & hostium discrimen, dum symbola propter cõfusionem ab ipsis nõ agnoscuntur. Addamus insuper ad hanc imaginem euidentiæ gratia, etiam mare intumescere, & ex imo euerti, & ingentes aquas è nubibus erumpere, & horrendam insurgere ex triplicata maris turbatione inundationẽ: Deinde uentis undiquaq; cõcurr-

fantibus,omnem classem inter se committi ac collidi: ex his qui in acie stant, alios qui,dem seipsos prodere,& circa ipsam anxietatem trāsfugere: alios uero ad id necessitatis adigi,ut & simul impellant scaphas quæ à uentis feruntur,simulq; irruentibus occurrant,& se mutuo præ seditione trucident,quā inuidia contra præminentes,& cupiditas dominandi in singulis inuexit.Ad hæc cogita,permixtum quendam & indiscretū sonitum per uniuersum illud mare resonare,ex circumsonantibus uentis, ex collisione nauium,ex undarū feruore,ex clamore belligerantium omnigenas uoces pro affectionibus edentiū,ut neq; principis nauis,neq; gubernatoris uox exaudiatur,sed ingens quidā tumultus ac confusio:malorū excessū propter uitæ desperationem , omnem ipsis peccandi licentiam inuehente.Adde his ingentem quendam morbum, ex gloriæ cupiditate insaniam,adeò ut dum nauis iam ad fundum fertur,hi tamen qui nauem inscenderunt,nihil de contentione assequendi primatus remittant.Transi iam mihi ab imagine, ad ipsius mali exemplar.Nónne olim quodammodo uidebatur Ariana secta in aduersam ecclesiæ dei partem separata,in hostium loco ipsa per seipsam sola resistere? Quando uero ex longa ac graui cōtentione,ad manifestum cōtra nos certamen deuenerunt, tunc iam in multas partes innumeris modis bellum dissectum est, ut & propter commune odium,& propter priuatā suspicionem,omnibus irrecōciliabilis inimicitia esset. Hæc uero tempestas ecclesiarū,qua tandem marina procella non est efferatior? in qua & omnes patrum termini cōmoti sunt,& omne fundamentum:& si quod est dogmatū munimentum,id ipsum concussum est.Circumaguntur autem omnia ac conquassantur, putri fundamento incumbentia.Nos uero uicissim alijs in alios irruentibus, mutuò inter nos subuertimur.Et si te non prior impetierit hostis, auxiliarius ac socius te uulnerat.Et si ille percussus ceciderit,comprotector insurgit. Tantum inter nos habemus societatis,quātum in cōmuni aduersarios odio habemus. Vbi autem præterierint hostes, iam nos inter nos hostes esse uidemus.Postea uero naufragiorū multitudinē quis enumerare possit? dum alij ex hostium incursu submerguntur, alij ex occultis auxiliariorū insidijs pereunt,alij ex imperitia ducum,quādò sane ipsæ ecclesiæ unà cum ipsis hominibus,hæreticorum dolis uelut scopulis marinis illisæ,pessundatæ sunt.Alij uero ex hostibus salutaris spiritus,acceptis gubernaculis,circa fidem naufragium fecerunt.At uero turbationes quæ ex huius mundi principibus inducuntur, qua non procella,ac turbine quouis horribilius populos subuertunt? Nox uero quædam caliginosa tristis ac mœsta ecclesias occupat,facibus mundi,quas deus ad illuminandas populorū animas posuerat,sublatis.Porrò immodica inter ipsos contentio,quū impēdeat iam timor dissolutionis uniuersi,adimit ipsis mali sensum.Nam cōmune ac publicum bellū superatur à priuata offensa,dum gloria ex aduersariorum uictoria,communi omnium utilitati præfertur,ab his quibus præsens ac temporaria gloriæ iucunditas, potior est præmijs in posterum repositis.Quapropter omnes æqualiter quocunq; quis potuerit modo, parricidiales manus sibi inuicē inferunt.Asper autem quidam clamor eorū qui se mutuis contradictionib.atterunt,& uociferatio cōfusa,& sonitus indiscretus,ex nunq; desinentib. tumultibus,totam iam ferè ecclesiam impleuit, qui tumultus rectam pietatis doctrinā ad excessus ac defectus peruertūt.Alij em̄ ad iudaismū,per personarū cōfusionē,alij ad gręcismū seu gentilismū,per naturarū contrarietatem deferūtur:adeò ut neq; diuinitus inspirata scriptura se inter ipsos interponere possit,neq; apostolicæ traditiōes inter ipsos recōciliationes procurare. Vnus autem amicitiæ finis est,ad gratiam loqui, & sufficiens inimicitiæ causa est,opinionib.dissentire.At erroris similitudo omni cōiuratione firmior est,ad seditionis societatē.Theologus uero quilibet est,qui uel innumeris maculis animā notatā habet.Hinc nouatorib.rerū multa seditiosorū copia accedit. Proinde per se electi & principatus affectatores,ecclesiarum gubernationes sortiūtur, administratione spiritus sancti propulsata. Et quū euangelici ritus iam penitus sublato rerū ordine sint cōfusi,inexplicabilis irruptio est ad præfecturas, dum singuli qui seipsos designant ac ingerunt,insuper cogunt ut ad præfecturas assumantur. Ab hac porro principatus affectatione,ingens quædā cōtumacia populos inuasit,unde inualidæ penitus & inanes sunt præfectorū exhortationes,dum unusquisq; nō magis se alteri parere, quàm alijs dominari debere,ob superbiam ex ignorantia ortā putat. Quapropter silent iū utilius

lius sermone duxi, uelut nō possit hominis uox per tantos tumultus exaudiri. Si em̄ uera sunt Ecclesiastæ uerba, quod sermones sapientum in quiete audiūtur: multum abest ut cōueniat præsenti rerum statui de his uerba facere. Me uero etiam propheticū illud oraculum remoratur, prudens in tempore illo tacebit, eo quod tempus malignū est. In quo alij quidem supplantant, alij uero lapso insultant, alij autem applaudūt: qui uero lapso manum ex condolentia porrigat, non est: & quidem quū iuxta ueterem legem, neque is qui inimici iumentum sub onere lapsum præterijt, condemnatione careat. At talia non hoc tempore fiunt, nam qui fierent, quādo refrigerata per omnes charitate sublata est fratrum conspiratio, concordiæ uero etiam nomen ignoratur. Sublatæ sunt autem & amicæ admonitiones, nusquam sunt uiscera benigna, nusquam lachrymæ condolentes. Non est qui infirmum in fide suscipiat: sed tantum odium inter contribules exarsit, ut quisq; magis proximi ruina, quàm proprijs rectefactis exultet. Quemadmodum autem in pestilentibus contagijs, etiam hi qui exactam uictus rationem seruant, æqualiter cum alijs laborant, dum ex consuetudine cum infectis morbum contrahunt: Sic etiam nunc omnes inter nos similes facti sumus, à contentione animas nostras detinente, ad malorum æmulationem perducti. Hinc immisericordes ac amarulenti sedent erratorum examinatores, ingrati uero ac maleuoli recte factorum iudices. Et tantū mali nobis, ut uidetur, insidet, ut etiā brutis facti simus à ratione alieniores. Nam illa quidē in eodem genere gregatim inter se pascuntur. At nobis grauissimum bellum aduersus consortes & domesticos est. Horum igitur omnium gratia, silere oportebat. Verum retraxit illinc charitas, non quod suum est quærens, & superare cupiens omnem temporum ac rerum difficultatem. Docuerunt autem nos & pueri in Babylonia, etiamsi nemo sit qui suffrageť, tamen per nosipsos quod ad nos pertinet facere: qui sanè ex media flamma deum collaudarunt, non cōsiderātes multitudinem reprobantium ueritatem, sed seipsis contenti quum tres essent. Quapropter neq; nos deterruit densissima hostiū nubes, sed spe in præsidium spiritus posita, cum omni fiduciâ annunciamus ueritatem. Aut miserrimum omnium esset, eos quidem qui blasphemant spiritum, adeò facile ad impium sermonem audaciam sumere, nos uero qui talem habemus protectorem ac patronum, segnes esse ad exequendum sermonem, ex patrū traditione per memoriæ successionem ad nos conseruatum. Amplius autem impetum nostrum excitauit charitatis tuæ non fictæ feruor, & morū grauitas ac taciturnitas, quæ promittebat dicēda in uulgus non esse proditura: non uelut digna essent quæ occultentur, sed ne proijcianť porcis uniones. Et hæc quidem hactenus. Quod si tibi sufficienter de his dictum uidetur, sit hic sermonis de his finis. Si uero defectuose habere uidentur, nulla inuidia est, quo minus studiose huic quæstioni assideamus, & per interrogationem minime cōtentiosam aliquid in eius cognitionem addamus. Dabit enim dominus per nos, aut etiā per alios, ut quæ restant, suppleantur, prout scientia dignis à spiritu suppeditatur.

Sap. 18

Pro. 11

Dan. 3

D. BASILII MAGNI DE LIBERO ARBITRIO sermo, Iano Cornario medico physico interprete.

QVIBVS diuina lex inest, nō in atramēto & literis expressa, sed in spiritu dei uiuētis, & nō in laminis lapideis incisa, sed in laminis cordis carneis implantata: hi mentis oculis illuminati, & semper non sensibilem & eam quæ uidetur spem appetētes, sed intelligibilem, sciunt exacte, quod nō ex propria ipsorum fortitudine possibile est scādala & offensiones praui illius aduersarij superare, sed ex inuicta potētia dei. Qui uero uerbo dei nō sunt exculti, ac frustra inflati, hi per propriū liberum arbitrium occasiones ac impetus peccati se abolere putant, quum per solū crucis mysteriū peccatum aboleatur. Nam quod in hominis potestate situm est liberum arbitrium, in eligēdo aut non eligendo, ut diabolo resistat, situ est: nō in eo, quod possit penitus robur habere cōtra affectus, Nisi em̄ dominus custodierit ciuitatem, aut ædificauerit domum, frustra uigilat qui custodit, & laborat qui ædificat. Impossibile est em̄ ambulare super aspidē & basiliscū, & conculcare leonem & draconem, nisi prius quis expurget seipsum, quantum eius per hominē fieri potest, & uim accipiat ab eo qui apostolis dixit: Ecce dedi uobis po-

2. Cor. 3

Psal. 126

Psal. 90

bis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones,& super omnem uirtutem inimi ci.Siquidem enim humana natura stare posset,extra sancti spiritus armaturã,aduersus dia
Rom. 16 boli insidias,non utiq; dictum esset ab Apostolo: Deus autem pacis conteret satanam
2. Thes. 2 sub pedes uestros breui.Et rursus,quem dñs Iesus tollet spiritu oris sui. Quapropter etiam præceptum est nobis rogare dominũ,ut ne deueniamus in tentationem, sed liberet nos à malo.Nisi enim per potentius auxilium ab ignitis aduersarij iaculis liberati, digni facti fuerimus adoptiõe in filios,frustra omnia molimur,uelut procul à potentia crucis existentes.Qui itaq; diuinæ gloriæ particeps fieri uult,& uelut in puro speculo,Christi formam uidere in principali animæ parte,is insatiabili dilectione & inexplebili affectione,ex toto corde ac facultate,noctu & interdiu,defensionẽ in potentia ex deo quærere debet.Cuius participem esse impossibile est,nisi quis prius à mundi uoluptatib.uelut prædiximus abstineat,& à cupiditatib.contrariæ potestatis,quæ à luce aliena est, & nullũ cum bona actione cõsortiũ habet, & penitus abalienata existit.Itaq; si discere uis qua de causa creati,& in paradiso positi,postremũ comparati sumus pecoribus stolidis, & assimilati sumus ipsis,ab impolluta gloria delapsi:Nosce quod postquam per inobe-
Psal. 136. dientiam serui affectuum carnis facti,nosipsos à beata uiuentium regione exclusimus: & in captiuitate existentes,adhuc ad flumina Babylonis desidemus,& propterea quod adhuc in Ægypto detinemur,nondum terram promissionis melle ac lacte fluentẽ adepti sumus,nondum cum fermẽto sinceritatis subacti sumus,sed adhuc sumus in fermento prauitatis,nondum respersum est cor nostrum sanguine agni dei,nam laqueus inferni & hamus maliciæ adhuc ipsi infixus est:nondum recuperauimus exultationem salutaris ipsius Christi,adhuc enim stimulus mortis nobis infixus est:nondum induimus nouum hominem,qui secundum deum creatus est in sanctitate & iustitia, nam nondum exuimus ueterem hominem,qui corrumpitur secundum cupiditatem fraudis:nondum gestata imagine cœlestis,conformes gloriæ ipsius facti sumus, adhuc enim imaginem terrestris gestamus:nõdum adorauimus in spiritu & ueritate dei, propterea quod peccatum adhuc in mortali corpore nostro regnet, nondum uidimus gloriam incorruptibilis dei,adhuc enim sub illuni nocte operamur. Nondum induimus arma lucis, quia nondum exuimus arma & opera tenebrarum:nondum transformati sumus per renouationem mentis, adhuc enim huic seculo in mentis uanitate conformes sumus. Nondũ conglorificati sumus Christo, quia nondum condoluimus cum ipso. Nondum stigmata ipsius in corpore nostro portauimus in mysterio crucis Christi cõstituti, adhuc enim in carnalibus affectionibus ac cupiditatibus sumus.Nondum hæredes dei, & cohæredes Christi facti sumus:adhuc enim spiritus seruitutis in nobis est,& non adoptionis in filios. Nondum facti sumus templum dei, & habitaculum spiritus sancti: adhuc enim sumus templũ simulachrorum,& habitaculum spirituũ prauitatis,propter concitationem ad affectus.Reuera enim nondum integritatẽ morũ & mentis claritatẽ adepti sumus.Nondum sincero & rationali lacte digni facti sumus,& spirituali incremento.Nõdum nobis dies illuxit, neq; lucifer in cordibus nostris exortus est: nondum contemperati sumus soli iustitiæ,neq; splendorib. ipsius illustrati sumus: nondũ recepimus dñi similitudinẽ,neq; diuinę naturę participes facti sumus:nondũ facti sumus purpura regia nõ adulterata,neq; imago diuina nõ notha:nondũ sauciati sum⁹ ab amore dei,neq; uerberati sumus à spirituali dilectione sponsi.Nondum inuisibilem & mysticam societatẽ cognouimus:nondũ potestatem in sanctificatiõe ac pacem agnouimus. Et ut omnia in summa dicam,nondũ sumus genus electum,regium sacerdotium,gens sancta,populus in adoptionem,nam adhuc sumus serpentes progenies uiperarum. Quomodo enim nõ serpentes,qui in terra trahimur,& quæ terræ sunt,sapimus,& non in cœlis conuersationem habemus?Quomodo uero non progenies uiperarum,qui non in obedientia dei reperimur,sed in inobedientia per serpentem?Quandoquidẽ igit & quomodo pro merito deplorem hanc calamitatẽ,non inuenio,& quomodo edita uociferatione lachrymas effundã ad eum qui habitantẽ in me errorẽ expellere potest, ignoro, & quomodo canam cantilenã domini in terra aliena,quomodo lamenter ob Hierusalem: quomodo effugiam grauem Pharaonis seruitutem:quomodo relinquam turpem cohabitationẽ: quomodo abnegẽ amarã tyrannidẽ:quomodo egrediar ex Ægypto: quomodo transi boru-

bo rubrum mare:quomodo prætereibo horrendū desertum:quomodo non pereā morsus à serpentib.quomodo uincam alienigenas:quō disperdā gentes:quomodo suscipiā in tabulis meis oracula diuinæ legis:quomodo uidebo columnam ueræ lucis, & nubis quæ ex spiritu sancto est:quō fruar manna æterni alimenti:quomodo bibā aquā ex uiuifica petra:quomodo transgrediar Iordanē,ut ingrediar in bonam terram promissionis, Ios. 5 quō uideam principē exercitus ducē, quo conspecto Iesus Nauæ confestim prolapsus adorauit.Nisi em̄ per omnia hæc pergressus,gentes in me exterminauero, non ingressus requiescam in sanctuario dei,nō particeps fuero gloriæ dei. Itaq; conare ut irreprehensibilis filius dei fias,& ad illā requiem ingrediaris, ubi præcursor pro nobis ingressus est Iesus:conare ut inscribaris in cœlesti cœtu cū primogenitis,ut repcriaris in dextra maiestatis altissimi.Conare ut ingrediaris in ciuitatem sanctā supernam Hierusalē, & ad paradisi delicias.His em̄ mirabilib.& beatis exemplis alio modo dignus fieri non Gal. 4 poteris,nisi demiseris lachrymas uelut torrētes diu ac noctu,iuxta eum qui dicit:Lauabo Psal. 6 per singulas noctes lectū meū,in lachrymis meis stratū meum rigabo.Non em̄ ignoras, Psal. 125 q; qui seminant in lachrymis,in exultatione metent.Quapropter cum fiducia dicit Psal. 41 Propheta,lachrymas meas non compesces.Et rursus,posuisti lachrymas meas in cōspectu Psal. 79 tuo,sicut & in promissione tua.Et,fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Et in alio psalmo dicit,& potū meū cum fletu miscebam.Nam reuera lachrymæ quæ in ueritatis cognitione,ex multa tribulatione & occupatione cordis profunduntur,cibus sunt animæ,qui ex cœlesti pane suppeditatur,quo præcipue particeps facta est Maria, sedens ad pedes domini ac lachrymas fundens,iuxta ipsius adeo saluatoris testimoniū. inquit em̄:Maria bonā partem elegit,quæ non auferet ab ipsa.O preciosas illas lachrymas instar margaritarū de beatis illius oculis defluentes: ó diuinas & obedientes illius aures:ó uirilem & sapientem mentē:ó celeritatem spiritualis amoris,uehemēter ad impollutum sponsum festinantis: ó stimulū desiderij animæ ad deū uerbū: ó pertinacem sponsæ ad sponsum societatē.Imitare hanc ó fili imitare,ad nihil aliud respiciēs q; ad eū qui dixit,Ignem ueni ut mitterē,& quid uolo,si iam accēsus est:est em̄ ardor spūs exsuscitans corda.Quapropter immaterialis & diuinus ignis illuminat quidē animas,& probat intrinsecus,uelut aurū nō adulteratū in camino, malicià aūt consumit uelut stipulā & spinas.Deus em̄ noster ignis cōsumens est,qui facit ultionē in flāma ignis de his qui Deut. 4 nō nouerunt ipsum,& de his qui non obediunt euāgelio ipsius. Hic ignis operatus est Act. 2 in apostolis,quādo igneis linguis loquebant.Hic est ignis qui per gloriā Paulū circumfulsit, Act. 9 & mentem quidem ipsius illuminauit, sensum uero uisus obscurauit.Neq; em̄ carnis uisus illius lucis uim capit.Hic ignis uisus est Mosi in rubo.Hic ignis in uehiculi specie rapuit Heliam.Huius ignis actionem quærens B. Dauid dicebat:Proba me domine, Exod. 3 & examina me,ure renes meos & cor meum.Hic ignis Cleopæ & eius qui cum ipso 4. Reg. 2 peregrinabatur,corda calfecit, cum loqueretur cum ipsis seruator post resurrectionem. Luc. 24 Vnde angeli & ministratorij spiritus ignis ardens sunt. Hic ignis trabē in interno oculo comburens, puram mentē restituit,ut recepta naturali ui uisiua, miracula dei perpetuò uideat, iuxta eum qui dicit: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia ex Psal. 118 lege tua.Hic itaq; ignis dæmones fugat,malicias exurit, resurrectiōis uis est,& immortalitatis operatio, animarum sanctarum illuminatio, & rationalium potentiarum confirmatio.Hunc ignem precemur & in nos uenire,ut semper in luce ambulantes,ne paululum quidem unquam offendamus, sed ueluti luminaria in mundo apparēntia,doctrinā uitæ perpetuò conseruemus,ut fruentes deo cū domino nostro Iesu Christo in uita requiescamus, in secula seculorum. Amen.

FINIS.

DIVI BASILII MAGNI DE BAPTISMATE LIBER I. IANO CORNARIO medico physico interprete.

Quòd primum discipulum domini esse oportet, & deinde sancto baptismate dignum fieri. Cap. I

OMINVS noster Iesus Christus filius dei uiuentis unigenitus, quā post resurrectionē ex mortuis accepisset promissionem dei & pa-
Psal. 2 tris sui, iuxta dictum Dauidis prophetæ: filius meus es tu, ego hodie genui te, pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuā, & pos-
Mat. 28 sessionem tuā terminos terræ: assumptis discipulis suis, manifestat ipsis primum potestatem sibi datam à patre, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: & tunc mittit ipsos dicens, Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomen patris & filij & spiritus sancti, docentes ipsos seruare omnia quæ præcepi uobis. Quandoquidē igitur præcipiente domino, primum docete omnes gentes, deinde inducēte, baptizantes ipsos, & quæ sequuntur: Vos quidem primo omisso, secundi doctrinam à nobis exegistis, Nos autem arbitrati præter mandatū Apostoli nos facere, si non statim respon-
1. Pet. 3 deremus, parati estote, inquientis ad responsionem omni interroganti uos rationē: tradidimus doctrinā baptismatis secundū euangelium domini, quod gloriam super B. Ioannis baptisma habet, paucis de multis commemoratis, quæ de ipso in diuinitus inspiratis scripturis dicta sunt: necessarium tamen esse putauimus ad traditum à domino ordinem recurrere: quo sic etiā uos primū uocis docete uim edocti, deinde cōsequenter doctrina de gloriosissimo baptismate assumpta, ad perfectionē prospere procedatis, discentes seruare omnia quæ dñs proprijs discipulis præcepit, uelut scriptū est. Hic quidem igitur audiuimus dicentem docete. Igitur opus est eorum quę alibi de hoc præcepto dicta sunt, recordari, quo primum dogma deo complacens adepti, deinde decentem & necessarium ordinem cōseruantes, sic à potentia iuxta scopum cōplacentiæ ad deum nō excidamus. Familiare est em̄ domino, ea quæ alicubi strictim præcepta sunt,
Mat. 6 per ea quæ in alijs locis dicta sunt, manifeste tradere ac declarare. Quale est hoc, Thesauros uobis reponite in cœlo. Simpliciter em̄ hic loquutus, quō id facere oporteat, in
Luc. 12 alio loco declarat, dicens: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam, facite uobis sacculos qui nō ueterascunt, thesaurum nō deficientem in cœlis: & multa alia similiter. Discipulus igitur est uelut ab ipso domino discimus, omnis qui dominū accedit, ut ipsum sequatur, hoc est, sermones ipsius audiat, credatq́ & obediat ipsi, uelut domino, & regi, & medico, & ueritatis doctori, ob spem uitæ æternæ: & hoc si permanserit in ipsis,
Ioan. 8 quemadmodum scriptū est. Dicebat igitur ad credentes ipsi Iudæos, Si uos permanseritis in sermone meo, uere discipuli mei estis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos: libertate nimirum animæ, ab amarulenta diaboli tyrānide, dum liberati sumus à dominio peccatorum. Qui em̄ facit peccatum, inquit, seruus est peccati, & cōdemna-
2. Cor. 5 tionis mortis. Quemadmodum etiā tradidit nobis Paulus apostolus dum ait, Eum em̄ qui peccatum non nouit, peccatum pro nobis fecit, quo nos fieremus iusticia dei in ip-
Rom. 5 so. Et rursus, Quemadmodum per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi, sic per obedientiam unius, iusti constituentur multi. Porrò credentem domino, & adducentem seipsum aptum ad disciplinam, discere oportet primum quidem desistere ab omni peccato. Deinde uero etiam ab omni abstrahente à debita domino iuxta multas rationes obedientia, etiamsi honestam speciem habere uideatur. Impossibile est em̄ facientem peccatum, aut uitæ negocijs implicatum, aut curam rerum ad uitam necessariarum gerentem seruire, nedum discipulum esse domino, qui non antea di-
Luc. 18 xit ad adolescentem, ades huc sequere me, priusq́ præcepisset uendere possessiones, & dare pauperibus: sed neq́ hoc præcepit priusquam confessus esset ipse, quod hæc omnia seruasset. Qui em̄ non accepit remissionem peccatorū, & purgatus est ab his in sanguine domini nostri Iesu Christi, uerum seruit diabolo, & ab inhabitante ipsi peccato

detinetur

detinetur, huic impossibile est seruire dño, qui constantē sententiā protulit, dum dixit: Ioan. 8
Qui facit peccatū, seruus est peccati. Seruus autem peccati nō manet in domo. Atte- Rom. 6
statur & in Christo loquens Paulus, dum scribit, Seruus uero peccati liber est à iusticia.
Et rursus Christus ait, Nemo potest duobus dominis seruire, & quæ sequūtur: & osten- Mat. 6
dit per ea quæ docuit definite ac multifariā, quod neq; qui de reb. ad uitā necessarijs sol-
liciti sunt, seruire deo possunt; nedū discipuli esse. Vnde didicit Apostolus latius facta 2. Cor. 6
speculatione dicere, quod consortium iusticiæ cum iniusticia? aut quæ societas luci cū
tenebris? aut quæ cōcordia Christo cum Belial? aut quæ sors fideli cum infideli? Quis
uero consensus templo dei cum idolis? Et rursus definite, Caro concupiscit aduersus Gal. 5
spiritum, spiritus uero contra carnem. Hæc autem inter se opposita sunt; ut ne quæ-
cunq; uolueritis, ea faciatis. Alibi uero obiurgatorio magis modo idem nobis tradens,
quid dixerit, adducem⁹. Scimus em̄ quod lex spiritualis est, ego uero carnalis sum uen-
ditus sub peccatum, quod em̄ facio, nō probo. Nō enim quod uolo, bonum hoc facio, Rom. 7
sed quod odi malum hoc ago. Si uero quod nō uolo, hoc facio, cōsentio legi quod bo-
na est. Nunc aūt nō amplius ego operor illud, sed quod habitat in me peccatū. Et hanc
ipsam speculationem pluribus persequens, quod impossibile est seruire dño eum qui
detinetur à peccato, manifeste ostendit nobis liberatorē nostrū ex hac tyrannide, dum
dicit: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore hoc mortis? Gratias ago deo per
Iesum Christū dominū nostrū. Et paulò post inducit, nulla igitur nunc cōdemnatio his
qui in Christo Iesu nō secundū carnem ambulant. Et per ea quæ in alio loco relata sunt,
magnum benignitatis dei erga homines beneficiū, per incarnationē domini nostri Ie-
su Christi palàm producit dicens. Quemadmodū per inobedientiā unius hominis, pec
catores constituti sunt multi, sic per obedientiā unius, iusti cōstituentur multi. In alio au
tem loco magis admirabilē dei erga homines in Christo benignitatē cōsiderans, ait: Eū
qui peccatū nō nouit, pro nobis peccatū fecit, quo nos efficeremur iusticia dei in ipso.
Necesse est igitur omnino tum ex relatis, tum ex similibus, si modo non in uanum be-
neficium dei suscepimus, ut primum à dominio diaboli liberemur, qui eum qui à pecca-
to detinetur, ad mala quæ non uult, perducit: & tunc abnegatis omnibus præsentibus
& seipso coaffectione ad hanc uitam relicta, discipuli domini fiamus, quemadmodū ip-
se dixit. Si quis uenit ad me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequaт me, Mat. 16
hoc est discipulus meus fiat. Idem aūt hoc latius & clarius ac magis enucleate in euan-
gelio Lucæ tradit, quod paulò post recitabimus. Liberamur porrò omnes à tali pecca- Luc. 14
torum cōdemnatione, credentes beneficio dei per unigenitū ipsius filium dominū no- Mat. 26
strum Iesum Christum, qui dixit: Hic est sanguis meus noui testamēti, qui pro multis ef-
funditur in remissionem peccatorū. Attestatur & Apostolus, dum scribit, nūc quidem, Gal. 3
Diligite uos mutuo, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis obla
tione ac uictimā deo: nūc uero, Christus nos redemit ex maledictione legis: & multa ta
lia. Quum igitur data fuerit remissio peccatorū, tunc accipit homo libertatem à pecca-
to de redemptore nostro Iesu Christo domino nostro, ut uerbi doctrinā accedere pos-
sit: & tunc nōdum quis dignus est sequi dominū, qui nō prius dixit ad adolescentē (re-
peto supra à me dictum) ades huc sequere me, q̄ præcepisset, uēde bona tua, & da pau
peribus. Sed neq; hoc præcepit prius q̄ cōfessus esset ipse, se mundū esse ab omni trāf-
gressione, per hoc quod dixit se fecisse omnia à domino dicta, ut etiam in hoc ordinem
seruare necessarium sit. Nō solum autem bona & necessaria ad uitam cōtemnere doce-
mur, sed etiā ea quæ lege & natura inter se iuste cōiuncta esse receptum est, negligere
iubemur, domino nostro Iesu Christo dicente, Qui diligit patrem aut matrē super me, Mat. 10
nō est me dignus. Similiter & de reliquis proximis illis. Manifestū est autē quod multò
prius de procul dissitis & peregrinis à fide, hoc accipiēdum est, de quib. subdit: Qui nō
tollit crucem suā, & sequitur me, nō est me dignus: quod ipsum Apostolus se perpetras-
se, ad nostram doctrinā scribit: Ego mundo crucifixus sum, & mundus mihi. Viuo autē
nō amplius ego, uerū uiuit in me Christus. Rursus autem domini mentionem facere o-
portet, qui in faciē unicuiq; dixit, ubi quidā dixisset, permitte mihi primū ut abeam, &
sepeliam patrem meum: dimitte mortuos sepelire mortuos suos, tu uero abi & annun-
cia uerbum dei: & rursus ubi alius dixisset, permitte mihi prius ut abeam, & res domi

Luc.9 meæ disponam: cum maiore obiurgatione & uehementioribus minis, dixit enim, Nemo admota ad aratrum manu, & cōuersus retrorsum, aptus est ad regnū dei. Adeò omne officium humanū quod uel modicam dilationem obedientiæ, quæ domino citra ab alienatam intentionem debetur, inducit, etiamsi honestū esse uideatur, alienum est ab eo qui domini discipulus esse uoluerit, & grauioribus minis dignū. Vniuersalius autem

Mat.10 de hoc legem fert dicens, Si quis uenit ad me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Si uero reuocemus in memoriam uerba domini ad eum qui dixit, Beatus qui comedit prandium in regno dei: magis horrendū iudicium iræ & seueritatis discimus, & quod tales ab omni bona spe abalienat. Dicit autem hoc modo: Homo

Mat.22 quidam fecit cœnam magnam, & uocauit multos, & misit seruū suū hora cœnæ, ut diceret inuitatis, Venite, quia iam parata sunt omnia: & cœperūt simul omnes excusare, primus dixit, Agrum emi, & necesse est mihi exire & uidere illum, rogo te habe me excusatum. Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & eo ad probādum illa, rogo te habe me excusatum. Et alius dixit, uxorem duxi, & ideo nō possum uenire. Et reuersus seruus renunciauit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamiliâs, dixit seruo suo: Exi citò in plateas & uicos ciuitatis, & pauperes ac mutilatos, cæcosq́ ac claudos introduc huc. Et ait seruus, domine factum est ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait dominus seruo, Exi in uias & sepes, & cōpelle intrare, ut impleatur domus mea. Dico enim uobis, quod nemo uirorum illorum qui uocati sunt, gustabit cœnam meam. Rursus autē ipse unigenitus filius dei uiuentis, qui missus est à patre, nō ut iudicet mundum, sed ut seruet mundum, in seipso manens, & uoluntatē boni dei & patris sui implens, per sententiam seueritatis doctrinam inducit, quæ dignos nos facit, ut discipuli ipsius fiamus, & ait: Si quis uenit ad me, & nō odit patrem suū & matrem, & uxorem suam & liberos, & fratres & sorores, insuperq́ suam ipsius animam, nō potest esse meus discipulus: Odio uidelicet, nō quod studium ad struendas insidias inducit, sed uirtutem pietatis, in neglectu ac cōtemptu eorum qui ab illa abstrahunt. Et, Quisquis, inquit, nō portat crucem suam, & sequitur me, nō potest esse meus discipulus: in quod sanè cōsensisse uidemur per baptismum in aqua, cōfitentes nos simul crucifixos esse, simul mortuos esse, cōsepultos esse, & quæ sequuntur, quemadmodum scriptum est. At uero cōiectans nostram debilitatem, etiā per exempla uoluit corda nostra in ueritatis certitudine confirmare, & paratiores ad obedientiam facere, dum ait: Quis enim ex uobis uolens turrim ædificare, non prius considerat & supputat sumptum, an habeat quibus opus est ad perficiendū, ut ne postquā posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui uiderunt, incipiant illudere ipsi, dicentes: hic homo cœpit ædificare, & non potuit cōsummare. Aut quis rex proficiscens ad cōmittendum prælium cū altero rege, non considens prius cogitat, an possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum uiginti milibus contra ipsum uenit, alioqui adhuc illo longe agente, legatione missa petit ea quæ ad pacem pertinent. Sic igitur omnis ex uobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest esse meus di-

Mat.5 scipulus. Bonus est sal, si uero sal infatuatus fuerit, cum quo condietur? Neq́ in terram, neq́ in sterquilinium utilis est, foras eijciunt ipsum. Qui habet aures ad audiendum, audiat. Si his credimus liberati primum à potestate diaboli, in eo quod ab omni re diabolo grata abstinemus, beneficio dei per dominum nostrum Iesum Christum, si modo nō in uanum beneficium tale suscepimus: Deinde renunciatione facta, non solum mundo, & cupiditatibus ipsius, sed etiam his qui iustam erga nos mutuam coniunctionem habent, insuperq́ nostræ ipsorum uitæ, ubi quid horum abstraxerit nos à debita deo intenta ac ueloci obedientia: sic tandem digni erimus, ut discipuli domini fiamus, & erudiendi deinceps à Mose & prophetis, euangelistisq́ & apostolis, creationē dei in principio per unigenitum filium suum dominum & deum nostrum Iesum Christum, omniū uisibilium ac inuisibilium. Deinde quæ narrantur in diuinitus inspiratis scripturis de dei bonitate & seueritate in multa longanimitate, ad iusticiæ ipsius indicationem, & nostram eruditionem. Item prophetias incarnationis domini nostri Iesu Christi, & rerum inter se contrariarū quæ tunc coinciderunt: & de gloriosa ex mortuis resurrectione & assumptione, & de gloriosissimo aduentu in consummatione seculi. Item dogmata integræ & acceptæ deo secundum euangelium pietatis, in dilectione Christi Iesu domini no-

ni nostri,ob spem uitæ æternæ & regni cœlestis. Ampliusq; iudicia iustæ retributionis, tum eorum qui faciunt interdicta,aut reprobant approbata,ad æternum suppliciũ:tum eorum qui pro dignitate euangelij Christi in sana fide uitam transegerunt, quæ per dilectionem Christi operata est,ob spem uitæ æternæ,& regni cœlestis, quod est in Christo Iesu domino nostro.

Quomodo baptizetur aliquis, secundum baptisma in euangelio domini nostri Iesu Christi.

Caput II

QVum dominus noster Iesus Christus præceptum nobis dederit,diligendi nos mutuò,sicut ipse dilexit nos:& per Paulum apostolũ doceat nos,ut nos mutuò in dilectione toleremus:iussionem uestræ in Christo pietatis,de baptismate secundũ euangelium gloriosissimi domini nostri Iesu Christi,prompte suscepi, non uelut qui pro dignitate quid dicere possim,sed uelut uidua quæ duo minuta coniecit, hæc in medium afferens,& in hoc quoq; precibus diligentium dominum mihi opus est, quò boni dei ac Christi ipsius gratia,sanctus & bonus spiritus cõmonefaciens ac docens nos quæ de domino audierit,dirigat mentem nostram in uiam pacis,& sanam doctrinã ad fidei ædificationem,ut & in nobis,& in uobis illud impleatur,Da sapienti occasionẽ,& sapientior euadet. Verumtamen nosse conuenit,quod primum doceri oporter,atq; ita admirando baptismate dignum fieri.Sic eñ ipse dominus & deus noster Iesus Christus unigenitus filius dei uiui discipulis suis præcepit.Tradidimus igitur uobis necessariò seorsim,etiã ea quæ ab ipso domino tradita sunt,de his qui Christi discipuli esse uolunt,paucis saltem de multis cõmemoratis.Quandoquidem autem ex supernis quidem natum esse,regnum dei uidere promittit,uerum ex aqua & spiritu natum esse,in regnũ dei introire,arbitror necessarium esse pauca de multis ex his quæ de regno cœlorum dicta sunt,apponere,ut nullo modo ipso destituamur.Non enim exiguum putandũ est in uita,id quod propè fit,& exiguò abest,uelut quidam ex nostris sapientibus dixit,& plerisq; ex ipsis rebus manifestum est:sed etiam stabilius,ex sacerdotũ & animaliũ quæ pro uictimis offerebantur,cõsideratione certiorem fieri ac perfici datur:in quibus si modica aliqua macula reperta fuisset,aut mutilatio nõ totius membri,sed alicuius partis,uelut proditum est,summitatis auriculæ:neq; homo admittebatur ad sacerdotiũ, neq; animal acceptabile erat ad uictimam:apostolo quidem dicente,hæc figurate cõtingebant illis,scripta autem sunt propter admonitionem nostri, in quos fines seculorum deuenerunt: Domino uero manifeste excellentiã indicante dum dicit, maius ac plus templo hic est:& abundantius animæ curam exactiorem faciendam nobis esse ostendente,per hoc quod ait,Cui cõmiserunt multum,ab eo amplius exigetur.Itaq; in memoriã reuocabimus quæ scripta sunt de regno cœlorum.Dominus noster Iesus Christus, quũ ascendisset in montem,& initium doctrinæ per beatitudines faceret, primam beatitudinem prædicauit,quæ promissionem habet regni cœlorum.Dixit enim,Beati pauperes spiritu,quia ipsorum est regnum cœlorũ.In octaua uero beatitudine ait,Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam,quia ipsorum est regnũ cœlorũ. Et rursus benedictionem in tempore retributionis,per parabolam ac similitudinem pastoris prophetans dicit: Venite benedicti patris mei,possidete paratum uobis regnum à iactis mundi fundamentis.Esuriui enim,& dedistis mihi edere,& quæ sequuntur. At in euangelio secundum Lucam,in alio tempore & loco,uelut ipsa scripta indicant,rursus beatitudines exponens dicit:Beati pauperes spiritu,quia ipsorum est regnũ cœlorum. Et rursus,Noli timere pusille grex,quia cõplacitum est patri uestro cœlesti dare uobis regnũ. Vendite quæ possidetis,& date eleemosynam: facite uobis sacculos qui non ueterascunt,thesaurum nõ deficientem in cœlis.Hæc quidem igitur & talia sunt,propter quę regno cœlorum dignus quis fit:citra quæ impossibile est ingredi in regnum cœlorum. Cæterum in euangelio secundum Matthæum pronunciat dominus & dicit: Nisi abundauerit iusticia uestra plus q̃ scribarum & pharisæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Et rursus, Nisi conuersi fueritis,& efficiemini sicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum.Et rursus, Qui non susceperit regnum dei uelut puer, non ingredietur in ipsum. At in euangelio secundum Ioannem ad Nicodemũ dicit: nisi quis natus

Ioan. 13 Eph. 5 Mar. 12 Pro. 16 1. Cor. 1 Luc. 12 Mat. 5 Mat. 18

M 2 fuerit

fuerit ex supernis, nõ poteſt uidere regnum dei. Et rurſus, Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in regnum dei. De quibus itaq; una ſententia prolata eſt, nimirum æquale eſt etiam omnibus periculũ uno deficiẽte. Si enim dicit dominus, Io-
Mat. 5 ta unum, aut apex unus non præterierit ex lege, donec omnia facta fuerint: quanto ma-
Mat. 24 gis ab euangelio, quũ ipſe dominus dicat, cœlũ & terra tranſibũt, uerba autẽ mea non tranſierint. Vnde confiſus Apoſtolus Iacobus, pronunciauit dicens: Quicunq; autem
Cap. 2 totam legem ſeruauerit, offenderit uero in uno, reus erit omnium. Didicit autẽ hoc dicere, ex his quæ dominus poſt beatitudines, & teſtimonia pro hominibus, & promiſſio-
Ioan. 13 nibus Petro datis, minatus eſt, Niſi lauero te, nõ habebis partem. Paulus porrò apoſtolus explens defectus tribulationũ Chriſti pro corpore ipſius, quod eſt eccleſia, in Chriſto loquens conteſtatur ea per quæ maxime quis regno cœlorum dignus nõ fit, & mor-
Ephe. 5 tis iudicio ſuccumbit. Aliquando quidem ſtricte dicens, quod qui talia faciunt, morte digni ſunt. Cur uero nõ dixit, hæc, ſed qui talia faciunt, regnum cœlorum nõ hæreditabunt? & rurſus uniuerſalius, iniuſti regnum dei nõ hæreditabunt: & alibi ſimiliter. Ipſe uero dominus noſter Ieſus Chriſtus in euangelio ſecundũ Lucam pronunciauit dicẽs,
Luc. 9 Nemo admota ad aratrum manu, & conuerſus retrorſum, aptus eſt ad regnum dei. Obſeruandũ eſt hic neceſſariò, quod non in peccata multa, ſed in unum eſt adeò horrendũ & ineuitabile iudicium: atq; hæc ex cõceſſis, etiamſi ſolam unam, & ad breue ſaltẽ tempus dilationem inducat obedientiæ inexcuſabili celerrimæq; & abalienatam intentionem non admittenti, quæ iuxta multas rationes neceſſariò domino debetur. Ex his igitur omnibus & ſimilibus erudimur, quod oportet omnia integre ac legitime implere, quibus promiſſio regni cœlorũ promittitur, & ſine quibus gratia regni renunciatur: & uitare omnia, per quæ nemo regni cœlorũ hæres euadit, atq; ita expectare ut promiſſione digni ſiamus. Oportet ẽm certamen complacentiæ erga deum, non ſolum ab omni malicia remotum eſſe, ſed etiam immutilatũ & irreprehenſibile in omni uerbo dei: quũ Paulus apoſtolus poſt cõtemplationem magnæ & inenarrabilis erga nos dilectionis
2. Cor. 6 dei & Chriſti ipſius, pro iuſticia & ſalute noſtra inducat, nemini dantes ullam offenſionem, ut ne reprehendatur miniſterium noſtrum, ſed in omnibus componẽtes noſipſos,
Ioan. 3 uelut miniſtri dei. Quemadmodum ẽm pauper ſpiritu, niſi natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt ingredi in regnum cœlorum, propter ſententiam latam. Sic rurſus, Niſi abundauerit iuſticia ueſtra plus q̃ ſcribarũ & phariſæorũ, aut aliud quid eiuſmodi defecerit, propter ſimilem latam ſentẽtiam, nõ fit dignus regno. Scriptũ eſt ẽm, ut conciliet ipſe ſibipſi eccleſiam glorioſam, nõ habentem maculam, aut rugam, aut tale quiddã, ſed ut ſit ſancta & irreprehẽſibilis: & multa talia quæ ſi quis diligẽtius legerit, uehementius cõfirmatur, quod omnia implere oportet, ut regno cœlorum dignus fiat. Quod autem is qui iuſticia abundat, aut ex ſupernis natus eſt, omnium ſimul recte factorũ, in quibus beatitudines ſitæ ſunt, itemq; reliquorum perfectionem impleuit, & in confeſſo eſt eum horum & talium operatorem eſſe, ipſe ſermo de eo quod ex ſupernis naſci oportet, paulò poſt per dei gratiam demonſtrabit. Quando quidẽ uero iuſſio ueſtræ pietatis, doctrinam admirandi baptiſmatis ſecundum euangeliũ requiſiuit à nobis: ad ea quæ de regno cœlorum dicta ſunt conſequens eſſe puto, ut diſcas breui differentiam baptiſmatis ſecundũ Moſen ad baptiſma Ioannis, & tunc per gratiam dei digni fiatis conſiderare miraculũ excellens in baptiſmate dñi noſtri Ieſu Chriſti, in incomparabili maieſta-
Luc. 11 tis exceſſu. Plus ẽm templo hic eſſe, unigenitus dei uiuẽtis filius pronunciauit: Et plus
Mat. 12 hic Solomone, & plus hic Iona. Et Apoſtolus enarrata inacceſſibili Iudæis gloria Mo-
Hie. 3 ſis in miniſterio legis, atteſtatur dum inducit. Nam nec glorificatum eſt, quod glorificatum eſt in hac parte, propter excellentem gloriam. Et Ioannes Baptiſta quo nõ fuit maior inter natos mulierũ teſtatur, dicẽs aliquando, illum oportet creſcere, me uero imminui: aliquando uero, ego quidẽ baptiſo uos in aqua ad pœnitẽtiam, ille uero uos baptiſat in ſpiritu ſancto & igne: & multa talia. Quanto aũt præſtantior eſt ſpiritus ſanctus aqua, tantò excedit uidelicet & qui baptizat in ſpiritu ſancto, eũ qui baptizat in aqua, & ipſum adeò baptiſma: ut ipſe Ioannes tantus & talis & ſic à dño prædicatus citra pudorem prædixerit, Non ſum dignus ut ſoluã corrigiã calciamẽti. Quare ex omnib. manifeſta eſt excellentia baptiſmatis ſecundũ euangeliũ Chriſti: quã etiãſi pro dignitate cõſiderare

rareimpoſſibile eſt,attamũ pro uiribus,& prout dederit deus, etiã hãc ex ipſis ſcriptu-
ris declarare pium & utile eſt. Quod itaq; per Moſen traditũ eſt baptiſma, primũ quidẽ
ſtatuit differentiã peccatorũ. Non eñ omnia peccata habebant gratiã remiſſionis. De-
inde uero etiam ſacrificia diuerſa requirebat, perſcrutabaẽ de ſanctificatione, ſeparabat
ad tempus impurũ & inquinatũ, obſeruationẽ faciebat dierũ & horarũ, & tunc baptiſ-
ma aſſumebat uelut ſigillũ purificationis. At uero Ioannis baptiſma multipliciter ampli
us habebat: nullã eñ differentiã faciebat peccatorũ, non requirebat diuerſitatẽ ſacrifi-
ciorum, nõ perſcrutabaẽ ſanctificationẽ, non habebat obſeruationẽ dierũ aut horarum,
& in nulla re dilatione fiente, per gratiã dei & Chriſti ipſius, ſimulq; accedebat quis cõ-
fitens peccata quæcunq; ſane & qualiacunq;, & ſimul baptizabatur in Iordane fluuio, Mat. 3
& ſtatim accipiebat remiſſionẽ peccatorũ. Porrò Chriſti baptiſma rationẽ habet omnẽ
humanã excedentẽ, & gloriã altiorem omni cõcupiſcentia ac uoto humano, excellen-
tiam autẽ gratiæ & uirtutis ampliorẽ, q̃ quantũ ſol ſtellas excedit. Magis autẽ ſanctorũ
dicta in memoriã reuocata, incõparabilem excellentiã declarãt, uerũ ob id ſilere nõ o-
porter, ſed uerbis ipſis dñi noſtri Ieſu Chriſti ducibus uti, & uelut per ſpeculũ & in æni-
gmate duci ac dicere neceſſariũ eſt: nõ ut per noſtrã interpretationẽ, in corporis debili
tate & eloquentia abiecta, minuaẽ gloria ipſa, ſed ut etiam in hoc admirationi ſit magni
tudo longanimitatis & benignitatis boni dei, quod tolerat balbutientes maieſtatẽ dile
ctionis in Chriſto Ieſu & gratiæ ipſius. Quũ igitur dixerit dñs noſter Ieſus Chriſtus, Ni- Ioan. 3
ſi quis natus fuerit ex ſupernis, nõ poteſt uidere regnũ dei. Et rurſus: niſi quis natus fue-
rit ex aqua & ſpiritu, nõ poteſt ingredi in regnũ dei: poſt reſurrectionẽ ex mortuis, com
pleta in ipſum prophetia Dauidis, qui ex perſona dei & patris dixit: Filius meus es tu, e- Pſal. 2
go hodie genui te: pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſſionẽ tuam
terminos terræ: id quod etiã factũ eſt, & oculis omniũ apparet: deinceps diſcipulis ſuis
uelut opponens ſe cõtra prius præceptũ, in uiam gentiũ abire prohibens, præcipit di-
cens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipſos in nomine patris & filij & ſpiri- Mat. 28
tus ſancti. Neceſſariũ aũt eſſe arbitror, uniuſcuiuſq; dicti uim per fidẽ intelligere ac con
ſiderare, & dicere, prout iuxta cõmunes preces dabitur nobis ſermo in apertione oris
noſtri. Scriptũ eſt eñ: Si non credideritis, nõ intelligetis. Et rurſus, Credidi, ꝓpter quod Eſa. 7
loquutus ſum. Quandoquidẽ uerũ nominũ & uerborum & rerũ in cõſuetudine uſum, Pſal. 116
nõ ſimpliciter & prout fortuitò cõtigit accipi, uideo in diuina ſcriptura, & à deo & Chri
ſto ipſius, & à ſanctis prophetis, euangeliſtisq; ac apoſtolis: ſed iuxta examinationẽ in
ſancto ſpiritu, ad ſcopum piæ intelligentiæ, atq; hoc nõ ex toto, ſed in parte, & quantũ
ſingula contulerint ad propoſitam ſanam doctrinã, ut & pie ſentiamus, & mentẽ ad cõ-
ſiderationem iudiciorũ & dogmatũ pietatis deducamus: neceſſe eſt etiam nos expen-
ſe & obſeruanter ſingulis dictis attendere, & iuxta ſcopum ſupernæ uocationis ſenten-
tiam eligere. Et hoc faciemus, ſi iuxta cõmunes preces cõfirmauerit nos Ieſus Chriſtus
unigenitus dei uiui filius, quo etiã in nobis cõtingat, ſicut Apoſtolus dixit, omnia poſ- Phil. 4
ſum in eo qui potentem me facit Chriſto. Itaq; quod ex ſupernis dixit, ſignificare puto
correctionẽ prægreſſæ in ſordibus peccatorũ generationis: quum Iob dicat, quod ne-
mo purus ſit à ſordibus, ne ſi una quidem dies ſit uitæ ipſius: & Dauid lugeat ac dicat, in
iniquitatibus cõceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea: Apoſtolus uero at-
teſtetur, Omnes eñ peccauerũt, & indigent gloria dei, iuſtificati gratis per gratiam ip- Rom. 3
ſius, per redemptionẽ quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit deus reconciliatorẽ, per
fidem in ſanguine ipſius. Quapropter etiam remiſſio peccatorũ datur credentib. uelut
ipſe dñs dixit, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro multis effundiẽ in remiſſio-
nem peccatorũ. Id ipſum teſtatur etiã Apoſtolus dicens, iuxta beneplacitũ uoluntatis
ſuæ, in laudẽ gloriæ gratiæ ipſius, in qua gratia affecit nos in dilecto filio ſuo, in quo ha-
bemus redemptionẽ per ſanguinẽ ipſius, remiſſionẽ peccatorũ, iuxta diuitias gratię ip-
ſius, quæ ſuperabundauit in nos: ut quemadmodũ ſtatua cõtrita ac cõfracta, & quę glo
rioſam formã regis diſſipauit, ex integro formaẽ à ſapiẽte artifice ac bono opifice, glo-
riam proprij figmenti reparãte ac aſſerẽte, & ad ueterẽ gloriã reſtituiẽ: ſic etiã nos affli-
cti ꝓpter inobedientiã mandati, iuxta id quod ſcriptũ eſt: Homo in honore exiſtẽs non
intellexit, cõparatus eſt pecorib. brutis, & aſſimilatus eſt ipſis: reuocemur ad primã glo

riam imaginis dei: iuxta imaginē em̄ inquit, & similitudinē dei fecit deus hominē. Quō
Rom. 6 uerò hoc factū est Paulus apostolus docuit dū ait: Gratia deo, ꝙ fuistis serui peccati, o-
bedistis aūt ex corde in eam formā doctrinæ in quā traditi estis. ut uelut cera tradita ty-
po sculpturæ, exactè formaꝛ ad insitā sculpturæ formā: Sic etiā nos ubi tradidimus nosi-
psos typo doctrinæ euangelicæ, formemur secundū internū hominē, explētes id quod
ab eodē dictū est, ita præcipiente: Postꝗ̄ exuistis ueterē hominē cum actibus suis, & in-
duistis nouū, qui renouaꝛ ad agnitionē secūdum imaginē eius qui creauit ipsum. & mul
ta huiuscemodi. Rationē equidē generationis ex aqua, Paulus in Christo loquens do-
cet, An ignoratis inquit, fratres, quod qui baptisati sumus in Christū Iesum, in mortē ip-
sius baptisati sumus? Cōsepulti igiꝛ sumus ipsi per baptisma in mortē, ut quemadmodū
excitatus est Christus ex mortuis per gloriā patris: ita & nos in nouitate uitæ ambule-
mus. Si em̄ cōplantati facti sumus per similitudinē mortis, nimirū & resurrectionis par-
ticipes erimus, hoc scientes, quòd uetus homo noster simul crucifixus est, ut aboleretꝛ
corpus peccati, ut nō amplius seruiamus peccato. Qui em̄ mortuus est, iustificatus est à
peccato: si autē mortui sumus cū Christo, credimus ꝙ & uiuemus cū ipso; sciētes quòd
Christus excitatus ex mortuis, nō amplius moriꝛ, mors illi nō amplius dominaꝛ. Quod
em̄ mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd uero uiuit, uiuit deo: ita & uos reputa
te uosipsos mortuos quidē esse peccato, uiuentes autē deo in Christo Iesu. Ex quibus
omnib. etiā ratio generationis ex supernis iuxta similitudinē consideratur. Impossibile
autem erat ex supernis generari, nō prægressa gratia dei, uelut ex præcedentib. ac sub-
sequentibus capitib. de baptismate, idem Apostolus indicat. initio em̄ hinc facto, Com
mendat aūt charitatē suam erga nos deus, quod qum adhuc essemus peccatores, Chri-
stus pro nobis mortuus est, Multò igiꝛ magis nūc iustificati in sanguine ipsius, seruabi-
mur per ipsum ab ira: si em̄ qum inimici essemus, recōciliati sumus deo per mortē filij e-
ius, multò magis reconciliati seruabimur in uita ipsius. Et multa talia manifeste & mag-
nificè declarātia magnā & inenarrabilē benignitatē dei erga homines, ob donū remis-
sionis peccatorū, & facultatis ac potentiæ eorū quæ in gloriā dei & Christi ipsius recte
fiunt, ob spem uitæ æternæ per Iesum Christū dominū nostrū, per quem uelut per unius
delictū inquit, propagatū est malū in omnes homines ad condemnationē: sic per unius
iustificationē propagaꝛ bonū in omnes homines ad iustificationē uitæ. & cōsequenter
eodē modo docēs, tū inquit: An ignoratis fratres, ꝙ quicunqꝫ baptisati sumus in Chri-
sto Iesu, in mortē ipsius baptisati sumus? cur? ut prægressa gratia, ea quę fiunt ac debenꝛ
à nobis scd'm fidē per dilectionē coinferamus, & sic perficiaꝛ in nos bona uoluntas dei
dilectiōis in Christo, certamine opus est magno eoqꝫ legitimo, ꝗ talē ac tantā gratiā dile
2. Cor. 5 ctiōis dei in Christo nō in uanū suscipiamus, uelut idē Apostolus dicit: Eū qui pctm̄ nō
nouit, peccatū ꝓ nobis fecit, ut nos fieremus iustitia dei in ipso. Nos porrò cooperātes
Luc. 12 etiā adhortamur uos, ne in uanū gratiā dei suscipiatis: nā cui cōmiserūt multū, ab eo am
plius exigēt, firmiter dn̄s pronūciauit. Idipsum uerò inculpate fiet, si & sequētia post pre
dicta, & ea quæ in idē argumentū de baptismate cōiuncte relata sūt, diligēter seruaueri
tis, & quæ his cōiuncta sunt, in uirtute eiusdē gratiæ dei per Iesum Chrm̄ dnm̄ nostrū in
spū sācto fideliter susceperimus, ꝗ credētes intelligamꝰ per gratiā dei, & ꝗ intelligere di
Ioan. 13 gni facti sumꝰ, in dilectiōe Christi faciamus, qui dixit: Si hæc nouistis, beati estis si ipsa fe
ceritis. Intellectus. n. bonus est omnib. facientib. eū, testaꝛ ꝓpheta: quū ipse unigenitus
dei uiui filius horrendū & ineuitabile iudiciū ac cōdemnationē ꝓferat, dum dicit: Qui
nouit uoluntatē dn̄i sui, & nō fecit, plagis multis uapulabit: imò neqꝫ eū qui per ignorā-
tiam deliquit, impunitū dimittat. Et ꝗ uelut prædictū est per notiora dicta ac res, ad cōsi
deratione salutaris in baptismate dogmatis deducamur, in certitudine ueritatis diligen
ter ad significata attēti simus, & ad scopū pietatis oēm intelligētiā accipiamus, Baptisati
sumꝰ, inquit: ut ex hoc illud discamꝰ, ꝗd quēadmodū lana tincta in coloris tinctura trās-
Matt. 3 mutat colorē: imò potiꝰ ut baptista Ioāne prędicēte de dn̄o, Ipse uos baptisabit in spiritu
sancto & igne, duce usi, cognitiōis lumine illuminemur, ad magnę lucis cōsiderationē
hoc dixerimus. Quod quēadmodū ferrū dum tingitur in igne à spiritu suscitato, cogno
bilius quidē fit, an aliquā in seipso maliciā habeat, paratius aūt ad id ut purgeꝛ, Alteraꝛ
autem nō solū iuxta colorē, sed etiā duritiā & renitentiā transmutās ad teneritudinē, &

magis

magis commodum ac idoneum euadit per manuum artificis actionem, & memorabili-
ter adaptatur ad uoluntatem domini, A nigritia uero splendidius scipso fiens, nō solum
ipsum ignescit, & coruscum redditur, sed etiam propinqua illuminat ac calfacit: Sic con
sequens est & necessarium baptizatum in igne, hoc est in uerbo doctrinæ, redarguenti
quidem peccatorum maliciam, manifestanti uero iustificationum gratiam, ut odio ha-
beat & abominetur iniustitiam uelut scriptum est, ueniat autem in concupiscentiam ut
purgetur per fidē in uirtute sanguinis domini nostri Iesu Christi, uelut ipse dixit, Hic est Mat. 26
sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. &
Apostolus testatur, In quo habemus redemptionem per sanguinē ipsius, remissionem Ephe. 1
peccatorum: & non solum ut purgetur ab omni iniquitate & peccato, sed etiam ab om
ni inquinatione carnis & spiritus, & tunc baptizatus in mortem domini, mortis affectio
nem induat, hoc est ut mortificetur peccato, sibiipsiq; ac mundo, ut iuxta incarnatio-
nem uiuens, & corde & uerbo & actione, doctrinæ domini nostri Iesu Christi, uelut ce-
ra typo impressus & efformatus, id quod scriptū est impleat, Gratia deo, quòd fuistis ser Rom. 6
ui peccati, obedistis aūt ex corde in eam formā doctrinæ, in quam traditi estis: atq; sic id
quod coniuncte illatū est seruare dignus fiat, nempe: consepulti igitur sumus ipsi per ba
ptisma in mortē. Cur? ut quēadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam pa
tris: ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Necesse est enim mortuū sepeliri, & sepultū
in similitudine mortis, resurgere per gratiam dei in Christo, & non amplius propter pec
cata, interni hominis faciem uelut ollæ adustionem habere: sed peccatis in igne manife-
statis, & accepta per sanguinem Christi remissione, de cætero per uitam in nouitate co-
ruscare ex iustificationibus in Christo, super omnē lapidem pretiosum multum. Itaq; de-
posita inobedientiæ duritia, ostendamus obedientiam in præceptis, & spiritu feruentes
resplendeamus, & à potestate tenebrarum detrahentium in mortē liberemur, Obsonia
enim & stipendia peccati mors: ut & in nobis contingat quod dictum est ab Apostolo, Rom. 5
Absorpta est mors in uictoriam, ubi tuus mors stimulus? ubi tua inferne uictoria? Et soli
iustitiæ obedientes illuminemur ab ipso, & digni fiamus intelligentia & uirtute, ut in
ipso iustificemur, & non solum ipsi illustremur super niuem: uerax est enim deus qui pro
misit: si fuerint peccata uestra uelut pannus puniceus, ut niuem dealbabo: sed etiam ap-
propinquantes nobis illuminemus: Interim quidem illud domini audientes: Vos estis Mat. 5
lux mundi: interim uero hoc & audientes & facientes: Sic luceat lux uestra coram homi
nibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificent patrem uestrū qui in cœlis est. Et tunc
omnino etiā Apostolus nobis attestabitur dicens: Inter quos lucetis uelut luminaria in Phil. 2
mundo, sermonē uitæ cōtinentes ad gloriā meā in diem Christi. Quō uero nō abundan
tius lucida sit uitę nouitas, nō solum in cōparatione Gręcorum & mundanorū hominū,
sed etiam in cōparatione iuxta excellentiā eorū qui secundū legē iustificant? quum non
solum additamentū & amplius quiddā non appetamus, uelut mundani homines solent,
sed neq; ea quæ adsunt & propria uendicemus? & in beneficentiā indigentiū super le-
gem quid conemur? Non solum enim in propinquos ferimus bonū, sed etiam ad inimi-
cos & malos extendimus bonitatē, iuxta dñi nostri Iesu Christi pręceptū facientes, nem
pe, Estote misericordes sicut & pater uester cœlestis misericors est. Quō uero non in no Mat. 5
uitate uitæ ambulamus, & super scribas ac pharisęos iustitiam perficimus, quum dñm di
centem sustineamus, Dictum est antiquis, oculum pro oculo, & dentem pro dente. ego
autem dico uobis: Ne resistatis malo, sed si quis te percusserit in dextrā maxillā, obuerte
illi etiā alterā: & ei qui uult tecū in iudicio cōtēdere, & tunicā tuā accipere, dimittes etiā
palliū: & qui te adegerit ad miliariū unū, uade cum ipso duo. Nō solū eñ non ulciscimur
priora in nos facta peccata, uelut iubent scribæ & pharisæi præcipiente lege Mosis, sed
etiā maiorē malorū tollerantiā ostendimus, prōptitudinē patientię æqualiū aut etiā gra-
uiorum proponentes. Atq; sic ambo à nobis simul recte perpetrātur. Mors quidē in eo
quòd non cōmouemur ad indignationē aduersus eum qui primā plagam nobis inflixit:
nouitas aūt uitæ in dño, in eo quod apponimus etiā aliam. Quō autem non est quis mor
tuus legi, qui non uendicat quod aufertur, uiuit autem in Christo, qui insuper dimittit
etiam pallium? Sed & omnis secundum legē iustitiæ superfluitatem seruare similiter do
cemur. Quòd uero non solum mundo crucifixos esse, sed etiā legi mori nos oportet, ex

eodem Apoſtolo diſcere licet. Aliquando enim dicit: Ego mundo crucifixus ſum, & mundus mihi, Viuo autem non amplius ego, uerum uiuit in me Chriſtus. Aliquando uero. Ego per legem legi mortuus ſum, ut uiuam deo, unà cum Chriſto crucifixus ſum, uiuo autem non iam ego, uerum uiuit in me Chriſtus. Alio porrò loco poſt multam ia-
Phil. 3 ctantiam ſupremæ in lege claritudinis, dicit: Atqui uniuerſa pro reiectamentis habeo ut Chriſtum lucrifaciam, & inueniar in ipſo, non habens iuſtitiã meam ex lege, ſed eam quæ ex fide eſt Ieſu Chriſti, iuſtitiam ex deo in fide, ad cognoſcẽdum ipſum, & uirtutem reſurrectionis ipſius & ſocietatem afflictionum ipſius, cõformis fiens morti eius, ſi quo modo pertingam ad reſurrectionem mortuorum. Et paulo poſt docens nos idem cum ipſo ſentire, clarius dicit: Quicũq; igitur perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Et alibi uehemẽ-
Rom. 7 tius uelut dogma neceſſariũ exponens dicit: Itaq; & uos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, ut eſſetis alterius qui ex mortuis ſurrexit, ut fructificemus deo. Quũ em̃ eſſemus in carne, affectus peccatorũ qui ſunt per legẽ, uigebãt in mẽbris noſtris ad fructificandũ morti. Nunc aũt exoluti ſumus à lege, mortui ei in qua detinebamur, ut ſeruiamus in nouitate ſpũs & nõ in uetuſtate literę, Litera em̃, hoc eſt lex occidit: ſpũs aũt, hoc eſt uerba
Ioan. 6 dñi, uiuificant. Quẽadmodum etiam ipſe dicit: Caro non prodeſt quicq̃, ſpiritus eſt qui uiuificat: uerba mea ſpiritus ſunt & uita. Teſtat̃ & electus apoſtolus, Ad quẽ abibimus inquit, uerba uitæ æternæ habes, & nos credimus & ſcimus, q̃ tu es Chriſtus filius dei uiuentis. Id quod in certitudine ueritatis maiore diligentia obſeruantes, effugere poſſumus horrendã illam condemnationẽ à Moſe quidem cum minis prophetice ſcriptam:
Deut. 18 Prophetam uobis ſuſcitabit dominus deus ueſter ſicut me, ipſum audietis per om̃ia quę præceperit uobis. Erit aũt ita, omnis anima quæ non audierit illum prophetam exterminabitur è populo: à Ioanne uero baptiſta quo non ſurrexit maior inter natos mulierum,
Mat. 11 magis horrenda lata ſententia dictum: Qui credit in filium, habet uitam æternã: qui uero non obedit filio, nõ uidebit uitam, ſed ira dei manet ſuper ipſum. Qui uero eiuſmodi in baptiſmate mors, & talis in eodem ſepultura non exhibeat triſtitiam, ob timorem corruptionis & interitus: nouitas uero uitæ, ſeminis deiectionem excedat, glorioſæ reſurre-
Rom. 6 ctionis ſpem confirmans infert dicẽs: Si enim complantati facti ſumus per ſimilitudinẽ mortis ipſius, nimirũ & reſurrectionis participes erimus, Si enim in tali ſimilitudine mortis mortui & conſepulti cum Chriſto in nouitate uitæ ambulauerimus, non mortificationis corruptionẽ expectamus, uerum ſepulturam & uelut plantationem ſeminum imitamur, mortificãtes quidẽ noſipſos per ea quæ interdicta ſunt, & fidẽ per dilectionẽ operantem oſtẽdentes, digni euadimus ut eadẽ cum apoſtolo poſt ſpem eorundẽ dicamus,
Phil. 3 Noſtra cõuerſatio in cœlis eſt, unde etiam ſaluatorẽ expectamus dñm Ieſum Chriſtum, qui trãsformabit corpus humilitatis noſtræ, ut cõforme fiat corpori gloriæ ipſius, ſecundum efficaciã qua poteſt ipſe etiam ſubijcere ſibiipſi omnia. Atq; ſic ſemper cũ Chriſto
Ioan. 17 erimus, quũ ipſe dñs noſter Ieſus Chriſtus petat à patre ac dicat: Da pater ut ubi ego ſum
Ioan. 12 etiam hi mecũ ſint. denunciet aũt & promittat nobis dum ait: Qui miniſter meus eſt me ſequatur, Et, ubi ego ſum, ibi & miniſter meus erit. Teſtetur aũt Paulus apoſtolus & in
1. Cor. 15 Chriſto uaticinetur, per hoc quòd hæc ſcripſit, Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini, quòd nos qui uiuimus, qui reſidui ſumus in aduentu domini, non pręueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipſe dominus in iuſſione & uoce archangeli & in tuba dei, deſcendet de cœlo, & mortui in Chriſto reſurgẽt primi, Deinde nos qui uiuimus, qui reſidui ſumus, ſimul cũ ipſis rapiemur in nubibus in occurſum domini in aerem, & ſic ſemper cum dño erimus. Et ſic in eos qui nunc ſeruarũt illud, Si enim cõplantati ſumus per ſimilitudinẽ mortis ipſius, tunc impletur promiſsio, nimirũ & reſurrectionis participes
Rom. 6 erimus. Quẽadmodũ etiã alibi dicit: Si enim ſimul mortui ſumus, etiã ſimul uiuemus, ſi ſuſtinemus, etiã cõregnabimus. Porrò apoſtolus gnarus q̃ tautologia & id ẽ ſermo repetitus utilior eſt audientib. ad ipſam ſecuritatem, & firmiorem facit per eorundem repetitionem, ueritatis certitudinẽ: Ab ipſo enim audiuimus, eadẽ ſcribere uobis, mihi quidẽ non eſt oneroſum, uobis autem ſecurum. Quo modo etiam de Ioſeph didicimus, bis interpretante ſomniũ regi Pharaoni, Ita etiam ſomnij hiſtoriam imitans, idem baptiſmatis
Rom. 7 dogma ſimiliter uelut priores ſpeculationes tradit dicens: Hoc ſcientes, quòd uetus noſter homo ſimul crucifixus eſt, ut aboleretur corpus peccati, ut non amplius ſeruiamus peccato

peccato. Itaq; etiam per hęc uerba docemur, quòd baptizatus in Christo in mortem ipsi us baptizatur, & nō solum cum Christo sepelitur & complantatur, sed primum simul crucifigitur, ut & in hoc erudiamur, quod quemadmodum qui crucifigitur abalienatur à uiuentibus: sic etiam qui in similitudine mortis simul cum Christo crucifixus est, abali enatur omnino ab his qui secundum ueterem hominem uiuunt, quum dominus præcipiat ut attendamus à falsis prophetis, & Apostolus dicat, ut subducatis uos ab omni fratre inordinate ambulante, & non secundum traditionem quam accepit à nobis. Nam qui uetus homo nominatus est, omnia simul particulatim peccata & inquinamenta, uelut partes suas significat. Et quemadmodum crucifixus condemnatione mortis suscepta, ab his qui olim cōuixerunt ipsi discessit, altior his qui in terra repunt factus: sic etiam qui cum Christo crucifixus est per baptisma, ab omnibus simul in hoc seculo uiuentibus liberatus est, exaltata sapientia sua ad cœlestem conuersationem, ut dicere possit cum ueritate & libertate in Christo. Nostra conuersatio in cœlis est. Et rursus, infert: Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato, hoc est, recessit, liberatus est, mundatus est ab omni peccato, non in operibus & sermonibus solum, sed etiam ab affectuosa cogitatione. Et in alio loco pronunciauit dicens: Qui uero sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum affectibus & concupiscentijs. Crucifigimur autem nimirum qui in aqua baptizamur, quæ est similitudo crucis, & mortis, sepulturæq; ac resurrectiōis, uelut scriptum est. Et rursus, Mortificate, inquit, membra uestra quæ super terrā sunt (hoc est, omnia in baptismate pacta postea seruantes) scortationem, immundiciam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam quæ est idololatria, propter quæ uenit ira dei (nō solum autem, sed etiam uniuersalius induxit) in filios incredulitatis. Tanquam neq; breuis uoluptas mentem inquinans infestet eum qui cum Christo complantatus est in similitudinem mortis. Verum per hoc quod odio habeat & abominetur omnem maliciam usq; ad affectuosam cogitationem, puritatem cordis ostendat, quemadmodum dicit David: Non adhæsit mihi cor prauum, declinantem à me malignū non cognoscebam: nam neq; omnino ad accedentem ipsum conuersus est. Complantati aūt in similitudine mortis, omnino simul excitamur cum Christo. Plantationis enim consequens significatū tale est. Nunc quidem iuxta mensuram incarnationis secundum internū hominē conformes fientes in nouitate uitæ, & in obedientia usq; ad mortē, in certitudine ueritatis uerborum ipsius, ut digni fiamus cū ueritate dicere: Viuo aūt nō amplius ego, uerū uiuit in me Christus. In futurū uero, uelut idē apostolus cōfirmauit: Si em̄ cōmortui sumus, etiā cōuiuemus: si sustinemus, etiā cōregnabimus. Æqualiter aūt nos certiores facit dū ait: Si em̄ cōplantati facti sumus per similitudinē mortis ipsius, nimirū etiā resurrectiōis participes erimus. Et rursus idē dogma talis baptismatis maiore cōcitatione ac necessitate erudiens nos, infert dicēs: Christus excitatus ex mortuis nō amplius morit, mors ipsi nō ultra dominat. Quod em̄ mortuus est peccato, mortuꝰ est semel: q uero uiuit, uiuit deo: Sic & uos reputate uosipsos mortuos esse peccato, uiuētes aūt deo in Christo Iesu. Itaq; ipsius domini nostri Iesu Christi de remissione peccatorum nostrorum dispensationem, per incarnationem usq; ad mortem apponēs Apostolus, durius ac coactius nos erudit, atq; hoc discriminatim, mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem deo in Christo Iesu, ut quēadmodum Christus mortuus propter nos, & excitatus ex mortuis pro nobis, non amplius moritur: sic etiam nos baptizati in mortem in similitudine, moriamur peccato, & per reditum ex baptismate, uelut ex mortuis excitati uiuamus deo in Christo Iesu, & non amplius moriamur, hoc est, non amplius peccemus. nam anima peccans, ipsa moritur. Et quemadmodum mors ipsi non amplius dominatur, ita & nobis nō ultra dominetur peccatum, hoc est, non amplius ipsum perpetremus. Et quia qui peccatū facit, seruus est peccati, ab eiusmodi seruitute omnibus modis abalienati, ut P. ulus dixit: Qui uero sunt Christi, carnē suam crucifixerūt cū affectibus & cōcupiscētijs: uiuamus deo in Christo Iesu qui liberauit nos uelut scriptū est: Christus liberauit nos ex maledictione legis, factus pro nobis maledictio. Palàm est autem quod multò prius à peccato per gratiam domini nostri Iesu Christi, uelut scriptū est: Sicut enim per inobedientiā unius hominis peccatores constituti sunt multi: sic per unius obedientiā iusti constituent multi. State igitur, inquit, & ne rursus iugo seruitutis implicemini. Et quēadmodum ipse peccato mortuus

Rom. 6
Gal. 5
Col. 3
Psal. 110
Gal. 2
Rom. 6
Gal. 5

mortuus est semel, quod uero uiuit, uiuit deo, Sic & nos in aquæ baptismate, quod est si militudo crucis & mortis, semel mortui peccato, custodiamus nosipsos, & non amplius reuertamur ad peccatum. Permaneamus autem uiuentes deo in Christo Iesu qui dixit,
Ioan. 12 Qui meus minister est, me sequatur: in custodiendo primũ quidem ipsius domini præce
Mat. 5 ptum dicentis: Sic luceat lux uestra coram hominibus ut uideant uestra bona opera, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Deinde uero etiam Apostoli mandatũ scri-
1. Cor. 10 bentis: siue editis siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Peraguntur autem hæc singula, si digna cœlesti uocatione sentiẽtes, digne euangelio Christi cõuer semur, & hoc uere dicere possimus. Charitas enim Christi constringit nos iudicantes illud, quod si unus pro omnibus mortuus est, ergo om̃es mortui fuerunt: & pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt non amplius sibiipsis uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Atq; sic peragitur hoc, manete in dilectione mea: si mandata mea seruaue ritis, manebitis in dilectione mea, quemadmodum ego mandata patris mei seruaui, & maneo in ipsius dilectione. Et nullam in ulla re dantes offensionem, ut ne reprehẽdatur ministerium: & in omnibus componentes nos ipsos uelut dei ministros, non mentitam sed ueram ostendamus in baptismate promissionem, in cõseruando ea quæ ab Apostolo exhortatorio modo ad complantatos cum Christo, & excitatos cum ipso dicta sunt,
Rom. 6 nempe: Ne igitur regnet peccatum in mortali corpore uestro, ut obediatis ipsi in concu piscentijs ipsius: neq; exhibeatis membra uestra arma iustitiæ peccato, sed exhibete uos
Col. 3 deo uelut ex mortuis uiuentes, & mẽbra uestra arma iustitię deo. Et rursus, Si igitur con surrexistis cum Christo, superna quærite, ubi Christus est ad dextram dei sedẽs, superna curate non terrestria, Ostendente hoc modo uelut opinor ipso Apostolo, per modica saltem cõmemorata, incõparabiliter magnã prægressam immensæ benignitatis dei gratiam, in dilectiõe Christi Iesu domini nostri: cuius obedientia usq; ad mortẽ nobis conti git, uelut scriptũ est, redemptio peccatorũ, libertas in mundi peccato regnantis mortis, conciliatio deo, potentia cõplacentiæ ad deũ, iustitiæ donũ, societas sanctorũ in æterna uita, regni cœlorũ hæreditas, & infinitorũ aliorũ bonorũ brauium: sapiẽter item ac fortiter tradente nobis per ea quæ coniuncte illata sunt, rationẽ baptismatis in aqua in mortem dñi nostri Iesu Christi: per quæ etiã erudiuit nos ut nosipsos muniamus, ne in uanũ tantã ac talẽ gratiã suscipiamus, dicens ea quæ etiã prius adduxi. Ne igitur regnet peccatum in mortali corpore uestro, ut obediatis ipsi in cõcupiscentijs ipsius, neq; exhibeatis mẽbra uestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibete uos deo, uelut ex mortuis uiuẽtes, & membra uestra arma iustitię corã deo. & quę sequunt. Per quę omnino remouẽs nos ab omni peccato, & iustitia secundũ legẽ, & iustitiæ secundũ deũ uehemẽtius adducẽs, per
Rom. 6 horrẽdas minas, & per bonã ac desiderabilẽ promissionẽ dum dicit: Stipẽdia em̃ pecca ti mors, donũ aũt dei uita ęterna in Christo Iesu dño nostro: imitari rursus dñm, & iustitia
Rom. 7 secundũ legem meliores nos fieri erudit, subdens: An ignoratis fratres? scientibus enim legem loquor, q lex tantisper dominetur homini quoad uixerit. Nam quæ sub uiro est mulier, uiuenti uiro alligata est per legem: si uero mortuus fuerit uir, soluta est à lege uiri. Igitur uiuẽte uiro adultera uocabitur, si iunxerit se alteri uiro: si uero mortuus fuerit uir, libera est à lege, ut nõ sit adultera, si iuncta fuerit alteri uiro. Itaq; fratres mei etiã uos mor tificati estis legi per corpus Christi, ut iũgeremini alteri, qui ex mortuis resurrexit, ut fru ctificemus deo. Quũ enim essemus in carne, affectus peccatorũ qui sunt per legem, uige bant in mẽbris nostris ad fructificandũ morti: nunc aũt soluti sumus à lege, mortui ei in qua detinebamur, ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in uetustate literæ. & quæ sequuntur. Per quę erudimur admirari inenarrabilẽ benignitatẽ dei in Christo Iesu, & pro pter horrẽdas minas puri esse ab om̃i inquinamento carnis ac spũs. Cęterũ differẽtiã spi ritus ad literã, in alio loco ubi cõparationẽ legis & euangelij facit, lata sententia ostẽdit
2. Cor. 3 dicens: Litera occidit, spiritus aũt uiuificat, Literã dicens legẽ, uelut per sequẽtia declara
Ioan. 6 tur: spiritum aũt, domini doctrinã, quũ ipse dominus dicat, uerba mea spũs sunt & uita. Si uero iustitia secundum legem, cuius studio tenentur quidam qui confessi sunt deo, se ipsos non amplius sibiipsis uiuere, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit, adulterij cõdemnationẽ inducit, uelut ex prædictis palàm demõstratũ est, quidnã dixerit quis de traditionibus humanis? At de iustitia secundum legem idem Apostolus uehementius pronunciat

pronunciat dicens: Veruntamen existimo omnia detrimentum esse, propter excellenti am cognitionis Iesu Christi domini mei, propter quem omnium detrimētum feci, & omnia pro reiectamentis reputo, ut Christum lucrifaciam, & inueniar in ipso non habens meam iustitiā ex lege, sed eam quæ per fidem est Iesu Christi, iustitiam ex deo. De traditionibus porrò humanis condemnatio manifesta est ex domini uerbis: uerū de proprijs cogitationibus ac consilijs in humana sapientia, contentiosius abolitionem facere Apostolus docuit dicens: Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potētia deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes & omnem altitudinē extollentem se aduersus cognitionem dei. Item omnino de iustitia quæ unicuiq; uidetur, etiamsi propter deum studiose fiat, idem rursus dicit: Testimonium enim perhibeo ipsis, quòd æmulatio nem dei habent, sed non secundū scientiā. Ignorantes enim dei iustitiam, & suam quærētes statuere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Quare ex his & talibus manifesta est condēnatio eorum qui uolunt fucare iudicia dei. Scriptum est enim: Væ qui prudentes sunt in se ipsis, & coram seipsis scientes: quum etiam dn̄s manifestius pronunciarit: Qui non susceperit regnū dei uelut puer, non introibit in ipsum. Quapropter ab omnibus simul mundum esse necesse est, tum diaboli concupiscentijs, tum mundi subleuationibus, & humanis traditionibus, ac proprijs uoluntatibus, etiamsi bona specie prædita esse uideant, & cum lege consentiant, & quamuis ad modicum tempus dilationem inducant studio quod repentinum uoluntatibus dei debetur: quo hi qui in tali baptismate confessi sunt se crucifixos esse cum Christo, cōmortuos esse, consepultos esse, cōplantatos esse, consurrexisse, fiduciā habeant cum ueritate dicendi: Ego mundo crucifixus sum (multo aūt prius diabolo) & mundus mihi. Viuo aūt non amplius ego, uerum uiuit in me Christus, abundantiam iustitiæ secundum legem docens, ut regno cœlorum digni fiamus. Porrò tempestiuum fuerit deinceps nos ad considerationē procedere, & per fidem in Christū intelligentiam nos sumere, & cognoscere quid est in nomine patris & filij & sancti spiritus baptizari. Primum quidem igitur uniuscuiusq; nominis priuatim nominati gloriam cognoscere necessarium est. Deinde scite, quòd in nomine sancti spiritus baptizari, ipse dominus declarat dicens: Quod natum est ex carne caro est, & quod natum est ex spiritu spiritus est: ut natiuitatis secundum carnem consequentiam pro exemplo accipientes, ex notiori re pietatis dogma manifeste & uere discamus, sciētes & persuasi exacte, quemadmodum id quod secundum carnem ex aliquo generatum est, tale est, quale est id ex quo generatum est, Sic etiam nos necessario dum ex spiritu generamur, spiritum fieri. Spiritum autem non secundum magnam & humanæ menti incomprehensibilem maiestatem sancti spiritus, sed eam quæ in diuisione donorum Dei per Christum ipsius, unicuique ad id quod utile est, & in horum omnium actione ænigmatice consideratur, & in alijs dictis similiter: sed & iuxta præceptorum dei per dominum nostrum Iesum Christum annunciatorum cōmonefactionem ac doctrinam, quum ipse dominus noster Iesus Christus dicat: Ipse uos docebit, & commonefaciet uos de omnibus quæ dixi uobis. Postea uero Apostolus ipse latius tradit, per quæ studia quis spiritus euadit, dum scribit nunc quidem: Fructus autem spiritus est dilectio, gaudium, pax, longanimitas, & quæ sequuntur, ubi antea dixisset: Si uero spiritu ducimini non estis sub lege: & alibi, Si spiritu uiuimus, spiritu etiam ambulemus, Nunc uero, habentes autem dona secundum gratiam dei nobis datam diuersa, siue prophetiam iuxta fidei proportionem, siue ministerium in ministrando, & quæ sequuntur. Per hæc itaque & talia Dominus ipse generatos ex spiritu, spiritum fieri dicit. Attestatur autem & apostolus dicens: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ut det uobis secundum diuitias gloriæ suæ, uirtute corroborari, per spiritum suum in internum hominem ut inhabitet Christus. Sic uero uiuētes spiritu, spiritu etiam ambulemus, & sic spiritus sancti capaces fientes, Christum confiteri poterimus. Nam nemo potest dicere dominum Iesum nisi in spiritu sancto. Atq; sic quidem dominus & per seipsum, & per apostolum docet, generatos ex spiritu spiritum fieri. Et in hoc rursus imitabimur generationem secundum carnem. Primum quidem locum transmutantes, & mores transformantes, per hoc quod internus homo spiritu est confirmatus, ut dicere possimus: Nostra autem conuersatio in cœlis est: corpus

Phil. 3 — Ephe. 5 — Rom. 9 — Rom. 12 — Mat. 18 — Gal. 6 — Ioan. 3 — Ioan. 14 — Gal. 5 — Rom. 8 — Phil. 3

corpus quidem uelut umbram circumtrahentes in terra, animam uero conuersantē cœlestibus custodientes. Deinde uero eos quoq; qui in terra conuixerunt permutantes, ut
Psal. 110 lut Dauid dicit: Detrahentem clanculum proximo suo, hunc persequar: superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc nō edebam. Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum. Ambulans in uia irreprehensibili, hic mihi ministrabat. Non habitabat in medio domus meæ qui facit superbiam. Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. Et in alijs similiter. Apostolus autem grauius admonet: si quis qui frater nomina-
1. Cor. 5 tur, aut scortator, aut auarus, aut idolorum cultor, aut conuiciator, aut ebrius, aut rapax fuerit, cum tali ne cibum quidem capiatis. Et sæpe idem similia contra similes docens, tradit manifeste & secure, proexponens magnam & gloriosam benignitatis Christi gra-
Ephe. 2 tiam, cum quibus & qualibus nos conuersari oportet, dum dicit: Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraq; unum, & intermedium septi parietem diruit, inimicitiā in carne sua, legem mandatorum suorum in dogmatibus aboleuit, ut duos conderet in semetipso, in unum nouum hominem, faciens pacem: & ut reconciliaret ambos in uno corpore deo per crucem, occisa inimicitia per ipsam, & ueniens annūciauit pacem uobis qui procul aberatis, & qui prope. Quoniam per ipsum habemus accessum utriq; in uno spiritu ad patrem. Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici dei, superædificari super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, existente summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in domino. Quo sic quidem in similitudine mortis complantati Christo, & in nomine sancti spiritus baptizati, & nati ex supernis internum hominem in renouatione mentis, superædificatiq; super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, hoc modo digni fiamus baptizari in nomine unigeniti filij dei, & digni euadamus magno
Gal. 3 dono quod Apostolus tradidit dicens: Quicunq; in Christum baptizati estis, Christum induistis. Non est Grecus & Iudeus, circuncisio & preputium, Barbarus, Scytha, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Necessarium enim est & consequens, natum etiam indui, si modo uelut tabula ex quacunq; tandem materia existens, deponens inæqualitatem, & derasa asperitate, sic induit picturam imaginis regis. Et tunc non in ligni aut auri aut argenti differentia, cognoscitur aliqua imaginis differentia, uerùm in sinceritate similitudinis ad exemplar, cum multa diligentia iuxta scientiā memorabiliter perfecta, occultat quidem materiæ differētiam, etiamsi multo medio interiecto distet: inspicientes autem ad gloriam sui inducit, & præstantior fit omni principatu & potestate: sic etiam qui baptizatur, siue Iudæus, siue Græcus, siue masculus, siue fœmina, siue seruus, siue liber, siue Scytha, siue barbarus, siue alius in quacūq; generis differētia nominatus, qui in sanguine Christi ueterem hominem cum actionibus suis exuit, per doctrinam uero ipsius in sancto spiritu nouum induit, qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis, qui renouatur ad agnitionem secundum imaginem eius qui creauit ipsum, dignus fit obuiam uenire in bonam uoluntatē dei, quam Apostolus tradidit dicēs:
Rom. 8 Scimus quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum uocati sunt, Nam quos præsciuit, eos etiam prędestinauit conformes imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus inter multos fratres. Tunc enim filium dei induens, dignus fit perfecto gradu, & baptizatur in nomen patris ipsius domini nostri Iesu Christi, qui iuxta Ioannis testimonium dedit potestatem filios dei fieri, Dei qui dicit: Egredimi-
Hier. 51 ni è medio ipsorum, & separamini, & immūdum ne attigeritis, et ego suscipiā uos, & ero uobis in patrem, & uos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotens: per gratiam ipsius domini nostri Iesu Christi unigeniti filij dei uiui, in quo neq; circuncisio quicquam ualet, neq; preputium, sed fides per dilectionem operans, uelut scriptum est, per quam prospere nobis perficitur id quod coniuncte illatum est ad præceptum baptisma-
Mat. 28 tis, ab ipso domino nostro Iesu Christo, qui dixit. Docētes ipsos seruare omnia quæ pręcepi uobis. Quorum obseruationem dilectionis erga ipsum demonstrationē esse, idem
Ioan. 14 dominus pronunciauit dicēs: Si diligitis me, præcepta mea seruabitis. Et rursus: Qui habet præcepta mea, & seruat ipsa, ille est qui me diligit. Et rursus: Si quis me diligit, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget ipsum. Et uehementius ac concitatius dicit: Manete in dilectione mea, Si mandata mea seruabitis, manebitis in dilectiōe mea, quēadmodum

admodum etiam ego mandata patris mei seruaui, & in ipsius dilectione maneo. Si uero dilectionis necessaria demonstratio, est obseruatio mandatorum: timor autẽ uehemens est, quod sine dilectione, etiam gloriosorum donorum supremarum potẽtiarum, & ipsius fidei summa operatio, & mandatum perfectũ efficiẽs, inutilia sunt, uelut ipse in Christo loquẽs Paulus Apostolus dicit: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autem non habeam, factus sum æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habeam prophetiam, & sciam mysteria omnia & omnem sciẽtiam: & si habeam omnẽ fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum: Et si distribuam in alimoniam pauperum omnes facultates meas, & si radam corpus meum ut comburar, charitatẽ autem non habeam, nihil utilitatis capio. Quæ omnia arbitror ipsum stricte dixisse, cogitantem quod dominus dixit: Multi uenient in illa die dicentes, domine domine, non in nomine tuo prophetauim⁹? & in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? & comedim⁹ in cõspectu tuo ac bibimus? & in plateis nostris docuisti? & respõdet ipsis: Nunquam noui uos, secedite à me operatores iniquitatis: ut manifestum sit & contradictionem non habeat, quod citra charitatem, etiamsi fiant præcepta ac iustificationes, & seruentur mandata domini, & magna dona perpetrentur, iniquitatis opera reputabuntur. Non iuxta propriam rationem donorum & iustificationum, sed iuxta scopum eorum qui his utuntur ad proprias uoluntates, putãtes, uelut Apostolus dicit, quæstum esse pietatem. De quibus etiam alibi ait: Quidam propter inuidiam & contentionem, quidam uero propter bonam uoluntatem Christum prædicant: alij uero ex rixa annunciant, non purè, putantes se tribulationem addere uinculis meis. Et alibi: Non enim sumus, inquit, uelut pleriq; cauponantes uerbum dei. Et rursus negatiuè dicit: Neq; enim unquam in sermone adulationis fuimus erga uos uelut nouistis, neque in occasione auaritiæ, deus est testis, neq; quærentes ex hominibus gloriam, neq; à uobis, neq; ab alijs, quum possemus in autoritate esse, uelut apostoli Christi. Per hæc & huiusmodi manifeste ostendit iustitiam responsionis Christi qui dixit: Secedite à me operatores iniquitatis, propterea quòd per dona dei proprias uoluntates curastis, uelut si quis medicinalibus instrumentis, & compositionibus proprijs ad affectionum curam confectis, & ad conseruationem sanitatis ac salutis, utatur ad cædem, & illud Apostoli præceptum non seruet, qui dicit: Siue editis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Omni igitur ratione necessaria est cura interni hominis, ut intẽta sit mens, & uelut adunita ad scopum gloriæ dei, ut conseruantes præceptum domini qui dixit: Facite arborem bonam, & fructum ipsius bonum. Et rursus: Pharisæe cæce purga prius internam poculi partem, & tunc externa ipsius pars tota munda erit: ex abundantia boni cordis fructũ feramus: alius centuplum, alius sexagecuplum, alius trigecuplum, siue per opera, siue per sermones, in gloriam dei & Christi ipsius, custodientes ubiq; iucunditatem sancto spiritui. Atq; sic cõdemnationem ipsius domini effugiamus qui dicit: Væ uobis quia similes estis sepulchris inalbatis, quæ foris quidem apparent pulchra, intrinsecus uero plena sunt ossibus mortuorum ac omni immundicia, Sic etiam uos, foris quidem apparetis hominibus iusti, intrinsecus uero pleni estis simulatione ac iniquitate. Quapropter ante baptisma discere oportet, his quę impediunt prius remotis, & sic ad disciplinam aptos seipsos præparare: quum ipse dominus noster Iesus Christus per exempla prægressam sententiam confirmet, & rursus docentis modo inferat, Sic omnis ex uobis qui non renunciat omnibus bonis suis, non potest meus esse discipulus. Et rursus imperantis modo: Si quis uenit ad me, abneget seipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et rursus affirmatiuè ac strictè: Qui non sumit crucem suam quotidie, & sequitur me, non est me dignus. Ex his & similibus ignitis sermonibus, uelut quum dominus noster Iesus Christus dicit: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo si iam accẽsus est? manifesta fiente peccatorum malicia, & declarata uirtute eorum quę in gloriam dei & Christi ipsius recte perpetrantur: uenimus omnino ad concupiscentiam ac confessionem, eorum quæ ab Apostolo dicta sunt: Miser ego homo, quis me liberabit ex corpore mortis huius? Gratias ago deo per Iesum Christum dominũ nostrum qui dixit: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Cui attestatur etiam Apostolus dum ait: In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius,

Marginal notes: 1.Cor.13; Mat.7; 2.Tim.6; Phil.1; 2.Cor.2; Mat.7; 1.Cor.10; Mat.12; Mat.23; Luc.18; Mat.10; Luc.12; Rom.7; Mat.26

remissionem peccatorũ. Et nunc uenimus ad baptisma in aqua, q̃d est similitudo crucis, mortis, sepulturæ, resurrectiõis ex mortuis: pacta faciẽtes & seruantes quæ ab ipso Apo
Rom. 6 stolo in ratione huius de baptismate tractatus obsignata sunt, dũ dicit: Scientes ꝙ Christus qui surrexit ex mortuis nõ amplius moritur, mors ipsi ultra non dominaẽ: ꝙ ẽm mortuus est, peccato mortuus est semel, quod aũt uiuit, uiuit deo, Sic & uos reputate uosipsos mortuos quidẽ esse peccato, uiuentes aũt deo in Christo Iesu. Ne igitur regnet peccatum in mortali corpore uestro, ut obediatis ipsi in cõcupiscentijs ipsius. Neq; exhibete mẽbra uestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibete uos ipsos deo uelut ex mortuis uiuẽtes, & mẽbra uestra arma iustitiæ deo. & quæ sequũ. Tũc dignus fit aliquis in nomine sancti spũs baptizari, & ex supernis natus, & locũ & mores & cõuictores mutare, ut spiritu ambulantes digni euadamus in nomine filij baptizari, & induere Christũ. Oportet
Gal. 3 enim natum etiã indumento dignum fieri, uelut Apostolos dixit: Quicũq; in Christũ ba
Col. 3 ptizati estis, Christũ induistis. Et rursus, Exuentes ueterẽ hominẽ cum actibus suis, & induentes nouũ qui renouatur ad agnitionẽ secundũ imaginẽ eius qui creauit ipsum, ubi nõ est Græcus & Iudæus: filiũ uero dei induẽtes, qui dedit potestatẽ filios dei fieri, in nomine patris baptizamur, & filij dei prædicamur, & filij dei prædicamur, qui præcepit ac promisit, uelut ait
Hier. 51 Propheta: Quapropter egredimini ẽ medio ipsorũ, & separamini dicit dñs, et immundũ ne attigeritis, & ego suscipiã uos, & ero uobis in patrẽ, & uos eritis mihi in filios & filias,
2. Cor. 7 dicit dñs omnipotẽs. Has igiẽ habẽtes, inquit Apostolus, ꝓmissiones dilecti, purgemus nos ab omni inquinamẽto carnis & spũs, perficientes sanctitatẽ in timore dei. Idem etiã
Phil. 2 rursus præcepit: Omnia facite sine murmuratione ac disceptationibus, ut fiatis irreprehensibiles & integri, filij dei impolluti, in medio nationis prauæ ac peruersæ: inter quos lucete uelut luminaria in mũdo, uerbũ uitæ cõtinentes ad gloriã meã in diem Christi. Et
Colos. 3 rursus, Si igiẽ cõsurrexistis cum Christo, superna quærite, ubi Christus est ad dextrã dei sedens, superna curate, nõ terrestria: mortui ẽm estis, & uita uestra abscõdita est cũ Christo in deo. Quum aũt Christus apparuerit uita uestra, tunc etiã uos cum ipso apparebitis
Mat. 13 in gloria, quæ ab ipso domino promissa est ubi dixit, Tunc fulgebunt iusti uelut sol.

Quod oportet regeneratum per baptisma, de cætero diuinorum mysteriorum participatione nutriri. Caput III

QVandoquidẽ igitur per gratiã boni dei, ex relatione uerborũ unigeniti filij dei uiuentis, & sanctorũ ipsius Euangelistarũ ac prophetarũ, & ipsius Apostoli, quę nobis sufficientẽ declarationẽ fecerunt, doctrinã baptismatis dñi nostri Iesu Christi didicimus: ꝙ baptisma in igne omnẽ maliciã redarguit, & iustitiã secundũ Christũ suscipit, odium uitij inducens, & uirtutis cõcupiscentiã: Per fidem aũt à sanguine Christi purgati sumus ab omni peccato: In aqua uero baptizati in mortẽ dñi, uelut conscriptã confessionẽ fecimus, mortuos nos esse peccato & mundo, uiuificatos uero iustitiæ, Atq; sic in nomine sancti spũs baptizati ex supernis generati sumus: generati aũt & in nomine filij baptizati, Christum induimus, Induti aũt nouum hominẽ secundũ deum creatum, in nomine patris baptizati sumus, & filij dei appellati: Necesse est deinceps nutriri nos alimento uitæ æternę, quod ipsum rursus idem unigenitus dei uiui filius nobis tradidit. Nunc quidẽ
Mat. 4 dicens: Non in solo pane uiuet homo, sed in omni uerbo procedente ab ore dei. Et quõ hoc fiat docuit ubi dixit: Meus cibus est ut faciam uoluntatẽ patris qui misit me. Et rursus bis expressa uoce Amen, ad cõfirmationẽ eorum quæ infert, ac certitudinẽ audientium, dicit: Amen amen dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis
Ioan. 6 eius sanguinem, non habetis uitam in uobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternã, & ego resuscitabo eum in nouissimo die: caro ẽm mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in ipso. Et paulo post scriptum est, Multi igitur ex discipulis ipsius hoc sermone audito, dixerũt: Durus est hic sermo, quis potest ipsum audire? Sciens aũt Iesus in seipso, ꝙ murmurarent de hoc discipuli eius, dixit ipsis: Hoc uos offendit? Si igitur uideritis filium hominis ascendentẽ ubi erat prius? Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicq;: uerba mea spiritus sunt & uita, Sed sunt quidã ex uobis qui non credunt. Sciebat enim Iesus ab initio qui essent credentes, & quis proditurus esset ipsum, & dicebat: Propterea dixi uobis, ꝙ nemo potest uenire ad me, nisi

fuerit ipsi datum à patre meo. Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & non amplius cum ipso ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim: Num & uos uultis abire? Respondit & Simon Petrus, Domine ad quem abibimus? uerba uitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quòd tu es Christus filius dei uiui. Et ad finem euangeliorum scriptum est, Accepit igitur Iesus panẽ, & gratijs actis fregit, & dedit discipulis ac dixit: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro uobis frãgitur, hoc facite in meam cõmemorationem. Et accepto poculo, & gratijs actis, dedit ipsis dicens: Bibite ex ipso omnes, Hic enim est meus sanguis noui testamenti, qui pro multis effunditur ad remissionem peccatorum, hoc facite in meam commemorationem. Attestatur autẽ his etiam Apostolus dicens: Ego enim accepi à dño, quod & tradidi uobis, Quòd dominus Iesus in nocte qua tradebatur, accepit panem, & ubi gratias egisset, fregit & dixit: Hoc est corpus meum quod pro uobis frangitur, hoc facite in meam cõmemorationẽ. Similiter & poculum postq̃ cœnauit, dicens: Hoc poculum nouũ testamentũ est in meo sanguine, hoc facite in mei cõmemorationẽ. Quotiescunq; enim comederitis panem hunc, & poculũ hoc biberitis, mortẽ dñi annunciabitis, donec uenerit. Quid igitur prosunt uerba hæc? ut edentes & bibentes semper memores simus eius qui pro nobis mortuus est & resurrexit: atq; sic erudiamur necessario seruare coram deo & Christo ipsius, dogma ab Apostolo traditũ, dum dicit: Charitas enim Christi cõstringit nos iudicãtes illud, quod si unus pro omnibus mortuus est, ergo oẽs mortui fuerunt, & pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt, non amplius sibijpsis uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Qui enim edit & bibit, nimirum ad indelebilem memoriam Iesu Christi domini nostri, qui pro nobis mortuus est & resurrexit: rationem autem memoriæ, obedientiæ uidelicet domini usque ad mortem, non complet iuxta Apostoli doctrinam, uelut prædictum est: Charitas enim Christi constringit nos iudicantes illud, quod si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui fuerunt (id quod confessi sumus in baptismo) & pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt, non amplius sibijpsis uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit: is nullam habet utilitatem, iuxta latam à domino sententiam qui dixit: caro non prodest quicquam, Imò talis adponit contra seipsum condemnationem Apostoli dicentis: Qui edit & bibit indigne, iudicium sibijpsi edit & bibit, nõ dijudicans corpus domini. Non solum enim horrendam condemnationẽ habet is qui in inquinamento carnis & spiritus indigne ad sancta accedit: accedens autem, reus fit corporis & sanguinis domini, Sed etiam qui ociose & inutiliter edit ac bibit, propterea quòd non per memoriam Iesu Christi domini nostri, qui pro nobis mortuus est & resurrexit, id quod relatum est seruat, nempe: Charitas Christi cõnstringit nos. & quæ sequuntur. Nam uelut citra conscientiam & inutiliter tantum ac tale bonum irritum faciens, & tanquam ingrate ad huiusmodi mysterium accedens, condemnationẽ ac iudicium habet negligentiæ ac segniciei: quum dominus etiam eos qui ociosum uerbum emittunt, incondemnatos esse non sinat, imò condemnationem ocij uehementius declaret, per eum qui talentum in ocio integrum seruauit. Et Apostolus nobis tradiderit, Quod etiam qui bonum uerbum profert, non autem ad fidei ædificationem dispensat, offendit spiritum sanctum. Atque hoc modo considerare debemus iudicium eius qui indigne edit ac bibit. Si uero etiam is qui fratrem propter cibum offendit, à charitate excidit, sine qua & magnorum donorum & iustificationum operationes nihil prosunt: quidnam dixerit quis de eo qui otiose & inutiliter edere audet corpus, & bibere sanguinem domini nostri Iesu Christi? & propter hoc abundantius spiritum sanctum offendit: atque audet citra constringentem charitatem, ut iudicet non sibijpsi uiuere, sed ei qui pro nobis mortuus est & resurrexit Iesu Christo domino nostro, edere ac bibere? oportet igitur accedentem ad corpus & sanguinem Christi, in cõmemorationem ipsius qui pro nobis mortuus est & resurrexit, non solum purum esse ab omni inquinamento carnis & spiritus, ut ne in iudicium edat & bibat: sed etiam euidenter ostendere memoriã eius qui pro nobis mortuus est & resurrexit, in eo quòd mortificatus sit peccato, & mundo & sibijpsi, Viuat autem deo in Christo Iesu domino nostro.

Mat. 26 | 1. Cor. 11 | 2. Cor. 5 | Ioan. 6 | 1. Cor. 11 | Eph. 4

DIVI BASILII MAGNI DE BAPTISMATE LIBER II, Iano Cornario interprete.

Quæstio prima.

An omnis baptizatus baptismate in euangelio domini nostri Iesu Christi, debitor sit, ut mortuus sit peccato, uiuat aūt deo in Christo Iesu.

Responsio.

Si omnes qui regnum dei concupiscimus, gratiam baptismatis æqualiter & necessario nobis paramus, eaq; opus habemus, iuxta prolatā à domino sententiā, dum ait: Nisi
Ioan. 3 quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest ingredi in regnum dei: omnes sanè æqualiter sumus debitores, ut eandem baptismatis rationem sequamur, quum Apostolus in
Rom. 6 communi omnibus baptizatis dicat: An ignoratis fratres, quòd quicunq; baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem ipsius baptizati sumus? Consepulti igitur sumus ipsi per baptisma in mortem, ut quemadmodum surrexit Christus à mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. & quæ sequuntur. Et in alio loco maiore cu
Gal. 3 ra & manifestius tradit tale dogma dicens: Quicunq; in Christū baptizati estis, Christū induistis. non est Iudæus neq; Græcus, non est seruus neq; liber, non est masculus ac fœ
Col. 3 mina. Omnes enim uos unus estis in Christo Iesu. Quō etiam rursus ad omnes dicit: In quo & circumcisi estis, circumcisione non fiente per manum, dum exuistis corpus peccatorum carnis, in circumcisione Christi, consepulti ipsi per baptismū, in quo etiam con surrexistis cum illo per fidem. Igitur omnis baptizatus baptismate euāgelij debitor est,
Gal. 5 ut secundum euangelium uiuat, etiam propter ea quæ alibi dixit: Testimonium rursus præbeo omni homini qui circumciditur, quod debitor est totius legis seruandæ. Manifeste igitur confirmat, quòd omnis baptizatus secundū baptisma in euangelio, uelut scriptum est, ex æquo debitor est, ut impleat iuxta rationem eius qui pro nobis mortuus est
2. Cor. 5 & resurrexit, id quod scriptū est ab ipso Apostolo: Nam charitas Christi constringit nos iudicantes illud, quod si unus pro omnibus mortuus est, ergo oēs mortui fuerunt, & pro omnibus mortuus est: ut qui uiuunt, nō amplius sibijpsis uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Si enim qui circumcisus est parte aliqua corporis, iuxta Mosis circumcisionē, debitor est totius legis seruandæ: quanto magis qui secundum Christi circumcisionē circumcisus est, dum exuit totum corpus peccatorū carnis, uelut scriptum
Gal. 6 est: debitor est ut impleat quod ab Apostolo dictum est: Ego mundo crucifixus sum, & mundus mihi: uiuo autem non amplius ego, uerum uiuit in me Christus. Quare qui uere
Rom. 6 re iuxta uerba Apostoli baptizatus est in mortem Christi, mortificauit quidem seipsum etiam mundo, multo uero prius peccato, iuxta id quod ab ipso Apostolo dictum est, in tractatu de baptismate: Vetus noster homo simul crucifixus est ut aboleretur corpus peccati, ut posthac non amplius seruiamus peccato: inuiolabile uero pactum fecit, ut sequatur in omnibus dominum, hoc est ut uiuat deo integre ex toto, per omnia implens quæ
Rom. 12 dicta sunt ab Apostolo: Nunc quidem, obsecro uos fratres per misericordiā dei, ut exhibeatis corpora uestra, hostiam uiuentē, sanctam, cōplacentē deo, rationale ministerium
Rom. 6 uestrum. & quæ sequunt. Nūc uero: Ne igitur regnet peccatū in mortali corpore uestro, sed exhibete uosipsos deo uelut ex mortuis uiuētes, et mēbra uestra arma iustitię deo. In
Gal. 3 his aūt & talibus dogmatib. rursus dicēs: non est Iudæus neq; Græcus, nō est seruus neq; liber, nō est masculus neq; fœmina, oēs enim uos unus estis in Christo Iesu, quo digni fiamus oēs uelut unus uocari, Ades huc serue bone, super pauca fuisti fidelis, super multa
Mat. 25 te cōstituā, intra in gaudiū domini tui, quo profecto digni fiemus, si unusquisq; nostrum in eo quo uocatus est & electus, per abundantiorem diligentiam & impigrum studium, multiplicarit impertitam sibi gratiam, sicut scriptum est.

Quæstio II

An extra periculum sit, ut is qui non purus est corde, à conscientia praua, aut immundicia, aut inquinamento, sacerdotio fungatur.

Responsio.

Moses equidem formam dans his qui tunc erant ad nostrā cōmonefactionē, in lege
Leuit. 21 à deo data scribit. Et dixit dñs ad Mosem dicens, Dic ad Aaron: homo ex genere tuo in familia

familia uestra, qui habet in seipso maculam, non accedet ad offerendum dona deo suo. Nam omnis homo in quo est macula, non accedet. Et in sequentib. interpretat maculã non in ammixtione alienorũ mẽbrorũ, neq; in cõtritione unius alicuius, etiamsi in parte propriorũ mẽbrorũ non adeo impediat actionẽ oblationis boni odoris, sed lædat deco rum aut integritatem. At uero dñs dicens, Plus templo hic est: erudit nos q; tanto magis impius est qui audet tractare corpus dñi, qui dedit seipsum pro nobis oblationẽ & hosti am in odorẽ suauitatis, quantum corpus unigeniti filij dei excedit arietes & tauros: non in cõparationis ratione, Incõparabilis enim est excellentia. Sed & macula & mutilatio nunc, non in membris corporis consideratur, uerùm in iustificationibus pietatis secun-dum euãgelium cognoscitur, quum aut penè aut defectuosè factum fuerit mãdatum, aut non sic ut cõplaceat deo: si humana sententia uelut cicatrix quædam aut lepra, mandato superinferatur. Necessariũ igitur est semper quidẽ, maxime uero in tempore tanti ac talis mysterij, seruare præceptum Apostoli dicentis: Has igitur habentes promissiones charissimi, mundemus nosipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore dei, nemini dantes ullam offensionem, ut non reprehendatur ministeriũ, sed in omnibus exhibẽtes nosipsos sicut dei ministros. Hoc sanè modo quis dignus fiat tractare mysterium domini, iuxta euangelium dei. 2.Cor.7

Quæstio. III

An periculo uacet, ut quis non purus ab omni inquinamento carnis & spiritus, edat corpus domini, & bibat sanguinem?

Responsio.

Quum deus in lege supremam pœnam constituerit contra eum qui in immundicia audet contingere sancta. Scriptum est enim figuratè quidem illis, ad nostram uero cõmonefactionem. Et loquutus est dominus ad Mosen, dic Aaron & filijs eius, & attendant à sanctis filiorum Israel, & non contaminabunt nomen meum sanctum quæcunq; ipsi sanctificant mihi, ego dominus. Dic ipsis in familias ipsorum: Omnis homo qui accesserit ab omni semine uestro ad sancta, quæcunq; sanctificauerint filij Israel domino, & immundicia ipsius in ipso, anima illa exterminabitur à facie mea, ego dominus. Tales minæ propositæ sunt contra eos qui simpliciter accedunt ad ea quæ ab hominibus sanctificata sunt. Quid uero quis dixerit contra eum qui in tantum ac tale mysterium audet? Quanto enim plus templo hic est, iuxta ipsam domini uocem, tanto grauius & horribilius in inquinamento animæ audere contingere corpus Christi, quàm attingere arietes aut tauros. Sic enim Apostolus dixit: Quare qui ederit panem, & biberit poculum domini indigne, reus erit corporis & sanguinis dñi. Vehementius autem simul & horribilius proponit ac declarat condemnationẽ per repetitionẽ, dum ait: Probet autẽ unusquisq; seipsum, & sic ex pane hoc edat & ex poculo bibat: qui enim edit & bibit indigne, iudicium sibijpsi edit ac bibit, non dijudicans corpus domini. Si uero qui in sola immundicia est (immundiciæ aũt proprietatẽ figuratè ex lege discimus) adeò horrendũ habet iudicium: quanto magis qui in peccato est, et contra corpus Christi audet, horrendum attrahet iudicium? Itaq; puri simus ab omni inquinamẽto (differentia autem inquinamenti ad immundiciam manifesta est rectè sentientibus) & sic accedamus sancta, ut effugiamus condemnationem eorum qui dominum occiderunt. Nam quicunq; ederit panem, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini: habeamus autem uitam æternam, sicut promisit uerax dominus & deus noster Iesus Christus, si edentes & bibentes memores erimus ipsius pro nobis mortui, & seruauerimus iudicium Apostoli qui dicit: Charitas enim domini constringit nos iudicantes illud, q; si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui fuerunt. & pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt, non amplius sibijpsis uiuant, sed ei qui pro nobis mortuus est & resurrexit, id quod professi sumus in ipso baptismo.

1.Cor.10 Exod.19 Leuit.22 1.Cor.11 2.Cor.5

Quæstio IIII

An omni uerbo dei oporteat credere, & obedire in certitudinem ueritatis eius quod dictum est, etiamsi inueniatur aut uerbum aut factum aliquod, ipsius domini aut sanctorum ipsorum, quod contrario modo se habere uideatur.

Responsio.

Hæc quæstio etiamsi omnino indigna est omni qui consensit confiteri dominum no-
strum Iesum Christum unigenitum filium dei uiui, per quem om̃ia facta sunt uisibilia &
inuisibilia, Et certe uerba ipsius sunt quæ audiuit à patre: attamen necessarium est respon
1.Pet.3 dere obedientes Apostolo qui scripsit: Parati este ad respondendum omni interroganti
uos rationem de fide uestra: & ut ne ex nobis ipsis quid dicẽtes, ambiguitatem audirori-
Mat.5 bus inducamus, mentionem faciemus ipsius domini qui dicit: Amen amen dico uobis,
Mar.13 iota unum, aut unus apex non præteribit de lege, donec omnia facta fuerint. Et rursus: fa
Mat.12 cilius est cœlum & terram transire, quàm legis unum apicem cadere. Si uero plus Solo-
mone hic est, & plus Iona hic est, cõsequens est dicere, ꝙ etiam plus Mose hic est: quum
Apostolus postquam inaccessibilem Israelitis Mosis maiestatem & gloriam recensuit,
in cõparatione maiestatis domini nostri Iesu Christi, inferat: Non glorificatum est quod
glorificatum est in hac parte, propter excellentẽ maiestatem. Si enim quod abolitum est
per gloriam, multo magis quod manet in gloria: sic etiamsi ex relatis didicimus, ea quæ
in euangelio dicta sunt in fide indiscreta firmiora cognoscere ac confiteri: tamen rursus
Mat.24 ipsius domini mentionem faciemus dicentis: Cœlum & terra transibũt, uerba aũt mea
non transibunt. Sufficiunt itaq; uerba domini plus omnibus in spiritu sancto ac princi-
pali confirmare corda nostra, ut nõ hæsitanter & firmiter sentiamus de omni uerbo pro
cedente ex ore dei. Quo uero etiam quorundam debilitati opitulemur, consentaneum
Psal.110 fuerit etiam testimoniũ unius atq; alterius ex multis apponere. Itaq; Dauid dicit: Firma
Psal.144 omnia mandata eius, confirmata in seculũ seculi, facta in ueritate & æquitate. Et rursus: fi
delis dominus in omnibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. & multa ta-
4.Reg.10 lia. Iehu aũt in Regnorum libris dixit: Scitis ꝙ non cadet uerbum domini in terram. Cæ
terum de his quę uidentur contrarietatẽ aliquam habere, melius est seipsum condemna
re, uelut qui nondum peruenit ad considerationẽ diuitiarũ sapiẽtiæ, & quod difficile est
& graue imperscrutabilia dei assequi, ꝙ̃ obnoxium fieri iudicio audaciæ temeritatisq;
ac pertinaciæ, & audire, Impius qui dicit regi, inique facis. Et quis accusabit electos dei?
Etiamsi autem multa multis manifestam uidentur solutionem habere, tamen in his quæ
uidentur contrarietatẽ habere, obseruare debemus, quòd quum præcepto uidetur uer-
bum quoddam aut factum contrarium esse, necessarium est unumquenq; pręcepto obe
dire, & non profunditatem diuitiarum & sapientiæ impetere, aut prætexere prætextus
in peccatis, Hoc enim complacet deo, & periculo uacare didicimus ex diuinitus inspira
tis scripturis. Quum uero præceptũ præcepto contrariũ esse uidetur, ut argumenta con
siderãtes & totũ tractatũ legentes, sic nihil pugnãs esse cognoscamus, & quod unicuiq;
conueniens est, ad scopum supernæ uocationis seruemus, ad quem ambo præcepta ten
dunt, partim morbum curantia, partim profectũ inducentia, qui ad perfectionẽ compla
Mat.5 centiæ erga deum ducit. Quemadmodum dñs dicit, nunc quidem: Nemo lucernam ac-
censam occultat sub modium, sed super candelabrũ ponit, & lucet omnib. qui sunt in do
mo, Sic luceat lux uestra corã hominibus, ut uideãt uestra bona opera, et glorificẽt patrẽ
uestrũ qui in cœlis est. Nunc uero: ubi uero tu facis eleemosynã, nesciat sinistra quid fa-
cit dextra tua. Et multa alia inuenias & apud Euãgelistas & Apostolũ. Si uero præceptũ
Ioan.5 nobis datũ fuerit, quõ aũt fiat non additũ fuerit, assumamus dñm dicentẽ, Perscrutamini
scripturas: & imitemur apostolos, qui ipsum dñm interrogauerũt de interpretatione eo
rum quæ ab ipso dicta fuerunt: & eorũ quæ ab ipso dicta sunt, ex his quæ in alio loco di-
cta sunt, ueritatẽ ac salutare discamus. Velut de hoc: thesaurizate uobis thesauros in cœ
Luc.18 lo, Tum ex his quæ adolescẽti mandata sunt erudimur, quum ipse dñs dicat: Vende tuas
possessiones, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo. Tũ ex his quę dicta sunt ad
Luc.12 eos qui cõcupiscebant regnũ cœlorũ hęreditare: Ne timeas pusille grex, quia cõplacitũ
est patri uestro cœlesti dare uobis regnũ: uendite possessiones uestras, & date eleemosy
nam, facite uobisipsis saculos non ueterascentes, thesaurũ non deficientẽ in cœlis. Si ue-
ro etiam periculum cõsequať ad mandati obseruationẽ, quæ est gloriatio nostra: memo
1.Cor.9 res simus Apostoli dicentis: Bonum est mihi magis mori, ꝙ̃ ut gloriationem meam quis
Rom.8 euacuet. Et alibi latius: Quis nos separabit à dilectione Christi? tribulatio, aut angustia,
aut persequutio, aut fames, aut nuditas, aut periculum, aut gladius? & quæ sequunť. Per
quæ

quæ uehementius erudimur seruare mandata, & abundantiorē dare demonstrationem dilectionis erga dominū, qui dixit: Qui diligit me, mandata mea seruabit. & sæpe similiter. In reliquis uero Apostolum imitari ac dicere: O altitudo diuitiarū & sapientiæ & cognitionis dei, quàm imperscrutabilia sunt iudicia ipsius, & imperuestigabiles uiæ ipsius. Quis enim nouit mentem domini qui ex cœlis descēdit? & patris uerba nobis annunciauit? cui credere necessarium est & salutare, uelut liberos parentibus, & pueros præceptoribus, iuxta eandem domini nostri Iesu Christi uocem, qui dixit: Nisi quis susceperit regnum dei uelut puer, non introibit in ipsum. Ioan. 14 Rom. 11 Mat. 18

Quæstio V

An omnis uerbi inobedientia digna sit ira & morte, etiamsi priuatim singulis non sint coniunctæ minæ.

Responsio.

De eo quod omnis uerbi inobedientia digna sit ira & morte, dictū quidem est latius in epistola de concordia. Quo uero etiam nunc unius aut alterius testimonij mētionem ex multis faciamus, audiamus Ioannem baptistam dicentem: Qui credit in filium, habet uitam æternā. qui uero non credit filio (indefinitum autē comprehendit omnia) non uidebit uitam, sed ira dei manet super ipsum. Audiamus etiam ipsum dominū strictè pronunciantem: Iota unum aut unus apex, nō peribit à lege, donec omnia facta fuerint. Si uerò legis dogmata sic se habent, quanto magis euangelij, sicut ipse dn̄s sæpe cōfirmauit. Cæterum de eo, etiamsi priuatim singulis nō sint coniunctæ minæ: sufficere arbitror credentibus, ut memores sint ipsius domini, & eorum quæ in tractatu doctrinę post beatitudines dixit, in quo multorū interdictorū mentionē fecit, & aliquibus quidem etiam minas apposuit dicens: Omnis qui irascitur fratri suo, obnoxius erit iudicio, Qui uero dixerit Racha, obnoxius erit concilio. Qui autē dixerit fatue, obnoxius erit igni in gehennam. & multa talia. Aliquibus uero non apposuit, uelut quum dicit: Omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterium commisit cum ipsa in corde suo. Et hoc: Ego autem dico uobis, ne iuretis omnino. Et paulò post: Erit autem sermo uester est est, & non non. quod uero ultra hæc abundat, ex malo est. Et multa talia loquutus, citra propriæ pœnæ inductionem, generalius contra omnes pronunciauit, præfatus quidem: Nisi abundauerit iustitia uestra plus quàm scribarum & pharisæorum, non intrabitis regnū cœlorum. In fine uero inferens, Omnis qui audit hos meos sermones, & non facit eos, assimilabitur uiro fatuo, qui ædificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Et in multis locis multorum peccatorum mentione facta, non apposuit etiam repositam unicuiq; pœnam, sufficere arbitratus ea quæ in summa sæpe dicta sunt contra omnia. Quandoquidem uero opus habent debiliores auxilio, mentionem faciemus etiam Apostoli. nam & ipse dominum imitans aliquādo quidem dixit: Si quis quum frater appellatur fuerit scortator, aut auarus, aut idololatra, aut conuiciator, aut ebriosus, aut rapax, cum tali neq; cibum sumatis. Aliquando uero: Nolite mentiri inter uos. Et alibi: Omnis ira & indignatio & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cum omni malicia. Et multa talia sæpe loquutus citra minarum additionem, alibi generalius pœnam apponit dicēs: Ne erretis, neq; scortatores, neq; idolorum cultores, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculis concumbentes, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; conuiciatores, neq; rapaces, regnum dei possidebunt. Alibi uero rursus latius scribit: Et sicut non probauerunt, deum habere in cognitione, tradidit ipsos deus in reprobā mentem, ut faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, scortatione, malicia, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, susurrones, obtrectatores, dei osores, contumeliosos, elatos, arrogantes, inuentores malorum: parentibus inobedientes, insipientes, incōpositos, sine dilectione, absq; fœdere, immisericordes. Qui quum iustitiam dei nouerunt, quod qui talia faciunt, digni sunt morte, nō solum ea faciunt, uerum etiam assentiuntur his qui ea faciunt. Quapropter inexcusabilis es ô homo, quisquis es qui iudicas: in quo enim iudicas alterū, teipsum cōdemnas, eadē enim facis qui iudicas. Et multis locis similiter. Ex quibus ostenditur, quòd etiamsi particulatim non sint adiectæ minæ singulis speciebus, necessario cognoscere debemus, Ioan. 3 Mat. 5 Mat. 5 Mat. 7 1. Cor. 5 Ephe. 4 1. Cor. 6 Rom. 1

quod ineuitabili necessitate generali subiacet sententiæ qui unum mandatum transgre
Ioan. 12 ditur, quum dominus noster Iesus Christus pronunciarit: Qui reprobat me, & non assumit me, habet iudicantē ipsum: sermo quem loquutus sum, ille iudicat ipsum in extrema die. & quæ sequunē magis horrenda. Et Ioannes baptista quo nemo maior, definite te-
Ioan. 1 statur: Qui nō credit filio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super ipsum. Hoc enim familiare est diuinæ scripturæ etiam in ueteri testamento. Nam per Mosem qui multa in lege scripsit, citra additionē minarum contra transgredientē, aut negligentē, generalem contra omnes maledictionē induxit, quæ grauissimū suppliciū auspicatur, dum inquit:
Deut. 27 Maledictus omnis qui non permanet in omnibus scriptis in libro legis huius. Et alibi,
Hier. 48 Maledictus, inquit, qui facit opera domini negligenter. Si uero is qui negligenter facit maledictus est, ergo qui non facit qua re dignus est.

Quæstio VI

An inobedientia in faciendo quod uetitum sit, aut etiam in relinquendo aliquid eorum quæ approbata sunt?

Responsio.

Hoc iudicium uehementius confirmans dominus noster Iesus Christus, in reprobationem prægressi erroris, & confirmationem cordium nostrorū in sana fide, uoluit nos docere timorem iudiciorum, nō solum per uerba, sed etiam exempla, tanquam res ipsæ
Mat. 5 magis inducant certitudinem ueritatis. Et primum quidē ait: nisi abundauerit iustitia uestra plus quàm scribarum & pharisæorum, non ingrediemini in regnū cœlorum. Et post
Mat. 7 totum tractatum eius doctrinæ, induxit sententiam cum exemplo dicēs: Omnis qui audit hos meos sermones, & non facit ipsos, assimilabitur uiro stulto qui ædificauit domū suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irru-
Luc. 13 erunt in domū illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Et rursus, Arborē fici habebat quidam plantatā in uinea sua, & uenit quærens fructū in ipsa, & nō inuenit. Dixit aūt ad cultorē uineæ, Ecce anni tres sunt ex quo uenio quærēs fructū in ipsa, & nō inuenio: Excinde ipsam, ad quid etiā terrā occupat. Et alibi manifestius exponit iudiciū hoc, dicēs:
Mat. 25 Abite à me maledicti in ignē æternū, qui paratus est diabolo & angelis ipsius. Et infert, non operationem alicuius uetiti, sed defectum approbatorū operum recensens: Esuriui enim, & non dedistis mihi edere, sitiui, & non potastis me. Et quę sequuntur. Et multa talia repererit quis ad demonstrandū, quod nō solum qui mala operantur, digni sunt morte, quibus etiam ignis inextinguibilis præparatus est, cum quibus condemnantur etiam qui per segniciē cessant à bonis, sed etiam qui bona negligēter faciunt. Scriptū est enim: Maledictus omnis qui facit opera domini negligēter. Tempestiuū aūt fuerit meminisse etiam Ioannis, ad eos qui acceperunt remissionem peccatorum per baptismum dicen-
Mat. 3 tis: Progenies uiperarum quis cōmonstrauit uobis ut fugeretis à uētura ira? facite igitur fructus dignos pœnitentia, & ne uideamini dicere in uobisipsis, patrem habemus Abraham, dico enim uobis, quòd potest deus ex lapidibus his excitare filios Abrahæ. Iam uero securis ad radicem arborum posita est. Omnis igitur arbor nō faciens fructū bonum, exscinditur, & in ignem mittitur. Quę singula non operationem mali alicuius indicant, sed segniciem iustificationis diuini cultus. Si enim maledictus est omnis qui facit opera domini negligenter, quod non cum decente promptitudine fecit, quanto magis maledicti, qui non quomodocunq; bonum sustinent. Et merito audiunt, Abite à me maledicti in ignem æternū, paratum diabolo & angelis eius. Quare ex his manifestum est, ꝙ necessario multa celeritate & impigro studio opus est, cum bona cōcupiscentia, eaq; intenta in præceptis dñi nostri Iesu Christi, ut digni etiam ipsi beatificatione euadamus, sicut
Mat. 5 ipse dominus noster Iesus Christus unigenitus dei uiui filius dixit: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur.

Quæstio VII

An possibile sit, aut complacens, aut gratum deo, eum qui peccato seruit facere iustificationem, iuxta diuini cultus sanctorum regulam.

Responsio.

Quum in ueteri quidē testamento deus dicat, Peccator sacrificans mihi uitulum, est uelut qui occidit canem, & offerens similaginē, uelut qui offert sanguinē suillum: & tan-

tam

tam de his quæ offeruntur in sacrificium, diligentiam ac sinceritatem sanciuerit, & horrendum iudiciũ contra peccatorẽ posuerit: In nouo autem testamento dominus noster Iesus Christus per seipsum in euangelijs dixerit, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et, nemo potest duobus dominis seruire. Et, nõ potestis deo seruire & mãmonæ, Et manifestissime decreuerit, sic omnis ex uobis qui nõ renũciat omnib. bonis suis, nõ potest meus esse discipulus: Si uero de medijs talis sentẽtia lata est, quid nã quis dixerit de interdictis? Et quum per Apostolũ dixerit, Nolite iugum ducere cũ incredulis, quod est ẽm cõsortium iusticiæ cum iniusticia? aut quæ societas luci cum tenebris? aut quæ concordia Christo cum Belial? aut quæ sors credenti cũ incredulo? quis uero cõsensus templo dei cum simulachris? impossibilitas omninò & displicentia apud deum, & periculo sitas audenti declarata est. Quapropter adhortor, uelut docet dñs, faciamus arborẽ bonam, & fructum ipsius bonũ, & purgemus primum internam poculi ac patinæ partem, & tunc externa ipsius erit munda tota. Et per Apostolũ eruditi, purgemus nosipsos ab omni inquinamẽto carnis & spiritus, & perficiamus sanctificationẽ in dilectione Christi, ut complacentes deo, & acceptabiles domino fiamus in regno cœlorum. *Mat. 6* *2. Cor. 6* *Mat. 23*

Quæstio VIII

An acceptabile sit deo opus mandati, non consequenter secundum mandatum dei fiens.

Responsio.

Huius quæstionis claritatẽ & uelut regulam quandã in omni tali negocio erudimur ex ueteri testamento, uelut ex dei persona dicente: Si recte quidem obtuleris, recte uero non diuiseris, peccasti, quiesce, ad te conuersio ipsius: Vt nõ solum non acceptabile sit, quod nõ legitime oblatũ est, sed etiam ad peccatũ reputetur ei qui sic obtulit. Verũ iuxta similitudinẽ Apostoli, uelut per exemplum humanũ, inuiolabilem diuini cultus regulam, uniuersaliter in omnibus discere licet, dum ait: Etiamsi certet quis, non coronatur, nisi legitime certauerit, cum maiore uero timore ipsius domini nostri Iesu Christi mentionem facere possumus, qui terminum expressit: dum inquit: Beatus seruus ille quem reuersus dominus inueniet sic facientem. Nam quũ sic dixit, demonstrauit quod qui nõ sic facit, beatitudine excidit: uelut ex multis in ueteri ac nouo testamento historijs ac dictis exacte discere ac certificare possumus. At uero nõ sic, fit aut præter locum, aut præter tempus, aut præter personam, aut præter rem, aut præter mensuram, aut præter ordinem, aut præter affectionem. Videamus autem primũ rationem eius quod fit præter locũ. Quum itaq; Apostolus his quæ in cõsuetudine obtinuerunt, usus sit, ad manifestiorem cõtestationem ac opem eorum quæ in pietate decent apud audientes, dum dicit: Aut neq; ipsa natura docet uos, quod uir quidem si comam nutrit, ignominia ipsi est, Mulier uero si comam nutrit, gloria ipsi est? & quæ sequũtur: consentaneũ itaq; fuerit etiã nos his quæ in natura obtinuerunt ad præsentis uitæ necessitatem uti. Nam quũ edere & bibere cõtineat uitã, quis modestus sustineat in foro edere ac bibere? Aut quis patiatur in petras semina demittere, in detrimẽtum horum ipsorum, & expectatorũ fructuum? Et multa sane quis inuenerit præter locum periculose aut cum cõdemnatione fientia. Rursus autem memores Apostoli qui dixit, Hæc figurate acciderunt illis, scripta autem sunt ad nostrã commonefactionẽ, ad quos fines seculorum deuenerũt: uideamus an ne ea quæ sancita sunt à deo ad pietatem ac cultum dei, societatẽ inter se habentia, differentiam inuiolabiliter conseruarunt. Aliqua ẽm assignata erant Hierosolymis, & qui extra fecissent, periclitabantur. Aliqua uero etiam amplius ipsi templo & altari, & in ipsis Hierosolymis, aut alijs locis, sed tamẽ cultus diuini erant decreta. Et neq; quę in templo & altari fiebant, in alijs locis Hierusalem facere quis audebat: neq; quæ in alijs locis fiebant, etiam in templo fieri permittebantur. Nobis autem præter locũ periclitatur mandatũ, maxime si sacerdotij mysteria perficiamus in prophanis locis, quũ huiusmodi res declaret contemptum perficientis, & alium in alio quodã affectu multiformiter offendat, propter multorũ diuersam in cognitione debilitatem. Si uero quis dicat, Cur igitur Apostolus dixit, uolo igitur uiros adorare in omni loco, propterea quod dominus in omni loco potestatẽ orandi dedit, dum dixit: Neq; in Hierusalem, neq; in monte hoc adorabitis patrem; illud dicere licet, quod uox in omni, non comprehen- *2. Tim. 2* *1. Cor. 11* *1. Tim. 2*

dit locos humanis necessitatib. destinatos, & immundis ac abominādis negocijs, sed dilatat se à circumscriptione Hierusalē in omnē locū orbis terrarū, & iuxta prophetiā sacrificij, eum qui studiose uidelicet dicatus est deo, ad gloriosi mysterij celebrationem. Nam ubi Prophetā dicentē audiuimus: Vos autē omnes prophetæ dei uocabimini: nō
Esa. 29 omnes talis sacerdotij aut ministerij potestatē arripimus, neq; alius potestatē habet, ut alteri datam gratiā sibijpsi sumat. Sed unusquisq; credens intra proprios fines doni dei
Rom. 12 manet. Velut Apostolus nos docet, dum dicit ad omnes quidem, Obsecro uos fratres per miserationes dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiā uiuentem, sanctā, complacentem deo, rationale ministeriū uestrū, & ne conformemini huic seculo, sed transformamini in renouatione mentis uestræ, ut probetis quæ sit uoluntas dei bona & cōplacens ac perfecta: Ad singulos uero manifeste discriminans unicuiq; conueniens ministerium, & prohibens alienū ordinē inuadere, dum dicit: Dico eñ per gratiam dei quæ data est mihi, omnib. qui sunt inter uos, ut ne plus sapiatis quàm sapere oportet, sed sapiatis ad modestiam, prout unicuiq; deus mensurā fidei impertiuit: & per mutuā membrorū corporis, ad bonā figurā ac securitatē coactam ordinationē, regulans in nobis nostrā mutuam complacentē deo in dilectione Iesu Christi disciplinā, in differentia donorū. Dicit eñ, Quemadmodū in uno corpore membra multa habemus, omnia autem membra non eandem actionē habent. Sic multi unum corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius membra, habentes aūt dona secundū gratiam quæ data est nobis diuersa, siue prophetiam iuxta proportionē fidei, siue ministeriū in ministrando: & quę sequunt. Si uero hi qui cooperant inter se ad unū scopum cōplacentiæ erga deum, & tantā inter se habent coniunctionē societatis in dilectione Christi, proprium locū doni transgredi nō permittuntur, quomodo nō multò magis alienis & contrarijs rebus definitos locos à sanctis secernere debemus? Ex omnib. eñ relatis ex diuina scriptura & talibus, & prædictis exemplis erudiri nos oportet, q actio præter locū ad contrarium propositi scopi finem nos cōuertit. Porrò quod præter tempus fit, ex ipso domino nostro Iesu Christo
Mat. 25 audire licet, dicente: Quapropter simile est regnū cœlorum decem uirginibus, quę acceptis lampadibus suis, exierunt obuiam sponso. Quinq; aūt ex eis erant prudentes, & quinq; fatuæ, quæ sanè fatuæ lampadib. suis acceptis, non acceperunt oleum secū: prudentes autem acceperunt oleū in uasis suis. Moram uero trahente sponso dormitauerunt omnes ac dormierūt. Media aūt nocte clamor factus est, ecce sponsus uenit, ite ob uiam ipsi. Tunc surrexerūt omnes uirgines illæ, & ornauerūt lampades suas: fatuæ uero prudentibus dixerūt, date nobis de oleo uestro, quia lampades nostræ extinguunt. Responderunt prudentes, Ne forte nō sufficiat nobis & uobis, ite potius ad uendentes, & emite uobis. Dum aūt abirent ad emendū, uenit sponsus, & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Postea uero ueniunt etiam reliquæ uirgines dicentes, domine dñe, aperi nobis. At ille respondēs, ait ipsis: Amen amen dico uobis, non noui uos. Vigilate igitur, quia neq; diem scitis neq; horam. Quandoquidem uero denunciationē de iudicio ipsius sæpe sientem, uehementius accendere, & magis credi scio, etiam in alio loco iuxta eandem sententiam relatam apponam. Dicit autē ipse dominus: Multi quærent intrare, & nō poterunt, ex quo quū ingressus fuerit paterfamiliâs & clauserit ostium, & cœperitis dicere, domine dñe, aperi nobis, tunc respondens dicet: Nō noui uos unde sitis: propterea dico uobis, estote parati, quia qua hora nō putatis, filius hominis uenit. Et in multis locis similiter. Si uero & Apostolum in testimoniū
Esa. 46 aduocare oportet, audiamus ipsum mentionem facientē prophetæ dicentis, In tempo-
2. Cor. 6 re acceptabili exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tibi: & postea de seipso inferentem: Ecce nunc tēpus acceptabile, ecce nūc dies salutis. Et rursus, Itaq; dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes quidē, maxime uero erga cōsortes fidei. Si uero e-
Psal. 31 tiam alio testimonio opus est, memores simus Dauidis dicētis, Pro hoc orabit ad te omnis sanctus in tēpore opportuno: & Solomonis qui secundū tēpora definiuit, quod om
Eccles. 3 nia bona sunt in tempore suo. At uero præter personam fit, in ueteri quidem testamen-
Num. 16 to, uelut de Chore, & his qui ausi fuerunt ingredi ad nō datum ipsis sacerdotium, & qui inciderunt propter seueritatē iræ, in perniciem & in interitū horribiliorem. Ab ipso autem domino erudimur, ut nos muniamus, dum dicit ad discipulos: Non sum missus nisi

ad oues quæ perierunt de domo Iſrael:& ad mulierem,Non eſt bonum ſumere panem
filiorum,& obijcere canibus.Præter rem uero fieri erudimur ex ueteri quidē teſtamen-
to,quū præcepto dato ut ſacrificium fiat ex mundis & integris ac nulla labe contamina
tis,nō ex talibus oblatio facta fuerit.De quo dixit deus: Adduc ipſum ad princip ē tuū,
ſi admiſerit ipſum,ſi ſuſceperit faciem tuam.Ex nouo uero teſtamento,ab ipſo domino Leuit.21
noſtro Ieſu Chriſto,prophetiæ Eſaiæ mentionem faciente contra Iudæos, Recte prædi Eſa.29
xit Eſaias de uobis dicens,Populus hic labijs me honorat, cor autem ipſorum procul à Mar.7
me eſt.Fruſtra uero colunt me,docentes doctrinas præcepta hominum.Et ab Apoſto-
lo teſtimonium ferente de cōſcientia Iudæorum,cōdemnante uero ipſos in diuerſitate
iuſticiæ,ſcribit autem ſic:Teſtimonium enim perhibeo ipſis,quod æmulationē dei ha- Rom.9
bent,ſed nō ſecundum ſcientiam.Ignorantes enim iuſticiam dei,& propriam quærētes
ſtatuere,iuſticiæ dei non ſubiecti ſunt.Quapropter Apoſtolus cōplacentiæ erga deum
legitime curioſus,poſt enarrationem earū quas in lege ſummas perpetrauerat iuſticias
infert.Verumtamen exiſtimo omnia detrimentū eſſe,propter excellentiā cognitionis Phil.3
Chriſti Ieſu domini mei,propter quē omniū detrimentū feci,omniaq; pro reiectamen-
tis habeo,ut Chriſtū lucrifaciam,& inueniar in ipſo nō habens meā iuſticiā ex lege , ſed
eam quæ per fidē eſt Ieſu Chriſti,iuſticiā ob fidē ad cognoſcendū ipſum.Et quæ ſequun
tur.Per hæc aūt & talia erudit nos,ut multò diligentius uitemus ne humanā iuſticiā re-
gulæ dñi noſtri Ieſu Chriſti de cōplacentia erga deū ſuperinduamus.Cæterū quō præ-
ter menſurā fiat,ſufficere arbitror meminiſſe dñi noſtri Ieſu Chriſti,ad diſtinctionē men
ſuræ ueteris dilectionis (Scriptū eſt autē, diliges proximū tuum ſicut teipſum) dicen-
tis:Mandatū nouum do uobis,ut diligatis uos mutuò,quēadmodū ego dilexi uos. Ma Ioan.3
iorem hac dilectionē nemo habet,ut quis animam ſuā ponat pro amicis ſuis. Et in ſum-
ma omnes ſimul iuſtificationes diſcere licet ab ipſo domino qui definiuit:Niſi abunda- Mat.5
uerit iuſticia ueſtra plus q̃ ſcribarum & phariſæorū,nō ingredi poteritis in regnū cœlo
rum.Præter ordinē uero & cōſequentiam fit,quū prima in ſecundo loco aut tertio quis
tractarit,& ea quæ in tertio loco locata ſunt,principiū eorum quæ præpoſita ſunt,puta-
rit.Velut uerbi gratia,quū dñs præceperit ei qui dixit,Hæc omnia ſeruaui ex iuuentute Luc.18
mea,uende poſſeſſiones tuas,& da pauperibus,& tolle crucem tuā,& ades huc ſeque-
re me:Si quis ei qui nihil feciſſet ex propoſitis,illud ades huc, ſequere me , iniungeret.
Et uelut quū rurſus dñs dicit,Si quis uenit ad me,abneget ſeipſum, & tollat crucem ſu-
am,& ſequatur me:ſi quis ſequi præpoſitis præponat.Et rurſus quū dominus poſt mul-
ta inferat.Sic omnis ex uobis qui nō renunciat bonis ſuis,nō poteſt eſſe meus diſcipu-
lus:ſi quis ante q̃ prædicta ſeruet,diſcipulū ſe eſſe imaginetur. Quapropter neceſſariū
eſt ſeruare Apoſtoli præceptum dicentis:Omnia honeſte & ſecundum ordinē fiant.At 1.Cor.14
præter affectionē fit,uelut quū dicat dominus de his qui ex affectu ut hominibus com-
placeant,faciūt eleemoſynā,aut aliam quandā iuſtificationē faciunt, ut uideant ab ho-
minibus,Amen dico uobis,receperunt mercedē ſuam.Adhuc autem uehementius de
clarat maliciā eorum qui propter affectum humanū faciunt præceptum domini, oſten-
dens quod nō ſolum mercede deſtituitur, ſed etiam ſupplicio dignus eſt qui facit præ-
ceptum,nō ſecundum cultū dei,ſed iuxta hominū cōplacentiā,aut alicuius alterius uo-
luptatis gratia,aut auariciæ,aut negociationis.Quos accuſat Apoſtolus. Verū ipſe do- Mat.7
minus uehementius tales cōdemnans dicit:Multi uenient in illa die dicentes,dñe dñe,
nō in nomine tuo ꝓphetauimus?& in nomine tuo dæmonia eiecimus,& uirtutes mul-
tas fecimus?& comedimus tecum ac bibimus?& in plateis noſtris docuiſti?& tunc re-
ſpondebo ipſis dicens:Secedite à me, non noui uos, unde ſitis operatores iniquitatis.
Quare ex his & talibus manifeſtū eſt,quod etiamſi quis dona operetur,& præcepta fa-
ciat,nō autē ſecundum affectionē & ſcopū,quem docuit dñs ubi dicit,Sic luceat lux ue
ſtra coram hominibus,ut uideāt ueſtra bona opera, & glorificent patrem ueſtrum qui
in cœlis eſt:& quem Paulus apoſtolus in Chriſto loquens tradidit dicens, Siue editis,ſi
ue bibitis,ſiue quid aliud facitis,omnia ad gloriā dei facite: meritò audit quæ dominus
reſpondit.Vnde Apoſtolus dicere didicit:Si linguis hominum loquar & angelorum,
charitatem autē nō habeam,factus ſum æs reſonans,& cymbalū tinniens.Et ſi habuero 1.Cor.10
prophetiā,& nouerim myſteria omnia , & ſi habuero omnē fidem , ita ut montes tranſ-
feram

feram, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in alendos pauperes omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ut exurar, charitatem autem non
Gal. 1 habeo, nihil utilitatis capio. Et alibi uniuersalius & uehementius dicit: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Si uero etiam ueteris testamenti testimoniũ
Deut. 6 requiris ad certitudinem talis iudicij Moses dicit: Diliges dominum deum tuum ex to-
Mat. 22 to corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis uiribus tuis: & diliges proximum ut teip-
Gal. 3 sum. Quibus infert dominus. In his duobus mandatis tota lex & prophetæ pendent. Testatur & Apostolus dicens: Complementum igitur legis charitas. Quod autem pœna non careant qui nõ perficiunt hæc mandata, & iustificationes sub ipsa cadentes, sed supplicijs sunt obnoxij, ipse Moses clamat dicens: Maledictus omnis qui non permanet in
Psal. 65 omnibus quæ scripta sunt in hoc libro. Dauid autẽ ait: Si meditatus sum iniustitiã in corde meo, nõ exaudiat me dominus. Et alibi: Illic timebunt timore, ubi nõ est timor, quia deus dispersit ossa complacentiũ hominibus. Itaq; multa diligẽtia & uigilãte cura opus est, ne præter quid ex relatis mandata operati, non solum tali ac tanta mercede priuemur, sed etiam in horrendas adeò minas incidamus.

Quæstio IX

An oporteat communitatem habere, cum iniquis & facientibus preter legem, aut cum infructuosis operibus tenebrarum, etiamsi nõ sint tales de numero eorum qui mihi concrediti sint? Responsio.

Iniquus est omnis qui non totam legem seruauit, aut qui etiam unum mandatum transgreditur. In defectu enim etiam minimi totum periclitatur. Nam quod penè factum est, non factum est. Quemadmodum enim qui ferè mortuus est, non est mortuus, sed uiuit: & qui ferè uixit, non uiuit, sed mortuus est, Et qui penè ingressus est, non ingressus est, sicut quinq; uirgines, Ita qui penè legem seruauit, non seruauit, sed est ini-
1. Cor. 5 quus. Quapropter etiam necessarium in delinquentibus præter legẽ, etiamsi legitimi esse uideantur, obedire Apostolo dicenti, Si quis qui frater nominat, aut scortator, aut auarus, aut ebriosus, aut cõuiciator, aut raptor fuerit, cũ tali neq; cibum sumatis. Obser-
Col. 3 uandum autem hic, quod nõ eum qui hæc omnia est, à cõmuni diæta segregauit, sed etiam eum qui unum quoddam est ex his omnibus, propterea quod nõ dixit, cum hoc, sed cum tali. Et rursus, Mortificate membra uestra quæ sunt super terram, scortationem, immundiciam, libidinem, concupiscentiã malam, & auariciam quæ est cultus simula-
2. Thes. 3 chrorum, propter quæ uenit ira dei (Et uniuersalius induxit) in filios inobedientiæ. Ne igitur communitatẽ cum ipsis habeatis. Et rursus, Subducite uos ab omni fratre inordinate ambulante, & nõ secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Et alibi similiter. Quo uero manifeste cognoscamus, quid sit nõ habere communitatem cum operibus infructuosis, primum consideremus in quibus rebus sita sit infructuosi appellatio. An in cõdemnatis solum, aut in laudatis nõ ex sano affectu fientibus. In ueteri igitur te
Psal. 1 stamento propheta in arboris comparatione de sanctis dixit: Qui fructum suum dabit
Pro. 10 in tempore suo. Solomon autem dicit: Opera iustorum uitam faciunt, fructus autem im
Osee 14 piorum, peccata. Oseas uero dicit, Seminate uobisipsis ad iustitiã, uindemiate fructum uitæ. Et Micheas: Et erit terra in dissipationem cum habitantibus in ipsa, à fructibus studiorum ipsorum. Et alij prophetæ alia plura. Verum hæc quidem uelut lucerna luceãt, lux autẽ uera ille sol iusticiæ, ipse dominus noster Iesus Christus clarius declarat dicẽs: Non potest arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putrida fructus bonos facere, Et alibi similiter. Quum igitur habeamus fructuũ nomen, de his quæ inter se contraria sunt similiter positum, deinceps cõsideremus, quæ nam sint arbores infructuosę, & quę
Ephe. 5 opera Apostolus dicat infructuosa. Infructuosæ itaq; arbores declarantur nobis à Ioanne Baptista, qui ad dignos factos baptismate in remissionem peccatorum, & purgatos ab omnibus sordibus dixit: Facite igitur fructus dignos pœnitentia: & paulò post intulit, Omnis arbor nõ faciens fructũ bonum, exscinditur & ignem mittitur. Clarius autẽ docet dominus à dextris stantibus, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete præparatũ uobis regnum à factis mundi fundamentis. Et bonos ipsorum fructus ostẽdẽs in his quæ cõsequenter infert, à sinistris aũt stantes mittens in ignẽ æternũ, paratum diabolo & angelis eius. Quibus non peccati operationem obijcit, sed segnicię ac situm ad

prote-

proferendū fructus bonos. Esuriui eñ, inquit, & nō dedistis mihi edere. Et quæ sequuntur. Quæ sanè segnicies effecit ut essent in sorte peccatorum, qui angeli diaboli à domino appellanť. Declarata igitur differentia eorū qui contrarios fructus producunt, & in fructuosorum, deinceps uideamus, quæ sint maxime quæ Apostolus appellat opera infructuosa. Ego aūt rem expendens, non inuenio inter eum qui legitime & complacenter deo mandatum operatur, & eum qui malum operatur, atq; eum qui neutrū facit: nisi eos qui faciunt bonum nō complacenter deo, iuxta aliquam causam relatā in quæstione, An acceptabile sit deo opus mandati, nō consequenter secundū mandatum fiens. Tit. 3

De quibus dicit dominus, quod mercedē suam habent: quemadmodū quinq; fatuæ uirgines quibus dñs testimoniū perhibet, quod & uirgines erant, & lampades parauerāt, & quod accenderant, hoc est, æqualiter uelut prudentes operatæ erant, & exierant obuiam dño, & per omnia similiter uelut prudētes studiū ostenderāt: uerum propter solū defectum olei in uasis, scopum nō assecutæ, & ab ingressu ad sponsum exclusæ: & quēadmodū hi qui ex duobus existentibus in pistrino, & in eodem lecto, relinquuntur: in quibus fortassis causam obticuit dñs, ut in omni re ob modicū saltē defectū eius quod decet, & maxime sinceræ dilectionis, uelut Apostolus docuit, displicentiā fieri demonstret. Quū igitur sciamus ob quam causam arborū infructuositas cōtingat, ultemus ut ulla re deficiente legitimū certamē complacentiæ erga deum decertemus. Sed in omnibus exhibeamus nosipsos uelut dei ministros, atq; hoc nō solum, sed ut neq; cōmunitatem cū talibus habeamus, uelut in Christo loquens Paulus, stricte pronunciauit dicens: Nolite commerciū habere cū operibus infructuosis tenebrarū: at uero quū inferat, imò potius etiā redarguite: breui modū non habendæ cōmunitatis docuit. Quid autem sit nō habere cōmercium ac cōmunitatē, aut etiam quibus modis hoc fiat, cōsideremus. Memor igiť eius q̄d in prouerbijs dictū est, Veni nobiscū, cōmunica sanguinē. Et apud Apostolū, quū participes ac socij gratiæ uos omnes mihi sitis. Et, socij fuistis mihi in tribulatione. Et, cōmunicet aūt is qui instruiť uerbo, ei qui ipsum instruit in omnib. Et, si uidebas furē, currebas cū ipso, & cū adulteris portionē tuā ponebas. Et, reprehendendo redargues fratrē tuū, & nō assumes ꝓpter ipsum peccatū. Et, hæc fecisti & tacui, præsumpsisti inique, quia ero tibi similis, redarguam te & producā ante faciem tuam: & talium: cōmunitatem ac societatem secundū opus esse arbitror, quum mutuò inter se in eodem scopo opem tulerint ad operationē: secundum mentē uero, quū cōsenserit quis affectioni facientis, & complacentiā habuerit. Alia uero societas multos latens in diuinæ scripturæ sinceritate apparet, quum neq; cooperatus, neq; affectioni assensus, gnarus aūt maliciæ mentis ex qua facit, cōticuerit & nō redarguerit, tum iuxta ea quæ supe rius scripta sunt, tum iuxta illud ab Apostolo Corinthijs dictū: nō luxistis ut tolleret de medio uestrū, qui hoc facinus perpetrauit: & intulit, modicū fermentū totā massam corrumpit. Timeamus igitur & suscipiamus ipsum dicentē: Expurgate uetus fermētum, ut sitis recens subacta massa. At uero qui cooperať alicui bonū bona mente, ignorans aūt affectionis & scopi ipsius maliciam, nō in eo quod cooperať, societatis crimen habebit, sed in eo quod separatus est ab alieno affectu. Qui aūt conseruat seipsum in regula dilectionis erga deū, propriā mercedē accipit iuxta propriū laborē: uelut ille in lecto, & illa in pistrino, manifestati sunt nobis ab ipso dño nostro Iesu Christo. Cæterū differentia in eos qui nobis cōcrediti sunt, aut nō, in diligentiæ ac curæ debito sita est, non in societate peccatorū. Diligentia eñ ipsa præcipue solis his qui mihi cōcrediti sunt, à me debeť: societas autem ad malum, & opera infructuosa, cum omnibus simul interdicta est.

Mat. 6 | Ephes. 5 | Eccles. 13 | Rom. 15 | Psal. 49 | Hier. 18 | 1. Cor. 5

Quæstio X

An semper sit periculosum scandalum exhibere?

Responsio.

Primum equidem necessariū esse arbitror, nosse quid est scandalū. Deinde differentiam eorū qui scandalū exhibent, & eorum per quæ scandalū exhibetur: atq; sic cognoscere tum ubi est periculū, tum ubi non est. Scandalū igiť est, uelut ego arbitror, ex his quæ scripta sunt inductus, omne ꝙ aut ad defectionē quandā ueritatis secundū pietatē ducit, aut prouocationē erroris inducit, aut ædificat ad impietatem, aut in summa, omne quod prohibet mandato dei obedire usq; ad mortem ipsam. Siquidem igitur ipsum

iuxta

iuxta propriā rationem bonū fuerit quod dicit̄,aut fit:Morbus aūt utentis opere aut ser
mone,in ipso usu induxerit ipsi detrimentū,purus est ab omni cōdemnatione scandalū
Mat.15 perpessorū is qui bonū ad fidei ædificationem dixit & fecit. Velut dominus dixit, Non
quod ingreditur in os inquinat hominē,sed quod egreditur ex ore,hoc inquinat homi
Ioan.6 nem:& ad scandalū perpessos induxit,Omnis plantatio quam nō plantauit pater me-
us cœlestis,eradicabit̄. Quum aūt dixisset,Qui mādacat meam carnē,& bibit meū san-
guinē,habet uitam æternā:& paulò post,Nemo potest uenire ad me,nisi fuerit ipsi datū
ex patre meo: & tunc quidā his uerbis ad perniciem usi essent,uelut scriptū est,& multi
discipulorū audito hoc sermone abierunt retrorsum,& non amplius cum ipso ambula-
bant. Dixit ergo Iesus ad duodecim,num & uos uultis abire? Respōdit ergo Simon Pe
trus,domine ad quem abibimus? uerba uitæ æternæ habes,& nos credimus,& cogno-
uimus quod tu es Christus filius dei uiui:his sanè qui sanam fidem habebant,ad ædifica
tionem fidei usi sunt:hi uero qui infirmā cognitionē aut fidem habuerūt, propter pro-
priam maliciā,ad interitus occasionē eadem usurpauerūt, iuxta hoc quod scriptum est
Luc.2 de domino:Hic positus est in ruinam & resurrectionē multorum,nō iuxta suam ipsorū
contrarietatē ad ipsum,sed iuxta oppositā utentium sententiā,quēadmodū etiam Apo-
2.Cor.2 stolus inquit:Quibusdā odor uitæ in uitā,quibusdam uero odor mortis in mortē. Si ue
ro ex propria natura malū fuerit id quod fit aut dicitur:is qui fecit ipsum aut dixit,& pro
prij peccati,& scandali condemnationē habet,etiamsi is propter quem fit scandalū,nō
perpessus fuerit scandalū,uelut de Petro discimus,ad quem dicit dn̄s, prohibitus imple
re ministeriū ac dispensationē obedientiæ usq; ad mortē, Abi retrorsum à me satana, scan
dalum mihi es:& inducta causa paucas in summa proprietates scandali docuit: quia nō
sapis ea quæ sunt dei,sed quę sunt hominum: ut hinc nobis cognoscere detur, ꝙ omnis
sententia cōtrariè se habens ad sententiam dei,scandalum est,& ad opus progressa ho-
Cap.4 micidæ cōdemnationē habet,iuxta id quod scriptum est ab Osea propheta: Occultaue
runt sacerdotes uiam,occiderunt Sicima,quia iniquitatem fecerunt in populo. At uero
si id quod dicitur aut fit,iuxta propriam rationem fuerit ex concessis,accipiat̄ autem in
detrimentum,& fiat debilibus in fide aut cognitione scandali occasio, is qui fecit scan-
dali iudicium non effugit: quum Apostolus de talibus & debilibus nō parcentib. dicat.
1.Cor.8 Sic autem peccātes in fratres,& uerberātes ipsorum conscientiā infirmam,in Christum
peccatis. Quare cū id quod fit,propria ratione malum fuerit,& causa fiat scādali,aut eti-
am quid ex cōcessis & in nostra potestate sitis,ei qui debilis est fide aut cognitiōe, scan
dalū fiat,manifestū & ineuitabile habet horrēdū illud iudiciū à dn̄o dictū, nempe:expe
dit ipsi magis ut suspendat̄ mola asinaria in collū eius,& demergat̄ in mare, ꝙ ut unū ex
pusillis his per scandalū offendat. Diffusius porrò in primis quæstionib. exposuimus, u-
bi etiam modi eorū qui scandalū perpetiunt̄, expositi sunt. Quapropter Apostolus etiā
Rom.14 de concessis dicit:Bonū est nō edere carnes, neq; bibere uinum, neq; quicq; per quod
1.Tim.4 frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Et rursus alibi, Omnis creatura
dei bona est,& nihil reijciendū quod cū gratiarū actione sumitur: attamen, inquit, nō e-
dam carnes in æternum, ut ne fratri meo scandalū exhibeā. Si uero in cōcessis talis est
condēnatio,quid sanè quis dixerit de interdictis? Quapropter uniuersalius nos erudit
dicens. Sine offensione estote & Iudæis & Græcis & ecclesiæ dei, sicut & ego per om-
nia omnibus placeo,non quærens quod mihi utile est,sed quod multis, ut salui fiant.

Quæstio XI

An oporteat aut periculo uacet, recusare quid imperatum à deo, aut prohibe-
re eum cui imperatum est facere, aut prohibentes tolerare: maximè si legitimus
sit qui prohibeat, aut ratio honesta specie prædita præcepto resistat.

Responsio.

Mat.11 Quū dn̄s dicat, discite à me quod mitis sum & humilis corde, manifestū est quod eti-
am omnia securius erudimur, ipsius domini nostri Iesu Christi unigeniti filij dei uiui me
Mat.3 mores existētes, qui quum Ioānes Baptista ad ipsum dixisset, Ego opus habeo à te bap-
tizari,& tu uenis ad me, respondit: Sine modo, sic enī decens est nos implere omnē iu-
stitiam. Corā apostolis autem, quū deprecatus esset Petrus, ut ne tētationes ac tormen-
ta ab ipso dn̄o in Hierusalem futura prędicta, ipsi inducerent̄, cum maiori indignatione
dixit

dixit: Abi retrorsum à me satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ dei sunt, sed quæ hominum. Et rursus, quando ipse Petrus recusasset ministerium, ob affectum honoris erga dominum, dixit: Nisi lauero te, non habes partem mecum. Si uero oportet amplius auxilium per eiusdem generis exempla animæ afferre, memores sumus Apostoli dicentis: Quid facitis plorantes & frangentes cor meũ, ego enim non solum ligari, sed etiam mori in Hierusalem paratus sum pro nomine domini Iesu. Quis aũt fuerit celebrior Ioãne, aut magis legitimus Petro? aut quorum rationes magis pię his quas illi obtenderunt, uideri possint? Ego uero noui quòd neq; Moses sanctus, neq; Ionas propheta, rationibus ad reprobandam obedientiã usi, inculpabiles permanserunt apud deum. Per quæ erudimur neq; contradicere, neq; prohibere, neq; prohibentes tolerare. Si uero ex his & talibus semel docuit nos scriptura non tolerare, quanto magis in reliquis necessarium est sanctos imitari? qui nunc quidem dixerunt, Obedire oportet deo magis quàm hominibus: nunc uero, An iustum sit uos audire potius quàm deum, iudicate. Nõ possumus enim, quæ uidimus & audiuimus, non loqui.

Ioan. 13

Act. 21

Act. 4

Quæstio XII

An omnis omniũ debitor sit diligentiæ ac curæ in omnibus, aut solum eorũ qui sibi cõcrediti sunt, atq; horũ iuxta impertitũ ipsi à deo per spũm sanctũ donum.

Responsio.

Quum dñs noster Iesus Christus unigenitus filius dei, per quem omnia facta sunt, uisibilia & inuisibilia confiteatur, non sum missus nisi ad oues quę perierunt domus Israel: & discipulis suis dicat, Quemadmodum misit me pater, etiam ego misi uos: & præcipiat, in uiam gentium ne abite, & in ciuitatem Samaritanorũ ne ingredimini: & post completam in ipsum prophetiam Dauidis, qui uelut ex persona dei & patris dixit, filius meus es tu, ego hodie genui te, pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & promissionem tuam terminos terræ: discipulis suis mandet, Euntes docete omnes gẽtes: Quõ non multo magis unusquisq; nostrum diligentius seruare debet Apostoli præceptũ scribentis, ut ne plus sapiamus, q̃ sapere oportet, sed sapiamus ad sobrietatẽ, prout unicuiq; deus fidei mensuram partitus est? & ut maneamus in eo quod præceptum est, uelut rursus ait, unusquisq; in quo uocatus est fratres, in hoc maneat? Sed & idem Apostolus id quod alijs præcepit diligentius seruans dicit, Dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, ut nos quidem ad gentes, ipsi uero ad circumcisionem. Si uero aliquãdo cõtingat necessitas, dilectione erga deum, aut erga proximũ, uocante nos ad supplementũ deficientis, is qui obediuit, mercedẽ habet uoluntariæ obedientiæ. Vocat aũt aliquando dilectio erga deum & Christũ ipsius ad explendũ mandatũ, uelut dominus dixit: Mandatũ nouum do uobis, ut diligatis uos mutuo, quemadmodum ego dilexi uos: maiorem hac charitatẽ nemo habet, ut quis animã suam ponat pro amicis suis. Erga proximum uero, quando is cui præfectura tradita est, auxilio opus habuerit, aut agmen eorũ quorum cura geritur, opus habet aliquo defectũ supplente, sic enim apostolus dixit, Nemo quod suum est, quærat, sed unusquisq; quod alterius. Charitas enim erga Christum non quærit quæ sua sunt. Et alibi: ædificate alterutrum sicut & facitis. Quare qui non compleuit opere & sermone prædicationẽ ad quam missus est, reus est sanguinis eorũ qui non audiuerunt, & non habet potestatẽ dicendi eadem quæ Paulus apostolus ad seniores Ephesiorum testatur, nempe: Purus sum ab hoc tempore à sanguine omniũ uestrum: non enĩ subtraxi me ab annunciando uobis omne consilium dei. Si uero amplius quid q̃ impositum est, facere potuerit ad ædificationẽ fidei in dilectione Christi, mercedẽ habet quam ostendit nobis Apostolus dicens: Si enim uolens hoc facio, mercedem habeo. Si uero inuitus, dispensatio ac ministerium mihi concreditum est.

Mat. 10

Psal. 2

Mat. 28

Rom. 12

Gal. 2

Ioan. 13

1. Cor. 10

1. Thes. 5

Act. 20

1. Cor. 9

Quæstio XIII

An oporteat omnem tentationem sustinere, etiamsi mortis minas habeat, pro cõseruanda erga deum obedientia, & maxime in cura eorum qui nobis concrediti sunt.

Responsio.

Si dominus noster Iesus Christus unigenitus filius dei uiuẽtis, per quem omnia uisibilia ac inuisibilia facta sunt, qui uitam habet, queãdmodum habet qui dedit ipsi pater, qui

potesta

potestatem omnem à patre accepit: quum aduenirent hi qui prehensuri erant ipsum ad mortem, pro nostra iusticia ac uita æterna, cum tanta alacritate obuiam iuit dicens, Ec-
Mat. 26 ce traditur filius hominis in manus peccatorum, surgite eamus hinc: ecce qui tradit me
Ioan. 18 appropinquauit. Et uelut in euangelio secundum Ioannem scriptū est: Iesus igitur sciēs omnia quæ uentura erant super ipsum, progressus dixit ipsis, quem quæritis? responderunt ipsi, Iesum Nazarenum. Dicit ipsis Iesus, Ego sum. Et paulò post, Dixi uobis quod ego sum: si igitur me quæritis, finite hos abire: Quanto magis nos ea quæ secundum naturam sunt, uolentes sustinere debemus? Quo propter obedientiam erga deum, tentiones ab hostibus inductas uincentes, glorificemus deum, quod molestias ac afflictiones quæ nobis ab hostibus induci uidentur, usque ad mortem gaudentes suscipimus, senten-
Act. 21 tiam eius perficientes qui dixit, Nobis datum est pro Christo, nō solum in ipsum crede-
Act. 4 re, sed etiam pro ipso pati. Prędicat autem apostolorū certamina actorum liber, narrās quod contumelias & mortes cum gaudio susceperunt, ut complerent prædicationem
Rom. 8 secundum mandatum domini. Erudit & Apostolus nos dicens, Quis separabit nos à dilectione dei, tribulatio, aut angustia, aut persecutio, aut fames, aut nuditas, aut periculū, aut gladius? quemadmodum scriptum est, Propter te mortificamur tota die, reputati
Psal. 43 sumus uelut oues ad cædem destinatæ, sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. persuasus enim sum, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque uirtutes, neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profunditas, neque ulla creatura alia poterit nos separare à dilectione dei, quæ est in Christo Iesu: quæ dilectio in Christo coacte & indesinenter habet obseruationem mandatorū, quē-
Ioan. 14 admodū ipse dominus dixit: Qui diligit me, mandata mea seruabit. Qui uero sermones meos non seruat, hic non diligit me, & uos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis. Nouum autem & proprium ipsius mādatum est, ut nos mutuò diligamus.
2. Cor. 12 Quod ipsum explens Apostolus dicit: Ita desiderantes uos cupide, uolebamus tradere uobis non solum euangelium Christi, sed etiam animas nostras, quoniam chari nobis facti estis. Itaque respicientes ad Christum, per gloriosam imitationem intendamus ac augeamus promptitudinem atque alacritatem. Considerantes autem sanctos ipsos, quantū eius fieri poterit, erudiamur, ut per hos alacriores facti, toto mādato domini immaculato & irreprehensibili seruato, ad uitam æternam ingrediamur, & regnum cœlorum possideamus, quemadmodum promisit uerax dominus, & deus noster Iesus Christus unigenitus dei uiui filius.

Finis librorum duorum de baptismate, D. Basilij Magni, Iano Cornario medico physico interprete.

DIVI BASILII MAGNI CAESAREAE CAPPADOCIAE ARCHIEPISCOPI, OPERVM TOMVS TERTIVS, CVIVS

contenta uersa pagina reperies, Iano Cornario medico physico interprete.

IN TERTIO TOMO HAEC HABENTVR.

Exercitamenta pietatis per aliquot sermones, numero VII
Præfatio de iudicio dei.
De fidei confessione sermo.
Moralium summæ numero LXXX. singulæ certis capitibus distinctæ.
Quæstiones diffuse explicatæ numero LV
Quæstiones compendio explicatæ numero CCCXIII
Constitutiones exercitatoriæ, ad eos qui communem in Cœnobio uitam, itemq; solitariam degunt.
Pœnæ in delinquentes exercitatores statutæ.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII MAGNI, CAESAREAE CAPPADOCIAE ARCHIEPISCOPI, EXERCITAMENTORVM PIEtatis sermo primus, Iano Cornario medico physico interprete.

MAGNA quidem sunt regis ad subditos edicta, maiora uero & magis regalia sunt ad milites mandata. Itaq; tanq̃ militaria mandata nobis denuncientur, animaduertat qui supernæ & magnæ dignitatis cupidus est, quiq; Christi adstes semper esse expetit, dum magnã illam uocem audit: Si quis mihi ministrat, me sequatur. Et, Vbi ego sum, illic & minister meus sit. *Ioan. 12* Vbi est Christus Rex? In cœlo uidelicet. Eò te cursum facere miles conuenit, obliuiscere omnis in terra quietis. Nullus miles domum construit, neq; agrorũ possessiones assumit, neq; mercimonijs uarijs ad acquirendas pecunias implicatur. Nemo militans uitæ negocijs se immiscet, ut imperatori exercitus complaceat. *2. Tim. 2* Miles alimentum habet regium, nõ opus habet ut sibi uictũ paret, & circa hoc occupatus sit. Domus ipsi aperta est ubiq; apud subditos, ex regis præcepto: non opus habet cura exponendæ domus: in plateis est tentoriũ, alimẽtum ad necessitatem, & potus aqua, & tanta dormiendi facultas, quantã natura dedit. Profectiones autem & uigiliæ multę, tolerantiæ ad æstus & ad frigora, certamina contra hostes, pericula usq; ad extremũ, mors si ita contigerit sæpe. Verum mors gloriosa, honoresq; ac munera regia, laboriosa in bello uita, splendida in pace: præmiũ rerum recte gestarum, & corona si in egregijs factis perpetrandis honeste uitam transegit, ut magistratus ipsi conferat, ut amicus regis appelletur, ut propinquus regi adstet, ut per dexteram ipsius excipiat, ut ex manu regis honoratus sit, & apud subditos rerũ administrationi præficiatur, & legationis munere apud regem pro externis amicis, prout libuerit fungat. Age uero tu Christi miles, paucis ex humanis negocijs exemplis acceptis, de æternis bonis cogita. Extorris & domo carẽs ac inops uita tibi proponat, remissus sis & ab omnib. curis mundanis solutus, ne te uinciat uxoris cõcupiscentia, nõ cura liberorũ. Impossibile eñ hoc est in militia diuina. Nã *Ephe. 6* arma nostræ militiæ nõ sunt carnalia, sed potẽtia deo. Nõ uincit te corporis natura, neq; strangulat te inuitũ, non captiuũ pro libero facit. Ne quæras in terra relinquere liberos, sed sursum ducere ad cœlũ. Ne quæras corporalib. nuptijs adhærere, sed spirituales appetere, & animabus imperare, ac spiritualiter filios generare. Sponsum cœlestem imitare, hostium inuisibiliũ insolentiã euerte, contra principatus & potestates bellũ gere, ipsosq; expelle, primum quidem ex anima tua, ut nullam forte in te habeant. Deinde ab his qui ad te cõfugiunt, & te ducem ac propugnatorẽ designant eorum qui per sermones tuos conseruantur. Subuerte ratiocinationes insurgentes aduersus fidem Christi, bellum gere per sermonem pietatis, aduersum impiam ac prauam cogitationẽ: Cõsilia *2. Cor. 10* enim, inquit, destruentes, & omnem altitudinẽ extollentẽ se aduersus cognitionẽ dei: & maxime quidem confide manui magni regis perterrefaciẽti, & in fugam uertenti aduersarios, ubi solummodo apparuerit. Quum uero etiam per pericula clarus fieri uolueris, & exercitum tuum cũ hostili cõmittere, hic tu ad omnem laborẽ insuperabiliter instructus sis, & ad periculum animo immutabili, & ex terra ad terram, & mari ad mare alacriter trãsingra. Quum enim persecuti uos fuerint, inquit, fugite à ciuitate in ciuitatẽ. *Mat. 10* Et ubi ad iudiciũ contigerit uocari, & ad magistratus astare, & populorũ insolentiã ac aduersitates sufferre, & carnificis horrendum aspectum intueri, & duram uocem audire, & instrumentorum suppliciorũ grauem aspectũ tolerare, & tormentis tentari, & usque ad mortẽ decertare, ne rebelles aduersus hæc omnia, præ oculis habens eũ qui pro te in his est Christũ, gnarus quod propter Christũ in his te esse oportet, & uinces in his

ipsis. Victorem em̃ sequeris regẽ uolentẽ te uictoriæ ipsius socium esse. Neq; em̃ mortuus superatus es, sed tunc sane etiam perfectissime uicisti, dum usq; ad finem immutabilem tibijpsi ueritatẽ cõseruasti, & loquendi pro ueritate fiduciam incõmotam retinuisti. Et à morte quidẽ ad æternã proficisceris uitã, ab ignominia uero apud homines, ad gloriam apud deũ, & à tribulationibus ac supplicijs in mundo, ad æternã requiem cum angelis. Terra te ciuẽ non suscepit, uerũ cœlum suscipiet. Mundus te persecutus est, sed gestabunt te angeli, ut sistant te coram Christo, & amicus uocaberis, & desiderabilissi-
Mat. 25 mam laudẽ audies: Euge serue bone & fidelis, miles generose, & dñi imitator, ac regis sectator, ego te meis donis remunerabor, ego tuos audiam sermones, quia tu etiã audiuisti meos: petes fratrum qui opptimunt salutẽ, & discipulorum sanctæ dilectionis: accipies à rege bonorũ participationẽ: tripudiabis tripudia æterna, & inter angelos coronam gestabis, imperans creaturis sub rege, & cum beatitudinis choro perpetuò beatè degens. Si uero etiã in mundo adhuc te relinquere post certamina uolet, quo & plura & magis uaria certamina decertes, & multos tum ex uisibilibus, tũ ex inuisibilibus bellis serues, magna tua etiã in terra est gloria, & apud amicos in precio eris, qui te tutorem & auxiliarium & legatũ ac bonũ imperatoris uicariũ cõpererunt. Hi te ut bonũ militem nutrient, hi ut bonũ in prælio uictorẽ colent: hi excipient, & cum gaudio suscipient, ue-
Rom. 15 lut angelum dei suscipientes, quemadmodũ Paulus ait, uelut Christũ Iesum. Hæc & talia diuinæ militiæ sunt exempla. At uero hic sermo non ad solos uiros à me habetur. Militat enim & muliebre genus apud Christum, propter animæ fortitudinem ad militiam delectum, & non propter corporis debilitatẽ reprobatum: & multæ fœminæ rem non minus fortiter q̃ uiri gesserunt. Sunt etiam quæ maius nomẽ assequutæ sunt. Ex his sunt quæ uirginitatis chorum explent, ex his sunt quæ certaminibus confessionis, & pecca ti uictorijs clarent. Sequuti autem sunt ipsum etiam dominum præsentem, nõ solum uiri, sed etiam mulieres, & per utrosq; ministerium saluatoris perfectum est. Quum autem talia & tam illustria prǽmia militiæ Christi destinata ac reposita sint, concupiscant ea & patres filiorum, & matres filiarum: producant suam sobolem ob æternas spes gaudentes, quarum etiam filij unà cum ipsis participes erunt, qui tutores apud Christum habere, & bonos legatos ac intercessores cõcupiscũt. Et ne pusillanimes circa liberos simus, neq; perterreamur, si laboribus diuexentur ac opprimantur, sed lætemur, quia glorificabuntur. Adducamus ad dominum eos qui dati sunt ab ipso, quo etiam gloriæ filiorum socij fiamus, simul adducentes ac sistentes etiam nos ipsos. Porrò his qui tali prompti-
Psal. 113 tudine præditi sunt, & sic decertant, rectè quis illud ex Psalmographo dixerit: Benedi-
Deut. 26 cti uos à domino, qui fecit cœlum & terrã. Et iuxta Mosen pro ipsis orabit. Benedic domine opera ipsorum, cõfringe supercilium insurgentium cõtra ipsos. Viriliter agite uelut generosi, currite strenue cursum ad cõsequendas coronas perpetuas, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria in secula. Amen.

Eiusdem sermo exercitatorius, & exhortatio de renunciatione uitæ, & perfectione spirituali II

Mat. 11 Venite ad me omnes qui fatigati estis ac onerati, & ego reficiam uos, inquit uox ipsa diuina, siue refectionem ac quietẽ quæ illic est, siue eam quæ hic innuens, uerumtamen inuitat nos, partim ut multarum possessionum onus per depositionem in egenos abijciamus exhortans, partim ut abiecta peccatorum multitudine ex illo nobis accedẽte, per beneficẽtiam & illarum publicationẽ, ad crucigerã monachorũ uitam accurramus. Qui itaq; dño obedire decreuit, & ad pauperẽ ac indistractã uitam festinat, admirãdus reuera est & beatus. Verum adhortor, ut ne citra examinationẽ hoc faciat, neq; præscribat sibijpsi uitæ tolerantiam, & salutẽ impossibilẽ, sed præexerceat potius seipsum ad profectũ tolerantiæ tribulationũ corporaliũ ac spiritualiũ, ut ne inopinatis seipsum immittẽs certaminib. deinde impotens existens ad resistendũ ingruentib. experimẽtis, inueniat recurrẽs ad ea à quibus egressus est cum pudore ac risu, cum animæ condemnatione rediens ad uitam, & multis scandalum fiens, & uitæ ac conuersationis in Christo impossibilitatẽ apud omnes suspectam faciens. Cuius periculum nostis omnes qui Euangelia legitis, in quibus ipsa diuina uox dicit: Expedit ipsi magis ut suspendatur mola asinaria in collum eius, & de-

& demergatur in mare, quàm ut unum ex pusillis his per scandalum offendat. Non enim solum desertoris condemnationi obnoxius erit, sed etiam interitus eorum qui ab ipso euersi sunt, etiamsi ratiocinationibus mentem fallentibus seipsum persuadere uideatur, quod per bona opera in uita, se numẽ placaturũ esse confidat, quod ipsi impossibile est. Qui enim in uita ad peccata nõ procliui propter remotas distractiones, luctas aduersarij sufferre non potuit, quomodo in uita multis peccatis referta ac ipsi subdita, aliquid uirtuosi perpetrare poterit? Vt uerò etiam concedat quis, propriã uitam suam aliquem rectè disponere, crimen certe derelicti Christi nõ effugiet, quemadmodum etiam discipuli in euangelio indicati, de quibus diuinus Euangelista dicit: Multi discipulorum abierunt retrorsum, & nõ amplius ambulabant cum Iesu, dicentes: Durus est sermo ipsius, quis potest ipsum audire? Quapropter etiã benignus deus salutis nostræ curam gerens, res humanas in duas uitas diuisit, cõiugium dico ac uirginitatem: ut qui uirginitatis certamen subire nõ potest, ad uxoris cohabitationem deueniat, illius gnarus, quòd exigetur ab ipso ratio temperantiæ ac sanctificationis & similitudinis ad sanctos, qui in coniugijs ac liberorum educationibus uitam egerunt. Qualis erat in ueteri testamento Abraham, qui prælato deo unicum filiũ citra condolentiã sacrificans gloriabatur, & tabernaculi sui fores expassas habebat, ad suscipiẽdos peregrinos paratus. Non enim audiuit, uende possessiones tuas, & da pauperibus. Et maiora his ostendit Iob & plurimi alij, Dauid item & Samuel. In nouo autem testamento qualis erat Petrus & reliqui Apostoli. Exigentur enim ab omnibus fructus dilectionis erga Deũ ac proximũ, & præuaricationis horum mandatorũ, & omnium pœnas dabit. Sicut etiam Dominus in euangelijs declarat dicens: Qui diligit patrem aut matrẽ super me, nõ est me dignus. Et, qui nõ odit patrem suum ac matrem suã, & uxorẽ, & liberos, insuper autem & suam ipsius animam, nõ potest esse meus discipulus. Igitur uidẽtur tibi etiam his qui uxores habent Euangelia posita esse? Ecce declaratum est tibi, quòd ab omnibus hominibus exigetur obedientia ad Euangelium, tum monachis, tum coniugatis. Sufficiet enim ei qui ad nuptias uenit, intemperantiæ uenia itemq; concupiscentiæ ac consuetudinis ad fœminam. Reliqua uerò præcepta omnibus æqualiter sancita, nõ citra periculum sunt transgredientibus, Nam Christus patris præcepta annuncians, ad eos qui in mundo erant loquebatur. Si uerò contigit alicubi etiam seorsim interrogatum ipsum suis discipulis respõdere, contestatus est dicens: Quę uerò uobis dico, omnibus dico. Ne itaque supinam animam habeas ô tu qui uxoris societatem elegisti, tanquam potestatem habens mundi amplectendi. Multis enim laboribus & custodia opus habes ad salutẽ assequendam, ut qui in medio laqueorum, & imperij potestatum rebellium, habitare elegisti: & irritamenta peccatorum ob oculos habes, & ad ipsorum cupiditatẽ die noctuq; per omnes sensus tuos impugnaris. Scias itaq; quòd nõ effugies luctam aduersus defectorem, neq; uictoriam de hoc assequeris, citra multos labores in Euangelicis dogmatibus cõseruandis. Quomodo enim negare poteris pugnam aduersus hostẽ, in ipsa fossa pugnæ degens? quæ est tota sub cœlo terra, in qua degere ac obambulare hunc, uelut rabiosum canem, quærentem quem deuoret, ex scriptura Iob docemur. Si itaq; detrectas contra aduersarium pugnam, transi ad alterum mundum, in quo ipse non est, & continget tibi pugnæ aduersus ipsum negatio, & Euangelicorum dogmatũ ocium periculo carens. Si uerò hoc impossibile est, festina ad discendum certamen cõtra ipsum, ex scripturæ luctis artem addiscens, ut ne ex ignorantia uictus ab ipso, æterno igni tradaris. Atq; hæc quidẽ in transcursu ad coniugatos, citra periculum mandatorum obseruationem negligẽtes dicta sint. Tu uerò qui cœlestium conuersationum es amator, & angelicæ uitæ negociator, & sanctorum Christi discipulorum cõmilito fieri cupis, confirma teipsum ad tribulationes tolerandas, & uiriliter monachorum cœtum ac senatũ adi, & in principio renunciationis tuæ uiriliter te gere, ut ne ab affectione cognatorum secundum carnem distraharis, sed in permutatione mortalium ad immortalia fortis sis. Quando uerò earum quæ tibi adsunt rerum depositionem feceris, eris inflexibilis, perfectionem præmittẽdi ipsas in cœlis assequutus, in sinus quidẽ pauperum abdẽs ipsas, uerum apud Deũ reperiens cum multo additamento. Quum autẽ ab amicis ac familiaribus diuelleris, ne sis anxius, quum Christo coniungaris qui pro te crucifixus est, quo

Ioan. 6 | Gen. 22 | Luc. 18 | Iob 1 | Mat. 10 | 1. Pet. 5 | Cap. 3

quid à nobis magis amicum reputari possit? Quando autem per auxiliũ Dei primam
hanc luctam contra hostem tuum uictor euaseris, ne proijcias teipsum uelut uas quod-
dam ignominiosum: iam enim per renunciationẽ rerum terrestrium honorasti teipsum
apud Christum: sed cũ multa cura cogita quomodo inuenias uirum præuium uitæ tuę,
non uagum, probe scientem deducere euntes ad deum, plenum uirtutibus, ex proprijs
operibus testimonium habentem dilectionis ad deum, cognitionẽ habentem diuina-
rum scripturarũ, indistractum, pecunias nõ amantem, à negocijs alienum, quietũ, pium,
amantem pauperes, non iracundum, malorum immemorem, præsentem ad ædificandũ
eos qui ipsum adeunt, uanæ gloriæ negligentem, non superbum, adulatoribus non de-
ditum, immutabilem, nihil præferẽtem deo. Etsi inueneris talem, trade teipsum ipsi, om-
ni uoluntate tua consputa & extra proiecta, quo reperiaris uelut purum uas, quæ in te
missa sunt bona conseruans ad laudem ac gloriam tuam. Si enim dereliqueris quid in te
ipso ex his qui antea in te fuerunt affectibus, transmutatis in uappam bonis in te immis-
sis, foras eijcieris, uelut uas quoddam ignominiosum. Hæc secunda lucta est contra ad-
uersarium salutis nostræ. Bonorum enim doctorũ bonæ sunt doctrinæ, & omnino ma-
lorum malæ. Quum enim nõ potuerit malus ille noster aduersarius nos persuadere, ut
in mundi cõfusione ac pernicie permaneremus, festinat persuadere ut ne exactæ uitæ
nosipsos tradamus, aut uiro omnia peccata nostra ob oculos ponẽti ac corrigenti. Sed
alicui ambitioso, & proprias affectiones per prætextum demissionis ad cõuictores con
firmanti, quo sic in cõcinnè rursus innumeris affectibus nobis inductis, sub propria pec
cati uincula nos constituat ac cogat: si uerò uirtuoso uiro tradideris teipsum, fies hæres
ipsius bonorum, beatissimusq; apud deum ac homines: at si in indulgentiam corporis
quæsieris doctorem demittentem se ad tuos affectus, aut ut rectius dicam, unà te cũ cõ-
cidentem, frustrà subijsti renunciationis certamen, dum affectuosæ uitæ teipsum tradi-
disti, & cæco duce usus in foueam deduceris. Si enim cæcus cæcum deduxerit, ambo in
Mat. 15 foueam cadent. Sufficiens est enim discipulo, ut secundum doctorẽ suum fiat: uox dei
est, & non intercidet. Athletica lege conuersari te oportet, sin minus, nõ coronari, ue-
lut Apostolus dixit: Et si decertauerit quis, non coronatur, nisi legitime certauerit. Si ita-
2. Tim. 2 que repereris per gratiam Dei, omnino enim reperies ubi quęsieris, bonorum operum
doctorem: serua apud teipsum, ut nihil præter sententiam ipsius facias, Quicquid enim
extra ipsum fit, furtum est & sacrilegium ad mortem ducens, non ad utilitatem, etiamsi
tibi bonum esse uideatur. Si enim bonum est, cuius gratia occulte, & non in propatulo,
fit? Interroga cogitationem tuam per dextra deprædari te uolentem, per bonas nimirũ
disciplinas, sinistras tibi actiones subornantem. Ne uelis aggredi incãtationes serpen-
tium, quum inexpertus sis artis incantandi, ne forte attractus serpentibus ab ipsis im-
pliceris, deinde impotens ad resistendum ipsis existens, sine misericordia ab ipsis con-
sumaris. Ne innitaris nobilitati carnis, neq; honorem quæras: carnalis enim non susci-
pit ea quæ spiritus sunt. Ne coneris aliquid ex his quæ sunt in consuetudine ueritatis
1. Cor. 2 adulterare, & propria tua securitate supplantare decertantes, super teipsum uerò onus
peccatorum accumulare. Non in strato molliore, non in indumentis, aut calceamẽtis,
aut alio quopiam habitu, aut in eduliorum uarietate, aut mensa ultra renunciationis
tuæ tempus extenta, aut in statu, aut in sede, aut in manuum opere quietiore seu purio-
re. Hæc enim omnia non solum si adsunt tibi, sed etiam si requiruntur, non bonũ ha-
bebunt euentum. Nam nisi citò diabolicas esse insidias agnoueris, & ex corde tuo ex-
cideris, elapsum tibi à conuersatione in Christo cõstruunt. Verum reputa tecum quod
omnium hominum sis ignominiosissimus & maximus peccator, peregrinusq; & er-
ro, & propter misericordiam assumptus ab his qui ante te renunciauerunt. Stude om-
nium esse postremus, & omnium seruus, Hæc enim tibi ferent honorẽ & gloriam ue-
ram, non illa. Aures habe apertas ad obediendum, & manus promptas ad explenda
ea quæ audiuisti. Os habe tacitum, & cor circumspectum. Sis tardus ad inanem gar-
rulitatem: prudens autem & intelligens ad salutares sacrarum scripturarum auscul-
tationes. Sit tibi amarus sapor, mundanarum fabularum narratio. Verum faui mel-
lis sanctorum uirorum narrationes. Festina ad imitationem eorum qui se præexer-
cuerunt in moribus, & ne expectes ut docearis singula. Contende ut ad maiores uir-
tutes

tutes te extendas, & minores non negligas. Errorem ne contemnas, etiamsi quauis fera minor sit, sed festina magis ad correctionem per pœnitentiam, etiamsi multi in multis errent & paruis & maioribus, & sine pœnitentia permaneant. Ne sis alienorũ errorum iudex: habẽt enim iudicem iustum qui reddet unicuiq; iuxta opera sua. Tu quod tuum est tene, & quantum uires tuæ sinunt onus tuum leue redde. Qui enim onus suum grauat, ipse etiam portabit ipsum. Pœnitentia est salus: stultitia autem pœnitentiæ mors est. Occulta teipsum à uanioribus hominibus: manifesta autem teipsum ut plurimum deo. Omnem progressum deuita, quantum in te est fugiens cordis diffusiones. Egressus es enim è cella tua, reliquisti continentiam, oculos transmisisti in mundum, congressus es cum muliere scortatrice, quæ ubi incantauit uerborum illecebris aures tuas, faciei pulchritudine oculos tuos, gulosis eduliis palatum tuum, uelut hamo trahet te ad seipsam. Deinde implicata membris tuis, inclusum te in pectore suo emolliet, stabilitate desiderij ad continentiam exoluta. Et sic te abstractum leniter à uirtutis conuersatione, in seipsa corrumpit. Si uero etiam auxilium capiens à deo effugere poteris huius retia, redibis quidem ad cellam, sed non idem: uerum exolutus & morbosus, & ad omne opus bonũ uirtutis displicentiam habens, & multo tempore ad proprium habitum reuerti potens. In angustijs enim concludet cogitationes tuas, utriusq; uitæ desiderium, & multo labore uictoriam animæ parere poteris. Si itaq; contigerit te iuxta circunstantiam negociorũ aliquam è cella proficisci, armatus pectore timore dei, & inserta in manũ charitate Christi, deuictisq; per omnem continentiã uoluptatum incursibus, statim necessitate expleta resili, ne immoreris, sed uelocibus alis utere ad reditum, uelut innocens quædam columba ad arcam quæ te emisit transfugiens, in ore misericordias Christi ferens, sicq; persuadens internos cogitatus, contingere tibi non posse in ullo alio loco salutarem requiem. Iuuenis es siue carne, siue prudentia, fuge conuersationem coætaneorum, & aufuge ab ipsis, uelut à flãma. Multos enim per ipsos incensos hostis æterno igni tradidit, & in horrendum quinq; ciuitatũ barathrum spiritualis nimirum dilectionis specie, ipsos immersit: & eos qui in pelago ab omni uento ac tempestate seruati sunt, intra portus negligentes unà cum ipso nauigio correptis uiris, in profundum submersit. In sede longe deside ab ipso coætaneo. In reclinatione ad somnum indumenta tua ne sint uicina illius indumentis, imò potius utere sene mediatore. Quando uero tecum loquitur, aut obuersa facie psallit, deorsum nutans responde ipsi, ne forte per intuitum in faciem, concupiscentiæ semen ab hoste & malorum seminatore suscipias, & manipulos corruptionis ac interitus colligas. In domo aut in loco, ubi non est qui uidet opera uestra, ne inueniaris cum ipso, pretextu & occasione meditationis diuinorũ oraculorũ, non alterius cuiuscunq; uel maxime necessariæ utilitatis. Nihil enim est magis necessariũ animæ, pro qua Christus mortuus est. Ne crede dolosæ ratiocinationi suggerẽti tibi, sine offendiculo hoc esse, certus existens, quod hoc ipsum scandali offendiculum habeat, & per multam experientiã lapsorum hæc tibi conspicua appareant. Crede meis sermonibus ex fraterno corde prodeuntibus. Attẽde senibus nõ facile quibusuis aures præbentibus, qui uerbis quidem pro uerbiorũ iuuenes ad uirtuosas actiones inungunt, facie uero nequaquã lædunt. Omni custodia conserua cor tuum. Queãdmodum enim aurum indesinenter quidem consideratur à furibus nocte ac die, uerum rapitur præter expectationem, & non cognoscis. Vide ne te seducat inimicus per primi parẽtis peccatum, & citò te ejiciat ex paradiso uoluptatis. Qui enim Adam per eius furtũ subtraxit à uita, & sperauit se lesum subplantaturũ esse, non reuerebitur multo magis etiam tibi temperare primam malorũ causam, quum forte uenenum hoc esse sciat. Nam gulositatis uitium non in copia eduliorũ proprium robur ostendere solet, sed in desiderio ac modico gustu. Si itaque desiderio breuis alicuius gustus ualuerit te subijcere gulositatis uitio, citra laborem te morti tradet. Quemadmodum enim natura aquæ est, ut dum per multos ductus diuiditur, omnem circa aquæ ductus locum florere faciat: sic & gulositatis uitium, si digestum fuerit ad cor omnes sensus tuos rigans, maliciei syluam in te deplantans, ferarum habitaculum animam tuam efficiet. Multos enim ego uitijs correptos in sanitate esse uidi, unum autem ex omnibus clancularium heluonem aut gulosum non uidi, sed aut à continente uita abruptos, & mundo corruptos, aut inter cõtinentes occultari conantes, & per uoluptatem diabolo

commilitantes. Mendaces enim sunt hi, multum iurantes, periuri, seditiosi, contentiosi, uociferatores, negãtes se esse helluones, illiberales, molles, morosi, perscrutatores, tenebris gaudentes, omni uirtuosæ actioni ultro resistentes. Quo enim gulositatis uitium tégant, in examen malorum incidũt: qui sanè habitu quidem sunt inter eos qui saluantur, reipsa uero inter condemnatos. Hæc Adam morti tradidit, & mundo cõsummationem induxit, per uẽtris uoluptatem. Noe ridetur, & Cham deuouetur. Esau primogeniti prærogatiuam amittit, & cum Chananæis affinitatem contrahit. Loth filiæ maritus fit, ipse suipsius gener & socer, pater uir, & auus pater, utrinq; naturæ terminis contumeliam inferens. Hæc etiam Israel simulachri adoratorem fecit, & ut horum membra in deserto caderent effecit. Hęc etiam quendam prophetam ad redarguendum impium regem à deo missum, feræ bestiæ pabulum fecit: & quem non poterat Hieroboam rex cum omni regia potestate ulcisci, is uentris fraude captus, miserandam mortem aufert. Daniel autem uir desideriorum uentri dominatus, contra Chaldæorum regem præualuit, simulachrorum destructor existens, & draconis peremptor, leonum pædagogus, incarnationis dei prænuncius, & mysteriorum occultorum enarrator. Tres sancti pueri uentris uoluptate superiores conspecti, regiam iram contempserunt, & horrendi illius camini ardentis flãmam, quam Nabuchodonosor rex incendere fecit, intrepide ingredi ausi fuerunt, & imaginem aurcam in dei simulachrum effictam, uanam demonstrauerunt, & eam quæ multo tempore à Satana constructa erat ad contumeliam glorię dei, spoliorum loco acceptam, ad proprium dominũ attulerunt: & ipsum infestissimum regem, & omnem contra deum exercitum, cum omni creatura deo hymnum canere effecerunt. Et ut omnia cõpendio dicam, si dominaberis uentri, habitabis paradisum: si non dominaberis, factus es morti accessorius sumptus. Sis fidus uirtutum thesaurus, & habe clauem spiritualis patris tui linguam: ipsa aperiat os tuum ad assumendum panem, & ipsa cõcludat. Ne admittas consiliarium serpentem, qui consilio pro claue usq; ad linguæ gustum adacto, te prædam abducere cupit. Vita clancularij eius peccatũ: si enim inmodico te mutare ualebit, lucta te superat, & uinculis te constringit. Ne præbeas aures tuas omni loquẽti, & ne respondeas omni nuganti, in colloquijs contingentibus eo proposito ut te ab exercitatione impediant. Bonorum dogmatum fias auditor, & horum meditatione conserua cor tuum. Custodi aures tuas à mundanis fabulamẽtis, ne forte cœni respersione animã tuam commacules. Ne studeas audire ea quæ ab alijs dicũtur, neq; mittas caput tuum in medium colloquentium, ut ne & tu subsanneris, & ipsos detractores facias. Ne sis curiosus, neq; omnia uidere uelis, ut ne saniem uitiorum menti tuæ attrahas: utiliter uide, utiliter audi, utiliter loquere, utiliter responde. Supra maiorẽ te desidere ne temere audeas: si uero etiam ad hoc impellaris, ne confidcas, sed circumspice huc & illuc, & stude inferiorem sellam reperire, quo te ob humilitatem glorificet deus. Interrogatus responde decenti ac humili uoce: si non interrogaris, silentium age. Dum alius interrogatur, cohibe os tuum, ne ex petulanti corde compulsa lingua tua excurrens lędat aliquem exacte ob seruãtem pietatis exercitationem, & sub uincula criminum teipsum rediges. Dum uerò sedes non committes alteri pedi crus tuum: nam inanimaduertentiæ hoc est & animę supinæ. Dum colloqueris cum inferiore te, aut etiam interrogaris aliquid ab ipso, ne facias segniter responsiones, cõtemnens fratrem in contumeliam dei. Nam qui ignominia affi
Pro. 17 cit pauperem, exasperat eum qui fecit ipsum, ait prouerbium. Exhortatorius sermo pręcedat reliqua uerba tua, confirmans tuam erga proximum charitatem. Locetur & medius & plenissimam loquendi facultatem habens coram hilari facie tua, ut præbeas lætitiam colloquenti tecum. In omni recto facto proximi tui lætare & glorifica deum: tua ẽm sunt illius recta facta, uelut etiam tua illius. Primos accubitus & primas sellas in cõgressibus deuita: postremum locum persequere, ut potius audias, amice ascende. In mensa ne inordinate se gerat sinistra tua, neq; contra dextram autoritatem sibi arroget: uerùm potius ociosa sit, aut dextræ inseruiat. In oĩbus orationis tuæ precibus subsonet os tuum, & usq; ad extremam orationem in regula perseuera, magnum detrimẽtum arbitrans defectum. Si enim dum cibum capis ad carnis tuæ constitutionem conseruandam, ægre te auelli finis à mensa, ante completum necessarium cibi usum, & nõ facile hoc admiseris, citra multam necessitatem: quanto magis oportet te in spirituali alimento perseuerare,

& ani-

& animam tuam oratione corroborate? Quantum enim differt cœlum à terra, & quæ in cœlo sunt ab his quæ in terra: tantum differt anima à corpore. Anima cœli est imitamentum, in ipsa enim inhabitat dominus. Caro uero ex terra existit, in qua habitāt mortales homines, & animanria bruta. Quare ad horas orationum corporis necessitates moderare, & paratus sis non obedire cogitationi à regula te auellenti. Morem enim hunc dęmones habent iuxta horas ac tempora orationum, prætextu nimirum rationabilis causæ urgere nos ad recessum, quo abducāt nos illustri specie à salutari oratione. Ne dixeris prætextum faciens, heu caput meum, heu uentrem meum, doloris non existentis obscuros testes prætendens, & quietis beneficium indulgens uigiliarum intentioni, imò potius habe occultas orationes, quas uidet deus in occulto, & reddet tibi in conspicuo. Habe accessorium quęstum optimæ conuersationis, ut inuenias diuitias occultas in die necessitatis in diurnis operis mentis tuæ unà cum corporis labore. Habe exhortatoriū sermonem ad dilectionem eorum quibus inseruis, ut fiat acceptum ministeriū tuum sale conditum. Ne permiseris pertinentia ad te opera alium facere, ut ne etiam merces ablata à te detur alteri, & in tuis diuitijs alius glorificetur, dum tu depCrimeris. Fac opera ministerij tui apta ac sedula, uelut Christo ministrans. Maledictus enim, inquit, omnis qui facit opera domini negligenter. Time abusum ex superfluo & contemptu, etiamsi uilia esse uideantur ea quæ in manibus sunt ministeria, uelut Deo inspectante. Magnū est ministerij opus, & regni cœlorum causa. Sagena enim est uirtutum, omnia mandata dei in seipsa ferens, & primum omnium uirtuosissimam humilitatem, examen bonorum afferentem. Deinde etiam hoc: Esuriui, & dedistis mihi edere: sitiui, & potastis me: peregrinus & debilis & in carcere fui, & ministrastis mihi. Et maxime ubi id quod debetur, in humili spiritu perficitur, citra elationem iramqꝫ & murmurationem. Fias imitator recte uiuentium, & ipsorum actiones cordi tuo inscribe. Opta ut sis paucorum: rarum enim est bonum, quapropter etiam pauci sunt qui ingrediuntur in regnum cœlorum. Ne putes omnes saluari qui in cella degunt, malos ac inutiles: non ēm sic se res habet. Multi enim ad uirtuosam uitam accedunt: pauci uero iugum ipsius subeunt. Violentorū enim est regnum cœlorum, & uiolenti rapiunt ipsum, Euangelicus sermo est. Violentiam appellauit corporis oppressionem, quam ultro sustinent discipuli Christi, in abnegatione propriæ uoluntatis, & quietis corporis, & obseruatione omnium mandatorum Christi. Si itaqꝫ uis rapere regnum dei, fias uiolentus, subiuga ceruicē tuam iugo Christi, astringe iugum circa collum tuum, premat ipse ceruicem tuam. Attenua ipsam labore uirtutum, in ieiunijs, in uigilijs, in obedientia, in silentio, in psalmodijs, in orationibus, in lachrymis, in manuum opere, in patientia omnis afflictionis & ex dęmonibus, & ex hominibus accedentis. Ne persuadeat te cogitatio in sublime se efferens, ut per tēpus indulgeas laboribus, eosqꝫ remittas, ut ne forte ad fores exitus nudus uirtutibus deprehēsus, extra portas regni inueniaris. Ne te gradus sortis cleri extollat, sed potius humiliet. Profectus animæ, profectus humilitatis est: penuria uero & ignominia, ex animi elatione nascitur. Quantum te ad maiores sacros gradus appropinquare contigerit, tantum humilia teipsum, timens exemplum filiorum Aaron. Cognitio pietatis est cognitio humilitatis ac mansuetudinis. Humilitas est Christi imitatio: elatio autem & fiducia & impudentia, diaboli est imitatio. Fias imitator Christi, & non antichristi: dei, & non aduersarij dei: heri, & non fugitiui: misericordis, & non immisericordis: hominis amantis, & non hominis odio habentis: eorum qui sponsi sunt, & non eorum qui tenebrarum. Ne gestias uocare fraternitatem, ut ne imponas aliena onera peccatorum in collum tuum. Vniuscuiusqꝫ diei opus cōsiderans, adijce aliquid priori, & festina ut fias melior. Profice in uirtutibus, ut propinquus fias angelorū. Perseuera in cella non dies, neqꝫ menses, sed multorum annorum circuitus, hymnis celebrans dominum in nocte & in die, imitans opera Cherubim. Si sic inceperis, & sic finiueris, arta procedens uia in breui exercitationis tuæ tempore, per gratiam dei intrabis in paradisum, in splendore facis animæ, cum Christo gaudens in secula seculorum, Amen.

Hier. 51

Mat. 25

Alius

ALIVS SERMO DE EXERCITATIONE PIETATIS, quomodo monachum ornari oportet, III

Portet monachum præ omnibus uitam inopem possidere, corporis quietem, & habitus honestatem, uocem moderatam, sermonem ordinatum, cibum & potum citra tumultum & cum stabilitate: coram senioribus tacere, coram sapientioribus audire, erga æquales charitatem habere, erga inferiores amicum consilium, à malis & carnalibus ac negocia tractantibus secedere, plura cogitare, pauca loqui, non audentem esse in sermone, neq; abundare colloquijs, non facilem esse ad risum, uerecundia ornari, oculos deorsum habere, animam sursum, non contradicere contradictionibus, obedientem esse, manibus laborare, semper extremorum meminisse, spe gaudere, afflictionē sufferre, indesinēter orare, in omnibus gratias agere, erga omnes humilem esse, odio habere arrogantiam, sobrium esse ac seruare cor ab omnibus prauis cogitationibus. Thesaurum reponere in cęlo per mandata, seipsum percunctari de cogitationibus & actionibus quotidianis, non implicari uitæ negocijs & inanibus occupationibus, non curiosum esse de uita socordium, sed imitari solum sanctos patres, congaudere his qui perpetrant uirtutē, & non inuidere, cōpati patientibus, ac collachrymari, & ualde hos lugere, non tamen damnare, non improperare ei qui auertit se à peccato, nunquam iustificare seipsum, ante omnia peccatorē coram deo & hominibus seipsum confiteri, admonere inordinatos, consolari pusillamines, seruire infirmis, pedes sanctorum lauare, hospitum excipiēdorum ac fraterni amoris curam gerere, cum cōsortibus fidei pacem habere, hæreticum hominem auersari, genuinos ac approbatos libros legere, reprobatos & apocryphos penitus non cōtingere. De patre & filio & spiritu sancto non inquirere, sed increatam & incoessentialem trinitatē cum fiducia dicere ac cogitare & sentire, & interrogantibus dicere, q baptizari oportet uelut traditum accepimus, credere aūt uelut baptizati sumus, glorificare uero uelut credimus: in operibus ac sermonibus bonis diuersari, nō iurare in totum, non dare pecuniam ad usuram, non frumentū & uinum & oleum ad ulteriorem quæstum, à crapula & ebrietate ac curis secularibus abstinere, cum dolo nō conuersari, neq; omnino contra aliquē loqui, non detrahere, neq; omnino libenter detractiones audire, non cito credere contra aliquem, non iræ tyrannide opprimi, non superari à cupiditatibus, non temere irasci proximo, non tenere iram contra aliquem, non malum pro malo reddere, magis conuitijs impeti q̃ impetere, uerberari q̃ uerberare, iniuriam pati quàm facere, priuari quàm priuare. Præ omnibus aūt oportet monachum continentem esse à mulierum congressu, à uini potu, Nam uinum & mulieres ad defectionem abducunt sapiētes: & recta opera pro uiribus perpetrare, atq; dn̄i mandata non negligere, sed mercedē ac laudem ab ipso expectare, & æternæ uitæ fruitionem desiderare. & quod à Dauide dictum est, semper ob

Psal. 15 oculos habere ac dicere: Prospiciebam dominū coram me semper, quia ex dextris meis

Mat. 22 est, ut ne cōmouear. Et uelut filius, ex toto corde & robore, & uiribus & mente, diligere deum, Velut seruus autem reuereri ac timere, & ipsi obedire, & cum timore ac tremore salutem suam operari: spiritu feruere, indutum esse armaturam sancti spiritus, & currere non obscurè, & pugnare nō uelut aerem cędat, & debellare hostem in debilitate carnis, & in animæ paupertate: & omnia præcepta facere, & inutilē seipsum dicere. Gratias agere sancto & glorioso ac reuerendo deo, & nihil per contentionem ac uanam gloriam fa

Psal. 25 cere, sed propter deum, & ad complacendum ipsi. Nam deus dissipat ossa eorum qui hominibus placere student: nō gloriari in totum, neq; suijpsius encomia dicere, neq; dum alius laudibus uehit libēter audire. In occulto aūt omnia seruire, & nō ad hominū ostentationem facere, sed solam à deo laudē quærere, & horrendū ac gloriosum ipsius aduentum meditari, trāsitum item hinc, & reposita iustis bona, similiter etiam paratum ignem

Rom. 8 diabolo & angelis ipsius. Super omnia uero hęc Apostolici dicti memorem esse: Quòd non dignæ sunt afflictiones huius temporis, ut comparentur ad futuram gloriam quæ

Psal. 19 reuelabitur in nos. Et cum Dauide prædicere, seruantibus mandata ipsius retributio multa, merces multa, & coronæ gloriæ, ęterna tabernacula, uita infinibilis, gaudium inenarrabile, mansio indissolubilis apud patrem & filium & spiritum sanctum, uerū in cœlis deum, apparitio ac cōspectus faciei ad faciem, tripudia cum angelis, cum patribus, cum

patriarchis

patriarchis, cum prophetis, cum apostolis, & martyribus ac confessoribus, & his qui ab æterno, deo cõplacuerunt. Cum quibus inueniri studio habeamus, per gratiam domini nostri Iesu: cui gloria & imperium in secula seculorum Amen.

EXERCITATIONIS AD PIETATEM SERMO IIII.

Omo ad imaginem dei factus est & similitudinem: peccatũ autem pulchritudinẽ imaginis deturpauit, ad uitiosas cupiditates animã detrahẽs, Deus aũt qui fecit hominẽ uera est uita. Qui igitur amisit similitudinẽ ad deum, amisit consortiũ ad uitam. Impossibile uero est eum qui extra deum est, in beata uita esse. Itaq; reuertamur ad gratiã quę ab initio fuit, à qua per peccatum abalienati sumus: & rursus secundum dei imaginem nosipsos ornemus, per puritatẽ ab affectibus assimilati creatori. Qui enim diuinæ naturæ ab affectibus puritatem, quantum eius fieri potuit imitatus est, is in propria anima imaginem dei recepit. Qui uero assimilatus est deo iuxta prædictũ modum, is etiam diuinæ uitæ similitudinem omnino acquisiuit, in æterna beatitudine perpetuo permanens. Si igitur per puritatẽ ab affectibus imaginem dei rursus recipimus, similitudo uero ad deum perpetuitatem uitæ nobis largitur, omnibus alijs neglectis, huc studiũ conuertamus, ut à nullo affectu ac uitio anima nostra unquam superetur: sed mens nostra inflexibilis & inseparabilis permaneat in tentationum insultibus, quo diuinæ beatitudinis participes fiamus. Huius porrò studij adiutrix est uirginitas, his qui secũdum rationẽ hoc donum prosequunt: non ẽm in sola abstinentia à procreandis pueris, uirginitatis donum acquiritur: sed uniuersa uita ac uictus & mores uirginitatẽ agere debẽt, ita ut per omnia studia eius qui uxorẽ nõ habet incorruptam integritatẽ ostendant. Cõtingit enim & sermone scortari, & oculo adulterũ esse, & per aures inquinari, & per cor inquinamentum suscipere, & per immodestiam circa cibum ac potum, à temperantiæ præscriptis terminis excidere. Nam qui in his omnibus sub regula uirginitatis seipsum per continentiam custodit, reuera ostendit perfectam in seipso per omnia absolutam uirginitatis gratiã. Itaq; siquidem desideramus secundũ similitudinem dei, characterem animę nostræ per uitiorũ puritatẽ exornari, ut per hoc etiam uitæ nobis perpetuitas accedat, attendamus nobisipsis, ne forte quid promissione indignum facientes, in Ananiæ iudicium delabamur. Poterat enim Ananias ne ab initio quidem possessionem suam deo promittere. Verum quoniam respectu ad humanam gloriam facto, possessionem quidem & opes suas per promissionẽ deo consecrauit, ut homines ipsum mirarentur ob magnificẽtiam, à condemnatione uero recessit: tantam cõmouit contra seipsum dñi indignationẽ, cuius executor Petrus erat, ut neq; pœnitentiæ fores reperiret. Itaq; ante promissionẽ castæ uitæ, licet uolenti iuxta id quod cõcessum ac legitimum est, & uitæ consequentiã sibi congruam definire, & seipsum nuptiarum coniugio cõmittere. Verum eum qui præoccupatus est per propriam professionẽ, custodire cõuenit seipsum deo, uelut sacra quædã deo dicata donaria, ut ne sacrilegij crimen incurrat, si dicatum per professionẽ deo corpus, rursus cõmunis uitæ ministerio sordidũ faciat. Dico aũt hoc, nõ solum ad unam uitij speciem respiciens, uelut quidã putant, qui in sola corporis custodia uirtutẽ uirginitatis cõseruãt: sed ad id ut secundũ omnẽ uitiosi affectus modum, nullo mundano uitio inquinet̃ is qui seipsum deo custodire studet. Ira & inuidia, & memoria illati mali, mendacium & arrogantia, mentis supinitas & intempestiua garrulitas, pigritia ad orandum, & cupiditas eorum quæ non sunt, negligentia mandatorum, & ornatus uestium, faciei ornamẽta, & cõgressus ac colloquia extra decorum & necessitatem sentia: Hæc omnia tanta digna sunt obseruatione ei qui seipsum per uirginitatem deo consecrauit, ut parum absit æquale periculũ esse, ad unum aliquod ex his deferri, & in prohibito peccato uersari. Omnia enim quæ per uitium fiunt, animæ puritatem quodãmodo corrumpunt, & ad diuinam uitam impedimento sunt. Ad hæc itaq; respicere oportet eum qui uitæ renũciauit, ut nullo modo uas dei seipsum uitioso usu coinquinet. Illa porrò maxime considerare oportet, quod humanæ naturæ mensurã pręter gressus, ad incorporeã uitam seipsum transtulit, is qui angelorũ uitam elegit. Proprium enim hoc est angelicæ naturæ, à nuptiarum iugo liberum esse, neq; ad aliam pulchritudinem abalienari, sed diuinam faciem perpetuo intueri. Si itaq; is qui ad angelicam dignitatem

tatem seipsum transtulit, humanis uitijs inquinetur, similis est pantheræ pelli, cuius neq; albus penitus est pilus, neq; niger ex toto, uerum mixtura diuersorum colorũ uariegata ac interpuncta, neq; inter nigra, neq; inter alba cõnumeratur. Hæc quidem igitur cõmunior quædam fit professio eorum qui continentem ac castam uitam delegerunt. Quandoquidem uero etiam de his quæ ad singulos pertinent, exacte distinguere oportet, necessarium fuerit etiã de his breuem cõmentarium relinquere. Quia communi uita separati sunt, & ad diuiniorẽ uitam se exercent, non coram seipsis neq; solitariè exerceantur. Contestatam enim esse conuenit hanc uitam, ut sit extra prauam suspicionẽ. Et quemadmodum spiritualis lex, non pauciores quàm duodecim esse uult mysticum pascha comedentes: sic oportet hic redundare potius q̃ imminutũ esse denarium numerum, horum qui spiritualem conuersationem simul exercent. Princeps unus honestatis uitæ præsideat, in probatione uitæ & morum, & omnis honestæ conuersationis reliquis prælatus, ita ut etiam ætatis tempus simul assumatur ad prælationem. Venerabilius enim quodãmodo est in natura humana quod antiquius est. Hic autem tantam potestatẽ habeat, fraternitate ultro in obedientia solum ac humilitate parente, ut nulli in congregatione liceat uoluntati ipsius resistere, dum proponit aliquid ex his quæ ad honestatẽ ac sinceritatem

Rom. 13 uitæ cõferunt. Imò queadmodũ ait Apostolus, non debere nos ordinatis à deo potestatibus repugnare: iudicari enim repugnantes uoluntati dei. Sic etiam hic persuasam esse oportet reliquam fraternitatẽ, nõ casu spõtaneo, sed secundũ diuinam uoluntatẽ, talem potestatem præfecto datam esse, ut profectus secundum deum citra impedimentũ contingat, illo quidem admonente de omnibus quæ animæ cõmoda sunt & utilia, his uero in obedientia bona consilia suscipientibus. Quando igitur omni modo cõuenit congregationem pręfecto obediẽtem ac subditam esse, necessariũ est talem deligere præfectũ huius conuersationis, ut illius uita omnis boni exemplum his qui ad ipsum respiciũt exi

1. Tim. 3 stat. & uelut inquit Apostolus, sobrium, temperantẽ, honestum, ad docẽdum idoneum: ita uidetur mihi oportere & huius uitam expendere, non solum an tẽpore senectã habeat: cõtingit em̃ etiã in canicie ac rugis iuueniles mores habere: sed principaliter an mores honestatis caniciem præ se ferant, ut omnia quæ ab ipso dicuntur ac fiunt, pro lege & regula sint congregationi. At uero studium parandi alimenti decet eos qui in tali uita

Eph. 4 degunt, id quod Apostolus proponit, ut operantes manibus honeste panem suũ edant. Tractari autem conuenit opera coram sene aliquo uitę sanctitate probato, qui recensebit opera manuum ipsorum ad requisitas necessitates, quo & mandatũ perficiatur quod iubet, in sudore ac labore uictum acquirere: & honestas inculpabilis ac irreprehẽsibilis maneat, in eo quod nulla ipsius necessitas accedat, per hoc quod uitæ indigentia publicetur. Cõtinentiæ uero optimus ac pulcherrimus terminus ac canon hic est, nempe, neque ad uoluptatem, neq; ad afflictionem corporis respicere, sed in utroq; immodestiam fugere, ut neq; carnosum redditum turbetur, neq; morbosum factum, impotens euadat ad mandatorum operationem. Æquale enim detrimẽtum ex utroq; animæ accedit. Nescit enim subdita esse caro, & per bonam habitudinem exiliens ad absurdos motus, & quum laxa & exoluta ac immobilis à doloribus detinetur. Non enim ocium agit anima in tali corporis statu, ut liberè ad superna respiciat, sed iuxta omnem necessitatem, circa doloris sensum occupata est & inclinatur, unaq; cum corporis afflictione humiliatur. Sit itaq; usus necessitati congruus, & uinum neq; abominabile sit si ad medelam assumitur, neq; studiose paretur citra necessitatem: & reliqua omnia similiter necessarijs usibus, nõ cupiditatibus exercentium pietatem deseruiant. Orationis tempus sit uniuersa uita maxime. Quando uero interuallis quibusdam, psalmodiæ ac flectendi genua pertinaciã recreare oportet, sequendæ sunt hac parte horæ à sanctis ad orationẽ designatæ. Magnus

Psal. 118 itaq; Dauid ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ.

Act. 16 Quem & Paulus & Silas sequuti esse cõperiuntur, media nocte deum in carcere laudan

Psal. 54 tes. Deinde dicit idem ꝓpheta: uesperi & mane ac meridie. Sed & spiritus sancti aduen-

Act. 2 tus circa tertiam horam fit, uelut in Actibus didicimus, quando irridentibus ob uariam linguarum actionem pharisæis discipulos, dicit Petrus: non ebrios esse qui hæc loquuntur, hora enim est tertia. At hora nona passionis dominicæ memoriale est, quam pro uita

Psal. 118 nostra subijt. Cęterum quia Dauid dicit: Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ

stitiæ tuæ: commemorata autem orationis tempora, hebdomada orationum non explent, meridiana oratio diuidenda est, ita ut altera pars ante assumptionem cibi, altera post acceptum cibum fiat, ut & nobis contingat exprimere illud, nempe septies in die laudare deum per totum diei circuitum. Introitus ædium exercitoriarū mulieribus conclusi sint. Viri uero non omnes ingrediantur, sed quibus præfectus ingressum permiserit: sæpe enim indifferentia uitæ ingredientis intempestiuorum sermonum ac inutilium fabularum consequentiam cordibus immittit, & ex uanis sermonibus, ad uanas ac inutiles cogitationes perducit. Et propterea lex communis sit, solum præfectum interrogari ac respondere de his de quibus necessario sermonem aliquem haberi conuenit. Reliquos uero non respondere his qui uanis colloquijs nugantur, ut ne simul ad inanium uerborum sequelam pertrahantur. Promptuarium porrò unum commune omnibus sit, & nihil proprium unicuique nominetur, non uestimentum, non calceamentum, non aliud quid ad necessarium corporis usum pertinens: sed in potestate præfecti positus sit usus, ut ex communibus id quod conueniens est unusquisque usurpet, iuxta præfecti uoluntatem. At uero in hoc communi contubernio, partiales amicitias ac societates, dilectionis lex non permittit. Omnino enim necesse est fauores partiales in multis lædere communem concordiam. Nunc uerò per mensuram affectionis, conuenit omnes ad se mutuo respicere, & unam mensuram charitatis in tota congregatione obtinere. Si uero quis comperiatur maiori charitatis habitu affici erga monachum fratrem aut cognatum, quàm ad alium quendam, propter quemcunque tandem prętextum, is uelut iniuriam faciens communitati castigetur: nam redundantia affectionis in una persona, multam accusationem affert defectus in alijs. Cæterum pœnæ eius qui ob delictum aliquod condemnatus est, iuxta peccati mensuram sunt, nempe, prohiberi à consistentia ad psalmodiam, & non assumi ad precum societatem, & rejci ab alimenti participatione. In qua re iuxta magnitudinem delicti pœnam decernet ei qui peccauit, is qui ad communis disciplinæ præfecturam delectus est. Ministerium autem fiat in communi congregatione iuxta circuitum, ita ut duo consequenter in una hebdomade, omne à necessitate requisitum studium perficiant, quo & humilitatis merces communis sit, & non liceat alicui ne in bono quidem superare congregationem, & requies ex æquo omnibus contingat. Nam partim defatigari, & partim quiescere, insensibilem laborantibus laborem facit. Potestatem habet præfectus contubernij etiam ad necessarios progressus, ex sententia sua aliquos producere, & imperare quibus utile fuerit ut res domesticas disponant, & intra domum maneant. Sæpe enim iuuenibus corporibus, etiamsi quammaxime afflictionem ex continentia amplectantur, coloris decor ex ætate efflorescit, & uitij occasio occurrentibus oboritur. Si igitur quis iuxta corporis florem iuuenescit, inconspicuum faciat talem habitum, occultans donec ad decentem statum perueniat id quod apparet. Iræ, aut memoriæ illati mali, aut inuidiæ, aut contentionis, nullus sit gestus aut motus, non uerbum, non uisus instantia, aut faciei dispositio, aut si quid aliud conuictorem ad iram commouere solet. Si uero quis ad aliquod ex his inferat, se antea quid admisisse qualia lædentes solent, non sufficiens est ad accusationem delicti, in quo quis tenetur, Nam in quocunque tempore admissum malum, ex æquo malum est. Iusiurandum ex toto exterminetur è catalogo exercentium pietatem. Nutus capitis & assensus per uocem pro iuramento iudicetur; & apud dicentem, & apud audientem. Si uero quis fidem non habuerit nudæ affirmationi, is propriæ conscientiæ accusationem exhibet, ut qui non ueritatem in sermone conseruauit: & propterea inter peccantes collocabitur à præfecto, & pœna curatoria castigabitur. Die præterita, & omni opere ad finem perducto, tum corporali, tum spirituali, ante quietem interrogari conuenit uniuscuiusque conscientiam à proprio corde. Et si quid factum est præter id quod decet, aut cogitatio interdicta, aut sermo extra officium, aut ad orationem segnicies, aut psalmodiæ negligentia, aut communis uitæ desiderium, ne occultet peccatum, sed communitati confiteatur, quo per commu nem orationem curetur uitium eius qui ad tale malum delatus est.

EXERCITATIONIS AD PIETATEM SERMO V.

ITA exercitatoria pietatis unum scopum habet, animæ ad salutem, & quicquid ad hoc ipsum propositum conferre potest, sic cum timore ob seruare uelut diuinum mandatum. Neq; enim ipsa dei mãdata ad aliud quid respiciũt, quàm ut saluetur is qui ipsis obedit. Oportet itaq; quem admodum qui ad balneum ingrediuntur omni amictu nudantur: sic etiam eos qui ad exercitatoriam uitam accedunt, omni materia seculari nudatos, intra philosophicam uitam cõstitui. Primariũ itaq; est, & cuius maxime curam gerere Christianum decet, ut à uitijs maliciæ uarijs illis ad diuersis denudetur, per quæ anima inquinatur. Secundo uero loco oportet etiam bonorum ac possessionum renunciationem facere, eum qui ad altam respicit uitam: nam materialium rerum cura ac studium, multam tentationem animæ exhibet. Quum igitur plures ad eundem salutis scopum respicientes communem inter se uitam susceperint, oportet hoc præ omnibus in ipsis obtinere, ut unum in omnibus sit cor, & uoluntas una, & desideriũ unum: & quẽadmodum Apostolus sancit, ut unum corpus fiat ex diuersis membris coaptatum, totus ille congregationis aceruus. Hoc autem aliter fieri non potest, nisi illud obtinuerit, ut non designetur nominatim alicui, neque uestimentum, neq; uas, neq; aliud quid ex his quæ ad communem uitam conducunt, quo singula ex his usus sint ac necessitatis, & nõ possidentis. Et quemadmodum incongruum est maiori corpori paruum uestimentum, aut paruo amplius quoddam: sed unicuique id quod moderatum est, & utile est & congruum, Sic etiam alia omnia, lectus, stratum, calidum amiculum, calceamentum, eius qui ualde opus habet, nõ possidentis esse debet. Quemadmodum enim medicamento uulneratus, non sanus utitur: sic etiam his quæ in indulgentiam corporis excogitantur, non delicians, sed is qui indulgentia opus habet fruitur. Quandoquidem uero uarij hominum mores sunt, & non similiter omnes de utilibus statuunt, ut ne aliqua seditio fiat, unoquoq; iuxta propriam uoluntatem uiuente, conuenit eum qui omnibus prudentia ac constantia & uitæ sinceritate cognitus est, præfici ut reliquis præeat, quo id bonum quod in hoc est commune omnibus imitantibus fiat. Quemadmodum enim si plures pictores unius faciei lineamenta pingant, omnes imagines inter se similes erunt, propterea quòd uni assimilatæ sunt: Sic multi mores si ad unius imitationem respiciant, in omnibus æqualiter bonum uitæ lineamẽtum elucescet. Itaq; ubi unus delectus ac prælatus est, omnes particulares uoluntates ociosæ erunt. Ad præminentem autem uoluntatem omnes deinceps effingentur, persuasi ab apostolico præcepto iubẽte, omnem animam potestatibus præminentibus subditam esse, & quod resistentes ipsis, sibijpsis iudicium capient. Vera autem & perfecta obedientia subditorum erga præfectum, in hoc declaratur, ut non solum ab absurdis ex consilio præfecti abstineant, sed neq; ea quæ laudabilia sunt citra illius sententiam faciant. Nam continentia & omnis corporalis afflictio ad aliquid utilis est. Verum si quis proprios motus sequens, quod sibijpsi placet fecerit, & cõsulenti præfecto non paruerit, maius peccatum erit quàm recte factum. Qui enim resistit potestati, dei ordinationi resistit, & obedientiæ merces maior est, quàm recte facti secundum continentiam. Itaq; porrò conuenit communem & æqualem omnibus inter se charitatem esse, uelut naturaliter ad singula sua membra homo se habet, æqualiter uolens uniuerso corpori sanitatem: nam & dolor uniuscuiusq; partis, æqualem exhibet corpori tristitiam. At queadmodum in nobisipsis, dolor uniuscuiusq; ægrotantis membri, æqualiter totum corpus attingit: sunt tamen alia alijs præstantiora membra: non enim similiter circa oculum, & circa pedis digitum afficimur, etiamsi dolor æqualis sit: Sic condolentem affectionem, & charitatis habitum æqualem omnium in congregatione uiuentium esse ab unoquoq; conuenit: dignitas tamen pro honestatis ratione, in his qui utiliores sunt prærogatiuam habebit. Quandoquidẽ uero mutui amoris omnes debitores sunt æquali affectus mensura, iniuria est in congregatione reperiri priuatas quasdam fraternitates ac contubernia. Qui enim unum prę alijs diligit, accusat seipsum, quòd erga alios non habeat perfectam charitatem. Æqualiter itaq; reijcienda est ex cõgregatione, & indecora pugna, & partialis dilectionis affectus. Nam ex cõtentione & pugna, fit inimicitia: ex partiali uero amicitia ac societate, suspiciones & inuidiæ oriuntur

tur, Vbiq; enim equalitatis priuatio, principium & causa inuidiæ ac inimicitiæ est inferioribus. Quapropter etiam mandatū à domino accepimus, ut bonitatem ipsius imitemur, qui solem suum similiter iustis & iniustis oriri facit. Quemadmodum igitur deus communem dat omnibus lucis participationem: sic etiam imitatores dei, communem & æqualem charitatis radium in omnes extendant, Vbi enim deficit charitas, illic omnino pro ea succedit odium. Si uero uelut Ioannes ait: Deus charitas est: omnino necesse est odium esse diabolum. Quemadmodum igitur qui charitatem habet, deum habet: sic qui odium habet, diabolum in seipso nutrit. Quapropter conuenit charitatem æqualem ac similem omnibus ab omnibus esse: honorem autem unicuiq; pro decoro fieri. At uero in his qui sic inter se coaptati sunt, corporalis cognatio nihil plus charitatis habebit, neq; si quis frater alicuius secundum carnem fuerit, aut filius, aut soror, in maiori fauore erga cognatum genere, quàm erga alios fiet ipsa sanguinis cōiunctio. Qui enim in his naturam sequitur, is accusat seipsum, quod nondum perfecte à natura discessit, sed adhuc à carne gubernatur. Porro sermo inutilis, & supinitas abalienata à deo per intem pestiuum mutuum colloquium interdicta sint. Verum si quid utile ad animarum ædificationem est, hoc solum loqui conuenit, & ea quæ utilia sunt ordinate decenti tempore dici debent ab eiusmodi personis, quibus loqui permissum est. Si uero quis ex inferioribus fuerit, expectet exhortationem præminentis. Cæterum susurri, & colloquia in aurem, & significationes per nutus, omnia hæc reiecta sint, propterea quod detractionis suspitionem susurrus habet. Et significatio per nutum, latentis alicuius negocij ac doli indicationem fratri exhibet. Talia autem odij ac suspicionis initium existūt. Quum autem necessarium fuerit mutuum colloquiū, mensura uocis in usu sit, ita ut eum qui propinquus est mitiore uoce cōpellemus: eum uero qui procul abest maiori uoce alloquamur. At eum qui alicui consilium dat, aut exhortatur ad aliquam rem, maiori & perterrefaciente uti, uelut contumeliosum absit à congregatione. Progressus autem, exceptis destinatis ac necessarijs exitibus, à domo exercitatoria nō datur. Quando uero nō uirorum solum sunt congregationes, sed etiam uirginum, reliqua quidem omnia quę relata sunt communia utrisq; erunt. Vnum autem nosse conuenit, quod uita inter mulieres maiorem & abundantiorem decorem exigit, item inopiæ uirtus, & silentij, & obedientiæ, & fraterni amoris, & sinceritas circa progressum, & cautio circa congressus, & mutuus inter ipsas amor, & non habere partiales societates, In omnibus enim his maiore studio uirginū uita transigi debet. Quæ præfecta est publicę disciplinæ, non quod iucundum est sororibus quærat, neq; studeat ab ipsis per ea quæ ipsi complacent separata esse, sed grauitas & reuerentia ac ueneratio circa ipsam semper sit. Nam hoc ipsam nosse oportet, quod eorum quæ præter decorum in communitate committuntur, illa coram deo rationem dabit. Et unaquæq; ex congregationis numero, à præfecta quærat non quod iucundum est, sed quod utile & commodum, neq; de his quę præcipiuntur inquirat. Talis enim consuetudo, meditatio ac studium excutiendi imperij est. Cæterū quemadmodum mandata domini citra expensionē suscipimus, gnari quod tota scriptura diuinitus inspirata, & utilis est, Sic & fraternitas præcepta præfectæ citra iudicationem suscipiat, ita ut quicquid præcipitur ac consulitur alacriter ac prompte perficiat, non ex tristitia, aut ex necessitate, quo obedientia ipsa mercedem consequatur. Sufferat autem non solum dum ea quæ ad sinceritatem pertinent docetur, sed etiamsi forte ieiunium prohibuerit magistra ipsa, aut assumptionem refectorij alimenti consuluerit, aut etiam aliud quid ad indulgentiam carnis tendens, necessitate exigente pręscripserit, omnia ęqualiter perficiat, persuasa quod quicquid ab illa dicitur lex est. Quum uero necessitate ita ferente, sermonem haberi oportuerit, de aliqua re à necessitate requisita, siue ad uirum aliquem, siue ad curæ publicæ præfectum, siue ad alium aliquem qui ad requisitam rem aliquid conferre potest, conuenit à præfecta sermonem ipsum haberi, in præsentia unius aut alterius sororis, quibus iam propter uitam ac tempus periculum non imminet amplius, ex eo quod in conspectum ac colloquium alicuius ueniunt. Si uero aliqua intelligit apud seipsam aliquid utile, suggerat idipsum pręfectæ, & per illam dicetur quod dici oportet.

EXERCITATORIA EPISTOLA AD QVANDAM Canonicam, VI.

SEGNES nos facit ad scribendum, quod non credamus epistolas nostras omnino ad dilectionẽ tuam perferri, sed ob maliciã tabellariorũ ad innumeros alios antea deuenire, & præsertim nũc rebus domesticis ita turbatis. Quapropter expecto modũ aliquẽ, ut reprehendas ac exigas à me uiolenter epistolas, ut hoc ipso signo cõiecturali an sint redditæ utar. Et nunc scribentes paratum habeamus cor nostrũ ad præstãtiæ tuæ memoriã conseruandã, & orandũ deum, ut det tibi quo perficias bonæ cõuersationis cursum, uelut decreuisti. Reuera enim non paruũ certamen est, ut is qui professus est, ea quæ ad professionẽ consequunẽ superinducat. Nam eligere quidẽ uitam secũdũ euãgeliũ cuiusq; est. Verum usq; ad minutissima obseruationẽ perducere, & nihil eorum quæ illic scripta sunt negligere, hoc à ualde paucis qui ad nostrã notitiam peruenerũt, recte perpetratũ est. Nimirũ & lingua ligata uti, & oculo instituto ad uolũtatẽ euãgelij, & manib. operari iuxta cõplacentię scopum, & pedes mouere, & singulis mẽbris sic uti, uelut cõditor noster ab initio ędificauit et disposuit. In amictu decorũ, in cõgressib. uirorũ cautela, in edulijs sufficiẽtia, in possessione rerum necessariarũ nihil superfluũ esse: hæc omia parua quidẽ sunt si simpliciter sic dicantur. Verum magnã sollicitudinẽ requirunt ut recte peragantur, id q̃d reuera comperimus. At uero in humilitate perfectio, ut neq; progenitorũ claritudinis recordemur, neque si quid insigne ex natura nobis adest, aut in corpore, aut in anima, ob hoc efferamur, neq; externas de nobis opiniones, elationis ac inflationis occasionẽ faciamus: hæc ex euãgelica uita dependẽt. Itẽ in cõtinentia firmitas, in orationib. sedulitas, in fraterno amore condolentia, erga egenos distributio, spũs submissio, cordis contritio, fidei sanitas, in tristitia æqualitas, ita ut nunq̃ nos destituat meditatio horrendi & ineuitabilis iudicij, ad quod festinamus quidem oẽs, paucissimi uero memores sunt ipsius, ac de ipsius euentu solliciti. Quum uero multa sint à diuina scriptura iudicata, & quæ peragi debent ab his qui deo cõplacere studẽt, de his solũ interea quæ in præsenti à nobis attacta sunt, quemadmodũ ex diuina scriptura didici, breui meminisse aut dicere proposui, necessarium de singulis testimoniũ perceptu facile existens, relinquẽs agnoscendũ his qui circa lectionẽ occupati sunt, qui sanè etiã ad docendũ alios sufficientes erunt. Quòd oportet Christianũ digna cœlesti uocatione sapere, & pro dignitate euangelij Christi cõuersari. Q, oportet Christianũ non sublesta mente esse, neq; abstrahi à quopiã à memoria dei, & uoluntatũ ac iudiciorũ ipsius. Quòd oportet Christianũ meliorẽ iustificationibus secundum legem esse in omnibus, & neq; iurare, neq; mentiri. Quòd nõ oportet maledicere, quòd non oportet cõtumeliam inferre, quòd non oportet pugnare, quod non oportet seipsum defendere ac ulcisci. Quòd non oportet malum pro malo reddere, quòd nõ oportet irasci. Q, oportet patientẽ esse quicquid tandẽ perpetiatur, & opportune redarguere iniuriantẽ, non affectu ulciscendi sui ipsius, sed desiderio corrigendi fratris secundum mandatũ dñi. Quòd non oportet contra absentẽ fratrem dicere aliquid scopo calumniandi ipsum, id quod est detractio, etiamsi uerum fuerit quod dicit. Quòd non oportet ridere, neq; ridiculos sufferre. Quòd oportet detrahentẽ fratri auersari. Quòd non oportet facetias loqui. Q, non oportet uaniloquũ esse, loquendo aliquid quod neq; ad utilitatem auditorũ pertinet, neq; ad necessariũ & concessum nobis à deo usum. Quare etiam operantes studeant quantũ eius fieri potest, ut cum silentio operenẽ: & bonos quoq; sermones illi moueant, quibus cõmissum est cum probatione dispensare sermonẽ ad fidei ędificationẽ, ut ne cõtristetur spũs sanctus dei. Quòd non oportet aliquẽ ex superuenientibus potestatẽ habere cõueniendi aut alloquendi aliquem ex fratribus, priusq̃ hi quibus rerum ac disciplinæ boni ordinis cura commissa est explorẽt, quõ placet deo ad cõmunem utilitatẽ. Q, non oportet uino mancipatũ esse, neq; circa carnes affectu inhęrere, & in summa circa nullũ cibum aut potum uoluptatẽ quærere: qui enĩ decertat, per omnia continens est. Quòd ex singulis quæ dantur ad usum, nihil uelut propriũ habere aut seponere oportet, & tamen curam omnibus uelut proprijs adhibere, & neq; ex abiectitijs quicq̃, si ita cõtingat, negligere. Quòd nõ oportet quenquã sui ipsius esse, sed uelut sub deo traditum his qui eiusdẽ animi sunt in seruitutẽ, sic & sentire & facerę omnia:

unumquenque uero in proprio ordine. Quòd non oportet murmurare, neque ob angustiā rerum necessariarū, neque ob laborē operum, ita ut habeant iudiciū de singulis his, illi quibus horum uisitatio demandata est. Q; non oportet clamorē fieri, neque alium quendam habitum aut motum, in quo denotatur indignatio aut abalienatio à certitudine quod deus adsit. Quòd oportet moderari uocē ad necessitatē. Quòd nō oportet aspere aut cōtemptim alicui respondere, sed in omnibus mansuetudinē ac reuerentiā erga omnes ostendere. Q; non oportet innuere oculo cum dolo, aut alio quopiam mēbri habitu uti, qui cōmoueat fratrem, aut contemptū detegat. Quòd non oportet gloriari in uestibus aut calceatu, nam hoc petulantia est. Quòd oportet uilibus uti ad necessitatē corporis, & nihil ad abundantiā insumere. nam hoc abusus est. Quòd nō oportet honorē quærere, aut primas uendicare. Q; oportet unumquenque omes sibijpsi præferre. Quòd non oportet absque subiectione esse. Quòd non oportet ociosum edere, si quidē operari potest: sed & eum qui circa recta facta ad gloriam dei occupatus est, seipsum cogere ad studiū operis pro uiribus præstandi. Q; oportet unumquenque ad probationē præfectorū cum ratione & certitudine omnia facere, usque ad edendū etiā ac bibendū ad gloriam dei. Quòd non oportet ab altera officina ad alteram trāsire, citra probationē eorū qui ad hoc designati sunt: nisi forte ineuitabilis necessitas in auxiliū impotētis redditi derepēte uocet. Quòd oportet unūquenque manere in quo uocatus est, & non transgredi propriā mēsuram, aut transire ultra præcepta, nisi qui ad hoc destinati sunt probauerint, quō placet deo. Quòd non oportet per cōtentionem aut litem ad aliquem, facere aliquid. Quòd non oportet inuidere aliorum profectui ac claritudini, aut gaudere ob alicuius defectus ac detrimenta. Quòd oportet in dilectione Christi cōtristari quidē ac conteri ob detrimenta fratris, gaudere uero ob recte facta. Quòd non oportet indifferentem esse ob peccantes, aut silentium de ipsis habere. Quòd oportet redarguentē, in timore dei cum omni misericordia redarguere, eo scopo ut conuertatur peccans. Quòd oportet eum qui redarguitur, aut increpatur sufferre, suam ipsius agnoscentem utilitatē in emendatione. Quòd non oportet, dum alius quidam accusatur, alium coram illo aut alijs quibusdam, accusanti contradicere. Verum si quando temeraria uisa fuerit alicui accusatio, priuatim sermonē ad accusantē habere, & certiorem facere aut certiorē fieri. Quòd oportet unumquenque pro uiribus placare eum qui aliquid contra ipsum mali habet. Quòd non oportet peccatori qui pœnitentiā egit, male facta obijcere, sed ex corde dimittere. Quòd oportet eum qui dicit se pœnitentiā egisse ob peccatū, non solum cōpungi ob peccata, sed etiam fructus pœnitentiæ dignos facere. Quòd propter prima peccata castigatus, & remissione dignus factus, si rursus peccauerit, grauius priore construit sibijpsi iræ iudicium. Quòd oportet post unam atque alteram admonitionem, perseuerantem in delicto suo, manifestari præfecto, si forte à pluribus reprehensus pudefiat ac reuereatur. Si uero neque sic correxerit scandalum suum, de cætero exscindi, & uelut ethnicū ac publicanum cōspici ipsum, ad securitatem eorum qui in studio obediētiæ operantur, uelut scriptum est: impijs corruentibus, iusti formidolosi erunt. Oportet autem & lugere ob ipsum, uelut membro de corpore resecto. Quòd non oportet super irritatione fratris solem occidere, ne forte nox inter utrosque intercedat, & in die iudicij crimen inexcusabile relinquat Quòd non oportet tempus expectare ad suijpsius emēdationem, propterea quòd de crastino securi non simus, quia multi multo consilio inito, crastinū non sunt cōsecuti. Quòd non oportet decipi per saturitatem uentris, per quam fiunt imaginationes nocturnæ. Quòd non oportet distrahi ad immodicam operationem, & sufficientiæ terminos transgredi, prout Apostolus dixit: habentes alimenta ac uelamenta, his contenti simus: nam redundantia supra necessitatē magnam auariciam declarat. Auaritia autem simulachrorum cultum demonstrat. Quòd non oportet pecuniæ cupidum esse, neque thesauros reponere ad inutilia, & ea quæ non oportet. Quòd oportet accedentem ad deum inopiam amplecti, & per omnia confixum esse timore dei, iuxta eum qui dixit: Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui. Det autem dominus ut cum omni perfectione, nos relata ad gloriam dei suscipiamus, & fructus spiritu dignos ostēdamus, iuxta uoluntatem dei & cooperante domino nostro Iesu Christo, Amen.

1. Tim. 6

Psal. 118

FORMVLARIS DESIGNATIO SVORVM SCRIPTORVM QVAE pertinent ad pietatis exercitationem, Sermo VII

Vum dominus noster Iesus Christus præcipiat, quod dico uobis in tenebris, dicite in luce, & quod ad aurem audiuistis, prædicate super tecta. Et Apostolus horrendum silentij iudicium ostenderit, dum ad seniores Ephesiorum dicit: Quapropter contestor uos hodierna die, quòd mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi quo minus annunciarē uobis omnem ueritatem & consilium dei: & nobis idem facere præceperit, dum ait: Hæc à domino contestans coram deo: Ego uero contestari ad faciē omnibus de præceptis dñi non possim, necessarium arbitratus sum scribere saltem ad omnium uestrum in Christo dilectionem: & meipsum quidem à iudicio liberare, uos aūt de pertinentibus ad uos certiores reddere, in nomine domini nostri Iesu Christi, quo neq; uos ex ignorantia in stimulū diaboli incidatis, qui sanè est peccatum ipsum, aut aliquod mandatū dei prætereatis, de quo scriptum est, Mandatū ipsius uita æterna est: & ab hac excidatis uelut dñs dicit, Qui non obedit filio, nō uidebit uitam, sed ira dei manet super ipsum: Neq; nos rei sanguinis eorum qui à peccato mortificati sunt, per silentium reperiamur. Præponetur aūt mihi iudicium, primum quidem declarās causam & periculum tantæ ecclesiarum dei, & uniuscuiusq; ad alterum discordiæ ac seditionis. Deinde uero demonstrationes ex diuina scriptura, de eo quod omnem transgressionem mandati, deus uehementer atq; horribiliter punit: quare etiamsi plurima quis rectè fecisse uidetur, pauca tamen aut etiā unum quod cumq; tandem mandatū neglexerit, aut etiam alio peccante indifferenter siluerit, & nō bonam æmulationem secundum dei iudicium ostenderit, ob hoc solum pœnas subibit, atq; etiamsi ex ignorantia tale quid admiserit, neq; sic pœnam effugiet. Post hæc cōplectetur piam dei & patris, & unigeniti filij eius & dei, & sancti spūs confessionē. Deinde eorū quę à scriptura nobis distincta sunt noticiā, à quibus abstinere oporret, & circa quę maxime studiosos esse oportet eos qui uitam æternā & regnum cœlorū desiderant. Sed & uniuscuiusq; gradus aut ordinis præcipua priuatim similiter apponenť. Ad hæc conabitur sermo noster ut ex sacris scripturis det uobis uelut characterē ac delineamentū Christiani summarium ac cōpendiarium, termini ac summæ cuiusdam rationē obtinentem. Et rursus characterem consimilem pręfectorū uerbi doctrinæ domini, in quibus & sinceritas & exacta puritas uitæ apparebit, & ut ita dicam, dignitas, eorū qui in hac perseuerant honeste uitam trāsigentes, elucebit. Ad hæc cōsequenter adiungentur à nobis ea quæ ad inquisitionē uitæ secundum deum, à fratribus interrogatus respondi. Quorū omnium exemplaria ad uestram in Christo dilectionem transmisi, ut compleatur in uobis & per nos id quod ab Apostolo dictum est, Hęc cōmenda fidelibus hominibus, qui etiam alios docere sufficientes erunt.

Act. 12 — Tit. 3 — Ioan. 12 — Ioan. 3 — 2. Tim. 2

DIVI BASILII MAGNI PRAEFATIO DE IVDICIO DEI, IANO CORNARIO medico physico interprete.

ER boni dei benignitatē ac erga homines amorem, & gratiam domini nostri Iesu Christi, secundum operationē sancti spiritus, ab errore traditionis ac doctrinæ externorum liberatus, ab antiquo uero & ab initio à Christianis parentibus educatus, ab ipsis quidem à puero sacras literas didici, ducentes me ad ueritatis cognitionē. Postq; aūt in uirum euasi, & peregrinationibus sæpe usus, & negotijs rerum pluribus ut par est obiectus, in alijs quidem artibus ac scientijs, tantā inter illos ipsos mutuamq; concordiam cōperi, qui singulas diligēter appetunt ac exercent. In sola aūt ecclesia dei, pro qua Christus mortuus est, & spiritū sanctum super ipsam opulenter effudit, tantam diuersitatē, & excellentē tum inter ipsos mutuò, tum ad diuinas scripturas, multorū dissensionem conspicatus sum: & quod horrēdissimū est, ipsos illius præfectos in tanta inter se diuersitate sententiæ ac opinionis cōsistentes, ut tanta itidem contrarietate aduersus domini nostri Iesu

Iesu Christi mandata utentes,& immisericorditer quidem ecclesiam dei distrahentes, immodice uero ouile ipsius cōturbantes,ut & in ipsis impleatur nūc, si unquàm aliàs inæqualitatis doctoribus exortis,illud:Ex uobisipsis exurgent uiri loquentes peruersa,ut auellant discipulos retro ipsos. Quum hæc & talia uiderem, & ad hæc dubitarem, quæ & unde esset tanti mali causa, primū quidem uelut in profundis tenebris progrediebar,& uelut in iugo aut libra modo huc,modo illuc inclinabam, dum alius aliàs aut ad seipsum me traheret,propter diuturnam hominū cōsuetudinem: aut rursus protruderet,propter cognitam in diuinis scripturis ueritatem. Quū autē diutius hæc paterer, & causam quam dixi perscrutarer, recordatus sum libri Iudicū, qui narrat quidē quod unusquisque quod rectum in oculis ipsius uidebat̄,faciebat:declarat aūt simul etiam causam,per hoc quod prædixit,In diebus illis non erat rex in Israel. Horum itaque recordatus,reputabam apud meipsum etiam de præsentibus illud,quod dictu quidē horrendū fortassis ac mirabile est,cōsideratu autem uerissimū, nunquid & nunc ob cōtemptum unius & magni uiri & solius uniuersorum regis ac dei,talis dissensio ac pugna in ecclesia existit:unoquoque à dñi nostri Iesu Christi doctrina discedente, & ratiocinationes ac terminos ac summas proprias ex autoritate cōstituente,& magis imperare aduersus dominum,quàm regi à dño,uolente.Hoc sanè mecū reputans,& ad excellentiā impietatis cōsternatus,diutius perscrutās,credebam persuasus nihilo minus etiā ex uitæ rebus ac negocijs,ueram esse prædictā causam. Videbā eñ omnē multitudinis disciplinā ac cōcordiam hactenus recte cōsistere,donec erga unū aliquē principē obedientia aliorū in cōmuni seruet̄. Omnē aūt discordiā ac seditionem,insuperque multorū principatū,ex rebellione ac cōtemptu principatus induci. Ego uero aliquādo etiā apum multitudinē exercitus modo educi naturæ lege uidi,& propriū regē ordinate sequi. Et multa quidē ego talia uidi,multa item audiui. Sciunt aūt etiam plura qui circa hæc sunt occupati, ut etiā ex his uerū esse ostendat̄ id quod dictū est. Si eñ eorum qui ad unū nutum respiciūt,& uno rege utunt̄,propria est boni ordinis disciplina unà cum concordia:profectò discordia omnis ac seditio signū est cōtemptū principatus. Iuxta eandē sanè rationē,talis & ad mandata dñi dissensio,& mutua discordia quæ in nobis reperit̄,declaratio fuerit, aut secessus à uero rege,iuxta illud,Solum qui detinet nūc detineat donec è medio secedat: aut abnegationis ipsius,iuxta hoc,Dixit insipiens in corde suo nō est deus: cuius uelut signum quoddā aut declaratione inferet:corrupti sunt,& abominabiles facti sunt in studijs suis. Hic equidem uelut expressam imaginē eiusmodi impietatis clàm in anima delitescentis,apparētem maliciā diuinus sermo demonstrauit. At B.apostolus Paulus uehementius ad timorē iudiciorum dei cōuertens eos qui non perdiderunt cor,hoc supplicij loco decernit,condemnari eos qui ueræ cognitionis dei negligentes sunt. Quid eñ dicit?Et quemadmodū non probauerunt dei cognitionē habere, ita tradidit eos deus in reprobā mētem,ut facerēt quæ non cōueniebat,repleti omni iniustitia, malicia, auaricia,pleni inuidia,& cætera. Atque hoc iudicium arbitror Apostolū pronunciasse, nō à seipso,Christū eñ habebat in seipso loquētem:sed ex illa ipsius uoce inductū, in qua dicit,propterea se in parabolis loqui ad turbas,ut ne intelligāt diuina euangelij mysteria,qui ipsi iam oculos suos concluserāt,& auribus grauiter audiebāt, & crassefactū fuerat imprudēs cor ipsorū:ut haberent pro supplicio,sufferre circa maiora cæcitatē,qui ultro anteuertissent,& occæcato animæ oculo obscurati essent. Quod ipsum formidans sibi accidere, dixit:Illumina oculos meos,ne unque obdormiam in mortem. Ex his igitur ac talibus manifestum esse reputabā mecum,quod in uniuersum affectuum malicia propter ignorantiam dei,aut reprobam cognitionem accedit. Priuatim uero dissensio multorum inter se,propterea quod indignos seipsos faciant præfectura Christi, contingit. Cæterū ad talis uitæ consideratione si quādo etiam uenire statuissem,neque metiri poteram magnitudinē eiusmodi stupiditatis,siue temeritatis, siue dementiæ: aut propter excellentiam maliciei,aut non habeo quod dicam. Si eñ etiam in brutis sic consistere comperimus mutuam concordiā,propter obedientiam uidelicet erga præfectum,quid nam dixerimus nos qui in tanta inter nos seditione,& tanta aduersus mandata domini contrarietate reperimur? Aut nō hæc omnia putamus, nunc quidem ad doctrinam ac conuersionem nostram à bono deo proposita esse? In magna uero ac horrēda illa iudi-

Act. 20
Iud. 18
Psal. 13
Rom. 1
Mat. 13
Psal. 12

cij die, in cõfusionem ac cõdemnationem eorum qui eruditi ac emendati nõ sunt pro-
Esa. 1 ducenda esse: ab ipso qui etiam iam dixit, & semper dicit: Cognouit bos possessorẽ, &
asinus præsepe domini sui, Israel autẽ me nõ cognouit, & populus me nõ intellexit. Et
1. Cor. 12 multa alia eiusmodi. Illud porrò quod ab Apostolo dictum est, Siue patitur unum mem
brum, compatiunt omnia membra: siue glorificatur unum membrũ, congaudent om-
nia membra, Et hoc, Vt nõ sint scissuræ in corpore, sed idem pro se mutuo curent mem
bra, ab una uidelicet inhabitante anima cõmota, cuius gratia sic disposita sunt: Ego qui
dem puto, ut seruetur talis consequẽtia ac disciplina multò magis in ecclesia dei, ad quã
dictũ est: Vos estis corpus Christi, & membra ex parte: cõtinente nimirum & coaptan-
te ac cõnectente unumquemq; alteri ad concordiam, uno & solo uero capite, quod ip-
sum est Christus. Apud quos uero nõ consistit cõcordia, non seruaẽ uinculũ pacis, non
mansuetudo in spiritu custodiẽ, sed & seditio, & lis, & æmulatio reperiẽ, multæ quidem
audaciæ fuerit tales membra Christi nominare, aut ab ipso regi dicere: simplicis autem
mentis fuerit confidẽter dicere, quod obtinet illic ac regnat sapientia carnis, iuxta Aposto
li uocem, stricte quidẽ dicentis, Cui exhibebitis uos ipsos seruos ad obedientiã, serui e-
Rom. 6 stis eius cui obeditis: recensentis autẽ manifeste talis sapiẽtiæ proprietates, uelut quũ di-
cit, Vbi eñ in uobis æmulatio & cõtentio & factiones, nónne carnales estis: docentis
2. Cor. 12 aũt lata sententia, tum difficultatẽ exitus ipsorum, tum quod nihil cõmune habent ad pieta
tem, dum dicit: Sapiẽtia carnis, inimicitia est aduersus deũ, legi eñ dei nõ subijcitur. Ne-
que eñ potest: quia nemo pôtest, inquit dñs, duobus dñis seruire. Deinde uero quũ ip-
Mat. 6 se unigenitus filius dei dñs noster Iesus Christus per quẽ omnia facta sunt, clamet, De-
Ioan. 6 scendi de cœlo, nõ ut faciam uoluntatẽ meã, sed uoluntatẽ eius qui me misit, patris. Et, à
meipso facio nihil. Et, mandatũ accepi quid dicã, & quid loquar. Et spiritus sanctus qui
magna & mirabilia dona distribuit, & omnia in omnib. operatur, à seipso nihil loquaẽ,
Ioan. 12 sed quæcunq; audierit à domino, hæc loquaẽ: quomodo nõ multò magis penitus ne-
cesse est ecclesiam dei, studio habentem seruare unitatẽ spiritus in uinculo pacis, imple
Act. 2 re illud quod in Actibus dictum est, Multitudinis credẽtium erat cor unũ, & anima u-
na: nullo uidelicet propriam uoluntatẽ producẽte, uerum omnibus in cõmuni quæren-
tibus in uno sancto spiritu, unius domini Iesu Christi uoluntatem, qui dixit: descẽdi de
cœlo, nõ ut faciam uoluntatem meã, sed uoluntatẽ eius qui me misit, patris: Ad quẽ di-
cit, Non pro eis autem rogo tãtum, sed & pro his qui credituri sunt per sermonẽ ipsorũ
in me, ut omnes unũ sint. In his & pluribus silentio præteritis, adeò manifeste ut nihil cõ
tradici possit certior factus, necessariam esse à tota simul dei ecclesia, secũdum uolunta
tem Christi in spiritu sancto cõcordiam: periculosam uero ac perniciosam, in mutua se-
ditione, erga deum inobedientiam, Qui eñ nõ obedit filio, inquit, non uidebit uitam,
sed ira dei manebit super ipsum: illud consequens esse duxi de cætero expendere, Quæ
nam peccata ueniam apud deum habere possint: & ob quæ ac qualia peccata, reus ali-
quis fit iudicij inobedientiæ. Reperio itaq; relectis diuinis scripturis in ueteri ac nouo
testamento, neq; in multitudine delictorũ, neq; in magnitudine peccatorũ, uerum in so
la transgressione cuiuscunq; tandem præcepti, inobedientiã erga deum palàm iudica-
ri, & cõmune cõtra omnem inobedientiã iudiciũ dei. In ueteri quidem horrẽdum illum
Ios. 7 ipsius Achar legẽs finem. Aut historiã de eo qui in sabbato ligna collegit. Quorũ uter-
Num. 15 que nihil unquam aliàs, nõ in deum peccasse, nõ in hominem iniuste fecisse, non mag-
num quid, nô paruum omnino reperitur. Sed hic quidem ob solam ac primam lignorũ
collectionem, inexcusabilem dat pœnam, neq; pœnitẽtiæ loco inuento. Nam præcep-
to dei ab omni populo e uestigiò lapidibus obruitur. Ille uero quod solum subtraxerat
quid de donarijs ac oblationibus nondum in synagogam illatis, neq; assumptis ab his
qui ad talia destinati sunt: causa interitus non solum sibijpsi, sed & uxori & liberis, insu-
perq; ipsi tentorio cum omnibus suis factus est. Iam uero etiam omnem populũ, ipsius
peccati malum instar ignis depopulaturũ erat, atq; hoc neq; sciẽtem quid factum esset,
neq; conscium ei qui peccauerat, nisi breui ex casu occisorum uirorum: & cõtritus qui-
dem est populus, percipiens iram dei, procidit autem unà cum senioribus inspergens
puluerem Iesus filius Naue, & sic per sortem deprehensus reus, relatam pœnam dedit.
At dicet fortassis aliquis, suspectos esse hos meritò etiam ob alia peccata, propterea quod
etiam

etiam in his deprehensi sunt, uerum sacram scripturam horum uelut grauiorum & mor
re dignorum mentionem fecisse. At etiamsi talis ualde fuerit audax ad apponendum a-
liquid & detrahendum, num & Mariæ sororis Mosis multitudinem peccatorum accu- Num. 12
sabit? cuius uirtutem nullum credentium latere puto. Hæc quia cõtra Mosen solũ quid
dixit, in contemptus loco, & hoc uerum: uxorẽ enim, inquit, Æthiopissam sibi accepit:
tantam indignationem dei experta est, ut neq; ipso Mose supplicante, remitteretur ipsi
peccati pœna. Itaq; quum ipsum uideo Mosen dei seruum, magnum illum, tot ac tantis
honoribus à deo dignum factum, & ita sæpe ipsius testimonio ornatũ, ut audierit, No- Exod. 33
ui te præter omnes, & inuenisti gratiam coram me: hunc quum uideo in aqua contradi-
ctionis, nullius alterius rei gratia, quàm ubi solum populo murmuranti ob aquæ penu-
riam dixerat, Num ex hac petra educemus uobis aquã? huius solius dicti gratia statim Exod. 17
minas suscipere, quod ad terram promissionis peruenturus non esset, quæ sanè erat tũc
caput promissionum ad Iudæos: quum uideo hunc rogantẽ, & ueniam non consequen
tem, quum uideo ipsum propter tot rectè facta, nulla uenia ob breue illud dictum dig-
num fieri, reuera uideo dei seueritatem, uelut Apostolus ait, reuera illud uerum esse cre Rom. 11
do, si iustus uix seruatur, impius & peccator ubi apparebit? Et quid hæc dico? Quũ hor
rendam illam dei sententiam audio, quam etiam contra eum qui unum mandatũ ex ig-
norantia transgreditur, pronunciat, non habeo quomodo pro meritò, iræ magnitudi-
nem extimescam. Scriptum est enĩ, Et anima si peccauerit, & fecerit unum de omnibus Leuit. 4
mandatis dñi, quæ facere nõ oportet, & non nouit, & deliquerit, & acceperit peccatũ,
afferet arietem immaculatum ex ouibus precio argenti, in delictũ ad sacerdotem: & pla
cabit pro ipso sacerdos de ignorantia quam ignorauit, & ipse non nouit, & remittetur
ipsi: deliquit enim delictum coram domino. Si uero in delinquentibus per ignorantiã
adeò ineuitabile est iudicium, & pro purgatione sacrificium necessarium, quod etiam
iustus Iob testatur se offerre pro filijs: quid dixerit quis de his qui peccant scienter? aut Iob 1
de his qui dum illi peccant, silentium agunt? Et ne uideamur coniecturis solum uerisi-
milibus indignationem contra hos reputare, necessarium est rursus ipsam diuinam scri
pturam in memoriam reuocare, quæ ad præsens etiam per unam historiam iudicium ta-
lium declarare sufficiet. Et filij, inquit, Eli sacerdotis, filij pestes. Hi aũt quũ tales essent, 1. Reg. 2
quod non increpauit ipsos uehementius pater ipsorum, talem longanimitati dei iram
cõmouit, ut insurgentib. alienigenis, filij illi ipsius occiderentur, in bello in una die, su- 1. Reg. 4
perareturq; uniuersus populus, & multi ex his caderent, fierentq; etiã circa arcam san-
cti fœderis dei, quæ neq; audita unq̃ antea sunt, ut quam neq; Israelitas, neque ipsos sa-
cerdotes omnes, neq; semper attingere phas erat. Et locus ipsam quisq; prout contigit
suscipiebat, & contigit ipsam à manibus impijs alias aliunde transferri, & pro sanctis, in
templa simulachrorũ deponi. In quibus quantum cõtigerit esse etiam contra ipsum dei
nomen risum ac subsannationẽ ab ipsis alienigenis, facile coniectare licet. Ad hæc etiã
ipse Eli finem miserrimum sortitus scribitur, acceptis minis etiam semen ipsius à sacer-
dotali dignitate amouendũ esse, id quod etiam factum est. Talia acciderunt populo, ta-
lia passus est pater, propter filiorũ iniquitatẽ, qui etiam propriæ uitæ gratia nullũ unquã
crimẽ incurrit, atq; illis ipsis peccantibus silentiũ non egit, sed multũ admonuerat, ut ne
amplius in similibus perseuerarent: Ne filij dicẽs, ne facite. nõ boni sunt rumores quos
audio de uobis. & uehementius adhuc peccati magnitudinẽ adstruens, horribilius pe-
riculum ipsis produxit, Si enĩ peccans peccauerit homo, inquit, in hominẽ, orabũt pro
ipso ad dominũ. Si uero in deum peccauerit, quis orabit pro ipso? At tamen quoniam
uelut dixi, nõ decentem æmulationẽ cõtra ipsos ostendit, facta sunt ea quæ relata sunt.
Talia equidẽ plurima in ueteri testamento reperio contra omnem inobedientiam iudi
cia. Rursus aũt ubi ad nouũ deuenio, dum dñs noster Iesus Christus neq; per ignoran-
tiam admissa à pœna exoluit, uerũ uehementiores minas cõtra eos qui scienter peccãt,
intendit, ubi ait: Ille aũt seruus qui nouit uoluntatẽ dñi sui, & nõ præparauit seipsum, ne
que fecit uoluntatem ipsius, multas plagas accipiet: Qui uero nõ nouit, plagis autem di Luc. 12
gna fecit, paucas accipiet: Quum reperio eiusmodi sentẽtias ipsius unigeniti filij dei, &
sanctorum apostolorũ contra peccãtes indignationẽ: totq; ac tanta mala eorũ qui quod
cunq; tandem peccatũ admiserunt, non pauciora, imò plura his quæ ex ueteri sunt re-
lata

lata:addisco iudicij uehementiam.nam cui cōmiserunt multū,ab ipso abundantius exigent.Ecce itaq; qualia dicit B.Paulus,& uocationis dignitatem & contra omne peccatum indignationem simul cōmonstrans.Arma militiæ nostræ non carnalia sunt,sed po-
2.Cor.10 tentia deo ad destructionem munitionū,consilia destruentes & omnem altitudinē efferentem se aduersus cognitionem dei,& captiuū ducentes omnem intellectū in obedientiam Christi:& non hoc solum,sed & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.Vbi si quis expendat singula relata diligētius,cognoscere poterit diuinæ scripturæ uoluntatē exactius,quod nō sinit nos fraudulentis quibusdā opinionibus errare,ut uniuscuiusq; anima in peccatum delaberetur,& putaret aliqua quidē peccata puniri,aliqua uero impunita dimitti.Sed quid dicit,consilia destruentes, & omnē altitudinem efferentē se aduersus cognitionē dei?ut omne peccatū propter diuini mādati contemptum,altitudo efferens se aduersus cognitionem dei, dicatur: id quod etiā in libro Numerorum clarius ostenditur.Postq; enim enumeratis peccatis inuitis, & ordinatis oblationibus pro ipsis,transire iam pararet ad leges cōuenientes populo sanciendas e-
Cap.15 tiam de uoluntarijs,sic incipit:Et anima quæ fecerit in manu superbiam: manum superbiæ uocans audaciam eorum qui uoluntarie peccant,quam Apostolus altitudinē efferentem se aduersus cognitionem dei nominat.Anima igitur,inquit,quæ fecerit in manu superbiā:siue indigena,siue aduena fuerit ille,hic deum exasperat, & exterminabitur anima illa è medio populi sui:quia uerbū domini uilipendit, & mandata ipsius dissipauit:extritione exteretur anima illa,peccatū ipsius in ipsa.Hic obseruandum illud est,q; si nō extritione exteretur anima illa,peccatum ipsius nō in ipsa solū, sed & in eos qui bonam æmulationem nō ostenderunt,uelut in multis locis scriptū est, & sæpe factū est.Et ut ex minoribus erudiamur de timore in maioribus,qualem indignationem contra in-
Deut.14 obedientes sacerdoti aut iudici faciat in Deuteronomio cōsideremus.Dicit itaq;,Et homo qui fecerit in manu superbiam,ita ut nō obediat sacerdoti assistenti ad ministrandū in nomine domini dei tui,aut iudici quicunq; fuerit in diebus illis: morietur homo ille, & tolles prauum ex Israel,& omnis populus qui audierit,timebit, & nō amplius impij erunt.Ad quæ sanè respicere par est,quo quis pro rei dignitate commotus, horribilius consternetur.Deinde dicit,& captiuum ducentes omnē intellectum in obedientiam Christi.Omnem intellectum,nō hunc aut illum:& in promptu habentes ulcisci, & hic rursus nō hanc aut illam,sed omnem inobediētiam.Profectò decepit nos pessima consuetudo:profectò magnorum malorū causa nobis fuit peruersa hominum traditio,quę aliqua uidelicet peccata auersatur,alia uero indifferenter eligit,& contra aliqua uehementer se indignari simulat,uelut cædem & adulterium & consimilia.Aliqua uero neque nuda saltem increpatione digna censet,uelut iram,aut conuitium,aut ebrietatem, aut auariciam,& quæcunq; talia.Contra quæ omnia etiam alibi eandem sententiā pronunciauit in Christo loquens Paulus, dicens quod qui talia faciunt, digni morte sunt. Vbi autem omnis altitudo quæ se effert aduersus cognitionem dei destruitur,& omnis intellectus in obedientiam Christi captiuus ducitur, & omnis inobedientia æqualiter punitur,illic nihil indestructum,nihil impunitum dimittitur, nihil extra obedientiam Christi relinquitur:Cōmunem enī & maximam impietatem cōtra omnem inobedientiam ostendit Apostolus Paulus,dum illud dixit:Qui in lege gloriaris,per transgressionem legis deum ignominia afficis.Nunquid igitur hæc sermones solū sunt, & non res?
Rom.2 Ecce itaq; in Corintho ille qui uxorē patris habebat,nulli alij crimini obnoxius quàm huic soli,non solum ipse traditur satanæ in perniciem carnis, donec dignis pœnitentiæ fructibus corrigatur peccatum,sed totam simul ecclesiam,quia peccatum nō reprehen-
1.Cor.5 dit,illis criminibus obijcit.Quid uultis?cum uirga ueniam ad uos?& paulò post,& uos inflati estis,& non potius luxistis, ut tolleretur è medio uestrum, qui facinus hoc per-
Act.5 petrauit.Quid uero Ananias ille in Actis?Quid aliud mali fecisse reperitur,quàm illud ipsum.Vbi itaq; tanta ira dignum uidetur?Quum proprias uendidisset possessiones,attulit pecunias,& deposuit ad pedes apostolorum,ubi detraxisset aliquid de precio.Ob hoc factum eadem hora unà cum uxore morte condemnatur, neq; sermones de pœnitentia ob peccatum discere dignus factus, non ut compungeretur saltem ob hoc temporis spacium reperiens, non præfinitum ad agendam pœnitentiam tempus accipiens

cipiens.Ille autem talis ac tanti iudicij minister,ille tantæ dei iræ in eum qui peccauit e-
xecutor,B.Petrus ille omnibus discipulis prælatus,& solus amplius quàm alij testimo-
nium adeptus ac beatus prædicatus,cui claues regni cœlorum concreditæ sunt,quũ au
dit à domino,Nisi lauero te,non habes partem mecum, quale nam & quomodocunque Ioan.13
lapideum cor,non ad timorem ac tremorem iudiciorum dei concitabit?atque hoc quum
nullius peccati,nullius contemptus significationem dederit:uerum potius excellẽti er-
ga dominum honore usus sit,& cõuenientem seruo ac discipulo reuerentiã ostenderit.
Quum enim uidisset suum & omnium deum ac dominum,& regem & herum,& præ-
ceptorem ac saluatorem,& simul omnia in ministri habitu,linteo cinctum & pedes ip-
sius lauare uolentem,statim uelut propriam indignitatem percipiens,& à dignitate ac-
cedentis consternatus exclamauit,Domine tu meos lauas pedes? Et rursus,Nõ laua-
bis pedes meos in æternum.Ob hoc tantas suscipit minas,ut nisi rursus gnarus uerita-
tis uerborum domini,per obedientiam contradictionem correxisset,nihil sane ex præ-
gressis recte factis,nihil ex proprijs uirtutib. nihil de domini prædicationibus donisque
ac promissionibus,& neque ipsa dei & patris talis ac tãtæ erga filium unigenitũ bonę uo-
luntatis reuelatio,præsentes minas mitigare sufficeisset.Cæterum si hæc recensere uolo,
quæ in ueteri ac nouo testamento reperio, deficiet me tempus.Iam uero quũ etiam ad
ipsas deuenio domini nostri Iesu Christi in euangelio uoces,& ad uerba eius qui iudica
turus est uiuos ac mortuos,quæ omni historia, & omni alia demonstratione apud cre-
dentes magis sunt fide digna:multã quidẽ in ipsis addisco obedientiæ in omnibus er-
ga deum,ut ita dicam,necessitatem,nullam autem omnino in nulla re relictã nõ pœni-
tentibus inobedientiæ ueniam,nisi quid aliud audere licet & in animum sumere,ad nu-
das adeò manifestasque ac absolutas sententias.Cœlum enim,inquit,& terra transibunt, Mat.24
uerba autem mea non transierint.Non est hic differentia,non est diuisio, nihil usquam
ex toto relictum est.Non dixit hæc aut illa,sed uerba mea,omnia simul non transierint.
Scriptum est enim,fidelis dominus in omnibus sermonibus suis,siue interdicens quod Psal.144
cunque tandem,siue præcipiens,siue promittens, siue minans:& siue in actione interdi-
ctorum,siue in defectu præceptorum.Quod enim ex æquo & malorum actio & bono
rum operum defectus punitur,sufficiebat quidem & ad demonstrationem, & ad certi-
tudinem,animæ non omnino ex incredulitate ægrotanti, antea relatum de Petro iudi-
cium: qui non interdictum quid fecit, neque tale quoddam præceptum reliquit, quod
segniciem aut contemptum relinquentis declararet:uerum honorem & ministerium
à domino solum admittere ueritus,tales minas suscepit,quas non effugisset, nisi uelut
prædictum est,iram celeritate ac uehementia correctionis præuertisset. Uerumtamen
quia bonus & misericors deus,longanimis ac patiẽs,erga nos bonam uoluntatem ha-
bet,ut idem sæpe nobis & per multa demonstret, quo per multitudinem & frequentiã
anima uix tandem commota & perfusa,diuturnam iniquitatis consuetudinem detere-
re possit:illorum solum ad præsens meminisse necessarium est,qui in magna ac horren-
da iudicij die ex sinistris domini nostri Iesu Christi consistunt,ad quos dixit ille qui om-
nem iudicij potestatem à patre accepit,qui uenit ad illuminandum occulta tenebrarũ,
& manifestandum consilia cordium: Abite à me maledicti in ignem æternum, qui pa-
ratus est diabolo & angelis ipsius: & induxit causam, non dicens quia occidistis, aut
scortati estis,aut mentiti,aut alicui iniuriam fecistis,aut aliud quid ex interdictis,uel mi-
nutissimum saltem fecistis: Sed quid? quia bona opera neglexistis. Esuriui enim, & nõ
dedistis mihi edere,sitiui,& nõ potastis me:peregrinus eram,& nõ collegistis me . Nu-
dus eram,& non amicijstis me,Infirmus & in carcere eram,& non uisitastis me . Hæc &
talia per boni dei gratiam,qui uult quidẽ omnes homines saluari,& ad ueritatis cogni- 1.Tim.2
tionem peruenire,docet autem hominem cognitionẽ,in diuinis scripturis edoctus, &
horrendissimæ causæ,talis multorum inter se,& ad mandata domini nostri Iesu Christi,
dissensionis gnarus,eruditusque horribile illud tantæ iniquitatis iudicium,& cognitũ ha
bens omnẽ inobedientiã omnis iudicij dei æqualiter puniri: Insuper autem & horren-
dum illud iudicium edoctus,quod super eos qui non peccauerunt, procedit, & tamen
iræ participes facti sunt,propterea quod nõ bonã æmulationẽ contra eos qui peccaue-
runt,ostenderunt,etiamsi sæpe neque cõscij peccati fuerunt:necessarium arbitratus sum,
quan-

quanquam sero, propterea quod semper expectarim eos qui idem pietatis certamen assumpserunt, & in meipso solo non tantum fiduciæ habuerim, attamen fortassis haud intempestiue, nunc saltem proponere collecta ex diuinitus inspiratis scripturis, ea quæ displicent deo, & in quibus complacentiam habet, ad commonefaciendos eos qui pie tatis erga deum certamen exercent. Atq; hoc quantũ eius per me fieri potest iuxta com munes preces, quo digni fiamus gratia domini nostri Iesu Christi, & doctrina sancti spi ritus, ita ut resiliamus quidem à propriarum uoluntatum consuetudine, & humanarum traditionum obseruatione, procedamus autem secũdum euangeliũ beati dei Iesu Chri sti domini nostri. Et ubi in præsenti tempore cõplacenter ipsi uixerimus, tum per uehe mentiorem ab his quæ prohibita sunt secessum, tum diligentiorem eorum quæ appro bata sunt obseruationem, in futuro immortalitatis seculo iram uenientem super inobe dientiæ filios, effugere possimus, & digni inueniri æterna uita, & cœlesti regno promis so à domino Iesu Christo omnibus seruantibus testamentum ipsius, & in memoria ha
Gal. 5 bentibus mandata eius, ita ut faciant ipsa. Porrò recordatus Apostoli qui dixit, In Chri sto Iesu neq; circumcisio quid ualet, neq; præputium, sed fides operans per dilectionẽ: consequens simul ac necessarium duxi, sanam fidem, & piam sententiam de patre & fi lio ac sancto spiritu apponere prius, atq; sic moralia insuper adiungere.

DIVI BASILII MAGNI DE FIDEI CONFESSIONE sermo, Iano Cornario medico physico interprete.

VM per boni dei gratiam, iussionem pietatis uestræ dignã cognouissem dilectione in Christo erga deum, in qua piæ fidei cõfessionem conscriptã à nobis requisiuistis, primum quidem sentiens meam humilitatem ac debilitatem, cunctabar ad respondendum. Ubi uero recordatus sum Apo-
Rom. 12 stoli qui dixit, sufferentes alter alterum in dilectione. Et rursus, Corde eñ creditur ad iusticiã, ore uero fit confessio ad salutem, nõ uacare periculo arbitratus sum uobis contradicere, & salutare cõfessionẽ silentio præterire, fiduciam habens per Chri stum ad deum, uelut scriptum est, nõ quod sufficiẽtes simus à nobisipsis cogitare quid, uelut ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est: qui tunc quidem illos, nũc uero etiam nos, atq; hoc per uos sufficientes fecit, ut simus ministri noui testamenti, nõ literæ, sed spiritus. Ministri autem fidelis proprium esse nouistis omnino etiam ipsi, ut quod ipsi à bono domino ad dispensandum in conseruos concreditum est, id ipsum cõseruet his in corruptum & inadulteratum. Quare & ego debitor sum, ut quæ ex diuina scriptura di-
Mat. 3 dici, ea uobis prout deo placet, ad cõmunem utilitatem apponam. Si enim ipse domi-
Col. 2 nus, in quo bene complacitum est patri, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & cogni-
Ioan. 12 tionis occultati, qui omnem potestatem, omnẽ iudicium accepit à patre: mandatũ dedit mihi, inquit, quid dicam, & quid loquar, Et rursus, Quæ igitur ego loquor, quemad modum dixit mihi pater, sic loquor: & ipse spiritus sanctus à seipso nõ loquitur, sed quæ cunq; audierit ab ipso, hęc loquitur: quanto magis nobis pium simulq; securum est hoc sapere ac facere in nomine domini nostri Iesu Christi? Quàm diu igitur cõtendere aduersus insurgentes per occasionem hæreses oportebat, sequẽs antegressos, consequẽs duxi ad diuersitatẽ conseminatæ à diabolo impietatis, inductas blasphemias reluctantibus uocibus impedire aut etiam euertere, idq; aliàs aliis, prout necessitas ægrotantiũ cogebat, & his sæpe non scriptis, attamen non abalienatis à pia scripturæ sentẽtia. Quẽ admodum sane & Apostolus sæpe fecit, græcis uerbis ad proprium scopum uti non auersatus. Nunc uero ad communẽ nostrum ac uestrum scopum conueniens putaui, in simplicitate sanæ fidei iussionem uestræ in Christo dilectionis explere, traditurus quæ didici ex diuina scriptura, abstinendo quidem à nominibus ac uerbis illis, quæ ipsis in dictionibus in diuina scriptura nõ habentur, sententiam tamen illam in scriptura sitam conseruant. Quæ uero ad dictionis peregrinitatem, etiam sententiam nobis peregrinam inducunt, & quæ non reperiũtur à sanctis usurpata, ea ut peregrina & aliena à pia fide omninò auersaturus. Fides quidem igitur est assensus non hæsitans de his quæ audita sunt in certitudine ueritatis, & prædicata sunt per gratiam dei, quam ostendit Abraham

raham,qui teſtimonium habet,quod nõ hæſitauit per incredulitatem, ſed in fide potẽs fuit,dans gloriam deo,& certus de eo quod quicquid promiſit, potẽs eſt etiã facere. Si autẽ fidelis eſt dominus in omnibus ſermonibus ſuis, & fidelia omnia mandata ipſius, cõfirmata in ſeculũ ſeculi,facta in ueritate & rectitudine: manifeſta eſt elapſio à fide, & ſuperbiæ crimen,aut reprobare quid ex his quæ ſcripta ſunt,aut ſuperinducere quid ex non ſcriptis, quum dominus noſter Ieſus Chriſtus dixerit, Oues meæ uocem meam audiunt:& ante hoc retulerit, Alienũ autẽ nõ ſequuntur,ſed fugient ab ipſo,quia non nouerunt uocẽ: Et Apoſtolus in exemplo humano uehementius interdixerit apponere aut detrahere aliquid in diuinis ſcripturis,dum ait:Tamẽ hominis cõfirmatũ teſtamentum nemo reprobat,aut aliquid addit.Omnẽ itaq; alienã à doctrina domini uocẽ ac ſententiam,ſic nos ſemper & nunc uitare ſtatuimus, quũ & ſcopus,uelut prædixi,nunc nobis & uobis propoſitus,multũ differat ab illis argumẽtis,à quibus aliàs aliter ad ſcribendum aut dicendũ perducti ſumus.Nam tũc hæreſis redargutio, & inſidiarũ diaboli ſubuerſio nobis ſtudio erat:nunc autem ſanæ fidei cõfeſſio ac ſimplex manifeſtatio propoſita eſt.Itaq; neq; ſermonis character idem nunc nobis congruit. Sicut enim non acceperit in manus homo eadẽ inſtrumenta,dũ bellũ gerit,& dum agriculturã exercet. Alia enim ſunt inſtrumenta eorũ qui in ſecuritate ea quæ ad uictũ pertinent, ſibijpſis elaborant.Et aliæ ſunt armaturæ eorum qui in acie bellica collocati ſunt.Sic unq; non dixerit eadem is qui exhortatur in ſana doctrina, & qui cõtradicentes redarguit. Alia enim eſt ſpecies orationis redargutoriæ, & alia orationis exhortatoriæ. Alia ſimplicitas eorum qui in pace pietatẽ confitentur, & alij ſudores eorũ qui aduerſus oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ inſtant,& ſe opponunt. Vt etiã hoc modo nos ſermones noſtros cum iudicio diſponentes,ubiq; his quæ ad cuſtodiam aut ædificationẽ fidei pertinent, conſequenter utamur:nũc quidem his qui per diaboli inſidias ipſam deſtruere conantur,contentioſius reſiſtentes: Nunc uero his qui in ipſa ædificari uolunt, ſimplicius & familiarius ipſam exponentes,& nihil aliud facientes quàm illud quod ab Apoſtolo dictũ eſt, ut ſciatis quid oporteat uos unicuiq; reſpondere.Priuſquã autẽ deueniamus ad ipſam fidei cõfeſſionẽ,etiã illud ſignificari operæpreciũ eſt,Quod maieſtatẽ ac gloriã, quæ ſermone incõprehẽſibilis,& mente imperceptibilis eſt,uno uerbo aut intellectu,neq; declarari,neq; intelligi poſſibile eſt. Verũ per plura in noſtro uſu uerſantia,diuina ſcriptura uix his qui puro ſunt corde,uelut per ſpeculũ inſinuauit.Nam facies ad faciẽ,& perfecta cognitio in futuro ſeculo dignis exhibẽda promiſſa eſt.Nunc uero ſiue Paulus quis ſit,ſiue Petrus,uidet quidẽ uere quæ uidet,& non errat,neq; imaginatur, per ſpeculum tamen & ænigmatis inſinuationẽ uidet:& id quod nunc ex parte contingit cum gratiarum actione ſuſcipiens,perfectũ in futurũ cum gaudio expectat. Id quod cõfirmat apoſtolus Paulus,tali quodam modo ſermonẽ cõſtruens. Quemadmodũ quũ eſſem puer, recens elementa princípij oraculorũ dei diſcens, uelut puer loquebar, uelut puer cogitabam: Quũ autẽ uir factus ſum, & ad menſurã ætatis ac ſtaturæ plenitudinis Chriſti peruenire feſtino,ea quæ pueri ſunt aboleui, & tantũ habui in diuinarũ ſcripturarũ perceptione profectũ ac progreſſum in melius,ut cognitio in Iudaico cultu puerilis mẽtis motibus ſimilis ſit. Viro autẽ per omnia perfecto,ea quæ per euangeliũ acceſſit cognitio.Sic in comparatione cognitionis in futuro ſeculo dignis reuelandæ, etiam id quod iam uidetur in cognitione perfectũ,breue quiddã ac obſcurũ eſt, adeo ut amplius abſit à claritudine in futuro ſeculo,quã abeſt per ſpeculũ & in ænigmate uidere à cõſpectu faciei ad faciem.Cõfirmant hoc etiam B.Petrus ac Ioannes diſcipuli dñi,per incrementũ ac profectum ſemper in melius uergentẽ in pręſenti uita,excellẽtis in futuro ſeculo cognitionis nõ minus etiam ipſi fidẽ facientes: qui ſanè poſtq; digni uiſi ſunt electione à domino,cõuerſatione cũ ipſo,apoſtolatu ab ipſo,ſpiritualiũ donorũ diſtributione, poſt quam audiuerunt,uobis datũ eſt noſſe myſteria regni cœlorũ:poſt talẽ cognitionẽ eorum quæ alijs arcana erant,tamen poſtea circa ipſam domini paſſionẽ audiunt: Adhuc multa habeo uobis dicere,ſed nõ poteſtis portare nũc.Ex his & talibus diſcimus,quod in tantũ nouit diuina ſcriptura cognitionis infinitatem,in tantũ item in humana natura aſſequendi in præſenti diuina myſteria impotentiam,quũ ſemper amplius quid per profectum unicuiq; accedat,& ſemper id quod pro dignitate eſt, omnibus deſit,donec ue-

Pſal.144 · Ioan.10 · Gal.3 · 1.Pet.3 · 1.Cor.13 · Mat.13

nerit quod perfectum est, quãdo id quod ex parte est, abolebitur. Itaq; quũ neq; unum nomen sufficiat ad omnes simul dei glorias declarãdas, neq; singula ex toto citra periculum assumantur: Si em̃ quis dicat deus, nõ declarauit pater. Voci aũt pater deest conditor. His aũt rursus opus est bonitate, sapientia, potentia, & reliquis quæ in sancta scriptura habent̃. Rursus aũt uocẽ pater totã in nostro usu, si accipiamus de deo, impij sumus. Affectũ em̃ & defluxũ, & ignorantiã, & debilitatẽ, & quæcunq; talia sunt, simul dicit. Similiter aũt & uox cõditor. Nobis em̃ opus est tempore, materia, instrumentis, auxilio, à quibus omnib. purã esse oportet piam de deo opinionẽ, quantũ id homini possibile est. Nam id quod pro dignitate est, uelut dixi, etiãsi omnes mentes ad perscrutationem coniungerentur, & omnes linguæ ad enunciationẽ cõcurrerent, nemo assequi poterit. Hãc sane sententiã manifeste ꝓponit nobis sapiẽtissimus Solomon dicẽs, Dixi do-
Eccles. 7 cebor sapientiã, & hæc elongata est à me longè supra ꝙ erat: nõ ꝙ fugerit, sed ꝙ illis maxime manifestetur ipsius incõprehensibilitas, quibus per gratiã dei abundantius condigit cognitio. Diuina igit̃ scriptura pluribus nominib. ac uerbis necessariò utitur, ad particularem quandã eamq; ænigmaticã diuinæ maiestatis declarationẽ. Cæterũ ut omnia quæ ubiq; à diuina scriptura de patre & filio ac spũ sancto dicta sunt, in præsenti recẽseamus, neq; facultas neq; ocium nobis est, ꝓpterea ꝙ uos urgeatis. Verũ pauca ex omnib. apponẽtes sufficere putamus & hæc uestræ cõscientiæ, tũ ad nostræ ex scripturis sententiæ declarationẽ, tum ad uestrã ipsorũ, & eorũ qui inter uos id expetunt, certitudinẽ ac perfectionẽ. Sicut em̃ multa unã uobis piam sententiã annunciant, sic etiam ex paucis his qui candidus est, pietatẽ in omnib. agnoscet. Credimus itaq; ac cõfitemur unũ solũ uerum & bonũ deum, & patrẽ omnipotentẽ, ex quo omnia, deũ & patrẽ domini nostri & dei Iesu Christi. Et unũ unigenitũ ipsius filiũ, dominũ & deum nostrũ Iesum Christũ solum ucrũ, per quẽ omnia facta sunt uisibilia ac inuisibilia, & in quo omnia consistunt: qui in principio erat apud deũ, & deus erat: & postea iuxta scripturã in terra cõspectus est, & cum hominib. cõuersatus est: qui per natiuitatẽ ex uirgine serui forma assumpta, & habitu inuentus uel ut homo, omnia quæ in ipsum, & de ipso scripta sunt, impleuit se-
Phil. 2 cundum patris præceptũ, factus obediens usq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis: & tertia die excitatus ex mortuis, uisus est sanctis suis discipulis, ac reliquis, uel ut scriptũ est: ascenditq; ad cœlos. & sedet in dextera patris: unde ueniet in cõsummatione seculi huius ad excitandum omnes, & reddendũ unicuiq; iuxta actionem suam. Quando iusti assumentur in uitã æternam ac regnũ cœlorum: peccatores uero cõdemnabunt̃ in suppliciũ æternum, ubi uermis ipsorũ nõ moritur, & ignis nõ extinguit̃. Et unũ solum spiritũ sanctum paracletũ, in quo insigniti sumus in diem redemptionis, spiritũ ueritatis, spiritum
Mar. 9 adoptionis, in quo clamamus Abba pater. Qui diuidit & operat̃ dona à deo, unicuiq;
Rom. 8 ad utilitatẽ pro ut uult. Qui docet ac suggerit omnia, quæ audierit à filio. Qui bon' est,
Ioan. 16 qui deducit ad omnẽ ueritatẽ, & firmat omnes credẽtes ad cognitionẽ ueram ac sinceram, & cultum pium, & adorationẽ spiritualẽ, & ueram cõfessionem dei patris, & unigeniti filij ipsius domini & dei nostri Iesu Christi, & suipsius, unoquoq; nomine iam nominato, proprietatẽ manifeste nobis discriminãte, quũ etiam de unoquoq; ex nominatis, omnino quædã præcipuæ proprietates pie cõsiderentur, pater quidẽ in proprietate patris, filius uero in proprietate filij, sanctus aũt spũs in ꝓpria proprietate. Neq; sancto spiritu à seipso loquente, neq; filio à seipso quid faciẽte. Et patre quidẽ mittẽte filiũ, filio uero mittente sanctũ spiritũ. Sic sentimus, & sic baptizamus in trinitatem coessentialẽ,
Mat. 28 iuxta mandatũ ipsius domini nostri Iesu Christi qui dixit, Euntes docete omnes gẽtes, baptizantes ipsos in nomen patris & filij, & spũs sancti, docentes ipsos seruare omnia
Ioan. 15 quæ præcepi uobis. Quæ sane seruantes quidem, dilectionẽ erga ipsum ostendimus, & in ipsa manere digni euadimus, uelut scriptum est. Non seruantes aũt, contrario modo affecti esse redarguimur. Qui em̃ non diligit me, inquit dñs, sermones meos nõ seruat. Et rursus, Qui habet mãdata mea & seruat ipsa, ipse est qui me diligit. Admiror porrò abundantius, quũ ipse dñs noster Iesus Christus dicat, Ne gaudete ꝙ dęmonia uobis subijciuntur, uerũ gaudete ꝙ nomina uestra scripta sunt in cœlis. Et rursus, In hoc cognoscent omnes, ꝙ discipuli mei estis, si charitatem inter uos habueritis. Vnde Apostolus in omnibus charitatis necessitatẽ demonstrans cõtestatur dicens: Si linguis hominum

loquar

loquar & angelorũ, charitatẽ aũt non habeam; factus sum æs sonans, & cymbalũ tinniens, Et si habuero prophetiã, & nouero omnia mysteria, & omnem scientiã, Et si habuero omnẽ fidem, ut montes transferã, charitatẽ aũt nõ habeam; nihil sum. Et paulò post, Siue aũt prophetiæ abolebunt, siue linguæ cessabunt, siue scientia abolebitur, & cætera, ad quæ infert. Nunc autem manet fides, spes, charitas, tria hæc, sed maxima inter hæc charitas: His ac talibus sic à dño & ab Apostolo decretis, admirari me dico, quomodo circa ea quæ abolentur ac cessant, homines tãtum studiũ locant, & cognitionem habẽt: Circa ea uero quæ manent, & præsertim maximam omniũ charitatẽ, quæ Christianum delineat, nõ solum ipsi curã nullam faciunt, sed etiã studiosis eorũ aduersant, & pugnantes id quod dictũ est, implent: Neq; ipsi ingrediunt, & ingredietes ab ingressu arcent. Quapropter adhortor ac rogo, ut neglecta curiosa quæstione, & indecora uerborũ pugna, contẽti sitis his quæ à sanctis & ipso dño dicta sunt, & quæ digna sunt cœlesti uocatione sentiatis, & digne euãgelio Christi conuersemini, ob spem uitæ æternæ, & regni cœlestis, præparati omnib. custodientib. mandata dei & patris, quæ sunt in euãgelio beati dei Iesu Christi, dñi nostri, in spiritu sancto & ueritate. Hæc cõmonefacti à uestra pietate, ut indicaremus in postremis, & sententiã nostram manifestã faceremus uobis, & per uos fratribus in Christo, ad perfectionẽ uestram atq; ipsorũ in nomine dñi nostri Iesu Christi, necessariũ & ad nos pertinẽs esse duximus, ad hoc ut neutiq; aliquorũ mẽs circumferatur, in diuersitate eorũ quæ aliàs aliter à nobis exposita sunt: quũ semper ad inductum ab his qui ueritati resistũt argumentũ, cogamur nos instare. neq; cõmoueantur aliqui in contrarietate eorũ qui inter uos aliena de nobis dicere uolunt, aut etiã proprios sæpe affectus, ad corripiendos simpliciores, contra nostram sententiã emenriunt: quos & à uobis caueri necessarium est, uelut ab euãgelica & apostolica fide ac dilectione alienos, & meminisse Apostoli qui dixit: Sed & si nos, aut angelus ex cœlo aliud euangelium annunciet, præter id quod annunciauimus, anathema sit: quo seruantes etiam illud, cauete à falsis prophetis: & hoc, subtrahite uos ab omni fratre inordinate ambulante, & nõ secundum traditionem quam acceperunt à nobis: procedamus iuxta regulam sanctorũ, uelut superædificati super fundamentũ apostolorũ & prophetarũ, angulari lapide existente ipso domino nostro Iesu Christo, in quo omnis ædificatio coaptata augescit in templũ sanctũ in domino. Deus porrò pacis sanctificet uos ex toto perfectos, & spiritus uester integer, & anima ac corpus citra reprehensionem, in aduentu domini nostri Iesu Christi reperiatur: fidelis est enim deus qui uocat nos, uelut etiam faciet, si mandata ipsius seruabimus, per gratiam Christi in spiritu sancto. Amen.

1.Cor. 13 · Mat. 23 · Gal. 1 · Mat. 7 · 2.Thes. 3

DIVI BASILII MAGNI MORALIA, IANO CORNARIO MEDICO PHYSICO INTERPRETE.

QVVM de sana fide in præcedentibus sufficienter ad præsens dictum esse putemus, hinc de moralibus promissionem in nomine domini nostri Iesu Christi persoluere conabimur. Quæcunq; igitur inuenimus in nouo testamento sparsim interdicta aut approbata, ea pro uiribus nostris in summas, ad faciliorem studiosorum captũ, colligere conati sumus, apponentes unicuiq; summæ etiam numerũ capitum scripturæ in ipsa comprehensorũ, siue ex euangelio, siue ex Apostolo, aut actis: quo is qui legit summam, & adpositum ipsi primum aut secundum, si ita contingat, numerum uidit, & deinde ipsam scripturam assumpsit, & caput prædicti numeri requisiuit, sic inueniat testimonium ad quod summa ipsa facta est. Animus equidem erat nobis primum etiam ex ueteri testamẽto apponere ad summas ea quæ ad singula in nouo testamento relata concorditer se habent: uerum quũ urgeret nos necessitas fratrum, iam olim promissa à nobis sedulò exigentium, recordatus sum eius qui dixit, Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quare si quis uult, ex appositis sufficientem occasionem sumere potest, ut assumat uetus testamentũ, & per seipsum concordiam in omnibus diuinitus inspiratis scripturis cognoscat, quum aliàs etiam una uox sufficiat credentibus, & ueritatem uerborum domini certam habẽtibus. Qua de causa etiam ea quæ in nouo testamento sunt, non omnia, sed pauca ex omnibus apponere, sufficiens arbitratus sum.

Prou. 9

Morales summæ, ut summatim dicam, de his sunt.

1 De pœnitentia, & quod sit pœnitentiæ tempus, & de proprietatibus ipsius, & de fructibus ipsius.
2 De eo quod impermixtum ab omni contrario, & purum esse oportet studium eorum qui deo complacere uolunt.
3 De dilectione ad deum, & quæ sit ipsis demonstratio.
4 Quis sit honor dei, & quæ ignominia.
5 De mutua charitate & eius proprietatibus.
6 De eo quod dicendi libertate uti oportet in confessione dei ac Christi ipsius.
7 Quod non sufficit ad salutem cõfessio domini transgredientibus mandata ipsius.
8 De fide & certitudine uerborum domini.
9 De cognitione aut ignorantia eorum quæ ad nos pertinent.
10 Qui sit finis peccati, & qui mandati dei.
11 De iudicijs dei & timore ex ipsis.
12 De reprobatione ac contradictione, aut obedientia ac obseruatione uoluntatum dei.
13 De promptitudine in omni tempore & indilato studio eorum quæ ad complacentiam dei conamur.
14 De oportunitate singulorum quæ particulariter recte peraguntur.
15 Quod non oportet in aliorum recte facta spem collocare, & suorum ipsius negligentem esse.
16 De his qui uirtutis opera non perpetrant, & ex conuictu cum bonis ac deo placentibus, se utilitatem capere putant.
17 Quomodo erga præsens tempus affici oporteat.
18 De modo & affectione eorum quæ præter mandatum dei conamur.
19 De impediente, & impedito ad mandatum dei.
20 De baptismate, & quæ ratio & potentia baptismatis sit.
21 De communicatione coporis & sanguinis Christi, & quæ sit eius ratio.
22 Quomodo abalienatur quis à deo, & per quæ coniungitur.
23 De his qui superantur à peccatis, quæ etiam odio habent.
24 De mendacio ac ueritate.
25 De ocioso sermone, & de bonorum sermonum dispensatione.
26 Quod oporteat primum scripturarum testimonijs uti ad confirmationem eorum quæ à nobis fiunt, aut dicuntur. Deinde uero etiam his quę in consuetudine recepta ac approbata sunt.
27 De assimilatione pro uiribus ad deum ac sanctos.
28 Quod discretionem habere oportet inter bonos uiros, & contrarios.
29 Quo modo professioni nostræ fidem faciamus.
30 De honore oblationum deo dedicatarum.
31 De usu eorum quæ sanctis assignata ac contributa sunt.
32 De debitis ac redditionibus.
33 De scandalum exhibentibus ac perpessis.
34 Quod oportet unumquenq; in propria mensura, typum bonorum alijs propositum esse.
35 De his qui bona uitiant ac uilipendunt.
36 De honore ac affectione erga sanctos.
37 De his qui pauca pro uiribus proponunt ac conantur.
38 Quomodo oporteat hospitio excipere.
39 De firmitate ac constantia in bonis in domino.
40 De his qui alia docent.
41 De excisione eorum quæ scandalum exhibent, & quod parcendum est debilioribus.
42 De eo quod dominus ad complendam legem uenit.
43 De differentia mandatorum legis & Euangelij.

44 Quòd leue est onus domini, graue peccatum.
45 De æquali honore ac humilitate.
46 De studio rectè factorum, maiorum aut minorum.
47 De diuitijs ac paupertate, & his quæ ad hæc consequuntur.
48 De beneficentia erga fratres, & quæstu propter hanc.
49 De litigante & defendente seipsum, aut etiam alterum.
50 De pace, & pacificatione.
51 Qualis esse debeat, qui proximum corrigere tentat.
52 De mœrore ob peccantes, & quomodo cum ipsis conuersari oporteat, & quando ipsos auersari, aut quando suscipere.
53 Quale sit iudicium eorum qui malorum memores sunt, per quæ iniuria se affectos esse sibi uidentur.
54 De iudicando & discernendo.
55 De afflictione & confessione donorum dei, & gratiarum actione propter ipsa.
56 De adoratione, & quando, & quid, & quomodo, & pro quo orare oportet.
57 De elatione ob rectè facta.
58 De acquisitione donorum dei, & collatione.
59 De honore & gloria humana.
60 De differentia donorum dei, & concordia eorum qui in his excellunt, aut defectum habent.
61 De utilitate eorum qui gratiã Dei suscipiunt, uelut inter homines utilitas dicitur.
62 De tentationibus, & quando cedere oportet, & quãdo instare ac resistere, & quo modo aduersarijs occurrere.
63 De timore ac confidentia in calamitatibus.
64 De gaudio in afflictionibus pro Christo.
65 Quomodo oportet etiam in ipso fine orare.
66 De his qui derelinquunt eos qui pro pietate decertant, & de his qui unà cum illis decertant.
67 De his qui propter mortuos tristes sunt.
68 De differentia præsentis seculi & futuri.
69 De his quæ simul & coniunctè interdicuntur à scriptura, aut approbantur.
70 De his quibus Euangelij prædicatio in manus tradit, & quando, & quos, & quid docere oportet, & quomodo tales seipsos prius emendare conuenit, & quo modo in prædicatione dicendi libertate uti, & quomodo eorum qui ipsorum fidei concrediti sunt curam gerere, & quali affectione, & circa quæ studia præcipuè conuersari, & quomodo puros esse ab omnibus ut plurimum consequentibus delictis, & ad quam mensurã ducere eos qui discunt, & quo modo inducere eos qui resistũt, & quomodo cedere eis qui propter timorem recusant, & quomodo secedere ab his qui propter ingratitudinem non suscipiũt, & quomodo aliquos eligere, aut electos deponere: & quod oportet unumquenque alijs præsidentem, seipsum obnoxiũ ducere his qui ipsi cõmissi sunt, de certitudine ac perfectione eorum quæ dicit & facit.
71 De his quæ coniunctè propter præsides constituta sunt.
72 Quomodo oportet auditores discernere, spirituales doctores à nõ talib. & quomodo erga ipsos affici, aut quæ ab ipsis traduntur suscipere.
73 De his quæ in nuptijs ac matrimonio sunt.
74 De uiduis.
75 De seruis & dominis.
76 De liberis & parentibus.
77 De uirginibus.
78 De militantibus.
79 De principibus ac magistratibus, & subditis.
80 Quales in summa esse uelit uerbi doctrina Christianos, & quales præsides.

MORALIVM SVMMARVM PRIMAE, CAPVT I.

QVòd oportet credentes domino primum pœnitentiam agere, iuxta prædicationem Ioannis, & ipsius domini nostri Iesu Christi. Grauius enim his qui ante euangelium condemnati sunt, hi qui nunc pœnitentiam non agunt condemnantur.

Mat.4 Matthæus. Tunc cœpit Ioannes prædicare ac dicere: Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorū. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ fuerant plurimæ uirtutes ipsius, q̄ nō egissent pœnitentiā: Væ tibi Chorazin uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent uirtutes quæ factæ sunt in uobis, iam olim in sacco & cinere desidentes pœnitentiam egissent, Veruntamen Tyro & Sidoni tolerabilius erit in die iudicij quàm uobis, & cætera.

Mat.11

Summæ primæ Cap.II

Quòd pœnitentiæ & remissionis peccatorum præsens tempus est: in futuro uerò seculo iustum iudicium retributionis.

Mat.9 Matthæus. Vt autem sciatis quod potestatem habet filius hominis in terra remittendi peccata, dicit, & cætera. Et rursus, Amen dico uobis, quæcūq; ligaueritis super terram erunt ligata in cœlo: & quæcunq; solueritis super terram, erūt soluta in cœlo. Rursus, Amen dico uobis, quòd si duo ex uobis consenserint super terrā, de omni re quam cunq; petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis est.

Mat.18

Ioan.5 Ioannes. Quia uenit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt audient uocem ipsius, & prodibunt qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ: qui uerò mala egerunt, in resurrectionem condemnationis.

Cap.2 Ad Romanos. Aut diuitias bonitatis ipsius & patientiæ & longanimitatis cōtemnis? ignorans quòd bonitas Dei ad pœnitentiam te ducit? Verum iuxta duritiā tuam & impœnitens cor, colligis tibijpsi iram, in die iræ & reuelationis & iusti iudicij, dei qui

Cap.17 retribuet unicuiq; iuxta opera sua. In actis. Et tempora quidem huius ignorantiæ quum hactenus transmiserit quasi non uideret deus, nunc annunciat omnibus hominibus, ut omnes ubiq; pœnitentiam agant, eo quod statuit diem in quo iudicaturus est orbem terrarum, & quæ sequuntur.

Summæ primæ Cap.III

Quòd oportet pœnitentiam agentes flere amarè, & reliqua quæ pœnitentiæ propria sunt ex corde demonstrare.

Cap.26 Matthæus. Et recordatus est Petrus uerbi Iesu quod dixerat ipsi: priusquàm gallus cantet, ter me negabis, Et egressus foras, fleuit amare.

2.Cor.7 Ad Corinth. II. Verùm qui consolatur humiles consolatus est nos per præsentiā Titi, non solum autem per aduentum ipsius, sed etiam per consolationem per quā consolatus est nos ex uobis. Et paulò post: Ecce enim hoc ipsum, quod uos secundū deum tristes fuistis, quantam in nobis peperit solicitudinem, imò defensionem, imò indignationem, imò timorem, imò desiderium, imò æmulationem, imò uindictam. In omnibus

Cap.19 exhibuistis uos ipsos, ut puri essetis in negotio. In actis Multiq; credentium ueniebant confitentes & annunciantes facta sua: multi uerò ex eis qui curiosas artes sectati fuerant, comportatos libros exusserunt coram ipsis.

Summæ primæ Cap.IIII

Quòd pœnitentiam agentibus non sufficit ad salutem, secessus solus à peccatis, uerum opus est ipsis etiam fructibus pœnitentia dignis.

Cap.3 Matthæus. Quum autem uidisset multos pharisæos & saducæos uenientes ad baptismum suum, dixit ipsis: Progenies uiperarum, quis demonstrauit uobis ut fugeretis à

Luc.3 uentura ira? Facite igitur fructus pœnitentia dignos, & ne uideamini dicere intra uosipsos, Patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quod potens est deus ex lapidibus his excitare filios Abrahæ. Iam uerò & securis ad radicem arborū posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum exciditur, & in ignem mittitur.

Summæ primæ Cap. V

Quòd post discessum ex hac uita, nō est tempus rectè factorum, quū deus præsens tempus in longanimitate distribuerit, ad operationem eorum quæ ad ipsum placandum ac benignum reddendum pertinent.

Matthæus

Matthæus. Tunc simile erit regnū cœlorū decem uirginibus, quæ acceptis lampadibus suis exiuerunt obuiam sponso. Quinq; aūt ex eis erant prudentes, & quinq; fatuæ, Quæ sanè fatuæ lampadibus suis acceptis, nō acceperunt oleum secum, prudentes aūt acceperunt oleum in uasis suis. Moram uero trahente sponso dormitauerunt oēs ac dormierunt. Media aūt nocte clamor factus est: Ecce sponsus uenit, exite obuiam ipsi. Tūc surrexerunt omnes uirgines illæ, & ornauerunt lampades suas. Fatuę uero prudentibus dixerunt: date nobis de oleo uestro, quia lampades nostræ extinguunť. Responderunt prudentes, dicētes: Ne forte nō sufficiat nobis & uobis, ite potius ad uēdentes & emite uobis. Dum aūt abierunt ad emendum, uenit sponsus, & quæ paratæ erant intrauerunt cum ipso ad nuptias, & clausa est ianua. Postea uero ueniūt & reliquæ uirgines dicētes: Domine domine aperi nobis. At ille respondens, ait ipsis: Amen amen dico uobis, non noui uos. Lucas. Contendite intrare per angustam portam, quia multi dico uobis, quærent intrare, & nō poterunt. Quum aūt surrexerit paterfamilias, & occluserit fores, & cœperitis foris stare, & pulsare fores dicētes: Domine domine aperi nobis, & respondens dicet uobis, Nescio uos unde sitis. Cap. 25 Cap. 13

Ad Corinth. II. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, nullam in ulla re dantes offensionē, ut ne uituperetur ministeriū, sed in omnibus exhibentes uosipsos uelut ministros dei. Itaq; dum tempus habemus operemur bonum erga omnes. 2. Cor. 6

Summæ secundæ Cap. I

Q; impossibile est seruire deo eū qui alienis à pietate ac cultu dei immiscetur negocijs.

Matthæus. Nemo potest duobus seruire dominis. aut enim alterum odio habebit, & alterum diliget: aut unum amplectetur, & alterum contemnet. Non potestis deo seruire & Mamonæ. Cap. 6

Ad Corinth. II. Nolite iugū ducere cū incredulis. Quod enim consortiū iustitię cum iniustitia? aut quæ cōmunio luci cum tenebris? quę uero cōcordia Christo cū Belial? aut quæ sors credenti cū non credente? aut quis cōsensus templo dei cum simulachris? 2. Cor. 6

Summæ secundæ Cap. II

Quòd oportet eum qui Euangelio obedit, primū purgari ab omni inquinamēto carnis & spiritus, ut sic acceptus fiat deo in sanctitatis operibus perpetrandis.

Matthæus. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia purgatis externā poculi patinæq; partē, intrinsecus aūt plena sunt rapina & intēperantia. Pharisæe cæce, purga prius quod est intra poculum & patinam, ut & exteriores ipsorū partes puræ fiant. Cap. 23

Ad Corint. II. Has igitur promissiōes quū habeamus charissimi, mūdemus nosipsos ab omni inquinamēto carnis & spūs, perficientes sanctificationē in timore dei. 2. Cor. 7

Summæ secundæ Cap. III

Quòd impossibile est discipulum dñi fieri eum qui erga quid rerum præsentium affectū animum habet, aut aliquid tolerat, quod uel modice à mandato dei abstrahit.

Matthæus. Qui diligit patrem aut matrem super me, nō est me dignus: & qui amat filium aut filiam super me, nō est me dignus: & qui non tollit crucē suam, & sequitur post me, non est me dignus. Si quis uult post me uenire, abneget seipsum, et tollat crucē suam & sequatur me, Qui enim uoluerit animā suam seruare, perdet ipsam. Cap. 10

Summæ tertiæ Cap I

Quòd primum & magnū mandatū in lege à domino pronunciatum est: diligere deum ex toto corde. & secundum, diligere proximum ut seipsum.

Matthæus. Iesus aūt dixit ipsi: Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, & ex tota mente tua, Hoc est primum & magnū mandatum. Secundum uero consimile hoc: diliges proximum tuum ut teipsum. Cap. 22

Summæ tertiæ Cap. II

Quòd argumentū sit q; quis deum nō diligat, & Christum ipsius, si mandata ipsius non seruat: comprobatio aūt dilectionis, obseruatio mandatorum Christi, in tolerantia afflictionum ipsius usq; ad mortem.

Ioannes. Qui habet mādata mea & seruat ipsa, ille est qui me diligit: qui nō diligit me, sermones meos nō seruat. Si sermones meos seruaueritis, manebitis in dilectione mea, quemadmodū ego mandata patris mei seruaui, & maneo in ipsius dilectione. Cap. 13

Cap. 8 Ad Roman. Quis separabit nos à dilectione Christi? tribulatio, aut angustia, aut persequutio, aut fames, aut nuditas, aut periculũ, aut gladius? queadmodũ scriptũ est, Propter te mortificamur tota die. Reputati sumus uelut oues ad mactationẽ destinatæ. Verum in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. & quæ sequuntur.

Summæ quartæ Cap. I

Quòd honorat & glorificat deum is qui uoluntatẽ ipsius operatur: ignominia uero afficit, qui transgreditur legem ipsius.

Cap. 17 Ioannes. Ego te glorificaui in terra, opus perfeci quod dedisti mihi, ut facerem.

Cap. 5 Matthæus. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est.

Cap. 4 Ad Philipp. Vt sitis sinceri & inoffensi ad diẽ Christi, pleni fructibus iustitiæ qui sunt per Iesum Christum, in gloriam & laudem dei.

Cap. 2 Ad Romanos. Qui in lege gloriaris, per transgressionem legis deum dehonestas.

Summæ quintæ Cap. I

Quòd oportet ab omni aduersus omnes odio purum esse, & inimicos diligere, pro amicis uero animam ponere, ubi necessitas uocarit: & talem habere dilectionẽ, qualem habuit erga nos deus & Christus ipsius.

Cap. 5 Matthæus. Audiuistis quod dictũ est ueteribus, Diliges proximũ tuum, & odio habebis inimicũ tuum. Ego aũt dico uobis: diligite inimicos uestros. Et paulo post, Eritis igitur uos perfecti, uelut pater uester cœlestis perfectus est.

Cap. 3 Ioannes. Sic ẽm dilexit deus mundũ, ut filium suum unigenitũ dederit. Hoc est mandatum meum ut diligatis uos mutuo, queadmodum ego dilexi uos: maiorem charitatẽ nemo habet, ut quis animam pro amicis ponat.

Cap. 6 Lucas. Et eritis filij altisimi, quia ipse benignus est erga ingratos & malos. Estote ergo

Cap. 5 misericordes, sicut & pater uester misericors est. Ad Roman. Cõmendat aũt suã charitatem in nos deus, quod quum adhuc peccatores essemus nos, Christus pro nobis

Cap. 5 mortuus est. Ad Ephes. Fiatis igitur imitatores dei uelut filij dilecti, & ambulate in dilectione, quemadmodum Christus dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis oblationem & uictimam Deo.

Summæ quintæ Cap. II

Quòd demonstratio discipulorum Christi, est mutua in ipso dilectio.

Cap. 13 Ioannes. In hoc cognoscent omnes, quòd mei discipuli estis, si charitatem inter uos mutuam habueritis.

Summæ quintæ Cap. III

Quòd argumentũ sit, quòd quis dilectionẽ non habet ad proximum, si quis facit quid quod lędit aut tristitia afficit ipsum, ad fidei excisionem, etiamsi concessum sit à scriptura propria ratione id quod facit.

Cap. 14 Ad Roman. Si enim propter cibum frater tuus offenditur, nõ amplius secundũ dilectionẽ ambulas. Ne per cibum tuum illum perdas, pro quo Christus mortuus est.

Summæ quintæ Cap. IIII

Quòd oportet Christianum etiam eum qui tristatus est contra ipsum, omni modo quantum eius in ipso est placare.

Cap. 5 Matthæus. Si igitur obtuleris munus tuum ad altare, & memor fueris, quod frater tuus habet quid contra te, dimitte illic donum tuum coram altari, & abi primum reconci-

1. Cor. 4 liare fratri tuo, & tunc uenias ac offeras donum tuum. Ad Corinth. Dum conuicijs impetimur benedicimus, dum persecutionem patimur sustinemus, dum blasphemijs obruimur obsecramus.

Summæ quintæ Cap. V

Quòd is qui dilectionem secundum Christum habet, aliquando etiam offendit eum quem diligit ad utilitatem.

Cap. 7. 16 Ioannes. Nunc autẽ uado ad eum qui me misit, & nemo ex uobis interrogat me, quò uadis? Sed quia hæc loquutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrũ. At ego ueritatem dico uobis: cõducit uobis ut ego abeam, Si enim ego nõ abiero, paracletus non ueniet

2. Cor. 7 ad uos. Ad Corinth. II. Adeò ut magis gauisus fuerim: nam etiamsi contristari uos per

per epistolã,nõ me pœnitet,etiãsi pœnitebat, Video eñ quod epistola illa etiãsi ad tempus uos cõtristauit,nũc gaudeo ꝙ nõ cõtristati estis,sed quod cõtristati sitis ad pœnitentiam,Cõtristati eñ estis secundũ deũ,ut in nulla re detrimentũ passi sitis ex nobis.

Summæ sextæ Cap. I

Quòd oportet intrepide & citra pudefactionem dicendi libertate uti, in cõfessione domini nostri Iesu Christi,& sermonum ipsius.

Matthæus. Quod dico uobis in tenebris,dicite in luce: & q̃d in aurẽ audiuistis, prædicate in domibus.Et ne timete eos qui occidũt corpus,animã aũt occidere nõ possunt: uerũ timete magis eũ qui potest occidere animã & corpus in gehẽna.Omis igit qui confitebitur me corã hominibus,confitebor & ego illum corã patre meo,qui est in cœlis. Cap. 10

Lucas. Quem enim mei puduerit & meorũ sermonũ, huius & filiũ hominis pudebit, quum uenerit in maiestate sua, & patris sanctorumq; angelorum. Cap. 9

Ad Timoth. 2. Ne igitur pudeat te testimonij dñi nostri,neq; mei qui sum uinctus ipsius,sed malis affligere unà cum euangelio, uelut bonus miles Iesu Christi. 2. Tim. 1

Summæ septimæ Cap. I

Quòd etiãsi quis uideatur cõfiteri deum,& audiat uerba ipsius, uerũ inobediẽs sit mãdatis ipsius,cõdemnatus est, quamuis in rebus spiritualibus propter ministerij alicuius administrationem ipsi esse permissum est.

Matthæus. Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis est.Multi dicẽt mihi in illa die, Domine domine non in nomine tuo prophetauimus? & in nomine tuo dęmonia eiecimus? & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? & tunc confitebor ipsis,Nunquam noui uos, fecedite à me qui operamini iniquitatem. Cap. 7

Lucas. Quid uero me uocatis Domine domine,& non facitis quæ dico? & cætera. Cap. 6

Ad Tit. Deum confitentur se scire, factis aũt negant, abominabiles existentes & inobedientes, & ad omne opus bonum reprobi. Tit. 1

Summæ octauæ Cap. I

Q̃, non oportet hęsitare ac dubitare de his quæ à dño dicuntur,sed certũ esse, omne uerbum dei uerũ esse ac potens,etiamsi natura pugnet: hic enim est & fidei certamen.

Matthæus. Quarta aũt uigilia noctis uenit ad ipsos, ambulans super mare, & quũ uidissent ipsum discipuli super mare ambulãtẽ, turbati sunt dicẽtes, Visum est: & præ timore clamauerunt. Statim aũt loquutus est ipsis Iesus dicens: Confidite, ego sum, ne timere.Respondẽs aũt Petrus dixit:Domine si tu es,iube me ad te uenire super aquas.Ille uero dixit:ueni.Et quũ descendisset Petrus de nauigio, ambulauit super aquas, ut ueniret ad Iesum.Videns aũt uentum fortem timuit,& quum iam incepisset submergi,clamauit dicens:Domine serua me.Statim aũt Iesus extenta manu apprehendit ipsum,& dicit ipsi: Modica fide prædite, cur dubitasti? Cap. 14

Ioannes. Contendebant igitur inter se Iudæi,dicentes:Quõ potest hic nobis carnem dare ad edendũ.Dixit igitur ipsis:Amen amẽ dico uobis,nisi ederitis carnẽ filij hominis,& biberitis ipsius sanguinẽ, non habetis uitam in uobisipsis. Cap. 6

Lucas. Dixit aũt ipsi angelus,Ne time Zacharia,nã exaudite sunt preces tuę.Et uxor tua Elizabeth gignet tibi filiũ. Et paulò post: Et dixit Zacharias ad angelũ, Vnde hoc sciam: ego enim sum senex,& uxor mea prouectæ ætatis. Et respondẽs angelus dixit ipsi,Ego sum Gabriel qui adsto in cõspectu dei,& missus sum ut loquar ad te,& hęc tibi lęta nunciem. Et ecce eris tacitus, & nõ poteris loqui, usq; ad diem in quo hæc fiant, propterea ꝙ non credidisti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Cap. 1

Ad Romanos. Et non infirmus fuit in fide, neq; considerauit corpus suum iam mortificatum, quum uere centum annorum esset, & mortificationem uteri Saræ. Verum ad promissionem dei non hæsitauit incredulitate, sed potens factus est in fide, dans gloriam deo, & certus factus quòd id quod promisit, potens est etiam facere: quapropter reputatum est ipsi ad iustitiam. Cap. 4

Summæ octauæ Cap. II

Quòd qui in minoribus non credit domino, manifestum se facit quòd etiam multo prius in maioribus fidem ipsi non habet.

Ioan

Cap.6 Ioannes. Si terrena dixi uobis, & non creditis, quō si dixero uobis cœlestia creditis?

Cap.6 Lucas. Qui fidelis est in minimo, etiam in multo fidelis est, Et qui in minimo iniustus, etiam in multo iniustus est.

Summæ octauæ Cap. III

Quòd non oportet ratiocinationibus proprijs niti, ad reprobationē eorum quæ à dño dicuntur, uerùm magis fidedigna nosse domini uerba q̃ propriam certitudinem.

Cap.26 Matthæus. Tunc dicit ipsis Iesus: Omnes uos scandalū perpetiemini in me in hac nocte. Respondēs aūt Petrus dixit ipsi: Etsi omēs offendiculū passi fuerint propter te, ego tamen nunquam offendiculum patiar. Dixit ipsi Iesus, Amen dico tibi, in hac nocte antequam gallus canet, ter me negabis.

Idem. Vespere aūt facto discumbebat cum duodecim discipulis, & edentibus ipsis dicit ipsis: Dico uobis, quòd unus ex uobis tradet me. Et contristati ualde, cœperunt dicere ipsi singuli: Num ego sum domine?

Cap.10 In Actis. Et facta est uox ad ipsum: surge Petre, macta & manduca. Petrus uero dixit: Absit domine, quia nunquam comedi quicquam inquinatum uel immūdum. Et rursus uox iterum ad ipsum: Quæ deus purificauit, tu ne inquines.

2.Cor.10 Ad Corinth. II. Consilia destruentes & omnem altitudinem quæ se effert contra cognitionem dei, & captiuam ducentes omnem cogitationem ad obedientiam Christi.

Summæ nonæ Cap. I

Quòd non oportet negligere cognitionem pertinentium ad nos, uerùm cum aduertentia domini uerbum audire ac intelligere, & uoluntatem ipsius facere.

Cap.15 Matthæus. Respondens aūt Petrus dixit ipsi, dic nobis parabolam hanc. Iesus aūt dixit: Adhuc & uos sine intellectu estis? nondum intelligitis quòd quicquid ingreditur in os, in uentrē abit, & in secessum eijcitur? Quæ uero proficiscuntur ex ore, ex corde egrediuntur, & inquinant hominem.

Idem. Vnoquoq; audiente uerbum regni & nō intelligente, uenit malignus & rapit quod seminatum est in corde ipsius: hoc est, quod circa uiam seminatū est. Et paulo post: Quod uero in terram bonam seminatū est, hic est qui uerbū audit & intelligit, qui sanè fructum fert & facit, alius centuplum, alius sexagecuplum, alius trigecuplum.

Cap.7 Marcus. Et conuocata omni turba, dixit ipsis: Audite me & intelligite.

Cap.5 Ad Ephes. Videte igitur quō exactè ambuletis, non ut desipientes, sed uelut sapientes, redimentes occasionem, quoniam dies mali sunt. Propterea ne sitis imprudētes, sed intelligentes quæ sit uoluntas dei.

Summæ nonæ Cap. II

Quòd de impertinentibus non oportet curiosum esse.

Cap.13 Ioannes. Et post bucellam introiuit in ipsum Satanas, dicit igitur ipsi Iesus: Quod facis, fac citius. Hoc aūt nemo intellexit ex discumbentibus, ad quid dixisset ipsi.

Cap.1 In Actis. Hi itaq; conuentu facto interrogabant ipsum dicentes: Num in hoc tēpore restitues regnum Israeli? Dixit aūt ad ipsos: Non est uestrum nosse tempora aut occasiones, quæ pater posuit in propria potestate.

Summæ nonæ Cap. III

Quòd proprium est eorū qui studiū habeant ut cōplaceant deo, ut interrogent de quibus oportet.

Cap.13 Matthæus. Et accesserunt ipsum discipuli eius dicētes: edissere nobis

Cap.19 parabolam zizaniorum agri Idem. Et ecce unus accedēs ipsum, dixit: Præceptor bone quid boni faciam, ut habeam uitam æternam?

Cap.3 Lucas. Dicebat igitur exeuntibus turbis ut baptizarentur ab ipso: Progenies uiperarum, quis demonstrauit uobis ut fugeretis à futura ira? Et paulò post: Et interrogabant ipsum turbæ, dicētes: quid faciemus? Similiter publicani, similiter militantes.

Cap.2 In Actis. Quum uero audissent, puncti sunt corde, dixeruntq; ad Petrum ac reliquos apostolos: Quid faciemus uiri fratres?

Summæ nonæ Cap. IIII

Quòd curam habere oportet, ut interroganti memorabiliter respondeamus.

Cap.10 Lucas. Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans ipsum, & dicens: Magister quid faciendo uitam æternam possidebo? Dixit autē ad eum: In lege quid scriptum est, quomodo

modolegis? Hic uero respondens dixit: Diliges dominũ deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua, & proximum tuum sicut teipsum. Dixit autem ad ipsum, recte respondisti, Hoc fac & uiues. Ad Colos. Sermo uester semper in gratia, conditus sit sale, ut sciatis quomodo oporteat uos unicuiq; respondere. Cap. 4

Lucas. Ille autem seruus qui nouit uoluntatem domini sui, & nõ præparauit se, neq; fecit ad uoluntatem ipsius, multas plagas accipiet, Qui uero non nouit, & plagis digna fecit, paucas accipiet. Cap. 12

Summæ decimę, Caput I

Quòd finis peccati sit mors.

Ioannes. Qui uero non obedit filio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super ipsum. Cap. 3

Ad Romanos. Quum enim serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ. Quem igitur fructum habebatis tunc in his de quibus nunc erubescitis: nam finis illorum mors. Et paulo post: Stipendia enim peccati mors: stimulus autem mortis, peccatum. Cap. 6

Summæ decimæ, Cap. II

Quòd finis mandati dei est uita æterna.

Ioannes. Amen amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum Idem. Sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar, & noui quod mandatum eius uita æterna est. Cap. 5

Ad Romanos. Nunc autem liberati à peccato, serui uero facti deo, habetis fructum uestrum ad sanctificationem, finem uero uitam ęternam. Cap. 6

Summæ XI Cap. I

Quod non oportet contemnere iudicia dei, sed timere, etiamsi nõ statim retributionem habeant.

Matthæus. Timete magis eum qui potest animam & corpus perdere in gehenna. Cap. 10

Lucas. Si uero dicat seruus ille in corde suo, moratur dominus meus uenire, & inceperit uerberare famulos & famulas, & comedere ac bibere atq; inebriari, ueniet dñs serui illius in die qua non expectat, & in hora qua nõ nouit, & dissecabit ipsum, & partem ipsius cum infidelibus ponet. Ioannes. Ecce sanus factus es, ne amplius pecces, ut ne quid peius tibi contingat. Ad Colos. Nemo decipiat uos inanibus uerbis, propter hæc enim uenit ira dei super filios inobedientiæ. Cap. 12 Cap. 5 Colos. 2

Summæ XI Cap. II

Quòd qui propter prima peccata correptus est, & remissiõe dignus factus, si rursus peccarit, deterius priore sibijpsi præparat iudicium iræ.

Ioannes. Ecce sanus factus es, ne amplius pecces, ut ne quid peius contingat. Cap. 5

Summæ XI Cap. III

Quòd quibusdam lapsis sub iudicium iræ dei, reliquos timentes erudiri oportet.

Lucas. Aderant aũt quidam eodem tempore, nunciantes ipsi de Galilæis, quorũ sanguinem Pilatus miscuerat cum sacrificijs ipsorum. Et respondens Iesus dixit ipsis: Putatis quod hi Galilæi præ cunctis Galilæis peccatores fuerint, quod talia passi sunt? Non, dico uobis, sed nisi pœnitentiã egeritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloam, & occidit eos, putatis quòd hi debitores fuerint ultra cunctos homines habitantes in Hierusalem? Nõ, dico uobis, sed nisi pœnitentiã egeritis, omnes similiter peribitis. Cap. 13

In Actis. Audiens aũt Ananias uerba hæc, collapsus expirauit. Et ortus est timor magnus super oẽs qui audierũt hæc. Ad Corinth. I. Neq; murmuretis uelut quidam ipsorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc aũt figuræ illis contigerũt. Scripta uero sunt ad admonitionẽ nostri ad quos fines seculorum deuenerunt. Act. 5 1. Cor. 10

Summæ XI Cap. IIII

Quòd ipsis etiam maliciæ operibus sæpe quis in pœnam traditur, propter impietatem quæ prius in ipso existit.

Ad Romanos. Et sicut non probauerunt ut deum agnoscerent, tradidit ipsos deus in reprobam mentem, ut facerent quæ non conueniebat. Cap. 1

Ad Thessal. Pro eo quod dilectionẽ ueritatis non receperunt ut salui fierent, propterea mittit deus ipsis operationem erroris ut credant mẽdacio. 2. Thess. 2

Summæ XI Cap. V

Quòd non multitudo peccatorum placat deum, sed qui ipsi cōplacet, etiamsi unus sit, & hoc mulier.

Cap. 4 Lucas. In ueritate dico uobis ꝙ multæ uiduæ erant in diebus Heliæ in Israel, quñ con clusum est cœlum ad annos tres & menses sex, quando facta est fames magna per omnē terram, & ad nullam ipsarū missus est Helias, nisi in Saraptha Sidonis ad mulierem uidu am. 1. Cor. 10 Ad Corinth. 1 Non enim uolo uos ignorare fratres, quòd patres nostri omnes sub nube erant, & omnes per mare transierunt, & omnes in Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt, Bibebant enim ex spirituali sequente ipsos petra: petra autem erat Christus. Sed plures ipsorum non approbauit deus, prostrati sunt enim in deserto.

Summæ XII Cap. I.

Quòd omnis contradictio, etiamsi ex amico ac pio affectu fiat, à dño abalienat contradicentem: omne aūt uerbum domini cum omni certitudine suscipere oportet.

Cap. 13 Ioannes. Et incepit lauare pedes discipulorum & extergere linteo, quo cinctus erat. Venit igitur ad Simonem Petrum, & dicit ipsi ille: Domine tu meos lauas pedes? Respondit Iesus & dixit ipsi: Quod ego facio tu nescis modo, cognosces autem postea. Dicit ipsi Petrus: Non lauabis pedes meos in æternum. Respondit ei Iesus: Nisi lauero te, non habes partem mecum.

Summæ XII Cap. II.

Quòd non oportet traditiones humanas sequi, in reprobationem mandati dei.

Cap. 15 Matthęus. Deinde interrogant ipsum pharisæi & scribæ: Cur discipuli tui non ambulant secundum traditionem seniorum, sed illotis manibus comedunt panem? Ille uero respōdens dixit ipsis: Rectè prophetauit Esaias de uobis hypocritis, uelut scriptum est. Hic populus me labijs honarat: cor uero ipsorum procul abest à me, Frustra aūt colunt me docentes doctrinas mandata hominum. & quæ sequuntur.

Summæ XII Cap. III.

Quòd oportet omnia citra omissionē seruare, quæ per Euangelium & Apostolos à domino tradita sunt.

Cap. 28 Matthæus. Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomen patris & filij & spiritus sancti, docentes ipsos seruare omnia quæ præcepi uobis.

Cap. 1 Lucas. Erant autem iusti ambo coram deo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini irreprehensibiles.

Cap. 10 Idem. Qui uos audit me audit, qui uero uos reprobat me reprobat.

2. Thes. 2 Ad Thessal. Itaqꝫ fratres state & seruate traditiones quas edocti estis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

Summæ XII Cap. IIII

Quòd non oportet uoluntatem propriam approbare præter uoluntatē dei, sed in omni negocio quærere & facere uoluntatem dei.

Cap. 4 Ioannes. Quia non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem patris qui misit me.

Cap. 22 Lucas. Et positis genibus orabat dicens, Pater si uis, transfer poculum hoc à me: ueruntamen non mea uoluntas, sed tua fiat.

Ephe. 2 Ad Ephes. Inter quos & nos omnes uersati sumus aliquando in concupiscentijs carnis nostræ facientes uoluntatem carnis & cogitationum nostrarum, & eramus filij iræ natura, uelut reliqui.

Summæ XIII Cap. I

Quòd semper oportet sobrium esse, & paratum in studio rectè factorū dei, ita ut notum nobis sit periculum dilationis.

Cap. 12 Lucas. Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertetur ex nuptijs, ut ubi uenerit & pulsauerit, statim aperiant ipsi. Beati serui illi, quos ubi uenerit dominus inueniet uigilantes. Amen dico uobis quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & trāsiēs ministrabit ipsis. Et si uenerit in secūda uigilia, & si in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi.

Hoc

Hoc autem scitote, quod si sciuisset paterfamilias qua hora fur uenturus fuisset, uigilasset utique, & non permisisset perfodi domum suam. Et uos igitur estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis ueniet, & caetera.

Ad Thessal. De tẽporibus aũt & articulis temporũ, nõ est opus ut uobis scribam: ipsi enim exacte scitis, quòd dies domini uelut fur in nocte ita ueniet. Et paulo post, Ne igitur dormiamus uelut reliqui, sed uigilemus ac sobrij simus. 1. Thes. 5

Summae XIII Cap. II

Quòd oportet omne tempus cõmodum ducere ad studium eorũ quae deo placent.

Ioannes. Me oportet operari opera eius qui me misit, dum dies est. Cap. 5

Ad Philippen. Quare charissimi mei quemadmodum semper obediuistis, non solum uelut in praesentia mea, sed nũc multo magis in absentia mea, cum timore & tremore uestram ipsorum salutem operemini. Cap. 2

Summae XIIII Caput I

Quòd non oportet impertinentia miscere, sed singulorum quae fiunt aut dicuntur proprium tempus cognitum habere.

Matthaeus. Tunc accedunt ipsum discipuli Ioannis dicentes: Cur nos & pharisaei ieiunamus multum, discipuli aũt tui nõ ieiunant? Et dixit ipsis Iesus, Non possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum ipsis est sponsus: uenient aũt dies quum tolletur ab ipsis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Cap. 9

Ad Galatas. Igitur fratres nõ sumus ancillę liberi, sed liberę. Libertate igitur qua Christus nos liberauit state, & ne rursus iugo seruitutis implicemini. Cap. 4

Summae XV Cap. I

Quòd non oportet in aliorũ recte factis spem collocare, & suorũ ipsius negligentẽ esse.

Matthaeus. Facite igitur fructus dignos poenitẽtia, & ne uideamini dicere intra uosipsos, patrem habemus Abraham. Cap. 3

Summae XVI Cap. I

Quòd nullam utilitatẽ capiunt qui uitam degunt cum placentibus deo, & ex seipsis opera uirtutis non perpetrant, etiamsi iuxta apparentiam seruent similitudinẽ ad ipsos.

Matthaeus. Tunc assimilabitur regnũ coelorũ decem uirginibus, quae acceptis lampadibus suis exierunt obuiam sponso. Quinque aũt ex eis erant prudentes, & quinque fatuae, quae sanè fatuae lampadibus suis acceptis nõ acceperunt oleum: prudẽtes aũt acceperũt oleum in uasis suis. Ad quae infert paulo post de fatuis, Domine domine aperi nobis. Ille uero respondens, ait ipsis: Amen dico uobis, non noui uos. Cap. 25

Lucas. Dico uobis, duo erunt in uno lecto, unus assumet, & alter dimittet. Duae molentes simul, una assumetur, altera relinquetur. Et respondẽtes dicunt ipsi, Vbi domine? Hic uero dixit ipsis: Vbi cadauer, illic congregabuntur & aquilae. Cap. 21

Summae XVII Cap. I

Quòd oportet praesens tẽpus ab indicatis nobis à scriptura proprietatibus cognoscere quale est, & ad eius coniectationẽ res nostras disponere.

Matthaeus. A fico aũt arbore discite similitudinẽ, quum iam ramus ipsius tener fit & folia producit, cognoscitis quòd propinqua est aestas: sic & uos quum haec omnia uideritis, noscite quòd prope est prae foribus. Cap. 24

Lucas. Quum uideatis nubẽ orientẽ ab occasu, statim dicitis quod imber uenit, & contingit sic, Et quum austrum flantem, dicitis, quod ęstus erit, & fit. Hypocritae, faciem coeli & terrae nouistis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Cap. 21

Ad Corinth. I. Tempus contractũ est de caetero, ut & qui habent uxores, uelut nõ habentes sint: & qui plorant, tanquam non plorent: & qui gaudent, tanquam nõ gaudeãt: & qui emunt, tanquam non possideant: & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: praeterit enim figura mundi huius. 1. Cor. 7

Summae XVIII Cap. I

Quòd oportet mandata dei sic facere uelut dñs praecepit, Qui enim circa modum operationis aberrat, etiamsi uideatur facere mandatum, reprobus est apud deum.

Lucas. Dicebat autẽ & ei qui ipsum inuitauerat. Quum facis prandium aut coenam, noli uocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque uicinos diuites, ne- Cap. 14

quando & ipsi te uicissim inuitent, ac rependatur tibi beneficium. Sed quum facis conuiuium, uoca pauperes, mutilos, claudos, cæcos, & beatus eris, quia nō possunt retribuere tibi, rependetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Summæ XVIII Cap. II

Quòd nō oportet mādatū dei propter cōplacentiā hominū, aut propter aliam aliquam affectionē facere, sed in omnib. scopum habere ut placeas deo, & glorifices deum.

Cap. 6 Matthæus. Attendite ut ne faciatis eleemosynā uestram coram hominibus, ut uideamini ab ipsis, alioqui mercedem nō habetis apud patrem uestrū qui in cœlis est. Quum igitur feceris eleemosynam, non tubas inflare facies coram hominibus, quemadmodū faciunt hypocritæ in synagogis & in uicis, ut glorificētur ab hominibus. Amen dico uobis, habent mercedem suam. & quæ sequuntur.

1. Cor. 10 Ad Corinth. I. Siue igitur editis siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam dei facite.

1. Thes. 2 Ad Thessal. Sed quemadmodum probati sumus à deo ut concrederetur nobis euangelium, sic loquimur, non uelut hominibus placentes, sed deo qui probat corda nostra. Neq; enim unquam in sermone adulationis fuimus sicut scitis, neq; in occasione auaritiæ, Deus testis est, neq; quærentes ex hominibus gloriam, neque à uobis, neque ab alijs.

Summæ XVIII Cap. III

Quòd mandata Domini cum conscientia & bono affectu erga deum & homines facere oportet, Qui enim non sic facit condemnatus est.

Cap. 23 Matthæus. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia purgatis externā poculi partem, itēq; patinæ. Intus aūt plena sunt rapina & intēperantia. Pharisæe cæce, purga prius internam poculi & patinæ partem, ut fiat etiam externa ipsorum pura.

Cap. 12 Ad Roman. Qui impertit in simplicitate.

Cap. 2 Ad Philippen. Omnia facite citra murmurationes & disceptationes.

1. Tim. 1 Ad Timoth. I. Finis aūt promissionis est dilectio ex puro corde, & bona cōscientia. Ibidem. Habens fidem & bonam conscientiā, qua quidam depulsa circa fidem naufragium fecerunt.

Summæ XVIII Cap. IIII

Quòd à benignitate circa minora, iustificatur retributionis iudicium in maioribus.

Cap. 25 Matthæus. Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Et paulò post: Omni enim habenti dabitur, & abundabit. Ab eo uero qui non habet, etiam id quod habet, auferetur.

Cap. 16 Lucas. Si igitur in iniusto Mamona fideles nō fuistis, quod uerum est, quis credet uobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod uestrum est, quis dabit uobis?

Summæ XVIII Cap. V

Quòd oportet mandata domini cum insatiabili cupiditate facere, semper ad amplius festinando.

Cap. 5 Matthæus. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.

Cap. 3 Ad Philipp. Fratres ego me ipsum nondū arbitror assequutū esse, unum aūt, eorū quidem quę retro sunt obliuiscens, ad ea uero quæ sunt anterius me ipsum extendens, iuxta scopum persequor ad brauium supernæ uocationis dei in Christo Iesu.

Summæ XVIII Cap. VI

Quòd mandata dei sic facere oportet, ut quantum eius in faciente situm est, omnes illuminentur, & deus glorificetur.

Cap. 5 Matthęus. Vos estis lux mundi. Nō potest urbs occultari supra montem sita: neq; accendunt lucernam & ponunt sub modium, sed super candelabrū, & lucet omnibus qui sunt in domo. Sic luceat lux uestra corā hominibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est.

Cap. 8 Lucas. Nemo aūt accēsam lucernam uase occultat, aut subter lectum ponit, sed super candelabrum imponit, ut qui intrant, uideant lumen.

Cap. 1 Ad Philipp. Vt sitis sinceri & inoffensi in diem Christi, repleti fructibus iusticiæ per Iesum Christum, ad gloriam & laudem dei.

Summæ XIX Cap. I

Quòd non oportet impedire facientem uoluntatē dei, siue secundum mandatū dei, siue

secundum

secundum rationem ad mandata sequētem. Nec uero facientem tolerare impedientes, etiamsi legitimi sint, uerum in eo quod iudicauit perseuerare.

Matthæus. Tunc uenit Iesus à Galilæa ad Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab ipso. Ioannes autem prohibebat ipsum dicens: Ego opus habeo ut à te baptizer, et tu uenis ad me? Respondens aūt Iesus dixit ad ipsum, Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iusticiam, & quæ sequuntur. Cap. 3

Idem Tunc cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quod oportet ipsum abire in Hierosolima, & multa pati à senioribus & pontificibus ac scribis, & occidi, & tertia die resurgere. Et quum assumpsisset ipsum Petrus, cœpit increpare ipsum dicens: Propitius sis tibi domine, nequaꝗ contingat tibi hoc. At ille conuersus dixit Petro, Abi post me satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ sunt dei, sed quæ hominum. Cap. 16

Marcus. Et afferebant ipsi pueros ut ipsos attingeret, discipuli uero afferentes increpabant, quod quum uidisset Iesus indignatus est, & dixit ipsis: Sinite pueros uenire ad me, & non prohibete ipsos. Horum enim est regnum cœlorum. Cap. 10

In Actis. Et quum permaneremus diebus pluribus, aduenit quidam à Iudæa propheta nomine Agabus. Is quum uenisset ad nos tulit zonam Pauli, & ligatis suis ipsius pedibus ac manibus dixit, Hæc dicit spiritus sanctus, uirum cuius est zona hæc, sic ligabunt in Hierusalem Iudæi, & tradent in manus gentium. Quum autem audissemus hæc, rogabamus & nos, & loci eius indigenæ, ne ascenderet Hierosolimā. Respondit autem Paulus, Quid facitis flentes & confringentes cor meum? Ego enim non solum ligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine domini Iesu. Quum uero ipse persuaderi non posset, quieuimus dicentes: Voluntas domini fiat. Cap. 21

Ad Thessalon. 1. Qui & dominum occiderunt Iesum & prophetas proprios, & nos persequuti sunt, et deo non placent, & omnibus hominibus aduersantur, qui prohibent nos ne loquamur gentibus ut saluæ fiant, quo expleant peccata sua semper, peruenit autem super illos ira dei in finem. 1. Thes. 2

Summæ XIX. Caput I

Quòd eum qui facit mandatum dei ex affectu non sano, & tamen sinceritatem doctrinæ quantum hominibus uidetur seruat, impedire nō oportet, propterea quòd quantum in se est, neminem lædat, aliquando uero etiam utilitatem ex ipso aliqui capiant: uerum admonere ut dignam rectè factis mentem habeat.

Matthæus. Quum igitur feceris eleemosynā, nō tubas inflare facies corā hominibus, queadmodum faciunt hypocritæ in synagogis & uicis, ut glorificentur ab hominibus. Amen, dico uobis, habent mercedem suam. Tu uero quum facis eleemosynam nesciat sinistra tua quid facit dextra, ut sit eleemosyna tua in occulto: & pater tuus qui uidet in occulto, reddat tibi in propatulo. Et de oratione similiter. Cap. 6

Marcus. Respondit ei Ioannes dicens: Magister uidimus quendā in nomine tuo eijcientem dæmonia, qui nō sequitur nos: & prohibuimus, quia nō sequitur nos. Iesus aūt ait: Nolite prohibere eum: nemo enim est qui facit uirtutem in nomine meo, & poterit cito male loqui de me. Qui enim non est aduersus nos, pro nobis est. Cap. 9

Ad Philippen. Quidam etiam propter inuidiam & contentionem, quidam uero etiam propter bonam uoluntatem Christum prædicant: alij quidem ex charitate, scientes quòd in defensionem Euangelij constitutus sum, alij uero ex contentione Christum annunciant non pure, putantes se afflictionem addere uinculis meis. Quid enim? Attamen omni modo siue per prætextum, siue per ueritatem Christus annunciatur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Cap. 1

Summæ XX Cap. I

Quòd oportet credentes dn̄o baptizari in nomen patris & filij & spiritus sancti.

Matthæus. Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomen patris & filij & spiritus sancti. Cap. 28

Ioannes. Amen amen dico tibi, Nisi quis natus fuerit ex supernis, non poterit uidere regnum dei. Et rursus, Amen amen dico tibi: nisi quis natus fuerit ex aqua et spiritu, non potest intrare in regnum dei. Cap. 3

Summæ XX Cap. II

Quæ ratio aut uis sit baptismatis, ut alteretur baptizatus & mente, & sermone, & actione, & fiat illud iuxta datam potentiam, quod est id ex quo natus est.

Cap. 3 Ioannes. Quod natũ est ex carne caro est, & quod natũ est ex spiritu, spũs est. Ne mireris quod dixi tibi, oportet uos nasci è supernis. Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, & quo uadat: sic est omnis qui natus est ex spiritu.

Cap. 6 Ad Romanos. Ita & uos existimate, uos ipsos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem deo in Christo Iesu. An ignoratis quòd quicunq; baptizati sumus in Christum, in mortem ipsius baptizati sumus. Consepulti igitur sumus ipsi per baptisma in mortem, ut quemadmodum surrexit Christus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim cõplantati facti sumus similitudine mortis ipsius, nimirũ & resurrectionis consortes erimus, illud scientes quod uetus noster homo simul crucifixus est, ut aboleretur corpus peccati, ut non amplius seruiamus peccato.

Cap. 2 Ad Coloss. In quo & circumcisi estis circumcisione non fiente per manum, exuendo corpus peccatorũ carnis, in circumcisione Christi, cõsepulti ipsi in baptismate, in quo & resurrexistis per fidem operationis dei, qui excitauit ipsum ex mortuis.

Cap. 3 Ad Galatas. Quicunq; enim in Christum baptizati sumus, Christum induimus, non est Iudæus, neq; Græcus, non seruus, neq; liber, non est masculus & fœmina, Omnes eñ uos unum estis in Christo Iesu.

Cap. 3 Ad Colossenses. Postquam exuistis ueterem hominem cum factis suis, & induistis nouum qui renouatur ad agnitionem secundum imaginem eius qui creauit ipsum, ubi non est Græcus & Iudæus, circumcisio & præputium, barbarus, scytha, seruus, liber, sed omnia in omnibus Christus.

Summæ XXI Cap. I

Q. sit necessaria & ad ipsam uitam æternã, participatio corporis & sanguinis Christi.

Cap. 6 Ioannes. Amen amen dico uobis, nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ipsius sanguinem, non habetis uitam in uobis. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. & quæ sequuntur.

Summæ XXI Cap. II

Quòd nullam utilitatem capit qui citra considerationem uerborum, iuxta quæ tradita est participatio corporis & sanguinis Christi, communicationem accedit. Qui uero indigne assumit, condemnatus est.

Cap. 6 Ioannes. Amen amen dico uobis, nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, nõ habebitis uitã in uobis. Et paulò post, Sciens aũt Iesus in seipso, q murmurarent de hoc discipuli ipsius, dixit ipsis: Hoc uos offendit? Si igitur uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius. Caro nõ prodest quicquam, spũs est qui uiuificat: uerba quę ego dixi uobis, spiritus sunt & uita.

1. Cor. 11 Ad Corinthios. Quare qui ederit panem hunc aut biberit poculum hoc domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane edat & de poculo bibat, Qui enim edit & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini.

Summæ XXI Cap. III

Qua ratione oporteat edere corpus & bibere sanguinem domini, in commemoratione obedientiæ domini usq; ad mortem, ut uiuentes non amplius sibijpsis uiuant, sed ei qui pro nobis mortuus est & resurrexit.

Cap. 22 Lucas. Et accepto pane quum gratias egisset fregit & dedit ipsis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur, hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & poculum postquam cœnasset dicens: Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine quod pro uobis effunditur.

1. Cor. 11 Ad Corinth. 1. Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panẽ, & gratijs actis fregit & dixit: Accipite, comedite, hoc est corpus meum quod pro uobis frangitur: hoc facite in meam cõmemorationẽ. Similiter & poculum postq; cœnasset, dicens: Hoc poculum nouum testamentũ est in meo sanguine: hoc facite quotiescunq; biberitis in mei comme-

commemorationem. Quotiescunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem domini annunciatis donec uenerit.

Ad Corinth: II. Charitas enim domini constringit nos illud iudicantes, quòd unus pro omnibus mortuus est. Igitur omnes mortui fuerunt, & pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt non amplius sibijpsis uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit; ut multi fiant unum corpus in Christo. Panem quem frangimus non communicatio corporis Christi est? Quoniam unus panis unum corpus multi sumus; Omnes enim ex uno pane participamus. 2.Cor.5

Summæ XXI Cap. IIII

Quòd oportet eum qui participat cum sanctis, dominum laude celebrare.

Matthæus. Edentibus aũt ipsis, accepit Iesus panem, & gratijs actis fregit, & dedit discipulis, &c. Et infert: & hymno cantato exierunt in montem oliuarum. Cap.26

Summæ XXII Cap. I

Quòd operatio peccati abalienat à domino, & consortem facit diabolo.

Ioannes. Amen amen dico uobis, quòd omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Vos ex patre diabolo estis, & concupiscentias patris uestri facere uultis. Cap.8

Ad Romanos. Quum enim serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ. Cap.6

Summæ XXII Cap. II

Quòd consortium & coniunctio ad dominũ, non in cognatione secundum carnem cognoscitur, sed in studio uoluntatum dei perficitur.

Ioannes: Qui ex deo est uerba dei audit. Cap.8

Lucas. Et annunciatum est ipsi dictumque: Mater tua & fratres tui sunt foris, uolentes te uidere. Ipse uero respondens dixit ipsis: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui sermonem dei audiunt & faciunt. Cap.8

Ad Romanos. Quicunque spiritu dei ducuntur, hi filij dei sunt. Cap.8

Ioannes: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis. Cap.15

Summæ XXIII Cap. I

Quòd is qui inuitus trahitur à peccato, nosse debet quod ab alio præinexistente in ipso peccato regitur, cui ultro inseruiens, de cætero ducitur ab ipso etiam ad ea quæ non uult. Cap.7

Ad Roman: Nouimus aũt quòd lex spiritualis est: ego aũt carnalis sum, uenditus sub peccatum. Quod enim operor, non probo: non enim quod uolo hoc facio, sed quod odio habeo hoc ago. Si aũt quod non uolo hoc facio, cõsentio legi quod bona est. Nunc autem non amplius ego operor hoc ipsum, sed quod habitat in me peccatum. Noui enim quòd non habitet in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam uelle adest mihi, operari autem bonum qui possim non inuenio: non enim quod uolo facio bonum, sed quod non uolo malum, hoc facio. Si uero quod nõ uolo ego, hoc facio, non iam ego operor illud, sed inhabitans in me peccatum.

Summæ XXIIII Cap. I

Quòd non oportet mentiri, sed uera in omnibus dicere.

Matthæus. Sit sermo uester est, est, non, non. Quod uero supra hęc redundat, ex malo est. Cap.5 Ad Ephes. Deponentes mendacium loquimini ueritatem unusquisque cum proximo suo. Nolite inter uos mentiri. Cap.4

Summæ XXV Cap. I

Quòd non oportet inutiles aut contentiosas quæstiones facere.

Ad Timoth. Hæc admone contestans coram domino, ne uerborum pugnas sequantur, ad nullam utilitatem, ad subuersionem audientium. 1.Tim.6 Ibidem. Stultas & ineruditas quæstiones reijce, gnarus quod pariunt pugnas. 2.Tim.2

Summæ XXV Cap. II

Quòd non oportet loqui sermonem ociosum, ex quo nulla contingit utilitas: nam non ad ædificationẽ fidei loqui, aut facere ipsum bonum, est lædere spiritum sanctum dei.

Matth: Dico uobis quod omne uerbum otiosum quodcũque loquuti fuerint homines, reddent de ipso rationẽ in die iudicij. Cap.12 Ad Ephes. Omnis sermo spurcus ex ore uestro ne procedat, sed si quis bonus est ad ędificationẽ fidei, ut det gratiam audientibus, & ne contristetis spiritum sanctum dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Cap.4

Summæ XXVI Caput I

Quòd oportet omne uerbum aut rem confirmare testimonio sacræ scripturæ ad certitudinem quidem ac perfectionem bonorum, ad confusionem uero malorum.

Cap. 4 Matth. Et accedēs ipsum tētator dixit: Si filius dei es, dic ut lapides hi panes fiant. At ipse respōdens ait, Scriptū est: nō in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod pro-

Cap. 2 cedit per os dei. In Actis. Et repleti sunt oēs spiritu sancto, & cœperunt loqui alijs linguis, prout spiritus dabat ipsis loqui. Stupebant autem omnes & mirabātur dicentes inter se: Quidnam uult hoc esse? Alij uero irridentes dicebant, Musto expleti sunt isti. Stans autem Petrus cum undecim extulit uocem suam, & loquutus est eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Hierosolymis uniuersi, hoc uobis notū sit, & auribus percipite uerba mea, Non enim sicut uos existimatis, hi ebrij sunt, quum sit hora diei tertia. Sed hoc est quod dictum est per prophetam Iohel, Et erit in nouissimis diebus dicit dn̄s, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt, &c.

Summæ XXVI Cap. II

Quòd oportet etiam his quæ in natura ac cōsuetudine uitæ nota sunt uti, ad cōfirmationem eorum quæ fiunt aut dicuntur.

Cap. 7 Matth. Attendite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimētis ouium, intus aūt sunt lupi rapaces. A fructib. ipsorū cognoscetis ipsos. Nunquid colligunt à spinis uuam, aut à tribulis ficus? sic omnis arbor bona fructus bonos facit: putrida uero fructus malos

Cap. 5 facit. & quæ sequuntur. Lucas. Et murmurabant scribæ ac pharisæi aduersus discipulos eius dicentes: Cur cum publicanis & peccatoribus editis ac bibitis? Et respondens Iesus dixit ipsis: Non opus habent sani medico, sed male habentes.

2. Tim. 2 Ad Timoth. Nemo militans uitæ negocijs se immiscet, ut imperatori exercitus complaceat. Si uero etiam quis decertarit, non coronatur, nisi legitime certauerit.

Summæ XXVII Cap. I

Quòd nō oportet alienis à doctrina domini se assimilare, uerū imitari deum & sanctos eius, iuxta datas nobis ab ipso uires.

Cap. 20 Matthæus. Scitis quòd principes gentium dominantur ipsis, & magni potestatē ipsorum habent. Non sic erit inter uos, sed qui uoluerit inter uos esse magnus, erit uester minister: & qui uoluerit inter uos esse primus, erit uester seruus. Quemadmodum filius hominis non uenit ut sibi ministerium contingeret, sed ut ipse ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

Cap. 12 Ad Romanos. Ne fiatis conformes huic seculo, sed transformamini per renouationē mentis uestræ, quo uos probetis quæ sit uoluntas dei.

1. Cor. 11 Ad Corinth. I. Imitatores mei fiatis, sicut ego Christi.

Summæ XXVIII Cap. I

Quòd non oportet simpliciter neq; citra examinationem, corripi ab his qui simulant ueritatem: uerum ex dato nobis à scriptura charactere unumquenq; cognoscere.

Cap. 7 Matthæus. Attendite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces. A fructibus ipsorum cognoscetis ipsos.

Cap. 13 Ioannes. In hoc cognoscent omnes, quòd mei discipuli estis, si charitatem habueritis

1. Cor. 12 inter uos. Ad Corinth. Quapropter notum uobis facio, quòd nullus in spiritu dei loquens, dicit anathema Iesum.

Summæ XXIX Cap. I

Quòd oportet unumquenq; per propria opera suam professionem confirmare.

Cap. 5 Ioannes. Ipsa opera quæ ego facio testātur de me, quòd pater miserit me. Si non facio opera patris mei, ne credatis mihi. si uero facio, etiamsi mihi non creditis, operibus meis credite, ut cognoscatis & credatis, quòd in me est pater, & ego in ipso.

2. Cor. 6 Ad Corinth. II. Nullam in ulla re dantes offensionē, ut ne uituperetur ministerium, sed in omnibus cōmendantes uosipsos uelut ministros dei in multa tolerantia, in tribulationibus. & quæ sequuntur.

Summæ XXX Cap. I

Q. non oportet sancta per ammixtionē eorum quæ cōmuni usui destinata sunt uiolare.

Cap. 21 Matthæus. Et ingressus est Iesus in templum dei, & eiecit omnes uendentes & ementes in

tes in templo,& mensas numulariorum & sellas uendentium columbas euertit,& dixit ipsis:Scriptum est,domus mea domus orationis uocabit̃: uos autẽ fecistis ipsam speluncam latronum. Ad Corint. Nunquid domos nõ habetis ad manducandum & bibendum? aut ecclesiam dei contemnitis,& pudefacitis eos qui nõ habent? Et postea, Si uero quis esurit,in domo edat,ut ne ad condemnationem conueniatis. 1.Cor.11

Summæ trigesimæ Cap. II

Quòd id quod Deo dicatum est eousq; uelut sanctum honorare oportet, donec uoluntas dei conseruetur in ipso.

Matthæus. Hierusalem Hierusalem quæ occidis Prophetas,& lapidas eos qui ad te missi sunt,quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas,& non uoluistis,Ecce relinquitur uobis domus uestra deserta. Cap.23

Summæ trigesimæ primæ Cap.I

Quòd non oportet ea quæ destinatis deo dicata sunt, in alios insumere, nisi si quid ex superfluo affuerit.

Marcus. Erat autem mulier Græca Syrophœnissa genere,& rogabat ipsum ut dæmonium eijceret de filia sua.Iesus autem dixit illi:Sine prius saturari filios, Non eñ bonum est sumere panem filiorum & proijcere catellis.At illa respondit ei & dixit ipsi:Etiam domine,nam & catelli sub mensa comedunt de micis filiorum. Et ait illi: Propter istum sermonem uade,exijt dæmonium à filia tua. Cap.7

Summæ trigesimæ secundæ Cap. I

Quòd oportet ea quæ singulis pertinent candide reddere.

Lucas. Et interrogauerunt ipsum dicentes:Præceptor nouimus quod recte dicis & doces,& nõ respicis personam,sed in ueritate uiam dei doces, Licet nobis Cæsari tributum dare aut nõ? Intellecta autem ipsorum uersutia,dixit ad eos. Quid me tentatis? ostendite mihi denarium,cuius habet imaginem & inscriptionem? Respondentes autem dixerũt,Cæsaris. Et ait illis:Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari,& quæ sunt dei deo. Ad Rom. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum,tributũ: cui uectigal, uectigal:cui timorem,timorem:cui honorem,honorem.Nemini quicquã debeatis,nisi hoc ut inuicẽ diligatis. Cap.20 Cap.13

Summæ XXXIII.Cap.I

Quòd non oportet scandalum & offensionem exhibere.

Matthæus. Qui autem offenderit unum de pusillis istis qui in me credunt,expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collum eius,& demergatur in profundum maris. Et rursum: Væ homini illi per quem offendiculum uenit. Cap.18

Ad Rom. Sed hoc iudicate magis,ut ne ponatis offendiculũ fratri uel scandalum. Cap.14

Summæ XXXIII. Cap.II

Quòd quicquid oppositum est uoluntati domini,scandalum est.

Matthæus. Tunc incepit Iesus ostendere discipulis suis,quod oporteret ipsum abire in Hierosolyma,& multa pati à senioribus ac põtificib.& scribis, & occidi, & tertia die resurgere.Et quum assumpsisset ipsum Petrus, cœpit eum increpare, dicens, Propitius sis tibi domine,non continget tibi hoc.Ipse uero conuersus,dixit Petro, Abi retro me satana,scandalum mihi es,quia non sapis quæ dei sunt,sed quæ hominum. Cap.16

Summæ XXXIII. Cap. III

Quòd oportet uerbum aut negocium etiam à scriptura concessum recusare, ubi ædificentur alij ex simili ad peccatum,aut promptitudo ad honesta exscindatur.

Ad Corinth.I De esu igit̃ eorũ quæ simulachris immolant̃, scimus quod nullũ est simulachrũ in mundo, & quod nullus est deus,nisi unus. Nam etiamsi sunt qui dicantur dij,siue in cœlo,siue in terra:sicut sunt dij multi & domini multi,nobis tamen unus est deus pater,ex quo omnia,& unus dñs Iesus Christus,per quẽ omnia, & nos per ipsum.Sed non in omnibus est scientia. Quidam uero cũ conscientia simulachri usq; ad hoc tempus,uelut simulachris immolatũ edunt.Et conscientia ipsorum quũ sit infirma, polluitur.Atqui esca nos non cõmendat deo.Neq; eñ si manducauerimus,abũdamus. Neq; si non mãducauerimus,destituimur. Sed uidete ne quo modo facultas illa uestra offendiculum fiat infirmis.Si eñ quis uiderit te qui scientiã habes in epulo simulachrorum accũbentẽ,nõnne cõscientia ipsius qui infirmus est,ędificabitur ad edendũ ea q̃ simula- 1.Cor.8

mulachris sunt immolata? & peribit infirmus frater in tua sciētia, propter quē Christus mortuus est. Sic autem peccantes in fratres, & percutientes ipsorum conscientiam infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca offendit fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ut ne fratri meo sim offendiculo. Et paulò post: Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus potestatem sororem mulierculam circumducendi? sicut & cæteri apostoli, & fratres domini & Cephas? aut solus ego & Barnabas, non habemus potestatem hoc faciendi? Quis militat suis stipendijs unquam? Quis plantat uineam, & de fructu eius non edit? Aut quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? & cætera.

1.Cor.9

Summæ XXXIII. Cap. IIII

Quòd ut ne alicui offendiculo sis, facere oportet & quod non est necessarium.

Cap.17 Matthæus. Quum autem uenissent in Capernaum, accesserunt qui didrachma accipiebant ad Petrum, & dixerunt ei: Magister uester nō soluit didrachma? dicit, etiam. Et cum ingressus esset in domum, præuenit eum Iesus dicēs: Quid tibi uidetur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa aut censum? à filijs suis, aut ab alienis? Dicit ipsi Petrus, ab alienis. Ait illi Iesus, ergo liberi sunt filij? Verum ne simus ipsis offendiculo, progressus ad mare mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum acceptum da ipsis pro me & te.

Summæ XXXIII. Cap. V

Quòd in uoluntatibus domini, etiamsi aliqui offendiculum perpetiantur, pertinacem, & nihil remittentem fiduciam ostendere oportet.

Cap.15 Matthæus. Non quod ingreditur in os inquinat hominem, sed quod egreditur ex ore, hoc inquinat hominem. Tunc accedentes discipuli ipsius, dixerūt ipsi: Nosti quod pharisæi audito sermone scandalum perpessi sunt? At ille respondens, ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sinite illos, cęci sunt, duces cæcorum, Cæcus autem si cæco dux fuerit, ambo in foueam cadent.

Cap.6 Ioannes. Amen amen dico uobis, Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Et paulò post: Ex hoc multi ex discipulis abierunt retrorsum, & non amplius cum ipso ambulabant. Dixit igitur Iesus ad duodecim, Num & uos uultis abire?

2.Cor.2 Ad Corinth.2 Christi bonus odor sumus deo in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt, his quidem odor mortis ad mortem, illis uero odor uitæ ad uitam. Et ad hæc quis idoneus?

Summæ XXXIIII. Cap. I

Quòd oportet unumquemq; in propria mensura, typum bonorū alijs propositū esse.

Cap.11 Matthæus. Discite à me, quod mitis sum & humilis corde.

2.Cor.9 Ad Corinth.2 Noui enim promptitudinem animi uestri, quam de uobis iacto apud Macedones, quod Achaia parata est anno superiore, & uestrum exemplū prouocauit plures. Ad Thessal.1 Et uos imitatores nostri facti estis & domini, excipientes doctrinam uerbi in tribulatione multa cum gaudio spiritus sancti, adeò ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia & Achaia.

1.Thess.1

Summæ XXXV. Cap. I

Quòd hi qui fructum sancti spiritus in aliquo uident, ubiq; pietatis æqualitatem cōseruante, & non sancto spiritui illum acceptum ferunt, sed aduersarium laudant, in ipsum sanctum spiritum blasphemi sunt.

Cap.12 Matthæus. Tunc adductus est ad ipsum quidam dæmonio agitatus, cæcus & mutus, & sanauit ipsum, ut & mutus & cæcus loqueretur & uideret: & stupebāt omnes turbæ & dicebant, Num hic est filius Dauid? At pharisæi quum audissent, dicebāt: Hic nō eijcit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorū. Iesus autē sciens cogitationes eorū, dixit ipsis, & cætera. Et paulò post: Si aūt in spiritu dei eijcio ego demonia, igit per uenit ad uos regnū dei. Ad quæ deinceps infert. Quapropter dico uobis, Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autē blasphemia non remittetē hominibus. Et quicunq; dixerit uerbū contra filium hominis, remittetur ipsi. Qui uero dixerit uerbum contra spiritū sanctum, nō remittetur ipsi, neq; in hoc seculo, neq; in futuro.

Summæ

Summæ XXXVI. Cap. I

Quòd seruantes formam doctrinæ domini, cum omni studio & honore suscipere opor tet, in domini ipsius gloriam: qui uero neq; audiuit, neq; suscepit, condemnatur.

Matthæus. Qui uos suscipit, me suscipit. Et qui me suscipit, suscipit eum qui me mi sit: & qui non susceperit uos, neq; audierit sermones uestros, egredientes ex domo il la aut urbe, excutite puluerē de pedibus uestris. Amen dico uobis, tolerabilius erit ter ræ Sodomorum & Gomorreorum in die iudicij, quàm urbi illi. Cap. 10

Ioannes. Qui accipit, si quem misero, me accipit, Qui uero me accipit, accipit eum qui me misit. Cap. 13

Ad Philippen. Necessarium autem duxi Epaphroditum fratrem & cooperatorem & commilitonem meum, uestrum uero Apostolum ac ministrum necessitatis meę mit tere ad uos. Et paulò post: Excipite itaq; ipsum in domino cū omni gaudio, & eos qui huiusmodi sunt in precio ac honore habete. Cap. 2

Summæ XXXVII. Cap. I

Quòd animi promptitudo pro uiribus, etiam in minimis accepta est deo, etiam à mu lieribus.

Matthæus. Et quicunq; bibendum dederit uni ex his paruulis poculum aquæ frigi dæ, solum in nomine discipuli, Amen dico uobis, non perdet mercedem suam. Cap. 10

Lucas. Respiciens autem uidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Vidit autem & uiduam quandam pauperculam mittentē illuc æra minuta duo, & dixit: Vere dico uobis, quod uidua hæc pauper plus omnibus misit. Omnes enim hi ex abundanti ipsis miserunt in munera dei. Hæc autem ex inopia sua omnē uictū quem habuit, misit. Cap. 21

Matthæus. Quum autem esset Iesus in Bethania, in domo Simonis leprosi, acces sit ad ipsum mulier habens alabastrum ungenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicētes: Ad quid perditio hęc? potuit enim hoc uenūdari magno, & dari pauperibus. Eo autē cognito, dixit ipsis, quid molesti estis mulieri? opus enim bonum operata est in me. Cap. 26

In Actis de Lydia. Quum autem baptizata esset & domus eius, deprecata est di cens: Si iudicastis me fidelem domino esse, introite in domum meam, & manete, & a degit nos. Cap. 16

Summæ XXXVIII. Cap. I

Quòd oportet Christianū, etiam fratres citra tumultū ac simplicius hospitio excipere. Ioan. 6

Ioannes. Dicit ipsi unus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis, Est puer unus hic, & habet quinq; panes ordeaceos, & duos pisces. Sed hæc quid sunt ad tā multos? Dixit autem Iesus, Facite ut homines discumbant. Erat aūt fœnum multum in eo loco. Discubuerūt ergo uiri numero fermè quinquies mille. Accepit aūt panes Iesus, quumq; gratias egisset, distribuit discumbentibus. Similiter & de piscibus quantum uolebant.

Lucas. Mulier quædam nomine Martha, excepit ipsum in domū suam, & huic e rat soror nomine Maria, quæ desidens ad pedes Iesu, audiuit sermonem ipsius. Martha uero distrahebatur circa multum ministerium, & assistens ait: Domine non est tibi cu ræ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo ipsi ut me adiuuet. Et respon dens dixit ipsi Iesus, Martha Martha solicita es, & turbaris circa multa, paucis autē o pus est, aut unius. Maria autem bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ipsa. Cap. 10

Summæ XXXIX. Cap. I

Quòd nō oportet mutabilē esse, sed stabilem in fide, & non transire à bonis in domino.

Matthæus. Qui uero in petrosa seminatus est, hic est qui sermonem audit, & statim cum gaudio suscipit ipsum, non habet aūt radicem in seipso, sed tēporarius est, & con tingente tribulatione, aut persecutiōne propter uerbum, statim offenditur. Cap. 13

Ad Corinth. Quare fratres mei firmi estote, & immutabiles, abundantes in opere domini semper. 1. Cor. 15

Ad Galat. Miror quod adeò cito transmutati estis ab eo qui uoca uit uos in gratia ad aliud euangelium. Cap. 1

Summæ XL. Cap. I

Quòd non oportet tolerare alia docentes, etiamsi forment se ad fraudem, aut redargu tionem eorum qui inconstantes sunt.

Matth.

Cap.24 Matthæus. Videte ne quis uos decipiat. Multi enim uenient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus, & multos decipient.

Cap.1 Marcus. Attendite à scribis qui uolunt in stolis obambulare, & amant salutationes in foro, & primas sellas in synagogis, & primos accubitus in cœnis, qui deuorāt domos uiduarum, & longo prætextū orantes hi grauiorem accipient condemnationem.

Cap.1 Ad Galatas. Sed & si nos, aut angelus de cœlo prædicet uobis euangelium, præter id quod prædicauimus uobis, anathema sit, quemadmodū ante diximus. Et nūc rursus dico, Si quis uobis prædicauerit euangelium præter id quod accepistis, anathema sit.

Summæ XLI. Cap. I

Quòd oportet omne quod scādalum exhibet exscindere, etiamsi familiarissimū & maxime necessarium esse uideatur.

Cap.18 Matthæus. Væ homini illi per quem scandalū uenit. Si uero pes tuus, aut manus tua offendit te, exscinde ipsa, & reijce à te. Bonum est tibi ad uitam ingredi claudū, aut mutilum, potius quàm duos pedes, aut duas manus habentem, mitti in ignem æternū. Et si oculus tuus offendit te, erue ipsum & reijce à te.

Summæ XLI. Cap. II

Quòd debilioribus in fide parcere oportet, & adducere ipsos cum diligentia ad perfectionem. Parcendum est autem ita, ut ne negligamus mandatum dei.

Cap.12 Matthæus. Arundinem contritam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eijciat ad uictoriam iudicium, & in nomine ipsius gentes sperabunt.

Cap.14 Ad Romanos. Debilem autem in fide suscipite.

Gal.6 Ad Gal. Et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, instruite talem in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic complete legem Christi.

Summæ XLII. Cap. I

Quòd non oportet putare, ad dissoluendū legem ac prophetas dominū uenisse, sed ad explendum & apponendum perfectiora.

Cap.5 Matthæus. Ne putetis quòd uenerim ad dissoluendum legem, aut prophetas: nō ueni ut dissoluam, sed ut impleam.

Cap.3 Ad Rom. Legem igitur abolemus per fidem? Absit, sed legem confirmamus.

Summæ XLIII. Cap. I

Quòd uelut lex malas actiones interdicit, sic euangeliū ipsos occultos animæ affectus.

Cap.5 Matth. Audistis quod dictū est antiquis, non occides: qui uero occiderit, reus erit iudicij. Ego autē dico uobis, quod omnis qui irascitur fratri suo temere, reus erit iudicij.

Cap.2 Ad Rom. Non enim in propatulo Iudæus est, neq; in propatulo circumcisio in carne. Sed Iudæus in occulto, & circumcisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex deo.

Summæ XLIII. Cap. II

Quòd uelut lex partem, sic euangelium totum, in unoquoq; recte facto requirit.

Cap.18 Lucas. Omnia quæ habes, uende, & distribue pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo, & huc ades sequere me.

Cap.2 Ad Coloss. In quo circumcisi estis circūcisione nō fiente per manum, in exuendo corpore peccatorum carnis in circumcisione Christi.

Summæ XLIII. Cap. III

Quòd impossibile est dignos fieri regno cœlorum eos qui nō maiorem secundū euangelium quàm legem, iustitiam ostendunt.

Cap.5 Matth. Nisi abundauerit iusticia uestra plus quàm scribarum & pharisæorū, nō poteritis ingredi in regnum cœlorum.

Cap.3 Ad Philippen. Si quis alius uidetur fiduciam habere in carne, ego magis habeo, circūcisus octauo die, ex genere Israel, de tribu Beniamin, hebræus ex hebræis, secundū legem pharisæus, secundū studium persequens ecclesiam, secundū iustitiam quæ in lege est, existens irreprehensibilis. Sed quæ mihi erant lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimentū esse. Quinimo arbitror omnia detrimentū esse, propter excellentiam cognitionis Iesu Christi domini nostri, propter quem omnium detrimentū feci, & omnia

omnia pro reiectamentis habeo,ut Christum lucrifaciam,& inueniar in ipso, nō habēs meam iustitiam quæ ex lege est,sed eam quæ ex fide est Christi iustitiam ex deo.

Summæ XLIIII. Cap. I

Quòd iugum Christi iucundum,& onus eius leue est,ad requiem ac refectionem eorum qui suscipiunt,omnia uero aliena à doctrina euangelij,grauia sunt & onerosa.

Matthæus. Venite omnes ad me qui laboratis,& onerati estis, & ego reficiam uos. Cap. 11
Tollite iugum meū super uos,& discite à me,quòd mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animis uestris.Iugum enim meum iucundum est,& onus meum leue.

Summæ XLV. Cap. I

Quòd impossibile est regno cœlorum dignos fieri eos,qui non puerorum æqualitatē inter se,erga alios imitantur.

Matthæus. Amen dico uobis,nisi conuersi fueritis, & facti uelut pueri, non poteritis ingredi in regnum cœlorum. Cap. 18

Summæ XLV. Cap. II

Quòd oportet eum qui cupit maiorem gloriam in regno cœlorum assequi,hic humilitatem & extremum locum amplecti.

Matthæus. Quisquis igitur humiliabit seipsum,uelut puer hic, hic est qui maior est in regno cœlorum.Sed qui uolet magnus fieri inter uos,erit uester minister. Et qui uoluerit fieri primus uestrum,erit omnium seruus. Cap. 18

Ad Philipp. Nihil per contentionem,aut inanem gloriam, sed per humilitatem alterum alter se præstantiorem existimet. Cap. 2

Summæ XLVI. Cap. I

Quòd ex comparatione consequentiæ quæ in minoribus seruatur,studium in maioribus quoq; à nobis exigitur.

Lucas. Vnusquisq; uestrum sabbato nónne soluit bouem suum, aut asinum à præsepi,& ducit aquatum? Hanc autem filiam Abrahę,quam alligauit satanas ecce decem & octo annis,non oportuit solui à uinculo isto die sabbati? Cap. 15

Idem. Dicebat autē parabolam ipsis,ad hoc quod oportet semper orare , & non defatigari.Iudex quidam erat in quadam ciuitate,qui deum nō timebat, nec hominem reuerebatur. Vidua autē erat in illa ciuitate,& ueniebat ad eum dicēs,Vindica me de aduersario meo,& nolebat aliquandiu.Postea uero dixit intra se,Etsi deū nō timeo,& hominem nō reuereor,tamen quia molesta est mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne tandē ueniens sugillet me.Ait autē dominus:Audite quid iniquitatis iudex dicat. Deus autē non faciet uindictam electorum suorum clamantium ad ipsum die ac nocte? Cap. 18

Ad Timoth. 2. Nemo militans uitæ negocijs se immiscet, ut imperatori exercitus cōplaceat.Si uero etiam decertauerit quis,non coronatur,nisi legitime decertauerit. 2. Tim. 2

Summæ XLVI. Cap. II

Quòd ex comparatione eorum qui in minoribus timorem ex fide,& studiū ex memorabili cōcupiscentia ostenderunt,hi qui in maioribus cōtemptores sunt aut negligētes uehementiorem cōdemnationem habebunt. Lucas. Regina austri surget in iudicio,cum uiris generationis huius,& cōdemnabit ipsos,quia uenit à finibus terræ, ut audiret sapientiam Solomonis,& ecce plus quàm Solomon hic. Cap. 17

Matthæus. Viri Nineuitæ resurgent in iudicio cum generatione hac,& condemnabunt ipsam,quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, & ecce plus Iona hic. Cap. 12

Summæ XLVI. Cap. III

Quòd non oportet studium ostendere in minoribus,& contemnere maiora,uerum primariò facere maiora præcepta,& simul peragere etiam minora.

Matthæus. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ,quod decimatis menthā & anethum & cyminum,& reliquistis quæ grauiora sunt legis,iudicium & misericordiam, ac fidem.Hæc oportuit facere,& illa non omittere.Duces cęci,excolantes culicem,camelum autem deglutientes. Mat. 23

Summæ XLVII. Cap. I

Quòd non oportet thesaurum sibijpsi colligere in terra,sed in cœlo , & quis sit modus colligendi thesauri in cœlo.

Cap.6 Matthæus. Ne colligatis uobis thesauros in terra, ubi ærugo & tinea corrumpit, & ubi fures effodiunt ac furatur. Sed recondite uobis thesauros in cœlo, ubi neq; ærugo, neq; tinea corrumpit, & ubi fures non effodiunt, neq; furantur.

Cap.12 Lucas. Vendite bona uestra, & date eleemosynam. Facite uobis sacculos non ue-
Luc.18 terascentes, thesaurum non deficientem in cœlis. Idem. Omnia quæ habes, uende, & distribue pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlis. Ad Timoth.1 Vt faciles sint
1.Tim.6 ad impertiendum, libenter cõmunicent, recondant sibijpsis fundamẽtum bonum in futurum, ut apprehendant ueram uitam.

Summæ XLVIII. Cap. I

Quòd oportet misericordem & liberalem esse, Accusantur enim qui tales non sunt.

Cap.5 Matthæus. Beati misericordes, quia ipsi misericordiam assequentur.

Cap.6 Lucas. Omni petenti te tribue. Ad Ro. A charitate alienos, immisericordes. Qui
Cap.1 quum dei iusticiam nouerint, quod hi qui talia faciunt, digni sunt morte: & cætera.

Ad Timoth.1 Vt faciles sint ad impertiendum, libenter communicent.

Summæ XLVIII. Cap. II

Quòd omne quod quis habet ultra ea quæ ad uitã necessaria sunt, debet ad beneficentiam fratris, iuxta mandatum domini, qui etiam ea quæ habemus, dedit.

Cap.3 Lucas. Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti. Et qui habet escas similiter faciat.

2.Cor.8 Ad Corinth.1 Quid habes quod non accepisti? Ad Corinth.2 Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, quo & illorum abundantia suppleat uestrum defectum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est. Qui multum habebat, huic nihil superfuit, & qui modicum habebat, non imminuit.

Summæ XLVIII. Cap. III

Quòd non oportet ditescere, sed pauperem esse, iuxta domini sermonem.

Cap.6 Lucas. Beati pauperes, quia uestrum est regnũ dei. Væ uobis diuitibus, quia habe-
2.Cor.8 tis consolationem uestram. Ad Corinth.2 Altissima paupertas ipsorũ abundauit in
1.Tim.6 diuitias simplicitatis ipsorũ. Ad Tim.1 Qui uolunt ditescere, incidunt in tentationẽ & laqueum, & cupiditates multas stultas ac noxias, quæ demergunt homines in exitiũ & interitum. Radix enim omnium malorũ est auaritia, quam dum quidã nimia exercẽt appetentia, aberrauerunt à fide, & seipsos multis doloribus confixerunt.

Summæ XLVIII. Cap. IIII

Quòd non oportet solicitum esse de abundantia rerum huius uitę, neq; de satietate, neque de sumptuositate. Verum purum esse ab omni specie auariciæ ac fuci.

Cap.12 Lucas. Videte & cauete ab omni auaricia, quia non in abundantia cuiusquam uita
1.Tim.2 eius est ex his quæ possidet. Ad Timoth.1 Ornare seipsas non tortis crinibus, aut au
1.Tim.6 ro, aut margaritis, aut uestitu sumptuoso. Et rursus: Habentes uictum & amictũ, his contenti simus.

Summæ XLVIII. Cap. V

Quòd non oportet curiosum esse propriæ necessitatis gratia, neq; in paratis ad præsentem uitam spem ponere, uerum deo reddere quæ apud se sunt.

Cap.6 Matthæus. Non potestis deo seruire & mammonæ. Quapropter dico uobis, ne sitis soliciti animæ uestræ quid edatis & quid bibatis: neq; corpori uestro quid induamini. Nónne anima plus est quàm esca? & corpus pluris quàm indumẽtum? Respicite ad uolatilia cœli, quia non serunt, neq; metunt, neq; colligunt in horrea, & pater uester cœlestis nutrit ipsa. Nónne uos longe præcellitis illa? Quis autem ex uobis solicite cogitando, potest adijcere ad staturam suam unum cubitum? Et de indumentis quid solliciti estis? Cõsiderate lilia agri quomodo crescunt. Non laborant, nẽq; nent, Dico autẽ uobis, neq; Solomon in uniuersa maiestate sua sic amictus fuit, uelut unum ex istis. Si uero quod fœnum agri hodie est, & cras in clibanum mittitur, deus sic uestit, quanto magis uos modicæ fidei? Ne igitur soliciti sitis dicentes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus tegemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Nouit enim pater uester cœlestis, quod opus habetis his omnibus. Imò quærite primum regnum dei, & iusticiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Ne sitis ergo soliciti in crastinum: crastinus enim

dies

dies curam habebit suipsius. Sufficit diei sua afflictio. Lucas. Hominis cuiusdã diuitis uberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quod nõ habeo quo congregem fructus meos? & dixit, hoc faciam: Destruam horrea mea & maiora extruam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona reposita in annos multos, requiesce, comede, bibe, gaude: & quæ sequuntur. Cap. 12

Ad Timoth. 1 Diuitibus huius seculi præcipe, ut ne elato sint animo, neq; spem ponant in diuitijs incertis, sed in deo qui exhibet nobis omnia affatim ad fruendum. 1. Tim. 6

Summæ XLVIII. Cap. VI

Quòd oportet curiosum ac solicitum esse de fratrum necessitate, iuxta domini uoluntatem.

Matth. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à iactis mundi fundamentis. Esuriui enim, & dedistis mihi edere. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & uisitastis me: in carcere eram, & uenistis ad me. Et paulò post: Amẽ dico uobis, quatenus fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Cap. 25

Ioan. Quum igitur sustulisset oculos Iesus, & uidisset multam turbam uenientem ad ipsum, dicit ad Philippum, unde ememus panes, ut edant hi? & cætera. Cap. 6

Ad Corinth. 1 Cæterũ de collatione in sanctos, quemadmodũ ordinaui ecclesijs Galatiæ, ita & uos facite singulis sabbatis. Vnusquisq; uestrũ apud seipsum reponat, recondens quicquid commodum fuerit, ut ne cum uenero tunc demum collationes fiant. 1. Cor. 16

Summæ XLVIII. Cap. VII

Quòd oportet eum qui uiribus prædictus est, operari ac impertiri his qui opus habent: qui enim operari non uult, neq; manducare dignus iudicatus est.

Ad Tim. 1 Dignus est operarius alimẽto suo. In actis. Omnia ostẽdi uobis, quod sic laborãtes oportet suscipere infirmos, ac meminisse uerborum domini, quia ipse dixit: Beatum est dare potius quàm accipere. 1. Tim. 5 Cap. 10

Ad Ephes. Qui furabatur, non amplius furetur, magis autem laboret operando manibus quod bonum est, ut habeat quod impertiat ei qui opus habet. Cap. 4

Ad Thessal. Quum essemus apud uos, hoc præcepimus uobis, quod si quis non uult operari, neq; edat. 1. Thes. 1

Summæ XLIX. Cap. I

Quòd non oportet litigare, neq; de his quæ ad necessarium tegumentum corpori circumdantur.

Lucas. Percutienti te in dextram maxillam, exhibe etiam alterã, & ab eo qui aufert tibi pallium, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te tribue, & ab eo qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Cap. 6

Ad Cor. 1 Audet aliquis uestrum, negocium habens aduersus alterum, iudicari coram iniustis, & non coram sanctis? Et paulò post: Iam quidem omnino delictum est in uobis, quod iudicia habetis inter uos. Cur non potius iniuriam patimini? Cur nõ potius damnum accipitis? At uos iniuriam facitis, & damno afficitis, atq; hoc fratres. 1. Cor. 6

Summæ XLIX. Cap. II

Quòd non oportet pugnare, aut seipsum uindicare, uerum erga omnes quantum eius fieri potest, pacificum esse, iuxta domini mandatum.

Matth. Audistis quod dictum est, oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico uobis, ne resistatis malo, sed quisquis impegerit alapam in dextram tuam maxillam, obuerte illi & alteram, & cætera. Cap. 5

Marcus. Dilectionem habete in uobis, sed etiam pacem agite inter uos. Cap. 9

Ad Roman. Nemini malum pro malo reddentes, prouidentes bona, in cõspectu omnium hominum, si fieri potest, quantum in uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, non uosmetipsos ulciscentes charissimi, sed date locum iræ. Cap. 12

Ad Timoth. 2 Seruum autem domini non oportet pugnare; sed mansuetum esse erga omnes. 2. Tim. 2

Summæ XLIX. Cap. III

Quòd non oportet neq; in ultionē alterius iniuria affecti, ulcisci eum qui iniuriā facit.

Cap. 26 Matth. Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. Et ecce unus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi Iesus, Conuerte gladium tuum in locum suum, Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Cap. 14 Lucas. Et misit nuncios ante conspectum suum, & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum ut pararent illi, & non receperunt eum, quia facies eius erat euntis Hierosolymam. Quum uidissent autem discipuli eius Iacobus & Ioannes, dixerunt, Domine uis dicamus, ut ignis descendat de cœlo, & consumat ipsos? quemadmodum & Helias fecit. Et conuersus increpauit ipsos, & abierunt ad aliud castellum.

Summæ L. Cap. I

Quòd oportet etiam alios ad pacem quæ in Christo est, concordes facere.

Cap. 5 Matthæus. Beati pacifici, quoniam ipsi filij dei uocabuntur.

Cap. 14 Ioannes. Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis.

Summæ LI. Cap. I

Quòd oportet prius seipsum corrigere in quocunq; tandem delicto, & tunc alios increpare.

Cap. 7 Matthæus. Quid autem uides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non uides? Aut quomodo dicis fratri tuo, Sine eijciam festucam ex oculo tuo, & ecce trabs in oculo tuo? Hypocrita, eijce prius trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies ut eximas festucam ex oculo fratris tui.

Cap. 2 Ad Rom. Quapropter inexcusabilis es ô homo quisquis es qui iudicas: nam hoc ipso quod iudicas alterum, teipsum condemnas. Eadem em̄ facis tu qui iudicas. Scimus autem quod iudicium dei est secundum ueritatem in eos qui talia agunt: existimas aūt ô homo, qui iudicas eos qui talia faciunt, & eadem facis, quod tu effugies iudicium dei.

Summæ LII. Cap. I

Quòd non oportet indifferentem esse ob peccantes, uerū tristari & lugere ꝓpter ipsos.

Cap. 19 Lucas. Et quum appropinquasset, conspicatus ciuitatem, fleuit super illa dicens, Si cognouisses & tu, & quidem in hac die, quæ ad pacem tuam pertinent. Nunc autē abscondita sunt ab oculis tuis.

1. Cor. 5 Ad Corinth. 1 Omnino auditur inter uos scortatio, & talis scortatio, quæ neq; inter gentes nominatur, ut aliquis uxorem patris sui habeat. Et uos inflati estis, & non potius luxistis, ut tolleretur de medio uestrum qui facinus hoc perpetrauit.

2. Cor. 12 Ad Corinth. 2 Ne iterum ubi uenero ad uos, humiliet me deus meus, & lugeā ob multos qui antea peccauerunt & pœnitentiam non egerunt.

Summæ LII. Cap. II

Quòd non oportet silere dum peccantes uides.

Cap. 17 Lucas. Si peccauerit in te frater tuus, increpa ipsum: & quæ sequuntur.

Cap. 5 Ad Ephes. Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarū, imò etiam redarguite.

Summæ LII. Cap. III

Quòd oportet congressum cū peccantibus suscipere, non alterius cuiusdā rei gratia, ꝗ ut ipsos ad pœnitentiam reuocemus, quo modo fieri poterit, citra peccatum.

Cap. 9 Matthæus. Et ecce multi publicani & peccatores uenientes, discumbebant cū Iesu & discipulis ipsius. Quumq; id uidissent pharisæi, dixerunt discipulis eius: Quare cū publicanis & peccatoribus manducat magister uester. At Iesus audiens dixit ipsis: Nō opus habent ualentes medico, sed male habentes. Euntes autem discite quid est. Misericordiam uolo, & non sacrificium. Non enim ueni ad uocandum iustos, sed peccatores.

Cap. 15 Lucas. Accedebant autem ipsum omnes publicani & peccatores ut audirent ipsum, & murmurabant scribæ ac pharisæi dicētes, Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Dixit autem ad eos parabolam hanc, dicēs: Quis ex uobis est, qui centum habens oues, & una ex ipsis deperdita, non relinquit nonaginta nouem in deserto, & uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat ipsam? &c.

Ad Thess.

Ad Thessal. Quod si quis non obedit sermoni nostro, per epistolam hunc indicate,& ne commercium habeatis cum illo,ut pudore suffundatur,& ne uelut inimicũ habeatis,sed admonete ut fratrem. 2.Cap.ult.

Ad Corinth.2 Si quis autem contristauit me,non me cõtristauit sed ex parte,ut ne aggrauem omnes uos.Sufficit tali increpatio hæc quæ fit à pluribus: quare uice uersa uos magis condonetis & consolemini, ne forte ob immodicum errorem absorbeatur huiusmodi. 2.Cor.2

Summæ LII. Cap. IIII

Quòd oportet eos qui perseuerant in propria malicia,pòst expletum omnem modum curationis ipsorum auersari.

Matth. Si peccauerit in te frater tuus,uade redargue ipsum inter te & ipsum solũ. Si te audierit,lucratus es fratrem tuum.Si uero non audierit,adhibe tecum adhuc unũ uel duos, ut in ore duorum aut trium testium consistat omne uerbum. Quod si non audierit ipsos, dic ecclesiæ. Si autem & ecclesiam non audierit,sit tibi uelut ethnicus & publicanus. Cap.18

Summæ LIII. Cap. I

Quòd non oportet Christianum meminisse malorum,sed ex corde dimittere his qui in ipsum peccauerunt.

Matth. Nisi dimiseritis hominibus delicta ipsorum, neq; pater uester cœlestis dimittet delicta uobis.Si autem dimiseritis hominibus peccata ipsorum, remittet etiã uobis pater uester cœlestis. Cap.6

Summæ LIIII.Cap.I

Quòd non oportet iudicium mutuum exercere ob ea quæ à scriptura concessa sunt.

Matth.Nolite iudicare,ne iudicemini,quo enĩ iudicio iudicatis,eo iudicabimini. Cap.7

Lucas. Nolite iudicare,& nõ iudicabimini, nolite condemnare, & non condemnabimini. Cap.6

Ad Rom. Alius quidem credit se edere posse omnia, infirmus autem olera edit.Qui edit, non edentẽ ne despiciat:& qui non edit, edentem ne iudicet.Deus enim illum assumpsit.Tu quis es qui iudicas alienum famulum? proprio domino stat aut cadit:stabilis fiet autem,potens est enim deus ipsum stabilem facere. Et alius quidẽ iudicat alternos dies,alius uero iudicat omnem diem. Vnusquisq; in propria mẽte certus sit.Qui curat diem,domino curat:& qui non curat diem, domino non curat:& qui edit,domino edit:gratias enim agit deo.Et paulò pòst.Itaq; unusquisq; nostrũ pro se rationem reddet deo. Ne ergo amplius mutuo iudicium exerceamus. Cap.14

Ad Coloss. Ne igitur quis uos iudicet in cibo,aut potu, aut in parte diei festi, aut nouiluniĳ,aut sabbatorum,quæ sunt umbra futurorum. Cap.2

Summæ LIIII. Cap. II

Quòd non oportet hæsitare in his quæ à scriptura concessa sunt.

Ad Rom. Beatus qui nõ iudicat seipsum in eo quod probat.At qui diiudicat,si ederit,condemnatus est,quia nõ ex fide. Quicquid autem ex fide non est, peccatum est. Cap.14

Ad Coloss. Si igitur mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid quasi uiuentes in mundo decretis tenemini?Ne tetigeris,neq; gustaueris,neq; contrectaueris: quæ sunt omnia ad corruptionẽ,per secretionem iuxta præcepta ac doctrinas hominũ. Cap.2

Summæ LIIII. Cap. III

Quòd non oportet iudicare de obscuris.

Ad Corin.1 Quare ne ante tempus quid iudicetis, donec uenerit dominus, qui etiam illuminabit occulta tenebrarum,& manifestabit consilia cordiũ,& tunc laus continget unicuiq; à deo. 1.Cor.4

Summæ LIIII. Cap. IIII

Quòd non oportet in acceptatione personarum iudicare.

Ioannes. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non soluatur lex Mosis, mihi cur indignamini,quod totum hominem sanum feci in sabbato?Nolite iudicare secundum faciem,sed iudicium iustum iudicate. Cap.7

Summæ LIIII. Cap. V

Quòd non oportet condemnare aliquem, ubi non prius in præsentia ipsius res eius di-

Cap.7 ligenter perscrutati fuerimus, etiamsi multi sint qui ipsum accusent. Ioannes. Dicit Nicodemus ad ipsos, is qui uenerat ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis. Num lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid facit.

In actis. Et quum dies plures illic morarentur, Festus regi indicauit de Paulo dicens, Vir quidam relictus est à Felice uinctus, de quo quum uenissem Hierosolymam, significarunt mihi principes sacerdotum & seniores Iudæorum, postulantes aduersus ipsum sententiam: ad quos respondi, quod non est Romanis consuetudo ob gratiã donare aliquem hominem ut pereat, prius quam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumq; defendendi accipiat de crimine.

Summæ LV. Cap. I

Quòd oportet scire ac confiteri omnis boni gratiam, & ipsarum pro Christo afflictionum tolerantiam à deo esse.

Cap.3 Ioannes. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ipsi datum è cœlo.

1.Cor.4 Ad Corinth.1 Quid habes quod non accepisti? Ad Ephes. Gratia enim salua-

Cap.2 ti estis per fidem, & hoc non ex uobis, dei donũ est, non ex operibus, ne quis glorietur.

Phil.1 Ad Philippen. Et hoc à deo. Quia uobis donatum est pro Christo, non solũ ut in ipsum credatis, sed ut etiam pro ipso patiamini, idem certamen habentes, &c.

Summæ LV. Cap. II

Quòd non oportet silere beneficia dei, sed gratias agere propter ipsa.

Cap.17 Lucas. Rogabat autem ipsum uir à quo dæmonia exierant, ut cum ipso esset: dimisit autem eum Iesus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quæcunq; fecit tibi deus. Et abijt per totam ciuitatem prædicans quæcunq; sibi fecit deus.

Ibidem. Et quum ingrederetur in quoddam castellum, occurrerunt ei decem uiri leprosi, qui steterunt procul & leuauerunt uocem suam dicentes: Iesu præceptor miserere nostri, quos ut uidit, dixit ipsis, Euntes ostendite uos sacerdotibus. Et factum est, ut inter eundum mundati sint. Vnus autem ex ipsis ut uidit quod mundatus esset, regressus est cum magna uoce glorificans deum, & cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens ei: & hic Samaritanus erat. Respondens autem Iesus dixit, Nonne decem mundati sunt? nouem autem ubi sunt? Non sunt reperti qui redierint, ut darẽt gloriam deo, nisi hic alienigena. Et dixit illi, Surge, uade, fides tua te seruauit.

1.Cor.15 Ad Corinth.1 Gratia dei sum id quod sum.

1.Tim.4 Ad Timoth.1 Omnis creatura dei bona, & nulla reijcienda, si cum gratiarum actione sumatur.

Summæ LVI. Cap. I

Quòd oportet perseuerantem esse in orationibus ac uigilijs.

Cap.7 Matthæus. Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate & aperietur uobis. Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperief, & cætera.

Cap.18 Lucas. Dixit autem & parabolam ipsis, tendentẽ ad hoc quod oportet semper orare, & non delassari, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, & reliqua.

Cap.21 Idem. Cauete uobis ne quando grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ, & derepente superueniat in uos dies illa. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem totius terræ. Vigilate igitur omni tempore orantes, ut contingat uobis effugere ista omnia quæ futura sunt, & stare coram filio hominis. Ad Coloss. Orationi instate, uigilantes in ipsa cum gratiarum actione.

Col.4
1.Thess.5 Ad Thessal.1 Semper gaudete, indesinenter orate.

Summæ LVI. Cap. II

Quòd oportet etiam pro his quæ ad quotidianam corporis necessitatẽ sumimus, prius gratias agere deo, atq; sic assumere.

Cap.14 Matthæus. Et acceptis quinq; panibus ac duobus piscibus, quum gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis. Discipuli uero turbæ.

Cap.27 In actis. Hæc locutus, accepto pane gratias egit deo coram omnibus, & ubi fregisset, cœpit edere.

1.Tim.4 Ad Timoth.1 Omnis creatura dei bona, & nulla reijcienda, si cum gratiarum actione sumatur.

Summæ LVI. Cap. III

Quòd orantem non oportet multiloquum esse, in petendo corruptibilia & domino indigna. Matth. Orantes autem ne sitis multiloqui, sicut ethnici, putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Ne igitur similes istorum fiatis, nouit enim pater uester cœlestis, quibus opus habetis, prius quàm petatis ipsum. Cap. 6

Lucas. Et uos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in sublime tolli. Omnia enim hæc gentes mundi quærunt: pater autem uester scit quod istis indigetis. Cap. 12

Summæ LVI. Cap. IIII

Quomodo oportet orare, & in quali animæ statu.

Matthæus. Sic ergo orate uos: Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomē tuum, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua, &c. Idem. Quærite primum regnum dei & iusticiam eius. Marcus. Et quum steteritis orantes, dimittite si quid habetis aduersus aliquem. Ad Timoth. 1 Volo igitur ut orent uiri in omni loco sublatis sanctis manibus citra iram & contentiones. Cap. 6 Cap. 11 1. Tim. 2

Summæ LVI. Cap. V

Quòd alterum pro altero orare oportet, & pro his qui præfecti sunt doctrinę ueritatis.

Lucas. Dixit autem dominus, Simon Simon, ecce satanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, ut ne deficiat fides tua. Cap. 22

Ad Ephes. Orantes omni tempore in spiritu, & simul uigilantes cum omni sedulitate & deprecatione pro omnibus sanctis & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei, ut cum dicendi fiducia notum faciam mysterium euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ut in ipso libere loquar, uelut oportet me loqui. Cap. 6

Ad Thessal. De cætero orate pro nobis, ut sermo dei currat & glorificetur in omnibus, sicut & apud uos. 2. Thes. 5

Summæ LVI. Cap. VI

Quòd oportet etiam pro inimicis orare.

Matthæus. Orate pro calumniantibus & persequentibus uos, ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est. Cap. 6

Summæ LVI. Cap. VII

Quòd non oportet uirum uelatum orare aut prophetare, neq; mulierem detectam.

Ad Corinth. 1 Volo autem uos scire, quod omnis uiri caput Christus est. Caput autem mulieris uir, caput uero Christi deus. Omnis uir orans uel prophetans quicquam habens in capite, deturpat caput suum, Omnis autem mulier orans aut prophetans nō uelato capite, deturpat caput suum. & cætera. 1. Cor. 11

Summæ LVII. Cap. I

Quòd non oportet magnifice sentire de seipso ob recte facta, & alios uilipendere.

Lucas. Dixit autem ad quosdam qui in se confidebant, quod essent iusti, & aspernabantur cæteros parabolam istam, dicens: Duo homines ascenderunt in templum ut orarent, unus pharisæus & alter publicanus: pharisæus stans hæc apud se orabat, Deus gratias ago tibi, quod non sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, aut etiā uelut hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Et publicanus procul stans, nec oculos uolebat ad cœlum tollere, sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam magis quàm ille. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, extolletur. Cap. 18

Summæ LVIII. Cap. I

Quòd non oportet putare, quòd donum dei per pecunias, aut aliud aliquod consilium acquiramus.

In Actis. Quum uidisset autem Simon, quòd per impositionem manuum apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit ipsis pecunias dicens, Date & mihi potestatem hanc, ut cuicunq; imposuero manus, accipiat spiritum sanctū. Petrus autē dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum dei existimasti pecunijs parari. Non est tibi portio, neq; sors in hac doctrina. Cor enim tuum non est rectum corā deo. Resipisce igitur ab hac malicia tua, & roga deum si forte remittatū tibi cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & colligatione iniquitatis uideo te esse. Cap. 8

Summæ LVIII. Cap. II

Quòd iuxta fidei proportionem, unicuiq; dantur à deo dona, ad utilitatem.

Cap. 12 Ad Rom. Habentes autem dona secundum gratiam datā nobis diuersa, siue prophetiam iuxta fidei proportionem.

1. Cor. 12 Ad Corint. Vnicuique uero datur manifestatio spiritus ad utilitatē. Nam alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij uero sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alij fides in eodem spiritu: alij dona sanationum: alij prophetiæ: alij discretiones spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio linguarum.

Summæ LVIII. Cap. III

Quòd oportet eum qui gratiam dei gratis accepit, gratis dare, & non tractare ipsam ac negociari ad proprias uoluptates.

Cap. 10 Matthæus. Infirmos curate, leprosos mundate, dæmonia eijcite, gratis accepistis, gratis date. Ne possideatis aurum, neq; argētum, neq; æs in zonis uestris.

Cap. 3 In Actis. Dixit autem Petrus, argentum & aurum non est mihi, quod autē habeo, hoc tibi do: in nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et apprehēsā manu eius dextera erexit ipsum.

1. Thess. 2 Ad Thess. Neq; enim unq; in sermone adulationis uobis fuimus, sicut scitis: neq; in occasione auariciæ, deus testis est: neq; quærentes ex hominibus gloriam, neq; à uobis, neq; ab alijs, quum possemus in autoritate esse, tanquā apostoli Christi: sed fuimus placidi in medio uestrum, perinde ac si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes cupide uolebamus uobis tradere non solum euangelium dei, sed etiam animas nostras, propterea quod charissimi nobis facti estis.

Summæ LVIII. Cap. IIII

Quòd is qui primum à deo donum grato animo suscepit, & studiose in gloriā dei conuertit, etiam alijs dignus redditur. Quum uero talis non est, & priore priuatur, & paratis indignus iudicatur, & pœnæ traditur.

Cap. 13 Matth. Et accedentes discipuli, dixerunt ad eum: Cur in parabolis loqueris ipsis? Ille aūt respondēs dixit ipsis: Vobis datū est cognoscere mysteria regni cœlorū, illis uero datū nō est. Quicunq; ēm habet, ei dabit & abundabit: qui uero nō habet, etiā quod habet auferetur ab ipso. Quapropter in parabolis loquor ipsis, quia uidētes non uidēt, & audientes non audiunt, neq; intelligunt, ut impleatur in eis prophetia Esaiæ.

Cap. 25 Idem. Sicut ēm homo quidā peregre proficiscens uocauit seruos suos, & dedit ipsis bona sua: & alij quidem dedit quinq; talenta, alij uero duo, alij unum, unicuiq; secundum propriam facultatē, & profectus est statim. Abijt aūt qui quinq; talēta acceperat, & negociatus est per ipsa, & lucratus est alia quinq;. Similiter qui duo acceperat, lucratus est alia duo. Et paulò post: Omni enim habenti dabitur, ab eo uero qui non habet, etiam id quod habet auferetur. Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores, illic erit fletus & stridor dentium.

Summæ LIX. Cap. I

Quòd non oportet Christianū gloria ex hominibus contingente affici, neq; excellentem honorem amplecti, sed emendare eos qui sic ipsum colūt, aut amplius quid de ipso

Cap. 19 sentiunt. Matth. Et ecce unus accedens dixit ipsi, Magister bone, quid boni faciendo uitam æternam possidebo? Ille uero dixit ipsi, quid me dicis bonū? nemo bonus ni-

Cap. 5 si unus deus. Ioannes. Gloriam ab hominibus non accipio. Et paulò post: Quomodo potestis uos credere, alter ab altero gloriam accipiētes, & gloriā quæ à solo deo est,

Luc. 11. 20 non quæritis? Lucas. Væ uobis pharisæis, quia diligitis primas sedes in synagogis,

1. Thess. 2 & salutationes in foro. Ad Thess. Neq; enim unquam in sermone adulationis fuimus, uelut scitis, neq; prætextu auariciæ, deus testis est, neq; quærentes ex hominib. glo-

Cap. 10 riam, neq; à uobis, neq; ab alijs. In Actis. Quum autem cōtingeret ingredi Petrum, obuiā progressus ipsi Cornelius, prolapsus ante pedes ipsius adorauit. Petrus uero ere

Cap. 12 xit eum dicens: exurge, nam & ego ipse homo sum. Ibidem. Statuta autē die Herodes uestitus ueste regia, & sedens pro tribunali concionabatur. Populus autē acclamabat, Dei uox & nō hominis. Confestim autē percussit ipsum angelus domini, eo quod non dedisset gloriam deo, & erosus à uermibus expirauit.

Summæ LX Cap. I

Quòd quũ dona spiritus diuersa sint, & neq; unus possit omnia suscipere, neq; omnes idem, sobrie & cũ gratiarũactione unũquenq; in eo quod sibi datũ est, perseuerare opotet, & oẽs inter se mutuo cõcordes esse in charitate Christi, uelut mẽbra in corpore, ita ut qui inferior est in donis, cõparatione præminentis ne desperet, neq; maior minorẽ despiciat. Nam diuisi & seditionem agentes, dissolutione digni sunt.

Matthæus. Omne regnum in se diuisum desolabitur, & omnis ciuitas aut domus diuisa aduersus seipsam non stabit. Cap. 12

Ad Galatas. Quòd si alter alterum mordetis & corroditis, uidete ne alter ab altero consumamini. Cap. 5

Ioannes. Nõ aũt de his quæro solũ, sed etiã de credentibus per sermonẽ ipsorũ in me, ut oẽs unũ sint, quemadmodũ tu pater in me, & ego in te, ut & hi in nobis unum sint. Cap. 17

In Actis. Multitudinis aũt eredentiũ erat cor unũ, & anima una, neq; quisq; aliquid eorum quæ possidebant, suum esse dicebat, sed erant illis omnia cõmunia. Cap. 2

Ad Romanos. Dico em̃ per gratiã quæ data est mihi, omnib. qui sunt inter uos, ut ne quis plus de se sentiat, q̃ oportet sentire: sed sentiat ad sobrietatẽ, ut unicuiq; deus mensuram fidei diuisit. Sicut em̃ in uno corpore mẽbra multa habemus, omnia aũt nõ eandẽ actionẽ habent, Sic multi unũ corpus sumus in Christo, singuli aũt alter alterius membra: habentes aũt dona secundũ gratiam datam nobis uaria: & quæ sequuntur Cap. 12

Ad Corinth. I. Obsecro uos per nomẽ dñi nostri Iesu Christi, ut idẽ dicatis oẽs, & ne sint inter uos sectæ: sitis aũt perfecti in eadem mente, & in eadem sententia. I. Cor. 12

Ibidem. Quemadmodum enim corpus unum est, membra uero habet multa, omnia autem membra corporis unius quum multa sint, unum corpus sunt: Sic etiã in Christo. nam in uno spiritu nos omnes in unum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Græci, siue serui, siue liberi, & cætera. I. Cor. 1

Ad Philippens. Vt idem sentiatis omnes, eandem charitatem habentes, unanimes, idem sentientes, nihil per contentionem aut inanem gloriam, sed in humilitate alter alterum seipso præstantiorem ducentes. Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ sunt aliorum. Cap. 2

Summæ LXI Cap. I

Quòd non oportet uilipẽdere eos qui cooperanᷓ gratiam dñi, respectu ad utilitatẽ ipsorum habito: in his enim maxime cõplacentiam habet deus.

Matth. Cõfiteor tibi pater dñe cœli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientib. ac prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Certe pater, quia sic cõplacitũ fuit coram te. Cap. 11

Idem. Et progressus in patriã suam, docuit ipsos in synagoga ipsorũ, ita ut ipsos cõsternaret & dicerẽt, Vnde sapiẽtia hæc huic & uirtutes? Nõne hic est fabri filius? Nõne mater eius uocatur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioses & Simon & Iudas? & sorores ipsius nõnne oẽs apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista? & offendebanᷓ in ipso. Iesus aũt dixit ipsis: Nõ est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. Et non fecit illic uirtutes multas propter incredulitatem ipsorum. Cap. 13

Ad Corinthios. I. Videtis uocationem uestram fratres, quòd non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ sunt stulta mundi elegit deus, ut pudefaciat sapiẽtes. Et infirma mundi elegit deus, ut pudefaciat fortia: & ignobilia mundi & contẽpta elegit deus, & ea quæ nõ sunt, ut ea quæ sunt, aboleat: ut ne glorietur ulla caro in conspectu ipsius. I. Cor. 1

Summæ LXII Cap. I

Quòd eos qui crediderunt deo & baptizati sunt, statim præparari oportet ad tentationes, & ab ipsis domesticis usq; ad mortem. Qui enim non sic se parauit, derepente apprehendente calamitate facile commouetur.

Matth. Et baptizatus Iesus, cõfestim ascendit ab aqua: & ecce aperti sunt ipsi cœli, & uidit spiritũ dei descendentem tanq̃ columbam, & uenientẽ super se. Et ecce uox de cœlis dicẽs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacitũ est. Tunc Iesus ductus est in desertum à spiritu, ut tentaretur à diabolo. Cap. 3

Idem. Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporũ, Estote igitur prudentes uelut serpentes, & simplices sicut columbę. Cauete autem ab hominibus: tradent enim uos in Cap. 10

concilia,& in synagogis ipsorũ flagellabunt uos, & ad præsides ac reges ducemini propter me,in testimonium ipsis & gentibus. Et paulo post: Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij aduersus parentes, & morte ipsos afficient: & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui uero perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit.

Ibidem Idem. Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

Cap.16 Ioannes. Hæc loquutus sum uobis, ut ne offendamini, à synagogis abdicabunt uos. Sed uenit hora,ut omnis qui interficit uos,arbitretur obsequium se præstare deo.Et hęc facient uobis,quia non nouerunt patrem neq; me,&c.

Cap.8 Lucas. Nam qui super petrã, hi sunt qui quũ audierint, cũ gaudio accipiunt sermonẽ: & hi radicẽ non habent,qui ad tempus credunt,& in tẽpore tentationis recedunt.

2.Cor.1 Ad Corinth. II. Non enim uolo uos ignorare fratres de afflictione nostra quæ contigit in Asia, quoniã supra modũ grauati fuimus supra uires, adeo ut desperauerimus etiam de uita. Quin ipsi in nobisipsis sententiam mortis acceperamus.

Ad Ephes. Vt ne cõfidentes simus in nobisipsis,sed in deo qui excitat mortuos.

2.Tim.3 Ad Timoth. II. Omnes autem qui pie uiuere uolunt in Christo Iesu, persecutionem patientur.

Summæ LXII Cap. II

Quòd non oportet seipsum obijcere tentationibus ante tempus permissionis dei, sed etiam orare ut ne incidamus in tentationem.

Cap.6 Matthæus. Sic igitur orate, Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum. Et paulo post: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.

Cap.7 Ioannes. Et ambulabat Iesus post hæc in Galilæa,Non enim uolebat in Iudæa uersari, quia quærebant eum Iudæi interficere.Erat aũt in propinquo dies festus Iudæorum Scenopegia. Dixerunt igitur ad ipsum fratres eius: Transi hinc, & uade in Iudęam, ut & discipuli uideant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto facit aliquid, & quærit ipse palàm esse. Si hæc facis, manifesta teipsum mundo, neque enim fratres eius credebant in ipsum. Dixit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum adest, tempus autem uestrum semper est paratum. Non potest mundus odisse uos, me autem odit, quia ego testimonium fero de illo,quod opera eius mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc. Ego nondum ascendo ad diem festum illum, quia meum tempus nondum impletũ est. Hæc loquutus ipsis mansit in Galilæa. Vt autem ascenderunt fratres eius,tunc & ipse ascendit ad festum non manifeste, sed uelut in occulto.

Cap.26 Matthæus. Vigilate & orate,ne incidatis in tentationem.

Summæ LXII Cap. III

Q; oportet ad tẽpus ab insidiantibus discedere, ubi tamen permissus est quis in tentationem incidere, euentũ ut sufferre possit, & uoluntatẽ dei per orationem petere.

Cap.10 Matthæus. Vbi persecuti fuerint uos in hac ciuitate,fugite in aliam.

Cap.12 Idem. Pharisęi autem egressi consilium ceperunt aduersus eum,quomodo perderent ipsum. Iesus autem ubi nouisset, recessit inde.

Cap.11 Ioannes. Ab illa die consultabant ut occiderent ipsum, Iesus autem non amplius palàm obambulabat inter Iudæos.

Cap.22 Lucas. Et flexis genibus orabat, dicens: Pater si uis transfer poculum hoc à me: ueruntamen non mea uoluntas,sed tua fiat.

1.Cor.10 Ad Corinthios. I. Tentatio uos non cepit nisi humana. Fidelis autem deus est, qui non sinit uos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione euentum, quo possitis sufferre.

Summæ LXII Caput IIII

Quòd oportet Christianum in tentationibus, in singulis quæ adhibẽtur ipsi, memorem esse eorum quæ ad propositum in diuina scriptura dicta sunt, atq; sic seipsum inoffensum conseruare, & aduersarios abolere.

Cap.4 Matthæus. Tunc ductus est Iesus in desertũ à spiritu, ut tentaretur à diabolo: & cum ieiunasset quadraginta dieb. & quadraginta noctibus, postea esurijt: & aggressus eũ tentator

tator dixit: Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Ille aũt respõdit, Scriptũ est, non in solo pane uiuet homo, sed in omni uerbo quod procedit ab ore dei: & cætera.

Summæ LXIII Cap. I

Quòd oportet Christianum non timere, & in calamitatibus decertando à cõfidentia in deum non recedere. Verum confidere uelut domino præsente, & res ipsius disponente, & aduersus omnes ipsum potentem reddente, & spiritu sancto docente usque ad responsionem ad aduersarios.

Matthæus. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sed potius timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehenna. Nónne duo passerculi asse ueneunt? & unus ex illis non cadet super terram sine patre uestro, uestri autem etiam capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passerculis pluris estis uos. Cap. 10

Lucas. Quum autem adduxerint uos in synagogas & ad magistratus ac potestates, nolite soliciti esse, qualiter aut quid respõdeatis, aut quid dicatis: Spiritus ẽm sanctus docebit uos in eadem hora, quid oporteat uos dicere. Cap. 12

Marcus. Et oritur procella uenti magna, & fluctus irruebant in nauim, ut ipsa iam im pleretur. Et erat ipse in puppi super ceruical dormiẽs, & excitant ipsum, ac dicũt ipsi, Magister non est curæ tibi quod perimus? & excitatus increpauit uentũ, dixitq; mari, Tace obmutesce. & conquieuit uentus, factaq; est tranquillitas magna. Et ait illis: Quid timidi estis? quomodo nondum habetis fidem? Cap. 4

In Actis. Exurgens autem princeps sacerdotũ, & omnes qui cum illo erant (quæ est factio Saducæorũ) repleti sunt æmulatione, & iniecerũt manus in apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. Angelus aũt dñi per noctẽ aperiens ianuas carceris, educensq; ipsos dixit, Ite & stantes loquimini in tẽplo, populo omnia uerba uitæ huius. Qui quum audissent, intrauerunt diluculo in templum, & docebant. Cap. 5

Ad Corinth. II. Non ẽm uolumus uos ignorare fratres de afflictione nostra quæ contigit in Asia. Et paulo post: Qui ex tanta morte liberauit nos & liberat, in quem sperauimus, quod etiam adhuc liberabit. 2. Cor. 1

Summæ LXIIII Cap. I

Quòd oportet gaudere quicquid tandem patiaris usque ad mortem pro nomine domini, & mandatis ipsius.

Matth. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quia ipsorũ est regnum cœlorũ. Beati estis quum opprobrijs affecerint uos, & persecuti fuerint, & dixerint omne prauum uerbum, mentientes contra uos, propter me. Gaudete & exultate, quia merces uestra copiosa est in cœlis. Cap. 5

Lucas. Beati estis quum separauerint uos & exprobrauerint, & eiecerint nomen uestrum tanquã malum propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra multa est in cœlis. Cap. 6

In Actis. Et quum accersiuissent apostolos, cæsis præceperunt ne loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et hi quidẽ ibant gaudentes à cõspectu cõcilij, quod digni facti essent pro nomine Iesu cõtumelia affici. Et quotidie in tẽplo & domi nõ cessabant docere & annunciare Iesum Christum. Cap. 5

Ad Coloss. Cuius factus sum ego Paulus minister, qui nunc gaudeo in afflictionibus pro uobis, & adimpleo defectus tribulationum Christi in carne mea, pro corpore ipsius quod est ecclesia. Cap. 1

Summæ LXV Cap. I

Quòd etiam in ipso uitæ exitu ea quæ docent orare oportet.

Matth. Et circa horam nonam exclamauit Iesus uoce magna dicens: Eli eli, lamasabachthani, hoc est, Deus meus, deus meus cur dereliquisti me? Cap. 27

Lucas. Et quum clamasset uoce magna Iesus ait, pater in manus tuas cõmendo spũm meum: & hoc loquutus expirauit. Cap. 23
In Actis. Et lapidabant Stephanum inuocãtem & dicentem, Domine ne statuas illis hoc peccatum: & hoc loquutus, obdormiuit. Cap. 7

Summæ LXVI Cap. I

Quòd non oportet derelinquere eos qui pro pietate decertant.

Ioannes

Cap.16 Ioannes. Respondit ipsis Iesus, Nunc creditis? Ecce uenit hora & nũc uenit, ut dispergatur unusquisq; in propria, & me solum relinquatis.

Cap.1 Ad Timoth.II. Nosti hoc quod auersati sunt me oẽs in Asia, quorũ de numero est Phygelus & Hermogenes. Det dominus misericordiã Onesiphori domui, quoniã sæpe me refrigerauit, & propter catenam meam non erubuit, sed quum uenisset Romam sollicite me quæsiuit & inuenit. Det ipsi dominus ut inueniat misericordiam à domino in die illa. Et quæcunq; in Epheso ministrauit, melius tu nosti.

2.Tim.4 Ibidem. In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt. ne ipsis imputetur.

Summæ LXVI Cap. II

Quòd oportet orare pro his qui in tentationibus examinantur.

Cap.22 Lucas. Simon Simon, ecce satanas expetiuit uos, ut cribraret uelut frumentum. Ego autem rogaui pro te, ut ne deficiat fides tua.

Cap.12 In Actis. Petrus igitur seruabatur in custodia, Oratio autem intenta fiebat pro ipso ab ecclesia ad deum.

Summæ LXVII Cap. I

Quòd tristari ob eos qui obdormierunt alienum est ab his qui de mortuorum resurrectione certitudinem habent.

Cap.23 Lucas. Sequebatꝰ aũt ipsum multa turba populi & mulierũ, quæ & plangebãt & flebant propter ipsum, Cõuersus aũt dixit ad ipsas, Filiæ Hierusalẽ nolite flere super me.

Thess.4 Ad Thess. I. De dormientibus nolo uos ignorare fratres, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem nõ habent. Si enim credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit, sic & deus eos qui obdormierunt per Iesum adducet cum ipso.

Summæ LXVIII Cap: I

Quòd non oportet proprietates huius seculi, etiam post resurrectionem expectare, sed angelicam & nullius rei indigam uitam in futuro seculo nosse.

Cap.20 Lucas. Et respondens ait illis: Filij huius seculi ducũt uxores, & nuptum elocantur. Illi uero qui illo seculo digni habebuntur, & resurrectione ex mortuis, neq; ducunt uxores, neq; nuptum elocantur. Neq; enim mori amplius possunt. Æquales enim angelis sunt, & filij sunt dei, quum sint filij resurrectionis.

1.Cor.15 Ad Corinthios.I. Sed dicet aliquis, quomodo resurgent mortui? quali uero corpore uenient? Stulte, tu quod seminas, non uiuificatur, nisi prius moriatur. Et hoc quod seminas, nõ corpus quod nascetur seminas, sed nudum granum, si ita contingat tritici, aut alicuius alterius. Deus autem dat illi corpus sicut uoluit. Et paulo post. Sic & resurrectio mortuorũ. Seminatur in corruptione, resurgit in incorruptibilitate: seminatur in ignominia, resurgit in gloria, seminatur in infirmitate, resurgit in potentia. Seminatur corpus animale, resurgit corpus spirituale.

Summæ LXVIII Cap. II

Quòd non oportet localem aut carnalem aduentum domini expectare, sed in gloria patris per omnem orbem terrarum aceruatim sperare.

Cap.15 Marcus. Tunc si quis dixerit uobis, Ecce hic est Christus, aut illic, ne credatis. Exurgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & edẽt signa magna ac prodigia, ad decipiendum si fieri possit etiam electos. Vos autem cauete. Ecce prædixi uobis omnia. Sed in illis diebus post afflictionem illam sol obtenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum: & stellæ cœli decidenr: & uirtutes quæ in cœlis sunt, concutientur. Et tunc uidebunt filium hominis uenientem in nubibus cum potestate & gloria multa.

1.Thess.4 Ad Thess.I. Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini, quod nos qui uiuemus & reliqui erimus in aduentũ domini, nequaquam præueniemus eos qui obdormierũt. Quoniam ipse dñs in iussione, & uoce archangeli, ac tuba dei descendet de cœlo, & mortui in Christo resurgent primum: & cætera.

Summæ LXIX Cap. I

Quæ coniunctè interdicuntur, & minarum sententiam accipiunt.

Cap.15 Matth. Ex corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, stupra, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ inquinant hominem.

Idem

Idem. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis quod ederem. Sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me. Nudus eram, & non operuistis me. Infirmus & in carcere eram, & non uisitastis me. Cap. 25

Lucas. Væ uobis diuitibus, quia habetis consolationem uestram. Væ uobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ uobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ uobis quum laudauerint uos omnes homines. Cap. 6

Idem. Cauete autem uobis ne quando grauētur corda uestra, in crapula & ebrietate & curis huius uitæ, & derepente ingruat uobis illa dies. Cap. 21

Ad Romanos. Et sicut non probauerunt deum habere in noticia, tradidit illos deus in reprobam mentem, ut faciant quæ nō conueniunt, repleti omni iniustitia, scortatione, auaritia, malicia, & cætera. Cap. 1

Ibidem. Nam non adulterium committes, non occides, non furaberis, non concupisces, & si quod aliud est mandatum & cætera. Rom. 13

Ad Corinth. I. Nolite errare, neq; scortatores, neq; cultores simulachrorum, neq; adulteri, neque molles, neq; qui cum masculis concumbunt, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces, regnum dei possidebunt. 1. Cor. 6

Ad Corinth. II. Ne forte contentiones, æmulationes, iræ, concertationes, obtrectationes, susurri, inflationes, seditiones sint inter uos. 2. Cor. 12

Ad Galatas. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt adulterium, scortatio, immundicia, lasciuia, simulachrorum cultus, ueneficium, inimicitiæ, lites, æmulationes, iræ, contentiones, seditiones, sectæ, inuidiæ, cædes, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico uobis sicut etiam prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Cap. 5

Ibidem. Ne efficiamur inanis gloriæ cupidi, mutuo prouocantes, mutuo inuidentes.

Ad Ephes. Omnis amarulentia, & ira & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cum omni malicia. Et paulò post: Scortatio autem & omnis immundicia aut auaritia, nec nominetur inter uos, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut urbanitas, quæ non conueniunt. Cap. 5

Ad Coloss. Mortificate igitur membra uestra quæ sunt super terram, scortationē, immundiciam, molliciem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quę est simulachrorum cultus, propter quæ uenit ira dei super filios incredulitatis. Nunc autē deponite & uos omnia, iram, indignationem, maliciam, maledicentiam, turpiloquentiam ab ore uestro. Nolite mentiri inter uos. Cap. 3

Ad Timoth. I. Sed iniustis & inobedientibus, impijs & peccatoribus, sceleratis & cōtaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, scortatoribus, masculorū concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, periuris, & si quid aliud est quod sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum euangelium gloriæ beati dei, quod concreditum est mihi. 1. Tim. 1

Ibidem. In nouissimis tēporibus discedent quidā à fide, attendentes spiritibus erroneis, & doctrinis dæmoniorū in responsione mendaciū, cauterio notatam habentiū cōscientiā, prohibentiū nuptias, & abstinere à cibis quos deus creauit ad sumendum cum gratiarum actione credentibus, & his qui cognouerunt ueritatem. 1. Tim. 4

Ibidem. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus dñi nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est doctrinę, is inflatus est, nihil sciens, sed ægrotans circa quæstiones & pugnas uerborum, ex quibus oritur inuidia, contentio, maledicentia, suspitiones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui ueritate priuati sunt, qui existimant quæstum esse pietatem. Ab his discede. 1. Tim. 6

Ad Timoth. I. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, auari, elati, superbi, maledici, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine dilectione, sine pace, calumniatores, intemperantes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, inflati, uoluptatum amatores magis quàm dei, habentes speciē quidem pietatis, sed uim eius abnegarint. Et hos deuita. 1. Tim. 3

Ad Titum. Eramus enim aliquādo & nos insipientes, inobedientes, errantes, seruientes concupiscentijs & uoluptatibus uarijs, in malicia & inuidia degentes, odiosi, inuicem odio persequentes. Cap. 3

Quæ coniunctè approbantur, aut etiam benedictionis promissionem habent.

Cap. 5 Matthæus. Beati pauperes spiritu, quia ipsorum est regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. Beati mites, quoniã ipsi possidebunt terram. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Beati pacifici, quoniam ipsi filij dei uocabuntur. Beati qui persequutionẽ patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis quum maledixerint uobis homines, & persecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersus uos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis.

Cap. 25 Idem. Venite benedicti patris mei, possidete paratũ uobis regnũ à iactis mũdi fundamentis. Esuriui enim, & dedistis mihi edere, sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & uisitastis me. In carcere eram, & uenistis ad me.

Cap. 12 Ad Romanos. Siue qui ministrat in ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui impertit in simplicitate, qui præest in diligentia, qui miseretur in hilaritate. Dilectio sine simulatione, odio habentes malum, adhærentes bono, per fraternam charitatem mutuo diligentes, honore alter alterum preuenientes: studio non pigri, spiritu feruentes, domino seruientes: spe gaudentes, in afflictione patientes: orationi instantes: necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus uos, benedicite & nolite maledicere. gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Idem inter uos sentientes: non arroganter de uobisipsis sentientes, sed humilibus uos accommodantes. Ne sitis prudentes apud uosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes: prouidentes bona coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quantum in uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non uosipsos ulciscentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: mihi uindictam, ego retribuam dicit dominus. Sed & si esurierit inimicus tuus, pasce ipsum: si sitit, da ipsi potum. Noli uinci à malo, sed uince in bono malum.

2. Cor. 6 Ad Corinth. II. Nemini dantes ullam offensionem, ut non uituperetur ministerium, sed in omnibus commendantes nosipsos sicut dei ministros. In multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditiõibus, in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate, in benignitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in sermone ueritatis, in potentia dei, & per arma iustitiæ dextra ac sinistra, per gloriam ac ignominiam, per infamiam & bonam famam, ut seductores & ueraces: uelut ignoti & noti, quasi morientes, & ecce uiuimus: ut castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes. Sicut egentes, multos autem ditantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.

2. Cor. ult. Ibidem. De cætero fratres gaudete, perfecti estote, consolationem habete, idem sentite, pacem habete.

Cap. 5 Ad Galatas. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, temperantia, castitas.

Cap. 4 Ad Ephes. Obsecro itaq; uos ego uinctus in domino, ut ambuletis ut dignum est uocatione qua uocati estis, cum omĩ humilitate ac mansuetudine, cũ longanimitate, tolerantes uos mutuo in dilectione, studentes seruare unitatẽ spũs in uinculo pacis, unum corpus, & unus spiritus, sicut & uocati estis in una spe uocationis uestræ.

Ibidem Ibidem. Estote autem inter uos benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & deus in Christo donauit uobis. Estote igitur imitatores dei, sicut filij dilecti: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis oblationẽ & hostiam deo in odorem suauitatis.

Cap. 2 Ad Philippen. Si qua igitur consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera & miserationes, implete gaudiũ meum, ut idem sentiatis omnes eandem charitatem habentes, unanimes, unum ac idem sentiẽtes, nihil per contentionem aut inanem gloriam.

Ibidem. De cætero fratres, quæcunq; sunt uera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæcunq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bonæ famæ, si qua uirtus, si qua laus, hæc cogitate quæ & didicistis & accepistis, & audistis, & uidistis in me, hæc facite. Philip. 4

Ad Colossen. Si igitur consurrexistis cum Christo, superna quærite, ubi Christus est ad dextram dei sedens, superna curate non terrestria. Mortui enim estis, & uita uestra occultata est cum Christo in deo. Et paulò post. Induti igitur este sicut electi dei sancti ac dilecti, uiscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, mansuetudinē, longanimitatem, erga omnes homines. Cap. 3

Ad Hebræos. Fraterna charitas maneat, hospitalitatis nolite obliuisci: per hanc enim quidam nescij angelos hospitio exceperunt. Memores estote uinctorum tanquā simul uincti, eorum qui malis affligūtur, uelut ipsi quoq; in corpore uersantes. Honorabile est inter omnes coniugium, & thorus immaculatus. Scortatores autem & adulteros iudicabit deus. Sint mores alieni ab auaritia, contenti præsentibus. Cap. 13

Ad Thessal. 1. Monete inordinatos, consolamini pusillanimes, subleuate infirmos. patientes estote erga omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper bonum sectemini, tum erga uos mutuo, tum erga omnes. Semper gaudete, indesinenter orate, in omnibus gratias agite. Hæc est uoluntas dei in Christo Iesu erga uos. Spiritū ne extinguatis, prophetias ne aspernemini, omnia probate, quod bonum est tenete: ab omni specie mala abstinete. 1. Thes. 5

Ad Titum. Senes ut sobrij sint, pudici, prudentes, sani in fide, dilectione, patiētia. Anus similiter in habitu sancto, non calūniatrices, non uino multo seruientes, honesta docentes, quo modestas reddant adolescentulas, ut maritos suos diligant, liberos ament, ut sobriæ sint, puræ, domus custodes, bonæ, subditæ uiris suis, ne uerbum dei blaspheme tur. Et paulo post: Admone ipsos ut principibus ac potestatibus subditi sint, ut magistratibus pareant, ut ad omē opus bonū parati sint: ne de quoquā male dicant, ne sint pugnaces, sed modesti omnem ostendentes mansuetudinē, erga omnes homines. Cap. 2 Cap. 3

Summæ LXX Cap. 1

Quòd oportet eos quibus euangelij prædicatio in manus tradita est, cum precibus & oratione cōstituere, siue ministros, siue presbyteros, inculpabiles & sinceros, ac qui priorem uitam probatam transegerant.

Matthæus. Tunc dicit discipulis suis, Messis quidem multa est, operarij uero pauci. Rogate igitur dominum messis, ut mittat operarios ad messem suam. Cap. 9

Lucas. Et quum dies factus esset, uocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & apostolos nominauit: Simonem quem & nominauit Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæū, Matthæum & Thomam, Iacobum Alphæi & Simonem qui uocatur Zelotes, Iudam Iacobi, & Iudam Iscariotē, qui & proditor factus est. Cap. 6

Idem. Post hæc autem designauit dominus & alios septuaginta, & misit ipsos binos ante faciem suam in omnem ciuitatē & locum, quo erat ipse uēturus. Dicebat ergo illis: Messis quidem multa est, operarij uero pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Cap. 9

In Actis. Primum quidem librum feci de omnibus Theophile, quæ cœpit Iesus facere & docere, usq; ad diem qua præcipiens apostolis per spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est. Cap. 1

Ibidem. Et statuerūt duos, Ioseph qui uocabatur Barsabas, qui cognominatus est iustus, & Matthiā, & orantes dixerunt: Tu dñe qui corda nosti omniū, ostende utrū elegeris ex his duobus, ut accipiat sortē ministerij huius & apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, ut abiret in locum suum. Et dederunt sortes ipsorū, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est inter undecim apostolos.

Ad Timoth. 1. Si quis episcopatū appetit, bonū opus desiderat. Oportet igit̄ episcopum irreprehensibilē esse, unius uxoris uirum, sobrium, tēperatū, modestū, hospitalem, aptum ad docendū, non uinolentū, non percussorē, non turpis lucri cupidū, sed æquum, non litigiosum, alienū ab auaricia, qui suæ domui bene præsit, filios habentē in subiectione cum omni reuerentia. Si quis aūt propriæ domui præesse non nouit quō ecclesiæ dei 1. Tim. 3

curam geret? non nouitium, ne inflatus in iudicium diaboli incidat. Oportet autem ipsum & bonum habere testimonium ab externis, ut ne in obprobrium incidat, & laqueum diaboli. Ministros itidem pudicos, non bilingues, non multo uino deditos, non turpe lucrum sectantes, habētes mysteriū fidei in pura conscientia. Et hi probent primum, deinde ministrent ut nemo possit illos criminari.

Cap. 1 Ad Titum. Huius rei gratia reliqui te in Creta, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas presbyteros per ciuitates, uelut ego tibi præcepi. Si quis est inculpatus unius uxoris uir, liberos habēs credentes, nō obnoxios crimini luxus, aut minime subditos. Oportet em̄ episcopū sine crimine esse, uelut dei dispensatorē, non peruicacē, nō iracūdū, nō uinosum, non percussorē, nō turpi lucro deditū, sed hospitalē, benignū, sobrium, iustum, sanctū, continentē, amplectentē eum qui secundū doctrinā est fidelem sermonē, ut potens sit etiam exhortari in sana doctrina, & contradicentes redarguere.

Summæ LXX Cap. II

Quòd non oportet facilem esse circa electiones, neq; inconsiderate ad ipsas uenire. Nō enim periculo uacat aliquem reprobum esse. Eum uero qui in aliquo crimine deprehensus est, manifestare oportet, ut neq; ipse peccati particeps fias, neq; reliqui offendantur, sed magis timere discant.

1. Tim. 5 Ad Timoth. 1. Manus cito nulli impone, neq; communices peccatis alienis.

Ibidem. Aduersus presbyterū accusationē noli admittere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes uero coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.

Summæ LXX Cap. III

Quòd non oportet electum à seipso accedere ad prædicationem, uerum expectare tempus beneplaciti dei, & incipere quidem prædicationem, ubi commissum fuerit, prædicare autem illis ad quos missus fuerit.

Cap. 10 Matthæus. Hos duodecim misit Iesus præcipiens ipsis dicens, In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis: sed ite potius ad oues quæ perierunt domus Israel.

Cap. 15 Idem Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa, clamabat ad ipsum dicens: Miserere mei Domine fili Dauid, filia mea male à dæmonio uexatur. Ille uero non respondit ei uerbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant ipsum dicentes, dimitte ipsam, nam clamat post nos. At ille respondens dixit, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel.

Ioan. 8 Ioannes. Ego enim ex deo exiui & uenio: neq; enim à meipso ueni, sed ille me misit.

Cap. 11 In Actis Hi quidem igitur dispersi ab afflictione quæ contigit ob Stephanum, penetrauerunt usque ad Phœnicen & Cyprum ac Antiochiam, nulli dicentes sermonem, nisi solum Iudæis.

Cap. 1 Ad Ro. Paulus seruus Iesu Christi uocatus apostolus, segregatus in euangeliū dei

Rom. 10 Ibidem. Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo uero prædicabunt, nisi missi fuerint?

1. Tim. 1 Ad Timoth. 1. Paulus apostolus Iesu Christi secundum imperium dei saluatoris nostri, & Christi Iesu spei nostræ.

Summæ LXX Cap. IIII

Q; oportet eū qui uocatus est ad prædicationē euangelij statim obedire, & nō differre.

Luc. 9 Lucas. Ait autē ad alterum, sequere me. Ille aūt dixit, Domine permitte mihi ut prius abeam, ac sepeliam patrem meum. Dixit aūt ipsi dominus, Sine ut mortui sepeliant mortuos suos, tu uero uade & annuncia regnum dei.

Cap. 1 Ad Galat. Quum aūt cōplacuisset deo, qui me ex utero matris meæ segregauit, & uocauit me per gratiā suam, ut reuelaret filium suum in me, ut prædicarē ipsum inter gētes, continuo non acquieui carni & sanguini, neq; abij Hierosolymam, ad eos qui ante me fuerant apostoli, sed abij in Arabiam, & rursus reuersus sum in Damascum.

Summæ LXX Cap. V

Quòd non oportet alia docere.

Cap. 10 Ioannes. Amen amen dico uobis, qui non intrat per fores in caulam ouium, sed inscendit aliunde, ille fur est & latro. Qui uero intrat per fores, pastor est ouium. Et paulò

post

post Ego sum ostium ouium, omnes quotquot uenerunt, fures sunt & latrones, sed non audierunt eos oues.

Ad Galat. At etiã si nos aut angelus ex cœlo prædicauerit uobis euangeliũ, præter id quod prædicauimus uobis, anathema sit, sicut prædiximus, etiã nunc rursus dico, Si quis uobis prædicauerit euangeliũ præter id quod accepistis, anathema sit. Cap. 1

Ad Timoth. 1. Si quis aliud docet, & nõ accedit sanis sermonib. dñi nostri Iesu Christi, & ei quæ secundũ pietatẽ est doctrinæ, is inflatus est, nihil sciens, &c. 1. Tim. 6

Summæ LXX Cap. VI

Quòd oportet omnia præcepta à dño in euangelio & per apostolos, docere eos qui credunt, & quæcunq; ad hæc consequuntur.

Matth. Euntes docete oẽs gentes, baptizantes ipsos in nomen patris & filij & spiritus sancti, docentes ipsos seruare omnia quæcunq; præcepi uobis. Cap. 28

In Actis. Quum aũt pertransirent ciuitates, tradebant eis seruanda dogmata quæ erãt decreta ab apostolis & presbyteris qui erant Hierosolymis. Cap. 16

Ad Timoth. Hæc doce & exhortare. 2. Tim. 6

Ad Titum. Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam, &c. Cap. 2

Summæ LXX Cap. VII

Quòd is cui concreditus est sermo doctrinæ dñi, si aliquid necessariorũ ad complacendum deo conticuerit, reus est sanguinis eorũ qui periclitantur, aut propter operationem prohibitorum, aut propter defectum eorum quæ fieri debebant.

Lucas. Væ uobis legisperitis, quia tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis. Cap. 11

In Actis Quum uenissent de Macedonia Silas & Timotheus, instabat uerbo Paulus testificans Iudæis Christum esse Iesum. Contradicentibus autem ipsis & maledicentibus, excussis uestimentis dixit ad eos: Sanguis uester super caput uestrum. Mundus ego posthac ad gentes uadam. Cap. 18

Ibidem. Quapropter cõtestor uos hodierna die, quia mundus sum à sanguine uestro. Non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium dei uobis. Cap. 20

Summæ LXX Cap. VIII

Quòd oportet etiam in his quæ non sunt à scriptura secundũ præceptũ determinata, unumquenq; ad id quod melius est cohortari.

Matthæus. Sunt eunuchi qui ex utero matris sic nati sunt. Et sunt eunuchi qui facti sunt eunuchi ab hominibus. Et sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnũ cœlorum. Qui potest capere capiat. Cap. 19

Ad Corinth. 1. De uirginibus aũt præceptũ dñi non habeo, consiliũ aũt do, tanquam misericordiã consequutus à dño ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonũ esse propter instantem necessitatẽ, quoniã bonũ est homini sic esse. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem: solutus es ab uxore? noli quærere uxorem, &c. 1. Cor. 7

Summæ LXX Cap. IX

Quòd non licet alios cogere ad ea recte facta perpetranda, quæ ipse non facis.

Lucas. Et uobis legisperitis uæ, quia oneratis homines oneribus quæ portari nõ possunt, & ipsi uno digito uestro non attingitis sarcinas. Luc. 11

Summæ LXX Cap. X

Quòd oportet præfectũ doctrinæ, formã propositũ esse omnis boni alijs, & prius ea recte facta perpetrare quę decet.

Matthæus. Venite ad me oẽs qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Tolli te iugum meum super uos, & discite à me quòd mitis sum & humilis corde. Cap. 11

Ioannes. Postquam ergo lauisset pedes discipulorum suorum, & uestimenta sua accepisset accubuissetq;, rursus dixit ipsis: Scitis quid fecerim uobis? Vos uocatis me magister & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros dñs & magister, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Cap. 13

In Actis. Omnia ostendi uobis, quod sic laborantes oportet succurrere infirmis. Cap. 20

Ad Corinth. 1. Imitatores mei estote, uelut & ego Christi. 1. Cor. 4

1.Tim.4 Ad Timoth.1. Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed esto forma credentium in sermone, in conuersatione, in fide, &c.

Summæ LXX Cap. XI

Quòd oportet præfectum doctrinæ non de suis rectè factis sollicitũ esse, uerum proprium & præcipuum curæ ipsi commissæ opus esse nosse, ut hi qui fidei ipsius concrediti sunt, meliores reddantur.

Cap.5 Matth. Vos estis sal terræ, si aũt sal infatuatus fuerit, in quo salietur? Ad nihil ualet ultra, nisi ut proijciatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Cap.6 Ioannes. Omne quod dat mihi pater ad me ueniet, & quod uenit ad me, non eijciam foras. Quia descendi de cœlo, nõ ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me patris. Hæc est aũt uoluntas eius qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam.

1.Thess.2 Ad Thess. Quę est enĩ nostra spes aut gaudiũ aut corona glorię? Nõne uos ante dñm nostrũ Iesum Christum in aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

Summæ LXX Cap. XII

Quòd oportet præfectum doctrinæ obire uicos & ciuitates omnes ipsi cõmissas.

Cap.4 Matthæus. Et circumibat totam Galilæam Iesus docẽs in synagogis, & prædicans euangelium regni, & curans omnem morbum & omnem languorem.

Cap.8 Lucas. Et ipse iter faciebat per singulas ciuitates ac castella, prædicans & annuncians regnum dei, & duodecim cum ipso.

Summæ LXX Cap. XIII

Quòd oportet omnes aduocare ad obedientiam euangelij, & cum omni fiducia annunciare uerbum, & testimoniũ dare ueritati, etiamsi aliqui impediant, & persequãtur quocunq; tandem modo, usq; ad mortem.

Cap.22 Matth. Quod dico uobis in tenebris, dicite in luce: & q̃d in aurẽ audistis, prędicate sur per tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animã aũt nõ possunt occidere. Sed timete potius eum qui potest animã & corpus perdere in gehennam.

Cap.10 Idem. Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. ite ergo ad exitus uiarum, & quoscunq; inueneritis, uocate ad nuptias.

Cap.22 Ioannes. Respondit ei Iesus, Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagogis & in tẽplo, ubi oẽs Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil.

Cap.5 In Actis. Et quũ adduxissent ipsos statuerunt in cõcilio, & interrogauit eos princeps sacerdotũ dicẽs, Nõne denunciatione publice facta præcepimus uobis ne doceretis in nomine isto? & ecce repleuistis Hierosolymam doctrina uestra, & uultis inducere super nos sanguinẽ hominis istius. Respondens autem Petrus & apostoli, dixerunt: Obedire oportet deo magis quàm hominibus.

Ibidem. Nisi quod spiritus sanctus per omnes ciuitates testificatur dicens, quod uincula & afflictiones me manent. Verum nihil horum me mouet, neq; uita mea chara est mihi, ut consumem cursum meum cum gaudio, & ministerium quod accepi à domino Iesu, ad testificandum euangelium gratiæ dei.

1.Thess.2 Ad Thess.1. Nam ipsi nostis fratres introitum nostrũ ad uos, quod non inanis fuit, sed antè multa passi & cõtumelijs affecti, sicut scitis in Philippis, fiduciam habuimus in deo nostro, loqui ad uos euangelium dei nostri, in multo certamine.

Summæ LXX Cap. XIIII

Quòd oportet orare pro profectu eorum qui nobis concrediti sunt, & propter ipsum gratias agere.

Cap.17 Ioannes. Non pro eis aũt rogo tantũ, sed & pro his qui credunt per sermonẽ ipsorum in me, ut oẽs unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint. Et rursus: pater quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum, & illi sint mecum.

Cap.10 Lucas. In ipsa hac hora exultauit spiritu Iesus, & dixit: Confiteor tibi pater dñe cœli & terrę, quod abscondisti hæc à sapientib. & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: etiam pater, quoniam sic complacitum est coram te.

Cap.1 Ad Roman. Primũ quidẽ gratias ago deo meo per Iesum Christũ pro omnibus uobis, quod fides uestra annunciatur in toto mundo: testis enim mihi est deus, quem colo spiritu

spiritu meo, in euangelio filij eius, q̃ sine intermissione memoriã uestri facio in orationibus meis. Ad Philip. Testis em̃ mihi est deus q̃ desiderem uos oẽs in uisceribus Iesu Christi, & hoc oro, ut charitas uestra magis ac magis abundet in scientia omniq; sensu, ut probetis potiora, ut sitis sinceri & sine offensa in diem Christi, repleti fructibus iusticiæ per Iesum Christum ad gloriam & laudem dei.

Summæ LXX Cap. XV

Quòd oportet rectè facta per gratiam dei, etiam alijs nota facere ad gloriam dei.

Lucas. Et reuersi sunt apostoli ac exposuerunt ipsi quæcunq; fecerunt. Cap. 10

In Actis. Accedentes autem & congregantes ecclesiam, denunciauerunt quæcunq; deus fecit cum ipsis. Cap. 14

Ad Ephes. Vt autem sciatis & uos quæ circa me sunt, quid agam, omnia uobis nota faciet Tychicus charissimus frater & fidelis minister in domino: quem misi ad uos in hoc ipsum ut cognosceretis de rebus nostris. Cap. 6

Summæ LXX Cap. XVI

Quòd oportet nõ solum præsentium curam gerere, sed etiam absentium, & omnia facere prout postularit necessitas ædificationis.

Ioannes. Et alias oues habeo quę non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile, unus pastor. Cap. 10

Ad Thes. I. Quapropter nõ amplius sustinentibus nobis placuit, ut Athenis relinquemur soli, & misimus Timotheũ fratrem nostrũ & ministrum dei, in euangelio Christi, ut confirmaret uos, & exhortaretur pro fide uestra. 1. Thes. 2

Summæ LXX Cap. XVII

Quòd oportet eum qui nos inuocat ob beneficium præstandum sustinere.

Matth. Hæc ipso loquente, ecce princeps quidam accessit, & adorabat ipsum dicẽs: Filia mea modo defuncta est, sed ueni & impone manũ tuam super ipsam, & uiuet. Et surgens Iesus secutus est ipsum. Cap. 9

In Actis. Quum autem esset uicina Lyda Ioppę, discipuli audientes quod Petrus esset in ipsa, miserunt duos uiros ad ipsum rogantes, ut ne grauaretur uenire ad ipsos. Exurgens autem Petrus conuenit illos. Cap. 9

Summæ LXX Cap. XVIII

Quòd oportet suscipientes doctrinam ueritatis confirmare per uisitationem.

In Actis. Post aliquot autem dies dixit Paulus ad Barnabam, reuertentes iam uisitemus fratres nostros per om̃es ciuitates, in quibus prædicauimus uerbum domini, quomodo se habeant. Cap. 15

Ad Thessal. I. Nos aũt fratres desolati à uobis ad temporis spacium, facie non corde, uehemẽtius festinauimus faciem uestram uidere cum multo desiderio. Quapropter uoluimus uenire ad uos ego quidẽ Paulus, semel atq; iterum, sed obstitit nobis satanas. Et paulò post: Quapropter non amplius sustinentibus nobis placuit, ut Athenis relinqueremur soli, & misimus Timotheum fratrem nostrũ & ministrum dei in euangelio Christi, ut cõfirmaret uos, et exhortaretur pro fide uestra, ut nemo moueatur in afflictionibus nostris. Ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus, &c. 1. Thes. 3

Summæ LXX Cap. XIX

Quòd proprium est diligentis dñm, in multa dilectione eorum quos docet, cum omni diligentia omnibus modis ipsorũ curam gerere, etiamsi usq; ad mortem perseuerare oporteat in doctrina, tum publice, tum priuatim.

Ioannes. Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus. Cap. 10

Idem. Quum autem prandissent, dicit Simoni Petro Iesus, Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam domine tu scis quia amo te. Dicit ei, pasce oues meas. Dicit ei iterum, Simon Ioannis diligis me? Ait illi, etiam dñe, tu scis quia amo te: dicit ei, pasce oues meas. Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus quod dixisset ei tertio, amas me: & dixit ipsi, Domine, tu omnia nosti, tu scis quod amem te. Dicit ipsi Iesus, pasce oues meas. Ioan. 21

In Actis. Vna autem die sabbatorum, quum conuenissent discipuli ad frangendum panem, Paulus disserebat ad ipsos profecturus postridie, protraxitq; sermonem usq; ad Cap. 20

mediam noctem. Et paulò post: Quum ascendisset aūt & fregisset panē, ac gustasset, diu colloquutus usq; ad diluculum, ita demum profectus est.

Ibidem. Vt nihil suffugerim eorum quæ essent in rem uestram, quo minus annunciarem uobis, & docerem uos publice ac per singulas domos, testificans Iudæis simul ac Græcis, pœnitētiam in deum, & fidem in dominum nostrum Iesum. Et paulò post: Quapropter uigilate, memores quod per triennium nocte & die non cessauerim cū lachrymis monere unumquenq; uestrum.

1. Thes. 2 Ad Thes. I. Ipsi enim scitis fratres laborem nostrū ac sudorem, nocte ac die laborantes ut ne quem uestrum grauaremus, prædicauimus euangelium dei, &c.

Summæ LXX Cap. XX

Quòd oportet præfectum doctrinæ misericordem esse, maxime in his qui animas malis uitijs afflictas ac uexatas habent.

Cap. 9 Matth. Et uidentes pharisæi dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus cibum sumit magister uester? At Iesus audiens ait: Non est opus medico ualentibus, sed male habentibus. Euntes aūt discite quid est, Misericordiam uolo & non sacrificium. Non enim ueni ad uocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.

Ibidem Idem. Videns autem turbas misertus est eorum, quod essent dispersi uelut oues non habentes pastorem.

Summæ LXX Cap. XXI

Quòd oportet etiam in corporis necessitatibus misereri eorum qui nobis cōmissi sunt, & ipsorum curam gerere.

Cap. 14 Matth. Misereт me turbæ, propterea quod iam triduo perseuerant apud me, & nō habent quod manducent: & dimittere ipsos ieiunos non uolo, ne forte deficiant in uia.

Cap. 1 Marcus. Et uenit ad eum leprosus deprecans eum, & genua flectens ac dicens: Si uis potes me mundare. Iesus autem misertus eius, extendit manum suam, & tangens ipsum ait, Volo, mundus esto.

Cap. 6 In Actis. In diebus aūt illis, crescente numero discipulorū, ortū est murmur Græcorū aduersus Hebræos, eo quod despicerenť in ministerio quotidiano uiduæ ipsorū. Cæterū duodecim illi quū iussissent adesse multitudinē discipulorū dixerunt. Circumspicite fratres uiros uestro testimonio probatos septem, plenos spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc negocium.

Summæ LXX Cap XXII

Quòd nō oportet præfectum doctrinæ circa minora facienda occupatū, à studio quod maioribus rebus debetur abesse.

Cap. 6 In Actis. Cæterū duodecim illi quum iussissent adesse multitudinē discipulorū dixerunt: Non est æquū nos relinquere uerbum dei, & ministrare mensis. Et paulò post: Nos uero in oratione & ministerio uerbi perseuerabimus.

Summæ LXX Cap. XXIII

Quòd nō oportet ostentare, neq; negociari uerbus doctrinæ, ad audientiū adulationē, & perficiendas proprias uoluptates, aut necessitates: sed tales esse, uelut ad gloriam dei coram ipso loquentes.

Cap. 23 Matth. Omnia uero opera sua faciunt ut uideantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias palliorū suorū, amantq; primos accubitus in cœnis, & primas sellas in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. Vos autem nolite uocari rabbi, unus est enim magister uester, omnes aūt uos fratres estis. Et patrem nolite uocare uobis in terra, unus enim est pater uester qui in cœlis est. Nec uocemini magistri, unus enim est uester magister Christus.

Cap. 8 Ioannes. Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si quis uoluntatē ipsius faciat, cognoscet de doctrina, utrū ex deo sit, an ego à meipso loquar. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Qui aūt quærit gloriam eius qui misit eum, hic uerax est, & iniusticia in illo non est.

2. Cor. 2 Ad Corinth. II. Non enim sumus uelut plerique cauponātes uerbū dei, sed uelut ex sinceritate, sed uelut ex deo, coram deo in Christo loquimur.

1. Thes. 2 Ad Thessal. I. Exhortatio enim nostra non ex seductione, neq; ex mundicia, neq; in dolo

dolo,sed sicut probati sumus à deo,ut concrederetur nobis euangelium, ita loquimur, non ut hominibus placẽtes,sed deo qui probat corda nostra.Neq; enim unq; in sermone adulationis fuimus sicut scitis,neq; in occasiõe auariciæ, deus testis est,neq; quærentes ab hominibus gloriam,neq; à uobis,neq; ab alijs,quum possemus in autoritate esse uelut apostoli Christi.

Summæ LXX. Cap. XXIIII

Quòd non oportet præfectum doctrinæ ad subiectorum contumeliam abuti potestate:nec uero contra ipsos extolli, sed potius gradum ac statũ hunc, humilitatis erga ipsos occasionem habere.

Matth. Quis igitur est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam,ut det illis cibum in tempore? Beatus seruus ille quem quũ uenerit dominus eius inuenerit sic facientem.Amen dico uobis,quod super omnia bona sua constituet ipsum.Si autem dixerit malus ille seruus in corde suo,cunctatur dominus meus uenire,& cœperit percutere conseruos suos,ederitq; ac biberit cum ebriosis,ueniet dominus serui illius in die qua non sperat,& dissecabit ipsum, & partem eius ponet cũ hypocritis.Illic erit fletus & stridor dentium. Cap.24

Ioannes. Vos uocatis me magister & domine,& uere dicitis,sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros dominus & magister,& uos debetis alter alterius lauare pedes. Cap.13

Lucas. Facta est autem & inter ipsos contentio, quis eorũ uideretur maior. Iesus autem dixit eis:Reges gentium dominantur ipsis,& qui potestatem habent super eas, benefici uocantur.Vos autem nõ sic,sed qui maior est inter uos,fiat sicut iunior, & qui princeps est,sicut qui ministrat. Vter enim maior est,qui accumbit an qui ministrat? Non ne qui accumbit? Ego autem in medio uestrum sum,uelut qui ministrat. Cap.22

In Actis. A Mileto autem missis Ephesum nuncijs, accersiuit presbyteros ecclesiæ,qui quum peruenissent ad ipsum dixit eis: Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiam, quomodo uobiscum per omne tempus fuerim, seruiens domino cũ omni humilitate,& multis lachrymis ac tentationibus,quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudæorum. Cap.20 Ad Corinth.2 Libenter enim suffertis insipientes, quum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis uos in seruitutem adigit,si quis deuorat,si quis accipit, si quis extollitur,si quis in faciem uos cædit:secundum ignominiam loquor,uelut quãdo nos infirmi fuimus in hac parte. 2.Cor.12

Summæ LXX. Cap. XXV

Quòd non oportet secundum contentionem,aut inuidiam,aut rixandi libidinẽ,aduersus aliquos prædicare euangelium.

Matth. Ecce filius meus quem elegi, dilectus meus,in quo sibi bene complacuit anima mea:ponam spiritum meum super ipsum,& iudicium gentibus annunciabit,nõ contendet,nec clamabit,neq; audiet aliquis in plateis uocem eius. Cap.12.17

Ad Philip. Quidam & propter inuidiam & contentionem:quidam autem & propter bonam uoluntatem Christum prædicant,quidam ex charitate,sciẽtes quod in defensionem euangelij positus sum.Quidam uero ex cõtentione Christũ annunciant nõ sincere, existimantes se afflictionem afferre uinculis meis. Cap.1

Summæ LXX. Cap. XXVI

Quòd non oportet humanis prærogatiuis uti ad prædicationem euangelij,ut ne in ipsis occultetur gratia dei.

Matth. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ,quod occultasti hæc à sapientibus & prudentibus,& reuelasti ipsa paruulis. Cap.11

Ad Corinth.1 Non enim misit me Christus ad baptizandum, sed ad prædicandũ euangelium,non in sapientia sermonis,ut ne euacuetur crux Christi. 1.Cor.1

Ibidem. Et ego quum uenirem ad uos fratres,non ueniebam cum sublimitate sermonis aut sapientiæ,annuncians uobis testimonium dei:non enim iudicaui me scire aliquid inter uos,nisi Iesum Christum,& hunc crucifixum.Et ego in infirmitate,& in timore ac tremore multo fui apud uos:& sermo meus & prędicatio mea non in persuasorijs humanæ sapientiæ uerbis,sed in ostensione spiritus & uirtutis,ut fides uestra non sit in sapientia hominum,sed in uirtute dei. 1.Cor.2

Summæ LXX. Cap. XXVII

Quòd non oportet putare, quod bonam uoluntatē prædicationis ex propria industria perficiamus, uerum ex toto in deo fiduciam ponere oportet.

2.Cor.3 Ad Corinth.2 Fiduciam autem talem habemus per Christum ad deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobisipsis, sed sufficientia nostra ex
2.Cor.4 deo est, qui & idoneos nos fecit ministros, noui testamenti. Ibidem. Habemus autē thesaurum hunc in uasis fictilibus, ut sublimitas uirtutis sit dei, & non ex nobis.

Summæ LXX. Cap. XXVIII

Quòd non oportet eum cui concreditum est prædicare euangelium, plus possidere, quā ea quæ ad necessarium ipsius usum sufficiunt.

Cap.10 Matth. Nolite possidere aurum neque argentū neque æs in zonis uestris, non perā ad iter, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque uirgā. Dignus ēm est operarius cibo suo.
Cap.9 Lucas. Nihil tuleritis ad iter, neque uirgam, neque peram, neque panem, neque argentū, neque duas tunicas habentes.
Cap.20 In Actis. Argentum aut aurum aut uestem nullius cupiui, ipsi scitis.
2.Tim.2 Ad Timoth.2 Nemo militans immiscet se uitæ negocijs, ut imperatori exercitus placeat.

Summæ LXX. Cap. XXIX

Quòd non oportet seipsum accommodare ad rerum temporalium curam, ad eos qui circa illas per animi affectionem occupati sunt.

Cap.12 Lucas. Dixit autē quidam ad eum ex turba, Magister, dic fratri meo ut diuidat mecum hæreditatem. Iesus autem dixit, Homo quis constituit me iudicem aut diuisorem
2.Tim.2 uobis. Ad Timoth.2 Nemo militans immiscet se uitæ negocijs, &c.

Summæ LXX. Cap. XXX

Quòd hi qui propter complacentiam auditorum, negligunt libertatem dicendi uoluntates dei, illis inseruientes, quibus placere uolunt, à dominio domini excidunt.

Cap.5 Ioannes. Quomodo potestis uos credere, gloriam mutuò alter ab altero accipien
Cap.1 tes, & gloriam quæ à deo solo est, non quærentes. Ad Galat. Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

Summæ LXX. Cap. XXXI

Quòd oportet docenti scopum propositum esse, ut omnes quidem in uirum perfectū, ad mensuram staturæ perfectionis Christi componat & absoluat, uerum unumquenque in proprio ordine.

Cap.5 Matth. Eritis igitur uos perfecti, quemadmodum pater uester qui in cœlis est per-
Cap.17 fectus est. Ioannes. Non pro his rogo tantum, sed & pro his qui credunt per uerbū ipsorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis
Cap.4 unum sint. Ad Ephes. Alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, ad ædificationem corporis Christi, donec deueniamus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij dei, in uirum perfectum, in mensurā staturæ perfectionis Christi.

Summæ LXX. Cap. XXXII

Quòd oportet in tolerantia malorū ac mansuetudine erudire eos qui contra nos se opponunt, expectando ipsorum pœnitentiam, donec impleta fuerit mensura curæ ac diligentiæ collatæ in ipsos.

Cap.12 Matth. Non contendet, nec clamabit, neque audiet aliquis in plateis uocē eius. Arundinem contritam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eijciat ad uictoriam iudicium.
2.Tim.2 Ad Timot.2 Seruum autem domini non oportet pugnare, sed placidum esse erga omnes, idoneum ad docendum, tolerantem malorum, in mā suetudine erudientem eos qui resistunt ueritati, si quando det illis deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, & resipiscant è diaboli laqueis.

Summæ LXX. Cap. XXXIII

Quòd oportet his qui ob timorem ac metum, præsentiam prædicantis uerbū recusant, cedere, & non contentiose incumbere.

Lucas

Lucas. Et rogauerunt ipsum omnis multitudo Gadarenorum ut discederet ab ipsis, quia magno timore tenebatur, ipse autem conscensa naui reuersus est. Cap. 8

Summæ LXX. Cap. XXXIIII

Quòd oportet ab his qui propter ingratitudinem, euangelij prædicationem non suscipiunt, secedere, & ne sustinere quidem, ut beneficio eorum quæ ad necessariū corporis usum requiruntur, ab ipsis afficiamur.

Matthæus. Et qui uos non susceperit, neq; audierit sermones uestros, exeuntes de domo illa aut ciuitate, excutietis puluerem de pedibus uestris. Cap. 10

Lucas. In quamcunq; uero ciuitatem egressi fueritis, & nō susceperint uos, egressi in plateas eius dicite, etiam puluerem adhærentem nobis ab urbe uestra, extergimus in uos, uerumtamen hoc scitote, quod appropinquabit in uos regnum dei. Luc. 10

In Actis. Quum uenissent autē e Macedonia Silas & Timotheus, instabat uerbo Paulus, testificans Iudæis Christum esse Iesum. Contradicentibus autem eis ac maledicentibus, excussis uestimentis dixit ad ipsos, Sanguis uester super caput uestrū, insons ego, posthac ad gentes uadam. Act. 18

Summæ LXX. Cap. XXXV

Quòd oportet post impletum omnem diligentiæ modū, ab inobedientibus secedere.

Matthæus. Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluistis? Ecce relinquitur uobis domus deserta. Cap. 23

In Actis. Sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis uita æterna, ecce conuertimur ad gentes. sic enim præcepit nobis dominus, posui te in lucem gētium, ut sis in salutem usq; ad extremum terræ. Act. 13 Ad Titum. Hæreticum hominē post unam atq; alteram admonitionem fuge, sciens quod euersus est huiusmodi, & peccat suo ipsius iudicio condemnatus. Cap. 3

Summæ LXX. Cap. XXXVI

Quòd erga omnes in omni negocio seruare oportet sinceritatem uerborū domini, ita ut nihil faciamus secundum imitationem.

Ad Timoth. 1 Obtestor coram deo & Christo Iesu & electis angelis eius, ut hęc serues citra præiudicium, nihil faciens iuxta imitationem. 1. Tim. 5

Summæ LXX. Cap. XXXVII

Quòd oportet præfectum doctrinæ cum circumspectione ac multa examinatione, iuxta scopum cōplacentiæ erga deum, singula facere ac dicere, ut qui debeat etiam ab ipsis qui suæ fidei concrediti sunt, probari ac testimonium ferre.

In Actis. Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiam, quomodo uobiscum per omne tempus fuerim, seruiens domino cum omni humilitate, & multis lachrymis ac tentationibus. Et paulò post: Argentum & aurum aut uestem, nullius concupiui, ipsi scitis: quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus hæ. Cap. 20 Ad Thessal. 1 Vos testes estis & deus, quàm sanctè & iuste & inculpate, uobiscum qui creditis uersati sumus, sicut scitis. 1. Thes. 2

Summæ LXXI. Cap. I

Quæ coniunctè de episcopis ac presbyteris dicta sunt.

Ad Timoth. 1 Si quis episcopatum cupit, bonum opus desiderat. Oportet autē episcopum irreprehensibilem esse, & cætera. 1. Tim. 3

Ibidem. Seniorem ne increpaueris, sed adhortare ut patrem, iuniores ut fratres: seniores mulieres ut matres, iuniores ut sorores in omni castitate. 1. Tim. 5

Ad Timoth. 2 Iuueniles autem cōcupiscentias fuge, sectare uero iusticiam, fidem, charitatem, pacem cum his qui inuocant dominū ex puro corde. Stultas autem & ineruditas quæstiones reijce, sciens quod generant pugnas. Seruum autem domini nō oportet pugnare, sed mansuetum esse erga omnes, &c. 2. Tim. 2 Ibidem. Tu autem assequutus es meam fidem, doctrinam, institutionem, propositum, patientiam, persecutiones, afflictiones. 2. Tim. 3

Ad Titum. Huius rei gratia reliqui te in Creta, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego tibi ordinaram, si quis est inculpatus.

Summæ LXXI. Cap. II

De diaconis ac ministris.

Cap. 6 In Actis. Et elegerunt Stephanum uirum plenum fide & spiritu sancto, & Philippum & Prochorum & Nicanorem & reliquos, quos statuerunt in conspectu apostolorum, & cum orassent, imposuerunt ipsis manus. Ad Timoth. 1 Diaconos similiter pudicos, non bilingues, nō multo uino deditos, nō turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei cum pura conscientia, &c.
1. Tim. 3

Summæ LXXII. Cap. I

Quòd oportet auditores eruditos in scripturis, probare ea quæ à doctoribus dicuntur, & quæ quidem consona sunt scripturis, suscipere, quæ uero aliena, reijcere: & eos qui in talibus doctrinis perseuerant, uehementius auersari.

Cap. 18 Matthæus. Væ homini illi per quem scandalum uenit. Etsi oculus tuus scandalizat te, erue ipsum. Similiter & de manu ac pede.

Cap. 10 Ioannes. Amen amen dico uobis, qui non intrat per ostium in caulam ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Et paulò post: alienum autem non sequentur, sed fugient ab ipso, quia non noscunt alienorum uocem.

Cap. 1 Ad Galat. Sed & si nos aut angelus ex cœlo prædicauerit uobis euangelium, præ-
1. Thess. 5 terid quod prædicauimus uobis, anathema sit. Ad Thessal. Prophetias nolite spernere, omnia autem probate, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinete.

Summæ LXXII. Cap. II

Quòd oportet eos qui nō multam habent cognitionem scripturarum, in fructibus spiritus cognoscere characterem ac figuram sanctorum, & tales quidem suscipere, eos uero qui aliter se habent auersari.
Cap. 7 Matth. Cauete à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in indumentis ouiū, intus autē sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.

Cap. 3 Ad Philipp. Imitatores mei estote fratres, & obseruate eos qui sic ambulant, quemadmodum nos exemplar habetis.

Summæ LXXII. Cap. III

Quòd oportet eos qui doctrinam ueritatis rectè tractāt, sic sustinere, uelut domini, in gloriam eius qui illos misit Iesu Christi domini nostri.

Cap. 10 Matthæus. Qui uos suscipit, me suscipit: qui assumit si quem misero, me assumit.

Luc. 10 Lucas. Qui uos audit, me audit. Ad Galat. Et tentationem in carne mea nō ui-
Cap. 4 lipendistis, neq; respuistis, sed sicut angelū dei suscepistis me, sicut Christum Iesum.

Summæ LXXII. Cap. IIII

Quòd hi qui inobedientes sunt his qui à domino mittuntur, ignominiam non in his sistunt, sed ad eum qui illos misit, perducunt, & iudicium sibijpsis peius eo quod in Sodomis & Gomorrhis contigit, attrahunt.

Cap. 10 Matth. Et qui uos non susceperit, neq; audierit sermones uestros, exeuntes de ciuitate aut domo illa, excutietis puluerem de pedibus uestris. Amen dico uobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæ in die iudicij, quàm ciuitati illi.

Cap. 10 Lucas. Qui uos spernit, me spernit. Ad Thessal. Itaq; qui spernit, non homi-
1. Thess. 4 nem spernit, sed deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nos.

Summæ LXXII. Cap. V

Quòd oportet doctrinā mandatorū domini sic suscipere, uelut uitæ æternę, & regni cœlorum conciliatricem, & ipsam prompte operari, etiamsi laboriosa esse uideatur.

Cap. 5 Ioannes. Amen amen dico uobis, qui sermonem meū audit, & credit ei qui me misit, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit, sed transit ex morte in uitam.

Act. 14 In Actis. Quumq; prædicassent euangelium ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; ut perseuerarent in fide, & quod per multas tribulationes oporteat nos intrare in regnum dei.

Summæ LXXII. Cap. VI

Quòd oportet reprehensionem & increpationem sic suscipere, uelut medicamentum extirpatorium affectionis, & præparatoriū sanitatis. Ex quo manifestū est, quod hi qui in affectu ut hominibus complaceant, mansuetudinem simulant, & peccantes non redarguunt

darguunt,eos in totum damno afficiunt,& ipsis in ipsam ueram uitam insidias struunt.

Matth. Si autem peccauerit in te frater tuus,uade & argue ipsum inter te & ipsum solum.Si te audierit,lucratus es fratrem tuum. Cap.18

Ad Corinth.1 Congregatis uobis in spiritu,unà cum potestate domini nostri Iesu Christi,ut tradatur satanæ in interitum carnis,ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. 1.Cor.5

Ad Corinth.2 Quod epistola illa etiãsi ad tẽpus contristauit uos, nunc gaudeo,nõ quod contristati fuistis,sed quod contristati estis ad pœnitentiam: contristati enim estis secundum deum,ut in nulla re detrimentum passi sitis ex nobis. Quæ eñ secundũ deũ est tristicia,pœnitentiam ad salutem haud pœnitendam operatur. 2.Cor.7

Ad Titum. Ob quam causam redargue ipsos dure,ut sani sint in fide. Cap.1

Summæ LXXIII. Cap.I

Quòd non oportet uirum ab uxore,aut uxorẽ à uiro,in matrimonio separari, nisi quis in adulterio deprehensus fuerit,aut in cultum diuinum impeditur.

Matthæus. Dictum est autem,Quicunq; dimiserit uxorem suam, det ei libellũ repudij.Ego autem dico uobis,quod quisquis repudiauerit uxorem suam, excepta stupri causa,facit ut illa sit adultera:& qui repudiatam duxerit,adulter est. Cap.5.19

Lucas. Si quis uenit ad me,& non odio habet patrem & matrem, & uxorem ac liberos,& fratres ac sorores,amplius autem & animam suam,non potest esse meus discipulus. Cap.14 Matthæus. Dico autem uobis,quod quicunq; repudiauerit uxorem suam, nisi ob scortationem,& aliam duxerit,is committit adulterium:& qui repudiatam duxerit,adulterium committit. Cap.19 Ad Corinth.1 Cæterum matrimonio coniunctis præcipio non ego,sed dominus,uxor à uiro non separetur:quod si separata fuerit, maneat innupta,aut marito reconcilietur:& uir uxorem non dimittat. 1.Cor.7

Summæ LXXIII. Cap.II

Quòd non licet repudianti uxorem suam,ducere aliam:neq; repudiatam à marito, ab alio duci in uxorem. Matth. Dico autem uobis, quod quicunq; repudiauerit uxorem suam,nisi ob scortationem,& aliam duxerit,is committit adulteriũ. Et qui repudiatam duxerit,adulterium committit. Cap.19

Summæ LXXIII. Cap.III

Quòd oportet uiros diligere uxores suas,dilectione qua Christus dilexit ecclesiam, ut qui seipsum tradidit pro ipsa,ut ipsam sanctificaret.

Ad Ephes. Viri diligite uxores uestras,sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea,ut ipsam sanctificaret,mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Et paulò post:Sic debent uiri diligere uxores suas,ut sua ipsorum corpora: & quæ sequuntur. Cap.5

Summæ LXXIII.Cap.IIII

Quòd oportet uxores subijci proprijs uiris, uelut & ecclesia Christo subiecta est,facientes uoluntatem dei.

Ad Ephes. Vxores proprijs uiris subditæ sint sicut domino, quoniam uir caput est uxoris,uelut Christus caput ecclesię,& ipse est saluator corporis.Itaq; sicut ecclesia subiecta est Christo,sic & uxores suis uiris in omnibus. Cap.5

Ad Titum. Vt modestas reddant adolescentulas,quo maritos suos diligant, liberos ament,sobriæ sint, castæ, domus custodes,bonæ, subditæ uiris suis, ut ne blasphemetur uerbum dei. Cap.2

Summæ LXXIII. Cap.V

Quòd non oportet mulieres ad pulchritudinem exornari,sed omne studium ac curam ad bona opera habere,atq; hunc uerum & Christianas decentem ornatum ducere.

Ad Timoth.1. Similiter mulieres in amictu modesto,cum uerecundia & castitate ornare seipsas,non tortis crinibus,aut auro,aut margaritis, aut uestitu sumptuoso, sed quod decet mulieres,profitentes pietatem per bona opera. 1.Tim.2

Summæ LXXIII. Cap.VI

Quòd oportet mulieres silere in ecclesia,uerum domi studiosas esse, & de complacentia erga deum studiose inquirere.

Ad Corinth.1 Mulieres in ecclesijs taceant.Non eñ permissum est ipsis loqui,sed subditas esse.Quod si quid discere uolunt, domi uiros suos interrogent. Turpe enim est mu- 1.Cor.14

1.Tim.2 est mulieri, loqui in ecclesia. Ad Tim.1 Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neq; dominari uiro, sed esse in silentio. Adam enim prior formatus est, deinde Eua, & Adam non est seductus, mulier autem seducta in transgressione fuit. Saluabitur autem per liberorum generationem, si manserint in fide ac dilectione & sanctificatione, cum castitate.

Summæ LXXIIII. Cap. I

Quòd oportet uiduam claram in recte factis ab Apostolo dictis, & quæ ad ordinē uere uiduarum peruenit, perseuerare in precibus ac orationibus cū ieiunijs diu noctuq;.

Cap.2 Lucas. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser, hæc processerat ad multam ætatem, & uixerat cum uiro suo annis septem à uirginitate sua, & hæc uidua annorum fermè octogintaquatuor, quæ non discedebat de templo, ieiunijs & orationibus seruiens nocte ac die.

1.Tim.5 Ad Timoth.1 Quæ autem uere uidua est & desolata, sperat in deum, & perseuerat in precibus ac orationibus nocte ac die, Quæ uero in delicijs uiuit, uiua mortua est.

Summæ LXXIIII. Cap. II

Quòd oportet uiduam robustiore corpore utentem, in cura ac studio uitā degere, memorem eorum quæ ab Apostolo dicta sunt, & testimonij de Dorcade prolati.

Cap.9 In Actis. In Ioppe autem fuit quædā discipula, nomine Thabitha, quod si interpreteris, dicitur Dorcas: hæc erat plena operibus bonis & eleemosynis quas præstabat. Et paulò post: Et circumsteterunt ipsum omnes uiduæ flentes, & ostendētes ei tunicas & uestes quas fecerat cum esset cum ipsis Dorcas.

1.Tim.5 Ad Timoth.1 Vidua deligatur non minor annis sexaginta, quæ fuerit unius uiri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitalis fuit, si sanctorum pedes lauit, si afflictis ministrauit, si omne opus bonum consecuta est.

Summæ LXXV. Cap. I

Quòd oportet seruos obedire dominis secundum carnem, in gloriā dei, cum omni beneuolentia, in his sanè in quibus mandatum dei non soluitur.

Cap.6 Ad Ephes. Serui obedite dominis secundum carnē, cum timore & tremore, in simplicitate cordis uestri, tanquam Christo: non ad oculū seruientes, quasi hominibus placere studentes, sed uelut serui Christi, facientes uoluntatem dei ex animo, cum beneuolentia seruientes sicut domino & non hominibus: scientes quod unusquisq; quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à domino, siue seruus, siue liber.

1.Tim.6 Ad Timoth.1 Quicunq; sub iugo sunt serui, dominos suos omni honore dignos ducant, ne nomen dei & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, ne contemnant quod fratres sint, sed magis inseruiāt quod fideles sint, ac dilecti qui beneficentiam assumunt.

Cap.2 Ad Titum. Seruos hortare dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed omnem fidem bonam ostendentes, ut doctrinam seruatoris nostri dei ornent in omnibus.

Summæ LXXV Cap. II

Quòd oportet dominos memores ueri domini esse, & quę à seruis consecuti fuerint, ea etiā ipsis facere, pro uiribus in timore dei, & māsuetudine erga ipsos, ad dn̄i imitationē.

Cap.13 Ioannes. Sciens Iesus quod omnia dedisset sibi pater in manus, & quod à deo exiuisset, & ad deum iret, surgit à cœna, & ponit uestimenta sua: & quum accepisset linteū, præcinxit se. Deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat pręcinctus. Et paulò post. Vos uocatis me magister & domine, & benedicitis, Sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis.

Cap.6 Ad Ephes. Et uos domini eadem facite erga illos, remittētes minas, scientes quod & uester ipsorum dominus est in cœlis, & personarum acceptio non est apud deum.

Summæ LXXVI. Cap. I

Quod oportet liberos colere parentes, & obedire ipsis in omnibus, in quibus mandatum dei non impediatur.

Lucas

Lucas. Et dixit mater eius ad ipsum: Fili cur fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et paulò post: & descendit cum ipsis, uenitq; Nazareth, eratq; subditus ipsis. Cap. 2 Ad Ephes. Filij obedite parentibus uestris in domino. Hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem, quod est primum præceptum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longæuus in terra. Cap. 6

Summæ LXXVI. Cap. II

Quòd oportet parentes in disciplina & admonitione domini educare liberos, cũ mansuetudine ac longanimitate, nullam uero occasionem, quãtum in ipsis est, dare iræ & tristitiæ.

Ad Ephes. Et uos patres nolite ad iram prouocare liberos uestros, sed educate ipsos in disciplina & admonitione domini.

Ad Coloss. Patres nolite ad indignationem prouocare liberos uestros, ut ne animum despondeant. Cap. 3

Summæ LXXVII. Cap. I

Quòd oportet uirgines liberas esse ab omi solicitudine præsentis seculi, quo possint citra distractionẽ deo gratias agere, secundũ mentẽ ac corpus, ob spem regni cœlorum.

Matth. Sunt eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat. Cap. 19 Ad Corinth. 1 Volo autem uos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, curat ea quæ domini sunt, quomodo placeat domino. Qui uero uxorẽ duxit, curat ea quæ mundi sunt, quomodo placeat uxori. Diuisa sunt & mulier & uirgo. Innupta cogitat ea quæ domini sunt, ut sit sancta & corpore & spiritu. Quæ uero nupta est, cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat uiro. Hoc autem ad utilitatẽ uestram dico, non ut laqueum uobis iniiciam, sed ad id quòd honestum est, & facilem assessum domino citra distractionem. 1. Cor. 7

Summæ LXXVIII. Cap. I

Quòd non licet militantibus concutere quenquam aut calumniari.

Lucas. Interrogabant aũt eum & milites dicẽtes, Et nos quid faciemus? Et ait illis, neminem cõcutiatis, nemini calumniam struatis, & contenti estote stipendijs uestris. Cap. 3

Summæ LXXIX. Cap. I

Quòd oportet principes ac magistratus uindices esse iusticiæ dei.

Ad Rom. Nam principes non sunt terrori bona operantibus, sed mala. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex ipsa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si uero malum feceris, time. Nõ enim frustra gladium gestat, dei enim minister est, uindex ad iram ei qui malum facit. Cap. 13

Summæ LXXIX. Cap. II

Quòd potestatibus præminentibus subijci oportet, in quibus mandatum dei non impedierit. Ad Romanos. Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit. Nõ est enim potestas nisi à deo. Quæ uerò sunt, à deo ordinatæ sunt. Itaq; qui resistit potestati, dei ordinationi resistit. Qui autẽ resistunt, sibijpsis damnationẽ acquirunt. Nam principes nõ sunt terrori bona operantibus, sed mala, &c. Cap. 13

In Actis. Oportet deo magis obedire quàm hominibus. Ad Titum. Admone ipsos ut principatibus ac potestatibus subditi sint, ut obediant magistratibus, & ad omne opus bonum parati sint. Cap. 5 Cap. 3

Summæ LXXX. Cap. I

Quales uelit esse uerbi doctrina Christianos, nimirum uelut discipulos Christi, qui ad sola illa formentur quæ in ipso uident, aut quæ de ipso audiunt.

Matthæus. Tollite iugum meum super uos, & discite à me.

Ioannes. Vos uocatis me magistér & domine, & bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Cap. 11 Cap. 13

Summæ LXXX. Cap. II

Velut oues Christi, uocem proprij pastoris audientes solius, & ipsum sequentes.

Ioannes. Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco ipsas, & sequunť me. Cap. 10

Et paulò superius: Alienum autem non sequuntur, sed effugiunt ab ipso, quia non nouerunt uocem alienorum.

Summæ LXXX. Cap. III

Velut sarmenta ac palmites Christi, in ipso radicatos, & in ipso fructū ferentes, & quicquid tandem proprium ipsius & dignū ipso, facientes ac habentes. Ioannes. Ego sum uitis, uos palmites.
Cap. 15

Summæ LXXX. Cap. IIII

Velut membra Christi in omni actione mandatorum domini, aut donorū spiritus sancti absoluti ad dignitatem capitis, quod est ipse Christus.

1.Cor.3 Ad Corinth. 1 Nescitis quod corpora uestra membra Christi sunt?

Cap. 4 Ad Ephes. Veritatem autem sequentes in charitate, augescamus in ipsum per omnia qui est caput, Christus ipse: ex quo totum corpus compactum & cōnexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mēsura uniuscuiusq; partis, augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate.

Summæ LXXX. Cap. V

Velut sponsam Christi seruantem puritatem, in eo quod solam sponsi uoluntatem sequatur. Ioannes. Qui habet sponsam, sponsus est. Ad Corinth. 2. Coniunxi eñ uos uni uiro, ut uirginem castam exhiberetis Christo.
Cap. 3
2.Cor. 11

Summæ LXXX. Cap. VI

Velut templum dei sanctos puros, & solis his quæ ad cultum dei pertinent repletos.

Cap. 14 Ioannes. Si quis diligit me, sermonem meū seruabit, & pater meus diliget ipsum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud ipsum faciemus.

2.Cor. 6 Ad Corinth. 2 Vos enim templum estis dei uiuentis. Dicit enim scriptura, Inhabitabo in ipsis, & inambulabo, & ero ipsorum deus.

Summæ LXXX. Cap. VII

Velut hostiam immaculatam & non mutilatam, in omni membro ac parte sanitatem
Cap. 12 conseruantem. Ad Rom. Obsecro autem uos fratres per misericordias dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, deo placentem, rationalem cultum uestrum.

Summæ LXXX. Cap. VIII

Velut filios dei, formatos ad imaginem dei, iuxta mensuram hominibus datam.

Cap. 13 Ioannes. Filioli adhuc modicum tempus uobiscum sum. Ad Galat. Filioli mei,
Gal. 4 quos iterum parturio, donec formetur Christus in uobis.

Summæ LXXX. Cap. IX

Velut lucem in mundo, ut ipsi maliciam nō suscipiant, & appropinquantes ipsis ad cognitionem ueritatis illuminent, ut fiant quod oportet, aut redarguant quod sunt.

Cap. 5 Matth. Vos estis lux mundi. Ad Philip. Inter quos lucetis uelut luminaria in
Cap. 2 mundo.

Summæ LXXX. Cap. X

Velut sal in terra, ut communicantes ipsis renouentur spiritu ad incorruptibilitatem.

Cap. 5 Matthæus. Vos estis sal terræ.

Summæ LXXX. Cap. XI

Velut sermonem uitæ, qui per mortificationem erga præsentia confirmat spem ueræ ui-
Cap. 2 tæ. Ad Philip. Inter quos lucetis uelut luminaria in mundo, sermonem uitæ continentes, ad gloriam meam, in diem Christi.

Summæ LXXX. Cap. XII

Quales uelit esse doctrina uerbi eos quibus euangelij prædicatio commissa est, nempe uelut apostolos & ministros Christi, & uillicos fideles mysteriorum dei, sola ea quæ præcepta sunt à domino, indesinenter opere ac sermone explentes.

Cap. 10. 28 Matth. Ecce ego mitto uos uelut oues in medio luporum. Idem. Euntes doce-
1.Cor. 4 te omnes gentes. Ad Corinth. 1 Sic uos reputet homo, uelut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei: quod superest autem, illud in dispensatoribus requirif, ut fidelis aliquis inueniatur.

Summæ LXXX. Cap. XIII

Velut præcones regni cœlorū, ad destruendū eū qui habet imperiū mortis in peccato.

Cap. 10 Matthæus. Euntes autem prædicate dicentes, appropinquat regnum cœlorum.

Ad Tim.

Ad Timoth.2 Contestor ego coram deo & Christo Iesu, qui iudicaturus est uiuos & mortuos, in aduentu suo ac regno suo, prædica uerbum dei. 2.Tim.4

Summæ LXXX. Cap. XIIII

Velut formam aut regulam pietatis, ad rectificationem quidē rectitudinis, quæ in omnibus est qui dominum sequuntur: reprehensionem uero peruersitatis eorum quocunque tandem modo inobedientes sunt.

Ad Philip. Ea quidem quæ à tergo sunt obliuiscens, ad ea uero quæ à fronte sunt, me ipsum extendens, iuxta scopum persequor ad brauium supernæ uocationis dei, in Christo Iesu. Quicunque igitur perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sentitis, & hoc uobis deus reuelabit. Verumtamen ad quod peruenimus, ut eadem regula procedamus, & idem sentiamus. Ad Timoth.1 Forma sis fidelium, in sermone, in conuersatione, in dilectione, in fide, in castitate. Ad Timoth.2 Stude teipsum probatū exhibere deo, operarium non pudefientem, recte tractantem uerbum ueritatis. Cap.3 1.Tim.4

Summæ LXXX. Cap. XV

Velut oculum in corpore, qui possint discernere bona & mala, & dirigere membra Christi ad ea quæ unicuique congruunt.

Matthæus. Lucerna corporis est oculus. Si igitur fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Cap.6

Summæ LXXX. Cap. XVI

Velut pastores ouium Christi, qui neque animam pro ipsis ponere per occasionem recusent, quo ipsis impertiant euangelium dei.

Ioannes. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus. In Actis. Attendite igitur uobis ipsis & toti ouili, in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos ad pascendū ecclesiam dei. Cap.10 Cap.20

Summæ LXXX. Cap. XVII

Velut medicos cum multa misericordia, iuxta scientiam doctrinæ domini curantes affectus animarum, ad acquirendum sanitatem ac perseuerationem in Christo.

Matthæus. Non opus habent ualentes medico, sed male habentes. Cap.9

Ad Ro. Debemus autē nos qui potentes sumus, infirmitates impotentiū portarē.

Summæ LXXX. Cap. XVIII

Velut patres & nutrices propriorū liberorū, qui multa affectione dilectionis in Christo, uelint impertiri ipsis non solum euangeliū dei, sed etiam suas ipsorum animas.

Ioannes. Filioli adhuc modicum tempus uobiscum sum. Ad Corinth.1 Nam in Christo Iesu per euangelium ego uos genui. Ad Thessal.1 Tanquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes uos cupide, uolebamus tradere uobis, non solum euangelium dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. Cap.13 1.Cor.4 1.Thes.2

Summæ LXXX. Cap. XIX

Velut dei cooperatores ad sola opera deo digna, totos seipsos tradētes pro ecclesia.

Ad Corinth.1 Dei sumus cooperatores, dei agricultura, dei ædificatio estis. 1.Cor.3

Summæ LXXX. Cap. XX

Velut plantatores palmitum dei, nihil alienum à uite, quæ Christus est, neque infructuosum inserentes. Verum propria & fructifera omni studio meliora reddentes.

Ioannes. Ego sum uitis uera, & pater meus agricola est: omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit, & omnem qui fert fructum purgat, ut fructum copiosiorem afferat. Cap.15

Ad Corinth.1 Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus augmentum dedit. 1.Cor.3

Summæ LXXX. Cap. XXI

Velut dispensatores templi dei, componentes uniuscuiusque animam, ut congrua sit fundamento apostolorū & prophetarum. Ad Corinth.1 Iuxta gratiā dei quæ data est mihi, uelut sapiens architectus fundamentū posui: alius autem superædificat, unusquisque autem uideat quomodo superædificat. fundamentū enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ad Ephes. Ergo iam nō estis hospites & aduenæ, sed conciues sanctorum, & domestici dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, existente summo angulari lapide Christo Ie- Cap.2

sto Iesu dominō nostro, in quo omnis ædificatio congrua facta, crescit in templum sanctum in domino, in quo & uos coædificamini in habitaculum dei in spiritu.

Summæ LXXX. Cap. XXII

Quid est proprium Christiani? fides per charitatem operans. Quid est proprium fidei? Indiscreta certitudo ueritatis uerborum diuinorū, quæ nulla ratiocinatione, neq; ex naturali necessitate inducta, neq; ad pietatem efformata, concutitur. Quid est proprium credentis? In tali certitudine coafficí ad potentiam dictorum, & nihil audere reprobare, aut insuper addere. si enim omne quod non ex fide est, peccatum est, uelut A-
Rom. 10 postolus ait, fides autem ex auditu est, auditus autem per uerbū dei: omne quod extra diuinitus inspiratam scripturam non ex fide est, peccatum est. Quid est propriū charitatis erga deum? Seruare mandata ipsius secundum scopum gloriæ eius. Quid est proprium charitatis erga proximum? Non quærere quæ sua sunt, sed eius qui diligitur, ad utilitatem animæ ac corporis. Quid est proprium generati ex aqua? Quemadmo
Rom. 6 dum Christus mortuus est peccato semel, sic etiam ipsum mortuum esse, & immobilem ad omne peccatum: iuxta id quod scriptum est: Quicunq; baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem ipsius baptizati sumus. Sepulti igitur sumus cum ipso per baptisma in mortem, illud scientes, quod uetus noster homo simul crucifixus est, ut aboleretur corpus peccati, ut nos non amplius peccato seruiremus. Quid est proprium generati ex spiritu? ut fiat illud pro data mensura, quod est id ex quo natus est, uelut scriptum est.
Ioan. 3 Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Quid est proprium ex supernis nati? Exuere ueterem hominē cum actibus suis ac concupiscentijs, & induere nouum, qui renouatur ad agnitionem secundum imaginē eius qui crea
Gal. 3 uit ipsum, iuxta id quod dictum est: Quicunq; in Christum baptizati estis, Christum induistis. Quid est proprium Christiani? purum esse ab omni inquinamento carnis & spiritus in sanguine Christi: perficere autem sanctificationem in timore dei & dilectione Christi, & non habere maculam aut rugam, aut quid huiusmodi, sed esse sanctum &
1. Cor. 11 immaculatum, & sic edere corpus Christi & bibere sanguinem. Qui enim edit & bibit indigne, iudicium sibijpsi edit & bibit. Quid est proprium edentiū panem, & bibentium poculum dei? Memoriam seruare perpetuā eius qui pro nobis mortuus est & resurrexit. Quid est proprium seruantium talem memoriam? Non amplius sibijpsis ui-
Mat. 5 uere, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Quid est proprium Christiani? Vt abundet iusticia ipsius in omnibus, plus quàm scribarum & pharisæorum, iuxta mensuram doctrinæ in euangelio domini. Quid est proprium Christiani? Diligere inter se mutuò, uelut & Christus dilexit nos. Quid est propriū Christiani? Prospicere domi-
Mat. 24 num in conspectu suo semper. Quid est proprium Christiani? Singulis diebus ac horis uigilare, & in perspectione complacentiæ erga deum paratum esse, scientem quod qua hora non putat, dominus ueniet.

DIVI BASILII MAGNI, QVAESTIONES DIFFVSE EXplicatæ, Iano Cornario medico physico interprete.

Vandoquidem per gratiā dei, in nomine domini nostri Iesu Christi simul conuenimus nos, qui unum & eundem uitæ secundum pietatem, scopum propositum habemus: & uos quidem clarè ostenditis uos cupidos esse discendi aliquid eorum quæ pertinent ad salutem, mihi uero necessitas in-
Act. 20 cumbit ut iusticias dei annunciem, quū nocte ac die memor sim Apostoli dicentis, per triennium totum nocte ac die non cessaui cū lachrymis admonere unumquemq; uestrum: tempus autem præsens conuenientissimum sit, & locus hic silentium præbeat, & omnem uacationem ab externis tumultibus: simul oremus inter nos, quo nos quidem oportune conseruis nostris frumenti demensum demus: uos autē accepto sermone, uelut bona terra perfectum & multiplicē in iusticia fructū reddatis, ueluti scriptum est. Adhortor igiť uos per dilectionē dñi nostri Iesu Christi, qui seipsum pro nobis dedit, attingamus aliquando curam animarū nostrarū, tristemur ob uanitatem prægressæ uitæ, decertemus pro futuris ad gloriā dei, & Christi ipsius, & adorandi ac sancti

spiritus

spiritus, ne in segnicie ac exolutione hac perseuerantes, & præsens semper per negligentiam amittentes, in crastinum uero & cōsequens, principiū operum differentes, deinde assumpti ab eo qui reposcit animas nostras, impræparati bonis operibus à gaudio sponsi eijciamur: tarde autem & frustra postea ploremus, male dimissum uitæ tēpus tūc lugentes, quum nihil amplius pœnitentibus profuerit. Nunc tempus acceptabile, inquit Apostolus, nunc dies salutis: hoc est seculum pœnitentiæ, illud retributionis: hoc operationis, illud mercedis: hoc patientiæ, illud consolationis. Nunc auxiliarius est deus eorum qui à uita mala se conuertunt. Tunc horrendus & infallibilis humanarum actionum ac cogitationū examinator. Nunc longanimitate fruimur, tunc iustum iudiciū cognoscemus, quū resurgemus alij ad supplicium æternū, alij ad uitam æternā: & accipiet unusquisq; secundū actionem suam. Ad quod tempus differimus obedientiā Christi, qui uocauit nos ad cœleste regnum suum? nō resipiscemus? nō reuocabimus nosipsos à consueta uita, ad euangelij sinceritatem? nō ob oculos assumemus diem domini horrendā illam ac illustrem? in qua eos quidem qui ad dextram domini per operationes accedūt, regnū cœlorū suscipiet: uerū ad sinistram propter bonorū operū solitudinem detrusos, gehenna ignis & tenebræ æternæ occultabunt. Illic erit, inquit, fletus & stridor dentium. At nos regnū quidē cœlorū nos cōcupiscere dicimus. Verū eorū per quæ ipsum assequi licet, nullam curā habemus. Sed nullū laborē pro mandato dñi subeuntes, æquales honores ac præmia cum his qui usq; ad mortē peccato restiterūt, in uanitate mentis nostræ nobis cōpromittimus. Quis in tempore sementis domi desidens, aut dormiēs, instante messe sinū manipulis impleuit? Quis uindemiauit uineā non à se plantatā? Illorū sunt fructus quorū & labores: præmia & coronæ eorum qui uicerunt, sunt. Quis coronat eum qui neq; exuit se contra aduersariū? quando nō uincere oportet solū, sed etiā legitime decertare, uelut Apostolus ait, hoc est, ne paulisper quidē præcepta prætergredi, Sic autē singula facere, uelut nobis præceptū est: Beatus eīn, inquit, seruus ille, quē reuersus dñs inueniet, nō facientē prout contigit, sed facientē sic. Et si recte quidem obtuleris, nō recte autē diuiseris, peccasti. Nos autē unum aliquod præceptum nos fecisse putantes, nō eīn dixerim facientes, omnia enim inter se cohærent iuxta sanum doctrinæ scopum, ut uno exoluto necesse sit etiam alia simul exolui, nō propter omissa iram expectamus, sed ob id q̄d perpetrauimus, uidelicet præmia præstolamur. Qui ex decem talentorum deposito, unum forte aut duo detinuit, reliqua uero rependit, nō candidus propter plurium persolutionē decernit, sed iniustus & auarus ob paucorum ablationē cōuincitur. Quid autē dico ablationē? quando is cui unū talentū cōcreditū fuit, deinde illud ipsum totū integrū reddidit quod accepit, propterea quod nihil per datum lucratus est, cōdemnatur. Qui per decenniū patrē ueneratus est, & unā postea solā plagā incussit, nō ut benefactor colitur, sed ut patricida cōdemnatur. Euntes, inquit dñs, docete omnes gentes, docētes ipsos, nō hæc quidē seruare, alia uero negligere, sed seruare omnia quæ præcepi uobis. Et Apostolus consequenter scribit, Nullam in nulla re dantes offensionē, ut ne uituperetur ministerium, sed in omnibus exhibentes uosipsos uelut dei ministros. Si eīn nō omnia nobis ad salutis scopum necessaria essent, nō utiq; omnia mādata scripta fuissent, neq; sane omnia necessariò seruari sancita fuissent. Quæ fuerit mihi utilitas aliorum recte factorū, si ob fratrem fatuum appellatum, gehennæ reus futurus sum? Quæ eīn est utilitas libertatis à multis impetratæ, ei qui ab uno detinet in seruitute? Qui eīn facit peccatū, inquit, seruus est peccati. Quod uero lucrum est, affectus expertem esse in multis, ei qui ab uno affectu corpore corrumpitur? Itaq; dicit quispiam, multitudines Christianorum nō seruantes omnia mandata, inutilem habebunt aliquorum obseruationem? Ad hoc B. Petri meminisse profuerit, qui post tot recte facta, & tales beatificationes, ob unum solum audit: Nisi lauero te, nō habes partem mecum. Omitto autem dicere, quod neq; illud ipsum segniciei neq; cōn temptus habebat indicationem, sed honoris & reuerentiæ significatio erat. Atqui dixerit quis, scriptum est, Omnis qui inuocabit nomen domini, saluabitur, quare sufficit etiā ipsa inuocatio nominis domini ad saluandū inuocantem. Verum audiat etiam hic Apostolum dicentem. Quomodo igitur inuocabunt in quem nō crediderūt. Si uero credis, audi dominum dicentem: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intra-

Marginalia: Mat. 25; 2. Cor. 6; 2. Tim. 2; Luc. 12; Mat. 28; Ioan. 13; Iohel 2; Rom. 10

bit in regnum cœlorum,ſed qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt:quando ſa-
nè & is qui uoluntatem domini operatur, non autem quemadmodum uult deus, neq;
in affectu dilectionis erga deum hoc facit,inutilem habet operis diligentiam,iuxta ip-
ſius adeò domini noſtri Ieſu Chriſti uocē, dicentis quod faciunt ad hoc ut ſpectent ab
Mat. 6 hominibus, Amen dico uobis,habēt mercedē ſuam. Vnde Paulus apoſtolus eruditus
1.Cor. 13 eſt dicere:Etiāſi omnia bona mea in alendos pauperes diſtribuero, & ſi tradidero cor-
pus meum ut exurar,charitatē autē non habuero,nihil utilitatis capio. In ſumma porrò
tres has differentias affectionis ad inexcuſabilē obedientiæ neceſſitatē ego eſſe uideo.
Aut enim timentes pœnas à malo declinamus,& in affectu ſeruili ſumus. Aut lucrū ex
mercede perſequentes, noſtræ ipſorū utilitatis gratia mandata explemus, & iuxta hoc
mercenarijs ſimiles ſumus. Aut propter ipſam honeſtatē & charitatē erga eum qui no-
bis legem dedit gaudentes, q adeò glorioſo & bono deo ſeruire digni facti ſumus. Et
ſic in filiorum affectu ſumus. Neq; igitur is qui in timore mandata perficit,& ſemper ſe-
gniciei pœnam reſpicit,alia ipſi præcepta faciet,alia negliget,ſed ultionem ob omnem
inobedientiam æqualiter ſibiipſi horrendam ſuſpicabit. Et propterea beatus prædicat
qui omnia reſpuit propter pietatē,& firmus ſtat in ueritate,potens dicere:Prouidebam
Pſal. 15 dominum in cōſpectu meo ſemper,quoniam à dextris meis eſt ne cōmouear: ut qui ni
Pſal. 1 hil uelit negligere ex his quæ facere oportet. Et beatus uir qui timet dominū,Cur? quia
in mandatis eius uolet nimis. Nō igitur eſt timentiū præterire aliquid præceptorū,aut
negligenter facere. Sed neq; mercenarius tranſgredi quicquā ex præceptis uolet. Quo
modo eñ feret mercedē culturæ uineæ,ſi nō omnia quæ competunt impleuit? Nam ſi
unum quiddā neceſſariorū defecerit,inutilem ipſam poſſeſſori reliquit. Quis igitur ad-
huc detrimenti mercedē perſoluet ei qui iniuriam fecit? Tertium erat miniſterium ſe-
Ephe. 4 cundum charitatem. Quis igitur filius patris complacentiam habens,in maiorib. ipſum
exhilarans,minutiſſimorū gratia triſticia afficere uolet? & multò magis ſi Apoſtoli me
mor fuerit dicentis:Et nolite triſticia afficere ſpiritū ſanctū dei, in quo obſignati eſtis.
Qui igitur plurima mandata tranſgrediuntur,in qua parte locari uolunt? neq; uelut pa
tri miniſtrantes deo,neq; uelut magna promittenti obedientes,neq; uelut domino ſer-
uientes. Si eñ pater ſum,inquit,ego,ubi eſt gloria mea? Et ſi dominus ſum ego, ubi ti-
Mal. 1 mor meus? Nam qui timet dominum,in mandatis eius uolet nimis. Verum per tranſ-
greſſionem legis deū,inquit,ignominia afficis. Quomodo igitur quum uoluptuariam
uitam ei quæ iuxta mandata degitur præferamus,uitæ beatitudinem,& æqualem cū ſan
ctis conuerſationem,& læticias cum angelis in facie Chriſti, nobiſipſis compromitti-
Iob 1 mus. Puerilis reuera mentis tales ſunt imaginationes. Quomodo ero cū Iob, qui neq;
2.Reg. 23 uulgarem afflictionem cum gratiarum actione ſuſcepi? Quomodo cū Dauid, qui neq;
Dan. 6 aduerſus hoſtem patienter diſpoſitus fui? Quomodo cum Daniel, qui neq; cū aſſidua
continentia & ſedulis precibus deum requiſiui? Quomodo cum ſingulis ſanctis, qui
neq; ueſtigijs ipſorum ingreſſus ſum? Quis adeò nullo iudicio præditus eſt præmiorū
in certaminibus diſtributor,ut æqualibus coronis dignetur uictorem & eum qui non
decertauit? Quis exercitus dux ad ſpoliorum portionem,ex æquo cum uictoribus eos
qui neq; in pugna cōparuerunt, uocauit? Bonus eſt deus,ſed & iuſtus. Iuſti autem eſt re
Pſal. 124 tributio pro merito,uelut ſcriptum eſt:Benefac domine bonis & rectis corde, declinan
tes autem in obliquationes, abducet dominus cū operantibus iniquitatē. Miſericors
Pſal. 83 eſt,ſed & iudex. Diligit eñ,inquit,miſericordiam & iudiciū dominus. Quapropter di-
Pſal. 100 cit, Miſericordiam & iudiciū cātabo tibi domine. Didicimus ergo quorū eſt miſericor-
dia, Beati eñ,inquit,miſericordes,quia ipſi miſericordiam inuenient. Vides quomodo
Mat. 5 diſcrete utatur miſericordia? neq; citra iudicium miſericors exiſtens, neq; citra miſeri-
cordiam iudicans. Miſericors eñ dominus & iuſtus. Ne igitur ex dimidio deum cog-
noſcamus,neq; occaſionē ſegniciei benignitatē eius arripiamus:propter hoc tonitrua,
propter hoc fulmina,ut ne cōtemnatur bonitas. Qui ſolem oriri facit,etiam cæcitatem
condemnat. Qui imbrem dat, etiam ignem madefacit. Illa bonitatis ſunt, hæc ſeuerita-
tis:aut propter illa diligamus,aut propter hæc timeamus, ut ne & nobis dicatur:Aut di
uitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? ignorans quod boni-
tas dei ad pœnitentiam te ducit? Sed iuxta duriciam tuam & cor impœnitens, colligis
tibiipſi

tibi ipsi iram in die iræ. Quandoquidem igitur neq; possibile est saluari non facientes opera iuxta præceptum dei, neq; negligere aliquid præceptorum periculo uacat: ingens enim elatio est, nos iudices legislatoris constitui, & alias quidem leges probare, alias uero prætermittere: age sane nos pietatis decertatores, qui quietam & à negocijs remotam uitam, uelut obseruationis euangelicorum dogmatum adiutricem colimus, communem curam ac consilium proponamus, quo nihil ex præceptis nos effugiat. Si enim perfectum esse oportet dei hominem, uelut scriptum est, & in superioribus sermonibus demonstrauimus, necessarium est omnino per omne mandatum absolutum esse, ad mensuram staturæ atq; ætatis perfectionis Christi. Quum uero etiam iuxta diuinam legem, etiamsi purum sit, quod mutilatum est, inacceptabile est deo ad sacrificium, quocunq; igitur unusquisq; se indigere putarit, hoc ipsum in communem considerationem proponat: facilius enim utiq; in sedula plurium perscrutatione, quod latet, inueniri poterit, deo nimirum, iuxta promissionem domini nostri Iesu Christi, largiente nobis eius quod quærimus inuentionem, per sancti spiritus doctrinam ac cõmonefactionem. Quemadmodum igitur mihi necessitas incumbit, & uæ mihi propositum est, si non euangelium prædicem, Sic etiam uobis æquale instat certamen pigrescentibus ad examinationem, aut leuiter exolutecq; ad eorum quæ traduntur conseruationem, & per opera impletionem, affectis: propterea quod dominus, inquit, Sermo quem locutus sum, ille iudicabit ipsum in extrema die. Et seruus qui quidem non nouit uoluntatem domini, facit autem digna plagis, paucas plagas accipiet. Qui uero nouit & non fecit, neq; parauit se ad uoluntatem eius, multas accipiet. Precemur itaq; ut mihi ministerium uerbi irreprehensibile, & uobis doctrina frugifera contingat. Itaq; tanquam scientes quod nobis diuinæ scripturæ sermones in faciem præsentes sistentur, coram tribunali Christi, Redarguam enim te, inquit, & producam in faciem tuam peccata tua: Sic & sobrie attendamus his quæ dicuntur, & ad opus producere diuina dogmata studiose festinemus, qui nescimus qua die aut hora dominus noster ueniet.

QVAESTIONVM, SIVE INTERROGATIONVM AC RESponsionum diffuse tractatarum, ab exercitatoribus pietatis ac diuo Basilio, capita hæc sunt.

De ordine ac consequentia in mandatis domini. Quæstio I
De dilectione erga deum, & quod secundum naturã in hominibus est inclinatio ac uis ad mandata domini. II
De dilectione proximorum. III
De timore dei. IIII
De mentis sedula intentione. V
Quod necessarium est priuatam in separata domo uitam degere. VI
Quod oportet cum consentientibus nobis uitam agere, ad scopum complacentiæ erga deum, & quod difficile est simulq; periculosum solum degere. VII
De renunciatione. VIII
Quod nõ oportet cognatis secundũ carnẽ dimittere ea quæ ad se pertinent. IX
Quos oporteat ex accedentibus ad uitã secundũ deum suscipere, & quãdo, aut quõ. X
De seruis. XI
Quomodo oportet coniugatos suscipere. XII
Quod utilis est his qui introducuntur, etiam exercitatio per silentium. XIII
De his qui seipsos deo desponderunt, & deinde professionem irritam facere aggrediuntur. XIIII
De puerorum assumptione ac institutione, & de uirginum professione. XV
De continentia. XVI
Quod oportet etiam à risu abstinere. XVII
Quod oportet omnia apposita nobis degustare. XVIII
Quæ sit mensura continentiæ. XIX
Quis sit modus excipiendi in cibis. XX
Quomodo oportet se circa sedes & accubitus in tempore prandiorum aut cœnarum habere XXI

Quod sit conueniens indumentum Christiano XXII
De zona. XXIII
De modo mutuæ conuersationis. XXIIII
Quod horrendum imminet iudicium præfecto peccantes non coarguenti. XXV
Quod oportet omnia, etiam occulta cordis referre ad præfectum. XXVI
Quod oportet etiam præfectum commonefieri à præminentibus in fraternita te, si quando erret. XXVII
Quomodo oportet affici omnes erga inobedientem. XXVIII
De eo qui cum elatione aut murmuratione operatur. XXIX
Quo affectu oportet præfectum fratrum curam gerere. XXX
Quod oportet suscipere exhibitum à præfecto ministerium. XXXI
Quomodo oportet erga cognatos secundum carnem affici XXXII
Quis modus sit congressus ad sorores. XXXIII
Quales oportet esse eos qui res necessarias in fraternitate dispensant. XXXIIII
An oporteat in eodem pago plures fraternitates congregare. XXXV
De secedentibus à fraternitate. XXXVI
An oporteat prætextu orationum & psalmodiæ, negligere opera, & quæ tempora orationi sint apta, & primum an oporteat operari. XXXVII
Quæ artes professioni nostræ conueniunt. XXXVIII
Quomodo oporteat facere uenditionem eorum quæ per operationem effecta sunt, & quomodo peregrinari. XXXIX
De negociationibus in conuentibus. XL
De autoritate & obedientia. XLI
Quo scopo & quo affectu operantes operari oportet. XLII
Quales oportet esse præfectos, & quomodo gubernare conuentum. XLIII
Quibus permittere oportet peregrinationes, & quomodo ipsos ubi reuersi sunt percunctari. XLIIII
Quod oportet post præfectũ, etiam alium aliquem esse qui possit in absentia aut occupationibus illius, fratrum curam gerere. XLV
Quod non oportet occultare peccatum fratri aut sibijpsi: XLVI
De his qui non suscipiunt ea quæ à præfecto expressa sunt. XLVII
Quod nõ oportet curiosum esse de dispensatione ac gubernatione præfecti, uerum proprio operi intentum esse. XLVIII
De controuersiam patientibus in fraternitate. XLIX
Quomodo oportet increpare præfectum. L
Quomodo oportet corrigere delictum eius qui peccauit. LI
Quomodo affectum oporteat sufferre pœnas. LII
Quomodo artium doctores corrigent pueros peccantes. LIII
Quod oportet præfectos fraternitatis res ad seipsos pertinentes, mutuo inter se conferre. LIIII
An medicina uti, iuxta scopum sit pietatis LV

QVAESTIO I

Quãdoquidẽ dedit nobis sermo tuus potestatẽ interrogãdi, primũ omniũ doceri auemus, an ordo aliquis sit & cõsequẽtia in mandatis dei, ut aliud sit primũ, aliud secundũ, & sic deinceps. Aut omia inter se cohæreãt, & omnia inter se ęqualia sint pro principatus ratione, ut integrũ sit uolenti, uelut in circulo, initiũ sumere unde uelit.

Responsio.

QVæstio uestra uetus est, & olim in euangelijs declarata, quãdo legisperitus aggressus dñm, Magister, inquit, quod est primũ in lege mandatũ: & dñs respondit: Diliges dominũ deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, & ex tota mente tua. Hoc est primũ & magnum mandatũ, secundum aũt simile ei: Diliges proximũ tuum sicut teipsum. Ipse igitur dominus suis mandatis ordinem imposuit, primo & maximo mãdato de dilectione erga deum decreto, Secũdo uero ex ordine ac simili illi, imò prioris cõpletiuo & ex ipso dependente, de diligẽdo proximo. Quare ex relatis

relatis, & alijs huiuscemodi in diuinitus inspiratis scripturis prolatis, ordinem ac conse-
quentiam in omnibus mandatis domini discere licet.

Quæstio II.

Itaq; de dilectione erga deum primū nobis dissere, Nam quod diligere opor
tet audiuimus, quomodo aūt hoc recte fieri possit, discere expetimus.

Responsio II.

INdocta est & absq; doctrina cōtingit dilectio erga deū. Neq; eñ luce gaudere, & ui-
tam asserere ab alio didicimus: neq; diligere parētes aut nutritores alius docuit. Sic igi
tur aut etiā multo magis, diuini desiderij disciplina nō extrinsecus cōtingit, sed simul cū
cōstitutione animalis, hominis inquā, seminaria quædam ratio in nobis fundata est do-
mi & intra se habens occasiones familiaritatis ad diligendū: quam ipsam rationē ubi do
ctrina mandatorū dei assumpsit, excolere cum diligentia, & educare cum scientia, & ad
perfectionem perducere per gratiā dei solet. Quapropter & nos studium uestrū uelut
necessarium ad scopum amplexi, deo dante, & uobis in orationibus simul nos adiuuāti
bus, occultatam in nobis scintillā diuini desiderij, iuxta datam nobis per spiritum faculta
tem excitare conabimur. Itaq; scire oportet, quod hoc quidem unum est recte factum,
uerum potentia omne mandatum perficit ac complectitur. Qui enim diligit me, inquit Ioan. 14
dominus, mandata mea seruabit. Et rursus: In his duobus mandatis tota lex & prophetæ Mat. 22
pendent. Et non nunc exacte rationem adoriri tentabimus: Sic enim non animaduer-
teremus nos omnem de mādatis rationem in parte ad circulum redigere: Sed quantum
competens nobis, & præsenti scopo ac intentioni propriū est, uos commonefaciemus,
de ea quæ debetur à nobis deo dilectione: ubi illud prius dixerimus, quod omniū dato-
rum nobis à deo mandatorū, etiam uires ab ipso antea accepimus: ut neq; ægreferamus,
tanquam nouum quiddā à nobis exigatur, neq; efferamur, uelut amplius quid eo quod
nobis datum est conferentes. & per has uires recte quidem ac conuenienter operantes,
uitam secūdum uirtutem pie complemus: corrumpentes autem ipsarum operationem,
ad uitium deferimur. Et est hæc uitij definitio, malus & prauus præter mandatum domi-
ni usus eorum quæ in bonum nobis à deo data sunt: quemadmodum sanè uirtutis quæ à
deo requiritur, usus eorundem ex bona conscientia secundum domini mandatum. Hoc
autem quum ita se habeat, idem etiam de dilectione dicemus. Quum itaq; mandatū ac-
ceperimus diligendi deum, diligendi uim ac facultatem statim cum prima cōstructione
fundatam in nobis adepti sumus: & demonstratio ipsa non cōtingit forinsecus, sed quis-
que hoc à seipso & in seipso discere poterit. Bonarum enim ac pulchrarū rerum naturali
ter cupidi sumus, etiamsi maxime aliud alij bonum ac pulchrum uidetur: & amorem er-
ga familiare ac cognatum citra doctrinam habemus: & benefactoribus ultro omnē be-
neuolentiam rependimus. Quid igitur diuina pulchritudine magis admirandū est? quæ
notio magnificentia dei gratior? quale animæ desideriū ita acre ac intolerabile est, uelut
quod à deo animæ ab omni uitio purgatæ accedit? & ei quæ ex uero affectu dicit, sau- Cant. 4
ciata sum ego dilectione? ineffabiles penitus sunt & inenarrabiles diuinæ pulchritu-
dinis fulgores, non declarat oratio, non suscipit auris: etiamsi luciferi splendores dixe-
ris, & lunæ claritatem, & solis lumen, omnia uilia sunt ad cōparationem gloriæ, ac ampli
us deficientia à ueræ lucis collatione, quàm profunda nox, tristisq; ac illunis, à clarissi-
ma meridie. Hęc pulchritudo carneis quidē oculis conspici non potest, uerum à sola ani
ma ac mente cōprehenditur: quæ si forte aliquem sanctorū circumfulsit, & intolerabi-
lem desiderij stimulum in ipsis reliquit, mœrentes illi ad præsentem uitam dixerunt: Hei Esa. 59
mihi quia cohabitatio mea elongata est, quādo ueniam & uidebo faciē dei. Et discedere Phil. 1
& esse cum Christo multo magis præstat. Et Sitiuit anima mea ad deum fortem, uiuum. Psal. 41
Et, nunc dimittis seruum tuum dñe: uelut carcere hac uita grauati. ita ægre contineri im Luc. 2
petus eorum potuit, quorum animas diuinum desiderium attigit: qui sanè ob insatiabi-
litatem speculationis diuinæ pulchritudinis, preces ad omnem æternā uitam fuderunt,
ut coextēderetur speculatio iucunditatis dñi. Sic quidem igitur naturaliter cupidi sunt
rerum pulchrarū homines: proprie aūt pulchrum & dilectū est bonum, bonus autē est
deus. Bonū aūt omnia appetunt, deum igitur omnia appetunt. Quare quod ex propo-
sito recte fit, etiā naturaliter nobis inest, qui non ex prauitate peruersas cogitationes ha

bemus

bemus. Necessariũ igitur debitum dilectionis erga deum à nobis exigitur, quod intole-
rabilissimũ omniũ malorum animæ destitutæ existit. Nam abalienatio & auersio à deo,
etiam pœnis futuris in gehenna intolerabilior est, & grauior ei qui patitur, quàm oculo lucis
priuatio, etiamsi dolor non adsit, & animali priuatio uitæ. Si uero & genitoribus natura-
lis amor à genitis contingit, & declarat hoc tum brutorum habitus, tum hominum circa
primam ætatem erga matres affectus, ne uideamur rationis magis expertes quàm infantes,
neque bestijs feriores, sine amore & abalienato animo erga eum qui fecit nos affecti. Quẽ
etiam si ex bonitate non agnosceremus, ob id solum quod ab ipso facti sumus, diligere
& amare excellenter debemus, & ex memoria ipsius perpetuo pendere, uelut ex matri-
bus infantes. Præstantior est autem his qui naturaliter diliguntur benefactor, & hic non
hominum solum proprius est, sed omnium ferè animantium affectus, coniunctio uideli-
Esa. 1 cet ad eos qui aliquid boni dederũt. Cognouit, inquit, bos possessorem, & asinus præse-
pe domini sui. Absit autem ut de nobis dicantur ea quæ sequuntur, nempe: Israel me nõ
cognouit, & populus me non intellexit. Nam de cane & multis alijs eiusmodi, quid o-
pus est etiam dicere, quantã erga nutritores beneuolentiã ostendũt? Si uero beneuolen
tiam erga benefactores & amorẽ naturaliter eligimus, & omnẽ laborẽ ad retributionẽ
eorum quæ nobis obtigerunt sufferimus, quæ oratio dona dei pro merito explicare po-
test? quorũ tanta multitudo est, ut numerũ effugiant: tanta aũt magnitudo, atque ea ipsa ta-
lia, ut etiã unum sufficiat, nos obnoxios in omnẽ gratiã largitori facere. Atque alia quidẽ
omittam, quæ etiamsi per se ipsa excedunt magnitudine & gratia, tamẽ à maioribus, ue-
lut stellę à solis radijs superata, gratiã suam obscuriorẽ exhibent. Non enim est ociũ mi-
hi ut relictis excellentibus, ex minoribus benefactoris bonitatẽ metiar. Sileantur itaque
solis ortus, & lunæ circuitus, tẽperies aeris, tẽporũ uarietates, aqua è nubibus, & alia ex
terra, ipsum mare, uniuersa terra, quæ ex terra nascunt, quæ in aquis degunt, quæ in aere
genera, innumeræ animalium differentiæ, omnia ad ministerium uitæ nostrę ordinata:
uerum illud neque uolentibus præterire possibile est, & fieri quidem nequit, ut is qui sana
mente præditus est, & rationis compos existit, gratiam ac beneficium sileat, dicere au-
tem aliquid pro dignitate magis impossibile existit: Quod quum secundum imaginem
ac similitudinem dei fecerit hominem deus, & suipsius cognitione dignatus fuerit, & ra
tione præter omnia animantia exornarit, & ut in immensis paradisi pulchritudinib. deli
ciaretur exhibuerit, & uniuersorum in terra principem constituerit, deinde deceptum
per serpentem & collapsum in peccatum, & per peccatum in mortem, etiam quę hoc di
gna essent non neglexit: sed primum quidem legem in auxilium dedit, angelos in custo
diam ac curam constituit, prophetas ad coarguenda uitia misit, & ad uirtutis doctrinã,
appetentias uitij minis excidit, bonorum promptitudinem promissionibus excitauit, fi-
nem utriusque sæpenumero in diuersis personis ad aliorum commonefactionem, antici-
pando manifestauit. Et post hæc & talia omnia perseuerantes in inobedientia non auer
satus est. Non enim dimissi sumus à bonitate domini, neque dilectionem ipsius erga nos
excidit stupiditas ad tanta bona ac præmia, quæ ipsum benefactorem contumelia affe-
cit: sed reuocati sumus ex morte, & uiuificati sumus rursus ab ipso domino Iesu Christo,
in quo etiam modus beneficentiæ maius miraculum habet. In forma enim dei existens,
non rapinam arbitratus est, esse se æqualem deo, sed seipsum inaniuit, forma serui assum
pta, infirmitates nostras suscepit, & morbos portauit, & pro nobis uulneratus est, ut ui-
bice ipsius nos sanaremur, & ex maledictione nos exemit, fiens pro nobis maledictio:
& ignominiosissimam mortem subijt, ut nos ad gloriosam uitam reduceret: & non con
tentus fuit solum mortuos existentes uiuificare, sed etiã deitatis dignitatem largitus est,
& requiem parauit æternam, omnem humanam cogitationem læticia excedentẽ. Ipse
uero adeo bonus est, ut neque retributionem exigat, sed cõtentus est, si solũ modo diliga-
tur propter ea quæ dedit. Quæ uniuersa ubi mẽte recolo, (ut meum affectum eloquar)
in horrorem quendam ac horrendam animi emotionem delabor, ne quando ex inanim
aduertẽtia mentis, aut occupatione circa res uanas, à dilectione dei elapsus, obprobri-
um fiam Christo. Qui enim nunc decipit nos, & per mundanas inescationes, obliuionẽ
benefactoris nobis omni studio inducere conatur, in perniciem animarum nostrarũ no
bis insultans, & in obprobriũ nos inuadens, tunc afferet domino nostrum cõtemptum,
& glo-

& gloriabitur ob inobedientiã ac defectionẽ nostrã, q neq; qui condidit nos, neq; qui mortuus est pro nobis, habuerit nos ipsum sequentes, ob inobedientiã ac negligentiã mandatorũ dei. Hoc obprobriũ quod est contra dñm, & hæc iactantia inimici, gehennæ pœnis grauior mihi uidetur, ut hosti Christi materia iactantiæ fiamus, & elationis occasio, contra ipsum qui pro nobis mortuus est & resurrexit. Cui etiã ob id abundantius debitores sumus, uelut scriptũ est. Et de dilectione quidẽ erga deum hactenus. Intentio enim est non omnia dicere, impossibile enim hoc est: sed in summa compendiariã cõmonefactionem, cõmonentẽ semper ut diuinum desiderium animus inducat. 1. Cor. 7

Quæstio III

Consequens aũt fuerit de secundo & ordine & potestate mandato dicere.

Responsio.

QVòd quidẽ igit̃ lex facultatũ seminũ modo in nobis existentiũ agricola est & nutritor, in superiorib. sermonibus à nobis dictũ est. Quãdoquidẽ igit̃ diligere proximum uelut nosipsos nobis præceptũ est, consideremus an etiam uires ad huius mandati expletionẽ à deo habeamus. Quis igitur nõ nouit, q mãsuetum & sociale animal est homo, non solitarium, neq; ferum. Nihil enim adeo proprium naturæ nostræ, uelut mutuo communicare, & mutuo indigere, & quę eiusdem generis sunt diligere. Quorum igitur semina ipse dñs anticipatione facta nobis dedit, horum consequenter etiam fructus requirit, dicẽs: Mandatũ nouũ do uobis, ut diligatis uos mutuo: & ad hoc mandatũ excitare uolens animam nostrã, declaratione suorũ discipulorũ, non signa & admirabiles potentias exegit: quanq; & horum operationis efficaciã in spiritu sancto largitus: Verum quid dicit? In hoc cognoscent omnes q discipuli mei estis, si dilectionem inter uos mutuam habueritis. Atq; sic ubiq; hæc mandata connectit, ut beneficentiam erga proximũ in seipsum transferat. Esuriui enim, inquit, & dedistis mihi edere, &c. Deinde inducit: Quãtum fecistis uni horum fratrum meorum minimorũ, mihi fecistis. Itaq; per primum, quidem perpetrare licet etiam secundum: per secundum uero rursus redire ad primum, & eum qui dominum diligit consequenter diligere etiam proximũ: Qui enim me diligit dixit dominus, mandata mea seruabit: Hoc est aũt, inquit, mandatũ meũ, ut diligatis uos mutuo, quemadmodum ego dilexi uos: & rursus eum qui proximum diligit, licet etiam dilectionem erga deum implere, ipso in seipsum suscipiente beneficium. Quapropter fidelis seruus dei Moses, tantam ostendit erga fratres dilectionem, ut etiam deleri uoluerit ex libro dei, in quem inscriptus fuerat, si nõ peccati uenia populo data fuisset. Paulus autem anathema esse à Christo pro fratribus suis secundum carnem optare ausus fuit, cõmutationem salutis omnium, ad domini imitationẽ, seipsum fieri uolens: simul autẽ gnarus, quod impossibile esset abalienari à deo, eum qui propter dilectionem erga ipsum, pro maximo mandato beneficium à deo amisisset, & quod per multiplicia pro his quæ dedit recepturus esset. Veruntamen quo usq; ad hanc mensuram dilectionis progressi sint sancti, ex relatis sufficienter demonstratum est. Mat. 22 Ioan. 13 Mat. 25 Ioan. 14

Quæstio IIII. De timore dei.

HIs igitur qui recens introducuntur ad pietatem, processus per timorem utilior est, iuxta sapientis Solomonis admonitionem, qui ait: Principium sapientiæ timor domini. Vobis uero uelut transgressis infantiam in Christo, non amplius indigentibus lacte, sed petentibus solido dogmatum alimento secundum internum hominem perfici, maioribus mãdatis opus est, in quibus omnis ueritas dilectionis in Christo perpetratur: nimirum ut caueatis, ne forte copia donorum dei, grauioris condemnationis uobis causa fiat, si erga benefactorem ingratorum modo affecti sitis. Cui enim commiserunt multum, inquit, ab ipso abundantius exigent. Pro. 1

Quæstio V. De mentis sedula intentione.

ILlud tamẽ nosse oportet, quod neq; alterius alicuius mandati obseruationẽ, neq; ipsam erga deũ dilectionẽ, neq; erga proximũ, perficere possumus, aliàs circa alia mente diuagantes. Neq; eñi artem aut scientiã exacte assequi possibile est, eum qui aliàs ad aliam transit. Imò neq; unam assequi poterit, qui non ea quæ propria finis sunt, cognouit. Oportet eñi consequentes esse ad intentionem actiones, tanq; nihil eorum quæ secundum rationem sunt, per impertinentia recte peragatur. Nam neque fabrilis ferrariæ

finis

finis per figulinæ opera cõtingere solet, neq; coronæ athleticæ ex tibia canendi studio
acquiruntur, sed unicuiq; fini proprius ac congruus labor requiritur. Quare etiam exer-
citatio complacentiæ erga deum secundum euangelium Christi, in secessu à curis mun-
di, & perfecta abalienatione à distractionibus, à nobis perficitur. Quapropter Aposto-
lus quum etiam concessæ sint nuptiæ, & benedictione dignæ iudicatæ, occupationes ta
men ab ipsis, opposuit curis circa deum, uelut non possint his inter se conuenire, dicens:
1.Cor.7 Qui uxorẽ non habet, curat quę domini sunt, quomodo domino placeat. Qui uero uxo
rem duxit, curat quæ sunt mũdi, quomodo placeat uxori. Sic etiã dñs discipulis, post sin-
Ioan.15 ceram & intentam affectionem, testimonium præbet dicens: Vos non estis ex hoc mun
do. & à cõtrario impossibile esse ut mundus cognitionẽ dei suscipiat, & spiritum sanctũ
Ioan.17 capiat testatus est: Pater enim inquit iuste, & mundus te nouit, & spiritũ ueritatis quem
mundus non potest capere. Exolui igitur oportet ex uinculis cõsensus uitæ, eum qui re-
uera deum sequi uelit: hoc autem per perfectũ secessum, & obliuionẽ ueterum morum
Phil.3 peragitur. Quare nisi abalienauerimus nosipsos & à cognatiõe carnali, & à societate ui-
tæ, uelut ad alium mundum per habitũ trãsgredientes, iuxta eum qui dixit: Vestra enim
conuersatio in cœlis est: impossibile est nos assequi scopum complacentiæ erga deum,
Luc.18 quum stricte dominus dixerit, Sic omnis ex uobis qui nõ renunciat omnibus possessio-
nibus, non potest meus esse discipulus. Hoc porrò ubi fecerimus, omni custodia cor no
strum seruare conuenit, ut ne quando cogitationem de deo eijciamus, aut memoriã mi
rabilium ipsius, uanis imaginationibus cõspurcemus, sed per assiduam ac puram memo
riam, sanctam dei cognitionẽ animis nostris uelut indelebile sigillum impressam circũ-
feramus. Sic enim nobis contingit dilectio erga deum, simul excitans ad mandatorum
domini operationem, & ipsa rursus ab illis conseruatur ad durabilitatem ac perpetuita-
Ioan.14 tem. Et hoc ostendit dominus aliquando dicẽs: Si diligitis me, mandata mea seruate: ali-
Ioan.15 quando uero, Si mandata mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Et adhuc graui
us, quẽadmodum ego mandata patris mei seruaui, & in ipsius dilectione maneo. Ex qui
bus erudit nos, ut semper proposito operi uoluntatem eius qui præcepit uelut scopum
proponamus, & sic ad ipsam studium nostrum dirigamus: quẽadmodum etiam alibi di-
Ioan.6 cit: Descendi de cœlo non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatẽ eius qui misit me
patris. Quemadmodum enim artes in uita scopis quibusdam proprijs sibijpsis præfixis,
consequẽter ad illos particulares actiones coaptant: Sic etiam nostris operibus uno ter
mino ac regula incumbente, ut mandata complacenter deo faciamus, impossibile est ali
ter opus exacte peragi, si non ad uoluntatem eius qui præcepit perficiatur. In exacto au
tem ad uoluntatem dei circa opus studio coniungi deo per memoriam cõtingit. Quem
admodum enim faber ferrarius in facienda, si ita cõtingat, ascia, eius qui tradidit opus me
mor, ipsumq; in animo ferens, & figuram illam & magnitudinem in animo uersat, & ad
uoluntatẽ eius qui operam subiecit, dirigit. Si enim obliuiscatur, aliud quid aut alienum
faciet ab eo quod propositũ est. Sic etiam Christianus omnem actionem & paruam & ma-
iorem ad uoluntatem dei dirigens, simulq; actionem sinceritate ornat, & præcipientis
Psal.15 uoluntatem conseruat, & implet id quod dictum est: prospiciebam dominum in conspe
ctu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear: & perficit id quod præ-
1.Cor.10 ceptum est: Siue editis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite.
Qui uero corrumpit in operando mandati sinceritatẽ, is manifestũ facit se debilem esse
Hier.33 circa memoriam dei. Memores igitur uocis eius qui dixit, Nõne cœlum & terram ego
Hier.23 impleo, dicit dominus? & eius, Deus appropinquãs ego sum, & nõ qui procul est deus,
Act.17 Et, ubi duo aut tres congregati in nomine meo, illic sum in medio ipsorũ: omnem actio-
nem uelut ob oculos domini fientem, et omnem cogitationem uelut ab ipso inspiciatur,
perficere oportet. Sic enim & timor perpetuus inerit, odio habens iniquitatem, iuxta id
quod scriptum est, contumeliamq; ac claritudinem & uias malorum: & dilectio perfici-
Ioan.6 tur, implens id quod à domino dictum est, Non quæro uoluntatem meam, sed volunta-
tem eius qui misit me patris: quum in perpetua certitudine anima existat, quod & bonæ
actiones iudici & præmiorũ uitæ nostræ datori gratæ sint, & quod contrariæ per se cõn-
demnationẽ suscipiunt. Arbitror autem unà cum hoc etiam illud perfici, quod neq; ipsa
mandata domini ad placendum hominibus fiant. Nemo enim in certitudine præsentiæ
potioris

potioris, ad inferiorē cōuertitur. Sed etiamsi cōtigerit ut id quod fit, celebriori personæ gratum ac placitū sit, inferiori uero temerariū ac reprehensione dignū uideatur, pluris faciens præminentis approbationē, inferioris reprehensionē contemnit. Si uero inter homines sic res se habet, ipsa reuera sobria ac sana anima in certitudine præsentiæ dei, quādo dimittens ad cōplacentiā dei aliquid facere, ad glorias ab hominib. conuertetur? quando uero neglectis dei præceptis, humanis moribus seruiet? aut à cōmuni anticipatione superabitur? aut etiam à dignitatibus animo flectetur? Talis affectus erat eius qui dixit: Narrauerunt mihi iniqui fabulamēta, sed nō ut lex tua domine. Et rursus, Et loquebar in testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar. *Psal. 118*

Quæstio VI. Quod necessarium est priuatam in separatā domo uitam degere.

POrrò confert ad sedulam animæ intentionē, etiam priuatā in separata domo uitam degere. Nam permixtam uitam, cum his qui citra timorem ac cōtemptim ad exactā mandatorum obseruationē affecti sunt, agere nociuum est. Id quod etiā Solomonis sermo ostendit, ita nos docens: Ne sis amicus uiro iracūdo, amico aūt iracundo ne cohabites, ne forte discas uias ipsius, & accipias laqueos animæ tuæ: & illud, exite de medio ipsorum & separamini dicit dominus, ad idem hoc pertinet. Quo igitur neq; per oculos, neq; per aures, irritamenta ad peccatum suscipiamus, & latenter ipsi adsuescamus, & uelut formæ quædam ac figuræ eorum quæ uidentur ac audiuntur, in anima permaneant ad perniciem ac interitū: & ut possimus perseuerare in orationis intentione, separemur primum priuata habitatione. Sic enim & prægressos mores superauerimus, in quibus alieno à mandatis domini modo uiximus. Nō paruum est autem hoc certamen, suam ipsius consuetudinem superare. Consuetudo enim per longum tempus confirmata, naturæ robur accipit. Sed & maculas ex peccato, per sedulam orationem, & perseuerantē uoluntatum dei meditationem, exterere poterimus, quam meditationē ac orationem inter multos animam distrahentes, & occupationes rerum mundanarum inducentes, assequi impossibile est. Et illud, si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, quando quis inter hos degēs explere potuerit? oportet enim nos abnegatis nobisipsis, & sublata cruce Christi, sic ipsum sequi. Abnegatio aūt suipsius est perfecta præteritorū obliuio, & à uoluntatibus suis secessus, quem in indifferente consuetudine perficere difficillimū est, ut ne dicam impossibile. Sed & ad tollendā crucem suam, & sequendū dñm, impedimēto est permixtio ad eiusmodi uitam. Nam præparatio ad mortem pro Christo, & mortificatio membrorū in terra, & cōposite ad omne periculum pro nomine Christi nobis accedens affectum esse, & erga præsentē uitam nō affectū esse, hoc est crucē suam tollere, ad quod magna impedimenta à cōmunis uitæ consuetudine nobis accedere uidemus. Et super omnia alia quę multa sunt, ad multitudinē delinquentiū respiciens anima primum quidē nō habet occasionē ut propria peccata sentiat, & seipsam per pœnitentiā ob delicta conterat: uerum in cōparatione deteriorū, etiam quandā rectè facti imaginationē acquirit. Deinde præ tumultibus & occupationibus quas cōmunis uita inducere solet, à memorabiliore memoria dei distracta, non solum eius, ut gaudeat & exhilaretur in deo, damnum patitur, itemq; eius, ut delicietur in dño, & uerbis ipsius dulcescat, quo dicere possit, Memor fui dei, & exhilaratus sum, Et, Quàm dulcia gutturi meo oracula tua, super mel ori meo: Sed etiam ad contemptū & obliuionem iudiciorum ipsius penitus adsuescit, quo nullum maius aut perniciosius malum pati possit. *Pro. 22* *Num. 16* *Mat. 10* *Psal. 76* *Psal. 149*

Quæstio VII.

Quandoquidem igitur certiores reddit nos sermo, periculosam esse uitam cum his qui contēptim se erga mandata domini habent, consequenter discere auemus, an oporteat eum qui secessit ab his, priuatim per seipsum degere, aut cum cōsentientibus fratribus, & qui eundem pietatis scopum delegerūt, uitam ducere.

Responsio.

AD multa utiliorem esse cōsidero uitam, quæ simul cum pluribus degitur. Primum quod neq; ad corporis necessitates unusquisq; nostrū sibijpsi sufficit, sed in rerum necessariarū suppeditatione alter alterius auxilio opus habet. Quēadmodum enim pes

X hanc

hanc quidem uim habet, alterius autem indigus est, & citra reliquorum membrorũ au-
xilium, neq; suam actionem potentem, aut sibijpsi sufficientem ad durabilitatẽ reperit,
neq; solatium habet defectus: Sic etiam in solitaria uita, & quod adest nobis inutile red-
ditur, & quod deest consolationẽ non reperit: quum opifex deus decreuerit nos mutua
Eccli 13 ope indigere, uelut scriptum est, ut etiam inter nos coniungeremur. Et absq; hoc, etiam
dilectionis Christi ratio non permittit unumquenq; quod proprium est spectare, Dile-
1.Cor.13 ctio enim inquit, non quęrit quæ sua sunt. At uero priuatim separata uita unum scopum
habet, propriam uniuscuiusq; necessitatũ curam. Hoc uero palàm pugnat cum dilectio-
nis lege, quam Apostolus implebat, non quærens suam utilitatem, sed multorum, ut sal-
uarentur. Deinde in separatione neq; delictum suum unusquisq; facile cognoscet, quum
non habeat redarguentem, & cum mansuetudine ac misericordia corrigentem. Nam re
prehensio sæpe & ab inimico contigerit, quæ curationis cupiditatẽ ei qui gratus est in-
ducit. Curatio autem peccati scientifice ab eo qui sinceriter diligit perficitur. Qui enim
Prouerb.13 diligit, inquit, diligenter erudit, quem in solitudine inuenire difficile est, si quis nõ aduni
Eccli 4 tus sit in uita, quare accidet ipsi illud quod dictũ est: Vę soli, quia si cciderit nõ est qui le
uet ipsum. Sed & mandata à pluribus quidem simul facile plura fiunt, ab uno autem non
ita: in unius enim operatione impeditur alterum, uelut in uisitatiõe infirmi, exceptio ho
spitis, & in collatione ac societate & cõmunione manuum, maxime ubi per longũ tem-
pus ministeria cõtigerint, studium circa opera. Quare ex hoc maximum & intentum ad
salutem mãdatum deficit, quum neq; esuriens nutriatur, neq; nudus amiciatur. Quis igi-
tur uoluerit ociosam & infrugiferam uitam, fructuosæ & secundum mandatum domini
fienti præferre? Si uero etiã omnes qui in una uocationis spe assumpti sumus, unum cor-
pus sumus, caput habentes Christum, singuli aũt inter nos membra, si non ex concordia
ad unius corporis concinnitatem in spiritu sancto coaptati fuerimus: uerum unusquisq;
nostrum solitudinem elegerit, non secundum quod complacet deo ad communem uti-
litatem ministerio domestico inseruiens, sed proprij sui beneplaciti affectum explens:
quomodo possimus dissecti ac diuisi seruare membrorum inter se mutuum habitum ac
ministerium, aut subiectionem erga caput nostrum, quod est Christus? Neq; enim ei qui
glorificatur congaudere, neq; patienti compati possumus, in uitæ separatione, quum nõ
possit unusquisq; uelut par est, res proximi cognoscere. Deinde quum etiam unus non
sufficiat ad omnia spiritualia dona suscipienda, sed iuxta fidei proportionẽ in unoquoq;
suppeditatio spiritus fiat in uitæ societate, uniuscuiusq; proprium donum, commune fit
eorum qui simul conuersantur. Alij enim datur sermo sapientiæ, alteri uero sermo scien-
tiæ, alteri fides, alij prophetia, alij dona sanationum, & cætera. Quorum singula non ma
gis propter seipsum quàm propter alios qui accipit habet. Quare necesse est in sociali ui
ta operationem spiritus sancti in uno, in omnes simul transire. Qui igitur per seipsum ui
uit, unum fortassis donum habet, & hoc inutile facit per segnitiem in seipso defossum,
quod ipsum quantum habeat periculum nouistis omnes qui Euangelia legistis. In pluri
um autem conuictu, & proprio dono fruitur, multiplicans ipsum per distributionem, &
aliorum donis uelut suijpsius utitur. Habet porrò etiam plura bona ea uita quæ à pluri-
bus simul uiuitur, quæ non facile fuerit omnia recensere. Nam & ad conseruationem da
torum nobis à deo bonorum, utilior est quàm solitudo, & ad custodiam ab externis ho-
stis insidijs securior est expergefactio à uigilantibus, si forte contingat ut unus obdormi
tet somno illo ad mortem, quem à Dauide edocti sumus deprecari ne nobis contingat,
Psal.12 dum dicit: Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in mortem. & peccanti quidẽ
recessus à peccato magis facilis est, uerenti à pluribus in concordia contingentem con-
demnationem, ut hoc ipsi competat: Sufficiens est tali hæc obiurgatio quæ à pluribus
contingit: Ei uero qui recte facit, satis est certitudo multa in multorum probatione ac
operis assensu, Si enim in ore duorum aut trium testium stabit omne uerbum, multo ni-
mirum solidius confirmabitur is qui bonum opus facit per plurium testimonium. At ue-
ro solitariam uitam pericula sequuntur supra prædicta, primum quidem & maximum,
complacentia sui. Quum enim neminem habeat qui ipsius opus probare possit, ad per-
fectionem mandati se peruenisse putabit. Deinde inexercitatũ semper habitum conclu-
sum habens, neq; defectus suos noscit, neq; profectum in operibus agnoscit, propterea
quòd

quòd omnē materiam operationis mandatorū amputauit. In quo eñ humilitatē ostendet, qui neminē habet quo seipsum humiliorē declaret? In quo misericordiam, qui resectus est à plurium societate? Ad longanimitatē uero quō seipsum exercebit, nemine uoluntatibus ipsius resistente? Si uero quis dicit contentū se esse scripturarum doctrina ad correctionem morum, simile quid facit ei qui discit quidem fabricare, nunquam autem fabricat: & ei qui docetur quidem artem fabrilem, ad opus autem producere quod didicit non uult. Ad quem dixerit sanè Apostolus: Non auditores legis iusti apud deum, sed operatores legis iustificabuntur. Ecce enim dñs ipse propter excessum benignitatis erga homines, non contentus fuit doctrina solum ex sermone, sed ut exacte & manifeste nobis traderet exemplum humilitatis in perfectiōe dilectionis, ipse cinctus lauit pedes discipulorum. Quem igitur lauabis? quem curabis? cuius ultimus eris, ipse per teipsum uitam degens? Bonum aūt illud & iucundum, ipsa uidelicet frarum in eodem loco cohabitario, quam unguento de capite pontificis spiranti, spiritus sanctus assimilat, quō in solitaria habitatiōe cōplebitur? Stadium igitur certaminis, & profectus prosperitas, & perpetuum exercitium, & meditatio mandatorū domini, est habitatio fratrum simul in eodem loco, scopum quidem habens gloriam dei, secundum mandatum domini nostri Iesu Christi qui dixit: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificent patrē uestrum qui in cœlis est: formam aūt conseruans sanctorum, de quibus in Actibus narratur, & de quibus scriptum est: Omnes autē qui credebant erant simul in eodem loco, & habebant omnia cōmunia. Et rursus, Multitudinis aūt credentium erat cor unum & anima una, & nullus quicquam rerum suarum sibi proprium dicebat, sed erant ipsis omnia communia. Rom. 2 Mat. 5 Act. 2

Quæstio VIII

Num oportet primum renunciare omnibus, & sic accedere ad conuersationem secundum deum?

Responsio.

Quum dñs noster Iesus Christus post longam & per plures tractatus fortē demonstrationem dicat ad omnes: Si quis uenit ad me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Et rursus: Sic igitur omnis ex uobis, qui non renunciat omnibus bonis suis, non potest meus esse discipulus: arbitramur præceptum ad plura pertinere, quorum abalienatio necessaria est. Nam diabolo præ omnibus renunciauimus, & affectibus carnis, qui renūciauimus occultis turpitudinibus, & cogitationibus corporalibus & amicitijs hominum, & consuetudini uitæ pugnanti aduersus sinceritatem euangelij salutis. Et quod magis necessarium est, ipse sibipsi renunciat qui exuit ueterem hominem cum actibus ipsius, qui corrūpitur secundū concupiscentias fraudis. Renunciat aūt & omnibus affectionibus erga mundū, quæ intentionem pietatis impedire possunt. Parentes itaq; ueros talis putabit, eos qui in Christo Iesu per euangeliū genuerūt ipsum. Fratres autem eos qui eundem spiritum adoptionis in filios acceperunt. Omnibus uero possessionibus uelut alienis, quales sanè sunt, intendet. In summa, Cui propter Christum totus mūdus crucifixus est, & ipse mundo, quō amplius potest seruus esse partium mundi? quum dominus noster Iesus Christus ad summum producat, & odium animæ, & sui ipsius abnegationem, dum ait: Si quis uult post me uenire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & tunc inducat & sequatur me. Et rursus, Si quis uenit ad me, & non habet odio patrem suum & matrem, & uxorem ac liberos, & fratres ac sorores, insuper autem & suam ipsius animam, non potest esse meus discipulus. Quare perfecta renunciatio est in recte faciendo citra affectionem ad ipsam uitam, & in habendo sentētiam mortis, & ne in seipso quis fiduciam habeat. Initium autem ab alienatione rerum externarum sumit, uelut possessionum, uanæ gloriæ, consuetudinis uitæ, affectu erga inutilia: quemadmodum etiam sancti discipuli domini ostenderunt nobis. Iacobus quidem & Ioannes relicto patre suo Zebedæo, & ipso nauigio quod omnē uitæ sumptū suppeditabat. Mattheus autem ab ipsa publicanorum mensa exurgens & dominum sequens, non solum lucella officij publicanorum relinquens, sed etiam pericula contemnens, quæ imminebāt ipsi ac cognatis eius ex potestate, q; imperfectas uectigalis rationes relinqueret. Paulo uero etiam uniuersus mūdus crucifixus erat, & ipse mundo. Sic qui uehementer cupidi Mat. 16 Mat. 19 Mat. 16

ter cupiditate sequendi Christum tenetur, ad nihil amplius huius uitæ conuerti potest: non ad parentum aut cognatorũ amorem, ubi præceptis domini contrarius fuerit: tunc
Mat. 10 enim occasionem habet illud, Si quis uenit ad me, & non odio habet patrem suum, & matrem, & reliqua: non ad humanum timorem, ut propter ipsum subtrahatur aliquid u-
Act. 4 tilium, id quod perpetrarunt sancti qui dixerunt: Obedire oportet deo magis quam hominibus: non ad risum ab externis propter mala, ut ob ipsorum contemptum superetur. Si uero quis uult exactius ac clarius cognoscere firmitatẽ coniunctam concupiscentiæ eorum qui sequuntur dominum, memor sit Apostoli exponentis res suas ad doctrinam
Philip. 3 nostrã, ac dicẽtis: Si quis uidetur fiduciam habere in carne, ego magis, circumcisus octauo die, ex genere Israel, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, secundũ legem pharisæus, secundũ æmulationẽ persequens ecclesiã, iuxta iustitiam quæ est in lege, conuersatus sine reprehẽsione. Sed quæ mihi erant lucra, ea arbitratus sum propter Christum detrimenta. Quinetiam arbitror omnia detrimentũ esse, propter excellentiam cognitionis Christi Iesu domini nostri, propter quem omnium damnum feci, & omnia pro sterquilinijs ac reiectamentis habeo, ut Christum lucrifaciam. Si enim, ut audax quiddam, sed tamen uerum dicam, si reiectamentis corporis conspuendis, & ad quorũ abalienationem maxime festinamus, assimilauit eas quæ à deo ad tempus datæ sunt legales prerogatiuas uelut impedimenta cognitionis Christi, & iustitiæ in ipso, & conformationis ad mortem ipsius, quidnam quis dixerit de his quę apud homines recepta sunt? Et quid opus est nostris ratiocinationibus & sanctorum exemplis confirmare sermonẽ? quum liceat ipsa domini uerba apponere, & per ipsa timidã animã perterrefacere, qui manifeste & citra contradictionẽ testatur ac dicit: Sic igitur omnis ex uobis qui non renunciat omnib. suis bo-
Luc. 18 nis, non potest esse meus discipulus. Et alibi post hoc: si uis perfectus esse, Prius dixit: uade uende possessiones tuas & da pauperibus, Et tunc dixit, huc ades sequere me. Et para-
Mat. 13 bola mercatoris omnib. bonis manifesta est huc pertinere. Simile ẽm est, inquit, regnum cœlorum homini mercatori quærenti bonas margaritas, qui inuenta una preciosa margarita, digressus uendidit omnia quæ habebat, & emit illã. Palam est ẽm ꝙ preciosa margarita ad similitudinẽ cœlestis regni assumpta est, quod impossibile esse dicit dñi sermo ut nobis contingat, nisi omnia simul quæ nobis adsunt, & diuitias, & gloriam, & genus, & si quid aliud est ex his quorum studio plerique tenentur, ad eius comutationem amiserimus. Deinde uero & impossibile esse, mente ad diuersas curas diuisa, recte peragere id cuius studiosi sumus, ipse dñs pronunciauit dum inquit: Nemo potest duobus dominis seruire. Et rursus, Non potestis deo seruire & Mamonæ. Vnus igitur thesaurus cœlestis nobis eligendus est, ut in ipso cor habeamus, Vbi ẽm, inquit, est thesaurus tuus, illic & cor tuum erit. Si igitur aliquam reliquerimus nobis ipsis possessionẽ terrenam, & opulentiam aliquam corruptibilem, mente hic uelut in sterquilinio quodam defossa, necesse est animam à speculatione dei alienam esse, & ad concupiscentiã cœlestium bonorũ, & eorum quę nobis in promissionibus reposita sunt immobilem esse, quorũ possessionem nobis contingere impossibile est, si non indistractum & uehemẽtius desiderium nos ad petitionem ipsorum ducat, & laborem propter ipsa leuiorem reddat. Est igitur renunciatio, uelut sermo prægressus indicauit, solutio uinculorum materialis huius & temporariæ uitæ, & liberatio ab humanis officijs, magis idoneos efficiens ad auspicandum uiam ad deum, & acquisitionis ac usus preciosorum occasio impedimento carens, eorũ uidelicet quæ super aurum sunt & lapidem preciosum multum. Et ut in summa dicam, cordis
Phil. 3 humani ad conuersationem quæ in cœlo est translatio, ut dicere possimus, Nostra enim conuersatio in cœlis est. Et quod maximum est, principium similitudinis ad Christum, qui propter nos pauper fuit, quum diues esset. Quam si non prius adepti fuerimus, impossibile est nos cõuersationem secundum euangelium Christi attingere. Quando ẽm aut cordis contritio, aut mentis humilitas, aut iræ & tristitiæ & curarum, & in summa perniciosorum animæ affectuum liberatio, in diuitijs, & rerum mundanarum sollicitudinibus, & in consensu ac consuetudine aliorum, recte perfici potest? In uniuersum autem, cui neque de ipsis necessarijs solicitum esse permittitur, uelut alimento & indumẽto, huic quę ratio permittit, ut uelut spinis, malis diuitiarum curis detineatur, quę fructuositatem seminationis ab agricola animis nostris insitæ impediunt. Velut dominus noster dixit: hi sunt

hi sunt qui in spinas seminati sunt, qui à curis & diuitijs, & uoluptatibus uitæ suffocātur, & non perficiunt fructum. Mat. 13

Quæstio IX

Num oportet eum qui coniungitur domino dicatis, dimittere indifferenter ingratis cognatis ea quæ ad se pertinent.

Responsio.

QVum dominus dicat: Vende possessiones tuas, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo, & ades huc sequere me. Et rursus, Vendite bona uestra, & date eleemosynam: cogito, quod eum qui tali intentione egreditur de proprijs, non oportet contemptim erga ea quæ ad se pertinēt affici, sed conari ut omnia exacte accepta, uelut dño de cætero consecrata, cum omni pietate dispenset, aut per seipsum, si ea potentia & experientia præditus sit, aut per delectos cum multa probatione, & qui declarauerūt se posse fideliter ac prudenter dispensare, illius gnarum, quod periculo nō uacet, neq; dimittere cognatis, neq; per uulgarem aliquem dispensare. Si enim is qui regiarum possessionum curam sibi concreditam habet, etiamsi nihil ex paratis abalienet, uerum per negligentiā quandam ea quæ acquiri potuerunt dimittat, à crimine non absoluitur: quam condemnationem expectare oportet ferendam ob hæc quæ iam domino sunt dicata, ab his qui supine & negligēter affecti sunt ad distributionē? Nōne ut rei sint iudicij negligentium iuxta id quod scriptum est: Maledictus omnis qui facit opera dñi negligenter. Vbiq; autem obseruandum est nobis, ne unius mandati prætextu alterum dissoluere uideamur. Neq; enim pugnare, neq; cōtendere cum perfidis nobis decorum est. Nam seruum domini non oportet pugnare, sed eum cui ingratitudō ac perfidia cōtigit à cognatis secundum carnem, meminisse oportet dñi dicentis: Nōn est qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, uxorem aut liberos, aut agros, nōn simpliciter, sed propter me, & euangelium, qui nōn accipiat centuplum in hōc tēpore, & in uēturo seculo uitam æternam. Attamen perfidis sacrilegij peccatum contestari oportet, iuxta domini præceptum qui dixit: Si peccauerit frater tuus, uade reprehende ipsum, & cætera. At uero litigare cum ipsis coram iudiciali foro externo, interdixit pietatis sermo dum ait: Qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicā tuam auferre, dimitte ei & pallium. Et, audet quis uestrum aduersus alterum negocium habens litigare coram iniustis, & non coram sanctis? sed & coram his in iudicium uocabimus maiorem rationem habentes salutis fratris, quàm opulentiæ pecuniarum. Nam & dominus ubi dixit: Si te audierit, induxit, lucratus es, non pecunias, sed fratrem tuum. Aliquando tamen ad declarandam ueritatem, dum is qui perfidiam auspicatus est, nos ad commune iudicium uocat, condescendimus ad redarguendum, non ipsi auspicati, sed prouocantes sequentes, nō proprium iræ affectum aut cōtentiones explentes, sed ueritatem manifestantes. Sic enim & illum etiam inuitum à malis eximemus, & ipsi mandata nōn præteribimus, uelut ministri dei non pugnaces nec auari, manifestationi ueritatis cōnstanter adstantes, & nusquam datam studij mensuram excedentes.

Luc. 18; Hier. 48; Mat. 19; Mat. 18; Mat. 5

Quæstio X

Vtrum omnes accedentes suscipere oportet, aut quos, & statim ipsos admittere, aut cum probatione, & hac quali.

Responsio.

QVum benignus ergà homines deus & saluator noster Iesus Christus prædicet ac dicat: Venite ad me oēs qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos, nō uacat periculo repellere eos qui ad dñm per nos accedunt, & suaue ipsis iugum, & mandatorum onus, quod nos ad cœlum leuiores facit, subire uolunt. Non tamen illotis pedibus sancta dogmata adire permittere oportet. Sed quēadmodum dñs noster Iesus Christus accedentem adolescentem de priori uita interrogauit, & ubi didicisset quōd recte ipsi peracta esset, id quod ad perfectionem deerat adhuc explere præcepit, & tunc sequi permisit: Ita nimirum etiam nos præteritam accedentium uitam considerare conuenit, & his quidem qui iam aliquid recte fecerunt, perfectiores doctrinas tradere. Eos uero qui ex uita praua transeunt, aut ex indifferente ad exactam cognitionis dei uitam procedūt, discernere oportet, qualibus moribus præditi sint, num instabiles, & ad iudicia ex facili Mat. 11

mobiles: suspecta enim in his est procliuitas ad mutãdam sententiã, qui supra hoc quod ipsi nihil utilitatis capiant, amplius etiã alijs detrimenti causa fiunt, opprobria & mendacia ac blasphemias malas contra opus nostrũ diffundentes. Quandoquidẽ uero omnia per diligentiã corriguntur, & timor dei omnigenos animæ defectus superat, neq; de his statim desperandũ est: sed ducere ipsos ad conuenientia exercitia oportet, ita ut per tempus & laboriosa exercitia, experimẽtum iudicij ipsorum sumamus, ut si quid firmi circa ipsos inuenerimus, citra periculũ ipsos admittamus: sin minus, ut dum adhuc extra sunt ablegentur, quo experimentum citra detrimentum fraternitatis contingat. Experiri etiam oportet, an quis in peccatis præoccupatus citra pudorem occulta turpitudinis publicet, & accusator suijpsius fiat, simulq; pudefaciens ac repudians malorum operum
Mat. 7 suorum adiutores, iuxta eum qui dixit: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, & simul securitatem sibijpsi ad posteram uitam acquirens, ut ne amplius in similia uitia dilabatur. Porro communis in omnibus probationis modus est, si ad omnem humilitatem citra pudorem affecti sunt, ut etiam uilissimas suscipiant artes, si illorum operationem utilem esse ratio ipsa comprobarit. Et postquam per omnem examinationem unusquisq; ab his qui talia perscrutari scientifice possunt, uelut uas commodum domino, & ad omne opus bonum paratum, declaratus fuerit, his qui dicarunt seipsos domino connumeretur. Maxime uero ei qui ab illustriore aliqua uita, ad humilitatem secundum similitudinem domini nostri Iesu Christi festinat, quædam quæ ualde probrosa apud externos esse uidentur decernere oportet, & obseruare an cum omni perfectione operarium non pudefientem deo seipsum exhibeat.

Quæstio XI. De seruis.

Responsio.

QVicunq; uero sub iugo existentes serui ad fraternitates cõfugiunt, eos cõmonefactos & meliores redditos ad dños remittere oportet: ad similitudinẽ beati Pauli,
Phil. 1 qui ubi genuisset Onesimũ per euãgeliũ, remisit ipsum Philemoni, dum illum quidẽ certiorem reddidisset, quod iugũ seruitutis si cõplacenter dño feratur, regno cœlorum dignum facit. Hũc uero exhortatus esset, nõ solum remittere minas cõtra ipsum, memorẽ
Mat. 6 ueri dei qui dixit: Si dimiseritis hominibus peccata ipsorũ, dimittet & pater uester cœlestis peccata uestra: sed etiã meliorẽ erga ipsum affectionẽ habere, quum scripserit. Forsitan enim ideo discessit ad tẽpus, ut ęternũ ipsum reciperes, nõ amplius uelut seruum, sed supra seruum, fratrẽ dilectum. Si tamen malus dñs sit qui aliqua præter legem præcipiat, & ad transgressionẽ mandati ueri domini, domini nostri Iesu Christi seruũ cogat, sollicitum esse oportet ut ne nomẽ dei blasphemet, propter seruum illum qui fecit quid, quod non placet deo. Perficitur aũt hæc sollicitudo, aut in eo quod seruus cõpositus sit ad pa-
Act. 4 tientiam afflictionũ quæ ipsi inferuntur, pro eo quod Deo magis obedire oportet q̃ hominibus, uelut scriptum est. aut in eo quod hi qui ipsum susceperunt, sustineãt uelut Deo placet, tentationes quæ ipsis propter illum inducuntur.

Quæstio XII

Quomodo oportet coniugatos suscipere?

Responsio.

ET eos qui in cõiugio matrimonij ad talem uitam accedunt percunctari oportet, an
1. Cor. 7 ex consensu hoc faciant, iuxta Apostoli præceptũ: proprij enim corporis, inquit, potestatẽ non habet, atq; sic coram pluribus testibus accedentẽ suscipere. Nam obedientię erga deum nihil præferendũ est. Si uero dissenserit altera pars & repugnauerit, minus curans cõplacentiã erga deum, producatur Apostolus dicens: In pace aũt uocauit nos de-
Mat. 10 us, & impleatur præceptum domini qui dixit: Si quis uenit post me, & non odio habet patrem suum, & matrem, & uxorem, & liberos, & reliqua, non potest esse meus discipulus. Nam obedientiæ erga deum nihil præferendum est. Nos autem nouimus inter multos sæpe & per intentam orationẽ & assiduum ieiunium, præualuisse scopum uitæ in castitate, domino eos qui penitus inobedientes sunt, etiam per necessitatem corporalem sæpenumero ad assensum recti iudicij subijciente.

Quæstio XIII

Quod utilis est his qui introducuntur etiam exercitatio per silentium.

Respon

Responsio.

BOnum est etiam his qui introducuntur exercitium per silentium. Nam & simul demonstrationem continentiæ multam exhibent qui linguæ dominantur, & in silentio contente ac intente discent ab his qui scientifice sermone utuntur: quomodo oporteat & interrogare, & unicuiq; respondere. Est enim & firmitas uocis, & modus sermonis, & tẽporis aptitudo, & uerborum proprietas, propria ac pertinens ad pios, quã fieri nõ potest ut discat is qui, non consueta dedidicit, quũ silentiũ & simul priorũ obliuionem per cessationem inducat, & ocium ad discenda bona suppeditet. Quare nisi aut aliqua propria necessitas, tum ad propriæ animæ curam, tum ad non negligendam operis quod inter manus est, necessitatem: aut interrogatio quædã eiusmodi oblata urgeat, in silentio degendum est, excepta uidelicet psalmodia.

Quæstio XIIII

De his qui seipsos deo desponderunt, & deinde professionẽ irritam facere conantur.

Responsio.

POrrò unumquenq; ex his ad fraternitatem susceptũ, deinde professionẽ reprobantem, sic spectare oportet uelut qui in deum peccauit, coram quo, & in quẽ confessionem pactorum collocauit. Si uerò in Deũ quis, inquit, peccauerit, & quis orabit pro ipso: Qui enim seipsum deo dicauit, deinde ad aliã uitam resiliuit, sacrilegus factus est, ipse seipsum despoliãs, & donarium deo dicatum auferens. Quibus consentaneum est rationi, ut neq; fores fratrum amplius aperiantur, neq; si per frigoris aliquando transitum, tecti gratia accesserint. Nam apostolica regula manifesta est, iubens ut nos subducamus ab omni inordinato, & non permisceamur ipsi, ut confundatur. 1.Reg.2 1.Thes.3

Quæstio XV

A qua ætate permittere oportet despondere seipsos deo, & uirginitatis professionem quando ratam ac firmam ducere oportet.

Responsio.

QVum dominus dicat, Sinite pueros uenire ad me: & Apostolus laudet eum qui à puero sacras literas didicit: & rursus præcipiat educare liberos in disciplina & admonitione domini omni tempore: etiam primæ ætatis tempus ad accedentes suscipiendos idoneum esse censemus, ita ut destitutos parentibus, à nobis ipsis assumamus, ut secundũ æmulationẽ Iob pupillorũ patres fiamus. Eos uerò qui sub parẽtibus sunt, dum ab illis ipsis adducunẽ, corã multis testibus suscipiamus, ut ne demus occasionẽ his qui quærũt occasionẽ, sed omne os iniustum eorũ qui loquunẽ contra nos blasphemiã obturetur. Suscipere quidẽ igitur secundũ hanc rationẽ oportet, non tamẽ statim ipsos etiam cõnumerare ac inter corpus fratrũ recensere cõuenit, ut ne opprobria ex frustrato ipsorum successu, ad uitam secundũ pietatẽ referantur. Sed enutrire quidẽ ipsos in omni dilectione, uelut communes fraternitatis liberos oportet. Separatas uerò esse & domos & diætam, tum masculis pueris, tum fœmellis, ut neq; fiducia, neq; audacia immodica erga seniores ipsis accedat, uerum ob congressus raritatẽ, reuerentia erga præminentes conseruetur: neq; ex pœnis quæ perfectioribus ob officiorũ neglectus inferuntur, si quando eos supiniores ac sublestiores esse cõtigerit, facilitas ipsis peccatorũ, aut sæpe etiam elatio latenter ingeneretur, quũ in his quæ ipsi recte faciunt, seniores sæpe uideant peccantes. Nihil em̃ differt à puero secundum ætatem is qui puer est mente, quare nihil miri est, etiam eosdem affectus sæpe in utrisq; reperiri. Neq; iuuenes per cõuersationem ante tempus indecore ac temere ad ea festinent, in quibus propter ætatẽ à senioribus decorũ seruatur. Huius igitur dispensationis gratia, & reliquæ reuerẽtiæ discretam esse oportet puerorum & perfectiorum habitationẽ. Et simul neq; tumultũ habebit exercitatorũ pietatis domus, in studio discendi, quod necessariũ iuuenib. existit. At orationes cõmunes & pueris & senibus sint, quæ per diem dispositæ sunt: nã & pueris adsuetudo ex feruore perfectiorũ ad compunctionẽ, & potioribus nõ paruum auxilium in orationibus à pueris accedit. Exercitationes autem propriæ, & diætæ iuxta somnum & uigilias, & circa tempus & mensurã ac qualitatem alimenti, pueris decenter decernantur. Præficiatur autem talibus quispiã ætatis prouectæ, & experiẽtia præ alijs præditus, & qui testimonium longanimitatis habet; ut paterna quidem misericordia, ra- Mat.10 2.Tim.3 Ephe.6

tione uero prudenti iuuenũ peccata corrigat,proprias unicuiq; delicto curas adhiben
do,ut eadem res increpationem habeat peccati,& exercitiũ rigiditatis animæ fiat. Ve-
lut uerbi causa,iratus est aduersus coætaneum? ut hunc placet, & ipsi iuxta proportio-
nẽ audaciæ ministret,cogatur.Assuetudo eñ ad humilitatẽ,animæ iracundiã uelut ex-
scindit,quum elatio nobis iram inducat.Attigit cibos præter tempus? Ad plurimã diei
partem ieiunus permaneat.Immodice aut indecore cibũ capiens cognitus est? iuxta ci
bi tempus ab edulijs prohibitus,alios iuxta scientiã edentes uidere cogatur, ut & absti
nentia puniatur & reuerentiã discat.Sermonem ociosum effudit? contumeliam in pro
ximum? mendacium? aliud quid ex interdictis? & uentre & silentio castigetur.Opor-
tet autem & literarum studium proprium scopum habere,ut & uocabulis ex scripturis
utantur,& pro fabulis,admirabilium factorũ historiæ ipsis exponantur,& sententijs ex
prouerbijs erudiantur.Sed & præmia memoriæ tum nominũ,tum rerum ipsis propo-
nenda sunt,ut cum iucunditate ac remissione citra mœrorem & offensionem scopum
assequantur. Quin & attentio animi,& assuetudo ut non sint sublesti, facile his per re-
ctam institutionem accesserit, si à præfectis assiduè interrogent, ut habeant mentem,
& quid in animo uersent.Nam & simplicitas ætatis,fraudis nescia,& ad mendaciũ ine-
pta,facile prodit animi secreta,& talis ut ne assiduè deprehendatur in his quæ interdi-
cta sunt,fugerit sanè absurdarũ rerũ cogitationes,& assiduè seipsum ex absurdis reuo-
cabit,reprehensionum turpitudinem ueritus. Itaq; dum adhuc facile formari potest,
& tenera est anima,& uelut cera leuiter cedit, & conuenientes formæ facile ipsi impri-
muntur,ad omnem bonorum exercitationem statim & ab initio induci ipsam oportet:
ut ubi ratio accesserit, & habitus discernendi contigerit, cursus existat ex elemẽtis ab
initio & traditis pietatis formis,quum ratio quidem quod utile est suggerat,consuetu-
do uerò facultatem ad recte faciendũ inducat, Tunc sanè etiam professionem uirginita
tis admittere oportet,uelut iam firmam & ex sententia propria ac iudicio fientem,post
rationis complementum:post quam & præmia & pœnæ peccantibus aut recte facien-
Apoc.20 tibus,à iusto iudice,iuxta operum dignitatem dantur. Testes autem sententiæ præfe-
ctos ecclesiarũ suscipere oportet,ut per ipsos & sanctificatio corporis uelut donarium
quoddam deo dedicet:& eius quod fit confirmatio per testimonium contingat. In ore
Deut.17 enim,inquit,duorum aut trium stabit omne uerbum. Ita enim & studium fratrum blas-
phemijs expositum non erit,& eis qui seipsos deo desponderunt,ac deinde professio-
nem irritam facere conantur,occasio ad impudentiam non relinquetur.Qui uerò non
1.Cor.7 sustinet uitam in uirginitate,uelut non potens curare quæ domini sunt,corã ijsdem te-
stibus dimittatur.Cæterum cum qui professionem facturus est,post multã deliberatio-
nem ac consideratione,quam per plures dies ipsi ad seipsum permittere cõuenit, ut ne
uideatur aliquid secundum rapinam à nobis fieri:sic tandem suscipere oportet, & inter
fraternitatẽ connumerare,ita ut & domus & diætæ eiusdem cum perfectioribus parti-
ceps fiat.Porrò quod dicere obliti sumus, neq; nunc apponere intempestiuum fuerit.
Quod quum quibusdam artibus statim à puero operam dare oporteat, postquam sanè
iam quidam pueri idonei esse apparuerint ad discendum,non interdicimus ut cum ma-
gistris artis ipsi per diem cõuersentur.Noctu uerò necessariò ad coætaneos ipsos trans
ferimus,cum quibus etiam ipsos cibum capere necessarium ducimus.

Quæstio XVI

An necessarium sit uolenti pie uiuere,ut continens sit.

Responsio.

Gal.5 QVòd necessaria sit cõtinentiæ ratio,manifestũ est.Primũ ex eo q̃d apostolus inter
1.Cor.11 fructus spũs continentiã numeret.Deinde quod irreprehẽsibile ministeriũ ex hac
recte perpetrari dicat,dũ inquit.In laborib.in uigilijs,in ieiunijs,in castitate, Et alibi: in
2.Tim.2 labore & erumna,in uigilijs sæpe.Et rursus:omnis qui certat,omnino cõtinens est.Sed
& castigatio corporis & mancipatio à nulla alia re adeò,uelut à cõtinentia perficit.Fer
uor eñ iuuentutis & incõtinentia ad motuũ impetus,uelut freno quodã continẽtia co
Prou.9 hibetur:nõ eñ cõducũt stulto deliciæ iuxta Solomonẽ.Quid uero stultius est carne in
2.Cor.7 delicijs degẽte & q̃ præ iuuẽtute circumfert? Qua ꝓpter dicit Apostolus:Et carnis cu-
ram ne faciatis ad cõcupiscẽtias.Et,quæ uerò in delicijs uiuit, uiua mortua est.Quin &
exem-

exemplũ deliciarũ diuitis necessariã nobis cõtinentiã declarat. Nec forte audiamus id q̃d diues audiuit:nępe, Recepisti bona tua in uita tua. Quàm uerò horrẽda res sit intem perantia, etiam Apostolus ostendit, inter proprietates defectionis ipsam cõnumerans ac dicens: In extremis diebus instabunt tempora periculosa, Erunt eñ homines sui amantes, & enumeratis pluribus maliciæ speciebus, induxit: calumniatores, incõtinentes. Sed & Esau ob maximum malum intemperantiam accusatus est, qui propter unum eduliũ primogeniti prærogatiuam amisit. Et prima inobedientia per intemperantiã in homine incidit. In cõtinentia uerò omnes sancti martyrij testimoniũ præbuerunt. Et omnis sanctorum & beatorũ uita, & ipsum domini in aduentu in carnem exemplum, ad hoc nobis prodest. Et Moses per longam in ieiunio & oratione perseuerantiam, legem accepit, & dei sermones audiuit, uelut si quis loqueretur cum amico suo. Helias uisione dei tunc dignus factus est, quando etiam ipse in æquali mensura continentiæ fuit. Quid uerò Daniel, quomodo in uisione mirabiliũ fuit? nõ post uicesimã ieiunij diem? Quomodo uerò tres pueri uim ignis extinxerunt? non per continentiam? Sed & Ioannis totus uitæ status à continentia procedebat. Ab hac etiam dominus manifestationẽ sui auspicatus est. Continentiã autẽ dicimus non omnino in totum ciborum abstinentiam: hæc eñ uiolenta quædam est uitæ dissolutio, Sed abstinentiam iucundorũ ad pietatis scopum, ob sapientiæ carnis demolitionem, adaptatã. Et in summa, quarum rerum fruitiones expetuntur ab his qui secundum affectus uiuunt, earum abstinentia necessaria est his qui diriguntur ad pietatem. Non tamen circa solam ciborum uoluptatẽ, continentiæ exercitatio rectè perficitur, sed extendit se etiam ad omnem impedientis absti nentiam. Quare qui exactè continens est, nõ uentri quidem dominabitur, à gloria uerò humana superabit: non concupiscentiam quidem turpẽ superabit, diuitias uerò non item, neq; aliam quandã ingenerosam affectionẽ, uelut iram aut tristitiã, aut eas quæ ineruditas animas in seruitutem redigere solent. Fermè eñ quod in omnibus mãdatis uidemus, quòd inter se cohærent, & diuisim alterum ab altero rectè fieri impossibile est, hoc ipsum maxime circa temperantiã cernitur: humilis eñ est, qui circa gloriã continẽs est, & inopiæ euangelicã mensurã explet, is qui circa pecunias cõtinenter affectus est, & iræ expers est, qui indignationẽ & iram uincit. Sed & linguæ mensurã, & oculis terminos, & auribus minime curiosam auditionem, exacta contin ẽtiæ ratio definit. In quibus si quis non perseuerat, incontinẽs est & proteruus. Vides quomodo circa unũ hoc mandatum, omnia uelut in choro inter se mutuò cohærent?

Luc. 16
2. Tim. 3
Gen. 25
Exod. 20
3. Reg. 17
Dan. 9
Mat. 3

Quæstio XVII

Quòd oportet etiam risus continentem esse.

Responsio.

SEd & quod à multis contemnit̃, nõ modica custodia his qui exercent̃ dignũ est. Nã intẽperanti ac immodico risu teneri, intemperantiæ signũ est, & nõ sedatorum mo tuum, & quod animæ laxitas non exactè ratione comprimat̃. Etenim usq; ad hilarem risum animæ lætitiã detegere non indecorũ est, ut indicet̃ solum id quod scriptũ est: Cor dis læti facies floret. Verũ cachinnari uoce, & ebullire corpore, non est eius qui animã sedatam habet, neq; probati, neq; eius qui suipsius potens est. Confirmat autem hunc sermonẽ sapiẽtissimus Solomon, dum ait: Stultus in risu exaltat uocẽ suã, uir autẽ sapiẽs uix quiete ridebit. Hanc risus speciẽ etiam Ecclesiastes reprobans, uelut animæ stabilitatem maxime euertentẽ, ait: Risum dixi errorẽ. Et prouerbiorũ scriptor: Sicut sonitus spinarũ sub lebete, sic risus stultorũ. Et dñs necessarios quidẽ affectus carnis sustinuisse uidet̃, & quicunq; uirtutis testimoniũ habent, uelut laborem ac lassitudinẽ, & ob afflictos misericordiã: risum uero nunq̃ admisisse, quantũ ex euangeliorum historia constat, imò eos qui à risu tenentur miseros pronunciat. At uerò ne fallat uos risus æquiuocatio: familiare eñ est scripturæ sæpe animæ gaudiũ, & hilarẽ propter bona affectionem, risum nominare: uelut Sara dicit, Risum mihi fecit deus. Et in hoc: Beati qui nũc plorant, quia ridebũt. Et in eo quod apud Iob sitũ est: uerax os implebit risu. Hæ eñ omnes uoces pro hilaritate ob animæ gaudiũ acceptæ sunt. Quare qui omni affectu superior est, & nullã ex uoluptate iritationẽ admittit, sed cõtinenter & seuere erga oẽm nociuam fruitionẽ dispositus est, hic sanè continẽs fuerit. Talis aũt nimirũ et ab omni alienus est

Prouerb. 15
Eccl. 21
Eccles. 2
Prou. 10
Gen. 21
Luc. 6
Iob 8

nus est peccato. Aliquando uero etiã ab ipsis cõcessis & necessarijs ad uitam abstinen-
Rom. 14 dum est, quum ob fratrum nostrorum utilitatem abstinentia disponitur. Sic Apostolus,
Si cibus, inquit, scandalo afficit fratrem meum, nõ edam carnes in æternum: & quũ ha-
beret potestatem uiuendi ex euangelio, non usus est potestate, ut ne offensionẽ præbe-
ret euangelio Christi. Est igitur continentia, peccati sublatio, affectuũ abalienatio, cor-
poris mortificatio usq; ad ipsos naturales affectus ac cupiditates, uitæ spiritualis princi-
pium, æternorum bonorum largitrix, in seipsa stimulum uoluptatis disperdens. Volu-
ptas enim est magna illa mali inescatio, propter quam omnes homines facile ad pecca-
tum dilabimur, à qua omnis anima uelut ab hamo, ad mortem trahitur. Quare qui non
ab ipsa effœminatur, per continentiam ad omnem peccatorum fugam peruenit. Si ue-
ro plurima quidẽ effugit, ab uno uero tenetur, non continens talis existit: quemadmo-
dum & qui ab uno affectu corporali infestatur, non sanus est: & qui unius etiam uulga-
ris cuiuscunq; imperium fert, liber non est. Reliquæ igitur uirtutes, quia in occulto pe-
raguntur, raro hominibus apparent. Cõtinentia uero ab ipso congressu habentem no-
tum facit. Quemadmodum enim athletam carnositas & coloris bonitas delineat, Sic
1. Cor. 13 Christianum macies corporis, & color ex continentia efflorescens, ostendit quod re-
uera athleta est mandatorum Christi, in corporis debilitate inimicum suum superãs, &
potentiam in pietatis certaminibus ostendens: iuxta id quod dictum est, Quũ infirmus
sum, tunc potens sum. Quantum lucrum est uidere solum cõtinentem, uix & paulatim
necessaria attingentem, & uelut ministerium onerosum naturæ persoluentem, & ægre-
ferentem tempus immorandi his, & cito à mensa resilientem ad operum studium? Arbi-
tror equidem nullam orationem proterui circa uẽtrem intantum animam attingere, &
Mat. 5 ad transmutationem inducere, quantum uel solum cõtinentis occursum. Atq; hoc est
uelut apparet, ad gloriam dei edere ac bibere, ut etiam in mensa luceant bona nostra o-
pera, ut glorificetur pater noster qui in cœlis est.

Quæstio XVIII.

Quòd oportet omnia nobis apposita degustare.

Responsio.

NEcessariò uero etiam illud insuper decernatur, quod ad castigationẽ corporis ne-
gligi nõ potest à pietatis decertatoribus continentia. Omnis eñ qui certat, omni
nõ cõtinens est. Quo uero ne coincidamus in inimicos dei, qui propriam cõscientiam
cauterio inustã habent, & propterea à cibis abstinent, quos deus creauit assumendos à
credentibus cum gratiarum actione: cõtingere quidem singula oportet, occasione ita
ferente, quo ostendatur uidentibus, quòd omnia munda mundis, & quòd omnis crea-
1. Tim. 4 tura dei bona, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione sumitur. Sanctificat̃
eñ per uerbum & præsentiã dei. Et tamen sic quoq; cõtinentiæ scopũ custodire opor-
tet, ita ut uilioribus & necessarijs ad uitam usq; ad necessitatem immoremur, & in his
satietatis detrimentũ declinemus: ab his uero quæ ad uoluptatem parata sunt, penitus
abstineamus. Sic eñ uoluptatis studiosorum affectum exscindemus, & cauterio inustã
habentes cõscientiam, quantũ in nobis est curabimus, & nos ipsos à suspicione utrin-
1. Cor. 10 que liberabimus. Cur eñ, inquit, libertas mea iudicat̃ ab aliena cõscientia? Continentia
ostendit eum qui mortuus est cum Christo, & qui mortificauit sua ipsius membra terre-
stria. Hanc nouimus temperantiæ matrem, sanitatis largitricem, fructificationis bono-
rum in Christo impedimenta abunde tollentem: si quidem iuxta domini uocem, curæ
Mat. 13 huius seculi, & uitæ uoluptates, & concupiscentiæ circa reliqua suffocant uerbũ, & in-
fructuosum redditur. Ab hac & dæmones aufugiunt, quũ ipse dominus docuerit nos,
quod hoc genus non exit, nisi per orationem & ieiunium.

Quæstio XIX.

Quæ sit continentiæ mensura.

Responsio.

IN animæ quidẽ affectionibus una cõtinentiæ mensura est, perfecta abalienatio eo-
rum quæ ad perniciosam uoluptatẽ tendunt. Verũ in cibis, quẽadmodũ aliæ aliorũ
sunt necessitates, secundũ ætates ac studia, & ad corporis habitum, ꝓpriè diuisæ, Sic sa-
nè etiam usus mensura diuersa est, itemq; modus: ut una regula omnes pietatis exerci-
tatores

tatores comprehendere impossibile sit. Decreta autem circa sanos mensura, ab hac euariationem ad ea quæ singulis accidunt sagaciter fieri ab œconomiæ præfectis permittimus: neque enim singula sermone comprehendi possunt, sed quæ à communi & uniuersali doctrina dependent. Nam ægrotorum solatia ex cibis, aut eius qui aliâs propter operarum assiduitatem fatigatus est, aut eius qui ad laborem præparat, uelut profectionem aut aliud quid laboriosum, præfecti pro necessitatis ratione semper disponent, sequentes eum qui dixit: Distribuebatur unicuique prout quis opus habebat. Neque igitur tempus cibi idem omnibus sanciri potest, neque modus, neque mensura: uerum communis scopus sit necessitatis expletio. Nam superimpleri uentrem & degrauari cibis, maledicto dignum est, uelut dominus dixit: Væ uobis qui repleti estis nunc, & ipsum corpus inutile ad actiones facit, & ad somnum procliue, & ad detrimenta paratius. Nec uerò iucunditatem esus finem facere oportet, sed necessitatem ad uitam, reprobata uoluptatis proteruitate. Seruire enim uoluptatibus nihil aliud est quàm deum facere suū uentrē. Quum enim corpus nostrum dum semper euacuat ac diffluit, repletione indigeat, qua propter etiam naturales sunt ciborum appetitus, ipsa recta usus ciborum ratio euacuati expletionem indicit, ad animalis conseruationem, siue sicci siue humidi alimenti inopia facta fuerit. Itaque quod nos minus curioso apparatu à necessitate liberaturū est, hoc ipsum offerendum est. Declarat autem hoc ipse dominus, dum fatigatam multitudinē epulo excepit, ut ne deficeret in uia, uelut scriptum est. Nam quum posset miraculū extendere in deserto, per sumptuosum apparatum, ita tenuem ac minime superfluum cibum ipsis parauit, ut panes quidem ordeacei essent, & piscis pars ad panem. Cæterū de potu ne mentionem quidem fecit, tanquam per se naturali & necessitatibus sufficiēte aqua omnibus proposita: nisi alicui propter infirmitatem nociuus sit talis potus, ut reprobandus sit iuxta Pauli consilium ad Timotheum. Sed & omnia quæcunque conspicuum detrimentum habent reprobanda sunt. Inconsentaneum est enim propter corporis conuersationem cibos eligere, & per ipsos rursus cibos corpus debellare, & impedimento ipsi esse ad mandati ministerium. Idem autem hoc etiam exemplum est nobis, ut animam nostram assuefaciamus fugere nociua, etiam si iucunditatem habeant. Oportet autem omni modo id quod paratu facilius est præferre, ut ne continentiæ prætextu curiosi simus circa pretiosiora & sumptuosiora, per preciosa condimenta edulia condientes: sed id quod in unaquaque regione facile haberi potest, & uile est, & multis ad usum paratum, eligamus: ita ut ex inductitijs solis his utamur quæ ad uitam necessaria sunt, uelut oleo & huiusmodi, & si quid ad necessarium infirmorum solatium commodum est, atque hoc si citra curiositatem tumultusque ac distractiones contingere potest.

Act. 2
Luc. 6
Phil. 3
Mat. 14
1. Tim. 5

Quæstio XX

Quis sit modus hospites excipiendi in cibis.

Responsio.

VAna gloria, & studium complacendi hominibus, & facere quid ad ostentationē, omnino in omni negocio Christianis interdictum est, quando sane & qui ipsum mandatum ad hoc ut spectetur ac glorificetur ab hominibus facit, mercedē ob ipsum perdit. At uerò his qui omnē humilitatis speciē propter Domini mandatū susceperūt, præcipue fugiēdus est omnis uanæ gloriæ modus. Quādo uerò externos uidemus pau pertatis humilitatem uerentes, & omnē ciborū luculentiam ac sumptuositatem apparantes, ubi aliquem peregrinum hospitio exceperint: timeo ne & nos latenter idem affectus attingat, & deprehendamur erubescentes ob paupertatem à Christo beatā prædicatā. Quemadmodū igit uasa argentea, aut uela purpurea, aut stratū molle, aut uestitū illustrē, extrinsecus cōparare nō est nobis decorū: sic neque cibos excogitare multū à nostra diæta euariātes. nā circūcurrere nos perscrutādo ea q̄ nō ad necessariū usum requirunt, sed ad miserā uoluptatē & perniciosam uanā gloriā excogitantur, nō solū turpe & dissonū proposito nobis scopo est, sed etiā nō uulgare detrimentū habet: quū hi qui in delicijs uiuūt, & corporis uoluptatibus beatitudinē metiunt, citra easdē curas etiā nos uersari uidēt, circa quas illi admiratiōe ac stupore ducti hęrēt. si em̄ malæ ac fugiendæ sunt deliciæ, nunque à nobis eligēde sunt. Nihil em̄ ex his quæ cōdemnata sunt ad tēpus cōmodū esse potest. Delicianteꝰ & qui primarijs unguētis illinunt, & excolatū uinum bibunt

Mat. 6
Mat. 5

bibunt, à scriptura accusantur: & ob delicias uidua uiua mortua esse dicit. Et diues priuatus est paradiso propter delicias huius uitæ. Quid igitur nobis cũ sumptuositatibus? Accessit quis peregrinus? siquidem frater est, & eundem uitæ scopum habet, propriam mensam agnoscet. Quæ em̃ domi reliquit, ea inueniet apud nos. At fatigatus est ex itinere? tantum ipsum præponimus, quantum lassitudo mitigetur. Alius accessit de externa uita? discat per opera, quæ sermo ipsi non persuasit, & accipiat formam ac picturam sufficientiæ in cibis, permaneant in ipso monumenta mensæ Christianorum, & paupertatis non pudefientis propter Christum. Si uerò non attendit, sed deridebit, rursus nobis molestus non erit. Nos autem ubi aliquos diuites uiderimus, qui fruitionem iucundorum inter prima bona ponunt, multum suspiramus ob ipsos, quod in uanitate omnẽ uitam consumentes, & uoluptates sibijpsis deum facientes, in hac uita bonorum partẽ se recipere non sentiunt, per præsentes delicias ad paratum ignẽ & in ipso ardorem euntes. Et si occasio ita se obtulerit, neq; ad ipsos illos hæc dicere cunctamur. Si uerò ipsi quoq; in ijsdem detineri uoluerimus, & iuxta facultatem in nobis existentẽ, tum ea quę ad uoluptatem spectant requirere, tum ad ostentationem parari: uereor ne quæ destruimus, ea ædificare uideamur, & per quæ alios iudicamus, iudicari, quum cõpositè uitã tamut, & aliâs aliter transformemur. Nisi fortassis etiã uestitus nostros permutabimus, ubi cum splendidioribus congrediemur. Si uero hoc turpe est, multò turpius est propter delicatos mensam nostram transmutare. Vniformis est Christiani uita ac uictus,

1.Cor.10 unum scopum habens gloriam dei: siue enim editis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia ad gloriam dei facite, in Christo loquens Paulus ait. Multiformis autẽ & uarius est externorum uictus, ut qui aliâs aliter ad accedentium complacentiã transformatur. Quare & tu per copiam ciborum & curiositatem, fratris tui mensam ad uoluptatem transmutans, studium uoluptatis in ipso accusas, & contra ipsius gulositatem opprobria diffundis per ea quæ instruis redarguens ipsius circa hæc uoluptatem. Aut nõ sæpe specie & modo apparatus conspectis, coniectauimus quis esset, aut quid nam esset, qui uel

Luc.10 quod expectaretur? Nõ laudauit Martham quæ ad multum ministeriũ distrahebatur, dominus: sed solicita es, inquit, & turbaris circa multa. Paucis autem uel uno est opus, paucis quidem ad apparatum uidelicet, uno uerò scopo ut necessitas expleat. Ipse porrò dominus qualem quinq; milibus apposuerit cibum nõ ignoras. Vtrũ autem Iacob

Mat.14 ad deum est: Si dederis, inquit, mihi panem ad edendum, & pallium ad amictum: non si

Gen.28 dederis delicias mihi & sumptuositatem. Quid uero sapientissimus Solomon? Diuitias

3.Reg.3 & paupertatem, inquit, ne dederis mihi, uerum dispone mihi quibus opus habeo sufficientia, ut ne satiatus mendax fiam, & dicã, quis me uidet? aut pauper furer, & peierem nomen dei mei. Diuitias quidem satietatem esse decernens: paupertatem uero perfectam penuriam rerum ad uitam necessariarum: per sufficientiam uero, neq; inopiã, neque superfluitatem rerum ad uitæ usum requisitarum ostendens. At uerò sufficiẽtia alia alij est, iuxta corporis habitum, & propositam necessitatem. Huic enim uberiore ac fortiore alimento opus est, propter laborem, illi uerò tenuiore ac leuiore & per omnia conueniente, propter infirmitatem. In communi uerò omnibus uiliore & parabiliore. In omnibus autem necessaria est diligentia, & proba mensæ cura, ut nusq; necessitatis terminos transgrediamur. At ipsius exceptionis finis sit, id quod ab uniuscuiusq; acce-

1.Cor.7 dentium necessitate requiritur. Velut utentes, inquit, mundo hoc, & non abutentes. Abusus autem est sumptus supra necessitatem. Non habemus pecunias? utinam neq; haberemus. Non sunt plena horrea nostra? diarium est enim nostrum alimentũ, uictus per manus. Cur igitur datum à deo esurientibus alimentũ ad uoluptates deliciosorũ insumimus? utrinq; peccantes, & illis afflictiones ex inopia augẽres, & his detrimenta ex satietate intendentes.

Quæstio XXI

Quomodo oportet se circa sedes & accubitus in tempore prandiorum aut cœnarum habere.

Responsio.

Luc.14 QVandoquidem præceptum est domini ubiq; ad humilitatem nos adsuefaciẽs, ut & in prandijs accumbentes postremum locum præoccupemus: necesse est ut qui omnia secundum mandatum facere studio habet, neq; hoc præceptum negligat. Si quidem

dem igitur mundani quidam nobiſcum accumbant, exemplum ipſis etiam ex hac parte fieri nos cōuenit, ut nō extollantur, neq; primū locum quærant. Vbi uero omnes iuxta æqualem ſcopum cōueniunt, quo in omni tēpore humilitatis ſuæ probationē dent, extremum quidem occupare locum ad omnes iuxta domini præceptum pertinet, & tamen rurſus cōtenrioſe circa hunc occupandum protrudi, reprobandū eſt, uelut quod bonam ordinis diſciplinam deſtruat, & tumultus cauſa ſit. Sed & inter nos mutuò pertinaces eſſe, & de hoc cōtendere, ſimiles nos faciet his qui de primatu certant. Quapropter oportet etiam hic cōſiderare id quod nobis decorum eſt decernendo ac ſtatuendo, ei qui ſuſcipit permittere etiam accumbendi ordinem, quemadmodū etiam dominus admonuit: patrifamilias cōuenire dicens harum rerum diſpoſitionem. Sic enim & mutuò ſufferemus nos in dilectiōne, omnia honeſte & ſecundum ordinem facietes, & nō ad multorum oſtentationem, neq; per luſum humilitatem exercere, per obſtinatam ac uehementem cōtradictionem demonſtrabimus, imò magis per obedientiam humilitatem perpetrabimus: maior enim eſt ex cōtradictiōne arrogantiæ ſignificatio, quàm ex primo accubitu, ubi ex præcepto ipſum ſuſceperimus.

Quæſtio XXII

Quod ſit decorum Chriſtiano indumentum.

Reſponſio.

SVperiore ſermone humilitatem neceſſariam eſſe oſtendimus, & ſimplicitatē ac in omnibus uilitatem ac ſumptus tenuitatem, ut paucæ diſtractionū occaſiones ex corporalibus neceſſitatibus nobis cōtingant. Ad illos igitur ſcopos etiam indumenti rationem ſequi oportet. Si enim ſtudio habere nos cōuenit ut omnium poſtremi ſimus, nimirum & in hoc extremitas præſtantiſſima exiſtit. Quemadmodum eñ gloriæ cupidi, etiam ex indumentorum amictu gloriam ſibijpſis uenantur, ſpectari & imitationis exemplū in uirtutis ſumptuoſitate eſſe ambientes, Sic uidelicet cōuenit eum qui ad extremum uitam ſuam per humilitatem deiecit, etiam in his poſtremum omniū eligere. Sicut eñ in publica cœna Corinthij accuſantur, uelut ſumptuoſitate ſua eos qui nō habent cōfundentes: ſic nimirum & in communi ac in cōſpicuo indumentorum uſu, habitus is qui multos excedit, uelut per comparationem pauperē pudefacit. Quum autem Apoſtolus dicat: Nō alta ſapientes, ſed humilibus cōſentientes: expendat unuſquiſq; apud ſeipſum, utra ſimilitudo cōuenientior ſit Chriſtianis, ad eos'ne qui in regijs aulis habitant, & mollibus ueſtibus amicti ſunt, aut ad angelū & præconē aduentus domini, quo maior inter natos mulierum nō ſurrexit, Ioannē dico Zachariæ filium, cuius indumentum erat ex pilis cameli. Sed & ueteres ſancti in pellibus ouillis ac caprinis obambulabant. Scopum autem uſus propoſuit Apoſtolus per unam dictionē, inquiens: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contēti erimus, tanquam ſolo tegimento opus habeamus, & nō etiam ad interdictum uarietatis & ornatus ex ipſa uitium delabamur, ut ne quid grauius dicam. Hæc enim poſtea per ſuperfluā artium uanitatē in uitam introducta ſunt. Manifeſtus eſt autē etiam primus tegumentorum uſus, quem ipſe dominus indigentibus dedit, Fecit ipſis, inquit, deus tunicas pelliceas. Nam ad pudendorū obuelationem ſufficiebat etiam talis tunicarū uſus. Quandoquidē uerò etiam alius concidit ſcopus, ut per tegumenta foueamur, neceſſe eſt utrorumq; uſum appoſitum eſſe, ut cōtegant nobis pudenda, & auxilio ſint aduerſus aeris detrimenta. Quando uerò etiam in his ipſis, alia ſunt multum utilia, alia minus, cōſequens eſt ut præferamus ea quæ ad plures uſus trahi poſſunt, ut neq; inopiæ ratio lædaī. Et ne alia ſint nobis ad oſtentationem præparata, alia uerò ad domeſticū uſum. Atq; hæc rurſus alia diurna, alia nocturna integimenta. Verū unius talis acquiſitionē excogitare oportet, quod ad omnia nobis ſufficere poteſt, tum ad decorum ac honeſtum interdiu amictū, tum ad neceſſarium in nocte. Ex hoc autē cōtingit ut nos etiam habitu inter nos cōmunicemus, & ut uelut proprius quidam character etiam ex indumento Chriſtiano incumbat. Nam quæ ad unum ſcopum tendunt multa nobis communia ſunt. Vtilis eſt autem & ueſtitus proprietas prædicans unumquenq; & præconteſtans profeſſionem uitæ ſecundū deum, ut etiam conſequenter actio ab his qui nobis obueniunt exigatur. Nō enim ſimiliter indecorum & turpitudo in uulgaribus, & in his qui magna profitenī, apparet.

1.Cor.11

Rom.12

Mat.11

Mat.3

1.Tim.6

Gen.3

Plebeium etenim aut aliquem ex uulgo dantem plagas aut accipientem publicè, & uoces indecoras emittentem, & in tabernis uersantē, & alia his cōsimilia indecore facientem, nemo facile obseruauerit, ut qui ea quæ fiunt toti uitæ proposito cōsentanea expectet. At eum qui in professionis sinceritate positus est, etiamsi forte aliquid officiorum neglexerit, omnes obseruant, & obprobrij loco obijciunt, facientes id quod dictū est, conuersi rumpent uos. Quare uelut institutio quædam est infirmioribus, ad hoc ut etiā inuiti à uitijs arceantur, ipsa per habitum professio. Quemadmodum igitur proprium quiddam est militis in uestitu, & alius est senatoris, & alius alterius, ex quibus ut plurimum dignitates ipsorum coniectamus, Sic etiam quandam esse Christiani proprietatē in uestitu, decorum & consentaneum est, quæ ornatus honestatem ab Apostolo traditam conseruet. Hic enim nunc Episcopum ornatum esse decernit, nunc mulieres in uestitu ornato esse præcipit, ita nimirum ut ornatus uox iuxta proprium Christiani scopū accipiatur. Eadem autem ratio mihi etiam de calciamentis est, ut quod minime curiosum est & parabilius, & ad necessitatis scopum sufficiens, in omni tempore præferatur.

1.Tim.2

Quæstio XXIII
De Cingulo.

Mat. 3 / 4.Reg. 1 — Cinguli usum necessarium esse declarant etiam priores sancti. Ioannes quidem coriaceo cingulo lumbos suos adstringens, Et eo adhuc prior Helias, Scriptum est enim uelut quædam uiri proprietas, hoc: Vir hirsutus, & zonam coriaceam circa lumbos suos habens. Sed & Petrus cingulo usus ostēditur, uelut patet ex angeli uerbis ad ipsum dicentis: Præcingere & subliga calceos tuos. Et B. Paulus ex ꝓphetia Agabi de ipso, cingulo usus fuisse apparet. Virum enim cuius est cingulum hoc, sic ligabunt inquit, in Hierosolymis. Et Iob præcipitur à domino ut cingatur. Nam uelut uirilitatis cuiusdam, & ad opera prōptitudinis signū est: Cinge, inquit, uelut uir lumbos tuos. Et palàm est quod omnib. discipulis domini familiaris fuerit cinguli usus, quibus interdictū fuit, non habere æs in zonis. & alias eum qui per se aliquid operari uelit, necesse est succinctum & expeditum esse ad motus, ut etiam zona ipsi sit opus, per quā tunica ad corpus contrahatur: & magis sanè ipsum fouebit quæ undiquaꝙ circūplicata est, & ut expeditus sit ad motus exhibebit. Nam & dominus quum ad ministrandū discipulis præparabatur, accepto linteo cinxit se. Cæterum de multitudine indumentorū nihil opus est dicere, quum in tractatu de inopia, antea satis hæc res à nobis sit expensa. Si em ei qui duas tunicas habet præcipitur, ut impertiat ei qui non habet: nimirum plurium sui causa possessio interdicta est. Quibus igiť duas tunicas habere interdictū est, his quid opus est de usu legem ferre?

Act. 12 / Act. 21 / Iob 40 / Mat. 10

Quæstio XXIIII

Quum hæc sufficienter nobis tradita sint, consequens fuerit nos discere de modo mutuæ inter nos conuersationis.

Responsio.

1.Cor. 3 — Qvum Apostolus dicat, Omnia decorè & secundum ordinē fiant, illam existimamus decoram esse & ordinatam conuersationē in credentium coniunctione, in qua membrorū corporis ratio conseruať, ut alius quidē oculi uim obtineat, is cui communis cura concredita est, tum in examinatione eorum quæ facta sunt, tum in præuisione ac consideratione fiendorum: alius uerò auris aut manus, tum in audiendo, tum in operando, ea quæ ad se pertinent, & deinceps unusquisꝙ uniuscuiusꝙ. Itaꝙ scire oportet, quod quemadmodum inter membra non uacat periculo, si unumquodꝙ officium suum negligat, aut altero non utať ad id ad quod factū est à conditore deo. Siue enim manus, siue pes, non obediat oculi ductui, illa quidem necessariò ob corruptionē totius perniciem incurret, hic uero offendet, aut etiam per præcipitia deferetur. Siue oculus nictauerit ut nō uideat, necesse est & ipsum corrumpi cum alijs membris prædicta patientibus. Sic neꝙ præfecti negligentia periculo uacat, qui pro omnibus condemnatur, neꝙ obedienti inobedientia detrimento ac damno caret: immo abundantius periculosa est si etiam alijs offendiculo sit. Vnusquisque igitur in proprio loco studij diligentiam ostendens, & Apostoli præceptum explens dicentis: Studio non segnes, promptitudinis laudem habebit. Verum in negligentia, contraria, miseri uidelicet prædi-

1.Cor. 12

prædicationem, & ipsum uæ, Maledictus enim, inquit, omnis qui facit opera domini negligenter. Hier. 48

Quæstio XXV.

Quod horrendum imminet iudicium præfecto peccantes non coarguenti.

QVapropter qui communem curam sibi commissam habet, sic afficiatur uelut qui rationem reddere debeat de singulis, gnarus quod si inciderit in peccatum unus frater, quum non prædixerit ipsi iustificationem dei, aut illapsus perseuerauerit, nō doctus modum correctionis, sanguis ipsius ex manibus eius requiretur, uelut scriptū est: & maxime si nō propter ignorantiam neglexerit aliquid ex complacentibus deo, sed propter adulationem unà cum uniuscuiusq; uitijs circumferat, & administrationis sinceritatem exoluat. Qui enim beatos prædicant uos, inquit, seducunt uos, & semitā pedum uestrorum turbant: qui uerò turbat uos, portabit iudiciū, quisquis sanè fuerit. Quapropter ut ne hoc patiamur, sequenda est nobis Apostolica regula, in conuersatione cum fratribus. Neque enim unquam, inquit, in sermone adulationis fuimus uelut scitis; neque occasione auaritiæ, deus testis est, neq; quærentes ex hominibus gloriam, neq; à uobis, neq; ab alijs. Qui igitur ab his affectibus purus est, fortassis ductum minime erroneum, sibiq; meritorium & sequentibus salutarem perfecerit. Qui enim non propter humanos honores, neq; ut ne offendat peccantes, quo ipsis iucūdus sit & gratus, reuera in dilectione operam locatis cum dicendi libertate profert sermonem, nō fucatè & sincere, nō optans in ulla re adulterare ueritatem, ut cōueniant ipsi etiam ea quę consequenter dicta sunt. Sed fuimus benigni in medio uestrū, uelut si nutrix foueat liberos suos, ita desiderantes uos cupide, uolebamus tradere uobis, non solum Euangeliū dei, sed etiam animas nostras. Qui uerò non sic se habet, dux est cæcus, & seipsum præcipitans, & sequentes simul inducens. Quantum quidem igitur malum sit, pro ducatu erroris causam fratri fieri, ex relatis signis contemplari licet. Est autem & hoc signum, quod mandatum dilectionis non peragatur: nullus enim pater negligit filiū suum in foueam casurum, aut illapsum in ruina dimittit. Quanto autem magis horrendum est, animā in profundum malorum incidentem in interitu dimitti, quid attinet dicere? Obnoxius igitur est fraternitati, ut pro animis ipsorum uigilet, & curet quæ ad salutem uniuscuiusq; pertinent, uelut rationem daturus, curetq; in tantum ut etiam usq; ad mortem studium suum pro ipsis ostendat, non solum iuxta communem erga omnes dilectionis Domini rationem, ut quis animam suam ponat pro amicis suis, sed etiam iuxta propriā eius qui dixit: ita desiderantes uos cupide, uolebamus tradere uobis non solum Euangeliū dei, sed etiam animas nostras.

Ezech. 3

1. Thes. 2

Ioan. 10

Quæstio XXVI.

Quod oportet omnia, etiam occulta cordis referre ad præfectum.

OPortet etiam unumquenq; ex subditis, si quidem memorabilem profectū ostēdere uelit, & in habitu uitæ secundum domini nostri Iesu Christi præceptū esse, nullum animæ motum occultū apud seipsum seruare, nullumq; sermonē citra examinationem proferre: sed occulta cordis denudare his qui fide & autoritate prædíti sunt fratribus, ut cum misericordia ac condolentia infirmorū curam gerant. Sic enim quod laudabile est confirmatur, quod uero reprobum, conueniente medela curatur: & ex tali exercitatione, accessione paulatim contingente, perfectio ipsa nobis accedit.

Quæstio XXVII.

Quod oportet etiam præfectum commonefieri à præminentibus in fraternitate, si quando erret.

Responsio.

QVemadmodum autem præfectus obnoxius est, ut deducat fraternitatē in omnia: Sic rursus etiā ad reliquos pertinet, si quando aliquod delictū suspectū fuerit circa præfectum, ut ipsum commonefaciant. Vt ne autem bonus disciplinæ ordo dissoluat, præminentibus & ætate & prudentia, permittere oportet commonefactionem. Si quidem igitur fuerit aliquid correctione dignum, fratri auxilium & utilitatem tulimus; & nobis ipsis per illum, ubi eum qui uelut regula uitæ nostræ est, & sua rectitudine obliquitatem ac peruersitatem nostram corrigere debet, ad rectitudinem composuerimus. Si

uerò frustra aliqui ob ipsum turbati fuerint, certiores redditi per manifestationem eorum, quæ non cum ueritate fuerunt suspecta, à discrimine ob ipsum liberantur.

Quæstio XXVIII.

Quomodo affici oportet omnes erga inobedientem.

Responsio.

Cæterum ei qui segniter affectus est ad obediendum mandatis domini, primum omnes condolere oportet, uelut morboso membro, & per proprias ac priuatas cohortationes præfecti, conari ut infirmitatem ipsius corrigant. Perseuerantem uerò in inobedientia, & correctionem non admittentem, grauius coarguere coram tota fraternitate,
Mat. 18 & cum omni exhortatione adhibere ipsi medelas. Vbi uerò nihil reueretur post multã admonitionem, neq; seipsum in operibus sanat, uelut ipsum suijpsius pestem iuxta prouerbium, cum multis quidem lachrymis ac lamentis, attamen uelut membrum corruptum & penitus inutile, ad medicorum imitationem à cõmuni corpore resecare. Nam & illi quodcunq; membrum repererint incurabili affectu occupatum, ut ne detrimentum amplius diffundatur, & uicinas partes ob continuitatem corrumpat, sectionib. & usturis eximere solent. Id quod etiam nobis in aduersantibus mandatis domini, aut impedientibus ipsa, necessariò facere licet, iuxta ipsius domini præceptum qui dixit: Si o-
Mat. 6 culus tuus dexter te offenderit, erue ipsum & proijce à te. Nã humanitas erga tales con
1. Reg. 2 similis est ineruditæ benignitati ipsius Heli, qua erga filios præter uoluntatem dei usus reprehenditur. Proditio igitur ueritatis est, & fraus quæ tenditur communitati, & assuefactio ad id ut uitia indifferentia esse putentur, benignitas erga malignos ostensa, quũ iam non fiat id quod scriptum est: Non potius luxistis, ut tolleretur de medio uestrum
1. Cor. 5 qui hoc facinus perpetrauit: sed ex necessitate contingat id quod infertur: Modicum fermentum totam massam corrumpit. Peccantes autem, inquit Apostolus, coram om-
1. Tim. 5 nibus reprehende. & causam statim subdit dicens, ut & reliqui timorẽ habeant. In summa, qui non admittit medelam quæ ipsi à fratre adhibetur, ipse sibijpsi dissonus est. Si enim non sustinet subijci, & suam ipsius uoluntatem defendit, cur est cum ipso? cur præsidem ipsum uitæ suæ inscribit? Qui uerò semel sustinuit in fraternitatis corpore connumerari, si delectus fuerit ut membrum ministratorium fiat, etiamsi supra uires esse uisum fuerit quod præceptum est, reiecto iudicio in eum qui præter uires præcepit obsequium & obedientiam usq; ad mortẽ ostendat, memor domini, quod factus est obediẽs usq; ad mor
Phil. 2 tem, mortem autem crucis. At uerò rebellare ac contradicere, multorũ malorũ declarationem habet, morbum fidei, dubitationem spei, elationem & arrogãtiam morũ. Neq; enim inobediens est quisquam, qui non prius consultorem contempsit. Nec uerò qui promissionibus dei credit, & firmam in ipsis spem habet, unquam ad ea quæ præcepta sunt piger erit, etiamsi laboriosa fuerint, gnarus quòd non sunt dignæ afflictiones huius temporis ut comparentur ad reuelandam gloriam. Et qui persuasus est, quòd humilians
Rom. 8 seipsum exaltabitur, ampliorem promptitudinem respectus eius qui præcepit, ostẽdit:
Luc. 14 quum sciat quod præsens afflictionis leuitas, perpetuam gloriæ grauitatem iuxta excellentiam operatur.

Quæstio XXIX

De eo qui cum elatione aut murmuratione operatur.

AT uerò eius qui murmurauit, aut in elatione compertus est opificium, non permi-
Mat. 5 sceri oportet opificio, ab his qui humiles sunt corde ac cõtriti spiritu fiente, & om
Luc. 16 nino à pijs non insumi. Propterea quòd id quod altũ est inter homines, abominatio est
1. Cor. 10 coram deo. Et aliud est præceptum Apostoli dicentis: Neq; murmurate, quemadmo-
2. Cor. 9 dum aliqui eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Et hoc: nõ ex mœ-
Num. 16 rore aut necessitate. Inacceptabile igitur est talium opus, uelut uictima reprehẽsibilis, quod aliorum opificio ammisceri pium non est. Si enim hi qui alienum ignem altari adhibuerunt, tantam iram experti sunt, quomodo non fuerit periculosum ab affectu inimico ipsi deo profectum opus, ad mandatorũ dispensationem assumi? Quæ enim est societas iustitiæ & iniquitati? aut quæ sors credenti cũ incredulo? Quapropter dicit lex,
Esa. 66 qui sacrificat mihi uitulum, est uelut qui occidit canẽ: & qui offert similaginẽ uelut sanguinem suillum. Vnde necessariò pigri & contradicẽtis opera à fraternitate abalienantur. Aut

tur. Atque huius partis diligentem curam præfectos facere oportet, ut neque ipsi dogma corrumpāt eius qui dixit: Ambulans in uia immaculata, hic mihi ministrabat. Non habitabat in medio domus meæ qui facit superbiam: neque eum qui peccatum præcepto ammiscet, & opificium laboris segnitie inquinat, aut prærogatiuæ elatione, ædificent ut permaneat in peruersitate, propterea quòd ipsi eum assumunt, neque sinunt ipsum ad propriorum malorum intelligentiā peruenire. Oportet igitur etiam ipsum præfectum persuasum esse, quod non præsidere fratri secundum rationem, grauem ipsi & ineuitabilem iram inducit. Sanguis enim illius ex manibus ipsius requiretur. Et subditum ita præparatum esse oportet, ut ad nullum præceptum quantumuis graue tardus sit, ea fiducia præditum, quod merces multa est in cœlis. Itaq; eum qui obedit, exhilaret spes gloriæ, ut in omni gaudio & patientia opus domini fiat. *Psal. 100* *Ezech. 3* *Mat. 10*

Quæstio XXX.

Quo affectu oportet præfectum fratrum curam gerere.

Responsio.

PRæfectum ne elatum faciat dignitas, ut ne & ipse à beatitudine humilitatis excidat, aut etiam elatus iudicium diaboli incidat. Verum illud credat, quod plurium cura, plurium est ministerium. Quemadmodum igitur qui multis sauciatis ministrat, & singulorum uulnerum sanies detergit, & auxilia iuxta subiecti mali proprietates adhibet, hoc ipsum ministerium non elationis occasionem sumit, sed potius humilitatis studij ac sollicitudinis: Sic multo amplius is cui medela infirmitatum fraternitatis concredita est, uelut omnium minister, & pro omnibus rationē daturus, meditari ac sollicitus esse debet. Hoc enim pacto rectè assequetur scopum, uelut dominus dixit: Si quis uult inter uos esse primus, sit omnium ultimus, & omnium minister. *Luc. 14*

Quæstio XXXI.

Quòd oportet exhibitum à præfecto ministerium suscipere.

Responsio.

OPortet autem & corporale ministerium, quod exhibetur ab his qui in fraternitate præminere uidētur, eos qui ex uulgo sunt suscipere. Nam humilitatis ratio & maiori ut ministret suggerit, & minori ut sibi ministrare permittat non incōueniens osten dit. Exemplum enim domini ad hoc nos deducit, qui pedes discipulorum suorum lauare non est dedignatus, quum illi ad hoc resistere non fuerint ausi. Sed & qui ob multam reuerentiam primum non admisit Petrus ipse, statim seipsum ad obedientiam com mutauit, ubi inobedientiæ periculum didicisset. Non est igit quod timeat subditus, ne ab humilitatis scopo aberret, si quando ministerium à maiore admittat. Nam doctrinæ gratia aut potius manifesti exempli, magis quàm necessarij usus, ministerium ipsi exhibetur. Itaq; in obedientia & imitatione humilitatem ostendat, & non reluctans, in humilitatis specie superbiæ ac arrogantiæ opus faciat. Contradictio enim suijpsius potestatem & nulli subiectum esse ostendit. Inflationis igitur magis & contemptus demonstrationem habet, & non humilitatis, ac obedientiæ in omnibus. Quapropter necessariū est obedire ei qui dixit: Sufferentes uos mutuò in dilectione. *Ioan. 13* *Ephe. 5*

Quæstio XXXII.

Quomodo oportet ergà cognatos secundum carnem affici.

Responsio.

EOs equidem qui semel suscepti sunt in fraternitatem, non permitti oportet à præfecto, ut ad aliquid faciendū se abalienent, neq; prætextu uisitationis cognatorum secedant à fratribus, & intestatam uitam degant, neq; curas habere permitti ob præfecturam cognatorū secundum carnem. In totum ēm reprobat diuinus sermo, ut meū & tuum in fraternitate dicatur. Erat enim, inquit, credentium cor unum & anima una, neque quisquam aliquid eorum quæ possidebant, suum esse dicebat. Itaq; parentes alicuius atq; fratres secundum carnem, si quidem secundū deum uiuunt, ab omnibus in fraternitate uelut communes patres aut cognati curentur. Quicunq; enim fecerit, inquit Dominus, uoluntatem patris mei qui in cœlis est, hic frater meus est, & soror, & mater. *Act. 2*

Sed & horum curam pertinere ad præfectum fraternitatis approbamus. Si uerò implicati sunt communi uitę, nulla nobis communis est ratio ad ipsos, qui honestatem et assessionem Domino citra distractionem perficere studio habemus. Nā supra hoc quod illis nullam utilitatem exhibemus, insuper & nostram ipsorum uitam tumultibus & turbatione replemus, & peccatorum occasiones attrahimus. Sed neq; uenientes ad uisitationem eorum qui illis aliquando familiares fuerunt, si mandata Dei contemnant, & opus pietatis uilipendant, consentaneum est admittere, ut qui non diligant dominū qui

Ioan. 14 dixit: Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Quæ est autem societas iustitiæ &

2. Cor. 6 iniquitati? aut quæ sors credenti cum incredulo? & quia maxime omnibus modis studiosum esse oportet, ut ab his qui adhuc in recte factorum exercitio sunt, occasiones ad peccandum auferamus, quarum maxima est memoria prioris uitæ: ne quando patiantur id quod dictum est: Conuersi sunt cordibus suis in Aegyptum: id quod in frequenti

Num. 21 conuersatione coniunctorum secundum carnem plerunq; cōtingit. In summa, neq; cognatum, neq; externum permittere oportet ut sermones aliquos cum fratribus habeat, nisi persuasi fuerimus de ipsis, quod ad ædificationem & componendas animas colloquuntur. Si uerò sermone opus sit ad eos qui semel in nos inciderunt, ab his qui autoritate ac fide præditi sunt, sermonis beneficium contingat, uelut qui facultatem habent ut cū scientia dicant ac audiant ad fidei ædificationem: quum manifeste Apostolus doceat, non omnibus adesse sermonis facultatem, dum ait: Alij enim per spiritum datur

1. Cor. 12 sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ. Et alibi: Vt potens sit exhortari in sana doctrina, &

2. Tim. 1 contradicentes redarguere.

Quæstio XXXIII

Quis modus sit congressus ad sorores.

Responsio.

QVi semel nuptias abnegauit, abnegabit nimirū multò prius curas, quas Apostolus ei qui uxorē duxit adscribit, quomodo uxori suæ placeat, & purgabit seipsum

1. Cor. 7 omnino ab omni solicitudine quæ ad complacentiam uxoris suscipitur timens iudiciū eius qui dixit: Dispersit deus ossa eorū qui hominibus complacere student. Quare ne cum uiro quidem congredi ad complacentiam sustinebit. Verùm studij gratia quod u-

Psal. 52 nicuique à proximo iuxta Dei præceptum debetur, necessitate exigente, ad congressum deueniet. Nec uerò simpliciter prout quisq; uoluerit, congressum concedere oportet, neq; tempus ad hunc, neq; locus omnis idoneus est. Sed si quidem uoluerimus nemini offendiculo esse iuxta Apostoli præceptum, neq; Iudæis, neq; Græcis, neq; eccle-

Rom. 14 siæ Dei: omniaq; decore ac secundum ordinem facere, & omnia ad ædificationem, necesse est et personam, & tempus, & necessitatem, & locum, decenter deligere, per quæ omnia prauæ suspitionis etiam umbra omnis fugabitur. Reuerentiæ autem & temperantiæ demonstratio omni modo apparebit in his qui probati sunt ac delecti ad hoc, ut se mutuò uideant, & de complacentibus Deo consulant, & secundū corporis necessitatem, & animarum curam. Sint autem non pauciores, quàm duo ex unaquaq; parte. Nā una persona suspicioni ac calumniæ facile exposita est, ut ne quid amplius dicam, & in firmior ad ea quæ dicuntur confirmanda: quū scriptura manifeste enunciet, In duobus

Deut. 17 aut tribus constitui omne uerbum: neq; plures quàm tres, ut ne studium tractandi operis propter mandatū domini nostri Iesu Christi instituti impediatur. Si uerò usu ueniat, ut alius quis ex fraternitate dicere debeat aut audire, quod ad aliquē priuatim pertineat, illi ipsi ad colloquium inter se ne ueniāt, uerùm delecti seniores, res ipsorum procurent apud delectas item seniores sorores: atq; sic his medijs intercedentibus sermonis usus ac necessitas expleatur. Hi quidem igitur sint supra reliquam in omnibus p ietatē ac reuerentiam, etiam prudentes ad interrogandum ac respondendum, fidelesq; ac prouidi ad dicendorum administrationem, ut & his qui res suas ipsis concrediderunt necessitas expleatur, & certitudo de his quę tractantur in ipsis existat. Inseruiant autem & corporis necessitatibus alij quidam, etiā ipsi cum approbatione, tum ætatis prouectæ, tum habitu ac moribus reuerendi, ut ne uerberent alicuius conscientiam ad suspicionem

1. Cor. 10 malam. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia?

Quæstio XXXIIII

Quales oportet esse eos qui res necessarias in fraternitate dispensant.

Responsio.

SEd & ex his qui intus necessarias res distribuũt, in singulis ordinibus omnino erunt aliqui, qui imitari possint eos qui in actibus faciunt id quod dictum est, quod distribuebatur unicuiq; prout quis opus habebat: ita ut multam misericordiæ & longanimitatis erga omnes prouidentiam faciant, & ut neq; suspicionem præbeant alicui, affectionis fauoris aut inuitationis erga quosdam, iuxta Apostoli præceptum qui dixit: Nihil faciens ad inuitationem, aut rursus contentionẽ: quam uelut minime pertinentem ad Christianos idem repudiat dum ait: Si quis uidetur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neq; Ecclesiæ dei. Quare per hæc, illorum quidem necessitas subtrahetur aduersus quos cõtentionẽ habuerint: horum uero excedet, erga quos fauore affecti & innitati fuerint. Est aũt illud quidẽ odij fraterni, hoc uero fauoris maxime uituperati. Ex quibus nobis cõspiratio fraternitatis ex dilectione diuellitur. Suspiciones autẽ prauæ & æmulationes & cõtentiones, & segnicies ad operandum, introducuntur. Itaq; a fauoris affectu itemq; contentionis, tum propter relata, tum ob alia multa talia accidentia, ad summũ puros esse necesse est eos qui fraternitati res ad usum necessarias distribuunt. Affectus porrò talis sibijpsis conscij esse debent, & tantum studium ostendere, tum ipsi, tum hi qui alias actiones ad fratrum ministeriũ perficiunt, tanq; non hominibus, sed ipsi dño inseruiant, qui propter multam bonitatẽ, in seipsum collatum reputat, studium & honorem dicatis ipsi delatum: & regni cœlorum hæreditatem pro his promittit: Venite enim, inquit, benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à iactis mundi fundamentis, Nam quatenus fecistis uni horum fratrum meorum minimorum, mihi fecistis. Vice uersa aũt etiam negligentiæ periculum nosse oportet, memores eius qui dixit: Maledictus omnis qui facit opera domini negligenter, Quia nõ solum è regno ejciuntur, sed etiam horrendam ac terribilem illam contra tales pronunciatã sententiam expectant. Ite à me maledicti in ignem æternũ paratũ diabolo & angelis ipsius. Si uero hi qui curam & ministerium adhibent, tantum diligentiæ lucrum reperiũt, & tantam negligentię condemnationẽ expectant: quanta sollicitudine opus est his qui ministerium assumunt, ad hoc ut fratrum dñi appellatione seipsos dignos ostendant? per domini uidelicet doctrinam qui dixit: Quicunq; fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, hic meus est frater & soror ac mater. Nam qui nõ uoluntatem dei totius uitæ scopum proponit, ut & in sanitate laborem dilectionis, per studium operum dñi ostendat, & in infirmitate omnem patientiam ac longanimitatẽ cum gaudio cõmonstret, periculũ habet: primum quidem & maximum, quod à deo abalienatus est & à fratrum ipsius sorte, ut qui per hoc quod non facit uoluntatem dei, seipsum resecauit, Secundum uero quòd indigne audet particeps fieri eorum quæ dignis sunt parata. Quapropter etiam in hoc necessarium est meminisse Apostoli qui dixit: Cooperantes autem etiam exhortamur ne inuacuum gratiam dei recipiatis: & eos qui in locum fratrum domini uocati sunt talem dei gratiam nõ uiolare, neq; tantam dei dignitatem amittere, per negligentiam uoluntatum dei: imò potius eidem Apostolo obedire dicẽti, Adhortor uos ego uinctus in domino, ut digne ambuletis uocatione qua uocati estis.

Act. 6 · *Phil. 2* · *1. Cor. 11* · *Mat. 25* · *Hier. 48* · *Mat. 25* · *Mat. 12* · *2. Cor. 6* · *Ephe. 4*

Quæstio XXXV

An oporteat in eodem pago plures fraternitates congregare.

Responsio.

EXemplum mẽbrorum quæ ad multas res diducuntur, utiliter nobis explicat propositum. Quandoquidẽ igitur ostendit sermo, quod corpori quod probe & secundũ rationem ad omnẽ actionem coaptatum esse debet, opus est oculis, & lingua, & reliquis quæ necessaria sunt & principalissima. Difficile est autẽ graueq; inuenire animam quæ multos oculos habere possit. Si enim prouidum, & in doctrina uerbi sufficientem, & sobrium, & misericordem, & in perfecto corde iustificationes dei requirentem præfectum fraternitatis, exacta diligentia requirit: quomodo possibile est in eodem pago plures tales nancisci? Si uero etiam contingat aliquando duos aut tres reperiri, id quod facile non est, neq; unquam cognouimus: multo melius est hos curam inter se communi-

care, & laborem leuiorē reddere, ita ut in alterius peregrinatione, aut occupatione, aut in alijs quibusdam calamitatibus, uelut contingit ut unus à fraternitate separetur: alter sit in solatium defectus. Aut si hoc nō fiat, ut abeat ad aliam fraternitatem duce indigentem. Multum uero etiam externorum negociorum experientia ad propositum scopum nobis prodesse potest. Quemadmodum igitur communium artium experti, æmulationem habent aduersus æmulos suos, ipsa re latenter contentiones inducere solente, Sic etiam in tali uita plerunq; contingere solet. Incipientes enim à contentione de uirtutis præstantia, & studio se mutuo uincendi, aut in excipiendis peregrinis, aut in augendo numero eorum qui simul ad pietatem exercentur, aut in alijs quibusdam eiuscemodi operibus progredietes, ad cōtentiones deueniunt. Deinde accedentibus fratribus multam ambiguitatem fieri contingit, & pro requie difficultatem, dum animo distrahuntur ad quos accedere oporteat. Nam & prælatio molesta est, & utrosq; rectores facere impossibile est, maxime ubi festinauerint. His uero qui ab initio ad cōuictum accesserunt, multam anxietatem exhibent, quos oporteat suæ ipsorum uitæ præfectos eligere, & omnino ex eo quod quosdam eligunt, reliquos reprobant. Statim igitur à prima die ad elationem ipsos lædi contingit, quum non forment seipsos ad disciplinam, sed adsuescant iudices & examinatores fraternitatis fieri. Quando igitur nullum bonum est in habitationū diuisione, contraria autem tot ac tanta, separatio inter se penitus inutilis est. Si uero preoccupasse aliquam contigerit, festinare oportet ad correctionem, & maxime post detrimentorum experientiam. At uero perseuerare in iudicij condemnatione, manifesta est

1.Cor.11 contentio. Si uero quis uidetur contentiosus esse, inquit Apostolus, nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesiæ dei. Cuius enim rei gratia dicent se impediri à coniunctione? Num rerum necessariarum? at multo parabiliores sunt in societate, quum una lucerna, & unus focus, & omnia huiusmodi, omnib. sufficere possint. Oportet enim ut si quid aliud, etiam in his facilitatem omni modo persequi, ita ut adeptiones rerū necessariarum contrahamus. Deinde etiam eorum qui extrinsecus res necessarias fraternitati inducunt, in diuisione quidem pluribus opus est, in cohabitatione uero dimidia parte. Quod aūt difficile sit inueniri uirum non pudefacientem nomen Christi, sed dignum professione facientem cum externis congressum in peregrinationibus: notum est uobis me nullo dicente. Deinde qui perseuerant in seditione, quomodo possunt eos qui in cōmuni cœnobij uita sunt ædificare? aut ad pacem cōpellentes si quando opus fuerit, aut ad alia mandata exhortantes, quum suspiciones prauas exhibeant ex eo quod non sunt

Phil.2 inter seipsos uniti? Et ad hæc audimus Apostolum scribentem Philippensibus. Implete meum gaudium ut idem sentiatis, eandem charitatē habentes unanimes, idem sentientes, nihil per contentionē aut uanam gloriam, sed per humilitatem quisq; alterum se præstantiorem existimet, non quæ sua sunt singuli respicientes, sed & quæ aliorum. Quæ est igitur maior humilitatis declaratio ꝙ ut fraternitatis præfecti inter se mutuo subditi sint?

Mat.21 Siue enim pares sunt in spiritualibus donis, melius est ut simul decertēt. Queadmodum igitur ostendit nobis ipse dominus, qui duos & duos simul misit, ita & alter ipsorum eliget omnino cum gaudio alteri subditus esse, memor domini dicentis, quod qui humiliat seipsum exaltabitur. Si uero alterum minorem esse, alterum uero excellere contingit, commodius est ut debilior à fortiori assumatur. Quomodo uero non hæc manifesta inobedientia est præcepti Apostolici dicentis, Non quæ sua sunt singuli respicientes, sed & quæ aliorum. Arbitror enim non esse possibile ut hoc in diuisione recte perficiat, quum unumquodque contubernium curam pro his qui cum ipsis uiuunt propriam faciat, & à cura pro alijs se abalienet, id quod manifeste, uelut dixi, contrarium est Apostolico prę-

Act.4 cepto. quum uero etiam sancti in actis sæpe testentur, per ea quæ scripta sunt, nunc quidem: Multitudinis credentium erat cor unum & anima una. Nunc uero: omnes credentes erant simul, & habebant omnia communia: manifestum est quod nulla seditio erat inter omnes, neque quisque in propria sua potestate degebat, sed sub una & eadem cura om̄es gubernabantur, & hoc quum essent quinquies mille numero, in quibus fortassis non pauca erant, quæ iuxta humanam cogitationem, impedire uidebantur coniunctionem. Vbi uero in tantum deficiunt qui in singulis pagis inueniuntur, quæ ratio permittit ipsos inter se distare ac separatos esse? Vtinam autē possibile esset, non solum eos qui

qui in eodem pago simul congregati sunt, sic esse, sed etiam plures fraternitates in diuer
sis locis constitutas, sub una cura eorum qui inoffense ac sapienter omnium res guberna
re possunt, in unitate spiritus, & uinculo pacis ædificari.

Quæstio XXXVI
De secedentibus à fraternitate.
Responsio.

EOs porrò qui mutuæ simul in eodem loco uitæ professionẽ fecerunt, promiscue ac
indifferenter secedere, non est possibile. propterea quod nõ perseuerare in his quæ
semel uisa sunt, duas causas habeat. aut detrimentũ ex cohabitatione, aut incõstantiã ani
mi eius qui sententiã mutat. Qui igitur propter detrimẽtũ auellitur à fratribus, ne occul-
tet in seipso causam, sed reprehendat detrimentũ iuxta modũ à dño traditũ, ubi dixit: Si Mat. 18
peccauerit frater tuus, uade reprehende ipsum inter te & ipsum solum, & cætera: & siqui
dem emendatũ fuerit id quod requiritur ab ipso, tũ fratres lucratus est, tum societatẽ ip-
sorum nulla ignominia afficit. Si uero perseuerantes ipsos in malo, & correctionẽ non
admittẽtes uiderit, his qui talia iudicare possunt indicabit: & post plurium testimonium
tunc secedat. Separabitur autem non iam à fratribus, sed alienis, quum dominus perse-
uerantem in malo, gentili ac publicano comparet, Sit enim tibi, inquit, talis uelut ethni-
cus & publicanus. Si uero ob propriam leuitatem à concordia fratrum resilit, suam ipsi-
us debilitatem curet: aut si hoc non admiserit, à fraternitatibus non suscipiatur. Si uerò
propter mandatum Domini alius alio trahatur, tales non separantur, sed ministerium im
plent. Cæterum aliam separationis fratrum causam ratio nulla admittit. Primum, quòd
nomen domini nostri Iesu Christi quod ipsos coniunxit, ignominia afficitur. Deinde,
quod neq; conscientia uniuscuiusq; ad alterum pura esse potest, sed mutuo inter se suspe
cti erunt. Hoc autem palam cõtrarium est præcepto domini, qui dixit: Si offeras donum Mat. 5
tuum ad altare, & illic recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid contra te, dimit-
te illic donum tuum coram altari, & uade primum reconciliare fratri tuo, & tunc pro-
gressus offer donum tuum.

Quæstio XXXVII
An oporteat prætextu orationum ac psalmodiæ, negligere opera, & quæ tempora orationi sint apta: & primum an oporteat operari.
Responsio.

QVum dñs noster Iesus Christus dicat, dignus est, non simpliciter unusquisq;, neque Mat. 10
prout cõtingit, sed operarius alimẽto suo: & Apostolus præcipiat, laborare & ope Ephe. 4
rari proprijs manibus bonũ, ut habeatis et quod impertiatis ei qui opus habet: quod qui
dem operari oporteat diligenter, per se clarum est. Non enim segniciæ prætextum, neq;
laboris fugam, pietatis scopum ducere oportet: sed occasionẽ certandi, & laborum gra-
uiorum, & patientiæ in afflictionibus, ut & nobis dicere liceat, In labore & ærumna, in
uigilijs abundantius, in fame & siti: quum non solum propter corporis castigationem
utilis sit nobis talis uitæ ductus, sed etiam propter dilectionem erga proximum, ut etiam
debilibus fratribus per nos exhibeat deus sufficientiam: iuxta formã in actibus ab Apo- Act. 20
stolo datam, dum ait: Omnia ostendi uobis, quòd sic laborantes oportet subuenire infir- 1. Thes. 4
mis. Et rursus: ut habeatis quod impertiatis ei qui opus habet, quo digni fiamus audire, Mat. 25
Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à iactis mundi fundamẽ
tis: esuriui enim, & dedistis mihi edere. Et quantum quidem malum sit segnicies, quid o-
pus est dicere? quum Apostolus manifeste præcipiat, nõ operantem neq; edere. Quem
admodum igitur necessarium est unicuiq; quotidianum alimentum: sic necessarium est 2. Thes. 3
& pro uiribus opus, Non enim frustra Solomon in laude scripsit, Cibos segnes non co Pro. 31
medit. Et rursus de seipso Apostolus: Neq; gratis panem comedimus ab aliquo, sed in la 2. Thes. 3
bore & ęrumna, nocte ac die operantes, quanquam habens potestatem, quum Euange
lium annunciem, ex euangelio uiuendi. Sed & dominus segniciem maliciei coniunxit,
dum ait, Serue male & piger. Quin & sapiens Solomon, non solum laudat operantem Mat. 25
per relata, sed redarguit etiam pigrum comparatione minutissimorũ animalium, Vade Prouerb. 9
ad formicã ô piger. Quare timere oportet, ne forte nobis hoc & in iudicij die obijciatur,
eo qui dedit nobis facultatem ad operandum, correspondentem facultati operationem

exigente

exigente: Cui commiserunt multum, ab eo amplius exigent. Quando quidem uero quidam orationum ac psalmodiæ prætextu recusant opera, nosse oportet, quòd in alijs quidem quibusdam, uniuscuiusq; tempus proprium est, iuxta Ecclesiasten qui dixit: Tem-
Cap. 3 pus omnis negocij est: orationis autem & psalmodiæ, uelut etiã aliarum plurium rerum, omne tempus est, ita ut interim cõmode manus ad opera moueamus, & aliquando etiam lingua, ubi hoc possibile, imò potius utile fuerit ad fidei ædificationẽ: sin minus, corde in psalmis & hymnis, & spiritualibus cantilenis deum collaudemus, uelut scriptũ est,
Ephe. 5 & orationem inter opus expleamus, gratias quidem agentes ei qui uires manuum ad opera dedit, & sapientiam mentis ad capiendam scientiam, & materiam largitus est, tum in instrumẽtis, tum eam quæ artibus subiecta est quas exercemus: orantes aũt ut dirigantur opera manuum nostrarum ad scopum complacentiæ erga deum. Sic enim & animæ intentionem acquirimus, ubi in unaquaq; actione successum operis à deo petiuerimus, & gratiarum actionem ei qui dedit ut operaremur persoluerimus, & scopum cõplacentiæ erga ipsum seruauerimus, uelut prædictum est. Nam si non hæc hunc habuerint modum, quo possunt mutuo inter se contingere ea quæ ab Apostolo dicta sunt: nempe, In-
1. Thes. 5 desinenter orate. & hoc: noctem & diem operantes? Nec uero quia in omni tẽpore gratiarum actio, & lege præcepta est, & nostræ uitæ necessaria secundum naturam & rationem demonstrata est: negligere ob id oportet constituta orationum in fraternitatibus tempora, quæ necessario delegimus, unoquoq; propriam quandam recordationem bonorum à deo habente. Diluculum quidem, ut primi motus animæ ac mentis, oblationes sint dei, & nihil aliud curandum suscipiamus, priusquam notione de Deo exhilarati si-
Psal. 76 mus, uelut scriptũ est: Memor fui dei & exhilaratus sum. Neq; corpus moueamus ad o-
Psal. 5 perationẽ, priusquam faciamus quod dictum est: Ad te orabo domine, mane exaudies uocem meam: mane astabo tibi. Rursus autem iuxta tertiam horam ad orationem exurgamus, & fraternitatem congregemus, etiamsi alij ad alia opera fuerint diuisi, & recorda
Act. 2 ti doni spiritus, qui circa tertiam horam Apostolis datus est, oremus omnes unanimiter, ut digni fiamus etiam ipsi susceptione sanctificationis, petẽtes ab ipso deductionem ac
Psal. 50 doctrinam ad id quod utile est, iuxta eum qui dixit: Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis. Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali cõfirma me.
Psal. 142 Et alibi, Spiritus tuus bonus deducet me in terra recta, atque sic rursus operibus inhæreamus. Et si longius alicubi propter operum aut locorum naturam degentes relicti fuerint, etiam illic necessario explere debent singula quæ communiter uisa fuerint, nullo di
Mat. 18 scrimine facto. Nam ubi duo aut tres fuerint congregati, inquit Dominus, in nomen meum, illic sum in medio ipsorum. At uero sexta hora ad imitationem sanctorum, necessa
Psal. 54 riam esse orationem indicamus, qui dicunt: Vespere, & mane, & meridie, narrabo &
Psal. 90 annunciabo, & exaudiet uocem meam. Et: ut liberet ab accidente & dæmonio meridiano, ita ut simul psalmus nonagesimus dicatur. Nona aũt hora ab ipsis Apostolis in actis
Act. 3 necessaria ad orationem tradita est, ubi narratur, quòd Petrus & Ioannes ascẽderunt ad templum ad horam orationis nonam. Cæterum completa die, gratiarum actio fiat de his quæ in ipsa data sunt nobis, aut recte facta, & publicatio omissorum, siue uoluntarium, siue inuoluntarium, siue etiã latens peccatum factum est, aut in uerbis, aut in factis, aut circa ipsum cor, ita ut omnibus de his deum per preces placemus. Magnam enim utilitatem præbet consideratio præteritorũ, ad hoc ut ne rursus in similia delabamur. Qua
Psal. 4 propter inquit: Quæ dicitis in cordibus uestris, in cubilibus uestris cõpũgimini. Rursus autem nocte incipiente petitio fiat, ut inoffensa & ab imaginationibus libera nobis requies contingat, ad quam rem etiam in hac hora necessario nonagesimus psalmus dica-
Act. 16 tur. At uero medium noctis Paulus & Silas necessarium nobis ad orationẽ tradiderunt, uelut actuum historia declarat, dicẽs: Circa mediam uero noctem Paulus & Silas lauda
Psal. 118 bant deum. Et Psalmista dum ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitię tuæ. Et rursus præuenire nos diluculum oportet, & ad orationem exurgere, ut ne in somno ac cubili à die deprehendamur, iuxta eum qui dixit: Præuenerunt oculi mei diluculum, ut meditarer oracula tua. Quorum nullo temporis momento negligentiã facere oportet, eos qui obseruanter ad gloriam Dei & Christi ipsius uiuere instituerunt.

Vtilem

Vtilem autem esse arbitror in orationibus ac psalmodijs iuxta statutas horas diuersitatẽ ac uarietatem, etiam ea gratia, quod in æqualitate sæpenumero torpescit anima & suble sta redditur. In alteratione uero & uarietate psalmodię ac orationis singulis horis, concu piscentia ipsius renouatur, & uigilantia excitatur.

QVAESTIO XXXVIII

Quum ostenderit nobis sermo sufficienter, & orationem non esse negligendam, & necessarium esse operari: consequens est ut doceamur, quæ artes professioni nostræ conueniant.

Responsio.

SPeciatim equidẽ artes aliquas decernere non est facile, propterea quòd aliæ apud alios requirantur, iuxta cōmoditatem negociorum in singulis regionibus. Verum communi ratione electionem harum designare possibile est, quæ pacem ac tranquillitatem uitæ nostræ conseruant, neque multo negocio ad parandum propriam materiam opus habentes, neq; multa sollicitudine ad ea quæ facta sunt diuendẽda, item quæ neq; congressus uirorum aut mulierum indecoros aut nociuos nobis pariunt. Cæterum in omnibus scopum proprium nobis propositũ esse putare oportet, ipsam frugalitatem ac utilitatem, ita ut fugiamus ne stultis & noxijs hominũ cupiditatibus inseruiamus, per hoc ut faciamus quæ ab ipsis requiruntur. Sed in textoria quidem, id quod in uitæ consuetudine uersatur, non quod ad uenationem & laqueos ac retia à proteruis iuuenibus excogitatur, à nobis assumendum est. Similiter etiam in coriaria, his qui necessaria ad usum requirunt per artem inseruiemus. Ædificatoria, & fabrilis lignaria itemq; ferraria, & agricultura, ipsæ quidem per seipsas necessariæ sunt uitæ, & multam utilitatem exhibent, & propria ratione à nobis reijci non possũt: præterquam ubi aut tumultus nobis inducant, aut uitæ fratrum unitatem distrahant, tunc ipsas necessario deuitamus, præferentes artes quæ nobis uitam indistractam & domino assidentem cōseruant, & quæ neque à psalmodia, neq; oratione, neq; reliquo bono disciplinæ ordine nos abstrahant, in pietatis exercitio perseuerantes. Alioqui ubi primariam uitam nihil ab his lædi contigerit, multis sunt præferẽdæ, & præsertim agricultura, per se habens rerum necessariarum suppeditationem, & à longiore diuagatione & sursum ac deorsum discursione agricolas liberans, solum si quo dixi modo, neq; à uicinis, neque à cohabitantibus, tumultus ac turbas nobis inducat.

Quæstio XXXIX

Quomodo oportet facere uenditionem eorum quæ per operationem effecta sunt, & quomodo peregrinari.

Responsio

OPortet & studio habere ut quæ ex operationibus effecta sunt, non procul alicubi dispensemus, neq; nos ipsos diuendendi gratia in publicũ exponamus. Decentior est enim in uno loco conuersatio, & utilior tum ad mutuam ædificationẽ, tum ad exactam quotidianæ uitæ conseruationem, ut eligendum sit potius ut aliquid de precio subtrahat, quàm ut modici lucelli gratia extra terminos peregre proficiscamur. Si uero hoc impossibile experientia ipsa demonstrauerit, & locos & urbes uirorum piorum eligere oportet, ut ne peregrinatio infructuosa nobis fiat, & in præmonstratis conuentibus plures fratres simul concurrere, quorum unusquisq; ea quæ propria opera effecit efferat, & ad communem profectionem emitti, quo & uiam cum psalmis & orationibus & in reliquis ædificatione perficiant, & ubi ad locum deuenerint, eadem diuersoria ac hospitia eligant, tum mutuæ custodiæ gratia, tum ut nullum orationis tempus neq; diurnum neque nocturnum nos effugiat, & ut is qui cum pluribus est congressus ægre tractabilium ac auarorum minore detrimento euadat, quàm si solus sit. Deuitant enim etiam uiolentissimi, ne multos iniustitiæ suæ testes habeant.

Quæstio XL

De negociationibus in conuentibus.

Responsio.

SEd neq; quæ in locis ubi martyres coluntur fiunt mercimonia, nobis cōuenire ratio ostendit. Non enim alterius alicuius rei gratia, in martyrijs aut locis circa ipsa apparere

rere decet Christianos, quàm orationis causa, & ut ad recordationes constantiæ sanctorum pro pietate usq; ad mortem progressi ad similem æmulationem impellamur, memores horrendissimæ iræ dñi, quod quum semper & ubiq; mitis esset ac humilis corde, uelut scriptũ est, solis uendentibus & ementibus flagrum incussit, uelut mercatura orationis domum in speluncam latronũ transmutante. Nec uero quia alij priores corruperunt obtinentem apud sanctos consuetudinẽ, & pro eo ut orent pro se mutuo, & cum pluribus adorent deum, ut ipsum quidem propitium faciant pro peccatis, gratias autẽ agant pro beneficijs, ædificent autem per sermonem cõsolationis, id quod adhuc etiam in nostra memoria seruatum nouimus, pro his inquam omnibus, forum & nundinarum conuentum, & cõmune emporium, tum tempus, tum locũ ipsum faciunt: iam etiam nos ipsos sequi decet, & per societatem rei absurda confirmare: sed imitari conuentus qui de domino nostro in euãgelijs narrant, & explere ea quæ ab Apostolo uelut ad huiusmodi

1.Cor.14 formam cõferentia præcepta sunt. Scribit aũt in hunc modum: Quum conueneritis unusquisq; uestrum psalmũ habet, doctrinã habet, reuelationẽ habet, linguã habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.

Quæstio XLI

De autoritate & obedientia.

Responsio.

IN ipsis porrò concessis artibus, non unumquenq; quam discere uult ipse, permittere oportet, sed ad quã idoneus esse probatus fuerit. Nam qui abnegauit seipsum, et omnes suas uoluntates deposuit, non quod uult facit, sed quod docetur. Nec uero à seipso deligere quod utile est, ratio permittit ei qui semel suam gubernationem alijs commisit, qui ad quodcunq; cognouerint ipsum in nomine dñi idoneum, ad illud ipsum ordinabunt. Nam qui secundum propriam cupiditatem opus eligit, suijpsius accusationẽ effert. Primum quidem propriæ complacentiæ: deinde quod aut ob gloriam mundanam, aut ob lucri spem, aut tale quiddam, erga id artificium affectus fuit, aut quod propter segnitiem ac socordiã, id quod leuius est præfert. At uero in his esse, demonstratio est non liberum esse à uitio affectionum. Neq; uero abnegauit seipsum, qui proprios appetitus perficere uult. Neq; renunciauit mundi negocijs, siquidẽ adhuc ad lucrũ, & ad gloriam consternatus est. Neq; aũt mortificauit membra sua terrestria, qui laborẽ in operibus nõ suffert. Sed & pertinaciæ signũ contra seipsum prodit, sincerius putans esse propriũ suum iudicium, q̃ plurium experimentum. Siue igitur habet quis artem non condemnatã à communitate, resilire ab ipsa non debet: instabilis enim animi & uoluntatis inconstantis est uilipendere præsentia. Siue nõ habet, sibijpsi ne sumat, sed quod à maioribus probatum est suscipiat, ut in omnibus obedientia conseruetur. Sicut aũt sibijpsis permittere, indecorum esse ostensum est: sic etiam ab alijs approbatum non suscipere, damnata res est. Sed & si habeat quis artem, non placeat aũt ipsius usus fraternitati, prompte ipsam abijciat, ostendens quod ad nullam mundanam rem affectus est. Nam facere quidem uolun

1.Thes.4 tates mentis, eius est qui spem non habet, iuxta Apostoli sentẽtiam. In omnib. uero obe

2.Cor.9 dientem esse, dignum laude est, quum idem Apostolus aliquos collaudet, quod seipsos dederunt primum dño, deinde etiam nobis per uoluntatẽ dei. Vnumquenq; uero proprio operi intentum esse oportet, atq; eius cupide curam gerere, & uelut deo inspiciente, impigro studio & attentiore diligentia inculpate absoluere, ut habeat semper dicen-

Psal.122 di libertatem huius dicti: Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri ad dñm deum nostrum, & nõ aliàs ad aliud resilire. Neq; enim natura nostra multa simul studia perficere potest, & unam artem industrie absoluere utilius est, quàm multas imperfecte attingere. Nã ad plura diuisio, & aliàs ad aliud transitus, ad hoc quod nullum opus perficit, insuper & morum leuitatem, aut iam præexistentem redarguit, aut etiam non existentem inducit. Si uero aliquando necessitas postularit, etiam alijs artibus auxiliũ ferre compar est eum qui idoneus ad hoc est, & neq; hoc à seipso, sed si quando inuitatus fuerit, non primordialiter nobis hoc facientibus, sed iuxta calamitatem, uelut etiam in corporis membris, quum labantem pedem manu fulcimus. Et rursus: quemadmodum à seipso insilire, incommodum est, Sic præceptum non suscipere, accusatione dignum est: ut neq; contumaciæ affectus alatur, neq; obedientitiæ terminus dissolua-
tur

tur. Sed & instrumentorum cura principaliter ad cuiusque artis opificem pertinet. Si uero aliquando aliquod neglectum esse contingat, uelut cõmunis possessio, ita ab his qui primum id uiderunt cõuenienti prouidentia curetur. Nam etiamsi usus ipsorũ proprius est, attamen utilitas ex ipsis cõmunis est. Contemnere enim alterius artis instrumenta, uelut nihil ad se pertinentia, abalienationis signum est. Nec uero eos qui artes tractant, instrumentorũ dominiũ sibi uendicare cõuenit, ita ut aut fraternitatis præfecto non permittãt ipsis uti ad quodcunque uelit, aut sibijpsis permittant ipsa uendere aut permutare, aut alio quodam modo perdere, aut etiam alia ad ea quæ iam adsunt parare. Cui enim semel uisum est, neque manuum suarum dominum esse, sed alteri actionem ipsarum gubernare commisit: quomodo talis consentanea fecerit, si in artis instrumentis autoritatem quærat, & dominij dignitate ob ipsa utatur.

Quæstio XLII

Quali scopo & quo affectu, operantes operari oportet.

Responsio.

Illud uero nosse operæpreciũ est, quod qui operatur, nõ ut suis necessitatibus per opera inseruiat, operari debet, sed ut mandatũ domini impleat qui dixit: Esuriui, & dedistis mihi edere, & cætera. Nam pro seipso sollicitũ esse, omnino à dño prohibitũ est, ubi dixit: Ne sitis solliciti animæ uestræ quid edatis, neque corpori quid induamini, & infert: hæc enim omnia gentes mundi inquirunt. Itaque scopus unicuique propositus esse debet in opere, ministeriũ eorum qui indigi sunt, non propria sua necessitas, Sic enim & proprij amoris crimen effugiet, & fraternæ charitatis benedictionẽ à dño accipiet dicẽte: Quantum fecistis uni horum fratrum meorũ minimorum, mihi fecistis. Et nemo illud apostoli dictum sermoni nostro contrariũ esse putet, quod sic habet: Vt operantes suum ipsorum panem edant. Hoc enim ad inordinatos ac segnes dictũ est, uelut præstabilius sit uita ociosa, ut quisque sibijpsi saltem inseruiat, & non alios grauet. Audimus enim, inquit, quosdam inter uos esse inordinate ambulantes, nihil operantes, sed curiose agẽtes. Talibus igitur inquit, præcipimus & hortamur, ut cum silentio operãtes suũ panẽ edant. Et illud, Noctem aũt & diem operantes ut ne grauarem quempiam, in eandem sententiã tendit, apostolo ob fraternam charitatẽ, ad excindendos inordinatos, subijciente seipsum laboribus ultra quam ipsi impositum fuit. Eius aũt qui ad perfectionẽ festinat, est nocte ac die operari, ut habeat quod impertiat ei qui opus habet. Nam qui in seipso & in eo qui rerum necessariarum curam ostendit, sperat, & aut propriam aut eius cum quo uiuit operationem, sufficientẽ ad uitam sumptum ducit, quãtum in hominẽ spem posuit, periculum habet ut incidat maledictioni dicenti: Maledictus homo qui spem locat in hominem & fulcit carnem brachij sui, & à domino recedit anima ipsius. Hęc enim uerba per hoc quidem, qui spem locat in hominem: in alterum spem ponere, per illud uero, & fulcit carnẽ brachij sui, in seipso confidere interdicunt, utrunque uero ipsorum defectionem à domino nominant. Erit enim quasi syluestris myrica in deserto, & nõ uidebit quum uenerint bona. Ostendente nimirum sermone, quod tum in seipso, tum in alio quopiam spem ponere, est à domino deficere ac recedere.

Mat. 25
Mat. 6
Mat. 25
1. Thes. 3
Hier. 17

Quæstio XLIII

Operationum quidem ratio ac modus sufficienter nobis traditus est, præter quàm si quid ab ipsis rebus insuper excogitare doceamur. At uero præfectos fraternitatis quales esse oporteat, aut quómodo conuiuentes fratres gubernare, hoc ipsum edoceri nobis opus est; idque ut probe ac discrete facias rogamus.

Responsio.

Dictum quidem est in summa etiam de hac parte, ueruntamen quia probe facientes amplius hanc partem uobis declarari uultis (nam qualis fuerit præfectus ac princeps, tales plerunque fieri solent & subditi) necessarium est non obiter ac oscitanter hanc præterire. Oportet itaque præfectũ memorẽ præcepti Apostoli dicentis: Forma sitis credentium, uitam suam omnis præcepti domini euidens exemplum exhibere, ut nullã his qui docentur occasionem relinquat, ut aut impossibile, aut contemnendũ mandatũ domini ducant. Primũ quidem igitur id quod primũ est, sic humilitatem ab ipso in dilectio

1. Thes. 1

ne Christi perfici oportet, ut etiam tacente ipso, exemplum ex operibus omni doctrina fortius ad docendum propositum sit. Si enim hic est Christianismi terminus, imitatio uidelicet Christi in mensura incarnationis, iuxta id quod congruũ est uniuscuiusq; uocationi: hi quibus ductus multorum creditus est, eos qui adhuc debiliores sunt, per suijpsorum interpositionem, ad assimilationẽ Christi adducere debent, uelut beatus Paulus di-
Phil. 3 cit: Imitatores mei este, quemadmodum & ego Christi. Primos igitur ipsos traditã à domino nostro Iesu Christo humilitatis mensuram perficientes, exactam effigiem fieri con
Mat. 11 uenit. Discite enim, inquit, à me, quòd mitis sum & humilis corde. Itaq; mansuetudo morum & cordis humilitas deliniet præfectum. Si enim dominus propriorum seruorum ministrer esse non erubuit, sed sustinuit seruus esse terræ & luti, quod ipse formauit, & in ho-
Luc. 22 minem effinxit, Ego enim, inquit, sum in medio uestrum uelut qui ministrat: quid oportet nos æqualibus nostris facientes, ad ipsius imitationem peruenisse putare? Vnum sanè hoc in tantum præfecto adesse oportet, deinde misericordem esse cõuenit, & patienter sufferentẽ eos qui per inexperientiam aliquid officiorum reliquerint: non ut consileat ob peccata, sed ut leniter sufferat rebellantes, & medelas ipsis per omnem misericordiam ac modestiam adhibeat. Sufficientem item esse oportet, ut modum medelæ affectioni congruum excogitet, non cum cõtumacia increpantem, sed cum mansuetudine
1. Tim. 6 commonefacientem ac erudientem, uelut scriptum est, uigilantem inter præsentes, prouidum futurorum, sufficientem ad decertandum cum fortibus, & portandum infirmitates impotentium: & omnia facere ac dicere potentem ad cõponendos ac absoluendos eos qui cum ipso uiuunt, non sibijpsi sumentẽ præfecturam ac gubernationẽ eorum qui in alijs fraternitatibus, & qui sufficiens morum experimentũ in prægressa uita dedit: &
1. Tim. 3 hi, inquit, probentur prius, deinde ministrent, inculpati existentes. Sic etiam talis præfecturam assumat, & boni ordinis disciplinam fraternitati præscribat, distributionem operum prout quisq; idoneus est faciendo.

Quæstio XLIIII

Quibus permittere oportet peregrinationes, & quo modo ubi reuersi sunt ipsos percunctari.

Responsio.

Peregrinatio permittenda est ei qui potest eam citra detrimentum animæ suæ, & ut commodum sit his cum quibus congreditur, perficere. Quare si non affuerit idoneus, melius est in rerum necessariarum inopia omnem afflictionem ac angustiam usq; ad mortem sufferre, quàm corporalis solatij gratia, confessum animæ detrimẽtum neglige-
1. Cor. 9 re. Bonũ enim est mihi, inquit Apostolus, magis ut moriar, quàm ut gloriationẽ meam quis euacuet: atq; hoc in his quæ in nostra potestate sunt, quanto magis in his quæ mandata sunt? quanq; neq; hoc citra mitigationẽ, dilectionis lex dimittat. Si enim nõ affuerit uni fraternitati qui cõmode mittatur, hi qui propinqui sunt, defectũ suppleant, cõmunes profectiones & inter se inseparabiles facientes, ut & qui anima infirmi sunt, & qui corpore debiles, in societate cum fortioribus conseruẽtur: ita ut hoc longe antea à præfecto sit constitutũ, ut ne subito in ipsa necessitate dubiũ solatium ex tẽporis angustia reperiatur. At uero post reditũ præfectus peregre profectũ percunctetur, quæ actiones, & qualium uirorum congressus ipsi contigerunt, quos sermones ad ipsos fecerit, quales sint animæ ipsius cogitationes, an tota die ac nocte in timore dei uiuens perseuerauit, an alicubi præuaricatus est, aut aliquid ex approbatis immutauerit, aut externis calamitatibus ac circũstantijs indulgens, aut ob propriã segniciem dilapsus. Et quod quidem recte perfectum est, laude cõfirmet, in quo uero errore aut lapsum admisit, id ipsum cura & scientifica doctrina corrigat. Sic enim peregre proficiscentes uigilantiores erunt ob curã reddendæ rationis, & nos neq; separationis tẽpore, uitæ ipsorum negligentes esse uidebi-
Act. 11 mur. Sed & sanctis hoc familiare fuisse actuum historia tradit, docens nos quõ Petrus societatis cum gentibus rationẽ reddit, reuersus Hierosolyma his qui istic erant. Item quõ Paulus & Barnabas reuersi & congregata ecclesia annunciauerunt quæ deus cum ipsis
Act. 15 fecit. Et rursus, q̃ consiluerit uniuersa multitudo, & audierit Barnabam ac Paulum exponentes quæ fecit per ipsos deus. Illud porrò nosse oportet, quod cauponarij quæstus omni modo fugiendi sunt fraternitatibus.

Quæstio

Quæstio XLV

Quod oportet post præfectum, etiam alium aliquem esse, qui possit in absentia aut occupationibus illius, fratrum curam gerere.

Responsio.

QVandoquidē cōtingit sæpe, aut ob corporis infirmitatē, aut peregrinatiōis necessitatē, aut iuxta aliam quandā circumstantiā, separari præfectū à fraternitate, sit etiam alius quispiā, cum ipsius approbatione & aliorū qui probationis experimentum facere possunt, delectus ad hoc, ut absente illo fratrū curam suscipiat: ut & præsentibus ab uno cōtingant sermonis cōsolationes, & nō in præfecti peregrinatione, popularis status formam fraternitas assumat, ob regulæ & traditæ disciplinæ dissolutionē: uerū ea quæ cum experimento approbata sunt ad gloriam dei seruentur: & ut sit qui aduenientibus peregrinis prudenter respondeat, quo & qui uerbi doctrinā requirunt, pro argumenti dignitate ædificentur, & cōmunitas fraternitatis non confundatur. Nam omnes æqualiter ad dicendū prosilire, tumultus causa est, & corrupti ordinis signū: quū Apostolus neq; dono doctrinæ dignos factos plures simul loqui permiserit, dum dixit: Si uero alij reuelatū fuerit, primus sileat: & rursus absurditatē talis confusi ordinis reprehendat, dum dicit, Si igitur ecclesia tota simul cōueniat, & oēs loquantur linguis, ingredianē aūt idiotæ aut increduli, non dicent quod insanitis? Et si præ ignorātia etiā alij quæstiones exhibeat peregrinus, atq; hic qui ad faciē interrogatus est, habeat quod circa ullum defectū responde-at, tamen boni ordinis gratia ipse sileat, & ostēdat eum cui hæc pars cōmissa est: uelut fecerunt apostoli coram dño, ut ordinatus & decorus sermonis usus fiat. Si enim in corporum curatione, neq; medicamento neq; ferro in infirmis uti cuiusuis est, sed eius qui artem & longo tēpore, & experiētia, & operū exercitio, et ex eruditorū doctrina assecutus est: quam rationē habet, ad curationē per sermonis doctrinā quoslibet indiscriminatim prosilire? in qua re etiā quod minimū est neglectū, maximum detrimentū affert. Nam apud quos neq; panis distributio quibuslibet permittitur, sed uni cōuenit tale ministeriū, cui id concreditū est apud hos cum probatione, quō non multo plus spirituale alimentū cum delectu ac obseruatiōne, ab uno ex potēnoribus, exhiberi petentib. oportet? Quare non est uulgaris contumaciæ, interrogatū de iudicio dei, adeò intrepide & prout contigit, respondere audere, & non ostēdere eum cui demandatū est sermonis dispensandi ministeriū: qui propterea quod omnino fidelis est ac prudēs œconomus, delectus est ad hoc, ut det in tēpore spirituale alimentū, & dispenset sermones suos cum iudicio, uelut scriptum est: Et si fugiat quid cum qui respondere debet, & alius id inuenerit, non statim ad redarguendū prosiliat: sed priuatim quod sibi uisum est, suggerat. Ex hoc enim elationis occasio contra præminentes inferioribus nascitur. Quare etiamsi quis utiliter responderit, non autem ex officio, reus est corrupti ordinis pœnarum.

1.Cor. 14

1.Cor. 4

Quæstio XLVI.

Quod non oportet occultare peccatum fratri aut sibijpsi

Responsio.

OMne peccatū referri oportet ad præfectū, aut ab ipso qui peccauit, aut à conscijs si ipsi mederi nō possint, iuxta id quod à dño præceptū est. Malicia eīn occulta mor-bus animæ putris est. Queadmodū igitur nō dixerimus benefactorē, eum qui perniciosa in corpore cōcludit, sed magis eum qui per dolorē ac lancinationē in apertū trahit, ut aut per uomitū reijciat quod noxiū est, aut omnino per affectiōis manifestationē, cognitu facilis modus curationis fiat, Sic nimirū etiam occultare peccatū, est simul construere ægrotanti mortem. Stimulus enim, inquit, mortis peccatū. Meliores aūt sunt reprehēsiones cum dicēdi fiducia, ita ut amicitia occultetur. Neq; igitur alius alij occultet, ut ne fratricida pro fratris amatore euadat, neq; ipse sibijpsi. Qui enim nō sanat, inquit, seipsum in operibus suis, frater est eius qui seipsum perdit.

Eccls 25

Rom. 5

Pro. 18

Quæstio XLVII

De his qui non suscipiunt ea quæ à præfecto expressa sunt.

Responsio.

AT uero eum qui nō admittit ea quę à pręfecto trāsacta sunt, oportet manifeste priuatim ipsi cōtradicere, si quam habuerit rationē ualidam iuxta sententiā scriptura-

rum, aut silentio sibi ipsi imperato id quod constitutū est facere. Si uero ipse erubuerit, a-
lijs quibusdā mediatorib. ad hoc utatur: ut si quidē præter scripturam fuerit constitutio,
eximat & ipse seipsum & fratres illæsos. Si uero ostensa fuerit secundū conuenientē ra-
tionem facta, & seipsum à uana ac periculosa disceptatiōe liberauerit: Qui enim hæsitat,
Rom. 14 inquit, si ederit, condemnatus est, quia nō ex fide: & simplicioribus nullum inobedietiæ
Mat. 18 lapsum induxerit. Expedit enim, inquit dn̄s, ut suspendatur mola asinaria in collo eius,
& demergatur in mare, magis q̄ ut unum offendat de pusillis istis. Si uero aliqui perseue-
rauerint in inobedientia, occulte quidē reprehendentes, mœrorem uero non publican-
tes: uelut disceptationis in fraternitate autores, & certitudinem mandatorum concuti-
Prou. 22 entes, & inobedientiæ ac rebellandi magistri, è fraternitate eijciātur. Eijce enim, inquit,
1. Cor. 5 pestem ex concilio, & exibit cum ipsa contentio. Et rursus: Expellite prauum à uobis ip-
sis, nam modicum fermentum totam massam fermentat.

Quæstio XLVIII

Quod non oportet curiosum esse de dispensatione ac gubernatione præfe
cti, uerum proprio operi intentum esse.

Responsio.

Quo uero nō facile in eiusmodi hæsitationis affectū, ad suipsius ac aliorū detrimen-
tum, quis incidat: illud inuniuersum in fraternitate obseruandū est, ut nullus ab ini
tio præfecti dispēsationes curiose inuestiget, neq; ea quæ fiunt perscrutetur, exceptis his
qui & gradu & prudentia præfecto uiciniores sunt, quos etiam ad consilium ac conside-
rationem de rebus cōmunib. necessario adhibebit, persuasus ab admonitione eius qui
Pro. 13 dixit: Cum consilio omnia facito. Si enim animarū nostrarū gubernationem ipsi cōmisi-
mus, uelut deo rationem daturo, absurdissimum penitus est de uilissimis fidem ei nō ha-
bere, & absurdis suspicionibus contra fratrem, tum ipsum repleri, tum alijs earundem oc
casionem præbere. Quapropter ut ne hoc contingat, unusquisq; ad quod uocatus est, in
hoc maneat, & curandis his quæ ad se pertinēt seipsum totū tradens, alienas dispensatio
nes ne sollicite inuestiget, sanctos domini apostolos imitans, inter quos etiamsi res ipsa
Ioan. 4 Samaritanę mulierculæ suspicionem inducere posset: tamē nemo, inquit, dixit, quid quę
ris, aut quid loqueris cum ipsa.

Quæstio XLIX

De controuersiam patientibus in fraternitate.

Responsio.

Ceterū de cōtrouersis in fraternitate, quū discordes aliqui fuerint de re aliqua, non
oportet cōtentiose inter se colluctari, sed potentiorib. iudiciū reseruare. Quo uero
neq; ordo cōfundatur omnibus interrogantib. & semper, neq; occasio garriendi ac nu
gandi fiat, unum aliquem esse oportet approbatū ut potens sit, aut ad cōmunē considera
tionē fraternitati proponere ea de quib. aliqui ambigunt, aut ad præfectū referre. Hoc
enim modo cōgruentior & cū maiore scientia consideratio quæsitorū fiet. Si enim in u-
naquaq; re scientia ac experiētia opus est, quanto magis in talibus? Et si instrumētorum
usum nullus cōmiserit inexpertis, multo magis sermonū tractationē peritis concedere
oportet: qui & locum & tempus, & modum interrogandi, cognoscere potentes erunt,
& citra contentionē ac prudenter se opponentes, & sapienter audientes, diligenter con
seruare quæsitorum solutiones, ad communitatis ædificationem.

Quæstio L

Quomodo oportet increpare præfectum.

Responsio.

Sed & increpationes nō affectibus cōcitatus præfectus his qui peccauerunt, adhibe-
at: nam cū indignatione & ira redarguere fratrē, nō est illum à peccato liberare, sed
1. Tim. 6 seipsum delictis implicare. Quapropter, inquit, in mansuetudine erudiendo eos qui ad-
uersant̄: ita ut neq; ob ea propter quæ ipse cōteptus fuit, uehemēs sit, neq; ob ea propter
quæ aliū cōtemni uiderit, benignitatē erga eum qui deliquit, nō ostendat. Imò etiā tunc
magis ipsum peccatū ægreferat. Sic em̄ & proprij amoris suspicionē effugiet, & declara-
bit se non eum qui peccauit odio habere, sed ipsum peccatū auersari, per dissidium suum
aduersus alterum. Si uero indignationis dissidiū fecerit, non id quod dictum est, sed con
trarium

trarium: declarat se non propter deum, neq; propter peccantis periculum, sed ob suipsius gloriæ ac dignitatis studium indignari. Oportet enim æmulationem quidem eius qui pro gloria dei ignominia affectus est, in mandati transgressione ostendendo, uerum fraterni amoris misericordiam pro salute fratris ob peccatum periclitantis habendo, (quia anima peccans ipsa moritur in omni peccato) uelut contra peccatū cōmoueri, & per uehementiam ultionis, affectus feruorem ostendere.

Quæstio L I

Quomodo oportet corrigere delictum eius qui peccauit.

Responsio.

SEd & correctiones iuxta medicinæ rationē uitiosis adhibeat, nō irascens debilibus, sed pugnās aduersus morbū: & ex aduerso quidē instans affectibus, per ærumnosiorem uero uitæ ductū, si opus fuerit, animæ morbū sanans: uelut uerbi gratia, uanā gloriā per augmentū studiorū humilitatis: uaniloquentiā per silentium: somnū immodicū per uigilias in orationibus: segniciem corporis per labores: esum indecorū per famem: murmurationē per separationē, ut neq; cum ipso aliquis frater operari uelit, neq; ipsius opus alijs ammiscere, uelut prædictū est: præterq; si per pœnitentiā citra pudorem fieniem ab affectu liberatus apparuerit: & tunc quidem opera in murmuratione facta assumantur, ita tamen ut neq; sic ad ministeriū usus fratrum, sed ad alium usum conuertantur. Et horum ratio antea sufficienter demonstrata est.

QVAESTIO LII

Quo affectu pœnas sufferre oporteat.

Responsio.

QVemadmodū aūt diximus præfectū oportere citra affectuū concitationē medelas debilibus adhibere, Sic rursus oportet eos qui curant, nō ad inimicitiam suscipere pœnas, neq; tyrannidē putare curā quæ ex misericordia ad animæ salutē adhibet. Turpe est enim eos qui corporibus ęgrotant tantū medicis confidere, ut siue secent, siue urant, & amaris medicamentis medeantur, benefactores reputent. Nos aūt erga animarū nostrarū curatores, quū per ęrumnosę uitæ ductū salutē nobis efficiunt, non eundē affectū habere: quū Apostolus dicat, Et quis est qui me exhilarat, nisi qui cōtristatus est ex me? 2. Cor. 7
Et rursus, Ecce enim hoc ipsum quod secundū deum contristati uos estis, quantū studium in uobis operatū est. Quare ad finem respectu facto, benefactorem conuenit iudicare eum qui mœrorem secundum deum nobis inducit.

Quæstio LIII

Quomodo artium doctores corrigent pueros peccantes.

Responsio

OPortet aūt & eos qui artes docent, coram seipsis reprehendere peccatū, & corrigere errores, quos in ipsam artem cōmittunt hi qui discunt. Quæcunq; uero peccata morum peruersitatē declarant, uelut sunt inobedientiæ & contradictiones, & segnicies circa opera, aut uaniloquentia, aut mendaciū, aut aliud quid eiuscemodi pijs interdictū, ad cōmunis bonæ disciplinæ inspectorē producere oportet ac redarguere, ut ab ipso & mensura & modus sanationis peccatorū excogitetur. Si enim animæ medela est increpatio, non cuiuslibet est increpare, sicut neq; mederi: præterquam si ipse præfectus cum multa probatione alicui id facere permiserit.

Quæstio LIIII

Quod oportet præfectos fraternitatis res ad seipsos pertinentes mutuo inter se conferre.

Responsio.

BOnum est aliquando etiā conciliū, iuxta aliqua statuta tēpora ac loca, fieri eorū qui fraternitatibus sunt præfecti. In quibus & negocia præter rationem occurrentia, & mores ægre tractabiles, & quō singula disposuerint, inter se mutuo cōferent, ut & quod per errorem forte ab aliquo factum est, multorū iudicio fideliter reueletur, & id quod rectè factum est, plurium testimonio confirmetur.

Quæstio LV

An medicina uti iuxta scopum sit pietatis.

Responsio.

QVemadmodum singulæ artes in auxilium nobis ob naturæ debilitatem à deo donatæ sunt: Velut agricultura, quum non sufficerent ea quæ sponte ex terra nascuntur ad necessitates nostras mitigandas. Textoria uero, quum necessarius esset tegumentorum usus,& ad honestatem,& ad aeris detrimenta. Et similiter ædificatoria: Sic etiam medicina. Nam quum corpus nostrum affectibus expositum, uarijs detrimentis forinsecus allabentibus,& intrinsecus ab alimentis fientibus subiaceat,& redundantijs ac defectibus affligatur, Ars medica ad formam medelæ animæ, superflui depositionem,& deficientis appositionem suggerens, à gubernāte totam uitam nostram deo cōcessa est. Quemadmodū enim si essemus in paradiso uoluptatis, nihil sane industria et labore agriculturæ indiguissemus, Sic etiam si citra affectiones essemus, iuxta beneficiū in opificio ante lapsum, nulla sane re ex medicina ad solatium opus haberemus. At queādmodum
Gen. 3 postquam expulsi sumus ad hunc locum,& audiuimus illud, In sudore uultus tui comedes panem tuum: per longam experientiam & labores circa terram, agriculturæ artem constituimus, in solatium afflictionum ex maledictione, deo nobis intelligentiā ac comprehensionē huius artis largiente. Sic etiā postq̄ iussi sumus in terrā rursus reuerti à qua accepti sumus,& ex dolorosa carne cōpacti sumus, quæ in corruptionē damnata est ob peccatum,& propterea his affectionibus subiecta est, exhibitū est nobis etiam ex medicina auxilium quod ægrotantibus aliquantulum saltem exhibetur. Non enim sua sponte ex terra germinauerunt herbæ, quæ ad singulas affectiones cōmodæ existunt, sed ex uoluntate nimirum opificis ad utilitatis nostræ scopum productæ sunt. Itaq; natura radicum,& florum & foliorū & fructuū & succorum,& eorū quæ ex metallis aut ex mari ad carnis utilitatem cōmoda esse inuenta sunt, similis est inuentioni eorum quæ eduntur ac bibuntur. At uero quod superflue ac curiose excogitatum est, et multas occupationes inducit,& omnem nostram uitam ad carnis curam uelut conuertit, reprobandum est Christianis,& studendum ut sic arte utamur, si quando opus fuerit, ut non in ipsa omnē causam sanitatis aut morborum ponamus. Sed ut ad gloriam dei,& formam medelæ animarum, usum rerum ab ipsa assumamus. Si uero auxilijs ex medicina destituti sumus, ut non omnem spem ad molestias ac afflictiones mitigādas, in hac arte habeamus, sed sciamus, quòd aut non sinet nos tentari ultra quàm sufferre possumus, Aut quemadmodum tunc dn̄s, aliquando lutum faciens illeuit,& in Siloam lauari iussit, aliquando uero uoluntate
Mat. 8 sola contentus fuit, dicens: Volo, sis mundus: Quosdam autem & in malis decertare dimisit, probatiores ipsos per experiētiam efficiens: Sic etiam nostro tempore, aliquando inuisibiliter ex incōspicuo attingens, ubi hoc animis nostris cōducibile iudicauerit, Aliquando etiam materialibus auxilijs uti in affectionibus nostris nos uolens, uoluntatem suam nobis declarat, per medelæ dilationem, perseuerantem beneficij memoriam inducens: aut etiam formam quandam ad curam animæ, uelut dixi, exhibens. Quemadmodū enim in carne, tum alieni depositio, tum deficientis appositio, necessaria est: Sic etiam in anima nostra remouere alienum,& assumere quod secundum naturā est, conuenit. Nam deus fecit hominē rectū,& condidit nos ad bona opera, ut in ipsis ambulemus. Et quemadmodum illic sectionum & ustionum & amarorum medicamentorū assumptionē pro corporis medela toleramus. Sic etiam hic, sectiones sermonis reprehensorij,& amaritudines increpationū, propter animæ medelas admittere oportet, id quod ineruditis pro-
Hier. 8 pheticus sermo exprobrans dicit: Num resina non est in Galaad? aut medicus non est illic? Cur non accessit sanatio filiæ populi mei? Quin & in diuturnis affectionibus, per longum tempus & dolorosa auxilia simulq; uaria, expectare sanationem, signum est debere nos etiam animæ peccata, per sedulas preces,& diuturnā pœnitentiā & laboriosum certamen, quod uerbi doctrina abunde nobis ad sanationē suggerit, corrigere. Non igitur quia aliqui arte medica nō probe utunt̄, fugienda nobis est omnis ab ipsa utilitas. Neq; enim quia arte culinaria ad excogitandas delicias proterui circa uoluptatis studiū utuntur, aut in parandis panibus, aut in textura, necessitatū terminū excedunt: iam nos om̄es simul artes reprobare oportet. Imò uice uersa ex recto ipsorum usu id quod ab illis corruptum est coarguere. Sic etiā in medicina, beneficiū à deo datum, per malum usum criminari non consentaneū est rationi. Nam & in medicorum manibus sanitatis suæ spem habere

bere,bestiale est,id quod aliquos miseros facere uidemus,qui etiã seruatores ipsos ap-
pellare nõ recusant:Et omnino ab utilitate ipsius diffugere, cõtentiosum est. Sed quẽ-
admodum Ezechias massam ficuum nõ primam sanitatis causam dicebat,neq; ipsi cau Esa. 38
sam sanationis acceptã referebat,uerum gratiarumactionẽ etiam ob ficuum adeptionẽ
gloriæ dei deferebat:Sic & nos ubi à deo bene & prudenter uitam nostrã gubernante
plagas accipimus,primũ quidem ab ipso petimus cognitionẽ rationis,ob quam flagel-
la immittit,Deinde à doloribus liberationẽ,in ijsdemq; patientiã, ut unà cum tentatio-
ne exhibeat etiam euentum,quo possimus sufferre. Datam autẽ nobis sanationis gra-
tiam,aut per uinũ & oleum,uelut in eo qui incidit in latrones:aut per ficus, uelut in E- Luc. 10
zechia:cũ gratiarum actione suscipimus,& nihil differre putamus, siue ex inconspicuo
nobis curatio dei cõtingat,siue ex aliquo corporali,quę corporalia sæpe efficacius nos
ad intelligendũ domini beneficiũ ducunt.Sæpe uero etiã ad castigationem in morbos
collapsi,partem castigationis etiã ęrumnosam curationẽ sufferre cõdemnati sumus.Ne
que igitur sectiones,neq; ustiones,neq; per acria ac molesta pharmaca dolores,neq; in
edias,neq; exactam diætæ ac uictus mensuram, neq; corrumpentium abstinentiam re-
cusare recta ratio nobis indicit,si seruetur, inquàm, scopus utilitatis animæ, quæ uelut
in exempli ratione ad suam ipsius curã eruditur. Periculũ est autẽ nõ uulgare, ne mens
ad supinitatẽ ac abalienationẽ delabatur,uelut omnis affectio auxilijs ex medicina o-
pus habeat.Nõ em̃ omnes ægritudines naturæ sunt,neq; ex neglecto uictu aut alijs qui
busdam principijs nobis accedunt,ad quas sanè aliquando medicinã cõmodam esse ui
demus.Sæpe em̃ & flagella peccatorũ sunt ægritudines ad cõuersionem inducta . quẽ
enim,inquit,diligit dñs,castigat.Et,ideo inter uos multi debiles & infirmi,& dormiunt Heb. 12
multi.Si em̃ nosipsos dijudicaremus,nõ utiq; dijudicaremur . At dum iudicamur à do- 1. Cor. 11
mino,castigamur,ne cũ mundo cõdemnemur.Tales igitur quiescere ac dimittere opor
tet studia medica,& sustinere quæ inducũtur,ubi nostra ipsorũ delicta cognouerimus,
iuxta eum qui dixit,Iram domini sufferam,quia ipsi peccaui:& ostẽdere emendationẽ, Mich. 7
per hoc quod faciunt fructus pœnitentia dignos, & meminisse domini qui dixit , Ecce
sanus factus es,noli amplius peccare,ut ne peius tibi fiat.Fiunt autẽ aliquãdo ægritudi Ioan. 5
nes etiam ad praui aduersarij nostri petitionẽ,benigno hominũ amatore dño,uelut ma
gnum pugilẽ cum ipso in certamen cõmittente,& iactantiam ipsius per supremã seruo
rum suorum tolerantiã destruẽte.Id quod in Iob factũ esse didicimus. Aut etiã in exem Iob 1
plum eorũ qui malorũ intolerantes sunt, inducunt à deo qui possunt usq; ad mortẽ,in
ferendis malis patientiã ostendere,uelut Lazarus , qui quũ talibus ulceribus scateret, Luc. 16
nusq; tamen de ipso scriptũ est,quod aut petiuerit quid à proximo, aut ob præsentẽ sta-
tũ morosam displicentiã declararit.Quapropter etiã assequutus est requiẽ in sinu Ab-
raæ,uelut qui accepisset mala in uita sua.Reperimus porrò etiam aliã causam morborũ
sanctis cõtingentem,uelut in Apostolo. Vt ne em̃ uideretur humanæ naturæ terminũ
transgredi,& ne quis ipsum reputaret aliquid eximiũ præ alijs in corporis structura ha- Act. 4
bere,quẽadmodũ Lycaones dum coronas & tauros ei adducũt,ad humanæ naturæ de
clarationẽ perpetuò cũ ægritudine cõflictabatur.Quod nam igitur lucrũ talibus à me-
dicina cõtingat? & nõ potius periculũ,dum abalienãtur à recta ratione ad corporis cu
rationem? At uero qui ex praua diæta infirmitatẽ sibijpsis cõgregauerunt, his uelut for
ma quadam & effigie utendũ est corporis curatione,ad animæ curã , uelut prius dictũ
est.Nam abstinentia ab his quæ nociua sunt,secundũ medicam rationem etiam nobis
utilis est.Item electio utilium,& obseruatio præceptorũ.Sed & ipsa carnis ab infirmita
te ad habitudinem bonam transmutatio, solatio sit nobis ut ne de anima desperemus,
tanquam nõ possit ex peccatis ad propriam rursus integritatem per pœnitentiam redi-
re.Neq; igitur fugienda est omnino ars,neq; in ipsa omnes spes ponere consentaneum
est.Sed quemadmodum utimur quidem agricultura,petimus autem à deo fructus : Et
gubernatori gubernaculum cõmittimus,deum uero rogamus ut ex pelago seruemur.
Sic & medicum inducentes, ubi ratio permittit , à spe ad ipsum non discedimus . Mihi
uero & ad continentiam non parum conferre ars uidetur . Video enim quod & uolu-
ptates amputat, & satietatem criminatur,& uictus uarietatem,& curiosum condimen-
torum studium uelut incommodum ablegat . Et in summa, inopiam sanitatis matrem

uocat. Quare & secundum hoc, non inutile fuerit nobis consilium ab ipsa. Siue igitur utimur aliquando medicinæ præceptis, siue reprobamus iuxta aliquam ex relatis rationibus, scopus complacentiæ erga deum seruetur, & utilitas animæ curetur, & præceptum Apostoli compleatur, qui dixit: Siue igitur editis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia ad gloriam dei facite. 1.Cor.10

D. BASILII MAGNI, QVAESTIONES COMPENDIO explicatæ. Iano Cornario medico physico interprete.

Benignus deus qui docet hominem cognitionem, his quidem quibus docendi donum commissum est, præcipit per Apostolum ut perseuerent in doctrina: eos uero qui opus habent ex diuinis dogmatibus ædificatione, per Mosen admonet dicens: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: seniores tuos, & dicent tibi. Quapropter necesse est nos quibus ministerium docendi uerbi commissum est, ex omni occasione promptos esse ad animarum perfectionem: & alia quidem in communi apud totam ecclesiam contestari. In alijs uero priuatim exhibere unicuiqꝫ nosipsos, ut liceat illis nos accedere ac interrogare, tum ea quæ ad fidei sanitatem, tum quæ ad conuersationis secundum euangelium domini nostri Iesu Christi ueritatem pertinent, ex quibus ambobus dei homo constanter perficitur. Vos autem nihil citra fructum, nihil ociosum ac neglectum uobisipsis prætermittere, sed ad ea quæ in communi discitis, etiam priuatim de conducentibus interrogare, & omne uitæ ocium ad utilitatem disponere. Si igitur ad hoc congregauit nos deus, & multa ab externis tumultib. est quies, neqꝫ ad aliud quid agendum conuertamur, neqꝫ somno rursus corpora tradamus, sed in solicitudine & rebus necessarijs expendendis, residuam noctis partem transigamus, explentes id quod dictum est à beato Dauide, nempe, In lege domini meditabitur die ac nocte. 1.Tim.1 Deut.32 Psal.1

Quæstionum compendiò explicatarum capita.

An liceat aut expediat alicui, ut sibijpsi permittat facere aut dicere quæ bona putat, citra testimonium diuinarum scripturarum. I
Qualem professionem inter se mutuò exigere oportet eos qui simul secundum deum uiuere uolunt. II
Peccantem quomodo conuertemus, aut non conuertentem se quomodo habere oportet. III
Si quis etiam in minimis peccatis coarctet ac urgeat fratres, dicendo quod pœnitentiam agere debent, nunquid & ipse immisericors est, & charitatem dissoluit. IIII
Quomodo debet quis pœnitentiam agere ob singula peccata. V
Qui uerbis confitetur se pœnitere, peccatum uero non corrigit, qualis est. VI
Quod sit iudicium eorum qui defendunt peccantes. VII
Legitime pœnitentem quomodo suscipere oportet. VIII
Quomodo erga peccantem citra pœnitentiam afficiamur. IX
Anima multis peccatis grauata, cum qualibus lachrymis qualiqꝫ timore à peccatis recedere debet. X
Quomodo quis acquirat odium erga peccata. XI
Quomodo certificetur anima, quod deus dimiserit ipsi peccata. XII
An oporteat eum qui post baptisma peccauit, de salute desperare, ubi in multitudine uitiorum inuentus est. XIII
Ex quibus fructibus probari debet uera pœnitentia. XIIII
Quid sit hoc, Quoties peccarit in me frater meus, & remittam ipsi. XV
Cur aliquando anima etiam id studio non habens, sua sponte ferè illapso dolore compungitur: aliquando uero ita doloris expers est, ut etiam dum cogitur, compungi non possit. XVI
Si quis in animo de edendo cogitet, deinde condemnet seipsum, an etiam hic uelut solicitus accusabitur. XVII
An oporteat ei qui deliquit in fraternitate aliquando, curam committere post multam exercitationem, & si oportet, qualem eam tandem. XVIII

Si quis

Si quis suspectus sit de peccato, in conspicuo autē hoc nō faciat, an oporteat ipsum observare, quo inueniatur id quod suspectum est. XIX
An oporteat compertum ac tentatum in peccatis, fugere societatem illorum qui aliter sentiunt, aut etiam aduersus male uiuentes disceptare. XX
Vnde sint animi à deo abalienationes & uariæ cogitationes, & quō ipsas corrigamus. (XXI
Vnde nocturnæ imaginationes indecoræ illæ fiant. XXII
Ex quibus uerbis uaniloquentia iudicatur. XXIII
Quid est conuicium. XXIIII
Quid est detractio. XXV
Qui detrahit fratri, aut detrahentem audit & tolerat, qua re dignus sit. XXVI
Si quis præfecto detrahat, quomodo ipsi attendemus. XXVII
De eo qui audaciore uoce & uerbis temerarijs respondet. XXVIII
Quomodo quis possit non irasci. XXIX
Quomodo excindamus affectum malæ concupiscentiæ. XXX
An omnino ridere non liceat. XXXI
Intempestiua & immodica dormitatio unde sit, & quō ipsam deponamus. XXXII
Quomodo deprehenditur studiosus ut hominibus complaceat. XXXIII
Quomodo fugiat quis uitium complacendi hominibus. XXXIIII
Quomodo cognoscitur arrogans, & quomodo curatur. XXXV
An oporteat honorem quærere. XXXVI
Quomodo piger ad mandatum, studium ac diligentiam recuperare possit. XXXVII
Si præcipiatur aliquid fratri, & contradicat, postea uerò à seipso abeat. XXXVIII
Si quis obediens murmuret. XXXIX
Si frater fratrem offendat, quomodo debeat corrigi. XL
Si non sustineat se purgare. XLI
Si se purget qui offendit, & offensus reconciliari nolit. XLII
Quomodo quis attendere debet expergefacienti ad orationem. XLIII
Si expergefactus tristetur aut etiam irascatur, qua re dignus sit. XLIIII
De negligente cognitionem uoluntatum dei, ut ne amplius puniatur, uelut qui nouit & non fecit. XLV
Qui tolerat alterum ad faciendum peccatum, an reus sit peccati. XLVI
An oporteat quibusdam peccantibus silere. XLVII
Auaricia quatenus damnatur. XLVIII
Quid est perperam agere. XLIX
Si quis preciosiores uestes repudiet, uilem autem siue uestem siue calceum uelit ut ipsi decorus sit, an peccet, aut quali morbo ægrotet. L
Quid est Raccha. LI
Quis sit uanæ gloriæ appetens, & quis complacendi hominibus studiosus. LII
Quid sit inquinamentum carnis, & quid inquinamentum spiritus, & quomodo ab ipsis puri simus. Aut quid sanctificatio, & quomodo ipsam adipiscamur. LIII
Quid est amor sui, & quomodo notum reddit seipsum amans. LIIII
Quæ sit differentia amarulentiæ, & indignationis, & iræ, & irritationis. LV
Quis est qui alta sapit, & quis superbus, & quis arrogans, item quis fastuosus, & quis inflatus. LVI
Si quis defectum incorrigibilē habeat, & frequentius condemnatus lædatur, an conferat ipsi magis permittere. LVII
An qui de industria mentitus est, solum iudicetur, aut etiam qui per ignorātiam aliquid absolute citra ueritatem loquutus est. LVIII
Si quis cogitauerit solū aliquid facere, & nō fecerit, an & hic uelut mēdax iudicet. LIX
De eo qui proterue decreuit aliquid facere displicens deo. LX
Si quis neq; operari potest, neq; psalmos discere uoluerit. LXI
Quid fecerit quis, ut uelut qui talentum occultauit condemnetur. LXII
Quid fecerit quis, ut uelut qui contra postremos murmurarunt condemnetur. LXIII
Quid est scandalum præbere, & quomodo ipsum uitabimus. LXIIII

Quomodo ueritatem in iniustitia quis continet. LXV
Quid est lis,& quid contentio. LXVI
Quid est immundicia,& quid petulantia. LXVII
Quid proprium indignationis,& quid proprium honestæ indignationis. LXVIII
De eo qui neq; minus reliquis edit,neq; corpus proiectum habet,& tamen de impotentia ad operandum conqueritur. LXIX
Abutentem uestibus aut calciamentis quomodo tractare oportet. LXX
Sunt quidam qui iucunditatem eduliorum præ copia expetunt. Alij uerò qui copiam magis quàm iucunditatem ob satietatem amplectuntur. Quomodo igitur utrosque perfectos facere oporteat. LXXI
De eo qui irreuerenter circa cibos assumendos diuersatur,& largius se cibo aut potu explet. LXXII
De eo qui nō desiderio corrigendi fratrem,redarguit peccantem,sed affectu iustificandi seipsum. LXXIII
De his qui recedunt à fraternitate,& uitam solitariam malunt. LXXIIII
An omnis peccati,siue in mente,siue in sermone,siue in actione,satanam autorem esse, dicere oportet. LXXV
An oporteat utilitatis uidelicet alicuius gratia mentiri. LXXVI
Quid est dolus,& quid malignitas. LXXVII
Inuentores malorum qui sint. LXXVIII
Si quis assidue percipiat,quòd dure tractet fratrem,quomodo corrigetur. LXXIX
Quomodo contingat,ut ueluti deficiant mēti cogitationes bonæ,& sollicitudines deo complacentes. LXXX
An oporteat æqualiter increpare pios ac indifferentes. LXXXI
Si contigerit aniculam peccare, ac idem cum iuuencula delictum committere, num eidem pœnæ subiacet. LXXXII
Si quis multa rectè faciens,in uno delinquat,quomodo ipsum tractabimus. LXXXIII
De eo qui mores tumultuosos ac turbatorios habet. LXXXIIII
An conueniat proprium quid habere in fraternitate. LXXXV
Si dicat quis,neq; accipio à fraternitate,neq; do,sed meis contentus sum, quid oporteat erga talem obseruare. LXXXVI
An liceat unicuiq; ueterem suam uestem dare cui uelit pro mandato. LXXXVII
Quid est cura temporalis. LXXXVIII
Quia scriptum est,precium redemptionis animæ uiri sunt propriæ ipsius diuitiæ:nobis autem hoc non procedit,quid faciemus. LXXXIX
An liceat nocturnam uestem habere,siue ex pilis factam,siue aliam. XC
Si frater propriū nihil habens,rogatus fuerit ab aliquo ut det uestem quam gestat,quid facere debeat,maxime si nudus fuerit qui petit. XCI
Cum dñs præcipiat uendere possessiones,quid intelligere oportet,& hoc facere. XCII
Eum qui semel bona sua repudiauit, & proprium nihil habere professus est, qua mente uti oportet rebus ad uitam necessarijs,uelut ueste & cibo. XCIII
De eo qui tributa reliquit,& fraternitatem accessit. XCIIII
An expediat his qui recens accesserunt,statim diuinas scripturas ediscere. XCV
An omni uolenti permittere oportet ut literas discat,aut lectionibus attendat. XCVI
Si dicat quis,uolo à uobis ad modicum tempus utilitatem capere, an oporteat ipsum suscipere. XCVII
Quali animo ac prudentia præditus esse debeat præfectus in his quæ præcipit aut constituit. XCVIII
Quo affectu increpantem increpare oportet. XCIX
Extrinsecus aduenientes ac petentes quomodo dimittemus. C
De dispensatore & mendicis ac petentibus. CI
De egrediente à fraternitate quacunq; ratione. CII
Si cōtingat etiā ipsum seniorē in aliquibus labi,an ipsum reprehendi oporteat. CIII
Quomodo fratribus curas committere oportet. CIIII

An

An oporteat accedentes ad fraternitatem, statim artes discere. CV
Qualibus pœnis in fraternitate uti oportet CVI
De hoc qui dicit se cupidum esse conuictus cum fratribus. CVII
An oporteat præfectum loqui cum sorore aliqua, citra pręfectæ præsentiam, de his quę ad ædificationem fidei pertinent. CVIII
An oporteat præfectum cum præfecta frequenter colloqui. CIX
An oporteat confitente sorore seniori, adesse etiam seniorem ipsam. CX
An ubi senior quid fieri præcepit inter sorores, citra consensum senioris, siue præfectæ: meritò indignetur ipsa senior. CXI
An si quis ad uitam secundum deum accedat, par est ut præfectus citra consensum fratrum talem suscipiat. CXII
An possit is cui animarum cura concredita est, seruare hoc, Nisi conuersi fueritis, & facti uelut pueri. CXIII
An oporteat omni & cuiq; præcipienti obedire. CXIIII
Quando mutua obedientia uti oportet. CXV
Quatenus uti oportet. CXVI
Qui non perfectus est in quotidianis ad propositū mandatum pręceptis, & artem discere uult, quo morbo ægrotet, & an oporteat ipsum tolerare. CXVII
Qui primus est ad mandatum, & operatur nō quod præcipitur, sed quod ipse uult, qualem mercedem ferat. CXVIII
An unicuiq; liceat reijcere datum opus, & aliud petere. CXIX
An oporteat aliquò abire ci ra præfecti commonefactionem. CXX
An liceat grauiora opera reprobare. CXXI
Si quis pœna non accipiendæ benedictionis affectus, dicat: Si non accepero benedictionem non edo, an oporteat ipsum tolerare. CXXII
Si quis tristetur, quòd nō permittatur facere id quod cōmode facere nō potest, an oporteat ipsum tolerare. CXXIII
An oporteat eum qui alicubi fortuitò in hęreticos aut Græcos incidit, cibum cum ipsis capere, aut ipsos salutare. CXXIIII
An eum cui datum est opus, & facit quid citra commonefactionem, pręter id quod ipsi præceptum est, opus ipsum habere oportet. CXXV
Quomodo quis non superetur à uoluptate eduliorum. CXXVI
Dicunt quidam, impossibile esse, hominem non irasci. CXXVII
Volenti abstinentiam supra uires exercere, ita ut etiam ad propositum mandatum impediatur, an concedere oporteat. CXXVIII
De eo qui multum ieiunat, & in assumptione cibum tolerare non potest. CXXIX
Quomodo ieiunare oporteat, ubi ieiunio opus fuerit. CXXX
Qui non particeps fit eduliorum quæ fratres edunt, sed aliud requirit, an recte faciat. CXXXI
Qui dicit, nocet mihi hoc, & tristitia affligitur, si aliud non datum fuerit. CXXXII
Si quis murmuret propter cibum. CXXXIII
Si quis iratus accipere recuset necessaria. CXXXIIII
An oporteat ægrotantem ipsum amplius quid consuetis requirere. CXXXV
An necessarium sit omnes hora prandij congregari, & eum qui relictus est & post prandium uenit, quomodo tractemus. CXXXVI
An bonum sit aliquem decernere, ad tantum si ita cōtigat tempus abstinere ab aliquo cibo aut potu. CXXXVII
An oporteat in fraternitate aliquem plus alijs ieiunare. CXXXVIII
Si ieiunium augeatur, imbecilliores euadimus ad opus, Quid igitur magis facto opus est, impedire opus ob ieiunium, aut negligere ieiunium propter opus. CXXXIX
Si quis non continens sit circa nociua edulia, sed immodice ingerens in afflictionē delabatur, an ipsius curationem facere oporteat. CXL
An oporteat peregrinos reperiri in officinis. CXLI
An oporteat artifices assumere ad aliquod opus, citra consensum præfecti. CXLII

Quomodo

itatis gratia cum talibus conuersari. CLXXXIII
Quomodo possit quis & quum adhortatur, & quum reprehendit, non solum conari ut scientifice loquatur, sed etiam affectionem debitam conseruare, & erga deum, & erga illos ad quos uerba facit. CLXXXIIII
Si quis in dissertatione audientes coaffici uidens gaudeat, quomodo cognoscet seipsum, an affectu bono gaudeat, aut quodam affectu proprio. CLXXXV
Pro qualibus amicis animam ponere debemus. CLXXXVI
An à cognatis secundum carnem unumquenque quid suscipere oportet. CLXXXVII
Quomodo uideamus eos qui olim nobis cohabitarunt, aut cognatos accedentes. CLXXXVIII
Si ijdem inuitarint nos, ad propria ducere uolentes. CLXXXIX
An oporteat misereri cognatorũ secundum carnem, ita ut salutem ipsorum concupiscamus. CXC
Quis est mansuetus. CXCI
Quæ est tristicia secundum deum, & quæ sit mundi tristicia. CXCII
Quale est gaudium in Christo. CXCIII
Qualem uictum susceperimus, ut beatitudine digni fiamus. CXCIIII
Quomodo omnia ad gloriam dei quis facit. CXCV
Quomodo edit quis ac bibit ad gloriam dei. CXCVI
Quomodo facit dextera, ut ne cognoscat sinistra. CXCVII
Quid est humilitas, & quomodo ipsam acquiramus. CXCVIII
Quomodo quis promptus fiat etiã ad pericula pro mandato dñi subeunda. CXCIX
Qui antea in opere dei defatigati sunt, quomodo recens accedentes iuuare possint. CC
Quomodo assequatur quis in oratione intentionem. CCI
An possibile sit obtinere in omnibus & semper intentionem. CCII
Vtrum recte factorũ secundũ mãdatum domini una mensura in omnibus est, aut alius ampliorem habet, alius minorem. CCIII
Quomodo dignus fiat quis spiritus sancti particeps fieri. CCIIII
Qui sunt pauperes spiritu. CCV
Quũ dñs præcipiat ut ne soliciti simus, quid edamus, aut quid bibamus, aut quid induamus: quatenus tendit mandatum, & quomodo perficiatur. CCVI
Qua ratione operari oportet. CCVII
Au ftonum sit in totum silentium exercere. CCVIII
Quomodo possimus timere iudicia dei. CCIX
Qui sit qui ab Apostolo traditus est amictus honestus. CCX
Quæ est mensura dilectionis erga deum. CCXI
Quomodo acquiratur dilectio erga deum. CCXII
Quæ sunt signa dilectionis erga deum. CCXIII
Benignitas & bonitas in quantum inter se differunt. CCXIIII
Quis est pacificus ille qui à domino beatus prædicatur. CCXV
In qua re conuerti oportet, ac fieri uelut pueros. CCXVI
Quomodo suscipiamus regnum dei uelut puer. CCXVII
Qualem prudentiam à deo petere debemus. CCXVIII
Si beneficiũ ab aliquo acceperimus, quõ possimus & dño debitam gratiarũ actionẽ puram ac integram reddere, & erga benefactorem perite explere. CCXIX
An omnibus uolentibus conuenire sorores, permittere id oportet. CCXX
Quum dominus doceat orare ut ne incidamus in tentationẽ, an oporteat orare ne incidamus in dolores corporales. CCXXI
Quis est uniuscuiusque nostrum aduersarius, & quomodo erga ipsum beneuoli erimus. CCXXII
Qui ob aliquam placentem deo rationem ieiunare uult, ubi ut non uult hominibus uideatur, quid faciet. CCXXIII
An etiam nunc alij à prima hora operãtur, alij ab undecima, & qui sint hi. CCXXIIII
Quũ dominus dicat, ubi duo aut tres fuerint cõgregati in nomine meo, illic sum in me

 dio

dio ipsorum, quomodo hoc digni fieri possimus. CCXXV
Quum Apostolus dicat, dum obiurgamur benedicimus, dum cōuicijs impetimur, consolamur, quomodo debet benedicere is qui obiurgat, aut quid cōsolari, is qui blasphemijs ac conuicijs impetitur. CCXXVI
An oporteat unumquenque etiam ad alios referre ea quæ sapit, aut eum qui certitudinē de his quæ deo placent habet, apud seipsum continere. CCXXVII
An in omni re implere oporteat uoluntatem eorum qui scandalo offenduntur, aut sint quædam quæ oporteat dissimulare, etiamsi aliqui offendantur. CCXXVIII
An oporteat interdictas actiones impudentius omnib. publicare, aut aliquibus, & his qualibus. CCXXIX
Quid est cultus diuinus, & quis est rationalis cultus. CCXXX
Si frater maligne agat in me, & inimicus sit mihi, aut aliquando etiam sacerdos, an liceat mihi data de inimicis mandata, etiam in ipso seruare. CCXXXI
Si quis iniuria ab aliquo affectus nemini referat, ratione longanimitatis ac patientiæ, & uideatur deo tradere iudicium, an secundum dominum faciat. CCXXXII
Ex omnibus recte factis si unum deficiat alicui, an ob hoc non seruetur. CCXXXIII
Quomodo quis mortem domini annunciabit. CCXXXIIII
An expediat multa discere ex scripturis. CCXXXV
Qui digni facti sunt quatuor euangelia ediscere, quomodo hanc gratiam suscipere debeant. CCXXXVI
Qualis anima dirigitur ad uoluntatem dei. CCXXXVII
An possibile sit indesinenter psallere, aut legere, aut seria tractare de uerbis dei, & nullum omnino temporis spacium fieri, ob accidentem aliquam necessitatem sordidiorum corporis officiorum. CCXXXVIII
Quis sit bonus thesaurus, & quis malus. CCXXXIX
Cur ampla porta & lata uia dicta est quæ ducit ad interitum. CCXL
Quomodo arcta porta & angusta uia sit quæ ducit ad uitam, & quomodo quis per ipsam ingreditur. CCXLI
Quid est hoc, fraterno amore mutuò diligentes. CCXLII
Quid uult Apostolus dum dicit, Irascimini & nolite peccare, Sol nō occidat super iram uestram: & quidem quum alibi dixerit, Omnis amarulentia & indignatio ac ira, à uobis tollatur. CCXLIII
Quid est hoc, date locum iræ. CCXLIIII
Quis est prudens ut serpens, & simplex uelut columba. CCXLV
Quid est, Charitas non indecore se gerit. CCXLVI
Quæ est gloriatio in domino, & quæ interdicta. CCXLVII
Si dominus dat sapientiam, & à facie ipsius est cognitio & prudentia. Et si per spiritum alij datur sermo sapientiæ, alij sermo cognitionis, quomodo obijcit dominus discipulis adhuc & uos imprudentes estis: & Apostolus aliquos uelut imprudentes accusat. CCXLVIII
Quid est sanctum, & quid est iustum. CCXLIX
Quomodo dat quis sanctum canibus, aut proijcit margaritas ante porcos, aut quomodo contingit id quod sequitur: Ne quando conculcent ipsos pedibus suis, & conuersi rumpant uos. CCL
Quomodo aliquando interdicit dominus portare crumenā & peram ad uiam, aliquando uero dicit: Sed nunc qui crumenam habet, tollat, similiter & peram. Et qui nō habet, uendat uestem suam, & emat gladium. CCLI
Quis est panis quotidianus, quem dari nobis quotidie orare docti sumus. CCLII
Quid est talentum, & quomodo ipsum multiplicabimus. CCLIII
Quid est mensa, in quam timuit, inquit, dominus mittere pecuniam. CCLIIII
Quo abire iussus est qui audiuit, Tolle quod tuum est, & uade. CCLV
Quæ est merces quam accipiunt etiam hi similiter uelut ultimi. CCLVI
Qui sunt paleæ quæ exuruntur igni inextinguibili. CCLVII
Quis est qui ab Apostolo cōdemnatur, uolēs in humilitate ac religione &c. CCLVIII

Quis est feruens spiritu. CCLIX
Quum Apostolus dicat, nunc quidem, nolite fieri imprudentes, nunc uero, ne sitis prudentes apud uosipsos: an possibile sit non esse prudentem ad seipsum, eum qui nō est imprudens. CCLX
Quomodo etiam ipsi sancti quæ petierunt, non acceperunt à domino. CCLXI
Quæ est differentia egestatis & paupertatis, & quomodo uerum dicit Dauid dum ait, Ego autem egenus sum & pauper. CCLXII
Quid uult docere dominus per exempla, ad quæ infert, Sic igitur omnis ex uobis qui non renunciat omnibus bonis suis, non potest esse meus discipulus. CCLXIII
Quid est sinceritas. CCLXIIII
An ad solos sacerdotes dictum sit, Si obtuleris munus tuum ad altare. CCLXV
Quid est sal, quem dominus habere præcipit. CCLXVI
Si alius multas accipiet plagas, alius paucas: Quomodo dicunt aliqui non esse finē supplicij his qui puniuntur. CCLXVII
Qua sententia dicuntur aliqui filij inobedientiæ, & filij iræ. CCLXVIII
Quia scriptum est, facientes uoluntates carnis & cogitationū, num aliæ sint carnis uoluntates, & aliæ cogitationum, & quales sint hæ. CCLXIX
Quid est, dubitantes sed non desperantes. CCLXX
An omnium peccatorum purgationem per eleemosynam quis reperiat. CCLXXI
Quandoquidem præceptum est domini nō sollicitum esse de crastino, quomodo salubriter hoc præceptum intelligemus. CCLXXII
Quid faciendo quis blasphemiam dicit in spiritum sanctum. CCLXXIII
Quomodo fiat quis in hoc seculo fatuus. CCLXXIIII
An possit propositum sancti impedire satanas. CCLXXV
Quid est quod ab Apostolo dictum est, ut probetis uos quæ sit uoluntas dei bona, & complacens ac perfecta. CCLXXVI
Quale est promptuariū, siue cōclaue, in quod orantem dn̄s ingredi iubet. CCLXXVII
Quomodo spiritus alicuius orat, mens uero ipsius infructuosa est. CCLXXVIII
Quid est hoc, psallite prudenter. CCLXXIX
Quis est qui mundus est corde. CCLXXX
Nolens psallere an cogendus sit. CCLXXXI
Qui sunt qui dicunt, comedimus coram te ac bibimus, & quibus dicitur, Non noui uos. CCLXXXII
An qui facit uoluntatem alicuius, socius est illius. CCLXXXIII
Si inops sit fraternitas, ob aliquam morborum calamitatē, an indiscretū sit & hæsitatione careat, ab alijs accipere necessaria: & si oportet, à quib. accipiet. CCLXXXIIII
An oporteat fraternitatē cum fraternitate negocia exercentem, dignum speciei preciū curiose inquirere. CCLXXXV
An oporteat eum qui in fraternitate uiuit, & in corporalem infirmitatem delapsus est, ad hospitalem domum abducere. CCLXXXVI
Qui sunt digni fructus pœnitentiæ. CCLXXXVII
Qui uult confiteri peccata sua, an omnibus confiteri debet, & quibusuis, aut quibus. CCLXXXVIII
Qui pœnituit ob peccatū, & rursus in idem collapsus est, quid faciet. CCLXXXIX
Quomodo quis abundat in opere domini semper. CCXC
Quæ est arundo contrita, aut fumigans linum. Et quomodo quis illam quidem nō confringet, hoc uero non extinguet. CCXCI
An oporteat in fraternitate puerorum secularium doctorem esse. CCXCII
Quomodo oporteat tractare eos qui maiora peccata deuitant, parua uero indifferēter ac indiscriminatim faciunt. CCXCIII
Qua de causa excidit quis ab assidua dei memoria. CCXCIIII
Ex quibus signis cognoscitur sublestus. CCXCV
Quomodo certior fiat anima, quod à peccatis pura sit. CCXCVI
Quomodo à peccatis conuerti oportet. CCXCVII

An bona secundum proprium placitum facere scripturæ ratio permittat. CCXCVIII
Quomodo perficiatur anima, ut ab amore gloriæ discedat. CCXCIX
Quis sit modus conuersionis, quod de inuisibili sermo sit. CCC
Si quis dicat, Non cognoscit mea conscientia. CCCI
An oporteat de dispensatione dare egentibus forinsecus. CCCII
An oporteat obedire his quæ ab omnibus dicuntur in fraternitate. CCCIII
An pro his qui traditi sunt fraternitati, accipere oportet aliquid à cognatis dare aliquid uolentibus. CCCIIII
An oporteat accipere ab externis, aut secundum amicitiæ gratiam, aut prioris cognationis. CCCV
Quomodo intentio firma acquiratur. CCCVI
An ex diario auspicari oporteat psalmodiam aut orationem. CCCVII
An oporteat danti aliquid in fraternitate retribuere, & an iuxta proportionem domi retributionem facere oporteat. CCCVIII
Si consueta & quæ secundum naturam sunt, ab aliquo fiant, an audere oporteat ut ad sanctorum societatem ac communionem accedat. CCCIX
An oporteat ad communem domum deportationem fieri. CCCX
An oporteat requirentibus aliquibus ad uisitationem abire. CCCXI
An oporteat eos qui uisitant laicos exhortari ad orationem. CCCXII
An oporteat operari uisitantibus quibusdam. CCCXIII

Quæstio. I

An liceat aut expediat alicui, ut sibiipsi permittat facere aut dicere quæ bona putat, citra testimonium diuinarum scripturarum.

Responsio.

Ioan. 16 Quum dominus noster Iesus Christus dicat de sancto spiritu, Nō enim loquetur à se Ioan. 5 ipso, sed quæcunque audierit, hæc loquetur: & de seipso, Non potest filius facere à seipso quicquam. Et rursus, Ego ex meipso nō sum loquutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar, & scio quod mandatum ipsius est uita æterna, Quæ igitur loquor ego, ueluti dixit mihi pater, ita loquor: Quis nam ad tantam deueniat insaniam, ut à seipso audeat quid uel animo cōcipere? qui duce quidem sancto ac bono spiritu opus habet, ut dirigatur in uiam ueritatis & mente, & sermone, & actione. Cæcus autem & in tenebris degit, citra iustitiæ solē, ipsum dominū nostrū Iesum Chri- Psal. 145 stum, qui mandatis suis uelut radijs illuminat. Mandatum eñ domini lucidum, inquit, Psal. 18 illuminans oculos. Quandoquidē uero ex rebus quæ inter nos uertuntur aliqua sunt à mandato domini in sancta scriptura distincta, aliqua uero silentio prætertita: de his quæ scripta sunt, nulla potestas omnino ulli alicui data est, ut faciat quid prohibitū, aut relinquat aliquid præceptum, quū dominus semel præceperit ac dixerit: Et seruabis uerbū Deut. 6 quod præcipio tibi hodie, nō apponens ad ipsum, & nō detrahes ab ipso. Horrendum est eñ subire cōdemnationem & feruorē ignis qui esurus est eos qui tale quid audent. Cæterū de his quæ silentio prætertita sunt, regulā exposuit nobis apostolus Paulus dum ait: Omnia mihi licent, sed nō omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed nō omnia ædi- 1. Cor. 10 ficant, Nemo quod suum est quærat, sed unusquisque quod alterius. Quapropter omni ratione necessarium fuerit deo subijci iuxta mandatum ipsius. Scriptum est eñ, Subie- Ephe. 5 cti inter uos mutuò in timore Christi. Et dñs dicit: Qui uult inter uos esse magnus, sit omnium postremus & omnium seruus: abalienatus uidelicet à proprijs uoluntatibus ad imitationem ipsius domini dicentis: Descendi de cœlo, nō ut faciam uoluntatē meam, sed uoluntatem eius qui misit me patris.

Quæstio II

Qualem professionem inter se mutuò exigere oportet eos qui simul secundū deum uiuere uolunt?

Responsio.

Eam quæ à domino omni accedenti proposita est dum dixit, Si quis uult post me ue- Mat. 10 nire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Vnumquodque autem horum qualem uim habeat, dictum est in quæstione de ipso.

Quæstio

Quæstio III

Peccantem quomodo conuertemus, aut non conuertentem se quomodo habere oportet.

Responsio.

Velut præceptum est à domino qui dixit, Si peccauerit frater tuus, uade reprehende ipsum inter te & ipsum solum, Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si uero nõ audierit, assume tecum adhuc unum aut duos, ut in ore duorum testium aut trium cõsistat omne uerbum. Quod si nõ audierit eos, dic ecclesiæ: Si autem & ecclesiam nõ audierit, sit tibi uelut ethnicus & publicanus. Si itaq; hoc fiat, sufficiẽs est tali pœna hæc quæ à pluribus infligitur: quum Apostolus scripserit, Argue, increpa, exhortare, cum omni patientia ac doctrina. Et rursus, Si uero quis nõ obedit sermoni nostro, per epistolam hũc significate, & non commisceamini ipsi, ut confundatur. *Mat. 18* *2. Tim. 4* *2. Thess. 3*

Quæstio IIII

Si quis etiam in minimis peccatis coarctet ac urgeat fratres, dicẽdo, quod pœnitentiam agere debent, nunquid & ipse immisericors est, & charitatem dissoluit?

Responsio.

Quum dominus affirmet, Iota unum aut apex unus nõ præteribit de lege, donec omnia fiant: pronunciet aũt, quod omne uerbũ ociosum quod loquent̃ homines, reddent de ipso ratione in die iudicij: nihil cõtemnendũ est uelut paruũ. Qui eñ cõtemnit rem, inquit, cõtemnetur ab ipsa. Et aliàs quale peccatũ audeat quis paruũ dicere, quũ Apostolus pronunciarit, per transgressionẽ legis deũ ignominia affici. Si uero aculeus mortis est peccatũ, non hoc aut illud, sed indefinite omne nimirum peccatũ, immisericors est qui silet, nõ qui reprehendit. Velut qui uenenũ dimittit in eo qui à iaculante uenenum bestia cõmorsus est, nõ qui eximit. Sed & charitatem talis dissoluit. Scriptũ est eñ, qui parcit baculo, odit filium suum, Qui uero diligit, diligenter castigat. *Mat. 5* *Hier. 3* *Rom. 2* *Prou. 13*

Quæstio V

Quomodo debet quis pœnitentiam agere ob singula peccata, & quales fructus ostendere dignos pœnitentia?

Responsio.

Assumpto affectu eius qui dixit, iniustitiam odio habui & abominatus sum: & perpetratis his quæ in sexto psalmo ac multis alijs dicta sunt, & his quæ cõtestatus est Apostolus pro alio qui peccauit apud eos qui secundũ deum cõtristati erant. Ecce eñ hoc ipsum, inquit, quod secundum deũ contristati estis, quantã in uobis peperit solicitudinem, imò defensionem, imò indignationẽ, imò desideriũ, imò uindictam. In omnibus exhibuistis uos ipsos, ut puri essetis in eo negocio. Item multiplicato opposito recte facto, uelut fecit Zachæus. *Psal. 118* *2. Cor. 7*

Quæstio VI

Qui uerbis confitetur se pœnitere, peccatum uero non corrigit, qualis est?

Responsio.

De hoc scriptum esse arbitror: Si te rogabit inimicus magna uoce, ne crediderit ipsi, septem enim maliciæ sunt in anima ipsius. Et alibi, Quemadmodum canis quum reuersus fuerit ad uomitum suũ, & odibilis factus fuerit, Sic stultus qui propria malicia conuersus est ad suum peccatum. *2. Pet. 2*

Quæstio VII

Quod est iudicium eorum qui defendunt peccantes?

Responsio.

Grauius quàm illius opinor, de quo dictum est, Conducit ipsi magis ut suspendatur mola asinaria in collum eius, & projciatur in mare, quàm ut offendat unum ex paruis his. Non enim increpationem ad emendationem, sed defensionem ad peccati confirmationem, is qui peccauit sumit, & alios ad similia allicit, ut conueniat defendenti, nisi dignos pœnitentiæ fructus ostenderit, id quod à domino dictum est: Si oculus tuus dexter offenderit te, erue ipsum, & proijce à te, Conducit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, & non totum corpus tuum conjciatur in gehennam. *Mar. 9*

Quæstio VIII

Legitime pœnitentem quomodo habere oportet?

Responsio.

Velut dominus docuit, dum inquit, Conuocat amicos & uicinos dicens, Congaude
Luc. 15 te mihi, quia inueni ouem meam deperditam.

Quæstio IX

Quomodo erga peccantem citra pœnitentiam afficiemur?

Responsio.

Mat. 18 Velut dominus præcipit, dum ait, Si uero & ecclesiam nō audierit, sit tibi uelut ethni
2. Thess. 3 cus & publicanus. Et sicut Apostolus docuit, dum scripsit: Subducite uos ab omni fratre inordinate ambulante, & non secundum traditionem, quam accepi à uobis.

Quæstio X

Anima multis peccatis grauata, cum qualibus lachrymis qualiq; timore, à peccatis recedere debet, & cum qua spe ac affectu deum accederet?

Responsio.

Primum quidem odisse debet suam priorem condemnatā uitam, ita ut etiā à memoria ipsius abhorreat, eamq; abominetur: Scriptū est enim, iniustitiā odio habui & abo-
Psal. 118 minatus sum, legē uero tuā dilexi. Deinde timoris magistras assumere minas æterni iudicij ac supplicij. Lachrymarum autem tempus statuere tempus pœnitentiæ, uelut docuit Dauid in sexto psalmo, ita ut certior facta sit de purificatione peccatorū per sanguinem Christi, in magnitudine misericordiæ, & multitudine miserationū dei, qui dixit: Si fuerint peccata uestra uelut pannus puniceus, uelut niuem inalbabo: Si uero fuerint ue
Esa. 1 lut coccinum, uelut lanam inalbabo: & tunc potestatem ac uim complacentiæ erga deum nacta dicat hoc, Conuertisti luctum meum in gaudium, dirupisti saccum meum, & cinxisti me lætitia, quo psallat tibi gloria mea. Et sic progressa ad deum psallat dicens, Exaltabo te domine, quia suscepisti me, & non lætificasti inimicos meos super me.

Quæstio XI

Quomodo quis acquisierit odium aduersus peccata?

Responsio.

Semper ex iniucundo ac tristi euentu, odium aduersus taliū autores oborit. Si quis igitur certior factus fuerit quot & quantorum malorum causæ atq; autores sunt peccata, sua sponte & cum affectu odium aduersus ipsa acquirit: uelut ostēdit ille qui dixit, In iustitiam odio habui & abominatus sum.

Quæstio XII

Quomodo certificatur anima, quod deus dimiserit ipsi peccata?

Responsio.

Si contemplabitur ipsum in affectu eius qui dixit, Iniustitiam odio habui & abomi-
Ioan. 3 natus sum. Qui enim pro remissione peccatorum nostrorum unigenitum filium suum demisit, quantum in seipso fuit anticipando omnibus dimisit. Quandoquidē uero misericordiam & iudiciū canit sanctus, ac testatur quod deus misericors est & iustus, necesse est ea quæ relata sunt ab apostolis ac prophetis in locos de pœnitentia, à nobis fi
Psal. 114 eri: ut iudicia iustitiæ dei declarentur, & misericordia ipsius in remissionem peccatorum perficiatur.

Quæstio XIII

Num oportet eum qui post baptismа peccauit, de salute desperare, ubi in multitudine uitiorum inuentus est? Aut ad qualem peccatorum mēsuram, sperare oportet in benignitate dei per pœnitentiam?

Responsio.

Si multitudinem miserationū dei numerare, & magnitudinē dei metiri possibile est, in comparatione multitudinis ac magnitudinis peccatorū desperatio fiat. Si uero hæc quidem uelut uerisimile est, & mensuræ subijci, & numerabilia esse contingit, Dei uero misericordiam metiri ac miserationes numerare, impossibile est, nō desperationis tempus est, sed agnitionis misericordiæ ac condemnationis peccatorum, quorum remissio proposita est in sanguine Christi, uelut scriptum est. Quod autem non oporteat de-

sperare

sperare in multis locis multiformiter docemur, maxime uero ex parabola domini nostri Iesu Christi, de filio qui accepit paternā hæreditatem, & insumpsit in peccata. Cuius pœnitētia quali & quanta festiuitate digna facta est, ex ipsis domini uerbis discimus. Sed & per Esaiam dicit deus: Si fuerint peccata uestra uelut pannus puniceus, uelut niuem inalbabo. Si uero fuerint uelut coccinum, uelut lanam inalbabo. Id quod debemus scire solummodo uerum esse, si pœnitentiæ modus ex affectu abominā̄te peccatum memorabilis fiat, uelut scriptum est tum in ueteri, tum in nouo testamento: & si fructu dignus, uelut in quæstione de hoc dictum est. Cap. 1

Quæstio XIIII

Ex quibus fructibus probari debet uera pœnitentia?

Responsio.

Mors pœnitentium, & affectus recedentiū à peccatis, & studium fructuū dignorum pœnitentia, relata sunt in proprijs locis.

Quæstio XV

Quid est hoc, quoties peccarit in me frater meus, & remittam ipsi? & in qualibus peccatis est meum remittere? Mat. 18

Responsio.

Potestas remittēdi nō absolute data est, sed in obedientia pœnitentis & concordia erga eum qui animæ ipsius curam gerit. Scriptū em̄ est de talibus, Si duo ex uobis concordes fuerint in terra, de om̄i re quā petierint cōtinget ipsis à patre meo qui in cœlis est. At uero in qualibus, ne interrogare quidē licet, quū nouū testamentū nullam differentiam nobis declararit, uerū omnis peccati remissionē dignā pœnitentiā agentibus promittat, & maxime quum dn̄s ex propria persona de omni re promiserit.

Quæstio XVI

Cur aliquando anima etiā id studio non habens, sua sponte ferē illapso dolore compungitur? aliquando uero ita doloris expers, ut etiā dum cogitur, compungi non possit?

Responsio.

Talis equidē cōpunctio donum dei est, aut ad irritandā concupiscentiā, ut anima gustata huiusmodi doloris dulcedine, studiū habeat eius exequendi: aut ad ostēdendum ꝙ possit anima per sedulam diligentiā semper in cōpunctione esse, ut nullam excusationē habeant, qui ob segniciem illam reiecerunt. At uero cogi & non posse, simul arguit nostram in alio tēpore negligentiā: Non enim possibile est, ut quis citra meditationem & multam ac frequentem coexercitationē, derepente quid aggressus ipsum assequatur: simul aūt ostendit animam quæ aliorum affectuum dominiū patitur, neq; ad ea quæ uult, liberam esse ab illis permitti, iuxta illam ab Apostolo relatam speculationem, qui dixit: Ego aūt carnalis sum uenditus sub peccatum, Non enim quod uolo, hoc facio, sed quod odi, hoc ago: Et rursus, Nunc aūt non iam ego operor hoc, sed inhabitās in me peccatū: Deo ipso etiam hoc in bonum nobis contingere permittente, si quo modo per ea quæ inuita patitur anima, ad intelligentiam deueniat dominantis, & cognita seipsa quod inuita seruiat peccato, resipiscat ex laqueo diaboli, paratam reperiens misericordiam dei ad suscipiendos legitime pœnitentes. Rom. 7

Quæstio XVII

Si quis in animo de edendo cogitet, deinde condemnet seipsum, an etiam hic uelut sollicitus accusabitur?

Responsio.

Si quidem natura non infestante ante famis tempus memoria contingat, manifesta est abalienatio animæ, accusans ipsius tum erga præsentia affectionem, tum erga ea quę deo placent segniciem, Parata est autem etiam sic dei misericordia. Vbi enim condemnarit quis seipsum per rationem pœnitentiæ, absolutus est à crimine: & si uitauerit de cætero ipsum, memor domini qui dixit: Ecce sanus factus es, noli amplius peccare, ut ne peius tibi fiat. Si uero natura cogente, & fame obtinente, sensus memoriam mouet: Superat autem ratio per studium & uacationem circa meliora, Memoria ipsa non est condemnationis causa, sed uictoria laudis. Ioan. 5

Quæstio XVIII

Num oportet ei qui deliquit aliquando in fraternitate, curam aliquam cõmittere post multam exercitationem? Et si oportet, qualem eam tandem?

Responsio.

Rom.14 Memores Apostoli dicẽtis, Ne præbeatis offendiculũ neq; Iudæis neq; Græcis, neq; ecclesiæ dei, queadmodũ & ego per omnia omnib. placeo, nõ quærẽs meã ipsius utilitatem, sed multorũ ut salui fiant: Multã curã habere debemus, ut ne offendiculũ aliquod euangelio Christi demus, & ut ne debilibus offensionis occasionẽ exhibeamus, neq; aliquos ad maliciã ædificemus. Quapropter necessariũ est in talibus spectare ac expendere quod confert ad fidei ædificationẽ, & profectũ omnis uirtutis in Christo.

Quæstio XIX

Si quis suspectus sit de peccato, in conspicuo aũt hoc non faciat, Num oportet ipsum obseruare, quo inueniatur id quod suspectum est?

Responsio.

1.Tim.6 Prauę suspiciones, & à proposito maleuolo procedẽtes accusanť ab Apostolo. Obseruare aũt oportet oẽs in dilectiõe Christi, & cupiditate curationis eius qui suspectus est, eum cui omniũ cura demandata est, quo fiat id quod dictũ est ab Apostolo, ut exhibea-
Rom.12 mus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

Quæstio XX

Num oportet compertum ac tentatum in peccatis, fugere societatem illorum qui de deo aliter sentiunt, aut etiam aduersus male uiuentes disceptare?

Responsio.

2.Thes.3 Quum Apostolus dicat: subtrahite uos ab omni fratre inordinate ambulante, & nõ secundũ traditionẽ quam acceperunt à nobis: In uniuersum omnib. omnis societas, omnis interdictæ rei & in animo & sermõe & actione nociua & periculosa est. Eos uero qui in peccatis tentati sunt, etiã amplius diligenter seruari cõuenit, primũ quod magis lubrica est ut plurimũ anima ad peccatũ, quæ ipsi adsueta est. Deinde queadmodum in his qui corpora infirma habent, curatio diligentiorem obseruationẽ habet, ut etiam ea quæ sanos iuuant, sæpe reprobet. Sic etiã in his qui anima ægrotãt, multo ampliore custodia ac cura opus est. Quantum aũt contingat ex societate ad peccantes detrimentum, idem A-
1.Cor.5 postolus ex tali argumento declarat, dum inquit: Modicum fermentum totam massam fermẽtat. Si uero eorum qui in moralibus errant, tantũ est detrimentũ, quid dicere oportet de his qui de deo male sentiũt, quos mala opinio neq; in alijs sanos esse permittit, traditos semel propter ipsam in ignominiæ affectus, uelut ex multis locis ostenditur, & ex
Rom.1 his quæ in epistola ad Romanos de quibusdam relata sunt hoc modo. Et quemadmodũ non probauerunt deum habere in noticia, tradidit ipsos in reprobam mentẽ, ut facerẽt quæ non conueniebat, repletos omni iniquitate, scortatione, malicia, auaricia, nequitia, plenos inuidia, cæde, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, dei osores, cõtumeliosos, superbos, arrogantes, excogitatores malorum, parentibus inobedientes, insipientes, incõpositos, sine dilectione, sine fœdere, immisericordes. Qui quum iustitiam dei nouerint, quod uidelicet hi qui talia faciunt, digni sunt morte, non solum ipsa faciunt, sed etiam facientibus assentiuntur.

Quæstio XXI

Vnde contingunt animi à deo abalienationes, & uarię cogitationes, & quomodo ipsas corrigemus.

Responsio.

Contingit animi à deo ablienatio ab ocio mentis nõ occupatæ circa necessaria. Ocio sa est aũt mens & curę expers, ex eo quod non credit deum adesse, qui scrutatur corda &
Psal.15 renes. Si enim hoc crederet, omnino faceret quod dictũ est: Prospiciebam deum in conspectu meo semper, quoniam à dextris meis est, ut ne cõmouear. Qui autem hoc & huic similia recte facit, neq; audebit unquã, neq; habebit ocium aliquid cogitare, ex his quæ non ad fidei ædificationem fiunt, etiamsi bonum esse uideatur, ne dum ex his quæ interdicta sunt, & deo non placent.

Quæstio XXII

Vnde fiunt nocturnæ illæ indecoræ imaginationes?

Responsio.

Fiunt ex diurnis alienis animæ motibus. Si uero in meditatione iudiciorum dei, pura fuerit ab illis anima, & in assidua cogitatione fuerit rerum bonarum & placentiũ deo, talia habebit etiam insomnia.

Quæstio XXIII

Ex quibus uerbis uaniloquentia iudicatur?

Responsio.

In summa, omne uerbũ quod non cõducit ad propositũ in dño utilitatẽ uanum & ociosum est. Et tantũ est huiusmodi uerbi periculũ, ut etiãsi bonum fuerit, non aũt ad fidei ædificationem ædificetur, nõ propter uerbi bonitatẽ is qui locutus est, periculũ effugit, sed ob id quod nõ ædificet id quod dictũ est, spiritũ sanctũ dei cõtristat & offendit. Hoc eñ manifeste docuit Apostolus, dum dixit: Omnis sermo spurcus ex ore uestro ne procedat, sed si quis bonus est ad fidei ædificationẽ, ut det gratiã audiẽtibus. Et hoc insuper adiecit. Et ne cõtristetis spiritũ sanctũ dei, in quo signati estis. Contristare aũt spiritum sanctum, quantum malum sit, quid attinet dicere? Ephe. 4

Quæstio XXIIII

Quid est conuicium?

Responsio.

Omne uerbũ quod ex affectu ignominia afficiendi dicit, conuiciũ est, etiãsi ipsum uerbum non uideat esse cõtumeliosum. Et hoc manifestũ est ex euangelio dicẽte de Iudæis, quod cõuicia iaciebant in ipsum, & dicebant ipsi, Tu esto discipulus illius. Ioan. 9

Quæstio XXV

Quid est detrectatio.

Responsio.

Duo tempora esse arbitror, in quibus dicere liceat aliquid de aliquo mali. Quum necesse est aliquem cum alijs ad hoc approbatis consilium inire, quo corrigatur is qui peccauit. Et rursus quum opus fuerit munire aliquos, qui ex ignorantia sæpe malo uelut bono ammisceri possunt: quum Apostolus præcipiat ut ne talibus ammisceamur, ne forte quis capiat laqueos animæ suæ. Id quod eundem Apostolum fecisse comperimus, dum ad Timotheum scribit. Alexander faber ferrarius multa mihi mala exhibuit, quem & tu caue. Valde enim restitit sermonibus nostris. At uero extra talem necessitatem, aliquid contra aliquem dicens, ut ipsum hoc criminetur, aut ipsi detrahat, detractor est, etiamsi uerum sit id quod dicitur. 2. Thes. 3 2. Tim. 4

Quæstio XXVI

Qui detrahit fratri, aut detrahentem audit & tolerat, qua re dignus est?

Responsio.

Separatione ac excõmunicatione utriq;. Nã detrahentẽ elàm pximo suo, hunc persequebar. At alibi dictũ est, Ne libẽter audias detractorẽ, ut ne è medio tollaris. Prou. 24

Quæstio XXVII

Si profecto quis detrahat, quomodo ipsi attendemus?

Responsio.

Manifestum est & hoc iudiciũ ex ira dei in Mariam, quãdo derisit Mosen, cuius peccatum, neq; ipso Mose precante, impunitum dimisit deus. Num. 12

Quæstio XXVIII

Si quis uoce audaciore, & uerbis temerarijs respõdeat alicui, & de hoc cõmonefactus dicat, Nihil habeo mali in corde, num ipsi credere oportet?

Responsio.

Non oẽs animæ affectus omnibus manifesti sunt, & ne ipsi quidẽ qui eos patitur, sicut neq; corporis. Quẽadmodum igitur harum rerum prudentes in corpore signa quædam habent occultarum affectionum & ægri sensum effugientium. Sic etiam anima, etiamsi non sentiat proprium affectum is qui peccat, credere tamen oportet domino, & ipsum & eos qui cum ipso sunt certiores reddente, quod malus homo ex malo thesauro cordis sui mala

sui mala profert. Etenim malus bonū aliquod uerbū aut factū, etiamsi sæpe fingat, emitte re non potest. At uero ut bonus aliquid mali fingat, impossibile est. Prouidentes eñ bo-
Rom. 12 na, inquit, non solum coram domino, sed etiam coram hominibus.

Quæstio XXIX

Quomodo quis poterit non irasci?

Responsio.

Si deum inspectorē, & dñm præsentē semper inspicere putat. Quis enim subditus aliquando audet ob oculos principis aliquid quod ipsi displicet? Et si nō expectet aliorum obedientiā, sed ipse ad obedientiā præparetur, oēs seipsum excellere putans. Si enim ad suum usum requirit obedientiā, noscat quod sermo dñi unūquenq; alijs inseruire docet. Si uero in obedientiā mandati dñi ulciscitur, nō ira opus est, sed miseratione ac cōdolen-
2. Cor. 11 tia, iuxta eum qui dixit: Quis infirmus est, & ego nō sum infirmus?

Quæstio XXX

Quomodo malę concupiscentiæ affectum excindemus?

Responsio.

Per feruentē cōcupiscentiā uoluntatū dei, & talem qualē se habere ostendit qui dixit:
Psal. 58 Iudicia dñi uera simulq; iusta, desiderabilia super aurū & lapidē preciosum multū, & dulciora super mel & fauum. Nam rerum meliorū cōcupiscentia, in facultate ac potestate habens fruitionē eorū quæ cōcupiscit, minora cōtemnere ac auersari cogit, uelut ostenderunt omnes sancti: quanto uero magis mala & pudore digna?

Quæstio XXXI

Num omnino ridere non licet?

Responsio.

Luc. 6 Quum dominus eos qui nunc rident, condemnet, manifestum est quod nunquam tempus risus est credenti, & præsertim in tanta multitudine eorum qui per trangressionem legis deum ignominia afficiunt, & mortificati sunt in peccato, propter quos tristari ac lugere oportet.

Quæstio XXXII

Intempestiua & immodica dormitatio unde est, & quō ipsam deponemus?

Responsio.

Talis dormitatio fit, ubi segnior factā fuerit anima circa cogitationes de deo, & ubi iudicia dei cōtempserimus. Deponimus aūt ipsam, ubi genuinā & memorabilē maiestatis dei consideratonē assumpserimus, & uoluntatū ipsius concupiscentiā, iuxta eum qui di
Psal. 131 xit: Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationē, donec inuenero locum domino, tabernaculum deo Iacob.

Quæstio XXXIII

Quomodo deprehenditur studiosus ut hominibus placeat?

Responsio.

Quum corā laudantibus diligentiā ostēderit, coram uituperātibus aūt piger fuerit. Si enim dño placere uult, semper & ubiq; idem erit, implens id quod dictum est: Per arma
2. Cor. 6 iusticiæ dextra ac sinistra, per gloriam ac ignominiā, per infamiam & bonam famam, uelut impostores, & tamen ueraces.

Quæstio XXXIIII.

Quomodo effugerit quis uitium cōplacendi hominibus? & ne circunspiciat laudes ab hominibus proficiscentes.

Responsio.

Per certitudinē præsentiæ dei, & indistractā curā cōplacendi deo, & per feruentē concupiscentiam beatitudinū dei. Nemo enim in oculis dñi, ad cōplacentiā conserui, in heri ignominiam, & suipsius condonationem, subleſtus est.

Quæstio XXXV

Quomodo cognoscitur arrogans, & quomodo curatur?

Responsio.

Cognoscitur quidem ex eo quod ea quæ ad præminentiam pertinent requirit, cu-
Iaco. 4 ratur autem si crediderit iudicio eius qui dixit: Dominus superbis resistit. Illud tamen

scire

scire oportet, quòd quomodocunq; quis arrogantiæ iudiciū timuerit, nō potest curari uitium, nisi ab omnibus præminentiæ studijs secesserit: uelut nón potest dediscere linguam, aut qualemcunq; artem, qui non perfecte secessit, non solum à faciendo aut loquendo aliquid de illa arte, sed etiam ab audiendo loquentes, & uidendo facientes. Id quod in omni uitio obseruandum est.

Quæstio XXXVI
Num oportet honorem quærere?
Responsio.

Retribuere quidem honorem, ei cui debetur honor docti sumus, quærere autem honorem interdictum est, quum dominus dixerit: Quomodo potestis uos credere, gloriam alter ab altero accipientes, gloriam autem à solo deo non quærentes. Quare quærere ab hominibus gloriam signum est incredulitatis, & abalienatæ pietatis, uelut Apostolus dixit, Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Si uero hi qui accipiunt datam ab hominibus gloriam, sic condemnati sunt, hi qui non datam requirunt in enarrabile iudicium subibunt. Rom. 3 Ioan. 5 Gal. 1

Quæstio XXXVII
Quomodo piger ad mandatum, studium ac diligentiam recuperare poterit?
Responsio.

Si certior factus fuerit de præsentia dñi Christi qui omnia inspicit, & de minis contra pigrū, & de spe retributionis magnæ à dño mercedis, quæ promissa est per Paulum apostolum, Vnusquisq;, inquit, propriā mercedē accipiet iuxta propriū laborē: & quæcunq; talia scripta sunt ad uniuscuiusq; studium aut patientiam ad gloriam dei. 1. Cor. 3

Quæstio XXXVIII
Si præcipiatur aliquid fratri, & contradicat, postea uero abeat?
Responsio.

In eo quidē quod cōtradixit uelut cōtumax, & alios ad idem irritans, statuat reus esse iudicij illius: contradictiones excitat omnis malus, dominus aūt angelum immisericordem immittet ipsi. De eo aūt certus sit quod non homini cōtradicit, aut obedit, uerū ipsi dño qui dixit, Qui uos audit, me audit. Et qui uos reprobat, me reprobat. Et cōpunctus prius se excuset, & sic si permissum ipsi fuerit, opus faciat. Mat. 10

Quæstio XXXIX
Si uero quis obediens murmurarit?
Responsio.

Quum Apostolus dixerit, omnia facite citra murmurationes ac disceptatiōes, abalienatus est & is qui murmurat à fratrum unitate, & huius opus ab ipsorum usu. Palàm est autem hunc ex incredulitate laborare, & spei ambiguitate. Phil. 2

Quæstio XL
Si frater fratrem molestia affecerit, quomodo debet corrigi?
Responsio.

Si quidē molestia ac tristicia affecit, uelut Apostolus, dum dixit: Contristati eī estis secundum deum, ut nullius rei detrimentum ex nobis perpessi sitis: non is qui molestia affecit opus habet correctione, sed qui cōtristatus est debet proprietates tristiciæ secundum deum ostendere. Si uero in indifferentibus tristitia affecit, recordetur is qui molestus fuit Apostoli dicentis, Si propter cibum frater tuus tristatur, non iam secundum charitatem ambulas: Et cognito hoc peccato impleat id quod à domino dictum est: Si obtuleris munus tuum ad altare, & illic recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid cōtra te, dimitte illic munus tuum coram altari, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc accedens offer munus tuum. 2. Cor. 7 Rom. 14 Mat. 5

Quæstio. XLI
Si uero non sustineat se purgare?
Responsio.

Implere debemus in ipso ea quæ à dño de eo qui peccauit, & nō pœnituit, dicta sunt, dum ait: Si uero & ecclesiam non audierit, sit tibi uelut ethnicus ac publicanus. Mat. 18

Quæstio

Quæstio XLII.

Si uero se purget qui molestia affecit, is aūt qui contristatus est, reconciliari nolit?

Responsio.

Manifestum est iudiciū domini super hoc in parabola serui ad cōseruum, qui quū rogaretur patientiā habere, noluit. Viso aūt hoc, inquit, cōserui ipsius manifestauerūt dn̄o suo. Iratus aūt dominus, suum erga ipsum beneficium reuocauit, & tradidit ipsum tortoribus, donec reddiderit quod debet.

Quæstio XLIII

Quomodo quis expergefacienti ad orationem attendere debet.

Responsio.

Si agnoscit quis detrimentum ex somno, quod neque se ipsum quis sentit: cognoscit autem lucrum uigiliarum, & maxime præminentem gloriam, quando adducitur ali quis deo ad orationem: attendet expergefacienti, uelut magna & omnem concupiscentiam excedentia beneficia conferenti, siue ad orationem, siue ad quodcunque tandem mandatum excitet.

Quæstio XLIIII

Si uero tristatus fuerit expergefactus, aut etiam iratus, qua re dignus est?

Responsio.

Interea quidē separatione ac fame, si forte possit cōpunctus agnoscere quot & quantis bonis seipsum stupide priuat, & sic cōuersus, beneficio eius exhilaretur qui dixit: Me
Psal. 76 mor fui dei, & exhilaratus sum. Si uero stupidus esse perseuerauerit, amputet uelut putre factū ac corruptū mēbrum à corpore. Scriptū est em̄, Expedit ut pereat unum mēbrum
Mat. 5 tuum, & ne totum corpus tuum proijciatur in gehennam.

Quæstio XLV

Luc. 12 Si quis audito domino qui dixit, quod seruus sciens uoluntatem domini sui, & non faciens, neq; parans se ad ipsius uoluntatem, multas plagas accipiet. Qui uero non scit, digna autem plagis fecit, paucas accipiet: negligat cognitionem uoluntatum domini, num habet quo se soletur?

Responsio.

Palàm declarat se talis quòd ignorantiam fingit, & peccati damnationē effugere non
Ioan. 15 potest. Si non uenissem enim, inquit dn̄s, & ad eos loquutus essem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, quum sacra scriptura ubiq; omnibus uoluntatem dei annuntiet. Quare non cum ignorantib. talis minus damnatur, sed cum illis uehementius damnatur, de quibus scriptū est: Sicut aspidis surdæ &
Psal. 57 obturantis aures suas, quæ nō exaudiet uocē incantantiū, intoxicatur dum incantatur à sapiente. At uero cui cōmissum est ministeriū uerbi, si negligēs fuerit eius annunciandi,
Ezech. 3 uelut homicida damnatur, uelut scriptum est.

Quæstio XLVI

Num qui tolerat alterum ad faciendum peccatum, reus est peccati?

Responsio.

Ioan. 19 Hoc iudiciū manifestū est ex dn̄i uerbis ad Pilatū, dū dixit: Qui me tradidit tibi, maius peccatū habet. Manifestū est em̄ ex hoc, quod etiā Pilatus qui tolerabat eos qui tradiderunt, habebat peccatū, etiamsi minus. Declarat hoc palàm etiam Adam qui Euam sustinuit, & Eua quæ serpentē tolerauit. Nullus enim ex his uelut insons sine pœna dimissus est. Sed & ipsa dei contra ipsos indignatio, exacte hoc indicat. Nam quum Adam excusationis loco proferret hoc: uxor quā dedisti mihi, hæc mihi dedit, & comedi: respondet deus, Quia audiuisti uocē uxoris tuæ, & comedisti de ligno, cuius unius esum tibi interdixi, maledicta terra in operibus tuis, &c.

Quæstio XLVII

Num oportet dum quidam peccant silere.

Responsio.

Quod non oportet, manifestū est ex præceptis domini, qui in ueteri quidē testamēto
Ezech. 3 dixit: reprehensione reprehendes proximū tuum, & nō assumes propter ipsum pecca-
Mat. 18 tum. In euāgelio uero, Si peccauerit in te frater tuus, uade reprehende ipsum inter te &

ipsum

ipsum solum. Si audierit te, lucratus es fratrē tuum. Si uero non audierit, assume tecū adhuc unum aut duos, ut in ore duorum testium aut trium consistat omne uerbū. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autē & ecclesiam non audierit, sit tibi uelut ethnicus & publicanus. Quanta autē sit cōdemnatio huius peccati, cognoscere datur primū ex sententia domini qui uniuersaliter dixit: Qui non obedit filio, non uidebit uitā, sed ira dei manebit super ipsum. Deinde etiam ex historijs, quæ tum in ueteri tum noua scriptura habentur. Ecce enim Achar quādo furatus esset linguam auream & uestem tenuem, ira domini super omnē populū orta est, & quidem ignorantē tum peccatorē tum peccatū, donec prædictus manifestatus esset, & horrendum illum interitū unà cum omnibus suis sustinuisset. Heli autē etiam si non sileret de filijs suis, qui sanè erant pestes, uerum sæpe ipsos cōmonuisset ac dixisset, Nolite filij, non bona audio de uobis, & longiore sermone tum peccati absurditatē, tum ineuitabilē condemnationē adstruxisset: tamen quia non penitus ultus esset, neq; decentē æmulationē contra ipsos ostendisset, adeo iram dei exacerbauit, ut & populus unà cum filijs ipsius disperderetur, & arca ipsa ab alienigenis caperetur, & ipse insuper miseranda morte interiret. Si uero contra eos qui conscij non fuerunt ei qui peccauit, & contra eos qui prohibuerunt ac contestati sunt peccatum, tanta ira exarsit: quid nam quis dixerit de his qui sciunt & insuper conticescunt? Qui certe nisi ostenderint ea quæ ab Apostolo ad Corinthios dicta sunt, dum ait: Cur non potius luxistis ut tolleretur de medio uestrū qui facinus hoc perpetrauit? & quæ consequenter idem apud eosdem contestatus est, dum scripsit: Ecce enim hoc ipsum, quod secundum deum contristati estis, quantū in uobis peperit studiū, imò defensionē, imò indignationem, imò timorem, imò desideriū, imò æmulationē, imò ultionē: periculum est omnino ut & nunc simul omnes in eundem interitū corruant, aut etiam deteriorem, quanto deterior est eo qui legem Mosis spreuit, is qui dominū spernit, & qui idem cum eo qui antea peccauit, & prius condemnatus est, ausus fuit. Septies enim ultio facta est ex Cain, ex Lamech uero septuagies septies, qui simile peccatum commisit.

Ioh. 3 · Iof. 7 · 1. Reg. 2 · 1. Reg. 4 · 1. Cor. 5 · 2. Cor. 7 · Gen. 4

Quæstio XLVIII

Auaritia quatenus damnatur?

Responsio.

Quum quis transgressus fuerit legis terminum. Contingit autē hoc iuxta uetus quidem testamentum, ubi quis amplius suijpsius quàm proximi curam gerit. Scriptum est enim, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Iuxta euangeliū uero, ubi quis plus quàm ad præsentem diem opus est, sui gratia conatur, uelut is qui audiuit, Stulte hac nocte animam tuam auferent à te, quod uero parasti, cuius erit? Ad quæ uniuersalius infert, Sic qui thesaurum colligit sibijpsi, & non in deum ditescens. Luc. 18 · Luc. 12

Quæstio XLIX

Qid est perperam agere?

Responsio.

Quicquid non ob necessitatem, sed propter ornatum assumitur, petulantiæ perperam fientis accusationem habet.

Quæstio L

Si quis preciosiores uestes repudiet, uilem autem siue uestem siue calceum uelit, ut ipsi decorus sit, num peccat, aut quali morbo ægrotat?

Responsio.

Qui uult ut decorus sit ipsi uestitus aut calceatus, ad hoc ut hominibus placeat, manifestum se facit, q; ex morbo cōplacendi hominibus ægrotat, & quod à deo abalienatū animum habet, & q; perperam fientis petulantiæ uitium etiam in ipsis uilibus perficiat.

Quæstio LI

Quid est Raccha?

Responsio.

Vernaculum uerbum imitatoris contumeliæ erga familiares usurpatum. Matt. 5

Quæstio LII

Quum Apostolus dicat, modo: Ne sitis uanæ gloriæ appetentes. modo: ne in seruitute ad oculum uelut qui hominibus placere student. Quis est uanæ gloriæ appetens, & quis complacendi hominibus studiosus? Gal. 6

Responsio.

Arbitror quod uanæ quidem gloriæ appetens est, qui nudæ in mundo gloriæ gratia, quæ à uidentibus aut audientibus contingit, aliquid facit & dicit. Verum complacendi hominibus studiosus, qui ad alicuius hominis uoluntatem ad complacentiam ipsius aliquid facit, etiamsi ignominia dignum sit id quod fit.

Quæstio LIII

Quid est inquinamentum carnis, & quid inquinamentum spiritus, & quomodo ab ipso puri erimus? Aut quid sanctificatio, & quomodo ipsam adipiscimur.

Responsio.

Inquinamentum sanè carnis fuerit, ammisceri his qui operantur interdicta, Spiritus uero, indifferentem esse erga eos qui talia sentiunt aut faciunt. Purus est autem aliquis,
1. Cor. 5 quum fecerit quod Apostolus dixit, ut cum tali neq; cibum capiat, & quæcunq; eiusmo
Psal. 72 di sunt: aut quum patietur id quod à Dauide dictum est, Tristitia occupauit me à peccatoribus relinquentibus legem tuam: & quum talem mœrorem ostenderit, qualem osten
1. Cor. 5 derunt Corinthij, quum ipsis uitio uerteretur, quod erga eum qui peccauerat indifferenter affecti fuissent, in omnibus componentes seipsos ut puri essent in negotio. Porrò sanctificatio est deditũ esse sancto deo ex toto & sine intermissione in omni tempore, per curam & studium eorum quæ ipsi placent. Nam quod mutilatũ est inter donaria ac oblationes non recipitur: & quod semel deo dicatum est in cõmunem ac humanum usum trahere impium & horrendum facinus est.

Quæstio LIIII

Quid est amor sui, & quomodo notum reddit seipsum sui amans?

Responsio.

Matt. 10 Multa abusiue dicuntur, uelut hoc: Qui amat animã suam, perdet ipsam. Et, qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam seruabit ipsam. Itaq; sui amans est, qui se ipsum amat. Notum autem facit seipsum, si ea quæ facit, propter seipsum fecerit, etiamsi id quod facit fuerit secundum mandatum. Nam suæ requiei gratia, subterfugere aliquid ex his quæ ad fratris siue animæ siue corporis necessitatem requiruntur, manifestã iam etiam alijs malitiam proprij amoris habet, cuius finis est interitus.

Quæstio LV

Quæ est differentia amarulentiæ & indignationis & iræ ac irritationis?

Responsio.

Indignationis & iræ differentia fortassis in affectu & impetu sita est, quũ iratus qui-
Psal. 4 dem in solo affectu habeat uitium, uelut indicat qui dixit: Irascimini & nolite peccare. Is uero qui indignatur amplius iam quiddam ostendat. Indignatio enim ipsis, inquit, ad
Act. 12 similitudinem serpentis. Et Herodes ex animi indignatione pugnabat aduersus Tyrios & Sidonios. At uehementior ex indignatione cõcitatio nominatur irritatio siue exacerbatio. Amarulentia uero grauiorem mali confirmationem declarat.

Quæstio LVI

Luc. 14 Quum dominus pronunciarit, quod qui seipsum exaltat, humiliabitur, & Apostolus
Rom. 14 præcipiat, ut ne alta sentiamus: & alibi dicat, arrogantes, superbi, elati: & rursus, cha-
1. Cor. 13 ritas non inflatur: Quis est qui alta sapit, & quis superbus, & quis arrogans. Item quis elatus ac fastuosus, & quis inflatus?

Responsio.

Luc. 18 Alta sapiens quidem is fuerit qui seipsum exaltat, qui ob rectè facta sua magnificè de se sentit, & se effert iuxta Pharisæum illum, & non ad humiles se demittit. Idem etiam in-
1. Cor. 5 flatus dici poterit, iuxta Corinthiorũ crimen. Arrogans autem qui non procedit iuxta
Phil. 3 legislationes, neq; implet illud, ut iuxta eandem regulam procedat, & idem sentiat, uerum propriam iustitiæ ac pietatis uiam excogitat. Superbus uero qui ob ea quæ ipsi adsunt seipsum iactat, & supra quàm est uideri studio habet. Elatus autem ac fastuosus aut
1. Tim. 6 idem est cum superbo, aut huic propinquus: iuxta id quod ab Apostolo dictum est, Fastuosus est nihil sciens.

Quæstio LVII

Si quis defectum habeat incorrigibilem, & dum frequentius condemnatur lædatur, num confert potius ipsi permittere?

Respon-

Responsio.

Hoc etiam alibi dictum est, quòd peccantes longanimiter conuertere oportet, iuxta ostensum à domino modum. Si uero non suffecerit ipsi ad conuersionem plurium condemnatio ac increpatio, uelut Corinthio illi, talem uelut ethnicum uideri oportet. Nemini autem iuxta ullum aliquem modum tutum est dimittere eum qui à domino condemnatus est, quum dominus dixerit: Quod expedit ut quis unum oculum, aut unam manum, aut unum pedem non habens, in regnum ingrediatur, quàm ut dum uni ex his parcit, totus mittatur in gehennam ignis, ubi est ploratus & stridor dentium: & Apostolus testetur, quòd modicum fermentum totam massam fermentat. Matt. 18 1. Cor. 5 Matt. 5 1. Cor. 5

Quæstio LVIII

Num qui de industria mentitus est solum iudicatur, aut etiam qui per ignorantiam aliquid absolute præter ueritatem loquutus est.

Responsio.

Iudicium domini etiam de his qui per ignorantiam peccant manifestum est, dum ait: Qui non nouit, digna autem plagis facit, paucis uapulabit: ubiq; autē memorabilis pœnitentia firmam remissionis spem habet. Luc. 12

Quæstio LIX

Si quis cogitauerit solum facere aliquid, & non fecerit, num & hic uelut mendax iudicatur?

Responsio.

Si secundum mandatum est id quod facere cogitauit, non solum uelut mendax, sed etiam uelut inobediens condemnatur: scrutans enim corda & renes deus. Psal. 7

Quæstio LX

Si quis præoccupatus decreuerit aliquid facere ex his quæ deo non placent, quid potius mutare oportet, id quod male decretū est, aut ob mendacij timorem perficere peccatum?

Responsio.

Quum Apostolus dicat, Non quòd à nobisipsis sufficientes sumus cogitare quid uelut ex nobisipsis: & ipse dominus confiteatur, Non possum ego facere à me quicquam. Et rursus, Verba quæ ego loquor uobis, à meipso non loquor. Et alibi dicat: Descēdi de coelo non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me patris. Pœnitentiam agere debet talis, primum quidem quòd à seipso audet quid decernere qualecunq; tandem fuerit: neq; enim ipsa etiam bona ex propria autoritate facere oportet, Deinde uero etiam uehemētius, quod præter id quod deo placet decernere non timuit. Quod autem euertere oporteat id quod præter mandatum domini secundum præsumptionem decretum est, manifeste ostenditur in apostolo Petro, qui iuxta præsumptionem quidem decreuit, Non lauabis pedes meos in æternum. Postquam uero audiuit dominum pronunciantem, Si non lauero te, non habes partem mecum: statim sententiam mutauit ac dixit, Domine non pedes meos solum, sed & manus & caput. 2. Cor. 3 Ioh. 5 Ioh. 14 Ioh. 6 Ioh. 13

Quæstio LXI

Si quis neq; operari poterit, neq; psalmos discere uoluerit, quid ipsi facere oportet?

Responsio.

Quum dominus in parabola dixerit de infructuosa ficu: exscindito ipsam, ut quid enim terrā occupat, adhibere quidē ipsi omnē diligentiā necessariū est. Si uero non tolerauerit id quod præceptum est, id quod de perseuerante in peccato dictum est, etiam in ipso obseruandum est, Nam uacuus bono cum diabolo & angelis ipsius condemnatur. Luc. 13

Quæstio LXII

Quid fecerit quis ut uelut qui talentum defodit condemnetur? Matt. 25

Responsio.

Qui qualemcunq; tandem gratiam dei apud seipsum in suijpsius fruitionē detinet, & alijs non benefacit, uelut occultans talentum condemnatur.

Quæstio LXIII

Quid fecerit quis ut uelut illi qui contra postremos murmurarunt condemnetur?

Responsio.

Vnusquisq; ob propriū peccatū cōdemnatur, & qui murmurauerunt propter murmurationem. Alij autē sæpe ob aliam causam murmurant, partim ob pabuli defectum, Phil. 2

uelut gulosi,& qui uentrẽ deum faciunt, partim quod æquale cum postremis præmium
tulerunt, inuidiæ significationẽ præbẽtes, quæ est socia cædis. Et alij ob aliud quiddam.

Quæstio LXIIII

Matt. 18 Quum dominus noster Iesus Christus dicat, Expedit ipsi ut suspendatur mola
asinaria in collum ipsius, & abijciatur in mare, potius quàm ut unum ex paruis
his scandalo afficiat: quid est scandalum præbere? aut quomodo ipsum uitabi-
mus, ut ne adeo horrendum iudicium super nos ueniat?

Responsio.

Scandalum præbet quis uerbo aut opere in legẽ delinquens, & alium ad iniquitatem
Gen. 3 inducens, uelut serpẽs Euam, & Eua Adam. Et qui prohibet facere uoluntatẽ dei, uelut
Matt. 16 Petrus dominum dum dixit: Propitius sis tibi domine, non continget tibi hoc, & audi-
uit: Vade retro me Satana, scandalo mihi es, quia non sentis ea quæ sunt dei, sed quę ho-
minum. Aut qui ædificat animũ infirmi ad aliquid ex interdictis, iuxta id quod ab Apo-
1. Cor. 8 stolo scriptũ est ubi dixit: Si quis enim uiderit te qui habet scientiã, in epulo simulachro
rum discumbentẽ, nónne conscientia eius qui infirmus est ædificabitur ad edendum ea
quæ sunt simulachris dicata? Et infert. Si esca scandalum præbet fratri meo, non mandu
cabo carnem in æternũ, ne fratri meo præbeam offendiculum. Porrò scandalũ fit iuxta
plures causas. Aut enim iuxta scandalum præbentem fit scandalum, aut iuxta eum qui
scandalo offenditur scandalum cõtingit. Et in his rursus diuersimode. Aliquando enim
secundum malitiam, aliquãdo secundum inexperientiam, aut huius aut illius. Aliquan-
do uero in recta uerbi tractatione eorum qui scandalo offenduntur, malitia manifestior
redditur, & similiter in ipsis rebus. Aut enim faciente aliquo mandatum dei, aut libere
utente his quæ in potestate sita sunt, offenditur is qui scandalo afficitur. Itaq; quum his
quæ secundum mandatum fiunt aut dicuntur, offenduntur homines, & ob hæc scanda-
lo afficiuntur, uelut in Euangelio aliqui ob ea quæ à domino iuxta uoluntatẽ patris fie-
bant ac dicebantur: tunc sanè ipsius domini memoria nobis succurrat, qui ubi accessis-
Matt. 15 sent ad ipsum discipuli ac dixissent, Nosti quod Pharisæi audito sermone hoc scandalũ
perpessi sunt, ipsis respõdit: Omnis plantatio quã nõ plantauit pater meus cœlestis era
dicabitur. sinite ipsos, cæci sunt cæcorum duces. Cæcus cæcum si deduxerit, ambo in fo-
ueam cadent. Et multa huiuscemodi & in Euangelijs, & apud Apostolum quis inuene-
rit. Quum uero ob ea quę in nostra potestate sita sunt offensus quis fuerit aut scandalum
passus: tunc uerba domini ad Petrum dicta in memoriam reuocare oportet, dum dixit:
Matt. 17 Vtiq; liberi sunt filij: ut autem ne simus ipsis offendiculo, profectus ad mare mitte ha-
mum, & eum piscem qui primus prodierit tolle, & aperto ore eius inuenies staterem: il-
lum acceptum da ipsis pro me & te. Item quæ ab Apostolo ad Corinthios scripta sunt,
1. Cor. 8 dum ait: Non edam carnes in æternum, ut ne fratri meo præbeam offendiculum. Et rur-
Rom. 4 sus, Bonum est non edere carnes, neq; bibere uinum, neq; quicquam in quo frater tuus
offenditur, aut scandalum patitur, aut infirmus est. Quàm uero horrendũ sit, in his quæ
in potestate sita esse uidentur, negligere fratrem qui ob hæc scandalo afficitur, ostendit
quidem præceptum domini, quod in uniuersum omnem scandali modum interdicit ac
Matt. 18 dicit: Videte ne contemnatis unũ ex paruis his, Dico enim uobis quòd angeli ipsorum
semper uident faciem patris mei qui in cœlis est. Testatur autẽ & Apostolus, nunc qui-
Rom. 14 dem dicens: Verũ hoc iudicate magis ne detis offensionem aut scandalum fratri. Nunc
uero per abundantiorem apparatum uehementius interdicens absurditatẽ dum ait; Si
enim quis uiderit te, qui habes scientiam, in epulo simulachrorum discumbentẽ, nónne
conscientia eius qui infirmus est ædificabitur ad edendum ea quæ sunt simulachris dica
ta? & perit infirmus frater ob tuam scientiam, propter quem Christus mortuus est. Et
infert: Sic autem peccantes in fratres, & uerberantes ipsorum conscientiam infirmam,
in Christum peccatis. Quapropter si esca offendit fratrẽ meũ, non manducabo carnem
1. Cor. 9 in æternum, ut ne fratri præbeam offendiculum. Et alibi postq; dixit: Aut solus ego &
Barnabas non habemus potestatem hoc faciendi? consequenter infert. Sed non usi su-
mus hac potestate, uerũ omnia sufferimus, ut ne offendiculum demus euangelio Chri-
sti. At quum ita horrendũ esse ostensum sit, per ea quæ in potestate nostra sita sunt scan-
dalum præbere fratri, quid nam quis dixerit de his qui scandalũ afficiunt in eo quod in-
terdicta

terdicta faciunt aut dicunt? & præsertim ubi is qui scandalum præbet scientiam amplio rem habere uideatur, aut in gradu sacerdotali constitutus fuerit, qui uelut regula & forma alijs propositus esse debens, si uel paruum quiddam ex his quę scripta sunt neglexerit, aut id quod prohibitū est fecerit, aut quod præceptum est reliquerit, aut omnino ob tale quiddam conticuerit, etiam in hoc solo tantum iudicium habet, ut sanguis eius qui peccauit, inquit, ex manibus ipsius requiratur.

Quæstio LXV

Quomodo quis ueritatem in iniustitia continet?

Responsio.

Quum quis datis à deo bonis ad proprias uoluntates abutetur. Id quod ab Apostolo abnegatum est dum dixit: Non enim sumus uelut plerique, cauponantes uerbū dei. Et rursus, Neque enim unquam in sermone adulationis fuimus, uelut scitis, neque occasione auaritiæ, deus testis est, neque quærentes ex hominibus gloriam, neque à uobis, neque ab alijs. 1. Thess. 2

Quæstio LXVI

Quid est lis, & quid contentio?

Responsio.

Lis est ubi quis ne aliquo minor uideatur, aliquid facere studet. Contentio autem ex his quæ quis facit, ostentatoriè aut iactanter prouocare, & irritare alios ad similia. Nam Apostolus aliquando contentionis mentionem faciens, uanam gloriam cōuertit, dum dixit: Nihil secundum contentionem aut uanam gloriam. Aliquando uero uana gloria præposita, cum hac etiam cōtentionem alio nomine interdicit, inquiens: Ne simus uane gloriosi uicissim alter alterum prouocantes. Gal. 5 Gal. 6

Quæstio LXVII

Quid est immundicia, & quid petulantia?

Responsio.

Immundiciam lex ipsa ostendit, uoce hac usa de his quæ inuitè ex naturali necessita te contingunt. Petulantiā uero sapientissimus Solomon mihi declarare uidetur, iucundam & doloris expertem appellans, ut sit petulantia affectio non habēs aut non ferens dolorē athleticum. Quemadmodum intemperantia est, quæ non habet imperium contra infestantes uoluptates. Eccles. 2

Quæstio LXVIII

Quid est proprium indignationis? & quid proprium honestæ indignationis? quomodo sępe ab honesta indignatione auspicati, reperimur ex indignatione irascentes?

Responsio.

Indignationis proprium est, impetus animæ in meditatione faciendi mala cōtra eum qui irritauit. Indignationis autem prudentis proprium est, scopus correctionis eius qui peccauit ab affectu ægreferente id quod factum est. At uero animam incipere à bono delabi in malum, nihil miri est. Multa enim quis repererit talia. Quapropter diuinæ scripturæ meminisse oportet quæ dicit: Cohærentia uiæ scandala posuerunt mihi. Et rursus, Si uero etiam certarit quis, non coronatur nisi legitime certauerit: & ubique immodestiam & importunitatem ac confusionem uitare. Nam citra relatorum causam, singula etiam quæ bona esse uidentur, sæpe in malum delabuntur. Psal. 139 2. Tim. 2

Quæstio LXIX

Eum qui non minus reliquis edit, neque corpus proiectum ac macilentum habet, neque affectionibus obnoxius scitur, & tamen de impotentia ad operandum conqueritur, quomodo tractare oportet?

Responsio.

Omnis prætextus segniciei, prætextus est peccati: studium enim usque ad mortē, uelut etiam patientiā ostendere oportet. Quod autē segnicies prauitati cōiuncta segnem ac pigrum damnat, ex domini uerbis manifestum est, dum dixit: Serue male ac piger. Matt. 25

Quæstio LXX

Abutentem uestibus aut calceamentis quomodo tractare oportet? Nam dum id ei uitio uertitur, parsimoniam eius qui id criminatur & murmurationem suspectam habet. Si uero post conuenientem secundam & tertiam

cohortationem in ijsdem perseueret, quid ipsi facere oportet?

Responsio.

1.Cor.11 Abusum reijcit Apostolus dum ait: Velut utentes mundo hoc, & non abutentes. Vsus enim mensura, est ineuitabilis utendi necessitas. Qui uero necessitatē excedit, aut auaritiæ, aut uoluptatis, aut uanæ gloriæ morbum habet, Qui uero perseuerat in peccato, iudicium non pœnitentis habet.

Quæstio LXXI

Sunt quidam qui iucunditatem eduliorum præ copia expetunt. Alij uero qui copiam magis quàm iucunditatem ob satietatem amplectuntur. Quomodo igitur utrosq; perfectos facere oportet?

Responsio.

Ambo ægrotāt, alter ex uoluptate, alter ex auaritia. Neq; aūt uoluptuarius, neq; auarus in quacūq; re extra cōdemnationē est. Horū itaq; ex cōmiseratiōe curā gerere oportet: si uero à morbo non curantur, manifestū est iudiciū eorū qui pœnitentiā non agunt.

Quæstio LXXII

Si quis circa sumendum cibum in fraternitate irreuerenter se gerat, largius edens aut bibens, num ipsum reprehendere oportet?

Responsio.

1.Cor.10 Talis non seruat præceptū Apostoli dicentis: Siue editis, siue bibitis, siue quid aliud
1.Cor.14 facitis, omnia ad gloriam dei facite. Et rursus, Omnia decore & iuxta ordinem fiant, & opus habet correctione, pręterquam si qua necessitas laboris aut uelocitatis urgeat. Sed & tunc diligenter obseruandum est ne cui offendiculo simus.

Quæstio LXXIII

Eum qui non desiderio corrigendi fratrem reprehendit peccantem, sed affectu iustificandi seipsum, quomodo corrigere oportet, ubi post multam commonefactionem in eodem uitio perseuerarit?

Responsio.

Velut sui amans & principatus affectator, talis cognoscatur, & correctionis modus ipsi iuxta sciētiam pietatis manifestetur. Si uero permanserit in malicia, manifestum est iudicium non pœnitentium.

Quæstio LXXIIII

Eos qui egrediuntur ex fraternitate, & solitariam uitam uiuere uolunt, aut cum paucis eundem pietatis scopum sequi, num separare oporteat, ex scriptura doceri uolumus. Responsio.

Ioh.5 Quum dominus sæpe dixerit, filius à seipso nihil facit. &, descendi de cœlo, non ut
Ioh.6 faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me patris. Et Apostolus teste-
Gal.5 tur, quod caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem contra carnem. Hæc autem inter se opposita sunt, ut ne quæ uoluerimus faciamus. Quicquid secundum propriā uoluntatem eligitur, alienum est à pijs. uerum plenius de talibus, in his quæ in quæstionibus diffuse explicatis relata sunt respondimus.

Quæstio LXXV

Num omnis peccati, siue in mente, siue in sermone, siue in actione, Satanam autorem esse, dicere par est? Responsio.

In uniuersum arbitror quod ipse per seipsum Satanas autor peccati alicui fieri non potest: uerum existentibus in nobis quandoq; naturalibus motibus, quandoq; interdictis affectibus utens, per ipsos etiam ad proprios affectus abducere conatur eos qui non uigilantes sunt. Vtitur autē naturalibus quidē, uelut in domino facere tentauit, quādo sen
Matt.4 sit ipsum esurientē dicēs: Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Affectibus autem
Matt.26 interdictis, uelut in Iuda, quē ubi argenti amore laborare cognouisset, hoc affectu usus, etiam ad proditionis casum auarū illū propter triginta argenteos impulit. Quod autem
Matt.15 etiā mala ex nobisipsis exoriuntur, manifeste ostendit dominus: Ex corde enim, inquit, egrediuntur cogitationes prauæ. Contingit autem hoc his qui ex negligentia naturalia
Prou.24 bonorum semina inculta relinquunt, iuxta id quod in prouerbijs dictū est: Velut ager, uir insipiens, & uelut uinea, homo indigus rationis. Si dimiseris ipsum, incultus euadet,

& totus

& totus in herbam inutilem exuxuriabit, & fiet derelictus. At incultam & derelictam animam ex tali negligentia, consequens est ex necessitate spinas ac tribolos producere, & illud perpeti quod dictũ est: Expectaui ut produceret uuam, produxit aũt spinas. De qua anima prædictum est: Et plantaui uineam Soreth, hoc est electam. Consimile huic inuenerit quis & apud Hieremiam ex persona dei dicentem: Ego plantaui uitem fructiferam totam ueram, quomodo conuersa es in amaritudinem uitis alienæ? Esaie 5 Cap. 2

Quæstio LXXVI

Num oportet utilitatis alicuius gratia mentiri?

Responsio.

Sententia domini hoc non permittit, qui semel dixit, quod mendaciũ ex diabolo est, nullam autem mendacij differentiam declarauit. Et Apostolus testatur dum scripsit, Et si certauerit quis, non coronatur nisi legitime certauerit. Ioan. 6 2. Tim. 2

Quæstio LXXVII

Quid est dolus, & quid malignitas.

Responsio.

Malignitas quidem est, uelut arbitror, ipsa prima & occulta morũ malicia. Dolus autem ad tendẽdas insidias curiosa sedulitas, ubi quis bono aliquo simulato, eoq; uelut inescatione quadam proposito, per ipsum insidias perfecerit.

Quæstio LXXVIII

Inuentores malorum qui sunt?

Responsio.

Qui præter ea quæ plerisq; familiaria ac nota sunt mala, alia quædam insuper excogitant ac inueniunt.

Quæstio LXXIX

Si quis assidue percipiat, quòd dure tractet fratrem, quomodo corrigetur?

Responsio.

Res quidẽ hæc contingit, uelut ex ipsa eõiecto, aut ab opinione præminentiam imaginante, aut à tristitia ob delicta eorum qui rectè facere debent. nam contrarium & tristitia quæ ex bono aliquo sperato occurrũt, uehemẽtius quodammodo animam percellunt. Cura autem opus est ampliore, ut si quidem primũ fuerit, castigemus superbiæ uitium: si uero secundum, ante indignationem in exhortando ac cõmonefaciendo misericordiam ostendamus. Si uero hic medelæ modus inefficax apparuerit, propter subiecti uitij malitiam, tunc reliquum fuerit ut uehementia indignationis unà cum condolentia ob utilitatem ac correctionem eius qui peccauit, opportune & cum ratione utamur.

Quæstio LXXX

Vnde contingit, ut ueluti deficiant mẽti cogitationes bonæ, & sollicitudines deo placentes, & quomodo continget ut ne hoc perpetiamur?

Responsio.

Quum Dauid dixerit: Dormitauit anima mea præ tædio: manifestum est quod hoc à dormitatione ac stupiditate animæ contingit. Vigilanti enim animæ & sobriæ non sollicitudo deo placens & cogitatio bona deficit, sed seipsam talibus deficientem uider. Si enim corporis oculus non contentus est spectaculo etiam paucorum quorundam dei opificiorum, neque ubi semel quid conspicatus est satietatem habet, sed quum etiam semper idem uideat, non cessat tamen uidere: quanto magis animæ oculus, si uigilans fuerit & sobrius, non sufficit ad mirabilium ac iudiciorum dei speculationem. Iudicia enim tua, inquit, abyssus multa. Et alibi, Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad ipsam. & multa talia. Si autem deficit animæ cogitatio bona, nimirum amplius deficit ipsi illuminatio: non quod deficiat quod illuminat, sed quod dormitat id quod illuminari debet. Psal. 118 Psal. 35 Psal. 138

Quæstio LXXXI

Num oporteat æqualiter increpare pios ac indifferentes, ubi in eodem peccato ambo inueniuntur?

Responsio.

Si respexerimus ad affectum peccantis, & modum peccati, cognoscemus etiam mo-

dum increpandi. Nam etiamsi idem peccatū esse uideatur, tum indifferentis, tum pij, tamen multa est inter ipsos differentia. Pius enim cum pius sit sollicitusq; ac contentiosus de eo ut deo complaceat, iuxta circunstantiā aliquam, & fermè uelut non uolens errauit ac lapsus est. Indifferens autem nullam neq; sui ipsius, neq; dei rationē habens, & nullam differentiam inter peccandum ac rectè faciendum ponens, uelut ipsum indicat nomen, ex primis ac maximis malis ægrotat, aut contemptu dei, aut quòd deum esse nō credit. Duo enim hæc animæ peccandi causam præbent, uelut scriptura testatur dicens, nunc
Psal. 13 quidem: Dixit iniustus ut delinquat in semetipso, Non est timor dei ante oculos ipsius. Nunc uerò: Dixit insipiens in corde suo, nō est deus. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studijs suis. Quare aut contēnit, et propterea peccat, aut ipsum hoc quod deus sit negat, & propterea in studijs corrumpitur, etiam si confiteri uideatur. Deum enim nosse confitentur, operibus uerò negant. Quibus sic se habentibus, etiā increpandi modum in talibus diuersum esse oportere puto. Pius enim uelut locali quodā auxilio opus habet, & circa ipsam rem in qua errauit, increpationē sufferre debet. Indifferens autem cum totum simul animæ bonum corruperit, & ex ipsis uniuersalioribus malis ægrotet, aut uelut contemptor, sicut dixi, aut uelut incredulus, & luctu affici, & admoneri, & increpari debet, donec perfici possit, aut quòd deus est iudex iustus, & expauescat ac perterreatur, aut q omnino deus est. Sed & illud nosse oportet, quod delicta piorum sæpe fiunt etiam iuxta mysterium ad utilitatem, deo permittente aliquando labi ad medelam
Mat. 26 elationis antegressæ, quale est id quod à Petro dictum est, & in ipso factum.

Quæstio LXXXII

Cum scriptum sit aniculas habendas uelut matres, si contigerit aniculam idem cum iuuencula delictum committere, num eidem pœnæ subiacet?

Responsio

1. Tim. 5 Apostolus aniculas uelut matres colere, uelut non facientes aliquid dignum reprehensione docuit. Si uerò contigerit aliquando aniculam idem cum iuuencula delictum committere, considerare primum oportet naturalia, ut ita dicam, ætatis delicta, atq; sic conuenientem utriq; ætati mensuram increpationis decernere. Velut uerbi gratia: naturalis ferè est senectæ pigritia, nō autem iuuentuti. Quemadmodum uice uersa animi supinitas ac abalienatio, ac turbatio, & audacia, & quæcunq; huiusmodi iuuentuti, non autem senectæ: & uidentur adiuuari à naturali iuuētutis caliditate. Quare idem peccatum, pigritia si ita contingat, grauiorem accusationem in iuuencula meretur, cum ætas nihil excuset. Et idem peccatum, mentis supinitas, aut audacia, aut turbatio, maiore condemnatione dignam aniculam facit, cum auxilium ferat ab ipsa ætate, ad hoc ut mitis sit ac quieta. Ad hæc & peccati modum, & peccantis affectum expendere in utraq; persona oportet, atq; sic conuenientem medelæ modum per propriam pœnam adhibere.

Quæstio LXXXIII

Si quis multa rectè faciens, in uno delinquat, quomodo ipsum tractabimus?

Responsio.

Mat. 16 Velut Petrum dominus.

Quæstio LXXXIIII

Si quis mores turbulentos ac tumultuosos habens, dum ob id condemnatur dicat, quod deus fecit alios bonos, alios malos, num rectè dicit?

Responsio.

Hæc opinio iam olim uelut hæretica damnata est. nam blasphema est & impia, & animam ad peccatū lubricam efficit. Quare aut corrigatur, aut tollatur de medio, ut ne fiat
1. Cor. 5 illud, Modicum fermentum totam massam adulterat.

Quæstio LXXXV

Num conuenit proprium quid habere in fraternitate?

Responsio.

Hoc contrarium est testimonio quod in Actis de credentibus habetur, in quibus scriptum est: Et nemo quicquam eorum quæ possidebant propriū sibi esse dicebat. Qui igi
Act. 4 tur proprium quid esse dicit, seipsum alienum ab ecclesia dei facit, & à domini dilectio-
Ioan. 10 ne, qui & uerbo & opere docuit animam suam pro amicis ponere, nedum externa.

Quæstio

Quæstio LXXXVI

Si dicat quis, neq; accipio à fraternitate, neq; do, sed meis contentus sum, quid erga talem obseruabimus?

Responsio.

Si non sustinuerit doctrinam domini, qui dixit: Diligite uos mutuò, quemadmodum ego dilexi uos: sustineamus Apostolum qui dixit, Tollite prauū ex uobisipsis, ut ne fiat illud, Modicum fermentum totam massam adulterat. Ioan. 13 1. Cor. 15

Quæstio LXXXVII

Num liceat unicuiq; uestem suam ueterem aut calceum dare cui uelit pro mandato?

Responsio.

Dare aut accipere, idq; pro mandato, nō cuiusuis est, sed eius qui cum probatione dispensationem sibi commissam habet. Quare siue uetus, siue nouum, hic iuxta proprium singulorum tempus & dabit & suscipiet.

Quæstio LXXXVIII

Quid est cura temporalis?

Responsio.

Omnis cura etiam si nihil ex interdictis habere uideatur, non conferat autem ad pietatem, temporalis est.

Quæstio LXXXIX

Quia scriptum est, precium redemptionis animæ uiri, sunt propriæ ipsius diuitiæ: nobis autem hoc non procedit, quid faciemus? Prou. 13

Responsio.

Siquidem hoc nobis studio fuit, & non potuimus, memores simus responsi domini ad Petrum ob huiusmodi rem sollicitum ac dicentem: Ecce nos dimisimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respondet autem ipsi hoc modo: Omnis qui dimisit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros propter me & propter Euangelium, centuplicia accipiet, & uitam æternam possidebit. Si uerò per negligentiam hoc non fecimus, nunc studium nostrum ostendamus. Si uerò non amplius est neq; tempus, neq; facultas, consoletur nos Apostolus dicens: Non quæro quæ uestra sunt, sed uos. Matt. 19 2. Cor. 12

Quæstio XC

Num licet nocturnam uestem habere, siue ex pilis factam, siue aliam.

Responsio.

Vestis ex pilis factæ usus tempora propria habet. Non enim corporalis necessitatis gratia horum usus est, sed afflictionis & humiliationis animæ. At quum duarum possessio interdicta sit, an possit usus assumi citra prædictam causam unusquisque apud seipsum expendat.

Quæstio XCI

Si frater proprium nihil habens, rogatus fuerit ab aliquo ut det uestem quam gestat, quid facere debet, maxime si nudus fuerit qui petit.

Responsio.

Siue nudus, siue prauus, & siue ex necessitate, siue ex auaritia petat, semel dictum est, quod dare aut accipere nō cuiusuis est, sed eius cui cum probatione talis dispēsatio commissa est. Et seruetur hoc, unusquisq; in quo uocatus est, in eo maneat. 1. Cor. 7

Quæstio XCII

Quum dominus præcipiat uendere possessiones, quid intelligere oportet, & hoc facere, uelut ipsæ possessiones naturaliter lædant, aut propter distractionem ex ipsis animæ contingentem. Luc. 18

Responsio.

Ad hoc primum quidem illud dicere licet, quòd unaquæq; possessio, si ipsa per seipsam mala esset, non esset creatura dei. Omnis enim creatura dei bona, & nulla reijcienda. Deinde uero mandatum domini non reijcere uelut malas & fugere possessiones, sed dispensare docuit. Et condemnatur quis nō quod omnino habuit, sed quod male de 1. Tim. 4

ipsis

ipsis sensit, aut quod non probe ipsis usus est. Nam sanus & non addictus circa ipsa affectus, & dispensatio ipsorum secundum mandatum, ad multa & maxime necessaria nobis conducit: aliquando quidem ad purgationem propriorum peccatorum. Quapropter scriptum est: Veruntamen quæ supersunt date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt uobis. Aliquando uerò ad hæreditatem regni cœlorum, & acquisitionem thesauri non deficientis, iuxta id quod in alio loco scriptum est: Ne timeas pusille grex, quia complacitum est patri uestro cœlesti dare uobis regnum. Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: facite uobis sacculos, qui non ueterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis.

Luc. 11

Luc. 12

Quæstio XCIII

Eum qui semel bona sua repudiauit, & proprium nihil habere professus est, qua mente uti oportet rebus ad uitam necessarijs, uelut ueste uel cibo?

Responsio.

Psal. 103 Recordantem iuxta id quod scriptũ est, quod deus est qui dat escam omni carni. Veruntamen cura opus est, uelut operarius dei dignus sit alimento suo, atq; hoc nõ in propria potestate sito, sed ab eo qui hanc curam sibi concreditam habet distributo, tum pro tempore, tum pro mensura, iuxta id quod scriptum est: Distribuebatur autem unicuiq; prout quis opus habebat.

Act. 2

Quæstio XCIIII

Si quis relictis tributis fraternitatem accedat: cognati autem ipsius pro ipso affliguntur ab exactoribus, num affert hoc discrimen & detrimentum, aut illi, aut his qui eum susceperunt.

Responsio.

Dominus noster Iesus ad interrogantes, Num licet dare censum Cæsari, aut non, dicit: Ostendite mihi denarium, cuius habet imaginem ac inscriptionem? Vbi uerò illi dixissent, Cæsaris: respondit dicens, Date igitur quæ Cæsaris sunt Cæsari, & quæ dei deo. Itaq; cum ex hoc manifestum sit, quòd hi Cæsaris præceptis subiecti esse declarati sunt; apud quos ea quæ Cæsaris sunt inueniũtur: si quidem tale quid ex his quæ Cæsaris sunt, etiam hic ad fraternitatem attulit, debitor sit tributorum. Si uerò relictis omnibus ipsis cognatis abijt, nullum discrimen fit neq; ipsi, neq; his qui eum susceperunt.

Matth. 22

Quæstio XCV

Num expedit his qui non accesserunt, statim diuinas scripturas ediscere?

Responsio.

Et hæc quæstio ex prædictis dirigatur. Nam ad usum unumquemq; ediscere ex sacra scriptura consentaneum est & necessarium ad certam pietatis perfectionẽ, & ut ne humanis traditionibus assuescat.

Quæstio XCVI

Num omni uolenti permittere oportet ut literas discat, aut lectionibus attendat?

Responsio.

Cum Apostolus dicat, Vt ne quæ uolueritis, hæc faciatis: in omni negocio id quod iuxta propriam uoluntatem eligitur, alicui permittere nociuum est. Quicquid uerò à præfectis comprobatum est, id suscipere oportet, etiamsi temerariũ existat. At uerò crimen incredulitatis etiam huic competit, cum dominus dixerit: Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. Manifestum autem se facit, quòd uitæ tempora sibijpsi præscribat.

2. Thess. 3

Matt. 24

Quæstio XCVII

Si quis dicat, uolo à uobis ad modicum tempus utilitatem capere, num ipsum suscipere oportet?

Responsio.

Ioan. 6 Cum dominus dixerit: Venientem ad me non ejciam foras. Et Apostolus exposuerit, Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subirrepserunt ad explorandum libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, quo nos in seruitutem adigerent. Quibus neq; ad horam cessimus per subiectionẽ, ut ueritas Euangelij permaneat apud uos: concedere quidem ipsi accessum consentaneũ est, & propter euentus ambiguitatẽ: sæpe

Gal. 2

enim utilitate ex tempore percepta, in totum huius uitę complacentiā habebit, id quod sæpe factum est, & ad declarandam nostram sinceritatem ei qui fortassis diuersas de nobis suspiciones habet. At uerò exactiorem diligētiam etiam in ipso seruare necessarium est, ut & ueritas manifestet, & suspicio totius indifferentis uitæ tollatur. Sic enim & nos deo complacebimus, & ille aut utilitatem capiet, aut redarguetur.

Quæstio XCVIII

Quali animo ac prudētia prędítus esse debet pręfectus in his quę præcipit aut cōstituit?

Responsio.

Erga deum quidem uelut minister Christi, & dispensator mysteriorum dei, timens ne quid pręter uoluntatem dei in scripturis confessam, aut dicat aut disponat, & inueniatur falsus testis dei, aut sacrilegus, in eo quod aut alienum quid à domini doctrina introducat, aut aliquid complacens deo relinquat. Erga fratres uerò uelut si nutrix filios suos foueat, uolens dare unicuique iuxta placitum dei, & quod in communi omnibus expedit, non solum euangelium dei, sed etiam suam animam, iuxta pręceptum domini & dei nostri Iesu Christi, qui dixit: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis uos mutuò, quem admodum ego dilexi uos. Maiorem hac charitatem nemo habet, ut quis animam suam ponat pro amicis suis. 1. Cor. 4 Ioan. 13. 15

Quæstio XCIX

Quo affectu increpantem increpare oportet?

Responsio.

Erga deum quidem eo qui à Dauide acquisitus est dum dixit: Vidi præuaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua nō custodierūt. Erga eos uerò qui increpātur tali, qualem assumpserit pater & medicus, cum condolentia & misericordia secundū scientiā curans proprium filium, & maxime ubi mœror affuerit, & laboriosus medelæ modus. Psal. 118

Quæstio C

Extrinsecus aduenientes ac petentes quomodo dimittemus? & num unusquisq; qui uult debet erogare panem, aut quicquid tandem, aut uni etiā hoc commissum esse oportet?

Responsio.

Cum dominus pronunciarit, quòd non est bonum sumere panem filiorum, & proijcere canibus, & responsum acceperit: Nam & canes edunt de micis quæ cadūt de mensis dominorum suorum: is cui distributio cōmissa est cum probatione hoc faciat. Omnis autem qui præter huius sentētiam facit, uelut boni ordinis corruptor increpetur, donec suum locum seruare didicerit, cum Apostolus dixerit: unusquisq; in quo uocatus est fratres, in hoc permaneat. Matt. 15 1. Cor. 7

Quæstio CI

Num necesse habet is cui tradita est œconomia implere illud: Omni petenti te dato, & uolentem à te mutuum accipere, ne auerseris. Luc. 6

Responsio.

Illud, Omni petenti te dato, & uolentem à te mutuū accipere, ne auerseris: uelut tentationis locum habet, uelut consequentia cōnexorum ostendit. Et in malos est hoc præceptum, non primordialiter, sed iuxta circunstantiā fieri debens. Primordiale enim præceptū domini est: Vende possessiones tuas, & dato pauperibus. Et rursus: Vendite possessiones uestras, & date eleemosynam. Si uerò id quod alijs destinatū est, ad alios transferre periculo non uacat: cum dominus dicat, Non sum missus nisi ad oues quæ perierūt domus Israel. Et, Non est bonum sumere panem filiorum, & proijcere canibus. Quid & à seipso quis non iudicat quod iustum est? Luc. 18 Luc. 12 Matt. 15

Quæstio CII

Num oportet egredientem de fraternitate, ex quacunq; ratione, exhortatione detinere, aut non? & si oportet, in quibus facere oportet?

Responsio.

Cum dominus dixerit, Venientem ad me non eijciam foras. Et rursus, Non opus habent ualentes medico, sed male habentes. Et alibi, Quis ex uobis habens centū oues, si aberrauerit una ex ipsis, non dimittit nonaginta nouem, & abiens quærit errabundam Ioan. 6 Matt. 9 Luc. 15

donec

donec inuenerit? Omni modo oportet debilem curare, & studio habere quod eluxatū, ut ita dicam, membrum reponatur. Si uero perseuerauerit in malitia qualicunq; tandē,
Matth. 15 uelut alienum dimittere. Scriptum est enim: Omnis plantatio quam nō plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Sinite ipsos, cæci sunt & cætera.

Quæstio CIII

Quòd senioribus usq; ad mortem subijci oportet, hoc iam didicimus. Vbi autem contingat in aliquibus labi etiam ipsum senem: num ipsum reprehendere oportet, & quomodo, & à quibus, doceri rogamus? Si uerò nō admiserit, quid fieri oportet?

Responsio.

De his abunde ac clare dictum est in diffusiore responsione.

Quæstio CIIII

Quomodo fratribus curas cōmittere oportet, solóne præfecto probationē faciente, an etiam fratribus suffragiū ferentibus. Similiter aūt & de sororibus.

Responsio.

Si unusquisque ea quæ meditatur ad alios referre doctus est, quanto magis talia cum probatione idoneorum ad hoc fieri oportet? tanquam œconomia dei secundum deum cōmitti debeat his qui iam demonstrarunt se posse complacenter domino id quod commissum est gubernare. Et in summa, in omni negocio præfectum scripturæ meminisse
Ephes. 1 necessarium est, quæ dicit: Omnia cum consilio facito.

Quæstio CV

Num oportet accedentes ad fraternitatem statim artes discere?

Responsio.

Præfecti probabunt.

Quæstio CVI

Qualibus pœnis in fraternitate uti oportet ad peccantium conuersionem?

Responsio.

In præfectorum examinatione & tempus & modus decernatur, iuxta ætatem & corporis ac animæ habitum, & peccati differentiam.

Quæstio CVII

Si quis cupidum se esse dicit conuictus cum fratribus: uerum propter obsequium erga cognatos secundum carnem, aut etiā propter tributa sæpe impediatur, seipsum semel tali uitæ committere: num oportet ipsi permittere ingressum ad fratres.

Responsio.

Equidem boni appetentiā exscindere periculo non uacat. Nec tamē ei qui ingressus est tempus dare, ut externa & aliena à uita secundum deum curet, tutum est. Si uerò ingressus seipsum tradiderit internis, nihil externorū circumferēs, spem habebit meliorē.

Quæstio CVIII

Num oportet præfectum loqui cum sorore aliqua, citra præfectæ præsentiam, de his quæ ad fidei ædificationem pertinent?

Responsio.

1. Cor. 14 In his non seruatur Apostoli præceptum, qui dixit: Omnia decore & secundum ordinem fiant.

Quæstio CIX

Num oportet præfectum cum præfecta frequenter colloqui, & præsertim si quidam ex fratribus ex hoc lædantur?

Responsio.

1. Cor. 10 Quum Apostolus dixerit, ut quid enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia?
1. Cor. 9 bonum est imitari ipsum dicentem: Non usi sumus hac potestate, ut ne offendiculum aliquod daremus Euangelio Christi, & quantum eius fieri potest, rariores ac breuiores facere congressus.

Quæstio CX

Num oportet confitente sorore seniori, adesse etiam ipsam seniorem?

Responsio

Responsio.

Magis decore ac pie per ipsum seniorem ad ipsum seniorem publicatio fiet, qui prudenter modum pœnitentiæ & correctionis suggerere potest.

Quæstio. CXI

Num ubi senior quid fieri præcepit inter sorores, citra consensum senioris siue præfectæ, merito indignatur ipsa senior?

Responsio.

Et ualde meritò.

Quæstio CXII

Num si quis ad uitã secundũ deum accedat, par est ut præfectus citra cõsensum fratrum talem suscipiat? aut oporteat etiã prius ad ipsos referre?

Responsio.

Dominus in pœnitentiam agente conuocari amicos ac uicinos docet: quare multo magis necessariũ est, ut scientibus his qui unanimes sunt, accedens suscipiatur, ut & congaudeant inter se mutuo, & simul comprecentur. Luc. 15

Quæstio CXIII

Num potest is cui animarum cura concredita est, seruare hoc: nisi conuersi fueritis & facti uelut pueri, quandoquidem multas & diuersas personas habet? Mat. 18

Responsio.

Quum sapientissimus Solomon dixerit, Tempus in omni re est: nosse oportet quòd & humilitatis, & potestatis, & reprehensionis, & exhortationis, & parsimoniæ, & libertatis dicendi, & benignitatis, & seueritatis, & in summa omnis rei tempus proprium est. Quare aliquando quidem ea quæ humilitatis sunt ostendere oportet, & in humilitate pueros imitari, & maxime ubi tempus est mutui honoris & officiorum, & ministerij ac curæ circa corpus, quemadmodum dominus docuit: aliquando uero potestate uti, quam Dominus dedit ad ædificationem, & non ad destructionem, quum necessitas requirit dicendi libertatem, Et in tempore quidem exhortationis, ostendere benignitatem. In tempore uero securitatis ostendere æmulationem & zeli feruorem, & in singulis alijs consimiliter. Eccl. 3

Quæstio CXIIII

Quum Dominus præcipiat, si quis te coegerit miliarium unum, uade cum ipso duo: & quum Apostolus doceat, ut subditi simus alter alteri in timore Christi, num oportet omni & cuicunque præcipienti obedire? Mat. 5

Responsio.

Præcipientium differentia nihil imminuere debet eorum quibus præcipitur obedientiam. Neque enim Moses neglexit Iothor bona consulentem. Quum autem præceptorum differentia non exigua sit. Alia enim contraria sunt mandato Domini, aut corrumpentia ipsum, aut inquinantia multipliciter per prohibitã ammixtionem: alia uero coincidunt cum mandato. Alia autem etiamsi palàm non coincidant, tamen conferunt, & uelut auxilium quoddam mandati existunt. Necessarium est meminisse Apostoli dicentis: Prophetias ne uilipendite: omnia autem probantes quod bonum est tenete, ab omni opere malo abstinete. Et rursus, Cogitationes ac consilia destruentes, & omnem altitudinem efferentem se contra cognitionem dei, & captiuam ducentes omnem intelligentiam ad obedientiam Christi. Quare si quidem quid coincidens cum mandato domini, aut conferens, nobis præceptum fuerit, uelut uoluntatem Dei studiosius ac diligentius suscipere oportet, ita ut impleamus id quod dictum est, sufferentes alter alterum in dilectione Christi. Quum uero quid contrarium mandato domini, corrumpens aut inquinans ipsum, nobis ab aliquo præceptum fuerit, tunc tempestiuum est dicere: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus: memores domini dicentis, Alienum autem non sequentur, sed fugiunt ab ipso, quia non noscunt alienorum uocem: & Apostoli qui propter nostram securitatem etiam ipsos angelos compescere ausus fuit, dum dixit: Etiamsi nos ipsi aut angelus ex cœlo, aliud euangelium uobis annunciet præ Exod. 18 1. Thes. 5 2. Cor. 10 2. Cor. 12 Act. 4 Gal. 1

ter id quod prædicauimus uobis, anathema sit. Ex quibus erudimur, quòd etiamsi multum legitimus sit & excellenter gloriosus, qui prohibet id quod à domino præceptum est, aut impellit ad faciendum quod ab ipso prohibitum est: fugiendus aut etiam abominandus est unicuiq; diligenti dominum.

Quæstio CXV

Quomodo mutua obedientia uti oportet?

Responsio.

Velut seruus erga dominũ, iuxta id quod à domino præceptũ est: Qui uult inter uos
Mar. 9 esse magnus, sit omnium ultimus. Et durius adhuc infert, Quẽadmodũ filius hominis nõ
Mat. 20 uenit ut ipsi ministrarent, sed ut ipse ministraret. Et iuxta id quod ab Apostolo dictũ est:
Gal. 5 Per dilectionem spiritus alter alteri uicissim seruite.

Quæstio CXVI

Quatenus obedire oportet in regula complacentiæ erga deum?

Responsio.

Phil. 2 Apostolus ostendit proponens nobis Domini obedientiam, qui factus est obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Et paulò ante dixerat: hoc sentite in uobis quod & in Christo Iesu.

Quæstio CXVII

Qui nõ perfectus est in quotidianis ad propositum mandatum præceptis, & artem discere uult, quo morbo ægrotat? & num oportet ipsum tolerare?

Responsio.

Talis & cõtumax, & sibijpsi placens, & incredulus est, quia nõ timet iudicium dñi qui
Mat. 24 dixit: Estote parati, quia qua hora nõ putatis, filius hominis ueniet. Si eñ quotidie & singulis horis expectat quis dominũ, sollicitus est quõ hodiernam diem ociosus nõ prætereat, & nihil amplius curiosus est. Si uero præcipiatur ipsi artem discere, in obedientia habeat lucrum complacentiæ erga deum, & non in dilatione iudicium.

Quæstio CXVIII

Qui pronus est ad mandatum, & operatur non quod præcipitur, sed quod ipse uult, qualem mercedem fert?

Responsio.

Rom. 15 Eius qui sibijpsi placet. Quum autem Apostolus dicat: Vnusquisq; uestrum proximo placeat in bonum ad ædificanonẽ: & abundantius nos compescat per hoc quod infert: Nam & ipse Christus sibijpsi non placuit: cognoscere debet periculum suum is qui sibiipsi placet. Idem etiam inobediens arguitur.

Quæstio CXIX

Num licet unicuiq; recusare commissum opus, & aliud requirere

Responsio.

Phil. 2 Quum obedientia uelut dictũ est, usq; ad mortẽ habeat mensurã, is qui cõmissum recusat, & aliud requirit, primũ obedientiam corrumpit, & declarat se non abnegasse seipsum. Deinde etiam aliorum plurium malorum sibijpsi ac alijs autor fit. Nam ianuam contradictionis plerisq; aperit, & seipsum ad hanc assuefacit. Et quia non potest unusquisq; probare q̃d utile est, sæpe nociuũ opus sibijpsi deligit. Sed & suspiciones malas fratribus inducit, uelut addictus sit magis operi quod requirit, q̃ his cum quibus operari necesse est. Quare in summa non obedire, multorum & magnorum malorum radix est. Si uero rationem aliquam se habere putat, cur opus illud detrectet, declaret ipsam præfectis, & illis expendendum relinquat.

Quæstio CXX

Num oportet aliquo abire citra præfecti commonefactionem?

Responsio.

Ioan. 8 Quum dñs dicat, Neq; à meipso ueni, sed ille me misit, quãto magis unusquisq; nostrũ sibijpsi permittere nõ debet? Qui eñ sibijpsi permittit, manifestũ se facit, q magnifice de
Luc. 16 se sentit, & subiectus est iudicio dñi qui dixit: Quod inter homines altũ est, abominatio est coram deo. Et in uniuersum permittere sibijpsi crimine non caret.

Quæstio

Quæstio CXXI
Num licet grauiora opera recusare?
Responsio.

Qui legitimus est in dilectione erga deum, & cōstans in certitudine retribuēdę à dño mercedis, non his quæ fiunt contentus est, sed semper additionem requirit, & amplius appetit: & quamuis supra uires quid facere uideatur, non negligens est uelut qui mensuram impleuit, uerum semper sollicitus est, uelut destitutus eo quòd sit pro dignitate, dominum præcipientē audiens: Quum feceritis omnia quæ præcepta sunt, tunc dicite serui inutiles sumus, quod debebamus facere fecimus: & Apostolum cui mūdus crucifixus erat, & ipse mundo, qui non erubuit dicere, Ego meipsum nōdum arbitror assequutum esse, unum autem ago, ea quidem quæ à tergo sunt obliuiscens, ad ea uero quæ à fronte sunt contendens, iuxta scopum persequor ad brauium supernæ uocationis dei in Christo Iesu. Qui tametsi potestatem haberet, quum Euangelium prædicaret, ex euangelio uiuendi, In labore & ærumna, inquit, nocte ac die operantes, non quod non habeamus potestatem, sed ut nos ipsos formam demus uobis ad imitandum nos. Quis igitur adeò stupidus est & incredulus, ut nunquā contentus sit his quæ iam fiunt, aut ut recuset quid uelut grauius aut laboriosum? Luc. 17 Gal. 6 2. Cor. 11

Quæstio CXXII
Si quis pœna non accipiendæ benedictionis affectus, dicat, Si non accepero benedictionem non edo: num oportet ipsum sufferre?
Responsio.

Si quidem tanta pœna dignū fuerit peccatū, ut etiam ab edendo prohibeatur, is qui pœnam cōstituit omnino expendet. Si uero sola benedictione quis indignus iudicatus est, & permissum est ipsi ut edat, atq; hoc non suffert, uelut inobediēs in hoc & cōtentiosus iudicetur, simul & notum seipsum reddens & cognoscens: quia non medetur sibijpsi hoc requirens, sed peccatum peccato coniungit.

Quæstio CXXIII
Si quis tristetur quòd non permittitur facere, id quod commode facere non potest, num oportet ipsum sufferre?
Responsio.

De hoc multis in locis dictum est, quod in uniuersum uolūtate propria uti aut sibijpsi permittere, præter sanam est doctrinam. Et approbationi plurium nō subijci, inobedientiæ ac contradictionis periculum habet.

Quæstio CXXIIII
Num oportet eum qui alicubi fortuito in hæreticos aut Græcos incidit, cibum cum ipsis capere, aut ipsos salutare?
Responsio.

Salutationē quidē cōmunem uidelicet illam, in nullo dñs interdixit, ubi ait: Si salutaueritis amicos uestros solum, quid eximium facitis? Nónne etiā ethnici sic faciunt? Cæterū de cibum unà capiendo habemus præceptū Apostoli, in quibus hoc recusare oportet, dum dixit: Scripsi uobis in epistola ut ne permisceremini scortatoribus, & non omnino scortatoribus huius mundi, aut auaris, aut raptoribus, aut idolorum cultoribus. Si quis qui nominatur frater, aut scortator est, aut auarus, aut simulachrorum cultor, aut conuitiator, aut ebriosus, aut raptor, cum huiusmodi ne cibum quidem capiatis. Mat. 5 1. Cor. 5

Quæstio CXXV
Num eum cui concreditum est opus, & facit quid citra commonefactionem, præter id quod præceptum est, aut supra ipsum, opus ipsum habere oportet? Act. 4
Responsio.

Sibijpsi quidē sumere in uniuersum displicet deo, & neq; cōuenit neq; expedit his quibus studium est uinculū pacis cōseruare. Si uero proteruus esse perseuerauerit, expedit ut opus ab ipso tollatur. Non enim seruat præceptum eius qui dixit: Vnusquisq; in quo uocatus est fratres, in hoc maneat: & qui adhuc grauius scripsit, Non plus sapere q̄ oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, prout cuiq; deus mensuram fidei diuisit. 1. Cor. 7 Rom. 14

Quæstio CXXVI
Quomodo quis non superatur à uoluptate eduliorum?
Responsio.

Si decreuerit ratione utilitatis ducem ac doctore habere semper eorũ quæ in usum assumuntur, siue iucunda, siue iniucunda ea fuerint.

Quæstio CXXVII
Dicunt quidam impossibile esse hominem non irasci.
Responsio.

Si possibile est ut miles in conspectu regis nõ irascat, neq; sic ratione habet id quod dicitur. Si enim hominis conspectus æqualis secundũ naturã, propter dignitatis eminentiam impedierit uitium, quãto magis si quis certior factus sit, quod deum habeat motuum suorũ inspectore? Multo eñ magis Deus qui scrutatur corda & renes, uidet animę motus, quàm homo ea quæ sunt ad faciem exposita.

Quæstio CXXVIII
Volenti abstinentiam supra uires exercere, ita ut etiam ad propositum mandatum impediatur, num concedere oportet.
Responsio.

Quæstio hæc non proprie mihi facta esse uidetur. Abstinentia enim non sita est in absurdorum eduliorũ summotione, in qua contingit ea quæ ab Apostolo damnata est corporis insatiabilitas: sed in perfecto secessu à proprijs uoluntatibus. Quantum aũt habeat periculum, ob propriam uoluntatẽ à mandato domini excidere, manifestum est ex his
Ephe. 2 quæ ab Apostolo dicta sunt dum ait: Facientes uoluntates carnis & cogitationum, & eramus natura filij iræ.

Quæstio CXXIX
Qui multũ ieiunat, & in assumendo cibo cõmune eduliũ sufferre nõ potest, utrum magis eligere debet? num ieiunare cum fratribus, & edere cum ipsis, aut propter immodicum ieiunium, alijs edulijs opus habere in assumendo cibum?
Responsio.

Ieiunij tẽpus nõ est uniuscuiusq; uoluntas, sed necessitas eorũ qui ad diuinum cultum
Act. 14 accedunt, quemadmodũ etiã acta Apostolorũ narrant, & ab electo Dauide discimus. Si
Psal. 34 igitur quis iuxta talem rationẽ ieiunauerit, etiam ut id facere possit omnino dignus fiet, Fidelis enim est qui hoc professus est.

Quæstio CXXX
Quõ oportet ieiunare, ubi opus fuerit ieiunio ad aliquid eorũ quæ ad diuinum cultũ requiruntur, num uelut qui cogitur, aut cum promptitudine?
Responsio.

Mat. 5 Quum dominus dicat: Beati esurientes & sitientes iustitiam: quicquid ad pietatem conducit si non cupide ac studiose fiat, periculosum est. Quare ieiunantem non prompte hoc facere, periculo non uacat. Ieiunare autem in tempore talis necessitatis necessa-
2. Cor. 11 rium est, quum Apostolus cum alijs suis recte factis, etiam hoc ad doctrinam nostram recensuerit, in ieiunijs sæpe.

Quæstio CXXXI
Qui nõ particeps fit eduliorũ quæ fratres edunt, sed aliud requirit, nũ recte facit?
Responsio.

Mat. 6 In uniuersum requirere cibum præter mandatum est, quum dñs dixerit, Ne inquiratis quid manducetis & quid bibatis, & ne sitis solliciti: & horribilius adhuc induxerit, Hæc
Act. 2 enim omnia gentes inquirunt. At uero pręfecti est diligenter implere illud: Distribuebatur unicuiq; prout quisq; opus habebat.

Quæstio CXXXII
Qui dicit, Nocet mihi hoc, & cõtristatur si aliud datum non fuerit, quid est?
Responsio.

Apparet q; non perfectus est in spe Lazari, non nouit dilectionem eius cui omnium & ipsius cura cõcredita est. In summa aũt neq; de nocẽte, neq; de iuuante, aliquis sibipsi probationẽ permittere debet, sed præfecto ad probandũ quid unicuiq; utile est, qui prin

cipaliter

cipaliter utilitatem animæ inquirit, atq; ita secundaria ratione ea quæ ad corporis usum necessarium pertinent dispensat ac ministrat ad uoluntatem dei.

Quæstio CXXXIII

Si uero murmurauerit propter cibum?

Responsio.

Iudiciū eorū qui in deserto murmurauerūt habet. Dicit em̄ Apostolus: nolite murmurare, queadmodū quidā illorū murmurauerūt & interempti sunt ab exterminatore. 1.Cor.10

Quæstio CXXXIIII

Si quis iratus recusat accipere necessaria?

Responsio.

Talis dignus est ut etiamsi requirat non accipiat, donec præfectus probauerit quod curatum est uitium, imo potius uitia.

Quæstio CXXXV

Num oportet ægrotantem ipsum amplius quid consuetis requirere?

Responsio.

Si retribuendæ à deo mercedis gratia languorem suffert, non inde laboris solatium ac mitigationem requirere debet, sed ad mercedis à domino retributionem seipsum componere: gnarus quòd uelut retributione pro labore, ita & consolatione pro angustia, à benigno deo dignus fiet. At uero qui præfectus est, ut faciat hoc: distribuebatur Act.2 unicuique prout quisque opus habeat, necessario singulos languentes cognoscere debet, & conuenienter curare.

Quæstio CXXXVI

Num necesse est omnes hora prandij congregari, & eum qui relinquitur ac post prandium uenit, quomodo tractabimus?

Responsio.

Si quidem iuxta loci aut operis necessitatē relictus est, uelut obseruās præceptum 1.Cor.7 eius qui dixit: Vnusquisque in quo uocatus est fratres, in hoc maneat: communis disciplinæ inspector examinatione facta ignoscet. Si uero quum uenire potuisset non festinauit, uelut qui negligentiæ crimen incurrit, impransus maneat, usque ad constitutam horam sequentis diei.

Quæstio CXXXVII

Num bonum est aliquem decernere, ad tantum si ita contingat tempus abstinere ab aliquo cibo aut potu?

Responsio.

Quum dominus dixerit, Non ut faciam uoluntatem meam, sed eius qui me misit: omne iudicium propriæ uoluntatis periculosum est. Cuius rei gnarus Dauid dixit: Iuraui & statui seruare iudicia iustitiæ tuæ, non meas uoluntates. Ioan.6 Psal.118

Quæstio CXXXVIII

Num permittere oportet in fraternitate, ut alius plus alijs ieiunet aut uigilet, iuxta propriam uoluntatem?

Responsio.

Quum dn̄s dixerit, Descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui me misit patris, Quicquid secundum propriā uoluntatem quis fecerit, hoc facientis quidem proprium est, uerum à pietate alienum, & timor est ne quando audiat à deo de eo quod facere uidetur, Ad te auersio ipsius, & tu dominaberis ipsius. Sed & in cōparatione aliorum plus uelle etiam in ipsis bonis, cōtentionis uitium est à uana gloria contingens, id quod Apostolus interdictū ostendens ait: Non enim audemus inserere aut cōparare nosipsos quibusdam qui seipsos cōmendant. Quapropter dimissis proprijs uoluntatibus, & eo quod uelimus super alios aliquid facere uideri, Apostolo obedire oportet admonenti ac dicenti: Siue editis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam dei facite. Contentio enim & uana gloria, & placere sibijpsi, omnino aliena sunt ab his qui bonum certamen legitime decertant. Quapropter ait aliquando quidem: Ne flamus inaniter gloriosi, aliquando uero, Si quis uidetur cōtentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesiæ dei. & alibi, Non debemus nos nobisipsis placere. Ioan.6 Gal.5 1.Cor.10 Gal.6 1.Cor.11

Reſponſio.

Qui abutitur, uelut ſacrilegus: qui uerò perdidit uelut ſacrilegij cauſa iudicetur, omnium deo nuncupatorum ac dedicatorum.

Quæſtio. CXLV

Si uerò à ſeipſo utatur, aut accipiat?

Reſponſio.

Velut temerarius & contumax iudicetur. Hæc enim propria ſunt eius cui cura demandata eſt diſpenſatoris.

Quæſtio CXLVI

Si uerò urgente neceſſitate præfectus requirat ab ipſo, & contradicat?

Reſponſio.

Qui ſeipſum & membra ſua aliorum uſui tradidit in dilectione Chriſti, quomodo de ſupellectile contradicere poteſt, ad quem etiam ſupellectilis cura pertinet?

Quæſtio CXLVII

Qui circa officium cellarij aut culinæ, aut aliud tale occupatus eſt, ſi non feſtinarit ad eſſe regulæ pſalmodiæ & rationis, num nullum animæ detrimentum incurrit?

Reſponſio.

Vnuſquiſq; in ſuo opere ac officio propriam regulam ſeruat uelut membrū in corpore, & damnum quidem incurrit ipſe neglecto eo quod commiſſum eſt, ſed & communitati inſidias ſtruens amplius periclitatur. Quare in mente impleat quæ ſcripta ſunt, Cantantes & pſallentes in cordibus ueſtris Domino. Si uerò corporaliter non feſtinat concurrere cum alijs, in nulla re prohibeatur quum faciat quod dictum eſt: Vnuſquiſq; in quo uocatus eſt in hoc maneat. Cauere autem oportet, ne quum forte poſſit implere quod ipſi demandatum eſt, oportune & ad formam aliorum, prætexat operis occupationem, in offendiculum aliorum, & incidat in iudicium negligentium. *Ephes. 5* *1. Cor. 7*

Quæſtio CXLVIII

Qualem poteſtatis menſuram habet in diſpenſatione, is cui cellarij cura cōmiſſa eſt.

Reſponſio.

Erga eum quidem qui commiſit, formam ab illo cum probatione expreſſam, memor ipſius domini qui dixit: Non poſſum ego facere à me quicquam. Erga eos uero quorū curam gerit, unicuiuſque neceſſitatem: ſcriptū eſt enim, Diſtribuebatur unicuiq; prout quiſque opus habebat. Eadem ratio ſit ad omnes qui eiuſmodi curas ſibi commiſſas habent. *Ioan. 5* *Act. 2*

Quæſtio CXLIX

Quæ eſt condemnatio diſpenſatoris, ſi quid ad perſonarum reſpectum aut contentionem fecerit?

Reſponſio.

Quum Apoſtolus nunc quidem præcipiat nihil facere ad preces, nunc uerò pronunciet, Si quis uidetur cōtentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem nō habemus, neq; eccleſiæ dei, alienus ab eccleſia Dei decernatur talis donec correctus fuerit. Oportet autē cum multa conſideratione probare ad quid unuſquiſq; idoneus ſit, atq; ſic quodcunq; opus ac officium committere, ut neq; hi qui committunt alicui quod non cōuenit, uelut mali œconomi condemnentur, dum & animarum & mandatorum domini curā male diſpenſant. Neq; hi quibus officium committitur, prætextum peccati hinc reperire ſibi uideantur. *1. Cor. 11*

Quæſtio CL

Si uerò negligens non det fratri neceſſaria?

Reſponſio.

Hoc iudicium manifeſtum eſt ex uerbis Domini qui dixit: Abite à me uos maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ipſius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi edere: ſitiui, & non dediſtis mihi potum. & quæ ſequuntur. Et, Maledictus omnis qui facit opera domini negligenter. *Mat. 25* *Hier. 48*

Quæſtio CLI

Num licet miniſtranti cum maiore uoce loqui?

Responſio.

Vocis menſuram decernit audientium neceſſitas. Itaq; ſi quidē minor fuerit, uelut languidior, propinqua eſt ſibilo & digna condemnatione. Si uerò ſupra neceſſitatem, quū poſſit auditor etiā placidè loquentē audire, clamor fit reprehendēdus, niſi languiditas audientis eo neceſſitatis nos adducat, ut clamore utamur, & uelut ex ſomno hunc excitemus. Hoc enim & dominus feciſſe narratur, uelut ait Euangeliſta: Ieſus autem cla-
Ioan. 12 mauit & dixit, Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui me miſit.

Quæſtio CLII

Si quis miniſterium diurnum in culina explens ſupra uires laboret, ut impediat ipſe ad dies aliquot à conſueto opere, num oportet ipſi tale miniſterium imponere?

Reſponſio.

Pſal. 93 Dictum eſt, quòd oportet eum cui operum diſpenſatio demandata eſt, ſolerti coniectura tum aptitudinis, tum uirium operantis facta, deſignare pręcepta, ut ne audiat, qui fingit laborem in præceptum. At eum cui quid præceptum eſt, cōtradicere nō oportet, Nam obedientia uſq; ad mortem terminum habet.

Quæſtio CLIII

Cui lanæ concreditæ ſunt, quomodo ipſas habere debet, & quomodo operantibus attendere?

Reſponſio.

Lanas quidem uelut cui depoſitum dei concreditum eſt, citra contentionem autem & abſque perſonarum acceptione unicuique ſorori proprium opus deſignans ac diſponens.

Quæſtio CLIIII

Si contigerit paucos eſſe fratres, & pluribus ſororibus inſeruientes ad eam deuenire neceſſitatem, ut inter ſe diſparentur ad opera diuiſi, num hoc periculo uacat?

Reſponſio.

Si cura à mandato domini teſtimoniū habet, & ſecundum deum elaboratur, unicuique operantium in proprio opere complacentia erga deum rectè peragitur; & unitas ipſorū inter ſe in hoc quod omnes unanimes ſunt conſiſtit, & quod idem ſentiunt, ac
Col. 2 implent id quod ab Apoſtolo dictum eſt: Etſi enim in carne abſum, tamen ſpiritu uobiſcum ſum.

Quæſtio CLV

Mat. 25 Quandoquidem docemur nos qui ægrotis in hoſpitali domo inſeruimus, ut cum tali affectu ſeruiamus, uelut fratribus Domini miniſtrantes, ſi non fuerit talis is cui inſeruimus, quomodo debemus ipſi attendere?

Reſponſio.

Mat. 12 Quum dominus dixerit: Quicunq; fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, hic meus eſt frater, & ſoror, & mater, Si non quis talis, ſed peccans deprehenditur, dignus exiſtens ſentētia illa: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, primum quidem admonitione opus habet à præfecto. Si uerò perſeuerauerit in ipſis, manifeſtum eſt in ipſo iudicium eiuſdem domini inferentis: Seruus autem non manet in domo. Et Apoſtoli pręci-
1. Cor. 5 pientis: Tollite prauum ex uobis ipſis: ſic enim nulla adminiſtrantibus hęſitatio, & omnibus conuictoribus ſecuritas continget.

Quæſtio CLVI

Num eum cui cellarij aut alterius eiuſmodi cura cōcredita eſt, ſemper eius curam gerere oportet, aut permutari.

Reſponſio.

Si boni ordinis ſcientiam, & regulæ ſinceritatem ſeruat, permutari ſuperfluum eſt, imò potius graue ac difficile factu. Verum ut aliquē aſſeclam habeat qui particulatim ad eam curam effingatur neceſſarium eſt, ut ne ubi neceſſitas requirit ſucceſſorem, in inopia eius conſtituti turbemur. Sæpe uerò etiam ineptū ad hoc adhibere ad opus cogimur, ut neceſſariò cōtingat, circa huius inexperientiam, tum ſinceritatem corumpi, tum rationalem boni ordinis diſciplinam diſſolui.

Quæſtio

Quæstio CLVII
Quo affectu debet quis seruire deo, & omnino affectus hic quid est?
Responsio.

Affectum bonum esse arbitror cōcupiscentiam uehementem complacendi deo, & insatiabilem ac fixam & immutabilem. Acquiritur autem hic in contemplatione solerti ac perpetua maiestatis gloriæ dei, cogitationibusq; pijs, & indefinente memoria bonorum cōtingentium à deo. Ex quibus innascitur animæ illud; Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, & ex totis uiribus tuis, & ex tota mente tua, iuxta eum qui dixit: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te deus. Cum tali itaq; affectu seruire oportet deo, ita ut expleamus id quod ab apostolo dictum est: Quis separabit nos à dilectione Christi? Tribulatio aut angustia, aut persequutio, aut nuditas, aut periculum, aut gladius? & cætera. Mat. 19 Rom. 8

Quæstio CLVIII
Quo affectu quis pœnam sufferre debet?
Responsio.

Eo qui decet ægrum & solicitum de uita, dum à patre ac medico curat, & quamuis amarus ac dolorosus fuerit medelæ modus, in perfectione dilectionis ac experiētiæ eius qui increpat ac punit, & in sanationis cupiditate.

Quæstio CLIX
Qui tristitia afficitur contra eum qui ipsum increpauit, qualis est?
Responsio.

Neq; periculum peccati nouit, & præsertim erga deum, neq; pœnitentiæ lucrū, neq; credit ei qui dixit, Qui uerò diligit diligenter castigat: & alienū ab utilitate seipsum cōstituit eius qui dixit, Castigabit me iustus in misericordia & redarguet me. Et talis cum detrimento in fraternitate uersatur, ab exercitatione auocans eos qui cum timore soliciti decertant. Prov. 13 Psal. 140

Quæstio CLX
Quo affectu debemus seruire fratribus?
Responsio.

Velut ipsi domino exhibentes ministerium, qui dixit: Quatenus fecistis uni horū fratrum meorum minimorum, mihi fecistis. Ad hoc uerò rectè faciendū cōfert quod etiā tales sint hi quibus ministerium cōtingit. Quapropter oportet præfectos diligentius ipsorum curam gerere, ut ne uelut corporum amatores, uentri & uoluptatibus seruiāt. Sed uelut dei & Christi amatores, per patientiam perfectam fiant gloriatio Domini, in obprobrium diaboli, uelut iustus Iob. Mat. 25

Quæstio CLXI
Qua humilitate debet quis ministerium suscipere à fratre?
Responsio.

Velut seruus ab hero, & qualē ostēdit Petrus apostolus domino ministrante, in quo etiam periculum eorum qui ministerium non admittunt, discimus. Ioan. 13

Quæstio CLXII
Qualem inter nos dilectionem habere nos oportet?
Responsio.

Qualem dominus ostendit ac docuit, dum ait: Diligite uos mutuò, quemadmodum ego dilexi uos. Maiorem hac charitatem nemo habet, ut quis animam suam ponat pro amicis suis. Si uerò animam ponere oportet, quanto magis promptitudinem in particularibus ostendere necessarium est? non ad humana officia, sed ad id quod unicuiq; conducit, iuxta scopum complacendi deo. Ioan. 15

Quæstio CLXIII
Quomodo poterit quis dilectionem erga proximum acquirere?
Responsio.

Primum quidem si timeat iudicium prætergredientium mandatum domini, qui dixit: Qui nō credit filio, nō uidebit uitam, sed ira Dei manet super ipsum. Deinde si quærat ac uendicet uitam æternam. Nam mandatum ipsius uita æterna est. Primū autem & Ioan. 3

Luc. 10 magnum mandatum est, Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus uiribus tuis, Et secundum simile huic: Diliges proximum tuũ ue-
Ioan. 13 lut teipsum. Et si concupiscat assimilari domino qui dixit: Mandatũ nouũ do uobis, ut diligatis uos mutuò, quemadmodũ ego dilexi uos. Insuper autem & ex talibus ratiocinationibus, Si quidem benefactor est frater, debemus ipsi etiam secundum hominem charitatem, quam etiam Græci seruant, quemadmodum in Euangelio dominus osten-
Mat. 5 dit dicens: Et si diligentes uos diligitis, qualis uestra gratia est? Nam & peccatores eos qui diligunt ipsos diligunt. Si uerò maleficus, etiam sic nõ solum propter mandatũ, sed etiam uelut maiorum beneficiorũ collatorẽ diligere debemus, si modò dño credimus qui dixit. Beati estis quum opprobria in uos iecerint & persecuti fuerint, & dixerint omne prauum uerbum contra uos, mentiẽtes propter me, Gaudete & exultate, quia merces uestra multa est in cœlis.

Quæstio CLXIIII

Quid est, nolite iudicare, & non iudicabimini, nolite condemnare & non condemnabimini?

Responsio.

Matt. 7 Quum dominus aliquando dicat, Nolite iudicare, & non iudicabimini: aliquando
Ioh. 7 iustum iudicium iudicare præcipiat, nõ à iudicando in totũ prohibemur, sed iudicij differentiam docemur. In quibus autem iudicare oporteat, & in quibus nõ, manifeste tradidit nobis Apostolus: in his quidem quæ in uniuscuiusq; potestate sita sunt, & à scrip-
Rom. 2 tura non distincta dicens: Tu autem quid iudicas fratrem tuum? Et rursus: Nõ amplius
1. Cor. 5 igitur alter alterum iudicemus. In his uero quæ displicent deo, cõdemnans eos qui non iudicant, & ipse suũ iudiciũ producens dum ait: Nam ego quidẽ ut absens corpore, præsens autẽ spiritu, iam iudicaui uelut præsens, ut is qui sic hoc perpetrauit, in nomine domini nostri Iesu Christi, cõgregatis uobis & meo spiritu, cum potestate domini Iesu, tradatur Satanæ ad interitum carnis, ut spiritus seruetur in die domini Iesu. Quare si quidem quid in nostra potestate situm est, aut etiam sæpe obscurum est, ob hoc fratrem iudicare nõ oportet, iuxta id quod ab Apostolo de his quæ ignorantur dictum est: Qua-
1. Cor. 4 re non ante tempus quid iudicate, donec uenerit Dominus, qui & illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. At uero iudicia dei damnare, inexcusabilis necessitas est, ut ne simul particeps fiat iræ dei is qui conticescit. Præterea si quis eadem faciens cum eo qui in crimine hæret, dicendi libertatem nõ habeat ad iudicandum fratrem, quum audierit dominum dicentem: Ejice primum trabem ex oculo tuo, & tunc conspicies ut ejcias festucã ex oculo fratris tui.

Quæstio CLXV

Quomodo cognoscet quis, utrum ex æmulatione Dei commoueatur cõtra fratrem peccantem, aut irascatur?

Responsio.

Psal. 105 Si cõtra omne peccatũ perpessus fuerit id quod scriptũ est: Colliquefecit me æmulatio tua, quia obliti sunt sermonum tuorum inimici mei: manifesta est Dei æmulatio. Ad ministratione autem etiam hic prudenti ac solerti opus est, ad fidei ædificationem. Vbi autem hic affectus non prius animæ inest ac ipsam mouet, motus quidem inęqualis est: in nulla uerò re scopus pietatis ac diuini cultus seruatur.

Quæstio CLXVI

Quo affectu obedire oportet ad opus mandati urgentis?

Responsio.

Quanto affectu puer à fame detentus obedit nutrici uocanti ad sumendum cibum, & omnis homo qui quærit uictum, obedit ei qui largitur ea quæ ad uitam conferunt: imò etiam multò plus, quanto præstantior præsenti, est uita æterna. Nam mandatum dei, inquit dominus, uita æterna est. Quod uerò est in pane esus, hoc est in mandato operatio, ipso rursus domino dicente: Meus cibus est ut faciam uoluntatem eius qui misit me patris.

Quæstio CLXVII

Qualis debet esse anima, quod omnino digna facta est in opere dei deprehendi?

Responsio

Responsio.

Qualis erat quæ dicit, Quis sum ego domine mi dñe, & quæ est domus mea, quod dilexisti me: implens id quod scriptũ est, gratias agentes patri qui sufficientes fecit nos ad portionem sortis sanctorũ in luce, qui liberauit nos ex potestate tenebrarũ, & transtulit ad regnum filij dilectionis ipsius. Psal. 115 Ephes. 5

Quæstio CLXVIII

Quo affectu uestitum aut calceamentum qualecunq; fuerit, accipere oportet?

Responsio.

Si quidem minora aut maiora quàm pro statura sunt, necessitatem cum conuenienti mansuetudine manifestet. Si uero de uilitate cõtendit, aut quod nõ sunt noua, memor sit domini dicentis, Dignus est, nõ simpliciter omnis, sed operarius alimẽto suo: & percunctetur seipsum an pro dignitate præceptorum Dei aut promissionum quid operatus sit. Et nunc nõ alia requiret, sed de his quæ data sunt solicitus erit, uelut qui præter meritum accipiat. Nam quod de alimento dictum est, in omni re corpori necessaria, uelut regulam habere oportet. Mat. 10

Quæstio CLXIX

Si fratri iuniori præceptum fuerit, ut doceat aliquid natu grandiorem, quomodo ipsum aggredietur.

Responsio.

Velut qui implet ministerium iuxta præceptum domini dei, timens ne cadat sub iudicium eius qui dixit: Maledictus omnis qui facit opera domini negligenter: cautus autem ne forte fastu tumens in iudicium diaboli incidat. Hier. 48

Quæstio CLXX

Num æqualiter attendere oportet, tum ei qui plus, tum qui minus recte facit?

Responsio.

Quod in remissione peccatorum dominus decreuit dum ait: Dimittunť peccata ipsius quia dilexit multum: cui autem parum dimittitur, parũ diligit. Et quod de senioribus Apostolus constituit dum dixit: Qui bene præsunt seniores duplo honore digni sunt, maxime qui laborant in sermone ac doctrina: hoc in omnib. talibus seruare par esse arbitror. Luc. 7 1. Tim. 5

Quæstio CLXXI

Si autem tristetur qui minus recte fecit, pientiore ipsi prælato, quomodo ipsi attendemus.

Responsio.

Talis manifestum se facit quòd ob maliciam cõdemnatus est, ex similitudine parabolæ in Euangelio, in qua dominus ad cõtristatos, quod aliqui ęquale cum ipsis pręmium accepissent, ait: Num oculus tuus malus est, quod ego bonus sum. Et manifestum est in hoc & talibus iudicium dei per prophetam dicentem: Annihilatus est coram ipso omnis maligne agens, eos uerò qui timent dominum glorificabit. Mat. 20 Psal. 14

Quæstio CLXXII

Quali timore, aut quali certitudinis perfectione, aut quo affectu, corporis ac sanguinis Christi participes fiemus?

Responsio.

Timorem quidem docet nos Apostolus dicens: Qui edit ac bibit indigne, iudicium sibijpsi edit ac bibit. At uerò certitudinis perfectionẽ inducit fides uerborũ domini qui dixit: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur, hoc facite in meam commemorationem. Et quum testimonium Ioannis prius gloriam uerbi testatum sit, & incarnationis modum induxerit, dum dixit: Et uerbum caro factum est, & habitauit inter nos, & uidimus gloriam eius, gloriam uelut unigeniti à patre, plenũ gratia & ueritate. Et quũ Apostolus scripserit: Qui quum in forma dei esset, nõ rapinam arbitratus est, esse se æqualem deo, sed semetipsum inaniuit, forma serui assumpta, in similitudinem hominũ cõstitutus, & habitu repertus ut homo, humiliauit seipsum, factus obediẽs usq; ad mortem, mortem autẽ crucis. Quum igitur anima his & talibus uerbis credens, maiestatem gloriæ didicerit, & excellentiam humilitatis ac obediẽtiæ admirata fuerit, quòd talis ac 1. Cor. 11 Phil. 2

tantus

tantus obediuit patri usq; ad mortem pro nostra uita, Arbitror quòd acquisierit affectũ ad dilectionem, tum erga deum & patrem, qui proprio filio nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: tum erga unigenitum ipsius filium, qui obediuit usq; ad mortẽ, pro nostra redemptione ac salute. Et potest sic apostolum sufferre, qui uelut terminum quendam sanis exposuit bonam in his conscientiam, dum inquit: Charitas enim Christi constringit nos illud iudicantes: Quod si unus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui erant, & pro omnibus mortuus est, ut uiuentes nõ amplius sibijpsis uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Talem affectum ac præparationem habere debet is qui particeps fit panis & poculi.

Ioan. 3

2. Cor. 5

Quæstio CLXXIII

Num oportet psalmodiæ tempore in domo, colloquium fieri?

Responsio.

Neutiquam oportet, exceptis his quibus cura demandata est, & obseruatio boni ordinis, & administrationis ac operum: atq; hoc iuxta necessitatem urgentẽ, & neq; tunc incircumspecte, sed coniectatione facta & loci, & bonæ disciplinæ, & reuerentiæ ac uitandæ offensionis. Reliquis omnibus necessarium est silentiũ. Si enim in tempore disserendi, & in his quibus demandata est doctrinæ ratio, præceptum est ut sileat primus, si alij reuelatum fuerit, quanto magis in tempore psalmodiæ silentium multis necessarium est?

1. Cor. 14

Quæstio CLXXIIII

Quomodo poterit quis cum affectu & promptitudine facere mandata domini?

Responsio.

Secundum naturam est experimentum iucundi ac utilis, & ipsa talium rerum expectatio inducit animæ affectum harum ac cupiditatem. Si igiť quis odio habuerit & abominatus fuerit iniquitatem, & purus fuerit ab omni peccato, à quo uelut à morbo corpus perdit cibi appetentiam, & patitur ciborum iniucunditatem, sic etiam anima patitur circa iustitias dei segniciem ac tarditatem: & certior factus fuerit, quod mandatum dei uita æterna est, & omnia promissa seruantibus ipsum certa ac uera, acquiritur ab ipso affectus eius qui dixit: Iudicia domini uera iustificata in idem, desiderabilia super aurum, & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

Psal. 18

Quæstio CLXXV

Quomodo apparet qui diligit fratrem iuxta Domini mãdatum, & quomodo deprehenditur qui non sic diligit.

Responsio.

Dilectionis duo hæc præcipua sunt: tristari quidem & solicitum esse ob ea in quibus læditur is qui diligitur. Gaudere autem contendere pro ipsius utilitate. Beatus igiť qui luget ob peccantem, cuius periculum horrendum est: & qui gaudet super recte faciente, cuius lucrum incomparabile, uelut scriptum est. Testatur autẽ & Paulus apostolus dicens: Si afflictum fuerit unum membrum, compatiuntur omnia membra: pro ratione omnino dilectionis in Christo. Et si glorificatum fuerit unum membrum, iuxta scopum uidelicet complacentiæ erga Deum, congaudent omnia membra. Qui uerò non ita affectus est, manifestum se facit quòd fratrem non diligit.

Esa. 66

1. Cor. 12

Quæstio CLXXVI

Qui sunt inimici quos diligere nobis præceptum est? & quomodo diligemus inimicos beneficentia erga ipsos solum, aut etiam ipso affectu, & num hoc possibile est?

Mat. 5

Responsio.

Inimici propriũ est nocere ac insidiari. Omnis igitur quocunq; modo lædens aliquẽ, inimicus dici poterit, præcipuè uerò qui peccat. Nam quantum in ipso est, lædit per diuersos modos, & insidiatur ei cum quo uersatur ac congreditur. Quandoquidẽ autem ex corpore & anima constat homo, secundum animam quidem diligamus tales, redarguentes ipsos ac cõmonefacientes, omniq; modo ad cõuersionem inducẽtes: secundũ corpus uerò benefacientes ipsis, ubi opus habent rebus ad uitam necessarijs. Quòd autem dilectio in affectu est, omnibus manifestum est. Possibilitatem uerò ostendit ac docuit dominus, qui dilectionem patris & suam ipsius in obedientia usq; ad mortem declarauit

claravit pro inimicis,nō pro amicis. Velut testatur Apostolus dicens: Declarat autem suam dilectionem erga nos,quod quum adhuc essemus nos peccatores, Christus pro nobis mortuus est.Et nos ad idem hoc adhortatur,dum dicit:Este igitur imitatores dei uelut filij dilecti,& ambulate in dilectione,quemadmodum & Christus dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis oblationem & sacrificiū deo. Neq; uerò præcepisset bonus ille & iustus,si non possibilitatem largitus esset, quā etiam in natura coactim sitam esse declarauit.Nam benefactores etiam bestiæ naturaliter amant. Quid uero tantū benefacit amicus,quantum inimici?qui propinant nobis beatitudinem, uelut dominus dixit:Beati estis quum persequuti fuerint uos,& contumelia affecerint,& dixerint omne uerbum malum contra uos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis. Rom. 5 Ephe. 5 Mat. 10

Quæstio CLXXVII

Quomodo debent potentes gestare impotentium infirmitates?

Responsio.

Si gestare ac portare est tollere ac curare:iuxta id quod scriptū est, Ipse infirmitates nostras suscepit,& morbos portauit:nō in suscipiēdo in seipsum, sed in patiētes curādo hæc sita sunt. Atq; hic pœnitentiæ modus ac ratio congruet, per quem curabuntur impotentes ex potentiorum cura. Esaie 55

Quæstio CLXXVIII

Quid est illud,alter alterius onera portate? & qualem legem impleuerimus hoc facientes? Rom. 12

Responsio.

Idem est cum prædicto. Graue enim est peccatum trahens animam ad fundum inferni,quod alter ab altero tollat ac auferat,ad conuersionē ducendo peccātes. At uerò portare pro tollere,familiare est etiam in uernaculo usu,uelut sæpe à multis ipse audiui. Legem autem Christi implebimus qui dixit:Non ueni ad uocandum iustos,sed peccatores ad pœnitentiam:& legem nobis posuit,Si peccauerit frater tuus, uade reprehende ipsum:si audierit te,lucratus es fratrem tuum. Mat. 18

Quæstio CLXXIX

Quomodo potest quis absq; dilectione tantam fidem acquirere, ut montes transferat,aut bona sua omnia pauperibus det,aut tradat corpus suum ut exuratur? 1. Cor. 13

Responsio.

Si recordamur domini qui dixit:Faciunt ein ut spectentur ab hominibus,Et responsi ipsius ad eos qui dixerunt:Domine domine nónne in nomine tuo prophetauimus? & in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? ad quos dicit:Nō noui uos unde sitis. Nō quòd mentiebanť, sed quod dei gratia ad proprias uoluntates abusi fuerant,id quod à dilectione erga deum alienū est:nō difficulter cōtemplari quæ dicta sunt possumus. At uerò donum Dei frustrà accipere & indignū, nihil miri est. Deus enim in tempore bonitatis & longanimitatis solem suum exoriri sinit super bonos & malos. Sæpe uerò etiam ad utilitatem, aut illius ipsius qui donū suscipit,si forte bonitatem Dei reueritus pelliceatur ad curam complacendi ipsi, aut etiā aliorum,iuxta id quod ab Apostolo dictum est:Quidam propter inuidiam & cōtentionem:quidam uerò etiam propter bonam uoluntatem Christū prædicant. Quibus paulò post subiungit:Veruntamen omni modo,siue prætextu,siue in ueritate Christus annunciatur,etiam in hoc gaudeo. Matt. 6 Phil. 1

Quæstio CLXXX

Quo affectu & attentione audire debemus ea quæ assumptionis cibi tēpore nobis obiter prælegunter.

Responsio.

Ampliore uoluptate quàm qua edimus ac bibimus, ut demonstretur mens nō abalienata ad corporis uoluptates,sed quæ amplius exhilaretur uerbis domini,iuxta affectum eius qui dixit:Et dulciora super mel & fauum. Psal. 18

Quæstio CLXXXI

Si fuerint fraternitates inter se uicinæ,& altera quidē inops degit, altera uerò ad im-

pertiendum difficilior fuerit,quomodo oportet inopem erga nō impertientem affici?

Responsio.

Qui docti sunt in dilectione Christi etiam animam alter pro altero ponere,quomo-
Mat.25 do corporalibus rebus parcere possunt?uelut obliti eius qui dixit: Esuriui, & nō dedi-
Luc.16 stis mihi edere,&c.Si uerò cōtingat hoc,patientes esse oportet eos qui inopes sunt, in certitudine solatij in futuro seculo,imitantes Lazarum.

Quæstio CLXXXII

Ex quibus fructibus probari debet qui condolenter fratrem peccantē reprehendit?

Responsio.

Primum quidē ex præcipuis cōdolentiæ affectibus, iuxta id quod ab Apostolo dictum est:Si afflictum fuerit unum membrum,compatiuntur omnia mēbra.Et quis scan-
1.Cor.12 dalo afficitur,& ego nō uror?Deinde uerò si ob omne peccatum similiter cōteratur,& propter omnes peccātes,tum in ipsum,tum in alios similiter contristetur ac lugeat,& si dum reprehendit non corrumpat traditum à Domino modum.

Quæstio CLXXXIII

Si contingat aliquos in fraternitate uiuentes inter se discordare, num periculo uacat charitatis gratia cum talibus conuersari?

Responsio.

Ioan.17 Quum dominus dixerit,Da pater,ut quemadmodum ego & tu unum sumus:sic etiā
Phil.2 ipsi unum sint in nobis.Et quum Apostolus scripserit: Vnanimes idem sentientes. Et
Act.4 quum Acta referant, quod erat credentium cor unum,& anima una,hi quidem qui discordant alieni à relatis sunt.Dilectio uerò secundum rationem cōtingens,seruat quod
Prou.13 dictum est: Qui autem diligit,diligenter castigat. Quæ uerò nō contingit secundū rationem,qualiscunque tandem fuerit,reproba est: domino ipso dicente, Qui diligit patrē aut matrem super me,non est me dignus.

Quæstio CLXXXIIII

Quomodo poterit quis,& quum adhortatur,& quum reprehendit, nō solum conari ut scienrifice loquatur,sed etiam affectionem debitam conseruare, & erga Deum, & erga illos ad quos uerba facit?

Responsio.

1.Cor.4 Si memor fuerit Apostoli qui dixit:Sic nos reputet homo,uelut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei, non uelut propriam aliquam scientiam ex autoritate
1.Thess.2 dispenset,sed uelut ministerium Dei in cura animarum sanguine Christi redemptarum impleat, cum timore ac tremore erga deum, iuxta eum qui dixit: Sic loquimur, non uelut hominibus placentes, sed deo probanti corda nostra,& cum affectu & misericordia erga audientes faciens quod dictum est: Velut si nutrix foueat filios suos,sic desiderantes uos uolumus tradere uobis non solum euangelium Dei, sed etiam animas nostras.

Quæstio CLXXXV

Si quis in dissertatione audientes coaffici uidens gaudeat, quomodo cognoscet seipsum,an affectu bono gaudeat, aut quodam affectu proprio.

Responsio.

Si in laudibus solis gaudium statuerit,manifestus est quod proprio affectu mouetur. Si uerò laudantium statim quidem circa audiendum prudentiā, spem obedientiæ subseminantem doctus exhilaretur,postea uerò de utilitate solicitus, & aut cōsentanea laudibus rectè facta in ipsis reperiens,gaudeat,aut nullam utilitatē cepisse laudatores uidens, tristetur: gratias agat deo,quod uelut amans deū & fratres,dignus factus est commoueri,non quærens gloriam suam,sed gloriam dei & fratrum ædificationem.

Quæstio CLXXXVI

Quandoquidem talem dilectionem habere docemur, ut etiam animam pro amicis ponamus,discere auemus,pro qualibus amicis hoc uelle oportet?

Responsio.

Affectum quidem aut modum huius rectè facti, certum est esse diuersum: alia enim sæpe pro peccatoribus suscipere licet, & alia pro iustis conari debemus. At uerò dilectionem

ctionem usq; ad mortem ostendere, & pro peccatoribus,& pro iustis docemur nullo discrimine facto. Declarat enim dilectionem suam, inquit, erga nos deus, quod quũ adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Cæterùm ad sanctos dicit Apostolus: Velut si nutrix foueat filios suos, sic desiderantes uos uolumus tradere uobis non solum euangelium dei, sed etiam animas nostras, propterea quòd charissimi nobis facti estis. *Rom. 5* *1. Thess. 2*

Quæstio CLXXXVII

Num à cognatis secundum carnem, unumquenq; aliquid suscipere oportet?

Responsio.

Vt dent quidem cognati ea quæ ad ipsos pertinent, his qui ad dominum accesserũt, necessarium est, & ut nihil subtrahant, ut ne sacrilegij iudicium subeant. At uerò consumi hæc in conspectu illorum ad quos pertinere uidentur, plerũq; & illis ipsis elationis causa fit, & pauperibus qui ad eandem uitam accesserunt tristitiæ occasio: Quare contingit illud, ob quod reprehendunẽ Corinthij ab Apostolo, dum dixit: Pudefacitis eos qui nõ habent. Quapropter is cui cura ecclesiarum in loco demandata est, si fidelis fuerit, & prudenter dispensare potens, hunc ad imitationem eorũ qui in actis sunt tractet, qui sanè ferentes ponebant ante pedes Apostolorum. Si autem talia dispensare nõ est omnium, sed solum eorum qui cum probatione ad hoc designati sunt, etiam id quod à talibus datum est, hic prout probauerit dispensabit. *1. Cor. 11* *Act. 4*

Quæstio CLXXXVIII

Quomodo uidebimus eos qui olim nobis cohabitarunt, aut cognatos accedentes?

Responsio.

Velut dominus ostendit ac docuit, quum annunciatũ esset ipsi: Mater tua & fratres tui foris stant uidere te uolentes: ad quos obiurgatorio modo respondit, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicunq; enim fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, hic meus frater & soror & mater est. *Mat. 12*

Quæstio CLXXXIX

Si uerò etiam inuitarint nos ad propria abducere uolẽtes, num oportet ipsos ferre?

Responsio.

Si quidem propter ædificationem fidei, is qui potest sic abire cum probatione mittatur. Si uerò propter officium humanum, audiat Dominum dicentem ad eum qui dixit: Permitte mihi ut abeam prius & renunciem his qui sunt domi meæ. Nemo admota ad aratrum manu, & respiciens ad ea quæ post tergum sunt, idoneus est ad regnum dei. Si uero de eo qui semel renunciare uoluit, tale iudicium est, quid oportet dicere de hoc? *Luc. 9*

Quæstio CXC

Num oportet misereri cognatorum secundum carnem, ita ut salutem ipsorum concupiscamus.

Responsio.

Qui natus est ex spiritu iuxta domini uocem, & potestatẽ accepit fieri filius dei, eum cognationis secundum carnem pudet. Cognatos autem statuit eos qui cognati sunt fidei, de quibus dominus testatus est, dum dixit: Mater mea & fratres mei hi sunt qui audiunt ac faciunt sermonem dei. Et misereatur hic omnium quidem qui à domino elongantur, sed & cognatorum secundum carnem, uelut omnium. Si uero quis amplius erga hos affectus, proprij affectus patronum habere se putat Apostolum dicentem: Optarim enim ego ipse anathema esse à Christo, pro fratribus meis cognatis secundum carnem: talis discat ex his quæ sequuntur, quod non cognationem secũdum carnem, sed ipsum Israel, & egregia dei in ipsum facta Apostolus magnifacit ac honorat. Neque quoniã cognati ipsius essent ipsi Israelitæ, sed quia Israelitæ erãt qui eius secundũ carnẽ cognati erant, & quia tot ac tãtis beneficijs à deo affecti essent. Nã ipsorũ erat adoptio in filios, & gloria, ipsorum legislatio & cultus: ipsorũ testamenta & promissiones, ipsorum patres, ex ipsis Christus, quantum ad carnem attinet. Quapropter tanti ipsorum salutem facit, nõ ad cognationem respiciẽs, sed ad domini pro ipsis incarnationem, qui dixit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. *Ioan. 3*

Quæstio CXCI

Quis est mansuetus?

Responsio.

Qui immutabilis est in iudicijs eorum quæ ad complacendum deo studio habemus.

Quæstio CXCII

Quæ est tristicia secundum deum, & quæ mundi?

Responsio.

Tristicia secundum deum est, quum quis ob mandati negligentiam ac contemptum tristatur, iuxta id quod scriptum est: Tristicia occupauit me præ peccatoribus relinquen
Psal. 129 tibus legem tuam. At uero mundi tristicia est, ubi quid humanum & mundo dignũ fuerit quod tristicia afficit.

Quæstio CXCIII

Quale est gaudium in domino, & quid ubi fecerimus gaudere debemus?

Responsio.

Gaudere his quæ secundum mandatum domini ac gloriam dei fiunt, gaudium in domino est. Quũ igitur mandata domini fecerimus, aut propter nomen domini aliquid
Mat. 10 perpetiemur, gaudete & alter alteri congaudere debemus.

Quæstio CXCIIII

Qualem luctum susceperimus ut beatitudine digni fiamus?

Responsio.

Continetur hæc quæstio in tristicia secundum deum, quum ob peccata lugemus, aut ob ignominiam dei, quod per legis transgressum quis deum ignominia afficit, aut ob
Ezech. 18 periclitantes in peccato: Anima enim, inquit, peccans, ipsa morietur: imitãtes eum qui
Esa. 59 dixit, Et lugebo multos qui prius peccauerunt.

Quæstio CXCV

Quomodo omnia ad gloriam dei quis facit?

Responsio.

Quum omnia propter deum secundum mandatum dei fecerit, & in nulla re laudes ab hominibus respexerit. Vbiq; uero domini memor fuerit qui dixit: Sic luceat lux ue-
Mat. 5 stra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est.

Quæstio CXCVI

Quomodo edit ac bibit quis ad gloriam dei?

Responsio.

In memoria benefactoris, & in tali animæ affectu qui testatur ex corporis statu, quod non uelut curarum exors edit, sed uelut qui habet inspectorem deum. Sed & in scopo assumptionis, quum nõ uelut seruus uentris propter uoluptatem edat, sed uelut operarius dei, propter firmitatem in operibus secundum mandatum domini.

Quæstio CXCVII

Quomodo facit dextera, ut ne cognoscat sinistra?

Responsio.

Quum minime sublesta & intenta cupiditate complacendi deo, mens ex toto solicita ne à conuenienti officio excidat, legitime decertat: Tunc nullius rei ac ne partis quidem alterius corporis cogitationem suscipit, nisi illius solum quæ ad propositum cõducit. Quemadmodum artifex in singulis operibus ad solum illud respicit instrumentum quod ipsi ad opus absoluendum confert.

Quæstio CXCVIII

Quid est humilitas? & quomodo ipsam acquiremus?

Responsio.

Phil. 2 Humilitas quidem est putare omnes sibijpsi præminere, iuxta Apostoli definitionẽ.
Mat. 11 Acquisierit autem quis ipsam, primum si recordatus fuerit mãdati domini qui dixit: Di
Luc. 17 scite à me quod mitis sum ac humilis corde: id quod multis locis ac modis, & demõstrauit & docuit. Et si crediderit quod qui humiliat seipsum, exaltabitur. Deinde, si ex æquo & indesinenter in omni negocio, humilitatis studijs deditus fuerit, & in ipsis se exercebit. Vix

bit. Vix enim hoc modo per assiduam meditationem humilitatis habitum adipisci poterit: quemadmodum etiam in artibus fieri solet. Idem modus acquisitionis etiã in omni uirtute secundum mandatum domini nostri Iesu Christi existit.

Quæstio CXCIX

Quomodo quis promptus fieri poterit etiam ad pericula pro mandato domini subeunda.

Responsio.

Primum quidem si recordatus fuerit, quod ipse dominus pro nobis obediuit patri usque ad mortem. Deinde si certior factus fuerit de potestate mandati, quod uita æterna est, uelut scriptum est. Deinde si crediderit domino qui dixit: Quicunque uoluerit animã suam seruare, perdet ipsam. Qui uero perdiderit animam suam propter me, & euangelium, hic seruabit ipsam. Phil. 2 Mat. 16

Quæstio CC

Qui antea in opere dei defatigati sunt, quomodo recens accedentes iuuare possunt?

Responsio.

Si quidem robusti sunt corpore, in eo quod impigrum studium ostendant, & formã seipsos exhibeant omnis recte facti. Si uero debiles sunt, in tali animæ statu, ut appareat & in facie, & in omni motu, certitudo de inspectiõe dei, & præsentia domini, & in proprietatibus charitatis ab Apostolo enumeratis, dum dixit: Charitas patiẽs est, benigna est, non inuidet, non agit perperam, non inflatur, non inhoneste se gerit, nõ quærit quæ sua sunt: nõ irritatur, nõ reputat malum, non gaudet in iniusticia. Cõgaudet autem ueritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit. Hæc enim omnia etiam in debili corpore perfici possunt. 1. Cor. 13

Quæstio CCI

Quomodo poterit quis assequi in oratione intentionem?

Responsio.

Si certus fuerit ob oculos esse deum. Si enim quis principem uidens aut præfectum, & cum ipso loquens, intentos oculos habet: quanto magis is qui adorat deum, minime sublestam mentem habebit ab eo qui scrutatur corda & renes, implens id quod scriptũ est, Eleuantes sanctas manus absque ira & disceptationibus. Psal. 7 1. Tim. 2

Quæstio CCII

Num possibile est in omnibus & semper obtinere intentionẽ, & quomodo quis hãc acquisierit.

Responsio.

Quod possibile est ostendit is qui dixit: Oculi mei semper ad dominum. Et, conspiciebam dominum in conspectu meo semper, quia à dextris meis est, ut ne cõmouear. Quo modo autem possibile sit, prædictum est. Nempe in eo quod quis nõ dat tempus ocij animæ, à meditatione de deo, & operibus dei ac donis, & à confessione ac gratiarum actione pro omnibus. Psal. 24

Quæstio CCIII

Vtrum recte factorum secundum mandatum domini una mensura in omnibus est, aut alius ampliorem habet, alius uero minorem?

Responsio.

Quod non est una mensura in omnibus, sed alij plus cõcreditum est, idemque plus ostendit, alij uero minus, ex domini uerbis manifestum est, qui nunc quidem dixit: Qui uero in terram bonam seminatus est, hic est qui uerbum audit & intelligit, qui sane fructum fert & facit, alius centuplum, alius sexagecuplum, alius trigecuplum, id quod etiã in eo qui minam suscepit reperitur: Nunc uero, alij quidem dedit quinque talẽta, alij duo, alij unum. Mat. 13

Quæstio CCIIII

Quomodo dignus fit quis spiritus sancti particeps fieri?

Responsio.

Dominus noster Iesus Christus docuit ubi dixit, Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletũ dabit uobis, spiritum ueritatis quem mun- Ioan. 14

dus non potest capere. Quamdiu igitur omnia mandata domini non seruamus, neq; fu mus tales ut testimonium ab ipso feramus, nimirum uos non estis ex hoc mundo: spiri-
Ioan. 15 tus sancti participes fieri ne speremus.

Quæstio CCV

Mat. 5 Qui sunt pauperes spiritu?

Responsio.

Quum dominus dicat, nunc quidem, uerba quæ ego loquutus sum uobis, spiritus
Ioan. 6 sunt & uita: Nunc uero, spiritus sanctus docebit uos omnia, & cõmonefaciet de his quę dixero uobis: Non enim loquetur, inquit, à semetipso, sed quæcunq; audiet à me, hæc loquetur: Hi pauperes sunt spiritu, qui nõ ob aliam causam pauperes facti sunt, sed pro-
Luc. 18 pter doctrinam domini qui dixit, Vade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus. Si uero quis etiam quomodocunq; accedentem paupertatem susceptam gubernet ad uo luntatem dei, uelut Lazarus, neq; hic à beatitudine alienus est.

Quæstio CCVI

Quum dominus præcipiat, ut ne soliciti simus, quid edamus aut quid bibamus, aut
Matt. 6 quid induamus, quatenus tendit mandatum, aut quomodo perficitur?

Responsio.

Phil. 2 Mandatum quidẽ tendit usq; ad mortẽ, uelut etiam omne mandatũ. Nam & dñs obediuit usq; ad mortẽ. Perficitur autem per cõfidentiã in deum. Nam dominus ubi solicitudinem interdixit, adiungit promissionem dicens: Nouit enim pater uester quibus
2. Cor. 1 opus habetis, antequàm uos petatis ipsum. Talis erat Apostolus dicẽs: Sententiã mortis habuimus, ne confidentes essemus in nobisipsis, sed in deo qui suscitat mortuos: iuxta iudicium quidem & animæ promptitudinem quotidie moriens, iuxta bonã uero dei uoluntatem seruatus. Quapropter cũ fiducia dixit, uelut moriẽtes, & ecce uiuimus. Ad iuuat autem talem promptitudinẽ etiam feruens studium, & inexplebilis cõcupiscentia circa mãdata domini, à qua detẽtus neq; ociũ habet, ut solicitus sit de corporis cura.

Quæstio CCVII

Itaq; si neq; solicitum esse oportet de necessarijs ad uitam, & aliud præceptum est domini qui dixit: Operamini non cibum qui perit: superfluum est operari?

Responsio.

Ipse dominus in utroq; loco præceptum suum declarauit. Illic enim postquàm inter dixit, quærere ea quæ pertinent ad uitã dum ait: Ne quærite quid edatis aut bibatis, hæc enim omnia gentes mundi requirunt, imperauit dicens: Verum quærite regnum dei & iusticiam ipsius. Quomodo uero quærere oportet, per eos qui digni facti sunt, declarauit. Hic uero ubi prohibuit operari cibum qui perit, docuit operari cibũ qui permanet in uitam æternã. Quem ipse rursus in alio loco indicauit, dum dixit: Meus cibus est ut
Ioan. 4 faciam uoluntatẽ eius qui me misit patris. Si autem uoluntas dei est esurientem nutrire,
Mat. 25 sitientẽ potare, nudum uestire, & reliqua: omnino necesse est imitari Apostolũ dicentem: Omnia ostendi uobis, quod sic laborantes oportet subuenire infirmis: & obedire
Act. 20 ipsi dicenti, Imò potius laboret operans proprijs manibus bonum, ut habeat quod im-
1. Thess. 4 pertiat ei qui opus habet. His igitur sic nobis à domino per euangelium & Apostolum traditis, manifestum est quod sui ipsius causa solicitum esse aut operari, omnino interdictum est. Verum iuxta mandatum domini propter necessitatem proximi solicitũ esse, ac diligentius operari oportet, maxime quum in seipsum recipiat studiũ in eos qui ipsi sunt dicati, & pro hoc regnum cœlorum promittat.

Quæstio CCVIII

Num bonum est in totum silentium exercere?

Responsio.

Silentij bonitas tẽpore & persona probatur, uelut ex diuina scriptura discimus. Tem
Prou. 11 pore quidem, ut quum dicat: prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.
Psal. 38 Et rursus, posui ori meo custodiam, quum consisteret peccator aduersum me. Persona
1. Cor. 14 uero uelut quum scribat Apostolus, Si uero alij reuelatum fuerit sedenti, primus taceat. Et rursus, Mulieres uestræ in ecclesijs taceant. Aliquando uero etiam in his qui intemperantiorem linguam habent, & hoc seruare non possunt: Omnis sermo prauus ex ore uestro

uestro ne procedat, sed qui bonus est ad fidei ædificationem: necessarium est perfectum silentium, donec in hoc à uitio petulantiæ in sermonibus curentur, ut discere per ocium possint, quando & quid, quomodo loqui oportet, quo uelut scriptum est, Det gratiam audientibus.

Quæstio CCIX
Quomodo poterimus timere iudicia dei?
Responsio.

Omnis mali expectatio secundum naturam timorem inducit. Sic enim & bestias timemus, & principes, mali alicuius experientiam ex ipsis expectantes. Si igitur quis crediderit ueras esse minas domini, & expectauerit horrendam ac uehementissimam ipsorum experientiam, timebit iudicia.

Quæstio CCX
Quis est qui ab Apostolo traditus est amictus honestus?
Responsio.

Vsus ad proprium scopum decorus, qui coniectat tempus, locum, personam, necessitatem. Non enim eadem approbat ratio tempore hyemis ac æstatis. Neq; idem est habitus operarij & quiescentis, militis & priuati, uiri & fœminæ.

Quæstio CCXI
Quæ est mensura dilectionis erga deum?
Responsio.

Supra uires semper animam extendere ad uoluntatem dei, iuxta scopum & concupiscentiam gloriæ ipsius.

Quæstio CCXII
Quomodo acquiritur dilectio erga deum?
Responsio.

Si cum bona conscientia & bono animo affecti fuerimus ob ipsius beneficia, id quod & in brutis contingit. Videmus enim & canes panem solum dantem diligentes. Discimus etiam hoc ex his quæ per Esaiam prophetam reprehensorio modo dicta sunt, sic: Filios genui & exaltaui, ipsi aũt spreuerunt me. Cognouit bos possessorem, & asinus præsepe domini sui. Israel aũt me non cognouit, & populus me non intellexit. Quemadmodũ enim boui & asino, ex beneficentia altoris dilectio erga ipsum sua sponte innascitur, Sic & nos si intelligentes ac grati beneficia susceperimus, quõ deum tot ac tantorum benefactorem nõ diligemus? quum secundum naturam, ut ita dicam, & citra doctrinam talis affectus sanæ animæ innascatur. Esa. 1

Quæstio CCXIII
Quæ sunt signa dilectionis erga deum?
Responsio.

Ipse dominus docuit nos ubi inquit: Si diligitis me, mandata mea seruate. Ioan. 14

Quæstio CCXIIII
Benignitas & bonitas quatenus inter se differunt?
Responsio.

Quum Dauid dixerit, nunc quidem, Benignus est dominus uniuersis. Et, benignus homo qui miseretur ac cõmodat. Nunc uero, Benefac domine bonis. Et Hieremias, bonus est dñs sustinentibus ipsum: amplius seipsam dilatare arbitror benignitatẽ ad ipsum factum, erga quoscunq; tandem qui hac opus habent. Contractam aũt esse bonitatem, & iustiiciæ rationibus in beneficijs utentem. Psal. 144 Psal. 124 Thren. 3

Quæstio. CCXV
Quis est pacificus ille qui à domino beatus prædicatur?
Responsio.

Qui dño cooperatur, iuxta Apostolũ qui dixit, pro Christo legatione fungimur, tanq̃ deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliemini deo. Et rursus, Iustificati ex fide pacem habeamus erga deum. Nam pax quæ aliter se habet, relata est à dño, ubi ait: Pacem meam do uobis, non uelut mundus dat ego do uobis. 2. Cor. 5 Rom. 5 Ioan. 14

Quæstio CCXVI

In qua re conuerti oportet ac fieri uelut pueros?

Responsio.

Mat.18 Ipsa euangelij tractatio docet nos propositū, declarās ad quid dictū sit hoc, ut ne quæramus præminentiā, uerū naturæ æqualitatē cognoscamus, & æqualitatē amplectamur erga eos qui in quibusdā inferiores esse uidentur. Tales enim sunt etiā pueri inter se, qui sanè nondum sunt adsueti ad maliciam in mundo diuersantium.

Quæstio CCXVII

Quomodo susceperimus regnum dei uelut puer?

Responsio.

Si tales fiamus ad doctrinā dñi, qualis est puer in disciplinis, non contradicens, neque contendens aduersus præceptores, sed fideliter & obedienter suscipiens doctrinas.

Quæstio CCXVIII

Qualem prudentiam à deo petere debemus, aut quomodo ipsa digni fieri possimus?

Responsio.

Hier.9 Prudentiam quidem ab ipso deo per Prophetam discimus dicentem: Ne glorietur sapiens in sapientia sua, & ne glorietur fortis in fortitudine sua, & ne glorietur diues in diuitijs suis. Sed in hoc glorietur qui gloriatur, quod intelligat ac cognoscat dominum.
Rom.12 Et per Apostolum dum ait, Sed intelligentes quæ sit uoluntas domini. Possimus autem
Ioan.5 hac digni fieri, si fecerimus id quod scriptum est: Operam date & cognoscite quod ego sum deus: Et si crediderimus uerum esse omne uerbum dei: Si enim non credetis, inquit, non intelligetis.

Quæstio CCXIX

Si beneficiū ab aliquo acceperimus, quō poterimus & dño debitam gratiarum actionem puram ac integram reddere, & erga benefactorem perite explere, ita ut neque relinquamus neque transgrediamur mensuram?

Responsio.

Si deum quidem & principem & autorem omnis boni esse certo cognouerimus. Iustum uero uelut ministrum actionis dei agnouerimus.

Quæstio CCXX

Num omnibus uolentibus conuenire sorores permittere id oportet? Aut quis, & quando, & quomodo sorores conueniet?

Responsio.

De his dictum est in quæstionibus diffuse explicatis, quod neque uirum uir, ita ut cuique pro potestate liceat, simpliciter & pro ut contigit, alter alterum conuenire debet, uerum cum probatione is qui potest iuuare & iuuari, nedum mulierem. Si uero quis memor est
Mat.12 domini qui dixit: Omne otiosum uerbū quod loquentur homines, reddent de ipso rationem, in die iudicij: is in omni negocio tale iudicium timuerit, & obedit Apostolo qui
1.Cor.10 dixit: Siue editis, siue bibitis, siue aliquid facitis, oĩa ad gloriam dei facite: Et alibi, Om-
1.Cor.14 nia ad ędificationē fiant: & nihil sustinet facere ociose & inutiliter. At uero quis, & quando, & quomodo, ut tempus & locus & persona probetur, à quibus alicuius mali ne suspicio quidem erit, & offendiculum in omnibus cauebitur, & congressus ad fidei ędificationē contingit. Sed neque unam personam cum una congredi doctrinæ ratio permittit.
Eccle.4 Boni sunt duo, inquit, potius quam unus, simul autē & fidedigni. Væ autem uni, quia si ceciderit, non est qui leuet ipsum.

Quæstio CCXXI

Mat.26 Quum dñs doceat orare, ut ne incidamus in tentationē, num oportet orare ut ne in corporales dolores incidamus? Si uero quis inciderit, quomodo trāsibit?

Responsio.

Mat.6 Non distinxit tentationis qualitatem, uerum uniuersaliter præcepit, Orate ne intretis in tentationem. Inductum autem unà cum tentatione etiam euentum sufferre posse
Mat.24 à domino petendum est, ut perficiatur nobis illud, Qui uero usque in finem perseuerauerit, hic saluus erit.

Quæstio

Quæstio CCXXII

Quis est uniuscuiusq; nostrum aduersarius, aut quomodo erga ipsum beneuoli erimus.

Responsio.

Obseruanter hic dñs aduersariũ uocat eum qui auferre quid conat' ex his quæ ad nos pertinent. Beneuoli aũt sumus erga ipsum, si seruauerimus præceptũ dñi qui dixit: Qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam accipere, ei dimitte etiam pallium: & in omni huiusmodi re similiter. Mat. 5

Quæstio CCXXIII

Quum dñs dixerit, Tu uero quum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua: ne uidearis hominibus ieiunare: qui ob aliquam placentem deo rationem ieiunare uult, quemadmodum etiam sancti sæpe fecisse comperiuntur, ubi non uult ab hominibus ui deri, quid facere debet? Mat. 6

Responsio.

Hoc præceptũ pertinet ad eos qui studio habent facere mandatũ dei ad hoc ut ab hominibus uideantur, ut à uitio cõplacendi hominibus curentur. Nam quod mandatũ dñi ad gloriam dei fiens secundũ naturã, ineptum est ad hoc ut cœletur apud eos qui deum amant, dñs ostendit dum ait: Non potest ciuitas occultari quæ supra montẽ sita est, neq; accendũt lucernam, & ponunt ipsam sub modium. Mat. 5

Quæstio CCXXIIII

Num etiã nunc alij a prima hora operantur, alij ab undecima, & qui sunt?

Responsio.

Fortassis nouissimũ est hoc omibus, ex his quæ in diuina scriptura narrant, quod multi quidem sunt iuxta Apostoli testimoniũ, qui à puero sacras literas discunt. Multi uero ad Cornelij similitudinẽ, qui naturalibus motibus integre utuntur, uerum ad perfectionem secundũ scientiã tardi sunt, propter defectũ præceptorũ. Quõ enim credent, inquit, si non audierint? Si igitur contigerit aliquos esse ad Cornelij similitudinẽ, qui circa nullum malum occupati sint, & in concupiscentia perfectionis, ea quæ ipsis possibilia sunt, & in ipsorũ noticiã ueniunt bona legitime ostẽdant, his deus largit' ea quæ & Cornelio, non reputans præteritũ tempus ad segniciei crimen: nam non ipsorũ culpa ueluti dixi, ad missa est: sed cõtentus concupiscentia declarata per ea quæ opportune studio habuerũt, & ob finem diligentius perfecerunt. 2. Tim. 3 Rom. 10

Quæstio CCXXV

Quum dominus dixerit, ubi duo aut tres fuerint congregati in nomine meo, illic sum in medio ipsorum, quomodo hoc digni fieri poterimus? Mat. 18

Responsio.

Qui in nomine alicuius congregati sunt, omnino scire debent scopum eius qui ipsos congregauit, & ad ipsum seipsos componere, ut complacentiæ gratiam inueniant, & non maliciæ aut negligentiæ iudicium incidant. Quemadmodum enim qui uocati sunt ab aliquo, si quidem scopus metendi propositus fuerit ei qui uocauit, ad ipsum se ipsos præparant. Si uero scopus ædificandi, ad ædificationem se parant. Sic nos qui uocati sumus à domino, memores esse debemus Pauli dicentis: Adhortor uos ego uinctus in domino, ut digne uocatione ambuletis, qua uocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia sufferentes uos mutuo in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, unum corpus, & unum spiritum, quemadmodum & uocati estis in una spe uocationis uestræ. Clarius autem ostendit nobis totam rem dominus per promissionem ad unum dicens: Siquis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget ipsum, & ad ipsum ueniemus, & mansionem apud ipsum faciemus. Sicut igitur mansio fit apud hunc ex mandatorum obseruatione, Sic etiam duobus aut tribus congregatis, in medio ipsorum est, si ad uoluntatem ipsius se composuerint. Qui uero non digne uocatione, neq; ad uoluntatem domini cõgregati sunt, etiamsi in nomine domini simul congregati esse uideantur, audiunt tamen, Quid me uocatis domine domine, & non facitis ea quæ dico. Ephe. 4 Ioan. 14

Quæstio

Quæstio CCXXVI

1.Cor.4 Quum Apostolus dicat, dum obiurgamur, benedicimus, dum conuicijs impetimur, cōsolamur: quomodo debet benedicere is qui obiurgatur, aut quid consolari is qui conuicijs ac blasphemijs impetitur?

Responsio.

In uniuersum arbitror Apostolū hic docere nos à suis ipsius factis, oēs patientia malorum uti, & bona rependere his qui mala faciūt, ut nō solum in cōuiciante hoc fiat, sed etiam in omni perperam agente, ut impleatur id quod dictū est: Ne uincaris à malo, sed uin-
Rom.12 ce in bono malum. Consolationis aūt uocem usurpare solet scriptura non iuxta consue-
Esa.40 tudinis usum, sed ad inducendum cor ad certitudinē ueritatis, uelut in hoc, Consolamini populum meum dicit deus. Sed & Apostolus dicit: Desidero enim uidere uos, ut imper-
Rom.1 tiar uobis donū aliquod spirituale, ad cōfirmandū uos, hoc est ut cōsolationē capiatis in uobis per fidem mutuam uestram & meam. Et alibi: Sed qui consolatur humiles, conso-
2.Cor.7 latus est nos deus in præsentia Titi.

Quæstio CCXXVII

Num oportet unūquemq; etiā ad alios referre ea quę sapit, aut eum qui certitudinem de his quæ deo placent, habet, apud seipsum continere?

Responsio.

Esa.5 Memores sententiæ dei qui dixit per Prophetam, Væ uobis qui prudentes estis in uo-
Rom.1 bisipsis, & coram uobisipsis scientes: & Apostoli dicentis, Desidero enim uidere uos, ut impertiar uobis donum aliquod spirituale ad confirmandum uos, hoc est ut consolationem capiatis in uobis per fidem mutuam, ueram & meam: arbitramur necessariū esse referre nos ad unanimes, & eos qui fidem ac intelligentiā declararunt, ut aut quod erroneum est corrigatur, aut quod sincerum est confirmetur, & nos effugiamus prædictū iudicium, quod est contra eos qui sibiipsis prudentes sunt.

Quæstio CCXXVIII

Num in omni re implere oportet uoluntatem eorum qui scandalo offenduntur, aut sunt quædam quæ oportet dissimulare, etiamsi aliqui offenduntur?

Responsio.

Manifestam in his differentiam in proprio loco interrogati declarauimus, & exactam de hoc rationem quantum uires nostræ tulerunt, tradidimus.

Quæstio CCXXIX

Num oportet interdictas actiones impudentius omnibus publicare, aut aliquibus, & his quibus?

Responsio.

Publicatio peccatorū hanc rationē habet, quā habet demonstratio affectionū corporalium. Sicut igitur affectiones corporis nō omnibus reuelant homines, neq; quibusuis, sed his qui curationis ipsarū experientiā habēt. Sic etiā publicatio peccatorū fieri debet, coram his qui mederi possunt, iuxta id quod scriptū est: Vos qui potentes estis, infirmita-
Hier.10 tes impotentium portate, hoc est tollite per curationem.

Quæstio CCXXX

Quid est cultus diuinus? & quis rationalis cultus?

Latria, id est cultus, est uelut arbitror, intenta & perpetua ac minime sublesta cultura eius quod colitur. At uero differentiam rationalis cultus & irrationalis declarat nobis
1.Cor.12 Apostolus dum ait, nunc quidē: Scitis quòd quum gentes eratis, ad simulacra muta ab-
Rom.12 ducebamini, prout ducebamini. Nunc uero, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, placentem deo, rationalē cultum uestrū. Qui enim abducitur prout ducitur, irrationalem cultū præstat, ut qui non præeunte ratione, proprio impetu ac proposito mouetur, sed ducentis potestate quocunq; ducatur, & ut non uult fertur. Qui uero cū ratione sana & cōsilio bono multaq; cura semper & ubiq; spectat ea quæ deo placet, eaq;
Psal.118 peragit, hic implet mandatū rationalis cultus, iuxta eum qui dixit, Lucerna pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis. Et rursus: Consilium meum iustificationes tuæ.

Quæstio

Quæstio CCXXXI

Si frater maligne agat in me, & inimicus sit mihi, aut aliquando etiã sacerdos, num licet mihi data de inimico mandata etiam in ipso seruare?

Responsio.

Dominus in mandatis de inimicis, neq; inimici, neq; inimicitiæ differentiã insinuauit. Imò potius in præminentibus gradibus idẽ peccatũ grauius esse definiuit, dum dixit ad ipsos. Quid aũt uides festucã in oculo fratris tui, trabem uero in oculo tuo nõ uides? Ma- Matt. 7 xime igitur in talibus & his qui uidentur esse præminentiores studio ac consideratione opus est, ut & debitam curã ipsorũ siue in consolando, siue in redarguendo, cum conueniente longanimitate faciamus, & reliquis omnibus secundum domini mandatũ in ipsis obseruatis, inculpabiles nosipsos etiam hac parte seruemus.

Quæstio CCXXXII

Si quis iniuria ab aliquo affectus nemini referat, ratione longanimitatis ac patientiæ, uideatur aũt deo iudicium deferre, num secundum dominum facit?

Responsio.

Quum dñs dixerit, aliquando quidẽ, dimittite si quid habetis cõtra aliquem, aliquan- Mat. 6 do uero, Si peccauerit in te frater tuus, uade redargue ipsum inter te et ipsum solum. Si te Mat. 18 audiuerit, lucratus es fratrem tuum. Si uero non audierit, assume tecum adhuc unum aut duos, ut in ore duorũ aut trium testium stet omne uerbũ. Si uero non audierit ipsos, dic ecclesiæ. Si aũt & ecclesiam non audierit, sit tibi uelut ethnicus & publicanus: Longanimitatis fructum ostendere oportet, ita ut deo orationẽ pro eo qui iniuriam fecit, ex uero affectu offeramus ac dicamus, Domine ne statuas ipsi peccatum, ut ne uelut irascen- Act. 7 tes fratri nostro, iudicij rei fiamus. Admonitionẽ autem & redargutionem afferre ei qui iniurius fuit consentaneum est, ut & illum ab ira ueniente super filios inobedientiæ liberet. Si uero neglexerit, & ratione uidelicet propriæ longanimitatis conticuerit, duplex peccatum committit. Et quod ipse mandatum transgreditur quod dicit, Redargutione Ezech. 3 redargues proximũ tuum, & non assumes propter ipsum peccatũ: & particeps peccantis fit per silentiũ. Et quod eum quem poterat fortassis lucrari per redargutiones, uelut dominus præcepit, in mundo perire dimittit.

Quæstio CCXXXIII

Ex omnibus recte factis, si unum deficiat alicui, num ob hoc non saluatur?

Responsio.

Quum multa sint tum in ueteri, tum in nouo testamento, quæ nos de hoc certiores reddere possint, sufficere arbitror credenti, etiam solum illud de Petro iudicium, qui in tot ac tantis recte factis, & talibus prædicationibus ac laudibus domini, ubi in uno solo non obedire uidetur, atque hoc neque ob segniciem, neque ob contemptum, sed propter reuerentiam ac honorem domini, ob solum hoc audit: Si non lauero te, non habes Ioan. 13 partem mecum.

Quæstio CCXXXIIII

Quomodo mortem domini quis annunciat?

Responsio.

Sicut dñs docuit dum dixit: Si quis uenit ad me, abneget seipsum, & tollat crucem su Mat. 16 am: & Apostolus declarauit ubi confessus est hoc, Mihi mundus crucifixus est, & ego Gal. 6 mundo: id quod in ipso baptismate iam ante pacti sumus. Quicunq; ẽm, inquit, baptiza- Rom. 6 ti sumus in Christũ Iesum, in mortẽ ipsius baptizati sumus. Ad quæ subiũgit interpretãs quid est in mortẽ dñi baptizari, nempe; Vetus noster homo simul crucifixus est, ut aboleretur corpus peccati, ut non amplius seruiamus nos peccato, uerum ab omni ad uitam affectu mundi, digni fiamus testimonio Apostoli qui dixit: Mortui enim estis, & uita ue Colos. 3 stra occultata est cũ Christo in deo, ut cõfidentes libere dicere possimus: uenit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.

Quæstio CCXXXV

Num conducit multa ediscere ex scripturis?

Responsio.

Quum duo ordines uniuersales sint, tum eorum quibus præfectura demandata est, tum

tum eorum qui ad obediendū ut subditi sint, ordinati sunt in diuersis donis: arbitror ꝙ is cui præfectura & cura plurium concredita est, ea quæ ad oēs pertinent scire ac ediscere debet, ut oēs doceat uoluntates dei, ita ut singulis ostendat ea quæ ad ipsos pertinēt. V-
Rom. 14 nusquisq; aūt aliorum memor Apostoli qui dixit: Ne quis plus sapiat ꝙ oportet sapere, sed sapiat ad modestiā prout unicuiq; deus diuisit: ea quæ ad se pertinent, diligenter discat ac faciat, de nulla re amplius curiosus, quo dignus fiat uoce dñi qui dixit: Huc ades
Mat. 25 serue bone, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.

Quæstio CCXXXVI

Qui digni facti sunt quatuor euangelia ediscere, quomodo hanc gratiam suscipere debent.

Responsio.

Luc. 12 Quum dñs pronunciarit, Cui cōmissum est multum, ab eo abundantius exigent, am-
2. Cor. 6 plius timere ac studiosi esse debent, uelut Apostolus docuit, dum dixit: Cooperantes aūt etiā adhortamur ne in uanum gratiam dei suscipiatis: Hoc aūt contingit, si crediderimus
Ioan. 13 domino dicenti, Si hęc scitis, beati estis si ipsa facitis.

Quæstio CCXXXVII

Qualis anima dirigitur ad uoluntatem dei?

Responsio.

Mat. 19 Quæ suscepit præfecturā ac præceptū dñi qui dixit: Si quis uenit ad me, abneget semet ipsum, & tollat crucē suam, & sequatur me. Si eñ quis nō antea perfecerit illud, abnegare semetipsum: &, tollere crucē: multam ex seipso inuenit sequēdi impedimenta.

Quæstio CCXXXVIII

Num possibile est indesinenter psallere, aut legere, aut seria tractare de uerbis dei, & nullum omnino temporis spacium fieri ob accidentem aliquam necessitatem sordidorum corporis officiorum.

Responsio

1. Cor. 14 De hoc Apostolus nobis regulam præscribit, dum ait: Omnia honeste & secundum ordinem fiant. Quare oportet magis honestatis ac boni ordinis curam habere, tum pro tempore, tum pro loco.

Quæstio CCXXXIX

Quis est bonus thesaurus, & quis malus?

Responsio.

Intelligentia quidē omnis in Christo uirtutis ad gloriā dei, thesaurus bonus est. Intelligentia uero maliciei eorū quę interdicta sunt à dño, thesaurus malus est. Ex quibus proferuntur iuxta dñi uocem, in proprijs utriusq; factis ac uerbis, aut mala, aut bona.

Quæstio CCXL

Cur ampla porta & lata uia dicta est quæ ducit ad interitum?

Responsio.

Dominus propter multā humanitatē nominibus & uerbis rerum quæ fiunt usus est, ad ueritatis dogmata declaranda. Quēadmodū igitur digressio à recta uia in terra multā amplitudinē habet: Sic, inquit, qui digreditur à uia ducente ad regnum cœlorū, in multa amplitudine erroris reperitur. Amplam aūt & latam eandem esse arbitror. Nam latum
Phil. 3 etiam apud externæ eruditionis doctos, amplum dicitur. Regio igitur, hoc est locus erroris amplus est, cuius finis interitus est.

Quæstio CCXLI

Quomodo arcta porta & angusta est uia, quę ducit ad uitā? & quomodo quis per ipsam ingreditur?

Responsio.

Rursus etiam hic arctum & angustum, non aliud & aliud quid significant, sed arctitudinis intensionem angustum declarat, in tantum uia coarctata, ut prematur, hoc est in angustijs concludatur uiator utrinq;, omni digressione periculosa existente, siue ad dexteram siue ad sinistram, uelut in ponte, undiquaq; subterlabente fluuio declinantē suscipi-
Psal. 139 ente. Quapropter, inquit Dauid, contigua uiæ scandala posuerunt mihi. Oportet igitur eum qui per arctam & angustam uiam ingredi ad uitam proposuit, seruare seipsum ab

omni

omni digressione ac prævaricatione mandatorum domini, implentem id quod scriptũ est: Ne declines ad dextram, neq; sinistram.

Quæstio CCXLII

Quid est hoc, fraterno amore mutuo diligentes? Rom. 12

Responsio

Dilectio de intento amore dicitur, in concupiscentia ac affectu ignito diligentis ergà eum qui diligitur. Vt ne igitur leuis sit fraternus amor, uerum affectu præditus ac feruidus, dictum est illud, fraterno amore mutuo diligentes.

Quæstio CCXLIII

Quid uult Apostolus dum dicit, Irascimini & nolite peccare, Sol ne occidat super iram uestram, & quidem quum alibi dixerit, Omnis amarulentia & ira & indignatio tollatur à uobis? Ephe. 4

Responsio.

Ad imitationem domini arbitror Apostolum hic usurpasse sermonem. Quemadmodum enim in Euangelio dominus ubi prius dixit, Dictum est antiquis hoc, deinde inducit, Ego autem dico uobis hoc. Sic etiam hic Apostolus ubi prius ueteris mẽtionem fecit, & eius quod tunc dictum fuit, Irascimini & nolite peccare: paulò post infert id quod à seipso nobis congruit dicens: Omnis amarulentia, & indignatio, & ira & clamor tollatur à uobis. Mat. 5

Quæstio CCXLIIII

Quid est hoc, date locum iræ? Rom. 12

Responsio.

Aut non resistere malo, uelut scriptũ est, sed & percutienti in dextrã maxillã, aduertere etiã alterã, &c. Aut quum persecuti fuerint uos in hac ciuitate, fugite in aliam. Mat. 5

Quæstio. CCXLV

Quis est prudens ut serpens, & simplex uelut columba? Mat. 10

Responsio.

Prudens quidem ut serpens est qui cum consideratione & cognitione potentiæ ac boni odoris ad audientium obedientiam administrat doctrinam. Simplex autem uelut columba qui ne cogitat quidem de ulciscendo eum qui insidias struxit, sed in beneficentia perseuerat, iuxta Apostoli præceptum, uos autem ne defatigemini benefaciendo. Nam dominus mittens discipulos ad prædicandum, hæc ipsis præcipit, ubi & sapientia opus erat ad persuadendum, & tolerantia malorum erga insidiatores. Vt quemadmodũ illic serpens nouit, & facie blandiore accedere, & probabiliter loqui, ad abducendum à deo, & subiugandum peccato. Sic & nos & personæ faciem & locum & tempus deligamus, & omnibus modis doctrinas cum iudicio administremus, ad abducendum à peccato, & reducendum ad deum. At uero patientiam in tentationibus usq; in finem perducamus, uelut scriptum est. Mat. 24

Quæstio CCXLVI

Quid est hoc, Charitas non indecore se gerit? 1. Cor. 13

Responsio.

Æquale ac si dicas, à proprio habitu non excidit. Habitus aũt charitatis sunt proprietates charitatis, quæ in eodem loco ab Apostolo enumeratæ sunt.

Quæstio CCXLVII

Quum scriptura dicat, Nolite gloriari, & ne loquimini alta. Et Apostolus aliquando confiteatur, Quod loquor, non secundum dominum loquor, sed uelut in insipientia, in hac audacia gloriationis. Et rursus, factus sum insipiens gloriando. Aliquando uero præcipiat, Qui gloriatur, in domino glorietur: Quæ est gloriatio in domino, & quæ interdicta. Iaco. 3 2. Cor. 11 2. Cor. 10

Responsio.

Apostoli quidẽ instantia ad uitia secundũ necessitatẽ, manifesta est. Nõ ẽm ut seipsum cõmendet hæc dicit, sed ut audaciã ac temeritatẽ arrogãtię quorundã & elationẽ destruat. Gloria aũt in dño est, quũ quis rectè facta non sibipsi, sed dño defert, dicens: Omnia possum in eo qui me potentẽ facit Christo. Interdicta uero gloriatio duplicẽ habuerit ra- Phil. 4

tionem, aut iuxta hoc, Laudaт peccator in cõcupiſcẽtijs animæ ſuæ: & hoc, quid gloriaт potens in malicia? Aut iuxta hoc, faciunt ut uideantur ab hominibus: per hoc quod uolunt laudari ob ea quę faciunt, uelut gloriãtes in his quæ fiunt. Tales aũt etiã ſacrilegi fuerint dona dei propria ſibi facientes, & gloriã quæ debeт deo in ſeipſos rapientes.

Quæſtio CCXLVIII

Si dñs dat ſapientiã, & à facie ipſius eſt cognitio & prudẽtia. Et ſi per ſpũm alij
1.Cor.12 datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo cognitionis, quõ obijcit dñs diſcipulis, adhuc
Ioan.14 & uos imprudentes eſtis. Et Apoſtolus aliquos uelut imprudentes accuſat?
Ephe.5

Reſponſio.

Si quis bonitatẽ dei nouit, qui uult oẽs homines ſaluari, & ad ueritatis cognitionem peruenire: & ſpũs ſancti diligentiã didicit, in diuiſione & actione donorũ dei, hic cognoſcit prudentiæ tarditatẽ, non circa ſegniciẽ benefactoris, ſed circa incredulitatem eorum quibus beneficia contingunt. Et recte accuſatur imprudens, uelut qui orto ſole oculos claudit, ut in tenebris degat, & non aperiens oculos ut illuminetur.

Quæſtio CCXLIX

Quid eſt ſanctum? & quid eſt iuſtum?

Reſponſio.

Mat.7 Sanctum eſſe arbitror, id quod decet & quod debetur ab inferioribus præminenti, iuxta præminentiæ rationẽ. Iuſtum aũt quod pro operum merito ac dignitate unicuiq; redditur. Et ſanctitatis quidẽ optimorũ tãtum eſt gratitudo ac retributio. Iuſtitiæ uero etiam malorum probatio ac retributio.

Quæſtio CCL

Quomodo dat quis ſanctum canibus, & proijcit margaritas ante porcos, aut quomodo contingit id quod ſequitur: Ne quando conculcent ipſas pedibus ſuis, & conuerſi rumpant uos.

Reſponſio.

Manifeſte tradit nobis Apoſtolus, dum his quæ ab ipſo dicta ſunt ad Iudæos infert,
Rom.2 Qui in lege gloriaris, per trãſgreſſionẽ legis deum ignominia afficis. Itaq; ignominiam qua per legis tranſgreſſionem ſanctos dñi ſermones afficimus, dñs hic interdixit. A qua tranſgreſſione cõtingit etiam, ut hi qui alieni ſunt à fide, ſimulq; contẽnenda ducant domini dogmata, & ab illis ipſis maiore audacia contra nos inſurgant, & tranſgreſſorẽ opprobrijs ac redargutionibus ueluti rumpant.

Quæſtio CCLI

Quomodo aliquando interdicit dñs portare crumenã & peram ad uiam,
Mat.10 aliquãdo uero dicit: Sed nunc qui crumenã habet, tollat, ſimiliter & peram.
Luc.22 Et qui non habet, uendat pallium ſuum, & emat gladium.

Reſponſio.

Hoc declarat idem dñs dum ait, Oportet enim adhuc hoc perfici in me, nempe, cum iniquis reputatus ſum. Statim enim poſtq̃ cõpleta fuit prophetia de gladio, dicit Petro,
Mat.26 Conuerte gladiũ tuũ in uaginam ſuam, Omnes eñ qui gladiũ accipiunt, gladio peribũt: ut non ſit præceptũ, Sed nunc qui habet crumenã tollat, aut tollit: Sic enim multa exemplaria habent: ſed prophetia prædicentis dñi, quod apoſtoli obliti donorũ & legis dominí, gladios arrepturi eſſent. Quod aũt imperatiua ſermonis ſpecie prophetica ſępenumero uſa eſt ſcriptura, ex multis locis manifeſtũ eſt. Velut eſt illud: Fiant filij ipſorum orphani. Et, diabolus ſtet à dextris ipſius. Et quæcunq; talia.
Pſal.108

Quæſtio CCLII

Quis eſt panis quotidianus, quem dari nobis quotidie orare docti ſumus.

Reſponſio.

Mat.6 Quum is qui operaт memor dñi dicentis. Ne ſitis ſolliciti animæ ueſtræ quid mandu-
Ephe.4 cetis, aut quid bibatis: & Apoſtoli præcipiẽtis operari, ut habeamus q̃d impertiamur ei qui opus habet, non proprię neceſſitatis, ſed mandati domini gratia operaт, nam dignus eſt operarius alimẽto ſuo: Tunc eſſentialem ſiue quotidianum panem, hoc eſt, eum qui ad quotidianam uitam, eſſentiæ ſiue naturæ noſtræ utilis eſt, non ſibijpſi permittit, ſed à deo hunc petit, & oſtenſa ipſi inopiæ neceſſitate, ſic edit id quod datur ab eo qui cũ pro-

batione singulis diebus sibi demandatum habet ut illud faciat, distribuebatur unicuique prout quisque opus habebat.

Quæstio CCLIII

Quid est talentum, & quomodo ipsum multiplicabimus?

Responsio.

Arbitror parabolam ad omne donũ dei dictam esse, ut unusquisque quãcunque gratiam habere à deo probatus fuerit, eam multiplicet, ad beneficentiã ac utilitatẽ plurium prolatam. Nemo enim est qui non particeps sit benignitatis dei.

Quæstio CCLIIII

Quæ est mensa in quam oportebat te, inquit dominus, mittere pecuniam?

Responsio

Parabolæ nõ in specie speculationes explent, uerũ ad propositũ mentem deducunt. Queadmodum igitur pecunia consequentiã habet ut detur nũmularijs ad quæstũ, Sunt enim, uelut in Alexandria noui, qui recipiunt & hoc faciunt: Sic necesse est ut qui quam cunque gratiã suscepit, impertiat ei qui opus habet, aut illud faciat quod dictũ est ab Apostolo de uerbi doctrina: Hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt etiã alios docere. Non eñ solũ in uerbi doctrina hoc fieri solet, sed etiam in omni negocio, Quod alij id habent ut possint, alij uero experientiam dispensandi acceperunt. 2. Tim. 2

Quæstio CCLV

Quo abire iussus est qui audiuit, Tolle quod tuum est, & uade. Mat. 20

Responsio.

Fortassis eò quo etiã qui à sinistris steterunt, abire iussi sunt, qui propter segniciem ad facienda bona accusati sunt. Omnis aũt qui inuidet fratri, peior est segni, quum scripturæ mos sit in multis locis, inuidiam ad cædem locare.

Quæstio CCLVI

Quæ est merces quam accipiunt etiam hi similiter uelut ultimi?

Responsio.

Fortassis ut non accusentur, propter ea quæ quis fecit bona, commune est omnium obedientium. Nam coronari proprium est eorum qui bonum certamen legitime decertauerunt, qui cursum perfecerunt, qui fidem seruauerunt in dilectione Christi Iesu domi ni nostri. Possunt autem pacta merces esse etiam centuplicia illa, quæ in hoc tempore recepturos esse, promisit dominus his qui propter mandatum ipsius dimiserunt quodcunque tandem ex rebus præsentibus: ut tolle quod tuum est, de hac mercede dictum sit. Quandoquidem uero ex inuidiæ uitio ægrotarunt hi qui sibi pr¿defatigati esse uidebantur, aduersus eos qui æqualem fructum consequuti sunt, ipsos non amplius æternam uitam sortiri innuit, sed sola centuplicia illa nunc accipientes, in futuro condemnari propter inuidiam, & audire illud, uade. Matt. 19

Quæstio CCLVII

Quę sunt paleæ quæ exuruntur igni inextinguibili?

Responsio.

Qui utiles quidẽ sunt his qui digni sunt regno cœlorũ, uelut paleæ frumẽto, Verum non in affectu dilectionis erga deũ & proximũ hoc faciunt, siue in spiritualibus donis, siue in corporalibus beneficijs. Atque sic imperfectos seipsos dimittunt.

Quæstio CCLVIII

Quis est qui ab Apostolo condemnatur, uolens in humilitatẽ ac religione, & cætera.

Responsio.

Arbitror id quod subsequitur declarare propositum quod hoc loco indicatur. nam in progressu nominat eos qui corpori non parcunt, quales sunt Manichæi, & si qui his similes existunt.

Quæstio CCLIX

Quis est feruens spiritu? Rom. 12

Responsio.

Qui feruenti promptitudine, & inexplebili concupiscentia, & impigro studio facit

 uolun-

uoluntatem dei in dilectione Iesu Christi domini nostri, iuxta id quod scriptum est, In
Psal. 111 mandatis eius uolet nimis.

Quæstio CCLX

Ephe. 5 Quum Apostolus dicat, nunc quidem, nolite fieri imprudentes: nunc uero,
Rom. 14 Ne sitis prudentes apud uosipsos: Num possibile est non esse prudentem apud semetipsum, cum qui non est imprudens.

Responsio.

Vnumquodq; præceptū habet propriū terminū: Nam ad hoc, nolite fieri imprudentes, subiungit, sed intelligentes uoluntatē dei. Et ad illud, Ne sis prudens apud teipsum, infert hoc, Verum time dñm, & declina ab omni malo. Quare imprudens quidē est, qui non intelligit uoluntatē dñi, prudēs aūt apud semetipsum, oms qui proprijs rationibus nititur, & non iuxta fidem procedit secundū uerba dei. Si igitur uult quis neq; imprudens esse, neq; prudens apud seipsum, intelligere debet uoluntatē domini per fidem in ipsum,
2. Cor. 10 & in timore dei imitari Apostolum dicentem: Consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus cognitionem dei, & captiuam ducētes omnem intelligentiam ad obedientiam Christi.

Quæstio CCLXI

Quum dñs promiserit, Omnia quæcunq; petieritis in oratione credentes
Mat. 21 accipietis. Et rursus, Si duo uestrum consenserint in terra, de omni re quam
Mat. 18 cunq; petierint continget ipsis: quomodo etiam ipsi sancti quæ petierunt non acceperunt? uelut etiam Apostolus dum ait: pro hoc ter dominum
2. Cor. 12 rogaui, ut discederet à me: & uoti compos factus nō est. Sed & Hieremias propheta, & ipse Moses.

Responsio.

Mat. 26 Quum dñs noster Iesus Christus dixerit in oratione, Pater si possibile est, trāseat à me calix iste. Deinde induxerit, Veruntamē nō uoluntas mea sed tua fiat. Primū nosse oportet, quod nō omne quod uolumus, petere nobis præceptū est, Neq; uero quod nobis cōducit, petere omnino nouimus. Nam quid oramus, prout oportet nescimus. Quare cum multa consideratione secundum uoluntatē dei, petitiones facere oportet. Si uero nō audimur, nosse oportet quod aut perseuerātia opus est, aut etiam firma intentione, iuxta domini parabolam ad hoc quod oportet nos semper orare, & non defatigari. Et iuxta hoc
Luc. 18 quod alio loco ab ipso dictum est, Quod propter impudentiā ipsius excitatus dabit ipsi quantū opus habet: Aut etiā correctiōe & cura, iuxta id quod per Prophetā à deo ad ali
Esa. 1 quos dictū est, dum ait: Quum extendetis manus uestras ad me, auertam faciem meam à uobis, & si preces multiplicaueritis, nō exaudiā uos. Manus enim uestræ sanguine plenæ sunt, lauate, mundi estote, & quæ sequuntur. Quod aūt & nunc fiunt, & sunt multorū manus sanguine plenæ, nihil ambigere oportet eos qui credunt iudicio dei, q̄ contra eum cui præceptū fuit prædicare populo & conticuit, pronunciauit. Nimirū, sanguis peccatoris ex manibus speculatoris requiretur. Id quod uerū & ineuitabile esse certior factus A-
Act. 20 postolus dixit: Mundus ego ex hoc tempore sum à sanguine omnium, Non enim subduxi me ab eo ut non annunciarē uobis omnem uoluntatē dei. Si aūt qui conticuit solum, reus sanguinis peccantium reperitur, quidnam quis dixerit de his qui per ea quæ faciūt aut quæ loquuntur, scandalo alios afficiunt. Aliquando uero & propter indignitatē petentis non acquirit petitum. Velut in Dauide qui petiuit ædificare domum deo, & prohibitus est, & à complacentia quidem erga deum abalienatus non est, non tamen etiam
Hier. 37 illo uoto dignus iudicatus est. At uero Hieremias propter maliciā illorum pro quibus precatus est, nō exauditus esse uidetur. Sæpe uero etiam temporis occasione per socordiam neglecta, iuxta quam facere petitionem oportebat, postea importune ac frustra pe
2. Cor. 12 tere cōperimur. De eo uero dicto, pro hoc ter dominū rogaui, ut discederet à me: nosse oportet, Quod calamitatū tum externarū, tum circa corpus, multa & uaria est ratio, deo aut inducente, aut permittente, propter dispensationē meliorē q̄ remissio est circa hæc.
Mat. 9 Si quidem igitur poterit quis cognoscere, quod per orationem ac petitionē à calamitate
Luc. 17 liberari oportet, exauditur, uelut duo cæci in euangelio, & decē leprosi, & multi alij. Si uero quis nō cognouerit rationem, iuxta quam incidit in tentationem: Sæpe enim & per patientiam

patientiam corrigi ab ipso scopus eorũ quæ inducuntur debet, & quũ oportuerat usq; in finem sufferre, recusat ac deprecatur calamitatẽ: non exaudit, quia non respondet scopo humanitatis ac benignitatis dei. Illud uero, Si duo uestrũ consenserint, ipsa tractatio declarat, nam de redarguente peccatorẽ & de redarguto uerba facit. Quod deus non uelit mortem peccatoris, sicut ut conuertatur & uiuat, si is qui reprehẽsus est anima cõpungatur, & correspondeat scopo redarguentis, de omni re, hoc est de omni peccato, cuius petierint remissionẽ, dabitur ipsis à benigno deo. Si enim nõ consenseritis is qui reprehenditur cum reprehẽdente, nõ amplius remissio cõtingit, sed ligatio, iuxta id quod subiungitur: Quæcunq; ligaueritis in terra, erunt ligata in cœlo, ita ut impleatur iudiciũ illud, Si uero & ecclesiã non audierit reprehensus, sit tibi uelut ethnicus & publicanus. Mat. 18 Ezech. 18 Mat. 18

Quæstio CCLXII

Quum scriptura inter res laudatas ponat egestatẽ & paupertatẽ, uelut in hoc, Beati pauperes. Et in hoc, desideriũ pauperum exaudiuisti domine. Et rursus, Egenus & pauper laudabunt nomen tuum. Quæ est differentia egestatis & paupertatis? & quomodo uerum dicit Dauid dum ait: Ego autem egenus sum & pauper? Mat. 5 Psal. 9 Psal. 73 Psal. 69

Responsio.

Quum recordor Apostoli qui dixit de dño, quod propter nos egenus factus est, quũ diues esset: arbitror q; egenus quidem est qui à diuitijs ad egestatẽ deuenit. Pauper uero qui ab initio in egestate fuit, & talem calamitatẽ ad cõplacentiam dñi gubernauit. Dauid aũt egenum & pauperẽ se esse cõfitetur, fortassis in dñi personam etiam hoc dicens: qui egenus quidẽ nominatur secundũ illud, Qui propter nos egenus factus est quum diues esset: pauper uero propterea quòd non diuitis alicuius, sed fabri lignarij filius secundum carnem appellatus est. Fortassis autem etiam quandoquidẽ secundũ Iob res suas in thesaurum recondere nõ nouerat, neq; attendere diuitijs uelut proprijs, uerum dispensaret omnia secundum uoluntatem domini. 2. Cor. 8 Iob 38

Quæstio CCLXIII

Quid uult docere dñs per exempla, ad quæ infert, Sic omnis ex uobis qui non renunciat omnibus bonis suis, non potest esse meus discipulus. Si enim qui turrim ædificare uult, aut prælium cõmittere cum alio rege, præparari debet aut ad ædificationem, aut ad bellum. Si uero non fuerit potens, licet ipsi, aut non iacere fundamentum ab initio, aut pacem petere. Num itaq; & qui uoluerit discipulus domini fieri, renunciare debet? Si uero senserit ad hoc ægre seipsum dispositum esse, licet ipsi ne ab initio quidem discipulum domini fieri? Luc. 18 Luc. 14

Responsio.

Scopus in his exemplis dño est, nõ ut potestatẽ det fieri discipulũ dñi, aut non, sed ut demonstret impossibilitatẽ, cõplacentiæ erga deum in his quæ animã distrahunt. In quibus etiam periculũ est, ne quis per diaboli insidias facile capiatur, & risu ac subsannatione dignus, propter earũ rerum quarum studio teneri uidetur imperfectionẽ, declaretur. Id quod ne sibi accederet deprecãs propheta dixit: Ne forte gaudeãt inimici mei de me. Et, dum cõmouerentur pedes mei, in me magna iactantia usi sunt. Psal. 37 Psal. 72

Quæstio CCLXIIII

Quum Apostolus dicat, ut sitis sinceri: & rursus, sed uelut ex sinceritate. Quid est sinceritas? Phil. 1 2. Cor. 2

Responsio.

Sincerum esse arbitror id quod immixtum est, ac summe purgatum ab omni contrario, coactum aũt & ordinatũ ad solam pietatem, Et non hoc solum, sed & ea quę in singulis temporibus ac rebus ad pietatis scopum exacte requiruntur, ita ut neq; ad cognata officia abalienetur is qui ad aliquid horum ordinatus est. Declaratur aũt prius quidẽ ex ipsa consequentia. Infert enim ad hoc, sed uelut ex sinceritate, illud: Sed uelut ex deo, in conspectu dei in Christo loquimur: posterius uero ex eo quod alibi dicit, Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ab sobrietatem, ut unicuiq; diuisit deus mensuram fidei: & ex his quæ ad hæc sequuntur. Rom. 14

Quæstio CCLXV

Num ad solos sacerdotes dictum est, Si obtuleris munus tuũ ad altare, & isthic recor- Mat. 5

datus fueris, quod habet aliquid frater aduersus te, dimitte illic munus tuū coram altari, & uade prius reconciliare fratri tuo, & tunc accedens offer munus tuum? aut etiam ad omnes? & quomodo unusquisq; nostrum offert ad altare?

Responsio.

Hoc præcipuè quidem ac primario ad sacerdotes referre consentaneū fuerit, quoniā
Esa. 91 scriptum est: Vos aūt sacerdotes domini uocabimini, ministri dei omnes, & sacrificium
Psal. 50 laudis glorificabit me. Et rursus, Sacrificiū deo cor contritū. Sed & Apostolus ait: ut ex-
Rom. 12 hibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, deo placentem, rationalem cultum uestrum. Quorum sanè quum unumquodq; commune omnibus sit, necesse est unumquenq; nostrum tale peragere.

Quæstio CCLXVI

Luc. 14 Quid est sal quem dominus præcepit dum ait: Habete in uobisipsis salem,
Col. 4 & pacem mutuam habete. Et Apostolus dum inquit: Sermo uester semper in gratia sale sit conditus?

Responsio.

Et hic per ea quæ singulis capitibus coniuncta sunt, sententia manifesta redditur. nam in uerbis domini, nullam causam aut occasionem mutuæ dissolutionis ac dissidij exhibere, sed semper in uinculo pacis ad unitatem spiritus cōseruari docemur. In uerbis autem
Ephe. 4 Apostoli si recordatus fuerit quis eius qui dixit, Si comedetur panis sine sale. Si uero est & sapor in uerbis inanibus: docebitur dispensare sermones ad fidei ædificationem, ut det gratiam audientibus, tempore accommodato & ordine honesto utens, quo obedientiores fiant audientes.

Quæstio CCLXVII

Si alius multas accipiet plagas, alius paucas, quomodo dicunt aliqui non esse finem supplicij his qui puniuntur?

Responsio.

Quæ ambigua sunt, & recte dicta esse in quibusdam diuinæ scripturæ locis uidentur, ea ab alijs locis manifestis declarantur. Quum igitur dominus pronunciet aliquando, quod
Mat. 25 hi deuenient ad suppliciū æternum: aliquando uero aliquos demittat in ignem ęternum
Mar. 9 paratum diabolo & angelis eius: & alibi nominet gehēnam ignis, & inferat, ubi uermis
Esa. 66 non moritur, & ignis non extinguitur. Insuperq; olim per prophetam de aliquibus prædixerit, quod uermis ipsorum non morietur, & ignis non extinguetur. Hæc & huiusmodi quum in multis diuinæ scripturæ locis habeantur, unum est & hoc ex diaboli insidijs, quod plerīq; homines uelut obliti tot & talium domini uerborū ac sententiarū, quo magis peccare audeant, finem supplicij sibijpsis præscribunt. Si enim æterni supplicij erit aliquando finis, finem habebit omnino etiam uita æterna. Si uero de uita hoc accipere non admittimus, qualem rationē habet supplicio æterno finem dare? Nam æterni appositio in utrisq; pariter habetur: deuenieňt, inquit, hi ad supplicium æternum. Iusti uero in uitam æternā. His itaq; sic confessis, nosse oportet quod & hoc, multas accipiet plagas, & illud
Cap. 9 paucas accipiet, non finem, sed supplicij differentiam significant. Si enim deus iustus iudex est, non solum bonis, sed etiam malis reddens unicuiq; iuxta actionem ipsius, potest esse aliquis igne inextinguibili dignus, & eo aut molliore, aut magis ardente: alius uero uerme nō moriēte, atq; hoc rursus aut mitius affligēte, aut uehemētius, iuxta uniuscuiusque meritum: alius gehenna quæ uaria ac diuersa penitus supplicia habet: & alius exterioribus tenebris, ubi alius in fletu solum, alius uero etiam in dentium stridore propter dolorum intentionem existit. Sed & exteriores tenebræ, indicant omnino esse quasdam etiam interiores. Quin et quod in prouerbijs in fundum inferni dictum est, indicat quod sunt quidam in inferno quidem, sed non in inferni fundo, leuiorem pœnam perferentes. Huius rei similitudinem etiam nunc in corporis affectionibus sumere licet. Nam alius febricitat cum accedentibus symptomatibus ac alijs affectionibus. Alius febricitat solum, & hic non similiter ut alter. Et alius non febrit quidem, uerum dolore alicuius membri affligitur, & hic rursus alio plus aut minus. Dictum est autem & hoc à domino (multas & paucas uidelicet) iuxta consuetudinis usum, uelut etiam alia quædam huiusmodi. Nouimus enim talem sermonis speciem, sæpe etiam de his qui ab uno aliquo malo affligun tur

tur usurpari:uelut quum de quodam febriente solum,aut oculum dolente dicimus admirantes quanta pertulerit mala,aut quantas sustinuerit necessitates. Quare multas & paucas plagas accipere,rursus repeto quod dixi,nō in temporis extēsione aut complemento,sed in supplicij differentia contingit.

Quæstio CCLXVIII

Qua sententia dicuntur aliqui filij inobedientiæ,& filij iræ? Ephes. 2

Responsio.

Filios aliquos nominare solet dominus qui faciunt uoluntates ipsius siue boni, siue mali.Si enim filij,inquit,Abraham essetis,opera Abraham faceretis.Et rursus, Vos ex patre diabolo estis,& cōcupiscentias patris uestri facere uultis. Quare etiam inobedientiæ filius est,qui inobedientiæ opera operatur.Fortassis autem quemadmodū nō solum peccator,sed etiam ipsum peccatū diabolus nominatur,propterea quod princeps, ut opinor,fuerit peccati:Sic etiam ipsa inobedientia dici poterit diabolus propter eandem causam.Filius autem iræ est quis, prout seipsum dignum ira fecit. Quemadmodū enim dignos domino,& facientes opera lucis ac diei, filios diei Apostolus appellauit: Sic cōsentaneum est intelligere etiam hoc,eramus filij iræ.Scire autem oportet quod filius inobedientiæ,idem est qui filius iræ,quum dominus pronunciauerit, Qui nō obedit filio,nō uidebit uitam,sed ira dei manet super ipsum. Ioan. 8 Eph. 5

Quæstio CCLXIX

Quandoquidem scriptum est,facientes uoluntates carnis & cogitationū, num aliæ sunt carnis uoluntates,& aliæ cogitationum,& quales sunt hæ? Ioan. 3

Responsio.

Carnis quidem uoluntates in alio loco particulatim ac nominatim recenset Apostolus,dicens:Manifesta autem sunt opera carnium,quæ sunt,adulteriū,scortatio,immundicia, proteruitas,simulachrorum cultus,ueneficium,inimicitiæ,lites,æmulationes, indignationes,contentiones,dissidia,sectæ, inuidiæ,cædes, ebrietates,comessationes,& quæ his similia sunt.Et alibi cōpendiosius,Sapientia carnis inimicitia aduersus deum. Legi enim dei nō subijcitur,neq; enim potest.Cogitationum uero uoluntates, consilia sane fuerint,quibus testimonium nō præbet scriptura,qualia sunt illa de quibus dictum est:Consilia destruentes,& omnem altitudinem extollentem se contra cognitionē dei: & intelligentiæ quæ nō captiuæ ducuntur ad obedientiam Christi. Quapropter necessarium & tutum est,semper & ubiq; seruare illud quod à Dauide dictum est:Consilium meum iustificationes tuæ. Gal. 5 Rom. 8 Psal. 118

Quæstio CCLXX

Quid est dubitantes,sed non desperantes?

Responsio.

Perfectionem ac certitudinem suæ in deum cōfidentiæ,ex oppositione humanæ sapientiæ ostendens Apostolus,singula quæ in hoc loco habent,sic ponit. Nam quo ad humanam sapientiam,dum in omnibus premimur ait:Verum quo ad cōfidentiam erga deum,sed non anxij reddimur.Rursus quantum ad humanam sapientiam, dubitantes.Verum quantum ad cōfidentiam in deum,sed nō desperantes. Et reliqua similiter. Qualia sunt etiam illa alibi ab ipso dicta,uelut morientes,& ecce uiuimus. Velut egeni,uerum multos ditantes:uelut nihil habentes,& omnia possidentes. 2. Cor. 4

Quæstio CCLXXI

Quum dominus dicat,Verumtamen quod superest,date eleemosynam,& ecce omnia munda sunt uobis: Num omnium peccatorum purgationem per eleemosynā quis reperit? Luc. 11

Responsio.

Ipsa cōsequentia eorum quæ præcedunt,declarat quod dictū est. Quū enim antea dixisset, q purgatur externa poculi & patinæ pars,quod uero intra uos est,plenū est rapina doloq; ac malicia,sic induxit,Verumtamē quod superest, date eleemosynā, & ecce omnia munda uobis sunt. Omnia uidelicet hæc quæ rapiendo & auaricia peccamus ac male agimus.Declarat hoc etiam Zacchæus,dum ait, Ecce dimidium bonorū meorū do pauperibus, & si quem defraudaui, reddo quadruplum. Quare quæcunque talia

sunt peccata, quæ dissolui possunt, & pro quib. licet reddere multiplex, hoc modo purgantur. Et hoc, inquam modo, nō ipso per seipsum sufficiente ad purgationem, uerū egente primordialiter misericordia dei, & sanguine Christi, in quo etiam aliorū omnium habemus redemptionem, si ob singula dignos pœnitentiæ fructus fecerimus.

Quæstio CCLXXII

Matt. 6 Quum præceptum domini sit, ut ne soliciti simus de crastino: quō salubriter præceptum hoc intelligemus? uidemus enim quod multum studium habemus rerum necessariarum gratia, ut deponamus etiam quæ ad longius tempus sufficere possunt.

Responsio.

Qui suscepit domini doctrinam qui dixit, Quærite primum regnum dei, & iusticiam eius: & certus est de ueritate promissionis ipsius dum subiungit, & hæc omnia adijcientur uobis: is nō in temporalibus curis rationem suffocantibus & infructuosam facientibus animam occupat. Verum in bono certamine cōplacentiæ erga deum decertās, credit domino qui dixit, Dignus est operarius alimento suo, & nihil huius gratia solicitus est. Operatur autem & solicitus est, nō propter seipsum, sed propter mandatum Christi, Act. 20 quemadmodum ostendit ac docuit Apostolus dum ait: Omnia ostendi uobis, quod sic laborantes oportet succurrere infirmis. Nam propter seipsum solicitum esse, proprij amoris crimen est. Verum propter mandatum solicitum esse & operari, laus est amantis Christum, & affectus amoris fraterni encomium.

Quæstio CCLXXIII

Quid faciendo quis blasphemiam dicit in spiritum sanctum?

Responsio.

Mat. 12 Ex ea quæ tunc facta est blasphemia à pharisæis, ob quos etiam hoc iudiciū prolatum est, manifestū est ꝙ etiam nunc ille blasphemus est in spiritum sanctum, qui actiones & fructus sancti spiritus contrario defert, id quod plerīq; facimus: probum quidē sæpe uanæ gloriæ cupidum periculose appellantes: eius uero qui bonam æmulationem ostendit, iram ementientes, & alia eiusmodi in prauis suspicionibus falso producentes.

Quæstio CCLXXIIII

Quomodo fit aliquis in hoc seculo fatuus?

Responsio.

Luc. 16 Si timuerit iudiciū domini dicentis, Væ uobis qui prudētes estis in uobis ipsis & coram uobis scientes. Et imitabitur eum qui dixit, Brutus factus sum apud te: & omni prudentiæ opinione reiecta, nō prius quicꝗ propriarum cogitationū uelut bonum approbauerit, imò neq; omnino cogitauerit, priusꝗ ab ipso domini præcepto assuefactus fuerit ad id quod deo placet, siue in opere, siue in cogitatione, uelut Apostolus dixit: Fidu 2. Cor. 3 ciam autem talem habemus per dominum ad deū, nō quod à nobisipsis sufficientes simus cogitare aliquid uelut ex nobisipsis. Sed sufficientia nostra ex deo est, qui docet hominem cognitionem uelut scriptum est.

Quæstio CCLXXV

1. Thess. 2 Num potest impedire propositum sancti satanas, quia scriptum est, Ego quidē Paulus proposui uenire semel atq; iterum, & impediuit nos satanas?

Responsio.

Ex recte factis in domino, alia proposito ac iudicio animæ perficiunt, alia per corpus fiunt, aut in studio, aut in patiētia. Quæcunq; igitur in proposito animæ sita sunt, ea nullo modo impedire satanas potest: In his uero quæ per corporalem actionem peragunt, sæpe permittit deus impedimentum fieri ad probationē ac reprehensionē eius qui impeditur, ut aut mutato bono proposito redarguatur, uelut hi qui supra petram semina- Mat. 13 ti fuerūt, qui ad breue quidem tempus sermonem cū gaudio susceperūt, cōtingente uero afflictione, statim defecerunt: aut perseuerans in bonis, in recte factorum studio laudetur, quemadmodum ipse Apostolus, qui sæpe proposuit uenire ad Romanos, & impeditus uelut ipse cōfessus est, tamen non destitit à uolūtate, donec quod proposuerat impleuit. In patientia uero, uelut Iob, qui tanta mala à diabolo perpessus, cogente loqui aliquid blasphemi, aut ingratum esse deo, etiam ad extremas uscq; calamitates non destitit

destitit à pio iudicio,& à sana de deo sententia. Scriptum est enim de ipso, In omnibus *Iob 1*
his nihil peccauit Iob labijs suis coram deo,& non dedit insipientiam deo.

Quæstio CCLXXVI

Quid est quod Apostolo dictum est, ut probetis quæ sit uoluntas dei bona, & complacens ac perfecta. *Rom. 12*

Responsio.

Multa sunt quæ uult deus, alia quidem per longanimitatem ac benignitatem, quę & bona sunt & dicuntur, alia uero per iram propter peccata nostra, quæ nominantur mala. Ego enim sum, inquit, qui facio pacem & creo mala. Mala autem, nō propter quæ pu- *Esa. 45* nimur, sed per quæ erudimur. Quæ uero erudiunt & per afflictionem ad conuersionem ducunt, cedunt in bonum. Quæcunq; igitur longanimus & benignus deus uult, hæc *Mat. 5* & nos uelle ac imitari necesse est. Estote eñi, inquit, misericordes, sicut & pater uester misericors est. Et Apostolus, estote, inquit, imitatores dei, uelut filij dilecti, & ambulate in dilectione, quemadmodū etiam Christus dilexit nos. Quæcunq; uero per iram propter peccata nostra inducit, ea mala, uelut dixi, appellata pro afflictionis ratione, nō omnino etiam nobis facere licet. Nō enim quia uoluntas dei est, sæpe fame, aut peste, aut bello, aut alio quopiam huiusmodi perdere homines, ob id uoluntati huic nos inseruire conuenit. Nam ad talia etiam ministris malis deus utitur, iuxta id quod scriptum est: *Psal. 29* Emisit in ipsos iram indignationis suæ. Indignationē & iram & tribulationē, immissionem per angelos malos. Itaq; primum quærere oportet quæ sit bona dei uoluntas, Deinde ubi cognouerimus bonam, expendere an bona hæc complacēs est etiam deo. Est enim quid quod propria quidem ratione & uoluntas dei est, & bonum est. Quum uero aut præter personam, aut præter tempus factum fuerit, nō amplius etiam complacēs deo est. Velut uerbi caussa, Voluntas dei erat, & bonum erat suffire deo, sed non erat complacens deo, quod Dathan & Abiron hoc facerent. Et rursus, Voluntas dei est, & *Num. 16* bonum est dare eleemosynam. Verum hoc facere ut ab hominibus glorificeris, nō amplius deo complacet. Et rursus, Voluntas dei erat, & bonum erat, discipulos id quod in aurem audiuissent prædicare in domibus, uerum ante temporis occasionem dicere aliquid, nō item complacens erat deo. Nulli enim dixeritis, inquit, uisionem hanc donec filius hominis à mortuis resurrexerit. Et in summa, Omnis uoluntas dei bona, tunc etiā *Mat. 17* complacens est, ubi impletum fuerit in ipsa id quod ab Apostolo dictum est, Omnia ad *1. Cor. 10* gloriam dei facite. Et, omnia decore & secundum ordinem fiant. Rursus uero, quum & uoluntas dei quid fuerit, & bonum fuerit, & complacens fuerit, neque sic negligentem esse oportet, sed contendere ac curare, quo perfectum ac non defectuosum hoc sit in mensura, aliquando eius quod fit, an prout præceptum est fiat, aliquando uiriū eius qui facit. Diliges enim, inquit, dominum deum tuum ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, & ex toto robore tuo, & ex tota mente tua, & proximum uelut dominus in euangelio secundum Ioannem docuit. Sed & omne mandatum quemadmodū scriptū est: Beatus enim, inquit dominus, quem ubi uenerit dominus reperiet sic facientem.

Quæstio CCLXXVII

Quale est promptuarium siue conclaue, in quod orantem dominus ingredi iubet?

Responsio.

Promptuarium siue cōclaue consuetudo nominare solet, domum uacantem ac separatam, in qua reponimus quæcunq; asseruare uoluerimus. Aut in qua quis occultari potest, iuxta id quod in Propheta dictū est: Vade populus meus, ingredere in promptua- *Esaia 26* rium tuū, occultare. At uero uim mandati ipsum propositum declarat, nam ad eos qui ex uitio complacentiæ humanæ ægrotant, sermo est. Quare si quidem quis ab illo uitio infestetur, probe facit si secedat & solitarius sit in oratione, donec potuerit assumere habitum, ut non respiciat ad laudes ab hominibus procedentes, sed ad solum deum respiciat qui dixit, Ecce sicut oculi seruorum in manus dominorum suorum, Sicut oculi an- *Psal. 122* cillæ in manus dominæ suæ: Sic oculi nostri ad dominū deū nostrū. Si uero quis per gratiam dei purus sit à uitio illo, nō habet opus occultare bonum, id quod docens ipse dominus dicit: Non potest ciuitas occultari supra montem sita, neq; accendunt lucernā, & ponunt sub modium, sed super candelabrum, & lucet omnibus qui sunt in domo.

Sic

Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificent pa-
Mat. 6 trem uestrum qui in cœlis est. Eadem sententia est & in eleemosyna & in ieiunio, quæ in eodem loco habentur, & in uniuersum in omni negocio pietatis.

Quæstio CCLXXVIII

Quomodo spiritus alicuius orat, mens uero infructuosa est?

Responsio.

Hoc de his qui in lingua audientibus ignota orationes ædunt, dictum est. Dicit em̃,
1. Cor. 14 si orem lingua, spiritus meus orat, mens uero mea infructuosa est. Quum enim ignota fuerint præsentibus uerba orationis, infructuosa est mens orantis, quum nemo utilitatem capiat. Quum uero præsentes intellexerint orationem prodesse audiẽtibus potentem, tunc is qui orat, fructum habet, quod hi qui utilitatem capiunt, meliores reddunt.
Ephes. 4 Similiter autem & in omni pronunciatione uerborum dei, Scriptum est em̃, Sed si quis bonus est ad fidei ædificationem.

Quæstio CCLXXIX

Quid est hoc, psallite prudenter?

Responsio.

Quod in edulijs est sensus qualitatis uniuscuiusq; edulij, hoc in uerbis sanctæ scripturę est intellectus. Gula em̃, inquit, cibos gustat, mens uerba dijudicat. Si igit̃ quis sic coaffectus fuerit anima per potestatem uniuscuiusq; uerbi, uelut coafficitur gustu per qualitatem uniuscuiusq; edulij, talis impleuit mandatum quod dixit psallite prudenter.

Quæstio CCLXXX

Mat. 5 Quis est qui mundus est corde?

Responsio.

Qui non prehendit seipsum in reprobatione, aut defectu, aut negligẽtia mãdati dei.

Quæstio CCLXXXI

Nolentem psallere num cogi oportet?

Responsio.

Psal. 18 Si non cum cupiditate uenit ad psallendum, & si non apparet ipse affectus in ipsa eius qui dixit: Quam dulcia gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo. Et si non mag-
1. Cor. 5 num damnum ducit segniciem, aut corrigatur, aut tollatur, ut ne modicum fermentum totam massam adulteret.

Quæstio CCLXXXII

Mat. 7 Qui sunt qui dicunt, comedimus coram te ac bibimus, & qui audiunt, Nõ noui uos?

Responsio.

1. Cor. 13 Fortassis illi quos descripsit Apostolus in propria persona dum ait: Si linguis hominum loquar & angelorum, &c. Et si habuero omnem cognitionẽ, & omnẽ fidem, & si distribuero in alendos pauperes omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ut exurar, charitatem autem nõ habeo, nihil mihi prodest. Id quod eruditus est Apostolus à domino qui de aliquibus dixit: faciunt enim ut uideantur ab hominibus, Amen dico uobis, habent mercedem suam. Nam quod nõ propter dilectionem erga deum, sed ob laudem ab hominibus fit, qualecunq; fuerit, nõ pietatis laudem reperit, sed complacentiæ humanæ, aut complacentiæ propriæ, aut contentionis, aut inuidiæ, aut cuiusdã talis causæ iudicium habet. Quapropter etiam iniustitię opus tale dominus nominat, dicens ad eos qui dixerunt, Comedimus coram te, &c. Discedite à me omnes operatores iniquitatis. Quomodo em̃ nõ sunt operatores iniquitatis, qui donis dei ad propriarum uoluptatum negocia abutuntur? Quales erant illi de quibus dicit Apostolus, Nõ em̃ sumus uelut plerìq; cauponantes uerbum dei. Et rursus, qui putant quæstũ esse pietatẽ: & multa eiusmodi. A quibus omnibus purus demonstratus est nobis idem Apostolus dum dicit. Nõ uelut hominibus placentes, sed deo qui examinat corda nostra. Neque
1. Thess. 2 enim unquam in sermone adulationis fuimus uobis, uelut scitis, neq; prætextu auariciæ, deus testis, neque quærentes ex hominibus gloriam, neque à uobis, neq; ab alijs.

Quæstio. CCLXXXIII

Num qui facit uoluntatem alicuius, socius ac particeps est illius?

Respon-

Responsio.

Si credimus domino dicenti, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et rursus. Ioan. 8
Vos ex patre diabolo estis, & cōcupiscētias patris uestri facere uultis: scimus quod nō simpliciter socium, sed dominum suum & patrem inscribit illum cuius opus facit, iuxta ipsam domini uocem. Testatur autem hoc manifeste etiā Apostolus dicens, Non scitis quod cui præbuistis uosipsos seruos ad obedientiam, serui estis cui obeditis, aut peccati ad mortem, aut obedientiæ ad iusticiam? Rom. 6

Quæstio CCLXXXIIII

Si inops sit fraternitas ob morborum calamitatem, num indiscriminatum est, & hæsitatione caret, accipere ab alijs necessaria? & si conuenit, à quibus accipiet?

Responsio.

Qui memor est domini qui dixit, In quantum fecistis uni horum fratrum meorū minimorum, mihi fecistis: is multam curam cum ampliore studio ac diligentia facit, ut dignus sit fratris domini locum obtinere. Si igitur quis fuerit talis, ne hæsitet accipere, sed gratias agat. A quibus autem accipere oportet, & quando, & quomodo, is qui cōmunem curam sibi demandatam habet, expendere debet, ita ut memor sit Dauidis qui dixit: Oleum peccatoris ne pinguefaciat caput meum. Et rursus, Qui ambulat in uia inculpata, hic ministrabat mihi. Mat. 25 Psal. 140

Quæstio CCLXXXV

Num oportet fraternitatem cum fraternitate negocia exercentem, dignū speciei precium curiose inquirere.

Responsio.

An quidem concedat uerbi doctrina, emptionem ac uenditionem mutuam fratres inter se exercere, non habeo quid dicam. Communicare enim mutuò inter nos docemur ad usum ac necessitatem iuxta id quod scriptum est: Vestra redundantia in illorum defectum, & illorum redundantia, in uestrum defectum, ut fiat æqualitas. Si uero coincidit aliquando talis necessitas, oportet ementem magis sincerum esse, ne minus quam pro dignitate precium det, quàm uendentem. Ambo autem memores sint eius qui dixit: Damno afficere uirum iustum, non est bonum. 2. Cor. 8 Prou. 17

Quæstio CCLXXXVI

Num oportet eum qui in fraternitate uiuit, & in corporalem infirmitatem delapsus est, ad hospitalem domum abducere?

Responsio.

Coniectationē facere oportet uniuscuiusq; loci & scopi proprij, ad hoc quod in commune conducit ad gloriam dei.

Quæstio CCLXXXVII

Qui sunt digni fructus pœnitentiæ? Mat. 3

Responsio.

Opposita peccato opera iusticiæ, quæ pœnitentiam agens fructificare debet, faciēs quod dictum est: In omni opere bono fructificantes. Col. 1

Quæstio CCLXXXVIII

Qui uult confiteri peccata sua, num omnibus confiteri debet & quibuscunque, aut quibus?

Responsio.

Scopus benignitatis dei in peccantibus manifestus est, iuxta id quod scriptum est, Non uolo mortem peccatoris, sicut ut conuertatur ipse & uiuat. Quandoquidē igitur & conuersionis modus proprius esse debet peccantis, sed & fructibus opus est dignis pœnitentiæ, iuxta id quod scriptum est: Facite fructus dignos pœnitentiæ: ut ne in fructuum defectu contingant minæ quæ subsequuntur, Omnis enim arbor quæ non facit fructum bonum exciditur, & in ignem mittitur: necessarium est confiteri peccata his quibus administratio mysteriorum dei concredita est. Sic etiā & qui olim pœnitentiam egerunt, coram sanctis fecisse cōperiuntur. Scriptum est enim, in Euāgelio quidē, quod Ioanni Baptistæ confitebātur peccata sua. In actis uero, Apostolis ipsis, à quibus etiam omnes baptisabantur. Ezech. 18 Act. 2

Quæstio

Quæstio CCLXXXIX

Qui pœnitentiam egit ob peccatum, & rursus in idem peccatum delapsus est, quid faciet?

Responsio.

Eum qui semel pœnitentiam egit, idem peccatum rursus facere, significatio est quod prima peccati illius causa non expurgata est, à qua rursus uelut à radice quadam necesse est æqualia produci. Quemadmodum enim si quis arboris ramos resecare uoluerit dimissa radice, nihil minus radix manens illos rursus producit. Sic quandoquidem aliqua peccata non in seipsis habent principium, sed ex alijs nascuntur, necesse omnino est eum qui ab ipsis purus esse uult, primas peccatorum illorum causas tollere. Velut exempli causa, Lis aut inuidia, non à seipsis exordium capiunt, sed ex radice ambitionis pullulant. Nam qui gloriam apud homines quærit, is litigat cũ eo qui clari nominis est, aut inuidet eidem, & maiori. Si igitur quis semel seipsum prehendit in inuidia aut lite, & rursus in eadem uitia inciderit, manifestũ se facit, quod ex prima inuidiæ aut litis causa, ipsa uidelicet ambitione, in profundo ægrotat. Et oportet sanè ipsum ex cõtrario per humilitatis exercitia, (Exercitium enim humilitatis est in uilioribus negocijs conuersatio) ambitionis uitium curare, ut sic in humilitatis affectu existens, non amplius excidat in prædicta ambitionis germina. Quæ res se eodẽ modo in singulis huiusmodi peccatis habet.

Quæstio CCXC

1.Cor.15 Quomodo abundat quis in opere domini semper?

Responsio.

Aut datam gratiam multiplicando per utilitatem ac profectum eorum quibus ipse benefacit. Aut ex humanorum studiorum comparatione, amplius studiũ in opere domini ostendendo.

Quæstio CCXCI

Esa.42 Quæ est arundo contrita, aut fumigans linum? Et quomodo quis illam quidem non confringet, hoc uero non extinguit?

Responsio.

Contritam arundinem arbitror esse eum qui in uitio aliquo mandatũ dei facit: quem confringere & abscindere nõ oportet, sed magis curare, uelut dominus docuit, dum ait:
Matt.6 Attendite ne eleemosynam uestram faciatis corã hominibus, ut uideamini ab ipsis. Et Apostolus præcipit dicens, Omnia facite sine murmurationibus ac disceptationibus.
Phil.2 Et alibi, Nihil per contentionem aut uanam gloriam. Linum uero fumigans esse puto, quum quis fecerit mandatum nõ feruenti cupiditate, & perfecto studio, uerum segnius quodammodo & laxius: quem nõ conuenit cõpescere, sed magis excitare commonefaciendo de iudicijs dei, ac promissionibus ipsius.

Quæstio CCXCII

Num oportet in fraternitate puerorum secularium doctorem esse?

Responsio.

Quum Apostolus dixerit, Vos patres ne prouocetis ad iram filios uestros, sed edu-
Ephe.6 cate ipsos in disciplina & correctione domini: Si qui filios adducunt, tali scopo adducunt, & qui eos suscipiunt, perfectionem habent, quod possunt eos qui offeruntur in disciplina ac correctione domini educare, seruetur id quod à domino præceptum est,
Matt.18 dum ait: Sinite pueros uenire ad me, & ne phibete ipsos: talium enĩ est regnũ cœlorũ. At uero citra talem scopum & huiusmodi spem, neq; deo placens hoc, neq; nos decẽs, neq; utile nobis arbitror.

Quæstio CCXCIII

Quomodo tractare oportet eos qui maiora peccata deuitant, parua uero indifferenter ac indiscriminatim faciunt?

Responsio.

Primum quidem scire oportet, quod in nouo testamento hanc differentiam discere nõ datur. Vna enim sententia contra omnia peccata habetur, quum dñs dicat, Quod
Ioan.8 qui facit peccatum, seruus est peccati. Et rursus, Sermo quem locutus sum, ille iudicabit ip-

bit ipsum in extrema die. Et Ioannes clamet, Qui non obedit filio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super ipsum, inobedientia non in peccatorum differentia, sed in negligentia minas habente. In summa, si permiserimus dicere paruum & magnum peccatū, sequetur demonstratio cui contradicere nō est, Vnicuiq; magnum esse quod unumquenq; superat, & paruum hoc cui unusquisq; dominatur. Quemadmodū inter athletas, qui uincit fortis est. Victus uero debilior superante est, quisquis tandem fuerit. Oportet igitur in omni peccante qualecunq; peccatum, seruare iudicium domini qui dixit, Si peccauerit frater tuus, uade argue ipsum inter te & ipsum solum, Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si uero nō audierit, assume tecum unum aut duos, ut in ore duorum aut trium stet omne uerbum. Si uero nō audierit ipsos, dic ecclesiæ. Si uero etiā ecclesiam non audierit, sit tibi uelut ethnicus ac publicanus: Seruetur autem in omnibus talibus id quod ab Apostolo dictum est. Cur nō potius luxistis, ut tolleret' e medio uestrum, qui hoc facinus commisit. Conuenit enim longanimitatem & misericordiam su per inferri seueritati. *Ioan.3* *Mat.18* *1.Cor.5*

Quæstio CCXCIIII

Qua de causa excidit quis ab assidua dei memoria?

Responsio.

Si quis immemor fiat beneficiorum dei, & sine conscientia repertus fuerit erga benefactorem.

Quæstio CCXCV

Ex quibus signis cognoscitur sublestus?

Responsio.

Quum negligens fuerit quis eorum quæ ad complacentiam dei pertinent, quū Propheta dixerit, Prospiciebam dominum in cōspectū meo semper, quia à dextris meis est ut ne commouear. *Psal.15*

Quæstio CCXCVI

Quomodo certior reddetur anima, quod à peccatis pura est?

Responsio.

Si cōsideret quis in seipso affectum Dauidis qui dixit, Iniquitatem odio habui & abominatus sum. Aut consideret num perpetrarit in seipso id quod ab Apostolo præceptum est, dum ait: Mortificate igitur membra uestra terrestria, scortationē, immundiciam libidinem, cōcupiscentiam malam & auariciam, quę est simulachrorum cultus, propter quæ uenit ira dei: Quo loco etiam contra omne peccatum dilatans tale iudicium, induxit: super filios inobedientiæ, ut dicere possit, Non adhæsit mihi cor prauum, declinantem à me malignum nō cognoscebam. Cognoscit autē seipsum quis in tali affectu consistentem, si etiam aduersus peccantes eandem cum sanctis horrendam condolentiam assumpserit, quum Dauid quidem dixerit: Videbam præuaricatores & contabescebā, quia eloquia tua nō custodierunt. Apostolus autem dicat: Quis infirmus est, & ego nō infirmus sum? quis offenditur, & ego non uror? Si enim reuera anima præstantior est corpore, uidemus autem in corpore quod omnes sordes auersamur & abominamur, omnis autem lancinationis & omnium insidiarum speculatio contritionem ac tristiciā in corde operatur: quanto magis par est ut prædicta ob peccantes patiatur is qui Christum amat, & fraterno amore præditus est, ubi uiderit peccantium animam uelut à bestijs fauciari ac corrodi, & uelut saniosum cruorem ac putredinem ostendere, Dauide quidem dicente, Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, uelut onus graue grauatæ sunt super me, computruerunt & oluerunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Miser factus sum & curuatus sum usq; in finem, tota die cōtristatus ingrediebar. Apostolo uero scribente, stimulus mortis peccatum est. Quum igitur aut ob propria peccata, aut ob aliena, prout prædictum est ab initio, ita animam suam affectam cognouerit, tunc certus sit quod à peccato purus existit. *Psal.140* *Psal.100* *1.Cor.11* *Rom.5*

Quæstio CCXCVII

Quomodo à peccatis se conuertere oportet?

Responsio.

Declarando affectū Dauidis primū quidem dicentis, Iniquitatem meam cognitam

tibi feci,& peccatum meum nō abscondi, dixi, cōfitebor aduersus me iniusticiā meam
Psal. 31 domino. Deinde in recensendo mores sexti psalmi,& tum per alios multiformiter,tum
2. Cor. 5 per Apostolum discendo hæc,quæ ad Corinthios testatus est pro alieno peccato dum dixit: Quæ enim secundum deum est tristicia,pœnitentiam ad salutem haud pœnitendam operatur. Et tristiciæ proprietates subinfert: Ecce enim hoc ipsum quod secūdum deum contristati fuistis,quantam in uobis genuit solicitudinem,imò defensionem,imò indignationem,imò timorem,imò desiderium,imò æmulationem,imò uindictā. In omnibus enim exhibuistis uos ipsos ꝙ puri sitis in negocio. Quare ex his manifestum est, quod nō solum secedere oportet à peccato,& pro peccantibus talia pati, sed etiam ab ipsis peccantibus discedere, quum Dauid quidem hoc declarauerit, dum dicit: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Apostolus autem præceperit, ut cum tali neq; cibum sumamus.

Quæstio CCXCVIII

Num bona secundum proprium placitum facere scripturæ ratio permittit?

Responsio.

Qui sibijpsi placet,homini placet. Homo enim & ipse unusquisq; est. Quemadmodū
Hier. 17 igitur, Maledictus est homo,qui spem habet in hominem,& fulcrum ponit carnem brachij ipsius: id quod suijpsius confidentiam significat. Et subiungit,& à domino recedit
Mat. 6 anima ipsius. Sic etiam qui alij placet,aut secundum propriam complacentiam aliquid facit,à pietate excidit: faciunt enim,inquit dominus,ut spectentur ab hominibus. Amē dico uobis,habent mercedem suam. Sed & Apostolus cōfitetur, Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Grauiores porrò minæ habentur in diuinitus inspirata scriptura, quæ dicit, quod dispersit deus ossa eorum qui placendi hominibus studio tenentur.

Quæstio CCXCIX

Quomodo perficietur anima,ut ab ambitione & gloriæ amore discedat?

Responsio.

Si sustinuerit dominum dicentem, Sic luceat lux uestra coram hominibus,ut uideant
Mat. 5 uestra bona opera,& glorificent patrem uestrum qui in cœlis est. Et Apostolum præcipientem,siue editis,siue bibitis,siue quid aliud facitis, omnia ad gloriam dei facite: quo
1. Cor. 10 ipse pius neq; præsentem neq; futuram gloriam ambiens, uerum dilectionem erga deū omnibus rebus præferens,fiduciam habeat dicendi cum propositis etiā hoc, Neq; præsentia neq; futura poterunt nos separare à dilectione dei quæ est in Christo Iesu domi-
Rom. 8 no nostro. Quum ipse dominus noster Iesus Christus dixerit, Ego autem nō quæro gloriam meam. Et, Qui à seipso loquitur,gloriam propriam quærit. Qui uero quærit gloriam eius qui misit ipsum,hic uerus est.

Quæstio CCC

Quis est modus conuersionis,quod de inuisibili sermo est?

Responsio.

Modus quidem cōuersionis in illa quæstione declaratur, quomodo uidelicet à peccatis se conuertere oportet. Quod autem de inuisibili sermo fit, recordabimur domini quod nihil est occultum, quod non cognoscetur, & quod ex abundantia cordis os loquitur.

Quæstio CCCI

Si uero dicat, Non cognoscit conscientia mea?

Responsio.

Hoc etiam in corporalibus affectionibus cōtingit. Multæ em̄ sunt affectiones, quas non sentiunt ægrotantes, & tamen medicorum notis credunt potius, quàm suæ ipsorum stupiditati attendant. Sic etiam in animæ affectionibus,hoc est in peccatis, etiamsi quis nō cognoscat seipsum,non percipiens peccatum,credere tamen debet his qui ipsius uitia plus uidere possunt. Atq; hoc ostenderunt sancti Apostoli, quum in certitudine suæ sinceræ erga dominū affectionis essent,& audissent: Vnus ex uobis tradet me: uerbis domini crediderunt magis,& dissidebant cōtendendo dicentes, Nunquid ego
Mat. 26 sum domine. Manifestius autem docet nos hoc sanctus Petrus, qui feruente quidē humilitate

militate ministerium domini dei ac magistri recusat. Certitudinẽ autem ueritatis uerborum domini audita, Si nõ lauero te, non habes partem mecum, dicit: Non pedes solum meos, sed & manus & caput.

Quæstio CCCII

Nūm conuenit de dispensatione dare egentibus forinsecus?

Responsio.

Quum dominus dixerit, nõ sum missus nisi ad oues quæ perierunt, domus Israel. Et, Non est bonum sumere panem filiorum, & proijcere canibus: ea quæ ordinata ac constituta sunt dicatis deo, nõ necessarium est in indifferentes promiscue insumere. Si uero fieri poterit id quod à laudata in fide muliere dictum est, Etiam domine, nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum: in dispensatoris probatione repositum sit, accedente communi præminentium post eum sententia, quo ex redundanti sol oriatur, uelut scriptum est, super malos & bonos. Mat. 15 Mat. 6

Quæstio CCCIII

Num oportet obedire his quæ ab omnibus dicuntur in fraternitate?

Responsio.

Hæc quæstio multam respondendi difficultatem habet, primum quidem quod confusionis significationẽ palàm exhibet, in eo quod ab omnibus aliquid dicit: quũ Apostolus dicat, prophetæ duo aut tres loquantur, & alij dijudicent. Et idem in gratiarũ distributionibus, proprium uniuscuiusq; loquentis ordinem cõstituat, dum dicit, unicuiq; prout deus partitus est fidei mensuram. Et in exemplo membrorum corporis manifeste declaret particularem esse sortem dicentis. Et exactius discriminet in eo quod dicit: Siue qui docet in doctrina, siue qui exhortatur in exhortatione, &c. ut manifestum ex his fit, non omnia omnibus permissa esse. Verum unumquenq; in propria uocatione manere, & diligentius id quod à domino cõcreditum est, perficere. Oportet igitur cõmunitatis præfectum, & omnibus præpositũ, cum multa experientia hanc curã commissam sibi habere, ita ut pro singulis iuxta officium solicite uigilet, quo ad cõplacentiam dei, & cõiectura aptitudinis ac uirium uniuscuiusq; facta, ad cõmunem utilitatem ordinet ac præcipiat. Subditos uerò seruata boni ordinis disciplina, & obedientia propriam mensuram noscente, meminisse domini dicentis: Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco ipsas, & sequuntur me, & ego uitam æternam do ipsis: Et antea loquuti, alienum autem nõ sequentur, sed fugient ab ipso, quia non nõscunt alienorũ uocem: Et Apostoli dicentis, Si quis aliud docet, & non acquiescit sanis sermonibus dñi nostri Iesu Christi, & ei quæ secundũ pietatẽ est doctrinæ, is inflatus est nihil sciens: Et post ea quæ accidere solent inducentis, discede à talibus. Et rursus alibi, prophetias ne uilipendite, omnia probate, quod bonũ est tenete, ab omni mala specie abstinete. Quare si quidem quid est secundum mandatũ domini dictum, ad mandatum directum, etiãsi mortis minas habeat, obedire oportet. Si uero quid præter mandatum est, aut mandatum lædit, etiamsi angelus ex cœlo, aut quis ex apostolis præcipiat, etiamsi uitæ promissionem habeat, etiamsi mortis minas, nequaq; sufferre oportet, quum Apostolus dixerit: Etiãsi nosipsi, aut angelus ex cœlo prædicet uobis aliud q̃ quod prædicauimus uobis, anathema sit. 1. Cor. 14 Ephes. 4 Ioan. 10

Quæstio CCCIIII

Num pro his qui traditi sunt fraternitati, accipere aliquid oportet à cognatis dare aliquid uolentibus.

Responsio.

Huius rei cura & probatio pertinet ad præfectum, uerũ pro mea sententia, arbitror quod magis offendiculo caret apud multos, & ad fidei ædificationẽ utilius est talia beneficia repudiare. Nã ex acceptione primũ quidẽ cõtingit etiã obprobriũ contra communitatẽ sæpe proferri. Deinde etiam elationis occasionẽ exhibet cognato eorum qui aliquid attulerunt. Ad hæc, iuxta id quod dictũ est ab Apostolo, de his qui in cõmune propria edunt ac bibunt fit hoc, pudefacitis eos qui non habent. Et multa huiusmodi. Quũ aũt tot occasiones ad peccatũ contingant, bonũ est talia nõ suscipere, uerũ permittere præfecto ut probet & expendat à quibus accipere, & quõ dispensare oporteat. 1. Cor. 11

Quæstio CCCV

Num accipere oportet ab externis, aut secundum amicitiæ gratiam aut prioris cognationis.

Responsio.

Hæc quæstio similem uim habet cum quæstione præcedēte, num à cognatis aliquid accipere oportet.

Quæstio CCCVI

Quomodo intentio firma ac minime subleſta acquiritur?

Responsio.

Psal. 15 Si quis electi Dauidis animū assumat qui dixit: Prospiciebam dominum in conspectu meo semper, quoniã à dextris meis est ne cōmouear. Et alibi, Oculi mei semper ad dominum, quia ipse extrahet pedes meos à laqueo. Et rursus, Ecce sicut oculi seruorū in manus dominorum suorum, Sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominū deum nostrū. Et ut minore exemplo maiora diligentius perpetrare studeamus, quisq apud seipsum reputet, qualis est coram præsentibus, etiãsi æquales sint, quomodo se a contemptu eximere studet, & in stando, & in ambulando, & in cuiusque membri motu, & in dicendo. Quemadmodum autem hæc corã hominibus seruare studemus, sic etiam multò amplius, si quis certus sit se habere deum inspectorē, scrutantem corda & renes, uelut scriptum est: & unigenitum filium dei implentem promissionem, ubi duo aut tres fuerint congregati in nomine meo, illic sum in medio ipsorū: Et
Mat. 18 spiritum sanctum præsidentem & partientē dona ac operantem. Et angelos obseruatores uniuscuiusq iuxta id quod dictum est à domino: Videte ne cōtemnatis unū ex paruis his. Dico enim uobis, q angeli ipsorum in cœlo semper uident faciē patris mei qui in cœlis est: multiplex & uehementius certamen habet, quō cōplacentem deo pietatē acquirat. Atq sic intentio uehementior ac sincerior cōfirmatur. Insuper autē si studuerit implere hoc, benedicã dominū in omni tēpore, semper laus eius in ore meo. Et hoc,
Psal. 33 Meditabitur in lege ipsius die ac nocte: ut præ æquali & perpetua meditatione ac speculatione uoluntatum ac gloriæ dei, non reperiat mens abalienationis occasionem.

Quæstio CCCVII

Num ex diario auspicari oportet psalmodiam, aut orationem?

Responsio.

Hoc quæsitum in multitudine dignorum bonam ordinis disciplinam seruet, ut neq uile ac indifferens res putetur, neq æqualitas in una atq altera persona, suspitionē præbeat arrogantiæ præfecti, & contemptus reliquorum.

Quæstio CCCVIII

Num oportet danti aliquid in fraternitate retribuere? & num iuxta proportionem doni retributionem facere oportet?

Responsio.

Hæc tota quæstio humana est, an autem gratitudinis significationem præbere oporteat, in dispensatore situm sit experimentum, & accipiendi ea quæ dantur, & retribuendi ei qui dedit.

Quæstio CCCIX

Si consueta & quæ secundum naturam sunt ab aliquo fiant, num audere oportet ut ad sanctorum societatem ac communionem accedat?

Responsio.

Meliorem ac superiorem natura & cōsuetudine ostendit Apostolus esse eum qui in
Rom. 6 baptismo cum Christo consepultus est, aliquãdo quidē in loco de baptismate in aqua, post proposita dicēs: Hoc cognoscentes quod uetus noster homo simul crucifixus est, ut aboleretē corpus peccati, ut nō amplius seruiamus nos peccato. aliquando uero præcipiens: Mortificate igiť membra uestra terrestria, scortationē, immundiciam, libidinē,
Col. 3 cōcupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est cultus simulachrorū, propter quæ uenit ira dei super filios inobedientiæ. Aliquando uerò terminū præscribens dum dicit. Qui
Ephes. 5 autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum affectibus & cōcupiscentijs. Ego autem noui quod hæc recte peraguntur per gratiam Christi, & in uiris & in fœminis,

per

per genuinam in dominum fidem. At uerò aliquem in immundicia degentem accedere ad sancta, etiam ex ueteri testamento horribilius iudicium docemur. Si aūt amplius templo hic est, horribilius nimirum erudit nos Apostolus dum ait: Qui edit ac bibit indigne, iudicium sibijpsi edit ac bibit. 1. Cor. 11

Quæstio CCCX

Num ad communem domum deportationem fieri oportet?

Responsio.

Quemadmodum nullum commune uas scripturæ ratio permittit ad sancta deferri: sic neq; sancta in communi domo perfici, quū uetus testamentū manifeste præcepto dei nihil tale fieri permittat, domino dicente itidem, plus templo hic est. & Apostolo scribente: Nunquid domos nō habetis ad manducandum ac bibendū? quid dicam uobis, laudabo uos in hoc? non laudo. Ego enim tradidi uobis quod & accepi. & quæ sequuntur. Ex quibus erudimur neq; cōmunem cœnam in ecclesia edere ac bibere, neq; dominicam cœnam in domo contumelia afficere. Præterq; si quis in necessitate delegerit puriorem locum, aut domum in tempore opportuno. Luc. 11

Quæstio CCCXI

Num oportet requirentibus aliquibus ad uisitationem abire?

Responsio.

Visitare equidem res est complacens deo. Oportet autem uisitatorem prudentē esse auditorem, & sapientem in responsionibus, explentem id quod dictum est: Sit sermo uester in gratia sale conditus, ut sciatis quomodo oporteat unicuiq; respondere. At uerò aut propter cognationem, aut propter amicitiam uisitationem facere, alienum est à nostra professione. Col. 4

Quæstio CCCXII

Num oportet eos qui uisitant laicos, excitari ad orationem.

Responsio.

Si amici dei sunt, par hoc est & consentaneum, quum Apostolus scripserit ipsis: Orate & pro me, ut mihi detur sermo in apertione oris mei, ad loquendum cum fiducia mysterium dei. Eph. 6

Quæstio CCCXIII

Num oportet operari uisitantibus quibusdam.

Responsio.

Nihil ex his quæ secundum mandatum fiunt omittere oportet, propter eos qui amici officij gratia superueniunt. Nisi propria aliqua animæ cura corporale studium, iuxta domini præceptum præuertat, quum sancti Apostoli in actis dixerint: Non placitū est, ut nos relicto sermone dei, mensis ministremus. Act. 6

DIVI BASILII MAGNI CONSTITVTIONES EXERCITATORIAE, AD EOS QVI COMMVNEM IN cœnobio uitam, itemq; solitariam degunt, Iano Cornario medico physico interprete.

QVVM Christi Philosophiam elegeris, & supra mundanas cupiditates & uoluptates ac curas animum extuleris, & à carnalibus affectionib. cogitationem omni modo abducere ac separare studueris, sæpe quidem nos alloquutus es, ac interrogasti, quomodo oporteat certaminis instantem cōtentionem perficere, ita ut nusq; carnalibus cupiditatibus per corpus ad animam obrepentibus capereris: & quid primum quàm maxime obseruandum sit, & quid post primum. & quæ bona imitanda, ut per illorum quidem obseruationem, absurdorum operum fugias actionem. Per horum uerò imitationem, perficias bonorum operationem. Postea uerò cupiuisti etiam conscriptam tibi nostri de hac re consilij fieri expositionē. Quapropter etiā ipsi inducti sumus ad bonū feruorē æmulationis tuæ non contemnendum, sed & eos quos iam habes mo es nostris consilijs fulciendos ac confirmandos. Non uelut sufficientem ad propositum

tum rationē ac doctrinam exhibentes, sed uelut eam quæ in nobis est non occultantes, per silentium uelut aggerem quendã cõtectam, atq; hac uia pœnarũ minas ei qui talem

Mat. 25 tum in terram abscondit intentatas euitantes. Prætextus itaq; plerunq; hominibus circa mundanas cõcupiscentias ac uoluptates & curas occupatis, sunt nuptiæ. Neq; enim uehementiorē ac uiolentiorem aliam quis inuenerit cupiditatem naturę corporis insitam, quàm est in uiris fœminæ, aut in fœminis masculi, & ualde sanè meritò, nempe circa sobolis productionem cõsistentem (Nuptiæ itaq; familiarissimã habentes actionē, etiam impetũ uehementiorem inducturæ erant) neq; curas grauiores hominibus accidentes, quàm sunt hæ quæ propter cõiugium aceruatim aduolãt, uelut Paulus ait: Qui

1.Cor. 7 uxorem duxit solicitus est de his quæ sunt mundi, curis oneratus. Nam qui solus degit, suipsius solum & propriarum corporis necessitatum curam gesserit, aut fortassis etiam has contempserit, seipsum ad hoc facile persuadere potens. Qui uerò uxoris ac liberorum curam gerit, nõ amplius propriæ mentis dominus existit, sed necesse habet ut illi quidem ad uoluptates inseruiat, & circa liberorum curam occupatus, multam curarum abyssum exhauriat, quas recensere longius fuerit, quàm præsens fert occasio. Itaq; qui à mundi uinculis liber esse cupit, nuptias uelut pedicas quasdam fugit: his autem relictis, uitam suam Deo cõsecrat, & castitatem profitetur, ut neq; facultas ipsi sit conuersionis ad nuptias, sed omni modo hæreat ex certaminibus pro castitate aduersus naturam luctans, eiusq; impetus uiolentiores. Talis enim amator dei existēs, & illius ab affectibus puritatem uel leuissime acquirere desiderans, & spiritualē sanctitatē tranquillitatemq; ac quietem & mansuetudinem, & eam quæ ex his gignitur læticiam ac gaudium degustare cupiens, ab omni materiali ac corporali affectu animam turbãte, cogitationes procul abducere studet. Puro autem & minime obfuscato animæ uisu res diuinas contemplatur, & lumine hinc emanante inexplebiliter satiatur. Et ubi ad talem habitum ac statum animam exercuit, iuxta similitudinem homini possibilem, deo assimilatur, amabilis q; ac charissimus ipsi fit. Nempe qui magnum ac arduum quoddam certamen sustinuit, & ex materiali commixtione, sincera ac separata mente à corporalium affectionũ mixtura cum deo conuersari potuerit. Decens itaq; ac par est, ut is qui ad talem habitũ per prædictam exercitationem deuenit ac ascendit, nõ rursus per carnis irritamenta ad affectuũ illius societatē detrahatur, neq; illinc exhalantes uapores suscipiens, uelut per profundissimã aliquam caliginē, animæ oculo obfuscetur, & à diuina ac spirituali speculatione excidat, dum ab affectuum fumo rationis uisus exasperatur.

Constitutionum exercitatoriarum capita.

Quòd oportet orationem omnibus præponere. Caput I

De cogitationibus cohibendis, & quod non malum est corpus, uelut quidam putant. II

Quòd non oportet mulierum congressus incautè facere. III

Quòd ex corporis uiribus continentiam metiri oportet, & quod bonum ac legitimum est ipsa corporis operatio. IIII

Quòd conuenit exercitatorem operum decentium studiosum esse. V

Quòd non cum omnibus hominibus incautè conuersari conuenit exercitatorem. VI

Quòd non oportet frequentes & inexaminatos facere progressus. VII

Quòd inconstantibus exercitatoribus nõ conuenit impertiri confidentiam, ac dicendi libertatem, sed etiam hos uitare. VIII

Quòd neuiquam conuenit exercitatorem cupere potestatem fratrum aut præfecturam. IX

Quòd non uanæ gloriæ respectu æmulari bona conuenit. X

De sermonum oportunitate. XI

Quòd non conuenit exercitatorem ad facetias respicere. XII

De mansuetudine, & quomodo dilectio consistit. XIII

De prudentia. XIIII

De fide & spe. XV

De humilitate. XVI

Quot

Quot modis prauæ cogitationes consistunt. XVII
Ad regulares in cœnobio. XVIII
Quòd oportet exercitatorem firmo iudicio accedere ad exercitationem, & de obedientia. XIX
Quòd non oportet ad cognatos seculares cõuersiones persequi, aut illorum res curare. XX
Quòd non oportet à spirituali fraternitate resecari. XXI
De obedientia plenius. XXII
Quòd etiam uilia opera cum promptitudine & alacritate eligere ac suscipere exercitatorem oportet. XXIII
Quòd non conuenit exercitatorem honores ac prærogatiuas quærere. XXIIII
De frugalitate ac simplicitate circa edulia. XXV
Quòd respicientem ad perfectionem, progressus nihil lædere potest. XXVI
Quòd non oportet priuatas occupationes habere exercitatorem. XXVII
Quòd oportet præfectum paterna beneuolentia, subditorum res ac negocia dispensare ac ministrare. XXVIII
Quòd non conuenit duorum aut trium fratrum societates in una congregatione exercitatoria esse. XXIX
Quòd non conuenit indumentorum aut calceamentorum electionem expetere exercitatorem. XXX
Quòd oportet præfectum iuxta uirium corporis portionem præcepta constituere, & de his qui uires suas occultant. XXXI
Quòd non oportet contristari fratres, dum debilioribus in corporis indulgentiã aliquid conceditur. XXXII
Quòd non oportet præfectos exercitatoribus propriam congregationem deserentibus libertatem tradere, aut ipsos ad uitæ societatem suscipere. XXXIII
Quòd non oportet exercitatorem in congregatione degentem priuatim aliquid rerum aut materierum possidere. XXXIIII

QVOD OPORTET ORATIONEM OMNIBVS PRAEPONERE, CAPVT I

OMNIS actio, omnisq; sermo seruatoris nostri Iesu Christi, pietatis ac uirtutis regula est. Et propterea incarnatus est, uelut in imagine describens nobis pietatem ac uirtutem, quo unusquisq; & unaquæq; uidentes, pro uiribus archetypum ac exemplar imitemur. Ob hoc enim nostrũ fert corpus, ut & nos ipsius uitam quãtum eius fieri potest imitemur. Tu itaque ubi audiens sermonem aut actionem ipsius, ne oscitanter ac simpliciter prout contigit audias, sed ad speculationum profunditatem descende, fias particeps eorum quæ mystice tradita sunt. Luc. 10 Martha equidem dominum suscipit: desidet autem ad pedes ipsius Maria. In duabus sororibus bona est promptitudo: uerum distingue res ipsas. Martha etenim ministrabat, præparans quæ ad corporalis ipsius necessitatis solatium pertinebant. Maria uero desidens ad pedes ipsius, sermones eius audiebat. Illa igitur reficiebat quod apparebat, hæc inuisibili seruiebat: erat enim reuera & homo & deus qui præsens erat. Idem dominus utriusque mulieris promptitudinem suscepit & amplexus est. Verum Martha dum labore premeretur, mediatorem fieri dominum adhortabatur, ut ministerij auxiliariam propriam sororem assumeret. Dic, inquit, ipsi ut exurgens unà mecum ministret. Dominus autem ad ipsam: Martha Martha sollicita es & turbaris circa multa, uno autem opus est. Maria enim bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ipsa. Neq; enim ob id adsumus, ut in stragulis recumbamus, & uentrẽ nutriamus, sed assumus ut uos sermone ubertatis nutriamus & mysteriorũ speculatione. Illam quidẽ nõ auertit ab his quæ faciebat. Hanc uero amplexus est propterea quòd attendebat. Vide mihi itaq; duas portiones per duas mulieres inductas: Alteram quidem minus ministerium corporalius illud eligentẽ, ueruntamen etiam ipsum utilissimum. Alteram uero melius

& ſpiritualius, ut quæ ad myſteriorum ſpeculationem aſcendit. Hæc tu qui auditor es
ſpiritualiter accipe, & utrum uis elige. Si quidem uolueris miniſtrare, miniſtra nomine
Mat. 25 Chriſti. Ipſe enim dixit: In quantum feciſtis uni horum fratrum meorum minimorum,
mihi feciſtis. Siue enim peregrinos ſuſceperis, ſiue egenos refeceris, ſiue ob dolentes
fleueris, ſiue in neceſsitate ac calamitate conſtitutis auxiliarem manum porrexeris, ſi-
ue infirmis inſeruieris, omnia in ſeipſum Chriſtus recipit. Si uero Mariam imitari uolue
ris, quæ corporis miniſterium reliquit, & ad ſpiritualium ſpeculationem contemplatio
ne aſcendit, legitime rem ipſam tracta. Relinque corpus, ſiue agriculturam, obſo-
niorum ſtructuram & apparatum. Deſide ad pedes domini, & audi ſermones eius, ut
deitatis myſteriorum particeps fias. Nam ſpeculatio diſciplinarum Ieſu, corporis mini-
ſterium tranſcendit. Accepiſti itaque dilecte exemplar ac demonſtrationem. Imitare
utrum uoles, aut miniſter ſis pauperum, aut amator Chriſti dogmatum. Si uero poteris
utraque imitari, utrinque auferes ſalutis fructum. Primus tamen eſt ſpiritualis ſermo, re-
Luc. 10 liqua omnia poſteriora. Maria enim, inquit, bonam partem elegit. Si igitur & tu Chri-
ſti myſtes eſſe uolueris: deſide ad ipſius pedes, ſuſcipe ipſius Euangelium, relinques to-
tam uitam tuam, & abſque ſollicitudine deges, obliuiſceris autem & proprij corporis.
Et ſic poteris cum ſpeculationibus ipſius colloqui, ut imiteris Mariam, & ſupremæ glo-
riæ fructum capies. Cæterum orans uide ne alia pro alijs petas, & dominum ne irrites,
non pecunias, non humanam gloriam, non potentatum, non aliud quid rerum fluxa-
Mat. 6 rum, ſed pete regnum dei, & omnia ad corporis neceſsitatem pertinentia ipſe tibi exhi-
bebit, quemadmodum ipſe dominus dicit: Quærite regnum dei, & iuſtitiam ipſius, &
hæc omnia adijcientur uobis. Orationis autem duo ſunt modi, alter glorificationis cum
humilitate, alter petitionis illo inferior. Orans igitur ne ſtatim ad petitionem deuenias,
id quod ſi nõ feceris, detegis propoſitũ tuum, quod à neceſsitate coactus deum adoras.
Vbi itaq; incipis orationem, relinque te ipſum, uxorem, liberos, ſine terram, tranſcende
cœlum, relinque omnem uiſibilem ac inuiſibilem creaturã, & incipe à glorificatione cõ-
ditoris uniuerſorũ, & ubi glorificaueris ipſum, nõ uagus mente huc & illuc, neq; Græco
rum more fabulans, ſed à ſacris ſcripturis eligens ac dicens: Benedico te domine longa
nimum & tolerantem malorum, qui pateris me quotidie peccantem, & das nobis omni
bus pœnitentiæ poteſtatem. Propterea enim taces, ac ſuſtines nos domine, ut te generis
noſtri ſalutem diſponentem glorificemus, qui aliquando per timorẽ, aliquando per ad-
monitionem, aliquando per prophetas, poſtea uero per præſentiam Chriſti tui nos uiſi-
taſti, Tu enim feciſti nos, & non nos: tu es deus noſter. Quum autẽ glorificaueris ex ſcri-
pturis ut potes, & emiſeris laudem ad deum: tunc incipe cum humilitate, & dic: Ego qui
Luc. 18 dem domine nõ ſum dignus ut loquar coram te, quia ualde peccator ſum. etſi nullius ma
li tibi conſcius ſis, ſic te dicere conuenit. Nemo eñ ſine peccato eſt, niſi ſolus deus. Mul-
1. Cor. 4 ta enim peccantes, plurima neq; intelligimus. Quapropter dicit Apoſtolus: Nullius rei
mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum: hoc eſt, multa pecco, & non intelligo.
Pſal. 18 Vnde etiam propheta ait: Delicta quis intelliget? Quare non mentiris ſi teipſum pecca
torem dicis: ſi enim intelligis etiam hoc ipſum peccas, quod dicis Nõ ſum peccator. Ve-
rum potius dic: ſuper omnes peccatores ego ſum, qui tranſgredior diuinum præceptum
quod iubet, Quum omnia recte feceritis, dicite inutiles ſerui ſumus, quæ enim debe-
mus facere fecimus. Sic te ſemper cogitare oportet, Inutilis ſum. Et apoſtolus rurſus, Per
Phil. 2 humilitatem alius alium ſe præſtantiorẽ eſſe ducat. Adora itaq; deum cum timore & hu-
militate. Quũ igit̃ ſermonẽ humilitatis produxeris ac dixeris. Gratias ago tibi domine,
quod patiens fuiſti ob peccata mea, & uſq; ad hoc tempus me impunitum dimiſiſti. Ego
enim dignus eram olim innumera mala pati, & à facie tua abijci. Verum tolerãs malorũ
benignitas tua erga humanũ genus patiens fuit ob me. Gratias ago tibi, etiamſi non ſum
ſufficiẽs ad gratiarũ actionẽ pro illa malorũ tolerãtia tua. Et ubi duas partes abſolueris,
glorificationis & humilitatis, Tunc deinceps pete quod debes petere, nõ diuitias uelut
antea dixi, neq; gloriã terrenã, non corporis ſanitatẽ. Ipſe eñ te fecit, & tuæ ſalutis curam
gerit: & nouit quod unicuiq; conducit, ſiue ſanum eſſe, ſiue ęgrotare. Sed pete quemad-
modum tibi pręceptum eſt regnum cœlorum ſolum. Et de neceſſitate corporis tui uelut
prædixi, ipſe curat. Munificentiſsimus eſt enim rex noſter, & indignatur ſi quis paruum
quid

quid ab ipso petat, si quis nostrum de nihil attinentibus ipsum sollicitet. Ne igitur in oratione tua indignationem tibijpsi inducas, sed pete tibijpsi digna rege deo. Petens autem digna deo, ne destiteris donec accipias. Hoc enim innuens dominus in Euangelio dicit: Quis ex uobis habebit amicum, & uadet ad ipsum media nocte, & dicet ipsi: Amice da mihi mutuo tres panes, quia amicus me accessit de uia, & non habeo quod apponam ipsi. Et ille intus respondeat, Noli mihi molestus esse: iam enim ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi. Dico uobis etiamsi non dabit ipsi surgens eo quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamē eius surget, ac dabit ipsi quotquot opus habet. Exemplum dat nobis dominus, ut doceat nos robustos esse ac contentiosos in fide. Exemplum enim sumit ab homine ad hominem, ut discas nunquam desperare, ut ubi petieris & non acceperis, non desistas donec accipias. Veruntamen si uelut antea dixi, petieris ea quæ deus uult, & non dixeris, peccator sum, & non audior. Vt enim ne desperes, ob id dicit: Etiamsi eo quod amicus eius sit non dabit ipsi, tamen propter improbitatem eius dabit ipsi quotquot opus habet. Igitur siue mensis tempus intercesserit, siue annui, siue triennij, siue quadriennij tempus, siue plures anni, donec accipias ne cessaueris, sed cum fide pete, semper quod bonū est operans. Sæpe enim ex nobis aliquis in iuuentute deditus fuit temperantiæ, deinde subintrauit uoluptas, commotæ sunt naturales cupiditates, elanguit oratio, accitum est iuuentuti uinum, perijt temperantia, & euasit homo alius pro alio. Sic mutationes fiunt, propterea quòd non generoso animo resistamus affectibus. Quare de seipso quidem omnia inferre oportet, ad deum uero clamare ut ipse auxilium ferat. Si quis enim per molliciem seipsum concupiscentijs dedat, & seipsum hostibus prodat, huic deus auxilium non fert, neque exaudit. Nam per antegressum peccatum à deo seipsum abalienauit. Qui enim à deo auxilium expectat, decorum non amittit. Qui autem decorum non amittit, diuino auxilio nunquam destituitur. Opottet itaq; in nulla re à propria conscientia condemnari, atq; sic diuinum auxilium inuocare. Inuocare autem non segniter, neq; mente sublesta huc & illuc nutante: nam talis non solum non accipiet petitionem, sed grauius etiam dominum exasperat. Si enim coram principe quis constitutus ac dicens, cum multo timore consistit, & externum & internum animæ oculum minime uagum sed intentum habēs, ne forte periculum incurrat: quanto magis coram deo cum timore ac tremore stare oportet, totam mentem ad ipsum solum intentam habendo, & nusquā aliò. Propterea quòd non solum externum hominem uidet, uelut homines, sed etiam internum intuetur. Si itaq; sic uelut conuenit steteris coram deo, & de teipso omnia intuleris, ne destiteris donec petitionem tuam acceperis. Si uero à propria conscientia tua condemnaris, uelut si contemnas: & si sublestā mente ad orationem steteris, quum non subleste stare possis, ne audeas stare coram deo, ut ne cedat oratio tua tibi in peccatum. Si autem à peccato debilitatus, non poteris orare citra distractionem, quantum potes teipsum coge ac cōstans sta coram deo, mentem ad ipsum habens, & teipsum apud teipsum colligens. Et deus ueniam dat, quia non ex contemptu, sed ex debilitate, non ualet uelut conuenit stare coram deo. Si sic coegeris te ipsum ad omne opus bonum, ne destiteris donec acceperis petitionem tuam, sed patienter pulsa ostium ipsius, petens petitionē tuam. Omnis enim qui petit, accipit inquit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Quam enim aliam rem assequi uis præter quam solam secundū deum salutem? Vis discere ô dilecte quo modo patientes fuerint sancti & non desperarunt? Abraam deus iuniorē uocauit, & ipsum ex Assyriorum terra in Palestinā transtulit, dixitq; ad eum: Tibi dabo terram hanc, & semini tuo post te, & uelut sydera cœli, sic erit semen tuum, quod nō enumerabit. Et præterijt multus annorum numerus, & mortificata fuit ipsius natura, præ foribus aūt ipsius erat mors, & nō dixit: Dñe semper mihi filios promittis, & patrē me omniū gentiū futurum prędicis: mortui sunt mei propter senectā, naturæ motus, & Sara uxor mea nō amplius aliquid muliebre suffert propter senectā, quare falsa est promissio tua: duo enim senes qualem spem habemus? Non dixit hæc, nō cogitauit, sed fide incōmotus permāsit, & ætate quidem senescebat, spes aūt iuuenescebat. Et corpus quidē ad debilitatē ueniebat, & desperationē inducebat: fides uero & animā & corpus uelut neruis firmabat. Deus inquit, est qui promisit, Dominus ipse naturæ: & aliter fieri non potest. Ipse est qui etiam impossibi-

Luc. 11

Mat. 7

Gen. 12

Gen. 15

impossibilia possibilia facit: nam facit omnia, & prout uult transmutat. Imitare fidem Abrahæ. Quum igitur debilitata esset natura, & mortificati essent motus, tunc uixit promissio dei. Suscipe exempla. Nos autem annum oramus & secedimus, duos annos ieiunamus, & desinimus. Ne igitur deficiamus ad promissionem dei: nam qui illi promisit multiplicare semen ipsius, etiam nobis promisit petentibus exhibere petitionem nostram: dicit enim, Venite ad me om̃es qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Nam quum tu longe ab ipso abesses, ob languentem te & peccati onere grauatum misericordia motus, re accersiuit, ut te onere leuaret, & de cætero requiem largiretur. Et tu non credis ipsi? Ar enim etiamsi tacere uoluerimus, à conscientia nostra redarguimur. Non enim fidem non habemus ipsi, uelut non potenti reficere nos, sed subterfugimus tollere iugum ipsius in nosipsos bonum illud & leue, & per angustam portam ingredi in regnum dei. Malumus autem peccatorũ onus portare, & per uoluptuarios affectus lata uia ire, & per amplam portam ingredi ad interitum. At sæpe inquis petiui, & non accepi. Omnino quia male petiuisti, aut inexplebiliter, aut subleste, aut ea quæ tibi non conducunt. Si uero etiam conducibilia sæpe petiuisti, at nõ perseuerasti. Scriptũ est enim: In patientia uestra possidebitis animas uestras. Et, qui perseuerauerit in finẽ, hic saluus erit. Si nouit deus orantium cor, quid igitur inquis, nostra petitione opus habet deus? Si nõ nouit quibus opus habemus, quis usus est petitionis? Nouit quidem deus quibus opus habemus, & om̃ia corporalia opulenter nobis fruenda exhibet, & quum bonus sit, pluit super iustos & iniustos, & solem suum oriri sinit super bonos & malos, etiam antea ꝙ nos petamus. At fidem & recta uirtutis facta, & regnum cœlorum, nisi petieris cum labore & multa perseuerantia, non acceperis. Oportet enim prius desiderare, & habito desiderio quærere ex ueritate, in fide & patiẽtia omnia de seipso inferẽdo, ita ut in nulla re quis à propria conscientia iudicetur, uelut aut negligenter aut oscitanter petat, et tunc accipere ubi dominus uult. Melius enim ea quæ cõducunt tibi nouit quàm tu. Et fortassis ob id dare differt, perseuerãtiam tuam erga ipsum hoc modo excogitans, & ut agnoscas quid est domini dei, & quod datum est cum timore custodias. Quicquid eñ cum multo labore quis acquirit, hoc custodire debet, ut ne deperdito ipso, perdat etiã multum suũ laborem, & gratia dei reprobata, indignus fiat uita æterna. Quid enim profuit Solomoni ut citò acciperet sapiẽtiæ gratiam, quum perdiderit ipsam? Ne igitur pusillanimis sis, si non accipias citò petitionẽ. Si enim nouisset bonus dominus, quod citò accipiens gratiã, nõ perderes ipsam, promptus esset etiam antequam tu peteres ipsam exhibere, Nũc aũt tui curam gerens hoc facit. Si enim is qui talentum accepit, & saluũ ipsum seruauit, propterea quod non negocia exercuit per ipsum, condemnatus est, Quanto magis condemnabitur is qui ipsum perdidit? Hæc igitur scientes, siue citius, siue tardius acceperimus, perseueremus gratias agẽtes domino, Nam omnia quæ facit dñs, pro nostra salute disponit, modo nos non pusillanimes à petendo desistamus. Propterea enim dñs parabolam de uidua dixit, quæ per perseuerantiam suam iniquũ iudicem flexit, quo & nos per perseuerantiam, petitionem nostram accipiamus. Hinc enim & fides nostra, & dilectio erga deum ostenditur, ubi etiã non cito accipientes, perseuerauimus gratias ipsi agere. Itaqꝫ gratias ipsi semper agamus, ut æterna ipsius bona assequi digni fiamus, nam ipsum decet gloria in secula seculorum, Amen.

Mat. 11

Luc. 21

Mat. 24

Mat. 6

Mat. 25

De cogitationibus cohibendis, & quod non malum est corpus, uelut quidam putant. Cap. 11

PRimum quidẽ igitur om̃ibus modis cõtinenda est cogitatio, ita ut uigilantẽ mentis uisitationẽ præficiamus, ut ne permittat animæ, quo facile per incõsiderantes impetus ad corporis retractiões inclinet ac emolliatur. Visus etem̃ corporis est oculus: uisus uero animæ est mens ipsi insita, sed non ut alterũ in altero, sed idem est & anima & mens, uis quædã naturalis existẽs, & nõ inductitia rationalis animę partis. Quãdo enim anima suam ipsius mentẽ cõmouens, (quæ naturaliter ipsi à sancta trinitate quæ ipsam creauit insita est) ea quæ oportet ac conueniunt deliberat, tũc corporis insultus effugit, & inordinatos ipsius motus prospiciẽs ac reprimẽs, tum quietẽ ipsam decentẽ agit, tum in ocio minime tumultuario, in speculationib. secundũ naturã existit, partim in sanctam & adorandam trinitatem pro uiribus intente intuens, & diuinæ maiestatis inaccessibilitatem,

propter

propter splendoris excellentiam reputans beatitudinis pellucíditatẽ, sapientiæ infinitatem, quietis firmitatẽ ac tranquillitatẽ, purã ab effectibus & immobilẽ naturã. Cui enim nihil ex improuiso accidere poterit; nempe habenti apud se repositã & præsentiũ & futurorum omniũ agnitionẽ, & cõplexo uniuersa, & omnia sub manu habẽti: & cui nihil omnino resistere, aut saltẽ uisum obuertere potest: huic consentaneũ est adesse tranquillitatẽ ac perpetuam quietẽ. Nam rerũ inexpectatarũ repentinę calamitates, turbationes hominum mentibus inducere solent. Quare quẽ nullum uitium infestat, uerum omnis uirtus & omne bonum sequitur, hic utiqꝫ merito immutabili ac indesinẽte lætitia exhilarari poterit. Virtutis enim & bonitatis comes lætitia, quẽadmodũ propheta dicit, Lætabitur dominus ob opera ipsius. Anima itaqꝫ mentem suam in uigilantia & cõuenientibus actionibus conseruans, tum in prædictis speculationibus consistet, & mores suos ad rectitudinem & iustitiam, honestatemqꝫ ac pacem exercebit. Quãdo autem à cogitatione ac integritate conuenientium speculationum destiterit: tunc corporis affectus insurgentes, uelut canes temerarij & audaces amisso præfecto, multum animæ allatrant, & uarijs modis ipsam dilaniare conantur: ita ut unusquisqꝫ affectus uitalem ipsius uim ad seipsum trahat. Psal. 103

Duplicem enim ego animæ uim esse arbitror, quum una & cadem existat. Alterã quandam corporis uitalem siue uiuificam, alteram uero rerum speculatiuam, quam etiam rationalem nominamus. Verum uiuificã quidem uim, quoniam permixta est corpori anima, naturaliter propter cõmixtionem, & nõ ex proposito suppeditat. Quemadmodum enim non est possibile, ut sol affulgens non illuminet hoc in quod splendores emisit, Sic impossibile est animã non uiuificare corpus in quo fuerit. At uero speculatiua uis in proposito motum habet. Si quidem igitur semper speculatiuam & rationalem uim suam uigilare effecerit, uelut propheta dicit: Neqꝫ dormitabit qui custodit te: duplices sepit corporis affectus. Nam & speculatio ipsius de melioribus ac commodis occupata est, & ea quæ confusiones corporis inspectat, has castigat ac sedat. Si uero ocium amplexa, speculatiuam uim immotam habeat, affectus corporis uiuifica ui paulatim reperta ac inter se distributa, nemine præsidente ac prohibente, animam simul ad proprios impetus ac operationes detrahunt. Quare sunt quidẽ affectus corporis uiolenti, ratione in nobis ocium agente: obedientes uero illa ordinante ac gubernante. Non itaqꝫ reprehendi meretur corpus, si qui recte de ipso iudicare uelint. Decet enim per consilij expositionẽ, etiam uanas opiniones eorũ qui male de corpore sentiunt tollere. Quemadmodum enim ô dilecte, bona res est equus, & quanto natura uegetior ac calidior fuerit, tanto melior. Opus aũt habet moderatore ac gubernatore, nempe rationis expers existens. Vbi uero inscenderit ipsum auriga, ipse natura uti conabitur. Siquidem igitur auriga impetus iumenti conuenienter gubernauerit, & sibijpsi ad utilitatem unitur, & propositũ scopum assequitur. Sed & ipse seruatur, & iumentum ad usum optimum conspicitur. Vbi uero auriga male rexerit pullum, sæpe & ipse pullus à publica uia præuaricatur, & ad inuia dilabitur, aliquando uero etiam ipsum sessorem simul defert, & utriusqꝫ periculum fit aurigæ negligentia. Sic etiam de anima & corpore intellige. Corpus enim naturales impetus accepit non absurdos, sed omnino ad aliquid bonos ac utiles. Et rationis hoc expers est, quo anima ob rationis prærogatiuam colatur. Si enim ipsa corporis impetus decenter gubernarit, & ipsum conseruat, & ipsa extra pericula permanet. Si uero præfectura negligẽs fuerit, & somno uicta per socordiam corporis gubernationẽ dimiserit, tum ipsum uelut ratione destitutum à recta uia aberrat, & animã æqualibus erroribus inuoluit: non ex propria malicia, sed propter illius negligentiam. Siquidem enim essent affectus corporis tales, ut ab anima domari nõ possent, merito sanè culpã haberet corpus. Quum uero multis subditi facti sint, qui ipsis dominari studuerunt, innoxiũ quidem est corpus apud cos qui ipsum uelut maliciei principem criminari conantur. Reprehensione autẽ digna est ob negligentiam anima, cui dominium corporis alligatum est, quæ neque ipsa ex natura malum in seipsa habet, sed ob defectum boni in hoc consistit. Vitium enim nihil aliud est quàm defectus uirtutis. Psal. 120

Quòd non oportet mulierum congressus incaute facere. Cap. III

DE cohibendis quidem cogitationibus, & affectuum corporis gubernatione, & amplitudine ac tranquillitate interni hominis, & de speculatione ac studio eorum

quæ

quæ ad ipsum pertinent, sufficienter pro uiribus nostris prædiximus. Oportet aũt nõ solum cogitationes moderari, sed etiã à rerũ cõuersatione quantũ eius fieri potest discedere, maxime earũ quæ accedẽtes nos, & ad affectuũ recordationẽ ducẽtes, rationẽ turbãt ac confundunt: & bella ac anxietates animæ inducunt. Nam bellum quidẽ quod inuitis nobis accidit, sufferre fortassis necessariũ fuerit. Verũ ultroneũ sibijpsis accersere, absurdissimum existit. In priore enim etiã si quis superetur fortè, ueniam assequetur: Absit aũt hoc à Christi athletis: in hoc uero si quis capiatur, supra hoc quod id maxime ridiculum est, etiam uenia nulla patet. Oportet igitur etiã mulierũ conuersationes & cõgressus quàm maxime fugere, nisi aliqua ineuitabilis necessitas ad cõgressum cogat. Quæ si etiã contingat, uelut ab igne cauere conuenit, ita ut celeres ac repentinos discessus faciamus. Cõ
Pro. 6 sidera uero quid de hoc sapientia ipsa inquit: Deligabit quis ignẽ in sinu, & uestimenta non comburet? Aut ambulabit quis super prunas ignis, & pedes nõ comburet? Si uero quis dicit se ex congressu ac cõuictu muliebri amplius non lædi, hic aut nõ particeps est masculæ naturæ, & est res quædam maxime admiranda, in confinio utriusque naturæ consistens, quales eunuchos ex natiuitate dicunt, si sanè etiam illis demus, quod sint ab affe
Eccl 20 ctibus ac moribus erga fœminã puri. Desideriũ enim eunuchi est deuirginare puellam, inquit sapiens. Aut si particeps est, uitijs immersus non sentit, ebrios aut phrenitide correptos imitans, qui quum grauissima perpetiuntur, extra afflictionẽ se esse putant. Concedamus aũt rationi id quod extra rationem est: esse aliquem qui nõ stimuletur à masculo affectu. At etiam si ipse nõ patiatur, non facile utique etiã alijs persuaserit, quod non patiatur. Cæterum nullo uirtutis facto proposito multis scandalo esse, non arbitror periculo carere ei qui hoc facit. Deinde etiam aliud uidere contingit, quod etiamsi uir nõ suscipiat corruptionem in cogitationibus: at non iam etiam de muliere nobiscum cõtendet, quod ipsa quoque corporis affectuum expers sit. Sed sæpe illa debili ratione prædita, & affectum facile repentem habens, patitur aliquid ex eo qui incaute congressum fecit: & ipse quidem non sauciatur, sauciat autem sæpe sicut non nouit. Et stimulata nimirum spirituali dilectione muliercula sæpe ad pietatis exercitatorẽ accedens, per oculos peccato impleri incipit, & lasciuo aspectu proximi speciem depascitur, & internam uirginem, quam maxime sponsus amat, impuris cogitationibus corrumpit. Quo igitur nihil relatorum contingat, cauere conuenit, si quidẽ id fieri possit, ex toto, sin minus, frequentes saltem & longas mulierum cõuersationes ac congressus: non uelut odio habeamus ipsum genus, Absit, neque uelut abnegemus illarum cognationem: sed uelut præsidentes & opem pro uiribus ferentes omnibus quidem humanæ naturæ consortibus, præcipuè uero his quæ certamina pro castitate susceperunt, uelut quæ communia nobiscum certamina subeunt. Congressum autem uitantes, ut ne affectum quem recusauimus, & cui renunciauimus, in memoriam reuocemus.

Quòd ex corporis uiribus continentiam metiri oportet, & quòd bona ac legitima res est corporis operatio. Cap. IIII

CONsequens porrò est etiam uentri dominari: uentris enim custodia, affectuũ est castigatio. Affectuũ aũt castigatio, est quies ac tranquillitas animæ, fœcũdissimus uirtutum fons existens. Cõtinentia aũt uentris optima est, quæ unicuique ad corporis facultatem præscribitur. Aliquibus enim etiam intenta afflictio iucunda uisa est, & remissio magis quàm labor putata, propter structuræ ac uirium corporis firmitatem ac pertinaciam. Verum quod his tolerabile fuit, alijs periculorũ causa factum est. Corporũ enim ad corpora tantam differentiã quis inuenerit, quantã æris ac ferri ad sarmenticia ligna. Quare continentiã eligere cõuenit pro ratione earum quæ nobis adsunt uirium. Nam uirtutes quæ in sola anima peragũtur, omnes in omnibus æqualem locũ habent: uelut mansuetudo, æquitas, humilitas, bonitas, fraternus amor, synceritas, ueritatis amor, condolentia, benignitas, & erga homines amor. Has enim præcipuas animę uirtutes dicimus, quãdo quidem ad ipsarũ acquisitionẽ ac perpetrationẽ, nihil amplius confert corpus animæ, quàm quod cõsilij locus ac curia est ipsi de illis consideranti. At uero cõtinentia unicuique iuxta corporis uires præscribet, ut neque minus quàm pro uiribus decertemus, neque ultra uires nos extendamus. Hoc enim arbitror considerare cõuenit, ut ne per immodicã continentiam uiribus corporis resolutis, segne ipsum ac inualidum ad uirtuosas actiones reddamus.

Non enim deus quũ faceret hominẽ, segnẽ & immobilẽ ipsum esse uoluit, sed actuosum esse ad officia sua, ut qui iusserit in paradiso Adam operari, et ipsum cauere (Nam etiamsi speculatio huic dicto adest, attamen & peculiari æmulatione ac studio dignum est) post elapsum uero illinc, in sudore uultus panem comedere pronunciauit. Quod aũt ea quæ ad Adam dicta sunt, omnibus ex ipso generatis dicta sunt, hinc manifestum est. Etenim mortem decreuit quidem contra illum, dum dixit: Terra es, & in terram reuerteris. Omnes autẽ ex ipso generati consimiliter uelut ille afflictionis participes facti sunt. Conuenit itaq; nihil innouare præter naturam, & terminos benefactoris naturæ, sed in his permanere, & actuosum corpus habere, quod nusquam per immodestiã resoluatur. Hoc enim optimæ œconomiæ esse arbitror, positos modos ac terminos sequi, cum aliâs, tum quòd ex diuina scriptura plura nobis suppetunt testimonia, quę sermonem nostrum confirmant. Diuina enim scriptura operari quidem iubet ac corpore moueri, & magis aliorum fulcire debilitatẽ, q̃ alterius opus habere manu. Verum cõtabefacere hoc, & immodicis eliquationibus resoluere, nequaquã. Atq; huius rei fide dignissimum tibi adducam testem sanctum Paulum, alicubi dicentem: Audimus quosdam inter uos inordinate ambulantes, nihil operantes: & segniciem confusionem ordinis pronunciãtem. Non enim inordinati fuimus, inquit, inter uos, neq; gratis panem comedimus ab aliquo, sed in labore & erumna nocte ac die operantes. Et hoc quod amplius est: Necessitatibus meis & his qui mecum sunt inseruierunt manus hæ. Et alibi rursus, Vt operantes, inquit, suũ panem comedant. Et rursus alibi: Quiescere ac facere propria, & operari manibus uestris. Gen. 3 1. Cor. 4 Ephe. 4 2. Thes. 3

Ab omni fastu alienum esse conuenit pietatis exercitatorem, & mediam reuera ac regiam uiam ambulantem ad neutram partem nusquam declinare, neq; remissionem amplectentem, neq; per continentiæ excessum corpus inutile reddentem. Si quidem enim bonum esset corpore resolutum esse, & spirantem ac uiuum mortuum iacere, deus nos ab initio omnes tales creasset. Si uero non fecit sic, omnino quod bonum nouit, hoc etiam perfecit. Si autem quod bonum est, hoc nos effecit, peccant qui quod bene factum est, uelut expedit non seruant. Vnum igitur pietatis exercitator consideret. Num alicubi malicia per negligentiam in anima nidificauit. Num uigilantia & intenta mentis ad deum extensio exoluta est. Num spiritus sanctificatio, & quæ illinc animæ accessit illuminatio obscurata est. Nam si quidem prædicta uiguerint bona, nequaquam occasionem habebunt corporis affectus ut contrà insurgant, quum anima ad superna occupata sit, & occasionem non concedat corpori ut insurgant affectus. Si enim dum nos aliquid rerum in uita intenta cogitatione ratiocinamur, sæpe & uisus & auditus à sua actione discedunt, & tota anima in cogitatione hæret, sensibus desertis relictis: quanto magis si diuinus amor in anima nostra uiguerit, ne modicam quidem circa affectus cogitationem habebimus. Si uero etiam hi paulurum insurrexerint, cito per animæ prudentiam sedabuntur. Quid enim melius est, dic mihi, imitari arbores fructuosas, quæ & ipsæ opulentæ sunt, & alios fertilitate exhilarant? Aut similem esse oleribus quæ ab æstu & siccitate contabescunt? & esse iuxta Prophetam, uelut betam semicoctam, neq; proprijs usibus inseruire potentem? Atq; hæc quum perfectam propriæ medelæ potentiam à natura habeamus, ex dimidio saltem, anima sola, & non etiam corpore philosophiam operari. Siquidem enim extra corpus constituti essemus, necessario per animam solam optima conaremur. Quandoquidem uero duplex est homo, duplex esse conuenit etiam uirtutis studium, quod & corporis laboribus, & animę exercitijs peragitur. Labores autem corporis sunt, non ocium, sed ipsum opus. Oportet autem & hoc considerare, quomodo non prætextu corporis necessitatis, ad uoluptatũ ministeriũ deferamur. Siquidem enim in perpetua indigẽtia degentes, debitas operationes corpore perficere possemus, hoc sane optimum esset. Quum uero perpaucorũ corporum sit tali uictu non concidere, oportet & moderate ieiunare, & auxiliũ maxime necessariũ corpori afferre, non uoluptate circa edulia pereunte, sed ratione necessitatẽ exactè describente, & uelut prudens aliquis medicus, per cõuenientia citra fauoris affectũ infirmitatẽ curante: ubi enim talis affectus in anima fuerit, is qui cibum sumit, in nulla parte posterior eo qui non sumit, ad philosophiam apparet. Sed per intentionẽ quidẽ, non solum perpetuũ ieiuniũ, sed etiam alimenti neglectũ perpetrauit, per prouidentiã uero circa corpus optimę dispensationis Psal. 36

laudem habet. Non enim solet moderatus corporis uictus & abstinentia, concupiscentias accendere, & affectus indomitos efficere. Auaritiæ enim & deliciarum hoc est. Atque hoc quidem ex naturæ legibus, & diuinæ scripturæ testimonijs confirmare, nunc nobis propositum est. Quandoquidem uero oportet non solum per sermonem monitus relata corroborare, sed etiam actiuis & efficacibus exemplis consilium ipsum cōfirmare: ad ipsam iam progredior Seruatoris nostri uitam, quam secundum carnem transactam, omnibus piè uiuere uolētibus, uirtutis formam ac præscriptum proposuit, ut reliqui ad illas figuras respicientes, similem per uitas suas speciem exprimant, nusquam exemplar per imitationis euariationem peruertentes. Quod enim propriam uitam Seruator optimæ uitæ imaginem omnibus ipsi obedire uolentibus proposuit, audi ipsum palam hoc docentem. Si quis enim, inquit, mihi ministrat, me sequatur. Non sequelam secundum carnem indicans: erat enim omnibus imperuia, quum dominus nunc in cœlis esse secundū corpus noscatur: sed exactam uitæ quantū eius fieri potest imitationem. Quomodo igitur seruator noster uixit, & quomodo conuersatus est? Peccatum quidem nō fecit. Quomodo enim iustitia à peccato superari possit? Quomodo uero mendacium ueritatem uinceret? Quomodo potentia à debilitate debellaretur? aut quomodo, id quod non est, eo qui est superius euaderet? Nam deus semper existens, & substantię terminum non habens, finem non admittens. Peccatum uero est quidem nunquam, neque in propria substantia deprehenditur. Verum in facientibus ipsum, magis quàm in his quibus male fit, per defectum boni subsistentiam habens, tenebræ intelligibiles per iniustitias exprimuntur, quæ per iustitiæ lumen dissoluuntur. Nam lux in tenebris lucet, unà cum fine absurditatum discurrens. Sedatis enim prauis actionibus, etiam substātia peccati simul deletur. Quæretur, inquit, peccatum ipsius, & non inuenietur: etiam si supplicium ob peccata peccantibus reseruatum sit, & indissolubilis propter iniquitates pœna. Peccatum itaque non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. Longanimitatis autem & tolerantiæ malorum, & benignitatis, mansuetudinisque ac amoris erga homines, & lenitatis: humilitatis item ac prudentię, & omnis summatis uirtutis multa exempla exhibuit, quæ clare in Euangelijs recensentur. Et longanimitatis quidem ac tolerantię malorum est, quod tulit Iudæorum insidias, posterioribus excessibus semper priores malignitates tegentibus. Et redarguit quidem ipsos leniter, quo malignitatem coerceat, & ne leuiter quidem ulcisci tur ac reos peragit, sed beneficijs illorum inhumanitatem, & bonorum suppeditatione grauitatis incremētum uincere contendit: & postremum crucem pro his qui ipsum crucifixerunt assumit. Mansuetudinis autem & lenitatis est, quod omnes cum decente ipsum benignitate admittit, & colloquendi audaciam præbet non solum Iudæis, sed etiam his quibus turpissima studia familiaria ac consueta erant. Sic itaque scorta ac publicani accesserunt, non ut libidinis aut auaritiæ morbum augerent, sed ut animæ morbum detergerent: & non magis confundebantur ob prauitatis conscientiam, quàm confidebant propter medelæ spem. Inueniebant enim etiam experientiam spe altiorem. At amoris erga homines & misericordiæ ipsius quæ sunt exempla? Quod nunc quidem in deserto his qui præ fame exoluebantur mensam copiosam ex tempore instruxit, quæ duplici modo inuitaret, tum necessitatis luculentia, tum suppeditationis miraculo. Quod item ob iacentes misericordia commouebatur, quod erant dispersi ac dissipati uelut oues non habentes pastorē, & quod corporales infirmitates sanabat, cladesque ac mutilationes membrorum corrigebat, & animæ morbos, & indissolubilia peccatorū uincula, & uiolentorum contractuum illaqueamenta ac obligationes, quas ad patrem peccati diabolum fecimus, soluebat. Humilitatis autem quanta sunt exempla, quòd non solum uoluerit carne indui: sed etiam humilium iuxta præsentem habitum parentum filius, partim fieri, partim putari: fieri quidem matris, putari autem appellati patris. Prudentiæ uero, quòd Saducæos deridere resurrectionem conantes figmento septem fratrum ab una uxore mortuorum, redarguit: & quòd Pharisæorum discipulos cum Herodianis pudore confudit, quando ambiguam quæstionem proponentes: Num Cæsari censum dare oportet, aut non: respōsum ambidextrum acceperunt, quod in utramque partem amentiam illorum trahere posset, non dare, sed reddere præcipiens. Reddite enim, inquit, quæ Cæsaris sunt Cæsari: nam numisma Cæsaris erat cuius imaginem & inscriptionem ferebat

Ioan. 12

Mat. 26

Et præcipua quidem animæ uirtutis facta hæc sunt, & his infinito numero adhuc plura.
At corporis quot ac quanta? quorum gratia maxime productum est exemplum. In pri-
ma quidem ætate subditus parentibus, omnem laborem corporalem mansuete & obe-
dienter sustinuit. Quum enim homines illi essent iusti quidem ac pij, uerum pauperes &
rebus necessarijs non abundantes: cui rei testis est præsepe quod uenerando partui in-
seruiuit: merito laboribus corporis assiduis dediti erant, per hos necessarias res sibijpsis
acquirentes. Iesus autem his subditus, uelut ait scriptura, omnino etiam simul perferēdo
labores, obedientiam declarabat. Progressu uero temporis etiam heriles & diuinas be-
neficentias denudans, & deinceps discipulos eligens, & regnum cœlorum prędicare co
gitans, non in uno angulo positus, & corpore exolutus, aliorum ministerio opus habe-
bat, sed nunc quidem iter pedibus faciens & assidue peregrinans, & simul discipulis mi- Matt. 4
nistrans, uelut ipse dixit: Ego autem sum in medio uestrum uelut qui ministrat. Et quem Luc. 22
admodum filius hominis non uenit ut ipsi ministraretur, sed ut ipse ministraret: nunc ue- Mat. 20
ro lauans pedes discipulorum. Rursus autem in docendo diutius perseuerauit, locumq; Ioan. 13
ex loco impigre permutauit, idq; propter salutem nostram fecit. Semel autem iumento, Mat. 21
eoq; ad breue tempus usus esse uidetur, nō ut corpus reficeret, sed ut ipsis operibus pro-
phetiam obsignaret. Quid uero Apostoli, nonne dominum imitati sunt? nonne in labo- 1. Cor. 11
ribus assidue uersati? Considera Paulum indesinēter operantem, iugiter iter facientem,
nauigantem, periclitantem, hybernam tempestatem ferentem, fugatum, flagellatum, la-
pidibus petitum, promptitudine animę omnibus tentationibus sufficientem, itemq; cor
poris firmitate. Si uero ex immodestia, corporis uires exoluisset, non utiq; ob hæc coro-
natus fuisset. Bonum est igitur domini eiusq; discipulorū Apostolorum uitam, tum per
animę uirtutes, tum per corporis exercitia imitando, strenuum exhibere corpus optimis
actionibus inseruiendo. Animæ etenim est diligere bona, quæ corpore cooperante per-
ficiuntur: corporis uero, operari quę anima elegit. Vbi uero infirmum est hoc ad operan
dum, semiperfectū est uirtutis factum, ut quod in proposito occultatur, quemadmodum
germen quoddam quod in terræ finibus emarcescit, & nō ad usum eorum procedit, pro
pter quos productū est. At inquit aliquis, & dominus inediam longam pertulit, & Mo- Mat. 4
ses nihilo minus, & Helias propheta. Verum tu etiam hoc considera, quod dominus no
ster semel tantum hoc fecit. Et Moses ac Helias similiter. Reliquo uero uniuerso tempo- Deut. 9
re in conuenienti ordine gubernantes corpus, & strenuum hoc exhibentes, in labori-
busq; ac erumnis semper uersantes: sic animæ uirtutes per corporis cooperationem illu
strarunt, actiuam uitam sigillum & perfectionem spiritualis uitæ facientes. Atq; hoc Mo
ses, hoc Helias, hoc ipse Ioannes fecit, qui inenarrabili mysterio longam conuersationē
in deserto duxit: post mysterij uero complementum, ad regionem cultam progressus,
prædicansq; ac baptizans, ab agendo & ex dicendi aduersus Herodem libertate, certa-
men finiuit ac cursum consummauit. Hoc item totus sanctorum catalogus, & ipse Iesus
fecit, in agendo nimirum perseuerās, ut undiquaq; manifestum sit, & ex naturæ legibus,
& diuinarum scripturarum doctrina, & ex omnium sanctorum factis, et ex ipsius seruato
ris nostri uita, & ex regula pie degentium uitæ, quod bonum & conducibile magis est, fir
mo & excitato corpore esse q̃ exoluto, & hoc ipsum ad bonas actiones exhibere strenu
um, quàm ultro deses ac pigrum efficere.

Quòd conuenit exercitatorem operum decentium studiosum esse. Caput V

OPerari porrò pietatis operatorē conuenit opera decentia, quæ ab omni arte caupo
naria, & longioribus distractionibus, ac turpi lucro aliena sunt, quæ sub tecto ma-
nentibus nobis ut plurimū perfici possunt, ut & opus cōpleatur, & quies seruet. Si uerò
oportuerit ob necessariū usum, etiā opus aliquod sub dio perficere, neq; hoc philosophi
am impediet. Nam exactus philosophus scholam & sedē animę habens corpus, etiāsi in
foro fuerit, siue in cōuentu, siue in mōte, siue in agro, siue inter magnā multitudinē, in na
turali monasterio desidet, intus contrahēs mentē, & ipsum decentia cōmentans. Possibi
le est enim etiā domi desidentē, foris cogitationibus oberrare, & in foro existentē, mode
stum uelut in solitudine esse, & ad seipsum, & ad deum solum se conuertere, & tumultus
ex sensilibus animæ allabentes, sensibus non suscipere.

Quòd non cum omnibus hominibus incaute conuersari conuenit pietatis exercitatorem. Cap. VI

COncredere asit non hominibus omnibus seipsum, neq; denudare, neq; incaute re-
uelare cõuenit: multos em̃ insidiatores habet qui secundũ deum uitam degit, atq;
eos sæpe familiarissimos uitæ suæ exploratores. Cõuenit itaq; nõ inexploratos facere ad
externos cõgressus. Si em̃ seruator, uelut Euangeliũ dicit, nõ omnibus seipsum concredi
Ioan. 2 dit: Ipse enim, inquit, Iesus nõ credebat seipsum ipsis, si ille purus, inculpatus, irreprehen-
sibilis, iustus, in totum ipsa uirtus: quõ nos peccatores, ad lapsum faciles, quibus non sem
per iuxta scopũ prospere procedit, partim propter naturalem debilitatẽ, partim ob eum
qui maligne & incessanter aduersus nos luctatur, nos ipsos curiosis hominibus exponẽ
tes, non malas calumnias attrahemus, & nobis ipsis offendicula defigemus? Sæpe enim
maligni etiam ea quæ bene fiunt calumniari conantur, & minutissimos errores cõuitijs
proscindunt. Oportet itaq; cautas facere conuersationes cum externis. Accidit enim ip-
sis etiam aliud quoddam uinium præ rationis experientia de his qui de uita hac secesse-
runt. Arbitrantur enim non mentem transmutatam esse in his qui uitam transmutarunt,
sed naturam omnino humanam ipsis transformatam esse: & non iudicant exercitatores
pietatis in ijsdem quidem affectibus uersari, uerum animæ uiribus & abalienatione à uo
luptatibus illis dominari, Sed putant affectus naturæ corporis ipsorum penitus amotos
esse. Vnde sanè etiamsi parum quid à bono spiritualis delinquat, statim omnes etiã qui
prius feruentissimi erant laudatores ac admiratores, amarulenti accusatores fiunt, & re-
darguunt seipsos, quòd neq; prius ueras laudes effuderint. Quemadmodum enim ubi
athleta aliquis lapsus est, statim aduersarius insurgit feriens ac amplius prosternẽs ipsum,
Sic etiam illi ubi uiderint eum qui in uirtutis exercitio uiuit paululum à bono deliquisse,
aggrediuntur conuitijs ac calumnijs uelut spiculis impetentes, non reputantes secum
quòd ipsi quidem singulis diebus infinitis sauciantur affectuum sagittis: pietatis uero
decertatores, etiamsi ab ijsdem obsideantur affectibus, aut parum, aut sæpe nihil ab his
læduntur, atq; hoc, quum aduersarium uehementiorem quàm illi sustineant. Nam hi qui
dem certamen aduersus illos professi sunt, & magna laus fuerit aduersario si uictoriã de
his ferat. Rursus autem si superetur, grauissimam plagam ipsi incutiat, uelut ex toto &
omnibus uirtutis partibus uicto. At uero bellum aduersus eos qui se huic uitæ addixe-
runt, cõtemptibile est, partim quòd ipsorum sua sponte ad uictoriæ amissionem currunt,
uarijs uoluptatibus ac concupiscentijs ad peccatum inescati, & minime laboriosam ui-
ctoriam illi de seipsis præbentes: partim quòd etiam hi qui parum contra peccatum re-
niti uidentur, uarijs distractionibus facile à palæstra abstrahuntur, & terga uertentes, &
pertinaciter sagittis petiti, multas & turpes amissæ uictoriæ notas ferunt. Si uero forte ali
qui impetu distractionum huius uitæ domito, aduersus maligni illius bellum faciem ob-
uertere potuerunt, attamen non talia certamina pertulerunt, sed multa & infinita men-
sura exercitatorijs certaminibus minora. Alius enim ut in iustis rebus dominet ac obti-
neat studio habet, & contentiose decertat in disceptationibus circa præsentia. Alius ue-
ro etiam disceptantibus de iustis cedit, implens illud: à tollente tua ne repete. Alius uer
Luc. 6 beratus reuerberat, & iniuria affectus rursus iniuriam infert, atq; hac uia æqualitatem ha
bere se putat. Alius tolerat hactenus donec iniurianti ac ferienti satietatem inducat. Et
alius quidẽ omnibus corporis uoluptatibus dominari studet. Alius uero in uoluptatum
satietate uersatur. Quõ igitur uerè decertator censeri possit secularis aliquis, si ad pietatis
exercitatorem comparetur. Considera uero etiam aliud, quod pati familiare est his qui
præsenti uitæ dediti sunt, ubi exercitatorum res expendunt. Quum enim exercitator bo
num esse duxerit corpus ex longa fame alimẽto suffulcire, tanquam omnino incorpore-
us sit & immaterialis, aut alimento non participare, aut penitus modico uolunt: & si ui-
derint exercitatorem nõ omnino crudeliter corpus tractare, sed in parte saltẽ aliqua præ
sentẽ indigentiã curare, conuiciantur ac calumniant, & heluones ac ingluuiosos appel-
lant, contumeliam ac debacchationẽ contra unum in omnes extendentes: non reputan
tes quod ipsi bis, aliqui uero ex ipsis etiam ter in die cibum capientes, & edulijs crassissi-
mis ac pinguissimis ingentiq; carnium mole seipsos exsatiantes, & uini immodicam co-
piam infundentes, sic ad mensas hiant, uelut canes post longam famẽ à uinculis emissi.

As

At qui reuera pietatis sunt exercitatores, & alimēto siccissimo utuntur, & quod cū debi
litate modice nutrit, & per totam diē semel, etiamsi hi qui uitam ordinate degere statue-
runt, & moderate ac prudenter cibum sumunt, merito ac iure optimo præter cibi sumēdi
tempus, necessariū ciborū usum cum conscientiæ libertate corpori suppeditant. Quapro
pter cōuenit, ut ne libertas nostra ab alia conscientia iudicetur. Si enim nos in gratia par-
ticipamus, quid reprehendimur propter ea pro quibus gratias agimus? qui indigentiam
& cibi uilitatē cum tanta hilaritate eligimus, cū quanta neq; illi splendidū & omnigenū
multis obsonijs instructæ mensę apparatū. Si uero quis ex relatis hominibus ob pruden
tiam ac pietatē notus sit, & nostrā uitam in reuerentia habeat, cum hoc mensæ participē
fieri circumspecte, si ita opus fuerit, à ratione alienum non est.

Quòd non oportet frequentes & inexploratos progressus facere. Cap. VII

OPortet aūt neq; prętextu uisitationis fratrum, & congressus cum ipsis, multas & fre
quentes facere peregrinationes, Est enim & hoc diabolicū quoddam inuentū, co-
nante inimico per tales insidias constantiā nostram & ordinatā uitam dissoluere, & in uo
luptates ac uarias cogitationū sediriones immittere: uerum in quiete cum nobisipsis cō-
uersari, cōsiderareq; ac corrigere animæ peccata. Qui enim nuper uinculū per affectū re
liquit, ab inclinatione quidem ad bona laudem habet, nondū aūt perfectionē uirtutum
acquisiuit. Sæpe uero neq; de modo cogitauit ipsas acquirendi, sed opus habet ut consi-
deratiōe sui in quiete habita, inordinatos animæ motus ac impetus inspectet, ipsisq; stre-
nue reluctetur, & in melioribus cogitationibus ordinis confusionem corrigat. Ordo e-
nim animæ est uirtutis cōpositio. Qui igitur semper in peregrinationibus est ac transitio
nibus, & semper animæ meditationē ac prudentiā uentilat ac diffundit, & ad uoluptates
corporis paulatim respicere adsuescit, quō seipsum inspicere potest? aut cognoscere ea
quæ non recte habent? aut ipsa ad id quod decet accōmodare, quum animā amplius ir-
ritet ad uitiosos affectus? Oportet itaq; ut plurimū in quiete manere, & unumquenq; in
propria sede persistere, ut hoc habeat constantiæ morum testimoniū, Non penitus tamē
conclusum esse, sed necessarios progressus libere facere, in quibus conscientia nihil im-
pingit, & optimos ac utilissimos propter uitæ sinceritatē fratres uisitare, ita ut uirtutum
exempla ex utili cōgressu sumat, moderatos uelut diximus, & irreprehēsibiles progres-
sus faciendo. Sæpe enim tædium animę insitū progressus ipse dissoluit, & rursus uelut cō
ualescere ac paulum respirare exhibens, certamina pro pietate alacriter adire facit. Si ue-
ro quis ob id quod domo non progrediatur, sibi magnopere placeat, sciat se ob inanem
rem inflari. Nam neq; non progredi, per se ipsum bonū, aut tēpestiue prodire, bonum aut
malum operari nouit: sed constans & immutabile circa bonū, iudicium: neq; uice uersa
facilem ad transitionē esse, probum aut malum efficit. Si uero quis bonum animæ firmi-
ter insidens habens, & per diuturnum exercitium experientiā gubernandi affectus ade
ptus, & qui corporales intemperantias domuit, & animales confusiones frenauit, & ra-
tionis freno confisus, frequentiores progressus facere uelit, ad fratrum ædificationem ac
uisitationē: talem impellet magis uerbi doctrina ad progressum, ut lucernam super can-
delabrum ponens, omnibus lumen doctrinæ bonorum suppeditet, si modo confidenti-
am habuerit, quod & sermone & opere, uirtutum doctorem possit seipsum his cum qui-
bus congreditur exhibere, & sic muniuerit seipsum, uelut Apostolus dixit, ne forte alijs 1.Cor. 9
prædicans ipse reprobus fiam.

Quòd inconstantibus exercitatoribus non conuenit impertiri confidentiam, ac dicendi libertatem, sed etiam hos uitare. Cap. VIII

VItare porrò conuenit etiam inconstantes, & alios fratres transeuntes, & indesi-
nentibus ac perpetuis motibus semper monasteria circueuntes; & spiritualis uide
licet dilectionis prætextu, uolūtates carnis explētes, nihil cōstans, nihil firmū, nihil ordi-
natum, nihil prudentia ornatum in animis habentes, sed quicquid curiosum ac mali-
gnum est, mentisq; occupatione ac absurditate refertum, dolo item ac simulatione, men
dacioq; ac fraudulenta adulatione. Hi lingua quidem ineruditi, uentre uero incontinen
tes, anima autem elati ac uentilati; cogitationes ad uerspertilionum uolatus similitudi-

nem habentes, nusquam ad rectitudinem respiciẽtes, sed oblique ac peruerse uolantes, imò quæ circa primos motus apparent, & ad aliud propter facilem mentis mutationem præter omnem opinionem feruntur, multum repentes, & nihil progredientes. Similes sunt item iumentis quæ circum molas aguntur, quæ multum itineris cõficientia, semper in eodem loco reperiuntur: & corpus quidem oberrat, breuem autem regionem nequaquam transgrediuntur. Sic etiam illi semper circa corporis affectus inuoluti, nihil ad spiritualem altitudinem proficiunt. Verum circulum infinitum currunt, dum unà cum corporis concupiscentijs ac uoluptatibus circumuoluuntur, & ab ijsdem ad eadem rursus feruntur, & à praua seruitute non liberantur, propter propositi malignitatem. Hi habitum ouillum ad spectantium inescationem prætendentes, intus auidam ac malignam & fraudulentam uulpeculam occultant, & multos ad æqualem maliciam peruertere studenr, qui rationis gubernaculo priuati, & bene & male ducenti facile accedunt, hoc bonum arbitrati, quod quis aut recte, aut probabiliter exposuerit. Itaq; etiam hos ad proprium peruersitatis suæ barathrum detrahere conantur, propriam suam excusationem esse putantes, & prauitatis societatem criminum imminuuionem. Hos igitur omni modo uitare conuenit, ut neq; alios lædant per animalis pestis distributionẽ, & ipsi undiquaq; prohibiti, uel sero ad bonum conuertantur, pędagogum pudorem suscipientes, & quòd boni ipsos auersanť, pro admonitione capientes ut à malicia discedant. Hoc enim etiam Pau-
2.Thes.3 lus docuit, loquens de his qui nihil operantur, sed curiose agunt. Hunc inquit, notate, & ne permisceamini ipsi, ut confundatur.

Quòd neutiquam conuenit exercitatorem pietatis cupere potestatem aut præfecturam fratrum. Cap. IX

POtestatem uero aut præfecturam fratrum desiderare exercitatori neutiquam conuenit: diabolicus enim morbus est, & ambitionis crimen, quod supremæ diaboli maliciæ signum est. Nam & ille ab hoc uitio in conspicuam ruinam delatus est: & qui ab hoc uitio tenetur, æqualiter cum illo ægrotat. Deinde uero & inuidos, & contentiosos, & accusatores, & impudentes, & calumniatores, & adulatores, & uaria molientes, & præter decorum humiles, & seruiles, & arrogantes, & infinitis turbis plenos, facit hoc uitium eo correptos. Nam talis inuidet dignis, & calumniatur ipsos, sæpe uero etiã mortem ipsorum precatur, ut ob penuriam idoneorum ad id opus, suffragia ad ipsum deueniant. Adulabitur autem his apud quos electionis dominium est, & propterea seruilis erit. Audax uero fit contra minores, si reluctentur. Dolos igitur consuet, turbasq; ac suspitiones innumeras habebit, & animæ tranquillitatem dissoluet. Et deus pacis fugabitur, non habens ubi acquiescat. Cognito itaq; detrimento fugiamus cupiditatis absurditatẽ. Si uero deus aliquem ad huiusmodi delegerit, nouit industrius ille quomodo exhibeat aliquem dignum, ita ut nos nequaquam nobis ipsis conscij simus, quod aliquid tale affectauerimus, aut omnino concupiscentiam in anima habuerimus. nam & hic animæ morbus grauissimus est, & à bonis lapsus.

Quòd non uanæ gloriæ respectu æmulari bona conuenit. Cap. X

VAnam gloriam q̃ maxime fugere conuenit, quæ non ante labores à laborando abducit: nam hoc minus mali erat, sed post labores coronis spoliat, ægre capi potens salutis nostræ insidiatrix, quæ apud cœlestes orbes insidias cõtra nos locat, & uirtutes ad cœlum usq; ramis suis progressas deijcere cõtendit. Vbi enim uiderit pietatis mercatorẽ omnibus uirtutum mercibus onerariam mentis nauem impleuisse, tunc cõmota sua procella, euertere ac submergere nauem conatur. Nam mentem nautæ superni regni, ad inferna & humanas glorias respicere persuadens, omnes animæ diuitias derepente difflat, & uirtutum fundamentis ad terram detractis, labores ad cœlum extentos diruit, mercedem ob peractos labores ab hominib. perere instruens eos, quos oportebat ad deum solum respicere, & huic nostra recte facta recondere, & ab illo solo pro merito accipere. Nos aũt operari propter hominum gloriam, præferentes ei ut propter deum bonarũ rerum studio teneamur, ab illis inanem laudis mercedem exigẽtes, merito & iure à diuinis retributionibus excidimus, nõ deo laborantes, sed hominibus nosipsos operarios statuentes, à quibus detrimentũ mercedis pro mercede ferentes, quid etiam à deo exigemus, cui nihil operari proposuimus? Et hoc quod uerum est, audi sacrum Euangelium, quod de his

de his qui propter homines faciunt bona dicit: Amen dico uobis, habent mercedē suam. Fugiamus igitur uanam gloriā, dulcem illum spiritualium diuitiarū prædonem, iucundum animarū nostrarum hostem, uirtutum uermem, cum uoluptate nostra deprædantem, qui propriæ fraudis uenenum melle colorat, & mentibus hominum perniciosum poculum porrigit, ut uitio uelut opinor inexplebiliter exsatientur. Dulcis enim res est humana gloria ineruditis, & aliàs captos ab ipsa à recto iudicio facile aberrare facit. Nam qui hanc desiderat, proprium iudicium destruit, id uerò eximium putat, quod sanè obuiam uenientes admirantur, ut si quidem praui sint aut temerarij qui admirantur mala, hoc omnino faciat qui laudatur, quod propriorum studiorū iudices bonum censuisse putat: ut inanis gloria non solum sit bonarum actionum extirpatrix, sed etiam malarum dux. Quapropter conuenit ad rectam rationem, & ad deum rectæ rationis præceptorem respiciendo, hac uia ire qua deus præit ac ducit: & siue laudent quidā talem uiam, illorum laudem non magnifacere, respectu ad supernum laudatorem facto, uerū solum ipsis de recto bonorum iudicio congaudere: siue uituperent alij nequaquā confundi, uerùm misereri ipsorum, quòd uero iudicio careant, & tenebras mentis grauissimas sufferant.

De sermonum oportunitate. Cap. XI

Hæc quidem igitur capita sunt rectè factorum, quæ non ad propriæ uirtutis magnitudinem prolata sunt, uerùm ad nostræ facultatis mensuram. Quæ porrò deinceps sequuntur uirtutes, quæ uulgatos mores ornant, facile ab omnibus ut puto uidentur, uelut est sermonum oportunitas & ad utilitatem prolatio. Vtile autem fuerit aut de uirtute in tempore disserere, aut ad instantem & urgentem necessitatem uerba facere, aut etiam omnino ad audientium ędificationem. Reliquos uerò sermones uelut superfluos & inutiles reprobare oportet.

Quod non conuenit exercitatorem ad facetias respicere. Cap. XII

Ab omni facetia ac urbanitate abstinere conuenit. Contingit enim ut multi circa talia occupati à recta ratione aberrent, anima ad risum mouendum diffusa, & prudentiæ meditationem ac puritatē destruente. Sæpe uero malū hoc uia procedens, & in turpiloquentiam & extremam absurditatem desinit, ut non competant in eodem, animæ sobrietas, & per facetias diffusio. Si uero alicubi opus fuerit exhilaratione per sermones, ut paulum tristitia remittatur, sit sermo uester gratia refertus spirituali, & euangelico sale cōditus, ut internæ sapientis gubernationis fragrantiam afferat, & dupliciter auditorem exhilaret, tùm per remissionem, tum per prudentiæ gratiam. Col. 4

De mansuetudine & quomodo dilectio consistit. Cap. XIII

Mansuetudine quàmmaxime plenum esse oportet exercitatorem, quū mansuetudinis spiritus aut particeps factus sit, aut particeps fieri desideret, & conuenit huius hospitem ei qui hospitio excipitur similem esse. Si uerò alicubi etiam indignatione opus fuerit, cōtra secordem nobis uidelicet subditū, sit ratione tēperata indignatio. Nam gladijs utuntur & homicidæ, & medici. Verū illi ubi ira & crudelitate feruentes ensem corripuerint, omnium absurdissima faciunt, eos qui eiusdem generis sunt interficiētes. Hi uerò ubi per rationem ad ensis actionem perueniunt, maximam hinc utilitatem inducunt: periclitantes eī conseruant. Sic & qui cum ratione indignari nouit, magnopere prodest ei contra quem indignationē fecit, segnitiem aut maliciam corrigens. Qui uerò iræ uitio captus est, nihil sani operatur. Quod autem & hos qui mansuetudinis curā gerunt, decet oportuna indignatio, hinc clarum efficitur. Moses enim qui mansuetudinis testimoniū ab omnibus hominibus tulit, occasione postulante indignatus est, & ad tantam concitationē processit, ut contribuliū cæde indignationē finiuerit, partim quū uitulum erigebant, partim quum ex Beelphegor inquinati essent. Quare potest etiam mansuetus cum ratione excalescere, & mansuetudinis uirtutem nō corrumpere. At uerò immobilem manere, aut decenter & ubi oportet non indignari, hebetudo naturæ fuerit, nō mansuetudo. At mansuetudinem porrò etiam tolerantia malorum sequi solet: mansuetudo enim tolerantiæ malorū mater est. Nihilo minus autem in his qui reuera mansueti sunt, & nō seueritate perculsos mores habēt, etiam benignitas permixta est. Exod. 32 Num. 25

Benignitas enim materia est mãsuetudinis. hæc autem inter se permixta ac composita, optimam uirtutem ipsam dilectionem efficiunt.

De prudentia. Cap. XIIII

In omnibus porrò quæ aguntur prudentiam præire conuenit. Nam citra prudẽtiam omnia etiam quæ bona esse uidentur, ad uitium per importunitatem ac immodestiam dilabuntur. Quum autem ratio & prudentia tempus & mensuram bonis præscribat, mirabile quoddam usus ipsarum lucrum, tum dantibus, tum accipientibus cõtingit.

De fide & spe. Cap. XV

Omnes uerò aggressiones præcedat fides in deum, & bonã spem comitetur, ut per fidem quidem animæ uires fulciamus: per bonam uerò spem ad bona alacres reddamur. Neq; enim conatus hominum circa bona, citra supernum auxilium perficietur. Neq; superna gratia ad non studiose agentem accesserit, sed utraq; permixta esse cõuenit, tum studium humanum, tum supernum auxilium, ad uirtutis perfectionem per fidem descendens.

De humilitate. Cap. XVI

In omnibus tamen quæ à nobis rectè fiunt, anima rectè faciendi causas ad dominum referat, nihil omnino se rectè facere ex propria potentia putans. Talis enim affectus humilitatem nobis inducere solet. Humilitas autem uirtutũ Thesaurophylacium est. Hæc tibi de nobis, ut ita dixerim semina sunt, sermonum ac tractationis de uirtute. Tu uerò his hinc acceptis, multiplicem nobis fructum profer, & illum sapientiæ sermonẽ exple,
Prou. 9 qui dare iubet sapientibus occasiones, ut sapientiores fiant.

Quot modis prauæ cogitationes in anima consistunt. Cap. XVII

Quandoquidem iam ante de cogitationibus tractauimus, non distinximus autem quot modis praua consilia in rectis cogitationibus exoriantur, nunc etiam hoc apponere iustum duximus, ut perfectissima sit huius partis tractatio. Duo igitur sunt modi per quos indecora consilia rectas cogitationes infestant, aut anima secundum propriã negligentiam circa non conuenientia errante, & in absurdas imaginationes ex imaginationibus incidente: aut iuxta diaboli insidias, qui res absurdas menti ostendere conatur, & hanc à rerum laudatarum speculatione ac consideratione abducere. Quum igitur anima densitate ac firmitate mentis laxata, memorias occurrentes & uulgarium rerum susceperit, tum cogitatio ineruditè & imprudenter ad res commemoratas delata, & in his diutius occupata, errores ex erroribus longos transmutat, & sæpe in turpitudines, & postremum in notiones absurdas desinit. At talem quidem animæ negligentiam ac diffusionem, densiore ac coactiore mentis cohibitione corrigere ac reducere oportet, & per bonorum considerationem semper ad præsens destinare. Quũ autem diabolus insidiari aggredit̃, & cũ multa uehementia suas cogitationes, uelut ignita quædam spicula, quiescenti ac silenti animæ immittere nitit̃, & hanc derepẽte incendere, longasq; ac ægre dissolubiles memorias earũ quæ semel immissæ sunt efficere, tunc uigilantia ac animaduertẽtia intensiore tales insidias subterfugere oportet, uelut athleta quispiam per diligentissimam custodiã, & corporis agilitatẽ, aduersariorum aggressiones euitat, & in uniuersum orationi & superni auxilij inuocationi deferre hostis subuersionem & spiculorũ auersionem. Hoc eñi nos Paulus docuit dicens: Super om-
Eph. 6 nia assumpto scuto fidei, quo possitis omnia spicula maligni illius ignita extinguere. Itaque etiãsi in ipsis orationib. prauas imaginationes suggerit, ne desistat anima ab orando, neq; putet propriam esse agriculturã prauas hostis conseminationes, & uersuti illius miraculorum editoris imaginationes. Verũ reputans per impudentiã illius prauitatis repertoris fieri absurdarũ notionũ imaginationẽ, magis intendat supplicationem, rogetq; Deum ut dissipet ipsi prauam memoriæ absurdarum cogitationũ structuram, quo citra impedimentũ, per mẽtis motũ repente nulla tẽporis mora interposita, ad deum penetrare possit, nusq; prauarũ cogitationũ insidijs ꝓhibita. Si uero etiã augeat̃ talis cogitationũ insultus propter aduersarij impudentiã, neq; sic desperare, neq; semiperfecta relinquere certamina conuenit, sed eo usq; tolerare, donec deus nostra instantia cõspecta, per gratiã spiritus affulgeat, quæ & insidiatorẽ fugat, & mẽtẽ nostrã purgat, ipsamq;

ipſamq́ diuino lumine implet, & cogitationem imperturbata tranquillitate deo cũ lætitia ſeruire præbet.

Ad regulares in cœnobio, Cap. XVIII

De ſingulari exercitatore pietatis, & eo qui ſolitariam uitam amplexus eſt, in ſuperioribus pro uiribus expoſuimus, quomodo & animam ad bonũ exercẽs, & corpus ad id quod oportet gubernans, exactũ philoſophũ nobis exprimere poſſit. Quando uero plurimi exercitatores in cõgregationibus degunt, ſtudia inter ſe mutuò ad uirtutes exacuentes, & rectè factorum oppoſitione ſeipſos ad boni profectum concitantes, iuſtum eſſe duximus etiam his exhortationem per ſermones afferre. Oportet autem ubi prius cognouerint ſeipſos quantum ac quale uendicant ſibi bonũ, ſic exhortationẽ ad hoc ſuſcipere, ut promptitudinem ac ſtudium dignum uirtute rectè factorum declarẽt ac deſignent. Primũ quidem igiť ad bonum quod ſecundũ naturã eſt reuertuntur, ſocietatem ac communẽ uictum amplectentes. Societatẽ enim uitæ perfectiſſimã appello ego, in qua poſſeſſionis proprietas exterminata eſt, & mentis cõtrarietas fugata: omnis aũt turbatio & contentio ac lites abſunt. Cõmunia uero uniuerſa ſunt, animæ, ſententiæ, corpora nutriunť ac curanť. Communis deus, communis pietatis negociatio, cõmunis ſalus, communia certamina, cõmunes labores, cõmunes coronæ: multi unus, & unus non ſolus, ſed in pluribus. Quid huic uitæ comparandũ? quid beatius? quid cõiunctione & unitate ſincerius? quid morum & animarũ conſpiratione gratioſius? Homines ex diuerſis generibus ac regionibus orti, ad tantam identitatis ſinceritatẽ coaptati ſunt, ut una anima in multis corporibus conſpiciať, & multa corpora unius animæ ac ſententiæ inſtrumẽta oſtendanť. Qui infirmus eſt corpore, multos habet affectu coægrotantes. Qui anima ægrotat ac concidit, multos habet ſanantes ac erigentes ipſum. Inter ſe mutuo æqualiter ſerui, æqualiter domini, & in libertate inexpugnabili ſincerio rem ſeruitutem inter ſe uiciſſim declarant: quam uim non calamitatis neceſſitas induxit, quæ multam affert his qui ea apprehenſi ſunt triſtitiam, ſed mentis liberũ arbitrium cum lætitia produxit, charitate liberos inter ſe mutuò ſubiugante, & libero arbitrio ſuam libertatẽ ſeruante. Tales nos ab initio deus eſſe uoluit, & ad hæc creauit. Hi uetus reuocant bonum primi parentis Adæ peccatum occultantes. Diuiſio enim & diſſenſio atq; bellum nõ eſſent inter homines, ſi peccatum naturam non diuiſiſſet. Hi ſinceri imitatores ſeruatoris & uitæ ipſius in carne exiſtunt. Quemadmodũ enim ille congregato diſcipulorũ cœtu, cõmunia omnia, & communẽ ſeipſum Apoſtolis exhibuit: Sic & hi præceptori obedientes, qui ſanè probe regulam uitæ obſeruant, apoſtolorum domini uitam ſinceritate imitanť. Hi angelorum uitam æmulantur, ſocietatem uelut illi exactè obſeruantes: non eſt inter angelos lis, non contẽtio, nõ ambiguitas, ſed unuſquiſq; quę omnium ſunt habet, & omnes integra apud ſeipſos bona recondunt. Non eñ ſunt materia circumſcripta angelorum diuitiæ, quæ ſectione opus habet, ubi ipſam pluribus diſtribuere opus eſt. Sed immaterialis poſſeſſio, & mẽtis diuitiæ. Et ob id bona apud ſingulos integra manentia, omnes æqualiter diuites efficiunt, minime ambiguam & citra contentionẽ ipſis propriam poſſeſſionẽ exhibẽtia. Nam ſpeculatio ſummi boni, & uirtutum manifeſtiſſima comprehenſio, angelorum eſt theſaurus, ad quæ reſpicere omnibus licet, ita ut ipſorũ cognitionem & poſſeſſionẽ unuſquiſq; accipiat. Tales ſunt qui reuera ſunt exercitatores, non terreſtria uendicantes, ſed de cœleſtibus diſceptantes, & indiuiſibilibus diſtributionibus eadem omnes apud ſeipſos integra unuſquiſq; reponentes. Virtutis enim eſt poſſeſſio, & rectè factorum diuitiæ, & auaritia illa laudata, & rapina ſine lachrymis, & inſatietas quæ coronať, & reus non uiolentus: omnes rapientes, & nemo qui iniuria afficiť, & propterea pax diuitijs ſeruiens. Hi promiſſi regni bona præripiunt, uirtuoſam uitam ſuam ac ſocietatem, exactam imitationem uitæ ac ſtatus eius qui illic eſt exhibentes. Hi inopiam perfectè acquiſiuerunt, nihil proprium habentes, ſed inter ſe communia. Quantorum bonorũ largitrix ſeruatoris incarnatio nobis fuit, hi humanæ uitæ palam oſtenderunt, confractam hominum naturã, & in innumeras partes diſſectam, quantũ in ipſis eſt rurſum coagmentantes, tum ad ſeipſam, tum ad deum. Hæc enim ſumma eſt adminiſtrationis myſterij ſecundũ carnem ipſius ſaluatoris, ut humanam naturam & ad ſeipſam, & erga ſeſe reconciliaret, & maligna exem-

Gen. 3

 pta

pta dissectione, priscam unitatem reuocaret, quemadmodũ optimus quispiã medicus corpus in multis partibus diuisum, salutaribus medicamentis religans. Atq; hæc recensui nõ ut glorier aliquid, & cœnobitarum recta facta uerbis extollam: neq; eñ tanta mihi adest dicendi facultas, ut magna ornare possim: imò potius obscuro ipsa per meã ad dicendum infirmitatem: sed ut pro uiribus recenseã ac ostendã huius uirtutis altitudinẽ ac magnitudinẽ. Quid enim ex æquo cum hoc bono comparari possit? Vbi enim pater quidem unus imitãs supernum parentẽ, filij uero multi beneuolentia circa præsidem se mutuo uincere studentes, filij ad seipsos consentientes, & patrem uirtuosis actionibus excipientes, non naturã coniunctionis causam inscribentes, uerum uerbi doctrinã firmiorem unitatis autorem ac custodẽ facientes, & spiritus sancti uinculo colligati, quã nam similitudinẽ terrestriũ rerum habere possint ad recte factorum uirtutis declaratio nem? Imò rerum terrenarũ nulla reperiri potest similitudo, reliquum itaq; est ut solum aliqua sit in supernis. Ab affectibus purus est supernus pater, sine affectibus est & hic, doctrinæ ratione uniuersos adducẽs. Incorrupti sunt filij superni parẽtis, integritas etiã hos adoptauit. Charitas cõnectit superna, charitas etiã hos inter se coaptat. Reuera ad talem phalangem etiã ipse diabolus desperat, non sufficiẽs ad tot certatores adeo composite ac per unum plausum cõgregatos, aduersus illum militãtes, & in tãtum charitatis testudine tectos, & spiritu septos ac munitos, ut neq; minimum accedendi locum illius ictibus exhibeant. Considera mihi septem Maccabæorũ cõcordem pugnam, & in

2. Mach. 7 uenies apud hos concordiam feruentiorem. De his Dauid propheta in odis exclama-

Psal. 131 uit dicens, Ecce quid bonum, aut quid iucundum, quàm habitare fratres simul: per bonum quidem, uitæ integritatem declarans: per iucundum uero, concordiæ & unitatis lætitiam. Qui horum uitam cum sinceritate exercent, hi supremam uirtutem mihi æmulari uidentur.

Quòd oportet exercitatorem firmo iudicio accedere ad exercitationem, & de obedientia. Cap. XIX

His equidem qui perspicaci mẽte præditi sunt, in prægressa expositione de uitæ proprietatibus, sermo noster uitæ regulã præscripsit. Quandoquidẽ uero conuenit propter simpliciores fratres, etiam manifestius exponere uitæ regulam in unoquoq;, ad hoc sanè conuertemur. Conuenit itaq; præ omnibus eum qui ad talem uitã accedit, stabilẽ ac firmum & immobilem animũ habere: & iudicium, quòd spiritus prauitatis inuadere ac mutare non possint: & martyrium instantiam per animæ firmitatẽ usq; ad mortem ostendere, ita ut mandata dei amplectatur, & obedientiam præeuntibus præceptoribus exhibeat. Hæc enim uitæ summa est. Quemadmodum igitur deus pater omnium & existẽs, & uocari uolens, exactissimam à seruis suis exigit obedientiam: sic etiam spiritualis pater inter homines, ad dei leges suas constitutiones adaptans, minime dubiã obediẽtiam requirit. Si enim is qui arti alicui mechanicæ: ex harum uidelicet numero quæ ad præsentem uitam utiles sunt: seipsum tradit, omni modo obedit artifici, & in nulla re aduersatur illius præceptis, & neq; paululum ab hoc discedit, sed omni tempore in oculis magistri est, cibumq; ac potum & reliquam diætam eandẽ suffert, quam ille præscripserit: multo magis qui ad pietatis & sanctitatis disciplinam proficiscuntur, ubi semel sibiipsis persuaserunt quòd talem scientiam à præceptore discere poterint, omnem obedientiam & circa omnia exactissimam subditionem sibi exhibebunt: & non rationẽ præceptorum exigent, sed opus ipsum præceptorum perficient, nisi quantum honeste & cum decenti pudore interrogent ac erudiantur, si quid ignorent ex his quæ ad salutem attinent.

Quòd non oportet ad cognatos seculares conuersationes persequi, aut illorum res curare. Cap. XX

A cognatis porrò & amicis ac parentibus in tantũ affectu separatos esse conuenit, quantum mortuos à uiuentibus disparatos esse uidemus. Nam qui se reuera ad uirtutis

Gal. 6 certamina accinxit, & uniuerso mundo cũ omnibus in mundo renũciauit, & (ut plenè dicam) seipsum mundo crucifixit, mortuus est mundo, & omnibus quæ sunt in mũdo, siue parẽtes sunt, siue fratres, siue tertiũ aut quartum aut minimum & ultimum cognationis gradũ obtinentes. Siquidem igitur destiterint parentes à uita sua, & ad filij uitam transie-

transierint, uere sunt cognati, nō parentum, sed fratrum locum obtinentes. Pater enim est uerissimus, primus quidem uniuersorum pater. Secundus uero post illum, qui in spirituali uita præit: si uero manserint cognati in prioris uitæ complexu, pars sunt mundi, à qua nos separati sumus, & nulla parte nobis cognati qui carnalē hominē deposuimus, & cognationem ad illos exuimus. Qui autem secularium amicitiam exacte amplectit, & cum his semper cōuersari desiderat, is illorum affectus per assiduam conuersationē in animam introducit, rursusq; mundana sapientia mēte repletus, à bono proposito excidit, & à spirituali sapientia separatur, & priorem uomitum animæ affricat, & ab hoste sauciatur, qui per carnalem cognationē uitam spiritualem cōturbat. Cognatis itaq; precamur optima: iustitiam inquam, & pietatem, & ea quæ nos preciosa fecimus. Hæc enī decet nos precari, & illis utile est à nobis ferre. Verum ipsi à cura & solicitudine de illis cogitationes liberemus. Nam diabolus ubi cōspexit nos omnē temporalē curam exuisse, & succinctos ad cœlum currere, cogitationē de cognatis nobis inducit, & ubi illorum res curare nos fecit, etiam de temporalibus curis mentem cogitare ac solicitam esse subornat: nempe quæ sit cognatorum opulentia, & num sufficiens aut indiga, & quæ sint ex commercijs ipsis accidentia lucra, & quantum ea diuitias augeant, & quæ detrimenta ex uitæ calamitatibus accidant, & quantum ea præsentem opulentiam imminuant. Et successibus quidem ipsorum nos cōgaudere facit, ob infortunia uero cōtristari, & ut inimicis ipsorum inimici simus, atq; hoc cum iubeamur nullū inimicum habere: & cōgaudeamus amicis qui sæpe indigni sunt spirituali cognatione: & ut gaudeamus propter iniusta & fraudulenta ipsorum lucra: & omnes malos secularium propositorum affectus, quibus exutis spirituales meditationes introduximus, rursus ille cogitationibus inducit, & materialibus ac mundanis studijs rursus in anima effectis, internum exercitatorem pessundat, & statuam solum exercitatoris habitū circumferre facit, nullatenus uirtutibus animatam. Sæpe uero propter intentas erga cognatos beneuolentias ausus fuit exercitator etiam sacrilegium cōmittere, quo cognatorum inopiæ mederet. Nam quæ in sanctos qui seipsos deo dicarunt reponuntur, sacra & reuera oblationes & donaria intelliguntur ac appellantur. Qui igitur talium quid aufert, unus est ex his qui sacrilegium perpetrare audent. Cum itaq; sciamus affectus circa cognatos intolerabile damnum, fugiamus curam de illis, uelut quæ telum diaboli existat. Nam ipse dñs talem habitū ac consuetudinē interdixit, qui uni ex discipulis neq; hoc ipsum solū permisit, ut res domi suæ disponeret, alteri uero neq; ut corpori patris mortui terrā inijceret. Illi enim qui res suas cōponere ac ordinare uolebat, dixit: Nemo qui admota ad aratrum manu retro respexerit, aptus est ad regnum dei. Ei uero qui sepelire patrē uolebat, Sequere me, inquit, & sine mortuos sepelire mortuos suos: quanq; uterq; probabilissimas ac iustissimas preces facere uideretur. Sed nō approbauit seruator, neq; minimo temporis momēto permisit à se separari alūnos regni cœlorū, ut ne quid humilius alta & cœlesti meditatione, aut facerēt aut cogitarent, per inclinationē ad terrenos & carnales affectus. Tanq; nō liceat cœlestia curantes, aliquā habere rerū terrenarum rationē, uelut iam transmutatos, & mēte supermundanos factos. Si uero dixerit quis, quō igitur lex iubet cognatorū curā gerere, dicēs: Et cognatos seminis tui ne despicias. similiter item Apostolus, Si quis proprijs & maxime cognatis nō prospicit, fidē abnegauit, & est deterior nō credente: compendiarium responsum præbebimus, quòd diuinus Apostolus ad seculares, ac materiales diuitias habentes, & cognatorum inopiam mitigare potentes, hoc dixit. Similiter etiam lex hæc dicit, & ut cōpendiosius dicam, ad uiuentes, nō ad mortuos. Omnes enim tales huic debito nō sunt obnoxij. Tu uero mortuus quidem es, & crucifixus uniuerso mundo. Dum enim materialibus diuitijs renunciasti, inopiam amplexus es: dū uero teipsum deo dicasti, thesaurus dei factus es. Itaq; uelut mortuus liber es ab omni collatione in cognatos, uelut inops nihil habes quod suppedites. Sed & cum ipsum corpus obtuleris, & neq; illius de cætero potestatē habeas, uelut donarij & oblationis, nefas est illud in hominum usum trahi. Solis autem his qui eosdem mores habent, uelut etiam ipsis deo in totū dicatis, cōuiuere conuenit. Vnde igitur tibi conuenient recitata sacræ scripturæ uerba? aut quomodo nō peccabis, siquidem tuam ipsius professionem circa exercendam pietatem irritam facis?

Luc. 9

1. Tim. 5

Quòd non oportet à spirituali fraternitate resecari. Cap. XXI

Oportet porrò etiam hoc palàm credere, quòd is qui semel ad uinculum ac coniunctionem spiritualis fraternitatis deuenit, nullo modo resecari poterit ac separari ab his quibus coaptatus est. Si em̃ homines in societatem huius materialis uitæ côuenientes, nõ poterunt citra pacta separari, & qui hoc facit reus erit præfinitarum pœnarum: multo magis qui ad spiritualis conuictus pactum deuenit, qui indissolubilẽ & perpetuã cõiunctionem possidet, nõ poterit seipsum separare ac resecare ab his quibus permixtus
Rom. 7 est: aut si hoc facit, grauissimis seipsum supernis pœnis subijcit. Si em̃ mulier quæ ad uiri societatẽ peruenit, & carnalẽ ipsius coniunctionẽ habet, huic insidias struere deprehensa, morte condemnatur: quanto magis qui spirituali societati coniunctus est, ipso spiritu teste ac mediatore, reus ob secessum fit? Quemadmodum igitur corporis membra naturæ uinculo colligata, à corpore abrumpi nõ possunt, aut si abrupta fuerint, mortuũ sanè id quòd abrumpitur euadit: sic & exercitator qui fraternitati cõnectitur, & pacto spiritus naturæ uinculo fortiore tenetur, non utiq; habuerit potestatẽ, ut resecet̃ ab his quibus coaptatus est: aut si hoc facit, mortuus est anima, & priuatus spiritus gratia, nimirum pactum suum irritum faciens. Si uero dixerit quis, quod mali sunt quidam ex fratribus (non em̃ omnes accusabit, neq; em̃ ob maliciã faciet societatẽ, ut omnes côcordiret mali existant) Si igitur dixerit, quod mali sunt aliqui ex fratribus & incaute bonũ dissoluentes, & honestatis negligentes, & decentem exercitatoris sinceritatem cõtemnentes, & propterea conuenit a talibus separari: is non sufficientem habet hanc excusationem separationis à se excogitatam. Neq; em̃ Petrus, aut Andreas, aut Ioannes, propter Iudæ prauitatẽ, à reliquo Apostolorũ choro discesserunt. Neq; alius quispiã Apostolus hanc defectionis causam fecit, neq; quicq; ad obediendum Christo ab illius nequitia impeditus est: sed domini obedientes doctrinis, pietatem & uirtutem æmulabantur, nec uerò ad illius prauitatem conuertebant̃. Sic qui dicit, propter malos à spirituali coniunctione separari cogor, nõ probabilem prætextum propriæ inconstantiæ excogitauit, uerum est ipse terra petrosa, ueritatis doctrinam propter mentis inconstantiam educare non ualens, sed per modicæ tentationis appulsum, aut affectuum intemperantiam, modestam uitam non sufferens: statimq; recens productum doctrinæ germẽ, per affectuum æstum resecatur, prætextus uanos & non sufficientes ad excusationẽ coram tribunali Christi, iuxta propriam certitudinem excogitans, & seipsum facile fallens. Nihil enim facilius q̃ seipsum fallere. Nam unusquisq; sibijpsi iudex benignus est, iucunda iudicans esse conducibilia. Sitq; talis condemnatus à ueritate ipsa iudicante, uelut offendiculorũ occasio pluribus consistens, aut per malum exemplum ad æqualium
Mat. 18 absurditatum imitationẽ irritans semper, & ipsius uocis Væ hæres fiens: & conducit ipsi magis ut mola asinaria suspendatur ad collum ipsius, & demergatur in profundũ maris. Vbi enim anima ad defectionẽ adsueuerit, multa intemperantia repletur auariciaq; & gulositate, mendacioq; ac omni malignitate. Et postremum in fundum desinit prauitatis, extremis malis infixa. Qui igit̃ talium dux consistit, cõsideret quot animarum interitus reus fiat, qui neq; ad suæ ipsius animæ pœnas sufficere potest. Cur em̃ non magis talis magnum Petrum imitatur, & constantis fidei exemplũ & instantiæ circa bona, relinquis euadit: ut lumine recte factorum illius lucente, etiam hi qui in tenebris prauitatis
Gen. 7 degunt, ad melius deducantur. Deinde uero Noe iustus ille, non dixit ad deum, Oportet me exire de mundo, nam omnes sunt praui: sed magis athletico ac generoso animo perseuerauit, & inter prauitatis abyssum pietatem inuexatam conseruauit: & aduersus dominum nequaq; seditionem mouit, sed patientia ac tolerantia inter fluctus impietatis, pietatis curam seruauit. Et Loth in Sodomis inter tantam impietatem iniquitatemq;
Gen. 19 ac iniustitiam degẽs, uirtutẽ incorruptam custodiuit, nullatenus malis insidijs captam. Sed inter hospitum occisores, & eos qui cõtumelia ac proteruitate multa contra naturæ leges ferebantur, sanctitatem impollutam tum ipse conseruauit, tum reliquis pro uiribus exposuit, factis ante sermones bonum ac uirtutem edocens. Tu uero prætexis fratrum negligentias, aut existentes, aut à te cõfictas, defectionem meditans, & tuę ipsius prauitatis, & segniciei ad labores pro uirtute subeundos uelamentum, fratrum calumniam facis. Quare talis per exempla ad modestiam reuocatus, spiritus harmoniã complectatur

plectat, cui seipsum circa primas cœlestis fœturæ in fascias inuolutiones adaptauit. Neque enim si contigerit in manu unũ digitum aliquid moleste pati, iam etiam alius resecari contendet. Sed primum quidem sectionis dolorem effugiet, deinde uero & firmiter permanebit, ut & pro periclitante usum corpori exhibeat, & manus non penitus naturalibus ramis spoliata, proprio & cognato ornatu priuet. Transfer itaq; exemplum ad pietatis exercitatorem, & considera quantũ dolorem & turpitudinem sensitiuis animis per resectionem operet: & quomodo seipsum mortuum ac uitę exortē ostendit. Quod autem præceptor non uelit discipulum suum ad prauitatē inducere, ut praua præceptoris institutio, secessus ac defectionis occasio discipulo fiat, hoc modo si ita uidetur consideremus: pater equidem & præceptor siue pædotriba, u terq; alter quidem filio, alter uero discipulo, precari ac uelle meliora studet. Natura enim est patribus ut optent filios quàm optimos & prudentissimos fieri, honestissimosq; & modestissimos: quo filij quidem clari euadant, patres uero celebriores fiant, per filij uirtutum ad ipsos relationem. Studium autem est & pædotribis, ut fortissimi & artificiosissimi fiant hi qui ab ipsis exercentur: quo robore & experientia dextro certamine peracto, splendidi uictores aduersariorum declarentur, & horum legitima decertatio, manifesta præceptorũ laus fiat. Natura est autem omni qui docere proposuit, quod discipulos ad exactissimã doctrinarum perceptionem peruenire uelit. Cum itaq; patrũ natura hanc rationem obtineat, quomodo non sanctitatis doctor optarit, ut is qui ab ipso eruditur optimus temperantissimusq; & prudentissimus circa spiritualē sapientiam reddatur? & quidem cum palam sciat, q ubi talis euaserit discipulus, & apud homines celebris erit, & à Christo splendidas coronas suscipiet, ut qui famulos eius, imò potius fratres, nam & hoc Christus uoluit, dignos ipsius consortio per diligentiam suam effecit. Sed & aliud consideremus: quòd si malus euaserit discipulus præter ipsius institutionem, ignominiam immitigabilem habebit præceptor coram orbis terrarũ publico conuentu circa iudicij tempus. Et sanctitatis doctor coram uniuersali cœlitum congregatione, non solũ pudore confundetur, sed etiam punietur. Vnde igitur continget ut præceptor non uelit honestum & æquum esse suum discipulum? Et aliàs minime commoda est præceptori discipuli prauitas. Quum enim mutuum inter se coniunctũ elegerunt, cuius prauitatis particeps factus fuerit discipulus, eius fructus primum impertit præceptori. Quemadmodum uenenum eiaculantia reptilia fouentibus primum immittunt uirus. Vt undiquaq; manifestum fiat, tum ex rerum natura, tum ex utilitate doctoris, quod optabit & omni modo studio habebit, ut æquum & honestum eum qui ab ipso instituitur efficiat. Si quidem enim maliciæ ac prauitatis esset alipta, ad hunc omnino finē perducere eos qui ab ipso exercentur studeret. Si uero uirtutis & iustitiæ est doctor, non utiq; contrarium studijs suis finem in discipulum euenire optauerit, uelut mea fert opinio. Omnis itaq; probabilis prætextus & excusatio sublata est ei qui uult à spirituali congregatione separari. Causa autem talis sententiæ ipsi demonstrata est, affectuum intemperantia, & laborum negligentia, & iudicij impuritas ac inconstantia. Non enim audiuit hic à propheta Dauide, Beati qui seruant iudicium. qui seruant, nõ qui destruunt. Hi sunt qui fatuis assimilati sunt, qui super arenam inconstantiæ mentis, fundamentum spiritualis ædificationis posuerunt, quod paucæ tentationum guttæ, & modicus insultuũ maligni illius torrens, subtracto fulcro dissoluit ac dissipat. Psal. 33 Mat. 7

De obedientia plenius. Cap. XXII

Quomodo quidem igitur cõuenit eum qui semel spirituali cõgregationi unitus est, unionem indissolubilem seruare, pro uiribus admonuimus. Nunc uero rursus sermonē de obedientia exerceamus, prius quidem breuiter perstrictum, nũc uero perfectius explicantes, & ostendentes quantam obedientiã ab exercitatoribus erga præfectum exacta doctrinæ ratio exigat. Ex ipsa enim sacra scriptura huius mensurã declarabo. Paulus Apostolus Romanis scribens, præcipit omnibus potestatibus præminentibus subijci. potestatibus mundi, non spiritualibus. Atq; hoc ex his quæ sequuntur declarauit, ubi de tributis ac uectigali loquitur, & eum qui se uel in minimo potestati opponit, deo se opponere pronunciat. Si itaq; mundi huius principibus, qui secundum humanã legem principatũ acceperunt, tãtam subiectionē à pijs diuina lex decreuit, atq; hoc tunc Rom. 13

in impietate degentibus: quantam obedientiā pietatis exercitator debet principi à deo constituto, & qui ex legibus illius potestatē accepit? Quomodo uero nō restiterit ordi-
Tit. 3 nationi dei, qui se præuio præceptori opponit? quū alias etiam palam Apostolus iubeat spiritualibus ducibus obedire in omnib. Obedite ēm inquit, præfectis uestris, & subiecti estote. Ipsi enim uigilant pro animis uestris tanquam rationem reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & nō gementes. Inutile enim hoc uobis est. Si igitur nō exacte obedire inutile est, conuenit ut nos quod utilius est persequamur. Inutile ēm uelut ego puto, magnum damnum pœnitentiamq́; ac correctionem significat. Æmulari autem conuenit maxime sanctorum obedientiam, quam erga deū declararunt, si modo uelimus sufficienti exemplo circa propositū utentes, obediētiam probe declarare. Et nemo putet me ad corroborandā erga præfectos obedientiam, immensa producere exempla, & obedientiæ erga deū cōtumaciter audere assimilare obedientiam erga homines. Non ēm ex propria sententia impulsus, sed ex ipsis diuinis scripturis hanc similitudinem feci. Considera ēm quid dominus in Euangelijs dicit, obedientiam erga seruos suos uatici-
Mat. 10 nans. Qui uos suscipit, me suscipit. Et rursus alibi, qui uos audit, me audit. & qui uos reprobat, me reprobat. Quod autem id quod Apostolis dixit, de omnibus post ipsos præficiendis sanciuit, ex multis & minime ambiguis sacræ scripturæ testimonijs, atq; euidentissimis signis probare licet. Quare consequenter ad diuinas uaticinationes etiam nos sermonem fecimus, ubi diximus oportere nos sanctorum erga deū obedientiam, exemplum obedientiæ erga præfectos proponere. Quomodo igitur sancti obedientiam domino præstiterunt? Considera mihi Abraham iussum relinquere domū, patriā,
Gen. 12 opes, possessiones, cognatos, amicos, & persequi his contraria, externos, ignotos, errores, paupertatem, timores, pericula, & molestias quæ ad peregrinationes sequunt: considera inquam mihi, & prompte obedientē, & domesticā felicitatē ac quietē relinquentem, eligentē autem pro hac erumnas & errores in terra aliena. Vides exercitatorē exactissimū, & uniuersæ mundanæ felicitatis cōtemptorem propter deū? Sed recenseamus quæ sequuntur. Occupat quidem Palæstinam, locum à Deo demonstratum ad cohabitationem. Quum autem fames inuasisset regionem, in Ægyptū transmigrat, & illic uxore ablata, nihil pusillanimis redditur, neq; gubernationem dei increpat, uelut pro obedientia tales uicissitudines experiatur. Sed leniter etiam hanc iniuriam omniū grauissimam pertulit, nō semel, sed rursus etiam à Geratorū rege illatam. Quum ēm semel decreuisset obedire deo non cōsiderabat quid ob ipsum disponeret Deus, sed quomodo ipse exactissimam ac irreprehensibilem obedientiam afferret. Et propterea postremum
Gen. 20 accipit filium Isaac, longæ orationis ac fidei præmiū ac donum. Quū autem uideret ipsum ad ætatis uigorem progredientē, & parentibus bonam successionis spem exhibentem, & generis ad posteros propagandi: tunc post tātas spes iubetur à deo, ut ipsum ad montem altum perducat, & ei qui ipsum dedit immolet. Accepta autem crudeli hac uoce, & horrēdo ministerio, & non solum iussione ꝙ pro natura for note, sed etiam fama: quomodo leniter tulit, quō non mente motus est, quomodo nō animo concidit, sed uelut agnum aliquē mactaturus, sic quieto & imperturbato animo obedientiæ iugum imponens, ibat cū filio quod imperatū erat expleturus, nihil ob hoc de Dei iudicio curiosus, neq; indignans, sed quod suū erat respiciens, quō nulla parte obedientiam dissolueret. Sic itaq; & splendidam coronam accepit, per fidei ac obedientiæ columnam in uniuerso terrarū orbe cōsecratus. Poteram igit etiam reliquorū sanctorū qui in ueteri historia claruerunt obedientiam recensere, ad obedientiam exercitatorū minime ambiguam erudiendam: sed ut ne longū sermonem faciamus, unumquenq; hæc discere uolentem ad sacrarū scripturarū auscultationem demittentes, ipsi ad discipulos seruatoris nostri orationem conuertemus, ostensuri quō obedierunt, & quō subditi fuerunt. Dicebat ipsis Iesus adhuc in principio disciplinæ cōsistentib. ac sperātibus dominū quantum adhuc nōdum regnaturū esse, & putantibus quod etiā ipsi nihil perpessuri essent, neq; periclitaturi, neq; laboraturi sed cū Christo regnaturi, & regiæ gloriæ ac cultus & honoris participes futuri. Atq; hoc indicat Petrus increpans Iesum, quādo de propria passione uerba faciebat. Assumens ēm ipsum, inquit, Petrus incepit increpare ipsum dicens, Propitius sis tibi dñe, non erit hoc. Ostendens per hanc uocē ꝙ nihil penitus mali ex-

li expectabat.Indicant hoc etiam filij Zebedæi,matrē intercedentē ac orantē pro ipsis adducentes,ut sede ex dextris ac sinistris honorarent: si eñ nō statim ualde ipsum regnaturum esse putassent,nō utiq; hoc petere ausi fuissent,de sede saluatoris ex dextris patris in cœlis nō cogitantes. Quid igit̃ hæc expectantib.ipsis ac sperantib.dicebat? Ecce ego mitto uos uelut oues in medio luporum.Et quū rem sua spe maxime contrariā audiuissent,nō dixerunt,ob alias spes te accessimus,& contraria his quæ sperauimus nobis præcipis? remissionē sperauimus,& ad pericula emittis? honores expectauimus,& ignominias immittis? regnū sperauimus,& fugari ac omniū seruos esse iubes? Nihil tale dixerunt,& quidem quū alia relatis ampliora ac grauiora audiuissent,uelut hoc: Tradent uos in tribulationes,& occident uos,& eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum,Et ad duces ac reges ducemini propter me. Hæc itaq; omnia præter expectationem ubi audiuissent,inclinata mentis ceruice iugum subierunt:& prompte ad pericula,ad forum & tribunalia,ad cōtumelias,ad lapidationes,ad ignominias,ad cruces,ad uarias mortes processerūt,& cū tāta alacritate hæc sustinuerūt,ut gauisi sint ac splendida festa celebrarint,quando Christi passionū participes fieri digni facti sunt. Gaudebant eñ inquit,q; digni facti fuissent pro nomine ipsius ignominia affici. Hæc obedientia a pietatis exercitatore exigit̃,ut ipsam præfecto exhibeat. Christus eñ uoluit discipulos hanc uitam imitari,uelut iam diximus,hominibus ipsam designans:præfectus eni nihil aliud est,q̃ qui seruatoris personā obtinet,& mediator dei & hominum factus est,& qui salutem obedientiū ipsi sacrificat. Atq; hoc ab ipso Christo docemur, qui Petrum pastorem ecclesiæ suæ post seipsum cōstituit:Petre eñ, inquit, amas me plus his? pasce oues meas:& omnibus deinceps pastoribus ac doctoribus æqualem potestatem exhibuit.Et huius rei signum est,q; omnes similiter uelut ille ligant ac soluunt. Quemadmodum igitur oues pastori obediunt,ea pergentes qua duxerit ipsas pastor, Sic conuenit exercitatores pietatis obedire præfectis,nō curiose inuestigando præcepta, ubi à peccato fuerint pura,sed cū omni alacritate ac studio explendo ea quæ sunt demandata.Quemadmodū enim faber lignarius aut ædificator unoquoq; artis instrumento utitur ad propriam uoluntatē,& non dixerit instrumentū,quod nō impleturū sit usum, ad quem artifex ipsum usurpat,sed paret manui ducentis:sic cōuenit exercitatorē, uelut instrumentum conferens artifici,ad spiritualis ædificij complementum, in omnibus obedire in quibus præfectus ministerium ipsius requisierit, ne spiritualis operis perfectionem corrumpat,proprium sui usum non conferens. Et quemadmodum instrumentum non sibi ipsi eligit quod operari oportet ad artis collationem:sic etiam conuenit exercitatorem non sibi ipsi opera eligere,sed cedere prudentiæ ac gubernationi artificis,ut de seipso statuat quod uelit. Nam qui prudenter præfecti officium agit, uniuscuiusque & mores, & affectus, & animales impetus exacte expendere nouit, & ad hæc etiam de seipso ministerium unicuiq; adaptare.Quapropter conuenit ipsius cōstitutionibus nullatenus aduersari,sed persuasum esse,quod omnium difficillimū est seipsum cognoscere ac curare,propterea quòd ingenitus est hominibus sui amor,& quisq; per fauorē erga seipsum ueritatis iudiciū cælat. At uerò ab alio cognosci ac curari facile est, quū proprij amoris affectus in his qui alios iudicant,uerā dinotionem nō perturbet. Hac enim cōcordia in exercitatoria congregatione consistente, facile & pax inter ipsos diuersabitur,& salus cum charitate & consensu uniuersorum acquiretur.

Mat. 10 · *Act. 4* · *Ioan. 21*

Quod etiam uilia opera cum multa promptitudine & alacritate eligere ac suscipere exercitatorem oportet. Cap. XXII

Conuenit porrò exercitatorem etiam uiliora opera cum multa eligere promptitudine ac studio,hoc scientem,quod quicquid propter deum fit,non est paruum, sed magnum,& spirituale,& cœlo dignum,& mercedē illinc nobis trahens. Itaq; etiamsi iumenta oneraria ad cōmunem utilitatē sequi oporteat,reluctari nō cōuenit,ita ut cogitemus quomodo Apostoli prompte obediuerunt dño pullū adducere iubenti, & reputemus quod etiam hi propter quos nos iumentorū curam suscipimus, fratres seruatoris sunt, & beneuolentia ac studium ergà hos relationem ad dominū habet,qui dixit:In quantū fecistis uni horū fratrum meorū minimorū, mihi fecistis. Si uerò ea quæ minimis fiunt nos deo cōiungunt,multò magis ea quæ electis fecimus,nos ipsi cōiungent, modò nō

ministerium indifferentiæ occasionē putauerimus, uerùm in omni uigilantia nos ipsos
Ioan. 13 muniuerimus, ut & nobisipsis & cōuersantibus nobiscum utilitas contingat. Si uerò aliquod uiliorū operū facere oportuerit, nosse oportet quòd seruator discipulis seruiuit, & uilia opera facere dedignatus nō est. Et profectò magnum est homini, imitatorem fieri dei, dum per humilia hæc in altitudinem imitationis illius perducitur. Quis uerò dixerit de cætero humilia ea quorum deus actionem attigit.

Quòd non conuenit exercitatorem honores ac prærogatiuas quærere. Cap. XXIIII

Honores nullo modo quærere exercitatori conuenit. Si enim hic laborū ac rectè factorū retributiones quærit, uerè miserabilis ob mercedis repensionē est, propter temporalia æternorum damnū patiens. Si uerò delegerit hic quidem decertare, in cœlo autem coronas ferre, non solū honores quærere nō debet, sed eos etiam qui dantur recusare ac repellere, ut ne præsens honor, gloriæ quæ illic est imminutio fiat. Nam præsens uita tota operum ac certaminū est. Futura uerò coronarum ac retributionum, quemadmodum magnus ille Paulus præsentem uitam consummaturus, & ad ea quæ illic sunt
2. Tim. 4 transiturus dixit: Certamen bonū decertaui, cursum perfeci, fidē seruaui, de cætero reposita est mihi iustitiæ corona, quam reddet mihi dñs, nō hic, sed in illa die iustus iudex.
Act. 14 Et rursus ipse seruator ait, In mundo hoc tribulationē habebitis. Et rursus ipse Apostolus: per multas tribulationes oportet nos ingredi in regnū cœlorū. Si itaq; regnare uis in futurum, hic remissionē & honorē ne quæras, sed etiamsi tribuleris in præsens propter doctrinam, ueritatis uidelicet, scias quòd regnabis postea. Præsentis ēm propter uirtutem afflictionis hæc merces constituta est. Si uerò nō affligeris, ne expectes illic coronas, ut qui non fueris hic constitutis ob coronas certaminibus ac laboribus obiectus. Honores itaq; neutiq; requirat exercitator, neq; ut reliquis præferatū. Omnis ēm qui seipsum exaltat, humiliabitur: qui uero humiliat seipsum, exaltabitū. Si seipsum exaltauerit exercitator, grauem & potentē habet humiliatorē, & qui usq; ad orcū demergere potest: si uero seipsum humiliauerit, splendide & excellenter exaltabit, deo ad propriā potestatem humiliatū exaltante. Expecta igitur probe exaltantē ô exercitator, & nullatenus ad præsentia pusillanimis sis. Athleta ēm es & operarius Christi, qui totam diem decertare, & tonus diei æstū sufferre pactus es. Cur cū nondū diei mensuram impleueris, remissionē persequeris? Expecta uesperā finē huius uitæ, quo paterfamilias progressus
Mat. 20 mercedē tibi numeret: uespere ēm facto dixit dñs uineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde ipsis mercedem: nō in meridie, neq; in principio conductionis. Expecta igitur finem uitæ, & tunc reuersus mercedem aufer. Nunc uerò occupa extremum locum, ut tunc accipias primum.

De frugalitate ac simplicitate circa edulia. Cap. XXV

Eduliorum porrò uarietatem nullatenus requirere exercitator debet, & per continentiæ simulationem ciborum alterationem. Hoc enim euersio est communis disciplinæ & scandalorum causa, & ipsius uæ hæres fit, is qui in exercitatoria cōgregatione tales turbarum causas serit. Verum etiamsi obsonium hoc salsamentariū, quod à sanctis patribus pro alio quopiam condimento approbatum est, uel minimum edulijs inijci, reliquo cibo aquæ aut olerum immixtū contingat, ne prætextu uanę uidelicet & uoluntariæ pietatis, uelut qui carnes recuset, edulia preciosiora ac meliora requirat, sed iusculo minimi frusti salsamenti, panis frustum citra animaduersionē madefaciens, cum omni gratiarum actione assumat. Nam minimum illud frustum, in tantam aquæ multitudinem, aut oleracei, si ita contingat, edulij copiam iniectum, non prædicat delicias, sed exactissima est reuera misera exercitatorum continentia. Oportet itaq; talia nō uitare sanctitatis exercitatorem. non enim à talibus abstinemus Iudaizantes, sed deliciarum satietatem fugientes.

Qui respicientem ad perfectionem, progressus nihil lædere potest. Cap. XXVI

Si uerò dicat pietatis exercitator se lædi progressibus aut peregrinationib. propter necessarios cōmunitatis usus fientes, & propterea progressum recuset, nondū obedientiæ sinceritatem intelligit, neq; nouit q hoc rectè factum per talem molliciē non per

ficitur. Respiciat itaq; exempla sanctorum, quomodo obedientiam præstiterunt, ad nullum quantumuis difficile præceptum, ne minimum quidē contradicentes aut reluctantes, & discat obedientiæ perfectionē. Si uerò quis etiam uere lædat, roget fraternitatem ut pro ipso deum orent. Sed & ipse petat deum cū spe pertinaci, ut fiat uas tum in omnibus spiritualibus rectè factis, tum in corporalibus circa bona opera ministerijs, efficax & utile. Et omnino is qui suscipit promptitudines eorum qui quærunt bonū, dabit potentiam & uires, quum ipse ad petendum inhortatus sit ac dixerit: Petite & dabitur uobis, pulsate & aperietur uobis. Et rursus alibi, Si cui uestrum deest sapientia, petat à deo danre omnibus simpliciter, & nō exprobante, & dabitur ipsi. Petat autem in fide nihil discriminans, & in omnibus summarim, in quibus mens labat circa perfectā obedientiam: aut quæ promptitudinē impediunt obtundens ac relidens. Hoc auxilio utentes deum placemus, & petamus dari nobis rectè factorū facilitatē, & ut configant carnes nostræ in more dei, & ut intenta ac minime uaga sit mens nostra, ita ut nullatenus carnalibus concupiscentijs ac uoluptatibus capiatur. In mente em̄ uaga ac sublesta mundanæ cōcupiscentiæ animæ innascētes, uarias inæqualitates in cogitationibus efficiunt, & pigros nos ad bona opera reddunt. Ne itaq; recusemus ut unusquisq; ad cōmunes & necessarios corporis usus proprium auxiliū afferat, sed rogemus deum ut auxiliandi uires sumamus. Nam si omnes ad priorum imitationē recusarint, quis explebit ea quæ sunt necessaria? & aliàs ab exemplo hoc discere expedit. Nam miles qui recens in ordinem militarem allectus est, nō eos qui in exercitu sunt ad proprium habitū transferre conatur, sed ipse ad ordinis instituta ac consuetudinē se adaptat. Conuenit itaq; etiam in spiritualē congregationē allectum, non illos ad suos mores adaptare uelle, sed proprios mores, ad formas ac consuetudines quæ in congregatione sunt assimilare. Psal. 118

Quòd non oportet priuatas occupationes habere exercitatorem. Cap. XXVII

Potestatem autem sui ne ad minimum quidem temporis momentū habeat pietatis exercitator, ut proprijs occupationib. immoretͬ. Neq; em̄ instrumentū citra artificē mo ueri poterit. Neq; membrum totius corporis ad breue saltem tēpus separari poterit aut moueri, præter uoluntatē interni artificis, & præfecti totius corporis. Neq; exercitator præter uoluntatē præfecti faciendi aut operandi quid locum habet. Si uero dicat propter corporis infirmitatē, inualidum esse ad præcepta, præfecto permittet probationē suæ firmitatis. & aliàs reputatione scripturæ facta, seipsum impellet ac cohortabitͬ, ad ea quæ mandata sunt explenda, quum audiet scripturam dicentem: Nondum usq; ad sanguinem restitistis decertantes cōtra peccatum. Et rursus alibi: Quapropter laxatas manus, & resoluta genua corrigite. Heb. 12

Quòd oportet præfectum paterna beneuolentia subditorum res ac negocia dispensare ac administrare. Cap. XXVIII

Sed & ipse præfectus, uelut pater legitimorum filiorum curam gerens, singulorum fratrum necessitatem uisitabit: & conuenientem curam ac medelam pro uiribus afferet: & quod reuera infirmum est membrum, siue animaliter, siue corporaliter, cū charitate, & decente patrem beneuolentia sustentabit.

Quòd non conuenit duorum aut trium fratrum societates in una exercitatoria congregatione esse. Cap. XXIX

Conuenit porrò fratres charitatem inter se mutuam habere, non tamē ita ut duo aut tres simul conuersantes, societates aliquas cōstituant. Non enim hoc charitas est, sed seditio, & diuisio, & maliciæ conuersantiū declaratio. Si enim tales cōmunitatē boni ordinis ac disciplinæ diligerent, cōmunem utiq; æqualem erga omnes dilectionem haberent. Si uero resecantes ac separantes seipsos, congregatio in congregatione fiunt: malum est talis amicitiæ cōuenticulum, & alia quædam præter cōmunem rem tales conciliat, nempe nouatio præter eam quæ obtinet stabilitatē. Cōuenit itaq; neq; tales societates in congregationibus cōcedere, neq; charitatis obseruationem ad societatē aliquam uenire, si frater maligne agere uelit, & cōmunis disciplinæ statutā adulterare. Verum usq; quo uniuersi in bono permanserint, uniuscuiusq; ad uniuersos societatē ac unionem esse. Si uero quis obtinenti statui aduersari uolens, fratrē simul attrahit, hunc

primum quidem à sano, uelut ratione ægrotantem in arcano admoneri oportet. Si uero non uelit priuatim curari, etiam alios fratres prudentiores ad ipsius curã assumi iuxta sacri euangelij doctrinam: Si autem non audierit te, assume tecũ adhuc unũ aut duos. Si uero neq; ipsis obediat, præfecto morbũ animæ ipsius notũ fieri. Si autem neq; præfectum sustinuerit, uelut ethnicum & publicanũ ipsum reputari, & uelut ouẽ peste correptam ab ouili arceri, ut ne etiam reliquis morbũ affricet. Si uero nullus fuerit qui prauo hoc exemplo lædatur, tunc solum ob ipsum & post relata, patientia locum habebit, propter spem correctionis. Verum patientia in eo ut non resecemus ipsum, nõ in eo ut non admoneamus ac castigemus per legitimas pœnas.

Mat. 18

Quòd nõ conuenit indumentorum aut calceamentorum electionem expetere exercitatorem pietatis. Cap. XXX

Cæterum ex indumentis ac calciamentis nõ electa expetere oportet, sed eligere uiliora, ut etiam hac parte humilitatem ostendamus, & non fucatorum & se amantium & fraterni amoris exortium opinionem auferamus. Qui enim primaria cupit, à charitate & humilitate separatus est.

Quòd oportet præfectum iuxta uirium corporis portionẽ, præcepta constituere, & de his qui uires suas occultant. Cap. XXXI

Præfectum porrò animaduertere oportet, ut ne maioribus mandatis q̃ pro corporis uiribus constitutis, infirmum ad contradictionem irritet. Sed uelut pater omnibus æqualiter beneuolus ac legitimus, uniuscuiusq; corporis uires inspiciat, & sic mandata imponat ac distribuat. Iudicium autem maximum habebunt hi qui præsentes corporis uires à deo datas negant, & contra præfectos impudenter se gerunt, & mãdatis nõ obediunt. Si enim præfecto periculum ingens & intolerabile affert, si occultet doctrinæ talentum, & non antea significet uenientem ob peccatum gladium: multo magis periculum afferet ei qui uires corporis à deo accepit ad communitatis utilitatem, si has abolet & occultat.

Quòd non oportet contristari fratres, dum debilioribus in corporis indulgentiam aliquid conceditur. Cap. XXXII

Minime uero cõuenit tristari fratres ac indignari, ubi præfectus imbecillioribus conuenientia demandarit ministeria, & indulgentia hos dignatus fuerit, necessitate sic exigente. Imò decet potentiores uelut membris debilioribus parcere indigentibus indulgentia, atq; hanc spiritualem charitatem explere. Neq; ẽm pes in corpore cõtra manum insurgit, aut hanc ad propriũ ministeriũ coegerit. Neq; manus uniuersa minimo digitulo propriæ actionis onus imponet. Verũ unũquodq; membrũ uim quam à natura sortitum est, hanc operaĩ sufferens debiliora. Hic ordo si in spirituali cõgregatione seruetur, demonstrabiĩ q; reuera sumus corpus Christi, & membra ex parte, coniunctionis harmoniam & unionem seditionis expertem inter nos semper conseruantes.

1. Cor. 12

Quòd non oportet præfectos exercitatoribus propriam congregationem deserentibus, libertatem tradere, aut ipsos ad uitæ societatem suscipere. Cap. XXXIII

Oportet aũt & spiritualiũ congregationũ præfectos, mutuam exercẽtes beneuolentiam, & mutuã assumentes curã, alterũ alterius studia non destruere, neq; simpliciter & sine experimento desciscentes fratres ab alijs suscipere. Hoc ẽm est perfecta cõfusio ac dissolutio, & spiritualis operis subuersio. Nã prudentiores fratres timore dei retẽti, constanter in bono perseuerãt. Segniores autẽ & pigriores, etiã ex pudore ad homines, & necessitate ex hominibus impendente, ad bonũ erudiuntur ac diriguntur. Si itaq; segnior uiderit sibi licere ut libere effugiat labores semel electæ congregationis, & trãsire ad aliam sedẽ, uiuereq; incautè ac incõtinenter, facile abrumpeĩ, & interitus ipsius reus erit qui ipsum prompte suscipit, & malũ hoc sæpe progrediẽs etiã eos qui recta uia procedunt, à recta ac iusta uia decedere facit: & interitus omnium in eum qui lapsibus occasionem dedit cumulabitur. Vt igitur hoc ne fiat, desertores fratres aut cõmonefaciamus aut reducamus eò unde exierũt. Aut nõ obediẽtes nobis uitemus & auersemur, & cõgressum ipsorũ recusemus, & ad hoc fratres omnes adhortemur. Quo ipsi illi per talem auersationẽ castigati reuertanĩ ad propriũ ouile, & à delecto pastore pascanĩ. Aut

si illi

illi in reprobatione spiritualis societatis perseuerarint, saltem reliqui conspecto eo quo
modo abominabiles facti sunt, per exemplum modesti fiant & fugiant imitationem, tur-
pitudinem effugientes. Quod autem non sint mei hi sermones, sed euidentes leges spi-
ritus, ipsius Pauli uerba apponā, per quæ intemperāter uiuentes castigauit, unà cum alijs
etiam ebrios & conuiciatores pœnis subijciens. Si enim quis frater fuerit scortator, aut 1. Cor. 5
conuiciator, aut ebrius, cum tali neq; cibum sumatis. Et rursus alibi, de nihil operantibus
sed curiose inquirētibus dixit: Hunc notate, & nolite cum ipso permisceri. Quod autem 2. Thes. 3
is qui spiritualia pacta diuellit, peiora audet quàm conuiciatores, & ebriosi, & qui in se-
gnicie uitam transigunt, omnibus sanè manifestum est. Quare cōsequenter ratio ipsa ad
hortatur nos, ut eos qui spiritualem boni ordinis disciplinam destruunt, à conuersatio-
ne eorum qui ipsam conseruant arceamus ac prohibeamus. Tunc autem solum irrepre-
hensibilem manere conuenit fratris separationem, quum ex iudicio præfecti ob aliquam
administrationem facta fuerit.

Quòd non oportet exercitatorē in cōgregatione degentem, priuatim aliquid rerum aut materiarum possidere. Cap. XXXIIII

CONuenit autem exercitatorem qui propositam societatem delegit, ab omni priua-
ta rerum materialium possessione liberum esse. Si enim non hoc facit, primum qui
dem exactam ac sinceram societatem per possessionis proprietatem corrumpit. Deinde
uero etiam incredulitatis magna signa contra seipsum producit, uelut diffidens deo,
quod in nomine ipsius congregatos non enutriet: & qui non audiuit Dauidem prophe
tam dicentem: Iunior fui, etenim consenui, & non uidi iustum derelictum, neque semen Psal. 36
ipsius quærens panes: aut spirituales intelligentiæ, aut sensibile quibus corpus nutri-
tur. Si enim ubi duo aut tres sunt in nomine Christi congregati, in medio ipsorum est,
multo magis ubi longe amplior ac frequentior est congregatio. Aut itaq; nihil necessa-
riorum deficiet præsente nobis Christo: Siquidē neq; Israelitis in deserto aliquid rerum
utilium defuit: Aut etiamsi defecerit, ad probationem nostri melius est nos indigere, &
esse cum Christo, quàm citra illius societatem omnibus mundi rebus ditescere. Sed &
talis possessio non hactenus detrimentum sistit, sed ulterius producit. Qui enim propri-
um quid habere studet, nihil aliud quàm separationem ac defectionem cogitat. Qui e-
nim ad hoc non respicit, quid nam possederit, gnarus quod per gratiam Christi, serui ip-
sius in omni rerum necessariarum ubertate semper degunt: Declarat igitur talis quòd re-
fectionem ac mortificationem propriæ animæ meditatur, & quòd propter paucos obo-
los propriam salutem amittit, & concedite mihi ut paulo audentius loquar, quòd secun-
dus quispiam Iudas fit, à furto initium faciens (furtum est enim priuata illa possessio) &
in proditionem desinens. Nam & ipse ueritatis doctrinam prodit, uelut ille dominum.
Quum enim regula uitæ habeat, neq; separari à congregatione, cum qua coniuncti su-
mus, neq; priuatam aliquam possessionem comparare, neq; omnino clanculariū aliquid
perpetrare, aut in detrimentū fratrū malum exemplum cōuersantibus exhibere: Deinde
quis contēpto timore dei, & statutis sancti spiritus, primū quidē defraudationē (Defrau-
datio enim est qualitercunq; & undecunq; collecta priuata possessio) deinde uero etiam
defectionem ac separationem meditatus est, quō non ueritatis doctrinam prodidit? &
secundus Iudas factus est, quum quantū possibile fuit, ueritatē prodiderit. Oportet itaq;
omni modo fugere, ne quicq; priuatim possideamus, præter ea quæ in cōmuni omnibus
suppeditantur: & nō hac parte solum mentem immaculatā seruare, sed etiam internū ho-
minem ab omnibus inquinamentis expurgare, partim à cogitationibus impuris ac pra-
uis, quæ internū spiritus habitaculū conspurcant: partim à dolo & simulatione, inuidiaq;
& contentione, quę charitatē radicitus euellunt, & deum ab horū anima fugant. Si enim
deus charitas est, qui charitatē non habet, diuina gratia priuatus est. In omni aūt humili-
tate & sanctificatione, ac promptitudine circa bona opera, unūquenq; animā suam con-
seruare oportet, & ad præsentia cogitationē concludere, ita ut cōsideret ne iuxta præsen
tem occasionē ab aliqua uoluntate dei aberret, & instantiā uitæ ac conuersationem dila-
niet. Talis enim animæ status ab omni supinitate nos liberabit, & in reuerentia ac firmo
studio omnia bona persequi faciet, ubi hoc præ omnibus in anima firmatū habuerimus,
quod deus bonus est, & omnium bonorū autor, mali aūt penitus nullius, etiamsi nos ad

correctionis utilitatem acriorem medelam gustauerimus. Nam quum medicus sit humanarum animarũ deus, ad naturã morborũ, medicamentorũ uim sufficientem temperat, expurgans grauissimã maliciã, ubi hoc opus fuerit. Huius itaq; rei palàm gnari gratias agamus semper, etiãsi uehementiorẽ medelam percipiamus, dum à negligentia expurgamur. At uero tentatiõnẽ ac experimentũ sufferre, ualde paucorũ & Abraamicorũ hominum est. Hæc igitur sunt quæ diuina gratia nostræ mentis humilitati ad exhortationem uestram qui cõmunem ac socialem uitam amplexi estis, suppeditauit. Qua uita uelut ratio & nostra mens perspexit, nulla splendidior, neq; iucundior ac gratiosior, neq; sublimior cõuersatio, inter homines reperiri poterit. Quandoquidẽ uero etiam his qui solitariam uitam degunt, exhortatiõne pro uiribus attulimus, unus aũt & idem utrisq; est scopus, nempe cõplacere Christo, & cognatæ sunt etiam horũ institutiões, etiam sermonem ad ipsos habitũ relegamus: fortassis enim etiam illinc aliquid utile ad hunc sermonẽ referetur, ad hanc uitam amplius illustrandam ac exornandam.

DIVI BASILII MAGNI, POENAE IN DELINQVENTES exercitatores pietatis statutæ, Iano Cornario medico physico interprete.

I. Si quis sanus corpore neglexerit orationes, aut ediscere psalmos, prætexens prætextus in peccatis, hic excõmunicetur, aut ieiunet hebdomada unam.

II. Si quis redarguatur ob errorem cum dilectione, & non susceperit reprehẽsionem cum omni reuerentia, rogans ac petens ueniam propter delicta: etiam ipse excommunicetur hebdomada unam.

III. Si quis conscius fuerit alicui in peccato, & non correxerit ipsum, aut redarguerit in pace cum charitate in Christo, sed cum tristitia ac molestia, uelut qui triumphum magis ducat de fratre, quàm qui curet autorem peccati: etiam ipse simul excommunicetur cum eo qui deprehensus est in peccato, ad hebdomadas duas: quia uelut hostis, non ut frater reprehendit.

IIII. Si quis dum pro uiribus à fratre mandata accipit, contumelia afficiat, aut contradicat, & non obediat cum omni in Christo gaudio, uelut certum faciens ipsum de uoluntate sua, similiter excommunicetur hebdomada unam.

V. Si quis inaniter garriat, aut facetijs ludat, non seruans cũ timore ac tremore doctrinam beati Pauli & euangeliorũ: etiam ipse excõmunicetur hebdomada unam.

VI. Si quis præter est & non, aliud iusiurandum iuret, etiam ipse hebdomada unam excommunicetur.

VII. Si quis conscius alicui fratri erroris, postea in medium progressio exprobrarit, uelut obiter glorians ac se ostentans: etiam ipse uelut incondolens & in alienis malis gaudens, hebdomada unam excommunicetur.

VIII. Si quis conscius fuerit alicui de peccato, & uidet ipsum indifferenter ferre, & nõ cum cordis contritione ac multis lachrymis placare deum, adhortet & admoneat ipsum ut pœnitentiã agat, & pœnitentiæ opera ostendat. Si uero his factis, negligens fuerit ille suæ salutis, talis excõmunicetur penitus à congregatione. Modicum enim fermentum totam massam fermentat, uelut sanctus ille dixit.

IX. Si quis progrediatur citra necessarias causas intẽpestiue circũiens, talis excõmunicetur, ut quiescant in domo pedes ipsius, uelut scriptum est.

X. Si quis temere irascat, & nõ euestigio cõsoletur fratrẽ quem cõtristauit, ut dimittat ipsi peccatũ, quod in ipsum peccauit, excõmunicetur hebdomada unam.

XI. Si quis iniuria affectus fuerit à fratre, & inhortatus à cõgregatione non remiserit peccatũ, recordatus eius qui dicit, Si quis aduersus aliquẽ habuerit querelã, quẽadmodum & Christus condonauit: & ipse similiter excõmunicetur hebdomada unam.

Pœnæ in regulares uirgines statutæ.

I. Quæ iurauit uulgare iusiurandum, excommunicetur hebdomadas duas.

II. Quæ maledixit alicui ex senioribus, cui res exercitatoriæ domus curandæ cõmissæ sunt, excommunicetur hebdomada unam.

III. Quæ detrahit sorori, dicens aliquid intentione ipsam calumniandi, excommunicetur hebdomada unam.

IIII. Quæ uulgarē aliquā contumeliā intulit, excōmunicetur hebdomada unam.

V. Quæ contra sororem absentem dicit intentione gubernandi, exceptis senioribus quæ rebus curandis præfectæ sunt, & quæ alia susurrans comperta fuerit, excommunicetur hebdomada unam.

VI. Quæ circa necessariam causam, intempestiuum colloquium proponens, inaniter garrit, excommunicetur hebdomada unam.

VII. Quæ facetias loquitur, aut risum indecorum mouet, excommunicetur hebdomada unam.

VIII. Quæ in opere ministerij existens, & necessariū usum habens, cum proxima colloquetur, aut clamore aut temerario sermone, excōmunicetur hebdomada unam.

IX. Quæ defendit eam quæ condemnata est ob errorem, ab his quibus administratio & cura rerum demandata est, simul excommunicetur cum illa quam defendit hebdomadas duas.

X. Quæ cum aliqua forinsecus accedente colloquetur, priusquam permissum ipsi fuerit ab ea cui cura demandata est, in omni bonæ disciplinæ potestate, separetur hebdomada unam.

XI. Quæ reperta fuerit murmurās ob angustiā rerum necessariarū, aut ob laborē operum, separetur siue excōmunicetur hebdomada unam.

XII. Quæ reluctatur præcepto præfectarum, excōmunicetur hebdomada unam.

XIII. Quæ contemptim non quieta uidelicet implet præceptum excommunicetur hebdomada unam.

XIIII. Quæ se effert ac iactat, semel atque iterum commonefacta, coram præfecto redarguatur.

XV. Quæ citra uoluntatem præfectarum curæ publicæ, ad matrem aut sororem abierit, excommunicetur hebdomada unam.

XVI. Quæ maligno oculi nutu proximæ molesta est, excōmunicetur hebd. unam.

XVII. Quæ post absolutam communionem cum aliqua externa muliere conuersatur, separetur hebdomadas duas.

XVIII. Quæ ab opere ad opus transit, citra iussionem earum quibus cura rerum demandata est, excommunicetur hebdomada unam.

XIX. Quæ pœnam reiecerit, aut contradixerit, aut murmurauerit, non agnoscens suam ipsius utilitatem in correctione, excommunicetur hebdomadas duas.

POENAE INCERTI AVTORIS ET INSCRIPTIONE CARENTES, inter Basilij scripta repertæ.

I. Si quis egrediatur de monasterio, non accepta benedictione, aut non dimissus ab Archimandrita, hoc est patre & præfecto monasterij, sit excommunicatus.

II. Si quis possidet aliquid in monasterio, aut extra monasteriū, sit excōmunicatus.

III. Si quis priuatim agit cum aliquo, de recedendo à monasterio, ob aliud quoddam malum, sit excommunicatus.

IIII. Si quis ex cubiculorū præfectis inueniat aliquē turbas facientē aut colloquentem in cubiculo, & non ejicit ipsum extra cœtum, ipse careat benedictione.

V. Si quis careat benedictione castigationis gratia, & ex contēptu se non excusarit, & acceperit benedictionem, excommunicetur.

VI. Si quis apponit in mensa aut sibijpsi aut alteri, si non permissum fuerit ipsi ab Archimandrita, careat benedictione.

VII. Si quis absq; capitis uelamine opus faciat in quocūq; loco, careat benedictione.

VIII. Si quis cum externis aut proprijs accedentibus conuersatur, non permissus ab Archimandrita, exceptis ad hoc designatis, careat benedictione.

IX. Si quis tulerit aliquid à fratre, & occultauerit, careat benedictione.

X. Si quis nō acceperit benedictionē, & comedit citra castigationē, excōmunicetur.

XI. Si quis non acceperit benedictionē, ad ordinē ministerij sui, careat benedictione. Si uero necessitatis gratia id intermisit, se excuset.

XII. Si

XII. Si quis inueniatur noctu priuatim cum aliquo agens, aut locũ ubi dormit mutãs præter uoluntatem ad hoc designatorum, excommunicetur.

XIII. Si quis immittat seipsum ad aliud opus, nõ permissus, careat benedictione.

XIIII. Si quis permutet aliquid cum aliquo, aut quid largiatur, præter uoluntatẽ Archimandritæ, careat benedictione.

XV. Si quis uesperi post pater noster, inueniatur colloquens, excommunicetur.

XVI. Si quis ex sanis extra oratorium dormit, sit excommunicatus.

XVII. Si quis in mensa comedens nugatur, suscitetur ut exurgat ad orationem.

XVIII. Si quis caruerit benedictione, & contristatus castigantem rursus castigauerit, aut contradicens nõ susceperit, excõmunicetur. Si uero immerito se castigari dixerit, notam faciat causam Archimandritæ, & iuxta Pauli decretum sustineat.

XIX. Si quis habet aduersus aliquem offensam, eamq́ contẽnens nõ recõciliatur ante ministeriũ, aut dicit causam Archimãdritæ aut cubiculorũ præfecto, excõmunicatur.

XX. Si quis in die oblationis impedierit seipsum à cõmunione, præter uoluntatẽ Archimandritæ, careat benedictione.

XXI. Si quis è scripturis contentiose disputat, careat benedictione. Si uero cõmonitus perseueret, uelut inobediens excommunicetur.

XXII. Si quis lauat aut alterius aut suam uestem, præter uoluntatem Archimandritæ, careat benedictione.

XXIII. Si quis absit à mensis non dicta causa, maneat ieiunus.

XXIIII. Si quis aliquid perdiderit, idq́ non inuentum, non ad Archimandritam detulerit, careat benedictione.

XXV. Si duo reperti fuerint simul inter se conuersantes, & cõmoniti non secesserint, sint excommunicati donec corrigantur.

XXVI. Si quis uesperi non accesserit ad pater noster, absq́ aliqua causa, sistatur in orationem donec omnes dormierint.

XXVII. Si quis in tempore cõmunionis, offensam habens aduersus fratrem non dederit ipsi pacem, sit excommunicatus.

XXVIII. Si quis remouet fratrem suũ ab ordine ministerij, exceptis his quibus publica cura demandata est, careat benedictione.

XXIX. Si quis nouerit fratrem clàm secedere de monasterio uolentem, & non significauerit Archimandritæ, aut præfectis, excommunicetur.

XXX. Si quis surgit de mensa, præter uoluntatem Archimandritæ, sistatur in orationem usq́ ad tempus lucernarum.

XXXI. Si quis post cõmunionẽ egreditur de ministerio, quousq́ oẽs acceperint benedictionem, extra humanam necessitatẽ, solus per seipsum cibum sumat.

XXXII. Si quis facit aliquem benedictione carere importunè, ipse careat benedict.

XXXIII. Si quis inuentus fuerit loquens in cellas, exceptis his qui inhabitant ipsas, aut his qui quietem ac silentium imperant, careat benedictione.

XXXIIII. Si quis facetias loquatur, aut inaniter garriat, careat benedictione.

XXXV. Si quis inuẽtus fuerit detrahens aliquibus, aut aliquos detrahẽtes audiẽs, & nõ increpans ipsos, aut indicans Archimandritæ, unà cum ipsis excommunicetur.

XXXVI. Si quis repertus fuerit in horto loquẽs cum aliquo, aut cũ aliquo psallens, aut dormiens, exceptis operantibus, & qui ad ipsos designati sunt hortos, careat benedictione.

XXXVII. Si quis egressus fuerit ad ostiarium siue ianitorem, si nõ permissum fuerit ipsi à designatis præfectis, careat benedictione. Si uero egressus fuerit ad munitionis prospectum, excommunicetur.

XXXVIII. Si quis dederit foras aliquid aut acceperit, præter uoluntatẽ Archimandritæ, excommunicetur.

XXXIX. Si quis cum accedentibus peregrinis cõgressus colloquatur, præterq́ quò det pacem, exceptis ad hoc designatis, careat benedictione.

XL. Si quis molestus est Archimandritæ, prætextu diurnæ operæ, excepto cellario aut hebdomadis præfecto, careat benedictione. Quo uniuscuiusq́ diurnæ operæ præfectus

ctus ipse hebdomadis ac procurator, de omni necessitate diligẽtem curam gerant, ut ne in iudicium negligentiæ incidant.

XLI. Si quis importunè uenit in culinam, aut in cellarium, exceptis designatis, aut his qui disciplinæ boni ordinis curam gerunt, careat benedictione.

XLII. Si quis expergefactus ab aliquo in tempore ministerij, aut lectionis, ægre ferat, excommunicetur.

XLIII. Si quis superfluè post uisitationem matutinam ingreditur in ægrotorum refectorium, exceptis his qui silentium imperant, & rerum curam sibi demandatam habent, careat benedictione.

XLIIII. Si quis præter uoluntatem curatoris ægrotorum, ingressus in Nosocomium, ubi ægri curantur, illic requiescit, careat benedictione. Si uero affligitur aut ægrotat, indicet id prius curatori.

XLV. Si quis male habentium mutat locum ubi dormit, præter uoluntatem curatoris, excommunicetur.

XLVI. Si quis ex designatis ad seruiendum in Nosocomio, apponit aliquid fatri, præter uoluntatem curatoris, careat benedictione.

XLVII. Si quis ex ægrotãtibus inuẽtus fuerit cõparans aliquid aut mutãs, præter uoluntatẽ curatoris, aut alicuius ex designatis ad ministeriũ, careat benedictione.

XLVIII. Si quis inuentus fuerit scribens aut suscipiens literas, excepto Archimandrita, sit excommunicatus.

XLIX. Si quis mittit alicui benedictionem, aut accipit aliquid alicunde, excepto Archimandrita, careat benedictione.

FINIS TERTII TOMI OPERUM DIVI BASILII Magni, Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopi, Iano Cornario medico physico interprete.

DIVI BASILII MAGNI
CAESAREAE CAPPADOCIAE AR-CHIEPISCOPI, OPERVM TOMVS QVARTVS,

Continens epistolas eius, itemq; Gregorij theologi quæ extant omnes: quibus etiam alia quædam ad finem adiecta sunt.

Iano Cornario medico physico interprete.

INDEX QVARTI TOMI

Epistolæ diui Basilij, & Gregorij theologi.

HIS ACCESSERVNT,

Epistola diui Basilij ad Chilonem discipulum suum.
Admonitio ad adolescentes monasticæ uitæ deditos.
Epistola ad monachum elapsum.
Epistola alia ad alium monachum elapsum.
Epistola ad uirginem elapsam.
Oratio aduersus eos qui calumniantur nos, quòd tres deos dicimus.

EPISTOLAE SANCTORUM PATRUM NORTRORUM, DIVI BASILII MAGNI & Gregorij theologi, Iano Cornario medico physico interprete.

BASILIUS MAGNUS GREGORIO THEOLOGO, EPISTOLA I.

AGNOVI epistolam tuam, quemadmodum hi qui amicorum liberos, ex apparente ipsis similitudine ad parentes cognoscunt. Nam loci structuram non magnum quid esse dicere, ad inducendam animo tuo appetentiam, quo nobiscum uiuas, priusquam de modo ac uitæ ratione addiscas, reuera tua animiq; tui sententia est, qui omnia in hac uita pro nihilo ducit, ad comparationẽ eius quæ nobis in promissionibus reposita est beatitudinis. Ego uero quæ ipse in hac extremitate noctu ac interdiu facio, scribere erubesco. Reliqui equidem urbis conuersationes, uelut infinitorum malorum occasiones, meipsum uero nondum relinquere potui. Verum similis sum his qui præ inexperientia nauigandi è mari discedunt ac nauseant, quiq; magnitudinem nauigij grauiter ferunt, tanquã multam commotionem exhibentem, & inde in lembum aut paruam nauiculam trãseuntes, ubiq; nauseant ac desperant. Simul enim cum ipsis transit molestiæ impatientia ac bilis. Ad hunc igitur modum & res nostræ se habent: domesticas enim affectiones simul circumferentes, ubiq; in similibus turbationibus sumus. Quare nullam adeo magnam utilitatem ex hac solitudine cepimus: quæ tamen facere oportebat, & unde contingit nobis inhærere uestigijs eius qui ad salutẽ nobis præiuit, (Si quis enim inquit, uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me) hæc sunt. Conuenit conari ut mentem in quiete habeamus. Quemadmodum enim oculum assidue circumactum, & nunc in obliqua circumlatum, nunc sursum ac deorsum frequẽter transuersum, impossibile est euidenter uidere, sed uisum applicari oportet rei obiectæ, si certam ipsius inspectionem facere debeat: Sic & hominis mẽtem ab infinitis mundi curis distractam, impossibile est euidenter ueritati intentam esse. Verum eum qui nondũ uinculis nuptiarum coniugatus est, rabiosæ concupiscentiæ, & impetus qui ægrè contineri possunt, & amores quidam infeliciter torquẽtes perturbant, Eum uero qui coniugio occupatus est, alius curarum tumultus excipit: si liberis careat, liberorum concupiscentia: si liberos acquirat, de educãdis sollicitudo, uxoris custodia, domus cura, seruorum ac familiæ gubernatio. commerciorum detrimenta, contentiones cum uicinis, litium in foro iudiciali conflictus, negociationis pericula, agriculturæ labores. Omnis dies propriam suo accessu tenebrositatem animæ affert, & noctes diurnas curas excipientes, in ijsdem imaginationibus mentem fallunt. Horum unica fuga est, separatio à toto mundo. Verum secessus à mundo, nõ est corporaliter extra ipsum esse, sed animam à consensu ad corpus auellere, & esse extorrem, sine domo, sine re priuata, sine amicorum sodalitate, inopem, uitę negligentem, à negocijs alienum, ab omnibus uitæ commercijs separatum, humanarũ doctrinarum indoctum, paratum ad suscipiendas in corde formas, quæ ex diuina doctrina imprimuntur. Præparatio autem cordis est, dediscere doctrinas quæ ex praua cõsuetudine ipsum præoccuparunt. Neq; enim in cera scribere possibile est, insitis prius characterib. non deletis. Neq; animæ diuina dogmata apponi, anticipationibus ipsius ex consuetudine non prius exemptis. Ad hoc sane maximam utilitatem nobis solitudo exhibet, & affectiones nostras sopiens, & rationi ocium præbens, ut ipsas penitus ex animo exscindat. Quemadmodum enim serpentium genera facile uinci possunt ubi sunt perfrigerata: Sic cupiditates & iræ & timores ac tristitiæ, uenenum iactantia animæ reptilia, per quietem sopita, & assidua irritatione non efferata, per uim rationis facilius superari posunt. Sit igitur locus talis qualis est etiam noster, ab hominum commercio liber, ut ne ab ullo extrinseco exercitationis continuitas dirimatur. Exercitatio autem pietatis, animam diuinis cogitationibus alit. Quid igitur beatius quàm angelorum tripudium in terra imitari? statim

 quidem

quidem ubi dies exordium sumit ad preces procedendo, & hymnis ac cantilenis conditorem honorando. Deinde sole pure illucescente ad opera cōuerti, ita ut ubiq; preces simul adsint, & operas per hymnos uelut per salem, cōdiamus: hilarem enim ac iucundū animæ statum hymnorū consolationes largiuntur. Quies igitur principium est purgationis ac expiationis animæ, quum neq; lingua res humanas loquatur, neq; oculi pulchritudinem symmetriamq; ac congruentiam corporum circumspectent, neq; auditus animæ firmitatem exoluat, per auditum cantilenarum ad uoluptatem factarum, aut uerborum hominum festiuorū ac ridiculorum, quibus maxime animi firmitas exolui solet. Etenim mens ad externa non dispersa, neq; à sensibus in mundum diffusa, redit ad seipsam, per seipsam uero ad dei notionem ascendit, & dum illa pulchritudine circumlustratur ac illustratur, etiam ipsius naturæ obliuionem capit, neq; ad alimentorum curam, neq; ad amictus sollicitudinem, animam detrahens. Sed ab omnibus terrenis curis ocium agens, omne suum studium ad æternorum bonorum adeptionem transfert, quomodo tēperantiam ac fortitudinem perpetret, quomodo iustitiam & prudentiam, & reliquas uirtutes, quæ generalibus his subdiuiduntur, & uiro bono singula in uita decenter transigenda subijciunt. Maxima autem uia ad officij decentis inuentionem, est meditatio ac studium scripturarū diuinitus inspiratarū. In his enim & unctionū præcepta inueniūtur, & beatorum uirorū uitæ literis traditæ, uelut imagines quędam uiuæ diuinæ reipub. ad bonorum operum imitationem propositæ sunt. Itaq; in quacunq; re se unusquisq; indigum esse senserit, si in illis conuersetur, uelut ex communi medicamentaria officina, medicamentum ægritudini commodum reperit. Et qui quidem temperantiæ amator est, historiam de Ioseph assidue reuoluit, & ab ipso temperantiæ actiones edocetur, quum reperiat ipsum non solum cōtinenter se habere ad uoluptates, sed etiam habitualiter ad uirtutem dispositum. Fortitudinem uero discit à Iob, qui non solum quum uita ipsi in contrarium mutata esset, pauperq; ex diuite, & orbus ex pulchros liberos habente, in uno temporis momento factus esset, idem permansit, inuictam ubiq; animi cōstantiā conseruans, sed neq; amicis ad consolandum ipsum uenientibus, ipsiq; insultantibus, & dolorem exacerbantibus, exasperatus est. Rursum si quis cōsideret quomodo mitis in eadem re & simul magnanimus fiat, ut animi quidem indignatione aduersus peccatum utatur, lenitate uero erga homines, inuenit Dauid generosum quidē in uirilibus belli factis: mitem uero & immobilem in hostibus retaliandis. Talis erat & Moses magno quidem animo contra eos qui in deum delinquunt exurgens, leni uero animo calumnias contra se sustinens. Et ubiq; uelut pictores quum imaginē de imagine pingunt, frequenter ad exemplar respicientes, lineamentū inde ad suum opificium transferre studio habent, Sic oportet eum qui studio habet seipsum omnibus uirtutis partibus perfectum efficere, ad sanctorū uitas, uelut statuas mobiles & actuosas respicere, & illorū bona per imitationē sua facere. Preces rursus lectionibus succedentes, fortiorē & uigentiorē animā desiderio ad deum cōmotam suscipiunt. Bona aūt est precatio, quæ euidentē dei notionem animo inducit, & hoc est dei inhabitatio, nimirum deum per memoriā sibijpsi insidentē habere. Sic efficimur templum dei, quum non curis terrenis memoriæ continuitas dirimatur, neq; inopinatis affectionibus mens turbetur, sed amans deum omnibus relictis ad deum secedat, expellens prouocantes nos ad intēperantiam affectiones, & in studijs ad uirtutem ducētibus conuersetur. Et primū quidē omniū studiosum esse cōuenit, ut ne circa sermonis usum rudes simus, sed & citra contentionē interrogemus, & citra ambitionē respondeamus, nō interpellato eius sermone qui nobiscū disputat, ubi utile quid dixerit. Neq; uero nos ea cupiditas incessat ut nostrū sermonē cum ostentatione interseramus, sed modum definitum tum dicendi, tū audiendi habeamus. Discendum est aūt citra pudorē, & docendum citra inuidiam. Et si quid ab altero edocti simus, idipsum nō occultandū est, uelut improbæ mulieres spurios partus subijciunt, sed dicti parens cū gratitudine prædicetur. Vocis porrò tonus medius præferendus est, ut neq; præ paruitate auditum diffugiamus, neq; distentionis magnitudine onerosi simus. Id uero quod dicendum est prius nobiscū expendamus, atq; ita sermonē proferamus. Cæterum in colloquijs ac congressibus cōpellatu facilem esse cōuenit, in cōcionibus dulcē, non ut per urbanitatē dulcedinē uenemur, sed per beniuolam cohortationē blandi simus, ubiq; asperitate etiamsi obiurgare oporteat repulsa

repulsa. Vbi enim teipsum per humilitatem præoccupaueris, ita curatione opus habenti toleratu facilis eris. Sæpe uero etiam utilis est nobis castigationis prophetæ modus, qui Dauid peccanti non à seipso induxit condemnationis modum, sed personę submissione usus, ipsum suijpsius peccati iudicem constituit, ut ipse contra seipsum sententia lata non amplius haberet cur increpanti indignaretur. Sequitur autem ad humilem ac deiectum animum, uisus tristis & ad terram pronus, habitus neglectus, coma squalida, uestis sordida, ut ea quæ lugentes de industria faciunt, in nobis sponte appareant, tunica per cingulum ad corpus adstricta. Cinctura tamē neq; supra ilia sit, muliebre enim id est: neq; laxa, ut diffluat tunica, hoc enim stultorū existit. Et incessus ipse neq; segnis sit, ut animę exolutionem declaret, neq; rursus uehemens ac insolens & concitatus, ut temerarios ipsius impetus ostendat. Scopus uestitus unus sit, ut tegumentum carnis sit aduersus hyemem & æstatem sufficiens. At uero neq; in colore floriditatem persequi oportet, neq; in structura tenuitatē ac molliciem: nam in uestitu colorum pulchritudinem spectare, simile est muliebri ornatui, cuius illæ studiosæ sunt, alieno flore genas ac capillos suos tingentes. Sed eam crassitudinem tunica habere debet, ut non opus sit ipsi socio ad fouendū ea indutum. Calceus uilis quidem sit pretij, uerum qui usum sui citra defectum suppleat. Et in summa, quēadmodū in indumentis pręire conuenit usus necessitatē: sic in uictu panis necessitatem explebit, & aqua medebitur siti hominis sani, & quęcunq; ex seminibus obsonia, robur corpori ad necessarios usus conseruare possunt. In edendo aūt non est rabiosa gulositas detegenda, sed ubiq; stabilitas & mansuetudo ac cōtinentia circa uoluptates conseruanda: & neq; tunc animus à meditatione de deo ociosus habendus est, sed ipsorum eduliorum naturam, & corporis ea suscipiētis structuram, occasionē facere oportet glorificationis dei: quō uariæ ciborum species proprietati corporū cōuenietes ab eo qui omnia gubernat excogitatæ sint. Preces ante cibum fiant pro dignitate donorum ac largitionum dei, tum eorū quæ nunc dat, tum eorum quæ ad futurum recondidit. Preces etiam post cibum, gratiarū actionem pro datis habentes, & petitionē promissorum. Hora una sit ad capiendum cibum destinata, eademq; per circuitū reuertens, ut ex uiginti quatuor horis diei ac noctis, uix hæc sit quæ in corpus insumatur: reliquas in mentis operationibus pietatis exercitator cōsumere debet. Somni leues sint & qui facile excludātur, naturaliter ad diętę ac uictus moderationē consequentes, qui de industria per sollicitudines de magnis rebus dirimantur. Nam graui sopore detentū esse, ita ut solutis mēbris, ocium absurdis imaginationibus exhibeat, in quotidiana morte sic dormientes cōstituit. Verum quod alijs est tēpus matutinū, hoc exercitatorib. pietatis sit mediū noctis, quum nocturna quies maxime ocium animę largiatur, & neq; oculi neq; aures, noxias auscultationes aut spectacula in cor demittant, sed mens sola per se cū deo uersetur, & per memoriam delictorū seipsam corrigat, sibiq; terminos ad declinandū malum præstituat, & auxilium à deo ad perficienda ea quæ studio habet imploret.

Basilius Gregorio theologo. Epist. 11

NVnquam ignoraui quādo ad prudentiā tuam scripsi, ꝙ omnis uox theologica minor est intelligentia ac cogitatione dicētis, minor item desiderio inquirentis, propterea ꝙ oratio debilius quodāmodo exequi solet mente concepta. Si igitur debilis est nostra intelligētia, inferior aūt adhuc hac, lingua ipsa, quid oportebat expectare nostram in dictis sententiā, & non orationis paupertatē uitio uerti: nō tamen propterea possibile erat mihi silentio præterire ipsum quæsitū. Periculū eñ consequens est, ut suspecti simus proditionis, in hoc quod non prompte responsiones de deo reddimus, his qui diligunt dñm. Illa quidem igitur siue sufficiēter habere uidenť, siue exactiore quodā additamētō indigent, proprio tēpore ad correctionē opus habēt. Verum in præsens adhortamur te, uelut etiā iam inhortati sumus, ut teipso toto ad ueritatis patrociniū utaris, & tu motibus menti tuæ à deo insitis, ad boni constitutionē contentus sis, & à nobis nihil amplius inquiras, qui minores ꝙ plerīq; suspicanť existentes, nostra debilitate magis lædimus uerbum, ꝙ quòd robur aliquod per patrocinium nostrum ueritati addamus.

Basilius Gregorio theologo.

LIteræ uenerunt mihi à te, exacte tuæ, non adeo propter manus characterē, quantum ob epistolæ proprietatem: pauca enim erant uerba multam sententiam exhibentia.

Ad quas statim quidem non respondebamus, propterea quòd ipsi quidem peregrinabamur, qui uero ipsas attulerat, data uni ex familiaribus nostris epistola abierat. Verũ nunc per Petrum alloquimur te, simul compellationis debitum persoluentes, simulq; secundarum literarum occasionem exhibentes. Omnino autem nullus labor est epistolæ Laconicæ, quales sunt quæ à te semper ad nos perueniunt.

Basilius Gregorio theologo. Epist. III

QVis dabit mihi alas ueluti columbæ? aut quõ senecta mea renouari poterit? ut ad uestram dilectionem transire queam, & desiderium quod ob uos habeo reficere, & molestias animi narrare, & per uos aliquam tribulationum consolationem inuenire. Ob dormitionẽ enim beati Eusebij episcopi, non paruus timor nos occupauit, ne quando hi qui aliquando ecclesiæ Metropolis nostræ insidiãtur, & ipsam hæreticis zizanijs complere uolunt, occasionem adepti, pietatem multo labore in animis hominum conseminatam, prauis suis doctrinis eradicent, & huius quoq; unitatẽ exscindant, quod ipsum etiam in multis ecclesiis fecerunt. Quandoquidẽ uero etiam literæ ad nos peruenerunt sortis & electionis, adhortantes ut nihil in tali occasione negligenter agatur, circũcirca negocio expenso, uestræ dilectionis memor sui, & rectẽ fidei ac feruoris, quem semper pro ecclesiis dei habetis. Atq; ea gratia dimisi dilectum Eustachium in ministerio cõsortem, ut exhorteẽ uestrã grauitatẽ exoretq;, ut omnib. pro ecclesiis susceptis laboribus, etiam præsentẽ addatis, & senectã meã uestro cõgressu ac colloquio reficiatis, & rectæ ecclesię celebrẽ pietatẽ disponatis, ita ut detis ipsi nobiscũ (si modo digni facti fuerimus uobiscum bonũ opus adiuuare) pastorẽ iuxta uoluntatẽ dñi qui populũ ipsius dirigere possit. Habemus quidẽ ob oculos uirũ, quẽ neq; ipsi ignoratis: quẽ si adipisci digni facti fuerimus, scio q; magnã fiduciã ad deum acquiremus, & apud populũ qui nos inuocauit maximum beneficiũ deponemus. Verum adhortor & rursus & sæpe, ut omni cunctatione dilata, nos accedatis & hyemis difficultates anteuertatis.

Basilius Eusebio episcopo Samosatensium. Epist. IIII

QVomodo facere possim in præsenti rerum statu? & quũ continere me non possim, quõ dignam aliquã rebus orationẽ reperiã, ut nõ suspirio similis sit uox nostra, sed lamentationi grauitatem mali sufficienter declaranti? Perit nobis etiam Tarsus, & non hoc solum graue est, etiamsi intolerabile existat. Nam eo adhuc grauius est, urbẽ tãtam, tali felicitate præditã ut Isauros & Cilices Cappadocesq; ac Syros per seipsam coniungat, unius aut duorum hominũ uecordia, stragis accessionẽ factam esse, dum nos cuncta mur & consultamus, & inter nos mutuo respectu facto deliberamus. Optimũ igitur fuerit iuxta medicorũ solertiam (Est aũt larga omnino mihi talium exemplorũ, ob morborũ familiaritatẽ, ubertas) qui ubi doloris magnitudo superexcesserit, ægrotanti stuporem ad percipiendos dolores excogitant, etiam nostris ipsorum animis malorum stupiditatẽ comprecari, ut ne intolerabilibus doloribus cõprimantur. Veruntamen etiamsi reuera misere afflicti sumus, unica consolatione usi sumus, ad tuam nimirũ mansuetudinẽ respiciendo, & ex cogitatione de te ac tui memoria, animæ tristitiam mitigando. Quẽadmodum enĩ oculis, si quãdo intente splendida inspexerint, ad cęruleos ac herbidos colores reuersio refocillationẽ quandã affert: sic & animis nostris uelut lenis quidã contactus dolorem eximens, est memoria tuæ mansuetudinis ac concinnitatis, & præsertim quũ cogitemus quod totũ quantũ in te fuit perfecisti. Ex quibus abunde etiam nobis demonstrasti, si modo candide res ipsas iudicare uolumus, q; nihil ex tua culpa perijt: & q; magnã tibijpsi mercedẽ à deo pro prõptitudine ad bona ac honesta acquisiuisti. Porrò rogamus ut dñs te nobis & ecclesiis suis donet, in uitæ utilitatẽ & animarũ nostrarũ correctionẽ, & dignetur nos rursus utili tuo congressu ac colloquio.

Basilius Eusebio episcopo Samosatensium. Epist. V

QVando per gratiam dei, & precũ tuarum auxiliũ, paululum ex infirmitate conualescere mihi uisus sum, & uires meas recolligebã: tũc sanè hyems successit: domi nos concludens, & in regione manere cogens. Quamuis enim multo leuior solito fuerit, at certe satis magnum mihi impedimentũ fuit, quod non solum non uiam per meipsum ingredi poteram, sed ne paululum quidem ex domo prospicere. Est aũt neq; hoc mihi paruum solatium, quod dignus iudicor qui per literas cum pietate tua cõuerser, & quod in

retributionum ac responsionis spe iam ante requiescã. Si uerò etiam tempus oportunũ permiserit, & uitæ tempus me nõ defecerit, & fames nobis uiam non imperuiam reddiderit, fortassis precum ac orationum tuarum desiderium consequemur, & ubi te intra ædes deprehenderimus, per multũ ocium magnis sapiẽtiæ tuæ thesauris exsatiabimur.

Basilius Eusebio episcopo Samosatensium. Epist. VI

SI omnes ex ordine causas scriberem, à quibus usq; in præsens tempus retentus sum, & hoc ualde ad pietatem tuam accedere gestiens, infinitam historiæ longitudinem perficere possem. Morborũ quidẽ uicissitudinẽ, & hyemis sæuitiã, & negotiorũ occupationes dicere relinquo, quũ nota sint & iam ante perfectioni tuæ manifestata. Nunc uero etiã matrẽ, quam solã uitæ solatiũ habebã, præ peccatis meis amisi. Et ne derideas me uelut qui hac ætate orbitatẽ lugeam. Verũ ignosce mihi animæ separationẽ impatienter ferenti, cui nihil comparandũ in his quæ reliqua sunt uideo. Rursus igitur reuersi sunt morbi, & rursus in lecto decumbo, exiguis admodum uiribus fluctuans, & tantũ non singulis horis necessariũ uitæ finẽ expectans. At uerò Ecclesiæ ferme consimiliter cũ corpore meo affectæ sunt, bona quidẽ spe nulla apparente, rebus uerò semper in peius diffluentib. Interim autẽ Neocæsarea & Ancyra successores eorũ qui abierunt habere uisæ sunt, & hucusq; conquiescunt. At neq; nobis insidiantes, usq; in præsens permissi sunt facere aliquid iracundia & amarulentia dignũ, atq; huius rei causam tuis pro ecclesiis deprecationib. palàm acceptã ferimus. Quare pro ecclesijs orare, & Deum placare ne delasseris. Et dignos factos ministrare ac inseruire sanctitati tuæ frequenter alloquere.

Basilius Eusebio episcopo Samosatensium. Epist. VII

QValem animum me habuisse putas, quũ pietatis tuæ epistolam accepi? Nam quũ ad affectum in ipsis literis respiciebam, statim rectà ad Syros auolare gestiebam: quum uero ad corporis infirmitatẽ, à qua illigatus decumbebã, non solũ nõ uolare, sed ne conuertere quidẽ in lecto me posse sentiebam. Quinquagesimũ enim hunc diem in ægritudine agebã, in quo ad me uenit dilectus & optimus frater noster ac comminister Elpidius, multum quidem febre consumptus, quæ ob penuriã nutriẽtis ipsam materiæ, aridæ huic carni, uelut thriallidi ustæ & ad lucernarum funiculos aptatæ, circumuoluta, tabificam & longam ægritudinẽ induxit. Deinde uerò uetus plaga mea insuper accedens, exclusit me à cibis, fugauit somnum ab oculis, & in uitæ ac mortis confinijs me detinuit, tantum uiuere permittens, quãtum molestias ex ipsa percipiebã. Quare & aquis usus sum sponte naturæ calidis, & aliquas à medicis curationes suscepi. Omnia tamẽ superauit ingens hoc malum, quod consuetudine præsente alius fortassis ferre potuisset, ex improuiso uero allapsum, nullus adeò adamantinus est, ut sufferre possit: à quo multo tempore uexatus, nunquam sic tristitia afflictus sum quantũ nunc, impeditus ab ipso à ueræ dilectionis tuæ congressu. Quali eñ priuatus sum animi uoluptate noui etiã ego, quamuis summo digito dulcissimi mellis ecclesiæ uestræ anno præterito fructũ perceperimus. Ego uerò etiam aliorũ necessariorum negotiorũ gratia opus habebam ut te conuenirem, & ut multa cõmunicarem, & multa discerem. Neq; enim hic ueram dilectionem consequi datur. Quum autem quis etiam ualde diligentem inuenerit, non est qui similiter perfectæ prudentiæ ac experientiæ tuæ, quã ex multis circa ecclesias laboribus collegisti, sententiã nobis ac cõsiliũ de propositis dare possit. Et reliqua quidẽ scribere nõ expediebat, quæ uerò efferre tutũ est, hæc sunt. Senior Euagrius filius Pampiani Antiochensis, qui aliquãdo ad occidentem cum beato Eusebio profectus est, redijt nunc ex Roma, exigens à nobis epistolam, ea quæ ab illis scripta sunt habentem ad uerbum. Reportauit autem nobis retrò ea quæ à nobis scripta sunt, uelut nõ placentia accuratioribus ex his qui isthic degunt: & legationem quandam per uiros fide dignos mitti petebat, quo ad facilem habeant uiri illi occasionem nostræ uisitationis. Sebasteni nobiscum sentientes, Eustathij putri malarum opinionum ulcere denudato, expetunt quandam à nobis ecclesiasticam curam. Iconium ciuitas est Pisidiæ, olim post maximam prima: nunc uerò etiam ipsa præsidet parti, quæ ex multis particulis collecta, propriæ prouinciæ gubernationem suscepit. Hæc uocat etiam nos ad uisitationem ut ipsi Episcopum demus. Mortuus est enim Faustinus. An igitur non oporteat cunctari & segnem esse in electionibus extra terminos faciendis, & qualem nam oporteat

dare Sebastenis responsionem, & quomodo erga Euagrij sententias affici conueniat,
opus erat mihi discere, ita ut ipse per meipsum præstantiam tuam conuenirem, quibus
omnibus priuatus sum propter præsentem infirmitatem. Si quidem igitur adipisci pote
ris aliquem qui citò ad nos perueniat, dignare de omnibus responsiones mihi remitte-
re: sin minus, precare ut mihi in mentem ueniat, quod placitũ sit domino. Porrò in con-
cilio memoriam nostri fieri iubeas, & tu ipse quoq; ora pro nobis, simulq; populũ assu-
me, quo reliquos dies aut horas cohabitationis nostræ, digni fiamus seruire, prout be-
neplacitum est domino.

Basilius Eusebio Episcopo Samosat. Epist. VII

OStendit etiam in nobis dominus, quod nõ derelinquit sanctos suos, quũ magna
& potenti manu sua uitam sanctitatis tuæ protexit. Fermè eñ consimile hoc duci
Ioan. 1 mus ei quod in uentre ceti illæsus permansit sanctus, & quod in uehementi flamma in-
columes uiuere potuerunt timentes dominum, quando sanè etiam tuam pietatem, un-
Dan. 6 diquaq; circum uos ut audio bello diffuso, incolumem conseruauit, & conseruet etiã ro
gamus, deinceps nobis ipse potens deus optabile hoc spectaculum, si superuixerimus,
aut saltem alijs, qui reditum tuũ uelut propriam suam salutẽ expectant. Credo enim q;
lachrymis Ecclesiarum, & suspirijs quibus pro te omnes ingemiscunt, attentus ille ho-
minum amator, conseruabit te in uita, donec dederit gratiam his qui nocte ac die ipso
opus habent. Quæ quidem igitur usq; ad aduentum dilecti nobis fratris Libanij cõsor-
tis ac comministri facta sunt aduersus uos, per ipsum in accessu satis edocti sumus. Quæ
uerò ab illo tempore acciderunt discere auemus: maiores enim & grauiores afflictio-
nes interiecto tempore factas esse audimus circa illos locos, quas si quidem possibile
fuerit, citius: sin minus, saltem per pientissimum fratrem Paulum in presbyterio cõsor-
tem reuertentem cognoscere nobis contingat, optamus, nimirum quod uita uestra in-
columis & inoffensa conseruetur. At uero quia audiuimus omnes uias prædonibus
& internũcijs plenas esse, reueriti sumus aliquid in manus fratris immittere, ne ipsi mor
tis causa fiamus. Si uerò dederit Dominus mediocrem tranquillitatem, uelut audimus
exercitus discessum, curabimus etiam nostrorum aliquẽ emittere, qui uos uisitet, & sin-
gula nobis de uobis annunciet.

Basilius Eusebio episcopo Samosat. Epist. VIII

DEdit nobis dominus, etiã nunc per charissimũ ac pientissimũ fratrem nostrũ An-
tiochum in presbyterio consortem, alloqui pietatem tuam, & te quidem adhorta
ri ut consueta facias, ac pro nobis ores: nobisipsis autem inuenire aliquã longæ dereli-
ctionis cõsolationem ex colloquio quod per literas contigit. Illud autem primũ ac ma-
ximum precibus à te cõtendimus. Pete à domino ut nos ab absurdis ac malignis homi-
nibus liberemur, qui in tantũ populis dominantur, ut ad nihil aliud quàm Iudaicam ca-
ptiuitatem, res nostræ assimilari possint. Quanto eñ ecclesiæ debiliores fiunt magisq;
diffluunt, tanto amplius imperandi libido in hominibus efflorescit. Et ad infelices homi
nes seruos seruorũ dominatorũ Episcopatus nomen nunc deuenit, nemine ex seruis
dei aut repudiatis seipsum contrà inducere uolente. Quales sunt qui nunc immissi sunt
ab Anysio alumno Euippij, & Ecdicio parnasseno, quem qui ecclesijs præfecit, malum
sibijpsi futuræ uitæ uiaticum immisit. Hi nunc fratrem meũ ex Nyssa expulerunt, & pro
eo induxerũt uirũ, imò potius mancipiũ paucis obolis dignum, fidei uerò corruptionẽ
cõsimilẽ his qui ipsum præfecerunt. Doaris autẽ pago, hominẽ perniciosum, pupillorũ
famulum, à dominis suis fugitiuũ, propter impiæ mulierculæ blandicias, quæ prius qui-
dem Georgio ad propriã uoluntatẽ usa erat, nunc uerò hunc habebat, successorem il-
lius miserũt, miserabile episcopatus nomẽ cõtumelia afficientes. At uerò Nicopolitarũ
res quis digno luctu prosequi possit? Misero illo Phortone primũ quidẽ ueritatis patro
cinium quàm maxime fingente: postremũ uerò turpiter & fidẽ & seipsum prodente, &
proditionis mercedem accipiente, ipsam uidelicet ignominiæ notam. Suscepit equidẽ
ab ipsis episcopatus dignitatẽ uelut putat. Factus est autẽ per gratiam Dei cõmunis ab
ominatio totius Armeniæ. Veruntamen neq; ipsi quicquã non audent, neq; dignis se
cooperatoribus destituuntur. Cæterum reliqua de Syria melius quàm nos & nouit
& exponet frater noster Antiochus. At uerò res occidentales ipse prior cognouisti,
quum

quum omnia narrauerit frater Dorotheus: cui quales epistolas rursus dare oportet abeunti? Fortassis enim uix socius futurus est optimo Sactesimo, qui multo studio orientem circuit, & à singulis insigniorib. subscriptiones & epistolas colligit. Quæ igitur literis per ipsos significare oportet, & quomodo cum epistolas mittentibus paciscendū sit, ipse quidem dubito. Si itaq; cito reperias aliquos qui huc transeant, dignare nobis id ipsum notum facere. Mihi equidem illud Diomedis dicere in mentem uenit. Nec supplex huic esse uelis, propterea quòd inquit, superbus & cōtumax ille uir est. Reuera enim mores fastuosi dum obsequium ipsis contingit, magis seipsis contumaces euadere solent. Etenim si nobis propitius fuerit dominus, quali alio additamēto ac auxilio opus habemus? Si uerò perseuerauerit ira dei, qualem opem nobis occidentale supercilium feret? qui ueritatē neq; sciunt, neq; discere sustinent. Verum falsis suspicionibus præoccupati, nunc illa faciunt, quæ prius in Marcello, ad eos quidem qui ueritatem ipsis annunciant contentiosi, hæresim uerò per seipsos confirmantes. Ego quidē ipse, citra communem formam, uolebam principi ipsorum per epistolam significare, de ecclesiasticis quidem rebus nihil, præterquam quantum obiter insinuare possem, quod neq; sciūt rerum apud nos ueritatem, neq; uiam per quam discant admittūt. Verum in summa de eo quod non conueniat his qui à tentationibus depressi ac humiliati sunt insidias struere, in ipsosq; irruere, neq; magistratum & dignitatem, iudicare fastum esse ac superbiā, peccatum etiam solum sufficiens ut inimicitiam aduersus deum faciat.

Basilius Eusebio sodali, Epistola IX

QVantam tristitiam in animo concepi, ex eo quod statim ad pedes tui discessus urbem ingressus, te non comperi, quid opus est dicere ad uirum uerbis nō indigentem, sed qui experiētia nouit similia se passum esse? Quanti enim precij mihi fuerat omnium optimum Eusebium uidere & amplecti? & rursus ad iuuentutem per memoriam reuerti, & illorum dierum meminisse, in quibus nobis & domus una, & focus unus, & idem pædagogus, & remissio, & studiū, & uoluptas, & inopia, & omnia nobis ex æquo inter nos fuerunt. Quanti me æstimare putas omnia hæc per tuū congressum in memoriam reuocasse? & derasa graui hac senecta, iuuenem rursus ex sene factum esse mihi uideri? Verum illorū quidem omnium fruitio me effugit. Quod uero per literas eloquentiam ac ingenium tuum uiderim, id ipsum facit ut solatio penitus non priuatus sim, idq; per congressum uenerabilis Cyriaci nostri in presbyterio cōsortis, quem erubesco tibi commendare & familiarem per me ipsum facere, ne forte uidear superfluū quid facere, adducens tibi tua propria ac præcipua. Verum quoniam etiam me testem ueritatis esse oportet, & coniunctis mihi spiritualiter quæ habeo maxima largiri, innocentiā quidem ac integritatem uiri circa sacerdotium, arbitror etiam tibi manifestam esse: atq; ego sane confirmo, me nullam penitus cognouisse contra ipsum calumniam, ex his qui omnibus manus immittunt, ac dominū non timent. Quanquam si qua etiam ab ipsis facta fuisset, neq; sic adeò indignus esset hic uir. Nam inimici domini confirmant magis acies instructas quas bello impetunt, q̄ ut auferant aliquid gratiæ quæ ipsis ex spiritu adest. Verum tamen ueluti dixi, ne excogitatum quidem est quicquam contra uirum. Itaq; tanquam presbyterum integrum & nobis coniunctum, ac omni ueneratione dignum, sic dignare ipsum uidere, & tibiipsi commodans, & nobis gratificans.

Gregorius theologus Nicobulo, Epistola X

QVum semper Magnum illum Basilium mihiipsi prætulerim, etiā si illi contrarium uidetur, etiam nunc præfero, non minus propter ueritatem quàm ob amicitiam. Quapropter præpositis illius epistolis, meas subiungo: cupio enim ubique nos mutuò coniunctos esse, & simul exemplum exhibeo alijs modestiæ ac submissionis.

Gregorius theologus Nicobulo, Epistola XI

LAconismus non est hoc quod putas, paucas syllabas scribere, sed de plurimis paucas. sic ego breuiloquentissimum Homerum dico, & longum Antimachum. Quo modo? rebus longitudinem iudicans, non scriptis.

Theologus Celeusio principi, Epistola XII

QVandoquidē silentiū mihi exprobras ac rusticitatem, ô belle & urbane: age sane fabulam tibi recensebo, non ita à Musis alienam, si forte hoc modo possim nugas tuas

tuas compescere. Cauillabantur hirundines in cygnos, propterea quod nō uellent conuersari cū hominibus, neq; Musicā publicare, sed circa prata degerent ac flumina, & solitudinem amplecterenť, & q breuia quædā canerent, atq; ea etiam quæ canerēt, in seipsis canerent, uelut ipsos Musices puderet. Nostræ autem, dicebant, sunt urbes, & homines ac thalami: & circa homines loquimur, & res nostras ipsis exponimus, priscas sanè has & Atticas, Pandionē, Athenas: Terea, Thraciā, peregrinationē, dolorē, iniuriā, linguæ exectionē, literas, & ad hæc omnia ipsum Ityn, & quō ex hominib. uolucres factæ sumus. At uerò illi loquacitatem ipsarum perosi, uix quidem alloquio ipsas dignati sunt. Postq; uerò dignati sunt; At nos, inquiunt, sumus ô bonæ, quorū gratia uel in solitudinem quis accesserit, ut Musicam audiat, quū Fauonio alas expandimus ut iucundū quid ac concinnū inspiret. Quare si nō multa & inter multos canimus: at hoc ipsum in nobis optimum est, quod mensura ac certo modo cantilenā tractamus, & Musicam tumultibus non permiscemus. Vos autē etiam cohabitantes, homines ægreferunt, & canentes auersanť, atq; hoc ualde meritò, ut quæ neq; excisa lingua silere possitis, sed ipsæ ob uestram afflictionē, & quòd mutæ factæ estis lamentantes, deinde quo nō ex musicis ac sonora lingua præditis loquaciores estis? Intellige quod dico, inquit Pindarus, & si repereris meam taciturnitatē meliorem esse tua garrulitate, desine silentiū nostrū nugis tuis insectari, aut prouerbium tibi dicam maximè quidem uerū, maximè item compendiarium: Tunc canent cygni, quum tacuerint graculi.

Theologus Nectario. Epist. XIII

RES quidem nostræ habent ut habent, citra bellum & negocia desidemus, silentij
tutum præmium omnibus præferentes, quanquam etiam utilitatem ex quiete ac-
cepimus, per misericordiam dei sufficienter sanitati restituti. Tu uerò prosperè proce-
Psal. 44 de & regna, uelut diuinus Dauid dicit: & tibi coadministret sacerdotiū qui te honora-
uit deus, omni calumnia altius hoc ipsum largiens. Quo uerò mutuæ inter nos confi-
dentiæ exemplum demus, & ne quid humanum patiamur deo assistentes, Ego quidem
hæc apud te uelut legatus ago: tu uerò mihi promptè annue. Genuini filij nostri Pancra
tij magnam curam gerimus, necessariò hoc multis de causis faciētes. Hunc & beneuo-
le admittere uelis, & præstantioribus amicis commendare, ut scopum contingat & asse
quatur. Scopus autem est, ut expeditionem quandā militarē per ocium alloqui possit:
quandoquidē nullū uitæ genus calumnia apud malos uacat, quod etiam ipse nosti.

Theologus Nectario. Epist. XIIII

QVidnam fecisses si præsens ipse negocia habuissem? Aut manifestū est, quòd omne studium huc collocasses, ut me à calumnia liberares, siquidem sanè ex pregressis coniecturam facere oportet? In hoc etiam nunc nobis gratificare per honestissimā
consobrinam nostram, quum ipsa tibi per nos supplex fiat: reueritus ætatem supplicis,
reueritus mores & pietatem, quam non in multis mulieribus reperias, reueritus etiam
supra alia ocium mulieris & quietem, & quòd nunc ex familiaribus ac necessarijs ne-
gocia habet: præ omnibus uerò nostram exhortationem. Maior autem gratia fuerit, ce
leritas ipsa beneficentiæ quam exigimus. Nam humanitatem etiam iniustus iudex in
Luc. 18 euangelio uiduæ exhibuit, sed post multam supplicationem & perseuerantiam. A no-
bis autem contingat celeritas, ut ne diutius curis uexetur & afflictionibus in peregri-
na regione. Quanquam satis clarè sciam, quod pietas tua etiam peregrinam, ipsi dome
sticam ac familiarem faciet.

Theologus Helladio. Cap. XV

GAuisus sum literis tuis, quomodo uerò nō gauderem, propterea quod memoria apud te sit etiam mortuorum? Quum uerò adsint festiuitatis collationes, amplior est gratia. Verum adde his quæ dedisti, etiam ea quæ petis. Ora autem pro nobis, ut si quidem utile est, rursus nos commonefiamus ac commonefaciamus uicissim de festiuitate: sin minus, ut ad ea quæ illic sunt transferamur, & ueram festiuitatem aut accipiamus, aut uideamus, ubi omnium lætorum est habitatio, Vitæ enim uersutiarum saturi sumus.

Theologus

Theologus Helladio. Cap. XVI

EA quæ speramus procul uidere edocti (utar eñ tuo proœmio) etiã his quæ iam ad sunt lætamur. Nam sanctã paschatis diem ad quam deuenimus, bonorũ quæ isthic sunt mysticũ ductũ ac disciplinam esse noui, ut quæ transitus festiuitas existat. De quibus probe fecisti, quod etiã ipse nos literis ac scriptis tuis cõmonefecisti. Ego uerò multa iam paschatis festa pertransiui, & hanc longioris uitæ utilitatem percepi. Nunc autẽ sincerius concupisco, Ægyptum hanc uitæ grauẽ ac tenebrosam egressus, & à luto ac lateritia in qua illigatus sum officina liberatus, ad terrã promissionis trãsmigrare. Hanc nobis à deo ora, si quid tibi curæ est ut in maximis nobis benefacias. Tibi uerò uita comite contingat ut unà cum communi Ecclesia sæpe hanc festiuitatem celebres. Vtinã autem daretis mihi ut senectam hanc in bono consumerem, designato in Episcopũ ecclesiæ huius eo quem demonstrarit spiritus sanctus: in hoc certe bonum opus peragere tis, & paternis benedictionibus, ut ita dicam, dignum.

Basilius Magnus Gregorio Theologo. Epist. XVII

QVum Gregorius frater ad me scripserit, diu iam te cupere nobiscũ conuersari, apposueritq; quod etiam tibijpsi hoc ita statutũ sit, Ego quidẽ partim ob id quod iam sæpe deceptus sum, segnior ad id credendũ existens, partim uero & per occupationes distractus, expectare nõ potui. Oportet eñ me in Pontum proficisci, in quo fortassis aliquando deo uolente ab errore uagandi desinemus. Vix eñ tandẽ uana spe, quã in te aliquando habebã reprobata, imò si quod uerius est dicere oportet, somnijs reprobatis (Laudo eñ eum qui dixit, spes uigilantiũ somnia esse) ad inquirendã uitã in Pontũ deueni. Vbi sanè mihi deus locũ ostendit, exactè morib. meis cõgruentem. Quare qualem sæpe soliti fuimus per ocium ac simul colludentes mente effingere, talẽ reuera uidere est. Est eñ mons altus densa sylua contectus, frigidis ac pellucidis aquis ad septentrionale latus profluentibus. Ad huius infimam partẽ campus planus prostratus est, humiditatibus ex monte perpetuò pinguescens. Sylua uerò circũ illum sua spõte enascẽs uariarũ ac omnis generis arborũ, ferè septi ac ualli loco ipsi existit, ut exigua sit ad hunc collata Calypsonis insula, cuius pulchritudinẽ amplius omnib. alijs Homerus admiratus esse uidetur. Etenim neq; multũ abest ut insula sit, propterea quod undiquaq; muni mentis cõclusus sit. Valles eñ profundæ à duabus ipsius partibus circũdiffractæ sunt. A latere uerò de præcipitio fluuius subterfluens, munimentũ est etiam ipse perpetuũ & quod difficulter superari potest. Ex eo uerò quod in utranq; partem extẽtus est mons, & per cubitos ac angulos instar lunæ falcatos uallibus cõiunctus, peruias infimas montis partes munit: unus autẽ est in hac peruia parte introitus, cuius nos sumus dñi. Porrò habitationẽ ceruix quædã alia suscipit, altũ quendã in summitate tendinẽ erigens ac extendẽs, ut campus ille ad oculos expassus situs sit, & ex sublimi etiam fluuiũ ipsum subterlabentem conspicere liceat, non minorẽ uoluptatẽ, quantũ sanè mihi uidere uideor, exhibentẽ, quàm his qui ex Amphipoli Strymonẽ contemplantur. Hic eñ lentiore fluxu circumstagnans, ferè eo quod fluuius est præ quiete spoliatur. Ille uerò omniũ quos ego uidi fluuiorũ celerrimè fluens, parum quid ad uicinam petrã exasperat, à qua dum diffunditur in uorticem profundum deuoluitur, & aspectũ omniũ spectaculorũ iucundissimum mihi exhibẽs, & utilitatẽ indigenis ac incolis sufficientissimã: piscium uerò copiam inenarrabilẽ in uorticibus nutriens. Quid autẽ referre opus est respirationes ex terra, aut auras ex fluuio? Cæterũ florũ, aut canorarũ uolucriũ multitudinẽ, alius quispiã fortassis admiret. Mihi uerò non uacat his animũ aduertere. At uerò quod maximũ de hoc loco dicere possum, hoc est, quod ad omnẽ fructuũ fertilitatẽ idoneus existẽs, propter situs oportunitatẽ: iucundissimam mihi omnium fructuũ quietẽ ipsam nutrit. Non solum ob id quod ab urbium tumultibus liber ac semotus est, sed quod neq; uiatorẽ aliquem transmittit, exceptis his qui in uenatione nobis ammiscẽtur. Rursus eñ supra reliqua etiam feras nutrit, nõ ursos aut lupos uestros. Absit, sed ceruorũ greges & caprarum syluestrium. Itemq; lepores pascit, & si quid his simile existit. Nónne igitur tecum cogitas ad quantum periculum deuenerim uanus ego, pro tali loco, Tiberinen orbis terrarũ barathrũ permutare cõtendens. Ad quẽ sanè locũ nũc festinanti mihi ignosces: omnino eñ neq; Alcmæon ubi Echinadas inuenisset, amplius uagãdi errorẽ sustinuit.

Gregorius

Gregorius Theologus Basilio Magno. Epist. XVIII

VT mandatū tuū perficiat, partim in nobis situm est, partim uero, & ut arbitror maior pars, in tua pietate. In nobis quidē alacritas & promptitudo: neq; enim aliàs unquā congressum tuū fugimus, sed hunc semper persequimur, & nunc ipsum amplius desideramus. In tua uero sanctitate, ut res nostræ corrigant: assidemus em̄ dominæ matri, quæ iam longo tempore ex ægritudine laborauit, & nisi ipsam in ambiguo relicturi simus, præsentiæ damnum non perpetiemur. Tu modò precibus, illi quidem ad sanitatem recuperandam, nobis uerò ad iter perficiendum, auxilium affer.

Theologus Basilio Magno. Epist. XIX

MEntitus sum fateor promissionē comparendi apud te & simul philosophādi, pro missione facta ex Athenis adhuc, & amicitia ac coniunctione illic habita. Nihil enim habeo quod his magis propriè dicam. Mentitus autem sum non uolens, sed lege legem uincente, ea quæ parentes colere iussit, illam quæ est societatis & cōsuetudinis. Non tamen omnino mentiar, hoc ipsum si susceperis: partim enim nos tibi aderimus, partim tu ipse nobis, Velis modò ut sint omnia amicorum cōmunia, & amicitiæ æqualitas: sic enim continget, ut & illis tristitiam non inferamus, & tecum coniuncti conuersemur.

Theologus Basilio Magno. Epist. XX

NOn fero Tiberinen mihi exprobrari, & quod hic est lutum & tempestates, heus tu ualde luti exors, & in summa superficie gradiens, & latas crustas pedibus pulsans, & alate adeò leuisq; ac sublimis, & qui cum Abaridis sagitta circū uagaris, ut quū Cappadox sis, ea quæ Cappadociæ sunt fugeris. Aut iniuriam facimus, quod uos quidē palletis, & anguste respiratis, & eleuati estis ad solem. Nos autem pingues sumus, & saturamur, & non circumscripti sumus, imò uero hæc uestra sunt. Deliciamini, & ditescitis, & in foro uersamini: hoc non laudo. Aut igitur desine lutum nobis exprobrare, neq; enim tu urbem condidisti, neq; nos tempestatem. Aut etiam nos tibi afferemus pro luto, pelo Græcis appellato, Capelos id est Caupones, & quæcunq; mala urbes ferunt.

Theologus Basilio Magno. Epist. XXI

TV quidem cauillare & obtrecta rebus nostris, siue ioco siue serio: nihil molesti est. Ride modò & lusu satiare, & amicitia nostra fruere. Omnia nobis iucūda sunt quæ de te ueniunt, qualiacunq; tandem fuerint, & quomodocunq; habuerint. Nam mihi ea quæ hic sunt subsannare uideris, non ut subsannes, sed ut ad te ipsum trahas, si quid ego te intelligo, quemadmodū qui fluenta obturbant, ut aliò transferant, Talia nobis semper tua existunt. Ego uerò tuum Pontum admirabor, & ponticam tenebrosam sterilitatem, & exilio dignam mansionem, & colles super caput eminentes, & feras quæ fidē uestram probant, & subiectam extremitatem siue murum speluncam, cum uenerandis nominibus phrontisterij, & monasterij & scholæ: & syluestrium arborum lucos, & montiū præcipitium coronam, à qua nō coronamini, sed concludimini: & mensura concessum aerem, & desideratum solem, quem uelut per fumarium aspicitis ò Pōtici Cimmerij & sole carentes, & tantū non semestri nocte condemnati, quod sanè de quibusdam proditur, imò ne partem quidem uitæ sine umbra habentes. Verum noctem unam longam,
Mat. 7 omnem uitam habentes, & reuera umbram mortis, ut illud scripturæ usurpē. Laudo etiam angustam & artam uiam, non scio an ad regnum aut ad orcum tendentē: tua tamē gratia ad regnū tendat. Et eam quæ in medio est, & fontem qui in quatuor principia diuiditur, ex quo terrarum orbis irrigatur, quid uis utrum Edem mētiens nominabo? aut
Gen. 2 aridam & siccam solitudinem, quam Moses aliquis mansuefaciet, petra per uirgā in fontem conuersa? Est enim quantū quidem petras perlabitur, torrens: quantum uerò ualles, spinetum, quantū super spinas, præcipitiū. Et super hoc uia prærupta & in utranq; partem instar trutinæ inclinans, quæ uiatorū mentem excitat ac colligit exercetq; ad securitatē. Fluuius uerò inferne resonat. Hic tibi Amphipolites Strymon est & quietus, & non magis piscifer quàm lapidifer, neq; in stagnum diffunditur, sed in profundū deuoluitur. O nimium altiloque, tu & nouorum nominum poeta. Est em̄ magnus & horrendus, & eorū qui in supernis psalmos canunt uociferationes longe excedēs. Nihil ad hunc collatæ sunt cataractæ & petræ præruptæ aquarum fragore quassatæ, in tantū con

tra uos fragorem ac sonitum edens, die ac nocte uos superat. Asper quidem existens, uerum imperuius, & turbidus quidem, uerum impotabilis. Cuius ea saltem humanitas est, quod mansionem uestram non detrahit, quum torrentes ac tempestates ipsum furiosum reddunt. Quæ quidem igitur de beatis his insulis, siue de uobis beatis nouimus, hæc sunt. Tu uero ne mireris cubitos illos instar lunæ falcatos, qui imam montis peruiam partem magis uobis suffocant quàm muniunt, & uerticis eminentem tendinem, qui tantaliam uobis uitam facit, & exhalantes de fluuio auras, & terræ respirationes, quæ uos animo delinquentes refrigerant: & canoras uolucres, canentes quidem, sed famẽ, & circum uolantes quidem, sed solitudinem. Accedit autem nullus homo inquis, nisi in uenatione. Adde etiam, ut uos mortuos uisitet. Hæc longiora fortassis sunt quàm pro epistolæ ratione, breuiora uero comœdia. Tu uero si quidẽ moderate fers lusum ac iocum, recte facies. Sin minus, etiam plura addemus.

Theologus Magno Basilio. Epist. XXIIII

QVandoquidem moderate fers lusum, etiam consequentia addemus. Ex Homero autem sit procemium.

Eia age transgredere hinc, internos concine cultus,

Tugurium tecto carens & fores non habens, & focum sine igne & fumo, parietes igne siccatos, ut ne luti aspergine impetantur. O uos Tantalij in medijs aquis sitientes, & in miserabilem illam omnium rerum penuriam condemnati, ad quam è Cappadocia uocati sumus, non ut ad Lotophagorum paupertatem, sed uelut ad Alcinoi mensam, nos iuuenes naufragi & miserijs afflicti. Reminiscor enim panum illorum ac iusculorum, sic enim nominabantur, sed ut memor ero, dilabentibus etiam dentibus à morsibus, qui sanè postea emergebant & uelut ex cœno extrahebantur. Tu ipse hæc altius per tragœdiam celebrabis, utpote cui ex proprijs afflictionibus uocalitas adest. Ex quibus nisi cito nos magna illa & reuera pauperum nutrix liberasset, matrem tuam dico, quæ nobis tempestate uexatis uelut portus tempestiue apparuit, iam dudum mortui essemus, non magis ob ponticam fidem laudabiles quàm miserabiles. Quomodo præteriero hortos illos nõ hortos & oleribus carentes? & Augeæ fimum ex ædibus expurgatũ? quo hos impleuimus quãdo lutulentũ illud plaustrũ, ego Botryo & tu Lamyrus, his ceruicibus & his manibus, quæ laborũ uestigia adhuc ferunt, traximus. O terra & Sol, uir & uirtus, tragice enim paululum loquar, non ut hellespontum iungeremus, sed ut præcipitium exequaremus. His dictis si quidem non grauaberis, omnino neq; nos grauabimur. Si uero grauaberis aliquantulum factis, nos etiam plura omittemus, ob reuerentiam aliorum multorum quorum uoluptatem percepimus.

Theologus Magno Basilio. Epist. XXV

QVæ prius de pontica conuersatione scripsimus, ludentium erant, non serio agentium. Quæ uero nunc scribo, etiam ualde serio agentium sunt. Quis mihi dabit uel mensem præteritorum illorum dierum, in quibus tecum in afflictionib. deliciabar? Nam uoluntariæ molestiæ inuolũtaria uoluptate potiores existunt. Quis dabit psalmodias illas, & uigilias, & ad deum per preces peregrinationes? & illam uelut materiæ exortem & incorpoream uitam? Quis fratrum consensum ac unanimitatẽ, qui à te deificantur ac exaltant? Quis certamẽ uirtutis, quo uelut ad cotem exacuimur, dum præscriptis finibus ac regulis muniti sumus? Quis diuinorũ oraculorũ studium? & lucem quæ in ipsis reperitur, per spiritus ductũ? Aut ut minora & uiliora dicam, quis familiam & diurnas manuarias operas? Quis lignorum uecturas & lapicidinas? Quis plantarũ curas, & riuorum atq; aquæ ductus? Quis platanum illam auream & Xerxis platano præferendã, sub quã non rex delicians sedebat, sed monachus solitarius detritus: quam ego plantaui, Apollò rigauit, tua nimirum præstantia, Verum utinam deus augeat in honorẽ nostrũ, ut monimentum apud uos conseruet nostri studij ac laboris: quemadmodũ uirga Aaron in arcã germinasse dicitur ac creditur. Hæc autem optare quidem facillimum est, assequi uero non procliue. Cæterum tu mihi adsis, & conspires ac coopereris uirtutem, & quam aliquando collegi utilitatem per orationem conserues, ut ne paulatim uelut umbra declinante die dissoluamur. Sic ego te spiro magis quàm aerem, & hoc solum uiuo, quòd tecũ sum, aut præsens aut absens cum simulachris.

Kk Theolo-

Theologus Basilio Magno. Epist. XXVI

QVomodo res tuæ parui botryunculi nobis sunt, ô diuinum ac sacrum capitulum? Dentibus elapsum est tibi uerbum quale rogamus? aut quomodo hoc dicere ausus es? Et ut ipse etiam paulo confidentius dicam, quo modo mens tibi concitata est? aut atramentum scripsit? aut charta excepit? O eloquẽtia & Athenæ & uirtutes & eloquentiæ sudores. Fermè enim me tragœdum per ea quæ scribis facis. Vtrum nos ignoras aut teipsum? Tu orbis terrarum oculus, tu magna uox ac tuba, tu eloquentiæ regia, paruæ sunt Gregorio res tuæ? Quid igitur aliud quis omniũ super terram rerũ admiratione dignum censuerit, si nõ te Gregorius? Vnum quidẽ est uer inter tempora, unus sol inter astra, unum omnia ambiens ac complectens cœlum. Vna autẽ aduersus omnes uox tua, si quid ego talia iudicare possum, nec me fallit amoris philtrum, quod sanè non puto. Si quidem hoc exprobras quod nõ pro dignitate admiramur, exprobras etiam omnibus hominibus. Neq; enim etiam alius quispiã digne admiratus est aut admiratur, nisi tu & magnifica uox tua, siquidem decorum esset seipsum laudare, & hoc eloquentiæ leges permitterent. Si uero nobis tui contemptus uitio uertitur, cur non insania potius obijcitur? At propterea quod studijs dediti commentamur ac philosophamur indignaris? permitte dicere, hoc solum etiam eloquentia tua altius existit.

Theologus Basilio Magno. Epist. XXVII

LAudo epistolæ tuæ prooemiũ, quid uero ex rebus tuis nõ est laudabile? Et tu deprehensus es quemadmodum etiã nos inter scribendũ, ubi ad presbyterij gradũ coacti sumus, quanq; sanè nõ hoc nobis studio fuit. Sumus enim nos inter nos, ut si qui alij, fide digni testes, quod pedestrem ac inferius manentem philosophiã amauimus. Verũ hoc quidẽ nõ factum fuisse, fortassis melius esset, Aut nõ scio quid dico, donec spiritus dispensationem cognouero. Postq; uero factũ est, ferre necesse est, uelut mihi uidelicet uidetur: & maxime propter tempus, quod multas nobis hæreticorum linguas producit, ita ut neq; credentium spes, neq; uitam nostram pudefaciamus.

Theologus Basilio Magno. Epist. XXVIII

TEmpus est boni cõsilij ac tolerantiæ, & ut nemo nobis fortior appareat, neq; multi sudores ac labores in breui tempore exoluant. Cur uero hæc & unde scribo? Pientissimus episcopus noster Eusebius (ita enim oportet de ipso deinceps & sentire & scribere) ualde cõcorditer & amanter erga nos affectus est, & uelut ferrum igne, tempore mollitur. Et puto etiam literas ad te uenturas esse, cõsolationis & uocationis, uelut & mihi indicauit, & pleriq; nos persuadent ex his qui rerum illius probe conscij existunt, quem sanè præuertamus, aut præsentes aut per epistolas. Magis uero epistolis præmissis, deinde præsentes, ut ne pudefiamus postea uicti, quũ liceat uincere, hoc est, honeste & sapienter uinci, quod multi à nobis exigunt. Venias igitur à me persuasus, & propter hoc, & propter tempus ipsum, Nam cõgregatio hæreticorum cõtra ecclesiam cõcurrit, & partim iam præsentes sunt & turbationes moliuntur, partim aduẽturi sunt, uelut fama refert, estq; timor ne uerbum ueritatis detrahatur ac subuertatur, si nõ quàm celerrime commotus fuerit spiritus Beseleel, sapientis Architecti talium sermonũ ac dogmatum. Si uero tibi uisum fuerit, ut ego adsim & hæc exequar, & simul iter faciam, neq; hoc recusabimus.

Exod. 31

Theologus Eusebio episcopo Cæsareæ. Epist. XXIX

QVandoquidem ad uirum uerba facio, neq; mendaciũ amantẽ, & id in alio deprehendere omnium acutissimum, etiamsi maxime sapientibus ac uarijs labyrinthis implicetur: Insuperq; neq; mihijpsi gratum sit artificiũ, (dicam enim etiamsi fastuosius hoc sit) sic partim à natura dispositio, partim per uerbũ efformato: ob id ex tẽpore quicquid in mentem uenit scribo, & suscipe quæso meam in dicendo fiduciam. Aut sane iniuriam facies, libertate me priuans, & mœroris dolorem cõceptum in meipso detinere cogens, uelum morbũ aliquem putrem ac malignũ. Ego gaudeo quidem à te honorari, siquidem homo sum, uelut quidam ante me dixit: & uocari ad concilium ac spirituales cõuentus: Nõ patior autẽ cõtumeliam uenerandissimo fratri Basilio factam, & adhuc à pietate tua cõtingentem. quem & uitæ & studiorũ & altissimæ philosophiæ sociũ, tum ab ini-

ab initio elegi, tum nunc habeo. & neq; mihi ipsi ob iudicium de ipso indignor, sic enim dicere moderatius est, ut ne meipsum laudare uidear, dum illum admiror. Tu uero con simile mihi facere uideris, dum illum ignominia afficis, nos uero honoras, uelut si quis unius uiri altera manu demulceat caput, altera genam cædat. Aut etiam si quis subtractis fundamentis domus, parietes pingat, & externas partes accurate ornet. Si quid igitur mihi credis, hoc facies: Credere autem omnino te uolo: Etenim iustũ est, si illum uenera beris meritò, etiã ab illo coleris. Quod uero ad me attinet, sequar uos uelut umbræ corpora, quum & parati simus, & ad pacem paratiores. Neq; enim ita misere nobiscum agitur, ut in cæteris quidẽ philosophari uelimus, & melioris partis esse, negligamus autem rem, quæ nostræ doctrinæ caput est ipsam dilectionem ac charitatem, quum alias, tum erga uirum sacerdotem & tantum, quem & uita & doctrina atq; ipsa canicie, omnium quos nouimus optimum esse scimus. Nam tristitia affectum esse nullas ueritati tenebras obducet.

Theologus Cæsariensibus, uelut ex persona sui patris. Epist. XXX

SVm quidem pastor modicus, & ouili exiguo præfectus, & unus è multis inter spiritus ministros. Gratia uero nõ angusta est, neq; locis circumscribit. Quapropter detur etiam paruis dicendi libertas, quum alias, tum ubi de communibus ac tantis rebus tractatio habetur, & ubi illi cum tam profunda canicie consilium afferant, quæ fortassis aliquid amplioris prudentiæ supra uulgus habet. Non de paruis neq; uulgaribus cõsultatis, sed de his ad quæ prout bene aut male habent, necesse est etiam rempublicã illo uel hoc modo se habere. De ecclesia enim uobis cõsultatio est, pro qua Christus mortuus est, & de eo qui hanc Deo conciliauit & adduxit. Lucerna enim corporis est oculus, uelut audiuimus, nõ solum hic qui corporaliter uidet ac uidetur: sed etiam qui spiritualiter speculatur & consideratur. Lucerna autem ecclesiæ Episcopus, quod manifestum uobis est etiam si nos nõ scribamus. Quemadmodũ igitur illo puro existente, necesse est corpus recte duci, ubi uero purus nõ est, nõ recte, sic sanè etiam cum ecclesiæ præside, utro modo se habeat, omnino necesse est aut compericlitari, aut unà cõseruari. Omnis quidẽ igitur ecclesiæ, uelut corporis Christi cura habenda est, maxime autẽ nostræ, quæ mater fermè omnium ecclesiarum & ab initio fuit, & nunc esse censetur. & ad quam respublica respicit, quemadmodũ circulus centro circumscriptus, Nõ solum propter rectam de fide sententiã ab antiquo omnibus prædicatam, sed etiam cõcordiæ gratiam manifeste ipsi ex deo datam. Quandoquidẽ igitur etiam nos uocastis ad cõsiderationem ac cõsultationem de hac re, rectè id facientes ac regulariter: detinemur autem à senectute & infirmitate, si quidem etiam ipsi affuerimus, spiritu sanitatem ac robur largiente, (nihil enim credentibus incredibile est) hoc utiq; omnibus melius fuerit, & nobis iucundius, quo & unà uobiscum aliquid afferamus, & ipsi benedictionis participes fiamus. Si uero infirmitate uincente relictus fuero, quæcunq; ab absentib. fieri possunt conferemus. Credo equidẽ etiã alios esse apud uos præsidẽtia dignos, uelut ex urbe tanta & sic, & à talibus, ab antiquo instituta. Verum neminem ex his qui apud uos honorantur, uni præferre possum pientissimo filio nostro Basilio presbytero, dico autem deum testem statuens, uiro & uita & doctrina purgato, & solo ex omnibus quàm maxime in utranq; partem stare potente, ad hoc tempus, & ad eas quæ nunc obtinent hæreticorum nugas. Hæc & sacerdotibus scribo & solitariam uitam degentibus, & his qui ex dignitatum ac consiliariorum ordine sunt, & ex omni populo delecti. Si quidem igitur hoc simul uisum fuerit, & suffragium nostrum obtinuerit, ita integre ac recte se habens uelut cum deo suffragium ferimus: & adsum spiritualiter & adero. Imò etiam iam manum imposui: & confido spiritui. Si uero aliud quid & nõ hoc uisum fuerit, & inter fraternitates ac cognationes talia iudicata fuerint: ipsa turbatrix manus rursus decretũ detrahat, & uos ex uestra sententia quod placuerit facite, nos uero deiecto animo in arctum contrahemur.

1. Cor. 1

Mat. 6

Theologus episcopis, uelut ex persona sui patris. Epist. XXXI

QVàm suaues uos & humani, & dilectione pr͏̨stãtes, uocastis nos ad Metropolim, uelut arbitror de Episcopo cõsilium inituri, hoc enim de uobis percipio, qui neq; quod adesse oporteret, neq; ob quam causam, neq; quando denunciantes, de repente no-

bis quod animum ad faciendũ aliquid induxistis, manifestastis: uelut homines qui non honorare didicerint, aut habere nos studio habeant, sed adesse accelerantes, quo neq; inuolentes ac paratos nos incidatis. Vestrũ quidem igitur factũ tale est, & feremus contumelia affecti. Nostræ autem res quomodo se habeant proponemus. Alij equidem alios proponent, singuli iuxta suos mores aut commoda, quod ipsum in eiusmodi rebus fieri solet. Nos autem neminem præferre possumus (neq; enim pium est) uenerandissimo filio nostro Basilio in presbyterio cõsorti. Quem enim ex his quos nouimus reperiamus, aut uitæ magis probatæ, aut doctrina præstantiorem, & undiquaq; ad uirtutis pulchritudinẽ exercitatũ? Si uero debilitas causæ loco prætexit: nõ athletã designabitis, sed doctorẽ. Et simul hoc fieri potest, ut spiritus debiles ubi tales facti fuerint, corroboret & suffulciat. Si hoc suffragium susceperitis, & adero & adiuuabo, aut spiritualiter aut corporaliter. Si uero iam certa ac decreta cõditione procedetis, & uicturæ sunt seditiones præterita iustitia: gaudemus nos esse contemptos. Vestrum sit opus, pro nobis uero orate.

Theologus Basilio Magno. Epist. XXXII

EGo te & uitæ præceptorem, & doctrinæ magistrũ, & quicquid honesti quis dicere possit, & ab initio statui, & nunc statuo. Et si quis alius tuarũ rerum laudator est, aut mecũ omnino est, aut post me. In tantum uictus sum à tua pietate, adeoq; pure tuus sum. Et sane nihil miri est. Cuius enim amplior est consuetudo, eius etiam amplius est experimentum. Cuius autem experimentum largius est, eius etiam perfectius est testimoniũ. Et si qua est alia uitæ utilitas, cuius gratia uiuere uelim, ea est tua amicitia ac consuetudo. Atq; circa hæc quidem sic affectus sum. Quę uero nunc scribo, scribo quidem nõ uolens, scribo tamen. Et ne mihi quicquam indigneris, aut ipse ualde indignabor, si non ex beneuolentia hæc & dicere & scribere, apud te suspectus sum. Multi damnant nos uelut circa fidem nõ fortes nec cõstantes, qui sane res nostras communes & nihil inter se differentes faciunt, recte in hoc facientes. Et alij quidem impietatem manifeste exprobrant. Alij uero timiditatem. Et impietatem quidem qui neq; sane ac integre dicere nos credunt. Timiditatem uero qui tergiuersationẽ accusant. Et quid ea quæ à reliquis dicunt referre opus est? Quod recens accidit idipsum tibi exponam. Conuiuium erat, & in conuiuio aderant nõ pauci ex illustribus & amicis nostris. Inter hos uero etiã uir quidam, ex eorum numero qui nomine & habitu pietatis amiciuntur. Nondũ coeperat potus, & sermo erat de nobis, (id quod in symposiis contingere solet) pro omnibus alijs introduci cõsuetis, propositus. Quum uero omnes tuas res admirarẽtur, & apponerent quoq; nos uelut æqualiter philosophantes, & producerent amicitiam & Athenas, & in omnibus cõspirationẽ ac cõcordiam: graue quoddã factũ philosophus ille designat. Et quid hoc inquit, ò uos, forti admodũ uoce sublata, quàm ualde mendaces uos & adulatores estis. In reliquis quidem collaudentur hi uiri si ita uidetur, neq; ipse cõtradico. Quod uero maximũ est non concedo. A rectæ fidei sententia falso laudatur Basilius, falso Gregorius, alter perdens fidem per ea quæ loquitꝰ, alter simul perdẽs

Num. 16 per ea quæ tolerat. Vnde hoc inquam, ò uane tu & nouelle Dathan, & Abiron dementia? Vnde nobis uenis arbiter? quomodo teipsum tantorum iudicem facis? Ex concilio inquit, apud Eupsychium nũc uenio testis, (etenim habebat se sic res ipsa) & illic audiui Magnum Basiliũ de deo loquentem, de patre quidem & filio optime ac perfectissime, & quomodo non facile alius quispiã dixerit, spiritũ uero detrahentem ac euertentem: Et apponebat quandam similitudinem: uelut fluuiorũ qui petras prætereũt, arenã uero cauant. Aut quid tandem tu ò admirande inquit, (ad me oculos cõuertens) iam

Mat. 5 manifeste de spiritu differis? Et quũ quidam ex meis mihiq; commorans, uelut in multorum hominum concilio de deo disseruisset, deindeq; de spiritu celebre hoc protulisset, nempe, usq; quo sub modio lucernam occultabimus? Hic sane obscure subindicat, & uelut adumbrat doctrinam nõ autem libere profert ueritatem, ciuilius magis quàm pie aures colluens, & eloquentiæ facultate fraudem integens. Ego equidem inquam, in abscondito positus & plerisq; ignotus, quum neq; quæ dico, neq; quod omnino dico ferme cognoscar, citra periculum in philosophia uersor. Illius autem amplior est doctrina, utpote illustrioris & ex seipso, & ab ecclesia, & omne quod dicit publicũ est, multumq;

circa

circa ipsum bellum est, quũ hæretici etiam nudam uocem ipsius Basilij prehẽdere quærant: quo hic quidem ab ecclesia depellatur, qui solus fermè relictus est ueritatis scintilla, & uiuax potentia omniũ in circuitu comprehensorũ. Radices autem agat malum in urbe, & ab hac ecclesia uelut quodam propugnaculo omnem terrarũ orbem percurrat. Melius igitur est dispensari ueritatem, paululũ cedẽtibus nobis tempori uelut nebulæ, quàm manifesta prædicatione pessundari. Nobis enim nullum detrimentum est etiam ab alijs scripturæ locis qui hoc colligunt, deum esse spiritũ ipsum cognoscere. Non eñ in sono magis quàm mente sita est ueritas. Ecclesiæ uero magnũ damnum acciderit, si propter unum uirũ ueritas persecutionem patiatur. Nõ susceperunt dispensationẽ præsentes, uelut friuolam & ipsis illudentem, sed cõtra nos proclamabant, tanquã qui magis timiditatem quàm doctrinam uerbi dispensemus. Multo eñ melius esse, ut nostrum conseruemus per ueritatem, quàm ut hoc inutile faciamus, & alienum nõ assumamus, per hanc scilicet dispensationẽ. Singula quidem igitur quæ dixi, & quæ audiui, & quomodo indignatus sim aduersus resistentes, ultra cõsuetudinis etiam meę mensuram, longum fuerit nunc recensere, & fortassis nõ necessarium. In summa, illos quidem sic repudiaui. Tu uero ò diuinũ ac sacrum caput doce nos, usq; quo progrediendũ sit nobis in spiritus Theologia, & quibus uocibus utendũ sit, & usquequo dispensandũ, ut habeamus hæc aduersus contradicentes. Ego eñ si opus haberem nunc hoc discere, quũ maxime omniũ & te & tua cognoscam, & de his sæpe certitudinem declarauerim dederimq; ac susceperim, rudissimus utiq; & miserrimus omnium essem.

Basilius Magnus Theologo. Epist. XXXIII

Accepi literas pietatis tuæ per uenerabilem fratrem Helleniũ, & quũ audierimus ea quæ nobis ipse manifestasti, atq; ea nudis uerbis declarasti, omnino ambigere non potes quomodo affecti fuerimus. Veruntamen quia decreuimus dilectionem erga te, omni tristicia ac molestia potiorem facere, suscepimus & hæc uelut par erat, & rogamus sanctum deum ut reliqui dies aut horæ sic nobis cõseruentur in affectu erga te, uelut in superiori tempore, in quo neq; parui neq; magni defectus aut offensæ nobisipsis conscij fuimus. Si uero ille qui nuper ad uitam Christianorũ respicere conatus est, & ex eo quod nobiscum confligatur autoritatem sibi parere putat, tum quæ non audiuit affirmat, tum quæ non intellexit recenset, nihil miri est. Verum illud mirabile & præter omnem opinionem, quod horum auditores habet genuissimos ex fratribus meis apud uos, & nõ solum auditores, sed etiam discipulos uelut apparet. Etiamsi enim aliàs mirũ sit, talem esse doctorem, tales qui tolerant, me qui euertor, & cui detrahĩ: at certe temporum status erudijt nos, ut ne nihili rem ægre feramus. Iam diu enim magis ignominiosa his, nobis familiaria fuerunt propter peccata nostra. Ego itaq; si quidem nondum fiã trib. ipsius experimentũ meæ de deo sectæ ac sentẽtiæ dedi, neq; nũc habeo quid quod respondeam. Quos enim nõ persuasit longum tempus, quomodo breuis epistola persuadebit? Si uero illa sufficiunt, nugæ censeantur ea quæ nobis à calumniatoribus obijciuntur. Veruntamen si permittemus ut ora effrenata & corda inerudita loquãtur de quibus uelint, & paratas habuerimus ad suscipiendũ aures: non solũ nos res aliorum suscipiemus, sed etiam alij nostras. Horum uero causa illa est, quam iam olim nos non admittere debere inhortatus sum, nunc uero renunciatione facta taceo, quod uidelicet inter nos mutuò non conuersamut. Si enim iuxta uetus pactum, & iuxta eam quæ nunc ecclesiis à nobis debetur curam, maximam anni partem simul transigeremus, calumniatoribus aditum non dedissemus. Tu uero si ita uidet, illos quidem ualere finito. Ipse autem admonitus sis ut auxiliarius nobis adsis in præsenti certamine, & nobiscum incurras in eum qui contra nos arma mouet. Si eñ uisus solum fueris, impetum ipsius compesces, & eos qui ad patriæ res euertendas congregantur dissipabis, notum ipsis faciens, quod ipse per gratiam dei, nostri conuentus ac militum delectus dux eris, & obturabis omne os loquentiũ contra deum iniquitatem. Si hæc facta fuerint, res ipsa indicabit quis te sequatur in perpetrandis honestis, & quis claudicet ac prodat ob timiditatem, doctrinam ueritatis. Si uero res ecclesiæ proditæ ac amissæ fuerint, parum mihi curæ est ut per uerba persuadeam eos qui tanti te faciunt, quantũ coluerint homines, qui nondum seipsos metiri didicerunt. Nam non longe posteà per gratiam dei, ipsa demon

ſtratio per opera calumnias declarabit ac redarguet, quia ſperamus pro doctrina ueritatis fortaſſis etiam amplius quid nos paſſuros eſſe. Sin minus, omnino tamen ab eccleſiis ac patrijs fugandos ac expellendos eſſe. Si uero nihil eorum quæ ſperamus factum fuerit, nō longe abeſt Chriſti iudicium. Quare ſi quidem propter eccleſias congreſſum noſtrum requiris, paratus ſum te conuenire, ubicunq; tandem nos aduocaueris. Si uero ut calumnias diluam, non eſt ocium mihi de his reſpondere.

Theologus Baſilio Magno. Epiſt. XXXIIII

HOc erat ſanè quod alius quidem quiſpiam ex prudentioribus ſuſpectū habuiſſet. Ego uero ualde ineptus ac ſtultus ad te ſcribere nō ſum ueritus. Moleſtiam tibi attulerunt literæ, uerum ut ego ſentio non recte nec iuſte, ſed etiam omnino ſuperflue: & triſtitiam nō confeſſus quidem es, uerum occultaſti, etiamſi ſapienter hoc feciſti, per pudorem uelut laruam quandam mœroris faciē occultans. Ego uero ſi hoc doloſe ac maligne feci, non magis à tua triſtitia q̃ ueritate damnū patiar. Si uero ſimpliciter & cum conſueta beneuolentia, peccatum meum, nō tuam affectionem accuſabo. Veruntamē corrigère hæc melius fuerat, quàm conſiliū dantibus indignari. Quod igitur ad te pertinet, etiam ipſe uidebis, quū etiam alijs eadem conſulere potens ſis. Me uero promptū habes, ſi uoluerit deus & affuturum, & ſimul decertaturū, & quæ noſtræ facultatis fuerint collaturum. Quis enim impotens ſit, & quis non confidat ſub te & unà tecum, de ueritate dicere ac contendere.

Theologus Baſilio Magno. Epiſt. XXXV

NOn deſines nobis maledicere, uelut ineruditis ac rudibus minimeq; amicis, & neque uita dignis, propterea quod auſi fuimus intelligere ac indicare quæ paſſi ſumus. Neq; enim aliud quicq; iniuſte fecimus, quod ipſe etiam teſtaberis. Neq; ullius nobis conſcij ſumus aut parui aut magni circa te facti mali, neq; conſcij fuerimus. Verum hoc ſolum nouimus quod decepti ſumus, ſero quidem ualde, cognouimus aūt, & thronum accuſamus, uelut qui te confeſtim altiorem nobis fecit. & dolemus quod tua nobis exprobrantur, eaq; defendimus, aduerſus eos qui manifeſtè ſciunt, & prima noſtra & præſentia Hoc eñ ex his quæ patimur maxime ridiculum eſt, aut potius miſerrimū, eoſdem & iniuria affici, & accuſari, id quod etiam nobis accidit. Obijciūt autē alij aliud quid, & quod quiſq; uoluerit, iuxta ſuos mores, aut menſuram iræ contra nos. Qui uero humaniſſimi ſunt, deſpectū & contemptū & quod abiecti ſumus poſt uſum, quemadmodum uiliſſima uaſa & nullius amplius penſi, aut ſuſtentacula illa ſuper quæ teſtudines firmantur, quæ facto ſtabilimento ſubtrahuntur ac cōſpuuntur. Illos quidem igitur ualere ſinemus, ac dicere quicquid uoluerint ac dixerint tandem. Nemo cōpeſcet linguæ libertatem. Et tu mihi mercedem exolue, beatas & inanes ſpes, quas contra maledicos excogitaſti, uelut propter dignitatem cōtumelia afficiens leues nos, & ad talia ferenda expoſitos. Ego uero mentem meam tibi declarabo, & nihil mihi iraſcaris. Dicam enim ea quæ cōfeſtim in ipſa affectione protuli, non adeò aut ira feruens, aut facto conſternatus, ut mēs mihi ſubducta fuerit, ac ignorauerim quę dicebam. Neq; arma comparabo, neq; rem militarem diſcam, quā prius nō didici, quando magis tempēſtiuū id eſſe uidebatur, quū omnes armarentur ac inſanirent. Noſti debilium infirmitates. Neq; bellicoſum Anthimum ſuſtinebo, quanq; immaturus ſit bellator, quum ipſe nudus ſim & belli rudis, & ad uulnera magis idoneus. Verum aduerſus illum ipſe bellū ſuſcipe, ſi id tibi placet. Nam etiam infirmos multoties neceſſitates faciunt bellatores. Aut quære bellum geſturos, ubi tuos mulos corripuerit, anguſtias ſeruans, & uelut Amalec ille Iſraelem prohibens ac arcens. Nobis autē pro omnibus des quietem. Quid eñ opus eſt pugnare pro lactentibus & uolucribus, & hoc alienis, tanq; ſanè pro animis ac legibus inuiolabiliter cōſeruandis? Quid uero ſplendidis Saſimis metropolim ſpoliare? aut denudare ac reuelare mentis arcanū, quod abſcondere oportebat? Cæterū tu quidem uiriliter age & confortare, atq; omnia ad tuam gloriā trahe, quemadmodū flumina torrentes, neq; amicitiam neq; cōſuetudinem honeſto ac pietati præferens, neq; curioſus exiſtens, de eo qualis nam ex eo quod hæc facis, uideberis: ſed unius ſpiritus exiſtens. Nos autem hoc ſolum ex amicitia tua lucramur, ut neq; amicis credamus, neq; quicquā deo magis colendum eſſe ſentiamus.

Theo-

Theologus Basilio Magno. Epist. XXXVI

EXprobras nobis ociũ & segniciẽ, quod nõ Sasima tua inuasimus, neq; uelut episcopos decet cõcitamur, dum uos uelut esca canibus in mediũ proiecta, contra uos mutuo arma induitis. Mihi uero maxima actio est ociũ. Et ut scias aliquid mearũ uirtutũ, adeo ipso ocio glorior, ut putẽ me etiã legẽ esse omnibus magnanimitatis circa hoc ipsum. Et si oẽs nos imitarentur, neq; negocia ecclesiis essent, neq; fides distraheretur, propriarum cuiq; contentionum scutum existens.

Theologus Magno Basilio. Epist. XXXVII

QVàm calidum & equestre exilis in literis: & nihil miri est, te recens gustata gloria, nobis ostentare uelle, quam nam gloriam reperceris, quo te ipsum sic augustiorem ac maioris autoritatis facias: quemadmodum pictores qui horas ac pulchritudines pingunt. Mihi uero omnia episcoporum facta recensere, & ea quæ in epistola habentur, ob quam tu indignaris, & unde incepimus, & quo progresßi sumus, & ubi desiuimus, longius quàm pro epistolari ratione esse uidetur, & non magis Apologiæ quàm historiæ opus. Quo uero compendio declarem, Venit ad nos generosissimus ille Anthimus cum quibusdam episcopis, siue ut patrẽ meum uisitaturus, nam & hoc uisum, siue serio acturus ea quæ egit. Multo autem & de multis experimento summisso, de parœcijs ac cohabitationibus, de Sasimorum stagnis, de nostra electione, largitus, precatus, minatus, lite intentata, uituperijs emissis, laudibus effusis, circulis sibiipsi circumscriptis, tanquam oporteret nos ad ipsum solum respicere, & ad nouam metropolim maiorem existentem: Quid inquam, circumscribis nostram ciuitatem, quum & nos ecclesiam faciamus reuera ecclesiarum matrem, idq; ab antiquo. Tandem abijt rebus infectis, multa spirans, & Basilismum nobis uelut philippismum obijciens. Num hoc iniuste facere tibi uidemur? non arbitror. Vide uero etiam epistolam quomodo habuit à cõuitiatoribus nostris. Vocationem ad concilium efformarunt ad nos. Me uero contradicente, & iniuriam hac rẽ nobis fieri proferente, tamen rursus cupierunt ut per me aduocaremini uos de his consulturi. hoc promisi, ut ne fieret prius illud, toto negocio in uobis collocato, an uelitis cõgregare ipsos, & ubi & quando: id quod honorantis erat, non contumeliam facientis. Quandoquidem uero neq; hoc iniuste facimus, dic reliquum. Si à me hoc discere uos oportet, ipsam uobis legam Anthimi epistolam, quam quum stagna occupasset, renunciantibus nobis ac interminantibus, ad nos misit, & conuitians & cõtumelijs afficiens, & uelut carmen quoddam uictoriale contra nos uelut uictos canens. Et quam rationẽ habet, illum quidem offendere propter uos, uobis aũt displicere, uelut illi gratificãtes? Hæc prius discere oportebat ô admirande, & neq; tunc conuitijs incessere, si nõ aliam ob causam, saltem ut seniores. Si uero ostentatorum more gloriose te geris, & ex altis nos alloqueris, uelut Metropolites & magnæ urbis episcopus, nobis Micropolitis & paruæ urbis præsidibus aut etiam urbe carentibus: est etiã nobis superciliũ quod contra obtendemus. Facillimum enim hoc omnibus est, & fortassis etiam honestius.

Theologus Magno Basilio. Epist. XXXVIII

POstq; cognoui te in altũ thronũ collocatũ, & uicit spiritus qui lucernã super candelabrum publicauit, quæ neq; prius obscure lucebat, gauisus sum fateor. Cur uero nõ deberem? quũ cõmunitatẽ ecclesiæ male habere uiderẽ, & tali manuductione indigerẽ. Accurri aũt non statim, neq; accurrã, neq; sanè hoc ipse exegeris. Primũ quidẽ, ut tibi autoritatem conseruem, & ne tui studiosos congregare uidearis, præ calore quodã & ambitione, quod dicere possint calũniatores. Deinde uero, ut mihi cõparem stabilitatẽ, & deposito liuore candorẽ. Quãdo igitur uenies, fortassis dices, & usq; quo recusabis? donec deus iusserit, & ubi prætererint umbræ eorũ qui nunc insidias tendunt ac inuident. Non enim diutius resistent leprosi satis scio, Dauidi Hierusalem occludentes.

Theologus Magno Basilio. Epist. XXXIX

AVdio te turbari à recenti innouatione, & negocia habere ex quadam sophistica, eorum qui consuetam curiositatem obtinent. Et nihil miri est. Neque enim ignorabam inuidiam, & quod multi ex his qui circa te sunt, res suas per te curant, & scintillam pusillanimitatis accendunt. Illud igitur non timeo, ne quid facias in rebus tristibus à philosophia alienum, & teipso ac nobis indignum. Verum arbitror nunc sanè quàm maxime no-

me notum fieri meũ Basilium, & quã per omne tẽpus collegisti philosophiam demonstraturum esse, & calũnias uelut altis undis superaturũ, atque aliis turbatis immotum mansurum. Si uero uidebitur, etiã ipse adero: Fortassis etiã cõsilium aliquod impertiturus, si qui dem mari opus est aqua, & tibi consultore: omnino aũt utilitatẽ accepturus & simul philosophaturus, eo quod simul contumeliis afficior.

Theologus Magno Basilio. Epist. XL

NE mireris si quid prę ter opinionẽ dicere uidebor, & nõ prius ab aliquib. dictũ. Mihi uideris tu gloriã quidẽ habere uiri certi ac muniti, & mẽte firmi ac cõstãtis. Multa uero cõsultare ac facere simplicius, potius quam securius aut firmius. Qui enim à malicia alienus est, tardius maliciã ac uitiũ deprehendit. Quale est etiã quod nunc instat. Vocasti nos ad metropolim, cõsultatione de episcopo proposita, et res ut decẽs est ita uerisimilis, ægrotare uisus es & postremũ spiritũ ducere, & desiderare tũ uidere nos, tũ exitũ atque extrema uerba effari. Nõ noui aũt cur id fiat, & quid præsentes rei cõferamus. Ego uero cõcitatus fui, ob rẽ ipsam dolore affectus. Quid enim mihi uita tua lętius est? aut decessu è uita tristius accidere possit? & lachrymarũ fontes effudi, & ploraui, & nunc primũ percepi alieno à philosophia modo me affectũ esse. Et quid nõ epitaphiorũ perfeci? Postque uero sensi episcopos cõcurrere ad urbẽ, retractus sum ab impetus alacritate. Miratus aũt sum, primum quidẽ quod non respexisti decorũ, neque multorũ ac uulgi linguas uitasti, quæ certissime simplicioribus calũnias struunt. Deinde uero quod nõ eadem & tibi & nobis cõuenire putas: quibus & uita & doctrina & oĩa cõmunia, sic ex deo ab initio cõiunctis. Tertio, liceat enim & hoc dicere, quod pientiorũ putasti tales esse prætextus, non potentiorũ ac multitudini addictorũ. Ego quidẽ igitur propter hæc puppim pulsaui, & terga uerto. Tibi uero si uidetur, etiã hoc ipsum probetur, fugere uidelicet medios tumultus, & prauas suspiciones. Porrò pietatẽ tuam tunc uidebo quũ negocia sedata quieuerint & tempestiuum fuerit, & exprobrabo sanè plura & grauiora.

Magnus Basilius Maximo philosopho. Epist. XLI

IMagines animarũ reuera sunt sermões. Cognouimus igitur te per literas, uelut aiunt, ex unguibus leonem, & gauisi sumus quod te compererimus circa prima ac potissima bona nõ segniter affectum esse, nempe dilectionem & erga deum, & ad proximum. Signum autem facimus prioris quidem, dexteritatẽ tuam circa nos, posterioris uero, studium tuum circa scientiam. Quod uero in duobus his totum situm est, notum est cuiuis Christi discipulo. Cæterum quæ requiris Dionysii scripta, peruenerunt quidem ad nos, & ualde multa, non tamen adsunt libri ipsi, quapropter nõ misimus. Sic aũt sententia nostra est. Non omnia admiramur eius uiri. Imò sunt quædam quæ penitus abrogamus, ferè enim eius quæ nunc uulgata est impietatis (de ea quæ inæqualitatem docet dico) hic primus, quantum nos scimus, hominibus semina exhibuit. Causam uero arbitror, nõ mẽtis malignitatẽ, sed quod uehemẽter uoluit resistere Sabellio. Solitus itaque sum ego assimilare ipsum arborum plantatori, nouellæ plantæ torturam corrigenti, deinde ob immoderatam retractionem à medio aberranti, & germen ad contrariam partem abducenti. Tale quid etiam circa hunc uirum factũ esse comperimus. Dum enim uehementer resistit Libyis impietati, non animaduertit seipsum ad contrariũ malum præ nimio uincẽdi studio deferri. Cui sanè tantũ satis fuisset ostendere, quod nõ idem est subiecto pater & filius, & hæc habere contra blasphemum uictorię signa. Ille uero unum ualde manifeste ex abundanti obtinet, & non solum substantiarum diuersitatem ponit, sed etiam essentiæ differentiam, & potentiæ diminutionem, & gloriæ ac maiestatis euariationem. Quare ex hoc contigit, ut ipse malum malo permutarit, à rectitudine uero doctrinæ aberrarit. Quapropter etiam uarius est in scriptis, nunc quidem destruens coessentialitatem, per ea quæ ob substantiarum reprobationem male ab ipso usurpata sunt. Nunc uero admittens, in apologia ad sibi cognominem. Adhæc etiam de spiritu emisit uoces, spiritui minime conuenientes, exterminans ipsum à deitate quæ adoratur, & paulo pòst alicubi, creatæ ac ministranti naturæ annumerans. Vir igitur ipse talis est. Ego uero, si meã propriã opinionem dicere debeo, simile secundum essentiam, si aditum habet, citra euariatio nẽ: suscipio uocem uelut idem cum coessentiali significantem, iuxta sanam uidelicet coessentialis significationem. Quẽadmodũ etiam eos qui in Nicæno concilio dixerunt, lumen de lumine,

& deum uerū de deo uero, & talib. uocibus unigenitū appellarunt, consequēter coessentialē inducentes. Neq; igitur luminis ad lumē, neq; ueritatis ad ueritatē, neq; essentię unigeniti ad eā quæ patris est, unq; aliquā euariationē mente concipere possibile est. Si quis sic uelut dixi acceperit, admitto uocē ipsius. Si uero quis à simili, uocem non euarians rescindat: quod ipsum Constantinopolitani fecerūt: suspectū habeo uerbū, uelut quod unigeniti maiestatē imminuat. Nā & obscuris similitudinib. & multum ab archetypo ac exemplari deficiētib. sæpenumero simile animo cōcipere solemus. Quādoquidē igitur minus puto fraudulentā esse coessentialis uocem, sic etiam ipse usurpo. Cæterū cur non accedis nos ô optime, ut præsentes nos inter nos de his colloquamur, & non literis inanimis concredamus, quum aliàs non ita ualde res nostras publicare uoluerimus? Quo igitur non Diogenis illud ad Alexandrum, etiam ipse nobis dicas, Quod tantundē uiæ est à uobis huc, & ad uos hinc: Nos quidē præ infirmitate fermè uelut plantæ semper in eodem loco detinemur, & simul illud, uiue latens, inter prima bona ducimus. Tu uero sanus es uelut dicunt, & quum teipsum orbis terrarum ciuem feceris, merito etiam huc ad nos accesseris, uelut ad tuam ipsius portionem. Si enim uos, qui in actu rerum uersamini, & populi & urbes decēt, quibus actiones secundum uirtutem ostenditis, At certe ad speculationem & mentis actionem, per quam deo coniungimur, bonus auxiliarius est quies, quam multam & luculētam in hac extremitate colimus, atq; utinā ipse nobiscum. Si uero omnino oportet potentatus circuire, & nos humi positos contemnere: tu saltem alia scribas, atq; sic nobis delectationem afferas.

Basilius Magnus Maximo philosopho. Epist. XLII

ANnunciauit mihi honestus ac bonus Theotecnus præstantiæ tuæ statū, & cōgressus tui desideriū mihi induxit, animæ tuæ figurā per sermonē manifeste delinians, & in tantū amorē meū erga te incendit, ut nisi senectute grauarer, & à cōnutrita debilitate detinerer, & infinitis circa ecclesiā curis illigatus essem, nihil me remoratū fuisset quo minus ipse te accessissem. Nam reuera non est paruum lucrū, ex domo magna & genere illustri ad angelicam uitam transgressum, ratione iuuentutē refrenare, & carnis affectus rationis seruos facere, & humilitate uti quæ decet Christianū, qui de seipso uelut par est sentit, unde productus est, & quo abibit. Naturæ enim cōsideratio animæ quidē tumorē reprimit, omnē uero arrogantiā ac cōtumaciā exterminat, & in summa, discipulum Christi facit, qui dixit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Reuera enim charissime fili, solum studio dignum & laudabile est, perpetuū bonum, hoc aūt est præmium à deo. Verum humana hæc, umbra obscuriora sunt, & somnijs faciliora. Iuuēta enim citius uernis floribus defluit, & corporis pulchritudo, aut morbo aut tempore marcescit. Et diuitiæ instabiles sunt. Et gloria facile mutari ac circumuerti potest. Et opera per artes effecta unà cum tēpore absoluuntur ac finem sortiuntur. Sed & eloquentia cuius studio omnes tenentur, usq; ad aures gratiam habet. Virtutis aūt exercitatio, preciosa possessio est habenti, & iocūdissimum spectaculum his qui in ipsam incidunt. Cuius si curam habueris, efficies teipsum dignum bonis in promissionibus à deo repositis. Cæterum quomodo ad bonorum adeptionē peruenire possis, & quomodo acquisita conseruaueris, longiorem orationem requisierit, quàm pro præsenti instituto. Porrò hæc uisum est mihi ad te scribere, propter ea quæ à fratre Theotecno audiui, quē semper quidē opto uerū dicere, maxime uero in sermonib. quos de te facit, ut propter te dn̄s amplius glorificetur, qui à radice aliena preciosissimis pietatis fructibus turges. Mat. 11

Basilius Magnus Gregorio fratri, de essentiæ & substantiæ differentia. Epistola XLIII

QVandoquidem multi societatem essentiæ in mysticis dogmatibus à substantiarum ratione non discernentes, in easdem coincidunt suspiciones, & nihil differre putāt essentiam aut substantiam dicere, unde etiam quibusdam citra expensionem talia recipientibus placuit, quemadmodum unam essentiam, ita etiam unam substantiam dicere: Et uice uersa, qui tres substātias suscipiunt, etiam essentiarum diuisionem iuxta eundem numerum, ex hac confessione decernere oportere putant: Quapropter ut ne etiam tu similia facias, breuem tibi cōmentarium de hac re feci. Est igitur ut paucis rem declarem, talis harum uocum significatio. Omnia nomina quorum res de pluribus & numero differenti-

ferentibus dicuntur, uniuersaliorem quandã significationem habent, uelut homo. Qui enim hoc dixit, communi natura per nomen ostensa, non circumscripsit hac uoce aliquẽ hominem, qui priuatim à nomine hoc notus reddatur. Non enim magis Petrus homo est, quàm Andreas & Ioannes ac Iacobus. Communitas igitur eius quod significatur, similiter in omnes in idem nomen ordinatos, procedens, subdistinctione opus habet, per quam non uniuersalem hominem, sed Petrum aut Ioannem cognoscamus. Quædam uero nomina peculiarem habent indicationem, per quam non naturæ communitatem in significato speculamur, sed cuiusdam rei circumscriptionem, quæ nullam ad id quod eiusdem generis est, iuxta suam proprietatem, habet communitatem. Velut Paulus aut Timotheus. Non enim amplius hæc uox ad naturæ communitatem fertur, sed comprehensiuam significationem complexa, quarundam circumscriptarũ rerum indicationem per nomina declarat. Quum igitur duo aut plures simul in eodem loco fuerint, uelut Paulus, & Syluanus & Timotheus, & de essentia hominum ratio inquisita fuerit, non aliam quis reddet essentiæ in Paulo rationem, aliam in Syluano, & aliam in Timotheo, sed per quæ uerba Pauli essentia demonstrata fuerit, ea etiam alijs conuenient, & sunt inter se coessentiales, qui eadem essentiæ ratione describuntur. Vbi uero quis cognita communitate, ad peculiaria conuerterit speculationem, per quæ alterum ab altero separatur, nõ amplius rationi quæ unumquemq; notum reddit, cum ea quæ de alio redditur, conueniens etiamsi in quibusdam communitatem habere comperta fuerit. Hoc igitur quod peculiariter dicitur, substantiæ uerbo significari dicimus. Qui enim hominem dixit, dispersam quandam notionem, propter significationem indefinitam auribus immisit: ut natura quidem ex nomine declarata sit, substantia uero & res quæ peculiariter à nomine declaratur, non sit significata. Qui uero Paulum dixit, in re quæ à nomine significatur subsistentem naturam ostendit. hoc igitur est substantia, non indefinita essentiæ notio, nullam ex communitate eius quod significatur stabilitatem reperiens, sed id quod commune & incircumscriptum in aliqua re est, per apparẽtes proprietates declarãs ac circumscribens: Quemadmodum etiam scripturæ huiusmodi facere familiare est, quum in multis alijs locis, tum in historia Iob. Postquam enim de ipso natura erat, communis prius mentio-
Iob 1 ne facta, & ubi dixit homo, statim secat per proprietatem, in eo quod apponit quis, Verum essentiæ quidem descriptionem, uelut ad propositum sermonis scopum nihil utilitatis conferentem, silentio præterijt, particularem uero hominem per propria signa delineat, & locum dicens & morum notas, & quæcunq; externa coassumpta, disparatura ac separatura erant ipsum à communi significatione, ut ex omnibus euidens eius de quo narratur descriptio fieret, ex nomine, ex loco, ex animæ proprietatibus, ex his quæ forinsecus circa ipsum uisebantur. Si uero essentiæ rationem dedisset, nulla sanè relatorũ mentio facta esset in naturæ declaratione. Idem enim fuisset sermo, qui etiam de Baldad Sanchita, & Sophar Minnæo, & de singulis quorum isthic mentio fit hominibus. Quam igitur in rebus nostris cognouisti rationem in essentia ac substantia, eam si etiã ad diuina dogmata transtuleris, non aberrabis. Quomodo igitur essentiam patris qualemcunq; tandem suggerit tibi mens tua (Nam ad nullum destinatum intellectum animam fulcire datur, propterea quod credat ipsam super omnem intellectum esse) hanc etiam in filio intelliges, hanc similiter etiam in spiritu sancto. Nam non creati & incomprehensibilis ratio, una & eadem est, & in patre & filio & spiritu sancto. Non enim aliud magis incomprehensibile ac increatum est, aliud uero minus. Quandoquidem uero per peculiaria signa, inconfusam in trinitate comparationem habere oportet, id quidem quod communiter speculamur, uelut est increatum esse, & omnem comprehensionem excedere, aut si quid huiusmodi est, non simul ad peculiare iudicandũ assumemus, sed ea solum inquiremus, per quæ notio uniuscuiusq; clare & impermixte, ab ea quam simul contemplamur secernetur. Recte itaque mihi habere uidetur, ut sic inuestigemus rationem. Omne bonum quod ad nos ex diuina potentia peruenerit, gratiæ omnia in omnibus operantis
1. Cor. 12 actionem esse dicimus. quemadmodum dicit Apostolus, quod hæc omnia operatur unus & idem spiritus, diuidens peculiariter unicuiq; sicut uult. Quærentes aũt an ex solo spiritu sancto, bonorum suppeditatio principium sumens, sic dignis cõtingat: rursus à scriptura manu ducimur, ad hoc ut suppeditationis bonorũ quæ spiritus in nobis operatur

ratur

ratur, principem & autorem unigenitum deum esse credamus. Omnia enim per ipsum
facta esse, & in ipso consistere, à sacra scriptura edocti sumus. Quum itaq; ad hanc intelli-
gentiam exaltati fuerimus, rursus à diuinitus inspirata manuductione inducti docemur,
quod per illam quidem potentiã omnia ex non existentibus ad esse producuntur, non
tamen ex illa citra principium. Sed est quædam potentia ingenite & sine principio subsi
stens, quæ sanè causa est uniuersorum existentiũ causæ. Ex patre enim est filius, per quem
omnia, cum quo semper spiritus sanctus inseparabiliter cointelligitur. Non enim potest
quis de filio cogitare, qui non prius sit spiritu illuminatus. Quandoquidem igitur spiri-
tus, à quo omnis bonorum contributio in creaturam scaturit, ex filio dependet, cum quo
inseparabiliter comprehenditur: esse uero ex patris causa appensum habet, unde etiam
procedit: hoc proprietatis secundum substantiam signum notum ipsum reddens habet,
Quod per filium & unà cũ ipso cognoscitur, & quod ex patre subsistit. Filius uero qui ex
patre procedentẽ spiritũ, per se ipsum & unà cum ipso notũ reddit, solus unigenite ex in-
genita luce relucens, nullam in signorũ proprietate, ad patrem aut spiritum sanctum so-
cietatem habet. Sed ex relatis signis solus cognoscitur. Deus uero super omnes, præci-
puum quoddã substantiæ suæ signum solus habet, quod pater est, & ex nulla causa subsi-
stit. Et per hoc rursus signum etiam ipse peculiariter cognoscitur. Quapropter in essentiæ
cõmunitate, discordia & insociabilia esse dicimus signa cognitionis quæ in trinitate spe-
culamur. quorum proprietas declaratur, quum unaquæque in fide tradita persona, pro-
prijs cognitionis signis discrete comprehenditur. Quare per relata signa, separatio sub-
stantiarum inuenta est. Verum iuxta immensitatem & incomprehensibilitatem, & quod
increati sunt, & nullo loco constricti, quod etiam omnibus talibus nulla sit alteratio in
uiuifica natura, in patre dico & filio & spiritu sancto, sed perpetuam quandam & inse-
parabilem societatem in ipsis speculemur. Et per quas sanè cogitationes quis maiesta-
tem unius ex his quos in sancta trinitate credimus considerauerit, per easdem procedet,
citra euariationem in patre & filio & spiritu sancto maiestatem uidens, in nulla distantia
inter patrem & filium & spiritum sanctum mente per uacua eunte. Propterea quod nihil
est quod per medium horum interferatur, neque alia quædam res subsistens præter diui
nam naturam, ut ipsam ad seipsam per alieni interlapsum diuidere possit: neque spacij
alicuius substantia carentis uacuitas, quæ diuinæ essentiæ harmoniam ad seipsam hiare
faciat, per uacui interpositionem, ipsam continuitatem dirimens. Sed qui patrem men
te concepit, tum ipsum in seipso mente cõcepit, tum filium simul suscepit. Qui uero hunc
dicit, à filio spiritum non diuisit, sed consequenter quidem, secundum ordinem, coniun
ctè uero, secundum naturam, trium in idem commixtam in seipso fidem expressit. Et
qui spiritum solum dixit, comprehendit simul hac confessione, etiam eum cuius est spi-
ritus. Et quandoquidem Christi est spiritus, & ex deo, quemadmodum dicit Paulus: si- Rom. 8
cut in catena, qui unam extremitatem contigit, etiam alteram extremitatem simul attra-
xit. Sic qui spiritum traxit, uelut ait Propheta, per ipsum etiam filium & patrem simul at- Esa. 30
traxit. Et si filium uere quis apprehenderit, habebit ipsum utrinq;, ab altera quidem par-
te, suum ipsius patrem, ab altera uero, spiritum sanctum simul adducentem. Neque enim
à patre is qui semper in patre est dissectus esse poterit, neque à spiritu unquam separabi-
tur proprio, is qui omnia in ipso operatur. Similiter autem & qui patrem suscepit, etiam
filium & spiritum potentia simul suscepit. Non enim excogitari potest sectio aut diuisio
iuxta ullum aliquem modum, ut aut filius sine patre mente concipiatur, aut spiritus à fi-
lio disiungatur. Sed arcana quædam ac imperceptibilis tum cõmunitas, tum discretio,
in his comprehenditur, neque substantiarum differentia, naturæ coniunctionem diuel-
lente, neq; communitate secundum essentiam, signorum proprietatem cõfundente. Ne-
que uero mireris si idem & coniunctum, & discretum esse dicimus, & quandã uelut in
ænigmate excogitamus nouam admirabilem discretionem coniunctam, & coniunctio-
nem discretam. Siquis enim non contentiose & ad calumniam audit sermonem, etiam in
sensibilibus fieri potest ut tale inueniat. Et uerba mea accipite uelut exemplum & um-
bram ueritatis, non uelut ipsam rerum ueritatẽ. Non enim fieri potest ut per omnia qua-
dret id quod in exemplis speculamur, ad ea ad quę exemplorũ usus assumitur. Vnde igi-
tur dicimus discretum simul & coniunctum, ex his quæ sensui nostro apparẽt, reputari?

Si unquam

Si unquam arcus in nube splendorem in uere uidisti, illum arcum dico quem communis sermo irim cognominare solet: quem tunc generari dicunt qui harū rerum scientiam iactant, quū humiditas aliqua ad aerem fuerit ammixta, uentorū uiolentia id quod in uaporibus crassum ac humidum est, nubilosum iam factum, in pluuiam exprimente. Generari uero dicunt hoc modo. Quum solis radius densitatem ac umbrositatem nubis per obliquum subtergressus, deinde per directum nubi cuidam proprium circulum impresserit, uelut flexura quædam ac reditus lucis ad seipsam fit, splendore uice uersa ab humido ac lucente effulgente. Quandoquidem enim flāmeis splendoribus ea natura est, ut si cui læui allabantur rursus ad seipsos refringantur, circularis autem est hæc figura, per radium in humiditate ac leuitate aeris effecta: necessario iuxta solaris circuli figuram, etiam propinquus nubi aer per relucentem splendorem circumscribitur. Hic itaq; splendor & con iunctus est ad seipsum, & diuisus quoq; est. Multicolor enim ac multiformis existens, uarijs tincturæ floribus inconspicue ad seipsum contēperatur, diuersorū colorum inter se commissuram, ex oculis nostris latenter subtrahens, ut non cognosci possit intermedius inter glaucum ac rutilum locus, qui per seipsum miscet ac separat colorum diuersitatem, aut rutili ad purpureum, aut illius ad electrinum, Omnium enim splendores simul in eodem uisuntur, & lucidi sunt, & cōiunctionis inter se signa occultantes, deprehensionem effugiunt, ut impossibile sit inuenire, usquequo consistat rutilus aut smaragdinus splendor, & unde initium sumat, non amplius talis existens, qualis in lucido conspicitur. Quē admodum igitur in hoc exemplo, & colorum differentias manifeste dignoscimus, & distantiam alterius ad alterum sensu comprehendere non datur: Sic intellige mihi, possibile esse etiam de diuinis dogmatibus ratiocinari. Substantiarum quidem proprietates, uelut florem quendam ex his qui in iride apparent, in unoquoq; ex his quos in sancta trinitate credimus effulgere. Verum proprietatis secundum naturam, nullam alterius ad alterum differentiam mente concipi, sed in essentię communitate, notorias proprietates in unoquoq; elucere. Nam & illic in exemplo, Vna essentia erat quæ multicolorē illum splendorem effundebat, nimirū per solarem radium refracta. Color uero apparens multiformis, erudiente nos per creaturam ratione, ut ne inanem laborem insumamus in dogmatis rationibus exquirendis, ubi in difficilem speculationem illapsi, ad eorum quæ dicuntur assensum uertigine affecti fuerimus. Quemadmodum enim in his quæ oculis apparent, potior uidetur experientia quàm ratio causæ: Sic in sublimibus dogmatibus potior est ratiocinationū cōprehensione ipsa fides, quæ & separationem in substātia, & coniunctionem in essentia docet. Quandoquidem igitur scriptura aliud cōmune, aliud propriū, in sancta trinitate speculata est, cōmunitatis quidē ratio ad essentiā reducit, substantia uero propriū uniuscuiusq; signum est. At fortassis putat quis redditā rationē nō con-
Heb. 1 uenire sententiæ scripturæ Apostoli, ubi dicit de dño, quod sit splendor gloriæ ipsius, & character substantiæ. Si enim substantiam tradidimus esse concursum proprietatum uniuscuiusq;, confessum autem est, quod uelut in patre est quid quod proprie speculamur, per quod solus cognoscit, iuxta eundē modū etiā de unigenito pariter creditur: quō hic substātiæ nomē soli patri scriptura attribuit, filiū uero formam substātiæ dicit, non in proprijs, sed in patris signis cognitionis, expressam imaginem habentē? Si enim substantia propriū uniuscuiusq; subsistentiæ signū est, patris uero propriū signum, ingenitum esse, confessum est, formatus est aūt filius patris proprietatibus: num permanet patri pręcipuum illud in ipso solo, quod ingenitus dicitur, si quidem proprietate patris, etiā unigeniti subsistētia figuratur? At nos hæc dicimus, quod uerba Apostoli hoc loco alium scopum habent, ad quē intuens his uocibus usus est, gloriæ splendorē & substantiæ characterem dicens. quem sane scopum si quis diligenter considerauerit, nihil cōperiet his quæ à nobis dicta sunt pugnantē, sed in quadā propria notione sermonē transigentem. Non enī quomodo inter se discernantur substantiæ, per apparentia signa, apostolicus sermo tractat, sed quomodo genuinus & inseparabilis ac coniunctus filij ad patrem habitus intelligatur. Quemadmodum enim non dixit, qui gloria existens patris: quanquam reuera sic habeat: sed hoc uelut confesso relicto, non aliam quandam gloriæ speciem in patre, & aliam in filio intelligere docens, ipsius patris gloriæ splendorem, unigeniti gloriam decernit, ex lucis exemplo id adstruens, quod filius inseparabiliter una cum patre intelligatur.
Quemad-

Quemadmodum enim ex flamma quidem est splendor, non tamen posterior post flammam est ipse splendor, sed simul ut flamma effulsit, etiam lux simul resplenduit. Sic uult etiam ex patre quidem filiũ intelligi, non tamen aliqua interuallari distantia à patris subsistentia unigenitum separari, sed semper una cum causa id quod ex ipsa est apprehẽdi. Iuxta eundem igitur modum, uelut consequenter interpretans sententiam prius traditam, etiam substantiæ characterem dixit, corporalibus exemplis ad inuisibilium cognitionẽ nos manuducens. Non enim corpus omnino est in figura, sed alia figuræ, alia corporis est ratio. Si quis enim utriusuis horum definitionẽ tradiderit, neutiquam ad eam quæ alterius est deferri poterit. Veruntamen etiamsi ratione figuram à corpore discreueris, natura discretionẽ non admittit, sed coniuncte alterũ cum altero intelligitur. Sic Apostolus conuenire putat, etiamsi fidei doctrina inconfusa, diuisam substantiarũ differentiam doceat, attamen etiam coniunctionẽ & uelut concretionem unigeniti ad patrem per prædicta declarat, non uelut non sit in substantia etiã unigenitus, sed uelut qui non admittat medium quid inter suam ad patrẽ unionem. Quare qui ad characterẽ unigeniti per animæ oculos intente respicit, ex patris substantia cogitationẽ cõcipit, quod non permutatur, neq; permiscetur proprietas quam speculamur in ipsis, ut aut patri genitum esse, aut filio ingenitũ esse, formam inducat, sed quod fieri non possit, ut altero ab altero disiuncto, in seipso solum id quod reliquũ est quis cõprehendat. Neq; enim possibile est eum qui filium nominauit, non etiam de patre cogitare, quũ appellatio hæc habitualiter etiã patrẽ simul ostendat. Quandoquidẽ igitur qui filium uidit, uidet & patrẽ, uelut in Euangelijs dominus dicit, propterea unigenitũ substantiæ patris characterem esse dicit. Et quo sanè magis cognosci possit sententia, etiam alias Apostoli uoces simul assumemus, in quibus imaginẽ dei inuisibilis, & bonitatis ipsius rursus imaginem dicit. Non quod differat imago ab exemplari, iuxta inuisibilitatis & bonitatis rationẽ, sed ut demonstretur quod idem cum exemplari est, etiamsi aliud sit. Non enim imaginis ratio cõseruari possit, si non per omnia euidentiam & nihil euarians haberet. Qui igitur imaginis pulchritudinẽ considerauit, cogitationem de exemplari concipit. Et qui filij uelut formam mente concepit, paternæ substantiæ characterẽ impressit, uidens per hunc illum, non quod ingenitus est pater, in imagine cernẽs: Sic enim certe idẽ per totũ esset, & non aliud: sed ingenitam pulchritudinẽ in genita uidens. Quemadmodũ qui in puro speculo offerentem se formæ apparitionẽ considerauit, euidentem personæ cuius imago reddita est, cognitionem habuit. Sic qui filium cognouit, characterem paternæ substantiæ per filij cognitionem in corde suscepit. Omnia enim quæ patris sunt, in filio conspiciuntur, & omnia filij, patris sunt, quandoquidem & totus filius in patre manet, & totum habet rursus in seipso patrem. Quare filij substantia, uelut forma & persona fit cognitionis patris. Et patris substantia, in filij forma cognoscitur, manente ipsis proprietate quam speculamur, ad euidentem substantiarum discretionem.

Ioh. 14 *Col. 1* *Ioh. 10*

Basilius Magnus Gregorio fratri, Epistola XLIIII.

QVomodo aduersus te per scripta pugnare possim? quomodo te pro merito reprehenderim, propter eam quam circa omnia habes simplicitatem? Tertium die mihi quis in eadem retia incidit? Tertium quis in eosdem laqueos incidit? ne brutũ quidem aliquod facile hoc faciat. Vnam mihi cõcinnatã à te epistolam obtulisti, uelut à uenerandissimo & cõmuni nostro auunculo, decipiens me nescio qua gratia. Suscepi uelut ab episcopo & cõmuni patre per te allatam. Cur enim non facerem? ostendi multis amicis præ gaudio, & gratias egi deo. deprehensum est figmentũ, ipso episcopo per propriam uocem negante. pudefacti sumus ob illam. optauimus nobis dehiscere terrã, maliciæ & fraudis ac mendacij opprobrio circumdati. Secundam rursus reddidisti mihi, uelut per famulum tuum Asterium, ab ipso episcopo mihi missam, neq; illam uerè ipse episcopus miserat, uelut uenerabilissimus frater Anthimus nobis annunciauit. Tertiã rursus Adamantius uenit ad nos portans, quomodo oportebat me suscipere per te & tuos missam? optabam enim lapideum cor habere, ut neq; preteritorũ meminissem, neq; præsentia perciperem, quo omnem plagam in terram pronus uelut pecora ferrẽ. Sed quid faciam contra meum ipsius animum, post unum atq; alterũ experimentũ, nihil potẽtem citra examinationẽ admittere? Hæc simplicitatem tuam obiurgans scripsi, quam neq;

aliâs Christianis conuenientẽ, præsenti tempori minime quadrare uideo, quo saltem de cætero & teipsum custodias, & mihi parcas: quandoquidem, oportet enim me libere ad te loqui, minime fide dignus es taliũ minister. Veruntamen si qui sint, qui epistolas miserint, respondimus ipsis meritò. Siue igitur ipse experimentũ mihi summisisti, siue reuera ab episcopis acceptam epistolam misisti, habes responsiones. Verum par erat te in præsenti alia curare, quum & frater sis, & nondum naturę oblitus, neq; in hostium sorte nos aspicias: quandoquidẽ ad uitam peruenimus, conterentẽ quidem corpus nostrũ, conte-
Eccl. 40 rentem autem etiam animam, propterea quod uires nostras excedat. Attamen quando quidem sic me ad bellum paro, ea gratia oportebat te nunc adesse, & negociorũ socium esse. fratres enim, inquit, in necessitatibus utiles sint. Si uero cõgressum nostrum reuera expectant uenerandissimi episcopi, & locum nobis definitum ac tempus cõstituant, & per proprios nos homines accersant. Quemadmodum enim ipse obuiam uenire auunculo meo non recuso, sic nisi cum decenti forma uocatio fiat, non feram.

Basilius Magnus Gregorio auunculo, Epistola XLV

ET prius libenter uidi fratrem meum, cur enim non facerem, quum & frater meus sit & talis? Et nũc eodẽ affectu aduenientẽ suscepi, nihil mutato meo amore. Absit enim ut tale quid faciam, quod me naturæ obliuisci, & bellum aduersus domesticos parare faciat. Sed & corporis infirmitatũ, & aliorum animæ dolorum solatium, uiri aduentum esse existimaui, & pręstantię tuæ literis per ipsum allatis ualde delectatus sum, quas multo iam tempore uenisse cupiebã, non alterius cuiusdam rei causa, quàm ut ne etiam nos tristem aliquam narrationem uitæ apponamus, tanq; fanè sit familiarissimis ac maxime necessarijs inter se seditio, inimicis quidem uoluptatẽ afferens, amicis uero calami-
Ioh. 13 tatem, displicens autem deo, qui in perfecta dilectione characterem ac notam suorũ discipulorum posuit. Quapropter rescribo etiam necessariò, orare te pro nobis exhortans, & aliarum quoq; rerum curam gerere uelut propriarum. Cæterum sententiã eorũ quæ scripta sunt, quandoquidem ipsi præ ruditate intelligere non possumus, illam uerã esse putare decreuimus, quam ipse nobis exponere dignaberis. Necesse est autem etiam reliqua per industriam tuam definiri, cõgressum nostrum inter nos, & tempus decens, & locum idoneum. Siquidem igitur omnino sustinet reuerentia tua descendere ad humilitatem nostram, & consilium quoddam nobis impertiri, siue cum alijs, siue per teipsum, fieri congressum uolueris, obediemus, quum semel hoc nobis ipsis consuluerimus, seruituros nos esse tibi in dilectione, & facturos omni modo, ea quæ ad gloriam dei à pietate tua nobis scribuntur. Venerabilissimũ fratrem nihil coegimus de lingua nobis dicere, propterea quod neq; prius uerba ipsius operum testimonium habuerunt.

Basilius Magnus Gregorio auunculo, Epistola XLVI

SIlui, num & semper silebo ac tolerabo molestissimũ silentij damnum diutius contra meipsum dominari, neq; ipse scribens, neq; alloquentẽ audiens? Ego equidẽ quum usq; in præsens in tristi hoc dogmate tolerans fuerim, arbitror etiam mihi conuenire ut prophetæ uerba dicam. Toleraui uelut pariens, semper quidem concupiscens aut congressum, aut consilium, semper uero compos non euadens, propter mea peccata. Non enim aliam aliquam causam excogitare possum cur hæc fiant, quàm ut credam me ueterum peccatorũ pœnas persoluere, in dilectionis tuæ separatione. Si etiã nominare oportet separationẽ, sanctam in te & quocunq; tandem ex uulgaribus, nedum in nobis, quibus ab initio patris loco fuisti. Verum peccatũ meum nũc uelut profunda aliqua nubes obtinens, omnium illorũ ignorantiã ac obliuionẽ induxit. Cum enim ad rem hanc respexero, quod præterq; quod mihi mœrorẽ affert, nihil aliud ex ipsa peragitur, quomodo non meritò uitijs meis præsentia adscribo? Cæterum siue peccata eorum quæ contigerunt causa sunt, hic mihi finis sit malorum. Siue quid erat quod dispensaretur, completum penitus sit id quod quærebatur. Non enim modicum est damni tempus. Quapropter non amplius occultans, prior uocem rupi, exhortans ut & nostri ipsorum memor sis & tuij psius, qui amplius quàm cognatio nostra expetere uidetur, per omnem uitam nostri curam demonstrasti: & urbẽ nunc nostri gratia diligas, & non propter nos teipsum
Phil. 2 ab urbe alienes. Si qua igitur consolatio in Christo, si qua societas spiritus, si qua uiscera & miserationes, exple uotum nostrum, res tristes hic dissolue, principiũ quoddam dato alacriori-

alacrioribus ad successionem ac te sequendum,& alijs præuius sis ad optima, & non alium sequens ad ea quæ non oportet. Nam neq; corporis character proprius sic alicuius reputatus est,uelut animæ tuæ,pax & mansuetudo. Decet igitur talem,alios trahere ad seipsum,& exhibere te accedentibus,ut morum tuorũ dexteritate uelut ungenti cuiusdam fragrantia impleantur. Nam etiamsi nunc aliquid est quod resistit,at paulo post etiam ipsum pacis bonum cognoscetur. Quousq; uero ex seditione calumniæ locum habent,necesse est semper suspiciones in peius coaugeri. Itaq; neq; illis decorũ est nos negligere,uerũ maxime omniũ præstantiã tuam id non decet. Nam si quidem peccamus quid,meliores erimus dum admonemur. Hoc autẽ fieri non potest citra congressum. Si uero nihil iniuste facimus,qua gratia odio habemur? Hæc quidem igitur propriæ meæ ambiguitati prætendo,Quæ uero pro seipsis ecclesiæ dicere possint, quæ non suo com modo nostræ seditionis participes fiunt,melius est silere. Non enim ut molestus sim,uerbis utor,sed ut molestias sedem. Tuam uero prudentiã nihil fugit, sed multo maiora ac perfectiora his quæ nos sentimus,ipse mente tua excogitaueris alijsq; dixeris, qui sanè & ante nos uidisti ecclesiarũ detrimentũ,& magis q̃ nos tristaris,olim praedoctus à domino,ut nihil ex minimis contemnas. Nunc autem damnũ non in uno aut altero circũscribitur. sed totæ ciuitates ac populi nostrarũ calamitatũ participes fiunt. Nam famam apud externos quid opus est referre, qualis de nobis erit. Decet igitur tuam magnanimitatẽ,cõtentionis studiũ alijs cedere,imò potius etiã illorum animis eximere,si id fieri possit: teipsum autẽ per malorũ tolerantiam,molestias omnes superare. Nam uindicare quidem,cuiusuis irati est,uerũ ira etiam superiorem esse, hoc tuum solius est, & si quis tibi uirtute consimilis existit. Illud porrò non dicam, quod ille qui nobis indignatur, in eos qui nihil iniuriæ fecerunt iram immittit. Itaq; siue præsentia tua, siue literis, siue uocatione ad teipsum,siue quocunq; uolueris modo, animã nostrã consolari dignare. Nostrum equidem uotum est ut pietas tua in ecclesia appareat,& nos simul ac populũ ipso conspectu ac sermonibus gratiæ tuæ curet ac placet. Siquidem igitur hoc fieri poterit, hoc optimum existit. Si uero aliud quid uisum fuerit,etiam illud suscipiemus, solum de eo admonitus sis,ut quod prudentiæ tuæ uisum fuerit, id firmiter nobis notum facias.

Matt. 18

Basilius Magnus Magno Athanasio. Epistola XLVII

INcidi in pietatis tuæ literas,per quas contra Libyæ ducem infamem illum uirum ingemuisti,& indoluimus quidem ob patriam tuam, quod talium malorum mater est & nutrix: indoluimus autem & ob uicinam nostræ patriæ Libyam, quæ uestrorum malorum particeps fit,& ferinis uiri moribus tradita est, qui in crudelitate simul ac proteruitate degit. Hoc igitur erat illud Ecclesiastæ sapiens dictum, Væ tibi ciuitas cuius rex iunior est, & principes non à nocte comedunt, sed in media die lasciuiunt, brutis & pecoribus magis absurde in alienas nuptias effurẽtes. Illũ equidẽ flagra à iusto iudice expectãt, pari mẽsura repẽdẽda, quæ ipse prior sanctis ipsius incussit. Cognitus aũt factus est etiã ecclesiæ nostræ, ex pietatis tuæ literis,& abominandũ ipsum omnes putãt, non ignem, nõ aquã, nõ tectũ cũ ipso cõmune habẽtes. Si tamẽ aliqua utilitas est his qui adeo subiugati tenenẽ, cõmunis & paribus suffragijs decretæ cõdẽnationis. Sufficiẽs aũt ipsi statua sunt literæ ipsæ quæ ubiq; leguñẽ. Nõ eñ cessabimus ipsas omnib. & familiarib. & amicis itẽq; peregrinis ostendere. Omnino aũt etiãsi nõ attigerint ipsum pœnæ uestigio uelut Pharaonẽ, at in posterũ aliquãdo graue ipsi ac dolorosã retributionẽ feret.

Cap. 10

Matt. 7

Exod. 14

Basilius Magnus Magno Athanasio. Epistola XLVIII

NEminẽ arbitror adeo præsentẽ ecclesiarũ statũ tristitia afficere, quantũ præstantiã tuam,dum comparas quidem præsentia priscis, reputasq; inquantum hæc ab illis immutata sunt. & quod si iuxta eundem motũ res in peius defluxerint,nihil fuerit quod prohibeat,quo minus intra modicum tempus ecclesiæ penitus ad aliam formam transmutentur. Hæc sanè sæpenumero mecum ipse cogitaui,quod si nobis adeo miserabilis ecclesiarum peruersio apparet,qualem nam uerisimile est animam habere propter hęc, eum qui ueteris boni status & concordiæ ecclesiarum dei circa fidem experimentum fecit. At quemadmodum multa tristitia præstantiæ tuæ incumbit: ita arbitror conuenire, ut etiam maior pars curæ pro ecclesiis ad tuam prudentiam pertineat. Iam olim noui & ipse,iuxta eam quæ in nobis mediocriter est rerum intelligentiam,unicam auxilij uiam

me cognouisse ecclesiis nostris, occidentalium nimirum episcoporum cõspirationem. Si enim uellent eum feruorem & zelum, quem super uno aut altero in occidente, in mala opinione de religione deprehenso susceperunt, etiam super nostrarum partium paroecijs ac cohabitationibus ostendere, fortassis aliqua rebus cõmunibus utilitas inde oboriatur, quum & hi qui dominantur, multitudinis circa fidem dignitatem reuererentur, & qui ubilibet sunt populi, ipsos citra contradictionem sequerentur. Quis igitur ad hęc perficienda potentior est prudentia tua? quis acutior ad ea quæ opus est intelligenda? quis ad ea quæ utilia sunt agenda efficacior? Quis ad cognitionem fratrum magis condolens? quis reuerenda canicie tua toti occidenti uenerabilior? Relinque aliquod memoriale posteris dignum uita tua præstantissime pater, innumera illa pro pietate certamina, uno hoc facto cõfirma, demitte aliquos ex sancta ecclesia tua uiros in sana doctrina præstantes, ad occidentis episcopos, ut incũbentes nobis calamitates ipsis exponãt.
1.Reg.5 Suggere modum conuenientem. Fias Samuel ecclesiis. unà cum bello infestatis populis, malis affligere, proferto orationes pacificas. pete gratiam à domino, ut pacis memoriale aliquod ecclesiis immittat. Noui debiles esse epistolas ad tantũ negotiũ conficiendum. Sed neq; tu exhortatione aliorũ indiges, non magis sanè quàm generosissimi pugiles puerorũ acclamatione: neq; nos ignorantẽ docemus, sed iam festinanti alacritatẽ augemus. Ad reliquas equidem orientis res cõponendas, fortassis ampliore auxilio tibi opus est, & necesse est expectare occidentales. Antiochensis uero ecclesiæ ordinatio palàm ex pietate tua depẽdet, ut alios gubernes, alios quietos reddas, ecclesiæ uero tobur per concordiã reddas. Nam quod debes sapientissimorũ medicorũ more, à principalissimis partibus curationẽ ordiri, quouis melius ipse nosti. Quid autem contingere possit orbis terrarũ ecclesiis magis principale quàm est Antiochia? quam si contigerit ad concordiam redire, nihil impedierit uelut caput sanum uniuerso corpori suppeditare sanitatem. Reuera autẽ tua sapientia & Euangelica cõdolentia, illius urbis infirmitates opus habent, quæ non solum ab hæreticis dissecta est, sed etiam ab his qui eadem inter se sape rediciuntur, conuellitur. Hæc uero unire & in unius corporis harmoniam conciliare, illius est qui siccis ossibus, ad neruos & carnes reditum, inenarrabili potẽtia sua largitur. Dominus autem omnino magna per eos qui ipso digni sunt operatur. Rursus igitur etiam hic tantarum rerum administrationem, tuam magnificentiam decere speramus, ut prosternas quidem populi tumultum, sedes autem particulares præsidentias, & subiuges omnes inter se in dilectione, ac priscum robur ecclesiæ reddas.

Basilius Magnus Magno Athanasio. Epistola XLIX

QVanto magis ecclesiarum morbi incrementum capiunt, tanto amplius omnes ad præstantiam tuam conuertimur, unicum nobis ipsis malorum solatium reliquum esse, tuam præsidentiam confisi, qui & orationũ potentia, & scientia suggerendi in negocijs quæ optima sunt, conseruare nos posse ex horrenda hac tẽpestate, ab omnibus æqualiter qui uel modice aut auditu, aut experientia, præstantiam tuam nouerunt, crederis. Quapropter ne cuncteris & orare pro animis nostris, & excitare literis, quarum si scieris quanta est utilitas, nunq̃ oblatam tibi literarum occasionẽ ad nos transgredieris. Si uero precum tuarũ auxilio digni facti fuerimus te uidere, & bonis quæ in te sunt frui, & ad uitæ nostræ historiam apponere congressum magnæ ac reuera apostolicæ animæ tuæ, omnino iam nobiscum rationem iniuimus, pro omnibus malis quibus in uita nostra pressi fuimus, æqualem ex dei benignitate consolationem nobis contigisse.

Basilius Magnus Magno Athanasio. Epistola L

MIhi quidem sufficiens uisum fuit, in prioribus literis ad præstantiam tuam tantum indicasse, quod partem illam circa fidem sanam populi Antiochensis ecclesiæ, ad unam concordiam ac unionem congregare oportet: ad hoc ut ostenderem, quod pientissimum episcopum Meletium oporteat ea quæ in plures partes nunc diuisa sunt coniungere. Quandoquidem uero hic ipse dilectus cõminister noster Dorotheus euidentiorẽ de his mentionẽ exegit, necessario subscribimus ac approbamus, quod & uniuerso orienti in uotis est, & à nobis ipsi omnino cõiunctis expetitur, ut ipsum uideamus ecclesiam domini administrantem, fide irreprehensibilem existentem, & uita nullam ad alios comparationẽ admittentem, & ut totius (ut ita dicam) corporis ecclesię ipse pręses sit, reli-

sit, reliqui uero uelut partium segmenta. Quare undiquaque necessariũ simul & utile est, ut huic uiro alij coniungantur, uelut magnis fluminibus minora. Circa alios uero ut fiat quædam gubernatio etiam illos decens, & populum pacificans, & prudentiæ tuæ, & celebri sedulitati ac studio conueniens. Omnino autem non latet insuperabilem prudentiam tuam, quod iam etiam unanimis nostris qui in occidente sunt eadem complacuerunt, uelut ostendunt literæ per beatum Syluanum nobis allatæ.

Basilius Magnus Magno Athanasio. Epistola LI

QVum quidẽ ad negotia respexerimus, & difficultates considerauerimus, à quibus omnis boni actio, uelut ligamento quodam impedita, detinetur: ad desperationẽ de nobis penitus peruenimus. Quum uero rursus ad tuam reuerentiam respexerimus ac reputauerimus, quod dominus noster te medicum morborũ in ecclesiis ordinauit, reuocamus ac recipimus animum nostrum, & ex desperationis casu, ad spem meliorum erigimur. Dissoluta est uniuersa ecclesia, uelut neque prudentia tua ignorat, & uides penitus rerũ statum ubilibet à mentis speculatione, uelut alta quadam specula: quomodo uelut in pelago multis simul connauigantibus, præ uiolentia & undis omnes simul inter se alliduntur, & fit naufragium, partim ab externa causa uiolenter mare exagitante, partim ex innatantium turbatione inter se mutuo resistentium ac impellentium. Sufficit in similitudine sinere sermonẽ, quum neque sapientia tua amplius requirat, neque status permittat nobis dicendi libertatem. Et ad hæc quis sufficiens est gubernator, quis fidedignus ad exuscitandũ dominum, ut increpet uentos ac mare? quis alius quàm is qui à puero in certaminibus pro pietate decertauit? Quandoquidem igitur nunc ingenue promptum est, omne quod apud nos citra fidem sanum est, ad societatẽ ac unionẽ cum his qui de fide idem sentiunt, confidentes ad exhortationẽ tolerantiæ tuæ deuenimus, quo omnibus nobis unam epistolam cõmonefactionẽ de his quæ facienda sunt habentem mittas. Sic enim à te initium contingere uolunt ipsis cõmunium colloquiorũ. Quia uero fortassis suspecti uidebuntur tibi ob memoriam præteritorũ, illud fac pientissime pater, ad me epistolas ad episcopos scriptas transmitte, aut per aliquẽ isthic fidelem, aut etiã per fratrẽ nostrũ Dorotheũ in ministerio nobis consortẽ, quas acceptas non prius exhibebo quàm acceptis ab ipsis responsionibus: quod si nõ fecero, peccauero in te omnibus diebus uitæ meæ. Fuit aũt hoc omnino neque maiori timore dignũ apud eũ qui hoc ab initio ad patrẽ dixit, quàm apud me nũc est qui id ad te spiritualẽ patrẽ dico. Si uero hoc omnibus modis renunciatũ est apud te, At nos sanè à culpa ob ministeriũ liberos dimit te, qui citra dolũ & imparati, ob pacis desideriũ, & coniunctionẽ nostram mutuam qui idem sentimus, in his quæ domini sunt, ad hanc legationẽ ac intercessionẽ deuenimus. Matt. 8

Basilius Magnus Magno Athanasio. Epistola LII

QVam iam olim de præstantia tua opinionem habuimus, eam temporis progressus semper confirmat, imò potius adauget particularibus eorũ quæ fiunt accessionib. Nam plerisque alijs hoc satis est, ut unusquisque id quod ad se pertinet cõsideret ac curet. Tibi uero hoc satis non est, uerũ sollicitudo tua pro omnibus ecclesiis tãta est, quanta pro ea quæ priuatim à cõmuni nostro domino concredita est tibi, incumbit: qui sanè nullũ tempus intermittis alloquendo, admonendo, scribẽdo, mittendo semper aliquos qui optima suggerant. Et nunc quoque ex sacro numero electorũ sub te ad ministeriũ, uenerandissimũ fratrẽ Petrũ emissum, cum magno gaudio suscepimus, & bonũ ipsius peregrinationis laborẽ amplexi sumus, quẽ cõmonstrat iuxta præstãtiæ tuæ præcepta, reluctantia adducens, & diuulsa cõiungens. Vnde & nos conferre aliquid eius studio uolentes, aptissimũ initiũ rebus nos daturos esse putauimus, si uelut ad uniuersorũ apicẽ, ad præstantiã tuã recurreremus, & te cõsultore ac duce actionũ uteremur. Vnde etiam fratrem Dorotheũ ministrũ ecclesiæ sub reuerendissimo episcopo Meletio, bono usum circa fidei rectitudinẽ feruore ac zelo, cupientẽque etiam ipsum pacem ecclesiarũ uidere: ad pietatem tuam remisimus, ut tua cõsilia sequentes (quæ & tempore, & rerũ experientia, & quod prę alijs cõsultationẽ ex spiritu habes, securiora facere potes) sic ea quorum studio tenemur aggrediamur. Quem & suscipies nimirũ, & aspicies pacificis oculis, ipsumque orationũ auxilio firmatũ, ac literis ad uiam instructũ: imò magis adiunctis ipsi aliquibus isthic uiris præstantibus, ad proposita deduces. Visum autẽ est nobis ut literas

ad episcopum Rom. mittamus, quo res hic consideret, ac consilium det: ut quia à commu ni & conciliari synodi doctrina, aliquos illinc mitti difficile est, ipse autoritatē rei concil liet, electis uiris sufficientibus ad profectionis labores ferendos, sufficientibus itē mansuetudine ac morum integritate ad peruersos apud nos cōmonefaciendos: qui apte & cum gubernandi peritia doctrina uerbi utantur, omniaq; habeant secum quæ in Arimino facta sunt, ad dissoluenda ea quæ illic necessariò fiebant: atq; hoc nemine sciente, ita ut citra strepitum per mare hic adsint, quo sensum ac animaduersionē inimicorū pacis præuertamus. Requiritur porrò etiam illud à quibusdam ex his qui hic sunt necessariò, uelut etiam nobis ipsis uidetur, ut uidelicet ipsi Marcelli sectam uelut malignam & noxiam, & à sana fide alienam exterminent, quandoquidē usq; ad hoc tempus in omnibus quas scribunt literis, Arium quidem infamē sursum ac deorsum detestantur, ac anathemate ferientes ab ecclesiis ipsum exterminare non cessant. Marcello uero qui ex diametro impietatem cum illo ostendit, & in ipsam substantiam deitatis unigeniti impius fuit, & uerbi appellationem male accepit, nullam reprehensionē inferre uidentur. Qui uerbum quidem dictum esse unigenitum concedit, iuxta usum & in tempore progressum, rursus autem in eum unde egressum est, reuersum, neq; ante exitum esse, neq; post reditum subsistere. Atq; huius rei demonstratio, sunt libri iniustæ illius opinionis apud nos repositi. Attamen hunc nequaq; reprobare uisi sunt, & ob id culpam incurrūt, uelut qui per ignorantiam ueritatis ab initio, etiam in ecclesiasticam societatē ipsum susceperunt. Illius igitur & decenter meminisse, res præsentes postulant, ut ne habeant occasionē hi qui uolunt occasionē, ex eo quod sani ad tuam sanctitatē se adiungunt: & eos qui ad ueram fidem claudicant omnibus manifestos facere, ut de cætero nos cognoscamus consentientes nobiscum, & non uelut in nocturna pugna, nullum amicorum ac hostium discrimen habeamus. De hoc solum admonemus ut statim ad primam nauigationē prædictus diaconus ac minister emittatur, ut per consequentē saltem annum fieri possint ea, quorū ipse uidelicet studio teneris. quo ubi præsentes affuerint (si deus uoluerit) non immittant ecclesiis dissensiones, sed eos qui eadem sentiunt omnibus modis ad unionē cōpellāt, etiāsi quosdā proprias inter se dissensionū occasiones habere cōpererint: ut ne recte de fide sentiēs populus in multas partes scindat, unà cū præfectis discedēs. Omnia enī serio agere oportet, ut paci omnia posthabēda ducamus, & præ omnib. ecclesiæ Antiochensis curā habere oportet, ut non debiles sint in ipsa qui rectā partē quæ circa personas findit, sequunt. Imò potius borū omniū etiā ipse in posterū curā geres, postquam quod optamus cooperāte tibi deo, oēs acceperis ea quæ ad ecclesiarū statū pertinēt tibi committentes.

Basilius Magnus Athanasio episcopo Ancyræ. Epist. LIII

DEnunciauerūt mihi quidā qui ex Ancyra ad nos uenerūt, multi aūt sunt hi, & quos neq; numerare facile sit, cōcorditer uero omnes loquēres, te charū caput (quomodo enim satis gratiose dixerim) non q̄ suauissime nostri mentionē fecisse, neq; pro tuo more. Me uero nihil rerū humanarū probe nosti perturbat, neq; inexpectata est mihi ullius alicuius rei mutatio, qui iam olim naturæ debilitatē, & ex facili ad cōtraria cōuersionem didici. Quare neq; si quid nostrarū rerū transmutatū est, & ex priore honore, conuicia ac cōtumeliæ circa nos nūc fiunt, hoc ipsum magni facio. Verū illud mihi reuera admirabile ac immane uisum est, te esse qui sic erga nos te habeas, ut irascaris nobis ac indigneris, iam uero etiam quid mineris, uelut hi qui audiuerunt narrant. Minas quidem igitur etiā ualde, ut quod uerū est dicā, derisi. Profecto enim ualde puer essem, si eiusmodi terriculamenta formidarē. Illud uero mihi etiā horrendū & multa cura dignū uisum est: Quod sinceritas tua, quam inter paucos fulcrū rectitudinis, & ueteris ac ueræ dilectionis semen, ad cōsolationē ecclesiis seruari credidimus: in tantū præsentis status particeps est, ut blasphemias à uulgaribus, potiores ducat nostra longa experiētia, & ad absurdarum rerum suspicionem, citra probationes deducatur. Quanquā quid dico suspicionē? Qui enim indignatus est ac minatus uelut dicunt, non suspicantis, sed palàm iam & citra contradictionem persuasi, iram quodammodo ostendisse uidetur. Verum uelut dixi, in hunc temporis statum causam reijcimus. Nam quanti laboris erat ô admirande, in breui epistola, de quibus uolebas, uelut solum soli uerba facere. Aut si res ipsas literis non credebas, nos ad te accersere. Si uero omnino etiā hoc non oportebat, & irę incontinentia

tinentia dilationi tempus nõ dabat, at uno saltẽ ex familiaribus & talia continere solitis, sermonũ ad nos perferendorũ ministro uti licebat. Nunc uero ad cuius aures non diuulgatũ est, ex his qui iuxta quamcunq; tandem necessitatẽ ad uos proficiscunt, Quod nos noxas ac Atas quasdã scribimus aut cõponimus. hoc enim uerbo te usum esse aiunt, qui uerba tua recensent. Me uero ad multa mentẽ ac cogitationẽ meam conuertentẽ, nihil à consilij ac mentis inopia liberat. Quare tale quid mihi in mentẽ uenit, Num quis hæreticus maligne suis scriptis meũ nomen adscribens, rectitudinẽ tuam tristitia affecit, et ad illam uocem emittendam perduxit. Non enim de his quæ scripta sunt à nobis, cõtra eos qui inæqualem secundum essentiã dicere ausi sunt, filium & deum deo & patri: aut contra eos qui creaturam & opificium esse spiritum sanctum blasphema lingua prodiderũt: hoc utiq; conuitium proferre sustinuisses, qui magna illa & celebria certamina pro recta fide pertulisti. Solues porrò tu nobis hanc mentis ac consilij inopiam, si uolueris ea quæ te ad hoc ut nobis molestus esses commouerunt, manifeste declarare.

Basilius Magnus Athanasio patri Athanasij Ancyræ episcopi, Epist. LIIII

QVod quidem humanã uitam calumnijs superiorẽ esse, difficillimũ est, ut ne dicam impossibile, & ipse persuasus sum, & integritatẽ tuam minime ambigere arbitror. Verum nullam exhibere ex seipsis ansam, neq; his qui diligenter res nostras obseruant, neq; his qui per calumniã nostris lapsibus insidiantur, hoc & possibile est, & proprium prudentium, & eorum qui iuxta pietatis scopum uitam suam transigunt. Nos autem ne adeo faciles putes, neq; ita leuiter adduci posse, ut citra examinationem à quibusq; detractiones admittamus. Memores enim sumus spiritualis præcepti, non oportere uanã auditionem admittere, adhortantis. Veruntamẽ quoniam uos ipsi qui circa dicendi artem studiosi estis, ea quæ apparent obscurorum signa esse dicitis, hoc ipsum probamus, et ne feras grauiter si quid in doctrinæ specie à nobis dicetur. Imbecillia enim mundi, & annihilata elegit deus, & per hos sæpe disposuit salutem eorum qui seruantur. Quod uero dico ac præcipio hoc est, ut omnem sermonem & omnem actionem decentem circumspecte perficias, & iuxta apostolicũ præceptum, nullam in ulla aliqua re offensionem des. Hoc enim decorum esse duco uiro, qui multum in eloquentiæ studijs insudauit, & gentium ac urbium magistratus direxit, & ad magnam progenitorum uirtutem æmulationem habet, quod uita ipsorum proposita est uirtutis exemplum. At uero affectionem erga liberos, nõ sermone nũc ostendere debes, qui sane iam olim ostendisti, ex quo pater factus es, nõ solum naturali amore usus, quem etiam bruta soboli suæ exhibent, uelut & ipse dixisti, & experimentũ demonstrat: sed etiam augere dilectionem, ex proposito uidelicet ac uoluntate, in his quæ talia esse uides, ut digna sint paternis ad deum precibus. Quare non opus est nos de his persuaderi. Sufficiens est enim ex ipsis quæ fiunt testimonium. Illud tamen non intempestiuũ fuerit ueritatis gratia apponere, quod nõ est frater Timotheus ille Chorepiscopus qui ad nos diuulgata illa detulit. Neq; enim in cõgressu, neq; per literas, paruum quid aut magnum cum calumnia coniunctum, unquã de te locutus esse uisus est. Quare audiuisse quidem non negamus, nõ tamen Timotheum esse qui calumnias tibi construxit. Cum aũt omnino audiuerimus, si nõ quid aliud, saltem illud Alexandri nos dicemus, alterã aurem integram calumniã perpesso conseruamus.

1. Cor. 1

2. Cor. 6

Basilius Magnus Ambrosio episcopo Mediolanensi, Epist. LV

MAgna semper & multa domini nostri dona, & neq; magnitudo ipsorũ mẽsurari, neq; multitudo numerari potest. Vnũ autẽ maximũ donũ est, si quis non stupidis sensib. gratias suscipiat; etiã præsens hoc. Quod nos locorũ situ longissime distantes, mutuo inter nos coniungi dedit, per literarum colloquium: Et cognitionis modum duplicem nobis largitus est, unũ quidem per congressum, alterũ uero per literarũ colloquiũ. Quandoquidem igitur cognouimus te per ea quæ locutus es, & cognouimus non corporali figura memoriæ nostræ impressa, sed interni hominis pulchritudinẽ, ex eloquentiæ uarietate edocti (nam unusquisq; nostrũ ex superabundantia cordis loquitur) glorificauimus deum nostrum, qui per singulas nationes elegit eos qui ipsi complacent. Qui prius quidem ex ouium gregibus suscitauit principem populo suo, & Amos ex caprili per spiritum potentem reddens, ad prophetam exaltauit. nunc uero uirum ex regnante urbe, cui totius gentis principatus concreditus fuit, altũ prudentia, generis splendore, ui

tæ claritudine, eloquentiæ uiribus, factis uitę illustrem, ad ouilium Christi curam traxit, qui abiectis omnibus uitæ bonis ac possessionibus, ipsa detrimentum esse ratus, ut Christum lucrifaceret, gubernaculorum magnæ ac celebris nauis præfectus factus est, ecclesiæ dei in fide in Christum. Age igitur ô dei homo, quandoquidem non ab hominibus accepisti, aut doctus es euangelium Christi, sed ipse te dominus, à iudicibus terræ, ad primam apostolorum sedem transtulit, decerta honestum certamen, corrige populi infirmitates, si forte aliquem Arianæ insaniæ morbus attigit. Renoua uetera patrum uestigia, & quod iecisti fundamentum dilectionis erga nos, superædificare stude, per alloquendi nos frequentiam ac assiduitatem. Sic enim poterimus spiritu inter nos uicini esse, etiam si habitatione terrena plurimum seiuncti simus.

Basilius Magnus Meletio episcopo. Epistola LVI

SI aliquo modo manifesta fieret pietati tuæ lætitiæ magnitudo, quam nobis inducis quoties ad nos scribis, scio quod nunquam allapsam ac oblatam literarum occasionem prætermitteres: sed excogitares etiam quomodo semper multas ad nos epistolas facere posses, quum scias mercedem in requie tribulatorum à benigno deo repositam esse. Omnia enim in hac uita dolore repleta sunt, & sola est nobis malorum auersio, cogitatio de sanctitate tua, quam euidentiorem nobis inducit colloquium tuum ac conuersatio per literas omni sapientia ac gratia refertas. Quare quum epistolam tuam in manus acceperimus, primum quidem mensuram ipsius inspicimus, & tantum ipsam diligimus, quanto sane copia magis abundauerit. Deinde perlegentes, sermone quidem semper nobis occurrente gaudemus, ad finem uero epistolæ accedentes indignamur. Ita quicquid modo dixeris, in literis bonum inest. A bono enim corde bonum est quod redundat. Si uero per preces tuas ad deum digni facti fuerimus, donec in terra sumus, etiam tuo ad oculos congressu, et ab ipsa uiua uoce utilia dogmata accipere, aut uiatica tum ad præsentem tum ad futuram uitam, hoc sane maximum bonorum iudicauerimus, et prooemium beneuolentiæ à deo nobisipsis statuimus, & sanc iam ex huius motus ac instituti alacritate hærebamus, uelut ingenuissimi & per omnia charissimi fratres nos incitarant, quorum ut ne in literis publicem propositum ac uoluntatem, exposui fratri Theophrasto ut singula præstantiæ tuæ denunciet.

Matt. 20 — Matt. 15

Basilius Magnus Meletio episcopo. Epistola LVII

HActenus quidem uoluimus retinere apud nos pientissimum fratrem Dorotheum in ministerio consortem, ut ad finem peractorum eo ablegato, singula quæ facta sunt per ipsum præstantiæ tuæ nota faceremus. Quandoquidem uero de die in diem dilatione facta, ad multum tempus prolati sumus, & simul propositarum rerum gratia, demisimus prænominatum uirum ut uestram sanctitatem alloquatur, & per seipsum singula referat, & monitus ac tractationes nostras indicet, ut si cōmode se habere uisa fuerint ea quæ à nobis sunt excogitata, per studium ac sedulitatem præstantiæ uestræ ad opus perueniant. Quo uero compendio dicam, sententia obtinuit, ut Romam proficiscatur idem hic frater noster Dorotheus, ut excitet aliquos ab Italia ad nostri uisitationem, qui mari utantur, quo lateant impedientes. Nam eos qui potentes sunt apud obtinentes nunc principes, uidi nihil uolentes, neq; potentes commonefacere ipsos de eiectis, sed ut ne quid deterius fieri in ecclesijs uideant, pro lucro ducentes. Si igitur etiam tuæ prudentiæ utile esse consilium uisum fuerit, dignaberis & epistolas formare, & monitus faciendorum indicare, de quibus ipsum uerba facere oportet, et ad quos, & quando. Quo uero fidedignæ fiant literæ, coassumes etiam sic nobiscum concordes, etiamsi non affuerint. Cæterum res hic incertæ sunt & in obscuro, quum Euippius aduenerit quidem, nihil uero hactenus manifestauerit. Minantur autem & concursum quendam eorum qui idem cum ipsis sentiunt, & ex Armeniæ Tetrapoli & Cilicia.

Basilius Magnus Meletio episcopo. Epistola LVIII

LIteras accepi à pientissimo episcopo Eusebio, imperantes rursus scribi occidentalibus, de quibusdam ecclesiasticis, & uoluit à nobis efformari epistolam, subscribi uero ab omnibus nostræ societatis. Quandoquidem igitur non inueni quomodo scribam de his quæ præcepit, demisi cōmonefactionem ad pietatem tuam, ut & ipsam adeptus, & his quæ à chariss. in presbyterio cōsorte Sanctesimo referentur attendēs, ipse digneris

prout

prout in mentē uenerit ac de his uidebit formare. Nos certe prompti sumus & ad assentiendum tibi ipsi,& procurandum ut celerrime perferantur ad societatem,ut is qui ad occidentales episcopos profecturus est, omnium subscriptiones habeat. Quod igitur uisum fuerit sanctitati tuæ,id celeriter nobis cognitum reddi iube, ut ne quæ tibi uisa fuerint ignoremus. Cæterum de proficiscentibus, aut etiam iam præparatis contra nos in Antiochia, aperiet idem frater præstantiæ tuæ, si non prægressa rerum fama, ea quæ facta sunt manifesta faciet. Nam prope est spes euentus eorum quæ minati sunt. Nosse autem uolo pietatem tuam,quod frater Anthimus Faustum qui uersatus est apud Papam, episcopum elegit,ne suffragijs quidem susceptis,& electione contra uenerandissimum fratrem Cyrum facta,ut Armeniam seditione compleuerit. Vide igitur ne contra nos mentiantur,neq; ipsi confusionis rerum conuicium toleremus. Hæc præstantiæ tuæ nota reddidi, manifestum uero est quod etiam ipse reliquis nota facere dignaberis. Arbitror enim multos tristitia affecturam esse hanc confusionem.

Basilius Magnus Meletio episcopo. Epistola LIX

NOueram quod consternaturum erat ob nouitatem præstantiæ tuæ aures, quod nunc exortum ac nos adortum est crimen,ex eo quod omnia leui Apollinario dixi. Nam neq; ipse ante hoc tempus habere me noui. Verum nunc Sebasteni alicunde ipsum perscrutati in medium protulerunt,& circumferunt librum, ex quo maxime etiam nos condemnant uelut eadem sentientes,qui uoces tales habet. Quare ubiq; coniunctè, magis uero unite cum diuersitate,necessariū est intelligere,primam identitatē & secundam & tertiā,eandem dicendo. Quod enim primario est pater, hoc secundario est filius, & tertio spiritus sanctus. Rursus aūt,quod primario est spiritus, id secūdario esse filium, inquantū sane spiritus est deus. Et uelut uehementius significat arcanū, patrem paterne filium esse,filium uero filialiter patrē. Et similiter de spiritu,inquantū sane unus deus est trinitas ipsa. Hæc sunt illa diuulgata,quæ nunquam credere possum proferentiū figmenta esse. etiā si ex calumnia cōtra nos,nihil arbitrer ipsos nō audere. Scribentes enim suas ipsorum sententias & apponentes contra nos calumniā,induxerunt alia quidem uerba hæreticorum nominantes,parentē uero libri occultantes, ut apud uulgus nos putemur esse autores. Veruntamen nō usq; ad uerborum compositionē processit ipsorum industria,uelut meipsum persuadeo. Vnde & propulsandæ inualescentis cōtra nos blasphemiæ gratia,& ut ostendam omnib. quod nihil nobis cōmune est cum his qui illud dicūt, coacti fuimus meminisse uiri,uelut ad Sabellij impietatem accedētis. Atq; hæc quidem hactenus. Cæterū ex castris uenit quidam nuncius,in primo motu principis,quo cōmouerunt ipsum qui calumnias nobis diffundunt, latam esse unam quandā atq; alteram sententiam,ut ne traderemur nos accusatoribus,neq; traderemur nos illius uolūtati, quod ipsum erat ab initio decretum: sed factam esse quandam hactenus dilationem. Si igitur aut hæc permanserint,aut aliquid humanius factum fuerit, significabimus tuæ pietati: si uero priora præualuerint, neq; hoc te clam erit. At uero frater Sanctesimus omnino est apud uos iam diu,& quæ exigit manifesta facta sunt præstantiæ tuæ. Si igitur epistola ad occidentales necessariū quid habere uidetur,pro dignitate ipsam efformatā ad nos mitte,ut faciam ipsam subscribi à concordi societate, & paratā habeat subscriptionē in charta expressam,quam cōnectere possim cū ea quæ à fratre Dorotheo in presbyterio consorti circumfertur. Ego quidem cum nō inuenirem in cōmonefactione sententiā quam complecti debet,nō habebam quod occidentalibus scriberē. Necessaria enim iam præsumpta sunt & nos anteuerterunt. Superflua autē scribere penitus uanū est. De ijsdem uero scribere,num etiā ridiculū fuerit? illud uero uisum est mihi,uelut inexercitatū esse, argumentum & locum epistolæ dare,ut adhortemur ipsos ne societates citra iudiciū suscipiant eorum qui ex oriente perueniunt,sed semel una parte electa, reliquos ex testimonio societatis assumant,& non omni fidem scribenti,ob rectæ fidei sententiæ prætextum assentiantur. Sic enim reperientur cum pugnantib. inter se societatē habere: qui uerba quidē sæpe eadem prætendūt,pugnant aūt inter se quantū qui longissime distāt. quo igitur nō diutius hæresis decipiat,dum hi qui inter se dissident,literas ab ipsis mutuo prætendunt: admonere ipsos oportebat,ut cum iudicio faciant,cum his qui ad ipsos perueniunt societates,& eas quæ cum scriptis fiunt iuxta ecclesiæ ritum ac formam.

Basilius

Basilius Magnus Antiochensium ecclesiæ, Epistola LX

QVis dabit mihi alas uelut columbæ? & uolabo ad uos, & reficiã desideriũ quod habeo ob uestræ dilectionis congressum. Nunc uero non solum alarum indigus sum, sed & ipsius corporis, iam olim quidem mihi præ longa infirmitate confecti, nunc uero ab assiduis tribulationibus penitus contriti. Quis enim adeo adamantina anima præditus est? quis adeo penitus incondolens ac immitis, ut audiens gemitum undiquaq; nos impetentem, uelut à quodam choro tristi, cõmunem quandam lamentationem ac consonam accinentem, non animo doleat, & ad terram incuruetur, & immensis his ærumnis penitus colliquescat? At potens est sanctus Deus dare aliquam difficultatũ solutionem, & largiri quandam à longis laboribus respirationem. Quare etiam uos cupio eandem adhortationem habere, & ob spem consolationis præsentes tribulationum dolores cum gaudio uos sustinere. Siue enim peccatorum pendimus pœnas, sufficientia sunt flagella ad exoluendam de cætero Dei in nos iram. Siue certamina pro pietate per has tentationes confirmamus, iustus est certaminum præses ac arbiter, ut ne sinat nos tentari supra quàm sufferre possumus, sed pro his quæ perpessi sumus reddat nobis patientiæ & spei in ipsum coronam. Ne igitur langueamus ad certamina pro pietate decertãda, neq; per desperationem ea quę nobis elaborata sunt perdamus. Neq; enim unica fortitudinis actio, neq; breuis animæ labor fortem declarat: sed qui probat corda nostra, per longam & extentam experientiã uult nos iustitiæ athletas coronatos declarari. Solum pertinax seruetur constantia nostra, firmamentum fidei nostræ in Christum inconcussum seruetur, & ueniet cito defensor noster, ueniet & non cunctabitur. Expecta tribulationem super tribulationem, spem super spem, adhuc parum, adhuc parum. Sic enim spiritus sanctus per futuri promissionem, alumnos suos consolari nouit. Post tribulationes spes, ex propinquo autem adsunt quæ speramus. Etiamsi enim totam quis humanam uitã dicat, minimũ est spacium comparatione illius infiniti seculi in spe repositi. Fidem porrò nos neq; ab alijs scriptam nobis recentiorem suscipimus, neq; ipsi nostræ mẽtis sobolem tradere audemus, ut ne humana arbitrentur esse pietatis uerba: sed quæ à sanctis patribus edocti sumus, ea interrogãtibus nos annunciamus. Est igitur ex patribus gubernatæ ecclesiæ nostræ fides hæc a sanctis patribus scripta, qui apud Nicæam conuenerunt, quam putamus etiam apud uos in ore esse: non recusamus autem, ne segniciei crimen auferamus, etiam ipsa uerba epistolæ inscribere. Sunt autem hæc. Credimus in unum deum patrem omnipotentem, & uisibilium omnium & inuisibilium creatorem. Et in unum dominum nostrum Iesum Christum, filium dei, genitũ ex patre unigenitũ, hoc est ex essentia patris, lumen de lumine, deum uerum ex deo uero, genitum non factum, coessentialem patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo sunt & in terra: qui propter nos homines, & propter nostram salutẽ descendit de cœlis, incarnatus est, homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit ad cœlos, uẽturus est iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritũ sanctum. Cæterum dicentes erat aliquando quando non erat, & priusquam genitus esset non erat: & quod ex nõ existentibus factus est, aut ex altera substantia aut essentia esse dicentes, aut mutabilem aut alterabilem filium dei: hos reprobat ac detestatur catholica & apostolica ecclesia. His credimus. Quandoquidem uero indefinitus est de spiritu sancto sermo, quum nondum tunc contra spiritum pugnantes apparuissent; quod oporteat reprobari eos qui dicunt creatæ ac seruilis naturæ esse spiritum sanctum, conticuerunt. Nihil enim ex toto diuinæ ac beatæ trinitatis creatum est.

Basilius Magnus fratribus ac episcopis in occidente, Epist. LXI

BOnus ille deus, qui semper tribulationib. consolationes adiungit, dedit etiam nunc nobis in multitudine dolorum, moderatam aliquam consolationẽ reperire, ex literis quas à uestra rectitudine uenerandissimus pater noster Athanasius episcopus susceptas ad nos transmisit, sanæ fidei testimonium, & irreprehensibilis concordiæ ac conspirationis declarationem habentes, ut & pastores declaremini uestigia patrum sequẽtes, & populum domini cum scientia pascentes. Hæc omnia intantũ exhilararũt nos, ut tristitiam nostrã dissoluerint, & leuẽ quendam risum animis nostrũ induxerint à tristi hoc rerũ statu, in quo nũc consistimus. Auxit aũt nobis consolationẽ dominus, etiã per pientissimũ filium ac in ministerio consortẽ Sabinũ: qui bonis apud uos diligẽter expositis, animas

animas nostras nutriuit. Sed & idem nostrarum rerum per experientiam gnarus, manifeste uobis denunciabit ipsas, quo præcipue quidē per prolixas ac sedulas preces ad dominum nobiscum decertetis, deinde quantum eius fieri potest, consolationem afflictis ecclesijs afferre ne recusetis. Elanguit enim hic reuerēdiss. fratres, & desperauit ecclesia, ad assiduos aduersariorum incursus, dum uelut nauigium in medio pelago assiduis undarum plagis torquetur, nisi uelox aliqua contigerit bonitatis domini uisitatio. Quemadmodum igitur nos proprium nostrum bonum facimus, uestram inter uos mutuam conspirationem ac unitatem: sic oportet uos cum nostris diuisionibus cōspirare, & nō quia locorum situ seiuncti sumus, nos à uobisipsis separare, sed quia societate secundum spiritum unimur, ad unius corporis consonantiam nos assumere. Nota autē sunt quæ nos tribulant, etiā si nos nulli dicamus. In omnē enim terrarū orbem resonuerunt. Contempta sunt patrum dogmata, apostolicæ traditiones annihilatæ sunt, nouorum hominū inuenta in ecclesijs regnant. Artes de cætero tractant homines, nō theologiam. Mundi sapientia primas fert. Pastores excussa crucis gloria fugantur. Introducuntur autem pro ipsis lupi graues diuellentes ouile Christi, ædes sacræ precibus destinatæ concionatorib. destitutæ sunt, solitudines lamentantibus refertæ. Seniores lugent uetera præsentibus comparantes, iuuenes miserabiliores, ignorātes quibus priuati sunt. Hæc sufficientia sunt ad commouendos ad condolentiam eos qui Christi dilectione eruditi sunt. Verum si conferantur uerba rerum ueritati, multum à dignitate ipsarum absunt. Si quod igitur solatiū dilectionis, si qua societas spiritus, si qua uiscera ac commiserationes, cōmoueamini ad nostram protectionem, accipite feruorem pietatis, eximite nos ab hac tempestate. Dicatur & apud nos cum libertate, bonū illud patrū præconium, quod infamem Arij hæresim subuertit, ecclesias uero in sana doctrina cōfirmauit, in qua filium coessentialem patri confitemur, & spiritus sanctus æqualiter connumeratur ac colitur: ut quam dedit uobis dominus fiduciam dicendi pro ueritate, & gloriationem ob confessionem ueritatis & salutaris trinitatis, hanc etiam nobis per uestras preces, & per auxiliū uestrum largiatur. Porrò singulatim hæc omnia uestræ dilectioni idem prædictus comminister noster denunciabit. Sed & omnibus quæ regulariter à uestra reuerentia facta sunt, assensi sumus, apostolicum uestrum pro recta fide feruorem amplexi.

Basilius Magnus ecclesiæ Neocæsareæ, Epistola LXII

Exigebant quidem ea quæ contigerūt, nostram ipsorum præsentiā, ut & honorem beato illi unà cum uobis mihi coniunctissimis ac familiarissimis persoluerē, & tristiciei ob afflictionem, in ipso rerum tristiū spectaculo, particeps fierem, & ut necessaria consilia uobis cōmunicarem. Quandoquidem uero multa sunt quæ corporalem cōiunctionem impediunt, reliquū erat per literas uobiscum præsentium participem fieri. Ipsa quidē igitur uiri miracula, propter quæ etiā maxime damnū uobis intolerabile factum esse arbitramur, neq; epistolæ mēsura susceperit, & aliàs intempestiuū est ad uirilium factorum copiam sermonē conuertere, quum ita collapsa ac contracta sit anima nostra ob mœrorē. Quid enim illius tale est, ut aut ex memoria nostra elabi, aut sileri, aut proferri, ac comportari possit? Omnia enim aceruatim semel dicere, impossibile est. Verū ex parte dicere, timeo ne quid amittat ueritatis. Perijt uir omniū sui temporis, omnibus simul humanis bonis excellentissimus, firmamentū patriæ, ecclesiarum ornatus, columna & fundamentum ueritatis, sustentaculum fidei in Christum, familiarium securitas, inexpugnabilis aduersarijs, custos legum paternarum, hostis innouationis. In seipso ostendens ueterem ecclesiæ formā, à ueteri statu uelut sacra quadam imagine, speciem ecclesię ipsi subditæ efformans, ut hi qui cum ipso uixerunt, unà cum his qui ante ducētos & ulterius annos instar luminarium effulserunt, uixisse sibi uisi sint. adeo nihil ex seipso, neq; recentioris mentis inuentum, uir ille prætulit, sed iuxta Mosis benedictionem, nouerat proferre ex adytis cordis sui bonos thesauros, uetera ueterum, & uetera à nouis personis. Quapropter etiam prælatione, non secundum ætatem in æqualium conuentibus dignus iudicabatur, sed omnes excedebat uetere sapientia, ex cōmuni concessione primas ferēs. Quantum uero eiusmodi instituti sit lucrum, nemo requisierit qui ad uos respexerit. Soli enim quos nouimus, aut cum ualde paucis, in hac rerum tempestate ac procella, tranquillam uitam per illius gubernationē transegistis. Non enim contigit uos hæreticorum Deut. 27.28

uentorum

uentorum tempestas, quæ demersiones ac naufragia animis qui facile circumuertuntur inducit, neq; contingat unquam opto ó uniuersorum domine, qui seruo tuo Gregorio, qui ab initio basim ecclesiæ probe circumposuit, constantē quietis gratiā dedisti, quā ne amittatis uos in præsenti tempore, neq; ob immodicas lachrymas, & uos totos rebus tristibus deditos faciendo, necessariorū occasiones insidiātibus dimittatis. Verū si oportet omnino lamentari, uelut fane nō sentio, ut ne in hoc his qui spem nō habent similes fiamus: Vos si uidetur uelut chorus quispiā lugens, principe uobis instar coryphæi præfecto, concinnius cum illo id quod accidit deplorabitis. Quanquam autem non ad extremam senectutem peruenerit uir ille, attamen temporis gratia quo uobis præfectus fuit, non defectuosam uitam habuit. Corporis autem intantū particeps fuit, ut animæ robur in ipsius afflictionibus ostenderit. Fortassis autē aliquis uestrum suspicatur, quod etiam tempus augmentū cōdolentiæ, & additamentū amoris, non occasio societatis, tentatis existit. Quare quanto longiori tempore beneficentiā experti estis, tanto magis orbationem percipitis. Corporis uero iusti etiam umbra quauis re digna pijs est. Et sit sane plerosq; ex uobis in hac sententia esse, neq; enim ipse uirum negligenter habendū esse sentio, sed humano more consulo tristitiā sufferre. Nam quæ dicere possunt deplorātes damnum, neq; meipsum latent, silet equidem lingua instar fluminis aures colluēs. cordis aūt profunditas nemini comprehensibilis, somnijs debilior (quantū sane ad homines) peruolans abijt. Quis illo acutior ad præuidendum futurum? Quis in adeo stabilibus ac firmis moribus, fulgure citius res aggredi potēs? O ciuitas multis quidem iam præoccupata afflictionibus, à nulla tamen adeò in ipsas principales uitæ partes damnum perpessa. Nunc defloruit tibi ornatus pulcherrimus, ecclesia autem nictat, & conuentus tristes sunt, & sacer consessus principem desiderat. Sermones uero mystici expositorem expectant, pueri patrem, senes coætaneum, illustres ducem, populus præfectum, uictus indigi alumnum, omnes ex proprijs suis nominibus ipsum implorantes, ob propriam afflictionem, propriam ac conuenientem ipsi lamentationem unusquisq; dicit. At quo mihi oratio præ lachrymarum iucunditate effertur? non resipiscemus? non nostri ipsorum erimus? non respiciemus ad communem dominum? qui unumquenque sanctum propriæ nationi ac ætati ministrare permissum, debitis temporibus rursus ad seipsum reuocat. Nunc in opportuno tempore uocum illius memores estote, qui pro cōcione ad uos uerba faciens semper præcipiebat, uidete inquiens canes, uidete malos operatores. Multi sunt canes. Quid dico canes? Lupi quidem graues in ouium cute dolum occultantes, ubiq; terrarum ouile Christi diuellentes, qui cauēdi uobis sunt per uigilantis alicuius pastoris præfecturam, quem uestrum quidem est petere, ita ut ab omni contentione & primatus studio animas puras habeatis, domini uero est ostendere: qui à magno illo ecclesiæ uestræ præside Gregorio, usq; ad hunc beatum, alium super alium apponens ac semper coadaptans, uelut ex quodam preciosorum lapidum monili, mirum qualem pulchritudinem ecclesiæ uestræ largitus est. Quare neq; de successuris desperandum est. Nouit enim dominus qui ipsius sunt, & perduxerit uniq; in medium eos à nobis, qui fortassis non expectantur. Iam diu uolentem me à scribendo cessare, dolor cordis non permittit. Verum obtestor uos per patres, per rectam fidem, per hunc beatum, erigatis animā, ita ut unusquisq; suum ipsius proprium iudicet id quod studio habetis, putetq; seipsum primum participem futurum esse euentus rerum in utramuis partem, neque ad proximum communium rerum curam detrudat, id quod plerique facere solent: deinde contingat ut dum unusquisq; in animo suo negociorum negligens est, omnes proprium uobisipsis malum per negligentiam attraxisse non animaduertatis. Hæc siue ut ex uicinorū condolentia profecta, siue ut ex eorum qui idem uobiscū sentiunt societate, siue quod & uerius est, ut ex dilectionis lege persuasorū, & periculum ex silentio declinantiū, cum omni beneuolentia suscipite, persuasi quod gloriatio nostra estis, quemadmodū & nos uestra, ad domini diē: & quod ex eo qui dabitur uobis pastore, aut amplius dilectionis uinculo uniemur, aut ad perfectam seditionem perueniemus, quod absit, neq; per gratiam dei continget, neq; sane ipse nunc dixerim aliquid blasphemi. Hoc autem nosse uos uolumus. Quod etiam si ad pacem ecclesiarum concurrentem nobis beatum illum nō habebamus, propter quasdam uelut ipse nobis affirmauit anticipationes ac animo ipsius impressas

impressas notiones: attamē à concordi ad ipsum de fide sentētia, & ab eo quod socium semper in certaminibus aduersus hæreticos ipsum inuocauerimus, teste deo & hominibus quibus nos noti sumus, nullo unquam tempore defecimus.

Basilius Magnus clericis in Neocæsarea, Epistola LXIII

CONcordia quidem odij cōtra nos, & quod ad unum omnes sequimini præfectum belli contra nos, persuasit me æqualiter ad omnes conticescere, & neq; literis amicis, neq; aliqua conuersatione lacessere, sed in silentio mœrorē meum cōcoquere. Quandoquidem uero ad calumnias conticescere non oportet: non ut per contradictionē nos ipsos defendamus, sed ut ne mēdacio successum permittamus, & deceptos in dãno non sinamus: necessariū uisum est mihi & hoc proponere omnibus, & uestræ prudentiæ scribere, etiamsi nuper ubi omnibus presbyteris scripsimus, nullo à uobis responso digni facti fuerimus. Ne assentimini fratres his qui praua dogmata animis uestris inducūt, neq; admittite ut contemnatis in uestra cognitione ac uobis scientibus populū dei per impia dogmata subuerti. Sabellius Libys, & Marcellus Galata, soli ex omnib. ausi fuerunt, & docere hæc & scribere, quæ nunc apud uos uelut propria sua ipsorum inuenta proferre conantur præceptores populi, resonantes lingua, & neq; ad probabilem structurã perducere hæc sophismata & deceptiones sufficiētes. Hi fanda atq; nefanda cōtra nos concionantur, & omnibus modis congressum nostrum declinant. Qua gratia? Non ob mala sua dogmata reprehensionem uerentes? qui sane intantū à nobis cōfusi sunt, ut etiam somnia quædã contra nos confinxerint, calumniantes doctrinas nostras uelut nociuas. Qui etiamsi omnia folijfluorū mensium phantasmata ac uisa in capitibus suis suscipiant, nullam nobis poterint blasphemiam affricare, quum multi sint in singulis ecclesijs testes ueritatis. Quod si causam interrogentur belli huius nec indicti & implacabilis, psalmos dicunt & melodiæ modum, à consuetudine apud uos obtinente immutatū, & talia quædam, propter quæ ipsos obuelari oportebat. Porrò uitio uertitur nobis etiam, quod homines habemus exercitatores pietatis, qui renunciauerunt mundo ac omnibus temporalibus solicitudinibus, quas spinis assimilat dominus, non permittentibus uerbo, ut ad fertilitatem perueniat. Tales mortificationē Iesu in corpore circumferunt, & leuata cruce sua sequuntur deum. Ego uero totius uitæ meæ precio æstimauerim, meas esse has iniurias, & habere apud meipsum uiros, qui sub me præceptore exercitationē hanc elegissent. Nunc autem in Ægypto talem esse audio uirorū uirtutem. Et fortassis quidam etiam in Palæstina uitam secundum euangeliū rite peragunt. Audio uero etiam in Mesopotamia esse uiros perfectos ac beatos. Nos autem pueri sumus, ad perfectorum sane comparationem. Si uero & mulieres sunt euangelice uiuere eligentes, uirginitatem nuptijs præferentes, elationē carnis in seruitutem redigentes, & in luctu qui beatus prædicatur uiuentes, beatæ illæ ob hoc propositum ubicunq; terrarum fuerint. Apud nos uero parua hæc, elementariorū adhuc & eorum qui introducuntur ad pietatē. Si uero dedecus aliquod uitæ mulierum inferunt, pro ipsis quidem respondere non sustineo. Illud aūt apud uos contestor, quod quæ usq; in hunc diem satanas mendacij pater dicere non sustinuit, ea impauida illa corda & effrenata ora semper intrepide loquūtur. Notum autem uobis esse uolo, quod nos optamus & uirorū & mulierum congregationes habere, quorum conuersatio est in cœlis, qui carnem crucifixerunt unà cum affectionibus ac cupiditatibus, qui non soliciti sunt de cibis ac indumentis, sed indistracti existentes & assidentes domino, noctem ac diem in orationibus perseuerant: quorū os nō loquitur opera hominum, sed psallunt hymnum deo nostro, assidue operātes suis manibus, ut habeāt quod impertiantur indigentibus. Cæterū ad obiectum in psalmodijs crimen, quo maxime simpliciores terrent calumniatores nostri, illud dicere habeo. Quod consuetudines obtinentes nunc in omnibus ecclesijs concinnæ sunt ac consonæ. Ex nocte enim consurgit apud nos populus ad domū orationis, & in labore ac tribulatione & assiduis lachrymis confitentes deo, postremum surgentes ab orationibus ad psalmodiam perueniunt. Et nunc bifariam diuisi, alterna uicissitudine inter se psallunt, simul quidem meditationem oraculorū inde corroborantes, simul autem & attentionem, et cordis ab alijs rebus abalienatam intentionem sibijpsis parantes. Deinde uni permittentes auspicari cantum reliqui subsonāt, & sic in psalmodiæ uarietate, noctem sufferentes precibus intermixtis

Matt. 13

Matt. 10

die iam illucescente, omnes in cõmune uelut ex uno ore & uno corde, confessionis psalmum proferunt domino, propria sui ipsorũ unusquisq; uerba pœnitentiæ facientes. Propter hæc de cætero si fugietis nos, fugietis Ægyptios, fugietis utrosq; Libyas, Thebanos, Palæstinos, Arabas, Phœnices, Syros, & eos qui ad Euphratem habitant, & in summa omnes apud quos uigiliæ, & preces, & cõmunes psalmodiæ in honore sunt. At non erant, inquiunt, hæc tempore Gregorij Magni. Sed neq; supplicationes quas uos nunc facitis. Et nõ accusans uos dico, optarem enim omnes uos in lachrymis uiuere & in assidua pœnitentia. Nam & nos nihil aliud quàm pro peccatis nostris supplicamus: præterquam quod non humanis uerbis uelut uos, sed oraculis spiritus deum nostrũ placamus. Quod uero hæc non erant temporibus admirandi illius Gregorij, quæ testimonia producere potestis? Nihil enim illius institutorum usq; ad hoc tempus conseruastis. Gregorius non contegebatur in orationibus, quomodo enim id faceret ille apostoli discipulus genuinus qui dixit, Omnis uir orans aut prophetans uelato capite, dedecore afficit caput suum. Et uir quidem non debet uelare caput suum, imago & gloria dei existens. Fugiebat iusiurandum pura illa anima, & digna spiritus sancti societate, cõtenta uerbis, ita, & non, propter præceptum domini qui dixit: Ego autem dico uobis, ne iuretis omnino. Non sustinebat ille fratrem suum appellare fatuũ, timebat enim minas domini. Indignatio & ira & amarulentia ex ore illius nõ proficiscebatur, conuitium odio habebat, uelut ad regnum cœlorum non inducens. Inuidia & arrogantia ab illa doli experte anima fugata erant. Non astitisset utiq; altari, priusquam reconciliatus fuisset fratri. Falsum sermonem & artificiosum ob calumniam aliquorum excogitatũ, sic abominabatur, uelut gnarus quod mendacium ex diabolo genitum est, & quod dominus perdet omnes loquentes mendacium. Horum si nihil est in uobis, sed puri estis ab omnibus, reuera estis discipuli, discipuli mandatorum domini: sin minus, uidete ne culicem coletis, circa sonum quidem uocis circa psalmodias, exactam rationẽ perscrutantes, maxima uero mandata dissoluentes. In hos sermones perduxit me necessitas respondendi, quo doceamini eijcere trabem de oculis uestris, & tunc alienas eximere festucas. Veruntamen omnia concedimus, etiam si nihil non examinet deus. Solum sana sint præcipua, & innouationes circa fidem obticete, substantias ne reprobate, nomen Christi ne abnegate, Gregorij uoces ne falso exponite: sin minus, donec sane inspirauerimus & loqui poterimus, fieri non poterit, ut ob tantam animarum perniciem silcamus.

Basilius Magnus præcipuis in Neocæsarea, Epistola LXIIII

IN totum equidem nihil opus habebam, ut uobis sententiam meam publicarem, & ut causas dicerem, propter quas nunc in his locis sim. Nam neq; aliàs ex eorum numero sum qui se libenter manifestant, neq; res ipsa tot testibus digna est: uerum puto, nõ quæ uolumus facimus, sed ea ad quæ nos inuitant autores ac præceptores. Mihi enim id magis studio est, ut penitus ignotus sim, quàm ambitiosis ut illucescãt. Quandoquidem uero audio ad omnium in urbe uestra aures diuulgatum esse, & sunt quidam fabularum fictores, opifices mendacij, ad hoc ipsum conducti, qui res meas uobis exponunt, nõ putaui oportere uos negligere, qui opiniõe praua & uoce sordida erudimini, sed meipsum dicere res meas quomodo se habent. Ego & propter consuetudinẽ quã à puero ad hanc regionem habeo, hic enim educatus sum apud meam nutricem: & postea propter diutinam conuersationem, quando fugiẽs ciuiles tumultus, ubi hanc regionem idoneam ad philosophandum, propter solitudinis quietem didicissem, multorũ consequenter annorum tempus contriui: & propter securam hoc tempore inhabitationem: breuem respirationem ex detinentibus nos occupationib. nactus, libens ad hanc extremitatẽ perueni, non ut alijs negocia exhibiturus, sed ut desideriũ meum curaturus. Quid igitur opus est ad somnia confugere, & somnispices mercede conducere? & in publicis epulationibus uinariã fabulam nos facere? Ego uero etiãsi apud alios calumniæ mihi cõstructæ essent, uos sane meæ uoluntatis ac doctrinæ testes produxissem. & nũc cupio unumquenq; uestrum uetera illa in memoriã reuocare, quando uocabat nos urbs hæc ad adolescentium curam, legatioq; aderat uirorũ apud uos illustriũ. Postea uero quomodo passim omnes circum nos diffusi, quid non dantes? quid non promittentes? detinere tamen nos nõ potuerunt. Quomodo igitur qui tunc uocabar, & non obediebam, nunc citra uocationem apud

apud uos cohabitare conarer? Quomodo uero qui laudātes ac admirātes me effugi, nūc
persequar calūniantes? Ne putetis ô optimi, nō ita uilia sunt nostra. Neq; enim quis pru-
dens nauigium gubernatore carens inscenderit, neq; ecclesiæ se obtulerit, cui fluctus &
tempestatem ipsi qui ad gubernacula sedent inducunt. Vnde enim tumultu repleta est
ciuitas, quando alij fugiebāt nemine persequēte, alij se subtrahebāt nemine inuadente,
arioli uero & somnispices omnes perterrebant? Vnde aliunde hæc? aut non etiam pue-
ro notum est, quod ex ducibus multitudinis? quorum inimicitiæ causas, mihi quidem di
cere non decorum est, uobis uero contueri etiam ualde procliue. Cum enim amarulen-
tia & dissidium nullum reliquum habet ad sæuitiam excessum, causę autem expositio in
consistens omnino ac ridicula fuerit, manifestum est animæ esse morbum, ob aliena qui-
dem bona contingentem, proprium autem & primarium malum possessori existētem.
Quibus etiam aliud quid festiuum adest. Dum enim lancinātur & dolent in profundo,
manifestare calamitatem non permittuntur præ pudore. Hæc quidem igitur animę ipso
rum affectio, nō solum ex his quæ contra nos faciunt, sed etiam ex reliqua uita nota est.
Si uero etiam ignota esset, nō magnum accederet rebus detrimentū. Maximam autem
causam propter quam congressum nostrum fugiendū censent, quæ fortassis multos ue-
strum latet, ego docebo. Verum audite, fidei peruersio apud uos exercet̃, inimica apo-
stolicis ac euangelicis doctrinis, inimica traditioni Magni reuera Gregorij, & eorū qui
illi successerunt, usq; ad beatum Musonium, cuius doctrinæ etiam nunc nimirū in auri-
bus uestris resonant. Nam Sabellij malum olim quidem commotum, traditione autem
Magni illius extinctum, nunc hi renouare conātur, ob reprehensionis timorem, somnia
contra nos fingentes. At uos uino grauata capita, quæ uapor ex crapula sursum latus,
deinde exæstuans, imaginationib. replet, ualere sinentes, à uigilantibus & propter timo
rem dei tacere non potentibus, damnum uestrum audite. Iudaismus est Sabellismus, qui
in Christianismi prætextu, euangelica prædicatione introducitur. Qui enim unam rem
multorum nominum, patrem & filium & spiritum sanctum dicit, & unam trium substan
tiam proponit, quid aliud facit? nónne negat quidem unigeniti ante secula subsistentiā?
negat autem & mysterialem ipsius ad homines accessum, descensum ad inferos, resurre-
ctionem, iudiciū? Negat autem & proprias spiritus operationes? Porrò apud uos nunc
audio etiam grauiora his quæ Sabellius uana sapiētia sua ausus fuit tentare. Narrāt enim
uelut hi qui audierunt dicunt, sapiētes apud uos uehemēter contēdere ac dicere, Quod
nomen quidem unigeniti non traditum est, nomen autem aduersarij est. & propter hoc
quidem lætari ac se iactare uelut propriū inuentum. Dictum est enim, inquiunt, Ego ue *Ioan. 5*
ni in nomine patris mei, & nō recepistis me: si alius uenerit in proprio nomine, illum re-
cipietis. Et propterea quod dictū est, Docete omnes gentes baptizantes ipsos in nomē *Matt. 28*
patris & filij & spiritus sancti: manifestū est, inquiunt, quod unum est nomen: non enim
dictum est in nomina, sed in nomen. Hæc erubescens scripsi uobis, quia de sanguine no-
stro sunt qui his sunt obnoxij, & ingemisco propter animā meam, quod cogor uelut hi
qui contra duos pugnant, præuaricationes doctrinæ in utramq; partē redargutionibus
pulsare ac deijcere, & conueniēs robur ueritati contribuere. Hinc enim nos inæqualita-
tis doctor lancinat, illinc Sabellius, uelut apparet. Cæterū uos adhortor ut abominādis
his & neminem peruertere potentibus sophismatis ac cōmentis animum ne aduertatis,
uerum sciatis quod est nomen Christi, quod super omne nomen est, hoc ipso uocari ip-
sum filium dei, iuxta Petri uerba, Neq; est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in *Act. 4*
quo saluari nos oportet. Ad hoc uero quod dictum est, Ego ueni in nomine patris mei,
illud nosse oportet. Quod principium suijpsius ac causam inscribens patrem, hæc dicit.
Si uero dictum est, profecti baptizate in nomen patris & filij & spiritus sancti, non pro-
pterea putare oportet unum nobis nomen traditum esse. Quemadmodum enim qui di-
xit, Paulus, & Syluanus, & Timotheus, tria quidem nomina dixit, colligauit autem hæc *1 Thess. 1*
inter se per syllabam &. Ita qui dixit nomen patris & filij & spiritus sancti, tria loquutus,
connexuit ipsa per coniunctionē, unicuiq; nomini propriū subiectum esse significatum
docēs. Nam rerum sunt significatiua ipsa nomina. Res uero propriā per se & perfectam
subsistentiam habere, nemo qui uel parum prudentię particeps est ambigit. Patris enim
& filij & spiritus sancti, natura quidē eadē, & deitas una, nomina uero diuersa, definitas

ac absolutas notiones nobis declarantia. Impossibile est enim mentẽ quæ nõ in uniuscu iusq; proprietatibus uersatur, inconfusam posse patri & filio & spiritui sancto glorificationem persoluere. Siquidem igitur negauerint quod hæc non dicant, nec sic doceant, peracta sunt nobis ea quæ uolebamus. Quanquã difficilem ipsis esse uideo negationẽ, propterea quod multos habeant horum sermonum testes. Veruntamen non consideramus præterita, præsentia solum sint sana. Si uero in ijsdẽ perseuerarint, necesse est etiã ad alias ecclesias nos exclamare eam contra nos calamitatem, & facere ut à pluribus episcopis literæ ad uos perueniant, quæ magnitudinẽ eius quæ construitur impietatis diruãt. Aut enim aliquid operæprecij studio nostro cõsequemur, aut omnino præsens testimonium dimittet nos à culpa in iudicio. Iam uero etiam in priuatis libellis harum sententiarum fundamenta iecerunt, quos sane etiam demiserunt primum ad hominem dei Meletium episcopũ, & acceptis ab ipso conuenientibus responsis, quemadmodũ monstrorũ matres ob naturæ mutilationes pudefactæ, sic etiam ipsi turpes suos partus, cõuenientibus tenebris occultatos enutriunt. Demiserunt autem & experimentum quoddam per epistolam ad unanimẽ nobiscum Anthimũ Tyanorũ episcopum, tanquã Gregorius in fidei editione dixerit, patrem & filium mentis quidem cogitatione esse duos, substantia uero unum. Hoc autem non ex decreto, sed contentione dictum esse, in disputatione aduersum Ælianum, intelligere nõ potuerunt illi qui ob mentis subtilitatem seipsos beatos prædicant. In qua disputatione multi sunt eorũ qui descripserũt errores, uelut in ipsis dictionibus demonstrabimus nos, si deus uoluerit. Deinde uero Græcum hominẽ persuadens, non putabat oportere exacte circa uerba disceptare, sed alicubi etiã concedere morib. eius qui inducitur, ut ne reluctetur ad principalissima. Quapropter etiã multas isthic inuenias uoces, quæ nunc maximũ robur hæreticis prębent. uelut sunt, creatura & opificiũ, & si quid eiuscemodi est. Multa quoq; ex cõiunctione ad hominẽ dicta, ad deitatis rationẽ referũt hi qui inerudite ea quæ scripta sunt intelligũt. quale est & hoc quod ab his circumfertur. Probe enim etiam hoc nosse oportet, quod quemadmodũ qui communitatem essentiæ non confitetur, ad multitudinem deorum excidit. Sic qui proprietatem substantiarum non concedit, ad Iudaismum defertur. Oportet enim mentẽ nostram uelut alicui subiecto innixã, & figuris ipsius manifestis impressis, sic de eo quod desideramus cogitare. Si enim non mente concepimus paternitatẽ, neq; circa quem assignata est hæc proprietas cogitauimus, quomodo fieri potest ut de deo notionẽ suscipiamus? Non enim sufficit differentias personarum enumerare, sed oportet unamquanq; personam in uera substantia existere confiteri. Nam effictionem personarũ non subsistentem neq; Sabellius reprobauit cum dixit, Eundem deum unũ subiecto esse, qui ad necessitates semper accidentes transformetur, & nunc quidem uelut patrem, nunc uero uelut filium, nunc ut spiritum sanctum loqui. Hunc olim extinctum errorẽ renouant nunc infames huius sectæ repertores, qui substantias reprobant, & nomẽ filij dei abnegant. Quos nisi cessauerint loqui contra deum iniuriam, deplangere oportet cum his qui Christum abnegarunt. Hæc necessario scripsimus uobis, quo detrimenta ex malis dogmatibus caueatis. Reuera enim praua dogmata perniciosis medicamẽtis assimilare oportet, quemadmodum uestri somnispices dicunt. Hæc autem sunt cicuta & aconitũ, & si quod aliud est pharmacum hominem occidens. Hæc animarum uenena non sunt nostræ doctrinæ, sed ea quæ ebria cerebellorum ipsorũ inuolucra exclamant, propter affectionem multis imaginationibus referta. Quos siquidem prudentes essent, nosse oportebat, quod in puris & ab omni macula purgatis animis prophetica gratia illucescit. Neq; enim possibile est ut speculum sordidum imaginũ aspectus suscipiat, neq; ut anima temporalibus curis præoccupata, & cui ex sapientiæ carnis affectibus tenebræ offusæ sunt, spiritus sancti illuminationes suscipiat. Non enim omne somnium statim prophetia est, ut inquit Zacharias: Dominus fecit imaginationem & pluuiam hybernam, quia proloquentes loquuti sunt labores, & somnia falsa loquebant. Hi uero etiã illud ignorant, qui secundũ Esaiam somniãt, & in cubili dormitare solent, quod sæpe actio erroris demittit in filios inobedientiæ, & est spiritus falsus, qui in falsis prophetis existens ipsum Achaab decepit. Hæc sane gnaros non oportebat intantum extolli, ut sibijpsis prophetiæ testimoniũ attribuerent, qui indicant etiam somnispice Balaam se longe inferiores certitudine esse, qui à re-

Cap. 10 · Esa. 29 · 3. Reg. 21 · Num. 22

ge Moabitarũ magnis muneribus propositis accersitus, nõ sustinuit emittere uocẽ præ-
ter dei uoluntatem, neq; execrare Israel quem non execratur dominus. Siquidem igitur
imaginationes ipsorum in somno, mandatis domini correspondent, contenti sint euan-
gelijs, quæ nullo auxilio ad fidem ac dignitatem ex somnijs opus habent. Si uero domi-
nus pacem suam nobis dimisit, & mandatum nouum nobis dedit, ut mutuò diligamus:
somnia autem pugnam & seditionem & dilectionis dissipationẽ denarrant, ne dent oc-
casionem diabolo inuadendi animas ipsorum per somnum, neq; potiores faciãt ab ipso
inductas imaginationes doctrinis salutaribus.

Basilius Magnus Sozopolitanis. Epistola LXV

ADeptus sum literas uestras fratres uenerandissimi, quas de reb. uestris scripsistis.
et quod quidẽ nos socios curarũ suscepistis, ad necessariorũ uobis ac studio digno
rũ curã, gratias agimus dño. Ingemuimus aũt ubi audiuimus, q ad eã quæ ab Arianis in
troducta est ecclesiis perturbationẽ, & ad confusionẽ quam illi circa fidei doctinã fece-
runt, etiã alia adhuc quædã uobis apparuit nouitas, quæ ad multã anxietatẽ immittit fra
ternitatẽ: cum homines quidã uelut nobis scripsistis, noua & credentiũ aurib. incõsueta,
uelut ex scripturarũ uidelicet doctrina falso inducãt. Scripsistis aũt esse quosdã apud uos,
qui salutare dispensationis mysteriũ domini nostri Iesu Christi dissoluunt, quantum eius
per ipsos fieri potest, & qui magni mysterij beneficiũ reprobant: quod quidẽ à seculis ta
citũ fuit, manifestatũ est aũt proprijs tẽporibus, quando dominus omnia pergressus quę
ad totius generis humani curã pertinẽt, super omnia propriũ largitus est nobis aduentũ.
Auxiliũ enim tulit suo ipsius plasmati ac figmento, primũ quidẽ per patriarchas, quorũ
uitæ, exempla ac regulę proposita sunt, his qui uestigia sanctorum sequi uolunt, & iuxta
consimilem illis feruorem peruenire ad bonorum operum perfectionẽ. Deinde legem
in auxilium dedit, per angelos ipsam ordinans ac constituens in manu Mosis. Deinde Exod. 20
prophetas prædenunciantes futuram salutem, Iudices, Reges, Iustos, facientes uirtutes
in manu occulta, Post omnes hos in externis diebus manifestatus est ipse in carne, factus Gal. 4
ex muliere, factus sub lege, ut eos qui sub lege essent redimeret, ut adoptionem in filios
acciperemus. Si itaq; non factus esset domini in carne aduentus, non sane dedisset libe-
rator pro nobis precium morti, non discidisset per seipsum mortis regnum. si enim aliud
quidem erat quod sub mortis regno erat, aliud uero quod à domino assumptum est: non
utiq; desiuisset mors operari ea quæ sua sunt, neq; nostrum lucrum factæ essent deiferæ
carnis passiones, non occidisset peccatum in carne, nõ uiuificati essemus in Christo, qui
in Adam mortui eramus, non reformatum esset quod fuit collapsum, non erectum esset
quod fuit confractum ac dirutum, non coniunctum esset deo quod per serpentis frau-
dem fuit abalienatum. Hæc enim omnia tolluntur ab his qui dominum cœleste corpus
habentem aduenisse dicunt. Quis uero usus fuisset sanctæ uirginis, si non ex massa ip-
sius Adam Christifera caro assumenda erat? At quis est qui ita audax est, ut olim silentio
sopitum Valentini dogma, nunc rursus per sophistica uerba, & per testimonium uideli-
cet scripturarum renouet? Non enim recentior quàm putatis est hæc impietas, sed iam
olim ab inaniter sapiente Valentino initium sumpsit: qui paucas Apostoli dictiones di-
uellens, impium figmentum sibijpsi construxit, formã dicens serui, & non ipsum seruum
suscepisse, & in figura dicens dominum natum esse, sed non ipsum hominem ab ipso su-
sceptum esse. His cognata uidentur etiam hi loqui, quos deplorare conuenit, recẽtiores
nobis turbationes superinducẽtes. At uero dicere, in ipsam deitatem transire hominum
affectus ac passiones, eorum est qui nullatenus seruant intelligentiæ consequentiam, &
qui nõ sciunt, quod aliæ sunt carnis passiones, & aliæ carnis animatæ, & aliæ animę cor-
pore utentis. Carnis quidem igitur proprium est secari & imminui ac dissolui. Et rursus
carnis animatæ, fatigari, & dolere, & esurire, & sitire, & somno superari. Animæ uero
corpore utentis, mœrores, & anxietates, & curæ, & quæcunq; eiusmodi. Quorum ali-
qua naturalia sunt, & animali necessaria, alia ex praua uoluntate, propter uitam male in-
stitutam, & quod ad uirtutem inexercitati sumus, superinducuntur. Vnde apparet do-
minum naturales quidem affectus suscepisse ad confirmationem ueræ & non imaginá-
riæ incarnationis. Verum maliciæ affectus qui uitæ nostræ puritatem fœdant, uelut indi
gnos immaculata deitate repulisse. Quapropter dictum est, in similitudine natum esse

carnis peccati. Non enim in similitudine carnis, uelut his uidetur, sed in similitudine carnis peccati. Quare carnem quidem nostram assumpsit, unà cum naturalibus ipsius affectibus, peccatum uero nõ fecit. Sed quemadmodum mors in carne per ipsum Adam in nos transmissa absorpta est à deitate, sic peccatum consumptum est à iustitia in Christo Iesu: ut nos in resurrectione recipiamus carnem neq; obnoxiam morti, neq; subditã peccato. Hæc sunt fratres ecclesiæ mysteria, hæ patrum traditiones. Contestor apud omnes homines timentes dominũ, & iudicium dei expectantes, ut ne uarijs doctrinis in errorẽ deferantur, & si quis alia docet, & nõ accedit sanos de fide sermones, sed detrudens spiritus oracula, propriam doctrinam euangelicis dogmatibus potiorem facit, ut talem deuitent. Opto autem ut dominus præbeat, ut aliquando simul inter nos conueniamus, quo ea quæ nunc sermonem nostrum effugerũt, per congressum ob oculos expleamus. nam pauca de multis uobis scripsimus, modum epistolæ excedere nolentes, & simul persuasi quod timentibus dominum sufficit per pauca contingens commonefactio.

Basilius Magnus Nicopolitis. Epistola LXVI

CVm uideo malum prospere procedere, & uestram pietatem fatigatã esse, & ad assiduam persequutionem renunciasse, tristitia repleor: cum uero rursus magnam dei manum mecum animo expendo, & quod nouit erigere confractos ac dirutos, & diligere ac amplecti iustos, conterere autem arrogantes, & deponere potentes de sedibus, rursus transmutatus spe leuior euado. Et noui quod per preces uestras celerẽ ostendet uobis dñs tranquillitatẽ, solum ne defatigemini orando. Sed quorũ uerbis estis doctores, eorum in præsenti tempore manifesta exempla omnib. ipso facto proponere studete.

Basilius Magnus ecclesiæ Ancyræ. Epistola LXVII

PEr multum tempus silentium nobis induxit perturbatio ob grauissimum nuncium eius quod accidit mali. Postquã uero paululũ quodãmodo ex taciturnitate nos recollegimus, quam uelut magno tonitruo aurib. perculsis passi sumus, necessario nũc ob id quod accidit ingemuimus, & interim lugentes epistolam hanc uobis demisimus, non consolandi gratia. quæ enim oratio inueniri possit ut tantæ calamitatis medicus existat? Sed dolorẽ cordis nostri, quantũ eius fieri ex hac uoce potest, uobis significantes. Nunc opus habebã Hieremiæ lamentationibus, & si quis sane alius beatus uir calamitatis magnitudinem condolenter deplanxit. Cecidit uir columna & firmamentum ecclesię, imò potius ipse ad beatam uitam à nobis sublatus abijt. periculum autem non paruum est, ne multi hoc fulcimento sublato corruant, & putria quorundam manifesta fiant. Clausum est os iusta dicendi libertate, & uerbis gratiæ, ad fraternitatis ædificationem scaturiens. Perierunt mentis consilia, quæ reuera in deo commouebatur. O quoties in mentem uenit mihi (accusabo enim meipsum) indignari contra uirum, quod totus in desiderio constitutus, ut dissolueretur & esset cum Christo, non potius duxit in carne permanere propter nos. Ad quem de cætero curas ecclesiarũ superimponemus? Quem socium rerum tristium accipiemus? quem modestiæ distributorẽ? O horrendam reuera ac tristem solitudinẽ. Quomodo exacte assimilati sumus pelicano solitudinis. At uero ecclesiæ coniuncta membra, ab illius præsidentia uelut anima aliqua, ad unũ consensum & exactam societatem coadaptata, & conseruantur per pacis uinculum firmiter ad spiritualem concordiam, & conseruabuntur semper, deo hoc largiente, ut firma maneant & incommota beatæ illius animæ opera ac facta, quæ in ecclesiis dei decertauit. ueruntamẽ aliud certamen non paruum instat, ne lites aliquæ ac seditiones, ad prędidis electionem exurgentes, omnem simul laborem ex contingente rixa subuertant.

Basilius Magnus senatui Tyanorum. Epistola LXVIII

QVi reuelat occulta, & manifesta facit consilia cordiũ dominus, dedit etiam humilibus intellectum machinamentorum quæ ægre cognosci poterant, uelut quidam putant. Nihil igitur nos latuit, neq; quicquam factorum occultum est, attamen nos neq; uidemus neq; audimus aliud quid quàm pacem dei, & quæ ad ipsam tendunt ac conferunt. Nam etiamsi alij potentes sunt & magni & in seipsis fiduciam habentes, tamẽ nos qui nihil & nullius precij sumus, nunquam tantum de nobisipsis præsumpserimus, ut soli negocia superare possimus, exacte gnari quod plus uno uniuscuiusq; fratris auxilio opus habemus quàm alterius altera manus. Nam ex ipsa corporis nostri structura, socie-

tatis necessitatem dominus nos docuit. Quum enim ad ipsa hæc respexerimus membra nostra, quod nullum ex ipsis sibijpsi ad actionē sufficiens est, quomodo meipsum reputabo sufficere mihijpsi ad uitæ negocia? Neq; enim pes tuto gressum fecerit, non simul suffulciente altero, neq; rursus oculus integre uiderit, non habens alterum sociū, & cum ipso cōcorditer uisibilia impetens. Et auditus exactior est qui per utrosq; meatus uocem suscipit. Et apprehensio fortior per societatē digitorum. Et in summa, Nihil neq; ex naturalibus, neq; ex his quæ ex proposito peraguntur, citra conspirationem eorum quæ eiusdem generis sunt, perfici uideo. quando sane etiam ipsa ad deum oratio non habens concinentes, multo seipsa debilior est. Et dominus promisit se medium fore, duobus aut tribus inuocantibus ipsum in concordia. Sed & ipsum dispensationis mysterium domi nus assumpsit, quo pacificaret per sanguinem crucis suæ, & quæ in terra sunt, & quæ in cœlis. Quare propter omnia hæc, in pace manere reliquos dies nostros optamus. In pace item fieri obdormitionem nostram precamur. Pro hac neq; laborem quemcunq; tandem subterfugere statui, non humile quicquam loqui aut facere, nō peregrinationis longitudinem supputare, non aliud quid molestiarum declinare, quo mercedem pacificationis adipiscar. Et si quidem quis sequutus fuerit nos hæc præcipientes, hoc optimū & uoti finis existit. Si uero ad contrarium distraxerit, ego neq; sic ab eodem iudicio desistam. Vnusquisq; autem propriæ actionis fructus, in die retributionis ipse cognoscet.

Pientissimis ac sanctissimis fratribus, in ministerio consortibus per Italiam ac Galliam unanimis episcopis, Meletius, Eusebius, Basilius, & reliqui in domino gaudium. Epistola LXIX

FErt equidem consolationem quandam afflictis animis, etiam suspirium sæpenumero ex profundo cordis emissum, & aliquando etiam lachryma effusa multitudinem tribulationis discussit. Nobis autem non quantum suspirium & lachryma solatiū habet, quod nostras afflictiones apud uestram dilectionem proferimus. Sed nos etiā blandior quædā spes fouet, fore ut ubi aduersitates nostras uobis denunciauerimus, ad protectionem nostri uos excitemus: quam olim quidem à uobis ecclesiis orientalibus affuturam sperauimus, nunq; autē assequuti sumus, omnino fortassis deo res nostras gubernante, iuxta inæstimabilia iustitiæ suæ iudicia, ad longius tempus has tentationes nobis exiendi disponente: Nec enim ignorastis fratres uenerandiss. rerum nostrarū statum, quarum fama etiam ad extremas orbis terrarū partes peruenit. Neq; sane cōdolentiæ uos expertes erga unanimes fratres estis, quū Apostoli discipuli sitis, qui cōplementū legis esse docet erga proximū dilectionē. Verum uelut diximus, inhibuit uestram alacritatē iustum dei iudicium, constitutam nobis propter peccata nostra tribulationem ad complementum dimetiens. At nunc saltem, & ad feruorem pro ueritate, & ad condolendum nobis, excitari uos hortamur, ubi omnia didiceritis etiam quæ antea aures uestras effugerunt, à pientiss. fratre nostro in ministerio consorte Sabino, qui poterit uobis etiam ea quę epistolā effugerunt, de seipso exponere. per quē exhortamur uos ut induamini uiscera misericordiæ, & omnem cunctationem deponatis, assumatis autem laborem dilectionis, & neq; uiæ longitudinē, neq; domesticas occupationes, neq; aliud quid rerum humanarum supputetis. Non enim de una ecclesia periculū est, neq; duæ aut tres in graue hanc tempestatem collapsæ sunt. Nam ferme à finibus Illyrici usq; ad Thebaidem, hęresis malum depascitur. Cuius praua semina prius quidem infamis Arius iecit, actis aūt per profundū radicibus dū multi in medio impietatē studiose excoluerūt, nūc perniciosos fructus protulerunt. Euersa enim sunt pietatis dogmata, confusæ sunt pietatis leges. Ambitiones autē eorū qui dominū non timent præsidentias inuadunt, & in propatulo de cætero impietatis prēmiū proposita est prima sedes. Quare qui grauiores blasphemias protulit, ad populi episcopū potior habetur. Perijt autoritas sacerdotalis. defecerunt qui pascunt cū scientia ouile domini, dū hi qui primos locos ambiunt œconomias pauperū in proprias uoluptates & munerū distributiones insumūt. annihilata est canonū sinceritas, licentia peccandi multa est. Nam qui hominū studijs ad principatū accedunt, in hoc ipso studij gratiam rependunt. Perijt iudicium iustum. Vnusquisq; in uoluntate cordis sui ambulat, prauitas immensa est. Populi admoneri nolunt. Pręsides dicendi libertatē non habent. Serui enim sunt eorū qui beneficiū contulerūt, hi qui per homines sibijpsis potentiam

nos congaudemus uobis, qui glorificamini in pace, quam largitus est uobis dominus. Iam quidem igitur etiam aliàs uestram dilectionem implorauimus, ad defensionem nostri & ad cōdolendū, uerū omnino quia non impleta est ultio diuina de nobis, non permissi estis exurgere ad ferendū auxiliū. Expetimus enim maxime quidem etiā ipsi imperatori terræ uestræ, manifestam fieri per uestram pietatem, nostram confusionem. Si uero hoc difficile est, attamen uenire aliquos à uobis ad uisitationem ac consolationē afflictorum, ut oculis subijciant afflictiones orientis, quas auribus suscipere impossibile est, propterea quod nullus sermo repertatur, qui uobis res nostras euidenter declaret. Persequutio nos apprehendit fratres uenerandissimi, & persequutionū horrendissima: persequutionem enim patiuntur pastores, ut dispergantur oues gregis: & quod grauissimum est, neq; qui malis uexantur, in perfectione martyrij afflictiones suscipiunt, neq; *Matt. 26*
populi in martyrum loco athletas hos colunt: propterea quod Christianorum nomen persequentibus incumbit. Vnum est crimen quod nunc uehementer damnatur ac punitur, diligens obseruatio traditionum patrum. Ob hoc fugantur patrijs pij, & ad solitudines habitationem transferunt. Non canicies apud iudices iniquitatis uenerabilis est, non exercitatio pietatis, non uita iuxta Euangelium à iuuentute usq; ad senectam peracta. At maleficus quidem nullus citra hoc ut de crimine conuictus sit, condemnatur. Episcopi uero ex sola calumnia capti sunt, & nulla comprobatione criminum inducta supplicijs traduntur. Quidam uero neq; nouerunt accusatores, neq; uiderunt iudicium, neq; omnino calumniam perpessi sunt, sed intempesta nocte uiolenter rapti, in exilium fugati sunt, ob afflictiones ex solitudine, traditi in mortem. Quæ uero ad hæc cōsequuntur, nota omnibus sunt etiamsi nos taceamus, fugæ presbyterorum, fugæ diaconorum, & totius cleri depopulationes. Necesse est enim aut adorare imaginem, aut prauæ flagellorum flammæ tradi. Gemitus fiunt populorum, lachrymæ assiduæ, & domi & publice, omnibus inter se deplangentibus ea quæ patiuntur. Nemo enim ita lapideo prædi- *Dan. 3*
tus est corde, ut patre priuatus, leuiter ferat orbitatem. Sonitus est lamentantium in urbe, sonitus in agris, in uijs, in solitudinibus. Vna uox, miserabilia ac tristia omnibus proloquentibus. Ablatum est gaudium & lætitia spiritualis. In luctum conuersæ sunt no- *Amos 8*
stræ festiuitates. domus orationum conclusæ sunt. Vacua sunt altaria spirituali cultu. Non amplius conuentus fiunt Christianorum, non amplius doctorum præsidentiæ, non dogmata salutaria, non festa, non hymni nocturni, neq; beatum illud gaudium, quod in conuentibus ac communione spiritualium gratiarum, animis credentium in dominum accedit. Nobis conuenit dicere, quod non est in hoc tempore princeps, neq; *Iud. 17*
propheta, neq; dux, neq; oblatio, neq; suffumigium, non locus sacrificandi in conspectu domini, & inueniendi misericordiam. Hæc scientibus scribimus, quia nulla terrarum orbis pars est, quæ nostras de cætero calamitates ignoret. Quare non docendi gratia sermones hos nos facere, putare uos conuenit, neq; ut cōmonefaciamus uestram diligentiam. Nouimus enim quod nunquam obliuiscimini nostri, non magis sanè quàm mater filiorum uentris sui. Sed quandoquidem hi qui dolore aliquo detinentur, per suspiria leuare quodammodo dolores solent, hoc etiam nos facimus, mœroris grauitatem uelut remouemus per hoc quod multiformes nostras calamitates dilectioni uestræ denunciamus, si quo modo ad preces pro nobis uehementius cōmoti, placare possitis dominum ut nobiscum reconcilietur. Siquidem igitur tribulationes solæ essent quæ nos conficiūt, consuluissemus utiq; nobis ipsis, quietem agere ac gaudere ob afflictiones pro Christo. Nam non sunt dignæ afflictiones huius temporis ut cōparentur ad futurā gloriam quæ *Rom. 8*
reuelabitur in nos. Nunc uero timemus ne quando augescens malū, uelut flamma quædam per ardentem materiam penetrans, ubi apprehenderit ac cōsumpserit uicina, attingat quoq; ea quæ procul distāt. Depascitur enim hæresis malum, & timor est, ne ubi ecclesias nostras exedit, deinceps serpat & sanam partem parœciæ ac cohabitationis apud uos inuadat. Fortassis equidē propterea quod abundauit apud nos peccatum, primi traditi sumus in cibum crudiuoris dentibus inimicorum Christi. Fortassis autem & quod magis uerisimile est, quandoquidem Euangeliū regni à nostris locis initio facto, in om- *Psal. 18*
nem exiuit terrarum orbem, propterea cōmunis animarum nostrarum hostis, defectionis semina ab ijsdem locis initio sumpto, in omnem terram distribui contendit. In quos

enim

enim effulsit illuminatio cognitionis Christi, in hos etiã impietatis tenebras uenturas
cogitat. Vestras igitur reputate esse nostras afflictiones, uelut genuini discipuli domini.
Non propter pecunias, non propter gloriam, non propter aliud quippiam rerum tem-
poraliũ bello infestamur, sed propter cõmunem thesaurũ paternæ possessionis, sanã ui-
delicet fidem, consistimus decertantes. Cõdolete nobis ó uos fraterno amore insignes,
quia clausa sunt apud nos piorum ora, aperta est autẽ omnis audacula & blasphema lin
gua eorum qui loquuntur iniustitiam contra deum. Columnæ & fundamentum uerita
tis dispersa sunt, Nos ob tenuitatem contempti, libertatẽ dicendi non habemus: Decer-
tate pro populis, & non solum quomodo uobiscum agitur cõsiderate, quod in portibus
tranquillis stationem habetis, gratia dei omnem uobis protectionẽ à tempestate uento
rum prauitatis largiente: sed etiam ecclesiis tempestatẽ ferentibus manus porrigite, ne
quando penitus relictæ, fidei naufragium perpetiantur. Ingemiscite propter nos, quod
unigenitus blasphematur, & non est qui contradicat. Spiritus sanctus ignominia affici-
tur, & qui potest redarguere fugatur. Multitudo deorũ inualuit. Magnus deus apud ip-
sos est & paruus. Filius non est naturæ nomen, sed dignitatis appellatio esse iudicatur.
Spiritus sanctus non creditur cõplere sanctã trinitatẽ, nec socius esse diuinę & beatæ na
turę, sed una aliqua ex creaturis, temere & prout cõtigit, patri & filio adiecta esse. Quis
Hier. 9 dabit capiti meo aquã, & palpebris meis fontẽ lachrymarũ? & deplorabo populũ die-
bus multis, qui unà cum prauis his doctrinis ad interitũ detruditur. Distrahuntur simpli
ciorũ aures, in consuetudinẽ de cætero uenerunt hæreticæ impietatis. Infantes ac pueri
ecclesię cõnutriuntur doctrinis impijs. Quid enim faciãt? Baptismi sunt apud illos. De-
ductiones peregre proficiscentiũ, uisitationes infirmorũ, consolationes afflictorũ, auxi-
lia oppressorũ, protectiones omnigenæ, mysteriorũ cõmuniones. Omnia quæ per illos
perficiunt, uinculũ fiunt populis cõcordiæ ad ipsos, adeò ut paruo temporis progressu,
ne si cõtingat quidẽ aliqua libertas, spes supersit eos qui diuturna dilectiõe detẽti sunt,
rursus ad ueritatis agnitionẽ reuocandi. Quapropter multos ex nobis oportebat ad ue-
strã reuerẽtiã cõcurrere, & unũquenq; suijpsius negotiorũ ac molestiarũ narratorẽ esse.
Nũc uero etiã hoc exemplũ afflictionis uobis sit in qua degimus, quod neq; peregrina-
tionis domini sumus: si quis enim uel breuissimo tempore ab ecclęsia sua discesserit, po-
pulos insidiantib. expositos dimittet. At per gratiã dei, unũ misimus pro multis, pientis-
simũ & dilectũ fratrẽ Dorotheũ in presbyterio cõsortẽ. Qui etiã ea quæ literas nostras
effugerunt, sua narratione poterit explere, quũ obseruauerit omnia diligenter, & rectæ
fidei sit æmulator, quem exceptum in pace citissime remittite, ita ut studij ac diligentiæ
uestræ, quam ad protegendam fraternitatem habetis, bonum nuncium nobis afferat.

Basilius Magnus Alexandrinis. Epistola LXXI

FAma equidem earum quæ factæ sunt per Alexandriam ac reliquam Aegyptũ per-
sequutionum, iam olim ad nos peruenit, & animas nostras ita affecit uelut par erat.
Expendimus enim artem diabolici belli: quomodo postquã uidit in hostium persequu-
tionibus ecclesiam multiplicari ac magis florere, transmutauit consilium suum, & non
amplius ex propatulo bellum gerit, sed occultas nobis insidias struit, occultans insidias
per nomen quod circumferunt, ut & patiamur eadem quæ patres nostri, & non uidea-
mur pati pro Christo, propterea quod Christianorum nomẽ habeant etiam persequen-
tes. Hæc reputantes multo tempore consedimus ob nunciũ factorũ perturbati ac con-
sternati. Nam reuera ambæ aures nostræ insonuerunt, ubi didicimus impudentẽ & ho-
minum odio rabientem hæresim, eorum qui uos persequuti sunt: quod non ætatẽ reue-
riti sunt, non in canicie labores, non populorũ dilectionem, sed torserunt corpora & ig-
nominia affecerunt, & in exilium miserunt, & diripuerunt bona eorum quos inuenire
potuerunt, neq; hominum reprehensionem reuerentes, neq; horrendam iusti iudicis re
tributionẽ præuidentes. Hæc nos consternarunt, & ferè mente emouerunt. Et dum hæc
consideraremus, simul etiam illa cogitatio in mentem uenit. Nunquid dominus eccle-
sias suas penitus reliquit? Nunquid extremũ tempus instat, & defectio per hæc ingres-
sum sumit? ut de cætero reueletur iniquus ille filius perditionis, aduersarius & qui effer-
2. Thes. 2 tur aduersus omnẽ qui dicitur deus aut numen. Verumtamen siue temporaria est tenta-
tio, sufferte ipsam uos boni Christi pugiles: siue etiam in perfectũ interitum res tradun-
tur

tur, ne negligamus præsentia, sed expectemus reuelationē ex cœlis & aduentū magni dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Si enim omnis creatura dissoluetur, & figura mundi huius transmutabitur, quid miri est etiam nos qui pars creaturæ sumus, cōmunes afflictiones perpeti, & tribulationibus tradi, quas iuxta mensuram uirium inducit nobis iustus iudex, non sinens nos tentari supra quàm ferre ualemus, sed dans unà cum tentatione etiam euentum ut sufferre possimus. Expectant uos fratres, martyrum coronæ, parati sunt chori confessorum, ad porrigendum uobis manus & suscipiendum uos in proprium numerum. Memores estote ueterum sanctorum, quod nullus delicijs aut adulatoribus deditus, patientiæ coronis dignus factus est, sed omnes per magnas tribulationes progressi, probationem ostenderunt; alij enim illusionum & flagellorum experiētiam ac tormenta pertulerūt, alij torti sunt, secti sunt, in cæde gladij mortui sunt. Hæ sunt gloriationes sanctorū. Beatus qui dignus factus est afflictionibus pro Christo. Beatior qui abundauit in afflictionibus, quia non sunt dignæ afflictiones huius temporis ut comparentur ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nos. Siquidem igitur fieri potuisset ut ipse ad uos accessissem, nihil sanè potius uestro congressu duxissem, ut & uiderem athletas Christi, & amplecterer, & orationum ac spiritualium gratiarum particeps fierem. Quandoquidem uero corpus mihi præ longa ægritudine consumptum est, ut neq; de lecto descendere possim: & qui insidiantur nobis multi sunt, uelut lupi rapaces, temporis occasionē obseruantes, quo ouiculas Christi rapere ualeant: necessariò ad uisitationem per literas deueni, adhortans uos primariò quidem, ut intentas pro me orationes faciatis, ut dignus fiam reliquos saltem dies aut horas seruire domino secundum Euangelium regni. Deinde uero etiam ut ignoscatis defectui & absentiæ meæ, & harum literarum tarditati. Vix enim copiam habuimus hominis, qui posset desiderio nostro inseruire. Dicimus autem filium nostrum Eugenium solitariam uitam degentem, per quem adhortor uos ut oretis pro nobis & uniuersa ecclesia, & uicissim rescribatis nobis de rebus uestris, ut his cognitis lætiores degamus.

Rom. 8
1. Cor. 7
Rom. 8
Matt. 7

Basilius Magnus Magno Euaisenis. Epistola LXXII

Tametsi magna sit multitudo negociorū quibus detinemur, & infinitis curis mens nostra prematur, tamē nunq; ex memoria nostra eiecimus de uestra dilectione sollicitudinem, rogantes deum nostrum ut uos in fide perseueretis, in qua consistitis & gloriamini ob spem gloriæ dei. Nam reuera difficile de cætero est & ualde rarū, uidere ecclesiam sinceram, nihil ex temporum difficultate detrimēti passam, sed integram & infractam conseruantem apostolicam doctrinam, Qualem ueitrā ostendit in præsentibus temporibus, is qui in singulis nationibus ac generationibus sua uocatione dignos ostendere solet. Et dabit utiq; dominus uobis bona supernæ Hierusalem, propterea quod falsas calumnias contra nos excogitatas, in mentientium capita remisistis, non concesso ipsis in corda uestra introitu. Et noui et persuasus sum in domino, quod merces uestra multa erit in cœlis etiā propter hoc factū. Considerastis enim hoc sapienter apud uosipsos, quod etiam reuera ita est. Quod retribuentes mihi mala pro bonis, & odiū pro dilectione mea erga ipsos, calumnianē nunc ac criminanē me propter ea, in quæ ipsi reperiunē conscriptas cōfessiones edidisse. & non solum in hanc inciderunt cōtrarietatē, proprias scriptis contestatas confessiones nobis accusationis loco offerentes, sed quod etiam omnium suffragijs ab his qui ad Constantinopolim conuenerūt euersi, non susceperūt depositionem ac euersionē suam, synodum ac concilium ignominia afficientiū appellantes, & non sustinentes ipsos episcopos dicere, ut ne contra ipsos latum suffragium cōfirmarent. & causam addiderunt cur non essent episcopi, propterea quod hæresis, inquiūt, prauæ præsides existunt. Hæc aurē facta sunt ante decē & septem non totos annos. Fuerūt aūt principes ex his qui ipsos deposuerūt, Eudoxius, Euippius, Georgius, Acacius, & reliqui nobis ignoti. Qui uero nunc ecclesias obtinent, illorū sunt successores, partim pro ipsis electi, partim ab illis ipsis producti ac euecti. Nunc igitur qui nobis falsæ de fide sententiæ crimen obijciunt, dicant nobis. Quomodo heretici fuerint illi quorū depositionē non susceperūt. & quomodo Orthodoxi ac recta fide prædiri, hi qui ab illis sunt euecti, & qui eandē quā patres ipsorū sententiā conseruant. Si enim Orthodoxus fuit Euippius, quō nō laicus Eustathius qui ab illo depositus est? Si uero hæreticus ille, quo modo

Gal. 4

modo socius Eustathio erat, is qui per illius manum productus est? Verũ hi sunt lusus
qui contra ecclesias dei luduntur, ab his qui ad suam utilitatem, & calumnias struere ho
minibus, & rursus commendare eosdem conantur. Basilidæ Paphlagonis altaria euertit
in Paphlagoniam profectus Eustathius, & in proprijs mensis ministerium sacrorũ per-
ficiebat. Et nunc supplex est Basilidæ ut suscipiatur. Excõmunicauit Elpidium pientissi
mum fratrem, propter coniunctionem eorum qui in Amasea sunt, & nunc supplex est
Amasæorum expetens ipsorum coniunctionem. Præconia & edicta contra Euippium,
etiam uos ipsi scitis quàm erant horrenda. & nunc eos qui cum illo sentiunt ob fidei re-
ctitudinem magnificat, si modo restitutionis ipsius studium adiuuent. Nobis autem ca-
lumniæ struuntur, non quia nos aliquid iniuriæ facimus, sed quia hoc sibi utile fore puta
uit apud Antiochenses. Porrò quos anno superiore ex Galatia accersiuerunt, uelut qui
per ipsos possent episcopatus facultatem recuperare, tales sunt, quales nouerunt hi qui
uel modice ipsis conuersati sunt. Mihi uero nunq̃ tantum ocij præbeat dominus, ut ip-
sorum facta recenseam. Veruntamen stipati satellitibus, uenerandissimis ex ipsis & in
mysterio coniunctis symmystis, deducti per omnem ipsorum regionem pertransiuerũt
quidem, episcoporum & dignitatem & cultum habentes. Introducti autem sunt splen-
dide in urbem, & concionati sunt cum autoritate. traditus est enim ipsis populus, tradi-
ta altaria. Qui ubi usq; ad Nicopolim progressi, nihil potuissent eorum quæ promiserãt
præstare, quomodo reuersi sunt, & quomodo in reditu aspecti sint, norunt qui præsen-
tes fuerunt. Sic semper ad suam ipsorum utilitatem omnia facere uidentur. Si uero pœ-
nitentiam se egisse dicunt, ostendant suam conscriptam pœnitentiam, & detestationem
fidei in Constantinopoli, & separationem hęreticorum, & ne decipiant simpliciores. Et
illorum quidem res tales sunt. Nos autẽ dilecti fratres parui quidem & humiles sumus,
semper tamẽ ijdem per gratiam dei, nunq̃ simul cum rerum immutationibus coaffecti
fuimus. Fides apud nos nõ alia in Seleucia, alia in Cõstãtinopoli, & alia in Zelis, & alia
in Lampsaco, & alia Romæ: & quæ nũc circũfert nõ diuersa est à priorib. sed una & ea-
dem. Sicut eñ traditũ à domino accepimus, sic baptizamur. Sicut baptizamur, ita credi
mus. Sicut credimus, ita glorificamus, neq; separantes à patre & filio spiritum sanctum,
neq; patri præponentes, aut antiquiorem filio esse spiritum dicentes, uelut blasphemo-
rum linguæ adstruunt. Quis enim ita audax sit, ut dominica legislatione protrusa, pro-
prium audeat nominibus ordinem excogitare? Sed neq; creatum dicimus spiritum, qui
cum patre & filio locutus est, neq; seruilem audemus dicere eum qui est principalis. Et
Matt. 12 uos exhortamur ut minarum domini memores sitis, qui dixit. Omne peccatum & blas-
phemia remittetur hominibus, uerum blasphemia in spiritum sanctum non remittetur,
neq; hoc in seculo, neq; in futuro. Custodite igitur uos ipsos à prauis contra spiritũ dog-
maribus. Consistite in fide, circumlustrate orbem terrarũ, & uidete quod parua est hæc
pars ægrota. Reliqua uero uniuersa ecclesia à finibus usq; ad extremos terminos, susce-
pto Euangelio, in sana hac & imperuersa doctrina perstat. E quorum societate etiam ut
nos nõ excidamus precamur, & unà uobiscũ oramus ut portionẽ accipiamus, in die do
mini nostri Iesu Christi iusta illa, quando ueniet ut det nobis, unicuiq; iuxta facta sua.

Basilius Magnus exercitatoribus sub seipso. Epistola LXXIII

POtens est equidem sanctus deus, etiam lætitiam per congressum nobis largiri, qui
desideramus & uidere uos semper, & de uobis audire. Nam in nulla alia re anima-
rum refectionem habemus, quàm in uestro profectu, & per Christi mandata perfectio-
ne. Quàm diu autem hoc nobis non licet, necessarium ducimus, per genuinos & timen-
tes dominum fratres nostros, uos uisitare, & per literas cum dilectione uestra colloqui.
Huius igitur ipsius rei gratia demisimus pientissimũ & genuinum fratrem nostrum &
cooperatorem in Euangelio, Meletium in presbyterio consortem. Qui exponet uobis
nostrum desiderium quod habemus propter uos, & animarum solicitudinem, quod no
ctu ac interdiu rogamus dominum pro profectu uestro, quo & nos habeamus fiduciam
in die domini nostri Iesu Christi per salutẽ nostram, & uos effulgeatis in splendore san-
1. Ioh. 4 ctorum, dum approbatur opus nostrum à iusto dei iudicio. Simul autem multam sollici
tudinem inducit nobis præsentis temporis difficultas, in quo omnes ecclesiæ cõmotæ
sunt, & omnes animæ concutiuntur. Aperuerunt enim aliqui immodice ora sua contra
conseruos

conseruos, narratur mendacium intrepide, ueritas occultata est. Et qui quidem accusantur, condemnantur citra iudicium. Qui uero accusant, fidem reperiunt citra examinationem. Vnde sanè etiam ego quum audissem, quod multæ epistolæ contra me circumferuntur, quę pungunt ac notant & accusant nos propter scripta, quórum defensionem co ram ueritatis iudicio paratam habemus: constitui silere, id quod etiam feci. Tertius enim iam hic annus est, in quo calumnijs impetitus, accusationis flagella fero, contentus quod dominum habeo occultorum cognitorem, calumniæ testem. Quandoquidem uero uideo quod multi silentium nostrum ad calumniarū confirmationem susceperunt, & non ob longanimitatem putauerunt nos silere, sed quòd non possim os diducere ad ueritatem, ea gratia conatus sum scribere uobis, adhortans uestram in Christo dilectionem, ut calumnias ex una parte proficiscentes non omnino suscipiatis uelut ueras. Nam quemadmodū scriptū est, neminem iudicat lex, nisi primum audierit & nouerit quid fecerit, quanquam candido iudici sufficiunt ipsæ res ad ueritatis manifestationem. Quare etiamsi nos taceamus, licet uobis ad res ipsas quę fiunt respicere. Qui enim nobis malam de fide opinionem obijciunt, hæreticorū sectæ palàm uisi sunt addicti esse, qui propter aliena scripta nos condemnantes, proprijs confessionibus quas conscriptas nobis proposuerunt, aduersari uidentur. Considerate consuetudinem eorū qui hæc audent, quod mos est ipsis semper ad potentem partem transire, & debiles quidem amicos conculcare, potentibus aūt inseruire. Nam qui uulgatissimas illas epistolas contra Eudoxiū & omnem ipsorum societatem conscripserunt, & ad omnes fraternitates dimiserunt, conte statimq; sunt se fugere ipsorū societatem uelut animarū perniciem, & propterea non suscepisse suffragia ob ipsorum depositionem prolata, quia ab hæreticis essent data, uelut nos tunc persuaserunt: hi nunc omniū obliti, cum ipsis conuersati sunt, & nulla ipsis reliqua est negatio. Palam enim reuelarunt uoluntatem suam, in Antyra domesticas ipsorū societates amplexi. Quando igitur in communitatem ab ipsis ita suscepti sunt, interrogate ipsos, Si orthodoxus nunc est Basilides socius ille Ecdicij, cur ipsi à Dardania reuersi, altaria illius in Gangrenórum regione subuerterunt, & suas mensas posuerunt? Cur usq; ad hoc tempus accedunt ad ecclesias Amaseæ & Zelorum, & ex seipsis constituunt presbyteros & diaconos? Si enim uelut cum orthodoxis societatem habent, qua gratia uelut hæreticos persequuntur? Si uero uelut hæreticos deprehenderunt, quomodo societatem ipsorum non auersantur? Hæc nónne etiam puerili intelligentiæ manifesta sunt uenerandissimi fratres? quod semper ad propriam utilitatem respicientes, aut calumnias struere, aut commendare aliquos solent. Et à nobis itaq; defecerunt, neq; indignati, hoc enim est ob quod maxime se exacerbatos esse dicunt, neque quod chorepiscopos quos se misisse dicunt, non suscepimus. Quanquam dabunt rationem domino qui hoc adstruunt. Vnus enim est Eustathius qui missus est, & literas collegio Icarij dedit, tres dies in urbe moratus, & iam ad propria reuersurus, summa uespera me iam dormiēte ædes meas accessisse dicitur. Vbi uero audiuisset quod dormirem, digressus non amplius postridie nos cōuenit. Sed sic re apud nos defunctorie acta reuersus est. Atq; hoc est crimē quod nos iniuste agimus, & longanimi illi nō contra expenderunt ad hoc peccatū collatam, antea præstitam seruitutem nostram, qua ipsis in dilectione seruiuimus. Sed adeò iram contra nos aggrauarunt, ob hoc peccatum, ut in omnibus orbis terrarum ecclesiis, quantum in ipsis situm fuit, nos diffamarint ac excommunicarint. Non tamen hæc est re uera seditionis ac dissidij causa. Sed quoniam putauerunt se tunc acceptos fore apud Euzoium, si seipsos à nobis abalienassent, illas sibijpsis causas excogitauerūt, quo aliquam apud ipsos commendationem reperirent per bellum aduersum nos. Itaq; etiam fidem in Nicæa calumnijs insectantur, & nos coessentialistas appellant, propterea quod in illa fide, unigenitū filium deo patri coessentialem esse, confessio habetur: non uelut una essentia in duas diuisa, absit fratres. Nō enim hoc sensit sancta illa & pientissima synodus, sed ut quod est secundum essentiam pater, hoc debeat etiam intelligi filius. Ita enim nobis illi ipsi interpretati sunt quum dixerunt, Lumen de lumine. Est autem Nicæna fides quæ ab ipsis de occidente allata est, quam dederunt concilio in Tyanis; propter quam etiam suscepti sunt. Verum sapiens quoddam dogma ad eiusmodi suas transmutationes habent. Quod uerbis fidei uelut medici utuntur pro temporis occasione, alias aliter ad sub

Nn iectos

iectos affectus accommodantes. Huius aūt sophismatis ac cōmenti putorem, non conuenit me redarguere, sed uos intelligere. Dabit em̄ uobis dominus intellectū, ad cognoscendum, quæ recta sit doctrina, & quæ obliqua ac peruersa. Si enim aliâs oportet alias fides conscribere, & pro occasionibus alterari, falsa est sententia eius qui dixit: Vnus dn̄s, Ephe. 4 una fides, unum baptisma. Si uero illa uera sunt, nemo uos decipiat inanibus his uerbis. Calumnias enim de nobis proferunt, uelut qui noua tradamus de spiritu sancto, Interrogate igitur quæ sit nouitas. Nos enim cōfitemur quod etiam traditū accepimus, cum patre & filio locatum esse spiritū paracletum, nō cum creatura numerari. Nam in patrem & filium & spiritum sanctū credimus, & baptizamur in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quapropter nunquam à coniunctione ad patrē & filium, paracletū auellimus. Mens enim nostra illuminata à spiritu ad filiū respicit, & in ipso uelut in imagine uidet patrem. Neq; igitur à nobisipsis excogitamus nomina, sed spiritū sanctū etiam paracletum nominamus, neq; debitam ipsi gloriā reprobari admittimus. Hæc sunt nostra cum omni ueritate. Propter hæc accusans accuset, persequens nos persequatur, credens calumnijs contra nos, ad iudiciū præparetur. Dominus prope est, nihil solliciti sumus. Si quis in Syria libros componit, hoc nihil ad nos. Ex sermonibus enim tuis iustificaberis inquit, & ex sermonibus tuis condemnaberis. Mei sermones me iudicēt, propter alienos errores nemo condemnet, neq; epistolas ante uiginti annos à nobis scriptas, ad probationem prætendat, quod nunc socij simus nos illorum qui illa scripserunt. Nos enim ante editos libros Laici existentes, ad Laicos scripsimus, antequam etiam suspicio aliqua talis contra ipsos cōmoueretur, & scripsimus nihil de fide, Neq; talia qualia nunc in calumnijs contra nos circumferunt illi, sed nudas salutationes, dilectionis significatiuam compellationem implentes. Nos enim æqualiter & eos qui Sabellij morbo laborant, & eos qui Arij dogmata defendūt, uelut impios fugimus ac detestamur. Si quis eundem patrem dicit & filium & spiritum sanctum, & unam rem multorum nominum supponit ac pronūciat, & unam substantiam quæ tribus appellationibus pronuncietur: talem nos in sorte Iudæorum locamus. Similiter etiam si quis inæqualem dicit secundum etiam filium patri, aut ad creaturam deducit spiritū sanctū, cum execramur & Græco errori propinquū esse censemus. At uero ut ora accusantium nos cohibeantur per nostras literas impossibile est, Immo magis uerisimile est etiam irritari ipsos propter defensiones nostras, & maiora ac grauiora contra nos parare ac moliri. Vestras tamen aures custodiri non est difficile. Quare quod in uobis est, hoc facite. Integrū nobis & inpręoccupatum calumnijs cor uestrū conseruate: & ad ea quæ obijciūtur crimina, à nobis correctiones exigite. Et si quidem apud nos inueneritis ueritatem, ne detis locum mendacio. Si uero inualidos nos ad defensionem perceperitis, tunc accusatoribus nostris uelut uera dicentibus credatis. Vigilant illi ad hoc ut nobis mala faciant. Hoc à uobis non exigimus: Qui mercatoriam uitam exercent, nostram calumniam obiter supra iustas merces sibi comparant: uos aūt domi manere, & in quiete decenter degere, opus domini explentes adhortamur, congressus aūt ipsorum qui dolose ad euertendos auditores fieri solent declinare: quo & dilectionem erga nos integram cōseruetis, & patrum fidem infractam custodiatis, & apud dominum accepti, uelut ueritatis amici appareatis.

Basilius magnus Episcopis Occidentis. De Eustathio Sebasteno, & Apolinario, & Paulino, & uniuscuiusq; horum hęresi. Epist. LXXIIII

Dominus deus noster in quem speramus, tantam unicuiq; uestrum gratiam largiatur, ad propositam spem assequendam, quanto ipsi gaudio corda nostra impleuistis, tum ex literis quas per charissimos nobis in presbyterio cōsortes nobis misistis, tum ex condolentia afflictionum nostrarum, qua condoluistis nobis, uelut uiscera misericordiæ induti, quemadmodū prædicti nobis annunciauerunt. Tametsi enim uulnera nostra similia permanent, tamen affert nobis aliquam refocillationē, quod promptos habemus medicos, qui si temporis occasionem adipiscantur, celerem dolorum sanationē inducere possint. Quapropter etiam rursus uos per dilectos & alloquimur, & adhortamur, ut si quidem dederit uobis dominus facultatem ad nos proficiscendi, ne cunctemini nos uisitare. Maximum enim præceptum est, ipsa debilium uisitatio. Si uero bonus deus & sapiens uitæ nostræ gubernator, gratiam hanc in aliud tempus reseruat, attamen scribite

nobis quæ à uobis scribi decet ad tribulatorũ consolationem, & contritorum correctionem. Multæ enim iam contritiones ecclesiæ factæ sunt, & multa est nostra propter ipsas tribulatio, & expectatio auxilij aliunde nusquã, si non dominus per uos legitime ipsi seruientes medelam demiserit. Violentia itaq; ac impudentia hæresis Arianorum palàm à corpore ecclesiæ diffracta, manet in proprio errore, & parum nos lædit, propterea quod omnibus manifesta est ipsorum impietas. Qui uero pelle ouilla amicti sunt, & superficiẽ mansuetam ac lenem prætendunt, intus uero crudeliter ouilia Christi dilaniãt, & proptẽrea quod ex nobis progressi sunt, simplicioribus facile damnum inferunt, hi sunt qui graues sunt ac ægre caueri possunt, quos cupimus per uestram sinceritatem ad omnes Orientis ecclesias publicari: quo aut rectam uiam ingressi, legitime sint nobiscũ, aut manentes in peruersitate, in seipsis solis detrimentum habeant, non potentes ex incauta societatẽ proprium morbum appropinquantibus affricare. Necesse est autem horũ nominatim meminisse, quo & ipsi cognoscatis eos qui turbas apud nos & scandala operantur, & ecclesiis nostris manifestos faciatis. Nam noster sermo suspectus est plerisq;, tanquam fortassis propter aliquas priuatas contentiones, pusillanimitatem ad ipsos arripiamus. Vos autem quanto longius ab ipsis habitatione distatis, tanto plus apud populos fide digni estis, supra hoc quod gratia dei auxiliatur uobis ad oppressorum curam. Si uero etiam concorditer plures simul eadem decernetis, manifestum est quod multitudo eorum qui decreuerunt, dogmatis susceptionem apud omnes talem efficiet cui cõtradici non possit. Est itaque unus ex his qui multum mœroris inducunt, Eustathius ex Sebastea in minore Armenia, qui olim edoctus ab Ario quum floreret in Alexandria, & prauas contra unigenitum componeret blasphemias, illum sequutus & inter legitimos ipsius discipulos numeratus, postquam reuersus est in patriam suam beatissimo episcopo Cæsareæ Hermogeni, iudicanti ipsum male de fide sentire, confessionem exhibuit fidei sanæ. Atq; ita quum Eustathius electionem ab ipso accepisset, post illius obdormitionem, statim ad Eusebium in Cõstantinopoli decurrit, qui etiam ipse nullo inferior impium Arij dogma profitetur. Deinde illinc ob quascunque tandem causas fugatus, progressus ad patriam rursus se purgauit, impium quidem animum occultans, uerum rectitudinem quandam uerborum prætendens, & nactus fortuito episcopatum, statim apparet scripsisse execrationem coessentialis, in concilio ab ipsis in Ancyra facto. Et illinc ad Seleuciam profectus, perfecit cum suis sodalibus ea quæ omnes sciunt. In Constantinopoli uero rursus assensus est his quæ ab hæreticis sunt proposita. Et sic fugatus ab episcopatu, propterea quod in Meletina antea depositus esset, uiam sibijpsi restitutionis excogitauit, ad uos accessum. Et quædam equidem sunt quæ proposita sunt ipsi à beatissimo episcopo Liberio, quædam uero quæ ipse pactus est ignoramus, præter quàm quod epistolam attulit ipsum restituentem, qua in concilio Tyano ostensa restitutus est in locum. Hic nunc depopulatur fidem illam propter quam susceptus est: & his qui reprobant ac detestantur coessentialem adest, ac cum ipsis conuersatur, & præfectus est pugnantium contra spiritum sanctum. Quandoquidem igitur illinc contigit ipsi potentia iniuriam inferendi ecclesiis, & facultate ipsi à uobis data utitur ad multorum euersionem, necesse est illinc uenire etiam correctionem, & scribi ecclesijs, quænam sunt propter quæ susceptus est, & quomodo nunc transmutatus irritum facit beneficium quod ipsi tunc per patres datum est. Secundus post ipsum est Apolinarius, non parum etiam ipse ecclesias mœrore afficiens. Scribendi enim facilitate ad omnes, occasionem habens sufficientem ipsi linguam ipsam, repleuit quidẽ scriptis suis orbem terrarũ, negligẽs Ecclesiasten qui dicit. Caue facere libros multos. In multitudine aũt nimirum etiam multa peccata sunt. Quomodo enim possibile est ex multiloquio effugere peccatũ? Habent equidem ipsius de Theologia scripta non ex scripturæ probationibus, sed ex humanis impetibus ac cauillificationibus constitutionẽ. Sunt aũt & de resurrectione tradita, fabulose ab ipso composita, immo potius Iudaice, in quibus dicit nos rursus ad legalem diuinũ cultum reuersuros esse, & rursus nos circuncidendos esse, & sabbatum constituturos esse, & ab edulijs abstenturos, & sacrificia deo oblaturos, & adoraturos in Hierosolymis in tẽplo, & in summa, ex Christianis Iudæos futuros esse. Quibus quid magis ridiculum fieri possit, & magis ab Euangelico dogmate alienum? Deinde etiam ea quæ de incarnatione tradidit tãtam in- Cap. 12

duxerunt fraternitati turbationem, ut pauci ex his qui in eum inciderunt, ueterem de cætero pietatis figuram conseruent: plerique nouitatibus intenti, cōuersi sunt ad quæstiones, & contentiosas sectas inutilium horū uerborum. At uero Paulinus an quid reprehensione dignum circa electionē habeat, uos sanè dixeritis, nobis aūt tristitiam infert Marcelli dogmatibus cōfisus, & ipsum sequentes indiscriminatim ad illius societatem dimittens. Nouistis fratres uenerandissimi, quod Marcelli dogma omnis spei nostræ reprobationē habet, neque filium in propria substantia confitens, sed progressum & rursus reuersum unde processit: neque paracletum proprie subsistere concedens. Quare non utique peccarit, qui hanc hæresim à Christianismo penitus alienam pronunciarit, Iudaismum aūt corruptum ipsam appellarit. Horum curam à uobis fieri ac contingere nobis expetimus. Cōtigerit autem sane si scribere dignati fueritis omnibus ecclesijs Orientis, ut si quidem corrigantur qui hæc adulterant, socij sint & cōmunitatis participes. Si uero contentiose perseuerare uoluerint, separentur ab ipsis. Et quod quidem oportebat nos uestræ prudentię assidentes, in cōmuni consideratione de his rebus tractare, neque ipsi ignoramus. Verum quoniam tempus non permittit, & differre nociuum est, quum detrimentum ab ipsis radices egerit: necessario misimus fratres, quo ea quæ nostram per literas declarationē effugerunt, de seipsis edocētes, pietatem uestram cōmoueant ad exhibendum auxiliū quod pro ecclesijs dei à uobis expetimus.

Basilius Magnus Neocæsariensibus, Epist. LXXV

MVlto iam tempore consiluimus inter nos fratres uenerandissimi ac nobis charissimi, quemadmodum hi qui ad iram sunt concitati. Quanquā quis adeo graui prædictus est ira, & ita irreconciliabilis est erga eum qui offendit, ut ferme per totum uitæ humanæ spacium iram ex odio extendat? quod circa nos uidere est factum, quum nulla iusta disiunctionis causa existat, quantum sanè ipsi nouimus, sed uice uersa multa & magna ad summam nostram amicitiam ac unionem ab initio extent. Vnum quidem, quod maximum & primum domini præceptū expresse dicat: In hoc cognoscēt omnes quod mei discipuli estis, si diligitis uos mutuo: & quod rursus Apostolus manifeste dilectionis bonum nobis proponit, partim ubi pronunciat complementū legis esse dilectionem, partim quum præponit omnibus simul magnis dilectionis bonum, dum inquit. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans aut cymbalum tinniens. Et si habeam prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuam in pauperes alendos omnes facultates meas, & tradam corpus meum ut exuratur, charitatem autem non habeam, nihil utilitatis capio. Non quod possint unquam singula enumerata citra dilectionem perfici, sed quod uult sanctus, uelut ipse dixit per excessus modum, excellentiæ testimonium supra omnia huic mandato præbere. Secundum uero, quod si magnum quid confert ad coniunctionem eosdem nactos esse præceptores, ijdem & nobis & uobis sunt, tum doctores mysteriorum dei, tum patres spirituales qui ab initio ecclesiam uestram fundauerunt, Gregorium dico illum Magnum, & quicunque consequenter ab illo in episcopatus apud uos throno successerunt, & alius super alium uelut stellæ quædam exorientes, ijsdem uestigijs institerunt, ut conspicua relicta sint uitæ ac conuersationis ipsorum signa his qui ipsa cognoscere cupiunt. Si uero etiam corporales necessitudines non contemnendæ sunt, sed multum ad infractam coniunctionem & uitæ societatem conducunt, & hæc iura uobis ad nos contigerunt. Cuius igitur gratia ô clarissima urbs (per uos enim urbem totam alloquor) non literæ uestræ illinc, non uox dextra, uerum apertæ sunt aures uestræ calumniatoribus, ut tanto plus ingemiscere debeam, quanto magis uideo etiam id quod studio habent ab ipsis peragi. Nam calumniæ factum manifestum habet autorem, qui ex multis iniquitatibus notus, ab hac maxime malicia insignitur, ut etiam nomen ipsi peccatum fiat. Veruntamen uos sustinete meam dicendi libertatem, qui utrasque aures calumniatoribus nostris expandistis, & omnia citra expensionem animis suscepistis, & nemo est qui mendacium à ueritate discernere studeat. Quis unquam malis criminibus destitutus fuit solus litigans? quis mendacij conuictus est non præsente eo cui calumniæ struuntur? quod uerbū non est credibile audientibus? si conuiciator quidē iureiurando contenderit

Ioan. 13
1. Cor. 13

tenderit ac affirmauerit rem ita habere, is uero cui conuiciũ fit neq; affuerit, neq; blasphemias audierit. Neq; ipsa uitæ consuetudo erudit uos ad hæc. Nam oportet eũ qui æquus & cõmunis auditor fieri uolet, non totum abduci à præoccupante in dicendo, sed expectare etiam responsum eius qui accusatur, quo sic ex collatione utriusq; sermonis ueritas demonstretur. Iudicium rectum iudicate, præceptum est unum maxime necessarium ad salutem. Atque hæc dico nõ oblitus Apostolicorum uerborum, quod fugiens ille humana iudicia, totam suam uitam ad infallibilis iudicij censurã reseruabat, dum inquit. Mihi uero pro minimo est ut à uobis dijudicer, aut ab humana die. Attamẽ quia prægressæ falsæ calumniæ aures uestras occuparunt, & calumnias passa est uita nostra, calumnias item passa est nostra circa deum fides, gnarus quod tribus simul personis detrimentum calumniator affricat: nam & eum de quo calumnias profert iniuria afficit, & eos ad quos uerba facit, & ipse seipsum: de meo quidem detrimento conticuissem uelut probe nostis, non quod contemnam uestram de me opinionem, quomodo enim hoc faciam, qui ut ne eius damnum patiar, hæc nunc scribo ac contendo? sed quod uideam quod ex tribus qui læduntur, is qui minimo damno afficitur ego sum. Ego enim uobis, uos autem ueritate priuamini. Et qui horum autor est, me quidem à uobis sciungit, seipsum uero à domino abalienat. Non enim potest quisquam ex his quæ interdicta sunt deo coniungi. Vestri igitur magis quàm meipsius causa uerba facio, & ut uos ab intolerabili detrimento eximam. Quod enim maius malum quis perpeti posit, si preciosissimæ rei ipsius ueritatis damnũ sit passus? Quid igitur dico fratres? Non quod sine peccato sum ego, neq; quod uita mea non plena est innumerabilibus delictis, Noui enim meipsum, & non cesso lachrymas effundere pro peccatis, si quomodo possim placare deum meum, & pœnarũ minas effugere: Sed quod is qui nostra iudicat, si quidem purum se habere oculum affirmat, festucas de oculo nostro colligat, confitemur enim multa sanorũ cura nos opus habere. Si uero hoc quidem non dixerit, & tanto sanè amplius non dicet, quantò magis fuerit purus: Nam proprium est perfectorũ seipsos nõ efferre, alioqui omnino arrogantiæ pharisæi rei fient, qui seipsum iustificans, publicanum condemnabat: neq; meum medicum quærat, neq; ante tempus iudicet, donec ueniat dominus, qui reuelabit occulta tenebrarũ, & manifestabit consilia cordium. Memor autem sit etiam eius qui dixit, Ne iudicate, ut ne iudicemini, & ne condemnetis, ut ne condemnemini. In summa uero fratres, si quidem sanabilia sunt nostra delicta, cur non creditis ecclesiarum doctori dicenti, argue, increpa, exhortare? Si uero incurabilis est nostra iniquitas, cur non in faciem nobis resistit, & publicatis nostris delictis, liberat ecclesias à detrimento ex nobis? Ne itaq; sustineatis conuiciũ quod sub dentibus contra nos profertur, Hoc enim ancilla una ex molendino facere poterit, & aliquis ex rabulis forensibus cum excessu designarit, quibus lingua ad omne conuicium exacuta est. Verum sunt episcopi, uocent ad auscultationem. Est clerus per omnem dei parœciam ac cohabitationem. Congregentur probatissimi quiq; dicat cum libertate qui uult, ut redargutio sit quod fit, & non conuiciũ. sub oculos proferantur occulta meæ maliciæ: & neq; tunc odio nos persequatur, sed commonefaciat uelut fratrem. iustius utiq; est ut misericordiam reperiamus apud beatos & peccatum non habentes uiros, si peccatores sumus, quàm ut indignationem feramus. Si uero circa fidem est error, demonstretur nobis liber, rursus æquum & commune iudicium considcat, legatur crimen, examinetur, an ne ob ignorantiam potius criminantis, crimen esse uidetur, quàm quod ex natura sua condemnari mereatur id quod scriptum est. Multa enim bona non uidentur esse talia his qui animi iudicium non sincerum habent. Nam & æqualiter graues moles, non æquales esse uidentur, quum non æquale inter se momentum habuerint lances. Et mel iam quibusdam amarum uisum est, qui gustus sensum ab affectione corruptum habuerunt. Sed & oculus si non sit sanus, multa eorum quæ sunt non uidet, & multa quæ non sunt, esse putat. Itaque & in librorum facultate consimile sæpe contingere uideo, ubi iudex eorum qui conscripserunt habitu inferior est. Oportet enim ferme ex eadem præparatione cõcitari ac procedere, tum eum qui de libris ac scriptis iudicat, tum ipsum scriptorem, Aut agriculturæ quidem opera non poterit iudicare qui non est agricola, & dissonantiam ac consonantiam modulationum in Musica, non dinoscet qui musices scientiam non habet. Scriptorum uero ac librorum iudex statim quicunque

Matt. 7

2. Tim. 4

uolet erit, qui neque præceptorem suum ostendere poterit, neq; tempus in quo didicit, neq; omnino paruum aut magnum quicquam de conscribendorũ librorum ratione audiuit. Amplius porrò & in oraculis spiritus non cuiuis licet contingere eorum quę dicta sunt examinationem, sed ei qui spiritum habet discretionis, quemadmodum docuit nos Paulus, qui in diuisionibus gratiarum dixit. Huic equidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij uero sermo scientiæ secundum eundem spiritum. Alij uero fides in eodem spiritu, alij uero dona sanationum in eodem spiritu, alij actiones uirtutum, alij prophetia, alij discretiones spirituum. Quare si quidem spiritualia sunt nostra, ostendat seipsum habere donum discretionis spiritualiũ qui nostra uult iudicare. Si uero uelut ipse cõuicia tur, à sapientia huius mundi sunt, ostendat se expertum esse mundanæ sapientiæ, & tunc ipsi suffragium iudicij permittemus. Et nemo putet hæc ad fugam reprehensionum à nobis excogitari. Vobis enim permitto charissimi fratres, ut eorum quæ obijciuntur nobis examinationem apud uos ipsos faciatis (an sic intelligentia hæbetes estis ut omnino aduocatis opus sit uobis ad ueritatis inuentionem?) Et si quidem apparuerint uobis talia quibus contradici non possit: persuadete mordaces illos nugatores ut omnem contentionem dimittant. Si uero quid uisum fuerit ambiguum esse, interrogate nos per mediatores quosdam, qui possint nostra fideliter exequi, aut etiam conscriptas si ita uidetur, à nobis comprobationes exigite. Omnino autem omni modo studete, ut ne inexpensa hæc relinquatis. At uero fidei nostræ quæ possit esse euidentior comprobatio ac demonstratio, quàm quod nos educati sumus sub nutrice beata muliere, à uobis originem ducente, Macrinam dico celebrem illam, à qua edocti sumus beatissimi Gregorij uerba, quæ usq; ad ipsam per memoriæ consequentiam cõseruata, tum ipsa custodiebat, tum nos adhuc paruulos pietatis dogmatibus effingebat ac efformabat. Postquam uero etiam ipsi sapientiæ ac intelligentiæ facultatẽ accepimus, ratione nobis per ætatem cõpleta, multã terram ac mare peregressi, si quos inueniebamus iuxta traditam regulam pietatis ordine procedentes, eos & patres inscripsimus, & duces animarũ nostrarum ad iter ad deum fecimus. Et sanè usq; in hanc horam, per gratiam eius qui nos uocauit uocatione sancta ad sui cognitionem, nullum dogma sanæ doctrinæ cõtrarium, nos in cordibus nostris suscepisse nouimus, neque unquam infami Arianorum blasphemia animam nostram inquinatam esse. Sed si quos aliquando ex illo doctore profectos in societatẽ suscepimus, occultantes morbum in profundo, & loquentes uerba pia, aut his quæ à nobis dicuntur nõ aduersantes, sic ipsos admisimus, non omne nobis ipsis contra tales iudicium permittẽtes, sed iam antea lata de ipsis à patribus nostris suffragia insequentes. Ego enim susceptis literis beatissimi patris Athanasii Alexandriæ episcopi, quas etiam in manibus habeo, & requirentibus prętendo ac propono, in quibus manifeste pronunciauit, si quis ex Arianorum hæresi uelit conuerti confitens fidem à patribus in Nicæa prouulgatam, hunc admittendum esse, ita ut nihil discriminis ob ipsum fiat: & quũ idem huius dogmatis socios ac participes mihi declararit Macedoniæ ac Achaiæ episcopos uniuersos: arbitratus necessarium esse tantum uirum sequi, propter fidem ac dignitatem eorum qui hanc legem tulerunt, simul autem etiam pacificationis mercedem suscipere cupiens, eos qui hanc fidem confitentur in portione communitatis connumeraui. Iustius est autem res nostras iudicari, non ex uno aut altero qui non rectè ambulant ad ueritatem, sed ex multitudine episcoporum per orbem terrarum nobis coniunctorum, per gratiam Christi. Examinentur autem Pisidæ, Lycaones, Isauri, Phryges, utriq; Armenij, quantũ uobis ex his uicinũ est, Macedones, Achæi, Illyrij, Galli, Hispani, Italia uniuersa, Siciliotę, Afri, Ægypti pars sana, Syriæ reliquiæ: qui & ad nos literas mittunt, & rursus à nobis accipiunt. Ex quorum literis licet uobis discere, tum ex his quæ illinc afferuntur, tum ex his quæ hinc rursus remittuntur ad ipsos, quod concordes omnes sumus, unum & idem sentientes. Quare qui societatem nostram deuitat, is ne lateat sinceritatem uestrã, quod seipsum à tota ecclesia abrumpit. Circumspicite igitur fratres, ad quos uobis est societas. Vbi à nobis non suscepti fueritis, quis de cætero uos agnoscet? Ne perducite nos in necessitatem, ut triste quid de charissima nobis ecclesia statuamus. Ne facite me quæ nunc in corde meo occulto, in meipso ingemiscẽs & lugens temporis malitiam, quod ex nulla caussa maximæ ecclesiæ, & quæ ab antiquo inter se fratrum locum obtinuerunt, nunc disparatæ

disparatæ ac disiunctæ sunt.Ne facite,inquam,me hæc ad omnes simul societatis participes deplorare. Ne cogatis me uerba emittere, quæ usq; huc rationis freno occultata apud meipsum contineo.Melius est nos summoueri, ecclesias uero inter se consentire, quàm propter iuueniles nostras pusillanimitates,tantum malum populis dei induci. Interrogate patres uestros,& annunciabunt uobis. Quod etiam si situ loci diuisæ esse uidebantur parœciæ ac cohabitationes, tamen fastigio unum erant, & una doctrina gubernabantur. Et assiduæ quidem erant populi conuentiones,ipsis uero pastoribus tantum redundabat mutua dilectio, ut uterq; ipsorum altero magistro ac duce uteretur, in his quæ ad dominum pertinent.

Basilius Magnus episcopis sub seipso. Vt ne eligant propter pecunias.
Epistola LXXVI

REi de qua scribo absurditas,propterea quidē quod omnino suspecta ac relata fuit, dolore animam meam impleuit,hactenus autem minime credibilis mihi uisa fuit. Itaq; literas de ipsa conscius sibijpsi,uelut medelam suscipiat:non conscius autem,uelut præseruatiuum. Indifferens uero, quod opto ut ne inter uos reperiatur, uelut contestationem. Quid autem est quod dico? Aiunt aliqui quosdam uestrum accipere pecunias ab his qui eliguntur,umbram autem obtendere per nomen pietatis.hoc uero peius est. Si quis enim malum in prętextu boni facit, duplicata pœna dignus est. Propterea quod & nō bonum operatur, & utitur ad perficiendum peccatum,ipso bono(ut ita dicā) cooperatore & auxiliario. Hæc si ita se habent,de cætero ne fiant,sed corrigantur. Alioqui necesse est dicere ad capiētem,quod dictum est ab Apostolis ad eum qui dare uolebat, quo spiritus sancti accessionem emeret,Pecunia tua tecum sit in perniciē. Leuior enim & tolerabilior est qui propter inexperientiam emere uult,quàm qui uendit dei donum. Venditio enim facta est,& quod tu gratis accepisti,si uenum proposueris,ueluti qui satanæ uenditus sis,gratia priuaberis. Cauponatiam enim rebus spiritualibus superinducis,itemq; ecclesiæ ipsi,ubi concreditum est nobis corpus & sanguis Christi. Hæc sic fieri non oportet. Quæ uero sit uersutia dicam. Putant se non peccare propterea quod nō præsumunt,sed post electionem accipiunt. Accipere est quandocunq; tandem accipere. Adhortor igitur ut hunc redditum & accessum, immo potius adductionem in geennam,deponatis. & ne ubi manus talibus capturis inquinauistis, uos ipsos indignos ad sancta mysteria perficienda faciatis. Ignoscite autem mihi, primū quidem uelut qui non credam,deinde uero uelut persuasus minor. Si quis post hāc meam epistolam tale quid fecerit,ab his quidem quæ hic sunt sub altaribus recedet, quæret autem ubi dei donum uenum exponens diuendere possit. Nos enim & ecclesiæ dei talem consuetudinem nō habemus. Porrò ubi unum adhuc addidero desinam. Propter auaritiam hæc fiunt. Auaritia autem radix est omnium malorū,& nominatur idololatria. Ne igitur Christo idola præferatis,propter exiguam pecuniā. Neq; rursus Iudam imitamini, ob quæstum rursus prodentes eum qui semel pro nobis crucifixus est. nam & ager,& manus eorum qui hos fructus suscipiunt, Aceldama uocabuntur.

Act. 8

Basilius Magnus episcopis maritimis. Epistola LXXVII

MVlta mihi affuit congressus uestri appetentia,& semper aliquod fuit impedimentū,quod promptitudini meæ obstitit. Aut enim corporis debilitas me prohibuit, quā omnino nō ignoratis,quanta mihi à prima ætate usq; ad hanc senectā adsit,cōnutrita mihi,& erudiēs me,iuxta iustū iudiciū eius qui omnia in sapientia gubernat dei. Aut ecclesiarū curæ. Aut contra insurgētes aduersus doctrinā ueritatis certamina. Quapropter usq; in præsens in tribulatione multa ac mœrore dego, quod uestra coniunctione destitutus sum. Ego enim cum audiuerim à deo, qui propter hoc aduentū per carnē assumpsit,quo etiā exemplis eorū quæ faciēda sunt uitā nostrā cōcinnaret, & per propriā uocem nobis euangeliū regni annūciaret:quod in hoc cognoscēt omnes quod mei discipuli estis,si dilectionē inter uos mutuā habueritis:& quod postremi exitus ac ualedictionis donū,cōpleturus iā mysteriū dispēsationis in carne, pacē suā discipulis suis dñs reliquit cū dixit,Pacē relinquo uobis,pacē meā do uobis:nō possum persuadere meipsum,quod sine mutua inter nos dilectione,et citra pacificationē(quantū eius ad me attinet)ad omēs,possum dignus uocari seruus Iesu Christi. Multo equidē tēpore expecta- Ioan. 14

ui,si quando & à uestra dilectione fieret aliqua ad nos uisitatio. Nō eñ ignoratis quod publice propositi omnibus, quemadmodū prominentes in mari scopuli, indignationē ac furorem hæreticarū undarum nos suscipimus, quæ circū nos diffractæ, ad ea quæ retro nos sunt non inundant. Nos autem quū dixero, non ad humanas uires refero, sed ad gratiam dei, qui in hominū debilitate, potentiam suā ostendit, quēadmodum propheta dicit ex persona domini loquens. Aut me nō timebitis qui posui arenā terminū mari? Debilissima eñ ac uili re ipsa arena, magnū & graue mare potens ille illigauit. Quando quidem igitur tales nostræ res sunt, cōpar erat & à uestra dilectione aliquos genuinos assidue demitti, ad nostri qui opprimimur uisitationē, & literas dilectiōis significatiuas frequentius ad nos accedere permitti, quæ partim promptitudinē nostrā fulcirent, partim etiam si quid erramus corrigerent. Non eñ negamus nos infinitis erroribus subiectos esse, quum homines simus, & in carne uiuamus. Cæterū quando ante hoc tempus, aut decori ignaris uobis, præterita sunt quæ nobis debentur fratres uenerandissimi, aut propter progressas ab aliquibus contra nos calumnias, indignos nos esse censuistis dilectionis significatiua uisitatione, Ecce nunc per literas etiam prouocamus ipsi, & attributas nobis culpas confitemur, parati ad hoc ut coram uobis exuamur, ac excutiamur, modo admiserint qui nobis contumelias faciunt, ut coram uestra pietate ad faciem præsentes consistant. Conuicti enim nos peccatum nostrum agnoscemus, & uos post factam redargutionem ueniā habebitis apud dominum, ex peccatorū nostrorum societate uosipsos subducentes. Et qui redarguerunt mercedem habebunt, uelut qui occultam nostrā maliciā publicauerunt. Si uero antequā cōuicti sumus, nos eodem naueritis, nos quidem nulla iniuria affecti erimus, præterquam quod preciosissimę nobis possessionis, dilectionis erga uos damnum patiemur, & uos quoq; idem patiemini nos non habentes, & cōtra Euangelium pugnare uidebimini, quod dicit, Num lex nostra iudicat hominē si non prius audiuerit & nouerit quid fecit? Et qui contra nos conuicia effundit, & de his quæ de nobis dicit nos nō conuincit, apparebit malam sibijpsi appellationem inducere ex absurdo hoc uerborum usu. Nam calumniantem quomodo aliter appellare conuenit, quàm ea appellatione quam sibijpsi ex re cuius studio tenetur indit? Neq; igitur qui nobis conuiciat calumniator sit, sed accusator. Imò neq; accusatoris nomē suscipiat, sed frater sit in dilectione admonēs, & ob correctionē inducēs redargutionem: Neq; uos conuiciorū fiatis auditores, sed redargutionū examinatores: Neq; nos incurati relinquamur, dum peccatū nostrū nobis non manifestat. Ne enim illa cogitatio animū uestrum occupet, nos qui maritimā regionē habitamus, alieni à multorum affectione sumus, et nihil aliorum auxilio opus habemus, quare quid indigemus aliorum societate? Nam dominus insulas quidem à continente per mare disparauit, Insulares uero cum continentis habitatoribus per dilectionem colligauit, Nihil nos separat fratres, nisi per uoluntatē sustineamus separationem. Vnus est noster dominus, una fides, eadem spes, siue caput uosipsos uniuersalis ecclesiæ æstimatis, nō potest caput dicere pedibus, nō est mihi uobis opus. siue etiam in alio ordine ac loco ecclesiasticorum membrorum uosipsos collocatis, non potestis dicere his qui in eodem uobiscum corpore locati sunt, nihil uobis opus habemus. Nam & manus mutuo auxilio indigēt, & pedes se mutuo fulciunt, & oculi in concordia euidentē apprehensionē habent. Nos equidem confitemur nostram ipsorum debilitatem, et conspirationem uestram requirimus. Nouimus enim quod etiamsi corpore non adsitis, tamen per precum auxiliū magnam exhibetis nobis in maxime necessarijs occasionibus utilitatē. Vobis autem neq; apud homines decorum est, neq; deo placens, talibus uocibus uti, quibus ne gentes quidem utantur quæ deum non nouerunt. Verum illas audimus, etiamsi ad omnia sufficientem regionem incolant, futurorum incertitudinis gratia, mutuam aliorū confœderationem amplecti, & societatem uelut aliquid lucri habentē persequi. Nos autem qui ex illis patribus nati sumus, qui per modica signa sanciuerunt societatis symbola à finibus terræ usq; ad eiusdem fines circumferri, & omnes omnibus conciues ac necessarios esse, nūc nosipsos ab orbe terrarum resecamus, & neq; ob solitudinem pudefimus, neque damnum afferre concordiæ diuulsionem expendimus, neque quod in nos ueniet horrenda domini nostri prophetia exhorrescimus. Is enim dixit, quod propter multiplicationem iniquitatis

iniquitatis, frigescet multorum charitas. Ne fratres uenerandiss. ne sustinete hoc, sed & propter præterita, pacificis literis nos consolamini, & per dilectionis significatiuas salutationes, uelut lenem quendam contactū, cordis nostri ulcus, quod ex præterita negligentia nobis induxistis, mitigate. Et siue ipsi uolueritis ad nos accedere, & per uosipsos morbos nostros perscrutari, an reuera tales sint quales audiuistis, aut ex mēdacij addita mentis grauiora denuncientur uobis peccata nostra: fiat & hoc. Parati nos sumus supinis manibus aduentum uestrum suscipere, & proponere nos ipsos ad exactum experimentum, tantummodo dilectio dux sit eorum quę fiunt. Siue etiam uultis per uosipsos locum aliquē ostendere, in quo comparentes, & quod debetur nobis uisitationis debitum persoluamus, & nostrum ipsorum experientiam quantum eius fieri potest exhibeamus, ut & præterita sanētur, & nullus de cætero calumniæ locus relinquatur, fiat etiam hoc. Omnino enim etiamsi debilem circumferimus carnem, attamen donec spiritū duxerimus, obnoxij sumus, nihil relinquere ex his quæ ad ecclesiarum Christi ædificationem pertinent. Itaq; ne temere exhortationem hanc nostram recuseris, ne ad necessitatem nos perducatis, ut etiam ad alios dolorem nostrum eloquamur. Hucusq; enim sciatis fratres, in nobis ipsis mœrorem occultamus, erubescentes his qui procul absunt socijs, abalienationem uestrā à nobis declarare, ut ne & illos tribulemus, & his qui odio nos habens gaudium inducamus. Hæc solus nunc scripsi, uerum ex sententia omnium in Cappadocia fratrum scripsi, qui commonefecerunt me ut non uulgari literarum perferendarum ministro ac tabellario uterer, sed uiro qui poterit ea quæ per epistolam omisimus, uerentes ne nimium uerborum excessum committeremus, per suam ipsius prudentiam, quam ex gratia dei habet, explere. Dicimus autem charist. nobis ac pientissimum fratrem Petrum in presbyterio consortē. Quem & in charitate suscipite, & ad nos pacifice remittite, ut nobis bonorum nuncius contingat.

Exemplar fidei pronunciatæ à Magno Basilio, cui suscr. ipsit Eustathius Sebasteæ Episcopus. Epist. XXVIII

QVi aut præoccupati sunt altera fidei confessione, & ad rectorū coniunctionē transire uolunt, aut etiam nunc primum Catechismo ac instructioni doctrinæ ueritatis se tradere cupiunt, eos doceri oportet fidē à beatis patribus in cōcilio olim apud Nicæam congregato scriptam. Idem hoc utile fuerit etiam ad eos qui suspecti sunt sanę doctrinæ aduersarij, & quisuis ipsorum subterfugijs bona specie præditis, malæ de fide opinioni suæ tenebras offundunt. Nā & his sufficiens est hæc ipsa fides. Aut em corrigent suū ipsorū occultū morbū, aut ipso in profundo occultato, ipsi quidem fraudis iudiciū portabunt, nobis autem leuem in die iudicij responsionem præparabunt, quando reuelabit dominus occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Itaq; cōuenit accipere ipsos confiteri, quod credunt secundum uerba quæ à patribus nostris edita sunt in Nicæa, & secundum sententiam quæ à uerbis his sano modo declaratur. Sunt enim aliqui qui in hac fide doctrinam ueritatis adulterant, & ad suam uoluntatem uerborum in ipsa sententiam trahunt. Quando sanē etiam Marcellus ausus fuit impius esse in substantiam domini nostri Iesu Christi, & nudum ipsum exponens uerbum, illinc principia sumpsisse prætexere, ut coessentialis significationem male exponeret. Et quidam ex impietate Libys Sabellij, substantiam & essentiam idem esse opinantes, illinc trahunt occasiones ad suæ ipsorum blasphemiæ confirmationem, ex eo quod scriptum est in fide. Si uero quis dixerit ex altera essentia aut substantia esse filium, eum reprobat ac detestatur Catholica & Apostolica ecclesia. Non enim idem dixerunt illi essentiam & substantiam. Si em unam & eandem significationem indicarent uoces, quid opus erat utrisq;? Verum manifestū est, quod illi uelut negantes ex essentia esse patris, hi uero neq; ex essentia affirmātes, sed ex alia aliqua substantia: Sic ambo uelut aliena ab ecclesiastica sententia pronunciauerunt. Nam ubi suam sententiam declarabant, dicebāt ex essentia patris filium, nō amplius apponentes, & ex substantia. Quare illud quidē ob improbæ sententiæ reprobationem positum est, hoc uero manifestanonē habet dogmatis salutaris. Oportet igitur confiteri, coessentialem filium patri, quemadmodū scriptum est, confiteri item in propria substantia patrem, in propria filium, & in propria spiritum sanctum,

quemadmodū etiam ipsi manifeste expresserunt. Sufficienter enim & sapienter ostenderunt qui dixerunt, Lumen de lumine, quod aliud quidem est id quod generauit lumen, aliud uero id quod generatum est. Lumen tamen & lumen, ut una & eadem sit essentiæ ratio. Apponatur porrò nobis etiam ipsa fides apud Nicæam conscripta. Credimus in unū deum patrem omnipotentē, & uisibilium omniū & inuisibiliū creatorem. Et in unum dominū nostrum Iesum Christū filium dei, genitum ex patre unigenitū, hoc est ex essentia patris. Deum de deo, lumen de lumine, deum uerū de deo uero. genitum non factum, coessentialem patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo sunt & in terra, qui propter nos homines & propter nostram salutē descendit de cœlis, incarnatus est, homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit ad cœlos, uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctū. Cæterum dicentes, erat aliquando quando non erat, & priusquā genitus esset non erat, & quod ex non existentibus ac de nihilo factus est, aut ex altera substantia aut essentia esse dicentes, aut mutabilem aut alterabilem filium dei: Hos reprobat ac detestatur Catholica & Apostolica ecclesia. Quandoquidem igitur hic alia quidē sufficienter & exacte decreta sunt, partim ob correctionem eorū qui læsi sunt, partim ad præcauendos eos qui exorituri esse timebantur: Spiritus sancti autem ratio in transcursu posita est, nulla diligentia digna iudicata, propterea quod nondum mota esset hæc quæstio, sed sentētia de ipso in credentiū animis nullas adhuc insidias sustinuisset: paulatim uero progressa sunt praua impietatis semina, quæ prius quidem ab Ario hæresis præfecto in terram coniecta fuerunt, postea uero ab his qui illius dogmata male susceperunt in perniciem ecclesiarum enutrita sunt: ipsa impietatis consequentia etiam in blasphemiā contra spiritū irruit: necessariū est aduersus eos qui sibijpsis non parcunt, neq; ineuitabiles minas, quas blasphemiā in spiritum sanctum dicentibus intentauit dominus noster, prospiciūt, illud producere. Quod eos execrari oportet qui spiritū sanctum dicunt esse creaturam, & qui sic sentiunt, & qui nō cōfitentur ipsum natura sanctū esse, uelut est natura sanctus pater, & natura sanctus filius, sed abalienant ipsum à diuina ac beata natura. Demonstratio autem & cōprobatio rectæ sententiæ est, quod scriptura nō separat ipsum à patre & filio. Oportet enim nos baptizari quidem, uelut traditū accepimus, credere uero, uelut baptizamur, glorificare autem, uelut credimus, patrem & filium & spiritū sanctum, abscedere uero à societate eorum qui creaturā dicūt, uelut palàm blasphemantium, illo equidē cōfesso: Necessaria est enim notatio per signa propter calumniatores: Quòd neq; ingenitum dicimus spiritum sanctū, Vnum em̄ nouimus ingenitum, & unū rerum principium, patrem domini nostri Iesu Christi: neq; genitum, unum enim unigenitū in traditione fidei edocti sumus. Spiritum autem ueritatis ex patre procedere edocti, ex deo esse cōfitemur citra
Ioan. 15 creationem. Execrari uero oportet etiam eos qui ministratorium dicunt spiritum sanctum, uelut per hanc uocem, ad creaturæ ordinem deducentes: Ministratorios enim spiritus creaturas esse scriptura nobis tradidit, dum inquit, Omnes sunt ministratorij spiritus, qui ad ministerium demittuntur. At uero propter eos qui omnia miscent, & doctri
Heb. 1 nam in Euangelijs non cōseruant, necesse est etiam hoc insuper explicare. Quod fugere oportet etiam eos qui consequentiam quam dominus tradidit immutant, uelut palàm ueritati repugnantes, & filium quidem patri præponentes, filio uero spiritum san-
Mat. 28 ctum prælocantes. Immotam enim & intentatam custodire conuenit consequentiam, quam ex ipsa domini uoce traditam accepimus, qui dixit. Euntes docete omnes gentes baptizantes ipsos in nomen patris & filij & spiritus sancti.

Ego Eustathius episcopus his coram te Basilio per me lectis assensus sum, & præscripta approbaui. Subscripsi autem simul præsentibus fratribus, Phortone nostro, & Chorepiscopo Seuero, & alijs quibusdam clericis.

Basilius Magnus Eustathio Sebastæ episcopo. Epist. LXXIX

TEmpus inquit tacendi, & tempus loquendi, ecclesiastæ sermo. Igitur etiam nunc postq; sufficiens silentij tempus factum est, tempestiuum est de cætero aperire os,
Cap. 3 ad manifestationem ueritatis eorū quæ ignorantur. Nam & Magnus Iob multo tempore calamitates silētio pertulit, per hoc ipsum fortitudinē ostendēs, quod patiēs esset in-
grauissi-

grauissimis afflictionibus. Quũ uero sufficiēter in silentio decertassēt, & dolorē in profundo cordis occultare perseuerasset, tunc aperto ore loquutus est illa quæ omnes nouerunt. Et nobis itaq; tertium hunc silentij annum imitatione digna uisa est prophetæ gloriatio qui dicit Factus sum sicut homo non audiens & non habēs in ore suo redargutiones. Quapropter dolorem ex calumnia nobis accedentē in profundo cordis con clusimus. Reuera em̃ calumnia uirũ humiliat, & calumnia circumfert pauperem. Si igĩ tantum est ex calumnia malũ, ut etiã perfectum (hoc em̃ per uiri appellationē uerba illa innuunt) ab altitudine deducat, & pauperē circumferat, hoc est eum qui magnorum dogmatũ indigus est, quemadmodũ etiam prophetæ uidetur qui dicit: fortassis pauperes sunt, ob id nõ intelligunt, ibo ad opulentos: pauperes eos qui circa intelligentiã defectum habent appellans: & hic uidelicet eos qui nondum internũ hominem absolutũ habent, neq; ad ætatis mensuram peruenerunt, circumferri & concuti prouerbiũ dicit. Attamen putabam oportere res tristes silentio perferre, expectans aliquam per ipsa opera correctionē. Neq; enim ex malicia aliqua, sed ignorantia ueritatis putabã illa contra nos dicta esse. Quandoquidem uero uideo unã cũ tempore procedere ipsam inimicitiam, & nõ mutari eos propter ea quæ ab initio locuti sunt, neq; ullam curam habere, quo præteritis medeanť, sed insuper elaborare, & ad eum scopũ quem ab initio aggressi sunt, constitutos persistere, ut affligant uitam nostrã, & opinionem de nobis apud fratres contaminent machinantes: nõ amplius mihi silentium tutum uideť, sed illud Esaiæ mihi in mentē uenir, cõsilui, num etiam semper silebo & sustinebo: toleraui uelut puerpera. Cõtingat autem nos & ob silentium mercedē accipere, & aliquam ad redarguendum facultatem consequi, quo nos redarguendo amarũ illum, qui contra nos fluxit, falsę accusationis torrentem resiccemus, ut etiã nos dicere possimus, torrentem pertransiuit anima nostra. Et hoc, Nisi dñs fuisset in nobis, dum insurrexerũt homines cõtra nos, ꝑfectò uiuos deuorassent nos. Ego quũ multũ tēporis in uanitate cõsumpsissem, & totam fermè iuuentutē meam in uano labore perdidissem, quē in disciplinarũ sapientiæ à deo infatuatæ perceptione cõuersatus insumpsi: postq; aliquando uelut ex somno profundo expergefactus, ad admirandam ueritatis Euangelij lucem respexi, & inutilitatē sapientiæ principum huius seculi qui abolentur conspexi: miserabili uita mea multũ deplorata, optabam mihi dari manu ductorem ad introductionem ad dogmata ueritatis. Et præ omnibus sanè multam curam adhibebam, ut correctionem aliquam morum facerem, multo iam tempore ex malorũ conuersatione corruptorũ. Itaq; ubi legissem Euangelium, & uidissem illic maximam occasionem ad perfectionem, uenditionē bonorum, & distributionem in indigos fratres, & in summa, nullam huius uitæ curã habere, & à nulla affectione ad uitæ res animam conuerti: optabam inuenire aliquē fratrem qui hanc uitæ uiam elegisset, ut unã cum ipso profundam hanc uitę inundationem penetrarem. Et sanè multos inuenimus in Alexandria, multos etiam per reliquam Ægyptum. Et alios in Palæstina cauaq; Syria ac Mesopotamia. Quorum quidem admirati sumus circa uictum abstinentiam, admirati sumus item tolerantiam in laboribus, consternauit me etiam ipsorum in orationibus intentio, & quomodo somnum superabant & à nulla naturali necessitate inflectebantur, altam semper & nulli seruituti obnoxiam animæ constantiam cõseruantes, in fame & siti, in frigore & nuditate, nõ corporis curæ intenti, neq; sustinentes ut aliquam ipsi curam impenderent, sed uelut in aliena carne degentes, opere cõmonstrarũt, quid sit cohabitare rebus in hac uita, & quid con uersationem habere in cœlo. Illa admiratus & beata prædicata uirorum uita, quod ope re ostendunt mortificationem Iesu in corpore se circumferre: optabã etiam ipse quantum eius à me fieri posset, illorũ uirorum imitator esse. Hac itaq; gratia quum uidissem aliquos in patria uitam illorum imitari aggressos, auxilium quoddam me inuenisse putabam ad meam salutem, & ea quæ uidebantur, obscurorum demonstrationem faciebam. Quandoquidem igitur incerta sunt, quæ in occulto uniuscuiusq; nostrũ sunt, opinabar humilitatem indumenti, sufficiens signũ esse humilitatis, & sufficiebat mihi ad certitudinem, crassa uestis, & cingulum, & de corio impolito calceamenta. Et quũ multi me abducerent ab ipsorum consuetudine, non sustinebam, quum uiderem ipsos uoluptariæ uitæ præferre tolerantem malorũ, & propter uitæ ac conuersationis diuersitatem

Psal. 37

Eccles. 7

Hier. 5

Cap. 42

Mat. 19

tatem ipsis inuidebam. Vnde neq; dogmatũ ipsorũ calumnias admittebã, etiamsi multi affirmarent ipsos non rectas de deo habere opiniones, sed præsentis sectæ autoris discipulos esse, & illius dogmata clàm conseminare. Quæ quoniam nunquã ipse præsens audieram, calumniatores ducebam eos qui talia diuulgabant. Postquã uero deinceps uocati sumus ad ecclesiæ præsidentiam, traditos quidem nobis custodes & uitæ speculatores, simulato nimirum auxilio & dilectionis societate, taceo: ut ne uidear aut incredibilia dicens, meipsum criminari, aut fidem reperiens, odij in homines causam credentibus inducere, quod ipsum etiam ferè mihi contigisset, nisi me cito miserationes dei anteuertissent. Ferme eñ in suspicionem contra omnes incidi, nihil arbitratus esse apud ullum aliquem fidi, ex dolosis nimirum actionibus animo perculsus. Attamen interea uidebatur esse aliquis nobis habitus consuetudinis ad ipsos, & insultus facti sunt nobis de dogmatibus semel atq; iterum, & uisi sumus in consensu non disparari, ubi inueniebant nos easdem uoces de fide in deum emittere, quas per omne tempus de nobis audiuerant. Nam etiamsi reliqua nostra gemitibus digna sint, tamen unũ hoc audeo iactare in domino, quod nunq̃ erroneas habui de deo opiniones, aut aliter sentiens, postea sententiam mutaui. Sed quam à puero accepi de deo notionẽ à beata matre mea, & nutrice Macrina, eam auctam habui in meipso. Non eñ alia ex alijs in doctrinæ complemento assumpsi, sed tradita mihi ab ipsis principia consummaui. Quemadmodũ enim semen augescens maius quidẽ ex paruo euadit, idem autem est, dum non secundũ genus transmutat̃, sed iuxta augmentũ perficitur. Sic reputo etiam mihi eandem doctrinã per profectum auctam esse, non autẽ pro ea quæ ab initio fuit, hanc quæ nunc mihi adest natam esse. Quare perscrutentur suam conscientiam, & memores sint iudicij Christi an unquam aliud quid audiuerunt de nobis, quàm quod nunc dicimus, qui nos nunc propter malam de fide opinionem per hominum ora diuulgant, & infamibus epistolis quas contra nos conscripserunt, omniũ aures pulsant. Vnde & nos ad huius Apologiæ ac defensionis necessitatem deuenimus. Accusamur enim ob blasphemiam in deũ, neque ex scripto aliquo quod proposuimus, aut ex his quæ citra scriptum ab ore semper in propatulo ecclesiis dei loquuti sumus. Sed neq; testis inuẽtus est, qui diceret se quid impium de nobis audiuisse, quod in abscondito loquuti essemus. Vnde igitur iudicamur, si neq; conscribimus impie, neq; cõcionamur nociue, neq; domesticis colloquijs eos qui nos accedunt peruertimus? O nouũ drama & actum. Ille, inquit, in Syria scripsit quædam uelut non pie, tu uero epistolas ad eum misisti ante uiginti & plures annos, socius ergo tu es hominis, & illius accusationes etiam tuæ fiant. At ó amice ueritatis homo, qui mendacium diaboli sobolem esse edoctus es, quomodo meam esse epistolã illam nosti? Non eñ eò demisisti, neq; interrogasti, neq; à me qui ueritatẽ tibi dicere possum didicisti. Si uero etiam meæ sunt literæ, unde tibi manifestũ est quod hic quem nũc nactus es liber, coætaneus est meis literis? Quis tibi dixit uiginti annorũ esse hoc scriptum? Vnde tibi notũ quod illius hominis est compositio, ad quẽ etiam à me epistola demissa est? Si uero etiam ille scriptor est, & ego ad illum epistolam dedi, & unũ ac idem tempus est mearum literarũ & illius scripti, quæ comprobatio est, quod in mente suscepi & in meipso habeo illius opinionem? Interroga teipsum, quoties nos uisitasti in habitatione ad Iridem fluuiũ. Quum uero aderat mihi pientissimus frater Gregorius, eundẽ uitæ scopum mecũ perficiens, Num audiuisti quid tale? aut significationẽ accepisti paruam aut magnã? Quot autem dies in opposito uico apud matrem meã, ubi uelut amici inter nos degentes, dum & noctu & interdiu sermones à nobis fierent, num cognatum quid in animo habere inuenti sumus? Quãdo uero beatum Syluanũ simul uisitabamus, non uia nobis de his habebat sermones? In Eusinoe uero quando cum pluribus episcopis ad Lampsacum profecturi accersiuistis me, non de fide erant sermones? Nõ per omne tempus scribæ tui celerrimi illi aderant mihi pronuncianti ea quæ aduersus sectam sunt? non genuini tui discipuli per totum tempus mihi aderant? Non dum uisitabã fraternitates, & cũ ipsis in orationibus pernoctabam, dicens & audiens semper de deo citra contentionem, non certas exhibebam mentis ac sententiæ meæ demonstrationes? Quomodo igitur tanti temporis experientia inferior uisa est putida adeò & inualida suspicione? Quem uero oportebat pro te testem esse meæ affectionis? Quæ in Chalcedone

done dicta sunt nobis de fide. Quæ sæpe in Heraclea. Quæ prius in Cæsarea in suburbio. Nonne omnia consona de nobis? nonne omnia inter se congruentia? excepto eo quod dixi ex profectu augmentum quoddam uideri in his quæ à me dicuntur, id quod non est mutatio ex deteriore ad melius, sed deficientis complementum, iuxta cognitionis additionem. Quomodo uero etiam illud non cogitas, quod pater non accipiet peccatum filij, neq; filius patris? Vnusquisq; in proprio peccato morietur. Mihi uero neq; pater est is qui apud te uituperatur, neq; filius. Neq; enim doctor mihi fuit neq; discipulus. Si uero oportet parentum peccata, filiorum crimina fieri, multo iustius est Arij peccata discipulorum ipsius crimina fieri: & si quis Aetium genuit hæreticum, in caput ascendere, filij crimina. Si uero iniustum est propter illa aliquem accusari, multo profecto iustius est nos, propter eos qui nihil ad nos pertinent, rationem non reddere: si sanè etiam peccarunt omnino, & si quid scriptum est ab ipsis dignum condemnatione. Venia enim est mihi non credenti his quæ contra ipsos dicta sunt. Nam experientia ipsa contra me, accusatorum ad calumniam facilitatem confirmat. Nam si quidem decepti, & putantes me participem esse sententiæ eorum qui scripserunt illa Sabellij uerba, quæ ipsi circumferunt, ad calumniam contra me deuenerunt, neq; sic quidem ueniam merentur, ante euidentes demõstrationes statim blasphemijs impetentes ac sauciantes eos, qui ne conuersati quidem cum illis sunt, ut ne dicam etiam eos qui summa cum ipsis amicitia colligati sunt, & quod demonstratio est, quod spiritu sancto non ducantur, quòd falsas suspiciones in seipsis habent. Multum sollicitum esse oportet, & multas noctes insomnes ducere, & cum multis lachrimis à deo ueritatem exquirere, eum qui à fratris amicitia resecari uelit. Si enim mundi huius principes, ubi aliquem malefactorem morti adiudicare uolunt, attrahunt uela, & expertissimos uocant ad propositorum considerationem, & multo tempore occupati sunt, nunc quidem legis austeritatem uidentes, nunc uero naturæ societatem reuerentes: & multum ingemiscentes ac necessitatem deplangentes, omnibus manifesti fiunt, quod ad necessitatem legi inseruiunt, non iuxta propriam uoluptatem inducentes condemnationem: quanto ampliore studio dignum ducere oportet, sollicitudineq; ac cum pluribus consilio, eum qui à fratrum amicitia abrumpi uelit, quæ per longum tempus est confirmata. At una est epistola, eaq; ambigua. Neq; enim dicere potes ex subscriptionis signis te ipsam agnouisse, qui sanè non primario scriptã, sed transcriptam in manus accepisti. Ex unicis itaq; literis, hisq; priscis, uiginti enim anni sunt ad hoc tempus, à quo scriptum est quid ad illum uirum: Intermedio autẽ hoc tempore nullum talem habeo testem meæ uoluntatis ac uitæ, uelut eos qui nunc instant mihi accusatores. At enim non est ipsa epistola separationis causa, uerum alia est dissidij ratio, quam ego recensere erubesco: & siluissem usq; per omne tempus, nisi ea quæ nunc facta sunt, necessariam mihi fecissent propositi ipsorũ manifestationẽ, propter multorum utilitatẽ. Putant eñ suaues illi homines, impedimentũ ipsis esse ad potentatus adipiscendos, eam quam habent nobiscũ societatẽ. Et quia descriptione aliqua fidei præoccupati sunt, quã nos ipsis proposuimus, nõ quod nos ipsorum sententiæ fidem non haberemus (confiteor eñ) sed quod suspiciones propter ipsos, quas multi ex concordibus nostris fratribus habebant, curare uellemus: ut nihil iam ex cõfessione illa uideatur ipsis impedimenti oriri, ad hoc ut ab his qui nunc dominantur suscipiantur, societati nostræ renunciauerunt. Et causa huius abruptionis, excogitatæ sunt hæ literæ. Signum autem eorũ quę dicimus, euidentissimum est, quod ubi defecissent à nobis, & accusationes quas uoluerunt contra nos composuissent, priusquàm ad nos demitterent, literas ubiq; circummiserunt. Septem enim prius apparuit diebus epistola, anteq̃ in manus nostras perueniret, ita ut qui ab alijs accepissent, alijs demitterent. Sic eñ excogitauerunt alterum alteri per manus tradere, ut uelox ipsis per omnem regionem cõtingeret distributio. Atq; hæc dicebantquidem etiam tũc, ab his qui illorũ res nobis manifestissime annunciauerũt. Censuimus autem silendum esse, donec is qui reuelat profunda manifestissimis & quibus contradici non potest redargutionibus, res ipsorum quomodo habeant, publicet.

Basilius Magnus Eustathio medico. Epist. LXXX

EST equidem omnibus uobis qui art medicã tractatis, amoris erga homines studiũ. Et mihi sanè uidetur is qui uniuersis uitæ studijs uestram scientiã præposuit, decens

iudicium assequutus esse, & à decoro non aberrasse, siquidem preciosissima omnium res uita, auersanda est & dolorosa, si non cum sanitate hanc habere contingat. Sanitatis autẽ choragus & princeps est uestra ars. Verum tibi excellenter dextra ac benigna est sciẽtia, & maiores tibiipsi facis humanitatis terminos, non in corporibus artis beneficiũ circumscribens, sed etiam animæ ægritudinum correctionem excogitans. Hęc autem dico, non solum famam multorum sequens, sed etiã experientia in meipso doctus, quum in multis alijs, tum præcipue nunc, in inimicorũ nostrorum inenarrabili malicia, quam instar mali fluxus uitæ nostræ influentem, callide diffudisti, graui hac cordis nostri inflammatione, consolatoriorũ sermonum fomento discussa. Ego autem ad assiduam ac uariam hostium nostrorum contra nos aggressionẽ respiciens, arbitratus sum silere oportere, & in quiete sustinere ea quæ inferuntur, neq; contradicere his qui mendacijs prauis illis armis armati sunt, quæ sæpe per ipsam ueritatem aciem suam transfigũt. Tu uero probe faciens, nõ prodere ueritatem iussisti, sed calumniatores redarguere, ut ne plures lædant, mendacio contra ueritatem prosperum successum habente. Visi itaq; sunt mihi cõsimile quid Æsopeæ fabulæ facere, qui inexcusabile contra nos odium susceperũt. Quemadmodum enim ille finxit lupum crimina aliqua agno obijcere, uerentẽ nimirum ut ne uideatur citra iustam causam occidere eum qui nihil prius læserat, quum autem agnus omnem culpam ex calumnia inductam facile dissolueret, nihil magis lupum ab instituto impetu remisisse, ita ut etiamsi iusta causa inferior esset, dentibus tamen uinceret. Sic hi qui odium cõtra nos uelut boni aliquid studio habent, erubescentes fortassis ut ne uideatur citra causam odisse, culpas ac crimina contra nos confingunt, & in nullo penitus ex obiectis criminibus perseuerant. Sed iam hoc, & paulo post aliud, & rursus aliud crimen inimicitiæ contra nos proferunt. In nullo autem firma ipsorum malicia consistit. Verum ubi ab hoc crimine excussi fuerint, aliud apprehendunt, & ab illo rursus aliud assumunt, & si omnia dissoluta fuerint crimina, ab odio tamen non discedunt. Tres deos à nobis proferri culpam faciũt, & circumsonant multitudinis aures, & hanc calumniam probabilem facere non cessant: sed expugnatur ueritas nostra, & in communi ad omnes, & priuatim ad eos qui nos accedunt: quum demonstremus, quod reprobatus est à nobis omnis qui tres deos dicit, & neque Christianus esse iudicatur. Verum quum hoc audierint, promptus est ipsis contra nos Sabellius, & morbus ex illo ob nostrum sermonem diuulgatur: & rursus etiam ad hoc nos consuetum scutum, ipsam ueritatem prætendimus, ostendentes quod æqualiter ab huiusmodi hæresi uelut Iudaismo abhorremus. Quid igitur, nũ post tot aggressiones delassati quieuerunt? Minime gentium, sed nouationem quandam nobis obijciunt, hoc modo crimen contrá nos componentes. Quum ex his simus qui tres substantias confitentur, unam bonitatem, & unam potestatem, et unam deitatem, dicere nos causantur: & non extra ueritatem hoc dicunt. Dicimus enim, sed illi accusantes hoc proferunt, quia consuetudo ipsorum hoc non habet, & scriptura nõ assentitur. Quid igitur nos ad hoc? Non putamus iustum esse, obtinentem apud ipsos consuetudinem, legem ac regulam facere rectæ doctrinæ. Si enim fortis res est ad rectitudinis demonstrationem ipsa consuetudo, oportet & nos omnino illos sequi. Igitur scriptura diuinitus inspirata arbiter à nobis constituatur, & apud quos inuenta fuerint dogmata diuinis sermonibus concordantia, his omnino etiam ueritatis suffragium accedet. Quod igitur est crimen? Duo enim simul in accusatione contra nos prolata sunt: unum quòd substantias diuidamus, alterũ quòd nullum ex nominibus deo conuenientibus pluraliter numeremus, sed unam, uelut prædictum est, bonitatem, & potestatẽ, & deitatem, & omnia eiusmodi singulariter enunciemus. Ad substantiarũ igitur diuisionẽ non alieno modo se habuerint, qui essentiarũ diuersitatem in diuina natura docent. Non enim uerisimile est eos qui tres essentias dicunt, nõ etiam tres substantias dicere. Igitur hoc solum in crimine est, quòd nomina quę de diuina natura dicuntur, singulariter enunciamus. Verum parata est nobis ad hoc & manifesta ratio. Qui enim condemnat eos qui unam deitatem dicunt, necessariò ei qui multas aut nullam dicit assentietur. Non enim possibile est aliud quid, præter hoc quod dictum est, excogitare. at neq; multas dicere diuinitus inspirata doctrina permittit, sicubi mentionẽ facit, singulariter deitatis mentionẽ faciens. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo deitatis. & alibi, Inuisibilia enim ipsius ex creatione mundi, dum per creaturas intelliguntur,

conspi-

conspiciunt, ipsaque aeterna potestas ipsius & deitas. Si igitur in multitudinẽ extẽdere numerum deitatũ, illorum solum est qui ex errore multitudinis deorũ aegrotant: in uniuersum autem negare deitatem, impiorũ existit: quae ratio est quae criminat nos, propterea quòd unã confitemur deitatẽ? Verum detegunt manifestius adhuc rationis scopum, in patre quidẽ admittere deũ esse, & filium similiter deitatis nomine coli assentientes: spiritum sanctum uero dum patri & filio cõnumerat, nón amplius etiã deitatis notione comprehendi: sed ex patre usque ad filiũ consistentẽ deitatis potestatẽ, secernere à diuina maiestate spiritus naturã. Igitur respõdendũ est etiã nobis, quantũ eius fieri poterit breuissimis, ad hanc ipsorum sententiã. Quae est igitur nostra ratio? Dñs tradens salutarẽ fidem his qui doctrina erudiebantur, patri & filio cõiungit spiritũ sanctum. Quod uero semel coniunctũ est, per omnia dicimus coniunctionẽ habere. non eñ id quod in aliquo collocatũ est, in alijs separatur. Sed in uiuifica potestate, iuxta quã ex corruptibili uita ad immortalitatem natura nostra transmutat, simul assumpta spiritus potestas cũ patre et filio, & in multis alijs, uelut in notione secundum bonitatẽ & sanctitatẽ, & aeternitatẽ, sapientiam, rectitudinem, principalitatem, potentiam: etiam ubique nimirum inseparabilitatẽ & coniunctionẽ habet, in omnibus nominib. ad meliorẽ partem acceptis. Igitur recte habere ducimus, eum qui tot notionib. alijs & deo conuenientibus patri & filio coniungitur, in nullo separatũ esse putare. Neque enim aliquam nouimus nominũ quae circa diuinam naturam intelligunt, secundum melius & deterius differentiã: ut scelestũ putãdum sit, eos qui concedunt spiritui in inferioribus nominib. societatem, praeminentiorib. indignũ iudicare. Omnia enim deo conuenientia nomina & cogitata, aequalia inter se sunt, eo quod nihil circa subiecti significationẽ differãt. Non eñ ad aliud quoddã subiectũ mentem manuducit boni appellatio, & ad aliud sapientis & potentis & iusti appellatio. Sed quaecunque sane dixeris nomina, unũ per omnia est significatũ: & si deũ dixeris, eundem indicasti quem per reliqua nomina intellexisti. Si uero omnia nomina quae de diuina natura dicunt, aequiualentia sunt inter se iuxta subiecti indicationem, alia iuxta aliam significationẽ, in idem mentẽ nostram deducentia: quae ratio est, societatẽ in alijs nominibus spiritui ad patrem & filium concedere, & à sola deitate ipsum separare. Omnino enim necessarium est, aut etiam in hoc dare societatem, aut neque in reliquis cõcedere. Si enim in illis dignus est societate, neque in hoc omnino indignus existit. Si uero minor est iuxta illorum rationem, quàm ut nominis deitatis ad patrem & filium societatem capiat, neque alio quopiam ex deo conuenientibus nominibus participare dignus utique fuerit. Dum enim considerantur & inter se comparantur nomina, per eam quam in singulis speculamur significationem, nihil appellatione dei minus habere comperiũtur. Cuius rei signũ est, quod hoc nomine multa etiam inferiora cognominantur: imò non abstinet diuina scriptura ab hac cognominatione, neque in rebus dissimilibus ac incongruis, quum idola & simulachra dei appellatione nominet. Dei enim, inquit, qui non fecerũt coelum & terram, tollantur & subter terram conijciantur. Et, Omnes dei gentiũ, inquit, daemonia: & quae clauso ore de uentre loquitur, in uaticinationib. suis consolans Saul, quas inquirebat animas, deos se uidisse dicit. Sed & Balaam augur quispiã existens & uates, & per manum uaticinia ferens, uelut ait scriptura, & daemonum doctrinam per auguralem curiositatem sibipsi adeptus, à deo in cõsilium adhiberi à scriptura narratur. Et multa talia ex diuina scriptura collecta apponere licet, quod nomẽ hoc minime supra reliquas deo conuenientes appellationes principatum habet, quando uelut dictum est, etiam in discordibus ac incongruis aequiuoce dictum reperitur. At uero sancti nomen, & incorruptibilis, & recti, & boni, nusquam commune factum ad ea quae non oportet, à scriptura didicimus. Si igitur in his quae praecise de sola diuina natura pie dicuntur nominibus, spiritum sanctum ad patrem & filium societatem habere non contradicũt, quae ratio est ut in hoc solo non socium esse affirment, quo etiam idola & daemonia, iuxta quendam cognominem usum, participare demonstrata sunt? At dicunt naturae indicatiuam esse hãc appellationem: non cõmunem autem esse ad patrẽ & filium spiritus naturã: & propter ea neque societate iuxta nomẽ hoc participare. Igitur demonstrent per quae naturae diuersitatem cognouerunt. Siquidem enim possibile esset ipsam in seipsa diuinam naturam contemplari, & quod proprium & quod alienum est, per apparentia inuenire, non profecto

Hier. 10
Psal. 95
1. Reg. 28
Num. 22

fecto rationibus omnino opus haberemus, aut signis alijs ad quæsiti comprehensionē. Quandoquidem uero hæc quidem altior est eorum quæ quæruntur cognitione, ex signis autem quibusdam de his quæ memoriam nostram effugerunt, æstimationem facimus: necesse est omnino per actiones nos manuduci, ad diuinæ naturæ perscrutationē. Igitur si uiderimus inter se differentes actiones, quæ à patre & filio & spiritu sancto perficiuntur, differentes etiam operantes naturas ex operationū diuersitate coniectamus. Non enim possibile est iuxta naturæ rationem distantia, ad operationum speciem mutuo inter se conuenire. Neq; frigefacit ignis, neq; calefacit glacies. Sed per naturarum diuersitatem, simul separantur inter se eriā quæ fiunt ab his operationes. Cum igitur operationem patris & filij & spiritus sancti, in nulla re differentem aut diuersam uideamus, necesse est ad identitatē actionis, unitatē naturæ cōputare. Sanctificat, & uiuificat, & illuminat, & consolat, & omnia talia, similiter pater & filius & spūs sanctus: & nemo præcise attribuat spūs operationi potestatē sanctificādi, cum audierit saluatorē in euangelio de discipulis ad patrem dicentē: Pater sanctifica ipsos in nomine tuo. Eodē modo etiā alia omīa æqualiter peragunt his qui digni sunt à patre & filio & spū sancto, omnis gratia, & potestas, deductio, uita, consolatio, ad immortalitatē trāsmutatio, ad libertatē transitus, & si quod aliud bonum est quod usq; ad nos descendit. Porrò gubernatio circa nos, tum in intelligibili, tum sensibili creatura: siquidem oportet per cognita nobis, etiam de sublimibus ac superincumbentibus coniecturam facere: ne ipsa quidem extra sanctissimi spūs operationem ac potestatem consistit, singulis iuxta propriā dignitatem atq; utilitatis necessitatem participātibus. Tametsi enim incerta est sensui nostro disputatio de gubernatione eorum quæ supra nostram naturā sunt, tamē ex consequentia, ue risimilius utiq; quis per ea quæ nobis nota sunt assentiatur, etiā in illis spiritus potestatē efficacem esse, q̄ abalienatam esse à sublimiū rerū gubernatione. Qui enim illud dicit, nudam & inornatā blasphemiā proponit, nulla ratiocinatione absurditatē confirmans. Qui uero assentitur, etiam ea quæ supra nos sunt, cum patris & filij, etiam spiritus potestate gubernari, is euidenti coniectura circa propriā uitam innitēs, de his affirmat. Igitur actionis identitas in patre & filio & spiritu sancto, manifeste ostēdit nullam esse naturæ diuersitatem. Quare etiamsi naturā significet deitatis nomē, propriè etiā spiritui sancto adaptari hanc appellationem, ipsa essentiæ cōmunitas assentitur. Verum haud scio quo modo ad naturæ indicationem referant deitatis appellationem hi qui omnia moliuntur, uelut qui non audierint à scriptura, quod electio natura non fit. Moses autem Ægyptiorum electus est deus, quum is qui responsum dabat sic ad ipsum loquutus sit, Constitui te deum Pharaoni. Igitur potestatis alicuius siue inspectoriæ, siue operatoriæ indicationem appellatio ipsa profert. Diuina autem natura in omnibus quæ excogitantur nominibus quemadmodum est, manet ignota, uelut nostra fert ratio, & ut nos sentimus. Benefactorem enim & iudicem, & bonum & iustum, & quæcunq; alia huiusmodi edocti, actionum differentias didicimus. Operantis uero naturam nihil magis per operationum considerationem cognoscere possumus. Quum enim reddiderit quis rationem, & uniuscuiusque horum nominum, & ipsius naturæ circa quam sunt nomina: non eandem utrorumq; rationē reddet. Quorum autem ratio alia, horum etiā natura diuersa est. Igitur aliud quidem est essentia, cuius nondum uox significatiua inuenta est, alia uero nominum circa ipsam significatio, ex actione aliqua aut dignitate impositorum. Quod quidem igitur nulla sit in actionibus differentia, ex nominum communitate reperimus. Diuersitatis autem secundum naturam, nullam euidentem demonstrationem comprehendimus, quum uelut dictum est operationum identitas, naturæ societatem significet. Siue igitur actionis nomen est deitas, uelut unam operationem patris & filij & spiritus sancti, sic unam dicimus esse deitatem. Siue iuxta multorum opiniones, naturæ indicatiuum est deitatis nomen, propterea quòd nullam reperimus in natura diuersitatem, non immerito unius deitatis sanctam trinitatem decernimus.

Basilius Magnus Eustathio medico. Epistola LXXXI

SI qua est nostrarum literarū utilitas, nullum tempus scribendi ad nos intermiseris, & excitandi nos ad scribendum. Nos equidē palàm hilariores reddimur, dum prudentium uirorū diligentiū dominū epistolas accipimus. An uero etiam uos aliquid operæ-

precij

precij comperiatis apud nos, uos nouistis qui nostras accipitis. Si quidem igitur ab occupationum multitudine nō abduceremur, non utiq; ab assidue scribendi hilaritate abstineremus. Vos autem quibus minores sunt curæ, quoties sane id fieri poterit, concludite nos literis: nam & puteos aiunt, dum hauriuntur meliores euadere. Videntur autē tuæ ex arte medica admonitiones in inanem operam cedere, quum nos ferrū non induamus, sed sibijpsis negocia faciant hi qui à nobis abraduntur ac secedunt. Itaq; Stoici dictum est, quando, inquit, non fiunt res ut uolumus, ut fiunt uelimus. Ego uero mētem quidem rebus assentiri non admitto, quosdam autem facere aliquid necessariorū temere & præter animi sententiam, nō improbo. Neq; enim uobis medicis urere ægrotū, aut aliàs dolorem inducere, uoluntariū & ex animi sententia est, attamen admittitis sæpe, difficultatem affectionis sequentes. Neque nauigantes ultro ejciunt merces, sed ut effugiant naufragia, iacturam faciunt, pauperem uitam morti præferentes. Quare etiam nos puta dolenter quidem & cum infinitis lamentationibus ferre separationem eorum qui defecerunt, ferre tamen. Nam deo & spe in ipsum nihil potius apud ueritatis amatores habetur.

Basilius Magnus Patrophilo episcopo. Epist. LXXXII

ACcepi literas tuas, quas per fratrem nostrū Strategium in presbyterio consortem misisti, & accepi suauiter, quomodo enim non facerem, & à uiro prudente scriptas, & de corde dilectionē erga omnes ex domini præcepto peragere doctos? & fere cōgnoui silentij in præterito tempore causam: dubitanti enim & obstupefacto similis es, si Basilius ille, qui taliter à puero inseruiuit illi, qui talia in hisce tēporibus & talia fecit, qui bellum contra innumeros unius demerendi gratia suscepit, hic nūc alius ex alio factus est, & bellū pro charitate suscepit, & quæcūq; alia scripsisti, animæ perturbationem in rerum præter omnē rationem mutatione ostendens. Et si quid etiam nos momordisti, neq; hoc ægretuli, Neq; enim adeò sum indoctus ut obiurgationes fratrum ex charitate procedentes grauiter feram. Tantum eīn abest ut indignatus sim ob ea quæ scripsisti, ut fere etiam risum effuderim ob ipsa, quod quū tot & tanta sint quæ nobis mutuam amicitiam confirmare prius uidebantur, ipse propter parua ad te progressa, tantū stuporem te passum esse scripsisti. Itaq; etiam tu quod multi facere solent, fecisti, qui relicta rerum naturæ expensione, hominibus attendunt, de quibus fiunt sermones: & fiunt nō ueritatis æstimatores, sed differentiæ personarū examinatores, obliti admonitionis, quòd agnoscere personam in iudicio non est bonū. Veruntamen quoniam deus personā in hominis iudicio nō accipit, quam ad magnū iudicium præparaui responsionē, eam etiam tibi cōstituere nō recusabo. Quia nulla ex nobis ab initio, neq; parua neq; magna dissidij causa exorta est, sed homines odio habentes, propter quas ipsi sciunt causas, non eīn opus est me quicq; de ipsis dicere, assiduas fecerunt calumnias: & semel atq; iterum exuti ac ad excusandum accincti fuimus. Vt uero infinitum esset negocium, & nulla utilitas assiduæ excusationis, quū nos quidem procul habitatione distemus, qui uero mendacia dicunt, in propinquo habeant, ut per calumnias contra nos saucient cor inexercitatum, & nō doctum alteram autem non præsenti integram seruare: ubi Nicopolitæ exigerent quandam fidei certitudinem, id quod omnino neq; uos ignoratis: uisum est nobis literarum officiū suscipere ac exequi. Supputauimus enim duo nos in hoc peracturos esse, & tum Nicopolitis persuasuros esse ne male sentiant de uiro, & calumniatorum nostrorū ora obturaturos esse, fidei cōcordia calumnias ab utraq; parte excluderi te. Et sane etiam cōscripta est fides, & à nobis oblata, & subscripta, & ut subscripta est, etiam locus ostensus ac designatus est alterius concilij, & tempus aliud, ut & fratres hinc inde habitantes conuenirent, & inter se unirent, & genuina inadulterataq; de cætero esset societas. Nos quidem igitur accessimus iuxta præfinitum tēpus, & fratres qui nobiscum sunt, partim aderant, partim confluebant, hilares omnes ac alacres, uelut ad pacem currentes. Et literæ missæ sunt à nobis, & cursores significantes quod adessemus. Nam noster erat locus ad concurrentium susceptionem designatus. Quum uero ex altera parte nullus esset, neq; accurrens, neq; annuncians aduentum eorum qui expectabantur: Qui uero à nobis missi erant, reuerterentur, tristiciam multam & murmurationem eorum qui illic essent narrantes, uelut noua fides à nobis promulgaretur, & dice-

bantur iureiurando decreuisse, se non permissuros esse episcopo ipsorũ ut ad nos tran-
siret. Venit aũt quidam literas afferẽs nobis extemporales, & nullam habẽtes mentio-
nem eorum de quibus ab initio inter nos cõuenerat. Et omnis mihi reuerentiæ ac ho-
noris frater Theophilus, uno ex familia sua demisso indicauit quædam, quæ putauit &
ipsi competere ut diceret, & nos decere ut audiremus. Nam epistolã mittere nõ uoluit,
non adeò ueritus ex literis reprehẽsionem, quantũ curiosus eius ut ne ad necessitatem
perueniret alloquendi nos uelut episcopos. Veruntamẽ quia uehementia erant uerba,
& de corde feruente prolata, propter hæc dissoluti sumus pudore confusi, & animo col
lapsi, non habẽtes quod interrogantib. responderemus. Non multo autẽ tempore inter
posito, etiam profectio contigit usq; ad Cilices, & inde reditus. Et literę statim renuncia-
tionem societatis ad nos habẽtes. Causa autẽ abruptionis, quod Apollinario, inquiunt,
scripsimus, & in presbyterio consortẽ nostrũ Diodorũ, socium habemus. Ego uero A-
pollinarium quidẽ nunq; inimicum duxi, sed sunt quædam ob quæ etiam reuereor ui-
rum. Non tamen sic meipsum uiro adiunxi, ut illius crimina ipse suscipiam, quando sanè,
etiam ipse aliqua habeam ob quæ ipsum accusem, quædam ipsius scripta adeptus. Non
tamen de spiritu sancto, aut petisse ab ipso librum, aut missum accepisse me scio. Verũ
uocalissimum quidem audio ipsum omniũ scriptorum esse, in pauca uero ipsius scripta
incidi. Neq; eñ ocium est mihi talia perscrutari; & simul difficilis sum ad recentiorũ su-
sceptionem, quem sanè neq; corpus in lectione diuinitus inspiratarũ scripturarum dili-
genter & quo oportet modo perseuerare permittit. Quid igitur ad me hoc? si quis con
scripsit aliquid quod cuidam non placeat. Quanq; si oportet alium pro alio iudiciũ su-
bire, is qui me accusat pro Apollinario, respondeat nobis pro Ario proprio præcepto-
re, & pro Aetio proprio ipsius discipulo. Nos neq; edocti sumus aliquid, neque didici-
mus à uiro, cuius crimina nobis obijciunt. Diodorum autẽ uelut à beato Syluano edu-
catum ab initio suscepimus. Nunc autẽ diligimus ac amplectimur, propter eam quã ha-
bet doctrinæ gratiã, per quam multi ipsum accedentes meliores euadunt. Propter has
literas affectus uelut par erat, & ad obortam præter omnem rationem ac subitã trans-
mutationem consternatus, neq; respondere potui. Colligatũ enim erat mihi cor, reso-
luta uero lingua, torpore autem affecta manus, & perpessus sum degeneris animæ affe
ctionem, dicetur, eñ quod uerum est, ueruntamen uenia dignũ. Et fermè in hominum
odium congelabar, & omniũ mores mihi suspecti putabãtur, & non esse in humana na
tura dilectionis bonum, sed uerbũ esse bona specie præditũ, fucum quendã indigenti-
bus exhibens, non tamen reuera inesse in corde hominis hanc affectionem. Si enim is
qui uidebatur à puero usq; ad senectã, altam suijpsius curã fecisse, ex talibus occasioni-
bus adeò facile efferatus est, nulla nostrarum rerum supputatione facta, neq; præteriti
temporis experimẽtum, usli adeò calumnia potius ducens: Sed uelut pullus indomi-
tus, nondum probe ferre insensorem doctus, ex unica suspicione repulit & excussit,
& humi prostrauit eos quib. prius lætabaẽ, quid de alijs suspicari oportet ad quos neq;
tot nobis sunt amicitiæ pignora, & à quibus non talis morũ cura nobis commonstrata
est. Hæc apud meipsum animo uolutãs, & assidue in corde uoluens, imò magis corde
ab ipsis uolutato, sic mordentibus me & per memoriã lancinantibus: nihil illis literis re
spondi, non ob contemptũ silentio facto, ne hoc putes frater, non eñ hominibus nos
excusamus, sed coram deo in Christo loquimur: uerum ob hæsitationem & cõsilij ino-
piam, & quod non haberemus aliquid mœrore dignũ quod diceremus. Dum in his es-
semus, aliæ insuper literæ ad nos peruenerunt, ad quendã Dazizan uidelicet scriptæ,
reuera autem ad omnes homines exaratæ, uelut indicat ipsorũ uelox adeò distributio,
ut in paucis diebus per omnem Pontũ dispersæ sint, & Galatiam percurrerint. Quidam
uero dicunt, quod horum bonorũ nuncij etiã Bithynos pergressi, usq; ad Hellespontũ
peruenerunt. Qualia uero fuerint ad Dazizan contra nos scripta, omnino quidem no-
sti. Non eñ ita procul te à sua amicitia locant, ut te solum hac dignitate inhonoratũ re-
liquerint. Si uero literæ ad te non peruenerũt, at ego tibi eas mitto: in quibus compe-
ries nos accusari, doli & maliciæ, corruptionis ecclesiarũ, & perditionis animarum, &
quod omnibus uelut ipsi putant uerius est, quod insidiatorium fidei prætextum illos
fecimus, nõ Nicopolitis inseruientes, sed ipsi dolose accipere cõfessionem excogitan-
tes. Ho-

tes. Horū quidē igitur iudex dn̄s eſt, nam quæ cogitationū in corde euidēs demonſtratio eſſe poſſit? Illud uero de ipſis miratus ſum, quod quū in tradito à nobis libro ſubſcripſerunt, tanta uſi ſunt diſſenſione, ut & quæ ſunt, & quæ nō ſunt, in certitudinē eorū qui ipſos accuſant, cōmiſcuerint. Quod uero conſcripta ipſorū cōfeſſio fidei Nicænæ, Rhomæ repoſita eſt, hoc nō cogitāt: neq; quod per ſuā ipſorū manum tradiderunt cōcilio in Tyanis cōgregato libellū ex Roma allatū, qui apud nos repoſitus eſt, eandē hāc fidem habens, & propriæ ſuæ cōcionis obliti ſunt, quam in medio tunc conſtituti habuerunt, deplangentes quidē fraudem, per quam inducti fuerant ut aſſenſionē præbuiſſent ſectę à congregatione Eudoxij cōſtitutæ. quapropter hanc excogitauerunt erroris illius excuſationē, ut Romam profecti, illinc acciperēt patrū fidem: quo inductū eccleſiis detrimentū per aſſenſionē ad malū, inductione melioris corrigerent. At qui longiſſimas profectiones pro fide ſuſtinuerūt, & qui ſapiētia illa cōcionati ſunt, nūc cōuiciant nobis uelut doloſe ambulantibus, & in prætextu dilectionis ea quæ inſidiatorū ſunt facientibus. Oſtendunt aūt & ea quæ nunc circūferuntur, contēpſiſſe ipſos Nicænam fidem. Viderunt enim Cyzicū, & cum alia fide reuerſi ſunt. Et quid facilitatē ac leuitatē tranſpoſitionis ac conuerſionis in uerbis dico, quū multo maiores habeā ex ipſis rebus demonſtrationes cōuerſionis ad cōtraria? Qui enim quingentorū epiſcoporū ſententiæ cōtra ipſos prolatæ nō cedunt, neq; à gubernatione eccleſiarū recedere ſuſtinēt, quū tot in depoſitionis ipſorū ſententiā conſenſerint: ꝓpterea inquiūt, quod nō erant ſpūs ſancti participes, neq; per gratiā dei eccleſias gubernātes, ſed humana poteſtate iuxta uanę gloriæ præſidentias prædati: hi nunc ab illis electos, uelut epiſcopos ſuſcipiūt. Quos interroga pro me, etiamſi homines oēs contēnant, uelut neq; oculos habentes, neq; aures, neq; cor ſenſu præditū, ut ſaltē eorum quæ fiunt inconſequentiam intelligere poſſint: quamnam in corde ſuo ſententiā habeant? Quomodo poſſunt duo eſſe epiſcopi, & qui ab Euippio depoſitus eſt, & qui ab ipſo electus eſt? Eiuſdē eñi manus opus ambo ſunt. Qui ſi non habuiſſet datam Hieremiæ gratiam diruendi & reædificandi, eradicandi & deplantandi, nō utiq; eradicaſſet hunc, neq; illum deplantaſſet. Sí aūt alterū ipſi dederis, cōcedes ipſi etiā alterū. Verum unus eſt ſcopus uelut apparet, ſuam utilitatem ubiq; quærere, & amicum quidem ducere, eum qui cupiditatibus ipſorū obſecundat: hoſtem uero iudicare, & à nulla contra ipſum calumnia abſtinere, eum qui deſiderijs ipſorū reſiſtit. Quales enim ipſorum etiā nunc cōtra eccleſiā gubernationes, horrendę quidē propter talium leuitatem: miſerabiles uero propter patiētium ſtupiditatē. Euippij fœtus & Euippij filij, per legationem fidedignam ab exilio reuocati in Sebaſteam, populum ſibi cōcreditum habent, aſſumpſerunt altare, fermentū illic eccleſiæ facti ſunt, à quibus nos uelut coeſſentialiſtæ perſecutionē patimur. Euſtathius autem Sebaſteæ, qui in charta à Roma uſq; ad Tyanam congregationē, coeſſentialem attulit, hic nunc ipſis ammixtus eſt, etiamſi in deſiderabilem ipſorum ſocietatem ſuſcipi non potuerit, aut quod timuerint multitudinē eorum qui contra ipſos cōſpirauerunt, aut quod reueriti ſint fidei firmitatem. Quales enim erant qui cōgregati erant, & quō unuſquiſq; electus eſt, & à quali ab initio uita ad hanc poteſtatē peruenerit, ego quidē nunq; tantū ocij mihi optauerim, ut illorū res exponā. Didici eñi orare, ut ne loquatur os meum opera hominū. Ipſe uero perſcrutatus diſces, & ſi te effugerint, iudicē omnino nō latebunt. Quam tamē perpeſſus ſim affectionē, nō recuſabo apud dilectionē tuā recēſere. Nam ſuperiore anno quū grauiſſima febre ęgrotaſſem, & ad ipſas fermè mortis portas appropinquaſſem, deinde per benignitatē dei reuocatus eſſem, grauiter tuli reditū, reputās mecū ad qualia rurſus redirē mala: & apud me ipſum cōſiderabā, quid nam tandē eſt quod in profundo ſapientiæ dei ſitū eſt, propter quod mihi rurſus uitæ in carne dies conceſſi ſunt. Poſtq; aūt hæc cogitaui, arbitratus ſum quod uoluerit nos dn̄s uidere eccleſias à cōmotione ſedatas, quā antea pertulerūt, propter ſeparationē eorū qui ob confictā ipſis ſanctimoniā, oñia cōcredita habuerunt. Aut fortaſſis etiā corroborare animā meā, & in poſterum ſobriorem ac uigilantiorē efficere uoluerit, ut ne hominibus attēdat, ſed per euāgelica mandata perficiat, quæ neq; cum tēporibus, neq; cum humanarū rerū circūſtantijs tranſmutantur, ſed eadē permanent, uelut ex mentiri neſcio ac beato ore prolata ſunt, ita perpetuo durantia. Homines aūt nubibus ſimiles ſunt, quæ ad uentorum mutationes, alias iuxta

aliam aeris partem feruntur. Et maxime sanè hi de quibus nobis sermo est, ex omnibus quorum experientiam fecimus uersabilissimis moribus prædit apparuerunt: an quidē etiam in reliquis uitæ negocijs, dixerint hi qui cū ipsis uixerunt. Quod uero mihi cōparuit, leuitas uidelicet cōuersionis ac trāsmutationis circa fidē, nō cognita mihi est hactenus cōsimilis in alijs, neq; à me uisa, neq; ab alijs audita. Arium sequebantur ab initio, eō uertebantur ad Hermogenem, qui ex diametro peruersæ Arij opinionis hostis erat, uelut declarat ipsa fides Nicena ab illo uiro ab initio pronunciata. Obdormiuit Hermogenes, & rursus transiuerunt ad Eusebium, uirum principem circuli Arianorum, uelut experti dicunt. Hinc ubi excidissent ob quascunq; tandem causas, rursus recurrunt ad patriam, & rursus occultauerunt Arianum dogma. Progressi ad episcopatum (ut intermedia relinquam) quot fidei formas ediderunt? In Ancyra aliam, aliam in Seleucia, aliam in Cōstantinopoli diuulgatā illam, in Lampsaco aliā: postea eam quā in Nice Thraciæ prodiderunt, nunc rursus eam quam in Cyzico. Cuius reliqua quidē nō scio, tantū uero audio, quod tacito coessentiali, simile secundū essentiā nunc inferāt, & blasphemias in spiritum sanctum cum Eunomio cōscribunt. Ex his aūt fidei formis quas enumeraui etiamsi non omnes inter se contrario modo habent, attamen morum leuitatē æqualiter confirmant, propterea quod nunquam ipsi ijdem in ijsdem uerbis persistant. Hęc uera sunt, innumeris alijs silentio præteritis. Quandoquidē uero etiam ad uos transierunt, nunc cupio ut per eundē uirum rescribas, dico aūt Strategiū nostrū in presbyterio consortem, an idem perseueres esse erga nos, aut per cōgressum illorū alteratus sis. Neq; enim uerisimile erat illos tacere, neq; teipsum qui talia nobis scripsisti, non etiam aduersus illos dicendi libertate uti. Si quidem igitur perseueras in societate erga nos, hoc optimum est, & uoto summo dignū. Si uero te ad seipsos conuerterunt, tristis quidē res est, quomodo enim non sit talis fratris separatio? Veruntamen si nihil aliud, ferre saltem talia ex ipsis detrimenta, abunde exercitati sumus.

Basilius magnus Leontio Sophistæ. Epist. LXXXIII

RAre quidē tibi sunt de nobis literæ, non tamē rariores his quas illinc expectamus, atq; hoc quū multi & frequēter à uobis huc proficiscant. Quibus si omnibus cōsequenter literas dedisses, nihil prohiberet ut putaremus tibijpsi nos adesse, & uelut præsentibus ac unà cōuersantibus frui. Adeo frequēs erat multitudo eorū qui ad nos proficiscunt. At cur nō scribis, & quidē quū nullū opus sit Sophistę q̃ scribere? Imò etiāsi tardam manū habes, ne scribere quidē oportebit, alius enim tibi inseruiet. Lingua aūt sola opus est, quæ etiāsi nobis non loquatur, at uni omnino famulorū loquetur. Et si nullus affuerit, in seipsa uerba faciet, nequaquā uero silebit, quum sanè sophistica & Attica existat, nō profecto magis q̃ lusciniæ, ubi uer ipsas ad cantilenā excitarit. Nobis equidem hæc occupationis amaritudo, in qua iam sumus, forte excusationē præbuerit raritatis literarum: & quod ob nimiam ad uulgarē linguam consuetudinē, de cætero uelut squalidi facti sumus, pigritiā merito inducit ad hoc, ut uos sophistas alloquamur, qui si non dignum aliquid uestra sapientia audieritis, ægre fertis & non sustinetis. Te uero uice uersa par est ad omnē occasionē publicare tuam uocem, quum ad dicēdum appositissimus sis omniū quos ego noui græcorum. Noui enim, uelut puto, qui inter uos sunt celeberrimi: quare nulla est silentij excusatio. Atq; hæc quidem hactenus. Misi porrò etiam ea quæ aduersus Eunomiū scripsi, quę siue lusum uocare oportet, siue lusu paulò seriora, tibijpsi iudicare permitto: qui ad te ipsum quidē non amplius opinor indiges, uerum ad peruersos qui tibi occurrunt, nō ingenerosum tibi scutū fore spero, nō adeò ob potentiam scripti cōfidentes, sed illud probe scientes, quod ex modicis occasionibus ad multa inuenienda aptus sis. Si uero quid tibi etiam infirmius q̃ oportebat esse uidebit, ne cunctēris redarguere. Hac em̄ parte maxime amicus ab adulatore differt, q; hic quidē ad delectationē conuersetur, ille uero neq; molestiam inferentibus abstineat.

Basilius Magnus Sophronio magistro. Epist. LXXXIIII

PArticeps fit tēporis, etiam pientiss. frater noster Gregorius episcopus. Affligitur enim cū omibus etiā ipse assiduis calūnijs, ijsq; uelut plagis quibusdā inexpectatis uerberatur. Homines enim nō timentes deū, & fortassis etiā à magnitudine malorū coacti, calumnias ipsi struunt, uelut pecunias ab ipsis Cæsarius acceperit. Et non est damnum ipsum

num ipsum graue, olim enim didicit pecunias contēnere. Sed quod hi qui cum magna libertate ea quæ maximi precij erant, distribuerunt, quū exigua omnino ex illius bonis accepissent: propterea φ cū famulis & hominibus nihilo moribus probatioribus ille uitam transegisset: paucissima penitus his cōseruarunt: quæ nemini subiecta esse hi putantes, statim in egenos expenderunt, tum propter suā ipsorū uoluntatē, tum propter decedentis uocē: fertur enim hoc moriēs dixisse: Oīa mea uolo in pauperes distribui. Itaq; uelut executores mandati dñi, statim ipsa utiliter dispensarunt. Et nunc superest paupertas quidem Christiani, multarū uero rerum aggressio unius ex rabulis forensibus. Quapropter uenit mihi in mentem omnia celebri dexteritati tuæ indicare, quo & uirum honorans, quē ab antiquo cognouisti, & dñm glorificās, qui in seipsum suscipit ea quæ seruis ipsius fiunt, & nos præcipuos tuos colens, cum comite thesaurorū loquaris de ipso quæ par est te loqui, & modū excogites per quem magnā ipsius prudentiā à contumeliosis his & intollerabilibus uexationibus remoueas. Omnino aūt nemo adeò ignorat uirum, ut de ipso aliquid indecori suspicet, tanφ sanè pecuniarū amore captus talia confingat. Vicinū enim est liberalitati ipsius exemplū. Libenter cesserit reliquijs bonorum suorum ipsi fisco, ut bona quidē ipsius suscipiant, aduocatus aūt fisci cōtra adorientes dicat, & cōprobationes exigat, propter nostrā ad huiusmodi res ineptitudinē. Licet autē præstantiæ tuæ discere, φ dum uiueret ille, nemo abijt ab ipso non assequutus quæ uolebat. Sed & quod requirebat, quisφ citra laborem auferebat, ut multos pœnituerit φd non plus ab initio petierūt, id quod etiā maxime multos fecit insidiatores. Nam ad prægressorū exemplū respiciētes alius alij calumniator succedit. Ad hæc igitur tuā præstantiam instare exhortamur, & uelut fluxū aliquē cohibere ac intercipere malorū assiduitatem. Nosti porrò quō rei opem ferre oporteat, ut ne expectes de nobis modum edoceri, qui ob inopiam consilij rerū ac negociorū huius uitę, etiam hoc ipsum ignoramus, quō fieri possit ut nobis liberatio contingat. Itaq; & consiliarius & tutor ipse sis, auxilij speciem per magnam tuam prudentiam excogitans.

Basilius Magnus Patrophilo episcopo. Epist. LXXXV

SERO quidē accepi ad priores literas responsum, accepi tamen, per charissimū Strategium, & gratias egi dño, quod idem esse in dilectione erga nos perseueras. Quæ uero nunc dignatus es de eodē argumento scribere, demonstrationē habēt bonæ tuæ uoluntatis, quod & sentis ea quæ oportet, & utilia consulis. Veruntamē quia rursus uideo sermonē mihi longum futurū, si ad singula à prudentia tua scripta respondere uelim, tantum dico: Quod pacis bonum, si quidem in nomine solo pacis circūscribitur, maxime ridiculum est illo & illo electo, his solum impertiri pacificationē, alios uero innumeros excludere à societate ad hoc bonū. Si uero concordia ad nociuos in pacis prætextu ea quæ hostiū sunt operaē in recipientes, uide quales sint quibus seipsos ammiscuerunt hi qui iniusto odio oderūt nos. At qui ex secta sunt cōmune nihil nobiscū habēte, neq; eñi opus habeo nūc nominatim meminisse: hi etiā uocati sunt ab ipsis in Sebasteā, & assumpserunt ecclesiā, & sacra administrarunt in altari, & propriū panē oñi populo distribuerunt, episcopi à clero isthic pronunciati, & per omnē regionē uelut sancti & socij deducti. Quorū si partē eligere oportet, ridiculū est ex unguibus ordiri, & nō ipsa illorum capita alloqui. Si quidem igitur nullū omnino oportet hæreticū putare, neq; auersari, qua gratia dic mihi separas teipsum tu, & subterfugis quorundā societatē? Si uero sunt aliqui fugiendi, iuxta exactam sinceritatis rationē, dicant nobis qui in omnibus exacti ac sinceri sunt, cuius sint sectæ hi quos ex Galatia ad seipsos adduxerunt. Hæc si quidem digna mœrore tibi apparent, ex causis horū considera separationē. Si uero indifferētia iudicas, uenia sit nobis, qui non sustinemus fermentū fieri eorum qui alia docent. Quare si ita uidetur, omissis illis bona specie prædijs sermonibus, omni dicendi libertate redargue eos qui non ad euangelij ueritatem rectè ambulant.

Basilius Magnus Bosporio episcopo. Epist. LXXXVI

QVomodo putas animam meam afflixisse famam calumniæ illius, quam diffuderūt contra nos quidam ex eorum numero qui iudicem non timent, qui perdet omnes loquentes mendaciū? Quare parum abfuit ut totam noctem insomnē transegerim propter uerba dilectionis tuę: adeò mediū cor meum attigit mœror. Reuera enim iuxta Solomonem

lomonem

lomonem, Calumnia uirum humiliat. Et nemo ita doloris expers est, ut nõ animo affici atur, & ad terram inflectatur, si in ora ad dicẽdum mendacium procliuia fuerit illapsus. At enim necesse est omnia sufferre, omnia sustinere, ultione nostra in dominum coniecta, qui non negliget nos. Nam qui calumnias struit pauperi, exacerbat eum qui fecit ipsum. Qui uero nouum hunc actum blasphemiæ contra nos cõposuerunt, omnino nõ credere domino uidentur, qui de ocioso uerbo rationem nos in die iudicij reddituros esse pronunciauit. Ego autem dic mihi, beatissimum Dianoeum ex communione reprobaui? hoc enim contra nos prodiderunt: ubi aut quando? quibus præsentibus? Ob quam causam? nudis uerbis aut conscriptis? alios sequutus, aut ipse orsus, & ex mea autoritate hoc facinus ausus? O impudentiam eorum quia omnia facile loquuntur. O iudiciorum dei contemptũ. Nisi si sanè ad hoc ipsorum figmentũ, etiam illud tragico modo addiderint, quod factus sum amens, ut ignorarim ipse mea uerba. nam rationis compos nihil tale fecisse scio, neq; omnino cogitasse. Verum illius rei magis mihi conscius sum, quod ab ineunte ætate in amore illius educatus sum, & ad uirum respexerim, quum & aspectu honorabilis esset, & maiestate præditus, & tantum sacerdotalis dignitatis in specie haberet. Postquam uero deinceps mihi ratio aderat, tunc sanè etiam ab animæ bonis ipsum cognoui, & ipsius consuetudine delectabar, simplicitatem ac generositatem ac liberalitatẽ morum addiscens, & quæcunq; alia uiri propria erant, Animæ mansuetudo, generositas simul ac lenitudo, decor, iræ exclusio, hilaritas, & admittendi accedentes facilitas grauitate tẽperata, quare ipsum in illustrissimorũ uirtute præditorum numero habebam. Circa extrema tamen uitæ, non enim cœlabo ueritatem, contristatus sum ob ipsum mœrore intolerabili, cum multis qui in patria dominũ timent, propter subscriptionẽ fidei, ab his qui sub Georgio sunt à Constantinopoli allatæ. Deinde qualis erat ille mansuetudine morum & lenitudine omnes in paternis uisceribus perficere ac certos facere sustinẽs: iam collapsus in ægritudinem, ex qua etiam è uita decessit, accitis nobis dixit, teste domino in simplicitate cordis se assensum esse fidei scripto ex Constantinopoli allato, nihil aũt ad reprobationẽ fidei à sanctis patribus in Nicæa editæ, se cogitasse aut decreuisse, neq; aliter in corde se habere, q̃ uelut ab initio assumpsisset. Sed & optare se ne à portione beatorum illorum episcoporũ separetur, qui trecenti & decemocto numero, pium illud præconiũ ac edictum orbi denunciauerũt. Quare nos ob hãc certitudinem, omni cordis discrimine soluto societatem accessimus, & tristes esse desiuimus. Nostræ itaq; res erga uirum hunc tales sunt. Si uero quis dicit blasphemiam aliquam nefandam in ipsum ex nobis se cognouisse, is nõ in angulum seruili modo diuulget, sed in propatulo contra nos consistens libere redarguat.

Basilius Magnus Simpliciæ hæreticæ. Epist. LXXXVII

TEmere homines & odio habent meliores, & amant peiores. Quapropter sanè etiam ipse contineo linguam meam, silentio contumeliarum mearum suffocans obprobrium. Ego uero expecto ex supernis iudicem, qui nouit omnem maliciam pro merito punire ac retaliare. Etiamsi enim quis pecunias arenam excedẽtes profundat, lædit tamen animam conculcata iusticia. Semper enim sacrificium deus non uelut indigens puto quærit, sed sacrificium preciosum, piam & iustam mentem suscipit. Vbi uero quis seipsum transgrediendo conculcarit, huius preces pro immũdis habet. Itaque te ipsam de extrema die commonefacio, & nos si ita uoles, ne doceto. Nouimus plura quàm tu, & internis spinis nõ ita suffocamur, neq; inter modica bona decuplam maliciam ammiscemus. Excitasti nobis lacertas et ranas rubetas, uernas uidelicet bestiolas, attamen impuras. Sed ueniet uolucris pẽna ex supernis quæ has depascetur. Mihi aũt doctrina est, non uelut tu putas, sed uelut nouit iudicare deus. Si uero etiam testibus opus est, nõ serui producentur, neq; Eunuchorum genus ignominiosum ac perditum, nimirum hoc, quod neq; fœmineum est, neque masculum, mulierum amore insaniens, inuidum, uili mercede merens, iracundũ, fractum, uentri seruiens, auri cupiditate insanum, durum & illaudatum, ob cœnam plorans, mutabile, illiberale, omnes suscipiens, insatiabile, furiosum ac zelotypum, & quid amplius est dicere, in ipsa statim natiuitate ad ferrum condemnatum. Quomodo igitur horum mẽs recta sit, quorum etiam pedes peruersi sunt? Hi caste quidem degunt, non ferentes mercedẽ, propter ferrum: amore uero insaniunt citra fru

tra fructum, propter propriam turpitudinem. Non hi producentur litis ac iudicij testes, sed oculi iustorum, & uisus uirorum perfectorum, qui tunc uident ea ad quæ nunc respiciunt intellectu.

Gregorius theologus eidem Simpliciæ. Epist. LXXXVIII

Laudas sanctum & communem nostrum patrem, fidei fulcrum, ueritatis regulam, & ecclesiæ characterem ac figuram, plenam prudentiæ caniciem, mensuræ uitæ ac uirtutis humanæ uictorem, fidelem seruum, & magnum pontificem, dei & hominis mediatorem, spiritus sancti habitaculum, & hoc quidem recte facis. Nam etiam omnis oratio inferior est sancta illa & beata anima, si non me fallit amor, aut etiam affectus dicendi desiderio permixtus. Illud autem in te etiam ualde admiratus sum, quomodo laudas quidem uelut sanctum, atque ea gratia merito honoras, factum uero & opus ipsius destruere conaris, uelut impiorum, & maxime conuicijs dignorum, qui temere uixissent ac discessissent. Si enim uelut mancipium uendicas proprium pastorem, & exiguum hoc lucrum persequeris, reuera hoc magnanimitate tua indignum est. Quomodo enim non absurdum est, auro quidem & argēto colere deum, & his quæ ex possessionibus eximia sunt, ubi fortassis etiam plus ostentationis est quàm pietatis, Sacerdoti uero omnino uelle damnum ecclesiæ inferre, & sanctissimam oblationē deprędari? Si uero quod pro potestate hoc fecimus, & non tuam nobilitatem commonefecimus, neq; magnificētiæ tuæ tempus dedimus, ægre fers: dixeris quidem aliquid iusti, & affectum humanum, uerum tamen humanum: scito autem maioris liberalitatis nunc esse, quàm tunc temporis, quanto magnificentius est tradere & largiri, quàm accipere permittere. Et illo quidem modo, soli deo largita esse uidebaris. Sic autem etiam nobis illius ministris, & nomen illius portare dignis factis. Ne itaque neq; illi indignare, neq; nobis. Ille enim tyrānide pressus est, nihil iniusti fecit. Nos autem quid miri est si bonitate tua freti ad hoc progressi sumus, & simul communi totius regionis suffragio confisi: quod ipsum si ad gratiam tulerūt aliqui aut maligne, ipsi sane nouerint, & deo rationem reddent. Non enim nostrum est hoc scire, neq; in mentes omnium intrare. Nobis autem quomodo facile erat excutere, aut quomodo tot lachrymas contemnere, aut regionis solitudinem, adeo incultæ, & pastore carentis, & spiritualem præfecturam non habentis? Illud uero tibi etiam præ omnibus manifestum est, quòd hi qui tunc assentiebantur, nunc uero negant, rem faciunt neq; piam, neq; ingenuā: & multo meliores fuissent si tunc cōtradixissent, q̄ quod nunc adulantur, & suas ipsorum sententias dissoluunt, & homines magis q̄ deum timent: quos rursus dicere puta propter leuitatem, quod propter timorem erga te sententiam mutauerunt, & multo utiq; uerius. Nam oportet ipsos quidem semper ferire, falsas aūt & fraudulentas excusationes uenari. Si uero hæc quidem recte dici tibi uidentur, ministerij uero ac dispensationis ratio ab eo exigitur, (quoniā & hoc audio, non enim in literis obiecisti) iuste hęc & humaniter exigatur, & nihil conqueremur. Neq; enim nobis placet ut mansuetudinis dominorū damnum patiamur. Quid amplius superest? Fortassis uelut uirum indignum condemnāt, & propterea ipsum ad conditionem irruere? hoc enim quodam modo etiam accusare magis decorū fuerat. Ad hoc uero responsio simplex & facilis mihi est. Nos neq; alium aliquem cui aliquid culpæ datur, inexaminatū relinquimus, neq; si ex maximis amicis sit, & claro loco natus, nihil enim deo & legis regula uenerabilius est: neque hunc dimittemus. Verum si quis habet quod accuset, si quidem uolueris te præsente ac simul iudicāte, sin minus etiā absente, coram nobis examinatus, si quidem insons inuentus fuerit, etiamsi seruus sit absoluatur. Nam & seruorū & dominorū idem pater est & deus: & iustitia per dignitates nō dirimitur. Si uero reus deprehensus fuerit, tunc à proprio peccato condemnabitur. Et sic neq; legis regula uiolabit, neq; ille digressus ignominia afficietur. Nam quod ad nos pertinet, fortassis contemnendū est uelut nulla re dignum. Et ipsa effugies malam suspicionem, tanquā quæ propterea quod à nobis abalienata sis, & sanam fidem auerseris, hæc moliaris fraudulenter, at non generose: & ab alio quidem iudiceris, ad aliud uero cōfugias: id quod consulo tibi, ut ne facias, uelut neq; pium, neq; decorum. Neq; nostris legibus repudiatis ad externas confugias: neq; nobiscum contendas, sed ignoscas si quid simplicius fecimus propter gratiæ libertatem: & probes uinci magis honeste, quàm uincere male per contrarium spiritum.

Theolo-

Theologus Eudoxio rhetori. Epist. LXXXIX

INterrogas quō res nostræ se habent: reuera ualde amarulenter. Basilium non habeo: Cæsariū non habeo: Spiritualem fratrem & corporalem: pater meus & mater mea dereliquerunt me, cum Dauide loquor. Corporis res male habent, senecta super caput incumbit. Curarum adsunt implicationes, negociorū incursiones, amici infidi, ecclesiæ sine pastoribus: diffluunt bona, nuda sunt mala. Nauigatio in nocte: fax nusq;: Christus dormit. Quid oportet facere? Vnica mihi malorū solutio mors. Et quæ illic sunt, horrēda mihi sunt ex his quæ hic sunt coniecturam facienti.

Theologus Eudoxio. Epist. XC

CÆsarium non habeo, dicam enim etiamsi non philosophicus sit hic affectus, amores Cæsarij, & quodcunq; tandem uideo cognitionis Cæsarij signū, id amplector & amo, & uelut ipsum uidere mihi uideor, & cōuersari ac colloqui, quale quid etiā nunc propter literas tuas perpessus sum: simul enim ut legi epistolæ præscriptionē, dulcē mihi rem ac nomen Philagrium, omnia mihi confertim in mentem uenerunt quæ aliquando iucunda fuerunt: Ciuitates, conuersationes, mensa, paupertas, amabilis coæuitatis, uelut inquit Homerus, aut ludicra, aut seria, in eloquentia assequenda sudores, cōmunes præceptores, spei altitudo, omnia quæ quis nominare possit tunc bona, quibus ego excellenter gaudeo, etiā dū in memoriā reuoco. Quo igitur adhuc magis his conuersemur per te, moue calamū, & gratificare in hoc ut scribas. Omnino neq; hoc nobis paruū est, etiamsi maximū rapuerit nobis inuidia, ipsā uidelicet consuetudinē, mœrore nostras res affligēs.

Theologus Eudoxio. Epistola XCI

QVomodo res corporis tui se habent? aut nimirū parum tibi curæ est quō habeant? De anima uero non quæram quō. Noui enim quod etiam ualde probe. Nam strenue in rebus corporis philosopharis, tanquam uirtutis experimento nō materię in æqualitate, negocio suscepto: ut sit tibi malorū afflictio aliorum sanitate potior. Dans etiā hanc sufficientem philosophiæ demonstrationem, ut talia de talibus nobis præcipiamus, quæ etiam alijs scribere audemus. At sub te iudice periclitari tutum non est, periculum tamen faciemus, ut ne iubenti contradicamus.

Theologus Gregorio Nysses episcopo. Epist. XCII

AEgre fers circuitionem, & instabilis esse tibiipsi uideris, uelut ligna quæ per aquas feruntur. Nequaquam ô admirande, ne sic sentias. Illorum enim inuoluntaria est latio, tua uero secundum deum est circuitio. Et firma res est multis benefacere, etiamsi non sis loco firmiter affixus. Nisi quis etiam solem accuset, quod radium spargens circumcurrit, & omnia uiuificat quæ accedit. Aut stellas non errantes laudet, planetas uero uitupe-ret, quorum etiam error concinnus est.

Theologus Gregorio Nysseno. Epist. XCIII

NE ualde ob res tristes mordearis. Si eñ minus tristemur, minꝰ tristes sunt. Nihil graue est, si refocillati hæretici, uere cōsiti ex latebris proserpunt, quēadmodū ipse scribis: parum sibilabunt satis scio, deinde lustra sua rursus subibūt, & per ueritatē & per tempus expugnati: atq; hoc tanto magis, quanto magis deo totam rem cōmittimus.

Theologus Gregorio Nysseno. Epist. XCIIII

ERga ea de quibus scribis sic affecti sumus. Neq; contēni ægreferimus, & honorari gaudemus. Illo eñ nos digni sumus, hoc uero nostrę est ambitionis. Ora pro nobis: breuitati ignosce. Omnino etiāsi pauca & breuia sunt hæc, silentio tamen sunt longiora.

Theologus Gregorio Nysseno. Epist. XCV

ET hoc restabat ærumnosæ uitæ meæ, ut Basilij mortē audirem, & sanctæ animæ excessum, quo à nobis recessit, ut ad dominū proficiscatur, per omnem uitā hoc ipsum meditatus. At ego præter alia, etiam hoc priuatus sum (propterea quod etiā adhuc nunc corpus male ac ualde periculose affectum habeam) ut scilicet sanctum puluerem amplectar, & tibi adsim circa ea quæ par est te facere, occupato: & cōmunes nostros amicos consoler. Nam ecclesiæ uidere solitudinem, cui talis gloria detonsa est, & talis corona decussa, neq; oculi sustinent, neq; aures admittunt, in his qui mentem habent. Tu autem uideris mihi, quum multi sint & amici & sermones ad consolationem parati, à nullo sic consolationem accipere, uelut à te ipso & illius memoria. Qui & alijs omnibus philosophiæ exemplum

exemplum fuistis, & uelut quædam spiritualis amussis, tum boni ordinis in rebus iucun dis, tum tolerantiæ in tristibus. Nam duo hæc nouit philosophia, & prosperũ rerum statum disponere moderate, & calamitatem honeste. Hæc de nobis ad tuam præstantiam. Me uero hæc scribentem quod tempus aut quæ oratio consolabitur, præter tuam cõsuetudinẽ ac cõuersationẽ? quam pro omnibus beatus ille nobis reliquit, quo in te illius bona uelut in speculo bono ac illustri contemplantes, etiam illum habere nos putemus.

Theologus Gregorio Nysseno. Epistola XCVI

HEu mihi, quia habitatio mea elongata est, & quod caput est malorum, in bello & seditione res nostræ sunt, & quam à sanctis patribus assumpsimus pacem, non seruauimus. Hanc quidem igitur noui quod ipse restitues, in potẽtia eius qui te & tua fert spiritus. Contra uos porrò admoneo ut nemo mendacia confingat, neq; cõtra dominos episcopos, quod nobis inuitis, alium nobis episcopum declararũt. Non enim adeò ipsis abiecti sumus, neq; ita inimico aduersus nos animo præditi sunt. Sed multis precib. propter meam mortificationem, & simul onus timens ecclesiæ neglectæ, hanc ab ipsis petij gratiam, neq; legibus contrariam, & nos refrigerantem, ut detur ecclesiæ pastor, qui & tuis precibus datus est, dignus uestra pietate, quem etiam in manus tuas trado, reuerendissimũ Eulaliũ pientissimũ episcopum. In cuius etiam manibus, utinam hanc animam efflem. Si uero quis putat non oportere uiuo episcopo alium eligere, sciat hæc nihil ualere contra nos. Omnibus enim manifestum est, quod non Nazianzo, uerũ Sasimis præpositi sumus, etiamsi ad breue tempus ob reuerentiam patris & eorũ qui id à nobis precibus contenderunt, uelut hospites præsidentiam suscepimus.

Theologus Gregorio Nysseno. Epistola XCVII

HAbeo quid dextri in natura, iactabo etiam ipse unũ quoddam ex uulgo: Aequaliter & mihi ipsi male cõsultanti & amicis indignor. Quandoquidẽ igitur amici omnes inter se sunt & cognati, qui secundum deum uiuunt, & idem euangeliũ sequunt, cur non audiunt ex nobis cũ dicendi libertate, quæ omnes subsusurrant. Non laudant tuam ingloriam nominis claritatem, ut uestris uerbis dicam, & paulatim ad deteriora procedens furtum, & pessimũ dæmonem, uelut Euripides inquit, ambitionem. Quid enim fecisti ô sapientissime, & cur teipsum cõdemnasti, quod sacros quidem & potabiles libros abiecisti, quos aliquãdo populo prælegebas? Num erubescis Christianus appellari, aut super fumum posuisti, uelut temones & ligones hyemis tempore solent? salsos autẽ & impotabiles in manus sumpsisti, & rhetor potius q̃ Christianus uocari uoluisti? Nos autem hoc malumus quàm illud, & omnis deo gratia. Num fuit aliquãdo tempus quando & tu ô optime hoc non amplius faciebas? At resipisce sero saltem & ad teipsum reuerte re, & purga te credentibus, purga te deo & altaribus, & mysterijs, à quibus te elongasti: & ne mihi uersuta hæc & rhetorica uerba dixeris. Quid uero rhetoricam tractans non Christiane feci? neq; uero eram credulus inter adolescẽtes diuersans? & fortassis deum testaris. Nequaquam ô admirande. Igitur quantum par est, etiamsi partem aliquam con cesserimus, ubi uero manet quod per ea quæ nunc facis alios percellis, ex natura ad malum promptiores existentes? & quod peiores facis ad suspicandum ac dicendum? Sit mendacium, at quæ est necessitas? Non enim sibi solum quis uiuit, sed etiam proximo. Neq; satis est persuadere seipsum, si non etiam alios. Aut etiam pugnis decertans tu in publico, aut etiam dum uapulas in collum, & feris in theatris, aut etiam dum pudenda luxantur aut resecantur, dixeris quod anima castus fueris? Non est casti luxatio, uanum est talia admittere. Siquidem igitur transmutatus fueris, at nũc gaudebo, inquit quidam ex Pythagoricis philosophis, ob sodalẽ qui degenerarat lamentans: sin minus, ille quidem scripsit, mortuus es mihi, Ego uero hoc adhuc non dico tua causa: nam quum amicus esset, hostis factus est, sed tamen amicum tragœdia appellat: tristabor autem, hoc enim dicere moderatius est, si neq; ipse quod decorũ est uides, id quod primæ partis laudatorum existit, neq; alij probe monenti obsecundas, id quod secundæ est. Tantum sit admonitionis, & mihi ignosce propter amicitiam dolenti, & æqualiter tum pro te, tum pro uniuerso sacerdotali ordine inflammato, addam autem etiam pro omnibus Christianis. Si porrò etiam comprecari aut pro te precari oportet, Deus auxilium sit tuæ infirmitati, qui etiam mortuos uiuificat.

Theologus Gregorio principi. Epistola XCVIII

NOn laudo Hesiodum, quòd eos qui eiusdem artis sunt, æmulos & aduersarios artis nominauit, quum ait:

Et figulus figulo inuidet, & faber illi
Qui faber est itidem.

Non enim inuidet magis quàm accurrit & amplectitur uelut ego sentio, & uelut familiarem cõplectitur. Cantor autem cantorẽ tanto magis, quod sermo est cuius sunt studiosi. Hoc autem etiam ipse erga præstantiam tuam perpessus sum. Si enim ita corpore affectus essem, ut animæ appetentiæ & alacritati inseruire possem, non me quis præuertisset accurrendo & amplectendo & ascensum congratulando. Verum soli quidem nebula tenebras inducit: mihi uero ægritudo, & inuida hæc caruncula ac carcer. Num itaq; suscipies meam epistolam pro aduentu? Reuera suscipies, quũ & prudens sis & ignoscere doctus, quod satis scio, & non habeo quod comparem, quo intelligas quantum bonitati tuæ confidam. Ecce etiam legationẽ adduco tibi, ualde nobis necessariã, & per amicitiam tuam peto ea quæ sunt amicorũ. Nicobulũ meum ex dextra mea tibi in manus trado unà cum fratribus, non daturũ ius, sed accepturũ: & uiduam intempestiuã horũ matrem, & domũ olim clarã & illustrẽ, quandiu supererat magnæ ille existimationis apud nos Nicobulus. Nunc autẽ neq; lugere permissam, ex his quę iam comparuerunt malis, & quæ timentur, nisi sanè coram te consisteret. Contingat igitur ut & ipsa per iustitiam tuam stet aduersus prauum dæmonem, & ut nos honores, & humanas res reuerearis, & splendidum tibijpsi principatum facias, per tuam in nos beneficentiam.

Theologus Ecebolio. Epistola XCIX

EXclamabo quid contra meipsum, & uenia sit dolenti, ut uerba dolentis loquatur. O carũcula praua & maligna, qualia mihi mala facis, qualia operaris. In propinquo est uir, quem etiam procul insequi maxime necessariũ erat, tum principalis uirtutis gratia, tum reliquæ mansuetudinis. Tu uero praue & ferè immobiliter affecta es, & contemnis alios bono fruentes, & nos damnũ perpetientes. Et accusatio quidẽ talis est. Quandoquidẽ uero non sufficit deplorare solum quæ patimur, sed opus est etiam medicamento ad plagam, hoc excogitamus ut confidamus epistolæ huic, & per literas præsentiam adumbremus. Si uero etiam benefacere nobis cupis turgidus bonitate ac dexteritate, adducimus confidentes domum miserabilem & humanitate dignam, uiduam cum pupillis adhuc calentibus in lachrymis, sororem meam dico & huius liberos, qui ex bono patre nati (qui multa apud reges in armis non sine nominis claritate, sed etiam ualde splendide perpetrauit, & qui uobis principibus multum inseruiuit, si quem Nicobulum nominare audiuisti) periclitantur ne grauissima mala patiantur. Nam post amicorum expensas, & iurisiurandi iuramenta illa, quæ in examinatione sustinuerunt, nunc rursus calumnias pupillis struere moliuntur.

Theologus Olympio. Epistola C

RVrsus humanitatis est occasio, & rursus ego audax, literis concredens de tanto negotio exhortationem. Facit enim me audacem morbus, neq; progredi permittẽs: non enim decorũ exhibet ingressum. Quæ est igitur legatio? & hanc meã diem & actionem humaniter, quæso, suscipe. Grauis quidem res est etiam uiri mors: quomodo enim non sit, eius qui hodie est, & cras non erit, neq; ad nos reuertetur? Multo uero grauior res est ciuitatẽ mori, quam rex ædificauit, & tempus confirmauit, & cõsequentia longa conseruauit. De Diocæsariensium loquor ciuitate aliquando, nunc autem non ciuitate, nisi tu annueris mansuete. Hanc ante te procidere per nos puta, & uocem habeat, & habitu lugubri amicta sit, & comam detonsam habeat uelut in scenico actu, & hæc ad te uerba faciat. Da mihi manũ humi prostratæ, auxiliare infirmæ, ne unà cum tempore insidias struc, neq; Persarum reliquias euerte. Vrbes extruere tibi magis decorum est, quàm languidas subuertere. Fias ciuitatis tutor aut addendo quid præsentibus, aut conseruando eam quæ est, ne patiare ut usq; ad tuum principatũ sit ciuitas, & post te non sit amplius. Ne des malam posteritati historiam, ut dicaris accepisse inter urbes numeratam, & reliquisse locum inhabitatum, ita ut quæ olim fuerat ciuitas, ex montibus & præcipitijs & syluis solis ac ruinis cognoscatur. Hæc quidem faciat ac dicat apud humanitatem tuam

confita

conflicta ciuitas. Nostram uero ueluti amicorum adhortationem suscipe. Castigare quidem uelis eos qui deliquerunt, & in præceptū potestatis tuæ peccauerūt: pro hoc enim nihil audemus, etiam si non ex cōmuni consilio audaciam processisse aiunt, sed esse adolescentulorum quorundam temerariū motum: maiorem uero iræ partem remittere, & maiori ratiocinatione uti. pro matre mortificata indoluerunt, non tulerūt uocari ciues, & sine ciuitate esse, insaniuerūt: contra leges egerunt: de salute sua desperauerunt: amentes ipsos affectio præter opinionem allapsa fecit. Num igitur propter hoc ciuitatē non esse ciuitatem oportet? Nequaq̃, ó admirande, ne hoc in literas referas. Sed honora quidem omnes ciues & ciuitatis ius habentes, & suppliciter rogantes. Omnes enim æqualiter calamitatem attingere puta, etiam si ob potestatis tuæ magnitudinē quiescunt, uelut in profundo ingemiscentes. Honora autem etiam nostram canitiem, quibus horrendum est si quum aliquando magnam urbem habuissemus, nūc neq; ciuitatē habeamus, & ferarum bestiarum domicilium post tuum principatum fiat, tum templum quod deo extruximus, tum nostrum circa hoc pietatis studium. Neq; enim si statuæ destruentur, hoc graue est, etiam si aliàs graue sit, neq; de his putes nobis esse sermonē, qui potiorum rerum studio tenemur. Sed si unà cum his destruetur urbs antiqua, & quæ splendidum quid protulit, nobis uiuentibus ac uidentibus, qui apud te in honore sumus & aliquid potētiæ habere putamur. Verum de his hactenus. Neq; enim si plura dixerimus, fortius quicq̃ tuis ratiocinationibus inueniemus, per quas tanta gens gubernatur, atq; utinam amplior & maior, & in maioribus principatibus gubernetur. Illud uero necessarium est nosse tuam prudentiam de his qui genibus tuis aduoluti supplices fuerunt. Quod omni no sunt miseri, abiecti, & qui nullam tumultuandi societatem cum his qui peccarunt habuerunt, uelut multi ex his qui tunc præsentes fuerunt nobis persuadent. Ad hæc consule ac delibera quod conferre censes, & ad gloriam hinc processuram, & ad spem illic oborituram. Nos autem exilium feremus, non quidem sine mœrore, feremus tamen: quid enim etiam aliud fecerimus? Si uero peiora uicerint, unum hoc grauiter feremus, & ob eam quæ prius urbs fuit lachrymas profundemus.

Theologus Olympio. Epistola CI

NObis princeps tu etiā post principatū. Aliter enim q̃ plerią; res ipsas iudicamus. Quod omnem principalem uirtutem in teipso cōprehensam habes. Multi enim ex altis thronis, apud me defecti sunt, quos subditorum manus humiles ac seruos facit. Multi uero alti & sublimes, etiam si inferius consistant, quos uirtus subleuat & maioribus principatibus dignos facit. At quid horum mihi prodest? Non amplius nobiscū est magnus ille Olympius neq; nostra fert gubernacula, perimus, proditi sumus, rursus facti sumus secunda Cappadocia, prima à te facti. Et aliorum quidem statū quid etiam dicere opus est? At quis senem tuum enutriet Gregoriū? & huic debilitati honoribus medebitur? & honoratiorē ducet eum qui multis humanitatē de te propinauit? Nunc quidem igitur utinā abeatis uestra uia, ductu & pompa meliore, multis quidē lachrymis nobis relictis, multas uero diuitias à nobis auferentes, & quales non multi principes abstulerunt, nominis claritatem, & quod omnium animis columnis non facile mobilibus inscripti estis. Si uero nobis rursus uos præfectos ac principes esse cōtigerit, eum maiore ac splendidiore principatu (hoc enim desiderium nobis præsagit) perfectiora omnino deo munera offeremus.

Theologus Procopio. Epist. CII

SIc quidem affectus sum, si uerum scribere oportet, ut omnē episcoporū conuentum fugiam, propterea quod nullius concilij finem bonum uiderim, & quod non magis malorum accessionē quàm solutionem haberet. Nam contentiones & ambitiones (absit ut me fastuosum ex eo quod hæc scribo suspiceris) rationem ac doctrinam superant: & citius quis accusetur ob id quod alienam maliciam iudicet, quàm illorū soluerit. Quapropter animo in meipsum cōtracto sum, & unicam uoti mei securitatem, quietem esse duco. Nunc uero etiam infirmitatem habeo me ab accusatione defendentē, cum fermè semper extremum spiritum ducam, & ad nullam rem meipso uti possim. Quapropter ignoscat mihi prudentia tua, persuadeaturq; per te pientissimus rex, ut ne negligentiam nostrā condemnet, sed infirmitati ignoscat, propter quam nouit se etiam nobis precantibus, pro reliqua beneficentia fecessum concessisse.

Theologus Anysio. Epistola CIII

QVomodo habeant res nostræ interrogas? Cum historia quadam respondebimus. Legatos miserunt Athenienses ad Lacedæmonios, quum tyrãnide opprimerenẽ. Legatio aũt erat, ut humanũ quid ipsis illinc cõtingeret. Postq̃ uero reuersi sunt ex legatione, & interrogasset quidã, quomodo uos tractauerũt Lacedæmonij? ut seruos quidẽ dixerunt, ualde benigne, uerũ ut liberos, ualde contumeliose. Hoc itaq; etiã ipse habeo quod scribã: agimus enim humanius aliquanto q̃ desperati, uerũ onerosius q̃ hi qui deo curæ sunt. Nam & morbus adhuc affligit, & amici uexantes non cessant quantũ possunt lædere. At precare deum ut nobis propitius sit, & ex duobus alterum, aut mala penitus effugiemus, aut tolerabimus. Est autem & hoc leuis calamitatis imminutio.

Theologus Anysio. Epistola CIIII

SEntio crimina quæ obijcis etiamsi taces. Nuptias celebrabamus fortassis dicis, atq; has aureæ Olympiadis tuæ: & aderat episcoporũ cœtus: tu uero generosus ille à nobis aberas, aut dedignatus, aut torpidus. Neutrũ ô admirande, sed non decebat opinor agentem tragœ, conuentus celebrare comice. Et simul penitus intempestiuum erat & non nuptiale: duos podagricos circumferri & inter medios saltãtes derideri: quo etiam aliquid nuptialiter erga te ludamus. Nam uoluntate certe, & simul adsum, & unà festiuitatem celebro, & iuuenum dextras inter se cõmitto, & utrasq; in dei manum trado. Decet enim uelut omne aliud bonum, sic etiam coniugium, per omne quod optimum est fieri, & secundum cõmunia nostra uota ac preces.

Theologus Anysio. Epistola CV

ECce tibi etiam secundus gener, & dulce onus aufert, probe faciens. Segnes autem nos sumus, uelut ipse dixeris, uerũ ut res ipsa reuera habet, debiles non segnes. Verumtamen recte habent nobis res ex deo. Nam tumultus alijs cõcessimus, philosophia uero nos ipsi fruemur, ubi à deo correptus fueris, & totaliter in supernis hæseris, nullo uinculo detentus. Sed & nunc preces ad nuptias conferimus, si muneris loco offerre oportet id quod optimum habemus.

Theologus Amphilochio. Epistola CVI

PAnes quidem non petiuimus à te: nam neq; aquam ab his qui testaceã ac petrosam regionem habitant. Olera uero si petiuerimus à uiro Ozizalensi, quorũ apud uos magna ubertas, apud nos uero summa raritas est, nihil miri neq; quicq̃ à consuetudine alienum. Dignare igitur olera nobis mittere plurima & optima, aut quantum eius fieri potest. Nam & parua pauperibus magna sunt. Etenim Magnum Basilium hospitio excipiemus, quem neutiquam uelis quemadmodum expertus es saturũ philosophantem, sic experiri esurientem ac indignantem.

Theologus Amphilochio. Epistola CVII

QVàm parce ueniunt nobis olera à uobis. Et quid enim aliud quàm atriplex? & quidem cum rotæ diuitiæ uobis sint horti & fluuij & nemora & horti arboribus consiti, & olera producit uobis regio, uelut alijs aurum, & pratensia folia depascimini. Frumentum autem uobis, fabulosa illa beata regio est: & panis, qui sanè dicitur panis angelorũ, adeò nec auelli à uobis nec persuaderi potest. Aut igitur illa nobis uberius contribuite, aut aliud quidem nihil minabimur, frumentum uero continebimus, & cognoscemus an reuera solo rore alantur cicadæ.

Theologus Bosporio Coloniæ episcopo. Epistola CVIII

ARbitrabar equidẽ pro prioribus deberi mihi à uobis responsum, ita ineptus quispiam sum & uanus. Quandoquidẽ uero non desinitis nobis insultare, sed semper amplius contenditis, & contumelias super contumelias excogitatis, haud scio ob quam causam, aut nos odio persequentes, aut alijs ignominiã nostrã exhibentes: hæc quidem deo & cognoscere & iudicare dimittemus, quem nihil penitus rerum latet, quod diuina scriptura testatur (etiamsi enim ueritatis faciem, decoris apud uulgus gratia turbemus, fatemur tamen quod ob uestri reuerentiã uicti sumus) & ecclesiæ si deus dederit, quantum eius per nos fieri poterit, curã gerere non pigri erimus: quandoquidem hoc cõtenditis, & maxime tempore urgente, propter eum qui timetur aduersariorũ incursum, uelut ipse scribis. At humile hoc corpus offerimus deo, quandiu durauerit & uires habuerimus

rimus, ut neq; nos onus habeamus, dum à uobis condemnamur, & totus clerus contra nos uociferatur, & omnigenis lamentationibus nos premit, & dum ecclesiā negligi uidemus, & multos e uulgo obiurgamus, uelut res ecclesiæ negligentes: neq; uos diutius occupati sitis, nobis insultando & contumelijs nos impetendo. Atq; hoc faciemus propter uestras preces, si ipse piger es ad ecclesiæ gubernationē suscipiendam, uelut & ipse scribis, & res ac negotia nobis persuadent. Melius est enim illis immori citius quàm his, quandoquidem omnino miserum esse oportet, deo ita res nostras disponente.

Theologus Bosporio. Epistola CIX

Bis iam à uobis in hoc supplantatus sum ac deceptus, nosti quod dico. Et siquidem iuste, olfaciat dominus grati odoris uestri odorē. Si uero iniuste, ignoscat dominus. Sic enim me de nobis dicere consentaneum est, nam ferre etiam iniuriam nobis præceptum est. Verumtamen sicut uos domini estis uestræ mentis, sic ego meæ. Non amplius grauis erit uobis Gregorius ille grauis. Secedam ad deum solum purum & sine dolo, in meipsum contrahar. Hæc meipsum cōmonefeci. Nam bis ad eundem lapidem offendere, solis stultis prouerbium ipsum attribuit. Matt. 5

Theologus Cæsario proprio fratri. Epistola CX

Neq; timores recte sentientibus inutiles sunt, uerum uelut ego sentio, etiam ualde boni & salutares. Nam etiamsi ipsos fieri deprecamur, tamē dum fiunt erudimur. Vexata enim anima propinqua est deo, inquit alicubi mirabilia dicens Petrus ipse: & omnis qui periculum euasit, maiorē coniunctionē habet ad eum qui ipsum seruauit. Ne igitur propterea quod mali participes facti sumus indignemur, sed quod euasimus, gratias agamus: neq; alij uideamur deo, iuxta tempus periculorū, & alij post pericula, sed ita statuamus ut siue peregrinemur, siue in proprijs uersemur, siue cōmunia agamus (oportet enim sic dicere, & nihil relinquere) seruatorē sequamur, & illius partium simus, parua paruorum & humi repentium curantes: & ut demus aliquam historiā posteritati, magnam quidem ad nostram gloriam, uerum non minus magnam ad animę utilitatem. Idem autem etiam documentum plerisq; utilissimū est, quod melius est periculum securitate, & calamitas prosperitate potior: siquidē ante timores eramus mundi, post timorem uero dei facti sumus. Fortassis autē uidemur tibi fastuosi, quod tibi sæpe de ijsdem scribimus, quasi non admonitionē sed ostentationē sermones putemus, quapropter de his quidem satis. Scias porrò nos promptos esse & optare, maxime quidem ut ad te perueniamus, & saluti tuæ congratulemur, & de his perfectius colloquamur. Sin minus, at ut te hic quàm celerrime excipiamus, quo gratiarum actiones simul concelebremus. Matt. 26

Theologus Cæsario fratri. Epistola CXI

Multum propter te erubuimus. Nam quod tristitia affecti sumus quid opus est scribere, ad eum qui maxime omniū credit? Vt enim ne nostra dicamus, neq; quanta tristitia, permitte uero etiā dicere timore, repleuit nos de te fama: uelim si quomodo id fieri posset, te adesse sermonibus aliorū, familiariū æqualiter ac peregrinorū, & utcūq; nobis notorū, saltē Christianorū, quos de te & nobis dicunt, non hi quidē, alij uero non, sed omnes consequēter æqualiter. Nam & promptius in alienis homines philosophantur. Velut alia quædam declamatio facta sunt ipsis hæc uerba. Nunc quidē filiū episcopi bellum gerere, nunc uero appetere externū potentatū ac gloriā, nunc uero uictum esse à pecunijs, quando cōmunis pecuniarū ignis accensus est, & cursum pro fortuna homines currunt. At non unam ducere & gloriam & securitatē & opulentiā, generose quiescere ad tēporis occasionē, & se q; longissime abdicare ab omni scelere & inquinamento. Quomodo uero aliū cōmonefecerint episcopi, ut ne per occasionē distrahatur, neq; idolis ammisceatur? Quomodo autē alios in alijs delinquentes increpauerint, quū ipse à lare dicendi libertatē non habeat? Hæc quū quotidie nos audiamus, & his adhuc plura ac grauiora, quū partim fortassis propter amicitiā dicant, partim autē propter inimicitiā insidienf: quomodo affici putas, & quales animas habere, homines qui proposuimus seruire deo, & ad futuras spes respicere, solū bonū iudicamus. Itaq; dominū patrem nostrū ualde ægreferentē hanc famā, & uitā ipsam auersantē, quomodocūq; ipse consolor & placo, pro mente tua fide iubens & persuadens ipsum, quod non sustinebis adhuc amplius nos tristitia afficere. At uero dominā matrē si audierit quid de rebus tuis, hue-

usq; enim multa industria cœlauimus, putes affectionē penitus non admittentē consolationē habiturā esse, ut quæ & fœmina sit pusillanimis, & aliàs propter nimiū metū, circa hæc modum habere non possit. Siquidē igitur aliquā & tuijpsius & nostri rationem habes, consule ac statue quid melius ac tutius. Omnino enim etiam ea quæ hic sunt, ad liberalem uitā degendā sufficiunt, ei qui non nimiū inexplebilis sit, neq; modū cupiditatis pluriū excedat. Sed & ut tu conditionē ac statū assequaris non uideo quam occasionem expectabimus, præsenti omissa. Si uero in eodem consilio perseueras, & omnia tibi parua sunt ad propriā appetentiā, aliud quidē nihil graue dicere uolo, tantū uero prædico atq; protestor, quod ex duobus alterū necessariū est, aut ut genuinus manēs Christianus, ignominiosissimo hic loco positus sis, & tum teipso tum spe indigne agas. Aut ut honorem cupiens, principaliorum damnū patiaris, fumi sanè particeps fiens, etiāsi non ignis.

Theologus Sophronio primati. Epistola CXII

VIdes quales sint res nostræ, & quomodo circulus quispiā humanarū rerū circumcurrit, nunc his, nunc illis florentibus ac deflorētibus: & neq; felicitate nobis consistente neq; infortunio, sed celerrime transeunte ac dilabente, ut auris magis credere possis, & literis in aqua scriptis, q̄ hominū felicitati. Qua gratia? mihi quidē uidetur, ut instabilitatē & inæqualitatē in his contemplantes, aliquanto amplius ad deum accurramus, & ad id quod futurum est: & aliquā nostri ipsorū curā geramus, parū de umbris ac somnijs solliciti. At unde nobis hic sermo? non enim temere hæc cōmentor, neq; inaniter iacto. Erat aliquādo non inter obscuros etiā tuus Cæsarius. Si uero non ut frater fallor, etiā inter ualde illustres, notus quidē ob eruditionē, dexteritate uero multos excedens, splendidus aūt amicorū copia. Quorū primū te & tuā nobilitatē ipsi esse, tum ipse sentiebat, tum nobis persuadebat. Atq; hęc quidē antiqua sunt, & plura per teipsum appones colens ipsum epitaphia, pro eo quod ex natura omnes habemus homines amplius quid digresso tribuentes. Cæterum nunc (& quomodo mihi absq; lachrymis pertransieris sermonē, aut bene & utiliter lachrymas effuderis?) hic quidē iacet mortuus, sine amicis, desolatus, miserabilis, modica myrrha dignus factus, si sanè etiā hoc ipsi contigit, & exiguis integumentis postremis illis: & certe multū hoc arbitror quod etiā hæc ex misericordia adeptus est. Irruerunt autē inimici uelut audio, & alius aliunde bona illius per multā licentiā, partim diripiūt, partim diripere parant: ó indolentiā, ó crudelitatē: & nemo est qui prohibeat. Sed qui humanissimus est hoc largit̄ solū, reuocat leges. Et si cōpendio dicere oportet, drama & scenicus actus facti sumus, qui aliquādo felices putati fuimus. Hæc nō tolerabilia uideant̄ tibi, sed & cōdole, & simul indignare, & mortuo Cæsario beneficiū exhibe, per amicitiā ipsius, per ea quæ tibi charissima sunt, & per spes quas tibijpsi dextras facias, fidelis & genuinus erga mortuū conspectus, quo etiam uiuentibus hoc largiaris, & ipsos bene sperantes facias. Putas propter pecunias nos dolere? Turpitudo nobis intolerabilior est, si solus ex omnibus Cæsarius amicos non habuisse uidet̄, qui sanè etiā multos habere putatus est. Legatio quidē igit̄ talis est, & à talibus, quandoquidē & nostræ res fortassis apud te non sunt neglectæ. In quibus uero auxiliaberis, & per quos & quō, tum ipsa negotia suggerēt, tum prudētia tua cōsiderabit.

Theologus Sophronio primati. Epistola CXIII

EXhibet quid cōmoditatis nobis secessus, ociū ipsum ac quietē. Sed nondū tantum quantū incōmoditatis ac detrimēti, quod à uestra amicitia ac cōsuetudine tanta uidelicet re separati sumus. alij tua præstātia fruunt̄. nobis uero illud magnū est, atq; utinā illud haberemus, umbrā nimirū cōuersationis in literis. Num rursus te uidebimus? num te amplectemur nostra claritudo? & hoc uitæ nostræ reliquijs dabitur? Siquidē hoc datū fuerit, omnis deo gratia. Sin minus, mortui sumus maxima parte. Tu uero memor sis tui Gregorij, & res nostras recense.

Theolog. Sophronio primati. Epist. CXIIII

PHilosophamur in quiete, hanc iniuriam hi qui nos odio habent nobis fecerunt: atq; utinam etiam aliud quid tale, quo magis ipsos benefactores cognosceremus. Sæpe enim contingit, ut qui iniuria affici uident̄, beneficio afficiant̄, & ut qui beneficio affici putant̄, iniuria afficiant̄. Nostra itaq; talia: & si non alios persuademus, ipsum tamē te pro omnib. scire uolumus, cui rerū nostrarū rationē libēter exhibemus: magis aūt intelligere credimus & ignorātes persuadere. Adhortor porrò uos ut omne studiū adhibeatis

nunc

nunc saltem, si prius nunquam, quo concordes sitis, & omnes orbis terrarū sectas male disparatas in unum congregetis: & præsertim si deprehenderitis ipsos non propter fidei doctrinā, sed ob proprias pusillanimitates dissidere, id quod ego obseruaui. Hoc & uobis mercede dignum fuerit si possitis: & nobis secessus minus molestus erit, si uisi fuerimus non inaniter ipsum arripuisse, sed uolentes nos ipsos in pelagus præcipitasse, uelut Ionas ille, quo fluctus sedetur, & seruentur secure nauigantes. Si uero nihilominus tempestate iactantur, quod sane in nobis fuit fecimus.

Theologus Eustochio sophistæ. Epistola CXV

Impetis ab nimiū nos & contingis Vlysses, stragirismū exprobrans, & accuratissime contra nos declamās: & tuam dicendi libertatem in his quæ scribis laudo. Melius est enim eloqui id quod molestū est, q̄ quiescere, ut interrogent ignorantes. Habeo tamen quid quod accusem. Quo uero legem iudiciariā seruem, defendā me prius, deinde accusabo: & utrunq; pari beneuolentia faciā. Bonū Stagiritū accessit meus Nicobulus, nō sane ex mea sententia, ne hoc suspiceris: nō adeo oblitus sum ego Athenarū, aut tuæ amicitię ac sodalitatis. Sed profectus est à seipso, & patre sic uolente, à me uero literas accepit. Quid in hoc ab amicitia aut humanitate alienū? Quandoquidē uero defensionē habes, accipe & accusationē. Nō laudo tuos puerorū plastas telchinesq; ac deceptores, quibus male impetis artis aduersariū, quandoquidē mos obtinuit ut qui eiusdē artis sunt, aduersarij artis appellent. Vsquequo enim hæc? & ubi à sophistica calūnia desistemus? donec quid rerū humanarū durauerit ac extiterit, donec mors ipsa maliciā diremerit. Hęc enim si quis iuuenis sit, & ab ambitione superetur, & quæstum curet, & tunc quoq; moderate id faciat, ueniā aliquā habuerint. Paululū eñ quid Demosthenissabo tua causa. In hac aūt ætate, & hoc rerum statu, & præconiū edere, & per præconem prædicari, penitus intempestiuū est & contentiosum: nō solum quod indecorū est & omnino illiberale, sed etiam quod multa est rei leuitas. Quale locutus eris, tibi uerbum tale refundet, uelut fluxione reuertente. Rursus enim Homero utar. Scalpentem autem refricare penitus ab inuidia liberum est. Quæ est igitur sapientia, cum liceat uirtute primas ferre, uinci malicia, aut etiā uincere, quod multo peius est? At ego etiā hoc in iudicib. reprehēdo (dicā enim ueritatē) quod quæ iudicio puniūt, ea dum audiunt laudāt, neq; hoc soli, sed & multos habent collaudatores, & maliciam accendentes, & studijs eo usq; diuisos, ut de industria partim hoc faciant: quum oportebat, siquidem fide careant, non laudari. Si uero fidem faciant, publice iudicari. Aut sic, si quidem falsa essent, accusatores redargui. Si autem uera, eos qui accusantur, & contra quos est actio, & non sic in maxima re, ipsa illustrium hominum opinione, adeo facile ludere. Si quid igitur mihi creditis, ad utrosq; enim uerba facio, eiusmodi actiones ac uituperia ualere finite, si nō aliud quid, caniciem reuerentes, aut etiam in turpissimis delassati. Ipsi uero consultate, ut ueterem admonitionem honoretis, quæ dum uita suppetit, uirtutem exercere iubet: & non struitis quidem insidias uobisipsis, uerum struitis insidias iuuenum spei, qui sane penitus grauissima mala pertulerint, si dum eloquentiæ student, maliciam didicerint, & hanc non sine mercede, tanquam non uirtutis, sed huius uos præceptores habeant. Porrò si onerosus tibi esse uideor quod hæc scribo, ulciscere me e paribus, etiam ipse aliquid utile admonēdo, ut aut obedientem laudes, aut reluctantem accuses.

Theologus Eustochio sophistæ. Epistola CXVI

Qualem rem ignoraui, quàm rudem ualde ac imperitum uirum sophistam admonui. O dementiam, & neq; à uulgari prouerbio eruditus sum, Caluus cum sis, arietem aduersa fronte ne impetas. Neq; uesparum examen contra meipsum, linguam uide licet ad maledicendum promptiorem. Ob hoc quidem igitur non ualde indignor, cum multis enim uelut audio, impegi: si uero uiuos æstimes, etiam ante multos. Illud autem magis ægre fero, quod fides mihi non est habita, quod hoc amanter & ex amicitia fecerim. Veruntamen opto ut sanus sis & corpore & anima, & ut linguam contineās, si id fieri potest. At nunc nostris rebus contenti erimus.

Theologus Eudoxio Rhetori. Epistola CXVII

Lex erat Athenis uetus, & ut ego sentio etiam optima. Postquā ad pubertatem peruenissent iuuenes, ut ad artes adducerentur. Adducebantur autem hoc modo.

Proponebantur publice singularum artium instrumenta, & ad hæc adducebantur iuuenes. Quo uero instrumēto unusquisq; delectabatur, & ad quod accurrebat, huius etiam artem docebatur, tanquam id quod secundum naturam esset, successum haberet, quod uero contra naturam, aberraret. Quid uult mihi hęc narratio? Et te sentio oportere, cum ad philosophiam aptus sis, hanc non negligere, neq; ad aliud quicquam eorum quæ naturæ tuæ cognata sunt magis assuescere, quàm hanc amplecti ad quam inclinationem habes. Non solum quod optima est, sed etiam quod naturæ tuæ magis apta. Fluminis autem fluxū non cogi, etiam prouerbiū docet, & equestrem artem edoctus nō uult canere poetica: ne quid cōtingat ut & ab equestri arte, & à cantu aberret. At quæ est aptitudo? Quantum equidem mihi uisum est, primum quidem mores sunt, tranquilli illi & arte carentes, & ad uitæ huius uersutias inepti? Deinde animæ generositas, & altitudo, & ad speculandum promptitudo. Tertium morbus & corporis debilitas. Nam & hæc non parum ad philosophiam conferre Platoni uidetur. Sed & in hac ætate es, ut iam affectus declines, & paupertate non magis onerari quàm ornari mihi uideris, & nosse te puto, non esse rhetorum erubescere. Sed neq; uox scelesta tibi est, neq; male natus es, neq; forensis rabula existis: neq; quicquam tale habes, qualibus forensem Democritum ad plebis tribunatum adductum Aristophanes effingit. Sed quum rhetor appelleris, quauis re potius quàm moribus inter rhetores censeris. Ne itaque uelis dimittere tantum philosophiæ quantum iam præoccupasti: neq; secundum locum teneas inter secundos, magis quàm primum inter maximos. Si uero etiam primum locum inter hos qui hic sunt dederimus, ne sustineas ut præstantissimus sis inter graculos, quum aquila esse possis. Vsquequo inflamur ob parua & humi repentia, & ludimus inter adolescētes, & figmentis ac plausibus attollimur? Transeamus hinc, fiamus uiri, abijciamus somnia, prætereamus umbras, alijs relinquamus uitæ uoluptates, & plus molestias: alijs negocia exhibeat, illudatq; ac mutationes inducat inuidia, & tempus, & fortuna, & humanarum rerum instabilitas ac inæqualitas. Valeant throni, potentatus, diuitiæ, splendores, elationes, casus: uilis illa & conspuenda gloriola, ob quam si quis se efferat, magis ignominiosus sit, quàm si per magnæ huius scenæ ludibria ac spectacula derideatur. Nos uerbi doctrinam amplectamur, & deum pro omnibus habere eligamus, qui solus durabile & nostrum bonum existit: ut nobis etiam hic claros esse contingat, dum adhuc parui sumus, & hoc quærimus: aut omnino illic uirtutis præmium ipsum deum fieri, & purissima luce illuminari, quam in triplici unitate speculamur, cuius splendores nunc moderate habemus. Ad hæc adsis, procede, pennam æternæ uitæ animo prehende, nusquam à spe interquiesce, donec ad summum bonum ac beatitudinem perueneris, & nos collaudabis satis scio, nunc quidem modice, paulo post uero luculentius, ubi teipsum uideris in his quæ pollicemur constitutum, & non inanem beatam, hæc ipsa repereris, neq; mentis figmenta, sed rerum ueritatem.

Theologus Eudoxio rhetori. Epistola CXVIII

EVge quod philosopharis in afflictionibus, & sis multis exemplum tolerantiæ in rebus aduersis. Et quemadmodū ad omne quod optimum est, usus es corpore quando sanus eras: sic etiam nunc hoc bene uteris, quando infirmus es, & non ociose iocaris. Philosopharis enim, & quod Diogenem aliquando febricitantem & tolerantem dixisse aiunt, hoc etiam ipse exhibes hominum oculis: animæ & corporis luctam. Hoc decebat meum Philagrium, non mollescere neq; flecti ad afflictiones, sed contemnere lutum, & sinere corpus pati quæ ipsius sunt, omnino aut nunc, aut postea lege naturæ dissoluendum: peribit enim aut morbo ægrotans, aut tempore: ipsum uero altam animam habere, & cogitationibus apud deum positū esse: & illud nosse, quod absurdum est nos extra quidem pericula philosophari, in necessitatibus uero à philosophia alienos apparere, & mentiri professionem. Omnia nimirum mente recensuisti, quæ nostra, quæ aliena, uelut uir in utrisq; eruditus & aliorū doctor, & ex omnibus collegisti tibijpsi humanitatis medicamentū. Quo uero etiam ego simul philosopher parum, si hoc iubes: non laudo Aristotelis sordes, qui felicitatem nobis definiēs, aliquatenus rectè processit, animæ actionem secundum uirtutem hanc esse pronuncians, & addens, in uita perfecta, & hoc ualde clare, propter naturæ nostræ fragilitatē & mutationis facilitatē. Illud uero nō amplius

plus magnifice, sed etiam ualde humiliter ac sordide, quod etiā externas facultates addit. Velut si quis pauper existat, aut morbosus, aut ignobilis, aut exul, per hoc felicitas ipsi impediatur. Laudo autem Stoicorū grauitatem ac animi magnitudinem, qui nullum impedimentum esse aiunt res externas ad felicitatem. Sed esse uirtuosum beatum, etiāsi Phalaridis taurus ardentem habeat. Et propterea admiror hos qui pro honesto ac recto apud nos pericula subierunt, aut calamitatem uiriliter pertulerūt. Admiror etiam externos his consimiles: uelut Anaxarchum illum, Epictetum, Socratem, ut ne multos recenseam: ex quorum numero ille, quum manus ipsius in pila tunderentur, ita iubente tyranno, tortores Anaxarchi capsam detundere ac decorticare iussit. Quid per hoc indicans? flagitiosam nostram caruncular, tanquam Anaxarchus quidem, nō autem philosophi anima tunderetur. Quæ duo nobis externus & internus homo nominātur. Alter autem quum crus ipsi renderetur ac obtorqueretur, uelut in alieno corpore philosophabatur, & citius crus confringi, quàm uim sentire uisus. Socrates autē morte ab Atheniensibus condemnatus, & carcerem uelut nosti inhabitans, interim uelut super alio carcere corpore ipso ad discipulos disputabat, & quum absolui licuisset auersatus est. Postquam uero allata esset cicuta, ualde libenter suscepit, tanquā non ob mortem suscipiens, sed amicum poculum propinans. Apposuissem his etiam nostrum Iob, nisi scirem te nō procul ab illius afflictionibus abesse, & esse ac fore cum deo. Hæc mihi uideris incinere tibijpsi, ó diuinum ac sacrum caput, atq; sic tibijpsi mederi, et tum ipse melius habere, tū nos tuos laudatores ac amatores exhilarare, dum neq; à morbo flecteris, neq; quod diuinus Dauid ait, à pace peccatorum, & successu ipsorum in hac uita impediris, sed & purgaris, si fas est hoc de te dicere, & infirmitatis uirtutis materiam facis.

Theologus Eudoxio Rhetori. Epistola CXIX

QVod mutuo inter nos conuersari nō possumus, eadem utrisq; causa est: nam & corpus te utitur, uelut utitur, ut ne quid amplius dicam: & me scias ualde male habere: non enim aliàs cunctatus fuissem præ omnibus ex peregrinatione reuersus, id quod probe nosti, ad te accurrere, & te amplecti, & te consiliario uti in rebus propositis, uiro & amico & prudēti & eximia pietate prædito. Quod itaq; reliquum erat, per literas nos mutuo conuersari: hoc fecisti quidem ipse, probe in hoc faciens, facimus autem etiam nos. Non parua nobis sunt, neq; exigui momenti ea de quibus scribis. Vnde neque ipsi oscitanter, neq; negligenter consideratione de his habita, sed ualde diligēter, & ad hanc responsionem deuenimus. Fatigati sumus certando aduersus inuidiam, & sacros episcopos, & communem concordiam dissoluentes, & propriarum contentionum accessionem, fidei causam facientes. Quapropter statuimus pupoim pulsare, quod aiūt, & in nos ipsos contrahi: quemadmodum de nautilo pisce dicunt, ubi tempestatem perceperit: & alios quidem procul uidere dum impetuntur ac impetunt. Ipsi uero ad ea quæ istic sunt transformari. Si uero ecclesiam derelinquere periculosum est uelut scribis: qualē? siquidem nostram, etiam ego sentio, & recte dicitis. Si uero nihil ad nos attinentem, & nobis non commissam, innoxij sumus. At quia per tempus aliquod curauimus, hoc ipso tenemur. At multi quoq; alij teneantur utiq;, qui externorum curam habuerunt. Et fortassis occupationib. quidē uexari, mercede dignū est, renunciare uero, nullo in crimine hęret. Nihil igitur timueris propter nos huius rei gratia, uerū illud potius, ne quid lædamur.

Theologus Eudoxio. Epistola CXX

MEmor sum nostræ consuetudinis, quā inter nos habuimus nuper in Mataza mea (mea enim uoco & credo quæ tua sunt) & philosophiæ quam tunc philosophabaris, cuius etiam nunc meminisse horreo. Ego quidem exponebam tibi septuagesimumsecundum psalmum. Tu enim iubebas, neq; erat quod contradicerem. In quo Dauid exclamat ac tristatur propter eos qui male diuitijs abundant. Deinde cogitationes mittēs ad ea quæ istic sunt iudicia, & ad repositam pro cuiusq; uita retributionem, sic à turbatione cessat, & molestiam curat. Et quantum possibile erat trahebam expositionem ad afflictionem, tum ex nostris, tum ex externis hæc commentans, uelut qui ad uirum eruditum ac tantum uerba facerem, & simul spiritu ita ferente, & dolore stimulante. Nihil enim dolore ad inuentionem efficacius est. Currebat quodammodo sermo ipse: tu uero inter medium sermonem exurgens, uelut stimulo incitatus, & manibus ad cœlum

extentis

extentis,& ad orientes respiciēs,uidere enim poteras,Gratias ago tibi pater, clamabas, ô hominū tuorum creator,quod inuitis nobis benefacis, & externo internū hominem purgas,& per cōtraria nos ad beatum finem perducis,atq; hoc rationibus quas ipse nosti.Et quidnam dixerim omnia, quæ & ante nos,& unà nobiscū philosophabaris, uelut morbo gaudēs? & habebas discipulum,ipsum doctorē. At cur horum mentionem feci? Illud uidelicet ad omnes per te clamans ac prædicans.Quod deplorandi magis sunt nobis mali propter internum morbum,q̃ nos illis propter externum, si ita habere contingat.Et quod melior est morbus philosophus,quàm effrenis felicitas.

Theologus Eudoxio. Epistola CXXI

REprehendunt te aliqui,hoc enim sentio,uelut elegantiæ studiosum in tua sola possessione,& operosum in tali corporis statu.Et nihil miri est: nam facilius est in alienis quàm proprijs philosophari.Ego uero si quidem uidissem te præter modum hoc facere,aut ubertim aut uiolenter industriæ ac diligentiæ addictum, reprehendissem sane, dicam enim ueritatem,nihil amicitiam aut eruditionem reueritus. Si uero operosus quidem es, non autem extra modum, opus est autem his ipsis in quibus operosus es: adest autem & afflictio ac morbus occupans te curis,& persuadens quod super corpus excedentia tibi corporis mala sunt: non possum non accusatores istos reprehendere, & te à culpa liberare. Et ad hoc mihi ipsi persuadeo, quod neq; æstimare quis res ipsas melius possit,eo quo etiam omnes ad suas res præceptore utuntur ac monitore, priuatim pariter ac publice:neq; animæ magis philosophicæ curam gerere.Si uero etiam corpori sanitatem conseruare aut reducere,solius medicinæ est:quis adeo audax est & ineruditus,ut tibi de his legem ferat? Itaq; uulgus ualere sine, & esse graculos aquilarum uolatum experientes.Ipse uero teipso utere consultore, & deo, tum in morbo, tum in his quæ circa ipsum sunt,& à decoro non aberrabis.

Theologus Eudoxio. Epistola CXXII

PRius equidem scribebam tibi ipse consolatorios ad morbum sermones: nam ante me incideras.Nunc uero uideris mihi ipse nos consolari,qui fere ęqualib.malis affligimur: oportebat enim nos quum amici simus, neq; hac parte separari: imò potius iam consolatus es,per ea quæ tolerasti tolerantiam nos docens.

Theologus Eudoxio. Epistola CXXIII

DOleo propter morbum,& gaudeo:non quod doleo, sed quod tolerantiæ alijs sum doctor.Quandoquidem enim nō habeo ut ne patiar,hoc sane per afflictionem lucror,ut feram & gratias agam,sicut in rebus lætis,sic etiam in tristibus. Nam credo nihil præter rationē esse,apud eum qui rerum nostrarū curam gerit,etiā si nobis ita uideatur.

Theologus Eudoxio. Epistola CXXIIII

QVæ tibi molesta sunt,ea omnino etiam nobis.Communia enim omnia amicorum facimus,& quæ bene,& quæ aliter se habent. Quemadmodum sane etiam amicitiæ lex est:quanquam quid opus erat de his philosophari,& quæ par est apud te disputare? Quemadmodum igitur amicitię lex admonet,non uolo,neq; recte id fieri opinor,ut cum Philagrius sis,& in diuinis literis excellēter eruditus,idem cum multis è uulgo perpetiaris et admittas,neque unà cum corpore collabaris.Sed ut in morbo philosopheris, & mente nunc sane quammaxime expurgeris,& uinculis superior uidearis,et morbum pædagogum & institutionem ad id quod conducibile est existimes. hoc est ut contemnas corpus & corporalia, & quicquid fluxum ac turbulentum & periturum est, totusq; in superna forte uerseris,& pro præsenti in futura uita uiuas,ita ut mortis meditationem uelut Plato ait,hanc uitam facias,& animam siue è corpore,siue è carcere aut sepulchro uelut ille appellauit,pro uiribus liberes. Si in his philosopheris ô optime, & sic habeas, tum ipse magnam utilitatē percipies,tum nos propter te minus sollicitos facies, & multos in afflictionibus philosophari docebis. Insuperq; non parum lucraberis,si quid tibi etiam huius rei curæ est,ut apud omnes sis in admiratione.At uero ex libris quos petiuisti,alterum reperi & prompre misi,Demosthenicum dico.alterum uero perdidi,nec habeo eam qua tibi opus est Iliadem.Neq; enim fidem mihi nō habere debes, quod solum his me frui puto,& sola ea me recte possidere, quorum etiam tu particeps sis, & quibus uelut tuis ipsius uteris.

Theologus

Theologus Aphricano. Epistola CXXV

QVibus equi maxime gaudent? Nimirũ equis. Aquila uero quibus? nõ alijs quàm aquilis. Graculum autem graculo assidere etiam ex prouerbio audis. Sic sane etiã Attici cum Atticis gaudere putes, & dexteritatis studiosum eius amatore ac præside. Hoc enĩ mihi princeps esse uidetur, fautor uirtutis, & aduersarius uitij, siue incruentũ gerat principatum, uelut nos, siue cum gladio & clypeo. nam sanguinẽ neq; tibi apponemus, cum te uirtute imperantem sciamus, non uiolentia prohibentẽ: & timore magis quàm opere malos castigantẽ, qui sane optimi principatus terminus existit. Quapropter ualde quidem congressum ac colloquium tuum expetiui, & nunc adhuc expecto. Cum autem nõ habeam quo ipsum assequi possim propter infirmitatem, necessario ad res ipsas deueni, & quod optimũ est, alloquor te per uirũ familiarẽ amicumq; ac cognatũ, uenerandissimũ mihi in omnibus Nicobulum, qui etiam purgabit ac excusabit me tibi. Fidedignus autẽ est uir si quisquã alius, quantũ ego scio, & per nos seipsum præstantiæ tuæ notũ reddet.

Theologus Asterio. Epistola CXXVI

QVid deo iustius? attamen cum omnium creator sit & dominus, præcipuum sibi ipsi populum facit ac nominat Israelem, & non ueretur ne iniustus propter hoc putetur. Quid igitur miri est, si etiam nos omnium qui sub nostra manu ac potestate sunt curam gerentes, plus Nicobuli filium amplectimur, quem & senectutis ac morborum curatorem constituimus, & uelut fulcrum ac baculum debilitatis nostræ supposuimus. Hunc sub manus tuas tradimus, & per tuas ipsius principis, ualde graue hoc ducentes, alios quidem à maximis per nos liberare, & primos sane nunc amarulẽtos accusatores: hunc uero neq; à calumnia liberare posse, & quem nacti sumus propter exteros honorem, eum propter nosipsos non assequi: sed idem quod oculi solent perpeti, qui alia uidentes, seipsos non uident: aut etiam quod fontes in profundo siti pati solent, qui uicinos locos subterfluentes, procul dissitos rigant. sint grauia quæ serui ausi sunt, aut plus quàm grauia, uelut fortassis nihil aut parũ inueniri possit, nisi temporis angustijs ab expendendo prohiberemur. At quid hoc ad dominos, qui nullius facti participes ac socij fuerunt? Aut quæ est ratio, propter aliena peccata in alijs pœnam exigere? & nunc publicorum curam gerere, quando molestum est priuatum?

Theologus Asterio. Epistola CXXVII

QVid hoc dices fortassis? Rursus nobis Gregorius? rursus epistolas? rursus petitiones? O inexplebilitatẽ quam ipsi cõmouimus. Nequaquàm ò admirande, ne hoc feceris. Quorum enim sunt portus, an non eorũ qui tempestate premuntur? quorũ uero medicamenta, an nõ ægrotantiũ? quibus utinam nos nõ priuemur, & tanto magis, quanto plus posse apud te credimur. Non enim amplius petimus, sed exigimus, semper beneficio beneficiũ prouocante. Nicobulus in calumnijs hæret, idem est ac si nos herere dicas: nostra enim est ille requies, & quomodo possibile est silere, & non onerosum esse etiam ualde philosophũ. Da manũ pressis, ut & ipse ex deo assequaris, cum uelut homo hac opus habeas: & utere omni amicitia ac prudentia & potentia cum deo circa res nostras. Neq; enim ferrum ignitũ multis à lapide ictibus opus habet, ut insitus ignis publicetur, sed simul ut percussum est ignis effulget: neq; ipse longiore opus habes exhortatione, & hoc pro nobis, & tali suasore existente, & adeo genuino principatus socio. Vnum quid, idq; compendiariũ dicam: alia quidem beneficia, alij per nos acceperunt. Hoc uero nos pro nobisipsis opus habemus, id quod præstantiã tuam magis cõmoueat ac exortet.

Theologus Posthumiano. Epistola CXXVIII

PRæstans es eruditione, utram tandẽ uelis, & in quocunq; doctrinæ genere. Et alterius quidẽ gloria est qualẽ audimus: neq; enim ego lingua Romanus sum, neq; Italorum res doctus. Alterius uero experimentũ fecimus, ut etiã alijs notam reddere possimus, si quid nobis in his est iudicij: esse autem non pauci dicunt. Eleuatus es magistratibus non modicis: imò magis non paucos ipse eleuasti, si quod magis uerum est, dicere oportet. Peruenisti ad summam potestatem, nõ fortunæ donum, uelut multi è uulgo dicere possint, sed uirtutis præmium hanc suscipiẽs, quo & ipsa fiat honoratior, & rex laudetur ob factum de te iudicium. Hęc adhuc parua sunt, addam quod etiam rerum nostrarum præinitiatus es prius pietate, deinde suscepisti: memor enim sum uerborum tuo-

rum

rum,& miraculū adhuc resonat in auribus meis: his si addideris, te etiam meminisse ami corum: addes autem scio, atq; hoc ex prægressis coniecto: magis te mirabimur. Hic humanæ felicitatis terminus est, siue beatitudinis. Verum quod ultra Gades est, id impenetrabile esse ac finem non habere, Pindaro dicenti credimus. Quandoquidem uero magna adeptus, magnorum etiam debitor es, & deus prius te nostrum fecit, deinde benefaciens nobis præfecit, & simul absurdū est à tanto uiro non maxima exigere, illud me monentem admitte. Nihil adeo putes principatui tuo cōuenire: quandoquidem rursus concilium est episcoporum, haud scio quam ob causam & quomodo cōgregatorū: uelut ut coram te & per te, res ecclesiæ pacificentur, etiam si opus fuerit uehementius seditiosos obiurgare. si uero uideor alicui superfluus esse, cum à negocijs quidem secesserim, curas uero non remiserim, hoc ipsum tu minime mireris. Non enim uelut thronis ac fastu, ita etiam pietate, uolentibus cesserimus. Sed nunc plus fidedigni sumus, uelut etiam tibi uideri opinor, uelut qui nihil priuatum, sed commune curemus.

Theologus Saturnino. Epistola CXXIX

EXigis satis scio amicitiæ significationem, & audax aliàs esset facinus scribere. Nam externis quidem potestatem, nobis autem tribuis dicendi libertatem, uelut bonus conseruus his qui deo appropinquare digni facti sunt. Quapropter te alloquimur, & desideranti res nostras proponemus. Omnia nobis deo dante bene habēt, uno excepto, q sollicitі sumus de ecclesijs ita turbatis. His quicquid conferre potueris, non cunctaberis cōmunem concordiam & uerbis & factis procurare. Nam rursus conciliū est episcoporum, & rursus timor est, ne etiam nunc pudefiamus, si et hoc exiguum finem uelut prius acceperit. Nostras enim res deo qui omnia cognoscere ac iudicare nouit dimittemus: etiam si libenter cessimus inuidia uolentibus, nō bona aliqua re uelut plerisq; uidetur, sed ualde periculosa decedentes, & uelut ex aspera ac uehementer horrenda tempestate, in tranquillum quendam ac securum portum confugientes.

Theologus Amazonio. Epistola CXXX

SI quis interrogauerit te ex cōmunibus amicis, multos autē hos esse credo: ubi nunc Gregorius? Quid uero facit? confidens dic, quod in quiete philosophaf, tantū de iniuriam facientibus solicitus, quantū de his de quibus an unquā nati sint ignoratur, adeo inuictus existit. Si uero rursus idem interrogauerit, quomodo uero fert distinctionem amicorū? Ne amplius cōfidens dixeris quod philosophatur, sed quod etiā ualde ingenerose affectus est. Nam alius quidem ab alio superatur, nos autē ab amicitia & amicis. Horum unus est & admirabilis ille Amazonius. Fortassis aūt per unū solū curaueris nos, & melius habere propter te feceris, si memor nostri fueris, & quod hoc facis, literis persuaseris.

Theologus Celeusio. Epistola CXXXI

ADsumpsi ac admisi te etiam silens, ut discas etiam silentij sermonem per calamum loqui. Dicam autem ea quæ amicitiā & tale tempus decent. Delinquis ipse iudex, quod nō ieiunas, & quomodo humanas leges seruabis, cum diuinas contemnis. Abole tuum iudicium, ut ne ex duobus alterū, aut malus sis, aut puteris. Proponere spectacula turpia, est seipsum spectandū proponere. In summa, scito te iudicem iudicari, & minus peccabis. His nihil melius habebam, quod tibi exhiberem.

Theologus Celeusio. Epistola CXXXII

Rom. 14 NE iudices me tacentem, neq; enim ego te loquentem, id quod de cibis Paulus sanciuit. si uero iudicas, time linguam, ne contra te primum moueatur, si te deprehenderit silentio dignum.

Theologus Eusebio episc. Samosatensiū in exilio degenti. Epist. CXXXIII

CVm transiret pietas tua per patriam nostram, neq; e domo prospicere poteram, in extrema infirmitate degens. Affligebat autem me non tantum morbus ipse extremarum rerum timorem inducens, sed quod sacro tuo ac bono congressu priuabar. Tantum habeo uenerabilem faciem tuam uidendi desiderium, quantum par est habere indigentem animæ uulnerum curatione, & hanc à præstantia tua se consequuturum sperantem. At quamuis peccatorum meorum opus fuit quod ego illo tempore congressum tuum non assequutus sum, nunc tamen per bonitatem tuam aliqua mihi rerum tristium correctio contingere potest. Si enim dignatus fueris etiam mei mentionem facere,

re in acceptissimis orationibus tuis, hoc ipsum mihi omnis à deo benedictionis instrumentum ac uiaticum erit, tum in hac uita, tum in futuro seculo. Nam tantum uirum qui sic in euangelij fide decertat, & tantas persequutiones sustinuit, & tantam sibijpsi dicendi libertatem coram iustissimo deo parat, per tribulationum patientiam: hunc etiam nostrum tutorem per orationes esse dignari, credo quod tantam uim habet, quanta esset si hoc mihi ab aliquo sancto martyre cõtingeret. Quare admonitus sis ut indesinẽter Gregorij tui memor sis, in his in quibus memoria tua dignus esse opto.

Theologus Eusebio episc. Samosaten. Epist. CXXXIIII

VNde auspicabor laudes tuas? & quomodo te compellans proprie nominarim? cõlumnam & firmamentũ ecclesiæ, aut luminare in mũdo, eadem cum Apostolo loquens? aut coronam gloriationis portioni Christianorũ quæ seruatur, aut dei dõnũ, aut patriæ fulcrum, aut fidei regulam, aut legatũ ueritatis, aut simul omnia, & his adhuc plura, & excessum laudũ tuarũ per ea quæ cõspicua sunt cõfirmabo? Quæ pluuia adeo tempestiua sitienti terræ uenit? quæ aqua ex petra his qui in deserto erãt redundans? quẽ talem panẽ angelorũ comedit homo? quibus suis discipulis cõmunis dñs Iesus dum mergerent̃ ita in tempore adfuit, ut & pelagus mansuefaceret, & periclitantes conseruaret, qualis tu uexatis nobis ac tristitia affectis, & uelut iam naufragiũ facientibus apparuisti? Quid opus est recensere quæ circa alios fecisti? quanta lætitia ac uoluptate animas eorũ qui certã fidem sequunt̃ impleuisti? & quot à desperatione liberasti? nam mater nostra ecclesia, Cæsareã dico, nunc reuera exuit indumenta uiduitatis, ob tuũ conspectũ, & uestem lætitiæ assumit, & illustrabit̃ magis, postq̃ pastorẽ nacta fuerit, & seipsa, & prædecessoribus, & uestris manibus dignũ. nam nostræ res etiã ipse uides quales sint, & quantum miraculorũ operatus est tuus feruor ac sudor, & erga deum fiducia. Senecta renouatur, & infirmitas superat̃, & saltant qui in lecto decumbũt, & debiles uiribus circundantur. Ex his cõiecto quod etiã uestræ res ex sententia euenient. Patrem quidem igitur habes pro seipso, & pro nobis, uniuersæ uitæ ac reuerendæ caniciei bonam finem impositurum, hoc ipsum quod nunc pro ecclesia instat certamen, & suscipiemus hunc satis scio precibus uestris robustiorem & fortiorem ac iuniorem, quibus per omnia confidere ac credere oportet. Si uero etiam in hac cura uitam finierit, non est damnum eiusmodi mortem & coram talibus assequi. Mihi autem rogo ueniã detis. Nam qui parum iam ob malorum linguas secedo, paulo post fortassis ad uos accurram & complectar, & quæcunq; nunc omittuntur, per meam collaudationem apponam.

Theologus Eusebio episcopo Samosatensi. Epist. LXXXV

QVi in omnibus honorabilis nobis est, & inter genuinos amicos cõnumeratus, uenerandissimus frater noster Eupraxius, honorabilior uisus est ac magis genuinus ex affectu erga te, qui sane etiã nunc sic ad tuã præstantiã concitato animo festinauit, ut illud Dauidis dicã, uelut ceruus magnã et intolerabilẽ sitim potabili ac puro fonte restinguens, per tribulationũ tolerantiam. Huic nostri causa occurrere digneris, & beatus est qui tibi appropinquare dignus factus est. Beatior autẽ qui afflictionibus pro Christo, & sudoribus pro ueritate talem coronidem ac finem imposuit, quã pauci timentiũ deũ assequuti sunt. Non enim citra tormẽta ostendisti uirtutẽ, nec̨ serenitatis tẽpore solus recte nauigasti, & aliorũ animas gubernasti, sed in difficultatib. tentationũ apparuisti, & persecutorib. altior euasisti, in eo quod generoso animo de patria discessisti. Et alij quidem paternũ pauimentũ habent, nos aũt supernã ciuitatem. Alij nostrum fortassis thronum, nos autẽ Christum. O egregiam negociationem, qualibus contemptis, qualibus ornati sumus. Pertransiuimus per ignem & aquã, credo autẽ quod etiã egrediemur ad refrigerium. non enim in finem derelinquet nos deus, nec̨ negliget rectam doctrinã persequutionem patientẽ. Verum iuxta multitudinẽ dolorũ nostrorũ consolationes ipsius exhilarabunt nos. Hoc quidẽ igitur & credimus & precamur, tu uero, oro, pro humilitate nostra preceris, & quoties se tulerit occasio, per literas nobis bene cõprecari ne cuncteris, & nos lætiores reddere, tuarũ rerũ statũ declarando, quod etiã nunc facere dignatus es.

Theologus Olympio. Epistola CXXXVI

HOc mihi ipsa ægritudine grauius est, quod ægrotanti mihi nec̨ fides habetur, & quod mihi peregrinatio adeo longa demãdatur, & in medios tumultus detrudor,

à quibus secessum amplexi sumus, ferme etiam gratiam ob hoc corporis malæ affectioni confitentes. A negocijs enim aliena est quies, & claritudini in negocijs præferenda. Hoc scripsi quidem etiam nuper admiratione dignissimo Icario, quum idem mandatum accepissem. At uero tua prudentia pro nobis nunc scribere dignetur, quem fidedignum testem nostræ infirmitatis habemus. Persuadet autem & damnum quod nunc perpessi sumus, neque accurrere neque frui te potentes, principe adeo benigno, atque ita uirtute admirando, ut etiam initia principatus tui honoratiora sint, reliquorum gloria ad finem usque progressa.

Theologus Olympio. Epistola CXXXVII

ERuditur etiam aliquid canicies, & non omnino senecta ad prudentiam ac intelligentiam fidedigna est. Ego igitur quum omnium maxime Apollinaristarum cogitationem ac impietatem nouerim, uiderem autem non tolerabilem esse arrogantiam ac dementiam, putabam longanimitate ipsos mites me facturum esse, & paulatim emollituros, quemadmodum etiam spem præ me tuli. Ignoraui autem uelut apparet, quod & illos peiores feci, & ecclesiam per intempestiuam philosophiam læsi. Non enim placat malos mãsuetudo: & nunc si quidem mihi ipsi possibile esset per meipsum hoc ostendere, non sane cunctatus fuissem uelut nosti, etiam præter uires commotus coram præstantia tua supplex procidere. Quandoquidem uero ulterius perduxit me ægritudo, & calidis Xanxaridis balneis me uti necessarium fuit, medicis ita consulentibus, pro meipso facio literas. Ausi fuerunt mali & male perdendi, supra omnia alia, etiam depositos ab omni Orientali & Occidentali concilio episcopos conuocare, aut præsentibus uti: non enim possum hoc exacte dicere: & contra omnes regias constitutiones insurgentes, & contra uestra mandata, episcopi nomen imponere alicui apud ipsos impio & adulterato, in nulla re adeo uelut puto, quantum in mea mortificatione (hoc enim dicere oportet) confisi. Hæc siquidem tolerabilia sunt, ferat quidem tua firmitas ac celsitudo, feremus autem etiam nos, quemadmodum sæpe tulimus. Si uero grauia, & neque ipsis pientissimis regibus toleranda, reos peragere ac conuictos damnare, etiam si minus hoc fit, quàm pro arrogantia, dignare.

Theologus Olympio. Epistola CXXXVIII

RVrsus scribo quum me adesse oporteret, uerum ex te est mihi fiducia: ô & negociorum gubernator: ut quod primum est, primum dicam: & communium corrector, & ex deo utraque: qui & mercedem pietatis accepisti, quod negocia tibi ex animi sententia procedant, & soli tibi comprehensibilia sint, quæ ab alijs capi non possunt. Prudentia enim & fortitudo tibi principatum gubernant, altera excogitans quod faciendum est, altera facile perficiens quod inuentum est: & quod maximum est, puritas manus qua omnia diriguntur. Vbi tibi aurum iniustum? ne fuit quidem, primum extra condemnatum, uelut obscurus tyrannus. Vbi uero odium? condemnatum est. Vbi autem gratia? Hic aliquantulum inclinaris, accusabo enim te paululum, sed Dei erga homines amorem imitans, quam etiam nunc per nos petit Aurelius tuus miles, quem desipientem fugitiuum ac exulem appello, sapientem uero supplicem, propterea quod sub nostras manus seipsum dedit, & per nostras sub tuas, uelut regiam quandam imaginem caniciem nostram prætendens, & sacerdotium quod reuereri te sæpe confessus es. Ecce tibi adducit hunc sacrifera manus hæc & incruenta, & quæ multas tibi laudes conscripsit, plures uero conscriptura est, si deus nobis principatum prolongauerit, tuum dico & coadiutricis tuæ Themidis.

Theologus Nemesio. Epistola CXXXIX

SI uideor tibi onerosus esse frequenter scribendo, ne mireris, si contra te loquor apud te iudicem iustum, & scio quod dimittes me inculpabilẽ. Ipse mihi fiduciæ huius autor fuisti, qui prompte exhibendo me ad petendum prouocasti: & nihil miri est, multa enim sunt quibus prompte gratiam dederis, senecta, infirmitas, societas in doctrinarum studijs, si quid tamen etiam nos in his sumus: quòd desidero tuum congressum, uerũ per debilitatem prohibeor, & à tanta re absum. At quæ est legatio? & siquidem iniusta est, merito tantum uirum reueritus essem. Si uero iusta, prompte annue. Rursus reuerẽdissimus filius noster Theodosius ad præstantiam tuam uenit, meus & tuus, proposito quidem

dem meus,tuus uero supplex. Venit legationem super miserabili negocio agens,pupilli periclitantur,& res humanæ in medio incertæ sunt quò deuenient,& ueremur discessum patris,qui multis orbitatem leuiorem fecit. Vnam apud omnes depone gratiam,da manum calamitati,quam ipse probabis: nullo equidē opus habet additamēto ad nominis claritatem tuus principatus. Neq; enim splendore Lucifer. Si uero etiam aliquam ac cessionē requisieris,neq; maior hac neq; splendidior cōtingere poterit,id quod te nosse uolo,uelut multi ueritatem dicere uolentes dexteritatem tuam docebunt.

Theologus Aerio & Alypio. Epistola CXL

QVemadmodum primitias areæ, ac torcularis, & liberorum, offerre deo iustum ac pium est eos qui reuera liberos amant: nā ab ipso & nosipsi & nostra sunt: ita etiam nouas hæreditates,quo portio prompte data,ampliori præbeat securitatē. Ne igitur expectetis post omnes fieri nobis benigni,sed ante omnes deo,propter quē etiā omnibus & externis legib. abiectis,nostris seruire, à uobisipsis fructū proferentes ipsam promptitudinē. Nam quæ relicta sunt,ab alijs,promptitudinē uero à uobis habebimus. Quibus potens deus est retribuere multiplicia,pro his quę nunc tribuetis,nō solum in breui hac uita & diffluente,sed etiam in æterna & permanēte. Ad quem solum respicere securum est,& in quem omnes nostras spes intendere. Tanquam igitur deus eiusmodi circa uos ordinarit,benigni ipsi fiatis in pauperes,non pusillanimiter neq; parce, sed etiam ualde ambitiose ac prompte uoluntatem defunctæ implete, quam & adesse uobis arbitrātes, & ea quæ fiunt uidere,per elargitionē reficite: ut non solum pecunias habeatis ab ipsa, sed etiam fulcientē domos liberorum matris benedictionem inueniatis: illud animo uer santes,quod melior est parua portio cum iustitia, iuxta id quod scriptum est, q̄ amplior Prou. 17 cum sordida parsimonia,ut ne quid blasphemi dicam, & quod multi etiam totis ædibus in ecclesiam collatis sustinuerunt,aliqui uero etiam à seipsis omnem contulerunt opum facultatem,& optimam negociationē tractarunt,ut propter diuitias quæ istic sunt pauperes hic fierent. Ne itaq; seminetis parce,ut opulenter metatis: sed bonorum hæreditatem & uobisipsis & his qui uobis amicissimi sunt elargimini, nulla detractione ab his quæ testamento conscripta sunt facta,sed omnibus cum uoluptate ac hilaritate cōtributis,aut additis uelut proprijs dei,tanquam hoc solum lucremini, quod pro animabus uestris expenderitis. Quid enim opus est thesauros colligere prædonib. ac furibus, & temporum mutationibus quæ aliàs in alios transferūt ac uentilant instabilem opulentiam? & non in securas cellas reponere & insidiantibus fortiores? Itaq; frugalitatem circa alia & alijs ostendite: opto enim uos potentes esse cum benignitate. Nobis uero bonum certamen decertate,uter superet alterum pietate,& benedictionibus quæ ex deo benignis debentur. Persuadete igitur nos quod legitimi Christiani estis. imò potius à bono principio adeoq; pio ac iusto auspicati,hinc etiā de alijs nobis consentientes estote,ut & uos inter uos mutuo,& nos propter uos lætemur,qui præter cætera,etiā insigne exemplum uniuersæ ecclesiæ sitis benignitatis circa hæc exequenda.

Basilij Magni ad Cæsarienses apologia,de secessu & de fide. Epist. CXLI

SÆpe admiratus sum,quidnā uobis erga nos acciderit,& unde adeo à nostra tenuitate superati estis,exigua illa & modica & fortassis nihil amabile habente: & sermonibus nos pellicitis,amicitiam & patriam nobis in memoriam reuocantes,uelut profugos quosdam paternis uisceribus rursus ad uosipsos conuertere tentantes. Ego uero quod profugus factus sum confiteor,& non negauerim: uerum causam didiceritis sane iam,si ipsam expetitis. Maxime equidem re improuisa tunc perculsus, quemadmodum hi qui ob repentinos strepitus confertim expauescunt,non continebam cogitationes, sed pro fugus à uobis me elongaui,& multo tempore à uobis abfui. Deinde uero etiā sacrarum literarum desideriū quoddam me inuadebat,& philosophiæ quæ in illis existit: quomodo enim possum,quomodo inquā,dominari queam cohabitanti nobis maliciæ? quis uero mihi Laban contigerit liberans me ab ipso Esau, & ad supremam philosophiam erudiens? At postquam auxiliante deo scopum pro uiribus attigimus,inuento uase electionis,& puteo profundo,dico autem Christi os Gregorium,parum nobis oro,parum indulgete. Tempus petimus,non conuersationem in urbibus amplectentes,neq; enim latet nos prauus ille per talia fraudem hominibus struens: sed utilem cum sanctis congres-

sum maxime probantes. Nam dum loquimur aliquid de diuinis doctrinis, & frequētius audimus, habitum speculationum ægre abijciendum accipimus. Et res quidem nostræ hoc modo se habent. Vos autem ô diuina & charissima omniū mihi capita, cauete Philistæorum pastores, ne quis clam uobis obturet uobis puteos, & scientiæ circa fidem puritatem conturbet. Hoc enim ipsis semper studio est, non ex diuinis scripturis docere animas simpliciores, sed externa sapientia refutare ueritatem. Qui enim ingenitum & genitum fidei nostræ superinducit, & semper existentem, nō extitisse aliquando docet, & natura ac semper patrem, patrem factum, & spiritum sanctum non sempiternū, non palam est Philistæus, inuidens patriarchæ nostri ouibus, ut ne ex pura & in uitam æternā salien-
Hier. 2 te aqua bibant? At prophetę oraculum ad semetipsos trahunt, nempe: Me dereliquerūt fontem aquæ uiuentis, & effoderunt sibijpsis lacus contritos, qui aquam continere non possunt. Oportet enim confiteri deum patrem, deum filium, deum spiritum sanctum, uelut diuini sermones, & hi qui altiore in his intelligentia prædití fuerunt docuerunt. Cæterum ad calumniatores nostros quod tres deos dicimus, illud dicatur: Quod nos unum deum non numero sed natura cōfitemur. Omne enim quod unum numero dicitur, hoc non unum reuera est, neq; natura simplex. Deum autem simplicem & incompositū esse, omnes confitentur. Non igitur unus numero est deus. At quod dico tale est. Vnum numero mundum esse dicimus, sed non unum natura, & neq; simplicem hunc quendam. Secamus enim ipsum in ea ex quibus compositus est elementa, in ignem, & aquam, & aerem ac terram. Rursus homo unus numero nominatur: unum enim hominem sępe dicimus, sed non simplex quis hic est, ex corpore & anima constans. Similiter autem & angelum unum numero dicimus, sed non unum natura neque simplicem. Essentiam enim cum sanctificatione, angeli substantiam intelligimus. Si igitur omne unum numero, unum natura non est: & unum natura ac simplex, unum numero non est: nos autem dicimus unum natura deum: quomodo superinducunt nobis numerum, cum nos ipsum penitus à beata ac spirituali natura exterminemus? Numerus enim est quantitatis, quantitas autem corporali naturæ coniuncta est. Numerus enim corporeæ est naturæ. Corporum autem opificem dominū nostrum esse credimus. Quapropter etiam numerus omnis illa significat, quibus materialem & circunscriptam naturam habere datum est. Vnitas autem simplicis ac incōprehensibilis essentiæ significatiua est. Qui igitur numerum aut creaturam confitetur filium dei, aut spiritum sanctum, nō animaduertit materialem & circunscriptam naturam se inducere. Circunscriptam autem dico, nō solum eam quæ à loco continetur, sed etiā quam in prænotione comprehendit, is qui ipsam ex non existente, ad esse perducturus erat, quam etiam sciētia comprehendere possibile est. Omne igitur sanctum quod circunscriptam naturam habet, etiam acquisititiam sanctitatem habet, & non exors est maliciei. Filius autem & spiritus sanctus, fons est sanctificationis, à quo omnis rationalis creatura iuxta uirtutis proportionem sanctificatur. Quanquā nos iuxta ueritatis sermonem, neq; similem, neq; dissimilem filium patri dicimus. Vtrumq; enim ipsorū æqualiter impossibile est. Simile enim & dissimile iuxta qualitates dicitur. A qualitate uero deus liber est. Identitatem autem naturæ confitentes, etiā coessentialitatem recipimus, & compositum fugimus, Dei secundum essentiam & patris, qui deum secundum essentiā & filium genuit. Ex hoc enim coessentialitas ostenditur. Nam secundum essentiam deus, cum deo secūdum essentiam, coessentialis est, alioqui dicitur deus
Psal. 81 etiam homo, uelut in hoc loco, Ego dixi dij estis: & dæmon ipse deus appellatur, uelut in
Psal. 95 hoc, Dei gentium dæmonia. At illi quidem secundum gratiam nominantur, hi uero secundum mendacium. Deus uero solus secundum essentiam deus est. Solus autem cum dico, essentiam dei sanctam et increatam significo. Solus enim dicitur etiam de quodam
2. Cor. 12 homine, & de natura simpliciter uniuersa: de quodam, uelut uerbi gratia de Paulo: quod solus raptus est usq; ad tertium cœlum, & audiuit uerba arcana, quæ non licet homini lo-
Psal. 102 qui. De natura uero uniuersa, uelut cum Dauid dicit: Homo uelut fœnum dies eius. Hic enim non aliquem hominem, sed uniuersam naturam significat. Omnis enim homo uitæ breuis est ac mortalis. Sic etiam illa intelligimus de natura dicta: Qui solus habet im-
Luc. 18 mortalitatē: &, Solo sapienti deo: &, Nemo bonus nisi unus deus. Vnus enim hic, idem
Deut. 6 quod solus significat. Et, Qui extendit cœlum solus. & rursus, Dominum deum tuum adora-

adorabis,& ipsi soli seruies.&,Non est deus præter me. Nam unus & solus de deo in scriptura,non ad distinctionem filij,aut sancti spiritus dicuntur:sed aduersus eos qui dei nō sunt,falso autem appellantur uelut hic, Dominus solus duxit ipsos, & non erat cum ipsis deus alienus.&,Euertit Israel aras Baalim,& nemora Astaroth, & seruiebat domino soli. Et rursus Paulus, Siquidem sunt dei multi & domini multi, at nobis unus deus pater,ex quo omnia: & unus dominus Iesus Christus,per quem omnia. Cæterum quærimus hoc loco, quomodo quum deus dixisset, non contentus fuit uoce: diximus enim quod solus & unus de deo,naturam significant:sed & pater apposuit,& Christi mentionem fecit. Suspicor itaque quod non satis esse putauit nunc Paulus uas electionis prædicare solum deum filium, & deum spiritum sanctum, id quod per dictionem unus deus indicauit,nisi etiam per additionem patris,eum ex quo omnia indicaret,& per mentionem domini, uerbum per quod omnia significaret: & rursus per Iesu Christi coassumptionem,incarnationem denunciaret,& passionem produceret,& resurrectionem manifestaret. Nam dictio IESVS CHRISTVS tales significationes præ se fert. Quapropter etiam ante passionem recusat dominus, appellari Iesus Christus,& discipulis interdicit,ut nemini dicant quod ipse est Iesus Christus. propositum enim ipsi fuit, ubi perfecisset dispensationem post resurrectionem ex mortuis,& assumptionem ad cœlos, tum demum permissurum esse ipsis prædicare ipsum Iesum Christum. Tale est & hoc, Quo te cognoscant solum uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Et hoc: Creditis in deum,& in me credite: spiritu sancto ubiq; intelligentiam nostram muniente, ut ne alterum accedentes,ab altero excidamus,& theologiæ intenti, dispensationē negligamus, & contingat nobis iuxta defectū impietas. At uero uerba diuinæ scripturæ quæ aduersarij assumunt,& ad propriam sententiam torquentes,in subuersionem maiestatis unigeniti nobis proferunt,sic expendemus pro nostris uiribus ipsa explicantes. Et primū proponatur nobis illud, Ego uiuo propter patrem. Hoc enim est unum telum ex his quæ in cœlum mittuntur ab impijs ipso utentibus. Hic autem per hoc quod dicit,non ipsam ante secula uitam,uelut puto nominat. Omne enim quod propter aliū uiuit,uita per se esse non potest: quemadmodum neq; quod ab alio calefactum est,per se caliditas esse potest. Christus autem & deus noster dixit: Ego sum uita. sed uitā hanc in carne & in hoc tempore factam,quam propter patrem uixit. Ex ipsius enim uoluntate ad hominum uitam accessit.& non dixit,Ego uixi propter patrem:sed,Ego uiuo propter patrem:manifeste præsens tempus significans. Potest autem & uitam dicere quam uiuit Christus,uerbum dei habens in seipso,& quod hoc est id quod significatur,ex hoc quod infertur sciemus: Et qui ederit me,inquit,uiuet propter me. Edimus enim ipsius carnē, & bibimus ipsius sanguinem,per incarnationē participes euadentes, & sensibilis uitæ uerbi & sapientiæ. Carnem enim & sanguinem,totum suum mysticum aduētum nominauit, & doctrinam ex actiua & naturali ac theologica constante indicauit, per quam nutritur anima, & interim ad ueritatis speculationem præparatur. Et hoc fortassis est quod eo dicto significatur. Et rursus, Pater meus maior me est. Vsæ enim sunt etiā hoc dicto ingratæ illæ creaturæ ac diaboli soboles. Ego uero etiam ex hac uoce,coessentialem esse filium patri indicari credo. Nam comparationes in his quæ eiusdem naturæ sunt, proprie fieri scio. Angelum enim angelo maiorem esse dicimus,& hominem homine iustiorē,& uolucrem uolucri ueIociorem. Si itaq; comparationes in his quæ eiusdem speciei sunt fiunt:maior autem per comparationē dictus est pater filio,coessentialis est patri filius. Est autem & alia sententia in hoc dicto reposita. Quid enim miri est, si maiorem seipso patrem confessus est,quum uerbum sit & caro factus:quando etiam angelis minor secundum gloriam uisus est,& hominibus secundum speciem. Minuisti enim ipsum,inquit, paululum ab angelis.& rursus,Paululum ab angelis imminutū &, Vidimus ipsum,& non habebat speciem neq; pulchritudinē,sed species eius deficiens ab omnibus hominibus. Hæc autem omnia sustinuit propter multam suam erga creaturam benignitatem, quo perditam ouiculam conseruaret,& seruatam ammisceret,& digressum à Hierusalem ad Hiericho, & ob id in latrones collapsum, ad propriam rursus patriam sanum perduceret. Aut etiam præsepe ipsi exprobrabit hæreticus,per quod, quum alius esset, coram brutis enutritus est? & paupertatem obijciet, quod lectulum non habuit fabri lignarij filius? Propterea

Deut. 32
2. Par. 31
1. Cor. 8
Matt. 17
Ioan. 17
Ioan. 14
Ioan. 6
Ioan. 6. 11
Ibidem
Ioan. 6
Ioan. 14
Ioan. 1
Psal. 8
Esaie 53
Luc. 10

patre minor est filius, quia propter te factus est mortuus, ut te à mortalitate liberaret, &
cœlestis uitæ participem faceret. Quemadmodum si quis medicum accuset, quod incli-
nans se ad affectiones, fœtoris particeps fiat, quo collapsos sanet: propter te etiā horam
Ioan. 1 & diem iudicij ignorat, quanquā nihil ueram sapientiā latebat. Omnia enim per ipsum
facta sunt. Nullus autem homo unquam id quod fecit ignorat. at hoc propter tuam infir
mitatem disponit, ut neq; ob præfiniti temporis angustiam hi qui peccauerūt per despe-
rationem concidant, tanquam nullo pœnitentiæ tempore restante: neq; rursus hi qui ad
uersus oppositam potestatem longum bellum gerunt, propter temporis longitudinem,
aciē deserant. Vtrosq; igitur per simulatā ignorantiā gubernat, alteri propter honestum
certamen tempus contrahens, alteri propter peccata pœnitentiæ tēpus reseruans: quan
Matt. 24 quam quum in Euangelijs seipsum inter ignorantes cōnumeret, propter multorum ue-
lut dixi infirmitatē, in Actibus Apostolorū uelut perfectos seorsim alloquens, per suijp
Act. 1 sius exceptionem dicit. Non est uestrum nosse tempora aut occasiones, quas pater po-
suit in propria potestate. Atq; hæc quidem iuxta priorē aggressionē crassius dicta sint.
Iam uero altius dicti sententia expendenda est, & pulsandæ fores scientiæ, si quo modo
Luc. 11 possim patremfamiliàs excitare, qui dat panes spirituales petentibus ipsum, quoniam a-
mici & fratres sunt quos pascere uolumus. Sancti discipuli ultra speculationem saluato-
ris nostri, quantum hominibus licet progressi, & sermone capti, finem requirunt, & ex-
Matt. 24 tremam beatitudinē nosse desiderant, id quod etiam angelos suos ignorare, & seipsum
dominus noster pronunciauit. Diem quidem dicens omnē exactam consiliorū dei com
prehensionē. Horam uero, unitatis speculationē, quorum scientiam soli patri attribuit.
Suspicor itaq;, quod illud de seipso nosse dicitur deus, quod est, & illud non nosse, quod
non est. Iustitiā enim & sapientiā nosse dicitur deus, cum ipse & iustitia & sapientia sit. In
iustitiā autem & prauitatē ignorare. Non enim est iniustitia & prauitas qui cōdidit nos
deus. Si itaq; illud de seipso nosse dicitur deus quod est, & illud nō nosse quod nō est: nō
est aūt dominus iuxta incarnationis considerationē & crassiorē doctrinā, extremum ap
petibile: non igitur nouit seruator noster finem & extremam beatitudinem. Sed neq; an
geli, inquit, sciūt, hoc est neq; speculatio in ipsis & rationes ministeriorū sunt extremum
appetibile. Crassa enim est etiam ipsorum cognitio, comparatione de facie ad faciē. So-
Act. 1 lus aūt pater, inquit, nouit. nā & ipse est finis & extrema beatitudo. Cum enim non am-
plius deum in speculis, neq; per aliena cognoscemus, sed ipsum ut solum & unū accesse
rimus, tunc extremum finem sciemus. Christi enim regnum aiunt esse omnem materia-
lem cognitionē, dei uero & patris immaterialem, & ut ita dixerim, ipsius deitatis specu-
lationem. Est autem etiā dominus noster & ipse finis, & extrema beatitudo, iuxta uerbi
Ioan. 11 considerationem. Quid enim ait in Euāgelio? Et ego resuscitabo ipsum in extrema die:
Resurrectionem dicens à materiali cognitione ad immaterialem speculationem, extre-
mam diem cognitionē hanc dicens, post quam nō est alia. Tunc enim mens nostra exur
git, & ad beatam altitudinem exuscitatur, cum unitatē uerbi speculabitur. At quia crassa
mens nostra terræ illigata est, & luto ammiscetur, & nudæ speculationi intenta esse non
potest: dum per cognatos corporis ipsius ornatus ducitur, operationes creatoris consi-
derat, atq; hos ex effectibus interim cognoscit, quo sic paulatim aucta, aliquando etiam
ipsam nudam deitatem accedere possit. Iuxta hanc autem sententiam arbitrare etiam di
Ioan. 14 ctum esse, pater maior me est: & hoc, non est meum dare, sed quibus paratum est à patre.
1. Cor. 15 Hoc enim est etiam tradere Christum regnū deo & patri, cum primitiæ sit, & non finis,
iuxta crassiorem uelut dixi docendi modum, qui uelut ad nos, & nō ad ipsum filium spe
culatur. Quod uero hæc se sic habent, rursus interrogātibus discipulis in Actibus Apo-
Act. 1 stolorum, quando restitues regnum Israeli, inquit: Non est uestrum nosse tempora & oc
casiones, quas pater posuit in propria potestate. Hoc est, non eorum qui carni & sangui
ni illigati sunt, est huiusmodi regni cognitio. Hanc enim speculationem pater in propria
potestate cōstituit, potestatē dicēs eos quibus potestas data est, proprios uero eos quos
non detinet ignorātia inferiorum rerum. Tempora uero & occasiones ne intelligas mi-
hi sensibiles, sed spacia quædā cognitionis quæ à spirituali sole fiūt. Oportet enim oratio
Ioan. 14 nem illam domini nostri ad finem perduci. Iesus enim est qui orauit, Da ipsis ut & ipsi in
nobis unum sint, quemadmodum ego & tu unum sumus pater. Vnus enim existens
deus

deus,dū in unoquoq; est,unit omnes, & perit numerus per unitatis accessum. Atq; ego
quidem sic accipio hoc dictum, iuxta secundam aggressionem. Si uero quis melius di-
xerit,aut pie nostra correxerit,et dicat et corrigat,et dominus retribuet pro nobis.Nul-
la enim apud nos habitat inuidia.Nam neq; contentionis aut gloriæ gratia,ad horū uer-
borum expensionem processimus, sed propter fratrum utilitatem, ut ne uideantur per-
celli testacea uasa thesaurum dei habentia,à lapideis cordibus præditis & incircumcisis
hominibus,ex stulta sapientia armatis. Rursus autem per sapientem Salomonē in Pro-
uerbijs creatus est;Dominus enim,inquit,creauit me: & principium uiarum euangeli- Prou. 8
carū nominatur,perducentiū nos ad regnum cœlorum.Non secundum essentiam crea-
tura,sed secundum dispensationē mysterij,uia factus. Nam factum esse, & creatum esse,
idem significant:uelut enim uia,ita factus est etiam ianua,& pastor,& angelus, & ouis,
& rursus pontifex & apostolus. At quum alia iuxta aliam significationem nomina posi-
ta sint,quid dixerit rursus hæreticus de nemini subiecto deo, & propter nos peccatum
facto?ita enim scriptum est:Quū subiecta fuerint ipsi omnia,tunc etiam ipse filius subij- 1.Cor. 15
cietur ei qui subiecit ipsi omnia? Non times ó homo deum nemini subiectū appellatū.
Tuam enim subiectionē propriam facit, & in eo quod tu reluctaris aduersus uirtutem,
nemini subiectū seipsum nominat.Sic aliquando etiam seipsum dicit esse qui persequu-
tionem patitur.Saule enim,inquit, Saule quid me persequeris, quum ad Damascū cur- Act. 9
reret discipulos Christi ligare uolens.Et rursus seipsum nudum nominat,uno aliquo fra
tre nudo existente:Nudus enim,inquit,eram, & uestiuistis me: & dum alius in custodia Matt. 25
est,seipsum carcere conclusum esse dicit: Ipse enim peccata nostra tulit, & morbos por- Esa. 53
tauit. Vna autem ex infirmitatibus est etiam inobedientia ipsa & nemini subiectū esse,
& hanc quoq; portauit. Quapropter etiā accidentes nobis calamitates proprias sibi do-
minus facit,ex societate ad nos,affectiones nostras suscipiens.Sed & hoc, Non potest fi
lius facere à se quicquam: illi repugnantes deo ad audientiū subuersionē rapiunt. Mihi
uero & hoc dictū maxime declarat, eiusdem cum patre naturæ filium esse. Si enim una
quæq; rationalis creatura aliquid à seipsa facere potest,nō est creatura filius.Si uero non
est creatura,coessentialis est patri.Et rursus,Nulla creatura ea quæ uult potest,filius autē
in cœlo & in terra omnia quæ uoluit fecit:nō igitur creatura est filius. Et rursus,Omnes
creaturæ aut ex contrarijs constant, aut contrariorum susceptiuæ sunt. Filius autem per
se iustitia & immaterialis est:non igitur creatura est filius. Si uero non hoc,ergo coessen
tialis patri. Atq; hæc quidem sufficiens nobis est expensio propositorum dictorum,pro
nostris sanè uiribus. Iam uero deinceps etiam ad eos qui spiritui sancto resistunt sermo-
nem conuertemus, destruentes omnem ipsorum mentis altitudinē quæ se effert contra
cognitionem dei.Spiritum sanctum creaturam dicis,Omnis autē creatura serua est crea
toris. Vniuersa enim,inquit,serua tua.Si uero seruus est,& acquisititiam habet sanctita- Psal. 118
tem,non exors est malitiæ.At spiritus sanctus secundū essentiam sanctus existens,fons
sanctificationis appellatur.Non ergo est creatura spiritus sanctus. Si uero nō creatura, Rom. 2
coessentialis est deo.Quomodo autem seruum appellas dic mihi,eum qui per baptisma
liberat te à seruitute?Lex enim,inquit,spiritus uitę liberauit me à lege peccati.Sed neq; Rom. 8
mutabilem unquam ipsius essentiam audebis dicere, ad naturā oppositæ potentiæ respi
ciens,quæ uelut fulgur de cœlo cecidit,& à uera uita excidit, propterea quod acquisiti-
tiam habuit sanctitatem, & ad malum consilium consequuta est alteratio. Itaq; etiā ela-
psus ex unitate,& angelica dignitate abiecta,à moribus appellatus est diabolus,hoc est
calumniator,extincto quidē priore & beato habitu,hac uero opposita potentia accen-
sa.Deinde si creaturam dicit spiritum sanctum,finitam ipsius naturam inducit. Quomo
do igitur expendetur illud:Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Et hoc:Quo ibo Sap. 1
à spiritu tuo?Sed neq; simplicē ipsum natura,uelut apparet cōfitet:nam numero unum Psal. 138
ipsum nominat.Omne autem unū numero non simplex est uelut dixi. Si uero non sim-
plex est spiritus sanctus,ex essentia & sanctificatione constat: talis autem cōpositus est.
Et quis adeo demens est,ut compositum dicat spiritum sanctum, & non simplicē, & iu-
xta simplicitatis rationem coessentialem patri & filio?Si uero sermone progredi opor-
tet,& maiora spectare,ex hoc maxime diuinam potentiam sancti spiritus speculemur.
Tres creationes in scriptura nominari inuenimus; unam quidem & primā, ex non exi-

stente & de nihilo ad esse productionem. Secundam uero, ex deteriore in melius alterationem. Tertiam autem, resurrectionē ex mortuis. In his reperies spiritum sanctum patri & filio cooperatorē. Cœlorū enim est creatio, & ad esse productio. Et quid dicit David: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis potestas ipsorum. Rursus homo per baptisma creatur: Si qua enim in Christo noua creatio. Et quid dicit discipulis seruator ipse? Euntes docete omnes gentes baptizantes ipsos in nomen patris & filij & spiritus sancti. Vides etiam hic simul adesse patri & filio spiritum sanctum? Quid uero dixeris de resurrectione mortuorū? quum defecerimus & in terram nostram reuersi fuerimus: Terra enim sumus, & in terram reuertemur: & mittet spiritum sanctum, & creabit nos, & renouabit faciem terræ. Quam enim sanctus Paulus resurrectionē dixit, hanc Dauid renouationem appellauit. Audiamus autem eum qui raptus est usq; ad tertium cœlum, quid dicit? Templum sancti in uobis spiritus estis. Omne uero templum, dei templum est. Si autem templum sumus spiritus sancti, deus est spiritus sanctus. Dicitur porrò & templum Salomonis, uerum ut eius qui construxit. Si uero sic sumus templum spiritus sancti, deus est spiritus sanctus, deus enim est qui omnia construxit. Si uero uelut eius qui adoratur & habitat in nobis: cōfitebimur ipsum esse deum: Dominum enim deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Si uero uocem deus auersentur, discant quid nomen hoc significet. Nam ab eo quod inspicit aut uidet omnia, apud Græcos nominatur. Spiritus autem sanctus omnia cognoscit quæ dei sunt, uelut spiritus qui in nobis est quæ nostra sunt. Deus igitur est spiritus sanctus. Et rursus: Si gladius spiritus est uerbum dei, Deus est spiritus sanctus: illius enim est gladius, cuius etiam uerbum uocatur. Et si dextra patris nominatur: Dextra enim domini fecit potentiam. &, Dextra tua domine fregit hostes. Digitus autē dei est spiritus sanctus: iuxta illud dictum, Si ego in digito dei eijcio dæmonia, id quod in alio Euangelio scriptū est, Si ego in spiritu dei eijcio dæmonia: eiusdem naturæ cum patre & filio & spiritus sanctus. Et de adoranda quidem ac sancta trinitate, talia nobis in præsenti dicta sint. Non enim possibile est nunc latius de ipsa expēdere rationem. Vos autem accepto à nostra humilitate semine, spicam maturam uobis ipsis excolite. Nam & usuræ talium uelut nostis exiguntur. Confido autem deo, quod fructum proferetis & trigecuplum & sexagecuplum & centuplum, propter uitæ uestræ puritatem. Beati enim mundi corde, quia ipsi deum uidebunt. Et nihil aliud fratres regnum cœlorū putetis, quàm ueram ueritatis considerationē: quam etiam beatitudinē nominant diuinæ scripturæ. Regnum enim cœlorū intra uos est. Circa internū autē hominē nihil aliud q̃ speculatio consistit. Speculatio itaq; fuerit regnū cœlorum. Quorum enim umbras uidemus uelut in speculo, horum postea archetypa ac exemplaria uidebimus, ubi à terreno hoc corpore fuerimus liberati, & incorruptibili ac immortali induti, siquidem uitam nostram ad rectitudinē gubernauerimus, & rectæ fidei prouidentiam fecerimus, sine quibus nemo dominum uidebit. Nam in malignā animam, inquit, non intrabit sapiētia, neq; habitabit in corpore obnoxio peccato. Et nemo refellat nos dicens, Ea quæ ante pedes sunt ignorans, de incorporea & penitus immateriali essentia nobis philosopharis. Nam absurdum puto, sensus quidem sinere citra impedimentum proprijs materijs impleri: mentem uero solam à propria actione prohibere. Quemadmodū enim sensus sensibiliū: sic mens intelligibiliū cōpos euadit. Simul autem & hoc dicendum est, quod naturalia sensuū iudicia conditor noster deus indocta fecit. Nemo enim docet uisiones colorū, aut figuras apprehendere, neq; auditū sonorū & uocū, neq; olfactū uaporū odororū ac graueolentiū, neq; gustū saporū ac succorū, neq; tactū molliū & durorū, aut calidorū & frigidorū. Neq; sane mentē quis intelligibilia assequi docuerit. Et quemadmodū si quid patiantur illi, curatione solum indigent, & propriam actionem facile explent: sic etiam mens carni illigata, & imaginationibus ex hac repleta, fide indiget & uita recta, quæ absoluunt pedes ipsius uelut ceruí, & ad alta erigunt ipsam. Hoc ipsum etiam sapiens Solomon admonet, & aliquando nobis non erubescentem operatricē formicam producit, & per ipsam actiuam uiam nobis describit: aliquando uero sapientis apis fauificum instrumentum profert, & per ipsum naturalem speculationē insinuat, in qua etiam de sancta trinitate ratio simul ammixta est, siquidem ex pulchritudine creaturarū proportionabiliter ipse generationis opifex consideratur.

Gratias

Psal. 32
2. Cor. 5
Matt. 28

Gratias agentes patri & filio & sancto spiritui, finē literis imponamus. Nam omnis modus optimus, etiam prouerbium ipsum dicit.

Basilius Magnus Libanio. Epistola CXLII

ERubesco quod singulatim tibi Cappadoces adduco, & non omnes adolescentes persuadeo, ut eloquentiam ac eruditionem sibi parent, & te utantur exercitationis magistro. At quia omnes ea quæ sibiipsis conueniunt eligentes semel assequi possibile non est, eos qui singulatim à me persuadentur ad te mitto, tantū ipsis largiens, quantum hi qui sitientibus fontes demonstrāt. Qui uero nunc te accedit, paulo post suijpsius causa probabitur, ubi tecum conuersatus fuerit. Nunc uero ex patre notus est, qui magnum apud nos nomen, propter uitæ rectitudinē & ciuilem potentiam adeptus est. Qui etiam mihi summa amicitia cōiunctus est. Cuius nomine ut ipsi talionem rependam, filio hoc beneficij tribuo, quod tibi ipsum notum facio, rem maximo uoto dignam his qui uiri uirtutem iudicare nouerunt.

Libanius Basilio Magno. Epistola CXLIII

PRæterijt tempus aliquod quando ad nos uenit adolescens Cappadox, unū hoc lucrum, quod Cappadox. Sed & primi generis hic Cappadox, secundū hoc lucrum. Sed & literas de admirando Basilio afferens, hoc quidem quauis re maius quis dixerit. Ego enim quem tui oblitum esse putas, & olim adolescentem te noueram, temperantia cum senibus certantē uidens, & hoc in illa urbe uoluptatibus turgente: & doctrinarum ac eloquentiæ magnam iam partem adeptum. Quandoquidē uero putasti etiam Athenas uidere oportere, & Celsum persuasisti, congaudebam Celso ex anima tua pendenti. Reuertente autem te & tenente patriam, dicebam ad meipsum, Quid nunc nobis Basilius facit? & ad quam uitam processit? Num in foro uersatur ueteres rhetoras imitans, aut felicium patrum filios rhetores efficit? Quum autem uenissent quidam annunciantes te multo meliore uia procedere, & spectare quomodo deo amicus fias, magis quàm ut aurum colligas, felicem te itemq; Cappadoces prædicaui. Te quidem talem esse uolentem, illos uero talem ciuem ostentare potentes. Firminus autē ille quod ubiq; uictoriam obtinuerit, satis scio: hinc enim ipsi eloquentiæ facultas adest. Verum quum multas laudes adeptus sit, haud scio an unquam tales, quales nūc in literis tuis audiui. Nam te esse qui dicit, neminem illius gloriam excessisse, quantū nam illum putare conuenit? Videris autem mihi etiam has misisse prius quàm Firminum uideris, alioqui ipse literas non habuisset. Et nunc quid facit, aut quid parat Firminus? Est adhuc in nuptiarum desiderijs? aut illa quidem olim sedata sunt: grauis autem senatus, & omnis necessitas imminet? Aut quæ est spes quod rursus erit in eloquentia ac dicendo sodalis? Respondeat quid nobis, & sit quidem hoc aliquid iucundi. Si uero etiam quid læserit, ut ne ad portas respiciamus nos sanè liberabit. Si porrò nunc Athenis Firminus ipse esset, quid nam senatus apud nos fecisset, quàm quod Salaminiam causam ipsi demandasset? Vides quod solum à tuis ciuibus iniuria & contumelia afficior, non tamē ego amare & laudare Cappadoces desinam. Verum opto quidem illos meliores circa me fieri: manentes uero in ijsdem feram. Firminus quatuor menses nobiscum conuersatus est, nullam autem diem in ocio transmisit. Quantū uero est quod collegit, ipse uidebis, & fortasse non indignaberis. Cæterum ad hoc ut rursus ipse huc uenire possit, quem auxiliariū inuocare oportet? Siquidem enim recte sentit senatus, decuerit autem hoc homines eruditos, honorabit ipsum secundis, quandoquidem primis tristitia affecit.

Basilius Libanio. Epistola CXLIIII

ECce tibi etiam alter uenit Cappadox, filius meus etiam ipse. Omnes enim nobis adoptat habitus hic & gradus, in quo nunc sumus. Quare iuxta hoc sanè frater fuerit prioris, & eodem studio dignus, & apud me patrem, & apud te præceptorem, siquidem fieri potest ut prærogatiuam habeant hi qui à nobis ueniunt. Hoc autem dico, non quod præstantia tua non amplius quid ueteribus amicis gratificetur: sed quod utilitas tua omnibus luculenter proposita sit. Sufficiens autem & commodum fuerit adolescenti, ut ante temporis experimentum, inter familiares locetur: quem optauerim ut remittas nobis, dignum & nostris uotis & tua gloria, quam in eloquentia habes. Adducit autem & coætaneū, pari circa dicendi artem studio præditū, & ipsum quoq; ex nobili familia

milia prognatum,& nobis familiarem:quem nihil minus habiturum confidimus,etiam si plurimum alijs inferior sit diuitijs.

Libanius Basilio. Epistola CXLV

SCio quod hoc sæpe scribes,nimirum:ecce tibi etiam alter uenit Cappadox. Multos enim arbitror mittes,semper quidē & ubiq; encomijs meis utens,atq; hoc ipso & patres & filios cōmouens. At quod factum est circa bonam epistolam tuam,non bonū est silentio præterire. Assidebant mihi ex constitutis in magistratu quū alij non pauci, tum omnino optimus Alypius Hieroclis illius ex sorore nepos. Vbi igitur reddidissent qui ferebant epistolam,silentio tota perlecta, Victi sumus : dixi,ridens simul ac gaudens. Et qua uictoria uictus es? interrogant illi : & quomodo uictus non doles? In bonitate ac pulchritudine epistolarum,inquam,uictus sum, Basilius autem uicit. Est autem amicus ille uir,& propterea lætor. Hæc ubi ego dixissem, ex ipsis literis uictoriā discere uoluerunt. Et legebat quidem ipsas Alypius,audiebant autem præsentes. Suffragium uero latum est,nihil me mentitum fuisse. Et qui literas legerat ipsas habens exibat, ostensurus puto etiam alijs,& uix reddidit. Scribe itaq; consimilia & uince,hoc enim est me uincere. Probe uero etiam illud cōiectas, quod non pecunijs res nostras metimur, sed sufficit ei qui dare non potest,ut uelit accipere. Nam ubi percipio aliquem pauperem eloquentiæ studia amantem, hic mihi diuitibus præfertur: quanquā nos non experti simus tales magistros. At nihil prohibet nos hac parte esse meliores. Nullus igitur pauper huc accedere cunctetur,si unum illud possidet tantum, quod uidelicet laborem ferre nouit.

Basilius Libanio. Epistola CXLVI

QVid tandem non dixerit uir sophista & talis sophista? qui sanè proprium artis esse confitetur,& magna parua facere quando uult, & paruis magnitudinem addere, quale quiddam & tu circa nos ostendisti. Nam epistolam illam squalentem,uelut uos circa eloquentiam deliciantes dixeritis,nihil hac quam in manibus habes tolerabiliorem, intantū uerbis extulisti,uelut uictus uidelicet sis ab ipsa,& nobis primas in scribēdo cesseris:simile quid faciens patrum lusibus, quum filijs concedunt ut in uictorijs de se glorientur,neq; sibijpsis damnum inferentes,& filiorum ambitionem alentes. Reuera autem eloqui non possum quantam uoluptatem afferebat sermo in tuo erga nos lusu, uelut si Polydamas quis aut Milo,pancratij aut luctę certamē aduersus me recusaret. Nam quum diu considerassem,nullum fortitudinis exemplum reperi. Quare qui excessus sermonum requirunt,hic te magis ob uim ac potentiam admirantur,qui possis per lusum ad nos descendere, quàm si Barbarum super Atho montem nauigantē duxisses. At nos ô admirande,cum Mose & Helia,atq; ita beatis uiris conuersamur, ex barbara uoce nobis sua differentibus:& quæ ab illis sumpsimus loquimur,sententia quidem uera, dictione uero inerudita,uelut ipsa hæc indicant. Nam si quid etiam à uobis didicissemus, præ tempore obliti essemus. Verum tu nobis scribe alia epistolarū argumenta faciens, quæ & te ostendant,& nos non redarguant. Filium Anysii iam tibi adduxi uelut meum ipsius filium. Si uero meus est filius,patris est filius, pauper ex paupere. Notum autem est quod dico tibi uiro & sapienti & sophistæ.

Libanius Basilio. Epistola CXLVII

SI ualde multo tempore considerasses, quomodo quàm optime ad nostras literas de tuis literis scriptas responderes, non sanè melius hoc facere potuisse mihi uideris, quàm talia scribens,qualia nunc scripsisti. Vocas enim me Sophistam, talis autem esse dicis,posse parua magna facere,& magna parua. Et sanè meam epistolam dicis uoluisse ostendere tuam bonam esse quum non sit,esseq; illam nihil ea quam nunc misisti meliorem. Et omnino nullam esse apud te eloquentiæ facultatē, quum hi quidem quos nunc in manibus habes libri hoc non faciant:illa uero quam prius habuisti eloquentia diffluxerit. Atq; hæc persuadere aggrediens,adeo bonam etiam hanc, quam tu malam dixisti, epistolam effecisti,ut hi qui aderant nobis non continere se possent,quo minus exilirent dum ipsa legebatur. Admiratus sum igitur quod per hanc priorem subuertere aggressus,per hoc quod dixisti huic priorem similem esse,per hanc priorem ornasti. Oportebat itaq; eum qui hoc uolebat,deteriorem hanc facere,ad criminandum priorem. Verum non erat opinor tuum,iniuriam facere ueritati. Iniuria autem ipsi facta fuisset, si de industria

industria deteriora scripsisses, & non rebus ipsis uelut habent usus fuisses. Itaq; eiusdem fuerit neq; uituperare, quæ iustum est laudare, ut ne res ipsa te auferat & in sophistas immittat, tentantem humilia quæ magna sunt facere. Libris porrò, quorum peiorem dicis esse dictionem, meliorem uero sententiam, inhære & nemo prohibet. Nostrorũ autem semper, tuorum uero prius, radices manent & manebunt donec fueris, & nullum unquam tempus ipsas exciderit, neq; si minime riges.

Libanius Basilio. Epistola CXLVIII

NOndum remisisti mihi offensam, ut interim dum scribo tremam. At si quidem remisisti, cur non scribis ó optime? Si uero retines adhuc, id quod ab omni prudenti & tua anima alienũ est, quomodo quum alijs prædices non oportere iram seruare usq; ad solis occasum, per multos soles ipse seruasti? Aut fortassis damno me afficere proposuisti, & cruciare me uis, melliflua uoce tua me priuans. Ne facias hoc tu ó generose, sed sis mansuetus, & da nobis aurea lingua tua frui. Ephe. 4

Basilius Libanio. Epistola CXLIX

QVi erga rosam affecti sunt, uelut par est elegantiæ studiosos, hi neq; ipsis spinis ex quibus flos enascitur indignãtur. Et audiui quendam tale quid de ipsis ludentem fortassis, aut etiam seriò dicentẽ. Quod natura tenues illas spinas, uelut amatorios quosdam stimulos eius amatoribus, ad florem produxit, ad maius desideriũ per male ferientes aculeos & tactum ægre admittentes decerpẽtes iritans. Quid uero uult mihi rosa in literis inducta? Omnino nihil opus est te doceri, si epistolæ tuæ reminisceris. Quæ florẽ quidem habebat rosæ, totum nobis uer blandæ ac eloquentis linguę expandens: uerum querelis quibusdam & accusationibus contra nos spinosa erat. At mihi eloquentiæ tuæ etiam spina iucunda est, ad maius amicitiæ desiderium incendens.

Libanius Basilio. Epistola CL

SI hæc linguæ sunt inelaboratioris, qualis nã fueris ubi ipsam exacueris? In tuo enim ore habitant eloquentiæ fontes, præstantiores undarum influxione. Nobis autem nisi quotidie rigaremur, silentium restat.

Basilius Libanio. Epistola CLI

QVod non frequenter ad eruditionẽ tuam scribo, suadẽt & timor & ruditas. Quod uero tu constantissime taces, quid te à reprehensione eximet? Si quis uero reputauerit, quod quum in eloquentia uiuas, tardus sis ad scribendum, obliuionis nostri te condemnabit. Cui enim quod dicat præ manibus est, ei etiam quod scribat non imparatum est. Qui uero ista possidet, & postea silet, manifestum se facit, quòd aut ex cõtemptu, aut obliuione hæc facit. Ego uero silentiũ tuum adloquio retaliabo. Gaude itaq; honorandissime, & scribe si uolueris, & ne scribas, si hoc ita gratum tibi existit.

Libanius Basilio. Epistola CLII

QVod non olim tibi scribere cœpi, magis opinor excusatione opus habere, quàm nunc recusatione, quando hoc facere cœpi. Ego enim ille qui accurrebam quando cõparuisses, & qui quàm suauissime fluxioni linguæ aures subdebam, & te dicente exhilarabar ac uix discedebã, & qui ad amicos dicebã, Hic uir tanto pulchrior est Acheloi filiabus, quanto quidẽ magis iucunde afficit quàm illæ, & non lædit uelut illæ: & parum sanè fuerit non lædere: nam huius cantilenæ lucrum sunt ei qui suscepit. Itaq; ego qui sic animo affectus sum, & me etiã amari puto, si ita dicere uidear, quod scribere non audeam, extremæ hoc ipsum segniciei esset, & simul eius qui sibijpsi damnũ infert. Certum enim est quod epistolam meam paruam & malam, bona & magna retaliabis, & cauebis sanè ne me iterum iniuria afficias. Arbitror autẽ multos exclamaturos esse ad hoc uerbum, & ad res ipsas deuenturos esse uociferãtes, Basilius aliquid iniuriæ fecit, etiam si parum id sit: igitur & Aeacus & Minos & huius frater. Ego autem te in reliquis quidem uictorem esse concedo: quis uero te uidit & non inuidit? Vnum autẽ quiddam tibi contra nos peccatũ esse, si te cõmonefecero, persuade conquerentes ut ne clament. Nemo qui te accessit & beneficium à te petijt, quod dare facillimum fuit, uoti impos abijt. Sum itaq; ego is qui beneficium quidem petiui, non autem accepi. Quid igitur petiui? Sæpe tecum in prætorio conuersatus, rogaui ut per tuam sapientiam ad Homericæ insaniæ profunditatẽ peruenire mihi cõtingeret. Si uero totũ quod dixi, possibile non est: at

sibile non est: at tu in partem nos sortis inducas. Partem autem concupiscebam, in qua quum Græcis res male cederet, Agamemnon eum quem iniurijs ac contumelijs affecit, muneribus placauit. Hæc me dicente, ridebas, non habens quidem cur negares, uelut non possis prætendens, gratificari uero nolens. Num igitur tibi & conquerentibus iniuria affectus esse uideor, quod te iniuriam facere dixi?

Libanius Basilio. Epistola CLIII

SIquidem aliquid ad eruditionem adolescentibus quos misisti apposuimus, ipse iudicabis. Spero autem hoc ipsum etiamsi paruum sit, magnam gratiam habiturũ esse, propter nostram amicitiam. Quod autem præ eruditione laudas temperantiam, & non tradere animas non honestis uoluptatibus, huius ualde magnam prouidentiam fecerũt, & uitam transegerunt uelut par erat, memores eius qui misit. Suscipe itaq; quæ tua sunt, & lauda eos qui & te & me moribus ornarunt. Adhortari porrò te ad auxilium ferendum simile esset, uelut si quis patrem ad ferendum liberis auxilium exhortetur.

Libanius Basilio. Epistola CLIIII

OMnis quidem episcopus res est lucro ualde intenta, ut difficile sit aliquid inde impetrare: tu uero quantum alios eloquentia excellis, tantum etiam timorem mihi exhibes, ne mihi petitionem deneges. Nam tegulis mihi opus est, perticas autem si uerò dicas alius quispiam sophista dixisset, non indigens, sed in uerbis se iactans magis quàm opus habens. Ego uero si tu non exhibueris, sub dio hibernabo.

Basilius Libanio. Epistola CLV

SI lucrari, quæstum facere significat, & hanc significationẽ habet uox illa, lucro intenta, quam ex Platonis adytis sophistica tua nobis produxit, considera ò admirande, utri magis lucro intenti sint: ut difficile sit inde aliquid impetrare: nos ne qui sic angusta ac contracta facultate circumuallamur, aut sophistarum genus, quorum ars est eloquentiam uectigalem facere. Quis ex episcopis, sermonibus tributum imposuit? Quis e discipulis mercedem exegit? Vos estis qui orationes uenum proponitis, uelut dulciarij pistores mellis placentas. Vides quod etiam senem ad saltandum cõmouisti. Ego uero tibi in declamationibus pompam ducenti, tegulas tot numero offerri iussi, quot fuerunt milites qui in Thermopylis pugnarunt, omnes prolixas, & iuxta Homerũ tuum, longas umbras fundentes, quas sacer Eustathius se restituturum esse promisit.

Libanius Basilio. Epistola CLVI

NOn desines Basili sacrum hoc Musarum stabulum, plenũ Cappadocibus facere, & hoc redolentibus griten, & niues, & quæ isthic sunt bona? Fermè autem etiam me Cappadocem effecerunt, semper mihi illud, adoro te, accinentes. Oportet tamen tolerare Basilio iubente. Scito itaq; quod regionis quidem mores diligenter perscrutor, nobilitate uero & concinnitate meæ Calliopes, priore habitu mutato uiros induam, ut pro palumbis, columbæ uobis uideri possint.

Basilius Libanio. Epistola CLVII

EXoluta est tibi tristitia? Hoc enim sit epistolæ exordium. Tu uero cauillare ac subsanna res nostras, siue ridens siue serio agens. Quid autem niuis aut grites meministi, quum liceat tibi deliciari in cauillis nostris? Ego uero ò Libani, quo latum tibi risum moueam, sub uelamento niuis tectus epistolam scripsi: quam ubi susceperis & manibus contigeris, cognosces quòd horrida est hæc, & eum qui misit ipsam imagine exprimit ac refert, intus delitescentem, & extra domos prospicere non potentem: sepulchra enim ipsas domos possidemus, usquequo uer accesserit, & mortuos nos ad uitam rursus reduxerit, esse ipsum uelut plantis largiens.

Basilius Libanio. Epistola CLVIII

MVlti ex his qui illinc nos accesserunt, mirati sunt tuam in eloquentia uirtutem. dicebant enim demonstrationẽ quandam ualde splendidã factam esse: & certamen erat uelut dicebant maximum, ut omnes cõcurrerent, & nemo alius in urbe appareret, quàm solus Libanius decertans, & tota adolescentia audiens. Neq; enim uolebat quisq; extra certamen esse, non qui in dignitatis amplitudine uersatur, non qui in militum delectu illustris est, non qui mechanicis artibus uacat. Iam uero etiam mulieres certamini adesse festinabant. Quod uero fuit certamẽ? quæ oratio quæ omnẽ populi conuentum congre-

congregauit? Et sanè nunciauerunt mihi, morosi uiri modo orationē instituisse. Eam quę sic omnibus admirationi fuit, ne cuncteris mihi mittere, quo & ego declamationū tuarum laudator sim. Qui enim Libanium laudo etiam extra opera constitutus, qualis fiam nunc laudum argumentum adeptus.

Libanius Basilio. Epist. CLIX

ECce misi orationē sudore diffluens. quō enim id non cōtingeret, quum tali uiro declamationem mittam, qui potens est & Platonis sapientiā; & Demosthenis uehementiam, falso iactari demonstrare. At meum tale est, uelut si culex elephanti comparetur. Quare horreo & tremo, diem supputans qua orationem ipsam considerabis, imò fere mente excidi.

Basilius Libanio. Epist. CLX

LEgi orationem tuam ô sapientissime, & ualde admiratus sum. O Musæ & eloquentia, & Athenæ, qualia amatoribus uestris donatis, quales ferunt fructus, qui breue quoddam tempus uobiscum conuersantur. O fontem large se effundentem, quales ostendit haurientes. Ipsum enim uidere mihi uidebar in oratione cum garrula muliercula conuersantem. Viuam enim orationem Libanius in terra conscripsit, qui solus orationibus animam largitus est.

Libanius Basilio. Epist. CLXI

NVnc cognoui me esse quod dicor: cū enī Basilius me laudarit, de omnibus fero uictoriam. Et nunc mihi suffragiū tuū consequuto incedēre licet elato gressu, ut uelut arrogans quispiā oēs contemnā. Quandoquidē igitur etiam tibi oratio elaborata est contra ebrietatem, uolumus etiā hanc adipisci. Ad timidum quidē nihil dicere uolo: uerum oratio ipsa conspecta, docebit me orationis ac eloquentiæ artem.

Libanius Basilio. Epist. CLXII

NVnquid igitur Basili Athenas habitas, & tuīipsius oblitus es? Nō enim Cæsarienses hæc intelligere potuerunt. Lingua enim mihi his adsueta non erat, sed uelut si per præcipitiū quoddā transirē, nominū nouitate perculsa, ad me patrē dicebat: Pater nō docuisti. Homerus est hic uir: imò Plato, imò Aristoteles, imò Susario qui omnia nouit. Atq; hæc quidem lingua: utinam aūt te contingat ob talia nos laudare.

Basilius Libanio. Epist. CLXIII

SVscipientibus quidē nobis quæ tu scribis, gaudiū est: dum uero exigis ut rescribamus ad ea quæ scripsisti, certamē & anxietas instat. Quid enim dixerimus ad adeo Atticissantē linguam? præterq; q piscatorū sum discipulus, confiteor & amplector.

Basilius Magnus Andronico duci. Epist. CLXIIII

SI quidem sic corpore affectus essem, ut facile sufferre peregrinationē possem, & hiemis difficultates sustinere, nō sanè scripsissem: uerū ipse ad magnanimitatē tuā profectus essem, ob duas potissimū causas, ut & ueteris promissionis debitum persoluerē: scio enim me promisisse adfore in Sebastea, & præstātia tua fruiturū esse: quod ipsum feci quidem, uerumā cōgressu aberraui, cum paulò post celsitudinem tuam aduenissem. Deinde uero ut legationē per meipsum perficerem, quam sustinere hactenus distulerā, minorem meipsum iudicans, q̄ ut talē beneficium consequi possim: & simul reputans quod neq; principem neq; priuatum, quisquam per literas loquens, de ulla aliqua re sic persuaserit, uelut ipse præsens, ita ut crimina partim diluat, partim pro ipsis supplicet: alijs uero ueniā dari recuset: quorū nihil facile per epistolam fieri posset. Omnibus igitur his unum opponens te diuinū caput, & quod sufficiet mentem ac uoluntatem ubi indicare, quam de negocio habemus, reliqua uero appones de teipso, ad aggressionem hanc segnis non fui. At uides quomodo in orbem circumeo, cunctans ac differens causam detegere eorum, pro quibus uerba facio. Domitianus hic necessarius ac familiaris nobis est ab antiquo ex parentibus, ut nulla re à fratre differat. Cur enim non quis ueritatem dixerit? Deinde causam edocti à qua hæc passus est, dignū esse qui sic pateretur diximus. Neq; enim sit aliquis, qui parum aut multum in uirtutem tuam peccauit, & pœnam effugit. At quum uideamus ipsum pauide & inglorie uiuere, & in tuo suffragio ipsius salutem sitam esse, sufficientē ipsum pœnam habere iudicauimus: & magnanimum simul ac humanum, in statuendo ac animaduertēdo in ipsum, te esse supplicamus Nam

reluctantes quidem sub manum subiugare, fortis est & reuera principis. Succumbentibus uero benignum esse & mansuetū, eius est qui magnanimitate ac mãsuetudine omnes excellit. Quare licebit tibi uolenti, in eodem tum ad ulciscendū, tum ad seruandum, prout uolueris, magnanimitatē ostendere. Hic modus castigationis ac supplicij sufficiens est Domitiano, eorum uidelicet quæ timet metus, & ut eorum quæ seipsum pati dignum esse nouit, nihil in pœnam ipsi addatur supplicamus. Etenim illud cõsidera, quòd domini quidem eorum qui iniurias fecerũt, multi iam ex prioribus fuerunt, quorũ nulla mentio ad posteros transmissa est. Remiserunt autem iram, qui multos philosophia excesserunt, quorum immortalis memoria in omne tempus tradita est. Addatur itaq; etiam hoc inter historiæ tuæ exempla. Da nobis celebrare uolentibus res tuas, ut superiorum temporum decantatas humanitates excedamus. Sic etiã Crœsus filij occisori iram remisisse dicitur, seipsum ad supplicium offerenti. Et Cyrus ille magnus huic ipsi Crœso amicus factus esse post uictoriam narratur. His te connumerabimus, & quantum uires nostræ tulerint, hæc prædicabimus, si non omnino exigui quidam tanti uiri præcones esse putati fuerimus. Illud uero super omnia dicere necessariū est. Quod eos qui quodcunque tandem iniuste fecerint, non propter iam facta punimus, qua enim arte fieri possit ut quæ facta sunt non sint facta? Sed quo aut ipsi de cætero meliores fiant, aut alijs modestiæ exemplum existant. Neutrum itaq; horum in præsenti deesse quis dixerit. Ipse enim & post mortem horum recordabitur, & reliquos mortuos esse propter timorem ad hunc respicientes puto. Quare quicquid supplicio addiderimus, iram nostram expleuisse uidebimur, id quod ut de te uerum sit, multa re opus habere, ego sanè affirmauerim. Et neque adductus fuissem ut talium uerborum quicquam dicerem, si non maius danti quàm accipientibus beneficium fieri uidissem. Neq; enim paucis perspicua erit hæc morũ magnanimitas. Cappadoces enim omnes quod futurũ est spectant, quos optarim unà cum reliquis bonis quæ tibi adsunt etiam hoc recensere. Cunctor desinere à scribendo, putans damnum mihi allaturum esse, quod omissum est. Tantum tamen addam. Quum multorũ epistolas habeat qui ipsum excusare ac liberare conantur, omnibus potiorem nostram duxit, haud scio quomodo doctus esse quandam nostri apud celsitudinem tuam rationem ac existimationem. Quo igitur neq; ipse fallatur spe quam in nobis habet, & nobis liceat apud eos qui hic sunt gloriari, rogatus sis domine incomparabilis annuere petitioni. Omnino autem nullo unquam philosopho deterius res humanas cõsiderasti, & nosti quod bonus thesaurus omnibus, qui indigentibus ac rogantibus inseruiunt, repositus est.

Basilius Magnus Eustathio philosopho. Epist. CLXV

QVum iam animum despondissem ad eius quæ fortuna dicitur insultus, à qua semper aliquid impedimenti, ut te conuenire non potuerim factũ est, mirabiliter quodammodo me reuocasti & literis consolatus es. Nam & apud meipsum iam animo uersabam, Nũquid uerum est id quod à multis diuulgatur, quod necessitas quædã est & fatum, quod & paruas & magnas res nostras ducit. Ipsi uero nullius rei dñi sumus. Aut si hoc non est, fortuna quædam omnino humanam uitam agit. atq; harum cogitationum magnam ueniã nobis dabis, ubi causas à quibus ad ipsas adductus sum didiceris. Ego reliqui Athenas ad famam philosophiæ tuæ contemnens ea quæ isthic sunt. Præterij autem ciuitem in Hellesponto, uelut nullus Vlysses Sirenum cantus. Et Asiam quidē admiratus sum, uerum ad metropolim bonorum in ipsa festinabam. Vbi uero patriam apprehendi, & te in ipsa magnam illam cõmoditatem quæsitum non reperi, hinc mihi de cætero multæ & uariæ occasiones inopinatorum impedimentorum obortæ sunt. Aut enim infirmũ omnino esse oportebat, & propter hoc relinqui. aut unà cum eunte ad orientem proficisci non posse, & sero aliquando Syria per innumeros labores apprehensa, non contingere cum philosopho cõuersari ad Ægyptios profecto. Rursus igitur oportebat ad Ægyptum abire longam ac molestam uiam, & neq; hic quod uolebam habere. At adeò infeliciter amore torquebar, ut aut iter ad Persas arripere oportebat, & simul quàm longissime ad Barbarorũ terram procedere, ueniebas enim etiam illinc, tanta quædam dæmonis cõtentio erat: aut isthic desidere, aut in Alexandria, id quod etiam contigit. Videor enim mihi, si non uelut pecus fronde præmõstrata sequi renũciassem,

etiam ultra Nyssam Indicam processurus fuisse. Et si qua extrema nostræ habitabilis terræ regio est, etiam in hac oberraturus fuisse. Et quid opus est multa dicere? Nam postremum nunc in eadem regione degenti mihi non cōtigit te cōuenire, dum per longas infirmitates prohibeor, quæ nisi deinceps moderatiores factæ fuerint, neq; per hyemem præstantiā tuā cōueniemus. Hæc non sunt fati opera uelut ipse dixeris, Hæc nō necessitatis: Hæc nō ferè etiā poetarū de Tantalo fabulas excedunt? Sed uelut dixi melius habeo per literas tuas, & non amplius in eadem sum sententia. Verum sentio oportere danti quidem bona deo gratiam habere, reseruanti uero non indignari. Et sanè siquidem etiam nobis exhibuerit te conuenire, hæc optima simulq; iucundissima putabimus. Si uero distulerit, leniter feremus damnum. Melius enim omnino quàm nos elegerimus, res nostras gubernat.

Basilius magnus Iuliano. Epist. CLXVI

QVomodo tibi interiecto hoc tempore corpus habuit? Num integre manus actionem recepisti? Quomodo uero reliqua uitæ negocia? num ex animi sententia tibi procedunt, quemadmodum optamus & uelut proposito tuo debetur? Nam quibus facilis est ad mutationē mens, his non dissimile uero est etiam uitam non esse ordinatam. Quibus uero firma est mens, & semper constās ac eadē, hos consequens est concorditer ad propositū ac uoluntatē uitam degere. Reuera enim gubernatori quidē nauis concessum nō est tranquillitatē facere quando uult. Nobis uero ipsis tranquillam cōstituere uitam etiam ualde facile est, si intrinsecus ex affectionibus insurgentes nobis tumultus compescuerimus, & mentem forinsecus accidentibus altiorē constituerimus. Nam neq; damna, neq; infirmitates, neq; reliquę uitæ difficultates uirtuosum attingūt, donec mentem habuerit cum deo ambulantē & futurum spectantē, & super excitatam de terra tempestatem leuiter & expedite se extollentem. Nam qui ualde uitæ curis occupati sunt, uelut uolucres carnosæ frustra alas habentes, deorsum cum pecoribus trahuntur. Te uero uidere tantum nobis à negocijs permissum est, quantum his qui in pelago alteros prætereunt. Veruntamen quandoquidem ex ungue totum leonem cognoscere datur, ex modico experimento putamus te satis cognouisse. Vnde etiam magnum id ducimus quod res nostræ in aliqua existimatione apud te sunt, & à mente tua non absunt, sed assidue in memoria tibi uersantur. Memorię uero signum est scribere, quod quanto frequentius feceris, tanto plus nobis gratificaberis.

Basilius Magnus Diodoro. Epist. CLXVII

ACcepi libros à præstantia tua missos, & secundo quidem ualde lætatus sum, non solum propter breuitatē, uelut uerisimile est eum qui segniter ad omnia ac debiliter de cætero affectus est, Sed quod & densus simul est sententijs, & distincte se habēt in ipso oppositiones cōtrariorū, & responsiones ad ipsas. Et ipsa dictionis simplicitas nullo artificio constans, decere uisa est mihi propositum Christiani, non magis ad ostentationem q̃ cōmunem utilitatem scribentis. Prior aūt, uim quidem eandem in rebus habens, dictione uero sumptuosiore & figuris uarijs & disputādi gratia superbiēs, multo indigere uisus est mihi tempore ad perlegendū, & labore mentis, tum ad colligendas, tum ad retinendas in memoria sententias. Nam quæ interim interseruntur refutationes contrariorum, & cōfirmationes nostrorū, etiamsi dulcedinem quandam dialecticā ipsi scripto inducere uidentur, tamen quia ociū & moram requirunt, cōtinuitatē sententiæ diuellunt, & contentiosæ orationis firmitatē relaxant. Illud enim omnino nouit prudentia tua, quod etiam externi philosophi qui dialogos cōscripserunt, Aristoteles & Theophrastus statim ipsas res attigerunt, propterea quod conscij sibi essent inopiæ platonicæ gratiæ. Plato uero ob eloquētiæ facultatē, simul aduersus dogmata pugnat, simulq; personas obiter obiurgat, Thrasymachi quidem temeritatem ac impudentiam criminans, Hippiæ uero leuitatem mētis & laxitatem, Protagoræ aūt arrogantiam ac tumiditatem. Porrò ubi indefinitas personas in dialogis introducit, distinctionis rerum gratia utitur disputantibus, nihil uero aliud ex personis inuoluit ipsis argumentis, id quod in legibus fecit. Oportet igitur etiam nos qui non per ambitionē ad scribendum peruenimus, sed utilium sermonum documenta fraternitati relinquere propositum habemus, si quidem aliquam omnibus antea prædicatā ob morum pertinaciam personam subie-

cerimus, etiam aliqua à personę qualitate orationi attexere: siquidē omnino cōuenit nobis inuehi in homines rebus ipsis relictis. Si uero indefinitū fuerit id de quo disputatur, cōtentiones aduersus personas, continuitatē dirimunt, & ad nullū finē utilem deueniunt. Hæc dixi quo demōstrē, quod nō in adulatoris manus, labores tuos demisisti, sed fratri maxime ingenuo ipsos cōmunicasti. Dixi aūt non ad eorū quæ scripta sunt correctionem, sed ad futurorū obseruationē. Nam qui tanto habitu ac studio circa scribendū usus est, omnino non segnis erit ad scribendum, quandoquidē etiam hi qui argumenta exhibent nō cessant. Nobis aūt sufficiet legere uestra, Verum à scribendi facultate tantum absumus, quantū ferme dixerim etiam à sanitate, aut etiā ab eo ut modicū ocium à negocijs agamus. Remisi aūt nunc maiorē ac priorem per lectorē, quantū eius à me fieri potuit perlectum. Secundum uero apud me retineo, uolo enim ipsum transscribere, & hactenus non habui copiam alicuius qui uelociter scribere posset. Ad tantam enim paupertatem inuidiosæ Cappadocum res deuenere.

Basilius Magnus Eunomio. Epist. CLXVIII

QVi cōprehensibilem esse dicit rerum inuentionē, uia quadā omnino & cōsequentia, per rerū cognitionē mentem suam occupauit, animumq; adiecit, & in his quæ facile apprehēdi possunt ac minoribus exercitatus: ita per cōprehensionē hanc, etiā ad eam quæ est ultra omnē intelligentiā, supplius cōprehensiuam imaginationē perduxit. Qui igitur rerum cognitionem se apprehendisse gloriatur, is minutissimi eorū quæ nobis apparēt naturam interpretetur, & quæ sit formicæ natura dicat. An spiritu & anhelitu uita ipsius contineatur, an ossibus corpus distinctū sit, an neruis & ligamentis compositio firmata sit. an musculorum & glandularum munimento neruorum natura contineatur. an medulla à sincipite usq; ad caudam unà cum spinæ uerticulis extendatur. an neruosæ membranæ ambitus membris quæ mouentur concitatoriam uim immittat. an sit in ipsa iecur, & uas fellis susceptoriū in iecore, renesq; ac cor, & arteriæ, & uenæ, pelliculæq; ac intersepta. an nudū sit animal aut pilosum, solidipes sit aut multifidos gressus habeat. Quanto tempore uiuat. Et quis sit ipsis generationis modus. Quàm diu gestetur fœtus. Et quō neq; pedestres omnes sunt formicæ, neq; omnes alatæ, sed aliæ quidē humi repunt, aliæ per aerem feruntur. Qui igitur rerum cognitionē iactat, interim formicæ naturam explicet. Deinde ita uirtutis ac potentiæ omnem intellectum excedēris naturam exponat. Si uero minutissimæ formicæ naturam nondum cognitione apprehendisti, quomodo incomprehensibilis dei uim te imaginari gloriaris?

Basilius Magnus Olympio. Epist. CLXIX

QValia facis ó admirande, quod amicā nobis paupertatē & philosophiæ nutricem finibus expellis. Arbitror enim te etiā expulsionis actione, ab ipsa reum posse peragi, si qua cōtingeret ipsi defensio. Nam utiq; dictura esset: huic cohabitare elegi ego, nunc quidē Zenonē laudanti, qui naufragio omnib. amissis, nihil ingenerosum loquutus est, sed euge dixit ó fortuna cōpellis nos ad detritū pallium: Nunc uero Cleanthen, aquam ex puteo ob mercedē haurientē, unde & ipse uitam degebat, & præceptoribus mercedē persoluebat. At uero Diogenē ne cessauit quidem unquam admirari, solis naturæ rebus contentū esse conātem, ut etiā poculum abiecerit, quū à puero doctus esset cauis manibus haustam aquam bibere. Per hæc & similia cohabitatrix nostra paupertas te accusauerit, per magna munera nunc expulsa. Apposuerit aūt & minas quasdā, nempe, Si te hic rursus deprehendero, Siculas aut Italicas delicias, priora illa demonstrabo ac efficiam. Ita exacte te per mea bona ulciscar. Atq; hæc quidem talia. Gauisus aūt sum ubi audiui te iam curationem incepisse, & opto ut hæc tibi prosit. Decuerit aūt sacram animam tuam, iucundum corporis ministerium.

Basilius Magnus Olympio. Epist. CLXX

ET literas præstātiæ tuę adeptus, iucundior & hilarior meipso factus sum: & cū charissimis filijs in colloquiū progressus, ipsum te uidere mihi uisus sum, qui animam meam malis diuexatā assumpserunt atq; ita affecerunt, ut oblitus sim cicutæ apud uos, quam somniorum interpretes ac caupones, in gratiam eorum qui ipsos mercede conduxerunt, contra nos circumferunt. Epistolas uero partim misi, partim in posterum dabimus si uolueris, solummodo contingat aliqua utilitas ex ipsis, eis qui ipsas accipiunt.

Basilius

Basilius Magnus Olympio. Epist. CLXXI

SCribebas nobis prius quidem pauca, nunc uero neq; pauca: & uidetur breuiloquẽtia tẽporis progressu, perfecta fieri taciturnitas. Redi itaq; ad consuetudinẽ, ita non amplius tibi indignabimur Lacones per literas ad nos imitati: sed etiã modicas literas, magnæ tuæ affectionis signa existentes, magni æstimabimus, solum nobis scribas.

Basilius Magnus Olympio. Epist. CLXXII

QVemadmodum reliqui fructus singuli proprio tempore proueniunt, in uere quidem flores, in æstate uero spicæ, in autumno malum. Sic hyemis fructus sunt sermones, ac fabulæ.

Basilius Magnus Candidiano. Epist. CLXXIII

QVum epistolã tuam in manus sumerẽ, accidit mihi quid dignũ relatu. Verebar ipsam, uelut aliquid publicũ annunciantẽ, & quo tẽpore ceram resoluebam, aspectans timebã, uelut nullus Spartiata Scytalam Laconicã, dum in crimine hæret. Postq̃ uero solui & omnia singulatim relegi, ridere mihi animum subijt, partim pre uoluptate, quod nihil recentius audiuissem, partim tua ad Demosthenica cõparanti. Nam hic quidem ubi paucis quibusdã tripudiatoribus ac tibicinibus sumptum suppeditabat, nõ amplius uolebat Demosthenes, sed Choragus & expensarum largitor nominari. Tu uero idem es & expensas suppeditans, & nõ. Suppeditans quidẽ pluribus myriadibus militum, q̃ ille uiris, quibus res ad uictũ necessarias exhibebat. Et tamen neq; nobis ab hoc habitu ac dignitatis gradu scribis, sed eo quo antea solitus fuisti modo, & nihil ab eloquentiæ studio remisisti. Sed ad Platonis similitudinẽ, in tẽpestate ac turbine negociorum, uelut sub muro quodam forti consistens, nulla turbatione animam repleris, immo neq; alios repleri finis, quantũ eius per te fieri potest. Et tua quidem talia sunt, magna & admirabilia his qui ipsa contẽplari possunt. & rursus non admirabilia ei qui ad uitæ propositum iudicat. Audi sanẽ etiam nostra, & inopinata existentia & consequenter nobis occurrentia. Vir quidam ruralis ex his qui cohabitant nobis in Annesis, famulo meo uita defuncto, cõmercium quoddam cum ipso habuisse præfatus, non me requisito, non facta accusatione, non à uolente capere dignatus, non minatus si non acciperet se uim illaturum esse, confertim cum quibusdam crudelitate ipsi similibus, irruptione in ædes nostras facta, & mulierculas ipsas custodientes uerberando contriuit, & effractis foribus uniuersa extulit, partim ipse prædatus, partim in rapinã uolentibus proponẽs. Quo igitur non extremus terminus debilitatis nos simus, & omnibus uideamur ad aggressionem expositi: quam in omnibus negocijs nostris ostendisti diligentiã, etiam nunc afferre rogatus sis. Sic enim solum tranquillitas nobis cõseruari poterit, si tribunali tuo coniuncti fuerimus. Fuerit aũt nobis sufficiens pœna, si per lictorẽ comprehensus, in carcere ad breue tempus conclusus fuerit, Nam non solũ ob ea quæ passi sumus indignamur, sed etiam securitate in posterum opus habemus.

Basilius Magnus Phirmino. Epist. CLXXIIII

ET raræ sunt literæ tuæ, & breues hæ ipsæ, aut ob segniciẽ ad scribendum, aut quod etiam alias satietatẽ ex multitudine effugere uis, aut quod etiã ad breuiloquẽtiam teipsum adsuefacis. Nobis uero nihil satis est, sed etiamsi excesserint copia, desiderio nostro breuiores sunt, propterea quod cupiam om̃ia sigillatim de te discere. & quõ corpus tibi habeat, & quomodo exercitatio, & utrum perseueras in his quæ ab initio decreuisti, aut etiam consilium transmutasti, sententiam ad accidentia transponens. Si quidem igitur idem tibijpsi esse perseueras, nõ multitudinem literarum requisierimus, sed sufficit nobis tantum: Hic illi, scito nos sanos esse, & uale. Quandoquidem uero audimus ea quæ etiam dicere erubescimus, quod relicto beatorũ maiorum ordine, ad patris auum transfugis, & Brettanius pro Phirmino fieri studes: exigimus hæc ipsa audire, & rationes discere propter quas ad hanc uitæ uiam procedere perductus es. At quia ipse conticuisti, ob pudorem consilij, nos te exhortamur ut ne statuere uelis turpitudini confinia & pudore digna. Et si quid subijt animum tuum, ut eo ex mente expulso rursus tuijpsius fias, & milicia ac armis & castrorũ ærumnis longum ualere iussis patriam occupes, sufficere arbitratus & ad uitæ securitatem, & ad omnem claritatem, ex æquo cum progenitoribus urbi dominari, id quod citra laborem tibi obuenturum esse confidimus, tum ad

aptitudinem ex fide, tum ad solitudinem instātium ac se opponentiū respicientes. Siue igitur non factum est ab initio hoc consilium, siue factum rursus reiectū est, cito nobis significato. Si uero quod absit, eadem consilia manent, calamitas ipsa spontaneus nuncius nobis ueniat. Literis uero non opus habemus.

Basilius Magnus Iulittæ Liberæ. Epist. CLXXV

ARs quędam est uenandi columbas huiuscemodi. Quum unius potentes facti fuerint hi qui talia studio habent, mansuefactam hanc & simul cum ipsis cibum capientem faciunt, & tunc alis ipsius ungento illitis, ipsam cum externis congregari sinūt. Illa uero ungenti fragrantia, gregem illum per se pascentem possessionem facit ei qui mansuetam possidet. Nam ad eas quæ gratum illum odorem spirant, etiam reliquæ consequuntur & inhabitant. Quid uero uolens, hinc literarum exordium facio? Quod acceptum filium Dionysium, qui olim Diomedes uocatus fuit, & animæ ipsius alis per diuinum ungentum illitis, emisi ad tuam pudicitiam, ut & tu unà cum ipso aduoles, & nidum quem prædictus apud nos fixit occupes. Si igitur hæc uidero in uita mea, & pudicitiam tuam ad altam uitam transferri, multas personas dignas deo rogabo, ut debitum ipsi honorem persoluant.

Basilius Magnus cuidam. Epist. CLXXVI

QVod te amo ex hoc quod scribo disce. Quod me odio habes, ex eo quod taces cognoui. Scribe uero uel deinceps, calamo & atramento ac modica charta amantes amans.

Basilius Magnus cuidam. Epist. CLXXVII

VNum uitæ signum est sermo, Quomodo uero tu super terram esse putaberis, nunquam loquutus? Verum remoue silentium tuum scribendo nobis & manifestando te ipsum quod uiuis.

Basilius Magnus Notario. Epist. CLXXVIII

SErmones naturam alatam habēt, Quapropter notis opus habent, ut uolantibus ipsis, celeritatē scriptor apprehendat. Tu igitur ó puer notas ac characteres perfectos facias, & figuras cōsequenter ex ordine signes. In paruo enim errore multus sermo peccat. per diligentiam uero scribentis id quod dicitur corrigitur.

Basilius Magnus Duci. Epist. CLXXIX

SCio maximum & primum præstantiæ tuæ studium esse, ut omni modo iustitiæ gratificeris ac patrocineris. Deinde ut amicis benefacias, & eos qui ad magnæ sapientiæ tuæ præsidium confugiunt afferas. Omnia itaq; in præsenti argumento in unum concurrerunt, Nam & iustum est negocium super quo legationē facimus, & in quo nobis gratificari possis, quos inter amicos tuos numerare dignatus es, & quod debet his qui celsitudinem tuam super his quæ passi sunt in auxilium inuocant. Frumentū enim quod solum ad necessariam uitam degēdam charissimus frater Dorotheus habebat, quidam in Berisis ex his quibus rerum publicarum administratio concredita est diripuerunt, siue à seipsis ad hanc uim progressi, siue etiam ab alijs instigati. Veruntamen ex nulla parte res ipsa culpa caret. Quid em̄ magis iniuriæ facit is qui ex se malus est, quàm qui aliorum maliciæ inseruit? & his qui damnum pertulerunt æquale detrimētum existit. Hoc itaq; frumentum cupimus per eos qui abstulerunt recipere, & non licere ipsis ad alios culpam ac causam eorum quæ ausi sunt referre. Quanti autem precij res est, necessitatem ex frumenti inopia effugere, tanti beneficium generosæ celsitudinis tuæ æstimabimus, si modo dare dignatus fueris.

Basilius Magnus Calligrapho scriptori, ut pulchras literarum notas ducat. Epist. CLXXX

REcte scribe, & utere uersuum ordine rectè, & neq; ad altitudinē manus ipsa eleuetur, neq; per præcipitia feratur, neq; coge calamum ut oblique procedat, uelut cancer apud Æsopum. Sed in directum procede, uelut ad amussim fabrilem progrediens, quæ ubiq; æqualitatem seruat, & quicquid inæquale est destruit ac tollit. Nam obliquitas indecora est, Rectitudo uero iucunda est aspicientibus, non permittēs sursum ac deorsum nutare oculos legentiū, quēadmodū ligna ex quibus urnæ haustoriæ dependēt, quibus aqua ex puteis extrahitur. Quale sanè quiddam etiam mihi contigit, ubi literas

tuas

tuas accepi.Nam quũ uersus scalarum modo siti essent,quan do ab altero ad alterũ tran-
sire oportebat,necesse erat dirigere ad finem præcedentis,in quo quum nusquã conse-
quentia appareret,rursus recurrere oportebat,& ordinem inquirere, ita ut retrocede-
rem & sulcum sequerer,uelut Theseus filium Ariadnes quod aiunt. Scribe itaq; recte,
& ne seducas mentem per scriptorum obliquitatem ac toruitatem.

D. BASILII MAGNI EPISTOLA AD CHILONEM DISCIPVLVM SVVM, IANO CORNArio Medico Physico interprete. CLXXXI

SALVTARIS rei tibi autor ero charissime frater,si libẽter à nobis con
silium acceperis de his quæ sunt facienda,præsertim de his ad quæ ip-
se nos inhortatus es,ut tibi consilium daremus. Nam auspicari quidẽ
solitariam uitam multi æqualiter ausi fuerunt,uetum ut pro rei dignita
te absoluerent,à paucis fortassis elaboratum est. Et omnino nõ in pro
posito solum finis contingit,sed in fine eorũ quæ elaborata sunt lucrũ
accedit.Itaq; nulla utilitas est his qui non ad scopi finem festinant, cæterum usq; ad prin
cipium solum monachorũ uitã expendunt, immo etiam propositũ suum deridendum
relinquunt,ignauiæ ac temeritatis crimen apud cæteros incurrentes. De talibus enim
etiam dominus dicit:Quis uolens domum ædificare,non prius desidens supputat sum- Luc. 14
ptum,an habeat quibus opus est ad absoluendum, ne postq; posuerit fundamentum,&
non potuerit perficere,incipiant illudere ipsi prætereuntes,dicentes,Hic homo funda
mentum posuit,& non potuit consummare.Principiũ igitur alacrem ac promptum ha-
beat in recto uirtutis facto progressum.Nam & generosissimus athleta Paulus, non uo
lens securus conquiescere in bonis prius perpetratis,sed quotidie ultra progredi,dicit:
Eorum quæ retro sunt obliuiscens,ad ea uero quæ à fronte sunt enitens, iuxta præfixũ Phil. 3
scopum persequor ad brauiũ supernæ uocationis. Talis enim est hominũ uita, non con
tenta his quæ præcesserunt,sed quæ nutriat non magis prægressis quàm futuris. Quid
enim prodest homini hesterna uentris satietas,si insita fames proprium esus solatiũ non
reperiat? Sic neq; animæ lucrum ex hesterna uirtutis actione accedit, si hodierna iusta Ioan. 5
actio relinquatur. Qualem enĩ reperio te inquit,talem te iudico. Itaq; uanus est iusti la-
bor,irreprehensibiles item sunt peccatoris mores,si alteratio inducatur, ita ut ille à me-
liori ad deterius,hic à deteriori ad melius mutetur.Hæc etiã ex Iezechiele uelut ex per- Cap. 3
sona domini docente audire licet.Si enĩ inquit,declinãs iustus deliquerit, non recorda
bor iustificationũ quas fecit antea,sed in peccato suo morietur.Idem uero dicit & de pec-
catore,Si cõuersus fecerit iustitiã,uiuet in ipsa. Vbi enĩ sunt tot Mosis serui dei labores,
quũ momẽtanea contradictio interuerterit ipsi ad terrã promissionis ingressum? Vbi ue
ro est ipsius Giezi cũ Helissæo conuersatio,quũ propter auaritiã leprã cõtraxerit? quid
autẽ sapientiæ multitudo Solomoni profuit,& talis prægressa de deo notio,quũ postea
per insanos mulierũ amores in simulachrorũ cultum delapsus sit? Sed neq; B. Dauidem
abalienata à deo supinitas inculpabilẽ dimisit,propter peccatũ in Vriam cõmissum.Suffi
cit autẽ & Iudæ à meliore ad deterius lapsus,ad securitatẽ ac munitionẽ eius qui uitam
secundũ deum degit,qui quũ tanto tempore Christi discipulus fuisset, postea ob paruũ
lucellum præceptore diuendito,sibijpsi laqueum comparauit.Hoc igitur notũ sit tibi fra-
ter,quod nõ qui bene incepit,hic perfectus est.Sed qui bene deponit, hic probatus est
apud deũ.Ne igitur dederis somnũ oculis frater,neq; palpebris tuis dormitationẽ,ut ser-
ueris uelut dorcas ex laqueis,& uelut uolucris ex funiculis. Vide quod in medio laque Prou. 6
orum transis,& supra murũ altũ ambulas,unde si delabaris lapsus periculo non uacat.
Ne igitur statim ad exercitationis summitatẽ teipsum extendas, neq; tibijpsi confidas,
ne ex inexperientia ab altitudine exercitationis cadas.Melius enĩ est paulatim profice-
re.Paulatim igitur te à uitæ uoluptatib. subtrahe, extirpans à te ipso omnẽ consuetudi-
nem,ne forte ubi aceruatim oẽs simul uoluptates irritaueris,turbã tentationũ tibijpsi in
ducas.Quãdo uero unius uitij uoluptatis uictor euaseris,ad alterũ te accinge, & sic om

nes uoluptates tempestiue superabis. Voluptas enim nomen quidem unũ est, res autẽ diuersæ. Itaq; frater sis primũ patiens ad omnem tentationẽ. Qualibus autem tentationibus probatur fidelis? detrimentis mundanis, criminibus, mendacijs, inobedientijs, detractionibus, persecutionib. In his & huiuscemodi probatur fidelis. Deinde quietus sis, non petulans in sermone, nõ litigiosus, non cõtentiosus, non uanę glorię appetens, non effutiens arcana, sed studiosus fidelitatis, nõ in sermone multus. Paratus autem sem per sis, nõ ad docendum, sed ad discendũ. Ne sis curiosus de uita mundana, unde nulla
Psal. 16 tibi utilitas accedit. Ait enim, ut ne loquatur os meũ opera hominum. Qui enim libenter loquitur ea quæ peccatorũ sunt, prompte cõtra seipsum excitat uoluptates. Imò potius curiosus sis de uita iustorum, sic enim tibijpsi inuenies utilitatẽ. Ne sis ostentator, circuiens pagos aut domos, Verum fuge has uelut animarum laqueos. Si uero quis ob multam pietatem inuitet te ad domũ suam, multorũ prætextuum gratia, talis discat se-
Mat. 8 qui fidem Centurionis, qui Iesu curationis gratia ad ipsum uenire uolente recusauit dicens. Domine nõ sum dignus ut sub tectum meum intres, sed tantum dic uerbũ, & sanabitur filius meus. Quum autem Iesus dixisset ad ipsum, Vade fiat tibi sicut credidisti, sanatus est filius ipsius illa ipsa hora. Hoc itaq; tibi notum sit frater, quod nõ Christi pręsentia, sed fides petentis ægrotantẽ liberauit. Sic etiam nunc, te orante in quocunq; fueris loco, & ægroto credente, quod preces tuæ ipsi auxilium ferent, omnia ipsi ex animi sententia euenient. Cæterum cognatos tuos nõ plusq; dominum diliges. Qui enim diligit inquit, patrem aut matrẽ, aut fratres, super me, non est me dignus. Quid uero sibi uult domini mandatum? Si quis inquit, nõ tollit crucem suã & sequitur me, non potest meus esse discipulus. Si mortuus es cum Christo à cognatis tuis secundũ carnem, quid rursus inter ipsos cõuersari cupis? Si uero quæ destruxisti propter Christũ, rursus ædificas propter cognatos tuos, transgressorem teipsum cõstituis. Ne igitur ob cognatorũ tuorum necessitatẽ secesseris à loco tuo. Nam discedens è loco, fortassis ex æquo disce des à morib. tuis. Ne sis amator turbæ. Ne sis studiosus peregrinatiõis. Ne sis amator ciuitatum. Sed amator solitudinis, apud teipsum semper manens, non sublestus, orationẽ & psalmodiã pro opere reputans. Neq; lectiones negligas maxime noui testamẽti, pro pterea quod ex ueteri testamento sæpe detrimentũ accedat, non quod scripta sunt no-
2. Pet. 1 ciua, sed quod eorum qui læduntr, mens infirma est. Omnis enim panis alimentum præbet, sed infirmis nociuus est. Sic igitr omnis scriptura diuinitus inspirata etiam utilis est, & nihil inquinatũ per ipsam accedit, nisi quod illud inquinatum est, quod quis inquina tum ac impurum esse putarit. Omnia autem proba, quod bonũ est tene, ab omni specie mala abstine. Omnia enim licent, sed nõ omnia expediunt. Itaq; his qui conuersantur tecum in nulla re offendiculo sis, sed gratiosus, fraternus, iucundus, humilis, non excidens à scopo hospitalitatis per sumptuositatem eduliorũ, uerum cõtentus præsentibus quotidianæ necessitatis solitariæ uitæ, nihil amplius ab aliquo accipias. Et maxime fuge aurum uelut animæ insidiatorem, & peccati patrem, ac diaboli ministrum. Ne prętextu erogationis in pauperes, teipsum auariciæ obnoxium declares. Si uero quis pauperum gratia afferat tibi pecunias, & noueris esse aliquos destitutos, illijpsi, cuius sunt pecuniæ, cõsule ut ad fratres qui ea priuanẽ deportet, ne forte conscientiam tuam inqui net pecuniarum susceptio. Voluptates fuge. Cõtinentiam persequere. Et corpus quidem laboribus exerce, Animã uero tentationib. adsuefacito. corporis & animæ dissolu tionem ab omni malo liberationẽ censens, æternorũ bonorum fruitionẽ expecta, cuius omnes sancti participes facti sunt. Teipsum indesinẽter põdera. Oppone diabolicę cogitationi piam meditationẽ, uelut in trutina lancis momento hoc ipsum addens, & maxime quũ insurgens praua cogitatio dicat. Quæ utilitas est tibi huius in hoc loco cõuer
Mat. 13 sationis? Quid lucri fers ex secessũ à cõsuetudine hominũ? An nõ nosti à deo cõstitutos episcopos ecclesiarũ dei, uiros familiariter cõuenientes, & spirituales conuẽtus indesinenter celebrãtes, in quib. maxima his qui accedunt utilitas oritur? Illic em̃ contingũt prouerbialiũ ænigmatũ reuelationes, apostolicorũ dogmatũ solutiones, euangelicarũ sententiarũ enarrationes, theologiæ auscultatio, fratrũ spiritualiũ congressus, qui magnam ex ipso faciei conspectu utilitatẽ accedentib. præbent. Tu autẽ à tantis bonis alie-

rium teipsum fecisti, & desides hic efferatus ad similitudinem ferarũ. Vides enim hic solitudinem multã, abalienationẽ ab hominib. non modicã, penuriã doctrinæ, alienationem fratrũ, & spiritum ad mandata dei magna secordia præditum. Quum igitur talibus ac tantis te speciosis prætextibus aggressa praua cogitatio subuertere uoluerit, oppone ipsi per piam meditationẽ, experientiam rei dicens. Quandoquidẽ tu dicis mihi, bona ea quæ in uita sunt esse, propterea ego huc transmigraui, indignũ meipsum cẽsens mundi bonis. ammixta em̃ sunt mundi bonis mala. Imò potius exuperant mala. Nam quum aliquando ad spirituales accessissem conuentus, uix tandem in unũ fratrem incidi, qui uidebatur quidem timere dominũ, tenebatur autẽ à diabolo, & audiui ex ipso sermones superbos, & fabulas confictas ad decipiendos auditores. Post ipsum uero incidi in fures, raptores, tyrannos. Vidi ebriosorũ habitum indecorum, uidi sanguinẽ oppressorum. Vidi etiã pulchritudinem mulierũ temperantiam meã explorantem. & scortationis quidem opus effugi, uerũ uirginitatem meam cordis cogitatione inquinaui. Et multos quidem sermones animæ utiles audiui, uerum apud nullum præceptorẽ reperi uirtutem sermonib. respondentẽ. Post hæc rursus innumeras audiui tragœdias cantilenis mollibus indutas. Rursus audiui citharæ iucundos modos, plausum saltantium, uocem risum mouentium parasitorũ, multã stulticiam ac facetias, turbæ immensæ clamorem. Vidi lachrymas deprædatorũ, dolores eorum qui ducebantur sub tyrannide, eiulatum eorum qui torquebantur, & uidi, & ecce non erat cõuentus spiritualis, sed mare uentis exagitatũ ac turbatũ, quod omnes simul ijsdem fluctibus obruere conabatur. Dic mihi ô mala cogitatio, & temporariæ uoluptatis ac uanæ gloriæ dæmon, quæ utilitas est mihi harũ rerũ spectaculi ac auscultationis, qui nulli ex his quibus fit iniuria opem ferrẽ possum? & neq; impòtentes defendere, neq; errantes corrigere ullius permissu ualeo, imò potius ferè meipsum insuper perdo. Quemadmodũ enim modica aqua pura à multa uenti procella ac puluere dissipatur, Sic quæ putamus nos bona in uita facere, à multitudine malorũ obruuntur. Nam tragœdiæ uelut pali in cordibus eorum qui in uita illa diuersantur, per læticiam ac gaudiũ infiguntur, ut psalmodiæ puritati tenebræ offundantur. Eiulatus autem & lamentationes hominũ iniuriam patientium, ab his qui eiusdem generis sunt inducuntur, ut demonstretur pauperũ patientia. Quæ igitur mihi contingat hinc utilitas, aut palàm est quod accedit animæ detrimentum? Quapropter ego transmigro in montes uelut passer. Sicut passer liberatus sum ex laqueo uenantium. In hac enim solitudine dego, ô mala cogitatio, in qua dominus uersatus est. Hic est quercus illa Mambrè. Hic ad cœlũ ferens scala, Hic angelorum castra à Iacob conspecta. Hic solitudo in qua populus purificatus legẽ accepit, & sic in terra promissionis deum uidit. Hic mons Carmelus in quo Helias commorans deo cõplacuit. Hic campus in quo secessu facto Esdras omnes diuinos libros ex mãdato dei eructauit. Hic solitudo in qua beatus Ioannes locustas edens, hominibus pœnitentiam prædicauit. Hic mons oliuarũ, in quem Christus ascẽdit ac orauit, nosq; similiter orare docuit. Hic Christus ille solitudinis amator. Ait em̃, ubi duo sunt aut tres congregati in nomẽ meum, illic sum in medio ipsorum. Hic arcta illa & angusta uia, quæ ducit ad uitam. Hic doctores & prophetæ, qui in solitudinib. errant ac montibus, speluncisq; & foraminibus terræ. Hic apostoli & euangelistæ, & monachorũ remota ab urbibus uita. Hæc itaque uoluntarie suscepi, ut accipiã quæ martyribus ac testibus Christi alijsq; sanctis promissa sunt, ut citra mendaciũ dicam: Propter sermones labiorum tuorũ ego custodiui uias duras. Noui enim deo charũ Abrahã uoci dei credidisse, & in solitudinem cõmigrasse. Noui Isaac potentia oppressum esse. Iacob patriarcham extra patriam apud peregrinos uixisse. Ioseph temperantem illum diuenditũ esse. Continentiæ repertores pueros tres in igne pugnasse. Danielem secundũ in fossam leonum coniectũ esse. Esaiam liberæ linguæ uirum, arcanorumq; spectatorem dissectũ esse. Israelem in captiuitate fuisse. Ioannem adulterij reprehensorem decollatũ esse. Martyres Christi occisos esse. & ut ne longam faciam orationem, Hic mons est ubi etiam ipse saluator pro nobis crucifixus est, ut morte sua nos uiuificaret, & omnes nos ad patientiam inuitaret ac traheret. Ad hunc festino, & ad patrẽ & ad spiritum sanctũ, ut legitimus reperiar cõtendo, indignũ meipsum iudicans mundi bonis. Imò neq; ego propter mundũ, sed mũdus propter me est.

me eſt. Hæc igitur apud teipſum reputans, & perficiens ipſa diligenter quemadmodũ ti
bi dictum eſt, decerta pro ueritate uſq; ad mortẽ. Nam & Chriſtus obediens factus eſt
Phil. 2 uſq; ad mortem. Sed & Apoſtolus dicit. Videte fratres ne forte ſit in aliquo ueſtrũ cor
prauum, ad deſciſcendũ à deo uiuente. Sed exhortemini alter alterũ, & unus alterum æ-
dificet, quoad dicitur hodiernus dies. Nam hodiernus dies ſignificat totum uitæ noſtræ
tempus. Hoc igitur modo ſi uitam degeris frater, & teipſum ſeruabis, & nos exhilara-
bis, & deum glorificabis, in ſecula ſeculorum, Amen.

Diui Baſilij Magni admonitio ad adoleſcentes monaſticæ ui
tæ deditos. Epiſt. CLXXXII

DIſce tu qui ſolitariã uitam degis fidelis homo, & pietatis operator, & docere Euan
gelicam conuerſationẽ, corporis in ſeruitutem mancipationẽ, animum humilem,
mentis puritatem, iræ diſſipationẽ. Si cogeris, inſuper adde propter dominũ, ſi aliqua
re priuaris ne litiges, ſi odio haberis diligas, ſi perſecutionem pateris tolera. ſi conuitijs
impeteris obſecra. mortificare peccato. crucifigere Chriſto. omnẽ ſolicitudinẽ transfer
in dominũ, ut reperiaris ubi ſunt angelorũ myriades, primogenitorum cõuentus, apo-
ſtolorum throni, prophetarũ præſidentiæ, patriarcharum ſceptra, martyrũ coronæ, iu-
ſtorum laudes. Illud concupiſce, ut inter iuſtos illos cõnumereris, in Chriſto Ieſu domi-
no noſtro. Ipſi gloria in ſecula, Amen.

Diui Baſilij Magni epiſtola ad monachum elapſum ac
profugum. Epiſt. CLXXXIII

GAudium & ſalutem non præſcribimus, quod in impijs neq; gaudiũ ſit, neq; ſalus.
Nam adhuc credere nõ ſuſtineo, & cordi meo perſuadere non poſſum, tantã ab-
ſurditatem, & magnũ illud facinus quod auſus es, ſiquidem uelut apparet iam omnib.
res ſe ita habet. Admiror enim quomodo tãta ſapientia abſorpta eſt, quomodo tãta ſin-
ceritas diſſoluta eſt, unde tanta cæcitas circumfuſa eſt, quomodo nulla in totum conſi-
deratione habita, talem ac tantã animarum perniciem induxiſti. Si enim uerum hoc eſt,
tradidiſti & animã tuam in profundum, & omniũ hanc impietatem audientium robur
exoluiſti, fidem ignominia affeciſti, à certamine bono aberraſti. Quapropter doleo tui
gratia. Quis enim ſacerdos propter te nõ lamentabitur? Quis eccleſiaſticus non plan-
git? quis laicus non triſtis eſt? quis pietatis exercitator non luget? ferè etiam ſol ipſe ob
ruinam tuam obſcuratus eſt, & uirtutes cœli ob interitum tuum commotæ ſunt. Lach-
rymas effuderunt etiam lapides ſenſus expertes ob tuam inſaniã. plorarunt autem etiã
inimici, propter exceſſum iniquitatis tuæ. O ingentem ſtupiditatẽ. O uehementem cru
delitatem. Non deum timuiſti. Non homines reueritus es. non homines curaſti, ſed ſi-
mul omnia naufragio amiſiſti. omnib. ſimul ſpoliatus es. Quapropter rurſus doleo tui
gratia ò miſerrime. Qui regni robur omnibus annunciaſti, regno excidiſti. Qui doctri-
næ timorem omnibus induxiſti, non habuiſti timorem dei coram oculis tuis. Qui ſan-
ctitatem prædicaſti, ſceleſtus repertus es. Qui ob inopiã te iactaſti, depeculator inuen-
tus es. Qui dei ſupplicium narratione declaraſti, ipſe ſupplicium tibiipſi peperiſti. Quo
modo te lugebo? quomodo propter te dolebo? Quomodo excidit Lucifer qui mane
Eſa. 14 oriebatur, & cõtritus eſt in terra? Quicunq; audierit, eius ambæ reſonabunt aures, quo
modo deo dicatus qui te ſplendeſcebat ſuper aurum, obſcuratus eſt amplius quàm fuli-
go? filius Sion uenerabilis, quõ factus eſt uas inutile? Cuius memoria in ſacris ſcriptu-
ris ab omnibus prædicabatur, eius memoria hodie cum ſonitu perijt. Qui acuta men-
te præditus erat, acute ac derepente interijt. Qui multiplici prudentia clarus erat, mul-
tiplex peccatum cõmiſit. Nam qui à doctrina tua opem tulerunt, hi ex interitu tuo de-
trimentum acceperunt. Qui colloquijs tuis aures adhibuerunt, ob interitum tuum au-
res obturauerũt. Ego uero lamentans ac mœſtus & undiquaq; uiribus exolutus, & ci-
nerem uelut panem comedẽs, & ſacco ob plagam meam tectus, talia tibi encomia re-
cenſeo, imò potius epitaphios ſermones componens, nullam cõſolationem aut mede-
lam admitto. Nam conſolatio occultata eſt ab oculis meis, & non licet malagma impo-
nere, neq; oleum, neq; deligamẽta. Eſt enim plaga mea doloroſa, unde ſanabor? Si qua
igitur adhuc ſpes ſupereſt tibi ſalutis, ſi qua breuis memoria erga deũ, ſi quod deſideriũ
futurorũ bonorũ, ſi quis timor pœnarũ nõ pœnitentib. deſtinatarũ, reſipiſce confeſtim,

eleua oculos tuos ad cœlũ, redi ad cor, cessa à prauitate tua, excute circumfusam tibi ebrietatẽ, resiste prosternẽti te, conare ex terra resurgere. Sis memor boni pastoris quod persequens eruet te, & si fuerint duo crura, aut auriculæ summitas. Resili ab eo qui uulnerauit te. Sis memor miserationum dei, quod curat oleo & uino. Ne desperes de salute. Reuoca in memoriam quæ scripta sunt, quod cadens resurgit, & qui se auertit rursus conuertit. Percussus curatur, à feris captus superstes est. Qui confitet non reijcitur. Nõ enim uult deus mortem peccatoris, uelut ut conuertatur ipse & uiuat. Ne uelut in profundum malorum collapsus contempseris, tempus patientiæ est, tempus longanimitatis, tempus sanationis, tempus correctionis. Lapsus es? exurge. peccasti? desine. Ne stes in uia peccatorũ, sed resilias. Quum enim conuersus ingemueris, tunc seruaberis. Est enim ex laboribus sanitas, & ex sudoribus salus. Vide igitur ne forte dum uis pacta aliquorum seruare, transgrediaris pacta erga deum, quæ professus es corã multis testibus. Ne igitur ob aliquas ratiocinationes humanas cunctetis uenire ad me. Ego tẽ susceptum mortuũ meum deplorabo, ego curabo, ego amare flebo ob contritionem filiæ generis mei. Omnes te excipient, omnes tibi condolebunt. Ne diffidas, sis memor dierum antiquorum. Est salus. Est correctio. Confide, ne desperes. Non est lex condemnans ad mortem citra misericordiam. Sed gratia differens pœnam, expectans emendationem. Nondum clausæ sunt fores. Audit sponsus. Non dominatur peccatum. Reluctare rursus, Ne cuncteris & tuipsius & omnium nostrum miserere.

Ezech. 18

Psal. 1

D. Basilij Magni epistola ad alium monachum elapsum. CLXXXIIII

DVplici timore mens mea percellitur tui causa. Aut enim mores quidã incondolentes antegressi ac lacessentes, me in crimẽ odij erga homines conijciunt. Aut rursus condolere uolentem & ad affectus emolliri, male afficiunt. Quapropter & exarare uolens has literas, manum quidem torpentẽ, ratiocinationib. neruosam feci ac firmaui. Faciem uero ex concepta propter te tristitia male affectã, alterare non potui, tanta confusione mihi incumbente, ut etiam oris complicatio mihi confestim cadat, dum labia mea ad fletum conuertuntur. Hei mihi quid scribam, aut quid cogitabo in triuio impeditus? Si reuocauero in memoriã, priorem tuam uanã conuersationem, quando affluebant tibi diuitiæ & humirepa gloriola, horreo: quãdo sequebatur te adulatorum multitudo, & deliciarum uoluptas temporaria, cũ manifesto periculo & iniustis censibus, Et partim quidem regni timores suspicionem tuam de salute excitabant. Partim uero publici tumultus lares tuos cõcutiebant. & frequentia malorum mentem tuam cõuertebat ad eum qui potest tibi auxilium ferre: quando paulatim meditabaris circumspicere seruatorem, mutantem quidẽ timores ad utilitatem, libertatem autem ac protegentem te qui illuseras ipsi dum securitatibus licenter fruebaris: quãdo exercebaris ad mutationem morum uenerandorum, & stercoribus comparabas periculosissimam opulentiã, & domestico obsequio, & uxoris consuetudine abnegatis. Totus autem sublimis & ad transitum conuersus, uelut peregrinus & erro, agros & urbes permutans, ad Hierosolyma decurrebas. Vbi & ipse tecum conuersans, beatum prædicabam te ob athleticos labores, quãdo septenarijs circulis ieiunus degens cum deo philosophabaris, simul & hominum congressus pro ratione mutationis subterfugiens, quietem uero ac solitarios mores tibiipsi adaptans, ciuiles tumultus declinabas. Sacco autẽ aspero corpus tuum compungens, & cingulo duro lumbos adstringẽs, tolerãter ossa tua comprimebas. Latera uero per famem caua reddẽs, usq; ad spinæ partes sublaxa fecisti, & fasciæ quidem mollis usum abnegasti, abdomen uero intus ad cucurbitæ medicæ similitudinem subtrahens, rhenalib. locis illud agglutinari cogebas. Vniuersam autem carnis pinguedinem euacuãs, canales ac meatus sub uentre sitos strenue reficcasti. Vẽtre uero ipso per inedias contracto, costales partes uelut quãdam tecti eminentiã, umbilici partibus umbram offundere fecisti. Et contracto toto organo per nocturna tempora cõfitens deo lachrymarũ riuis barbæ pilos madefactos adæquabas ac demulcebas. Et quid opus est, me singula recensere? Reuoca in memoriam quot ora sanctorũ osculo excepisti: quot sacra corpora amplexus es: quot pij homines manus tuas uelut immaculatas confouerunt: Quot serui dei uelut cultũ exhibẽtes ad genua tua cõfugerunt, eaq; cõplexi sunt.

Etho-

Et horum omniũ quis finis, quis? Adulterij rumoris calumnia, sagitta uelocius peruo-
lans, aures nostras sauciat, acutiore stimulo uiscera nostra perpungens. Quæ tam artifi-
ciosa præstigiatoris uersutia, ad tam perniciosum cursum te perduxit? Quàm perplexa
diaboli retia constrictũ te, ad uirtutis actiones immobilem reddiderunt? Vbi sunt meæ
narrationes de tuis laboribus? Perierũt. At enĩ fortassis iustum est nos rumori fidem nõ
habere? Et quõ nõ ex manifestis, etiam ea quæ hactenus obscura fuerũt in fidem susce-
perimus? si cõfugientes ad deum animas horrendis iuramentis astrinxisti ac conclusi-
sti, quando obseruatè quod supra est, & nõ redundat, diabolo attributũ est. Itaq; simul
etiam periurij perniciosi sponsor fuisti, & corrupto exercitationis charactere, usq; ad a-
postolos & ipsum dominũ turpitudinem trãsmisisti. Dedecore affecisti castitatis gloria-
tionem. Vituperasti temperantiæ professionẽ, facti sumus captiuorũ tragœdia. A Iudæ-
is & Græcis per actus scænicos repræsentantur res nostræ. Discidisti studia monacho-
rum. Sinceriores ad timorem ac formidinem perduxisti, ita ut adhuc admirẽtur diaboli
potẽtiam. Indifferentes ad proteruitatis æmulationẽ transtulisti. Dissoluisti quantũ in te
Ioan. 16 fuit Christi gloriationem, Cõfidite dicentis, ego uici mundũ, & mundi principem, mis-
cuisti patriæ craterem infamiæ. Reuera ad opus perduxisti prouerbiũ, Velut ceruus sa-
gitta ictus in hepar. Sed quid nunc? Nõ cecidit fortitudinis turris ô frater, nõ uitupera-
ta sunt conuersionis medicamenta: nõ conclusa est refugij ciuitas. Ne in profundo ma-
lorum permaneas. Ne utaris teipso homicida. Nouit erigere collisos dominus. Ne fu-
ge procul, sed ad nos recurre. Suscipe rursus iuueniles labores, secundarijs uirtuosis fa-
ctis humirepã ac ridiculam uoluptatẽ dissoluẽs. Respice ad finis diem, quæ ita ad uitam
nostram appropinquauit, & nosce quomodo de cætero Iudæi ac Græci ad pietatem ac
diuinum cultũ compelluntur, & nõ in totum abnegabis mundi saluatorem, ne te hor-
Mat. 7 rendissima illa sententia comprehendat, nempe, Non noui uos, qui nam sitis.

D. Basilij Magni epistola ad uirginem elapsam. Epist. CLXXXV

NVnc est tempus exclamandi propheticum illud, ac dicẽdi. Quis dabit capiti meo
Hier. 9 aquam, & oculis meis fontẽ lachrymarũ? & deplorabo cõtritionem filiæ populi
mei. Nam etiamsi hos profundũ silentium tegit, & iacent semel malo stupefacti, & ex
letali plaga etiam ipso afflictionis sensu iam priuati, tamen nõ oportet nos hunc casum
citra lachrymas prætermittere. Si enim Hieremias eos quorũ corpora in bello percus-
sa erant, infinitis lachrymis dignos iudicauit, quid nam dixerit quis ad tantam animarũ
Esaie 22 calamitatem? Vulnerati tui inquit, non sunt uulnerati gladio, & mortui tui nõ sunt mor-
tui in bello. sed aculeum ueræ mortis graue peccatum deploro, & ignita maligni illius
spicula, quæ animas simul cum corporibus barbaricè ac crudeliter combusserũt: Equi-
dem arbitror dei leges magna suspiria duxisse, dum tantum scelus in terra conspexerũt,
Exod. 20 quæ sanè interdicẽtes semper ac clamantes, olim quidem, non cõcupisces uxorem pro-
ximi tui: per sacra uero Euangelia, omnis qui uidet mulierẽ ad hoc ut cõcupiscat ipsam,
iam adulterium commisit cũ ipsa in corde suo, Nunc uident ipsam domini sponsam im-
pudenter adulteria exercentẽ. Suspiria uero duxerunt etiam ipsi sanctorũ spiritus: Phi-
Num. 25 nees quidem Zelotes & ex feruenti spiritu æmulator, quod nõ etiam nunc licet ipsi ha-
stam in manus sumere, & corporaliter scelus hoc ulcisci: Ioãnes uero Baptista, quod nõ
potest relictis supernis conuersationibus, quemadmodũ tunc solitudine, ad redarguen-
dam iniquitatẽ percurrere, & si quid pati oporteret, caput potius quàm dicendi liberta-
tem amittere. Imò ad beati Abel similitudinem, etiam ipse mortuus adhuc loquitur, cla-
mat, ac nunc altius quàm de Herodiade uociferatur, illud, Non licet tibi habere ipsam.
Nam corpus quidem Ioannis iuxta necessitatẽ naturæ, diuinum terminũ accepit, atq;
etiamsi lingua silet, sermo tamen dei ligatus non est. Qui enim dum conserui nuptiæ re-
probarentur, usq; ad mortem dicẽdi libertatem perduxit, quid nam faceret si tantã con-
tumeliam inspiceret circa sanctas domini nuptias? At tu à diuinæ illius societatis iugo
abrupta, & ab impollutis ueri regis nuptijs fugitiua, ad ignominiosam uero ac impiam
corruptionem hanc turpiter delapsa, quando non habes quomodo amaram hanc accu-
sationem effugias, & neq; modum nosti neq; artem, quo malũ ipsum cõtegas, iurare per
temeritatem gaudes. Et quia impius in profundum collapsus, mala de cætero contem-
nit, etiam ipsa abnegas ad uerum sponsum pacta, Neq; esse uirgo, neq; unquam promi-
sisse

ſiſſe clamans, quæ & ſuſcepiſti multa, & oſtendiſti multa uirginitatis ſigna. Reuoca in
memoriam honeſtā profeſſionem quā profeſſa es coram deo & angelis ac hominibus.
Reuoca in memoriā uenerandā congregationem, & ſacrum uirginū chorum, & conci
lium domini, & eccleſiæ ſanctorū, ac aniculæ in Chriſto auiæ, iuueneſcentis recens aut
tunc, & uirtute uigentis, & matris in domino ad illam decertantis, ac nouis quibuſdam
ac ueris laboribus, cōſuetudinis robur diſſoluere contendentis, & ſimiliter ſororis, par-
tim illas imitantis, partim etiam ſuperare enitentis, & uirginalib. prærogatiuis progeni
torum recte facta ſuperantis, & te adeò ſororem, uelut putabat, ad ſimilium certamē, &
ſermone & uita induſtriè prouocantis. Reuoca hæc in memoriā, & angelicum circa do
minum cum illis tripudiū, & ſpiritualem in carne uitam, & cœleſtem in terra conuerſa-
tionem. Recordare dierum carentiū tumultu, & noctium illuminatarū, & cantilenarū
ſpiritualium, & pſalmodiæ ſonoræ, & orationum ſanctarū, & cubiculi caſti, & uirginei
progreſſus, & menſæ temperantis. Vbi eſt reuerēdus ille tuus habitus? Vbi honeſti mo
res & ueſtis frugalis uirginē decens? & honeſtus ex pudore rubor? & decorus ex conti
nentia ac uigilijs affloreſcens pallor, omni coloris bonitate gratioſior eluceſcens? Quo
ties in orationib. pro conſeruanda uirginitate impolluta lachrymas effudiſti? Quot li-
teras ad ſanctos ſæpe exaraſti? per quas pro te orare petijſti, nō ut nuptias humanas, im
mo ignominioſam hanc corruptionem aſſequereris, ſed ut à domino Ieſu non excide-
res. Quot uero munera à ſponſo accepiſti? quid opus eſt dicere honores propter illum
ab his qui illius ſunt ſuſceptos? conuictus cum uirginibus? progreſſus cum ijſdem? ex-
ceptiones à uirginibus? encomia ob uirginitatem? uirgineas benedictiones? literas ue
lut ad uirginem ſcriptas? At nunc modica aura aerij ſpiritus, qui nunc in filijs inobedi-
entiæ operatur, ſuſcepta, omnia illa abnegaſti, & uenerandā illam & quæ pugna imperi
ſolet poſſeſſionem, cum breui uoluptate permutaſti. quæ ad tempus guttur tuum pin-
gue facit, poſtea tamē felle amariorem comperies. Ob hæc quis non luctu cōmotus di-
xerit. Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion? Quō autem non ipſe dominus Eſa. 1
ad aliquem ex his qui nunc in ſpiritu Hieremiæ obambulant dixerit? Vidiſti quæ fecit
mihi uirgo Iſrael? Ego deſpondi ipſam mihi ipſi in fide & integritate, in iuſtitia & in iudi Hier. 18
cio, & in miſericordia ac miſerationibus, quemadmodū per Oſeam prophetā ipſi pro-
miſi. Ipſa autem dilexit alienos, & uiuente uiro immortali, adultera appellatur, & nō ti- Cap. 6
met alteri uiro commiſceri. Quid uero pronubus ille diuinus ac B. Paulus, uetus ille &
nouus hic, ſub quo mediatore ac doctore, relicta materna domo, domino cōiuncta es,
Num ſanè tantū malū perpeſſus dixerit? Vtrunq; timor quem timui acceſſit mihi, & quē
timui obuiam uenit mihi. Ego enim te coniunxi uni uiro uirginem caſtam ut aſſiſteres 1. Cor. 7
Chriſto, & timui ſemper ne forte uelut ſerpens Euam decepit per uerſutiam ſuā, ita cor
rumparis mēte tua. Quapropter innumeris ſpiritualib. incantationib. conatus ſum ſem
per comprimere affectuum tumultū, infinitis cuſtodijs conſeruare Chriſti ſponſam. Et
uitam eius quæ uirum non habet recenſui, Quod ſola ea quæ uirum non habet curat eā
quæ domini ſunt, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu. Et dignitatem uirginitatis expoſui, &
templum dei te appellans, uelut alas addidi promptitudini tuæ, quę te ad Ieſum leuarēt.
& per timorem mali, ad hoc ut non caderes auxilium tuli, Si quis templum dei corrum
pit dicens, hunc corrumpet deus. Sed & ex orationibus meis ſecuritatem tibi addidi, ſi
quomodo integrum tibi corpus, & anima & ſpiritus citra reprehenſionem, in aduentū
domini Ieſu Chriſti conſeruari poſſit. Verum enimuero fruſtra hæc omnia erga te ela-
boraui, & mihi amarus finis dulcium illorū laborum euenit. Et neceſſe eſt rurſus ſuſpi-
rare ob eam, ob quam oportebat me gaudere. Ecce enim decepta es à ſerpente amari-
lentius quàm Eua. Corrupta eſt autē non ſolum mens tua, ſed etiam cū illa corpus tuū.
Et horrendū illud, quod etiam dicere cunctor, & tacere non poſſum, eſt enim uelut ig-
nis ardēs in oſſibus meis, & reſoluor undiq;, & non poſſum ferre: Sublatis mēbris Chri
ſti feciſti membra meretricis. Hoc ſolum inter omnia malum etiam nihil habet cui com
parari poſſit. Hoc nouū eſt in uita facinus. Tranſite inquit, ad inſulas Chettijm, & uide-
te, & in Cedar mittite, & conſiderate uehemēter an facta ſint talia, an permutarint gen-
tes deos ſuos, & hi non ſunt dei. Virgo autem mutauit gloriam in turpitudine ſua. Ob-
ſtupuit cœlū ob hoc, & inhorruit terra amplius uehementer. Dicit omnino etiam nunc

dominus, duo mala perpetrauit uirgo. Me dereliquit uerũ ſanctarum animarũ ſanctum
ſponſum, & aufugit ad impiũ & iniquum animæ ſimul ac corporis corruptorẽ. Defecit
à deo ſeruatore ſuo, & exhibuit membra ſua mancipia immundiciei & iniquitati ad ini-
quitatem. Mei oblita eſt dicit dominus, & ad amatorẽ ſuum tranſiuit. Expediret ipſi ut
mola aſinaria circa collum ipſius appenſa eſſet, & in mare proiectus eſſet, potius quàm
uirginẽ uitiaſſet. Quis ſeruus contumax ad tantam inſaniã deuenit, ut herili cubili ſeip-
1.Cor.3 ſum inijceret? Quis prædo ad tantam dementiã perductus eſt, ut ipſa dei donaria cõtin-
geret? non ſupellectilem inanimatã, ſed corpora uiuentia, & animã inhabitantẽ haben
tia factam ad imaginem dei. Quis ab æterno auditus eſt in media ciuitate, & ſerena me-
ridie, imagini regiæ formas immundorũ porcorum inſcribere auſus eſſe? Si quis huma-
nas nuptias ignominia affecit, citra miſerationem corã duobus aut tribus teſtibus mori
tur. Quanto peiore ſupplicio dignus cenſebitur, qui filiũ dei conculcauit, & deſponſa-
tam ipſi ſponſam adulterio contaminauit, & ſpiritũ uirginitatis cõtumelia affecit. At uo
lebat, inquit, illa, & non inuitam uiolaui. Equidem regina illa libidinoſa Ægyptia, amo-
re formoſi ac honeſti Ioſeph inſaniebat, Verum proteruæ illius inſania uirtutem caſti ac
Gen.39 temperantis non ſuperauit, & neq; manib. ipſis uim inferentis ac cogentis ad iniquita-
tem, ille uictus eſt. At decreuerat illa hoc inquit, & non amplius erat uirgo, & ſi ego nõ
uoluiſſem, ab alio corrupta fuiſſet. Equidem & filiũ hominis oportebat tradi, ſed uæ illi
Luc.22 per quem traditus eſt. & ſcandalorũ offendicula uenire neceſſe eſt, ſed uæ illi per quem
neceſſitas uenit. Ad hæc omnia, num qui cadit, non reſurgit, aut qui ſe auertit, non con
uertitur? Cur auertit ſe uirgo auerſione impudenti, & quidem quũ audierit Chriſtum
ſponſum per Hieremiã dicentem. Et dixi poſtq; ſcortata fuit ipſa hæc omnia, cõuertere
ad me, & non eſt conuerſa. Nunquid reſina non eſt in Galaad? aut medicus nõ eſt ibi?
Cur non contigit ſanatio filiæ populi mei? Et multa ſanè reperias in diuina ſcriptura ma
li auxilia, multa item ex interitu ad ſalutem medicamẽta. de morte & reſurrectione my
ſteria. de iudicio horrendo ac æterno uerba. de pœnitentia & remiſſione peccatorũ do
gmata. Innumera illa conuerſionis exempla. drachmam, ouiculã, filium qui cõſumpſe-
rat res ſuas cum ſcortis, perditum & repertũ, mortuum & qui reuixit. His utamur mali
auxilijs, per hæc animam noſtrã curemus. Aſſume in meditationẽ extremũ diem (non
enim ſola tu ſeculum æternũ uiues) & anxietatem, & ſuffocationem, & mortis horã, &
ſententiam dei urgentẽ, & angelos feſtinantes, & animã in his grauiter conturbatam,
quæ à peccatrice conſcientia amare flagellatẽ, & ad ea quæ hic ſunt miſerabiliter ſe con-
uertit: & ineuitabilem longæ illius peregrinationis neceſſitatem. Deſcribe mihi in
mente tua, ultimam communis uitæ ſubuerſionẽ, quũ ueniet filius dei in gloria ſua cum
angelis ſuis: Veniet enim & non cunctabitur: quũ ueniet ad iudicandum uiuos ac mor
tuos, & reddendũ unicuiq; iuxta opus ſuum. quum tuba illa magno & horrendo ſono
edito excitabit eos qui ab æterno dormierunt, & procedent qui bona fecerunt, in reſur
rectionem uitæ. qui uero mala fecerunt, in reſurrectionem iudicij. Reuoca in memoriã
Dan.7 diuinam Danielis uiſionẽ, quomodo nobis iudicium ob oculos ponit. Videbã, inquit,
donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedebat, & indumentũ eius candidũ uelut
nix, & capillus capitis eius uelut lana pura. Tronus ipſius flãma ignis. Rotæ eius ignis
ardens. Fluuius ignis trahebat ante ipſum, mille milia miniſtrabant ipſi. centena milia a-
ſtabant ipſi, iudicij locũ cõſtituit, & libri aperti ſunt. Bona, mala, manifeſta, occulta, res,
uerba, cogitatus, omnia accuratim ut ab omnib. angelis ac hominibus exaudiri poſſint
manifeſte reuelabũtur. Ad hæc quales neceſſe eſt eſſe eos qui male uixerunt? Vbi itaq;
anima illa mergetur, quæ in tot ſpectatorũ conſpectu derepente turpitudine plena uiſa
eſt? Quali uero corpore infinita illa & intolerabilia flagella ſufferet? ubi ignis inextin-
Mat.25 guibilis & uermis indeſinenter caſtigans, & fundũ inferni tenebricoſum ac horrendũ,
& eiulatus amari, & ululatus indecorus, & ploratus & ſtridor dentium, & finẽ non ha-
bent mala. Ab his non contingit liberatio poſt mortem, neq; eſt aliqua induſtria neque
ars effugiendi amara illa ſupplicia. Hæc nunc effugere licet, donec licet nos ipſos à caſu
eripiamus, neq; deſperemus de nobiſipſis, ſi à malis diſceſſerim⁹. Ieſus Chriſtus uenit in
mundum ut ſeruaret peccatores. Venite adoremus & procidamus ante ipſum, & plo-
remus coram ipſo. Nos ad pœnitentiã uocans diuini uerbi doctrina clamat ac uocifera
tur. Eſt

tur. Est uia salutis si uelimus. Deglutiuit mors robustior facta. Verum probe scito, quod deus rursus detraxit omnem lachrymā ab omni facie pœnitentiū. Fidelis dñs in omnibus sermonib. suis, non mentitur, dixit: Si fuerint peccata uestra uelut pānus puniceus, Esa. 1
uelut niuem inalbabo, Si uero fuerint uelut coccinū, uelut lanam inalbabo. Paratus est magnus ille animarū medicus sanare affectionem tuam. Illius uerba sunt. Illius dulce ac salutare os dixit. Non opus habent ualentes medico, sed male habētes. Non ueni ad uocandū iustos, sed peccatores ad pœnitentiā. Vult dominus purgare te à plaga maligni. Quærit te pastor bonus, relictis ouibus non errātibus. Si commiseris ipsi teipsam, non Luc. 15
cunctabitur neq; dedignabitur ille hominū amator, te super humeros proprios portare, gaudens quod reperit ouem suam deperditam. Stat ille pater & expectat tuum ab errore reditum, solūmodo reuertere, & dum adhuc longe abes accurrens irruet in collū tuum, & amicis amplexibus complectetur te à pœnitentia iam purgatam, & uestem induet primariam, animā exutam ueterem hominē cum operibus suis, & addet anulū manibus quæ mortis sanguinem abluerunt, & calceamentū addet pedibus, qui auerterūt se à uia mala, ad cursum Euangelij pacis. Et læticiæ ac gaudij diem annunciabit suis tum angelis tum hominibus, & omnino splendido epulo celebrabit tuam salutem. Inquit enim, Amen dico uobis quod gaudium est in cœlo coram deo, ob unum peccatorē pœnitentem. Et si uitio uerterit quis ex his qui stare sibi uidētur, quod cito assumpta es, ipse ille bonus pater pro te respondebit dicens. Lætari oportet & gaudere, quia hæc filia mea mortua erat, & reuixit, & deperdita erat, & inuenta est.

Diui Basilij Magni aduersus eos qui calumniantur nos, quod tres deos dicimus. Oratio.

MAgnum solatium est animis per hoc quod odio habentur afflictis, quod cum domino odio habentur. Si enim mundus uos odio habet, noscite inquit, quod me Ioan. 15
prius quàm uos odio habuit. Quapropter si dilectus & unigenitus ille odio habetur, quid magni est si nos odio digni censemur apud homines apud quos odij possessio abundat. Impedit orationem meam memoria illa rerum tristium ad cor decurrens, & lachrymæ procidentes uocem intercipiunt, quum cogito quod charitate & pace nobis à domino relicta, non quærimus id quod relictum est. Inconspicuum est donum, quod in nullo reperitur. Charitas relicta est, & pugna inter nos uersatur. Vnio data est, & odium accensum est. magnum odij rogum inter nos mutuo accēdimus. Vnusquisq; apud seipsum deploramus, uerum inter nos mutuò non concordamus. Quis dabit mihi theatrum uniuersum orbem terrarū? & uocem tuba ualidiorē, & lamentationes Hieremiæ, & lachrymas largas, ad dirumpendū cor doloribus contritum, ut diffundamus puluerem nunc ex ignominia nobis aspersum, ut deploremus cōmunem calamitatem. Quia defecit charitas radix ipsa mandatorū. Quapropter insatiabili spiritus complexu præsentes complector, quod spectaculum nouū ostenderunt, dum unus alteri est conglutinatus. Facti sumus enim unusquisq; apud seipsum uelut arena, non coniuncti inter nos, sed singuli per se diuisi. Neq; em̄ ædificationem consistere possibile est, ligamentis detractis. Neq; ecclesiam in altū crescere, uinculis non colligatā pacis ac charitatis. Paulisper porrò nobis patienter aures accōmodate, non ad ostentationem dicturis, sed hoc studio habentibus, ut ad rerū tristium societatē uos assumamus. Affert em̄ solatium lugentibus suspiriorū societas. Fortassis autem & unita nostra tristicia ad dominū fortius penetrarit, singulis nobis per se exaudiri nequeuntibus, propter operū infirmitatē. Mutuo unitos esse, id quod iam uidemus, ueteris patrum charitatis reliquiæ sunt. Huius em̄ rei gratia illi publicos hos conuentus excogitarunt, quo abalienationē ex temporibus inductam, per temporum conuentiones renouarent, & hi qui extra fines habitant, hūc unum locum apprehendentes, principiū amicitiæ ac charitatis, congressum suum exhiberent. Hoc ipsum spiritualis est conuentus, uetera renouans, futuris initium præbens. Non enim uenimus ut rerum uenalium faciamus permutationem, sed ut charitatis mutuam cōmutationem uicissim exhibeamus, ut plenam demus, & plenā accipiamus charitatem. Hæc patres nostri constituerunt. Nos autem ea uelut per manus tradita accipientes, cur desiuimus ostendere ea quæ uidentur. Plurimi præsentium exploratores magis sunt, eorū quæ dicuntur, q̄ discipuli eorum quæ docentur. & doctrina uerbi non re-

quiritur ad ædificationem præsentium,sed ad calumniam insidiantium.Et si quidē quid
dictum fuerit conueniens cupiditatibus eorū qui sententiā explodunt, abit qui susce-
pit uelut qui proprium apud nos comperit.Hæc inscribantur cordibus uestris,testes e-
ritis ueritati & nobis,aduersus eos qui talia diuulgant,Quod uidelicet nos uetus donū
renouauimus.Hæc enim sunt non timentium dominū uerba aperientiū contra nos os,
uelut nos tres deos proferamus.Qui tres deos prædicat, quid quærit in ecclesia domi-
ni?alibi multitudo deorū,& alibi diuinus cultus.Qui tres dicit,audeat etiā dicere qua-
tuor,extendat numerum usq; ad duodecim.Quæ est igitur insania eorum qui exacutam
linguam habent contra ueritatē?Non sum pusillanimis ad hos refellendos, sed expe-
cto iudicium Christi.Isthic contra nos sistentur qui hanc calumniā consuerunt. Nouit
dominus suos,& qui calumniatur pauperē,exasperat eum qui fecit ipsum.Si patrum fi-
dem persequor, cur omissis patribus me bello impetis?Si credo in patrem, si confiteor
filium,si non reprobo spiritum sanctū.Si qui trinitatem confitetur, tres nominat deos,
ignominia afficit baptismum & impugnat fidem:cur mea persona supposita,dominum
bello impetis?Quis reliquit baptizare in nomē patris & filij & spiritus sancti? Ego aut
dominus?Cuius sunt uerba, præconis aut eius qui misit? Cur persona mea calūniis ex
facili exposita inuenta,per me impugnas ueritatem?per me cōcutis fidei munimentū?
Ego quidem facilis captu sum,fides autē immobilis perstat. Vnus dominus, disce Pau-
lo loquente,non duo,non tres.Et si nominauero dominū filium, nō in duos dominos,
non in multos deos,diuisi dominationem.Dn̄s pater, dn̄s filius, Dominatio una, unus
dominus,una fides.Propterea una fides,quia unus dominus. Vnum ad unū sequitur u-
num ad unum dominū. Vna fides,unum baptisma.Sic unum ex uno per unū confirma
tur.Si uero quod nō ignominia afficio spiritū,neq; in eodem cū creatura ordine loco,
propterea hanc calumniam suscipio,ne dicas quod non dico.Et uideamus probabilem
calumniæ tuæ structurā.Quid occultas tuam ipsius calumniā ob mendacium execran-
de,dicēs apud nos tres deos prædicari,& nō dicis aperte,quod nos sumus, qui eos qui
spiritum sanctū creaturā dicunt,detestamur.Hanc accusationē admitto . Ob hoc & ig-
nem & gladium exacutū subibo.Et siue rota collidat,siue tormenta contra me moucan
tur,in eadem certitudine ac perfectione supplicia suscipiā. Mecū cōsentiunt & qui hic
siti sunt martyres,qui coronis digni facti sunt,propter accusationē eorū qui aliam opi-
nionem tutati sunt.Hoc itaq; nomine me accusa,quod nō inter creaturas numero spiri
tum sanctū.Si uero quid amplius dixeris,dabis rationē iudici, quū uenerit ille paracle-
tus.Nūc legebarī paracletus.Tu uero calumnias occasionē ad detractionē fecisti. Para-
cletus inquit,qui pro te aduocatus est,per quæ te beneficio afficit,per ea tu ingratus es.
Nō suscipis itaq; paracleti beneficentiam.Aut nō dn̄s hanc appellationē ipsum decere
sanciuit? Mittam uobis & alium paracletū. Qui & alium dixit,nō seipsum ostendit ante
aliū?Si ex meipso loquor,ne audias me.Si uero quæ scripta sunt lego, succūbe ueritati.
Perfectus,neq; minuitī,neq; augetī. Vnus ingenitus deus,unus huius unigenitus filius
& deus.Sicut non est cōgenitus deus alius,sic neq; cōgenitus filius alius.Quemadmo-
dum nō ratiōe pater,sic neq; ratione filius. Deus pater,deus filius, deus spirit⁹ sanctus.
Deus perfectus pater,deus perfectus filius . Incorporeus pater , incorporeus filius , in-
corporeus character,& imago incorporea.Credis quod genitus est,ne quæras quomo
do.Si enim licet quærere,ingenitus quomodo est ingenitus,licet etiam quærere, geni-
tus quomodo genitus est.Si autem nō relinquit quæstionem ingenitus, quomodo in-
genitus est,neq; genitus relinquit quærere quomodo genitus est.Ne quæras quæ inue
niri nō possunt,non eñ inuenies.Si eñ quæris à quo discere potes?à terra ? non subsi-
terat. A mari?nondum erat liquidum . A cœlo?non erat eleuatum . A sole & luna ac a-
stris?nondum creata erant. At à seculis?ante secula unigenitus . Ne interroges ea quæ
non semper sunt,de semper existente.Si uero nō uis,sed contendis,derideo tuam amen
tiam.Imo potius deploro tuam temerariam audaciā.In principio erat uerbum,& uerbū
erat apud deum,& deus erat uerbum. Vox erat,obliterat uocem,nō erat.& deus , obli-
terat uocem,nō deus.His quæ scripta sunt crede,quæ non sunt scripta, ne quære . Hoc
uerbum filius ille dei,homo factum est,propter elapsum hominē Adā. Propter Adam,
incorporeus in corpore.Propter corpus,accepit lux ipsum uerbum corpus,ut ne com-
bureret

bureret ea quæ uidemus. Cōdescendit in carnem, ut caro in illo coeleuaretur. Inuisibilis in uisibili, ut succūberent ea quę uident. Velut homo sub tēpus, uelut deus ante tēpora. Vox uelut, nō similitudine, sed ueritate, utrūq; deus & homo. Deus erat, homo factus est propter dispensationis mysteriū. Non prius est, factus est: & tunc, erat. sed prius est, erat: & tunc factus est. Nè igitur id quod propter mysteriū est, tollat unigeniti deitatem. Hæc enim sunt hæreticorū effugia, & Manichæorū insaniæ. Fundamentū em̄ aliud nemo potest ponere, præter id quod positū est, qui est Christus Iesus. Genitus est per mulierem, ut genitos regeneraret. Crucifixus est uolens, ut inuitè crucifixos detraheret. mortuus est uolens, ut inuoluntariè mortuos exuscitaret. Suscepit quam non suscipiebat mortem, ut eos qui sub morte sunt uiuificaret. Deuorauit ipsum mors ignorans, ubi deuorasset cognouit quem non deuorauit. Deuorauit uitam, deuorata est à uita. Deuorauit unum cum omnib. perdidit propter unū omnes. Rapuit ut leo, confracti sunt dentes ipsius. Quapropter etiam uelut debilis contemnitur. Non enim amplius uelut leonem timemus, sed uelut pellem conculcamus. Vnigeniti ex patre generatio, silentio colatur. Nouit enim ipse qui generauit, & qui genitus est. Nosse enim debemus, quæ loqui oportet, & quæ oportet silere. Non omnia per linguam dici possunt, ut ne mens uelut oculus totum solem intueri uolens, perdat etiam id quod habet lumen. In hoc enim cognoscis, si cognoueris quod nō comprehendisti. Illam igitur generationem arcanam & inenarrabilem, silentio colamus. Si uero etiam circa hanc deficiemus, ne cōtristemur. Illa etenim horrenda est, propter naturam. Hæc uero inexplicabilis, propter nouitatē. Ioannes equidem uox dicebatur clamantis in deserto. Verum homo erat natura. Ne igitur tollas propter nomen uerbi, unigeniti substantiam. Fortassis autem dixeris, Cur igitur ex dextris sedens, honoratior est? At si quidem per seipsum honorem haberet, re uera honoratior esset. Si uero à genitore accepit, eius qui dedit est beneficium. Non erat alius filius, ut ex sinistris sederet. Vnus ingenitus deus. Vnus huius unigenitus filius & deus. Decebat igitur non filium porrigere patri dextram, sed patrem filio. Nimirum separatæ à nobis naturæ, etiam intelligentiā separato. Nam apud nos pater, ex alio patre, & temporibus opus habet, & educatione, & augmēto, & alia cura. Et nō quod uult pater generat. At uero deus concurrentem uoluntati habens potentiam, genuit dignū seipso, genuit uelut ipse nouit. Cui gloria in secula, Amen.

FINIS QVARTI ET VLTIMI TOMI OPERVM DIVI Basilij Magni, Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopi, Iano Cornario Medico Physico interprete.

AD DIVVM BASILIVM, VOTVM INTERPRETIS.

Diue precor Basili, ut sensus si manibus istis
  Nostræ operæ obtigerit, & bonus ista probas:
Christum interpelles pro nobis iugiter, ut sit
  Post obitum in regno portio prompta suo.
Non quod pro meritis ausim hoc sperare, sed eius
  Fiat ut hinc cunctis gratia lucidior.

MONODIA GREGORII NAZIANZENI IN MAGNVM BASILIVM PER RAPHAELEM VOLAterranum conuersa.

VM MAGNI BASILII uiri sanctissimi præconijs, mea penè omnia scripta sint referta: ipsumq; dū uiueret, & admirari, & in honore summo habere nunquam destiterim: hoc sane tempore quando excessit, uberiores à me laudes expostulari proculdubio uidētur: cum defunctorum memoriā præsertim excellentissima uirtute præditorum, nō solum ab amicis, sed etiam alienis commendari, maxima sit pietas. Ardua quidem res, & meis non solum impar uiribus, qui ab hac dicendi exercitatione iamdudum abstinui, sed & ijs qui nihil aliud agunt, totumq; huic arti tempus ac studium tribuūt, & inde laudem sibi uindicare contendunt, sanè difficilis. Qui si profectò ad summum sese in dicēdo experiri uoluerint, ex omnibus omnino materijs unam hanc ut cæteris potiorem, quēadmodum nobiles pictores ex omnibus exemplaribus unum cæteris præstantius ad effingendum sibi potissimū deligent. Ego uero si hac uti facultate ullo unquam tempore debeo, nesciā profectò ubi melius, aut religiosius, siue opportunius, quàm in huius laudibus uires meas omneis intendā. Quod officiū tribus omnino de causis mihi assumendum duxi. Primū, ut mei amicissimo & amantissimo pietatis hoc munus, quando aliud nequeo, extremum impendam. Deinde, ut omnibus bonis, & illius uirtutē colentibus atq; admirantibus, rem gratissimam faciam. Postremo, quod exitum qualemcunq; sortiatur oratio, feliciter eueniet. Nam si prope ad eius meritorum narrationis me tam peruenerit, id potissimū quod optamus assequemur, nostra dictio magnopere commendabitur. Si uero longe infra spem remaneat, huius maxime sancti commendationi accedet, quod eius laus ac uita omni sit cōmendatione superior. Virtus nanq; encomij illa demum est, quēadmodum ea quæ laudantur, omni sint oratione superiora ostendere. Ego autē si postremus omnium ad hoc officium ueni, cum & Gregorius Nyssenus & Amphilochius Iconiensis præsules, ac nōnulli alij de eo luculentissime dixerint, ueniam iure precabor ab eo primum de quo agimus. Nam & ipse dum uiueret, me sæpe, meaq; scripta si quid errassem emēdare solebat: neq; id me pudet, quādo eius uirtutem pro lege ferè omnes habuerunt. Non enim per negligētiam aut contemptum tantæ necessitudinis officio defui: neu quod alijs potius quàm mihi hoc munus conuenire existimarem: sed ut uerum fatear, quēadmodum quidam antequam ore ac animo purgati sint, ad sacra accedere uerērur: sic ego nisi longa meditatione et animo præparato, quicquam de ipso dicere sum ueritus: præsertim cum me corpore debilitatum & articulorum morbo confectum uideam: eum attingere qui præter naturam omne corporis pondus, ac iniurias præ celsitudine animi minimè sentiebat, non sum ausus. Sed iam ad rem ipsam uenio: ac primum quemadmodum Isaac & Iacob deum ob ingentem uirorum uirtutē dici mus: sic item Basilij deum imploro: ne si ultimus ordine, saltem facundia postremus ad eum laudandum ueniam. Quod si æque omnes laudabimus, eius attamen meritis inferiores cuncti apparebimus, ueluti qui solem aspiciūt, quanquā alius alio plus minusúe, omnes tamē uidendo deficiunt. Ego igitur si à maioribus ipsius ordiar, & existimem in hac parte qua terreni homines humana tantum sentientes maxime commendantur, extolli debere; nihil profectò apud Homerum heroum illorum catalogum admirabimur. Nouum hunc tantum Basilij progenitorū suspiciemus. Nam & priscis illis clariora hæc gesta, & (quod potissimum) ueriora conspicias: cum illa ferè sint omnia fabulosa. Igitur paternum genus ex Helenoponto Ponti oppido claro uenit: de qua regiōe mira multa à poetis simul & historicis, ut Apollonio, Xenophonte, Polybio, conscripta reperiuntur. Maternum uero à Cappadocia, patria item mea, quæ & iuuenturem pulchre educatam, & gentem equorum generosam admodum profert. Quorundam enim genealogię ac prosapiæ priscorum Græcorum, plus tumoris ac uanitatis quàm ueræ gloriæ aut ueritatis

ςitatis habent: quarũ nõnullas bona cũ uenia audientiũ narrare breuiter uacabit, ut planè uideamus nihil in his forte, sublime, magnũ, sed eo noïe omnino indigna: ac uirtute inferiora inueniri. Hi sunt Pelopidę, Cecropidæ, Alcmęones, Æacidę, Heraclidę, & alij cõplures. Pelops Tantali fuit filius Phrygiæ regis, qui bellũ cum Ilo, Ilij conditore gerens, cum belli exitũ formidaret, filio mandauit in continentẽ se cum facultatibus recipere, hac conditione, si uiueret rursus in Phrygiam remearet: si succumberet, remaneret in Europa. Pelops itaq; substantiã ferens omnem, in Græciam uenit, in partem quæ tunc Apia uocabatur, ubi Oenomaus regnabat, filiam habens Hippodamiã: quẽ cum equestri certamine ac cursu Pelops superaret, filiam promeruit. Ex quo locũ habitans, postea suo nomine Peloponnesum uocauit, Ex eo deinde descendentes, Pelopidę sunt dicti, ut Atreus, Thyestes, Agamemnon, Menelaus, postremus omniũ Orestes: & hoc quidem de Pelopidis. Cecrops rex fuit Athenarum biceps descriptus, quod duas teneret linguas, Græcã & Ægyptiacã. Nam fama est Athenienses Ægyptiorũ colonos esse è Saiensi ciuitate, quorũ dux is fuit, Cecrops, unde & Cecropidæ dicti. Alcmæon Atheniensium unus, uir insignis, cum Pisistrati tyrannidem odio persequeretur, patriamq; libertati restituere cuperet, uenit Delphos oraculum sciscitaturus: unde accepit, Lacedæmonios Athenas liberaturos: quo facto illi ad delendã ex Athenis tyrannidẽ sunt postea impulsi, unde Alcmæon magnã est hac sapientia laudem assecutus. Æacus Iouis filius per siccitatẽ Græciæ rogatus, ut ex patre imbrẽ supra terrã impetraret, magno dein de fuit apud populos in honore: Peleum suscepit & Telamonẽ. Is Aiacem, ille Achillẽ genuit. Hercules mite Ioue natus ex Alcmena Amphitryonis uxore, ex quo Hyllus pluresq; alij fuerunt liberi, Lacedæmoniorum reges omnes Heraclidæ appellati. Et demum Græci nihil ex proprio genere præclarum gloriari habentes, ad fabulas se conuerterunt, dicentes eos esse sibi progenitores quos deos facerent. Quis enim Iouem sanus mente dixerit deum omni libidinis genere cõtaminatum? Si aũt dicis hominẽ, nec propterea corruptioni obnoxium ac mortalem, magũ esse quendam, & maleficis hoc assẽ qui artibus est necesse. Quamobrẽ ad id quod institui dicere reuertar. Si ex progenitoribus Magnum Basilium laudare uellem, multa ex eius nobilitate generis dicere haberẽ: uerum ipse nõ ex maioribus, sed ex sese ac propria uirtute nobilitatem potissimũ sumendam duxit. Cum sit longe turpissimũ, colores & formas & equos aliunde quàm ex seipsis probari, nos uero ornatum ac pulchritudinem extrinsecus ab alijs quærere ac mutuari. Quid enim quæso ad nos maiorum uirtutes ac bona, si nos ignaui fuerimus ac socordes? Vnum igitur & alterũ factũ in eius prosapia, cuius religio, pietas, iustitia, cõstantia, domum facile totam illustrauit, recensere sat erit.

Vigente siquidem illa Maximiani sæuissimi tyranni in orbe toto insectatione, cædes ubiq; ac strages, ubiq; terror ac fuga Christianorum conspiciebatur: Basilij auus simulq; reliqui tunc sanguine coniuncti parati pro Christo pati, legem martyrij minime prætcrierunt. Lex aũt præceptumq; seruatoris, neminẽ sese morti sponte offerre, aut iugulum petenti præbere cogit: ne aut placẽdi deo cupiditate in effundẽdo sanguine, proximum contra id facere præceptũ cogamus, Ne occidas: aut nobisipsis mortem inferre uideamur. Tempore uero nos uocãte ad certamen, alacriter fateri ac legitime pugnare oportebit: sese nanq; inimicis ut interficiantur tradere, audacis nimium est: deprehensum uero, minime Christũ fateri aũt refugere, timidi ac ignaui. Igitur Basilij progenitores hoc rectè intelligentes, in quandam montis speluncam in Ponto cum paucis ministris tyranni sæuitiam fugiunt: in quo sanè secessu quis non longi temporis eorũ patientiam mirabitur? cum hic annos supra septem commorati, subdioq; agitantes tantum pane uictitarint, reliquis usui necessarijs deficientibus, nec ullam propterea (ut olim Hebræi in deserto) lamentationis uocem emiserint. Sed tantũ hęc secum: Duremus & nosmet rebus seruemus secundis, non deerit prouidẽtia. Quod si deus in eremo Iudæos manna & coturnice pauit, & alia prodigia edidit: nobis item hodie cibum præparabit pro pietate laborantibus. In hac itaq; cogitatione existentibus mira dei benignitate ecce obsonia im præparata atq; improuisa aderant, cerui pingues ad illos nemine persequẽte uenientes è quibus quot erat opus pro tempore interficiebant, reliquos dimittebant, ac quodam modo uoluntarios in promptuario usui futuro cõseruabant. Hæc eorum uenatio longe

felicior quàm Orionis & Actæonis, quibus Dianam iratam ferunt: alteri quod eam tentasset, scorpium immisisse: alterum, Actæonem dico, quod nudam eam lauantē uidisset, in ceruum conuersum, à canibus ipsius discerpi iussisse. Felicius item hic ceruina carne diuinitus sustentati, quàm Iphigenia illa apud Aulidem à morte per ceruā liberata: quæ cum (si uera est fabula) pietatem ex Diana inuenisset, non reddidit tamen: ad aram Scythicam in Tauris translata est, ubi hospitū sanguine placatur. Illi uero dei beneficio longe alacriores facti, pro eius nomine demum supplicium constantissime tulere. Parentes eius ut perpetua concordia deuincti, in mediocri ac bene parta substantia persanctè ac piè uixerunt, pauperes nutriendo, hospites excipiendo, partem ipsius deo cōsecrando, cæteris omibus eiusdem status exemplo fuere. Magistratus uero & honores, quos uulgus admirari potissimum solet, in patria sunt omnes ferè assequuti. Ego uero optimū ex eorum uirtute iudiciū facio, quod prolem optimam ediderunt: adeò, ut ad obtinendum celebre nomen, satis per se, etiamsi tales non edidissent filios, sufficerēt. Rursus uero talium extitêre filiorum parētes, ut si ipsi per se minime clari extitissent, filiorum attamen præstantia, cæterós meritis antecellere potuissent. Quod si inter natos omnis unus aut duo tantum præstarent, hoc plane naturæ potius quàm parentibus ascribi potuisset: uerum quando omnes fermè summa uirtute prædití fuêre, palàm profecto uideri potest, hoc parentum sapiētiæ ac educationi diligenti referri oportere. Sunt enim hi, Macrina, Basilius, Gregorius, Petrus, Naucratius. Ex his tres cœlibes ac ijdem præsules fuêre, Basilius Cæsareæ, Petrus Sebastæ, Gregorius Nysæ. Hic enim Basilij pater, Basilius item appellatus, & si matrimonio se uinxit, ita tamen in eo uixit, ut nihil propterea ad perfectam uirtutem ac philosophiam consequendam impediretur: & in statu cōiugali uitam ac ritum seruauit sacerdotalem. Ex quo tria hæc, castitas, matrimonium, sacerdotiū, quæ diuersa solent uitæ genera constituere, nequaquā in hoc pugnantia fuêre, aut uirtuti ullo modo offecerūt. Eamq; pene solus est felicitatem assequutus, quam patres optare solent. Et cum ipse cæteris uirtute præstaret, à filio facile uictus est. Mater Emmelia appellata, re nomen hoc promeruit. Emmeles eñ, hoc est, prudens, sagax, atq; solers, in rebus agendis una fuit omnium aptissima, nec minori inter mulieres quàm uir eius in suo sexu uirtute fuisse apparuit. Quamobrem iure id quidem ac naturaliter contigit, ut ex bonis bonus admodum ederetur fructus. Venio nunc ad ipsum, ac in primis de ipsius oris dignitate, uiribus ingenuis, staturæ proceritate, corporis totius pulchritudine nihil dicam: non quod in ipsa iuuenta, ubi adhuc carnem abstinentia non corruperat, aliquid non laudatū habuerit: sed ne mihi ut palestram exercentibus eueniat, qui robur ac uires frustra cum alijs experiundo ac prçludendo absumentes atq; atterentes, cum ad ueram postea ueniunt pugnam, ac corona palmaq; expectatur, inferiores inueniūtur. Hæc tantum laudabo, quæ dicendo non superflua narrare, neu extra signum iaculari uidebor. Prouerbium nanque est cum ea quæ ab initio tendimus minime consequimur. Existimo enim apud omnes qui sapiunt iam esse in confesso, quemadmodum eruditio seu disciplina primum est omnium bonorū, non solum Christiana, quæ non dictionū pulchritudinem, sed rerum sensum & intelligentiam sequitur: uerum & ea quæ extra fidem est quàmue Christiani nōnulli uelut à deo separatam odio habuere, male quidem iudicantes. Si enim quoniam quidam ex philosophia aliena noxam contraxerūt, ac in errores uarios inciderunt, ea de causa illam despiciūt: eodem modo & hi cœlum terramq;, & omnia quę in eis continentur odio poterunt habere: quando plures inueniuntur qui hęc deos constituunt, aut his alioqui abutuntur. Similiter autē & ignis & elementa cætera, & cibus ipse, quæ interitum ac perniciem male utentibus ferunt, ab omnibus mala uidebuntur. Verum contra conspicimus, quod non solū ea quæ de genere sunt meliorū, sed omnino pestifera & uitanda, interdū ea probe accōmodantes, iuuare inueniātur. Iamq; ex uiperæ carne singulare morbis remedium inuentum, quod theriacam appellant. Sic igitur ex Græcis doctrinis quæcunq; ad naturæ cognitionem, morumq; institutionē faciunt, ediscamus: quæ uero ad errorem & superstitionem uitemus. Non enim ex eorum dogmatis ad dei cultum parum proficimus. Quomodo inquis? Si nostra cum illis cōferamus, ac cōparatione ut sancta, pura, integra, uera illis probrosis, impuris, ineptis, longe præstare noscamus. Nō itaq; ulla despiciēda disciplinę cognitio, cū de genere bonorum

rum scientia sit omnis: quin potius ipsam spernẽtes, & rusticos & planè ignauos existimare debemus, qui libẽter omnes pariter ignaros esse uellent, ut ipsorum ignorantia in communi latẽs minime deprehendi aut ab alijs taxari ualeat. Istorũ itaq; opinione confutata, quid indolis aut disciplinarũ in Basilio fulserit, uideamus. Prima ætatis rudimenta à patre optima quidem in Ponto accepit baptismi: magis autem morum regenerationem, quam diurnam Dauid uocat, dicens: Dies renouabuntur. Est enim uitæ renouatio luci similis, nocti cõtraria, ueluti sordidæ ac tenebrosæ pura splendidaq;. Sub patre, inquã, educatus, nõ ut sub Chirone Achilles uenari, equitare, citharizare, didicit. Quãobrem Achilles, id est, sine cibo dictus: Chilos enim cibus ac succus est. Nam crudis tantum ferarum artubus pasci assuetus erat. Sed grãmaticam in primis edoctus quæ cyclica dicitur scientia, quod circa eadem uoluitur ac uertitur: nec solum hãc, sed morum ac pietatis studia: quæ si quis non utraq; acceperit, similẽ monoculo dixerim, cui altero carere lumine magni incõmodi loco est. Qui autem in utroq; legitime instructus fuerit, ut unà cum moribus scientiam dicendiq; facultatem habeat, is iam in hac uita beatus uiuere incipit: & quod futurum pollicetur seculum, secũdum naturã iam possidet. Hæc itaq; Basilius retinuit ex patrio & domestico exemplo accepta, probè: in quod respiciens ueluti equinus pullus statim natus circa matrem alacer generositatis indicium ludendo & hinniendo prodit: uelut etiam imago ab egregio pictore antequam sit absoluta, liniamentis ac umbris quibusdam ducta, satis quantum sit egregia futura ostenditur: sic ipse ante legitimos ætatis annos immaturam adhuc uirtutis indolem in futurũ tempus præ se tulit. Postquam uero ad ætatem uirilem peruenit, melioris occasionem frugis, & laboribus alios addere labores cupiens, & dicẽdi studio incensus, ut in eo magis proficeret, Cæsaream Cappadociæ metropolim uenit, quæ tunc literarum gloria & studiosorũ frequentia in Asia tota florebat. In hac breui tempore adeò cõtendit, ut in omni ferè disciplina æquales omnes superaret, unde magnum apud eos populos est nomen assecutus. Nam & doctrinam supra ætatem, & morum grauitatem supra doctrinam ostendebat. Omnia iam assecutus, quę & philosopho & oratori & sacerdoti opus erant, cũ in his honoris ac professionis de more insignia posset accipere, facile despexit, ac superuacua putauit: ut qui non phaleras, sed ueram ex his doctrinis utilitatem captaret: quibus tantum operam dedit, ut eas theologiæ dogmatiq; nostro ueluti ministras adiutrices haberet. Si quis enim quæ probè rectèq; intelligit, oratione prodere nequeat, similẽ hunc dixerim siderato: qui quamuis conetur, sese tamẽ mouere nõ potest. Opus itaq; futuro seruo dei philosophari, & ab hoc mundo secedere, & cum deo uersari, & his demum adminiculis uitam mortalibus dispensare cœlestem. Post hæc Constantinopolim petijt, studijs item literarum admodum celebrem, ut magis ac magis in his proficeret. Postremò Athenas contendit doctrinarum omnium ac disciplinarũ procreatrices: quas ego aureas appellare soleo, quod multa mihi tribuerint bona. Hic nãq; Magnum Basilium quod longè melius ac felicius quid, quàm eruditio erat quã sectabar, primum noui, simile quiddam Sauli regi assecutus. Is enim patris asinos quæsitum missus, cũ de his Samuelem prophetam percõtaretur, rex ab eo declaratur ac ungitur. Ex quo (parergum hoc est, nõ ab initio quæsitum aut excogitatum) pluris se, longe q̃ quod antea quærebat, factum esse uidit. Asinos enim uestigans, regnum inuenit. Sic item ego doctrinam ac dicendi facultatem sequẽs, Magnum Basilium repperi. Ego enim cũ eius laudes celebrare instituerim, quandam mea causa digressionem hic facere cogor, ut planè referam, quæ initia nostræ beneuolentiæ in hoc loco fuerint. Quod si longiusculus fuero, meo erga illum amori ac desiderio danda est uenia. Nam nec oculus à spectaculis, nec item lingua à narrationib. poterit dulcibus retineri. Affectus quidẽ honestus, quem minime pati pœnam ac damnum is qui sapit existimabit. Igitur nos Athenæ habuere ueluti fluminis fluxum ex uno uenientis fonte. Queãdmodum, inquam, aqua ex eodem scaturiens fonte, ac in duo diducta rursus in unum coit: sic & nos ex eadẽ patria euntes, ac postea diducti, ego quidẽ Alexandriam, Basilius uero Byzantium profecti sumus: rursus Athenis conuenimus: quo prius ego, post me statim ille accessit magna quidem expectatione, ut cuius iam fama celebris esset. Quamobrem quisq; doctorum curabat ac satagebat quemadmodum eum sibi discipulum adsisceret. Hic ego rem nouam ueluti ientaculum curiosis interponendo

ponendo, parumper digrediar. Athenis iuuenes erga suos sophistas insaniunt. Nã quẽadmodum hi qui cursus equorũ spectatum in circum ueniunt, in diuersas diuisi partes à coloribus cognominatas sedent: ac quasi equos ipsi flagello uerberent, ita aera palmis cædunt, digitos mouent ac indicant, equos iungunt, ac dexterũ ad sinistrã, medium'ue ad summũ transponunt: & cum nullius sint domini nec equi, nec aurigæ, alteri tamen dicunt parti, cõmutemus, uos uestros simul & aurigas & magistros nobis date: nos autem nostros uobis cõcedemus, ac ocyus uidebitis quantum uos cursu superabimus. Et hæc dicunt homines qui nec in crastinum habẽt quod edant. Sic & Athenis iuuentus certatim studet, ut plures ipsi condiscipuli sint, & suos doctores ex hoc fere locupletiores reddant. Res quidem absurda simul & inepta. Nam pars nulla est Athenis, seu in tota Græcia quam nõ ipsi præoccupent, & ubi exploratores non habeant: ut eos qui addiscendum ueniunt, ad proprios deducant magistros. Quãdo itaq; aliquem sunt nacti, siue uoluntariũ siue inuitum, hunc retinent. Ridiculum sanè, quẽ in modum illum exagitent, aut deludant. Mox atq; aduenit ab aliquo deducentiũ hospitio recipitur, qui maxime in sophistica præcellere uideatur, ut magistris lucrũ afferant: quamobrem ab ipsis magnopere diliguntur, quod huiuscemodi discipuli quæstuarij ac illis nouos adducentes iuuenes loco magnę mercedis habentur. Hunc itaq; hospitio semel exceptũ, ut eius fastum & arrogantiã (si quam fortasse habet) extinguant, & humanum ac facilem reddant, uerbis prouocare ac plane interrogare per contentionem quidam audacter & incomposite, nonnulli uero cum ratione ac dialectica solent. Quod sanè factũ ijs qui rem hanc & consuetudinem nesciunt metum incutit: ijs uero qui norunt, iucundum & ludi instar est. Ostentario quidẽ sola timorem habere uidetur: res uero minime. Post hæc in balneum per forum eum ducunt. Appropinquantes more furẽtium saltant ac clamant. Vox hæc est: Balneum prohibetis, nec nos recipitis: simulq; portas calcibus cõfringũt: ut uox ac sonitus hospitem eò deductũ perterreat, & ex hoc sanè appareat, an is intrepidus & firmus, an mollis & inconstans existat. Deinde in balneum introducunt, & ab omni liberant metu, & in reliquum tẽpus ut unum ex eis habent. His demum nugis illa iuuentus oblectatur. Vt igitur ad Basilium reuertar: Tunc ego illũ non solum noui, sed & apud eos qui minime, nisi forte ex fama nouerant, mea cõmendatione effeci, ut in honore perpetuo haberetur. Ex quo insanam illius ludi consuetudinẽ unus effugit, ut non nouus iam aut nuper aduena, sed ex ueteranis uideretur. Hic itaq; cum eo mihi amicitię initium, quam ut alij quoq; seruarent operã dedi. Deinde res euenit huiuscemodi: Erãt ibi Armenij uafrum genus ut scopulis maritimis cõparandi uideri possint, qui aqua operti atq; ignoti maximum nauigantibus periculum afferunt. Quando igitur Basilius Athenas uenit, Armenij huiuscemodi, qui eius socij ac condiscipuli in schola patris fuerant, eum cõuenerunt, amicitiam pristinam ac beneuolentiam simulantes, re autem uera ei quod honore ab Atheniensibus magnopere præferretur inuidentes: eumq; nõ ordine aut ratione interrogauere, sed cõtentione atq; audacia freti quæstiões proposuere: hoc fermè modo illum sibi subijcere, ac humilem reddere existimãtes. Nõ enim secum bene agi existimabant, si ipsi qui iam Athenis philosophi nomen & habitũ sumpsissent: (Nam philosophorum habitus tritus & colore tetro ac mœsto erat) pręterea sciẽtię sermonisq; fastum præ se ferrent, hoc nuper aduena longe inferiores haberẽtur. Ego uero me nunc deceptũm esse, nec inuidiam malignitatẽq; eorũ deprehendisse fateor. Quam ob rem eorum disputationi astipulator suffragatorq; fui, cum iam cessuros eos ac planè succumbere uiderem: ne ex hoc Atheniensium studium ac gloria, quam cũ primis amore prosequebar, pessundaretur, (Nam in huiuscemodi disputationibus quædam uel parua accessio breueq; auxilium magno est ad uictoriam momento.) Itaq; ut ait Poeta, pares ceruices pugnæ prębui, hoc est, pares eos cum Basilio disserendo reddidi. Vbi uero illorum noui iniquitatem: (Neq; enim quod intus erat, diu cœlari potuit) tunc demũ uiro sanctissimo astiti: rursusq; ad uictoriam ἑτεραλκῶ, hoc est, nunc in illam nunc in istam partem inclinantem, operam meam contuli, puppimq; moui. Prouerbiũ est hoc, in eos qui iter retractant iam cœptum, ex nauigantiũ similitudine: qui cũ se ad iter aliud cõuertunt, puppim remis agitant. Basilius uero cũ me suas partes tueri uideret, magnopere gauisum animum resumpsit: ex quo illos & syllogismis & arte dialectica cõfundens atq; absterrens

absterrens, ab se humiles dimisit. Quæ quidē res ita me illi beneuolum rursus reddidit, ut amoris igne immortali continuo mihi afficeretur. Igitur hoc modo Armenij illi magna cum uerecundia uicti abscesserunt suum damnantes consiliū, quod tam temere uirum talem essent aggressi: præterea mihi irati ac maledicentes, quod nō solum eorū sed Athenarum honorē meo in illum suffragio prodiderim. Magnus uero Basilius dolore quidē, attamen humano tangebatur. Nam si forte magna quædā speramus, deinde longe infra spem conceptā ea esse comperimus, affligimur. Sic ille Athenas ueniens plurimam putabat se sapientiā ac morum disciplinam inuenturū: ubi uero Armeniorum in quos primū incidit insolentiā degustauit, magnopere admiratus est: quapropter & frustra beatas esse Athenas appellatas dixit. Ego uero eum cōsolari conatus, adducebā occultos esse mores hominū: nec cito sed tempore deprehendi, neq; subito, quid ex disciplina profecerint dignosci. his itaq; uerbis eum ad spem atq; alacritatē reduxi. Procedēte aūt tempore nos & philosophia & bonorum studiorum concertatio magis ac magis conciliauit. Ego quidem dum omnia quæ simul gessimus cupio narrare, orationis nrō dum me uideo præterire. Verum me continere nequaq; ualeo, ne hæc persequar: dum si quid prætereo, melius mihi q̄ quæ dicta sunt, continuo uidetur. Quod si quis prohiberet, & à serie eorum quæ dicere cupio abscindere conaretur, mihi idem quod polypodi eueniret. Hoc eñ genus piscis si quis è cubilibus trahere per uim uelit, quod acetabula saxis hærētia teneat, aut è petris aliquid auellet, aut certe è carne ipsius petris infixum aliquid relinquet. Si quis enim mihi circa omneis laudes late uagari concesserit, habeo quod uolo ac quæro. Si minus, anxius quidem & cum molestia, attamen siue nolit siue uelit, narrabo quæ uolo. Sic itaq; inter nos habuimus, ut rerum pulchrarum fundamenta proculdubio, quæ Pindarus aureas columnas appellat, iecerimus. Nam si quis domum munitam ędificare uoluerit, si bona ac ualida ponat fundamēta, proculdubio pulchram claramq; reddet: sic & nos ad nostram ædificationem simul pulchrum hoc amicitiæ studiorumq; cōmunium exordium cœpimus, per quod iter postea ad ulteriora fecimus, profecimusq;. Pari nanq; spe ac indole disciplinas continuantes citra inuidiam, zelo tantum mutuæ cōcertationis incensi cōtendimus. Duæ nobis erant notæ uiæ, una quidem præcipua, quæ ad dei tēplum ac in eo præceptores deduceret: altera uero inferior dignitate, quæ secularis scientiæ ac prophanarum doctrinarum magistros ostenderet. Alias uero uias aliaq; instituta, alijs prorsus reliquimus. Cūq; diuersas quisq; appellationes & nominum adoptiones honoris gratia, seu ex maioribus, seu ex proprijs gestis studijsq; sumptas sibi ascisceret, nos tantum in nomine domini Iesu Christi gloriabamur. Christianosq; appellari & censeri loco summæ dignitatis & honoris esse putabamus: multo nos magis quàm Gyges ille in annulo uel Midas in auro feliciores propterea existimātes. Fama est, Gygem annulum inuenisse, quem si quando uideri nollet, intra digitum uerteret: & cum hoc aliquādo faceret, clam in Lydorum regiam ingressum regem cepisse, seq; regem constituisse. Midam uero Phrygiæ dicunt regem ita auri cupidum, ut quæcunq; attingeret in id conuerti optaret: & hoc pacto cum & cibus ipse in aurum uerteretur, fame perijsse. Dicitur & Abaris, homo genere Hyperboreus, apud Scythas talem ab Apolline sagittam accepisse: quam iaculans simul ipse cum ea ferretur, sicq; uelocissime populos circumiens responsa per eam dedisse. Ferunt item Pegasum equum alatum à Minerua Bellerophonti dono datum, in quo insidens ille per aera sit latus. Non igitur hæc tam cito mouebantur, quàm nos dum alterum alter ad deū per uirtutem incitat, tollebamur. Quodq; etiā mirum, nos Atheniensiū superstitio, ad quam præclara ingenia sese quādoq; conuertebāt, quod difficile sit ab ijs abstinere, quæ apud eos quibuscū uiuimus magnopere laudantur, nunquam contaminauit. Ego uero quando cœpi, si quid mirum in orbe terrarum reperitur, ad nostræ amicitiæ cōparationem adducam. Vt est Alpheus fluuius, qui ex Arcadia Peloponnesi ad amatū Arethusæ fontem in Siciliā per aquas marinas ingredit̄, nec propterea ex eius dulcedine quicquam mari sese commiscendo amittit. Item Salamandram lacertæ magnitudine animal tanta dicunt frigiditate naturæ ut in ignis medio qui omnia domat, nō solum lætetur & uiuat: sed eum omino extinguat: sic & nos, in omni Athenis societate ac conuersatione, fidei dulcedinem inuiolatam atq; incontaminatā in media hominum superstitione atq; infi-

delitate

delitate ſeruauimus. Nec ſolum in igne perfidiæ deum uerum colẽdo incolumes uerſa
ti ſumus, ſed eum potius noſtra profeſſione atq; conſtantia ſuppreſſimus. Quin & ſocie
tas quædam ac collegium hominũ non ignobilium circa nos erat, qui ſibi Baſilium ſtu-
diorũ ſuorum ducem ac magiſtrum conſtituerent. Erat enim non ſolum Athenis, ſed
etiã apud extremas nationes præclara de nobis fama: adeo ut qui nos deſpicere uellent,
cũ ſtomacho loquerentur ea, ex quibus Athenæ laudantur, apud tales & noſtra iuuen-
tus commendatur. Et demum in id amicitiæ nomen uenimus, ut Pyladem & Oreſtẽ ſu-
perare uideremur. Sed ego dum Baſilium extollere contendo, in meas imprudẽs incidi
laudes, qui nec ab alio laudari facile paſſus eſſem. Veruntamẽ non mirum, ſi ut ex illius
amicitia uiuentis admodũ profeci, & ad uirtutem inſtitutus fui: ſic & dum mortui me-
moro laudes, dum inclyta facta recenſeo, iuuari proculdubio ſpero. Ego enim ab eius
alioqui ingenij celſitudine ac uelocitate tantũ diſtare me fateor, quantum pedites à Ly-
dio curru. Sunt enim currus Lydij uelociſſimi. Pelops nanq; Lydius cum ſocero Oeno
mao contendens, curru eũ ac curſu ſuperauit. Sed oratio noſtra iam ad inſtitutũ reuerta
tur. Quis enim tanta prudentia ſapientiaq; ante ætatẽ præditus unquã ut Baſilius fuit?
quoniam Salomon ſenectutẽ canosq; ſapientiã appellat ac definit, non capillorũ canici
em intelligens: ſenectus nanq; præcioſa & grauis non annorũ numero, ſed moribus ac
diſciplina recenſetur. Quis enim coæuorum æqualiũ ue, uel etiam ſeniorũ adeò uene
rabilis fuit? Quis utrunq; adeò retinuit, ut orationis facundia & morũ diſciplina omni-
no probaretur? Sic oẽs probe doctrinas edidicit, ut uni tantũ uacauiſſe crederes: ſic ſum
mus in cunctis apparuit, ut ſi forte illum tanquam oratorẽ interrogares, tantum nouiſſe
rhetoricam uideretur: ſic item reliquas. Nec mirũ, cum naturæ ingenioq; excellenti di-
ligentiam ac curam uehementẽ adhibuerit, quibus ſanè duobus proficere magnopere
ſolent in ſcientijs homines. Nam eo fuit ſtudio ac labore, ut ſat ei citra naturam ad conſe
quendas omnes artes diligentia fuerit. Rurſus uero ita celeri, ueloci q; præditus natura,
ut ſtudio uehementi ac cura non multum indiguerit. Quis enim rhetoricen ignis feruo
rem ſpirantem (ut Homerus de Chimæra dicit) tam probe nouit? Chimæra nanque
monſtrum è tribus cõpoſitum: anteriora leo eſt, poſteriora draco, media capra: ſic item
rhetorice in tria diuiſa genera: deliberatiuum, iudiciale, demõſtratiuum. Quis inquam
ea melius eſt uſus? Non ut mos plerunq; oratorum eſt, ad accuſationẽ, maledicentiam,
aſſentationem eſt uſus. Non in proximos mordax, nõ in rebus petulans aut ſcurrilis, nõ
in conſulendo uafer aut calidus, deniq; ab his omnib. uitijs quibus alij facultatem hanc
habentes abundant, prorſus alienus. Quis enim ſimilis in grãmatica, quæ hiſtoriã eſt a-
pta deſcribere, rem humano generi admodũ utilem ac neceſſariã, planeq; ad ſapientiam
uiam per uaria præteritarũ rerum exempla monſtrantẽ? Eſt item ars grammatica eorum
quæ apud poetas & hiſtoricos ſcribuntur iudex ac directrix: poemata taxat: linguas ac
catalectos interpretatur: etymologias ueſtigat: analogias tradit. Philoſophiæ latebras
omneis penetrauit, quæ ad mores naturãq; ac contentionẽ pertinerent. Ex alijs mathe-
maticis Aſtrologiam primũ, quantum ſobrio ac plane Chriſtiano fas erat, ut planeta-
rum curſus ac rationem teneret: reliqua, hoc eſt, apoteleſmata & aſtrorum effectus ac fi
guras, per quas eis credentes ac perſuaſi prouidentiam tollunt, penitus ſpreuit. In Geo
metria cum figuras omnes planas ac ſolidas earumq; rationẽ noſſet, in nullam hac de
cauſa ſuperſtitionem uenit: nec errauit ut quidam, qui circulari cœlum forma, nec cir-
culi principium aliquod aſpicientes, in opinionẽ facile uenerũt, mundũ hunc ſine prin-
cipio eſſe. Numeros ac proportiones probè tenuit, rebusq; recte accõmodauit: ut quẽ-
admodum ſe habẽt octo ad quatuor, ita quatuor ad duo. At numeris diuinã ineſſe natu
ram, ut Pythagoras putauit, & deũ per ipſos multa agere, & om̃ia ferè eorũ ratione eue-
nire, deliramentis ſimilia putabat. Ex quo magnopere laudandus Baſilius, qui ex arti-
bus cunctis quæ potiora eſſent delegit: quæ uero minime tenenda, minime curauit.
Quæ aũt ad corpus pertinent, ab ipſius uitæ exordio uſq; ad extremum, tenui fuit ual e-
tudine, & ex hepatis morbo continuo laborauit. Quamobrẽ neceſſariam ei cõtinua ua-
letudo medicinę ſcientiam fecerat, cuius theoricam ac rationẽ facile per philoſophiam
quam tenebat inuenit: practicã uero & empiricam per laboris dolorisq; tolerantiã ade
ptus eſt. Nam & ad philoſophiæ cognitionẽ ſimul & obſeruantiã corporis debilitas &

ualetu

ualetudinarium esse, ut ait Plato, non parum faciunt. In primis igitur sese ac proprium malum curando, in huius artis habitum uenit: non tam ea quæ sunt artis, manifeste curam & experientiam exquirens, quàm rei huius & morborum causam ad philosophi uestigationem pertinentem perscrutans, ut cuiuslibet rationem accidentis reddere ualeret. Vir itaq; sanctus postquam omneis adeptus erat disciplinas, ut ultra Gades transire non posset, (prouerbium hoc Pindari in his quæ ad summum peruenerunt, quod ultra Gades non sit tellus penetrabilis,) de reditu in patriam cogitauit, ad rerum meliorum occasiones captandas, sicuti ambo conuenimus. Aderat dies qua ex Athenis nobis digrediendum erat: ac statim amicorum ac sociorum, tum etiam præceptorum turba nos circumsistunt: orantq; nullo modo discederemus: non precum, non instantiæ locum ullum, solitum ab ijs fieri qui à charissimis diuelluntur dimittebant. Hic enim meipsum potius quàm Basilium, cum audax sit facinus eum taxare, accusabo. Is cum causas eius necessariæ peregrinationis adduceret, meq; propterea relinquere oporteret, Athenis ego miser ab eo proditus & lassus & debilis & æger remansi: me nanq; dimittendum esse sibi nequaquam ipsum dimittere uolentem, credidit. Hoc enim factum circa nos fuit, ueluti si corpus unum in duas scinderetur partes, & ambæ simul interirent. Vel quemadmodum si duo uituli simul educati, & sub eodem iugo assueti disiungerentur, ac mugitu lamentabili omnia complerent. Sed non diu hæc separatio fuit. Neq; omnibus interea gentibus nostræ diuisionis rationem seu excusationem reddere sustinui. Itaq; me ingens desiderium, uincula omnia eorum, quæ me retinebant abrumpere iussit, & ad meum Basilium properare, equum illum Homericum imitando: qui præsepe dedignans, uinculaq; abrumpens, fremit, in campumq; ruit: ac sublata ceruice iubas quatiens ad proprium ac relictum gregem facile reuertitur. Postquam igitur ambo in patriam reuersi sumus, mundo quidem ueluti theatro cuidam aliquantulum satisfecimus. Nam ut in theatro & scena quadam existentes palàm, familiæ, amicis, propinquis eousq; uerba fecimus, ut eorum desiderio & charitati erga nos satisfaceremus: qui nos interrogare ac aspicere quantũ in literis ac doctrinis profecissemus magnopere cupiebant. Nos uero cum minimum ostentationi dediti essemus, minimumq; dilatare phylacterias cuperemus, breuiter in statum pristinum nostrum reuertimus. Cumq; in uirilem uenissemus ætatem, generosiorem longe Christi causa prouinciam aggressi sumus, non tamen simul. Nam & malus dæmon per inuidiam nos diduxit. Et Magnum Basilium Cæsarea ut rectorem & institutorem, simul præsulis adiutorem habuit: qui ubi me reliquit, peregrinationes multas ac proposito quod instituerat necessarias suscepit. Nã statim Seleuciam ad beatæ Theclæ templũ, siue secessus & quietis, seu potius uoti & supplicandi gratia profectus est. Me autem ab illo meorum pietas parentum, quod cuperem senectutem eorũ nutrire, deinde domestica calamitas, separauit. Nam ea forte tempestate mea soror Gorgonia defuncta est: & ante hanc bonus Cæsarius excessit: cuius diuitias ac substantiam multi rapere uolebant. Ego autem & patri assistere & rapaces prohibere cupiens, in multa incidi mala: existimoq; quod à uiro sancto discesserim, nec me in uia dei ut planè animo institueram, relictis omnibus exercuerim: hæc omnia incõmoda mihi euenisse: sed mea facta quocunq; deus omnipotens iusserit ferantur. Illũ uero dei dispensatio per sacerdotij gradus illustrem ac notum omnibus fecit, ac inter presbyteros constituit: non tamen statim nec præter ordinem, sed per gradus uicesq; paulatim deductus ac promotus. Nec enim hos laudo qui sine ordine statim in ecclesia promouentur. Quin potius nautarum morem laudauerim. Nam illi gubernatorem non ab initio, nec subito faciunt: sed postquam illum per omnia nautica exercuerunt & experti sunt officia, remigem prius uidere uolunt. Deinde in prora constitutũ uentos nosse atq; ediscere, petras insuper ac scopulos probè uitare assuetum. Postremo in omnibus exercitatũ muneribus in puppi collocant, clauumq; in manum tradunt, & gubernatorẽ constituunt. Similiter & in bellica disciplina. Primũ miles efficitur, deinde ordines regit, postremò dux efficitur. Eadem & medici & pictoris ratio, ut hic ante professionẽ canones multos ediscat, multosq; uideat & tractet morbos. Ille colores cõmiscere ac temperare prius, deinde deliniare, ad extremũ absolutas colorib. figuras reddere sciat. Episcopũ autẽ (res ridicula) tumultuarie cõfuseq; nec ordine nec rite fieri uidemus: nõ itẽ ex uirtute,

sed uitio & astutia: non qui dignus, sed qui potentior fuerit. Nam nec prius exercitatus, sed rerum ecclesiæ ignarus, rudisq; adeo & à seculari uita recens promouetur, ut gigantes apud Thebas. Cadmus enim apud Thebas Bœotias cum draconis dentes seuisset, nati sunt subito armati pube tenus gigantes, & sic inter se bella gerētes eadē die interierunt. Sic item nos eodem die præsules facimus: & cum nihil didicerint, credimus esse sapientes: qui nullo prius muniti sunt gradu, non uirtute, non eloquentia: nullum pro iustitia laborem, nihil demum pro ecclesia sunt passi. Ille nanq; qui diuina tantum meditatur, & corpus spiritui subiugat, ut quandoq; loco cœlesti sit dignus, locū inter homines libenter retinet humilem atq; inferiorem: Ignauus uero & absq; disciplina elatus ac supinus supra melioresq; extollitur: nec boni aut humilitatis exēplo mouet: sed omni studio tamen honores quærens, ex potestate sibi ingenium ac prudentiā pollicetur. Ex quo uerum illud Demosthenis: Rem præter dignitatē feliciter assequi, stultis male sentiendi, aut cogitandi est occasio. At noster Basilius quemadmodū & reliquæ uirtutis, sic sacerdotij & ordinationis ecclesiasticæ norma, & exemplū cæteris efficitur. A primis enim incunabulis munerū sacerdotaliū paulatim creuit, ut nō dedignaretur lector sacrorum
Psal. 106 uoluminū prorsus, deinde interpres & enarrator fieri, sicut ait David: Ex cathedra seniorum laudent dominum: sic demum episcopus effici meruit. Quem locum neq; ipse unq; quæsiuit, aut optauit unquam, sed diuinitus oblatū ac uenientem cœpit. In quo quidem statu incundo quæ illi contigere, uideamus. Fuit enim aduersus eum cōtentio quædam Eusebij Cæsariensis ante ipsum episcopi, uiri alioqui certe admirabilis, tum pro pietate ac nominis Christi confessione cōstantissimi, ut in Valentis principis insectatione satis ostendit. Verumtamen inuidiæ, quæ dæmonis impulsu magnos interdum solet euertere uiros, resistere non potuit, quin & humanum aliquid ipse pateretur. Nam Magno Basilio uerbis factisq; palàm aduersabatur, eumq; omnino ab ecclesia repellere conabatˉ. Aduersos tamē habuit Nazareos, id est, qui dei cultui dicati erant. Item Ascetas, id est, qui uita sanctiore sese in uirtute perfecta exercebant, quorū caput Basilius erat: quanq; & Nazareus etiam ipse. Quoniā itaq; hi Basilij in præsulatus electione repulsam, eumq; Eusebio laico posthaberi nullo modo patiebantur, ecclesiam in partes scindere decreuerunt. Quod tribus admodū de causis facile fuit. Primum, quòd Magnus Basilius, cuius spreti gratia uehementer exacerbati sunt, summa & autoritate & ueneratione apud omneis erat, quod illis magnam ad id faciendū tribuebat audaciam. Deinde quod de Eusebio multi non rectè sentiebant: cū nec canonicè, nec ritè, sed per uim quodāmodo ac tumultū ad hoc officiū tractus esset. Tertio, quod ex urbe Roma Lucifer & Eusebius episcopi Cæsareā ad rem sedandam missi fuere. Quid igitur Christi discipulus in tanta turbatione faceret? Nam nec paci aut quieti sese opponere ullo modo statuit: nec sanctitatis ipsius erat decertare: nec in ecclesia tūc ab Arianis oppugnata, schisma omnino aliquod introducere. Quamobrem nec Eusebij partibus aduersari: neq; Nazareorū quos propitios habebat, fauore uti cōstituit. Igitur me autore atq; adhortante, mecū in Ponto in cœnobiū secessit: tutius in solitudine ab his periculis posse liberari, ac conscientiæ paci consulere cogitans, quàm cum Eusebio de ambitione cōtendere. Qui quidē secessus cum omnibus admirationi fuerit, ut sic repente è Cæsarea omissis omnibus abscederet, mirabilior tamen eius reditus inuenietˉ. Res enim sic habet. Quo tempore nos in Ponto requieuimus, fuit Valens imperator Cæsareæ. Is enim non apostata quidem ut Iulianus extitit, nec à Christi cultu omnino abscessit: uerumtamen non minori impietate incōmodoq; ueris Christianis fuit, qui unā atq; æqualē in tribus personis naturā fatentur, nec Sabellij errorē unicam trium esse personam, nec Arij treis diuersas in trinitate naturas ponentis, sequuntur insaniā. Ex quo cum Arius à Marte nomen trahat, discordia pestilenti ecclesiam omnem refersit. Valens itaq; ab hac bellua persuasus, catholicos præsules omneis partim in exilium misit, partim supplicijs affecit. Cæsareā quoq; expeditionem barbaricam, nō tam terrena fragiliaq; ædificia quæ rursus instaurari possunt uastaturus, sed ecclesiam dei & miserorum animas æternæ damnationi ac morti traditurus: Arianorum item episcoporum alius in eo tractu erat exercitus, in quos ecclesię diuisæ erant, quemadmodum Iudæorū regnum in quatuor Herodis filios. Hi uero aliam quidem ecclesiam iam tenebant, aliam iam adibant, aliam deniq; habere sperabāt, imperatoris iniqui fauore

qui fauore & auxilio freti. Illius namq; potestas alios quidem subuertit, alijs uero minabatur. Itaq; Ariani, Basilij & Eusebij cōtentionis occasionem nacti, & ipsum Eusebium nondum sacris initiatum uidentes, audentiores facti, ad oppugnandum tempus cōmodum esse cogitantes in ciuitatem irruerunt. Aderant quidem nostri, prompto magis animo quàm potenti ad resistendū, pugnaq; propterea debilis, quod magnū bellatorē & athletam uerbo & spiritu munitissimū Basilium non haberent. Missus itaq; sum ad eum rogatum, ut si ecclesiā saluam esse uellet, uenire maturaret. Ille roganti statim obtemperauit, ac pulchre cogitans priuatam Eusebij cum eo discordiam magno esse hæreticis usui: fauore, & uniuersalis boni & cōmunis ecclesiæ periculi uitandi gratia, omni studio, Eusebium sibi conciliare contendit. Deinde se totum contra cōmunes hostes conuertit: arma spiritualia sumpsit: meq; adiutorē pulcherrimæ huic pugnæ habuit. Itaq; populum in fide dubium ad officium reduxit: illos qui bene sentiebāt in officio cōtinuit, ad spem exhortans ne ab aduersarijs persuaderi paterentur: ac demum amicis se muniendū præbuit: hostibus uero ensem, securim, ignem intentans: eos qui in fide errabant quærens: fomenta quoq; ac omnem aridam materiam malignantium aptam ad hoc, ut ignē incenderet in ecclesia dei omnino remouēs. Dicta insuper à prophetis Dauid, & Hieremia in medium adducēs, quorū alter ait: Nonne sicut ignis ecce sermones mei dicit dominus, & ut securis incidens petras? Dauid uero: Circumdederunt me sicut apes fauum, & exarserunt sicut ignis in spinis. Quemadmodū enim Paulo Barnabas olim ad manifestandam euangelij ueritatem, & cōmune fidei certamen affuit: sic ego Basilio tunc meo in Arianam pugnam socius accessi. Audi epistolam per quam me uocauit. Accinge te, cura me in præsenti pugna liberare, ac nobiscum ijs qui nos omnino euertere cupiunt, occurre: quorum audaciam ore tuo tantum frenabis, causaq; fueris ne res pugnæ nostræ ab illis pessundentur: sciensq; propterea omnes, quemadmodū unus ipse dei gratia nostram congregationem regas, & omne os impium ac contra deum loquentium insolentiam facile contundas. Aduersarij tandem & episcopi omnes à Valente missi, magnam passi uerecundiam: sic rebus infectis abierunt, ac didicerunt, non ita facile Cappadocas, ut reliquas gentes contemnendos esse, quos plures circūiacentes populi obseruant, ueluti centrum circulus circumscriptus, non solum ob rectam fidem, sed etiā ob datam eis à domino concordiæ gratiam. Ex hoc enim quod de trinitate bene sentiunt, ac eam uerbis teq; cōtra impugnantes tuentur, ipsi ab eo magnopere defenduntur, & magis ac magis apud deum gratia conualescunt. Vnde maius sanè adiumentum ex ea recipiunt, quàm ipsi præstent. Vt igitur ad institutum supra redeam sermonem. Basilius Cæsareā reuersus, nihil potius habuit, quam expugnandæ causa hæreseos Eusebiū placare: illi tantum seruire, atq; in omnibus quæ ex deo essent præsto esse: ut cunctis palàm ostenderet, omnia quæ passus ex illo fuerat, instigatione diabolica prouenisse, ut cōmunibus fidei hostibus maior grassandi cōmoditas esset: ipse autem cum obedientiæ uitæq; spiritualis leges probè nosset, illi cunctis in rebus aderat, audiendo, consulendo, agendo spiritalem sedulamq; operam episcopo nauabat: & ut uno dicam uerbo, tantū ad illius accessit beneuolentiam, quantum prius ab ea procul uidebatur. Quamobrē Eusebius quidem primas in ecclesia ut episcopus tenebat, penes Basilium uero ecclesiæ potestas & autoritas erat. Ille tantum præsidebat: hic omnia obibat. Erat enim singularis admirabilisq; concordia alterutrū se iuuantibus: & uites inter se accipientibus: episcopus quidem ex Basilij consilio atq; ingenio cōualescendo: Basilius uero ex episcopo autoritatē sumendo. Et demum episcopus populum habebat: hic uero episcopum. Et quemadmodum is qui leonem curat, cum eo sit uiribus inferior, arte quadā lenit ac mansuefacit, quo fermè modo fere impetum atq; ferocitatē sopit & emollit: sic & Magnus Basilius circa Eusebium se gessit. Ille nanq; cum nuper laicus & rerum ecclesiasticarum imperitus ad hanc dignitatem assumptus esset, uigente præsertim flamma tunc hæreseos Arianæ, huic ponderi nō satis idoneus uidebat: ex quo ductore & adiutore Basilio indigebat, cuius maxime uirtute res feliciter ac probe succedere spes erat. Itaq; non ut quidā existimant, Basilius sub Iuliano principe, sed post Valentis mortē episcopus fuit. Vbi autem regimen & administrationem ecclesiæ Cæsariensis sub Eusebio præsule accepit, discordias omnes sedauit, simultates abstulit, mores cōstituit: non solū uerbis ac pręclaris sermonibus ab eo

Hier. 23
Psal. 117
Act. 13

editis, sed etiam uitæ exemplo. ſpiritu nanq; & corpore iuuare populū conatus eſt: opera exercitationeq; corpora curando, quoquo uerſus ambulando, benigne faciendo, inopibus opitulando. Spiritu uero, docendo, monendo, omnibus uitæ modum inſtitutaq; dando. Monachis item quomodo ſe exercerent ſcribendo. Omnia deniq; excogitauit ac fecit, quæ ad dei plebem ædificandam facerent. Inter hęc unum ipſius ac potiſſimum factum non ſilebo. Ciuitas Cæſarienſis & omnis ei ſubiecta regio fame quandoq; laborabat, nec mali ullum erat remedium. Nam loca maritima & quæ in ora ſunt poſita, huiuſcemodi calamitatem atq; penuriam facile tolerant ob mercatorum adnauigantiū, & quæ ſunt uſui neceſſaria uendentium, cōmoditatem. Nos autem in mediterranea regione & procul à mari collocati, nec uendere quicquā ſi forte abundamus: nec ſi egeamus ob mercatorum ad nos minime peruenientium penuriam, comparare quicq; ualemus. Quodq; longe peius, famis tempore ij qui poſſident, ſine pietate ſunt, ac plane inſatiabiles quæſtu. Huiuſcemodi nanq; difficultates obſeruant: alimenta non ſtatim proferunt, aut hominum uſui ſubueniunt: ſed quoad poſſunt tempore prorogantes malum hoc augent, & demum eſurientium calamitatem, quæſtum, agriculturamq; ſibi fructuoſam faciunt, dum uberiores redditus ex fœnore, & iniuſtis mercaturis ac negotijs, excogitāt:
Prou. 19 Salomonem minime audientes, dicentē: deo fœnerat, qui pauperis miſeretur. Hæc itaq; ij qui in frumento negotiantur, agunt: lucroq; huiuſcemodi ſordido dant operam. At Magnus Baſilius quid? Quando tempus miraculorū non erat (Nam ſigna & prodigia
2. Cor. 12 ob eos qui non credunt, ut ait ad Corinthios Paulus) non pluit manna, ut per Moſen in
Exod. 16 deſerto factum, nec uaſa ut per Heliæ uerbum apud mulierem ſareptanā impleuit. Neq;
3. Reg. 16 quinq; panibus 10t milia per dominum, epulo excepit. Sed ſuas ipſius poſſeſſiones ac
Matt. 14 facultates in medium ponens, ac pecuniam ad comparandum frumentum præbens, toto famis tempore, ac populo laboranti ſuffecit: undecunq; cōfluentes, etiam Iudæorum pueros nutriendo. Sed & oratione quoq; & adhortatione ad populum, diuites ad hor-
Cap. 58 rea cōmunicanda & aperienda facile induxit. Ex quo illud Eſaiæ fecit: Frange eſurienti
Pſal. 131 panem tuum. Item illud Danielis: Pauperes ſaturauit panibus, & nutrijt eos in fame. De-
Luc. 1 niq; quod in cantico dei genitricis ſcribitur: Eſurientes impleuit bonis. Sed quomodo Baſilius hoc egerit, uideamus. Cocgit enim omnis ætatis ſexusq; miſerorum uulgus fa-
Hier. 34 me ſauciatum. Nam Hieremias quemadmodū fames non minus quàm enſis uulnerat, oſtendit. Coegit item omnis generis cibaria, & ollas & lebetes frequentes cum obſonijs poſuit. Hæc erāt legumina ſalſa, ut faba, cicer, & his ſimilia cum ſale. Deinde diſcumbentibus ipſemet miniſtrabat. Atq; hoc modo non ſolum corpora pauit, ſed etiam animas pauperum honorauit, ut utroq; exēplo beneuolos eos, hoc eſt, ſaniores redderet.
Gen. 41 Hūc igitur ego ſecundū Ioſeph uere dixerim, ac longe plus illo præſtitiſſe. Ioſeph enim uenienti fami per frugum prouidentiam occurrit. Cum enim annonæ caritatem præuideret ex Pharaonis inſomnijs, qui ſeptem pingues boues totidemq; macie confectos uiderat: ex quibus copiam, deinde ſubſequentē penuriam ſignificari dixit: ex toto tractu frumenta in multos annos coegit, quo fermè modo Aegyptū omnem in ſeruitutē cum hominibus redegit. Eum nanq; Aegyptij adeuntes dixerunt, hei nobis non amplius & proprium corpus & terra hæc relinquit. Ne igitur moriamur, & noſtra tellus deſolata remaneat, oramus nos poſſeſſionesq; noſtras pro frumento habe. Ex quo Ioſeph quanquam miſericordia motus illis ſubueniret: ita tamen ſubuenit, ut Aegyptū unà cum colonis ueluti ſeruos Pharaoni ſubigeret. Magnus autem Baſilius non mercatura uſus aliqua, ſed gratis populum pauit, ut ex benignitate hac ſua dei benignitatē in ſe pararet: & ut per cibum corporeū alijs præbitum cibo ipſe ſpirituali nutriretur. Ait enim Pro-
Pſal. 77 pheta: Panem angelorum manducauit homo: quanquam ille manna hunc intelligeret, theologus dei uerbum hoc exiſtimat, quo animæ humanæ cibo nunquam deſituro nu-
Ioh. 6 triuntur, ut apud Ioannem dominus ait. Quo quanto ditior erat noſter Baſilius, frumenti præbitor, omnium hominum alioqui pauperrimus, tanto minoris pecuniam æſtimauit. Poſt hęc autē Euſebio in eius manibus decedēte, eccleſiæ ſucceſſit: patriæ tamē principibus ob inuidiam magnopere reſiſtentibus, cum quibus peſſimi apud Cæſareā uiri conſpirabant, uerum tamē ſanctus ſpiritus uicit, ac ciuitatis præfectum mouit, ut præſules nonnullos creari iuberet: inter quos ipſum Baſilium Cæſareæ, & magnū Euſebium Samoſatis

Samoſatis, meum inſuper patrem, qui quod iam ſenio confectus et inualidus uiribus eſſet, lectica ferebatur: ſpiritus tamen qui ex ſemimortuis uiuos, & ex ignauis ſtrenuos ac ſolertes reddere ſolet, promptus admodum erat: adeoq; ad capitis tactum tantū electus. Baſilius igitur ſic ad præſulatum promotus, opinioni omnium non ſolum reſpondit, ſed eam longe ſuperauit, nihil rerum quæ ad ſanctum pertinerent paſtorem prætereundo. Quodq; mirum, in arduis huius officij negotijs & adminiſtratione, philoſophiæ theologiæq; ſtudia, in quibus nutritus erat, nunquam deſeruit: cumq; in omni uita cæteros uirtute ſuperauerit, ubi factus eſt epiſcopus ſeipſum ſuperauit. Exiſtimabat enim, homines quidem cōmunes & idiotas ſatis ad uirtutem habere, ſi non improbi eſſent uel mediocriter boni: At ſi quis in dignitate & adminiſtratione, ſeu imperio fuerit, in præſulis officio præſertim, uitiū omnino putauit, ſi non omnes alios uirtute antecelleret, & tantum ea quantū dignitate præſtaret. Nec enim populos aliter uel ad mediocrem uirtutem, niſi ipſe in ea abſolutus longe inter cęteros emineat, trahi poſſe. De huius itaq; uitę in hoc ſtatu ſanctitate id dici poterit, quod de ſeruatore Lucas teſtatur: quemadmodū ſapientia apud deum et homines proficiebat. Luc. 2 Non ut augmentum aliquod acciperet, quum ab initio dominus gratia ſapientiaq; abſolutus eſſet: ſed, quòd hæc hominibus ignaris paulatim apparerent. Sic item Baſilij uirtus in hoc officio minime quidem creuit, cum ſummus etiam uir antea fuiſſet: ſed ex opera & exercitatione populo manifeſtior apparuit. Me uero ubi primum eſt eius audita promotio, putabant omnes ſtatim diſceſſurū, ac ad eum iturū paremq; cum illo poteſtatē habiturū: tantam inter nos amicitiam ac beneuolentiam nouerant. At ego cum inuidiam fugerem, ne uiderer eorum loca qui propè aderant occupare, ſimulq; ne Baſiliū falſo iudicare poſſent, me priuata amicitia ſuſceptum alijs prætuliſſe, quoad potui me continui ac ſuperſedi, cum plus rationi quàm appetitui cuperē in hac parte tribuere. Ille uero me uocare, modo queri de mora nō ceſſabat. Rurſus meam cauſam & excuſationem in bonam accepit partem. Demum aliquot poſt diebus ad eum ueni, cumq; me ſupra cæteros in gradu collocare, ac protopresbyterū creare uellet, abnui ſtatim honoriq; ex eadem quā ſupra narraui cauſa protinus ceſſi: hoc eſt, ne plus beneuolentię quàm iudicio tribuere uideretur: ille uero, non ſolum non queſtus eſt, ſed ut ingenioſus & ſagax meam deprehēdens mentem magnopere laudauit. Cum primū uero hanc adminiſtrationē inijt, nihil prius habuit, quàm eos qui aduerſus ſe inſurgebant omni ſtudio placare. Itaq; illis citra aſſentationē uſus, in omnibus quæ ſecundum deum eſſent, obſequebatur: contumaces ſimili modo ad officium reduxit. Cumq;, ut ait Demoſthenes, multi in manſuetudine ignauiam, & in grauitate atq; cōſtantia ſeueritatem & audaciam accuſent: ita utrunq; coniunxit, ut humanitati iudicium & iuſtitia, ne languidus aut mollis: auſteritati uero placabilitas, ne peruicax & crudelis uideretur, non deeſſet. Qui, ut Iſocrates, non acerbitate aut pœnæ metu, ſed clementia ac uirtutis amore ad obtemperandū induxit, unicam oſtendendo in obedientia ſalutē, unicūq; rurſus in contumacia & cōtentione periculum: nec ab eo tales, ſed à deo potiſſimū alienari. Quibus artibus effecit, ut omnes quos ſuſpectos habebat, ad eius procumberent pedes, ueniam præteritorum petentes, ac ſeſe omnino excuſantes. Poſtquā res domi ordine ac in ſtatu felici cōpoſuit, uitiumq; omne abſtulit, ad alias dirigendas eccleſias animum conuertit. Nam alij quidem epiſcopi proxima tantū reſpiciunt, ac ſatis habent ſua ſibiq; credita curare, & ſic ſecure agere: (ſi ſua tantum reſpicere nec aliena quicq; æſtimare ſecuritas ſit) at Magno Baſilio non hoc ſatis: ſed cōtinuo cunctarum eccleſiarum curam æque ac propriæ in ſe recepit. Itaq; uniuerſi orbis multitudinē, quæ euangelium iam receperat, uidit diuerſis ſectis atq; hæreſibus contaminatam: pro qua dominus noſter Ieſus Chriſtus ſanguinem ſuum fudit, quamq; ad imperium ac regale ſacerdotiū elegerat, quemadmodū in Exodo ad Iudæos dicitur: Eritis mihi regale ſacerdotiū, & gens ſancta. Vidit etiam, quemadmodū Aſſyrius, uelut aper, Iudæos illos ex Ægypto in Paleſtinam migrantes, ut uineam quandam, euertit, ſicut ait Pſalmus: Vineā de Ægypto tranſtuliſti, Et quæ ſequuntur: Sic Chriſtianorum multitudinem, ex tenebroſa infidelitate tanq; ex Ægypto egreſſam, ac in fidem, uelut in terram promiſſionis, tranſpoſitam, & in hac adeo auctam & dilatatam, ut montes ac ualles operiret, à diabolo tanquam ſingulari apro uaſtari. Atq; hoc eos qui prius altiſſimo propoſito ac uirtute ſpiritualē odo-

rem præ se ferre uidebantur, abscondebat atq; tegebat. Hanc itaq; per figuram uineam
appellatam, Magnus Basilius sic lacessitam conspiciens, corrigere quoad potuit, cogi-
tauit. Itaq; non conniuendum, aut ullo modo dormiendum: sed precibus, lachrymis, o-
rationibus, monitionibus, obiurgationibus, omni studio instandū censuit: idq; hoc am-
plius quod malum cōmune immineret. Nam uno homine bene uel male agente, nihil
admodum ad reliquos attinet, nec propterea cæteri contaminantur. Publicum uero ad
omneis spectat, & eo demum priuatim quisq; morbo quo societas ferè omnis laborat.
Hæc itaq; die noctéq; cogitans minime quiescebat, illudq; Ionæ patiebatur, qui siccato
Ione 4 ex sole capitis uertice, debilisq; factus uitam spreuit, dicens: Bonum mihi magis mori
Psal. 131 quàm uiuere. Passus item & illud Dauid dicentis: Non dabo somnum oculis meis, nec
palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum
in tabernaculo deo Iacob: hoc est, donec inueniam locum in quo dei templum ædifice-
tur. Sic item diuus Basilius curis absumebatur, ut si quid carnium seu corporis ipsius ex
abstinentia continua reliquum esset, id totum à curis absumeretur, quousq; calamitatis
huius solutionem reperiret. Vt autem intelligas quanta uir sanctus animi anxietate oc-
cupatus fuerit, ex ipsius uerbis de se scribentem audi. In uitam heri uenimus, quę & cor-
pus meum conterit, & animam conturbat, quòd impares huic ponderi uirtute reperia-
mur. Corpore nanq; toto iam ferè nullus sum, ad eam deduxit me cura debilitatem. At
tamen autore deo durabimus, ac donec hos spiritus regat artus, hanc Christo diligentiā
debebimus, ut de his quæ ad dei ecclesiæ ædificationem facere cognoscimus, nihil relin
quamus. Igitur omni studio & opera ad resistendum hæreticis paratus, nihil potius ha-
buit quàm sacrorū uoluminū arcana fibrasq; omneis uestigare, ac in medium adducere,
& hostibus ut bonus Christi miles bellū internecinū mouere. Et quemadmodū in bello
arma sunt quæ cominus hostem excipiunt, ut ensis & gladius: alia uero quæ eminus fe-
riunt, ut hasta & sagittæ: sic & Basilius accedentes propius & secum congredientes hæ-
reticos, lingua sermonisq; eruditi acumine uelut ense feriebat: eos uero qui procul erāt,
literis & epistolis sicuti sagittis ac iaculis uulnerabat. Quæ epistolæ non usquequaq; il-
lis tabulis quas accepit Moses, ignobiliores erant. Neq; de cibis aut sacrificijs seu purga
tionibus quæ ad corpus attinent, ut Iudæis tantum præcepta traduntur, sed uniuersi or-
bis hominibus de rebus fidei maximis ac altissimis scriptæ sunt. Deinde quæ scripsit aut
docuit: exemplo, uita, moribus, ostēdebat: quandoquidem neutrum sine alterutro pro-
desse cognoscebat. Nam quæ suaseris nisi facias ipse, parum alios mouebunt: nec moue-
re satis poterunt, nisi quæ sentis, aut agis, docere cōmodis uerbis, & oppugnantibus e-
tiam, si opus sit, resistere ualeas. Quamobrem alios ipse quidem inhortatū ac monitum
ibat: per alios uero nonnullos quosdam etiam ad se ultro uocatos cogebat. Populos ali-
ter in publico, priuatim uero alios aliter admonebat, ut errātes in fide ac moribus quos-
uis pro medicina & natura cuiuslibet ad sanitatē & officium reduceret. Et demū quem-
admodum ille Beseleel è diuersa materia tabernaculum sibi construxit: sic & is eccle-
siam ex his qui antea & opere & uerbis diuersi fuerant, excitauit. Interea Valens impe-
rator Cæsaream uenit cum apparatu plurimo, quòd non amplius res esset ei cum Euse-
bio uti prius, sed cum magno Basilio longe fortiore. Quamobrem maioribus se uiribus
accinxit, ut priorem pugnam instauraret: magnum sibi dedecus futurum existimans, si
cum tot dominaretur gentibus, & omnes circumquaq; catholicos ob impium dogma
euerterit, ab uno tantum Basilio & una urbe Cæsarea uinceretur: atq; ita non solum a-
pud hæreticos præsules qui eum impellebant, sed omneis homines ridiculus esset. Rex
quidam Persarum Xerxes, ut scribit Herodotus, cum multis millibus contra Athenien
ses mouisset, non ob hoc solum est in arrogantiam superbiamq; effusus, quod magna si-
bi ac uasta pollicer etur, quodq; tanto confideret exercitui: sed longe maius, quod Athe-
nienses maximi nominis uiros perterrefaceret. Quamobrē Hellespontum nauibus iun
xit, ita ut ponte transiri posset, Athos montis cacumen diuidens uelificauit, Eretrienses
ex improuiso euertit. Nam miles quilibet dextram sinistræ alterius complicans ac iun-
gens more sagenę, Eretrienses omneis inclusos abduxere. Item quoniam pontem prius
in Hellesponto constitutū maris impetus euulserat, firmiore rursus constituto, iussit pe-
lagus hastis more serui uerberari. Quam omnino insaniā timidi quidem horruerūt, au-

daces

daces autem ac firmi riserunt. Valens uero his longe peiora fecit: maior eius stultitia, maior arrogantia aduersus etiam maiorem & inuictissimum, & eum uirũ qui penitus nihil curabat, nihil aliud quàm uanarum uirium ostentatio apparuit. Nam, ut ait Dauid, Iniustitiam in altitudinem loquutus est: posuit in cœlo os suum, & lingua eius pertransiuit in terra. Hoc est cœlestis unigeniti diuinitatis altitudinem non horruit impius in terram deprimere, & eum creaturis coniungere: cuius diuinam naturã nec capere quidem mundus potest, quamuis nostra causa descenderit, ac nobiscum familiariter sit uersatus, ut hos qui in tenebris & in umbra mortis iacebant, ad se traheret: descendit, inquam, ut ascenderemus. Sed & ipsius Valentis furorẽ ab initio referre parumper uacabit. Is enim quoquo uersus catholicos præsules insectando, alios precibus ac persuasione de sententia dimouit: nonnullos ui ac metu, propterea quod resistentes partim cæde mulctabat: bonaq; proscribebat, ac certi ab eo missi essent, ut canes uenatici qui in sectam Arianam uti se subscriberent omnes adhortabantur. Octoginta orthodoxos ad eum presbyteros de impietate deprecanda missos cepit, atq; alligatos nauibus uentis ferri dimisit, ac demum cremauit. Duces cum exercitu nõ aduersus barbaros, sed aduersus uniuersam ecclesiam mittebantur. Postq; igitur Valens (ut suprà narraui) Cæsaream attigit, nihil habuit prius quàm Basilium, qui tanq; scintilla rutilans ex toto illo incendio supererat, uerbis, minis, disputationibus per alios exagitare: quę omnia uelut ab arcu sagittæ fuerãt in pectus durum atq; impenetrabile ueluti ferrum emissæ: unde in autorẽ ipsum & mittentem repercussæ facile retorquebantur, seq; ille suis telis miser feriebat. Basilium uero scopulo maritimo comparabimus, in quem undarum impetus minimum ualentes, refracti retrorsum redundabant. Nam nunc quosdam de iudicum ordine ad ei persuadendum, nunc milites ad eum tenendum, interdum eunuchos suos ad leniendũ misit. Hi cubicularij ipsius erant, genus admodum molle, tantum impietate aduersus deum fortes, dum sectam & ipsi Arianã tuentur. Viri nanq; sunt inter mulieres ad eas custodiendas oblectandasq;: mulieres uero inter uiros ad omnia obscœna patienda. Quam ob rem quando genitalibus stuprũ admittere nequeunt, lingua fornicaria & adultera utuntur: quod illis omnibus euenit qui contra deum loquuntur aut sentiunt, ut ait in euangelio dominus: Generatio praua & adultera. Itẽ Propheta: Mœchatus es cum amatoribus multis. Valens igitur quemadmodũ olim Nabuchodonosor suum archimagirũ Nabuzardam misit Hierusalem, ut omnia incenderet: sic & ipse ad Basilium suum archimagirũ Demosthenem uirum furibundum & audacem misit, quem Basilius adspiciens ait: En Demosthenes illiteratus. Is enim uiro sancto mortem culinæ gladijs intentabat. At iusto dei in terijt iudicio, ac igni æterno ac proprio est missus. Nam sicut ærarij fabri, sic & coci igne ad suam utuntur artem. Sed hæc relinquam, & ad maius eius certamen ueniã. Quis non nouit Modestum præfectum, quanta ille tum contra nos audacia & ira sit usus? Is imperatori ualde dilectus erat, quod omnia eius mandata diligenter obiret. Ad hũc Magnus Basilius tanquã ad leonem rugientem adductus, hilari lætoq; uultu erat, quasi non ad iudicium, sed conuiuium aliquod iret. Vbi uero in conspectu fuit, eum nomine suo præfectus compellat, episcopum tacet. Dic, inquit, quidnam sibi uult tanta in potestatem imperatoriã audacia? Quid tandem cogitas? solus ne tu poteris resistere? At Basilius cur me, inquit, audacem uoces aut temerarium nescio. Ego uero nihil mihi conscius sum. Tunc præfectus: Hoc, ait, Basili queror & actuso, quod cum cæteri quidem imperatori assint, tu solus illũ spernis. Cui sanctus, iure inquit, hanc Valẽtis opinionẽ respuo. Non enim imperator meus deus hæc iubet: nec ullo modo patietur, ut dei filiũ creatũ dicas. Ego quoq; creatura sum, & aptus ad hoc quoq; ut deus fiam per adoptionẽ & mandatorum obseruantiã, ut ait Dauid: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Cui rursus præfectus: Ego enim hæc uolo quæ iubeo. Quid tibi uideor esse? an certe nihil? Nonne tibi satis erit honoris ac dignitatis si mecũ unà in fide sentias: & me sociũ professionis habeas? Cui ille: Fateor, inquit, te & præfectum, & uirum planè charum esse: non tamen propterea deo chariorẽ, & te in fide sociũ habere magnum profecto mihi fuerit: attamen nolo te mihi sociari, ut præfectum aut Arianum, sed ut unum ex alijs mihi subiectis Christianis, quando Christianus non ex persona aut nobilitate, sed ex certa fide ac conscientia censetur. Tunc præfectus ira cõcitatus, cũ preces nihil possent, minis uirũ dei aggrediebatur

Psal. 72

Psal. 43

Matt. 12

Hier. 3

4. Reg. 25

Psal. 81

batur, ac exilium, tormēta, deniq; mortem proponebat. At Basilius nihil horum, inquit, quę dixisti curo. Melior nanq; sum ijs qui publicant ac proscribunt, ipse me ob spem regni cœlestis proscribēs. Nihil uero possidens ab exilij metu liber sum, unam hominum cognoscens esse patriam paradisum. Omnem autem terram cōmune aspicimus naturæ exilium. Propria uero carens terra nullo loco circumscribor. Domini enim terra & plenitudo eius. Incola ego sum in terra secundum ipsum, sicut omnes patres mei. Tormenta item despicio. Quid enim hæc in me poterunt, cum corpus prope nullum, & ossa sine carnibus ferè sint inuentura. Tantum unam breuemq; admodum plagam inferre poteris, ut me his ærumnis liberes. Quomodo mortem formidabo quæ me meo creatori sit reddituraꝰ His igitur uerbis præfectus perterritus. Mecū, ait, nemo hactenus hac audacia & licentia cōgredi aut loqui, ut tu nunc, est ausus. Cui sanctus: Quod forte, inquit, in episcopū non incidisti. Quod si incidisses, sic item ille pro pietate certans tecū disseruisset. Nos enim cętera humiliores omnibus sumus hominibus: ubi uero de fide deq; Christi pietate agitur, minime humiles aut timidi apparemus, quod ipsum execrari deum uideremur, si quicq; ex eius dignitate detrahi pateremur. In summa, tu etiāsi quicquid tibi libet facias, & tuo modo potestate contra me utare: nunq; persuadebis, aut certe coges me tuæ sectæ & impietati adsentiri. Postquam uero hæc audijt pręfectus, & illius propositum atq; cōstantiam accepit, eum ab se dimisit, non quidem minabundus, sed reuerentia quadam se subtrahendo. Ipse autem ad imperatorem reuersus, pugnam habitā retulit. Alium tentare oportere ait, Basiliū uero uel palàm de medio tollendum, uel non expectandum ut minis flectatur. His gestis imperator suum mutauit consiliū, uictusq; laudibus ac fama Magni Basilij, iussit uim ei minime inferri. Verum tamē quemadmodum ferrum in igne quidem mollitur, remanet tamen ferrum: sic & Valens ad breue tempus lenitus, minas quidem in sancti admirationē conuertit, idem tamen nihilominus remansit, ac in eadem perfidia obdurauit: nec Basilij fidem absumere ullo modo uoluit, turpe sibi fore putans, si à cœpta opinione discederet: ideoq; honestā causam occasionēue quęrebat, quonam modo uiro sancto nocere, aut incōmodum inferre posset. Repperit tandem. Nam in die luminariū quādo populus omnis in ecclesiā cōuenit, ingressus & ipse: ubi ordinē psalmodiæ, ceremonias rite celebratas, aras omni decore ac reuerētia cultas, populū deniq; diuino cultui assistentē uidit, admiratus est. Omnes enim ut angeli cum reuerentia quadam ac honore circa Basiliū stabant: ipse uero medius inter ipsos circa cathedram integer, immobilis, graui supercilio, firmis oculis conspiciebatur, tanq; si imperator minime superuenisset, nec nouum aliquod aut formidandum negocium contigisset. Vbi autem hoc spectaculum Valens animaduertens, attonitus cunctabatur: subito capitis ac oculorū uertigine quadam correptus est: quæ multitudini quidem minime tunc apparuit. Postquam autem uasa quæ Christo dono daturus attulerat, in manus cepit ac ad arā accessit, tunc causam palàm ostendit uestigio corporeq; toto tremebundus, ita ut nisi diaconorum quidam eum manibus prehendisset, proculdubio cecidisset. Dona uero quæ offerebat, suscepit aut attigit ex astantibus nemo: quod sanè ignorabant an Basilius ob hæresim ea accipere aut grata habere uellet. Post hæc Imperator quasi nobiscum consentire uisus, intro sacrū parapetasma siue diaconiū ingressus, Basilium iamdiu uidendi cupidus aspexit, ac cum eo collocutus est. Quid autē ei sanctus dixerit, quidue cum eo disseruerit, non habeo dicere: nisi tantum dei uoces quæ ab alijs multis & mihi quoq; tunc præsenti auditæ sunt. Quæ nempe collocutio ac disputatio prudentissima diuinaq;, principi erga nos beneuolentiæ & humanitatis causa cum etiam magno nos discrimine liberandi principiū fuit. Et ut Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte, ait, hoc primum res Thebanas constituendi initium primaq; cōstitutio fuit. Sic factum hoc ciuitati maximum & instans periculum uti nebulam dispulit. Et profecto iam ferè imperator persuasus erat, nisi improbi uiri in suas eū partes ac sententias extorsissent. Quamobrem in exilium mittere Basilium cum decreuisset, prodigijs quibusdam superuenientibus perterritus sententiam reuocauit. Nam sella qua uehendus erat statim cōfracta & dissoluta est. Cumq; de more literam quæ exilium notaret scripturus esset, nunquam eam calamo non reddente exprimere ualuit. Nocte deinde in qua spatium ad deliberandum Basilio datū erat, Imperatoris filium ægrotare grauissime contigit. Imperator uero

cum

cum præ tristitia male quoq; haberet, & humi prostratus uolutaretur, more Dauid, cum à deo ob adulterium admonitus in cinere & facco iaceret, medicos undecunq; accersit. Ad preces demum ac supplicationes confugit: & quoniam Basilium per se uocare uerebatur, quod eum contumelia paulo ante affecerat, per legatum unum ex ijs qui ei familiares erant, rogauit: ille statim uenit: cuius præsentia filius reualescere cœpit, ex quo pater exhilaratus in spem uenit meliorem. Quod nisi aquæ dulci salsam miscuisset, hoc est, Basilij tantum aduentu contentus, alios hæreticos non uocasset, proculdubio etiã ex eo rum qui principi aderant sententia, qui unà & ipsi mœsti erãt, filius perfectæ sanitati restitutus fuisset. Idem fere casus paulo post Modesto præfecto (de quo suprà mentionem fecimus) euenit, ut in morbum & ipse incideret periculosum, qui huius uiri manibus diuinitus est seruatus. Ex quo ille gratias ei agens, præteritorũ ueniam petijt: locoq; excusationis ac ueræ pœnitentiæ, inquit, lachrymas accipe, precesq; meas ac demum erroris præteriti ueram confessionẽ. Da igitur uir sanctissime mihi quam ignorabã salutis uiã. Itaq; hanc proculdubio assecutus, alijs postea qui nesciebãt, palam fecit. Et hæc quidem quæ Basilius cum Valente & Modesto gessit exitum sortita bonum, sic se habent. Cum alijs uero quomodo certauerit, uideamus. Eusebius Ponti præfectus Dominicæ Augustæ Valentis uxoris auunculus, aduersus Basiliũ uelut impietate & dogmatis eius commotus, specie & occasione querelæ super muliere quadam uidua, quam paulo ante quidam ex eius assessoribus in matrimonium sibi per uim trahere cupiebat, acerbitatis suæ uirus ostendit. Hæc uero non tam audax q̃ prudens consilium ceperat, ad aram ut confugeret. Vt autem Basilium meum, tanquam in iudicio constitutum defendam, inuoco te sanctam trinitatem: Dic, oro, quid tunc nõ solum Magnum Basilium, sed sacerdotem simplicem facere oportuit? Nonne eius erat officium mulieri adesse, opemq; ferre, cum facta sacrilega deus prohibeat, ac sacras ædes honorari, & ad has confugientes minime attingi aut auelli omnino iubeat? Sed nouus legislator & iudex & pręfectus, omnes ait, nostræ potentiæ aut autoritati cedere oportet. Itaq; mulierem omnino quærebat. At hic omnino iuuabat, ille uero furebat: & ad postremũ aliquos ad hoc subornatos misit, qui in Basilij cubiculo illam se inuenisse dicerent, ut hac eum infamia notarẽt. Igitur de re habita est quæstio, ad dicendam causam accersitur. Præfectus autem arrogãtia simul & audacia pro tribunali sedet: Basilius comparet, ac illud Dauid ait: Nisi conuersi fueritis, gladium suum uibrabit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Hoc enim totum tunc contigit. nam & dei gladius acuebatur, & arcum tendebat deus: sagitta uero non adhuc mittebatur. Ita enim dei lex est, tolerare, longanimitate uti, pœnitentiæ tempus expectare: deniq; spacium modumq; dare, quo se à peccatis homines liberent, ut ait in Sapientia Salomon. Sed respice quæso athletæ dei, & iniqui præfecti certamen. Sacerdotalem ille uestem excuti ac distrahi iussit, at hic & tunicã exuere paratus erat. Quin & uerbera & ungues intentauit, & hepar è medijs uisceribus euellere minabatur. Quæ omnia sanctus aspiciens, ac contemnens ut ineptias, uanum eius furorem risit, aitq;: Gratias tibi ex hac tum in me uoluntate agam, si hepar hoc meum pulsaueris. nam hoc sane, ut ex habitu uides, cætera uiscera cruciat & affligit. Itaq; interioribus sane medeberis. si autem ut minaris id omnino extraxeris & euulseris, corpus totum semel à molestia liberabis. Sanctus igitur & pręfectus sic inter se certabant. Ciuitas uero hoc sentiẽs, ueluti cum fumus apes commouet, sic tota commota est: maxime uero hi qui Cæsareæ arma factitabant, qui'ue imperatoris opera texebant. Hi enim ad tumultum & seditionem promptiores erant, ut audaciam ex principe sumẽtes. Et demum correpto quicquid armorum uel casu, uel ex arte, cuiq; in manus uenerat: mulieres etiam quædam textrices, radijs, hoc est texendi instrumentis, hastæ loco usurpatis, in Basilij defensionẽ cucurrerunt. In summa, nullus fuit qui non ad se suamq; salutem hoc pietatis opus ut uirum sanctissimum tueretur, pertinere putaret. Et qui maxime se audacem ostẽdisset, is magnopere collaudabatur: qui uero minime restitisset, ut impius aut ignauus taxabatur. Et profecto ea die præfectum trucidassent, nisi Basilius statim apparens autoritate sua tumultum sedasset. Hæc itaq; omnia dei prouidentia bona de causa facit, ut ait Salomon, dum superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quamobrem enim Magnum Basilium non liberasset ille, qui mare rubrum, ut Israel transiret, deduxit? qui Iordanis aquas diuisit, ut arcam sacerdotes sine in-

Psal. 7 · Eccli 15 · Eccli 10

undatione per medium deferrent? qui solem, ut Iesu Naue uictoriam præberet, stare iussit? qui Amalech supplicante Mose in fugam conuertit: & alia quamplurima prodigia edidit, ut populum suum seruaret? Hic igitur labores Basilij quos à prophanis ac laicis uiris illatos sustinuit, felicem admodum finem habuere. Subijciam reliquum nunc bellum uicinorum episcoporum, incommodum profecto ac damnum maximum subiectis afferens populis. Quid ni? quum ij qui exemplo pacis ac quietis cæteris esse debent, inter se pugnantes ac tumultuantes aspiciantur? Causæ dissidij contra uirum optimum plures. Primum quidem, quod in una fide minime concordabant, nisi forte à populis catholicis coacti. Deinde quod ægre ferebant ipsum episcopum declaratum, quem splendori ac gloriæ suæ obfuturum putabant. Quamobrem inuidia cruciabantur, cum uirtute longe superari uiderentur: nec tamen id fateri præ uerecundia uolebant, quod morbus hic eo profundius penetret ac lacessat, quo magis in arcano conditur pectore, nec palam fit. & præterea alia accedebat occasio, patriæ schisma, ac in plures præfecturas diductio, uidelicet in primam ac secundam Cappadociam. Et in duas metropoles, Cæsaream & Tyanam, & quod multa ex prima præfectura secundæ essent addita. Hinc itaque seditio episcopis mota est. Anthimus enim nouus ciuitatis Tyanensis Metropolitanus, utrique Cappadociæ singulos creabat episcopos, & si utraque usque ad id temporis unum episcopum habuerit Metropolitanum, conuenit quoque, dicebat, ut & nostræ, id est ecclesiasticæ parochiæ, seu iurisdictiones simul cum secularibus præfecturis & diœcesibus diuiderentur. Quamobrem parochias transposuit in ijs quæ addita noux præfecturæ, id est, primæ Cappadociæ fuere, in qua metropolis tunc Tyana fuit. Basilius uero ueteri consuetudini, & ei diuisioni quæ olim à patribus est facta, fauebat: dicebatque, secularia quidem diuidi posse, ecclesiastica uero nequaquã oportere, sed in pristino statu relinquenda esse. Quid enim commune gladio cum spiritu? Hinc itaque multa mala alia iam contigerant, alia uero instabant. Tyanensis enim episcopus ad se Cæsarienses præsules trahebat, eorumque redditus surripere conabatur, & presbyteris quibusdam persuaserat, ut se, non Cæsariensem sequerentur, quosdam uero nõ persuasos de ordine mouebat, & alios constituebat. Ex his igitur, horumque exemplo res quoque seculares diuisæ & in seditionem uersæ male habebant. Plures namque his tumultibus gaudebant, præsertim seculares, quum sacerdotes talia designare conspicerent: unde & ipsi peccandi licentiam sumebant, nec ne redarguerentur ullo modo metuebant. Facilius namque est ea quæ consistunt dissoluere, quàm iam collapsa restituere atque aptare. Basilius post hæc per loca subiecta nonnullos creauit episcopos: me uero inter cæteros apud Sasima paruum admodum oppidum præsulem constituit. Ego uero cum in reliquis omnibus Basilius mihi magnopere sit laudandus, in hoc ualde laudare nequeo, quod me non admodum fidum putarit, nec multo in honore meam habuerit amicitiam, loco tam ignobili me præficiendo: quanquam metropolitani cum dignitatis, tum nominis participem fecisset. Verum quum sancti spiritus instinctu omnia egerit, dei tantum honorem ac uoluntatem omni amicitiæ praeponens, in bonam id sumimus partem. Mihi sane ex hac cura totius uitæ spiritalis & philosophiæ impedimentum subortum est. Nunc reliquas eius uirtutes breuiter percurram, quibus summis omnium temporum uiris non solum æquiparari, sed eos longe superare palam est. Nonnulli una aliqua uirtute tantum clari. Alij uero quædam recte faciunt, omnia uero, pauci admodum perfecte. Hic uero in omnibus pariter summus, magnitudine quadam naturæ apparuit: Si paupertatem quæris, peculij aut rei cura nunquam ei fuit: si quid forte possedit, pauperibus affatim communicauit, ut in ea quam supra memoraui, fame ostendit. Non ut Crates ille Thebanus, qui substantiam dimittens omnem, supra aram ascendit, aitque: Crates cratem liberauit, hoc est, sese à pecuniæ seruitute liberum fecit: sed hoc ille fecit inani gloria ductus: noster uero Basilius illud Æschyli seruauit: Vt non uideri, sed esse iustus uellet: summe sciens illud Platonis, iniustitiam esse, iustum uideri uelle non existentem. Neque item ut Cynicus Diogenes, qui in urbe media, dolio se includerat, & paupertatem quæstuosam habebat, ut occasio foret unde omnes ei conferrent. Hic autem procul ab omni ambitione, seu arte, aut quæstu abalienatũ animum à rerum omnium possessione abduxit: & ut nautæ uitandi periculi, & leuandæ nauis gratia one

ra

ra subtrahunt: sic & ipse sponte abiectis omnibus, securus hoc uitæ pelagus pertransiit. In uictu autem & cultu corporis, quàm abstinens & paruo contentus fuerit, scimus: unica tantū tunica se amiciebat, humi cubitabat, noctibus totis uigilabat, quod illud domini teneret dictis: Aspicite lilia agri quomodo crescunt: dico uobis, quod nec Salomon in omni gloria sua ita uestitus erat, sicut unū ex illis. Quotidie ieiunabat, pane solo contentus, & loco deliciarum sal habebat. Aquam continuo potabat. Ob quam uitæ duritatem simul & asperitatem morbum facile contraxit, in curisq; ac medicinis diu fuit: cum quo & ego, quanquam cętera infirmior uirtute, attamen similiter affectus ægrotaui. De ipsius uero castitate habeo tantum dicere, quod eam usq; ad extremum diligentissime seruauerit. Integer enim corpore, & omnis expers libidinis perpetuo permāsit, cum nulla magis uirtus angelis cœlestibus æquiparari possit: quam etsi quidam matrimonio inferiorem putarunt, quod humanum genus ex ea deficere uidetur, magnopere tamen eī carūt. Nec deus ipse, nisi discipulis suis, & se plane sequentib. tradere uoluisset exemplū, uirgo ex uirgine natus permansisset. Basilius igitur hanc adeo dilexit, ut de uera uirginitate sermonem etiam conscripserit, per quem corporis pulchritudinem in animæ decorem transfert. Omnis enim gloria filię regis ab intus. Nam exterior quidem pulchritudo facile corrumpitur, materiamq; libidini & incontinentiæ præbet: interior autem Christo tantum sese uero sponso manifestat. Cui prudentes illæ uirgines obuiam eunt. Vt autem non solum sibi, sed & alijs quoq; proficeret, primus cœnobia excogitauit, ritumq; illum monachorum antiquum atq; agrestem ad ordinem quendam formulamq; religioni propiorem reduxit. Cum enim animaduertisset eos qui in cōmuni uita, hoc est, inter alios mixtim agunt, monasticam licet abstinētiam seruent, alijs quidem utiles, sibi uero nequaquam existere, cum in multis eos necesse sit uersari malis, quæ uitæ quietę ac plane perfectæ contraria uidentur: eos uero qui in solitudine procul ab alijs agūt, firmiores sane proposito, magisq; deo coniunctos quàm supra dictos, uidit, attamen sibi tantum utiles, quum rerum experientiam nequaquam teneant, nec cum alijs commercium ullum habeant: utrumq; uitæ genus coniungere conatus est. Quamobrem monachorum cœnobia haud procul ab ijs qui in hominum societate uiuunt, ædificari iussit, nec omnino separauit: ut & propinquitate cum opus charitatis exposceret, adesse ualerent distiti alioqui proprijs terminis, ne quies eorum aut pax interrumpi per multitudinem posset: nec ipsi monachi actionis merito, quod ex impēdenda alijs pietate esset, priuarentur, neq; rursus eorum actio per tumultus inutilis efficeretur. Vt alter alterum hoc modo iuuare posset, & monachorum uita per conuersationem eorum qui in communi agunt, pia fieret, & ipsi ex monachis quietem, constantiam, sapientiam, contemplationem edisceret. quemadmodum tellus ac pontus inuicem se iuuant, ac suscipiunt. Animaduerso item nihil dei magis gratiam promereri, quàm benignitatem in pauperes, hanc ita coluit, ut xenodochium celeberrimum ædificauerit, in quo ægri ac pauperes curarentur atq; educarentur: ea fama ac celebritate ut diuites iam in hoc etiā proficiant, hoc est, superflua huic largientes, alia uitent mala: aut certe ne reliqua eorum in futurum pereant bona. Hic, inquam, ęgri mala & incommoda æquo ferunt animo, & ob inuentam misericordiam deo gratias continuo agunt. Ego autem hunc locum tanta magnitudine & nobilitate conspicuum contemplatus, septem orbis miraculis non inferiorem dixerim. Quorum primum Ægyptiæ sunt Thebæ centum portas habentes. Secundū muri Babylonis à Semiramide coctis lateribus & bitumine constructi, circuitu stadiorū trecētorum, latitudine cubitorum octuaginta. Tertium in Caria Mausoli sepulchrū ab Artemisia uxore ædificatum. Quartum pyramides in Ægypto, ut quidam uolunt ab Ioseph Hebræo ad frumenti conseruationem excitatæ: unde nomen accepit. pyros enim triticum dicunt. Alij sepulchra esse ferunt, in ignis quem colunt honorem cōstructa, ad eiusq; similitudinem in acutum quadrata specie tendere. Quintum in Rhodo Colossus idolum Apollini sacrum: quidam æream esse columnam dicunt, altam, ut ait Aristoteles, cubitis sexcentis. Sextum Capitolium Romanorū. Septimum Hadriani templum in Cyzico. Ex quibus sane omnibus nulla autoribus utilitas, nisi breuis admodum & fragilis gloria emersit. Magnus uero Basilius hoc xenodochium pietatis gratia tantum excitauit, quod minime sit passus inopes ac debiles oberrare, & misero spectaculo corā alijs abijci & expelli.

Matt. 6

Prou. 17

Quo

Quo exemplo nos admonere uoluit, unum esse omnium caput Christum, ut ait Aposto
1.Cor.11.12 lus: Nos autem membra in Christo, & qui membrum spernit, caput etiam spernere. Et
Prou.19 cum Salomone docuit: Deo fœnerare, qui pauperis miseretur. Ægris uero ac tetris affe ctos morbis exosculari solebat: nō inani gloriæ aut ostentationi, sed ut exemplum plane cæteris præberet, ne pauperes aut ægros fastidirent, hulceraq; potius curarent. Quidam uero maligne erga illum affecti ex hoc & nōnullis alijs gestis tanquam iactabundum ta xabant. Inuidi namq; semper quando per se aperte rem laudabilem detestari nequeunt, in uitium illi uicinū detorquere conantur. Fortem, audacem uocant: iustum, seuerum & crudelem: prudentem, astutum & malignum: magnanimum, gloriosum: liberalem & misericordem, prodigum. In dicendo pro iustitia liberum, impudentem & licentiosum. Basilij constantiam atq; grauitatem, contemptum ac superbiā dicebant. Nam ille ut bonis omnibus arridere solebat, quasi hoc signo eorum collaudans ac probans uirtutem: sic improbos seueriore aspiciebat uultu, quib. & taciturnitas sola loco increpationis ac correctionis fuerat: dum illi eius colloquio ac sermone priuati, intra se quid mali admisissent, cogitabant, atq; hoc modo ad officiū reducebantur. Viros facetos & quos urbanos proprie uocant, scurras, minime diligebat, minimeq; his arridebat. Non enim uulgo placere, aut omnibus se obsequentem præbere curabat. Quem morem si quis uituperet, leonem etiam accuset, quod acriter ac torue, non humiliter ac blande, quemadmodum simia, id est mimus aliquis, aspiciat: ac scenicos & histriones, qui spectatoribus risum per alapas & uerbera inter se mutuo cædentes præbent, potius recipiat ac probet. Quanq; si quis in conuersando huius mansuetudinem exquirat, uidebitur & huic parti magnopere satisfecisse: in castigando lenis, ita tamen ut disciplinæ ratio semper haberetur, sine tristitia grauitatē, sine assentatione hilaritatē, sine ostentatione animi magnitudinē præ se ferebat. De ipsius nunc oratione & eloquētia quid dicam, aut cui comparabo? Quantum itaq; tuba tibiam, aut uxor domini cæteras famulas: sic eius scripta sermonesq; reliquos antecellunt. Nam & sacri eloquij mysteria exprimere non omnibus datum, ut ait
Psal.49 Dauid: Peccatori autem dixit deus: quare tu enarras iustitias meas? Nec ullus dominum
1.Cor.12 Iesum, nisi in spiritus sancti uirtute (ut ait Apostolus) dicere poterit. Magnus autem Basilius præter omnes qui diuina narraret, dignus erat, & ut dignus in agro dominico operarius, in sacro eloquio gratiam ac lumen ex deo ac spiritu ipsius inuenit. Igitur sacra uolumina nemo, nec eloquentius, nec uerius aut uberius enarrauit: nec ullo alio unquam
Eccli 43 uerbo aut sententia errauit. Sed quod ait Salomon, id ei probe euenit: Det mihi deus ex animi sententia loqui, & quæ dico, digne cogitare. Nam scite quæ nouit, expressit: quæ uero exprimebat, recte sensit, & par sibi ipsi apparens, nullum doctrinæ theologiæ locum siue ad mores, seu ad dei contemplanda mysteria facientem, reliquit. Eius monumenta ita clara celebrataq; sunt hodie, ut nemo sit qui sapere cupiat, aut de rebus diuinis aliquid intelligere, quin ea in manibus habeat. Vetera iam cessant, his nouis tantum uacant. Hinc affatim sibi quisque materiam ad ea quæ cupit assumit: & siue ad exercitationem encomium faciat, seu ad consulendum & deliberandum, aut hæreticis respondendum ueniat, uelut in promptuario apud eum cūcta reperit. Scripsit Hexaemeron, quem ego quoties lego, ubi de rerum principio diuinitus disserit, ita me in conditoris charitate atque cognitione confirmo, ut nulla re magis mouear aut oblecter. Quæ uero contra Eunomium & hæreticos scripsit, ignem mihi uidere uideor inconsumptum, ita ipsorum repressit audaciam. In libro ad Amphilochium de spiritu sancto, eo quod in illius fide illum errasse inuidi nōnulli dictitabant, ita spiritum sanctum ante oculos ponit, ut nil manifestius aut uerius deum illum esse ostendat. Epistolas nonnullas, sermones item super uarios scripturæ locos & homilias ad populum habuit, quibus omnis magnopere ædificatur ecclesia. Has igitur ob res Basilium ego omnis ætatis ac memoriæ principem facile iudico, cuius si laudes absoluere omnino uellem, cum ad montis uerticem iam peruenisse uidear, infra eius radices adhuc uersabor. Sed age, eum cum utriusq; testamēti uiris parumper cōparemus. Adam primum domini mandatū præterijt. Hic semel susceptum perpetuo seruauit. & ob scientiæ lignū non errauit, rite & ordine ac ad suā aliorumq; salutē illa usus. Et nūc in paradiso cuius ardentē romphea euasit, triūphat, quā deus uertibilem fecit, ut peccatoribus formidolosa ferri faciē obuerteret: iustis uero terga ostēderet.

Enos

Enos primus cœpit inuocare nomen domini. Hic autem deum palam alijs fecit, quod longe maius est. Enoch deo placuit, & ob breuem iustitiā translatus est. Nam fides tunc obscura & in umbra erat. Hic uero in omni uita ob perfectam uirtutem translatus in adoptionem filiorum dei, ac supra hominem exaltatus est: nec clam aut in fidei obscuritate, sed manifesta professione: & nō in parte uitæ, sed in tota, quod ea demum sit felicitas, ut ait Aristoteles, quæ non in uno actu, sed in uita omni est perfecta. Noe per breuis ligni opus, humanum seruauit genus, per octo tantum animas in arca seruatas. Sanctus uero hic hæreticorum diluuium effugiens, arcam salutis patriam suam fecit, quæ cunctis præualuit zizania seminantibus, unde & cæteris salus redundauit. Abraham noui generis nouiq; sacrificij autor, promissa ex deo accipere meruit, pro'q; filio arietem condignam inuenit hostiam. At hic cum sese totum deo traderet ad omnem laborem, & ad martyrium usque paratus, non alium substituit. Neq; enim brutum animal æqua est homini compensatio. Isaac ex Mesopotamia Rebeccam duxit: & postquam consenuit, oculiq; eius caligauerunt, uolens filium natu maiorem Esau benedicere, deceptus est à Rebecca subdito Iacob. Hic autem pro uxore ecclesiam ex propinquo sibi iunxit, & filijs spiritalibus pro dignitate benedictionem impertijt. Iacob scalam in cœlum ascendētem in somnis uidit, & per eam angelos ascendentes & descendentes, quę quidem Christi diuinitatis in carnem descensum prænotabat. Item lapidem statuit, oleoq; obleuit. Angularis hic lapis Christus est pro nobis oblitus atq; unctus. Idem cum deo in hominis forma luctatus est. Palæstra hæc, contentio uerbi circa corpus assumptum, siue naturæ humanæ ad diuinam altitudinem comparatio est. Dolor uero femoris icti, humanæ generationis pugnam ostendebat. Si enim cum diuina natura nostra conferatur, ut fragilis & doloribus obnoxia superatur. Iacob item multos greges possedit, ac cum Laban conuenit, ut quæ uario uellere nascerentur, ipse sibi haberet: uirgis igitur in aqua ubi bibebant appositis, ad earum imaginationem grauidæ factæ, similes illis postea fœtus ediderunt: unde diues est factus. Ad postremum duodecim filijs moriturus benedictionē dedit. Basilius uero uidit, & ascendit altissimam in rebus spiritualibus ad deum tendētem scalam: & sua scripta inuectiua, cōtra hæreticos columnam maximumq; lapidem orthodoxæ fidei constituit. nec cum deo, sed contra fidei communes hostes luctatus est. Plures quoq; diuersis ac uarijs uirtutibus insignitas oues rationis participes habuit. Demum non tantum duodecim, sed innumerabiles filios spiritales genuit, quibus & benedixit. Ioseph frumenti copiam in Ægypto quæstuosam habuit. Basilius gratuitæ præbitor frugis, uti suprà memorauimus, non solum terrestris, sed etiam spiritalis fuit. Et ut ille dominam repulit impudicam, ob quam & calumniam est passus: sic is tentatorem cum uictoria eiecit, & tum quæ de spiritu sancto senserat contra fas accusantes, libro super hoc edito luculentissimo compescuit. Moses quidem Ægyptum decem plagis percussit, his uidelicet, sanguine, rana, cyniphe, omni genere muscarum, quadrupedū interitu, turgente tubere, grandine, locusta, tenebris, postremo primogenitorum interitu. Legem quoq; in duabus tabulis utrinque, id est etiam à tergo scriptis accepit, ut plane ostenderetur uulgo, & ijs qui humi iacebant, exteriora esse scripta. Ea uero quæ intra erant, paucis admodum, ut ad superiora tendentibus, ostendi. Aaron uero sacerdos erat pro populo sacrificans atque orans: consecrabat insuper ac curabat ea quæ circa tabernaculum fœderis erant, quod, ut ait Paulus, dominus non homo constituit. Ambos itaq; imitatus est est Basilius: Ægyptios quidem, hoc est hæreticos spiritalibus flagellis, ore scriptoq; castigans, ac eos in regnum cœleste ut in terram promissionis ducens, longe magis zelotes bonorum operum, ut ait Paulus, & in cordis tabulis leges scripsit non partim umbratiles & figuratiles, partim spiritales, sed omnino spiritales habentes. Nec semel in anno ut Aaron summus sacerdos, sed sæpenumero in sancta sanctorum ingressus est: hoc est, in sacrorum uoluminum penetralia, arcanaq; mysteria: ut multitudini ac uulgo inaccessos sacræ theologiæ sensus ac inscrutabiles aperiret. Expians insuper populum, non uituli cinere, uel rebus alijs fragilibus, sed sacro baptismi fonte, & alijs spiritalib. expurgationibus fructiferū reddidit. Successit Iesus Naue, qui terrā attigit promissionis. At Basilius ijs quos subiectos habuit, diuersas distribuit mansiones. De quibus Seruator ait: In domo patris mansiones multæ sunt: hoc est, diuersa pro dignitate cuiusq; meritorum præmia donaq; Ioan. 15

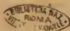
Psal.54 In domini namq; manu & potestate mercedis est distributio:ut est apud Dauid, In mani Psal.77 bus tuis sortes meæ:hoc est,penes te potestatemq; tuam.Item,Funiculi ceciderunt mihi in præclaris:id est,datæ sunt mihi dei partes ac sortes,ut succedā illis in præclaris & optimis:hoc est,in triumpho ac de dæmone uictoria. Funiculos enim,fortiū ac partiū distributiones uocat,quod funiculis terram diuidamus ac metiamur. Samuel ex materno susceptus est uoto,Basilius item ex patrio.Ille duos reges unxit: hic frequentem populum sancti spiritus oleo fouit.Dauid mansuetudo prædicatur. Mansuetus ille quidē dicitur, qui alienas æquo animo sustinet iniurias.Hic autem Valentis insaniam ac furorem non solum constanter tulit,sed etiam uerbis sanctis & eloquij modulatione diuini temperauit, qumadmodum ille cithara Saulem insanientem curauit. Salomon sapientiam quidem à deo petijt, uerum ex ea paulo post per idololatriam & concubinarum libidinem excidit.Hic rectam fidem in deum semel acceptam perpetuo seruauit,& ob eam Valenti principi continuo restitit.Qua de causa et Helia inferior non fuit,qui restitisse regibus dicitur.Quin & ille igneo ad cœlum curru est sublatus:hic in tribulationis pariter et charitatis igne,ut rubus ille Moseos,non solum inconsumptus incolumisq; seruatus,sed altissima contemplatione sublatus ad dei penetralia fuit:unde gratia illi, uelut Heliseo ex inclita chlamyde prouenit plurima.Quin & corpore iam per abstinentiam consumpto, cum ossibus ac pelle tantum superstes esset,sine mortis sensu proculdubio migrauit.Vt autem ad nouæ legis ueniam uiros: quamuis audax plane sit res, eum Ioanni Baptistæ comparare:attamen & hic quoq; tenuissimo uictu fuit,ut qui pane & aqua tantū nec ad satietatem aleretur: noctibus totis tunicam ex animalium setis, quam cilicium uocant, amictus,sacris lectionibus aut scriptionibus uacabat.Ille in medio duorū fuit testamentorum:hic uetus nouo ita prudenter enarrando accommodauit atq; cōiunxit, ut omnes de fide ambiguitates facile solueret.Reliquis postremo apostolis ac discipulis Iesu Christi non inferior dici poterit, uerus post eos Apostolus ad orbem moribus ac fide collapsum restituendum missus,tanto difficiliorem prouinciam administrans,quanto reficere,quàm de nouo condere difficilius sæpenumero putatur.Sed quid plura dicam? Illius uitia non tam animi quàm corporis ac naturæ,aliorum uirtutes dici poterant.Si quis igitur illum imitari se putat,tāto inferior ut umbra à statua,aut echo à uera uoce inuenitur. Satis enim eius studiosi habere uidebuntur,si ad ipsius prope accedant uirtutes, aut aliqua ex dictis eius mutuentur:quemadmodū & ego sæpe facere soleo,ut ipsius utar sententijs: quoniam quæ ille uel sine cura & ex tempore dixit, ijs quæ ab alijs apposite dicuntur, sunt longe præstantiora. Vbi uero tempus resolutionis, ac certaminis legitimi præmium accipiendi appropinquauit,non ascendit in montem ex præcepto domini, ut Moses,ac deinde mortuus est:sed ante mortuus est,& deinde in montem cœlestemq; locum ascendit.Iam iamq; moriturus dei uerba clara uoce nunquam deseruit:quin & successorem sibi ex ijs qui ei ministrabant,& auditores in rebus diuinis fuerant, declarauit. Post hæc quæ sequuntur, alij referant. Ego deinceps quid aliud agere potero, quàm ut fleam, quum ecclesiam tanto pastore uiduatam, nosq; tali præsule ac doctore priuatos uideam? Vbi iam in extremis iacebat uir sanctus, angelorum choris celeriter inferri expectans,ad eum omnis populus cōfluxit:cuius mortem iram in se dei fore putabant, & amentes præ dolore facti circunstabant,si qua uia effluentem ac properantem animam retinere possent.Ipse autē cum postremo Prophetæ uerba protulisset, ac dixisset:In ma-

Luc.23 nus tuas domine commendo spiritum meum,expirauit.Elatus à sacerdotibus, ac per urbem feretro tanta comitantium multitudine uectus est, ut uici frequentia psalmos hymnosq; in eius laudem canentium complerentur. Mirumq; cum philosophiæ partes sint dolorem temperare,lachrymis modum imponere,huius occasu nemo tam sapiens fuit, qui non dolore,lachrymis,questubus certatim alios uincere studeret. Corpus eum omnes magna contentione & tangere & arripere certarent, sepulchro maiorum illatū est: ubi & pater sacerdos,& auus martyr sub Maximiano conditi erant. Mihi uero tanti uiri consuetudine orbato,quid reliquū nisi mori,aut miseram in futurum ducere uitā? Quò me uertam iam amplius? Vnde consilium quæram? Quid agam? quando eum amisi qui ærumnas meas ac labores solabatur. Venite omnes,uenite,ac me choro circūsistite:laudes eius mecū canite,alius aliam partē suscipiētes: quando nō omnia possumus omnes.

Narrate

Narrate illius decora uirtutesq; omnis ætas, sexus, ordo. Pueri patrem desiderãtes, senes coæuum uestrum, qui in magistratu & administratione estis, uestrum principem, populus præsulem & pastorem, egentes & pauperes nutritorem. Denique quilibet suis laboribus & officio adiutorem & aduocatum ploret, ut uestræ salutis patronum habeatis. Hoc tibi ô Magne Basili extremum munus post annos octo quibus ecclesiæ præfuisti, obtuli. Quod si prope ad meritas tuas laudes dicendas accessi, tu mihi in te speranti hanc gratiam redde. Si uero ualde infra uotum contigit, ueniam & seni, & ualetudinario, & ob tuam mortem attonito dabis. Tu obiter è cœlo nos respice, & datam mihi renum debilitatem ac articulorũ dolorem uel iube discedere, uel adiuua: & hortare ita me æquo ferre animo, ut hinc demum discedentem me in æterna tabernacula recipias, & beatam trinitatem eo quo est modo, tecum pariter contemplari ualeam.

BASILEAE APVD HIER. FROBENIVM
ET NIC. EPISCOPIVM
ANNO M. D. LI

INDEX IN OMNIA
DIVI BASILII MAGNI OPERA,
VOCES, SENTENTIAS NECESSARIAS, PROVERBIA, quosdamque scripturæ expositos locos breuiter demonstrans.

Balienatio animi à Deo unde eueniat pagina 564
Abaridis sagitta, pag. 771
Abijsse in consilium impiorũ quid sit, pag. 65
Abnegans seipsum unde initium sumat Petri & Pauli exemplo probatur, pag. 523
Abnegatio suipsius quid sit, item quid sit crucem suam tollere 521
Abnegationis uera comprobatio 380
Abraham accola fuit 72
Abraham & Iacob corda examinata, pag. 70
Abraham noui sacrificij autor, & ibidem de eo plura scitu digna 785
Abrahæ fidem nobis imitandam esse, 625. & 626
Abrahæ & Moysis post uisum & cognitum deum humilitas 217
Absentium curam etiam habendã esse pag. 501
Abstinentia ciborũ cur non faciat uerum ieiunium 150
Abstinentia quomodo bonũ sit 272
Absurdum in nobis quid sit 142
Abyssus quomodo male definitur 8 bona definitio 95 semper in malam partem capi, & quomodo iubeatur à Dauide dominum laudare pag. 17
Accedere ad dominum per nos qui cupiunt, quomodo instruendi à nobis 525. & 526
Accubitus etiam in cœnis rationẽ esse habendam 532. & 533
Accusatio aduersus Basilium de literis ad quendam missis 712
Achab ualde impius, ueniam tamẽ consecutus est 262
Acheloi filiarũ ledentes cãtilenæ uerbis Basilij inferiores iudicantur, pag. 747
Achillis interpretatio, ubi & quid sit chilos, & quid à Chirone didicerit pag. 769
Actio omnis dupliciter nos afficit, & cur unica non perficiat 73
Actionem omnem essentiam nuncupare quàm sit ridiculum 312
Actiones nostræ quò nos deducant, pag. 119
Actiones ad intentionem consequẽtes esse debere 519
Actiuum masculum, paßiuã fœminam quomodo creauit deus 268
Actorum illius, non est uestrum nosse tempora, breuis & apta expositio pag. 742
Actuosum corpus habere, esse conueniens 629
Ad alia quæ dicuntur, quem habitũ declarent 325
Adam patrato peccato per misericordiam à deo in paradiso uocatus, pag. 137
Adam sibijpse mortem parauit 181
Adæ cur nuditatis suæ cognitio nõ fuerit necessaria 82
Adam quomodo uoluptatis semen fuerit 9. & 295
Adæ quæ dicta fuerint, quomodo ad omnes ex se natos pertineant 629
Addere quid aut detrahere scripturis quã sit periculosum 324. & 381
Additamentũ ubi contingat 309
Admonitiones multæ breues & utiles ad Chilonem 756
Adolescentum morbus unus 153
Adolescens secundum animam quis sit pag. 204
Aduentus Christi cur in carne factus sit 284 qualis sit iam expectandus 494
Aduersarius noster cur & quando diabolus, id est calumniator factus sit, pag. 743
Aduersarium nostrum quem dicat dominus 601
Aduersa quando nos opprimunt, quomodo nos gerere debemus, quid cogitare, & quò confugere 246
Adulterium quis perpetrasse dicatur, pag. 299
Aeacus quis fuerit, et qua in re patriã suam iuuerit, & qui eius posteri, pag. 767
Aedes sacras quomodo uiolare non liceat 78
Aegyptum mari rubro humiliorẽ esse probatur 19
Aegritudines omnes naturæ non esse, & in illis quid faciendum, quid nõ pag. 551
Aegritudinum tria genera 258
Aequalitatis priuatio quid afferat incommodi 451
Aequalitas filij ad patrem ubi cõsistat, pag. 319
Aequum & communem iudicem quid facere conueniat 705
Aeris mutationes ex lunæ mutationibus quomodo fiant 34
Aeris & aquæ qualitas & natura 18
Aerius & Alypius cõmouentur 739
Aes alienum habenti quid afferat 77
Aeschyli & Platonis de iustis qui esse non uideri debent sententia 782
Aetatum hominis mutationes 138
Aetatis hominũ accidentia in plantis ipsis etiam inesse 25
Aethera ignitum esse probatur 15
Aetius Syrus primus inæqualem patri filium asseruit 306
Aetius erroris circa syllabarũ obseruationem quõ autor fuerit 371
Affectionis iustæ argumentum 202
Affectiones quædam animæ recitãtur, pag. 291
Affectus bonus quis sit, quomodo acquiri poßit, & cum illo seruendũ esse deo 589
Affectus quando insultẽt animæ 627
Affectus inueteratos ægre medicinam suscipere 66
Affectus animi cur ignoti, & quomodo ipsos noscere conueniat 566
Affectus purus circa possessiones, & ipsarũ dispẽsatio quid cõferat 578
Afflictionũ tolerantiã à deo esse 458
Afflictorum per odium maximũ solatium quod sit 753
Afflictionum uariarũ uariæ numerantur causæ, & in quibus medicina utendum, in quibus non 551
Agere perperam quid sit 569
Agriculturæ commoditas, & usus necessarius 543
Allegoriæ leges quæ sint 45
Alcmæon quis fuerit 767
Alcæus fluuius 771
Alta sapiens quis sit 570
Altitudo aduersus dei cognitionem se efferens quid dicatur 458
Amans sui quis sit, & quomodo notũ se faciat 570
Amantis & inuidi similem esse paßio-

nem, ubi huius cum illo longa comparatio 291
Ambitio quale crimen, quales efficiat homines 634
Ambitionē quomodo appellauerit Euripides 725 eam quomodo quis poterit fugere 618
Amici solidi qui sint 114
Amici dei ex hominib. cur pauci sint appellati 113
Amicitiae morbus inuidia 189
Amicitia Basilij & Gregorij, Pyladis & Orestis maior 792
Amicitiam secularem amplectēti quid fiat 639
Amicus ab adulatore quid differat, pag. 720
Amictus honestus iuxta Apostolum quis 599
Amphilochus à summa cura laudatur pag. 370
Amoris masculorum in fœminas uim esse naturalem 289
Amussis cui sit usui 754
Angeli substantia qualis sit 740
Angelorum cognitio quomodo crassa sit 742
Angelorum perfectio quae sit 385
Angelū credenti assidere semper 101
Angelorū unam esse naturam 339
Angelos mutationes nō suscipere 113
Anguillis unde & quomodo ortus 45
Anima & corpus quando inuicē corrumpant eleganter demonstratur 289. & 290
Anima brutorum qualis sit 40
Anima peccatrix quomodo à peccatis recedere debeat 562
Anima quando in ocio agat 626
Animarum sanctarū ad ceruos similitudo, ubi de ceruis multa scitu digna 87
Animae rationali quomodo omnem potentiam deus dederit 117 eius bona purgatio 256
Animae humanae captiuitas 125
Animae ad multitudinem peccantiū respicienti quid ferè accidat 521
Animae partes quot & quales 154
Animae & carni quae sint necessaria, pag. 152
Animae credulae & de iudicio persuasae uoces 112
Animae quedam abundātis 90 eius turbatio quid sit 91
Animae primū creatae quod precipuū bonum fuerit, & cur suscipiendis malis apta sit 18
Animae & corporis actiones quae differant 151
Animae à peccatis mūdae indicia 617
Animae fenestrae 274
Animae à corpore differētia quāta sit, ubi de eius profectu 445
Animam spectātia prius à deo homini datam quàm carnem 52
Animam urentia 71
Animam per corpus uideri 285
Animā affectibus imperare & deo seruire quomodo conueniat 133
Animam ex ore lupi, id est diaboli eripere, quàm praestans sit 264
Animam à bono incipientem in peius delabi cur mirum non sit 573
Animam uexatam deo propinquam esse 729
Animalia captu facilia cur foecundiora, reliqua uero minus 47
Animalium in sui conseruatione naturalis proprietas 151 tria sunt in uniuersum genera 40
Animi bona ad corporis bona iūgi debere ut perfectio fiat 290
Animū humilem deiectumq́; quae consequantur 657
Anysij filius Libanio adducitur 746
Annus solaris quis sit 32
Anseres ad latentium sensum acutissimi 43
Anthelij quid sint 30
Anthimus quomodo Faustum episcopum creat 686 Tyanēsis metropolitanus 782
Antipelargosis quid & unde 42
Antiquitate excellentia uenerabilia, pag. 143
Antiochia ecclesiarum omnium caput pag. 680
Apolinaristarum pertinacia 78
Apolinarius qua facilitate ad scribendum fuerit, & quos libros scripserit 704
Apostoli quomodo dominum imitati, pag. 631
Apostoli Christi ad tribulationes adhortanti domino quomodo obedientes 643
Apostoli de uirginibus consilium quomodo Christi praecepto omnino sit conforme 295. & 296
Apostoli uerba, Vnus deus & pater, ex quo omnia, & unus dominus, &c. nō esse legem ferentis quomodo probetur 372. & ad finē pag.
Apostolus illic, Diuisiones operationū sunt, idem autem spiritus, cur spiritum praeposuerit 385
Apostolum etiam in non scriptis traditionibus perseuerare 401
Apostolicum illud, Vt operantes suum ipsorum panem edant, quomodo intelligendum 545
Vide dictionem Paulus
Apposita omnia esse contingenda & degustanda citra conscientiā 530
Appellationē Christi totius esse appellationem deitatis 381
Appellationem spiritus etiā patri & filio esse communem 34
Apes qualem regem sortiātur, rerum multae species qualitatesq́;, ubi & politiae elegans descriptio 41
Appetens gloriae quis sit 570
Aqua cum spiritu in baptismate cur sumatur 384
Aqua modo dulcis in absinthio aut scāmonia qualis efficiatur 26 in glādibus aut corni fructu 27
Aquae dulci salsam miscere Graecis prouerbium 781
Aquae per radices attractae uarij effectus 26
Aquae potus quantum corpori commodus 145
Aquae in effluxiōe naturā semper primo dei praecepto obedientem esse, pag. 19
Aquae in Genesi triplices 81 earum nomine quos intelligat scriptura, pag. 82
Aquarū multitudo cur necessaria 15
Aquarum circa creationem redundantia, & quae eius causa 16
Aquarum nomine quid tropice intelligat scriptura 17
Aquaticarum auium pedes quales 44
Aquila cur pullum unum semper deijciat, & quae auis eiectum suscipiat, pag. 42
Aquila quomodo dicatur sanctus 83. & 84
Aquila et Symmachus, pro à facie irae tuae quomodo uerterint 36. Psalmo 109
Aquilae interpretatio à uulgari differt pag. 110
Arbores oēs, frutices, reliquaq́; eius generis omnia ad momentum producta 24
Arborum naturalia uitia arte corrigi posse probatur cum admonitione, ubi & eiusdē speciei arborū ostenduntur differentiae 26
Arcum dei quid intendat 71
Arena leuissima re mare magnū à domino illigatum esse 708
Aridam cur in diuisione aquarum terram dixerit deus 20
Aridum terrae esse propriū similibus probatur, ubi et ex quib. cōstat 20

Aries quale animal 80
Aries signũ quales faciat sub se natos, ubi de cæteris signis uerisimiles, sed uanæ coniecturæ 31
Aristoteles et Theophrastus quam in scribendis dialogis rationem secuti sint 751
Aristoteles reprehenditur 732
Argenti et opum continentiam posse ieiunio induci 149
Arithmeticorum de senario et septenario numero sententiæ ridentur, pag. 658
Arius à Marte nomen habet 774
Arianorum apud Cæsaream potentia et audacia 775
Armenij uafri scopulis cõparati 770 ubi quomodo Athenis Basilium aggressi sint
Arrogans quomodo deprehendatur 566, et 567
Arrogans quis dicatur 570 ubi quis elatus et fastuosus
Arrogantes cum diabolo condemnari 571
Arrogantiæ nouus modus 308
Ars omnis quomodo circa materiam certam occupata sit, et ipsa materia posterior 8
Artes aliquas fratribus decernere cur sit possibile, et quæ ediscendæ potissimum 543
Artes singulas in auxiliũ nobis esse datas 550
Artes multas studium suum circa corpus nostrum consumere 50
Artem addiscere uolẽtibus aptitudines naturales esse necessarias 205
Artium principia inuestigabilia 139
Artium diuisio, quæ finẽ habeant, quæ non 4
Artium assumptionis quod sit principium 219
Artificium ex animi sententia cur pietatis exercitator assumere non debeat, ubi de obedientia multa 544 et 545
Artificiosa Eunomij astutia 322
Arundo contrita quid dicatur 616
Ascensus noster ad deũ per filium qualis 377
Ascetæ uocis interpretatio 774
Asinus aliquando dux itineris erranti 39
Aspectum in naturalibus magnã uim habere 31
Aspectus amatorius et mollis in uirginibus quid efficiat 274
Assiduitate etiã iucũdissima cõtemptibilia fieri exẽplis probatur 145
Astra omnia dissolutionis futuræ signa 30
Astrorum uarias appellationes et formas esse 251
Astrorum corpora qualia 128
Astrologiam quatenus didicerit Basilius, ubi quid in ea Christianis fugiendum 772
Astrologorũ cur uana scientia 2
Astutia diaboli in fucandis uitijs 300
Astutiæ definitio, et astuti duplex significatio 203
Athanasij summa commẽdatio, et ad deũ elegãs et pia deprecatio 680
Athenæ doctrinarũ omnium procreatrices 769 ibi Basilius Gregoriũ primum nouit
Athenas falso beatas dici 771
Athenis lex bona et laudabilis ponitur 732
Atheniensium ad Lacedæmonios legatio et responsum 727
Atheniensis iuuentutis exteros excipientis in academiam insania pag. 770
Athletarum spectatores nudo capite erant 27
Atrium domini quid sit, et super eo multa 85
Attendere duplex 151
Attendere sibijpsi quid efficiat 154
Auaritia quatenus damnetur, et quis constitutus ei lege terminus 569
Auaritiæ affectus qualis 234. et 235
Auaritiæ quæ sit species pessima 169
Auari et prædatoris definitio 170
Auari hominis improbitas cũ pulchra adhortatione 168
Auarorum grauis morbus 235
Auarorum miserabilis conditio 167
Auaris cur à domino augentur opes, pag. 166
Audacem hominem quæ sæpe faciant, pag. 238
Auditores eruditos quid facere conueniat 506
Auium quarundam nominatarũ proprietates 41
Auium iuxta quosdam differentiarum peregrina et elaborata nomina, 41. et 42
Aurem suam nobis inclinare dominus quomodo dicatur 136
Aures duas cur natura dederit, linguã uero unicam 277
Aurum quomodo pulchrum 10
Aurum cur minimi faciendum sit, pag. 756
Autumnus quomodo nos ad hyemem reducat 32
Auxilium unde quærendum 132
Auxiliarij nostri aduersus tentationes qui sint 218
Auxilium diuinum quomodo inuocandum 625

B

BAptisma proprie quid sit 384
Baptisma uniuscuiusq; tesseram esse et signum 209
Baptisma protrahentium finis 218
Baptisma non esse perfectum, ubi tres personæ non nominantur 381
Baptisma per Mosem traditum quid statuat 413
post Baptisma esse ueniam ex scripturis probatur 262. et 264
Baptismatis uim ubi et quomodo ostenderit Helias 208 eius laus et effectus 209
Baptismatis uis 132
Baptismatis gratia cur diluuiũ appellata sit 85
Baptismati cur cognatus maxime dies paschalis 207
Baptismum figurate quid significet, pag. 384
Baptismus est sigillum fidei 641
Baptismatis ratio aut uis quæ sit, pag. 476
Baptizati in quo nomine baptizentur pag. 221
Baptizatos nonnullos esse in Mosem quo deducant hæretici 382
Baptizatos omnes Christum induisse, pag. 424
Barlaam qua astutia ad sacrificandum idolis uoluerit tyrannus impellere 223 ubi de eius martyrio et constantia
Basilius Septentrionalis, ubi et quod nomen suæ regionis incolis ab alijs impositum 32 eius in piscium discessu et reditu obseruatio 37
Basilius et Eusebius in iuuentute socij pag. 661
Basilius qua re motus de spiritu sancto libros composuerit 371
Basilij in Moraliũ editione animus et uoluntas 463
Basilij eloquentia laudatur 666 obtruduntur ei quædam blasphemiæ 668 alis item crimina 683
Basilius laudatur, et dignus episcopatu iudicatur 667
Basilius perpetuo uirgo fuit 783
Basilius in Ponto baptizatus 769 ubi de parentibus suis
Basilij puerilis et uirilis institutio, pag. 454

Basilij constans de trinitate & firma sententia 764
Basilius matris obitum dolens narrat 659 ubi de ualetudine sua multa
Basilius se profugum fatetur 739 & purgat 743
Basilij patria 766
Basilius moritur & sepelitur 786
Basilij parentes quomodo effugerint tyrannidem 767
Basilius pater quomodo se in matrimonio gesserit 768 ubi de his quæ pertulit propter Christum abunde
Beati qui sint uere 74.157 beatitudinis causæ 76
Beatum propriè & primò quid dicendum 64 ubi quid sit beatum habes
Beatum ante finem esse neminem pag. 112
Bellum sibi accersere quàm sit absurdum 628
Bella cur iusto dei iudicio inferantur, pag. 179
Bene cum fecerimus, quid insuper faciendum sit 239
Benedictione à deo quis & quomodo dignus fiat 85
Benedictionem promißionis quæ habeant 496
Benefacere multis rem esse perutilem & firmißimam 724
Benefacta omnia quando fiunt irrita, pag. 172
Beneficentiæ spiritus quæ sint 340 ubi de spiritu multa scitu digna
Beneficium à nobis exigentem audiendum esse 501
Beneficia sæpe accipere, qui iniuriam ferre putantur, & contrà 730
Beneficia dei non esse silenda, pag. 438
Benignitas & bonitas quid differant, pag. 599
Benignitatis dei scopũ tutum esse, ubi de confeßione multa 615
Bestiarum aliquot fructibus terræ nõ ali, & cuius rei sit indicium 58
Biantis ad filium in Aegyptum tendentem sapiens dictum 257
Bilem uomere cupientium præparatio & institutio 209
Bis ad eundem lapidem impingere, prouerbium 729
Blasphemia dicentium Christum non existentem, natum non esse quomodo refutanda 220
Blasphemia grauißima ponitur 338
Blasphemi in spiritum sanctum qui sint 450
Blasphemia in spiritum sanctum quomodo fiat 612
Boni & mali breuis declaratio 46
Bonus quomodo appelletur spiritus, pag. 390
Bonum unum uirginem debere spectare, & quod inde præmium 280
Bona animi uere bona esse 91
Bona multa quibus sæpe bona non uideantur 705
Bonorum in pauperes distributio quomodo & à quibus fieri debet 75
Bonarũ rerum in hoc seculo nihil esse facile 211
Bonum attingere quis non poßit, pag. 104
Boni iuxta quosdam breuis, sed apta definitio, ubi ipsum cognoscere nõ esse cuiusq; 113
Bonus quis & optimus ex Hesiodo, pag. 212
Bonorum & malorum natura cui rei apte conueniat 84
Bona præter neceßitatem omnia egentibus deberi 484
Bonorum historia ad quid conferat, pag. 244
Boni ad malum cur non sit æquiualens contrarietas 8
Brutorum quædam politia, & quid sit politiæ proprium 41
Brutorum aliquot proprietates recensentur 46 naturaliter omnia salutem quærunt 47
Brutorum in singulis generibus escam esse communem 196

C

CAesarea Cappadociæ metropolis quando literarum studio per totam Asiam clara 769
Cæsarius à fratre increpatur 729 mors eius defletur 730
Cæsarienses in Basilij defensionem accurrunt 781
Cancer ostrei & conchæ auidus, et in his fallendis eius industria et fraus cũ egregia admonitione ad potentes huius seculi 36
Calicem salutaris quid uocet Dauid Psal. 115 140
Caloris neceßarius in omnibus usus, & cur is etiam tenuis multum humorem attrahit 15
Calumnijs cui respondere sit æquum, pag. 689
Caluus cum sis, arietem aduersa fronte ne impetas, prouerb. 731
Camelorum iræ grauitas, & ad ulciscendum constantia 40 cur ipsis longum collum 48
Canis sagacitas, & accepti beneficij memoria exemplis ostenditur 47
Canticum quid efficiat 198
Cappadocia equorum generosorum et iuuentutis probe educatrix 766
Caro tabernaculum dei uocatur 72
Caro domini cur uero unguento uncta sit 117
Caro quomodo inuisibilis 147
Carnis sapientia cur occidenda 20
Carnis domandæ modus optimus pag. 148
Carnis & spiritus dißidia 152
Carnis prouidentiam quatenus permittat scriptura 272
Carni nõ esse adulandum copiose monstratur 91
Carnem & sanguinem suum quid nominet Christus 741
Casus in homine cur neceßarius 133
Casus repentini uel grauißimi quomodo æquo animo ferendi 159
Casu omnia agi asserentium reprehensio 93
Castæ & proteruæ fœminæ differentia 274
Castratorum feruens libido duobus exemplis commonstratur 300
Cathedrã pestilentiæ quam uocet Dauid 66
Causæ conspicuæ cur consueto more semper à deo non regantur 192. & 193
Cedri in scriptura usus, & qui per cedros Libani intelligantur 82
Cellarum mellis constructionis descriptio 41. & 42
Certaminum ebrietatis præfectus & præmium 215
Ceruix iugo Christi quibus modis subiuganda 445
Cete quem maris locum occupent, quomodo non sit uniuersalis, & ipsorum quantitas 37
Charitatem superna conuestire 638
Christus natura diues, cur & quomodo pauper factus 102
Christus quomodo apud Paulum inuisibilis imago dei dictus 317
Christus cur uarijs se nominibus appellet 311
Christus ad quid his uocibus, Ex meipso non sum locutus, & similibus, utatur 378
Christus eis qui in mundo erãt & omnibus æqualiter euangelium patris annunciant 44
Christus quando agnus & ouis, quando unicornium filius 83

Christus

Christus quomodo apud Lucam in sapientia & doctrina apud homines profecisse sit intelligendus 77
Christus cur fleuerit 157. & 158
quomodo humanis affectionib. subiectus fuerit 158
Christum coeleste corpus attulisse qui dicunt, quid incommodi afferant, pag. 693
Christi natiuitas 24
Christum ad humilitatem nobis exemplar esse 240
Christus dei filius cur uerbum appellatus 220
Christi membra 456
Christus uera est iustitia 202
Christus serui alapam incutientis quomodo tulerit 157
Christum aduersus cõtumelias patientiæ exemplar esse 185
Christi amicitia quis dignus 114
Christus imitandus 630
Christum uitam esse 103
Christum dei essentiæ coniunctionem esse ex hæreticorũ orationibus probatur 337
Christus quomodo propter patrem uiuere sit intelligendus 741
Christi labia 115
Christus post ieiunium tentatus 145
Christum ecclesiæ caput esse 373
Christus fatigatus in hoc seculo 126
Christi iugum leue 48
de Christo quid credendum 37
Christianorũ miserabilis status 666
Christianos quales uelit esse scriptura 509. 510 511
Christianorum quis sit finis 123
Christianorum quorundam qualia studia 267
Christianum etiam erga se iratum placare debere 468
Christianis quies quæ sit 656
Christianum moueri nõ debere 490
Christianum in tentationibus quid meminisse oporteat 492
Christiani probatio 195
Christiani esse quandam in uestitu proprietatem 534
Christianorum fictorum simulatio, pag. 309
Christiani uera gloriatio quæ sit, pag. 259
Christianismi terminus quis sit 546
Ciborum abstinentia 272
Cibus piscium 36
Cibum cum hæreticis non capiendum, pag. 583
Cicuta à cauponibus Basilio præparata 752
Cicuta quomodo nociua 24
Cinguli usum esse necessariũ probatur ubi quale debet esse 534
Circuli diuisiones & subdiuisiones, pag. 30
Circuitu uerborum in creationis declaratione cur utatur scriptura 12
Ciuitatum indulgentia 18
Ciuitatis definitio 121
Ciuitati uerba deprecatoria tributa, pag. 726
Cleanthes quomodo uictum sibi & doctrinam compararit 752
Clamare ad deum quis dicatur 91 & 105
Coelestis Hierusalem quæ bona habet, pag. 212
Coelos inanimatos esse 17
Coelũ cur Græcis οὐρανὸς 16. & 43
Coelum pro aere frequens 182
Coeli & terræ creatio 4
Coætanei quomodo & quando fugiendi 443
Cohabitatio quid sit 73
Coturnices ciconias abeuntes comitari cum eleganti ad hospitalitatẽ exhortatione 42
Cognitio qualis erit in futuro seculo, pag. 461
Cognatorum inopiæ recordationẽ aliquando ad sacrilegium impulisse, pag. 639
Cogitationem omnibus modis esse contimendam 626
Cognoscere seipsum difficillimũ 643
Cogitationi diabolicæ quid opponendum 756. 757
Cognati secundum deum qui uere sint pag. 595
Columbas uenandi optima ratio 754
Communis cum multis eiusdem pietatis uita cur solitaria melior 521 & 522
Concordia cur necessaria 456
Concupiscentiæ prauæ affectus 566 & 71
Commotiones hominis 133
Comparationes inter quæ fiant 741
Contumax & sibi placẽs quis sit 582
Concubitus incommoda 243
Confirmatio quid sit 386. & 391
Confitens peccata uerbis 561
Condit mala deus quomodo intelligendum 178
Coniugati in fraternitatibus 526
Coniugatos quid sequi oporteat 441
Congressus ad sorores quis modus esse debeat 538
Confessio pro gratiarũ actione 89
Confessiones ad deum assiduæ 112
Confidentiæ in Christum maximũ argumentum 120
Confessa docentem communibus notionibus stultum esse & delirũ 309
Coniunctæ de episcopis & presbyteris dicta 505
Connumerationẽ & subnumerationẽ quomodo distinguãt hæretici 388
Commenta humanæ sapientiæ 238
Cõmunitas eius quod significatur quomodo sumenda 674
Consuetudinis separationẽ brutis etiã esse duram 16
Consuetudo ad malos sermones quid ualeat 253
Constantinopolis studijs literarum celebris 769
Conspectus dei gloriosus 105
Constitutiones aliquot non scriptæ recensentur 398. & 399
Continentia uirginitatis ancilla 267
Continentiã esse necessariam 528
Continentia pro ratione uirium corporis 628
Contentio non bona quæ sit 264
Contemplationem quid nominat Basilius 311
Contradictio quid faciat 472
Contradicere, rebellare 536
Controuersiæ fratrum quomodo dissoluendæ 48
Contumelia afficere uirginem 293
Conuitiorum natura 185
Conuitium quid sit 565
Conuitiantis & conuitium spernentis differentia 185
Corallium in aqua quid 38
Cordis contritio quid sit 105
Cordis meditatio & oris actio quàm necessaria 124
Cornu & eius in scriptura usus 83
Corpus instrumentũ hominis, & quid uere homo 51
Corporis afflictiones ad quid sint inductæ 179
Corpus unũ ex diuersis membris qua ratione fieri possit 450
Corporis nostri structura qualis, & cur recta 155
Corporis curam gerere cur oporteat, pag. 272
Corpori quid uoluptatis pariat ieiunium 145
Corpus quid in animam, & quid anima in corpus distribuat 290
Corpus sine culpa esse 627
Corporis & animæ dissolutio 756
Corporis natura quæ & qualis sit, pag. 144
Corporis cura quatenus habẽda 244

Corporis apparens integritas 291
Corpori quatenus inseruiendũ 256
Corporis habitudo qualis esse debeat, ut sit commoda 448
Corpora nostra ex quibus constẽt 14 quomodo in defectu uel abundãtia curanda 271
Corpore macerato quomodo anima sola sit 291
Corporis & animæ propria 631
Corpora mensuram alias recipere, alias ponderationes 788
Corporis affectus quidam uiolenti 27
Corpus quomodo curandũ nobis 270
Corporis sane cõfecti descriptio 196
Corpus omne figuratum esse 677
Corporis cura 257
Corrumpere uirginem cupientem, etiam si non assequatur quod uult, supplicio dignum esse 299
Cor & renes in scriptura quid signifi cant 70
Coturnicis erga sobolem amor 43
Creare mala cur dicatur dominus 613
Creatum esse & factum idem significare 743
Creatorem quomodo omnis creatura glorificet 84
Creatoris miraculum 22.23
Creaturarum glorificatarum enumeratio 394
Creationes in scripturis 744
Creaturæ aliunde sumunt sanctificationem 390
Credentes baptizatos esse debere 491
Credentes pœnitentiam agere debere pag. 466
Credenti quare data promissio 95
Credenti adiungitur angelus 128
Credentibus adesse angelos 339
Credulorum & incredulorum refugium 119
Credentes quõ baptizantur 475
Crescite & multiplicamini 57
Crescite brutis quomodo dictum est, pag. 57
Crescite uis quousq; portendatur 53. & 54
Cultus diuinus quid sit 602
Cupiditas uitanda 634
Cura quæ dicatur temporalis 577
Curationes oẽs medicas permitti 551
Curiositas fugiẽda 444. 484. 485
Curiositatem circa syllabas & dictiones esse 371
Cygni collum 44
Cygnorũ & hirundinũ fabula 652
Cyriacus purgatur et excusatur 661
Cyrus Crœso post uictoriam amicus factus 750

D

Damnatione grauiori quis dignus pag. 212
Danielem ieiunio seruatũ fuisse 144
Danielem & tres pueros quid tam fortes fecerit 444
Danielem Chaldæorum disciplinas sciuisse, & inde ad sacrorum peruenisse cognitionem 252
Data à domino quomodo suscipienda, pag. 247
Dauid discipulus præceptorum Euangelicorum 70
Dauid quid per bonum & iucundum intellexerit, ibi, Ecce quàm bonum Psal. 151 638
Dauid quomodo tripliciter in una re peccauit 262
Dauid ubi & cur faciẽ mutauerit 98
Dauid renouationẽ appellat quã Paulus resurrectionẽ nominat 744
Dauid contemnens hominem Psalmo 143. & Salomon extollens quomodo conueniant 56
Dauid & Iob diuersa percussio 108
Dauidis sagittæ infixæ quàm uarie sumi possint 108
Dauidis ille locus Psal. 7. Exaltare in medio inimicorum, quomodo intelligi possit 68. & 69
Dauidis excessus qualis 639
Dauidis illud, Non uidi iustum derelictum, neq; semen eius, &c. quomodo intelligendum 150
Debiliores in fide quomodo tractandi pag. 482
Debitũ dilectionis erga deum à nobis cur necessario exigatur 518
Decertantes pro pietate nõ esse relinquendos 493
Defunctorum memoriam cõmendare esse pietatem maximam 766
Deliciosos & ieiunium contemnentes corpora sua corrũpere aperte mõstratur 149
Delictum peccantis quomodo puniendum 544
Demersi ob seram pœnitentiam miserabiles uoces 212
Dæmonum ab orationis spe nos retrahendi mos 445
Dæmoni aggrediendi hominis quando occasio data 236
Dæmones etiam deum confessos esse, pag. 337
Dæmones quibus hominibus utantur, pag. 190
Demosthenes quidam coquus ad Basilium missus 779
Demosthenis dictio citatur 777 & 778
Demosthenis uerba ponuntur 731
Dentium in corpore usus 155
Deus hominem faciens qualem esse uoluerit 61
Deus ambitiose munificus ubi 196
Deus cur se tenebrarum autorem dixerit, pacem & mala quomodo faciat 178
Deus cui uirtus & potentia sit 120
Deus in quibus plurimum sibi placeat pag. 491
Deus bonus et bonorum pretiũ potissimum 136
Deus animarum medicus 648
Deus quorum dona suscipiat, eum patrem uocare quando & quomodo liceat 79
Deus esurientium semper misertus, pag. 191
Deus perfectum omnino bonum 102
Deus blasphemiam in se quomodo tulerit 337
Deus quomodo in nobis operetur exemplis rationibusq; probatur 239
Deus quomodo nos repellat uel suscipiat, irascatur uel misereatur 131
Deus diluuium quomodo habitare dicatur 87 quid in pœnitentibus, quid in obstinatis diligat 94
Deus cur in parabolis loquutus sit in Euangelijs 455
Deus figuræ expers 51
Deus cur & hominem expendat, pag. 246
Deus iustus index ostenditur 71
Deus in mundi creatione cur figulo cõparetur, & eius qualitates 2
Deus apud Græcos unde appellationẽ habeat 744
Deus quomodo occidat & uiuificet, pag. 179
Deus uniuersorũ pater quomodo semper pater fuerit 326
Dei duæ cogitationes 96
Dei essentiam inenarrabilem esse ueteris & noui testamenti locis probatur 314
Dei incomprehensibilitas 462
Dei opera quis uidere possit, quis non pag. 122
Dei erga nos aliquot beneficia 528
de Deo quid omnibus pijs credendum & inquirendum 316
Deo quæ accepta, quæ non 176
de Deo quid inquirendum 139
Deo similes quomodo fiamus 54 & 55
de Deo quæ sine periculo quæri non possunt 260 et quæ taliũ medela

Deo ad usuram dare quid sit & quod eius pignus 75
Deo placere studentium propriũ quid sit 470
Deo quomodo aliquid pulchrũ est 17
Deum & Christum non diligentium quod sit indicium 467
Deum qualem credere debemus 154
Deũ & sanctos nobis semper esse imitandos 478
Deũ exaltare quis possit, quando dormire dicitur & quomodo & quorum sit deus 88
Deũ quis honoret, & quis iniuria afficiat 465
Deum quis diligat quis non 462
Deum utilius nobis abunde cognoscere 626
Deum à qualitate liberum esse 740
Deum esse negantium confutatio 177
Deum ex nullo esse, & quomodo inde sequatur esse ingenitum 316
Deum cognoscentes cur in petitionibus saepe haerẽt 119
Deitas quomodo in carne sit eleganti probatur similitudine 248
Detrectatio quid sit 565
Desperatio qua ratione uitari possit 562
Desponsatam Christo qualiter prudentem esse conueniat 293
Diabolum ad male faciendum sapientem esse 210
Diabolus commentis suis quomodo capiatur 234
Diabolus quõ nos oppugnet 241
Diaboli proprius affectus 235
Diaboli in his qui secularem curã reliquerunt fraus & dolus 639
Diabolũ quid deiecerit, quomodo malus factus sit & nobis aduersetur 181
Diabolum quomodo uincere possimus & cur ipso deus utatur 152
Diabolum aduersus homines, & Cain aduersus fratrẽ quid suscitarit 188
Dicere dilexi non esse cuiusuis, quid proprie dilectum 136
Dicata deo quatenus uelut sacra sunt honoranda 479
Dicta à domino ratiocinationibus & argumẽtis nõ esse refutanda 470
Dies horas menses annos tẽporis mensuras esse non partes 319
Dies bonos quos uocet scriptura 194
Dies huius seculi mali 103
Dies & nox quid 11
Dies quando longissimi maximi aestus
Diei aptae diffinitiones 332 (332
Diem & horam quid uocauerit dominus ea se ignorare dicens 742
Diei nomine noctẽ etiam intelligi 11
Dignitas cur praefectum efferre non debeat 537
Dilatio ad bene agendum quid sibi uelit 209
Dilectio inter nos qualis esse debeat 589
Dilectio qualis in nobis requiritur 465
Dilectio nostra & fides in deũ quando maxime appareant 62
Dilectio corporis qualis sit 286
Dilectionẽ erga deum non doctã esse sed naturalem, & quid eam perficiat 517
Dilectionis nullius argumentum 465
Dilectionis fructus ab omnibus exigetur 441
Dilectiõis mutuae magni effectus 704
Dilectionẽ qualem nos habere debeamus 468
Dilectio uera quae sit 288
Dilectũ & bonũ natura idẽ esse 113
Diluuiũ quid, Baptisma per ipsum significari 85
Diogenes quaestuosam paupertatem habebat 782
Diogenis de felicitate dictum 712
Diogenis rerum omnium contemptus maximus 257
Disciplina quid sit 199. qualiter alias accipiatur 200
Disciplina bellica in duce constituendo 773
Disciplinas despiciẽtes notantur 769
in Disciplina quid sit necessariũ 139
Discipulorum Christi demonstratio quae sit 468
Discipulus quis 408
Discipulum eius à quo discit quodammodo filium esse 102
Discordia principatus 455
Dispensatio circa carnẽ Christi quanta sit 115
Dispensatio bonorum huius seculi praemia 167
Dispensatores in fraternitatibus quales, & quis modus esse debeat 539
Diues uere quid possit, ubi hic nullum esse 263
Diues moriens quid secũ auferat 129
Diuitem illum euangelicum quid igni dederit aeterno 145
Diuitiarum natura 175
Diuitem malum solum esse pauperem 169
Diues quis laudandus 190
Diuites superbos ambulare quid sit 741. à pauperibus in quo excellantur 77
Diuitibus malis tandem quae contingant 176
Diuitias omnino contemnendas 192
Diuitias sufficientem sibi potentiam existimans cui sit similis 135
Diuitiarum fluxam esse naturam 135
Diuitum circa diuitias suas error 172
Diuitias cur à nobis deus auferat, & morbos aduersaq; immittat 178
Ditescere non oportere 484
Diuitiarum nimiarum nullus usus 173
Diuitiarum largitionem ei qui possedit non prodesse post mortẽ 175
Diuinas res sermone explicare uelle cur audax sit facinus 217
Docendi multi modi 177
Docẽtes aliena nõ esse tolerãdos 482
Docendum & discendum qualiter fit 656
Docenda quae sunt & praedicanda 498 499
Doceri primum opus esse, deinde baptizari 411
Doctrinae domini minister quando reus sanguinis sit futurus 499
Doctrina mandatorum quomodo suscipienda sit 506
Doctrinam siue moribus habentes, aut mores sine doctrina, monoculo cur similes 769
Dogma à praedicatione aliud esse 398
Dogma de essentia uerũ & pium quod sit 318
Doloris uox in psalmo 414
Dolus quid sit 574
Doli detestatio 73
Dominus quid maxime uelit 298
Dominus quẽ occidat & uiuificet 77
Dominus ad quid uenerit 482
Domini ad inferos descensus ubi uaticinatus Dauid 129
Domino aequa retribuere cur nõ possimus 164
Dominũ magnificare qui debeãt 100
Domino gloriam quis adferat, & quomodo augeatur 80
Dominus erga seruos quomodo se debet habere 508
Domicilium nostrum quod sit 244
Donec particula & similes quomodo indefinitũ tempus significent 250
Donum dei pecuniis aut aliqua alia re non acquiri 489
Dona dei unicuiq; quõ dentur 490
Dono spiritus sancti digni qui iudicati sint 393
Dorcas cur laqueis capi nõ possit 151
Dormitationis immodicae causa, & quomodo deponi possit 566
Dorotheus cur Romã proficis. 684

Ducis Lybiæ inhumanitas 679
Duo homines secundum apostolum 51
Duplici homini duplex conuenire studium 629

E

EBrietatis ex effectis descriptio 148. & 213
Ebrietatis incommoda 214. & 215
Ebriosis quæ occurrant 214
Ebriosorum descriptio 214
Ecclesia dei quos & quales status habeat 152
Ecclesiæ pulchritudo 21
Ecclesiæ filij qui 119
Ecclesiæ dissensiones 454
Ecclesiæ oraculum 677
Ecclesiarum sub Basilio una & eadem fides 700
Ecclesiam in altum crescere 73
Ecclesiam dei qui maxime perturbarent 77
Ecclesiæ locus 61
Ecclesiam in scripturis uineam appellari 778
Ecclesiastes quid tractet 197
Eduliorũ uarietatem desiderare quàm sit periculosum 644
Egentibus fratribus largiendum 484
Elatio propter quæ fiat 237
Electiones temere non esse faciendas 498
Electus ad quam prædicationem accedere debeat ibidem
Electrum quid & eius uis 26
Elephantis promusis ad quid 48
ubi de eorum natura multa
Elementorum permixtio 42
Eligendum in uita quid 135
Eleemosina cur in crastinum non sit differenda 569
Eloquentia 704
Eloqui 731
Encomia sanctorum 225
Encomij uirtus maxima 766
Enumeratio multorum in ecclesia illustrium 401
Enoch qua de causa translatus 78
Enos unus inuocauit dominum 785
Episcopi munus & officium 780
Episcopi cuiusdam summa commendatio 687
Episcoporum ambitio Basilio defectionis causa 713
Episcopi ad utilitatem suam omnia facientes notantur 700
Episcopatus ipse Basilij penes quos esset 660
Episcopi ambitio 782
Episcoporum uicinorum in Basilium dissidij causæ plures 782
Episcopos tumultuari ridiculum 773
Equi cuiusdam apud Homerum natura et proprij regis desideriũ 773
Equorum cursum spectantium ritus, & mos spectandi 770
Equorum usus olim populo nullus 97
Eruditionem omnium bonorum primam esse 768
Essentiam dei unigenitam esse 314
Essentiã cõmunem ordini subijci nihil esse necesse 318
Essentiæ & substantiæ diuersæ significationes 709
Essentiæ dei comprehensionem naturam excedere 315
Essentiæ cõmunitatem negare, & substantiæ proprietatem tollere quàm grauis error 692
Essentias ex creaturis non æstimari non esse 337
Essentias diuersas esse ubi nomina diuersa sunt 322 & de Essentia multa 314. & 743
Esaias ueri ieiunij species exhibuit nobis 142
Esaiæ locus 297. 298
Esau dominus quomodo Iacob factus est 292
Esau quid inquinauerit 144
Euangelium de uirginibus non habentibus oleum explicatur 211
Euangelium cur tonitru dicatur 82
Euangeliorum uox cur reliquis dogmatibus præclarior 219
Euangelium affectus malos interdicit sicut lex actiones 482 eius definitio 384
Euangelio obedientes quales esse oporteat 467
Eulalius commendatur 725
Emmelia Basilij mater, & quid significet emmeles 768
Eunonius Actij erroris successor, ubi qualis fuerit 306
Eunonij impetus Iudæorum inuidiæ quomodo similis 319
Eunomius irridetur propter omnium rerum cognitionis iactationem, 752
Eunuchorum tres species 296. 397
Eunuchi quale hominum genus 779
Eunuchum semper hominem esse similitudine ostenditur 300
Eunuchum illum in actis nobis imitandum esse 210
Eustathij desiderio captus Basilius 750
Eustathij ad ædes Basilij accessus & recessus 701
Eustathius Sebastenus qualis uir fuerit & quàm uarius 703
Eusebius Ponti præfectus 92 contra Basilium insurgit 781
Eusebij Samotatensis diligentia commendatur 658
Eusebij Cæsariensis erga Basilium inuidia 774
Eusebij cuiusdam interitus cur timorem Basilio attulerit 658
Exercitatio in quibus uim habeat maxime 255
Exercitatores præfecti uerba prompto animo exequi debere 643
Exilium naturæ commune terra 780
Experientia in uerbo ueritatis 102
Exploratores multos esse ueritatis, sectatores paucos 370
Exitum bonum quæ non habeant in Christiano 442
Exquirere plus quàm quærere 100
Exodi locus 383
Ezechiæ exemplum in morbis aut plagis terræ 558

F

FAcetiarũ desiderium quo tandem sibi deditos pertrahat 635
Facundia orationis & disciplinæ morum in Basilio magna fuit 772
Facies quando obscurari dicatur 142
Faciendum aut dicendum nihil esse citra scripturarũ testimonium 560
Facere & creare ad quid referat scriptura 95
Falsa dicere 310
Fames 196
Fames cur sit mortis genus miserrimum 196
Famis tempore quid sit pessimũ 776
Familiare domino docendi genus 408
Fastus & superbia Antonij notatur 307
Fastuosus iuxta Paulum quis sit 57
Fatigatorũ in hoc seculo merces 126
Fati uocabulum quid faciat 31. & 32
Fecit uerbum cur de filio dei scriptura nõ dixerit 322. & cur in creationis declaratione usus Moses 3
Felicitas cur in labentibus rebus nulla sit 190
Felicem semper esse cuius sit 247
Felicitas ubi perfecta ex Aristot. 783
Femur cuius rei signum in scrip. 115
Ferri natura 248
Feruens spiritu quis sit 607
Ferri igniti similitudine ostẽditur quomodo baptizatos in igne esse oporteat 414
Ficuum domesticarũ ad syluestres applicatio quid significet 26. 27

Fides quid sit 460
Fides & eius uis 138. & 139
Fides ab Eunomio proposita 308
Fidei cõfessionē quasi matrē quandam esse 399
Fidei confessio ampla 462
Fidei probationes esse bestias 48
Fides nulli homini profutura quæ sit 381
Fidem immobilem semper esse 754
Fidem et Baptisma duos esse modos salutis 381
Fidem in dogmatibus ratiocinatores omnes uincere 676
Fidelis quibus testationibus probetur 756
Figura quid sit 382
Filius altissimi quis sit 140
Filium uere loquendo neq; similē neq; dissimilem patri esse 740
Filij cum patre proprietates 217 & 218
Filiorum causa cur non sit diuitijs inhiandum 175
Filijs à patre quid debeatur 68
Filius inobedientiæ quis dicatur 611
Filium à se non posse facere quicquam quomodo intelligendum 743
Finis rei alicuius ubi consistat 755
Firmamentum in scriptura quid significat 14
Firmitas concupiscentiæ Christum sequentium quomodo perfecte cognosci ex Paulo possit 524
Firmini eloquentia 744
Fœminæ natura 267. & 268
Fœmina ad quid ualde blanda sit 284
Fœminas fœminarum affectuoso amplexu ad masculorum amplexum irritari 306
Fœmina cur animal tenerum 236
Fœminam masculo uoluptatis malagma esse 276
Fœminas multas etiam deo fortiter militare, & quales potissimum 440
Fœnus apud Græcos quam aptum nomen habeat 77
Fortitudinē ex Iob discendā esse 656
Formicæ in colligendo alimento prudentia 46
Fratres quando maxime utiles 78
Fratres à Christianis quomodo excipiendi sint 481
Fraternitates describuntur 539 & 540
Fratres quomodo pij sint 229
Frater fratri molestus 567
Fratres Basilij quales 768
Frigoris incommoda 230
Fructus pœnitētiæ digni qui sint 615
Fruitionem in omnibus homini quādo deus permiserit 58
Fugere in persecutionibus quando licens 767

G

Gabrielem ipsum prædicere posse futura 86
Gades interpretatio & significatio 87
Gades ultra transire non posse prou. 773
Gaudium quid sit 157
Gaudij efficientia 155
Gaudium in domino quid sit 596
Gaudium perpetuum nobis adferentium enumeratio 156
Gaudere semper quem iubeat Apostolus 156
Gaudendum secure esse 423
Gaudere semper quomodo pijs cōtingat 160
Genituræ & nati quæ sit differentia 324
Gentes de deo asserentes magnū quidam glorificent 321
Gentium legitima facta 201
Gentium consilia qualiter dissipet dominus 96
Gentiū iniquitas quando deleta 240
Gentes in reprobum sensum quomodo traditæ 177
Geometræ unde mundum sine principio esse concludant 772
Germinatio in generatione nascentium prima 22
Gigantis nomine quid signetur 97
ut Gigātes apud Thebas, prouerbium 774
Gladius flammeus ad custodiam ligni positus quid sit 208
Gloriam uanam & studium hominibus pijs interdici 531
Gloria uera quæ sit 238
Gloriæ duplicis expositio 789
Gloriari in quibus nos oporteat 99
Gloriam & maiestatem diuinam comprehendi non posse 461
Gloria uana quàm nocens sit 634
eius descriptio 635
Glorificet & honoret deū quis 468
Glorificatio spiritus quid sit 324
Glorificandi deum omnibus cupiditatem à natura insitam esse 17
Gordij constantia & mors 228
Gordius qua occasione deserta petierit 226
Grammatica cur cyclica scientia appelletur 769
Gratiam dei gratis acceptam, gratis etiam dandam 490
Gratiam spiritus habentes ad humilitatem spontaneos esse 106
Grati animi officium 163
Gratias agendas esse priusquam quid assumamus 488
Gratias agendi semper causa cur nemini desit 164
Gratiæ bonorum operum quæ 167
Graculum graculo assidere prouerb. 735
Græcorum sapientes per hydrā quid intelligere uoluerint 302
Gregorij pater Senex episcopus creatur 777
Græcorum amoris plenæ narrationes 196
Græcorum aliquot familiæ recensentur 767
Græcorum literis quandiu immorandum 768
Gregorij magni instituta 690
Gregorius Nysenus pulsus 660
Gregorius Nyssenus reprehenditur 725
Gregorij elegans & breuis conquestio 724
Gubernator diligens quis sit 205
Gubernatoris sciētia quid possit 206
Gulositatis uitium quantum 443
Gulositatis detestatio & incommoda 44
Gustus maximum uitium 270
Gygis & anuli sui fabula 771

H

Habitudo ad summa progressa periculosa 257
Habitudinem bonam ad summū progressam esse periculosam docetur 149
Habitudines corporis optimæ unde 14
Hæredum in defunctos diuites merita 176
Halcedo auis & Halcedonij dies quales 42
Hebræi 98
Hebræas literas barbaras uocat 746
Herbas nō spōte sua germinasse 550
Helias in curru flammeo 208
Helenopolis oppidum 766
Heliæ ieiunium quid profecerit 44 142
Hæretici partus suos occulte enutrientes mōstra parentib. similes 692
Hæreticis tria proposita præmia 306
Hæretici quid in docendo potissimum habeant 740
Hæreticorum Constantinopoli potentia & autoritas 307
Herinacius lustro suo qd respiciat 46
Hesiodi de uia uirtutis uersus 253

Hierusalem à quibus destructa 179
Hieremias quæ passus sit 212
Hirundinis nidi constructio 42
Hodiernus dies in scripturis quid significat 758
Holocaustum spirituale quod sit 397
Homeri poeseos finis 253
Homeri uersus quale quid quis loquitur 731
Hominis apta definitio 78
Homo propter materiã nihil est, propter dignitatem magnum quid 56
Hom. per artes omnia posse assequi 53. & eius perfecta definitio
Homo quantũ cæteris animalibus præstet 45
Homo uelut centaurus à deo conditus 270
Homo carneus cur deo confiteri nequeat 91
Hominis pretium sanguis Christi 133
Homini interno quis ornatus sit 118
Homo ad hoc factus ut sit organũ dei 57
Homo quid sit & quid ei conueniat 243
Homo cur se non alios inspicere debeat 153
Homo duplex 203
Homo paruus mundus 61
Homines esse imagines dei 172
Homini statim creato cur non data uestimenta 182
Hominem per baptismũ creari 744
Homines in hoc mundo nihil habere suum similitudine probatur 169
Homines reliquis animalium mutationibus subiectos esse 112. 113
Hominis interni ossa quæ 106
Hominibus quale cor finxerit deus, et quomodo deprauetur 97
Hominis dignitas ex dei consilio 60
Hominis irati species & forma 184
Homo solus formatus à deo 154
Homines quomodo sæpe moriantur 138
Homo quomodo non poterit non irasci 584
Homo quando iumentis similis 130
Hominum boni & mali: & ipsis mala unde 83. 89
Hominis faciendi consultatio duo habet 54
Homo cur cæteris creaturis præstantior 236
Hominem animal debile esse 133
Homo cur ad imaginem dei factus dicatur 51
Homini & bestijs omnibus grãmẽ & fructus datos 58
Homo quomodo in ijs quæ fecit se delectat 162
Homo quomodo in egestate & diuitijs se gerere debeat 257
Homo quõ brutis fiat similis 128
de Honoribus uide 230. 644. 567
Hospitio excipere uirgo quando & quomodo debeat 293
Hospites qualibus cibis sint excipiendi 531
Hostes nostri arma 274
Hostibus inuisibilib. iustitiã quæ adferant, quæ nos 88
Hosti diabolo quõ uulnus grauius inferre possimus quam ipse nobis 245
Horoscopos 30
Humanæ felicitatis mutabilitas ponitur 730
Humana omnia cito perire, uirtutem autem perpetuo manere 673
Humana sapientia quid sit 198
Humanæ mutationis species quædam numeratur 113
Humanas res non admirantes paucos esse 120
Humilitatis commendatio 105 & 106
Humilitatis in Christo exempla 630
Humilitatis ratio quid exigat 537
Humilitatẽ in terris esse necessariã qui uult glorificari in cœlis 483
Humilitas perditã hominum gloriam reddere potest 237
Humilitatem maxima peccata delere 239. & necessariam esse 483
Humoris copia terræ quid noceat 8
Hypocritæ descriptio 14
Hyperbole ad monachi lapsi increpationem 758
Hyems quomodo fiat 32
Hyemis fructus fabulas esse 753

I

Iaculari extra signum prouerbium 768
Iconium ciuitas ubi sit & qualis 659
Identitatem ab æquiuocatione & à diuina natura cognosci multis testimonijs probatur 260 Identitatem confitentes 740
Iecur cõcupiscentiæ organũ esse 303
Ieiunium quandam sabbati formam habere 245
Ieiunium uerum quod sit 150
Ieiunium omnibus suscipiendum 147
Ieiunij & deliciarum inter se comparatio 144
Ieiunij uarij & magni effectus 144
Ieiunantem quõ se gerere deceat 148
Iesus Christus quales significationes præ se ferat 741
Ignis in die iudicij quomodo demittetur 29
Ignis inferni uis & proprietas 103
Ignis immaterialis & anima uis 407
Ignauorum & ineruditorũ elatio & superbia 774
Ignorantiã dei animæ noctẽ esse 207
Imaginẽ dei perditam quondam quis recipere possit 447
Imitationem Christi ad uitæ perfectionem esse necessariam 384
Immutatio quid sit 113
Imperium nobis in animalia datũ ad quid nos dirigat 56
Impios nomina sua in terris inscribere copiose monstratur 127
Impios neq; gaudium neq; salutem habere 758
Impietas proprie peccatum in deum dicitur 65
Implacabilis quis 186
Implere terrã quomodo homines possunt 54
Improbitas unius aut alterius an defectiõis alicuius causam adferre possit 640
Improbitas latens diuulgatur 308
Inæqualitatem inducentes Philistæi appellantur 740
Incorruptibilem & ingenitum deum esse quomodo dicamus 311
Incrementum duplex & utriusq; declaratio 57
Increpare quõ affectũ oporteat 579
Indignatio & ira quid differant 187
Indignationẽ aliquando necessariam esse similitudine probatur 635
Indus fluuius qualis & unde 15
Inesse ubi proprie et uere dicatur 397
Infirmitas ex praua diæta quomodo curanda 551
In ecclesia quõ habeant homines 233
In forma dei esse, idem quod in essentia esse 307
Inhumanitatis excessus 75
Ingratitudinis extremæ quid sit proprium 391
Inimicitia unde fiat & quid ex amicitia procedat 450
Inimicitiæ species intractabilissima inuidia 189
Iniquum esse omnem qui totam legem non seruant aut transgreditur 432. & 433
Iniuriæ tantũ inferre qui alieno malo inseruit, q̃ qui ex se malus est 754
Inquinamentũ spiritus quid sit et quõ ab ipso purus quis esse possit 570

inobedientia

Inobedientia erga deum, & quomodo indicetur exēplis mōstratur 456
Inobedientiam esse infirmitatum nostrarum unam 743
Inobedientiam omnē uerbi dei ira & morte dignam esse 427
Inobedientem domini præceptis quomodo cæteri fratres tractare debeant 536
Insidiantes fugiendos esse sed quatenus 492
Insomnia unde ueniant noctu 162
Insipientiam quid uocet Dauid psal. 35 109
In syllabā sententias ignobiliores non reddere 395
Inseparabilem esse à patre & filio spiritum 385
Insecta quæ ex uolatilibus dicātur, & cur sic appellentur 43 & 44
Intellectus in uerbis scripturæ quid sit 614
Intēperantia ad uoluptates unde 213
Intemperātia quantum malum sit 58
Introductis recenter ad pietatem quis processus sit optimus 519
Inuidia propriū diaboli malum 236
Inuidia quid laudabile habeat 190
Inuidia qualis affectus sit 234
Inuidia diaboli quomodo una sufficiat ad nos debellandos 189
Inuidiā omnē omnino fugiendā 453
Inuidia inter pares & proximos 189
Inuidiæ & inuidorum propria definitio 190
Inuidiæ per effectus descriptio 188
Inuidiā quæ generent & fouant 188
Inuidorum oculi iuxta quosdam fascinantes sed falso 190
Inuidorum mala natura 189
Inuidi quē odij sui habeant terminum 188
Ioannes Baptista cur uox clamantis dictus 86
Ioannes quod baptisma prædicauerit & quod Christus 207
Ioānis baptisma multo plura habebat quàm quod Moses tradidit 413
Ioannes Baptista in medio duorum testamentorum fuit 386
Iob cur accepta liberorum morte uestem sciderit 246
Ioseph quid secum fecerit 189
Ioseph à fratribus uenundatus cuius sit figura 131
Ioseph aduersus multa peccata exemplo nobis esse posse 196. & 197
Ioseph quomodo apte dici possit Basilius 776
Ioseph in Aegypto frumenti copiam habuisse quæstuosam 785
Iouis facultates duæ earumq́; usus 83
Iouem deum asserentium & credentium derisio & reprehensio 767
Ira qualem reddat hominem 183
Ira qua ratione uinci possit 566
Iræ & indignationis in sacris differentia similitudine explicata 89
Iram, furorem siue indignationem in scripturis de deo dicta quomodo accipere debeamus 108
Iræ dominari quis possit 121
Iræ locum dare quid sit 605
Iræ miserabilis effectus 183
Iratos nullius rei rationē habere 183
Iratorum contumeliæ quousq; tendant 184
Iracundus cur non decorus. 234
Iracundiæ damnum quomodo fugiendum 188
Iris quando & quō generetur 676
Isaac quomodo exaltabatur donec magnus factus est 57
Israel quomodo in Mosen baptizatus fuit 207
Israelis transitus per mare 207 & 208
Isocratis ad obtemperandum cogentis ratio 777
Ister & Tartesus fluuij unde, & quo fluant 15
Iucunda omnia cur nobis suspecta esse debeant 241
Iudæi circumcisionem cur non deserant 207
Iudicia impia de pijs facta 670
Iudicare in quibus oporteat in quibus non 590
Iudicia domini cur abyssus multa. 95
Iudicia dei quō timere possimus 599
Iudicia dei non esse contemnenda 471
Iudicij horrendi quædam quasi descriptio 103
Iudicia dei etiamsi differantur nō esse contemnenda 471
Iudicium dirigere cum iustitiæ cognitione 202
Iudicij horam se ignorare cur dixerit dominus 742
Iugum Christi suaue & iucundū 483
Iulittæ martyris magnanimitas 160 constantia 161
Iumento cur semel usus Christus 631
Iurare qualiter in scriptura permittatur & prohibeatur 74
Iustitiam ueram intelligere cuius mentis sit 202
Iustitia duplex 201
Iustum definitur 606
Iustum ubi peccauit conscientia grauari plurimum 109
Iustorum uita & peccatorū qua differat 66
Iustum sui accusatorem esse 109
Iusti propter quæ debeāt exultare 92
Iustorum tribulationes multæ & necessariæ 106
Iustum dei iudiciū quomodo cognoscatur 513
Iusto auxilium uerum quod sit 120
Iusiurandum omnino abesse debet ab pietatem exercentibus 449

L

LAbores gloriam generare 211
Lætari cum quibus cōueniat 165
Laconismus uere quid sit 661
Lacus ad literam quid significet 89
Lachrymæ unde & quomodo generentur 157
Lachrymæ quæ sint potentes 407
Laudari quisq; unde debeat 258
Lapsis sub dei iudicium quibusdam alios erudiri oportere 471
Lapidis specularij natura 14
Legem punientes non irasci 108
Legislationes 155. & 156
Legis diuinæ meditationem in rationalem tantum cadere 645
Legem parentes alere iubentem, societatis maiorem esse 664
Legentem diligēter scripturas uarios usus earum reperturum 373
Legitime deum diligentis in obediendo animus quis sit 583
Legiones angelorū in scripturis 339
Leonis superbia & solitudinis amor 46 47
Leonem totum ex ungue cognosci Basilio usitatum 751
Leporum marinorum, pastinacæ, similiumq́; præsens uenenum 38
Lex Athenis optima 731 & 732
Legem diuinam cogitationes iudicare 299
Lex & præceptio seruatoris 67
Libani interpretatio 86
Libanius Basilium laudat 74
Libanij in suscipiendis adolescentibus modestia 746
Liberari à peccatorum condemnatione quomodo quis possit 409
Libertas omnibus præstantior 76
Libertas spiritus 394
Libertate dicendi quō utendum 469
Liberum arbitrium in homine ubi situm 405
Liberi parentibus quatenus obedire debeant 508
Libertis quid ferè eueniat 335

Linguæ detestatio & malorũ eius enumeratio 104
Lingua ignota orare quàm infructuosum 614
Linguæ natura & usus 155
Linum fumigans quid dicatur 616
Litigandũ propter ullam causam non esse 435
Litis & contradictionis uis & differentia 399
Litigandum contra quenquam in totum non esse 525
Lolium reliquaq; seminaria ad quid 18 24
Luciferi casus 758
Lucis propria natura et utilis usus 10
Lucas genealogiam saluatoris exponens quam rationẽ sequatur 486
Lucta aduersus diabolũ secunda 442
Lucere pro illuminare 28
Lucem cur se uocet Christus 311
Lucrari quid sit, ubi Basilij ad Libanium elegans expositio 748
Ludentium mores 44
Lugentes quid uitare debeant 159
Lugentibus solatium quod sit 63
Lugentes quomodo consolandi 165
Luminarius dies 780
Lunæ magnitudo 34 *eius descriptio* 29.32.34
Lunæ pro auctione aut defectu signa 30
Luxus conuiuantium maximus 100 215
Lydij currus uelocissimi 772

M

M*Achabeorum concordia* 638
Maculam & mutilationem corporis non considerari in sacerdotibus 425
Magistratus & principes iustæ ætatis esse debere 509
Magnificentia quid, & qui magnifici 82
Magnum duplicem intellectum habere 32
Magorum munera quid denotauerint 250
Mala cur propter paucos in omnes ueniant exemplis probatur 194
Male facientiũ resurrectio qualis 10
Malam mortem qui sibi ipsi preparet & quid aliquando mortis nomine intelligatur 107
Mali cur iustum oderunt ibidem
Malignitas subnumerationis quo tendat 390
Malignitas quid sit 573
Mali breuis & elegans definitio, ubi deum non esse ipsius autorem 180
Malitia in scriptura quid aliquando significat 179
Malorum inuentores qui sint 75
Malorum quæ ex uitijs ueniunt enumeratio 175
Malorum meminisse Christianum non decere 487
Malum non esse cum bono creatũ ex scripturis probatur 180
Malum quod ex nobis pendeat, quod non 178
Malum dupliciter accipitur 178
Mandatorum dei finis quis sit 471
Mandatum dei ad quem finem faciendum sit 474
Mandata dei seruantium quæ retributio 446
Mãdata dei sicut ipse dixit esse facienda 423.& 473.474
Mandatis suis deũ nos irradiare 560
Mandatum in lege primum quod sit, quod secundum 467
Mandati opus quando deo sit acceptabile quãdo non 429 & 430
ordine præscripto fieri debere 431
Mandragoræ apud homines usus 24
Mane & uespera quid 11
Manasses reuocatur 263
Manichei terræ animam tribuunt 39
Manicheorum insaniæ 764
Mãsuetudo quõ & unde discitur 101
Mansuetudinis Christi copia 30
Mansuetudinis commendatio 99
Mansuetus quis sit 596
Mansiones apud deũ esse multas quomodo sit intelligendum 339
Manus domini totam Dauidis domum quomodo percussit, eaq; illa fuit quæ in Iob declarata est 109
Manus quibus modis dicatur 320
Mare rubrum baptismatis signum fuisse 382
Mare occidentale quomodo ad lunæ mutationes mutetur etiam 34
Mare quomodo permanere impossibile sit 205
Mare unum est 21
Marcelli dogma quale sit & quomodo debet appellari 704
Maria domini pedes qualiter osculata sit 294
Mariæ uirginis cum Ioseph desponsatio cur facta sit 249 *item de ea multa ibidem &* 250
Mariæ & Marthæ sollicitudinum explicatio 623
Maris inflationis & remissionis cum utre comparatio 94
Marina etiam posse capi 37
Maris etiam in summis procellis obedientia 19
Maritima loca cur fame sæpe laborant 776
Martyris uera encomia 258
Martyrum loca qua intentione accedenda sint 544
Martyrum quadraginta historia 228 *usq; ad* 232 *agunt deo gratias* 231
Masculi corpus fœminam attingens quid efficiat 289
Masculi potestati quomodo subiecta fœmina 268
Matrimonium quid conferat 146
Matthæi illud, quoties peccauerit in me frater &c. quid sibi uelit 563
Maximiani per totum orbem tyrannis 667
Maximus philosophus qualis, & eius ingenium 673
Medicus quando nominetur deus 377
Medicus qualis non laudandus 165
Medicos hominum amatores esse 313
Medici quid sit proprium 103
Medicina quid doceat & efficiat 50
Medicinæ quatenus insistendum 550
Medicinæ cognitio quid Basilio profuerit 772
Medicorũ exemplo purgandum esse animum ab his quæ prius habuit antequam bona suscipiat 134
Medicæ artis usus cur à deo nobis traditus 550
Medicorum diætam imperantium exemplo probatur neminem excusari à ieiunio 143
Mel quibusdam anserum quomodo uideatur 370
Mellis compositio, ubi elegans habetur exhortatio 41
Membra integra sumere oportere, sed prudenter ea administrare 301
Membra resecantes ob castitatem laudari cur non debeant 301
Mens quando desiderabilis sponso & regi apparere possit 8
Mens & animus idem sunt 626
Mens quomodo ociosa fiat 564
Mendacium ubi maxime deprehendatur in hominibus 134
Mensura qua mensi fuerimus nobis remetiendum esse 125
Mensura cõtinentiæ in anima quæ sit 367 531
Mensis intercalaris ad quid necessarius 32
Menstrui exactores similes dæmonibus comitiales morbos inducentibus 79
Mentem affectibus tanquam gubernatorem

torem præsidere debere 205
Mentem multis curis distractam non bene ueritati attendere posse 655
Mentis humanæ potentia 154
Mente eunuchorum in cœlo præmia qualia 298
Mentiendum nulla in re esse 477
Milites mansueti qui sint uere 100
Milites beatos etiam esse posse 187
Militum conditiones 439
Militiæ Christianæ arma qualia 439
Militibus quid non liceat 509
Militis Christiani arma 148
Myrrhe & Casiæ significatio, ubi de Christi passione figurata multa 117
Minorum sententiam quæ accipiant 494. & 495
Ministri fidelis officium 446
Ministri opus quantum 445
Ministerium maioris suscipiendũ esse 537
Minoribus de deo non credentẽ nihil de maioribus credere 469
Minoribus factis maiora non esse contemnenda 483
Mens à materialib. rebus omnino remota trinitatem quomodo uideat & intelligat 218
Mens qualiter firmanda 146
Misericordia domini quid & ea qui digni sint 94
Misericordia quid sit 137 & quomodo miseretur deus ibidem
Misericordiæ dei exempla 630
Misericordiam & liberalitatẽ in nobis requiri 484
Misericordiæ dei in scripturis cur semper iungatur iustitia 137
Misericordia & liberalitas 48
Ministerium à fratre qua humilitatẽ suscipi debeat 589
Missis à domino qui non obediunt quomodo faciant 506
Modestus Valentis præfectus 779
Modi quibus Sathanas in nobis deijciendis utitur recensentur 574 & 575
Mœrore afflictis obiurgationes esse onerosas 165
Molestias uoluntarias inuita uoluptate esse potiores 665
Molem magnam corporis non minus animam impedire quàm debilitatem 271
Monachis exercitatio cur non debeat esse secreta 448
Monachũ uitam inopem uiuere oportet 446
Montanus de spiritu sancto cur aliquid humile noluisset dicere 338
Montes tropicè qui dicantur 120
Mors quandiu depasta sit 128
Mortem iustorũ bonam esse, malorum uero malam 107
Mors iustorum pretiosa 140
Morte sanctorum cur lætemur 223
de Morte 223.162
Mortis sub lege & sub euangelio differentia 140.141
Mortis uasa 71
Mortem peccati finem esse 471
Mors ex deo quæ, & quæ mors sit mala 178
Mortuorum ossa discerni non posse 153
Mortui cur non sint lugendi 159
Morum uarietas fugienda 37
Mores unius boni imitandos esse omnibus 450
Moses quomodo glorificatam faciem habuit 90
Mosem & Abraham peccasse 262
Moses pro seipso placatiõẽ dare non potuit 125
Moses per ieiunium ad montes accessit, & mandatum suscepit 143
Mosis erga fratres dilectio 519
Moyses Aegyptiorũ disciplinam calluit 252
Mulier quare debeat esse uelata 284
Mulieris unius constantia & fortitudo super filium 232
Mulierum desiderio nullas opes posse satisfacere 173
Mulier quatenus lege ligata, quatenus soluta 286
Mulieres ad pulchritudinẽ ornari non oportere 507
Mulierum congressus quoad fieri debeat, uel non 628
Multiplicamini ad quid dictum 57
Multa in scripturis abusione dici 570
Mundus unus numero 740
Mundum principium & finem habere 3
Mundanorum hominum error 64
Mundi elegans & uera descriptio 757
Mundo uere mortuus quis sit 638
Mundus quomodo uarie in scripturis à domino sumatur 393
Murenæ omnino mitis cum uipera sæuissimus congressus 38
Murmur in omni angustia & labore fugiendum 453
Murmurantes ab opificio suo remoueri cur debeant 536
Musica nobis quæ sit sequenda 256
Mutationes in nobis qualiter sæpe fiant 625
Mutuum cur neq; diuiti neq; pauperi accipiendum sit 77 mutuo acceptæ pecuniæ incommoda 78
Mutuo accipientiũ seruitus & incommoda 77
Mutabilitatem esse fugiendam 481
Mydas quis & qualis fuerit 77
Mystica non omnibus tradenda 73
Mysteria diuina inspicere cuius sit 119
Mysterium domini quomodo quis tractare dignus fiat 425
Mysterij Christi conscios quid facere oporteat 624

N

NAscentia multa in radice semen habere 22
Nascentem omnium quæ sit natura 3
Natiuitatem hominum non mortem esse lugendam 140
Natura rerum creatarum 46
Natura opus hominis nullum esse firmum 291
Naturæ cõsideratio quid efficiat 673
Naturæ nostræ memoriam omnem ad malitiam impetum soluere 59
Naturam diuinam simplicẽ esse 378
Naturæ nostræ maxime propriũ quid 512
Natum esse ex supernis quid sit 384
Naturæ mutabiles esse homines 399
Natatilium naturam imperfectiorem esse 39
Natatile omne reptilium naturam habet 35
Nazarei quomodo interpretentur 774
Necessaria in præfecto quæ sint 546
Negotiorum huius seculi elegans enumeratio 655
Negotijs à pietate alienis intentũ deo seruire cõmode non posse 467
Neruus animæ quis 186
Nemesii maiestas 768.739
Nicæna fides recensetur 710
Niniuitæ qua ratione liberati 146
Niniuitarum pœnitentia qualis 193
Noctis definitio 29
Noe quomodo ebrius factus 143
Noe & Loth inter summas prauitates constantia 640
Nocturnæ imagines malæ unde 551
Nomina peculiarem indicationem habentia qualia sint 674
Nomina dei naturam non designantia 376

Nominum quæ de deo dicantur diuersa significatio aperte ostenditur 313
Nomen nullum dei naturam sufficienter posse complecti ibidem
Nominum de industria datorum uis 249
Nominum diuisio 387
Nomini cuiq; proprium significatum negare quid consequatur, & quàm sit absurdum 312
Nomen suum sanctis Abraham Iacob alijsq; ne indicasse quidem deum 315
Nosse deum quid cōstrat, & quid non, 742
Notio unigeniti quid est 316
Notis in uitæ natura & consuetudine utendum quomodo sit 478
Nox quomodo transigenda 162
Nubere in domino quid sit 286
Nubere uirginem quando & cur melius sit 276
Nudæ sententiæ ueteris testamenti 393. & 394
Numeris naturam diuinam inesse credidit Pythagoras 772
Nuptæ circa negotiorū curas & uirginis differentia 279
Nupta quid à uirgine differat 277
Nuptiarum incōmoda 623
Nuptiæ qua ratione fiant. 294

O

Obedientia mutua quomodo sit ostendum 582
Obedientiæ merces quanta 450
Obelus quid 20
Obliqui qui dicantur in scriptura 71
Obsonia & stipendia peccati mors 415
Occidentales fluuij quo deueniant & unde fluant 15
Occidentales notantur 661
Occultos omnes motus animæ esse præfecto declarandos 535
Oculus quomodo lux corporis 667
Oculi non sani malum indicium 705
Oculi cur creati 61
Odium quomodo diabolus nutriat 451
Odium in fratrem nocte una cur non seruandum 453
Odij aduersus peccata acquirendi modus optimus 562
Odij aduersus iustos inuidias esse causas 107
Offendiculum ut uitetur quid spectandum 56
Offendiculum in uoluntate domini esse negligendum 480
Officium boni ministri 167
Olei usus & quomodo ipsum mutare possimus 25
Olympius laudatur 727
Olympij laus à prudentia & fortitudine 738
Olympij natura, fraus et malicia cum pis allegoria 36. & 37
Omnia ad dei gloriam quomodo quis faciat 596
Omnia omnibus non esse permissa 619
Omnino non subsistentia per contemplationem ementiri 211
Omnium quæ fiunt tempus proprium cognoscendum 473
Opera proprio artificio inter fratres facta quomodo uendi debeā 542
Opera diaboli maximos habere labores 211
Opera domini attente facienda 445
Opera omnia domini quomodo in fide dicantur 93
Opera nostra hymnis tanquam sale condienda 656
Operum bonorum gloria quàm durabilis 167
Operatio peccati quid efficiat 477
Opera iustorum præsentia apud deum magnam uocem esse 136
Operum differentia cur non consideretur 378
in Operibus bonis fatigati quomodo onerari dicantur 126
Operari quomodo oporteat 73
in Operibus malis quomodo glorificetur diabolus 80
Operari quatenus præcipiat scriptura 629
Operantium finis quis esse debeat 545
Opum aggregandarum infinitas occasiones suggerit diabolus 171
Opponentes se nobis quomodo erudiendi 504
Orbis septem miranda recensentur 785
Oratio non interrumpenda 544
Oratio meridiana quomodo facienda 449
Orationis redargutoriæ & exhortatoriæ differentia 461
Orationis modi duo, & orandi ratio optima 624
Orationes nostras cur sæpe nō audiat dominus 626
Orationem Basilij contra ebriosos petit ad se mitti Libanius 749
Orationis uis 147
Oratio quid & quomodo bona perficiatur 161
Orationem & uigilias assiduas esse debere 488
Oratio si non assidue, quo saltem tempore fieri debeat 443
Orationis suæ intentionem quomodo quis assequi poterit 597
Oratio uniuscuiusq; deo manifestatur, ubi quid orandum, quid non 84
Orationis Libanij cōmendatio 749
Orantes cur orientem spectemus 398 & 399
Orandum pro tentatis 494
Orantem quando multiloquū esse conueniat 489. ubi quō sit orandum
Orandum esse instanter pro re eadem etiam si sæpius negetur 625
Orchestra quid incōmodi pariat 18
Ordinē in mandatis domini esse 506 & de primo 517. & 518
Ordinis quedam species ex nostra positione non consistens 318
Ore benedicentes corde uero execrantes qui sint 134
Orionis & Actæonis cur infelix uenatio & quas utriq; Diana pœnas miserit 768
Osculi incommoda 289
Osor hominum cur sit diabolus 237
Ostentationis causa quæ fiunt quem finem habeant 142
Ostium cur dicatur Christus 376
Otium bonum & malum 122
Otium malorum principium 38
Otium quis morbus animæ 153
Otium quibus prauitatis doctor 44
Otiosum sermonē semper fugiendum 477
Otiosum si fieri potest cur neminem oporteat uiuere 453
Oues quos dominus uocet 276

P

Pacificus beatus quis sit 599
Pacta spiritualia diuellens quibus peior & iniquior sit 647
Palma mas & fœmina, & utriusq; natura 28
Panis essentialis uel quotidianus quis sit 606
Panis domini uoluptatem per gustum spiritualem nobis accedere necesse esse 102
Panis cur Christus sæpe dicatur 311
Panthera quale animal 46
Pantheræ pellis qualis 447. 448
Parabola de talento quo referri debeat 607

Parabola apud Lucā de amico noctu petente panes quo ſpectet 625
Parabolæ hominis cœnam facientis et uocantis ad ipſam explicatio 410
Paracleti appellationē non parum ad maieſtatem ſpiritus declarandam proficere 340
Paradiſo cur exciderimus & quomodo redire poſſimus 143
Paradiſum ex communibus lignis non eſſe 303. ubi eius deſcriptio 304 & 305
Paratos nos ſemper eſſe quomodo & cur oporteat 242
Parētes quomodo liberos educare debeant 509
Parentes Chriſti quales, quomodo eis ſubditus fuerit, ubi de eius in hac uita factis multa 631
Parœmiæ uſus 201
Parœmiæ ex græcis definitio, & quid in ſacris ſit 198
Participantem cum ſanctis quid facere conueniat 477
Particeps ſpiritus fieri quomodo quis dignus fiat 597. & 598
Parta labore grata 12
Paruulos dominus cuſtodiens quomodo intelligi poſſit 137
Paruulos caſtigandos eſſe, & filios à patribus 200
Paruum eſſe nihil quod propter deum fit 653
Paſtoris officium 152
Paſtores cur perſecutionē patiantur 697
Paſtoris dignitas 259
Patris uox quid ſignificet 320
Pater maior filio quomodo intelligendus 320. & 741. & 742
Pater duplex 639
Patrem nuſquam eum qui ex ſe eſt genituram appellare 324
Patrem in ſupernis ſedere dicens, filium uero infra deiectum, quid confiteri cogatur 374. & 375
Patribus utriuſq; teſtamenti comparatur Baſilius 784. & 785
Patres ſancti pellibus ueſtiti 533
Patrem per filium omnia creare 378
Patria noſtra antiqua quæ, et quis nos inde deiecit 28
Paulus quos caſtigauerit pœnis 647
Paulus cur 1. Tim. 5. angelorum mentionem fecerit poſt nominatum patrem & filium 381
Pauli illud de domino quō ſit ſplendor gloriæ & character ſubſtantiæ, quomodo intelligendum 676
Paupertas quæ laudabilis 101
Paupertatis cauſa maleficiendū non eſſe 42
Pauper quis ſit et cur ſint diuites pauperes 173
Pauperes ſpiritu qui ſint 598
Pauperes negligentes parentes, reliquaq; talia increpantur 172
Pauperibus ne quid detur quid à multis ipſis imponi ſoleat 245
Pauperum & diuitū in hoc ſeculo ratio 170
Pauperis eſſe omnia quæ apud diuites citra neceſſitatem ſunt ibidem
Pauperis in egeſtate dolores 168
Pauperibus magna eſſe parua 728
Pauperi quod propter dominum datur & donum & mutuum eſſe 78
Pax uera benedictio 86
Peccati pars maxima ubi cōſiſtat 151
Peccatorum multitudinē deo non placere 472
Peccata in pectore non eſſe retinenda ſed confitenda 109
Peccatum ſufficiens per manū fratris factum aut quid ſimile oculos noſtros ad mala aperire 289
Peccatum poſt pœnitentiam iteratum cuius rei indicium ſit 616. ubi de peccatorum initijs ſcitu digna
Peccati ſtipendium 181
Peccati radix quæ ſit 178
Peccatis iam olim obrutos quid facere conueniat 244
Peccator quomodo peccator, iuſtus quomodo iuſtus 262
Peccatores dei nomen dehoneſtare 89
Peccator unus deo placens ipſum placat & non plures 472
Peccati lex quando animas ingrediatur 301
Peccatores etiam humiles eſſe probantur 105
Peccatoris quādo miſeretur dominus 94
Peccata eſſe aut à peccantibus aut ab alijs declaranda præfecto 647
Peccati finem eſſe mortem 471
Peccatoribus cur cōuerſandum ſit & quomodo 486
Peccata priora cur multi obliuiſcantur 112
Peccatorum multitudinem non debere animum deijcere 208
Peccatum primum admiſſum quomodo commode deleri poſſit 196
Peccatorum dimiſſorum certa ſigna 562
Peccandi poteſtas cur nobis non prohibita 181
Peccata ad quem non appropinquent 85
Peccatum quando reuiuiſcat in nobis 65
Pecuniarum quis uſus 175
Pecuniæ effectus 138
Pecuniarum adeptio quid efficiat 237
Pedum uſus in auibus ad quid ſit neceſſarius 40
Pelagus ſeptentrionale cur à uagis piſcibus petatur 37
Pelops quis fuerit & quomodo in Græciam migrauerit 767
Peregrinatio quibus permittenda 546
Perfectum neq; minui neq; augeri 754
Perfectorum proprium quid ſit 705
Permittere in omni negotio aliquid ſecundum uoluntatem periculoſum 578
Perſonam in iudicio cognoſcere inhoneſtum 202
Perſonarum non habendam eſſe rationem, ſed neceſſitatis 233
Perſequutionis maximæ & iniquæ expoſitio 697
Perſeuerantes in malitia quando deſerendi 487
Pertinentia ad nos nullo modo eſſe negligenda 467
Peſtilentes qui dicantur 66
Peſtis natura qualis 66
Petra cur Chriſtus dicitur 376
Petenda à deo, quæ fide petenda ſint 645
Petro quid ſi non dediſſet domino pedes lauandos accidiſſet 469
Petrus quomodo ſit petra dictus 263
Petrum cum dicimus aut quid ſimile proprietatum notionem nos dicere non eſſentiam 382
Petrus & alij diſcipuli in monte premis glorioſi aduentus quomodo uiderunt 116
Petulantia quid ſit 573
Pharaonem quomodo indurauerit dominus 180
Philoſophorum habitus 770
Philoſophiæ duo effectus 725
Philoſophiæ partes numerantur 786
Philoſophorū de animarum in diuerſa corpora tranſmutatione error 40
Pietas pulchra ſepultura 176
Pietatis exercitatores quales eſſe debeant 629
Pietatem quicquid ſpectat quomodo

fiat periculosum 584
Pietatis amor quid efficiat 223
Pios mansuetudine plenos esse conuenit 635
Piger ad mandatum quomodo diligẽs posit fieri 56
Pigros animos ad bona opera quæ excitent 645
Pinus excisæ aut exustæ in querceta syluasq; mutatæ 26
Piscium in aliena maria transmigrationes quales & quando fiant 37
Piscium imperiũ cur homini primum datum sit, & quantum sit 62
Pisces cur ab aqua paululum remoti pereant 35
Pisces uenenum iaculantibus reptilibus similes qui sint 37
Pittaci uerus sermo 255
Placendi hominibus studium quomodo deprehendi posit in homine, & quomodo fugi 566
Plagas cur mittat in terras dominus 192
Plangere cur sit laudabile 91
Plantæ etiam si uiuere dicantur animam eis tamen non esse 35
Plantarum omnium proprius ad proprios usus & qualitas 25
Platonis in dialogorum scriptione ratio 751
Platonis in habitanda academia propositum 257
Platanus à Theologo plantata 665
Plorare cum plorantibus quomodo oporteat 165
Pluuiæ & niuis generatio et causa 16
Pœna eius qui talentum defodit cui etiam conueniat 571
Pœnam omni peccato eandem non dari 201
Pœnas constitutas quo affectu ferre oporteat 549
Pœnitentiam ualere ad remissionem peccatorũ ex nouo testamento probatur 263
Pœnitentiæ salus 443
Pœnitentiã absq; ieiunio nullam esse 143
Pœnitentiæ quidam effectus 87
Pœnitentiam etiam minimis peccatis deberi 561
Pœnitenti saccus quid prosit 91
Pœnitẽtiæ et remissiõis tẽpus nũc esse in futuro uero retributionis 466
Poetarum scriptis quibus attẽdere oporteat, quibus non 253
Polypodis natura eleganter apposita 771
Populi quomodo ob piorum laudes instuantur 224
Populi aliquot quibus in honore uigiliæ & psalmodiæ 690
Populorum salicum aliarumq; eiusmodi semen ubi sit 25
Populo quis execrabilis 168
Portus & medicamenta quare gratiam habeant 735
Possessio hominis uera quæ sit 234
Possessio simul uiuere uolentibus in Christo quæ optanda 60
Posthumianus ab eruditione laudatur 735
Potentiam quandam esse ingenite & sine principio omniũ causam 675
Potẽtes potẽter examinãdos fore 212
Potestate aliquando utendum esse 58
Potestatibus subijci nos oportere 509
Potẽtiores infirmioribus parcere debere 646
Precatio bona quæ 656
Præcepta maiora prius facienda, deinde minora 483
Præcepta etiam in euangelijs seruanda 472
Præceptorum differentiam maximam esse probatur 581. & 582
Præfectus quomodo increpandus 548
Præparatio cordis quid sit 655
Prætextu unius mandati alterum non esse negligendum 525
Præsentiam Christi Centurionis ægrotam non curasse sed fidem 756
Primogenitus quis dicatur 250
Principum huius seculi in adiudicandis sontibus morti ritus 713
Principio antiquius nihil excogitari posse 327
Principum ad honorũ assumptionem quod sit 64
Principium rerum unum esse 385
Principium uaria significat 3
Princeps qui uere æstimandus 735
Principatus et potestates cœlestes 339
Principis fortis & magnanimi mansuetiq; propriæ uirtutes 750
Promptitudinem animi etiam in paruis deo acceptam esse 480
Promissiõi dei nõ esse deficiẽdũ 626
Prophetas tibijs cur assimilet scriptura 91
Propria pœnitentiæ ex animo & toto corde esse demonstranda 466
Proprietatũ quarundam enumeratio 512
Propriũ quid habere non decens 576
Prouidentiã non esse negandam 129
Prouerbium quid sit 197. Græcis parœmia 198
Prouerbiorum est libere uitia insectari, ad uirtutes adhortari 205
Prouidentia dei maxima 195
Prouido homini nihil graue contingere 163
Proximũ non lædere cur difficile 74
Proximum diligẽtis opes quales 171
Prudentis indignationis propriũ 573
Prudẽs ut serpens quis sit, & simplex ut columba 605
Prudentium uirorum proprium 110
Prudentiam ex generalibus uirtutibus esse unam, eius triplex nomen, & quæ sit uera 200
Prudentiæ in Christo exempla & actionum 630
Psalmorum librum omnia scripturarum genera complecti 63
Psallendum quomodo sit 84
Psalterium psalmus & canticum 87
Psalterium quid 124
Pubescentem uirginem nulla eã quæ in uiri natura sunt ignorare 301
Puellam pro uirgine in scriptura sæpe poni 249
Pueri peccantes quomodo à præceptoribus corripiendi 549
Pueros etiam ad fraternitatis consortia suscipi debere, & quomodo suscipiendi sunt 527. & 528
Pulchritudo quid 175
Pulchritudinis ueræ amatores cur beati 116
Pulchritudinis fœmineæ denudatæ uis & effectus 284
Putei apta definitio 19
Puteum sibi unumquenq; præparare quid sit 71. & 72
Quæstiones inutiles nõ esse faciendas 477
Quadrupedum signum quale 45
Quies perpetua cui adsit 628
Quis dictio in Dauide Psal. 33. Quis componit mentẽ, &c. quid significet 372
Racha quid sit 569
Rara bona 445
Rationi subtracto spiritu quid consequeretur 386
Rationem nihil detinere 53
Rebus necessarijs quatenus uti conueniat 453
Recte omnia qui faciunt admodũ paucos esse 782
Rectus corde quis sit 71
Recte facta 501
Redemptor quomodo homo & frater noster est 126

Redemptio-

Redemptionis nostræ pretium quantum 125. & 126
Reddendum unicuiq; quod suum est 479
Redarguere quomodo oporteat 453
Regnum cœlorum apertum esse & uiam 207
Regnum cœlorũ uiolenter rapere, & quid per uiolentiam intelligat scriptura 445
Regnum cœlorum quid sit 744
Regno cœlorum qui digni fieri non possint 482
Regni iuxta quosdam definitio 97
Regnandi & pascendi artes sorores 259
Regia dignitas & sanctificatio 390
Regũ filiæ delectantes in psalmis 117
Regis ad subditos & milites mandata 439
Regiones terræ inhabitabiles 54
Relabenti in peccatum quid fiat 47
Remissio peccatorum data hominibus 409
Remedia data 184
Renunciat sibi ipsi quis 523
Renes nuptiæ interpretantur 303
Renunciationis definitio 524
Reprehensio quomodo suscipienda 506
Reprehensiones uehementes 761
Reptilium uaria genera 35
Requies æterna quibus constituta sit 137
Requieti futura præmia 138
Rerum ad nos pertinentium cognitio cur non negligenda 470
Rerum quæ hic sunt nunquam perpetuus usus 243
Rerum præsentium affectatio 467
Rerum bonarum & pulchrarum natura nos cupidos esse 517
Rerum in hac uita iucundiorum cur re uera nihil nostrum sit 242
Respondendũ interroganti esse 470
Res humanas deus diuisit in duas uitas 441
Res humanas facile mutari 205
Resurrectionem esse certissimam 197
Resurrectionis fides 44
Rectefactorum post hanc uitam nihil superesse 466
Rethoricæ usus 772
Retributionis iudicium 474
Reuelare condensa quid sit 83
Reus peccati quis 568
Reuelationẽ mysteriorum propriam esse spiritus 386
Reuersi à peregrinationibus 546
Risus immodicus 529
Risum quomodo semper accipiat scriptura 529
Robustus quis 114
Robustis corpore laborandum esse 48
Rosæ cur iuxta quosdam spinæ additæ 47
Rustici cuiusdam uis in ædes Basilij 753

S

Sabellij & Marcelli Galatæ audacia & improba facta 700
Sabbatum in quo intelligitur 297
cur sit datum 145
Sacra historia cur tantũmodo cœlum & terram facta tradiderit 8
Sacrificium laudis 141
Sagittæ dei de quibus sint factæ 71
Sagittæ potentissimi acutæ quid sint, & qui per has intelligantur 116
Solomon quid oratione à domino petierit 532
Solomonis sapientia quanta 198
Salomon sapientiam quomodo appellet ac definiat 772
Salomonis tres tractatus 19
Salomon nascendi tempus cur prepo suerit. Basilius uero contra 206
Saluos nos quid faciat 788
Salis in corporibus effectus 271
Salamandra quale animal, & eius summa frigiditas 771
Salutare quomodo interpretetur 133
Samuelis matris ieiuniũ & notũ 140 & 144
Samsonẽ quomodo ieiunium inuictum reddidit 144
Sanctorum modus in mandatis tradendis quis sit 381
Sanitatis spẽ in medicis ponere quàm sit absurdum 550
Sanguinis & corporis Christi participatio necessaria 476
Sanctificatio quid sit, & quomodo adipisci queamus 570
Sanctum quid sit 606
Sanctum omne natura circũscriptum 740
Sancta hic quæ communi usui necessaria sunt non uiolanda 478
Sapientia quid sit 199
Sapiẽtia humana quomodo elationem habeat 238
Sapientiæ humanæ copia 2
Sapientia quomodo mensam præparasse dicatur 199
Sapientia mactare uictimas quomodo intelligatur ibidem
Sapientes libenter reprehensionẽ admittere 141
Sapientis nomen æquiuocum 204 & 205
Sapientes quos consuetudo appellat 126
Sapiens quomodo fiat sapientior 205
Sapientes morientes quos intelligat David psal. 48 126
Sathanas & diabolus quid significent 182
Sathanam in nobis peccati autorem esse 574
Sathanæ natura & dignitas qualis 182
Saturitas quid efficiat 146
Saul aduersus David 159
Saturninum exhortatur ad ecclesiarum subsidia Gregorius 736
Scalpentem refricare ab inuidia liberum 731
Scandalum quidquid adfert, etiamsi sit necessarium esse tollendum 482
Scandalum quid dicatur 479
Scandala permulta enumerãtur 572
Scandala & offensiones diaboli quomodo superentur 405
Scandala præbere semper esse periculosum 433. & 434
Scandali fugiendi causa faciẽda etiam esse, quæ non sunt necessaria 480
Scientiæ persuasiones falsas suscipere quid sit 126
Scientiam omnem de genere bonorum esse 769
Scopum proprium in omnibus actibus esse debere 543
Scopi finem non attingentes quid efficiunt 755
Scorta & publicani ad Christum cur accesserint 630
Scortari quibus modis dicatur 447
Scortationis iniquitatem in uno nunquam sisti 66
Scortatricis mulieris in uiris decipiendis astus 443
Scriptura uetus et noua de spiritu quomodo sæpe loquatur 222
Scriptura diuina cur diuersis nominibus ad dei declarationem utatur 462
Scriptura animæ suas ætates quomodo attribuit exemplis probatur 204
Scripturæ omnis sacræ usus & cõmoditas 63. ubi de utriusq; diuersitate
Scripturæ consuetudo in optatiuis formandis 116
Scripturæ consuetudinem deteriores à peccato, meliores à uirtute potius

q̃ à proprio nomine appellare 67
Scripturæ cur semper letis præferat tristia 89
Scriptorũ omniũ necessariam esse lectionẽ similitudine probatur 252
Scripturam non ex uno nomine dominum nobis significare 276
Scribere recte & concinne cur iubeatur calligraphus 754. & 755
Scripturarum non ualde peritos quid deceat 566
Scribarũ in Cappadocia penuria 752
Scriptura in Iob descriptione quem ordinem sequuta sit 674
Scrutatio proprie quid 70
Scurrarum in conuiuijs mores 245
Scytharum mores 70
Scytala laconica timori erat 753
Sebasteni ab Eustathio curam suæ ecclesiæ petunt 659
Seculi naturam in supermundanis id esse quod in sensilibus est tempus 226
Secessus qd cõmoditatis exhibeat 730
Secedere à fraternitate quando liceat uel non 541
Secessum solum pœnitentibus sufficere ad salutem 466
Seculi huius res in alio non esse sperandas 494
Secedendum à quibus omnino sit 605
Seditionis effectus 678
Seipsum quis noscat 263
Semel loquendo cum altero quis quomodo possit multa dixisse 155
Seminum in terram iactorũ ut nascantur uis unde 22
Senectus preciosa quæ censeri debeat 772
Sensibile alicuius rei quibus cognosci possit 315
Sententiæ definitiuæ multæ de spiritu sancto ex scripturis & patrũ traditione 379
Sententiam unam contra omnia peccata in nouo testamẽto haberi 616
Sensus locatio & uis 155
Senior secundum animũ quis sit 204
Sensuum corporis nomina ad animam possunt transferri 204
Serpens quibus ad occultã cladem utatur 46
Serui dominis secundum carnem qui obedire debeant 508
Seruis ad fraternitates cõfugientibus quid faciendum sit 526
Seruus quomodo non debet esse molesta corporis seruitus, & quæ sit uera seruitus 52
Seruitutis introductæ tres ponuntur causæ 391. & 392
Seruari & liberari quõ differant 68
Seruire domino quis cõmode non possit 409
Sermonis usus ad quid 150
Seruatoris nostri dispensantes quid sint 384
Sermo de iudicio in scripturis frequẽs tanq̃ necessarius cur ponitur 69
Sermones quales sint opportuni 635
Sermonẽ signum esse unum uitæ 754
Seruitutem ignominia sequitur 141
Seraphin apud Esaiam cur ter sanctus clament 340
Sepulchrum in petra quis sibi excidat 127
Sepulturæ cum Christo per baptisma modus quis sit 384
Septenarius numerus apud Iudæos honoratus 59
Silendum quando non sit 486
Silentium an semper sit bonum 598
Siccitas magna tempore Basilij 192
Sinceritatem uerbi domini in omni re seruandam esse 105
Sincerum siue sinceritas quid sit 609
Similia inter se & eiusdem essentiæ unam eademq́; rationẽ essentiæ habere 674
Simplex & indiuisibile eiusdem esse significationis 314
Simplicem esse spiritum 743
Simile & dissimile quõ dicatur 749
Similitudinibus à medicis desumptis cur sæpe utatur Basilius 658
Sobrium & paratũ semper esse oportet Christianum 472
Sobrietas semper necessaria ibidem
Societatem omnis rei interdum ualde periculosam esse 664
Societas partialis inter fratres nulla esse debet 449
Societati spirituali coniunctos esse oportere 640
Socratis tolerantia 254
Solem ubiq; terrarum apparere 33
Solis in exsiccandis aquis uis 16
Solis corpus lucis primogenitæ uehiculum 28
Sol potestatem diei habens 32
Sol & Luna cur luminaria magna dicta 32. & 33
Sol quando breues umbras faciat 32
Soli germinantium causas attribuentium error copiose arguitur 22
Solonis & Theognidis de diuitijs sententiæ 257
Solitudinis commendatio 757
Solitudo quid conferat 655
Solitudinem non esse Christiani hominis quomodo probatur 522
Solicitum de seipso esse à domino prohibitum 545
Solum duobus modis dicitur 74
Solitariam uitam auspicatos multos fuisse, absoluisse uero pro dignitate paucos 755
Sophisticæ artis proprium 746
Sophistæ notantur 748
Sophistæ Aegyptij mutatio, & quis fuerit 157
Species à pulchritudine quid differat 115
Spem & timorem duo esse ualde necessaria 135
Spem in aliorum benefactis non esse collocandam 473
Spectaculum in homine miserabile ponitur 206
Spiritus in corpus hominis ingressus quid efficiat & qualem reddat hominem 261
Spiritus ubi non quiescat 187
Spiritus dona qui accipiunt quomodo se mutuo gerere debeant 491
Spiritus qua in parte sit collocandus 339
Spiritus apte leticiæ oleum appellatur 117
Spiritum abnegantes præuaricatores esse 380
Spiritus deo cur coniunctus sit 382
Spiritus sanctus scriba dicitur 114
Spiritus in quibus promptus sit 111
Spiritus operationes inenarrabiles 390. & 391
Spiritus cuius rei nomen sit 379
Spiritus recensentur effectus & potentia 218
Spiritus sanctus præco 123
Spiritum dominum esse 221
Spiritum creaturam non esse 743
Spiritum sanctificare 390
Spiritum dei quem intelligat scriptura 10
Spiritum deum esse eiusdemq́; naturæ esse 744
Spiritum dominum appellari scripturarũ testimonijs cõprobatur 392
Spiritualia cum labore & perseuerantia esse petenda 626
Splendorẽ dei quo pacto assequi possimus 123
Splendorem cum gloria intelligi 376
Splendores morum 67
Splendoris diuisio 28. & 29
Stationes aquarum 20

Stella

Stellas aliquid boni largiri credere qd afferat damni 31
Strymon fluuius qualis 664
Strophis uerborum qui uti dicantur, 201
Stultus & insipiens quid differant 126.& 127
Studium & labor Basilij 772
Substantes quid 674
Substantiæ & essentiæ declaratio, 673
Subiectiones elegantes 760
Subdiuisa essentia 388
Sucra Hebræis quid significet 15
Suibus in luto se uolutantibus qui dicantur similes 110
Superbus quis sit 570
Superbi mores qua re fiant contumaciores 661
Superbiæ manus quid 45
Superbia quantum sit malum eleganti similitudine demonstratur 237
Supplicij certum finem esse 610
Susurri incommoda 451
Suspectos obseruandos esse 564
Suspecti fraternitatem reprobantes et professionem, quomodo æstimandi 527

T

Tabernaculum quid, & ex eo exitus 79
Tactus omne genus uirgini uitandum 275
Tactum solum cæteros sensus corrumpere, & ubi potissimum dominetur 269
Tactus quõ cum in una parte fit, per totum corpus sentiatur 274
Tarsum perire conqueritur 658
Tegmentorum usus 33
Templum & idolum qui dicantur 50
Templum domini inhabitari 118
Templum domini quomodo adeundũ, quid in eo faciendum, quid nõ 24
Temperantiæ amatoribus Iosephi historiam esse legendam 656
Temperantiam in senectute non esse temperantiam 210
Tempestatis futuræ ex sole prognosticon 29
Temperans cur ditior opulento 233
Temperãtes quid maxime cernere debeant 257
Tempestatis, id est tentationum grauitates 206
Tempus matutinum quid figuret 121
Tempus principium esse asserentium error 4
Tempus omne commode quomodo dicendum sit 47
Temporis decursus irrequietus 3
Tempus omne ad baptisma opportunum esse 207
Temporis mala definitio 318
Tẽpus neq; cohiberi posse præteriẽs, neq; præteritum reuocari 196
Tempora posteriora quæ dicantur, 374
Tempus præsens à scriptura cognoscendum 473
Tempora duo esse 565
Tempora quomodo hic intelligenda, 32
Tempus minimum & breuißimũ quomodo dicatur ab Apostolo 30
Tentationum duplex species 166
Tentationes à deo præmissas esse, 492
Tentationem sufferre quorum sit, 643
Terræ ad uarios usus distributio 54
Terræ principes qui 119
Terra siccata qualis sit 192
Terræ essentiam incomprehensibilem esse 315
Terram hodie uarias animalium species formare 45
Terram sterilem quæ faciant 194
Terrigenæ & hominum filij qui dicantur 124
Terrestria animalia sensus interiores habent 39
Terminus cognitionis dei quis 260
Tessera bellicum signum 209
Testudo uiperæ carnib. plena qua herba se curet 46
Theriacæ remedia 768
Theologi de Basilio iudicium 672. & 665
Thebe Aegyptiæ 45
Theologorum scripta de essentia dei, 315
Theodosius legationem obit 798. & 739
Thesauros hic reponere cur uanũ & stultum sit 739
Thesaurus bonus quis sit, quis malus, 604
Thesaurum ubi colligere conueniat, 483
Timothei in musica præstantia 255
Timendum esse in diuinis nominibus, 324
Timor domini secum quid habeat, 199
Timenti nulla est inopia, quomodo intelligendum 102
Timor domini quàm necessarius 95. & 102
Timorem omnem non esse bonum, & quid sit hostilis timor, quidq; salutaris 103
Tolerantiæ Christi descriptio 630
Tonitru quomodo conficiatur 81
Traditiones humanæ quando sint sequendæ, quando uero non 472
Tractationes infinitæ medicorum & aliorum quò tendant 61
Traditiones humanæ quando non sequendæ 472
Traditio patrum tanquam crimen aliquod punitur 697
Tragœdorum figmenta sunt propria, 159
Tranquillam constitutam nobis uitam esse 751
Tribulationem auxilij causa esse 13
Tribulationis fructus 132
Tribulationum utilitas 99
Tribulatio quid operetur 157
Tribuere & retribuere 68
Trinus personarum in trinitate unio aperte demonstratur 675
Trinitatis quid proprium, quid commune 676. & 462
Tristitia qua ratione remittenda, 635
Tristitia secundum deum quæ sit, & quæ tristitia mundi 596
Tristitia nimia peccati causa 195
Tristari propter mortuos non oportere 494
Turturis castitas 42
Tyrus quid 118
Tygridi breue collum cur 48
Tyrannis diuitum qualis 174

V

Vae qualis acclamatio, et cur ebriosis ea conueniat 214
Vagi fratres cur uitandi 633 iumentis comparantur 634
Valens imperator cur non apostata, 774
Valentis maxima impietas 779
Valẽtinus primus autor Christum cœleste corpus habuisse, non ex uirgine 693
Veniæ spes in quibus sit, in quibus nõ, 256
Veniam peccatorum quomodo promiserit dominus 262
Venter in contractibus periculosissimus 140
Ventris custodiam esse necessariam, 628
Ventrem pinguẽ, subtilem intellectũ non parere 271

Ventrem repletum quæ consequantur 145
Ventri dominari quantũ utilitatis habeat 444
Ventorum uiolentorũ aut copiosæ pluuiæ ex luna & sole indicia 30
Verba scripturæ quando & quibus utamur 479
Verbum ociosum quod dicatur, quale ab eo periculum 565
Verbum omne à deo certum et ratum esse debere 469
Verba cuiusque quid tandem afferant 114
Verba dei de ascensu suo quomodo accipienda & intelligenda 218
Verbum ipso opere maius 118
Verbis herilibus quando Christus utatur 378
Verbi duplex significatio 220
Verum sermonem simplicem semper esse, artificiosum autem perplexũ, 201
Veritatem rerum omnium bonarum in duabus syllabis næ & non consistere 370
Veritatem esse nudam 259
Veritatis duo significata 73
Veritatem in iniustitia quomodo quis inueniat 573
Veritatis doctrinam recte tractantes quomodo habendi 506
Veritatis hostis quo & unigeniti cognitionis excæcationem dirigat, 321
Veris causa & uis 32
Versutia diaboli multiformis 233
Vespertilio ex uolucribus sola dentes habet 42
Vespertiliones, noctuæ & similes ex quo genere auium sint 42. & 43
Vestitus unus debet esse scopus 657
Vestitus sumptuosus non necessarius, 171
Vestimentorum duplex usus 533
Vestis spiritualis quomodo texatur, 118
Veteris testamẽti lectio cur sæpe multis detrimentum afferat 756
Veterum dogmata quare persuasiua sint 401
Vetus homo 4.167
Via uita dicitur, & cur 65
Via ad interitum ducens cur ampla et lata dicatur, ad uitam uero arcta, 604
Viæ duæ inter se contrariæ, & quò ducat utraq; 66
Via ad uirginitatem duæ, & utra melior 302
Viam cognitionis ab uno spiritu esse, 770
Vidua qualiter in orationibus perseuerare debeat 508
Vindictam omnem fugiendam esse 485
Vindicare cuius sit 679
Vincere in tentationibus quis dicatur 137
Vinum & mulieres sapientes etiam ad defectionem trahere 446
Vino quid significetur 131
Vini natura & uis 214
Vinum idem in diuersis corporibus uarios affectus generare 213
Vinum quomodo comburat 216
Vini mensura optima 146
Vini usus quo spectat 166
Vinum temperatis in quem usum datum sit 213
Virga dei castigatrix 116
Virgo quomodo ad diuinam cogitationem homines conuertere debet, 278
Virginem quid sequi conueniat, quid fugere 278
Virgo quomodo ornari debet 275
Virginitatẽ in proximo esse hanc tenere uolentibus 297
Virginem deo placere quid sit 279
Virgines quod per resurrectionis mutationẽ nuptæ consequentur, consequi in hoc seculo 294
Virgines ab omni cura securas esse debere 509
Virginitatis breuis pertrãsitio & laudatio 783
Virginum dignitas et apud dominum gloria 293
Virgo quomodo sensus cõprimere debeat 260 ubi multa alia scitu dignissima
Virginem ab omni parte castam esse oportere 280
Virgines quibus rationibus & causis ad uirginitatem prouocentur 268
Virgini quæ tacenda quæ loquenda, 276
Virginitas cur sit res magna 267
in Virgine quid maxime uituperabile 297
Virginum præfecta qualis esse debeat 451
Virgines omnes masculos, etiam eunuchos debere uitare, quantũ fieri potest 300
ad Virgines elegans exhortatio 118
Virginitas ad imaginem dei recipiendam plurimum ualet 447
Virgo quid debeat reuereri 282
Virginitas nos quò perducat 294
Virginem qualem habitum habere deceat 276
Viuentes adhuc cur beati non sunt dicendi 64
Viris diligendas suas esse uxores, & uxores uiris suis subijci debere, 507
Viri & mulieris unam esse uirtutem, 64
Vir corruptionis uxoris dux & princeps 292
Viri boni descriptio 442
Viri & mulieris æquales naturas esse 55
Virtutes unde 90
Virtutes omnes amplecti cupientem quid facere conueniat 656
Virtutes animæ præcipuæ 628
Virtus optimum uiaticum 27
Virtutis studiosum quæ non attingant 751
Virtutes omnes singulas in circumscripto loco esse quomodo credatur, 393
Virtutis & uitij breuis demonstratio 47
Virtutes apud homines etiam secundum naturam esse 47
Virtutes maiorum ad posteros nihil facere 767
Virtutis definitio breuis 210
Virtutem semper mature ostendi, 254
Viperæ quomodo ex utero egrediantur 47
Visibilium etiam esse maxima quæ nobis parua appareant 33
Visibiliũ cõtemplatio quid nobis prosit copiose monstratur 38
Vitam in paradiso ieiunij imaginem esse 143
Vita priuata in separata domo cur sit necessaria 521
Vita nostra cur flumen dicatur 247
Vita nostra duplex 152
Vitam hominis præteritis attentam, futuris ali 755
Vita exercitatoria quem scopum habeat 450
Vitæ serenitatem rerum tempestas sequi solet 205
Vitæ breuitas cui & cur aptissime cõparetur 23
Vitæ turbas per aquas notari 205
Vitam in paradiso quomodo proxime imitari possimus 38

Vitam pauperem uiuere quomodo debeamus 440
Vitam nostram nullum præfinitũ tempus habere 216
Vitium quoties commode pestis nominari poterit 67
Vitia uirtutibus simillima quomodo 283
Vitia speculatiua quæ 90
Vitij definitio 627
Vitijs suis prius purgatis alios esse corrigendos 486
Vitem cur se nominauerit dominus, 311
Vitis usus & excellentia 325
Vitulus mactatus apud Mosen quid significauerit 303
Viuere sibi soli neminem 725
Viuentes adhuc cur beati dici non debeant 64
Vis animæ duplex 627
Vmbra in die, quid in nocte sit 29
Vmbra ex nube cuius rei figura fuerit 282
Vmbræ quæ concurrere possint 9
Vnicornis quale animal, quàm uarie in scripturis sumatur 83
Vniuersi origo cur ex duobus 4
Vnitas cuius rei significatio 740
Vnigeniti essentiam genituram nullo modo dici posse 325
Vnitorum suis temporibus mala concordia 764
Vociferatio quid 93
Vocationis utilitates 124
Vocanti ad Euangelij prædicationem statim obediendum esse 498
Voces theologicas attẽte audire & diligenter perscrutari quorũ sit 370
Vocatorum tres coniugationes 123. & 124
Voluptas in corpore cur mortua manserit 293
Voluptatis ex affectis uituperatio, 209
Voluptates corporales molestiarum plenæ 102
Voluntatem dei facientem nullo modo impediendum à quoquam esse, 474. & 475
Voluntatem propriam approbandam non esse ex domini uerbis et factis probatur 472
Voluptuarium & auarum extra pœnam non esse 514
Volucris cuiusdam (perdicem esse puto) astutia maxima 210
Volatilibus ad natatilia affinitas quædam, & quæ est 40
Volucrum uncos habentiũ ungues erga pullos crudelitas 42. 43
Voluntas nostra nunquã faciẽda cõtra dei uoluntatem 472
Vota et preces in medio Hierusalem, id est ecclesiæ esse reddendas 141
Vox nobis quid dicatur 81
Vocis diuisio 86
Vox illa, Non noui uos, quibus dicetur à domino 614
Vsuræ detestatio 75. 76
Vsuras nescire ieiunium 145
Vtilitates cuiusuis causæ metiendæ nõ sunt 575
Vt Theseus filum Ariadnes, prouerbium 755
Vultum tuum adorabunt cur Psalmista dixerit, non te 118
Vultures citra coitum parere 49. esse longissimæ uitæ 43
Vultus domini quis intelligatur 105
Vnus pro solus 740
Vulpes pini lachryma se sanare 46

X

XAnxaridis calida balnea 738
Xenodochium celeberrimum extruxit Basilius 783
Xerxis magnus exercitus & potentia 778

Z

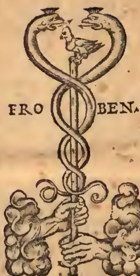
ZEnonis omnib. amissis naufragio patiẽs et sapiẽs dictũ 752

FINIS

ERRATA SIC CORRIGE

Pag. 12. uersu 48. lege Quò 58. 20. Redit 120. 26. imperturbatè 299. 23. non 313. 21. considerate 323. 10. contrarietatem eadem 40. palàm pugnat 502. 40. uerbis 574. 45. non interdictis 578. 32. nos 655. 44. superari possint

BASILEAE PER HIERONYMVM FROBENIVM
ET NICOLAVM EPISCOPIVM
ANNO M. D. LII.

FRO
BEN.